

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

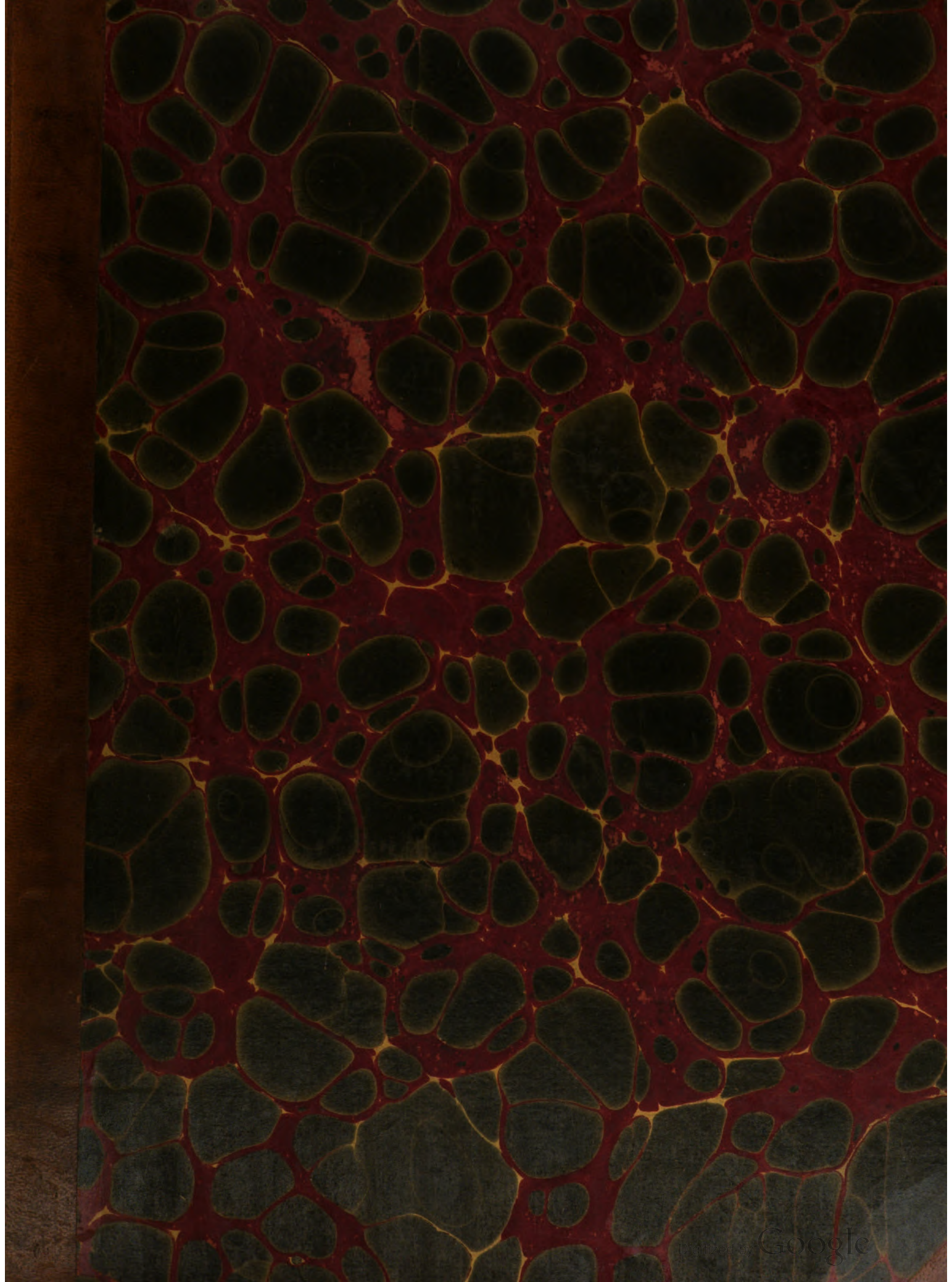
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

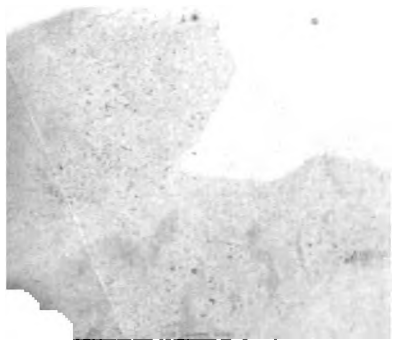
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

SCRIPTORUM

VETERUM

NOVA COLLECTIO.

1195

1195

1195

1919

1919

1919

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY DEPARTMENT

PHILOSOPHY 101

Julius. Paris. Licinio Ciriaco suo. salutem.

EXEMPLORUM CONQUISITIONEM. CUM SCIRIM ESSE NON MINUS DISPUTANTIBUS QUAM DECLAMANTIBUS NECESSARIAM. DECIM VALIBLI MAXIMI LIBROS DICTORUM ET FACIORUM MEMORABILIVM. AD VNUM VOLUMEN EPI TOMAE COECI. QUOD TIBI MISI. VI ET FACILIVS INVENIRIS SI QUANDO QUID QUERIRIS. ET ADIA SEMPER MATERIS EXEMPLA SUBIUNGERIS. IINI EPISTOLA

C. IIII PROBI IINI EPI TOMA HISTORIARUM DIVERSARUM. EXEMPLORUMQ. ROMANORUM.

~~~~~
/// FELICITER IMENDAVI
DESCRIPITUM RABINNAI
/// RUSTICIUS KILPIDIVS DEANVLVS LC.

3
ET FAC TUSE EST SVBOR EIVS. SICUT CUTTAES ANCVNIS DECURRERAT SINTE RRAM.

4
NE CIDEO CONTE NUNZINE ARHOMI NE RQUAIA MANVALE BANTAD SIGNIFICA TIONEM SED IDEO VALENZQUA

5
HOCIVS DIVINUM HASSCRIBTURASSANCTAS DEFEDITCONSTANTINUS SENIOR DICENS. LICET ME SUBLIMISSIMU ADQUE OMNIUM DNAM. ME SENTIAM

6
ET IN PRAESENTIRE QUI EM ET IN PRIMARE SUR RECTIONE PARTICIPES PER d NM

**SCRIPTORUM VETERUM
NOVA COLLECTIO
E VATICANIS CODICIBUS EDITA**

**AB ANGELO MAIO
BIBLIOTHECAE VATICANAE PRAEFECTO.**

T O M U S III.

**R O M A E
T Y P I S V A T I C A N I S
M . D C C C . X X V I I I .**

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
PRESS

HOC VOLUMINE CONTINENTUR

P A R S I.

Editoris praefatio p. VII - XXX.

Ephraemii byzantini vitae Caesarum, a Caio Caligula ad Michaëlem VIII. palaeologum p. 1.

Eiusdem Ephraemii catalogus patriarcharum byzantinorum ab initio episcopatus usque ad Christi annum MCCCXXIII. p. 226.

Methodii monachi de vitando schismate tractatus p. 247.

P A R S II.

Victorini philosophi in epistulam Pauli ad Galatas commentariorum libri duo p. 1. (Pag. 29. additur antiquum fragmentum contra hariolos.)

Eiusdem in epistulam ad Philippenses liber unicus p. 51.

Eiusdem in epistulam ad Ephesios libri duo p. 87.

Eiusdem opusculum pro religione christiana contra philosophos physicos p. 148.

Codicum aliquot casinensium, et Iosephi Assemanii operum ineditorum immo deperditorum notitia p. 163.

Ferrandi diaconi carthaginensis epistula dogmatica adversus Arrianos aliosque haereticos, ex codice casinensi p. 169.

Prologus editoris ad sermonum arrianorum fragmenta p. 186.

Reliquiae tractatus antiquissimi in Lucae evangelium p. 191.

- Sermonum arrianorum fragmenta antiquissima, cum refutationibus p. 208.
- Fragmenta antiqua duo ex libris, ut videtur, apocryphis V. T. p. 238. (Pag. 239. accedunt Iulii Titiani et Hilarii arelatensis fragmenta duo.)
- Sermonum antiquorum aliae reliquiae p. 240.
- Liturgica fragmenta antiqua p. 247.
- Fragmentum contra Arrianos p. 249.
- Flori diaconi lugdunensis epistula de psalterii emendatione p. 252.
- S. Isidori prologus in psalterii editionem p. 256.
- Evangelium secundum Matthaeum versionis antehieronimianae p. 257.

P A R S III.

- Iulii Paridis epitoma librorum decem Valerii Maximi p. 1.
- Ianuarii Nepotiani alia epitoma Valerii Maximi (usque ad lib. III. cap. 2.) p. 93.
- Praecepta artis musicae collecta ex libris sex S. Augustini de musica, ex codice antiquo p. 116.
- Sermones veteres quatuor. I. in septuagesima. II. in quadragesima. III. in dominica passionis. IV. in dominica palmarum p. 135.
- Theoduli sive Thomae magistri oratio de regis officiis, ad Andronicum II. palaeologum, graece p. 145.
- Eiusdem alia oratio de subditorum erga regem officiis, graece p. 173.
- Sibyllae libri XI. XII. XIII. XIV., collectioni veteri sibyllinorum addendi, graece p. 202.

EDITORIS PRAEFATIO.

I. **T**ertii voluminis prologum conscripturus, haud de cunctis agam, quorum scripta eduntur, auctoribus: etenim multa iam in argumentis monitisve praecupavi, quae notitiam hominum et operum suppeditabant; quaedam etiam scripta sunt vix ullius admonitionis vel prologi desiderantia.

DE EPHRAEMIO CHRONOLOGO.

Historia romani imperii, quod mature in occidente extinctum, longe diuturnius in oriente usque ad captam a Turcis Constantinopolim vitam suam propagavit, multorum profecto ingenia facultatemque scribendi exercuit; atque in his praecipue byzantinos (ut vulgo loquimur) facundi oris homines, quorum magna et perutilia volumina a gallicanis olim typis accepimus, nunc autem consociatis curis recognita novisque monumentis locupletata, Germani homines doctissimi, consilio et ope ill. Niebuhrii, rursus exhibent. Mihi ex iis qui caesaream historiam scripserunt valde utilis atque exoptabilis visus est Ephraemius, cuius chronicon iambicis versibus elaboratum, ab imperii fundatore Iulio Caesare usque ad receptam a Graecis e Francorum dominatione Constantinopolim, per mille scilicet ac trecentos annos extenditur. Iam hic historicus non solum ineditus erat, verum etiam tantae raritatis, ut non nisi in unico bibliothecae vaticanae codice 1003. superesse videatur. Primus hunc auctorem commemoravit, quod ego sciam, saeculo quinto decimo Raphaël volaterranus in commentariis urbanis lib. XV. p. 176: *Ephraem graecus ducentis abhinc annis vitas principum constantinopolitanorum iambico carmine scripsit, quod opus in bibliotheca vaticana cernitur*. Atque hoc Volaterrani testimonium non latuit Vossium de hist. gr. lib. II. 29. Deinde Ephraemium saepe ad partes vocavit magnus Allatius (1), qui nunc *chronographum byzantinum*, nunc *monachum* appellat, sed nullam praeterea notitiam hominis tra-

(1) De consensione p. 435. 699. 702. 725. 776. Et dissert. de Georgiis (ed. Fabric. Bib. gr. T.X.) p. 664. 687. 807. Item de Psellis (ed. Fabric. Bib. gr. T.V.) p. 22. Et contra Creyghtonum p. 306. 330. 526. 539. 614. 701. Et in adnotationibus ad Acropolitam cap. 6. 13. 16. 18. 33. Idem Allatius de consens. p. 435. et ad Acropolitam cap. 33. dictum Ephraemii approbat de Trinobi episcopo Bulgariae primati subiecto; non byzantino, ut ait Acropolita; quare et ego ad Allatii sententiam iam accedo. Rursus idem in adnot. ad Acrop. cap. 6. falli ait Ephraemium qui Camaterum patriarcham pulsum a Latinis Byzantio

narrat, quum ipse sponte antea recessisset. Denique contra Creygh. p. 701. egregie explicat dictionem *πομπή επεισόδιος*, quod sit nempe sollemnis in aulam ingressus novi Caesaris. Quamobrem versus 6337. in Alexio III. sic explicandus est; lexicographi autem vocabuli *επεισόδιος* rationem deinceps habebunt; nec non 1253. *γνίφων*; et v. 1517. *καινίς*; et v. 2096. *τερμίριον*; v. 3875. 4141. et alibi *ύπερόχρηστος*. Item animadvertent philologi, notam S adhiberi ab Ephraemio non ad dimidiam sed ad quamlibet fracti numeri partem significandam.

dit. Laudata apud Allatium fragmenta Ephraemii legisse idemdem se demonstrant Vossius hist. gr. II. 28. 29, Cangius in glossario, Cavaeus in ecclesiasticis scriptoribus, Fabricius in gr. bibliotheca, Lequinius in patriarchatu constantinopolitano, denique Bruckerus hist. philos. tom. III. p. 549. Hi enim auctores a me sunt observati; neque tamen dubito quin alii quoque ex Allatio Ephraemium noverint. Iam Allatium ad excerptanda Ephraemii fragmenta usum fuisse codice vaticano 1003, valde adfirmarem, nisi varietates scripturae aliquot perplexum me redderent (1). Praeterea in codice acephalo vaticano nomen Ephraemii non legitur; neque id ego divinavissem, nisi comparato codice cum laudatis ab Allatio fragmentis, mihi innotuisset. Superest ergo ut Allatius vel alium codicem prae manibus habuerit, vel certe vaticanum nondum fortasse tum acephalum legerit; paucas autem varietates ipse exscribens effecerit. Profecto quum folium tantummodo primum a codice absit, in quo nomen auctoris esse debuit, valde suspicor post Allatii aetatem id excidisse, cum codex Pio VI. regnante cuius nunc stemmata gerit, a bibliopego compactus fuit. Et sane mihi narrant, multa huiusmodi damna ab operarum inscitia vaticanis codicibus, praesertim graecis, accidisse. Sed de codice hactenus. Iam quum neque Allatius, ut dixi, neque alii eruditi, quicquam de Ephraemio chronographo narrare videantur; mihi quidem de viro hoc quaerenti occurrebat Ephraemius ille, quem Iohannes XII patriarcha constantinopolitanus, ante sacram suam dignitatem legitimis nuptiis genuit; de quo nominatim Ephraemio verba facit Pachymeres in praedicti patriarchae notitia T. II. lib. IV. 11. dum ait, episcopus inter ceteras criminationes patriarcham reprehendisse, quod bona ecclesiae Ephraemio filio suo dispensanda relinqueret, non constituto prout leges iuebant oeconomio. Reapse et noster chronographus in patriarcharum catalogo memorat masculum Iohannis XII. filium; sed de se ipso haud diserte loqui significat. Et tamen aetas apprime congruit: namque hic Iohannes patriarchatum retinuit usque ad Christi annum MCCCIV; noster autem Ephraemius chronicon suum anno MCCCXIII. concludit. Iam ego fontes ephraemicae chronologiae comperi, Zonaram quidem usque ad Alexii I. comneni obitum; Nicetam choniatae usque ad Balduinum I. imperatorem; deinde vero Georgium acropolitam. Age vero quod Ephraemius historiam poetico metro conscripserit, nemo magnopere irascatur; primo quia carmen iambicum narrationis

(1) Hae varietates partim quidem nihil aliud sunt nisi menda typographica apud Allatium: partim vero, quia fortasse in codice videbantur deteriores lectiones, ab Allatio fuisse suspicor tacite immutatas. Nonnullae tamen variae lectiones diversum codicem designare videntur. Sic v. 4764. apud me, id est in codice vaticano, est *τις τυγχάνων*; at Allatius contra Creygh. p. 527. *τυγχάνων τε*. Apud me v. 6051, et 10238. est *ἰθάδα*; at Allat. *ἰθάδε*, ut p. 241. n. 2. dixi. Apud me v. 7713.

καταρχεῖ; at Allat. adn. ad Acropol. cap. 18. *καταρχεῖ*. Item v. 7716. apud me *ἀνδραίων*; at Allat. loc. cit. *ἀρεῖον*. Apud me v. 7197. et alibi *θεοσοδ.*; at Allat. ad Acrop. cap. 13. *θεοδ.* Apud me 7206. *ἰμπαδεῖ θεα*; at Allat. loc. cit. *ἰμπαδῆ θεαν*. Apud me v. 7404. *ἰπιστοπαικῶς*; at Allat. loc. cit. *ἰπιστοπαικῶς*. Apud me v. 10355. *πω*, et 10359. *ἐκδοῦς*; at Allat. *που* et *ἐνδοῦς*, ut proprio in loco dixi.

perspicuitati peridoneum est, et memoriam legentium apprime iuvat; deinde quia Pisidas etiam, Constantinus Manasses, atque Tzetzes impune suas historias versibus composuerunt; qui nihilo minus auctores, praecipueque Tzetzes, magno usui apud eruditos sunt. Atque ego Ephraemii quidem historiam, propter suam eximiam utilitatem ad latinam consuetudinem, soluta tamen oratione, transtuli: etsi enim olim poëticam non neglexi, nunc tamen pangendorum versuum plus decem millibus otium mihi voluntasque defuit.

DE METHODIO.

II. De Methodio monacho verba multa non faciam; nam quod aetas eius in medium saeculum XIII. inciderit, ex eo schismate constat, cuius ipse ferventis causa opusculum scripsit: sed nihil praeterea de hoc homine mihi comperitum est. Quicquid autem auctor de schismate dicit, nihil id pertinet ad maius illud diuturniusque schisma inter Graecos atque Latinos: etenim ipse de peculiari tantummodo byzantinae ecclesiae dissensione loquitur, quae fuit inter arsenianos et iosephianos; quorum ambo protagonistae, Arsenius atque Iosephus, etsi inter se propter infulas byzantinas aemuli, de maiore tamen schismate, ut puto, consentiebant. Verum seposita scribendi opusculi occasione, visum mihi est prorsus utile atque praeclarum, si tot notabilia ex ecclesiasticis historiis excerpta, latina facerem atque in lucem emitterem, quae Methodius ob causam schismatis hoc libello suppeditat. Homines enim sic generati sunt, ut plura atque libentius ex lumine historiae quam aliunde condiscant. Iam quod adinet ad Methodii sententiam, is quidem manifeste fatetur atque praedicat legitimum sanctorum canonum ius ac potestatem; graecosque principes damnat, qui vim ecclesiasticis constitutionibus tam saepe intulerunt: ceteroquin existimat byzantinam praesertim ecclesiam nonnullosque patres prudenter egisse, cum vitandi schismatis gratia communicarunt cum orthodoxis episcopis, quos violenti Caesares, pulsus legitimis aequè orthodoxis, sed sibi improbatis, in sedes substituebant. Neque sane adfirmationes cunctas Methodii vel probare studeo vel refellere otium est. Utique legitimorum pastorum exclusio vix umquam sine magnis christiani populi vel motibus vel certe querelis accidit: id quod fasti ecclesiastici luculenter demonstrant. Ego vero schismatis doctrinam heic prolixè non tradam, quod sane definitur recessus vel hominis vel alicuius christiani populi a communione universalis ecclesiae aut romanae sedis apostolicae, in qua centrum esse unitatis iurisque ac potestatis primatum orthodoxi omnes consentiunt. Ad nostrum autem propositum quod adinet, illud apprime exploratum est, eos qui laica manu in statione sacra, eiectis legitimis episcopis, collocantur, re quidem vera non esse populi pastores, neque iuris habere dictionem. Nihilo tamen minus, vel indulgentibus cedentibusque pacis causa iustis episcopis, vel consentiente tacite ecclesia, ne summa nimirum mala contingerent, neve populus re omni sacra careret, vitiisque et hae-

resibus aditus maximus patefieret, substituti per vim episcopi, si modo essent catholici, tolerati haud semel fuerunt. Causae vero necessitatis huius apud Graecos praecipuae erant, praepotentia ac superbia Caesarum, improvisae coactiones, difficile et quandoque impossibile ad supremam Pontificis maximi auctoritatem perfugium. Ceterum ex his ecclesiae malis sapienter concluditur, quam necessaria sit totius corporis unitas. Nam si universum ecclesiae aedificium in apostolico Petri fundamento, quod ipse Christus constituit, constanter nitatur; id videlicet cunctis turbinibus atque infestarum undarum periculis, ut apud Matthaeum VII. 25. dicitur, fortius resistet.

DE VICTORINO.

III. **G**raii Marii Victorini commentarios in apostoli Pauli epistulas bis commemorat divus Hieronymus, semel in viris illustribus, iterum in prologis; sed testimonium secundum paulo infra recitabo; nunc primum ponam quod ita se habet vir. ill. cap. CI. *Victorinus natione afer, Romae sub Constantio principe rhetoricam docuit; et in extrema senectute Christi se tradens fidei, scripsit adversus Arrium libros more dialectico valde obscuros, qui nisi ab eruditis non intelliguntur, et commentarios in apostolum.* Ceteroquin eius operis codices sine dubio perrari superfuerunt; quandoquidem nec opus umquam typis editum fuit; unusque, quod sciam, Sirmondus (1) de codice gallicano a se observato sic loquitur: *obscuritatem Victorinus in dogmaticis praecipue libris sectatus videtur. In commentariis enim aliquot epistularum s. Pauli, quos idem herivallensis codex continebat, stilus planior et apertior.* Haec Sirmondus, qui nescio quo impedimento prohibitus, praedictos Victorini commentarios non edidit; quamquam ex illo codice opuscula duo Victorini eiusdem protulit, *contra Manichaeos videlicet, et de quibusdam verbis Geneseos.* Nunc illi ad apostolum commentarii in tribus vaticanae bibliothecae codicibus, de quibus proprio in loco (part. II. p. 147.) verba feci, a me lecti fuerunt. Ne igitur de veritate operis dubitemus, testis adest Hieronymus: rursus ne de eiusdem usque ad nostra tempora conservatione fides vacillet, vaticani tres codices, qui inscriptum gerunt Victorini nomen, cum gallicano paris epigraphes exemplari conspirant. Atque haec quidem externa argumenta sunt; quibus interna accedunt: etenim apud me Victorinus p. 60. locum suum memorat, qui revera in libris adversus Arrium extat, ab eodem auctore scriptis. Item p. 63. de arriana haeresi loquens, *apud nos*, inquit, *hic error est natus*, idest temporibus nostris, ut Graeci aiunt καθ' ἡμᾶς: quibus verbis auctor contemporaneum se arrianismo surgenti ait, quae reapse fuit aetas Victorini. Et quidem Victorinus in opere adversus Arrianos lib. II. 9. de illa haeresi ait similiter: *verbum ὁμοούσιον nuper est positum, quia nuper erupit venenata cohors haereticorum.* Ipsae locutiones editorum operum cum his com-

(1) Oper. T. I. p. 345. ff. V.

mentariis aliquando conspirant. Verbi gr. lib. de *ὑποσέως* cap. I. dicit Victorinus : *Graeci , quos paganos vocant.* Ad Galatas autem lib. II. p. 29. ait : *apud Graecos , id est apud paganos.* Item Galat. p. 29. scribit *est pro licet* , ut contra Manich. cap. 2. Tum vocabulum *hylicus* apud nos p. 111 legitur , et adv. Arr. I. 32. Item apud nos p. 32. *cognoscentia* , quod haud semel in tertio Victorini hymno usurpatur. Qui denique Victorini latinitatem prout est in sacris eiusdem opusculis consideraverit ; quique rursus elocutionem eius , rationemque diffusam , pedestrem , humilem interpretationis in Tullii rhetoricam , cum his ad Paulum commentationibus comparaverit ; haud hercle dubito , quin unum eundemque scriptorum horum auctorem statim sentiat. Quae quum ita se habeant , speravi equidem pretium operae me facturum , si tam antiqui auctoris copiosum scriptum et ineditum tandem aliquando typis imprimerem. Etsi enim Victorinus neque verborum puritate , neque phraseos elegancia , neque sacrae doctrinae altitudine cum primariis illis ecclesiae luminibus comparandus est ; nihilominus a tinea atque blattis vindicandae erant lucubrationes vetustissimi auctoris , qui sub Constantio principe , ut narrat Hieronymus , rhetoricae cathedram Romae tenebat : neque vero inglorius ; quandoquidem ait in chronico idem Hieronymus ad Christi annum cccclv , Constantii decimum nonum : *Victorinus rhetor , et Donatus grammaticus praeceptor meus , Romae insignes habentur ; e quibus Victorinus etiam statuum in foro Traiani meruit.* Immo sub Caesare eodem iam christianus nicaenam fidem adversus Arrium Victorinus propugnabat ; cuius rei testis ipsemet est libro II. cap. 9. adv. Arr. : *ὑποσέως conditum iuxta veterem fidem in civitate Nicaea , probatum autem ab imperatore imperatoris nostri patre ; idest a magno Constantino Constantii , sub quo Victorinus scribebat , genitore.*

IV. Sed enim ut Victorini nostri res gestae , summa virtus , pectus vere christianum innotescat , recitandus est de eo S. Augustini locus , etsi paulo prolixior atque ab aliis iam observatus ; quo ego certe perhonorifico testimonio nullam Victorini editionem carere velim. Sic ergo Augustinus confess. lib. VIII. cap. 2. *Perrexi ad Simplicianum , patrem in accipienda gratia tua tunc episcopi Ambrosii , et quem vere ut patrem diligebat. Narravi ei ciroumitus erroris mei. Ubi autem commemoravi legisse me quosdam libros platoniorum , quos Victorinus quondam rhetor urbis Romae , quem christianum defunctum esse audieram , in latinam linguam transtulisset , gratulatus est mihi , quod non in aliorum philosophorum scripta incidissem , plena fallaciarum et deceptionum secundum elementa huius mundi : in istis autem omnibus modis infirmari Deum et eius Verbum. Deinde ut me exhortaretur ad humilitatem Christi , sapientibus absconditam et revelatam parvulis , Victorinum ipsum recordatus est , quem , Romae cum esset , familiarissime noverat , deque illo mihi narravit , quod non silebo. Habet enim magnam laudem gratiae tuae confitendam tibi , quemadmodum ille doctissimus senex , et omnium*

liberalium doctrinarum peritissimus, quique philosophorum tam multa legerat et diiudicaverat et dilucidaverat, doctor tot nobilium senatorum, qui etiam ob insigne praeclari magisterii, quod cives huius mundi eximium putant, statuam in romano foro meruerat et acceperat, usque ad illam aetatem venerator idolorum, sacrorumque sacrilegorum particeps, quibus tunc tota fere romana nobilitas inflata spirabat, populusque etiam et omnigenum deum monstra, et Anubem latratorem, quae aliquando contra Neptunum et Venerem, contraque Minervam tela tenuerant, et a se victis iam Roma supplicabat, quae iste senex Victorinus tot annos ore terrierepo defensitaverat, non erubuerit esse puer Christi tui, et infans fontis tui subiecto collo ad humilitatis iugum, et edomita fronte ad crucis opprobrium. O Domine, Domine, qui inclinasti caelos et descendisti, tetigisti montes et fumigaverunt! quibus modis te insinuasti illi pectori? Legebat, sicut ait Simplicianus, sanctam scripturam, omnesque christianas litteras investigabat studiosissime et perscrutabatur, et dicebat Simpliciano, non palam, sed secretius et familiarius: noveris me iam esse christianum. Et respondebat ille: non credam, nec deputabo te inter christianos, nisi in ecclesia Christi te videro. Ille autem irridebat cum dicens: ergone parietes faciunt christianos? Et hoc saepe dicebat, iam se esse christianum; et Simplicianus saepe illud respondebat: et saepe ab illo parietum irrisio repetebatur. Amicos enim suos verebatur offendere, superbos daemonicolas, quorum ex culmine babilonicae dignitatis, quasi ex cedris Libani quas nondum contriverat Dominus, graviter ruituras in se inimicitias arbitrabatur. Sed postea quam legendo et inhiando hausit firmitatem, timuitque negari a Christo coram angelis sanctis, si eum timeret coram hominibus confiteri, reusque sibi magni nominis apparuit, erubescendo de sacris sacrilegis superbiorum daemoniorum, quae imitator superbus acceperat: depuduit vanitati et erubuit veritati: subitoque et inopinatus ait Simpliciano, ut ipse narrabat, eamus in ecclesiam; christianus volo fieri. At ille non se capiens laetitia, perrexit cum eo. Ubi autem imbutus est primis instructionum sacramentis, non multo post etiam nomen dedit, ut per baptismum regeneraretur, mirante Roma, gaudente ecclesia. Superbi videbant et irascebantur, dentibus suis stridebant et tabescebant. Servo autem tuo dominus Deus erat spes eius, et non respiciebat in vanitates et insanias mendaces. Denique ut ventum est ad horam profitendae fidei, quae verbis certis conceptis retentisque memoriter de loco eminentiore in conspectu populi fidelis Romae reddi solet ab eis, qui accessuri sunt ad gratiam tuam, oblatum esse dicebat Victorino a presbyteris, ut secretius redderet, sicut nonnullis, qui verecundia trepidaturi videbantur, offerri mos erat: illum autem maluisse salutem suam in conspectu sanctae mul-

titudinis profiteri : non enim erat salus , quam docebat in rhetorica , et tamen eam publice professus erat. Quanto minus ergo vereri debuit mansuetum gregem tuum pronuncians verbum tuum , qui non verebatur in verbis suis turbas insanorum ? Itaque ubi ascendit , ut redderet , omnes sibimet invicem , quisque ut eum noverat , instrepuerunt nomen eius strepitu congratulationis . Quis autem ibi non eum noverat ? Et sonuit presso sonitu per ora cunctorum collaetantium , Victorinus , Victorinus . Cito sonuerunt exultatione , quia videbant eum ; et cito siluerunt intentione , ut audirent eum . Pronunciavit ille fidem veracem praeclara fiducia , et volebant eum omnes rapere intro in cor suum , et rapiebant amando et gaudento . Et sub finem capituli IV. atque initio capituli V. Quanto igitur gratius cogitabatur Victorini pectus , quod tanquam inexpugnabile receptaculum diabolus obtinuerat ; et Victorini lingua , quo telo grandi et acuto multos peremerat ; tanto abundantius exsultare oportuit filios tuos , quia rex noster alligavit fortem , et videbant vasa eius erepta mundari et aptari in honorem tuum , et fieri utilia Domino ad omne opus bonum . Sed ubi mihi homo tuus Simplicianus de Victorino ista narravit , exarsi ad imitandum . Ad hoc enim et ille narraverat . Postea quam vero et illud addidit , quod imperatoris Iuliani temporibus lege data prohibiti sunt Christiani docere litteraturam et oratoriam ; quam legem ille amplexus , loquacem scholam deserere maluit , quam verbum tuum , quo linguas infantium facis disertas , non mihi fortior , quam felicius visus est , quia invenit occasionem vacandi tibi . Hactenus Augustinus .

V. Sed heic mihi obiiciet aliquis grave divi Hieronymi de Victorini commentariis iudicium in prologo interpretationis epistolae ad Galatas : non quod ignorem Gaium Marium Victorinum , qui , me puero , rhetoricam Romae docuit , edidisse commentarios in apostolum : sed quod occupatus ille eruditione saecularium litterarum , scripturas omnino sanctas ignoraverit ; et nemo possit quamvis eloquens de eo bene disputare quod nesciat . Ita quidem Hieronymus , qui tamen , ut de aliis eius locutionibus haud semel critici observant , plus fortasse dixit , et minus voluit intelligi . Nam quod Victorinus scripturarum sacrarum studiosissimus fuerit et satis intelligens , demonstrat S. Augustini testimonium supra recitatum : tum ipsius Victorini edita hactenus sacra opera adversus Arrianos , satis eum comprobant divinorum librorum assiduum peritumque lectorem . Profecto Hieronymus sancti quoque Ambrosii (suppresso tamen auctoris nomine) libros de Spiritu sancto paulo liberioribus verbis vilificavit (1) ; quos tamen maurini praesertim editores contra doctoris maximi telum naviter protegunt ; ecclesia vero , quod pluris interest , libenter eos nec mediocri cum fructu legit . Rursus idem Hieronymus in viris illustribus cap. CXIX.

(1) Lib. de Spir. s. initio , et apud Rufin. apol. II. 21.

Diodoro tarsensi episcopo, quasi incultioris stili auctori, diserte imputat *ignorantiam saecularium litterarum*. Atqui hic Diodorus inter doctissimos saeculi sui fuit, et Iohannis quoque chrysostomi florentissimi oratoris magister; eiusque operum plurimorum memoria apud bibliographos superest; inter quae illud insigne habetur, quod Eusebii chronographiam emendavit. Nominatim vero Hieronymi censuram de stilo Diodori sic retundere videtur Photius, idoneus hercle causae iudex, in bibliotheca cod. CCXXIII: ἵστι δὲ (Διόδωρος) τὴν φράσιν καθαρός τε καὶ εὐκρινής: *Diodori elocutio pura est atque perspicua*. Quis denique Hieronymi dictis omnibus, in aestu praesertim contentionum prolatis, quae Rufini aquileiensis vel aliorum scripta deprimunt, peremptoriam tribuat auctoritatem? Atque ut aliud exemplum addam, S. Damasus papa, elegantis licet vir ingenii, volumen ingens epistularum Lactantii abs Hieronymo sibi missum fastidire se rescripsit (ep. I.): *quia, inquit, raro de nostro dogmate disputant; quo fit ut legenti fastidium generet longitudo; et si qua breviter sunt, scholasticis magis sint apta quam nobis, de metris et regionum situ et philosophis disputantia*. Quis nunc tamen, pace Damasi, praelongas disertissimi Lactantii epistulas, si adhuc extarent, non cupide legeret? Sed de his hactenus: neque enim ego Victorini patronus sum sed editor.

VI. Quamquam, si forte commentariorum horum patrocinium aliquod gerere velim, argumentis non destituar, quibus eorum utilitatem possim commendare. In primis enim Iesu Christi divinitas eiusque aeterna nativitas multis locis a Victorino religiosissime aperteque adseritur v. gr. pag. 2. 6. 62. 63. 86. 87. 89. 109. 116. 123. Item Petri supremam in ecclesia auctoritatem, cui Paulus quoque subesse debuerit, confirmat idem p. 9, ubi insuper cum Petrum ecclesiae fundamentum dicit, satis demonstrat, se de Petri persona intelligere Christi verba *super hanc petram aedificabo ecclesiam meam*; non autem de fide Petri, ut quibusdam interpretibus placuit. Atque haec Victorini de Christo Deo, et de vicario eius, catholica testimonia nemo plurimi non faciet, quoniam hominis sunt, cuius adulescentia in nicaenae synodi aetatem incurrit; quo tempore prius dogma consensu orbis terrarum firmatum fuit; de secundo autem nulla adhuc controversia vel invidia commota fuerat. Neque non utilis notitia est p. 9 Symmachianorum veterum haeticorum, quos historia ecclesiastica vix memoraverat: item Iacobi p. 10 Hierosolymorum episcopi in apostolis non numerandi; quae valde perplexa controversia apud criticos erat: deinde quod *tempora* iam tum appellarentur p. 34. ut hodie fit, ieiuniorum praefiniti dies. Spiritalem cognitionem baptizati hominis agnoscit Victorinus p. 37. cum baptizante simul et cum eo qui e fonte suscipit baptizatum: gratiam quoque auxiliantem a Deo contra diabolicas tentationes suppeditatam homini, cuius tamen liberum arbitrium est, p. 133. et 153. Iam fidei praestantiam eximiumque meritum saepe praedicat v. gr. p. 18. 110. 111; idem tamen bonorum operum utilitatem non diffitetur p. 22. 23. Cha-

ritas magnis laudibus extollitur p. 43. 59. 64. 120; et tamen summa legis christianae a Victorino dicitur, ut unusquisque humilis sit deiectus et infimus p. 46. Age vero sacri philologi, sumpto in manibus Victorino, eo praecipue curam suam mittent, ut biblici textus varietatem, quae permulta apud ipsum est, sibi adnotent; id quod in libris olim editis non neglexit Millius prolegom. ad N. T. p. 74. ff. 778. Atque is quidem recte, ut puto, observavit, locos quosdam biblicos apud Victorinum libere interdum, id est interpolatos, citari; id quod apud alios quoque patres quandoque usuvenit. Et iam omissis quae Millius nimis breviter perfunctorieque dicit, ego ipse Victorini opus adversus Arrianos lectitans, miratus sum, quod idem biblicus locus bis a Victorino laudatus, constantiam non servaret. Exemplum ponam operis praedicti lib. I., ubi cap. 24. in textu ad Coloss. I. 16, legit Victorinus *sedes et constituta*; idemque mox auctor cap. 36. sui quodammodo immemor scribit *throni et creata*. Porro apud nos in commentario ad Philipp. II. 6. p. 59. textus paulinus a Victorino laudatus, conspirat cum eodem paulino textu apud Victorinum adv. Arr. IV. 8; sed dissidet ab eodem prout est adv. Arr. I. 21. De Victorini inconstantia satis; qui ceteroquin haud raro alibi a vulgato paulino textu insigniter apud nos differt, praesertim p. 18. 20. 30. 35. 48. 70. 128. Immo universus apud Victorinum biblicus textus, quoniam antiquior Hieronymi recensione est, philologorum criticorumque sacrorum studia invitat; quos tamen dictorum a me nuper velim memores, nempe quod Victorinus dissidentes aliquando fluxasque lectiones habeat, vel quia memoria seniove lapsus est; vel quia diversa exemplaria diverso tempore habuit, vel quia interdum librarii illum subverterant: quae res universa nonnisi multo otio cognosci dicique potest, quo ego maxime careo.

VII. Sequitur illa quaestiuncula num Victorinus ad tres tantummodo commentatus fuerit Pauli epistulas an ad omnes. Codex quidem gallicanus non nisi ad aliquot epistulas interpretationem Victorini habuit, teste Sirmondo; adeoque vix dubito, quin ipsimet hi tres commentarii ibidem extiterint, qui sunt in codicibus vaticanis: immo itali codices, quoniam satis recentes sunt, unoque fonte derivati, a gallicano (qui est antiquus, teste Sirmondo p. 2) desumpti videntur. Iam et Hieronymus etsi absolute appellat Victorini commentarios in apostolum, tamen quia de his nonnisi in prologo epistulae ad Galat. iudicium profert, videtur mihi epistulae huius interpretationem, quam nunc habemus, praecipue designare. Ipse utique Victorinus scripta sua, quae permulta fuerunt, saepe commemorat, tum in opusculis editis, tum etiam in his commentariis p. 2. 19. 34. 43. 60. 61. 90. 97. 102. 103. 104. 105. 106. 126. 135. 141; opus etiam quoddam promittit p. 125. et p. 19; verumtamen non nisi commentarios in epist. ad Ephes. p. 60. nominatim appellat, qui quidem in nostro numero sunt. Sed enim cum p. 126, dicat Victorinus se de tertio caelo multa dixisse in praeterito, plane videtur significare commentarios suos in epistulam ad Corinthios secundam, in

qua Paulus ad tertium caelum raptum se narrat. Utrum vero p. 127. loquatur Victorinus de epistula Pauli prima ad Corinthios cap. 12, an de suis in eam commentariis, non definio. Haec igitur quaestio, vel magis dubitatio, utrum tres tantum Pauli epistulas an universas Victorinus interpretatus fuerit, relinquenda in medio videtur.

VIII. Quibusnam ego commotus rationibus opusculum *de physicis*, seu potius *adversus physicos*, quod ex iisdem Victorini codicibus edidi, Victorino ipsi adserendum censuerim, proprio in loco iam dixi p. 147. Sed ecce ipsemet Victorinus in commentario epistulae ad Ephesios lib. II. p. 126., praedicti scripti parentem fortasse se dicit. *Passio*, inquit, *Christi et resurrectio et ascensio, perfectio est omnium tam in mundo quae salvari possent, quam in aeternis et super omnes caelos: quod mysterium plenissime unius libri explicatione tractavimus*. Quae mihi verba partem illam opusculi *contra physicos* indicare videntur, in qua Victorinus de Servatoris vita universa ordinatim disserit. Scribitur autem id opusculum ob religionem tum naturalem tum christianam adversus illos philosophos protegendam, qui argumentis physicis narrationem mosaicam ac deinde evangelicam oppugnabant. Ergo auctor primo adserit creationem rerum ex nihilo; potestatem divinam creato homini legem imponendi; iustam, propter liberum arbitrium, alieni peccati permissionem; deinde remedium congruenter suppeditatum. Hinc gradum facit auctor ad loquendum de universa incarnationis dominicae oeconomia; quodque Christo possibile fuerit libitumque de virgine nasci, obscurum inter homines versari, pati, mori, resurgere; hominem denique salvum in caelos secum transferre. Haec est videlicet totius opusculi summa, quod, pro Victorini stilo, non insuaviter legitur.

VIII. Neque porro desunt Victorino, si minus maculae, certe naevi, qui ad duo praecipue genera revocantur; rerum primo ad theologiae christianae regulam non satis interdum exactarum; deinde durae elocutionis non solum ob structuram, verum etiam ob vocabulorum novitatem vel enormitatem, quae asperam Afrorum indolem quodammodo referunt. Victorini, qui sero ad christianam fidem accessit, infirmam aliquando theologiam incusavit, ut alios sileam, Petavius (1); defenderunt partim Ballerini (2). Nunc in his commentariis pauca oppido, sed tamen aliqua, haud satis recta Victorino exciderunt. Profecto p. 90. et 93. falsa est doctrina illa de humanis animabus ante res mundanas a Deo creatis; et p. 105. de angelorum substantia aëria: etsi uterque error non unum adseclam in ecclesiasticis viris olim habuit. Quin adeo p. 90. 93. 94. 95. origeniani deliramenti vestigia quaedam censor praestans theologus videre se aiebat. Mire item Victorinus p. 117. vocabulum *creator* haud Deo convenire dicit; ad quem locum censor theologus sic egregie adnotabat: "fortasse subtiliter Victorinus vim fa-

(1) Apud nos p. 64. n. 1.

(2) Ad S. Zenonem dissert. II. cap. I. ff. 8. p. 85.

„ cit in nomine *Dei*, quod per se sumi solet ad significandam naturam divi-
 „ nam, non virtutem creatoris; quam quidem Deus non exserit nec potest
 „ exserere nisi per Verbum suum, *omnia per ipsum facta sunt*. Deum quip-
 „ pe nobis cogitare licet existere potuisse, etiamsi numquam creator fuisset:
 „ verum (post revelationem trinitatis personarum) creator dici nequit, nisi
 „ prout nos fides docet, nempe per Verbum suum „. Insuper p. 42. videtur
 acrius Victorinus de iudaicis quibusdam ritibus post evangelium abolitis pro-
 nunciare. Iam quod p. 18. 23. alibi fidei praestantiam prae bonorum
 operum meritis videtur exaggerare, id aliis Victorini locutionibus facile tem-
 peratur. Denique quod p. 97. Deum ait esse *motum*, id secundum quamdam
 philosophicam ideam dicere credendus est; veluti Tertullianus apolog. cap. XXII.
 ait: *velocitas divinitas creditur, quia substantia ignoratur*. Et sic prorsus in
 commentario inedito ad Platonis de rep. librum decimum Proclus ait: τὸ ἀκίνητον
 θεῶν. Denique Cicero in somnio, Platonem imitans, dicit: *quod semper mo-
 vetur, aeternum est*.

X. Afrorum latinitatem singulariter asperam iam pridem novimus, ex Tertul-
 liano puta et ex Martiano Capella: sed ne Victorini quidem loquela patriam non
 prodit, tum in his ad apostolum commentariis, tum multo magis in editis
 olim libris. Certe in vulgatis nunc primum commentariis inaudita vocabula
 offendimus v. gr. p. 13. *subinductus*; p. 21. *quare*, et p. 150. *stare*, substan-
 tivo sensu, et alia quaedam; p. 24. et alibi *salvatio*; p. 27. *apostropho*, *as*;
 p. 34. *empirius*, et *enydrus*, et *usitatio*; p. 50. *conservio*; p. 60. *cir-
 cumformo*; p. 61. 62. *existentia*, *subauditor*; p. 62. *obauditor*; p. 68. *tae-
 diari* sensu passivo. p. 74. *propitiator*; p. 94. *immaculatio*; p. 103. *effatio*,
 (Servio tamen teste, usitatum olim vocabulum); p. 112. *superaedificatio* (item
 notum Tertulliano); p. 113. *coaedificatio*; p. 124. *magnanimiter*; p. 150. *in-
 nativitas*; p. 155. *implicitatio*; p. 158. *sociator*; p. 257. *adsolido*. Sed
 enim multo est maior farrago illa abnormium vocabulorum, quam in cogni-
 tis Victorini libris vel unica lectione deprehendere licet; talem scilicet ac tan-
 tam ut noster afer sit inter ferreos scriptores facile princeps. En praecipua:
aboleferi; *adintelligitur*; *aisse*, ab aio; *alocalis*; *alteritas*; *bigeminus*; *bi-
 potens*; *blasphemiter*; *circumspector*, *oris*; *circumterminavit*; *coexistens*;
connaturalis; *consumstantiatus*; *counire*; *counitio*; *counitus*; *dualiter*;
effulgender; *effulgentia*; *effulsio*; *elucescentia*; *essentialitas*; *essentitas*;
existentialitas; *existentialiter*; *exsequenter*; *filiatio*; *grassamina*; *gyrans*
gyrando; *imaginalis*; *impartibilis*; *imparticipatus*; *impassionabiliter*; *in-
 cidentia* substantivum; *incognoscibilis*; *indiscernibilis*; *inexistens*; *inexist-
 entialiter*; *ingenerabilis*; *inqualitas*; *insensualis* (habet Cassiod.); *insub-
 stantiatus*; *intellectibilis*; *intelligentialis*; *intelligentialitas*; *intracaelestis*;
iudex futurus venire; *inversibilis*; *mascularis*; *milium miliorum*; *omnin-*
Collect. vat. T. III.

telligens; *omnividens*, *omnivivens*; *optimitas* (habet. Martianus); *potentialiter* (habet Sidon.); *potentificari*; *potentificatus* adiect.; *praecaussa*; *praecognoscen-
tia*; *praeeexistentialis*; *praeeexistere*; *praenoscentia*; *praepincipalis*; *praep-
principium*; itemque eadem substantiva in *entia*; *noeta* (voss²); *quadripotens*; *posse* pro *potentia*; *potestas dare vivere* (pro *dandi ut vivant*); habet August. *revivere* (habet Paulin.); *substantialitas*; *superelevativus*; *se datur evenire*; *tripotens*; *supracaelestis*; *vulnerarum* pro *vulnerum*; *vivefacit*; *revivefa-
cit*; *unitio*; *vivefieri*. Nonne igitur Victorinus prae tanta colluvie librorum olim editorum, in commentariis ad Paulum nunc primum editis purissimus est? Sed enim in commentariis quoque ad Ciceronis rhetoricam quaedam habet Victorinus vocabula, quae lexicographi haud scio an recte praetermiserint v. gr. *disertudo* (pro *disertitudo*); *iureiuratus*; *realis*; *versidicus*. Sed illud in commentariis Victorini rhetoricis notabilius est, quod ipsi corruptissimi in editionibus extant; et quidem in illa praestante, ut creditur, Capperonerii editione; id quod ego collatione antiquorum codicum comperi; atque aliquando palam facturus sum. Atque haud scio an ipsam Victorini grammaticam lexicographi satis consuluerint. Sed quoniam in colligendis inusitatae vel ruentis vel rusticae latinitatis vocabulis operam aliquam posui, congruum est illa quoque scribere, quae in ceteris antiquis voluminis mei opusculis extant. Ferrand. pag. 172. *minoratio*; p. 173. *inconsequenter*; p. 182. *intransgredibile* vel potius *intransgressibile*. Comm. in Luc. p. 191. *complecti* passive, (ut Cic. apud Priscian.) p. 192. *parabolarius*; *ab intus*; p. 193. *conversor*, *oris*; p. 195. *affectualis*; p. 197. *planctus*, *ti*; p. 193. *orire* pro *oriri*; p. 201. *summansorium*; p. 202. *immensurabilis*. p. 203. *chartemanus*, fortasse pro *cataphractus*; p. 204. *acius*, *a*, *um* num pro *assus*? p. 205. *tibus*, pro *tibia* vel *tubus*; *circumcingere*; *eruptuans*; p. 206. *capriola*. Fragm. antiq. p. 208. *arbitro*, *as*; p. 213. ut in fragm. iur. vat. p. 42; *circumtenere*; p. 216. *invertibilis*; p. 218. *intuere* pro *intueri*; *gradus*, *i*; *scrutinatus*, *a*, *um*; p. 219. *indisciplinosus*; *improperium*, confirmatum vocabulum; *confrangere*; *conminutare*; p. 220. *secta* pro *dogmate* p. 220. (et part. III. p. 20); p. 222. *manupositio*; p. 224. *sequentia*, confirmatum vocab.; p. 226. *transiet* pro *transibit*; p. 228. *dealitas*; p. 233. *capitulus* pro *capitulum*; p. 233. *inpartibilis*; p. 234. 280. *finctus*; p. 235. *ipsut* (at p. 287. *ipsud*); p. 235. *deservitio*; p. 240. *lapis* genere femineo, ut Ennius apud Nonium; p. 241. *indisco*; p. 243. *cohinabitans*; *segretare* pro *segregare*, nisi mendum est; p. 245. *confilius*, nisi mendum est; *clibanus*, armatura cataphracti militis; p. 247. *asperaliter*. Evang. p. 257. *retia*, *ae*, unde confirmatur Plauti lectio; p. 258. *lugo*, *is*; *iota*, *ae*, ut Ausonius; p. 259. *scammillum*. neutr. (Iam quia *scammillum* heic est pro *scabellum*; num vitruviani *scamilli*, de quibus tanta lis est, reapse *scabella* seu *bases* quaedam sunt?) *odiunt* pro *oderunt*, et p. 260. *odiet*; p. 260. *in palam*; p. 261. *neunt*, ut Tibullus, pro *nent*; p. 270. *eructuari* depon.; p. 271. *exient* pro *ex-*

ibunt; p. 272. *pedestrae*; p. 281. *lamento, as*; *perfodiri*; p. 283. *veniri pro vendi*; p. 284. *dispargo*; p. 285. 288. *rememoror, aris*; p. 286. *corba, as*. Part. III. Paris. p. 27. *obsequito, as*; p. 32. *oarnuncula* pro *caruncula*; p. 38. *pale* pro *pugna*, ut apud Statium. Nepot. p. 94. *calliphanus, a, um* si sana lectio est; p. 95. *gabinatus, a, um*; p. 97. *monitrix*. Music. p. 124. 125. *metire* pro *metiri*; p. 131. *consocietas*; p. 133. *secatio*. Homil. p. 139. *persequi* passive, ut Candidus arrianus in epist. ad Victorinum; p. 135. 136. *persollicitus*; p. 136. *ineffrenatus*; p. 140. *annuatim*. Atque ex brevi hoc specimine satis, credo, fit palam quam imperfecta adhuc lexica sint, quantaque pars latinitatis in mss. editisque libris vel lateat vel nondum observata fuerit, tum etiam quam inconstanter lexicographi in excerptis auctoribus versati sint. Et iam mitto Cangium et Carpentarium qui meram fere barbariem peculiari instituto suo coacervant; cur ex gr. praestantissimus Forcellinus utitur Hieronymo, Augustino, Paulino nolano, Cassiodorio, Boethio, Ennodio, ipsisque Aldhelmo, Paulino Petricorio, Venantio Fortunato aliisque; negligit autem Zenonem veronensem, Hilarium pictaviensem, Ambrosium mediolanensem, Luciferum calaritanum, quarti saeculi homines? Cur item missos facit romanos pontifices Damasum ac Leonem? cur Maximum taurinensem, Rufinum Hieronymi coaetaneum, Prosperum, Cassianum, aliosque plures? Cur denique Victorini nostri scripto uno utitur, omittit alterum?

DE FERRANDO DIACONO.

XI. Ferrandum diaconum ecclesiae carthaginensis ante medium saeculum sextum, Iustini I. praesertim ac Iustiniani temporibus, vitae sanctimonia et scriptorum sapientia inclaruisse, satis exploratum est. Scriptae ab eo extant dogmaticae quinque epistulae, paraeneticus ad Reginum comitem sermo, et breviatio canonum. Sextae quoque fragmentum epistulae ad Eugippium in editionibus legebatur; sed nullus hactenus codex hanc epistolam integram inlibatamque obtulerat. Nunc casinensis codex a rño et clño monacho Octavio Frangipano, ut proprio in loco iam dixi, observatus universam lucubrationem, libelli instar prolixam, tandem aliquando suppeditavit. Occasio autem scribendae epistulae haec fuit. Eugippius presbyter, et lucullanensis apud Neapolim abbas, vix erepto e vivis Fulgentio Ruspae episcopo, id est anno Christi DXXXIII, scripsit ad Ferrandum diaconum, epistulari quidem commercio nondum sibi familiarem, fama tamen et admiratione meritorum notissimum. Eugippii epistula non extat, sed ea videtur fuisse officiosissima, quoniam Ferrandi animum mirifice exhilaravit (ep. casin. ff. 1.) Ibi inter ceteras laudes dixerat Eugippius videri sibi Ferrandum Fulgentii nuper denati fore in episco-

patu successorem: cui dicto qua par erat modestia respondet Ferrandus, multo se inferiorem magistro suo Fulgentio profitens, cuius neque religiosas virtutes neque doctrinae apicem posset aemulari. Post officiosum prohoemium exposuerat Ferrando Eugippius quaestiones dogmaticas (ff. 1. 3.) ab arriano quodam Gothorum comite nuper propositas, quibus catholicum dogma de Christi divinitate et patri suo aequalitate ab haereticis oppugnabatur: petiveratque a Ferrando Eugippius, ut pro sua praestante theologicae rei peritia plenissime responderet. Cui petitioni non gravate occurrens Ferrandus, primo quidem arriani erroris perspicuam sedulamque facit descriptionem; deinde adgrediens ad dogmaticam disputationem, nihil plane omittit, quod ad pestiferam convellendam perimendamque Arrii blasphemiam pertinere videbatur: obiterque alios quoque haereticos, qui de dominica incarnatione prave senserunt, photinianos, manichaeos, patripassianos, nestorianos, praecipueque eutychianos, quorum error recentior erat, perstringit. Illa vero inasperata notitia est, quod ff. 13. *Absentium* cognoscimus misisse ad Augustinum sermonem illum arrianorum, quem summus doctor disputatione latissima refutavit. Neque tamen hinc recte concluditur *Absentium* fuisse arrianum vel sermonis eius auctorem: nam Eugippius quoque, catholicus apprime vir, et augustiniana doctrinae amator, misit (ut nunc item cognoscimus) ad Ferrandum nostrum propositiones arriani comitis, ut ab eo dissolverentur. Denique ex epistulae fine, annus etiam quo haec scripta fuit, innotescit, nempe Fulgentii mortuario: simulque dicitur scribi iam, sive ab ipso Ferrando sive certe eius cura iussuque, Fulgentii vita, quam anonymam quidem habemus, sed tamen esse Ferrandi opus, nemo fere dubitat.

DE MATTHAEI EVANGELIO

VERSIONIS ANTEHIERONYMIANAЕ.

XII. Antiquarum biblici textus interpretationum utilitatem si commendare velim, actum profecto agam: cui etenim erudito incognita sunt, quae iamdiu hac super re a veterum codicum editoribus dicta fuerunt? Matthaei quidem evangelium ex antiquissimis codicibus latine editum extat; nempe ex vercellensi ab Irico; ex Bezae cantabrigiensi a Klippingio; ex veronensi, brixienti, corbeiensi, rursusque vercellensi a Blanchinio; ex colbertino a Sabaterio, qui postremus varietatem quoque lectionum plurimam ex aliis mss. atque ex patrum operibus addidit. Atque in his cunctis codicibus interpretationes ante Hieronymum curatae contineri dicuntur; neque sane incredibiliter vel immerito; etenim plurimae hae fuerunt, uti adfirmant Hieronymus ipse (1) atque Augustinus (2). Iam inter antiquissimos evangeliorum latinorum codices recensetur gallicus claromontanus, quem olim Sabaterius (3) saeculi septimi esse iudicavit; eoque in scholiis suis,

(1) Praef. in evang.

(2) De doct. ch. II. 1.

(3) Monit. in quatuor evangelia p. XXXV.

ubi tantam lectionum varietatem congeffit, rite usus est. Porro is codex claromontanus, Pio VI. pontifice maximo, bibliothecae vaticanae magno pretio acquisitus fuit: quem ego inspiciens, eiusque eximio genere et antiquitatis laude commotus, vulgandi consilium coepi. Nam si desumptae carptim lectiones iure utiles existimantur, universi sane contextus continua praesensque editio multo commodior est et iucundior ac fructuosior. Pauci quippe homines lectiones varias in eruditorum scholiis dispersas ac prope submersas legunt; nisi forte peculiari quodam studio vel suscepti alicuius operis ratione trahuntur. Est is codex vaticanus, olim claromontanus, eximiae ut Sabaterius recte dixit antiquitatis, scripturae prope quadratae, ut specimen a me cusum demonstrat n. 3; continetque evangelia quatuor; sed ex his Matthaei tantummodo evangelium antehieronymianam versionem, et quidem a supradictis diversam, prae se fert: reliqua evangelia, etsi paris scripturae sunt, ad Hieronymi recensionem proxime accedunt. Unum igitur Matthaei textum edendum putavi; in quo ipso lacunae duae sunt (quales videlicet Sabaterius in hoc codice dum adhuc in Gallia esset, iam viderat) nempe initio usque ad cap. III. 15; in medio autem a cap. XIII. 33. usque ad cap. XVIII. 12. Et coeperam equidem vaticani codicis comparisonem cum antiquis aliis curare exemplaribus, praesertim cum quadruplici Blanchinii evangelio, videbamque codicem vaticanum cum brixienti saepius congruere quam cum ceteris. Sed enim postea visum mihi est omnem hanc criticen et observationem legentium otio curiositatieque esse permittendam. Scholia itaque nulla adtexui; nisi quod in vocabulis insolitis vel abnormibus aut corruptis, saepe admonui *ita se codicem habere*; ne forte lector menda potius libri mei typographica quam scripturam codicis esse putaret.

DE IULIO PARIDE.

XIII. Iulius Paris Valerii Maximi brevior ex antiqua quadam praefatiuncula iam innotuerat, quae libri decimi reliquiis praeponi solet, et quam ego quoque repetendam p. 90 curavi. Verumtamen eius epitomae fragmenta duo tantummodo edita erant, nempe libri decimi titulus primus *de praenominibus*, et praeterea fragmentum libri I. cap. II. ff. 16. usque ad capitis quarti finem; in qua parte operis quum Valerius deficeret, ab Aldo suppletus fuit epitomae nostrae segmento, quod ei Cuspinianus ex antiquo vindobonensi codice sumptum suppeditavit. Post illam vero aetatem vix ullus, quod sciam, integer Iulii Paridis codex innotuit, certe vero nihil vulgatum est. Atque haud scio quidnam ipsi vindobonensi codici acciderit; nunc enim in Caesaris bibliotheca nonnisi epitomam libri decimi video apud Kollarium T. II. p. 829. Sed ecce nobis vaticanus codex, calligraphia et vetustate spectabilis, Iulii Paridis epitomam integram exhibet, excepto libro decimo cuius nonnisi primus

titulus conservatus est. Paridis ad Cyriacum epistolium operi praepositum, nec non Titi Probi, qui alius brevior fuit, titulum operi Paridis nescio cur subscriptum, aere incidendum curavi. Iam epistula dictusque titulus speciosis sane magnisque litteris constant; operis tamen scriptura multo minutior est atque inclinata, quamquam valde perspicua nec indecora; eaque ad decimum ferme saeculum pertinere videtur. Porro huius edendi auctoris multiplex, meo iudicio, fructus est. Nam primo nemo iam dubitabit, id quod hactenus nonnulli critici fecerant, utrum Valerii Maximi opus ad compendiorum genus pertineat nec ne: nunc enim cognita Paridis epitoma, Valerium ipsum ab hac omnino ratione abhorrere intelligimus. Novum insuper addimus latinis classicis auctorem Paridem, quem antiquis valde temporibus vixisse apparet: eius enim latinitas et pura est et perspicua, et omni vitio sequioris aevi carens: neque is verbis Valerii perpetuo utitur, sed lingua sua saepe loquitur; immo non verbis tantum, verum etiam quandoque rebus sententiae dissidet v. gr. p. 4. 14. 32. 39. 46. 68., sive sponte ab archetypo discedens, sive potius exemplaribus diversis utens. Valerii ipsius lectiones optimas, partim omnino novas partim in antiquis codicibus iam observatas, sed a typographis inique exclusas, nunc Paris revocat. Cuius rei ut aliquot exempla proferam, lib. I. 3. 12. desideratam in Valerii editionibus notitiam, quod cultores dei Sabazii (Sabaoth) IUDAEI fuerint, nunc Paris restituit, habetque consentientem Nepotianum, de quo mox dicam. Rursus II. 1. 21. ait Paris tribunos pl. subscribere solitos senatus consultis litterâ C, qua videlicet significabant tribunos quoque sic CENSUISSE. At in Valerii codicibus editionibusque scribitur perperam, ut puto, T. id est TRIBUNI. Denique I. 5. 9. apud Paridem Samii Priensibus misisse dicuntur *Sibyllam*, cuius ductu et omine Prienses rem bene gesserunt: at in Valerii editionibus scribitur *cymbula*: et quamquam in Valerii codicibus aliquot *Sibylla* item fuerit, nihilominus editores *cymbulam* praetulerunt: mihi vero secus videtur; nam et samia Sibylla notissima est; atque ad omen ducatumque praestandum multo aptiorem vatem quam cymbulam esse video: nec dissimile exemplum extat in vaticanis excerptis apud Diodorum (1). — Sed quid statuemus de C. Tito Probo, cuius epitoma finire dicitur (p. 92) post Paridis libri decimi titulum primum, qui unicus restat, quamvis indiculus (p. 2.) sex promittat? Certe Probus ad Paridis novem libros nihil contulit: nihil item lucubrationum eius superesse iudico ad librum decimum: etenim titulum *de praenominibus* Probus ipse in praefatiuncula ad Paridem auctorem refert. Res ergo prorsus obscura mihi videtur; quamquam eam declarare nititur Vossius (2), cuius opinionem, etsi haud scio quam sit probabilis, recitabo. *Sic statuere velim, Valerium ipsum memorabilia scripsisse: horum epitomem fecisse*

(1) Coll. vat. T. II. p. 12. Adi etiam Pausaniam III. 15.

(2) De hist. lat. lib. I. 24.

Paridem : eundem (Paridem) reliquisse librum de nominibus (Romanorum) : huius libri compendium fecisse Probum.

DE IANUARIO NEPOTIANO.

XIV. Ianuarium Nepotianum Iulio Paride iuniorem existimo; inscium autem quod iam Paris epitomam Valerii Maximi fecisset, eandem spartam Marte proprio rursus exornasse. Nepotiani praevidiam epistolam ad Victorem Labbaeus olim vulgaverat; ipsam epitomam praetermiserat, cuius diversa a paridensi ratio est: nam neque distinctionem librorum Nepotianus retinet, et multo magis in vocabulis variat, et brevior est; et praetermissis multis Valerii exemplis, ipse alia substituit e classicis auctoribus, et quidem etiam ex Cicerone de rep., derivata. Videsis p. 97. 98. 99. 111. 112. 113. 115. Alia insignis utilitas Nepotiani est, quod illam valeriani libri primi lacunam ipse quoque explet; sed non diversa solum a Paride verba ponit, verum etiam partes quasdam Valerii Nepotianus retinet, quas Paris omiserat, ideoque hactenus desiderabamus; vel quas Paris breviaverat, ipse fere inlibatas excerpisse videtur. Tum et ab ipso Valerio interdum dissidet v. gr. p. 95. et 100. Religionem eximie se coluisse demonstrat Nepotianus, ita ut huius causa effata quaedam addiderit, quae in Valerio frustra requires. Sic p. 94. cap. I. 2. ait de suo Nepotianus: *ut videlicet priore haberetur loco sacerdos quam consul, res sacra quam victoria.* Et mox pag. 95. ff. 14. *non probaverunt (Romani) contra religiones sapientiam.* Codex vaticanus, ex quo Nepotianus prodit, idem ille est unde ego nuper opuscula tria S. Nicetae aquileiensis excitavi; sed tamen qui in Niceta satis erat emendatus, idem in Nepotiano mendis innumeris laborabat, quia videlicet amanuensis ab exemplari corrupto hunc exscripsit. Neque vero ultra Valerii librum III. cap. 2. procedit epitoma; defectu ut arbitror, codicum, non Nepotiani socordia qui imperfectum opus abruperit. Iam codex Nepotiani vaticanus fortasse unicus est; etenim ipse Labbaeus epistolarem praefationem ex hoc hausit, ut p. 93. n. 1. iam suasi. Habemus igitur Valerii Maximi epitomas antiquas duas, auctoribus Paride ac Nepotiano. Verumtamen in vaticanis codicibus epitomas alias tres Valerii a recentioribus hominibus curatas vidi, nempe in codice vaticano 7320. per Iohannem quemdam Andreae filium; tum in vat. 5817, et in ottobon. 1876. duas alias sine nomine auctorum; quas omnes merito contempsit. Sed enim haud aequè sprevis florilegium quoddam cod. vat. 5114. fol. 27. b. ubi excerpta ex Valerio fiunt. Ibi enim particulam ineditam legebam ex opere integro olim sumptam lib. I. 4. 3. (qui locus ut dixi in Valerio mutilo deest, a brevioribus autem utcumque suppletus fuit) in L. Iunii exemplo qui neglectis auspiciis classem tempestate amisisse dicitur. Est autem particula haec. *Sic dii, spretis monitis excandescunt; sic hu-*

mana castigantur , ubi se caelestibus praeferunt. Hac nimirum sententia exemplum Valerius more suo concluderat. Porro in praedicto codice praecedit locus *lento enim gradu etc. gravitate compensat*, qui legitur lib. I. 1. ext. 3: sequitur locus *aeque enim virtutis est etc. transferre voluisse*, qui legitur lib. I. 5. 2. Ergo ad Valerii lacunam pertinet reapse praedicta particula inedita, cuius futuri ut spero editores rationem habebunt.

DE EPITOMA MUSICAE S. AUGUSTINI
ET DE HOMILIIS QUATUOR.

XV. In pervetusto speciosoque Iulii Paridis codice alia quoque epitoma inerat librorum sex Augustini de musica, pari characterum genere scripta, et ab antiquo nescio quo auctore consarcinata. Speravi autem non omnino ingratum lectoribus fore, si id quoque opusculum ab Augustini archetypo passim varians, neque inscita sollertia ex adeo maiore mole contractum, perspicuum nitidumque, nec malam prae se ferens latinitatem, divulgarem; de quo tamen plura verba non faciam. Idem insuper codex quatuor tenet sacros sermones, paulo recentioribus quam Paris litteris scriptos, nempe saeculo ferme duodecimo. De quibus sermonibus quum aliquantulum vestigassem, eos editos non reperiēbam: quamquam nihil propemodum hac in re adfirmare ausim, quae maiorem sedulitatem otiumque desiderat. Laudantur in his Paulus Orosius semel, ter autem S. Gregorius papa. Neque eruditio nulla est, veluti de stadio athleticque veterum, de impudicis ethnicorum theatris, de christiana abstinentia coniugii: item quod ecclesia quosdam ritus e paganitate sibi usurpaverit, quod nocte ante septuagesimam certa sub formula valediceretur *ἦ alleluia*; quod liturgia longissima esset in palmarum dominica; quod ieiunium quadragesimale ritu romano, non ambrosiano, perageretur; quid sit introitus, quid tractus in missa; quid sibi nomen septuagesimae velit; unde appellatio hebdomadae maioris; quod varie vocitata fuerit palmarum dominica; et quod pridie eius diei S. Gregorius ad charitatis opera totus incumbere solitus fuerit, ideoque illud sabbatum a statione publica vacaverit, *quando dominus Papa elemosynam dabat*. Haec et alia nonnulla quia libenter a lectoribus vere christianis exceptum iri credebam, typis commisi.

DE THEODULO SIVE THOMA MAGISTRO.

XVI. De Thoma, qui post susceptum monachatum dictus est Theodulus, saeculoque XIV ineunte Byzantii floruit, non sum ea repetiturus, quae docti bibliographi, praesertim Cavaeus (1) atque Fabricius (2) iamdiu dixe-

(1) De scriptoribus eccl. ed. MDCCXLIII. T. II. append. p. 15.

(2) Bibl. gr. ed. nov. T. VI. p. 181. sqq.

runt. Quod tamen superiore volumine p. 684. me facturum promisi, id nunc fideliter praesto, duabus Thomae vulgandis orationibus *de mutuis regis et populi officiis*. Nam praeter ceteras commoditates, hanc quoque prae oculis habui, quod prima Roma anno MDXVII, pontifice Leone X, eclogas Thomae atticas typis graecis Calliergae edidit, qui mihi vetus liber prae manibus est; nunc autem decenter fieri videtur, si, pontifice Leone XII, vaticanis aeternae urbis typis scriptoris eiusdem politicae orationes nondum visae vulgentur. Age vero si velim harum orationum argumenta evolvere, nimis prolixus sim, quoniam ipsae orationes tot paginas occupant: nihil enim fere praetermittit Thomas quod ad regem populumque instituendum spectare videtur; et certe ab omni adsentationis blanditia, non secus ac Blemmydes a me nuper editus, procul abest. Eadem ratio prolixitatis prohibuit me quominus Thomam latinum redderem; alioqui voluminis moles, satis iam exaggerata, prorsus exorbitasset. Itaque latina tantum summaria scripsi, quae graece ignaris utcumque prodescent. Utriusque orationis clausula in unum fere recidit scopum; namque in prior clausula litterarum eruditionem virtutisque amorem eximie commendat auctor; in posteriore cives magnopere hortatur ut teneram puerorum aetatem litteris simul et moribus recte instituant.

DE NOVIS QUATUOR SIBYLLAE LIBRIS.

XVII. Sibyllarum in editionibus extant libri octo; sed multo plures fuisse, dubitare non sinunt Servius atque Suidas, quorum hic (1) ab una chaldaea Sibylla XXIV. editos narrat; ille autem (2) ait: *sane sciendum, omnia responsa Sibyllae plus minus centum contineri sermonibus*. Recapse decem fere abhinc annis liber Sibyllae quartus decimus a me in ambrosiano repertus codice Mediolani fuit divulgatus; nunc autem vaticani duo codices tum quartum decimum illum rursus continent, tum alios tres, undecimum scilicet, duodecimum, et tertium decimum. Quamobrem libris quatuor collectio sibyllinorum iam cumulatur. Novorum autem librorum idem est argumentum quod antea cognitorum, rerum nempe sacrarum ac politicarum historia. Ecce enim liber XI. a diluvio historiam pertexit usque ad Iulium Caesarem dictatorem. Libro XII. continentur res gestae ex Augusto usque ad Severum et paulo ulterius. In XIII. pergit historia usque ad Valerianum et Gallienum. Libri demum XIV. sane multiplex et copiosa narratio est, sed eadem tam abstrusa, totque regnatorum sub acrostychis nominibus fastos et fata continens, ut nihil potius definire velim, quam infirmis adfirmationibus uti. Qui adhuc supersunt sibyllini libri, eos omnes primis christianae ecclesiae saeculis fuisse compositos, critici cuncti prope consentiunt. Sane ne vaticani quidem ad Constantini usque aetatem nominatim

(1) Voc. Σιβυλλα χaldaica.
Collect. vat. T. III.

(2) Ad aen. III. 445.
d

certe pertingunt. Verumtamen segmenta saltem ex antiquioribus ethnicae aetatis libris cum his christianis recentioribus esse immixta, cognoscimus ex Eusebio chron. lib. I. cap. IV (1), apud quem Alexander polyhistor, qui Lucii Syllae temporibus vixit, locum recitat in sibyllino tertio libro adhuc superstitem. Auctor sibyllinorum non unus existimandus est: tum eos patriam habere Aegyptum, natalemque sedem scholam alexandrinam, valde suadent tot illa carmina, quae res aegyptiacas et alexandrinas prae ceteris celebrant. Iam oracula sibyllina inter historiae profanae fontes censi, demonstrat praedicti Alexandri auctoritas aliorumque permultorum quos appellare non interest. Rei vero etiam christianae, sive historicae sive etiam dogmaticae, testem esse Sibyllam e plurimis Patrum locis cognoscimus. Nuper vero vir cl. Birgerus Thorlacius danus duplicem libellum edidit, quorum priorem inscripsit *libri sibyllistarum veteris ecclesiae crisi, quatenus monumenta christiana sunt, subiecti*. Posterioris vero libelli titulus est *conspectus doctrinae christianae, qualis in sibyllistarum libris continetur*. Et prior quidem cl. viri locubratio in manus meas nondum pervenit, alteram vero in miscellaneis hafniensibus magna cum voluptate et fructu legi; propterea quod et his carminibus iustum pondus honoremque attribuit, eaque ab imperitorum neglectu vindicat, et theologis philologisque sacris demonstrat, quatenus ex hoc genere christianarum antiquitatum proficere possint. Latinam sibyllinorum vaticanorum interpretationem non concinnavi; quia prosaica spiritum carminis heroici prope extinguebat; poetica autem maiori otio reservanda videbatur: quae cum fiet, tum demum luxatis etiam saepe graecis versibus corruptisque vocabulis medelam facere oportebit.

(1) Ed. Mediol. p. 17.

TABULAE PALAEOGRAPHICAE EXPLICATIO.

1. Iulii Paridis epistula.
2. C. Titi Probi titulus.
3. Specimen Codicis evangelici.
4. — Fragmenti contra hariolos.
5. — Fragmentorum arrianorum.
6. — Fragmenti liturgici.

ADMONITIO.

In vaticanae Collectionis distributione cogitaveram hunc tomum facere octavum, ideoque in singulis foliis nota est VIII; verum iacente interim materia reliqua, hic tomus inscribendus tertius fuit. Ex numero igitur VIII. demes, benigne lector, V.

ELENCHUS CAESARUM

SECUNDUM EPHRAEMII CHRONOLOGIAM.

1. <i>Iulius Caesar.</i>	40. Aurelianus.
2. <i>Octavianus Augustus.</i>	41. Tacitus.
3. <i>Tiberius I. (1)</i>	42. Florus.
4. Caius p. 1.	43. Probus.
5. Claudius I.	44. Carus p. 8.
6. Nero.	45. Numerianus.
7. Galba.	46. Carinus.
8. Otho.	47. Diocletianus.
9. Vitellius.	48. Maximianus herculeus.
10. Vespasianus p. 2.	49. Constantius I.
11. Titus.	50. Galerius Maximinus.
12. Domitianus.	51. Maxentius p. 9.
13. Nerva.	52. Licinius.
14. Traianus p. 3.	53. Constantinus I.
15. Hadrianus.	54. Constantius II. p. 11.
16. Antoninus Pius p. 4.	55. Constans I. p. 12.
17. Marcus Antoninus.	56. Constantinus II.
18. Commodus p. 5.	57. Iulianus p. 13.
19. Pertinax.	58. Iovianus.
20. Iulianus.	59. Valentinianus I. p. 14.
21. Severus.	60. Valens p. 15.
22. Antoninus Caracalla.	61. Gratianus.
23. Macrinus.	62. Valentinianus II. p. 17.
24. Avitus.	63. Theodosius I.
25. Alexander I.	64. Arcadius p. 18.
26. Maximinus p. 6.	65. Theodosius II. p. 19.
27. Maximus.	66. Marcianus p. 21.
28. Albinus.	67. Leo I. p. 23.
29. Pupienus.	68. Leo II. p. 25.
30. Balbinus.	69. Zeno.
31. Gordianus.	70. Anastasius p. 27.
32. Gordianus alter.	71. Iustinus I. p. 29.
33. Philippus.	72. Iustinianus I.
34. Decius.	73. Iustinus II. p. 30.
35. Gallus.	74. Tiberius II. p. 31.
36. Aemilianus p. 7.	75. Mauricius p. 32.
37. Valerianus.	76. Phocas p. 34.
38. Gallienus.	77. Heraclius p. 35.
39. Claudius II.	78. Constantinus III. p. 37.

(1) Tres hi Caesares desunt apud Ephraemium ob amissum primum codicis folium.

79. Constans II.
 80. Constantinus IV.
 81. Iustinianus II. p. 38.
 82. Leontius p. 39.
 83. Apsimarus.
 84. Iustinianus II. iterum p. 40.
 85. Philippicus p. 41.
 86. Artemius p. 42.
 87. Theodosius III.
 88. Leo III. p. 43.
 89. Constantinus V. p. 45.
 90. Leo IV. p. 47.
 91. Irene p. 48.
 92. Constantinus VI.
 93. Nicephorus I. p. 51.
 94. Stauracius p. 52.
 95. Michaël I. p. 53.
 96. Leo V. p. 54.
 97. Michaël II. p. 56.
 98. Theophilus p. 58.
 99. Michaël III. p. 62.
 100. Basilius I. p. 65.
 101. Leo VI. p. 67.
 102. Alexander II. p. 68.
 103. Romanus I.
 104. Constantinus VII. p. 69.
 105. Romanus II. p. 70.
 106. Nicephorus II.
 107. Iohannes I. p. 71.
 108. Basilius II. p. 73.
 109. Constantinus VIII. p. 74.
 110. Romanus III. p. 75.
 111. Michaël IV. p. 76.
 112. Michaël V. p. 77.
 113. Zoë p. 78.
 114. Constantinus IX.
 115. Theodora p. 80.
 116. Michaël VI.
 117. Isaacius I. p. 81.
 118. Constantinus X. p. 83.
 119. Diogenes p. 84.
 120. Michaël VII. p. 85.
 121. Nicephorus III. p. 86.
 122. Alexius I. p. 87.
 123. Iohannes II. p. 92.
 124. Manuel I. p. 100.
 125. Alexius II. p. 118.
 126. Andronicus I.
 127. Isaacius II. p. 136.
 128. Alexius III. p. 151.
 129. Alexius IV. p. 165.
 130. Alexius V. p. 169.

CAESARES LATINI.

131. Balduinus I. p. 172.
 132. Henricus p. 177.
 133. Petrus p. 183.
 134. Robertus p. 184.
 135. Balduinus II.

CAESARES GRAECI.

136. Theodorus I. 170.
 137. Iohannes III. p. 187.
 138. Theodorus II. p. 211.
 139. Iohannes IV. p. 219.
 140. Michaël VIII.
 141. *Andronicus II.* (1)
 142. *Andronicus III.*
 143. *Iohannes V.*
 144. *Iohannes VI. Cantacuzenus tyrannus.*
 145. *Manuel II.*
 146. *Iohannes VII.*
 147. *Constantinus XI. sub quo Turcae Constantinopoli potiti sunt.*

(1) Septem consequentes Caesares vixerunt post Ephraemium.

ELENCHUS PATRIARCHARUM CONSTANTINOPOLEOS.

Series fabulosa.

1. Andreas apostolus p. 226.	13. Laurentius.
2. Stachys.	14. Alypius.
3. Onesimus.	15. Pertinax.
4. Polycarpus I.	16. Olympianus.
5. Plutarchus.	17. Marcus.
6. Sedecion.	18. Cyrillianus.
7. Diogenes.	19. Castinus.
8. Eleutherius.	20. Titus.
9. Felix.	21. Domitianus.
10. Polycarpus II.	22. Probus.
11. Athenodorus.	23. Metrophanes.
12. Zoilus p. 227.	

Series vera.

1. <i>Philadelphus.</i>	28. Timotheus.
2. <i>Eugenius.</i>	29. Iohannes II. p. 231.
3. <i>Rufinus.</i>	30. Epiphanius.
4. Metrophanes I.	31. Anthimus.
5. Alexander.	32. Mennas.
6. Paulus I.	33. Euty chius.
7. Eusebius.	34. Iohannes III.
8. Macedonius I. p. 228.	35. Iohannes IV.
9. Eudoxius.	36. Cyriacus.
10. Demophilus.	37. Thomas I. p. 232.
11. Evagrius.	38. Sergius.
12. Gregorius theologus.	39. Pyrrhus.
13. Nectarius.	40. Paulus II.
14. Iohannes chrysostomus.	41. Petrus.
15. Arsacius p. 229.	42. Thomas II.
16. Atticus I.	43. Iohannes V.
17. Sisinnius I.	44. Constantinus I.
18. Nestorius.	45. Theodorus I.
19. Maximianus.	46. Georgius I. p. 233.
20. Proclus.	47. Paulus III.
21. Flavianus.	48. Callinicus.
22. Anatolius p. 30.	49. Cyrus.
23. Gennadius.	50. Iohannes VI.
24. Acacius.	51. Germanus I.
25. Flavitas.	52. Anastasius I. p. 234.
26. Euphemius.	53. Constantinus II.
27. Macedonius II.	54. Nicetas.

55. Paulus IV.
 56. Tarasius p. 235.
 57. Nicephorus I.
 58. Theodotus.
 59. Antonius I. p. 236.
 60. Iohannes VII.
 61. Methodius I.
 62. Ignatius.
 63. Photius.
 64. Stephanus I.
 65. Antonius II. p. 237.
 66. Nicolaus I.
 67. Euthymius I.
 68. Stephanus II.
 69. Tryphon.
 70. Theophylactus.
 71. Polyeuctus.
 72. Basilius I.
 73. Antonius III.
 74. Nicolaus II.
 75. Sisinnius II.
 76. Sergius II. p. 238.
 77. Eustathius.
 78. Alexius.
 79. Michaël I.
 80. Constantinus III.
 81. Iohannes VIII.
 82. Cosmas I.
 83. Eustrathius.
 84. Nicolaus III. p. 239.
 85. Iohannes IX.
 86. Leo.
 87. Michaël II.
 88. Cosmas II.
 89. Nicolaus IV. p. 240.
 90. Theodotus.
 91. Constantinus II.
 92. Lucas.
 93. Michaël III.
 94. Chariton.
 95. Theodosius.
 96. Basilius II.
 97. Nicetas II.
 98. Leontius p. 241.
 99. Theodosius II. *sive potius* Dositheus.
 100. Georgius II.
 101. Iohannes X.
 102. Michaël IV.
 103. Theodorus II. p. 242.
 104. Maximus.
 105. Manuel.
 106. Germanus II.
 107. Methodius II.
 108. Manuel II.
 109. Arsenius.
 110. Nicephorus II. p. 243.
 111. Germanus III.
 112. Iosephus I.
 113. Iohannes XI. p. 244.
 114. Gregorius II.
 115. Athanasius.
 116. Iohannes XII.
 117. Niphon. p. 245.
 118. Iohannes XIII.
 119. Gerasimus.
 120. Isaias (1).
 121. *Iohannes* XIV.
 122. *Isidorus*.
 123. *Callistus* I.
 124. *Philotheus*.
 125. *Macarius*.
 126. *Nilus*.
 127. *Antonius* IV.
 128. *Callistus* II.
 129. *Matthaeus*.
 130. *Euthymius* II.
 131. *Iosephus* II.
 132. *Metrophanes* II.
 133. *Gregorius* III.

(1) Hactenus Ephraemii catalogus. Reliquos patriarchas usque ad captam a Turcis Constantinopolim subtexere placet.

ΕΦΡΑΙΜΙΟΥ ΧΡΟΝΙΚΟΥ ΕΠΗΡΑΕΜΙΙ CHRONOLOGI

ΚΑΙΣΑΡΕΣ.

* * * (1)

ΓΑΙΟΣ ΕΤΗ. Δ.

- Εἶτα κατέσχε τὸ κράτος ἡ αὐτόνων ,
Γάιος ἐπίκρυρος ἢ σατάν τρόπον ,
ὑπὲρ φύσιν βρότειον αὐτὸν σεμνύων ,
ἢ καὶ Φιεργῶν ἢ κατάπτυστος φύσις·
5. ἀνὴρ ἀσελγῆς ἀποφράς μισαίφρονος·
ἐφ' οὗ Στέφανος πρωτομάρτυρων κλέος
μαρτυρίας στέφανον εὐρεν ἐκ λίθων·
σοφοὶ τε γνωρίζοντο δύο προκρίτων
Ἰωσήφους τε καὶ Φίλων ἐξ Ἰσραήλων·

ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΕΤ. ΙΑ.

10. Τούτῃ καταστρέψαντος ἀθλίως βίον ,
ἱεροῦ φίλος Κλαύδιος ἡπία φύσις ,
ἴσας τὴ φύλαξ , ὑπερόπτης χρημάτων ,
ταῖς ἡνίας εἰληφεν αὐσοναρχίας.
τούτῃ κρατοῦντος , Θεοδῶς καὶ Σίμων μάγος
15. πολλοὺς ἐλυμαίνοντο κακοτεχνίαις·
πρῶτος δ' ἐπιβέβηκε τῆς Ῥώμης Πέτρος
σωτήριον κήρυγμα κερύσσαν ὄλοις·

ΝΕΡΩΝ ΕΤ. ΙΑ.

- Μεθ' ὃν παρήλθω εἰς βασιλείων κράτος
Νέρων ἀσελγῆς ἐμφορῆς τῷ Γαίῳ ,
20. Φηλύδριας ὢν καὶ Φύλακος σαπρίας·
πρῶτος διώκτης εὐσεβῶν καθαιρέτης ,
Χριστοῦ τε μυστῶν προκρίτων ἀναιρέτης.
εἶτα Γάλβας , Ὄθων , σὺν Οὐιτελίῳ
ἐπὶ βράχιστον ἔκράτας γηγεῦμενοι.

(1) Deest in codice primum folium, quod Iulii Caesaris, Augusti, et Tiberii notitiam continuit. Desiderantur igitur ex universo opere versus

Collect. vat. Tom. VIII.

CAESARES.

* * *

CAIUS ANNIS IV.

Deinde Romanorum imperium tenuit
Caius, vita Epicurus vel potius Satan,
supra humanam naturam extollens semet
divinamque adfectans vilissimus mortalis,
impudicus, scelestus, sanguinarius:
sub quo prima Stephanus gloria martyrum
adeptus est coronam de lapidibus.
Item sapientes praecluebant duo,
Iosephus atque Philo, uterque hebraeus.

CLAUDIUS AN. XIV.

Postquam Caius misere abruptit vitam,
litteris Claudius et clementia praeditus,
iustique tenax, et pecuniae contemptor,
romani imperii habenas tractandas cepit.
Eo regnante Theudas et Simon magi
malis permultos artibus decipiebant.
Primus autem Romam accessit Petrus,
salubre cunctis nuncians evangelium.

NERO AN. XIV.

Post hunc pervenit ad potentiam regiam
Nero luxuriae incontinenens et Caio par,
pathicus vir et sacculus putredinis;
primus piorum persecutor mortifer,
praecipuorum Christi adseclarum carnifex.
Deinceps Galba, Otho, Vitelliusque
degustaverunt sceptrum quam brevissime.

paulo minus quinquaginta, ut paginarum ratio demonstrat. Nihil tamen incognitum in hac lacuna amisisse nos puto.

VESPASIANUS AN. X.

Post hos ornavit caesaream dignitatem
Vespasianus regnatorum decus,
sospitator imperii propagatorque,
hostium victor, et manu munificus,
accessu facilis, iucundusque amicis,
subditis cunctis admodum dilectus.

TITUS AN. III.

Successit in imperium Titus filius
bonitatis mare, effusa liberalitas,
beneficus, clementi instructus animo,
bonisque moribus qui regnantem decent,
princeps egregius, imperator strenuus,
iudaicae ferociae debellator.
Huius ab omnibus celebratur dictum:
„ equidem hodie minime regnavi,
„ quoniam beneficio adfeci neminem „
Itemque: “ qui ad conspectum regis venerit,
„ eum non oportet tristem inde abscedere „

DOMITIANUS AN. XV.

Ubi cum vita mortem mutavit Titus,
Domitianus animum scelestum gerens,
Titi natura frater, sed aliis moribus,
Christi servorum martyrumque carnifex,
imperio contra meritum est potitus.
Sub eo dilectus propheticus discipulus
in quadam exsulavit Patmo insula.
Tunc se iactavit praestigiis Apollonius
tyanaeus pythagoricus impostor callidus;
qui procul licet degens nunciavit tamen
tyranni caedem iis qui sibi aderant.

NERVA AN. I.

Postquam Domitianus foede interiit,
Nerva animo et corpore praeclaro cluens
romanae rei suscepit moderamen.
Hic plane egregius (nisi quod Christo caruit)
bonorumque principum typus fuit.
Sub eo quidam reperit aurum plurimum,
amplum nempe thesaurum humi obrutum,
quemad arbitrium Caesaris effossum retulit.

(1) Nempe Herodes atticus, ut narrat in vitis Philostratus.

ΟΤΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ ΕΤ. Ι.

Μεθ' οὐς κατηγάϊσε τὴν κραταρχίαν
Οὐτοπασιανὸς κλέος βασιλείων,
ἀρχὴν δράσας εὖ καὶ πλατύνας εἰς μέγα·
ἐχθρῶν νικητὴς, φιλότιμος τὴν χέρα,
ἀνὴρ τις εὐσπρόσιτος, ἠδύς τοῖς φίλοις
ὑπηκόοις δ' ἅπασιν καὶ πεφιλημένος.

ΤΙΤΟΣ ΕΤ. Γ.

Μεθ' ὃν Τίτος παῖς παραλαμβάνει κράτος
θάλασσα καλῶν, φιλοδωρίας χύσις,
εὐεργητικὸς, συμπαθὴς τις καρδία,
χρηστὸς τρόποις οἷς ἰσραίλιζται κράτωρ·
ἀναξ ἀριστέως καὶ στρατηγὸς γεννάδας,
ἰσραϊτικοῦ ἔθ' δράσας κατ' αἰρήνη·
οὐ πᾶσιν αἰοῖδιμον ἔδεται τόδε,
τὸ σήμερον δὲ μὴ βασιλευκίνας,
εὖ τινα μὴ δράσαντα ταῖς εὐπορίαις·
καὶ δεῖ τινα πρόσωπον ἀνακτος πάλιν
ἰδόντα, μηδὲν στυγρὸν ἀνθυποστρέφειν.

ΔΟΜΗΤΙΑΝΟΣ ΕΤ. ΙΕ.

Τούτε τὸ βιοῦν ἐκμετρήσαντος μόρω,
Δομητιανὸς ἡ βδελυρὰ καρδία,
φύσιν Τίτε σὺναιμος οὐ τρόπος ὅλων,
ἀναξίως εἴληφε τὴν αὐταρχίαν·
Χριστοῦ κολαστὴς οἰκετῶν καὶ μαρτύρων,
ἰθ' οὐ φιλήτων τὴν θεηγόρον χάριν
νῆσος τις ἐξ ὀρίστον ἔσχεν ἡ Πάτμος·
πύχει δ' Ἀπολλώνιος τερθρεῖαις τότε
πυθαρῶν οὐκ ὀρικὸς τυανεύς σοφὸς γόης,
ὃς καὶ περ ὦν πόρρωθεν ἀναίρεμένους
δηλοῖ παροῦσι ἔθ' τυράννης τὸν μέρον.

ΝΕΡΩΤΑΣ ΕΤ. Α.

Τούτε καταστρέφαντος αἰσχρῶς τὸν βίον,
κλήσιν Νερούας, εὐγενὴς ψυχὴν θέμας,
τὰ ῥωμαϊκὰ σκῆπτρα παραλαμβάνει·
ταμῆιον ὄντως ἀρετῶν Χριστοῦ δίχρα,
καλοῦ δὲ παντὸς αὐτοκράτορος τύπος·
ἔθ' οὐ τις (1) ἀμύθητον εὖρε χρυσίον
θησαυρὸν ἄβρον ἐγκατακεχωσμένον,
ὃν ἐκκαλύψας, κράτορος μῆνι κρίσιν·

65. ὁ δ' αὖ κειρῆσθαι μινὺν ἐκ κατέχων
 ἄλλ' ὑπὲρ αὐτὸν εὐρεθὴν φάσκει πάλιν,
 ἢ δ' ὅς, κατακέρησο τοῖς εὐρημένοις.

ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΕΤ. ΙΗ.

- Τούτῃ λεπτότος σὺν κραταρχίᾳ εἶον,
 Τραϊανὸς τις παῖς θετὸς τούτῃ στίφος
 70. καὶ σπῆτρα παρείληθε τὰ ἤν' αὐσύνωκ'
 εὐρὺ κλέος σχῶν ἐν νίκαις ἐκ πρακτοῖς·
 εἰ ἐκ δίκων εὐσεβεῖς ἦν μετρίως
 καθ' ὃν χρόνον βέβρωτο θηρίων γνάθος
 ὁ θεοφόρος Ἰγνατίος ἐν Ῥώμῃ,
 75. ἄλλοι τὲ πλείστοι μαρτυρικῶς τὸν βίον
 Χριστοῦ χάριν ἤνυσαν ἠγωνισμένοι·
 τούτων μαθόντα τὸν κρατοῦντα τὸν φόνον,
 ὡς οὐ πονηρᾶς αἰτίας πάσχειν τάδε·
 οἷς δὲ Χριστὸν σέβασσεν ὡς θεὸν μόνον,
 80. μὴ δεῖν κολάζειν θισπίσαι χριστιανίμους.
 Τοῦτον γ' ἐπάρχω χειρίσαντα τὸ ξίφος,
 δέδωξο τουτὶ ταῖν χειροῖν τοῦτον φᾶναι,
 πᾶν μὲν καλῶς ὡς δέπειν τὰ ἔκράτες,
 ὑπὲρ γ' ἑμαυτοῦ τῷδε χριστιῶν φῖλα·
 85. εἰ δ' αὖ γε κακῶς, κατ' ἑμαυτοῦ καρδίας.

ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΕΤ. ΚΑ.

- Τούτῃ δὲ βίον ἐκ κράτος λελοισπότος,
 Ἀδριανὸς Αἰλίου ἀριστοῦς μέγας
 διάδοχος δέδεικτο ἔκ μοναρχίας·
 ἠρμαινόμενος τε ἐκ μεγαλόφρων ὄλοις,
 90. μὴ δεῖν κολάζειν θισπίσαι χριστιανίμους·
 τούτῃ δ' ἰππιούτος ἐν λεωφόρῳ
 εἰδύτο γυνὴ λεωπαρῆς ἐγκειμένη·
 ὁ δ' οὐ σχολάζω τῆδ' ἐγκειμένη λέγει·
 καὶ μὴ δὲ βασιλεὺς, πρὸς τόνδ' ἀντίφρη·
 95. ὁ δὲ στραφείς προσέειπεν αὐτῆς τῆ δίκη·
 οὗτος πολίτῃς πρὸς Παλαιστίνην πόλιν
 ὅπως Σιών ἰδρυτο κατακαμμένη,
 Καπιτωλίαν καλέσας τήνδ' Αἰλίαν·
 καὶ ναὸν ἀντήγαγε Διὶ τῆ Κρόνος,
 100. οὗ πρὶν Σολομὸν τὸν ναὸν τεύξας ἔχει·
 τοῦτ' οὐκ ἀνεκτὸν ἦν ἰσδαίων φύλῃ·
 συσπειραθέντες τοιζαροῖν ἠπολισμένοι,
 ἰπίασι φύλαξι Ῥωμαίοις τόπως,
 καὶ σφῶν γε πλείους ἔδρασαν ἔργον φόνου·

Hic autem et retinere hunc iussit eodemq. uti·
 Cumq. ille maiorem privato rem esse diceret;
 tu vero, inquit Nerva, inventa re vel abutitor·

TRAIANUS AN. XVIII.

Ubi imperium Nerva cum vita dereliquit
 Traianus, huius adoptione filius,
 Romanorum sceptrum occupavit;
 victoriis vir rebusque gestis inclytus.
 Is tamen pius aliquantum persecutus est;
 quo tempore contritus bestiarum dentibus
 theophorus Ignatius in urbe Roma fuit:
 atque alii insuper plurimi vitam martyres
 Christi causa, certando consummarunt:
 quorum intellecto Traianus interitu,
 negavit dignos fuisse talia pati,
 eo quod Christum unice deum colerent;
 et ne Christiani vexarentur vetuit.
 Idem quum praefecto gladium traderet,
 dixisse fertur: hunc cape, amice, manu;
 et si quidem remp. bene gessero,
 pro mea salute hoc tibi utendum est;
 sin male imperavero, hoc me confodito·

HADRIANUS AN. XXI.

Post hunc vita defunctum in imperio,
 Aelius Hadrianus bellator nobilis
 regni successor designatus fuit;
 vir doctus ac magnificus usquequaque,
 qui etiam vetuit de Christianis poenas sumi.
 Huic aliquando equitanti in via
 preces mulier quaedam efflictim obtulit:
 is autem negavit orantem se posse audire.
 Tum illa, ne regnes igitur, respondit:
 quare is conversus feminae ius reddidit.
 Idem in Palaestina urbem struxit,
 ubi Sion funditus eversa fuerat,
 eamque appellavit capitolinam Aeliam.
 Templum quoque excitavit saturnio Iovi;
 ubi olim Solomon suam condiderat.
 quae res intolerabilis iudaicae genti fuit:
 quare coacto armorum numero,
 romanum adgrediuntur praesidium loci,
 eiusdemque ingentem stragem edunt.

I *

Quod ubi Caesar novit, coniurati exercitus
Hebraeorum penitus succidit vires :
nimirum is quingenta et octoginta
hominum millia leto dedit.
Pagos etiam gentis subvertit mille
cum quinquaginta arcibus nobiles.
Porro quidam ab eo neci addictus,
ture in ignem coniecto testatus est,
se quidem immerentem ad mortem adigi ;
imprecari autem Hadriano ne cum volet
mori, voti sui compos fiat :
quod revera Hadriano evenit in vitae termino
quum lento hydropismorbo diu tabuit.
Is etiam in Thracia prope castrum Odrysium
de suo dictam nomine novam urbem condidit.

ANTONINUS PIUS AN. XX.

Deinde Antoninus cognomento Pius
vir optimus sanctisque moribus,
qui Christianos summo in pretio habuit,
felici sane fato ad imperium venit.
Is premente belli necessitate,
quia nihil in aerario pecuniae erat,
in foro exposuit licitantibus
pretiosa principatus ornamenta omnia :
unde pecunia, quantum sat erat, capta,
conscriptaque militum ingenti manu,
victoriam non sine lauta praeda retulit :
quamobrem res divenditas recuperavit,
civibus qui emerant repenso pretio.

MARCUS ANTONINUS AN. XVI.

Rursumque alius Antoninus Marcus,
prioris adoptione filius, doctrina philosophus
moribus egregius, Christianis benivolus,
reip. gubernaculum coepit regere.
Sub eo legio dicta fulminatrix,
de christianorum hominum conflata numero
pugnatura Christo domino supplicavit,
quoniam et siti exercitus laborabat,
et barbarorum hostium instabat impetus :
statimque hostes fulminibus deflagrarunt,
romanus exercitus imbre copioso maduit.

(1) Cod. heic 'Αντώνιος. Sed in textu 'Αντωνίνος.

ὁ γνοὺς ὁ κρατῶν, στρατιᾶς ὁμαιχιμίας
ἄρδην ἰβραίων ἐκθνήζεις τὸ στίφος·
ὀκτῶ μὲν ἀνδρῶν καὶ πεντήκοντα πάλιν
ποσομένους δούς μυριάδας θανάτῳ,
κώμας κατασκάψας δὲ τούτων χιλίας,
φρούρια πεκτῆκοντα τεθρυλλημένα.
οὗτός ποτ' ἀνδρὸς ἦν κατακρίνας μόνον·
καὶ τὸν λαβόντα πῦρ θυμῶντα λέγειν,
ἐγὼ μὲν οὐδὲν ἀδικῶν θνήσκω βίᾳ,
'Αδριανὸν δὲ καὶ ποθούντα τεθάναι
μὴ ἔ κατ' εὐχὴν εὐχομαι τυχεῖν τέλας·
ὁ καὶ παθεῖν αἰ συνέβη πρὸς τῷ τέλει,
νόσῳ χρονίᾳ ὑδέρῳ τε τετηγημένα.
Κατὰ Θράκης δ' αὖ Ὀδρυσσοῦ πρὸς χωρίῳ
ἄλλην πολίξει τὴν ὁμώνυμον πόλιν.

105.

110.

115.

ΑΝΤΩΝΙΝΟΣ (1) Ο ΚΑΙ ΠΙΟΣ ΕΤ. Κ.

Εἶτ' Ἀντωνίνος εὐσεβὴς κεκλημένος,
βέλτιστος ἀνὴρ εὐαγής τε τοὺς τρώπας,
πάντων τιμῶν μάλιστα τοὺς χριστιανύμους,
χειρίζεται κάλλιστα τὴν κραταρχίαν·
ὅστις γὰρ μάχης καὶ βίας ἐγκλιμένων,
ἐπιπέτρ οὐδὲν εὐπορῶν ἦν χρημάτων,
εἰς ἀγορᾶν προὔθηκε τοῖς ἡρημένοις
πάντα τὰ λαμπρὰ καὶ τιμαλφῆ ἔ κράτους·
ἀφ' ὧν ἰκανῶν εὐπορήσας χρημάτων
καὶ στρατιωτῶν ἡλικίᾳ πλείστας ἴλας,
μάχην κατορθοῖ καὶ βαθὺν πλοῦτον φέρει·
καὶ πάλιν ἀπέλαβε τὰ πεπραγμένα,
αἰρεμένοις δούς τὴν τιμὴν ὠνευμένοις.

120.

125.

130.

ΜΑΡΚΟΣ ΑΝΤΩΝΙΝΟΣ ΕΤ. ΙΣ.

Καὶ πάλιν ἄλλος Ἀντωνίνος τις Μάρκος
πρῶτος θετὸς παῖς, φιλόσοφος τοὺς λόγους,
τρώπας τε χριστὸς, εὐμενὴς χριστιανύμοις,
παραλαβὼν ἴθυνα τὴν κραταρχίαν·
ἐφ' οὗ φάλαγγ κέκλητο κεραυνοβόλος,
ἥτις μερίδος οὕσα ἤνθ' χριστιανύμων
καιρῷ μάχης πῦξάτο Χριστῷ δεσπότῃ.
δίψῃ στρατιᾶς κινδυνουούσης τότε,
ἀντιπάλων τε βαρβάρων ἐπιθήσει·
καὶ δυσμενῆς μὲν τῷ κεραυνῷ συμφλέγει,
ἄμβρων δ' ἐπὶ στράτευμα πλεσίως ὕει.

135.

140.

Α Β Α Ν Τ Ο Ν Ι Ν Ο Π Ι Ο Α Δ Α Λ Ε Χ Α Ν Δ Ρ Ο Υ Μ . 5

145. Ἐρμογένης τ' ἠκμαζε ἔτιχνης ἰδρυς·
 Διάς τ' ἠναθλαῖ μαρτύρων Χριστοῦ χάριν
 Σμύρνης ὁ Πολύκαρπος καὶ Ἰουστίνος.

KOMODOS ET. IB.

150. **Κ**όμοδος εἶτα μιὰρὸς φαυλεργάτης
 κακῶς ἐπιστέφρησε τῇ κραταρχίᾳ·
 ἐφ' οὗ Κλήμης ἦν στραματεύς σοφὸς μέγας,
 καὶ Πάντανος, κήρυκες ὀρθῶν δογμάτων.

PERTINAX KAI IOYKIANOS.

Μετ' ὃν κραταρχεῖ Περτίναξ ὁ τριγέρον,
 καὶ σφάττεται δὴ πρὸς μέσοις ἀνακτόροις·
 Καὶ σκῆπτρα παρείληψε τὰ τῆς αὐθύνων
 Ἰουλιανὸς Δίδιος βραχὺν χρόνον.

SEVERUS ET. IH.

155. **Κ**αὶ Σεβήρος κράτιστος ἐχθρῶν ἐν μάχαις
 σφοδρὸς κολαστῆς εὐσεβῶν χριστιανύμων·
 ἐφ' οὗ σὺν ἄλλοις καὶ πατὴρ Ὀριγένους
 Φιλωνίδης (1) εὐρατῶ μαρτύρων στέφος.

ANTONINUS CARACALLA ET. Z.

160. **Τ**ούτου θανόντος, Καράκαλος τούτοικλην
 Ἀντωνίνος εἴληψε τὴν μοναρχίαν·
 αἰσχρὸς τις ἀνὴρ καὶ πλεόν μακίφονος

MACRINUS KAI AVITUS (2) ET. Δ.

165. **Κ**αὶ Μακρίνος βράχιστον ἄρξας τὸν χρόνον·
 εἶτα καταρχήσατο ἔ κραταρχίας
 κλήσιν Ἀρβίτος, Σαρδανάπαλος θύσιν,
 ἀνδράποδόν τι Πριάπις Διονύσης,
 ἄλλος τις ὄντως Σαρδανάπαλος τρύπης,
 Φιλύδριος τις ἐμειδιστημένος.

ALEXANDER MAMAEAE ET. IA.

170. **Μ**ετ' ὃν παρῆλθω εἰς βασιλείου κράτος
 Μαμαεῖας Ἀλέξανδρος εὐσεβεῖς σέβων
 μητρὸς γὰρ αὐτοῦ Μαμαεῖας πιστιυσάσης
 διδασκαλαίας ταῖς σοφαῖς Ὀριγένους,
 τιμῆς καταξίωτο πιστῶν τὸ στέφος.

(1) Ita cod. (2) Ita cod.

Tunc florebat Hermogenes doctus rhetor.
 Christique causa par martyrum decertavit,
 Polycarpus Smyrnae episcopus et Iustinus.

COMMODUS AN. XII.

Deinde Commodus impurus scelestus
 laevo omine adrepsit ad imperium.
 Sub eo Clemens stromatum auctor sapiens,
 Pantaenusq., orthodoxi ambo praedicatores.

PERTINAX ET IULIANUS

Mox imperavit Pertinax grandaevus senex,
 qui in aula palatii interfectus est.
 Sceptrumque arripuit romani imperii
 brevi admodum tempore Iulianus Didius.

SEVERUS AN. XVIII.

Hinc Severus hostium in proeliis domitor,
 dirus piorum Christianorum persecutor:
 sub quo cum aliis pater quoque Origenis
 Leonidas martyrii coronam retulit.

ANTONINUS CARACALLA AN. VII.

Huius extincti monarchiam excepit
 Antoninus cognomine Caracalla,
 foedus homo et maxime sanguinarius.

MACRINUS ET AVITUS AN. IV.

Tum et Macrinus brevissime imperavit.
 Deinde in imperio debacchatus est
 nomine Avitus cognomine Sardanapalus,
 Priapi quoddam Bacchique mancipium,
 moribus vere Sardanapalus alter,
 effeminatus admodum et luxuriosus.

ALEXANDER MAMAEAE AN. XIV.

Post hunc pervenit ad regnum Alexander
 Mamaeae filius Christianorum reverens,
 Quum enim eius mater credidisset
 sapientibus Origenis doctrinis,
 honor credentium ordini haberi coeptus est.

MAXIMINUS ET ALII AN. III.

Occiso Alexandro, creatur imperator execrandus furiosusq. Maximinus quidam, qui dira commota adversus Christianos persecutione, plurimos fecit martyres. Tunc etiam regnaverunt Maximus et Albinus, et cum Pupieno Publius Balbinus,

GORDIANUS AN. VI.

His extinctis, summa potestas devenit ad Gordianum quendam filiumque eius: sub quibus in clivis doctrina Origenes in Palaestina discipulos erudiebat; quorum erant in numero fratres duo, Gregorius cognomento thaumaturgus, atque Athenodorus doctrinâ non inferior.

PHILIPPUS AN. VI.

Secutus est Philippus, Christianis benivulus, immo vero, ut fama est, Christi adsecla, credentium sodalities adiungi optans, Christoque suos triumphos referre acceptos; quem tamen sacri non admiserunt praesules. Huic Bostra patria; prope quam aliam condidit quam Philippi urbem omnes vocitant.

DECIUS AN. I.

Imperio postea potitus Decius Christianos sine mora coepit persequi: cui restiterunt insigni fortitudine Cyprianus, Babyas, aliique plurimi. Lapsi sunt alii; in his infelix Origenes. Tunc fuit Novatus malivoli vir ingenii: qui quum romanae ecclesiae sacerdos esset, eos qui cruciatibus victi sacrificassent, ad paenitentiam recipere pernegabat. Id dogma patribus a fide alienum visum est; cui dum haeret, communione infelix pellitur.

GALLUS ET AEMILIANUS AN. I.

Postquam imperium Decius cum vita amisit, Regnavit Gallus impio vir corde praeditus,

- (1) Ita codex; et ita loquitur etiam Zonaras.
 (2) Ita cod. At Zonaras Πομπησιανός.
 (3) Ita cod.

ΜΑΞΙΜΙΝΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ ΕΤ. Γ.

Τούτοις σφαγίντος ἀναδείκνυται κράτορ Θεοστουχῆς τις Μαξιμίνος μαινόμενος, ὅστις διωγμὸν χαλιπὸν χριστιανύμοις κλησίας, ἀπέφηνε μαρτύρας ὄσας. Σὺν Ἀλβίνῳ (1) Μάξιμος ἔσχε τὸ κράτος καὶ Πομπησιανός (2) Πισπιλῶ σὺν Βαλβίνῳ.

175.

ΓΟΡΔΑΙΑΝΟΣ ΕΤ. Γ.

Ων περ θανόντων ζώνεται κραταρχίαν Γορδιανός τις σὺν ὁμωνύμῳ τέκνῳ ἔφ' ὧν ὁ λαμπρὸς ἐν λόγοις Ὁριγένης ἦν ἐκδιδάσκων μύστας ἐν Παλαιστίνῃ· οἷς περ συνπρίθμωτο σύγγονοι δύο ὁ Γρηγόριος νοῦς (3) θαυματουργὸς τοῦ σπικλῶ, πρὸς δ' αὖ Ἀθηνόδωρος οὐχ ἥττων λόγως.

180.

185.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΕΤ. Γ.

Μεθ' οὗς Φίλιππος εὐμενὴς χριστιανύμοις, μᾶλλον δὲ Χριστῷ προσδραμεῖν αἰρεῖ λόγος, εὐχῶν τε πιστοῖς συμμετασχεῖν ἀσμένως, καὶ οἱ θριαμβεύσας γι τα πεπραγμένα· ἄλλως προείδρων τόνδε μὴ δεδιγμένον· ἔβόστρα πατρίς, οὐ κτίσας ἔχει πόλιν ἦν πᾶς Φιλίππος τήνδε φημίξει πόλιν.

190.

ΔΕΚΙΟΣ ΕΤ. Α.

Εἶτα Δέκιος ἔκράτος διδράζμωνος εὐθύς διωγμὸν καὶ πιστῶν ἐκφέρει· ὃν (4) ὑπερέσχον εὐψύχως ἀνδρισμένοι, Κυπριανός τε Βαβύλας καὶ μυρίοι ἥττητο δ' ἄλλοι, καὶ τάλως Ὁριγένης· τότε ἦν Ναυάτος (5) ἡ μισάνθρωπος φύσις, ἐκκλησίας δ' ὧν ῥωμαίων θυπάλλος, ἔφασκε μὴ δεῖν βασάνους τεθυκότας μετανοοῦντας προσδέχεσθαι καθ' ἕνα· ὁ πατράσων ἔδοξε πίστεως νόθον· καὶ μὴ μεταγνοῦς, ἐκκεκήρυκται τάλως.

195.

200.

ΓΑΛΛΟΣ ΚΑΙ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ΕΤ. Α.

Βίον Δεκίος καὶ κράτος λελοπότος, κατήρξε Γάλλος ἡ ῥέβηλος καρδία,

205.

- (4) Ita cod. Nisi mavis ὦν.

- (5) Ita etiam Zonaras. Sed intelligendus potius Novatianus.

210. βαρὺς κολαστὴς χριστιανῶν τυγχάνων
 Αἰμιλιανὸς τί τέτταρας μῆνας μόλις
 ἕνικα Σαβέλλιος ἦν σκαῖος λίβυς,
 ὁ σύγχυσι δρῶν ἀσθεῖς ἐν τριάδι
 θείῃν προσώπων εἰ συναλίφω φύσει.

ΒΑΛΛΕΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΓΑΛΛΗΝΟΣ ΕΤ. ΓΕ.

215. Αἰμιλιανοῦ δὲ σφαγῆτος ἑθελίως,
 Βαλλεριανὸς παραλαμβάνει κράτος,
 βαρὺς διάκτις εὐσεβῶν χριστιανῶν
 ὅστις ἀγωνίᾳ βαρβάρους πέρσαι μάχη
 ἑλοῦς, παρ' αὐτοῖς τὸν εἶον καταστρέφει.

220. Καὶ παῖς παρ' ἄλλοις Γαλλήνος εἰς κράτος,
 δεξιὸς ἀνὴρ φιλότιμος χαρίεις,
 πολλοὺς ἀνατλάς κινδύνους ἐν ταῖς μάχαις.

ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΕΤ. Α. (1).

Μεθ' ὃν Κλαύδιος ἀρρεποῦς δίκης φύλαξ,
 κρᾶτωρ ἀγαθὸς καὶ μαχητὴς γεννάδας,
 225. πάππος μεγίστου κρᾶτορος Κωνσταντίνου (2).

ΑΥΡΗΛΙΑΝΟΣ ΕΤ. Γ.

Τούτου τελευτήσαντος ἐν κραταρχίᾳ,
 Αὐρηλιανὸς δυσμνής χριστιανῶν
 τὰ σέπτρα παρείλατο τῆς ἀυταρχίας
 τούτου κρατοῦντος Παῦλον σάμοσατία
 230. κακῶς φρονούντα πατέρων θείος στίφος
 ἰπάρατον τίθει εἰς βδελυκτίον
 τῆς δ' Ἀντιόχου καθέδρας διδραζμένον,
 καὶ τήνδε βίβη κατέχειν ἤρμηνον,
 πεισθὴς ὁ κρατῶν εὐσεβῶν ἐντυχία
 235. γραφαῖς ἀτίμως ἐξελαύνει τοῦ θρόνου.

ΠΡΟΒΟΣ ΕΤ. Γ.

Βραχὴν χρόνον Τάκτος ἀνὴρ πρῶτος.
 Εἶτα Πρόβος (3) τις φίλος ἑμοῦ καὶ μάχης
 παραλαβὼν ἴδων τὴν κραταρχίαν,
 ἀρετὸς μεγαλόφυχος εὐμνής κρᾶτωρ.
 240. οὗ ταῖς κατ' ἐχθρῶν ἐμβραδύνοντος μάχαις,

(1) Male in codice α., undecim.

(2) Eumenius paneg. Constantini cap. II: *ab illo enim divo Claudio manat in te avita cognitio, qui romani imperii solutam et perditam disciplinam primus reformavit etc.*

(3) Cod. φλόρος sine dubio pro Florianus;

et Christianorum gravis persecutor.
 Deinde vix quatuor mensibus Aemilianus.
 Tunc Sabellius erat scaevus aser,
 qui divinas impie in triade personas
 confudit, et naturam cum his commiscuit.

VALERIANUS ET GALLIENUS AN. XV.

Post Aemilianum misere interfectum
 suscepit imperium Valerianus
 gravis piorum persecutor Christianorum:
 qui barbaris a Persis in proelio turpiter
 captus, apud ipsos vitam finivit.
 Obtinuit autem imperium Gallienus filius,
 vir dexter liberalis et amabilis,
 qui pericula in proeliis multa pertulit.

CLAUDIUS AN. I.

Exin Claudius fuit iustitiae firmus custos,
 princeps bonus et bellator strenuus,
 maximi principis Constantini avus.

AURELIANUS AN. VI.

Postquam hic in purpura vitam clausit,
 Aurelianus Christianorum odio imbutus
 summi imperii sceptrum gestare coepit.
 Eo regnante Paulum samosatensem
 prava sentientem patrum divinus chorus
 edixit esse maledictum et execrabilem:
 qui cum antiochenam invasisset cathedram
 eandemque niteretur vi retinere,
 piorum legatione permotus imperator
 missis litteris sede turpiter eum eiecit.

PROBUS AN. VI.

Brevi regnavit Tacitus vir grandaevus.
 Dein Florus, et mox Probus domi bellique
 bonus, rem coepit publicam gubernare.
 Mitis hic erat princeps magnanimus benivolus
 qui dum diuturnis distineretur bellis,

sed tamen consequentes laudes Probo congruunt,
 teste etiam Zonara. Et quidem Probus scribitur in
 codicis lemmatibus, non Florus aut Florianus.
 Existimo igitur unum versum excidisse, in quo a
 Floriano fiebat transitus ad Probam.

periclitante exercitu commeatum penuria ,
iamque deficientibus ob famem viribus ,
imber commixtus tritico decidisse dicitur
caeleste manna multitudini affundens ,
quo pastus vires pristinas recepit miles.

CARUS , NUMERIANUS , ET CARINUS
AN. II.

Carus deinde vir strenuus cum suis liberis
regium nomen cum potentia excepit.
Numeriano quidem apud hostes captivo
Cutis detracta dicitur , utris instar.
Carinus turpissimus et crudelis admodum
Christianorumque pestis , imperium tenuit.
Sub eo Manes calamitosus relicta Perside
ad romanas terras adrepsit venenum evomens
improbitalis suae , animabus exitiosissimum.
Ex hoc Manichaeorum fluxit infame nomen.

DIOCLETIANUS AN. XX.

His extinctis , furere in Christum coepit
gemina mortalium Erynnis atque maxima ,
tristissimum animorum et cruentissimum
par. Diocletianus scilicet et Maximianus ,
utentes regia potestate crudeliter.
Et prior quidem obscuris in Dalmatia genitus
parentibus , servili stirpe et conspuenda ,
arcano Dei decreto imperium obtinuit ;
cuius deinde participem Herculium fecit
Maximianum Christianorum exitio natum.
Ergo hi duo ad perniciem conspirantes
Christianorum , vel potius propriae animae ,
persecutionem commoverunt asperriam ;
turmatimque per populos ingentem numerum
martyrum effecerunt certantium fortiter :
voluntarias nempe victimas et purissimas ,
animas usquequaque acceptas Domino.
Porro uterque regnator generum sibi legit
cui propriam collocavit dilectam filiam ;
Maximianus nobilem Constantium Chlorum
qui maximi Constantini parens fuit ;
Diocletianus autem Maximinum ,
cui Galerio quoque nomen erat.
Atque his caesarea dignitas est tributa.
Iam quum christianam extinguere religionem
tyranni duo non possent , conantes licet ;

στρατοῦ δὲ βρωτῶν κινδυνύοντος σπάνι ,
ἐπ' αὐτὸν ἐκλείποντα λιμῶ σιτίων
ἄμβρων σίτω σύμμικτον ἄμβρῶσαι λόγος
τὸν ὑψοθῶν βλύσαντα τῷ λαῷ μάννα ,
ἕπιρ τραφεῖσαν στρατιὰν ἐνισχύσαι.

245.

ΚΑΡΟΣ ΚΑΙ ΝΟΥΜΕΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΚΑΡΙΝΟΣ
ΕΤ. Β.

Μεθ' ὃν Κάρος τις γεννάδας σὺν υἱοῖν
ἄναξ ἐδείχθη παραλαβὼν τὸ κράτος·
Νουμεριανὸς ἐκδάρεις ἀσχοῦ δίκην ,
λαφθεὶς παρ' ἰχθύων αἰχμάλωτος ὡς λόγος·
καὶ Καρίνος αἰσχιστος ἀσπίνης λίαν ,
χριστιανῶν ὄλεθρος , ἔσχε τὸ κράτος·
ἐφ' οὗ λελοισπας Περιοῖδα Μάνης τάλας
'Ραμαίδος κλίμασι περιισφθάρη ,
κακίας ἰὸν ἐξεμῶν ψυχροφθόρον ,
ἀφ' οὗ βδελυκτὸν τούνομα Μανιχαίων.

250.

255.

ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΣ ΕΤ. Κ.

Μετὰ δὲ τούτων ἡ μεγίστη μανίαν
τὴν κατὰ Χριστοῦ δυας ἡ τρισαθλία
βρωτῶν ἱρηνῆς αἰμοχαρῆς καρδία
Μαξιμιανὸς Διοκλητιανὸς τε ,
ἰσῶς κατῆρξαν τοῦ βασιλείᾳ κράτους·
ὡς πατέρων φύς δυσγενῶν δαλματόθῳ
ἔσπος ἡ τρίδελος ἐβδελυγμένος
θεοῦ κριμάτων τυγχάνει κραταρχίας·
ἥς συμμεριστὴν Ἑρκούλιον λαμβάνει
Μαξιμιανὸν εὐσεβῶν ἀναιρέτην·
ἐπὶ κακῷ γούν τάδε συμπεσπικυκότε
Χριστοῦ μερίδος ἡ πλεον σφῶν καρδίας ,
διωγμὸν ἀφόρητον ἐξηγειρέτην ,
καὶ κατὰ δῆμους εἴτε χιλιοστίας
μάρτυρας ἀπέφηναν ἠγωνισμένους ,
αὐθαίρετα θύματα καθηγιασμένα
ἐμψυχα παντίλεια δεκτὰ κυρίῳ.
Γαμβροὺς δυας εἰληφεν αὐτοκρατόρων
εἰς τὰς ἑαυτῶν φιλιτάτας θυγατέρας·
ὁ μὲν Χλωρὸν Κωνσταντα λαμπρὸν τῷ γένει
τοῦ παμμεγίστου πατέρα Κωνσταντίνου·
ὁ Διοκλητιανὸς δ' αὖ Μαξιμίον
ὡς Γαλέριος ἦν ἐπιτεκλημένος·
καὶ τοῦδε τιμῆ τῇ Καίσαρος ἀξία·
ἐπὶ δὲ χριστιανῶν οὐκ ἐνῆν σβίσαι
πολλὰ καμοῦσι τοῖςδε τυράννοις σέβας ,

260.

265.

270.

275.

280.

285.

290. ἰκόντες ἀπέθνητο τὴν σκεπτουχίαν ,
 Καίσαροι δόντες διέπειν τὰ τοῦ κράτους ,
 ἀρχὴν Γαλερίου μὲν ἀπάσης ἕω ,
 τῷ Κωνσταντῷ (1) δὲ βασιλεύειν ἐσπέρας
 ἦν καὶ τρίτος τύραννος ἐν Ῥώμῃ πάλιν
 Ἑρκουλίου παῖς Μαξέντιος μαρινόλης
 ἀλλὰ Κώνστας μὲν εὐμενὴς ἦν τοῖς ἔλοις ,
 χριστιανώμους ἰσχυρὰ τῶν ἄλλων πλείον
 Μαξιμίνοιο δὲ δυσχερὴς ὑπακόοις ,
 295. γυναικομανὴς , μοιχικὸς , κοινὴ λύμη ,
 χριστιανώμοιοι δὲ δυσχερέστατος λίαν ,
 πανωλεθρίαν τῶνδε φεῦ κατακρήνας
 κοινωνὸν οὗτος τοῦ κράτους προσλαμβάνει
 Λικίνιον Κωνσταντος (2) αἰσχρὸν νυμφίον
 300. κακὸν τι τερμίρετον (3) εὐσεβῶν φθόρον
 καὶ Μαξέντιος ἦν ἴσος τούτοις τρόπου ,
 καὶ χριστομάχος καὶ μακροφόνος πλείον
 τριας ἑκατὸς εὐσεβῶν ἀναρίτις ,
 ἦνπρ μετῆλθεν ἐνδίκως θεῖα δίκη .

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΕΤ. ΑΒ΄

abdicaverunt ultro dignitatem suam ,
 Caesaribusque imperium permiserunt ;
 ita ut Galerius quidem in toto oriente ,
 Constantius in occiduis regnaret partibus .
 Erat etiam tertius Romae tyrannus
 Herculii filius Maxentius furiosus .
 Verumtamen Constantius cunctis placidus
 Christianos diligebat singulariter :
 at Maximinus permolestus subditis ,
 mulierosus , moechus , pestis publica
 Christianis autem infensissimus ,
 ipsorum heu decreverat caedem omnium .
 Hic in imperii partem advocavit
 Constantii foedum generum Licinium
 malum monstrum et piorum exitium .
 Hos Maxentius adaequabat suis moribus ,
 Christianorum hostis , et saevus homicida .
 Hem execrandam triadem , pietatis labem !
 quam adsecuta est iustissima ultio Dei .

CONSTANTINUS AN. XXXII.

305. Ο τοίνυν Κώνστας τῷ γόνυ Κωνσταντίνω
 βίον τελευτῶν καταλείπει τὸ κράτος ,
 ὃν ἐξ Ἑλένης ἔσχε τῶν πρόδω γάμων
 οὐ χάριν εἶπεν οὐ περιεργον τάχα
 κλύουσι προσγίνοσι ἂν εὐσεβέως ,
 310. ὅπως τὸ διίδμεν ἀρχῆς τὸ σκάφος ,
 καὶ προσδραμεῖν ὑπῆρξε Χριστῷ δεσπότη
 ἀρχὴν μὲν οὗτος πατρόδω διωτημένος
 διῶπτε καλῶς συνέου στρατηγίας ,
 ἔτι μὲν ἀμύπος , εὐφρων δ' ἔχων ,
 315. ὡς ἐξ αὐτοῦ συλλογίσασθαι δεῖον ,
 ὡς ὕστερον δέδειχε πραγμάτων πέρας
 τριῶν δ' ὑπόντων αὐτοκρατόρων τότε ,
 320. τούτου , Μαξεντίου τε καὶ Λικινίου ,
 ὡς Μαξιμίνοιο τὸν βίον λελοπτότος ,
 βαρὺς ὁ Μαξέντιος ἦν ὑπακόοις ,
 δρακὼν δαφονὸς αἰμοχαρὴς τις κύων
 ἄπλοιοι τὸ λοιπὸν ἀμύναι Κωνσταντίνος
 παρακαλιῖται σφοῖς τυραννομένοις
 καὶ καταπεσθεῖς ἢ συμπαθῆς καρδία ,

Ergo Constantius mortem cum vita mutans
 imperium filio Constantino tradidit ,
 quem ex priore susceperat Helenae coniugio ;
 qui quomodo reip. navigium rexerit ,
 primusq. ad Christum Dnum rex accesserit ,
 dicere non erit , ut reor , supervacaneum ,
 atque auditoris absurdum non videbitur .
 Igitur hic remp. a patre traditam
 praeclare gubernabat armis et consilio ,
 nondum initiatus , sed tamen recte sentiens ,
 quod ex ipsomet satis conicere licebat ,
 atque ut rerum exitus deinde docuit .
 Iam quum imperatores tres tunc essent ,
 Constantinus , Maxentius , et Licinius ,
 quia iam Maximinus vita excesserat ;
 Maxentius quidem subditis gravis erat ,
 immanis draco cruorisque sitiens canis .
 Quare ut hunc armis denique compesceret ,
 orabant Constantinum oppressi populi :
 a quibus exoratus clemens animus

(1) Ita cod. At Latinis est Constantius , non Constans.

(2) Ita cod. Atqui Licinius Constantiae spon-
 Collect. vat. T. VIII.

sus erat , gener Constantii.

(3) Ita cod.

celerrime ad urbem Romam copias ducit
 tyrannumque iam paratum ad arma provocat.
 Dum vero incerti martis mente versat curas,
 crucis hora meridiana conspexit typum,
 quem astra quaedam in caelo conformabant,
 inscriptis hisce literis IN HOC VINCE.
 Protinus igitur aureae crucis typum,
 qualis ipsi apparuerat, concinne fabricans,
 suis hunc praeferrere iussit exercitibus:
 cui sane fretus, conserta cum hoste manu,
 magnam de tyranno victoriam retulit,
 qui fluminis vorticibus absorptus est,
 dum victus fugeret turpiter e proelio.
 Hinc ergo universa potitus Roma est
 regiumque statim edictum proposuit,
 nequis iam Christianos ad poenam posceret.
 Alia quoque rei huius narratio est:
 nempe quod pugnam adversus hostes patrans
 equitem imperator armatum viderit,
 qui pro consueto militum vexillo
 crucem gestabat manibus victoriae symbolum.
 Rursus duos eidem inspectos viros,
 aiunt, in Hadriani mole cientes pugnam,
 hostiumque turmis plagas imponentes.
 Postremo lucem noctu coruscantem
 vallumque ambientem, cunctissopitis somno,
 vidisse prope Byzantium cum castra haberet.
 Hinc ergo agnoscens datorem bonorum Deum,
 converti ad fidem coepit et recte sapere.
 Tum infestum Christianis Licinium cernens,
 armis correptis hunc imperio deiicit,
 et de impietate dignas poenas sumit.
 Quare iam solus merito imperator
 occidui Constantinus et eoi orbis fuit.
 Exin remedium morbi poscenti gravis
 dirum consilium obtulerunt Iovis
 nefarii sacerdotes et fallaces magi,
 nempe ut investium puerorum sanguine
 infirmum corpus medelae causa ablueret.
 Infantium ergo colligitur ingens numerus,
 et dies caedis definita edicatur.
 Praesens imperator matrum audit gemitum,
 huiusque causam quaerit ex adstantibus;
 et re comperta, matribus prolem reddit,
 pecuniamque insuper his distribuit,

ἐφίσταται τάχιστα ῥωμαίων πόλει,
 καὶ πρὸς μάχην ἑτοιμον αὐτὸν ὀτρύνει·
 καὶ δὴ σκοποῦντι καὶ δεδοκότες μάχην,
 σταυροῦ μεσοῦσης ἡμέρας ὄφθῃ τύπος
 τυπούμενός γε πρὸς πόλιν δι' ἀστέρων
 ἐν γράμμασι φράζουσιν EN ΤΟΥΤΩΙ ΝΙΚΑ. 325.
 αὐτίκα τοίνυν ἐκ χρυσοῦ σταυροῦ τύπον
 ὡς ὤπτο οἱ πρὶν ἐμφρόνως σχεδιάσας,
 αὐτοῦ πρόβαλον στρατιᾶς παραγγύλα·
 ἧ δὴ πεποιθὼς συμπλακὴς ἐναντίας
 τρόπαιον ἰσθᾶ κατὰ τυράννου μέγα,
 ἔργον φανέντος ῥευμάτων ποταμίων
 ἄπτημένου φεύγοντος αἰσχυρῶς ἐκ μάχης·
 κἀντεῦθεν οὐκοῦν ἤρξε καὶ Ῥώμης ὅλης,
 καὶ δόγμα βασιλείου εὐθύς ἐκφέρει
 μὴ δεῖν κολάζειν θισπιζόν χριστιανίμους· 330.
 καθιστορεῖται καὶ ταδὶ τοῦτου πῆρι·
 ὡς ταῖς κατ' ἐχθρῶν ἠσυχολιμένον μάχαις
 ἀνακτα τοῦτον ἰππότῃν ἐκλισμένον
 τινὰ ποτ' ἰδεῖν ἀντὶ σημαίας τύπον
 σταυροῦ χερσῶν φέροντα σύμβολον νίκης·
 καὶ πάλιν ὄφθῆναι δὲ τῶδ' ἀνδρας δύο
 ἐν Ἀδριανοῦ τῆς μάχης ἠγουμενούς,
 ἀντιπάλων κτείναντας ἀφιδῶς ἴλας·
 καὶ φῶς περιαστράφαν ἀδρήσαι νύκτωρ
 πάντων ὑπνούτων χάρακα στρατευμάτων 335.
 περὶ τὸ Βυζάντιον ἰσκηνημένων
 ἐκ τῶνδε συνῶς ὡς θεὸς κἀλῶν δότις
 ἐπιστρέφειν ἤρξατο καὶ σινιέναι·
 καὶ Λικίνιον χριστομαχοῦντα βλέπων,
 ὄπλοις στρατιᾶ καταστρέφει τοῦ κράτους,
 δίκας τ' ἀπασιτῆ τόνδε χριστομαχίας·
 ὅθεν μονάρχης ἀξίως αὐτοκράτωρ
 Κωνσταντῖνος ἀπέβηεν ἰσπέρας ἔω·
 Λύσει δὲ τοῦ τρύχοντος αἰτοῦντι πάθους,
 βουλὴν πομπρᾶν ὑποτίθεται θύται 340.
 Διὸς βδελυκτοὶ καὶ γόητες καὶ μάγοι,
 πρὸς ἴασιν αἵματι παιδῶν ἀφθόρου
 ἐναποπλύναι σαρκίον κατατρύχον·
 ἤθροιστο τοίνυν νηπίων πλεθρὺς ὅση,
 προθεσμία δ' ἔθροιστο τούτων θυσίας· 365.
 παρῆν βασιλεὺς, μητέρων κλύει γόων,
 πυνθάνεται δὲ τὰς ἀφορμὰς τῶν γόων,
 καὶ γνοὺς, δίδωσι τὰ τέκνα τοῖς μητρασι,
 καὶ χρήματα δὲ ταῖσδε πρὸς τούτοις νέμει

370. ἄντιρροπα φάρμακα τῆς πρόσθεν λύπης·
οὕτω καλῶς δράσαντι νυκτὸς κατ' ὄναρ
ἐφίσταται οἱ προκρίτων ἀποστόλων
δύας φασινὴ Πέτρος ἅμα καὶ Παῦλος
παρηγοῦντες γησιῶς ἐπισκόπου .
375. τα καθ' ἑαυτὸν ἀναδέσθαι σὺν πόθῳ ,
εἰ βούλεται σχεῖν τοῦ πιζόντος λύσιν ,
ζωῆς ἀκράτου τε τυχεῖν καὶ ξένης·
ἐπι δ' ἀνῆκεν ὕπνος αὐτὸν, αὐτίκα
τὸν ἱερὸν Σίλβιστρον εὐλαβῶς ἔγραψεν
380. μετακαλεῖται, καὶ προσελθόντα βλέπει ,
καὶ πάντα διέξυσιν αὐτῷ προφρονῶς·
ὁ δ' αὖ ἐπάγει τῶν θεαθέντων λύσιν·
καὶ τί με δεῖ γράφοντα μακρὰ συμπλέκων;
ἐκτίθηται οἱ τὸν λόγον μυστηρίου .
385. μουί τὲ βαπτίζω τὲ πιστεύσαντα γε ,
λουτροῦ τ' ἁσπῆ τοῦ παναγοῦς ἀναγμῆ
προσῆλθε Χριστῷ καὶ βασιλῆς Ἑλένη
διδασκαλίαις ποιμνάρχου Σιλβίστρον·
μεθ' οὗ Σιών ἔβλεψε τὴν Θεοῦ πόλιν
390. εἰς φανέρωσιν σταυρικοῦ Θεοῦ ξύλου·
ναῶν τ' ἀναδόμωσιν εὐαριστότατων ,
καυτιῦθεν ἀνθεῖ τὰ καθ' ἡμᾶς εἰς μέγα·
ἐκτείνεται δὲ καὶ μέχρι γῆς τερμάτων
σωτήριον κήρυγμα τῶν ἀποστόλων·
395. γὰρ δ' ἔαρ ἦσυχον ὀρθοδοξίας·
ἀνοίγνυται πᾶς καὶ νεὸς χριστιανύμοις ,
βωμὸς τ' ἀνέτραπτο πᾶς σὺν τῇ πλάνῃ
Χριστοῦ δυνάμει παντάνακτος διασπόμενος ,
ὑποστρατήγῳ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ ,
ὃς ἄρξας ἐθνῶν ἀπλήτων ἐθναρχίας
400. σχονήματα τε πλατύνας κληρουχίας
σταυροῦ τε κράτι παντοδυνάμου λόγου·
πάλιν πολίξει τὴν ὁμώνυμον πόλιν ,
ὀφθαλμὸν αἰγλήωτα τῆς οἰκουμένης·
πατὴρ ἀνάκτων εὐσεβῶν κεκλημένος
405. καὶ χριστολατρῶν κρατόρων ἀρχηγέτης·
πρώτης ὀριστῆς ποιμνάρχων συνόδου ,
μεθ' ἧν καθύλακον Ἀρείου δόγμα νόθον.

quae sit solatium prioris maestitiae.
His recte gestis, noctu per somnium videt
adstare sibi principum apostolorum
illustre par, Petrum cum Paulo scilicet;
seque adhortantes ut sincere episcopo
salutem suam dulci cum spe committeret,
si quidem praesens malum fugare vellet,
immortalemque ac miram vitam adipisci.
Postquam eum somnus dereliquit, statim
sanctum Silvestrum admodum reverenter
advocat; atque ubi venientem conspicit,
rem illi cunctam pandit lubentissime:
Silvester regem visi rationem edocet.
Cur verba longas ducam per ambages?
religiosum principi mysterium explicat,
initiatumque et credentem baptismo tingit,
et sancto educit lavacro incolumem.
Ad Christi partes accessit etiam Helena
Silvestri verbis edocta pastoris maximi.
Ipsa deinceps Sionem Dei urbem
invisit, sacrum lignum vestigans crucis,
ibique ut templa conderet sanctissima.
Religio nostra crevit ex hoc tempore
amplifce; atque ad orbis pervenit fines
apostolorum salubris praedicatio:
risitque ver tranquillum orthodoxiae.
Tunc templa passim patuere Christicolis,
atque omnis ara falsi cultus concidit
Christi virtute domini et omnium regis,
itemque Constantini legati eius.
Hic late imperitans gentibus innumeris,
prolatis etiam priscis imperii finibus
crucis atque evangelii potentia adiutus,
homonymam quoque condidit sibi urbem,
ocellum totius mundi splendidissimum.
Regum hic piorum pater est appellatus,
et chisticolarum Caesarum antecessor.
Idem episcoporum primam indixit synodum,
quibuscum spurium Aarii dogma percultit.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ Ο ΥΙΟΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΕΤ. ΚΔ.

CONSTANTIUS MAGNI CONSTANTINI
FILIUS AN. XXIV.

Τούτῃσιν λοιπόντος τὴν κάτω μοναρχίαν
οὐρανόθεν δέξαν δὲ κληρονομήσαντες

Πostquam is terrestre deseruit imperium,
proque hoc supernam gloriam adeptus est.

caelorumque regni adiit hereditatem;
 nati ex eo liberi tantam imperii molem
 Constans, Constantius, atque Constantinus,
 inter se partiti sunt heredum ritu.
 Et Constans quidem cum Constantino fratre
 terras occiduas sibi regendas sumunt,
 Romam ipsam, Africam, Italiamque,
 et quidquid mundi usque ad oceanum patet.
 Oriens Constantio contigit universus,
 praetereaque Thracia, finesque macedonici,
 cum urbe a patre condita et regni sede.
 Hic sibi creditum optime imperium gerens
 multos agonas pertulit ac discrimina,
 perpetuo militans hostesque armis persequens.
 Deinde occisis in occidente fratribus,
 Constantino quia fratrem armis lacessiverat,
 Constante dolis Magnentii irretito,
 orbis universi Constantius sceptrum tenuit.
 Nam Magnentium quidem belli iure sustulit;
 at Vetranionem qui praeter fas se gesserat,
 perculsum metu subditum sibi fecit.
 Erat Constantius suapte ingenii levis,
 prorsus versatilis ceu pulvis vento expositus
 seque ab Arii studiosis sinebat duci;
 quamquam ipse animum orthodoxum gereret;
 princeps egregius, strenuus bellator,
 blandus, affabilis, benivulus erga subditos.
 Idem cibi potusque temperantissimus,
 continens, animi cupiditatum dominus,
 dicere ius ex legum norma solitus,
 neque a iustitia latum unguem discedens;
 tum et magistratus pro meritis eligens,
 dignis hominibus dignitates largiens,
 cuncta demum in imperio sapienter gerens.
 Neque in senatum quempiam unquam legit,
 nisi doctis imbutum disciplinis,
 et qui recte dicere beneque scribere
 seu prosa oratione posset seu rythmo et metro;
 nutritus ipse litteris musarumque alumnus.
 Hunc contra regem lymphaticus Iulianus
 consurgens, latrocinio imperium rapuit.
 Hinc animi maerore diuturno captus
 Constantius ac letalis ardore febris,

καὶ βασιλείας οὐρανῶν κληροχίαν,
 οἱ παῖδες αὐτοῦ τὴν ὅλην κραταρχίαν 410.
 Κώνστας τὸ Κωνσταντῖος καὶ Κωνσταντῖνος
 αὐτοῖς διπλῶν σφίσιν εἰς κληροχίαν
 Κώνστας μὲν ἅμα συγγόνῳ Κωνσταντῖνῳ
 λαχόντες ἄρχεν τῆς καθ' ἑσπέραν τόπων
 αὐτῆς τε Ῥώμης, Ἀφρικῆς, Ἰταλίας, 415.
 καὶ μέχρις αὐτῶν ὠκεανοῦ τερμάτων
 πᾶσα δ' εἶσα τῷ Κωνσταντῖνῳ λάχος,
 πρὸς τοῖςδε Θράκης, Μακεδονίας ὄροι,
 σὺν τῇ πατρίδι καὶ βασιλίδι πόλει·
 ὃς διέπων ἄριστα τὴν κληροχίαν 420.
 πολλοὺς ἀγῶνας ἀνέτηλ καὶ κινδύνους,
 αἰεὶ στραταρχῶν, κατ' ἐχθρῶν κινῶν δόρυ·
 εἶτα σφαγνῶν συγγόνων ἐν ἑσπέρῃ,
 τοῦ μὲν κινουῦντος καθ' ὁμαίμονος ξίφει,
 τοῦ Κώνσταντος δὲ πρὸς Μαγνηντίου δόλω,
 πάσης κατήρξεν ἑσπέρας καὶ τ' ἑω· 425.
 Μαγνηντίου μὲν ἀνελῶν μάχης νόμῳ,
 τὸν δ' αὖ Βρετανίωνα (1) τὸν κακεργάτην
 ὑπηκόον θεῖς κατασισθέντα φόβῳ·
 ὑπῆρχεν οὗτος εὐχερῆς μὲν τὸν τρόπον,
 καὶ πάμπαν εὐρίπιστος ἀνέμω πίδαον,
 περὶ τῆς τε τοῖς ἀρειομανίταις,
 ἔνδον δὲ τὸν νοῦν εἰς σέβας ἐρρωμένους·
 κράτων ἀριστέως καὶ μαχητῆς γεννάδας,
 ἡδύς, προσπῆς, εὐμενῆς ὑπηκόοις, 430.
 περὶ τε τὴν δίαίταν ἐγκρατῆς ἔργων
 καὶ σωφρονικῆς, καὶ παθῶν αὐτοκράτων,
 καὶ τὰς κρίσεις ἦν ἐκφέρων κατὰ νόμους,
 δικαιοσύνης δ' οὐδαμῶς ὑπεκτρέχων,
 ἀρχαιρεσιάζων τε καθ' ἅπαντα δέον,
 τὰς ἀξίας τε προσνέμων τοῖς ἀξίοις
 καὶ πάντα ποιῶν σὺν λόγῳ τὰ ἔκράτους·
 οὐ συναριθμῶν οὐδένα γερυσία,
 ὃς οὐ μετίσχε τῶν σοφῶν παιδευμάτων,
 μὴ δ' αὖ λέγειν ἤσκητο καὶ καλῶς γράφειν 445.
 καταλογάδην εἴτε βυθμῆ καὶ μέτρον,
 παιδιώσεως ἔμπειρος, ἱεροῦ τ' αὖ φίλος·
 ἄνακτι τῷδ' Ἰουλιανῷ μανθόντι
 ἐπιφειδὲς ἤρπασε τὴν κραταρχίαν·
 καὶ τοῦδε μακρῆς συσχεθεῖς ἀγωνία
 καὶ διακαῖς πυρετῆς φθισισβρότη 450.

(1) Ita cod.

ἐν Μόψου κρήνας τὸν βίον καταστρέφει ,
χολὴν μίλαναν ἐκπίσους ἐξ ἠγκάτων

IOVIANUS O PARABATHE ET. VS.
ETEROI AE ΦΑΣΙΝ ET. Γ.

455. **Ε**ἴτα καθαρῶς ἀναδείκνυται κράτωρ
Ἰουλιανὸς χριστομάχος μαυρόλης ,
ὅστις ἀποστῆς δισπότις σσωκῆτος ,
καὶ χριστιανῶν πίστεως σωτήριον
τῆ δαιμόνων φύ ἀπάτη προσέρβην ,
τὰ χριστιανῶν φαυλίσας ἐκ καρδίας
460. καὶ κτ' Χριστοῦ παρατάττεται τάλας ,
καὶ τοῦδε κλῆσον ἐκποδῶν θέαζ θέλει
καὶ λοπὸν οἰαίς ἐξέτριψεν αἰκίαις
καὶ πανθοδαπαίς ποικίλαις τιμωρίαις
ἀντιστατοῦντας εὐσεβῶς χριστιανούς ,
465. καὶ τῶνδ' ὄσες ἔδειξε μάρτυρας πάλιν
αἵματος ἄχρι καρτερῶς ἀνδρισμένους ,
οὐκ ἴσθην ἰπτιῦν χρωμένοις συμμετρίφ·
κατὰ δὲ περσῶν ἐκστρατεύσας βαρβάρων
μετὰ στρατιᾶς μυρίας ῥωμαλαίς ,
470. καὶ μὴ διακτῆς ὡς δέοι τὰ τ' μάχης ,
δαῦσε κατέστρεψεν ἀθλίως βίον ,
βληθῆς παρά τε καιρίαν ἐν τῆ μάχῃ ,
εἴ τ' αὐσόνων ἢ βαρβάρων ἀντιπάλων ,
ἢ χειρὸς ἄλλης πανοθενούς οὐρανόθεν ,
475. ἴνικα φασίν αἵματος καταρρύττε
πλευρᾶς νηγίσκος χειρὶ προσδιεγμένους
εἰς ἀέρα χέοντα , ταῦτ' ἐπιλέξαν ,
Ναζωραῖε πλῆσθησι· φύ τ' μανίας.

IOVIANUS MHNAS H. OI AE
ET. A.

480. **Τ**ούτου καταστρέψαντος ὡς ἔφην βίον
δυσὶ τυραννήσαντος ἀσεβῶς χρόνοις ,
ψήφῃ στρατιᾶς προκρίτων γερασίας
Ἰουβιανὸς χιλίαρχος ἐν τότε ,
ἀνὴρ ἀγαθὸς εὐσεβῆς Χριστοῦ λάτρις
εἰς βασιλείας τὸ κράτος προεκρίθη·
485. ὁ δ' ἦν ἀπειθῆς πρὸς τὸ δέξααζ κράτος ,
Χριστοῦ μὲν αὐτὸν οἰκίτην εἶναι λέγων ,
καὶ μὴ κραταρχεῖν ἀσεβοῦς στρατοῦ θέλειν
τούτων δὲ Χριστὸν ἀνακραξάντων σίβειν ,

ad Mopsi fontes vitae spatium clausit ,
atram reiectans bilem de visceribus.

IULIANUS APOSTATA AN. II. MENS. VI ;
VEL , UT ALII AIUNT , AN. III.

Exin absque aemulo imperator est habitus
christomachus Iulianus et furiosus ;
qui a rege servatore suo defecit ,
Christianorumque fidem salutarem
cum daemonum heu faudibus commutavit ,
sacrumque dogma contemptim corde respuit.
Tum contra Christum bellum hic miser movet
huiusque nomen exterminare nititur.
Proinde quot cruciatibus quotque poenis
quarum diversas formas vix fari licet ,
Christicolarum attriverit constantiam piam ,
martyrum quantum numerum effecerit ,
qui usque ad sanguinem restiterunt ,
studioso mihi brevitatis non licet dicere.
Deinde Persas barbaros bello adpetens ,
copiis instructus innumeris fortissimis ,
re nihilominus bellica male gesta ,
amisit illic vitam infeliciter ,
incerto auctore graviter in proelio ictus ,
seu fuit ille romanus seu hostis barbarus ,
seu celestis aliqua validior manus.
Tunc Iulianum aiunt manantem sanguinem
suffosso e latere manu cava exceptum
dispersisse per aërem his verbis additis :
Nazarene sitim exple. (Hem vesaniam !)

IOVIANUS MENS. VHL SEU UT ALII AIUNT
AN. I.

Iuliano , sicut dixi , vita orbato
post sceleratam biennii tyrannidem ,
suffragio optimatium castrensium consilii
Iovianus per id tempus tribunus militum ,
vir bonus atque Christi pius famulus
ad imperii dignitatem fuit subvectus.
Ceteroquin ipse regnum respuebat
Christi se famulum esse dicens
atq. ethnicis militibus imperaturum negans.
Hi vero quum Christicolas se inclamassent ,

tunc imperium Iovianus recepit protinus.
 Et pace mox composita cum persa rege
 atque Antiochiam reducto exercitu,
 exsules dudum principes pastores
 ad suos greges edicto revocavit,
 quos inter Athanasium divinum praesulem;
 cunctisque exhibuit Christianis
 ver tranquillum et orthodoxiae lumen.
 Hic Galatarum Ancyram delatus,
 ibi improviso obitu excessit terris,
 recentibus, ut fama est, voratis fungis,
 haud plusquam octo mensibus regno fruitus.
 Pietate is, ut dixi, fuit inclytus,
 bonus, tranquillus, benivolus, erga subditos,
 statueraque corporis procera cluens;
 litteris etiam mediocriter eruditus;
 vini tamen atque amoris illecebris obnoxius.
 Huius cadaver apud Byzantium urbem
 in sancto apostolorum templo est conditum.

VALENTINIANUS AN. XI.
 SIVE UT ALII AIUNT, AN. X.

Post hunc insedit regiam dignitatem
 iustitiae simul clementiaeque exemplar
 Valentinianus Christianorum decus,
 vir strenuus animosus ac robustus;
 generis ex Pannonia stirpem trahens;
 princeps bonus et providus erga subditos,
 qui peregrinas quondam in regiones
 utpote christianus deumq. Christum colens,
 ab apostata Iuliano pulsus fuerat;
 nunc redux ad exercitum, tribunus erat.
 Is ubi supremam dignitatem adiit,
 imperii socium fratrem adscivit suum
 aerumnosum Valentem Arii adseclam,
 cui partes orientis regendas tradidit;
 ipse vero occiduis pie praefuit,
 ubi trophaea nobilia de barbaricis
 gentibus victor statuit ope Numinis.
 Hic omnia boni officia expromens principis
 iustitiaeque amore praesertim flagrans,
 orthodoxorum dogmatum defensor,
 spatiosum vitae curriculum emensus est,
 et cursu vitae et termino beatus visus,

εὐθύς ἀνεζώσατο τὴν κραταρχίαν
 καὶ σπένδεται δὲ τῷ κρατοῦντι Περίδῳ
 καὶ σὺν στρατιᾷ τὴν Ἀντιόχῃ θβάσας
 τοὺς πρὶν φυγάδας ἀρχιθύτας ποιμένας
 εἰς σφῶν ἐπανήγαγε ποιμεναρχίας,
 μεθ' ὧν Ἀθανάσιον ἑνθεον θύτην,
 καὶ πᾶσιν ἐβράβεισε τοῖς χριστιανύμοις
 ἕρ γαλπηὸν ὀρθοδοξίας φάος.
 εἰς Ἀγκυραν δὲ πεφθακῶς Γαλατίας
 ἐκεῖ τελευτᾷ διάγων ἑξαπίνης
 φαγῶν μύκητας ἀρτιφυεῖς, ὡς λόγος,
 ὀκτὼ κατασχῶν μῆνας ἀρχὴν καὶ μόνος
 ὑπῆρχεν οὗτος εὐσεβῆς καὶ ὡς ἔφη,
 χρηστὸς γαλπηὸς εὐμηνὲς ὑπηκόοις,
 ἀναδρομὴν σώματος εὐμήκη φέρων,
 καὶ γραμμάτων δὲ μετρίως γεγευμένος
 ἤπτητο δ' οἴνου σὺν ἑρωτοληψίαις
 καὶ τοῦδ' ὁ νεκρὸς ἐν πόλει Βυζαντίδι
 ἐν εὐαγγεῖ τίθαπτο κηρύκων δόμῳ

ΟΥΑΛΕΝΤΙΑΝΟΣ ΕΤ. ΙΑ.
 ΟΙ ΔΕ. ΕΤ. Ι.

Εἶτα παρήλθον εἰς βασιλεῖον κράτος
 δικαιοσύνης πραότητος αὐτῷ τύπος
 Οὐαλεντιανὸς εὐσεβῶν κλέος,
 γεννάδας ἀνὴρ εὐσθενῆς ῥωμαλέος
 ἐκ Πανονίας ἀρχῆθεν ἑρμημένος,
 κράτωρ ἀγαθὸς κηδεμὼν ὑπηκόων,
 εἰς ἄλλοδαπὴν ἑξορισθεὶς που χθόνα
 ὡς χριστιανὸς καὶ θεὸν Χριστὸν σέβων
 Ἰουλιανοῦ πρὸς παραβάτας πάλαι
 εἶτ' ἀνακληθεὶς χρηματίζει τριβοῦνος
 ὡς οὖν ἀνεζώσατο τὴν κραταρχίαν,
 κοινὸν ἀρχῆς σύγγρονον προσλαμβάνει
 ἄθλιον Οὐάλεντα μύστην Ἀρείον
 καὶ μοῖραν αὐτῷ παραδούς τὴν τῆς ἡμῶν
 αὐτὸς κατήρχεν εὐσεβῶς τῆς ἐσπέρης,
 περιφανῆ τρόπαια κατὰ βαρβάρων
 καὶ νίκας ἰστας τῆς θεοῦ συμμαχίᾳ
 καὶ πάντα ποιῶν οἷς σεμνύνεται κράτωρ,
 δικαιοσύνης ἐς τὰ μάλιστα φίλος,
 καὶ διογμάτων πρόμαχος ὀρθοδοξίας,
 πολυετής τις ἀναφανὴς ἐν βίῳ,
 καὶ μακαριστὸς τοῦ βίῳ καὶ τοῦ τέλους

530. βιοὺς ὀγδοήκοντα τῆς ζωῆς χρόνους
 πρὸς τέτρασιν αὐτῷ ἐνθάδε εὐδαιμόνως,
 ἀφ' ἧν κατήρξεν ἑνδεκάκραταρχίας·
 οὗτος τελευτᾷ δικάσων ἐν Γαλλίαις,
 υἱῷ λυσιπώως Γρατιανῷ τὸ κράτος,
 535. ἀνδρὶ προμάχῳ δογματῶν ὀρθοφρόνων.

ΟΥΑΔΗΣ ΕΤ. Γ. (1) ΟΙ ΔΕ ΕΤ. Δ.

- Ο δ' αὖ Ουάλης βασιλεύων τῆς ἡῶ,
 καὶ καθυπαχθεὶς ἀριανῶν μανίᾳ,
 σφοδρὸς διώκτης ὀρθοδοξούντων λάχης
 ἦν καὶ κολαστὴς δυσμενῆς φρικαλέος·
 540. ἀρχιερέτας, μὲν ποιμένας διδασκάλους
 ποιμνῆς ἐλαύνων καὶ τιθεὶς πρῆρώτατα
 καὶ ποικίλαις σφᾶς ἐκτρίβων βασάνοις·
 θεοῦ δὲ θεῖτας κωλύων θεῶν δόμον
 εἰρκταῖς ἀναπέλλει δισμυτηρίοις·
 545. ἄλλους δὲ εὐθεῖ καὶ πυρὶ θαλαττίῳ
 σὺν πυρροφλέκτῳ νηὶ κατεπυρπόλοι·
 ἴσπερ γὰρ δ' ὡς μάλιστ' ἀρίστους Ἄρειας,
 καὶ τοῦδε τοῖς δόγμασιν ἀπρὶξ ἐμμένον
 ἐκκλησίας ἐνεμνῶν αὐτοῖς τὰς ἄλλας,
 550. σφῶν ὀρθοδόξους ἐκβαλὼν κακοτρόπως.
 σκυθῶν δὲ Θράκης καταδηούντων ὄρεας
 καὶ πάντα δρώντων σκυθικὴν ἠρημίαν,
 ἕναξ ἐπιστράτωσι τοῖς δὲ βαρβάροις,
 καὶ συμπλακίς ἤττητο δυσκλιῶς σκύθαις·
 555. τὸν ἐκ ξίφους φύγων δὲ θάνατον τάλας
 ἀχυρμιᾷ περὶ σαρπητῶν προστρέχει,
 κτῆκε τροφὴν γένοιτο πυρὸς παμφάγῃ,
 σκυθῶν ἀναψάντων γὰρ κώμης οἰκίας·
 κατήρξεν οὗτος πρὸς τρισὶ δέκα χρόνους,
 560. βαρὺς κολαστὴς ὀρθοδοξούντων λάχης,
 θυμὸς δ' ἐραστὴς καὶ πρόμαχος Ἄρειας.

GRATIANUS EN ROMÆ.

- Οὕτω φθαρέντος Ουάλητος ἀδελφίως
 ὁ Γρατιανὸς σὺν κασιγνήτῳ φίλῳ
 πάσης κατήρξεν ἐσπίρας καὶ τῆς ἡῶ.
 565. κράτος μὲν εἶχε Γρατιανὸς πατρίθεν
 ἢ δ' αὖ στρατιᾷ τοῦ πατρὸς τοθνηκότος·

(1) Intellige tres vel quatuor annos post Valentiniani fratris obitum.

expletis quatuor supra octoginta annis
 summo in favore Numinis beatitateque ;
 ex quo imperium suscepit annis undecim.
 Hic dum in Galliis degeret, mortem obiit,
 Gratiano filio imperium relinquens
 viro rectorum dogmatum defensori.

VALENS AN. III. SEU IV.

Οrientis interim regnator Valens
 arianorum deditus vesaniae,
 partis orthodoxae persecutor vehemens
 saevusque tortor erat et horribilis.
 Pastores quidem praecipuos et magistros
 gregibus suis pulsos et procul ablegatos
 variis praeterea poenis excruciebat :
 tum et Dei sacerdotes sacris aedibus
 prohibitos, arctis detinebat vinculis :
 alios aquis praefocabat, medioque mari
 combusta nave flammis extinguebat.
 Arii vero adsecclas impense colens,
 atque eius dogmatibus mordicus adhaerens,
 ecclesias ipsis cunctas regendas dedit,
 eiectis inde per scelus orthodoxis.
 Deinde Gothis Thraciam populantibus
 et vastitatem scythicam efficientibus,
 imperator barbaros bello adgressus
 proelio infelici vincitur a Gothis ;
 dumque miser fatum a gladio imminens
 fugit, ac vili se paleario abdit,
 ibi flammarum esca fit edacium,
 dum Gothi ignem subiiciunt pagi domibus.
 Hic annis ferme tredecim imperavit,
 gravis orthodoxae carnifex ecclesiae,
 fervidus Arii amator et defensor.

GRATIANUS ROMAE.

Sic pereunte misere Valente,
 cepit Gratianus cum germano fratre
 eoi orbis occiduique imperium.
 Gratianus quidem a patre rex fuerat dictus;
 verumtamen exercitus, defuncto patre,

quoniam Gratianus funeri non intererat ,
 Valentinianum iuniorem acclamavit ,
 admisitque frater regni communionem .
 Gratianus porro caesar paternae aemulus
 pietatis ac dogmaticae rectitudinis ,
 Valenti patruo auxilia postulanti ,
 dum Gothis arma inferret , non submitit ;
 non oportere auxiliari hostibus Dei dicens .
 Tum etiam sacros praesules doctores ,
 quos Valens ab ovilibus pepulerat
 ob orthodoxae fidei pium dogma ,
 rursus quemque suis ecclesiis reddidit .
 Dein Gothis Thraciam adhuc infestantibus ,
 eiectis incolis facta solitudine ,
 agris late cunctis pessum datis ,
 quum hostes nulla comprimi vi iam possent ,
 Gratianus imperator advocavit
 splendidum ex Hispania Theodosium
 virum martialem strenuum consiliosum ,
 pietate autem maxime conspicuum ,
 quem supremum armorum electum ducem
 cum ingenti exercitu ac fortissimo
 adversus Gothos barbaros expedivit .
 Is autem proelio inito victor fuit ,
 Gothis vi summa armorum profligatis ,
 gladioq. propemodum cunctis caesis .
 Mox ibi derelicto in castris milite ,
 ad Gratianum ipsemet nuncius advolat
 in Pannonia tunc temporis diversantem ,
 et de patrata victoria certiore facit ,
 summam Gothorum significans occidionem .
 Gratianus porro ut daret victoriae praemium ,
 alioqui id iam existimans prodesse imperio ,
 imperatorem creat Theodosium
 totius orientis , et Macedoniae ac Thraciae ;
 occidui mundi terris servatis sibi .
 Post haec in Galliis degens interficitur
 a duce quodam nomine Andragathio ,
 qui dolo ad caedem eius grassatus est ,
 postquam sex annis circiter regnaverat ;
 bonus , imperator piusq. Christi famulus .

καὶ μὴ παρόντος Γρατιανοῦ τῆ μέρῃ ,
 ἀντίπῃ Οὐαλεντιανὸν νέον ,
 καὶ σύγγονος δέδωκε τὴν κορονίαν
 570.
 ζηλῶν βασιλεὺς Γρατιανὸς πατέρα
 εἰς εὐσεβίαν ὀρθότῃα δογμάτων ,
 αἰτοῦντι θύμῃ τῆ Βάλαντι συμμάχου
 οὐκοῦν παρῆσεν ἐξίοντι πρὸς σκύθας ,
 οὐ συμμαχεῖν δ'εἰ τοῖς ἐχθροῖς τοῦ φράσας·
 575.
 καὶ ποιμένας δ' αὖ ἐνθ' εἰς διδασκάλους
 πρὸς Οὐάλαντος ποιμνίαν ἐξωσμένους
 τῆς εὐσεβείας ὀρθοδοξίας χάριν ,
 αὐθις ἰσπανήγαγε ταῖς ἐκκλησίαις·
 λευκατοῦντων ἤδ' σκυθῶν δ' ἔτι θράκῃ ,
 580.
 καὶ τῆσδε πάντας ἐξηρημούντων ὄρεσ ,
 καὶ τὰ περίξ ἅπαντα κατεφθαρκότων ,
 ἅτ' ἀκαθάρτων τῇ νίκῃ δεδευγμένων ,
 μετακαλεῖται Γρατιανὸς αὐτάναξ
 λαμπρὸν Θεοδοσίον ἐξ Ἰσπανίας ,
 585.
 ἄνδρα ἀρεῖκόν γεννάδα βελιφόρον ,
 τῇ δ' εὐσεβείᾳ μᾶλλον ὑραϊσμένον·
 ὃν καὶ στρατηγὸν ἀποφῆνας ταγμάτων
 μετὰ στρατιᾶς ἰκανῆς Ῥωμαίαις
 κατα σκυθῶν πτόμοφι τοῦτον βαρβάρων·
 590.
 ὃς συμβαλὼν ἤττησε τοὺς ἀντιπάλους
 τρεψάμενος σφῆς ἐν μάχῃ κατὰ κράτος ,
 καὶ πάντας ἄρδην παραδοὺς μικροῦ ξίφει·
 ἔπειτ' ἀρκεῖως στρατιᾶν αὐτοῦ μένειν ,
 πρὸς Γρατιανὸν αὐτεπαγγέλτος φθάσας
 ἐν Πανονίᾳ διάγοντα τῷ τότε ,
 595.
 αὐτὸς βασιλεῦ μινύει τὰ τῆς νίκης ,
 καὶ τὸν σκυθῶν ὄλεθρον ἅμα καὶ φόνον·
 ὅθεν βασιλεὺς εἰς ἀμοιβὴν τῆς νίκης ,
 ἄλλως τε κρίνας ἐμπρόσθεν κραταρχία ,
 στέφει Θεοδοσίον εἰς βασιλεία
 600.
 πάσης εἰώας , Μακεδονίας , Θράκης·
 αὐτῷ δ' ἀπεκλήρωσεν ἰσπέρας τόπους·
 ἐν Γαλλίαις οὖν διάγων ἀνηρέθῃ
 ὑπὸ στρατηγῷ κλήσιν Ἀνδραγαθίῃ
 605.
 δόλῳ καταπράξαντος αὐτοῦ τὸν φόνον·
 ἐξ οὗ κατασχὼν τὴν βασιλείαν χρόνους ,
 κράτωρ ἀγαθὸς εὐσεβὴς Χριστοῦ λάτρης .

ΟΥΑΛΕΝΤΙΑΝΟΣ ΝΕΟΣ ΕΝ ΡΩΜΗ (1).

VALENTINIANUS IUNIOR ROMAE.

- Τ**ούτε θανόντος, ἤρξεν ἐσπέρας ὅλης
 Οὐαλεντιανὸς σύγγενος νέος,
610. ὅστις γὰρ μητρὸς ὑπαχθῆεις συμβεβλήαις
 Ἰουστίνης δέδεκτο δόγματ' Ἀρείου.
 κεντυῦθεν ἀπτότεργεν εὐσεβῶν στίφος·
 καὶ τινος αὐτῷ Μαξίμου στρατηγῆτε
 ἐπιφύοντος ἢ νικήσαντος μάχη,
615. πρὸς βίαις πεπεμφὼς πρὸς κρατάρχην τῆς ἰω
 λαμπρῶν Θεοδοσίον αἰτεῖ συμμάχου·
 ὁ δ' αὖ ἐδήλω μὴ τεθῆκηναι λέγων
 εἰ δούλους ὧν Μάξιμος ὠρῶθαι δεσπότης
 ὑπέρτερός τε ἢ νικητὴς ἐν μάχαις,
620. σοῦ δεσπότην σὸν ἠθετηκότος, κράτορ,
 καὶ τόνδε δούλους συγκατηριθμικότος,
 σύμμορφον ὄντα τῷ πατρὶ κατ' οὐσίαν
 ὁμοῦ στρατεύσας κατὰ Μαξίμου κράτωρ
 ἀνέλε τοῦτον κατακρατήσας μάχη·
625. καὶ τὴν κεφαλὴν δ' Ἀνδραγαθίς τέμνει,
 ἐκπράξας αὐτὸν εὐθύνας τὰς τοῦ φόνου·
 ταῦτα διαθεῖς βασιλεὺς ὑποστρίψει.
 Οὐαλεντιανῷ δ' αὖ νεωτέρῳ
 ἀντήρην Εὐγένιος εἰς τῆς ἐν τέλει
630. καὶ γνοὺς τὸ δρᾶμα, συσχεθεὶς ἀναξ φόβῳ
 ἑαυτὸν ἐξήγαγεν ἀρχόνῃ βίαις.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ ΕΤ. ΙΖ.
 ΟΙ ΔΕ ΕΤ. ΙΓ.

- Α**λλὰ Θεοδόσιος αὐσονοκράτωρ
 ἐπιστρατεύσας καὶ πάλιν Εὐγένιῳ
 κτείνει τε τοῦτον ἐν νικήσας ἐν μάχῃ·
635. καὶ βασιλεύει ἢ μερῶν τῆς ἐσπέρας·
 πρὶν ἢ δ' ὑπάρξαι τὰδε κατορθωμάτων,
 ἀναξ ἐπιστάς Θεσσαλονίκη πόλει
 δήμῳ στασιάσαντος ἐξ ἀταξίας
 ὑβρίζεται μὲν οὗτος ἀστοῖς ἀνέδῳ
640. φονεύεται δ' ὑπαρχος ἐν τῇ συγχύσει·
 ταῦτ' οὐκ ἐν γὰρ ὁ κρατάρχης ἡμέρας
 στρατεύμ' ἀφῆκε τῷ λιθῷ ξιφφόρον,
 καὶ τόνδε κατέσφαξαν ἀφιδῶς ξίφῃ,
 ὡς ἐκ τοσούτου μυριαριθμοῦ στίφους

(1) Annos regni tum Gratiani tum Valenti-
 niani iunioris omittit chronologus; verumtamen sci-
 Collect. vat. T. VIII.

Gratiano extincto partes hesperias cunctas
 Valentinianus iunior frater rexit,
 qui quidem matris deceptus suasionibus
 Iustinae Arii dogmata amplexus est;
 atque hinc piorum turbam amare desiit.
 Tum rebellante quodam duce Maximo,
 et iam victoria contra se potito,
 legatis missis ad orientis principem
 inclytum Theodosium suppeticas petit.
 Ille respondit se mirari minime
 si servus Maximus, domino superior fuerit,
 ipsumque nuper acie profligaverit;
 quoniam tu, Dominum tuum, Caesar,
 exauctoratum famulis connumerat,
 qui quidem Patri similis substantia est.
 Attamen sumptis armis imperator
 Maximum proelio superatum occidit:
 tum etiam Andragathio caput abstulit,
 poenas ab eo repetens caedis regiae.
 His gestis domum revertitur imperator.
 Sed ecce rursus Valentiniano iuveni
 aulicus vir Eugenius adversarius oritur;
 qua re comperta, metu correptus Caesar
 ipse sibi laqueo vitam interruptit.

THEODOSIUS MAGNUS AN. XVII.
 VEL. XVI.

At Theodosius Ausonum imperator
 Eugenium quoque captis armis persequens
 proelio divictum vita spoliatur,
 regnoque suo partes hesperias addit.
 Ante quam tamen haec praeclare gereret,
 Thessalonica in urbe Caesar versans,
 orto per populum motu seditioso,
 contumeliosis civium dictis ipse laeditur,
 atque in tumultu caeditur praefectus.
 Haec imperator haud moderate ferens
 armatos contra populum immisit milites,
 qui hunc crudeliter gladiis conciderunt,
 ita ut in tanto congregato numero

tum Gratianum regnavisse post patrem annis IX.
 Valentinianum XVII.

quindecim millia hominum perierint.
 Sed Mediolani Ambrosius episcopus
 Caesarem admonens tanti commissi sceleris,
 ad paenitentiam facti flexit animum:
 tum lacrymanti rei perpetratae causa
 idoneum culpaē rite remedium contulit.
 Rex hic pro sua pietate et orthodoxia
 praesulum venerandum coetum congregans,
 centum videlicet et quinquaginta patrum,
 adversus Macedonium qui divinum
 Spiritum debito honore non colebat,
 secundam celebrandam curavit synodum:
 quae Patri ac Verbo Spiritum definiens
 honore parem, natura eadem praeditum,
 devovit Macedonium iustis diris
 atque eum catholica pepulit ecclesia.
 Byzantii vero praesulem delegit
 Nectarium lingua et moribus cluentem,
 cristicolam quidem, sed nondum initiatum:
 baptizant ergo simul sacrantque episcopum;
 quoniam Gregorius pater theologus
 hac semet sede sponte deposuerat.
 Rex hic hesperis moritur in terris
 duobus partiens liberis imperium;
 Onorio quidem partes occiduas tribuens,
 orienti Arcadium dominum praeficiens;
 postquam regnaverat annis septemdecim
 cum quinque mensibus feliciter et pie:
 vir sane egregius et princeps victoriosus,
 sed pietate tamen multo rutilantior.
 Is et columnam posuit in Bovis loco,
 gestantem regis statuam auctoris sui.

ARCADIUS AN. XIV.

Arcadius igitur heres imperii factus
 male illud coepit gerere et socorditer:
 hebes enim versatilis et remissus,
 et cuncta uxoris sinens in arbitrio,
 turbarum fluctibus obruit ecclesiam,
 sibique iustam peperit infamiam.
 Namq. ubi Nectarius explevit vitae cursum,
 aurea lingua praeditus Iohannes
 Antiochia deducitur ad urbe regiam
 ut huius sacram scilicet ornet sedem.

(1) Locus nimirum urbis byzantinae dictus *Bos*. Zonar. XIV. 14.

πρὸς πέντε θανεῖν χηλιοστάσις δέκα. 645.
 ἀλλ' Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων θύτης
 τὸνδ' ἀναμνήσας τοῦ πεπραγμένου μύσους,
 ἤγαγεν αὐτὸν εἰς συναίσθησιν πάθους·
 καὶ πρόσφορα κίρησιν αὐτῷ φαρμάκων
 δακρυῖροῦντι τῶν πεπραγμένων χάριν. 650.
 οὗτος βασιλεὺς εὐσεβὴς ὢν ὀρθόφρων
 σύστημα σιπτόν ἀρχυδυτῶν ἑλίσας
 πρὸς τοῖς ἑκατὸν καὶ πντήκοντα πάλιν
 πνευματομάχου κατὰ Μακεδονίου,
 πνεῦμα τὸ θεῖον οὐ σέβοντος ὡς θεῖμις, 655.
 συνεκρότησιν σύνοδον τὴν δευτέραν·
 ἢ συμφυῆς τὸ πνεῦμα πατρὶ καὶ λόγῳ
 ἄριστα τρανώσασα σύνθρονον θ' ἅμα,
 βάλλει Μακεδόνιον ἀρεῖς ἐνδίκως
 τῆς καθολικῆς ἐκτεμῶσ' ἐκκλησίας· 660.
 καὶ ποιμενάρχην δεικνύει Βυζαντίδος
 Νεκτάριον λάμποντα βίῳ καὶ λόγῳ,
 χριστῶνυμον μὲν ἀμύπτον δ' εἰσέτι,
 ὃν ἅμα βαπτίζουσι χριστοὶ θύτῳ
 τοῦ Γρηγορίου καὶ πατρὸς Θεοφύλου 665.
 αὐθαίρετως γὰρ τὸν θρόνον λειοπίτος·
 οὗτος τελευτᾷ βασιλεὺς καθ' ἐσπέραν
 υἱοῖς μερίσας τοῖς δυοῖν κραταρχίαν,
 Ὀνωρίῳ μὲν δυοὺς κατάρχειν ἐσπέρας,
 Ἀρκαδίῳ δ' αὖ τῶν μερῶν τῶν τῆς ἡσ, 670.
 βασιλευκῶς ἑπτὰ καὶ δέκα χρόνους
 πρὸς πέντε μῆσιν εὐσεβῶς εὐδαιμόνας·
 ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ κρᾶττωρ νικηφόρος,
 τῇ δ' εὐσεβείᾳ μᾶλλον ἰωραϊσμένος·
 καὶ κίον' οὗτος ἐν βοῶς τεύχει τόπω (1)· 675.
 ἀνδρείκελον φέροντα τοῦ διημαμένου.

ΑΡΚΑΔΙΟΣ ΕΤ. ΙΔ.

Aρκαδιος γοῦν παραλαβὼν τὸ κράτος
 διεῖπεν αὐτὸ πωλημελιῶς καὶ ῥαθύμως·
 νωθὴς γὰρ εὐρίπιστος ὢν ἀνειμένος
 καὶ τῇ γυναικὶ πάντα προσπεπισμένος, 680.
 τρικυμίας ἐπλησε τὴν ἐκκλησίαν,
 αὐτῷ δὲ μέμψεις προὔξηνσαν ἐνδίκους·
 Νεκταρίου γὰρ ἐκμετρήσαντος βίον,
 ἀχθὺς ὁ χρυσοῦς ἐν λόγοις Ἰωάννης
 ἐξ Ἀντιόχου πρὸς πόλιν βασιλίδαν,
 ταύτης καθωράισε τὸν σεμνὸν θρόνον· 685.

690. ἀλλ' ἢ βασιλὶς ἀδίκως Εὐδοξία
 μυσήσασα φύ ἐνθίου παρρησίας
 τὸν τῶν ψυχῶν ἥλιον ἄξιον θρόνου
 τίθησκον ἐξίριστον ἐν τοῖς Κομάνοις·
 ἀντικαθιστῆ δ' Ἀρτάκιον πρεσβύτῳ
 οὗτος βασιλεὺς ἐν Θράκῃ κτίζει πόλιν,
 ἣν Ἀρκαδίου πάντες ἄδουσι πόλιν
 καὶ κίον· ἀνήγειρεν ἐν Ξερολόφῳ
 695. στήλην ἄνω φέροντα τοῦ δαιμαμένου·
 ἔτη δὲ πρὸς τέσσαρσι κατάρξας δέκα,
 ἐν εὐσεβείᾳ τις ὀρθοδοξίας φίλος,
 ἄλλως δὲ κοῦρος εὐάγωγος τὸν τρόπον,
 νοσήσας ἐξέλιπε τὸν φθαρτὸν βίον·

THEODOSIUS O NEOS ET. MB.

700. Καὶ παῖς Θεοδοσίος ἄρχει τοῦ κράτους
 πραῆς, προσπῆς, εὐσεβὴς, χρηστὸς τρόπου,
 ἐγκύκλιον παιδείου ἐν ἡσκημένους,
 μαθημάτων ἴδρις τε τῆς τετρακτύος,
 καὶ πλαστικῆς αὐτῆς καὶ γραφικῆς τεχνίτης,
 705. καὶ τοξότης ἄριστος, ἵππιώνων ἄκρος,
 ἠδύς, χαρίεις, εὐμνῆς ὑπκόοις,
 ὑπέρμαχος κρείστος ὀρθοδοξίας·
 πλὴν μαλθακῶς διεῖπε τὴν αὐταρχίαν,
 κοινῶν μεταχειρίσιν εὐνούχοις νέμων,
 710. Ἀντιόχῳ πρῶτα μὲν, εἶτ' Ἀμαντίῳ,
 πρὸς τοῖσδε δούλῳ χρυσοῦ Χρυσάφῳ·
 νέος κομῆσθε τυγχάνων ἡλικίαν,
 ἀνήγειθ' οὗτος πρὸς κασιγνήτου φίλης
 τῆς πάντ' ἀρίστης ὀλβίας Πουλχερίας·
 715. ἐπίτροπον σχῶν ἐν γραφαῖς φυτοσπόρου
 Ἰσδιγέρδην ἄνακτα Περσίδος τότε,
 οὗ τῷ δέει πᾶς εὐνοίᾳ τῷ δεσπότη
 καὶ φεικτίαν ἤγατο τὴν τυραννίδα·
 ἠγάγεθ' οὗτος ἐξ Ἀθηνῶν καὶ κόρη
 720. κοινῶν ἅμα τοῦ κράτους καὶ τοῦ λέχους
 λάμπουσαν ἔρα καὶ μαθημάτων τέχνη
 παιδα Λιοντίου τινὸς φιλοσόφου,
 τὴν εὐδόκιμον ἐν λόγοις Εὐδοκίαν,
 ἣς τὴν σοφίαν διακύνουσεν ἐν λόγοις
 ὀμπρόκωτρα τὰ σοφῶς γεγραμμένα·
 725. αὐτὴ Σιδὸν ἔβλεψε τὴν τοῦ Θεοῦ πόλιν
 εἰς προσκύνειν τῶν σεβασμιῶν τόπων,
 πλοῦτον βαδὺν φέρουσα χρυσὸν μυρίον,

Sed enim angusta contra fas Eudoxia
 sacros heu perosa liberos sermones
 solem animarum, sedis apprime dignum,
 exulem pellit usque ad urbem Comana;
 ipsique Arsacium natu iam grandem sufficit.
 Rex hic in Thracia condidit urbem illam,
 quam Arcadiopolim vulgo vocatam cernimus.
 Idem columnam posuit in Xerolopho,
 conditoris sui signo superposito.
 Regnavit autem decem cum quatuor annis;
 vir sane pius atque orthodoxiae tenax;
 levis alioqui ingenii, varius ac mutabilis;
 implicitus in morbum vita mortali cessit.

THEODOSIUS IUNIOR AN. XLII.

Excipit imperium filius Theodosius,
 mitis, affabilis, pius commodisque moribus,
 encyclica doctrina recte exercitus,
 disciplinarum quatuor bene sciens,
 plastices insuper atque picturae gnarus,
 iaculo bonus, equum frenare valens,
 blandus, gratosus, subditis benivolus,
 atque orthodoxiae optimus defensor.
 Imperium tamen administravit molliter,
 permissis eunuchis rei publicae arbitrio,
 Antiocho primo, deinde Amantio,
 insuper et auri famulo Chrysaphio.
 Atque is tenerae adhuc aetatis puer
 germanam sororem vitae ducem habuit
 omni virtute praeditam Pulcheriam;
 tutorem vero supremis patris tabulis
 Isdigerdem Persidis tunc regem;
 a quo dum timent, cuncti parebant domino,
 nec tyrannidem quisquam adfectavit.
 Idem Athenis puellam accersivit,
 imperii pariter ut esset torique socia,
 forma praestantem doctrinisque exercitam
 Leontio quodam genitam philosopho
 claram in doctis litteris Eudociam,
 cuius sapientiam in pangendis libris
 homerocentra docent cate scripta.
 Eadem invisit Sionem urbem Dei
 praesens veneratura sanctos locos
 magnas opes ferens, vim auri innumeram

qua excitavit templa Christo domino.
 Deinde ad urbem regiam pedem retulit.
 Postremum fati functo rege coniuge
 rursus ad sancta semet recipiens loca,
 mortalem ibidem conclusit periodum,
 bene acta vita, atque uti Deo placet.
 Iamvero Arsacio vivis excedente,
 ecclesiae sedem occupavit Atticus,
 moribus ac litteris abunde instructus,
 qui iudaeum quemdam morbo fractum,
 credentem initiat baptizansque rite,
 lavacri munere sanum educit aquis.
 Deinde vitam concludente Attico,
 episcopatum occupat Sisinius:
 quo vitae pariter usuram relincente,
 Nestorius quidam pro eo sedem occupat,
 nefastus, impius, mala mente praeditus,
 qui novum dogma stulte garriabat
 Christum videlicet merum esse hominem;
 matrem vero virginem Mariam
 non tam Deiparam esse quam Christiparam.
 Quare imperator electorum a Deo patrum
 concilium venerandum pie congregans,
 quorum alexandrinus dux erat Cyrillus,
 Nestorium deposuit hominicolam.
 Deinde praefuit Dei ecclesiae
 Maximianus orthodoxus praesul:
 quo vita functo, merito in sede sistitur
 Proclus Cyzici archiepiscopus,
 pastor egregius, largitor flexanimus,
 patris Chrysostomi dilectus discipulus;
 sub quo, romani imperatoris iussu
 ad urbem regiam corpus illius rediit.
 Proclus hic sanctus dum pompam supplicem
 populo innumero comitante duceret;
 abreptus subito puer in aërem,
 cunctis ingenti stupore percitis,
 post intervallum modicum denuo redur
 dixit divinitus sibi revelatum
 ne CRUCIFIXUS vox adderetur
 voci PRO NOBIS trisagio in hymno.
 Proclo ad supernos evolante spiritus
 episcopatum urbis Constantini
 merito obtinuit vir senex Flavianus
 sanorum ecclesiae dogmatum defensor:

οἷσπερ νῶς ἤγειρε Χριστῷ δεσπότῃ·
 μετὰ δ' ἐκάνιζουξεν αὐθις εἰς πόλιν· 730.
 εἶτα θανόντος αὐτάνακτος συζύγου
 πάλιν ὑποστρέψασα πρὸς θεῖας τόπους,
 ἐκεῖ τελευτῆ καταλιπούσα βίον,
 ζήσασα καλῶς καὶ καθ' ἃ θεῷ φίλον·
 Ἀρσακίου δὲ τὸν βίον ληλοσπότος, 735.
 ἐκκλησίας ἴσχηκεν Ἀττικὸς θρόνον
 κοσμούμενος βίῳ τε καὶ λόγῳ πλέον·
 ὃς ἰουδαῖον παράλυτον ἐκ νόσου
 πισθέντα μυεῖ, καὶ βαπτίσας ὡς δέον
 λουτροῦ χάριτος ὑγιῆ τόνδ' ἀνάγει 740.
 τέλει δ' Ἀττικῷ τοῦ βίου χρῆσαμένον,
 Σισίνιος ἔλαβε τὴν πρεσβείαν·
 οὐπερ τὸ βιοῦν ἐκμετρήσαντος μόρω,
 Νέστοριος τις ἀντικαθέστη θρόνῳ,
 ἀνὴρ ἀποφρᾶς δυσσεβῆς καὶ κακόφρων, 745.
 ὃς δογματίζων ἀπεφλύαρει μάτῳ
 ἀνθρώπων εἶναι τὸν Χριστὸν μόνον,
 καὶ μητρ' ἀνδρῶν παρθέντων τὴν Μαρίαν
 οὐ θεοτόκον μᾶλλον ἢ χριστοτόκον·
 ὅθῳ βασιλεὺς πατέρων θεοκρίτων 750.
 σύστημα σιπτὸν εὐσεβῶς συναλίσας,
 ὣν Κύριλλος ἕξαρχος Ἀλεξανδρείας,
 καθ' εἶλε Νεστόριον ἀνθρώπολάτρῳ·
 εἶτα προέστη τῆς θεοῦ ἐκκλησίας
 Μαξιμιανὸς προστάτης ὀρθοφρονῶν· 755.
 οὐπερ θανόντος ἐνθρονίζεται θρόνῳ
 Πρόκλος Κυζίκου ποιμενάρχης ἀξίας,
 ποιμὴν ἀγαθὸς καὶ νομῶς ψυχοτρόπος,
 μυστὴς φιλητὸς τοῦ πατρὸς Χρισσοστόμου,
 ἐφ' οὗ κελύσει τοῦ κρατοῦντος αὐσάνων, 760.
 τούτου τὸ σῶμα πρὸς πόλιν ἤχθη κράτους·
 τούτου λιτανεύοντος ἱεροῦ Πρόκλου
 μετὰ γε λαοῦ συνδρομῆς ἀπειρίτου,
 ἄρπαγὴν ἄφνω παιδίον πρὸς αἴρα
 πάντων βλεπόντων καὶ λίαν θαμβουμένων, 765.
 μεθ' ἱκανὴν ὕψαν δὲ καταχθὲν πάλιν
 ἔφη μυηθῆαι γ' μὴ προστιθέναι
 τὸ ΣΤΑΥΡΩΘΕΙΣ πρὸς ῥῆμα ΔΙ' ΗΜΑΣ λέγων
 τῷ τρισαγίῳ καὶ σεβασμίῳ ὕμνῳ·
 τούτου μεταστάντος δὲ πρὸς θεῖους νόας,
 πρεσβείαν εἴληπε τῆς Κωνσταντινῶν 770.
 πρεσβύτερός τις Φλαβιανὸς ἀξίας,
 ἀρόμαχος ὀρθῶν δογματῶν ἐκκλησίας·

775. οὐπερ Θανόντος λακτίσει Διοσκόρου
 ἐν ληστρικῇ τε καὶ φοινικῇ συνόδῳ
 Θύτης Ἀνατόλιος Ἀλεξανδρείας
 εἰληφὲ Θῶκον ἱερὸν βασιλίδος.
 Οὗτος Θεοδόσιος αὐτονοκράτωρ
 καὶ τείχος ἀνήγειρε χερσαῖον πόλει
780. ἐκ τῶν Βλαχερνῶν εἰς πύλας τὰς χρυσεῖας,
 τοῦργον περάνας ἐν δυοῖ μῆσι μόνους,
 σπουδῇ γ' ἐπάρχου καὶ συνεργείᾳ Κύρου
 ἀγαμέμου δήμου δὲ Κύρον τοῦ τάχους,
 καὶ ταῦτ' ἀνακράξαντος ἐν παρρησίᾳ,
785. Κωνσταντίνος μὲν ἔκτισε πρὶν τὴν πόλιν,
 ἀνανεοῖ Κύρος δὲ νῦν, προθυμίᾳ
 ταύτῃ φθονηθεὶς ἐκπιστὸν τῆς ἀξίας,
 ἐκκλησίας πρόεδρος ὤφθη σμυρναίων
 καὶ Πουλχερίαν οὗτος ἀδελφὴν φίλην
 τῶν βασιλείων ἐκβαλὼν ὡς οὐκ ἔδει
790. ταῖς ὑποθήκαις βασιπᾶνου Χρυσάφειου
 ἐν ἑβδομῷ τίθεισιν ἐγκυκλισμένῃν,
 φροντίδος αὐτὴν καταπαύσας πραγμάτων
 μόλις δὲ συνίει τὸν φθόνον Χρυσάφειου,
 αὐτὸν μὲν ἐξόριστον ἐνδίκως ἔδρα,
795. τὴν σύγγονον δὲ προσλαβὼν αὐθις νέμει
 φροντίδα κοινῶν τῆδε πραγμάτων ὄλων
 οὗτος νοσήσας ἐξέλιπε τὸν βίον
 ὡς φασὶ βιούς πεντήκοντά που χρόνους,
800. καθ' οὓς σχεδὸν κατέρχε τούς χρόνους ὄλους.

MARCIANUS ET. 5 3.

805. Σκῆπτρα μεταβαίνει δὲ πρὸς Πουλχερίαν
 τρόποις ἀγαθοῖς καὶ σεμνοῖς κοσμουμένην,
 τῇ δ' εὐσεβείᾳ παρθενίᾳ τ' αὖ πλέον
 ἢ Μαρριανὸν ἄνδρα χρυστὸν τούς τρόπους
 σεμνὸν γαρρὸν σώφρονα καὶ πρεσβύτην
 ἐκ στρατιωτῶν προσκαλεῖται ταχέως,
 καὶ τῷδε δηλοῖ τοῦ κρατάρχου τὸν μόνον
 καὶ φησὶν, εἴ μοι πίστιν ἀσφαλῆ νέμοις
 ὡς παρθενίας τῆς ἐμῆς εἰς φύλαξ,
810. ἢπερ καθιέρωσα Χριστῷ νυμφίῳ,
 στίφη βασιλεία σε τῆς Ῥωμαϊδός
 τοῦ δ' αὖ κατανύσαντος ἀσφαλῶς τόδε,
 μετακαλεῖται βασιλεὺς ἀρχιθύτην,
 τούς ἐν τέλει, σύγκλητον, ἄλλο τε στίφος,

quem ubi occidit calcibus Dioscorus
 latrociniali in synodo cruenta,
 Alexandriae praesul Anatolius
 sacram urbis regiae sedem occupavit.
 Porro imperator iste Theodosius
 terrestrem quoque murum excitavit
 urbis a Blachernis ad portam auream,
 opus id menses intra duos peragens
 sedulitate et studio praefecti Cyri;
 cuius demirans celeritatem populus
 atque his audacter verbis succlamans,
 Constantinus urbem quondam condidit,
 Cyrus nunc renovat; huius causa plausus
 vocatus in invidiam gradu excidit,
 smyrnaeaeque praesul datus est ecclesiae.
 Idem Theodosius Pulcheriam sororem
 regali pulsam contra fas palatio,
 consiliis scilicet invidi Chrysaphii,
 iussit ut clausa viveret in Hebdomo
 omni rei publicae, negotio abstinens.
 Vix demum invidia cognita Chrysaphii,
 hunc quidem merito trusit in exilium;
 germanae vero revocatae denuo
 summam reip. regendam tradidit.
 Ipse occupatus morbo vitam clausit,
 annos, ut aiunt, natus quinquaginta,
 quos omnes ferme exegit in imperio.

MARCIANUS AN. VI. MENS. VI.

Devenit autem sceptrum ad Pulcheriam
 moribus egregiis inclytam, sed magis
 pietate in Deum atque virginitate:
 quae Marcianum bene moratum virum
 pudicum venerabilem et iam senem
 e castris festinanter ad se vocat,
 et de Caesaris obitu certiore facit.
 Tum ait, si quidem mihi spondes firmiter,
 te castitatis meae custodem fore,
 quam ego Christo iamdiu consecravi,
 romani imperii dominum te faciam.
 Qui postquam firmam eius rei fidem obtulit,
 regina protinus vocat archipraesulem,
 magistratus, senatum, aliamque turbam,

Marcianumque redimit regni stemmate,
 et Romanorum imperatorem creat.
 Huic olim captivo ac dormienti
 cum aliis conceptivis in septo medio,
 aestivas sole iaculante flammās,
 advolans aquila umbram praebuit:
 quod cum rescisset dominus huius regulus,
 eundem liberum remisit in patriam.
 Duo quoque fratres idem prodigium
 perspicue viderunt in Lyciae provincia,
 hique Marciano praedixere imperium.
 Sic iste accepit omina potentiae.
 Pulcheria vero publicam rem gerens,
 et cum Marciano regni curas partiens,
 mirum in Blachernis atque incomparabile
 Virgini matri templum excitavit.
 Quumque Romae veteris papa esset Leo
 novae autem praesul Anatolius,
 quod Dioscorus patrarant atque Eutyches
 contra magnum Flavianum grave facinus
 ne impune foret, imperator est rogatus.
 Iamque synodum contrahi iussum fuerat
 Marciani edicto ac Pulcheriae
 philochristorum regum piorum.
 Ergo in urbe Chalcedone divinitus
 theologi partes convenerunt
 sexcenti cum triginta congregati.
 His praecerat Romae senioris Leo
 novaeque Anatolius dius episcopus
 et Iuvenalis Sionis sanetae:
 hique damnarunt merito Dioscorum
 cum Eutychete contra suum nomen misero,
 qui nequaquam duas Christi naturas,
 sed unam impie falsoque adfirmabant.
 Tum quia contraria impudenter factio
 calumniabatur temere orthodoxos
 quasi Nestorii vitio laborantes,
 dum hanc de Christo sententiam gererent,
 quod duas naturas perfectas inconfusas,
 sub una iunctas tamen persona habuerit;
 ab orthodoxis haereticisque simul
 duplex confessio protinus conscribitur;
 hasque sigillo probe communitas
 in arca claudunt sacrarum reliquiarum
 puellae martyris beatae Euphemiae.

καὶ Μαρκιανὸν ταινιοῖ κράτης στίφει,
 καὶ κράτορα δίκηνυσι τῆς Ῥωμαίδος·
 τῆ δ' αἰχμαλώτῳ χρηματίζουσι πάσαι
 θέρεις ἱπνοῦντι πρὸς φλόγα τὴν ἡλίῳ,
 σὺν αἰχμαλώτοις πλείουσι ἔρκεις μέσον,
 ἐπικαταπτῆς αὐτὸς σκιὰν ἴδρα·
 ὁ γνοὺς ἐθνάρχης τὸνδ' ὁ κατίχων πίδαϊς
 ἀφῆκεν αὐτὸν πρὸς πατρίδ' ἀπίνας·
 τοῦτ' αὐτὸ πάλιν ἢ δ' ἑὸς τις συζώνων
 κατέϊδε σαφῶς ἐν θέραισι Λυκίας,
 ἢ ἢ προείπε τῶδε τὴν κραταρχίαν·
 οὕτω προαφώριστο τῶδε τὸ κράτος.
 Πελχηρία δὲ φροντίζουσα πραγμάτων
 καὶ συνδιεφέρουσα τὴν κραταρχίαν,
 τὸν ἐν Βλαχέρναις ἀπαράμιλλον ξένον
 νεὼν ἀνιστῆ μετροπαρθένῳ κόρη·
 πριεσβυτέραις Ῥώμης δὲ Λέοντος πάππαι
 καὶ ποιμενάρχαι δ' Ἀνατολίας νίας
 τὰ πρὸς Διοσκόρου τε τοῦ τ' Εὐτυχείου
 πραχθέντα δεινῶς Φλαβιανὸν εἰς μέγαν
 μὴ παραδραμεῖν ἀνακτ' ἐξαιτεμένων,
 ἦδη γενέσθαι σὺν ὁδοῦ τέτακτό γε
 Μαρκιανοῦ δόγματι ἢ Πελχηρίας
 τῆς φιλοχρίστου εὐσεβῶν βασιλείων·
 συνῆλθον οὐκοῦν ἐν Χαλκεδόνι πόλει
 ἑξακόσιοι πατέρες διηγόροι
 πρὸς τριάκοντα συναχθέντες ἐνθίως,
 ὧν ἤρχε Ῥώμης τῆς παλαιτέρας Λέων,
 νίας τ' Ἀνατόλιος ἔνθεος θύτης,
 καὶ Ἰσβενάλιος Σιδὸν ἑχίας·
 οἱ δὲ καθεῖλον Διοσκορον ἐνδίκως
 σὺν Εὐτυχεῖ τε δυστυχεῖ τρισαθλίῳ
 ἐπὶ Χριστῷ λέγοντας οὐ διπλὰς φύσεις,
 μίαν δὲ μᾶλλον δυσσεβῶς κακοφρόνας·
 ἐπεὶ ρ' ἀναιδῶς ὑπεναντίων στίφος
 ὀρθόφροναις ἦν ἐνδιαβάλλον μάτην,
 ὡς Νεστορίαι τῆς λύμην διετημέναις,
 ἐν τῷ φρονεῖν τε ἢ λέγειν Χριστὸν φέρειν
 διπλὰς τελείας τὰς φύσεις ἀσυγχύτως
 ἠνωμένας αὖ ἐν μιᾷ γ' ὑποστάσει·
 πρὸς ὀρθόδοξον, δυσσεβῶν, τόμοι δύο
 γράφονται δὲ σὺν ὅλῃ προθυμίᾳ,
 καὶ τούτῳδε καλῶς σφραγίσαντες, ὡς δέον,
 ἐν λάρνακι κλείουσι σπητῶν λειψάνων
 Εὐφημίας μάρτυρος ὀλβίας κόρης·

815.

820.

825.

830.

835.

840.

845.

850.

855.

860. εἶτα μετ' εὐχὰς ἡμέραν τε τὴν τρίτην
πάντων παρόντων ἀνωγμένους τάφος ,
καὶ τοῦ κρατοῦντος συμπαρόντος πατράσιν ,
ὡ θαυμασίαν Χρίστῃ μετ' εὐχῶν ,
865. ἢ δὲ δυσσεβῶν μὲν αἰρετικῶν περὶ τόμος
ἐν τοῖς ποσὶ μάρτυρος ἦν ἐρριμμένος ,
τὸν δ' αὖ γε λοιπὸν ὀρθοδόξουντων μέγας
κατέχευε χερσὶν ἀσφαλῶς ταῖς ἰδίαις ,
καὶ τῆς κρατοῦντι καὶ πατριάρχῃ νέμει
τὴν δεξιὰν τείνασα πρὸς σφᾶς ὡ τίρας .
870. Μετὰ δὲ ταῦτα βασίλισ Πελχηρία
γῆθεν μετίστη πρὸς μὲν ἀσ οὐρανίους
ζήσασα καλῶς εὐσεβῶς ὀρθοδόξως
Χριστὸν θεραπείσασα καλὸν νυμφίον
ὡ παρθενία καὶ καλῶν εὐπορίαις ,
875. καὶ τῆςδε παιδρᾶν ἀνάψασα λαμπράδα .
Εἶτα τελευτᾶ Μαρκιανὸς τὸν βίον
ζήσας ἐπὶ μήκιστον ἀναξ χαρίεις
γνώμων ἀγαθὸς ἰλαρὸς πρῶτος φύσει·
οὗτος θεοπρόβλητος ἱμπρέπων κράτει
880. ἔξ περ κατασχὼν τὴν βασιλείαν χρόνους·
ὅς γνωματεύων μὴ κερῶν βασιλεία
ἔφασκε δύν ὄπλα τε καὶ μάχην ὅλως
ἀν ἢ δυνατὸν ἤρεμον βιοῦν βίον .

ΛΕΩΝ Ο ΜΕΓΑΣ ΗΤΟΙ Ο ΜΑΚΕΔΩΝΗΣ
ΕΤ. ΙΗ.

885. Τούτους θανόντος καὶ μεταστάντος βίος ,
εὐθύς παρήλθεν εἰς βασιλείαν κράτος
κλειῶν Λέων τις καὶ μακίλλης τούπικλην ,
ἀνὴρ ἀγαθὸς ἀρετῶν πεπλησμένος ,
μάλιστα φιλοκίτη δὲ κατηγιασμένος ,
κράτῳ ἀριστεὺς καὶ μαχητὴς γεννάδας ,
890. ἐχθρῶν κλονῶν φάλαγγας ὡσπέρ τις λέων
σειρᾶν γένος ἀνωθεν ἔλκων ἐκ Θράκης
ἢ καὶ δακῶν ὡς φασὶ τινὲς ἐκ γένους ,
ὑπέρμαχος κράτιστος ὀρθοδοξίας ,
καὶ δαφιλίης τις ἀπόρον χορηγίτης·
895. εἶσθον οὗτος γνωματεύων καὶ λέγειν
ὡς ἡλιος ἀέρουκε θερμαίνων ὄλους
οἷς ἀν ἱπαρῆ τὰς φαινὰς ἀκτίνας ,
τὸν αὐτὸν οἶμαι δύν βασιλεία τρόπον
οἷς ἀν ἐπιβλέψων ἀνθρώπων γένους ,
900. σφᾶς ἀξιοῦν οἶκτε τε φιλοδωρίας·

Post tertiam diem precibus peractis
cunctis sepulcrum patens circumstantibus ,
adstante etiam cum patribus Caesare ,
(o admirandum , Christe mi , prodigium !)
haereticorum quidem scelestorum liber
martyris proiectus ad pedes fuerat ;
at orthodoxae fidei libellum
diva suis manibus firmiter tenebat ;
idque regnanti ac patriarchae obtulit
dextra ad eos protensa . (proh miraculum !)
Post haec regina derelictis terris
sedes ad caelestes transiit Pulcheria ,
quae bene orthodoxaque cum pietate
vixerat , sponso optimo subserviens
Christo in castimonia rectisque operibus ,
splendidam virginitatis alens lampadem .
Dein Marcianus quoque mortem obiit
senex iam grandaevus , rex amabilis ,
bona mens , mitis animus et iucundus .
Hic auspicio divino ad imperium venerat ,
eoque sex ferme annis perfruitus est .
Huius sententia fuit , ut rex numquam
commotis armis bellum lacesseret ,
si quidem posset vitam quietam degere .

LEO MAGNUS COGNOMENTO MACELLES
AN. XVIII.

Marciano vitam deserente , ut diximus ,
statim pervenit ad potestatem regiam ,
nomine Leo quidam , cognomine Macelles ,
vir bonus et virtutibus redundans ,
misericordia tamen praecipue ornatus ,
princeps egregius et bellator strenuus ,
hostium catervas quatiens reapse ut leo .
Hic oriundus e Thracia fuit ,
vel Dacorum , ut quidam malunt , genere ;
fortissimus defensor orthodoxiae ,
egenis largus subsidiorum praebitor .
Huius in ore saepe sententia erat :
sol uti solet omnes calefacere
quibus ostendit splendidum lumen suum ;
sic se arbitrari , regem oportere
quoscumque homines intuitu lustraverit ,
eos clementia et donis impertiri .

Hic prius quam adiret imperium ,
 Aspari illustri optimati homini
 unum se promiserat ex eius liberis
 ad dignitatem caesaris promoturum.
 Mox cum imperium obtinisset Leo ,
 id beneficium Aspar vi exigebat :
 quin impudenter purpuram eius tangens ,
 haud tibi licet , inquit , rex , fidem fallere
 quum sis hac splendida purpura vestitus.
 Atqui vicissim nefas est , ut famulo
 vim mihi inferri , respondit imperator ,
 qui principali chlamide praefulgeo.
 Huic erat iuncta nuptiis Verina ,
 quae duas regi filias enixa est :
 nomen uni Ariadna , Leontia alteri.
 Ex his Ariadna iuncta Zenoni fuit
 foeda viro facie et moribus pessimis ,
 qui seriem ex Isauris ducebat generis.
 Leontiam Marcianus accepit coniugem
 filius Anthemii qui Romae regnabat.
 Leone dominante incendium quoddam
 urbe in regali contigit horrificum
 a boreali mari usque ad alterum
 flammis urbem mediam complectentibus ,
 splendidasque huius domos populantibus :
 atque inter cetera , sacras etiam aedes
 quatruiduanus ignis inclemens hausit.
 Antiochiam vero terrae motus quidam
 vehemens supremo prostravit exitio :
 multusque pluit regia in urbe pulvis ,
 molestus animantibus et noxius frugibus.
 His malis graviter anxius imperator
 urbe relicta , ad suburbanum palatium
 salutis suae consulens sedem transtulit.
 Sub eo vestis Deiparae virginis
 ex urbe Sione ac palaestina terra
 ad regiam delata metropolim
 apud Blachernas in templo fuit reposita ,
 quod ipse rex Deiparae excitaverat ,
 argenteo pretiosoque clausa in loculo :
 quare et id templum coepit appellari
 arca honorabilis Virginis laudatissimae.
 Leone dominante dux egregius ,
 arte strategica optimus Rusticius ,
 bello praepositus victoriis claruit.

πρὸ τοῦ κατασχεῖν οὗτος ἀρχὴν καὶ κράτος
 Ἄσπαρι δεινῷ τῶν μέγα δυναμένων
 ὑπόσχεσιν δέδωκε τῶν παιδῶν ἕνα
 εἰς καισαρικὴν ἀξίαν προβιβάσαι·
 ἰσὰ δ' ἐπιβέβηκε τῆς αὐταρχίας 905.
 Ἄσπαρ ἀπῆκε τὴν χάριν μετὰ βίας·
 καὶ πορφυρίδος τοῦδ' ἀναιδῶς ἠμμένους
 ψευδοηγορεῖν ἔφασκεν οὐ χρέων , ἀναξ ,
 τὸν τήνδε λαμπρὰν πορφυρίδ' ἐπιμμένον·
 ἀλλ' οὐδὲ πάλιν ἐκβιάζεσθαι δεῖον 910.
 ὅς τινα δούλον , ἀντεπῆγεν ὁ κράτωρ ,
 τὸν ἀρχικὴν φοροῦντα λαμπρὰν χλαμίδα·
 Οὗτος συνῆκε γαμετῇ τῇ Βηρίνῃ
 ἢ δύο τίκτει βασιλεῖ θυγατέρας ,
 τὴν Ἀριάδην , δευτέραν Λιοντίαν· 915.
 ἦν Ἀριάδην Ζήνωνι συνζύγη
 ἀνδρὶ δυσειδέϊ καὶ κακίστῳ τοὺς τρόπους ,
 ἔλκοντι σιρὰν τοῦ γένους ἐξ Ἰσαύρων·
 Μαρκιανὸς δ' ἔγημε τὴν Λιοντίαν 920.
 Ἀνθιμίου παῖς βασιλεύσαντος Ῥώμης·
 Τούτου βασιλεύοντος , ἐν βασιλίδι
 πυρκαϊά τις συνέβη φρικαλίᾳ
 ἐκ τῆς πρὸς ἄρκτον ἀλμυρᾶς εἰς θαπέραν ,
 πυρὸς διαζώσαντος ἐν μέσῳ πόλιν , 925.
 καὶ πυρπολοῦντος τῆςδε λαμπρᾶς οἰκίας ,
 τᾶλλα τὲ πάντα καὶ σεβασμίους δόμους
 ἐπὶ τετρακτῶν ἡμερῶν ἀνευδύτως·
 τῇ δ' Ἀντιόχου καὶ σφοδρὸς γῆς τις κλόνος
 συμβᾶς κατακρίπτωσιν αὐτὴν ἐσχάτως· 930.
 ἕσθη σφοδρὸς δὲ μάλα πολλὴ τῇ πόλει
 εἰς ἐμφύχων κάκωσιν εἰς καρπῶν φθίσιν·
 ἐκ τοῦδ' ὁ κρατῶν συσχεθεὶς ἀγωνίᾳ
 πόλιν λελοιπῶς , ἐν βασιλείοις δόμοις
 οὔσι πρὸ τειχῶν , ἀσφαλῶς ἦν διάζων· 935.
 Εφ' οὗπερ ἐσθῆς μπτρανάνδρου παρθένου
 ἐκ τῆς Σιών τε καὶ Παλαιστίνης τόπου
 πρὸς τὴν βασιλεύουσαν ἀχθεῖσα πόλιν
 ναῦν τεθαύριστο τῷ πρὸς βλαχέρναις ,
 ὃν αὐτὸς ἀνήγειρε μπροπαρθένη ,
 ἐν ἀργυρᾷ σορῶ καὶ σεβασμίᾳ , 940.
 δι' ἣν κατανόμαστο καὶ θεῶς δόμος
 σορὸς τιμῆ τῆς πανυμνήτου κόρης·
 Οὗτος κραταρχῶν καὶ στρατηγῶν γυνάδων
 Ῥουστίκιον ἄριστον ἐν στρατηγίαις
 προσάλλεται δὴ καὶ κατορθοῖ τὰς νίκας· 945.

- τούτου θανόντος, σύγγονον βασιλίδος
 βασιλίσκον προῦκρανεν εἰς στρατηγίαν,
 ὃς ἐκπλευκῶς εἰς Ἀφρικὴν σὺν στόλῳ
 κατακρατοῦντος τοῦ τόπου Γιζερίχου,
 950. ἦταν ὑπέσχε δυσκλεᾶ κατὰ μάχην,
 καὶ πλείστον ἀπέβαλε τῶν στρατευμάτων.
 Ἄνατολίῳ δ' ἐκλεισπότης βίον,
 ἀρχυθύτης δέδεικτο τῆς Κωνσταντίνου
 Γεννάδιος πρόμαχος ὀρθοδοξίας.
 955. τούτου τὸ βιοῦν ἐν θρόνῳ λειοσπότης,
 Ἄκάκιος κάκιτος ἔσχε τὸν θρόνον.
 ἔφω βασιλεῖ θυγατρίδους τις νέος
 ἐξ Ἀριάδνης καὶ Ζήνωνος συζύγου,
 ὃν καλέσας Λέοντα, ταινία στέφω
 960. ἐν ἡλικίᾳ τυγχάνοντα νηπίων.
 Οὗτος νοσήσας εὐσεβῆς ἄναξ Λέων
 τὸν φθαρτὸν ἐκέλοιπε τούτον βίον,
 τῷ θυγατρίδῳ καταλείψας τὸ κράτος,
 βεβασιλευκῶς σὺν ὀκτῶ δέκα χρόνοις.
 965. ἄναξ ἰλαρὸς, εὐμνῆς ὑπηκόοις,
 γαλπνὸς, εὐέντευκτος, ἡδὺς, χαρῆις.

ΛΕΩΝ ΝΕΟΣ ΕΤ. Α.

- Νέος δ' ἐπιβὰς τῆς βασιλείας Λέων
 κατήρχεν αὐτῆς νηπιάζων τῷ χρόνῳ.
 ἔτος δὲ ταύτῃ ἐν κατασχῶν ἐξ ἑνὸς
 ἀπέφην ἑνθω καταλείψας τὸν βίον.
 970.

ZENON OMOY ET. IZ.

- Ζήνων δ' ὑπέρχεν ἐξ ἰσαύρων, ὡς ἔφην,
 αἰσχιστος ἀνὴρ καὶ δέμας καὶ καρδίαν,
 κίναιδος, αἰσχρὸς, συμφύρημα κακίας,
 975. ἐργῶν πονηρῶν ἀθιμίτων ἐργάτης,
 ἀνδρῶν ἐρηνὺς τῶν περιφανεστέρων.
 οὐχ ὡς βασιλεὺς δέπων αὐταρχίαν,
 ἀλλ' ὡς τύραννος ἐμπιστρῶν καταστρέφων,
 καὶ πάντα ποίῳν εἰς φθορὰν ὑπηκόων.
 σέβας κακόφρων οἰοφυσίτης τάλας.
 980. τούτῳ γε δειλῷ παντάπαν πεφυκότι
 βασιλίσκος σὺναιμος ὢν τῆς Βηρίνης
 ἀντήρε χεῖρα Βηρίνης συνεργία,

Collect. vat. T. VIII.

At hoc extincto, imperatricis fratri
 armorum imperium Basilisco traditur,
 qui transportato in Africam exercitu,
 quum esset loci dominus Gizerichus,
 aerumnosam in proelio accepit cladem,
 copiarumque amisit partem maximam.
 Iam ubi vita Anatolium destituit,
 Constantinopoleos praesul deligitur
 rectorum dogmatum vindex Gennadius:
 post quem defunctum in sedis honore,
 pessimus locum occupat Acacius.
 Imperatori interim nepos nascitur
 ex Ariadnae et Zenonis coniugio,
 cui nomen Leoni fecit, coronaque
 aetate puerili caput cinxit.
 Hic pius morbo imperator Leo
 correptus vitam mortalem deseruit,
 herede potentatus nepote dicto.
 Annis ipse octodecim imperium rexerat,
 princeps humanus, subditis benivolus,
 affabilis, placidus, suavis, et amabilis.

LEO IUNIOR AN. I.

Iunior imperium consecutus Leo
 infantili plane aetate sceptrum tenuit.
 Sed mox vix uno revoluto anno
 excessit terris lumine cassus vitae.

ZENO SIMUL AN. XVII.

Zeno erat isaurus, ut dixi, genere;
 foedissimus mortalis et mente et corpore,
 cinaedus, turpis, malitiae cinnus,
 et nefandorum operum patratore,
 furialis hominum pestis optimatum;
 haud regio more remp. regens,
 sed tyrannice cuncta inflammans, subruens,
 resque subditorum pro viribus pessum dans,
 dogmate pravus, monophysites miser.
 Hunc quum videret usquequaque timidum,
 Verinae Basiliscus germanus frater,
 armis adgreditur, Verina ferente opem.

Atq. illum ad patriam suam pulsum trudit ;
 deinde sibi diadema cum reliquis
 insignibus imperii circumponit.
 Sed enim hic confusae naturae haeresim,
 Eutychetis et Dioscori fermentum sequens,
 orthodoxorum ecclesias acerbis modis
 omnique poenarum genere excruciat.
 Chalcedonis venerandam quoque synodum
 antiquavit edicto contra fas proposito :
 et patriarcham cum synedris pastoribus
 ad confirmandum impulit dogma suum.
 Sed enim orthodoxi coacto coetu
 Basiliscum maledictis perculerunt ;
 decreveruntque sanctam fuisse synodum
 divinitus congregatam et venerabilem.
 Ob haec evasit Basiliscus merito
 cunctis abominandus et detestabilis.
 Contra Zenonem tamen is celeriter
 duces cum copiis misit militaribus ;
 quae ad Zenonem sponte deficientes,
 iunctoque secum foedere ad urbem regiam
 citato gradum cum Zenone redeunt.
 Ergo hic imperium recepit denuo,
 favente populi cuncta multitudine.
 At Basiliscus supplex ad ecclesiam
 confugit cum uxore aliisque affectibus.
 Illinc deinde data iuranda fide
 excitus, claususq. turre cum parvis liberis,
 ibidem fame misere contabuit,
 postquam biennio regnum retinuerat.
 Adhuc illo regnante, in urbe regia
 calamitas incendii horrenda contigit :
 namque excitatis in foro aerario flammis
 propagatus ignis cum alia absumpsit
 tum inflammavit etiam bibliothecam
 divitem tomis centum viginti millibus.
 In his et draconis quoque fuisse dicitur
 corium praelongum, centum viginti patens
 pedes, mirum, insolitum, in quo scriptae
 formis litterarum auro rutilantibus
 Homeri sapientis fuerant rhapsodiae
 ilias et odyssea (proh pernicies !)
 Recepto igitur Zeno imperio
 Hatmatium qui sibi suppetias tulerat
 militaribus copiis ducem praeficit,

καὶ τόνδ' ἐβουλόδυσεν εἰς τὴν πατρίδα·
 εἶτα περίθρονον αὐτῷ τὸ στέφος
 καὶ πάντα παράσημα τῆς κραταρχίας·
 τῆς συγχυτικῆς κακοδοξίας πέλων
 τῆς Εὐτυχοῦς τε καὶ Διοσκοροῦ λύμης,
 ἐκκλησίας οὗτος γε τὰς ὀρθοφρόνων·
 πικρῶς ἐκάκου παντοδαπαῖς αἰκίαις·
 καὶ σύνοδον δὲ τὴν κατὰ Χαλκεδόνα
 σπητὴν ἀκυροῖ γράμμασιν ὡς οὐκ ἔδει·
 καὶ πατριάρχην καὶ συνέδρους προσημένας
 ταῦτα κυροῦν ἐπειθε, καὶ τοῖσδ' ἐμμένειν·
 ἀλλ' ὀρθοδόξων συναθροισθέντες στίφος
 Βασιλίσκον βίλλουσι ταῖς δυσφημίαις·
 τὴν σύνοδον δ' αὖ ἀνικήρυσαν πάλιν
 θεοκρότητον ἁγίαν σεβασμίαν·
 διὰ γε ταῦτα Βασιλίσκος ἀξίως
 πᾶσιν ἀποτρόπαιος ἦν στρυγίτης
 ἡμᾶς κατὰ Ζήνωνος ἐκπίπτει τέχος
 ἄνδρας στρατηγούς καὶ σὺν αὐτοῖς δυναμεις,
 οἱ προσρύντες τῷ Ζήνωνι γνησίως
 σπεισάμενοί τε, πρὸς πόλιν βασιλίδα
 αὐθις μετὰ Ζήνωνος ἦκον ἐν τάχει·
 καὶ πάλιν ἀπέληξεν αὐτός τὸ κράτος,
 δήμου τε λαοῦ τόνδε προσδεδηγμένου·
 Βασιλίσκος δὲ προσφυγῶν ἐκκλησία
 μετὰ γυναῖκός κήτης καὶ φιλιτάτων,
 ἔπειτ' ἐκίθην ἐξελασθεὶς ἐρκίοις
 ἐν τινι κλεισθεῖς πυργίῳ σὺν τεκνίοις,
 ἐκὶ λιμῶν τίθνηκε φθαρτὴς ἀθλίως,
 ἔτη κατασχὼν τὴν βασιλείαν δύο·
 τούτου κρατοῦντος, τῇ βασιλίδι πόλει
 γυρκαῖά τις συνέβη φρικαλῆα,
 ἐκ χαλκοπρατείων γε πυρὸς ἡμμένου,
 ὑφ' ἧς κατηθάλωτο καὶ διεφθάρη
 ἄλλα τε πλεῖστα καὶ δόμος φύλαξ βιβλῶν
 ἐς μυριάδας δῶδεκα ποσουμένων·
 ἐν αἷς χορίον καὶ δράκοντος ὡς λόγος
 πρόμπκις ὑπῆν ἐς πόδας τεταμένον
 πρὸς τοῖς ἑκατὸν εἴκοσι θαῦμα ξένον·
 καθ' οὗ χρυσοῖς γράμμασιν ἐγγεγραμμένα
 ἦσαν Ὀμήρου τοῦ σοφοῦ ῥαψῳδίαί
 Ἰλιάς Ὀδύσσεια· φεῦ τῆς ζημίας·
 ἀναλαβῶν δὲ Ζήνων τὴν κραταρχίαν·
 Ἀρμάτιον μὲν τῷδε συναρρηκίτα
 προβάλλεται δὲ ταγματῶν στρατηγέτην,

985.

990.

995.

1000.

1005.

1010.

1015.

1020.

1025.

1030. υἷον δ' ἐκείνου καίσαρα πάλιν στέφει·
εἶτα τὸν Ἀρμάτιον ἐκτεμνὴ ξίφει·
παῖδα δὲ τὸν καίσαρα κληρικὸν δράσας
περιπολεῖν εἶασεν οὕτω τὸν βίον·
ὡς πίστην ὀρθὴν οὐκ ἐφύλαξαν φράσας·
οὗτοι κραταρχήσαντι τῷ Βασιλίσκῳ,
οὐτ' αὖ ἔμοι ταύτην γε φυλάξουσ' ἴσως·
1035. πρὸς τοῖσδε πολλοὺς παρέπεμψε θανάτῳ,
ἄλλους δ' ἐκάκου κατέτρυχεν αἰκίας
τῶν εὐκλειῶν τε καὶ περιφανοτέρων·
εἰς γὰρ ἀθέτους ἐκκλίνας ἀισχρουρίας
πράξεις μαιφόνους τε καὶ βδελυκτίας
1040. πρὸς δ' αὖ ὑπαχθεὺς αἰρέσει Διοσκόρου
μυστὸς ἦν ἅπασι καὶ τοῖς ἐν τέλει,
Ἀριάδνη δὲ τῇ συνένωσεν καὶ πλόν·
ὄθιν σοφῶς τέθαπτο δόξας τιθάναι,
καὶ κῆρ ῥιαίως τὸν βίον καταστρέφει·
1045. οἱ μὲν φασὶ μέθαις τε χρώμενον πότοις
ἕκστασιν αὐτὸν τῶν φρενῶν πιπονθῆναι·
δόξαντα δ' οἰκτρῶς ἐκλειοπένας βίον,
κατατιθέναι λάρνακι καθὰ νέκυν·
καὶ πωματισθέντος γε τοῦ τάφου λίθῳ,
1050. γρόμενον κάκιστα θανεῖν ἐν τάφῳ·
ἄλλοι δὲ παθεῖν τοῦτο διηνῆς ἐκ νόσου
δόντα θανεῖν δόκωσιν ἀθροῦσιν ὅλοις.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΕΤ. ΚΖ.

1055. Τοῦτου καταστρέφαντος οὕτω τὸν βίον,
βουλήν γερούσιας τε καὶ τῶν ἐν τέλει
συζεύγνυται δὴ βασιλὶς Ἀριάδνη
Ἀναστασίῳ πρὸς γάμου κοινωνίαν,
ἔλκοντι σιρᾶν ἐξ Ἐπιδάμνου γένους·
ὃν κράτορα δίδειχε τῆς Ῥωμαίδος
Οὐρβικίου σπύσαντος ἐνούχου τότε·
1050. Εὐφήμιος δ' ἔσπεψε τόνδ' ἀρχιδύτης·
οὕτως Ἀναστάσιος ἔσχε τὸ κράτος,
ὅστις ἐπινόμεστο δίκωρος θῆσιν,
οἷς οὐκ ὁμοίας ἔσχεν ὀμμάτων κόρας,
ἀλλὰ μελαντέραν μὲν αὐτῶν θατίραν,
1065. γλαυκὴν δὲ λαίαν ὡς ἐπίσημον φέρον·
οὗτος ἐδελυρᾶν εἰσφορᾶν χυσαργύρου
ὑπήκουον τρύχουσαν ἅπαν ἰσχάτως
δασμὸν πονηρὸν εὐσεβῶς παύσας ἔχει·

praetereaue filium eius creat caesarem.
Deinde Harmatium gladio percussum necat,
filiumque eius caesarem clero adscribit,
sicque illi vitae veniam retinendae facit.
Nam quoniam isti, aiebat, fregerunt fidem
quam Basilisco principi sponponderant,
sic ut ipsi mihi seruent eandem vereor.
Praeter hos, alios multos leto dedit
de numero nobilium atque optimatum,
vel impositis plagis excruciauit.
Ergo scelestis indulgens facinoribus
caedibusque grassans flagitiosis,
imbutus insuper haecresi Dioscori,
populo invisus erat et optimatibus,
coniugi vero Ariadnae quam qui maxime.
Quamobrem simulato mortis casu,
arca conclusus, ibidem mori cogitur.
Ast alii narrant, hunc indulgere crapulae
et potui solitum, mentis perpessum extasim;
atque ita creditum vitam finisse misere,
capsae fuisse traditum ceu cadaver:
tristissime eiulantem mors oppressit.
Alii denique narrant id illi ex gravi
morbo accidisse, visumque extinctum omnibus.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΑΝ. XXVII.

Zenone hunc vitae exitum sortito,
senatus et optimatum de sententia
regina Ariadna ad societatem vitae
lege iugali traditur Anastasio,
cui fontem generis urbs Epidaurus praebuit.
Tum is romanus legitur imperator
eunuchi validis artibus Urbicii,
atque ab Euphemio coronatur praesule.
Sic est imperium nactus Anastasius,
cui cognomentum dicorus adhaesit
quoniam pupillis fuit dissimilibus;
dextrum videlicet nigricantem oculum,
glaucum sinistrum insigniter gerens.
Hic tributum auri argentique,
invisum, cunctis subditis molestissimum,
malum vectigal pie perimens sustulit;

quo manente, unumquemque opus erat pro se brutisque etiam animalibus annum numisma publico aerario pendere. Idem venales antea dignitates et publicarum rerum procurationes, sublato abusu, gratis tradebat dignis. Ceteras quoque regnandi partes recte explebat. Synchiticorum tamen occupatus haeresi ecclesiis orthodoxis molestus erat. Hoc regnante Anastasio mira res evenit. Quidam agarenicae tribus princeps cui nomen Alamundarus, homo frugi, Christo se adiungens, riteque edoctus fidei dogmata ab orthodoxis archipraesulibus, baptismatis postremo gratiam impetrat. Re cognita Severus profanos suos pastores ad hunc mittit sine mora quorum ope neophytum ad se pelliciat. Is autem fidei tenax, et Christi lapis immotus, legatos illos sic coarguit: curavit enim ut familiaris homo ad aurem sibi aliquid arcanum diceret: tum impuris pastoribus inspectantibus, maerore se correptum finxit princeps. Illi causam rogant; quos contra talia refert: nunciatum sibi, Michaëlem summam angelorumque ducem nuper mortuum. Illis sermonem talem respuentibus; fabula relecta, sic contra fatur regulus: cur ergo vos humana cum natura divinam pati, nuper tulistis dogma? Tunc illi victi pudore discedebant. Certior Anastasius nescio quo auctore factus fulminum iactu sibi in fatiis esse ut vitae et regno terminum imponeret, cameram struxit arte venustam mira cui fastigiatae nomen apte fecit; in qua diversans fulmine erumpente subitum vitae finem nactus est. Is ut Moesorum Gothorumque Istri incolarum incursus direptiones ac proelia vitaret, murum fundavit merito dictum longum.

καθ' ὃν τις ἠνάγκαστο πᾶς συνισφῆρει
 ὑπὲρ θ' ἑαυτοῦ καὶ προσόντων ἀλόγων, 1070.
 ἐτήσιον νόμισμα τῷ κοινῷ φόρον
 καὶ δημοσίας οὐσας ἀρχᾶς ἰωνίους,
 πρὸς δ' αὖ διοικήσεις τε κοινῶν πραγμάτων
 παύσας παρῆχεν ἅδοτι τοῖς ἀξίοις·
 καὶ ἄλλα δ' ἀρχῆς εὐτυχῶς ἦν δίδωμι 1075.
 πλὴν συγχυτικῶν καθυπαχθῆς αἰρέσει,
 τὰς ὀρθοδόξων ἦν κακῶν ἐκκλησίας·
 τούτου κρατοῦντος θαυμασίον συνέβη
 φύλαρχος ἀνὴρ ἀγαθῶν τῶν τότε 1080.
 κλητῶν Ἀλαμούνδαρος ἀγαθὸς τρόπου
 Χριστῷ προσελθὼν καὶ μυηθεὶς εἰκότως
 πρὸς ὀρθοδόξων ἀρχυθῶν ποιμένων,
 ἔπιτα βαπτίσματος αὐχρῆ τὴν χάριν·
 ταῦτα μαθὼν Σίβηρος (1) αὐτοῦ ποιμένας 1085.
 ἀνιέρους πέπομφε πρὸς τοῦτον τάχος
 σπεύδων δι' αὐτῶν εἰς ἑαυτὸν ἐλκύσαι·
 ἐπι δ' ἔρασθῆς πίστεως Χριστοῦ πέτρα
 ἄσειτος ἦν, μέτεισιν αὐτοὺς ἰδίως·
 ποιῆ τινὰ οἱ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐκκρίτων,
 πρὸς οὓς ψιθυρίζει τι προσκεκυφῶτα,
 καὶ τῶν βδελυρῶν ποιμένων δεδορκῶτων, 1090.
 εἶτα φύλαρχος ἀλύειν ὑπεκρίθη·
 ἤροντο δ' οἱ μὲν αἰτίαν ἢ δ' ὅς τάδε·
 ὡς μνηστῆραι Μιχαὴλ πρωτοστᾶτην
 καὶ ταγματάρχην ἄγγέλων νῦν τεθνήσκει· 1095.
 τῶν δ' οὐκ ἀνεκτὸν τὸν λόγον ποιοιμένων,
 ὁ δ' ἐκκαλύψας τὸ δρᾶμα, τοῖς δ' ἀντίφη·
 καὶ πῶς παρ' ὑμῖν συμπαθεῖν θείαν φύσιν
 ἀνθρωπίνην, πέφυκε νῦν δεδορκῶτος;
 ἐκ τοῦδ' ἀπηλλάττοντο κατησχυμένοι· 1100.
 Προγνοὺς βασιλεὺς οὗτος οὐκ οἶδα πόθεν
 ὡς ἐκ κεραυνῶν ἀστραπῶν εἰμαρτό οἱ
 βίου γενέσθαι καὶ βασιλείας πέρας,
 θάλαμον δ' ἀνήγειρε κάλλιστον δόμον 1105.
 θολωτὸν αὐτὸν καλίστας φερωνύμως
 ἐν ᾧ διάγων ἀστραπῶν ῥηγνυμένων
 ἐξαπίνης εὗρατο τέρμα τοῦ βίου·
 οὗτος μυσῶν τε καὶ σκυθῶν παριστρίων
 ἐπιδρομὰς λείας τε μάχας ἐκκλίνων
 ἔκτισε τεῖχος εὖ μακρὸν ἐκκλημένον· 1110.

(1) Scilicet Severus Antiochiae patriarcha, haereticus synchiticus et theopaschites.

1115. ἄνδρα τε φρικτὸν εἶδε νυκτὸς καθ' ὕπνου
τόμον χεροῖν φέροντα καὶ φάσκοντά οἱ,
ὄρα διὰ σὴν φεικτίαν δυσπιστίαν
ζωῆς δὲς ἑπτὰ σῆς ἀπαλείφω χρόνους·
χαλκοῦ τ' ἀνιστᾶ κίονι στήλην Ταύρου (1)
τῆς πρὶν πειούσης τῷ χρόνῳ τῷ παμφάτῳ.

ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ Ο ΘΡΑΞ ΕΤ. Θ.

Idem viri terrificam speciem vidit
per somnium, praelato libro dicentem sibi :
en ego propter tuam perversam fidem
bis septem vitae tuae annos deleo.
Is aeneam statuam columnae Tauri imposuit,
unde prior exciderat edaci impulsa tempore.

IUSTINUS THRAX AN. IX.

1120. Οὕτω λιπόντος Ἀναστασίου βίον,
Ἰουστίνος θρᾶξ ἐξ ἀσήμου τοῦ γένους
εἰς ὕψος ἀνήνεκτο τῆς κραταρχίας,
αὐτὴν ἔχων ἀνωθιν ἀφωρισμένην·
μαρτύριον δὲ, κινδυνύων τεθνήσκει
πρὸς Διόσκου πρὶν, ῥύεται πρὸς ἀγγέλου
ἀνὴρ προσπῆς εὐσεβόφρων ἀρχίνους,
τοὺς πρὶν φυγάδας πίστεως ὀρθῆς χάριν,
1125. αὐτὸς κατάγων καὶ τιμῶν ἕσπερ δέον,
στοιχῶν τετάρτης συνόδου Θείοις ὄροις
δόγματι πάντας τήνδε Θεοπίζει σέβειν,
καὶ ταῖς πρὸ αὐτῆς ἐγκρίνειν Θεοκρίτοις·
καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ πατέρας Θεητόρους
καταγραφῆναι διπτυχοῖς ἐκκλησίας.
1130.

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ ΕΤ. ΑΗ.

1135. Καὶ τοῦδε βίον καὶ κράτος λελοιπότες,
σκηπτουχίαν εἴληψε τὴν τῶν αὐσόνων
Ἰουστινιανὸς μεγαλοουργὸς κράτωρ,
πολλῶν δομητῶν καὶ καλῶν δομημάτων,
ναῶν, γυφυρῶν, ἀστέων, λαμπρῶν δόμων,
ἄλλων τε πλείστων κτισμάτων κεινουργῆτης·
ἄνπερ κορωνὶς ἀπαράμιλλος πείλει
καὶ σοφίας τοῦ Θεοῦ τε καὶ λόγου
τῶν πανταχοῦ γῆς θαυμάτων θαῦμα ξένον·
οὗτος στρατηγὸς ἦν κατορθῶν τὰς νίκας
1140. Βελισαρίῳ καὶ Ναρσῇ τοῖς γεννάδαις·
σπεροὺς ἀπείρων χρημάτων χρυσαργύρου
ἐκ παντοδαπῶν ἠραρισμένους τρόπων,
ταῦτ' ἦν ἀφειδῶς ἐκκενῶν ὀσημέραι
εἰς βαρβάρων ἄμυναν, εἰς κτίσις δόμων·
1145. ἐφ' οὗ κλόνος γῆς συνέβη φρικαλέος,
ἐμφύλιός τε πρὸς Βυζαντίδι μάχη,

Sic amittente vitam Anastasio,
ortus obscuro thrax Iustinus genere
ad imperii fastigium sublatus est,
quod ipsi caelitus praedestinatum fuerat.
Eius rei indicium fuit, quod a dicoro
iam occidendus, ab angelo est ereptus.
Vir fuit mitis, sani dogmatis, perspicax,
qui rectae fidei causa extorres homines
reduxit atque debito in honore habuit :
haerensque quartae synodi divinis placitis,
edicto cunctis mandavit hanc colere,
et cum priorum voluit reputari numero ;
patresque eius auctores deo afflato
ecclesiae diptychis inscribi nominatim.

IUSTINIANUS MAGNUS AN. XXXVIII.

Postquam Iustinus vita regnoque cessit,
Romanorum sceptrum manu corripuit
magnificus imperator Iustinianus
pulchrorum passim auctor aedificiorum,
templorum, pontium, urbium, palatiorum,
aliorumque magno numero aedificiorum ;
quorum incomparabilis coronis est
templum sapientiae Dei Verboque structum,
miraculorum in orbe omnium maximum.
Victorias hic per duces patrabat suos
Narsete ac Belisario viris strenuis :
acervos enim auri argentique,
quos innumeris modis congererat,
dein large quotidie profundebat
struendis aedificiis, propulsandis barbaris.
Sub eo motus contigit terrae horrificus,
atque in urbe Byzantio civile bellum,

(1) Nempe suam statuam posuit Anastasius loco statuæ deciduae Theodosii.

in quo plurima ferro caesa fuit
turba, millia scilicet quadraginta.
Plurimis quoque deprehensis sodomitis,
horum imperator fuit inclemens vindex.
Idem curavit fieri quintam synodum,
quae firmiter insistens quartae regulis.
Origenem atque Didymum cum Theodoro
haeretico pastore Mopsuestiae
damnatos sacro subdidit anathemati.
Tunc etiam coniux Caesaris Theodora
praecclarum Dei donum et pars optima
gerendis rebus acmula auxiliatrix erat.
Ipsa sapientium struxit aedem apostolorum.
Iam vitae termino proximus Iustinianus
in execrandam haeresim heu incidit,
qua innexus solis huius lucem deseruit.

IUSTINUS IUNIOR AN. XIII.

Post hunc Iustinus comis atque pius
ornavit a Deo datum regium stemma,
et vir pragmaticus et bonus imperator,
beneficus, benivolus, modesto spiritu,
probus, magnanimus, miti ingenio.
Hic velut arca re bona redundans,
virtutibusque rege dignis praeditus,
iustitia tamen magis praefulgebatur.
Ipsi sociata fuit foedere coniugii
femina a Deo docta Deique reverens,
Sophia dicta, moribus vere sophia.
Haec miseris spem ferendo aetatem trivit.
Nam extinguendis fenerantium sortibus
quotquot in urbe regia versari novit,
alieno aere pressos expedit,
syngraphas atque pignora ad se recepit;
quorum alterum dominis restitui iussit,
alterum igni tradens, rem malam abstulit.
Iustinus infirmam corporis ob compagem
raroque ob morbum prodiens in publicum,
hominibus iniustis auxit impudentiam:
quare maeroris iaculo confixus,
consiliique inops cum Davide aiebat:
quis, oro, vindex latus teget meum?
quis adversariis mecum adversabitur?

καθ' ἣν μυριάριθμον ἐκτάνθη στίφος,
μυριάδες τέτταρες ἀνηρημένων
ἤλω πολύ τε πλήθος ἀρρένοφθόρων,
ἔωπεν κολαστῆς ἰσομπαθῆς εὐρέθη
οὗτος βραβευτῆς συνόδου πείμπτης ἔφυ,
ἥτις τετάρτης ἐμμένουσα τοῖς ὅροις,
Ἄριγένην, Δίδυμον, σὺν Θεοδώρῳ
Μοψουστίας αἰρετικῶ ποιμῆνι,
ἐκκηρύκτους τίθησι καὶ βδελυκτίους.
Ἐν τῷδε καὶ σύνεινος ἡ Θεοδώρα
μερὶς ἀγαθῆ καὶ Θεοῦ θεία δόσις
βελήδης ἀνδάμιλλος εἰς τὰ πρακτέα·
ἥς ἔργον οἶκος τῶν σοφῶν ἀποστόλων
οὗτος πρὸς αὐτῇ τῷ τέλει τῷ τοῦ βίου
ἐλίσκεται φεῦ αἰρέσει βδελυκτέα,
μεθ' ἥς φάος λείοιπεν ἡλίου τόδε.

ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ Ο ΝΕΟΣ ΕΤ. ΙΓ.

Μεθ' ὃν προσπῆς εὐσεβῆς Ἰουστίνος
κοσμεῖ τὸ βασιλεῖον ἐκ Θεοῦ στίφος,
ἀνὴρ περιδέξιος ἀγαθὸς κράτῳ,
εὐεργετικὸς, εὐμενῆς, ταπεινόφρων,
χρηστός, μεγαλόφυχος, ἠπία φύσις·
οὗτος ταμίον ἀγαθῶν πεπλησμένον
ἐν βασιλικαῖς ἀρεταῖς διαπρέπων
δικαιοσύνη μᾶλλον ἠγαϊσμένος·
ἔπειρ συνῆπτο πρὸς γάμου κοινωνίαν
γυνὴ θείοφρων καὶ θίον φοβουμένη
κλήσιν Σοφία, καὶ σοφὴ τις τοῖς τρόποις·
ἥς ἔργον οἶκος ἀπόρων καὶ χρηστότης·
αὕτη δακνισταῖς καταβαλοῦσα χρεῖα
ἅπασιν οἷς οἴκησις ἦν αὕτη πόλις
χρεῶν λύτις δ' ὄφλοισι καθισταμένη,
ἐγγραφὰς ἀπέλιπε, μνήμονας δόσεις,
ὧν θάτερον μὲν τοῖς κεκτημένοις νέμει,
τὸ δ' αὖ πυρὶ δέδωκεν εἰς ἀμνησίαν·
οὗτος νοσώδους σαρκίου πλάσιν ἔχων
καὶ μὴ προῖων συχνάκις ἐκ τῆς νόσου
ἔρρακτικῶς πύξῃσιν ἀναισχυντίαν·
ῥομφαία λύπης τοιζαροῦν τετραμένος
μετὰ Δαβὶδ ἔφασκεν ἀπορῶν τάδε·
τίς ἂν τιμωρὸς συμπαραστήσατό μοι;
ἢ νῦν ἀναστήσαίτο κατ' ἀντιδίκων;

1190. *ἢ τίς παρέλθων, ὡς Ἡσαΐας πάλαι,
 ἀνδρείος ἀνὴρ ἢ μισῶν ἀδικίαν,
 ἀναξ ἰδοῦ πάρεμι, κέρησέ μοι
 ἐπαρχικὴν εἴληφεν οὐκοῦν ἀξίαν,
 πρὸς δ' αὖ σθένος κράτιστον ἐκ βασιλείας
 καθ' ἑρπακτόρων ἢ λύκων βροτοκτόνων*
 1195. *οὕτω καταχείρατο τ' ἀνδρὶ τὸ σθένος
 ἐπεὶ δὲ προῦκάθετο κρινῶν ὡς δέον,
 προσῆλθεν αὐτῷ δυσγενὴς τις ἢ πίνης
 κατ' ἀνδρὸς ἰστάς ἐγγυνοῦς περιβλέπτου,
 ἀδικίας ἔγκλημα ἢ φαυλοργίας*
 1200. *μετακαλεῖται τὸν ῥέκτων τῆς κακίας
 ὁ δ' οὐκ ἀπαντᾷ· ἢ πάλιν δις μινύει
 ἢ πάλιν αὐτὸς οὐδ' ἄκροισ ὡσὶ κλύων
 ἤκυστο ταῦτα τῷ δότῃ τῆς ἀξίας
 ἢ δ' ὡς παριουδὺς ἀξίωσανον λόγον*
 1205. *κἄν αὐτὸς εἰπὼν ἀδικῶν ἐγὼ πέλω,
 κατάσπασόν με τοῦ βασιλείς θρόνου
 κἄντιθῶν ἀνάρπαστον ἐκ συσσιτίς
 τὸν ἄνδρα λαβὼν ἐσιτώμενον τότε,
 ἢ συνδικάσας τῷ πίνῃ πρὸς δίκην,*
 1210. *ἢ καταλαβὼν ἑρπαγῇ κεχηρημένον,
 αἰκίζεται μάστιξιν αὐτὸν ἀξίαις
 τῆς εἰς δικαστήριον ἕναισχυντίας
 εἰσπράττεται δὲ ἢ δίκην ἀδικίας
 εἰσπραξὴν ἢν ἤρπασε πολλαπλασίω,*
 1215. *ἢ ταῦτα τῷ πίνῃτι δίδωσι φέρων.*

TIBERIOS ET. Δ.

- Τ**ούτῃ τὸ βιοῦν ἢ κράτος ληλοῦστος,
 ἔρχει μετ' αὐτὸν Τιβέριος τοῦ κράτους,
 φιλευσιβῆς τις ἢ θεοῦ τρέμων νόμος,
 μηδὲν νεοχημῶν ἢ εἰθῶν ἐκκλησίας,
 1220. *ἀλλ' ἐξομαρτῆς τοῖς νόμοις τοῖς κειμένοις,
 σοφῶς φυλάξας τῇ θεῇ μητρὶ σέβας,
 ἢς ἦν θεμιτὸν σοφίᾳ βασιλίδι,
 μέλιχος εὐέντικτος ἢδὺς τοῖς φίλοις,
 ἐχθροῖς δὲ δεινὸς ἢ τιθεὶς σφίσι δέος*
 1225. *καλοῖς στρατηγῶσι ἢ στρατῶν εὐανδρίᾳ
 οἷς συγκαθεῖλε δυσμενῶν πολλὰς πόλεις,
 λίαν μακρὰν τ' ἤλασε λάφυρα σκύλα
 εἰς πάντα φιλότιμον αὐχῶν τὴν χέρα
 εἰς ἰνδιῶν οἶκτον τε ἢ πτωχῶν δόσιν*

Tum quidam adstans, ceu quondam Esaias,
 vir animosus, iniquitatis osor,
 rex, inquit, adsum; opera mea prompta est.
 Ergo is obtinuit munus praefecturae.
 Hunc rex hortando fecit animosiozem
 contra rapaces homicidasque lupos.
 Sic iste ad rem gerendam munitus fuit.
 Ergo dum iuridico pro tribunali sedet,
 quidam accessit ignobilis atque pauper
 de viro nobili splendidoque expostulans
 propter iniuriae crimen et maleficium.
 Ergo is peccati auctorem in ius vocat;
 qui vadimonium deserit. Vocat iterum:
 ille superbis rem praeterit auribus.
 Id ubi datori potestatis regi
 innotuit, dictum laude dignum protulit:
 si quidem ipse praeter ius quid fecero,
 hortor de regio detrahas me throno.
 Igitur praetor rapiens ex convivio
 hominem illum forte tunc prandentem,
 pauperis causam, ut par est, cognovit:
 quumque rapinae crimen emersisset,
 plagis merito impositis castigat reum
 propter contempti iudicii impudentiam.
 Mulctam praeterea rapta pro re persolvere
 longe graviorem cogitur ille invitus;
 eamque pauperi praetor habendam tribuit.

TIBERIUS AN. IV.

Ubi Iustinus sceptrum cum vita amisit,
 extitit imperii successor Tiberius
 religionis amans homo legumq. reverens,
 nihil in ecclesiae institutis innovans,
 sed in praescriptis conquiescens regulis,
 matri adoptivae legitimum obsequium
 praebens prudenter Sophiae reginae.
 Vir blandus, comis, iucundus amicis,
 hostibus formidandus quos terrebat
 egregiis forti cum milite ducibus,
 quorum virtute multas urbes hostium
 diruit, et opimas manubias retulit.
 Idem munificam cunctis porrexit manum
 clemens erga miseros, largus indigis,

struendis templis et gerotrophis deditus.
 Barbaros etiam Persas captivos quondam
 ad hanc traductos urbem regni sedem,
 singulos exornatos decoris vestibus
 ad suas remisit patrias postliminio.
 Rege sub hoc, legatos Abarorum princeps
 misit qui peterent dari sibi opifices
 artis peritos ad structuram balnei:
 quos ubi accepit, ponte iunxit Istrum,
 atque hinc romanos fines vastare coepit.

MAURICIUS AN. XX.

Postquam Tiberius pie vitam clausit,
 regnum obtinuit Mauricius praestantissimus
 vir magni spiritus, indole forti praeditus,
 alter quodammodo visus patientia Iobus,
 vitae suae termino laudatissimus.
 Hic universo populo in amore fuit,
 suavis, hilaris, benivolus imperator,
 morum constantiam gravitatemque gerens,
 statura venerabili et rege digna,
 mentis consilio, corporis vigore cluens,
 semperq. ad Numinis placita cursum dirigens.
 Verumtamen in rosa spina fuit,
 et tritico zizanium subnatum est:
 parcus atque avarus hic videbatur omnibus
 atque auri fame laborans imperator;
 quam rem sermo sequens confirmabit.
 Rex Abarorum Thraciam tunc invasit
 cum coniurato exercitu innumerabili,
 praedam abduxit, manubias rapuit.
 In his ingentem turbam cepit vivam
 virorum et mulierum ac puellorum,
 quorum sunt numerata millia duodecim.
 Porro ut historiam rei paucis exsequar,
 his simul cunctis nummum haud plus sex mille
 barbarica avaritia pretium statuit;
 petit responsum, minas intentat quoque:
 at rex hominibus, pro nefas! aurum praefert.
 Tum barbarus (ah mihi ne cor dispereat!)

κτίους τε ναῶν καὶ δόμων γηροτρόφων· 1230.
 ὃς αἰχμαλώτους βαρβάρους πέρσας πάλαι
 εἰς τήνδ' ἀχθόντας τὴν βασιλίδα πόλιν
 μεταμφιακῶς ἐν στολαῖς σφᾶς ἐντίμας
 εἰς ἰδίαν πέπομφεν ἕκειν πατρίδα·
 ἐφ' οὗ πεπομφῶς Ἀβάρων ἀρχηγέτης 1235.
 ἤτησεν ἄνδρας τεχνίτας χειρωνακτας
 αὐτῷ σταλῆναι πρὸς βαλανίς κτίσιν·
 ὁ δ' αὖ λαβὼν, γέφυραν ἐν ῥοαῖς Ἰστρου
 τεύξας, ἐκάκε Ῥωμαίδος τοὺς ὄρσι.

ΜΑΥΡΙΚΙΟΣ ΕΤ. Κ.

Tούτῃς τελευτήσαντος εὐσεβῶς βίον, 1240.
 Μαυρίκιος κράτιστος ἔσχε τὸ κράτος,
 ἀνὴρ μεγαλόψυχος ἀνδρεία φύσις,
 ἄλλός τις Ἰὼβ ἀναφανείς γέννάδας,
 καὶ μακαριστὸς ἦ τέλος χρηματίας·
 τᾶλλα μὲν οὗτος πᾶσιν ἦν πεφιλμένος, 1245.
 ἠδὲς ἰλαρὸς εὐμνῆς αὐτοκράτωρ·
 ἦθος βελπὸς ἐμβροθὶς προδουκνύων,
 εἶδος τι σημνὸν ἄξιον τυραννίδος,
 φρενῶν βάθει, σώματος ἀλκῇ τ' ἐμπρέπων,
 θεοῦ συνίς εἰς θελημάτων τέλος· 1250.
 πλὴν εἶχε καὶ τι παρακνίζον τῷ ῥόθῳ,
 ἢ τῷ σίτῳ τί καὶ ζιζάνιον τάχα,
 φειδωλὸς ὑπείληπτο πᾶσι καὶ γνίφων (1),
 ἥττων τὸ χρυσοῦ χρημάτων οὗτος κράτωρ·
 καὶ δ' ἄλλον ἐξ ὧν κατορεῖ τρέχων λόγος· 1255.
 ἐπ' ἠλθεν ἄρχων Ἀβάρων Θράκη τότε
 σὺν ἀμυθῆτι στρατιᾷς ὀμαιχμίας,
 ἤλασε λείαν καὶ λάφυρα λαμβάνει,
 καὶ πλῆθος ἐξώγησεν ἄλλο μύριον
 ἀνδρῶν γυναικῶν καὶ βρεφῶν καὶ νηπίων 1260.
 εἰς χιλιάδας ἐξ ὀδὸς ἀριθμημένων
 καὶ τί με δεῖ γράφοντα μπιύνην λόγον;
 ἴστ' ἄ τιμὴν σφῶν χιλιάδας ἐξ μόνας
 ἢ βαρβαρικὴν φιλόχρυσος καρδία·
 αἰτῷ τί δοχθὲν, προσφέρει τι καὶ βίας· 1265.
 ὁ μὲν βασιλεὺς φεῦ προτιμᾷ χρυσίου
 ὁ βάρβαρος δ' ἐ (μὴ ῥαγῆς μοι καρδία)

(1) Ita cod. Quare hinc aperte cognoscimus huic vocabulo sensum eundem a Niceta etiam Choniata tribui, quem auctorem non recte intelligit Cangius in lexico.

- ἐ θρηιάδους ἐ μανικῆς καρδίας
 κτίνει τοσοῦτον μυριάριθμον στίφος·
 1270. αἱματόφυρτος ἔλκεται ῥοῦς αἱμάτων ,
 ὡς κατὰ πρανοῦς ὕδωρ ψυχρὸν ἐκτρέχον·
 ἀναξ συνῆκεν ἔμμονον φέρων φρίνα ,
 αἰσθητικὴν καρδίαν , ὡς σὺς ὀστέων
 ἤπερ κακοῦ γένοιτο τελεχῆνος φθόνω·
 1275. Θεὸν λιπαρεῖ τοῦ μίσους τὰς εὐθύνας
 ἑδ' εἰσπραχθῆναι σχεῖν τε κακῶν τὴν λύσιν·
 ἔδοξε γοῦν τι κατ' ὄναρ οὕτω βλέπειν ,
 πολὺ τι πλῆθος γηγενῶν περιστάνας
 ἀνδρῶν γυναικῶν εἰκότι τοῦ δεσπότης ,
 1280. καταβοῆν τε σφᾶς ἀνακτος σὺν γόοις
 αὐτοῦ συνόντος συμπαραστῶτος τρόμω·
 φωνῆς τ' ἀκούειν εἰκότος προῖγμένης ,
 ποῦ τῶν κακῶν βούλοιστο δοῦναι τὴν δίκην
 τὸν τοῦ μίσους αἴτιον ἐκ φειδωλίας ;
 1285. ἐνταῦθ ὅπου μέτριον ἔσται τὸ τρέχον ,
 ἢ ταῖς ἐκεῖθεν παραπεμφθῆναι δίκαις ;
 τὸν δ' ἔωθε φάναι συνιέντα τοῦ λόγου·
 παραδεδῆναι λοιπὸν Φωκᾶ προσκλύει·
 ὕπνου δ' ἀνέντος , ὕπαρ οὐκ ὄναρ κρίνει ,
 1290. ὧν εἶδεν ὧν ἤκουσεν εἶναι τὴν θέαν·
 μετακαλεῖται Φιλιππικὸν οὖν τάχος
 εἰρητῆς τε δεσμῶν τῶν ἀδίκων ἐκλύσας
 οἷς αὐτὸν ἐξέθλιβεν ἐξ ὑποψίας ,
 καὶ σπένδεται γὰρ καὶ κομίζεται λύσιν
 1295. ὧν αὐτὸν εἰργάσατο κακῶν ἀδίκως·
 καὶ ταῦτα μὲν πέπρακτο τῶνδε τὸν τρόπον·
 ἢ δὲ στρατιὰ στασίασασα τότε
 Φωκᾶν ἀνηγόρευσαν εἰς βασιλίαν·
 μεθ' οὗ πόλιν φθάνουσι τὴν βασιλίαν ,
 1300. καὶ ταινιοῦται παλάμαις ἀρχιδύτου·
 σπουδάσασα προῦργου τῶνδε λοιπὸν γίνεταί·
 τὸ , Μαυρικίον παγγενῆ δοῦναι ξίφει·
 ἔθην κελύσει , φεῦ φονικῆς καρδίας ,
 1305. Φωκᾶ τυράννου τοῦδε καὶ φαυλεργάτου ,
 δεῖ γὰρ ἐπιτρέχοντα λιπεῖν τὰν μίσω ,
 γυνή τε παῖδες ἐκδιρίζονται ξίφει ,
 τοῦ Μαυρικίου συμπρόντος δρωμένους ,
 καὶ τὰς σφαγὰς φέροντος ἀνδρειοφρόνως ,
 καὶ τῶνδε χάριν τῷ Θεῷ κατευδότος·
 1310. καὶ τὸς τέλος τέθνηκεν ἀδίκω κρίσει·
 Οὗτος τισσάρακοντα Χριστοῦ μαρτύρων

proh beluinum animum ac furiosum !
 tam grandem turbam ense districto metit :
 atra volvuntur humi fluenta sanguinis
 frigidus ut labitur per praeceps aquae humor.
 Id audiit immotam mentem gerens rex ,
 corde tamen vulnerato , ceu depascitur
 ossa teredo invidi magi fascino.
 Deum igitur rogat , cito culpaē poenam
 ut ab se repetat , et animum cura solvat.
 Ergo visus est sibi per somnium cernere
 multam utroque e sexu mortalium turbam
 adstare coram imagine Christi domini ,
 regemque adversus clamoribus expostulare ,
 ipso praesente remque cum metu audiente.
 Tunc ab imagine vox emissa sonuit ;
 ubinam is vellet malorum poenam luere
 qui se avaritiae obstrinxerat piaculo ?
 num heic , ubi supplicium clementius erit ,
 an illic alias poenas experiri ?
 Is heic se malle , verbo intellecto , ait.
 Tum se traditum Phocae fuisse audiit.
 Somno discusso , verissimum visum putat ,
 quae vidit quaeque audiit in eo spectaculo.
 Protinus ergo advocat Philippicum
 carcere ex iniusto , vinculis detractis ,
 queis suscipione motus eum gravaverat ;
 pacem impertit , veniam vicissim
 praeteritarum impetrat iniuriarum.
 Horum gestorum talis fuit exitus.
 Exin exercitus motu seditioso
 imperatorem acclamavit Phocam ,
 qui fretus armis Byzantium veniens ,
 stemmate ornatur manu archipraesulis ,
 Mox pretium operae facturum se putavit ,
 si Mauricii genus omne perimeret.
 Quamobrem de mandato cruenti animi ,
 Phocae tyranni inquam scelestissimi ,
 (mitto enim quidquid intermedium extitit)
 principis uxor liberique gladio
 caeduntur. Aderat spectans Mauricius
 caedemque heroico tolerabat animo ,
 gratias immo Deo ob eandem agens.
 Ipse ad extremum nece iniusta periit.
 Rex hic quadraginta Christi martyrum

templum absolvit ornans mirifice ,
nempe quod Tiberius struere coeperat.

νῶν τελειῶ φαιδρῦνας ὑπὲρ λίαν
πρὸς Τιβερίου κτίσεως πρὶν ἠρχμῆνης.

PHOCAS TYRANNUS AN. VIII.

ΦΩΚΑΣ Ο ΤΥΡΑΝΝΟΣ ΕΤ. Η.

Phocas tyrannice regnum occupavit ,
nefarius homo , sanguinarius animus ,
saevus tyrannus , cruoris canis appetens ,
mulierosus , comissator , ebriosus ,
imperii dedecus , vel magis exitium ,
prosperitatis romanae eversor ,
carnifex populi , daemon , et labes ;
aqua , igne , mari , gladio , perdens
alios tristissime (proh miseriam !)
alios imminutos corporis partibus
sinens ignominiam suam circumferre .
Dum hic ignave desidet domi
eōas incursarunt provincias Persae :
armis pulsarunt fines cappadocas ;
Galatarum terras et Paphlagonum ;
ex Coelesyria cunctaque Armenia
praedas egerunt usque Chalcedonem :
tum Palestinam et fines phoenicios
in provinciam persicam redegerunt .
At in occidente Abarorum exercitus
terras atque urbes populabatur .
Romanae vires proeliis sunt accisae ,

Φωκᾶς τυραννῆ τοῦ βασιλείου κράτους ,
ἀνὴρ ἀποφρᾶς αἰμοχαρῆς καρδία , 1315.
τύραννος ἑμὸς καὶ φιλαίματος κύων ,
γυναικομανῆς καὶ φίλοιος καὶ πότης ,
αὐταρχίας ὄνειδος ἢ μᾶλλον λύμη ,
τῶν ῥωμαϊκῶν ἀφανιστῆς πραγμάτων ,
ὑπηκόων δῆμιος , ἀλάστωρ , φθορὸς , 1320.
ὑδατι , πυρὶ , καὶ θαλάσῃ καὶ ζήφει
οἴκτιστα τοὺς μὲν ἐκδιδούς , φεῦ τοῦ πάθους·
τῶν δ' αὖ μέλος μέρος τι σώματος τέμνων ;
περισσοτέιν ὄνειδος εἶα τῆ ῥίω (1)·
οὐ ῥαθυμία συνεχεῖ τ' οἰκουρίζ 1325.
εἴωα πέρσαι κατέδραμον χωρία ,
ἐπῆλθον ὅπλοις Καππαδοκίας ὕροις ,
καὶ Γαλατίας καὶ Παφλαγόνων τόποις ,
κοίλης Συρίας , τῆς ὅλης Ἀρμενίας ,
ληλατοῦντες καὶ μέχρι Καλκηδόνος , 1330.
Παλαιστίνην δὲ καὶ τόπους τῆς Φοινίκης
τοῖς ὑφ' ἑαυτοῦς συνέταξαν χωρίοις·
τὸ δ' Ἀβάρων στρέτευμα πάλιν ἐν δύσει
χώρας δυτικᾶς κατέκρινε καὶ πόλεις·
ἢ στρατιὰ δ' ἔφθαρτο ῥωμαίων μάχαις , 1335.

(1) Haec Phocae verissima vituperatio prorsus infirmat fidem laudativae inscriptionis his annis in romano foro detectae sub columna honori eius regnantis ab adsentatore dicata , quae est huiusmodi :

† OPTIMO CLEMENTIS· FELICISSIMOQVE
PRINCIPI DOMINO N· FOCÆ IMPERATORI
PERPETVO A DŌ CORONATO TRIVMPHATORI
SEMPER AVGVSTO
SMARAGDV̄S EX PRAEPOS· SACRI PALATII
AC PATRICIVS ET EXARCHV̄S ITALIAE
DEVOTVS EIVS CLEMENTIAE
PRO INNVMERABILIBVS PIETATIS EIVS
BENEFICIIS ET PRO QV̄IETE
PROCVRATA ITAL· AC CONSERVATA LIBERTATE
HANC STATV̄AM PIETATIS EIVS
AVRI SPLENDORE MICANTEM HVIC
SVBLIMI COLV̄MNAE AD PERENNEM
IPSIVS GLORIAM IMPOSVIT AC DEDICAVIT
DIE PRIMA MENSIS AVGVST· INDICT· VN D
PC· PIETATIS EIVS ANNO QVINTO

- λοιμός τε λιμός κατέτροχε τὰς πόλεις
 ἀμετρία κρύους τε καὶ κτηνῶν φθίσις,
 κακὰ διαλύζια ποικίλα πάθη·
 τὸ κατ' Ἀντιόχειαν δ' ἑβραίων φύλον
 1340. στάσιν κινῶσι καὶ μάχην χριστιανύμοις,
 καὶ θρῶσι πολλοὺς εὐσεβῶν ἔργον ξίφους·
 μεθ' ἧν Ἀναστάσιον αὐτῆς ποιμένα,
 καὶ νεκρὸν αὐτοῦ τῷ πυρὶ διδωκότες·
 οὕτω κακῶν τις ἰλιάς πάντ' ἐκλόνη,
 1345. καὶ κυμάτων σύρροια καθάπαξ φάναι,
 λαίλαψ τὴ δεινὴ καὶ καταγίς καὶ ζάλη
 καὶ τρικυμία πνευμάτων ἀντιπνῶν
 ἐφιλόνικεν τῷ βυθῷ καταδύσαι
 αὐταρχίας ὀκτάδα τῆς ἑγκοσμίας,
 1350. ναύαρχον οὐκ ἔχουσαν οἰακοστρόφον.
 Οὕτω κακῶς πάσχοντος αὐτόνων κρτάτης
 στρατηγὸς Ἡράκλειος Ἀφρικῆς τότε
 στόλῳ πεπλευκῶς εἰς βασιλίδαν πόλιν
 ἤτησε Φωκᾶν συμπλακίς τῷδ' εἰς μάχην,
 1355. καὶ τόνδε κτείνας παραλαμβάνει τὸ κράτος.

HERACLIUS ET. AA.

- Φωκᾶ φθαρμένος, ὡς ἔφη, αὐτοκράτωρ
 Ἡράκλειος πέφηνεν ἀριστεὺς μέγας
 ἄλλος τις ὄντως Ἡρακλῆς κατὰ σθένος,
 οὐ θηρίων γῆν ἐκκαθαίρων ἀλόγων
 1360. οὐδ' Εὐρυσθέως προσταγαῖς εἰκὼν βίβη.
 ἀλλ' ἀπελαύνων ἐκδιδάσκων μακρόθεν
 πόρρω τε τιθεὺς γῆς ὅλης βραμαίδος
 Χριστοῦ δυνάμει σταυρικῇ παντευχῆ
 ὡς θῆρας ἄλλας ἀγρίας φιλαιμάτας
 1365. ἢ παλαμναίους καὶ θρασυὺς κύνας λύκους,
 πέρσας ἀναιδέως ἑρπαγαῖς κεχημένους·
 ὃς ἦν στρατηγὸς καρτερό-βυχος μάχαις
 καὶ ζηλοτυπῶν πατρῶν νόμων χάριν
 1370. κλέεις τὴν φρίν αὐτόνων κραταρχίας
 πολλοὺς ἀνατλάς καὶ μεγάλας κινδύνους,
 ὑπερμαχῆ κάλλιστα Ῥωμαίων ὄρων
 εἰς πίστῶς σύστασιν εὐσεβοφρόνων,
 εἰς ἀντίρρῃσιν εὐαγῶν Χριστοῦ νόμων
 1375. εἰς τὴν πλατυσμὸν τῆς κρτάτης σχολισμάτων,
 ἐπανοδὸν τε βραμαϊκῶν παραγμάτων
 λεηλατῶντας τινικαῦτα Χοσροῦς

urbes adflixit fames cum pestilentia,
 vis nimia frigoris et iumentorum lues,
 malorum cohors immensa et multiformis.
 Tum etiam Antiochiae iudaicus populus
 seditiosa pugna Christianos adpetiit,
 permultasque piorum vitas gladio messuit;
 in his pastorem urbis Anastasium,
 cuius etiam cadaver igni tradidit.
 Sic malorum ilias quatiebat omnia,
 prorsus veluti quidam concursus fluctuum,
 turbo, procella, maris aestuatio,
 gravis tempeestas flatuum adversariorum,
 certabant profundo mergere
 mundani imperii navigium
 navarcho destitutum qui clavum regeret.
 Quum res romanae ita laborarent,
 Africae per id tempus dux Heraclius
 armatam classem appellens ad urbem regiam,
 Phocam conserto proelio debellavit;
 quo occiso, sibi imperium vindicavit.

HERACLIUS AN. XXXI.

Phoca sublato, ut dixi, imperator
 processit Heraclius ingens heros
 alter reapse Hercules propter vires:
 nec vero terram purgans brutis beluis,
 neque Eurysthei mandata coactus faciens,
 verum expellens longissimeque persequens
 romanisque finibus procul submovens,
 Christi virtute crucisque panoplia,
 feras alias saevas et sanguinarias
 dirosque lupos atque canes rabidos,
 impudicos nempe Persas ac direptores.
 Hic cum dux esset in proelii strenuus
 et patriarum legum amore flagrans,
 dum veterem imperii gloriam revocat
 multis magnisque implicuit se periculis,
 fines romani orbis protexit strenue,
 orthodoxorum dogmata confirmavit,
 pro sanctis Christi legibus arma movit,
 proque dilatandis etiam imperii finibus,
 prorsus ut rem romanam restitueret.
 Tunc autem Persidis regnatore Chosroë

eoas ubique terras depraedante,
 fines quoque invadente palaestinis,
 ita ut theopolim ipsam Sionem ceperit;
 Christicolarum periit immensus numerus
 millia hominum scilicet nonaginta;
 partim in ipso proelio gladiis caesa,
 partim dolo Hebraeorum pessum data.
 Quippe hi captivos fraudulentem emptos,
 tenui repensa barbaris pecunia,
 protinus gladiis, pro dolor! conficiebant.
 Barbari Sionis pastorem sacrumque lignum
 in Persidem abduxerunt patriam suam.
 Haec imperator audiens angebatur,
 nempe militum numero pauciore instructus,
 item pecuniae auxilio destitutus,
 quomintus hostem barbarum propulsaret.
 Mox tamen opes numerosumque exercitum
 armorumque apparatus apte instruens,
 pecunia e templis mutuata gratis,
 collecto de provinciis idoneo milite,
 adversus Chosroem Deo victorioso fretus
 cum exercitu in Persidem facit impetum.
 Exin vigorem animis subdente Deo,
 victorias nobiles, splendida trophaea,
 rex illic praesens retulit de barbaris.
 Occidit enim hostium catervas plurimas,
 praedam abegit, manubias abstulit,
 strage, igne, vastitate attrivit barbaros.
 His Heraclius patratis intra sexennium,
 post sanctum lignum cum Sionis praesule
 Hierosolymis rursus collocatum,
 ad regiam urbem septimo revertitur
 mirifica laetitia redundans anno,
 hymnis innumeris celebratus populi,
 heros et victor praedicatus nobilis.
 Hic rex quibusdam pastoribus obnoxius
 vel potius mercenariis, immo et lupis,
 ex his synchyticis impurisque fontibus
 perniciem perpotavit execrabilem.
 Sub eo Mahumetus populi seductor fallax
 turpis atheorum princeps Agarenorum,
 nefandae religionis antecessor,
 ad hominum exitium orbi innotuit.
 Feminae hic ditis persidis cum esset famulus,
 impostor, homo obscurus, stirpe ignobili,

περισθεν κρατάρχου πάντα τῆς ἐω μέρη,
 καταδραμόντος ἢ Παλαιστίνης ὄρεσ,
 Θεοῦ πόλιν τε τὴν Σιών ἠλακότος,
 χριστιανύμων ἔφθαρτο πλῆθος μυρίων 1380.
 ἐς μυριάδων ἐνεία ποσμεμένων·
 τὸ μὲν θειοσθεν τῶνδε πρὸς μάχην ξίφει,
 τὸ δ' αὖ φονευθέν ἑβραίων κακουργία·
 ἄνυμένοι γὰρ αἰχμαλώτους δυστρόπως
 μικρᾶς τιμῆς οὔτοι γὰρ πρὸς τῆς βαρβάρων 1385.
 ὑπήγον εὐθύς τῆ τομῆ φεῦ ἔξίφει·
 πέρσαι δὲ Σιών ποιμένα θεῖα ξύλα
 ἐς Περσίδ' ἀπήγαγον αὐτῶν πατρίδα·
 ταῦθ' ὁ κρατῶν γνοὺς πυρπολεῖται καρδίαν,
 στρατιῶν ἀποχρῶν μηδαμῶς κερτημένος 1390.
 μηδ' αὖ δαπάνην χρημάτων ἀναλόγων
 εἰς ἀντιπαλάμπειν ἰχθρῶν βαρβάρων·
 ἕμωσ δὲ ἢ χηρήματα ἢ στρατοῦ στίφος
 ἢ τὰ πρὸς ἐξόρισιν εὐ ἀπαρτίσας,
 τὰ μὲν πρὸς οἶκον ἱερῶν χάριν δάνυς 1395.
 τὸν δ' ἐκ θυμάτων συναγίρας ὡς δέον,
 κῆ Χοσρόεσ σὺν θεῷ νίκης δότῃ
 μὲν στρατιᾶς ἐκβάλλει τῆ Περσίδι·
 Θεοῦ τοιοπῶν ἐμπνέοντος τὸ σθένος
 περιφανῆ τρόπασα γυναικῶς νίκας 1400.
 ἐκεῖ παρῶν δίδρακε κῆ βαρβάρων·
 ἔκτειν ἢ γὰρ βαρβάρων πλείστας ἱλας,
 ἤλαπε λείαν ἢ λαφυραγωγίαν,
 δηρῶν ἱερῶν πυρπολῶν τὰ βαρβάρων·
 ταῦτ' ἐν χερόισι ἐξ Ἡράκλειος ἀνύσας, 1405.
 ξύλα τε σιωπὰ ἢ Σιών ἀρχιδύτην
 Ἱερουσαλὴμ ἐγκαταστήσας πόλει,
 πρὸς βασιλίδα καθυποστρέφει πόλει,
 ἐν ἐβδόμῃ κάλλιστα χαίρων τῷ χροῖν,
 ὑμνούμενος στόματι ἀστῶν μυρίων, 1410.
 ὄφθεις ἀριστοὺς γεννάδας νικηφόρος·
 ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μισθίοις τὴν ἢ λύκοις
 ἐκ συγχυτικῶν οὐ καθαρῶν ναμάτων
 ἀνατροπὴν ποτίζει βδελυκτίαν 1415.
 ἐφ' οὗ Μερχούμετ λαοπλάνος ἢ φῶναξί
 φύλαρχος αἰσχερὸς ἀγαρηῶν ἀθίων·
 ἢ μυσταγωγὸς ἀθεμίτων ὀργίων
 φθισίβροτος λύμῃ τις ἐξέφω βίω·
 ὃς ἂν γυναικὸς περσίδος θεῖς πλεισίας 1420.
 ἀνὴρ γῆς ἀσημος ἀτίμω γένεσ,

1425. *σύνουον ἔσχε τήνδε κακοτηχίας·
εἶτα φύλαρχος καὶ διδάσκαλος πλάνος
οὐκ οἶδ' ὅπως γένοιτο τῶν ἐκ τῆς Ἀγαρ·
οὗτος προΐων ἐξ Αἰθριβίου χωρίων
ὑποστρέφοντι βασιλεῖ νικηφόρῳ
προσῆλθον αἰτῶν χῶρον εἰς κατοικίαν·
καὶ παραλαβὼν κατέδραμε Συρίαν,
καὶ ῥωμαϊκῶν κατακρατεῖ χωρίων.*

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΥΙΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
ET. A.

1430. *Τοῦ δ' Ἡρακλείου τὸν βίον λοιοιπότες
Κωνσταντῖνος παῖς ὀρθόδοξον ἔσχε κράτος·
μεθ' ὃν σὺν υἱῷ Ἡρακλωνᾶ Μαρτίνῳ (1)
ᾧ γλώσσαν ἢ μὲν τέμνεται μάλ' ἐνδίκως,
Ἡρακλωνᾶς δὲ τοῦ προσώπου τὴν ῥίνα,
1435. Φυγὴν κατακριθέντες ἐνδικωτάτην.*

ΚΩΝΣΤΑΣ Ο ΥΙΟΣ ΑΥΤΟΥ ΗΤΟΙ Ο ΕΓΓΟΝΟΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ET. ΚΖ.

1440. *Εἶτα κατάρχει τοῦ κράτους τῶν αὐσόνων
Κώνστας, διώκτης εὐσεβεστέρου μέρους,
Κωνσταντῖνου παῖς, ἔγγονος δ' Ἡρακλείου·
τάλλα μὲν οὐκ ἀχρηστος ὀφθαίς τις κράτῳ,
σέβας δ' ἀχρεῖος οἰοφυσίτης τάλας,
ὃς ἐκδιώκων ὀρθοδοξούντων μέρος,
καὶ Μάξιμον δ' ἤλασε τὸν θεηγέρον
σὺν τοῖς μαθηταῖς, καὶ Μαρτίνον τὸν πάπαν
ἄμαμον αὐτοῦ κτείνας οὗτος ὁ κράτῳ
1445. μισπητός κέρκρο καὶ ῥδιλυκτός,
καὶ μᾶλλον οἷς δέδρακε κακῶς ἐγίους·
διατριβὰς οὖν ἐκλιπὼν Βυζαντίδος,
πρὸς Σικελίαν τὴν μεγίστην ἐκπλέει,
καὶ Συρράκουσαν ἔσχεν εἰς κατοικίαν.*

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΠΟΓΟΝΑΤΟΣ ET. ΙΖ.

1450. *Τούτου σφαγέντος καὶ μεταστάντος βίου,
Κωνσταντῖνος παῖς εὐσεβῆς παρωανάτος
παραλαβὼν ἴθινε τὴν κραταρχίαν·*

(1) Scilicet Martina noverca sustulit veneno
Constantinum privignum, invasitque tyrannidem

hanc habuit tori sociam et malitiae.
Exin evasit princeps doctorque nugax
nescio quo pacto apud Agarae posteros.
Idem progrediens ex Aethribi regionibus
imperatori post victoriam reduci
occurrrens, sedem ad incolendum petiit;
qua mox impetrata, Syriam incursavit,
et Romanorum terris potiri coepit.

CONSTANTINUS HERACLII FILIUS
AN. I.

Postquam Heraclius finem vitae imposuit,
Constantinus filius regnavit orthodoxus;
post quem Martina cum Heraclona filio.
Sed enim matri merito lingua exciditur,
turpiter Heraclonas truncatur naribus,
uterque exsilio multatur iustissimo.

CONSTANS CONSTANTINI FILIUS,
HERACLII NEPOS, AN. XXVII.

Exin Romanorum obtinet imperium
Constans piarum persecutor partium,
Constantini filius, nepos Heraclii.
Ceteris usibus non malus imperator,
dogmate sed pravus, monophysita miser;
qui dum negotium facessit orthodoxis,
Maximum quoque theologum expulit
cum suis discipulis, cumque Martino papa.
Quum vero et proprium fratrem occidisset,
invisus plane evasit et abominabilis;
tum praesertim quia sanctos iniuria adfecerat.
Ergo Byzantii degere iam non sustinens,
ad insularum maximam Siciliam venit,
et Syracusis stabilem sedem fixit.

CONSTANTINUS POGONATUS AN. XVII.

Quum violenta Constans obiisset nece,
Constantinus pogonatus praedicti filius,
delatum ad se imperium coepit regere;
cum Heraclona filio; cuius sceleris iustas poenas
mox dedit.

vir bonus, dogmatis recti amans;
qui ut patris haeresim solveret, congregavit
venerabilium patrum divinum coetum,
pulcherrimum synedrium orthodoxiae;
qui definierunt, in Christo fuisse simul
duas voluntates naturasque unitas duas,
cunctisque valedixerunt monophysitis.

Hoc imperante, quaedam Agarenorum
classis ad hanc adnavigans urbem regiam,
populabatur omnem circa locum:

vere quidem acres committens naumachias,
hieme se subducens ad navalia

Cyzici; atque id septennio factitavit:

sed quum iam lapsu temporis attrita esset,
confractaeque laborarent pleraeque naves,
ridicula iam classis reversa est;

tum universa in cursu pessum ivit
turbine gravi, vi conspirante Dei.

Insuper Abarorum formidabilis
exercitus ad hanc urbem accessit regiam,
lanceis horridus et cataphracto milite.

Attamen universus romanis viribus
succubuit, tot cadentibus in acie barbaris
ut triginta millium summa collecta fuerit.

Ignem quoque graecum his temporibus
syrus invenit artifex Callinicus.

ἄνῃρ ἀγαθὸς ὀρθοδοξίας φίλος
ὅστις πατρῶαν κακοδόξίαν λύων
ἠθροισε σωτῶν πατέρων θεῖον στίφος,
συνέδριον κάλλιστον ὀρθοδοξίας,
ἐπὶ γὰρ Χριστοῦ δογματίσαντων ἅμα
διττὰς θελήσεις καὶ φύσεις ἡνωμένας,
καὶ καθελόντων πάντας οἰοφυτίτας.

1455.

Τούτου κρατοῦντος, ἀγαρηνῶν τίς στόλις
τῆ βασιλίδι προσβαλὼν ταύτῃ πόλει (1)

1460.

ἐβόσκειτο ζύμπαντα τὸν περίξ τόπον·
ἦρος μὲν ἰστὰς χαλεπὰς ναυμαχίας,
ἄρμιστο χειμῶνος δὲ τοῖς νεωρίοις

1465.

τοῖς τῆς Κυζίκου, μέχρι ἐβδόμου χρόνου·
ἐπεὶ δὲ τετράρχωτο μήκει τοῦ χρόνου,
πλοῖα τὲ συντέτριπτο τούτου τὰ πλείω,
ὄφλισκάνων γέλωτα καθυποστρέφει,

καὶ κατὰ τὴν κέλευθον ἄτας ἐφθάρη
λαίλαπι δεινῇ τῆ θεοῦ συνεργίᾳ·

1470.

Πρὸς τοῖς δ' ἀέραων στρατιᾷ φρικαλέα
ἐπῆλθε ταύτῃ τῆ βασιλίδι πόλει,
φρίσσουσα τοῖς δόρασι καὶ πανοπλίαις,
καὶ πᾶσα κατέφθαρτο ῥωμαίων σφένει,

τῶν νεκριμῶν βαρβάρων ποσουμένων
ἐς χιλιάδας τριάκοντα τὰς ὅλας·

1475.

ὕγρον τε πῦρ εὔρητο τούτοις τοῖς χρόνοις
σύρου παρὰ τοῦ τέκτονος Καλλινίκου.

IUSTINIANUS RHINOTMETUS AN. X.

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ Ο ΡΙΝΟΤΜΗΤΟΣ ΕΤ. Ι.

Deinde Iustinianus regnare coepit
Constantini filius, religione sincerus,
dogmate rectus, sed crudelis admodum.
Hic e barbaris Sclavis delectu habito,
puberes iuvenes, bellatores validos
cruentum Martem in proeliis spirantes
conscripsit, millia triginta scilicet,
novum exercitum carum praecipue,
quem appellavit populum eximium:
quo delectatus confidensque maxime,
bellum suscepit adversus Arabes,
pace cum ipsis diremta inique.
Barbaros igitur armis est adgressus,

Εἶτ' Ἰουστινιανὸς ἤρξε τοῦ κράτους
Κωνσταντίνου παῖς, εὐσεβὴς κατὰ σεβας,
φρονῶν μὲν ὀρθὰ, πλὴν δ' ἀπηνὴς εἰς ἄγαν·
οὔτος σθλαβικῶν (2) βαρβάρων ἀποκρίνας
ἠβῶντας ἄνδρας ὀπλίτας ῥωμαλέους
φονικὸν ἐπνέοντας ἄρην ἐν μάχαις,
ἐς χιλιάδας τρεῖς δέκ' ἀριθμουμένους
νέον συνστήσατο σύνταγμα φίλον,
λαὸν περιούσιον αὐτὸ καλέσας·

1480.

ἐφ' ᾧ γερνηθῶς καὶ πεποιθῶς μισζόνως
κατ' ἀντιπάλων ἐστράτευσεν ἀρράβων,
σπονδὰς λευκάς τὰς πρὸς αὐτοὺς ἀδίκως·
ἐπῆλθε τοίνυν σὺν στρατιᾷ βαρβάρους

1485.

1490.

(1) Hinc atque ex aliis locis similibus satis
apparet chronologum Ephraecium fuisse vel pa-

tria byzantinum vel saltem incolatu.

(2) Ita cod.

- σύγχυσιν ὄρκων ἐν λύπῃ ποιουμένοις·
στρατὸς δ' ἀράξων ἀντιπήγεται· αὐτὸ πάλιν
σπονδῶν γραφὴν ἑνορεον ἐκκρεμασμένῃν
1495. κοντοῦ φέρων σφῶν στρατιᾶς ἠγρομένης·
καὶ συρραχίσις καρτερᾶς δεινῆς μάχης
ἀποστατήσαν ἐκ φάλαγγος τῆς νέας
τὸ πλεῖστον αὐτῆς, χιλιάδεις δὲς δέκα,
προστίθεται κάκιστα τοῖς ἀντιπάλοις·
1500. ἐντεῦθεν αἰσχυρῶς βασιλεὺς ἠττημένος
μόλις φυγῶν κίνδυνον ἀνθυποστρέφει·
καὶ πνιναῦτα, φηὶ ἀπανθρώπου τρόπου,
τοὺς ἐκ νέου τάγματος ἐκλειμμένους
πάντας μαχαίρας τῇ τομῇ καθυπάγει·
1505. καὶ ἑσβαροὶ μὲν τοῦ κατείργοντος σπάνει
ἕωσ' πάντα κατέδραμον χωρία·
αὐτὸς δ' ἀποσχόλητο κτίσμασι δόμων
ἐνδιατρέξων τοῖς βασιλείοις δόμοις,
τοῖς πᾶσι βαρὺς δυσαχθῆς διδευγμένος.

LEONTIUS ET. Γ.

1510. Ὄθεν μισθητὴς ἀπελήλαται κρίτους
ἐπιφύιντος τῷδε τοῦ Λεοντίου,
καὶ κράτος ὑρπάσαντος εὐχερῶς δόλω,
ὃς τοὺς φυλακαῖς ἐγκαθειργμένους λύσας,
μεθ' ὧν ἐθάρρει δράματος συνιστόρων,
1515. ἄλλων τε πολλῶν, ἐκτελεῖ διδουμένην,
καὶ καθελὼν ἀνακτα τὸν πρὶν τοῦ θρόνου,
τεμνὼν τε ρίπα τοῦ προσώπου καινίδι (1),
εἰς Χερσῶνα πέπομψεν ἔμψρουρον πείλειν·
Οὕτω κρατοῦντος τοῦ κράτους Λεοντίου,
1520. στόλος πεπλευκῶς ἀρράξων ἐνθναρχίας
Ἰβηρίας κατέκειρε καὶ πόλεις·
καὶ πέμψεται δὴ πρὸς βασιλίως στόλος
εἰς ἀντιπαράταξιν ὑπεναντίων,
ὃς συρραχίσις ἠττητο βαρβάρους μάχη
1525. καὶ παλιννοστῶν πρὸς Κρητῶν νῆσον φθάσει.

APSIMARUS ET. Ζ.

Εὐθ' Ἀψίμαρον τινὰ συναποστατῆν
ἀντίπων ἕως ἀνακτα τῆς βασιλείας·

(1) En belle Ephraemius confirmat vocabulum
καινίς, quod ab antiquioribus lexicis abest, quod-

qui abruptum foedus acgre ferebant.
Arabum copiae vicissim processerunt
iurati foederis scriptum suspensum
conto gestantes primis in ordinibus.
Mox obstinato acrique conserto proelio,
novae phalangis defecit subito
pars maior, scilicet viginti mille,
seque foedissime adiunxit hostibus.
Quamobrem turpiter victus imperator
acgre periculo elapsus revertitur.
Tunc autem (eheu inhumanum animum!)
novae phalangis partem residuam
gladiatorum ictibus cunctam subiecit.
Barbari autem prohibente nemine
eoas cunctas incursabant partes.
Ipse struendis domibus dabat operam,
in regis palatiis tempus conterens,
gravis iam omnibus et intolerabilis.

LEONTIUS AN. III.

Igitur invisus imperio deiicitur
Iustinianus, Leontio rebellante
doloque facili potentiam arripiente.
Namque carceribus detentos liberans,
hos adiutores habuit facinoris,
aliosque multos rei perficiendae socios.)
Quare priorem throno regem detrahens,
eumque naribus ense inhoneste truncans,
ad Chersonem urbem custodiendum misit
Sic ad Leontium delatâ republicâ,
classis profecta ex Arabum ditone
populabatur fines urbesque Africae.
Vicissim igitur mittitur a Caesare
classis quae hostibus adversetur:
haec autem proelio cum barbaris conserto
vincitur, et rediens Cretae tenet littora.

APSIMARUS AN. VII.

Illic Apsimarum, defectionis socium
quemdam, romani dominum imperii creant:

que Herodianus nuper editus epimer. p. 63. expli-
cat μάχηρα.

quicum ad urbem regiam properantes
throno Leontium protinus deturbant,
eumque duro carcere concludunt,
naribus prius de facie praecisis.
Iustinianus interim Chersonae urbe
profugiens, veluti accipiter laqueo,
ad Bulgarorum regem raptim advolat:
quo magnis sibi donis conciliato
oblatis etiam nuptiis et terris aliquot,
cum barbarico exercitu ad urbem venit,
arcanumque aquaeductum noctu permeans
intra Byzantii moenia recipitur.
Sic ergo rursus imperium adipiscitur;
Leontio cum Apsimaro interfectis,
qui alternatim antea regnaverant.

RHINOTMETUS ITERUM AN. VI.

Exin et senatores interfecit aliquot.
Tum ultricis irae fomitem corde gerens
contra Chersonem contraque huius finitimos,
qui se extorrem perdere coniuraverant,
nunc demum excitavit ingentem flammam
ut eos igne redigeret in solitudinem.
Igitur comparato ingenti exercitu,
cum maritimo milite et classe gravi,
duobus etiam praepositis ducibus,
fulgurum instar contra Chersonem misit;
mandans ut nemini prorsus parcerent,
quotquot in urbe cives habitarent:
sed cunctos ritu pecudum interficerent,
mactando iugulando (heu tragoediam!)
urendo flammis, gladiis demetendo.
Illi sic iussi caede replerunt urbem,
infandis caedibus et luctu et gemitibus;
exstruxeruntque in urbe ingentem cumulum
aggestis cadaveribus (pro miseriam!)
intolerandum mitibus spectaculum,
cunctis inclementer trucidatis civibus.
Ex his infantium tantum acerba aetas
ac puellorum meruit clementiam.
At ubi rex cognovit servatos pueros,
Phalaris alter, Echetus, Herodes,
canis immo cruentus, ira excanduit,

μεθ' οὗ πόλιν φθάνουσι τὴν βασιλίδα,
καὶ καθιλόντες τὸν Λεόντιον θρόνου
φρουρᾷ καθειργνύουσι μεστῇ πικρίας,
1530.
πρόσθεν τιμόντες τοῦ προσώπου τὴν ρίνα·
ἦν δ' Ἰουστινιανὸς ἐν τῇ Χερσῶνι
ὅθεν διαδράς, ἰέραξ ὡς ἐκ βρόχων,
πρὸς Βουλγάρων ἄρχοντα διέπτη τάχος·
1535.
καὶ πείσας αὐτὸν δωρεαῖς διαφιλέσιν
ὑποσχέσει κήδους τε καὶ χωρῶν δόσει,
σὺν βαρβαρικῇ στρατιᾷ φθάνει πόλιν·
καὶ νυκτὸς ὄγκον ὑπόγειον εἰσδύσας
ἐντὸς δι' αὐτοῦ γίγνεται Βυζαντίδος·
1540.
καὶ πάλιν ἀπειλήσει τὴν κραταρχίαν,
κτείνας τὸν Λεόντιον σὺν Ἀψιμάρῳ
ἀμοιβασθὲν πρὶν κερρατικότητας κράτους.

ΠΑΛΙΝ Ο ΡΙΝΟΤΜΗΤΟΣ ΕΤ. Γ.

Αμύνεται δὲ καὶ τινες τῶν ἐν τέλει·
οὗτος τρέφων ἔναυσμα μῆνιδος χόλου
1545.
πόλει Χερσῶνος καὶ προσοίκοις Χερσῶνος,
ζητοῦσιν αὐτὸν ἀνελεῖν πεφευγότα,
ἐκ τῶνδ' ἀνήψε θυμικὴν σφοδρὰν φλόγα
εἰς τῶνδ' αὖτε πυρπόλῃσιν εἰς ἑρημίαν·
στρατιᾶν οὐκοῦν εὐτρεπίσας μυρίαν
καὶ ναυτικὸν στράτευμα σὺν βαρεῖ·στόλῳ
1550.
ἐφ' ὧν ἐφίστα καὶ στρατηγῶν δυάδα,
πρωστῆρας ἐκπέπομφε κατὰ Χερσῶνος·
φειδῶ κελύσας μηδενὸς λαβεῖν ἔλως
εἰς ἡ πόλις πέφυκε κατοικουμένη,
1555.
κτεῖναι δὲ πάντας ὡς προβάτων ἀγέλην,
κτείνοντας ἐκτέμνοντας, ὡ τραγοδίας,
πιμπρῶντας αὐτοὺς ἐκθερίζοντας ξίφει·
οἱ μὲν πόλιν ἔπλησαν οὕτω τοῦ φόνου,
μύσους τ' ἐναγοῦς καὶ στεναγμῶν καὶ γόων
σφοδρῶς ἀναστήσαντες αὐτῇ πτωμάτων
1560.
ὡς σφίσιν ἐντέταλτο, φεῦ φεῦ τοῦ πάθους,
οὐδ' ἀνεκτὴν ὄμμασιν ἡμέροις θέαν,
πάντας ἀφειδῶς ὑπέχροντες τῷ ξίφει,
μόνης ἀώρου νηπίων ἡλικίας
καὶ μισρακίσκων συμπαθῶς πεφεισμένους·
1565.
ὁ δὲ κρατῶν γνοὺς νηπίων σωτηρίαν
Φάλαρις ἢ Ἐχეთος Ἡρώδης πλείων
κύων ὁ φιλαίματος ἐξῆργιστό πως,

1570. οἷς ταῦτα μὴ γίνοντο πάρεργον σπάθης·
καὶ μπιῶν ἦν, καὶ στείλῃν ἄλλον στόλον
δράσοντα τὴν δῆωσιν ἠπείλει τάχος·
ταῦτ' ἄρα λαὸς Χερσῶνος λευμιμένος
στολὸς τε παρῶν ἐκ βασιλείας τότε
ἀποστατήσας Φιλιππηκὸν Βαρδάνην
1575. εὐθὺς ἀνευφήμησαν ὡς βασιλέα·
μεθ' οὗ καταπλεύσαντες ἦκον εἰς πόλιν,
καὶ συλλαβόντες ἐκθερίζουσι ξίφει
κάραν φονουργὸν κράτορος σὺν τῷ γόνῳ.

ΦΙΛΙΠΠΙΚΟΣ Ο ΚΑΙ ΒΑΡΔΑΝΗΣ ΕΤ. ΒΣ.

1580. Οὕτω μὲν ἔσχε Φιλιππηκὸς τὸ κράτος,
δοκῶν μὲν εἶναι ῥητορικὸς ἐν λόγοις
ἐπήβολος λόγων τε καὶ μαθημάτων,
καὶ πρὸς τι πᾶν εὐχρηστος ἐν συνουσίαις,
πρὸς δ' αὖ περιδέξιος ἐν συντυχίαις,
1585. ἀδέξιος πάμπαν δὲ πρὸς τὰ πρακτέα,
τὴν γλῶσσαν αὐχῶν μὴ συνάδουσαν λόγοις (1)·
οὗτος πιπτικῶς συγχυτικῶν ναμάτων
ἔσπειρε τάλας ἀκυρῶσαι καθάπαξ
σύστημα σεπτῶν πατέρων Θεοτόρων
ἐκτὸς κυρωτῶν συνόδου Θεοκρίτου
1590. ματαιότητος δυσσεβεῖ συνεδρίῳ·
τινὶ μοναχῶν αἰρετικῆς φρατρίας
αἰτοῦντι χάριν τῆς προγνώσεως τίνων
τοῦ κράτος ἔξεν ἀθέτησιν συνόδου·
1595. ἐφ' οὗ μυσῶν στράτευμα Θράκης χωρία
ἤλασε λείαν καταδραμὸν μυρίαν,
φθάσαν πρὸ τειχῶν ἄστειος βασιλίδος·
οἱ δ' ἀγαρηνοὶ τὰ μέρη τα καθ' ἑῷ
ληλατοῦσι καὶ σκυλεύουσιν ὄσσοις·
οὕτως ῥαθύμως πλεμμελῶς ἀρχὴν στρέφων
1600. μᾶλλον δὲ κοινὰ πράγματα καταστρέφων,
εἰλικρινῆ τε δόγματα διαστρέφων,
ἐν συσσιτίῳ συσχεθεῖς τοῖς ἐν τέλει,
ἔσβεστο λίχνους ἀξίως τῶν ὀμμάτων.

(1) Ita codex; quae lectio improbabilis videtur.

Collect. vat. T. VIII.

quod haec mantissa caedi non accesserit. Iamque furebat, et statim novam classem exitii causa missurum se minabatur; interim tamen reliquus Chersonis populus cum classe regia tunc ibi praesente conversis armis Philippicum Bardanem subito motu caesarem acclamarunt: quo duce ad urbem regiam navigantes; Iustiniano potiti, gladio demetunt eius crudele caput et filii pariter.

PHILIPPICUS BARDANES AN. II. MENS. VI.

Atque ita imperium obtinuit Philippicus, vir sermone quidem admodum rhetoricus, doctrinis atque litteris eruditus, omni consilio abundans in colloquiis, praeterea satis dexter in variis casibus; sed tamen ad gerendas res ineptus, vana lingua praeditus haud factis consentanea. Quum hic synchyticos fontes ebibisset, statim heu miser abrogare voluit impio stultorum synedrio haereticorum, augustum patrum theologorum coetum qui divinam sextam synodum adprobaverant. Namq. is partium haereticarum monacho praedicti imperii mercedem promiserat petenti sextae synodi abrogationem. Sub eo Moesorum turmae thracios fines ablata incursaverunt praeda innumera, ipsius regalis urbis usque ad moenia. Tum et Agareni terras orienti obversas omni re corrassa armati diripuerunt. Ergo dum hic Caesar pigre maleque gerit imperium, vel remp. dum potius subruit, et simul recta dogmata perverti curat, a senatoribus captus in convivio lumine oculorum merito orbatus fuit.

ANASTASIUS, QUI ET ARTEMIUS,
AN. I. VEL UT ALII AIUNT, AN. II.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Ο ΚΑΙ ΑΡΤΕΜΙΟΣ
ΕΤ. Α. ΟΙ ΔΕ ΕΤ. Β.

Deinde summa rerum fuit concredita
regali cum fastigio sapienti viro
protasecretis doctrinarum cato,
qui apostolorum itemque patrum dogmata
collaudans, apprime amabat orthodoxiam,
ad rerum quoque regimen recte exercitus,
nunc Anastasius nomine, Artemius olim.
Hic pastorem haereticum Iohannem
statim deposuit, Germanumque magnum
ad byzantinam censuit transferendum
sedem e Cyzico cum pastorum consilio.
Idem et classem misit adversus hostium
classem Phoeniciae Syriaeq. vastantem littora
navarchum autem classi praeposuit
magnae diaconum ecclesiae, quem honore
generalis decoravit logothetae.
Is feliciter navigans Rhodum usque,
illic in navalibus portum tenuit.
Quum autem convenisset robur militum
cum tribunis qui classem apte regerent,
tum demum ut in mandatis a rege habuerat
diaconus duces coepit violenter
iracundeque cogere ad navigandum;
qui simul omnes statim conspirantes
crudeliter diaconum gladio caedunt.
Deinde ad Adramyttium profecti urbem,
ibi Theodosium quemdam exactorem
publicorum vectigalium deprehendentes,
virum imperando plane ineptum,
affatim rudem, merum idiotam,
et quidem reluctantem acclamant caesarem.
Re comperta Anastasius, discessit protinus,
bithynamque urbem Nicaeam insedit.

THEODOSIUS ADRAMYTTENUS AN. II.

Theodosius autem Byzantium properans,
intra receptus creatur imperator.
Tum vero assumptis electis senatoribus
quibuscum praesul quoque Germanus erat,
Nicaeam simul cuncti ad regem veniunt,

Εἶτα παρήλθεν εἰς διοίκησιν ὄλων
ἀρχὴν τε βασιλείου πρωτασκηρῆτις 1605.
σοφός τις ἀνὴρ καὶ μαθημάτων ἴδρις
ἀποστολικῶν δογμάτων ἐπανέτης
πρὸς δ' αὖ πατρικῶν, φίλος ὀρθοδοξίας·
ἠσκημένος πράγματα καλῶς δίδωσιν,
'Αναστάσιος Ἀρτέμιος παιδόμενος 1610.
ὃς Ἰωάννην αἰρετικὸν ποιμένα
καθεῖλεν εὐθύς· Γερμανὸν δὲ τὸν μέγαν
μετατεθεῖναι πρὸς θρόνον Βυζαντίδος
ἐκ Κυζίκου κέρκιε σὺν ἀρχιεπίταις·
οὗτος στόλον πέπομφε κατ' ἐχθρῶν στόλου, 1615.
ἄρους κακοῦντις Φοινίκης καὶ Συρίας·
ναύαρχον εἶναι προστεταχῶς τοῦ στόλου
θεοῦ μεγάλης λειψίνου ἐκκλησίας,
αὐτὸν τιμήσας γενικὸν λογοθέτην,
ὃς ἐκπεσλυκῶς εὐμαρῶς ἄχρι Ῥόδου 1620.
ἐλλιμενίζει τοῖς νεαρίοις Ῥόδου·
ἐπεὶ δὲ συνήθροιστο ταγματῶν στίφος,
καὶ ταγματάρχαι πρὸς σύναρσιν τοῦ στόλου·
ὡς ἦν βασιλεῖ προστεταχέμενον τόδε,
εἶαν ἐπῆγε τοῖς στατηγῶσι λειψίνας, 1625.
πρὸς ἀπόπλουν σφᾶς ὀργίως παροξύνων·
οἱ δὲ στασιάζουσι πάντες εὐθείως,
καὶ λειψίνου σφάττευσιν ἀφειδῶς ξίφει·
καὶ πρὸς πόλιν φθάουσιν Ἀτραμυττίου
ἐνθα Θεοδόσιον πρακτόρων ἕνα 1630.
τῶν δημοσίων εισφορῶν εἰληφότες,
ἄνδρα πρὸς ἀρχὴν μηδ' ἕλως πεφυκότα,
ἀγροῖκον ὄντως ιδίωτην παντάπασιν
ἄκουτ' ἀνηγόρευσαν εἰς βασιλεία·
ὃ γνοὺς Ἀναστάσιος ἔρχετ' αὐτίκα 1635.
καὶ βιθυνῶν· Νίκαιαν καταλαμβάνει.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Ο ΑΤΡΑΜΥΤΤΗΝΟΣ ΕΤ. Β.

Ο δ' αὖ Θεοδόσιος φθάσας τὴν πόλιν
εἰσισιν ἐντός, ἀναδείκνυται κράτωρ·
καὶ παραλαβὼν προκρίτους γερούσιας,
οἷς καὶ συνῆπτο Γερμανὸς ἀρχιεπίτης, 1640.
εἰς Νίκαιαν ἤκουσι πρὸς βασιλεία,

- ἃ συμβεβήκει δεικνύοντες ὡς ἵππος
 ὁ δ' αὖ μετῆμφιαστο καρῆς τὴν κόμην
 μοναδικῷ τάγματι κατελιγμένος·
 1645. καὶ καθαρῶς εἴληφε τὴν σκηπτουχίαν
 νέος Θεοδοσίος ἕξω κίνδυνον ,
 χρηστὸς μὲν ἀνὴρ εὐμενὴς ὑποκόσις ,
 ἥδυσ γεραρὸς καὶ σεμνὸν φέρων εἶον·
 1650. εἰς δ' αὖ μεταχείρισιν ἀρχικὴν ἔλας
 ἢ διέπειν πράγματα πλημμελῆς πάνου·
 ὃς κληρικὸς κέκαρτο λιπὼν τὸ κράτος
 μετὰ τε βραχὺν τῆς βασιλείας χρόνον.

ΛΕΩΝ Ο ΙΣΑΥΡΟΣ .ΕΤ. ΚΑ.

- Τυραννικῶς δὲ κατακρατῆ τοῦ κράτους
 ὁ Θηριώδης ἐξ Ἰσαυρίας Λέων
 1655. ἀνὴρ ἀποφράς δυσσεβῆς κακουργάτης
 ἀνήμερος θῆρ καὶ σαφονὸς τις δράκων ,
 ἀσπίς ἰὸν τρέφουσα θανατηφόρον ,
 τελεχὴν , ἐριννύς , κέρβερος , ψυχοφθόρος ,
 ἢ βασιλίσκος ἐμφυσημάτι μόνῃ ,
 1660. ἐροτοὺς ἀναίρων καὶ παραπέμπων ἕδῃ ,
 λύσσης μανίας ἐμπροσθεσμένους κύων ,
 ἐπανύμως λέοντι πάντα δεικνύων ,
 προσπηγρίαν ὡς δὲ Θηριωδίαν
 καὶ βλέμμα καὶ κίνημα καὶ φονουργίαν·
 1665. ὃς πρῶτος ἠθέτησε τιμὴν εἰκότων ,
 καὶ τοῦ τιμῶν ἵππασσι Χριστοῦ τὸν τύπον ,
 ἰνδάλματα φεῦ καλέσας τὰς εἰκόνας·
 ὡς αἰρετικῶν ἀσεβῶν διδασμάτων
 Θεσσαυροφυλάκιον αὐχῶν καρδίαν·
 1670. ἀνὴρ ἄγροικος σκαπανεὺς ὄνηλάτης
 πρόσθεν εἶον βάνευσον ἔλκων ἐκ νέου ,
 εἴτ' αὐτοκράτωρ , ὡς Θεοῦ τῶν κριμάτων ,
 καὶ βασιλεὺς δίδεικτο τῆς Ῥωμαίδος ,
 οὐ μᾶλλον ἢ τύραννος ἀνθρώποκτόνος·
 1675. τῷ δ' ἐντυχόντες ἄνδρες ἰεραῖων δύο
 γόητες ἄκρω μαγικὴν ἠσκημένοι
 ἐξ ἀρράβων ἀρχοντος ἐκπεφυγότες·
 ὡφθέντες ὡς φένακας αὐτῷ καὶ πλάνοι ,
 διατριβὰς ἔχοντι κατ' Ἰσαυρίαν
 1680. νέω θαναύσῳ καὶ πίνῃτι καθάπαξ
 προεῖπον αὐτῷ τὸ κράτος Ῥωμαίδος·
 τοῦ δ' ἀφορῶντος πρὸς τύχην καὶ τὴν τέχνην ,

ut fama est , rem actam nunciantes.
 Is autem statim veste mutata comam
 radit , coetuique iungitur monastico.
 Sic legitimam accepit potestatem
 novus Theodosius extraque pericli aleam ;
 indole vir bona , subditis benivulus ,
 suavis , venerandus , castis moribus ;
 sed ad regendos tamen imperio populos
 et res administrandas plane futilis.
 Quare se sponte exauctorans fit clericus
 post modicum in imperio exactum tempus.

LEO ISAUROS AN. XXIV.

Exin imperium corripuit tyrannice
 ferinus ille ex Isauria Leo
 scelestus homo haereticus et maleficus ,
 belua crudelis et draco sanguinarius ,
 aspis venenum alens exitiosum ,
 magus , erinnys , cerberus , animarum
 pestis , vel basiliscus afflatu solo
 mortales perimens atque demittens orco ,
 rabie atque furore concretus canis ,
 cuncta leonis nomini prae se ferens
 congrua , ferinum ingenium animi ,
 intuitum , gestum , homicidiariam manum.
 Primus hic imaginibus abrogavit
 honorem , vetuitque coli Christi crucem
 imagines habens heu in idolorum loco.
 Nimirum hic haeresibus scelestissimis
 arcam veluti praebuit pectus suum :
 rusticus vir , fossor , agaso , qui a puero
 vecturas onerum corpore suo fecerat ,
 is deinde imperator (o Dei iudicia !)
 et rex creatus est romanarum rerum ,
 immo potius tyrannus homicida.
 Huic olim occurrentes Iudaei duo
 praestigiatores , magiae periti apprime ,
 ab Arabum principe extorres facti ,
 cui impostores planique visi erant ,
 huic inquam in Isauria degenti adhuc
 adulescenti baiulo et prorsus pauperi
 romani imperii sceptrum praedixerunt.
 Is quum fortunam suam artemq. inspiceret ,

vaticinationem veridicam non putabat ; illi vehementer rei exitum promittebant , fidemque postulabant , si facta congruerent dictis , ut voti sui compotes ab eo fierent. Ergo permotus iuvenis iuratam fidem obtulit , fore ut illi impetratis gaudeant , si vaticinii exitum tempus adferat. Cum ergo sceptrum reapse obtinuit Leo , ad imperatorem accurrunt Iudaci duo , admonent promissorum , petuntque ab eo ut venerandas imagines tolli curet. Annuit imperator ut beneficium maleficum vere , animabus exitiosissimum , par Iudaeorum tristissimum impetraret ; idque concedit ; o rem auditu absurdam ! o tragoediam novellam et ingrattissimam ! Sic ergo persequendi initium faciens omnia tumultu replet ac turbatione. Nam furialiter adgressus ceu leo rugiens , ecclesiam , clerum , fideliumque ovile , gregem pastoris dilaceravit Christi , et martyres exhibuit ipsi plurimos qui strenue usque ad sanguinem certaverunt pro veneranda Domini sui imagine. In his coetum duodecim sapientium ac docendis litteris praepositorum cum suo praesule et vitae moderatore , quem magistri oecumenici ornabat dignitas , Christi combustos martyres effecit ; cum bibliotheca librorum instructissima diris impiisque flammis eos absumens. Germanum quoque praesulem primum irreligioso dogmati haud adsentientem expulit , et pro eo lupum obtrusit gregi.

(1) En alterum byzantinae bibliothecae incendium sub Leone isaurico , post primum quod accidit sub Basilisco (v. 1017.) Quo iam minus miremur tot auctores sempiterno exitio periisse.

(2) His lectis , quae ob Germani patriarchae constantiam orthodoxiamque collaudandam , atque ob Leonis isaurici imp. crudelissimam haeresim obiurgandam dicit noster Ephraemius ; puderet , credo , si viveret , Cavaeum doctissimum anglicanum , qui (script. ecel. ed. an. MDCCXX. p. 408) de Germano agens ita scribere ausus est : *integro quadrien-*

πρόβησεώς τ' ἔκβασιν μὴ·δεδεγμένε ,
οἱ δ' ἰσχυρῶς ἔφασκον ἐκβῆναι τάδε ,
ἦτον τὲ πῶστεις , εἰ πῆρας πεφασμένοις
ἔλοιτο , τυχεῖν τούδε καταθυμίων·
καὶ δὴ προαχθεῖς ὁμύει σφίσιν νέος ,
ἢ μὴν ἀμαρτεῖν οὐδαμῶς αἰτουμένον
καιροῦ διδόντος τὴν ἔκβασιν τῶν λόγων·
ἐπεὶ δ' ἐπιβέβηκε τῶν σκήπτρων λέων ,
δύας ἐβραίων τῷ κρατοῦντι προστρέχει ,
ἀναμνησκει τῶν προὔπεσχημένων ,
αἰτεῖ σεβαστῶν ἀθέτησιν εἰκόνων ,
καὶ πείθεται βασιλεὺς δοῦναι χάριν
ἄχαριν ὄντως καὶ λίαν ψυχοφθόρον
ἰουδαϊκῆ δυνάδει τρισαθλίᾳ·
νέμει τὲ ταύτην , ὃ ξένων ἀκουσμάτων ,
κακῆς τραγωδίας τε δυσχεστάτης·
τοῦ χριστομαχεῖν ἴδε λοιπὸν ἠρημένος
πάντα παραχῆς ἀναπιμπλᾷ καὶ ζάλης·
ἐπισπισίων γὰρ ὡς λέων βρυχητίας
ἐκκλησίᾳ κλήρω τε πιστῶν ἀγέλη
ποιμνὴν κατεσπάραξε Χριστοῦ ποιμένος
καὶ μάρτυρας ἔδειξεν αὐτῷ μυρίουσ
αἵματος ἄχρι καλῶς ἠγωνισμένους
ὑπὲρ σεβαστῆς εἰκόνος τοῦ δεσπότου·
μεθ' ὧν σοφῶν σύστημα διωλῆς ἐξάδος
ἀνδρῶν λογάδων καὶ διδασκάλων λόγων
σὺν σοφῶν προέδρων πρακτικῶν παρανέτη
οἰκουμηνικῶ τὴν τιμὴν διδασκάλω
Χριστοῦ παριστᾶ μάρτυρας πυριφλέκτους ,
αὐτῷ δόμω φύλακι παντοίων βίβλων (1)
συγκатаφλέξας σφᾶς ἀφειδῶς ἀθείως·
καὶ Γερμανὸν δὲ ποιμενάρχην τοῦ θρόνου
τῷ δυσσεβεῖ δόγματι μὴ πεποιημένον
ἐλάσας (2) , ἀντίστησε τῇ ποιμνῇ λύκον.

tissimus imperator (Leo isauricus) ; cum vero nullis monitis , nullis documentis ad sanam mentem et obedientiam decretis caesareis ac synodiciis praestandam adduci posset , anno demum DCCXXX. habita synodo , sede patriarchali motus est. Sed ita nimirum loqui solent homines cum praeiudicato partium studio iactantur. Ecce enim Cavaeus idem , pontificiae auctoritatis , ut tum tempora erant , odio imbutus , in praefatione quoque p. XXI. insulsum errorem ex aliena ridicula relatione hausit. Quia enim in bibliothecae vaticanae publicis legibus illud quoque mandatum est , ut a peritis scriptori-

- Γαῦτ' ἔρα Ῥάμη πρεσβύτες τῆς πρὸς νέαν
 διαρραγεῖσα φιλίας κοινωνίας
 αὐχοῦσα Γρηγόριον (1) ἔνθεον θύτην
 1720. τὴν χριστομάχον ἐξελέγχοντα πλάνην
 εἰρηνικὰς τίθεισι σπονδὰς πρὸς Φράγγους
 ἐκ γερμανικῶν βαρβάρων κατηγμένους,
 ἐλεύθερον θέλουσα πᾶν τὸν ἄερα.
 1725. Τούτου κρατοῦντος στρατιά τις ἄρράβων
 μυριάριθμος ναυτικῆς ναυαρχίας
 πεζῆς τε λοιπῆς προσβαλοῦσα τῇ πόλει,
 λεηλατοῦσα κατέκειρε τὰ περίξ,
 ἢ πᾶσα κατέφθαρτο τῷ Θεοῦ σθένει.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΚΟΠΡΩΝΥΜΟΣ ΕΤ. ΔΓ.

- Τεθνηκότος Λέοντος λαμβάνει κράτος
 1730. Κωνσταντίνος παῖς ἢ σκύμνος μᾶλλον φάνας
 ἐπιώνυμον σχῶν τὴν κοπρώνυμον θέσιν·
 ἀνὴρ γόης μάγος τε κακῶν ἐργάτης
 τῶν δαιμονικῶν μυσταγωγὸς ὀργίων,
 τῆς δυσσεβείας κικλῶν ἢ πηλημύρα·
 1735. καὶ παντοδαπῆς ἀμάρα δυσπιστίας,
 οὐχ ἥττον ὀφθαίς κακοδοξίας τάλας
 κληροῦχος ἥπερ πατέρων αὐταρχίας,
 πιστῶν ἐλατῆρ, εὐσεβῶν ἀναίρετης,
 οἷς προσκυνητὸς χαρακτῆρ ἦν διαπότου·
 1740. τούτῳ δ' ἂ πέπρακτο κακῶν (2) καὶ πλάνην
 καὶ θηριώδη καὶ φονουργὸν κακίαν,
 ὄντι μισθῶ πᾶσιν ἐνδίκῳ τρόπῳ,
 τῷ δ' Ἀρταβασδῷ κυροπαλάτῃ πολίων
 ἀνδρῶν στρατηγῶ σὺν τῷ βουλκφόρῳ,
 1745. τῇ δ' εὐσεβείᾳ μᾶλλον ἠγλαϊσμένῳ
 καττύεται τις ἐν θέματ' Ὀψικίου
 κατ' ἄρράβων στρατεύμα κινοῦντι τότε,
 ἐνέδρα δεινὴ πρὸς στρατιᾶς ἐγκρίτων
 πρωτοουργὸν Ἀρταβασδὸν ἐξευρηκότων·
 1750. ἦν γνοῦς ὁ κρατῶν, ἐκδιδράσκει τὸν μόνον
 ἵπποισι ταχυπτεροῖσι τὲ καὶ προθυμίᾳ·
 ἢ δὲ στρατιᾶ καὶ λοχεργοὶ τιγμάτων

bus antiqui codices, siqui carie vel alio chartarum vitio vehementius laborant, diligenter et fidelissime exceribantur; atque ita tum vetus exemplar, tum novum iuxta custodiatur; id cum suo relatore Cavaeus ad impiae fraudis suspicionem oblique convertit; quasi nos adeo corrumpendis auctoribus in-

Idcirco Roma senior adversus novam dissociavit communionis vincula, quum praesideret ipsi Gregorius divus, qui obiurgato nequicquam iconomacho pacifica pactus est cum Francis foedera populo barbaris oriundo germanicis, liberumque aërem respirare maluit. Leone regnante, Arabum exercitus innumerus partim mari classe vectus partim pedester Byzantio appropinquavit praedandoque totam nudavit viciniam. Is tamen universus Dei virtute periit.

CONSTANTINUS COPRONYMUS AN. XXXIII.

Leone extincto, excepit potentatum Constantinus filius vel potius catulus, qui Copronymi cognomine distinctus est: vir praestigiator magus et maleficus, daemonicorum magister mysteriorum, haereseon malus cinnus et colluvies, errorum omnium scatebra vel sentina; haud minus falsi dogmatis infaustus heres, quam regiae dignitatis, patri factus; fidelium exagitator, piorum carnifex, quotquot Christi domini crucem adorabant. Hic ob sua maleficia atque haeresim atque ob ferinum cruentumque ingenium iustum cunctorum odium in se converterat, Artavasdi potissimum curopalatae militari civilique dignitate insignis, sed pietate magis exornati. Ergo versanti in provincia Opsicii Copronymo, dum Arabes bello premeret, insidiae graves a copiarum summatibus struuntur duce Artavasdo facinoris. Re comperta imperator, necem effugit equis velocibus et experrecto animo. Tum vero exercitus ordinumque duces

dulgeamus, ut ei rei proprium etiam munus et conductos stipendio homines decreverimus. Quo dicto nihil imprudentius, nihil gravi auctore indignius esse potest.

(1) Intellige Gregorium II.

(2) Malim κακός.

imperatorem creant Artavasdum ;
 quicum ad urbem Constantini veniunt ;
 libenterque in eam receptus Artavasdus
 merito civium vocibus rex salutatur ,
 eique tamquam domino fit acclamatio .
 Is autem erexit statim Christi crucem
 colendamque exhibuit prout decebat .
 Sed et Copronymus urbi supervenit
 pacifice postulans recipere imperium ;
 quod dum communi voto cuncti pernegant ,
 is arma movet civileque bellum :
 statimque insigni cives damno adficit
 frumentarias naves accessu prohibens ,
 ex quo fames gravissima urbi accidit .
 Sed postquam urbis moenia subiit quatiens
 exercitu machinis et artificio ,
 utriusq. pugna accenditur , dum Copronymo
 omni resistit ope imperator novus .
 Sed iudiciorum Domini quis abyssum
 scrutari satis poterit ? superior
 commisso proelio discedit tyrannus ,
 turpiter vincitur Artavasdus pius ,
 captusque orbatu miserime utroq. lumine
 cum duobus filiis (heu supplicium !)
 insuper et alios optimates plurimos .
 malis suppliciis perdidit Copronymus .
 Impius hic maledictusque congregans
 turbam de mercenariis profanis lupis
 concordia vel excordi potius mente praeditis ,
 quos appellavit synodum (o Dei leges !)
 septimam oecumenicam (o imposturam !)
 ob augustas imagines abolendas
 ad sanctum blachernense processit templum ;
 ibique inscenso impudenter ambone
 elata voce , impia protenta dextera ,
 byzantinae urbis antistitem declarat
 Constantinum infaustum Sylaei lupum :
 peractaque illic impia caerimonia ,
 cum illo aliisque episcopis profanis
 cunctis in foro audientibus videntibusque
 venerationem honoremque imaginum
 abrogat hic haereticus (o vesaniam !)
 Stulte etiam subiecit furiosus homo
 maledictis anathematis sanctos viros
 sapientem Germanum , Georgium cyprium ,

ἀνῆκον Ἀρτάβασδον ὡς βασιλία ,
 μεθ' οὗ κατελήφασιν τὴν Κωνσταντίνου
 ἥς ἀσμένως ἔντοσθεν ἰλθὼν ὡς δέον
 1755.
 φημίζεται στόμασιν ἀστῶν ὡς ἀναξ
 ἀνακτορικῆς τυγχάνων εὐφημίας·
 εὐθύς δ' ἀνστήλωσε Χριστοῦ τὸν τύπον
 καὶ προσκυτῖν δέδωκεν αὐτὸν ὡς θείμης·
 ἐπίσταται δὲ καὶ Κοπρώνυμος πόλις
 1760.
 τὸ πρὶν ἀναπαύτων ἀδείως ἔχειν κράτος·
 ἐπεὶ δ' ἀπηγόρευον ἅπαντες τόδε ,
 πρὸς ὅσαλα χωρεῖ καὶ μάχας ἐμφυλίου ,
 καὶ δρᾷ τι κακὸν ἀστικούς καὶ τὴν πόλιν ,
 εἰσπλεῖν σιτηγούς κωλύσας νῆας ἔσω·
 1765.
 ἀφ' οὗ πολίταις βουλιμῖθιν συνέβη·
 ἐπεὶ δ' ἐπιστήφρησε συγκλονῶν πόλιν
 σὺν στρατιᾷ τε μηχαναῖς τε καὶ δόλω ,
 συνίσταται μάχη τις ἐξ ἑκατέρων
 ἀντιστατοῦντος αὐτοκράτορος νέε·
 1770.
 ἀλλὰ κριμάτων τὴν ἄλυσσον κυρίε
 τίς ἂν ἰκανῶς ἐξιχνιάσει πάς ;
 νίκην ἀσπίνγκαται τύραννος μάχη·
 ἦττητο δ' Ἀρτάβασδος ἀισχρῶς ὀρθόφρον ,
 καὶ συσχεθεῖς ἔσβιστο λύχνους ὀμμάτων
 1775.
 σὺν υἱέσιν ἀισχίστα διττοῖς , ὧ δίκης·
 ἄλλοι τε πλείστοι τῶν ἐπισήμων πάλιν
 κακοῦ παραπέλανσαν ἐκ Κοπρώνυμου·
 οὗτος ἐδελυρὸς ἀσεβῆς συναλίσας
 ἀνέρων σύστημα μισθίων λύκων
 1780.
 ὀμοφρόνων οἱ καὶ πλέον κακοφρόνων ,
 ὁ συνόδων κέκληκεν , ὧ θεοῦ νόμοι ,
 οἰκουμηνικὴν ἐβδόμην , ὧ τῆ πλάνης ,
 ἐπ' ἀθετήσει τῆς σεβαστῶν εἰκόνων ,
 θεῶν βλαχερνῶν καταλαμβάνει δόμον·
 1785.
 ἐπ' ὀκρίσαντος δ' ἀναβᾶς τολμητίας
 φωνῆ τορῶ τε καὶ χειρὶ ἐδελυκτέα
 ὡς φατιάρχην δεικνύει Βυζαντίδος
 Κωνσταντῖνον τάλανα Συλαίου λύκων·
 1790.
 τῶν δ' αὐτοῦ τὴν ἀθεμιτεργίαν ,
 εἶτα μετ' αὐτοῦ ποιμένων τ' ἀνέρων
 πάντων ὀρώντων καὶ κλυόντων ἐν φόρῳ
 τὴν προσκύνησιν καὶ τιμὴν τὴν εἰκόνων
 ἀπηγόρευσε δυσσεβῶς , ὧ μανίας·
 1795.
 καθυποβαλὼν ἀφρόνας ὁ μαινόλης
 ἀραῖς ἀναθέματος ἄνδρας ὀλβίους ,
 σοφὸν Γερμανὸν , Γεώργιον κυπρῶθεν

1800. τούς ποιμενάρχας τῆσδε τῆ Κωνσταντίνου ,
 πρὸς δ' αὖ Ἰωάννην τὸν δαμασκόθεν
 οὗτος διωγμὸν ἀσεβῶς φρικαλέον
 κατ' εὐσεβούντων προσκυνητῶν εἰκόνων
 ὡς χριστομάχος ἀνακινήσας τάλας
 πάντας ἐκάκου κ' πλέον βασιλεύσας ,
 1805. μεθ' οὗ Στέφανον Ἀνδρέαν μοναχόπου
 μάρτυρας ἀπέφηνε Χριστοῦ δεσποῦτος ,
 ἄλλους τε πλείστους σὺν μονασταῖς μιγάδας.
 Τούτου τυραννοῦντος, ἐν Παλαιστίνῃ
 κ' ἐν τῇ Συρίᾳ κ' βασιλίδι πόλει
 1810. σεισμὸς μέγιστος κ' κλονὸς γῆς συνέβη ,
 δι' οὗ βροτῶν ἔφθαρτο μυρίον στίβος·
 ἄλλη φθιρὰ τε κ' φθισίβροτος νόσος
 ἐπιεπισσοῦσα κατέτρυχε τὰς πόλεις·
 ὡς μὴ δυνατὸν ἐκνομίζεσθαι τάχα
 τὸ πλῆθος ἅπαν τῶν νεκρῶν φθάνειν·
 1815. χειμῶν τε πάντων βαρύτατος κ' μέγας
 ἐπιεπιπετακῶς τῇ βασιλίδι πόλει
 πολλὴν ἐνεργάσατο ταύτῃ τὴν λύμην ,
 ὡς κρυσταλωθῆναι γὰρ τῷ πολλῷ ψύχει
 κρύει τ' ἀμέτρη συμπαληθῆναι πάλιν
 1820. θάλατταν αὐτὴν κ' ποταμῶν ἀπώλετος·
 ὡς τὸνδε πορθμὸν τὸν πρὸ τῆ Κωνσταντίνου
 βατὸν πέλειν ἅπασιν τοῖς ἡρημένοις
 θαλασιουργοῖς κτήνεσιν ἀχθιφόροις ,
 κ' πᾶσιν ἀπλώσ τοῖς ποσὶ κεκρημένοις·
 1825. θαλαφθέντος ἀέρος δὲ χειμῶνος λύσει
 ἐπιιδιδούσης ἐξ ἕαρος ἐλέας
 τὸ κρυσταλῶδες συνεχὲς διερράγη ,
 κ' πνεῦμα σφοδρὸν τμήματα τῆς κρυστάλων
 πολυπλέθροις νήσοις τε κ' βουνοῖς ἴσα
 1830. ἐπέγηε τείχη κ' προσήρασσον πόλει ,
 κ' πλείστα κατήρειφε τειχεῶν τότε·
 ταῦτα μὲν οὕτω συνέκυρσε τῇ πόλει
 Κοπρωνυμοῦντος κατέχοντος τῆ κράτης.

qui Byzantii huius pastores fuerant ;
 ac Iohannem insuper damascenum.
 Idem scelestus persecutione horribili
 commota adversus cultores imaginum,
 tristissimi christomachi persona induta ,
 cunctos vexabat , praesertim saccophoros :
 quos inter Stephanum et Andream monachos
 Christi domini martyres effecit ,
 aliamq. plurimam cum monachis catervam.
 Eo regnante tyrannice , Palaestinam
 tum etiam Syriam et ipsam urbem regiam
 maximus terrae motus agitavit ,
 isque mortalium numerum ingentem hausit.
 Praeterea morbus pestilens exitiosus
 late per orbem grassans adflixit urbes :
 nec porro narranti mihi supputare
 extintorum lue-hominum licet numerum.
 Summa etiam hiems et gravissima ,
 quotquot fuerunt , regiae urbi ingruens ,
 permultum huic detrimentum adtulit :
 frigoris enim vis intolerabilis
 dura constrinxit glacie et constipavit
 cum ipsum mare tum fluvios vastissimos :
 quare et hic portus Constantinopoleos
 gradu cuique calcabilis evasit ,
 lanigeris pecudibus atque onerariis
 iumentis, cunctisq. demum pede utentibus.
 Mox tepescente post solutam hiemem
 aëre flatibus veris advenientis ,
 gelida crusta dissilire coepit :
 tum ventus vehemens gelida fragmenta ,
 insulis amplis collibusque paria ,
 impulit in muros urbiq. allisit ;
 quare tum corruit maxima pars moenium.
 Atque has rerum vices est experta
 urbs dum imperium teneret Copronymus.

ΛΕΩΝ Ο ΥΙΟΣ ΑΥΤΟΥ Ο ΕΚ ΧΑΖΑΡΑΣ
 ET. E.

LEO FILIUS COPRONYMI EX CHAZARA
 AN. V.

1835. Οὗτος καταστρέψαντος ἀσεβῶς εἰς
 τούτου Λέων παῖς ἔσχε τὴν κραταρχίαν
 Χαζάρας ἐκφύς τῷ πατρὶ Κωνσταντίνου
 ἀγῆρ ποιητῆς , λευκὸν τι θηρίον ,
 κληροῦχος ἀρχῆς κ' πατρῆας μανίας·

Illo elaudente sine paenitentia vitam ,
 imperii sceptrum filius excepit Leo ,
 quem Chazara peperit patri Constantino :
 improbus vir, immo libyca quaedam belua ,
 heres paterni regni et furoris simul.

Hic sub primordiis se simulavit pium,
ferinum ingenium mente repostum celans.
Vulpinam ergo vestem et speciem gerens,
vulgo habebatur bonus piusque princeps;
praesertim quia munifica cunctis manu
subditis large dona conferebat,
sibi confirmans *regni* fundamentum
stuturnamque a benivolentia potentiam.
Quare ut gratiae amorisq. indicium facerent
populus simul et duces exercituum
rogarunt ut huius filius Constantinus
imperatorium consequeretur nomen.
Is autem precatus est ut iurati omnes
lege sancirent ne praeter se quemquam
praeterque filium suum et huius posteros
ad imperatoriam velerent dignitatem;
nemoque repugnavit sermoni improbo.
Lex ergo conditur plena iuratis formulis.
Tum Leo pietatis fictam abiiciens speciem,
ferinum animum revelavit omnibus:
nactusque aliquot cultores imaginum
viros illustres, corpore animoque nobiles,
excruciatos pessime inclusit carcere.

IRENE CUM CONSTANTINO FILIO.
DEINDE SOLUS CONSTANTINUS.
ITERUM IRENE SOLA.
SUMMA ANNORUM XXI.

Leone paulo post amittente vitam,
regnat Irene cum Constantino filio,
virili animo mulier et benedicta,
largiens universo populo pacis munus,
ipsamet Dei donum et publicae rei robur,
Iacil altera et Debora et imperii salus:
quae delevit fortiter ubique
iconomachorum haereticum errorem
per synodicum sanctorum patrum iudicium.
Ipsa iam pridem cum Constantino filio
imaginibus cultum adhibebat,
easque debito honore prosequabatur.
Deinde vero consecuta imperium
cunctas ecclesias inter se sociavit,
scandali causa procul ablegata.
Tarasium enim perillustrem hominem

ὁς πρῶτον ἄρξας εὐσεβῆν ὑπεκρίθη
τὸν Θῆρα δ' ὑπέκρυψεν ἔνδον καρδίας· 1840.
ἀλωπεκῆς δ' ἔνδυμα καὶ σχῆμα φέρον
πᾶσι δοκῶν ἢν εὐσεβῆς χρηστὸς κράτωρ,
καὶ μᾶλλον οἴσμεν φιλότιμον τὴν χεῖρα
παρείχε πᾶσι δαφιλῶς ὑπακούοις,
αὐτῷ κρατύνων ἔκρας τὰς κρηπίδας, 1845.
καὶ μνώμενος χρόνιον εὐνεν τὸ κράτος·
ἄσπερ χάριν τίνοντες αὐτῷ καὶ σχέσιν
ξύγκλυδες ἅμα καὶ στρατηγοὶ ταγμάτων
ἠτόυντο παῖδα τοῦδε τὸν Κωνσταντῖνον
ἀνακτορικῆς τυγχάνειν εὐφημίας· 1850.
ὁ δ' ἐμπεδῶν ἅπαντας ὄρκοις ἠξίου
ἢ μὴν ἑαυτοῦ παρεκτὸς καὶ φιλτάτου
καὶ τοῦδε σειρᾶς καὶ γένους κατηγμένων
μὴ δ' ἂν ἐλείθῃ κράτος· ἄλλον σφᾶς ὕλας· 1855.
καὶ πᾶς τις εἶξε τοῖς παρανόμοις λόγοις·
ὄθεν τόμος γέγραπτο μετὸς ὀρκίων·
ἔ εὐσεβείας οὗτος ἐκδύς τὸ δρᾶμα,
Θῆρα τὸν ἐντὸς ἀπογυμνοῖ τοῖς ὄλοις·
καὶ τινὰς εὐρῶν προσκυνητὰς εἰκόνων
ἄνδρας τιμίαις εὐγενεῖς ψυχὴν δέμας 1860.
αἰκίζεται κάκιστα καὶ καθεργυνύει.

EIRHNE SYN TΩI YIΩI KONSTANTINΩI.
KAI KONSTANTINOS MONOS.
KAI EIRHNE HAAIN MONH.
ET. KA.

Τούτῃ καταστρέψαντος ἐν τάχει εἶον,
Εἰρηνὴ κρατεῖ σὺν γόνῳ Κωνσταντῖνῳ,
ἀνδρεία γυνὴ φύσιν εὐλογημένη,
εἰρηνικὴν διδούσα τοῖς πᾶσι δόσιν, 1865.
δῶρον Θεοῦ σθένος τε ἔκραςταρχίας,
Ἰαήλ Δεβώρα τε σώτιρα κράτους,
ὡς ἀρρενόρρων καθελοῦσα παντάσπαν
τὴν χριστομάχων εἰκονομάχων πλάνην,
ἐν συνδικῇ πατέρων Θεῶν κρίσει· 1870.
καὶ πρὶν μὲν αὐτὴ σὺν Κωνσταντῖνῳ γόνῳ
ταῖς εἰκόσιν ἢν ἀποδιδούσα σέβας,
καὶ τὴν σχετικὴν προσκύνησιν ὡς δέον·
ὡς δ' ἐκκρατῆς γένοιτο τῆς μοναρχίας
ἐκκλησίας ἠνώσων ἀλλήλαις ὅλας 1875.
περιελούσα σκανδάλων τὰς αἰτίας·
Ταρᾶσιον γὰρ τῆς περιδόξων ἑνα

1880. ἡδ' δογμάτων προμαχον ὀρθοδοξίας
πρωτασκηρῆτις συγκλητικὸν ἄξιαν
ἐν ἐκλογῇ τε πατέρων Θεοκρίτων
καὶ κανονικῇ συνοδικῇ τε κρίσει
εἰς πατριάρχων ἀναβιβάζει θρόνον
καὶν τῇ Νικαίᾳ πατέρων Θεολόγων
1885. συναδικεῖα σύνοδον πανταχόθεν
τοὺς ἀθετοῦντας προσκύνησιν εἰκόνων
ἀναθέματι παρήμεν-φεν ἐνδίκως·
ἐκκλησία δ' ἐνέμιε νόμον τὸν πάλαι,
ἀγλαίαν κάλλος τε σεπτὰς εἰκόνας.
1890. Ταύτης κρατούσης, ἐν μακρῷ τείχει Θράκης
ἀνῆρ ὀρύττων κτ' τύχῳ σκαπάνος
ἐστυγχανὶ λάρακι τινὶ λιθίνῃ
νεκρὸν φερούση χράματ' ἑγγλυμμένα,
λέγοντα Χριστὸν Μαρίας ἐκ παρθένου
μέλλεν τεχθῆναι, καὶ θεὸν τοῦτον σέβειν·
1895. ὅπῃ δ' ἀνάκτων Εἰρήνης Κωνσταντίνου
πάλιν ἰδεῖν ἦλιον αὐτὸν ἀκτίσιν.
Καὶ πυρκαϊᾶς συμβάσης ὀλεθρίας
ἀνακτόρων κέκαυτο ἡ ἐκκλησίας
Θωμαίτης κάλλιστος ἑκλαμφορὸς δόμος
1900. ὃς ἔνδον εἶχεν ἐπιθουρισμένα
ὡς μωσαϊκὰς καὶ Θεογράφοις πλακας
τὰ χρυσογλάττω πατέρι συγγεγραμμένα
σεπτὰ σχεδιάσματα γραφῆς ἐνθέου,
ἑκφανον ἀνάπτυσιν αὐχούντα ξένων,
1905. ἄτνα συμπέλεκτο, φῦν δ' ζημίας.
Καὶ δράμα συνέστηκεν ἐκ σκυωρίας
ἡ τε στρατιᾶς καὶ λοχαγῶν ταγμάτων
ἐν Βασιλίδι συναλισθύντων πόλει,
κατὰ κρατούντων Εἰρήνης Κωνσταντίνου·
1910. οἷσπερ σπηρὶ θηρο καὶ Μωσὴ τίς
ἀνὴρ στρατηγὸς διξίος πρὸς μάχας,
ἀνακτ' ἐνεπέειν καίσαρα Νικηφόρον,
ἡ Κωνσταντίνου πατρόςθεν θεῖον μέγαν
ὃ φαραθὲν ἐπέταυε τὴν τυραννίδα,
1915. ἡδ' δραματάρχων καὶ συνιστόρων ἅμα
δίκῳ τισάντων σέμματος τὴν ἄξιαν·
ὁ Μωσὴ δὲ καὶ Νικηφόρος καίσαρ
τὴν ὀμμάτων πῆρσιν ἔσχον εἰς δίκῳ.
Ὁ Κωνσταντίνος συμπεροῖόντι χρόνῳ
1920. θαρρῶν ἑαυτῷ πραγμάτων τὴν φροντίδα,
- orthodoxorum dogmatum defensorem,
protasecretis et gradu senatorem,
venerandorum patrum suffragiis
canonicoque synodi iudicio
patriarchalem evehit ad sedem.
Tum Nicaeae patrum theologorum
universale congregans concilium
eos qui imaginibus cultum negabant
perculit iusto fulmine anathematis:
ecclesiae vetus institutum reddidit,
lucem, splendorem, sanctasque imagines.
Hac imperante, in longo Thraciae muro
nescio quis fossor dum terram forte subruit
quamdam offendit arcam lapideam,
corpore incluso, litterisque insculptis,
quae aiebant: Christum de Maria virgine
naturum, seque hunc ut Deum venerari;
sub Constantino autem atque Irene
rursus se radios solis visurum.
Exin damnificis flammis excitatis
ecclesiae in patriarchio deflagavit
pulcherrimum aedificium splendidumque
nomine thomaites, in quo repositae
mosaicarum instar tabularum
Patris chrysostomi scripturae erant,
eximiae scilicet commentationes
quae sacra biblia mire declarabant.
Has absumpsit ignis (proh perniciem!)
Tum etiam motus seditiosus extitit
a militibus ordinumque ducibus
in urbe regia conspirantibus
adversus Irenem et Constantinum.
Horum in numero Moselus quidam erat
dux militaris, belli peritus;
bique acclamabant caesarem Nicephorum,
qui Constantini magnus erat patruus.
Re deprehensa, tyrannis oppressa est;
criminis auctoribus et consciis simul
debitas moliminis poenas luentibus.
Moselus autem et caesar Nicephorus
lucem oculorum merito amiserunt.
Sed Constantinus procedente tempore
curam reip. uni sibi vindicans,

communione imperii matrem submovet,
 fitque reapse contra fas monarcha:
 quae res malorum mundo cohortem peperit
 ingratumque facinus piis auribus,
 quod quamvis tragicam vicit tragoediam,
 reumque ipsum oculis cassum dedit.
 Irene enim doloris impatientia
 et recipiendi imperii amore percita
 calicem filio parat sane amarum
 mulsumque miscet morte temperatum:
 conscios habens doli ac ministros
 quos muneribus ceperat et promissis
 duces exercituum et senatores;
 quibus adiuta filium imperio deiicit
 eique extinguit lumina oculorum.
 Heu quid non cogis homines, ambitio,
 maleficiorum socium praebens fascinum!
 te nihil habent daemones exitiosius.
 Tunc sol tantum non sustinens videre crimen
 nonnisi hebetem lucem obscuramque emisit
 diesque exhibuit noctibus persimiles;
 atque ita manserunt tenebrae ad plures dies.
 Sic ergo imperium rursus ad Irenem
 rerumque arbitrium, metu remoto, rediit.
 Iam Hadriano papa Romae mortuo,
 vir venerabilis honorandusque Leo
 pontificalem rite occupavit sedem;
 cui seditiosi invidique homines
 oculum haud letaliter vulnerarunt,
 spe sua, volente sic Deo, frustrati.
 Is vero ad regem Francorum Carolum
 confugit, huiusque ope recepit sedem,
 maleficisque meritam inflixit poenam.
 Quare is Carolum stemmate regali ornavit,
 eumque Romae imperatorem fecit.
 Hinc tenuerunt Romam Franci barbari,
 qui Germanorum genere oriundi erant,
 quod me superius naemini iam scribere.
 Gens haec olim sua relicta patria
 fines Italiae primitus ingressa est,
 eamque armis sus deque concursans,
 inclytae praesertim Romae molesta erat.
 Sed enim imperante Leone isaurico
 haeresimque fovente, ut iam diximus,
 Romae veteris primas et sacerdos

κοινωνίας ἔπαυσε μπέρτα κράτες,
 καὶ δέικνυται μόναρχος, οὐ καλῶς δράσας,
 ὃ συμφορᾷ, ἤνεγκε τῷ βίῳ βάρως,
 καὶ δρᾶμα πικρὸν ἀκοαῖς εὐγνωμόνων
 1925.
 πᾶσαν τραγικὴν ἐθνικῶν τραγωδίαν,
 αὐτῇ δὲ τῷ δράσαντι φωτὸς ζημίαν·
 αὕτη γὰρ οὐ φέρουσα πρῶτως τὴν λύπῃ
 φιλαρχίας ἔρωτι καὶ κράτες σχέσει,
 παιδὶ σκύφον κίρνησι μεστὸν πικρίας
 καὶ κικεῶνα θανάτου πεπλησμένον,
 1930.
 συνίστορας ἔχουσα καὶ βέκτας δόλως
 οὐς δωρεαῖς ἔπεισον ἄβραϊς καὶ λόγοις
 τοὺς ταγματάρχας στρατιάς τούς τε ἐν τέλει,
 δι' ὧν συνέσχε καθελὼν τὸνδε κράτες,
 καὶ φωτὸς ἠμαύρωσεν αὐτοῦ τὰς κόρας·
 1935.
 φεῦ οἶα ποικίς καὶ τυρεύεις ὦ φθόνε
 τελεχῆνα συνέριθον αὐχῶν κακίας,
 ἢ δαιμόνων κάκιστον ἀνθρωποκτόνον·
 τοῦδ' ἠλίος φῶς μὴ φέρον βλέπειν μύσος,
 1940.
 ἀμυδρὸν ἐξέλαμψε καὶ θεοσυσμένον
 τὰς ἡμέρας δρῶν νυξὶ παρρηκασμένης,
 καὶ τοῦτο πολλῶν ἡμερῶν παρατάσει·
 οὕτω μὲν αὖθις εἰρήνη κραταρχίαν
 καὶ πραγμάτων πρόνοιαν ἔσχεν ἀφόβως·
 1945.
 τοῦ δ' Ἀδριανοῦ πάπα θανόντος Ῥώμης,
 αἰδοῖος ἀνὴρ καὶ σεβάσμιος Λέων
 προεδρίαν εἴληπε ταύτης ἐνόμως·
 ὃν στασιασταὶ συλλαβόντες ἐκ φθόνου
 ὄμμα τ' ἐλωβήσαντο τοῦδ' οὐκ εἰς βάρως
 σφίλαντος αὐτοῖς τῆ θεοῦ τὰς ἐλπίδας·
 1950.
 ὅθεν Κερούλω προσρυῖς ῥηγὶ φράγγων,
 τούτους συνάρσει λαμβάνει πάλιν θρόνον,
 καὶ τοὺς ὑβριστὰς ἀνταμύνεται δίκη·
 ὃν καὶ διαδέει βασιλικῆ ταινία,
 ἀναγορεύσας αὐτοκράτορα Ῥώμης·
 1955.
 ἀφ' οὗ κατέσχον βάρβαροι φράγγοι Ῥώμην,
 ἐκ γερμανῶν ἔλκοντες ἀνωθεν γένος,
 ἕως ἀνόπιν εἴρητο συγχεφοντί μοι·
 Ἰταλίας μὲν τοῖς ὄροις εἰσεφθάρη
 1960.
 πρῶτον γένος σφῶν ἐκλιπὼν τὴν πατρίδα,
 καὶ τὴν ἰταλῶν τοῖς ὄπλοις κατατρέχον,
 Ῥώμην μεγαλῶνυμον ἠνία πλείον·
 τοῦ δ' ἰσαύρου Λέοντος ἀρχοντος κράτες
 καὶ δυσσεβοῦντος, ὡς ἔρη φθάσας λόγος,
 1965.
 Ῥώμης παλαιᾶς ὃ πρόεδρος καὶ θύτης

1970. ἀποστατήσας Γρηγόριος ἐνθάδε
 ζυγοῦ τε κράτους ἱεράς κοινωνίας
 ἔξωθεν ὄντι σπένδεται φεράγγων γένει ,
 καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς συγκαταλύει μάχην .
 ὅπῃ δ' ἀνάκτων Εἰρήνης Κωνσταντίνε
 Ῥώμης Λέων ἔντοσθεν αὐτοὺς εἰσάγει
 καὶ τανιοῦ Κάρουλον ὡς ἔφην ἄνω ,
 κἀντιῦθεν ἤρξαν ἅ ὅλης Ἰταλίας .
 1975. Κάρουλος οὗτος ἄξιωθεὶς ἔστίφει
 ἔστειλε πρέσβεις πρὸς κρατοῦσαν Εἰρήνην
 γάμους ἑαυτῷ μνώμενος βασιλίδος ,
 καὶ τῆδε τυχὸν στερεκέως πεφηνότας·
 καὶ τάχ' ἂν ἦκε πρὸς πέρας τὰ ἑ γάμων ,
 εἰ μὴ μέγα τις ἐν βασιλείοις σπάδων
 1980. ἦ κληῖος Ἀέτιος ἰσχύων τότε ,
 κῆδος τὸ πρὸς Κάρουλον ἴσχυσε σβῆσαι ,
 πάντα κινήσας λίθον, ὡς παροιμία ,
 τῷ παρεῖραι τῇ κραταρχίᾳ θύλειν
 Λέοντα κασίγητον ἄνευθεν φόβου .

NIKEPHOROS O GENIKOS (1) ET. Θ.
 ETEROI ΔΕ Η.

1985. Ὄθεν βασιλὶς τοῖς ὅλοις μισομένη
 ἐκπτώσιν ὑπέμεινε ἅ μοναρχίας ,
 ἄλλοι παρεισφρήσαντος αὐτῇ σὺν δόλῳ
 ἔλογοσθέντι Γενικοῦ Νικηφόρου ,
 1990. ἀνδρὸς μιαινοῦ κακοήθους τοὺς τρόπους ,
 ἐρασιχρημάτης τε καὶ φιλαργύρου ,
 πάσης ταμείας κακίας ἀπληστίας
 ἔφορον ἀβέβαιον αὐχοῦντος τρόπον·
 οὗτος τεμῶν ὄρεα τῇ βασιλίδι
 1995. δῆλον τιθείσῃ χρημάτων ἀποκρύφον
 θησαυρὸν κέρρον τῆδε περ κικρυμμένων ,
 ἄχαρι μὴδὲν μηδαμῶς πονοῦναι ,
 ἐπειπερ ὑπέδειξεν αὐτῷ μυρία ,
 εἰς νῆσον ἐξόριστον ἐκπέμπει βίαν
 ἐπανουμίαν πριγκίπισσας κικτημένην·
 2000. εἶτα μετατίθησιν εἰς νῆσον Λέσον ,
 ὄρκων ἑαυτοῦ μὴδένα τιθεῖς λόγον·
 ἐνθα περαίνει τὸν δρόμον τοῦτος βίαν·
 πανοπερμία δ' ὡν παντοδαπῆς κακίας

Gregorius ab se repulit divinitus
 iugum imperii et sacram communionem ,
 et cum externo genere Francorum ,
 omisso bello , pacem foedusque iniit .
 Denique sub Irene Constantinoque regibus ,
 intra romana moenia Francos Leo ,
 Carolo coronato , ut dixi , excepit ;
 qui sic totius Italiae evaserunt domini .
 Carolus post receptam coronam regiam
 legatos misit ad Irenem principem
 ut sibi conciliaret eiusdem nuptias ,
 quae res ipsi reginae valde placuit .
 Et nuptiae quidem fortasse peragendae erant ,
 nisi in aula regali spado quidam ,
 nomine Aëtius , tunc praecipue praepotens
 adfinitatem Caroli impedivisset ,
 omanem , ut est in proverbio , movens lapidem ;
 nempe ut tutius Leonem fratrem suum ,
 quod sibi erat in votis , imperio obtruderet

NICEPHORUS GENERALIS AN. IX.
 VEL UT ALII AIUNT , AN. VIII.

Ergo regina Irene invisā omnibus
 amissionem imperii perpessa est ,
 alio per fraudem occupante sceptrum
 generali nempe logotheta Nicephoro ;
 viro nefando , praedito malis moribus ,
 pecuniae cupido , aequae opum amasio ,
 omni malitia pleno , avarissimo ,
 instabili periuroque et mente et lingua .
 Hic obligata imperatrici fide
 opes reconditas sibi revelanti ,
 thesaurum grandem quem seposuerat ,
 nihil molestum fore experturam ;
 postquam illa ostendit auri acervum ,
 protinus exsulem pepulit in insulam
 quam vulgo nomine indigitant Principis :
 inde ad aliam insulam Lesbum transtulit ,
 nulla sacramenti ratione habita ,
 ubi illa vitae suae cursum clausit .
 Ipse concretus homo malitia omnigena

(1) Codex mendose habet in titulo rubricato ὁ τοῦ Γενικοῦ. Sed emendatur a textu mendum marginis.

sed avaritia in primis pestifera
novorum tributorum inventor extitit,
velut illegitimae capnicæ pensionis
excogitatio subditis molestissimæ.
Age iam proferam improbitatis specimen,
ut gutta totius dolii gustus sit.
Vir dardanarius et apprime dives
a rege accersitus effari cogitur
quantam auri vim gestaret in oculis.
Is dicit; rex verum dixisse negat.
Porro tuam, inquit, capiti meo manum
imponens, iura per hanc quantum habeas.
Is paruit, animum quatiente metu;
dixitque centum auri se habere libras:
quas ilico ad se adferri rex mandavit;
datisque decem, reliquas rex retinuit;
haud opus est tanto tibi, dicens, auro.
Hic suscepta in Bulgaros expeditione,
qui regiones hesperias incursabant
gravem cum hostibus pugnam commisit:
et primum quidem barbaris superior fuit;
mox victus, vitam amisit in proelio.
Periit simul caterva plurima
ducum, nobilium, et senatorum.
Nam gregariorum numerum nemo iniverit.

STAUACIUS NICEPHORI FILIUS
AN. I, VEL UT ALII AIUNT MENSE I.

Caeso Nicephoro rex Bulgarorum
caput abscidit, eiusq. compagem osseam
argento auroque affabre exornans
dein habuit pro scypho (heu piaculum!)
in laetis coetibus atque conviviis,
irridens scilicet Romanorum reges
et suae victoriae plaudens magnopere.
Tum et Stauracius in proelio sauciatus,
Nicephori invenustus et simplex filius,
quin immo insipiens et intellectu carens,
brevi superstes, mox vitam amisit,
regni specie, non regno, potitus.

(1) In titulo rubricato scribitur per compendium μθ., nihilque additur; ita ut videatur intel-

ἀπληστίας μάλιστα ἢ ἐλεθρίας
κακῶν ὑπῆρξεν εὐρητῆς τελεσμάτων,
κασιπικαλληγγυον εἰσπραξὴν νόθου
ἐπινοήσας συντριβὴν ὑπικόοις·
καὶ τοῦτο δῆγμα ἢ ἑαυτοῦ κακίας
ὡς ἐκπλῆξ γένοιτο γυῖμα ἢ οἴθε·
ἀνὴρ παλιγκάπηλος ἀφηνεὶς πάνυ
πρὸς τοῦδε κληθεὶς, ἐκβιάζεται λίγην
ἀριθμὸν αὐτῷ ἢ προσόντος χρυσίῳ·
καὶ φάμενον τόν, οὐκ ἀληθεύειν φάνας·
τοίνυν ἐπιθεὶς σὴν κεφαλῇ με χεῖρα
ἄμνυε φησὶ καὶ ταύτης εἰς τόσα·
ὁ δ' ἔδρα βληθεὶς δουλία τὴν καρδίαν,
εἰπὼν δεκάκις χρυσίῳ λίτρας δέκα,
ἃς καὶ κομιθεῖναι γὰρ προστάττει τάχος·
ὡνπερ δέκα δούς, εἶχε λοιπας ὁ κρᾶτωρ,
οὐ δέῃ τοσοῦτε φάμενος σοὶ χρυσίῳ·
οὗτος κατ' ἐχθρῶν ἐκστρατεύσας βεγγάρων
λεηλατούντων δυτικᾶττα χωρία,
μάχην συνῆψε καρτερὰν ἀντιπάλοις·
καὶ πρῶτον εὐτύχησε καὶ βαρβάρων·
εἶτα νικᾶται κτείνεται πρὸς τῇ μάχῃ·
προσκτείνεται δὲ μυριάριθμον στίφος
ἀνδρῶν στρατηγῶν, εὐγενῶν ἢ ἐν τέλει·
ἢ δὲ στρατιᾶς οὐδ' ἀριθμήσαιτό τις.

ΣΤΑΥΡΑΚΙΟΣ Ο ΥΙΟΣ ΑΥΤΟΥ
ΕΤ. Α. ΟΙ ΔΕ ΜΗΝΑ (1).

Τούτε πεισόντος, βεγγάρων ἀρχηγῆτος
τιμὸν κεφαλὴν καὶ λαβὼν τῆσδ' ὀστέον,
καὶ τοῦτο καλῶς σκευάσας χρυσαργύρω,
ἐρχῆτο λοιπὸν ὡς κύλικι, φεῦ μύσας,
ἐν φιλοποσίαις τε καὶ συσσιτίοις,
ἐπιτηγελῶν ἀναξὶ Ῥωμαίων τάχα,
κατὰ κατορθώματι κομπάζων μέγα·
καὶ Σταυράκιος δ' ἐν μάχῃ τειτραμένος
παῖς τις δυσειδὴς ἀφελῆς Νικηφόρος
ἀβέλτερός τε καὶ φρονήσεως ἄτερ
βραχύ τι βιοὺς ἀπολείπει τὸν εἶον,
φαντασίαν σχῶν οὐκ ἀλήθειαν κρατῆς.

ligendus mensis unus. Attamen Zonaras regnanti
Stauracio duos attribuit menses cum sex diebus.

ΜΙΧΑΗΛ Ο ΡΑΓΚΑΒΑΙΟΣ ΕΤ. Β.

MICHAEL RHANCABAEUS AN. II.

- Τ**ούτῳ θανόντος ἀναδείκνυται κράτωρ
 λαμπρὸς Μιχαὴλ τοῦσικλῶν ῥαγκαβαῖος,
 ἀνὴρ τιμίαις χαριεστάτη φύσει,
 χρηστὸς ἡρόπας πράξις τε, καλῶν ἰστία,
 2045. φιλευσεβής τις ἀγαθῶν μυρμηκία (1),
 ὑπέρμαχος κράτιστος ὀρθῶν δογμάτων.
 οὗτος λογάδας ἀρετῆς, λόγος φίλος
 εὐρῶν μοναχῶν ἢ μονῆς Ἁ Στυδίας
 Πλάτωνα Θεόδωρον ἄμ' ὁμογνίω
 2050. Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ καθευργμένους,
 ὡς ποιμνάρχη τῷ σοφῷ Νικηφόρῳ
 μὴ συμμετασχέιν ἀξιούντας μηδὲ δῶκε
 κοινῶν θείας τε καὶ μυστηρίων,
 ἅτ' ἐκ λαϊκῶν εἰς πανύζηλον θρόνον
 2055. τῶν πατριαρχῶν ἀθρόως ἀνηγμένῳ,
 καὶ τοῖσδε λοιπὸν ἱμμένειν ἡρημένους,
 σπεύσας συνάπτει ποιμνίῳ καὶ ποιμνίῳ
 ἀνδρῶν δὲ πολλῶν καινίσαι τὴν μανίαν
 τὴν κατὰ σπατῶν εἰκόνων περιωμένων,
 2060. συσχῶν τινὰς σφῶν σφρηγισίας τ' αἰκίας,
 ἔπισει πάντας εὐσεβεῖν Χριστοῦ τύπον.
 καὶ τινὰ δ' εὐρῶν ἢ μοναχῶν αὖ πάλιν
 τῆς μπτρανάνδρου παρθένης τὴν εἰκόνα
 κακῶς ἀποξέσαντα, φεῦ ἢ μανίας,
 2065. γλώσσης ἀπειστήρησεν εὐθύς ἐνδίκως.
 καὶ Μιχαὴλ δὲ στρατιᾶν συναλίσας
 κατὰ μυσῶν ἔξεισι δηούντων Θράκην,
 καὶ συγκροτήσας τὴν μάχην Φρικαλέαν,
 ἦπταν ἀσπνέγκατο, βούλγαροι νίκην,
 2070. Λέοντος ἦπτης αἰτίαις πεφηνότος,
 ἐξ Ἀρμενίας στρατιᾶς στρατηγέτης,
 ἔρατ' ἱρώτος δριμύτατον τοῦ κράτους.
 συρρήξιος οὖν συμπισούσης καὶ μάχης,
 αὐθαίρετος ῥίψασπις ἔφθη σὺν δόλῳ,
 2075. αὐτὸς τε φεύγων καὶ στρατιᾶν προτρέπων
 αὐτὸν μιμῶδαι προτροπάδην τὴν τρέχειν,
 οὕτω περιέβαλεν αἰσχύνην κράτει.
 ἔπιτ' ἀποστας ἀναζώννυται κράτος.
 καὶ γνοὺς Μιχαὴλ ὁ φιλοχρίστου τρόπος,
 2080. εἰὼν ὑπεξίστατο ἢ κραταρχίας,
 πέμψας τυράννῳ τὰ παράσημα κράτους,
 αὐτὸς δ' ὑπεκστάς, γίγνεται μελαμφόρος.

(1) Ita codex, non μυρμηκία.

Stauracio extincto successit imperator
 illustris Michaël dictus Rhancabaeus,
 vir honorabilis, indoles gratissima,
 vir probis moribus, mitis, honestatis ara,
 et religiosus bonae rei thesaurus,
 rectorum dogmatum defensor optimus.
 Hic cum videret virtute ac litteris
 insignes homines de Studii coenobio
 Platonem, Theodorum, cum fratre suo
 thessalonicensi Iosepho, clausos carcere,
 quia patriarchae sapienti Nicephoro
 communicare prorsus recusabant
 sacra in synaxi atque mysteriis,
 quoniam laicus homo ad eximiam sedem
 patriarcharum subito pervenerat,
 atque in hoc proposito firmiter haerebant;
 curavit statim ut gregem pastori adiungeret.
 Cum vero multi renovare insaniam
 adversus sacras molirentur imagines;
 ipse aliquot captis proenaque coërcitis,
 cunctos ad colendam adegit crucem.
 Monacho rursus quodam deprehenso,
 qui deiparae Virginis imaginem
 male dedolaverat (proh vesaniam!)
 hunc statim lingua merito privavit.
 Deinde Michaël conscripto exercitu
 Moesos adgreditur Thraciam vastantes;
 cumque se horridae pugnae implicuisset,
 vincitur ipse, Bulgari triumphant.
 Iam causa cladis fuit sine dubio Leo,
 Armenia oriundus, dux copiarum,
 et obtinendi sceptri summe cupidus:
 qui calente proelii discrimine
 sponte per dolum parmulam abiecit,
 fugiens ipse copiasque adhortans
 ad suam praecipitem imitandam fugam.
 Sic conciliavit imperio infamiam.
 Postea rebellans purpuram sumpsit.
 At Christi mores imitatus Michaël,
 re cognita, imperio ultro se abdicavit,
 missis tyranno dignitatis insignibus;
 ipseque secedens, fit atratus monachus.

LEO ARMENIUS AN. VII.

Sic iste quidem sceptrum occupavit,
 scævus leo, nova belua ex Armenia,
 alter Hieroboam, vere novellus
 pessimus famulus et fugitivus
 a Salomone domino suo rege
 deficiens structis insuper insidiis;
 immo rebellans, paransque animo
 scelestum bellum nedum apostasiam:
 subdolos homo, iracundus, fallax,
 confovens iram ad obsidendum facinus,
 ad consumendum quos hodie haberet,
 trux vultu, adducto tristis supercilio,
 infidis moribus, varius chamaeleon,
 noxium piorum coctui portentum,
 gravis culparum levium punitor,
 maxime siquis Christi typum coleret.
 In pugnis tamen animosus audax,
 promptus, actuosus, mavortius affatim,
 rei quoque publicae regendae prudens.
 Hic armis sumptis contra Moesos barbaros,
 qui romanas terras incursabant,
 trophaeum insigne post victoriam struxit,
 spoliis opimis, ut aiunt, relatis.
 Iusti praeterea legumque custos
 publicam rem praeclare dirigebat:
 neque venales pretio praefecturas
 vel militares obtulit ducatus;
 neque civiles item magistratus
 viris commisit muneri ineptis;
 sed cum ratione rectoque iudicio
 officia attribuit et procurationes.
 Raptores autem legibus coercuit:
 nam et uxorem viri pauperrimi
 cum summas quidam sibi vindicasset,
 quoniam praefectus haud admissis precibus
 tam scelestum facinus non vindicaverat;
 ipse imperator puniit raptorem,
 praefectum autem officio spoliavit.
 Atque in his quidem laude dignus Leo.
 Sed enim odio sanctarum imaginum
 omnem excessit malitiae limitem.
 Quippe hunc errorem valde amplectebatur,
 in quem incidere fatuco deceptus

(1) Ita codex; cuius vocabuli notionem ab aliis discere studeo.

ΛΕΩΝ Ο ΑΡΜΕΝΙΟΣ ΕΤ. Ζ.

Οὗτω μὲν οὗτος σκῆπτρα λαβὼν κατέχει
 σκαῖος λέων θῆρ ἄλλος ἐξ Ἀρμενίας,
 Ἱεροβοᾶμ ἄλλος ὑπάρξας, νέος 2085.
 κάκιστος ὄντως οἰκίτης καὶ δραπέτης
 ἐκ Σολομῶνος δεσπότης βασιλέως
 ἀποστατήσας καὶ δόλον προσαρτύσας,
 μᾶλλον δ' ἀποστάς καὶ νοσήσας ἐσχάτως
 κακὴν ἐπανάστασιν ἂμ' ἀποστάσει 2090.
 ὕφαλος ἀνήρ, ὀργιλώτατος, φίναξ,
 μῆνιν ἱναύων εἰς φρυκτάρησιν πάθης,
 καὶ καταπυρπόλησιν οἷς ἔδρα χόλον,
 ὄψις στρυγνός τις συννεφῆς τὰς ὄφρυας,
 ἄπιστος ἦθος ποικίλος χαμαιλέον, 2095.
 κακὸν τι τερμέριον (1) εὐσεβῶν στίφει,
 βαρὺς κολαστὴς μικρὰ προσκεκρηκόσι,
 τοῖς προσκυνηταῖς εἰκόνας Χριστοῦ πλεόν·
 πλὴν πρὸς μάχας ἦν γεννάδας τολμπίας,
 θυμωρῆς ὄξυς ἀρείκος καθάπαξ, 2100.
 κοινῶν τε διοίκησιν εὖ ἠσκημένος·
 καὶ γὰρ στρατεύσας κατὰ μυσῶν βαρβάρων
 καταστρεχόντων γῆς ἕρης Ῥωμαίωνος,
 περιφανὲς πρόσωπον ἰστᾶ καὶ νίκῳ,
 λείων μυσῶν θεῖς τὰ καὶ σφᾶς ὡς λόγος· 2105.
 πρὸς δ' αὖ δίκαις καὶ νόμων ἦν τις φύλαξ,
 πράγματα δημόσια καλῶς διέπων·
 οὐ χρημάτων γὰρ ὠνίς ἐθναρχίας·
 ἢ ταγμάτων γε προὔτιθει στρατηγίας,
 ἢ κοινὰς ἀρχὰς πραγμάτων τε φροντίδας, 2110.
 ἀνδράσιν ὑπὴν μὴ πεφυκόσι νέμων·
 πάσας δὲ τιθεῖς σὺν λόγῳ τὸ καὶ κρίσει
 ἀρχαιρείσας καὶ διοικήσεις ὄλων·
 τοὺς δ' ἀρπαγαῖς χαίροντας εἶργεν ἐνόμως·
 καὶ γὰρ ποτ' ἀνδρὸς γαμετὴν πενεστάτης 2115.
 ἢ τινος ἀρπάσαντος εὐγενεστάτων
 ἐπεὶ τιμωρὸς ὤπτο μηδ' ὀλως κλύων
 ὑπαρχος οὕτω πράγματός παρανόμος,
 αὐτὸς δ' αὐτοῦ τὸν βιαστὴν εὐθύνει
 τὸν δ' ὑπαρχον πέσασκε ἢ λειτεργίας· 2120.
 ἀλλ' ἀποδεικτὰ μὲν ὑπάρχει τάδε·
 ἢ δ' αὖ σεβαστῶν μανία κατ' εἰκότων
 ἅπαν ὑπερβέβηκεν εἶδος κακίας
 ἔστειργε καὶ γὰρ ἢ συνεσχέθη πλάνη
 εἰς ἧν περ ἐμώεστωκεν ἠπατημένος 2125.

- πρὸς ἀμονάχων δυσσεβῶπων λαοπλάνων ,
 οἷς μυσταγωγοῖς χρώμενος παραινέταις
 ὡς δῆθεν ἀπόρρητα φράσειν εἰδόσιν ,
 καρποῦ τε ἔσθ' πνεύματος ἡξιωμένοις·
 2130. καὶ τῶνδ' ἀλιτήριος εἶξας τοῖς λόγοις
 ἀνανεοῖ κάκιστα τὴν ἐσθυσμένην
 ἐκ συνοδικῆς ἀποφάσεως πλάνην ,
 καὶ πνεῖ σφοδρὸν τι καὶ λεόντειον τάλας
 κατ' ὀρθοδόξων εὐσεβῶν Χριστῆ φίλων·
 2135. καὶ ποιμενάρχην τὸν σοφὸν Νικηφόρον ,
 τὸν δόγμα' ἀνατρέποντα τὸ βδελυκτεῖον
 τίθησιν ἐξόριστον ἐκβαλὼν Θρόνον
 εἰς Προικόνησον νῆσον ἑλλησποντίων·
 εἰς ἣν διαπόντιος ἦν ἐσταλμένος ,
 2140. καὶ κατὰ τὸν πλοῦν, ὃ τεραστίς λόγος ,
 τῷ πνεύματι γνοὺς τὴν κέλευθον ἀγίας
 Θεοφάνους παύσασθαι ἐνθεὸς λύχνος
 μονῆς προσετός ἢ κατ' ἀγρὸν κειμένης
 θυμιάμασις ἡμμέναις τὲ λαμπάσις
 2145. προῦπιμπεν ὅσον δεξιούμενος μέγαν.
 ὁ δ' ἐκ κελύθου προσκύνησιν ἦν νέμων
 τῷ τὴν προπομπὴν πύτρεπικότε φίλω·
 ὡς εἰκὸς οὐκοῦν θυμασάντων ναυτίλων
 καὶ τινὶ προσκύνησιν εἰπόντων νέμει ,
 2150. ἢ δ' ὅς προαθρῶν, γεννάδα Θεοφάνει
 ὁμολογητῆ καὶ μοναχῶν προστάτῃ
 ἀσκημένων κάλλιστα κατ' ἀγρὸν μέγαν·
 οὗτος κατασχὼν Μιχαὴλ τραυλὸν θῆσειν
 τῶν τινα λαμπρῶν καὶ περιφανεστάτων
 2155. καὶ πρόθεν οἱ φίλων τὲ καὶ τιμωμένων ,
 ἐν φυλακῇ τίθησι καὶ καθεργαζόμενος·
 εἶτα κατακέρκειν αὐτοῦ καὶ μόρον
 τὸν δὲ πυρὸς ἢ μιὰ καρδίαν·
 καὶ τάχ' ἂν ἐξήνυσεν αὐτὸν αὐτίκα ,
 2160. εἰ μὴ βασιλὶς ἐνέτις ἦν ἐνοστάτις·
 ἐπὶ δ' ἀφείθη, καλέσας συνωμότας
 συνίστορας δέσμιος οὗς ἦδαι τάχος ,
 σὺν σφίσι τῷ Λέοντι καττύει λόχον·
 οἱ καὶ κατ' ὀρθρον παραβυσθέντες λάθρα
 2165. τοῖς βασιλείοις Παπῆς συνεργίᾳ
 ἐν κληρικῶν σχήματι καὶ ξιφηφόροι
 ὡς δῆθεν ἀνοίσοντες ἕδρας ὀρθρίας
 σφάττει τὸν Λέοντα τοῖς ξιφιδίοις
 ἐν τῷ νεῷ ψάλλοντα σὺν κληρυσμένοις ,
 2170. θείᾳ τραπίζῃ προσπεφωγῶτα φέβω ,

a pseudo monachis impiis impostoribus
 qui sibi in sacris aderant consiliarii ,
 ceu nempe eventuum arcanorum conscii ,
 et sancti spiritus munere exornati.
 Quamobrem horum instinctus sermonibus
 impius princeps pessime resuscitat
 synodico extinctam decreto haeresim ,
 gravem leoninamque iram spirans
 adversus orthodoxos pios Christophilos :
 et archipraesulem. doctum Nicephorum ,
 qui abominando dogmati resistebat ,
 sede depositum pellit in exilium
 ad Proconesum insulam hellesponticam ;
 ad quam dum navi deportatus ducitur ,
 mirum in cursu contigit prodigium.
 Nam sancti viri cognito spiritaliter
 itinere dius Theophanes, procul licet ,
 qui monasterio praeerat in agris posito ,
 et ture et facibus incensis magnum
 prosequabatur veluti salutans virum.
 Vicissim de nave hic cernuus adorabat
 amicum qui transeuntem se honorabat.
 Igitur nautis iure demirantibus
 et quemnam adoraret sciscitantibus ,
 inclytum, inquit vaticinans, Theophanem
 confessorem et monachorum praesidem ,
 qui sanctum asceterium in agro incolunt.
 Deinde Leo balbum Michaelem
 splendidum virum ex optimatium numero
 quem hactenus amicum in aula habuerat ,
 vincium carceri tradit custodiendum :
 mox etiam immitti animo decernit ipsi
 luendum igne supremum supplicium :
 et sine mora rem transacturus erat ,
 nisi regina coniux intercessisset.
 Ergo hic dimissus vinculis, coniuratos
 advocat , notos sibi rei gerendae socios ,
 quibuscum Leoni statim struit insidias.
 Hi sub auroram introgressi clanculum
 in aulam regiam , Papiac favore ,
 sub clericali veste succinti gladiis ,
 ceu matutinis canticis daturi operam ,
 armis eductis Leonem confodiunt
 psallentem in ecclesia inter clericos ;
 qui territus ad divinum altare confugiens

in eo violentam pertulit necem loco ,
quem violaverat haereticus infelix.

Quae priusquam accideret, hoc visum accidit.

Mater Leonis conspexit per somnium
in blacheruensi templo adstantem sibi
feminam exornatam in regium morem,
quam circumstabat cum decenti ordine
candidatorum manipulus virorum.

Sed pavementum redundabat sanguine.

Insuper audiit dicentem mulierem ;
ut regis matri scyphus ad bibendum
cruore plenus exhiberetur.

Qua talem potum prorsus respuciente ;
mulier respondit, nonne filius tuus
divinum filium meum et me colentibus
plagas imponit praeter fas cruentas ?

Ipsa rogavit igitur regem filium
scelus ut omitteret, nequid mali accideret ;
verum hic maternis haud paruit monitis.

MICHAEL BALBUS AN. IX.

Sic interfecto, ut diximus, Leone ;
Michaël balbus procedit imperator,
qui pedes adhuc pedicis conclusos
gestans, ad regium devenit fastigium :
statimque ad magnam progressus ecclesiam
ab archipraesule stemma regni accipit.
Hic sui trahebat generis originem
urbe ex Amorio phrygia in provincia,
genitus infimis sine re parentibus.
Ipse vir nequam, haereticus, fidelium
pestis, et carnifex partis orthodoxae ;
secta tam varius quam corium pardaleos,
alter quin adeo discolor chamaeleon,
haereticorum omnigenae malitiae
cinnus atque colluvies abominabilis,
Athinganis christomachisque favens,
ac Sadducaeis potissime tristissimis,
aliisque insuper sectis haereticis ;
sabbata observabat et neomenias,
futurae vitae bona et resurrectionem
et prophetas omnes irridebat ;
daemonas prorsus nullos esse putabat ;
Iudam dicebat esse laude dignum ;

ἐκτὶ βιαίως τὸν βίον λελοιπότα,
ἐνθα περ ἐξέβρισιν ἀσεβῶς τάλας
πρὶν ἢ δὲ ταῦτα συμπεσεῖν, ὥπται τάδε·
ἔδοξε μῆτρὶ τῆς Λέοντος κατ' ὄναρ
ναῶν βλαχερνῶν εἰσδύσαν παρεστάναι 2175.
γυναῖκα καταδρεῖν κοσμίαν βασιλίδα
λευχεινυῖσιν ἀνδράσι τιμωμένῳ,
δορυφορεμένῳ τὲ σὺν εὐταξίᾳ·
τὸ δάπεδον δὲ πλήρες αἱμάτων ἐλέπων·
πρὸς δ' αὐτὴν ἀκοῦσαι τῆς δορυφορεμένης 2180·
σκυῖος λεγούσης μῆτρὶ τῆς βασιλίδος
νεμῖν πιεῖν αἱμάτος ἐμπεπλησμένου·
πόσιν δὲ τῆςδε παντελῶς ἀρνεμένης,
γυναῖκα φάναι, σὸς δὲ παῖς οὐχ αἱμάτων
υἴον θεόν με προσκυνοῦντας κἀμέ γε 2185.
τίθεισι πλήρεις μαστιγῶν παρανόμως ;
ἰδέτο παῖδος τοιγαροῦν στεφφόρος
λῆξαι μανίας μὴ κακόν τι καὶ πάθη·
ἀλλ' ἦν ἀπειθῆς μητρικαῖς συμβεβηλίας.

MIXAHA O TPAYAOΣ ET. Θ.

Οὕτω σφαγέντος τῆς Λέοντος, ὡς ἔφην, 2190.
τραυλὸς Μιχαὴλ ἀναδείκνυται κράτωρ,
ἔτι σιδήρῳ τοὺς πόδας καθιρηγμένος
ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς αὐτοκράτωρ·
εἴτ' εἰς μεγάλην προσδραμῶν ἐκκλησίαν 2195.
παρ' ἀρχιεπίσκοπον γίνεται στεφφόρος·
ἄνωθεν οὗτος εἴλκε σιρὰν τῆς γένεος
ἐκ Φρυγίας μὲν, ἄστεος δ' Ἀμορίου,
ἐκφυῖς πενιχῶν ἀπόρων τε πατέρων,
ἀνὴρ ἀποφράς δυσσεβῆς πιστῶν λύμη, 2200.
βαρὺς τιμωρὸς ὀρθοδοξούντων μέγας,
πάρδαλις ὅσον ποιικιλόχρους σέβας,
ἄλλος χαμαιλίων τις ἀμείβων χροίας,
τῆς αἰρετικῶν παντοδαπῆς κακίας
πανσπερμία τις παμμυγῆς ἐδελυκτία,
ἀθιγγάνοις τὲ καὶ χριστομάχοις φίλος, 2205.
σαδδουκαίοις μάλιστα τοῖς τρισαθλίοις,
ἄλλῃ τε λοιπῶν αἰρετικῶν φρατρία,
ἔσπεργε τὰ σάββατα καὶ νεμνίας·
μέλλοντ' ἀγαθὰ καὶ πάλιν δρόμος βίον,
καὶ τῆς προφητῶν δέουσε τὸ στίφος 2210·
οὐκ ὥστ' εἶναι δαίμονας τὸ παράπαν,
τὸν Ἰούδαν ἔφασκεν εἶναι δεκτόν,

2215. μὴ καὶ καιρὸν ἐκτελεῖσθαι κατ' ἔθος
 πάσχα τὸ σωτήριον ἀπεφλυῶρει·
 πορνείαν ὀνόμαζεν οὐχ' ἡμαρτίαν,
 οὐτ' ἄλλο κακῶν, φιλόπονος καρδία·
 θεῖον τ' ὀμνύναι τῶ ὄλων παρεγγύα
 ἵως μὴ τρισυπόστατον ὑμνῶν τριάδα·
 οὗτος βαρὺς ἐπνευσεν εὐσεβῶν μέρει·
 2220. καθυποβαλὼν αἰκίαις σφᾶς ἀρχαίαις
 καὶ φυγαθείαις καὶ τελευταῖον μόροις
 ὑπὲρ σεβαστῶν προσκυνιτῶν εἰκόνων·
 πρὸς τοῖσδε καθύργγυσι φωστῆρας δύο
 Εὐθύμιον Σάρδειων σὺν Μεθοδίῳ,
 2225. τύπτει τ' ἀφειδῶς μαστιγῶν πολλῶν ἑάρει·
 ὧν Εὐθύμιος εὐψύχως φέρων πόνους
 ἐναποθνήσκει ρασάνοις λαβῶν στέφος·
 καθύργγυται δὲ Μεθόδιος μακρόθεν.
 Ἄνακτι τῷδε Θωμᾶς τις ἀποστάτης
 2230. ἐπιφωκίαις ὄπλοις τὴ καὶ βάρει στόλῳ
 πορῶν ἐδήει τὰ περίξ Βυζαντίδος·
 καὶ τοῦτ' ὅπῃ μῆκιστον οὐ καλῶς ἔδρα·
 ὅμως δίκλῳ ἔτισε συσχεθεῖς τάλας
 διπλοῦν ὑποστάς ὧν ἔδρασε τὸν μόρον·
 2235. Τούτῃ κρατοῦντος, ἀγαρηνῶν τι γένος
 οἰκιστὴν ἰσχυρὸν δυτικῶν Ἰβηρίαν,
 ἀρχῆν προσῆλθεν ἀξιούσιν ἀποικίαν
 σφίσι παρασχεῖν εἰς τίνα θεῖσθαι τόπον.
 τῷ δὴ κατ' αὐτοὺς ἰστινωμένῃς τόπος
 2240. καὶ μὴ σθένοντος σφῶν φέρειν συνοικίαν·
 καὶ πειθεταὶ φύλαρχος αὐτῶν τοῖς λόγοις,
 καὶ τοῖσδε λαβῶν ἐξέπλευσε σὺν στόλῳ
 λαφυραγωγῶν πυρπολῶν νήσους ὅλας,
 καὶ πειρατικῆς ἀνασιμωπῶν ναυτίας·
 2245. ἐπεὶ δὲ καθώρμισε τριήρεις Κρήτη,
 τὸ πάμφορον δ' ἐβλήθη νήσους καὶ θεῖσθαι
 εἰς κρᾶσιως ἔχουσαν ἄλλων θ' ἑσρίαν,
 φλέγει μονωθεῖς πάντα πυρὶ τὸν στόλον·
 καὶ τῷ κατ' αὐτὸν ναυτικοῦ πεφλεγμένῃς
 2250. καρδίαν οὐχ' ἥκιστα καύσειας στόλας
 καὶ γαμετῶν καὶ φιλάτων μεμνημένῃς,
 νῦν ὑμῖν ὧδε χῶρος εἰς κατοικίαν
 γάλα μέλι ῥέουσα γῆ τις ἀντίθη,
 ἥνπερ κατοικησατε συσχόντες φίλοι
 2255. καὶ φίλτατα κτήσισθε γῆμαντες τάχα·

praeter suum tempus paschalem ritum
 a nobis celebrari blaterabat ;
 scortationem negabat in culpis ponere
 vel quicquam esse mali furiosus homo ;
 Deum sic iurare summum suadebat ,
 tamquam trium hypostaseon non sit trias.
 Hic molestus erat partibus orthodoxis ,
 quas cruciatibus diris exercebat ,
 nec non exiliis et supremis suppliciis
 propter augustarum cultum imaginum.
 Praeterea comprehendit insignes duos ,
 Sardium epum Euthymium cum Methodio ,
 multoque et gravi verberare caecidit.
 In his Euthymius fortiter dolores ferens
 stemma lucratus moritur in cruciatu ;
 Methodius remotum in carcerem ablegatur.
 Regnanti huic Thomas rebellis quidam
 hostis exortus , armis et classe gravi
 cunctam Byzantii diripiebat viciniam ;
 idque permulto malum duravit tempore :
 sed ad extremum captus infelix Thomas
 factorum suorum duplam persolvit poenam.
 Sub hoc item rege , Agarenorum quaedam
 tribus occiduam incolens Iberiam
 principem suum precibus fatigabat
 ut se in coloniam duceret ad alias terras ,
 quoniam arctiore nunc habitabat loco
 qui iam non caperet incolarum numerum.
 Paruit tribulium princeps sermonibus ,
 impositoque in navibus populo
 insulas coepit depraedari , incendere ,
 mareque opplevit piraticis navigiis.
 Cumque appulisset ad Cretam triremes ,
 miratus insulae uberem naturam ,
 temperiem aëris , commoditates ceteras ;
 remotis arbitris , classi subiecit ignem.
 Post id, quum socia turba dolore arderet
 haud minus quam incendio flagrabant naves ,
 propter uxorum ac pignorum memoriam ;
 nunc , ait princeps , vobis heicest manendum
 in regione quae lacte et melle fluit ;
 quam ut occupetis , oro vos , amici ,
 ductisque uxoribus pignora procreetis.

Tempore ex illo Ismaëlis populus
fortiter insulam eiusque arces tenuit.

THEOPHILUS MICHAELIS FILIUS AN. XII.

Mortali Michaël vita discedens
imperium filio tradidit Theophilo;
qui religione a pueris imbutus prava
paternae visus est potentiae simul
haereseosque heres et successor:
immo copioso regioque modulo,
ut in proverbio est, patrem superans,
impietatis suae fervidum furorem
contra cultores imaginum spirans.
Ceterum iuris incorrupti tenax
iustarumque legum custos erat;
cuiusce rei proferam testimonia.
Illustris vir imperatricis frater,
nomine Petronas, dignitate drungarius,
ad versus vicinam feminam iniurius erat:
dum extruendis altius cubiculis
illius domum detrimento adficeret.
Mulier igitur regem invocavit,
qui iussit a Petrona damnum refici.
Hic de sua nihil remisit iniustitia.
Accessit ergo ad regem mulier iterum,
contra drungarii vim cpostulans,
suamque iniuriam clamitans quæsta est.
Tunc rex submissis qui rem cognoscerent,
ubi Petronam crimini affinem scivit,
flagris in eum rite animadvertit,
et sic punitum publice in urbe exposuit:
tum aedificium a fundamentis subruit,
iussitque feminae materiem attribui.
Insuper onerariam plenam mercibus
navem conspicatus e regia domo,
quae nuper a mercando reversa fuerat;
ut hanc reginae coniugis esse aūdiit,
ipsam cum mercibus igne consumpsit;
quia reges, inquit, haud decet mercari
nec dardanariorum vitam sequi;
sed privatorum id conditioni relinquere,
ut hinc tuenda vitae copiam habeant.
At quantum iusti fervidus amans erat,
tantundem gravis iracundusque erat

ἐκ τοῦδε λοιπὸν Ἰσμαὴλ ἰσχυρὸν γένος
νῆσον κατέσχον καὶ τὰ τῆ νῆσος κρήνη.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ Ο ΥΙΟΣ ΛΥΤΟΥ ΕΤ. ΙΒ.

Ο Μιχαὴλ δὲ τὸν βίον καταστρέφει
λιπὼν τὸ κράτος πατρὶ τῷ Θεοφίλῳ
σέβας μὲν οὐ τρέφοντι καλὸν ἐκ νέος,
ἀλλὰ πατρῷας δυσσεβείας καὶ κρήνης
ὄφθάντι κληρούχῳ τὲ καὶ διαδόχῳ,
μᾶλλον δὲ πολλῶ καὶ βασιλικῶ μέτρῳ
νικῶντι καθά φασι τὸν φυτοσπόρον
τῆ δυσσεβείας διασῶρῳ μανίᾳ,
ἦν προσκυνηταῖς ἐμπνέων ἦν εἰκόνων.
στάθμη δὲ δίκης ἀρρίπῳυς πεφυκότι,
καὶ τῆ νόμων φύλακι τῆ εὐ κειμένων
καὶ τῶνδε μαρτύριον ἂ μέλλω φράσειν.
λαμπρῶν τις ἀνὴρ σύγγονος βασιλίδος
κλήσιν Πετρωνᾶς δραγγάριος ἀξίαν
ἐργειτόνων γύναιον εἰκοῦν ἠδίκηι
τῷ τὰς διαίτας τῆ δόμων ὑψοῦν μέγα
τῷ δωματίῳ προξενεῖν τοῦδε βλάβλῳ.
ὁ καὶ προσῆλθε βασιλεῖ τούτε πῆρι.
ὁ δ' αὖ κελεύει Πετρωνᾶ λύσαι βλάβλῳ.
ἀλλ' οὗτος αὐθις ἀδικῶν οὐκ ἀνίει.
πρόσεισι γυνὴ τῷ στεφφῶρῳ πάλιν
καταβοῶσα τῆ βίας δραγγαρίῳ,
τὴν ἀδικίαν ἐτραγῶδεῖ σὺν νόοις.
στύλας βασιλεὺς ἐξετάζει τὴν δίκλῳ,
καὶ γνοὺς Πετρωνᾶν ὑπόδικον αἰτίαις
αἰκίζεται μάστιξιν αὐτὸν ἐνόμῳς,
καὶ σπλιτεύει φανερώς ἐν τῇ πόλει,
καὶ συγκατασπᾶ τὰς διαίτας ἐκ βιάθρων
καὶ τῇ γυναικὶ τὰς ὑλας διανέμει.
καὶ φορτίδα δὲ τῆ ἀργαρίμων πλέαν
ιδῶν προκύψας ἐκ βασιλικῶν δόμων
ἐξ ἐμπορίας καταράσαν ἀρτίως
καὶ βασιλίδος τυγχάνειν γνοὺς φορτίδα
ἐμφορτον αὐτὴν τῷ πυρὶ καταφλέγει,
μὴ δέιν βασιλεὺς ἐμπορεύεσθι λέγων,
μητ' οὖν παλιγκάπηλον ἀνύτει βίον.
μοίρα δὲ ἰδιώτιδι ταῦτ' ἀφίνασι,
ὡς ἂν ἀφορμας συμπρίζονται βίῳ.
ἀλλ' ὡς δικαίῳ διάπυρος ἦν φίλος,
οὕτως ἐπαχθῆς καὶ δύσοργός τις λίαν,

2260.

2265.

2270.

2275.

2280.

2285.

2290.

2295.

- τιμωρὸς ὑπὸν εὐσεβεῖν ἡζημένοις.
 ἐλύττα κ' γὰρ κ' σπητιῶν εἰκότων,
 2300. κ' προσκλυτὰς ἱερῶν μορφωμάτων
 ἀνδρας ἁγίους ἀγγελικούς τὸν βίον
 ὡς δυσμενεῖς τε δυσσεβεῖς στυγητέες
 πάσαις ἐκάκῃ τῆδ' λυπηρῶν ἰδέαις,
 2305. μὲν προκλίπων εἶδος ἀπανθραπείας,
 ἠκίζεν' ἀπήλαυνε κατεπυρπόλει,
 εἰρητῆ ζοφώδει κατέκλειε δισμύεις,
 βυθίοις ἐδίδοε κ' μακραῖς κακσχίαις,
 ἔστιζεν ὄψεις, ὡ ξένης τιμωρίας.
 κ' ταῦτα ποιῶν ἐκμανῶς σατὰν λάτρεις
 2310. αὐτῆ δοκῶν ἦν τὰ θεῶ πράττειν φίλα,
 ἢ κ' λατρείαν τῆδε δεκτὴν προσφέρειν,
 ἢ φησι Χριστὸς ἐν λόγοις εὐαγγελίοις
 ταῦτ' ἄρα πλείστους ἐνθῶς ἠνδρισμένους
 κ' χριστομάχον τοῦδ' ἐλέξαντας πλάνω
 2315. μόρῃ παραδούς μάρτυρας ἐπειργάκει
 ἄλλοι δ' ἐναπέμειναν ἀλείπται βίω,
 οἷς Μεθόδιος συνάρημος τυχεῖν
 κ' Θεοφάνης σωφρόνως σιγηματίας,
 κ' ζωηράφος Λάζαρος καυθεῖς τὰς χεῖρας,
 2320. αἷς εὐχερῶς ἔχραφον εἰκόνας πάλιν.
 Θεόφιλος σχεῖν σύζυγον βίβη θέλων
 κοινωνὸν ἅμα τῷ κράτους κ' τῷ λέχους,
 χορὸν συνῆξε παρθένων πελλαχίδων
 καλῶν ἁπασῶν, ὅσιν εὐπρεπεστάτων
 2325. ἐν αἰσπερ ἐξέλαμπε τῷ ἄλλων πλείον
 οἷος σελήνης πλοσιφαοῦς τις κύκλος
 σώματος ὄρα λαμφοτότητι τῷ γένει
 κ' μαρμαρυγαῖς τῷ λόγων Εἰκασία
 χρυσοῦν τι μῆλον ἀμίλει φέρων ἀναξ
 2330. περιπολῶν ἦν τὸν χορὸν τῷ παρθένων
 μνήστρον σκοπῶν δούναι τι τοῦτο φιλότατη
 ὡς οὖν θεῖται παριῶν Εἰκασίαν,
 κάλλος περιττοῦ θαυμάσας κόρην, ἔφη
 2335. δὲ γυναικὸς φαῦλα πάντ' ἀπερρύνη
 ἢ δ' ἤρμ' ἀντίφασεν εὐστόχως ἄγαν,
 ἀλλ' ἐκ γυναικὸς πηγάζει κ' βελτίω
 ὁ δ' αὖ παρῆλθε θαυμάσας τὴν παρθένον
 κ' δούς τὸ μῆλον παρθένω Θεοδώρα
 χρεῖαν ἐχούση πατρίδα παφλαγονίαν
 2340. πλὴν εὐπατριδῶν πατέρων κατηγμένη
 κοινωνὸν αὐτὴν ἄγεται κράτους λέχους,

adversus verae religionis adsecclas :
 sacrarum etenim odio imaginum
 imbutus, quicumq. his adhibebant honorem,
 sanctos vitaeque angelica viros praeditos,
 velut hostes, impios, abominabiles,
 omni adfligebat molestiarum genere,
 nullam omittens saevitiae speciem.
 Cruciabatur igitur, pellebat in exsilium,
 urebat, caeco vinctos tenebat carcere,
 mergebat aquis, longis urgebat poenis,
 faciem compungebat (o supplicium novum !)
 Quae patrans hic furiosus satanicola,
 sibi videbatur rem Deo acceptam facere
 ipsique gratum exhibere famulitium,
 ut ait Christus in sermone evangelico.
 Sic ergo plurimos decertantes fortiter,
 scelestamq. huius arguentes haeresim,
 morte damnatos efficiebat martyres.
 Aliquot tamen martyrii hortatores
 supervixerunt, in quibus Methodius,
 Theophanesq. honesto compunctus stigmate,
 et pictor Lazarus qui perustis manibus,
 belle tamen rursus pingebat imagines.
 Iam Theophilus adpetens vitae sociam
 imperii simul torique participem,
 chororum undecumque collegit virginum,
 quarum etsi nulla non erat formosissima
 inter has tamen magis emicabat,
 qualis est lunae cumalatus orbis,
 venusto corpore et generis splendore
 sermoisque etiam dignitate Icasia.
 Aureum ergo pomum manu gerens
 chororum virgineum rex circumibat,
 ut hunc gratissimae daret arrhabonem.
 Ut autem vidit in transitu Icasiam,
 formam eximiam mirans puellae, ait ;
 cuncta obvenere mala per mulierem.
 Illa submisit, sed prudenter admodum,
 atqui ex muliere meliora manant, ait.
 Rex admiratus virginem, praeteriit ;
 pomoque tradito virgini Theodora
 patriam quidem habenti Paphlagoniam,
 sed de patriciis genitae parentibus,
 hanc simul imperii torique participem

fecit, praeterita ut iam dixi Icasia :
 quae ubi mundanum non est adepta sceptrum,
 terrenique regis nuptiis excidit,
 spiritalem et omnium regem sponsum
 lucrata est et caelestis regni sortem.
 Monialis enim condito monasterio,
 in hoc se exercuit litteris dans operam;
 eiusque extant pleni lepore libri.
 At imperatrix, inclytum Dei donum,
 sacras imagines clanculum colens,
 servabat reverenter in arca conditas
 insanum odium coniugis declinans,
 quo cultores imaginum prosequeretur.
 Quumque illa aliquando has ipsas coleret,
 homuncio quidam Thersite deformior
 dementi mente praeditus et insipiens,
 regii palatii ludricum ludibrium,
 rogavit adstans; quid hae sunt o Mana?
 hoc enim nomine reginam appellabat.
 Illa pure respondit, sunt pulchrae pupae.
 Protinus ad regem illinc cursu concito
 homuncio ille venit pro more suo.
 Rex sciscitatur undenam ipse veniat;
 vesanus illinc sese redire ait,
 et reginam possidere pulchras pupas.
 Rex pupas intelligens esse imagines,
 ira inflammatus pergat ad reginam,
 eamque obiurgat compellans verbis asperis.
 Ipsa cavillatorem decipiens improbum,
 ait se in speculo contemplantem spectra,
 formam suam appellasse puparum nomine.
 Sic elocuta regis extinxit iram.
 Rex hic Theophilus saepenumero
 tum per se ipse tum per duces bellicos,
 quos multos habuit forti animo praeditos,
 Manuelem praesertim ac Theopobum,
 feliciter bellavit cum hostium caede.
 Ambo enim erant dextri fortesque,
 neminique cedebant suorum temporum
 strenuitate vel arte imperatoria.
 Ipse Theophilus liberalem manum
 munificamque omnibus porrigebat.
 Quare etiam hospitium splendidum magnum,
 ad peregrinos excipiendos extruens

τὴν Εἰκασίαν παραβλέψας ὡς ἔφλω·
 ἢ μὴ τυχοῦσα κοσμικῆς σκηπτεχίας
 οὐ νυμφίς τε γηγενοῦς βασιλῆως,
 2345.
 πλετεῖ νοπτόν παντάνακτα νυμφίον,
 καὶ βασιλείας οὐρανῶν κληροχίαν·
 μονάσασα δὲ καὶ μονὴν διημαμένη,
 ἠσκέειτ' ἐν αὐτῇ προσλαλοῦσα ταῖς βίβλοις,
 ἢς μιστὰ συγγράμματα χάριτων ἔφυ.
 2350.
 Ἡ δὲ βασιλὶς ἢ Θεοῦ Θεῖα δόσις
 στέργουσα κρύβδω εἰκόνας σεβασμίας
 κατεῖχεν ἔνδον εὐλαβῶς κίβωτις,
 μανίαν ἐκκλίνουσα ἔ συνενίτε
 ἦν περ προσῆγε προσκυνηταῖς εἰκότων·
 καὶ δὴ ποτ' αὐτῆς προσκυνούσης εἰκότων,
 2355.
 αἰσχίον ἀνδράριον αὐτοῦ θεοσίτε
 παράφορον νοῦν καὶ παρακεκομμένον
 ἀνακτόροις ἄθυρμα ψυχαγωγία,
 ἠρώτ' ἐπιστάν, τί τάδ' ἐστὶ ὧ μάνα·
 οὕτω γὰρ ἰονόμαζε τὴν βασιλῖδα,
 2360.
 ἢ δ' ἀφιλῶς εἶρηκε, καλὰ νινία·
 ἐκείθεν οὖν ἔδραμε πρὸς βασιλέα,
 ἐκείνο τ' ἀνδράπιον ὡς εἰθιστό οἱ·
 ὁ δ' ἠρώτο ἐξ ὅτε περ ἦκεν καὶ πόθεν·
 τόδ' ἐκμάνας ἔφκω ἦκεν ἐνθάδε,
 2365.
 καὶ τήνδε καλὰ προσκεκτήσθαι νινία·
 συνεῖς βασιλεὺς εἰκόνας τὰ νινία,
 θυμοῦ πνέων ἄπεισι πρὸς βασιλῖδα
 καὶ λαιδορεῖται καὶ καθικνεῖται λόγοις·
 ἢ δ' ἦν σοφιστὴν ἀπατάσσα κακίας,
 2370.
 τὰς ἐν κατόπτροις ἐμφάσεις λέγασά πως
 μορφῆς ἐμῆς ἰδεῖν τε φράσαι νινία·
 οὕτω θυμοῦ σβέννυσιν εἰποῦσα φλόγα·
 οὗτος βασιλεὺς Θεόφιλος πολλάκις
 καὶ δι' ἑαυτοῦ καὶ στρατηγῶν ταγμάτων
 2375.
 ἄλλων τε πολλῶν ἀνδρῶν εὐκαρδίων,
 Μανσὴλ δ' οὐχ ἦκιστα καὶ Θεοφόβος,
 μάχας κατώρθος κτινύων ἀντιπάλους·
 ἦστίλω γὰρ ἄμφω δεξιῶν ῥωμαλῶ
 καὶ ἔ σφᾶς οὐδὲν λειψομένω
 2380.
 εὐανδρίας τε καὶ καλαῖς στρατηγίαις·
 καὶ χεῖρα δ' εἶχε φιλότιμον πλεσίαν
 εὐεργετικὴν φιλόδωρον εἰς ὄλους·
 ὅθεν ξενῶνα καὶ φαινὸν καὶ μέγαν
 2385.
 εἰς ἀνάπαυμα ἔ ξένων ἀπαρτίσας

- κλῆσον ἑαυτοῦ τῷ δομήματι νέμει,
 οἶκον γυναικῶν ὄντα τὸ πρὶν ἀσέμων·
 ἤττιπο δ' οὐδ' ἐν ἀφροδισίων σφόδρα
 τῇ σωφροσύνῃ προστετικῶς ἐκτόπως·
 2390. Ἀλεξίῳ δὲ τῷ Μωσῆι τοῦ παύλου
 ἐξ ἀρμενίων κρηνιτῶν λαμπροῦ γένους
 ἀνδρὶ στρατηγῷ γεννάδα ῥωμαίων
 κτ' χαρίτων ὅψιν ἠγλαϊσμένῳ
 Μαρίαν συνώκισε τὴν θυγατέρα,
 2395. τιμήσας αὐτὸν ἀξίᾳ τῇ καισάρων·
 καὶ σὺν στόλῳ πέπομφε πρὸς Λογγιβάρδους·
 φθονομένους δὲ τοῖς κατ' αὐτὸν ἀνδράσι
 καὶ τῷ βασιλεῖ γ' ἐνδιαβεβλημένους,
 διαβολῶν σύζυγος ἦν ζῶσα λύτις·
 2400. ἐπεὶ δ' ἐκίνη κατέλυπε τὸν βίον,
 εὐθὺς περιφάνειαν ἐκλιπὼν βίος,
 καισάρως ἀξίαν τε, συγγενίς, φίλος,
 ἄλλα τε πάντα καὶ πλείον τύρβῳ βίος,
 2405. τὸ κτ' Χριστὸν ἀμφιέννυται ῥάκος,
 καὶ τρίχα καρπὸς τὴν μονὴν ὑπεσιδύσας
 ἦν αὐτὸς ἀνήγειρε τὴν Ἀνθεμίς·
 ἐν ἣ μονάζων καταλύει τὸν βίον.
 Τοῦ δ' Ἀμορίος πατρὶδος Θεοφίλου
 ταῖς ἀγαθῶν στρατιαῖς ἠλωκότες,
 2410. ἀπειραριθμητὴς δὲ κτανθέντος στίφους
 καὶ πλῆθος ἠλω μυριάριθμον τότε
 ἀχθὲν δορυάτων αὐτοῖς βαρβάροις,
 ἐν οἷς στρατηγοὶ τ' ἐκίθη ταγμάτων
 2415. δεκάς τετραπλῆ (1) σὺν ἀπλῇ ξυνορίδι,
 οἱ μαρτύρων εὗραντο καὶ στίφη τέλος·
 ὧν περ χάριν πέπομφε πρὸς βίους ὁ κράτωρ
 ἀπαγγελοῦντας τῷ κρατοῦντι Περσίδος
 δοῦναι λαβόντα λύτρα τὴν λύσειν σφίσι
 κεντηνάρια πρὸς τέτρασι δις δέκα·
 2420. ἀλλ' οὐ προσέσχεν ἀκοὴ φαύλη λόγοις·
 ὅθεν βασιλεὺς ἐκτακίς μακρῶν λύτρων
 νοσήσας ἀπέρρηξε κακῶς τὸν βίον·
 πολλα δειθῆεις συζύγους τ' ἐν τέλει
 2425. καθαιρίσει στέργοντας τ' εἰκονισμάτων
 τὸν Ἰωάννην λύκον, οὐχὶ ποιμένα,
 ἰᾶν καθέδραν κατέχων ἐκκλησίας.

(1) Cod. τετραπλῆ.

suimet aedificio nomen indidit,
 quod antea fuerat scortorum lustrum.
 Nec rei venereae prorsus erat obnoxius,
 sed castimoniae studebat mirifice.
 Alexio autem cognomento Moseli
 ex armeniorum Crinitarum claro genere,
 strenuo viro et duci magnanimo,
 et venustate vultus exornato,
 Mariam filiam nuptiis copulavit,
 addito honore tituli caesarei;
 misitq. cum classe contra Longobardos.
 Sed enim invidente comitatu,
 atque apud regem calumniantem Caesarem,
 uxor dum vixit calumnias dispulit.
 Sed postquam illa vitam deseruit,
 statim Alexius mundi se pompa abdicans
 caesarea dignitate, propinquis, caris,
 profanique omni tumultu saeculi,
 pauperem Christi exemplo saccum induit,
 coenobiumque tonsa coma ingressus est
 Anthemii scilicet quod ipse contruxerat,
 ibique monachus vitae confecit cursum.
 Exin Amorjo Theophili patria
 Agarenorum capto exercitibus,
 innumerabilis turba gladio periit,
 aliaque plurima servituti addicta
 ad barbaros iure belli abacta est:
 atque in his erant legionum duces
 illic bellantium quadraginta duo,
 qui etiam martyres denique evaserunt.
 Hos ut redimeret rex legationem misit
 significantem Persidis tyranno
 ut hos dimitteret acceptis redimiis
 centenariis quatuor cum viginti.
 Sed verba respuerunt aures barbarae.
 Quare imperator longo macroro adfectus,
 contracto morbo misere abruptit vitam,
 uxorem atque optimates valde exorans
 ut abolendas curarent imagines;
 atque ut Iohannem lupum, non pastorem,
 ecclesiae cathedram retinere sinerent.

MICHAEL THEOPHILI FILIUS
CUM THEODORA MATRE, RURSUSQUE SOLUS.
SUMMA ANNORUM XXV.

ΜΙΧΑΗΛ Ο ΥΙΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΣΥΝ ΤΗ
ΜΗΤΡΙ ΘΕΟΔΩΡΑΙ ΚΑΙ ΑΥΘΙΣ ΜΟΝΟΣ.
ΟΜΟΥ ΕΤ. ΚΕ.

Postea cum filio regnat Theodora
quae pacis reddidit imperio donum.
In primis enim exsules reduxit,
quique tenebantur vinculis emisit liberos,
persecutionis cursum omnino inhibens,
Mox properavit cultui proponere
sacras ac venerabiles imagines.
Deinde eiecto de sede Iohanne
illi Methodium digne substituit,
quo praesidente orthodoxis partibus,
augustarum imaginum fieret restitutio,
casque publice populus adoraret.
Tunc imperatrix episcoporum coetum
nec non sapientium hieromonachorum,
enixis precibus pro defuncto coniuge
oravit, ipsis ut intercedentibus
Deus Augusto Theophilo culparum
errorisque haeretici veniam concederet
misericordia flexus ceu mitis dominus.
Horum reapse precibus aures praebens
Theophilum misericors clemensque Deus
ceu quondam Manassem salute dignatus est.
Interim is qui sede merito exciderat
planus Iohannes in monasterio degens
Christi matrisque eius imaginibus
forte deprehensis oculos furiosus eruit.
Quo audito scelere inclyta regina
zeli vicissim flammis cor perusta
impio pupillas excuti oculorum
iusto talione protinus imperavit.
Verum quorundam prohibita consiliis,
mittens armatos scutica ministros,
multis verberibus corpus illi contudit.

(1) Hunc merito recenset inter Graecorum
errores Allatius in tractatu de lib. eccl. Graecor.
p. 117. sqq. citatque falsae sententiae auctores
synaxarium, Nicephorum, Zonaram, Constanti-
num Manassem, Gennadium, aliisque anonymos;
quibus nunc accedit Ephraemius. Perniciosum er-
rorem ego ipse nuper refutavi in adnotationibus

Εἵτα κραταρχῆ ἔκράτες Θεωδώρα
σὺν παιδὶ βραβεύσσα γαλήνης δόσιν·
ἥς πρῶτον ἔργον κατάγειν τοὺς φυγάδας
τούς τ' ἐν φυλακαῖς ἐκλύειν καθεργημένους, 2430.
νῆμαι τὲ παύλαν ἔδιωγμοῦ κατὰ παξ-
μῆ δ' ἀναστήλωσιν ἑσπευθε δρᾶσαι
ἔἰρων τε προσκυνητῶν εἰκόνων
εἵτα κατάγει ἔθρονος Ἰωάννου,
ἀντιστάγει δὲ Μεθόδιον ἀξίως, 2435.
οὐ προσστατῶντος ἑρθεδόξων ἔστιφες
καθ' ἰδρῦσις γένοιτο σεπτῶν εἰκόνων
εἰς τοῦμφανῆς τε προσκύνησις τοῖς ὄλοις·
τόθ' ἡ βασιλὶς ποιμεναρχῶν παρθύος
πρὸς δ' αὐτῶν λογάδων ἐνθέων μονοτρόπων 2440
δεῖται λιπαρῶς ἔξυκνεῖτε χάριν·
ὡς ἂν ὑπὸ αὐτοῖς διαλλακταῖς εὐχέταις
θεὸς βασιλεῖ Θεοφίλω πταισμάτων
ἔχρηστομάχης ἔπλάνης λύσιν νέμοι
συζηνομησίας ὡς συμπαθῆς δεσπότης 2445.
ἔχ τῶνδε προσχων ταῖς λίταις εὐξαμένων,
οἷα θεὸς φίλοικτος εὐσπλαχνος φύσει
ὡς πρὶν Μανάσσην ἀξιοῖ σωτηρίας (1)·
ὁ δ' ἐνδίκως ἔκπτωσιν ὑποστάει θρόνος
γόνος Ἰαννῆς ἐν μονῇ περὶ διάγων 2450.
Χριστοῦ τε μητρὸς τοῦδε λαβὼν εἰκόνας
ὄμματ' ἀπειμαύρωσε τῶνδ' ὁ μαινόλης·
ὅπερ μαθούσα βασιλὶς τρισολβία
ζήλα φλεχθεῖσα τῷ πυρὶ τὴν καρδίαν
τοῦδ' ἐκκοπήναι τὰς κόρας ἔδμμάτων 2455.
εἰς ἔκτισιν ἐνδίκων εὐθύς ἤξις,
ὄρμηδες δ' ἀνείρχθη ταῖς τινῶν συμβουλίαις·
πλὴν πείρας ἠκίστατο τοῦτον σκυτάλη
πληγαῖς μακρῶς κόψασα τοῦδε σαρκίον·

ad orationem Blemmydae a me editam in vaticanae collectionis secundo volumine. Est autem hoc in loco ineptum Manassis exemplum, viventis scilicet hominis in terreno carcere, comparatio cum anima corpore soluta infernisque poenis, quas evangelium aeternas esse adfirmat, addicta.

2460. ταύτης κρατούσης βελγάρων ἀρχηγίτης
μαθὼν γυναικὶ σὺν ἀπαλῷ τεκνίῳ
τὴν ῥωμαϊκὴν ἡγμένην αὐταρχίαν ,
σπονδῶν δράσειν σύγχυσιν ἠπιίην μέγα
ἃς εἶχε συνθεῖς ἀνακτι ἤ αὐσόνων ,
2465. καὶ καταδραμεῖν τοὺς ὄρους Ῥωμαϊδός·
πρὸς τόνδε φάναι τὴν βασίλισσαν λόγος·
θεῷ δὲ κίχῳ συντρέβοντι τὰς μάχας
θαυροῦσα πάντως ἀντιτάξομαι γέ σοι·
καὶ μὴ νικήσω σὺν θεῷ μαχόμενῃ ,
2470. μέγαν ὀφλήσεις τὸν κατάγειον ὄλοις·
εἰ δ' αὖ νικήσεις , οὐ τὸ νίκος σοι μέγα
γυναικῶν νικήσαντι θελίαν φύσιν·
ὡς οὖν τὰδ' ἀπήγγελλτο μουσαρχηγίτη
ὑφῆκην ὁρμῆς τὴν ὀφρὺν κατασπάσας ,
2475. ἀνανεοῖ τε τὴν φρίν εἰρήνῳ πάλιν.
Ἀλλὰ καλὸν πῶς πόθεν λόγῳ φράσας
εἰς πίστιν ἦκεν εὐσεβῆ μουσῶν ἔθνος·
γυνὴ τις ὄτως εὐγενῆς ἐκ βελγάρων
ὁμαιμος οὔσα τοῦ Μουσῶν ἀρχηγίτη
2480. ἤχηθη δορυάλωτος εἰς Κωνσταντῖνα
ἢ γ' ἐνδιατρίβουσα τοῖς ἀνακτόροις ,
βαπτίσματι πρόσσισι τῷ σωτηρίῳ ,
τὸ χριστιανῶν ἐκδιδασχθεῖσα σέβας ,
καὶ γινώσκον ἔσχε γραμμάτων ἑλληνίων·
2485. αὐτὴ λυθῆσα παρακλήσει συγγόνος
καὶ τῆδ' ὀφθεῖσα , χριστιανούς ὡς δέον ,
ὑπεῖρχε θαυμάζουσα σιμνύνουσά τε ,
καὶ τόνδε βαπτίσματος ἔθρονος χάριν
ἐπειθε λαβεῖν ταῖς καλαῖς συμβεβηχέναι·
2490. ὁ δ' ἦν τίως ἀτεγκτος οὐδ' εἰκὼν λόγῳ·
ἐπεὶ δ' ἐπεισέφρησε λοιμὸς βελγάρους ,
οὐκ ἦν δὲ λύσις οὐδὲ φυλὴ τῆς νόσου·
θεὸς δὲ λυτὴρ ὤπτο λοιμοῦ παμφάγου ,
προσχῶν γυναικὸς ταῖς λιταῖς χριστιανύμου ,
2495. ἔγνω θεοῦ δύναμιν ἀμαχὸν τίως ,
καὶ οἱ σταλῆνας ποιμενάρχην ἤξει·
παρ' οὗ σταλίντος καὶ μυεῖται κατ' ἔθος ,
καὶ λαμβάνει βάπτισμα τῆς ἀφθαρσίας·
οὗ χάριν ἔθνος ἐκμανὲν τὸ βελγάρων
ἀρχηγίτην σφῶν ἀνελθὼν τόνδ' ἠξίεον·
ἀλλὰ πεποιθὼς σταυρικῆ παντιυχία
ἤττησεν αὐτοὺς συμπλακίς κατὰ κράτος ,
καὶ τόνδε πάντες εὐσεβοῦσι τὸν τρόπον

Hac imperante , Bulgarorum dominus
audiens mulieri teneroque puero
romani imperii regimen commissum ,
magnopere minabatur se abrupturum
foedera quae sibi cum Caesare intercedebant,
et romanos fines incursaturum.
Tunc huic reginam sic rescripsisse aiunt :
equidem cum Deo proeliorum arbitro
prorsus aperto Marte resistam tibi.
Quod si , favente Deo , superior fuero ,
tu quidem orbi cuncto risui eris ;
sin contra viceris , laus tua levidensis erit
victoriam de muliere retulisse.
Haec ubi relata sunt Moesorum duci ,
is suum impetum superbiamq. fregit ,
pacisque veteris renovavit foedera.
Sed est praeclarum verbis iam referre
quomodo gens Moesorum ad fidem venerit.
Femina apprime nobilis ex Bulgaris
naturâ soror principis Moesorum
Constantinopolim captiva ducta est.
Haec autem degens regio in palatio
ad salutare lavacrum accessit
edocta Christianorum religionem
simulque litteris graecis erudita.
Haec deinde dimissa , rogante fratre ,
atq. ad hunc reversa , Christianos ut parerat
omni verborum magnificabat honore :
atque ut baptismatis gratiam reciperet ,
fratrem egregiis hortabatur monitis :
sed is loquentem immota mente audiebat.
Verumtamen quum Bulgaros corripuisset
pestis , nullumque adesset remedium mali ,
nisi Deus fieret summi exitii aversor ,
christianae princeps feminae preci annuens
agnovit Dei virtutem insuperabilem ,
sibique mitti postulavit episcopum :
a quo superveniente initiatur rite ,
et lavacrum recipit incorruptionis.
Ob id bulgaricus efferatus populus
principem suum molitus est occidere :
sed enim fretus validis crucis armis
rebelles conserta princeps pugna domuit.
Tunc omnes vera pariter fide imbuti

dium libentes baptismum receperunt. Igitur quoad praefuit imperio reginarum gloria Theodora, romanae res feliciter se habebant: sed postquam summa cessit potentia in filium, sus deque permisceri coeperunt omnia. Pecuniae opumque Michaël acervos totis, ut aiunt, plaustris effundebat, comissans, potans, inter palpones graecans. Idem etiam platanum affabre ex auro factam duosque gryphos et leones totidem, atq. aliam plurimam variam supellectilem quae dignitati regiae ornamento erat, stulte conflavit ut pecunia fieret. Rex Michaël, quoniam ex proprio genere non suppetebat regni successor heres Romanorum regem Basilium creat, eique nuptiis copulat Eudociam Inceris filiam, concubinam suam, Patria Basilii Macedonia fuit, ubi ex obscuris natus est parentibus, qui manu propria agrum excolebant: vir fortis, dexter, viribus praepollens, aetate florida, bene comatus, blandus, et bono animo et mente constanti praeditus. Huic multa imperium portenderunt signa iam inde a teneris unguiculis, ex quibus dicam carmine pauca admodum. Aestivo tempore radiis sub solaribus dormienti, uti mos est rusticorum liberis, advolans aquila (mirum prodigium!) umbram expansis alis puero praebuit. Tunc filio timuit mater vehementer aquilam videns praeter expectationem umbram tenello infanti suppeditantem; lapidumque iactu procul abigebat avem. Matre recedente, aquila rursus advolat, atque suum puero praebet ministerium. Rursus hanc mater abigit; idque saepe per vices illa die factitatum fuit. Ut vero e pueris excessit Basilius, omnibus ignotus atque egentissimus ad Constantini urbem pedester venit, nempe ut alicui diviti navans operam vitae adiumenta sustentandae acciperet.

βάπτισμα θεῖον προφρόνως δεδεγμένοι.
 2505.
 "Εως μὲν ὑπὸν ἐγκρατῆς αὐταρχίας.
 ἢ Θεοδωρίωνος ἀνασσῶν κλέος
 εὖ εἶχε τὰ πράγματα τῆ Ῥωμαίδι.
 ἐπεὶ δ' ὑπεξίστατο παιδὶ Ῥκράτης,
 ἅπαντα πεπλήρωτο τῆς ἀκοσμίας,
 σωροὺς Μιχαὴλ χρημάτων καὶ πραγμάτων
 2510.
 ὄλαις ἀμάξαις ἐκκενοῦντος ἀφθόνης
 κάμαις μέθαις κλάξιν ἔργοις ἀτόποις.
 ὅς ἐκ χρυσοῦ πλάτανον εὖ εἰργασμένην
 γρύπας τε διττοὺς καὶ λόντας αὐτὸς
 εἶδεν τε πλεῖστα παντοδαπῶν κοσμίῶν
 2515.
 εἰς κόσμον εἰς ἐκπληξιν ὄντα Ῥκράτης
 χωνεῖα παρέδωκεν ἐξ ἐμπληξίας.
 Ἄναξ Μιχαὴλ οὐκ ἔχων ἐξ ὀφύος
 κληροῦχον ἀρχῆς καὶ διάδοχον κράτης,
 ἄνακτα Βασιλεῖον αὐσῶνων στέφει,
 2520.
 συζύξας αὐτῷ πρὸς γάμους κοινωνίαν
 αὐτοῦ παλλακὴν Ἰγκερὸς Εὐδοκίαν
 χώρας δ' ὁ Βασίλειος ἐξέφυ πάλαι
 Μακεδονίας ἐξ ἀσήμεων πατέρων
 αὐταρχία τε χρωμένων γεωργία,
 2525.
 ἰσχυρὸς ἀνὴρ, δεξιὸς, Ῥωμαῖός,
 εὐήλιξ, ἠβῶν, εὐσφόσιτος, δασύθριξ,
 ψυχὴν ἀγαθός, τὰς φρένας ἐρρωμένος.
 ὧ πολλ' ἐμνήστο σύμβολα κραταρχίαν
 εὐθύς ἀπ' αὐτῆς παιδικῆς ἡλικίας,
 2530.
 ἀφ' ὧν βράχιστα σημαῖα στιχηροῖα.
 θέρους βρεφικῶς τῶνδ' ὑπ' ἀκτῖνα πάλαι
 ὑπνοῦντι καθὰ γρηθῶν ἔθος τέκνοις
 ἐπικαταπτὰς αἰτὸς θαῦμα ξένον
 σκιᾶν ἀνεῖς ἠτέρυγας ἔδρα τῶ βρέφει
 2535.
 περὶ βρέφους ἔδεισε μήτηρ ἐκτόπως
 τὸν αἰτὸν βλεψασα μὴ κατ' ἐλπίδας
 σκιᾶν σχεδίαζοντα τῶ βρεφυλλίῳ,
 καὶ τόνδε λίθοις ἀπελαύνει μακρόθεν.
 καὶ τῆσδ' ἀουούσης, ὄρνις ἵος πρὶν κατέσθη
 2540.
 τελῶν τὸ λειτούργημα παιδίῳ πάλιν,
 καὶ πάλιν ἀπήλαυσε ἢ γενναμένη,
 καὶ τοῦτ' ἔδρατο πολλάκις τῆς ἡμέρας.
 ἵος δ' ἐφήβων ἠΰλατο τῆς ἡλικίας,
 2545.
 ἀγνώστους ὧν ἅπασιν ἐσχάτως πένης
 βασιλέως ἦκε πρὸς πόλιν Κωνσταντίνης,
 ἵος ἂν ὑπάρξας ἤδη τινος θῆς εὐπόρων,
 ζῶν τα συνέχοντα κτῶτο προσφόρος.

2550. πάλιν δ' ὑπεισδύς κατέδραθεν ἐσπέρας
 Διομήδης μάρτυρος ἐν ναοῦ πύλῃ
 ὡς τις πεινχρὸς εὐτελὴς νεαίας·
 ὄναρ δ' ὁ μάρτυρ ἐμφανίζεται νύκτωρ
 τῆνί καθ' ὕπνου τῆς ἴσω νεοκόρων,
 καὶ οἱ τὸν ἐκτὸς ἐγκλιεῖται τάχος
2555. εἰσαγαγεῖν ἀνακτα τῆς πύλης ἴσω·
 ὁ δ' ὑπεξελθὼν καὶ Βασίλειον μόνον
 εὐρὼν ὑπνοῦντα κατὰ λιτοῦ διαπέδῃ,
 πύλῃν ὑπῆλθε τοῦ νεῶ καὶ τὸν δόμον,
 δόξας ὄναρ φένασμα μάταιον πέλων,
2560. καὶ πάλιν εἶχε τὸν νεοκόρον κλίνῃ
 καὶ πάλιν ὄψις ταυτά οἱ παρεγγύα·
 καὶ πάλιν ἐξέδραμε τῆς πύλης τάχος,
 καὶ Βασίλειον εὐρὼν ὑπνοῦντα μόνον·
 ἐπεὶ δὲ τρεῖς γένοιτο ταῦτα κατ' ὄναρ,
2565. καὶ σύνεσις ἦν οὐδαμοῦ νεοκόρω,
 δηλοῖ τὸ τρίτον ἐμφανῶς μάρτυρος λέγων,
 εἶναι τὸν ἐκτὸς κείμενον βασιλέα
 ὃν εἰσαγαγῶν ὡς δέον νεοκόρος
 φιλοφροσύνης καὶ ξενίας ἡξίει·
2570. εἶτα συνιστᾷ τὸν δὲ τῷ τῆς ἐν τέλει,
 κακῆνος ἀκείων ἀνακτι πάλιν·
 ὁ δ' ὑψος ἐβράβευσε τῆς κραταρχίας·
 καί τις μοναχῶν ἀρεταῖς ἰσοτεμμένος
 μέλλοντα τ' εἰδὼς πνεύματι θεῖῳ λέγειν,
2575. Κρήτην πατρίδα καὶ μονὴν κειτημένους
 ἐκεῖσε τῷδε πρὸ κράτους ἀφηγμένῳ
 προεῖπεν ἀνάρρησιν εἰ κραταρχίας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΜΑΚΕΔΩΝ ΕΤ. ΙΒ.

2580. Οὗτος Μιχαὴλ ἀνελὼν εὐεργέτην
 καὶ βασιλευτὴν καὶ δότην τὸν τοῦ στέφους,
 αὐτοκράτωρ μόναρχος ὄφθη τῆς ὀπλων·
 ἔθεν συνειὸς αἰκία συνειδότης
 φόνος δυσαχθῆς καὶ μαιφόνον μύσος
 ἐξιλιοῦν ἴσπευδε δεσπότην ὄλων
 ἄβυσσον ὑπάρχοντα τῆς εὐσπλαχνίας,
 ἔργους φιλοκίτοις καὶ καλῶν εὐτοίαις·
2585. μεθ' ὧν, νέων κάλλιστον εὐπρεπῆ ξένον
 πολυτιλὲς θέαμα τέρψιν ὀμμάτων
 ἐν βασιλείοις καινίσας πρωταγγέλω
 νέαν ἀποκέκλιθε τὸν δ' ἐκκλησίαν·
2590. καὶ πάλιν ἄλλον Ἡλία τῷ θεοβίτῃ

Collect. vat. T. VIII.

Ergo ingressus urbem dormiebat vespere
 in valvis templi martyris Diomedis
 tamquam egenus vilisque adolescentulus.
 En autem martyr se conspiciendum obtulit
 uni ex aedituis noctu per somnium, iubens
 ut festinanter eum qui cubabat foris
 regem, reclusis valvis, introduceret.
 Egressus ille cum Basilium solum
 nuda humo dormientem offendisset,
 in templum regressus domum se recepit,
 vanum se somnium aestimans vidisse;
 itaque in lecto rursus se composuit.
 Sed ecce oblata species mandatam repetit.
 Ipse celeriter ianua se proripit,
 et Basilium dormientem solum reperit.
 Quumque iam tertio somnium occurrisset,
 neque rem aedituus prorsus intelligeret,
 martyr ad extremum aperte dixit:
 eum, qui foris cubabat, esse regem.
 Tunc introductum, ut par erat, aedituus
 blandis officiis recreavit et hospitio:
 tum cuidam optimati commendavit,
 qui rursus illum regi familiarem reddidit,
 a quo Basilius regium honorem retulit.
 Quin adeo quidam virtute fulgens monachus,
 spiritu divino futurorum praescius,
 in Creta patria monasterium incolens,
 illuc venienti ante imperium Basilio
 veraciter praedixit regem creatum iri.

BASILIIUS MACEDO AN. XII.

Hic Michaëlem erga se beneficium
 regni dātorem postquam interfecit,
 solus cunctarum dominus rerum extitit.
 Quare conscientiae stimulis compunctus
 dum scelus caedis reputat infandae,
 placare adgressus est communem Dominum,
 cuius clementiae nullus est terminus,
 bonis operibus et largiendo egenis.
 Tum etiam templum novum pulcherrimum
 mirum gratumque oculis spectaculum
 regio in palatio angelorum principi
 condidit, novamq. appellavit ecclesiam.
 Rursusq. templum aliud Eliae thesbitae,

quem colebat praecipue per anni cursum pompis, diebus festis, honore lauto. Hic per suos duces perque exercitum perdebat hostes igne gladio vinculis, urbesque illorum suo adiungebat regno. Hic templi Sophiae apsidem occiduam iam laborantem temporis iniuria artificum refecit eleganter manu: multisque aliis terrae motu dirutis delubris congruam suppeditavit opem. Iudaeos quoque multos ad rectam fidem pellexit, vitae agenda adiuventis praebitis. Quin Rossos hactenus errori deditos ad religionem Christi curavit trahere. Egregius etenim missus ad hos episcopus suasit cunctis ut ad Christum accederent, Christi evangelica narrans miracula. Tum Rossi postulabant signum cernere quod narratarum rerum fidem faceret. Ergo verbi evangelici divinum librum episcopus cum precibus in ignem misit; hunc autem vis flammaram non laesit vorax. Qua re attoniti Dominum sunt secuti Rossi, et baptismi munus susceperunt. Exin Leonem filium Basilii Santabareni absurdis consiliis obsequens invidi praviq; viri, in custodiam tradidit. Et quidem oculos forte amissurus erat dilectus filius Leo mandato patris, ni patriarcha cum conscriptis patribus precibus fregissent parentis consilium. Sed tamen iamdiu in vinculis manebat Leo. Ecce autem praebito publice convivio psittacus avis loquax et imitatrix Leonis inter epulas nomen coepit ingeminare convivisq; expressit lacrimas; qui ad genua domini flagitanter proni reconciliarunt denique filium patri, qui Leoni dignitatem cum gratia reddidit. Rex aliquando venans in cervum incidit eximia magnitudine celsisque cornibus, quem statim instructus armis cursu adpetiit; iamque occisurus erat elato gladio, cum ille contra irruens hostem cornibus sublatum in avios locos fuga abripuit.

ὄν ἐξόχως ἦν καὶ τιμῶν καὶ σεμνύνων
 πεμπταῖς ἑρταῖς διαφιλιῶς ταῖς δι' ἔτες·
 οὗτος δι' αὐτοῦ καὶ στρατηγῶν καὶ στυλῶν
 ἐχθρούς ὑπῆρχε κτινύων ἑργῶν φλέγων, 2595.
 καὶ σφῶν πόλεις ἄρπασμα τιθεῖς τῷ κράτει·
 καὶ σοφίας καὶ δυνατικῆν ἀφίδα
 κέκμησαν ἤδη τῷ χρόνῳ τῷ παμφάγῳ
 ἠδρασε χερσὶ τεχνιτῶν εὐμηχάνως·
 ναοὶς τε πολλαῖς γῆς κλόνῳ τετρασμένοις 2600.
 τὴν δύνατὴν συναρσιν εἰσήξε σφίσιν·
 πολλοὺς τ' ἐπισπάσατο ἧστ' ἰσδαίων,
 πρὸς πίστιν ὀρθὴν χρημάτων συνεργία·
 καὶ βῶς ἔθνος πρὶν κεκρατημένον πλάνη
 Χριστῷ προσελθεῖν εὐσεβῶς δράσας ἔχει·
 σταλεῖς γὰρ αὐτοῖς ἀρχιθύτης ἧστ' ἁάνυ
 ἐπειθε πάντας τῷ Χριστῷ προσίεναι
 εὐαγγελίῳ καὶ Χριστοῦ τεραστίῳις· 2605.
 οἱ δὲ πρὸς αὐτοῦ κατιδεῖν ἦσαν τέρας
 πρὸς πίστιν ὧν ἔφασκε Χριστοῦ θαυμάτων·
 εὐαγγέλων γούν πυκτίδα θεῖαν λόγων
 εὐξαμένους τὴν καὶ πυρὸς θέντος μέσον
 ἀφλεκτος ὤπτο τῷ πυρὶ τῷ παμφάγῳ· 2610.
 οἱ δ' ἐκπλαγέντες προστίθενται κυρίῳ
 βαπτίσματος δῶρημα προσδετημένοι·
 καὶ παῖδα τὸν Λέοντα πεισθεῖς ἀτόποις
 Σανταβαρηνοῦ βασιλῆας συμβουλίας
 γότος ἰανδρὸς φυλακῆ καθεργυνοῦ· 2615.
 καὶ τάχ' ἂν ἀπέσειστο λύχνος ὀμμάτων
 ὁ φίλτατος παῖς πρὸς φυτοσφόρα Λέων,
 εἰ μὴ πατριάρχης τὴν καὶ γερουσία
 λιταῖς ἀπείρξαν σκέμματος τὸν πατέρα·
 ἔμφορος ἦν ὁμοῦ δὲ μακρὸν τὸν χρόνον· 2620.
 δῆμῳ δὲ κοινῆς ἠγμένης πανδαισίας
 πτηνὸν μιμητὸν ψιττακὸς ζῶον λάλον
 Λέων Λέων κέκραγε συχρῶς ἐν πότῳ,
 καὶ συσσίτες δεικνυσοὶ πλήρεις δακρύων·
 καὶ προσπεσόντες λιπαρῶς τῷ δεσπότη
 ἐξιλεοῦνται τῷ πατρὶ τὸν υἱέα· 2625.
 καὶ σπένδεται οἱ καὶ πάλιν νέμει κράτος.
 Θηρῶν ἐλάφῳ βασιλεὺς ἐντυγχάνει
 ὑπερφυῖ τε καὶ λίαν κερασφόρῳ,
 ἐφ' ὃν ξιφῆρης κατέτινε τὸν δρόμον,
 καὶ φθᾶς ἐπῆρε τὸ ξίφος πλῆξαι θείων· 2630.
 ὁ δ' ἀνθυποφθᾶς τοῖς κέρασι σφαγέα
 ἄρας ἀσπῆει καὶ δυσβάτων τόπων·

- καὶ τις προλαβὼν ἔξομαρτούντων νέων
ζώνην τιμῶν σίσσκει τὸν βασιλέα.
2635. ὃς σῶστρα καλὰ τῷ σισσώκτι νέμει
τομὴν κεφαλῆς· φεῦ δίκης τῆς ἀδίκης.

ΛΕΩΝ Ο ΣΟΦΟΣ ΕΤ. ΚΕ.

- Β**ασιλεὺς δὲ τὸν βίον λελοιπότες
διάδοχος παῖς ἀναδείκνυται κράτης
Λέων σοφίας κοσμητικῆς πάσης ἰδρις,
2640. τῆς τετρακτύος ἧδ' σοφῶν μαθημάτων,
καὶ μαντικῆς αὐτῆς ἀπορρήτης πλείον
τῆς δι' ἐπαφῶν καὶ δρόμους ἧδ' ἀστέρων,
μύσταις διδούσας τὴν πρόγνωσιν ἧδ' ὅλων (1).
τ' ἄλλα μὲν οὗτος εὐσεβῆς ἦν ὀρθόφρων
2645. κοινῶν τε διοικήσιν ἦγεν ἕως δέου·
τετραγαμίᾳ δ' ἑμιληκῶς συζύγων
καὶ πρὸς νόμων κύλυμα μὴ φέρειν λέγων
κυδοιμὸν ἐντίθησι προστάταις νόμων·
καὶ ποιμενάρχην ἐνοστάτην διδευγμένον
2650. ποιμνῆς ἱλαύνει καταγαγὼν τοῦ θρόνου·
πρώτην δὲ τιμῶν συζύγων βασιλίδεα
τὴν μακαριστὴν Θεοφανῶ τὴν πάνυ
ἄγχιστα ναοῦ κηρύκων ἀποστόλων (2)
νιῶν ἀνιστά τῆδε ἧδ' ἑξασιῶν,
2655. ἐν ᾧ σορὸν τίθησιν αὐτῆς λειψάνων·
καὶ πάλιν ἄλλον καινίσας θεῖον δόμον
Χριστοῦ πάλιν ζῶν γε Λαζάρου φίλῳ
ἐν τῷδ' ἐθαύρισε κακίης δέμας,
καὶ Μαγδαληνῆς Μαρίας τῆς ὀλβίας·
2660. πρὸς τοῖςδ' ἀνιστά καὶ μονὴν Κωνσταντίνῳ
ἐν ταῖς νοσσιαῖς τῷ παφλαγόνι γένος
καὶ Θηλυδρίᾳ, πλὴν δ' ὅμως πεφιλμένῳ,
ὃν ἀποκειρας πρῶτον εἰς ῥακενδύτην
λόγοις προαχθεὶς Σαμωνᾶ τοῖς βασκάνοις·
2665. εἶτ' ἐκδύσας ἄμφια τὰ μονοτρόπων
ἄξια, τιμᾶ τοῦ παρακοιμημένους,

(1) Profecto rei divinatoriae artique astrologorum vanissimae male deditus fuit Leo; cuius rei testem me videre memini codicem perantiquum insignem, e byzantina aula ut puto profectum, in quo mendacis perniciosaeque artis praecepta copiosissime traduntur. Ex eo nimirum codice fragmenta tria Iuliani laodicensis nuper ego edidi. Nota quoque sunt oracula, quae Leonis imp. nomen prae se ferunt.

Sed enim comes iuvenis praevertens cursu
regem praeciso baltheo neci eripuit;
qui sane egregium servatori praemium
contulit, abscisso capite. Proh iniustitiam!

LEO SAPIENS AN. XXV.

Extingto Basilio, successor heres
filius imperii habenas tractandas cepit
Leo mundanae sapientiae nullius inscius,
quadriga doctrinarum apprime exercitus,
arcana divinandi praesertim arte,
quae fit incantationibus cursuque siderum,
quaeque peritis cuncta futura pandit.
Hic ceteroquin pius et orthodoxus
rem dirigebat aequo iure publicam;
sed tamen quartis celebratis nuptiis,
nec legum hac in parte frenum patiens,
tumultu perturbavit custodes iuris;
et patriarcham adversantem sibi
grege procul pepulit detractum throno.
Tum ut suam primam coniugem reginam
Theophanonem mortuam honoraret,
delubro proximam apostolorum
aedem huic extruxit ingentis molis
ibique reliquias eius in arca posuit.
Rursusque aliam instaurans sacram aedem
amico Christi redivivo Lazaro,
ibidem corpus eius clausit loculo,
nec non beatae Magdalenae Mariae.
Coenobium insuper struxit Constantino
paphlagoni in eo loco qui nidus dicitur,
turpi viro sed tamen dilecto sibi;
quem coma tonsa iussit esse monachum
verbis instinctus Samonae invidentis:
postea detracta monachali veste
cubicularii honore condecoravit

(2) Locutionem *nuntius apostolus*, quae est in editione Eusebii mediolanensi p. 70, reprehendit ut incredibilem, abiiciendamque iudicavit, in suis animadversionibus doctus quidam vir italicus. Sed ecce tibi κήρυξ ἀπόστολος *nuntius apostolus* apud Ephraemium. Quare sic reapse legerat olim interpret armenius etiam apud Eusebium.

illum cui monasterium, ut dixi, struxerat.
Exin imperatorem in templo martyris
Mocii versantem, dum regii satellites
cancellis propinquarent divinae domus,
nescio quis fuste percussit in capite;
quod quidem illi prorsus confregisset,
nisi pendenti lychno ill'isus fustis
multum de vi lethali perdidisset.

Atque id proceres valde turbavit facinus.
Fatidicus autem et clarus inter monachos
Marcus, qui panxit carmen tetraodium
sabbati magni pervenusto metro,
forte ibi praesens regem sic est affatus:
tempore ex hoc certum te esse volo
decem adhuc annos fore regnaturum:
fuitque verbis reapse eventus consonus.

ALEXANDER LEONIS FRATER MENS. XIII.

Leone deserente cum vita imperium,
frater obtinuit sceptrum Alexander,
vir impudicus perditisque moribus,
servus libidinum incontinentiae deditus,
comissator, ebriosus, ingenium brutum,
atque arcanorum Veneris orgiorum adsecla.
Improbis hic scurris circumforaneis
vilibusq. rem gerendam tradebat publicam.
Qui postquam in imperio debbacchatus est
anno, ut frater praedixerat, haud plus uno,
mense misere interiit tertio decimo.

CONSTANTINUS LEONIS FILIUS PORPHY-
ROGENITUS CUM SOCERO SUO
ROMANO LACAPENO ANN. XXVI.

Ubi Alexander turpiter vitam clausit,
Constantinus purpurae germen primum
Leonis filius imperium obtinuit
aetatem prorsus teneram adhuc degens.
Dum is cum matre rei praesideret publicae
Romanus quidam lacapenus patria,
dux exercituum munere drungarius,
fefellit puero regnatori fidem.
Mox ad regni societatem admissus fuit
non sine gravi iureiurando pactoque inito

ὧ καὶ μόνην ἤγειρε τὴν εἰρημένην·
τὸν δ' ἐν νεῷ μάρτυρος ὄντα Μωκίε
ἰσθῶτα δ' ἀγχού κινκλίδος θείε δόμης
δορυφορίας βασιλικῆς ἠγμένης
κατὰ κάρας ἔπληξεν ἀνὴρ τις βάκρω·
καὶ τάχ' ἂν αὐτὴν συνέτριψεν ἰσχάτως,
εἰ μὴ προσαρράξων γε βάκτρον λυχνία
τὸ πλεῖστον ἀφῆρητο βιαιᾶς ῥύμης·
ὁ συμβᾶν εἰργάσατο θροῦν τοῖς ἐν τέλει·
προήγορος δὲ κἄν μονοτρόποις μέγας
Μάρκος παρῶν ἔφησε τῷ στεφνήρῳ,
ὁ συυζήνας τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ
μέλος τετραώδιον εὐφυεστάτως,
ἐκ τοῦ παρόντος ἐς νῆατ' ἀραρότως,
δέκατον ἄρξων βασιλεῦ ἴσθι χρόνον·
καὶ σύνδρομον γένοιτο τοῦργον τῷ λόγῳ.

2670.

2675.

2680.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΑΥΤΟΥ ΜΗΝ. ΙΓ.

Λέοντος ἀρχὴν καὶ βίον λειοπίτος,
ἄμαιμος Ἀλέξανδρος ἴσχε το κράτος,
ἀνὴρ ἀσελγῆς ἐκδεδιητημένος,
ἄθυρμ' ἐρώτων, ἀκαλασίας φίλος,
κῶμοις μέθαις χαίρεσα χοιρώδης φύσις,
ρίκτης κρυφίων ἀφροδίτης ὀργίαν,
φαύλοις ἀγύρταις ἀνδράσιν εὐτραπέλοις
πρωβουλιμαίοις τε χειρίζων κράτος·
ὅστις καταρχήσατο τ' κραταρχίας
ὡς συγγόνος πορρήσις ἐν γ' ἔτος μόνον,
μῆνας δεκατριῆς δυστυχεστάτης φέρων.

2685.

2690.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΥΙΟΣ ΛΕΟΝΤΟΣ Ο ΠΟΡΦΥ-
ΡΟΓΕΝΝΗΤΟΣ ΣΥΝ ΤΩΙ ΠΕΝΘΕΡΩΙ ΑΥΤΟΥ
ΡΩΜΑΝΩΙ ΤΩΙ ΛΑΚΑΠΗΝΩΙ, ΟΜΟΥ ΕΤ. ΚΖ.

Τούτε καταστρέψαντος αἰσχρῶς τὴν βίον
Κωνσταντῖνος βλάστημα πρῶτος πορφύρας
Λέοντος υἱὸς παραλαμβάνει κράτος,
νέος κομιδῆ τυγχάνων ἡλικίαν.
Σὺν μητρὶ δίδουσι τῷδε κράτος
ἐπιφυεῖς τίς Ῥωμανὸς ἐκ Λακάπης
πέλων στολάρχης δρεγγάριος ἀξίαν,
ἀπιστάτησε τοῦ νέου στεφνήρῳ·
ὄρμοις φρικαλέοις δὲ συνθήκαις θ' ἅμα
εἰς βασιλείας προσδεχθεῖς κοινωσίαν.

2695.

2700.

2705. ὡς συνανάσσει τῷ νέῳ στεφνήφορῳ ,
 καὶ κηδεμῶν ἢ τοῦ νέου καὶ τοῦ κράτους ,
 καὶ τῆδε τηρήσει τὴν κραταρξίαν
 ὡς κληῖρον ὄντως πατρόθεν δεδεημένῳ·
 οὐ πάντ' ἐφυλάξατο ἢ συρκειμένων ,
 ἀλλ' οὐίας τρεῖς εἰς βασιλείας στέφει ,
 2710. αὐτῷ ἀπεκλήρωσε κοινῶν πραγμάτων
 φροντίδα πᾶσαν καὶ διοίκησιν κράτους·
 τῶς δὲ συνίδυνη καὶ Κωνσταντίνος
 τῷ πρεσβυτέρῳ καὶ νεωτέρῳ κράτος·
 καὶ μακρὸς ἐξήνυστο τῷ μέσῳ χρόνος
 2715. πρὸς εἰκοσὶν ἐξ παραρρέοντων χρόνων .

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΟΝΟΣ ΕΤ. ΙΕ.

- Καὶ τῆνικαῦτα συλλαβὼν Κωνσταντίνος
 ὡς νευεχῶς τε καὶ λιαν ἐπηρόλως
 φίτην τε παῖδας ἄνακτας παρεγράψας
 2720. καθείλεν ἀρχῆς καὶ μοναρχεῖ τοῦ κράτους .
 Ὑπῆρχε δ' οὗτος εὐσεβῆς τις ὀρθόφρων ,
 μηδὲν νεοχμῶν ἢ ἐθῶν ἐκκλησίας ,
 εἰκὼν δὲ ταύτη καθὰ μητρὶ φιλότατη
 ὑπερμαχῶν τε δογματῶν ἢ ἐνθέων ,
 2725. καὶ πάντα ποιῶν πρὸς φυλακὴν ἢ νόμων·
 ἦν ἐν μεθέξει καὶ σοφῶν μαθημάτων
 παιδεύσεώς τε τῆς θύραθεν εἰς ἕκρον·
 τῶν καὶ προμηθεὺς ὥπτο συνέιναι βίῳ ,
 τῆς σφῶν ἐπιστήμης γε τάξας τεχνίτας·
 πλὴν εἶχεν ἕττα μὴ προσήκοντα κράτει·
 2730. αὐταρξίαν γὰρ μαλακῶς ἦν ἰθύων·
 ἠρᾶτο καὶ δύσορφος ἡμαρτηκόσιν ,
 πρὸς δ' αὐτὸν κολαστῆς ἀπαραίτητος σφίσιν·
 ἀρχαιρεσιάζων δὲ βελᾶς τ' ἐκφέρων ,
 2735. ἀρχαῖς τε κοιναῖς καὶ στρατηγίαις ὅλας
 ἀνδρας ἐπίστα μηδαμῶς πεφυκότας ,
 ἀναξίους δὲ καὶ μοχθηροὺς εἰσάπαν ,
 ἀρχαῖς ἀπάσας χρημάτων δρῶν ὠνίας .
 Τούτῃ Ῥωμανῷ συνανάσσοντος τότε
 εἰκὼν ἀχειρότεκτος Χριστοῦ δεσπότης
 2740. ἐν χειρομάκτρῳ διαγραφείσα ζίνως
 ἐξ Ἐδέσης ἦνεκτο πρὸς Βυζαντίδα·
 καὶ Ῥωσικός τις μυριάριθμος στόλος
 φέρων ἀριθμὸν ὀκτάδων πρὸς τοῖς δέκα
 2745. ἑξασταπεντεχιλιοστίαις ὅλας
 λαπλατήσων κατέπλευσε πρὸς πόλιν·

fore ut conregnaret cum rege puero ,
 imperiiq. et pueri simul tutelam gereret ,
 atque huic incolumem servaret potentatum
 cuius reapse heredem pater fecerat .
 Sed non servavit Lacapenus foedera :
 quin adeo filios tres designavit Caesares ;
 sibi que vindicavit publicarum rerum
 curam universam imperiiq. regimen .
 Interim tamen Constantinus quoque
 cum sene eiusque liberis imperabat .
 Atque ita tempus lapsum est diutinum ;
 nimirum viginti et sex fluxerunt anni .

CONSTANTINUS SOLUS AN. XV.

Tunc demum comprehensus Constantinus
 cauto artificio idoneoque tempore
 patrem cum filiis regibus insitivis
 dominio exiit solusq. imperium tenuit .
 Hic pius erat et orthodoxo animo ,
 et nihil in ecclesiae institutis innovans ,
 immo huic dilectae ceu matri obediens ,
 et divinorum dogmatum defensor ,
 et iuris observantiam in primis exigens .
 Idem doctrinis praeditus sapientibus
 profanisque litteris eximie instructus ,
 harum quoque gessit semper patrocinium ,
 quibus et tradendis magistris praeposuit .
 Tamen indignae imperio dotes inerant :
 namque reimp. socorditer regebat ,
 nimis irascebatur delinquentibus
 poenisq. erat sumendis inexorabilis .
 Idem magistratus senatoriosq. gradus
 praefecturasque et militares ordines
 viris tradebat prorsus haud idoneis ,
 indignis omnique vitio laborantibus ,
 officia cuncta auro venalia exhibens .
 Hic cum Romano dum regnaret adhuc
 imago Christi domini haud manu facta
 miro artificio in mantili picta
 Edessa urbe Byzantium translata fuit .
 Rossicus etiam plurimus exercitus
 quindecim mille naves onerarias ,
 ut fama est , ducens, cunctaq. depopulans
 ad urbem regiam direxit cursum .

Sed enim prope univ[er]sus auxilio Dei
virgine quoque matre ferente opem
romanae classis impetu deletus fuit.

ROMANUS CONSTANTINI FILIUS AN. III.

Exin Porphyrogenito vita functo
Romanus filius imperator extitit ,
cui matrimonii iure coniuncta erat
Theophano plebeio prognata genere.
Haec viro peperit masculos filios duos
videlicet Basilium et Constantinum,
quos regio quoque stemmate ornavit genitor :
vir voluptarius et corruptis moribus,
potando comissando plus nimio deditus,
deliciisque et veneri et conviviis ,
sodalibus utens pessimis et corruptoribus.
Rei vero publicae curam gerendam tradidit
Iosepho cuidam , cui Bringae agnomen erat,
praepositi gerenti munus et cubicularii.
Is tamen strenuos habens in armis duces
valido cum exercitu victorias retulit
feliciter , suosque hostes in fugam compulit.
Phocam quippe Nicephorum fortem virum
Leonemque fratrem eius duces habuit ;
quorum virtute cepit hostium urbes
fastumque illorum imperii iugo subdidit.

NICEPHORUS PHOCAS AN. VI.

Postquam Romanus turpiter vitam clausit
relicto imperio coniugi atque liberis ,
Phocas Nicephorus fallens imperio fidem
electus est ad honorem regium
ab orientis ducibus et exercitibus.
Hic bellum gerens contra syros Cilicas
multas illorum urbes vi martia cepit,
Adanam, Rosum, Anazarbensium murum,
praeterea Tarsum atque Mopsuestiam ,
quarum etiam portas Byzantium transtulit
insigni arte et vario perfectas opere.
Divinam quoque Christi domini effigiem
haud manu factam et in olla inventam
Syrorum ex urbe Hierapoli ,
capillique partem concretam sanguine

σχεδὸν δ' ἅπας ἔφθαρτο τῷ Θεοῦ σθένει ,
καὶ μητρὰν ἄνδρα παρθένον συμμαχίᾳ ,
πρὸς ἀντιπάρους ῥωμαϊκῆς τοῦ στόλου.

ΡΩΜΑΝΟΣ Ο ΥΙΟΣ ΑΥΤΟΥ ΕΤ. Γ.

Tοῦ πορφυρανθοῦς δ' ἀπολιπόντος βίον
ὁ παῖς Ῥωμανὸς ἀναδείκνυται κρᾶτωρ , 2750.
ὑπὲρ συνῆπτο πρὸς γάμους κοινωσίαν
Θεοφάνῳ τις ἐκ χαμηροῦς τοῦ γένους ,
ἢ τ' ἀνδρὶ τίκτηι παῖδας ἄρρενας δύο ,
τὸν Βασίλειον πρὸς δὲ Κωνσταντῖνον ,
οὓς βασιλικῇ ταινίᾳ στέφει φίτης 2755.
ἀνὴρ τρυφήλῳ ἐκδειδητημένος
μέθαις τὸ κῆμοις προστετηκῶς ἐξόχως ,
φιληδονίαις , ἀφροδισίοις , πότοις ,
ἀνδράσι λοιμοῖς συνδιάζων καὶ φθόροις
κοινῶν δὲ δεικνύσιν ἦν ἐγχειρίσας 1760.
Ἰωσήφ τινὶ τὴν ἐπιπέλοισιν Βρίγγῃ
πραιποσίτῳ τὸ καὶ παρακοιμημένῳ
ὅμως στρατηγῶς ἀνδρικοῖς κεχηρημένος
στόλῳ τὸ βαρεῖ κατ' ἐχθρῶν ἀντιπάλων , 2765.
νίκας κατάρθῃ τοὺς ἐναντίους τρέπων
Φωκᾶν Νικηφόρον γὰρ ἄνδρα γεννάδα
σὺν συγγόνῳ Λέοντι στρατηγούς ἔχων ,
αἰρεῖ δὲ αὐτῶν ὑπειναντίων πόλεις ,
καὶ Θράσος ἐχθρῶν ὑποκλίνει τῷ κρᾶτι.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ ΕΤ. Γ.

Tούτῃ καταστρέψαντος αἰσχυρῶς τὸν βίον , 2770.
καὶ κρᾶτος υἱοῖς γαμετῇ λελοιπότης ,
Φωκᾶς Νικηφόρος τις ἀποστάς κρᾶτης
ἀνηγορεύθη βασιλεὺς αὐτοκράτωρ
παρὰ στρατηγῶν τῆς ἰῶ καὶ ταγματῶν
οὗτος στρατεύσας κατὰ Σύρων Κιλικῶν 2775.
πολλὰς πόλεις σφῶν εἶλε τῆς μάχης νόμῳ ,
Ἄδαναν , Ῥωσὸν , τεῖχος Ἀναζαρβίων ,
πρὸς ταῖςδε Ταρσὸν καὶ Μόψῃ τὴν ἐστίαν ,
ὧν καὶ πύλας ἤγαγε πρὸς Βυζαντίδα
ἐχούσας εὖ τέχνης τε καὶ ποικιλίας 2780.
καὶ Θεῖον τύπωμα Χριστοῦ δεσπότης
εὐρῶν κεράμῳ προστυπωθὲν ἀτέχνης
ἐξ Ἱεραπόλεως ἄστεος Σύρων ,
καὶ βίστρυχον γ' αἵματι συμπεφυρμένον

2785. ἐκ προδρομικῆς κάρας ἀνειλημμένον ,
ἀνακομίζει πρὸς πόλιν βασιλίδα·
καὶ φρούρια πλεῖστα δὲ τῆδ' ἐναντίων
κράτει καθυπέταξε τῆς Ῥωμαϊδος.
καὶ ταῦτα μὴ κάλλιστα κατορθωμάτων·
2790. πλὴν τοῦδε λαμπρὸν , ἐπισκιάζον εἶχε τι,
ἥττητο χρημάτων τε καὶ χρυσαργύρου ,
κἀντιῦθεν εἰς ἃ μὴ δέον παρακλίνας
δασμοῖς τε καινοῖς κατατρύχων καὶ φόροις
ὑπήκοον πᾶν ταῖν χειροῖν τῆδ' πρακτόρων ,
2795. ὡφθη μιστὸς πᾶσι καὶ τοῖς ἐν τέλει
καὶ μάλλον οἷς ἔθιμα τῆς ἐκκλησίας
ἀνατρέπειν ἴσπευδε καὶ κακῶς λύειν ,
ψῆφος πρὸς αὐτὸν ἐγκύων ἐπισκόπων
καὶ τῶ ταμείῳ ποιμένος τεθνηκότος
2800. τὰ πτωχικὰ πράγματα τῆ ἐκκλησίας
συνεισφέρειν δεῖν θεοπίστας παρανόμως·
οὐχ ἥττον ἐξέμηνε πάντας πρὸς μίσος
τὸ κατ' ἐκείνους τείχος ὑπερημένον ,
ὃ κυκλόθεν τέτευχε τοῖς ἀνακτόροις ,
2805. ὑψιτενέες τ' ὄν καὶ περίδρομον λίαν·
καὶ δόγμα δ' εἰσήνεγκεν οὗτος ἐν μέσῳ
θεοπίστον ὡς δεῖν στρατιώτας ἐξίσως
μάρτυσι τιμᾶν καὶ γεραιρεῖν τοῖς ὕμνοις
μάχαις σφαζίντας καὶ λειοπτότας ρίον·
καὶ τάχ' ἂν ἐξήνυστο πρὸς πέρας τόδε ,
2810. εἰ μὴ πατριάρχης τε σὺν ἀρχιεπίσκοποις
πρὸς δ' αὐτὸν λογάδες ἀντίστησαν εἰκότως.
Τούτῳ Τζιμισχῆς ἐγκοτῶν Ἰωάννης
ἐφ' οἷς κακῶς ἔδρασεν αὐτὸν ἀδίκως ,
σὺν οἷς ἐθάρρει καττύει τούτῳ λόχον
καὶ σκίμμα δεινὸν καὶ παγίδα θανάτου ,
αὐτεργρὸν αὐχῶν τῆς βασιλίδας·
χρησάμενος δὲ σὺν ἑταίροις σαργάνῃ
ἦν πύργεπισε βασιλὶς εὐμηχάνως ,
ἀνῆλθον ἠλίελατον ἀνοδὸν νύκτωρ ,
2820. καὶ βασιλείῳ καθάπερ νυκτιλόχοι
ἢ θῆρας εἰπεῖν ἄγριοι βροτοκτόνοι ,
παρισφθαρέντες θαλάμῳ ξιφηφόροι
σφάττεισι τόνδε τὸν βασιλέα ξίφει.

IOHANNES O TZIMISCHES ET. Γ. 5

2825. Μεθ' ὃν Τζιμισχῆς γεννάδας Ἰωάννης
εὐθύς ἀνηγόρευτο πρὸς πάντος κράτωρ·

e Praecursoris capite desumptam ,
ad urbem regiam transtulit.
Locos quoque munitos hostium plurimos
Romanorum redegit in ditionem.
Et haec quidem splendide ab eo sunt facta.
Verum huius lucis nullae non erant tenebrae;
pecuniae laborabat cupiditate ,
proptereaque ab aequo declinans iure
novorum tributorum molestia imposita
quaestorum manibus subditos vexabat.
Hinc plebi et optimatibus exosus erat ;
praesertim quia canones ecclesiae
per scelus violare molitus est ,
episcoporum aliquot suffragiis captis.
Nempe ad regium aerarium defuncto episcopo
opes ecclesiae pauperibus debitas
iniqua lege deferendas sanxit.
Nec minus odii publici incendit flammam
excitata iussu eius muri moles
insignis celsitudinis et magni ambitus ,
quae palatium undique circumvallabat.
Is etiam novum protulit decretum
quo martyrum honore iubebat milites
coli , sacrisque hymnis celebrari ,
qui in proelio caesi vitam amisissent :
eamque rem , ut arbitror , perfecisset ,
ni patriarcha cum ceteris episcopis ,
proceresque , ut par erat , obstitissent.
Huic infensus Iohannes Tzimisches
propter acceptas sine merito iniurias ,
audacibus cum sociis insidias struxit ,
dirum nempe molimen , mortis laqueum ;
facinoris ministram reginam habens.
Quare cum sociis in cistam impositus ,
quam regina astute praeparaverat ,
impervium locum noctu conscenderunt ,
latronumque ritu nocturnorum
vel tamquam ferae saevae ac sanguinariae
in regium irruerunt armati gladiis
thalamum , ibique regem trucidarunt.

IOHANNES TZIMISCHES ANN. VI. MENS. VI.

Exin egregius Tzimisches Iohannes
communi voto factus est imperator ;

pauloque post regali etiam stemmate
 a patriarcha caput eius est cinctum.
 Dux erat hic eximius incomparabilis,
 quo nemo aetate eius praestantior armis,
 et manu propria fortis et strategemate,
 animi audacia praeditus cum consilio,
 optimus imperator, amicis blandus,
 hostibus intolerandus et formidabilis
 Hic pro vi sui nominis gratiosus,
 hilaris, mitis, subditi benivolus,
 passus est etiam ob patratam caedem
 obiurgari se temploque excludi
 a Polyucto cato patriarcha,
 ceu Nathanem obiurgantem audiit David.
 Exules autem statim revocavit
 quos in exilium truserat Nicephorus;
 quos inter erant praecipui episcopi,
 qui detrectarant libello subscribere,
 quo decernebat imperator Nicephorus
 nequis se inconsulto praesul fieret,
 nec pastoralis honore frueretur.
 Decretum id conscidit Tzimisches;
 tum suum divisit egenis peculium:
 quin et canonicam satisfactionem praestitit,
 ob culpae veniam caedisque expiationem.
 Deinde contra Rossos profectus barbaros
 gravi conserto proelio superior fuit.
 Tunc etiam quidam visus est a pluribus
 eques vir incognitus qui romanis
 favebat pugnans copiis contra barbaros.
 Porro hunc innotuit esse Theodorum
 magnum, Christi militem atque ducem.
 Quo autem pacto innotuit, verbis pandam.
 Femina quaedam erat pia pudica
 templo cuidam regia in urbe adsidua,
 quae die una ante consertum proelium
 visa sibi est Deiparam cernere
 virorum comitatu permulterum
 deductam, veluti reginam decet.
 Insuper haec dicentem audire credidit:
 o domine Theodore, o dux exercitus,
 meus itemque tuus amicus Iohannes
 gravi in agone vertitur et perdifficili;
 quamobrem ad ferendam opem propera.
 Illa rem visam narravit praesentibus,

μετὰ δὲ μικρὸν βασιλικῆ ταυρία
 παρ' ἀρχιερέως διαδέχεται τὴν κέραν
 ἀνὴρ στρατηγὸς ἀπαράμιλλος ξένος
 ἧδ' καθ' ἑαυτὸν ἐν μάχαις διαφέρων
 εὐανδρίας τὲ συνεταῖς στρατηγίαις
 ψυχῆς παραστήματι σὺν εὐβελίᾳ,
 αὐτοκράτωρ ἄριστος, ἠδὺς τοῖς φίλδις,
 ἐχθροῖς δυσαντίβλητος ἢ φρικαλέος.
 οὗτος χαριτώνυμος, ὀλβία χάρις,
 πρᾶϋς, ἰλαρὸς, εὐμενὴς ἱππικοίς
 ὃς ἡμέρωσ ἠνεγκε τὴν δὲ φόνον
 ἐπιτιμίαν καὶ νεῶ τὴν κωλύμην
 τοῦ ποιμενάρχου καὶ σοφοῦ Πολυεύκτη
 ὡς πρὶν ὁ Δαβὶδ τοὺς ἐλέγχους τοῦ Νάθαν
 τοὺς μὲν φυγάδας καταγαλῶν αὐτίκα
 οὓς πρὶν ἐφυγάδευσε φθᾶς Νικηφόρος,
 ἐν οἷσπερ ἦσαν καὶ λογάδες στοιμένων
 καθυπογράψαι μὴ θελήσαντας τόμῳ,
 ὧν Διοπίσας ἦν βασιλεὺς Νικηφόρος,
 ἀνευ ἐκείνου μηδένα προεδρίας
 ποιμαντικῆς τε τυγχάνειν προστασίας,
 ὅντιν' διατέμπευεν εἰς λεπτὰ τόμον
 ὃν δ' εἶχε πλιῦτον διένειμεν ἀπύροις,
 καὶ κανονικὴν ὑπέδου λειτεργίαν,
 εἰς ἄριστον ποταίσματος εἰς λύσιν φόνου.
 εἶτα κατὰ βῶας ἐκτρατεύσας καρβάρων
 ἠπτησεν αὐτοὺς ἐν μάχῃ κατακράτος.
 ἠνίκα καὶ τις ὤπαστο πολλοῖς ἱππότης
 ἀγνωστος ἀνὴρ Ῥωμαϊκῶν ταγμάτων
 ὑπερμαχῶν ἄριστα καὶ καρβάρων,
 ἐγνωστο δ' εἶναι Θεοδωρὸν τὸν μέγαν
 Χριστοῦ στρατιώτην τὲ καὶ στρατηλάτην
 ἐγνωστο δ' οὕτως, ὡς προίαν σοι φράσω
 γυνὴ τις ὑπὸν εὐλαβῆς καὶ κερμια
 ναῖν προσεδρεύεσσα πρὸς Βυζαντίδι,
 ἥτις πρὸ μιᾶς ἡμέρας ταύτης μάχης
 ἔδοξεν ἀθρεῖν μισθᾶνδρον παρθένου
 δορυφορμένῃ τὲ καὶ πορηγμένῃ
 ἀνδράσι πολλοῖς καθάπερ βασιλίδα
 καὶ ταῦθ' ὑπαρᾶ ἔδοξε φεμένης κλέειν
 ὧν Κυριθεόδωρος, ὧν στρατηλάτα,
 ἐμός τε καὶ σὸς προσφιλιῆς Ἰωάννης
 βαρεῖς ἀγῶνας καὶ δυσπνύτες ἔχει
 σὺ δ' ἄλλ' ἐπικούρησον αὐτῷ ταχύνας
 τόδ' ἢ θεῶρος τοῖς συνοῦσιν ἐκφέρει

μνήμη διδούσι κ' γραφῆ τὴν ἡμέραν
 κ' πάνθ' ὑπῆρχε σύνδρομα χρόνω μάχης,
 οὗτος στρατεύσας κ' κ' Κιλικίας
 2875. πάμπολλ' ἐχυρώσατο ταύτης φρερίων·
 ὅσα δ' ἀφηνίασε τ' κραταρχίας,
 πρὸς τήνδ' ἐπαυήγαγα ταῖς στρατηγίαις·
 οὗτος νεὼν ἤγειρε Χριστῷ δισπότῃ
 πολυτελεῖ κάλλιστον ἐν Χαλκῇ ξένον.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ ΕΤ. Ν.

qui diem memoriae scriptoq. consignarunt.
 Reapse visio congruit cum pugnae tempore.
 Idem suscepto bello adversus Cilicas,
 permultas cepit horum munitas arces.
 Quotquot autem negabant subesse imperio,
 eas armis motis compulit ad obsequium.
 Hic templum excitavit Christo domino
 in Chalce, dives opum et miro opere.

BASILIIUS BULGARICIDA AN. L.

2880. **Τ**ούτε τὸ βιοῦν ἐκμετρήσαντος μόρω,
 κληροῦχος ἀρχῆς τ' πατρῴας ἐνόμω,
 Βασίλειος δέδεικτο κ' σκηπτωχίας,
 ὁ Ῥωμανοῦ παῖς πορφυρόβλαστος κλάδος,
 αὐτοκράτωρ κράτιστος ἐν στρατηγίαις,
 2885. αὐταρχίας τέλαντον αὐξήσας μέγα·
 ὡς πιστὸς ὡς φρόνιμος ὢν ὑπερήτις
 οὐ πρὸς τρυφάς τε κ' πρὸς ἀνέσεις βλέπων
 οὐδ' ἀμελεία μῆτε μὴν οἰκεία
 ἢ μαλακία προστετικῶς μηδ' ὀλιως,
 2890. ἀλλὰ στραταρχῶν πάντα καιρὸν τ' βίβι
 κ' ταῖς κατ' ἐχθρῶν ἐντρύφων ἀεὶ μάχαις·
 ἀνὴρ ἀγαθὸς, εὐσεβῶν νόμων φύλαξ,
 μηδ' ἐν νεοχμῶν τ' ἐθῶν ἐκκλησίας (1),
 ταῖς ἀρετῶν χάρισιν ἠγλαῖσμένος
 2895. μάλλον δ' ἐραστῆς σωφροσύνης ἀνδρείας·
 οὗτος καθ' ἅπερ αἰετοῦ λαχὼν φύσει,
 ἢ πτηνὸς ὢν φρόνησιν ἢ ποροθυμίαν,
 τὸ μὲν πρὸς αὐτὴν ἐκστρατεύων τὴν ἴω,
 τὸ δὲ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ὄρους τ' ἐσπέρας
 ἢ πρὸς μέρη βόρεια κ' μεσημβρίας
 2900. χώρες ἐπ' ἡεὶ βαρβάρων ἀντιπάλων,
 λεηλατῶν σφᾶς, πυρπολῶν, πορθεῶν πόλεις
 ἐρυμνά τε φρούρια τ' μάχης νόμω·
 κ' δειγμ' ἐναργῆς ἢ σκυθῶν ἐρημία,
 2905. λεία τε μυσῶν (2) κ' τὴν παροιμίαν,
 περσῶν τ' ἀβασγῶν ἐκτριβὴ τ' ἀβάρων,
 ὧν περ καθεῖλε τὸ θράσος κ' κράτος·
 καθεῖλε δ' οὐχ ἥκιστα κ' τυραννίδα
 τὴν τ' Σαμουὴλ βελγάρων ἀρχηγέτις,

(1) Huius religiosissimi principis insigne χει-
 μήλιον possidet bibliotheca vaticana; menologii
 scilicet graeci picturatum codicem nobilissimum,
 cuius mentionem feci in collectionis meae vatica-

Iohanne fatis functo, patrium sceptrum
 heredis iure ac nomine legitimo
 obtinuit Basilius cum regio titulo
 Romani filius, genitus in purpura,
 egregius exercituum imperator,
 qui ditionis fines valde ampliavit.
 Fidelis hic et prudens administrator
 delicias haud spectabat requiemve corporis,
 neque socordiam nec domi desidiam,
 nulloque captus erat voluptatis genere;
 sed universam degens in armis vitam
 pulsandis in proelio hostibus gestiebat.
 Vir bonus, legum sacrarum custos,
 nihil inmutans in ecclesiae moribus,
 virtutum ornamentis valde rutilans,
 apprime studens fortis esse et temperans.
 Hic sortitus veluti naturam aquilae,
 certe habens mentem efficaciamq. volucrem,
 nunc in orientis bellum gerebat plagis,
 nunc in hesperiis finibus, nunc sub borea,
 nunc denique per tractus meridionales
 bello quatiebat barbaros adversarios,
 depraedans, urens, depopulans urbes
 munitasque arces, prout fas est belli.
 Rei testis est Scythiae solitudo,
 praedaque Moesorum, ut ait proverbium,
 Persarum, Abasgorum clades, et Abarorum,
 quorum audaciam aperto Marte fregit.
 Nec vero secius contudit tyrannidem
 Bulgarorum principis Samuelis,

nae secundo volumine praef. p. 1.

(2) Mysos dicit pro Moesis perpetuo Ephrae-
 mius. Proverbium tamen loquitur de Mysis. Zenob.
 V. 15. Diog. VI. 42.

eiusque gentis occidit innumeros.
 Etenim facta pugnae conflictu gravi,
 Moesorum tantum captivavit numerum
 ut ea aestimata sint millia quindecim,
 quos cunctis oculos latâ sententiâ eruit.
 Hos autem paucis ducibus instructos,
 quos uno tantum oculo excaecaverat,
 remisit cunctos liberos in Moesiam.
 Quos ubi sic adfectos rex suus vidit,
 maeroris ictus telo mortem obiit.
 Atque hinc Basilius augustus magnus
 vulgo vocari bulgaricida coepit.
 Moesorum autem captis hesperiis urbibus
 Achride, Scopiis, et Presthlabis geminis,
 Sardicae quoque et Bidinae castellis
 Pernicoq., cum arcibus triginta quinque,
 cunctas romano subdidit imperio.

CONSTANTINUS BASILII FRATER
 AN. II. MENS. VI.

Postquam grandaevaetate hic mortem obiit
 Constantinus frater imperium tenuit;
 vastum quidem corpus viresque iactans,
 sed tamen corde timidus et infractus,
 molli morum genere et ignavo,
 theatri atque aleae studio deditus,
 deliciis, ganeae, vino, et rei venereae,
 voluptatum mancipium atque gulae,
 aemulam vitam degens Sardanapalo:
 barbaris cunctis hostibus ludibrio,
 quorum incursum haud armis repellere,
 nec gladiis propulsare, ob metum, censuit;
 verum tributis subditos atterens,
 multaque et varia sine fine exigens,
 barbaros deleniebat donorum cumulo,
 conlatis etiam summis dignitatibus:
 sic barbarorum mitigans ferociam.
 Calumniis autem facilem aurem praebens,
 iracundiae, invidiae, malignitati obnoxius,
 multos mortales spoliavit vita;
 oculorum alios orbavit lumine
 suspicionum momento impulsus levi,
 Demum senecta et morbis conflictatus,

ἢ σφῶν δ' ἀνέλε δυσαρίθμους ἐν μάχῃ· 2910.
 συρρήξιως γὰρ συμπεσοῦσης ἢ μάχης,
 μυσῶν ἐχειρώσατο χιλιούστας
 πεντάδας εἰς τρεῖς τὰς ὅλας ποσειμένας,
 ὧν ὄμματ' ἐξέκοψε πάντων ἐνδίκως·
 καὶ τῶνδε βραχεῖς παραδοὺς πομποὺς σφίσι 2915.
 ἢ θάτερον σφᾶς ὀμμάτων ἐσεσμένους,
 πάντας ἀφῆκεν ἰέναι πρὸς Μυσίαν·
 οὓς δυστυχῶς ἔχοντας ἰδὼν σφῶν κράτῳ
 τέθνηκε τρωθεὶς τ' ἀθυμίας βέλει·
 καὶ τοῦδε Βασίλειος αὐγκτος μέγας 2920.
 πᾶσιν ἐπωνόμαστο βουλγαροκτόνος·
 ἰλὼν δὲ μυσῶν τὰς καθ' ἐσπέραν πόλεις
 Ἀχρίδα ἢ Σκύπια Πρεσθλάβας δύο
 τὰς ἐν Σαρδικῇ ἢ Βιδίνης χωρία,
 σὺν Περνίκῳ φρούριᾳ θ' ἐπὶ πεντάδας, 2925.
 πάντα καθυπέταξε Ῥωμαίων κράτει.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΑΔΕΛΦΟΣ
 ΑΥΤΟΥ ΕΤ. Β. 6.

Tούτε μεταλλάξαντος ἐν γῆρα Ῥιον
 Κωνσταντῖνος συναιμιος ἄρχι τ' κράτους,
 ὄγκον μὲν αὐχῶν σωματικὸν ἢ σθένος,
 δειλὸς δὲ πάμπαν καρδίαν ἀνεμῖνος, 2930.
 ἤθεος πεφυκὸς μαλθακοῦ ἢ ῥαθύμης,
 θεατρομανῶν ἢ κύβοις προσανέχων,
 τρυφαῖς τε, κώμοις, ἀφροδισίσις, μέθαις,
 ἠδύπαθειαις ἐν τρυφῶν συσσιτίσις,
 Ῥιον Ῥιῶν ἀντικρυς Σαρδαναπάλης· 2935.
 ἀθυρμα πᾶσι βαρβάρους ἀντιπάλους,
 ὧν ὄμματα οὐκ ἔκρινε δεῖν ὄπλοις τρέπειν,
 ἢ συναλύειν σφᾶς ξίφει πρὸς δειλίαν·
 ὑπεκίς δὲ καλαμώμενος φόροις
 εἰσπράξει τε παντοδαπαῖς συχνάκις 2940.
 ἐδεξιοῦτο δωρεαῖς σφᾶς ἀφθόνοις,
 ἢ ἀξιομάτων τε τοῖς ὑπερτάτοις·
 οὕτω κατεπράυνε βαρβάρων θράσος·
 διαβολαῖς δ' εὐεκτον οὓς ἦν ὑπέχων,
 ἠττητο θυμοῦ ἢ φθόνου ἢ κακίας· 2945.
 ταῦτ' ἄρα πολλοὺς ἐστέρησε τ' βίης,
 ἄλλων δ' ἐπήρε τὰς κόρας τ' ὀμμάτων
 ἐξ ὑπονοίας ἢ ψιλῆς ὑποψίας·
 ἐπεὶ δὲ τετρώχωντο γῆρα ἢ νόσοις,

2950. ἡ καθέωρα προσηύκον τον μέτρον ,
 ἀργυρόπολον Ῥωμανὸν προσλαμβάνει ,
 ἡ τῆδε συνήκισε τὴν θυγατέρα ,
 δόλον γυναικὸς ἢ νομίμη χωρίσας ,
 εἶτα παραδίδωσι καὶ κραταρχίαν·
 2955. ἐπιβιούς δὲ τοῖςδε μικρὸν , ἐκπνέει·

iamque instare cernens vitae finem ,
 Romanum Argyropulum adoptavit ,
 eique filiam propriam nuptui dedit ,
 pulsa per dolum coniuge legitima.
 Exin imperii quoque pondus tradidit ;
 brevique adhuc superstes , efflavit animam.

ΡΩΜΑΝΟΣ Ο ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ
 ET. E. S.

ROMANUS ARGYROPULUS
 AN. V. ET MENS. VI.

- Κ**αθίσταται δὲ Ῥωμανὸς αὐτοκράτωρ ,
 ἀνὴρ ἀγαθὸς εὐσεβὴς εὐπατρίδης
 λόγων ἑταῖρος ἡ τέχνης ἐγκυκλίας ,
 ἢ δημοσίων εὐαγῶν ἴδρις νόμων ,
 2960. εἰσπραξίως ὀλεθρὸς ἀλληλεγγίας ,
 εὐεργετικὸς ἀπορριμένοις ὕλοις ,
 δωραλώτων δυσαριθμήτων λύτης·
 καὶ σοφίας ἢ μεγίστης ἀψίδος
 εὐμήχανός τις φιλότιμος συνδέτης ,
 2965. χρυσοῦ χορηγὸς ἀφθόνως κληρομένοις ,
 κοινῶν χρεῶν λύτης ἡ δότης πάλιν·
 οὗτος στρατεύσας κτ' ἢ ἐν Φοινίκη
 σπονδὰς λυσάντων ἀγαρηνῶν ἀθίων
 πόλεις θ' ἐόντων τὰς ὑπκόως κρατεῖ ,
 2970. ἡ συμπλακίς ἤττητο δυσκλεῶς σφίσι ,
 ἡ διεσώθη πρὸς πόλιν Ἀντιόχεια ,
 κἀκεῖθεν ἀνέζηυξεν εἰς Κωνσταντίνην·
 ἡ λοιπὸν ἠλλοίωτο γνώμην τὴν πάλαι ,
 ἡ πάντα ἐξέθλιβε τοὺς ὑπκόως
 2975. εἰσπράξει φέρων τε δασμῶν ἐκτόπων ,
 δεικνύμενος πράκτωρ τις , οὐκ αὐτοκράτωρ ,
 πικρὸς λογιστὴς εἰσφορῶν ἡ παπάλη.
 ταῦτα δὲ πάντα ἡ μακρῶ τούτων πλέω
 κενῶν ὑπῆρχε ἡ δαπανῶν πλεσίως ,
 2980. ἐν ᾗ καθιδρύσατο σεμνείῳ ξίνῳ
 τῇ μητρανάνδρῳ ἡ περιβλέπτῳ κόρῃ ,
 ᾧπερ καθυπέταξε κτήσεις παμφέρας ,
 πόλεις τε πολλὰς ἡ φέρας ἑτησίαις ,
 ἡ πλέθρα γῆς πάμπολλα ἡ πλείστας δόσεις ,
 2985. πάντα μοναστῶν ἀκατάλληλα βίῳ.
 οὗτος στρατηγὸς ἀνδρικοῖς βελκφόροις
 ἡ ταγματάρχαις συνετοῖς κεχηρμένοις
 στρατεύματι το καυτικῶ βωμαλίῳ
 νίκας κατῶρθε κατεναυμάχει στόλεις·

Romanus ergo constituitur imperator ,
 vir bonus , pius , nobilitate cluens ,
 litterarum artiumque amicus omnium ,
 publici recti iuris peritissimus ,
 versurae cum mutua fideiusionem eversor ,
 erga egenos omnes largus opum ,
 et captivorum redemptor plurimorum·
 Maximam templi hic Sophiae absidem
 pulchro artificio ac splendido compegit ,
 multamque auri vim attribuit clericis ,
 et publicum dissolvit aes alienum.
 Idem conlatis in Phoeniciam armis
 contra foedifragos impios Agarenos ,
 qui subditas imperio urbes ceperant ,
 conserta manu pugnavit infeliciter ,
 fugaque evasit in urbem Antiochiam ,
 atque illinc semet contulit Byzantium.
 Dein alio ingenio se ostendit praeditum ,
 cunctisque gravis coepit esse subditis ,
 insolitis tributorum coactionibus ,
 exactor visus potius quam imperator ,
 acerbusque quaestor et persubtilis.
 Has tamen omnes multoque plures opes
 magnificas effudit in impensas ,
 dum sanctuarium exstrueret novum
 Virgini matri venerandae dominae :
 cui fructuosa attribuit praedia ,
 multarumque urbium annuos redditus ,
 soli ingera multa ac dona plurima ,
 quae res monachis non erant congruae.
 Fortibus idem et consiliosis ducibus ,
 catisque simul utens centurionibus ,
 pedestri pariter nauticoque exercitu
 valens , felices retulit victorias·

Cum enim Agareni ingenti classe oras haberent infestas Illyrii, urbesque damnis et pagos adficerent, his superveniens Romanorum classis hostiles naves absumpsit incendio. Rursus mille navium advenit classis ex Africa, per insulas incendia iactans. Sed parum abfuit quin omnem inflammarent Romani, qui ceperunt quingentos milites, vinclisq. onustos miserunt Byzantium. Quin et ad urbes euphratides missus dux quidam proelio Edessam cepit: ibique autographum immo theographum repertum Christi domini epistolium donum gratissimum misit ad Caesarem. Hoc imperante terrae motus accidit, quo domorum numerus ingens corrui, quas omnes liberaliter refecit Caesar. Exin tabido morbo multiformi filum abrumpi sibi vitae sensit.

MICHAEL PAPHLAGON AN. VII.

Tum Zoë regina Caesarem dixit amasium suum Michaëlem paphlagonem formoso vultu venustoque praeditum rarum naturae veluti figmentum: insuper animi florentem virtutibus, bonum et comem et moribus hilarem. Huic forma scilicet regium stemma contulit, vili namque stirpe plebeiaque erat: sed venustate praestans atque elegantia amorem sibi reginae conciliavit, atque hinc conscendit, ut strictim dicam, tantum in fastigium regnique thronum. Quem cum amorem Romanus rescivisset, superstes adhuc et imperium retinens, sacramento adstrinxit Michaëlem ut adfirmaret nihil se tale scire. Ille iuravit facile, haud verens Deum. Quamobrem daemon irruens in ipsum, veluti Saulem quondam, suffocabat, prorsus, ut fama erat, periurii causa.

(1) Intellige epistolam ad Abgarum regem edessenum; quae recitatur ab Eusebio caesariensi hist. I. 13, et a Mose armenio hist. II. 29. Quam-

ἡ γὰρ κατακίρσασιν ἐν βασιῶν στόλῳ 2990.
τοῖς ἀγαρηνοῖς ἰλλυρικά χωρία,
ἡ δὲ βρώσι κακῶς τὰς ἐκεί κώμας πόλεις,
ῥωμαϊκός τις ἐτυχῶν σφίσι στόλος
πυρίφλεκτον σφῶν ἀποδεικνύει στόλον
ἡ πάλιν ἄλλός τις χιλίοναυς στόλος 3000.
ἐξ Ἀφρικῆς ἔπλευσε τὰς νήσους φλέγων,
ἡ πᾶς μικροῦ πέφλεκτο ῥωμαίων στόλῳ,
ὅς αἰχμαλώτους εἶλε πιτακοσίους
ἡ δεσμύτας πίπομφον εἰς Βυζαντίδα·
τὸ πρὸς δ' Εὐφράτη κειμένων περ ἀστίων 3005.
στρατηγὸς ἐκράτησεν Ἐδέσσης μάχη·
ὅς αὐτόγραφον ἡ θεόγραφον πλέον
εὐρῶν ἐπιστόλιον Χριστοῦ δεσπότης (1)
στέλλει βασιλεῖ δῶρον ἠγαπημένον.
τοῦτ' κρατοῦντος, γῆς κλίνας τις συνέβη, 3010.
τῷ πολλὰ κατήρειπε τὸ δομημάτων·
ἅπαντα λαμπρῶς ἀνκαινίσαι κράτῳ·
ἐπεὶ δὲ μῖτος τὸ βίαις κέκοπτό οἱ
νόσῳ τακέντι ποικίλῃ φθισισβρότῳ.

ΜΙΧΑΗΛ Ο ΠΑΦΛΑΓΩΝ ΕΤ. Ζ.

Ζωὴ βασιλὶς δεικνύει βασιλεία 3015.
τὸν τῆς δ' ἑραστῆν Μιχαὴλ παφλαγόνα,
ἑρατῶν ὅσον εὐπρεπῆ κικασμένον,
τὸ φύσις ἀντικρυς ἀγαλμα ξένον·
πρὸς δ' αὖ ψυχικαῖς ἀρεταῖς ἠνθισμένον, 3020.
ἀγαθὸν εὐέντευκτον ἰλαρὸν τρέπας·
τοῦτ' αὖτὸ κάλλος προξενεῖ κράτες στέφος·
γένες γὰρ ἐαφύς εὐτελεῶν ἡ ξυγκλύδων·
κάλλος δ' ἔχων εὖ ἡ μελῶν εὐκοσμίας,
ἐρώμενος δέδεικτο τὸ βασιλίδος, 3025.
κἀντεῦθεν ἀνάνικτο καθάπαξ φάναι
εἰς ὕψος οἶον ἡ θρόνον κραταρχίας·
πλὴν γνοὺς Ῥωμανὸς ὡς ἦν πεπραγμένα
ἔτι περιῶν ἡ κρατῶν εὖ τὸ κράτες,
πίστεως παρέξεν ὀρκίοις φρικαλίοις
Μιχαὴλ ἠνάγκασε μηδὲν εἰδέναι· 3030.
ὁ δ' εὐπετῶς δέδρακε μὴ δίσσας δίκην·
ὅθεν τι δαιμόνιον ὡς Σαοὺλ πάλαι
ἐσοκῆσαν αὐτῷ, συνέπνιγαν ἀθλίως
ὡς ἦν ἀκούειν τὸ ἐφορκίας χάρην·
obrem res quidem iamdiu notissima erat; Ephraemius autem loquitur de ipso (si credere fas est) autographo.

3035. ὁμοῦ δ' αἶπεν εὐτυχῶς τὰ ἄ κράτες ,
 καὶ δι' ἑαυτοῦ καὶ στρατηγῶν ἐκκερίτων ,
 ἠμύνει' ἐχθρῶν καὶ δορυκτῆτες πόλεις
 αἰρῶν ὑπῆγε τῷ κράτει ἄ αὐσόνων
 ἐκ τῷ δ' Ἀφρικῆς αὐτίς ἐκπλεύσας στόλος
3040. νήσους τε κακῶν καὶ παραλίους τόπους ,
 ῥωμαϊκῶ πάς κατεποντώθη στόλος
 καὶ Μανιάκης εὐσθενῆς στρατηγῆτης
 ἐλῶν Σικελῶν νῆσον ἐν στρατηγίαις ,
 ταύτην καθυπέταξε τῇ κραταρχίᾳ·
3045. μικροῦ δ' ἂν εἶλεν ἐδισσπῶν τὴν πόλιν
 ἀρραβικὴ τις δραματεργία τότε ,
 εἰ μὴ θεός γ' ἔσφαιεν αὐτὴν αὐτίκα·
 μεριστᾶνες γὰρ ἀρράβων ἐθναρχίας
 πόλιν προσῆλθον δώδεκα τῷ Ἐδέσης
3050. πλάσάμενοι δ' ὄρ' ἄττα βασιλεῖ φέρειν ,
 πεντακοσίας τῷ καμήλων ἠγούμενοι ,
 ἄχθος φερσῶν καθ' ἑκάτερον μέρος
 θίβας μέγιστας αἶς ἐνῶν τις ὀπλίτης ,
 οἵπερ δολίως ἰκτευνον εἰς πόλιν
3055. συνισαγαγῶν θίβας ἐσπῆρας σφίσιν ,
 ὡς νυκτὸς αὐτοῖς τὸ δράμα λάβη πῆρας·
 οὐσα δὲ τούτ' ἔσχηκε βαρβάρους τίλους·
 καὶ δράμα γνωσθὲν , εἰς κακὸν ἀντιστρέφη
 τοῖς ἔλλοχόσι καὶ συνίστοσι δόλις·
3060. πάντες γὰρ ἀνήρητο ῥωμαίων σπάθη·
 ἐπὶ δὲ τετράχρωτο Μιχαὴλ νόσῳ
 λύσιν δ' ἰῶρα καὶ τομὴν ἐγγυὸς μόρος ,
 τὴν βασιλικὴν παριδῶν ἑλεργίδα
 καὶ βασιλείς σύμβολα πάντα κράτες ,
3065. ἐκ βασιλείων ἀπανίσταται δόμων ,
 καὶ τὴν πρὸ τειχῶν εὐαγῆ μονὴν φθάσει
 ἦν αὐτὸς ἀνήγειρε διςὶ συγγόνις
 θαυματοβρύταις ἁγίοις ἀναργύροις (1) ,
 ἔνθα καταχθῆς καὶ κερὶς καλὴν κόμην ,
3070. τὸ καὶ Χριστὸν ἐνδιδύσκειται ῥάκος·
 εἶτα μετὰ βράχιστον ἐκλείπει βίον
 θρημῆς διδευχῶς τῷ μετανοίας τράπης·

MICHAEL O KALAPHATES MENS. 4.

Feliciter is tamen imperium rexit :
 ipsemet enim , vel per delectos duces ,
 pulsavit hostes , et vi captas urbes
 denuo romano subdidit imperio.
 En vero ex Africa rursus profecta classis
 insulis nocens maritimisque locis ,
 cuncta a romanis mersa fuit liburnis.
 Tum etiam strenuus dux Maniaces
 siculam armis expugnataam insulam
 romano vectigalem imperio reddidit.
 Sed parum abfuit quin edessenam urbem
 Arabum quoddam strategema caperet ,
 nisi artificium irritum Deus fecisset.
 Namque optimates arabes duodecim
 ad edessenam urbem accesserunt ,
 dona se ferre Caesari simulantes ,
 quingentosque camelos prae se agebant ,
 onere utrimque singulis imposito ,
 maximis cistis , cum incluso milite.
 Ergo dolose posebant urbem ingredi ,
 cistasque secum sub vespera inferre ,
 nempe ut per noctem dramatis finem facerent.
 Ante quam tamen barbaris fraus succederet ,
 comperta res convertit in exitium ,
 atque in dolosi caput ruit dolus :
 etenim cunctos romanus ensis messuit.
 Deinde Michael morbo vexatus gravi
 finemque vitae proximum aspiciens
 regiae despiciens purpurae fulgorem
 suaeque dignitatis insignia reliqua ,
 regali maluit palatio digredi
 ac suburbanum monasterium adiit ,
 quod ipse aedificaverat duobus fratribus
 nempe mirificis sanctis Anargyris :
 in quo receptus , pulchra caesarie tonsa ,
 pauperem , Christi amore , saccum induit.
 Sed enim mox citissime vita excessit
 editis fervidae signis paenitentiae.

MICHAEL CALAPHATES MENS. IV.

Καὶ πάλιν ἦκε πρὸς βασιλῖδα κράτος
 ἥτις ὑπόλοις καταθελχθεῖσα λόγοις
 3075. ὄρκοις τὸ φρικτοῖς καὶ τιμῶν συμβεβλίας

(1) Intellige ss. Cosman et Damianum.

Rursus imperium ad reginam devolvitur
 quae fraudulentis delenita sermonibus ,
 iuratis verbis , et quorumdam consiliis ,

Caesarem regemq. appellat Michaëlem
 et Romanorum imperatorem creat:
 impurum hominem, genere vili satum,
 ob mores tamen suos peiorem adhuc,
 subdolum atque ingratum beneficiis,
 recordem, invidum, iracundo ingenio,
 verba immutantem et vane gloriosum.
 Hic regni sedem statim ac obtinuit,
 genus cognatum suum coepit persequi,
 et genitalem cunctis vim eripuit,
 barbatis etiam et maritis iamdiu.
 Quin et exilium decrevit avunculo,
 cuius favori culmen debebat regium.
 Deinde regio pepulit palatio
 dominam suam beneficam reginam,
 eamque attonsam clausit ad extremum
 Principis in insula, calumnias dictitans.
 Rem ut cognovit populus, furiis arsit,
 et tumultuariis correptis armis,
 ut apum ab examine fieri solet
 regium ad palatium raptim cucurrit.
 Ergo civilis pugna conserta est,
 nec brevis hominum numerus occisus.
 Donec suis rebus desperans Michaël
 pulla miserabiliter indutus tunica
 ad Studii monasterium supplex fugit,
 atque sub arae asylo semet condidit:
 unde protractus excaecatur miser.
 Duabus autem traditur sororibus
 Zoae Theodoraëque imperii sceptrum.

CONSTANTINUS MONOMACHUS AN. XII.

Sed quum sola Zoë regnare cuperet,
 Constantinum cognomento Monomachum,
 sibi coniunxit foedere coniugii
 et Romanorum imperatorem fecit.
 Porro hic de coetu nobilium erat,
 atque patriciis ortus parentibus:
 et vix quidem litteras attigerat,
 easdem tamen amore dignabatur.
 Ceterum ignavis moribus solutisq. erat,
 deliciis deditus et hilaritatibus,
 amoris quoque obnoxius illecebris.
 Tum dignitates conferebat temere

στέφει Μιχαὴλ καίσαρα βασιλία,
 καὶ κράτορα δείκνυσι τῷ Ῥωμαϊδῶς·
 ἄνδρα βυπαρὸν, δυσγενῆ, φαύλα γένεσ,
 κακὰ τῷ τρόπῳ κάκιστον ὄντα τὸ πλεόν,
 ὑπελον ἄχαριστον εἰς εὐεργέτας,
 ἀγνώμονα, βάσκανον, ὀργίλον φύσει,
 τὴν γλώτταν ἀντίφθογγον, ἀλχοῦντα λόγοις·
 ὅστις ἐπιπέτρ ἐγκαταστάθῃ κράτει,
 τὸ συγγενὲς μέτεισιν οἰκείῳ γένος,
 ἀποστερῶν σφᾶς ἀρρένωπίας ὅλης,
 καὶ ἦν ὑπνότης τις ἢ γήμας πάλαι.
 καὶ μητράδελφον ἐξόριστον δικινύει
 δι' οὗ τὸ βασιλείον εὐρατο κράτος·
 εἴτ' ἀπελαύνει τῷ ἀνακτόρων βίῃ
 δέσποιναν αὐτοῦ κυρίαν εὐεργέτην,
 κείρει τε ταύτην καὶ κατακλείει τέλος
 νήσῳ πριγκίπτε, συκοφαντίας πλάσας.
 ἂ δῆμον ἐξέμνη μαθόντα τάδε·
 καὶ τῷ τυχόντι δεξιὰν πᾶς ὀπλίσας
 ὡς σμῆνος οἶον τῷ μελισσῶν συνέθει
 τῷ βασιλείῳ εὐθὺ σὺν προδρομίῃ·
 ἀνὴρ ἄρα γοῦν ἐμφύλιός τις μάχη,
 καὶ πλῆθος οὐ βράχιστον ἐν τῇδ' ἐφθάρη·
 τίως Μιχαὴλ ἀσπορηθεὶς τοῖς ὅλοις
 μέλαν τι τριβῶνιον ἐνδὺς ἀθλίως
 μονῇ Στεδῆε προσπευφεγῶς ἰκέτης
 ὑπεσίδου τράπεζαν ἰλασθηρῆ·
 ἥε ἐκβαλόντες ἐκτυφλοῦσιν ἀθλίως·
 χειρίζεται δὲ δυᾶς ἢ τῷ συγγόνῳ
 Ζωῇ Θεοδώρα τε τὴν κραταρχίαν·

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΜΟΝΟΜΑΧΟΣ ΕΤ. ΙΒ.

Ζωὴ δ' ἐρῶσα τήνδε κατέχευε μόνη
 πρὸς συνάφειαν γαμικὴν συνεχέζυγη
 τῷ Κωνσταντίνῳ ταυπέκλει μνομάχῳ,
 καὶ κράτορα δείκνυσιν αὐτὸν αὐσύνων·
 ὄντ' εὐζωῶν τε καὶ περιδύζων ἵνα
 ὡς εὐπατριδῶν ἐκφυέντα πατέρων,
 λόγοις ὁμιλήσαντα πᾶνυ μετρίως,
 ἐρωτικῶς δ' ἔχοντα πλὴν πρὸς τοὺς λόγους
 ῥάθυμον ἥθος μαλακὸν τ' ἀνεμῆνον,
 τρυφαῖς προσανέχοντα γλυκυθυμίαις,
 ἐρωτοληψίαις τε συνισχημῆνον,
 τῷ ἀξίῳν νέμοντα τὰς τιμὰς χυδῆλυ,

- οἷς οὐ προσήκειν ἀγοραίοις ἀνδράσιν ,
 καὶ δημοσίων χρημάτων ὄλβος ὅλας
 3125. ὅλαις ἐμάξαις ἀναλίσκοντα μάτλω ,
 οὐκ εἰς τὸ κοινῆ συμφέρον ῥωμαΐδῃ ,
 ἢ χρησίμῳν τι τῆ κράτει συνεισφέρειν
 ἀντήρη τῶδῃ βασιλεῖ Μανιάκης
 ἀποστατήσας καὶ στρατιὰν ἑλίσας ,
 3130. ἀνὴρ στρατηγὸς εὐθενῆς καὶ γεννάδας ,
 οὐπὲρ κλέος μέγιστον ἐν στρατηγίαις
 ὃς μηδοτιοῦν ἐν τυραννίδι δράσας
 ἐξαπίνης τέθνηκεν ἀρτύων μάχῃ .
 μεθ' ὃν τις ἄλλος Τορνίκιος τοῦπικλῶ
 3135. ὅστις ἐπῆλθε σὺν στρατιᾷ τῇ πόλει
 ἀλλὰ κρατηθεὶς ἐστέρητο ἔφ' ὄρας .
 καὶ ῥωσικὸς πάλιν δὲ τῇ πόλει στόλος
 ἐπιστῆρσε μυρίον στρατὸν φέρων ,
 ὃς ναυμαχίᾳ πᾶς σχεδὸν διεφθάρη .
 3140. καὶ πατζινάκαι ἔπαριστῆσαν ἔθνος
 λεηλατοῦντες κατέδραμον τὴν Θράκῃ
 σπονδὰς δεδρακότες δὲ Ῥωμαίοις τέλος ,
 τὰς πανοπλίαις κατέθεντο καὶ μάχας .
 τούτῃ κρατοῦντος οὐνικὸν τούρκων ἔθνος
 3145. ὀρμώμενον πρὶν ἐξ ὄρων καυκασίων
 ἐπῆλθε πρῶτον Ῥωμαῖδὸς τοῖς ὄροις
 κἄκ τοῦδ' ἐθισθὲν τῇ κατ' αὐτῆς μανίᾳ
 ἔληγεν οὐδὲν τῆσδ' ὄρας κατατρέχων ,
 ἐκ τῆ μερῶν ὕπως δὲ ἤϊδ' ἀροσαρκίων
 3150. οἷα λύμη τις οὐ καλῶς εἰσεφθάρη
 εἰς τὴν κατ' ἡμᾶς γαιτνιασπν λικτίον .
 Μεχούμετ ἀνὴρ ἡγεμὼν τῆ Περσίδος
 ἤρατο μάχῃ καὶ βακυλωνίων
 ἰνδῶν θ' ἑαυτῶ δυσμενῶν ἀντιπάλων ,
 3155. δι' ἧν προποῦται τοὺς ἐχθροὺς καὶ κράτος
 νικηφόρος γοῦν σὺν σφίσι ἀφιγμένος
 πρὸς τὴν ἑαυτοῦ Μεχούμετ ἐθναρχίαν ,
 πάλιν δρομῆσαι πρὸς πατρίδα συμμάχας
 οὐκοῦν μεθῆι χρησίμους δεδιγμένους .
 3160. ὄθιν φυγόντες ἀνέδραμον εἰς ὄρη ,
 καὶ τῆσδε τὴν διαίταν εἶχον ἐν χροῖᾳ ,
 καὶ κατιόντες κατέθεν τὰ πέριξ ,
 ἀγροὺς , πόλεις , κώμας τε ἤϊδ' ἐκ τῆ Ἄγαρ
 στρατεύματα τοῖνυ εὐτρεπίσας Μεχούμετ
 3165. στέλλει κατ' αὐτῶν μυριάδας περὶ δύο
 ὃ νυκτὸς ἄρδῃ τοῖς τούρκοις κατασφάγη
 κἄκ τοῦδῃ θρασιῖς τῇ νίκῃ δεδιγμένοι ,

viris vulgaribus ac praeter meritum.
 Aerarii quoque publicam pecuniam
 effuso luxu ac stolido effundebat ,
 qui nec romanis rebus quicquam proderat ,
 nec imperii commoda adaugebat.
 Adversus regem hunc Maniaces arma
 rebellans sustulit congregato milite ,
 strenuus imperator et magnanimus
 ductandis exercitibus iamdiu clarus ;
 sed post tyrannidem nulla re patrata ,
 repente periit dum pugnam instrueret.
 Exin tyrannide Tornicius quidam
 arrepta , ad urbem regiam armatus venit ,
 sed victus , oculorum multatur lumine.
 Rossica praeterea contra Byzantium classis
 adventavit plurimum vehens militem ,
 quae prope omnis navali proelio periit.
 Tum Patzinacae , gens Istri accola ,
 Thraciam praedantes concursaverunt :
 qui tamen foedere cum Romanis icto
 arma bellumque demum posuerunt.
 Monomacho regnante gens Turcarum
 hunnica , caucasiis oriunda iugis ,
 romani primum imperii fines attingit :
 quo postquam odio semel est imbuta ,
 nullum iam fecit incursionum finem.
 Porro hi de boreae quomodo regionibus
 ceu pestis quaedam omine tristi advenerint ,
 iuxtaque nos adsederint , dicendum superest.
 Persidis princeps Mahumetus nomine
 bellum exercens cum Babylois
 atque cum Indis hostibus acerrimis ,
 Turcarum auxilio rem bene gessit.
 Igitur victor cum his regressus
 ad principatum suum Mahumetus
 socios ad propriam remeare patriam
 nolebat , quoniam utiles compererat.
 Quare hi fuga montes petiverunt ,
 ibiq. vitam aliquamdiu tolerarunt :
 mox praedabantur vicinam regionem ,
 agros , urbes , pagosque Agarenorum.
 Ergo contractos Mahumetus milites
 viginti mille contra Turcas mittit ;
 sed una nocte cuncti a Turcis pereunt :
 qui iam audaces hac victoria redditi

aperto Marte gerere bellum incipiunt ,
 et cum Mahumeto consortis manibus ,
 ipsum occidunt , potiuntur castris ,
 atque Agarenos spoliant imperio ,
 suaeque genti publicam rem vindicant .
 Agarenos autem sibi faciunt subditos .
 Monomachus Manganorum monasterium
 pulchro varioque opere praefulgens
 laute excitavit maximis impensis
 victorioso martyri Georgio ;
 ibique vim ingentem profudit opum
 talenta multa vel potius innumera .
 Quumque alia rursus indigeret pecunia ,
 periculosam aleam tractare coepit .
 Quibusdam enim populis ideo immunibus
 quia tuendis invigilabant finibus ,
 et barbaros accessu prohibebant ,
 tributum indixit et vectigal annuum :
 et sic locorum perdidit custodes .
 Atque hinc barbaris facilis ingressus
 in Romanorum terras deinde patuit .

THEODORA ET MICHAEL AN. III.

Postquam excessit e vivis Monomachus ,
 purpurac flosculus Theodora virgo
 Romanorum sceptrum gestare coepit ,
 ad quam potiore iure pertinebat .
 Haec monasterio teneris ab annis
 semet concludens , tonsaque capillos ,
 Christi coniugium sacrum praeoptaverat .
 Nunc regina splendida iucundissima
 virtutumque ornatibus decorata ,
 hilaris , gloriosissima , perpetua virgo .
 Quae cum imperium , ut dixi , adiisset ,
 cuncta pro suo naviter gerebat munere ,
 virilem prae se ferens vim ac spiritum ,
 ut illa fortis celebrata Debora .
 In tribunali quippe sedebat regio
 aulica pompa custodibusque cincta
 reip. gerendae impendens curam
 acquiis cum legibus iudiciisq. rectis ,
 officia quoque utiliter conferens ,

(1) Lege Zonaram XVII. 20.

ἢ τὴν κτ' πρόσωπον ἰσθῶσι μάχῳ·
 ἢ συμπλακίντες κτ' μάχῳ Μιχούμετ ,
 3170.
 κτείνεσιν αὐτὸν ἢ κρατοῦσι τοῦ τόπου ,
 ἀποστεροῦσι τοῦ κράτους τοὺς ἐξ Ἄγαρ ,
 ἢ τοῦτο χειρίζουσι τοῖς ἐκ τ' γένους ,
 τοὺς δ' ἀγαρνοὺς ἔσχον εἰς ὑπνικὸς·
 οὗτος βασιλεὺς ἢ μόνον τ' μαγγάνων
 3175.
 ἔχουσιν εἰς κάλλος τε ἢ ποικιλίας
 ἤγειρε λαμπρῶς ἀφθόνοις χορηγίαις
 Γεωργίῳ μάρτυρι τῷ καλλινίκῳ ,
 ἐν ἧ μυρίας ἀνάλωσι δαπάναις
 πολυταλάντες ἢ δυσαρτιμυμέναις·
 ἐπεὶ δ' εἰδῆτο χρημάτων ἄλλων πάλιν ,
 3180.
 ἤρξατο κινεῖν ἃ κινεῖν οὐκ ἦν δέον·
 χώραις γὰρ ἀτίλειαν αὐχούσαις τ' τόπων ,
 εἰς φυλακὴν δὲ συντελούσαις πάλαι
 ἢ κωλυούσαις βαρβάροις τὰς ἐξόδους ,
 3185.
 δασμοὺς ἐπιθεῖς ἢ φόρους τοὺς δι' ἔτους ,
 φερούς καταργεῖ ἢ κατοπτῆρας τόπων·
 καὶ τοῦδε λοιπὸν πάροδος τοῖς βαρβάροις
 ὑπῆρξε ῥάστη Ῥωμαίῶδες πρὸς τόπους .

ΘΕΟΔΩΡΑ ΚΑΙ ΜΙΧΑΗΛ ΕΤ. Γ.

Mονομάχης δὲ τὸν βίον λελοιπότες ,
 τὰ Ῥωμαϊκὰ σπῆπτρα παραλαμβάνει
 3190.
 ἢ πορφυρανθῆς παρθένος Θεοδώρα ,
 ταύτῃ διαφέροντα μᾶλλον πατρὸς τιν (1)·
 ἥτις μονῇ τε ἢ μοναχαῖς παιδῶσιν
 ἐκδοῦσ' ἑαυτὴν ἢ τριχᾶ κειραμένη
 3195.
 Χριστῷ καθιέρωτο καλῶ νυμφίῳ ,
 βασιλῆς ἐκλάμπουσα ταῖς ἀγλαίαις
 ταῖς ἀρετῶν χάρισιν ὑραϊσμένη ,
 φαιδρὰ κεδίστη παρθένος διὰ βίης·
 ἄρτι δὲ κράτος ὡς ἔφην δεξαμένη
 3200.
 ἅπαντ' ἐποίησε προσήκοντα κράτει
 λῆμ' ἀρρηνωπὸν δεικνύουσα ἢ ἀθῆνος ,
 ὡς ἀρρενόφρων Δεσπέρα θρυλεμένη·
 καθῆστο ἢ γὰρ ἐν βασιλείᾳ θρόνον
 3205.
 δουροφορίας βασιλικῆς ἡγμένης·
 ἐπιστατοῦσα τοῖς ὅλοις ὡσπερ δέον ,
 σὺν εἰνομίᾳ ἢ δικαιοκρίσι·
 ἀρχαιρησιάζουσα πρὸς τὸ συμφέρον ,

- ἡέφες τιθῆσα καὶ δίκας καὶ λόγον,
 καὶ βασιλικῶς χρηματίζουσα πάλιν.
 3210. τοῖς πρὸς βίβην ἤκαστον ἐξ ἰθαρχίας
 οὐκοῦν θεὸς κύδιον εὐδαιμον κράτος
 παρέσχεν αὐτῇ φυλακῆς χάριν νόμων,
 αὐτοῦ τε σωτῶν ἐνθεῶν προσταγμάτων
 καὶ συνδύπει τῆδε τὴν κραταρχίαν,
 3215. εὐ πάντα τιθεῖς ὡς θεὸς παντοκράτωρ·
 οὐ γὰρ ποτ' ἔπειτο τῆςδε κρατούσης ὄλης
 ἀποστάτης τις ἢ τυραννίδος βέκτης
 οὐκ ἐνδρομή τις ἰθνηκῆς ὁμαρχίας
 ὄπλα κινούσης καὶ Ῥωμαίων κράτες,
 3220. οὐ δυσχερές τι καὶ πρόσαντες τῷ βίῳ
 πάντα δὲ καλὰ καὶ πλεῖον θυμῶν,
 ἠρώων κράσις εὐκράτος, εὐτηρία,
 εὐθηνία πύργων, ἀφθονος χύσις,
 καὶ γῆ μέλι βέουσα καὶ γάλα ἀφθόνας,
 3225. καὶ βίος ἡσύχιος εὐτυχῆς ἄραν.
 ἐπι δὲ βίον ἐκλιπεῖν πάντως ἔδει,
 πρὸς τέρμα βίης κράτορα Ῥωμαίων
 τινὰ Μιχαὴλ στρατιώτην δεινῶν
 γηραιὸν ἄνδρα, παντάπασι προσβύτῳ,
 3230. ἀβληχρὸν, ἀδέξιον εἰς κραταρχίαν
 ἐκ νοχελίας φυσικῆς γῆρας θ' ἄμα,
 ἔλκοντα σιρᾶν ἐκ Βυζαντίου γένος,
 ἐπὶ ἐράχιστον ἔκράτης γενημένον
 καὶ μηδ' οἰοῦν ἤδη καλῶν πεπραχότα·
 3235. ἐφ' οὐ δὴ δὴς ἤκαστος ἤδη ἀριστέων,
 ἤδη τε στρατηγῶν συνέτι τ' εὐανδρίας
 βίης τε λαμπρότητι καὶ τῇ ἔκ γένος
 καὶ πᾶσιν εὐδοκίμος ἐνδοξος πάνυ
 ὁ Κατακαλὸν τοῦπίκλῳ κικασμένος (1),
 3240. πρὸς τῷδ' Ἰσαάκιος Κομνηνῶν γένος,
 ὅστις ἀποστὰς πορφυρίδα καὶ στέφος
 αὐτῷ περιέθηκεν ἀντάρας κράτες,
 καὶ κράτος ἀδύρῃτον ἔσχεν εἰσάπαν·
 ἐξίσταται δὲ Μιχαὴλ κραταρχίας.

ΙΣΑΑΚΙΟΣ Ο ΚΟΜΝΗΝΟΣ ET. II. S.

3245. **Αὐτοκράτωρ** οὖν κομνηνὸς δεδεδειγμένος
 Ἰσαάκιος εὐδηνῆς στρατηγῆτης,
 οὐ τῷ θεῷ γέγραφε τὴν εὐτυχίαν,
 (1) Cod. κικασμένος.

Collect. vat. Tom. VIII.

ius rectum dicens et suffragia ferens:
 insuper regia cum maiestate excipiens
 quae mittebantur gentium legationes.
 Ergo gloriosum ipsi Deus regimen
 concessit propter legum observantiam:
 et quia divinis non discedebat regulis,
 idcirco Deus, inquam, huic imperium
 prosperum tribuit, utpote omnipotens.
 Namq. hac regnante nullus rebellis extitit,
 nemo tyrannidem uspiam arripuit;
 nullus incursus coniuratarum gentium
 armis romanum pulsavit imperium;
 nil molestum adversumve mundo accidit.
 Quin omnia fausta plenaque laetitiae,
 caeli temperies, fructuum fertilitas,
 annonae vilitas et copia rerum,
 terra melle fluens et lacte uberrime,
 vitae quies, felicitas omnigena.
 Sed quia suprema instabat necessitas,
 romanum moriens imperatorem creat
 Michaëlem quendam agnomine Stratiotam,
 senem vel potius aevo decrepito,
 debilem, atque ineptum ad imperium
 segnitie naturali senioque simul,
 qui byzantina in urbe natus erat.
 Hic degustato brevissime imperio,
 nihil memoria dignum regnans fecit.
 Sub eo virorum par floruit egregiorum,
 bellica scientia atque fortitudine,
 splendore simul vitae avitiq. generis;
 ille nimirum celebris ac laudatissimus
 qui cognomento dictus est Catacalo:
 alter Isaacius Comnenorum genere,
 qui manifeste ab imperio deficiens
 purpuram induit coronamque cinxit,
 et sine bello stabile regnum tenuit.
 Michaël autem imperio se abdicavit.

ISAACIUS COMNENUS AN. VIII. MENS. VI.

Ergo imperator processit Comnenus
 belli fortissimus dux Isaacius,
 fortunam suam nequaquam Deo tribuens,

sed sibi magis brachioque ensifero.
 Id declaravit, cum suum typum
 statere cudens, protentam dexteram
 enseque nudo armatam inscripsit.
 Erat hic vir, ut summatim dicam,
 more severo, adducto supercilio,
 impigra opera, igneus in proeliis,
 audaci animo, actuosus maxime,
 egregius dux, martio corde praeditus,
 rudis litterarum sed tamen studiosus.
 Hic patriarchae debitam gratiam referens
 qui sibi imperium adeunti faverat,
 cunctarum illi rerum ecclesiae curam
 tribuit, et duorum simul officiorum
 oeconomii videlicet et scevophylacis
 creandi potestatem ecclesiae dedit;
 quae res suffragio regis fiebat antea.
 Deinde Scythas Pannoniosque adgrediens
 bello vicit; illos proelio frangens,
 his vero postulatam impertiens pacem.
 Ergo cum victor bello reverteretur,
 loco Moesiae quodam cui nomen Lobitzo
 hieme desaevientem tentorium statuit.
 Verum cessante nive, sub quercum abiit
 ramosissimam, grandem, et insolitam,
 cum optimatum comitatu Caesar
 regio progrediens nempe tabernaculo,
 ubi in consilio negotia expederat:
 cum ecce subito fragor excitatus
 regem eiusque socios de quercu amovit,
 ipsa autem vulsa radicitus corruit;
 at Caesar necem cum comitatu effugit.
 Quamobrem grates debitas ut Deo redderet
 regio in palatio Theclae apostolicae,
 (eius enim festo die vitarat fatum)
 pulcherrimum delubrum excitavit.
 Huic visus est venanti in angustis locis
 aper magnus, horrendus, exsertis dentibus,
 quem Caesar ense stricto dum persequitur
 ille se maris fluctibus submergens,
 spectantium subito evanuit oculis.
 Tunc aiunt fulminis velut ictu percitum
 imperatorem humi concidisse stratum,
 spumas ore agentem, nec iam aliquid
 intelligentem sensibus; doncc paululum

αὐτῷ δὲ μᾶλλον χειρὶ τε ξιφφόρῳ
 καὶ τοῦτο δῆλον, οἷς ἑαυτοῦ τὸν τύπον
 στατήρι τυπῶν δεξιᾶν τιταμένῳ 3250.
 ἰσπασμένῳ ἔγραφε γυμνὸν τὸ ξίφος·
 ἦν δ' οὗτος ἀνὴρ ἐν κεφαλαίῳ φάνας
 ἦθος σοβαρὸς καὶ καταφρυωμένος,
 ὄξυς πρὸς ἔργα, πῦρ πνέων ἐν ταῖς μάχαις,
 δραστήριος μάλιστα καὶ τολμητίας, 3255.
 στρατηγίαν ἀριστος, ἀνδρεία φύσις,
 οὐχ ἠμιληκῶς πλὴν προσανέχων λόγους·
 χάριτας οὗτος ἐκτίμων ἀρχιδύτη
 ἢ εἰς τὸ κράτος συνδρομῆς συνεργίας,
 φροντίδα πάντων, πραγμάτων ἐκκλησίας 3260.
 ἔνειμε τῷδε, καὶ δευτὴν ὀφφικίων
 εἰκονόμεν τὸ σκυεφύλακος θ' ἅμα
 κρόβησον ἀπέταξε τῇ ἐκκλησίᾳ,
 πρὸς τὸν βασιλεῖ τήνδε δρῶν ἀνεμένῳ
 καὶ τῷ σκυθῶν ἐκστρατεύσας καὶ οὐγγρων 3265.
 ἠττοσε τοὺς μὲν καταβαλὼν ἐν μάχαις,
 σπονδὰς δ' οὐγγροῖς ἔθηκεν ἐξαιτημένοις·
 νικηφόρος γοῦν ἀνθυποστρέφων μάχης
 χάριτι Λοιτιζῶ Μυσίας κεκλημένῳ
 χιμῶνος ἄρα πηγνύει σκηνὴν φέρων· 3270.
 ὑπῆλθε δὲ δρῶν νιφετοῦ πεπαιμίνε
 σὺν τοῖς μεθ' αὐτοῦ προκρίτοις γερσίας
 πασῶν μεγίστῳ καὶ πολυκλῶνον ξένῳ·
 σκηνῆς πορεύων ἢ βασιλεῖς τότε
 οὐπερ συντοπῶς ἠμίλει δεδογμένα· 3275.
 θροῦς δ' ἐξαπίνης καὶ βροῆ τις συμβῆσα
 τοῦτον μεθιστᾶ ἢ δρυὸς τοὺς τ' ἐν τέλει
 ἢ δ' αὐτίκα πέπτωκεν ἐκ ῥιζῶν ὅλη
 καὶ βασιλεὺς πέφυγε σὺν ἄλλοις μόρον· 3280.
 ὅθεν χαριστήρια τῷ θεῷ θύων
 ἐν βασιλείοις ἰσαποστόλῳ θέλη,
 μνήμη γὰρ αὐτῆς ἐκδιδράσκει τὸν μόρον,
 κάλλιστον ἀνήγειρε ναὸν ἐκ βάθρων.
 θηρῶντι τῷδε πρὸς στενοῦ περ χαίροις 3285.
 οὗς ἔπειτο φρικτὸς καὶ μέγας χαυλίδης,
 ὃν ἦν δεικῶν ἰσπότης ξιφφόρος·
 σὺν δ' ὑποδύντα κυματούμενον σάλου
 ὀρώσῃ ἀθάτον εἶναι παντάπαν·
 ἴος ἀστραπῆς δ' ἄλματι βληθέντα λόγος 3290.
 πσιῖν κρατοῦντα πρὸς χθόνα παραυτικῶς
 ἀφρόν τε τὸ στόματος ἐκπτύοντά πως
 καὶ συνιέντα μηδοτιοῦν μηδύλας

- μικρὸν δ' ἀνανήφαντα δοῦναι τὸ κράτος,
 τῷ φύντι δεικῶν ἐκ γένους Κωνσταντίνου·
 3295. αὐτὸν δὲ τριβώνιον ἠμφισμέτων
 μονῇ προσελθῶν εὐαγῆ Ἰ Στρεβίς,
 κῆκεῖ τὸ λοιπὸν Ἰ βίς διαύσαι
 καλῶς ἀνασφῆλαντα Ἰ καχεξίας·
 τυραννίδος δ' ἔφασκεν αἰτιωμένοις
 3300. ὅτι περ ἔκκεν τῷ συνοικίτη τέως
 ὑπηρετῶν εὔ εἰκότων μὴ τυγχάνειν.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΔΟΥΚΑΣ ΕΤ. ΙΒ.

- Ἐπει δὲ Δούκας ὡς ἔφλεν αὐταρχίας
 ἀπραγμῶνως ἔτυχε κῆ χαρὶς πόνος,
 πολλοὺς γερυσίας τὲ κῆ Ἰβ' συρράκων
 3305. εἰς ὕψος ἀνήγαγεν ἀξιοματάων·
 ἀνὴρ ἀγαθὸς εὐσεβῆς παῖς φύσει,
 χρηστὸς, γαλῆδός, εὐμηνὴς ὑποκόποις,
 γνώμων δίκαιός κῆ δίκων ζυγοστάτης·
 γνώμων δὲ νωθρὸς νωχελὴς τε καθ' ἀπαξ,
 3310. ἀνδρῶν ἐραστῆς ἀρετῆς στέργων πάντων,
 ἥττων χριστοῦ δὲ χρημάτων αὐτὸς ἐκτόσως,
 ματαιολοιχὸς, δυσχερίπιστος κῆ γνώμων,
 ἀνώτερον σπουδασμα τινδὲς φροντίδος
 σχολῆς τε πάσης ἡμέραν ἐξ ἡμέρας
 3315. πῶς χρημάτων γένοιτο πολλῶν δεσπότης
 θησαυρὸν ἄερόν ἡρανικῶς χριστοῖς
 ἀδρόν τε σωρὸν ἀπλέτων ἀργυρίων·
 τοῖνον ἐπαύξειν εἰσφορὰς ἐπιπίσις
 δασμούς τε κοινούς δημοσίους δ' αὐτὸς φόβος
 3320. ἔσπειθε κῆ πράγμασιν αὐτὸς κῆ λόγοις
 σφῆς ἄνις δρῶν χρημάτων ἡρημένοις·
 ἢ κῆ τελώναις συλλογῆν τὴν Ἰβ' φόρων
 ἐπὶ γὰρ ῥητῇ κατεπίστει· ἐκτίσει·
 ἐπιδρομὰς δὲ βαρβάρους ἀντιθέτοις
 3325. οὐκ ἐκστρατείαις οὐδ' ὀπλίταις κῆ μάχαις
 ἠγάπ' ἀνείργειν ἐξ ἄκρας γὰρ δειλίας,
 ἀλλὰ χυταργύρω τε δώροις ἀφθόνοις
 φιλοφροσύναις κῆ τιμαῖς ὑπερτάτοις
 σφῆς ἡμεροῦν ἔσπειθε πρᾶντιν κράτει·
 3330. κῆκ τοῦδ' ἴσα ῥωμαϊδὸς χωρία
 ἔφθαρτο πλείστα θρασυτίτι βαρβάρων
 ἄστη δ' ὑπόσχον αὐχίνα σφίσι πάλιν
 χῶραι τε πολλαὶ ῥωμαϊκαὶ κῆ πόλεις·

mente recepta, tradidit imperium
 Ducarum Constantino familia nato.
 Is autem paupercula indutus tunica
 ad monasterium Studii se contulit,
 atque ibi reliquam exegit vitam
 pulchre recedens pravo vitae genere.
 Hic tyrannidis crimen obiicientibus,
 nolui, respondit, conservo diu obsequi,
 qui mihi debitam gratiam non referret.

CONSTANTINUS DUCAS AN. XII.

Cum Ducas, uti dixi, imperii habenas
 corripuisset facile et labore nullo,
 nobiles multos, simul et plebeios,
 ad dignitates extulit sublimes;
 vir bonus, pius, mansueto ingenio,
 mitis, tranquillus, subditis benivolus,
 regula iuris, iudiciorum lanx quaedam:
 ignavus ceteroquin atque socors;
 et frugi quidem homines diligens,
 sed laborans auri absurdo amore,
 minutus, sordidus, minimis lucris inhians.
 Nempe praecipuum collocabat studium
 idque quotidie sedulo curabat
 ut pluris dominus fieret pecuniae,
 splendidum auri congerens thesaurum
 et grave pondus argenti innumerum.
 Augendis igitur annuis redditibus
 instabat impensissime et verbo et opere,
 eaque redemptoribus venalia dabat.
 Quin etiam publicanis exactionem
 pacta mercede, ut diximus, locabat.
 Iam barbarorum proximorum incursum
 nequaquam armis neque virtute bellica
 arcere solitus fuit ob nimium metum;
 sed vi pecuniae et donis abundantibus,
 blanditiis atque honoribus supremis,
 benivolos imperio studabat reddere.
 Ergo romana in oriente ditio
 barbaro incursum laboravit plurimum;
 iterum arcus iugum subierunt,
 multaque loca urbesque imperii.

Neque minora patiebatur damna
orbis occiduus militum absentia
Uzi enim Scythae Istri accolae
fluvio traiecto cum immenso numero,
nam nonaginta mille fuisse fama est,
Thraciam incursarunt ac Macedoniam,
omni exterminii genere saevientes,
et ipsam Graeciam usque penetrarunt.
Sed demum cunctos Bulgari caeciderunt,
Numine caelitus ipsis auxiliante.
Interim Caesar moverat in barbaros
omnium conviciis domo protrusus,
secum ad bellum conficiendum ducens
haud plures centum quinquaginta milites.
Ergo tentoriis imperator fixis
in suburbanis Byzantii locis,
ibi intellexit barbarorum caedem.
Illo regnante, terrae motus horridus
multa delubra proruit atque domos;
araque graeca cyzicenae urbis,
opus pulcherrimum et visu mirum,
humi deiecta incubuit, terrae tremitu.
Templum quin etiam divinorum patrum
nicaena in urbe concussum dissiluit.
Ducas prae ceteris litteras Caesaribus
dilexit, summis quas labris attigerat,
atque eruditos homines in pretio habuit,
seque dicebat a litteris malle
quam ab imperio fieri gloriosum.
Is fato urgente, tradidit imperium
liberis suis reginaeque coniugi,
iuratam prius fidem ab hac exigens
secundas nuptias haud se petituram:
qua scheda patriarchae Caesar tradita,
humanae vitae terminum imposuit.

ROMANUS DIOGENES AN. IV. MENS. VI.

Cum sic regina sefellisset coniugem,
Diogeni Romano deinde nupsit,
ipsique regiam dignitatem contulit.
Erat is summus et invictus dux,
fortissimus, in proeliis Martem spirans,
maximis viribus audaciaque pollens,
severis moribus gravibusque praeditus,

ἔπασχεν οὐχ ἥττον δὲ κακῶς συχναίς
μέρη δυτικά στρατιᾶς ἀπειρία· 3335.
οὐζῶν γὰρ ἔθνος ἐκ σκυθῶν παριστῆσιον
Ἰστρῶν διαβὰν μυριάριθμον στίφος
ἢ φασιν ἐξήκοντα χιλιοστύεις
Ἐράκης ἐπέη Μακεδονίας ἔρως 3340.
δηοῦν λεηλατοῦν τε καὶ καταστρέφον,
ὃ καὶ προῆλθε μέγχις αὐτῆς Ἑλλάδος·
πέρας ἅπαν ἔφθαρτο μικροῦ βελγάρους,
θεοῦ συναρρήγοντος αὐτοῖς ὑπόθεν·
τίως δ' ἀναξ ἔξεισι καὶ βαρβάρων 3345.
ταῖς παρὰ πόντων μέμψισιν ἠρμημένος,
ἄγων μεθ' αὐτοῦ στρατιώτας πρὸς μάχην
πρὸς τοῖς ἑκατὸν πνιπκοντάδα μίαν·
ὃς τὰς φορητὰς οἰκίας καθιδρύει
ἐν τοῖς πρὸ τειχῶν χωρίοις Βυζαντίδος
οὐ βαρβάρων ὄλεθρος ἠνώτιστό οἱ· 3350.
ἐφ' οὗ κλόνος γῆς συνίβη φρικαλέος
δι' οὗ κατηρέσσαντο ναοὶ καὶ δόμοι,
ἐλληνικός τε βωμὸς ἐν τῇ Κυζίκῳ
κάλλιστον ἔργον καὶ θείαμά τι ξένον
πέπτωκεν εἰς γῆν κατασεισθεῖς τῷ κλόνῳ 3355.
σεπτὸς δὲ ναὸς πατέρων θεηγόρων
ἐν Νικαίᾳ σέσειστο καὶ διερράγη.
οὗτος λόγος ἔστειργε ἤθ' ἄλλων πλέον,
ἄκρῳ λιχανῶ τῶνδε περ γενημένος,
καὶ τοὺς λογίους ἦν τιμῶν τε καὶ σέβων 3360.
κακὰ ἤθ' ἰσχυρῶν ἔφασκεν οὐχ ἥττον θείων
ἢ βασιλείας γνώριμον καθιστάνας·
οὗτος τὸ εἰοῦν ἐκμετῶν λείπει κράτος
τέκνοις ἑαυτοῦ συζύγῳ βασιλίδι,
ἔργραφον ὄρκον τῆσδε πρὶν δεδεδυμένος,
ὃς οὐχ ὀμιλήσει δευτέροις γάμοις· 3365.
ὄν εἰς φυλακὴν ποιμενάρχῃ χειρίσας
εἶον τὸν ἀνθρώπινον ἐκλείπει μόρον.

ΡΩΜΑΝΟΣ Ο ΔΙΟΓΕΝΗΣ ΕΤ. Δ. 6.

Ἄυτη γὰρ μέντοι τόνδε λαβοῦσ' ἀπάτη
τῷ Διογῆνι Ρωμαῶν συνεζύγη 3370.
καὶ κράτορ' αὐτὸν ἀπέφηνεν αὐσόνων,
ἄνδρα στρατηγὸν ἀπαράμιλλον ξένον
ἀρῆιον, κράτιστον ἐν πάσαις μάχαις,
βριαρόχειρα καὶ μαχητὴν γεννάειαν,
ἦθος σεβαρὸν ἐμβριθεὶς κικτημένον, 3375.

3380. ψυχῆς τε παράστημα πλῆστούντα μέγα ,
 ἀνδρείων ὄντως κ' εὐνοῦς ῥωμάλειον ,
 τρώπας τε χριστὸν κ' εὐφ' ἀφιλιμένον ,
 προκινδυνεύειν προφρόνως ἡρημένον
 ἱππικῶν ἀρίστα κ' στρατευμάτων
3385. οὐ τὰς κατ' ἐχθρῶν συμπλοκάς τε κ' μάχας ,
 νίκας , ἀριστίας τε , γενναίους ἄθλους ,
 κ' τάλλα καλῶν παραδίδοναι λόγῳ
 ἐργῶδες δεῖ' συντομίᾳ χραμένοις·
 οὗτος κατ' ἐχθρῶν ἐκστρατεύσας βαρβάρων
3390. περσῶν κακούντων τὰ πρόσοικα χωρία
 τὰ πρὸς Κιλικίᾳ τε κ' τῇ Φοινίκῃ
 ληλατούντων κ' πόλεις τὰς κατ' ἑῶν ,
 κ' συρραγίσεις καρτερῶς ἀμφοῖν μάχης ,
 φῦ φῦ ἰάλω βαρβάρους ὁ γεννάδας ,
3395. ὁ πάντα λαμπρὸς ὁ κλονῶν ἐχθρῶν ἴλας ,
 ὁ Ῥωμαῖδος ἡγμῶν κ' προστάτης·
 ἤχθη τὸ περσάνκατι δεσμώτης ἀνχῆ·
 πρὸς δ' αὖ δουράλωτος ἀπαχθεὶς δ' ὄμως
 φιλοφροσύνης κ' θεραπείας ὄσης·
3400. τιμῆς βασιλείας τε κ' δόξης πάλιν
 ἔτυχε καλῶς πρὸς κρατούντος Περσίδος
 Ἄζαν ἐκείνης ἔ περιθρυλλεμένης
 ἀνδρὸς μετρίως τὸ φρόνημα κ' λόγον
 ἴσας τ' ἱεραστοῦ φιλοτίμους τοὺς τρώπας·
3405. ἐπανόδῳ δ' ἔπιτα λαμπρῶς τυγχάνεις
 σὺν αἰχμαλώτοις ἀπολυθεὶς ἐντίμως·
 ὅπῃ δ' ἐπανέζηυξεν εἰς Ῥωμαῖδα ,
 ἐπανασθεθεὶς ὡσπερ ἐκ τρικυμίας
 εἰς εἰς ἄκλυστον λιμένα κραταρχίαν ,
3410. ἐπταῦθα ναυάγιον , ἡ δεινοῦ φθόνος ,
 ἔτλη στρεφθεὶς ἔ φάσας ἔξ' ὀμμάτων
 οὕτω δ' ἔχων ἀπεισι πρὸς καλαμίνω
 πρῶτῳ γὰ νῆσον πλοσίον Βυζαντίδος ,
 ἔνθα μόνῃ ἤγειρεν οὗτος ἐκ βάρβαν ,
3415. κἀκεῖ τελευτῆ σαββατίσας ἔξ' ὀνίων
 ἐφ' οὗ Ἐλαχερνῶν εὐφρατῆς νῶς ἄπας
 ἐπυρπολήθη τῷ πυρὶ τῷ παμφάγῳ·

ΜΙΧΑΗΛ Ο ΥΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ
 ΗΤΟΙ Ο ΠΑΡΑΠΙΝΑΚΗΣ ΕΤ. 7. 5.

animi quoque dotibus praedives ,
 vir vere strenuus atque pectus validum ,
 optimâ vitâ et Deo gratissimâ ;
 et qui libenter pro subiectis populis
 et pro exercitibus adibat pericula.

Huius diversas cum hoste pugnas ,
 victorias , palmas , et strenuitates ,
 cetera honesta facta verbis dicere
 summario in opere admodum difficile.

Is contra hostes profectus barbaros ,
 Persas videlicet , qui loca finitima ,
 Ciliciam et Phoenicen devastabant ,
 orientis urbes raptui praedaeq. habebant ;
 cum his , inquam , gravi conserto proelio
 captus est a barbaris heu vir strenuus ,
 vir qui hostiles legiones prosternebat ,
 romani imperii caput et defensor.

Ergo ad Persarum regem vincetus trahitur
 sed captivo licet statu , nactus est
 benivolentiam plurimam atque curam.

Immo et honore regio cultuq. est habitus
 egregio exemplo apud Persarum dominum
 Azanem illum fama celeberrimum ,
 animo et verbis mitibus uti solitum ,
 aequi amatorem , nominis clari cupidum.

Quin etiam splendido mox impetrato reditu
 cum captivis dimittitur honorifice.

Sed cum romani imperii fines attigit ,
 veluti ex summa tempestate incolumis
 in portum regni sui tutum veniens ,
 ibi naufragium , o dira fati invidia !
 fecit , et oculi vivo sunt erepti.

Sic aeger ergo abiit in insulam
 (cui nomen prima) proximam Byzantio ,
 in qua is olim monasterium struxerat ;
 ibiq. moriens requiem laborum habuit.

Illo regnante , Blachernorum templum
 insigne , flamma edaci absumptum fuerat.

MICHAEL CONSTANTINI DUCAE FILIUS
 SIVE PARAPINACES AN. VI. MENS. VI.

Ἐῖτα Μιχαὴλ παραπινάκης θῖσον
 Κωνσταντίνου πατρὸς παραλαμβάνει τὸ κράτος ,
 3420. χαῖνος τις ἦθος , ἀφελὴς , ἀνεμῆνος ,

Deinde Michaël , vulgo Parapinaces ,
 Constantini filius imperium adiit ,
 ingenium leve , dissolutum , stolidum ,

ignavum et ineptum ad imperium,
 qui ne privatam quidem rem suam gerere,
 nedum imperii publicam valebat.
 Ergo cum nihil frugis sciret agere,
 aliis habenas imperii committens,
 is se cum litteris quotidie oblectabat,
 ineptisque stolide occupationibus.
 Quare res publica laborare coepit,
 imperiique navis periclitari,
 ne saevis undis ac tempestatibus
 in Amphitrites barathro mergeretur.
 Namque ut feroces beluae furentesque
 nonnulli duces cupidi tyrannidis
 navim reip. naufragam dederunt.
 Nempe ut fecunda capitibus hydra,
 sic apostatici prodibant duces.
 Primus Ruselius quidam rebellat,
 deinde Caesar, tum Nestor vestarcha:
 exin Nicephorus agnomine Bryennius,
 qui ex illustribus erat optimatibus:
 denique Nicephorus alius Botaniata,
 qui et imperium romanum obtinuit.
 Pestis praeterea hominumque lues
 gravis adflixit populos imperii,
 et iniustissima vectigalium exactio.
 Sic ergo res humanae tunc se habebant.

NICEPHORUS BOTANIATA AN. III.

Ergo appellatur rex Botaniata
 atque sollemni stemmate exornatur:
 qui sui nominis celebrandi cupidus
 cunctam aerario debitam pecuniam
 remisit, novas tabulas instituens:
 vir laetus facilis moribusque commodis,
 ceterum segnis, levis, dissolutus,
 neque ad reip. curam idoneus;
 nam et senecta et morbis premebatur:
 quamobrem alios reip. praeponens,
 ipse deliciis epulis ac balneis
 comissabundus quotidie indulgebat.
 Michaël autem clericus tondetur,
 exin fit primas Ephesi episcopus:
 cuius uxorem sibi consociavit
 haud laudabiliter Botaniata.

ἀπαλὸς, ἀδέξιος εἰς κραταρχίαν,
 τὰ καθ' ἑαυτὸν δίδωκεν οὐκ ἰσχύων,
 μή τοι γὰρ κράτος καὶ διοίκησιν ὄλων·
 πρὸς οὐδοτιοῦν προσπεφυκῶς κρηττόνων
 ἄλλης ἐπιστῶν ἡνίας ταῖς Ἰ κράτες, 3425.
 αὐτὸς προσῆκε τοῖς λόγοις ὀσημέραι,
 οἷς τ' οὐ προσῆκεν ἀμαθῶς κεχρημένος,
 ὅθεν κακῶς ἔπασχεν κοινὰ παραγμάτων,
 ὀλκὰς τ' ἐκινδύνευε Ἰ κραταρχίας
 δεναῖς τρικυμίας τε καὶ καταγίσιον 3430.
 εἰς ἀμφισβήτην τὸν εὐθὸν καταδύνας·
 ὡς ἄγχι οἱ γὰρ κακίαι πνευματικῆς
 ἄνδρες στρατηγὸι βασιλευσίων τις τότε
 ὀλκὰδα κράτες κατέδυσαν εἰς βάθος·
 ὡς γὰρ πολυκέφαλος ἄλλη τις ὕδρα 3435.
 οὕτως ἀποστάτιδας ἦν ὄρεν κάρας·
 ἀφίσταται πρῶτα Ἰπὶ Ῥσέλιος τις,
 πρὸς τῶδε καίσαρ καὶ Νέστωρ τις ἐπιστάρχης,
 Νικηφόρος τε βρυέννιος τοῦ πικίλλου
 ὡς παρασήμοις ἐράϊστο Ἰ κράτες 3440.
 ἄλλος Νικηφόρος τις βοτανειάτης,
 ὃς καὶ κατήρξε Ἰ κράτες Ἰπὶ αὐσόνων·
 σὺν οἷς λιμός τε καὶ βροτῶν φθίσις
 βαρεῖα κατέστυχε τοὺς ὑπηκόους,
 καὶ τις φόρων εἰσπραξίς ἀδικωτάτη 3445.
 ταῦτα μὲν οὕτω συμβέβηκεν ὡς ἐφ' ἑλῶ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ Ο ΒΟΤΑΝΕΙΑΤΗΣ ΕΤ. Γ.

Φημιζται δὲ βοτανειάτης κρατῶρ,
 καὶ διαδεῖται βασιλικῆ ταινίᾳ·
 καὶ τρικυμῶτα φιλοτιμίαν ξένῳ
 τὴν Ἰπὶ χρεῖων ἔπασιον ἐκτομὴν νέμει
 χρεωκοπίαν δημόσιον δισπίσας·
 ἀνὴρ ἰλαρὸς ὑπαλὸς χρηστὸς πρόπτος,
 ἄλλως δὲ νοθῆς χαῖνος ἐκκελυμένος
 πρὸς παραγμάτων πρῶνοιον οὐκ εἴ πως ἔχων 3455.
 τὸ δ' αὖ ἐτῶν μήκει τὴ καὶ γήρας νόσοις
 ὅθεν παραδούς ἡνίας ἄλλοις κράτους,
 αὐτὸς τρυφαῖς ἔχαιρε καὶ συσσιτίοις,
 λυστροῖς πανημέροις τε καὶ πανδαισίαις·
 ὁ Μιχαὴλ δὲ γίνεται μελαμφόρος,
 εἴτ' ἀρχιθύτης καὶ ἀπρόεδρος γ' Ἐφέσῃ 3460.
 τούτῃ συνῶνῃ πρὸς γάμῳ κορωνίαν
 βοτανειάτης οὐ καλῶς συνεζύγη·

3465. ἀποστασίας δ' εἰσῆκε Βρυέννιος ,
 τυραννίδος τ' αὖ οὐ καλῶς ἐξημμένως
 καὶ μὴ θύναται δωραῖς πεπισμίνως ,
 στίλλει κατ' αὐτοῦ βασιλεὺς τὰς δυνάμεις ,
 Ἀλεξίῳ δούε κομνηνῶ ταύτας ἀγιν'
 ὃς συμπλακίς ἠττησε τύραννον μάχη ,
 3470. καὶ φωτὸς ἐστέρησεν αὐτὸν ὀμμάτων
 πρὸς δ' αὖ τυραννήσαντα καὶ βασιλάκιον
 πεμφθεὶς Κομνηνὸς συμπλακίς οἱ πρὸς μάχην
 ἠττᾶ κραταίως καὶ στερίσκει τὸ φάος·
 καὶ βαράγγων σύστημα τὸ στεφφὸρος
 3475. κατεξαναστὰν πύτρηπιστο πρὸς μάχην·
 ἀντιπαράταξι δὲ χυρὸς δυσμάχης ,
 καθυπικλίθη καὶ συνέγνωσται πάλιν
 ὕστατον ἀνταίρει δὲ βοτανιάτη
 κομνηνὸς Ἀλέξιος τυραννοκτόνος ,
 3480. ὃς καταλαβὼν Ἀδριανοῦ τὴν πόλιν ,
 στρατὸν τ' ἀχειρᾶς , ἀναδείκνυται κράτωρ ,
 καὶ βασιλικοῖς ἀναδείτται συμβόλοις ,
 μετ' ὧν ἀπάρας τὴν Κωνσταντίνε φθάσει ,
 καὶ τήνδ' ἐλὼν μάχῃ τε καὶ στρατηγίᾳ
 3485. εἰσίσιν ἐντὸς τῆς βασιλείων δόμων
 ἄπισσι δ' αὐτῶν βοτανιάτης τάχος ,
 καὶ τριχακαρεῖς ἀμφιέννυται βράχος
 ἐν μνηστράνδρῳ τῇ μονῇ περιβλήπτῃ ,
 ἔνθα θανὼν , ἐτιχε τιμῆς ἐντίμης .

ALEXIOS O KOMNENOS ET. AZ.

3490. Οὕτω μὲν Ἀλέξιος εὐρατῶ κράτος ,
 ὃς καὶ τιτανίωτο παρ' ἀρχιθύτῃ ,
 κράτωρ ἀγαθὸς καὶ στρατηγὸς γεννάδας ,
 φρικτὸς μὲν ἐχθροῖς εὐμηνὸς δ' ὑπηκόοις ,
 ἀνὴρ περιδέξιος , ὄξυς ἐν μάχαις ,
 3495. εἶδος προδαικνὺς ἄξιον τυραννίδος ,
 καὶ πρῶτον ἦθος καὶ φιλαγαθὸς πρόσωπος ,
 γένους ἔχων εὖ , σώματος τ' εὐρυθμίας ,
 ἔργων στρατηγίας τε καὶ μάχης ἰδρις ,
 οὐ χρημάτων ἠττητο καὶ χρυσουργία ,
 3500. οὐτ' αὖ θυμοῦ τε καὶ χόλης φθισιερῶτος ,
 οὐχ ὑπερόπτης καὶ σοβαρὸς τις πρόσωπος·
 ἢ δυσπαρόσιτος ἦν ὑπηκόοις ὅλως ,
 ἢ πρὸς κόλασιν ἀπαραιτήτως ἔχων ,
 ἐπικλητὸς δὲ πρὸς φιλευθέρωτας πρόβους ,
 3505. μέτριος , ἠδύς , εὐπαρόσιτος , χαρίεις ,

Iam rebellante postea Bryennio
 tyrannidemque perfide adfectante ,
 neque se donis placidum praebente ,
 mittit in ipsum copias imperator
 bellique ducem Comnenum Alexium ,
 qui pugna tyrannum patrata vicit ,
 atque oculorum lumine spoliavit.
 Item adversus Basilacem rebellem
 missus Comnenus , consortis manibus
 fortiter vicit illumque excaecavit.
 Quin et Varangi coniurati in Caesarem
 publice ad arma seditiosa iverunt :
 sed manu forti protinus perdomiti ,
 veniam molimini mox impetrarunt.
 Ipsum postremo Botaniatam adgreditur
 tyrannicida Comnenus Alexius :
 atque occupata Hadriani urbe
 collectisque copiis , fit imperator ,
 atque regalibus ornatur insignibus,
 Sic ergo accedens ad Constantini urbem ,
 cepit hanc proelio et peritia bellica ,
 et regiam ipsam occupavit domum ;
 qua festinanter exiens Botaniata ,
 monachi tunicam , tonsa coma , induit
 in monasterio venerandae Virginis ,
 ibique moriens sepelitur magnifice.

ALEXIOS COMNENUS AN. XXXVII.

Sic ergo Alexius nactus est imperium ,
 quin et a summo praesule coronatus :
 bonus imperator et dux strenuus ,
 hosti tremendus , civibus benivolus ,
 egregius vir , impiger in proeliis ,
 vultum prae se ferens imperio dignum ,
 mitem consuetudinem honestosq. mores.
 Stirpe erat nobili , corpore decenti ,
 operis bellici maxime peritus :
 nec vero auri cupidini obnoxius ,
 nec rursus irae sanguinis sitiens ;
 neque superbis fastosisve moribus ,
 vel umquam subditis aditu difficilis ,
 vel poenae exactor inexorabilis ;
 sed in benignitatem propensus magis ,
 suavis , moderatus , gratiosus , facilis ,

prompto et acuto ingenio arcanoq. simul,
 optimus orthodoxae defensor fidei,
 nec convivorum amans neque luxus:
 tum et virtutis doctrinaeque studiosos
 viros honorans et officiis colens.
 Huic in imperii sede collocato
 nuncius advenit, italum Robertum
 Dalmatiae urbem Epidaurum
 armis cepisse et plurimis navigiis.
 Ergo profectus Caesar cum exercitu
 illuc, et pugna cum hoste patrata,
 noster profugit proelio infeliciter
 cladem romano referente exercitu,
 atque Byzantium Caesar est reversus.
 Barbari autem cum Roberto duce
 populabantur oppida romana,
 captis Larissa Castoriaque urbibus.
 Contra Robertum rursus est egressus
 inclytus Caesar cum ingenti exercitu,
 atque Castoriam recuperavit.
 Robertum autem astu est adgressus,
 cuius rationem interest narrare.
 Caesar ornatum regium circumposuit
 germano proprio, copiasque tradidit;
 eumque iussit expositas praebere
 in acie, coram agmine Roberti;
 qui si copias suas contra commovisset,
 monuerat fratrem cedere effusa fuga.
 Interim Caesar modico cum milite
 per caeca reptans difficilia loca
 tota diripuit barbarorum castra,
 quotquot ibi reperit caesis gladio.
 Cognita re barbarus, metu attonitus
 animo simul viribusque concidit,
 cunctique sunt reversi in patriam suam
 risum lucrati immo et ignominiam.
 Postea turca, cui nomen Tzachas,
 Chii iam dominus, adornata classe,
 Samum et Lesbum atque Rhodum capit,
 aliasq. praefecturas; sed inde pulsus
 proeliis maritimis a Romanis fuit.
 Tunc etiam Cyprus defecit ab imperio
 occupata videlicet a Rhapsommato.
 Fertilem insuper Cretensium insulam
 ravidus quidam Caryces rebellis

πτυνὸς φρόνησιν, ἀρχίνεας ἢ κρυφίνεας,
 ὑπέρμαχος κάλλιστος ὀρθοδοξίας,
 διαίταν ἄβρᾶν οὐ φιλιῶν οὐδ' αὖ πότες·
 ἄνδρας λογίους ἀρετὴν τ' ἠσκηκότας
 σέβων τε τιμῶν καὶ προσανέχων σφίσιν
 3510.
 ἠγγελοῦ τῆδε ἔκράτης δεδραγμένω
 ὅς τις ἰταλὸς Ῥομπέρτος κεκλημένος
 εἰς Δαλματίας τὴν Ἐπίδαυρον πόλιν
 σὺν στρατιᾷ κατῆρε καὶ βασιῖ στόλῳ·
 ἔξοισι τοίνυν ἐστρατεύσας ὁ κράτωρ,
 3515.
 καὶ τῆδ' ἐπιστάς συμπλακίς τ' ἀντιπάλῳ,
 πείθειων οὗτος δυσκλῆος ἐκ τ' μάχης,
 τ' Ῥωμαϊκῆς στρατίας ἠττημένος·
 καὶ βασιλεὺς μὲν τὴν Κωνσταντίνου φθάνει·
 οἱ βάρβαροι δὲ σὺν στρατάρχῃ Ῥομπέρτῳ
 3520.
 λεηλατοῦντες Ῥωμαϊκὰ χωρία
 Λάρισσαν εἶλον καὶ Καστορίαν πόλεις·
 ἔξοισι λοιπὸν καὶ Ῥομπέρτε πάλιν
 ἄναξ ὁ κλεινὸς σὺν στρατιᾷ μυριά,
 καὶ Καστορίαν ἀναλαμβάνει πάλιν,
 3525.
 καὶ Ῥομπέρτον μέτεσι δραματεργίᾳ·
 ὅπως τε δράμα συμπύπλασται ῥητίον·
 σχῆμα περιτίθεισιν ἀρχικὸν κράτωρ
 αὐτοῦ τ' ἀδελφεῷ καὶ στρατιᾶν προσέμει
 καὶ οἱ καὶ φάλαγγα τήνδε Ῥομπέρτε
 3530.
 στήσας παρεγγύσεν εὐνοηρόλως·
 κἄν μὲν κατ' αὐτοῦ συγκινή τὰς δυνάμεις,
 στρέψαντα νῶτα προτροπᾶδ' αὖ φυγγάνειν
 δι' ἀφανῶν δὲ δυσβάτων τε χωρίων
 ἄναξ διεκδύς σὺν ὀπλίταις βραχέσι,
 3535.
 ληΐζεται χάρακα πάντα βαρβάρων,
 καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ παραδίδωσι ξίφει·
 ὁ Ἐάρβαρος γνοὺς συσχεθεὶς ἀθυμίᾳ
 παρέϊτο χεῖρας καὶ δέμας καὶ καρδίαν,
 καὶ πάντες ἀπώχοντο πρὸς σφῶν πατρίδα
 3540.
 ὠφληκότες γέλωτα πρὸς δ' αὖ αἰσχύνῃν
 καὶ τοῦρκος αὐθις Τζαχᾶς τις κεκλημένος
 Χίον κατασχῶν καὶ στόλον καταρτίσας
 αἰρεῖ Σάμον Λέσβον τε νήσους καὶ Ῥόδον,
 3545.
 ἄλλας τε διοποτίας; ἐξελέλαται πάλιν
 Ῥωμαϊκῷ στόλῳ καὶ ναυμαχίᾳ·
 ἀποστατεῖ δὲ τμηκαῦτα καὶ Κύπρος
 τοῦ Ῥαφρομμάτ' τήνδε κατεσχεκός.
 καὶ πάλιν ἀμφίρριτον εὐφορον Κρήτην
 ἄνηρ Καρύκης δυσμενὴς ἀποστάτης
 3550.

- βία κατασχών, εἶχε πρὸς κατοικίαν
 ἰστανωτάθην δ' αὐθις αὐσώνων κράτει
 νήσαν δὴ αὐτὴ γὰρ βίμακων στόλων
 3555. Τούτῃ κρητοῦντος ἔχ' κλόνος γῆς συνέβη,
 σεισμός τε δεινός ἔχ' λίαν φρικαλέος,
 ὑφ' οὗ καλοὶ δόμοι τε ἔχ' ναοὶ ξίνοι
 καταπιπνόντες συνετρίβησαν βία.
 συνεφεΐς τε ἔχ' μακρὰι στοαὶ πάλιν
 πτώσιν παθοῦσαι συνέχασαν ἀπλήτες
 3560. ἔχ' πατζινάκαι σκυθικὸν πάλιν ἔθνος
 Θράκης ἐπήει Μακεδονίας ὄρες,
 αὐτῶν νομάς τε ἔχ' τόπῃς λιχοπότες
 ἀλλὰ κατ' αὐτῶν ἐστρατεύσας ὁ κράτωρ
 ἔχ' συμπλακίς, ἤττητο τοῖσδε βαρβάροις
 3565. ὡς στρατιωτῶν τοῖς ὅλοις πεποιθότων,
 ἔχ' μὴ νικητῆ τῷ θεῷ καλῶν δότῃ
 ἔχ' πάλιν ἐστρατεύσει κατ' αὐτῶν ἄναξ,
 ἔχ' σάφρονός γε στρατιᾶς δεδιγμένης
 3570. ῥοσῆς τε θείας ἐλαβίδας ἐξαψάσης,
 συμμίξας αὐτοῖς ἐκνικᾶ κ' κράτος,
 ἔχ' σῶν τὸ πλῆθος ἐκθερίζουσι ξίφει
 ἄλλες δ' ἐλόντες αἰχμαλώτους ἐν μάχῃ
 ἤρημένοις σῶας ἀπέδοντ' ἀργυρία
 ὁ δ' αὐτοκράτωρ ἐκ σκυθῶν ἀποκρίνας
 3575. νέες σφριγῶντας εὐθενεῖς ἔχ' μαχιμίας
 ἐν Μογλένων ἔκισε τούτοις χαρίοις,
 οἰκίον οἱ σύνταγμα τούτῃς καλίσας,
 οἱ ἔχ' μέχρι νῦν ἀπὸ Μογλέν τῶπῃ
 πᾶσι καλοῦνται μογλινοπατζινάκαι
 3580. ἔχ' στρατιὰ τις ἰταλῶν ἐξ ἰσπερας
 ἄνισι βαδίσασα πρὸς Βυζαντίδα,
 ἔχ' ἔχουσα τὸ πρυθμον ὡς πρὸς τὴν ἰω
 ἧς συγκίνησιν ἰμφανῶς πορομπύει
 πλυθὺς ἀκρίδων ἰσπερας πρὸς τὴν ἰω,
 3585. διὰ τε Θράκης Μακεδονίας ὄρων
 τὴν ἀέριον πτῆσιν ἐξεργασαμένη
 φράγγων ὅμως στρατεύμα πωρθμόν διεβη,
 ἰφίσταται δὲ τῇ Νικαίῳ πόλει
 χερσὶ τούρκων αἰσχίστα τυραννεμένη
 3590. ἔχ' σὺν χροῦν δὲ ἔχ' μάχῃ φρικαλέα
 φθορᾶ τε πολλῇ πρὸς μερῶν ἐκατέρων
 αἰρούσι φράγγοι τὴν πόλιν κ' κράτος,
 ἔχ' τῷ βασιλεῖ τήνδε πολλῶν χημάτων
 ἀπεμπολοῦσι ἔχ' προχωροῦσι πρὸσω
 3595. ἔχ' πρὸς βαλόντες Ἀντιόχῃ τῇ πόλει

vi captam, dominus veluti insidebat.
 Utramque tamen insulam imperio.
 classis romana denno restituit.
 Hoc imperante Caesare, terrae motus
 admodum vehemens atque terrificus
 speciosas domos templaque magna
 diruit passim, vique sua contrivit.
 Tum vero opacae prolixaeq. porticus
 stratae mortales oppresserunt plurimos.
 At Patzinacae scythica gens denuo
 Thraciam vastabant atq. Macedoniam
 suis relictis patriis atque pascuis.
 Contra hos correptis armis imperator,
 manu conserta, victus est a barbaris,
 quia nostri milites confidebant armis,
 non Deo victore bonorumq. auctore.
 Rursus profectus contra eosdem Caesar
 modesto cum exercitu atque pio
 et qui victoriam caelitus sperabat,
 inito proelio debellavit hostes,
 numerumq. plurimum gladio messuit:
 reliquam captam belli iure turbam
 victor exercitus sub corona vendidit.
 At imperator sibi de Scythis legit
 eximios iuvenes validos pugnaces
 quos in regione posuit dicta Mogleno,
 suam hanc appellans peculiarem manum;
 hique nunc etiam a statione Mogleni
 vulgo appellantur Moglenopatzinacae.
 En autem italus ex occidente exercitus
 processit, urbem ad byzantinam tendens,
 sed orientales cursu petens plagas.
 Huius portendit manifeste motum
 vis locustarum ingens ex hesperiis
 eos petens locos, ac volatum
 per Macedoniam Thraciamque dirigens.
 Francorum quoq. exercitus fretum transit
 atque nicaenam urbem circumscedit
 Turcarum manibus turpiter oppressam;
 quam diuturnis horridisque pugnis
 multoque utrimque militum excidio
 expugnatam Franci per vim summam,
 Caesari graeco multo repenso pretio
 divendiderunt, perrexeruntq. ulterius:
 delatique ad urbem Antiochiam,

hanc artificio et proeliis obtinuerunt. Posthinc certaminum magno labore Sionem quoque ceperunt urbem Dei. Tum et Raimundus filius Roberti, nobilis italus Caesari nostro fidem iuratam dedit, fore ut amicitiam perpetuam secum coleret, et obsequium devoti animi reverentiamque haberet. Ob id accepta a Caesare pecunia, donis adfectus insolitisq. honoribus, perrexit in Ciliciam moxque in Syriam. Ast Antiochia fortiter potitus, quam regi obtulerat iuratam fidem sacrumque foedus ilico fefellit, perfidum hostem semet imperio exhibens. Mox ab oriente rursus in Hesperiam homo scelestus cum rediturus esset, metuens sibi, mortem simulavit. Ergo fallaci, tamquam mortuus, dolo vel moribundus conditur in capsula atq. ita a famulis defertur in patriam falso dicentibus mortuum hunc esse. Quum sic in patriam evasisset astu, Caesari multum obtrectavit temere, congregatoque exercitu latino ad Epidaurum urbem classem appulit, huiusque moenia machinis pulsabat. Sed spe frustratus cum nihil proficeret, omisso bello, mittit legationem, et impetrato Caesaris colloquio, foedus cum ipso denuo pacemq. facit. Bogomilorum sub Alexio haeresis invisita Deo emersit et execrabilis, cuius Basilus quidam auctor erat, medicus vulgo dictus, minister Satanae, qui clam permultis pestem suam afflabat, atque animabus dogmata exitiosa. Hic multos annos hac illacque cursans, orbis provincias atque urbes peragrans, tristi postremum omine adventavit in hanc imperii maximam metropolim. Sed imperator orthodoxiae tenax hominis fraudem cauto artificio adgreditur. Nam simulatâ callide personâ credulum se benivolumque finxit,

αἰροῦσιν αὐτὴν μηχαναῖς τε καὶ μάχη·
 μεθ' ἣν ἀγάσιν ἰσχυροῖς τε καὶ μάχη
 καὶ τὴν Σιών αἰροῦσι τὴν Θεοῦ πόλιν·
 καὶ Ῥαῖμουῦδος οὗ πατὴρ ἦν Ῥομπέρτος
 ἧρ' παρ' ἰταλοῖς εἰς ἐπιστήμων πέλων
 πίστις ἐτόρκες ἔδρα πρὸς βασιλίαν
 τὴν δὴ πρὸς αὐτὸν ἐμπεδούσας φιλίαν
 καὶ δευλικὴν εὐνοίαν αὐτὴ καὶ σχέσιν·
 ὅθεν λαβὼν χεῖματα πρὸς βασιλείας
 καὶ δωρεάς αὐτῆς φιλοτιμίας ξίνας,
 πρὸς Συρίαν ἔρμυσιν καὶ Κιλικίαν·
 ἦ δ' Ἀντιόχεια κατακρατήσας μάχη,
 οὐς εἶχεν ὄρκους πρὸς βασιλίαν δρᾶσας
 σπονδὰς τε φρικτὰς ἠδυστηκῶς αὐτίκα,
 ἄσπονδος ἐχθρὸς εὐρέθη Ῥωμαῖδος·
 ἐκ ἧρ' εἰῶν τοιγαροῦν πρὸς ἐσπίραν
 μέλλων ἀπαίρειν ἢ ἐβήλος καρδίαν,
 αὐτοῦ καταφύσαστο θάνατον φόβω·
 ὡς νεκρὸς οἶν ἐστεινὸς ἐφυσμένος
 ἢ νεκρὸς ἐμπνυς λαρνακιδίῳ τότε
 ἀπῆκτο χερσὶν οἰκητῶν πρὸς πατρίδα
 μάτλιω θρυλούντων τόνδε νεκρὸν τυγχάνειν·
 ἐπεὶ δὲ λαθῶν ἀπιστώθη πατρίδι,
 πολλὰ κατιπᾶν ἔκρατοῦντος ἀλόγως
 καὶ συναλίσας στρατίαν ἐκ λατίνων
 Ἐπιδαμνίων προσκαταίρει τῆ πόλει,
 καὶ τήνδ' εἰλεῖν ἐσπευθεῖ τειχομαχίαις·
 ἀλλ' ἐλπιδῶν ἐφυστο μὴδὲν ἀνύσας·
 προσβέβηται γοῦν ἀπογοῦδος ἧρ' ἐλπιδῶν,
 καὶ τῆ κρατοῦντι πρὸς λόγους ἀφρημένος,
 σπονδὰς πρὸς αὐτὸν ἐκτελεῖ καὶ συμβάσεις·
 τούτῃ κρατοῦντος αἴρεσις βογομίλων
 Θεοστουγῆς πέφνη καὶ βδελυκτέα,
 ἧς μυσταγωγὸς ἰατρὸς τις τοῦπικίλλω
 κλήσιν δὲ Βασίλειος σατὰν ἐργάτης·
 ὃς λάθρα πολλοὺς ἀνωπίμωλα ἦ λύμης
 καὶ ἧρ' παρ' αὐτοῦ δογμάτων ψυχοφθόρων·
 πολλῶν ἐτῶν δρόμοις τε καὶ περιδρόμοις
 χώρας ἐπιῶν καὶ πόλεις οἰκεμένης,
 ἐπιπολάζει καὶ τελευταῖον τάλας
 πόλει μεγίστη τῆδε καὶ βασιλίδι·
 ἀλλ' ὁ κρατάρχης ὀρθοδοξίας φίλος
 μέτυσιν αὐτοῦ πανσόφω τέχνῃ πλάνω·
 πλασόμενος γὰρ ὑποκριθεὶς τ' ἐστέχνης
 πίστιν βεβαίαν εὐμένειαν οἱ τρέφειν,
 3600.
 3605.
 3610.
 3615.
 3620.
 3625.
 3630.
 3635.
 3640.

- θαμὰ προσήει τῷ τρισαλιτηρίῳ,
 ἄγαν προσωνῶν καθομιλῶν συγχάκεις,
 σωτήρα καλῶν τόνδε πτωλαιμημένων
 τοῖσδ' ὁ βδελυρὸς καταδελχθεὺς τοῖς λόγοις
 3645. ἰὸν κακίας ἐξήμεϊ ψυχροφθόρον,
 ἔκπυστα τιθεὺς δόγματα πονηρίας·
 ἂ γνοῦς ὁ κρατῶν φιλόχριστος καρδία
 ὀλίθρια δόγματα διδασκαλίας
 γόπτος ἀνδρὸς μισοχρίστες ἐπὶ πλάνας
 3650. ἐπὶ σπυλιτεύει ἐπὶ θριαμβεύει ἀφῆρσεν,
 ψέφω τὲ κοινῇ τῷ πυρὶ τόνδε φλέγει.
 Οὗτος βασιλεύς ἐπὶ μανιχαίων πάλιν
 πολλοὺς πρὸς εὐσίβειαν ἦν ἐφελκυσσας,
 διδασκαλίαις ἐπὶ σοφαῖς συμβεβηλίας·
 3655. ἐπὶ παισὶ δ' ἀνήγηρον ὄρφανοῖς δόμον,
 τάξας σιτήσας διαψυλίας ἐν τῷ δόμῳ
 ἐπιμελείας ἐπὶ τροφῆς τούτων χάριν
 ἐπὶ γραμματικῶν ἀπίταξιν αὐτῶν πάλιν
 μισοῦσιν εἰς παιδείαν ὄρφανῶν νέων
 3660. οὐκ εὐπρόσων τε πατέρων προσηνῶν,
 νίμας μαθηταῖς ἐπὶ διδασκάλους νέων
 πλείστας σιτήσας διαπύνας χορηγίας
 Ἐπὶ γρόνων τούτοις δὲ τῷ κραταρχίας
 ἐπὶ πυρκαϊαὶ συνέβησαν τῇ πόλει,
 3665. ἐπὶ πλείστα τῆσδε κατανήλωσαν μέρη
 ἔπνυσε δ' ἦρος ἀνέμῳ τίς σφοδρότης
 βλαστώσας προξένας γὰρ κινδύνων,
 ἧ πολλὰ κατήρειπε τῆσδε δομημάτων·
 μισθ' ἔνθα χαμαὶ πύπτωκεν ἀγαλμα ξένων,
 3670. ἀνωθεν ἰσθῶς κίονος πορφυρέας
 ἧ πρὸς πλακοτῶν τὴν βάση ἰδρυμένης·
 ὁ κατακλιθεὶς παρατυχόντων τόπων
 πολλοὺς ἀνέλε συντετριμὸς ἰσχυάτως·
 κατεβράβη δ' ἀνωθεν ὑπὸς μέγας
 3675. χυδῶν κατιῶν ἐπὶ κατακλύζων μέγας,
 ὑφ' οὗ κατηρείπαντο πλείστα δωμάτων,
 ζῶων δ' ὑπεῖρε ἐπὶ βροτῶν πολλὰ φθίσις·
 οὗτος στρατεύσας κατὰ τούρκων βαρβάρων
 ἀφῆκε ἐπὶ μέγας γὰρ φιλομηλίς·
 3680. εὐρών δ' ἔρημον ὀπλιτῶν ἄστῳ τόδῃ,
 ἀποδρασάντων τοῦδε βαρβάρων δέου,
 αἰρεῖ τε τοῦτο ἐπὶ στίφος τι φρερίαν
 κρησφύγια σπήλαια τῆσδε ἐγχερίαν,
 ἐπὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς προσλαβῶν οὕτω κρήνας
 3685. ὑποστρέφει κάλλιστα πρὸς Βυζαντίδα·

saepe ac benigne cum scelesto versans,
 ac familiari demulcens colloquio,
 servatoremque errantium appellans.
 His homo impius delentus verbis
 exitiosum vomuit venenum,
 pessimae exponens dogmata doctrinae.
 Quae pius Caesar simul ac agnovit,
 scelesti nempe effata magisterii,
 protinus vulgo patefieri voluit,
 impostoremque hominem Christi hostem
 tradidit flammis communi suffragio.
 Multos praeterea Manichaeos Caesar
 tum magisterio tum catis suasionibus
 ad religionem veram revocavit.
 Orphanis quoque pueris attribuit
 domum, et victum adsignavit uberem
 his et alendis et curandis sedulo.
 Quin et grammaticae ludum aperuit
 orbis adolescentibus, vel de paupere
 stirpe progenitis, multosque redditus
 et largos sumptus suppeditavit
 simul discipulis atque magistris.
 Commeno Alexio moderante imperium,
 incendia quoque in urbe acciderunt,
 quibus absumptae multae partes sunt.
 Vehemens quoque tempore sub verno
 spiritus multa detrimenta fecit
 humi deiectis passim aedificiis:
 quibuscum decidit admiranda statua
 imposita columnae porphyreticae
 cuius in Placoto basis erat posita:
 illa cum caderet, forte praesentes ibi
 multos mortales mole sua contrivit.
 Imbrium quoque nimia vis caelo
 conchum effusa passimque inundans
 aedificiorum latam stragem edidit.
 Bestiarum denique et hominum lues fuit.
 Caesar cum Turcis barbaris belligerans
 pervenit usque ad urbem Philomelium;
 quam cum desertam milite invenisset,
 quia metus barbaris fugam suaserat,
 hanc capit, et simul castella aliquot
 asyla veluti et specus incolarum.
 Atque hos captos Caesar sibi vindicans
 cum gloria insigne Byzantium rediit,

alió translatos cogitans deponere.
 Ergo horum longum carpentium iter
 validi quidem atq. aetate vegeti
 pedibus propriis metiebantur viam;
 aegrotis autem vel senio confectis
 elemens iumenta dabat imperator:
 qui autem corpore prorsus erant fracto
 hos longis scutis affabre compositos
 forti iuventae deportandos tradidit.
 Tum eques ipse hac illacq. cursans
 tamquam curator et salutis custos,
 siquem videret male laborantem
 cibi potusve inopia aut longo cursu,
 hunc imitator Christi recreabat.
 Hoc imperator cum rediret ordine
 occurrit ei equitanti Sultanus,
 qui et ex equo procul et celeriter
 descendens, debitum obtulit obsequium:
 tum conventionibus amice initis,
 cum honorificis donis recessit.
 Porro imperator in urbem Constantini
 laetante animo semet restituit.
 Sed ibi posthinc aeger in lecto iacuit,
 dum pravus humor generatus morbo
 ad imos pedes plurimus descenderet:
 a quo corruptum denique corpusculum
 haud multo post vivendi finem fecit,
 quum medicorum consulto iudicio
 ardentem pilulam stomacho recepisset.

IOHANNES COMNENUS AN. XXIV.

Postquam is vitam imperiumq. amisit,
 rerum dignissimus corripit habenas
 Iohannes filius, virtutum congeries,
 dulce reapse nomen et gratiosum,
 rex simul bonus, bellatorq. strenuus,
 hostium victor, cupidinum domitor,
 plenus thesaurus divinorum munerum,
 suavis, hilaris, subditis benivolus,
 mitis, benignus, beneficus, comis,
 mare redundans liberalitate,
 indoles benedicta incomparabilis,
 dotibus roge dignis longe rutilans,

(1) Iudicent eruditi de huius vocabuli sensu.

μετοικίσαι σφᾶς κτ' νοῦν ἄλλη γ' ἔχων·
 τούτων πορείαν τὴν πρῶτον ποιεσμένων
 οἱ μὲν σφριζῶντες καὶ νεάζοντες χροῖον
 ποσὶν ἐχρῶντο καθ' ἑδὸν τοῖς ἰδίοις·
 οὐσπερ λυχρὸν δ' ἔτρυχε γῆρας καὶ νόσος,
 3690.
 τούτοις ὑποζύγια παρείχε κρᾶτῶν·
 παρειμένους πλάσιν δὲ σώματος πάλιν
 ἄσπισι μακραῖς ἐπιθειεὶς εὐμηχάνους
 νέοις εὐναροῖς σφᾶς παρηγυῖα φέρειν·
 αὐτὸς δ' ἄνω κάτω περ ἰσπότης θείων
 3695.
 ὡς σφῶν προμηθεὺς καὶ φύλαξ εὐζωΐας
 εἰ τινὰ περ βλέψει προσεκκεμηκότα
 βρωτοῦ ποτοῦ σπᾶνι τε καὶ μακρῶ δρόμῳ,
 τὸν δ' ἀνεκτάτο χριστομιμήτῳ τρόπῳ·
 οὕτως ὑποστρέφοντι συντεταγμένῳ
 3700.
 Σελτᾶν προσῆλθεν ἰππότη στεφηφόρῳ,
 πύρρῳθεν αὐτὸς ἀποβάς ἵππε δρόμῳ,
 καὶ προσκύνησεν ἀποδοὺς ὡσπερ θεῖοις,
 σπονδάς τε δράσας φιλικὰς καὶ συμβάσεις,
 σὺν φιλοτίμοις διαρεαῖς ὑποστρέφει·
 3705.
 ὁ δ' αὐτοκράτῳ πρὸς πόλιν Κωνσταντίνης
 αὐθις ἐπανέζευξε σὺν εὐθυμίᾳ·
 ἐνθα νοσῶν ἔκειτο λοιπὸν ἐν κλίνῃ
 σφοδρῶς ἐπιρρέυσαντος ἐκ καχεξίας
 3710.
 βᾶθροις ποδῶν βέυματος ἰλωδιστέρῳ
 παρ' οὗ δαμασθεῖς ἐσχάτως τὸ σαρκίον
 μετ' οὐ πολὺ δέδεκτο τέρμα ἔβις,
 καὶ στομάχῳ μύδρον (1) εἰσδιεγμένους
 ἀσκληπιαδῶν προσταγῇ τε καὶ κρίσει.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΚΟΜΝΗΝΟΣ ΕΤ. ΚΑ.

Τούτῃ τὸ βιοῦν καὶ κράτος λοιοπότος,
 χειρίζεται κάλλιστα τὴν κραταρχίαν.
 Ἰωάννης παῖς ἀρετῶν συστοιχία,
 ὄντως χαριτώνυμος ὀλβία χάρις,
 ἀναξ ἀγαθὸς καὶ μαχητὴς γεννάδας,
 3720.
 ἐχθρῶν νικητὴς καὶ παθῶν αὐτοκράτῳ,
 πλῆρες ταμίον ἀγαθῶν θεοδότων (2),
 ἠδύς, ἰλαρὸς, εὐμηνὴς ὑπακόοις,
 χρηστός, προσπῆς, εὐφρόσιτος, χαρίεις,
 θάλασσα καλῶν φιλοδωρίας πλῆα,
 φύσις ἀπαράμιλλος εὐλογημένη,
 3725.
 ταῖς βασιλικαῖς ἀρεταῖς διασφάπτων,

(2) Cod. θεοδότων.

- σὺν τῇ γε λοιπῇ ἡβῇ καλῶν εὐκοσμία,
 γνώμων δικαίς, ἀφρότιτος αὖ τύπος
 καὶ τῆ ἀληθείας γε τῆ ἐν τοῖς λόγοις.
3730. πρῶτος μετὰ γε πρῶτον εὐσεβανάκτων
 πιστὸς φρόνιμος οἰκίτης ὑπαρέτης,
 κραταρχίας τάλαντον αὐξήσας μέγα,
 αἰὲ στραταρχῶν ὑπεραθλῶν τῆ κράτες,
 πόλεις ἐθνικὰς ὑποτάσσων τῷ κράτει,
3735. γνώσει, λόγῳ, πράγματι, καὶ σφίρα μάχης,
 μυριόνικος πλειστάκις δεδευγμένος,
 ὡς πρὶν ὁ Δαβὶδ κατ' ἐχθρῶν ἀντιμάχων
 λιταῖς στρατηγίαις τε σὺν εὐανδρίαις
 οὐ τοὺς ἀγῶνας καὶ νίκας καταλέγειν,
 3740. ἡβῆ ἔρετῶν θ' ὄμιλον αἷς ἦν ἐκπρέπων,
 καὶ ῥήτορα γένοιτ' ἂν ἔργον ἐξόχῳ
 μικράττα δ' ἡμῖν ἐκ περιττῶν λεκτόν·
 οὗτος κατασχὼν ἀσφαλῶς κραταρχίαν
 τιμὰς ἐπιεράβευσεν τοῖς ἐκ τῆ γένεος,
 3745. καὶ πᾶσιν ἀπλῶς δωρεὰς ἀναλόγως,
 κοινῶν προμπυῖς ἀποτάξας πραγμάτων,
 ἐκ ἡβῆ κατ' αἷμα καὶ προσσκειωμένων
 σύστρεμμα τῆδε βασιλεῖ ἡβῆ ἐκ γένεος
 καττύεται στέμμα τὸ θανατηφόρον
3750. μετὰ γε βραχὺν τῆ κραταρχίας χροῖον
 πρωταρχὸν ἅμα καὶ στρατηγέτην ἔχον
 ὄμαιμον αὐτοῦ τὴν καισαρίσσαν Ἄνναν (1)
 καὶ φρασαθέντων ἡβῆ συνιστώντων λόχον,
 αἰκίς οὐδὲς εἰς δέμας πέπονθ' ἑ τι,
 3755. ὅτι γε μὴ φίλωσιν οὐσίῳ μόνον,
 ἀς ἀποδοῦναι βασιλεὺς κερτημένοις
 μετὰ γε βραχὺ προστέταχεν ἐνθάδε,
 αἰτίας ἀφῆς πᾶσι προσκεκρηκόσι,
 σπυσάμνος πρῶτιστα τῆ καισαρίσση
3760. καὶ πλοῦτον αὐτῇ συναιδουὺς ἀξία·
 ὅπως δὲ τοῦτο συμβέβηκε φραστόν·
 τὴν ἐν χρυσουργίᾳ τε λιθομαργάροις
 ἐσθήμασι τε ποικίλοις τιμαλφῶσιν
 οὐσίαν ἀμύθητον ἐν τινὶ δόμῳ
3765. τῆ κασιγνήτης καισαρίσσης κειμένῳ
 ἀναξ ἐπισκοπῶν ἦν σὺν Ἀξούχῳ Ἰωάννῃ·
 ἦνίκα τόνδε καὶ ταδὶ φάσαι λόγος·
 ὡς τάξις ἀντίστραπτο καὶ μοι τῆ γένεος,
 καὶ συγγνὸς μὲν δὴ δύστροπὸν μοι τυγχάνει,

(1) Simultatem suam adversus fratrem, dolo-
remque quod is imperium extincti parentis occu-

atq. aliis etiam bonis ornatissima,
 iustitiae norma, clementiae typus,
 et in loquendo veritatis tenax.
 Primus hic post primum christianum regem
 fidelis prudens oeconomus famulus
 qui talentum imperii valde auxit;
 semper in armis pro salute publica,
 alienas urbes vindicans imperio,
 consilio, verbis, opera, et arte bellica,
 victor saepissime hostium plurimorum,
 ceu quondam David hostes propulsabat
 prece pia, forti manu, peritia ducis.
 Huius victorias dicere vel proelia
 virtutumque numerum et ornatum,
 rhetori quoque summo operosum sit.
 Nos ex ingenti acervo pauca sumimus.
 Hic occupato pacifice imperio
 largitus est honores cognato generi
 cunctisq. tribuit pro dignitate munera:
 nempe gerendis reip. officii
 propinquos sibi sanguine praeposuit.
 Hi vero ipsi coniurati in regem
 exitiosas moliuntur insidias
 paulo post initum ab illo imperium.
 Atque his dux erat peragendo operi
 regis germana soror princeps Anna.
 Quorum cum essent detectae insidiae,
 nullius corpus violatum fuit,
 sed patrimonialia tantum sunt erepta:
 atque haec ipsa paulo post restitui
 mira imperavit Caesar clementia,
 cunctis remittens criminis reatum;
 parcens in primis principi sorori,
 ipsique opes pro dignitate reddens.
 Id quomodo sit gestum, lubet dicere.
 Auri atq. argenti vasa gemmasq. nitidas
 et multi generis vestem atque insignem,
 maximi pretii opes, in quadam domo
 sororis suae principis repositas
 Caesar spectabat cum Iohanne Axuch.
 Quin etiam tunc sic ferunt locutum.
 Hem ut generis mei sors est conversa!
 utque inimica mihi nunc est cognatio,

pavisset; satis demonstrat ipsa Anna Comnena in
Alexiadis suae calce.

et qui benivoli olim , nunc sunt malivoli !
 Quamobrem iubeo praesentes opes
 ut tibi sumas , Axuch dulcissime.
 Is liberali regi grates agit ;
 sed licet , inquit , sensus meos dicere !
 Rege annuente , sic orsus est loqui.
 Quamquam iniustam vim et insidias
 contra te , Caesar , soror est molita ,
 et abdicavit factis fraternitatem ,
 natura tamen facit consanguineam.
 Vincesis igitur christiana clementia
 malum sororis animum et iniurium ,
 illique haec omnia largire benivole
 ad quam paterno magis iure pertinent.
 His morem gerens monitis Caesar
 cuncta libenter tribuit sorori.
 Etenim , inquit , regno sim indignus ,
 si meo generi minus sim benivolus ,
 quam tu , qui lucri prodigus contemptor
 nunc tot oblatas respuisti opes .
 Adeo clemente rex hic erat animo ,
 atque imitator Christi studiosus !
 Ceterum mater ac regina Irene
 quamquam Iohanni immerenti infensa ,
 quem haud imperio dignum reputabat ,
 idque studuerat olim committere
 filiae atque genero caesari Bryennio ,
 nunc insidiarum tamen ignara fuit .
 Quin certior postea moliminis facta
 fertur dixisse commodum effatum ,
 atq. prudentem admodum sententiam ,
 non esse vestigandum latentem regem ,
 sed huic praesenti amanter obsequendum .
 Idem suscepit contra Persas bellum ,
 qui cum Comneno foedus olim initum
 fregerant , atque urbibus romanis
 in Phrygia et ripa Maeandri positis
 armatis incursionibus molesti erant .
 Ergo non semel manibus consertis ,
 profligando hoste gloriam retulit .
 Urbem quin adeo cepit Laodiceam ,
 quam mox munivit moenium praesidio ,
 cunctisque bene ut opus fuit dispositis ,
 ad urbem regiam reditu se recepit ;
 ibique veluti rex victoriosus

ἀλλότριον δ' εἶνεν τε καὶ πεφιλμένον
 ἔδω κελύω τὰ προκείμενα τὰδε
 φίλτατον Ἀξούχ προσλαβόντα κατέχων
 ὁ δ' εὐχαριστῆ ἔμυγαλοφυχίας ,
 μὲν δὲ γ' εἰπὺν λυπαρῆ δεδογμένα·
 καὶ τὸν λαβόντα ἔλγειν ἔξουσιαν ,
 εἰ καὶ εἰαίον ἀδίκων τε ἀμαρμάτων
 κατῆρξεν, ἀναξ, σὴ κασίγητος φάναι,
 ἔργοις τ' ἀπομύσατο φιλαδελφίαν ,
 ἔλλ' ἢ φύσις σύναιμον αὐτὴν δευκύνει
 νίκησον οὐκοῦν χριστομιμήτῳ τρόπῳ
 γνώμην ὁμαίμῃ δυσμῶν κακουργάτων ,
 καὶ τὰ κατ' ὄψιν πάντα δὸς καὶ χάριτι
 ταύτῃ διαφέροντα μᾶλλον πατρόθεν·
 ταύτῃ γι ποισθῆς βασιλεὺς παραφάσσι
 πάντα προθύμως καίσαριση προσέμει·
 εἶλω ἂν εἰπὼν ἔμ βασιλείῃς κράτης
 παντάπαν ἀνάξιος, εἰ περὶ γένος
 τοῦμὸν κριθείης εὐμενέστερος σύ γε ,
 ἀνώτερος κέρδους τε κτήσεως τόσῃ·
 οὕτως ἀμνηστικὸς ἦν ἀναξ ὄδῃ ,
 θεῖμος τ' ἐραστὴς χριστομῆτων τρόπων·
 μήτηρ δὲ τοῦδε καὶ βασιλῆς Εἰρήνη
 εἰ καὶ πρὶν ἀπίστεργε τόνδ' οὐκ ἐδίκως
 οὐκ ἄξιον κρίνεσα πρὸς κραταρχίαν ,
 ὡς τῇ θυγατρὶ μνημῆνι τὰ ἔμ κράτης ,
 γαμβρῶ τε τῷ καίσαρι τῷ Βρυαννίῳ ,
 λόχῃ φονῶντος οὐ συνίστατο εὐρέθῃ·
 μᾶλλον δὲ γνοῦσα εἰς ἔπειτα τὸ δρᾶμα
 ἐπήκολον λόγιον ἐξυπεῖν λόγος ,
 γνώμην τὴ κεινὴν συνάτην μάλ' εὐστόχως
 ὡς οὐχ ὑπόντα χρὴ διφῆν βασιλείᾳ·
 παρόντα δὲ στέργειν τὴ τοῦτον καὶ σέβειν·
 οὗτος στρατεύσας καὶ πειρῶν βαρβάρων
 τὰς πρὸς Κομνηνάκτα συνθήκας πάλαι
 διαλυσάντων, καὶ πόλεις Ῥωμαίδος
 τὰς πρὸς Φρυγίᾳ καὶ Μαϊάνδρῳ κειμένας
 κατατρεχόντων καὶ κακῶς δρώντων ὄπλοις·
 καὶ συμβαλὼν ἠττησεν αὐτοὺς πολλάκις ,
 τριτάμνος σφᾶς εὐκλειῶς ἐν ταῖς μάχαις·
 καὶ Λαοδικίαν δὲ λαμβάνει πόλιν ,
 καὶ τήνδε τειχῶν κατοχυρώσας κράτει
 καὶ πάντα θεῖς εἶ καὶ καθῶς ἦν συμφέρον,
 πρὸς βασιλῆα καθυποστρέφει πόλιν ,
 οἷα βασιλεὺς ἀγαθὸς νικηφόρος

3770.

3775.

3780.

3785.

3790.

3795.

3800.

3805.

3810.

3815. τοῖς *Caesariensis* ἀναδούμνος κρότοις
 μὲν δὲ μικρὸν ἀπανίσταται πάλιν,
 καὶ γίνεταί δ' ἡ κ' τὴν Πامφυλίαν,
 αἰρεῖ τὴν Σωζόπολιν μηχανουργία
 πόλιν ἱερυμένην καὶ κατισφαλισμένην.
3820. ἄλλα τὴν πλείστα ἤδη καὶ πολυχύτων
 στρατηγικαῖς τέχναις τὴν καὶ μάχης νόμῳ
 ἐν οἷς περὶ ἠρίθμητο καὶ κεκλιμένον
 δύσληπτον ὄντων Ἱερακορυφίτις,
 ἔρυμα τέχνης τι δύσμαχον πᾶν,
3825. πάλαι μὲν ὄντα τῷ κράτει Ῥωμαϊδος
 ὑπέκοσα τὴν καὶ συντηρημένα,
 ζυγῶ δὲ περὶ καθύπευκον τότε
 οὗτος περὶ πᾶντο γὰρ ἔρχεται χεῖρων
 ἔθνος σκυθικοῦ κατακείροντος Θράκιον
3830. καὶ πάντα ταύτης σκυθικὴν ἰσημίαν,
 ὅ φασι, δρᾶντος ἐκδρομαῖς πανημέροις,
 κινῶν κατ' αὐτῶν Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις,
 καὶ συμπλακτικὰς σφίσι γὰρ τῷ Θεοῦ θένει
 κατατροποῦται σκυθικὰς πᾶσας ἰλας,
3835. καὶ τρισπαστικῶς ἀναδεικνύεται κράτωρ
 βελᾶς στρατηγικαῖς τὴν λαταῖς ἐνθίοις.
 οὐ γὰρ ἀναξ σύμβουλος ἦν χεῖροτος μόνον
 καὶ γὰρ στρατηγὸς ἐν μάχαις Ῥωμαῖός,
 ἀλλὰ κατὰ τὴν καὶ Μωϋσῆς ἄλλος νίος
3840. χεῖρας ἀνυψῶν εἰκόνι σεβασμίας
 ἢ μητρανάνδρου καὶ πανυμνήτης κόρης
 σχήμασιν οἰκτροῖς καὶ σταλαγμοῖς δακρύων
 παρεμβολὰς ἔκρησε τὰς ἤδη Καρβάρων
 Θεοῦ δίδοντας τὴν νίκην οὐρανίδην
3845. περιφανῆ τὴν καὶ περίπυστον λίαν
 καὶ γὰρ τοσοῦτον μυριάριθμον στίφος
 δορυκαλῶτων συνλήφθη Καρβάρων,
 ὡς καὶ δυσμὴν Ῥωμαῖοῖς ἐν τόποις
 ἐκ τῶνδε κόμας καὶ συνοικίας ὅλας
3850. καὶ συσταθῆναι καὶ παραμένειν ἔτι,
 ἑπανυμίαν ἔξ ἔθνος κεκτημένας.
 τάγμασι δ' ἄλλας συμμάχους ἐν ταῖς μάχαις
 καταλεγῆναι Ῥωμαῖοῖς καὶ στίχαις.
 μοίρας δὲ πολλὰς ἀποδόξαι χρυσίαις
3855. ὑπὸ στρατιᾶς σφῶν πάλιν ἠρημένοις
 μετὰ δὲ μικρὸν ὕστερον πάλιν ἀναξ
 ἑπιστρατεύσας τοῖς τριβαλοῖς Καρβάρους
 ὄρκια συγχέσσειν ἐκ κακουργίας,
 σφᾶς ἐκνικήσας ἐν μάχῃ κατὰ κράτος
- plausu solemnī populi est receptus.
 Brevi intervallo, discessit denuo
 et cum exercitu pergens in Pamphyliam
 vi strategematis cepit Sozopolim
 urbem excelsam undique munitam.
 Alias quoque plurimas urbeculas
 partim astutia partim vi bellica
 cepit, quas inter aditu difficile
 castrum, cui nomen Hieracoryphites,
 moenibus celsum et inexpugnabile.
 Quae cunctae arces in romani imperii
 finibus positae eidemque obnoxiae
 Persarum iugum postea subierant.
 Anno Iohannis imperantis quinto,
 scythica cum gens Thraciam vastaret,
 et solitudinem, ut est in proverbio,
 scythicam faceret perpetuis incursibus;
 romanas copias Caesar contra eduxit;
 Deique ope proelio commisso
 scythicas cunctas disiecit phalanges,
 et victoriosus imperator extitit
 consilio, manu, precibus ad Deum.
 Non enim tantum rex consiliosus erat
 atque per pugnas fortis imperator,
 sed velut alter Moyses novellus
 manus attollens ad augustam imaginem
 laudatissimae Virginis deiparae
 supplici gestu profusisque lacrymis
 barbaricos exercitus superavit,
 victoriam caelitus donante Deo
 splendidam prorsus et celeberrimam.
 Etenim tantus barbarorum numerus
 in potestatem decidit victoris,
 ut in romanis terris occiduis
 pagi et coloniae tunc de his barbaris
 conflatae fuerint et nunc adhuc maneat,
 quibus et gentis inditum est nomen.
 Alii conscripti sunt auxiliares
 atque romanis admixti exercitibus.
 Magnam vim quoque sub corona vendidit
 victor exercitus auro licitantibus.
 Paulo post Caesar armis rursus motis
 contra Triballos barbaros est profectus,
 fidem iuratam perfide fallentes;
 quos debellatos violento Marte

denuo pacem facere coëgit:
 cumque manubias illinc abegisset,
 militem proprium praeda replevit,
 spoliis innumeris, opibus copiosis.
 Captivum autem vulgus ultra fretum
 transtulit in Bithyniam, eique sedes
 haud procul urbe Nicomedia attribuit.
 Indeque partim milites conscripsit,
 partim reip. fecit vectigales.
 Istrum aestivo tempore transgressi
 Hunni ceperunt urbem Branitzoben,
 cuius deiectis cunctis aedificiis,
 lapides etiam Zeugmion tulerunt:
 tum etiam agrum incursarunt Sardicae.
 Igitur his occurrens imperator
 inter paludes valido cum milite
 haud procul Istro hostibus congressus
 claram de barbaris retulit victoriam;
 et Chrasum cepit cum Francochorio,
 quae pars Paconiae praestantior erat.
 Tum etiam Zeugmii moenia expugnavit,
 illincq. praedam abstulit innumeram,
 manubiis ipse plurimis ditatus
 simulq. omnis romanus exercitus.
 Pace cum Hunnis barbaris composita,
 in orientem transtulit exercitum;
 perque Bithynos transiens et Paphlagonas
 celerè cursu pervenit Castamonem,
 hancque romano vindicavit sceptro,
 (quam Persarmenii iampridem tenebant)
 scalis et machinis arietantibus
 ad hanc capiendam naviter usus.
 Post haec, captivos plurimos ducens
 rex atque praedam innumerabilem,
 regiam ad urbem retulit pedem
 exceptus plausibus qui decent victorem;
 atque ob recentem suam victoriam
 media deduxit urbe triumphum.
 Adornans enim artificio insolito
 currum argento auroque fulgidum,
 quem niveoram quadriga equorum
 apte et decenter innctorum trahebat,
 huic venerandam imposuit Caesar
 inviolatae Deiparae imaginem;

(1) In codicis margine γρ. Ζεύγμιον.

τὸ βάρβαρον τίθησιν ἑσπονδὸν πάλιν· 3860.
 λείαν δ' ἐκείθεν ἀπελάσας μυρίαν
 πλήσας τὲ τὸ στράτευμα ἤδη σκυλευμάτων
 ὄλβια τε πολλοῦ καὶ λαφύρων μυρίων·
 πληθὺς δρυάλατον εἰς ἐπαρχίαν 3865.
 τὴν ἤδη βιθυνῶν κατὰ τὴν Νικομήδους
 διαβιβάσας ἐγκατακίζει φέρων·
 καὶ τῶνδε τοὺς μὲν στρατιᾶ καταλίγει,
 τοὺς δ' αὖ παρῆκε συντελεῖν κοινῶ φόβῳ.
 Οὐνοὶ τὸν Ἴστρον ἐκπεράσαντες Θέρως 3870.
 κατακρατοῦσιν ἄστεος Βρανιτζόβης,
 καὶ τῆσδε πάσας κατερείφαντες ἐάρεις
 μετήγαγον πρὸς Ζεύγμιον (1) καὶ τοὺς λίθας,
 ἐπιδραμόντες καὶ Σαρδικῆς χωρία·
 οὐκοῦν ἐπὶ σφᾶς ἐστρατεύσας ὁ κρᾶτωρ 3875.
 ἐν ὑδροχέρῳ (2) καὶ σθυναρᾶ δυνάμει
 κατὰ τὸν Ἴστρον συμπλακίεις ἀντιπάλους
 ἴσθησι λαμπρᾶν κατὰ βαρβάρων νίκην,
 καὶ Χράσμον εἶλε σὺν τῷ Φραγγοχωρίῳ,
 γῆς πασιῶν κράτιστον ὑπάρχον μέρος· 3880.
 πρὸς δ' αὖ παρεστήσατο τεῖχος Ζευγμίνης,
 καὶ καὶ τοῦδε λείαν ἀπήλασε μυρίαν,
 καὶ λάφυρ' ἐκτίσατο καὶ πλείστα σκύλα,
 αὐτὸς τε καὶ στράτευμα ῥωμαίων ἅπαν·
 σπεισάμενος δ' ἔπειτα βαρβάρους Οὐνοὶς 3885.
 πρὸς τὴν ἑὸν στράτευμα διαβιβάσας,
 διὰ βιθυνῶν χωρίων παφλαγόνων
 ἐρίσταται τάχιστα τῇ Κασταμόνι,
 καὶ τήνδ' ἐπανάσσωσε τῇ ῥωμαίδι
 περσαρμενίοις κικρατημένῃ πάλαι,
 χρῆσάμενος κλίμαξι τειχομαχίαις 3890.
 εἰς τῆσδε τὴν ἄλωσιν ὡς εὐμηχάνως·
 τοιαῦτα δράσας αἰχμαλώτων τε στίφος
 καὶ λείαν ἀμύθητον εἰληφώς ἀναξ
 πρὸς βασιλίδι τὴν πόλιν ὑποστρέφει 3895.
 οἷα νικητῆς ἀναδούμενος κρότοις·
 καπὶ τροπαίῳ προσφάτω καὶ τῇ νίκῃ
 κατήγαγε θρίαμβον ἐν μέσῃ πόλει·
 τεύξας γὰρ ἄρμα σὺν τεχνουργίᾳ ξίνου
 χρυσαργύρῳ κάλλιστα διελημμένον
 ὃ χιονώδης τετρακτὺς συστοιχία 3900.
 ἰσπων τίς εἶλεν ὑψυῖας ζευγυμένων·
 ἐν τῶσδε σιπτὴν ἀναβιβάζει κρᾶτωρ
 τῆς μητρανάνδρης παρθίνης τὴν εἰκόνα,

(2) De hoc vocabulo iudicent hellenistae.

3905. ἐν ᾗ πωποιδῶς ἐ κατορθῶν τὰς νίκας
 ὡς συστρατηγίτιδι κατ' ἰχθῶν μάχης
 προσῆγε τὴν πρέπασαν εὐχαριστίαν,
 ἥς ἐ προῆγε σὺν ὄλῃ γαρσίφ
 ποσὶ βαδίζων σταυρικὸν σκῆπτρον φέρων·
 ἀλλὰ βραχὺς ἤνυστο κατ' οἶκον χρόνος,
3910. ἐ πάλιν ἰστράτευσε ἀναξ χαρίεις
 μετὰ στρατιάς ἀρείκης ποροφρόνως
 ἐπὶ Τανισμάνιον εἰς Κασταμόνα
 στρατηγὸν ἄνδρα παρὰ Περσαρμενίοις,
 ταύτῃ ἐλόντα τειχομαχίᾳ πόλιν,
3915. ἐ φύλακας κτείναντα ῥωμαίους ξίφει·
 ἐ τήνδ' ἐπανέσωσε ῥωμαίων κράτει·
 πρὸς τοῖσδε Γάγγραν καταπορθεῖ τὴν πόλιν
 ἐν ᾗ γε φερρὸς ἀποτάξας ὀπλίτας
 ἐκ ῥωμαϊκῆς στρατιάς δισχιλίους
3920. ἐ πάντα θεὸς εὔ, εἰς πόλιν ὑποστρέφει·
 ἐ τῆδε μικρὸν ἐνδιατρίψας χρόνον
 κατακρατοῦντος Ἀρμενίας Λεβούνης
 ἰπιοστρατεύει στρατῶν πλείστην ἄγων,
 κατηκός σίνουτος αὐσόνων πόλεις·
3925. οὐκοῦν ἐπιβάς Ἀρμενοκιλικίας,
 Ταρσὸν παρστήσατο Φαινήν πόλιν,
 ἐ τὴν Ἀδάνην ἐ Βεκά, στρατηγίφ·
 ἔπειτ' ὄχυρὰν Ἀναζάρβην σὺν βίφ
 Περικλυτὸν τε ἐ Κολώνειαν πόλιν·
3930. ἐ δὴ μετελθὼν τὰς περὶ ταύτας πόλεις
 ἱρυμνά τε φρούρια ἐ κάμας ὄλας·
 ἐφίσταται δὲ τοῖς τόποις τῆς Συρίας,
 ἐ τὴν πόλιν εἰσὶ τὴν Ἀντιόχης,
 ῥαϊμούνης πρίγκιπος ἅμα τοῖς ὄλοις
3935. εὔ χερσὶν αὐτὸν ὑπὸ τῆς διδομένης,
 ἐ πᾶσι τιμήσαντος αὐτὸν εἰκόσιν·
 ἐφ' ἡμέραις οὖν ἐνδιατρίψας πόλει,
 αὐτῷ τε τὸν πρίγκιπα λίζιον δράσας,
 σὺν τῷδε Τριπόλειω κρατοῦντα τότε,
3940. ἀναξ χαριτώνυμος ἔξεισι πάλιν,
 ἐ πρὸς παρφυράτιδας ἅπασιν πόλεις,
 παρ' ἀγαρῶν οὐ καλῶς κρατεμένους
 ἐ τῶνδε πορθεῖ τειχομαχίαις ὄπλοις,
 Πεζὰ, Χάλεπ, Νιστρίον, Καρφαρᾶ, Φέριπ·
3945. ἐκ τῶν δὲ λοιπῶν ἀστῶν δῶρα ξίνα
 ἐ πλείστα λαβὼν ἐ λίθους ἐ μαργάρους
 πολὺν τε χρυσὸν ἐ λαφυραγωγίαν
 ἐ λυχνίτην φέροντα σταυροῦ τὸν τύπον

cui quia confusus victor extiterat,
 nunc ceu belli sociae et auxiliari
 convenientes reddebat grates;
 praecedens ipse cum toto senatu
 peder, sceptrum gestans cruciferum.
 Sed brevi domi tempore permansit;
 rursusque ad bellum rex amabilis
 profectus impigre cum valido exercitu
 venit Castamonem contra Tanismanium,
 qui dux delectus a Persarmeniis
 praedictam urbem expugnaverat,
 gladio romanum caedens praesidium.
 Hanc ergo Caesar recuperavit.
 Insuper Gangra occupata urbe,
 ibique impositis praesidii causa
 de nostro exercitu bis mille armatis,
 cunctis pacatis, Byzantium rediit.
 Attamen breviter heic commoratus,
 profectus est cum ingenti exercitu,
 imperitante Armenis Levuno,
 nostrasq. urbes damnis adficiende.
 Ergo progressus in Armeno - Ciliciam
 splendidam urbem occupavit Tarsum,
 Bacam et Adanem peritia bellica.
 Mox Anazarbum summa vi expugnavit,
 et Coloneam et Periclytum urbes.
 Proximis quoque subiugatis oppidis,
 cum munitis castellis cunctisq. pagis,
 venit in Syriae usque regiones,
 atque Antiochiam urbem ingreditur,
 Raimundo principe cum cuncto populo
 hunc excipiente studio proclivi
 omnique debito cum honore.
 In hac paulisper demoratus urbe
 cum sibi obnoxium effecisset principem
 cumque eo Tripoleos etiam dominum,
 rex gratosus progressus ulterius
 ad euphratesias festinavit urbes,
 quas Agareni contra fas tenebant.
 Ex his perdomuit machinis et armis
 Pezan, Caleph, Nistrion, Carpharan, Pherep.
 Ex aliis autem urbibus donaria mira
 multaq. retulit, gemmas margaritas,
 magnam vim auri, praedaeque cumulum,
 lychnitem quoque cui crux impressa erat,

rem miram et stupendam atq. insolitam:
 insuper mensam multo splendidissimam
 elaboratam arte inimitabili,
 pretiosissimam auream variegatam:
 quae cuncta Persae quondam diripuerant,
 cum captivassent caesarem Diogenem.
 Ad urbem autem rediit Iohannes
 habens germanum cum nepote secum
 Sebastocratorem, dico, pridem profugum,
 tunc vero amanter semet permittentem
 regi Iohanni peramanti fratri.
 Hic derelictis romanis finibus,
 spretoque adfectu fratris atque Caesaris,
 ad persam regem tactus dolore fugerat:
 sed sero tandem mali sui conscius
 consilio egregio rediit ad Caesarem
 tutique fidem reditus impetravit.
 Namq. reversum cernens imperator
 Numini gratias reddidit supremo
 aequae re gaudens ut trophaeis mille.
 Ergo complexus officio debito
 utrumque, ut olim, habuit carissimum.
 Brevi moratus apud urbem tempore,
 ut sese habebat, transiit in Bithyniam,
 contempta corporis mala valetudine;
 Turcis romanas terras infestantibus;
 quos ubi sola terruit praesentia,
 usque ad Lopadium venit civitatem:
 ubi dum moratur copiasq. contrahit,
 gravis est visus militi mitis Caesar,
 quoniam ad fortes exstimulabat pugnas,
 belliq. longas ferre cogebat moras.
 Igitur castra commovens Lopadio
 rex cum innumero transiit exercitu
 contra Agarenos barbaros Ponti incolas,
 iugo prementes Neocaesaream:
 punire quoque studens Constantinum
 Gabram tyrannum Trapezuntiorum.
 Ergo progreditur Neocaesaream
 quam circumfuso obsidet exercitu.
 Atque hanc capturus imperator erat,
 nisi improvisa incidens calamitas
 suscepto militem bello retardasset.
 Nam cum instaret pugna contra barbaros
 egregium quemdam ex Italia equitem

χρήματι πανθαύμαστον ἐκπλεκτόν ξένον
 πρὸς δ' αὖ γε καὶ τράπεζαν ἑλαμπρον πάνυ 3950.
 ἐξ ἀμιμήτου σπουδαυμένων τέχνης
 πολυτελῆ τε χρυσόσκευτον ποικίλων
 ἅ πάντα συνείηπτο τοῖς πέρασιν πάλαι
 συσχοῦσιν αὐτάνακτα τὸν Διογῆνιν,
 πρὸς τὴν βασιλεύσαν ἔρχεται πόλιν 3955.
 ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ κασιγνητον σὺν γόνῳ
 τὸν σεβαστοκράτορα τὸν πρὶν φυγάδα,
 τῷ τνικαῦτα προσρύντα γνησίως
 ἄνακτι τῷδε καὶ κασιγνήτῳ φίλῳ
 ὃς ἐκλιπὼν πρὶν διατριβὰς αὐσόνων 3960.
 σχέσιν ὁμογνῆς τε καὶ βασιλείας
 πρὸς περσάνακτα φυγὰς ἐκλιπῆς τρέχει
 μόλις δὲ συνῆς οὐ γε κακοῦ τυγχάνει,
 πάλιν δρομῆι κάλλιστα πρὸς βασιλέα,
 καὶ δεξιῆς ἔτυχε τῆς ἑσπανάδος· 3965.
 ἐπανιόντα καὶ γὰρ ἰδὼν ὁ κράτωρ
 θεῶ χαριστήρια ἤψ' ὄλω θύει
 οὐχ ἦπτον ἠσθεῖς ἢ νίκαις ταῖς μυρίαις
 καὶ χαρίεντος προσπλακῆς κατὰ δέον 3970.
 τὸ φίλτρον ἀπένειμιν ἀμφοῖν ἕως πάλαι·
 χρόνον δὲ ἑραχὺν ἐνδιατρίψας πόλει
 ἕως εἶχεν ἐξώρμησε πρὸς Βιθυνίαν
 καταφρονήσας σώματος καχεξίας,
 τούρκων κακούνητων ῥωμαϊκὰ χωρία,
 οὓς ἐκθροήσας καὶ μόνῃ παρρησίᾳ 3975.
 πρὸς Λοπάδιον ἀφικνεῖται τὴν πόλιν,
 ἐνθα βραδύων συνάγων τε δυνάμεις
 στρατῷ βαρὺς ἔδοξεν ὁ παρῶς ἀναξ
 ἕως διανιστῶν ἀρεϊκὰς πρὸς μάχας,
 καὶ προσβιάζων καρτερεῖν ἐν τῇ μάχῃ· 3980.
 τοῖνον ὑπάρας βασιλεὺς Λοπάδιος
 ἐπιστρατεύει σὺν στρατιᾷ μυρία
 τοῖς κατὰ πότον ἀγαρηνοῖς βαρβάροις·
 κατακρατοῦσιν τῆς νοκαισαρέων
 σπεύδων μετελθεῖν καὶ Γαθρῶν Κωνσταντίνου 3985.
 κατατυραννύοντα Τραπεζυνητίων
 ἐφίσταται γοῦν τῇ Νοκαισαρέων,
 καὶ τῆδ' ἐφίστα τὰς δυνάμεις κυκλόθεν
 καὶ τάχ' ἂν εἶλε τήνδε κρατάρχησ τότε
 εἰ μὴ τι συμβῶν ἀπρόσποτον τι πάθος 3990.
 ἀπιέρξει τὸ στρατεύμα τῆς διαμάχης·
 πρὸς βαρβάρους γὰρ ἐνοστάσης μάχης τότε,
 ἐξ Ἰταλίας δεξιὸν τιν' ἰσπότην

3995. ἀνιππον ἰδὼν ἐγκλειύεται κράτωρ
 ἀρχοῦ συνιππιύοντα τὰδελεφοῦ γόνον
 ἴππον παρασχέιν ἀποβάοντα λατίνω·
 ὁ δ' οὐ νημίον ἴφασκε μάλ' ἀντιλέγων,
 μόλις δ' ἄκων δίδωσιν ἴππον ἰσπότη
 κάκ τοῦδε πλοσθεῖς οὐ μικρὰς ἀθυμίας
4000. μικροψυχήσας ἐκ φρενῶν ἀβλεψίας
 ἀφελφόπαις οὔτος γε καιρῷ τῆς μάχης
 ἐξ ὑπογυῖς προστρέχει τοῖς βαρβάροις
 καὶ τοῖς δεδεχθεῖς ἀσμενιστάτῳ πώθῳ,
 μετὰ γε βραχὺ καὶ χριστώνυμον σέβας
4005. ἐξόμνυται φεῦ καὶ συνεζύγη τάλας
 θυγατρὶ περσάνακτος ἰκονιεύς·
 ἐντεῦθεν ἀναξ συσχεθεῖς ἀγωνία
 ὑποστρέφειν ἤρξατο πρὸς πόλιν βάρων
 κλέπτων ἀναχώρησιν ἐξ ἀβαλίας·
4010. ὄμως περσάκως τὴν βασιλίδα πόλιν,
 ἐν τῆδε μικρὸν ἐνδιατρίψας χρόνον,
 ἔξεισι πάλιν σὺν στρατιᾷ μυρία
 καὶ παραδραμῶν φρυγίαν καὶ λυκίαν,
 τὴν Ἀττάλιε πέρσθαι ἐν κλεῖα πόλιν
4015. καὶ τῆςδε θεῖς εἶς ὡς προσῆκον τὰ πέρσι
 ἰλῶν τε λίμνην Πασγούσην κεκλημένην,
 πρὸς Ἰσαυρίας ἀφικνεῖται τὸ κλίμα,
 καὶ πρὸς Συρίαν καὶ πόλιν Ἀντιόχης
 ἐπιμελὲς σπουδάσασμα τιθεῖς καὶ λόγον,
4020. ἐλευθερώσας τὴν Ἀντιόχης πόλιν
 τῆς λατινικῆς δυσασθεῖς τυραννίδος,
 καὶ τήνδ' ἐνώσας τῇ πόλει Κωνσταντίνης·
 ἔπειτα Σιών ἀφικέσθαι πρὸς πόλιν,
 καὶ φιλοτίμοις ἀναδῆσαι καὶ ξένοις
4025. δόροις ἀναθήμασι δεσπότης τάφον,
 τὸ δ' ἐν κύκλῳ πᾶν βαρβαρικὸν καθάραι·
 οὐκοῦν ἐπιστάς Ἀντιόχων πόλει
 ταύτης ἐδῆς κατέκυρε τὰ πέρσι·
 ἐπεὶ δέ οἱ πρόθυμος οὐ κατ' ἐλπίδας
4030. συμβαῖνον ἐσκόπησεν ἀρχίνος ἀναξ
 πρὸς Κιλικίαν ἄπεισι πανστρατὶ μέρη·
 ἐν σκηνοβατείῳ δ' ἐν φαραγγώδει τόπῳ
 ἔνθα κοράκων φωλιὸς κληῖσις τόπῳ
 καὶ πρὸς κυνηγέσιον ὄρμη κατ' ἔθος,
4035. σοὶ δ' ὑπαντήσας κατὰ λόχμην ἀγρίῳ
 καὶ τόνδε τῷ δόρατι πλῆττει καιρίαν·
 τῇ δ' ἀντερῖσει τοῦ σοῦς καμουσάπας
 δουροφόρος χεῖρ αὐτάνακτος δεσπότης,

equo carentem cernens imperator,
 fratris sui filio iuxta adaequitanti
 equum mandavit cedere latino.
 Ille enimvero facturum negavit,
 vixque coactus equiti cessit equum.
 Ob id dolore maximo percussus,
 praecipite exiguae mentis consilio
 Caesaris hic nepos, proelio fervente,
 ex improvise perfugit ad barbaros,
 a quibus lubentissimo exceptus animo,
 paulo post etiam cultui christiano
 nuncium heu remittit, ac matrimonio
 iungitur filiae principis Iconii.
 Exinde Caesar valde maerente animo
 coepit reverti gradatim Byzantium,
 reditum dissimulans et consilii inops.
 Tandem in urbem regiam delatus,
 ibique brevi tempore subsistens;
 mox denuo egressus cum ingenti exercitu
 Phrygiam praeteriens atque Lyciam,
 ad nobilem pervenit urbem Attali,
 quam ubi cum finitimis ordinavit,
 palude quoque capta Pasgusaea,
 venit in Isauriae fines et in Syriam
 atq. Antiochiam versus propinquavit,
 ardente studio moliens hanc urbem
 gravi depulso Latinorum iugo
 praestare liberam, atque Constantini
 urbi devotam rursus restituere.
 Dein Sionem cogitabat accedere
 ut pretiosis prorsus et insolitis
 Christi sepulchrum donis exornaret,
 cunctosq. barbaros accolae deleret.
 Itaque adgressus Antiochiam urbem
 huius vastabat milite viciniam;
 tamen cum votum sibi non succedere
 rex prudens sensit, moto hinc exercitu
 transtulit sese Cilicum in terras.
 Ibi in silvoso praeruptoque loco,
 quod vulgo dicitur corvorum latibulum,
 Caesar venatum de more profectus
 obvium habuit in dumeto aprum,
 quem hasta statim percussit letaliter:
 verum obiectu resistentis apri
 armata manus Caesaris repressa;

retroque cito cedere coacta
haerentem lateri tetigit pharetram,
quae venenata in ferarum perniciem
tela gestabat: his repente effusis,
unum proh dolor Caesaris fixit manum;
moxque veneni vis exitiabilis
sensim dimanans membraq. corrumpens,
regem divinum victoriosum magnum
vitae mortalis adigit ad terminum.

MANUEL COMNENUS AN. XXXVIII.

Manuelem moriens pater edixit regem
minimum natu filium praesentem sibi,
atq. huic romanum tradidit imperium.
Tunc etiam cunctus romanus exercitus
cum ducibus et ordinum centurionibus
ipsum libenter salutavit regem.
Dein perrexit ire Byzantium
Manuel cum copiis imperator novus,
patris adducens nave cadaver.
Cumque ad regalem pervenisset urbem,
plausu, qui decet regem, est exceptus;
praemissis scilicet qui recto ordine
urbis ingressum regi appararent,
Axucho magno in aula domestico
et Basilio dicto Tzitziluca.
Ingressus autem Manuel metropolim
a patriarcha rite coronatur,
cunctisque a civibus volente animo
rex salutatur atque imperator.
Erat hic iuvenis strenuus in proeliis,
egregius usquequaq., mitis, lenis,
cunctis acceptus, utpote magnanimus,
cordatus insuper, elegans, amabilis,
et publicorum prudens negotiorum,
vultus insigni venustate praeditus,
atq. divinis donis florentissimus,
corporis robore, forma, sapientia,
prompto ad pericula subeunda animo,
artuum procero pro aetate habitu,
laetus, iucundus, comitate obvia:
verum patientia maxime excellebat.

(1) Cod. εὐθείας.

(2) Cod. ἰφθην.

ἢ παρενεχθεῖσα τὶ μικρὸν εὐθείας (1)
τῆς παρὰ πλευρὸν παραφαύει φαρέτρας,
ἰοτρόφα βέλεμνα θηρῶν εἰς φόνον 4040.
ἔνδον φερούσης, ἢ χυθέντων ἀτράκτων,
εἰς τῶνδε φεῦ ἔπληξε κράτορος χίρα·
ἢ φαρτικὴ δύναμις ἢ φαρμάκων,
κατὰ γε μικρὸν ἀπονεκρεῖ ἢ φθίνει 4045.
ἄνακτα θεῖον τρισαριστέα μέγαν,
ἢ συνελάυνει πρὸς τὸ φ εἰς τέρας.

ΜΑΝΟΥΗΛ Ο ΚΟΜΝΗΝΟΣ ΕΤ. ΛΗ.

Πρὶν ἢ δὲ θανεῖν Μανυῆλ βασιλεῖα
ὑστατον υἱὸν συνομαρτοῦντα στέφει
ἢ κράτορα δεικνυσι τὸ Ῥωμαῖδος 4050.
στράτευμ' ὅπῃ τούτοις δὲ Ῥωμαίων ἅπας
σὺν τοῖς στατηροῖς ἢ λοχαγοῖς ταγμάτων
ἀνεῖπον αὐτὸν αὐσονάρχην ἀσμένως·
ἔπειτ' ἰπτανέζευξε πρὸς Βυζαντιδα
μὲν στρατιᾶς Μανυῆλ ἄναξ νέος, 4055.
ἀνακομίζων ἢ πατὴρὸς ναυσὶ νέκυν,
ἢ καταλαβὼν τὴν βασιλίδά πόλιν
βασιλικῆς ἔτυχε τὸ εὐφημίας·
πρῶτον σταλέντων ἢ προσηυρεπικόντων
τὴν εἴσοδον κάλλιστα τὴν εἰς τὴν πόλιν 3060.
Ἄξουχ' μεγάλα τὴν τιμὴν δομοστίκων,
ἢ βασιλεῖς Τζιτζιλούκη τοῦπίκλιν·
πλὴν ὡς ἐφῆλ (2) φθᾶς Μανυῆλ πόλιν κράτους
παρ' ἀρχιδύτης ταινιοῦται κατ' ἔθος,
ἢ πᾶσιν ἀστοῖς προσδέδεκτο προφρόνως 4065.
διαγορευθεὶς βασιλεὺς αὐτοκράτωρ·
νεανίας ὢν ἀρείκος ἐν μάχαις,
κάλλιστος ἠδὲ εὐμενὴς ὑπηκόων
τοῖς πᾶσιν ἀσπᾶσιος ὡς μεγαλόφρων·
πρὸς δ' αὖ φρενήρης χαρίεις πεφιλμένος, 4070.
τῆ δ' δημοτικῶν ἐντριβῆς γε παραγμάτων,
τῆ φ' ἀσπᾶσιος καλλονῆ κεκασμένος,
ἢ πᾶσι καλοῖς ἐμπερίτων θεοδότοις (3),
ῥάμῃ τε φ' σώματος, εἶδει, συνέσει,
ψυχῆς παραστήματι φιλοκινδύνῳ, 4075.
ἰδυτικῶν σχήματι τὸ ἡλικίας,
ἢ θεῖον προσοπνῆ, χαροπῶ, περιφιλμένῳ·
ἀνεξικακίᾳ δὲ μάλιστα ἐμράτει

(3) Cod. θεοδότοις, ut v. 3721.

4080. ἢ πρῶτον ἤδη κατ' αὐτὸν ἀνάκτων·
 ἦρωσ Ἡρακλῆος ἀπαράμιλλος φύσει,
 ὑπερμαχῶν κάλλιπτα δ' κληρονομίας,
 ποιμὴν ἀγαθὸς, ἀγρυπνός ποιμνὸς φύλαξ,
 λύκας δεικῶν δυσμενεῖς δ' ποιμνίαι,
 καὶ τῶνδε διδούσας τὴν νομὴν ἐλευθέραν·
4085. ἀναξ προσηνὴς καὶ μαχητὴς γεννάδας,
 Αἴας, Ἀχιλλεύς, καὶ Νέστωρ βαλκφόρος,
 ὑπὲρ Πριάμων εὐμέλιος ἰσπότης·
 Ἐκτωρ φάλαγγας ῥηγνύων ἐναντίων·
 ἐπιχαρὶς ἦθος τε σπῆνος τὴν φρένα,
 4090. φρικτὸς μὲν ἐχθροῖς, εὐμνῆς δ' ὑπηκόοις,
 ἰλαρὸς, εὐέντευκτος, ἰδέϊα χάρις,
 μυριόνικος τρισσαριστὺς αὐτάναξ,
 ἔρμου τε παιδείας τε παντοίας φίλος,
 ἄντικρυς Ἄρης ἐν μάχαις ἀντιπάλων,
 4095. οὐχ ὑπερβόος τις πρὸς μάχας καὶ κινδύνους,
 αἰὲν στραταρχῶν, κατ' ἐχθρῶν κινῶν δόρυ,
 καὶ ταῖς κ' ὅσων ἀνεδόμενος νίκαις·
 οὗτος στρατεύσας κ' τούρκων βαρβάρων
 κ' τὰ μελέγγια δ' ἴω τόπος
4100. τούρκους μετῆλθεν ἀναχαιτίσας ὅπλοις
 καὶ δ' φυλακῆς φροντίσας ἤδη ἄσπίων,
 εἰς τὴν βασιλεύσαν ἠνθυποστρέφω·
 εἴτ' ἐκστρατεύει κ' περιῶν καὶ πάλιν
 τὰς πρὸς Πιθηκῶν κατατρεχόντων πόλεις,
4105. ληλατούντων καὶ Θρακῶν θέμα·
 τοίνυν ὑπερβὰς Λυδίαν καὶ Φρυγίαν
 ἀναξ ἐπέστη φρεσίοις κακρυμένοις,
 καὶ δυνατὴν σύναρσιν αὐτοῖς εἰσφέρει
 καὶ πέρσας ἀπῆλασεν ἵως τοῦ ῥωτάτω·
4110. καὶ πρὸς Φιλομήλιον ἀπῆλθεν πόλιν,
 κῆκῆισα τούρκοις βαρβάροις ἐστρυγῆαν·
 καὶ σπύριται δὲ τὸν ποδὸς τερσὸν βίβλι
 ὑπ' ἀγαρηνοῦ λογχοτρόχου κειμένη
 ἄνω κ' πέλματος ἀφίντος βίβλι·
4115. κακῶν ἵως τις ἀπὸς ταχυπτέρουξ
 ἴσθη πρὸς αὐτὴν Ἰκονίαν πόλιν,
 καὶ τῆσδε πάντα κατακείρων τὰ περίξ,
 πρὸς Βασιλίδαν τὴν πόλιν ὑποστρέφω·
 ὑπερβῆς φροντὶς ἵως πατρὶ τούτω πάλαι,
4120. καὶ τῶνδε κοινῶν πρᾶξιων στεφφάροι,
 ὅς καὶ συνήθη πρὸς γάμοις κοινωσίαν
 ἐξ Ἀλαμανῶν εὐγενεστάτη κόρη
 ταῖς ἀρετῶν χάρισιν ἐρασιμένη

et leni animo prae ceteris regibus;
 heros herculeus insuperabilis,
 suique regni validus defensor,
 pastor bonus, vigil ovilis custos
 luporum rabiem a grege depellens,
 atque huic libera pascua procurans:
 comis regnator, validus bellator,
 Ajax, Achilles, Nestor consiliusius,
 eques vel ipso Priamo peritior,
 Hector phalangas sternens adversas,
 moribus iucundis, acuto ingenio,
 hostibus formidandus, bonus subditis,
 hilaris, accessu facilis, gratiosissimus,
 mille relatis rex inclytus palmis,
 et simul omnis eruditionis amans,
 Mavorti par decertans in proeliis,
 alacer ad pugnas atque pericula,
 semper belligerans hastaq. hostes premens,
 seque victricibus laureis exornans.
 Hic bello moto contra Turcas barbaros,
 eois locis quibus nomen melangia,
 hostium incursum armis compescuit;
 impositoque urbibus praesidio,
 regiam ad metropolim redux se recepit.
 Deinde Persas persequendos censuit,
 qui ad Pithecam oppida incursabant,
 themaque thracesium diripiebant.
 Ergo transgressus Lydiam atq. Phrygiam,
 castellis adfuit Caesar laborantibus,
 atque his firmum attulit subsidium,
 submovitque Persas quam longissime.
 Ad Philomelium postea progressus,
 barbaris Turcis ibi quoque occurrit,
 imoque in pede iaculo transfigitur,
 ab agareno qui lancea prostratus
 telum inferius in soleam coniecit.
 Indidem autem ceu pernix aquila
 ad iconiensem urbem transvolavit,
 huiusque omni devastato agro
 reversus est ad imperii metropolim.
 Iam qualem pater olim prae se tulerat
 curam reip., talem gessit filius.
 Idem coniugii iunxit sibi foedere
 ex Alamannis puellam nobilissimam,
 virtutum ornamentis haud minus miram

quam corporis compage et pulchritudine.
 Regnante Manuele, ex orbe occiduo
 germanicus instar turbinis exercitus
 gravis et cunctis rebus exitiosus
 romano imperio derepente incubuit,
 sionicam praetendens expeditionem
 Huius Corradus dux erat exercitus
 rex pius et Christo maxime devotus;
 qui data Caesari iurata fide
 per fines nostros amice transiturum,
 nec se nec milites fore nobis nocuos,
 ad ipsam Constantini devenit urbem
 cum suis copiis populoque subdito,
 nec praeter foedus quicquam est molitus.
 Atque hinc traiecto sine mora freto,
 susceptum porro continuarunt iter.
 Iam imperator necessarium iudicans
 cum praepotente validoque exercitu
 ferre suppetias arci corcyraeae,
 quae nuper cladem a sicula classe
 ob consilii imprudentiam passa fuerat;
 huic curae diu noctuque intentus erat:
 et congregato undecumque exercitu
 armis horrifico innumero miro
 et mille navium classe plena milite;
 cum his accessit ad Phaeacum insulam
 eamque viribus undique circumdedit,
 et fame demum vique debellavit.
 Mox victor venit in Pelagoniam,
 unde Triballos invasit ceu leo,
 qui foedus ante initum inritaverant,
 atque romanis urbibus molesti erant,
 Hos ergo terruit vel solo rugitu;
 et praedam inde referens ac manubias
 innumerabiles cum mancipiis,
 rursus ad regiam urbem pedem retulit;
 atque ob recentem nobilem victoriam
 rite triumphum media urbe egit.
 Tum rursus, vere vix se aperiente,
 adfuit Caesar Pelagoniae terris
 et Tribalorum principem iniurium
 Uresim impetit, qui nuper arma

οὐχ ἦττον ἢ σώματος ὤρα καὶ πλάσει
 Τούτῃ κρατοῦντος, ἐκ κλιμάτων ἰσπέρας 4125.
 ἀλαμανῶν στράτευμα καθάπερ νέφος
 δεινὸν τετριγὸς φθαρτικὸν τε καθάπαξ
 ἐπεισέφρησεν ἀθρόον Ῥωμαῖδι,
 τὴν πρὸς Σκῶν ἀφίξιν αὐχοῦν αἰτίαν
 ὧν ῥήξ Κορράδος ἦν στρατηγὸς ταγμάτων, 4130.
 φιλευσιθεῖς ῥήξ καὶ φιλόχριστος πλέον,
 ὃς ὄρκια θεῖς ἀνακτι πιστιυτῆα,
 ἢ μὴν παρελθεῖν φιλίως Ῥωμαῖδα
 αὐτὸν τε καὶ στράτευμα καὶ ἑλλάβης δίχα,
 καὶ μέγχις αὐτῆς τῆ Κωνσταντίνου φθάνει 4135.
 σὺν τῇ στρατιᾷ καὶ λεῶν κατακτώ
 μηδὲν νεοχμῶσας τι ἤβῃ συγκειμένων
 ἀφ' οὗ γε πορθμὸν ἐκπεράσαντες τάχος
 ἤνυτον αὐτῶν τὸν προκειμένον δρόμον
 Ὁ δ' αὐτοκράτωρ κεκρικῶς εἶναι δέον 4140.
 δι' ὑπεροχέρου (1) στρατιᾶς βαμαλέας
 ἐπιστρατεύσαι τῇ Κερκυραίων ἄκρα,
 ἐκ σικελῆς προσφάτως ναυαρχίας
 ὑποστάση πόρθησιν ἐξ ἀβελτίας,
 πρὸς τοῦτ' ἀποσχόλητο νυκτὸς ἡμέρας 4145.
 καὶ συναλίσας στρατιὰν πανταχόθεν
 φρίσσουσαν αἰχμαῖς μυριάριθμον ξένων,
 χιλιόναυον στολὸν τε πρὸς τοῖς δ' ὀπλίτας
 πρὸς νῆσον ἐστράτευσε τὴν ἤβῃ Φαιάκων,
 καὶ τῆδ' ἐπιστᾶ τῆς δυνάμεις κυκλόθεν, 4150.
 καὶ κατακρατεῖ τῆσδε λιμῆ καὶ εἰς
 καὶ τρισαριστιῶς Πελαγονίαν φθάνει
 ἀφ' ἧς ἐπιελθὼν τριβαλοῖς ὥσπερ λέων
 σπονδάς διαλύσας τὰς συγκειμένας,
 καὶ Ῥωμαϊκὰς καταδηοῦσι πόλεις, 4155.
 βρυχήματι σφᾶς κατέπληξε καὶ μόνω
 λείαν θ' ἐλάσας καὶ λαφυραγωγίαν
 ἐκείθεν ἀμύθητον ἄμ' ἀνδραπόδοις,
 πρὸς τὴν βασιλεύουσαν ἀνθυποστρέφει
 καὶ πρὸς τρωαίῳ προσφάτω καὶ τῇ νίκῃ 4160.
 κατήγαγε θρίαμβον ἐν μέσῃ πόλει
 ἄρτι δ' ὑπεκλάμποντος ἤρος καὶ πάλιν
 ἀναξ ἐπίστη Πελαγονίας τόποις,
 καὶ τριβαλλάρχῳ Οὕρῳσι καπεργάτῳ
 μέτεισιν αὐθις καὶ Ῥωμαίων ὄπλα 4165.

(1) De huius vocabuli novitate et ambiguitate iam monui lectorem v. 3875; ubi etymologiam secutus in interpretando sum: nunc tamen

mihi prorsus videtur epithetum adiectivum fortitudinis.

- κινούντα κακῶς παιόνων συμμαχίᾳ·
 ὥστ' ἀναθαρσήσαντα κτ' συστάδ' ἰδὼν
 τὴν πρὸς κρατοῦντα μὴ κατοκνήσαι μάχῳ·
 τῶς βασιλεὺς συμπλακίς σφίσι μάχῳ
 4170. τρώσαιον ἰστᾶ κτ' βαρβάρων μέγα·
 ἔ τ' Ἀρχιζυπάνος γε κλήσειν Βακχίνος
 μόνω βασιλεῖ κατ' ἐπιλέγδ' ἰδὼν μόνος
 μέγας τε φυὴν κ' βριαρόχειρ γίγας
 ἄλλος Γολιάθ ὑπέροφρος τοὺς τρώπας
 4175. ἀνακτι Δαβίδ' πρὸς μάχῳ συνπλάκῳ
 κ' θλά παραπτάσασσι δ' ἰδὼν κρένας
 τὸ πρὸ προσώπης βάρβαρος πλήξας ξίφει·
 ἀναξ δὲ δ' ἰδὼν εὐφραδ' ἰδὼν χέρα
 τριχῶν τε τοῦτων εὐφραδ' ἰδὼν
 4180. ζῶντα στρατιᾶ ταχέως παριστάμεν·
 κ' βαρβαρικοῦ διαλυθέντος στίφης,
 νίκῳ ἀσπνέγκαστο ῥωμαῖοι πάλιν·
 ἔτι δ' ἰδὼν Μανουὴλ μάχης φέρων
 οὐδ' ἐκτινάξας ἔ προσώπης τὴν κόνην,
 4185. ἐκείθεν ἐξώρμησε κατὰ παιόνων,
 ἐγκλημ' ἰπάγων σφίσι τὴν συμμαχίαν·
 τὴν πρὸς τριβαλοῦς ῥωμαϊκῶν καθ' ὄρον·
 Σάσθον οὐκοῦν ἐκπαράσας ὡς δέον
 Φραγγοχωρίῳ κ' Ζευγμίνῳ τῇ πόλει
 4190. ἐπισποσιῶν ἔκειρε πάντα τὰ πέριξ,
 κακείθεν ἀπῆλασεν λείαν μυρίαν,
 κ' πολῦτον εἶλε κ' λάφυρα κ' σκύλα·
 κ' παλιννοστὲ πρὸς βασιλίδ' ἀπόλιν,
 κ' κατὰ γῆν θρίαμβον εὐσημον πόλει
 4195. δερμαλώτες τριβαλοῦς οὐννης ἄγων,
 στολάς τιμαλφεῖς εὐφραδ' ἰδὼν
 πομπῆν θ' ὑπεξαίροντας αὐτῶν τῇ θείᾳ·
 καιρὸν δὲ βραχὺν ἐνδιατρίψας πόλει
 ἐπιστρατεύει παίσσον αὐθις ἀναξ,
 4200. κ' πρὸς Σαρδικὴν ἀφικνεῖται πόλιν,
 κακείθεν παρὰν τίθεικε συμβάσις σφίσι
 χωρεῖ δ' ἐκείθεν πρὸς τριβαλῶν σατράπῳ,
 κ' τόνδ' ἰδὼν πάργον ἔντρομον δράσας,
 πειθνήνιον τε τῷ κράτει ἤδ' αὐτόνων
 4205. πρὸς τὴν βασιλεύσαν ἰσίοσι πόλιν·
 ἦρος δ' ἐπιλάμποντος ἔξεισι πάλιν,
 κ' πρὸς πεδία Πελαγονίας φθάνει·
 κακείθεν διαγνοὺς βασιλειῶντα δόλω
 οὐννης τ' ἐπαλείφοντα πρὸς ξιφουλκίαν
 4210. κομνηνὸν Ἀνδρόνικον ἄρχοντα τότε

sociis Paeonibus in Romanos moverat :
 quare et audebat manifesto Marte
 cum nostro Caesare pugnam non respuere.
 Verum patrato cum barbaris proelio ,
 trophaeum ingens Caesar reportavit.
 Sed Archizupanus, vulgo Bacchius ,
 singulare cum Caesare certamen
 suscepit, magna praeditus membrorum
 mole, et Briareo par centimano,
 vel gigas Goliath superbiens in Davidem.
 Barbarus ergo munimentum galeae
 ori praetentum Caesaris, ense frangit ;
 at manum barbari Caesar configit,
 eumque coma fortiter correptum,
 pertrahit vivum ad nostrum exercitum.
 Quare barbarico dissoluto agmine,
 Romani denuo referunt victoriam.
 Manuel adhuc pugnae sudorem gerens ,
 necdum de facie pulvere deterso,
 illinc in Paeonas transtulit exercitum
 crimen ulturus societatis bellicae.
 quam cum Triballis contra nos inierant.
 Ergo traiecto cum copiis Savo,
 et Francochorium Zegminumque urbem
 occupans, agros quaquaversus vastans,
 illincque abductis plurimis manubiis,
 opibus auctus praedaeque onustus,
 reversus est ad imperii metropolim,
 nobilem agens per urbem triumphum,
 captos Triballos Hunnosque ducens
 splendidis togis decenter indutos
 insignis pompae mirum ornamentum.
 Brevi intervallo in urbe demoratus,
 rursus paeonium bellum est adgressus
 Caesar, et Sardicam urbem usque venit,
 ibique pacem hostibus est largitus.
 Illinc profectus contra triballum satrapam,
 hunc in itinere tantopere exterruit.
 ut obedientem fecerit imperio ;
 et sic Byzantium redux venit Caesar.
 Sed vere exorto, iterum egressus
 ad Pelagoniae terras semet transtulit :
 ibique intelligens moliri tyrannidem,
 Hunnosque ad bellum exstimulare
 Comnenum Andronicum tunc regentem

Branitzobae thema et Bellegradi,
 officio spoliat, catenisque onustum
 mittit Byzantium, ibique mandat
 quam tutissimo carcere custodiri.
 Interim princeps Paeonum, violato
 foedere, terras incursabat omnes
 Branitzobae atque Bellegradi:
 sed Caesar praesens damnum perpe-
 tulit suppetias cum vindiciis:
 mox ad metropolim pedem referebat,
 compositis cunctis in occidente rebus.
 Postea transtulit bellum in Ciliciam;
 pervectusque Adanam atque Tarsum,
 harum castella instauravit rite,
 quae romano imperio obnoxia erant,
 sed nuper a Toruse vexata fuerant;
 et Antiochiam usque progressus est,
 in quam cum suis custodibus est receptus
 et cum vexillis regiis ut imperator,
 effusis obviam extra portas civibus,
 eique valde gloriosam curantibus
 ingressus pompam cum secundis plausibus.
 Dumque ibi manet Manuel imperator
 in ludorum agone ostendit civibus
 validae manus opera virilia
 heroicae digna generosaeque indolis,
 contorum certaminibus vincens equites
 italicos hastarum laude inclytos.
 Sic fortitudinis indicibus editis
 atque prudentis in proeliis peritiae,
 suique admiratione concitata,
 ad Constantini rediit urbem patriam.
 Idem consortem tori atque imperii
 duxerat forma inclytam puellam
 Antiochiae satrapa prognatam
 Pctebino equite ex Italia:
 nempe quia primam coniugem amiserat
 ex Alamannis genitam principibus.
 Atq. haec huiusmodi sortita sunt exitum.
 Comnenus autem habitus in vinculis
 ob iam narratas causas Andronicus,
 versuto astu carcere se proripiens
 in russicam confugit Galitzam urbem,
 ibiq. a satrapa prono animo exceptus,

Βρανιτζόβης Θέματος ἢ Βελλαχράδων,
 ἔπαυσε ἀρχῆς, ἢ καθείρξας ἐν πέδαις
 δέσμιον ἀπέστειλεν ἐν Βυζαντίδι,
 ἢ φυλακῇ δέδωκεν ἀσφαλεστάτη·
 ἢ τρικαῦτα παιόνων ἀρχηγέτης 4215.
 σπονδὰς λευκῶς κατέδραμε χωρία
 Βρανιτζόβης ξύμπαντα ἢ Βελλαχράδων·
 τῶς ἐπιστῆς βασιλεὺς κακῶμένοις,
 ἤμνην αὐτοῖς ὡς ἐν παρυσίᾳ,
 ἢ πρὸς βασιλεύσαν ἀνθυποστρέφει,
 εὐ πράγματα θεῖς πάντα τὰ πρὸς ἰσπεραν·
 ἢ λοιπὸν ἐστράτευσε πρὸς Κιλικίαν·
 εἰς Ἄδαναν οὖν ἢ Ταρσον ἀφιγμένος
 ἢ ταῖςδε τὰ πρόσοικα θάλασσαν ὡς δέον
 ὑπήκουα φρούρια ῥωμαίων κράτει 4225.
 πάσχοντα κακῶς πρὸς Τορούση (1) τῷ τότε·
 ἢ μέχρι λαμπρᾶς Ἀντιοχείας φθάνει,
 ἢς ἔνδον εἰσῆλασε σὺν δορυφόροις
 ἢ παρασήμοις βασιλικῶς ὡς κράτωρ
 διεκχυθέντων ἐκ πυλῶν οἰκητόρων 4230.
 ἢ σκευασάντων φιλότιμόν οἱ λίαν
 πομπαίαν εἰσέλευσιν εὐφήμοις κρότοις·
 ἔνθα διάγων Μανουὴλ αὐτοκράτωρ
 ἐν παιδίᾳ δέδειχεν ἀγωνίᾳ σφίσι
 ἀνδρείας ἔργα ἢ χερὸς ῥωματίας,
 ἢ ἠρωϊκῇ πρέποντα γενναίᾳ φύσει 4235.
 κοντῶν ἐμίλλαις ἐκνικήσας ἵππότης
 ἰταλιώτας ἀγριώχους πρὸς δόρυ·
 εὐανδρίας οὕτω δὲ δείξας τὸ θένος
 ἐμπειρίαν τε συνετὴν τὴν ἐν μάχαις 4240.
 ἢ θαύματος ξύμπαντας ἐμπλήσας ἀναξ
 οἰκαδ' ἑσπανάζευξε πρὸς Κωνσταντίνε·
 κοινανὸν οὗτος ἦ λήχης ἢ ἦ κράτης
 ἔζημε κάλλος εὐπρεπεστάτῳ κόρῳ
 Ἀντιοχείας σατράπῃ θυγατέρα 4245.
 ἰταλιώτῃ Πιτελίῳ ἵππότη·
 πρῶτῳ σύνεινον ἀποβαλὼν θανάτῳ
 ἐξ ἀλαμανῶν ἀρχικῶν οὔσαν γένε·
 ταῦτα μὲν ἴδε συνέκυρσεν ὡς ἔφλω·
 κομνηνὸς Ἀνδρόνικος δ' ἐγκαθιργμένος 4250.
 δι' ἅς περ ἰστόρησεν αἰτίας λόγος,
 εἰρετικῆς διαδράς μηχανῇ πολυτρόπῳ
 εἰς Γάλιτζαν ἔδραμε ῥωσικὴν πόλιν,
 ἢ τῷ σατραπεύοντι ταύτης ἀσμένως

(1) De Toruse armenio Nicetas choniata hist. III. 1.

4255. δεχθεὶς, παρ' αὐτῷ πλείστον ἡμίνας χρόνον
οὕτω δὲ συνέδραμεν αὐτοῦ πρὸς πόδον
καὶ φιλίαν σχέσιν τε σατράπην χρόνω,
ὡς συνεδραμεὶν συναριστῆν σατράπην
καὶ τῷδε συνίστιον αὐτὸν τυγχάνειν
4260. ὅμως κρήνων ὄνειδος οἰκεῖον κράτωρ
πρωτεξάδελφος τὴν φυγὴν Ἀνδρονίκου
ἀπόδρασιν τε καὶ πρὸ ξένης ἄλλω
ἐπιμελὲς τίθεισιν ἔργον καὶ λόγον
ὥστ' ἀπολαβεῖν τὸνδε πατρίδα πάλιν
4265. καὶ μᾶλλον οἷς ἤγγελλε φήμη καὶ τὰδε
ὅτι σκυθικὴν στρατιάν παρεξύνει
Θράκης ἐπιλαθεῖν Μακεδονίας ὄροις
ἐκείθεν οὐκοῦν εὐμενῶς αὐτοκράτωρ
πίστεις παρασχών καὶ λαλὼν ἱπτανάγει
4270. κομνηνὸν Ἀνδρόνικον πρὸς τὴν πατρίδα
καθ' ὃν χρόνον παιόνες ἠδρεπκότες
αἱ πρὸς κρατοῦντα συνέδραμεντο ζυμβάσεις,
χώραις ἐπιήλθον αὐσόνων παριστρίοις
καὶ Ῥωμαϊκοῖς συμβαλόντες τάγμασι
4275. νικῶν ἀσπνέγκαντο καὶ πλεῖθος σκύλων
τοίνυν ἐπιστάς βασιλεὺς τῷ Ζευγμίνω
ἠλακῶτι παῖοισιν ἔρτι βαρβάροις,
ἐπαναστάζει καὶ πάλιν Ῥωμαῖδαι
εὐβελίαις νίκαις τε καὶ στρατηγίαις
4280. καὶ μὴν περιάνυμον ἔργον καὶ τὰδε
ἀναπέφανται ἔ καλοῦ στεφνήφορος
πόλις ἀσιάτιδες εὐχρηστοὶ βίω
Χλιαρὰ καὶ Πέργαμος ἄλλαι τ' αὖ πόλις
ὧν τὰ περίεξ πάσχοντα πέρσαις βαρβάροις
4285. δηοῦμένα τε πυρπολούμενα σφίσι
καμπεδὸν ὡς ἔχοντα τὴν συνοικίαν
ἀναξ περιέβαλε τείχεσιν τὰδε
καὶ διαλαβὼν φρουρίοις ἀσφαλίσει
τὸν χώρον, ἀπήλλαξε περσικῆς λύμης
4290. οἰκητόρων οὕτω δὲ πλεῖστοι τὰδε
καὶ πᾶσι καλῶς τοῖς καὶ βίον βροῖται,
ἀγροῖς τε φυτῶσι τε χάριτι ξέναις
φρουρία ταῦτα καὶ πόλις εἰρημέναι
ὡς ἔ μεγάλων κατακρατεῖν ἀστέων
4295. ταῦτα μὲν οὕτω συνέβηκεν ὡς ἔφην
ὄρκους δὲ πάλιν συγχάαντων παιόνων,
ἔξισιν ἀναξ ἔ βασιλείων δόμων,
καὶ πρὸς Σαρδικὴν ἀφικνεῖται τὴν πόλιν,
- longo permansit apud ipsum tempore.
Tanta autem sibi iunxit amicitia
et quotidianis satrapam officiis,
ut illi semper in convictu adesset
eiusque mensa adsidue uteretur.
At Caesar sibi probrosam existimans
Andronici fugam patruelis
et in alieno solo vagam vitam,
coepit putare qua ratione posset
hominem in patriam suam retrahere:
praesertim quia didita fama erat
arma Scytharum ab illo commoveri,
Macedoniaeq. et Thraciae adesse finibus.
Ergo benivola oblata fide
Caesar et recepta invicem, reduxit
comnenum Andronicum ad lares patrios.
Sub idem tempus Paeones effracta
quam Manueli sponponderant fide,
nostras ad Istrum incursabant terras,
et cum romanis congressi militibus
victoria et spoliis plurimis sunt potiti.
Quamobrem Caesar Zeugminum progressus,
quam urbem nuper Paeones occupaverant,
rursus romano vindicat imperio
victoriis et consiliis et arte bellica.
Inclytum aliud et famigeratum
praeclari regis opus inclaruit.
Urbes asiaticas utiles reipublicae
Chliaram Pergamum aliasque aliquot,
(quarum ager misere Persis barbaris
obnoxius, igne et ferro vastabatur,
propterea quod pagatim habitabantur)
moenibus Caesar cunctas circumclusit:
et communitam validis castellis
provinciam, damno persico prohibuit.
Sic autem crevit incolarum numerus,
sic ampliata sunt vivendi commoda
agris, arboribus, peregrinisque bonis,
ut haec castella praedictaeque urbes
vel ipsis magnis urbibus antistent.
His ita gestis; interim Paeonibus
fidem iuratam denuo rumpentibus,
relicta regia pergit imperator
Sardicam usque urbem, quod conductus

romanis legionibus conventus erat.
 Ubi uiversae convenerunt copiae,
 ducum prudentium Caesar de consilio
 Andronicum creat contostephanum,
 virum mavortium proeliis invictum,
 eique bellum committit hungaricum.
 Is vero assumpto exercitu romano
 pergit in hostes cum Deo propitio,
 traiecitq. Savo et Istro fluviis
 ingreditur Zeugminum urbem nostram;
 et cum paconicis congressus legionibus,
 splendidum ex hoste trophaeum retulit;
 atque illinc venit ornatus adorea
 ad Cacsarem qui laetus eum excepit.
 Paulo post igitur ad regalem urbem
 Caesar reversus cum victoriae auctore
 duxit triumphum apprime magnificum,
 confertis plenum spectatorum turbis
 militibus captivis ac manubiis.
 Nam procedebat affabre composita
 quadriga argento auroque exornata,
 nivei quam ducebant candoris equi.
 Ibi locari iusserat imperator
 Virginis augustam deiparae imaginem,
 belli velut sociae tutelaeque.
 Hanc sequebantur regii cognati
 pulcherrime exornati suis insignibus.
 Deinde Caesar ut gigas fortissimus,
 vel potius ceu sponsus adveniens thalamo,
 maximus admirandus luce rutilans
 equitans procedebat decenter admodum;
 post quem Contostephanus victoriosus
 hymnis a cuncto exercitu celebratus.
 Postquam ad templum devenerunt maximum,
 illuc ingressus Caesar laeto animo
 gratias egit victoriae auctori Deo,
 eiusque laudes divite lingua dixit;
 tum se ad regium contulit palatium.
 Hic Manuel rex atq. porphyrogenitus
 supremo Numini gratias persolvit,
 suscepto filio de secundis nuptiis:
 ob quem laetitiam publici convivii
 cives universos opipare excepit;
 carumq. filium appellavit Alexium.
 Regnante Manuele, gentis venetae

οὐ συμβαλεῖν τέτακτο ῥωμαίων ἱλαῖς·
 ἐπι δὲ συνήθροιστο πᾶν στρατιουμάτων
 κρίσει στρατηγῶν βασιλεὺς βελαφόρων,
 κοντοστέφανον Ἀνδρόνικον Δικνύει,
 ἄνδρ' ἀρείκον ἀπτόπτον ἐν μάχαις,
 καὶ τὴν κατ' οὐγγρων ἀνατίθησι μάχην,
 ὅς παραλαβὼν ῥωμαϊκὰς δυνάμεις
 ὄρμη καὶ σφῶν σὺν θεῷ νίκης δότῃ·
 καὶ δὴ περάσας Σάαβον Ἰστρον θ' ἅμα
 ὑπισσέδου Ζεύρμνον αὐσόνων πόλιν,
 καὶ παιονικαῖς συμπλακίαις ἰλαρχίαις,
 περιφανὲς τρόπαιον ἰστᾶ καὶ νίκην·
 κἀκεῖθεν ἀνέζευξεν ὡς νικηφόρος,
 καὶ βασιλεῖ δέδωκε λίαν ἀσμένως·
 μεθ' ἡμέρας οὖν τὴν βασιλίειον πόλιν
 ἀναξ πρῶτακῶς σὺν νίκης παραίτιῳ
 κατήγαγε θριάμβον ἑκλαμπρον πάνυ,
 στενούμενον πλήθει τε τῶ θεωμένων
 τῶ τ' αἰχμαλώτων καὶ σκύλων καὶ λαφύρων.
 ἠγείτο γὰρ τέτρωρον εὖ ἠρμοσμένον
 ἀργύρεον πῶς ὑπόχρυσον μετρίως,
 ὃ χιονώδεις εἶλον ἵπποι τὴν θείαν·
 ἐφ' οὗ γε σιπτὴν ἀναβιβάζει κράτωρ
 τῶ μπτρανάνδρου παρθένης τὴν εἰκόνα,
 ὡς συστρατήγης συμμάχης τ' ἀπροσμάχης·
 μετὰ δὲ, λαμπροὶ καὶ βασιλικῶ γένει
 κυδρούμενοι κάλλιστα καὶ ταῖς ἀξίαις·
 ἔπειθ' ὃ κρατῶν ὡς γίγας κριαρόχειρ
 ἢ μᾶλλον εἰπιῖν νυμφίος γ' ἐκ παστάδος
 κύδιστος ἢ μέγιστος ἀστράπτων φάει
 ὀχρούμενος προῆλθεν εὐπερπῶς ἄγαν·
 μεθ' ὃν κοντοστέφανος αἴτιος νίκης,
 ὑμνούμενος ἐξέμπασι τῶ στρατηγίας·
 μέγαν δὲ ναὸν πρῶτακῶς αὐτοκράτωρ,
 καὶ τόνδ' ὑπισσὸς εὐχαριστιῶ προφρόνως
 τῶ νικοποῖῳ παντάνακτι δεσπότη,
 καὶ τοῦδε λαμπρῶς αἰνεσὶν γλώσση φράσας,
 ἐκεῖθεν ἦκει πρὸς βασιλείας δόμους·
 οὗτος Μανυὴλ πορφυρανθῆς αὐτάναξ
 θεῶ χαριστήρια τῶ ὅλων θύει
 γυνήσας υἱὸν ἐκ γάμων τῶ δευτέρων,
 ἐφ' ᾧ θαλίαις καὶ καλαῖς πανδαίσιας
 ἀστυπολίτας ἰστιακῶς πλεσίως,
 κέκληκον Ἀλέξιον υἱέα φίλον.
 Τούτῃ κρατοῦντος καὶ γενετικῶν γένους

4300.

4305.

4310.

4315.

4320.

4325.

4330.

4335.

4340.

- ἀνδρῶν ὑπῆρξεν ἰταλῶν ἀποικία
 4345. ἐκ Βενετίας εἰς βασιλίδα πόλιν,
 καὶ τῆς δ' ἐνεγράφησαν ἀστοῖς γνησίοις,
 καὶ τῆ δ' ἐψηλώθησαν εἰς πᾶσαν χθόνα
 διασπαρύντες αὐσόνων κραταρχίας,
 ἐνημμένοι πλοῦτον δὲ βαθὺν πραγμάτων,
 4350. αὐξῆν τε μακρὰν, αὐθάδειάν τε πλέον,
 οὐκ αὔσονας ἤγνωτο δυσμενεῖς μόνον
 ἀλλὰ βασιλείαν γε καὶ προσταγμάτων
 καὶ τῆ ἀπειλῶν εἶχον ἀνπιστρόφως·
 τὴν σφῶν τοιοῦτον ὑπεροψίαν ἀναξ
 4355. οὐκ ἐν φορητὴν οὐδ' ἰάσιμον κρίναν,
 γράμματα βασιλεία κατ' ἐπαρχίαν
 Ῥωμαϊκὴν πέτομφεν ἅπασαν λάθρα
 κατὰσχισιν διλοῦντα τῆ βενετικῶν,
 χρόνον τε καθ' ὃν ταῦτα παραχθῆναι δεόν,
 4360. ὄριστο τῶν ἡμέρα προθεσμίας,
 ἧς ἐστάσης πᾶς συνλήφθη λατίνων
 τῆ δυστροπίας ἰσπραχθέντες εὐθύνας·
 Βενετικῶν ὅσοι δὲ τὴν Κωνσταντίνης
 πόλιν κατώκεν ἀποδράσαντες τάχος
 4365. ἐπιβεβηκότες τε νηὸς ἐσπέρας
 τοῖς ἀνέμοις λαίφῃ τε δόντες ὡς δεῖον
 ἀπήσαν φεύγοντες εἰς σφῶν πατρίδα·
 καὶ σφᾶς μὲν εἶχεν ἡ Βενετία τότε·
 μὲν δὲ μακρὸν νῆτροπικότες στόλον
 4370. νήσους ἐκάκεν ἐκπλέοντες εὐδρόμως·
 ἀλλ' ἐντίπρωρος αὐσόνων σταλεῖς στόλος
 πλοῦ σφᾶς ἀπέτρεξε πειρατικῆ καὶ μάχης·
 τοῖνυν ἀποστάντες γε τοῦ δεῖν μάχης
 ἐχθροὺς κακῶς δρᾶν ἀμύναντες τ' αὐτὸν στόλον,
 4375. πρὸς ῥῆγα συνέθεντο τῆ Σικελίας
 ἄρκια πιστὰ συμβάσεις τε φιλίας·
 ὁ γνοὺς βασιλεὺς ὁ προμηθεὺς αὐσόνων
 καὶ τὰς ἐπὶ λύμῃ γε τῆ Ῥωμαϊδος
 συμφωνίας σφῶν ἐννοούμενος λῦσαι
 4380. ἄς ῥῆγὶ συνέπραξαν ἀμύνης χάριν,
 ἀνεξικάκως εὐμενῶς εὐμηχάνως
 πρὸς φιλίαν εἴλκυσε αὐτοὺς τὴν πάλαι,
 ἀμνηστίαν δεῦς τῆ σφίσι πεπραγμένων·
 πρὸς δ' αὐτὴν εἶδη δίδωσιν αὐτοῖς τα πάλαι,
 4385. καὶ σφῶν ὅσων εἴληφε τοπρὶν οὐσίαν
 καὶ τήνδε βασιλεὺς ἐφρούρει στέγη,
 τοῖς βενετικοῖς ἀπέδωκε προφρόνως·

colonia quaedam civium italorum
 Venetiis venit ad regiam metropolim;
 ibique genuinis adscripta civibus,
 exin in omnes sparsa est provincias
 romani imperii, lautosque thesauros
 opum conguessit et potentiam amplam,
 multoque magis intendit audaciam.
 Nec solum nostro populo diffidebant
 Veneti, sed edicta spernebant regia,
 neque minarum tangebantur metu.
 Horum superbiam haud diutius Caesar
 ratus ferendam utpote insanabilem,
 litteras regias per provincias omnes
 romani imperii clanculum dimisit,
 quae ut caperentur Veneti mandabant,
 et rei gerendae tempus praescribant.
 Ergo conducta certa dies fuit,
 qua sunt reapse capti Latini omnes,
 improbi moris poenas uti luerent.
 Tamen qui Veneti urbem Constantini
 tunc incolebant, festinanter omnes
 conscensa nave vespertino tempore,
 velaque ventis naviter pandentes
 in suam patriam fuga devenerunt:
 Sicque Venetiis interim manserunt.
 Multo post tamen ordinata classe,
 facili cursu infestabant insulas:
 verum opposita Romanorum classis
 cohibebat illos a suo latrocinio.
 Quare dimisso decertandi studio
 neque iam hosti navibus nocentes,
 cum rege siculo conventionem factam
 fidem iuratam pangunt amicitiae.
 Cognita re Caesar imperii tutor,
 ad Romanorum damna coniuratam
 deliberavit solvere amicitiam
 quam studio ultionis cum rege pepigerant.
 Nempe patienter callide benivole
 illos ad veterem traxit amicitiam,
 facti cuiusvis impertita venia.
 Insuper prisca privilegia indulisit;
 et quidquid venetae rei captum fuerat
 et in quaestorio servabatur regio,
 reddidit ipsis animo lubente.

Hic tam egregio praeditus ingenio
 Caesar, ad pugnas alacer pangendas,
 efficax, animo admodum constante,
 et per se ipse bella conficiens,
 ubi opus erat, statim equo inscenso
 primus in acie strenue perstabat.
 Iterum ergo pergit in Sultanum
 a quo romanae incursabantur terrae,
 et usq. ad thema pervenit Dorylei.
 Ibi subsistens instauravit urbem
 validis moenibus miroque vallo
 ei circumposito, cum propugnaculis;
 impositoque idoneo praesidio
 ex agro Dorylei castra movit,
 atque Subleo adfuit castello;
 ipsoque pariter apte communito,
 et reliquis dispositis, ad urbem redit.
 Sed brevi requies intervallo fuit:
 invicem quippe Caesar et Sultanus
 ignem fovebant sub cordis cineribus
 fomitem promptum meditatae ultionis,
 atque erupturum protinus in flammam.
 Uterque scilicet accusabant invicem
 querelis manifestis minisque gravibus.
 Quamobrem Caesar vires universas
 undique contrahens, hisque supplementa
 alia atque alia, ut par erat, addens
 ex Italis atque Scythis ad Istrum positis,
 congregatoque innumero exercitu,
 Iconiumque humi prostraturus,
 eiusque regem insuper capturus,
 ut pede collum, de more, calcaret.
 Igitur raptim profectus Byzantio
 cum suis copiis Phrygiam pertransiens
 Chonas devenit elegantem urbem.
 Illinc ad castrum quoddam est progressus,
 cui nomen vetus erat Myriocephalon:
 unde pervasit in ditionem persicam
 tendens ad moenia inclyti Iconii,
 cum exercitu valido fortissimo
 et cum expertis proeliandi ducibus,
 itineris stationes prudenter metiens
 propter iumenta machinis onusta
 cum artificibus suis inermibus

γενναίαν ἀναξ οὔτοσὶ πλετῶν φύσιν,
 ὀξύρροπός τ' ὢν ἐν μάχαις ἀντιπάλων,
 δραστήριός τε καρτερόψυχος λίαν,
 καὶ διωκτῶν δι' ἑαυτοῦ τὰς μάχας,
 δεῖσαν ἵππον ἀνέβανεν αὐτίκα,
 καὶ ἡ στρατιᾶς ἦν προμαχῶν εὐθύμως·
 ἔξισι τοίνυν καὶ σελτάνε πάλιν
 κατατρέχοντος Ῥωμαϊκὰ χωρία,
 καὶ γίνταί δὴ πρὸς θέμα Δορυλίας,
 ἔνθα χρονίζων εὖ ἀνακτίζει τόδε
 τεῖχος τ' ὀχυρῶ καὶ περιτείχων ξένη
 περιβαλὼν εὖ κατοχυρώσας θ' ἅμα,
 καὶ δούε φυλακὴν ὡς ἐνὴν τῶδ' ἔξισαν,
 μερῶν ἀπανίστατο Ἔ Δορυλίας·
 ἐπίσταται δὲ φρεσὶν τῶ Σαβλήω,
 κἀκεῖν' ὁμοίως ἀνακτίσας ὡς δέον,
 καὶ πάντα θεῖς εὖ, πρὸς πόλιν ὑποστρέφει·
 βραχὺς ἐφεξῆς παρελήλυθε χρόνος,
 καὶ καθ' ἑαυτοὺς βασιλεὺς καὶ σελτάνος
 ὑπέσμουχον πῦρ ἐν σποδίῳ καρδίας
 ἔναυσμα βραχὺ μνησικακίας χόλε
 καὶ τοῦτ' ἀνέλπει κατίσπυιδον εἰς φλόγα·
 ἑκάτερος γοῦν ἐγκαλὼν ἑκατέρῳ
 ὑπήρχε σαφῶς καὶ διπτεῖλει μέγα·
 ὅθεν βασιλεὺς τὰς ὑπούσας δυνάμεις
 πάσας ἀθροίσας ὡς ἐπὶ πανταχόθεν
 ἄλλας τ' ἐπ' ἄλλαις συναγαγὼν ὡς δέον
 ἐξ ἰταλῶν τε καὶ σκυθῶν παριστρῶν
 καὶ συγκροτήσας μυριάριθμον στίφος
 ἀφανίσαν ἔπεισι περσικὸν φύλον,
 καὶ κατερείπων Ἰκόνιον εἰς ἔδος,
 πρὸς δ' αὖ γε περσάνακτα καθέξων βίβη
 καὶ συμπατήσων ὡς ἔθος κατ' ἀρχίνος·
 ἀπάρας οὐκοῦν ἐκ Βυζαντίε τάχος
 καὶ στρατιᾶς διὰ Φρυγίας μέσσε,
 εἰς Χώνας ἦλθον εὖ πόλιν ἠκισμένῳ·
 κἀκεῖθεν ἐξώρμησεν εἰς ἔρυμά τι
 ὃ Μυριοκέφαλον ἦν κληῖσις πάλαι,
 ἀφ' οὗπερ εἰσήλαυνεν εὐθὺ Περσίδος
 τευχῶν Ἰκόνιε τε ἔ περ κλύτε
 καὶ στρατιᾶς εὐθινοῦς Ῥωμαλίας·
 καὶ ταγματαρχῶν ἀρείων ἐν μάχαις,
 σταθμούς ἀπάροισι νενεχῶς καὶ σὺν λόγῳ
 τὰς καθ' ὁδὸν δρῶν χάριν ὑποζυγίων
 ἃ μηχανὰς ἀν εἶχε καὶ σφῶν τεχνίτας

4390.

4395.

4400.

4405.

4410.

4415.

4420.

4425.

4430.

- ὄντας ἀόπλους ἄδαίς τε ἢ μάχης
 πλὴν οὐδ' ὁ σελτὰν ἠμέλει στρατευμάτων ,
 4435. συμμαχικὸν δ' ἠθροίσεν ἐκ ἧ συμφύλων
 πρὸς ἀντιπαράταξιν ὑπηρετισμένον·
 πρίσβεις δ' ἕμως πτόμοφι πρὸς βασιλεῖα
 αἰτῶν ἐσθλῆς φιλίας ἔχ' συμβάσεις,
 ἐξάνυσίν τε βασιλεῖ βελγτίων·
4440. ἐπεὶ δ' ἰώρα συμβάσεις ἀννύτας,
 αἰρεῖ προφθάσας σελτάνος δυσχωρίας
 ἔχ' τοὺς στενωποὺς ἀτραπῶν πορευομένων,
 κλεισούρας ἢ κέκλιτο Τζιβρίτζη πάλαι·
 δι' ἧς στρατιὰ Ῥωμαϊκὴ ἔχ' κράτωρ
4445. ἰσπευδὸν ἐλθεῖν ἐκ Μυριοκεφάλου,
 οὗ παραβύει σελτάνος τὰς δυνάμεις,
 λόχον καθίσας ἕως ἔσθ' τοῖς βαρβάροις,
 ἕως ἂν ἐπισπείσῃ Ῥωμαίοις δόλω,
 ἔστι δ' ὁ χῶρος ἀπόκημος εἰσάπαν
4450. στενὸς κομιδῆ δυστίθειτός τε πλόνος,
 Ταίναρον ἕδ' ἔχ' χαρόνια πίδα,
 αὐλῶν προήκων δυσπόρευτον εἰς τρίβον·
 ἀψαμένους οὖν στρατιᾶς δυσχωρίας,
 στρατεύματα μὲν ἔχ' λοχαγοὶ ταγμάτων
4455. οἷς ἦν προάγειν στρατιᾶς τεταγμένον
 διεκδραμόντες ἀπαθῆς κακῶν τόπων,
 εἰς πλάτος πύλισθησαν ἕξω κινδύνου·
 ἀγχοῦ δὲ κράτωρ παρὶδὸν οὐραγίας
 ἐπισπασόντων ἐξ ἐνίδρας βαρβάρων,
4460. βίβη τ' ἐπ' αὐτὸν ἀφιέντων ἔχ' λίθους
 ἕως κ' ἔφρανοις ἐξ ἑκατέρω μέρους
 οὐκ ἔχει ῥᾶστα τὴν ὁδὸν παρῆναι,
 ἦσαν αὐτοῖς κινδυνεύοντ' ἀμύνειν·
 ἀλλ' οὐδ' ἔτι πάλιν ἐκ στρατιᾶς τις δρᾶσαι
4465. γυναικῶν ἠδύνατο μαχητῆ πρόπον,
 βοῶν, ἑμαξῶν, τεχομάχων ὀργάνων,
 ἕως ἀντίφραγμα τ' ὁδοῦ προκειμένων·
 ἔχ' κ' νῶτα περσικὴ φάλαξ πάλιν
 βελῶν νηφάδας ἀφειῖσα μυρίων
4470. πηλινδρόμοισιν χαλεπὴν ἔδρα πᾶν·
 ἔπειτα τοῖνον βοῦς ἅμα βοηλάτη,
 ἰππῶς σὺν ἰππῶ συναπέψυχον βία
 ἐν περσικῷ βλήματι θανατηφόρα,
 ἔχ' πάντες ἐσφάττοντο κ' πλεθύσας
4475. ἕως ἀγλή τις θρεμμάτων φῶ ἀλόγων,
 ἔχ' πάντες ἐφθείροντο συγκεκλισμένοι
 ἐν δυσπορεύτῳ δυσβάτῳ τε χωρίῳ·

neque gerendi belli peritis.

Nec vero Sultanus non cogebat copias,
 immo gentiles accersebat suppetias,
 et defensionem strenue apparabat.

Tamen legatos misit ad Caesarem
 iuratum foedus qui memorarent,
 fidemque ratam esse postularent.

Sed enim irrita foedera cernens

Sultanus, locos occupat difficiles

atque viarum obsidet angustias,

clausuram olim dictam Tzibritzen,

per quam romanus cum Caesare exercitus

gressurus erat veniens Myriocephalo.

Illuc Sultanus suas copias coniicit

more barbarico latens in insidiis,

ut mox dolose Romanos invaderet.

Est autem locus undique praeruptus,

angustus valde et prorsus impervius,

Taenarus infernus, Charontis campus,

vallis difficiles ducens in anfractus.

Illapso igitur in angustias exercitu,

velites quidem et ordinum praefecti,

quibus praecedendi ceteris cura data,

praetereuntes sine damno locum

ad spatiosa tuti devenerunt.

At imperator in extremo agmine,

post iam exortos insidiis barbaros

telaque in ipsum saxaque iacientes,

utpote acclivi ex utroque latere,

nec iter persequi facile poterat,

nec propulsare a semet periculum:

nec quisquam aliquid agere in exercitu

milite dignum strenuumque poterat,

curribus, bobus, machinisque bellicis,

aggeris instar viam impredientibus.

A tergo autem persicus exercitus

nimborum instar iacula coniiciens

arduum prorsus reddebat regressum.

Cadebat ergo bos cum bubulco suo,

cum equo eques exspirabat misere

Persarum telis confixus mortiferis;

atque turmatim caedebantur omnes,

tamquam brutarum grex beluarum,

et circumclusi feriebantur cuncti

imperviis in furcis et sine exitu:

et plenae valles erant cadaveribus
 faucesq. hiantes montium et cavernae:
 rivi cruoris decurrebant heu!
 mixto brutorum hominumq. sanguine,
 cuncta erant plena miseriae et gemituum.
 Atq. haec fiebant Caesare spectante
 qui suis nullam ferre opem poterat.
 Quin summo ipse erat in discrimine:
 nam post accepta vulnera, Deo favente,
 vix barbarorum manibus elapsus,
 Dei profecto auxilio et magna ope,
 piri silvestris umbram imperator
 subit, fessas refecitque vires,
 solus, ut poterat semet refocillans,
 orbatus omni corporis custode,
 nullo cum armis milite praesente.
 Sic solitarium conspicatus quidam
 exercitus romani gregarius eques,
 acerbi casus misericordia tactus
 ad Caesarem accessit prompto animo,
 opemq. ferre pro viribus coepit:
 atque illi in capite galeam composuit
 quae capitalia prohiberet vulnera,
 praesentisq. socius fortunae aderat.
 Huius correpta imperator lancea
 plurimos Persas contra se ruentes,
 ut vel captivum ducerent vel occiderent,
 repulit omnes Numinis auxilio:
 atque unum quidem ipse irruentem fixit,
 alium similiter eques ense occidit.
 Paulo post circa Caesarem armati
 decem de nostro exercitu adstiterunt,
 cum quibus iter reliquum coepit prosequi,
 praevis coniungi cupiens ordinibus.
 Sed haec priusquam fierent, atq. Caesar
 solus sub piro adhuc se reficeret,
 perses accurrens hunc trahebat loro;
 sed imperator persae caput ictu
 mortali vulneravit hastae fragmine,
 eumq. exanimatum stravit humi.
 Ergo miserrime tunc laboravit
 in illis furcis clausus exercitus,
 paucisq. exceptis, perierunt cuncti.
 Nam etsi amfractum unum transierant,
 adhuc supererant ad evadendum

ἢ νεκρῶν σωμάτων αἱ κοιλάδες
 τέμπη τὲ καὶ σήραγγες ὑπῆρχον πλείαι·
 προὔβαινον, οἰμοί, ῥύακες λυθρῶν ὄλαι 4480.
 ἐξ ἀλόγων αἵματος ἐκ βροτιῶν ἄμα,
 καὶ πάντα μετὰ συμφορᾶς ἦν καὶ γόνων·
 καὶ ταῦτ' ἰδρᾶτο κράτορος διδορκότος
 καὶ συμπάροντος, μὴ σθένοντος δ' ἀμύνων,
 ἐν χρῶ δὲ μᾶλλον κινδύνος πεφυκότος· 4485.
 μόλις μὲν τραύματα τῷ θεοῦ σθένει,
 ὅμως διαδράς τὰς λαβὰς τῆ βαρβάρων
 θεοῦ συνάρσει καὶ κραταιᾷ δυνάμει
 σκιὰν ὑπελθὼν ὁ κρατάρχης ἀχράδος,
 ἰσχὺν καμοῦσαν ἀνεκτάτο μετρίως,
 πρὸς δ' αὖ ἑαυτὸν ὡς ἐνῆν ἀναψύχων
 μὴ σώματος φύλακα μὴ δορυφόρον
 ἔχων συνιστώτα γὰρ τῷ πτωκίᾳ δὲ
 οὕτω δ' ἔχοντα κατιδὼν τις ἰππέων
 ῥωμαϊκῆς φάλαγγος ἀσπίδος γίνετο 4495.
 τὸ συμφορᾶς ἔκτεινεν αὐτὸν τὸ τότε·
 ὅθεν προσελθὼν ἀσμένως στεφινόφωρον
 διακονεῖν ἠρέϊτο τὰ κατὰ σθένος,
 καὶ τῇ κεφαλῇ κυνέην συνηρμόκει
 τὴν ἐν κεφαλῇ παρακλίνας ἰδρας, 4500.
 καὶ σύμμαχος δ' ἦν τὸ ἐπιστώσης τύχης·
 τοῦτε βασιλεὺς εἰς χεῖρα λαβὼν δόρυ
 πέρσας ἐπ' αὐτὸν εἰσπίοντας ἀπώλετο
 καὶ τόνδ' ἐλεῖν σπειδόντας ἢ καὶ κτηνῶνας
 ἀπώσατο σφᾶς τὸ θεοῦ συμμαχίᾳ,
 καὶ διαπτίρει τὸ ἐπιόντων ἕνα,
 ἄλλον τε πάλιν ἰσπαότης κτείνει ξίφει·
 μετ' οὐ πολὺ δὲ τὸ ἰσπατῶν αὐτόνων
 περὶ κρατοῦντα συναλισθέντων δέικα,
 σὺν τοῖσδε τὴν ἔμπροσθεν ἤνυσσε τρίβον 4510.
 τοῖς φθάσασι τάγμασι συμμίξαι θέλων·
 πρὴν δὲ ταῦτα συμπεσεῖν, ὑπὸ ἀχράδα
 ἑαυτὸν ἀνέψυχεν ὡς εἶχε κράταρ·
 πέρσης δ' ἐπελθὼν εἶλκεν αὐτὸν ἠνίας,
 ὁ δ' αὖ κεφαλῆς κατανεγκὼν καιρίαν 4515.
 δορατὶς τμήματι τῷ μὲν χεῖρας
 τοῦτον θανατοῖ καταβαλὼν εἰς χεῖρα·
 ἔπασχε δὲ τάγματα χειρόνως λίαν
 ὅσα γὰρ συγκέκλειστο τῇ δυσχωρίᾳ,
 καὶ πλὴν ὀλίγων πάντα κακῶς ἐφθάρη·
 εἰ γὰρ παρήλθον καὶ φάραγγα τὴν μίαν,
 ἀλλὰ γὰρ λοιπὰς οὐκ ἐπὶν διεκδύνασι 4520.

- ἀκινδύνως ἔξ τὰς ταφράδεις κοιλάδας,
 πειρώων ἰφιστότων γε ταῖς διεξόδοις·
4525. πρὸς τοῖσδε καὶ πνύσαντος ἀνέμου τότε
 καὶ θῖνα βαθύαν γε παρακειμένην
 ἐκ γῆς ἡαμμώδεις ἀνακυκῶντος βία
 δεινῶς τ' ἀναφέροντα εἰς ὕψος μέγα
 καὶ νύκτα δρῶντος ἀτιχνῶς τὴν ἡμέραν·
4530. ῥωμαϊκαὶ φάλαγγις ὡς δὲ βαρβάρων
 φύρδην ἀναμιξὺ συμπλακῦσαι πρὸς μάχην
 ἐν νυκτομαχίᾳ καθὰ καὶ σκοτῶ
 ἕκαστον ἀπέσφαττον ἀλλήλους ξίφει,
 μηδὲν διακρίνοντες ἔξ ἀβελτίας·
4535. ἐπήγε φίλος τὸ ξίφος καὶ φίλος,
 καὶ βάρβαρος δ' ἔσφαττε τὸν συμφιλέτην
 ὡς ἀντίμαχον δυσμενῆ κακουργάτην·
 ὡστ' ἀτιχνῶς φάραγγα πεπληθῆσθ' τάχα,
 ὡς τις βλέπων ἔφησε κατ' ἄλλον λόγον (1)
4540. ἦ νεκριαῖων πτωμάτων καὶ σωμάτων
 ἦ ῥωμαϊκῶν ἀναμιξὺ καὶ βαρβάρων,
 καὶ θνησιμαίων παντοδαπῶν ἀλόγων,
 ἵππων, βοῶν, ὄνων τε σὺν ἡμιόνοις,
 τάφον τε κοινὸν τοῖς ὅλοις χρηματίσαι·
4545. μᾶλλον πολυάνδριον εἰ χρέων φάνας
 ἐκ γηενῶν πάμμικτον ἀλόγων θ' ἅμα·
 πτωτάκασι πλείους δὲ ῥωμαίων μάχη
 καὶ τῶνδε πλείους τοῦ βασιλείου γένους·
 καὶ ταῦτα μὲν πέπρακτο τόνδε τὸν τρόπον
4550. ὁ δ' αὐτοκράτωρ ὡς ἔφη ἡπειγμένους
 ἱλαῖς συνελθῆναι ταῖς προσημαμέναις,
 τούρκοις πορείας εἴργεται τῆς εἰς πρόσω,
 οὐδὲν δὲ μείον καὶ κολωνοῖς πτωμάτων·
 ἕμωσ' διελθῶν δυσπόμενος μόλις τόπως
4555. καὶ τὸν παραρρέοντα χιμαῖρρε ῥόον
 καὶ στίφος ἄλλο ῥωμαϊκὸν ἄλίσας
 ὡς εἶχε διήνυτε τὴν προκειμένην
 ὃν παριόντα βαρβαρικὴ τις φάλαγγις
 ἵπποις ὀπλισμοῖς ἐκπρηπῆς ἀρραβίοις
4550. ἰδοῦσ', ἐπ' αὐτὸν ἱμμανῶς πᾶς συνέθει,
 ὡς θήραμα σπύδουσα τόνδ' ἐλεῖν τάχα·
 ὁ δ' ἀρρήνωσας ἤδ' συνόντων τὰς φρένας
 ὀδυστάτας ἤττησε ῥῆστα βαρβάρους·
 κατὰ βραχὺ δὲ συμπρωίων καὶ βιάδην

omne periculum sex profundae valles,
 quarum Persae obsidebant exitus.
 Praeterea validus spirabat ventus,
 qui circumiectum pulverem multum
 ex arenoso solo sustollens
 late spargebat cum molesto turbine
 diemque noctis instar efficiebat.
 Quare romanus miles cum barbaro
 tumultario conflictu mixtus
 tamquam in nocte pugnam conserebat:
 caedebant invicem et iugulabant,
 nullum discrimen patiente tempore.
 Sic ergo amicus amicum feriebat,
 barbarus occidebat gentilem suum
 quasi sibi adversarium et maleficum.
 Sic vallis indiscretim complebatur,
 ut quidam dicit oculatus testis
 scriptor historiae, mortuis corporibus
 Romanorum pariter ac barbarorum,
 cum interfectis variis animalibus,
 equis ac bobus, asinis, mulabus,
 quasi in communi conditis sepulchro.
 Immo erat hominum coemeterium,
 si fas ita loqui, admixtis beluis.
 Romani sane perierunt plurimi,
 quos inter ingens regiae stirpis numerus.
 Atque haec talem habuerunt exitum.
 Imperator autem dum conatur adsequi
 legiones suas ut dixi praecedentes,
 a Turcis vetabatur ulterius progredi,
 nec acervatis minus cadaveribus.
 Tamen difficiles eluctatus locos,
 nec non torrente superato fluvio,
 alio et adiuncto Romanorum globo,
 viam, ut poterat, absolvebat reliquam.
 Quem transeuntem conspicata phalanx
 arabum equitum splendide ornatorum,
 ruit in ipsum violento cursu
 ut quasi praeda potiretur ilico.
 Is vero hortatus animos suorum
 barbaricum manipulum vicit facile.
 Paulatim autem lenteque progrediens

(1) Sine dubio designat Ephraemius Nicetae choniatae historiam lib. VI. 3. ubi haec ipsa partim verba leguntur. Se autem interfuisse rebus ge-

stis Manuelis Caesaris, ait ipse Nicetas in historiae prohoemio.

modo cruenta pugna decertans,
modo etiam hoste liber, ad extremum
magno cum gaudio ad suos pervenit:
qui quidem nihil gravius dolebant,
quam quia cum ipsis non adesset Caesar;
summoque erant metu solliciti.
Ante quam autem misceretur suis
Manuel rivos decurrentes nactus
aqua levare depoposcit sitim:
cumq. ei quispiam aquam obtulisset,
hac summis labris leviter gustata,
statim ex ore reliquam proiecit,
ceu si potus ille non descenderet
ad imum stomachum renitente oesophago.
Mox ubi agnovit tinctam aquam tabo,
ingemuit, sibi haud placuisse dicens
aquam christiano sanguine foedatam.
Tum quidem praesens importunus audax
impudens blatero et lingua intemperans,
Semei novellus conviciari solitus,
sic Christo Domini coepit maledicere.
Haud nunc primum, sed antea saepe,
plenum cratera Christianorum sanguine
bibisti, subditos divexans populos
maturus veluti racemus comprimitur,
per tributorum gravium exactiones
potans illorum abundanter sanguinem.
Tulit patenter Caesar hanc vesaniam,
nec contra quidem quicquam mussitavit
mitis monarcha, nec infrendit dentibus.
Iterum Caesar dum videret sacculos
publici nummi custodes diripi
a persequentium barbarorum impetu,
atque ad tutelam hortaretur suos,
nempe ut aliena pulsa vi, servarent
futuram ipsis utilem pecuniam;
denuo adstans ille audax nebulo
novo convicio regem verberabat,
velut ille Semei quondam Davidem.
Sponte oportebat hunc nobis antea nummum
dare; non nunc aegre recipiendum.
Quod si tu validus vir es et frugi,
raptam recupera nobis pecuniam.
Caesar tranquille conviciantem pertulit,
praeteriitque verba surdis auribus.

νῦν μὴ νόμῳ μάχης τε καὶ μεθ' αἱμάτων,
ἐνιαχοῦ δὲ καὶ μάχης πάλιν δίχα
τρισάσμενος μέμικτο τοῖς ποθραμένοις,
οὐ μᾶλλον αὐτῶν δυσχεραίνεσι χέριν
ἢπερ δι' αὐτὸν μὴ παρόντα ταῖς ἰλαῖς,
ἀγωνιώσῃ καὶ δεδοικόσῃ σφόδρα.
μήπω δὲ τοῖς τάγμασι συμμίξας κράτωρ,
ἀλλ' ἐν παραρρέοντι χιμαῖρῳ πέλων
πιεῖν ὕδωρ ἤτησε διψήσας μέγα,
καὶ τις ὕδωρ ἤνεγκεν αὐτῷ πρὸς πόσιν·
σπάσας δὲ τοῦδε καὶ περικλύσας στόμα
τὸ λοιπὸν ἐκ στόματος ἐκχεῖ σὺν τάχει,
ὡς τοῦ ποθέντος μὴ κατωλισθηκότος
δι' οἰσοφάγου πρὸς τὰ κάτω κοιλίας.
εἶτα ποτὸν γνοὺς συμπεφυρμένον λύθρω
ἤμαξεν, εἰπὼν οὐ καλῶς γεγευκέναι
ὑδατοφύρτων χριστιανῶν αἱμάτων·
καὶ τις παρεστῶς ἰταμὸς θρασὺς τότε
τὴν γλώτταν ἀκόλαστος ἀναιδέης λάλος
κατὰ Σεμεὶ λοιδορεῖν εἰθισμένος
χριστοῦ κυρίου λοιδορούμενος λέγει·
οὐκ ἄρτι πρῶτως ἀλλὰ πολλάκις ἀναξ
πλήρη κρατῆρα χριστιανῶν αἱμάτων
ὑπήκουον πᾶν καλαμώμενος πίνεις·
ἢ καὶ πεπεῖρας καθ' ἅ συνθλίβων βότρυς
εἰσπράξεισι φόρων τε καὶ τελῶν βάρει
αἵματος αὐτῶν ἐμφορῇ κατακόρως·
ὁ δ' ἡμέρως ἤνεγκε τὴν παροσίαν,
ἀναξικάκως τονθορούσας μηδύλας,
μὴδ' ὑπ' ὀδόντα χεῦρας ὁ φραυῆς ἀναξ·
καὶ πάλιν αὐτοῦ καθορῶντος θυλάκας
τοὺς ἔχουσι φύλακας ἐκρηγνυμένους
ἐκ θρασύτητος καὶ βίας ἔραρβάρων,
καὶ τοὺς ἑαυτοῦ ῥωννύοντος ὡς δέον
ἐπιμυσσεῖν τε σφίσι καὶ κτᾶσθαι τάδε
ἀμεινον αὐτῶν συμφερώτερον πάνυ,
αὐθις ἐπιστάς ὁ θρασὺς μωμοσκοπὸς
ἐλοιδορεῖτο τῷ κρατάρχῃ καὶ πάλιν,
ἀνακτι Δαβίδ Σεμεὶ καθ' ἅ πάλαι·
ἐκὼν πρὶν ἐχρῆν ταῦτα ῥωμαίοις νέμειν,
οὐκην γε νυνὶ, δυσχερὴς κτῆσις ὅτε·
εἰ δ' αὐτὸς ἀνὴρ τυγχάνεις ὄν ἰσχύος
ἠρπαγμὲν ἀνάσσωσι αὔσοσι πάλιν·
ὁ δ' αὖ προσπῶς κερτόμῃ φέρεαι λόγους
ὡς κωφὸς αὐτόχρημα μὴ κλύων ὄλωσ'.

4555.

4560.

4565.

4570.

4575.

4580.

4585.

4590.

4595.

4600. ἐπεὶ δὲ παύει νύξ ἐπιλθοῦσα μάχη,
καθῆστο πᾶς ἔμφροντις ἀσχέλλων μίγα
ἐν νῶ προαδρῶν τὸν προκείμενον μόρον.
ὁ δ' αὐτοκράτωρ τῆς φρονὸς καὶ τοῦ κράτους
ἀναξίαν ἔφρασε βελὴν ἐν μέσῳ,
4605. οἷς εἶχε θαρρῆν ἀνδράσι βελκφόροις·
ἢ δ' ἦν λαθραία δυσκλιῆς φυγὴ νύκτωρ,
ψυχῶν δὲ λοιπῶν ἐπαγωγὴ πρὸς μόρον,
πρὸς αἰχμαλωσίαν τε δυστυχεστάτην,
ἦν πᾶς διωλύγιον ἕμωξε κλύων,
4610. καὶ βαρέως ἤνεγκε τὰ δεδογμένα,
παραφρονούντος οὐχ ὑγιούς δεσπότης
τὸ σκίμμα κρίνας καὶ κατακρίνας πλῆθον·
τούτοις μαλαχθεὶς Μανουὴλ τὴν καρδίαν
καὶ σῶν λογισμὸν ποιμένος καὶ προστάτη,
4615. πάντ' ὤπτο καὶ δρῶν καὶ λέγων πρὸς συμφέρον·
θεὸς δ' ὁ ποιῶν πάντα καὶ μετατρέπων,
ὁ μαστιγῶν τε καὶ θεραπεύων πάλιν,
ὁ θανάτων τε καὶ πνοῆν αἰθερὶ νέμων,
ὁ ῥάβδον ἀφίει ἀσελῶν οὐκ εἰς τέλος
4620. κλήρω δίκαιων καὶ λάχει χριστιανύμων,
ὁ πρὶν λέοντων ἡμερέσας τὸ θράσος
ἐν ἄσινῃς γένοιτο δίκαιος πάλας,
κακείνος οὗτος ἡμεροῖ τοῦ βαρβάρου
τὴν θηριώδη καὶ φοιῶσαν καρδίαν·
4625. πρεσβείαν οὐκοῦν ἐκπεπομφῶς σελτάνος
σπονδαὶς ὑπαιτεῖ καθαράς καὶ φιλίαν
καὶ σπένδεται δὴ βασιλεὺς τῷ σελτάνῳ·
εἴτ' ἀπαναστὰς τῷ στυγητῶν χωρίῳ
δεῖ ἥς προῆκεν ἀσμένως ὑποστρέφων,
4630. οἰκτρὸν βλέπει θέαμα μετὸν δακρύων,
καὶ συμφορὰν οἰκτιστὸν ἄξιαν γῶν,
τραγωδίαν τ' ἀρρητὸν ὅμοι τοῦ πάθους
Ἱερεμίου τῆς φιλοκίτης καρδίας
τῆδ' ἐν ἀποχρήστοις εἰς θρηνοδίαν
4635. ὃς ἐξισοῦν κάτοιδε πάθει γόους·
ἔρωσαν γὰρ φάραγγες, ἄλση, κοιλάδες,
πέδια, τέμπη, καὶ νάπαι, καὶ χαράδραι
τῷ νεκρῶν σωμάτων πεπλησμέναι
ὡς εἰς κολωνὸν ὑπερανωκισμέναι·
4640. καὶ κειμένων πᾶς ἦν σσειρμένος δέρας
τὸ τῆς κορυφῆς, καὶ φαλοὺς τετμημένους·
ὡς ἦν ἀκούειν βαρβάρους πεπραγμένον,
ὡς ἂν τὸ νικῶν ἀμφίδοξον τυγχάνῃ,
ἐκατέρωθεν μυρίων πεπτακότων·

Sed postquam pugnam nox diremit
sedebat unusquisq. valde maerens
mente praesentem fati vim revolvens.
Tum Caesar animo ac dignitate sua
indignam prorsus protulit sententiam
inter adstantes viros consiliarios:
nempe nocturnae auctor erat fugae,
fato permissa reliqua multitudine
miserrimaeque captivitati:
quam quisq. audiens magnopere ingemuit,
aegroque tulit animo sententiam;
idq. consilium veluti insanientis
Caesaris iudicans, ultro reprobavit.
Ergo iam mentem Manuel immutans
seq. pastorem atq. ducem praebens
exin saluti consulebat publicae.
Sed Deus auctor mutatorque rerum,
plagas imponens vicissimq. curans,
mortificans et vitam rursus tribuens;
qui virgam impii non sinit perpetuam
contra iustorum sortem christianorum;
olim leonum qui inhibuit impetum,
ut iustus ille maneret incolumis;
idem nunc barbari ferinam regis
et sanguinariam mitigavit indolem.
Itaque missis Sultanus legatis
sincerum foedus amicitiae obtulit.
Sic inter Caesarem pax Sultanumq. convenit.
Inde digressus, per infaustos locos
quibus processerat, nunc lubens revertitur
Manuel, et cernit lugubre spectaculum,
dignam infinitis stragem lacrymis,
malorum ineffabilem tragoediam,
cui gemebundum Hieremiae pectus
pro merito deflendae opus foret,
atq. exaequando lacrymis tanto malo.
Nam videre erat foveas, lucos, valles,
campos, saltus, voragine, fauces montium,
interfectis corporibus oppletas,
quorum acervi passim consurgebant.
Iacentium autem cutis detracta erat
capitibus, et virilia quoque exsecta;
barbarorum opus, ne circumcisis victor
a victo incircumciso iam differret,
quoniam utrimq. innumeri ceciderant.

Deniq. Caesar Chonas urbem tenuit,
 ibique requievit cum omni exercitu,
 semet et militem relaxans laboribus.
 Philadelphiam postea progressus,
 ibi permultis perstitit diebus.
 Illuc praemissis nunciis Byzantium,
 omnem rei gestae ordinem exponit,
 et dirum casum verbis non imminuit.
 Tum quia Dorylaeum non diruerat,
 cuius eversio rata erat foedere,
 misit legatos Sultanus ad Caesarem,
 qui de iurata admonerent fide.
 Caesar coactis non standum dicens,
 legatos re infecta ad eum remisit.
 Persa furens, iterum collecto exercitu,
 viginti quatuor armatorum millibus
 ex validiore delectorum numero,
 praeponens ipsis bello gerendo ducem
 de suis nobilibus satrapis unum,
 mittit in nostrae ditionis urbes
 quae ad Maeandrum flumen sunt positae.
 Is dux Tralles urbem sibi vindicat,
 Luma et Antiochiam in Phrygia sitam,
 item Pentachira cum castellis aliquot,
 atque maritimos populatur pagos.
 Sed Caesar missis suis exercitibus,
 multis legionibus cum egregiis ducibus,
 hostes praevalida manu caecidit;
 quorum ex tanto numero paucissimi
 necis cruentae fatum vitarunt:
 multamque attulit recreationem
 rebus romanis facinus praesens,
 quoniam Persarum fregit audaciam.
 Sed et Claudiopolis sub idem tempus
 ab Agarenis tentata est barbaris.
 Cognita re, Manuel expedite admodum
 atque e vestigio itineri se commisit,
 sine regali lecto sine culcita,
 ne proprium quidem ferens tentorium,
 dum obsessores satagit praevertere.
 Itaque noctes agebat insomnes,
 et viae duces adhibebat lampadas
 per Bithynorum asperas regiones
 valde festinans destinatum iter.
 Sicubi corpori quies tribuenda erat,

ὁμως βασιλεὺς πεφθακὸς Χόνας πόλιν, 4645.
 ἐκεῖσ' ἐνύλισατο σὺν πάσαις ἱλαῖς,
 αὐτὸν τε στρατὸν ἀναπαύων ἐκ πόνων
 εἶπ' εἰς Φιλαδελφίαν ἦκε τὴν πόλιν
 καὶ κεῖ διατέτριψε συχνας ἡμέρας·
 ἀφ' οὗ πωπομφῶς ἀγγέλως ρυζαντίοις 4650.
 τὰ συμβεβηκότα γὰρ πάντα μνήσει
 καὶ γ' ἐκτραγηθεῖ συμφορᾶς ὄγκον λόγῳ·
 ἐπεὶ δὲ Δορύλαιον οὐ κατεσκάφη,
 καταστροφῆς γὰρ κειμένης ἐν ὄρκιοις,
 πρὸςβιβύεται δὴ πρὸς κρατοῦντα σελτάνος, 4655.
 καὶ τῆδ' πρὸς αὐτὸν ἀνέμνησεν ὄρκιον·
 ὁ δ' οὐ προσίσχεν τοῖς κατ' ἀνάγκην φράσας,
 πρὸςβίβει ἀπράκτως ἐξαποστέλλει πάλιν·
 μανίς δ' ὁ πέσης στρατιᾶν ἀποκρίνας
 πρὸς εἴκοσι τέτταρας ἀριθμημένην 4660.
 εἰς χιλιάδας εὐσθνήν ῥωμαλεῖαν,
 καὶ ταγματάρχην τῆδ' ἐπιστήσας ἕνα
 τῆδ' ὑφ' αὐτὸν ἐκπριπεῖν μεγιστάνων,
 κατ' ἀστίων πίπομφε τῆς Ῥωμαίδος
 τῆδ' πρὸς Μαιάνδρῳ τῷ ποταμῷ κειμένῳ· 4665.
 ὅς καὶ παριστήσατο Τράλλεις τὴν πόλιν,
 Λοῦμα τ' Ἀντιόχειαν τὴν πρὸς Φρυγίαν,
 καὶ Πεντάχειρα σὺν ἐρύμασιν ὄσοις,
 κάμας σκυλεύσας καὶ παραθαλαττίδας·
 ἀλλὰ βασιλεὺς ἐκπεπομφῶς δυνάμεις 4670.
 ἱλας τε συχνας καὶ καλεὺς στρατηγέτας,
 ἡμίνας' ἐχθροὺς ἀεὶ κλὸν κατὰ κράτος·
 ὡς ἐκ τοσοῦτων ἰσχύσαι βραχυτάτως
 τὸν ἐκ ξίφους θάνατον ἐκπεφυγίνας·
 πολλὴν δὲ τετὶ τὴν ἀνάρρησιν φέρι 4675.
 τοῖς αὐσόνων πρᾶγμασι τοῦτον τῆσσι,
 φρόνημα περσῶν καταβαλὸν καὶ θράσος·
 τούτους κρατοῦντος καὶ πόλις ἡ Κλαυδίη
 ἔπασχε κακῶς βαρβάροις τοῖς ἐξ Ἄγαρ·
 ὁ γνοὺς Μανυῆλ, εὐσταλῶς μάλ' αὐτίκα 4680.
 ὡς εἶχεν ἐξώρμωσεν εὐθύ φερρῖς,
 ἀνακτορικὴν οὐ κλίμην οὐ στοιβάδα,
 ἀλλ' οὐδὲ βασιλεῖον αὐλαίαν φέρον
 ἐν τῇ προφθάσαι τειχομαχοῦντος θείλων·
 οὐκοῦν ἰαύων αὐσωνος καὶ τὰς νύκτας 4685.
 ἐχρηῖτο φωτὶ πρὸς πορείαν λαμπάδων
 διὰ βιθυνῶν δυστιβήτων χωρίων
 σφοδρῶς ἱλαύνων τὸν προκειμένον δρόμον·
 ὅπως δ' ἐχρηῖν γὰρ διαναπαῦσαι δέμας,

4690. ἦν καθέδρα τοῦδαφός αὐτῶ καὶ κλίσις,
 πάλιν φορητὸς ὑπεβέβηκε κλίση·
 καταβράχυντος ὑποῦ ποτ' οὐδ' λάβρα
 ἐν ἔσπερ ὑποῦν πύτρηπιστο χωρίω
 ταῖς σταγῶσιν ἀναθῆν ἰσχυρῶτο σφόδρα·
4695. καὶ κατιόντι ρεύματα κάτω κλίσης·
 ὁ δ' ὑπερήσθη συμβιβαστὶ πλέον
 ἢ βασιλικῶν στρωμάτων οἱ κειμένον
 ἀνακλιθεὶς ὑπνωτῶν ἔξω φροντίδων·
 ὄμως πεφθακίως πλησίον τῆς Κλαυδίας
4700. φυγάδας ἐργάσατο πύρσας βαρβάρους,
 ἀστυπολίταις καὶ προσοίκους δ' αὖ πάλιν
 θάρσος παρέσχε καὶ φάος θυμωδίας.
 Οὗτος μόνον ἤγυρῶν ἐν Κατασκίπῃ
 κατ' αὐτὸ πόντος κειμένην περὶ τὸ στόμα
- 4705 τῆ ἡβ' αὐτῶν στρατιῶν ἀρχηγῆτη
 πιστῶν δ' ὀδῆγῶ Μιχαὴλ πρωταγγέλω,
 καθ' ἦν τι κτισθείδων οὐδ' ἐν οὐδ' ὄλων
 οὔτε πλέθρα γῆς οὐδ' ἀγρούς οὐ χωρία·
 μονοτρόπων δὲ συναγαγὼν προκρίτας
4710. ἐν τῆδε προύνοσῶν αὐτοὺς ἀνύται
 ἀπράγμονά τε καὶ φιλήσυχον βίον,
 τὰς σφῶν σιτήσεις καὶ διαίτας δι' ἔτης
 κοινῶ ταμίαις θεσπίσας προσλαμβάνειν·
 παρὰ δὲ Ῥωμαίοις γε θεσμοῦ κειμένον
4715. κρατοῦντος οἶμαι τοῦδε καπὶ βαρβάρους
 τοῖς στρατιώταις τὰς δόσεις ὀψωνίων
 ἐκ τῶ ταμίαις παρέχεσθαι δι' ἔτης,
 καὶ τοὺς δ' ἀκρεβοῦν εἰ πεπείρανται μάχης,
 εἰ τόξον εἴ οἶδαςιν ἐντεινῶν μάλα·
- 4720 δόρυ τε κινεῖν καὶ κραδαίνειν ἐντέχνως,
 εἰ σώματος φέρειν ῥώμην καὶ σθένος
 ψυχῆς τε παράστημα πρὸς τοὺς κινδύνους,
 κατ' ἐγγράφουσιν ἄν λόγῳ καταλόγοις·
 οὗτος σιτηρίσια καὶ στρατευμάτων
4725. κατέσχε λαβῶν ὡς λίαν ἀσυμφόρως·
 ἐπινοεῖ δὲ τὰς παροίκων τὰς δόσεις,
 καὶ ταῖς δὲ δίψος σφῶν θεραπεύειν θέλει·
 ἐντεῦθεν οὐκοῦν οὐκ ἐπιλέγδην ἅπασ
4730. τάγμασι κατείλεκτο καὶ στρατευμάτων,
 ἀλλὰ θελήσας ἐγκριθεὶς ἦν αὐτίκα·
 ταῦτ' ἄρ' ἀνατέτραπτο τὰ καὶ αὐτόνων,
 καὶ χειρῶν πᾶσχεσιν ὡς ἔστι βλεπέειν·
 ἔμφυτον ἀναξ εὐτυχῶν χάριν λόγων
4735. εὐγλωττίας κλέος τε καὶ φρενῶν βάθος,
 οὐ λαμπρῶς ἦν συντιθεὶς Γράφων μόνον

scamnum praestabat ad residendum tellus,
 stramineumque supponebat lectum.
 Ergo quandoque ruente pluvia,
 sicubi rex decreverat dormire,
 molestae desuper perluebant guttae
 et subter rivus aquae decurrebat.
 Attamen Caesar magis his gaudebat,
 quam si regali stromate supinus
 curisque liber somnis indulgeret.
 Tandem progressus prope Claudiopolim
 barbaros Persas coniecit in fugam,
 simulque civibus et agri incolis
 fiduciam attulit et lumen laetitiae.
 Hic imperator struxit in Catascepe
 ad ipsa Ponti ostia monasterium
 duci fidelium Michaëli archangelo
 atque militiae spiritalis principi:
 nil tamen prorsus possidendum tribuit,
 non agri praedia, non villarum reditus;
 sed monachorum selectiones congregans,
 illic eos voluit in coenobio degere
 curis expertem et quietam vitam:
 annui porro victus subsidia
 publico iussit ex aerario accipere.
 Iam quum Romanis aequae barbarisque
 usq. ad hunc Caesarem firma lex fuisset
 ut cibariorum demensa militibus
 exhiberentur ex aerario annua;
 atque horum peritia exploraretur,
 num arcum apte in primis scirent tendere;
 movere hastam et vibrare ex arte;
 num corpus firmum validumq. haberent,
 nec non audacem ad pericula animum,
 atque ita in albo scite scriberentur;
 hic imperator militum cibaria
 sustulit, lucro reip. damno;
 hisque incolarum pensiones substituit,
 quibus ingluviem militum satiare.
 Hinc nemo rite iam miles conscriptus
 adlegebatur in copiarum ordines;
 sed voluntarius quisque fiebat miles:
 et sic romana pessum res est data,
 et quam videmus patitur ruinam.
 Caesar doctrinis a pueritia imbutus,
 verborum gloria, sensuum altitudine,
 non solum splendido stilo componebat

epistularum pro libito gratiam, sed catecheticos etiam sermones ceu genuinam parturiebat sobolem, vulgo silentia dicta, cate admodum. Hinc sumpta audacia, etiam de dogmatibus divinis voluit dicere et audire: mentemque abstrusis inserens mysteriis horum quaestiones ambiebat solvere tamquam edoctus esset a Christo interpres. Ergo tunc orta quadam controversia super scripturae loco disputantium, in quo et accipere simul et offerre dicitur incarnatum Verbum Dei; cum eius temporis eruditi homines discordes ferrent hac de re sententias, verba fiebant ex utraque parte dum suum quisque oppugnat adversarium. Cumque meliori calculum adiceret patrum sententiae, ut par erat, Caesar; sacro depulsi sunt ministerio viri praecipui in ecclesiae officiis, qui pertinaces in sententia manserant, Soterichus quidam, vulgo Pantegenus, antiochenus electus episcopus; item Eustathius Epidauri praesul; et Thessalorum Michaël tunc rhetor, ac Basilaces sapientium Pauli interpres litterarum ac levita. Post annos aliquot idem monarcha aliud proposuit explicandum thema: Dominus dixit passionis tempore maior me pater est. Tum parum curans Caesar iam cognitas patrum sententias, propriam procudit interpretationem, et tempestatem concitavit maximam.

(1) Ex hoc versu usque ad v. 4764. extat locus apud Allatium contra Creygh. p. 526.

(2) Wolfius interpres Nicetae choniatae hist. VII. 5, haud scio an significatum intellexerit vocabuli ὑποψήσιος, quod tamen explicat Cangius, citato ipso nostro Ephraemio, cuius fragmenta legerat apud Allatium. Rursus idem nescivisse videtur, Theopolim esse Antiochiam ipsam. Quare verba ὁ ὑποψήσιος τῆς θεοῦ πόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας Σωτήριχος ὁ Παντεύγενος, vertit *Hyposephius theopolitan. Soterichus Panteugenus antiochen.*; quasi *hyposephius* proprium nomen esset viri theopolitani, et quidem diversi a Sotericho antiocheno. Allatius tamen con-

ἐπιστολῶν χάριτας ὅς δίδουτο οἱ, ἀλλ' ὠδίνων γε καὶ καταπραΰσεις ἢ παιδας ἀπέτακτον εὐγενεῖς λόγους οὐς φασὶ σελέντια συντατοῦς ἄγαν 4740.
ὁ δὲ προῖον ἡμέτερος καὶ δόγματων περὶ θεοῦ λέγειν τι καὶ κλύειν θέλει νοῦν δυσσεφίκοις δόγμασι. δ' ἐφιστάων πύσις προσῆγε καὶ λύσεις τούτων ὡς ἂν μυηθεὶς πρὸς Χριστοῦ τούτων ὡς 4745.
ζητήσεος οὖν τῆς αὐτῆς συμβάσεως (1) διεξιόντων γραφικῶς ῥητοῦ ὡς πρὸς δέχασθαι προσφέρειν τι σῶμα σάρκα λαβόντα τὸν θεόν καὶ λόγον, καὶ ἦν τίτ' ἀνδρῶν ἐν λόγοις τε θραυμμένων 4750.
ἀποκριθέντων εἰς ἐναντία μέρη, λόγοι προῦλλον ἐξ ἑκατέρου μέρους ἀντιφατικῶς ἀντιρίζοντες λόγους τῆ κρείττονι δόξῃ δὲ προστεθειμένους καὶ πατρικῆ κάλλιστα Ἰ. βασιλέως, καθήρεθσαν ἱερᾶς λειτουργίας ἄνδρες λογάδες λευιτῶν ἐκκλησίας, ἀντίφρονες μείναντες ἀνεπιστρέφους, Σωτήριχος τις Παντεύγενος τοῦ πικλῶν 4760.
τελῶν ὑποψήσιος Ἀντιοχείας (2), Εὐστάθιος πρόεδρος Ἐπιδαυρίων, ὁ Ἰ. Θεσσαλῶν Μιχαὴλ ῥήτωρ τότε, καὶ βασιλέως ἦν σοφῶν Παύλου λόγων (3) δίδασκαλος τις τυγχάνων καὶ λευίτης 4765.
μετα δὲ λυκάσαντας οὗτος ὁ κράτωρ ῥητὸν προτιθεὶς εἰς ἀνάπτυξιν πάλιν, ὁ δεσπότης εἶρηκε καιρῶ Ἰ. πάθους μίζων ἐμοῦ πύθυκε πατήρ με λέγων (4). μικρόν τε προσχὼν ἀναπτύξει πατέρων (5) οἰκείαν ἐξήγησον ἀντεπισφίρει, καὶ τρικυμίας ἀνασιμωλᾶ καὶ ζάλης 4770.

tra Creygh. p. 526. officii nomen retinet: *Antiochi-ae hyposephius*, sicut alibi ὑπατος vertitur ab eodem *hypatus*. Extat autem in cod. vat. 2146. p. 124. scriptum Demetrii Gemisti ὅπως ὁ ὑποψήσιος εἰς τὸ ἄγιον εἰσέρχεται βῆμα.

(3) Ergone in urbe Byzantio cathedra fuit interpretando Paulo occupata? Hinc videlicet tot paularum epistularum graeci commentarii in bibliothecis mss. nobis occurrunt.

(4) Huius rei causa celebratum concilium graecum, hactenus ineditum, ego proelo iam subieci.

(5) Has sententias legis interim apud Choniatam VII. 5.

mundi quisquilias stolide appellans ;
 seque oecumenica minabatur synodo
 disceptaturum, furiose inclamans,
 Papae interposito de his iudicio.
 Mox ira omissa, mansuetus Caesar
 praesulis opera byzantinae urbis
 cum thessalo pastore pacem fecit,
 illi concedens liberam sententiam.
 Postremo id quoque dixit imperator,
 frugi et prudentem virum non decere
 aspere quicquam inhonestumque loqui,
 nec turpia verba prorsus effutire ;
 atque in pastorem furere desivit.
 Hic fuit dicti exitus negotii.
 Tamen in synodo definitum fuit
 ut e libellis prorsus delerentur
 verba “ sit anathema Mohamethis Deo ”.
 Sed scriberetur “ Mohamethi anathema
 » eiusque magisterio et omni errori ”.
 Atque hoc perscripto decreto patres
 fecerunt coetuum synodique finem.
 Postea Caesar gravi morbo implicitus
 seque iam morti proximum cognoscens,
 sceptrum contemnens splendoremq. mundi
 praeteritaeque vitae iam paenitens,
 pauperem induit monachi tuniculam ;
 moxque cum sceptro vitam deseruit
 post annos regni octo et triginta,
 sepultus sacro patris monasterio,
 omnipotente cui nomen a Verbo,
 Caesare auctore aedificii Iohanne.
 Reliquit autem Manuel imperium
 uxori et aevi teneri filiolo.

ANDRONICUS COMNENUS
 CUM ALEXIO MANUELIS FILIO AN. I.
 ET SOLUS AN. II.

Quum Manuelis filius ad imperium
 cum sua dilecta matre pervenisset
 teneram adhuc exigens aetatem,
 romana res sus deque perturbata
 pessime habebat valdeq. incomposite,
 magis quam cum Phaëthon solis filius

κόσμος τὰ μωρὰ τοῦσδε καλῶν ἀλόγως
 κἀπὶ μεγάλης δικάσειδος συνόδου
 πρὸς τοῦσδ' ἀπειλῶν ἰμμῶως ἐκαράζει
 πᾶσα παρόντος ἢ προκειμένην χάριν 4820.
 ὅμως θυμοῦ λήξαντος, ὁ πραῦς ἀναξ
 σπυδῆ προέδρου τῆσδε ἢ Κωνσταντίνου,
 τῷ Θεσσαλίας ἀρχιεπίτῃ συνέβη,
 ἐνδοῦς τὰ οἱ δόξαντα φάναι προφρόνως
 τέλος δ' ἐπιπέπων ἢ βασιλεὺς τοιάδε 4825.
 ὡς δι' ἰσοφόν τε συντόν πεφυκότα
 μηδὲν παρακαίρια λαλεῖν θρασύως,
 μὴ δὲ προβάλλειν ῥήματ' αἰσχρὰ καθ' ἄπαξ,
 ἢ μπιᾶν ἔπαυσε πρὸς τὸν ποιμένα.
 οὕτω μὲν ἐξήνυστο τὰδ' ὡς ἂν ἔρω
 τὰ δόγματα δ' ἄριστο τῆσδε συνόδου 4830.
 ὡς ἢ βιβλίον ἀπαλειφῆ παντάπαυ
 ἀνάθεμ' εἶν τῷ θεῷ ἢ Μωάμεθ.
 ἀντιγραφή δ' ἀνάθεμα τῷ Μωάμεθ
 ἢ τῆ διδασχῆ τοῦδε ἢ πάση πλάνῃ 4835.
 ἢ τοῦτο κυρώσαντες οἱ ἢ συνόδου
 ἢ συνόδων λήγσει ἢ συλλόγων
 περιπεσῶν δὲ βασιλεὺς δεινῆ νόσου
 ἢ γνοῦς ἑαυτὸν πλεσιάζοντα μέρω,
 σκῆπτρα παριδῶν ἢ τὰ λαμπρὰ ἢ βίαι, 4840.
 ἐλθῶν τε κακῶν εἰς συναίσθησιν ὄλων,
 τὸ ἢ μοναχῶν ἀμφιίννυται ῥάκος.
 εἴτ' ἀποπλείπτει τὸν βίον ἢ τὸ κράτος,
 ὀκτὰ κατάρξας καὶ τριάκοντα χρόνους,
 ταφῆς πατρός πρὸς μονῆ σβασμίας 4845.
 κλήσιν φερούση παντοκράτορος λόγου,
 ἥσπερ δομήτωρ βασιλεὺς Ἰωάννης.
 γυναικὶ λιπὸν σὺν ἀώρω τεχνίω
 κραταρχίαν τε ἢ διοίκησιν ἔλων.

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ Ο ΚΟΜΝΗΝΟΣ ΣΥΝ ΑΛΕΞΙΩΙ
 ΤΩΙ ΥΙΩΙ ΜΑΝΟΥΗΑ ΕΤ. Α
 ΚΑΙ ΜΟΝΟΣ ΕΤ. Β.

Ἐπιβεβηκότος δὲ ἢ αὐταρχίας
 παιδὸς Μανουὴλ σὺν τεκούσῃ φιλότατῃ 4850.
 ἡλικίαν ἄγοντος ἐπαλὴν εἶτι,
 ἀκοσμίας πῆκτο ῥωμαίων πράγῃ,
 ἢ πλημμελῶς ἔπασχε ἢ σφόδρ' ἀτάκτως,
 ἢ χεῖρον ἢ πρὸ Φαίθων παῖς ἡλίας 4855.

- ὅτ' ἦν ἑπιβῆς χρυσοκολλῆτε δίφρου
 ὡς μῦθος αἰρεῖ ἐν τῷ πᾶν ἰφθαρκέτος
 ἑπαλότῃ ἐν πλίον γ' ἀπειρίφ·
 οὗτος γὰρ Ἀλέξιος ἑπαλὸς κράτωρ
4860. κυνηγίοις προστιπικῶς ἐπτόσας
 ἰσπελασίαις ἐν μίμοις ἐν παιγνίοις
 κοινῶν ὀλίγα φροντίδων γὰρ προύνοι·
 μήτηρ δὲ παλιν ἐν βασιλῆς Μαρία
 φροντίδα κοινῶν ἀναδύσα πραγμάτων
4865. πρωτοσεβαστῶ πρωτοβεστιαρίῳ
 ἀφροντις ἐξήνουν αὐτὴ τὸν βίον.
 τοίνυν ἀπεπνίγοντο τοῖς τελευμένοις
 οἱ δὲ γερουσίας τε ἐν τῷ ἐν τέλει,
 πρωτοσεβαστῶν ὑφορώμενοι λίαν
4870. ὡς ἀτιχῶς τύραννον ἐκ τῶν πραγμάτων.
 Κομνῆος δ' Ἀνδρόνικος οἰκήσους ἔχων
 ἐν διατριβᾷς ἐν χώρον Οἰναίς,
 ἐπὶ πύθιοιτο τῷ κρατοῦντος τὸν μέρος,
 ἐκείθῃ ἦεν πρὸς πόλιν Κωνσταντίνης,
4875. πάντας ἀπατῶν ἐν φανακίζων λόγοις
 οἷς ἐντύχοι γ' ἂν, τοῖς δ' ἀποῦσι ἐν γράφων,
 ὑπὲρ κρατοῦντος τὴν ἔλευσιν τιθίνας,
 ἐν τῷ φυγῆν κίνδυνον ἔρποντα θίλειν
 ἀνακτι τῷδε τοῦδε τῇ συμμαχίᾳ
4880. ἐν τοῦ φυλάξαι βιβλίον τῷ ὀρκίων,
 ὃ πρὸς βασιλεῖς ἦν ὁμωμπῶς πέλαι,
 ὅτε προσῆλθον ἀνακτ' ἐκ τῆς Χαλδίας·
 τούτων γὰρ Ἀνδρόνικον ὄντα φυγάδα
 ἐθῶν τε πολλῶν διαμειψαντα τόπους,
4885. παρὰ δ' Ἀλτούχῳ τῷ κρατοῦντι Χαλδίας
 τίλος καταλύσαντα ἐν πεπαιυμένον
 ἀλλῆς τε πικρᾶς ἐν μακρῶν περιδρομῶν,
 μετακαλεῖται Μανουὴλ αὐτοκράτωρ
 ἐν δεξιούταις δωρεαῖς φιλοφρόνως,
4890. ἐν πρὸς πόλιν Οἰνεον στίλλει διάγειν,
 ὄρκους πρὸς αὐτοῦ πρίν γὰρ προσδεδίμνος
 ὄρθη πρὸς αὐτὸν ἀγάπης ἐν φιλίας·
 ἔπειτ' ἀπῆρον, ὡς ἔφην, ἐξ Οἰναίς
 κομνῆος Ἀνδρόνικος Σίσυφος τρώσας
4895. χώρας ἐπιστάς τοῖς ὄροις Παφλαγόνων,
 πολλοὺς ἐπισπᾶσατα πρὸς συμμαχίαν
 ἐν συνερίθεις τῆς ἑαυτοῦ κακίας,
 μεθ' ἑν ἑκῶν πάντα κυκῶν ἐστρόβει,
 ἐν μᾶλλον ἢπερ προὔτιθει δειλίᾳ,
4900. ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ νέου βασιλέως
- aureum regens, veluti est in fabulis,
 currum, mundana cuncta exurebat,
 ob puerilem suam imperitiam.
 Alexius hic tener imperator
 assiduis vacans perditie venatibus
 equitationi, mimis, et aliis ludicris,
 tenuem reip. curam gerebat.
 Maria item genitrix regina
 negotiorum commisso regimine
 protosebaste protovestiariorum,
 expertem curis vitam agitabat.
 Suffocabantur interim tributis
 cuncti optimates ac senatores;
 atq. suspectum magnopere habebant
 protosebastum veluti tyrannum.
 Comnenus autem Andronicus habitans
 longa iam mora in Oenaeo oppido,
 postquam rescivit de monarchae obitu,
 illinc Byzantium coepit accedere,
 omnes decipiens fallensq. sermonibus
 praesentes verbis, litteris longinquos,
 seque pro Caesaris salute adesse,
 atq. ut periculum latens effugeret
 novus monarcha per suum auxilium:
 denique ut fidem tueretur datam
 regiae domui, sacramento adhibito,
 cum e Chaldaea redux ad aulam venit.
 Hunc Andronicum enim qui exul fuerat
 multasque gentium sedes permutaverat,
 atque apud Altuchum Chaldaeae principem
 postremo versabatur, ibique demum
 finem molesti erroris cursuumq. fecerat,
 Manuel imperator revocavit,
 donisque exceptum perhumaniter
 in Oeneo urbe hospitari iussit,
 iuratum tamen antea promissum exigens
 fore in officio ac fide permansurum.
 Oeneo discessit posthinc, ut dixi,
 comnenus Andronicus sisyphii moris,
 atque Paphlagonum occupatis locis,
 multorum sibi suppetias adiunxit
 suaeque improbitatis socios fecit:
 quibus stipatus cuncta perturbabat,
 illa praesertim abutens fraude,
 quod se pro novi Caesaris salute

cuncta fingebat agere atque dicere.
 Sane protosebastus in odio erat
 vulgoque detestabilis ob actus suos,
 quoniam mortales cunctos despiciebat,
 sibique uni remp. vindicabat:
 nil enim erat in universo imperio,
 quod huius potestati non pareret.
 Quare cuncta metropolis spem salutis
 in Andronico reponebat uno,
 atque hunc tyrannidis appellabat vindicem,
 et clandestinis invitabat litteris
 ut ad regalem adventare urbem
 omni seposito festinaret metu;
 nam se prompto cives dicebant studio
 urbanas illi portas aperturos.
 Hos ille audiebat perlibenter nuncios,
 iamque adfectabat manifeste tyrannidem
 castellis occupandis ac provinciis.
 Accessit etiam Nicaeam Bithyniae,
 eamque blandis tentavit sermonibus;
 sed illa verbis minime gessit morem,
 eiusque fraudibus fuit insuperabilis.
 Sed quum occupavisset Nicomediam,
 eamque suis iam partibus adiunxisset;
 missus est cum iusto copiarum numero
 dux Andronicus cognomento Angelus
 ut bello aperto hostibus resisteret:
 qui cum eunucho Andronici congressus
 duce copiarum paphlagoniarum,
 rudium quamvis belli agriculturalum,
 turpiter profligatus Byzantium fugit.
 Ergo cum victus redisset ad urbem,
 ab eo pecuniam statim repetebant
 cives, quam bello gerendo insumpserat:
 quod aegre ferens maturavit fugam
 cum sex armatis fortibusque liberis,
 et semet recta ad Andronicum contulit:
 qui roboratus Angeli praesentia,
 aliosque omittens occupare locos,
 cum Angelo Byzantium direxit iter:
 et quum Chalcedonis esset in vicinia,
 ibi tentorium fixit substititque.
 Protosebastus haud potis Alexius
 exercitu pedestri rebellem opprimere,
 nauticis copiis resistendum censuit;

ἕπαντα καὶ δρᾶν μηχανῶτο καὶ λέγειν·
 πρωτοσεβαστός δ' ἦν πάλιν μισπητός,
 καὶ πᾶσιν ἀπόστοργος ἐκ δυσπραξίας,
 ὡς τῶν καθ' αὐτὸν ὑπερόπτης τυγχάνων
 καὶ βασιλείας ἀνέχων τὰς φροντίδας· 4905.
 οὐδὲν γὰρ ὑπῆν τῆς ὅλης κραταρχίας
 ὃ μὴ διεξήνυστο τοῦδε τῷ κράτει·
 τῷ τοι πρὸς Ἀνδρόνικον ἅπανα πόλις
 ἐλπίδας ἀνέτεινε τῆς σωτηρίας,
 καὶ τόνδ' ἐκάλεε τῆς τυραννίδος λύτην,
 καὶ παρεκάλεε γράμμασι λαθροῖσι
 τὴν εἰς βασιλεύσαν εἰσοδὸν πόλιν
 καταταχῆσαι μηδένα δευσοκίτα,
 ἀλλ' ὑπταίαις ὃ φασι χερσὶν ἀσμένως
 ἀναπιπασόντων γε τῶδε τὰς πύλας· 4915.
 ὃ δ' ἀσμένως μὴ καὶ τὰδ' ἦν δεδιγμένος,
 αἰεὶ δ' ἐχώρει πρὸς σαφῆ τυραννίδα,
 χόραις ἐπιὼν φερρίοις τε καὶ τόποις·
 ἐπεὶ δ' ἐπίστη καὶ βιθυνῶν Νικαίᾳ,
 καὶ τήνδ' ἐλεῖν ἔσπευδεν αἰμύλοισι λόγοις,
 οὐκ ἔσχεν αὐτοῦ τοῖς λόγοις πειθῆναι,
 ἀλλ' ἐμφανῶς ἦν ἀτίνακτος ἀπάταις· 4920.
 ἀλλ' ὡς ἐπιβέβηκε τῆς Νικομήδους,
 καὶ τήνδ' ἐπισπάσατο πρὸς συμμαχίαν,
 μεθ' ἱανῆς ἔσταλτο ταξιαρχίας
 στρατηγὸς Ἀνδρόνικος Ἄγγελος δίον
 πρὸς ἀντιπαράταξιν ἅμα καὶ μάχην·
 ὃς ἐκτομῆα συμπλακεῖς τοῦ Ἀνδρονίκα
 ἐκ παφλαγονίων στρατιᾶς ἠγχεμένῳ
 καὶ γηπουόντων ἀδᾶων ὅλως μάχης,
 ἥττητο κακῶς καὶ τρέχει πρὸς τὴν πόλιν·
 ἥττημένον γοῦν εἰσδραμόντα τὴν πόλιν,
 χρήματ' ἀπῆταν καταθείδω σὺν τάχει,
 ὅσα πρὶν ἀνάλωσι πρὸς μάχας φθάσας· 4935.
 ὅθην λυσιπυῖς πρὸς θυγὴν εὐθύς βλέπει
 μεθ' οὐίων ἐξ ὀπιτῶν βαμαλίων,
 καὶ τῆς πρὸς Ἀνδρόνικον ἔπιταται τρίβου,
 ὃς θάρσος ἄρας Ἄγγελοι παρυσία
 πορθεῖν ἔασας καὶ κατατρέχειν τόπους
 εὐθύ μετ' αὐτοῦ τῆς Κωνσταντίνου τρέχει· 4940.
 καὶ δὴ πεφθαλέως πλοσίον Χαλκεδόνος
 σκηνὴν ἐκεῖ σήγνουσι καὶ παραμένει
 πρωτοσεβαστός δ' Ἀλέξιος οὐκ ἔχων
 πικρῆ στρατιᾷ καθελεῖν ἀποστάτην,
 τόνδ' ἀπελάσαι δεῖν κρίνει ναυμαχίᾳ· 4945.

- πλείστας τριήρεις τοιγαροῦν ἐξαρτίσας,
 καὶ ταῖς δὲ καλύψας γὰρ τὴν Προποντίδα,
 καὶ τὸν μέγιστον κοντοστέφανον Δούκαν
 δείξας στολάρχην τοῦ στόλου καὶ προστατῆν,
 4950. πρὸς τὴν κατ' ἐχθροῦ δυσμενοῦς πέμπει μάχην,
 ἢ καὶ φυλακὴν τῆς δὲ τῆς Κωνσταντίνης·
 μετὰ βραχὺ δὲ πρέσβεις ἐκ βασιλείας
 σταλείς πρὸς Ἀνδρόνικον ὁ Ξιφιλῖνος
 εἰς τὴν ἀρίστων ἐντρόφων ἐκκλησίας
 4955. ἐπαγγελίας ἀφ' ὧν δωρημάτων
 αὐτῷ προσήγων ἀξιώων τε μειζόνων
 εἰ σκέμμι' ἀφαικῶς τὸ προκείμενον τάχος
 παλινδρομος γένοτο χωρὶς αἰμάτων
 ὁ δ' οὐ προσέσχεν· ἐμβριθῶς δὲ μινύει
 4960. παραιφάσει δ' ὡς φασὶ τοῦ Ξιφιλίνου,
 ὡς εἶπερ Ἀνδρόνικον ἀθρήσας θύλει
 πάλιν ἐπανήκοντα σὺν ἡσυχίᾳ,
 πρωτοσεβαστὸν ἀπέλασον ἐκ μέσων,
 καὶ πλημμελείας εὐθύνας ἐκτινύτω.
 4965. σέ δ' ἡ τεκνύσα βασίλισ, ἀναξ, πάλιν
 κατὰ μοναχοῦς τὴν τρίχα κειραμένη,
 βίον βιοῦτα καθ' ἑαυτὴν ὡς δέον,
 σὺ δ' ὡς πατρώα διαθήκη βούλεται
 κληροῦχος ὢν ἀνασσε τῆς κραταρχίας·
 4970. οὐπω παρῆλθον ἡμέραι συχναὶ πάνυ,
 καὶ παραλαβὼν τὰς τριήρεις δούξ' ἄλλοι
 χωρεῖ πρὸς Ἀνδρόνικον ἀπὸ τῶν τάχων
 καὶ τοῦτ' ἐπῆρε τοῦ τυράννου τὸ θράσος,
 πρωτοσεβαστὸν δ' ἠφάνισε καθ' ἀπάξ.
 4975. τοῖνον ἀποστάς τοῦδ' ἄσπας τὴν ἐν πόλει
 βαλὼν τε τοῖς σκάμμασιν ἀνέδην,
 προστίθεται δὴ φανερώς ἀποστάτης,
 καὶ τοῦδε γῆρας καὶ φωνὴν ἦν σεμνύνων·
 πρὸς τοῖς δ' ἀνείντο παῖδες εἰρκτῆς ὡς τάχος
 4980. αὐτοῦ τυράννου καὶ κατακλείστων στίφους·
 καθ' ἑργυρῆται δὲ, φεῦ τῆς τύχης τῆς ἀστάτης,
 πρωτοσεβαστὸς ἐν μέσοις ἀνακτόροις,
 καὶ σβέννυται δὴ τὰς κόρας τῶν ἑμμάτων,
 Ἀνδρονίκου κρίναντος ὡς ἀποστάτης,
 4985. μετὰ φαινῶν προκρίτων γηροσίας·
 ὅστις ἀπῆρε πρὸς πύλιν βασιλίδα
 καὶ τῷ βασιλεῖ προσκύνησιν προσνέμει
 βαθεῖαν, εἰς γῆν ταυθεῖς καὶ δακρύων
 κοπῶν ἔπειτα παραγμάτων δεδραγμένος
 4990. ἐχρῆτο τοῖςδε καθ' ἃ οἱ δεδογμένον·

Cum ergo plurimas instruxisset triremes
 ita ut totam implerent Propontidem,
 et contostephanum maximum Ducam
 scholarcham creavisset summumque ducem,
 iussit cum hoste invisio decertare,
 vel certe byzantinam tutari urbem.
 Paulo post missus legatus a Caesare
 ad Andronicum ivit Xiphilinus,
 unus illustrium ecclesiae alumnorum,
 ipsi oblaturus plurimam pecuniam
 et dignitatum titulos summarum,
 si, quod susceperat, omisso molimine
 statim incruentus retro cederet.
 Renuit, ac superbe respondit ille,
 ut fama est hortante Xiphilino:
 si quidem, Caesar, Andronicum aves
 retro pacifice cedentem cernere,
 protosebastum loco depelle,
 criminumque poenas ab eo reposce.
 Praeterea regina parens tua
 monacharum instar attonsa comam
 vitam, ut par est, solitariam degat:
 tu vero, ut est in patris supremis tabulis,
 heres imperii regnato legitimus,
 Paucis deinde elapsis diebus
 dux magnus sumptis secum triremibus
 ad Andronicum celeri cursu fugit:
 quae res tyranni extulit audaciam,
 protosebastum autem prorsus fregit:
 passimque populus in urbe rebellans
 hunc impudenter adpetebat conviciis,
 apostataeque partibus adhaerebat,
 eius demirans formam et senectam.
 Insuper filii liberantur carcere
 tyranni eiusdem, aliique plurimi:
 clauditur autem, o fortunae inconstantia!
 protosebastus regio in palatio,
 eique lumen oculorum extinguitur,
 sic decernente Andronico rebelle
 cum splendidorum procerum corona.
 Tum ipse ad urbem adventavit regiam,
 regique humile obtulit obsequium,
 humi prostratus, lacrimas profundens.
 Exin correptis reipublicae habenis,
 coepit ad arbitrium cuncta suum gerere.

Et regem quidem occupabat venatibus
astutus homo et lusibus idoneis
custodia septum vigili et malivola:
ipse regendi imperii suscepit curam;
mortalium dira erinnys, cruentus canis,
maleficus Andronicus, proh calamitas!
ac manifestam invasit tyrannidem.
Et praemiis quidem ornavit eximiis
cum alios multos tum apprime Paphlagonas
qui rebellanti sibi auxilium tulerant:
ac dignitates splendidas sublimes
amicis suis attribuit et noxae sociis.
Illustres autem viros et stirpe nobiles
partim iniusto carcere conclusit,
partim domo, cognatis, patria procul
nullius pepulit criminis convictos,
alios denique oculis privavit.
Ergo ubique miseria, ubique dolor,
suspiria ubique, lacrimae, eiulatus.
Nam properabat Andronicus homines
(breviter ut dicam) tollere de medio
vel genere conspicuos, vel consilio
vel forti manu praeditos vel prudentia;
videlicet ut tute, remoto obice,
regium genus funditus extereret.
At Manuelis Sultanus morte cognita,
Sozopolim occupavit aliasque urbes,
et Cotyaeam arcem armata manu:
insuper terras Romanorum proximas
plurimas sibi vindicavit bellans.
Nec vero interea minus laborabant
per Asiam pagi rustici multaeque urbes
civili seditione cum variis caedibus.
At enim callidus Andronicus volens
studiosus regis ac peramans videri,
a patriarcha mox coronari iussit
imperatorem Romanorum Alexium,
quem ipse propriis humeris ut regem extulit
sublimem in suggestum cum fictis lacrimis:
quamobrem vulgo est creditus patre melior,
regisque adulescentis tamquam tutor:
sed enim hunc proiecit mox in barathrum,
ut David ait alicubi rex fatidicus.
Iam postquam omnes sustulit e medio,
mente agitabat sedula quotidie

κυνηγείοις βασιλεῖ προσανίχεν
ἐνδοῦς ὁ δεινὸς παιδίαῖς τε προσφόροις
μετὰ φυλάκων δυσμενῶν κατασκόπων
ἔπειτ' ἀνιζέσαστο κοινῶν φροντίδα
4995.
βροτῶν ἐριννὺς καὶ φιλαίματος κύων,
ρίκτης τὲ κακῶν Ἀνδρόνικος, ὦ πάδες,
καὶ φανερῶς ἤλατο τῆς τυραννίδος·
ἀμείβεται μὲν δωραῖς ἀβραῖς πᾶν
ἄλλας τὲ πολλοὺς καὶ πλεόν παφλαγῶνας
5000.
τις τῶδε συμπαράξαντας ἀποστασίαν·
τιμᾶ δὲ λαμπραῖς καὶ μεγάλας ἀξίας
οὐς εἶχε πιστοὺς καὶ συνεργοὺς κακίας·
ἀνδρῶν ἱερτίμων δὲ καὶ λαμπρῶν γένει,
οἱ μὲν φυλακαῖς ἐγκαθίρουντ' ἀλόγως,
5005.
οἱ δ' οἰκίας τὲ συγγενῶν καὶ πατρίδος
μακρὰν ἀπηλαύνοντο χωρὶς αἰτίας,
ἄλλοι δ' ἀποσβέννυντο λύχνος ὀμμάτων,
καὶ πάντα μετὰ συμφορᾶς ἦν καὶ πάδες
πλήρη δακρύων καὶ στεναγμῶν καὶ γόων·
ἔσπιυε καὶ γὰρ Ἀνδρόνικος ἐκ μέσης,
5010.
ὡς συνελὼν εἶποιμι, θεῖναι ταχέως
προύχοντας ἄνδρας εὐγενεῖς βασιλφόρους
ρίμη διαφέροντας ἢ καὶ συνίτι
ὡς δ' ἀδελῶς τε κωλύμης πάσης δίχα
ἄρδην τὸ βασιλεῖον ἐκτρίψῃ γένος.
5015.
Ὁ δ' αὖ σελτάνος, Μανσὴλ γνοὺς τὸν μόρον,
κατέσχε Σαζόπολιν, ἄλλας τ' αὖ πόλεις,
καὶ τὸ Κοτυαίον ἄστου τῆ μάχῃ·
ῥωμαϊκὰ δὲ καὶ πρόσσοικα χωρία
5020.
πλείστα παριστήσατο τῷ μάχης νόμῳ
ἔπασχον οὐχ ἦτρον δὲ δυστυχεστάτως
ἄσιαναι κῶμαι τὲ καὶ πολλαὶ πόλεις,
ἐξ ἐμφυλῆς στάσεως φθισιστρότῃ·
εὐνης βασιλεῖ καὶ φιλόστοργος θεῖων
δοκεῖν πανούργος Ἀνδρόνικος τυγχάνειν,
5025.
χειρὶ στεφθεῖναι ποιμένος σπειύδι τάχα
τὸν Ἀλέξιον αὐτοκράτορ' αὐσόνων,
ὄντην ἐπ' ἔμων ὡς ἀνακτα βαστάσας
ἐπ' ὀκρίβαντος ἀνάγει δακρυχέων,
5030.
ὅθεν τισὶν ἔδοξε πατρὸς Σελτιῶν,
καὶ κηδεμῶν εἶναι τὴν ἀνακτος νέαν·
ἔρας δὲ τόνδε κατέρραξεν εἰς χάος
ὡς περ μελερδῆ Δαβὶδ ὁ προφπτάναξ·
μὲν δὲ τὸ ξύμπαντας ἐκ μέσης δρᾶσαι,
5035.
ὡς κυρμύων τ' ὅλης κραταρχίας

- καὶ τήνδ' ἐκαθὺς ἐσκόπει διηξάζων,
 ἀναπολὸν ἦν καὶ νοῦν ὁσημέραι·
 καὶ πρῶτα μὲν, φεῦ δ' ἀπανθρώπου δίκης,
 μόνον κατακέρικον ἄδικον πάνυ
 5040. τὴ βασιλίσσης αἰτίας ἀναπλάσας,
 ἦν ἀπαγαγὼν πνιγμονῇ πικρᾶ βία,
 οἷς ἀνοχῆς εὐσπλαγχνίῃ Χριστὶ με λέγει·
 ψάμμω κρυβῆναι τῆσδε νεκρὸν ἀτίμως
 ἀκταῖς κελύου τὴ θαλάσσης ὡς τύχοι·
 5045. σπευδῆ δ' ἔπιπτα φρατρίας Ἀνδρονίκου,
 συμβασιλεύειν Ἀνδρόνικος προὔκριθ' ἔτι
 νέω βασιλεῖ καὶ κράτος συνδίδωκεν·
 καὶ καταλαβὼν τὸν θεοῦ μέγαν δόμον
 καὶ ταινιωθεὶς ὡς ἔθος στεφφοροῖς,
 5050. ἄρτον δεῖσαν οὐράνιον λαμβάνει·
 καὶ καὶ φρικτῶν ὀμνύει μυστηρίων
 ἢ μὴν φυλάξιν τῷ νέω στεφφορῶ
 πίστιν ἀκραφῆν, καὶ νεμῆν τοῦδε κράτει
 τὴν δυνατὴν σύναρσιν ὡς πατὴρ φίλος·
 5055. ἐπεὶ δ' ἔσω γένοιτο ἤβ' ἀνακτόρων
 ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς αὐτοκράτωρ
 ἔφορκος Ἀνδρόνικος αἰμύλος φύσει,
 μνήμην φέρων ἔναυλον ὀρκίων ἔτι
 ὡς θῆρ' ἐφορμᾶ τῷ νέω στεφφορῶ,
 5060. καὶ τόνδ' ἐθρονήσατο φεῦ οἰκτροῦ πάθους·
 τόξου γὰρ αὐτὸν πνιγμονῇ νευρᾶς νύκτωρ
 βίαι παρόντος δυστυχῶς ὑπέξασεν,
 ἐπισπεύοντων τῆσδε τινῶν ἀδίκως·
 καὶ σῶμα μὲν δίδωσι θαλάττης βάθει,
 5065. τὴν δ' αὖ κεφαλὴν σώματος τιτμημένῳ
 ἐν παραβύσσει καταποντίζου (α) τόπῳ·

- Οὕτως Ἀλεξίος δὲ λιπόντος βίον
 Ἀνδρόνικος μόναρχος ἔφθ' ἔκράτης,
 πολὺς ἀνὴρ, ἀποφρᾶς, κακῶν βέκτης,
 5070. ἀνδρῶν ἐριννὺς καὶ φιλαίματος κύων,
 δράκων δαφονῶν, σκορπίος ἐροτοκτόνος,
 κακὸν τι τερμέριον, ἄδης παμφάγος,
 στῦξ συμφορῶν γέμισσα δακρῶν γόων,
 φέναξ, σεβαρὸς, ἀγέρωχος τὸν τρόπον,
 5075. ἀπατῶν, θῶψ, ποικίλος, χαμαιλέον,
 τὴ καθ' ἑαυτὸν ὀργιλώτατος γέρον,
 καὶ μισοφαῖς δυσμενῆς ὑψηλοῖς,
 δήμιος ἀνδρῶν εὐγενῶν ἀριστίων,
 καὶ βασιλεὺς τὴ γένεα ἀναιρίτης·

(α) Cod. καταποντίζει.

quo pacto totum raperet imperium
 proque suo voto gereret ac libito.
 In primis igitur, o diram sententiam!
 morte reginam damnat iniustissima
 criminibus confictis, eamque laqueo
 crudeli suffocatam, vita spoliat:
 atque, o patientiam Christe bone tuam!
 arena iubet obrui cadaver
 marino abiectum littore sine honore.
 Mox coniuratae suae factionis studio
 socius imperii Andronicus dicitur,
 ut iuvene cum rege rem summam gereret.
 Igitur progrediens in templum maximum,
 more sollemni, redimitur stemmate,
 atque caelesti rite pane vescitur:
 ibique formidandis in mysteriis
 iurat se fidem adolescenti regi
 immotam servaturum, eiusque imperio
 pro viribus faurum, ut patrem decet.
 Deinde regium ingressus palatium
 acclamatusque rex et imperator
 perfidis Andronicus blanditiis usus,
 recentem sacramenti memoriam gerens,
 ilico regem iuvenem adgreditur,
 eumque mactat, proh lugubre facinus!
 Etenim arcus nervo noctu strangulat,
 sicque infelicem vitae imponit finem,
 usus ad id quorundam iniquo officio.
 Et corpus quidem mergit profundo mari,
 avulsum autem cervicibus caput
 secretò loco sepeliendum curat.

Sic ergo Alexio deserente vitam,
 solus imperium tenuit Andronicus,
 vir canus, detestandus, et maleficus,
 civium erinnys, caedique anhelans canis,
 draco cruentus, scorpiusque letifer,
 horrendum monstrum, orcus insatiabilis,
 styx plena miseriis, gemitibus, lacrimis,
 dolosus, tetricus, moribus superbis,
 deceptor, adsentator, versipellis, varius,
 senex suorum temporum furiosissimus
 lucifugus, et in subditos ira plenus,
 natorum loco nobili virorum carnifex,
 denique regiae extinctor prosopiae.

Qui summo rerum occupato imperio
 Alexii sponsam sibi nuptiis iunxit
 scelere manifesto scortator senex,
 Quin sacramenti Manuelli praestiti
 a patriarcha petiit atque episcopis
 absolutionem : qui servientes gratiae
 pro suo ligandi solvendique arbitrio
 divinitus concessio , dederunt veniam ,
 tam gravi sacramento solventes senem :
 ridiculumque retulerunt praemium ,
 nempe ut cum ipso interdum considerent.
 Hoc exercente , ut diximus , tyrannidem ,
 a Romanorum defecere imperio ,
 propterea quod tyranno parere nollent ,
 urbes Bithyniae Prusa et Nicaea.
 Igitur Andronicus instructo exercitu
 statim Nicaeam pergit iram spirans ,
 quam nitebatur capere moenia quatiens ,
 et machinis et vario pugnae genere.
 Nec tamen bene evenit oppugnatio ,
 sed firma urbs perstabat atque incolumis
 machinas contra telorumque nimbos.
 Sed regi demum , acceptis conditionibus ,
 cessit , ad pristinum ordinem revertens
 Nicaea pulchris domibus turribusque instructa.
 Tunc Prusam Andronicus castra transtulit
 exercitu cum valido , structisque vineis ,
 et vallo circumiecto , variisque machinis ,
 urbem summis viribus conabatur capere.
 Sed tamen illa resistebat fortiter ,
 propulsabatque machinas et adgressiones.
 Sic pugnabatur ab utroque exercitu
 saepe repetitis per diem proeliis ,
 bellumque longo trahebatur tempore.
 Postremo laborasset cum murus leviter ,
 subrutum cives prorsus crediderunt ,
 et mox ruinam tracturum extremam :
 quae res bellantium intus resolvit manus ,
 mortali que animos pulsavit metu.
 Tunc obsessores , repugnante nemine ,
 in urbem irrumpebant studio alacri
 superabantque appositis moenia scalis.
 Porro Andronicus ipse in urbem irruiat
 ceu violenta fera leoque rugiens ,
 saeque irae et gladio , proh dolor ! cives

ὁς παραλαβὼν τὴν ὄλων αὐταρχίαν , 5080.
 μνηστῆ συνήφθη πρὸς γάμους Ἀλεξίε
 λίαν ἀθέτῳ φιλόπορος ὢν γέρον·
 ἐκλιπαρεῖ δὲ πατριάρχην ποιμένας
 ἕ πρὸς Μανυὴλ ὄρκις λαβεῖν λύσιν·
 οἱ δ' ὡς τὰ πάντα πρὸς χάριν καὶ φιλίαν 5085.
 δεσμεῖν τε λύειν πρὸς Θεοῦ δεδωγμένοι ,
 ἀμνηστίαν ἔνειμον ἠνομημένον ,
 καὶ λύσιν ὄρκων δυσλῦτων τῷ πριγκίπῳ
 καὶ Φαῦλον ἔσχον ἀντιμισθίαν γέρας ,
 σφᾶς συνδρεύειν εἰ τύχοι καθημένῳ . 5090.
 Τοῦτε τυραννήσαντος , ὡς ἔφη λόγος ,
 ἀποστατοῦσι ἕ κράτες ἡδ' αὐτόνων
 εἴκειν τυράνῳ μὴ θέλῃσαι πρὸς βίαν ,
 Προῦσα τε καὶ Νίκαια βιθυνῶν πόλεις· 5095.
 στρατιᾶν οὐκοῦν Ἀνδρόνικος ὀπλίσας ,
 εὐθύ Νικαίας ἵεται θυμοῦ πνέων ,
 καὶ τήνδ' ἐλεῖν ἔσπειδε τειχομαχίαις
 καὶ μηχαναῖς γε καὶ μάχαις πολυτρόποις·
 οὐδὲν πλεον δ' ἦνεν ἰστέρας τὴν μάχην ,
 ἀλλ' ἦν ἀσινὴς ἀτίνακτος ἡ πόλις , 5100.
 ταῖς μηχαναῖς τε καὶ βελῶν ταῖς νηφάσιν·
 ὅμως ὑπέκειε βασιλεῖ συμφωνίᾳ ,
 καὶ τὴν πρὶν ἀπέλαβε τάξιν ἐνόμως .
 Νίκαια καλλιπυργος εὐ ἠκισμένη·
 ἐρίστατο δὲ καὶ Πρυσάτων πόλις 5105.
 μὲν στρατιᾶς βασιλεὺς βραμαλαῖας·
 καὶ χάρακα θεῖς τειχομαχίαις ὄλαις
 καὶ μηχαναῖς ἔσπειδε καθελῖν πόλιν·
 ἀλλ' ἡ πόλις ἦν ἀντήχου ἑβρωμένως ,
 καὶ μηχανὰς λύσσα βῆστα καὶ μάχας· 5110.
 καὶ συμπλοκαὶ δ' αὖ ἐξ ἑκατέρω μέρους
 πολλαίς ἦσαν ἡμέρας πεπραγμέναι·
 καὶ τοῦτ' ἐπὶ μέγιστον ἐδράτο χρόνος·
 τέλος λεπιοθέντος δὲ τείχεος βραχύ τι 5115.
 καὶ ἕ σισιᾶς δόξαν ἀστοῖς εἰσάσσαν
 κλίσειν τε παθεῖν ἐμβαλόντος ἐσχάτῳ ,
 πᾶς τις μαχητὴς ἔνδον ἀνείθη χίρας ,
 ἐναποθανῶν παραβραχὺ τῷ δέει·
 ὄντεῦθεν εἰσῆλασαν ἔνδον εἰς πόλιν 5120.
 οἱ τήνδ' ἐλεῖν σπειδόντες ἄνευ κωλύμεν ,
 χρυσάμενοι κλίμαξι πρὸς συνεργίαν·
 ὁ δ' Ἀνδρόνικος εἰσπρωτικῶς εἰς πόλιν
 ὡς ἄρχιος θεῖρ ὡς λίαν βρυχητίας ,
 πάντας παρανάλωμα θυμοῦ καὶ ξίφους

5125. μικροῦ κατιμύρασσο φεῦ φ πάσας ,
 τοὺς μὲν παραδοὺς πιπρωτάτω θανάτῳ ,
 τοὺς δὲ στερήσας φ φάσας τῆδ' ὀμμάτων·
 ὧν δ' αὖ πίδαας τίτμηκεν ἄμφω πρὸς βίαν ,
 καὶ χεῖρας ἄλλων , αἰμοχαρῆς καρδία·
5130. οὐς δὲ στερῆί φάσας τὲ καὶ τῆδ' δακτύλων
 ποδῶν πάλιν ἄλλας τὲ καὶ τῆδ' ὀμμάτων·
 Θεόδωρον δ' Ἄγγελον , οἰκτίστε πάσας ,
 ἠίδιον κάλλιστον ἄνδρα γονάδα
 ἐξ ὀμμάτων θύς δυσανάλγητος γέρον ,
5135. ὄνφ τ' ἐπιθεῖς ὑπελίτ' πομποῦ δίχα ,
 γῆς ῥωμαϊκῆς ἀπειλύνει μακρόθεν·
 ἀλώμενον τοῦρκοι δὲ τόνδ' εὐρηκότας
 ἀπαγαγόντες εἰς ἑαυτῶν οἰκίας
 ἐπιμελείας ἀξιοῦσιν ἀξίας.
5140. Λέοντα δ' αὖθις Συνέσιον τοῦπαίλλου ,
 καὶ τὸν Λαχανῶν Μανουὴλ ἄνδρας ξένους
 μὲν δικάδος τετραπλήθης ποσειμένης
 ἀνδρῶν ἀρίστων , εὐγενῶν ἀριστίων ,
 οἰκτερῶς ἀπώρρασε δένδρον τοῖς κλάδοις
5145. παραπιφύκτων γε Πρυσσίων πόκι·
 ποιναῖς δ' ἀπὸ τῶν ὑποβαλῶν μυρίας ,
 ἐκείθεν ἦκε πρὸς Λοπάδιον πόλιν ,
 καὶ καὶ παραπλήσια τοῖς πρὸ τῶν δράσας ,
 ἐπισκόπων ἕνα τεθεῖς ἐξ ὀμμάτων
5150. οὐκ εὐαφόμενος ἀλλὰ συνθεῖς αἰτίαν ,
 πρὸς τὴν βασιλεύσαν ἔρχεται πόλιν ,
 γαυρούμενος καδμείφ' δυσκλειῶς νίκη ,
 γαννύμενος φ αἵμασι τοῖς ἐμφυλίοις·
 ἦν Ἀνδρονίκῳ καὶ θρασὺς ὑπερήτης ,
5155. ὅμοιος ἢ λέγσει παραπλησίω ,
 θηρυεργὸς , αἰσχρὸς , ἀποφρᾶς , μισαιφόνος ,
 προαιρέσει σύμμορφος αὐτοῦ δεσπότη ,
 τῆδ' συμφερῶν ὄργανον , ἀνὴρ αἱμάτων ,
 πλήρης κακίας καὶ χόλες καὶ πικρίας ,
5160. ἀκαμπὲς ἀμείλικτον ἦθος εἰσφέρον ,
 καλούμενος Στέφανος ἐξέτι νέος ,
 φ ὑβρεὺς στέφανος γεισχύνης ἅμα ,
 ἐπώνυμον δ' ἐξιοχιστοφορίτης ,
 ἢ μᾶλλον ἐπιτεῖν ἀντιχριστοφορίτης·
5165. τούτῳ βασιλεὺς ὄργανῳ κεχηρημένος
 πλείστους ἀνῆρει , κατέλειπεν , ἠδίκῳ
 δι' οὗ γε κατέλειπεν ἀδίκῳ κρίσει ,
 καὶ δούκαν Ἀνδρονίκον σὺν Μακροδόκῳ ,
 ἄνδρας ἀρίστους εὐγενεῖς στρατηγίτας·

cunctos propemodum consumendos tradidit.
 Atque alios quidem diro supplicio enecuit ,
 aliis extinxit lumen oculorum
 aliis utrumque pedem abscidi iussit ,
 at manus aliis , heu sanguinarium animum!
 Hos oculis digitisque privavit simul ,
 illos vicissim pedibus atque oculis.
 At Theodorum Angelum , heu diram poenam!
 adulescentem nobilem et pulcherrimum
 effossis oculis senex crudelissimus
 asino vili imposuit absque duce ,
 romanisque finibus procul expulit :
 quem errabundum invenientes Turcae
 suis receperunt domibus et hospitio ,
 et qua par erat confoverunt cura.
 Leonem item cognomine Synesium
 et Manuelem Lachanam egregios viros ,
 cum quadraginta circiter ornatissimis
 deque primaria nobilitate hominibus
 miserabiliter ramis suspendit arborum
 quae circa urbem Prusam germinabant.
 Sic post inflictas quamplurimis poenas ,
 illinc ad urbem transiit Lopadium ,
 ibique pari grassatus saevitia ,
 excaecatoque etiam uno episcopo ,
 non quasi temere , sed conficta causa ;
 ad principalem urbem pedem retulit ,
 gaudens cadmea misere victoria ,
 atque civili sanguine fuso gestiens.
 Habebat Andronicus audacem famulum
 similem prorsus , ut aiunt , suo simili ,
 acrem , audacem , turpem , sanguinarium ,
 seque studiose conformantem domino ,
 malorum instrumentum , cruentum virum ,
 plenum malitia acerbitate bile ,
 immiti rigidaque natura praeditum ,
 Stephanum , id est coronam , a puero dictum ,
 coronam nempe infamiae et contumeliae ;
 martyris quidem nomen prae se ferentem ,
 sed Antichristi opera patrantem.
 Hoc Andronicus instrumento utens
 plurimos laesit , mactavit , lapidavit.
 Per hunc iniuste lapidavit etiam
 Andronicum Ducam cum Macroduca ,
 viros egregios nobilesque duces.

Nam cum in regia extra muros domo
 Mangane dicta imperator degeret ,
 atque illuc plurima plebis infinitae
 ipsius iussu turba coacta esset ,
 producti sunt in publicum ex iis domibus
 duo praedicti viri ad supplicium ,
 perque omnium manus sunt lapidati ,
 caedis faciente initium iniquae Stephano ,
 atque ad cruentum facinus exhortante.
 Deinde extinctos , o crudele facinus !
 lignis suspenderunt e regione urbis.
 His se oblectabat immanibus operibus
 suppliciiis inhumanis et execrandis
 et exitiosis actibus quotidie
 crudelis Andronici ingenium pessimum.
 Hoc imperante urbs Thessalonica ,
 nobilis illa gloriosa civitas
 thessalicarum urbium regina
 heu Siculorum capta est exercitu ,
 et in barbaricum cessit dominatum.
 Etenim quidam comnenus Alexius
 pessimus homo patriaeque exitium
 ab Andronico relegatus in Scythiam ,
 profugus exul venit in Siciliam ,
 atque latinum insulae tyrannum
 conveniens , atque admissus ad colloquium ,
 hunc Andronici tanto inflammavit odio ,
 ut congregatis copiis innumeris
 nauticis et pedestribus rex Siciliae
 contra romanas expediret terras ;
 equestres quidem Epidaurum copias ,
 nauticas autem ad Thessalonicam.
 Et Epidaurum quidem virtute bellica
 cepit terrestris miles cum vicinia ;
 populatusque terras interpositas
 cursu pervenit illinc ad classem suam
 Thessalonicae in finibus expectantem.
 Utroque igitur concurrente exercitu
 a continente terra nempe ac mari ,
 et quaquaversus urbem circumdaute ,
 heu heu capta est Thessalonica civitas ,
 illa , inquam , Macedonum metropolis ,
 et Siculis coacta cervicem flexit.
 Deinceps quantas maiorum iliadas
 calamitatum tragoediaeque pelagus

τειχῶν γὰρ ἐκτὸς ἐν βασιλείοις δόμοις 5170.
 ἄνακτος ὄντος Μαγκάνῃ κειλημένοις ,
 ὁρμῆς τε πλείστης συνδρομῆς παντὸς γένους
 ἐκίσει προστάγματι συνεθροισμένους ,
 ἐξάγεται δὴ τῷ ἐκείνῃ περὶ δωματίων
 ἀνδρῶν λεχθεῖσα δύσας ὡς θαναμένῃ , 5175.
 καὶ παρὰ πάντων λιθοβολιστῆται τάχος ,
 Στεφάνου κατάρχοντες ἀνόμους φόνους ,
 καὶ πάντα θαρρύνοντες εἰς φονεργίαν
 εἶτα νεκροῦς σφῶν , ὡ μισανθρώπων τρέποντες ,
 ξύλοις ἀπηύρθησαν ἄστυος πέτραν 5180.
 τοιοῖσδ' ἐσημένιζεν ἔργους ἀτόποις
 ποιναῖς ἀπανθρώποις πράξεισιν ἡσμεραί
 καὶ θανασίμοις τὸ καὶ στρυγνήταις
 φονεργῶς Ἀνδρόνικος ἡ φαύλη φύσις·
 Τοῦτ' κρατοῦντος Θεσσαλονικῆ πόλις , 5185.
 πόλις περιάνυμος ἀρίστου κλέος
 πρόεδρος οὔσα θυγατρικῶν ἀστέων
 φεῦ φεῦ ἰάλω σκυλιῶν ὁμαιχημία
 καὶ βαρβαρικῶν κατεδύλωθη κράτει·
 Ἀλέξιος γὰρ ἐκ Κομνηνῶν τις γένους 5190.
 κάκιστος ἀνὴρ καὶ φθορεὺς Ῥωμαίων
 παρ' Ἀνδρόνικου φυγαδευθεὺς εἰς σκύθας ,
 φυχῆς ἀπαίρει παρὰ Σικελίαν τρέχων ,
 καὶ τῷ τυραννέοντι τῆσδε λατίνῳ
 εἰς ὅσον ἐλθὼν εἰς ὁμιλίαν λόγων· 5195.
 ὡς εἶχεν ἐξέμνη κατ' Ἀνδρόνικου·
 ὅθεν στρατιᾶν εὐστρατίσας μυρία
 πεζὴν τε ναυτικὴν τε ῥῆξ Σικελίας
 ὅτι πόλις πέπομφε χώρας τ' αὐσῶν·
 ὅτι μὲν Ἐπίδαμον , στρατὸν ἰππέων· 5200.
 τὸν ναυτικὸν δὲ καὶ Θεσσαλονικῆς·
 καὶ τὴν μὲν Ἐπίδαμον ὡς νόμος μάχης
 στρατὸς κατέσχε , καὶ σὺν αὐτῇ τὰ περίεξ·
 καὶ διαδραμῶν καὶ σκυλιούσας τῶν μέσῳ ,
 ταῖς ναυτικαῖς μέμικτο ταξιαρχίαις , 5205.
 Θεσσαλονικῆς προσμενούσαις τοῖς ὄροις·
 καὶ συνδραμούσης στρατιᾶς ἑκατέραις
 κατ' ἕλα κατ' ἡπειρον εἰς ὁμαιχημίαν ,
 καὶ προσβαλοῦσης τῇ πόλει πανταχόθεν ,
 φεῦ φεῦ ἰάλω Θεσσαλονικῆ πόλις , 5210.
 πόλις προεδρεύουσα τῷ Μακεδόνων ,
 καὶ σκυλοῖς ἐκλίπε παρὰ βίαν κάραν·
 καὶ λοιπὸν οἶας τῷ κακῶν ἰλιάδας ,
 καὶ συμφορῶν πέλαγος ἡ τραγωιδίας

5215. πέπονθεν εἶδεν ἀθλίως αὐτὴ πόλις,
οὐκ ἐκτραφεθήσων ἂν τις ἀξίως·
ἢ σικελῶν γὰρ ἐισρεύντων εἰς πόλιν,
ἠθροὺν ἐσφάσσοντο πάντες τῷ ξίφει·
ἄλλοι δὲ πάλιν ἐκυλεύοντ' ἀθλίως.
5220. γυναῖκες ὑβρίζοντα παρθένους ἅμα,
καὶ πᾶς νεὺς τις παρθένων τὴν καὶ δόμος
ἢ ἔνδον ἠρέματο πάντων πρὸς βίαν
πᾶσα δ' ἀγυὰ καὶ στενωπὸς καὶ τρίβος
αἱματοφόρτοις ἦν κεκραμένη λύθροις.
5225. καὶ νεκρῶν σωματῶν πεπλοσμένη
πανταχόθεν γούνη δάκρυα, θρήνος, γόος,
καὶ κάκυστις, καὶ τραγήδία ξένη,
ἵνα καθ' ἅπαρ συνελθὼν τὸ πᾶν φράσω,
καὶ συμμῆχος θροῦς ἀντιέρωσεν ἄθροον.
5230. τοιοῖσδ' ἐτετεύχετο κακῶς ἡ πόλις·
ὁ δ' Ἀνδρόνικος ἢ κακῶν οὐκ ἠμέλει
ἀλλ' οἷα δοῦλος ἀτιχῶς ἐρινύων
ἢ τελχίνων ἂν δαμόνων ὑπερήτης,
ἦγον ἀπηνίς Ἐχέτος ἢ Καμβύσης.
5235. ἢ Φάλαρις ἐχρῖος ἢ ταυροσκύθης.
ὑπῆκουσεν πᾶν ἐκραινόμην τάλας·
ὁμαίμονας μὲν Σεβαστιανούς δύο
κακῶς ἀναρτᾶ καὶ θανατοῖ τῷ ξύλῳ.
Ἀλέξιον δὲ Μανουὴλ παῖδα νόθον.
5240. ὃν εἶχε γαμβρὸν εἰς θυγατέρα νόθον,
εἰς ὀμμάτων τίθησεν ἀδίκῃ δίκῃ,
καὶ τῷ ὑπ' αὐτὸν ἐκτυφλοῖ τοὺς θελτίους·
ἵνα δὲ τὸν Μάμαλον ὑποχραφίαν
πυρὶ παραδέδωκεν ἐν τῷ σταδίῳ.
5245. καὶ Τρίψυχον δ' αὖ, ὡς ἰσπανῶ σ' ἦ δίκη,
ὃς ἔδρασεν χεῖριστά πολλοὺς ἀδίκως,
ἔθκει τυφλὸν μὴ βλέποντα φωσφόρον
ὡς ἐν κεφαλαίῳ δὲ καὶ βραχίῳ φάναι,
ἔφ' ἡμερῶν τούτου γὰρ Τίμωνος τρέπον.
5250. θλίψεις, ὀδύνη, συμφορῶν μυρμηκία
πάντας κατέχευε, συνοχὴ τε δακρύων,
καὶ χαλεπῶν σύρροια καὶ τρικυμία·
καθ' ἣν γὰρ οὐκ ἔδρασε κακῶς ἡμέραν
ἢ τινὰ λαμπρῶν τιμῶν ἢ ἐν τέλει.
5255. παντάπαν ἀβίωτον ἠγείθ' ἡμέραν
ὄθεν γυναῖκες ἄνδρες ἠγμένοι εἶφα
φρουρᾶ τε λοιμῶ καὶ πολάσει καὶ μόρω,
ὡπῶν σβέσει τὰ σωματικαῖς αἰκίαις,
ἄλλαις τὲ ποιναῖς παρεδίδοντ' ἀδίκως.

perpressa sit ac viderit infelix civitas
nemo pro meritis sane narrare queat.
Siculis enim in urbem irrupentibus,
puberes cuncti caedebantur gladio,
reliqui bonis nudabantur misere,
matronae virginesque dehonestabantur:
omnia templa et parthenopaea
despoliabantur violenta manu:
plateae omnes, angiportus, viae,
morticinis corporibus plenae erant,
cruentique tabi rivis redundabant.
Ergo lacrimae ubique, luctus, clamor,
ululatus, et horribilis tragoedia:
sic enim paucis dicere rem verbis iuvat;
mixtusque ferebatur ad caelum clamor.
Atque his civitas atterebatur malis.
At Andronicus malitiam suam non desinens,
quin adeo ceu furiarum quidam famulus,
et lymphatorum daemonum minister,
crudelis nempe Echetus vel Cambyses,
vel Phalaris ferinus vel scythia tauricus
subditos cunctos miser devorabat.
Etenim fratres Sebastianos duos
diro suspensos interfecit ligno.
Alexium Manuelis nothum filium,
cui spuriam filiam suam iugarat nuptiis,
oculis cassum fecit sententia iniqua,
eiusque potiores adseclas excaecavit.
Scribam autem quemdam dictum Mamalum
flammis exurendum in stadio tradidit.
Tripsychum quoque, o iustum Dei iudicium!
inique multis pessima qui fecerat,
caecum solisque radiis carentem fecit.
Atque ut summatim breviterque dicam,
huius novelli tempore Timonis,
poenae, tristitia, calamitatum cumulus
cunctos tenebant, lacrymaeque iuges,
et malorum quidam torrens ac tempestas.
Qua die enim nemini male fecerat,
nobilium nempe hominum atque procerum,
hoc se vixisse non putabat die.
Feminae ergo et viri rapti domibus
vinclis, fame, mortibus, vexationibus,
oculorum orbitate et cruciatibus,
aliisque poenis plectebantur innocui.

His se oblectabat actibus imperator.
 Sed boni quiddam aequique simul inerat:
 nam beneficiis recreabat plurimis
 pauperes subditos tenuesque, siquidem
 vere sibi benivolos comperirēt:
 ac praepotentium iniustas direptiones,
 criminumque fontem avaritiam
 cuncto romano submovens imperio,
 meliori conditioni provincias reddidit.
 Tunc nusquam exactoris audisses minas,
 qui tenuiorum patrimonia quateret
 quamlibet obtendens malitiae causam.
 neque venalia exposita vidisses
 tunc vectigalia publica redemptoribus:
 verum qui Caesari rem dedisset Caesaris,
 de reliquo securam agebat vitam.
 Iam qui tributa publica exigebat
 stipendiis ipse instructus id iuste agebat:
 quia gratis nempe dabantur dignitates
 cunctae cuique optimo ac merenti,
 nemini indigno qui pecunia emeret.
 Ergo ut carminibus psaltes David cecinit,
 iustitia simul et venusta pax
 tunc coniuratae amice osculabantur.
 Insuper morem impium scelestissimum,
 facinus inhumanum iniustissimum,
 nempe uti naves alicubi naufragae
 ventorum violentia et tempestatis
 confractae, et mox ad littora proiectae
 sarcinae direptionem ac perniciem
 contra fas omne ab accolis paterentur,
 sustulit Andronicus regio nutu:
 qui gravi iussu ac minis vehementibus
 certam constituit mortem ac supplicium
 his qui decretum violarent suum,
 idque cum poena aeternum ratumque voluit.
 Siquis locorum, inquit, maritimorum
 possessor est de genere optimatum,
 seu magistratum traditum a me gerens,
 primo se ipsum dein subditorum ordinem
 ad Dei sanctum timorem instituat,
 atque ad imperii nostri reverentiam.
 Tum praedii siquem dominum maritimi
 provinciaeve praesidem, quamvis nobilem,
 de naufragarum navium quidpiam sarcinis
 percepisse certo constabit indicio,

τοιαῖς δ' ἐνομήνιζε πράξεων ἀναξ·
 ὅμως μετῴχων ἀγαθῶν καὶ μετρίων·
 ἔθαλπε καὶ γὰρ δωρεαῖς ὑπηκόων
 τοὺς ἐνδεεῖς τε καὶ πάντας πλεισίως
 ἢν εὐνοοῦντας ἤσθετο σφᾶς ἀδύλας·
 καὶ ἤβ' δυνατῶν ἐσπαγὰς τὰς ἀδικίας·
 καὶ κακίων πίδακα πλεμονεξίαν
 ἐκ Ρωμαϊδος ἀπειλάσας χωρίων
 ἐπαρχίας ἤγαγεν εἰς ἐπιδόσεις·
 οὐκ ἦν ἀπειλὴν πράκτορος κλύειν τότε
 καὶ τὰ πονήτων πάντα καλαμωμένως,
 ἐν τῷ μόνον πρόφασιν εὐρεῖν κακίας·
 οὐ δημοσίων ἄνεις τὰς ἐκτίσεις
 ὄρᾳν τελευτήσας γε τοῖς ἡρημένοις,
 ἀλλ' ἀποδοὺς τις καίσαρι τὰ καυσάρον
 ὑπέρχε λοιπὸν ἀπαθῆς κακῶν ἔτι·
 ὡς δημοσία πᾶς τις εἰσπράττων τότε
 ὀφειλίους ἦν τὰ δ' ἀπαιτῶν ἐν δίκῃ·
 ἀρχαιρεσιῶν προῖκα περισχημένον
 πασῶν ἀριστίνδην τε καὶ κατ' ἀξίαν,
 οὐδὲν δὲ πλετίνδην γε τοῖς ἐκ τριόδων.
 ἢ Δαβὶδ οὐκοῦν ἐμμελῶς φάλλον λόγῳ
 δικαιοσύνης πρὸς δὲ γ' εἰρήνης χάρις
 συνήλθον ἡσπᾶσαντο φιλίως τότε·
 ἔθος δ' ἐπαγῆς καὶ παράνομον λίαν
 καὶ πράξιν ἀπάνθρωπον ἀδικωτάτην
 ἢ ναυαγουσῶν φορτίδων κατὰ τόπους
 ἐκ πνευμάτων βίας τε καὶ καταγίδος
 καὶ συντριψεῶν ἔτ' ἀκταῖς ἱρριμμένον
 ἀγωγίμων σκύλευσιν ἄρπαγὴν λύσει
 πρὸς ἢ προσέκων ἀσθεῶς τελευτήσας,
 ἔστησεν οὗτος ἀντιπνεύσας ὡς κράτωρ
 σφοδραῖς ἀπειλαῖς προσταγαῖς ἐμβριθέσιν
 ἀσυμπαθῶς θάνατον ἔξειν ζημίαν,
 πάντα παραβαίνοντα προστεταγμένα,
 παρεγγυώσας καὶ κυρούσας εἰσάπαν·
 εἴτις γὰρ, εἶπε, χωρίων παραλίω
 κύριός ἐστιν ὑγενῶν ἐριτίμων,
 ἢ παρ' ἐμοῦ πέφυκεν ἀρχὴν δόσεων,
 πρῶτισθ' ἐαυτὸν εἶθ' ὑπηκόων στίφος
 καταρτισάτω πρὸς θεοῦ θεῖον φόβον
 ὑποστολήν τε ἢ ἐμῆς κραταρχίας·
 ἢ δεσπότης πᾶς κτήματος παραλίου
 ἐπαρχίας ἀρχῶν τε, καὶ ἢ τιμίον,
 ὁ παρὰ νηῶν ναυαγουσῶν λαμβάνων
 ἀγωγίμων τίς φανερώς γινωσκέτω,

5260.

5265.

5270.

5275.

5280.

5285.

5290.

5295.

5300.

5305.

- πρόστιμον ἔξω τὸν θάνατον ἐνδικῶς
 κἄν ἢ μὲν αὐτὸς καθαρὸς τῇ καρδίᾳ
 χερσὶ δ' ἀθῶος ἀμέθυκτος τ' εἰσάπαν,
 οἱ δ' ὑποχίρρα κάτοχοι ταῖς αἰτίαις,
 5310. ἄρχοντι καὶ γὰρ ἐξισούσῃ προστάτῃ
 εἰώθων ἅπαν ὑποχίριον θέλειν,
 τίσι δὲ πρότιμον ἐντολῶν παραβάτης,
 φρικαλίον τὲ καὶ δυσήκυστον τάχα
 παθῶν κρεμάσθων, ἀνάτασιν τ' ἀθλίαν,
 5315. κῆρ ἐφ' ἰστοῦ συντριβίσης τῷ σάλω
 τοῖόνδ' ἐπισείσας γὰρ σύμπτῃσι δίος,
 θεοστυγὲς πέπαυκε κρατῆσαν ἔθος
 καὶ λοιπὸν οὐκ ἦν καθορᾶν τὰς φορτίδας
 περιπλοούσας ἐκ σάλου ναυαγίῳ,
 5320. ἀναγνίμων σκύλευσιν ὑφισταμένους
 ἀλλ' ἦν γαλήνην ἐκ τρικυμίας βλάπτειν
 διακελῶσαν ναυαγούσας ὀγκάσιν·
 ἦν καὶ κολαστὴς χειροδικαῖς ἀνδράσι,
 ποιήν τε τιθεὶς ἀδικούσι καὶ δίκην,
 5325. κἄν ἦν ἀδικῶν εὐγενῶν λαμπρῶν γένει,
 ὡς μὴ κατ' ὄψιν ἀλλὰ δικαίως κρῖνων,
 καὶ κατὰ μικρὸν ἢ φασὶ καὶ τὸν μέγαν.
 Καὶ τῷ τεσσαράκοντα Χριστοῦ μαρτύρων
 ναδὸν περιάνυμον ἠγλαῖσμένον
 5330. χρόνῳ παλαιωθέντα καὶ κεκμηκότα
 ἀνανεοῖ κάλλιστα πλείστῃσι δαπάναις·
 οὗ καὶ δόμους ἤγειρε πρὸς κατοικίαν,
 δεῖξάν ἐλθεῖν πρὸς νεῶν τῷ μαρτύρων.
 πολυτελεῖς τε καὶ ποικίλας τέχνη ξένους
 5335. καὶ πατέρας δὲ τῷ λόγων καὶ τοῦς λόγους
 οὗτος βασιλεὺς ἀξίως τιθεὶς λόγους
 σφᾶς δωρεαῖς ἠδύνην ἀεραῖς ἰὸς θέμις
 ὧν δ' ἀτεχνῶς μάχιμος ἀνδρώπων ὄδει,
 μᾶλλον δὲ σατὰν ἄλλος ἀνθρωποκτόνος
 5340. ἢ φησι Δαβὶδ ὠδινήσας δὴ πόνον,
 παρανομίας ἀποτίκτει φεῦ μόνον
 ὄριστο τοίνυν, ὡ μισανθρώπος τρόπος,
 καθειργμένους ξύμπαντας εἴ τε φυγάδας
 ἄρδην βυθῶ τε καὶ ξέφει καὶ θανάτῳ
 5345. παραδοθέντας τὸν βίον καταστρέφειν,
 αὐτούς τε πάντας καὶ προσήκοντας γένει
 τί γὰρ κεφαλῆς εἰ μιᾶς τετμημένης
 φυήσεται κάρνηα χεῖρω καὶ πλείω;
 ὡ σαμμίᾶρος καὶ θεοστυγοῦς δίκης,

hunc manet dirum merito supplicium :
 etiamsi forte ipsemet mente purus
 manique prorsus incontaminatus fuerit,
 si tamen eius subditi se reos fecerint ;
 quandoquidem rectori praesidentique
 subditi cuncti conformari solent.
 Transgressor autem legis perpetietur
 inauditam illico horrendam mortem,
 triste nempe suspendium extensionemque
 in malo navis naufragae experietur.
 Cum talem cunctis incussisset metum,
 inveterati moris cessavit scelus.
 Exin iam nulli contingebat navi
 ut spoliaretur onere a praedonibus
 si forte in mari faceret naufragium ;
 sed tempestati serenitas successerat
 periclitantibus favens onerariis.
 Insuper Andronicus iniustos homines
 poena adficiebat debitaque ultione,
 quantumvis reus nobilis clarusque foret :
 scilicet haud pro persona sed iuste iudicans,
 et tenuem atque magnum perinde aestimans.
 Is etiam Christi quadraginta martyrum
 celebre valde templum et ornatissimum,
 tunc laborantem temporis iniuria,
 instauravit optime impensa plurima :
 ibique aedes ad habitandum struxit,
 siquando ad dictum templum ipse accederet,
 vario artificio sumptuosoque miras.
 Insuper fitteras cum suis professoribus
 hic imperator plurimi aestimavit,
 largisque fovit donis prout fas erat.
 Iam quum hic esset prorsus lanius hominum,
 Immo vero satan alter homicida,
 ubi concepit, ut ait David, dolorem,
 iniquitatis peperit eheu mortem.
 Decretum fit, proh inhumanum facinus !
 ut cuncti inclusi carcere vel exules
 mari, vel gladio, vel alio mortis genere,
 nemine excepto, vitae finem cernant,
 ipsi et coniuncti omnes iure generis.
 Cur enim, ait, uno resceto capite,
 alia consurgent plura et peiora?
 hem execranda horribilis sententia!

hem maledictum satanicum decretum ,
 a quo tot leto destinabantur homines!
 Atque hoc inscriptum libellis decretum
 ab iniquissimis acceptum iudicibus
 Andronicus imperator custodiebat:
 idque heu quantocius exsecuturus erat,
 pecudum instar tot homines iugulans,
 quotquot per imperium in vinclis erant
 cum consanguineis cunctis et affinis,
 nisi creator generis humani ac dominus
 praeoccupasset perdere Andronicum,
 taliaque in cassum vertere consilia.
 Interim Andronicus cuncta cernens
 adversa sibi fieri et difficilia
 propter victores siculos exercitus,
 qui Thessalonicam occupaverant,
 prout superior narravit historia,
 et nunc iam Serras Bolerumque advenerant;
 insuper gnarus subditis se invisum;
 ad divinandum temporis futuri casus
 per homines hariolos convertit animum
 abominanda utens hydromantia.
 Et interesse quidem cum hariolis
 noluit ipse, derisionem cavens;
 verum haec ministro commisit Stephano
 sacra nocturno tempore peragere:
 qui ad se vocans Sethum quendam nomine
 caecum, sed arte hariolum, ob idque olim
 iusta sententia oculis privatum
 a Manuele purpurae regiae flosculo;
 interrogare coepit malos daemones
 per nefariae artis incantationes,
 quisnam post Andronicum Caesar foret?
 vel huius quisnam raperet imperium?
 Daemon ex pelvi retulit ambigua,
 et perobscure dum per aquam loquitur
 delineavit litteris fallacibus,
 quantum conicere licuit, Isaacium.
 Nec vero nominis cuncta elementa scripsit,
 sed semiplenae obtulit tamquam lunae
 figuram dimidiatam, atque ambigue
 ei lunae iota litteram praeposuit.

(1) Scilicet antiquus typus graeci sigmatis est C, cui praeposita I satis portendebat nomen Isaacii IC. Verum Nicetas choniates hist. II. g. ait litte-

κατακρίνοντος παντός ανθρώπου μόρον·
 σκέμμα πονηρόν ἐγγράφην τόμοις τότε
 πρὸς τῶ κρινόντων ἄνομα δικασπέλων,
 εἴληφεν Ἀνδρόνικος φιλάττειν κράταρ·
 ὃ τάχ' ἂν ἐξήνυστο φεῦ φεῦ πρὸς πύρας,
 καὶ πάντες ἐσφάττοντο θρημμάτων δίκην
 οἱ πανταχοῦ γῆς αὐσόνων καθαρῶν μένοι
 σὺν τοῖς καθ' αἶμα καὶ προσήκονσι γένει,
 εἰ μὴ ἐροτρύγος τῶ ὄλων καὶ δισπότης
 ἔθικεν Ἀνδρόνικον ἐκ ποδῶν φθάσας,
 σκέμματα δ' ἀπέδιξεν ἄκυρα τάδε·
 οὗτος στανὰ οἱ καθ' ὅρων πανταχόθεν
 πρᾶγματα συμβαίνοντα δύσκολα πάνυ
 ἐκ σικελικῶν δυσμάχων στρατευμάτων,
 ἅπτερ περιτόσητο Θεσσαλονίκην,
 ὡς ἀνόπην εἰρηκην ἱστορεῖν φθάσαν,
 καὶ μέχρι Σεβέρων καὶ Βολιερῶν ποφθάκου·
 πρὸς δ' αὐτῶ ἑαυτῶν δυσμνοῦς ἰππότε,
 ἀπτεῖδε πρὸς ἀρόγισσιν ὦν μέλλων χρόνος
 τὴν ἔκβασιν δίδωσιν ἠρωτηκότες
 τὴν διὰ πλουτοῦ μαντικῆς τε φουκτίας·
 ἀλλ' ἐπαρῖναι τοῖς τελευμένοις τότε
 αὐτὸς μὲν ἀπίστωτο μῶμον ἐκκλίνων,
 ὑπηρέτη δ' ἀγιοχριστοφορίτη
 φέρον ἀνατίθησι νικητῆρασίαν·
 ὅς παραλαβὼν τινὰ Σηθ κελκαμένον
 πηρόν μὲν ὄψις, μαντικὴν δ' ἠσκημένον,
 οὗ χάριν ἐγκέκοπτο τὰς κόρας πάλαι
 πρὸς πορφυρανθοῦς Μανσῆλ μάλ' ἐνδικῶς·
 πινθάνεται δὴ τῶ πονηρῶν πνευμάτων
 φαύλης ἐπαδῆς μαντικῆς πεπραγμένης,
 ὅστις μετ' Ἀνδρόνικον ἄρξων τυγχάνει,
 ἢ παραλύσων τόνδε τῆς κραταρχίας·
 πνεῦμα δ' ἀνῆλθεν ἐκ πλουτοῦ βεβυσμένα
 μᾶλλον δ' ἀμυδρῶς ὡς ἐν ὕδασι λέγον
 σκιαγραφῶν γράμμασι πεπλανημένοις
 Ἰσαάκιον ὡς ἐνῆν ἀπεικᾶσαι·
 οὐ κλήσειας γράμματα συντάξαν ὅλα,
 ὡσπερ σελήνης δ' ἀμφικύρτε φαντάσαν
 ἡμίτονον σχῆμα τι καὶ πεπλασμένον,
 καὶ τοῦδ' ἰῶτα προγράφει λοξῶς τύπον (1)·

ram I non praepositam sed subiunctam fuisse, ob augendam ambiguitatem.

- ἤκουσεν Ἀνδρόνικος πύσσωσι λόφει,
 ἣ καιρὸν ἐπιεῖν ἀξιοῖ καθ' ὃν τάδε
 πύσσωσι τολοσῶν γίγνεται δὴ δευτέρα,
 5395. ἣ πνεῦμ' ἀνέλε δι' ἐπαρμάτων τάδε,
 ὡς ἡμέρας ἔντοσθω ὑπάρξει τάδε,
 καθ' ἢν τὸ τρισάκθιον ὑφούται ξύλον,
 μίαν δ' ὁ σπατίβριος ἤγει πρὸς δέκα,
 ἐπὶ ἰδραῖο πρᾶξις ἀρρητουρίας,
 5400. ἃ λῆρον ἀγέσατο γούσι ταῦτα κράτῳ
 πῶς ἂν τοτ' ἰσχύσωσι ὑπὸν κυπρῶν
 πλούσιαι Ἰσαάκιος ἐν βραχίῳ χρόνῳ
 οὕτω καταστρέψαι με τῆς κραταρχίας;
 τὸν κυπρίων τύραννον οἰσθίσι πέλειν
 5405. τὸν καθελεῖν μέλλοντα τόνδε τοῦ κράτους,
 ἄνδρα κομνηῶν ἐκ γένους κατηγμένον,
 ἀποστάτην δὲ τοῦ κράτους διευγμένον,
 ἀρχὴν τε τὴν ὑπαρχον, εἰς ἀναρχίαν
 τυραννίδα τε δυσμῶδες τεθεικότα,
 5410. τὴν Ἰσαάκου κληῖσιν δὲ πτωλουτικῶτα
 οὕτω νομισας Ἀνδρόνικος καὶ φράσας,
 εἰς ἀρχικὰ δώματα τε πρὸς Ἀναπλο
 πρὸς διατριβὴν καὶ διάχυσιν ἔβη
 ὁ δ' αὖτε κακοῦργος ἀντιχριστοφορίτης
 5415. τρέχων ἀφίκετο σὺν ὀλίγοις οἰκέταις
 πρὸς οἰκίαν ὑψίστην Ἰσαακίου,
 καὶ τόνδ' ἐφώνεε τῶν δόμων κατοίνας
 καὶ τῶνδ' ὁμαρτεῖν οὐ δοκεῖ πορευτέον
 ὁ μὲν δεδῶκε τὴν ὁμακίαν αὐτίκα,
 5420. θεοκλυτῶν ἐπιήρησε ῥυσθῆναι μύρου
 ὁ δ' ἀγρίῳ βλέμματι καὶ βοῇ πάλιν
 αὐτὸν καταλεθεῖν ἐκκελύεται τάχος
 ἀλλ' ὡς ἰώρα βραδύνοντα καὶ πάλιν
 τοῖς οἰκέταις ἦν ἐγκραγῶν μετὰ χόλου
 5425. σύροντας αὐτὸν κατάγει οἰκημάτων
 μόλις καταλεθεῖν ἐκβιασθεὶς τῇ εἰσῆ
 ἰσῶν τ' ἀναβάς πύτρεπισμένον τότε
 ἐξ Ἀγγέλων Ἰσαάκος ἀνδρειοφρόνως
 σπασάμενος φάσσανον ἠκανημένον,
 5430. ἐφάλεται δὴ ἀντιχριστοφορίτη,
 καὶ κατενγκῶν τοῦδε πλοῦτην καιρίαν,
 δεχθῆ κεφαλὴν δεικόμε τῇ σπάθῃ
 ὃν καὶ προκείσθαι τοῖς κυσὶ ληπῶν ἔλωρ
 ὄλω ῥυτῆρι πρὸς νεῶν τρέχει μέγαν
 5435. δι' ἀγορᾶς τε καὶ λιωφόρου μέσης

Oraculi Andronicus verbis cognitis,
 tempus poposcit scire quo haec fierent.
 Iterum ergo rogatur oraculum.
 Tum sic composito carmine daemon ait:
 haec intra diem exitum sunt habitura
 quo venerandum solet exaltari lignum:
 porro septembris iam erat dies undecima
 dum haec arcana divinationo fieret.
 Has imperator nugas esse credidit:
 quomodo enim, inquit, Cypro poterit
 huc navigare Isaacius tam brevi tempore,
 meumque regni solium evertere?
 Existimabat enim tyrannum cyprium
 ad eversionem sui venturum throni,
 virum comnena de gente progenitum,
 qui perduellem semet imperio exhibens
 insulae praefecturam ad se rapuerat,
 ibique saevam exercebat tyrannidem,
 atque Isacus nomine appellabatur.
 Sic Andronicus dicens atque existimans,
 ad regias aedes ivit quae sunt in Anaplo
 ut sese in illo oblectaret hospitio.
 Interim tamen maleficus Stephanus
 cum paucis raptim venit familiaribus
 ad pulchras aedes Isaacii Angeli,
 eumque voce iussit prodire domo,
 sequere ducem sequi quorsum tenderet.
 Ille minaci consternatus voce,
 ut se morti subduceret Deum rogabat.
 Stephanus torvis oculis inclamans iterum
 ut sine mora sequeretur iubet.
 Verum ut vidit demorantem adhuc,
 intendit vocem ad satellites suos,
 ut eum correptum aedibus protraherent.
 Tum demum tali vi coactus equum,
 qui bene instructus aderat, conscendit
 Angelus Isaacius, sumptoque animo
 acutum gladium de vagina promens
 impetu contra Stephanum impium ruit,
 atque eum mortali consecutus ictu,
 caput bifariam ensis acie secuit;
 et praedam canibus hominem relinquens,
 effuso cursu magnum ad templum venit
 per viam publicam perque forum medium;

nudumque adhuc manu gladium gerens cunctis inclamabat, hoc ego gladio capite obruncavi scelestum Stephanum. At ubi in magnum pervenit templum homicidarum pulpitem insedit. Deinceps confluyente turba maxima innumeroque populo ad Isaacium, hic obsecrabat ut sibi suppetias ferrent et validam defensionem, in ipsis nempe posito mortis ianuis. Reapse ad hoc fautores permulti erant, maxime quidem genere propinqui. Quumque a rege nemo superveniret qui coepta illa minis disturbaret, praedicti fautores sumpta audacia liberis iam succlamabant vocibus, atque Isaacio firmam spondebant opem. Ergo ut illa praeteriit prima dies, iamque alia advenerat, summo mane populus cunctus byzantinae urbis fluminis instar ociter ruentis ad praecipuum confluit templum Dei. Cur autem ego longos sermones nectam? incessunt maledictis Andronicum, Isaaciumque dignum edicunt stemmate. Insuper omnes carceribus clausos emittunt, atque turbam conficiunt maximam. Tunc vero innumeros vidisses ensiferos, thoracibus et scutis armisque accinctos, alios denique lignis clavisque instructos. Sic ergo adstante concione omnigena rex atque imperator Isaacius concordi labio a cunctis acclamatur, dum ei quidam in caput imponeret imperatoris maximi Constantini coronam quae de sacra pendeat mensa. Quum Andronicum tamen adhuc timens coronam Isaacius aegre admitteret, patruus eiusdem praesens Iohannes Ducas,

(1) Nicetas choniates lib. II. 10: τὸν θεῖον εἰσιὼν ναὸν, ἀνεισι τὸν ἀνάσταθμον, ὃν οἱ φονεῖς ἀνερχόμενοι, τὸ οἰκεῖον ἀνακαλυμμένως διατρανοῦσι πλημμελήματα, τὴν ἐκ τῶν εἰσιόντων τε καὶ ἐξιόντων τὸ ἱερῶτατον τέμενος αἰτοῦντες συγχώρησιν: templum in-

καὶ χειρὶ γυμνὸν τὸ ξίφος φέρων ἔτι παῖσιν τορὸν κέρραζε, τῷδε τῷ ξίφει τεμῆν κεφαλὴν ἀντιχριστοφορίτου· ἐπεὶ δὲ ναὸν εἰσίδραμε τὸν μέγαν, τὸν τῶν φανουργῶν ἔσχεν εἰς στάσιν τόπον· (1) 5440.
 εἶτα συνέρρει κατὰ χιλιοστίας ἀπειρα πλήθη πρὸς θῖαν Ἰσαακίου, οὓς ἔχ καθικέτους τῷδ' ἰπαμύνειν ἔχ τὴν δυνατὴν εἰσφέρειν συμμαχίαν, 5445.
 ὄντι πρὸς αὐταῖς ἔθανάτα ταῖς πύλαις· ἔχ ἔχ κατανούοντας εἶχεν εἰς τόδε ἄλλας τε πολλοὺς ἔχ προσήκοντας γένει· ἐπεὶ δὲ παρῆν οὐ τις ἐκ βασιλείως ἐπαχνακτῶν οὐδ' ὄλωσ ταῖς δρωμένοις, 5450.
 οἱ συλλεγόντες θάρσος ἀντιληφότες ἐχρῶντο γλώττη παντάπασιν ἀσύλω, ἔχ τῷδ' ἐπηγγέλλοντο σύναρσιν ξένην· ἴως οὖν ἐκείνη παρέδραμεν ἡμέρα, ἄλλη δ' ἐπῆλθε, κρωϊας οὐσης ἔτι, 5455.
 ὄμιλος ἄπας ἀστικός· Βυζαντίδος κατὰ ποταμῶν ρεύματα ταχυρρόων εἰς ναὸν εἰσέρρευσε ἔθειο μέγαν· ἔχ τί με δεῖ γράφοντα μκύνειν λόγον; βάλλεσιν Ἀνδρόνικον ταῖς δυσφημίαις, κρίνεσι δ' Ἰσακίον ἄξιον στίφους· 5460.
 πρὸς τοῖςδε πάντα φιλακαῖς καθευργμένους ἀνέντες ἐρκτῆς, πλεῖστον ἠθροισαν στίφος· ἦν λοιπὸν ἰδῶν μυρίους ξιφφόρους πεφραγμένους θώραξιν ἀσπίσιν ὄπλοις, 5465.
 ἄλλας ροπάλοις ἔχ ξύλοις ὑπλισμένους· ἔχ συναγωγῆς πικμιγυοὺς ἠθροισμένους Ἰσαάκιος βασιλεύς αὐτοκράτωρ φημίεται δὲ παρὲ πάντων χιλίων, ἐφαρμόσαντος τινὸς αὐτοῦ τῆ κάρφ στίφος μεγίστος κράτορος Κωνσταντίνου ἄνω τραπέζης μυστικῆς ἠρημένον· 5470.
 τοῦτς τὸ πρῶτον Ἀνδρόνικε τῷ δεῖ σιφφορίαν ῥῆστα μὴ δεδιγμένους, θῶος συνιστάς οἱ Δούκας Ἰωάννης

gressus eam sedem conscendit in qua homicidae suum facinus publice confitentis, ab ingredientibus sanctissimum locum egredientibusque veniam petunt.

5475. ἀνὴρ πολλὸς φαλακρὸς βαθυγέρας,
κάλυμμα κάρας ἐκβαλὼν ἐλπάρει
ἐπὶ κεφαλὴν ἰδίαν θῖναι στίφος·
δῆμος δ' ἰδόντες ἐφιλωμένην κάραν,
λαθεῖν ἀπηγόρευσαν αὐτῷ τὸ στίφος·
5480. γέροντ' δ' ἐπ' αὐτοὺς βασιλεύειν μπεῖτι
δὲ Ἄνδρῆνικον μὴ θάλειν εἰρκότες,
πολλὰ παρ' αὐτοῦ τῆδ' κακῶν πεπονθότες·
τίως δ' ὑπάρξας δημοπρόβλητος κράτωρ
Ἰσακος ὡς ἀνωθεν ἱστορεῖν ἔφη,
5485. ἤει πρὸς οἴκας τοὺς βασιλείης ἑάδην
σὺν πατριάρχῃ καὶ λεῷ πλείοις στίφει·
Ἄνδρῆνικος δ' ὦν ἐν Μελυδίας δόμοις
ἐπιπύρ ἰνώτιστο τὰ πεπραγμένα,
ἤει τρίηρι πρὸς παλάτιον μέγα
5490. ἐν ἑσπέρῃ δ' ἢ τινι πεπλουκῶς τάχῃ·
ὡς οὖν ἀφίκτο καὶ νύχριστος κράτωρ,
ἀντιμαχεῖν ἤρξατο κρατάρχη γέρον
ἰστούς ἀφῆκε ὑπόθην σὺν βραχέσιν
πᾶσιν ἐπιούσι τὴ καὶ στεφφορέω·
5495. ὡς τινάλωσ δ' ἔγνωκε μοχθεῖν τριγέρον,
πίδιλα ρίψας κοκκοβαρῆ καὶ στίφος
καὶ τ' τραχήλις σταυρὸν ἐκβαλὼν τάλας,
ἑνθῶς δ' ἐπρατὶ βαρβαρικὸν τι πῖλον,
ἑμβὰς τρίηρι πρὸς ταυροσκύθας ἔπλει·
5500. εἶσω δ' Ἰσαάκιος ἀρχικῶν δόμων,
εὐθὺς παρὶθῶν βασιλεύς τ' αὐτοκράτωρ
ἀναγορευθεὶς Ῥωμαΐδος τ' ὄλης
Ἰστυλιῶν Ἄνδρῆνικον ἄζοντας τάχος·
ὄν κατὰ Χελὴν ἄστου συνειληφότες,
5505. ὡς φθάς ἔφην, φύγοντα πρὸς ταυροσκύθας
ἄνακτι παρέστησαν Ἰσαακίω·
καὶ λοιπὸν οἷαις ἐξέτριψεν αἰκίαις
ὄσαις τε ποιναῖς Ἰσαάκιος κράτωρ
τὸν ἄθλιον γέροντα τύνδε καὶ βίαις
5510. οὐκ ἂν τις ἰσχύσειεν εἰπεῖν ραδίως·
ἔμμεν φράσαιμ' ἂν συνελθὼν κατὰ σθένος·
καθ' ἰδρῆνται πρῶτα μὲν οὗτος εἰς πόλιν
δυσμοῖς σιδηροῖς ἐνδεθεὶς δειρὴν πόδας·
εἴτ' ἐμφανισθεὶς ἀθλίως οὕτως ἔχων
5515. τῷ βασιλεῖ, σκώμμισσι βάλλεται τάλας
καὶ λοιδορησῶν νηάστῃ ἀπειρίτων,
ραπίζνται μέστιξι γλαστῶν καὶ ῥάχην,
κάραν φιλοῦται τῆδ' τριχῶν καὶ τὴν γέννην,
- vir canus, immo et calvus et senecio,
denudans caput pileo, obsecrabat
ut suam frontem redimirent stemmate.
Populus recalvastrum caput cernens,
negavit huic coronam se donaturum;
aitque regem senem se iam nolle,
Andronici nempe causa a quo malorum
tantam nuper congeriem perpessi erant.
Tunc ergo a populo electus imperator
Isaacius, ut meum hactenus carmen dixit,
ad regiam pedetentim ibat domum
cum patriarcha populoque plurimo.
At Andronicus in Meludii regia
versans, ut gestam rem inaudit,
venit trireme ad palatium magnum,
volucris nempe cursu fretum permeans.
Superveniente tunc novello Caesare,
repugnare coepit armis senex dominus,
tela cum paucis desuper coniciens
contra adventantes omnes atque Caesarem.
Sed cum se frustra laborare senex
sensit, purpureas crepidas et coronam
abiecit, crucemque miser collo abstulit:
barbaricumque capiti imponens pileum,
trireme inscensa ad Tauridem fugiebat.
Ingressus autem palatium Isaacius,
statim romani universi imperii
dominus acclamatus atque imperator
misit qui Andronicum ad se retraherent;
quem prope urbem Chelen comprehensum,
dum fugeret ut diximus ad Scythas tauricos,
imperatori obtulerunt Isaacio.
Quantis deinde attriverit cruciatibus
quotque suppliciis Isaacius imperator
infelicem hunc senem quotque poenis,
vix est humano effabile eloquio,
attamen dicam breviter pro viribus.
Urbano primum concluditur carcere
collum catenis vinctus atque pedes;
atque hac tristi exhibitus in specie
regi, conviciis appetitur miser
maledictisque obruitur innumeris;
verberibus lumbos teritur et nates,
barba et capillo carptim nudatur caput,

excutiuntur dentes inflictis ictibus,
 ludibriique gratia ac risus traditur
 suismet inimicis et carnificibus.
 Fert petulantias contumelias verbera,
 tunditur os alapis, varie adfligitur,
 malorum iliadem trogoediamque patitur
 et miseriarum infinitum pelagus:
 praesertim vero vexatur a feminis,
 quibus oculorum lumen eripuerat,
 vel maritos partim nece abstulerat
 partim effosis oculis excaecaverat
 pro sua saevitia mortalis hic pessimus.
 Postremo impositus, hem auditu horrible!
 scabioso infeliciter camelo,
 qui Romanorum nuper imperator,
 quem circa regii resonabant plausus,
 per forum ducitur perque vias publicas
 triumphum turba spectante turpissimum,
 ipse vix tectus vili tunicula
 tegmine nudum cranium ostentans;
 lugubre visu narratuque horrible
 uberes lacrimas sine dubio eliciens
 mitibus ex oculis, qui solent miseros
 naturaque socios, prout fas est, aspicere.
 At plebeiorum vilissima colluvies,
 fartores et coriarii ac sutores,
 dardanariorum stolidi collegia,
 pompam ducentes triumphumque huiusmodi,
 vel potius id ludibrium et deridiculum,
 nullum praetermittebant poenae genus,
 opprobrii, maleficii, contumeliae,
 quin Andronico per nefas impingerent.
 Alii siquidem, o vesanum furorem!
 percussum discerpebant ipsius cranium
 dorsumque ligneis inclementer clavis:
 alii latus renes atque podicem
 suffodiebant cultris atque subulis,
 alii inquinabant fimo nares bubulo,
 alii spurcicias corporum in vultum eius
 spongiis expressas saepe coniciebant:
 audaces autem quidam ac ferociores
 lapidibus adpetebant dicentes canem
 et cerberum atque feram sanguinariam,
 atque his similia per summum furorem.
 Verum ut verba ad compendium conferam,

καὶ τοὺς ὀδόντας ἐξεκρούσθῃ πρὸς θίαν
 ἐκδίδεται παίγνιον ἄθυρμα γέλωσ 5520.
 μισοῦσιν αὐτὸν καὶ κακοῦν ἠρημένοισ·
 φέροι παρονίας τὲ μάστιγας ὕβρις,
 πυγμὰς κατὰ στόματος, ἄλλας αἰκίους,
 κακῶν ἰλιάδα τὲ καὶ τραγωδίαν
 καὶ συμφορῶν πύλαγος οὐ μετρούμενον 5525.
 καὶ πρὸς γυναικῶν ἐμπαροινῆται πλεόν,
 πρὸς τοῦδε φάος ὀμμάτων ἐσβεσμένων,
 ἢ καὶ παρθένων ζημίαν ἤβ' συζύγων,
 τυχὸν δὲ καὶ σφῶν ἐκτύφλωσιν ὀμμάτων,
 πρὸς μισοφαοῦς τοῦδε φαύλης καρδίας· 5530.
 τέλος καθεσθίς, ὡ ξένων ἀκασμάτων,
 ἐπὶ καμήλας ψωρίωσης ἀθλίως
 ὁ πρὶν βασιλεὺς αὐτοκράτωρ αὐσόνων,
 ὁ βασιλικοῖς ἀναδούμιμος κρότοις,
 δ' ἀγορᾶς τε καὶ μίσσης λεωφόρου 5535.
 πομπεύεται κάκιστα συμπλεγμένοις,
 σῶμα καλύπτων εὐτελεῖ τῆ βρακίῃ,
 ἀκαλυφθὲς τε δεικνύων τὸ κρανίον,
 οἰκτρὰ τις ὄψις, ἀκοή φρικαλίαν,
 πηγὰς δακρύων ἐκκαλούμεναι τάχα 5540.
 οἷς ἡμέροισ ὄμμασι πρὸς κακωμένους
 καὶ συγγενὲς πέφυκεν ἀθρεῖν ἐνθίμω·
 ὁ ξυγκλύδων ὄχλος δὲ καὶ ἤβ' σφρακκῶν
 ἀλλαντοπῶλαι βυρσοδέψαι καὶ ράπται
 παλιγκαπηλῶν ἀλόγιτος φρατρία 5545.
 πριμοῦ παρόντες καὶ θριαμβῶ τῆ τότε,
 ἀτιμοποιῶ καὶ γλοιοῦδαι πλεόν,
 οὐδ' ἐν παρῆκην αἰκίας τιμωρίας,
 εἶδος τι λοιπῆς κακίας βδελυρίας,
 ὁ μὴ προσῆγον ἀσεβῶς Ἀνδρονίκω 5550.
 οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν, ὡ περιττῆς μανίας,
 ἔτυπτον, ἐσπάραττον αὐτοῦ κρανίον
 καὶ νῶτ' ἀφειδῶς ταῖς κρούσας καὶ ξύλοις,
 οἱ δ' αὖ γε πλευρὰς καὶ νεφροὺς πρῶτον πάλιν
 ξιφιδίοις ἔπειρον ἢ καὶ ράφισιν· 5555.
 ἄλλοι δ' ἐμίνθον τὴν ρῖνα τοῖς βολβίτοις,
 ἤβ' δ' ὄψων λύματα τὰ ἤβ' Γαστέρων
 σπόγγοις κατακόντιζον αὐτοῦ συχναίς·
 οἱ δὲ θρασεῖς τε καὶ πλεόν τολμηταί
 ἐλιθολεύσταν ἀποκαλοῦντες κύνα 5560.
 καὶ κέρβερον βῆρα τε καὶ μαιφόνον
 καὶ τοῖςδε τὰ σύστοιχα, φῦ δ' μανίας·
 ὡς ἂν δὲ φάιντο ἐν βραχίῃ τὸ πᾶν λόγῳ,

5565. οὐδὲς ὑπῆρχε συναλισθείσης θέας
 ὃς οὐ κακοῖς ἔφαλλε κλήμασι λόγοις
 τὸν δυστυχῆ γέροντα τῷ τρικιάδῃ·
 μία δὲ γυνὴ πορνικὴ λαγνιστάτη
 ἐξ ὀπταίης σκυῖος ἔρπασσά τι
 σφοδρῶς γὰ καχλάζοντος ὕδατος πλέον
5570. τούτῃ παριῶν ἱμμανῶς καταχέει·
 τόσα δὲ παθῶν καὶ πολὺ τούτων πλείω
 καὶ τολικαῦτα δυσχερῶν ὁ γεννάδας
 πρὸς συμφορῶν κύματα καὶ καταγίδας
 καὶ χαλεπῶν πύλας, ἀντίχων ὅμως
5575. καὶ νηάδας φέρων τὴν κακῶν εὐψύχως,
 ἐν πάσῃ εὐχάριστος ἦν πρὸς δεσπότην
 ἱρρώμενον φρόνημα καὶ δεινοῖς ἔχων·
 οὕτως δ' ἀπαχθὴς ἀτίμως ἐν σταδίῳ
 ποδῶν ἀπώρητο βραχὺ τι πνέων
5580. ἐν τοῖς ἐκείνου καθιδρυμένοις στύλοις·
 μετὰ δ' ἀπώρησιν ἄφρονες πάλιν
 ὡς μὴ λαβόντες τοῦδε τῶν σαρκῶν κόρον,
 αἰδῶ τε κακῶς παιδικούς τε διδύμους
 χιτῶν ἀναστέλλοντες ἴδρων, ὡς πάθους·
5585. καὶ κατὰ τὴν φάρυγγος ὡσεὶ τις ξίφος·
 καὶ τις λατίνων κατὰ ἴδρας ἀκινάκων·
 λοεποὶ περιστάντες δὲ τόνδε λατίνων
 τοῖς ξίφεσιν ἔπαιον αὐτοῦ σαρκίον
 συχρὰ καταφέροντες αὐτοῦ συντόμως,
5590. πύραν δοκιμῶν προσλαβεῖν ἠρημένοι
 ὁποῖον αὐτῶν τρικικώτερον πέλει·
 οὕτως ἐναθλῶν ἐν τοσαύταις βασάνοις
 καὶ τολικαῦτῃ συμφορῶν τρικυμῖα
 ψυχὴν ἐναπέρρηξεν αὐτοῦ πρὸς βίαν
5595. ἐπὶ στυλίσκων ἀτίμως ἠρημένος·
 τοιοῦτο τέρμα τὴν κράτους καὶ τὴν βίου
 πολύτλας Ἀνδρόνικος εὖρεν ἐν βίῳ,
 χρόνοις μὲν ἄρξας δυσὶ περὶ στυφφόρος·
 κοινῶν δ' ἐνὶ κύριος ὢν ἡδὲ πραγμάτων
5600. ἄνευ χλαμύδος καὶ πολυτίμου στέφους·
 ἦν οὖν φωνὴ σώματος εὐφυῆς πάνυ
 ἠρωϊκὴν τ' ὀρθρῶν εὖ φέρων δέμας
 ἀγπὸς εἶδος καὶ γεραραρὸς εἰσάπαν
 σῶμα προδουκνὸς ὑγιὲς τ' ἱρρώμενον·
5605. μετὰ ἡμέρας δὲ κατωγεχθεὶς ὑψόθεν
 ὁ τοῦδε νεκρὸν ἐν μιᾷ τῶν ἀψίδων
 ἀτμηλήτως ἱρρώθη τὴν σταδίου·
 εἶτα περὶ τοῦ τὴν μενὴν τὴν Ἐφόρου

nemo in immenso illo fuit spectaculo,
 quin molestis ictibus et conviciis
 tunc infelicem senem non verberaret.
 Scortum denique quoddam inpudentissimum
 correptam de culina in viam deferens
 ollam fervente admodum aqua plenam
 in Andronici effudit furiose genas.
 Atque haec perpetuens multoque plura,
 contra tot mala durans vir magnanimus
 in tot dolorum fluctibus et procellis,
 tantoque miseriarum oblectans pelago,
 malorum inquam nimbo quamvis pressus,
 fortiter tamen Domino agebat gratias,
 constantem in suppliciis mentem retinens.
 Sic ergo in stadium ductus cum ignominia
 parumper adhuc spirans ad columellas
 prostantes illic pedibus est suspensus.
 Furiosus tamen populus necdum satur
 vorandis eius carnibus, suspensi miseri
 membrīs etiam genitalibus insultavit,
 tunica reducta, hem pudorem!
 Quidam acutum gladium per guttur egit,
 alius latinus podicem ense fodit:
 latini vero circumstantes reliqui
 gladiis caedebant miserum corpusculum
 ingeminatis continenter ictibus,
 sponsione velut mutua utri acutius
 acinaces ferirent experientes.
 Sic Andronicus in suppliciis luctans
 in tantoque cruciatu mari naufragus,
 spiritum sibi violenter raptum
 in columellis illis effudit turpiter.
 Atque hunc imperii vitaeque finem habuit
 homo aerumnosus postquam imperaverat
 biennio fere stemmate revinctus,
 uno praeterea dominatus anno
 absque corona, et purpurae decore.
 Erat is egregia forma corporis
 proceritate praeditus heroica
 augusta facie et prorsus admirabili,
 praevalidaque utens valetudine.
 Post aliquot autem dies de suspensio
 detractum eius cadaver in quodam stadii
 fornice sine cura proiectum iacuit;
 donec ad Ephori tandem monasterium

composuerunt quidam in brevi loculo ;
 ubi adhuc corpus spectatur a cupidis
 integritatem suam prorsus retinens.
 Is autem toto deperibat animo
 apostoli divinas Pauli epistulas ;
 a quibus, admiranda velut scatebra ,
 in orationes suas et scripta ducebat rivulos ,
 quae componebat nobili artificio.
 Quin sacram Pauli caelispicis imaginem
 auro argentoque insignem Andronicus
 in quadraginta martyrum delubro
 a semet dedicatam colebat admodum.
 Haec autem Andronici instante fato
 oculis lacrimarum profudit guttas.
 Audita re, Andronicus statim misit
 ad explorandum famam studio sedulo
 fidelem sibi Stephanum cum comitibus.
 Ergo profectus impius ille Stephanus
 curam impendit probe ut rem cognosceret,
 veridicoque ore mittenti diceret.
 Quamobrem Pauli oculos liuteolo puro
 abstersit reverenter; is autem veluti
 fons, lacrimarum frigidum fudit rivum.
 Id quod ubi intellexit a spectatoribus,
 ingemuit Andronicus, miransque plurimum,
 caput hac illac quassans, Paulum ait
 lacrimas illas causa sui profundere,
 aliquid forte mali portendentem :
 nam se Paulum amare effictim dixit,
 eiusque summe verba pretiosa colere;
 quare se amari ab illo vicissim, aequum.
 Quid autem mali lacrimae praedicerent,
 a me superius dicta perspicue docent.

ISAACIUS ANGELUS AN. VIII.
 MENS. VI.

Igitur postquam tam facile obtinuit
 romani imperii thronum Isaacius,
 hilaris erat, subditiis accessu facilis,
 suavis, mitis, erga omnes clemens.
 Is ab Andronico male passos,
 vel iniuste bonis pulsos propriis,
 vel membro aliquo corporis mulcatus,
 prolixis beneficiis recreabat

ἐν τινι κατέθετο τινὲς χωρίῳ·
 ὅπτανεται δὲ σῶμα τοῦδ' ἠρημένοις
 ἀκραίφνης ἀλώβητον εἰσέτι μείνον·
 ψυχὴν δὲ παντάπασιν ἦν ἐκλιμπάνων,
 εἰς τοὺς θειαυγῆς κήρυκος Παύλου λόγους,
 ἀφ' ὧν ἀπαντῶν ἐκ πίδακος ὡς ξένης
 ἐπιστολάς ἠρθευ αὐτοῦ καὶ λόγους,
 ἃ συντιθεῖς ἦν εὐφωῶς καὶ συγγράφων·
 οὗ καὶ θεώσθε Παύλου σιωπὴν εἰκόνα
 καλλύνας Ἀνδρόνικος ἐν χρυσαργύρῳ
 νεῶν τεσσαράκοντα Χριστοῦ μαρτύρων
 ἀνατιθεῖκός, προσκυνῶν ἦν καὶ σέβων·
 ἥτις ἀπιστάλαττεν ὀμμάτων δάκρυ
 Ἀνδρονίκου φθάνοντος οἰκτιστον μέρος
 δὲ γούος, ἀκριβῶσοντας ἐκτίμπε τάχος
 τὴν ἀκοήν τε καὶ τὰ τῆσδε καθάπαξ,
 τὸν πιστὸν οἱ Στέφανον ἄλλοις συνάμα·
 ἐπιείδ' ἀπῆλθον, ἀντιχριστοφορίτης
 σπερδὴν ἐτίθει πάντα σαφῶς εἰδέναι,
 ὡς πάντ' ἀληθῶς μνήσῃ πεπομφότε·
 ὑφάσματι γούν ἀθιγαῖ Παύλου κόρας
 σιωπῶς ἐναπέψινεν αἰ δ' ὡσπερ πίδαξ
 δάκρυον ἀπέλειβον ὡς ψυχρὸν νάμα·
 ἃ πρὸς θεατῶν Ἀνδρόνικος γνωρίσας,
 μέγα σινάξας θαυμάσας τὸ πλεόνως
 κάραν ταλαντεύσας τὸ τῆσδε κενθάδε
 αὐτοῦ χάριν εἶρηκε Παύλου δακρύων·
 κακὸν προσημαινοντα τῷ δὲ πε τάχα·
 φιλεῖν γὰρ αὐτὸν ἐκθύμως ἄγαν ἔρη,
 καὶ οἱ τιμαλῶν ἐξέχραθ' ῥημάτων,
 πρὸς τοῦδε λοιπὸν ἀντιφιλεῖσθ' εἶον·
 ὅτι δὲ κακὸν προὔλεγον τὰ δακρύων,
 εἶρηκε σαφῶς ἀνότιν πεφρασμένα.

ΙΣΑΑΚΙΟΣ Ο ΑΓΓΕΛΟΣ
 ΕΤ. Θ. Σ.

Ως οὖν ἐπιβέβηκεν οὕτω ῥαδίως
 Ἰσαάκιος αὐτόνων κραταρχίας,
 ἰλαρὸς εὐέντευκτος ἦν ὑπεκόοις,
 ἠδὺς προσωνῆς καὶ φιλοικτιρῶν ὅλοις·
 παρ' Ἀνδρονίκου τοὺς κακῶς πεπονθότας,
 ἢ τῶν ἐνότων ἐκπαύοντας ἀδίκως,
 ἢ σώματος τι τῶν μελῶν τετμημένους,
 εἰδεξιούτο διαρκῆς σφᾶς ἀφθόνως,

5650. ἀφαιρεθεῖσιν ἀποτινὺς οὐσίας
 ἀναξ γὰρ οὗτος, ἵνα συλλήθεον φράσας,
 ὑπῆρχεν ἐκφύς εὐγενούς λαμπροῦ γένους
 κομνηνιαδῶν ἀγγέλων ὑμνημένων·
 ναυίας κάλλιστος εὐπρεπῆς λίαν,
5655. ἀκμαῖος εὐμήκης τὸ καὶ βρωμαλτός,
 εὐρωστος ἰσχὺν καὶ σθυναρὸς τὰς χέρας,
 μέλιχρος, εὐπρόσιτος, εὐσεβὴς ἄγαν,
 ἐς μητρὰν ἀνδρὸν παρθένον πίστιν τρέφων
 ἄρρητον εἰπεῖν καὶ τιμὴν σέβας σχέσιν·
5660. λόγων ἑταῖρος ἑρμαικὸς χαρίεις,
 τιμῶν λόφος εὖ καὶ λόγων τοῦς πατέρας·
 οἰκτω πνήτων καὶ φιλευσπλαγγχοῖς τρόποις,
 εὐποιῶν τὸ τὴν ψυχὴν κικασμένος,
 μεταδοτικὸς συμπαθῆς στερεμένοις,
5665. ἐνεργῶν ἅπαντας ἀπορεμένους,
 πτωχοῦς, πένητας, ὀρφανοῦς, χήρας, ξένους·
 ἦν καὶ χορηγῶν παρθένοις τὰ πρὸς γάμους,
 καὶ πανδοχεῖα καὶ καχεκτούντων δόμους
 ἀνανεῶν τε φιλοτίμως καλλύων,
5670. εἰς ἀνάπαυσιν εἰς ἴασιν ἔ νόσε,
 ἧδ' συνιόντων ἀσθενῶν πτωχῶν ξένων
 τὰ πρὸς δαπάνην προσνήμων μάλα σφίσιν·
 ἦθος μαλακὸς, νοσηλὴς, ἀνεμμένος,
 πολυτελῆς δίαίταν ἰσοθέτας ἅμα,
5675. τρέπεζαν αἰεὶ σολομόντειον φέρον,
 καὶ καινοφανεῖς στολὰς καθημέραν·
 μεταδοτικὸς βρωμάτων διακόνους·
 ἐχρηῖτο λατροῖς ἐλδομάδος πολλάκις,
 ὡσφραίνεται αἰεὶ καὶ μύρων εὐωδίας,
5680. καὶ φιλόκαλος ὡς ταῶν καὶ νυμφίος
 αἰεὶ προήκει ἧδ' βασιλείων δόμων·
 ὀργίλος ἦν τις καὶ θυμῷ πλεον νέμων·
 πλὴν εἶχε θυμὸν συμπαθεῖ κικραμένον·
 οὐδέ ποτε κάλλιστα τὴν κραταρχίαν·
5685. καινεργὸς ὑπὸν πραγμάτων παραλόγων,
 λατρὰ διαίτησις τὸ καὶ λαμπροῦς δόμους
 δομούμενος κτίζων τὸ καὶ καινίζων ξένους·
 ἐκκλησιάζει ἔθιμα καινεργῶν φύρων,
 ὃν μὲν καθιστὰς ποιμναρχῶν εἰς θρόνον,
5690. ὃν δ' ἐξάγων αὖ καὶ μόνῃ προαιρέσει.
 Τοῦτω προσῆλθε ἔ κράτες τετευχότι
 ἀνδρῶν ἀπειρέριθμον εὐσθενῶν στίφος
 ἐκ βρωμαϊκῶν ἀστίων πανταχόθεν
 χώρων τε λοιπῶν ἔ ἴω ἔ ἰσπίρας,
- reddens ablata cunctis patrimonia.
 Hic enim Caesar, ut summatim dicam,
 genitus erat nobili illustri genere
 e' Comneniadis agnomento Angelis,
 speciosus valde iuvenis et pulcherrimus,
 floridus, validus, corpore procero,
 viribus praepollens fortique manu,
 comis, benivulus, apprimeque pius:
 erga Deiparam miram fiduciam gerens,
 eamque summa religione colens:
 litterarum amans, gratosus, doctus,
 litteras ac litteratos honorans simul:
 misericordiam animo erga egenos,
 ad beneficia conferenda pronus,
 largus opum, indigos charitate fovens,
 cunctis demum subveniens necessitatibus,
 inopibus, mendicis, viduis, pupillis, advenis,
 Virgines quoque dotabat ad nuptias:
 publica hospitia atque nosocomia
 instaurabat studioseque ornabat,
 ad requiem corporum morborumque curam;
 quicumque convenissent infirmi, pauperes,
 omnia ad victum affluenter tribuens.
 Ceterum mollis moribus, ignavus, socors,
 et sumptuosus valde victu ac vestibibus,
 convivium semper solomonteum apparans,
 semetque novis stolis quotidie exornans,
 lautasque suis ministris largiens epulas.
 Saepe utebatur balneis in hebdomada,
 unguentorum semper odore fragrans,
 exornatusque ut sponsus vel ut pavo
 procedere de regibus solebat aedibus.
 Idem promptus ad iram eique indulgens,
 misericordiam tamen irae admiscens.
 Nec vero imperium administrans optime,
 sed inconsultus potius novator rerum:
 caenacula, balinea, domos splendoras
 fundans aedificans sumptuoseque instaurans:
 statuta ecclesiae innovans perturbans;
 pastores alios in sede constituens,
 alios per solum deturbans arbitrium.
 Ad hunc regnantem convenerunt undique
 fortium virorum innumerae catervae
 ex urbibus romanis aliisque terris
 tum orientalis orbis tum occidui:

e quibus iustum conscribens exercitum, adnumeravit romanis legionibus. Militibus quin etiam extra metropolim, ut propulsandis hostibus promptos faceret, victum submitit lautaque stipendia, auri nimirum summam cuius pondo pol centenarios quadraginta appenderet. Iam vero, ut retro diximus, miles siculus romanas urbes vexabat concursans: Serras orasque Strymonis devastaverat: urbem Amphipolim, expugnatis moenibus, ceperat nuper cum propinquis locis; Boleron occupaverat cum Mosynopoli: ipsamque urbem se capturum regiam ceu nidum derelictum autumabat, copiis suis moenia circumdans. Iamque etiam classis sicula stationem in suburbanis insulis insederat. Verum romani ductor exercitus Branas vir magnanimus et consiliusosus italo cum hoste consertis manibus, Numinis proelia inclinantis ope, magnum de barbaris retulit trophaeum, et Siculorum plurimam stragem edidit. Vivos quin etiam legionum duces Ricardum cepit Balduinumque comitem, quos in metropolim misit ad Caesarem. captivum fecit cum praedictis ducibus exitium patriae comnenum Alexium malorum causam et procellae flabrum, atque oculorum lumine privavit. Quotquot autem Itali effugerunt caedem, Thessalonicam properantes urbem navibus abierunt in patriam suam. Qui vero in illa substiterunt urbe, malos male iustus ensis perdidit, superveniente exercitu romano. Ergo omnes Siculi peribant gladio magnanimorum domiti virorum manibus, praesertim ab Alanis tunc auxiliaribus. Talionem siquidem reddentes Latinis, saevitiaeque memores recentis Thessalonica capta quam exprompserant, recta capitibus enses impingebant, fratrum suorum gentiliumque vindices

οὐς εἰς στρατιὰν ἀποτάξας ὡς δέον, 5695.
 ῥωμαϊκοῖς τάγμασιν ἐγκαταλέγει·
 καὶ τοῖς θύραθεν οὔσι ταγμάτων πάλιν
 ὀψώνια πέπομφε καὶ πλείστας δόσεις,
 πρὸς τὴν κατ' ἐχθρῶν παραθαρήντων μάχην,
 κεντηνάρια χρυσίᾳ στύλας σφίσι 5700.
 ποσούμενα ξύμπαντα τετράκις δέκα·
 ἦν, δ' ὡς ἔφην, στρατεύματα σικελῶν ἄνω
 πόλεις ἐπιὸν ῥωμαϊκὰς καὶ τρύχον·
 Σέρρας μὲν ἱμαύρωσε Στρυμμόνος τόπος,
 Ἀμφίπολιν δὲ τερχομαχίᾳ πόλιν 5705.
 ἥδη παριστήσαντο σὺν τοῖς ἐν κύκλῳ
 εἶλον Βολερόν, Μοσυνόπολιν πόλιν
 καὶ τὴν βασιλεύσαν αἰρήσιν πόλιν
 ὡς νοσσιὰν ἔρημον ἦοντ' αὐτίκα,
 κύκλω περιστήσαντες αὐτῶν δυνάμεις· 5710.
 καὶ σφῶν στόλος δὲ νησίῃσιν ἀμφιῤῥύτοις
 ἐλλυμνίζε ταῖς περὶ πόλιν φθάσας·
 ἀλλὰ στρατηγὸς στρατιᾶς τ' αὐσόνων
 Βρανᾶς ἀνὴρ τις γεννάδας βεληφόρος 5715.
 ἐχθροῖς ἰταλοῖς συμπλακίᾳ κατὰ μάχην
 θεοῦ συνάρσει συντρέβοντος τὰς μάχας,
 τρόπαιον ἰστᾶ κατὰ βαρβάρων μέγα,
 καὶ πλείστον εἰργάτατο σικελῶν φόνον·
 ζωργεῖ τε καὶ σφῶν τοὺς λοχαγούς ταγμάτων
 τὸν Ῥικάρδον τε καὶ Βελδουῖνον κόντον, 5720.
 οὐς βασιλεῖ πέπομφε πρὸς πόλιν κράτες·
 ζωργεῖ δὲ σὺν οἷς ἐβρέθη στρατηγῆταις
 κομνηνὸν Ἀλέξιον πατρίδος φθόρον
 ῥέκτην τε κακῶν κυκλιῶνα τε ζέλης,
 καὶ φωτὸς ἐστέρησεν αὐτὸν ὀμμάτων· 5725.
 οἷοι δ' ἰταλῶν ἐξέφυγον τὸν φόνον,
 Θεσσαλονικίην καταλαβόντες πόλιν,
 ναυσὶν ἀπηλλάττοντο πρὸς τὴν πατρίδα·
 οἷοι δ' ἐναλύοντες ἦσαν τῇ πόλει
 κακοὶ κακῶς ὄλλυντο δίκαιως ξίφει, 5730.
 ἐπιφθασάσης στρατιᾶς σφᾶς αὐσόνων·
 πάντες δ' ἀπισφάττοντο σικελοὶ σπάθη,
 ἄλλοις τε πολλοῖς ἀνδράσιν εὐκαρδίῳις,
 τοῖς δ' ἄλανοῖς μέλιστα συμμαχοῖς τότε
 ἀντίρροπα δρώντες γὰρ οὔτοι λατίνες 5735.
 ὦν πρὶν καθυπέστησαν ἀσπλάγχχον τρόπον
 ἐπὶ κατασχίσει γε Θεσσαλονικίης,
 ἐπήγον εὐθύς τὸ ξίφος κατὰ κέρας
 ποῦ σύργονος φάσκοντες ἢ συμφυλίτης;

5740. οὐς πρὶν ἀνεῖλον δηλαδὴ κατὰ πόλιν·
τούτων δὲ νοοῖς προσπεφυγότες πάλιν
σφάττοντες ἀνέκραζον ἐν παρρησίᾳ
ποῦ ποῦ παπᾶς πύθουκεν ἀνηρημένος·
οὐς ἐν νῆσιν ἔκτειναν οἱ μισαίφονοι·
5745. ἐπὶ ἂν ὑπῆρχε καθορᾶν τι καὶ ξένον
τοὺς κύνας οὐ θίγοντας ἀστῶν σωματῶν
τῆδ' ἐκκριμαίων ἀμφόδοις ἱρρίμων·
τοῖς δ' ἰταλῶν πτώμασι τῆδ' ἐπιμάδα
ἐπιμανέντας ἐσθίειν κατὰ κόρον
5750. καὶ τυμβορυκεῖν εἰ δειήσει πολλάκις·
οὕτως ἀππλάθη μὲν ἐν Θεσσαλίᾳ
ἢ σικελικῆ στρατιᾷ σὺν αἰσχύνῃ·
αἱ δὲ τριήρεις αἱ κατὰ Βυζαντίδος
ἐκπελεύσασαι σφῶν, ὡς ἔφαμεν ἀνῆπν,
5755. κακῶς παθοῦσαι πρὸς στρατιᾶς αἰσύνων
πλείστες τὴ ναυτῶν ἀποβάλλουσαι μόρω
οὔσαι περὶ περὶ δις ἑκατὸν καὶ πλείον
ἔχοντ' ἀγανῶς ἀκλειῶς πρὸς πατρίδα·
ὡν φασὶ πολλὰ κατέδυσαν εἰς βᾶθος
5760. κατὰ γὰρ τὴν πλοῦν πνευμάτων καταγίγισι
περπεσοῦσαι καὶ κλύδωνι καὶ σάλῳ
ὡς ἀπολίθω κατὰ τάσδε τὰς μάχας
ἀνδρῶν ἰταλῶν μαχίμων πρὸς αἰσύνων
πλείεις σχεδὸν περὶ χιλιοστῶν δέκα·
5765. καὶ συσχεθῆναι κατὰ διπλὴν μάχην
ἀνδρας σικελοὺς τέτταρας χιλιάδας·
οἱ δημοσίαις φυλακαῖς καθυργγίμωτοι
ἔλοντο λιμῶ καὶ κρύει καὶ τῇ νόσῳ·
ἠγάγεθ' οὗτος καὶ σύνειπον δωτέρων,
5770. πρᾶττις θανάτου, παῖδα βήγος Οὐγγρίας·
ἧς οὐ θελήσας νυμφικὴν δαῖτα γάμου
ἐκ δημοσίων χρημάτων ἐστίασαι,
φειδοῖ τε τούτων, καὶ φιλοχρῆσθαι τρέφω
ἐκ τῆ ὑπ' αὐτὸν ἀστῶν ὑπνῶν
5775. χωρῶν τε λοιπῶν ἢν τὰδ' ἠρανισμένος·
ὡν χάριν μυσῶν ἐκταραχθῆναι περὶ ἔθνος
κατ' Ἄλμον οἰκοῦν οἱ κελήσκονται Βλάχοι,
ἀπιστάτων αἰσύνων κραταρχῆς,
ἀφαιρῶσιν σφῶν θριμμάτων ἐνρῆτες,
5780. τὴν Πατρόκλος (1) πρόφασιν, ἧ φασὶν λόγος·
καὶ συνεπαλάφουσαν αὐτοὺς πρὸς τῶδ'
δυσάδ' ἀδελφῶν Ἀσάνη τὴ καὶ Πέτρον·

(1) Cod. Πατρόκλος. De iis dici proverbium Diogenianus VII. 47. ait, qui cum proprias calamitates ob metum deplorare non ausint, sub alieno

quos illi nempe per urbem mactaverant. Quod siqui ad sacra asyla confugiebant, hos iugulantes clamabant ferociter, ubinam est occisus per vos sacerdos? nam et se sacris caedibus impiaverant. Tum et mirandum quiddam videre licuit, canes parcentes civium corporibus, si quae proiecta iacebant in vicis; ast Itolorum certatim cadavera avida fame ibidem devorantes, quin et sepulchris saepe protrahentes. Sic e thessalicis pulsus fuit finibus cum ignominia sículus exercitus. Triremes autem, ut superius diximus, byzantina urbe fugientes procul, male a romano milite sunt mulcatae, atque amiserunt plurimam turbam nauticam: quumque ducentae essent vel etiam plures, turpiter victae fugiebant in patriam: quarum permultas fama est in cursu ventorum vim perpessas et tempestatis, naufragas medio periisse mari. Quare in his proeliis bellatores itali contra romanum decertantes militem occubuerunt decem ferme mille: terrestrique simul et maritimo bello sunt capti quater mille Siculi, qui carceribus publicis conclusi frigore sunt enecti et morbo et fame. Alteram duxit Isaacius coniugem, mortua priore, ungarici regis filiam: quarum nuptiarum sponsalisque pompae nolens de fisco regio impensas facere, dum huic parcit victus avaritia, coepit pecuniam subditis ex urbibus et reliquis castellis coacervare: unde commoti populi Moesorum, incolae Haemi, qui dicuntur Blachi, fidem romano negarunt imperio, propterea quod suis gregibus spoliabantur, Patroclis occasio ut est in proverbio. Ad id praeterea facinus sunt compulsi a fratribus duobus Asane et Petro

praetextu eas deflent. De Patroclio sordidissimo Aristophanes in pluto I. 1. 28.

moesis et ipsis genere et ingenio.
 Hi populares suos, qui deficere
 a partibus imperii subtimebant,
 exacuerunt callido artificio,
 seu daemoniaca fraude, ut rectius dicam.
 Splendidum isti condiderunt fanum
 Demetrio martyri unguentifluo,
 ibique quosdam familiares daemonum
 lymphatos homines dolose collocarunt,
 oculos distortquentes, effusis comis:
 atque his mandarunt ut tamquam inspirati
 sic loquerentur inter multitudinem.
 Nempe quod Deus Bulgaros atque Moesos
 in libertatem vindicare vellet:
 propterea Demetrium quoque magnum
 Thessalonicam cum suo templo insigni
 atque romanas deserentem sedes,
 huc demigrasse opem adlaturum.
 Quare iam mora protinus abrupta
 armis Romanos commotis adpeterent,
 eosque in proelio sine venia occiderent,
 neminem vivum pretio dimitterent.
 Haec inclamantes bacchici divini
 persuaserunt barbaris ut arma caperent,
 qui romanam ditionem ad Haemum sitam
 concursaverunt totam diripientes.
 Petrus quin etiam aurea corona caput
 vinxit, et pedes calceis purpureis.
 Hos ergo adgressus armis imperator
 proelio victos compulit in fugam.
 Asan vero Petrusque auctores sceleris
 Istro transmisso cum suis rebellibus,
 adiungere semet barbaris loci accolis.
 Caesar cum posset universam Moesiam,
 percurrere recteque eam componere,
 quoniam nuspian quisquam resistebat,
 utile nihil ad tutelam praestitit.
 Inflammatis igitur frumenti cumulis,
 simul Blachorum fraudibus deceptus,
 ad urbem regiam retulit inde pedem,
 relictis ibi rebus in discrimine.
 Tum Asan atque Petrus adsumptis Scythis

(1) Cognomentum hoc s. Demetrio attribuitur
 etiam in argentea tabella cum his litteris in chris-
 tianis inscriptionibus. Δὴτη ἡ στάμνος ψέρει μύρον

καὶ τοὺςδε μουσοὺς καὶ γένος καὶ τὸν τρόπον
 οἱ πρὶν ὀκνοῦντας βαρβάρους συμφυλῆτας
 ἀποστασίαν καὶ τὸ βραχῆναι κράτους,
 σφᾶς παραθαρρύνουσι δραματουργίᾳ 5785.
 ἢ μᾶλλον εἰπεῖν δαιμονιώδει πλάνῃ
 περιφανῆ κτίζουσιν ἱερὸν δόμον
 μυροβλύτη (1) μάρτυρι τῷ Δημητρίῳ,
 εἰς ὃν θιασώτας γε τινὰς δαιμόνων 5790.
 ἐνθουσιῶντας ἐμβιβᾶσαντες δόλω
 διαστρόφους κόρας τε χαίτας ἀνέτους,
 τοιαῦτε θείας ἐξ ἱπποκρίτους τάχα
 λέγειν ὑπηγόρευον αὐτοῖς εἰς ὅλους,
 ὅτι θεὸς μουσῶν τε βουλγαρῶν γένους 5795.
 ἐλευθερίαν εὐδοκεῖ ζυγοῦ λύσειν.
 ταῦτ' ἄρα λιπέειν καὶ Δημήτριον μέγαν
 Θεσσαλονίκην καὶ νεῶ κάλλος ξένου
 διατριβάς τε ῥωμαϊκὰς καθάρπαξ
 ἔλθειν πρὸς αὐτοὺς συμμαχίοντα σφίσι· 5800.
 μέλλειν τολοισὼν οὐδὲ βραδύνειν ἔνι,
 χρωῶν δὲ κενεῖν καὶ ῥωμαίων ὄπλα,
 ἀνηλεῶς κτείνειν τε τούτους ἐν μάχῃ,
 ζωρηεῖν δὲ μηδὲν, μὴ δ' ἐπὶ λύτροις λύων·
 τοιαῦτ' ἀνακράζοντες οἱ θεοπρόσοι, 5805.
 ὄπλων γενέσθαι κατέπεισαν βαρβάρους,
 καὶ τὰ κατ' Αἴμον ῥωμαϊκὰ χωρία
 κατέδραμον ξύμπαντα κείροντες βίᾳ.
 Πέτρος δ' ἀναδύει καὶ χρυσῶν στέφει κέραν
 καὶ φοινικῶν πέδιλον ἐκίσσει πόδας· 5810.
 ὅθεν κατ' αὐτῶν ἐστρατεύσας ὁ κρᾶτορ
 ἐτρέψατο σφᾶς καὶ τίθεισι φυγάδας.
 Ἄσαν δὲ Πέτρος κακίας ἀρχηγίται
 Ἰστρὸν διαβαίνοντι σὺν ἀποστάταις
 καὶ συνέμιξαν βαρβάροις παριστρίοις· 5815.
 ἀναξ δ' ἐπελθεῖν Μυσίας πάσης ὄρεσ
 καὶ τὰ κατ' αὐτὴν εὖ διαθείσθαι πάνυ
 τῇ κωλυσόντων ἰσχύων ἐρημίᾳ,
 τοιοῦτον οὐδὲν ὥπτο κατειργασμένος·
 πυρὶ δὲ καρπῶν παραδούς θημωνίας, 5820.
 καὶ ταῖς ἀπάταις ὑπαχθεῖς ταῖς τῷ Βλάχων,
 παλινδρομεῖ δὴ πρὸς πόλιν βασιλίδαι,
 τὰ κεῖ ληλοπᾶς ἠδίνοντα πραγμάτων·
 Ἄσαν δὲ Πέτρος σὺν σκύβαις εἰς πατρίδα

ἄγιον ἐκ τοῦ φρεῖατος ἀντλήσασα, ἐν ᾧ τὸ σῶμα
 τοῦ μυροβλύτου θεοῦ Δημητρίου τοῦτο ἀναβλύζαν
 κεῖται.

5825. αὐθις ἐπανέδραμον ἀνυποστόλως·
ἐπῆσαν οὖν ῥωμαϊκοῖς χωρίοις
λίαν μυσῶν ἄσπαντα δρῶντες ὡς λόγος·
καθ' ὧν ἀφίκτο σὺν στρατιῇ· μυρία
στρατηγὸς Ἀλέξιος Βρανᾶς τοῦπικλιν·
5830. ὃς δὴ τρέφων ἔρωτα πάλας ἔ· στέφας
ἔ· τπικαῦτα συνδρομὴν σχῶν ταγμάτων,
ἀποστατήσας, σύμβολα τὰ ἔ· κράτες
αὐτῶ περιθῆς, πρὸς Βυζαντίδα τρέχει·
ἔ· δὴ πρὸ τειχῶν ἠλίσσατό πε φθάσας.
5835. περιβῆμονος λόγους τε τοῖς ὄπλοις πλέον
ἀστυπολιτῶν ὡς ἕδον καθ' ἡμέραν·
ἔ· βασιλεὺς δὲ στρατιῶν συναλίσσας
ἀνδρῶν ὀπλιτῶν ἐκ φύλων ἄλλοθρόων
σκυθῶν, ἰταλῶν, ἄΓαρῶν, ἰβήρων,
5840. ἰταλιώτης Κορράδος συμβεβίβη,
ἀντεκατόστη τῇ τυράνῳ πρὸς μάχην
ὑπῆρχε δ' ἐκφύς εὐπατριδῶν πατέρων
ἧδ' παρ' ἰταλοῖς ἀρχικῶν ὁ Κορράδος,
ἀνὴρ περιώνυμος ἐν καλοῖς ὄλοις
5845. λαχῶν φυσικῆν εἰ γὰρ τις εὐκλείαν,
φρῶν τε βαθύτητα, σώματος σθένος,
δραστήριος μάχας τε ἔ· ῥωμαίλος·
γαμβρὸς κρατοῦντος εἰς σύναμιον τυρχάνου
θρόσδοτον δῶρημα φανῆς τωτότε
5850. ἀνακτι τῆδε κατὰ τήνδε τὴν μάχην·
ὃς ἐκ λατίνων συναγείρας ἰσπότας
ἀρμιμανίς δις ἑκατὸν ἔ· πλέον,
πιζῶς καταφράκτες δὲ πωτακοσίτες,
ἠγῆτο τῶνδε ἔ· κατορθοῖ τὴν νίκην·
5855. παρῆν δὲ καταφρακτος ὄπλοις ἔ· κράτωρ
μὲν στρατηγῶν εὐθῶν τε ταγμάτων·
ἔπει δ' ὑπῆρχε συμπλοκῆς καιρὸς μάχης,
εὐώνυμον μὲν εἶχε Καμμύτζης κείρας
πρωτοστράτωρ ὧν εὐγῆς βεληφόρος·
5860. τὸ δεξιὸν δὲ βασιλεὺς ἦν δεικῶν·
σὺν ἰταλοῖς δ' ἴθουε Κορράδος μέσον·
ἔ· Βρανᾶς δ' ἐξήταζεν αὐτοῦ δυνάμεις
μέσον μὲν αὐτὸς κατέχων ἧδ' ταγμάτων,
τὰ δ' αὖ ἑκατέρωθεν, ἰλάρχει πάλιν·
5865. ἔ· συρράγισις παρ' ἑκατέρων μάχης,
ἔ· ἵν' ὡς ἔπος, φράσαιμι συνελὼν λόγῳ,
πίπτει Βρανᾶς αἰσχιστα Κορράδος ξίφει,
ἔ· τὴν κεφαλὴν τέμνεται παραυτικά,
ἔ· τέριμα μάχῃ ἔ· τυραννίς λαμβάνει·
- in patriam redeunt, prohibente nemine,
rursusque ingressi romanas regiones
Moesis exercent dignum latrocinium.
Contra hos venit cum innumero exercitu
Alexius dux cognomento Branas,
qui regiae iamdiu inhians coronae,
nunc conspirantes legiones nactus,
a Caesare deficiens sumpsit purpuram,
atque Byzantium concito cursu veniens
constitit improvisus ante moenia;
ibique civium, verbis et armis magis,
sollicitabat valde quotidie animos.
Sed imperator congregato exercitu
ex viris militaribus externi generis,
Italīs nempe, Scythīs, Iberis, Turcis,
italici Corradi consilio impulsus
ausus est pugna tyranno resistere.
Nobili genitus fuerat de genere
italicorum principum Corradus,
vir clarus, omni laude florentissimus,
naturae dotibus praeditus eximiis,
mentis sapientia viribus corporeis,
strenuus patrandis proeliis et praevalidus,
Caesaris sororem in coniugio habens,
vere caeleste per id tempus donum
regi concessum ob imminens discrimen.
Nempe hic latinis collectis equitibus
Martem spirantibus paulo plus ducentis,
cataphractisque peditibus quingentis,
ducem se praebuit victoriamque retulit.
Caesar quin etiam loricatus adfuit
cum ducibus ac fortibus ordinibus.
Cumque iam acies essent in procinctu,
sinistro cornu praefuit Cammytzes
protostrator et nobilis consiliarius;
dexterum ipse Caesar cornu rexit,
medium tenuit Corradus exercitum.
Aciem et Branas ordinavit suam,
mediam ipse occupans phalangem,
alas tribunis regendas attribuens.
Mox concurrentibus utrimque aciebus,
ut paucis verbis tantam rem complectar,
Corradi Branas cadit ense turpiter
eique caput statim amputatur,
fitque simul pugnae finis et tyrannidi.

Deinde nobiles, qui rebelles fuerant, legationem ad Caesarem submiserunt criminis veniam sibi deposcentes. Caesar se praebuit cunctis indulgentem, atque accedentes benivole excipiens, cunctis prudenter veram paenitentiam violatorum foederum suadebat: atque ut sacri vinculis anathematis a patriarcha byzantinae urbis peterent solvi, quibus ante triduum a civibus obstricti rite fuerant, dum summis moeniis stantes atque turribus mala rebellium spectarent facinora. Atque in his multi tacti paenitentia ad magnum praesulem fervide accedebant: ast alii vanam speciem consensus capitis nutu tenus simulantes, exhortationem Caesaris ridebant. Ipse profectus iterum in Moesiam hostium effusas passim excursiones sane parumper armis compescuit progressus usque ad urbem Hadriani. Interim Moesi devastabant rursus circa Philippi civitatem pagos. Dum laboranti rex parti succurreret, locum quem vacuum abiens reliquerat, contumax statim moesa gens tenebat. Barbaros ergo debellare studens ad Triaditzae contulit se fines: sed quum rigente hieme nil proficeret, expeditus ipse Byzantium venit: dumque illic miles manet sub Iove frigido, circi spectabat ludicra certamina. Attamen verno tempore Byzantio rursus discedens Moesos armis petiit: cumque ob capiendum laborasset diu Lobitzum quoddam Moesiae castellum, inconsummatam operam omittens, iterum regiam rediit in urbem. Scilicet pulchrae gratia Propontidos, aedificiorum commoda et ornatus, venatio dulcis et simul equitatio, piscium praeda, cum hilaritatibus, diu longinquum non sinebant Caesarem,

ἐπι δ' ἐπεσβέσσαντο πρὸς βασιλῆα
οἷς περ μετ' ἡν σθένες τε λαμπροῦ καὶ γένους
ἐκλιπαροῦντες λύσιν εἰρεῖν πταισμάτων,
ἄναξ βραβείω πᾶσι τὴν ἀμνηστίαν.
καὶ προσδραμόντας εὐμνῶς διδωμένους
πᾶσι κεχρησθῆναι γνησίῳ μεταμύθῳ
ἐπὶ παραβάσει γὰρ φρικτῶν ὑμῶν
ἤδ' ἄρ' ἔτι πρὸς αὐτὸν ὑπετίθει σὺν λόγῳ
λύσιν δ' ἀναθέματος αἰτιῶν αὐτῶν πάλιν
παρ' ἀρχιθύτης τῆσδε τῆς Κωνσταντίνης,
ᾧ σφᾶς καθυπέβαλον ἄστοι πρὸ τρίτης
ἰσθμῶς ἄνω τειχέων πυργωμάτων,
καὶ δρώμενα βλέποντες αὐτοῖς ἀνόμως
καὶ τῶνδε πολλοὶ τῶ κακῶν ἡσθημένοι,
θιρμῶς προσῆλθον τῷ μεγάλῳ ποιμένι·
ἄλλοι δὲ δόξαν εἰσοδοχῆς δωδεκάτης
τῆς τῆς κεφαλῆς κατανόσου καὶ μόνῃ,
ὡς λῆρον ἠγάσαντο τὴν συμβολίαν
κατὰ μυσῶν ἕξωσιν καὶ πάλιν ἄναξ,
καὶ τὰς κατ' αὐτοῦς ἐκδρομὰς τὰς ἀσχήτους
πάνυ τι μικρὸν ἀναχαιτίσας ὄπλοις,
τὴν Ἀδριανοῦ καταλαμβάνει πόλιν·
μυσοὶ δὲ κάμας κατέκειρον καὶ πάλιν
τὰς πρὸς Φιλιπποπόλιν κατοικημένους
ἀφρημένους δ' ἄνακτος εἰς πάσῃον μέρος·
ἀφ' ὧν ἀπανίστατο χωρῶν ἄναξ,
ἐκείσ' ἐπήει δύστροπον μυσῶν ἔθνος·
οὗτος θείων οὖν ἐμύνασθαι βραβείους
ἐπίσταται δὴ τοῖς ὅροις Τριαδίτης
καὶ μηδοτιοῦν ἐκ κρύσεως διανύσεως
εὐζώνος αὐτὸς τὴν Κωνσταντίνης φθάσει,
στρατὸν παρεκὼς αὐτόθι παραμένειν,
ἵππων ἀμίλλαις ἐντροφῶν καὶ πατριόσις
ἤρος δ' ἀπαίρει τῶ Κωνσταντίνης πάλιν,
καὶ τοὺς μυσσοὺς μέτρησιν αὐθις τοῖς ὄπλοις
πρὸς δὲ παράστασιν ἰδρώσεως πάνυ
τινὸς Λοβιτζοῦ φρερίε ἤδ' αὐτόθι,
καὶ τοῦργον ἀνήνυτον ἀφαιμῶς πάλιν
πρὸς τὴν βασιλεύουσαν εἴσοισι πόλιν·
αἱ χάριτες γὰρ τῆς καλῆς προποντιδος
αἱ καλλοναὶ τε τῆσδε καὶ κάλλη δόμων
τερπνὰ κυνηγία σὺν ἵππασίᾳ
ἤδ' ἰχθύων ἄγρα τε σὺν εὐθυμίᾳ
μακρὸν θυραῖον τυχεράντην οὐκ ἠφίει.

5870.

5875.

5880.

5885.

5890.

5895.

5900.

5905.

5910.

5915. ἀλλὰ τρέχειν ἤπειγον αὐτὸν πρὸς τὰδε·
κατίσχω ἄναξ γαμητὴν Ἰασάν τότε
καὶ θάτερον δὲ συγγόνων Ἰωάννην
εἰληφί, δόντων εἰς ἄμπριαις λόγον·
ὃς ὑπερον δίδρακε Ῥωμαίων πόλις
κάκιστα πάντων, φεῦ μισανθρώπων τρόπος·
5920. τούτῃ κρατοῦντος Ἰ βασιλείς κράτες,
ἀποστατήσας καὶ Μαγκαφᾶς τοῦπίκλιν
Θεόδωρος τις φιλαδελφεὺς τῷ Γένει,
κατατυραννῆ πατρίδος καὶ Λυδίας,
καὶ πλείστα δεινῶν ἐργάσατο τὰς πόλεις,
5925. κάμας τε λοιπὰς αἰς ἐπήει σὺν ὄπλοις·
ἄναξ δ' ἐπιστάς Φιλαδελφείας ὄροις
ἔμφρερον αὐτὸν ἐγκαθιστᾶ πατρίδι,
ἠνίκ' ἐπανόμαστο καὶ μᾶλ' ἰνδικῶς
ὁ μαροθεόδωρος ἐκ τῆς φραγμάτων·
5930. πλὴν μὴ δυνηθεὶς τὴν Φιλαδέλφει πόλιν
ἄναξ ἐλευν ὄπλοις τε καὶ στρατηγίαις,
πρὸς συμβιβάσεις δεύτερον πολοῦν ἐτρέπη·
ὡς ἂν Μαγκαφᾶς παράσημα Ἰ κράτες
ρίψας, καθ' αὐτὸν βίον διανύτη,
5935. ἦθη δὲ τὰ πρὶν ἢ πόλις ἀναλάβη,
καὶ πάλιν ἰθύνοιτο παρ' οὗ καὶ πάλαι·
Μαγκαφᾶς οὗτος προσρουὶς τῷ σελτάνῃ
τούρκης τε λαβὼν συμμαχίας κατ' αὐσόνων,
χώρας ἐπήει Ῥωμαϊκᾶς ἐκτρέβων·
5940. σταλῆς δὲ σὺν χρήμασι πρέσβεις σελτάνῃ
καὶ τόνδε λαβὼν κατανώσει σελτάνε,
πρὸς βασιλίδα τὴν πόλιν ἀναφέρει,
καὶ δεσμὰ καὶ κάθειρξιν ἄλλατα φέρει·
καὶ τοῦτο παρώξυνε σελτάν συγγόνες
5945. πρὸς τὴν κατ' αὐτοῦ καὶ μάχην καὶ μανίαν,
ἔγκλημα οἱ φέροντας ἀδίκης δίκης
καταπροδόντι πρόσφυγα δώρων χάριν·
καὶ τάχ' ἂν ἠμύναντο τοῦτον τῆς ὄπλοις,
εἰ μὴ τιθεὶς πρόφασιν εὐλογον τάχα·
5950. ἔφασκεν αὐτὸν ἀποδοῦναι πατρίδι
ἐπ' ἀσφαλείῃ μῆτι θανεῖν μηδ' ὄλωσ,
μήτ' εἰς δέμας τι τῆδ' κακῶν πεπονθένει·
τῷ πνικαῦτα καὶ ῥήξ Ἀλαμανίας
ἔστειλε πρέσβεις ἀξιῶν βασιλίδα
5955. αὐτῷ παρασχεῖν σὺν στρατιᾷ φιλίας
γῆς παραδραμεῖν Ῥωμαϊδὸς τοὺς ὄρους
πρὸς Παλαιστίνης τοὺς τόπους ἑρμημένω·
πρὸς ῥῆγα τοίνυν, Ἰ δρόμος λογοθέτην

sed ad fruendum sese compellebant.
Asanis quoque uxorem Caesar cepit
tertiumque ex eius fratribus Iohannem
obsidis loco traditum accepit.
Nihilo hic tamen minus postea nocuit
pro sua malitia pessima romanis urbibus.
Adhuc tenente imperium Isaacio
defecit quidam Mancaphas cognomine
philadelphensis civis Theodorus
Lydiaeque et patriae invasit tyrannidem
atque urbes plurimis mulcavit damnis
cum harum pagis, circum arma ferens.
Philadelphiae Caesar ad fines veniens
in sua patria conclusit rebellem,
qui tunc idoneum nactus est agnomen
dictus ab actis fatuus Theodorus.
Cum Philadelphi tamen haud posset urbem
capere Caesar vi peritiaeque bellica,
quod fuit reliquum, conditiones obtulit;
nempe ut depositis imperii insignibus
privatam vitam Mancaphas exigeret;
urbs autem veterem ordinem reciperet,
seque priori domino submitteret.
Mancaphas tamen profugiens ad Sultanum,
Turcis adsumptis secum auxiliaribus,
romani imperii fines incursabat.
Missus cum donis legatus ad Sultanum,
Mancapham annuente reduxit Sultano
regiam ad urbem, ibique Caesar vinculis
perpetuoque illum addixit carceri.
Cognita res Sultani exacuit fratres
ad iracundiam plurimam atque ad arma,
perfidiam criminantes quod prodiderat
munerum gratia transfugam sibi supplicem.
Iamque armis Sultanum adgressuri erant,
nisi hic speciosis rem purgasset verbis:
ait enim hominem a se patriae redditum
fide interposita, ne vel moreretur,
neve quid mali pateretur corpore.
Per illud tempus rex quoque Alamanniae
misit legatos qui rogarent Caesarem
ut sibi atque exercitui pacificum
romanam per ditionem annueret transitum
proficiscenti ad Palaestinae locos.
Ad regem autem cursus logotheta

Caesar praemisso, foedera composuit.
 Accepta vicissimque oblata fide
 stabilem fore cum rege amicitiam,
 logotheta ad Caesarem est reversus.
 Rex autem fines imperii ingressus
 usque ad Philippi urbem promovit castra.
 Exin alternabant vario affectu,
 insuper contendebant dimicabantque
 regis praedicti Caesarisque milites,
 donec alamannum agmen fretum transiit,
 et Philadelphi usque ad urbem venit:
 praeteriensque Phrygiam et Laodiceam,
 celeri cursu pervenit Philomelium,
 ubi rex pugnam cum Sultano ciet,
 eoque victo, potitur oppidulo,
 idque direptum consumit incendio.
 Pergit deinde ad Iconium urbem,
 quam postquam expugnavit virtute bellica,
 propositum sibi prosequatur iter:
 iamque ad Antiochi urbem properabat,
 cum suffocatus est, o Dei iudicia!
 rapidis undis fluminis abreptus.
 Ipsius autem filius suscepto imperio
 usque ad Antiochi progreditur urbem:
 unde ad syriacas pergens civitates,
 Agarenorum iugum ab illis depulit:
 Christique causa plurimum laborans,
 is quoque vitae terminum illic habuit.
 Tum Alamanni navibus inscensis
 reversi sunt in patriam incolumes.
 Rex quoque Galliae et Britanniae dominus
 cum classibus armatis supervenerunt;
 quumque Agarenos pellere ex urbe sancta
 frustra tentassent, ut christianis traderent,
 marino rursum cursu in patriam redeunt.
 Antea tamen in Cyprum exscenderat
 Anglorum rex, et insula potitus fuerat,
 eiusque vinculis tyrannum tradiderat
 comnenum Isaacium, novellum Echetur.
 Tum palaestinas navigans ad terras,
 praesidium suum in Cypro reliquerat

(1) Ita codex. Et quidem infra Ephraemius declarat Germanos hoc loco se intelligere Anglos, qui olim scilicet in Britanniam e Germania commigraverant.

ἄναξ πιπομφῶς, συμβιβάσεις ἰρτύει·
 λαβῶν τε πίστεις ἐξ ἑδακῶς αὖ πάλιν 5960.
 ὡς ἔμπεδα κίοιτο τὰ δ' φιλίας,
 αὖθις ἑπανέδραμε πρὸς βασιλεία·
 ἐξ ῥῆξ' ἐπιστάς τοῖς ὄροις ῥωμαίδος,
 ἐξ πρὸς Φιλίππε τὴν πόλιν ἑπεφθάκει,
 ἐξ δὴ μετὰ γε τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις 5965.
 ἐξ φιλονεικίας διενέξεις ἐξ μάχας,
 βασιλικῶν τε ῥηρικῶν τε ταγματῶν
 ἀλαμανῶν στράτευμα πορθμὸν διέβη,
 ἐξ πρὸς Φιλαδέλφειαν ἦκε τὴν πόλιν·
 δὲ δὲ Φρυγίας τε Λαοδικείας 5970.
 ἐφίσταται τάχιστα Φιλομηλίῳ
 ἐν τῷ μάχην ἴστωσι ῥῆξ' πρὸς σουλτανον·
 ἐξ τόνδε νικᾷ ἐξ κρατεῖ πολυχίνης,
 ὅπερ σκυλεύσας ἐμπιμωρᾷ μετὰ τόδε·
 εἶτα πεφθακῶς Ἰκονιῶν πόλιν,
 ἐξ τὴνδ' ἐλὼν ὄπλοις τὲ ἐξ μάχης νόμῳ 5975.
 ὤδευσε λοιπὸν τὴν προκειμένην τρίβον·
 εἰς δ' Ἀντιόχει τὴν πόλιν ἠπειγμένος
 ἐνασπινίγη, φεῦ Θεοῦ ἤξ' κριμάτων
 ἐναποληθῆς ταῖς δίναις ἤξ' ὑδάτων· 5980.
 υἱὸς δ' ἐκείνος τὸ κράτος διεδεγμένος
 ἐξ μέχρις αὐτῆς Ἀντιοχείας φθάνει,
 κἀκεῖθεν ἦκων συριακᾶς πρὸς πόλις
 ἐλευθεροῖ ταύτας γε ἤξ' ἐκ τ' Ἀγαρ·
 πολλὰ δὲ καμῶν κλήσεως Χριστοῦ χάριν,
 ἐκεῖ καταλέλυκε καὐτὸς τὸν βίον· 5985.
 οἱ δ' Ἀλαμανοὶ ναυσὶ πρὸς τὴν πατρίδα
 αὖθις ἑπανήχθησαν εὖ σεσωσμένοι·
 ἐξ Φραγγίας ῥῆξ' γερμανῶν (1) τ' ἄρχων πάλιν
 ναυσὶν ἐπῆλθον ὀπλίται τοῖς ἐξ ἈΓαρ· 5990.
 οὐκ ἴσχυσαν ὅμως δὲ Σιών ἀγίας
 σφᾶς ἐξελάσαι ἐξ νημεῖν χριστωνύμοις·
 ἔχοντο δὲ πᾶσι ἐξ πάλιν ἐς πατρίδα·
 ὁ δ' Ἰγκλίων ῥῆξ' κατάρας ἐς τὴν Κύπρον
 ταύτης τὲ κρατεῖ τοῖς ὄπλοις ἐξ' κράτος· 5995.
 δεσμῆ δὲ συσχῶν ἐξ τύραννον τ' Κύπρου
 κομνηνὸν Ἰσαάκιον (2) ἔχειτον τρόπας·
 ἐξ καταπλεύσας πρὸς Παλαιστίνης τόπας
 στράτευμα κατέλιπεν οἰκῆιον Κύπρου

(2) Cod. Ἀλέξιον, manifesto errore, quem coarguit Nicetas, immo ipsemet Ephremius, qui de Isaacio Cypri tyranno in superioribus verba fecit.

6000. ὁ γερμανῶν ῥῆξ δηλαδὴ ἡβὶ ἰγκλίνων,
 καὶ τῆς δ' ἐκυρίευσιν ὡς ὑπεκός,
 ζωῆς δ' ἀφορμὰς αὐτόθεν κεκτημένος·
 ἐν τῇ μέλλεν δ' ἐπὶ πατρίδα ἀπιέναι
 ῥῆγι Κύπρον δέδοκεν ἢ Παλαιστίνης
6005. οἰκεῖν τὲ ταύτην εἰ σχολὴν ἄγει μάχης,
 καὶ κυριεύει καὶ κρατεῖν ἢ κυριῶν,
 ὡς ὑπ' ἐκείνους προσνεμηθείσης πόθῳ
 ζωφόρῳ μνήματι τῇ ἢ κυρία,
 καὶ συναφθείσης τοῖς ὄροις Παλαιστίνης.
6010. Ἄγων μετὰ γὰρ συγγένων μετατρέπων
 ἀνθρώπινα θεῖα τε πράγματα κράτῳ
 καὶ δραματουργῶν ὡς δέδοκτό οἱ μόνῳ,
 εὐθύς ἐρίσας τὸν πόδα κραταρχίῃ,
 τὸν πατριάρχην ἢ θρόνον παραλύει
6015. τὸν καματηρὸν Βασίλειον ἀδίκως·
 τὸν Μισυτάνην δὲ Νικίταν ἀντιεσάγει,
 τριπέμπλον τε καὶ χρόνον παρεμείνον·
 οὐπερ καταγνοῦς ἀφέλειαν αὐτίκα
 ἄκουτα κατήγαγεν ἱεροῦ θρόνου·
6020. καὶ τινα Λιόντιον ἐγκαθιδρύσει
 ἄνδρα μοναστήν, ἀρετῆς ὄντ' ἐργάτην
 ὃν τῷδε δειξάτω τὴν ἀπειρανδρον κόρην
 ἔφασκε νυκτὸς συλλόγων ἠθροισμένων,
 εἶδος τε κλῆσιν ἀρετῆν τοῦδ' εὐστόχως
6025. μάλα διαχρέασαν ὡς ἐν εἰκόνη·
 ἀλλὰ γὰρ καὶ τόνδ' ἀπειράνῃ ἢ θρόνον,
 πάντα παριδὼν τὰ προηγορευμένα·
 μετὰ θεῶν δὲ δραματουργῆ ποιμνός·
 ἀρχιεπίτῃ γὰρ ἢ Σιών ἢ ἁγίας
6030. κλῆσιν Θεοδοσίον φύντα λατίνων
 ἐθάδα τῷδε καὶ προήγορον κράτης
 εἰς πατριαρχίαν ἀνάγει προεδρίαν·
 ἀλλ' οὐδ' ἐν ἀπώνατο ἢ καινεργίας,
 ἀμφοῖν γὰρ ἐκπέπτωκεν ἱεραρχίαν,
6035. Σιών τε ἢ πρὶν καὶ βασιλίδος πάλιν,
 καὶ τῶνδ' ἀτίμως ὁ προβληθεὶς ἀκρίτως·
 ἔπειτα Γεώργιος ὁ Ξιφιλίνος
 ποιμὴν ἀναδέδεικτο ἢ Κωνσταντίνος.
 Ἐκ ἡβὶ πρὶν εἶχεν αὐτοκράτῳ σφαιρμάτων
6040. παῖδας φυτεύσας καλλιπαρθένους δύο·
 ὧν ἀποκείρει κατ' ἔθος πρεσβυτέραν
 καθιερώσας ὡς ἀμνάδα κυρία·
 μεταβληθῆς δ' εἰς μονὴν ἀσκεμένων
 καὶ παρθενῶνα δαπάναις ὡς ἀφθόνοις

germanicorum, inquam, rex Anglorum,
 eiusque dominum se gerebat insulae,
 et commeatum militi hinc subvehebat.
 Verum in patriam reversurus postea
 Cyprum donavit palaestino regi,
 ut illic pacis tempore vitam degeret,
 et Cypriorum regem semet gereret,
 quod ipsi regnum tribuit affectu pio
 propter vivificum Domini sepulchrum,
 quia prope Palaestinae fines erat.
 Interim imperator sus deque agebat
 cuncta humana et divina ferens, rapiens,
 commutans ut fit in scenis pro suo arbitrio,
 summa videlicet fretus potestate.
 Sede deiecit iniusta sententia
 Camaterum Basilium patriarcham:
 substituitque Nicetam Montanum
 vel potius depontanum, confectum senio;
 quem mox despiciens ob ineptitudinem
 pontificali invitum honore exuit.
 Porro Leontium quendam in sede posuit
 monachum et virtuti navantem operam,
 quem sibi demonstratum a sancta Virgine
 noctu, adfirmavit in publica concione:
 sibi que nomen eius virtutem formam
 descriptam esse caelitus ceu in tabula.
 Verumtamen hunc etiam solio pepulit,
 pensi non habens quidquid ante dixerat.
 Deinceps vero pastorem transferre maluit:
 quippe sanctae Sionis archipraesulem
 nomine Theodosium, latinum genere,
 sibi familiarem atque imperii vatem,
 ad patriarchae summum honorem transtulit.
 Sed nihil huic profuit facti novitas;
 utroque enim excidit sacerdotio,
 Sionis nempe ac regiae metropoleos,
 admissus inconsulte, eiectus turpiter.
 Ad extremum Georgius Xiphilinus
 Constantini pastor est datus urbi.
 Caesari natae fuerant ex primis nuptiis
 virgines pulchri aspectus filiae duae;
 quarum priorem rite comas tonsam
 instar agnae Domino sacratam obtulit:
 propterea que vertit in monasterium
 parthenonemque maximis impensis

palatium dictum antea Iohannitzae :
 hoc , inquam , attribuit natae diversorium.
 Alteram autem tradidit nuptam filio
 regis Siciliae nomine Tancredi.
 Apud se vero imperii paterni heredem
 alebat Alexium filium natu minimum ,
 qui patriam suam oppressit malorum cumulo.
 Nec soli Branas Theodorusque lydus
 calcaneum extulerunt contra Caesarem ,
 verum post illos etiam Alexii duo ,
 qui se iactabant titulo fictitio
 de Manuele imperatore genitos.
 Alter ex his instructus a Sultano
 militum persicorum ingenti numero
 praedam agebat ex romanis oppidis :
 cui noctu consopito prope Harmala
 sacerdos quidam caput amputavit ,
 caesareique exercitus duci obtulit.
 Alter autem in proelio occisus fuit
 a Basilio chartulario Chumno.
 Basilius etiam quidam , vulgo Chotzas ,
 a Caesare deficiens in urbe Tarsia
 romanae ditioni molestus erat :
 sed demum captus excaecatur miser.
 Rursusque alius , et posthinc alius denuo ,
 tellure cœu gigantas educit fabula ,
 immo permulti obstiterunt Isaacio :
 sed omnes , Deo volente , perierunt.
 Hic princeps quia sui nimium amans erat ,
 iracundus , levi de causa suspicax ,
 invidia quoque flagrans adversus subditos ,
 multos mulcavit membris optimates :
 oculorum quidem eripuit lumen
 Andronico comneno immerenti ,
 et Constantino cognomento Aspietae.
 Alios addixit tonsos monasteriis.
 Quum praedarentur Blachi cum Comānis
 romanas terras ad occidentem positas ,
 rursus hos contra capit arma Caesar.
 Quamobrem urbe Anchialo praeterita ,
 Haemum ingreditur Blachorum sedem :
 sed cum castella ibidem cunctasque uberculas
 praesidiis invenisset munitas validis ,
 moenibus atque turribus convestitas ;
 Moesos item cerneret , tamquam capreas ,

Ἰωαννίτζη τὸν κεκλημένων δόμον ,
 ἐνταῦθα ἑνασκεῖν καὶ κατοικεῖν προσέμει·
 ῥηγὸς δὲ συνέζευξεν υἱῷ δευτέρῳ
 τῆ Σικελίας τῆ Ταγγρὴ κεκλημένῳ·
 κληροῦχον ἀρχῆς πατρικῆς ἀνατρέφων
 τὸν υἱὸν Ἀλέξιον ὑστατὶν χρόνῳ ,
 ὃς συμφορᾶς ἤνεγκε πατρίδι Γάρος·
 οὐ λυδὸς Θεόδωρος οὐ Βρανᾶς μόνον
 πτερισμὸν ἤραν καὶ τῆ στεφφῆρα ,
 ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς καὶ δυὰς Ἀλεξίων ,
 οἱ σφᾶς ἐπωνόμασαν αὐτοὺς υἱίας
 τῆ πορφυρανθοῦς Μαυρῆλ βασιλείας·
 ἀφ' ὧν ὁ μὲν γὰ προσλαβὼν ἐκ σαλτάνε
 συμμαχικὸν τι περσικὸν πλεῖστον στίφος
 πόλεις ἐπίθον κατέκειρεν αὐσόνων·
 ὃν νυκτὸς ὑπνώττοντα καθ' Ἀρμαλά πε
 κτείνας θύτης τις καὶ τεμὼν αὐτοῦ κάραν
 ἤνεγκεν αὐτὴν ταγματῶν στρατηγίτη·
 καὶ ἄτερος δὲ κτείνεται καὶ μάχην
 πρὸς Βασιλεῖς χαρτελαρίε Χούμνε·
 καὶ τις δὲ Βασίλειος Χοτζᾶς τοῦπίκλιν
 ἀποστατήσας καὶ Ταρσίαν πόλιν
 χώρας ἐκάκε ῥωμαϊκᾶς καὶ πόλεις ,
 ὃς συσχεθεῖς ὄμματα πηροῦται τάλας·
 καὶ πάλιν ἄλλος , καπὶ τῶδ' ἄλλος πάλιν ,
 ὡς ἐκ χθονὸς γίγαντας αἰρεῖ τις μῦθος ,
 καὶ πλεῖθος ἀντίστησαν Ἰσαακίῳ ,
 καὶ πάντες ἀπώλοντο τῇ Θεοῦ κρίσει·
 ὀργίλως ἂν φίλαυτος οὗτος ὁ κράτωρ
 καὶ ὑπονοίας καὶ λαβῆς μικρᾶς μόνης
 καὶ ζηλοτυπῶν καὶ φθονῶν ὑπηκόοις ,
 πολλοὺς ἀρίστων παρέβλαψεν εἰς δέμας·
 φάεας μὲν ἐστέρησε τῆ ὀμμάτων
 κομνηνὸν Ἀνδρόνικον ἄνευ αἰτίας ,
 καὶ Κωνσταντῖνον Ἀσπίετην τοῦπίκλιν.
 ἄλλως δ' ἐναπέκειρε φροντιστηρίοις.
 Ληλατούντων σὺν κομάνοις τῆ βλάχων
 τα κατὰ δύσιν ῥωμαϊκᾶ χωρία ,
 ὅπλα κατ' αὐτῶν βασιλεὺς αἰρεῖ πάλιν.
 Ἀρχιἄλλον οὖν παραμείψας τὴν πόλιν
 εἴσεισιν Αἴμον τὴν βλάχων παροικίαν ,
 πάντα δὲ τάκεῖ φρουρίων πολιχνίων
 εὐρῶν ἐρυμνὴν ἰσχὺν ἐνδεδυμένα ,
 καὶ τείχεσι πύργοις τε διελημμένα·
 μουσοὺς δὲ βλέψας ἀγρίων αἰγῶν δίκλιν

6045.

6050.

6055.

6060.

6065.

6070.

6075.

6080.

6085.

6090. τοὺς ἀποκρήμνους καταλαβόντας τόπας
ὡς ρωμαϊκὴν συμπολοκὴν διεδίότας·
πρὸς δ' αὖ σκυθικὸν ὑφορώμενος στίφος
ὑποστροφῆς ἤλατο τ' πρὸς τὴν πόλιν·
διὰ δὲ τιμπῶν δυσβάτων τε χωρίων
6095. καὶ τρυμαλιᾶς οἶον εἰπεῖν δυσπόρος
αὐλῶνι σαφῶς πάντα παρικασμένης
τὴν εἰς Βερόρον ἐκδρομὴν τεθειμένος,
ἀπάλεισε πλείστον τε τῆς στρατευμάτων·
κακῆνιος ἂν ἔφθαρτο παρὰ βραχὺ τι·
6100. εἰ μὴ βοκθοῦ τ' Θεοῦ τίτευχε πάς·
ὡς γὰρ ἑαυτοὺς παρέβυσαν εἰς μέσον
ἀναξ τὲ καὶ στρατεύματα δυσπόρος πόρος,
ἠγούμενα μὲν δέβη στρατευμάτων
κακῶν ἀπαθῆ κινδύνε τε καὶ μάχης·
6105. μέσον δὲ τ' φάλαγγος ὁ κρατῶν ἔχων,
ἐπίθετον εὐρατο πρὸς τῆς βαρβάρων
ιστοῖς βαλόντων καὶ δόρασι καὶ λίθοις
ἐκατέρωθεν αὐτὸν ὀπλίταις ἅμα,
ὡς παραμικρὸν τόνδε φυγεῖν τὸν μόρον,
6110. πεσῖν δὲ πολλοὺς στρατιώτας γεννάδας·
ἕμως διεκδύς δυστίβητον χωρίον
καὶ πρὸς Βερόρον ἀποσωθεῖς σὺν βίᾳ
ἔμφροντιν εὐρεν στρατιάν τούτῃ χάριν
φῆμη δυσήχω μάλα τεθρομένην·
6115. τῷ τοι βασιλεὺς τὴν Κωνσταντῖνος φθάνει,
ἐκ τοῦδε φήμην οὐ καλὴν ἀνατρέπων
μικρὸν δ' ὀφρύς καθυφῆκε καὶ τύφου
ἰπαναδραμῶν εἰς πόλιν τὴν τ' κράτες,
ἀθυμίας δόρασι ἐμπεπαρμένῃ
6120. ἐφ' οἷς κακῶς πέπονθε τὴν ψυχὴν ἔχων·
πρὸ τοῦδ' ἀνασπῶν τὰς ὀφρῦς ἐπηρμένως
μντὰ σοβαρᾶς καὶ φρενὸς καὶ καρδίας,
ἐπιστράτιοις κατὰ μυσῶν βαρβάρων
ὀμφὰς προφητῶν κατὰ νόον περιστρέφων,
6125. ὡς ἔξοδον μὲν θεῖτο σὺν θυμηδία
ἐπάνοδον δὲ μάλλον ἀγαλλιάσει·
βεννοὶ τε προσδέξαντο χαίροντες μάλα
καὶ πάντα χαρήσαιντο τὰ δρυμοῦ ξύλα,
τ' δ' ἐξίοντος εἰσιόντος αὖ πόλιν·
6130. οὗτος γὰρ δόξαις ἀπαδούσαις ἐμμένων,
χάριν ἑαυτοῦ γνωματεύων ἦν τάδε·
ὡς οὐδ' ἀπέπρακτο πλημμελημάτων
ἀπασι κοινῇ τῇ Θεοῦ θεία κρίσει
θεῶν δίκην τίννυμεν ἁμαρτημάτων·

praerupta atque inaccessa tenentes loca,
ne cum Romanis pugnam statariam gererent;
Scytharum quoque incursum pertimesceret;
reditum ad urbem regiam instruere coepit
angustos per anfractus locosque impervios:
nimirum per convallem prorsus similem
foramini ut ita dicam impenetrabili,
Berroen versus militum direxit iter,
quorum amisit scilicet partem maximam:
atque ipse summo haud aberat exitio,
ni sospitator Deus tulisset opem.

Nam quum se in medias coniecissent fauces
Caesar exercitusque tam stricti tramitis,
prima quidem transiit frons exercitus
sine molestiis proelii atque incolumis:
sed media phalanx, in qua Caesar erat,
incursum barbarorum coepit perpeti,
qui telis, lanceis, saxis utroque ex latere
ipsum eiusque agmen impetebant.

Quare vix is supremum vitavit fatum,
multis amissis strenuis militibus.
Sed tamen tam difficilem emensus locum,
magno conatu incolumis Berroen venit,
ubi sui causa invenit anxium militem
tristi rumore valde perturbatum.

Igitur imperator Byzantium properat
expeditionis famam non pulchram referens:
et sic remisso superbiae supercilio,
ingressus est imperii metropolim;
maeroris nempe aculeis transverberatum
propter acceptam cladem gerens animum.
Antehac enim elato supercilio,
superbia inflatus ac tumente animo
adversus Moesos barbaros processerat;
dicta prophetica mente revolvens,
quod cum laetitia scilicet foret exitus,
reditus autem magis adhuc laetus:
quodque exultantes colles se reciperent,
ipsaeque laetarentur saltus arbores,
se procedente ex urbe vel redeunte.
In his se oblectans canticis propheticis,
sibique blandiens haec secum reputabat:
nequaquam ob communia quae fiunt peccata
inter mortales, celso Dei iudicio
persolvere nos debitas malitiae poenas,

cum tradimur barbarico insano populo ad punctionem iustam correctionemque, qui Dei misericordis mos esse solet; sed quia Branac tyrannidem secutus erat christianus populus ab imperio deficiens, idcirco his esse implicitum aiebat malis. O scaeva ingenia stultaque consilia siquis hanc mentem gerit et sententiam, piorum nempe innumeras a Deo catervas barbarae genti ad interitum tradi quamlibet propter erroris insaniam, qua laesus sit fortasse mortalis dominus! Quin adeo universalem monarchiam sibi vaticinans spondebat, et Palaestinam iugo subtractam redditurum se imperio: et se lac populorum ebibiturum, divitias voraturum, et pinguedinem medullis exhausturum, ut ait propheta. Effutivit etiam palam in concione, disertis verbis, romano Andronicum praefuturum annis imperio novem; nisi redegisset Deus ad triennium, ex quo Andronicus sceptro abuti coeperat: subtractum autem Andronico sexennium, ceu purpurae segmentum vi direptum, ad sui fuisse adiectum regni spatium: seque propterea per id sexennium fortasse haudquaquam fore prorsus optimum. Verum ne elapsis quidem praedictis annis visus est mores suos conferre in melius. Blachorum gens iam erat intolerabilis, romanis spoliis manubiisque dives eximiisque opibus instructa ad bellum: quare romanam incursans provinciam oppidum Varnam cepit cum Anchialo, et Triaditzae quoque invasit agrum, Naissum delevit denique cum Stumpio, abductis inde innumeris manubiis, viris cum feminis, et gregibus omnigenis. Conclusus ergo quaquaversus hostibus nec iam tueri victos valens Caesar, exercitum bifariam divisit ducibus, partim ad locos iubens abire hesperios, partim ad terras nupero adflictas bello: Varnamque instauravit cum Anchialo,

λαῶν παραδοθέντες ἄφρονι τύχῃ 6135.
 πρὸς σωθρονισμόν μαστίγωσιν μετρίαν,
 ἥπερ φιλοίκτε συμπαθοῦς Θεοῦ νόμος·
 ὅτι δ' ὑπίσω τῆς Βρανᾶ τυραννίδος
 ὑπῆρξε λαός, τοῦδ' ἀποστάς ἔκράτους,
 τοιοῖσδε κακοῖς ἐκδεδόσθαι συνέβη 6140.
 ὃ ἤϊ' πονηροῦ σκευμάτων καὶ σπορμάτων,
 εἰ ταῦτα τινὲς εἰσιν ὑπερλήφοτες,
 ὡς μυριάδας εὐσεβῶν ἐκδοὺς ἔχει
 Θεὸς πρὸς ἀπώλειαν ἔθνη βαρβάρω,
 οὐτινοσούν ἀντίψυχον παρουσίας 6145.
 ὄντος καθ' ἡμᾶς ἔκκακῶς πεπονθότος·
 πρὸς τοῖσδε προεφείβαζεν, ὡς μοναρχίαν
 περιβαλῦται, καὶ Παλαιστίνην πάλιν
 ἐλευθερώσας προσημῆ κραταρχίαν,
 καὶ γὰρ δ' ἐθνῶν θηλάσει κατὰ κόρον,
 καὶ πλοῦτον αὐτῶν φάσγεται καὶ τὰ πάχη 6150.
 ἐμμιλεῖ καὶ τὴν Θεοσπίαν·
 καὶ τοῦτ' ἀμαθῶς συλλόγων ἡλισμένων
 ἐφασκε λαμπρῆς, ὡς Ἀνδρόνικος χρόνων
 ἔμμελλεν ἄρξεν ἐνάδα Ῥωμαϊδος· 6155.
 Θεὸς δὲ συνέστειλεν εἰς τὴν τριάδα,
 κακοῦ φανέντος Ἀνδρονίκου τῷ κράτει·
 ἢ δ' ἐξᾶς αὐτῆ ἔχρονων Ἀνδρονίκου
 ὡς πορφύρα ῥάκος τι διεῖρηγμένον
 ἐπιβέβληται τοῦδε τῆ κραταρχίαν· 6160.
 καὶ καὶ τούτους οὐκ ἀγαθὸς τοὺς χρόνους
 γένοιτ' ἂν ἴσως οὐδὲ βέλτιον πάντων·
 ἐπεὶ δὲ παρέδραμεν ἐξᾶς ἔχρονων,
 αὐτὸς πάλιν ἦν οὐχ ἑαυτοῦ βελτίον.
 Βλάχων ὑπῆρξεν ἀνύποστατον φύλον 6165.
 πλοῦτον λαφύρων Ῥωμαϊκῶν καὶ σκύλων
 καὶ πλοῦτον ἑβρῶν ἐσθυθὲν πρὸς τὴ μάχης·
 τοίνυν ἐπήει Ῥωμαϊκοῖς χωρίοις,
 καὶ Βάρναν εἶλε σὺν Ἀρχιάλῳ πόλιν,
 καὶ Τριαδίτζης κατέδραμε τοὺς ὄρους,
 καὶ Νίσσον ἠφάνισε σὺν τῷ Στεμπίῳ,
 λείαν ἐκῆθεν ἀπαγαγὼν μυρίαν 6170.
 ἀνδρῶν, γυναικῶν, παντοδαπῶν ἀλόγων·
 κυκλοῦμενος γοῦν τοῖς ἐχθροῖς πανταχόθεν,
 καὶ μὴ σθένων πάσχουσι ἀμύνειν ἀναξ
 εἰς τοὺς στρατηγοὺς στρατιᾶν κερματίσας,
 τὴν μὲν μέρη πέπομφε πρὸς ἐσπέραν,
 ἄλλη δὲ τῆνδε πρὸς πονοῦν πάντως μέρος· 6175.
 καὶ Βάρναν ἀνέκτισε σὺν Ἀρχιάλῳ,

6180. ἡ ταῖςδε φρεσὶν ἰκανὴν ὑπιστάγει·
αὐτὸς δ' ἐπιστὰς τῇ Φιλίππου ἡ πάλιν
μουσῶν τε σκυθῶν ἀνεχαίτιζε στίχας
ἡ δὲ ἰαυτοῦ ἡ στρατηγῶν εὐόπλων
ἡ τριβαλάρχη καταδουήντος πόλιν
6185. σὺν τοῖς πέριξ ἀπασι τὴν τῆς Σκοπίων,
ὄρμη κατ' αὐτοῦ βασιλεὺς σὺν δυνάμει,
συμπλακεῖς ἤττησεν αὐτὸν ἐσχάτως·
χωρὸν παραλλάξας δὲ πάντα τῆς Νίσης
ἡ πρὸς Σάββον περὶ τῆς βαθυδίνης
6190. ἐκείσε συνήμιξε κεδιστῆ φίλῳ
Οὐγγρίας ῥηγι τῷ Βελῆ κελημένῳ,
ἡ οἱ προσαζήρουσιν ἀποτινύει
ἡ τὴν περὶ τὴν δεξιῶσιν ἡ σχίσιν·
ἔπιτ' ἐκείθεν ἀπαναστὰς ὡς δέειν,
6195. μεθ' ἡμέρας εἰσοῖσι Φιλίππου πόλιν,
κῆκεῖθεν ἀνέζηυξεν εἰς Κωνσταντίνης·
ἐπὶ δὲ μουσῶν ἡ σκυθῶν· δεινὸν φύλον
ἐπιστράτευσε ἡ πάλιν Ῥωμαῖδοι,
δηοῦν δὲ φθάνει μέγχι τῆς Ἀρκადίης,
6200. ἡ στρατιᾶν ἤττησεν αἰσχρῶς αὐσόνων
πρὸς ἀντιπαράταξιν ἐκτεταγμένῳ,
ἔγνω δὲ αὐτοῦ σφᾶς μεταλθεῖν ὁ κράτωρ·
ἀπογραφεὶν οὖν συλλογὴν καθεμίραν
ὄρμη ὑπῆρχε Ῥωμαϊκῶν ταγματῶν·
6205. πρὸς δὲ ξηκῶν συμμαχικὸν μυρίου
μισθοῦ συνὸν ἐξ ὅλης ἐθναρχίας·
ὡς οὖν ἀπειράριθμον ἠθροίσθη στίφος,
ἔξυσιν ἦρος τῆς Κωνσταντίνης κράτωρ,
χρυσοῦ κωνηάρια πέντε πρὸς δέκα
6210. ἀργυρῆς δ' αὐτὸν ἐξήκοντ' ἐπαγμένους·
ἡ πρὸς Ῥαιδεστόν τὴν πάλιν ἀφιγμένους,
ἐκὶ θύσας ἔφαγε μυστικὸν πάσχα
ἰορτάσας ἔγχεσιν ἡμῶν δεισπότες
πρώτῳ κυριάνυμον ὡς πιστοῖς ἔθεος·
6215. συγγίνεται δ' ἐσταῦθα Βασιλακίῳ
ἀνδρὶ βιοῦντι βίον ἐξηλλαγμένον
ἡ διαγωγὴν ἀσυνήθη τοῖς ὄλοις·
ὅστις τὰ πρὸσθεν προβλέπειν εἶχε κλέος,
εἰς ὃν συνέρρη πᾶς τις ὡς εἰς Λοξίαν·
6220. οὐδὲν δειξήναι δὲ τρανὲς συνόλωσ,
οὐδ' ὑγιᾶς τε ἡ διηκουρημένον,
ἀλλὰ γρηφώδη πάντα πεπλανημένα·
ἐν δ' αὖτε πολλοῖς ἀποφλυάρει λόγους
εὐτραπυλίας ἡ γέλωτος ἀξίους,

idoneumque imposuit his praesidium.
Ipse profectus denuo Philippopolim
Moesorum ac Scytharum repressit impetum
et sua praesentia et ducibus pugnacibus.
Quumq. triballus princeps Scopiorum urbem
cum universo agro popularetur,
impetum fecit Caesar cum exercitu
illumque triumphali prostravit proelio.
Exin praeteriens cunctum Naissi agrum,
progressusque ad ampli fluenta Savi,
ibi in congressum venit cum caro socero,
cui Belae nomen erat, Ungariae rege;
cuius colloquio fruitus, atque ut decuit
invicem impertitis amoris signis,
illinc reversus est, vocante officio,
brevique post pervenit Philippopolim,
atque hinc concessit Constantinopolim.
Sed quoniam Moesi et Scythae gentes efferae
rursus molesti erat romanis terris
praedantesque pervenerant Arcadiopolim,
exercitu romano victo turpiter
qui contra exire in aciem ausus fuerat;
bellum constituit Caesar per se gerere.
Conscribebatur itaque quotidie exercitus,
romanique ordines centuriabantur:
plurimus etiam advena et auxiliaris
conducebatur miles in cuncto imperio.
Iamque collectis copiis prope innumeris,
vere ineunte Caesar Byzantio exivit,
auri quidem centenarios quindecim,
argenti sexaginta secum ferens.
Et ad Rhaedestum usque progressus urbem
mysticum ibi manducavit pascha,
resurrectionem Christi sollemnem peragens,
primam nempe dominicam, christiano more.
Ibi in colloquium venit cum Basilacio
viro vivente insolitum vitae genus
nulli suetos profitente mores,
qui futura canendi cluebatur gloria,
cunctis ad eum venientibus ceu ad Loxiam.
Nec tamen is dicebat perspicue quicquam,
neve quid sanum probeque definitum,
verum fallacia cuncta et perobscura.
Profecto eius sermones plerumque erant
scurriliter effusi risuque digni.

Papillas feminarum contrectans manibus
 inspicensque pariter illarum talos,
 longas tum demum nectebat cantilenas.
 Plebeiam tamen turbam is illexerat
 praebentem aures sibi tamquam vati.
 Comitabantur illum et quaedam vetulae
 vecordi oestro percitae atque insanae,
 quae gestus eius pariter et dicta omnia,
 edisserebant populi coronae.
 Vulgares ergo homines qui hunc noverant,
 prophetae loco habebant Deoque cari:
 verum cordati et sano iudicio praediti
 ridiculum nugacemque putabant senem:
 alii postremo pythonicum credebant.
 Is accedentem per id tempus principem
 et salutantem comiter ac benivole
 nullo dignatus est respectu, auditu:
 immo hac illac discurrens tamquam baccha
 conviciis circumstantes onerabat,
 praefectos praesertim ac senatores:
 nec minus ipsi Caesari maledicebat;
 quin et detrahare capite tentavit apicem.
 Demum desistens equinis saltationibus,
 vili quem forte manu gerebat baculo
 oculos violavit regiae imaginis
 quae prostabat ibidem picta in tabula.
 Tunc homine ut insani contempto cerebri
 Caesar ad alias animus convertit curas.
 Illinc promotis ad Cypsella castris,
 animi causa venatum est profectus,
 invitavitque fratrem ut secum iret.
 Hic autem venae simulans sectionem
 venatorium excursus declinavit:
 quare imperator solus est profectus.
 Tunc coniurati idoneum nacti tempus
 germanum eius Alexium raptim ducunt
 intra tentorium regium thronoque collocant,
 et romanum salutant imperatorem,
 plausibus, ut fit regibus, concrepantes.
 Audita re Isaacius Deum rogabat
 ut se praesenti discrimini eriperet.
 Tum missos cernens equites qui se caperent
 celeri cursu instantes, habenis laxis
 coepit et ipse in fugam se conicere:
 oppositique fluvii tranatis fluctibus,

μαστούς γυναικῶν ἀναδιφῶν παλάμαις
 περιαθρῶν τε καὶ σφυρὰ τούτων πάλιν,
 ἐφ' οἷς συνῆρε καὶ μακρὰς ληρωδίας·
 ἕμως ἐπισπάσατο σφραγῶν ὄχλον,
 καὶ οἱ προσέχον ὄσα καὶ προσηγόρω·
 συνίσπει' αὐτῷ καὶ τινα γραϊδίων
 οἰστρηλατουμένων τὴ καὶ παραφόρων
 τὰ δρώμενα οἱ πάντα καὶ ληλομένα
 διατρανούτων ἀφικνουμένοις ὄλοις·
 τοῖς πλείοσι δ' ἔδοξε τούτων εἰδόντων
 προφητικός τις καὶ θεῶ περιφιλμένος·
 οἷς σύνεισι δ' ἦν καὶ φρίνης κρίναν δέον,
 γελοῖος ὑπέλιπτο ληρώδης γέραν·
 ἔδοξε δ' ἄλλοις πνεῦμα Πύθωνος φέρειν·
 ὅστις ἐπιστάντι γε τῷ στεφφορῷ
 καὶ τόνδ' ἠλαρῶς εὐλογήσαντι τότε
 οὐδὲν κατηξίωσε προσχεῖν συνόλωι·
 ἄνω δὲ κάτω βακχικῶς πως ἠγμένος
 ὀνειδέσιν ἔβαλλε συνιλεγμένους,
 τοὺς δ' ἐν τέλει μάλιστα καὶ γεουσίας
 καὶ κράτορα δ' οὐχ ἦττον ἢν κακῶς λέγων·
 καὶ οἱ κράτος δ' ἔρμῃσιν ἐρπάζεαι πῖλον·
 μόλις δὲ λήξας πωλικῶν κινήματων,
 τῇ διὰ χειρὸς εὐτελεῖ σακτοῖα
 ὄμματ' ἀμαυροῖ βασιλικῆς εἰκόνας
 ἐπὶ πίνακος αὐτόθ' ἐγγράμμηνος·
 ἦ δ' ὡς μεμνηνός καταγνοὺς ἀναξ,
 ἄλλαις ἑαυτὸν φροντίσιν ἐνησχάλει·
 ἐκεῖθεν εἰς Κύπελλα φρούριον φθάσας,
 πρὸς Θήραν ἐξώρμησε τέρψινος χάριν
 καὶ συνκάλει καὶ συναίμων πρὸς τόδε·
 σκεψάμενος δὲ τὴν φλεβὸς σχάσιν ἔδει
 ἦ πρὸς κινήσειον ἐκκρούει δρόμω·
 ἔξεισι δ' οὕτως αὐτοκράτωρ καὶ μόνος.
 συνίστορες δὲ προσλαβόντες σκεμμάτων
 συναίμων Ἀλέξιον ἄρῃσι τάχος
 σκηνὴν πρὸς αὐτὴν καὶ βασιλεῖον θρόνον,
 καὶ τόνδ' ἀντίπων αὐτοκράτορ' αὐσόνων
 τοῖς βασιλικῶς ἀλαλάζοντις κρότοις·
 καὶ γνοὺς Ἰσαάκιος τὰ πεπραγμένα,
 Θεοκλυτῶν ἦν κίνδυνον πεφουγῆναι·
 ἐπὶ δὲ συνῆζοντας αὐτὸν ἰσώπτας
 εἴρα συντρέχοντας ἀπτήρῃ τάχει,
 ἀνὴς χαλεπὰ πρὸς φυγὴν μετετρέψῃ,
 καὶ ῥοῦν ποταμοῦ διαβάς προκειμένε,

6225.

6230.

6235.

6240.

6245.

6250.

6255.

6260.

6265.

6270. ἤλαυνεν ἵππων φυλαδεύων ἢ σθένος·
πλὴν συσχεθεῖς γὰρ κατὰ Στάγειραν πόλιν,
ἐκκόπτεται δὴ τὰς κόρας τῶν δὲ δὲμάτων
κατὰ συμνέϊον εὐαγίς τὸ τῆς Βήρας,
οὐπερ δομήτωρ σεβαστοκράτωρ ἔφυ
6275. τοῦδ' Ἀνδρονίκου καὶ τοκεὺς στεφάνου·
οὕτω δ' Ἰσαάκιος ἐκκοπιεὶς κόρας,
ἐν βασιλείοις ἐγκαθεύδονταί δόμοις
οὐχὶ μετασχὼν οἰασοῦν ἐδητύος,
διὰ τὸ πάθος, ἡμερῶν συχνῶν πάντων·
6280. ἔπειτ' ἐκείθεν ἔσχεν αὐτὸν οἰκία
ἢ κατὰ διπλοῦν κίονα προποντίδος,
σὺν μυσίᾳ ἑστὰ (1) λυκάβαντας ἰνέα
κραταρχίας ἔρξαντα τῆς τῶν αὐσόνων.

ALEXIUS O ANGELOS ET. H. S

6285. Οὕτω δ' ἐπιβὰς Ἀλέξιος τῶν κράτους
καὶ τῶν ὅλων σχῶν καθαρῶς αὐταρχίαν,
οὐκ εὐθὺς εἰσέδραμε πρὸς Βυζαντίδα,
ἀλλὰ κακῶς πάσχουσι τοῖς κατὰ δύσιν
παρὰ μυσαρχῶν κασιγνήτων δυστρόπων
Ἀσάν τε Πέτρῳ τῆς κακῆς ξυνοριδός
6290. προστρέχει πράγμασι καὶ τοῖσδ' ἀμύνει·
διπλοὶ δ' ἐπ' αὐτῶν τὸ πρᾶχθῆν τῆ συζύγῳ,
γερσσίας μέρει τε τῶν κατὰ πόλιν,
κλήρω τε παντὶ καὶ πολιτείᾳ πάλιν·
καὶ πᾶς τις ὡσὶν ἀκοὴν πεπραγμένων
6295. ἄγαν ἠλαρῶς ἠδέως ἠκκοίει·
τῆς δ' Εὐφροσύνης δουκαίνης βασιλίδος
πρὸς τὸν μέγιστον ναὸν ἀφικνουμένης,
στίφος βαναύσων φρατρίαν δεδρακότες
ἄνδρα κοντοστέφανόν τινα τοῦπαίκλην
6300. Ἀλέξιον κλήσει δὲ συνειληφότες
ἐν τῷ μεγίστῳ τῶν Θεοῦ Θεῶν δόμῳ
ἀνείπον ὡς ἄνακτα τῆς Ῥωμαίδος·
λαμπρῶν δ' ἐνίοις συσχεθεῖς παραυτικά
φρουρᾶν ὑπέστη καὶ κάθειρξεν ἐνδίκως·
6305. καὶ λοιπὸν ἅπας προστρέχων Θεῶν δόμῳ

(1) Atqui Ephraemius in titulo scripserat notam S, quae in Graecorum scriptis significat partem dimidiam. Quamobrem et ego perpetuo scripsi mens. VI, quae anni pars est dimidia. Sed tamen tum ex hoc loco, tum etiam aliunde necessario

calcaribus urgebat cursum equi.
Sed tamen captus in oppido Stagira
orbatus est oculorum luminibus
in venerando monasterio Berae,
cuius fundator fuerat sebastocrator
imperatoris Andronici genitor.
Sic Isaacius luminibus cassus
regio in palatio clauditur ceu carcere,
ubi propter doloris acerbiter
nullum per dies complures gustavit cibum.
Exin ad duas columnas (sic locus dicitur)
domus ipsi adsignatur in Propontide,
postquam romanum dominus imperium
rexerat annis novem cum septem mensibus.

ALEXIUS ANGELUS AN. VIII. MENS. VI.

Atque ita Alexius imperio potitus
rerumque summam solus administrans,
non tamen festinavit Byzantium statim,
sed occiduis partibus laborantibus,
propter molestos principes Moesorum
Asanem atque Petrum infaustos fratres,
opem curamque censuit impendendam.
Significavit tamen coniugi dignitatem suam
senatusque parti quae in urbe erat,
cleroque toti, civibusque simul.
Atque hanc novarum notitiam rerum
nemo non libenter hausit auribus.
Dum tamen Euphrosyne ducaena
ad magnum templum regina procederet,
plebeiae turbae conspirata manus
virum cognomine Contostephanum,
Alexium autem nomine, deducens
in magnum Dei venerandum templum,
imperatorem romanum salutavit.
Verum is captus statim ab optimatibus
meritam habuit carceris custodiam.
Deinde cunctus populus ad templum currens

constat, praedictam notam liberiore sensu ab Ephraemio usurpari ob significandum quemlibet anni excessum. Quis enim tot Caesares annis N. cum mensibus adamussim sex regnavisse credat?

imperatricem salutabat Euphrosynem.
 Post dies aliquot Caesar quoque in urbem
 haud cunctis gratus venit ob suum facinus
 contragermanum fratrem suumque dominum.
 Atque convicians aliquis sic forte aiebat:
 si bibentes quidem praefocat aqua,
 quis iam alio potu vitam toleret?
 et si fratrem non redimit a discrimine
 germanus frater, periit natura.
 Attamen progressus ad templum magnum,
 et patriarchae coronatus manibus,
 exiit ad pompam Caesaribus solitam:
 ad quem sublimis, ut insideret, ducitur
 equus arabs de praesepibus et bene exercitus:
 verum dum Caesar in ephippium insilit,
 subsultans equus valdeque ferociens,
 seque anteriores arrigens in pedes,
 torvis et iracundia suffusis oculis,
 et pavementum unguulis saepe quatiens,
 miro sessorem recusabat nisu:
 sed cum repente ephippium occupasset
 prehendissetque frenum imperator,
 nihilo tamen ferociebat minus
 equus elatis pedibus, terramque verberans,
 sonorisque hinnitibus aerem complens:
 neque a furore huiusmodi prius destitit,
 quam capite coronam excussit Caesari
 humi projectam, cuius etiam partes
 confractae sunt infauste atque indecore:
 sessor autem strato corruiit purpureo.
 Quamobrem alio inscenso Caesar equo
 qualemcumque demum absolvit pompam
 cum stemmate confracto et deciduo;
 quod laevum omen visum est spectantibus.
 Erat hic Caesar indole bona praeditus,
 comis, tranquillus, mansuetus ingenio,
 hilaris, accessu affatuque facilis,
 clemente animo, manu liberali,
 cunctorum precibus patens, et benivolus:
 blandus, graciosus, formosusque admodum,
 procerus, virente aetate, alter Nireus.
 Nemini hic corpori reive nocuit,
 neque in ecclesia quicquam innovavit,

τὴν Εὐφροσύνην ἀνύμνει βασιλίδεα·
 μεθ' ἡμέρας δ' εἴσοις καὶ κράτωρ πόλιν,
 οὐ πᾶσιν ἀσπάσιος ὢν χάριν ἔδρα
 εἰς σύγγονον φίλον τὲ καὶ βασιλίαν,
 οἱ καὶ παρεφθίγγοντο δ' ἠπούθειν τάδε,
 6310. ἔν οἶδεν ὕδωρ τοῦς πεπακότας πνίγειν,
 τί λοιπὸν ἄλλο καὶ πῶν ζήσαιτό τις;
 εἰ δ' οὐ λυτροῦται τὸν σύναιμον κινδύνου
 ὁ φίλος αὐτάδελφος, οἴχεται φύσις·
 ὅμως παρελθὼν εἰς νεῶν θεοῦ μέγαν
 6315. καὶ ταπιωθεὶς ταῖν χεροῖν ἀρχιδύτης,
 ἔξεισιν αὖθις ὡς ἔθος στεφφορός·
 ἵππος προσήχθη γαῦρος εἰς ἱππασίαν
 φατμιστὸς ἀρράβιος εὐ ἠσκημένος·
 ὡς οὖν ἐπῆλθεν ἐγκαθιζῆσαι δίφρω,
 6320. ἵππος φριμάσσων γαυριῶν ἦν ἐκτόπως,
 ἔμπροσθίους δ' ἄνωθεν ἀνυψῶν πόδας
 καὶ βλοσυρόν τι καὶ μανιδίαις βλέπων,
 τὸ δ' ἀπείδον δ' ὄνυξι κόπτων συχνάκις,
 τὸν ἀναβάτην ἀπεισιέτ' ἐξόχως·
 6325. ἐπεὶ δὲ λαθὼν ἐμβεβήκει τῷ δίφρω
 ἠνία λαβὼν ἐν χεροῖν αὐτοκράτωρ,
 οὐχ ἦττον ἵππος ἀγέρωχος ἠτάκτι
 πόδας ἀνυψῶν καὶ κροαίων ἀγρίως
 μετ' ἐξακούστων χριμμετισμῶν καὶ κρότων·
 6330. καὶ ταῦτα ποίῶν οὐκ ἔληξε παράπαν,
 ἵως κεφαλῆς ἔκρατούντος τὸ στέφος
 χαμαὶ πρὸς τὴν δέδρακε, καὶ τούτῃ μέρη
 θραῦσεν τὲ παθεῖν, δυσκλιᾶ τ' ἀκοσμίαν,
 6335. αὐτὸς δ' ἀπισφαίριστο (1) μάλ' ἐφιστρίδι·
 ἵππον δ' ἀναβάς ἄλλον ὁ στεφφορός
 πομπὴν ἐπιστόδιον εἶχεν ἀνύσας
 σὺν τῷ πρὸς τὸν καὶ τεθραυσμένῳ στέφει·
 ἀπαίσιος δ' ἔδοξεν οἰωνὸς τόδε·
 6340. ὑπῆρχεν οὗτος ἀγαθὸς τρώπης κράτωρ,
 μείλιχος, ἠσύχιος, ἠπία φύσις,
 ἱλαρὸν εὐέντευκτον ἦθος εὐ φέρων,
 μεταδοτικὸς καὶ φιλοκτιρμῶν πλέον,
 πᾶσι προστὸς, εὐμνῆς ὑπικόοις,
 6345. ἠδύς, χαρίεις, εὐπρεπὴς ὕψιν ἄγαν,
 ὄρθιος, εὐήλιξ τε, Νιρῶς τις νέος,
 οὐτίνα βλάβας εἰς δέμας εἰς οὐσίαν,
 οὐτ' αὖ νιοχμῶσας τι τῆς ἐκκλησίας,

(1) Cod. ἐπισφαίριστο.

6350. οὐ κανίνας ἔθιμα τῆς κραταρχίας·
μισῶν διαβόλους τε θῶπας καθάσασα·
αἰσθητικὴ τις καρδία σῆς δοτείαν,
τῆς εἰς ἀδελφὸν ἀδίκῃ παρουσίας
ἐν συντριβῇ πνεύματος εὐ ἠσθημένος
καὶ κατανύξει καρδίας δακρυχέων·
6355. ἐφ' οὗ γυνή τις οὐκ ἐφάνη γαμέτα
ἐκ τοῦδε κακῶς εἰς δέμας πικρονότος,
παρειᾶς ἀμφίδρυφος ἢ καὶ λυσίδριξ,
οὐδ' ἀπειλαθείς ὥπτά τις πατρίδος·
πλὴν νοητῶς ἦν καὶ μαλακὸς τὴν φύσιν·
6360. οὐδ' εὐ πειφυκῶς πρὸς διοίκωσιν ὄλων,
ἐκ τῆς φυσικῆς νοηρότητος συντρόφῃ
καὶ τῆς τρυχούσης πόδας καχεξίας·
οὗτος γὰρ τῶν ἀσφαλῶς σχῶν τὸ κράτος,
καὶ βασιλείοις ἐνδιατρίψας δόμοις,
6365. καὶ δωρεαῖς, πλείστως καταπιάνας
καὶ φιλοτιμίαις ἀξίαις καθιδύνας,
μετὰ στρατιᾶς ἐκπερᾶ πρὸς τὴν ἰῶν
ἠκουστο καὶ γὰρ ὡς ἀποστάτης πάλιν
Ἀλέξιός τις κιλίκων ἐπαρχίας
6370. προσηγορίαν ὑποδύς Ἀλεξίῃ
οὐπὲρ τοκεὺς ἦν Μανουὴλ αὐτοκράτωρ,
κώμας ἐπιὼν ἀνέσειε τὰς πόλεις·
τοίνυν ἐπιστὰς φρουρίαις Μελανγγίων,
καὶ τοῖς ἐκείσε βασιλικῶς αὐτοκράτωρ
6375. ἀναγορευθεὶς πρὸς πόλιν ὑποστρέφει·
εἶτ' ἀνεφύη Ῥωμαῖδος τῷ κράτει
κακὸν τι τερμύριον ἀελπτον πάλιν.
Ἰσαάκιος τύραννος αἰσχροὺς κυπρίων,
ὃς ἐξαπίνης προσφύει τῷ σουλτάνῳ
6380. κακείθειν εὐρὴν συμμαχικὸν τι στίφος
χώρας ἐκάκευ καὶ πόλεις Ῥωμαῖδος·
ἔβλυντο δ' ἄμφω παραπληφθέντες μόρω·
φροντίδα τιθεὶς δυτικῶν χωρῶν ἀναξ,
μετὰ στρατιᾶς ἰκανῆς εὐκαρδίῃ
6385. ἄνδρα στρατηγὸν τοῦπικλήν Ἀσπιέτην
κατὰ μυσῶν πύσσομφαν ἐχθρῶν βαρβάρων
χρησάμενος δὲ μὴ δέοντως τῇ μάχῃ,
αὐτοῖς ἑάλω βαρβάρους ἀντιμάχοις
ποιούμενος λόγον δὲ πλείονα πάλιν
6390. κράτωρ δυτικῶν ἀστίων κακουμένων,
Ἰσαάκιον γαμβρὸν εἰς θυγατέρα
τὸν σεβαστοκράτορα πῆμπε δευτέρως
σὺν δυσαρτίθμῳ στρατιᾷ ρωμαλία·

nec obrogavit item imperii legibus ;
adsentationis aequae et calumniae osor.
Cumque esset tenero imbutus animo,
crimen adversus fratrem, ut cariem ossium,
exulcerata fixum gerebat mente,
gemitibusque et lacrimis expiabat.
Ipso regnante nulla umquam mulier
propter mariti mutilatum corpus
vel laceravit genas vel solvit comam ;
nec quisquam patria pulsus in exilium.
Ceterum socors remissoque ingenio,
neque ad remp. regendam idoneus
propter natura insitam segnitiam,
et quia pedibus etiam laborabat.
Quietus ergo moderans imperio
atque in regali desidens palatio
plurimos donis largiter ditabat
eximiisque augebat dignitatibus.
In orientem postea cum copiis transiit :
audivit enim, denuo rebellem
Alexium quendam in provincia Cilicum,
(illius nomine scilicet adsumpto
Alexii Caesare Manuele nati)
pagos incursu urbesque perturbare.
Ad Melangiorum ergo praesidia pergens,
atque illic etiam salutatus dominus
reversus est in urbem imperator.
Obortum est deinde romano imperio
molestum monstrum atque inexpectatum
tyrannus ille Cypriorum Isacius ;
qui ad sultanum repente profugiens
atque ibi nactus auxiliares copias,
romanas terras urbesque divexabat.
Sed enim ambos mors oppressit demum.
Caesar de terris occiduis sollicitus
peritum ducem cognomento Aspietam
cum numero validoque exercitu
adversus Moesos barbaros hostes misit ;
verum infelici commisso proelio,
captus est a barbaris Aspieta Moesis.
Plurimam rursus Caesar gerens curam
occiduarum urbium adflictarum
Isacium, cui tradiderat filiam nuptui,
sebastocratorem dignitate, misit
denuo cum praevailido ingente exercitu :

sed ab Asane captus et hic barbaro,
 vincla diuturna et carcerem perpessus,
 ibidem violenta mortis obiit.
 Verum et ipse barbarus Asan periit
 manu cuiusdam moesi Ibanci domitus;
 Petrusque obtinuit Moesiae principatum.
 Sed cum hic etiam gladio fuisset caesus,
 princeps Moesorum exstitit Iohannes
 Petri Asanisque frater, ingenio pessimo,
 et romanarum urbium perniciēs.
 Ibancus autem ad Caesarem confugiens
 atque libente animo receptus
 romanis partibus utilem se praebuit,
 floridus nempe iuvenis, forti manu,
 sed ad sumendam iram paratissimus.
 Huic collocavit Caesar in matrimonium
 in aulam adveniēti neptem suam,
 et praefecturam tradidit Philippopoleos.
 Is autem contra Moesos et contra Scythas
 firmum romani imperii munimen erat.
 Iam quum Sicilia ab Alamannis barbaris
 turpiter esset domita, tunc in Italiam
 vi deportata est ceu praeda belli
 filia quoque Caesaris Isaacii;
 et regis Alamanniae germano fratri
 Philippo iuncta est nuptiali foedere,
 quoniam priorem ipsi mors abstulerat
 sponsum Siciliae quondam regis filium.
 Haec femina conditum amaro absinthio
 dominicaque tamquam ira plenum
 calicem propinavit patriae suae.
 Pedibus et arthritide laborans Caesar
 haud quidem sine requie vel intervallo,
 sed temporibus certis ac periodis,
 propter vitiosum corporis humorem
 dolores patiebatur intolerabiles,
 dum se per corpus morbus circumageret.
 Igitur verno tunc instante tempore,
 cum angeretur solitis doloribus
 novum audacter tentavit remedium,
 quod ipsi summum adtulit discrimen:
 fervidas enim admodum ferri laminas
 utrique cruri et pedibus imponens
 inussit grave carnibus cauterium.

(1) Cod. λαβήν.

κακείνους Ἀσάν σοσχηθεὶς τῷ βαρβάρῳ
 χρόνια δεσμὰ καὶ κάθειρξιν ὑπέδου,
 ἐν οἷς ἐναπέβη βιαίῳ μόρῳ·
 6395.
 πλὴν ἀλλὰ καὶ βάρβαρος Ἀσάν ἐφθάρη
 κλήσῃ Ἰβανκῷ τινι μουσῶν ἐκ γένους·
 καὶ Πέτρος ἀρχὴν τὴν μουσῶν λαβὼν (1) ἔχει·
 καὶ τοῦδε κακῶς ἀποκτανθέντος ξίφει,
 6400.
 Ἰωάννης δίδεικτο μουσαρχηγῆτος,
 Ἀσάν Πέτρος σύναιμος, αἰσχιστος τρόπους,
 τῷ ῥωμαϊκῶν ἀστῆων καθαιρέτης·
 ὁ δ' οὖν Ἰβανκὸς προσηρῆς στεφφορῳ
 καὶ παρὰ τοῦδε προσδεχθεὶς μάλ' ἀσμίμως,
 6405.
 χρήσιμος ἄπειρο τῷ μέρει τῷ αὐσόνων,
 ἀκμαῖος ὢν τις καὶ χέρας ῥωμαλῆος,
 ὀξύρροπος δ' οὖν πρὸς θυμὸν καὶ μανίαν
 τούτῳ κατηγύσσει πρὸς συνοικίαν
 τὴν θυγατρίδην βασιλεὺς ἀφηγμένῳ,
 6410.
 ὑπαρχὸν ἀρχὴν τῆς Φιλίππου χειρίσας
 ὃς ἦν ἐπιτείχισμα μουσῶν καὶ σκύθαις,
 τευχῆρας αὐσόνων δὲ χωρίων μέρει.
 Τοῖς ἀλαμανοῖς βαρβάροις Σικελίας
 αἰσχρῶς ἐλούσης, ἐν Ἰταλίᾳ τότε
 6415.
 δορυάλατος συναπήχθη πρὸς βίαν
 καὶ θυγάτηρ ἄνακτος Ἰσαακίς,
 καὶ κασιγνήτῳ ῥηγὸς Ἀλαμανίας
 Φιλίππῳ συνίξυκτο πρὸς γάμῳ σχέσῃ,
 πόσιν αὐτῆς ἀποβαλοῦσα μόρῳ
 6420.
 τῷ σικελῶν ἀρξάντος υἱὸν πρὸ χρέων
 ἢ κυκεῶνα πικρίας ἐ-ψινθίς
 ποτήριον δ' οὐχ ἦττον ὀργῆς κυρίς
 ὀλέθριον κίρησι τῇ Βυζαντίδι.
 Πάσχων τὰ τῷ σώματος ἄρθρα καὶ θάθρα
 6425.
 οὐ συνεχῶς μὲν καὶ διὰ βίαις κράταιρ,
 κατὰ δὲ κύκλους καὶ τινὰς περιόδους
 ἐκ τινος ὕλης σώματος καχεξίας,
 ὀδύνας εἶχε καὶ δυσυποίστες πόνους,
 ἐπισηρῆτος τῷ κακοῦ καὶ τῷ πάθους·
 6430.
 ἔαρος οὐκοῦν πνικαῦτ' ἀφηγμένῳ
 πόνουσι νικηθεὶς καὶ περιωδυνίας,
 τολμῆ τι πρᾶγμα κινδυνῶδες καὶ ξένον,
 ὀλεθρον αὐτῷ προξενούν παραβόλως·
 σιδήρια γὰρ πυρακτωθέντα σφόδρα
 6435.
 σκελοῖν ἐπιτίθηται ἀμφοῖν καὶ βάθρον,
 καὶ πρὸς βάθος δίδρακε καυτήρα μάλα·

- καὶ πρὸς βραχὺ μὲν βραϊσάντων ἢ πόνων ,
 μεθ' ὑβριων ἀπαντες ἀσκληπιάδαι
 6440. μακρὰν ἀπηλαύνοντο κρέατος λόγῳ
 μετὰ δὲ τοῦτο φλεγμοναὶ καυτηρίας
 κατέτρυχον κρατοῦντα καὶ ποδαλγίαι ,
 καὶ πᾶς ἰατρὸς εἰσκέκλητο σὺν τάχῳ
 καὶ πάντας ὑπέθραπτον οὐ φαῦλον δέος ,
 6445. μήπως ἀνερχθὲν καθόδε τῆς πρὸς πόδας
 εἰσθὸς αἷμα σὺν ὕλῃ καταρρέειν ,
 ἐνοσκήσαν εἰς καίρια σώματος μέλη
 οἷσι κρατάρχη θάνατον παραυτίκα ,
 μεταπισῦται δ' ἀλλαχοῦ κραταρχία·
 6450. τούτων λόγος μάλιστα τῇ βασιλίδι ,
 κληροῦχον υἱὸν οὐκ ἔχουσα ἢ κρέατος ,
 μόνη ξυνορίδα δὲ ἦδ' θυγατέραν ,
 χῆτην (1) παρθένον ἢ συνυδὸν πρὸ χρόνων·
 ἦν Εἰρήνη μὲν ἢ χρόνῳ πρῶτον·
 6455. συνῆπτο καλῶς πρὸς γάμους κοινωσίαν
 κοινοστροφάων ἐκ γένους Ἀνδρονίκου ,
 μόρῳ μαλακῶ καταλύσαντι βίον·
 ἢ δευτέρῳ δ' Ἄννα γε συνῆκε πάλιν
 Ἰσακίῳ κομνηνιάδῃ νέῳ
 6460. μουσῶν καθιέρξει τὸν βίον λειοπότη ,
 ὡς ἱστορῶν ἔφρασαν ἀνόπιν λόγος·
 ταῦτα μὲν οὕτω τῷ βασιλεῖ συνέβη
 ὅμως βραϊσας ἀπάρας Βυζαντίδος
 ἐφίσταται γε Θεσσαλονικῆ πόλει ,
 6465. κἀκεῖθεν ὄρμηξ' ἀπὸ Χρύσου ἢ βλάχου ,
 ὃς παραλαβὸν Στρούμμιτζαν σὺν τοῖς πέριξ ,
 καὶ τι κατασχὼν εἰς τυραννεῖς λόγον
 ὑπερφύει τυχῆρας αἰπεινὸν λίαν·
 ἔρυμα δεινὸν Πρόσακον κεκλημένον ,
 6470. ὃ σπυδαμοῦσαι φύσει ἄμα καὶ τέχνῃ
 ἀπρόσμαχόν τ' ἄμαχον εἰργάσαντό πως ,
 ἦν Ῥωμαίκοις γειτνιαζέσθαι ὄροις
 μέγα τι κακὸν ἀφανίζουσα λύμη·
 τοίνυν ἰπιστάς βασιλεὺς τῷ Προσάκῳ
 6475. μετὰ στρατιᾶς ἀξιαγάσας λίαν ,
 καὶ συγκροτήσας καρτερὰν μουσοῖς μάχῃ
 σπουδῆν ἐτίθει ἢ Χρῦσον κατισχύσαι ,
 ἐλθὲν τε καὶ φρούριον αὐτοῦ τοῖς ὁπλοῖς·
 μετὰ φόνον γούν καὶ κάματος μυρίου
 6480. εἰς συμβάσεις βλέψαντος αὐτῷ ἢ Χρῦσου
 ἢ καθυποτικῶν βασιλεῖ διὰ εἰς ,

(1) In margine glossa στήρησιν.

Et sedatis quidem parumper doloribus,
 non sine conviciis omnes asclepiadas
 procul a se facessere iubebat Caesar:
 verum cauterii posthinc inflammatio
 dolorque pedum Caesarem cruciabat;
 revocatique medici sunt celeriter,
 quos omnes haud vanus invasit timor,
 ne prohibitus quominus in pedes flueret
 solitus humor sanguinis et saniei,
 in corporis praecipuis stagnaret partibus,
 aegrumque subitanea morte opprimeret,
 atque ad extraneas sceptrum abiret manus.
 Sermo hic fiebat apud reginam maxime,
 quae masculum heredem haud pepererat,
 sed feminarum tantum par filiarum,
 quarum iam erat utraque sponso vidua.
 Irene natu maior iuncta fuerat
 splendidis sane nuptiis Andronico,
 progeniem suam trahenti de Contostephanis;
 sed is abruptit vitam ob suam mollitiem.
 Iunior aequae nupta fuerat Anna
 Comnenorum surculo Isaacio,
 qui apud Moesos obiit in vinculis,
 ut nostra historia desuper narravit.
 Atque ita Caesaris se res habebant:
 qui male firmus adhuc Byzantio excedens
 Thessalonicam contulit se in urbem:
 inde perrexit contra Chrysum blacham
 qui Strummitza occupata cum vicinia,
 tenensque quoddam, veluti regiam suam,
 peridoneum munitissimum et sublime
 ingens castellum cui nomen Prosacon,
 quod ars certatim cum natura effecerat
 bellantibus inaccessum inexpugnabile,
 romanae illic proximis ditionis finibus
 grave imminebat malum et exitium.
 Accedens ergo Prosacon imperator
 cum florente exercitu et permiro,
 consertaque gravi cum Moesis pugna,
 vi nitebatur debellare Chrysum,
 eiusque arcem armis occupare.
 Post multam autem caedem ac laborem
 ad pacis condiciones respexit Chrysus,
 se Caesari nimirum fore subditum,

si retinere hanc sibi liceret arcem ,
 et si daretur regia de stirpe uxor.
 Sic re confecta Caesar discedens Prosaco ,
 regressus est ad urbem Constantini.
 Exin romano imperio fidem fregit
 perfuga Ibanus in Philippi urbe ,
 detrimentisque adfecit nostros plurimis :
 nam et acie saepe discessit victor ,
 Cammytze quoque capto protostratore ,
 et incurravit nostrae ditionis urbes
 quae sunt Boleron versus usque Xanthiam ,
 omnia late diripiens agens ferens :
 vir sine dubio praeditus ferino corde ,
 rabidi canis instar Romanos allatrans ;
 qui eo vesaniae furorisque evasit ,
 ut milites romanos in proelio captos
 frustatim ense caederet in convivio.
 Quare imperator abiens Byzantio
 semet Orestis contulit ad urbem :
 cumq. rebellem cerneret fortem admodum ,
 Romanos autem semet comitantes
 proelio abhorrere atque metu exanimes ,
 inops consilii curis aestuabat.
 Igitur conditiones rebelli obtulit ,
 armorum pugnaeque interim non immemor ;
 exercitumque omnem secum trahens
 contulit se in provinciam Philippopoleos ,
 ibique castrum cepit vi Stenimachum ,
 ubi barbarorum erat ingens numerus ,
 quos urbem populatus captivavit.
 Deinde capto falsis promissionibus
 crudeli Ibanco , pessimo adversario ,
 victor reversus est Constantinopolim.
 Regnante Alexio de Comnenis Angelis
 Iohanne autem Camatero ecclesiae
 sacrum tenente solium byzantinae ,
 novum emersit spuriumque dogma ,
 cuius magister erat et creator
 monachus quidam dictus Sicidites ,
 infima vere blaterans et ventriloquus.
 Nam controversia exorta utrum dicere
 immo et discrete credere nos oporteat ,
 corpus dominicum in mysteriis sumptum
 incorruptivum esse , ut post passionem
 admirandamque anastasin ; an corruptivum

ἔρυμα κατέχειν βασιλεῖ διὰ βίης ;
 καὶ σύζυγον σχεῖν ἐκ βασιλείας γένους ,
 ἀναξ μεταστάς τῶν μερῶν τῶν Προσάκων ,
 εἰσισιον αὐτοῖς τὴν πόλιν Κωνσταντίνης· 6485.
 ἀφίσταται δὲ τῶν κράτους Ῥωμαίωνος
 πρόσφυξ Ἰβανὸς ὃν ἐν Φιλίππων πόλει ,
 καὶ πλείστα δεινῶν αὐσονας κατεργάκει ,
 καὶ στρατιάν ἤτησον αὐτῶν πολλάκις ,
 ἐλὼν πρωτοστράτηρα Καμμύτζην μάχη· 6490.
 ἐπιδραμῶν δὲ καὶ πόλιν Ῥωμαίωνος
 τὰς πρὸς Βολερὸν μέχρις αὐτῆς Ξανθίας ,
 καὶ πάντα μυσῶν , ἧ φασί , λείαν δράσας·
 ἀνὴρ ἀτεχνῶς αἰμοχαρὴς καρδία ,
 κύων μανικὸς καὶ θυλακτῶν αὐσόνων·
 ὃς ἐς τοσοῦτο μανίας ἐλαλάκει , 6495.
 ὡς συσχεθέντας αὐσόνων κατὰ μάχην ,
 τέμνειν μεληδὸν ἐν σὸτῳ Ξιφιδίῳ·
 ὅθεν βασιλεὺς ἀπάρας Βυζαντίδος
 Ὀρυστιάδα καταλαμβάνει πόλιν·
 ὄρων ἀποστάτην δὲ δύσμαχον πάνυ , 6500.
 καὶ συνὸν αὐτῷ Ῥωμαϊκὸν τι στίφος
 πρὸς συμπλοκὴν φρίσσει τὸ καὶ θυήσκον δέει ,
 ἐξηπορεῖτο φροντίσι προσανέχων·
 πλὴν προὐκαλεῖτο πρὸς φίλιαν ἰστοτάτην , 6505.
 μὴ δὲ στρατιᾶς ἀμελῶν καὶ τῆς μάχης·
 καὶ παραλαβὼν τὰς δυνάμεις τὰς ὅλας
 καὶ τῆς Φιλίππων τὴν ἐπαρχίαν φθάσας ,
 Στανίμαχον φρούριον εἶλεν ἐκ μάχης ,
 ἐνθα συνῆκτο βαρβάρων πλείστον στίφος , 6510.
 οὗς κατεδουλώσατο πορθήσας πόλιν·
 ἔπειτα συσχὼν ἀπάτη ψευδορκίῳις
 Ἰβανὸν ὁμῶν δύσμαχον κατεργάτην ,
 εἰσισι καλίνικος τὴν Κωνσταντίνης.
 Τούτῳ κρατοῦντος Κομνηναγγλωνύμης , 6515.
 Ἰωάννης δὲ καματηροῦ τὸν θρόνον
 Βυζαντιᾶδος ἰθύνην εἰληχότος ,
 δόγμα ἀνεψύη καινοφανὲς καὶ νόθον ,
 γεννήτορα τὸ καὶ διδάσκαλον φέρον
 τινὰ μοναχὸν Σικιδίτην τοῦπίκλιν , 6520.
 λαλοῦντ' ἀληθῶς ἀπὸ γῆς καὶ κοιτίας·
 ζητήσεως οὐσης γὰρ εἰ χρὴ καὶ λέγειν
 νοεῖν τε σαφῶς σῶμα Χριστοῦ δεσπότης
 ὁ ληπτὸν ἔστιν ἡμῖν ἐν μυστηρίοις
 ἀφθαρτὸν εἶναι καθάπερ μετὰ πάθος
 καὶ θεῖαν ἀνάστασιν , ἢ φθαρτὸν λέγειν 6525.

- ὁποῖον ἦν πρὸ θανάτου καὶ τῆς πάθους·
ἄφθαρτον οἱ μὲν ἀπειδείκνυσον τότε,
διδασκαλικαῖς χράμενοι μαρτυρίαις
σοφοῦ Κυρίλλου καὶ πατρὸς Χρυσόστομου,
6530. Εὐτυχίς τε ποιμένος Βυζαντίδος,
καὶ Γρηγορίου φωσφόρου νυσσαίου·
ὡς παριστάνουσι διδασκαλίαις
ἐκεῖνο σῶμα δισπότου πεφυκίνας
τὸ νῦν πρὸς ἐστίασιν ἡμῖν τυγχάνου·
6535. ὁ κρείττον ὀφθὲν θανάτου μετὰ πάθους
ζωῆς κατήρξεν ἀφθίτου βροτῶν χάριν·
οὐ καὶ μέρος τις τυγχάνη διεδυγμένος,
ἅπαν λαβῶν ἅπασιν σῶμα κυρίου,
καὶ προσθευρῶν τοὺς μετασχόντας ξένως·
6540. οἱ δ' ἐκ μερίδος τῆς ἐναντίας πάλιν
ἔφασκον αὐτὸ μὴ εἶναι τύπον παρήχου
σηπτικῆς μακαρίας τῆς παλινζωίας·
τελούμενον δὲ θυσίαν μόνου φέρειν,
καὶ νηύθευ ἄνθρωπον φθαρτὸν ἀψυχον πάλιν,
5310. καὶ τὸν μετασχόντα δὲ λαμβάνειν μέρος,
οὐκ ἅπαν τὸ σῶμα Χριστοῦ δισπότου·
εἰ γὰρ φασιν ἄφθαρτον ὑπῆν καθόλου,
ἦν ἂν ἀναφῆς ἀθιάτου τοῖς ὅλοις·
τοιαῦτα συνίροντες οἶδε δυστρόπως,
6545. ἀπελαστέρας ἔπιθον ὑπέκειν σφίσι·
τῇ κρείττονι δόξῃ δὲ προστεθεὶς ἀναξ
εἶα φθνήθειν πινάκας τοῦ θάνατου.
Μυσοῦν γένος κάκιστον εἰς συμμαχίαν
στίφος κομάνων προσλαβῶν παριστρίαν
6550. χάρας ἐπήει ῥωμαϊκὰς ἐκτρίβου
καὶ λείαν ἀμύθητον αἰχμαλωσίαν
καὶ σκύλα πλείστα κερδάναν ὑποστρέφει·
καὶ τοῦτ' ἂν εἶχεν εἰσαὶ δρᾶν ἐξ ἔθους,
εἰ μὴ τὸ χριστιανύμον εὐσεβὲς φύλον
6555. ἦ ῥὼς ἀπεῖρξε σφᾶς κακῆς προθυμίας
ὁ γὰρ Γαλιτζίης ἡγεμὼν παρανήσει
τῆς ποιμνάρχου ῥωσικῆς ἐκκλησίας
στίφος στρατιᾶς ἡλικῶς ὡς μυρίον
ἐπήλθε τῇ γῆ τῆς κομάνων ἀθρόον,
6560. καὶ χάραν ἠφάνισεν αὐτῶν ἰσχύτως·
καὶ τοῦτο δρᾶσας πλειστάκις φιλοφρόνως
εἰς εὐσεβῶν καύχημα τῆς χριστιανύμων,
σφᾶς συμμαχεῖν ἔπαυσε μυσοῖς βαρβάροις
καὶ τις κομνηνῶν ἐκφυεὶς Ἰωάννης
6565. ἀνὴρ πεδωκῆς σωματικὴν τὴν πλάσιν

quale ante mortem fuerat ac passionem ;
altera pars aiebat incorruptivum
freta doctrinis atque testimoniis
cati Cyrilli et patris Chrysostomi ,
Eutychiique byzantini praesulis ,
et Nyssenorum phosphori Gregorii ,
qui scripto suo suadent magisterio ,
istud a nobis sumptum in mysteriis
Domini corpus prorsus esse eiusmodi ,
quale devicta morte post passionem
aeternam occipit vitam nostri gratia :
neque aliquantam partem nos percipere ,
sed universum Christi corpus domini ,
a quo sumentes sanctificamur mire.
Verum contrariae partis defensores
dicebant ipsum haud praeferre typum
sacrae ac beatae Domini anastaseos ,
sed sacrificium unice mysterio fieri ;
hinc corruptivum , sine sensu , exanime.
A nobis autem sumi partem tantum ,
non universum corpus Christi domini :
nam si hoc esset prorsus incorruptivum ,
nec palpabile fore nec visibile.
Haec isti falso blaterantes ore
imperitiori turbae faciebant fucum :
sed imperator obsequens meliori dogmati
sivit contrarios frustra laborare.
Pessima gens Moesorum cum socia manu
accolarum Danubii Comanorum
terras romanas incursabat vastans ,
praedamque agebat plurimam et captivos ,
quibus ditata in patriam se recipiebat.
Atque id deinceps semper actura fuerat ,
nisi Rossorum pia gens christiana
cohibuisset barbaros a maleficio.
Galitzae quippe princeps adhortante
ecclesiae summo rossicae pastore ,
plurima militari coacta manu ,
in Comanorum agrum repente irruit
eumque extrema adfecit vastitate :
quod quum egisset saepe amico animo
ad solatium piorum christianorum ,
comanicum auxilium Moesis abstulit.
Iohannes quidam de Comnenis genitus ,
corporis mole dolii formam referens ,

proiecto ventre, carnibus pinguis-
 sime, nomine idoneo dictus vulgo crassus,
 Caesari se rebellem in urbe praebuit.
 Ingressus enim templum Dei maximum,
 coronam ex iis quae mensa pendebant sacra
 ausu scelesto imposuit in caput suum,
 atque ita coronatus templo exiit:
 et cum favente conspirato globo
 hominum splendorum de classe nobili,
 recta processit ad palatium magnum,
 plausibus concrepantibus in morem regium:
 mox quum regali consedisset throno,
 splendidis quosdam donavit dignitatibus.
 Miscella vero populi colluvies
 per angustas vias vicisque urbium
 per plateas currens atque portus
 romanum proclamavit imperatorem
 libera lingua clamitans hunc Iohannem;
 et simul opulentas spoliabat domos.
 Verum sequente nocte mero oppressus
 crassus hic mente et nomine tyrannus,
 regiae patentibus per socordiam ianuis,
 dum eius per urbem esset dilapsa cohors,
 a Caesaris militibus repente captus
 calamitosum caput ensi obtulit.
 Cammytzes quoque protostrator, tentum
 quem supra dixi in vinculis apud Moesos,
 effracto sibi Chrysi manu carcere,
 cum hoc conspirans defecit a Caesare,
 et Pelagoniam cunctam occupavit:
 tum etiam cepit Prilapum levi nisu,
 atque Thessaliae dominum se gessit:
 nullo obsistente demum commovit Helladem,
 rebellemque fecit Peloponnesum.
 Tum et rebellis alius repente apparuit
 (tamquam illi quondam gigantes sparti)
 Iohannes cyprius vulgo Spyridonaces,
 hoc habens cognomentum paterna ex domo,
 foedum quid visu, moribus et corpore,
 oculis homo strabis, arte opifex,
 humili sorte genitus et terrae filius,
 Caesaris olim palatinus famulus
 interioris fisci custodiae impositus:
 exin smolenam praefecturam nactus,
 inexpectata dignitate elatus

προκοιλίος τε καὶ λιπαύκρεως λίαν
 παχύς ἐπικλῆν ἐκ θείας φρωύμης
 ἀντάρας ὥπτο βασιλεῖ κατὰ πόλιν·
 νῶν γὰρ εἰσδὺς τὸν θεοῦ θεῖον μέγαν
 καὶ τὸ περὶ τράπεζαν ἡωρημένων
 στέφανον ἐνθεὶς τῇ κρατὶ παρανόμως,
 στεφανίτης ἔξευσε τὸ θεῖον δόμα·
 καὶ σὺν φρατρίᾳ καὶ συνιστόρων στίφει
 ὄντων ἐπισήμων τε λαμπρῶν ἐκ γένους,
 εἴσιον εὐθὺς εἰς παλάτιον μέγα,
 τοῖς βασιλικοῖς ἀναδούμνος κρότοις·
 καὶ βασιλεῖς καθίσας ἐπὶ θρόνον
 τινὰς ἐδωρήσατο λαμπραῖς ἀξίαις·
 ὁ συρφετῶν ὄχλος δὲ καὶ τὸ ξυγκλύδαν
 ἀνὰ στενωποὺς ἀμφόδους Βυζαντίδος
 πρὸς δ' αὖ ἀγυῖας ἐκτρέχοντες λιμένας
 ἀνηρόρευον αὐσόνων βασιλῆα
 ἐλευθέρῳ στόματι τόνδ' Ἰωάννην,
 τιθέντες εἰς ἄρπαγμα λαμπρᾶς οἰκίας·
 νυκτὸς δὲ χανδὸν ἐμφορηθεὶς ἀκράτῃ
 παχύς φρένας κλῆσιν τε τύραννος νέος
 ἀνείς τε πύλας ἀνέτῃς ἀνακτόρων
 ὀπλιτικῆς φάλαγγος ἰσπεδασμένης
 ἔλαθην ἑλοὺς ὀπλίταις βασιλείας,
 καὶ τὴν κεφαλὴν ἐκκοπίς παναθλίως.
 Καὶ δέσμιος δὲ πρωτοστράτην Καμμύτζην
 ὃν φθάσας εἶπον τοῖς μουσοῖς ἠλικίαι
 εἰρηκτῆς τε δεσμῶν ἐκλυθεῖς παρὰ Χρῆστος,
 σὺν τῷδ' ἀποστάτην αὐσόνων κράτῃς,
 καὶ κατακρατῆ Πελαγονίας ὅλης·
 συνέσχε καὶ Πρίλαπον ἔστῃ ῥαδίως,
 κατατυραννῆ θητταλικῶν χωρίων,
 παρακινῆ τε ῥᾶστα καὶ τὴν Ἑλλάδα,
 παλίμβολον τίθησι Πέλοπος κλίμα·
 πρὸς τῷδ' ἀποστάτης γὰρ δεύτερος πάλιν,
 σπαρτοὺς κατὰ γίγαντας, αἴφνης ἀνέφῃ
 Ἰωάννης κύπριος σπυριδωνάκης,
 τοῦπῶνυμον σχῶν ἐκ πατρῆας ἐστίας·
 αἰσχρὸς τις εἶδος ἠλικίαν καὶ τρόπῃς,
 χειρωνακτικῆς τέχην τε, τὰς ὄψεις στράβων,
 τύχην χαμερῶς καὶ χθόνιος παντάπαν,
 ὑπηρετῶν ἀνακτι τὰ κατὰ δόμους,
 φύλαξ ταμείων τὸ ἔσω τεταγμένος·
 εἶτα Σμολένων κλίμα λαχὼν διέπειν·
 ὃς καταπαρθεὶς ἀξίαις παραλόγοις

6570.

6575.

6580.

6585.

6590.

6595.

6600.

6605.

6610.

- ἤρθη πρὸς ἀπόνοιαν ἀποστασίας
 ὑπὸν βασιλεῖ καὶ κακὸν τρίτον τότε
 εἰσθός οἱ νόσημα τῆς ποδαλγίας·
 στρατευμάτων τοίνυν διελθὼν πᾶν εἰς δύο ,
 6615. τὸ μὲν παρέσχε κατὰ Σπυριδωνάκου
 γαμβροῦ παλαιολόγου τῷ Ἀλεξίῳ·
 τὸ δ' εἶχε πέμψας Ἰνοπολίτη (1) πάλιν
 εἰς ἀντίμαχον κατὰ Καμμύτζη μάχην·
 καὶ συμβαλὼν ἠττησε τοὺς ἀποστάτας
 6620. καὶ φυγάδας τίθει τῷ Θεοῦ σθένει ,
 καὶ Χρυσὸν ἀπέλασε χώρας Στρεμμίτζης.
 Ἐφ' ἡμερῶν τούτων γὰρ τῆς κραταρχίας
 Ἰωάννης ἔξεισι μυσσαρχηγέτης
 συναίμιος Ἀσάν καὶ Πέτρος τῆς Μυσίας·
 6625. μετὰ στρατιᾶς κατὰ Ῥωμαίων ὄρων ,
 καὶ διαλαβὼν ὀπλιτῶν πολλῶν ἰλαίς
 κατὰ Ῥοδόπων τὴν Κωνσταντίαν πόλιν
 ἐπισμένῃ εὖ καὶ κολώνῃαν πόλιν ,
 ταύτην παριστήσατο ῥάστα τῇ μάχῃ·
 6630. καὶ κατερείψας τὸν περίβολον τάλας
 εἰς Βάρναν ἤκε τὴν παράλιον πόλιν ,
 καὶ τήνδε τρισὶ κατασείσας ἡμέραις
 παραλαβὼν τε καταδαφίσας ἅμα ,
 καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ καταχάσας , φεῦ πάθεις ,
 6635. ζωὸς ἀλάστωρ παρακλιμένη τάφρῳ
 κατὰ μετὰ σάββατον εὐλογημένον ,
 μηδὲν σεβασθῆναι τὰ Χριστοῦ Θεῶα πάθη ,
 ἐκῦθεν ἀνέζηξεν εἰς τὴν πατρίδα.
 Φαῦλον τραγωδὸν οὐκ ἔδει παρίνασι
 6640. τοιοῦτον οἶος ἦν ἐγὼ γὰρ τυγχάνω
 εἰς συμφορῶν αἰλαγὸς εἰς τόσον βλάβος
 τραγωδίας τε καὶ κακῶν ἰλιάδος
 ἀ πάντα συμβέβηκε τῇ Κωνσταντίνῃ·
 ἀλλ' ὅστις ἂν ἤμελλον ἐκ διαμέτρως
 6645. ἀπαντα νικῆν τραγικὸν πρὸς τὸ κλάειν
 καὶ δραματεργὸν συμφορῶν ἀνθρώπων ,
 οἷοι περ ὄντες τυγχάνουσιν ἐκτόπως
 Σοφοκλεῖς Αἰσχύλοι τε σὺν Εὐριπίδαις·
 πίσυνος ἦν ὅμως δὲ καὶ γὰρ τῷ λόγῳ ,
 6650. αὐτοῦ διδόντος , ἔξεργῶ τι πρὸς σθένος·
 καθύλακτον Ἀλέξιος κομνηνὸς κράτωρ
 συναίμιον Ἰσακίον ἀρχικοῦ θρόνου·
 καὶ ταχ' ἂν ὑπὸν συμφέρον κραταρχίαν ,

ad apostasiae proruit vesaniam.
 Tertiam habebat Caesar tunc miseriam ,
 suetos sibi podagrae dolores.
 Bifariam igitur distributo exercitu ,
 partem ducendam contra Spiridonacem
 genero Alexio tradidit palaeologo ;
 alteram vero traditam Oenopolitae
 ad debellandum misit Cammytzem hostem.
 Proelio conserto utrumque rebellem vicit ,
 eiecitque imperio cum Dei ope ;
 et Chrysum quoque pepulit Strummitza.
 Adhuc Alexio retinente imperium ,
 Asanis atque Petri Moesorum frater
 in principatu patriae successor
 Iohannes arma extulit contra imperium :
 statimque adgressus cum plurimo exercitu
 in rhodopeiis iugis Constantiam urbem
 bene munitam fastigiisque impositam
 facili proelio sibi vindicavit.
 Huius deiectis moenibus , scelestus homo
 Varnam perrexit urbem ad mare sitam ,
 quam continenter tribus diebus quatiens ,
 denique captam exaequavit solo ,
 eiusque cives in subiecta fossa
 hic daemon obruit vivos , heu dolorem !
 sabbati magni et benedicti die ,
 Christi sacram passionem nil reveritus :
 tum demum in suam patriam est reversus.
 Nunc opus haud inepto tragoedo foret ,
 qualis sum ego , ut caneretur digne
 calamitatum pelagus et abyssus ;
 malorum inquam ilias et tragoedia ,
 quae Constantini simul urbi contigit :
 immo opus foret contra summo vate
 qui quemvis superaret plorando tragicum
 humanarumque actorem miseriarum ;
 quales fuerunt scilicet illi eximii
 Sophocles Aeschylusque atque Euripides.
 Verum et ego fretus facundiae viribus ,
 harum ope aliquid conabor fari.
 Comnenus Caesar expulerat Alexius
 germanum Isaacium regali throno ;
 idque fortasse fuerat imperio utile ,

(1) Οἰνουπολίτης Iohannes hic dicitur a Niceta lib. III. 7, nempe urbis Oenci civis.

nisi custodiam pulsi neglexisset.
 Nunc quum Isaacius domum habitaret
 ad duas columnas sitam in Propontide,
 erat cuique liberum accedere
 colloquia atque negotia audacter agere.
 Ergo Isaacius usus ministris italis
 amicis sibi viris, arcanas litteras
 mittit ad filiam suam Philippi uxorem
 tunc Alamannis imperantis feliciter.
 In his significabat fortunam suam:
 receptisque illinc vicissim litteris
 mittere Alexium filium ad ipsam statuit,
 (quem etsperabat regni heredem linquere)
 clam illis scilicet qui observabant iuvenem.
 Sed ut latuerit fuga, iuvat eloqui.
 Profectus hic cum Caesare nuper fuerat
 bellum Cammytzae, ut diximus, inferenti:
 quum autem Damocraniae mora fieret,
 fuga adulescens contulit se Athyram.
 Cumque famulus lembus ingentis navis
 cuius navarchus erat pisanus civis,
 ad Hellesponti caput progressus esset,
 paratus nempe ad excipiendum profugum;
 repente admotus Athyrae littoribus
 recepto adulescente altum tenuit,
 atque ad pisani navem eundem transtulit.
 Sed mox ut fuga innotuit adulescentis,
 navigium magnum Caesar scrutari iussit
 ministros a se missos; sed isti tamen
 ad eum reversi sunt negotio infecto.
 Etenim apte tonso capillo iuvenis
 vestimentoque simulans se latinum,
 cum se permiscuisset turbae nauticae,
 cunctis vel familiaribus fuit incognitus.
 Sic fuga elapsus, ut dictum est, Alexius
 ad sororem confert se in Siciliam,
 atque apud illam casus flet domesticos;
 quae sponsum exoravit ut vindex fieret
 parenti suo tam gravibus oppresso malis,
 fratrique nudo exsuli et sine laribus.
 Dum haec peragebantur; erinnys alia
 exitiosa byzantinae urbi
 dux Veuetiarum erat Ericus Dandulus,
 vir fraudulentus, veterator pessimus,
 Ader exsecrandus, imperii pestis,

εἰ τοῦδε μηδὲν φυλακῆς κατημέλει·
 νυκτὶ δὲ διάζοντι τῆδ' Ἰσακίῳ
 κατὰ γε δισυλοῦν κίονα προποντίδος, 6655.
 ἀνεύθυνον ξύμπασιν ἦν προσίεναι
 καὶ καθομιλεῖν, πάντα τὲ δρᾶν ἀνέδην·
 διακόνοις οὖν ἰταλοῖς κειρημένοις
 ἀνδράσι φίλοις, γράμματ' ἐκπέμπει λάθρα
 φίλῃ θυγατρὶ τῇ συνένω Φιλίππου 6660.
 ἀλαμανῶν ἄρχοντος εὐτυχῶς τότε
 δηλοῦν τὰ οἱ ξύμπαντα συμβεβηκότα·
 καὶ κείθεν ἀντίγραφα προσδεδεγμένος,
 πέμπει πρὸς αὐτὴν Ἀλέξιον υἷα,
 ὃν καὶ λιπεῖν ἠλπίζε κληροῦχον στέφους, 6665.
 λαθόντα τὴν αἰσθησῖν οἷς τοῦτ' ἔλεγε·
 ὅπως δὲ λαθὼν διέδρασε, λεκτίον
 οὗτος γε συνέξεισι τῷ σπηρηφόρῳ
 στράτευμα κινήσαντι κατὰ Καμμούτζην· 6670.
 εἰς δ' οὖν Δαμοκράτειαν ἐσκηνημένος
 ἀπέχετ' αὐτὸς ἀποδρᾶς πρὸς Ἀθύραν·
 ἐφόλκιον δὲ νηὸς εὐρείας πᾶν
 ἑλλησποντίας πηγαῖς καθωρμισμένης
 ἧς ἡγεμὼν ἦν ἐκ λατίνων πισσαῖος
 προουτρεπισθὲν εἰς δοχὴν ἔδραπέτε, 6675.
 ἐκεῖ κατάραν ἐξ ἐπίτηδης τότε
 ἠρπασκὸς ἐξέπλευσε τὸν νεανίαν,
 καὶ πρὸς μέγ' ἀπήνεγκε πλοῖον λατίνῳ·
 ἐπεὶ δὲ δρασμὸς διέγνωστο ἔνευ,
 στείλας ἱερυνᾶ βασιλεὺς πλοῖον μέγα· 6680.
 οὐδὲν δὲ καὶ δρᾶσαντες ἀποσταλμένοι,
 παλίνδρομοι φθάνουσι πρὸς βασιλίαν·
 κειράμενος γὰρ εὐφυῶς οὗτος κόμπη,
 ἐσθήμασί τε σχηματισθεὶς λατίνων,
 εἰλούμενος τ' αὖ ἀναμίξ' αὐτῶν ὄχλῳ, 6685.
 ἄγνωστος ἦν ἅπασι καὶ τοῖς εἰδόσιν·
 οὕτως ἀποδρᾶς Ἀλέξιός, ὡς ἔφη,
 πρὸς κασιγνήτην ἐν Σικελίᾳ πλέει,
 καὶ τῆδ' ἐποφθεῖς ἐκτραγῶδεῖ τὰ πάθη·
 ἢ δ' ἐκλιπαρεῖ τὸν σύνεινον ἀμύναι 6690.
 φίλῳ τε πατρὶ δυστυχῶς πεπραγῶτι
 καὶ συγγόνῳ πλάνητι γυμνῷ τ' ἀστέγῳ·
 ταῦτα μὲν οὕτω συνέκυρσε τωτότε.
 Ἵπῃ δ' ἱερυνὸς φθαρτικὴ καὶ πρὶν πόλει
 Ἐρίκος τις Δάνδουλος δούξ' Βενετίας 6695.
 ἀνὴρ ἀγύρτης καὶ παλαιὸς κακίαν,
 Ἄδερ ἀλιθῆριος, αὐσόνων λύμη,

- ὁς ὑποτύφωον ζώντιον βασκανίας
 6700. ἰναύσματ' αὖ μίνιδος ἰδοθῆν φέρων
 ὡς ἐν σποδιῇ τῆς ἑαυτοῦ καρδίας
 τῆς δ' ἴδω ὡς ἴφασκεν εἰς συμφύλατας
 παρ' αὐτόνων πρὶν ζημίας παροινίας
 εὐκαιρίαν πνεύματος ἦν ἀναμένων
 ὡς πυρσὸν ἀνάψαι αὐτοῦ κακίας
6705. ἀφραδῆ μέγιστον ἑπταπλασίως
 κατὰ κραταρχίας τὸ καὶ Ῥωμαῖδος·
 δραξάμνος γοῦν τρικαῦτ' εὐκαιρίας ,
 τὴν πυρκαϊάν ἦρεν εἰς μέγα φθόνον·
 ὕλην χορηγοῦντος δὲ καιροῦ τῷ φθόνῳ ,
6710. συνωμίοντας σχῶν εἰς σύναρσιν κακίας
 ἀνδρας τοπάρχας εὐγενεῖς ἐκ λατίνων
 ἐκπλαῖν ἐτοίμους εἰς Παλαιστίνης ὄρεας
 ἀπὸς ἐκδικίαν μνήματος ζωνφόρου·
 βουλεύεται δὲ καὶ Ῥωμαίων σφίσην
6715. οὗτοι δ' ὑπῆρχον ἀρεῖκοι γονιάδας
 Μόντης φεράντης μάραϊσιος ἀξίαν
 κλησὴν Βονιφάτιος ἀκμαῖος σθένος
 Βαλδυσίνος κόμης τε χάρας καὶ φλάντρας·
 6720. ἀπὸς δ' αὖ Ἐρῖκος ἀγίος Παύλος κόμης·
 καὶ Δολοῖκος κόμης καὶ χάρας Πλέης·
 πλείστοις σὺν ἄλλοις ἀνδράσι τολμηταῖς·
 πλοῖα δ' ἐτύχθη παντὸς ὡς εἰπεῖν στόλας
 εἰς Βενετίαν ἐν τρισὶν ὅλοις χρόνοις ,
 6725. δρόμωνις ἰσσην εἰσορχαῖς ἀπὸς τοῖς δέκα
 ἑκατὸν εἴ πως τῇ τέχνῃ πεπηγμένοι ,
 ἐξήκοντα νῆες τε τριήρεις πάλιν·
 ἔτι δὲ συνήλιστο πλοῖα στρογγύλα
 πανταχόθεν μέγιστα καὶ Ἰταλίας
 πληροῦντ' ἀριθμὸν ὑπὲρ ἑπτάκις δέκα·
6730. οἷσπερ συνηρίθμητο πλοῖον τι τέρας
 πλωρίων , μέγιστον ὧν ποτ' εἶδ' τις ,
 κόσμος σφίσην οὕτω γ' ἐπικεκλημένον·
 εἴσισι τοίνυν ἵππος αὐτὰ χίλια ,
 ὄπλοις γε κατάφρακτος εἴς ὀπλισμένην
6735. ἄσπισι δ' ὁμοίως , μυριάδες περ δέκα (1)·
 εἰς παντοδαπούς ὄπλίτας τετμημένην
 εἰς τζαχρατοξότας δὲ καὶ ἄλλων πλέον·
 ὡς δ' ἦν ἀπὸς ἐκπλεονεῖς πύτρεπισμένος στόλος ,
 6740. ὅσαυθα βυθὸς ἀνῆράζειν κακίας
 καὶ συμφορῶν θάλασσα κυματίζουσα

qui arcanam flammam nutriens livoris
 atque odii fomitem iamdiu gerens
 tamquam sub mentis cinere repositum ,
 ob suis illata , ut aiebat , civibus
 a nobis detrimenta atque iniurias ,
 aurae secundae flabrum expectabat
 ut suae malitiae facem inflammaret
 maximam luculentam et septemplex
 contra romani columen imperii
 Tunc ergo idoneam nactus occasionem ,
 facem ingentium sustulit irarum ,
 suppeditante tempore materiam ignibus.
 Is conspiratos habuit ad facinus
 viros toparchas nobiles latinos
 in Palaestinam mox navigaturos
 ob liberandum Domini sepulchrum.
 Cum his ad nostram coniuravit luem.
 Erant hi bellica virtute insignes
 Montisferrati dignitate marchio
 nomine Bonifacius vir fortissimus ,
 Balduinusque comes provinciae Flandriae ,
 insuper sancti Pauli Ericus comes ,
 praetereaque Pleae Doloicus comes ,
 cum audacibus aliis viris plurimis.
 Ac navigia universae prope classis
 constructa sunt Venetiis per triennium :
 celeres naves decem supra centum ,
 equis vehendis , optime compactae :
 sexaginta praeterea triremes.
 Tum et rotundae sunt collectae naves
 undique versum ex Italiae oris
 peramplae molis ad septuaginta :
 quibuscum erat prodigiosum quoddam
 maximum quotquot umquam visa fuerant
 navigium , cui mundi nomen fecerant.
 Implerunt autem classem mille equites
 armati omnes immo cataphracti :
 scutati autem milites centum mille
 in varios armaturae distincti ordines ;
 plerique tamen erant ballistarii.
 Iam cum parata esset ad cursum classis ,
 tunc dilatavit fauces abyssus mala ,
 inhorrui procellosum aerumnae mare ,

(1) Rectius sine dubio Nicetas III. 9. scribit ἀσπίς τρισμυρία scutati milites triginta mille.

incubuitque urbi malorum cumulus.
 Infaustus namque Alexius Isacii filius
 imperatoris quondam byzantini,
 is qui clam antea fugerat ex urbe,
 litteris Papae senioris Romae
 atque Alamanniae regis communitus,
 navigaturis adfuit in Palaestinam
 petens reverti in patriam cum ipsis,
 suffragio adiutus, inquam, et Papae et regis,
 qui se praedictis viris habituros
 gratiam aiebant, siquidem reponerent
 adulescentem in paterno imperio:
 praeter quam quod innumera pecunia
 idemmet, et officio, gratus foret,
 si illorum ope imperium reciperet.
 Callidi homines variisque agendis
 exerciti negotiis tunc exceptum
 simplicem puerum fraudibus expositum,
 navis mensaeque socium, errantem advenam,
 iuratis verbis adigunt spondere
 quae numquam poterant exitum sortiri:
 neque enim tantum maria pecuniae
 promisit se daturum; sed quinquaginta
 cum auxiliari milite triremes
 Agarenorum profigando bello.
 Praeterea promisit, heu stultitiam!
 restitutum prisca se Papae iura,
 ritus ecclesiae nostrae reformaturum,
 talem se denique in Graeciam reducturum,
 qualem Latini profitentur, fidem.
 Postquam sublatis demum classis anchoris
 ad parvam urbem Iadara pervenit,
 hanc suadente expugnavit Dandulo;
 quam ubi cepit arcem, progressa classis
 ad Epidaurum urbem obvertit proras:
 ibique est acclamatus romanus Caesar
 puer Alexius cum Italis navigans.
 His intellectis romanus imperator
 triremes putres et senio fatiscentes
 instaurari iussit ab opificibus,
 quae vix viginti numero fuerunt.
 Portu discedens Epidauri classis
 ventis propitiis utens ad miraculum,

ὅτι κακῶ κακόν τι προσβάλλον πόλει·
 θαλὸς γὰρ Ἀλέξιος τῷ Κωνσταντίνῳ
 Ἰσακίῳ παῖσι βεβασιλευκός
 ὁ πρὶν ἀποδρᾶς λάθρα τῷ Βυζαντίδῃ,
 6745.
 χράμμασι Πάπᾳ τῷ παλαιτέρῳ Ῥώμῃ
 ἀλαμανθῶν τε ῥήτοδ' ἐχυρωμένον,
 τοὺς ἐν στόλῳ πλείοντα εἰς Παλαιστίνην,
 ἐκπλεῖν σὺν αὐτοῖς ἕξις πρὸς πατρῴδα
 συναξιούτων τῷδε ῥήτοδ' ἐξ Πάπᾳ,
 6750.
 οἱ χάριτας ἔφασκον ὀφλήσειν σφίσι,
 εἰ τῷ μισθῷ εἰς κραταρχίαν
 αὐτοῖς ἐπανήξει τὴν φυτοσπύρον·
 πρὸς τοῖσδ' ἡμᾶς ἐξ οὗτο σωροῖς ζημιῶν
 ἀμείψαι γε ἐξ ἑραπειῶν τάχα,
 6755.
 εἴπερ δι' ἡμῶν ἀπολήψεται κράτος·
 ἄνδρες πανοῦργοι λοιπὸν εἰσδεδυμένοι,
 πολυτρόποις ἀράγμασιν ἐνθετραμμένοι,
 παῖδά τιν' ἀπλοῦν ἕκλον πρὸς ἀπάτην
 σύμπλην, ὁμοστρέφεζον, ἀλήτην, ξένον,
 6760.
 ὄρκιοι ἀναπέθεσι συνθέειδ' σφίσι,
 ἃ μισθῶν πείθει δέξασθαι πύρα
 οὐ γὰρ θαλάσσης κατένυσσι ζημιῶν
 τούτοις παρασχέειν, ἀλλὰ ἐξ ἑμμάχιδας
 νῆας τριήρεις πνιθήκοντ' ἅμ' ὀπλίταις
 6765.
 κατ' ἀγαρηνῶν ἀπόπλην ποιούμενοι·
 πρὸς τοῖσδ' ἐπηγείλατο φεῦ ἀμαθίας (1)
 ἐθῶν ἀνακαίνισιν ἀρχαίων Πάπᾳ,
 ἔθνη νοσημεῖσαι τὰ τῷ ἐκκλησίας,
 ἐξ πίστει δὲ παραποιήσιν δράσασαι
 ἢν στερκίαν κρίνεσι παῖδες λατίνων.
 6770.
 ἀλλὰ τὰ πρυμνήσια λύσας ὁ στόλος
 πρὸς Ἰάδαρον τὴν πολίχνην κατάρας,
 ἐμάχετ' αὐτοῖς, τοῦτο δόξαν Δανδούλω·
 ἴσδ' οὖν παροστήσατο φρούριον στόλος
 6775.
 Ἐπιδαμνίων ἐγκαθάρμισται πόλει
 ἐξ τοῖσδ' ἀνηγόρευτο Ῥωμαίων ἀναξ
 Ἀλέξιος παῖς ἰταλοῖς ὁ συμπλήων
 ταῦτα σαφῶς γνοὺς ὁ κρατάρχης αὐτόνων
 ἤρξατο σαθρὰς ἐξ παλαιᾶς τῷ χρόνῳ
 νῆας τριήρεις ἀνακαίνισεν τέχνη,
 6780.
 εἰς εἴκοσιν μόλις ἀναριθμημένας·
 ἔρμυ δ' ἀναχθεῖς ἐξ Ἐπιδάμνου στόλος
 τυχὼν ἐπιφόρον τε πνεύματος λίαν

(1) Hoc loco schismaticum se demonstrat aperte Ephraemius.

6785. αὔρας τε λαμπρᾶς ἐκ φούμνης ποντιάδος,
ἐφίσταται τάχιστα τῇ Κωνσταντίνῃ
ἀστυπολιτῶν μήτινος κατειδότης
σχεδὸν κατάπλυν ἰταλῶν ἐναντίων·
καὶ τί με δεῖ γράφοντα μῆκύνειν λόγον;
γνόντες λατῖνοι δειλίαν ἤδη αὐσόνων
6790. οἷς σφᾶς ἰώρων τῷ δέῃ τεθνηκότας
πιτυοῦσιν ἀκταῖς εὐχερῶς ἔξω φόβῃ,
στράτευμα δ' ἐξάγρουν ἕς γῆν ἰππιῶν·
νῆες δὲ πλοῖα καὶ δρόμωνες αὖ πάλιν
πρὸς κύλιπον εὐθὺς εἰσπλέσσι τὸν πρῶτον·
6795. ἐλύσως δὲ προσβαλόντες φρερίῃ
ἐνάλοιοι τε καὶ χθόνιοι κυκλόθεν,
οὐς μὲν φυλάκων εἰργάσαντο φυγάδας
οὐς δ' αὖ θαλάσσης παρέπεμψαν τῷ βιάθει,
καὶ μάχην κτείναντες ἀνθισταμένους·
6800. ἐλύσως δ' ἔπειτα βραγίσις μέσον
εἰσρύεται πᾶς εὐχερῶς ἔνδον στόλος
καὶ κακὸν ἀνύποιστον ἦν ἀργαλίον·
στράτευμα λοιπὸν ἰππικὸν πεζὸν δ' ἅμα
καὶ πᾶς προσίσχον τῷ Κοσμιδίῳ στόλος·
6805. στρατὸς δ' οἰκὴ χάρακα πεζὸς πηγνύει,
ὅθι πεφυκότος γε χέρω γηλόφῃ·
τάφρῳ περιδρόμῳ τε διηλημμένον
σταυρώμασι τε ξυλίνοις ἐν τῷ μέρει·
ἀφ' οὗ θεατὰ τὰ βασιλῆα πέλει·
6810. ταῖς ἡμέραι δ' αὖ ναυλοχεῖ πάλιν στόλος·
ἦν οὖν τολοιπὸν καρτερὰς μάχας βλέπειν
ἐκατέρωθεν πολλὰς ἢ ἡμέρας·
ἄνδρες δ' ὀπλίται γεννάει στρατηγία
εὖνοι βασιλεῖ καὶ προσήκοντες γένει·
6815. μὲν στρατιᾶς ἰππικῆς πεζῆς δ' ἅμα
συνκλέκοντο λατῖνοις εὐκαρδίως·
τὸ μὲν παριστάνοντες ὡς ἔνδον πόλις
ὀπλιτικὸν μάχιμον εὐσθενῆς φέροι·
τὸ δ' αὖ ἑαυτῶν ἐν μάχαις εὐανδρίαν·
6820. ἠνίκ' ἀθροῦν ἦν οὐκ ἀγεννῆ τ' αὐσόνων,
οὐδ' ἀρείκῃς ἀνδραγαθίας ξένου·
καὶ μᾶλλον ἔνθα γαμβρὸς ἦν βασιλέως
μάχας στρατηγῶν καὶ διουθύων ξένου
Θεόδωρος Λάσκαρις ἐν μάχαις λίων·
6825. οὗτος πολυπεύων γὰρ ἔριστα μάχας
ἔπληττε κατέπληττε τοὺς ἀντιπάλους·
συσπειραθέν στρατεύμα λοιπὸν λατίνων
χερσαῖον ὑδραῖον τε φεῖ ἢ μανίας·
- quippe marina aura urgente puppes,
Constantinopolim tenuit celerrime,
nemine prope civium sciente adhuc
italicorum hostium adventum.
Nec vero longas loquar per ambages:
Gnari Latini quantus esset civium
metus, quo cunctos cernebant exanimis,
classem secure ac facile advertunt oris:
ipsi cum equis in terram desiliunt:
cuncta diversi generis navigia
in ulteriorem provehuntur sinum
usque ad castellum quod catenae dicitur.
Sic oppugnantes terra marique urbem
partim custodes moenium fugabant
partim classarios mari demergebant,
eratque caedibus inquinatum proelium.
Ut autem media fracta est catena,
omnis continuo classis introibat,
eratque malum nimium, ineffabile.
Reliquus miles pedes equesque simul
tum classis etiam pergunt ad Cosmidium.
Ibi pedester miles castra struit
in eminentis stationis loco,
(e regione regii palatii)
quae partim fossa circumducta munit,
partim decussim travibus defixis;
cuncta item classis constitit in littore.
Tum vero utrimque Martis opus grave
per diem saepe peragi vidisses.
Magnanimi correptis armis duces
bene volentes Caesari vel stirpe proximi
cum peditatu simul equitatuque
Latinis resistebant forti animo;
portisque se efferebant ut ostenderent
bellicis viribus urbem non destitui,
neque se aleam pugnae detrectare.
Profecto tum Romanos vidisses strenuos,
atque mavortiae memores virtutis;
praesertim ubi imperatoris gener
bellum ducatu regebat mirifico
Lascaris Theodorus in proeliis leo.
Hic enim pugnas fortiter sustentans
caedebat concidebat adversarios.
Quare collectus latinus exercitus
terrestris et maritimus, proh rabiem diram!

impetu statuit capere Byzantium
 si certe praevaleret; sin autem minus,
 oblatis conditionibus hinc recedere.
 Ergo latini hostes in aciem prodeunt
 atque naves promovent usque ad Petrium
 grandes habentes in antennis scalas
 funibus alligatas arte mira.
 Arietem alii machinam obiectant
 solitum urbanorum flagellum moenium,
 et circumponunt homines armigeros
 nimirum ballistarios qui hostem verberent.
 Tunc atrox exardescit ad moenia bellum
 terrore plenum maximis conatibus.
 Ariete expugnatore ruperunt facile
 obversum mari murum; sed sunt repulsi
 a nostris auxiliariis qui in urbe erant.
 At classarii desuper e scalis
 lapidibus feriebant telis gladiis
 turrium custodes moeniumque vindices,
 brevisque eosdem in fugam coniecerunt.
 Deinde hostes moenibus potiti
 urbanis ignem domibus iniciunt
 inde a Blachernis ad aedem Evergetae.
 Tunc dirum casum cernens imperator
 trepidationem lacrimasque civium,
 horumque verens maxime querimoniam,
 aegre et coactus tandem in arma rapitur,
 et cataphractus prodiens palatio
 traxit nobilium equitum catervam
 peditumque iuvenum fortem manum.
 Et fortasse aliquod peracturus erat
 utile urbi facinus et imperio,
 si cum hostibus manum conseruisset,
 vel certe Lascari genero fortissimo
 maxime optanti pugnam permisisset:
 nunc conservandae vitae dum studet miles
 acceleravit urbi discrimen summum.
 Nam Caesar armisumptis in speciem tantum
 postquam se breviarmatum ostendit civibus,
 nulla re digna gesta recessit statim;
 et qui iucundus nuper in proelium venerat,
 mox ignominia plenus ex eo discessit,
 aucta latinis hostibus audacia.
 Quum recepisset ergo se in palatium
 romanus Caesar comnenus Alexius,

ἐγνώκει δὲ ἴν πως προσβαλεῖν Βυζαντίδι·
 ἴν' εἰ μὴ ἰσχύσειεν· εἰ δ' οὖν συμβάσει
 6830.
 δράσαν, ἀπὴν πρὸς κελύθας ἰδίας·
 οἱ μὴ τολοιπὸν ἀντιμάχων λατίνων
 πλοῖα φέροντες ἰστᾶσι πρὸ πτερίων,
 6835.
 δ' ἄ κάλων κλίμακας ἴσχοντα ξίνας,
 ἰστοῖς πρὸς ὕψος εὐτέχνως συνδεδμένας·
 οἱ δὲ κριὸν τεύχεσι μηχανήματι
 καθαιρετικὸν τειχίων πολισμάτων
 κύκλω περιστήσαντες ἄνδρας ὀπλίτας
 τζαχατοξότας εἰς μάχην ἀντιμάχων
 6840.
 καὶ τμηκαῦτα συγκροτοῦσι τὴν μάχην
 ὡς κρατιρᾶν τε καὶ σφόδρα φρικαλίαν·
 ὁ τειχεσιπλῆτης δὲ κριὸς ῥαδίως
 ἔρρηξεν τείχος πρὸς θάλασσαν τὸ βλέπον·
 κἂν ἀπικρούσθην συμμάχοις τοῖς αὐσόνων·
 6845.
 πλοίοις δ' ἐπὶ ὄντις ἐκ κλιμάκων ὑψόθεν
 ἤρθεσαν λίθους τε κοντοὺς καὶ ξίφη·
 φύλαξι πύργων καὶ προμάχοις τειχίων,
 καὶ πρὸς φυγὴν τρέψασιν αὐτοὺς ῥαδίως·
 λοιπὸν κρατοῦσι τειχίων πυργωμάτων,
 6850.
 καὶ πυρπολοῦσιν οἰκίας ἰδρυμένας
 ἐκ τῶν Βλαχερνῶν εἰς μονὴν εὐεργίτης·
 ἰδὼν δὲ δυστύχημα τοῦτ' αὐτοκράτωρ
 καὶ συνοχὴν δάκρυα ἤδ' ὑππῶων,
 6855.
 μέμψις δὲ τούτων εὐλαβηθεὶς καὶ πλείον,
 μάλιστα ὀπλίτης γίνεταί καὶ σὺν βίᾳ
 ἤδ' βασιλείῳ δ' ἐξιδὼν ὑπλισμένος,
 πλείστως ἐπισπάσατο λαμποῦς ἰππίας,
 καὶ πεζικὴν φάλαγγα γενναίων νέων·
 6860.
 καὶ τάχ' ἂν ἔργον εὐκλεῖς πᾶρακτό οἱ
 σωτήριον πόλει τε καὶ κραταρχίᾳ,
 εἰ συνεπλάκην τοῖς ἐχθροῖς ἐναντίος,
 ἢ συμπλοκὴν Λάσκαρι γαμβρῶ γεννάδα
 ὀργῶντι μάλα συγκεχωρήκει τότε·
 6865.
 νῦν δ' ὑπὲρ αἴσαν ἢ στρατιᾶς δειλία
 εἰς ἴσχατον κίνδυνον ὥστε τὴν πόλιν
 μόνον γὰρ εἰς ἐνδειξιν αὐτὸν ὀπλίτας
 μικρὸν τε φανὴς ὁ κρατάρχης ὀπλίτης
 εὐθὺς ἀπικρύφατο μηδὲν τι δράσας·
 ἀσπασίος μὴ ἐξιδὼν πρὸς τὴν μάχην,
 6870.
 ἐπανὼν δ' αἰσχιστος ἐκ μάχης τάχα,
 θρασυτέρως θεὸς ἀντιμάχους λατίνους·
 ἔμως ὑπυσθὺς τοὺς βασιλεῖς δόμους
 κομνηνὸς Ἀλέξιος αὐσονοκράτωρ,

6875. ἔγνωκε δὲ οἱ συμφέρον τὸ τυχεῖν
ἀντιφερίζων μὴδὲν ἀκμῆ κινδύνα·
ἔξυσε νυκτὸς τοιγαροῦν λεληθότως,
πρὸς Διβελτόν δ' ἄπεισι φρούριον Θράκης,
ἔνθα προποίμασε τὴν κατοικίαν·
6880. ὑπὲρ κατασχὼν τὴν βασιλείαν ἑξὸν
σὺν μισί τρισὶν ἡμέραις αὐτῷ δέκα.

ΑΛΕΞΙΟΣ Ο ΥΙΟΣ ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΜΗΝ. Γ.

- Αὐτῷ δ' Ἰσαάκιος ἄρχι φ' στίφας
σὺν Ἀλεξίῳ τεκνίῳ πεφιλμένῳ·
ἐπι γὰρ Ἀλέξιος ἀπόστη κράτους,
καὶ πρὸς Διβελτόν ἀπέδρασε, ὡς ἔφλω,
6885. εὐθὺς ἀνηγόρευτο πρὸς γερουσίαν
Ἰσαάκιος βασιλεὺς πρὸς φάσιν
εἰρηκτῆς τε δισμῶν ἀνιθίς παραλόγως·
καθεύρηνται δὲ βασιλεὺς Εὐφροσύνη·
ὡς δ' ἐγκατέστη καὶ πάλιν κραταρχία·
6890. τίθησι δ' ἄλλον σὺν τὸ συμβῶν λατίνους·
οἱ δ' υἱὸν ἐκπέμπουσιν αὐτῷ σὺν τάχει,
ὡς ἤξιωτο πατρικῆς συνδρίας
κοινωνίας τε φ' βασιλεὺς κράτους·
καὶ σὺν ἀποσιῶν δημοτῶν ἤδη ἐν τέλει
6895. ἀμφοῖν προσῆγε προσκύνουσιν καὶ σέβας·
μὲν βραχὺ δὲ καὶ ἀφίκετο λατῶν
τοῖς βασιλείοις παραβαλόντες δόμοις
τιμῶν τυχεῖντες δωρεῶν τ' αὐτῷ ἀφθόνων,
αὐτῷ ἀππλάττοντο σὺν εὐταξίᾳ·
6900. τοῦτοις βασιλεὺς διαφιλιῶς καθημέραν
ὄλας θαλάσσας χερμάτων ἦν παρέχων,
εἰ καὶ σφίσι κέρριτο βάνις τις τάδε·
χεύζων τολοπὸν πλυθῶν εἰς διαπάνω
ἤδη ἱερῶν ἤφατο φῶν κυμηλίαν
6905. σκυῶν τε θείων καὶ σεβαστῶν εἰκόνας
καὶ τῶνδε κόσμον ἀθεμίτως λαμβάνων
ὡς κοινὸν ἀργύριον ἢ καὶ χρυσίον
παρεῖχων ἰχθυοῖς ἰταλοῖς τόνδ' ἀφθόνως
οὗτος πισσαίης ἰταλοὺς τοὺς ἐν πόλει
6910. διαφόρους ὄντας γὰρ τοῖς Βενετίκοις,
ὅππῃ κακῶ φῶν τ' ὄλης βημαίδος
σπίσας φιλοῖ καὶ καταλλάσσει τότε·
οἱ δ' ἀντιμάχοις προσρύντες αὐτίκα
αὐτῷ δίδωγον σύσσιτοι συνημμένοι·

utile sibi censuit ac necessarium
instanti iam periculo non diu resistere.
Clam igitur per noctem dilapsus aedibus
abiit Debeltum Thraciae castellum,
ubi iam sibi instruxerat diversorium;
postquam tenuerat regnum annis octo,
tribus praeterea mensibus, diebus decem.

ALEXIUS ISAACII FILIUS MENS. VI.

Tunc iterum Isaacius potitur stemmate
cum dilecto suo filio Alexio:
nam postquam prior Alexius cessit regno
atque Debeltum ut diximus profugit,
a senatu protinus imperator
caecus Isaacius est acclamatus,
carcere suo praeter spem emissus.
Contra regina Euphrosyne custodiae traditur.
Ille recepto iterum imperio
peractam rem significat Latinis:
qui statim ipsi remiserunt filium
ut consideret cum parente domino
sociumque honorem obtineret regni.
Tunc universus populus cum magistratibus
utrique simul domino obsequium obtulit.
Paulo post etiam duces Latinorum
quum ad regales aedes se contulissent,
honoribus adfecti donisque innumeris,
quieti recesserunt cum recto ordine.
His imperator affatim quotidie
maria pecuniae in sinum ingerebat,
quamquam haec ipsis videbantur guttae.
Mox ad impensas indigus pecuniae
coepit diripere sacros thesauros,
vasa divina, venerandas statuas,
quibus inlicite detrahens ornatum,
argenteosque et aureos nummos conflans,
hostibus large profundeabat italis.
Is et Pisanos urbis inquilinos
antehac a Venetis odio dissidentes,
heu cum pernicie universi imperii
inter se studuit iungere amicitia.
Illi adversariis exin reconciliati
cum his curabant quotidie convivia.

Tam etiam Franci, socia cohorte
 pisana venetaque quae ultro accessit,
 cymbis in urbem subito delati
 impetum faciunt simul armata manu
 in synagogam clam Agarenorum,
 eiusque omnem rapiunt supellectilem:
 verum a Turcis demum sunt repulsi,
 opem ferentibus Byzantii civibus.
 Illi efferati faculas iniiciunt
 civium tectis, consumuntque incendio
 plurima et optima urbis aedificia.
 Magni fuit autem incendii initium
 a synagoga ut diximus Agarenorum,
 qui locus vulgo dicitur Mitatum;
 idque aedificium pertinet ad mare
 ubi et Irenes divae templum surgit:
 illinc progrediens amburensque omnia
 propagatumque gravi cum exitio
 devenit usque ad inclytum circum maximum,
 qui sanctissimae Sophiae templo adiacet:
 atque ad oppositum venit usque mare,
 longe lateque media omnia concremans.
 Nec tutum erat ad amicos accedere,
 nisi quis cymba semet circumveheret.
 Haec Isaacius cum maerore audiebat:
 sed huius filius patriae perniciēs
 tanto gaudebat urbis exterminio.
 Romanis rebus ita se habentibus
 nuper eiectus Caesar Debelto veniens
 armis insedit urbem Hadriani.
 Infaustus iuvenis re cognita Alexius,
 Constantinopoli cum exercitu exivit
 habens latinum in comitatu ducem
 Montisferrati marchionem Bonifacium,
 quem mercede conduxerat ad bellum
 sexdecim auri datis centenariis.
 Igitur Thraciae peragratis urbibus,
 reque confecta ex animi sententia,
 usque ad Cypsella oppidulum progressus;
 mox ad metropolim retro pedem tulit.
 Dein scelestis partibus adhaesit
 hominum qui parentem excaecaverant
 thronoque deturbaverant, faventes patruo:
 quam rem aegerrime caecus rex ferebat,
 qui moliebatur iamdiu supplicium sumere

ὄθιν φραγγίτικοι προσλαβόντες τί μέρος
 τῆς προσρυσέντων πεισιταίων βεντικῶν
 δι' ἀκατίων προσπεπλευκότες πόλει
 συνεισπεσόντες ὀπλίται ξιφηφόροι
 τῆ συναγωγῆ κρυφίως τῆ ἐξ Ἀγαρ,
 ἅπαντα ληστεύσαι τάνδον καθ' ἅπαξ·
 6915.
 τῶς δ' ἀπεκρούσθησαν ἰσμαηλίταις,
 ἀστυπολίταις σφίσι συμμαχημένοις·
 οἱ δ' ἐμμανέντες πῦρ ἐνίᾳσι δόμοις
 καὶ πυρπολοῦσι τῷ πυρὶ τῷ παμφάθῳ
 6920.
 τα πλεῖστα καὶ κάλλιστα τῆ Κωνσταντίνης·
 ἀφ' ἧ μὴ ἀπῆρξατο πυρὸς τωτότε,
 ἐκ συναγωγῆς ὡς ἐφ' ἡμῶν τῆ ἐξ Ἀγαρ·
 τὸ καὶ Μιτάτον τοῖς ὅλοις κεκλημένον
 ὁ πρὸς θάλασσαν Εἰρήνης τῆ ἁγίας
 ἀρχαμάως ἱδρυτο ναῦ τιμῆ
 6930.
 καὶ πάντα φλέξαν ἀφανίσαν τὰ περίεξ,
 διεῖρύνῃ πῦρ πάντ' ἐρημοῦν τὰ κύκλω,
 ἄρχι μεγίστη καὶ περικλύτη δόμος
 Θεοῦ σοφίας καὶ παναγίης λόγῳ,
 6935.
 διῆκε μέγχι καὶ θαλάσσης θατίρας
 κατὰ τε μῆκος πυρπολοῦν καὶ πρὸς πλάτος·
 οὐκ ἦν τότε ἀκίνδυνος ἡ φίλων θεία,
 εἰ μή τις ἐρχόσατο πορθημῆα τάχα·
 ταῦτα μὴ Ἰσάκιος ἤχθετο κλύων·
 υἱὸς δὲ τούτου πυρπολιτῆς πατριδος
 6940.
 ἔχαιρε τῆςδε συντελισμῶ καὶ φθίσου·
 οὕτως δ' ἐχόντων παραγμάτων Ῥωμαίδι,
 ὁ πρὶν κρατάρχης ἀπάρας Δεβελτόθεν
 τὴν Ἀδριανοῦ καταλαμβάνει πόλιν·
 6945.
 ὁ γνοὺς ὁ θαλὸς Ἀλέξιος πατριδος
 ἔξεισιν ἅμα στρατιᾶς Βυζαντιδος,
 ἔχων μεθ' αὐτοῦ συστράτηγον λατίνων
 Βονιφάτιον μαρκέσιον Φεράντης·
 συνεκστρατεύσαι πείσας αὐτὸν χρευσίς
 6950.
 κεντηναριῶς ἐξ ὅλοις πρὸς τοῖς δέκα·
 περιδραμῶν οὖν θρακικῆς οὗτος πόλις,
 καὶ πάντα θείας εἴς εἰς ἑαυτοῦ συμφέρον,
 ἄρχι Κυψέλλων κατιῶν πολυχνίς,
 αὐθις ἐπαγόστρεψεν εἰς Βυζαντίδα·
 6955.
 καὶ λοιπὸν ἐξήρτητο κακῆς φραστρίας
 ἢ συνδιεσπράξατο πῆρῳσιν φίτῃ
 τῷ πατραδύλφῳ καὶ καθάϊρεσιν κράτης·
 ἐφ' οἷς ἀπηγρόνιστο πρὸς αὐτάναξ·
 ἱκαιροφυλάκει γὰρ ἔκτισιν τῶς

6960. ἤϊ τόνδε κακῶς εἰς φάος διδρακότων
 ὄθων τὸν υἱὸν λοιδορῶν οὐκ ἀνῆκε,
 καὶ μᾶλλον οἷς ἔκλυεν ἀνδράσι φθόροις
 χαίρειν τὸ τοῦτον καὶ μάλα γενηθῆναι,
 καὶ συγκυβεῖν ἰταλοῖς καθήμεραν,
6965. καὶ συγκραταλῶν τε καὶ βυβαίνειν τὸ στέφος,
 ἀνάξια ξύμπαντα δρῶντα ἔκράτες·
 ἦν ὄν στυγρὸς πᾶσι καὶ τοῖς ἐν τέλει
 οὐχ' ἦπτον ὑπὲρ καὶ πατὴρ στυγρῆτος,
 ὁμῶς τῆς λόγια συνθεῖς ἀστέως
6970. ἄπειρ προσηύρευεν οἱ μοναρχίαν
 ὡς ἔειπ' αὐτὸς δοξομανῶν ἀλόγως,
 αὐτὸν τὸ συνάψοντα δύσει τὴν ἰσ
 ἔφασκεν εἶναι, μὴ νοῶν ὅτι λόγος,
 κράτος τε παγκόσμιον ἔχοντα τόδ'·
6975. πρὸς τοῖςδε καὶ τύφλωσιν ἦν περιφέρει,
 ἀρθρίτιδα νόσον τε καὶ ποδαλγίαν
 ἀποξέσασθαι καθ' ἑαυτὸν λεληθία
 ὡς οἱ προτένδαι ἤϊ μοναρχῶν καὶ λήγνοι
 οἱ πάντα γαστρὶ δρῶν λέγειν τ' εἰθισμένοι
6980. τούτῳ συνοδίοντες ἐν συσσιτίῳ
 μοναρχὸν ἀρχὴν συγκαθίσταν οἱ λόγοις
 ἀνδοσμίαν πίνοντες ἄχρη καὶ κόρη,
 καὶ κατεφίλων ἀπατώντες τὰς χεῖρας
 καὶ προὔλεγον σφῶν ἀνακαίνισιν σθίνες (1).
6985. ὁ δὲ προσῆχεν ὡς ἀπλανέτι σφίσι
 καὶ θροισιδήμασι ταῖς ληρωδαῖαις
 ἐπιγενηθῶς σφῶν, ἐπισκίρτα μέγα·
 προσκειμένος τ' ἦν ἀστρολόγους καὶ μάλα,
 καὶ τοῖςδ' ὑπέκων πρὸς τὸ δῆθεν συμφέρον
6990. ἔφαττε πολλὰ ἤϊ ἀθέσμων ἀλόγως·
 καὶ σὺν καλυδώνιον ἔργον τί ξέρον
 ἰδρας ἐφ' ἧς ἰδρυτο καταβιβάσας
 ἦνεγκεν εἰς μέγιστον ἀρχεῖον βίβ·
 δῆμος συνέδῃ μανικὴν ἀταξίαν
6995. παύων ἐπιφρίσσεσαν ἀτασθαλίαις·
 ὁ δ' ἑλλοχῶν ἦν τῆ βασιλίδι πόλει
 στρατὸς λατίνων ἰππικὸς καὶ νηϊτικὸς
 φιλαργυρίας ὡν ἐραστὴς εἰσάγαν,
 ἀπληστος ὄντας πείθος, ὡς παροιμία·
7000. συχρῶς ἐπιόντες δὲ προποντιδα
 καὶ τὰ περίξ ἅπαντα τ' Βυζυντιδος,

(1) Invectionem hanc a Niceta sumit Ephraemius; quae si veritate nititur, sine dubio vituperandi sunt monachi illi. Sed enim quam saepe haec

de viris qui se tanto malo adfecerant. Hinc maledictis filium incessebat, quem versari cum pessimis audiebat, tali gaudentem maxime consortio; ludere quotidie alea cum Italis commissarique, et dignitatem regiam dedecorare singulos per actus. Ergo hunc oderant populus et optimates; nec minus odio dignus pater erat, qui concinnatis ridiculis oraculis, quae universale sibi spondebant regnum, ut laeso cerebro iudicabat fatue, a se coniunctum iri occiduum orbem deblaterans aiebat orienti, totiusque mundi dominum se fore: quam patiebatur insuper caecitatem, arthritidisque morbum atque podagram se positurum veluti exuvias. Haec ei suadebant catillones monachi, omnia ventris causa et fari et gerere imperatoris soliti in convivio; qui huic monarchiam verbis despondentes interim mero sese ingurgitabant; eiusque infirmas manus deosculantes, mox recepturas robur praedicebant. Credulas senex his praebebat aures deliramentis atque vaticiniis, atque laetitias incedebat omnibus. Astrologis quin etiam apprime deditus, dum his obsequitur in gerendis rebus, absurda multa fecit et illicita. Nam et suem calydonium opus miram de base sua commotum, in qua steterat, in maximum transferri palatium voluit; quasi cohibiturus hac re ferociam populi horrentem atque petulantiam. Insidiabatur interim urbi regiae exercitus latinus terra et mari profundae deditus semper avaritiae, dolium vere inexplebile, ut ait proverbium. Is sine fine excurrens per Propontidem, perque Byzantii cuncta suburbana, crimina vel falso dicantur vel exaggerentur a scriptoribus parum piis aut odio aliquo imbutis, satis novimus.

sacra delubra cum nobilium villis
 passim subiecto praedabatur igne.
 Quare conspirans civium multitudo
 exercitum a regibus postulabat,
 qui sibi contra hostes suppetias ferret.
 Verum hae preces canebantur surdis;
 et renuebant maxime regnatores,
 qui ne mentionem quidem, ob suam stultitiam
 bellandi cum latinis, ferrè poterant.
 Solus Murtzuffus Ducas armis sumptis
 cum Italis conflixit aliquando:
 verum quum nemo ferret ei suppetias,
 propter invidiam sic volente Caesare,
 in summo fuit discrimine, ni sagittarii
 illi adfuissent eminus coniectis telis.
 Igitur universus Byzantii populus
 seditiose murmurans, conviciis
 turpibus adpetebat utrumque Caesarem,
 studioseque alium quaerebat dominum.
 Reapse quendam cognomento Canabum,
 nomine Nicolaum, invitum iuvenem
 imperatorem cives constituerunt.
 Tunc enimvero Alexius cum Marchione
 (namque Isaacius animam agebat
 nihil iam rerum terrenarum sentiens)
 ad palatii custodiam sine mora
 latinos admovendos censebant milites.
 Sed res perlata ad populi notitiam
 tumultum statim peperit et seditionem.
 Tempus id idoneum ratus Ducas
 ad exequenda mentis suae consilia,
 noctu ad Alexium fraudulenter venit,
 eumque falsis territat sermonibus
 nempe quod ipsum statim occisurus
 in foribus staret populus districtis gladiis,
 propterea quod latinis faveret partibus.
 Tunc enixe Ducam rogabat iuvenis
 ut sibi adesset ultor in discrimine:
 quem ille pallio obtectum in solitudine,
 per occultum posticum clam deducit
 in depressum quoddam tentorium abditum
 ibique vinctum miserum custodiae tradit,
 pauloque post funesto extinguit laqueo:
 romanus autem ipse fit imperator,
 adsumptis regii culminis insignibus.

καούς τε θείας κ' περικλύτες δόμους
 πάντας ἐκλίζοντο κατακυρπόμενοι
 ὄθιν πολιτῶν συναλισθίντες στίφος,
 ἤτην λαβεῖν στρατίαν ἐξ ἀνάκτων 7005.
 ἠγήτορα σφῶν κατ' ἰχθυῶν ἀντιπάλων
 ἀλλ' ἐξικέσθαι πᾶς τις ἐν τούτοις λόγοις,
 μάλιστα δ' ἀνένευον οἱ στεφφοροί
 μὴ δ' ὡσὶν ἄκροις τὴν πρὸς λατίνους μάχην
 ἀκροστέον κρίνοντες ἐξ ἀμαθίας. 7010.
 ὁ Δούκας δὲ Μούρτζεφλος ἐξελεθῶν μόνος
 τοῖς ἰταλοῖς πρὸς συνπλάκην πρὸς μάχην
 κ' μὴ τινας τούτων γε συνσηπικότες,
 οὕτω βασιλεῦ δόξαν ἐκ βασιλευσσίας,
 τάχ' ἂν ἐκινδύευσον, εἰ μὴ τοξόται 7015.
 ἐπήμυναν πόρρωθεν ἐκ τοξευμάτων
 ταῦτ' ἄρα δῆμος πᾶς ὁ τ' Βυζαντιδός
 συσπειραθίντες ἀπετόξιστον λόγους
 αἰσχροῦς κατ' ἀμφοῖν τοῖν κρατούντων αὐσόνων
 καὶ τῆν' ἐδίφον εἰς κρατάρχηλον ἐκπόνους 7020.
 καὶ τινὰ Νικόλαον συνειληφότες
 νεανίαν ἄκοντα Καναβὸν θείσιν
 εἰς κράτορα χρίσας τ' Ῥωμαῖδός
 τούτους παραχθέντος Ἀλέξιος δεινὸν ἔγνω
 σὺν Μαρκεσίῳ, λατινικὰς δυνάμεις 7025.
 ἐν βασιλείοις εἰσαχθῆναι ταχέως
 ὁ γὰρ Ἰσαάκιος λοίσθια πνίγων
 ἔκετο μηδὲν γήινων ἡσθημένος
 ὡς οὖν τάδ' ἐνάτιστο, δημῶδες στίφος
 κ' παραχρᾶς ἰώδινε κ' τρικυμίας 7030.
 τὸν καιρὸν ὑρμύδιον ἀρπάσας Δούκας
 πρὸς ἠνπερ εἶχε σκίψιν ἐν τῇ καρδίᾳ,
 Ἀλεξίῳ πρόσωσι νυκτὸς σὺν δόλῳ,
 κ' τόνδ' ἀπατᾶ κ' διδίττεται λόγοις,
 ὡς δῆθεν αὐτὸν ἀνελεῖν σπεύδων ὄχλος, 7035.
 ἐπὶ θύραις ἴστηκε πᾶς ξιφφορός
 ἐφ' οἷς λατίνοις συμμετίσχε σκαμμάτων
 ὄθιν λιπαρεῖ τὸν Δούκαν νεανίας,
 αὐτῶ συνοῖσον ὑποθείσθαι πρὸς τὰδε
 ὁ δ' αὖ περισχῶν τετονὶ καταμόνας, 7040.
 δι' ἀφανοῦς ἄπισσι πυλίδος λάθρα
 εἰς τι βαθὺ σκῆνωμα τῆν' ἀποκρύφω
 κἀκείσε δισμῆ τόνδ' κ' καθειργνύει,
 μὲν δὲ βραχὺ θανατοῖ δι' ἀγχόνης
 αὐτὸς δ' ἀνηγόρευτο Ῥωμαίων κράτωρ 7045.
 τοῖς βασιλικῶς ἑραϊσθῆς συμβόλοις.

ΑΛΕΞΙΟΣ Ο ΜΟΥΡΤΖΟΥΦΛΟΣ ΜΗΝ Β. Σ.

ALEXIUS MURTZUFLUS MENS. II. CUM DIEB.

- Ω**ς οὖν κατέσχε τὴν κραταρχίαν Δούκας ,
 χρυσῶνας εὐρῶν ἐν στενῷ πεφυκότας
 συσχῶν τελώνας πράκτορας ἤδ' ἑρὶν φόρων
 7050. ὄγκον παρ' αὐτῶν εἶλε χρημάτων μέγαν ,
 καὶ τοῖσδ' ἐχρηστοὺς πρὸς διοίκησιν ὄλων
 καὶ τοῖς ἰταλοῖς ἀντεπιῶν ὀπλίτης ,
 τὰς ἐκδρομὰς σφῶν ἀνέκοπτε βραδίως·
 ὅθεν ποσειδῶνος ὑπῆρχεν ὑπηκόοις ,
 7055. ἐξαιρέτως δὲ στρατιωτῶν ταῖς ἴλαις·
 καὶ Βαλδουίνου ἑὸς κόμης καὶ Φλάνδρας
 τὰ πρὸς Φιλίαν κατακείροντος μέρη ,
 ὁ βασιλεὺς ἐξέτισε κατ' αὐτοῦ τάχος·
 καὶ συρραγίης ἐξ ἑκατέρων μάχης ,
 7060. ἢ ῥωμαϊκῆ στρατιᾷ νῶτα κλίνει·
 ἐνθ' ἂν παραπώλλυτο μικροῦ καὶ κράτωρ·
 εἰκὼν τε σεπτῆ καὶ μητρανάνδρου κόρης ,
 ἣν ἀνακτικῶς πλοῦσι συστρατηγέτιν ,
 ἐχθροῖς ἐάλω καὶ τήνδε τὴν μάχην·
 7065. ἀφείντο δ' ἠμέλυντο καὶ συμβιβάσεις·
 καὶ λοιπὸν ὑπὲρ ἐπιστο φάλαγγ' ἰταλῶν
 πρὸς ἄστυος πόρθησιν ἄλωσιν θ' ἅμα·
 ἠϊόνων οὖν ἀποπλευσάντα σκάφη
 ἐφ' ὧν ὑπῆρχον κλίμακες σὺν ὄργανοις ,
 7070. ἀκτῆ προσίσχει καὶ μονῆς εὐεργέτης ,
 ἕως Βλαχερνῶν συνεχῶς ἀφιγμένη·
 καὶ Δούκας αὐτίς πηγνύει σκηνὴν φέρων ,
 ὅππ' ἐκωλονοῦ πλοῖον παντεπτόπτε ,
 ἐνθα διατὰ ἤδ' ἐχθρῶν ἦσαν σκάφη ,
 7075. ἃ καὶ προσέσχε τείχεσι σὺν ὀπλίταις·
 οἱ συμπλακέντες ταῖς πρὸ πειχίων ἴλαις
 καὶ τοῖς ὅππ' ἀύρων γε καθισταμένοις ,
 πρὸς σφᾶς ἀγῶνα καὶ μάχην συνεκράτην·
 ἦττον δ' ἀπηνέγκαντο τὴν τότε ἡμέραν·
 7080. ἐξῆς δὲ προσβάλλεσι πανσυδὲ πόλει·
 καὶ δύο δ' ἄνδρες ἐκ μιᾶς ἤδ' κλιμάκων
 ἰδρυμένους ἀγχιστα χώρε Πιτρίων ,
 εἰς χῶρον ἀφύλαντο τὸν συνημμένον·
 καὶ φυλακικὸν ἐκθροήσαντες ξίφει ,
 7085. σύσσημον ἦσαν χαρμονῆς τοῖς φιλέταις ,
 καὶ πᾶν ἰταλῶν οὐν διδράμην στίφος·
 πρὶ βασιλείᾳ δὲ τοῦτ' ἠθροκότες ,
 καὶ ῥωμαϊκῆς στρατιᾶς ἰλαρχία ,

Ducas imperii adeptus potestatem
 aerarium cernens vacuum pecunia ,
 a superiorum temporum publicanis
 in ius vocatis aurum exegit plurimum ,
 idque ad gerendam contulit rempublicam.
 Tum armis captis, Italis resistens ,
 horum excursus cohibebat facile :
 quamobrem gratus admodum erat civibus ,
 praesertim vero militum cohortibus.
 Et quia Flandriae comes Balduinus
 Phileae regionem milite vastabat ,
 adversus illum statim Caesar exiit :
 sed enim perpetrato Martis opere ,
 terga romanus convertit exercitus ,
 parumque abfuit Caesar ab interitu :
 imago vero virginis Deiparae ,
 quam nostri reges belli sociam vocant ,
 pugna fervente capta est ab hostibus.
 Tum pacis conciliandae omissa cura ,
 ad capiendam urbem diripiendamque
 se comparabat exercitus latinus.
 Ergo sublatis anchoris navigia ,
 in quibus erant machinae cum scalis ,
 ab Evergetae monasterii ora
 usque ad Blachernas coram constiterunt ,
 Vicissim Ducas transtulit tentorium
 proximi collis statuens in specula ,
 unde conspicua classis hostium erat ,
 moenibus iam cum milite appropinquans.
 Moxque congressi cum propugnatoribus
 urbani muri et turrium custodibus
 Latini pugnam validam ciebant ;
 sed inferiores illa fuerunt die.
 Postea totus rediit exercitus :
 duoque viri per scalam prorepentes ,
 quam inter alias fixerant ad Petria ,
 in apprehensam turrim desiluerunt ,
 praesidiumque gladiis profligantes
 signum laetitiae sustulerunt suis :
 tunc Italarum omnis cohors irruit.
 Qui vero Caesarem circumstabant aulici
 atque romani exercitus rectores

in pedes cuncti semet coniecerunt ,
atque unum mille timidi fugiebant :
qui cum ad portam pervenissent auream ,
novo deiecto festinatim muro ,
misere foras semet proripiebant .

At inimici , heu lugubrem tragoediam !
late palantes passim per Byzantium
latrocinando spoliant nobilium domos
nihil nefandum urbi non efficiunt :
regali quoque occupato palatio ,
inclusas opes penitus diripiunt .
Caesar plateas triviaque percurrens
centuriare nitebatur populum ,
snadebatque ut hostibus resisterent :
at meliora consilia nemo audiebat
quamlibet urbi et sibi profutura :
sed unusquisque suis raptim opibus
studebat transferendis aut infodiendis .

Quum ergo Ducas hilum non proficeret ,
sibique vehementer iam timeret ,
ne captus graves poenas hosti lueret ;
regias ad aedes festinatim convolans ,
atque illinc sumptam Euphrosynem reginam
parvo in phaselo cum filiabus collocans ,
quarum unam ipse efflictim deperibat ,
exul profugit patria Byzantio .

Vir sine dubio strenuus in proeliis ,
constans bellator , magnanimus , fortis ,
callidus , et consilia celare solitus ,
cunctis se iactans idoneum negotiis :
corporis forma non satis concinna ,
adductum semper gerens supercilium ,
faucibus raucis , aspera loquela ,
statura media et valgus a natura ,
lascivus mulierosus et adulter .

Is dignitate protovestiarius erat
cum summam potestatem est adeptus :
cuius regales tenuit habenas
diebus sexdecim supra menses duos .

THEODORUS LASCARIS AN. XVIII.

Post fugam Caesaris , de capiendō imperio
Lascaris et alius Ducas decertarunt
in Dei templum maximum profecti ;

ἔχοντο πάντες ἀπιόντες ἐν φόβῳ ,
καὶ χιλίαις ὑφ' ἐνὸς πεφευγότες· 7090.

καὶ τὰς χριστείας καταλαβόντες πύλας
καλὸν τε τείχος ῥάστα καθηρηκότες ,
ἐξήσαν τρέχοντες ἀκλεῖως πάνυ·
ἀντίμαχοι δὲ , φεῦ ξένης τραγωδίας ,
διασπαρέντες πολλαχῆ Βυζαντίδος 7095.

σουλῶσι ληστρεύουσι λαμπρὰς οἰκίας ,
καὶ πάντα τὰ χεῖριστα δρῶσι τὴν πόλιν·
κατακρατοῦσι καὶ βασιλείων δόμων ,
τὸν τοῖςδ' ἐνόητα πλοῦτον ἐσκυλευκότες·
ἄναξ δ' ἀργυρῆς τριίδας περιτρέχων 7100.

ἔσπευδε λαὸν συναγείρειν εἰς ἴλας ,
πρὸς δ' ἀντιπαράταξιν ὑπαναγνῶν·
οἱ δ' οὐχ ὑπέικον κρείττον' ὑψημῆν
καὶ συμφέροντα καὶ σφίσι καὶ τῇ πόλει ,
ἦ οὐσῶν δ' ἕκαστος ἠτύουργει τάχος 7105.

μετάθεσίν τε καὶ κατάχωσιν πλέον·
ἰδὼν δ' ὁ Δούκας ὡς ὄνους οὐκ ἔνι ,
ἢ καὶ δεδιὼς ὑπὲρ αὐτοῦ πωλιόνως
μὴ συσχεθεῖς τίσειν ἀθλίως δίκας ,
τοὺς βασιλείας εἰσδραμῶν λαμπροὺς δόμους , 7110.

καὶ βασιλίδα παραλαβὼν Εὐφροσύνην ,
σὺν θυγατρῶσι τ' ἐμβαλὼν λιμβαδίῳ
ἄλους μῖα εἴρωτι τούτων ἐκτόπως ,
ἔξευσι φεύγων πατριίδα βυζαντίδα·
ἄνηρ ὑπάρχων ἀρεϊκὸς ἐν μάχαις , 7115.

στερρὸς μαχητὴς , γενιάδας , ῥωμαλέος ,
σεφισματίας , κρυψίνος τε τὸν τρόπον ,
πιφικνῆσαι πράγμασι κομπάζων ὄλοις·
οὐ σωματικῆς εὖ ἔχων συμμετρίας ,
αὐχῶν τὰς ὀφρῦς μάλα συνσπασμένας , 7120.

καὶ βραγχίων φάρυγγα , δύσηχος λόγον ,
ἠλικίαν μίσος τὲ καὶ κοῖλος φύσει ,
ἄδικος εὐνῆν , φιλογύνισ καὶ λάγνος ,
πρωτοβεστιάριος ὢν τὴν ἀξίαν ,
ὅταν κατῆρξε ἦ βασιλείς κράτες , 7125.

ἔξ ἡμέρας δέκα τὲ σὺν μισί δύο
ἦ βασιλείας τὸ κράτος διεδύνας .

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ο ΛΑΣΚΑΡΙΣ ΕΤ. ΙΘ.

Επί δ' ὁ κρατῶν ἀπέδρασεν , ὡς ἔφην ,
Δούκας τὲ καὶ Λάσκαρις ἤρισαν κράτες ,
καταλαβόντες τὸν Θεοῦ μέγαν δόμον , 7130.

- ἄμφω μαχηταὶ καὶ καλοὶ νεανίας
κλήρω (1) δὲ λαχὼν Λάσκαρις κραταρχίαν,
τίως μὲν ἀπειπάτο σύμβολα κράτους
συνεξιών δὲ τῷ νῶ τῆ ποιμένι.
7135. καὶ Μίλιον καὶ μέρη Βυζαντίδος
τούς συνιόντας εὐμνῶς ἠντιβάλλει,
καὶ παρεκάλει πρὸς μάχην ἀντιπάλων,
μάλιστα πάντων τούς περὶ βασιλία
σιόντας ἕμων ἀρεϊκάττα ξίφη
7140. κελτούς λιπαρῶν προστρέφων οὐκ ἀνείμ
ἐπὶ δὲ θωπεύων τὲ καὶ παροτρύνων,
οὐκ εἶχε τινὰ τὸν κλύοντα μηδὲ λωας,
ἦδη δὲ καὶ φάλαγγες ἕσπετο λατίνων,
μεθίσταται τάχιστα ἐκείθεν ὡς δέον,
7145. καὶ πρὸς φυγὴν ἔβλεψε καὶ σωτηρίαν
ἀντίμαχοι δὲ κατ' ἐρημίαν τάχα
τῆ καλυσόντων ἐκδρομὰς σφῶν ἀνέτες,
ἐπήσαν κτείνοντες ἀφιδῶς ξίφει
τὸν προστυχόντα καὶ σκυλεύοντες βίβη,
7150. ληλατοῦντες πυρπολοῦντες τὴν πόλιν,
καὶ πάντα δρῶντες, ὡς δυσυποίστε θείας,
κόσμον συλῶντες ἱερὸν θείων δόμων,
σεπτὰ τε κειμήλια καὶ θείας πέπλους,
ἔκτυπα Χριστοῦ, μητρὸς αὐτοῦ πανάγνης
7155. εἰς γῆν καταβράσσοντες, ἄλλων θ' ἐγλίαν
καὶ τὸν παρ' αὐτοῖς κόσμον ἐκ χρυσαργύρου
ὄντα διαρπαζόντες οἱ παραβάται
σημνάς γυναῖκας ἱεράς τε παρθένους
ἔλκοντες εἰς ὑβρὴν τὲ καὶ φθορὰν βίβη,
7160. καὶ τὰλλα κακῶν δρῶντες ὡς εἰπῆν ἔπος
σύστοιχα τούτοις καθάπαξ ἰοικότα
ἐν οὖν στυγαποῖς τριόδους λιωφόροις,
ναοῖς σημηλοῖς, γυνιαῖς ἀποκρύφοις,
ὁδοῖς, ἀγυιαῖς, καὶ πλατείαις ἀμφόδοις,
7165. θρήνων, στεναγμάτων τὲ κωκυτῶν γόων,
εἶδες τὲ λοιπῆς δυστυχοῦς τραγῳδίας
ἀνδρῶν γυναικῶν ἢν παριοῦσι κλύειν
ἐπεὶ δ' ἱκανῶς εἶχε τῆ σκυλευμάτων,
ἔπαυσε λείας καὶ λαφυραγωγίας
7170. ἔχθιστον ἔθνος ἰταλῶν μισαιφῶνων
ἔδοξε δὲ σφῶν προκρίτοις στρατηγέταις
ἔειν ἀπαίρειν πάντας ἐκ Βυζαντίδος

(1) *Sortem* intelligo, non *clerum*; et falli mihi videtur Wolfius Nicetae interpres qui dictionem ἐκ δὲ κλήρου τὸ πρωτεῖον εἰληφώς explicat a *clero*

fortis uterque egregiusque iuvenis;
verum sors Lascari contulit imperium,
qui regia tamen non sumpsit insignia;
sed comitante patriarcha egressus
ad Milium atque ad alias urbis partes,
populi turmas blande compellabat
ad resistendum hostibus adhortans:
praecipue vero stipitatores regio,
grandes gestantes humeris bipennes,
Celtas enixis perurgebat precibus.
Sed cum nec blandis suadenti verbis,
neque adhortanti quispiam auscultaret,
iamque appareret cohors Latinorum;
Lascaris illinc, ut par erat, abiens
fuga saluti consulendum censuit.
Interim hostes obviantem neminem
qui cohiberet liberos excursus,
orco mittebant inclementer animas
civium caesorum, opes auferabant,
igne latrociniisque vastantes urbem.
O intolerandum lugubre spectaculum!
sacer templorum ornatus diripitur,
veneranda cimelia almaeque vestes,
icones Christi matrisque sanctissimae
aliorumque superum sternuntur humi;
atque his pretiosum impia vi detractum
metallum sibi vindicant apostatae.
Matrōnas venerandas sacrasque virgines
ad stuprum rapiunt violenta manu:
alia scelestas (nam dicendum breviter)
facinora committunt his similia.
Ergo angiportus, trivia, et ambulacra,
sancta delubra, et anguli reconditi,
fora, viae, vici, compita, plateae,
luctu, gemitibus, clamore, et ululatus
virorum feminarum, alioque genere
multiplicis tragoediae personabant.
Sed postquam spoliis explevit ingluviem,
finem praedando tum denique imposuit
crudelium detestanda gens Italorum.
Visum deinde est primariis ducibus
annuere liberum ex urbe discessum

praelatus. Alibi quoque idem mihi Nicetae interpres non semel peccare videbatur. Confer v. gr. in hoc volumine p. 116. n. 1.

quibusvis solum vertere placeret.
 Ergo millenae exhibant catervae
 miserabiles, tristes, et pannosae,
 sanguine potius, ut aiunt, quam lacrymis
 praesentem deplorantes fortunam suam.
 Itali vero tumidi superbia,
 ceu si quadrifidum iam tenerent orbem,
 regesque regum semet effecissent,
 quotquot sub Phoebi radiis imperitant;
 inter se cunctum dividebant mundum,
 provincias, urbes, singuli sortientes,
 et potentatum verbis occupantes.
 Veneto duce suadente Dandulo,
 (homine caecos oculos gerente,
 luce sed mentis heu nimis instructo)
 ut imperator fieret latinus
 de Venetis, Lombardis, Francisve electus,
 datis suffragiis electores nobiles
 imperatorem faciunt Byzantii;
 Balduinum comitem provinciae Flandriae,
 eximia adulescentem forma praeditum,
 pium, et Christo maxime devotum,
 hilarem, mitem, apprimeque castum,
 eleemosynis etiam indulgentem,
 cumulatum multis a Deo virtutibus,
 sed pudicitia in primis ac iustitia.
 Hic per praeconem bis inf hebdomada
 maxima voce iubebat edici
 ne quis in regia noctu cubitaret,
 qui non coniunctus coniugi legitimae
 sed meretrici contra fas conviveret.
 Erat et legum iustitiaeque custos:
 feminam quamvis renuens attingere,
 nec teneriore contuens aspectu,
 quamdiu propria tori socia abesset.
 Ergo imperator electus Balduinus
 abiit ex urbe ad partes occiduas,
 haud tamquam illas pugna subacturus,
 sed imperator volens salutari
 obsequioque a cunctis coli subditis.
 Quare nec veteris imperii milites
 in suum voluit conscribi exercitum.
 Hadrianopolim Philippopolimque
 aliasque ad urbes Thraciae profectus,
 latinoque his imposito praesidio,

οἷς ἠδὲ καὶ πρὸ θυμὸν ἦν ἐξέναι·
 ἐξήσαν οὖν καὶ χιλιούστας,
 οἰκτροὶ, κατηφείς, βακίους εἰλημμένοι,
 7175.
 αἵμασι μᾶλλον ἢ δάκρυσιν, ὡς λόγος,
 κλαίοντες οὔτοι τ' ἐπιστάσης τύχης·
 οἱ δ' ἰταλοὶ, φεῦ ὑπεροφίας τόσης,
 ὡς εἴ γε τετρακλιμον ἴσχοντες κτίσιν,
 ἢ καὶ βασιλεῖς ἐγκαθιστώτες τάχα
 7180.
 βασιλείων πάντων γε τὸν ὄπι χθόνα,
 αὐτοῖς διῆλλον σφίσιν τὴν οἰκεμένῳ,
 χώρας, πόλεις ἕκαστος εἰς κληροχίαν
 καὶ δεσποτείαν λαμβάνοντες ἐπὶ λόγοις.
 Βενετικῶν δόξαν δὲ δεκτὴ Δανδούλω,
 7185.
 πηρῶ μὲν ἀνδρὶ τὰς κόρας τῆρ' ὀμμάτων,
 νοὸς φρένας δὲ καὶ λῖαν ἐβραμμένη,
 ψήφῳ κρατάρχῳ ἐκλεγῆναι λατίνων,
 ἐκ τε φραγγίσκων βενετικῶν λαμπάρδων
 ἐπιλεγέντες εὐγενεῖς ψηφοφόροι
 7190.
 εἰς ἄνακτα χρίσει τ' Κωνσταντίνος
 Βαλδυσίνον κόμηντ' ἀρχαῖος τ' Φλάνδρας,
 νεανίαν κάλλιστον ἰσραῖον φύσει,
 φιλευσεβῆ τε καὶ φιλόχριστον λῖαν,
 7195.
 παρ' αὐτὸν ἰλαρὸν σωφρονίστατον μάλα,
 μεριδα καὶ μέλλοντι διδόντα βίῳ,
 πολλῶν ταμείον ἀρετῶν θεοσδότων,
 μάλιστα ἐραστὴν σωφροσύνης καὶ δίκης,
 ὡς εἶχε δις κήρυκα τ' ἐβδομάδος
 7200.
 τορὸν βοῶντα μὴ καθεύδειν μηδένα
 τῆρ' βασιλείων ἔνδοθιν καθ' ἑσπέραν
 μηδὲν νομίμῃ γυναικὶ συνημμένον,
 πόρνη δ' ἀθέσμως συμειοῦν ἠρημένον·
 ἦν καὶ φύλαξ νόμων τὲ δίκης τ' ἐνόμῳ
 7205.
 γυναικὶ προσχεῖν οὐ θελήσας οὐδόλως
 μηδ' ἂν μέγχι βλέμματος ἐμπαθεῖ θέα
 ὄσον περ' ἀπῆν τ' συνεύς τὸν χροῖον·
 αὐτοκράτωρ οὖν ἀναδειχθεὶς ὡς ἔφλω,
 ἐξείσιν εἴτα πρὸς μέση τ' ἑσπέρας,
 7210.
 οὐχ ὡς κρατήσων τῶνδε τ' μάχης νόμῳ,
 ἀλλ' ἵνα γνωσθῆ βασιλεὺς αὐτοκράτωρ,
 καὶ προσκυνηθῆ παῖσι τοῖς ὑπηκόοις·
 ταῦτ' ἔρα τάγμα στρατιωτῶν αὐτόνοον
 δεῖν οὐκ ἔκρινε προσλαβέειν συνόλως·
 7215.
 εἰς Ἀδριανου τὴν πόλιν δ' ἀφικνήμενος,
 καὶ τὴν Φιλίππου Θρακικῆς τ' ἄλλας πόλεις,
 καὶ ταῖςδε φρεσὶν ἐμβαλὼν ἐκ λατίνων,

- Θεσσαλονικίῳ καταλαμβάνει πόλιν·
 καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἐκχυθέντες ἀσμένως
 7220. μὲν κρότων αἰνῶν τε φωνῶν αἰσίῳ
 αὐτοῦς τε παρίδωκαν ἅμα καὶ πόλιν
 ἄνακτι τῷδε Βαλδουίνῳ προφρόνως·
 οἱ καὶ καθικέτευσαν αὐτὸν συντόνως,
 μήτ' αὐτὸν ἢ στρατεύμα παρελθεῖν ἴσω
 7225. Θεσσαλονίκης ἀξιῶσαι τειχέων·
 ὃ καὶ δρακῶς εὐμένως Βαλδουίνος,
 αὐτοῖς καθυπέστρεψεν εἰς Βυζαντίδα·
 καὶ σπένδεται γὰρ Δανδούλις συμβεβηῖα
 τῷ πρὶν δι' ἔχθρας τυγχάνοντι καὶ μάχης
 7230. ἔξω διατρίβοντι τῷ μαρκεσίῳ·
 ὅστις ἀποστάς Διδυμοτείχης θύλων
 ἐφίσταται τάχιστα Θεσσαλονίκη,
 καὶ τὴν πόλιν εἰσισι ταύτῳ ἀμάχως,
 καὶ ζημιώσας τοὺς πολίτας ἀδίκως
 7235. εἰς χεῖματά τε καὶ τιμαλφεῖς οἰκίας,
 Μαρίαν ἀφίς τὴν σύνευνον αὐτέθι
 τὴν κράτορος πρὶν γαμετὴν Ἰσακίς,
 ἐκείθεν ἐξάρμπε τάγμασιν ἅμα,
 καὶ τὰς πόλεις μέτεισιν τὰς πρὸς ἐσπέραν.
 7240. Σέρρις παρεστήσατο σὺν τῇ Βερρόια,
 κρατῆ Λαρίσσης Ἑλλάδος τε καὶ ὅλης,
 αἰρεῖ τε τὴν Πέλοπος, ἄλλας αὖ πάλιν
 συγκειμένας ἀγχιστα χώρας καὶ πόλεις·
 καὶ πᾶν γὰρ μικροῦ τὸ πρὸς ἐσπέραν κλίμα
 7245. δούλον παρεστήσατο λατίνων κράτει.
 καὶ Βαλδουίνος ἐν πόλει διατρίβων
 πέπομφεν Ἑρρίῳ σύγγονον πρὸς ἴω,
 καὶ Πέτρον ἄνδρα γεννάδα ῥωμαλέον
 ἠρωϊκὸν τε τὴν φύιν καὶ τὸ σθένος·
 7250. ἀφ' ὧν Ἑρρίῳ μὲν προσλαβὼν συμμαχίαν
 ἐξ ἀρμενίων καὶ ἐνοίκων Τρωάδος
 χώρας ἐκάκως, κατέκειρε καὶ πόλεις·
 αἱ μὲν ὑπέκυπτον ἰταλῶν κράτει·
 δεῖν δὲ τιμπῶν καὶ στενῶν καὶ Ἰδαίης
 7255. εἰς τὴν Ἠετίωνος πέφθακει πόλιν·
 ἐξ ἄστεος Πέτρος δὲ Πηγῶν ἀπάρας
 ἦεν πρὸς Λοπαδίον εὐχερῶς πόλιν·
 ἣν πρὶν ἀπὴντων ῥωμαϊκῆς δυνάμεις
 Θεοδώρου Λάσκαρι κρατάρχει τότε
 7260. εἰς ἀντίμαχον εὖ μάχῳ ἐκκλησμέναι,
 ἐν Ποιμαντιῷ χωρίῳ κεκλημένῳ·
 εἶτα λατίνων οὐκ ἐνεγκοῦσαι σθένος

Thessalonicam postea concessit :
 cuius omnis obviam populus hilariter
 cum plausibus processit et laudationibus ;
 seque libenter Balduino regi
 cum civitate obtulerunt subditos.
 tamen enixis precibus rogarunt
 ut ipse pariter eiusque exercitus
 urbis introitu vellent abstinere :
 id quod clementer Balduinus annuit ,
 moxque se redux contulit Byzantium.
 Exin obtemperans Danduli consilii
 reconciliatur Marchioni irato
 immo cum armis procul urbe stanti :
 qui statim lubens Didymoticho veniens
 Thessalonicam contulit se in urbem
 eamque nullo resistente obtinuit :
 cuius iniusta mulcta adfecit cives ,
 pecunia et domibus exuens praecipuis.
 Ibi relicta coniuge Maria ,
 quae caesaris Isacii iam uxor fuerat ,
 inde discessit comitante exercitu ,
 terras percurrens ad occidentem positas.
 Serris potitus est, nec non Berrhoea ,
 Larissam occupavit , totamque Helladem ,
 item Peloponnesum , et alias rursus
 hisce confines urbes et provincias :
 cunctamque paene regionem occiduum
 subditam fecit Latinorum imperio.
 Interim Balduinus in urbe residens
 fratrem Erricum ad orientem misit
 cum Petro forti magnanimo viro
 heroicis praedito viribus et statura.
 Erricus quidem roboratus auxilio
 Armeniorum Troadis incolarum
 terras vastabat , urbes diripiebat ,
 quaecumque Italis negabant obsequium.
 Dein per Idae montis angustas fauces
 ad Eetionis urbem est progressus.
 De Pegis autem urbe procedens Petrus
 itinere pergebat Lopadium facili ;
 ubi romanas primum offendit vires
 sub Theodoro principe Lascareo
 ad decertandum instructas egregie
 haud procul oppido Poemauno dicto.
 Hae tamen robori Latinorum impares

castris exutae in fugam se dederunt:
 Petrusque facile potitur Lopadio,
 atque huic proximis aliis civitatibus.
 Sed cum Prusensem quoque tentasset urbem,
 irritam novit ludere se operam;
 urbi molestus nec fuit diutius.
 Aemula Prusae Philadelphi civitas
 latinae servituti haud subiacuit.
 Nam Theodorus Mancaphas cognomine
 generis stirpem ab hac urbe repetens
 pugna conserta cum latino Errico
 quodam in loco haud procul Atramyttio,
 ipse vix quidem necem evitavit,
 nihilo tamen minus ipsa civitas
 latino immunis mansit dominatu.
 Interim Marchio hesperias civitates
 bellans latino subigebat nomini,
 quibusdam nostris utens viae ducibus.
 Sgurus autem Leo cohorte imposita
 Atticae loco celebri Thermopylis,
 ut ibi proelians Italis resisteret;
 nulla re digna laudibus patrata,
 raptim Corinthum fuga se proripuit.
 Hic erat ortus Nauplii regione,
 modicum nactus a patre principatum:
 verum reciproco temporum euripo,
 praepostero varioque fortunae cursu,
 usque progrediens magnus e parvo evasit.
 Is et Corinthum oppidum diripuit,
 et Argos simili posthinc latrocinio.
 Postremo Athenas etiam invadebat,
 verum repulsus verbis archipraesulis
 Michaëlis choniatae sapientissimi,
 Thebas celeriter excurrit heptapylas,
 easque sibi facili bello vindicat:
 et dum Larissae faucibus exiret,
 imperatori quondam Alexio occurrit,
 qui borealibus partibus digressus,
 exulum more hac et illac errans,
 nunc ad thessalica tempe pervenerat,
 habens in comitatu Eudociam filiam,
 quam tunc desponsam collocavit Sguro.
 Ipsa quidem olim matrimonio fuerat
 principi iuncta Triballorum Stephano,
 qui repudiatam remisit in patriam.

ἔρχοντο λοιπὸν εἰς φυγὴν τετραμμέναι·
 κρατεῖ δὲ Πέτρος εὐχερῶς Λοπαδίας,
 ἐκ γειτόνων ἄλλων τε λοιπῶν ἀστίων· 7265.
 ἐπεὶ δὲ προσβέβηκε καὶ Προῦση πόλις
 ἀνηννήτοις ἔγνωκεν ἐγχερεῖν μάτῳ·
 μεθίσταται γοῦν καταλιπὼν τὴν πόλιν·
 πρῆσαιοις δ' ἴσα καὶ Φιλαδέλφου πόλις
 δευτέρως ἀνάλωτος ἰταλῶν μίνει· 7270.
 Θεόδωρος γὰρ μαγκαφᾶς τις τοῦπίκλῳ
 ἄνωθεν αὐχῶν ἄστῳ πατρίδα τόδε,
 Ἐρβῆ συνάφας λατίνων ἀρχῆ μάχῳ
 ἐν τῇ χώρῳ τῷ πρὸς Ἀτραμυττίῳ
 αὐτὸς μόνον πέφυγε τὸν ἐκ τῆ ξίφους 7275.
 οὐδὲν δὲ μῖον καὶ πόλις ἀνωτέρα
 τῆ ἰταλῶν ἔμεινε κυριαρχίας·
 Μαρκέσιος δὲ τὰς πρὸς ἑσπέραν πόλεις
 αἰρῶν ὑπῆγε τῷ κράτει τῆ λατίνων,
 ἔχων ποδηγούς τινὰς ἐκ τῆ αὐσόνων. 7280.
 Λέων δὲ σαρρὸς ὑποκαθίσας λόχον
 ἐν Θερμοπύλαις Ἀττικῆς τῷ χωρίῳ
 πρὸς δεξιῶν ἀντίμαχον ἰταλῶν μάχῳ,
 μηδὲν δὲ γυναιῶν τι καὶ δράσας ὄλως
 ἐκείθεν εἰς Κόρινθον ἔρχετο τρέχων· 7285.
 ὃς ἐξίφῳ μὲν ἐκ κλίματος Ναυπλίας
 πατρίδας ἄρχων μετρίως κληρονομίας·
 ἀνωμαλίᾳ καιρικῇ δὲ παραγμάτων
 φορᾶ τε τύχης ἀστᾶτε καὶ συγχύσει
 αἰετῶν ἐκ μικροῦ μέγας ἔφῳ· 7290.
 ληΐζεται δὲ καὶ Κορινθίαν πόλιν,
 Ἄργος παρεστήσατο πᾶν λησταρχία·
 τέλος προσαρράσσει δὲ καὶ ταῖς Ἀθήναις·
 ἀλλ' ὑποκρυσθῆς ἀρχιποιμῆνος λόγοις
 τῆ χωνειάτης Μιχαήλ τῆ πανσόφου, 7295.
 Θήβαις ἐφορμᾶ ταχέως ἐπαπύλοις,
 καὶ τὰςδε συσχῶν ῥῆστα τῆ μάχης νόμῳ,
 πρὸς Λαρίσσης ἔξεισι τὰς διεξόδους,
 ἐνθα βασιλεῖ συνέμιξ' Ἀλεξίῳ,
 ὃς ἀπαναστὰς ἐκ μερῶν προσαρκετίων 7300.
 ἀλώμενός τε τῆδε κάκειο' ὡς πλάνης
 καὶ θητταλικῶς τέμπεισι προσεῖρρη,
 ἄγων μὲθ' αὐτοῦ παῖδα τὴν Εὐδοκίαν,
 ἦν ἄρ κατηγύνησε τῷ Σαρρῷ τότε·
 συῆσθε δὲ πρὶν πρὸς γάμους κοινωνίαν 7305.
 ἀρχηγετοῦντι τῆ τριβαλῶν Στεφάνῳ,
 ὃς ἐκβαλὼν ἐπεμψε τήνδ' εἰς πατρίδα·

- ἢ Δούκας συνέλαψε Μούρτζεφλος θύσον
 μὲν στέρσον καὶ κράτες καὶ πατριδός·
 7310. ὄντινα συσχών Ἀλέξιος σὺν δόλῳ
 ἀναξ πλάνης ἀνακτα πλανήτῳ ἴσον
 ἔθηκε τυφλὸν, ὀμμάτων λύχνος σβέσας·
 εἴτ' εἰς λατίνων ἱμπεσιῶν δεινὰς χείρας
 δέσμιος ἀχθεὺς εἰς πόλιν τὴν Ἰ κράτες·
7315. δίκας ὑπέσχετο Ἰ δὲ ἀρχόντος μόρῃ
 ὄντην ἐπήγειν Ἀγγέλιον Ἀλεξίῳ·
 εἰς κίονα γὰρ ἀναχθεὺς Ταύρος μέγα
 ἐκείθεν ἠκόντιστο, φεῦ δίκας, κάτω
 καὶ συντριβεὶς ἄλλυτο βιαίῳ μόρῳ.
7320. Μαρκίσιοι δὲ τὴν Βοιωτίαν φθάσας,
 ταύτῳ παρεστήσατο ταῖς στρατηγίαις·
 κρατῆ ἑορῶν Ἀττικῆς σὺν Εὐβοίᾳ·
 ὡς ἐν κεφαλαίῳ δὲ συνετιμὼν φράσω,
 μήπω παρρησιεύσαντος ἀκριβῶς ἔτις·
7325. εἶδον ἐσπέριον αὐσόνων κλίμα
 ἄπαν ὑπέκει τῷ κράτει ἢ λατίνων·
 ἀναξ δὲ φυγὰς Ἀλέξιος σὺν χείρῳ
 εἰς ὄψιν ἐλθὼν λατίνῳ Μαρκισίῳ,
 τὰ σύμβολ' ἀφῆρτο Ἰ κράτες ἄκων,
 7330. εἰς ἄλμυρόν δ' ἔσταλτο χεῖρον ἐσπέρας
 ἐκεῖ διαγῆν καὶ διανύειν εἶον
 σὺν Εὐφροσύνῃ συζύγῳ βασιλίδι,
 σχόντες τύχῃ σύμφωνον ἀτεχνῶς τόπον·
 ὅσοι δὲ συνέποντο τῷ στεφθερόῳ
7335. ἄνδρες μαχηταὶ καὶ γένος ἱερτίμου
 πόλεις Θρακικὰς πατριδὰς κειτημένους
 ἠροῦντο συνῆναι γε τῷ Μαρκισίῳ,
 καὶ δυνατὴν συναρσιν οἱ συνεισφέρειν,
 καὶ λιπαροῦσιν ὑπὸ τῆς τυγχάνειν·
7340. ὁ δ' οὐ προσέσχε τῇ δεινῇ σφῶν ὄλως,
 μὴ χεῖραν ἴσχειν Ῥωμαίων ταγμάτων
 ἢ ἴσχυρ' αὐτῶν φάμενος συμμαχίας·
 ὡς δ' ἰκίται γένοιοντο καὶ Βαλδυσίνης
 ὡς σφίσι τὸ πρόθυμον ἦεν πρὸς πέρας·
7345. καὶ τι φοβεαῖνον οὐχ ἰώρων ἐικότων,
 προσῆλθον ἀρχῆ Μυσίας Ἰωάννη,
 Ἄσαν συναίμω καὶ Πίτρε ἢ ἐξ Αἴμας,
 ἀνδρὶ στρατηγῷ γεννάδα ταλμητῆ
 πάσας διαφθεῖροντι Ῥωμαίων πόλεις
 χεῖρας τὸ λοιπὰς κειμένας πρὸς ἐσπέραν,
7350. σκυθῶν ὁμαιχμία τὴ καὶ συμμαχία·
 ὡς λατνικὴν ὑφορώμενος Σλάβῳ,
- Eadem Murtzuffo Ducae deinde nupsit
 postquam hic imperium patriamq. amiserat.
 Sed hunc deinde captum Alexius dolo,
 rex erro erronem regem sorte pari,
 lumine cassum oculorum reddidit.
 Saevis postremo Latinorum manibus
 Ducas exceptus Byzantiumque ductus,
 pertulit poenam, quod Alexio Angelo
 gulam funesto laqueo fregisset.
 Nam de sublimi Tauri columna
 praecipitatus est, proh Dei iudicium!
 et sic collisus violenter obiit.
 Interim Marchio venit in Boeotiam,
 eamque sibi bello fecit subditam;
 Atticam quoque obtinuit cum Euboea.
 Atque ut paucis rem verbis expediam,
 integro nondum praeterlapso anno
 eoa simul ditio atque occidua
 nostra in latinum cessit dominatum.
 Alexius posthinc exul imperator
 cum in latinum Marchionem incurrisset,
 exuitur invitus imperii insignibus:
 tum ad hesperium salsi aeris locum
 mittitur, ut vitam ibi suam clauderet,
 non sine Euphrosyne coniuge regina,
 sedem fortunae congruam sortiti.
 Caesaris autem stipatores regii
 strenui viri stirpis generosae
 thracias urbes patriam habentes,
 ut cum Marchione facerent stipendia,
 validam ipsi offerebant operam,
 eiusque imperio postulabant obsequi:
 ille tamen preces prorsus respuit;
 nec sibi romano opus esse milite
 dixit, nec illorum expetere auxilia.
 Iidem Balduino fuerunt supplices,
 si forte fierent voti sui compotes;
 verum cum spe frustratos semet cernerent,
 ad Moesiae principem Iohannem veniunt
 Petri Asanisque fratrem in Haemo natum,
 audacem virum, bellatorem strenuum,
 et romanarum urbium perniciem,
 quas cum hesperiis vastabat regionibus,
 fretus Scytharum foedere et auxiliis.
 Is ut Latinis detrimentum faceret,

supplices illos excipit libenter
 inque suam singulos patriam remittit;
 mandans ut damnis Latinos adficerent,
 quos sibi infensos iamdiu sciebat,
 terroremque belli, direptionem patriae,
 et principatus iacturam minantes,
 nisi serviret dominis Latinis
 iussaque prompto faceret obsequio.
 Reversi in patriam milites, quos diximus,
 urbibus hesperii Thraciaeque simul
 itemque Macedoniae suaserunt
 ut a latino imperio deficerent,
 Deo favente, Moesis auxiliantibus.
 Italos multos demiserunt orco
 Didymotichi incolas potissime:
 alios Byzantium coegerunt fugere.
 Atque haec caedes latino flagello
 eoas etiam terras liberavit,
 dum ad graviora damna accurrunt Itali:
 et simul illos modestiores reddidit
 qui fastu elati Pelopis tenebant
 armis provinciam magnam atque Helladem.
 Didymotichum simul et Hadrianopolim
 Romani egregio imposito praesidio
 auxiliantibus retinebant Blachis.
 Iohannes autem contrahebat copias
 atque accerserat scythica subsidia,
 idque Latinis clam curabat fieri.
 Sed conspirantium Romanorum motibus
 rex Italarum Balduinus cognitis,
 militem mittit ad rebelles urbes,
 a quo cum Byzia capitur Tzurulus
 latinoque iugo utraque subiicitur.
 Urbem Arcadii cuncti deseruerant
 cives pecunia vel stirpe conspicui;
 reliquus tamen portis egressus populus
 pugnam cum Italis maluit committere;
 verum fugati omnes caeduntur gladio,
 dum Latinorum furor parcat nemini,
 ac ne sepulchri quidem gratiam annuit.
 Reliquus autem latinus exercitus,
 quem Balduinus ipse ducebat Caesar,
 ad Orestiadem contulit se urbem,
 eamque structis obsidens aggeribus
 summo conatu nitebatur capere.

πρόσφυγας ἄνδρας ἀσμένως δεδιγμένους
 πρὸς τὰς ἑαυτῶν ἀποπέμπει πατριδας,
 7355.
 τοῦτοις κελεύσας δρᾶν τι κακὸν λατίνους
 οὐκ εὖ πρὸς αὐτὸν διακειμένους τῶς·
 φόβος δ' ἐπισείοντας αὐτῷ καὶ μάχας,
 ἐκπτώσιν ἀρχῆς καὶ σκύλευσιν πατριδος,
 εἰ προσφέροιτο μὴ σφίσιν ὡς δεσπόταις
 καὶ πάνθ' ὑπέκοι τοῖς παρ' αὐτῶν ῥαδίως·
 7360.
 ὡς οὖν ἐπανῆκον γε πρὸς τὰς πατριδας
 πόλεις δυτικὰς αὔσουσας τοῦτον τρόπων,
 τὰς ἤδη Θρακῶν τε καὶ μακεδόνων πόλεις
 ἀφηνιάσαι δρῶσι λατίνων κράτες,
 7365.
 θεοῦ συνάρσει καὶ μουσῶν συνεργίᾳ,
 πολλοὺς ἰταλῶν παραπέμψαντες μόρῳ,
 μάλιστα ἐνοίκους ἤδη διδύμων τειχέων·
 οὗς δ' αὖ φυγάδας εἰς πόλιν διδρακότες·
 καὶ τοῦτο τοῦργον, λατινικῆς κακίας
 7370.
 ἑλευθέραν ἔδρασε πᾶσαν τὴν ἰω,
 πρὸς καταπτῆγον ἰταλῶν ἐρμημένον,
 καὶ σφᾶς φρονεῖν μέτρια τίθει τῶς
 τοὺς Ἑλλάδα νῆσον τε Πέλοπος ξένλυ
 ὄπλοις ἐλόντας καὶ καταφρωμένους·
 7375.
 πλὴν Ἀδριανοῦ, Διδυμότειχον, πόλεις
 κάλλιστα κρατύναντες αὐσόνων στίφες,
 κατεῖχον αὐτὰς συμμαχοῦντων καὶ βλάχων·
 Ἰωάννης δὲ συντεταχῶς δυνάμεις
 καὶ συμμαχίδας ἐκ σκυθῶν μυριάδας
 7380.
 σπερδὴν ἐτίθει λατίνους λεληθῆνας·
 ἐπεὶ δ' ἐπανάστασιν αὐσόνων μάθοι
 ἄναξ ἰταλῶν Βαλδῆϊνος καὶ δρᾶμα,
 στέλλει στρατιὰν πρὸς πόλεις ἀποστάσας·
 ἢ συνέσχε Γίζερσλὸν σὺν Βιζύῃ
 καὶ ταύτας ὑπέταξε λατίνων κράτει·
 7385.
 ἀνδρῶν κωνὴν δ' εὗρηκε τὴν Ἀρκαδίς
 ῥυπηνῶν τε καὶ περιόπτων γένει·
 ὅμως ἐόντες ἐκχυθέντες εἰ πύλης,
 καὶ συμπλακέντες ἰταλοῖς καὶ μάχῳ,
 7390.
 τραπέντες ἀπώλοντο πάντες τῷ ξίφει,
 φειδῶ λατίνων οὐδένων εἰληφότων·
 ἀλλ' οὐδ' ὅσας τῶνδ' ἔτυχέ τις ὄλωσ·
 ἢ δ' αὖ γε λοιπὴ στρατιὰ ἤδη λατίνων
 ἦς Βαλδῆϊνος ἠγεμὼν ὑπὸν ἄναξ
 7395.
 Ὀρεστιάδα καταλαβοῦσα πόλιν,
 ἐκίθη περ χάρακα ἐαλοῦσα μένει,
 ταύτῳ ἐλεῖν σπυρίδισα παντὶ τῷ τρόπῳ·

- προσβείται γούν ἡ κακῆμένη πόλις
 πρὸς Ἰωάννῳ τὸν κρατοῦντα βουλγάρων ,
 7400. τὴν δυνατὴν σύναρσιν ἰξαιτεμένη ,
 ἐπικριμαμένης τε κινδύνε λύσιν
 ὁ δ' ἀσμένως δίδεικτο προσβείας λόγους
 καὶ συμμαχικὸν σκυθικὸν λαλῶν στίφος
 ἐπισσπαστικῶς ἰταλῶν στρατῶ λάθρα ,
 7405. τοῦτον τροποῦται καὶ νικᾷ καὶ κράτος
 ζωηρεῖ τε καὶ σφῶν κράτορα Βαλδουίνου
 κομῶντα πολλὰς ἀρετῶν νεανίαν ,
 μάλιστα πασῶν σωφροσύνη καὶ δίκη ,
 ὡς φθὰς προῖστόρπσει ἀνόσπιν λόγος
 7410. ὄνπιρ καθείρξας μακρὸν ἐν τῷ Τρινόβω
 δρασας τὸ δυνά μύρια κακοτρόπως ,
 πείρας κάθυπέβαλεν οἰκτρῶ θανάτω
 κατ' ἠλιβάτων κατακρημνίσας τόπων .
 Μεθ' ὃν κραταρχεῖ λατίνων ἦν ἐν πόλει
 7415. κλήσιν Ἐρρίκῃς σύναμιος ὢν Βαλδουίνου ,
 ἀνὴρ ἰλαρὸς εὐμενὴς ὑποκόοις ,
 πρὸς δὲ στρατηγὸς εὐσθενὴς τολμητίας ,
 ἀξυρρόπος τε πρὸς μάχας ἀντιπάλων
 καὶ στρατιάτας γενναίας βραμαλίας
 7420. ἑλλνας ἀνδρας συντεταγμένους ἄγων
 ἐπίλεκτον φάλαγγα καὶ νικηφόρον
 οὗτος μάχης αἰτίας ὤφθη πολλάκις
 ἦν αὐτόνων ἀνακτι τῷ Λασκαρίῳ ,
 καὶ σφῶν παριστήσατο χώρας καὶ πόλεις
 7425. πλήθει στρατιᾶς καὶ ψυχῆς προθυμίας
 Λυττανά τε Ποιμανηνὸν τὰς πόλεις
 καὶ τὰς Ὀχυράς καταπορθήσας μάχη
 καθ' ἣν τρεῖς ὄλων ἀνδρῶν τῷ ξίφει ,
 πανευγενῶν τε καὶ περιόπων σίω ,
 7430. Δερμοκαίτης ἠγμῶν στρατευμάτων ,
 Παλαιολόγων Ἀνδρόνικος ἐκ γένε
 γαμβρὸς κρατοῦντος εἰς Εἰρήνῳ τυγχάνων
 τὴν πρωτόπαιδα φιλάτῳ θυγατέρων
 πρὸς τοῖσδε τοῦδε καὶ φίλων εἰς συγγόνων .
 7435. Ἐρρή κρατοῦντος τοῦδε ἢ Κωνσταντίνε
 Πελάγιός τις ἀρχιερέτης λατίνων
 θυμωρῶν ἀνὴρ ὑπερόπτης ἦν νόμων (1) ,
 πρὸς Πάπα πεμφθεὶς εἰς πόλιν βασιλίδεα ,
 ὡς ποιμενάρχης καὶ λεγάτος ἢ Πάπα ,
 7440. ἐνημμένος δίκαια ἢ πεισομότος ,
 πάντας θυπόλους τε καὶ μονοτρόπους

(1) Verba sunt schismatici hominis et a pontificiis partibus alieni.

Tunc urbs periclitans legationem mittit
 ad Bulgarorum principem Iohannem
 validum petens militum auxilium ,
 qui se impendente discrimine eriperet.
 Ille libenter legationem audiit ;
 cumque auxiliarium agmine Scytharum
 exercitum latinum repente adgressus ,
 in fugam versum penitus devicit ;
 cepitque vivum Balduinum caesarem
 permultis iuvenem ornatum virtutibus ,
 sed castimonia in primis ac iustitia ,
 ut mea superior retulit historia ;
 quem diu Ternobi carcere detentum ,
 exercitumque plurimis cruciatibus ,
 denique miserando supplicio adfecit
 praecipitatum rupibus altissimis.
 Post hunc Latinis imperat Byzantii
 Balduini frater nomine Erricus ,
 vir comi aspectu , subditis benivolus ,
 et simul fortis dux et animosus ,
 atque ad ciendas pugnas paratissimus.
 Hic habuit graecos milites fortissimos ,
 quos bene instructo agmine ducebat ,
 triumphalem phalangem et selectam.
 Idem saepe gravem belli lusit aleam
 cum Romanorum principe Lastareo ,
 nostrasque urbes cepit et provincias ,
 animi fortitudine et copia militum :
 Lentiana nempe urbem ac Poemanenum ,
 Ochyras quoque armis superavit :
 quibus in certaminibus tres perierunt
 nobilitate et opibus insignes viri ,
 Dermocaites qui dux erat exercitus ;
 et Andronicus gente palaeologus
 cui nuptui Caesar Irenem tradiderat
 maiorem natu filiam et carissimam ;
 denique unus de Caesaris fratribus.
 Byzantii imperium retinente Errico
 latinus quidam Pelagius cardinalis ,
 homo temerarius , contemptor legum ,
 a Papa missus in regiam metropolim
 tamquam legatus suus et summus praesul ,
 digna mittente adgressus committere ,
 monachos omnes atque sacerdotes ,

quotquot incolebant Constantinopolim ,
 coepit vexare et carceribus claudere
 ob controversa dogmata ritusque ;
 quam rem gravate aegreque ferebant cives ,
 praesertim optimates ac senatores :
 qui Erricum adeuntes imperatorem
 mala suorum deprecantes gentilium
 hoc usi sunt sermone confidenter .
 Nos , imperator , ex aliena gente
 alioque grege et libero prognati ,
 discrepantesque a vestris habentes ritus ,
 sponte tamen tuo paremus imperio :
 sed enim ministerium praebere corporum ,
 non spiritalium rerum communionem
 exhibere tibi hercle parati sumus .
 Vel ergo statim fac malorum finem ;
 vel manumitte , ut liberi possimus
 ad gentis nostrae pascua reverti .
 Haec imperator audiit libenter ,
 invitoque licet Pelagio legato ,
 vincula solvit , molestias expedit ,
 cunctis patere sacra templa voluit .
 Haec in regali contigerunt urbe .
 Nunc ad romanos principes transgredior ,
 horutnaque historico res dicam sermone .
 Post regiam captam ab Italis metropolim
 Theodorus dictus cognomento Lascaris ,
 quem caesaris Alexii scimus generum ,
 illinc secessit festinans cum coniuge :
 cumque in nicaenam pervenisset urbem ,
 ibi deposuit coniugem dilectam :
 ipse autem Prusam cum locis circumiectis ,
 aliosque pagos peragrans et urbes ,
 idoneis populos conciliabat sermonibus ,
 ut se unum regem dominumque agnoscerent :
 neque non compos voti sui fuit .
 Haud enim longo praeterlapso tempore
 reapse rex creatur et imperator :
 eumque Michaël byzantinae urbis
 nuper sortitus patriarchae titulum
 rite regali redimit corona .

Lascaris ergo creatus imperator
 imperii pondus admodum viriliter ,
 immo potius regaliter , sustinuit .

οἰκήτορας ἔδρασε τῆ Κωνσταντίνης ,
 πάνδεινα κακὰ καὶ καθείρξεις ἀτόπως
 χάριν ἐθῶν τε δογματῶν ἀμφιβόλων
 ὃ δὴ λύπην ἠνεγκν. ἀστοῖς καὶ βάρως , 7445.
 μάλιστα τοῖς προύχουσι καὶ τοῖς ἐν τέλει·
 οἱ πρὸς τὸν Ἑρρίκον τὸν κρατοῦντ' ἀφρημένοι
 ἤτοῦντο λύσιν δυσχερῶν τοῖς φυλίταις ,
 καὶ τὰς ἐπιλέγοντες ἐν παρήσεια·
 ὡς πρὶν μὴ ἡμεῖς ἀλλοδαπῆς ἐκ φύτης 7450.
 φύντες βασιλεῦ καὶ νομῆς ἐλευθέρως
 ἄλλοις τ' ἐθίμοις παρ' ὑμᾶς κεχρημένοι ,
 σοῦ πλὴν ἐκόντες ὑπετάξημεν κράτει
 καὶ σωματικὴν ἐκτίμησιν ὑπερβίαν
 οὐ πνευματικὴν ψυχικὴν κοινωνίαν 7455.
 ἡμᾶς παρεσχέκαμεν αὐτοῦς σοι τάχα·
 ἢ γοῦν τὰ δεινὰ λύσον ἡμῖν εὐθίως ,
 ἢ χεῖρὸς ἀπόλυσον ὡς ἐλευθέρως .
 παλινοδομήσαι πρὸς νομάς τῆς αὐσόνων·
 ταῦτα βασιλεὺς εὐμενῶς δεδιγμένος , 7460.
 καὶ Πελαγίῳ μὴ θέλοντος λεγάτε ,
 τὴν συμφορὰν λήλυκε τοῖς καθειργμένοις ,
 δεσμώτας ἀφίς καὶ νέως βατοῦς ὅλοις·
 ταῦτα μὴ οὕτω συμβέβηκεν ἐν πόλει·
 εἶμι δὲ λοιπὸν πρὸς κρατοῦντας αὐσόνων , 7465.
 καὶ τὰ κατὰ σφᾶς ἱστορήσω τῷ λόγῳ .
 Ὡς οὖν ἰάλω τοῖς ἰταλοῖς ἢ πόλιν ,
 Θεόδωρος μὴ ὁ λάσκαρις ταυτίπικλλυ
 ὃν γαμψρὸν ἐγνώρισε κρατοῦντος λόγος ,
 ἀπῆρε προφθὰς τῆςδε σὺν ὁμοζύγῳ , 7470.
 καὶ καταλαβὼν τὴν Νικαίαν πόλιν
 ὁμεινέτιν φίλτατα τῆςδ' ὀνομάζει·
 αὐτὸς δὲ Προῦσαν χωρία τε τὰ περὶξ
 περιπολῶν ἄλλας τε κάμας καὶ πόλεις ,
 τῶςδ' εὐνοεῖν ἔπειθε τὰςδε τοῖς λόγοις , 7475.
 καὶ τῶςδ' ἔχεν ἄνακτα δισπότῳ μόνον·
 καὶ τῆςδ' κατὰ νόον οὐδὲν ἁμαρτάνει·
 πολλοῦ γὰρ οὕτω πασαδραμόντος χροῦς
 καθίσταται δὲ βασιλεὺς αὐτοκράτωρ
 πρὸς ποιμενάρχη Μιχαὴλ Βυζαντιδῶς 7480.
 ἄρτι λαβόντος τὴν λεῖω προεδρίαν ,
 τῆ βασιλικῆς ταινιωθεῖς ταινία .

Λάσκαρις οὕτως βασιλεὺς δεδιγμένος
 σφόδρ' ἀρίσταπῶς πραγμάτων κραταρχίας
 ἢ μᾶλλον εἰπεῖν βασιλικῶς ἡμμένος 7485.

- ταύτῳ δειῖσθαι, ἀντέχων πρὸς κινδύνους
μάχας τε δεινὰς τὰς πρὸς ἰχθυοὺς λατίνες·
ἀναξ ἀγαθὸς καὶ στρατηγὸς γεννάδας,
ὀξύρροπός τε πρὸς μάχας καὶ κινδύνους
7490. ὑπερμαχῶν ὡς κράτιστα καὶ κραταρχίας,
ἀπορραπίζων ἐνὸν ποιμένης λύκου·
φρικτὸς μὲν ἰχθυοῖς, ἡμέρος δ' ὑπκόοις,
μικρὸς τὸ σῶμα, πλὴν μαχητὴς ἐν μάχαις,
αἰὲν στρατεύων, κατ' ἰχθυῶν κινῶν δόρυ,
7495. αὐξὼν πλατύνων τοὺς ὄρους καὶ αὐσόνων,
καὶ ῥωμαϊδὸς ἀναλαμβάνων πόλεις,
ἐλευθερῶν τε τὰςδε καὶ τυραννίδος
ὅπλοις στρατηγίας τε καὶ μάχης νόμῳ
φίλοικτος, ἐνέντυκτος, ὤσπλαρχνος πάνυ,
7500. μελαδοτικὸς, φιλοδώριος χάρις,
καθεύμενον γένυσσιν εἰς μέγα φέρων,
φοβὸς, μιλάγχευς μετρίως οὐ πρὸς βλάβος,
ἔρωτος ἦπταν, ἀφροδισίων, χόλος,
μακροὺς ἀνατλάς κινδύνους καὶ καμιάτας
7505. ἐν ταῖς κατ' ἰχθυῶν δυσμάχοις ἀγωνίας
χάριν γε κοινῶν πραγμάτων ὑπκόων·
ὧ τῶνδ' ὀφείλει πᾶς τις ἐκτίθειν χάριν,
καὶ πάλιν οἷς εὖ ἀναθελῆσαι κράτος
ἢ δὴ μαρνανθὲν αὐσόνων ἀπυργάκει·
7510. τούτῳ κραταρχήσαντι φροντίς μυρία
ἐκ τῆ ἰσῆας ἐξέλασαι λατίνες,
καὶ ῥωμαϊκῶ τήνδ' ὑποκλίνειν κράτῳ
ἐπὶ λατίνῳ κωλυσόντων τῆ σπάνει
οὐ χώρας ἐπράττωσαν ἐσπέραις μόνον,
7515. ἀλλὰ γε μικρῶ καὶ μεγάλῳ πάσης ἔω·
καὶ γὰρ κατίσχον βιθυνῶν ἔπαν θέμα·
Λεντιανὰ τε Ποιμαμνὸν καὶ Βάρην,
Λοπάδιον τ' αὖ Ὀχυράς καὶ τὰ περίξ,
προῆλθον ἄρχαις Ἀτραμυττίε τόπων,
7520. καὶ πάνθ' ἐπλῶς παράλα χωρία πόλεις
αὐτοῖς καθυπέταξαν ἰσχυλικότες·
οὐχ ἦπταν ὑπέθραττον ἀνακτα πάλιν
αἱ καὶ χώρας αὐσόνων τυραννίδες·
αὐτίκα καὶ γὰρ καὶ Σαμψών πολισχίνας
σὺν τοῖς προσοίκοις ἦρχε τοῦπικλίου Σάβας·
7525. καὶ Μωροθεόδωρος Φιλαδελφείας·
Δαβίδ κομνηνὸς Παφλαγονίας ὅλης,
Ἄλεξιε σύναιμος ὢν καὶ πρὸ χροῶνων
κατατυραννήσαντος Τραπεζεντιῶν,
ὅστις ἐπωνόμαστο Κομνηνὸς μέγας·
- 7530.

semet periculis iugiter obiciens,
pugnansque graves cum Latinis conserens,
rex simul bonus et fortis imperator
ad durum Martis opus paratissimus,
et pro republica strenue decertans,
lupos ovili pro viribus submovens,
hostibus formidandus, blandus subditis,
corpore parvo sed ad proelia vivido,
lanceam semper contra hostes quatiens,
romani fines proferens imperii,
urbes latina liberans tyrannide
atque ad antiquum dominatum revocans
armis et vario belli strategemate.
Idem erat clemens, misericors, comis,
liberalique manu ac munifica:
demissam gerens ad pectora barbam,
capite acuto, subnigro colore,
ad Venerem proclivis atque ad iram.
Hic diu graves pertulit labores
duris cum hoste luctans certamanibus
pro suis subditis atque pro re publica.
Huic certe omnes gratiam debemus,
quod iam extinctum romanum imperium
ipsius opera maxime revixerit.
Hic enim Caesar summo opere studuit
ut ex oriente Latinos eiiceret,
ibique nostrum firmaret imperium.
Etenim Latini prohibente nemine
non solum terras tenebant occiduas,
sed orientis quoque partem maximam.
Namque Bithyniae insederant provinciam,
Lentiana, Poemanenum atque Barim,
Lopadium, atque Ochyram cum viciniis.
Quin et devenerant Atramyttium usque,
maritimosque locos urbesque omnes
abactis praedis sibi subiugaverant.
Nec minus animum Caesaris mordebant
circa suam natae ditionem tyrannides.
Ecce enim parva Sampsonis in urbe
eiusque villis imperabat Sabas;
et Philadelpheae Theodorus fatuus;
David comnenus cuncta Paphlagonia,
illius frater Alexii, cuius pridem
Trapezuntiorum civitas iugum tulerat;
hic porro dicebatur Comnenus magnus:

ambo autem proprii generis originem
 ab Andronico caesare trahebant,
 ex huius filio Manuele sati.
 Et Theodorum quidem atque Sabam
 Lascaris, Deo favente, statim vicit.
 Atque hinc Gelbiani se fecit dominum,
 Philadelpheiae maeandricae, Neocastrorum.
 Sed Paphlagoniam aegrius obtinuit,
 comneno debellato armis Davide:
 unde acquisivit cum Heraclea
 Amastridem, Cytorum, Cromnamque urbes,
 cum circumiectis agris atque oppidulis,
 et Paphlagonum dominus evasit.
 Turcas vero Italosque perpetuis proeliis
 aegre mehercle, sed tamen devicit,
 vires videlicet ministrante Deo.
 Sed conturbavit animum Lascareos
 exul Alexius olim imperator,
 socer ipsius sceptrum nunc tenentis.
 Etenim ille post amissum regnum,
 ut mea superior retulit historia,
 Thessalonicam errabundus venit;
 atque a Maria genere alamanna,
 quae coniux fuerat fratris Isaacii,
 nunc in Marchionis nuptias concesserat,
 exceptus peramanter et honorifice,
 diversabatur ibi cum sua uxore.
 Verum quum civium animos tentaret,
 mox cum uxore et liberis est eiectus.
 Is ad Corinthi protinus tyrannum
 Sgurum profectus, foedere coniugii
 huic copulatam tradidit filiam suam.
 Mox illinc navi recessit in Aetoliam
 ad Michaëlem huic dominantem
 et simul Epiro, quam veterem vocant;
 (erat enim Alexii ex fratre nepos);
 sed interceptum piratae Longobardi
 ad Michaëlem, auro repenso, mittunt.
 Dum ergo longo diversatur tempore
 In Michaëlis ditione Alexius,
 moritur ex morbo Euphrosyne regina
 atque in oppidulo sepelitur Arta.
 Ipse navigavit ad urbem Attali,
 ubi est susceptus animo lubente
 a Turcarum sultano Iathatine,

κατηγέτω ἄμφω δὲ σιρᾶν ἦ γένους
 ἐξ Ἀνδρονίκου ἦ βασιλευκότος,
 ὅσα ἦ δὲ παῖδός Μανουὴλ παφλαγονίας
 ἀλλ' εὐχερῶς μὲν Θεόδωρον Σάββαν
 ἀναξ μετῆλθε τῆ θείου συμμαχίᾳ,
 κἀντεῦθεν ὤπαστο Κελβιανοῦ διοσώτης,
 Φιλαδελφείας Μαϊάνδρου, Νεοκάστρων,
 καὶ Παφλαγονίας δὲ κρατῆ τῶ χροῦ,
 κατασαλαίνας κομνηνῶν Δαβὶδ μάχῃ
 ὅθεν παριστήσατο σὺν Ἡρακλείᾳ
 Ἀμαστρίδα, Κύτωρον, Κρόμναν τὰς πόλεις
 πρὸς τοῖς περίξ ἅπασιν καὶ πολιχνίαις,
 καὶ κατακυρίευσεν καὶ Παφλαγονίαν
 πέρας δ' ἰταλοῦς ταῖς καθήμεραν μάχαις
 οὐκ εὐχερῶς μὲν ἐτροπωτοῦτο δ' οὖν ὅμως
 σθένει θεικῆ συμμαχοῦμνος τάχα
 παρίσχε δ' αὐτῷ πρᾶγματα δυσθυμίας
 ὁ φύλαξ Ἀλέξιος αἰσύνων ἀναξ,
 ὃν πενθερὸς τούτου γὰρ ἦ βασιλέως
 οὗτος γὰρ οὗτος ἐκποσὼν κραταρχίας,
 καθάπερ ἰστοροῖσι φθάσας μοι λόγος,
 ἀλώμενος πέφθακε Θεσσαλονικῶν
 καὶ πρὸς Μαρίαν ἀλαμανῶν ἐκ γένους
 ἢ πρὶν συνάκει συγγόνῃ Ἰσακίᾳ,
 Μαρκεσίᾳ δὲ τνικαῦθ' ἰωμηνίτι
 ἄριστα διεχθεῖς καὶ φιλοφρόνας πάντων,
 ἐκείσσι διέτριβε σὺν τῇ συζύγῳ
 ὡς δ' αὖ ἀναστῆναι τὴν πόλιν ἐφωράθη,
 ἅμα γυναῖκα καὶ τέκνοις ἀπηλάθη,
 καὶ πρὸς τυραννεύοντα ἦ Κορινθίων
 Σγυρὸν βαδίσας, πρὸς γὰρ μὲς κορινθίαν
 τούτῳ κατηγγύησε τὴν θυγατέρα
 κἀκεῖθεν ἀπέπλευσε πρὸς Αἰτωλίαν
 πρὸς τὸν κρατοῦντα Μιχαὴλ ταύτης τότε
 πρὸς δ' αὖ σαλαίᾳς Ἡπειρὸς κεκλημένης
 πρωτεξάδελφον συγγενῆ πέλοντά οἱ
 ἐλίσκεται δὲ πειραταῖς λογγιβάρδοις,
 ἀπεμπολεῖται πρὸς Μιχαὴλ χρυσίᾳ
 ἰφικανὸν γούν ἐνδιατετριφὸς
 τοῖς ἦ Μιχαὴλ χωρίοις Ἀλεξίᾳ
 θνήσκει βασιλὶς Εὐφροσύνη πρὸς νόσον,
 καὶ θάπτεται δὴ τῷ πολιχνίᾳ Ἄρτης
 αὐτὸς δ' ἀπέπλει πρὸς πόλιν τὴν Ἀττάλιν,
 ἔνθα πεφθακῶς τῷ κρατοῦντι Περισίδος
 Ἰαθατίνῃ προσδέδεκτο γυναικῶς

- ὄν αὐτὸς ἐκφεύγοντα τ' ἀδελφοῦ χέρας
 καὶ πρὸς πόλιν ἕκοντα πρὶν δεδιγμένος
 θετὸν κατωνόμασε παῖδα βαπτίσας,
 καὶ οἱ συνεξῆμι γὰρ τῆς Κωνσταντίνης·
 7580. ἔπειτ' ἐκείθιν ἀποδράς οὐκ οἶδ' ὅπως
 παλινδρομήσας εὐχεσθεὶς πρὸς πατρίδα,
 Ἰκονίῃ δέδωκτο σελτὰν περιστάξ·
 καὶ τνικαῦτα δυστυχοῦντ' Ἀλεξίῳ
 ὠφθη παρηγόρημα καὶ σωτηρία·
 7585. οὗτος γὰρ τοίνυν ἰκέτην τίνων χάριν,
 περισβεύεται δὴ πρὸς νέον στεφνφόρον,
 καὶ παραχωρήσας γὰρ τῆς κραταρχίας
 τῷ πρὶν κρατοῦντι πανθερῷ παρηγύα·
 εἴτ' ἐκστρωσας καὶ κατὰ Ῥωμαίδος
 7590. μετὰ στρατιᾶς δύσαριθμήτης μάλα,
 ἄγων μετ' αὐτοῦ καὶ κρατοῦντα φυγάδα,
 τὴν Ἀντιόχεια καταλαμβάνει πόλιν
 τὴν πρὸς Μαϊάνδρῳ τῷ ποταμῷ κειμένην·
 ἀλλ' οὐδ' ὁ κρατῶν, ἢ καθ' αὐτὸν ἡμίλει·
 7595. ἀλλὰ προσοῦσαν στρατιᾶν συναλίσας,
 ἐλπίδας ἐξάλας τε Χριστῷ δεσπότης,
 ἐπὶ σελτάνον ἴσται θαρράλιος·
 συρρήξεως γοῦν συμβολῆς τε συμβάσεως,
 τὸ πλείστον ἠφάνιστο τῆς στρατιωμάτων
 7600. ἀνακτος, ὃν μάλιστα λατίνων γένους,
 ἔργ' ἀρείκα καρτερὰ δεδιγμένων·
 Ῥωμαϊκὴ δ' ἔφυγεν ἀκόσμως φάλαγξ·
 ταύτης μινόντων μετρίων κατὰ μάχην
 ἀγωνίας τέρμα τὸ πᾶν σκοπεμένων·
 7605. οὕτω δὲ νίκης μινδύσεως βαρβάρους,
 ἄνω θίαν κάτω τε σελτὰν ἰπποτύς
 ἀναδιφῶν ἦν τὸν κρατάρχην αὐσάνων·
 καὶ τόνδε καθ' ὄμιλον εὐρίων ἰπποτύην
 ῥώμη πεπειθῶς καὶ σθένει βραχιόνων,
 7610. πλήττει κορύνῃ κατὰ κάρας αὐτίκα,
 καὶ κατὰ γῆν βέβληκε ῥίψας ἐκ δίφρου
 πλοσθέντα τύψει συστροφῆς τε καὶ σκότους·
 ἐν χροῖ δὲ κινδύνας γὰρ τῆδε τυγχάνων,
 αἴφνης ἑαυτὸν ἀναλαβὼν ὁ κράτωρ
 7615. πλοσθεῖς τε θείας ἐξ ἐπιπνοίας σθένους,
 σπαθίς ἐπὶ πόδας τε γενναίως μαλα,
 σπάθην τ' ἐρύτας κελιοῦ, τέμνει πόδας
 θηλείας ἴσπερ περιστάνακτος εὐψύχως,
 καὶ τόνδε χαμαὶ κατέβαλεν ὑψόθεν·
 7620. εἴτ' ἐξαπίνης μηδενὸς πῶς εἰδότες
- quem ipse olim profugum a fratre
 Constantinopoli hospitem exceperat
 et in baptismo filium adoptaverat,
 quicum Byzantium quoque deseruerat.
 Sed postea Iathatines nescio quomodo
 feliciter reversus in patriam suam
 Turcarum rex et Sultanus Iconii evasit.
 Hic ergo tunc aerumnoso Alexio
 ara salutis fuit et solamen.
 Etenim reddens supplicanti gratiam,
 misso ad novellum Caesarem legato,
 hortatus est ut imperio decederet
 socero suo domino priori.
 Deinde sumptis contra nostros armis
 egressus est cum innumero exercitu,
 exulem habens in comitatu Alexium;
 Antiochiamque occupavit urbem,
 illam videlicet ad Maeandrum sitam.
 At neque Lascaris rebus suis deerat,
 qui congregatis, quotquot habuit, viribus,
 spemque suam collocans in Christo domino,
 contra Sultanum exiit audacter.
 Sed mox conserto proelio gravissimo,
 maxima pars exercitus caesarei
 caesa est latinis constans stipendiariis,
 postquam ediderat strenua facinora:
 gentilis autem nostra confuse phalanx
 acie profugit, paucis exceptis
 qui pugnae reliquum expectarunt exitum.
 Dum sic victoria barbaris arridet,
 hac illac eques Sultanus oberrans
 romanum vestigabat imperatorem:
 quem ubi vidit equitem in turba,
 robore proprii brachii confisus
 clava percussit Caesarem in capite,
 eumque ephippio prostravit in terram
 ictu patientem vertiginem tenebras.
 In tanto versans Lascaris discrimine,
 ilico tamen spiritum recepit,
 divinitusque robore repletus,
 pedibus insistens vigore magnanimo,
 evaginato ense succidit pedes
 fortiter equae Sultanum gestantis,
 atque hunc humi praecipitem sternit:
 mox improviso, incertoque auctore,

crudele caput Sultano praeciditur ;
 statimque ad nostros transiit victoria.
 Atque hic successus triumphalis Caesarem
 barbaris fecit hostibus terribilem ,
 et subditis iucundum ac gratissimum :
 insuper populi recreavit animos
 idoneaque fiducia replevit.
 Exinde pacem cum romano imperio
 superba gens Turcarum libens fecit.
 Quare imperator postea latinis
 gerendis bellis expeditior fuit.
 Nunc media ex pugna socero recepto
 exhibuit iustum praeter spem honorem :
 atque eum nicaenam transferens in urbem ,
 imperii tantum detractis insignibus ,
 dat Hyacinthi pro sede coenobium ,
 in quo defunctus , sepelitur magnifice.
 Atque ita se res Lascareos habebant.
 Nunc nostra historia iterum convertitur
 ad Michaëlem cognomento Angelum ,
 qui retinebat , ut superius diximus ,
 subditam Epirum veterem cum Aetolia.
 Huic tres erant Michaëli fratres ,
 Manuel , Theodorus , et Constantinus :
 ex quibus Theodorus nicaena in urbe
 apud romanum versabatur Caesarem.
 Iam quia filio legitimo herede
 principatus sui Michaël carebat
 (nam quem habebat dictum Michaëlem
 spurium de vetita susceperat copula)
 oravit Caesarem ut ex aula sibi
 Theodorum illum liberum remitteret.
 Annuens Caesar statim misit hominem
 fide iurata sibi promittentem
 conservaturum animum benivolum
 atque sinceram , quoad viveret , fidem
 ipsi et imperii nempe successoribus.
 Sic Theodorus ad occidentem veniens
 cum Michaële versabatur fratre
 Aetoliae , ut dixi , principe et Epiri.
 Sed postquam Michaël crudeliter caesus
 a viro cui Romano nomen erat
 noctu sopitus apud Bellegradum
 vitam repente cum nece commutavit ,
 fratris principatum Theodorus excipit ,

σελτάν κάραν τίμητο τὴν μακρόνον ,
 καὶ λοιπὸν ἠνέγκατο τὴν νίκην κράτωρ
 τοῦτῃ τροπαιοῦχημα τὸν βασιλέα
 ποιῶν μὲν ἰσχυροῖς βαρβάρους φρικαλίον ,
 ἠδὲν ὑπυπόκοις δὲ καὶ πεφιλμένον 7625.
 πρὸς τοῖσδ' ἰκανῆς ἐμπιμπλῆ θυμῶδίας
 καὶ λήματος θάρσους τε τούτους εἰκότας
 ἐντεῦθεν ἐσπίσατο ῥωμαίων κράτει ,
 ἢ πρὶν ἀλαζῶν περσικῆ χάρα πρόφρων
 καὶ λοιπὸν ἐσχόλαζε ῥωμαίων κράτωρ 7630.
 ταῖς πρὸς λατίνων συμπλοκαῖς τε καὶ μάχαις
 καὶ πενθερὸν δὲ προσλαβὼν ἐκ τῆς μάχης
 τιμήσας εἰκότα τε καὶ παρ' ἐλπίδα ,
 ἀπαγαγὼν δὲ πρὸς πόλιν Νικαίων ,
 καὶ παράσημα ἔκράτας ἀπεκδύσας , 7635.
 μονῆ διαγῆν ὑακίνθου προσέμει
 ἔνθα θανὼν ἔτυχε ταφῆς ἐντίμης
 ταῦτα μὲν οὕτω συνέβη Λασκαρίω
 οὖν βούλεται λόγος δεδηλώσθαι πάλιν 7640.
 περὶ Μιχαὴλ ἀγγελονομημένου
 ἔπρὶν κυρτίσαντος ὡς ἔφη λόγος
 παλαιῆς Ἡπείρου τε σὺν Αἰτωλίας
 τούτῳ πρὶν ὑπῆρχε συγγόνων φίλων
 Μανουὴλ , Θεόδωρος , καὶ Κωνσταντῖνος
 ἀφ' ὧν ὁ Θεόδωρος ἐν Νικαίων 7645.
 παρὰ βασιλεῖ διέτριβεν αὐτόνων
 ἐπεὶ δὲ παῖδός γνησίος διαδόχος
 ἀρχῆς Μιχαὴλ ἰδίας οὐκ εὐπόροι ,
 ὁ γὰρ παρ' αὐτῷ Μιχαὴλ κεκλημένος
 νόθος τις ὑπὸν ἐκ παρανόμων γάμων , 7650.
 δῖται κρατοῦντος ἔπρὶν Θεόδωρος πέρρι ,
 ἵνα παρ' αὐτὸν ἀφειδῆς καταλάβῃ
 πεισθεὶς ἀναξέπεμποφι τοῦτον εὐθείως ,
 πίστει ἐνόμους βασιλεῖ δεδοκῶτα 7655.
 ἢ μὲν φυλάξῃν εὐνοϊκῆν οἱ σχέσιν
 καὶ πίστιν ἀνόθευτον εἰς τέλος βίης ,
 αὐτῷ τε δῆπρ καὶ διαδόχοις κράτης
 οὕτως ἐπιστάς Θεόδωρος ἐσπέρα
 συνῆν ἀδελφῷ Μιχαὴλ , ὡς ἂν ἔφην , 7660.
 Αἰτωλίας ἀρχοντι καὶ τῆς Ἡπείρου
 ἐπεὶ δ' ἀπηνῶς Μιχαὴλ σφαγῆς ξίφει
 πρὸς ἀνδρὸς οὕτω ῥωμαίῳ κεκλημένῳ ,
 νυκτὸς καθεύδων ἐν Βελλεγράδων ὄροις
 ἐξαπίνης λείπει τόνδε τὸν βίον ,
 ἀρχῇ ἀδελφῷ Θεόδωρος λαμβάνει , 7665.

- ἀνὴρ στρατηγός, εὐσθενὴς ἔξ γεννάδας,
 γίγας βριαρόχειρ τις ὄξυς ἐν μάχαις
 ὃς παραλαβὼν συγγῶν κληροχίαν,
 ἀρχὴν τε μικρὰν εὐόριστον καθ' ἅπαξ,
 7670. πύξην ἐπλάτυν ταύτης τοὺς ὄρους
 ἐκ βελγάρων γῆς, ἰταλικῶν ἀστίων,
 ἰλλυριῶν τε ἔξ τριβαλῶν χωρίων
 ταύτην ἐπαύξων εὐρύγων μεγαλύνων
 ἔθηκε ἔξ γὰρ ὑφ' ἑαυτὸν ὡς ἔπος
 7675. Ἀχρίδα, ἔξ Πρίλαπον, Πελαγονίαν,
 σὺν τοῖς πέραξ ἕκασσι χωρίοις τόποις·
 κρατεῖ Θεσσαλίας τε σὺν Ἀχαΐᾳ,
 Μακεδονίας ἔξ μέγας τινὸς Θράκης,
 αἰρεῖ Δαλματίαν τε σὺν Ἐπιδάμνῳ,
 7680. Ἰλλυρίδα γῆν, ἄλβανους ὀριτρόφους·
 εὐρύ δέ οἱ τίθησι μᾶλλον τὸ κλέος
 ἢ κατὰ Πέτρῳ λατίνε λαμπρὰ νίκη·
 γαμβρός γάρ οὗτος εἰς ἀδελφὴν τυγχάνων
 Ἐρρίῳ Βαλδυσίνῳ τε ἤδ' βασιλείῳ,
 7685. πρὸς Πάπα χρυσθεὺς εἰς κρατάρχην λατίνων,
 Ἐρρίῳ θανόντος, εἰς Βύζαντος ἱστάλη·
 εἰς Ἐπιδάμνῳ δὲ κατάρας πόλιν,
 δι' ἄλβανῶν ἱσπιυθεὶ τὴν Κωνσταντίνε
 μετὰ στρατιᾶς καταλαβεῖν εὐόπλε·
 7690. ἀλλὰ προφθάσας Θεόδωρος γεννάδας
 τοῦτον τροφούται ἔξ νικᾷ κατὰ κράτος
 αὐτὸν τε ἔξ στρατεύμα δούε ἀρδῶν ξίφει·
 πρὸς τοῖσδε Δυρράχιον αἰρεῖ τὴν πόλιν,
 ἔξ στρατιᾶν μὲν ἐμπιμπλᾶ λείας σκύλων,
 7695. αὐτὸς δὲ βασιλεῖον εἴληψε στέφος,
 Πέτρῳ πισόντος κατὰ μάχην ὡς ἔφην·
 οὗτος πλατύνας εὐτυχῶς ἀρχῆς ὄρου
 ταῖς ἀλλεπαλλήλοις τε κερφαθεὺς νίκαις,
 ἐν οἷς ὑπῆρχε προσμένειν οὐκ ἠγάπα,
 7700. ἀλλὰ φρονεῖ μέγα τι ἔξ παρ' ἀξίαν
 φημιζῆται γούν βασιλεὺς αὐτοκράτωρ
 ἤδ' ὧν κατήρχεν ἀστίων ἔξ χωρίων,
 στυφθεὺς κεφαλὴν βασιλικῆ ταινίᾳ
 παρ' ἀρχιδύτης βελγάρων Δημητρίε·
 7705. θεὸς δ' ἐπιυδόκεισι τούτοις οὐδ' ὄλωσ,
 μισοὶ γὰρ ὄντως ὑπερηφάνες φύσις,
 ὅθεν δίκην δέδωκεν ὑπερον θράσες,
 σθέσιν ὑποστάς ἔξ φάεσ ἤδ' ὀμμάτων·
 κατὰ μάχην οὕτω δὲ κτανθέντος Πέτρου,
 7710. παισὶ τ' ἐπὶ τέτρασι λιπόντος λίον,

dux bellicosus, strenuus pugnator,
 alter Briareus gigas in procliis,
 qui mox fratrum patrimonium augens
 e parvo magnum spatiosumque reddidit,
 proferens huius dilatansque fines;
 Bulgarorumque et Itolorum urbibus,
 illyricis oppidis et triballicis
 efficiens opulentum et amplificans.
 Ut enim paucis dicam, sibi subdidit
 Achridem, Prilapum, Pelagoniam,
 cum suis agris et oppidis finitimis.
 Thessaliam occupavit cum Achaia,
 et Macedoniam, cum Thraciae particula,
 Dalmatiam acquisivit cum Epidauro,
 Illyrii tractum, monticolae Albanos.
 Sed nihil huic tantam gloriam peperit
 quantam Petri latini clades splendida.
 Hic quia sororem in coniugio habebat
 Errici et Balduini imperatorum,
 a Papa coronatus latinus Caesar,
 defuncto Errico, missus est Byzantium.
 Atque Dyrrachium delatus ad urbem,
 mox per Albanos itinere pedestri
 ibat Byzantium cum instructo exercitu.
 Sed antevertens Theodorus strenuus
 Petrum insigni perculit victoria,
 ipsum cum toto exercitu delevit.
 Urbem quin etiam tenuit Dyrrachium,
 suumque praeda ditavit exercitum:
 ipse regalem induit coronam,
 in acie Petro, ut diximus, occiso.
 Nam aucta sua feliciter ditione
 et cumulatis elatus victoriis
 non fuit contentus acquisitis opibus,
 sed ad maiora praeter fas anhelans,
 imperatorem caesarem se dixit
 eius quae sibi suberat dititionis:
 atque regali coronatur stemmate
 a Bulgarorum Demetrio archipraesule.
 Sed Deus rem gestam minime probavit,
 qui mentes odit hominum superbas.
 Quamobrem Michaël seram luit poenam
 utroque lumine orbatu oculorum.
 Petrus in pugna spoliatus vita
 quatuor reliquit liberos superstites,

Robertum et Philippum ac Balduinum ,
 praeterea filiam feminam Mariam.
 Ex his Robertus imperavit Byzantii ,
 sed administrans ignave rempublicam ,
 post vita functum Caesarem Erricum
 strenuum virum et plane fortissimum.
 Post illum frater regnavit Balduinus
 modestus vir et temperans ac graciosus ;
 quo dominante , Constantini civitas
 ad Romanorum rediit imperium.
 Petri Maria filia nuptiali vinculo
 imperatori Lascari coniungitur ,
 qui uxorem primam fleverat extinctam ,
 secundam autem cilice gente natam
 nescio quo odio in patriam remiserat.
 Idem Robertum coniugis germanum
 optabat generum , contra fas ecclesiae
 iugando tertiam filiam Eudociam.
 Cum Manuele patriarcha iurgium
 hinc ortum est , philosopho appellato ,
 huiusmodi vetante ne fierent nuptiae.
 Sed Deus abruptit illicitum coniugium :
 prius quam enim fieret , ipse Caesar
 humanae vitae terminum imposuit.
 Ceterum adhuc imperante Lascare ,
 molestias multas proelia diutina
 Byzantii dominus Erricus exhibuit ,
 dum sibi romana oppida subiiceret ,
 sus deque urbes diriperet ageret.
 Vir enim erat efficax , forti manu ,
 alacer ad pugnas semper , et Marti par :
 qui quum Romanos laborantes cerneret ,
 praesertim quia dum Sultanum debellaret
 Lascaris Caesar , equites amiserat
 italos viros strenuos mavortios ;
 perpetuo nostros lacessebat bello.
 Quin quum in finibus obviarent nulli ,
 tanta est elatus confidentia Erricus ,
 ut usque in Ioniam faceret excursus
 vastatis late terris interpositis ,
 nil bello intactum linquens , donec tandem
 coram Nymphaei regia tentorium figeret.
 Sed mox Byzantium , reducem tulit pedem.
 Hae Lascareos Erricique res fuerunt.
 Deinde pacis foedere coaluerunt ,

Ῥωμπεύρω , Φιλίππῳ τε καὶ Βαλδουίνῳ ,
 πρὸς τῆδε μιᾷ θυγατρὶ τῆ Μαρία·
 τούτων κραταρχεῖ Ῥωμπεύρος Βυζαντίδος
 πράγμασι κοινῶς μαλακῶς κεχηρμένος , 7715.
 μετ' Ἑρρῆν κατάρξαντα τὸν τεθνηκότα ,
 ἀνδρείον ἄνδρα καὶ πάνυ ῥωμαλέον·
 εἶτα μετ' αὐτὸν σύγγονος Βαλδουίνος ,
 μέτριος ἀνὴρ σωφρονικὸς χαρίεις ,
 ἐφ' οὗ κρατούντος ἡ Κωνσταντίνε πόλις
 ἑπανασώθη ῥωμαίων κραταρχίᾳ· 7720.
 ἡ δ' αὖ Μαρία πρὸς γάμους κωνωνίαν
 τῷ Λασκαρίῳ βασιλεῖ συνιζύγη
 πρῶτης γυναικὸς ἐκλειοπιτίας βίον·
 τῆς δ' ἐκ κιλίκων δευτέρας εἰς πατρίδα 7725.
 διὰ τι μῖστος ἀποπιμφθεῖσσι πάλιν·
 οὗτος γυναικάδελφον αὐτοῦ Ῥωμπεύρον
 εἰς Εὐδοκίαν τὴν τρίτην θυγατέραν
 σπεύδων ἀγαγεῖν γαμβρὸν ἀθέσμητ' τρόπῳ ,
 ἔην ἐνῆκε ποιμνάρχη τωτὸς
 τῷ φιλοσόφῳ Μανυῆλ κικλημένῳ 7730.
 μὴ συγκατανούοντι τῷδε τῷ γάμῳ·
 θεὸς δ' ἐλύει τὴν ἀθεσμογαμίαν ,
 πρὶν ἢ γενέσθ' τήνδε , τοῦ βασιλέως
 βίον τὸν ἀνθρώπινον ἐκλειοπτότος·
 ἔτι κραταρχοῦντι γὰρ τῷ Λασκαρίῳ 7735.
 πράγματα πολλὰ καὶ μακρὰς ἀγωνίας
 Ἑρρῆς παρείχεν ὁ κρατῶν Βυζαντίδος ,
 τιθεὶς ὑφ' αὐτὸν ῥωμαϊκὰ χωρία ,
 λιπατῶν τε καὶ κατατρέχων πόλεις·
 δραστήριος γὰρ καὶ σθεναρὸς ὢν χεῖρας 7740.
 καὶ πρὸς μάχας ἑτοιμὸς , ἀντικρυς Ἄρης ,
 τὰ ῥωμαϊκὰ δ' ἠσθνηκότα ἐλίπων ,
 καὶ μᾶλλον ἀφ' οὗ σελτάνε κατασχύσας
 Λάσκαρις ἀναξ ἀπίβαλιν ἱππότας
 ἄνδρας ἰταλοὺς ἀρείκους γενάδας , 7745.
 συγχῶς ἐπιστράτευε ῥωμαίων ὄροις·
 τῆδ' κωλυσάντων οὐδένα ὄρωμένων ,
 παρὰ τισούτον ἦ θράσος ἀφιγμένον
 ὡς καταδραμεῖν καὶ μέχρις Ἰωνίας
 λιπατοῦντα τὰ μεταξὺ χωρία , 7750.
 δηοῦντ' ἀφανίζοντα τῆς μάχης νόμῳ ,
 σκηνὰς τε πῆξαι κατὰ χῶρον Νυμφαίης·
 εἰθ' ὑπονοστήσαντα τὴν πόλιν φθάσαι
 ταῦτ' ἄρα Λασκαρίος Ἑρρῆ συνέειπ·
 εἰς σπονδάς ἀμφοῖν συμβάσεις τ' ἀφιγμένων 7755.

- αι συμβιβάσεις τάδε εἰ συμφωνίαι·
 ὡς ἂν Ὀχυρὰν τὴν πόλιν εἰ τὰ περίξ
 τὰ κατ' ὄρος τ' αὐτῆς Κυμινῆ χωρία
 τυγχάνον ἀγχοῦ φρερίε· ληλυγμένε ,
 7760. φύλον κατὰσχη εἰ νέμονται λατίνων·
 κάλαμος ἢ κόμη δὲ παρ' οὗ τὸ κλίμα
 τῆς Νεοκάστρων τὴν καταρχὴν λαμβάνει,
 ἔρημος ἀοίκητος ἢ τὴν εἰ μὲν·
 τὰ δ' ἀπὸ τοῦδε καθ' ἴσην νεοικεῖται,
 7765. Νεοκάστρα ταῦτ' ἔστι Πέργαμος πόλις
 Κελβιανόν τε εἰ Χλιαρὰ εἰ Σμύρνα ,
 σὺν τοῖς κατ' εὐθὺ κειμένοις εἰ πλαγίως
 ἔπαντ' ἀνεῖται βασιλεῖ Λασκαρίω·
 πρόθυμον ὄρημα, εἰ τὰ παρὰ Βελγάρων
 7770. ἐπισημαίνοντα ῥωμαῖοι τωτότε ,
 τῆς ἱστορίας παραδόνται τῷ λόγῳ·
 εἰ πρὶν μὲν εὖ ἔχοντος αὐσόνων κράτες ,
 πολλῶν κακῶν αἰτίων ἔθνος Βελγάρων
 ὑπέβητο ῥωμαίοις τε εἰ κραταρχίᾳ·
 7775. Ἰσακίον γὰρ ἀγγελάνουμον πάλαι
 κατὰ Βερρόην ἐκινεῖται κατὰ κράτος
 ὡστε πρὸς ἄλλοις εἰ σιβάσιμον ξύλον
 σταυροῦ διαρπάσαντας αὐτοὺς κερδάναι·
 ὃν αὐσόνων ἀνακτεῖς ἐχθρῶν ἐν μάχαις
 7780. ἀγῆτορ' εἶχον εἰ τρώπαιον εἰ σθένος
 ἀμύχανον κάλλος τε εἰ ποικιλίαν
 χρυσοῦ τιμαλφίσι τε λίθοις μαργάραις
 εἰ τεχνικαῖς χάρισιν ὑραϊσμένον·
 τοῦτε μέσον φέροντα , τιμῆς ξύλου
 7785. τῆς σωματικῆς προσπαγίεῖς ὁ δεσπότης
 Χριστὸς καθήλασεν αἵματι τόδε·
 θῆκας τ' ἐφεξῆς ἐξ ἑκατέρου μέρους
 χρυσοῦ τεχνίτη προσφυῶς εἰργασμένος
 ἐν αἷσι προσῆν λείψανα Χριστοῦ μαρτύρων
 7790. εἰ μνηστάνδρες παρθένε σπητὸν γάλα,
 τιμῆσι ζώνης τε τῆς δε τιμῆς ,
 εἰ πλείστα τιμῆντα εἰ θαυμαστία·
 εἰ τῷ μετ' αὐτὸν παραλαβόντι κράτος
 Ἰαλιεῖ γὰρ κομνηναγγελωνύμῳ
 7795. πολλοὺς ἀγῶνας προὔξινεσαν εἰ μάχαις·
 ἔρτι δ' ἑλοῦσης ἰταλοῖς Βυζαντιδός
 εἰ τῆς κατ' αὐτὴν καταλυθέντος κράτες ,
 ὁ κυριεύων Βελγάρων Ἰωάννης
 σκαίος τις ἀνὴρ εἰ φιλαίματος κύων
 7800. Ἰζάν Πέτρος σὺναιμος ὢν ἀλαστοῦρων ,

Collect. vat. T. VIII.

cuius huiusmodi condiciones erant.
 Nempe ut urbs Ochyra cum agro suo
 et pagi monti circumiecti Cymino
 (qui mons ab urbe Ochyra non abest)
 latinis dominis incolisque cederent.
 Calamus autem pagus, unde incipit
 Neocastrorum quae dicitur provincia,
 neutrius partis esset ac deserta.
 Regiones autem ad orientem versae,
 Neocastra videlicet atque urbs Pergamus,
 Gelbianum, Chliara, atque Smyrna
 cum circumiecto regionum latere
 Lascari cuncta Caesari parerent.
 Nunc iam fert animus omnia quae Bulgari
 per illud tempus contra nos fecerunt
 historiae reliquo pandere sermone.
 Adhuc florente byzantino imperio
 causa multorum extitit malorum
 rei nostrae publicae bulgarica natio.
 Nam et Isacium, Angelum cognomine,
 magna devicit apud Berrohen clade;
 ita ut cum cetera praeda diripuerit
 crucis dominicae sacrosanctum lignum,
 quod erat nostris regibus in proclis
 ducis instar, robur, victoriae omen.
 Theca fuit, specie eximia et ineffabili,
 auro gemmisque rutilans pretiosis,
 et laborati operis artificio,
 sinu complectens venerandum lignum,
 quod Dominus suffixo quondam corpore
 sanctificavit sanguine perfusum.
 Inerant et aliae ex utroque latere
 thecae ab aurifice pervenuste effictae,
 martyrum Christi reliquias gestantes,
 deiparaeque Virginis lac sanctissimum,
 cum venerandae zonulae segmento,
 mirisque aliis rebus religiosissimis.
 Alexio quoque Isacii successori
 aequae Comnenis Angelis progenito
 permultas Bulgari pugnas obtulerunt.
 Mox occupata ab Italis Byzantio
 eiusque imperio ad nihilum redacto,
 regnator Bulgarorum Iohannes
 homo inhumanus vel cruentus canis
 Petri Asanisque frater detestandorum,

Latinos obsidentes Hadrianopolim
 eamque summa vi nitentes capere
 adgressus est cum scythico exercitu,
 et summa clade adfectos debellavit:
 quorum etiam principem Balduinum
 ab ipso vivum captum supra diximus.
 Deinceps Orestiadem tentavit Bulgarus
 ut suae ditionis oppidis adiungeret:
 sed inhiavit frustra tamquam lupus.
 Hinc ergo malo percitus furore
 superbusque ut alter Senacherimus,
 quum nihil uspiam ipsi iam resisteret,
 Thraciam Macedoniamque concursabat
 pagos desolans, civitates diruens,
 vastans, depraedans, a fundamentis quatiens.
 In primis quidem evertit Philippopolim
 famigeratam urbem et nobilissimam;
 deinde et alias prostravit civitates,
 inclytam Heracleam, ac Selybriam,
 Rhaedestum, Panium, cum Daonio,
 Maroneam insuper et Trianopolim,
 itemque Mosynopolim et Stagiram,
 aliasque plurimas, hic pessimus mortalis.
 Sic vastitati indulgens et latrociniis
 Thessalonicam denique illustrem venit,
 ubi immaturum habuit vitae finem
 pleuritidis, ut fama fuit, extinctus morbo:
 vel eum potius, ut aiunt recte conscii,
 vulgoque creditur, Christi martyr perculit
 Thessalonicam protegens Demetrius.
 Postquam tyrannus vivis exemptus fuit,
 huius ex fratre nepos dictus Borilas
 scythidi iunctus amitae incestis nuptiis.
 bulgarae gentis excepit dominatum.
 Asanis autem pedagogus filium
 puerum adhuc clandestina fuga
 consulens vitae transtulit ad Scythas.
 Anna regina coniugi Lascario
 tribus filiabus editis vita excessit,
 Irene et Maria scilicet atque Eudocia.
 Mariam, quae nata erat secundo loco
 regis Paeoniae filio in matrimonium
 Sione revertenti in patriam suam
 genitor Caesar tradidit desponsam.
 Maiorem natu Irenem nuptui tradidit

ἐν Ἀδριανοῦ λατίνοις σκηνημένοις
 καὶ τήνδ' εἰλεῖν σπειύσαις παντὶ τρόπῳ,
 ἐπιστρατεύει τὸν στρατιᾶ σκυθίδι,
 καὶ κατακράτος ἐκνικᾷ σφᾶς τοῖς ὄπλοις
 ὡς καὶ κρατάρχησιν σφῶν ἀνεζαργηκέναι
 τὸν Βαλδουῖνον, ὡς ἀνόπιν ἔρριθῃ
 ἐπὶ δ' ὤλεν ἑσπευδεν Ὀρестиάδα
 καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν ὑπαλαγῶν φρουρίοις,
 ἀλλ' ἦν χανῶν ἀντικρυς ὡς λύκος μάτῳ
 ἐντεύθεν οἶον ἐκμανίς ὁ μαυνόςης
 καὶ κατεπαρθεῖς, Συναχηρῆμ ὡς πάλαι,
 ἄλλως τε μηδὲν ἐμποδῶν ἔχων ὄλωσ
 Μακεδονίαν καὶ Θρέκῳ κατατρέχει,
 κώμας ἐρημῶν καὶ κατασκάπτων πόλεις,
 δῖαν, σκυλεύων, ἐκ βάθρων ἀνατρέπων
 καταστρέφει πρῶτα μὲν Φιλίππῳ πόλιν,
 πόλιν περιώνυμον εὐκλειστάτην
 ἔπειτα κατήρειψε τὰς ἄλλας πόλεις
 κύδιστον Ἡράκλειαν καὶ Σηλυβρίαν,
 Ῥαηδοστόν καὶ Πάνιον σὺν Δαονίῳ,
 Τραϊανῶν τε καὶ Μάρωνος τὰς πόλεις,
 πόλιν Μοσυνόπολιν καὶ τὴν Σταγίρειαν,
 καὶ πλείστας ἄλλας ἢ βέβηλος καρδίᾳ
 οὕτως ἐρημῶν καὶ σκυλεύων τὰς πόλεις,
 φθάνει περιώνυμον Θεσσαλονικίαν,
 καὶ κείνῳ βιαίως τὸν βίον καταστρέφει
 πλειυρίτιδι μὲν, ὡς ἀκούειν ἦν, νόσῳ
 ὡς δ' αὖ κλύειν πέφυκε σαφῶς εἰδότεν
 ὅτι τίθεται πᾶς, χριστομάρτυρος ξίφει
 Θεσσαλονικῆς προστάτη Δημητρίᾳ
 τοῦτ' ἀπορήξαντος ὡς ἔφην βίον,
 ἀδελφόφωαις τις Βορίλας κληκλιμένος
 σκυθίδα θείαν γαμετήν παρανόμως
 γήμας, ὑπῆρξεν ἐγκρατῆς καὶ βελγάρων
 Ἀσάν δὲ παῖδα παιδαγωγός τις λάθρα
 νέον κομιδῆ παραλαβὼν ὡς τάχος,
 πρὸς σκύθας ἀπήγαγεν εἰς σωτηρίαν
 Ἄννα βασίλις συζύγῳ Λασκαρίῳ
 θυγατέρας τέξασα τρεῖς, λίπει βίον,
 Εἰρήνην Μαρίαν τε σὺν Εὐδοκίᾳ
 ἀλλὰ Μαρίαν δευτέραν κατὰ γένος
 εἰς κῆδος ἐξέδωκε ῥήγος παιόνων
 νύμφην ἐφ' οὐφῶ βασιλεὺς φυτοσπύρος,
 ἰπανιόντος ἐκ Σιδῶν πρὸς πατρίδα
 πρῶτην δ' Εἰρήνην ἡμέροσατο πρὸς γάμον

7805.

7810.

7815.

7820.

7825.

7830.

7835.

7840.

7845.

- παλαιολόγων ἐκ γένους Ἀνδρονίκου,
ὄν δεσποτικῆς ἡξίωσιν ἀξίας·
τούτῃ θανόντος, ὡς προφθὰς ἔφη λόγος,
ταύτῃ συνῆψε κατὰ δευτέρως γάμους
7850. πλήρει χαρίτων ἀνδρὶ χαριτανύμῳ
Βατάτζῃ Δεσκῶν ἐκ γένους κατηγμένη,
σχόντι Διδυμύτειχον ἄστῃ πατρίδα
αὐχούντι τιμὴν πρωτοβωστιαρίτη·
ὃ πωυτέρως λέλοιπε θνήσκων τὸ κράτος·
7855. ἐν δ' ὑακίνθῳ τῇ μονῇ τούτῃ νέκυν·
ἔγγυς βίωσας πεντήκοντά πω χρόνων,
ἔξ ὧν ἡβασίλευσεν ὀκτὼ πρὸς δέκα.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΔΟΥΚΑΣ ΗΤΟΙ Ο ΒΑΤΑΤΖΗΣ

ET. AG.

- Ἰωάννης οὕτω δὲ τυχὼν τῷ κράτει,
εὐθὺς τεταίνωτο παρ' ἀρχιερέως
7860. τῷ φιλοσόφῳ Μανυῆλ κεκλημένῳ,
ὅστις μετὰ Μάξιμον ἔσχε τὸν θρόνον·
καὶ λοιπὸν ἐδράξατο τῆς κραταρχίας
κοινῶν τε λοιπῶν ἀρρένωπῶς πραγμάτων·
ἦν γὰρ στρατηγὸς συνετὸς βελφόρος
7865. ψυχῆς παραστήματι σὺν εὐτολμίᾳ,
βίῳ μὴ βραχιόνων τε σώματος σθένει,
κοσμούμενος μάλιστα συνίσει πλέον,
καὶ καρτερικὸς ἐν μάχαις ἀντιπάλων
ἀναξ ἀγαθὸς καὶ μαχητὴς γεννάδας,
7870. εὐεργετικὸς καὶ φίλοικτος εἰσάξαν,
ἵπποισι μὲν εὐμενῆς ἡδὺς μάλα,
ἐχθροῖς δὲ φρικτὸς καὶ δυσάντητος θῆρα,
προκινδυνεύων προφρόνως κληροχίας,
ταμίῳ ὄντως ἢ δ' ἀγαθουργημάτων,
7875. ὄντως χαριτανύμῳ, ἐνθις χάρις,
αὐξῶν πλατύνων τοὺς ὄρους Ῥωμαίων,
ὅπλοισι στρατηγίαις τε σὺν εὐβελίαις,
συχνῶς στραταρχῶν καρτερῶν ἐν ταῖς μάχαις,
ἰσπανασώζων τὰς πόλεις Ῥωμαίων
7880. γνώσει λόγῳ πρᾶγματι καὶ πείρᾳ μάχης,
ὡς ὑφ' ἑαυτοῦ ἐπέταξαν λατῖνοι,
ἢ δ' αὐτόνων τ' αὖ οὐ καλῶς ἀποστάται·
προσπίεις εὐέντευκτον ἦθος δεικνύων,
μέτριος, εὐθὺς εὐπρόσιτος, χαρίεις,
7885. τιμῶν μοναχοὺς καὶ θεοῦ θυπόλους,
ἴσα προσείχε δ' ἀγγέλοις ἀρχιερέταις,
ἐκκλησίας ἕθιμα μὴ παρατρέπων,

Palaeologorum surculo Andronico,
quem etiam despotae dignitate ornavit.
Quo tamen extincto, ut retro diximus,
eandem collocavit secundis nuptiis
Iohanni et re et nomine gratioso
Vatatzae de Ducarum stirpe genito,
et oriundo urbe Didymoticho,
protovestiarium dignitate ornato.
Atque huic socer moriens imperium tradidit:
ipse in Hyacinthi sepelitur coenobio,
aetatis anno ferme quinquagesimo,
duodeviginti dominatus annos.

IOHANNES DUCAS VATATZES

AN. XXXIIL

Sic adsecutus Iohannes imperium,
statim a patriarcha est coronatus
Emmanuele, cui cognomen philosopho,
post Maximum tenente sacrum thronum.
Ille deinceps ad imperii regimen
remque gerendam publicam gnave incubuit:
dux enim erat sapiens et consiliosus,
animo instructus alacri et audace
robusto brachio viribusque reliquis;
praecipue tamen praeditus prudentia,
et sustinendis proeliis invictissimus:
rex bonus pariter bellatorque strenuus:
beneficus, misericors apprime,
benivolus in subditos et benignissimus,
hostibus formidandus intolerabilis,
creditum sibi imperium prudenter tuens:
verus recte factorum fons et thesaurus,
et suo consentiens nomini, id est gratiosus;
augens dilatans dititionis fines
armis, peritia bellica, et consilio,
semper in aciem ducens, pugnisq. occurrens,
urbes romano vindicans imperio,
prudentia, voce, manu, et Martis opere,
quas vel Latini subditas sibi fecerant,
vel alii contra imperium rebelles perfidi:
mitem comemque indolem prae se ferens,
modestus, aditu facilis, liberalis,
monachorum reverens et sacerdotum,
episcopus angelorum instar habens,
nihil in ecclesiasticis immutans moribus,

apostolicorum dogmatum laudator
 statutarumque a patribus regularum :
 ingenti ad res praeclaras instructus animo,
 cuius demonstrat liberalitatem
 martyrum salutarium coenobium nobile,
 quod mundi dicitur merito miraculum.
 Sed enim brevis quaedam interdum nebula
 virtutum eius solem infuscabat ;
 amoris vincebatur quandoque illecebris.
 Erat et ipsi splendida tori socia
 Irene decus inclytum reginarum ,
 pars optima coniugii , eximia indoles ,
 ad res gerendas aemula auxiliatrix ,
 virilis mulier animi , Dei reverens ,
 magnanima , pudica , novella Debora ,
 aequae cum viro publicam rem gubernans ,
 gravesque secum regni curas dividens :
 femina pientissima , morata admodum ,
 atque Amaltheae verum , ut aiunt , cornu.
 Huius opus mirum et pulcherrimum
 arte simul et marmorum varietate
 prusaea in urbe Praecursoris templum ;
 quod sanctuarium tradidit incolendum
 a se fundatum monachis Deique famulis.
 Ipsi placebant docti apprime homines ,
 monachi quoque et Dei sacerdotes ,
 et sublevabat opibus laute egenos.
 At vero Caesar aegro ferebat animo
 romanos brevi linea conclusos fines ,
 atque universi vineam imperii
 ab Italis vastatam tamquam suis.
 Quare confisus proeliorum arbitro
 victorioso omnipotenti Domino ,
 pugnam cum Latinis commisit asperam
 in Poemaneni oppidi territorio ,
 ubi caelestium ordinum tribuno
 templum consurgit Michaëli archangelo.
 Romanum ergo ducebant exercitum
 cum alii multi tum Caesar praecellens
 fortibus cunctis , tamquam in heroicis
 Achilles quondam splendidus ordinibus ,
 victoriarum gloria clarissimus.
 Latinum vero innumerum exercitum
 ducebant , praeter alios , fratres duo
 Lascareos Theodori regnantis nuper ,

ἀποστολικῶν δογματῶν ἰσπανίτης ,
 καὶ τῆς πατρικῶν καὶ νόμων τῆς κειμένων ,
 γνώμῃ μεγαλόφυχον ἐν καλοῖς ἔχων , 7890.
 δεῖγμά τι σαφὲς τῆς μεγαλοδωρίας ,
 μονὴ περιθρύλλητος ἢ τῆς σωσάνθρων ,
 ἢ μᾶλλον εἰπεῖν θαῦμα τῆς οἰκωμένης·
 πλὴν εἶχε μικρὸν συσκιάζον βραχέως
 τῆς ἀρετῶν ἥλιον αὐτοῦ τι νέφος , 7895.
 ἥττητο βραχὺ τῆς ἱεροπολιτικῆς·
 ὑπῆρχεν αὐτῷ καὶ σύζυγος ὀλβία
 Εἰρήνη λαμπρὰ βασιλισσῶν τὸ κλέος
 μερὶς ἀγαθῆ καὶ φύσις ἑξαίσια ,
 σοφῶς ἀνθάμιλλος εἰς τὰ πρακτικά , 7900.
 ἀνδρεία γυνὴ καὶ θεῶν φοβεμένη ,
 σεμνὴ , μεγαλόφυχος , ἄλλη Διὸς ἄρκα ,
 οὐχ ἥττον ἀνδρὸς δέπασσα τὸ κράτος ,
 καὶ συνδιαφέρουσα τῷδε φροντίδας ,
 πανευλαβὴς τε κοσμία ξένη φύσις , 7905.
 κέρας Ἀμαλθείας τε σαφῶς ὡς λόγος ,
 ἧς ἔργον ἀμήχανον εἰς κάλλος λόγον ,
 εὐτεχνίας τε μαρμάρων ποικιλίας ,
 ὁ ποροδρόμος κάλλιστος ἐν Προύσῃ δόμος ,
 ὃν εἰς σεμνεῖον καθίδρυσεν ἐνθέως 7910.
 μονοτρόπων εὖ καὶ λατρευτῶν κυρία·
 αὐτὴ λόγων ἑσπερῆ πατέρας μάλα
 μονοτρόπως αὐτῆ καὶ θεοῦ θυπόλος ,
 καὶ τῆ πινύτων ἦν χορηγέτις ξένη.
 τῷδ' οὐκ ἀνεκτὸν ἦν βλέπειν στεφροφόρῳ 7915.
 τοὺς ῥωμαίκοις εὐπεριγράπτως ὄρας
 τὴν ἀμπελὸν τε τῆς ὅλης κραταρχίας
 συστὴ καθ' ἅπερ ἰταλοῖς λαβερμένην·
 ὅθεν πιπεθῶς συντρέβοντι τὰς μάχας ,
 καὶ νικοποιῶ πανσθενεργῶ διεσπότη 7920.
 μάχην συνάπτει λατίνοις φρυκαλίαν
 ἐν Ποιμανηνοῦ χωρίοις κεκλημένην·
 οὗ ταγματάρχῃ τῆς ἀνω στρατευμάτων
 νεὸς ἀνέται Μιχαὴλ πρωταγγέλω·
 ἤρουντο τοίνυν στρατιᾶς μὲν αὐσόνων 7925.
 ἄλλοι τὸ πολλοὶ καὶ βασιλεὺς ἐμπρέπων
 πᾶσιν ἀρίστοις ὡς ἐν ἠρώων ἰλαίς
 τοσούτων Ἀχιλλεὺς ἀπολάμπων τοῖς ὄφλοις ,
 καὶ ταῖς κατ' ἔχθρων ἀναφιδύμενος νίκαις·
 τῆ λατινικοῦ δ' ἀναριθμήτης στίφους 7930.
 ἄλλοι τε πάλιν καὶ δυὰς ἑμαιομόνων
 Θεοδώρου λάσκαρι τῆ βασιλείας ,

- οἱ πρὶν ἀποδράσαντες ἐν βασιλείῳ
 τῷ ἧρ' ἰταλῶν ὑπεκλίνθησαν κράτει·
 7935. καὶ τινικαῦτα κατὰ ῥωμαίων σφίσι
 καὶ συνιμάχων καὶ συνικρότερον μάχην·
 καὶ συρραγίσεις ἐξ ἑκατέρω μάχης,
 νίκην ἀπονήγκατο ῥωμαίων ἄναξ,
 κατὰ κράτος δ' ἠττητο λατῖνοι πάλιν·
 7940. ἐνθα βασιλεὺς ὤπτο ῥηγνύων τρίπων
 ἐναντίων φάλαγγας ἐνθά σθένει,
 πᾶσι κελύων ἐμπιπλῶν προθυμίας,
 ἐνοπλος ἰππότης δὲ λογχίτης ἄμα,
 ἄνω κάτω θίων τε καὶ περιθίων,
 7945. ἔβαλλεν ἐχθρούς τῷ δόρατι καιρίαν,
 αὐτὸς δ' αὐτοῦ τὴν μάχην καταρτύων·
 καὶ σὺν ὀλίγοις, ὡς Γεδεῶν τις νίος,
 ἄλλοθρών ἠττησε τὰς μυριάδας·
 οὐς μὲν παρανάλημα μαχαίρας δράσας,
 7950. οὐς δ' αἰχμαλώτους ἀπαγαλῶν δεσμίδας·
 ἑλῶν δὲ τυφλοῖ καὶ λασκαρίσιν τότε
 τρεῖς τροπαιοῦχημα, λατίνων θράσας
 ὀφρύν τε καὶ φύσημα συνιστεῖλε πως,
 ὕψωσι ῥωμαίων δὲ κραταρχίαν,
 7955. καὶ πῶς μὲν ἀνήγαγε τῆς εὐτολμίας·
 ἄλλη δὲ πάλιν λατινική τις φάλαγγξ
 Σέρρας κατατρέχουσα τὴν πόλιν τότε
 ὄλεθρον ἠτταν φυλιεῶν γνοῦσα, τάχος
 ἐκῆθη ἀπέδρασε σὺν ἀκοσμίᾳ,
 7960. καλῆς στρατιᾶς Ἀγγέλις Θεοδώρης,
 ὃν φθάσας ἰστέρωσε τοπορόσθην λόγος,
 ἐπίθισον δέσασα προσδοκωμένιν·
 οὗτος γὰρ ὡς ἔφημεν ἄρξας ἀστῶν
 Ὀρεσιάδος, Σέρρων, Θεσσαλονίκης
 7965. ἄλλων πελοχιῶν τε καὶ χώρας ὅσης,
 καὶ βασιλικῶν ἑραϊσθῆς συμβόλοις,
 ἀντίμαχος κράτιστος ἦν τοῖς λατίνοις·
 ἀντίθιτος δὲ καὶ κραταρχοῦντ' αὐσόνων·
 οὗτος μὲν αὐτὸν ἤξει μάλ' ἐνδίκως
 7970. ἢ δευτερείων ἀπολαύειν ἢ κράτους,
 καὶ ἢ ὕψ' αὐτὸν κυριεύειν ἀστῶν·
 αὐτὸς δ' ἀπρὶξ ἦν ἢ στίβος διδραγμίνος·
 πρὸ βάλαντος οὐκ ἐν δεσπότης παραλόγως,
 καὶ σεβαστοκράτορας καὶ δεσποτικῆς,
 7975. ὀφρικῶν ἄλλα τε καθ' ἑαυτὸν κράτων·
 ὁ δ' αὐτοκράτωρ ἐκνικήσας ὡς ἔφην
 τὴν ἢ ἰταλῶν στρατιάν κατὰ κράτος,

qui a Caesare Iohanne deficientes
 ad Itolorum partes se contulerant ;
 nunc conspirantes cum hostili exercitu
 adversus nos in aciem prodierant.
 Ergo exercitibus utrimque concurrentibus,
 Caesar romanus retulit victoriam,
 et Latinorum sunt prostratae vires.
 Tunc cernebatur Caesar perrumpens fugans
 hostium phalanges robore divino,
 cunctos imperio regens, audacia complens,
 vectus equo cataphractus et hastam tenens,
 sus deque currens, ordines perlustrans,
 hostes letifera lancea percutiens,
 ipsemet manu propria bellum gerens :
 paucisque comitantibus, ceu novus Gedeo,
 hostium magnas proterens catervas,
 quos partim gladio messuit in acie,
 partim constrictos vinculis abduxit.
 Lascares quoque captos excaecavit.
 Atque hoc trophaeum contudit audaciam
 superbosque spiritus Latinorum ;
 nostratium autem extulit fortunam,
 et confidentiam plurimam restituit.
 Tunc alius quoque exercitus latinus,
 qui Serras bello quatibatur urbem,
 clade suorum cognita, celeriter
 illinc tumultuaria recessit fuga :
 nimirum metuens ne Theodori Angeli,
 cuius iam nostra meminit historia,
 in se ruentem cerneret exercitum.
 Hic enim, ut iam diximus, urbium dominus
 Serrarum, Orestiadus, Thessalonicae,
 oppidorumque aliorum cum agris suis,
 et iam adsumptis regis insignibus,
 latina proelia egregie sustinebat.
 Sed nostro quoque resistebat Caesari,
 qui sane patiebatur aequo animo
 secundum esse Angelum in imperio
 suarumque urbium dominum se gerere ;
 sed hic coronam retinebat mordicus,
 designabatque absurde sebastocratoras,
 despotas, et domesticos, atque a lia huiusmodi
 nomina dignitatum tamquam Caesar.
 At imperator post victoriam illam
 quam de latino retulit exercitu,

compressa hostium tumida superbia,
urbes cum territoriis occupavit,
Lentiana statim atque Poemanenum,
Charioron deinde et Vervenicum.
Idem longarum navium classe instructa,
multam Latinis praebebat molestiam
ipsos adgrediens terra marique saepius,
praedas abducens, pro viribus atterens,
urbes illorum armis intercipiens,
quas inter Madytum et Calliupolin,
cum circumiectis pagis ac territoriis.
Atque in his bellis dum versatur Caesar,
ab Andronico patitur insidias
patruelis filio, Nestongo dicto,
qui coniuratos habuit viros nobiles
fratrem Isacium, atque Tarchaniotam
Synadenum, et Phlamulium, et Macrinum
hetaeriartham magnum, aliosque plures.
Re cognita imperator, cremata classe,
celeri cursu se recepit Ochyras:
ubi quaestionem de negotio instituens,
praedictos culpa reperit affines.
Quare Nestongum primarii rei fratrem,
Macrinumque simul, multavit oculis:
alios inclusit; Andronicum pariter
vinculis Magnesia custodiendum tradidit,
unde is elapsus abiit ad Turcas.
Ex illo autem tempore imperator
armatis se custodibus circumsepsit,
ob corporis tutelam atque vitae,
omissa iam priore facillitate
simplicis moris et procul suspicione.
Atque ad hoc etiam adiutricem habuit,
tori consortem et vitae subsidium,
virili praeditam spiritu reginam
atque regali ad res gerendas indole,
Irenem, parem nomini, auctorem pacis.
Iam cum Italici cernerent inutile
a se susceptum bellum contra Caesarem,
pacis cum ipso foedus pepigerunt:
et urbe quidem Pegis excesserunt
atque aliis oppidis territoriisque,
quotquot ad austrum nobis erant posita:

(1) Acropolita tribuit hoc cognomen Synadeno;
at Ephraemius videtur Isacio dare.

ἡ καθελὼν σφῶν τὸν μεγάλου-φυλον τύφον,
ἤρει πόλεις χώρας τε ταῖς στρατηγίαις
Λεντιανὰ τε Ποιμαντὸν αὐτίκα,
7980.
καὶ Βερβενίκον καὶ Χαρίορον πάλιν·
σπῆζόμενος δὲ καὶ τῶν μακρῶν στόλον
παρεῖχε πολλὰ πράγματα τοῖς λατίνοις,
ἐκ γῆς ἑπιῶν καὶ θαλάσσης πολλάκις,
7985.
καὶ σφᾶς σκυλεύων καὶ κακῶς δρῶν ὡς σθένος,
καὶ τὰς ὑπ' αὐτοῦ παραλαμβάνων πόλεις,
Μάδυτον εἴλε καὶ πόλιν τὴν Καλλιίαν,
σὺν τοῖς πέριξ ἅπασιν χωρίοις τόποις·
ταύταις κρατοῦντος ἐμυραδύοντος μάχαις,
7990.
καττύνται οἱ παρ' Ἀνδρονίκου λόχος
πρωτεξάδελφος Νιστόργου γὰρ τοῦ σπικίου,
συνίστορας ἔχοντος ἄνδρας ἐντίμους,
Ἰσάκιον σύναιμον ταρχανιώτην (1)
καὶ Συναδηνὸν καὶ Φλαμούλιον μέγαν,
ἐταιριάρχην Μακρινὸν, ἄλλο στίφος·
7995.
ὁ γνοὺς βασιλικῶς καὶ πυρὶ δούς τὸν στόλον
πρὸς τὰς Ὀχυράς (2) τὴν πόλιν ἀποτρέχει,
καὶ κεῖ τὸ πρᾶγμα δούς ἐντασμά καὶ κρίσει
ὑπευθύνες ἔυρηκε τοὺς εἰρημένους·
καὶ Νιστόργον μὲν σύγγονον πρωτεργάτη
8000.
καὶ τὸν Μακρινὸν, ἐστέρησεν ὀμμάτων·
καθεῖρξεν ἄλλους τὸν δ' Ἀνδρόνικον πάλιν
εἰρητῆ παραδίδωσιν ἐν Μαγνησίᾳ·
ἀφ' ἧς ἀποδρὸς ἦρχετ' εἰς τὴν Περσίδα·
8005.
ἐκ τοῦδ' αὐτοῦ λοιπὸν ὁ στεφφόρος
φρερούς περιέστησε καὶ ξιφφόρος
πρὸς φυλακὴν σώματος ἢ σωτηρίαν,
ἐλευθερίας τῆς πρὶν ἐκλεισμένος,
τῆς θ' ἀπλοικῆς βιοτῆς τῆς ἀτίχους·
8010.
ἔχων βοηθὸν καὶ συνεργὸν εἰς τόδε
κοινωνὸν εὐθῆς καὶ βοηθὸν Ἰρίου
τὴν ἀρρηνωπὸν λῆμα προσκεκτημένην
ἦθος τε βασιλείου ἐν τοῖς πρακτέοις
εἰρήνην βασιλισσαν εἰρήνης δότιν.
8015.
ἀσύμφορον κρίναντες αὐτοῖς τυγχάνειν
ιστᾶν ἰταλοὶ πρὸς βασιλεῖα μάχαις,
συνῆλθον αὐτῇ συμβάσεις διδρακόντες,
καὶ παραδόντες ἄστου Πηγῶν εὐθῆς·
ἔπειθ' ὑπεκστάντες δὲ χωρῶν ἀστίων
7 πρὸς νότον γὰρ κειμένων κραταρχίᾳ·
8020.

(2) Hoc nomen v. 7757. singulari numero
scribitur.

8025. ἦ δ' αὖ πρὸς ἄρκτον πηλοσίον Βυζαντίδος,
ἔτι κρατοῦντες σὺν Βιθυνίας τόποις·
καὶ λοιπὸν ὑπὴν ἀνακωχῆ τῆς μάχης·
οὕτως ἔχοντων ἕως ἔφην ἦ πραγμάτων,
οἰκήτορες στέλλουσι πρὸς βασιλεῖα
'Ορεστιάδος λιπαροῦντας ἰκίτας,
ὡς ἂν σταλίσις στρατιάς, τούτων πόλις
ἐλευθέρα γένοιτο χεῖρὸς λατίνων·
μετὰ στρατιάς τοιγαροῦν πέμψει τάχος
8030. Ἴσην πρωτοστράταρα σὺν τῇ Καμμύτζῃ,
οἱ τὴν πόλιν φθάσαντες, ἔνδον τευχίαν
εἰς προσδεχθέντες εἰσέδραμον ἀσμένως·
ἐπὶ δὲ Θεόδωρος Ἀγγέλου γένους
σχεδὸν κατῆρχε Μακεδονίας ἕλης,
τῆς γείτονος Θράκης τε σὺν τοῖς ἐν κύκλῳ
ἄνω Ῥοδόπης Ἀχρίδ' Ἐμελιάνης·
τούτων γὰρ ἦρχε Σθλάβος ὠνομασμένος,
οὗ τὰ κατ' αὐτὸν ἔξερε ἰάχα λόγος·
ἐπὶ κατῆρχον ἐκ Θεσσαλίας ἔρας,
τὴν Ἀδριανοῦ καταλαμβάνει πόλιν,
καὶ τῆσδ' ὑπῆρξεν ἐκ κρατῆς, συμφανίᾳ·
ἔξῃ δὲ γούν στρατὶα βασιλείως
κακῶν ἀπαθῆς, καὶ τρέχει πρὸς τὴν ἑω·
οὕτω κατασχὼν Θεόδωρος τὴν πόλιν,
αἰ παρῶντε πρᾶγματα τοῖς λατίνοις,
τὰς σφῶν σκυλεύων καὶ κατατρέχων πόλεις.
ἰσῆλθε μὲν Βιζύη λατίνων πόλις,
πρὸς δ' αὖ γε Βρύσει χωρίοις θ' ὑπηκόοις,
καὶ πάντα πορθεῖ καὶ σκυλεύει τὰ περίξ·
8050. ἐπιστρατεύει καὶ μέχρι Βυζαντίδος,
καὶ τοῖς ἰταλοῖς ἐντίθωσι δειλίαν·
οὗτος πρὸς Ἀσάν τὸν κρατοῦντα Βουλγάρων
σπονδὰς ἔθηκε συμβάσεις τ' ἐνωμότους·
Ἀσάν δ' ὑπῆρχεν οὗτος υἱὸς Ἀσάνη
8055. ἦ Βουλγάρων ἄρχαντος ἐμπροσθεν χρόνον·
ὅστις θανάτος τῆσδ' ἦ φυτοσπόρος,
καὶ ἦ Βορίλα Βουλγάρων σχόντος κράτος,
καθ' ἅπερ ἰστόρησε φθάσας μοι λόγος,
φυγὰς ἀπέδρα πρὸς σκύθας παριστρίδας·
εἶτα σκυθικὸν ῥωσικὸν λαβὼν στίφος,
ἐπιστρατεύσας τῷ κρατοῦντι Βορίλα
ἀνακαλεῖται τὴν πατρὸς κληρονομίαν,
καὶ κατὰ μάχην συμπλακίς, τοῦτον τρέπει,
ἐλὼν τε τυφλοῖ καὶ κραταρχει βουλγάρων
πρὸς τόνδε τοῖνον Ἀσάνην Ἰωάννην
8065. sed borealem Byzantii viciniam
retinuerunt, cum Bithyniae partibus.
Deinceps vero quies a bellis erat.
Hoc rerum statu, cives Orestiadus
mittunt ad Caesarem legationem supplicem,
valde rogantes ut submisso exercitu
ipsorum urbem gravi Latinorum
ereptam iugo libertati redderet.
Is ergo cum exercitu statim misit
protostratorem Isem et Cammytzem,
qui progressi illuc, in urbem facile
pronis excepti votis penetrarunt.
At Theodorus ille stirpe Angelus,
cunctae erat prope Macedoniae dominus,
finitimaeque Thraciae cum viciniis,
Rhodope excepta Achride Melenico:
(namque his terris imperabat Sthlabus)
Nunc age res gestas Theodori labor.
Hic e Thessalia cum armis progrediens
ad Hadriani urbem semet contulit,
quam occupavit, incolis faventibus.
Quamobrem inde expulsae regiae copiae
in orientem rediere incolumes.
Sic Theodorus urbe hac potitus
numquam Latinis non erat molestus,
horum concursans urbes et depraedans.
Is Byziam quoque Latinorum urbem
insedit atque Brysin pagosque subditos,
cunctamque late diripuit viciniam.
Denique Byzantii moenia progressus usque
magnum Italicis intulit timorem.
Hic cum Asane Bulgarorum rege
iuratum foedus amicitiae pepigit.
Erat hic autem Asan Asanis filius
eius qui olim imperabat Bulgaris:
isque excedente vita parente suo,
bulgaricumque regnum rapiente Borila,
veluti nostra historia iam retro dixit,
fuga trans Istrum in Scythiam evaserat:
mox comitante scythico rossoque milite
dominatori Borilae bellum inferens,
recuperavit patrium imperium:
aemulum enim acie profligatum,
captum caecavit; ipse regnum tenuit.
Cum hoc, ut dixi, Asane Iohanne

caesarcae dignitatis usurpator
foedus pacificum statuit Theodorus ;
tum etiam adfinitatem, nam Mariam
istius notham filiam iustis nuptiis
germano fratri Manuelli iunxit.
Sed enim paulo post contempto foedere,
contractoque plurimo copiarum numero,
bulgare regnatori bellum intulit:
mox concurrentibus utrimque viribus
extremam cladem Theodorus pertulit,
eius dilapso turpiter exercitu.
Ipse indecore captus a Moesis barbaris
infelix ad Asanem victus ducitur
cum selectis nobiles et praecipuis,
et cum ingenti vulgi multitudine.
Verum Asanes captum Theodorum
benignitate multa et honore habuit,
captivumque vulgus militum in patrias suas
libero pede solutumque metu
sivit reverti ob suum clementem animum;
quin et fortasse ob suam utilitatem.
Nam post emissos vinculis captivos,
statim cum proprio exercitu percurrit urbes,
easque obtinuit facile et sine proelio,
suaeque adiunxit ditionis oppidis.
Hadrianopolim occupavit urbem,
munitumque oppidum Didymotichum,
deinde Thraciam cunctamque Macedoniam.
Bolerum quoque coepit, Xanthiam, Serras,
Prilapum, latos Pelagoniae campos,
cum circumiectis omnibus castellis.
Cepit et Prespam, Deabolin, Achrin,
Albaniam cunctam, illyricam provinciam,
Valachiae quoque concursavit fines;
postremo in patriam reducem tulit pedem.
Oppida vero partim nobis cessit,
partim in sua retinuit potestate.
Ob has res gestas visus est Asanes
vir admirandus, cunctis laudabilis:
clemens reapse erat mitisque admodum,
nec subditorum caedibus indulgebat,
neque saevitia barbaris ingenua
stirpisque velut propria hic laborabat:
nec rursus nostro sanguine gaudebat,
velut priores impii reges bulgari;

ἄναξ ἰσχυρὸς Θεόδωρος ὡς ἔφην,
εἰρηνικὰς Θείας συμβάσεις μεθ' ὀρκίων
καὶ κήδους ἔδρα, τοῦδε παῖδα Μαρίαν
τὴν ἐκ νοθείας προσλαβὼν νύμφην φίλην
εἰς αὐτάδελφον τὸν Μανυὴλ ἐννόμως· 8070.
μετὰ δὲ μικρὸν συμβάσεις διαλύσας
καὶ συναλίσας στρατιᾶς πλείστον στίφος,
ἐπιστράτευσεν Βουλγάρων ἀρχηγίτη·
καὶ συρραγίσεις ἐξ ἑκατέρων μάχης
ἦσαν ὑπέστη Θεόδωρος ἰσχυρὸν,
αὐτοῦ στρατιᾶς ἀκλεῶς λελυμένης·
καὶ συσχεθεῖς αἰσχυρὰ μυστοῖς βαρβάρους
πρὸς Ἀσάν ἀιχμάλωτος ἀπήχθη τάλας,
μετὰ λογάδων προσγεῶν ἐριτίμων,
ἄλλου τε πολλοῦ μυριαριθμοῦ στίφους· 8080.
ἀλλ' Ἀσάνης μὲν Θεόδωρον κατέχων
πολλῆς θεραπείας τε τιμῆς ἤξιον·
πλήθος δ' ἁλωτῶν ἐκλύει πρὸς πατρίδας
ποσὶν ἰλευτέροις τε καὶ δίχα φόβου
ἰπαναδραμεῖν ἐκ φιλανθρωποῦ τρόπου· 8085.
τάχα δ' ἑαυτῷ καὶ τιθεῖς τὸ συμφέρον·
μετὰ γὰρ ἀπόλυσιν αὐτῶν εὐθείως
μετὰ στρατιᾶς ἐξῆλθον πρὸς τὰς πόλεις
ἤρει τὲ ταύτας εὐχερῶς ἀνευ μάχης,
καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν συνέταπτε φρουρίοις· 8090.
τὴν Ἀδριανοῦ παραλαμβάνει πόλιν,
μεθ' ἣν Διδυμότειχον ἀσφαλῆ πόλιν,
ἐπιτα Θράκην Μακεδονίαν ὅλην,
Βουλερὸν εἶλε καὶ Ξάνθου καὶ Σέρρας,
ἄστου Πριλαπού, Πελαγονίας πλάτη,
σὺν τοῖς περίξ ἅπασιν χωρίοις τότε· 8095.
αἰρεῖ τε Πρέσπαν, Δεάβολιν, Ἀχρίδα,
ἄλβανὸν ἅπαν, ἰλλυριῶν τὸ κλίμα,
καὶ τῆς Βλαχίας τοὺς ὄρους κατατρέχει·
ἐπιτα ἰπανόζευξε πρὸς τὴν πατρίδα· 8100.
καὶ φρουρίων μὲν τινα Ῥωμαίοις νέμει,
ἄλλα δ' ἀφῆκεν ὑφ' ἑαυτὸν τυγχάνειν·
ἐντεῦθεν οὖν ἔδοξεν οὗτος Ἀσάνης,
Θαυμαστὸς ἀνὴρ μακαριστὸς τοῖς ὅλοις·
ἦν γὰρ ἀληθῶς συμπαθὴς πρῶτος πάντων· 8105.
οὐ γὰρ ἐχρῆτο καθ' ὑπερήκων φόνοις,
οὐδ' εἶχεν ὀμότητα τὴν ἐν βαρβάρους
σύμφυτον οἶόν συμπεφυκυῖαν γένει,
ἢ Ῥωμαίκοις αἵμασιν ἐνετρώφα,
ὡς πρὶν κρατάρχειαι βουλγάρων κακοτρόπως· 8110.

- ἀλλ' ἦν ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος φύσει,
 τῷ τοι ποθεινὸς αὔσοσιν ἦν βουλγάρους·
 φρουρούμενος δὲ Θεόδωρος ὡς ἔφην
 φιλοφροσύνῃς τ' ἀπολαύων ἐν χρόνῳ,
 8115. ἱπεὶ τυρεύειν μηχανὰς ἐφωράθη,
 τοὺς ὀμμάτων ἴσσωτο λυχνύς ἐνδίκως·
 αὐτοῦ δ' ἀδελφὸς Μανουὴλ ὁ δεσπότης
 κατὰ μάχην ὦν καὶ φυγῇ κεχηρμένος,
 Θεσσαλονικίην καταλαμβάνει πόλιν,
 8120. καὶ τ' δ' ἐκυρίευσε πραγμάτων δίχα
 σὺν τοῖς γε λοιποῖς ἀστίων καὶ χωρίων
 τοῖς καὶ δύσιν ἐγκαταλειμμένοις·
 οὗτος καλεῖσθαι δεσπότης ἠρημένος
 8125. ἰχρήτο μάλλον βασιλικοῖς συμβόλοις
 ἐν ὑπογραφαῖς διὰ κοκκίνας γραφάς,
 πρὸς ὃν τις ἀπίσκωψεν εὐστόχως μάλα,
 ὡς σοὶ προσέειπεν ἑρμῶδιον τυγχάνει
 σὲ τὸν βασιλέα τε δεσπότην ἅμα·
 καὶ Σθλάβος ἀνὴρ, οὐπὲρ ἱμνήσθην ἄνω,
 8130. ἐκ βουλγάρων φύς προσγενὴς ὦν Ἀσάνη,
 λαβῶν κατεῖχε φρούριον Μελνίκης,
 καὶ τ' Ῥοδόπης ἦρχε σὺν τοῖς φρερίοις,
 καὶ τοῖς ἐν αὐτῇ χωρίοις ἀραρότως,
 καὶ δεσποτικῆς ἀξίας γε τυγχάνει
 8135. πρὸς τ' κρατοῦντος Ἑρρίη τῆς Κωνσταντίνου,
 οὗ καὶ συνήφθη τῇ θυγατρὶ τῇ νόθῳ·
 ἰνίοτ' οὗτος συνεμάχετο λατίνοις,
 ἰνίοθ' αὖθις ἐσθλάβοις τοῖς φυλίταις,
 καὶ Θεοδώρῳ τῷ κομνηνῷ πολλάκις,
 8140. τῆν δ' ἀπάντων οὐ συνήρχετ' εἰς λόγον,
 ἀλλοπρόβαλλος εὐρίπαιτος τυγχάνων·
 τ' δὲ κρατοῦντος ἰταλῶν τ' Ῥομπέρτε
 εἶον καταστρέφαντος ἐν Βοιωτίᾳ,
 σφῶν Ἰωάννης παραλαμβάνει κράτος,
 8145. ἕξωρος ἀνὴρ, τῆς Σιών ῥῆξ τυγχάνων,
 ὃς καὶ μάχην ἴσθησι πρὸς βασιλέα,
 μετὰ γε νηῶν ἐκωπλευκὸς εἰς ἴω,
 καὶ τῆς Λαμψάκης κατάρας νεωρίῳ,
 πλεῖον δὲ μηδὲν διδρακῶς, ἰποστρέφει
 8150. ὁ γὰρ βασιλεὺς αὐσόνων Ἰωάννης
 γενναῖος ἀντίμαχος ἦν ἀντιστάτης·
 εἰ καὶ καθυπέστρεψεν ἄρτι τῆς μάχης
 τῆς πρὸς καίσαρα Γαβαλᾶν ἀποστάτην·
 εἰ καὶ τριήρεις καὶ δυνάμεις αὖ πάλιν
 8155. παλαιολόγῳ παραδούς Ἀνδρονίκῳ,

sed bono erat clementique ingenio,
 et nostris aequae ac Bulgaris gratissimus.
 Captivus vero, ut dixi, Theodorus,
 et iam expertus diu benivolentiam,
 postea moliri fraudes deprehensus,
 meritam poenam excaecatus pertulit.
 Eius autem frater Manuel despota
 praedicto e proelio fuga se subducens
 Thessalonicam urbem cursu petiit,
 eiusque nullo resistente dominum
 se gessit, atque urbium ceterarum,
 quae ad occidentem reliquae sibi fuerant.
 Hic cum vocari despota voluisset
 regias tamen usurpabat tesseras,
 nempe rubrica utens in subscriptionibus:
 in quem iocatus est acute admodum
 nescio quis dicens: congruit vocari,
 ut est in psalmo, te regem et despotam.
 Ille etiam Sthlabus, cuius antea memini,
 bulgarus gente Asanisque adfinis,
 insederat praesidium Melenici,
 et Rhodopem tenebat cum castellis
 eiusque montis pagis dominio firmo:
 despota quoque acceperat dignitatem
 a byzantino imperatore Henrico,
 cuius et notham filiam habebat coniugem.
 Hic nunc latinas sequebatur partes,
 nunc Bulgaris favebat popularibus,
 comneno quoque saepe Theodoro:
 nemini vero firmam servabat fidem
 homo desertor atque versipellis.
 Iam quum Robertus italus imperator
 vivendi finem in Boeotia fecisset,
 Byzantii sceptrum Iohannes excepit,
 decrepatus vir, qui Sionis rex erat.
 Atque hic nostro Caesari bellum intulit
 in orientem navibus directis,
 atque occupato Lampsaci navali.
 Verum nil ultra adgressus, retro cessit.
 Iohannes enim imperator noster
 validus erat obex et adversarius.
 Qui quamquam bello vix perfunctus fuerat
 adversus Gabalam caesarem rebellem;
 et quamquam naves etiam cum militibus
 Andronico traditas palaeologo

(qui magnus illi tunc erat domesticus) rebellis causa Rhodum amandaverat; attamen paucis stipatus militibus armis latinas incursiones repulit. Insuper pugnam adversus rebellem prospero eventu gessit Palaeologus et ex sententia caesaris Iohannis. Imperatore Latinorum mortuo, heres imperium Balduinus adiit, vir mitis ac modestus et gratosus. At Caesar noster subditorum auctis viribus, et securae pacis munere per cuncta imperii oppida florente, perterrefactis hostibus et repressis; adfinitatem quoque, quaesitis nuptiis, cum Bulgarorum rege Asane iunxit, iuratumque fidem rursus obtulit et firmas amicitiae conditiones; nempe ut utilem operam conferret sibi Bulgarus et bellorum socius fieret: idem vicissim, si romano auxilio forte indigeret, frustra non requireret. His quemadmodum dixi constitutis, profectus est Asanes Callioupolim cum tori socia, filiaque Helena, ad Caesarem reginamque praesentem ibi, et liberorum celebrarunt nuptias; Asanis nempe filia datur Helena Lascari Theodoro in matrimonium: benedixitque nuptiis patriarcha rei gestae praesens Germanus venerabilis. Tempore illo Ternobi archipraesul metropolitae bulgaro antea subditus patriarchalem titulum obtinuit nescio quo sacrae synodi iudicio decretoque simul nostri Caesaris qui adfinitati tribuit hanc regiam gratiam. Post celebratos nuptiarum ritus regina Irene cum novitiis sponsis in orientem redux domum petiit; et bulgara regina in Moesiam rediit. At reges ambo stipati exercitibus Thraciam Macedoniamque percurrerant,

ὄν εἶχε δομέστικον μέγαν τωτότε ,
 πρὸς τὴν Ῥόδον πέπομφε κατ' ἀποστάτε·
 ἀλλ' οὖν μετρίως παραλαβὼν ὀπλίτας ,
 ὄπλοις ἀπέργων ἐκδρομὰς τοῖς λατίνοις·
 καὶ τὰ κατὰ μάχην δὲ τὴν ἀποστάτε ,
 8160.
 αἰσίον ἔσχε παλαιολόγω πύρας ,
 καὶ κατὰ νοῦν τείνοντα Ἰ βασιλείας·
 Ἰ λατινάρχης δ' ἐκλεισπότος βίον ,
 κληροῦχος ἀρχῆς Βαλδουίνου γίνεται ,
 ἥπιος ἀνὴρ , σωφρονικὸς , χαρίεις·
 8165.
 ἀναξ δὲ τιθεὶς τοῖς ὑπηκόοις σθένος ,
 καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἄσσει καὶ χαρίεις
 εἰρημικὴν σύναρσιν εἴ τε καὶ πλάτος ,
 ἐναντίοις δὲ συστολὴν καὶ δουλίαν ,
 κῆδος τὴν κατὰλληξε μνηστίαν θ' ἅμα
 8170.
 πρὸς τὸν κρατοῦντα Βεγγάρων τὸν Ἀσάνην ,
 καὶ πιστὰ συντίθεικεν ὄρκια πάλιν ,
 σπονδὰς ἐνωμάτων καὶ συμφωνίας·
 ὡς εἰ παρῆκοι συγκροτοῖτο προσφώρας ,
 καὶ συμμαχοῖτο πρὸς μάχας ἐναντίον·
 8175.
 καὶ πάλιν εἰ δέοιτο χεῖρὸς αὐσόνων ,
 καταπολέμῃ Βεγγάρων ἀρχηγέτης·
 τούτων παρασθέντων ὄντων εἰρήκεν τρόπον ,
 συνέρχεται δὲ πρὸς πόλιν τὴν Καλλιῶν
 8180.
 μετὰ συνεύου καὶ θυγατρὸς Ἑλένης ,
 Ἀσάν βασιλεῖ καὶ βασιλίδι τότε ,
 καὶ συντελοῦσι συνάφειαν υἱέων·
 Θεοδώρου λάσκαρι συναζευγμένους
 Ἀσάν θυγατρὶ κατὰ νόμους Ἑλένη·
 8185.
 ἐπιυλόγηε δὲ τοὺς γάμους ἀρχιερέως
 Θεῶς Γερμανὸς συμπάρων τελεσμένοις ,
 τῷ τινικαῦτα ποιμενάρχῃς Τρηνόβου
 τῷ Βεγγαρίᾳς (1) ὑποκείμενος θρόνον ,
 οὐκ οἶδ' ὅπως κέρριτο συνόδῃ κρίσει
 Θεωπίσματος τὴν Ἰ κρατοῦντος αὐσόνων ,
 8190.
 τιμὴν πατριάρχῃς γε καὶ κλήσιν ἔχειν ,
 κήδος τινόντων Ἰ κρατοῦντων οἱ χάριν
 ἐπεὶ δ' ἐπεπλήρωτο τὰ κατὰ γάμους ,
 βασιλεὺς εἰρήνην μὲν ἅμα νυμφίοις
 8195.
 οἰκάδ' ἀπήει κατὰ τοὺς ἑὸς τόπους·
 πρὸς Μυσίαν δ' αὖ ἡ βασιλεὺς Βεγγάρων·
 δυνάς δ' ἀνάκτων σὺν δυνάμει πάλιν
 Μακεδονίαν κατέδραμε καὶ Θράκην ,

(1) Rectius Acropolita ait *Κωνσταντινουπόλεως*. Neque certe Iohannes graecus imperator decretum condidisset de episcoporum bulgarorum inter se praerogativis.

8200. ἡ λατινικὰ χωρία τε ἡ πόλεις
αὐτοῖς διῆλον ἡ κατέσχον ἀμάχως·
τὰ Μάδυτα (1) μὲν ἡ Χερρόνησος πλάκα
πόλιν Καλλίς σὺν ὄρει τὸ Ἔ Γάνυ
μάχη παρητήσατο προφθὰς ὁ κράτωρ,
οὗ ἡ πόλιν ἔκτισε πρὸς πόδας ὄρους·
8205. ἀρχῆς δ' ὄρους ἔπηξεν ἄχρι Μαρτίζης·
τὰ δ' αὖ κατ' ἄρκτον προσνηυκότες μέρη
κλυραχίαν εἴληψε βουλγάρων ἀναξ·
ἡ μέχρι δ' αὐτῶν τειχιῶν Βυζαντίδος
ἀνακτες ἀμφω προσπελάζουσιν ὄπλοις·
8210. ἡ πτοίαν οἶαν ἐντιθοῦσι λατινοῖς·
ἐκάτερος δ' ἔπειτα ἤβ' βασιλείαν
χειμῶνος ὑπέστρεψεν εἰς κραταρχίαν.
ὁ μὲν γὰρ Θεόδωρος ἀνακτος γόνος
ἀνηβος ὢν τις ἡ νεώτατος φύσει
8215. εἰ ἡ συνέει μὲν αὖτως γὰρ τῇ κέρῃ,
πλὴν ἀλλ' ἀνῆκτο σὺν Ἑλένη συζύγῳ
πρὸς βασιλίδος εὐμενῶς φιλοφρόνως·
μεταμεληθεὶς δ' ὡς ἐνὶν ἀπεικάσας
ἐφ' ὅς Ἀσαν δίδρακε πρὸς βασιλέα,
8220. στείλας πρὸς αὐτὸν ἐκπαρεῖ σὺν δόλῳ
αὐτῷ σταλῆσαι τὴν φίλιν θυγατέρα
προσρήσειος τὴν ἡ φίλης θίας χάριν
ἐν Ἀδριανοῦ τῇ πόλει σκηνεμένη
μετὰ στρατιᾶς ἡ συνόνης φιλάτης,
8225. μετὰ δ' ἑσπανάκιον γὰρ πρὸς τὸν γαμέτην
σταλεῖσαν οὐκ οὖν προσλαβὼν φυτοσφόρος
οὐκ ἐν μεθ' ἡκε ἡ δακρύσαν μάλα
ἐπαναδραμεῖν, ὡς ὑπόσχους, πάλιν
ἀλλὰ σὺν αὐτῇ πρὸς μισοὺς ἀποτρέχει,
8230. μεθ' οὖς ὄμαδους ἰέναι παλινδρόμος·
εἶτα σκυδικὸν μυριάριθμον στίφος
Ἰστρον περάσαν σὺν γυναίξῃ ἡ τέκνοισι,
ἀκοντος Ἀσαν, δ' Αἴμυς ἡ Ῥοδόπης
χούδην ἐπ' ἄλθε Μακεδονίας τόποις,
8235. ἡ τήνδ' ἐλήσαντο σὺν πάσῃ Θράκῃ,
εἰς Αἴνον αὐτὴν πεφθακότες τὴν πόλιν·
ἡ τὰ πρὸς ἐσπέραν γὰρ νέοντα μέρη
ὢν οἱ μὲν εἶχον τὰς νομάς ἐλευθέρως,
ἡ ποταμὸν Εὐρον ὀνομασμένον,
8240. ὅς ἐκβολὰς τίθησκιν εἰς Ἀμφιρίτην
οἱ δ' αὖ ἐνυλιζόντο τοῦδε χωρίου,
καὶ τοῖς πεδίοις ἡ τόποις παραλίοις,

(1) Hoc nomen v. 7987. effertur singulari numero.

et latina castella urbesque captas
absque labore bellico dividebant.
Madyta quidem et tractum Chersonesi,
Ganum etiam montem et Calliopolim
antea noster bello Caesar ceperat:
oppidum quoque ad montis pedem struxerat;
finesque imperii protulit Maritzam usque:
verum regiones reliquas ad boream sitas
rex Bulgarorum sibi vindicavit.
Quin adeo byzantina usque ad moenia
cum armis ambo reges adpropinquarunt,
incutientes mirum Latinis metum:
verum instante hieme rex uterque
in suum reversus est deinde imperium.
Iam Theodorus imperatoris filius
impubes adhuc teneraque aetate,
quamquam puellae nondum idoneus erat,
diversabatur tamen cum sponsa Helena
apud reginam matrem amantissimam.
Sed enim Asan, ut credere par erat,
gestae cum nostro Caesare rei paenitens,
misso legato, precibus fallacibus
ad se reduci petiit filiam suam,
ut eius alloquio et visu frueretur,
quoad versaretur in Hadriani urbe
coniuge cum dilecta et cum exercitu;
ad sponsam suam postea reversuram.
Igitur missam filiam parens perfidus
haud iam remisit, lacrimantem licet,
neque promissum reditum concessit:
verum cum ipsa abiit in Moesiam;
comites tantum retro iussit cedere.
Mox infinita Scytharum multitudo
Istro traiecto cum feminis ac liberis,
invito Asane, per Aemum atque Rhodopen
effusa est in agrum Macedoniae,
cum universa Thracia hunc depopulans:
Aenumque usque pervenerunt urbem
atque ad occiduas item partes Scythae:
quorum alii liberis vagabantur tribubus
qua se flumen Hebrus in mare exonerat;
alii occupatis villulis utrimque
in huius ora stationem fixerant,
et per planitiem locaque maritima;

unde ruentes praedis indulgebant
 urbes capiendo, pagos exurendo,
 scythica ubique facta solitudine,
 Denique captivam turbam in graecis urbibus
 hastae suppositam pecunia commutabant.
 Ast Italorum impudens gens foedifraga
 ingenti adversus nostros ira exaestuans
 ob inflictas a Caesare clades varias,
 cum Scythis et Asane foedus pepigit;
 et sic cum armis scythicis et bulgaricis
 contra romanum Caesarem commovit bellum.
 Ergo accesserunt ad Tzuruli arcem,
 atque hanc machinis undique cingentes
 summis oppugnabant connisi viribus,
 iaculis ex adverso saxisque iactis,
 atque tormentis muros suffodientes
 nihil excidio idoneum omittebant.
 Verum omnes machinae, arcus, tela
 in irritum lusumque recidebant.
 Erat enim arcis praeses duxque belli
 Nicephorus et nomine et factis victor
 Tarchaniotarum genitus familia,
 qui domestici magni gener erat
 Andronici gente palaeologi,
 cuius seniore filiam Mariam duxerat,
 Idem et regiae mensae pincerna erat;
 mox et magnus domesticus fuit creatus:
 vir sane fortis prudens et magnanimus,
 admodum religiosus Dei famulus,
 fortuna et rebus bellicis praeclarus,
 Hic ob relatas nobilis victorias.
 hostibus erat firmus adversarius,
 quorum phalanges repellebat fortiter
 divino auxilio fretus et arte bellica.
 Ecce autem rebus ita se habentibus
 Asani, ut dixi, ad bellum incumbenti
 nuncius venit plenus amaritiae
 quod eius simul uxor ac filiulus,
 atque archipraesul Ternobi, repente
 vitam cum morte nuper commutaverant.
 Quibus ille auditis, omisso bello,
 statim in Moesiam maturavit reditum,
 igne consumptis bellicis tormentis.
 Tunc et Latina derelicta phalanx
 Byzantium sibi redeundum censuit,

ἔφ' ὃν ἰδὴεν ἐσχύλευον τὰ πῆριξ,
 αἰρούντες ἄσπιν, πυρπολοῦντες χωρία,
 καὶ πάντα δρῶντες σκυθικὴν ἰσημίαν. 8245.
 τοὺς δ' αἰχμαλώτους εἰς πόλεις τὰς αὐτόνων
 παλοῦντες ἦγον ἀργύρας καὶ χρυσίαι·
 τὸ δ' ἰταλῶν ἔκπονονδον ἀναιδὲς γένος
 κατ' αὐτόνων μῆνιν τε καὶ χόλον τρέφον
 ἔφ' οἷς κακῶς πῆπονθεν ἐκ βασιλείας, 8250.
 συνῆλθον Ἀσάν καὶ σκύθαις εἰς συμβάσεις·
 καὶ σὺν στρατιᾷ σκυθικῇ καὶ βουλγάρων
 ἐπ' αὐτὸν ὄρμα' τὸν κρατάρχην αὐτόνων
 ὡς δ' ἦκον ἐνθ' ἔριμα Τζυρούλα πῆλει
 περιλαβόντες μηχαναῖς πάσαις τότε, 8255.
 μάχην ἐπ' αὐτὸ καρτερὰν συνεκρότην,
 τόξοις λίθοις βάλλοντες ἐξ ἑναντίας,
 καὶ μηχαναῖς τύπτοντες αὐτοῦ τὰς βάρεις,
 καὶ πάντα δρῶντες ὥστε πορθεῖσθαι τότε·
 ἀλλ' ἦσαν αὐτοῖς μηχαναὶ τόξα βέλη 8260.
 ἑῶλα πάντα καὶ σαφῆς ληρηδία·
 ὁ γὰρ ἔσω φρούραρχος ἢ στρατηγέτης
 Νικηφόρος κλήσει τε καὶ τρόποις πλείων
 ταρχανειωτῶν ἐκ γένους καταγμένος,
 ὁ δ' ἦ μεγάλην δομοστικὴν νυμφίαν 8265.
 παλαιολόγων ἐκ φυλῆς Ἀνδρονίκου,
 εἰς πρωτόπαιδα Μαρίαν θυγατέρα,
 τῆς βασιλείας τραπέζης ὑπερίτης,
 μετὰ δὲ δομοστικὸς ὄφθις τις μέγας,
 ἀνδρείος ἀνὴρ συνετὸς καὶ γεννάδας, 8270.
 Θεοῦ Θερέωνων νενηχῆς δ' ὑπερίτης,
 ταῖς εὐτυχίαις καὶ στρατηγαίαις μέγας·
 ὅς ταῖς κατ' ἐχθρῶν ἀναδούμωμος νίκαις,
 στερρῆς τις ἀντίμαχος ἦν ἀντιστάταις
 ἀποτρέπων φάλαγγας αὐτῶν εὐψύχως, 8275.
 Θεοῦ σθένει τε καὶ στρατηγαίαις τέχνη·
 οὕτως ἐχόντων ὡς ἔφην ἦδ' πραγμάτων,
 Ἀσάν τολυπεύοντι τὰ κατὰ μάχην,
 ἀγγέλλεται μῆνυμα μιστὸν πικρίας,
 ὡς σύζυγός τε καὶ σὺν αὐτῇ παιδίον, 8280.
 καὶ Τριμόβου πρόεδρος αὐτίκα μάλα
 τεθνήσκον ἦδη τὸν εἶον λοιοπότης·
 ὡς οὖν ταῦτ' ἠνώτιστο, λύσας τὴν μάχην,
 εὐθύς ἐπανέζευξε πρὸς τὴν Μυσίαν,
 περὶ παραδούου τειχίων καθαίρεισιν· 8285.
 μόνον δὲ φῦλον ἰταλῶν ληλειμμένον,
 καὶ τοῦτ' ἐπανέζευξε πρὸς Βυζαντίδα.

8290. ἄστου λιλοῖπος ἀσινὲς βλάβης δίχα·
Ἄσαν δὲ συνεῖς συμφορᾶς τὴν αἰτίαν
ὡς ἔκτισις πέφυκε τῆς ἐφορκίας,
προσβύεται τάχιστα πρὸς βασιλείαν,
ἀνανεῶν κῆδος τε καὶ συμβιβάσις,
ἃ δέδρακε πρὶν ἠθέησε δ' ὑστέρως·
8295. ὁ δ' ἄσμενος ἤκουσε περισβίας λόγους,
καὶ σπένδεται δὴ συγγινώσκει τ' αὖ μάλα
μετανοοῦντι βουλγάρων ἀρχηγέτη,
ἐφ' οἷς κακῶς ἐπραξεν ὄρκους συγχέας·
ὃς λοιπὸν ἐκπέταμφε καὶ θυγατέρας,
καὶ συμβιβάσις ἐμπεδοῖ καὶ φιλίαν,
8300. καὶ πάλιν αὐσόνων τε βουλγάρων μέσον
ὑπῆρχεν εἰρήνης τε καὶ φιλίας κλέος.
ἐξαπορηθεὶς τοῖς ὅλοις Βαλδουῖνος
ὡς συνελαθεῖς εἰς πόλιν πανταχόθεν,
πρὸς τοῦ κρατοῦντος αὐσόνων Ἰωάννης
8305. πρὸς βῆγα Φράγγων ἐν τριήρεσι πλείε,
καὶ συμμαχικὸν προσλαβὼν πλείεστων μάλα,
καὶ διοδύσας Γαλλίας Ἰταλίαν,
εἰς Παιόνων ἔφθασε λιπαρὰν χθόνα·
ἀφ' οὗ παράσας τὸν Καυδὸν Ἰστρον,
8310. προσέσχε μυσῶν τοῖς ἀποκρέμνοις τόποις,
οἱ καὶ παρέσχον δίοδον τοῖς λατίνοις,
τάς πρὸς κρατοῦντα σπονδὰς ἠθνηκότες·
εἶλον δ' ἰταλοὶ καὶ Τζερυλὸν τωτότε
σύδας ἔχοντες συμμαχίας παριστρίβας
8315. τοῦ Πετραλίφα πρὸς φυλακὴν φρερίας,
ἔντοσθεν ὄντος εὐγενοῦς στρατηγίτε·
ἀναξ δ' ἐπιλθὼν Νικομηδείας τόποις
δ' ὑγροχέρους στρατιᾶς βωμαλάας,
8320. Δακιβύζης φρούριον εἶλε τῆ μάχῃ,
ἔρυμά τ' ἄλλ' ἔκ κλῆσις Νικητιάτας,
καὶ λείαν ἀπῆλασε πλεῖθος λαφύρων·
πέπονθε δ' ἄλλως ἐν στόλῳ δυστυχίαν·
τοῦ γὰρ κοντοφρέ Μανουὴλ κεκλημένον
8325. ἀνδρὸς στρατηγοῦ, δεξιῶ ναναρχίαν,
ὄντος στολάρχου τραπεῖν, εὐτύχει στόλος·
ὡς δ' Ἰαφρὸ νάναρχος ἐκ βασιλείας
ἀντικαταστάς ἰταλοῖς συνεπλάκη,
ἦτταν ὑπέσχε παρὰ τούτων ἰσχύατην,
8330. τρεῖςκαίδεκα ναῦς ἀποβαλὼν ἐν μάχῃ·
ταῦτα μὲν οὖν ἔσχηκε τόνδε τὸν ἡρόπον·
ὁ δ' Ἄσανης ἔστειρε συμβάσις τίως,
εἰ μὴ καθαρῶς ἀλλὰ τὸ πλεον μέρος·

et sic Tzurulus perstitit incolumis.
Tunc vero Asanes infortunium suum
iustam periurii poenam esse intelligens,
protinus misit ad Caesarem legatos
pacem instaurans et adfinitatem,
quam olim is compositam mox resciderat.
Caesar libenter legationem audiit,
foedusque renovavit, et veniam obtulit
resipiscenti Bulgarorum segi
de violato fidei iuratae iure;
qui mox et filiam remisit ad sponsum,
et confirmavit foedus amicitiae.
Atque ita rursus inter nos ac Bulgaros
benivolentiae ac pacis munus floruit.
At Balduinus rebus suis desperans,
propterea quod in urbe Constantinopoli
prorsus conclusus esset a nostro Caesare;
adnavigavit ad Francorum regem,
a quo permagnis instructus auxiliis
permeatisque Gallis atque Italia
ad Paeonum pervenit pingue solum;
ubi traiecit maximo Danubio
accessit ad montanas Moesorum sedes,
qui transitum Latinis concesserunt,
contra promissas Caesari condiciones.
Tunc Tzurulum quoque ceperunt Itali
auxiliantibus Scythis Istri accolis;
quamquam illius arcis custodia tradita
nobili duci Petraliphae fuerat.
Nicomediensem Caesar invadens agrum
forti ac potente stipatus exercitu
vi superavit Dacibyzae castellum,
aliamque arcem dictam Nicetiatae,
magnamque praedae copiam inde abegit.
Verum accepit mari detrimentum.
Quoad enim Manuel contophreus
dux sapiens et rei nauticae peritus
navarchus praefuit, classis bene habuit:
sed postquam id officium obtinuit Iaphreus
a Caesare, et cum Italis pugnam iniit,
summam ab his perpeusus cladem est,
in proelio amissis tredecim navigiis.
Atque hic fuit praedictae eventus rei.
Asanes autem in foedere manebat,
etsi non prorsus, attamen ex parte.

Is defuncta sibi, ut supra diximus,
ungarica consorte, secundis nuptiis
duxit uxorem contra ius canonicum
Theodori filiam comnenangeli,
quem ipse olim oculis orbaverat,
nomine Irenem, aspectu formosissimam,
fratris adfinitatem haud reveritus.
Erant huic Theodoro quatuor liberi,
Iohannes, et Demetrius, atque Anna,
denique Irene uxor Asanis bulgari;
quae apud ipsum peperit tres liberos
Michaellem, Mariam, et Theodoram.
Carcere porro emissus ob istas nuptias
Theodorus ille, de quo saepe diximus,
Thessalonicam venit haud absque dolo:
nam cum galero pannosaque veste
clam intra moenia oppidi receptus,
coniuratorum conspiratis viribus
fratrem, ut dicam breviter, in vincla coniecit,
pristinum ipse dominatum recipit.
Mox unum e suis liberis Iohannem
insignibus ornari regiis voluit,
atque hunc regem appellari iussit;
ipse suscepit reipublicae curam.
Porro germanum exulem ad urbem Attali
expulit, eiusque coniugem remisit,
o fortunae inconstantiam! ad patrem Asanem.
Ceteroqui Manuel profectus Pergamo
ad caesarem Iohannem supplex venit,
eiusque nactus pium patrocinium,
atque ut par erat peramanter habitus,
pecunia instructus itemque sex triremibus,
quibus ad terram posset tuto exscendere,
ad Valachiae oras direxit cursum:
cumque appulisset naves Demetriadem,
contractis brevi copiis occupavit
Pharsala, Platamonem et Larissam.
Mox in colloquium venit cum duobus
fratribus, Theodoro caeco et Constantino:
quibus obtemperans, iusiurandum violat,
volens scilicet nolens, ut ait proverbium,
quod nuper nostro Caesari praestiterat;
et cum germanis societatem iniit.
Sed enim paulo post hic Manuel moriens

(1) Recole v. 8068.

τούτω θανούσης ἕως ἔφην τῆς συζύγου
τῆς ἐξ Οὐγγρίας, πρὸς Γάμους γε δευτέρως
ἠγάγετ' ἀθέσμως τὴ καὶ παρανόμως 8335.
τὴν Θεοδώρου παῖδα κομνηναγγέλης
ὃν φωτὸς ἐστέρησε τοσπρὶν ὀμμάτων,
κλῆσον Εἰρήνην, ἀγαθὴν ὄφιν πάνυ,
μὴ κασιγνήτης κῆδος (1) ἐν νῆι λαμβάνων
8340.
παίδων δ' ὑπῆρχε τετρακτὺς Θεοδώρου,
'Ιωάννης τὸ Δημήτριος σὺν Ἄννῃ,
Εἰρήνη τ' αὐτὸν σύνεικος Ἀσάν βουλγάρου,
ἢ παῖδας οἱ τρεῖς ἀποτέξασα φθάνει
8345.
Μιχαὴλ, Μαρίαν τε καὶ Θεοδώραν
εἰρετῆς δὲ δεσμῶν ἐκλυθεὶς κήδους χάριν
ὁ μνημονευθεὶς Θεόδωρος πολλάκις,
Θεσσαλονίκην καταλαμβάνει πόλιν
μετὰ φινάκης δ' εὐτελέων τε βασιλίων
εἰσω παρελθὼν τῆσδε λαθῶν τευχῶν
8350.
συνιστῶσαν σθένει τε καὶ συνεργίᾳ
δισμοῖ τ' ἀδελφῶν, ἐν κεφαλαιῶ φάναι,
καὶ τὸ πρὶν ἀνείληθε τῆς χώρας κράτος
εἴτ' Ἰωάννην υἱὸν φίλων ἵνα
τοῖς βασιλικαῖς ἡραϊσῶν συμβόλοις,
8355.
πρὸς δ' αὐτὸν καλεῖσθαι θεσπίσας βασιλίαν,
αὐτὸς δειψῶν πραγμάτων τὰς φροντίδας
τὸν σύγγονον δὲ πρὸς πόλιν τὴν Ἀττάλειαν
ἔπεμψεν ἐξ ἑβρίστον, αὐτοῦ δ' ἐνέειπεν
'Ἀσάν πατρὶ πρόπομφον, ἀσάτα τέχνης
8360.
ἀλλὰ Μανουὴλ ἀπάρας ἐξ Ἀττάλειαν
πρὸς τὸν χαριτώνυμον ἄνακτα τρέχει,
καὶ τοῦδε τυχὼν εὐμενοῦς γε προστάτης
φιλοφρονθεὶς δ' ἱκανῶς ὥσπερ δέον,
χρήματα λαθῶν καὶ τρεῖς ἐξ ἄλλου
8365.
δὲ ἂν κατασχῶν ἠδυνήθη τὸν τόπον,
πρὸς τὰ Βλαχίας ἐξαπιστάλη μέρη
καὶ καταλαβὼν Δημητριάδος τόπον,
στράτευμα ἱκανὸν ἐν βραχυῖ συναλίσσας,
ἄρχη Φαρσάλων, Πλαταμῶνος, Λαρίσσης
8370.
εἶτα συνῆλθε τοῖν δυοῖν ἡμαιμόνοισιν
πρῶτον Θεόδωρον τε καὶ Κωνσταντῖνον,
καὶ τοῖσδε πεισθεὶς ἀμελιῶν ἢ ὀρκίων
ἐκὼν ἄκων ὡς φασὶ καὶ συγκειμένον
ἢ πρὸς κρατάρχην αὐτόνων Ἰωάννην
8375.
ἐσπίεσαστο σφίσι δὲ καὶ συνεκράθη
μετ' οὐ πολὺ θνήσκων δὲ Μανουὴλ ὁ δὲ

8380. ἰχρῆτο πολλῶ κ' πιερῶ μεταμίλω
 παραβασίας ὀρκίων φρικαλιών·
 λείπει δὲ εἶον κ' βασιλὶς Εἰρήνη,
 κ' πρὸς μονὰς βίβηκε τὰς οὐρανίας,
 γυνὴ φίλοικτος, ἀρχικὴ, σώφρων, ξένη,
 χάρισι πολλῶν ἀγαθῶν κοσμεμένη·
 μετὰ βραχὺ δὲ κ' κρατάρχης βουλγαρον
 ἀνθρώπωνον λίλοιπεν Ἀσανης βίον,
 8385. ἥπιος ἀνὴρ κ' φιλοικτίμων φύσει,
 ἀριστὸς ὀφθῶς παρὰ μυσοῖς βαρβάρους,
 εὐεργητικὸς αὔσοσι κ' φυλίταις,
 πᾶσιν ἱπαρκῶν τὰς σιτήσεις ἀφθόνης,
 μερίδα κ' μέλλοντι προσνέμων βίω·
 8390. τούτῃ τελευτήσαντος, ἀρχὴν βουλγαρον
 παῖς Καλλιμάνος παραλαβὼν κατίχη,
 ὃν βασιλὶς ἔτικτεν αὐτῇ Μαρία
 ἐκ παίδων ἔχουσα σιρῶν ἔ γένος·
 ὑπῆρχεν αὐτῇ κ' σύναϊμος ἡ Θάμαρ,
 8395. ἐκ δ' ἀγγλιῶν Εἰρήνης Ἀσάν ἔφυ.
 Ἄννα, Μιχαὴλ, κ' σὺν αὐταῖς Μαρία·
 Καλλιμάνος γούν κρατος ἀνεζωσμένος
 τὰς πρὸς κρατάρχην ἱμπεδοῖ συμβιβάσους,
 κ' πάλιν εἰρήνη τις ἦν ἐν τῷ μίση·
 8400. πηρὸς δὲ Θεόδωρος σὺν Ἰωάννη
 Θεσσαλονίκης ἐκράτει κ' τῷ περίξ·
 μεθ' οὓς ὑπῆρχε δεσπότης Κωνσταντῖνος
 πηροῦ σύναϊμος κ' Μιχαὴλ ἔγγονος,
 μυσῶν κραταρχῶν Μανυήλ τε ἔ λάχου.
 8405. οὕτως ἐχόντων πραγμάτων, Ἰωάννης
 στρατηγῶν κρείτιστος, ἀνάκτων κλέος,
 βελιύτατος δὲ καθελεῖν Ἰωάννην
 τῆς βασιλικῆς ἀξίας κ' ἔ θρόνος,
 ὡς τήνδε κατέχοντα μάλ' ἀναξίως·
 8410. ὅθῃ παρ' αὐτὸν εἰσκαλιῖται καθ' ἑω
 τὸν Ἰωάννης Θεόδωρον πατέρα,
 ἀναξ φρενῆρος κ' τιμῆ φιλοφρόνης·
 εἶτα δυνάμεις ῥωμαϊκὰς σκυθίδας
 ἄς εἶχε κληῖρον ἰδιαίτατον δράσας
 8415. εἰ συναθροίσας, ἐστρατεύει προφρόνης
 κατ' Ἰωάννην διὰ Μακεδονίας·
 Χριστοῦ πόλιν οὖν παραμειψας Στρυμμόνα,
 προσέσχε φρενῆρος γὰρ τῷ τῆς Ρεντίνης
 8420. πάμπαν ἐρήμῳ τῷ συνοικούντων ἔση,
 ἀποδρασάντων τῷ φυλάκων ἐκ φόβου·
 ὃ κ' λαβὼν, φύλακας ἑνδον εἰσάγει·

amaram prae se tulit paenitentiam
 ob violatam fidei religionem.
 Regina quoque Irene vita excessit
 atque ad caelestes transiit stationes;
 misericors, pudica, imperio digna,
 mirabilis et affluens virtute mulier.
 Paulo post etiam Bulgarorum dominus
 deseruit mortalem Asanes vitam,
 vir clemens et misericors natura,
 optimus sine dubio inter Moesos barbaros,
 beneficus in nostros et cives suos,
 cunctis dilargiens vitae subsidia,
 partem sibi reponens futuro saeculo.
 Hoc vita functo, regnum Bulgarorum
 ipsius filius excepit Callimanus,
 quem ex regina susceperat Maria
 genus de populo Paeonum trahente.
 Erat huic etiam Thamar germana soror.
 Irene vero peperit angelonyma
 Asani Michaellem, Mariam, Annam.
 Iamvero Callimanus imperio adito
 cum nostro Caesare foedus renovavit;
 eratque rursus pax ambobus populis.
 Theodorus autem caecus cum Iohanne
 Thessalonicam cum locis finitimis
 regebat, et sub illis caeci frater
 despota Constantinus, et demum Michael
 Manuelis nepos partem Moesiae.
 Hoc reipublicae statu, Caesar noster
 optimus imperator et gloria regum
 Iohannem illum thessalonicensem
 imperatorio statuit detrahere gradu,
 quem iste nullo possidebat iure.
 Quare in orientem prudente consilio
 Iohannis patrem Theodorum vocat,
 atque benivolis excipit officiis.
 Deinde copiis propriis atque scythicis,
 quarum selectam manum sibi adsciverat,
 egregie comparatis, in Macedoniam
 contra Iohannem pergebat alacriter:
 praetervectusque Strymmona et Christopolin
 ad Rhentinae castellum castra transtulit,
 quod sane offendit incolis desertum,
 eius dilapsis prae metu custodibus;
 ipse occupatum muniit praesidio.

Illinc deinde cum potente exercitu
Thessalonicam prope contendit,
et prope moenia fixit tabernacula
Caesar cum omni bellico apparatu:
cuius dispersi copiarum manipuli
omne vastabant late territorium
praedam agentes proximis e villis:
praecipue vero Scythae molesti erant,
dum perpetuis per agrum incursionibus
scythicam facerent ubique solitudinem.
Interim classis litora infestabat
cuius navarchus fortis Contophtreus erat.
Caesaris castra sequebantur duces
viri praecipui strenui mavortii,
Andronicus inclytus palaeologus
expertus dux et magnus domesticus:
Raulus item protovestiarius,
egregiusque Tornices Demetrius:
et qui consilium publicum regebat
Tarchaniotarum de gente Nicephorus:
protosebastus item Contostephanus,
et Petraliphas magnus chartularius,
cum aliis multis claris senatoribus.
Dum ibi incumbit ad bellum exercitus,
ecce defertur nuncius ad Caesarem
quod Tachariorum gens commisso proelio
vixes Turcarum penitus fregisset.
Morari Caesar nequiens, ommissa
obsidione conditiones obtulit,
et mediatorem rei legatum misit
ipsum Iohannis patrem Theodorum.
Mandabat autem Caesar ut Iohannes
imperii cuncta deponeret insignia
calceos rubros, pyramidis lapillum;
nomenque et dignitatem haberet despotae,
benivolumque animum servaret Caesari.
His actis, imperator inde abscessit
post confirmatum sacramento foedus,
Theodorumque Angelum filio tradidit.
Reverso autem Caesari in orientem
Iathatines sultanus Iconii
misit legatos atque enixis precibus
ab eo suppetias petiit et societatem,
male mulcatus scilicet a Tachariis
deque rerum summa iam periclitans.

ἔπειτ' ἐκείθεν σὺν στρατῷ καὶ δυνάμει
ἐφίσταται τάχιστα Θεσσαλονίκη·
ἥς τειχίων ἄλχιστα πηγυῖσι φέρων
σκηνὰς βασιλείας τε καὶ παντευχίας· 8425.
παρὰ δ' ἑαυτῷ τῆς στρατευμάτων στίφος
ἅ πάντ' ἐδῆεν ἐκδρομῆς κεχηρμένα,
λεηλατοῦντα τὰ πρόσσοκα χωρία·
σκύθαι δὲ μᾶλλον ἠφάνιζον πλειόνως
συχῶς ἐπιόντες γὰρ πάντα τὰ περίρξ· 8430.
καὶ ταῦτα δρῶντες σκυθικὴν ἱρημίαν·
ὁ δ' αὖ στόλος πᾶραλα καταστυρωπέλει
οὐ περ στολάρχης Κοντοφρέ τις γεννάδας·
εἶποντο τῷδε βασιλεῖ στρατηγίται
ἄνδρες λογάδες ἀρείκοι γεννάδαι,
ἄριστος Ἀνδρόνικος ἐν στρατηγίαις 8435.
Παλαιόλογος ἐν δομοστίκοις μέγας,
πρωτοβεστῆριος Ῥαοὺλ τοῦπίκλιν,
Τορνίκης Δημέτριος ἀγαθὸς φύσιν,
πράγματα κοινὰ φροντίδας τ' αὖ ἀνέχων
Ταρχανιωτῶν ἐκ γένους Νικηφόρος· 8440.
πρωτοσεβαστὸς Κοντοστῆφανος πάλιν,
καὶ Πετραλίφας χαρτελλᾶριος μέγας
μετὰ γὰρ πολλῶν εὐκλείων βελκροφῶν·
ἀμφιπυρομένων δὲ τῆδε ταγματῶν,
ἄφικτό τι μήνυμα πρὸς βασιλέα,
ὡς Ταχαρίων ἔθνος ἀνομασμένον
Τούρκοις συνελθὼν, ἐκινεῖ σφᾶς ἐν μάχῃ·
ταῦτ' ἐμβραδύνειν μὴ δυνάμιμος κράτῳ,
ἀφίς τὸ πορθεῖν, ἀφορᾷ πρὸς συμβάσεις· 8445.
πρόσθεν μισιτεύοντα ταύταις λαμβάνων
τὸν Ἰωάννην Θεόδωρον πατέρα·
τὰ δ' ὀρκίων ἦν ὡς ἅπαντ' Ἰωάννην
τὰ σύμβολα ῥίψαντα τῆς κραταρχίας,
πέδιλ' ἐρυθρὰ καὶ πυραμίδος λίθον,
κλήσιν κεκῆσθαι καὶ τιμὴν τὴν δεσπότης,
καὶ φίλον εὖνευ βασιλεῖ καθιστάναι·
οὕτω διδρακῶς βασιλεὺς ὑποστρέφει,
κατεμπειδῶσας ὀρκίοις τὰς συμβάσεις·
Θεόδωρον δ' ἄγγελον λιπῶν φιλάτῳ· 8460.
ὡς οὖν ἐπανέζηυξε πρὸς τὰ τῆς ἑα·
Ἰαθατίνης σουλτᾶν ἰκονιῶν
ἔπειτα πρόσθεις λιπαρῶν βασιλέα
τυχεῖν βοηθείας τὴ καὶ συμμαχίας
κακῶς πεπονθῶς, ὡς ἔφην, Ταχαρίοις,
καὶ κινδυνεύων ἀπολέσθαι παντῶσαν· 8465.

8470. συνεις βασιλεύς ὡς ἑαυτῷ συμφέροι
εἰ δυστυχοῦντι συμμαχήσει σελτάνῃ,
προσβείαν εἰσδέεικτο καὶ μάλ' ἀσμένως·
ἔθην κρατάρχεις καὶ σελτάν συνηλθίτην
ἐν τῇ Τριπόλει τῇ πρὸς Μαϊάνδρου πόλει·
σπισάμενοι δὲ καὶ δράσαντες συμβάσεις
ὡς ἂν συνασπίζοιεν ἀλλήλοις μάχη
πρὸς πατρίδας ἔχοντο καὶ κραταρχίας·
8475. μετὰ δὲ μικρὸν ἀπολείπει τὸν εἶον
ἐν Θεσσαλίᾳ δεσπότης Ἰωάννης,
ἀνὴρ ἀγαθὸς εὐλαβὴς νόμων φύλαξ,
σώφρων ἰσαρὸς εὐμνῆς ὑπηκόος,
αἰὶ σχολάζων ἱεραῖς ὑμνωδίαις,
8480. καὶ ναζιραίων προκρίτοις ἐντυγχάνων·
τούτου θανόντος, λαμβάνει κληροχίαν
καὶ δεσποτικὴν ἐξ ἀνακτος ἀξίαν·
Δημήτριος σύναιμος, οὐ καλὸς τρόπος,
ἔρωτος ἥττων, δούλος ἀφροδισίων,
8485. τὰ πολλὰ συνὸν ἀνδράσιν ἀβελτέροις,
καὶ μερακίοις συνομιλῶν δυστρόποις·
ἀγων δὲ μάχης ἀνακωχὴν ὁ κρᾶτωρ,
περάσας Ἑλλησποντον ἅμα βραχίον
ἐπιστρατεύει τοῖς κατὰ δύσιν τόποις·
8490. Κισσὸν παραμείψας δὲ φρούριον Θράκης
Εὔρεα τὴν ῥοῦν ἐκπεράσας ἱππότης,
εὐθὺ Ζιχνοῦν ἤλαυνε τοῦ πολυχίνης·
μῆνυμα δ' ἦκεν ὡς ὁ Βουλγάρων ἀναξ
Καλλιμάνος λίλοισιν ἄλις φάος·
8495. βαίνων δ' ὅμως πείθεσκε Σέρρας τὴν πόλιν
ἣν καὶ παριστήσατο ταῖς εὐβελίαις·
μισοῦ Δραγοτᾶ παραδόντος τὴν πόλιν
τοῦ τῆςδε φρεράρχης καὶ πρωτοστάτης·
φιλοφρονθεὶς δ' ἐκ βασιλείας ὄδε,
8500. πρὸς Μελενίκην τὴν πόλιν ἀποστάλη·
εἶτα, τί πολλὰ μινύοντα δεῖ γράφειν,
σὺν Νικολᾷ μαζκλαβίτη τούπικλιν
ἀνδρὶ φρονίμῳ καὶ πάνυ δραστηρίῳ
παραδεδούσι τῷ κρατάρχει τὴν πόλιν,
8505. τοσπὶν προβάντων χρυσοσημάτων λόγων
ἐρυθρογράφων ἐξ ἀνακτος ὡς ἔθος,
πόλει τυποῦντων δωρεὰς χορηγίας·
τούτων τελεσθέντων δὲ τόνδε τὸν τρόπον,
οἱ κρείττονες τε καὶ περιβλεπτοὶ γένει
8510. οἰκπέτρων ἤκουσι πρὸς βασιλεία
καὶ μᾶλλον οἷς Ἄρης τε καὶ μάχη φίλα,

Utile sibi Caesar esse intelligens
si laboranti sultano subveniret,
libente animo excepit legationem,
et cum sultano venit in colloquium
tripolitana in urbe ad Macandrum,
ubi conscriptis firmiter conditionibus
de sufficiendis invicem auxiliis
in suum quisque rediit imperium.
Brevi post illud tempus in Thessalia
excessit vita despota Iohannes,
vir bonus, pius, legum servantissimus,
modestus, comis, clemens erga subditos,
et semper sacrae deditus hymnodiae,
cumque potioribus monachis conversans.
Huius defuncti stationem excipit
despotaeque a Caesare dignitatem
frater Demetrius moribus incomptis,
amori obnoxius, Veneris mancipium,
viris plerumque pessimis se socians,
et corruptorum iuvenum familiaris.
Tunc otiosus a bellis imperator
paucis stipatus Hellespontum traiecit,
occiduasque terras armis adpetit.
Cissum castellum Thraciae praeteriit,
Hebrumque flumen vectus equo tranans
Zichnorum ilico adfuit urbeculae.
Ibi intellexit, Bulgarorum regem
Callimanum vitali privatum luce.
Attamen pergens Serras usque venit,
quam et sagace obtinuit consilio,
moeso Dragota oppidum tradente,
cuius praesidio et curae mandatum fuerat.
Hic delimitus a Caesare officii,
legatus est ad urbem Melenicum:
is autem (ne rem longo sermone differam)
cum Nicolao conspirans manclavita
sagacis mentis viro et efficaci
imperatori nostro urbem tradidit:
praemisso tamen aureo libello,
quem Caesar rite minio subscripserat,
urbi spondente largitiones plurimas.
Rebus hoc modo denique compositis,
ecce optimates et genere conspicui
incolae urbis ad Caesarem venerunt,
praecipueque viri sueti bellis,

adseclae Martis, strenui, pugnaces, quorum quingenti aut ferme paulo plures debitum obtulerunt obsequium Caesari. Ipse deinde sine proelio obtinuit urbeculas Stenimachum et Tzepeanum, terrasque cunctas ad Rhodopen positas, Belesum, Dium, cum omni territorio. Belesum insuper occupavit cum Scopiis, Prilapum quoque cum locis finitimis, et Pelagoniae fines cum sua planitie, Prosacum castrum cum oppido Eutza. Haec, inquam, omnia subdidit imperio absque cruore Iohannes imperator. Bulgaris autem promisit postulantis, his se contentum terminis futurum. Thessalonicam postea perrexit, atque hac favente potitus est Numine, cuius rei ordinem breviter expediam. Urbem tenente, ut dixi, Demetrio scelesto iuvene et pessime morato perpetuae dedito crapulae et lasciviae et negligente publicae rei curam, fit contra ipsum conspirata factio civium in patria minime obscurorum Iatropuli, Sparteni, Cunsulati, cum quibus erat Campanus, alter Sisyphus; nobiles autem duo, Lascaris et Tziritho. Hi fraudulenter miserunt ad Caesarem tunc Melenici in agro demorantem, Campanum illum, ut dixi, coniuratum; praetextu quidem publici negotii, revera ut bullam auream impetraret minio subscriptam ad salutem patriae. Annuit cunctis libenter imperator; illi dedendae urbi navarunt operam. Namque Campanus in urbem profectus rem omnem gestam sociis patefecit. Mox imperator significat Demetrio, ut ad se veniat obsequium praebiturus, quod se facturum sacramento obstrinxerat, cum dignitatem despotae impetraverat. Morem iubenti iuvenis non gessit. Thessalonicam igitur accedens Caesar, idem mandatum Demetrio significat, qui id rursus surdis praeteriit auribus.

ἄνδρες σθεναροὶ γεννάδαι ῥωμαῖοι,
 πλείους ἀριθμῷ πεντακοσίων τάχα,
 καὶ βασιλεῖ τίνουσι πρόσφορον σέβας·
 εἴτα κατήρξεν ἀμαχῆ σιφιφόρος
 8515.
 Στενομάχῃ τε Τζεπαίνῃ πολυχίνῃ,
 χώρας τε πάσης πρὸς Ῥοδόσῃ κειμένης,
 καὶ Βελίσκου Δίῃ γε σύμπαντος τόπῃ,
 καὶ Βελισσῶν εἴλη δὲ σὺν τοῖς Σκοπίοις·
 8520.
 κατέσχε καὶ Πρίλαπον ἅμα τοῖς Πέριξ,
 Πελαγονίας τοὺς ὄρους καὶ τὰ Πλάτη,
 καὶ Φρούριον Πρόσακον ἅμ' Ἐύτρη πόλιν·
 ταῦτα καθυπέταξε τῇ κραταρχίᾳ
 ἄναξ χαρτάνυμος ἄνυσθῃ μάχῃ·
 8525.
 ἐφ' οἷς παρίσχων αἰτήσασι βελγάρῃσι
 ἐχέγγυον μόνοις γὰρ τοῦτοις ἑμμένειν
 ἔπειτα ἐπήλθε Θεσσαλονικῆς ὄροις,
 καὶ τῆσδε κρατεῖ τῇ θεοῦ συμμαχίᾳ·
 ὅπως δ' ἐάλω, συνελθὼν δὴ πῶς φράσω
 ταύτης κρατοῦντος, ὡς ἔφην, Δημητρίῃ
 8530.
 ἄτασθάλας τε δυσαναγαλῶγος νῆος,
 καὶ παιδικῆς χαίροντος αἰεὶ καὶ μέθαις,
 καταμιλοῦντος ἀστικῶν δὲ παραμάτων,
 καττύεται οἱ σκίμμα καὶ σκυωρία
 8535.
 παρὰ πολιτῶν γνωρίμων τῇ πατρίδι,
 Ἰατροπούλῃ, Σπαρτηνοῦ, Κενσελάτῃ,
 σὺν οἷς Καμπανὸς, Σίσυφος ἄλλος τρόπῃς·
 ἐκ δ' εὐγενῶν Λάσκαρις καὶ τῆς Τζιρίθου·
 οἱ καὶ δόλῳ πέμφαντες ὡς βασιλεῖα
 σκηνούμενόν περ καθ' ὄρους Μελνίκῃς
 8540.
 τοῦτον Καμπανὸν ἔ συνιστόρων ἕνα,
 τῇ μὲν προφάσει πραγματεύσεως χάριν,
 τῷ δ' ὄντι λαβεῖν χρυσοσημάτων λόγων
 ἐρυθρογράφῳ ἀσφάλειαν πατρίδι
 ἅπαντα κρατῶν ἐκπεραίνει προφρόνως,
 8545.
 ἀλώσειεν ἤνυσαν ἅπαντα λόχον·
 ἐπαναδραμὼν Καμπανὸς γούν εἰς πόλιν,
 ἕκαστα σαφεῖ λάθρα τοῖς συναμώταις·
 εἴτα βασιλεὺς μινύει Δημητρίῳ,
 ὡς αὐτὸν ἐλθεῖν προσκύνησον ἐκτίσων,
 8550.
 καθάπερ ἐστοίχησε τοπρὶν ὄρκιαις,
 τὴν δεσποτικὴν ἀξίαν δεδεδυμένος·
 ὁ δ' ἀκλήθῃς ἦν, μηδ' αὖτως ἑσπαιῖον
 τοίνυν ἐπιστὰς Θεσσαλονικῆ κράτωρ
 πάλιν ἐδήλας ταῦτα τῷ Δημητρίῳ·
 8555.
 ἀλλ' ἦν ἀπειθῆς ἀμειλῶν συμβουλίας·

- τῆς πραγμάτων οὖν τῆδε διακειμένων
 βοή τις ἔνδον ἀθρόως ἐξεβράχη
 ὡς πυλῖς ἀνάκτο τισὶν ἀνδράσιν
 8560. ἢ καθ' ἄλλα νύουσα, καὶ συνέρρη
 ὀπλιτικὴ τις ἔνδον τειχῶν φάλαγγ'
 ἐν τῷ δὲ τις θροῦς παμμυγῆς ἤρθη μέγας,
 καὶ τῶ πυλῶν ἔντοσθεν ἀναγμένων,
 στρατιὰ συνήλασεν ἔνδον καὶ κράτωρ
 8565. φυῖγει δὲ Δημήτριος εἰς ἀκραν πόλιν
 ἐχέγγυον δὲ προσλαβὼν σωτηρίας
 αὐτὸν τε φρερὰν τῷ κρατάρχη προσέμει·
 οὕτως εἰάτω Θεσσαλονικὴ πόλις·
 οὗ διαγαλῶν βασιλεὺς βραχὺν χρόνον,
 8570. καὶ διαδοὺς ἅπαντα καθάπερ δέον,
 χαίρων ἱπανέζυξεν εἰς ἑὸς τόπους,
 ὑμνούμενος ξύμπασιν ὡς νικηφόρος·
 ἀφῶς στρατηγὸν τῆς δυτικῶν ταγμάτων
 πάντων ἐπιστάτην τε χωρῶν ἀστίν
 8575. Παλαιολόγον ἐν δομestίοις μέγαν,
 ἄνδρα στρατηγίας τε καὶ μάχης ἴδριν,
 καὶ παντοδαπαῖς καλλοναῖς ἠνθισμένον
 τὸν δ' αὖ κομνηνὸν Μιχαῆλ τούτου γόνον,
 τὸν ὑστέρους ἄρξαντα Ῥωμαίων χρόνοις,
 8580. ἐπιστατῆν Σερρών τε καὶ Μελνίκας,
 καὶ τῶ μεταξὺ καὶ πέριξ τούτων τόπων·
 καὶ πάλιν ἄλλας ἀλλαχού γῆς καὶ τόπων
 ἄρχην ἐφῆκε καὶ διουθύνειν πόλεις·
 Δημήτριον δὲ Λεντιανῶν ἐν πόλει
 8585. ἔμφορον εἶχεν ἐν μακρῷ καθευργμένον
 τῶ δ' ἀρχιεπίσκοπος Γερμανοῦ Βυζαντιδος
 εἶον λυπόντος καὶ σὺν αὐτῷ τὸν θρόνον,
 ἀναδραμόντος δ' εἰς μονὰς αἰωνίως,
 Μεθόδιός τις ἐκ μονῆς ὑακίνθους
 8590. ἐπὶ βράχιστον παραλαμβάνει θρόνον·
 τούτου θανόντος, εἰς μακρὸν χρόνον θρόνος
 ἔρημος ὑπῆν ποιμένος καὶ προστάτης·
 μετὰ δὲ μικρὸν καὶ δομestικός μέγας
 Παλαιολόγος ἐξαμείβει τὸν βίον,
 8595. τὰ τῆς μοναχῶν ἐνδυθῶς πρὶν ὡς θίμης·
 καὶ φιλῆς Θεόδωρος ἐξαπιστάλη
 ἀρχὴν στρατηγῶν ἀντ' ἐκείνης ταγμάτων·
 Θεσσαλονικὴ καὶ Βέρροια μὲν πόλεις
 τὸν αὐσονάρχην δεσπότην εἶχον τότε·
 8600. πρὸς δὲ Θεόδωρος ἐκφύς Ἀγγέλιον
 κατήρχεν αὐθις Βοδωνῶν, Σταριδολῶν,

Quae cum ita se haberent, en repente
 fama clamorque diditur per urbem
 portam a viris patefactam aliquot
 mare spectantem, et moenibus receptam
 phalangem armatorum iam irrumpere.
 Ibi tumultus maximus est ortus,
 et reseratis foribus introrsus,
 ingreditur exercitus Caesarque simul:
 Demetrius autem fugit in acropolin;
 qui mox salutis fide sibi data,
 semet cum arce imperatori tradidit.
 Sic urbs Thessalonica capta fuit:
 ubi imperator substitit parumper,
 ordinatisque rebus ex sententia,
 laetus ad eas provincias rediit
 a cunctis celebratus ceu triumphator.
 Reliquit autem exercitus occidui
 generalemque urbium rectorem
 magnum domesticum Palaeologum
 ducendi pugnantique scientissimum,
 atque ornamentis abundantem omnibus.
 Huius vero filium Michaëlem comnenum,
 qui dein romanum tenuit imperium,
 Serris praefecit atque Melenico,
 et circumiectis omnibus regionibus.
 Alios praeterea statuit praefectos
 regendis variis urbibus ac provinciis.
 Demetrium autem in urbe Lentianis
 diu retinuit custoditum carcere.
 Iam patriarcha Byzantii Germano
 vitam sedemque simul relinquire,
 ut in aeternas stationes pergeret;
 Methodius quidam de Hyacinthi coenobio
 insedit solium tempore brevissimo:
 quo moriente, sedes byzantina
 per diu caruit praeside pastore.
 Paulo post etiam magnus domesticus
 mortali excessit vita Palaeologus
 monachi in speciem rite convestitus:
 missus est autem Theodorus philes
 qui copiarum regimen exciperet.
 Tunc urbs Thessalonica et Berrhoea
 imperatorem ipsum habebant dominum.
 Theodorus autem caecus angelonymus
 Bodenis imperabat et Staridolis,

cum Ostrobi provincia et confinibus.
 A Platamone autem atque inferius
 in partibus ad hesperum conversis,
 nec non Blachiam, Achaiam et viciniam,
 antiquamque Epirum cum Aetolia,
 Illyriumque et oppidum Dyrrachium,
 Prilapum etiam, Pelagoniam cunctam,
 nobilem Achrim, splendidamque Prespam,
 cum dignitate despotae regebat Michaël,
 quem clandestinis nuptiis genuerat Michaël
 Theodori frater comnenangelus,
 cuius iam nostra meminit historia.
 Hic erat rerum in occidente status.
 Caesar relicta regia Nymphaei,
 vere adpetente, Hellespontum transiit,
 valloque statim circumclusit arcem
 Tzuruli, et mox adhibito Martis opere,
 admotis machinis obsidionalibus,
 facile arcem sibi vindicavit:
 ubi sororem reginae uxoris suae
 Eudociam deprehensam, quae nupserat
 Aseldecao italo dynastae,
 celeti equo impositam Byzantium misit,
 erepto omni ornatu et supellectile
 ipsi, comitibusque et satellitibus.
 Nam sponsus eius fuga se subduxerat
 percitus metu, consternatus animo
 priusquam arcem Caesar obsideret.
 Neque diu post cepit quoque Byziam
 missis infestis copiis imperator.
 Per idem tempus astu fuit capta
 ab italis Ianuensibus Rhodus insula.
 Nam cum abesset exteris in terris
 Rhodi praefectus Gabalas Iohannes
 (Caesaris frater qui Rhodi princeps fuerat)
 imperatoris domini castra sequens,
 hostes praedicti clam ceperunt insulam.
 Rem ubi in Thracia novit imperator,
 cantacuzenum cum copiis Iohannem
 ad Rhodiensium oppidum direxit.
 Ille quum classem Rhodum appulisset,
 oppidum cepit proelio Philereum;
 ex quo progressus fortiter in hostes
 ipsorum facile contudit audaciam:
 iamque capturus erat et metropolin,

σὺν Ὀστροβοῦ κλίματι καὶ ἴ ἐν κύκλω
 ἤδη ἐκ Πλαταμῶνος δὲ καὶ κατωτέρω
 μερῶν κλιόντων ἰὸς πρὸς ἑσπέραν τόπους,
 σὺν Ἀχαιῶν Βλαχίας καὶ ἤδη περίξ
 παλαιᾶς Ἠπειροῦ τε σὺν Αἰτωλίας,
 ἅμ' Ἰλλυρικῶν καὶ Δυρράχίου πόλει,
 ἔτι Περιλάωσι Πελαγονίας ὅλης,
 κλεινῆς Ἀχρίδος, σιλασφόρος καὶ Πρέσπης,
 ὁ Μιχαὴλ ἦν Δεσπότης ὁ Δεσπότης
 ὃς ἐκ νοθείας Μιχαὴλ πρὶν ἐξίφου
 κομνηναγγέλου συγγόνος Θεοδώρου,
 ὡς ἀνόπιν εἶρηκε φθάσας μοι λόγος·
 οὕτως μὲν ἔσχε τὰ πρὸς ἑσπέραν μέρη·
 ἀναξ δὲ λυπῶν βασιλείαν Νυμφαίς
 ἦρος φανέντος Ἑλλήσποντον διέβη,
 καὶ βάλλεται χάρακα κατ' ἄστου φθάσας
 τὸ τῆς Τζερυλοῦ, καὶ νόμῳ τῆ τῆς μάχης
 καθαιρητικῶν μηχανημάτων τέχνη
 ῥᾶστα παρεστήσατο φρούριον τόδε·
 οὐ κασιγνήτην Εἰρήνης βασιλίδος
 Εὐδοκίαν ἔντοσθεν εὐρῶν εὐνίτην
 παρ' ἰταλοῖς ἄρχοντος Ἀσιλδικαῖ
 κέλλητι παρέπεμψεν εἰς Βυζαντίδα,
 πάντων γυμνῶσας ἤδη ἐνότων πραγμάτων
 αὐτὴν τε προσπόλους τε καὶ δορυφόρους·
 ἐκείνη δ' ὦν σύνεινος αὐτῆς ἀπέδρα
 πρηνὴ κρατάρχην προσβαλεῖν τῶ φρεσίω,
 τρώμεν τε ληφθεῖς καὶ ψυχῆς ἀγωνίᾳ·
 ἤδη παρεστήσατο καὶ τὴν Βιζύην
 πέμψας κατ' αὐτῆς στρατιὰν αὐτοκράτωρ.
 τούτοις ἑάλω τοῖς χρόνοις νῆσος Ῥόδος
 τοῖς Γενεΐταις ἰταλοῖς μετὰ δόλῳ·
 ἐπὶ γὰρ ἀπόδημος ἦν ἐπιστάτης
 Ῥόδου Γαβαλαῶς Ἰωάννης τῷ τότε
 ὀμαιμος ὢν καίσαρος ἄρξαντος Ῥόδου
 συνεστρατεύων αὐσονάρχῃ Δεσπότη,
 νῆσον κατέσχεον οἱ λελεγμένοι λάθρα·
 ὁ γνοὺς βασιλεὺς ἐν Θράκη διατρίβων,
 Καντακυζηνῶν ἐκ γίνεσθαι Ἰωάννην
 σὺν στρατιᾷ πέπομφε Ῥοδίαν πόλιν·
 ὃς ἐκπεπλευκῶς καὶ κατάρως ἐν Ῥόδῳ,
 κατέσχε Φιλήρημον ἄστου τῆ μάχῃ·
 ἀφ' οὗπερ ἐχθροῖς ἀντεπίων εὐλύχως
 ῥᾶστα κατέσπα τὴν ὄφρυν σφῶν καὶ θράσος·
 καὶ τάχ' ἂν εἴλε καὶ πόλιν κατὰ κράτος,

8605.

8610.

8615.

8620.

8625.

8630.

8635.

8640.

8645.

8650. εἰ μὴ πρίγκιψ ἤμυνε τῆς Ἀχαιίας
ὀπλίτας αὐτοῖς συμμάχους δούε ἰσπότηας
ὡς οὖν ἰσπανίζουζεν ἐκ μάχης ἀναξ,
ναῦς ἰσπανηγοῦς εὐτρεπίσας καὶ στόλον
ἰσπας ἐν αἷς ἔβαλε τριακοσίους,
εἴτ' ἀποτάξας καὶ στολάρχην τοῦ στόλου
τὴν ἀ Κουτοστέφανον ἀνδρα γεννάδα
πρωτοστρατοῦ τὴν τιμὴν εἰληχότα,
8655. εἰς νῆτον ἀπίστειλε τὴν ἤ ροδίαν
καὶ κατὰ μάχην συμπλακίς Γενεΐταις,
κατὰ κράτος σφᾶς ἐκνικᾶ καὶ συντρίβει,
καὶ νῆσον ἀνώσωσεν αὐτοσι πάλιν
ὁ δ' αὐτοκράτωρ πρὸς Μιχαὴλ δεσπότην
8660. κῆδος τε ποιῆ συμβάσεις τ' ἐνωμότας
παῖς δεσπότης γὰρ Μιχαὴλ Νικηφόρος
εἰς γαμητιὴν εἴληπε τὴν Θεοδώρα
ἀνακτος υἱοῦ Μαρίας θυγατέρα
τῆς τοῦ Μιχαὴλ συζύγου Θεοδώρας
8665. δι' Ἑλλησπόντου φθασάσης χώρας ἔω,
μυτὰ γὰρ παῖδος φιλιότης Νικηφόρος
καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ συγγενίαν δρασαάσης,
εἴτα σὺν αὐτῷ πρὸς δύσιν χωρησάσης
ἀλλὰ Μιχαὴλ αἰθίοψ ὢν καρκίνος
8670. οὐκ εὐ βαδίζειν οὐδὲ ρύπτισθαι βίβει
συμφωνίας γὰρ ἠθιτικῶς συμβάσεις,
ἀνασφραγίσαι δυσμενῆς ἀποστάτης
σύμβουλον εὐρῶν πατράδελφον εἰς τόδῃ
Θεόδωρον Ἀγγιλον εὐριστον τρόπος
8675. ὡς οὖν τὰ δ' ἠνώτιστο τῷ στεφνοφόρῳ,
τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις συναλίσας
καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν εἰσθενεῖς στρατηγέτας,
Ταρχανιωτῶν ἐκ γένους Νικηφόρον
κλήσιν ἐληθύσασαν εὖ κεκτημένον,
8680. τὴν ἀξίαν τε τὴν ἐπὶ τῆς τραπέζης,
πληροῦντα δ' ἔργα μεγάλας δομοτικῆς
στρατηγόμενον Ἀλέξιον γεννάδα,
καὶ φίλον υἱὸν μεγάλας δομοτικῆς
παλαιολόγου Μιχαὴλ κλέος νέων,
8685. καὶ τὸν Μακρινὸν καὶ Τύραννον βεδελόν
παραλαβὼν τούτους τε καὶ τὰς δυνάμεις,
Θησσαλονικίην καταλαμβάνει πόλιν
κακῶσθιν ἔρας ἐν Βοδηνῶν φρερίῳ
ἀνακτορικῶς σκηνῶς ἐγκαθιδρύει,
8690. καὶ τοῦτο πορβεῖ μηχαναῖς καὶ σὺν χερσίν
ἔφθη δ' ἀποδράς Θεόδωρος φρερίαις,

nisi obstitisset ipsi Achaiae princeps,
qui armatos equites hostibus concessit.
Sed suo bello redux imperator
equestribus navigiis cum classe instructis
ibi trecentos equos imposuit.
Tum et navarchum classi praepositum
Contostephanum quemdam virum strenuum
protosebasti dignitate praeditum,
in rhodiensem ire iussit insulam:
qui Ianuenses in proelium vocatos
potenter debellavit ac protrivit,
et sic imperio insulam restituit.
At imperator cum Michaële despota
adfnitatem panxit et amicitiam.
Filius enim despotae Nicephorus
uxorem sibi Theodoro genitam
imperatoris filio Mariam iunxit.
Et Theodora Michaëlis coniux
per Hellespontum ivit in orientem
una cum dulci filio Nicephoro
ad copulandas nuptias praedictas:
exin cum ipso rediit in patriam.
Attamen Michaël aethiops et cancer
nec recte incedere poterat nec albescere.
Namque deletis pacis conditionibus
rabidum semet praebuit rebellem,
nactus ad hoc conspirantem patrum
Angelum Theodorum versipellem.
Haec imperator cum intellexisset,
romanas vires denno collegit,
suosque duces robore praecipuos;
tarchaniotam scilicet Nicephorum
nomen gerentem meritis idoneum,
regii insignitum pincernae officio,
domesticique magni gerentem vices:
strategopulum strenuum Alexium:
filium praeterea magni domestici
palaecologum Michaëlem decus iuvenum:
demum Macrinum et Tyrannum Budelum:
His ducibus stipatus atque exercitu
Thessalonicensem contulit se in urbem:
atque illinc pergens ad Bodenum castrum,
ibi defixit regium tentorium,
dique moenia perstans oppugnabat.
Sed Theodorus evolarat arce

ad Michaëlem despotam profugiens.
 Mox ad Ostrobi lacum ivit Caesar,
 exercitumque misit contra despotam.
 Paulo post venit insperatus nuncius
 ad comitatum Caesaris Glabas quidam
 gratam Castoria referens notitiam;
 simulque Petraliphas senator nobilis,
 qui Demetrii Tornicae gener erat,
 et Michaëlis despotae uxori frater.
 Ut ergo ad Caesarem pervenit Petraliphas,
 ipsum exercitumque implevit gaudio:
 ait enim, ilico deditam Castoriam
 cum territorio cuncto et cum Deaboli.
 Goleamus etiam nobilis albanus
 reginae Irenes neptem in matrimonio
 habens desponsam, invitatus litteris
 lubens ad pacem confirmandam venit.
 Quos omnes Caesar benivole exceptos
 multis ornavit ultro beneficiis.
 Ubi haec rescivit Michaël despota
 misit legatos, Naupacti episcopum,
 nobilem Maliasenum, ac Lampetem;
 qui conditiones firmarunt cum Caesare.
 Igitur Michaël Prilapum concessit,
 Belessum, Croas, ditioni caesareae.
 Postea subscriptas misit conditiones
 ad Michaëlem despotam imperator
 per Phocam episcopum Philadelphiae,
 Isaacium ducam, et Hyaleam:
 qui Michaëli Larissae occurrentes
 pacis negotium rite transegerunt:
 atque abducentes illinc Nicephorum
 despotae filium, cum eoque pariter
 qui rebellarat Angelum captivum
 ad Caesarem legati remearunt:
 cui Michaëlis hunc filium Nicephorum
 despotae dignitate ornare placuit.
 Hesperiiis rebus sic Caesar dispositis,
 atque Bodenii hieme transacto,
 veris sub ortu, reliquit ibidem
 plerasque copias; ipse comitantibus
 paucis armatis, castra nuper dedita
 invisit; nempe venit ad urbem Lychnidum,
 spectavit et Deabolin ac Castoriam.
 Μοχ τε reverseς, exercitu recepto

ἔ τῷ Μιχαὴλ Δεσπότη προσέρχον·
 εἶτα βασιλεὺς, Ὀστροβοῦ φθάσει λίμνην,
 ἔ στρατιὰν πέπομφε κατὰ Δεσπότη·
 μετὰ δὲ μικρὸν παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα
 προσελθὲν ἄνακτι Γλαβᾶς τοῦ πικίου
 ἐκ Καστορίας ἀγγελῶς ἦν κρείττωνων,
 ἔ Πιτραλίφας εὐγενῶν ἦ ἐν τέλει,
 γαμβρὸς Τορνίκη τυρχάνων Δημητρίου,
 Γυναϊκάδελφος Μιχαὴλ Δεσπότη·
 ἴως οὖν προσῆλθε βασιλεῖ Πιτραλίφας
 αὐτὸν τε χαρᾶς ἐμπιμπλᾶ στρατεύματά τε·
 εὐθὺς προσέρχον γὰρ ἡ Καστορία
 ἔ τὰ πέριξ ἴσπαντα σὺν Δεαβόλοι·
 ἔ Γολιάμος ἀλβανῶν εἰς ἐντίμων
 αὐτανεμίαν Εἰρήνης βασιλίδος
 σύννευον αὐχῶν, εἰς ὄμνηρα φιλίας
 γράμμασι πιστοῦς, αὐτεπαγγελοῦ φθάσει·
 οὕσπερ κρατάρχης εὐμενῶς δεδιεγμένος
 πολλὰς ἐδωρήσατο τῆς εὐποιίας·
 ταῦτ' ἄρα μαθὼν Μιχαὴλ ὁ Δεσπότης
 ἔπεμψε πρέσβεις, ποιμένα Ναυπακτίων,
 Μαλιασπὸν εὐγενῆ ἔ Λαμπέτην
 πρὸς τὸν κρατοῦντα, ἔ τιθοῦσι συμβάσεις·
 ἔ παραχωρεῖ Μιχαὴλ ἦ Πριλλάπας,
 Βελεσσού Κροῶν ἄστέων στεφνοφόρον·
 εἶτ' ἀσφαλῆς τίθησιν ὄρκους ἐλγράφως
 ἔ Μιχαὴλ πέπομφον ἄναξ Δεσπότη
 δι' ἀρχιθῦτε Φωκᾶ Φιλαδελφείας,
 Ἰσακίε Δούκα τε ἔ Ἰαλίε,
 οἱ πρὸς Λαρίσση Μιχαὴλ εὐρεκότες,
 σπονδάς πεπληρώκασι καθάπερ δέον·
 ἔπειτα παῖδα τοῦδε τὸν Νικηφόρον
 παραλαβόντες ἔ μετ' αὐτοῦ δ' αὖ πάλιν
 τὸν Ἀγγελοῦ δέσμιον ἴως Φαυλεργάτην
 αὐθις ὑποστρέψουσι πρὸς βασιλέα·
 τιμᾶ δ' ὁ κρατῶν ἄξια ἦ Δεσπότη,
 τὸν ἦ Μιχαὴλ παῖδα τὸν Νικηφόρον
 οὕτω περὶ τὰ πρὸς ἰσπέρην κράτῳ,
 καὶ τοῖς Βοδινῶν παραχειμάσας τόποις,
 ἦρος φανέντος καταλιπὼν αὐτόθι
 πλεῖστον στρατιᾶς, σὺν ὀπλίταις μετρίοις
 βλέψων ἀπῆε προσρύντα φρεσίων·
 ἀφίκετο λοιπὸν εἰς Λυχνιδὸν τὴν πόλιν,
 ἔβλεψε Δεαβόλιν ἔ Καστορίαν·
 ἐλθὼν δ' ἐκείθην ἀναλαλὼν δυνάμεις·

8695.

8700.

8705.

8710.

8715.

8720.

8725.

8730.

8735.

8740. Θεσσαλονικὴν παραμύθιας τ' αὐτῶν πάλιν,
 ἵνα δικαστήριον ἀβροίσας μέγα,
 κριτὰς τ' ἐν αὐτῷ καὶ δικαστὰς καθίσας,
 προὔθικεν ἐξέτασιν ἀσάτας λόγους
 ὃν μακλαβίτης Νικόλαος ἐκ φθόνου
 ἐν τοῖς Βοδηνοῖς βασιλεῖ σκηνωμένῳ
 ἐξῆψε λάθρα κατὰ κομνηνάδου
 κλήσει Μιχαὴλ παλαιολόγων γένους
8745. ὃ δ' εἶχεν ὄδον, συντημόντα με φράσας
 ἐπεὶ γὰρ ἐκλέοσπε Τορνίκης βίον
 ὅστις προσῆκε Μιχαὴλ κατὰ γένος
 ἦν βαρυθυμῶν καὶ σκυδραπάζων ὄδον,
 πονηρῶν στέρησιν συγγενοῦς ἀνδρὸς τάχα·
8750. ἄπειρ δ' ἐπὶ τούτοις γε φιλεῖ συντρέχειν,
 ὅτε χάριν ἔφη τις ἡμεῶν στένει;
 ὃ πύσιν ἀκούσας δὲ, τάλαθ' ἰλέγει,
 αἴτιον εἶναι Τορνίκην φράσας μύθον
 ὃ δ' ἀνανεύσας ὁδίνου πονηρίαν,
8755. κἀκεῖνα φάσκει κατὰ Παλαιολόγους
 ἃ μὴδ' ἐπὶ νοῦν ἐμβέβληκε παράπαν,
 μήτ' οἶδεν εἰπεῖν ἢ γνώσκων συνόλους
 νοῦς δ' ὑπέτεινε βασιλέως συνήγορον
 ὡς δ' ἔειπεν ἐν νῶ συστρέφει κακουργίαν
8760. γνώμην τ' ἀποστάτιδα Παλαιολόγους
 καὶ βούλεται γε πρὸς γάμον κοινωνίαν
 λαβεῖν ἀδελφὴν Καλλιμάνου τὴν Θάμαρ·
 εἶτα κατασχέειν καὶ Μελενίκης πόλιν
 σὺν τοῖς πέριξ ἄπειροις φρεσίοις τόποις
8765. καὶν τούτο συμβῆ, φεῦ τόποις τοῖς ἐνθάδε
 τοῖς ἄρτι κατάστασιν εἶσχετο ἔφη
 ἀποκριθεὶς δ' εἶρηκεν ἄτερος τάδε·
 ἱταῖροι καὶν γένοιτο τοιοῦτον φίλοι,
 οὐ χεῖρον ἔσται τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ πάλιν·
8770. ἐν Θεσσαλονικῇ γὰρ ἡμεῶν ἐνὶ
 Παλαιολόγους ἐν δημοσίοις μέγας,
 ἐν δ' αὖ παρ' ἡμῖν Μιχαὴλ τούτου γένους
 ἐπιστατὴς χώρας τε καὶ τῶν πραγμάτων
 ὥσθ' ὑπὸ τούτοις τὰ καθ' ἡμᾶς ἡγήματα
8775. οὐ κοσμικὴν ἀνκαθυσταίην ζάλην·
 ἐκ τῶν δ' ἀναστάς ἄτερος Μακλαβίτης
 τὰ πατέρω πείρακεν ἠμιλημένα·
 Μακλαβίτης δ' αὖ βασιλεῖ καταλέγει
 κατασχέοντες τοιγαροῦν ἄνδρες δύο
 οἱ καθ' ἑαυτοῦς τὸν λόγον διεπραχότες·
 ἐπυθάνοντο τῶν λελεγμένων χάριν·

Thessalonicam denuo migravit,
 ubi senatu celebri coacto,
 delectisque quaestoribus ac iudicibus,
 instituit quaestionem de dubio crimine,
 quod manclavites Nicolaus invidus
 apud Bodenos ad Caesarem detulerat
 clam commeniadem contra Michaëlem
 Palaeologorum genitum familia:
 cuius negotii seriem brevi evolvam.
 Postquam Tornices vitam dereliquit,
 qui Michaëlem genere attingebat,
 hic erat maestus facieque tristi,
 cognati viri dolens desiderio.
 Ut autem his in rebus haud raro evenit,
 rogabat quidam, cur dux noster gemit?
 Porro is qui audiebat respondit vere,
 causam maeroris esse, Tornicae fatum.
 Ille prior negans, parturit malitiam,
 eaque dicit contra Palaeologum,
 quae prorsus ille mente non revolverat,
 nedum verbis attigerat aut notitia.
 Hinc accusator invidus putabat,
 mala consilia, mentem apostaticam,
 versare secum et alere Palaeologum:
 et quod praeterea coniugem ambiret
 Thamar Callimani ducere sororem:
 mox occupare Melenici urbem
 cum sua vicinia munitisque locis:
 quod si fiat, inquit, vae terris nostris
 quae sunt recente vix pace compositae.
 Alter respondens loquebatur ita:
 o sodes, etiamsi forte haec eveniant,
 res nostra publica peius non habebit:
 Thessalonicae etenim moderator
 magnus est domesticus Palaeologus:
 apud nos autem filius eius Michaël
 res et provinciam magistratus regit:
 quare res nostrae, talibus praesidibus,
 magnis iactari incommodis haud poterunt.
 Iam hunc sermonem alter colloquentium
 ad Manclavitae detulit notitiam:
 is autem Caesarem conscius rei fecit.
 Quamobrem comprehensi viri duo,
 quos habuisse scripsimus colloquium,
 interrogantur quidnam inter se dixerint.

Atque horum unus, sic locutum fassus ;
 sed sponte sua addidit, conscio nemine.
 At accusator adfirmabat conscio
 dicta haec fuisse Michaële palaeologo ;
 ille constanter contra pernegabat.
 Tum militari more fit decretum
 rem cognoscendam esse per duellum.
 Uterque igitur cum lorica et galea
 venit in stadium eques hastam tenens ;
 et mox conserto valido duello
 accusatori adrisit victoria ,
 qui proturbavit adversarium equo.
 Tunc iste eadem super re rogatur ,
 qui superiore constans in sermone
 rei Michaëlem inscium adfirmat :
 quamobrem gladio decollandus traditur ;
 statimque vinctis manibus , velatis oculis ,
 iudicio iniusto ad necem ducebatur.
 Sed cum cervicem iam offerret ictui ,
 interrogatur rursus a carnifice :
 homo constanter adhuc et sancte deierans
 immunem criminis Michaëlem ait.
 Iniusto tunc subducitur supplicio,
 traditur tamen carceris custodiae.
 Quaestio deinde exploratioque criminis
 in Michaëlem vertitur connenum ;
 qui ferrum candens tangere iubetur,
 atque ita ambiguum controversiam solvere.
 Hic confidenter respondit iudicibus :
 si testimonium quispiam in me diceret ,
 huic ego armis equidem resisterem ;
 nunc accusante nemine , non video
 contra quem possim iudicio contendere.
 Quod si patrare iubeor miracula ,
 homo peccator equidem non potero.
 Iam fervefactum igne siquis ferrum
 viventis nudis colloset in manibus ,
 nescio cur manus non sit ambusturum.
 Ibi inter iudices sedens episcopus
 Philadelpiae , gratificari volens,
 hunc Michaëlem sevocat secreto ,
 et sic cum illo insipienter loquitur :
 cum sis tu nobili vir conditione ,
 et de nobilibus genitus parentibus ,
 oportet te pro generis dignitate

ἐξ ἧ δ' ὁ μὲν συνέπει τὸν λόγον φάναι ,
 πλὴν ἀφ' ἑαυτοῦ μηδενὸς συνειδότης
 κατηγοροῦ δ' ἔφασκε ἐξ συνειδότης
 8785.
 τούτῃ Μιχαὴλ παλαιολόγῳ φάναι·
 ὁ δ' ἀντίβαινω ἰσχυρῶς ἀντιλέγων·
 ἐξ λοιπὸν πύτρεπιστο τούτῃ δὴ χάριν
 στρατηγικὴ τις ἀπόδειξις ἐκ μάχης·
 ἐκότερος γένῃ ὀπλίτης δεδευγμένος
 8790.
 εἰσῆλθε τὸ στάδιον ἵππῳ λογχίτης ,
 εἶτα συνεπλάκησαν ἄμφω πρὸς μάχην·
 ἐξ τὴν νίκην κατήγορος κομίζεται ,
 ῥίψας τὸν ἀνθάμιλλον ἀφ' ἵππου κάτω·
 ἐξ πάλιν ἠρωτᾶτο τοῦ λόγου χάριν ,
 ὁ δ' ἐμμένων ἦν τοῖς πρὶν οὐχ ἥττον λόγοις , 8795.
 ἀθῶν εἶναι Μιχαὴλ φάσκων λόγῳ·
 ὅθῳ κατακίριτο θανεῖν ἐκ ξίφους·
 δεθεῖς οὖν ἐξ καλυφθεῖς τὰ φάν
 ἀπαγγεῖ· εἰς θάνατον ἀδίκῳ κρίσει·
 προὔτερον αὐχένα δὲ δέξασθαι μόρον·
 8800.
 ἐξ πάλιν ἠρωτᾶτο παρὰ δημοῖς·
 ὁ δ' ἀμετακίνητος ἦν δεδογμένων ,
 ἔρκοις ἀθῶν Μιχαὴλ φρικαλοῖς·
 ἀλλ' οὗτος ἐρρύσθη μὲν ἀδίκῳ μόρῳ ,
 καθευργμένος δὲ φυλακὴν ὑπεσιδέτω·
 8805.
 ἢ δ' ἐξέτασις ἐξ βάσανος ἦ λόγῳ
 πρὸς τὸν κομνηνὸν Μιχαὴλ μετῆνέχθη·
 ἐξ τόνδε μύθρον χειρίσας κατηξίεν ,
 ἐξ σκέψην οὕτως ἀμφιβάλλουσαν λύσαι·
 ὁ δ' ἀντεπήγει πρὸς κριτὰς πεποισθῶς·
 8810.
 ὡς εἰ μὲν ἦν τις κατ' ἐμοῦ τάχα λέγων ,
 πρὸς αὐτὸν ἂν ἠγωνισάμην σὺν ὄπλοις·
 κατηγόρῃ δὲ μὴ παρόντος μοι τίως ,
 πρὸς τίνα δεῖ με τὴν δίκην καθεστάναι ;
 εἰ θαυμαστὴν δ' ἐγκλιεύεται μέ τις ,
 8815.
 ἀλλ' ἂν ἀλιτρός , οὐ δυνήσομαι τόδε·
 ἐνθεῖς δὲ τις σίδηρον ἐκκαυμένον
 πνέοντος ἀνδρὸς χερσὶν ἐφλωμέναις ,
 οὐκ οἶδα πῶς ἂν οὐ καταφλέξῃ χεῖρας·
 παρὼν δὲ ποιμὴν τῆς φιλαδέλφου τότε ,
 8820.
 λαχὼν δικάζειν ἐξ τὰ πρὸς χάριν λέγων ,
 τοῦτον Μιχαὴλ παραλαβὼν ἰδίῳ·
 τοιαῦτα οἱ δήπεθον οὐκ εἰ ἐμῆλοι·
 ὡς οὐ μὲν ἀνὴρ εὐγενὴς ἂν τυγχάνεις
 κἄξ' εὐγενῶν ἔρως δὲ πατέρων πάλιν·
 8825.
 ἐξ δεῖ σε λοιπὸν ἦ Γένεας ἐπαξίως

8830. πάντ' εὐνοῦν τι καὶ πέρατι δίδόναι·
ἐπὶ γὰρ οὐ πάρουσι μάρτυρες λόγῳ
θείῳ τὸ δείξει καὶ σαφεῖ ταμπρῖω
μύδρω χρεῶν ἔλογχον ἐκτίσαι φίλα·
ὁ δ' ἀνδρικῶς ἔφησεν εὐνοηδῶς·
τίθῃσα πῶς ἄγιον ἔδεται μύδρος
ἔπειρ δίδοικα χερσὶ με προσηγηθῆσαι,
ὡς ἂν ἄλλτρός ἢ περ ἀνῆπιν ἔφην·
8835. σὺ δ' ἄγιός τε καὶ θεοῦ θείος θύτης
χερσὶ προσάγων κυρίῳ τὴν θυσίαν·
εἰ γοῦν καλούεις, ἰσθὺς ἱεραρχίας
σὺ τὴν στολὴν ἄπασαν ὡς ἴσθην ἴθως,
σιδήριον πύρρσον ἐν τῇ καμίνῳ,
καὶ τοῦτο λαβὼν τῇ καθαρῇ χερσὶ σε
8840. χερσὶν ἐπίθεις ταῖς ἡμαῖς ταῖς ἀνάγκαις·
καὶ δὴ θεῷ πέποιθα παντοδυναμῶ
ὡς θαυματουργῆσαι σαῖς δυσωπῖαις
πληθὺν παρῶν τῆς ἡμῶν ἡμαρτήδων·
8845. οὕτω Μιχαὴλ· ἀρχιερέως δ' ἀντίφω
ὡς οὗτος ἢ βέλτιστε βαρβάρων νόμος,
οὐ ῥωμαϊκοῖς ἐγκατάγραφος νόμος,
οὐ κανόνι θεοῖς τε τῆς ἐκκλησίας
δικτὸς πέφυκεν, οὐ πατράσιν ἁγίοις,
8850. ἡμῖν δ' ἄγνωστος τις βαρβαρικός θ' ὁ τρόπος·
ἢ δ' ὅς Μιχαὴλ προσφωῶς ἐπηβόλως·
οὐκοῦν μέγιστε ποιμενάρχα κυρίως
τα κατ' ἡμαυτὸν ἐκτελεῖσθαι δέον,
ὡς ῥωμαῖοὶ διατυποῦσι νόμοι·
8855. εἰ μὲν γὰρ αὐτὸς ἐξέφυεν ἐκ βαρβάρων,
ἢ βαρβαρικοῖς ἀνατίθραμμασι νόμοις,
τάχ' ἂν δίκαιως σφῶν ὑπέλογον δίκαις·
ῥωμαῖος ὑπάρχων δὲ κἄν τούτω γίνεσθαι
τοῖς ῥωμαϊκοῖς ὑπαχθῆσομαι νόμοις·
8860. οὕτω Μιχαὴλ φασμένῳ τὰ τῆς δίκης,
ἀνῆται τῆσιν αὐτὰ πρὸς βασιλέως·
ὁμως παρεῖχεν οὐ μικρὰν ὑποψίαν·
πέμπει τὸ λαοπὸν χαριτώνυμος κράτης
τοῦτον, πρὸς υἱὸν καὶ διάδοχον κράτης
8865. καὶ ποιμενάρχῃ Μανουὴλ Βυζαντινός,
οὗτος γὰρ ἤρχε τῆσιν αὐτ' ἐκκλησίας·
ὁ δ' ὑποβάλλει Μιχαὴλ φρικαλέως
ἐπιτιμίοις ἀφορισμοῖς καὶ λέγειν,
ἢ μὲν καθαρῶς εὐνοῦν τῷ δεσποτῇ
8870. καὶ βασιλεῖ πάντα γὰρ τὸν ζῶντος χρόνον,
μισεῖν τ' ἀποστάσιδα γνώμην ἐκτόπως·

Collect. vat. T. VIII.

et cogitare semper et operari :
quum ergo testes criminis non adsint ,
divino te iudicio committas velim ,
tunique facias per ignem peritiam .
Audacter ille et commode respondit :
miror cur vectes , res sacra dicatur ;
quem hercle timet manus mea contingere ,
qui sum peccator , ut antea iam dixi .
Tu vero sanctus et dius Dei sacerdos
Deo sacrificium manibus offerre solitus ,
si tibi placet , age , captis infulis
totaque stola rite convestitus ,
vectem ardente fervefac camino ,
tisque parvis manibus sublatum
in meas transfer sordidatas manus .
Tunc sane spero omnipotentem Deum
rem tui gratia miram peracturum ,
dissimulatis interim peccatis meis .
Sic Michaël . Respondit autem archipraestul .
Est hic , o sodes , barbarorum ritus ,
romanis minime legibus adscriptus ,
neque sacris canonibus ecclesiae
receptus umquam , neque sanctis patribus :
quare insuetus nobis hic mos barbaricus .
Recte respondit Michaël sciteque admodum :
igitur , o mi maxime Dei pontifex ,
me meo iure agere sit aequum ,
atque ut romanis legibus praecipitur .
Nam si parentibus natus essem barbaris ,
atque barbaricis innutritus legibus ,
iuste , ut opinor , ad hoc ius compellerer :
nunc quum romana stirpe sim creatus ,
romanis volo desceptare legibus .
Sic Michaëlem sibi patrocinantem
Caesar tunc quidem dimittendum censuit ;
nec tamen ille gravi suspicione caruit .
Mittitur ergo a domino gratioso
ad filium suum imperii successorem
Manuelemque praesulem Byzantii
(hic enim per id tempus ecclesiae praecerat)
qui perquam gravibus Michaëlem minis
canonicisque iussibus cogit dicere ,
se vere domino bene velle Caesari ,
fidemque in omni vita servaturum ,
atque apostasia prorsus alienum fore .

Peractis his, Iohannes imperator
 matrimoniali copulat consortio
 huic Michaëli stirpe palaeologo
 Theodoram neptem germani sui,
 sebastocratoris scilicet Isaacii:
 iamque eum benigno respiciebat vultu,
 atque amicorum habebat in numero.
 Hic fuit dicti exitus negotii.
 Postea Nicaeam ivit imperator
 ferme sub mensis finem februarii.
 Vespere porro lectulo decumbens
 corpusculi quieti indulgebat:
 paulo post subito cernuus in culcitam
 mutus inventus est et nihil audiens:
 quamobrem adcurrentes asclepiadae
 morbo medelam variam adhibebant,
 et pedes etiam punctim vellicabant,
 promentes artis omne magisterium.
 Nihil tamen minus iam die secunda
 immobilis mutusque iacebat Caesar,
 sensibus cunctis morbo consopitis.
 Mox aliquantum reviguit; quamquam
 corpusculo defluserat omnis color.
 Quare defertur in Nymphaei regiam,
 ubi sat brevi tempore superstes,
 postea defunctus ad Dominum abiit:
 rex sane bonus et fortis imperator,
 annis duobus supra sexaginta
 vixit, in imperio triginta tribus.
 Is postquam gravem incidit in morbum,
 circa Nymphaei regiam diversans
 ex intervallo deficiebat animo.
 Interdum enim in palatio degens
 loquela in lecto carens recumbebat:
 interdum etiam equitans in publico,
 lapsurus erat cernuus ephippio
 ni adequitantes subvenissent ivenes:
 et mox erectus, spiritu recepto,
 revertebatur pedibus in regiam,
 vel gestatus a famulis in sellula.

τούτῳ πραχθέντος βασιλεὺς Ἰωάννης
 εἰς συνάφειαν γαμικὴν συζυγίου
 τούτῳ Μιχαὴλ παλαιολόγου Γένε
 τὴν Θεόδωρον ἑγγονοῦ ἔσχηκε
 8875
 ἔσβαττοκράτορος Ἰσαακίου
 καὶ λοιπὸν αὐτὸν εὐνοῶς ἦν προσβλέπων,
 καὶ συνέταττεν εὐνοῶσι γυναικί
 οὕτω συντέχθη μὲν ὑπάρξει τάδε·
 8880.
 ὁ δ' αὐτοκράτωρ ἦεν εἰς Νικαίαν
 μὲν πρὸς περὶ τέρμα Φεβρουαρίου
 ἐπὶ κλίνης δὲ καθίσας καθ' ἰσπίραν
 παρῆρχεν ἀνάπαυσιν αὐτοῦ σαρκί·
 μετὰ βραχὺ δ' εὗρητο πρῆντις ἐν κλίνῃ
 ἰξαπίνης ἀναυδὸς οὐκ ἰσπῆτων
 8885.
 ταῦτ' ἄρα συνίδραμον ἀσκληπιάδαι
 ἕκαστος συμφέροντις ἕκαστος νόσον,
 πρὸς δ' αὖ ἀμυχὰς ἐν ποσὶ τυδικότις,
 τάλλα τὲ δρῶντις ἦν διδάσκαλος τέχνης·
 8890.
 ἀλλ' οὐδὲν ἥττον ἡμέραν εἰς δευτέραν
 ὑπῆρχεν ἀκίνητος ἄφωνος κρέατος
 ἐμπληξίας νόσον γὰρ συνισχημένον
 νόσον δὲ μικρὸν ράϊσας πλὴν δυσκόλης
 εἶχε χροῖαν σώματος ἠλλοιωμένην·
 ἀφῆκε λοιπὸν εἰς βασιλείας δόμους
 8895.
 τοὺς ἐν Νυμφαίῳ καὶ βραχὺν βίους χροῖον
 ἀπῆλθε πρὸς κύριον ἑκλεσίων βίον
 ἀναξ ἀγαθὸς καὶ στρατηγὸς Γυνάδας
 πρὸς δυσὶν ἑξήκοντα βίωσας ἔτη,
 8900.
 ἐξ ὧν κατῆρξε πρὸς τριάκοντα τρία·
 ἐπὶ δ' ἐπιτρέχοντο χαλεπῆ νόσον,
 ἐπιπολάζον τοῖς τόποις ἦν Νυμφαίς,
 κατὰ διαστήματα πάσχον ἔσχηκε
 ἐν παλατίῳ διάγων γὰρ ἴσθη' ὅτι
 8905.
 ἐπὶ κλίνης ἀναυδὸς ἦν ἰρρήμιμος·
 ἐνίστο' αὖθις ἰσπότης διδουγμένος
 ἐκινδύνειεν ἐκπιστῶν ἰφιστρίδος,
 εἰ μὴ παρῆρχοντες ἀνταῖχον νόσοι
 εἶτα καθεστῶς τὸ φρόνημα λαμβάνων,
 8910.
 βιάδην ὑπῆρχεν εἰς δόμους ὑποστρέφων
 ἢ καὶ φοράδην τοῖς ὑπεριεμένοις.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΔΟΥΚΑΣ Ο ΛΑΣΚΑΡΙΣ

THEODORUS DUCAS LASCARIS

ET. Γ. Σ.

AN. III. MENS. ALIQUOT.

8915. Οὕτω τὸ βιοῦν ἐμετρῶν Ἰωάννης
Θεόδωρον κληροῦχον ἀρχῆς ἐξ κράτους
τὸν παῖδα κατέλιπε, ἐκ Λασκαρίων
τοῦ πάνυ μὲν φέροντα ἢ προπατέρων·
ἄγοντα τριάκοντα ἢ βίη χρόνας
πρὸς τρισὶν ἄλλοις ἕως ἴφασαν εἰδότες
ὅς αὐτοκράτωρ βασιλεὺς ἐπ' ἀσπίδος
ἀναγορευθεὶς κατὰ κρατῆσαν ἔθος,
8920. εὐθὺς ἀπάραι ἀπὸ χώρου Νυμφαίης,
τὴν Φιλαδέλφου καταλαμβάνει πόλιν,
ἀπ' οὗ βεβαοὶ τὰς πρὸς σουλτάν συμβάσεις·
κἀκὺθ' ἔλθων εἰς Νικαίαν πόλιν,
βασιλικῆς ἔτυχ' ἧς εὐφημίας·
8925. εἴτ' ἀρχιούτας ἑλίσας πανταχόθεν
κλήρας τὴν παντὸς τοῖς λογάδας ἕως δέον
σὺν τοῖς δ' εἰδίφαι προστάτην ἐκκλησίαν,
ἢ ποιμῆναρχε Μαγουὴλ τειθνόςτος·
πρινὴ θανεῖν ἔνακτα μὲν περὶ δύο·
8930. ἔσπευδεν οὖν ἕως ταμνωθεὶς τῆ στίφει
ἐπιστρατεύσει τοῖς κατὰ δύσιν τόποις
πάσχοις κακῶς πρὸς Μιχαὴλ βουλγαροῦ
ὃν Ἀγγέλις παῖς ἀπέτιπεν Ἀσάνη·
μαθὼν γὰρ οὗτος τὸν μέρος βασιλείας
8935. σφοδρῶς ἐπήει ῥωμαϊκοῖς φερρίοις
τοῖς κατὰ δύσιν κυμένοις ἐξ χωρίοις
ἄλλων παρ' ἄλλων τοιγαροῦν καλεσμένων
εἰς ποιμναρχίαν τε ἐξ προεδρίαν,
ἢ δόξα κοινὴν βλεμμύδην Νικηφόρον (1)
8940. προστασίας ἄξιον εἶναι προὔτιθαι,
ἔνδρ' ἀρετῆ τε συνίσει κακασμένον,
ἴδριν σοφίας παντοδαπῆς ἐξ λόγων,
ἐξ ἧς κατ' αὐτὸν οὐδενὸς ληλυμμένον,
τετρακτύος διδάσκαλον μαθημάτων,
8945. φιλούμενον φιλοῦντα πρὸς βασιλείας,
διδάσκαλον φανέντα τῆδε ἢ λόγων,
παιδείας ἑλλης ἐξ καλῶν διδασμάτων
ἐξ βασιλεὺς οὐχ ἤπτον ἡγάπα τῆδε·
8950. ἔσπευδεν οὐκοῦν τὸνδ' ἐνιδρύσαι θρόνον,
πῶρην προσάγων, προστιθεὶς τι ἐξ ἑσας·

Sic vitae termino Iohannes imposito
heredem dignitatis et imperii
filium reliquit Theodorum Lascarim
cognomen id habentem a maioribus,
annos tunc natum tres supra triginta,
ut tradiderunt temporum periti.
Hunc more solito clypeo sublatum
imperatorem salutavit populus:
isque Nymphaei regia profectus
Philadelphiam sine mora accessit,
ubi cum sultano foedus confirmavit.
Illinc nicaenam progressus in urbem
regium plausum audit sollemniter.
Mox congregatis undique pastoribus
praecipuaque rite cleri parte
cum his de summo praesule deliberabat,
quoniam Manuel patriarcha obierat
mensibus ante Caesarem duobus.
Atque id urgebat, ut accepto stemmate
in occidentem iret cum exercitu,
res ibi turbante Michaële bulgaro
quem ex Asane ediderat filia Angeli.
Caesaris enim hic audito obitu,
nostra incursabat graviter castella
hesperiisque nocebat provinciis.
Itaque aliis alios eligentibus
ad patriarchae summam dignitatem,
communis demum Blemmydam sententia
Nicephorum honore dignum censuit,
virum virtute et mente praestantissimum,
omni exornatum doctrinarum genere,
suaeque aetatis nemini secundum,
disciplinarum omnium magistrum,
et summo amore Caesari devinctum,
cui litteras discenti praeceptor fuerat,
neque non ad alias pulchras disciplinas.
Mire ergo Caesari placebat electio,
qui hunc ad sacrum solium vocabat
haud preces solum sed vim quoque adhibens.

(1) Hic est, cuius orationem de regis officio, ad Theodorum imp. scriptam, ego nuper edidi in coll. vat. volumine secundo.

Sed repugnantem dignitati cernens,
 neque se omnino patientem flecti,
 ad monachum Arsenium suffragium vertit
 degentem prope lacum Apolloniadis,
 nulla propemodum praeditum doctrina,
 unius leviter conscium grammaticae,
 gravibus prorsus scientiis expertem.
 Atque hunc accitum festinatim Caesar,
 iamque praesentem, patriarcham eligit:
 pastoribusque praecipit, celeriter
 ipsum ordinibus initiarent sacris:
 qui tridui spatio consecrant Arsenium
 diaconum presbyterum et episcopum:
 a quo imperator corona redimitus
 in occidentem protinus discedit,
 hellespontiacum navibus fretum transiens.
 Atque Hadriani delatus ad urbem,
 ibi vix uno demoratus die,
 castra promovit Rhodopen versus
 contra bulgaricum principem Michaëlem,
 qui cum exercitu ad Hebrum morabatur,
 Stenimachum ceperat, Tzepaenam, Ustram,
 Cribos, Perperacium, et Peristitzam,
 Ephraemum, Critzimum, cunctam Achridem
 quae nobis arces antea parebant.
 Nunc de irruente celeriter Caesare
 ab explorante Michaël admonitus,
 fuga se statim retulit in patriam
 ipse cum copiis, per locos difficiles
 perque dumosos sine calle saltus.
 Mane quum vacuum locum reperisset
 Caesar, propinquam pervenit ad Berrhoen:
 qua capta, agroque proximo direpto,
 Hadrianopolim semet recipiebat
 non sine multis spoliolorum divitiis.
 Atque illinc misso protinus exercitu
 recuperavit urbes apostaticas.
 Ipse perrexit inperator ad Rhodopen,
 Stenimachumque, Peristitzam, Crytzimum,
 romano rursus addidit imperio.
 Una Tzepaena perstitit invicta
 ob loci asperitatem atque hiemis.
 Sed vere exorto, statim dedit litteras
 ad duces Caesar Serris demorantes
 Strategopulum scilicet et Tornicium,

ως δ' εἶδεν οὐ θέλοντα τὴν προεδρίαν,
 τρέψας δὲ παντὶ μηδ' ὀλιγὸς πεπεισμένον,
 ἐπὶ μοναχὸν Ἀρσένιον ἐτρέψας,
 ἀσκούντ' Ἀπολλωνιάδος κατὰ λίμνην
 πείραν ὀλίγων γραμμάτων κεκτημένον,
 ἐπιπολαίως γραμματικῆς ἡμμένον,
 ἄλλων δ' ἀγύστον ἐγκρίτων μαθημάτων
 τοῦτον μετεπιτάτο ταχέως κράτῳ,
 καὶ δὴ παρόντα πατριάρχῳ διενύει
 καὶ ποιμειάρχαις ἐγκλιύεται τάχος
 ἅπαντ' ἐπ' αὐτῶν τὰ κατὰ νόμους δρᾶσαι,
 ὃν καὶ τελοῦσιν ἐν τρισὶ τόνδ' ἡμέραις
 διάκονόν τε καὶ θύτην καὶ ποιμένα
 παρ' οὗ βασιλεὺς ταλιωθῆναι τῆ στίφει,
 ὡς εἶχεν ἐξάρμωσιν εὐθύς πρὸς δύσιν
 πορθμὸν διαβάς ναυσὶν Ἑλλησποντίων
 καὶ καταλαβὼν Ἀδριανοῦ τὴν πόλιν,
 ἐν τῆσδε διήγαγον ἡμέραν μίαν
 εἶτ' ἐκστρατεύει πρὸς τὰ Ῥοδόπης μέρη
 κατὰ Μιχαὴλ βουλγάρων ἀρχηγέτη
 σὺν στρατιᾷ κατ' Εὐρον ἰσκηνημένῃ
 ὃς εἶλε Στενίμαχον, Τζέπαναν, Οὔστραν,
 Κρυβούς, Περπεράκιον καὶ Περισιτίτζαν,
 Ἐφραῖμ, Κριτζιμόν, Ἀχριδοῦ πάντα τόπον,
 ὑπέκοα φρούρια τῆ Ῥωμαίδι
 οὕτως ἐπιόντος δὲ κρατάρχῃ δρόμῳ,
 ὁ Μιχαὴλ γνοὺς ἐκ κατασκόπων δρᾶμα
 φυγὰς ἀπὸν ἔλατο πρὸς πατρίδα
 αὐτός τε καὶ στρατεύματα διὰ δυσπόρων
 συνηρεῶν τρίβων τε καὶ δυσκατάτων
 εὐρὸν κενόν δ' ἴωθον ἀναξ τὸν τόπον,
 ἐπὶ Βερρόπῳ ἦκε τὴν ἐγκλιτόνων
 ἐλὼν δὲ ταύτην καὶ σκυλεύσας τὰ περιξ,
 εἰς Ἀδριανοῦ τὴν πόλιν ὑποστρέφει
 μετὰ λαφύρων ἀμυθῶν τὴ σκύλων
 ἀφ' οὗ πεπομφῶς στρατιῶν ὅτι τάχος,
 πόλις παριστήσατο τὴς ἀποστάσας
 καὶ βασιλεὺς δ' ἔξεσι κατὰ Ῥοδόπης,
 καὶ Στενίμαχον, Κριτζιμόν, Περισιτίτζαν,
 Ἰπανασάζην κράτι ἤδ' αὐσόνων
 ἔμενη δ' ἀνάλωτος Τζέπαίνα μόνη
 διὰ τὴν κρυμμὸν καὶ τὴν δυσχωρίαν
 ἦρος δ' ἐπιλάμψαντος αὐτίκα γράφει
 ἀναξ στρατηγοῖς τοῖς κατὰ Σέρρας πόλιν
 τῆ Στρατηγοπούλη καὶ Τορνικίῃ

8955.

8960.

8965.

8970.

8975.

8980.

8985.

8990.

8995.

- μετὰ στρατιάς προσβαλῖν τῇ Τζεπαίνῃ
 ἐξήσαν οὖν παρὰ τόνδε τὸν τόπον·
 εἴτ' οὐκ ἰδόντες στρατίαν ἑναντίων,
 οὐχ ὀπλίτας ἰόντας εἰς μάχην ὄλας·
 9000. φύλλον δὲ κτύπων καὶ ψόφον ἤσθημένοι,
 ἔρχοντ' ἀπόσμως ἐν φυγῇ ληλοπότες
 ἵππους πανοπλίας τε καὶ σκευὴν ὅλην
 τοῖς ἵππεφορβοῖς καὶ συμβάταις βουλγάρων·
 ὁ Γνωσθὴν ἠνίασεν ἕνακτα λίσαν·
 9005. οὐχ ἔττον ἠνίασεν εἰσπεσὼν πάλιν
 λιποῦν τι κακὸν Δραγοτάς ἐκ βουλγάρων,
 ἄρχων στρατιάς τῆς κατὰ Μελνίκον·
 ὅστις ἀποστάς καὶ στρατὸν συναλίσας
 κατατρέχων ἦν τὰ περίξ Μελνίκου·
 9010. ἄστου δὲ συνέκλισε πορθεῖσθαι Θίλων·
 ἤκουστο ταῦτα βασιλεῖ στρατηγίτῃ,
 καὶ τὴν ταχίστην ἀπέστειλε καθάπερ
 ἰκιστος ἔπειτα πρὸς Μελνίκου τόπος
 μετὰ στρατιάς καὶ στρατηγῶν ταγμάτων·
 9015. καὶ καταπλήξας στρατίαν ἑναντίων
 αἰφνιδίῃ τε καὶ στρατιάς τῆς στίφει,
 ἐτρέψατο σφᾶς εἰς φυγὴν κατακράτος,
 κτείνων δίκων αἰχμαλώτας λαμβάνων,
 ὡς ἐκ τοσοῦτων ἐκφυγεῖν βραχίτις μόρον,
 9020. καὶ πρὸς Μυσίας διασωθῆναι μέρη·
 ὁ δ' αὖ Δραγοτάς συμπαταθείς ἀθλίως
 ἵππων ποσὶν τίθνηκεν ἑκλήτων φάος·
 οὕτω βασιλεὺς διαθείς πάνθ' ὡς δέον,
 καὶ τὰς ἀπίστον γαμίτας καὶ τιενία
 9025. πορρωτάτω θίσις ἄστος Μελνίκου,
 ἐκίθη ἦκεν εἰς Θεσσαλονικίων·
 ἀφ' οὗ παράσας Ἄξιον Καυδίνην
 ἄστου Βοδηνῶν ὑδατόρρυτον φθάσει·
 ἦνθα νοσήσας κοιλακὸν τι πάθος,
 9030. μικρὸν τι χώρη προσμένει τούτε χάριν
 εἴτα ραίσας ἄστου Πριλάπου βλέπει,
 οὗ διαγαγῶν οὐκ ὀλίγας ἡμέρας,
 ἐπιστρατεύει Βελοσσοῦ τινι πόλει,
 καθαιρετικὰς μηχανὰς ἐπηγμένους·
 9035. ἠνπερ παριστήσατο τῇ συμφωνίᾳ
 ἢ μὴ τι παθεῖν ὄρεον εἰσδεξαμένον
 τῶν ἑνδόν ὄντων καὶ προσόντων τὴν πόλιν·
 ἅπαντα τοίνυν εἴς διαθείς φρερίσι,
 διὰ Ναυζαπόλεως ἀνύδρου τόπος
 9040. οὖν ἀπορίᾳ καὶ ποσσὶν καὶ βρωμάτων,

ut cum exercitu quaterent Tzepaenam.
 Illi ad hunc agmine tendentes locum,
 quum nec vidissent hostilem exercitum
 neque ruentes in proelium armatos,
 foliorum tantum sonitu perterriti
 turpiter diffugerunt, abiectis etiam
 equis et armis et sarcina universa,
 quae praeda cessit armentariis bulgaris.
 Rem autem Caesar pertulit aegerrime.
 Nec minus aliud superveniens malum
 sensit, videlicet bulgarum Dragotam,
 nostras regentem Melenici copias.
 Rebellans enim, congregato exercitu,
 populabatur Melenici fines
 ipsamque urbem obsidens premebat.
 Audiit hoc in castris imperator,
 atque volatum aquilae aemulatus
 viae compendio pergit Melenicum
 cum suis copiis ordinumque ducibus:
 perterritoque hostium exercitu
 subito adventu militumque numero,
 fugam ingentem atque cladem edidit,
 persequens, caedens, captivos intercipientis,
 ut pauci ex tot interitum vitaverint,
 qui fuga in Moesiae partes evaserunt.
 Dragotas autem proculcatus misere
 equorum pedibus vitae rupit filum.
 His Caesar actis ex animi sententia,
 et defectorum feminis ac liberis
 alio translatis, procul Melenico,
 Thessalonicam illinc est reversus.
 unde transmissio Axio profundo,
 Bodenos venit aquis abundantes:
 ubi laborans ventris doloribus,
 paullum propterea substitit in urbe.
 Mox recreatus, Prilapum invisit,
 ubi non paucis perstitit diebus.
 Deinde transit ad Belesum oppidum;
 contra quod machinis bellicis directis,
 in deditionem mox cives accepit,
 qui obtenta nequid paterentur fide
 semet ac oppidum permiserunt Caesari.
 Quamobrem arci imposito praesidio,
 per Nautzapoleos aridam regionem,
 aqua laborans atque commeatu,

aegre pervenit tamen ad urbem Serras.
 ubi ex oriente litteris perlatis,
 Turcas a gente Tachariorum denuo
 periclitari intelligit et conturbari.
 Quod ubi Caesar novit, cursu concito,
 processit sine mora ad Hebrum flumen:
 ubi ramorem falsum esse intelligens,
 de itinere suscepto nonnihil devians
 Didymotichum contulit se in urbem,
 deinde ad inclytam Hadrianopolin,
 et ad Tzepaenam oppugnandam rediit;
 sed quum nihil proficeret, reversus est
 ad munitum oppidum Didymotichum:
 ubi relicto non modico exercitu
 cum ducibus et oppidi custodibus,
 Lascari Manuele, et Margarite
 homine rusticano et pulte alito
 Neocastrisque originem trahente;
 insuper belli ordine praescripto,
 illinc discedens Hellespontum transiit.
 stationesque Lampsaci constituit:
 ubi suos duces celsis dignitatibus
 auxit, ornavit, praemiaque distribuit.
 Georgium quidem vulgo Muzalonem
 protovestiarium et simul protosebasti
 nec non stratopedarchae ornavit titulis:
 huius autem fratrem Andronicum,
 magni donavit officio domestici:
 Angelum denique fecit protostratorem.
 His actis imperator revertebatur
 ad suum regale Nymphaei palatium:
 ubi per hiemis tempora versatus,
 vere adpetente exercitum collegit
 innumerum pedestrem atque equestrem,
 concretum Moesis, Italis, atque Scythis,
 praecipue tamen viris nostri generis:
 dirigensque iter in occidentem,
 hellespontiacam Lampsacum devenit:
 ubi cladem exercitus intellexit
 ducumque relictorum Didymotichi.
 Nam Caesare in longinquis absente locis,
 rex Bulgarorum conscripta Scytharum
 millia ferme quatuor aut etiam plura
 per Thraciae immisit terras atque urbes:
 qui circa flumen, cui nomen Regina,

εἰς Σέρρας ἦκε τληπαθῶς πλὴν τὴν πόλιν·
 ἔνθα γραφὴν δίδεκε πρὸς ἡμῶν ἐξ ἧς,
 ὅτι τὰ τούρκων πρὸς ταχαρίων ἔδους
 κυμαίνεται νῦν ἐν ταράσσεται πάλιν·
 ταῦτα διαγνοὺς, συντεταγμένῳ δρόμῳ 9045.
 πείσθαιεν Εὐρον τὸν ποταμὸν ἐν τάχει·
 οὐ μῆνυμα γνοὺς ἀτρεκέως μὴ τυχεράνων,
 τρίβη παρεκκλίνας τι καταλαμβάνει
 Διδυμότειχον ἰονομασμένῳ πόλιν·
 εἶτα κωδίστιον Ἀδριανοῦ τὴν πόλιν 9050.
 ἐν πάλιν ἰστροάτισι καὶ Τζεπαίνης·
 ἐν μηδοτιοῦν διδρακῶς, ὑποστρέφει
 καὶ Διδυμότειχον ἀσφαλῆ πόλιν·
 ἔνθα λολοπῶς στρατιᾶν οὐ μετρίαν,
 ἐν ταγματάρχας ἐν φύλακας φρενίς, 9055.
 Μανυὴλ τὸν λάσκαρον ἐν Μαργαρίτῳ
 ἀργοῖκον ἄνδρα ποτύροις τετραμμένον
 ἐν Νεοκάστρῳ σιρὰν ἔλκοντα γένους·
 ἐν νεοδότης σφᾶς δόντα πρὸς μάχας,
 ἐκείθεν ἄρας Ἑλλήσποντον δέξην 9060.
 ἐν σκίπας αὐτοῦ πηγῶν πρὸς Λαμψάκῳ,
 ἐν τοὺς ὑφ' αὐτὸν ἀξίαις ὑπερτάταις
 τιμᾶ κωδίστιον δωρεῶς τε προσένει·
 Γεώργιον μὲν Μιζάλανα τοῦπικλῶ
 πρωτοβεστιάριον ἀναδικυνοῦ 9065.
 πρωτοσεβαστὸν στρατοπεδάρχῳ μίγαν·
 Ἀνδρόνικον δὲ σύγγονον τοῦτε πάλιν
 μίγαν κατανόμασεν ἐν δομοστικῶς·
 τὸν Ἀγγελον δὲ πρωτοστράτηρα πάλιν 9070.
 ταῦτα διδρακῶς βασιλεὺς ὑποστρέφει
 πρὸς βασιλεῖς τοὺς ἐν Νυμφαίῳ δόμῳ·
 οὐ διαγαγῶν χειμερινὰς ἡμέρας,
 ἦρος φανέντος στρατιᾶν συναλίσας
 μυριάριθμον πεζικὴν αὐτῶν ἰπποτικῶν 9075.
 μυσοῖς ἰταλοῖς συγκροτεμένῳ σκύθαις
 μάλιστα πάντων Ῥωμαϊκῆ πλοῦς,
 ὡς πρὸς δύσῳ ἔτιπιν ὄρημα κράτωρ,
 ἐν Λαμψάκῳ πείσθαιεν ἑλλεσποντιᾶν·
 ἔνθα περ ἔγνω συμφορὰν στρατευμάτων 9080.
 ἐν τῷ στρατηγῶν τῷ ἐν Διδυμοτείχῳ
 ἐπὶ γὰρ ἀπῶν βασιλεὺς μακρὰν τόπον,
 ὁ βουλγαράναξ ἐκ σκινδῶν συναλίσας
 χιλιάδας τέτταρας εἴ τι ἐν πλῆον,
 κατὰ Θράκης πέποιθε χωρῶν ἀστίων·
 οἱ πρὸς ποταμὸν Ῥηγίνα κευχόμενοι, 9085.

9090. ἅπαντ' ὑποῖεν σκυθικὴν ἱρημίαν
 ἔνθα στρατηγοὶ προσταγῆς βασιλέως
 οὐκ οἶδα τί παθόντες ἐκλελησμένοι,
 ἐπαφίξαι τὴν στρατιὰν τοῖς σκύθαις·
 9095. συρρήξιας οὖν συμβάσεως ἑκατέροις,
 νικῶσαν ἠνέγκαντο βαρβάρων στίφος,
 καὶ κτίσεται στράτευμα ῥωμαίων ξίφει·
 ἑλίσκεται δὲ Μαργαρίτης τοῖς σκύθαις
 πολλοῖς συνάμα καὶ πωπράσκειται σφίσι·
 9100. ὁ γνοὺς ὁ κρατῶν καταταχῆσας δρόμῳ
 βουλγαροφύγῳ προσπιλάζει φρυγίῳ·
 καὶ τινὰς εὐρῶν βαρβάρων ἐν Βιζύῳ,
 ἔργον σπάθης τίθεισιν αὐτοῖς καὶ ξίφει·
 πλὴν καταλαβὼν τὸν ποταμὸν Ῥηγίνα,
 9105. σκῆπας ἐκὺ πῆγνυσι καὶ παραμένει·
 ἔνθα περὶ Οὐρον ῥῶσον ἑνομασμένον
 τὸν παλιῶν πρόσομφε ῥῆγα (1) μυσάναξ
 πρὸς τὸν κρατάρχῳ Θεόδωρον αἰσόνων,
 ὡς ἂν ἐρωτήσῃε τὰ πρὸς συμβάσεως·
 9110. ἀφιγμένος γοῦν ῥῶσος ὡς βασιλέα
 ἂν πωθερός γε βουλγάρων ἀρχηγίτης
 καλῶς ἐδέχθη καὶ λίαν φιλοφρόνως,
 καὶ συμβιβάσει ἐπιτελεῖ σὺν ὀρκίοις·
 αἱ δ' ἦσαν, ὡς Τζέπαίνα ῥωμαίων κράτει
 9115. πρὸς βουλγάρων ἀρχοντος ἀφεθῆ ὡς ἄλλο
 τούτων βασιλεῖ κατὰ νοῦν πωπραγμένον,
 ἄρας ἐκῶσθιν, Θεσσαλονικῶν βλίπαι,
 ἔχων μὲθ' αὐτοῦ καὶ Μιχαὴλ δεσπότης
 σύνκνον ἅμα φιλάτω Νικηφόρῳ,
 9120. ἰδοῦσθαι εἰς περάτωσιν γάμων·
 ἦνυστο τοίνυν τὰ ἤδη γάμων ὡς δέον
 παῖδα κρατάρχῳ Μαρίαν Νικηφόρος
 κατὰ νόμους σχῶν εἰς γάμους κομμωνίαν·
 πλὴν πρόσθω ἀπέλυσεν αἰσόνων κράτει
 9125. Σέρβια Δυρράχιον οὗτος δεσπότης
 περὶ γυναικὸς βυλιῶν καὶ φιλάτω·
 ἐν τοῖσδε διάγοντος ἀνακτος τότε,
 γραφῆν τις ἐκπέπομφεν οἱ βυθινῶν
 δεξιούσαν ὡς ἀποδράσας ἔχει
 9125. πρὸς Περσίδος Γῆν ἠγεμῶν βυθινίας
 παλαιολόγος Μιχαὴλ κομνηνόπουλος·
 τοῦτ' ἀνακεῖ καρδίαν βασιλέως·
 ὅμως ἀπὸ τῶν ἐν φυγῇ πρὸς Περσίδα

vagi palantes omnia corrumpabant.
 Tunc nostri duces, Caesaris mandato
 nescio quo pacto oblivioni tradito,
 cum suis copiis adgrediuntur Scythas:
 et iam utrimque armis concurrentibus,
 barbara phalanx retulit victoriam,
 caesusque noster fuit gladio exercitus:
 ipse quin etiam Margarites capitur
 cum aliis multis, atque a Scythis venditur.
 Caesar re cognita, subditis calcaribus
 ad arcem Bulgarophygmum accurrit statim:
 Byziaeque nactus aliquantos barbaros,
 occidione omnes gladio occidit.
 Verum progressus ad Reginam fluvium,
 tentorium ibi fixit, atque substitit.
 Atque illuc Urum cognomento Rosum
 Paeoniae regem misit rex bulgaricus
 ad romanum Caesarem Theodorum
 ut de integranda pace verba faceret.
 Imperatorem igitur conveniens Rosus,
 qui socer erat regnatoris bulgari,
 amanter est exceptus et honorifice,
 iurataeque pacis sunt conditiones:
 nempe ut romano Tzepaenam imperio
 rex Bulgarorum denuo concederet.
 Qua re peracta ex animi sententia,
 Thessalonicam illinc Caesar venit,
 despōtae quoque Michaëlis habens
 in comitatu uxorem cum filio suo
 ob peragendas nuptias Nicephoro.
 Ergo nuptiarum celebratur ritus,
 Caesaris filiam Mariam Nicephorus
 legitimo coniugio sibi copulat.
 Antea tamen cesserat imperio
 nostro Dyrrachium Serviorumque castrum
 despota uxori filioque timens.
 Dum in hoc Caesar versatur negotio
 accipit litteras missas ex Bithynia
 significantes profugisse ad Turcas
 Bithyniae rectorem palaeologum
 Michaëlem illum Comnenis natum:
 quae res turbavit imperatoris animum.
 Quum ille tamen ad Turcas profugeret,

(1) Falli videtur Ephraemius. Acropolita enim dicit hunc Urum Ungariae regis generum, non regem.

schedam Bithyniae scripsit magistratibus
quam propria manu subscribens firmavit;
significans, se quidem extorrem ire,
ne pateretur oculorum damnum;
ceterum ipsi rem prudenter gererent
et custodirent sedulo civitates
provinciamque et milites recte regerent.
Quae res nunciata imperatori placuit:
iamque ordinatis in occidente rebus,
ad orientem cum milite excurrit,
relicto duce Thessalonicae
Lascari Michaële viro strenuo;
Prilapi autem Scuterio Xylea
congruum sibi cognomen gerente.
Belesso imposuit locisque finitimis
custodem Theodorum Calampacem.
Illyrium denique Chabaroni tradidit.
His super, summo dignitatis apice,
constituit Georgium acropolitam
praetoris titulo pridem exornatum.
Georgius hic contulit se Berrhoeam,
ubi expectabant eum legati Papae:
quibuscum ex sententia negotium gessit,
eosque posthinc dimisit in patriam.
Deinde accessit ad Serviorum castrum,
praeteriensque oppido Castoria,
per Achrin iter faciens Albanum venit,
atque illinc demum ad urbem Epidaurum:
in qua dispositis prout visum est rebus,
viam emensus per Chunabiam, Maten,
Citzabin atque Debren parvas urbes,
ut potuit pervenit ad urbem Prilapum.
Atque ibi versanti Acropolitae
tristis repente rumor est intellectus,
Chabarone scilicet Constantinum
in Caninorum conclusum castello,
a sorore uxoris Michaëlis despotae
Maria deceptum nuptiis et amore,
vinctum teneri ferreis compedibus.
Interim vero Michaëlem despotam
pacis cum Caesare violato iure,
ditionem nostram armis concursare:
iamque invasisse cunctam Pelagoniam,
universumque Prilapi territorium,
unico excepto Prilapi praesidio,

γράμμ' ἐγχαράττω προστάταις Βοθωνίας
ἐν ὑπογραφαῖς ἀσφαλίσθην ἰδίαις
διαγορεύον ὡς ἐκείνος μὲν τάχα
φύγει δειδώς τὴν σβίσιν τῶν ὁμμάτων.
αὐτοὶ δ' ἔχουσθε νενεχῶς τῶν πραγμάτων.
ἐν πάντα δρᾶτε πρὸς φυλακὴν ἀστίων
χώρας τε λοιπῆς φρεσὶ ἐν στρατιωμάτων.
τουτὶ κομισθὴν τὸν κρατάρχην ἡδύνη
πλὴν διαθείς εὖ τὰ καθ' ἐσπίραν ἀναξ,
μετὰ στρατιᾶς ἐκτρέχει πρὸς τὴν ἰω
λιπὴν στρατηγούς κατὰ Θεσσαλονίκην
Μιχαὴλ Λασκάριον ἄνδρα Γυνάδαν,
ἐν δὲ Πριλλάπῳ Σκετέριον Εὐλείαν
ἐπανυμίαν ἀγρικῆ κεκτημένον
ἐν δ' αὖ Βελισσῶ τοῖς περικύκλω τόποις
φύλακα Θεόδωρον τὸν καλαμπάκην
ἰλλυριῶν δὲ Χαβάρων' ἐπιστάτην
πρὸς τοῖςδε Γεώργιον ἀκροπολίτην
ἄρχοντα πάντων ἐν πρόεδρον Δεικνύμ,
πρόσθεν τιμήσας τῆ παλαιτέρως ἀξίῃ
οὕτως ἀφίκετο πρὸς πόλιν Βερροισίαν,
κἀκείσε πρόσβεις προσμένοντας τῷ Πάπῳ
εὖ τὰ καθ' αὐτοὺς διαθείς ὡσπερ δέον,
ὑποστρέφειν δίδρακε πρὸς τὴν πατρίδα.
εἶτα παρελθὼν φρούριον τῷ Σαρβίαν,
ἐν Καστορίαν παραμύψας τὴν πόλιν,
δὲ Ἀχρίδος πέφθακεν ἀλβάνος τόπον,
κἀκεῖθεν ἦκεν εἰς Ἐπίδαμον πόλιν.
κἀκεῖ διαθείς τὰ κατὰ νοῦν ἰος δέον,
διὰ Χιναβίας τε ἐν Μάτης τόπον
Κιτζάβως Δεύρης τε τῶν πολυχίνων,
ὡς εἶχε κατέλαβεν ἄστου Πριλλάπῳ.
ἔνθα διατρέποντι κατ' ἄστου τόδῃ,
δυσάγγελος φήμη τις ἦκεν ἀθρόον
ὅτι περ ἁλοῦς Χαβάρων Κωνσταντῖνος
ἐν Καστελλίῳ Κανίνων πρὸς Μαρίας
γυναικαδέλφης Μιχαὴλ τῷ Διοσπότῃ,
ἐρωτοδίεσμαῖς ἀπατηθὲς ἐν γάμῳ
εἰρκτὴν κατακέρριτο κλοισὶ ἐν ἀβδῶν
ἐν τινικαῦτα Μιχαὴλ ὁ Διοσπότης
τὰς πρὸς κρατοῦντα συμβάσεις διαλύσας,
χώρας ἐπήει ῥωμαϊκᾶς σὺν ὄπλοις,
πᾶσαν τὴν κατέδραμε Πελαγονίαν
ἐν τὸν σπρίξ ἅπαντα χῶρον Πριλλάπῳ.
τὸ φρούριον λέλειπτο Πριλλάπῳ μόνον.

9130.

9135.

9140.

9145.

9150.

9155.

9160.

9165.

9170.

9175. ὅσπερ προδόντων συνέλαβε ἢ τόδε·
 Ἀκροπολίτης δ' εὐρεθείς ἐνδον τότε,
 ἐρύματός τι καταλαβὼν πυργίον,
 ἐκεῖ δῆρι, ἢ λαβὼν πρὸς δεσπότη
 ἕρκια κακῶν ἀπαθῆ περηνέαι
 ἢ παραπεμφθῆναι δὲ πρὸς βασιλεία,
 9180. αὐτὸν παραδέδωκε σὺν τῷ πυργίῳ·
 ὁ Μιχαὴλ δ' ἔφορκος ἂν ὁ δεσπότης,
 δεσμῶς περιέβαλεν αὐτὸν ἀφύκτοις.
 ὁ δ' αὖ Κομνηνὸς Μιχαὴλ οὐ πολλάκις
 μνήμην ἐποίησάμεν ἀνόπιν λόγῳ,
 9185. ὅρκια λαβὼν πιστὰ πρὸς βασιλίῳς,
 πρὸς τόνδ' ἐπανεῖζεν ἐκ τῆς Περσίδος·
 τῷ δούε στρατιᾶν ἐκ μακεδόνων ἀναξ,
 εἰς ἐσπέρην πέπομφε κατὰ δεσπότη·
 ἢ καταλαβὼν Θεσσαλονίκην πόλιν
 9190. καὶ περὶ συνελθῶν Μιχαὴλ λασκαρίῳ,
 σὺν τῷδ' ἐπῆλθε τὰ μέρη τῆς Βερροίας,
 ἢ λείαν ἀπῆλασεν ἔνθεν μυρίαν·
 τῷδ' ἀπαγμάτων οὕτω δὲ διακειμένων,
 ἢ τριβαλάρχης ἢ κάκιστος καρδία,
 9195. ἕσπονδος ἀνὴρ ἀποφρῆς μαιφόνος
 ὑπὲρ χιλίης στρατιᾶν συναλίτας,
 τὰ Ῥωμαϊκὰ κατέδραμε χωρία·
 ὁ δεσπότης δὲ Μιχαὴλ τὰ πρὸς δύσιν
 δῆτ' ἐρημῶν οὐκ ἔληγε καθόλα·
 9200. ἢ τῇ κατ' αὐτὸν προστιθείς ἐξουσία·
 ὅθεν στρατιᾶν ἰανὴν ἀποκρίνας
 ἢς ἠγεμῶν παῖς Θεόδωρός τις νόθος,
 πρὸς τὰ Βοδηνῶν ἐξαποστέλλει μέρη·
 ἢ Ῥωμαϊκῶς συντυχοῦσά που στίφει,
 9205. ἢ τῆσιν ἐσκέδασεν αὐτὸ ῥαδίως·
 ὁ γνοὺς Μιχαὴλ παλαιόλογος τόδε
 ἀνὴρ μαχητὴς γεννάδας Ῥωμαῖος
 ὡς εἶχεν ἐξώρμησε κατ' ἀντιπάλων·
 καὶ τινὰ τῷ δόρατι πλῆξας ἰππότῳ,
 9210. ἦν δ' ἄρα Θεόδωρος παῖς ἀποστάτης,
 εἰς γῆν καταβέβληκεν ἐξ ἐφεστρίδος·
 ὁ δ' αὖ Κομνηνῶ προσδραμίων ἠντικόλει
 ζωῆς τε χάριν ἢ ψυχῆς πεφιλέτης,
 ἢ συμπαθοῦς ἔτυχε συγγνώμης τότε·
 9215. πλὴν ἠγνοῖτο τίς ἄρα ἢ τυγχάνει·
 τῷ τοι παραδίδωσιν φυλάσσειν τούρκῳ,
 ὁ δ' αὖ φονεύει ἢ παραπίμπει μόρω·
 τατὶ μὲν οὕτω Μιχαὴλ ἐδραμένος

Collect. vat. Tom. VIII.

quod tamen ipsum proditione cepit.
 Acropolites autem in arce degens,
 quadam conscensa castelli turricula,
 perstabat illic; donec iuratam fidem
 obtulit illi despota, fore incolumem,
 atque ad suum Caesarem dimissum iri.
 Tunc se permisit hosti cum turricula.
 Michaël tamen despota periurus
 solidis illum vinculis adstrinxit.
 Ecce autem Michaël comnenus ille,
 quem saepe memoravit historia nostra,
 non sine sacramento in fidem Caesaris
 rursus receptus, a Turcis regreditur:
 et cum macedonum militum exercitu
 in occidentem mittitur contra despota.
 Is igitur se contulit Thessalonicam;
 moxque conjunctus Michaëli Lascari
 simul in agrum incurrit Berrhoeae,
 atque inde praedam abstrahit innumeram.
 Sic perturbato rei publicae statu,
 pessimus etiam Triballorum princeps
 periurus vir, crudelis, temerarius,
 mille conscriptis et amplius militibus,
 romanas terras vagans infestabat.
 Neque cessabat in occidente Michaël
 despota damnis omnigenis faciendis
 et suae ditioni terris subigendis.
 Nam comparato idoneo exercitu,
 quem notho filio Theodoro tradidit,
 iussit invadere Bodenorum agrum:
 atque ibi nostras quas offendit copias
 vicit dispersit facili negotio.
 Michaël re cognita palaeologus
 bellator vir, magnanimus, fortis,
 abrupta mora hostibus occurrit:
 et quemdam hasta equitem percussum
 (erat is filius perfidi Theodorus)
 humi proiecit ephippio depulsum.
 Ille Comneni provolutus genibus
 vitam rogabat sibi conservaret,
 reque ipsa veniam mitem impetravit,
 quamquam eius ignota conditio erat;
 turcaeque homini custodiendus traditur,
 qui miserum captivum gladio perimit.
 Atque hanc victoriam Michaël patravit

mavortiorum quos ducebat militum opera usus, patria paphlagonum. Et multos quidem interemit hostes, praeterea viginti vivos cepit viros insignes de rebellis aula. Atque hunc praedicta res exitum habuit. Michaël autem Bulgarorum dominus, cuius soror Caesaris nupta erat, nostri foedifragus hostis imperii, a consobrino suo Callimano mortifero repente percussus vulnere vitam cum morte statim commutavit: cuius uxore ducta Callimanus visus est regnum obtinere bulgaricum. Sed regis socer accurrens cum exercitu Rosus Urus filiam suam recipit: occiditurque a Bulgaris Callimanus. Iamque carebat successore legitimo bulgaricae reipublicae vacans thronus: sed optimates gentis ac senatores ad Bulgarorum thronum advocarunt egregium Tichi filium Constantinum. Atque ut legitimo successoris iure regnum adire videretur bulgaricum, ad Romanorum Caesarem Theodorum: mittit senatus legationem petens ut iungeretur dicto Constantino Irene filia Caesaris natu maior, quae Asanis regis bulgari neptis erat. Et Caesar noster rem libenter annuit. Tum quia iam Constantino uxor erat, hanc a suo viro abstractam illicite imperatori custodiendam mittunt. Morbo post haec correptus gravissimo caesar Theodorus tenebatur lecto; et nil medendo proficiebant medici, artem Hippocratis superante morbo. Quare spe vitae prudenter abiecta ornamentisque regis depositis, monachi Caesar induit tuniculam, omnia sua confitens peccata coram hominibus sed praesertim Deo (namq. hunc transversum egerant illecebrae amorque scorti nobilis haud protrititi.)

(1) Hinc intelligimus quid spectet Nicephorus sub praedictae orationis initio, ubi graviter inveli-

σὺν τοῖς δ' ὑφ' αὐτὸν ἀρίστοις ἀνδράσι
 Παφλαγονίαν πατρίδα κειτημένοις, 9220.
 πολλοὺς μὲν ἔργον εἰργάσατο ἔξιπας·
 ζωὸς δὲ συνέσχηκεν εἰκοσὶν πάλιν
 ἀνδρας τιμίς ἐγκρίτας ἀποστάτη·
 ταῦτα μὲν οὕτω συμβέβηκεν ὡς ἔφλω·
 ὁ Μιχαὴλ δὲ βεργάρων ἀρχηγίτης, 9225.
 ὃς δὴ γυναικάδελφος ἦν βασιλείως
 ἰχθρὸς δ' ἄσπινδος αὐσόνων κραταρχία,
 πρὸς Καλλιμάνε κυρίαν βεβλημένος
 πρῶτεξάδελφε προσγενοὺς πεφικτός,
 ἔξαπίνης τίθηκεν ἐκλεπὼν φάος· 9230.
 οὐ τῆ γυναικὶ συναφθεὶς Καλλιμάνος,
 ἔδοξεν ἀρχὴν προσλαβεῖν ἔ βεργάρων·
 ἀλλὰ βῶσος Οὔρος μὲν ὡς θυγατέρα
 μὲν στρατιᾶς συμπεσὼν προσλαμβάνει·
 φονεύεται δὲ Καλλιμάνος βεργάροις· 9235.
 ἔρημον οὐκοῦν γυνοῖς διαδόχε
 ὑπῆρχε λοιπὸν τὸ κράτος τοῖς βεργάροις·
 ἀλλ' οἱ παρ' αὐτοῖς ἐγκριτοὶ βεβλημένοι
 ἀρχηγεῖν τάσσεσιν ἀρχῆς βεργάρων
 Τίχης τὸν υἱὸν τὸν καλὸν Κωνσταντῖνον· 9240.
 ὡς ἂν δὲ ἔξοξεν ἐκ κληρονομίας
 εἰς βεργαρικὸν ἐγκαθίσταται θρόνον,
 ἐρίτιμοι πέμπουσι πρέσβεις βεργάρων
 πρὸς τὸν κρατοῦντα Θεόδωρον αὐσόνων
 ἵνα συναφθῆ τῆ Τίχης Κωνσταντίνῳ 9245.
 Εἰρήνη πρώτη τοῦδε τῆ θυγατρῶν,
 Ἄσαν κρατάρχε βεργάρων οὗσ' ἐγγώνη
 ἂ ἔξοξεν τὸν πατέρα τὸν κράταρ·
 ἐπεὶ δ' ὁ Τίχου ἦν ἔχων ὀμιονέτην,
 ταύτῳ διαζεύξαντι ἀνδρὸς ἀνόμως, 9250.
 εἰς φυλακὴν πέμπουσι τῶ στεφφορῶ.
 μὲν δὲ ταῦτα χαλεπωτάτῃ νόσῳ
 περιπεσὼν ἔκειτο κρατάρχεις κλίνῃ·
 ἢ δ' ἦν ἀνιάτρευτος ἀσκληπιάδαις,
 ἔξοξεν τήχης ἀκαμπτὸς οὐδ' εἰκασά πως· 9255.
 τοίνυν ἀπογνοὺς ἔξοξεν διαγνοὺς ὡς δέον,
 ῥίψας τὰ λαμπρὰ ἔξοξεν κράτες ἔξοξεν στίφας,
 τὰ τῶ μοναχῶν ἐνδιδύσκειται βάνη
 ἐξαγορεύσας πάντα οἱ πεπραγμένα
 ἔμπροσθεν ἀνθρώπων τὴ ἔξοξεν πλείων 9260.
 πόρνης γὰρ οὗτος σάφρονος θρυλλυμένης
 τὴν πίστιν ἐν τῶ προσλαβῶν ἔξοξεν τὸν πόθον (1),
 tur in amorem illegitimum. Quamquam Iohannem quoque Theodori parentem prae oculis habere po-

9265. τῷ ποιμενάρχη προσδραμῶν Μιτυλήνης
 ἢ σφαλμάτων ἦν ἀνακαλύπτων βάρη ,
 εἰς τοῦδαρος πίπτωκεν αὐτοῦ πρὸς πόδας ,
 καὶ τοῦσδε θερμοῖς δάκρυσιν ἀποπλύνει ,
 ὡς πρὶν γυνὴ βέβηλος Χριστοῦ δεσπότη·
 ὡς καὶ γινέσθαι πηλὸν ἐκ ἡδ' δακρύων·
 ἐξαγορείας ταῦτα συνίρων λόγοις ,
9270. σὲ Χριστὲ κατέλιπον , ἴλιως ἴσω·
 οὕτω δεδρακώς συνεχῶς χρηστὸς κράτωρ ,
 πρὸς τὰς μονὰς ἐβήκει τὰς οὐρανίαις ,
 λιπὼν τὸ κράτος παῖδ' τῷ Ἰωάννῃ
 ἰσπαίτη πε τυγχάνοντι καὶ πλέον·
9275. μήπω καθαρῶς τίτταρας ὄλας χρόνας
 τὴν Ῥωμαϊκὴν ἰθύναι κραταρξίαν·
 ἀνὴρ ἀγαθὸς εὐσεβὴς αὐτοκράτωρ ,
 ἠδύς ἰλαρὸς εὐμένης ὑπκόοις ,
 ἴδρις σοφίας παντοδαπῆς καὶ λόγων ,
9280. πιστὸς κυρίῳ νεκρῆς ὑπέρτης
 τάλαντον αὐξῶν πλατύων κραταρξίας ,
 προκινδυνεύων εὐψύχως κληροξίας·
 ἀναξ προσπῆς , καὶ στρατηγὸς γυνάδας ,
 μηδὲν νεωχμώσας τι τῆ ἐκκλησίας ,
9285. ἰσπανιτὸς τι τῆ βίαι καὶ τῆ κράτους ,
 καὶ μακαριστὸς τῆ καλῆς μετοικίας
 καὶ τῆ μετανοίας γὰρ τῆ σωτηρίας·
 τοῦτε θανόντος εἰς ταφὴν νέκυν φέρε
 μονὴ πατρῷα σωσάνδρων κεκλημένη ,
9290. οὗ καὶ πατὴρ τίθαπτο θανὼν ἐντίμως·

IOHANNES O TOY ΘEOΔΩPOY
 KAI MIXAHA ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ.

9295. Οὗτος βίβη λλοοιπε παιδία τρία ,
 ὃν πρόσθεν εἶπον χαριτώνυμον νέον
 κληροῦχον ἀρχῆς καὶ διαδόχον κράτους·
 καὶ θήλια δ' ἄζυγα πρὸς τούτω δύο,
 Εὐδοκίαν τε καὶ Θεοδώραν ἕμα·
 πρώτη δ' Εἰρήνη τῷ Τείχεσ συνεζύγη ,
 ἢ δευτέρα δὲ Μαρία Νικηφόρου
 παῖδ' Μιχαὴλ ὡς ἴφαμεν δεσπότη·
 νεώτατος δ' ἦν παῖς Ἰωάννης πάνυ·

tuit, cuius in amore fragilitatem noster innuit
 Ephraemius v. 7896; Allatius autem in adnotatio-
 nibus ad Aecropolitam cap. 52 Nicephori eiusdem

Accedens ergo ad Mitylenes episcopum
 cui confiteri solitus peccata fuerat ,
 ad huius pedes accidit prostratus humi
 eosque calidis perluebat lacrymis ,
 ceu quondam Christi femina peccatrix :
 quare et madebat fletu pavementum.
 Atque haec verba geminabat confitens :
 te, Christe, dereliqui; propitius esto.
 Sic continenter repetens bonus Caesar ,
 ad stationes transiit celestes ,
 filio relinquens regnum Iohanni
 septenni ferme aetate aut paulo amplius :
 ipse quatuor nondum plenos annos
 romanum sceptro rexerat imperium :
 vir sane bonus , regnator religiosus ,
 hilaris , blandus , subditis benivolus ,
 omni doctrina et litteris ornatus ;
 fidelis Domini atque prudens famulus
 qui regni talentum ampliavit auxit ,
 et patrimonium strenue protexit :
 princeps benignus , fortis imperator ,
 quique in ecclesia nihil innovavit ,
 laudabilis tum vita tum imperio ;
 egregio demum ex hac terra transitu
 atque salubri paenitentia felix !
 Delatum est cadaver ad coenobium
 a patre exstructum salutarium martyrurum ,
 ubi et fundator iacet honorifice.

IOHANNES THEODORI FILIUS
 ET MICHAEL PALAEOLOGUS.

Moriens Theodorus tres reliquit domi
 filios, quem dixi parvulum Iohannem
 heredem dignitatis et imperii ,
 duasque innuptas insuper virgunculas ,
 Eudociam videlicet ac Theodoram.
 Nam maior natu Irene Ticho nupserat ,
 Mariam minorem duxerat Nicephorus
 filius , ut dixi , Michaëlis despotaë.
 Tenera plane aetate Iohannes erat ;

recitat epistolam de pellice Iohannis Marcesina,
 quam ipse Nicephorus sacra aede excluserat.

quamobrem cavens rex pater filiolo,
 huic supremis tabulis imperium liquerat,
 adactis prius in sanctum iusiurandum
 subditis universis ac magistratibus
 ut conservarent stabilem filiolo fidem;
 quem commendavit postea tutoribus,
 quorum Georgius Muzalo primus erat
 protovestiarium tunc honore fungens.
 Sed enim necdum triduum peractum erat
 ex quo imperator tumulo iacebat,
 iamque aestuabant omnia tamquam mare.
 Namque ad coenobium salutarium martyrum
 progressis magistratibus atque exercitu
 ut principi defuncto iusta solverent,
 Muzalo quoque cum germanis venit.
 Dum ergo sacra celebratur missa,
 Muzalone cum fratribus adstante;
 cum senatores aliique magistratus
 conspiratione unanimi conflata,
 ceu furibundae ferae atque homicidae
 in sanctum cursim irruunt coenobium
 ob lacerandum violentis unguibus
 cum suis germanis protovestiarium:
 qui re intellecta, sub asylum sacrum
 mensae sanctissimae raptim confugerunt.
 Verum scelesti illi et sanguinarij
 pollutis pedibus penetrare ingressi
 usque ad arae pacificae mensam sacram,
 districtis gladiis, turgidi furore,
 hem tetrum scelus! hem rabiem barbaricam!
 frustatim gladiis innocentes caedunt.
 Etsi supremae tabulae ter fuerant
 cum sacramenti formula praelectae
 coram senatu et coram exercitibus,
 qui se in obsequio fore cuncti dixerant.
 Post hanc scelestam perpetratam caedem,
 civiles magistratus et duces militum,
 clerus cum patriarcha aliisque episcopis,
 ad regni veluti coeuntes comitia,
 de reipublicae summa deliberabant,
 quisnam videlicet in demortui loco
 romani imperii navem clavo regeret:
 et rogabantur nobilium sententiae
 per singulas familias perque ordines.
 Ac suffragiorum sane maior numerus

ὄθεν δεδιώς τεκνίω φίτης ἀναξ,
 ἐν διαθήκαις τῷδε λείπει τὸ κράτος·
 πρόσθεν προβάτων ὀρκίων φρικαλέων
 ὑπηκόοις ἅπασι καὶ τοῖς ἐν τέλει
 ἢ μὴ φυλάξεν τεκνίω πίστιν σχέσον·
 εἴτα παραδίδοσι τοῖς ἐπιτρόποις,
 ὧν πρῶτος ὑπῆν Γεώργιος Μιζάλων
 πρωτοβεστιάριος ὦν τὴν ἀξίαν·
 ἀλλὰ τρίταιος οὐδέπω πρὸς τῷ τάφῳ
 ἔκειτο νεκρὸς ἕνακτος τεθειμένος,
 καὶ πάντ' ἀνάμιξ μεστά τε τρικυμίας·
 εἰς γὰρ σωσάνδρων τὴν μονὴν ἀφιγμένων
 ἤδη ἐν τέλει τε καὶ στρατευμάτων στίφας
 ὡς ἂν ὅσιαν θῶσι τεθνηκότι,
 τοῖς κασιγνήτοις συμπαρῆν καὶ Μιζάλων·
 καὶ τῆς φρικώδους θυσίας τελεμένης,
 Μιζάλων παρίστατο σὺν ὁμογνίοις·
 ἀλλ' οἱ γερσσίαι τε καὶ ἤδη ἐν τέλει
 συσπειραθέντες πάντες εἰς ὁμαρχίαν,
 ὡς ἄγριοι θῆρες τε καὶ βροτοκτόνοι,
 ἐπὶ μονὴν ἤλλαυτο τὴν σεβασμίαν,
 ῥινηλατοῦντες ἐκλαυῖσαι σὺν βίᾳ
 πρωτοβεστιάριον σὺν ὁμαιμόνοις·
 σὺν κασιγνήτοις Μιζάλων ἠσθημένους,
 ἔνδον τραπέζης παναγοῦς ὑπαισέδου·
 ἀλλ' οἱ μικροὶ καὶ φονικοὶ τοὺς τρόπους
 ποσὶ βεβήλοισι εἰσδραμόντες εὐθίως
 εἰς ἱερὰν τράπεζαν ἰλαστηρία,
 ξιφηφόροι τε καὶ θυμοῦ πεπνευκτές,
 φεῦ ἀσεβείας βαρβαρικῆς μανίας,
 μελῆδ' ἐκτίμνυσσι τοὺς ἀναγίτας·
 καὶ τοὶ διαθήκης τε καὶ ἤδη ὀρκίων
 τρανῶς τε σαφῶς ἀγνωσμένων τρίτου
 ἐπὶ γερσσίας τε καὶ στρατευμάτων,
 καὶ τοῖςδε παντὸς ἐμμένειν εἰρηκότας·
 μετὰ δὲ τήνδε τὴν κακὴν φονεργίαν,
 οἳ γ' ἐν τέλει τε καὶ λοχαγοὶ ταγματῶν,
 κληῖρος πατριάρχης τε σὺν ἀρχιεπίταις
 συνισδραμόντες εἰς μίαν συμφωνίαν,
 σκέψιν ἐτίθεν πραγμάτων κοινῶν χάριν,
 τίς ἂν κυβερνήσει προσδεδηγμένος
 τῆς ῥωμαϊκῆς ὀκνάδα κραταρχίας·
 ἐπυθάνοντο τοιγαροῦν κατὰ γίνῃ
 καὶ κατὰ τάξιν πάντες οἳ ἤδη ἐν τέλει·
 καὶ πλείοσιν ἂν ἡ ῥωμὴ καὶ καρδία

9300.

9305.

9310.

9315.

9320.

9325.

9330.

9335.

9340.

9345. ἐπὶ κομνηνὸν Μιχαὴλ τεταμένῃ
ᾧθιν τί μακροῦς δέῃ περιάγειν κύκλις ;
- Χ**ιρίζεται δὴ τὴν διοίκησιν ὅλων
καὶ ῥωμαϊκῶν πραγμάτων τὴν φροντίδα
οὗτος Μιχαὴλ παλαιολόγων γένους ,
9350. δραστήριός τις καὶ πεφυκὸς πρὸς τόδῃ ,
εἶδος προδεικνύς ἄξιον τυραννίδος ,
βλοσυρὸν ἦθος καὶ λέοντιον φέρων ,
φρικτὸς μὲν ἐχθροῖς , ἡμερος δ' ὑπηκόοις ,
ἀναξ ἀριστεὺς καὶ στρατηγὸς γεννάδας ,
9355. πρῶτα μὲν ἀξίωμα λαβὼν δεσπότης ,
μετὰ δὲ μικρὸν ταινιωθεὶς τῷ στέφει
παρ' ἀρχιερέως κατὰ τὴν Νικαίων
οὗτος λατίνους ἐξελκύει πατρίδος
τῆς Κωνσταντίνου βασιλείδος ἀστίων ,
9360. ἐλευθερώσας τήνδε λατίνων βίαν·
τιμᾶ δ' ἀδελφὸν κομνηνὸν Ἰωάννην
τῆ σεβαστοκράτορος εὐθὺς ἀξίῃ ,
ἐκδημον ὄντα τοῖς καθ' ἐσπέραν τόποις·
Ἀλέξιον δὲ στρατηγὸν πάλιν
9365. προῦβάλλει εἰς μέγιστον ἐν δεμιστικοῖς·
Κωνσταντίνον ἄλλον δὲ σύγγονον πάλιν
τῆ καίσαρική ταινιώσας ταινίᾳ ,
πρόμαχον ἀπέστειλε τῷ παφλαγονίῳ
καὶ πρὸς Μιχαὴλ ἐκπέπομφε δεσπότην
9370. τὸν φιλὴν Θεόδωρον , αἰτῶν φιλίαν
σύνδισμον εἰρήνης καὶ τῆς συμφωνίας ,
καὶ τινα λῦσαι φρυγίαν Ῥωμαίων·
πρὸς δ' αὖ καθυργμῆνας γε ἧδ' ἐξ αἰσάνων
Χαβάρωνά τε καὶ τὸν Ἀκροπολίτην·
9375. ἀλλ' ἦν ἀπειθεὶς Μιχαὴλ πρὸς τοὺς λόγους
φροσβυτικὸς ἄνακτος , ἀτηκτος πᾶν ,
καὶ μηδοτιοῦν ἐπελθὼν αἰτνεμένων·
ἔθω βαρυνθεὶς βασιλεὺς τούτων χόλη
τῷ σεβαστοκράτορι συγγῶν γράφει
9380. τοῖς κατὰ δεσμὸν ἐμμένοντι πε τόποις·
μετὰ στρατιᾶς καὶ στρατηγῶν ἐκρίτων
μάχων συνέφαι Μιχαὴλ τῷ δεσπότη·
καὶ τοῦτο δεξυόμενος συνὸς ὁ δεσπότης
στρατῶν συνυπάρχοντος ἐν Καστορίᾳ
9385. φυγὰς ἀπέπειθε κατ' ἀποκρήμων τῶν
σεβαστοκράτων δ' ἐκποδῶν ὑπαρξάσης
οὕτω στρατιᾶς Μιχαὴλ ἀντιμάχης ,
κατ' ἀστίων ὕρμισε ἧδ' ἔ δεσπότης ,

comuenum designabat Michaëlem.
Cur ergo longis differam rem sermonibus?

Rei publicae universae moderamen
romanique imperii cura traditur
huic Michaëli gente palaeologo :
qui vir erat efficax et rei idoneus ,
corporis formam regno dignam gerens ;
severo more et vultu truculento ;
hostibus formidandus , comis subditis ;
optimus princeps , et fortis imperator.
Is primo accepit dignitatem despotae :
paulo post autem in urbe nicaena
a patriarcha stemmate est redimitus.
Hic est , qui nostra patria Latinos expulit ,
reginamque urbium Constantinopolim
latino iugo liberam adseruit.
Is comnenum Iohannem fratrem suum
creavit sine mora sebastocratorem ,
quamquam absentem in hesperiis partibus :
Strategopulum insuper Alexium
ad domestici magni officium legit :
alium denique fratrem Constantinum
caesarca dignitate conspicuum fecit ,
atque ad tuendam misit Paphlagoniam.
Ad Michaëlem vero legavit despotam
philem Theodorum ob petendam pacem
constringendumque vinculum amicitiae ,
repscendasque imperio arces aliquot :
simulque ut duos captivos tristi eximeret
Acropolitam carcere et Chabaronem.
Despota tamen durus et refractarius
imperatoris legationem audiit ,
nec postulanti quicquam prorsus annuit.
Quamobrem imperator ira percitus
scripsit ad fratrem sebastocratorem ,
qui in occidente , ut dixi , versabatur
cum selectis ducibus et cum exercitu ,
ut Michaëli bellum inferret despotae.
Quod iam commotum despota cognoscens ,
qui Castoriam cum armis insidebat ,
fugam arripuit per praeruptos locos.
Sebastocrator autem sic diffugiente
Michaëlis exercitu adversario ,
impetum fecit contra urbes despotae

bulgarum patriarcham secum ducens
 Cabasilam divum Constantinum ,
 cuius egregiis monitis et consiliis
 inclytam adquisivit urbem Achrin :
 Deabolin deinde arcem alteram
 machinis et belli viribus expugnavit.
 Tunc Michaël de summa re sollicitus ,
 quotquot habebat copiis congregatis ,
 latinis quoque adsumptis auxiliariis
 ab Achaiae principe , Siciliaeque a rege ,
 quorum uterque erat gener despotae ,
 ad committendam exiit nobiscum pugnam.
 Praeteriens ergo Stani Soscique arces
 et Pelagoniae humilem planitiem ,
 Prilapi propter constitit praesidium :
 ubi se angustis cernens versantem rebus ,
 fortunaeque aleam periculosam ,
 noctu profugit cum filio Nicephoro ,
 exercitum in castris illic deserens.
 Sed tamen mane postero res nocturna ,
 ex his quae sunt secuta , nobis notuit.
 Pars enim illa copiarum despotae ,
 quae nostrae gentis milite conflata erat ,
 cum viris se nobilibus atque ducibus
 sebastocratori tradidit Iohanni :
 atque in his erat fugientis despotae
 adulterinus quidam Iohannes filius.
 Tum auxiliaris cunctus latinus miles
 vinculis adstrictus cum Achaiae principe
 dimissus est ad Caesarem captivus.
 Provincia autem omnis cum urbeculis
 in nostram cessit subdita ditionem.
 Postea domesticus magnus Alexius ,
 Raul Iohannes et Strategopulus
 usque ad oppidum Artae decurrerunt ,
 diripientes , vastitati dantes
 terram arcesque Michaëlis despotae.
 Sebastocrator deinde Iohannes
 ad novas Patras produxit exercitum ,
 habens in comitatu filium despotae
 spurium illum , de quo retro diximus :
 qui fuga elapsus cum paucis comitibus
 raptim reversus est ad patrem despotam ,
 qui oberrabat cymbis circa insulas
 Cephaleniam infelix atque Leucadem

ἔχων μεθ' αὐτοῦ ποιμωάρχην βεβλήρων
 τὸν θείον καβάσιλαν τὸν Κωνσταντῖνον
 οὗ νουθεσίαις καὶ καλαῖς συμβουλαῖς
 πόλιν παρετίεσατο κλεινὴν Ἀχρίδος·
 ἴσπειτα Διάκολλον ἄλλο φρεζίων
 ταῖς μηχανουργίαις τε καὶ μάχης νόμῳ·
 ἔξαπορηθεὶς Μιχαὴλ γοῦν τοῖς ἄλλοις ,
 ἐνοῦσαν αὐτῷ στρατιὰν συναλίσας
 καὶ συμμαχικὸν προσλαβὼν ἐκ λατίνων
 ἧρ' τοῦδε γαμβρῶν φρίζκιπος τ' Ἀχαιῆας
 καὶ Σικελῶν ἀρχοντος ἄλλου νυμφίος ,
 εἰς ἀντιπαράταξιν ἦκον αὐσόνων·
 Στανὸν παραμείψας δὲ Σωσὸν χωρῖα ,
 καὶ Πελαγονίας δὲ τὰς πεδιάδας
 ἀρχοῦ Προλλάου φρεζίος κατωτάθην
 κἀκεῖ συνιδὼν ὡς στυὰ οἱ τυχεῖν
 τὰ τῆς τύχης ἅπαντα καὶ πλήρη ζήλας ,
 νύκτωρ ἀπέδρα σὺν τέκνῳ Νικηφόρῳ ,
 σκηνούμενον στρατεύμα λατῶν αὐτόθι
 ἴωθεν ἀμίλει δὲ διεγνωσμένῳ
 τὰ τοῦδε ἔδράματος ἐκ ἧρ' πραγμάτων ,
 προστίθεται μὲν ἐκ φάλαγγος δεσπότη
 ἡ Ῥωμαϊκοῦ ἔγνεσ καταγμένη
 σὺν ταγματάρχαις ἀνδράσι τ' ἱερτίμοις
 τῷ σεβαστοκράτῳ χαριτωσύμῳ·
 ἐν οἷς γὰρ συντίτακτο καὶ παῖς τις νόθος
 ὁ Ἰωάννης ἔφυγᾶδος δεσπότη
 συμμαχικὸν ξύμπαν δὲ λατίνων γένος
 σὺν Ἀχαιῆας συσχεθίντες πριζκίπῳ ,
 πρὸς τὸν κρατάρχην ἐστάλσαν ἐν πέδαις·
 χώρα δὲ πᾶσα σὺν πολιχνίοις ἄλλοις
 τῷ Ῥωμαϊκῷ καθυπεκλίθη κράτῳ·
 Ἀλέξιος γοῦν ἐν δομοτικῶις μέγας
 στρατηγόπελος καὶ Ῥαοὺλ Ἰωάννης
 καὶ μέχρις αὐτῆς κατέδραμον τῆς Ἀρκῆς ,
 λαλατοῦντες ἐκτρίβοντες ἐσχάτως
 χώραν Μιχαὴλ δεσπότη σὺν φρεζίοις·
 σεβαστοκράτῳ Ἰωάννῃ δ' αὖ πάλιν
 πρὸς Πατραν ἐστράτευσε τὴν νωτίαν
 ἔχων μεθ' αὐτοῦ καὶ τὸν υἱὸν δεσπότη
 οὗ θῶδ' ἐμνημόνευσεν ἀνὴρ λόγος ,
 ὅστις σὺν ἄλλοις ἀποδράσας μετρίοις
 τρέχει πρὸς αὐτοῦ πατέρα τὸν δεσπότην ,
 νήσας περιπλέοντα τὰς ἀμφιρῦντες ,
 τὴν ἔ Κεφαλήνων τε καὶ τὴν Λευκάδα ,

9390.

9395.

9400.

9405.

9410.

9415.

9420.

9425.

9430.

9435. ἔκδημος ὢν ἄθλιος ἀρχῆς πατρίδος·
ἐπὶ δ' ἱπανόδραμι πρὸς τὸν πατέρα,
σὺν τῷδ' ἀθροίσας στρατιάν οὐ μετρίαν,
τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐξελάυνει μακρόθιν
ὄρων παλαιᾶς Ἠπιείρας μάχης νόμῳ·
ἀλλὰ χαριτώνυμος σεβαστοκράτωρ,
9440. καὶ τοῦδ' ἐκυρὸς Κωνσταντῖνος Τορνίκης
ἐν τῇ Λαμψάκῳ βασιλεῖ προσκληθέν·
καὶ τὸν μὲν αὐτάδελφον αὐτοῦ τὴν χάριν
τῆ δειποτικῆ τανιοῖ λαμπρῷ στέφει·
εἰς ἀξίαν δὲ σεβαστοκρατορίας
9445. ἀνακλιβάζει Τορνίκην Κωνσταντῖνον·
Ἀλέξιον δὲ στρατηγόπτελον πάλιν
εἰς καίσαρον ἤγαγε λαμπρῶν ἀξίαν·
τὸν καίσαρα δὲ σύγγονον Κωνσταντῖνον
εἰς σεβαστοκράτορα καὶ τόνδ' ἀνάγει·
9450. πλὴν χρυσαφαῖς ἀστὸς φορεῖν νέμει
ἐν τοῖς πεδίλοις, παρὰ σμῶν ἀξίας·
ἦρος δ' ἐπιλάμπαντος ἄρας Λαμψάκῳ
ἄναξ Μιχαὴλ σὺν στρατιύμασιν ὄλοις
ἐπιστρατεύει τῇ Κωνσταντίνῳ πόλει,
9455. εἰ πως δυνήσῃ λατινικῆς κακίας
ἰλιυθρῶσαι τήνδε ταῖς στρατηγίαις·
καὶ ταῦτ' ἐποίησεν τοῖς λόγοις πεισισμένους
οὐχ ἴπτον ἦμαρ τῆ στρατιυμάτων σθένει,
ἀνδρὸς λατίνῳ κλήσιν Ἀσελδεκά
9460. πόλιν προδῶσαι βασιλεῖ προφαμένῳ·
ἐπὶ δ' ἐπιστράτευσεν ἐν Βυζαντίδι,
καὶ φανερῶς ἔγνωκε τὰ τῆς ἀπάτης,
αὐθις ἱπανέζευξεν εἰς ἰὼ τόπους,
ἔνθα προσελθὼν Τορνίκης ἐκ Νικαίας
9465. δι' Ἀρσένιον λιπαρῶς ἠντικόλι
ὡς ἐγκρατὴς γένοιτο πάλιν Ἐθρόνος·
ἐπὶ γὰρ ἐστέρητο ποιμένος Ἐθρόνος
ἄρτι θανόντος Ἐφῆσις Νικηφόρος
ὃς δὴ μετήχθη πρὸς Ἐθρόνον Βυζαντίδος·
9470. ἔδ' Ἀρσένιος τοῦτον ἀπειπαμένῳ,
εἰδύτο πάλιν τόνδε λαβεῖν τὸν Ἐθρόνον·
δύσκειν δ' ἑαυτῷ ποιμενάρχην μὴ θύλων
ἄρχην βασιλεὺς, παρακλήσας ἠκύρας·
οὗτος γὰρ Ἀρσένιος ὢν ἀρχιερέτης
9475. στέφει Μιχαὴλ τῆ κραταρχίας στέφει,
ἕνακτα δεῖξας αὐτοκράτορ' αὐσόνων·
ἵππιτα φανίς δυσμενῆς οὐκ οἶδ' ὅπως
σὺν Ἀνδρονίκῳ Σάρδιων ἀρχιερέτῃ

exsul et patrio spoliatus regno.
Sed enim post reversum ad se filium
recuperatis adhuc non parvis copiis,
exercitum nostratē procul expulit
antiqua Epiro armis debellatum.
Sebastocrator interim Iohannes
cum Constantino socero Tornice
imperatorem Lampsaci convenerunt:
is autem fratrem propter ea quae gesserat
sublimi dignitate ornavit despotaē:
Tornicemque simul Constantinum
promovit ad officium sebastocratoris:
item Alexium Strategepulum
splendido titulo decoravit Caesaris:
Constantino denique fratri Caesari
sebastocratoris detulit honorem;
aureas insuper aquilas concessit
indicium dignitatis gestare in calceis.
Mox vere exorto, Lampsaco discedens
cum copiis cunctis imperator Michaël
Constantinopolim versus direxit iter;
nimirum experturus an arte bellica
hanc posset iugo latino subducere.
Idque tentabat confidens promissis
(haud sane secius quam viribus bellicis)
latini viri, cui nomen Aseldecao,
urbem spondentis nobis proditurum.
Sed ubi accessit ad Byzantii moenia,
seque deceptum sensit imperator,
in orientem flexit cursum denuo.
Ibi nicaena in urbe obvium habuit
Tornicem supplicantem ut Arsenius
patriarchalem sedem recuperaret.
Nam destituta ecclesia pastore fuerat
mortuo nuper ephesio Nicephoro
illinc translato ad sedem byzantinam;
quam cum Arsenius sponte deseruisset,
nunc se volebat rursus in eam restitui.
Verum infensum patriarcham respiciens
obtrudi sibi, Michaël abnuebat.
Hic sane Arsenius pontifex dum esset
regiam coronam Michaëli imposuerat,
romanumque fecerat imperatorem.
Mox Michaëli nescio cur iratus,
cum Andronico Sardinum episcopo,

et Manuele thessalonicensi,
 ad monasterii quietem se contulerat,
 sponte dimissa byzantina sede.
 Quare imperator ex synodi sententia
 metropolitam Ephesi Nicephorum
 ad byzantinas infulas transtulerat.
 Nunc postulante rursus utilitate,
 volens nolens, ut dicitur, Tornice orante,
 sedem Arsenio reddit imperator.
 Hic fuit dicti exitus negotii.
 Idoncum postea collectum exercitum
 Strategopulo caesari demandans,
 misit ad hesperios debellandos hostes.
 Obiter tamen et Byzantium visere
 iussit, et illi minas ostentare.
 Res ita est acta. Caesar illuc veniens
 armatis vacuam apprehendit urbem,
 quia paulo ante classis profecta erat
 ad spoliandam insulam Daphnusiā.
 Ut ergo noctu accessit ad moenia Caesar
 comites habens quosdam ex urbe perfugas,
 ab his fuit certior factus, esse antiquitus
 urbani quoddam muri foramen patens.
 Protinus ergo adstitit illi loco:
 ubi introgressus per foramen miles
 reliquis sociis valde audaciam auxit;
 ita ut alius mox penetrarit miles;
 deinde tertius, atque ad extremum quindecim:
 qui continuo refractis introrsus portis
 patentem cunctis copiis fecerunt aditum.
 At cives improviso perculti casu
 in subterraneis adytis cellisque abditis
 in angulis obscuris sacrisque templis
 vel monasteriis semet abstrudebant.
 Latinus autem caesar Balduinus
 cursim se regium contulit ad palatium,
 ex quo celeri nave in patriam fugit.
 Interim noster miles spoliabat urbem,
 vias concursans vicos et angiportus.
 Iam quae ad Daphnusiā classis iverat
 cognovit urbis casum apud Anaplum,
 raptimque ad eius tutelam advolabat.
 Verum iam noster miles latinas domos
 igne subiecto cunctas concremabat:
 quae res e mari procul spectata Italīs,

πρὸς δ' αὖ Μανουὴλ τῷ Θεσσαλονικίῳ,
 μονῇ παραδίδωκεν αὐτὸν διάγειν,
 ἐκὼν λειοπαῖς τὴν λιὰν προεδρίαν.
 ὅθεν βασιλεὺς ποιμεναρχῶν τὸ στίφος
 Νικήφορον πρόεδρον ὄντ' Ἐφισίων
 τῆς Κωνσταντίνης δεικνύσας προστάτην
 ἐπεί δ' ἐλειτούργησε τῶν χριῶν τότε,
 ἐκὼν ἄκων ὡς Φασι λιταῖς Τορνίκη
 Ἀρσενίου δίδωσιν ἀναξ τὸν Θρόνον
 ταῦτα μὲν οὕτω συμβέβηκεν ἵως ἔφην
 στράτευμα δ' ἀναξ ἱκανὸν συναλίσας,
 καὶ τοῦτο δούς καίσαρι Στρατηγούλῳ
 καὶ ἐσπερίων ἐκπέπομφε δύσων
 πλὴν ἐν παρέργῳ καὶ Βυζαντίδα φθάσαι
 καὶ τῆδ' ὁμοκλήν προσδράσαι παρηγγύα·
 ὑπῆρξεν οὕτω καὶ φθάσας καίσαρ πόλιν
 ἔρημον εὖρην ὑπλιτῶν οἰκητόρων,
 προβραχίως σφῶν ἐν στόλῳ πεπλευκῶν
 ἐπὶ σκύλευσιν νησίδος Δαφνυσίας·
 ἵως τοίνυν ἦκε νυκτὸς εἰς ταύτην πόλιν
 ἔχων ὀπαδοὺς φυγάδας ταύτης καίσαρ,
 ἔγνω παρ' αὐτῶν ὡς ὅπῃ τις τυγχάνει
 κατὰ γὰρ τεύχος συμβεβηκυῖα πάσαι·
 ἐφίσταται γοῦν ἢ τάχος πρὸς τὸν τόπον,
 καὶ δι' ὅπῃς τις ὀπλίτης προσετῖπυσε,
 ἐνῆκε θάρσος αὐ βραχὺ συνοπλίταις·
 εἶτ' ἄλλος εἰσείρπυσεν ὀπλίτης πάλιν,
 καὶ πάλιν ἄλλος, καὶ τριάς ποῦ πεντάδων·
 εἶτα καταρράξαντες οὗτοι τὰς πύλας
 ῥάστην παρῆσχον εἰσεδόν πάσαις ἴλαις·
 εἰ δ' ἐντὸς ἐν δράματι κατεπτηχότες
 εἰς γῆς μυχοὺς ἔδρουν, εἰς στοῶν βάθῃ,
 εἰς ἀποκρύφους καὶ σκοτεινὰς γωνίας,
 εἰς ἱεροῦς τ' αὖ καὶ σβασμίας δόμους·
 Βαλδυσίνος δ' ἔρρηψε λατινὰναξ
 ἐπὶ μεγάλῃς καὶ βασιλείαις δόμοις,
 ἀφ' ἧν φυγὰς ἐπλευσε πρὸς τὴν πατρίδα·
 στράτευμα δ' ἐσκύλευε Ῥωμαίων πόλιν
 ταύτης ἐπιὸν καὶ στενωποῦς καὶ τρίβους·
 ὁ δ' ἐκπιπλευκῶς εἰς Δαφνυσίαν στόλος
 κατ' ἀνίπλεον γνοὺς συμβεβηκῆτα πόλι,
 τάχιον ἐκπλεῖ προσεσηθῆτων πόλι·
 ἀλλ' ἢ στρατὸν λατινικαῖς οἰκίαις
 ἐνῆσσι πῦρ καὶ φλέγῃσι τὰς ἴλας·
 ὅπῃς θιαδὸν ἰταλίς καὶ μακρόθεν,

9480.

9485.

9490.

9495.

9500.

9505.

9510.

9515.

9520.

9525. ὄρμην ἀπειρξε καὶ σκεδανύει στόλον
ὑπὸ κραταρχίαν δὲ λοιπὸν αὐσόνων
αὐθις ὑπήχθη βασιλὶς ἧδ' ἀστίων
οὔσης τετάρτης ἰνδικτιῶνος τότε ,
καὶ ὄντι' ἄγοντος πεντάκις ἰσλίς·
9530. ἰτούς δ' ἰπιτρέχοντος ἀρχῆς ἀπ' ἕρκος
χιλιάδων ἐξ ἑπτακοσίοις ἅμα
πρὸς δ' αὐτὸν ἐνὸς δέοντος ἑπτάκις δέκα·
ἐχθροῖς δ' ἰταλοῖς ἦδε τυραννεμένη
ὀκτώ πρὸς πεντήκοντα τοῖς ὅλοις χρόνοις·
οὕτω Θεοῦ νεύσαντος ἢ Κωνσταντίνος
9535. πόλις πολυθρύλλητος ἀνθρώποις ὅλοις
οἰκισμένης θαῦμα τε καὶ μέγα κλέος
ἐλευθέρωθη λατίνων τυραννίδος
καὶ ῥωμαϊκῶ καθυσπεκλίθη κράτει·
τῷ δὲ κρατάρχη Μιχαὴλ σκηνεμένω
9540. περὶ Μετεώριον ἤκουσ' ἀθρόως
εὐάγγελος φήμη τις ἠδονῆς πλῆα
πρὸς κασιγνήτης φιλάτης Εὐλογίας ,
ὡς τὴν περιλάλητον ἅπασιν πόλιν
περιπολοῦσι τὰ στίφιν ἧδ' αὐσόνων·
9545. εἴτ' ἄγγελός τις ὢν Θεατῆς πραγμάτων
ἔλθων σαφῶς ἠγγεῖλε τὰ πεπραγμένα·
μετὰ δὲ μικρὸν καὶ λατινάρχης στέφος
πέδιλ' ἐρυθρὰ καὶ βασιλεῖον ξίφος
κομίζεται δὴ βασιλεῖ ἦ αὐσόνων·
9550. ὃς δὴ ταχύνας καταλαμβάνει πόλιν
καὶ περὶ κατεσκηνώσων αὐτῆς πλησίον·
εἴτ' ἀναβάντος ἦ προΐδρος Κυζίκης
εἰς τινὰ πύργων τῆς πύλης τῆς χρυσῆς ,
αὐτῷ συνούσης εἰκόνας σεβασμίας
9555. τῆς μητρανάνδρος καὶ πανυμνήτης κόρης ,
ὡς μὴ παρόντος ποιμένος Βυζαντίδος
Θεῷ τ' ἀναπέμποντος εὐχὰς δεσπότη
πίπτει βασιλεὺς ἀκαλυφθὴς εἰς χθόνα ,
πάντες τὲ συμπίπτουσιν αὐτῷ κατόπιν·
9560. μετὰ δὲ συμπλήρωσιν εὐχαριστίας ,
εἰσῆλθε πύλιν χρυσῆαν στεφνοφόρος
περὶ βαδίζων εἰς μονὴν ἦ Στεδίας ,
ἔχων σεβαστὴν εἰκόνα Θεοτόκου
ἔμπροσθεν ἠγμένην τὴν καὶ τιμωμένην·
9565. καὶ κεῖ λελοιπὸς εἰκόνα σεβασμίαν ,
ἕφιππος ἦκεν εἰς Θεοῦ νεῶν μέγαν
καὶ προσκυνήσας εὐχαριστήσας ἅμα
τῷ πανσθενερῷ θαυματουργῷ δεσπότη ,

Collect. vat. T. VIII.

horum cohibuit impetum, dispersit classem.
Sic ad romanum rediit imperium
Constantinopolis urbium regina,
indictione quarta, iulii mensis
quinta supra vigesimam labente die,
anno ex quo mundus Deo creante coepit
sexmillesimo et septingentesimo
praetereaque nono et sexagesimo.
Sub italorum hostium dominio
quinquaginta et octo annos fuerat.
Nimirum Deo collibuit ut Constantini
omnium linguis celebrata civitas
vere mundi miraculum et magnum decus
liberaretur Latinorum tyrannide
nostrique imperii rursus ditioni accederet.
Michaël imperator tunc diversans
ad Meteorium audiit repente
nuncium rumorem voluptate plenum
significante dulci sorore Eulogia;
nempe quod urbem orbis famosissimam
iam occupassent agmina romana.
Deinde nuncius qui spectator fuerat,
adfuit pure gestam rem significans.
Mox et insignia Caesaris latini,
coronam, rubros calceos, regiumque ensem,
adlata noster imperator accipit,
qui properandum censuit ad urbem,
nec procul illa stationem cepit.
Mox, quia Byzantii patriarcha aberat,
Cyzici antistes contulit se in turrim
quae super aurea porta sublimis eminet,
delata secum veneranda imagine
ter gloriosae Virginis deiparae,
ibique sacras Domino peregit preces.
Interim nudo capite procubuit humi
princeps, simulque omnis procubit populus.
Peractis autem Domino rite gratiis,
portam ingreditur imperator auream,
pedester pergens ad coenobium Studii,
sectans augustam Deiparae imaginem
prae se gestatam hymnisque celebratam.
Exin relicta ad Studium imagine,
eques ad aedem Dei processit maximam,
ubi adorato altari et gratiis actis
omnipotenti prodigioso Numini,

CHRISTI
ANNO 1261.

cum regia pompa, plausibus concrepantibus, imperatorium laetus palatium adiit.

μετὰ προμομπῆς βασιλικῆς ἐν κρότων εἰσῆλθε χαίρων εἰς ἀνάκτορον μέγα.

9570.

PATRIARCHARUM ACCIPE NUNC CATALOGUM NOVELLAE ROMAE CONSTANTINOPOLEOS.

ΚΑΙ ΠΟΙΜΕΝΑΡΧΩΝ ΤΟΝ ΚΑΤΑΛΟΓΟΝ ΣΚΟΠΕΙ ΡΩΜΗΣ ΝΕΑΣ, ΒΕΛΤΙΣΤΕ, ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ.

SERIES
FICTA.

1. Andreas ap.
Apostolorum Andreas protocletus dum religionis verae semen spargeret per Ponti regiones ac Bithyniae, ultra progressus pervenit Byzantium; quam quum divino verbo illustrasset urbem et conflavisset Christo credentium coetum, aedem orandi causa piis fidelibus aedificavit proxima in Chrysopoli, constituitque episcopum ibi Stachyn de septuaginta discipulis unum: qui administrato recte grege Domini e terra ad caeli transiit stationes. Post quem pastores dati sunt fidelibus,
2. Stachys
Onesimus, fructuosus re et nomine; Polycarpus, Plutarchus, Sedecion, Diogenes, Eleutherius, atque Felix; sanctus deinde Polycarpus alius. Atque hi cuncti metuentes ethnicos trans fretum pastoralis vacarunt curae. Post hos Athenodorus sacerdos divus byzantinae urbis ecclesiam rexit:
3. Onesimus
4. Polycarpus I.
5. Plutarchus
6. Sedecion
7. Diogenes
8. Eleutherius
9. Felix
10. Polycarpus II.
11. Athenodorus

(1) De byzantinorum episcoporum ante Constantini magni aetatem falsa serie, a Stachy usque ad Probum, satis praeter alios disseruit Lequinius in orientis christiani tomo primo. Hoc certe rectissime dicitur, suppositum illum Dorotheo martyri libellum, in quo praedicta series proponitur, haud ante photiana tempora fuisse confictum; quandoquidem et ille byzantinorum episcoporum catalogus, qui a me in collectionis vaticanae volumine primo recitatus est, seriem illam ignorat; quia videlicet is catalogus auctorem photiano schismate seniore habet. Desinit enim in Methodio I, qui sanctum illum Ignatium praecessit, contra quem Photius tyrannus debacchatus est. Ephraemium praesentis catalogi auctorem schismatico fuisse animo, satis cognoscimus ex Alexii III, Theodorique I. vitis. Is igitur, ut alii paris dogmatis partiumque Graeci, seriem praedictam, invita licet veritate, non est aspernatus;

Ὁ πρωτόκλητος Ἀνδρίας ἀποστόλων τῆς εὐσεβείας ἐγκατασπειρών σπῆρον τοῖς ποντικαῖς κλίμασι καὶ Βιθυνίας ὁδῶν προῖόν, καὶ Βυζαντίδα φθάνει· ἦν φαιδρύνας δόγμασιν ἐνθὺς λόγῳ, χριστῶ τ' ἀγείρας εὐσεβῶν ἐκκλησίας εὐκτῆριον τεύξας τε τοῖς πιστοῖς δόμον ἐν Χριστοπόλει τῇ κεκλημένη πόλει, ἐπίσκοπον τίθεισιν ἐν ταύτῃ Στάχυν (1), ἕνα μαθητῶν ἑβδομήκοντα λόγῳ· ὃς ποιμένας θρέμματα καλῶς διασπότης, γῆθεν μετέστη πρὸς μονὰς οὐρανίους· μεθ' ὃν νομεῖς ἔφθασαν εὐσεβοφρόνων ὁ κλῆσον Ὀνήσιμος ἅμα καὶ τρόπον· Πολύκαρπος, Πλούταρχος, καὶ Σεδεκίων, Διογένης, Ἐλευθέριος, καὶ Φίληξ, ἄλλος τε Πολύκαρπος ἱερὸς πάλιν· οὔτοι γε πάντες ἀσεβῶν ὑπαλίφα πέραν ὑπῆρχον ἰδύοντες ἀγέλην· μεθ' οὓς Ἀθηνόδωρος ἑνθεος θύτης ἐκκλησίαν ἵδρυε τῆς Βυζαντίδος·

9575.
9580.
9585.
9590.

quae vel patriae gloriae, ut sit, nimio amore, vel ob falso exaggerandam byzantini episcopatus antiquitatem, contra romanae ecclesiae praerogativas, conficta fuit. Est igitur primus Byzantii indubius episcopus ille Metrophanes sub Constantino magno: vel potius sub Severo imp. Philadelphus, secundum Simeonem metaphrastem: neque enim credibile videtur Byzantium haud ignobilem urbem caruisse episcopo usque ad novae urbis fundatorem, vel potius veteris ampliorem, magnum Constantinum. Philadelpho dat successorem Metaphrastes Eugenium; huic Rufinum; denique Rufino Metrophanem Constantini aevo viventem. Non agnoscit autem tum falsi Dorothei tum etiam eius adseclae Ephraemii catalogus hos tres episcopos *Philadelphum*, *Eugenium* et *Rufinum*; quos tamen solos Maurini monachi in sua chronologia prudenter scripserunt: itemque ab his tribus Lequinius seriem suam exorditur.

9595. ὃς οἶκον εὐκτῆριον ἄλλον κανίσας
κατὰ γὰρ χῶρον ἰλαία κεκλημένον,
ἐκὶ συνάξει ἐπελῶν ἦν ἐνθάδε·
ὃν Κωνσταντῖνος εὐσεβοκράτωρ μέγας
ὑστατον ἀνύψωσε καλλύνας μάλα·
9600. εἶτα Ζωῖλος (1) λαμβάνει προεδρίαν·
καὶ Λαυρέντιος, Ἀλύπιος, Περτίναξ
ὑπατικός τις εὐγενῆς τῆς ἐν τέλει,
ὃς ναὸν ἀνίστησιν εὐαγῆ ξένον
ἐν τινι συκαῖ προσκεκλημένῳ τόπῳ·
ἔπιτι Ὀλυμπιανὸς καὶ θεῖος Μάρκος,
9605. πρὸς τοῖσδε Κυριλλιανὸς καὶ Καστίνος,
ὃς πρῶτον ἀνήγειρον ἐν Βυζαντίῳ
Εὐφημία μάρτυρι σκῆδον ἐκ βάθρων
ἐν τῷ Πετρίῳ τῷ φερωνύμῳ τόπῳ,
τότε ἐκδραμούση τὸν δρόμον μαρτυρίας·
9610. μεθ' ὃν τις Τίτος προστατῆ Χριστοῦ λάχνης·
ἔπιτα κασιγνητός ἄνακτος Πρόβος
Δομητιανὸς (2) εὐγενῆς ψυχὴν δέμας·
καὶ τοῦδε παῖδες σὺν Πρόβῳ Μετροφάνης·
ἐφ' οὗ μέγιστος εὐσεβῆς Κωνσταντῖνος
9615. εἰς ἄστὺ Βυζάντιον ἐλθὼν τμητότε,
ταπὲν μετασκευάσεν εἰς εὖρος μέγα,
Ῥώμην ὀρίσας τοῦτο καλεῖσθαι νέαν·
Μετροφάνης δὲ τὸν βίον ληλοϊπότης,
ὁ θεῖος Ἀλέξανδρος ἔσχε τὸν θρόνον,
9620. κοσμούμενος λόγῳ καὶ βίῳ πλεόν·
ἐφ' οὗ γὰρ συνήθροιστο πατέρων στίφος
κατ' Ἀρείου τὸ πρῶτον ἐν Νικαίῳ,
ὅστις βαλὼν Ἀρειὸν εὐχῆς τῷ βίβλῳ,
τοῦτον θανατοῖ καὶ παραπέμπει μόρφ.
9625. ἔπιτα Παῦλος ὀρθοδοξίας στύλος,
πρῶτος τρέφειμος ὢν ἐκκλησίας
Ἀλεξάνδρου μύστις τε σπητοῦ ποιμένος,
ποιμνὴν ποδηγῆ πρὸς νομάς ψυχοτρόφος,
ὃν ἔσχεν ἐξῆριστον Κεκεσὸς πάλας
9630. ὑπερμαχοῦντα δογματῶν ὀρθοφρόνων,
οὗ καὶ τέλος βίαιον εὖρε τῷ βίῳ,
παθὼν παρ' ἐχθρῶν πανιζμονὴν τε καὶ βρόχον.
μεθ' ὃν τις Εὐσέβιος Νικομηδείας
προεδρίαν εἴληψε τῆς Κωνσταντίνης,
9635. θερμὸς πρόμαχος ἀριανῶν μανίας,
ὃς Βηρυτοῦ πρόεδρος ὑπάρχας πάλας
κακείθεν ἀχθεῖς εἰς πόλιν Νικομηδείας,
- qui nova quoque condita ad orandum aede
in regione quae dicitur olea,
ibi synaxes celebrabat pie:
quam aedem postea magnus Constantinus
instauratam plurimum exornavit.
Exin pontificatum gesserunt Zoilus,
Laurentius, et Alypius, atque Pertinax
vir consularis et senator nobilis,
qui aedificavit templum mirum splendidum
quodam in loco cui nomen est Sycae.
Sequuntur Olympianus et divus Marcus
Deinde Cyrillianus et Castinus,
a quo Byzantii primo delubrum fuit
ad locum iusto nomine dictum Petrium
martyri Euphemiae a fundamentis conditum
quae nuper stadium vicerat martyrii.
Christi deinde gregi praefuit Titus.
Hinc Domitianus Probi imperatoris
frater, haud minus animo quam stirpe nobilis,
huiusque filii Probus et Metrophanes:
sub quo postremo pius Constantinus
ad byzantinam urbem semet transferens,
huius pomœrium protulit amplissime,
eamque Romam iussit vocari novam.
Postquam deseruit vitam Metrophanes,
divus Alexander occupavit sedem
facundia et sanctis moribus magis praeditus,
sub quo coacta fuit patrum synodus
Nicaeae prima ob damnandum Arium;
quem ipsemet sanctarum precum telo
percussum leto confectumque tradidit.
Deinde Paulus orthodoxiae columen,
qui alumnus fuerat presbyter ecclesiae
Alexandrique episcopi discipulus,
ad salutaria gregem minavit pascua.
Idem Cucusum pulsus exul fuit
propter rectorum dogmatum defensionem,
ubi et violentum habuit vitae exitum
ab adversariis suffocatus laqueo.
Post hunc Eusebius nicomediensis
pontificatum tenuit Byzantii
vesaniae arianae fervidus defensor;
qui Beryti episcopus olim fuerat,
illinc translatus postea Nicomediam,

12. Zoilus
13. Laurentius
14. Alypius
15. Pertinax

16. Olympianus
17. Marcus
18. Cyrillianus
19. Castinus

20. Titus
21. Domitianus
22. Probus
23. Metrophanes.

SERIES
VERA.
1. Philadelphus
2. Eugenius
3. Rufinus
4. Metrophanes
5. Alexander
6. Paulus I.

7. Eusebius

(1) Dorotheo est Εὐζώιος.

(2) Dorotheo est Δομητιός.

- denique iussu caesaris Constantii in byzantina ponitur sublimi sede.
8. Macedonius I. Postea senior Macedonius, lupus vorax, non pastor, ille pneumatomachus in gregem Domini clanculum irrupit: donec eum sede pepulit Constantius, propter patratas caedes, et praesertim propter translatum Constantini patris sacrum cadaver e templo apostolorum ad martyris Acacii sacram aedem:
9. Eudoxius substituitque infamem huic Eudoxium Arii studiosum, lupum pro pastore. qui cum fuisset praesul Germaniciae, antiochenam postea tenuisset sedem, denique et byzantinam inique invasit.
10. Demophilus Secutus est Demophilus Arii discipulus qui ex episcopatu Berrhoeae threiciae translatus, hunc primatum decoravit: cuius cum vitam fatum abruptisset,
11. Evagrius Evagrius orthodoxae tenax fidei a beatae memoriae Eustathio episcopo in byzantina sede constituitur; qui statim a Valente exul pellitur, ne parum quidem degustato honore. Deinde praefuit magnifice ecclesiae
12. Gregorius theologus Gregorius lyra et animo theologus a Deo promotus ad sedis gubernaculum: qui se innumeris obtulit periculis dum forti manu protegit ecclesiam. Sub hoc coaluit contra Macedonium secunda patrum veneranda synodus in Constantini regia metropoli. Gregorio sponte sedem relinquirente, synodus urbi praeficit pastorem
13. Nectarius Nectarium vita et litteris fulgentem, senatorem nobilem et optimatem, adseclam Christi, sed nondum initiatum: quare baptizant simul et mystam unguunt.
14. Iohannes ohryso-stomus. Atque hoc sancte vitam concludente, monachorum illud decus et presbyterii, aureum os, caelitus gratia data, mare eloquentiae, ingenium prodigiosum, virtutum luce splendens tamquam lampas, Antiochia divinitus effulsit ad byzantinam collustrandam sedem;
- πρὸς Κωνσταντίνῃ καθιερύεται τρίτον τῆς Κωνσταντίνῃ τῷ πανυψήλω θρόνῳ. πνευματόμαχος Μακεδόνιος γέρων λυμαντικός λύκος τις οὐ νομεὺς ὄλωσ παρισσφαρεῖς ἔλαβε ποιμνὴν διεσπότε· ὃν ἀπελάσας Κωνσταντίνος ᾤ θρόνον δι' οὓς γε προῦξένηπεν ἀδίκους θόνους, καὶ μᾶλλον οἷσπερ ἱερὸν πατρὸς νέκυν ἀνακομίσας ὥσπερ ναοῦ κηρύκων εἰς Ἀκακίῃ μάρτυρος θεῖον δόμον, ἄδοξον Εὐδόξιον Ἀρείῃ φίλον ἀντικαθιστᾶ λυκὸν ἀντὶ ποιμένος· ὃς τυγχάνων πρόεδρος Γερμανικείας, εἶτα κατασχὼν Ἀντιοχείας θρόνον, τέλος τυραννεῖ καὶ θρόνον Βυζαντιδος. πρὸς τοῖσδε Δημόφιλος μύστης Ἀρείῃ ἐπίσκοπος τις Βερρόνης τῆς ἐν Θράκη μετατεθείς ἤσχυεν τὴν προεδρίαν. οὐπὲρ τὸ βιοῦν ἐκμετρήσαντος μόρον· Εὐάγγριος τις ὀρθοδοξίας φίλος προεδρίαν εἴληφε τῆς Κωνσταντίνῃ πρὸς Εὐσταθίῃ μακαριστοῦ ποιμένος, ὅστις πρὸς Οὐάλαντος ἐξώσθη θρόνον, μηδὲ βραχὺ τι ᾤ λάχης Γεγευμένος. εἶτα προέστη κοσμίως ἐκκλησίας ὁ γρήγορος νοῦς, ἡ θεηγορος λύρα θεῶν κηθεῖς πρὸς κυβέρνησιν θρόνον, ὅστις ἀνέτηλ μύρις τοὺς κινδύνους ὑπερᾶχων κάλλιστα τῆς ἐκκλησίας· ἐφ' οὗ συνέστη κατὰ Μακεδονίῃ ἄθροισμα σεπτὸν συνέδ' τῆς δευτέρας ἐν βασιλίδι τῇ Κωνσταντίνῃ πόλει. αὐθαίρτως τοῦτε δὲ λιπόντος θρόνον ἡ σύνοδος χρίουσι ποιμένα πόλει Νεκτάριον λάμποντα βίῳ καὶ λόγῳ. συγκλητικῶν τε καὶ περιδόξων ἕνα, χριστῶνυμον μὲν, ἀμύητον δ' εἰσέτι· ὃν ἅμα βαπτίζουσι, χρίουσι θύτην. οὐπὲρ μεταλλάξαντος εὐαγῶς εἶον, κλέος μοναστῶν ἅμα καὶ πριεσβυτέρων στόμα τὸ χρυσοῦν ἢ θεόδοτος χάρις, ἢ ᾤδ' λόγων θάλασσα, φύσις ἢ ξίνη, λαμπτήρ καθάπερ ἀρετῶν λάμπων φάει ἐξ Ἀντιόχῃ κατπύρασεν ἐνθεῶς τῆς Κωνσταντίνῃ τὸν περιέκλυτον θρόνον,

9685. ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὴν τετράκλιμον κτίσιν
 διδασκαλαίας παιδρύνει καθ' ἡμέραν,
 οἰκισμένης ἥλιος ὧν ψυχοτρόφος.
 οὗ Ἔ. Θρόνος φησὶ ἀπειλασθέντος φθόνῳ
 εἰς δ' ἄλλοδαπὴν ἐκδιωχθέντος χθόνα
 τὴν ἐν Κομάνοις ἐσχάτην ἐρημίαν
 οὗ μακαριστὸν ἔσχε καὶ τέρμα βίαις,
9690. γηραιὸς Ἀρσάκιος ἡμφυχος νέκυς
 πρὸς βασιλίδος ἐγκατεστάθη Θρόνον
 Εὐδοξίας, φησὶ οἷος ὧν μετὰ τίνα,
 μεθ' ἥλιον ζόφωσις εἶτ' ἀκοσμία.
 τοῦτε καταστρέψαντος ἐν θρόνῳ βίον,
9695. πρεσβύτερος τις εὐλαβῆς ἐκκλησίας
 κλήσιν Ἀττικὸς, ἐμπρέπων βίῳ λόγῳ,
 κοσμητὴ καθέδραν ἱερὰν Βυζαντίδος.
 μεθ' ὃν τις Σισίνιος ἀνὴρ πρεσβύτης
 τῆς καθ' ἑλαίαν ὧν θύτης ἐκκλησίας
9700. πρῶτος γειραρὸς καὶ νομεὺς ψυχοτρόφος.
 τοῦτε θανόντος, Νεστορίου τις θύτης
 τῆς Ἀντιόχεις δυσσεβῆς καὶ κακόφρων
 στόμα βδελυρὸν καὶ βέβηλος καρδία
 ἢ λυμῶν λύκος τις ἐμπειδῆς Θρόνον
9705. ὅστις γυμνωθεὶς ἱεροσύνης Θρόνος
 δι' ἀπειρ ἠρεύξατο δόγματα νόθα
 πρὸς συνέδριον τρίτης τῆς ἐν Ἐφέσῳ
 ἧς προστάτης Κύριλλος Ἀλεξανδρείας,
 εἰς ἐξορίαν ἀπελήλαται δίκην.
9710. εἶτ' ἐγκατήστη τῷ Βυζαντίδος Θρόνον
 γένει Ῥωμαῖος καὶ θύτης ἐκκλησίας
 Μαξιμιανὸς ὀρθοδοξίας βάσις
 γῆθεν μεταστάντος δὲ τοῦδε πρὸς πόλιν
 μύστις φιλιππὸς ἔπατρὸς Χρυσοστόμου
9715. καθίσταται πρόεδρος ἱερὸς Πρόκλος,
 ὅστις γε χρισθεὶς ποιμενάρχης Κυζίκου
 πρὸς Σισινίῳ μακαριστοῦ ποιμένιος
 καὶ κυζικηνοῖς μὴ δεχθεὶς οὐκ οἶδ' ὅπως,
 ἄγων σχολῆν δὲ τὸν διαμέσσω χρόνον,
9720. τότε εἰς καθέδραν ἠρέθη Βυζαντίδος.
 ποιμῆν δὲ καλῶς ποιμάναντος δεσπότης
 διδασκάλῳ σῶμα τε συντηρηκτότος
 ἀνακομισθῆναι γε πρὸς πόλιν κράτους,
 εἶτα λιπόντος γηραιῶν παροικίαν,
9725. ἐρθεὶν πρὸμαχος Φλαβιανὸς δογμάτων
 πρεσβύτερος τρέφειμος ὧν ἐκκλησίας
 προεδρίαν εἴληφε μάλ' ἰσαξίως.
- vel potius universo illuxit mundo,
 quem magisterio suo quotidie illuminat,
 vere universi orbis sol vivificus.
 Atque hoc sede ab invidis expulso
 atque ad extraneas proterrito regiones,
 nempe ad comanicam Ponti solitudinem,
 ubi et beatum habuit vitae terminum;
 decrepitis Arsacius et vix spirans
15. Arsacius
 Eudoxiae iussu augustae in pastorali
 (qualis post quantum!) sede constituitur;
 nempe post solem tenebrae et confusio.
 Hoc vitam simul sedemque relinquente,
 Atticus florens moribus et litteris,
 qui pius erat presbyter ecclesiae,
 sacram ornavit cathedram Byzantii.
 Post hunc grandaevus aetate Sisinnius,
 ecclesiae sacerdos ad oleam positae,
 utilis mitis venerandus pastor.
 Quo mortuo, Nestorius sacerdos olim
 antiochenae ecclesiae, impii dogmatis,
 protervum os, et animus profanus,
 exitiosusque lupus, sedem insilit.
 Atque is tamen exutus dignitate,
 quia spuriorum dogmatum auctor erat,
 ab ephesino tertio concilio
 cui praeerat Cyrillus alexandrinus,
 iusto in exilium pellitur iudicio.
 Deinde sedit byzantina in cathedra
 homo romanus, ecclesiae sacerdos,
 Maximianus orthodoxiae columen.
16. Atticus
 I.
 17. Sisinnius
 I.
 18. Nestorius
- Postquam hic terram cum caelo commutavit,
 patris Chrysostomi dilectus discipulus
 sacer creatur patriarcha Proclus:
 qui ordinatus olim pastor Cyzici
 a beato Sisinnio patriarcha,
 a Cyzicenis nescio cur exclusus,
 interim vacuus ab officio fuerat,
 nunc ad Byzantii promotus est cathedram.
 Dominicum hic gregem recte pavit,
 mortalesque exuvias magistri sui
 curavit pervehendas ad metropolim.
 Proclo ex convictu hominum sublato
 Flavianus veri dogmatis defensor
 ecclesiae nostrae presbyter alumnus
 pontificatum adiit digne admodum.
19. Maximianus.
 20. Proclus
 21. Flavianus

22. **Anatolius** Post quem extinctum ex calce Dioscori in ephesina synodo latrocinali, ubi rectorum dogmatum protector erat, sacerdos Anatolius alexandrinus creatur pastor Constantinopoleos; opilio bonus, rectae fidei turris, sub quo concilii quarti sacer coetus utiliter Chalcedone congregatus alienum declaravit ab ecclesia alexandrinum miserum Dioscorum, cum Eutychete et aliis paris furfuris.
23. **Gennadius** Postea Gennadius vir egregius, fidei typus et omnis honestatis, ecclesiae alumnus simul et sacerdos, clavum suscepit regendum ecclesiae.
24. **Acacius** Post quem Acacius orphanorum praeses, presbyter ecclesiae, sed secta pessimus, patriarchatum improbe surripuit. Is etiam quartam venerandam synodum, quantum in ipso erat, abolevit miser. Post hunc duplici vere extinctum morte,
25. **Flavitas** Flavitas presbyter ministerio addictus in templo Theclae martyris apud Sycas, profanus et blasphemus monophysita, atque acaciani dogmatis sectator, patriarchatum contra ius obtinuit. Hoc autem breve mortuo post tempus,
26. **Euphemius** Euphemius tanto dignus sacerdotio presbyter pridem in ecclesia Dei, Neapolique praeses orphanorum, ad summam cathedram optime deligitur; vir sanctus et protector orthodoxorum: quem renuentem subdere anathemati beatum illum coetum episcoporum qui Chalcedone olim coactus fuerat, caesar e sede depulit Anastasius extorremque fecit edicto iniquo: eiusque loco ad cathedram Byzantii extulit magnum ecclesiae scevophylacem
27. **Macedonius II.** divum Macedonium tunc presbyterum; quem item renuentem valedicere praedicto patrum nobili concilio ad urbem euehaticam Caesar expulit:
28. **Timotheus** Timotheumque ignobilem obtrusit, sacerdotem quidem et scevophylacem
- οὐπὲρ θανόντος λακτίσει Διοσκόρου
ἐν Ἐφεσίων ληστρικῶ συνεδρίῳ
ὡς ὑπερασπίζοντος ὀρθῶν δογματῶν,
θύτης Ἀνατόλιος Ἀλεξανδρείας
ποιμὴν ἀναδέδεικτο τῆς Κωνσταντίνου,
νομικῶς ἀγαθὸς, πύργος ὀρθοδοξίας
ἐφ' οὗ τετάρτης συνόδου θεῖον στίφος
καλῶς ἐλισθὲν ἐν πόλει Χαλκηδόνι
ἀλλότριον τίθεισι τῆς ἐκκλησίας
Δίοσκορον δύστηνον Ἀλεξανδρείας
ἅμ' Εὐτυχεῖ τε καὶ σφίσει ὁμοτρόποις.
ἔπειτα Γεννάδιος ἀνὴρ γεννάδας
τῆς εὐσεβείας καὶ καλοῦ παντὸς τύπος
ἐκκλησίας τρέφειμος ἅμα καὶ θύτης
τοῦ οἴακας ἴθυνα τῆς ἐκκλησίας.
μεθ' ὃν τις Ἀκάκιος ὀφρανοτρόφος
ἐκκλησίας θύτης τε κάκιστος σέβας,
κακῶς ἐπιπέφρωσεν τῇ προεδρίᾳ.
ὅστις τετάρτην σύνοδον σεβασμίαν
τό γ' εἰς ἰαυτὸν ἀκυροῖ ψήφοις τάλας.
τούτῃ θανόντος τὸν διπλοῦν ὄντως μέρος
ἀνὴρ Φλαβίτας μάρτυρος ναοῦ Θέκλης
καὶ συκῆς διακειμένους θύτης
ἀνίτρος βλάσφημος οἰοφυσίτης
Ἀκακίῳ σύμπωνος καὶ σύμφρων σέβας,
ἀναξίως ἔσχηκε τὴν προεδρίαν.
τούτῃ τελευτήσαντος ἐν βραχεῖ χρόνῳ,
Εὐφήμιος ἄξιος ἱεραρχίας
πρεσβύτερος μὲν τῆς θεοῦ γ' ἐκκλησίας,
τῆς δ' αὖ Νεαπόλεως ὀφρανοτρόφος,
πιστεύεται κάλλιστα τὴν προστασίαν
ὅστις ἀνὴρ ὀρθοδόξων προστάτης,
ὄντιν' ἀναθήματι μὴ πεπισμένον
καθυποβαλεῖν σύνοδον τρισολβίαν
ἐν Χαλκηδόνι συναλισθεῖσαν πάλαι
ἀναξ Ἀναστάσιος ἐκβαλὼν θρόνος,
τίθεισιν ἐξόριστον ἀδίκῃ δίκῃ
ἀντικαθιστᾷ δ' εἰς θρόνον Βυζαντιδὸς
σκευῶν μέγαν φύλακα τῆς ἐκκλησίας
θεῖον Μακεδόνιον ἐκ πρεσβυτέρων
ὃν ἀδειτῆσαι μηδαμῶς ἠρημένον,
εἰρημένον σύστημα σπῆτων πατέρων,
εἰς Εὐχάϊτα φυγαδεύει τὴν πόλιν.
Τιμόθειον δ' ἄτιμον ἐγκαθιδρύει
θύτην μὲν ὄντα, σκευοφύλακα θ' ἅμα

9775. ἐκκλησίας πρὶν, αἰρετικὸν δ' αὖ σέβας,
ὀρθόφροσιν ἔχθος τι φανέντα μέγα.
τούτου καταστρέψαντος ἀθλίως βίον,
'Ιωάννης σύγκελλος ἅμα καὶ θύτης
γένει καππαδόκης δὲ λαμβάνει θρόνον
οὐπὲρ τελευτήσαντος ἐν προεδρίᾳ,
'Επιφάνιος ἑμφανὴς ὢν τὸν βίον
9780. πρὸς ἑτέρους σύγκελλος ἔσχε τὸν θρόνον.
τούτου θανόντος Ἀνθίμος Τραπεζοῦντος
ἐπιβάτης δίδεικτο ἔσσιπτοῦ θρόνου,
νοσῶν Σεβήρης καὶ Διοσκόρου νόσον
ὄν Ἀγαπητὸς καθελὼν Ῥώμης πάπας,
9785. εἰς ποιμνάρχην τῆς Καισικίδος χρίει
Μηνᾶν λόγῳ λάμπωντα καὶ βίῳ πλέον
ἐκκλησίας τρέφοντα ὄντα καὶ θύτην
ἀλεξανδρίαν, ἧδ' Ἰσακίδαν ξηνοδόχον.
οὐπὲρ μεταλλάξαντος εὐαγῶς βίον
9790. Εὐτύχιος τις καὶ μοναχὸς καὶ θύτης
μονῆς κατ' Ἀμάσειαν εὐαριστάτης,
λόγων ἑταῖρος ἀρετῆς τ' αὖ ἱεράτης,
νομὸς ἄγραθὸς ὄππο Χριστοῦ θρημμάτων
ἐφ' οὗ γε πέμπτου συνόδου θεῖον στίφος
9795. καλῶς ἐλισθὲν ἐν βασιλίδι πόλει
στοιχοῦν τετάρτης συνόδου θεῖοις ὄροις
αὐτοῖς γε συγγράμμασι τὸν Ὀριγένην
τίθειον ἐκκήρυκτον ἅμα διδύμῳ
καὶ Θεόδωρον τὸν τῆς Μοψουστίας.
9800. ἐξωσμένους θρόνου δὲ τοῦδ' Εὐτύχιος
ἐφ' οὐπὲρ ἐξέλεγε τὸν βασιλεῖα
δόγμα στυγητὸν κρατύνοντα καὶ νόθον
ἧδ' ἄσκα φθαρτὴν μὴ λεγόντων σχεῖν λόγον,
σχολαστικὸς τις εὐσεβὴς Ἰωάννης
9805. τῆς Ἀντιόχεις τυρχάνων θυπτόλος,
προεδρίαν εἴληπε τῆς Κωνσταντίνης.
χρησαμένους τέλει δὲ τοῦδ' ἔσσις,
καὶ πάλιν Εὐτύχιος εὐτυχεῖ θρόνον.
μεθ' ὃν καθάραισε τὴν ἐκκλησίαν,
9810. ἀνὴρ χαριτώνυμος ὄλβιον κέρα,
νιστευτῆς τοῦπᾶνυμον ἐξ ἔργων φέρων
ἐκκλησίας τρέφοντα ὢν καὶ λευίτης
σύγκελλος ἀξίαν δὲ πνεύματος δόμος,
ὅς Μουρικίου ταινοῖ λαμπρῶ στίφει.
9815. τούτου δ' ἀναλύσαντος εἰς θεῖος δόμος,
Κυριακὸς τις οἰκονόμος καὶ θύτης
θεοῦ μεγάλης ἑγίας ἐκκλησίας,
ecclesiae pridem, sed haeresi pollutum;
id quod aegerrime tulerunt orthodoxi.
Post huius autem infelicem obitum,
syncellus simul et presbyter Iohannes
cappadox gente sedem occupavit.
Post quem pastoris in munere defunctum,
splendidis praeditus Epiphanius moribus
presbyter et syncellus ad sedem venit.
Hoc quoque mortuo, trapezuntius Anthimus
sedem sanctissimam iussus est conscendere,
quamquam Severo deditus et Dioscoro:
quo tamen Agapetus Romae papa
exauctorato, fecit patriarcham
Mennam alexandrinum facundia clarum
magisque moribus, alumnum sacerdotem
ecclesiae, xenodochio praefectum Sampsonis.
Quo pie mortalem deserente vitam,
Eutychius quidam monachus et sacerdos
ex amaseno sanctissimo coenobio
amicus litterarum, virtutis auctor,
christiani bonus pastor ovilis fuit.
Sub eo quintae synodi divus coetus
regali in urbe rite congregatus,
insistens quartae synodi canonibus
ipsisque eiusdem formulis, Origenem
eiecit ab ecclesia, simulque Didymum,
et Theodorum Mopsuestiae episcopum.
Eutychio postea cathedra depulso,
propterea quod reprehendisset Caesarem,
qui falsum dogma et pessimum fovebat
de Christi in terra carne incorruptibili;
scholasticus Iohannes homo pius
antiochena ex urbe tunc sacerdos
patriarchatum adiit byzantinum.
Sed ubi is quoque vitae metam attigit,
rursus Eutychius in sede constituitur.
Post quem ecclesiae splendidus illuxit
Iohannes alter, homo beatissimus,
dictus verace titulo ieiunator,
qui ecclesiae alumnum fuerat et levita,
syncellusque officio in aede Spiritus.
Hic Mauricium redimivit stemmate
Quum autem superas adiisset sedes,
Cyriacus oeconomus et sacerdos
magnae atque sanctae Dei ecclesiae

29. Iohannes II.

30. Epiphanius

31. Anthimus

32. Mennas

33. Eutychius

34. Iohannes III.

35. Iohannes IV.

36. Cyriacus

- sacrum successit in pontificatum ,
divinus vir et orthodoxiae columen.
Quo deserente terrenum hunc primatum ,
ad Thomam sacellarium et sacerdotem
defertur populi sacer principatus ,
apostolicum hominem religiosissimum.
Huic solarem deserenti lucem
successor datus est levita ecclesiae
ptochotrophii praefectus ad portum Phruxi
Sergius pollutus dogmate monophysitico.
Cui morienti Pyrrhus substituitur
haud minus Sergio haeresi corruptus.
Erat is magnae presbyter ecclesiae ,
praefectus monachorum, coenobii abbas
quod est trans fretum in urbe Chrysopoli,
divini verbi matri dedicatum
antiquitusque conditum a Philippico.
Postquam expulsus Pyrrhus ecclesia fuit ,
Paulus ecclesiae oeconomus et sacerdos ,
praeses custodum , dogmate perversus ,
semet ovili obstruit tamquam lupus.
Post quem defunctum impie in ministerio
sedem recuperavit denuo Pyrrhus.
Deinde Petrus pessimus ad sedem venit ,
levita ecclesiae , praeses ptochotrophii ,
referendarius , curatorque senum
in eo quod est Neapoli ptochodochio,
Sergii Pyrrhique et Pauli sectans haeresim.
Hoc passo, ut vere dicam, mortem duplicem,
Alius Thomas orthodoxiae amans ,
qui ecclesiae alumnus erat et levita ,
praeclare gubernavit Christi ecclesiam.
Atque hoc pie concludente vitam ,
pontificatum adiit Iohannes ,
sacerdos et protecdicus ecclesiae ,
scevophylax , syncellus , et oeconomus ,
et gerocomii Rosorum Dexiocratis
praefectus ; pastor utilis ovili.
Quo moriente, levita Constantinus ,
vasorum custos in ecclesia Dei ,
periodeuta Thraciae et Macedoniae ,
ad ecclesiae summatum est provectus ;
probatus vir , et decus orthodoxorum.
Hoc in suprema cathedra demortuo ,
sacer Theodorus Christi Dei sacerdos
- τὴν ἱεράν εἴληφεν ἱεραρχίαν.
Θεῖος τις ἀνὴρ ὀρθοδοξίας στύλος.
τούτῃ λιπόντος τὴν κάτω προεδρίαν ,
Θωμᾶς σακελλάριος ἅμα καὶ θύτης
πιστεύεται δὴ τὴν λεῖω προστασίαν
ἀποστολικὸς , εὐσεβέστατος σέβας.
οὐπὲρ τὸ φάος ἐκλειοιστότος τότε ,
ἀντικατέστη λευίτης ἐκκλησίας
πτωχοτρόφος τε λιμένος ἦ ἦ φρίξῃ
Σέργιος ἀνὴρ οἰοφυσίτης σέβας.
τούτῃ θανόντος , ἀντικατέστη Πύρρος ,
ἀνὴρ ὅμοιος Σεργίῳ κατὰ σέβας ,
θύτης μεγάλης ἦ Θεοῦ ἐκκλησίας ,
ἀρχῶν σεμνίων καὶ μονῆς ἐπιστάτης
ἐν Χρυσόπολει διακειμένης πέραν ,
ἀνεμμένης δὲ τῇ Θεοῦ μητρὶ λόγῃ
τῆς Φιλιππηκῆ συσταθείσης πρὸ χρόνων.
τούτῃ διαχθέντος δὲ τῆς ἐκκλησίας
οἰκονόμος καὶ θύτης τῆς ἐκκλησίας
καπὶ φυλακῶν δυσσεβῆς Παῦλος σέβας
παραιοφθάρη ποιμνίῳ τις ὡς λύκος.
οὐπὲρ θανόντος δυσσεβῶς ἐν τῷ θρόνῳ ,
καὶ πάλιν ἀπέλαβε τὸν θρόνον Πύρρος.
εἶτα Πέτρος κάκιστος ἔσχε τὸν θρόνον ,
ἐκκλησίας ὡν λευίτης πτωχοτρόφος ,
καὶ ραιφερενδάριος καὶ γηρακόμος
ἦ κατὰ Νεάπολιν πτωχεῖς τότε ,
σύμφωνον Σεργίῳ καὶ Πύρρῳ καὶ Παύλῳ.
τούτῃ θανόντος τὸν διαπολεῖν ὄντως μόρον ,
Θωμᾶς τις ἄλλος ὀρθοδοξίας φίλος
ἐκκλησίας τρόφιμος ὡν καὶ λευίτης
Χριστοῦ καλῶς ἔθυνε τὴν ἐκκλησίαν.
οὐπὲρ μεταλλάξαντος εὐσεβῶς βίον ,
Ἰωάννης εἴληφε τὴν προεδρίαν ,
θύτης τε πρωτέκδικος ὡν ἐκκλησίας ,
καὶ σκευοφύλαξ σύγκειλος οἰκονόμος ,
γηρακόμος τε βρωσῶν δεξιοκράτης
ποιμνῆν ποδηγῶν πρὸς νομάς ψυχοτρόφος.
τούτῃ θανόντος , Κωνσταντῖνος λευίτης
καὶ σκευοφύλαξ τῆς Θεοῦ γ' ἐκκλησίας ,
περιοδευτῆς Θράκης Μακεδονίας ,
ἀρχιεπίσκοπος δέδικτο τῆς ἐκκλησίας
σπασδαῖος ἀνὴρ εὐσεβοφρόνων κλέος.
τούτῃ καταλύσαντος ἐν θρόνῳ βίον ,
Θεόδωρος τις ἱερὸς Χριστοῦ θύτης
9820.
9825.
9830.
9835.
9840.
9845.
9850.
9855.
9860.
37. Thomas
I.
38. Sergius
39. Pyrrhus
40. Paulus
II.
41. Petrus
42. Thomas
II.
43. Iohannes
V.
44. Constantinus
I.
45. Theodorus
I.

9865. ἐκκλησίας τ' αὐτῶν ἱερῶν σκευῶν φύλαξ,
ἀρχῶν μονῶν τε σύγκελλος τὴν ἀξίαν,
πρῶτος ἀλλοτρίᾳ τῆς ἐκκλησίας,
ὁρθῶν προμαχῶν εὐσεβῶν τε δογμάτων.
τούτῃ βίβντος ἀδίκως ποιμνῆς θρόνος,
Γεώργιος τις εὐλαβὴς Χριστοῦ θύτης
ἐκκλησίας μέγιστος ὢν σκευοφύλαξ,
9870. καὶ ποιμενάρχης σύγκελλος τὴν ἀξίαν,
ἐκκλησίας εἴληψε τὴν προεδρίαν·
νομῆς ἀγαθῆς καὶ Θεοῦ νόμων φύλαξ·
ἐφ' οὗ κελεύσει κρατορὸς Κωνσταντίνος
ὁρθόφρονός γε τοῦτοσίπλην Παγωνατός,
9875. ἐκ τῆς σεβαστῆς συνόδου Θεῶν στίφος
ἐν βασιλείᾳ συναλισθῆν τῇ πόλει,
ἐπὶ γε Χριστοῦ Ἰησοῦ λόγῳ
καλῶς ἐδογματίσεν εὐσεβοφρόνως
διττὰς θελήσεις καὶ φύσεις ἠνωμένας,
9880. καὶ πάντα κατήσχυνεν οἰοφυσίτην.
οὗ γῆθεν ἀπάραντος εἰς σκηνὰς ἄνω,
Θεόδωρος αὐτὸν ἀπολαμβάνει θρόνον.
τούτῃ μεταστάντος δὲ πρὸς Θεὸν μόρω,
9885. ἐκ βασιλείῳ ἀσκηρῆτις τις Παῦλος
ποιμαντικῆς ἔτυχεν καὶ προεδρίας,
ποιμαντικῆς ἀξίος ἂν καὶ Ἰησοῦ θρόνος.
καὶ τοῦδε τὸ ζῆν ἐκμετρήσαντος μόρω,
Καλλίνικός τις γεννάδας θυπόλος
καὶ σκευοφύλαξ Βλαχερνῶν ἐκκλησίας,
9890. ἀνὴρ λόγῳ βίᾳ τε καλῶς ἐμπρέπων,
λαβὼν ἐκυβέρνησε τὴν ἐκκλησίαν·
ὄντινα βινότμητος ἀναξ ἀδίκως
πρὸν διδρακῶς ἐξελάνει Ἰησοῦ θρόνος.
Κύρον δ' ἀπ' Ἀμαστρίδος ἀγαθὸν θύτην
9895. ἔγκλειστον ὄντα, ποιμενάρχην δεικνύει·
ὃν Φιλιππικὸς βασιλεὺς ὁ Βαρδάνης
ὑπερμαχοῦντα δογμάτων Ἰησοῦ ἐνθάδων
θρόνος τε ποιμνῆς ἀπιδάσας ἀδίκως,
9900. ἀντικαθίσταται λευίτην Ἰωάννην,
ὄντα χαρταλλάριον οἰκονομῆτα·
ἄνδρα στηρητὸν, Εὐτυχοῦς, Διοσκορῆ
ὁμόφρονος μύστην τε, τῆς ποιμνῆς λύκον,
ὃς ἐξεβλήθη Ἰησοῦ θρόνος μάλ' ἐνδίκως.
θύτης δὲ Χριστοῦ καὶ νομῆς ψυχοτρόφος
9905. θύτης Γερμανὸς ἀρεταῖς λάμπων λόγῳ,
ἐπὶ λυχνίαν ἐντεθεὶς ὡς τις λύχνος
τῆς Κωνσταντίνου τῷ περιόπτῳ θρόνω,

sanctorum in ecclesia vasorum custos,
syncellus dignitate, praefectus monachis,
summa cum laude praefuit ecclesiae,
atque orthodoxa dogmata defendit.
Sed tamen hoc iniuste depulso sede
Georgius religiosus Christi presbyter,
qui summus erat scevophylax ecclesiae,
et syncellus etiam patriarchae
pontificatus munere fungi coepit,
opilio bonus, custos divinae legis:
sub quo, mandante caesare Constantino
orthodoxo principe Pogonato,
divinus venerandae coetus synodi
regali in urbe rite congregatus
de Christi Verbi essentia theanthropica
rectam sententiam protulit et catholicam
duas voluntates statuens et duas naturas
coniunctas; omnes damnans monophysitas.
Georgio mox translato ad sedes superas,
iterum Theodorus recepit pedum.
Quo transeunte ad Dominum per obitum,
Paulus qui in regia erat a secretis
patriarchali honore insignitus fuit,
dignus revera pastorali munere.
Post hunc communi fato exemptum vivis
Callinicus egregius Dei sacerdos
in Blachernarum templo vasorum custos,
vir litteris et moribus spectatus admodum,
ecclesiae curam gubernandae excepit:
quem rhinotmetus Caesar iniquo iussu
oculis excaecatam sede pepulit:
substituitque Cyrum ex Amastride
presbyterum, e monachis quos aiunt inclusos.
Sed hunc divina dogmata tuentem
Philippicus Bardanes potitus scepro
sententia iniusta pepulit ovili,
levitamque ad sedem Iohannem extulit,
qui oeconomatus erat chartularius,
abominandum hominem, Eutycheti
Dioscoroque deditum, in grege lupum;
qui demum sede pulsus est iustissime.
Sacerdos autem Christi et pastor bonus
divus Germanus, litteris ac virtutibus
splendens, lucerna veluti in candlabro,
e byzantina eminens conspicua sede

46. Georgius

47. Paulus III.

48. Callinicus I.

49. Cyrus

50. Iohannes VI.

51. Germanus I.

- sermonis magisterio effulsit orbi.
Cyzicenorum pastor electus fuerat ;
sed nescio cur ab illis non receptus ,
interim mansit expers ministerio :
postea translatus ad byzantinam sedem
gregem christianum rectis minavit semitis.
Sed enim hunc sceleste detraxit sede
Leo caesar isauricus , qui bellum
primus indixit sanctis imaginibus ,
obiurgante divinitus Germano.
52. Anastasius I. Successit falso nomine Anastasius
presbyter et syncellus in ecclesia ,
sed iconomachus et tyrannus gregis ,
mercenarius miser , lupus exitiosus ,
qui honorem primus abrogavit imaginum.
Hoc temporali morte aeternaque extincto ,
53. Constantinus II. infelix Constantinus Sylaei lupus ,
par Anastasio dogmatis impietate ,
munere suo vacuus , invasit sedem :
quem Copronymus tamen , vah iusta poena !
sede detraxit sane merentissimum ;
(nequaquam fidei causa neque dogmatum)
et procul urbe pepulit extorrem :
deinde rursus Byzantium revocatum ,
impositumque asello circumduxit ;
dumque ederentur ludi in stadio equestres ,
miserum illic iussit truncari capite :
quem ante extremum ictum interrogarunt ,
utrum probaret synodum iconomacham ;
et quamquam dixit recte sensisse synodum ,
nihil tamen minus truncajunt capite.
54. Nicetas Successit huic Nicetas eunuchus servus ,
immo mancipium vile et inscitissimum ,
apostolorum presbyter in aede ,
scevophylaxque templi Chalcoopratorum ,
advocatus ecclesiae et coenobiarcha ,
sanctarum Christi imaginum destructor ,
qui irrepsit in ovile tamquam lues.
Post hunc Nicetam in officio mortuum ,
55. Paulus IV. Paulus Cypro oriundus et vir laicus ,
- λόγων διδασκαίς κατελάμπρυνε κτίσιν (1)·
ὅστις προβληθεὶς ποιμηνάρχης Κυζίκης
καὶ τοῖς ἐκείσε μὴ δεχθεὶς οὐκ οἶδ' ὅπως 9920.
ὑπὴν σχολάζων τὸν διαμῆος χρόνον·
μετατεθεὶς δὲ πρὸς Βυζαντίδος Θρόνον ,
ποιμνὴν καθωδήγησεν εὐσεβοφρόνως.
ἦ δ' ἀπελασθέντος δὲ κακῶς ἦ Θρόνος
πρὸς κράτορος Λέοντος ἐξ Ἰσαυρίας 9925.
πρώτῃ σεβαστῶν εἰκόνων καταλύτῃ ,
ἐφ' ᾧ περ ἐξήλεγχε τοῦτον ἐνθάδε ,
νίκυς (2) Ἀναστάσιος εἰκόνων λύτης
πρεσβύτερος σύγκελλος ὢν ἐκκλησίας ,
ποιμνὴν τυραννίᾳ παραλαβὼν τὸν Θρόνον· 9930,
μισθωτὸς οἰκτρὸς ἄντικρυς λύκος φθόρος ,
ὃς πρώτος ἠθέτησε τιμὴν εἰκόνων.
τούτῃ διπλοῦν θάνατος ὑπεσπύκτος ,
Κωνσταντίνος ἄθλιος Συλαίς λύκος
Ἀναστασίῳ πάντ' ἰσοκῶς εἰς σέβας , 9935.
σχολὴν ἄγων , ἤρπασε τὸν Θεῖον Θρόνον·
ὄντινα Κοπρώνυμος , αἰνῶ σ' ὦ δίκη ,
Θρόνος κατασπάσας γὰρ καὶ μάλ' ἐνδίκως ,
οὐ πίστιως αὖ οὐδὲ δογματῶν χάριν ,
ἔθρικεν ἐξόριστον εἰς ἄλλοτρίαν· 9940.
καὶ καταγαζῶν αὐτίς αὐτὸν εἰς πόλιν
ἐπιβιβάσας καὶ θριαμβεύσας ὄνη
ἵπποδραμίας ἠγμένης ἐν σταδίῳ
τέτμηκεν αὐτοῦ τὴν παναθλίαν κέραν·
ὃν ἤρετο πρὶν ἐκλιπεῖν ξίφει βίον , 9945.
εἰ σύνοδον στέργει τὴν κατ' εἰκόνων
καὶ τίνδε καλῶς φάμενος δογματίσαι ,
οὐχ ἥττον ἐκτέτμηκεν αὐτοῦ τὴν κέραν.
μεθ' ὃν Νικήτας ἐκτομίας οἰκότριψ
μᾶλλον δὲ καὶ τρίδαλος ἀμαθὴς πάνυ 9950.
πρεσβύτερος μὲν κηρύκων θεῖς δόμος ,
ναοῦ σκυοφύλαξ δὲ Χαλκοπρατεῖαν ,
ἄρχων σεμνείαν , ἐκδικὸς τ' ἐκκλησίας ,
Χριστοῦ σεβαστῶν εἰκόνων καθαιρέτης ,
ποιμνὴν παρεισέθρησε κατὰ τὴν λύμην· 9955.
τούτῃ καταστρέψαντος ἐν Θρόνῳ βίον ,
ἐκ λαϊκῶν Παῦλος τις ἀνὴρ κυπρῶθεν

(1) Germani huius prolixum tractatum de vitae termino antea ineditum , habes in collectionis vaticanae volumine I. p. 285—315 ; quod scriptum sibi Photius in amphilocheianis usurpaverat , uti docui coll. praed. T. II. p. 682 , ubi eiusdem com-

plementum ex alio codice protuli.

(2) Argutia Ephraemii est de contraria significatione νίκυς et ἀναστάσιος quasi *vivificans* , vel *resurgens*.

9960. οὐ χρηματίζων προσκυνητῆς εἰκόνων ,
 προεδρίαν εἴληπεν ἱεραρχίας·
 οὗτος νοσήσας ἐν ληπῶν προεδρίαν ,
 μονῆ προσελθὼν κείρεται μελαμφόρος ,
 στένων διακρύων οἷς κατόσχε τὸν θρόνον
 ἐκκλησίας αἰσχίστα τυραννεμένης ,
 ἐν σπαταῖς ἠθέτησεν τιμᾶν εἰκόνας·
 9965. ὃν οἱ βασιλεύοντες ἀπιστοαλικότης ,
 ἤροντο τούτοις ὑποθέσθαι πρακτέα·
 ἢ δ' ὅς συνελθεῖν σύνοδον εἰς πατέρων
 οἰκουμένην εἰς ἴασον τῆς νόσος ,
 ἐκκλησιῶν θ' ἔνωσιν ἀπισχυμένων ,
 9970. ἄλλως τυχεῖν γὰρ οὐκ ἐν σωτηρίας·
 οἱ δ' ἀντεπῆγον τῷδ' ἐπιστάντες πάλιν·
 ἐν πῶς προεδρίαν σὺ μέλλων λαμβάνειν ,
 ἀπηρέυσας προσκύνησιν εἰκόνων ;
 ὁ δ' αὖ κρατούντων ἠτίετο μανίαν ,
 9975. ἔβω στένων νῦν προσπεφυγῶς κυρίῳ
 καθικετύων ληπαρῶς κριτὴν ὄλων ,
 ὡς ποιμενάρχην μὴ κριθῆναι με κρίσει·
 μετὰ δὲ μικρὸν ἀπολείπει τὸν βίον.
 μεθ' ὃν κατηλάισεν ἱερὸν θρόνον
 9980. Ταράσιος πρόμαχος ὀρθοδοξίας ,
 κοσμούμενος βίῳ τε λαμπρῷ ἐν λόγῳ ,
 πρωτασκηρῆτις εὐγενῆς ψυχῆν δέμας·
 ἐφ' οὗ συνέστη κατὰ Νικαίαν πόλιν
 τῆς ἑβδόμης ἡθροισμα σπατῶν πατέρων·
 9985. οἱ ἐν κυροῦσιν εἰκόνας σεβασμίας
 ὡς σπῆν τιμᾶν τε ἐν σέβειν ἐπαξίως·
 νήκην δ' Ἀναστάσιον ἐν Κωνσταντίνου
 σὺν τῷ Νικήτῃ μισθίσις οὐ ποιμένας
 ἀναθέματι παρῆδωκαν εἰκότας.
 9990. πρὸς νημέρις δὲ λιμένας Ταρασίς
 βίον καθορμίσαντος ἐν τρικυμίας
 διάδοχος θρόνου τε τοῦδ' ἐν τῷ τρόπῳ
 Νικηφόρος δέδωκε πρωτασκηρῆτις·
 ἀνὴρ τις ὄντως εὐγενῆς εὐπατρίδης
 9995. προκινδυνύων δογματῶν ἧ ἐνθίων
 Χριστοῦ τε ποιμένης ὑπεραθλῶν ὡς θέμις·
 ὕψινα ποιμένης ἀπειλάσας ἐν θρόνῳ
 ἐξ Ἀρμενίας θηρώνυμος λέων
 οἷς συμφρονούοντα μηδαμῶς ἔχων σέβας
 10000. μεθ' αὖ συνυβρίζοντα Χριστοῦ τὸν τύπον ,
 τίθεισιν ἐξόριστον εἰς νήσων μίαν.
 Θεόδοτον δὲ Κασσιτηρῶν τούτικλιν

- neque sacrarum venerator imaginum
 ad hierarchicum venit principatum.
 Hic morbo arreptus cathedram deseruit,
 atratumque et tonsuram se fecit monachum,
 macrens lugensque quod fuisset praesul
 dum vexaretur miserrime ecclesia,
 et quod imagines coli vetuisset.
 Hunc internuncio misso regnatores
 quidnam gerendum esset interrogarunt :
 respondit is, cogendam esse synodum
 quae malis obviam iret oecumenicam,
 unitatemque ecclesiae procurandam,
 neque salutis aliam spem esse reliquam.
 Illi remisso nuncio, rogabant denuo;
 cur autem tu quum cathedram adires
 colendis imaginibus interdixisti?
 Ille incusavit principum vesaniam.
 Et nunc ad Deum confugiens cum lacrimis
 universalem iudicem exorabat
 ne de se ceu patriarcha iudicaret ;
 pauloque post devenit ad vitae terminum.
 Deinde sacram illustravit sedem
 Tarasius rectae fidei defensor
 litteris aequae et moribus insignis,
 protasecretis, nobilis stirpe et animo :
 sub quo convenit ad nicaenam urbem
 venerandorum patrum concilium septimum,
 qui decreverunt sacris imaginibus
 reddendum esse ut antea honorem debitum:
 Nicetamque, Anastasium, et Constantinum,
 mercenarios revera non pastores,
 anathemate iusto perculerunt.
 Iam quum Tarasius ad securum portum
 ex tempestate vitae appulisset navem,
 sedis ac morum pariter successor
 Nicephorus electus est protasecretis,
 vir sane stirpe nobili et patricius,
 divinorum dogmatum tutelam gerens,
 atque ut par erat Christi gregem protegens.
 Porro hunc ovili depulit ac sede
 armenius ille merito dictus Leo,
 quia dissidentem dogmate videbat
 neque illudentem secum Christi cruci :
 exulem ergo misit in quandam insulam.
 Pro quo Theodotum, vulgo Casiteram

56. Tarasius

57. Nicephorus

58. Theodotus

- vel Melissenum dictum , in sede posuit ;
 profanum hominem , imaginum osorem ,
 lupum revera in grege dominico ,
 germen infaustum urbis Nacoliae.
 Post hunc in suo demortuum officio ,
59. Antonius I. Antonius quidam Cassimatas dictus
 impius Sylaei episcopus , fit patriarcha ;
 qui execrabatur Domini sacram crucem.
60. Iohannes VII. Sequitur miser Iannes , ineptus magus ,
 antichristiani caesaris Theophili
 magister pessimus , imaginum destructor :
 quem regnatores Michaël et Theodora
 sede detrudunt veluti impostorem :
 concordique suffragio episcoporum
 monachum atque dium Dei presbyterum
61. Methodius I. Methodium rectae fidei defensorem ,
 Domini in carne sua ferentem stigmata ,
 ad sacrum thronum evehunt metropoleos ,
 in candelabro scilicet ponentes lampadem.
 Exin translato ad Dominum Methodio ,
 splendidus pastor metropoleos extitit .
62. Ignatius Rhancabi Michaëlis Ignatius filius ,
 regula exacta dogmatum ac virtutum ,
 doctrinae cinnus , litterarum columen ,
 quem fecerat eunuchum armenius Leo
 iniusta vi , cum raperet imperium ,
 quique deinde monachus pie vixerat ,
 postremo byzantinam conscendit sedem :
 e qua deinde Michaël hunc deturbavit ,
 vel potius Bardas caesar , iniusto iussu :
 callido viro et plane versutissimo
63. Photius laico Photio tunc protasecretis
 patriarchatum interim usurpante.
 Sed enim Photio pariter de sede pulso ,
 stationem suam Ignatius recuperavit :
 quo transeunte ad superas regiones
 in sacram sedem revocatur Photius.
 Tandem eiecto denuo de sede Photio ,
64. Stephanus Stephanus eviratus , levita officio ,
 imperatoris Basiliï filius
 pontificatum byzantinum rexit.
- ἢ Μελισσπὸν ἐγκαθιδρύει θρόνον ,
 ἄνδρα βέληλον, εἰκόναν καθαιρέτην ,
 καὶ λύκον αὐτόχρημα Χριστοῦ θρημμάτων ,
 θρέμμα πονηρὸν ἄστυος Νακολίας.
 τοῦτε θανόντος δυσσεβῆς ἐν τῷ θρόνῳ ,
 Ἀντώνιος τις Κασσυματᾶς τοῦπίκην
 νομῆς Συλαίς δυσσεβῆς ἔσχε θρόνον ,
 θρανδρικὸν τύπωμα μισῶν δεσπότης .
 εἴτ' Ἰανῆς ἄθλιος ὁ σκαιὸς γόνος ,
 ἄμισοχρίστε κράτορος Θεοφίλης
 διδάσκαλος κάκιστος , εἰκόναν λύτης
 ὃν οἱ κρατοῦντες Μιχαὴλ Θεοδώρα
 θρόνος κατασπᾶσαντες ὡς λαοπλάνον
 ἀρχιθυτῶν ψήφῳ τε καὶ συμφωνίᾳ ,
 ἄνδρα μοναστήν καὶ Θεοῦ θεῖον θυτήν
 Μεθόδιον σύμμαχον ὀρθοδοξίας
 στιγματά βασιλεύοντα σαρκὶ δεσπότης (1) ,
 εἰς θῶκον ἀνάγει τῆς βασιλίδος ,
 ἐπὶ λυχίαν ἀναθέντες τὸν λύχρον .
 τοῦτε μεταστάντος δὲ πρὸς τὸν δεσπότην ,
 ποιμὴν θραυγῆς ὥπτο τῆς βασιλίδος
 Ἰγνάτιος παῖς Μιχαὴλ βασιλῆος ,
 κανὸν ἀκριβῆς ἀρετῶν καὶ δογμάτων ,
 παιδιύσσης μέλημα καὶ λόγων κράτορ
 ὃν ἱκτομίαν θηριώνυμος λίαν
 κράτος κατασχὼν ἀπέφηνε σὺν βίᾳ·
 εἶτα μονάσας ὡς Θεοῦ θεῖος νόμος ,
 ὕστατον ἔσχε τῆς Κωνσταντίνης θρόνον
 τοῦτον Μιχαὴλ καταγαλὼν ἄθλιος ,
 μᾶλλον δὲ καίταρ Βάρδας ἀδίκῳ δίκῃ
 ἄνδρα πανούργον (2) καὶ σφοδρᾶτον λίαν
 ἐκ λαϊκῶν φώτιον πρωτασπερήτης
 ἀντικαθιστῆ ποιμενάρχην ἀδίκως .
 τοῦδ' ἀπιλαθέντος ἐκ προεδρίας ,
 Ἰγνάτιος ἔσχηκε τὸν θρόνον πάλιν .
 οὐ γὰρ θιν ἀπάραντος εἰς πόλις πλάτος ,
 ἀνάγεται φώτιος αὐθις πρὸς θρόνον·
 οὐ καὶ πάλιν αὐτὸν καταχθέντος ἄθλιος ,
 ἀδίδυμος Στέφανος ἀναπτος γόνος
 ἄβασιλεύς , λευίτης τὴν ἀξίαν ,
 προεδρίαν εἴληφε τῆς Κωνσταντίνης .

(1) Quia scilicet fidei rectae causa plagas percussus fuerat.

(2) En ut de Photio schismatis primo auctore

loquitur Ephraemius , quamquam ipsemet addictus schismati . Multo autem deterius idem loquitur de Michaelē Cerulario , graeci schismatis instauratore .

10045. μεθ' ὃν τις Ἀντώνιος ἀσκητὴς μέγας
αὐχῶν πατρίδα τὴν βασιλίδα πόλιν,
ἕσιος ἀνὴρ ἀρετῆς ἰσπεμμένος,
οἶκτε νῶς ἄντικρυς ἀγαθωσύνη.
τούτῃ ληπόντος γερὰν εὐσίαν
μεταβιβηκὸς δὲ πρὸς θεῖας νόας,
10050. ἀρχιδύτης δέδικτο τῆς Βυζαντιδος
ἀνὴρ μοναχὸς εὐλαβὴς σοφὸς μέγας,
κλήσῃ μὲν Νικόλαος, ἄξιος θρόνου,
μυστικὸς ἀξίαν δὲ πρῶτον τυγχάνων,
ἰκφύς ἰταλῶν, εὐφυὴς περὶ λόγους.
10055. ὃν ἐξελάσας Ἔθρονος σοφὸς Λέων
τετραγαμίας ἄγος οὐ δεδωγμένον,
Εὐθύμιον σύγκελλον ἐγκαθιδρύει.
τούτῃ διαχθέντος δὲ τῆς προεδρίας,
πάλιν ὁ Νικόλαος ἔσχε τὸν θρόνον.
10060. τούτῃ θανάτος, Στέφανος Ἀμασειᾶς
σπεδαπὸς εὐνοῦχος τις ἱερὸς θύτης,
Ῥώμης νέας εἴληπε τὴν προεδρίαν.
τούτῃ τὸ ριοῦν καταλύσαντος μόρω,
ἀρχιερεὺς δέδικτο τῆς Κωνσταντίνης
10065. Τρύφων μοναστὴς εὐλαβὴς τε καὶ γέρον.
τοῦδ' ἀπειλαθέντος δὲ Ἔθρονος δόλω,
εὐνοῦχος υἱὸς Ῥωμανοῦ βασιλέως
κλήσῃ Θεοφύλακτος αὐχὲ τὸν θρόνον,
οὐχ εὐαγῶς ζῶν οὐδὲ κατὰ ποιμένας,
10070. κυνηγεσίῳ προσετιτικῶς δ' ἐκτόπως,
ταῖς ἵππομανίαις τε καὶ τούτων δρόμοις.
τούτῃ καταστρέφαντος ἐν θρόνῳ βίον,
ἀντικατέστη ποιμενάρχης κυρίῳ
Πολύευκτος ἄξιος ἱεραρχίας,
10075. εὐκατῶν ὄντως χρῆμα καὶ πᾶσι φίλον,
κλέος μοναστῶν, ἀρετῶν πασῶν τύπος,
διαπρέπων λόφῳ καὶ τρόπῳ πλείον.
τοῦδ' ἐκλειπότης δὲ τὸν φθαρτὸν βίον,
μοναχὸς βασιλεὺς ἔσχε τὸν θρόνον
10080. ἐκ τῆς πατρίδος σκαμανδρηνὸς τὴν θίσιν.
καθαρευθέντος τοῦδε τῆς προεδρίας,
Ἀντωνίος τις εὐλαβὴς ὁ σπεδίτης
ἀρχιδύτης πέφηνε τῆς Βυζαντιδος.
Ἔθρονῷ δ' Ἀντωνίῳ θῶρον ἀπεισπαμένε,
10085. ὁ Νικόλαος Χρυσοβέργης τοῦπικλιν
εἰς τόνδ' ἀνήχθη τὸν περίπυστον θρόνον.
τούτῃ μεταστάντος δὲ πρὸς τὸν δισπότην,
κατέσχε Σισίνιος μάγιστρος θρόνον,
- Post quem Antonius quidam asceta maguus, 65. Antonius
natus in urbe regia Constantinopoli, II.
vir sanctus, et virtutibus affluentissimus,
misericordiae templum et bonitatis.
Hoc dimittente mortales exuvias
atque ad beatos angelos conscendente,
patriarcha Byzantii electus est
monachus homo pius, sapiens, magnus,
nomine Nicolaus, sede dignus,
quiungebatur antea officio mystici,
66. Nicolaus
itala gente ortus, ornatus litteris. I.
Hunc spoliavit honore Leo sapiens
quartas vetantem celebrari nuptias,
syncellumque Enthymium pro eo constituit. 67. Enthymius I.
Verum hoc ipso dignitate exuto,
iterum Nicolaus recepit sedem.
68. Stephanus II.
Sed hoc defuncto, Stephanus amasenus
eunuchus frugi, sacerdos ordinatus,
pontificatum novae Romae obtinuit.
Stephano communis fati extincto viribus,
fit patriarcha Constantinopoleos
69. Tryphon
monachus Tryphon, religiosus senex:
quem postquam sede depulerunt dolo,
Romani imperatoris eunuchum filium
nomine Theophylactum pedo donant:
70. Theophylactus
qui neque sancte vixit nec pastoraliter,
sed venationi semper absurde deditus
equis nutriendis et cursim exercendis.
Hoc vitae et dignitatis faciente finem,
promotus est ut esset Dei pontifex
dignus sacrorum apice Polyuctus,
71. Polyuctus
egregius saue vir cunctisque amabilis,
gloria monachorum, virtutum typus,
doctrinae luce clarus sed magis moribus.
Hoc etiam relinquente caducam vitam,
insedit cathedram Basilium monachus
72. Basilus I.
dictus a patria vulgo Scamandrenus.
Huic abrogato posthinc pontificatu,
pius Antonius de Studii coenobio
fit patriarcha byzantinae urbis.
73. Antonius III.
Exin honorem abdicante Antonio,
74. Nicolaus II.
Nicolaus cognomine Chrysoberges
evectus est ad sedem famosissimam.
75. Sisinnius
Quo transeunte ad Domini conspectum
magister cathedram insedit Sisinnius,

- litteris doctus, medicina, et legibus,
qui adfinitatum scripsit iustos gradus.
Postquam vitalem lucem hic deseruit,
76. **Sergius**
II. sacram excepit dignitatem Sergius
coenobii alumnus Manuelis dicti.
Post cuius obitum praesul constituitur
77. **Eustathius**
II. Eustathius princeps presbyterorum
qui in aede palatina rem sacram curant.
Hoc quoque vitae terminum attingente,
78. **Alexius** potitus est honore Alexius monachus,
ecclesiarcha in Studii coenobio,
vir liberalis, splendidus sacerdos.
Quo sancto concludente vitam obitu,
79. **Michaël**
I. Michaël cognomento Cerularius
nobilis vir professione monachus
episcoporum praesul constituitur:
turbulentus homo, contemptor legum;
quem Isaacius caesar detractum sede
non sine dolo misit in exsilium.
Cuius post obitum cathedra potitur
et patriarcha magnus constituitur
80. **Constantinus**
III. Lichudes eviratus Constantinus,
qui dignitate erat protovestiarius:
probatum homo, pius, et Deo dilectus,
in negotiorum publicorum cura
sine querela inventus et inculpabilis,
nedum in rei sanctioris ministerio.
Atque hoc etiam dimittente vitam,
81. **Iohannes**
VIII. vir gratus Xiphilinus Iohannes
ecclesiae coepit regere principatum,
stirpe vita litteris apprime clarus,
nobilis quondam inter senatores;
deinde omisso mundo se fecit monachum,
Byzantii demum evasit patriarcha.
Iamvero hoc humanis exempto rebus
82. **Cosmas**
I. monachus Cosmas hierosolymites,
vir bonus et virtutum thesaurus mirus,
populi accepit sacrum principatum.
Sed enim is turbatas res fastidians,
sponte abdicavit sacrum ministerium,
sede et ovili secedens laudabiliter.
Exin statuitur in sublimi cathedra
83. **Eustratius** Eustratius monachus cognomento Garidas
ad nullam rem praeclaram natura idoneus,
egens doctrinae omnis et litterarum,
- παιδείας ἰδρύει ἰατρικῆς ἔχ νόμων,
βαθροῦς ὁ συνθεῖς συγγνωμοῦς ἐνόμους. 10090.
τούτῃ θανόντος ἔχ λελοισπότης φάος,
μονῆς προισπότης Μανουὴλ κεκλημένης
Σέργιος ἀνὴρ παραλαμβάνει θρόνον.
τούτῃ θανόντος ἔγκαθίσταται θρόνον
πρῶτος τις Εὐστάθιος ἐν προσβυτέρους 10095.
ἔχ ἐν βασιλείῳ γὰ κατελιγμένον.
ἔχ τοῦδε τὸ ζῆν ἐκμετρήσαντος μέρῳ,
ἐκκλησιάρχης τῆς μονῆς ἔχ Στεδίας
μοναχὸς Ἀλέξιος εἰλπεε θρόνον
ἀνὴρ μεγαλόδωρος ὄλβιος θύτης. 10100.
οὐπὲρ μεταλλάξαντος εὐαγῶς βίον,
κλήσιν Μιχαὴλ κηρυτάριος θέσιν
εὐπατριδῶν εἰς ἔχ μονοτρόπων ἅμα
καθίσταται πρόεδρος ἀρχιποιμένων
Θερμυργὸς ἀνὴρ, ὑπερόπτης ἔχ νόμων
ὄν καταγαγῶν Ἰσαάκιος θρόνον,
εἰς ἐξορίαν παρῆλθε σὺν δόλῳ.
ἐνθα θανόντος, ἔγκαθίσταται θρόνον
ἔχ ποιμνάρχης ἀναδείκνυται μέγας
Κωνσταντῖνος τις ἐκτομίας Λιχοῦδης,
πρωτοεπιστάριος ἐν τὴν ἀξίαν,
σπεδαῖος ὄντας, εὐλαβῆς, θεῶ φίλος,
ἐν δημοσίαις πραγμάτων λιτεργίας
φανὴς ἀμεμφῆς ἀνεπίληπτος πάνῳ,
πολλῶ δὲ μᾶλλον ἐν καλῶν ἐργασίαις. 10115.
οὐ τὸν παρόντα καταλύσαντος βίον,
ὁ Ξιφιλῖνος χαρίεις Ἰωάννης
ἐκκλησίας ἰθύνει τὴν προεδρίαν,
βίῳ λόγῳ γένοι τε λαμπρῶς ἐμπρέπων
ὄς πρόσθεν ὦν εἰς εὐγενῶν ἔχ ἐν τίλει,
κόσμον λελοισπότης, τὰ μοναχῶν ὑπέδου,
ἔχ ποιμνάρχης ἐκρίθη Βυζαντιδός.
τούτῃ τὸν ἀνθρώπινου ἐκβάντος βίον,
Κοσμάς μοναχὸς ἱεροσολυμίτης
ἀνὴρ ἀγαθὸς ἀρετῶν θεῶς δόμος 10125.
χειρίζεται δὴ τὴν λιῶ προστασίαν
ὄς δυσχεραίνων πραγμάτων τῇ συγχύσει
ἐκὼν ἀπαγορεύσει ἱεροσούνην,
καλῶς ὑπεκοτᾶς ἔχ θρόνον ἔχ ποιμνίαι.
εἰτ' ἔγκατέστη τῷ πανυψήλῳ θρόνον
μοναχὸς Εὐστράτιος Γαριδᾶς θέσιν,
πρὸς πᾶν ὁτιοῦν μὴ πεφικῶς κρειττόνων,
παιδεύσει ἄμοιρος ἅμα ἔχ λόγων, 10130.

10135. ἡσυχία τε γυνία μάλλον πρέπων,
ἢ προστασία καὶ λαὸ προεδρία.
τοῦδ' ἀπειλαθύντος γὰρ τῆς προεδρίας,
ὅστις ἀνὴρ εὐλαβὴς πρὸς φύσει,
θεῷ προβληθεὶς Νικόλαος ἀξίως
μοναχὸς ἐλλόγιμος ἀξίως θρόνος,
10140. ἐκκλησίαν ἰθὺν ὡς θεῷ φίλον.
τούτῃ μεταστάντος δὲ πρὸς θείας νίας,
ἀνὴρ χαριτώνυμος ἱμπερίπων λόγοις
ἱερομνήμων λευίτης ἐκκλησίας,
τῷ τρικαῦτα ποιμῆνι Χαλκηδόνος
10145. ἀρχοῦ καθ' αἷμα καὶ γένος συνημέμων,
τὸ δ' ἀγαπῶν ὡς ἐπώνυμον φέρων,
ἀνάγεται δὴ πρὸς θρόνον Βυζαντιδος.
οὗ τὸν παρόντα καταλείψαντος βίον,
Στυππῆς Λέων εἰλκε τὴν προεδρίαν,
10150. οἰκονόμος ὢν λευίτης ἐκκλησίας.
καὶ τοῦδε τὸ ζῆν ἐν θρόνῳ λειοπότης,
πρόεδρος ἰσθμῶν ποιμνάρχης αὐτὸς μέγας
σεμνὸς Μιχαὴλ ἀρεταῖς λάμπων λόγοις,
μονῆς προσιτῶν εὐαγοῦς τῆς Ὁξίας
10155. ὅστις ἐκὼν λείπειν ἱεραρχίαν
πρὸς νησίδα δὲ καὶ μονὴν τῆς Ὁξίας
ἐπαναδραμῶν, ὑποθεὶς τὸν αὐχίνα
ναοῦ πύλην δόχμιον, ὃ πρὸς τρώες,
πατεῖν παρήχων εἰσιούσι τὸν δόμον
10160. ἐφ' οἷς ἀποστάς τῆς μονῆς τῆς ἰδίας
ἀξυμφορῶς εἰλκε τὴν προεδρίαν.
οὕτω μεταστάντος δὲ Μιχαὴλ θρόνος,
Κοσμάς ἀττικὸς κόσμος ἱεραρχίας,
τῷ ἀρετῶν ὄχημα, καλῶν ἰστία,
10165. προφητικὸς τις καὶ τὸ μέλλον προβλέπων,
ἀρχιεπίσκοπος δίδεικτο τῆς Κωνσταντίνης
ποιμῆν ἀγαθὸς καὶ νομῆς ψυχολόγος,
ὅπως καθέλει Μανουὴλ ἀναξ θρόνος,
ψευδῆς προφάσει αἰτίας τε συμπλάσας
10170. ὅθεν προαχθεὶς ποιμνάρχης ὁ βλέπων
ἢ μὴ μιν ἀκαρπὸν ἀρρένος τόκος
μήτραν προσηόρευσε τῆς βασιλίδος
καὶ ταῦτα συμβέβηκεν ὑστέρῳ χρόνῳ
δοκεῖ μὴ μάλῃ καὶ κρατοῦντος νυμφίῳ
10175. Κωνσταντίνῳ πρὸς τὸδ' ἠπειληκῶτι
δράσασθαι δ' αἰεὶς τὸνδ' ἠπειληκῶτι,
ἔχων προεῖπε τὸν δὲ ἀπὸ μέρου
εἰλκε δ' ἀμφὸς τὰ προλεχθέντα τέλος.

angulis et silentio longe aptior
quam dignitati et populi primatui.
Ergo post hunc eiectum ministerio,
vir sanctus, religiosus, miti ingenio,
Deo volente electus Nicolaus,
monachus eruditus, sede dignus,
ecclesiae rem direxit ut Deo placet.
Nicolao transeunte ad coetus superos,
Iohannes laude litterarum florens,
hieronymemon et levita ecclesiae,
chalconensi praesuli coniunctus
sanguinis iure ac necessitudine,
dilectus dici ceu cognomento solitus,
ad byzantinam cathedram evehitur.
Quo derelinquente caducam vitam,
pontificatum adit Styppes Leo,
ecclesiae iam oeconomus et levita.
Hoc etiam vitam in sede dimittente,
magnus processit pontifex et primas
litteris Michaël clarus et virtutibus
sancti coenobii praeses oxitani:
qui tamen sponte honorem abdicavit;
atque ad Oxiae monasterium insulae
reversus, collum praebuit protentum
in templi foribus, proh mansuetudinem!
ingredientium omnium calcandum pedibus,
propterea quod coenobio relicto suo
inutilem honorem recepisset.
Sic Michaële deserente sedem,
atticus Cosmas sacerdotii decus,
cinnus virtutum, honestatis apex,
spiritu quoque praeditus prophético,
processit praesul Constantinopolēos,
nutritor animarum, pastor bonus:
quem tamen exauctoravit Manuel caesar
falsi conficto criminis obtentu:
quare in iudicium patriarcha adductus,
ait prophetaus uterum reginae
mascula prole sterilem futurum.
Posterum tempus dictum confirmavit.
Iam magnā duci imperatoris genero
ob id minanti graviter Contostephano
et dirum aliquid facere volenti
praedixit ipsum periturum lapide.
Utrumque dictum exitu non caruit.

84. Nicolaus
III.

85. Iohanne
IX.

86. Leo

87. Michaël
II.

88. Cosmas
II.

89. Nicolaus IV. Post Cosmam autem Muzaló Nicolaus Cypri translatus ecclesiam gubernavit, ipsius ecclesiae alumnus et levita, sacrarum Pauli interpres litterarum, Cypri deinde factus archipraesul: quam tamen sedem abdicavit postea perosus humanarum colluviem rerum. Quum vero otiosus esset Constantinopoli coenobiique praeses ad Cosmidium, tunc quidem byzantinam excepit sedem, hac tamen ipsa sponte dein recessit. Cuius demortui Chliarenus sedem excepit Constantinus, in Dei ecclesia praepositus sacello et levita.
90. Theodotus II. Theodotusque monachus et sacerdos praeses coenobii Christi resurgentis, quod nunc concluditur moeniis metropoleos, donatus est byzantinis infulis.
91. Constantinus II. Cuius demortui Chliarenus sedem excepit Constantinus, in Dei ecclesia praepositus sacello et levita.
92. Lucas Atque hoc etiam moriente, Lucas religiosus Chrysoberges monachus, egregie functus hactenus vita ascetica, pro suis meritis ad infulas devenit.
93. Michaël III. Post Lucam Michaël levita sacellarius philosophorum hypatus Anchiali tiaram byzantinam egregie ornavit. Atque hoc translato ad caerulea superna, eugeniota monachus sacerdos, coenobio Manganorum tunc praepositus, nomine Chariton sedem occupavit. Hoc deserente terrenum incolatum, Theodosius qui in Boradii coenobio vixerat, vir sane bonus et decus monachorum, ecclesiam Christi rexit laudabiliter. Is tamen sacrum honorem abdicavit. Cui sedem vacuam sponte relinquenti, venerandarum heres infularum successit Basilius Camaterus, vir eruditus, chartophylax, levita; quem Isaacius imperator Angelus pontificatus exiit honore falsis omnino circumventum criminibus. Pro quo levitam ecclesiae sacellarium nomine Nicetam cognomine Muntanem, Tithono Thucritoque annosiorum
- μεθ' ὃν Μεζάλων Νικόλαος κυβέρεθαι μετατεθείς ἴθυνη τὴν ἐκκλησίαν, ἀνὴρ τρέφμιμος λευίτης ἐκκλησίας, διδάσκαλος τ' αὐτῆς Παύλου θεῶν λόγων (1). εἴτ' ἀρχιεπίσκοπος ἀνεδείχθη κυπρίων καὶ δυσχεραίνας πραγμάτων τῆ συγχύσει θρόνον παρητήσατο καὶ προεδρίαν. βακάντιβος δ' ὢν ἐν βασιλίδι πόλει καὶ κοσμιδῆς τῆς μονῆς ἐπιστάτης, εἰλπευε θῶρον τῆς βυζαντίδος τότε αὐθαιρέτως τοῦτε δὲ λιπόντος θρόνον, θεόδωτος τις καὶ μοναχὸς καὶ βύτης μονῆς προσιτῶς ἀναστάσιος λόγος τῆς ἐν πόλει νῦν κειμένης βασιλίδι πρόεδρος ἔφθη τῆς κωνσταντίνης θρόνου ὡς περὶ θανόντος, κωνσταντίνος λευίτης καὶ σακελλῆς τῆς θεοῦ γ' ἐκκλησίας ὁ χλιαρὸς, παραλαμβάνει θρόνον καὶ τοῦδε βίον ἐκμετρήσαντος μόρου ἀσκήσας μοναχὸς εὐσεβῆς χρυσοβέργης ἀσκητικὸν κάλλιστον ἀνὴρον βίον, ἐπαξίως ἔσχικε τὴν προεδρίαν.
- μεθ' ὃν Μιχαὴλ λευίτης σακελλῆς φιλοσόφων ἕσπατος Ἔ' Ἀρχιῆλης κοσμῆθ' ἄνω θρόνον κάλλιστα τῆς κωνσταντίνης τοῦτε μεταστάντος δὲ πρὸς πόλιν πλάτος, εὐγενεῶς ἐν μονοτρόποις θύτης μονῆς προσιτῶς χρηματίσας Μαγγάνων κλήσιν Χαρίτων παραλαμβάνει θρόνον. τοῦτε λιπόντος τὴν κάτω παροιπίαν, θεόδωτος ἐκ μονῆς βοραδῆς ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ μονοτρόπων κλέος, χριστοῦ καλῶς ἴθυνη τὴν ἐκκλησίαν τοῦτε λιπόντος ἱεραρχίας θρόνον, ἐκουσίως τε τὸν θρόνον λοιοπτότος, βασιλείως τις καματηρὸς τοῦπαίκτην λόγιος ἀνὴρ καρποφύλαξ λευίτης, ἀντικατέστη τῷ σιβασμῶ θρόνω ὃν Ἀγγελος σὺν Ἰσαάκιος κράτος κατήγαγε θρόνον τε καὶ προεδρίας, συνθεῖς προφάσεις παντάπαν ἀνευλόγους. σακελλάριον λευίτην δ' ἐκκλησίας κλήσιν Νικητῶν, Μεντάνην δὲ τοῦπαίκτην, παλαιότερον γὰρ Τιθωνοῦ καὶ Θεκριτῶν,

(1) Recole quae dixi p. 116. n. 2.

10225. ἀρχιεύτην δεικνυσι τῆς κωνσταντίνης·
μετὰ μικρὸν δὲ ἔθρονος κατασπάσας
ὡς ἀφελῆ τε καὶ χρόνῳ παρεμμένον,
ἄνδρα μοναχὸν ἀρετῆς ὄντ' ἐργάτην,
τὸν παῖον Λεόντιον ἐγκαθιδρύει,
λόφῳ ἀπ' αὐτῶν ἀγαθῶν Αὐξεντίου·
ὃν τῷδε διῆξει τὴν ἀπειρεσδρον κόρην
10230. ἔφασκε νυκτὸς συλλόγων ἡθροισμένων,
εἶδος τε κλήσιν ἀρετῆν τοῦδ' εὐστόχως
καλῶς διαγράψασαν ὡς ἐν εἰκόνι·
ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸνδ' ἀπειλαύνει ἔθρονος,
πάντα παριδῶν τὰ προηγουμένα·
10235. μετὰ θεσον δὲ δραματηργεῖ ποιμένος·
ἀρχιεύτην γὰρ τῆς Σιών τῆς ἁγίας
κλήσιν Θεοδοσίον (1) φύντα λατίνων,
ἰθάδα (2) τῷδε καὶ προήγορον κράτες,
εἰς θῶκον ἀνήγαγε τῆς κωνσταντίνης·
10240. ἀλλ' οὐδὲν ἀπάνωτο τῆς κακουργίας·
ἀμφοῖν γὰρ ἐκπέπτωκεν ἱεραρχίαν
καὶ τῶνδ' ἀτίμως ὁ προβληθεὶς ἀκρίτως.
ἵσπια Γεώργιος ὁ Ξιφιλίνος
σκευοφύλαξ ὢν τῆς Θεοῦ γ' ἐκκλησίας
10245. ποιμαντικὴν εἰλπε καὶ προεδρίαν (3).
τούτῃ θανόντος ἐγκαθίσταται θρόνον (4)
ὁ Καματηρὸς εὐεπὴς Ἰωάννης,
ἰδρις σοφίας παντοδαπῆς καὶ λόγων,
ἐπήβολός τε δογματῶν ἤ καὶ ἐνθέων,
10250. ἐκκλησίας ὢν λευίτης χαρτοφύλαξ·
ἐφ' οὗ παρεστήσαντο λατῖνοι πόλιν·
ὃς ἐξελαθεὶς δυστυχῶς πρὸς λατίνων
θρόνος πατρίδος τῆς σεμνῆς (5) Βυζαντίδος.
οἰκῆ Διδυμοτίχων εἰς ἄστῃ φθάσας,
10255. ἔνθα θανὼν ἔλιπεν ἡλὶς φάος.
μετὰ δὲ τοῦτον ποιμένες Βυζαντίδος
οὗτοι προεβλήθησαν ἐν Νικαίῳ·
πρῶτος Μιχαὴλ Αὐτωριανὸς θρόνον

(1) Sic etiam v. 6030. Atqui hunc passim appellant alii *Dositheum*, quos inter Methodius infra a nobis edendus. Sed enim *Dositheus* nihil aliud est nisi metathesis τοῦ *Theodosius*. Sic in coll. vat. T. II. p. 441. quem Polybius appellaverat *Theotimum*, Diodorus cum anagrammate dicit *Timotheum*.

(2) Allatius de cons. p. 702. legebat *ἰθάδα*, quae mihi melior lectio videtur. Codex tamen noster tum heic tum v. 6031. habet *ἰθάδα*.

(3) Recitat tres hos de Xiphilino versiculos

Collect. vat. T. VIII.

creavit praesulem Constantinopoleos:
quem ceteroqui paulo post deposuit
tamquam effoetae aetatis ac delirum:
substituitque professione monachum
asceticumque hominem Leontium mitem
e collibus Auxentii in urbem pertrahens.
Atque hunc sibi a Virgine deipara,
dicebat Isaacius adstanti turbae,
noctu monstratum, et affabre descriptam
corporis speciem cum virtute ac nomine.
Nihilo tamen minus hunc sede depulit
postea dictorum negligens suorum.
Namque transferre voluit episcopum.
Sanctae nempe Sionis patriarcham
stirpe latinum, Theodosium nomine,
cognitum sibi, atque imperii vatem,
ad byzantinas infulas provexit.
Sed homini nil profuit facti novitas,
ambobus enim sacerdotiis excidit
cum ignominia, nequiter electus.
Secutus est Georgius Xiphilinus
e scevophylace in ecclesia Dei
ad pastoraalem cathedram subvectus.
Hoc vita functo, stationem occupavit
oris facundi Iohannes Camaterus
omnigena cumulatus sapientia ac litteris
et divinorum dogmatum callentissimus,
antea levita ecclesiae et chartophylax.
Sub eo metropolim Latini expugnaverunt.
Quamobrem infeliciter ab his expulsus
sede atque alma patria Constantinopoli,
Didymotichum transtulit stationem,
ibique clausit oculos vitali luci.
Post hunc pastores urbis byzantinae
hi creabantur in oppido Nicaea.
Primus est Michaël, dictus Autorianus,

98. Leontius.

99. Theodosius II.
sive potius
Dositheus.

100. Georgius II.

101. Iohannes X.

102. Michaël IV.

Allatius de Georgiis p. 664. ed. Fabric.

(4) Ex hoc versiculo usque ad v. 10310 habes patriarchas-constantinopolitanos, qui in exilio electi fuerunt, apud Allatium de consensione lib. II. cap. 14. p. 725. Item partim in adn. ad Acropolitam cap. VI.

(5) Allatius in utroque citato loco pro *σεμνῆς almae* legit *ἱμῆς meae*. Num ergo hinc orta est Allatio opinio quod Ephraemii patria Byzantium fuerit; quandoquidem eum appellat *byzantinum*?

- ecclesiae sacellarius et levita,
mundanis litteris divinisque abundans.
103. Theodoros II. Post quem in sede extinctum, Theodoros sacri primatus adiit honorem, antea levita ecclesiae et chartophylax Irenici cognomen a patre trahens, in studiis philosophicis gradu hypatus. Quo moriente, sacrae rei primatum Maximus tulit monachus sacerdos, Acoemetarum praepositus coenobio.
104. Maximus. Post hunc philosophus oratione Manuel, legum defensor canonumque sedulus. Quo deserente terrenum incolatum, clarus doctrina et moribus Germanus creatur praesul Constantinopoleos, vir monachatum profitens, Dei sacerdos, oppido oriundus Anaplo in Propontide, in urbe a pueritia ecclesiae alumnus, deinde factus monachus et Dei minister, carus praecipue martyri Georgio; postremo byzantinus evasit pastor. Sed hoc per obitum transeunte ad Dominum et patriarchis sanctis connumerato,
107. Methodios II. Methodios item monachus et Dei sacerdos, tunc Hyacinthi praesidens coenobio, tempore sedem tenuit brevissimo. Quo moribunda deserente membra, pedom corripuit Manuel archipresbyter cleri, qui sacram aedem palatii curat; senex benignus, mansuetis moribus. Atque hoc etiam concludente vitam, Arsenius inter monachos pietate fulgens, virtutum eximia atque animata sedes, electus est Byzantii patriarcha. Is natus quidem erat in urbe regia; sed in nicaenis monasteriis postea totonderat capillum, et abbas fuerat: nunc solitarius uni Deo vacabat in Apolloniadis urbis asceteriis; quo tempore Nicacam fuit accitus a Theodoro caesare romano: ubi expletis cunctis ecclesiae gradibus ad summum hierarchiae pervenit apicem. Quum autem sponte dimisisset pedom, monasticam quietem pie repetens,
- σακελλάριος λευίτης ἐκκλησίας,
ἰδρις σοφίας κοσμηκῆς θείας ἅμα.
οὐπὲρ μεταλλάξαντος ἐν θρόνῳ βίον,
Θεόδωρος εἴληψε τὴν προεδρίαν
ἐκκλησίας ὡν λευίτης χαρτοφύλαξ,
τοῦπῶνυμον σχῶν Εἰρημικός πατρόςθεν,
φιλοσόφων ὑπάτον ἀξίαν λόγους.
καὶ τοῦδε θανόντος δὲ, τὴν προεδρίαν
Μάξιμος αὐχὲ καὶ μοναχός, καὶ θύτης
μονῆς προεστὼς εὐαγούς ἀκοιμητῶν.
μεθ' ὃν Μανεὴλ φιλόσοφος τὸν λόγον,
φύλαξ ἀκριβῆς καὶ νόμων καὶ κανόνων.
τούτῃ λειπόντος τὴν κάτω παροικίαν,
πολὺς Γερμανὸς τὸν βίον, καὶ τὸν λόγον
ἀρχιεθύτης δέδεικται τῆς Κωνσταντίνης,
ἀνὴρ μοναστῆς, καὶ Θεοῦ θυπέλος,
αὐχῶν Ἀνάπλων πατρίδα Προποντίδος,
ἐκκλησίας τρέφιμος ὡν τῆς ἐν πόλει
εἶτα μονάσας, καὶ φανὴς Θεοῦ λάτρης
Γεωργίᾳ μάρτυρι καὶ πεφιλμένος
ἔλαχε ποιῆμην ἰθύειν Βυζαντίδος.
τούτῃ μεταστάντος δὲ πρὸς τὸν δεσπότην
καὶ συναφθέντος πατριαρχῶν ἑγρίοις,
Μεθόδιος τις καὶ μοναχὸς καὶ θύτης
μονῆς προεστὼς τῆς Ὑακίνθου τότε,
ἐπὶ βράχιστον ἀπολαύει τοῦ θρόνου
οὐπὲρ θανόντος, καὶ λιπόντος τὸν βίον,
ὁ πρωτοθύτης Μανεὴλ ἔσχε θρόνον
τῶν ἐν βασιλείοις γε κατελειγμένων,
γέρον προσηπῆς, μελιχίος τὸν τρόπον.
χρησαμένης τέλει δὲ τοῦδε τοῦ βίου,
Ἀρσένιος τις εὐλαβὴς μονοτρόπων
τῶν ἀρετῶν κάλλιστος ἑμψυχὸς θρόνος
εἰς ποιμενάρχην ἠρέθη Βυζαντίδος,
σειρῶν γένος εὐκων μὲν ἐκ Βυζαντίος,
κόμην δὲ καρεῖς ἐν μοναῖς τῆς Νικαίας,
καὶ τῆδε δειχθεὶς καὶ μονῆς ἐπιστάτης,
εἶθ' ἠσυχάζων καὶ Θεῷ προσανέχων
ἐν Ἀπολωνιάδος ἀσκητηρίοις
ἀφῆκτο κληθεὶς εἰς πόλιν Νικαίων
πρὸς τοῦ κρατοῦντος αὐσόνων Θεοδώρου,
καὶ πάντα καθμὸν ἀνύσας ἐκκλησίας
εἰς ὕψος ἤρθη ποιμεναρχίας μέγα.
αὐθαίρετως τούτῃ δὲ λιπόντες θρόνον,
μονῇ δὲ αὐτὸν εὐαγὼς δειδωκότος
- 10260.
- 10265.
- 10270.
- 10275.
- 10280.
- 10285.
- 10290.
- 10295.
- 10300.

10305. Νικηφόρος πρόεδρος τῶν Ἐφεσίων
προεδρίαν εἴληπε τῆς Κωνσταντίνου,
ὃς ἀρχιερατικῆς πρὶν ἦν παλατίου,
ἄνθρωπος ἀμεμφὴς παρθένιος (1) διὰ βίης.
τούτους τελευτήσαντος ἐν προεδρίᾳ
10310. Ἀρσένιος πρῶτιστος ἀπολαμβάνει
τῆς βασιλείδος ἱεράν προεδρίαν.
καθαίρει τούτους δὲ καθυπηγμένους
πρὸς ποιμεναρχῶν καὶ δικαστῶν ἢ τότε,
εἴτ' ἀπελαθέντος τε τῆς ἐκκλησίας,
εἰς Προεκόννησον δ' ἀπαχθέντος ἠπειδὴ
10315. τῆς Ἀδριανοῦ Γερμανοῦ ἀρχιερατικῆς,
μεταθέσει δέδουκτο καὶ Βυζαντινῆς,
τούτους παραιτήσας δὲ λιπώντος θρόνον,
ἄνθρωπος Ἰωσήφ ὀρθοδοξίας στύλος (2),
κλέος μοναστῶν ἅμα καὶ πρεσβυτέρων,
10320. μονῆς προεστὼς εὐαγροῦς Γαλιθαίας,
πρῶτος χαρίεις καὶ Θεοῦ τρέμων νόμος,
πρωχοτρόφος φίλοικτος εὐσπλαγχνος φύσει
εἰς πατριαρχῶν τὸν περίπυστον θρόνον
ἀνάγεται δὴ κανονικῶς ἀξίως,
10325. κλήρος πέλων εἰς ἢ βασιλείς πάλαι,
γῆμας τὲ σεμνῶς καὶ τεκνῶν θυγατέρα
εἴτ' ἀποβαλὼν θανάτῳ συνινέτην,
καὶ τὰ μοναχῶν ὑποδὸς ὁμοφύχως,
ἔφθη δοχτικὸν ἀρετῶν ἢ ἐνθεῶν
10330. ἔπιτα ποιμὴν τῆς μονῆς Γαλιθαίας,
καὶ ποιμεναρχῆς ἀρχιερατικῆς τ' αὖ μέγας
ἐπεὶ δ' ἰταλῶν δόγμα παρεισφάρα
ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς οὐ καλῶς ἐκκλησίᾳ (3)
10335. τούτους διαιθύνοντος εὐσεβῶς θρόνον,
καὶ τῶν ἐπῆκτο τὰς ἰσπανικῶν τις βία,

(1) Allatius habet παρθένος.

(2) Immo schismatis tenacissimus, atque idcirco a Michaële palaeologo imp. sede eiectus, quia concordiae cum ecclesia romana, quam praedictus imperator conciliaverat, subscribere noluit.

(3) Ephraemium animus prorsus gerere schismaticum, alibi quoque cognovimus; et nunc his factiosis in Iosephum laudibus rursus demonstratur. Non est autem hic locus refutandi Graecorum errores et schisma; id quod iam doctissimi catholici praestiterunt; princeps quidem merito et infinita doctrina Allatius, tum Arcudius, Caryophilus, Caleca, Papadopulus, Baronius, Natalis Alexander, Lequinius in dissert. et panopl., aliique plurimi. De defensoribus quidem graecis legesis Allatium

ad byzantinum transiit patriarchatum, Ephesiorum Nicephorus archiepiscopus qui olim palatii fuerat archipresbyter, innocens vir, perpetuus parthenius. Atque hoc sedem cum vita deserente, Arsenius primus liberatae urbis sacrum recuperavit principatum. Sed idem postea depositus sententia episcoporum aliorumque iudicum ecclesiaeque abscedere coactus in Proeconnesum insulam deportatur. Germanusque praesul Hadrianopoli translatus est ad urbem Constantini. Verum Germano abdicante honorem, Iosephus rectae religionis columen, presbyterorum decus et monachorum, sancto coenobio praepositus Galesii, mitis, benignus, divinae legis reverens, nutritor egenorum, natura clemens, patriarcharum celebrem insedit thronum digne et canonicis regulis electus. Is regio in clero presbyter olim fuerat, sanctisque nuptiis filiam procreaverat: postea vero viduatus coniuge, monasticam professus libenter vitam caelestium virtutum arca apparuit: exin coenobii galesini abbas, episcopus postremo et magnus pontifex. Quum autem Italorum dogma invasit ecclesiam nostram haud laudabiliter, pie Iosepho sedem gubernante, ipse ad consensum vi compellebatur,

110. Nicephorus II.

111. Germanus III.

112. Iosephus.

de synod. ephes. cap. LVII. p. 371. Ex iis autem, qui tunc concordiam cum latinis dogmatibus id est cum orthodoxia tuiti sunt, duos memorare satis est; quorum primus Nicephorus Blemmyda, ab Ephraemio nostro v. 8939. sqq. eximia laude, tamquam sapientiae coryphaeus et patriarchatu dignissimus, exornatus; alter Iohannes Veccus, cuius item sapientia ab Ephraemio v. 10346 laudatur, qui lectis Blemmydae scriptis a schismate ad orthodoxiam transiit, ut ait Pachymeres hist. V. 15, et patriarchatum catholice gessit, concordiamque cum romana ecclesia scriptis doctissimis defendit, et usque ad careerem obitumque retinuit. Legesis Vecci testamentum apud Allatium Gr. orth. T. I. p. 378.

- sed perstitit immotus in basi dogmatum. Pellitur ergo sede iudicio iniquo, propterea quod pro recto pugnaret dogmate, atque in extraneum deportatur solum, postquam pastores primi contra innocuum depositionis tulerant sententiam. Post hunc remotum summo gubernaculo, Iohannes quidam cognomento Veccus suffectus est, consentiens cum Latinis, chartophylax ecclesiae ac levita vir sane sapiens et litteris innutritus. Sed hunc ecclesiâ pepulit fidelium zelus et pii regnantis nutus Andronici, ut latinarum partium studiosum; et suam recepit cathedram Iosephus. Quo deponente cum officio vitam, Gregorius sapiens vir oriundus Cyprio alumnus doctrinarum, musarum ara, ad patriarchae dignitatem venit. Hic patriis laribus patrioque solo iam inde a teneris exulans unguiculis, addiscendarum cupidus disciplinarum migravit inquilinus Constantinopolim: ubi se studiis tradens impensissime magnum sapientiae congressit thesaurum: unde regnanti Caesari fit cognitus, adscribiturque clero palatino, et byzantinus denique creator praesul, monachi adscitis antea, ut mos est, vestibus. Hoc autem sponte honorem deponente, sancta Athanasius veniens solitudine asceticus et presbyter inter monachos, magnanimus vir, laborum patientissimus, praesul processit urbis byzantinae. Hoc item sacram abdicante sedem, vir pius Iohannes sanctitate fulgens, presbyterii decus simul et monachatus, apprime tamen dives mansuetudine, digne adsecutus est honoris apicem. Hic oriundus partibus Mesembriae
- (1) Nimirum Andronicus II, quum regnum adiret, ad id coactus fuit factione schismaticorum, ut historia notissima tradit.
- (2) Hinc usque ad v. 10363. edidit versiculos Allatius in op. de cons. p. 776, et in dissertatione de Georgiis, ubi agit de patriarcha Georgio
- ο δ' ἀκλινώς ἠδραστο δογμάτων βάσει·
ἐκβάλλεται δὴ τῷ θρόνῳ μάλ' ἀδίκως,
ὡς ὑπεραθλῶν δογμάτων ὀρθῶν ἀγαν,
εἰς δ' ἄλλοδαπὴν ἀπελαύνεται χθόνα,
καθαιρετικὴν ψῆφον ἀρχιποιμένων
10340.
σχιδιασάντων κατὰ τοῦδ' ἀναιτιῶς·
τοῦδ' ἀπελαθίντος δὲ τῆς προστασίας,
Ἰωάννης τίς τὴν ἐπίκλησιν Βέκκος
ἀντικατέστη κυμφορονῶν τοῖς λατίνοις,
ἐκκλησίας ὧν χαρτοφύλαξ λευίτης,
10345.
ἀνὴρ σοφός τις ἐντεθραμμένος λόγοις.
τοῦδ' ἐκδιωχθέντος δὲ τῆς ἐκκλησίας
νεύσει κρατοῦντος εὐσεβοῦς Ἀνδρονίκου (1)
ζηλωτὴ πιστῶν, ὡς περιμάχης λατίνων,
πάλιν (2) Ἰωσήφ ἀπολαμβάνει θρόνον·
10350.
οὔτερ λιπώντος τὸν εἶον καὶ τὸν θρόνον,
σοφός τις ἀνὴρ Γρηγόριος κυπρόθεν
λόγων σοφῶν μαίευμα, μυσῶν ἑστία,
εἰς πατριαρχῶν ἀνεβιβάσθη θρόνον·
ὅστις πατρίδος καὶ πατρικῆς οἰκίας
10355.
φυγὰς ὑπάρξας παῖς ἐτι πω τυγχάνων,
παιδεύσεως ἐξῆτι καὶ μαθημάτων,
ἐλθὼν κατοικεῖ πρὸς πόλιν Κωνσταντίνης·
αὐτὸν δὲ μαθήμασιν ἐκδοῦς καὶ πόνους
ἀφίκετο πρὸς μέγα τι παιδείας βάθος·
10360.
εἶτα καταστάς γνώριμος στεφφορίῳ
καὶ συνταγὴς κλήρω τε τῷ παλατίῳ,
ἀρχιερέως πέφηνε τῆς Κωνσταντίνης,
τὰ τῷ μοναχῶν πρὶν τελευθεῖς ὡς ἔθος·
αὐθαίρετως τοῦτε δὲ λιπώντος θρόνον,
10365.
Ἀθανάσιος ἐκ καλῆς ἡσυχίας
ἀσκητικὸς τις ἐν μονοτρόποις θύτης,
γωνιάδας ἀνὴρ καρτερικὸς πρὸς πόνους
ἀντικατέστη τῷ Βυζαντίδος θρόνον·
τοῦτε παρατήσει δὲ λιπώντος θρόνον,
10370.
δοσιος ἀνὴρ εὐλαβὴς Ἰωάννης,
γαλπὸς, εὐέντευκτος, ἀρετῶν θρόνος,
κλέος μοναχῶν ἅμα καὶ πρεσβυτέρων,
πλέον δὲ πλετῶν πραότῃ καρδίας,
ἐπαξίως εἴλιπε τὴν προεδρίαν·
10375.
ὄρμημένος μὲν ἐκ μερῶν Μεσημβρίας (3),
cyprio, qui dicitur etiam Gregorius. Allatius autem
legebat, seu certe edebat, που pro πω, et ἰσθαῖς
pro ἐκδοῦς.
- (3) Lequinus dicit oriundum Sozopolis. Verum
utraque urbs Mesembria et Sozopolis pertinet ad
Haemimontium, nec valde distant inter se.

10380. γάμοις ὁμιλήσας δὲ σιμωνῶς ἐν βίῳ,
 καὶ παιδὸς ὀφθαλμοῦ ἄρρητος φουτοσπόρος,
 ἐκὼν τε λιπῶν γαμετῆς συνοικίαν,
 ἀσκητικὸν προὔκρινεν ἐνθεῖον βίον·
 ἐνοστάσις οὖν συμποροῦσας βίῳ,
 ῥώμης ἐδείχθη πατριάρχης τῆς νέας.
 τοῦτε δ' ἐπόντος ἀπολιπόντος θρόνον,
 πάλιν Ἀθανάσιος ἔσχε τὸν θρόνον·
10385. καὶ τόνδε λοιπὸν αὐθις ἀπειπαμένε,
 μεταθίσει δέδικτο Κυζίκου Νίφον
 τῆς βασιλίδος ἀστὴν ἀρχιεπίσκοπον,
 ἀνὴρ μοναχὸς ἀγχινοῦς ἐν πρακτικῆς
 παιδείᾳ μὲν ἀδαῆς ἐγκυκλίου,
10390. ἐπήβολος δὲ καὶ φρενῶν πελοπυμένος,
 Βέρροισιν αὐχῶν τὴν δυτικὴν πατρίδα,
 λάβρας ὑπάρξας προστάτης τῆς κατ' Ἀθῶν
 εἴτα κατέστη ποιμενάρχης Κυζίκου
 καὶ πατριάρχης τῆσδε Κωνσταντίνου.
10395. τοῦδ' ἐγγραφῆ δὲ θῶκον ἀπειπαμένε,
 Ἰωάννης τις ὁ Γλυκὸς δὲ τοῦτοῦτο
 συγκλητικὸς τε καὶ λογοθέτης δρόμου,
 εἰς ἃν ἀρίστων καὶ σοφῶν λόγων ἴδρις,
 χειρίζεται δὴ τὴν λεγόμενον προστασίαν (1)·
10400. καὶ τοῦδ' ὁμοίως θῶκον ἀπειπαμένε,
 Γεράσιμος τις καὶ μοναχὸς καὶ θύτης
 πόλιν Φιλαδέλφειαν αὐχῶν πατρίδα
 μονῆς προσιτῶς χρηματίσας σωσάνδρων,
 προεδρίαν εἴληψε τῆς Κωνσταντίνου.
10405. τοῦτε τὸ βιοῦν ἐν θρόνῳ λελουμένος,
 ἀνὴρ μοναχὸς εὐλαβὴς Ἰσαίας
 παρὰ γειραρὸς καὶ ταπεινῶν γέρον
 κλέος μοναστῶν καὶ βιούτων κατ' Ἀθῶν;
 Ἡπειρον αὐχῶν πατρίδα παλαιστῆραν
 εἰς ἕψος ἀνένεκε ποιμενάρχης.

nuptiis quoque in saeculo contractis
 masculi filii edidit progeniem :
 sponte dimisso postea coniugio ,
 diam asceticorum vitam praetulit :
 in quo vitae proposito diu persistens ,
 denique novae Romae fit patriarcha.
 Sed postquam sponte is etiam dimisit pedum,
 iterum Athanasius ad sedem venit :
 quod cum is rursus pondus fastidisset ,
 Cyzici Niphon translatus dioecesi
 reginam urbium rexit patriarcha ;
 vir monachalis, rebus agendis sagax ,
 communi quidem expertus eruditione ,
 sed prudens rerum et affluens ingenio ,
 Berrhoeae natus occiduis in regionibus ,
 laurae praepositus in Athone monte ,
 metropolita postea factus Cyzici ,
 denique tenuit pontifex Constantinopolim.
 Verum et hic libello honorem abdicat.
 Iohannes autem cognomento Glyca
 vir senatorius, et cursus logotheta ,
 optimatum de numero et doctissimus ,
 populi sacrum praesidatum adiit.
 Quo dignitatem pariter abdicante ,
 Gerasimus vir monasticus ac presbyter ,
 qui Philadelphi in urbe natus fuerat ,
 et Sosandrorum rexerat monasterium ,
 pontificatum tenuit Byzantii.
 Quumque hic in sede mortuus fuisset ,
 monachus Isaias pietate insignis
 benignus, venerandus, modestus senex ,
 natalem habens terram Epirum veterem ,
 Athone in monte monachorum gloria ,
 patriarchatus attigit summum apicem.

116. Niphon I.

117. Iohannes XIII.

118. Gerasimus.

119. Isaias.

CHRISTY
 ANNO 1323.

ΤΕΛΟΣ.

FINIS.

(1) Habet hos versus de Glyca Allatius in disc. de Georgiis p. 638. (ed. Fabric.) ubi Ephraemium nostrum appellat monachum.

DE METHODII OPUSCULO.

*D*um Ephraemii catalogum patriarcharum byzantinorum latinum facerem typisque excuderem, multa mihi in vaticanis codicibus scripta praedictorum patriarcharum occurrebant luce saepe digna, et quae singulorum praesulum temporumque historiam augebant, resque apprime ecclesiasticas illustrabant. Ac tantum sane numerum in manibus habeo epistularum, sermonum, decretorum, tractatum, synodorum, ut peculiaris ex his scriptis tomus in hac mea collectione conficiendus postea videatur. Nunc his omnibus praetermissis, unum delegi Methodii monachi libellum ineditum, quo nullum fere vidi aptius ad byzantinae sedis vices varias oculis subiiciendas. Scribendi autem opusculi haec causa fuit. Michaël VIII imperator palaeologus anno Christi MCCLXI, post recuperatam Latinis eiectis Constantinopolim, Iohannem III Ducaenum Lascarium, qui pupillus a patre relictus in Michaëlis veluti tutela adolescebat, cumque ipso postea regnaturus erat, immani scelere excaecavit, atque ita omni spe regni proturbavit. Rei atrocitatem tulit aegerrime Arsenius patriarcha byzantinus; eoque processit, ut imperatorem Michaëlem ab ecclesiastica communione removerit: qui mox culpam suam, ut par erat, profitens, canonicam absolutionem implorabat. Quam ubi parum credulus patriarcha indignabundusque negavit, coacta episcoporum synodo dedit operam Michaël, ut Arsenius sede depelleretur; eique Germanus III. substitueretur. Rem plenius cognoscere licet ex Arsenii testamento, quod Cotelerius monum. eccl. gr. T. II. p. 168. vulgavit. Germano item Iosephi abbatis artificibus expulso, Iosephus ipse patriarchalem sedem, adnitente Caesare, obtinuit. Interim byzantina ecclesia gravi schismate laboravit, dum alii Arsenio ut inique exauctorato studerent; alii, ut fit, Iosephum patriarcham novellum sectarentur. Hoc animorum fervente aestu, atque in his ecclesiasticis motibus, Methodius monachus, ut schismati (quod sane pessimum ecclesiae malum est) obviam iret, libellum scribendum censuit, quo demonstraret byzantinam ecclesiam, quamquam saepe a praepotentia Caesarum (de qua legendus est Lequinius or. ch. T. I. dissert. praev. cap. XVII.) contra aequissimas et sanctissimas canonum normas, pastores invita accepisset; nihilo tamen minus perpetuo cavisse, ne schisma in populo fieret; dummodo hi praesules orthodoxam fidem retinerent. In hoc scilicet vertitur totius summa opusculi; cuius notitiam seu titulum tradidit olim Allatius in diatribe de Methodiis p. 383, neque tamen ubinam id latitaret nobis indicavit: mihi vero in vaticanis codicibus deprehensum est, et typis dignum atque utile visum. Etsi enim idem argumentum anonymus alius auctor versavit, quem e codice barocciano anno MDCXCI vulgavit Oxonii Humphredus Hodius; baroccianum tamen opusculum et brevius est, et ab hoc vaticano satis diversum, ut legens comperi.

ΜΕΘΟΔΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

συλλογὴ ἐκ διαφόρων συνοπτικῶν βιβλίων, ὅτι οὐ δεῖ σχίζεσθαι τοὺς λαοὺς ἀπὸ τῆς ἀρχιερέων ὀρθοδόξων ὄντων, εἰ κατὰ τινα ἐγκληματικὴν περίστασιν ἢ χειροτονία αὐτῶν προβῆ.

α. Ἰστὶον ὡς παραιτησαμένως μεγάλῃ Γρηγορίῃ ἔθειολόγῃ τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀναχωρήσαντος, Νεκτάριος πατριάρχης χειροτονήσεται, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ μέγας Χρυσόστομος· τούτῃ ἐκβληθέντος ἀδίκως, Ἀρσάκιος ὁ ἔειρημένος Νεκταρίου ἀδελφός, εἰς τὸν θρόνον ἀνήχθη παρὰ πᾶσαν κανονικὴν παρατήρησιν· οὐ μόνον διὰ τὴν ἑξουσίαν Χρυσοστόμου ἀδικῶν ἐξουσίαν, ἀλλ' ὅτι ὡς λέγεται καὶ ζυλοτυπούμενος πρὸς ἑἰδὴ ἀδελφοῦ Νεκταρίου, ἔμοσεν αὐτῷ τὸν ἑ βασιλίδος θρόνον μηδέποτε καταδέξασθαι· μὲν τούτῳ ἀνάγκη Ἀττικὸς εἰς τὸν θρόνον, ἔτι ἔειρημένος Χρυσόστομος ζῶντος· εἰκοσι γὰρ οὗτος ἐπιζήσας χρόνος τῷ θρόνῳ, θνήσκει· ἐλύθη δὲ τὰ σχίσματα τῆς ἐκκλησίας ἔτι ζῶντος Ἀττικοῦ, τῷ συντάξαι αὐτὸν τὸν θεῖον Χρυσόστομον, μὲν τῆς ὀρθοδόξων πατριαρχῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς διαptyχοῖς μὲν Ἀττικὸν Σισίνιον· μὲν τούτῳ Νεστόριος· τούτῃ καθαιρεθέντος ἐν τῇ τρίτῃ συνόδῳ, Μαξιμιανὸς ἑ Κωνσταντινουπόλεως χειροτονεῖται ἐπίσκοπος· τούτῃ τελευτήσαντος, ὁ ἱερός ἐκ Κυζίκου μετατίθεται Πρόκλος εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰδῆσαι καὶ συναίνεσαι ἑ τινικαῦτα Ῥώμης ἀρχιερέως, ὡς ὁ Ζωναράς ἱστορεῖ ἐν τῷ χρονικῷ αὐτοῦ (1)· καὶ ἀλλαγῆς δὲ φέρεται ὁ δὲ θεῖος Πρόκλος κοινωνικὸς ἦν τῷ ἐγγίῳ Πρόκλῳ τῷ Ἀλεξανδρινῷ· οὐ μόνον δ' οὗτος, ἀλλὰ καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ Μαξιμιανός, καὶ δὴ καὶ Σισίνιος, καὶ Ἀττικός. πρὸς οὐδένα καὶ γὰρ διεφέροντο, οὔτε Κύριλλος, οὔτε οἱ λοιποὶ πα-

(1) Lib. XIII. 22. Notitiae tamen huius partem aliunde sumit Methodius, ut ipsemet innuit. Nam Zonaras de romani pontificis suffragio nihil dicit.

METHODII MONACHI

ex diversis libris synopticis Sylloge, qua demonstratur haud oportere populos ab orthodoxis episcopis semet seiungere; quamquam ex aliqua criminosa ratione electio eorum processerit.

1. Postquam magnus Gregorius theologus constantinopolitanam sedem abs se abdicatam dimisit, creatus est patriarcha Nectarius; et post hunc Chrysostomus; quo inique expulso, Arsacius praedicti Nectarii frater, ad sedem evectus est; sane contra omnem canonicam regulam; non solum ob iniustum Chrysostomi exilium, verum etiam quia, ut traditum est, sollicito ob aemulationem fratri Nectario iuraverat Arsacius, numquam se regiae urbis infulas fore recepturum. Arsacio successit, superstite adhuc Chrysostomo, Atticus qui nonnisi post vigesimum episcopatus annum mortuus est. Ecclesiae vero schisma sublatum est, cum nondum extincto Attico divi Chrysostomi nomen in sacra diptycha relatum fuit. Attico successit Sisinius, huic Nestorius: quo decretis tertiae synodi deposito, Maximianus Constantinopoleos fit episcopus. Atque hoc mortuo, transfertur Cyzico Constantinopolim sanctus Proclus, sciente et comprobante qui per illud tempus erat Romae hierarcha, ut et Zonaras in chronico narrat, et aliunde etiam compertum est. Porro divus Proclus cum sancto Proclo alexandrino communicabat; neque is tantummodo, verum etiam praecessor eius Maximianus, nec non Sisinius et Atticus. Nemini enim adversabantur sive Cyrillus sive reliqui patriarchae propter vel sedis translationem, vel alienam a summo iure

caonico electionem. Neque vero episcoporum horum ordinationes a quopiam repudiabantur. Qui enim id fieri poterat, praedictis summatibus consentientibus?

2. Quod vero res ita se habuerit, cum aliunde constat, tum etiam ex epistula ad Nestorium sancti Caelestini papae romani palam fit, quae incipit: *aliquantis diebus vitae nostrae*. Et paulo post: *sanctae recordationis Atticus catholicae magister* (1) *fidei, et vere beato Iohanni etiam ad ista successor*. Et multis interiectis: *cur tamen ea, quae adversus hos tunc sunt acta, quaeruntur; cum certum sit illinc ad nos a catholico episcopo Attico tunc commentarios esse directos?* Idem ad clerum Constantinopoleos, atque ad tunc versantes ibidem episcopos presbyteros diaconosque scribens contra Nestorium, sic loquitur: *nam ut a recentioribus inchoemus, quid non animos vestros magisterium edocuit sanctae recordationis Iohannis episcopi, cuius oratio catholicam adstruens fidem toto orbe diffusa est? qui nusquam per doctrinam suam defuit; quia ubicumque lectus est, praedicavit. Illius diligenti prudentiae constantia celebrata successit. Rexit enim sanctae recordationis episcopus Atticus christianum populum decessoris exemplo, et sacrilegos persecutus est haereticorum furores*. Cyrillus item in sua ad Nestorium epistula ait: *testor, vivente adhuc beatae recordationis Attico, scripsisse me de sancta et consubstantiali trinitate libellum*. Sic ergo isti se gesserunt locutique sunt.

3. Quis vero ignorat, quod iam ego dicturus sum, nempe illorum qui iniustissimam scelestissimamque magni Chrysostomi depositionem curaverunt, principem

(1) In appendice prima ad iur. civ. vat. p. 144. iam demonstravi, textum genuinum epistulae huius in codice antiquo bobiensi habere *amator*

τριάρχαι ἕνεκα τῆς μεταθέσεως, καὶ ἡμεῖς παρὰ τὴν κανόνων ἀκρίβειαν χειροτονίων· ἀλλ' οὐδὲ αἱ τούτων χειροτονίαι, ἀδεκτοὶ τινι ἐγγιγνέσσαν· πῶς γὰρ, αὐτῶν ἰσπανισμένων;

β. Καὶ ὅτι ἀληθὴς ὁ λόγος, δῆλον μὲν ἐξ ἄλλων· δῆλον δὲ ἐκ τῆς πρὸς Νεστόριον ἐπιστολῆς τῆς ἁγίας Κελεστίνης, πάππας Ῥωμῆς ἕς ἡ ἀρχὴ· ἐφ' ἡμέρας τινὰς τῆς ζωῆς ἡμῶν· καὶ μετ' ὀλίγα· αὐτίκα ὁ τῆς ἁγίας μνήμης Ἀττικὸς, ὁ διδάσκαλος τῆς καθολικῆς πίστεως, καὶ ἀληθῶς τῆς μακαρίας Ἰωάννης καὶ εἰς ταῦτα διάδοχος· καὶ μὴ πολλὰ ὅμως διὰ τί τὰ κατ' ἐμῶν πεπραγμένα ζητεῖται; ὅσοι δὲ δῆλον ἴστω ἔτι ἐκείθεν πρὸς ἡμᾶς παρὰ τῆς τότε ἐπισκόπου τῆς καθολικοῦ Ἀττικοῦ τὰ ὑπομνήματα ἀποστάλη· ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τὸν κλῆρον Κωνσταντινουπόλεως γράψων, καὶ εἰς τοὺς αὐτόθι τότε διάγοντας ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ Νεστορίαν τάδε φησὶν· ἵνα γὰρ ἀπὸ τῆς νεαρῶν ἀρξάμεθα, τί οὐκ ἐνέβαλον ἡμῶν ταῖς ψυχαῖς ἢ παιδείους τῆς τῆς ἁγίας μνήμης Ἰωάννης ἐπισκόπου; εὖ λόγος εἰς πάντα τὸν κόσμον ἐξεχύθη οἰκοδομῶν τὴν καθολικὴν πίστιν· ὅς οὐ δαμοῦ καὶ τὴν διδασκαλίαν ἀπῆν· ὅπως γὰρ δῆποτε ἀνιγνώσθη, ἐκήρυξε· τὴν δὲ ἐμῶν ἐπιμελῆ συνείησι στειρότης διαβιβασμένη διεδέξατο· ἐκυβέρνησε γὰρ ὁ τῆς ἁγίας μνήμης ἐπίσκοπος Ἀττικὸς τὸν χριστιανικὸν λαὸν τῆ τοῦ προσηγορευμένου ὑποδείγματι, καὶ ἐδίωξε τὰς ἱεροσύλας ἡμεῖς αἰρετικῶν μανίας· καὶ Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Νεστόριον λέγει· ἐπ' ἀληθείας δὲ λέγω, ὅτι καὶ περιόντος ἔτι τῆς τῆς μακαρίας μνήμης Ἀττικοῦ, συντεθειταί μοι βιβλος περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίας τριάδος· καὶ οὗτοι μὲν ταῦτα.

γ. Ἐκεῖνο δὲ τίς οὐκ οἶδεν ἔτι φημί; ἡμεῖς τὴν ἀδικατέλειαν καὶ παρανοματέλειαν τοῦ μεγάλου Χρυσοστόμου καθάρισαν ἰσπανισμένων, πρῶτος μὲν ἦν αἴτιος ὁ Ἀλε-

pro magister. Haec tamen sequi debeo Methodii lectionem διδάσκαλος, cuiusmodi est in vulgatis graecis editionibus.

Ἐαυδρείας Θεόφιλος· μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Γαββαλων Σευρηιανός, καὶ ὁ Βερροίας Ἀκάκιος· ἀλλ' ὁμοῦ οὗτοι μὲν τὴν Ἁ Χρυσοστόμου κοίμησην ἐμφανισθέντες Ἰνοκεντίῳ τῷ πάπῳ, οὔτε καθρέδισαν, οὔτ' ἐπετιμύθησαν, τὴν ἀπ' αὐτῶν Ἁ Χρυσοστόμου ἐκδίκεσον, τῷ Θεῷ Ἁ πάπῳ ἀναθεμίνας (1)· αὐτὸν δὲ τὸν Θεόφιλον τίς ἀπεβάλετο; τὸν πάντων Ἁ κ' Ἁ Χρυσοστόμου κακῶν αἴτιον (2) καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ γενημμένον, διὰ τὸν πρὸς αὐτὸν φθόνον· ὅποτε καὶ εἰς τὰ πατερικὰ ἀναγνώσκωμεν οὕτως εἰπὴν ὁ ἅγιος Θεόφιλος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας· ὅτι δὲ ἅγιοι τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσὶν οἱ προσηρημένοι καὶ ἀρχιερεῖς καὶ ποιμένες, ἀναγνώσκωμεν καὶ εἰς τὰ συναξάρια ἐκκλησιῶν οὕτως· τῇ ἐνδεκάτῃ Ἁ ὁκτωβρίου μνήμη Ἁ ἐν ἁγίοις πατέρων ἡμῶν ἀρχιεπισκόπων Κωνσταντινουπόλεως, Νεκταρίου, Ἀρσακίου, Ἀττικοῦ, καὶ Σισινίου. — τροπαρίου Ἁχος δ. — ὁ Θεόφωρος κυβερνήται λαῶν, Ἁ ὅλων κυβερνήτη Θεῷ ἐκτινῶς πρεσβύσατε, ἱεραρχικῶς ὑδροῦντες καὶ νῦν τὴν κοίμησην ἡμῶν ἀνοθεύει εἰρήνην αἰτήσασθε ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

δ. Μετὰ Πρόκλον ὁ μέγας Φλαβιανός, ὁ τὸν ἀρχιμανδρίτην καθελὼν Εὐτυχήν, Ἁ Βυζαντίδος κατέστη ἐπίσκοπος· οὗ καθαιρέθης ἐν Ἐπίσῳ Γενομένη ληστρικῇ συνόδῳ, ἐπειδὴ καθέλε τὸν Εὐτυχήν ὁμόφρονα Διοσκόρου ὄντα· καὶ φονευθέντος, λαξ ἐσαλαμίνε αὐτῷ Διοσκόρου, ἢ ὡς ἕτεροι λέγουσι, Βαρσεμῆ παρεληφθὸς αὐτὸν εἰς ὑπερορίαν, καὶ κ' τὴν ὁδὸν σφαζῆναι αὐτὸν παρασκευάσαντος, Ἀνατόλιος ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὸν αὐτοῦ θρόνον ἀνήχθη πρὸς Διοσκόρου· ὃς καὶ αἶρετός ἦν, ἡπερ εἴρηται, καὶ φόνος αἴτιος τῷ ἁγίῳ γέγονε Φλαβιανῷ· τοῦτο ἐν τῇ τετάρτῃ συνόδῳ καθαιρεθέντος, οὔτε Ἰσβινάλιος ὁ Ἱεροσολύμων, οὔτε τις ἄλλος Ἁ συμπραξάντων ἐν Ἐπίσῳ Διοσκόρου, ἐν τῇ ἀδικίᾳ μὲν καθαιρέσει Ἁ ἁγίῳ Φλα-

(1) Ergo falsa narrare videtur Nicephorus Callistus hist. XIII. 34, apud quem Innocentius Theophilum anathemate percussit. Reapse illa Innocentii epistula a Callisto relata, inter spurias ponitur.

(2) Non legitur ob rasuram αἴτιον.

fuisse alexandrinum Theophilum, proximos autem huic Severianum gabalitanum, et berrhoensem Acacium? Attamen hi post Chrysostomi obitum, quamquam apud Innocentium papam postulati fuerunt, tamen neque depositi sunt neque increpiti; quia poenas propter Chrysostomum de ipsis sumendas, Dei iudicio Papa permisit. Ipsum vero Theophilum quis a propria communione removit, qui omnium Chrysostomi calamitatum verbo operaque auctor fuit, propter invidiam adversus hunc susceptam? Sane et in patrum vitis sic legitur: *dixit sanctus Theophilus episcopus Alexandriae*. Quod autem hos ecclesia in venerabilium habeat patriarcharum atque pastorum numero, testimonium dant ecclesiarum synaxaria, in quibus sic legitur. *Octobris die undecima, commemoratio sanctorum patrum nostrorum Constantinopoleos antistitum, Nectarii, Arsacii, Attici atque Sisinii*. Item troparium tono quarto. *O divi gubernatores populorum, apud communem gubernatorem Deum estote intercessores, pro vestro officio nunc etiam gregem vestrum caelitus dirigentes: pacem animabus nostris postulate*.

4. Post Proclum magnus Flavianus, is qui Eutychem archimandritam profligavit, byzantinae urbis episcopus extitit. Is tamen in latrocinali Ephesi synodo, propterea quod Eutychem cum Dioscoro consentientem damnaverat, interemptus fuit; sive calcibus insiliente Dioscoro, sive ut alii dicunt a Barsuma in exilium compulsus, atque inter eundem a sicariis interfici iussus. Tum Anatolius in Flaviani sedem a Dioscoro substituitur, homine ut dixi haeretico, et qui sancto Flaviano necem adtulerat. Etsi autem Dioscorus a quarta synodo depositus fuit, attamen neque Iuvenalis hierosolymitanus, neque alius quisquam ex iis, qui Dioscoro ad

iniustam sancti Flaviani depositionem, culpabilemque Anatolii promotionem, Ephesi faverant; nemo, inquam, vel damnatus est vel omnino obiurgatus; ne ipse quidem ea, quam diximus, ratione ordinatus Anatolius. Testatur hoc epistola quoque Leonis papae ad Marcianum imperatorem scripta de dioecesium per illud tempus commotione, ubi haec leguntur: *quoniam vero ipse (nempe Anatolius) orthodoxam fidem amplexus est, de ordinatione eius quaestionem instituere praetermisimus. In hoc ergo rerum statu maneat, neque ulterius quicquam molietur.*

5. Verum ad haec fortasse respondebit aliquis eorum qui tam intemperanter nunc obloquuntur, dominum illum Arsenium obtentui sumentes; qui omnem egressi modestiae limitem, universam Dei ecclesiam pessum dederunt, quique totum quoque terrarum orbem, quantum in ipsis est, permiscuerunt; qui fora omnia domosque contentiosius pugnacibusque quaestionibus quotidie onerant; quin tamen plerique eorum id, pro quo depugnant, intelligere queant: hi inquam dicent, quorsus haec? alii nunc sunt qui iniuriam pertulerunt, alii item qui poenae sententiam scripserunt: res autem parum vel nihil horum intererat: pro re nata iudicarunt: fortasse etiam hoc iudicio, aequitatis famam stabilendam sibi putarunt; seque alicubi laudem consequuturos existimarunt. Sane in praedicto *negatio* sic quispiam loquatur. Verum enimvero de mundi luce Iohanne, lingua *caeca* praedito, quis ita dicere ausit? *nonne* ipse invidiae atque iniuriarum tela perpetiebatur? nihilo tamen minus, quum esset veritatis exploratissimae exemplar, inflictam sibi iniuriam Deo permittebat, qui universi orbis iudex futurus est: deque ecclesiae pace sollicitus, cavensque ne Christi corpus laceraretur, interrogatus a quadraginta suarum partium e-

βανού, Ἀνατολὶς δὲ οὐκ ἀνετιλήπτη προβασίς, κατερίθη ἢ ἐπιτιμήθη τὸ συνόλον· ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς Ἀνατόλιος, οὕτως ὡς εἶρηται, χειροτονηθεὶς μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ ἡ πρὸς τὸν βασιλέα Μαρκιανὸν ἐπιστολὴ καὶ πᾶσι Λέοντος, γραφίσα δὲ τὴν τότε γιγνομένην παρακλήσιν τοῦ ἐσσομένου φησὶ γὰρ ἐν αὐτῇ ὁ πάππας Λέων οὕτως· δὲ δὲ τὸ προσπαθῆναι αὐτὸν, οὕτως τὸν Ἀνατόλιον, τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, εἰσαρεῖν τὰ περὶ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ ἀπεξήτασται ἀρεσκῆσθαι γοῦν ἐν τούτῳ, καὶ περαιτέρω μὴ προβαίνειν.

e. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων, ἴσως ἔν τις ἐρῆ τὸ σήμερον πάντα βλάβως φεγερομένων, προξέσει καὶ κυροῦ Ἀρσενίου ἐκείνου (1), οἱ γὰρ καὶ ὑπὲρ τὰ ἐκτεμμένα πιδόντες, πᾶσαν τὴν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν διεφθίραν, καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀνοστήσαν ἴσον τὸ κατ' αὐτούς, καὶ πάσας ἀγνίας καὶ οἰκίας ἐμυδιονείκων καὶ μαχίμων συζητήσεων καθεκάστη ἀνασημωλῶντες. ἔν οἱ πλείους οὐδὲ εἶδέναι δύνανται περὶ ἑν οὕτω μάχονται ὅτι τί ταῦτα; ἄλλων ἀδικημένων, ἄλλοι τὰς τῶν δίκης ἐξήγουν λέγουσι (2). οὐκοῦν ὅτι ἢ ὀλίγον ἢ οὐδὲν αὐτοῖς ἐμύλλα καθὼς εὕρισκον τοὺς καιροῦς, τάχα δὲ καὶ τὰ πράγματα ἔκρινον τὴν οἰκίας ἐπιτιμίας ἐπιμονῆν, καὶ δὴ καὶ τὸν πρὸς τῶν ἐπαινον ἑαυτοῖς οὕτω περιποιούμενοι καὶ περὶ τῶν εἰρημένων τέχῃ ἄν τις ταῦτα ἐρῆ; περὶ δὲ καὶ τὴν οἰκουμένην λαμπτήρος Ἰωάννης καὶ τὴν γλώτταν χυσοῦ, τί ἄν τις καὶ εἴποι; οὐχὶ αὐτὸς ἐστὶν ὁ φθονηθεὶς; οὐχὶ αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἀδικηθεὶς; ἀλλ' ὁ μὲν στάθμη τῆς ἀληθείας ἔν, τὴν μὲν ἀδικίαν ἔν ἔπαθε, τῷ θεῷ ἀνέθετο, τῷ κρίναι μέλλοντι πᾶσαν τὴν γῆν αὐτὸς δὲ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, καὶ τὴν μὴ σχισθῆναι φροντίζων τὸ σῶμα Χριστοῦ, τῶν μετ' αὐτοῦ ὄσσει τεσσαράκοντα ἐπισκόποις ἐρωτήσασσι, περὶ καὶ τί χρὴ ποιεῖν αὐτοῦ ἐν τοῖς οὕτω κατ' αὐτοῦ προχθίζον ἀθέτμας, καὶ περὶ πᾶσαν κανονικὴν διάταξιν, ἀπειρίνατο, παρακαλῶν

(1) De Arsenio, et schismate ob eius depositionem coorto, dixi in praevia notitia opusculi.

(2) Intelligit iudices qui Arsenium patriarchatu exauctoraverunt.

ἀμα καὶ προτροπόμενος, κοινωνήσατέ φησιν αὐτοῖς, ἵνα μὴ αἰτίοι σχισμάτων ἔσεσθαι καὶ τὴν αἰτίαν οὐ τοῖς ἀδίκως καὶ παρὰ κανόνας αὐτὸν κατακρίνασιν ἐπιγράψαν, ἀλλὰ τοῖς οὖσι μετ' αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἁγίοις ἀρχιερεῦσιν, ἂν μὴ ἐκείνοις συνέλθωσι καὶ συγκοινωνήσωσι καὶ πρόδηλον πάντως διὰ τὸ κηκεῖνας τῆς ὀρθοδοξίας ἀντιποιῆσθαι· ὁ αὐτὸς καὶ πρὸς τὰς περὶ τὴν ἁγίαν Ὀλυμπιάδα ἡδη ἔνεκ ἐξερχόμενος καὶ πρὸς ἐξορίαν ἀποπεμπόμενος, οὕτω φησὶν· ἀδύνατον οὕτως εἶναι τὴν ἐκκλησίαν ἔθει· εἰ τις οὖν προσῆ, ὡς πατρὶ αὐτῷ ὑποτάξῃτε, καὶ ὡς ἐμοὶ τὴν κεφαλὴν ὑποκλίνατε· ταῦτα οἱ ἀναγιγνώσκοντες τὸν αὐτοῦ ρῖον ἴσασι (1)· καὶ περὶ μὲν τούτων ἄλλοις.

5. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀναστάσιος, ὡς ἐν τῇ ἔμφυ μυχῷ Σάβα ἀναγίγχαται ρῖον, τὸν Εὐθύμιον (2) ἔθει καταλαβὼν, τὴν ἑ ἀκεφάλων μὴ παραδεχόμενον αἵρεσιν, τὸν Μακεδόνιον ἀντ' αὐτοῦ χειροτονῆσαι παρεκτύασεν, ὁμόφρονα αὐτοῦ τοῦτον εἶναι οἰόμενος· ἐπεὶ δὲ ὀρθόδοξος ἦν ὁ ἀνὴρ, αὐτὸς μὲν αὐτίκα ἔθει χεῖρας καὶ ἑ πόλιος ἐξορίζεται· Τιμόθεος δὲ ἀντ' αὐτοῦ προβάλλεται· ἀλλὰ ταχίον καὶ οὗτος ἐξοστρακίζεται παρὰ ἔθους δυσσεβοῦς βασιλέως· ὀρθόδοξος γὰρ εἶναι εὖρηται· καὶ οὕτως μὲν οὕτως· ὁ δὲ τῆς ἁγίας πόλιος ἀρχιερεὺς, ὁ ἁγίος Ἡλίας, ταῦτα ἀκούων ἤχθητο μὲν φησὶ τὴν ψυχὴν, τὴν ἀδικὸν ἀποδεχόμενος ἔθει ἐξημμένων ἀρχιερέων ἐκβολὴν· ἐδέχτο μὲντοι τὸν χειροτονούμενον μὲν τὸν πρὸ αὐτοῦ ἐκκληθέντα, τῷ καὶ αὐτὸν ὀρθόδοξον εἶναι ὡς καὶ τὸν πρότερον· ταύτης ἑ αἰρέσεως ἕνεκα καὶ ὁ θεῖος

(1) Intellige Palladii dialogum de vita s. Ioh. Chrysostomi ed. Moutf. tom. XIII, cuius videsis pag. 28. et 36. Ceterum Palladius ait, Chrysostomum praecipisse Olympiadi ut subesset futuro post se episcopo. ita tamen si ille consensu omnium electus esset, et reluctans nedum ambiens, καὶ ὅς ἂν ἄκων ἀχθῆ ἐπὶ τὴν χειροτονίαν, μὴ ἀμβιτεύσας τὸ πρῶγμα, κατὰ συναίεσιν τῶν πάντων. Quas recipiendi episcopi condiciones nescio cur Methodius reticuerit. Palladii locum recitat etiam Baronius tom. VI. ad an. CCCCLV. n. XLI.

(2) Cum Methodio scribit *Euthymium* etiam anonymus baroccianus; sed dicendum esse *Euphemium*, prout constat ex historia; et sic aperte habet etiam Ephraemius v. 1060. et 9756.

piscopis, quidnam eis in tanta iniuriarum nequitia contemptuque canonum agendum suaderet; respondit orans simul atque adhortans, communicarent cum adversariis suis, ne schismatis rei fierent. Reatum porro, haud in eos contulit qui se inique et praeter canones condemnaverant, verum his veluti adscripsit, qui sibi favebant sanctis episcopis, nisi cum ceteris communicarent concordiamque servarent. Videlicet, quia adversarii pariter orthodoxiam retinebant. Idem sanctae quoque Olympiadi in adlocutione, quam templo egressurus atque in exilium profecturus habuit, haec ait: *feri non potest, ut ecclesia Dei sic viduata permansat. Siquis ergo ordinatus fuerit, ei tamquam patri subeste, neque secus ac mihi caput docile inclinate*. Haec legentibus Chrysostomi vitam explorata sunt. Sed de re hactenus.

6. Imperator Anastasius, prout in Sabae magni vita descriptum est, Euthymio sede deiecto, qui Acephalorum haeresim cuius ipse studiosus erat, non recipiebat, Macedonium huic substituit, quem consecraneum suum iudicabat. Sed quia orthodoxus vir apparuit, ipse quidem confestim sede atque urbe pellitur; ordinatur autem Timotheus; qui pariter brevi expellitur ab impio Caesare, quia orthodoxus deprehensus est. Atque hi fortunam eiusmodi experti sunt. Interim vero sanctae urbis patriarcha sanctus Helias, his auditis, angebatur quidem animo propter iniustam praedictorum patriarcharum depositionem; nihilo tamen minus communicabat cum nuper electo post praecessoris expulsionem, quoniam uterque orthodoxus erat. Quin adeo ab huiusce haereseos viribus divus quoque hic Helias propria sede detractus in vincula coniectus est: ipsi autem substitutus Iohannes qui haeresi consentiebat, et ab imperatoris sententia non discedebat. ~~Veneranda~~

men hic Iohannes divi Sabae familiaris amicusque erat; cuius obtemperans admonitionibus ab haeretica sententia sec-taque statim recessit, fidemque Heliae sanctorumque patrum Sabae ac Theodosii toto animo amplexus est.

7. Etenim quum aliquando imperiali mandato cunctus de more populus, monachorumque innumera multitudo in sancti protomartyris templo coivisset; tamquam si patriarcha Iohannes anathema iis dicturus esset qui synodum quartam admitterent, Severum acephalum repudiarent; id enim se facturum promiserat ministris regis Iohannes; ambonem patriarcha conscendit, cum eoque Sabas ac Theodosius monachorum summates fideique orthodoxae propugnatores, qui ex utroque latere patriarchae adstiterunt. Aderat in templo nepos quoque imperatoris Hypaticus captivitate nuper redux. Tum vero sefellit prorsus Iohannes promissam Anastasio fidem, consiliis Theodosii obtemperans atque Sabae. Etenim sublata voce anathema egregie dixit iis qui oecumenicam quartam synodum cum prioribus tribus non reciperent; Severum, Acephalosque, atque omnes omnino haereticos execratus est. Tum enimvero pudore suffusi sunt quotquot regiarum partium studiosi in templo aderant; orthodoxi autem fiduciam receperunt, et patriarchae omnes adhaeserunt, insuper habentes quod praeter canones sacros ordinatus fuisset. Ex eo igitur tempore beatus Sabas ac Theodosius honorem venerationemque patriarchae Iohanni exhibebant sedem occupanti, quia iam orthodoxus erat: simulque Heliae qui rectae fidei gratia carcere tenebatur. Qua in re ipsum prorsus sanctum Heliam imitabantur: sic enim et ipse superiore tempore cum constantinopolitanis Euthymio Macedonioque se gesserat; postea vero cum Timotheo, scholastico olim antiocheno et apocrisiario, aequae communicaverat.

(1) Nempe *Euphemium*, ut iam dixi.

οὗτος Ἡλίας ἦ οἰκεία καταβιβασθεὶς θρόνῳ, εἰς φυλακὴν κατεκλείσθη· ἀντ' αὐτοῦ δὲ προεβλήθη Ἰωάννης συνθέμενος τῇ αἰρέσει, καὶ σύμφωνον γινόμενος τῷ βασιλεῖ· οὗτος ὁ Ἰωάννης συνήθης ἦν καὶ φίλος Σάββα τῷ θείῳ, οὗ καὶ τὰς ὑποθήκας διεξάμενος, ἦ αἰρετικοῦ μὲν φρονήματος καὶ σεβασματος ἑαυτὸν συντόμως ἀπίστησε· τῇ Ἡλίῳ δὲ πίστιν καὶ τῷ θείῳ πατέρῳ Σάββα καὶ Θεοδοσίῳ ἕλον ἑαυτὸν ὅλην ψυχὴν ἐδιδόκει.

ζ. Καὶ δὴ ἐν μιᾷ προσταγῇ βασιλικῇ συνήθως πᾶς ὁ λαὸς καὶ τῶν μοναχῶν κλήθη ἀπιρα ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Στεφάνου τοῦ πρώτου ἐν μάρτυσιν ἱερῷ σπηλαίῳ ἠθροιστο, ὡς μέλλοντος δῆθεν ἀναθεματῆσαι τὸν πατριάρχην Ἰωάννην τοὺς τὴν τετάρτην σύνοδον δεχομένους, Σευήρον δὲ τὸν ἀκεφάλον μὴ παραδεχομένους· τοῦτο γὰρ ἦν ἡδὴ ποιῆσαι τοῖς βασιλείῳ ὁ Ἰωάννης ὑποσχεθεὶς· ἀνήχη οὖν ὁ αὐτὸς ἐπὶ τῷ ἁμείωνος· σὺν αὐτῷ δὲ καὶ Σάββας καὶ Θεοδοσίος οἱ τῶν μοναχῶν ἑξαρχοί, καὶ τῷ ὀρθοδόξῳ πίστως πρόμαχοι· ἰσότητι οὖν ἀμφὸς τῷ πατριάρχῃ παρ' ἐκείτερα· παρῆν δὲ τῷ νεῷ καὶ τῷ βασιλείῳ ἀνεψιὸς Ὑπατικός καὶ αἰχμαλωσίας τότε ἰσπανασθεὶς· ἐλεύσατο τὰς ὑποσχέσεις ὁ Ἰωάννης ἅς πρὸς Ἀναστάσιον ἐποίησατο ταῖς ὑποθημοσύναϊς Θεοδοσίῳ καὶ Σάββα· ἐξεφώνησε καλῶς ποιῶν, τὸ ἀνάθεμα καὶ τῷ μὴ δεχομένῳ τὴν τετάρτην οἰκουμενικὴν σύνοδον, καὶ τῷ πρὸ αὐτῆς τριῶν ἀπεβάλετο Σευήρον, ἀπεβάλετο ἀκεφάλους, καὶ πάντας ἀπλῶς τοὺς τὰ τῷ αἰρετικῶν φρονοῦντας· ἠσχύνθησαν οἱ τὰ τῷ βασιλείῳ φρονοῦντες καὶ τῷ θείῳ παρόντες νεῷ ἠνδρῖσθησαν οἱ ὀρθόδοξοι, καὶ τῷ πατριάρχῃ αὐτίκα πανδημῆ προσετίθησαν τῷ μὴ καὶ τοὺς ἱεροὺς κανόνας χειροτονίας αὐτοῦ μὴ φροντίσαντες· ἦν οὖν φησὶν ἐκ τότε Σάββας ὁ μακαρίτης καὶ Θεοδοσίος τὸ σεβας ἀπονέμονται καὶ τὴν τιμὴν τῷ πατριάρχῃ Ἰωάννῃ μὲν ἐν τῷ θρόνῳ καθιζομένῳ ὡς ὀρθόδοξῳ γεγονότι· Ἡλίῳ δὲ πάλιν ἰσαύτως κατακλείσθη ὄντι ἐν φυλακῇ τῷ ὀρθῷ ἕνεκα πίστεως τὸν ἱερὸν πάντως Ἡλίαν ἐκμυμψάμενοι· οὕτω γὰρ αὐτὸς πρότερον πρὸς Κωνσταντινουπόλεως Εὐθύμιον (1) τε καὶ Μακεδόσιον, καὶ τὸν ἀπὸ σχολαστικῶν Ἀντιοχείας ὄντα ἀποκρισιάριον καὶ πρὸς τούτοις διετέθη Τιμόθεον (2).

(2) Hic tamen Timotheus creditur fuisse haereticus.

η. Ἀλλὰ καὶ Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς τὸν ἄγιον Εὐτύχιον τοῦ Θρόνου καταγαγὼν, ἐξόριστον ἐποίησατο ἐν τῇ εἰς τὴν Ἀμασίαν αὐτοῦ μονῇ· καὶ εἰς τὸν αὐτοῦ δὲ Θρόνον ἀνήγαγεν Ἰωάννην· ὃς καὶ αὐτὸς δικτὸς τῇ ἐκκλησίᾳ ἐστίν, ὁρθόδοξος ἦν· ἀλλὰ καὶ Ἀνθίμος ἔκ τῃ Τραπεζοῦντος μετατεθέντος εἰς τὸν ἑ βασιλίδος Θρόνον παρὰ ἑ βασιλέως, εἶτα καθαιρεθέντος πρὸς ἑ πάππα Ἀγαπητοῦ ἔλα τὸ μὴ θέλειν αὐτὸν μεταβαλεῖν τὴν αἵρεσιν, Μηνᾶς ὁ θεῖος χειροτονήσας· οἱ δὲ παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντες, ἐδέχθησαν, τὴν αἵρεσιν ἀποδέχοντες τὰ Σιυήρη γὰρ ἦν φρονῶν ὁ Ἀνθίμος. Ἐπιθεὶ δὲ καὶ ἡ ἑ μονοθελητῶν κακίστη αἵρεσις ἐπεκράτησε, τίς μὲν ταῦτα ἑ ἐξ αὐτῶν χειροτονίαν δεξαμένων, οὐκ ἐδέχθη ἐν τῇ ἑκτη συνόδῳ, ἥς ἠγοῦντο Ἀγάθων πάππας Ῥώμης, Γεώργιος Κωνσταντινουπόλιος, καὶ Θεοφάνης Ἀντιοχείας, μόνον εἰ τὴν αἵρεσιν ἀνεθιμάτῃσιν, καὶ τῇ ὁρθόδοξῳ προσετέθη πίστις; ἀλλὰ καὶ Ἰουστινιανὸς ὁ ῥινότμητος Κάλλιστον (1) μὲν τὸν ἐπιτάτατον Κωνσταντινουπόλιος ἐπίσκοπον ἀδίκως κατέβη ἑ Θρόνον, καὶ ἑ πόλιος ἐξόριστον εἰς τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην πρότερον ἀποτυφλώσας τέθεικε· τὸν δὲ ἐγκλωστον Κύρον ἐκ ἑ πόλιος Ἀμαστρίδος ἐνεγκῶν, εἰς τὸν ἐκείνης θρόνον ἀνήξεν, ἐπειδὴ προεῖπεν αὐτῷ τὴν εἰς τὴν πόλιν πάλιν ἐπάνοδον, καὶ τὴν ἑ βασιλείας αὐτῷ ἀνάληψιν. Φιλιππικὸς δὲ ὁ καὶ Βαρδάνης ἑ βασιλείας τυτυχηκῶς, καὶ τὴν ἐκτὴν οἰκουμένην σύνοδον ἀκυρώσας, ὡς ἔδοξε, σύνοδον ἀθροίσας ὁ μάταιος κατ' αὐτῆς· τοῦτο γὰρ ἦν ὑποσχέθεις τῷ ἐν τῇ τοῦ Καλλιστράτου μονῇ ὄντι ἐγκλείσθαι, ὅτι αὐτῷ τὴν βασιλείαν ἐχρησμοδότησει, τὸν μὲν πατριάρχην ἐξώθησεν, Ἰωάννην δὲ ὁμόδοξον αὐτῷ προεβάλετο, διάσωρον ὄντα ἑ ἑ μονοθελητῶν δεινῆς αἵρέσεως ἐραστὴν. Ἀρτέμιος δὲ ὁ καὶ Ἀναστάσιος λεγόμενος, ἑ σκήπτρον ἑ βασιλείας ἐραστῆς γενόμενος, ἀπὸ Κυζίκου πρὸς τὸν ἑ βασιλευ-

8. Iustinianus quoque imperator sanctum Eutygium sede deiectum ad Amaseae monasterium relegavit, eique Iohannem subrogavit; quem item ecclesia, quia orthodoxus erat, admisit; praetereaque Anthimum e Trapezuntis ecclesia ad regiae urbis infulas translatum ab eodem imperatore. Et quamquam deinde Anthimus ab Agapeto papa depositus fuit, propterea quod haeresim retineret; divusque Mennas subrogatus; ordinati tamen ab Anthimo sacri viri, ad communionem admissi sunt quotquot haeretico errori valedixerunt. Severi enim haeresim fovebat Anthimus. Postquam vero Monothelitarum pessima haeresis exorta est, quemnam ab his ordinatum sexta synodus non admisit, (cui ceteroqui praecerant Agatho romanus papa, Georgius constantinopolitanus, ac Theophanes antiochenus) si modo haeresim eiuravit, orthodoxamque fidem professus est? Item rhinotmetus Iustinianus Callistum sanctissimum Constantino- poleos episcopum, iniuste depulit sede, regiaeque urbe fugatum et excaecatam ad veterem Romam ablegavit: Cyrum autem monachum inclusum, ex Amastride urbe accitum, in praedicti statione collocavit, quia praedixerat ipsi reditum in regiam urbem, atque imperii recuperationem. Philippicus vero Bardanes imperium adeptus, et sextam synodum antiquavit, ut ipse putabat, celebrato stulte adversus eam concilio; (id enim se facturum promiserat callistratici coenobii monacho qui ei imperium ominatus fuerat); et patriarcha exauctorato, Iohannem consecrationem suam elegit, qui fervidus nefariae Monothelitarum haereseos amator erat. Artemius autem, qui et Anastasius dicebatur, quum regium sceptrum adfectavisset, Cyzico transtulit ad regiae urbis sedem sanctam. Germanum, Iohanne eiecto, qui adversus sacram sextam synodum, ut dixi, furebat.

(1) Immo hic dicitur *Callinicus* ab Ephraemio, Anonymo barocciano, aliisque.

9. Ex quo autem arcanis Dei iudiciis Leo isauricus imperii habenas corripuit, post- que nonum regni sui annum iconomachiam commovit, is sanctum quidem Germanum, obiurgationum eius impatiens, extorrem fecit, sedemque metropoleos Anastasio concessit. Iam quinquaginta et septem annorum intervallo, quo iconomachia debacchata est, complurium, ut necesse erat, huius metropoleos patriarcharum successio fuit: donec aetate patriarchae Tarasii, regnantibus Irene magna cum filio Constantino, septima synodus coaluit; cuius tamen iussu nemo depositus est, qui ab iconomachis ordinationem accepisset, si modo sectam eiuravit; exceptis haereseos auctoribus et antesignanis, vel siquis ad finem usque pertinaciam retinuit. Sed ecce, post religiosissimum Curopalatam imperatorem, Leo armenius occupata tyrannide, consopitam iconomachiam suscitavit, sanctumque Nicephorum erepto pedo in exilium pepulit. Leoni successit Michael balbus, huic filius Theophilus. Cunctis autem sex et viginti annis, quibus hi haeretici tyrannidem exercuerunt, nemo fere orthodoxus extitit patriarcha. Verumtamen post Theophili obitum magna Theodora patriarcham fecit Methodium sanctissimum; qui quidem suffragatore inter ceteros ecclesiasticis auctore magno ascetico Iohannicio, ut in huius vita legere est, ounctos ab haeresi rursus, in communionem recepit.

10. Nunc animus adducere ad ea quo- que scandala, quae ecclesiae propter improbissimum constantinensem Iosephum, ipsius ecclesiae constantinensem, acridem, Tarasii et Nicephori patriarcharum successio- nem, nec non Theodori studitae, temporibus. Hic enim Iosephus, quum Constantinus magnae Irenes filius repu- diata uxore adulterinam aliam per nefas toro reciperet, Iosephus, inquam, nuptiis benedixit contra sancti Tarasii vetitum:

(1) Hunc locum de Michaele, Theophilo et

ύσης Θρόνον τὸν ἅγιον Γερμανὸν μετέθηκε, κατασπᾶσας τὸν Ἰωάννην, τὸν κτ' ἢ ἱεράς ἐκτικῆς συνόδου ὡς εἴρηται λυτήσαντα.

9. Ἐπὶ δὲ κρίμασιν οἷς οἶδε Θεός, Λέων ὁ Ἰσαυρός ἢ βασιλείας ἐγκατέστη κύριος, ἐμὴν χεῖρα τὸν ἕνατον ἢ βασιλείας τὴν εἰκονομαχίαν ἐκί- νησε, τὸν μὲν ἅγιον Γερμανὸν ἐξόριστον ἐποίησα- το, μὴ φέρων τοὺς παρ' αὐτοῦ ἐλέγχους, Ἀνα- στασίῳ δὲ τὸν ἢ πόλιος ἐπεχείρησε Θρόνον, κτ' ἢ εἰκονομαχίας ταύτης πωτήκοντα κτ' ἕπτὰ δια- μινάσας ἐνιαυτοὺς, πλείους ὡς εἰκὸς κατὰ δια- δοχὴν ἐγίνοντο πατριάρχαι ἢ πόλιος ταύτης ὕστερον δὲ ἐπὶ ἡμερῶν μὲν Ταρασίᾳ πατριάρ- χης, βασιλείων δὲ Εἰρήνης ἢ μεγάλης κτ' Κων- σταντίνου ἢ ταύτης υἱοῦ, ἢ ἐκδόμῃ συνεκρο- τήθη σύνοδος· καὶ οὐδεὶς ἀπόκλητος γέγονεν ὡς παρὰ τῆς εἰκονομάχων τὴν χειροτονίαν δεξάμενος, μόνον εἰ τὴν αἴρεσιν ταύτην ἀπεβάλετο· πλὴν τῆς πρωταίτιων κτ' ἀρ- χηγῶν ἢ αἰρέσεως, κτ' εἰ τις περὶ δέμινω εἰς τέλος ἀνένδοτος. πάλιν δὲ ὕστερον μὲν τὸν Κεροπαλάτῳ εὐσεβέστατον βασιλείᾳ, Λέων ὁ ἄρμενιος τὴν βασιλείαν τυραννικῶς δεξάμενος τὴν εἰκονομαχίαν παυθεῖσαν ἤδη ἀνήγειρε κτ' τὸν ἅγιον Νικηφόρον ἢ Θρόνον καταλαβὼν, ἐξόρισε. τοῦτον διεδέξατο Μιχαὴλ ὁ τραυλός, κτ' ὁ τούτου υἱὸς Θεόφιλος· ἐν ὅλῳ δὲ εἰκοσι κτ' ἐξ ἔτησι, οἷς οἱ ῥηθέντες ἤδη αἰρετικοὶ τυραν- νήσαντες ἀναχέρονται, οὐδεὶς σχεδὸν δια- μενέμεν ἀρχαίως ὀρθόδοξος· μὲν δὲ τὸν Θά- νατα Θεόφιλος, τὸν ἀγιώτατον Μεθόδιον πα- τριάρχην ἢ μεγάλην Θεοδώρα ἀπικατέστη (1)· ὡς πάντα ἐδέξατο συναινέσει κτ' συμβουλῇ κτ' ἢ μεγάλῃ ἐν ασκηταῖς Ἰωαννικίᾳ, ὡς ἴσμεν ἐκ τῆς ἐν τῷ βίβῳ αὐτοῦ περὶ τούτων φερομέ- νων, ὡς διελεθὲν αἴρεσιν ἐξωμόσαντο.

1. Ζήτησεν κτ' ἐὰν περὶ τὸν παρανομώτατον κτ' ἀφανιστὴν Ἰωσήφ- τὸν ἢ ἐκκλησίας τότε οἰκονό- μων, γενημένα σκάνδαλα ἐν τῇ ἐφημερίᾳ Τα- ρασίᾳ κτ' Νικηφόρου ἢ ἀριστοτέρων πατριαρχῶν, κτ' Θεοδώρου ἢ σταδίτε κτ' ὁμολογητοῦ ἵππειδ' ἑκεί- νος τὸν ἢ μεγάλῃ Εἰρήνης υἱὸν Κωνσταντίνου ἐκβαλόντα τὴν οἰκίαν γαμετίν, κτ' ἄλλῳ μοι- χικῶς ἐπιταραζόντα τῇ σφετέρᾳ κοίτῃ πα-

Theodora, citat ex Methodio ms. Allatius contra Creggh. p. 344.

ραυόμας ἐλόγησαν, ἀπειθαμένους τούτους Ταρ-
σίους. Ἐξ ἱεροῦ δὲ καὶ καθαιρέσει τὸν ἄθισμον
ὑποβαλὼν Ἰωσήφ, οὐ μόνον εἰς τέλος οὐκ ἴσ-
χυσον, ἀλλὰ καὶ εἰς κοινωνίαν αὐτοῖς τοιοῦτον
ἐδέξατο. ἔκων μὲν πάντως καὶ μὴ ἐκλόμιμος·
πλὴν ἐδέξατο ριαιοθίως πρὸς τὸ βασιλῆος Κων-
σταντίνου, ἀνηγίραι ἀπειλουμένους καθὼς τὴν
ἡδὴ καλῶς παυθεῖσαν δυσσεβῆ εἰκονομαχίαν·
εἰ εἰς τέλος ἄδικτος μείνη τῷ πατριάρχῃ ὁ
ἐλόγησας αὐτὸν ὡς εἶρεται Ἰωσήφ· τοῦτον ὑπ-
ἔστηρον καὶ Νικηφόρος ὁ πατριάρχης καὶ ὁμολογη-
τὴς κατεδέξατο, καταναγκασθεὶς παρὰ Νι-
κηφόρου καὶ ἀπὸ Γενναίων ἀρπάσαντος τὴν βασι-
λευκὴν θειοῦ, καὶ τὴν μακαρίαν Εἰρήνην ἐξέ-
σωσας· ἐπεὶ δὲ εἰς τὸν κτλ. τὸ Βυζαντινὸν πέπ-
τασε πόλεμον αἰσχρῶς ὁ Νικηφόρος, καὶ ἡ βα-
σιλεύς εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σταυράκιον μεταβέ-
βηκε, θανάτως καὶ τούτους μὲν δύο μόνους καὶ ἀρ-
χῆς μῆνας, ὁ Κυροπαλάτης Μιχαὴλ τὸ σκήπ-
τρον ἐγκατατίθει γίνεσθαι καὶ Ἰωσήφ ὑπεραξίως,
ὡς ἂν τις ἐκ περιχαρείας εἴποιε, καθαιρεῖ-
ται παρὰ τὸ ἱεροῦ Νικηφόρου καὶ πατριάρχου.

κ. Οὐ γνησθέντες, εἰς κοινωνίαν ὁ Θεὸς συνῆλ-
θε τῇ ἐκκλησίᾳ Θεόδωρος καὶ τῷ πατριάρχῃ ἀξίως
τῇ ἑαυτοῦ καὶ γνώσει καὶ ἀρετῇ ποιῶν ἦναι, ὡς
ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ ἀναγέγραπται, καὶ ἐν τινὶ τῶ
αὐτοῦ ἐπιστολῶν φερεται· φησὶ γὰρ ὁ τὸν κτίον
αὐτοῦ συγγραφεύς οὕτως μὲν τὸ ἰσπανι-
θεῖν τὸν Θεὸν Θεόδωρον καὶ τὸν πατριάρχην
Νικηφόρον ἐκ τῆς ἐξορίας, τὸν φίλεριν καὶ φιλό-
μικρον τρόπον ἀπορριψάμενος ὁ Θεόδωρος, ὁ-
λως μὲν τὸ πατριάρχην ἢ ὁμόθρον, ὁμόθετος,
ὁμοδύτης, καὶ πολλὰς αὐτὸν ταῖς εὐφημίαις
ἕσπερε· τοῖς εἰρημνοῖς συνάδει καὶ ταῖς τῶ μεγά-
λοις ἐν ὁμολογηταῖς πατριάρχῃ Μεθοδίου· φησὶ
γὰρ οὗτος ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ πρὸς
τοὺς σακκεδιστοὺς καὶ βοσκιστοὺς ἔτι μὴ συν-
ερχομένους τῇ ἐκκλησίᾳ ἀλλ' ἀποχιζομένους
αὐτῆς· ὁ γὰρ μακρίως πατὴρ ἡμῶν Θεόδω-
ρος, εἰ μὴ πρότερον ἀπεβέβητο ἢ εἴπε πάντα καὶ
ἐχθραῖς καὶ τῶ ἁγίων πατριαρχῶν Ταρσίους καὶ
Νικηφόρου, οὐκ ἂν εἰς κοινωνίαν τοῦτον ἐδέχο-
μεθα· ταῦτ' αὖτε δὲ τὴν ἐπιστολὴν ὁ ἐκλόμιμος
ιδεῖν, ζητήσάτω ἐν τῷ βιβλίῳ τῶ ἁγίου πα-

a quo Iosephus improbus excommunicatus est, non tamen in perpetuum: etenim invi-
tus licet planeque nolens Tarasius coactus est illum rursus in communionem recipere a Constantino imperatore; qui impiam iconomachiam feliciter compressam, suscitatum se sceleste minabatur, nisi qui benedixerat nuptiis suis Iosephum patriarcha reciperet: quem ipsam postea Nicephorus quoque patriarcha et confessor admisit; coactus videlicet a Nicephoro Generali qui explosa beata Irene imperium vi usurpavit. Postquam autem in proelio adversus Bulgaros Nicephorus foede cecidit, regnumque ad eius filium Stauracium devenit, qui mensibus haud plus duobus dominatus obiit; Michaeli Curopalates sceptro potitur; moxque Iosephus dignissime, ut laetanter dicere licet, a divo Nicephoro patriarcha excommunicatus est.

11. Post id factum ad ecclesiae communionem rediit divus Theodorus, qui etiam patriarchae pro sua sapientia ac virtute reconciliatus est, prout in ipsius vita narratur, nec non in quadam epistula eiusdem scribitur. Ait vero vitae auctor. *Postquam divus Theodorus ac Nicephorus patriarcha ab exilio in patriam redierunt, omni acerbitate inimicitiae abiecta Theodorus, totum se in patriarchae familiaritatem tradidit, sententia, tecto, mensa communi utens, multisque eum laudibus ornans. Praedictis consonat magnus quoque confessor patriarcha Methodius. Ait enim in quadam ad Saccadianos Boscetianosque scripta epistula, qui nondum ecclesiae reconciliati erant, sed in schismate permanebant: nisi enim vester beatus pater Theodorus sanctum improbasset, quae in sanctos patriarchas dicto scriptove iecerat Tarasium atque Nicephorum, nunquam eum ad communionem recepissemus.* Iam hanc epistolam si quis avet inspicere, in sancti nostri patris Niconis libro quaerat.

Porro magnus Methodius quatuor in pontificatu exactis annis, pie sancteque vitam clausit.

12. Mox sancto ad patriarchatum evectō Ignatio, Bardas Michaëlis imperatoris avunculus atque caesar, nurum suam flagitiose deperiens, uxori propriae misso repudio, quum incestum amorem illum a sancto Ignatio omittere iuberetur, ob vitandas obiurgationes atque ex his consequentem infamiam (nam etiam ecclesia secluserat eum patriarcha) sede Ignatium deturbavit, abutens scilicet Michaëlis levitate, ad explendam suam cupiditatem. Quo expulso, studio quidem consilioque Bardae, Michaëlis autem auctoritate, collocatur in sede Photius. Verumtamen macedo Basilius Michaële interempto ad regnum connisus, Photium exauctoravit, Ignatiumque restituit. Causa vero rei fuisse traditur, quod Photius, misso nuncio, sacrae mensae communione Basilio interdixerat, manum adhuc cruentam gerenti

(1) Epistolam hanc in Niconis inedito opere alii quaerant. Ego quidem eam lego in perdocto quodam proluxoque graeci auctoris tractatu nondum typis impresso, sed, ut reor in hac mea collectione postea vulgando; in quo rursus luculenter demonstratur ex ecclesiastica historia, scriptis patrum, synodorumque decretis, quantopere a schismate cavendum sit. En autem Methodii patriarchae epistolam, sive potius duarum epistularum excerptum.

Ἀναγνωσθήτω ἐνταῦθα καὶ ὅσα ὁ μέγας ἐν ὁμολογηταῖς καὶ πατριάρχεις Μεθόδιος πρὸς τοὺς στουδιώτας μοναχοὺς εἶπεν, ἀποσχιζομένους τῆς ἐκκλησίας διὰ τὰ συγγεγραμμένα τῷ πατρὶ αὐτῶν τῷ ἁγίῳ Θεόδωρῳ τῷ στουδίτῃ κατὰ τῶν ἀγνωστῶν πατριαρχῶν Ταρασίου καὶ Νικηφόρου· ἃ δὲ εἶπεν εἰσι ταῦτα.

« Εἰ μὴ ἀναδεματίσῃτε τὰ γεγραμμένα κατὰ Νικηφόρου τοῦ παροσίου καὶ Ταρασίου τοῦ τρισολβίου βιβλία, ἢ σήμερον ἔμπροσθεν τῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἢ εἰς ἠρισμένην ἡμέραν ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς τῆ ὑμέτερα μονῆ καὶ ἀκρωμένων· καὶ θείητε τὸν ἐν αὐτοῖς ὄρον καίειν τὰ καὶ ἀναδεματίζειν αὐτὰ καθὼς ἀπολογούμενοι ἐν ταῖς περὶ τῆς ἐκκλησίας διοικήσεως γεγραφήκαμεν, γινώτε ἀδελφοί ὅτι ὑμᾶς τὸ αὐτοὺς τοὺς περιεχομένους αὐτῶν, οὐχ ἀπλῶς ἀναδεματίσομεν, ἀλ-

τρὸς ἡμῶν Νικᾶνος (1)· ὁ μάλιστα μέγας Μεθόδιος τέσσαρας ἐπιζήσας τῷ θρόνῳ χρόνος, οἷως καὶ εὐσεβῶς ἀπαίρει τῷ τῆδε.

ιβ. Καὶ τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου πατριάρχου ἀναδευχθέντος, Βάρδας ὁ Ἰ βασιλεὺς Μιχαὴλ θεὸς καῖσαρ ὢν, καὶ τῆ σφετέρᾳ πανασελγῶς συμφθειρόμενος νύμφῃ, τὴν ἰδίαν ἀναστίας ἀποπεμφάμενος γαμετὴν, ὅτι ἀποστῆσαι ἑαυτὸν τῷ μουσαρᾷ ταυτοῖ μίξως πρὸς τῷ ἁγίῳ Ἰγνατίῳ κατπαγαζέζετο, θέλων ἐκφυγεῖν τοὺς ἐλέγχους καὶ τὴν ἐπιτιμωμένην αὐτῷ αἰσχύνῃ ἀποβαλέσθαι· ἀπύρξε γὰρ αὐτὸν καὶ τῷ ἐκκλησίας ὁ πατριάρχης· τῷ θρόνῳ κατὰγει αὐτὸν, καὶ τῆ ἐξορίᾳ δίδωσι, τῷ τῷ Μιχαὴλ κροφῶπτι χρῆσάμενος εἰς τὴν ἰδίαν θελήματος ἀποπλήρωσιν· τοῦτε δὲ ἐκβληθέντος, σπεδῆν μὲν καὶ συναίψει τῷ Βάρδα, προβλέσει δὲ τῷ Μιχαὴλ, εἰς τὸν θρόνον ἀνάγεται Φώτιος· ἐπεὶ δὲ βασιλεὺς ὁ μακεδόν τὸν Μιχαὴλ ἀποκτείνας, κατέσχε τὴν βασιλείαν, τὸν Φώτιον μὲν τῷ θρόνῳ κατὰγει, τὸν δὲ ἁγίον Ἰγνατίον αἰθῆς ἀνάγει· ἢ δὲ αἰτία φασὶν ὅτι πέμψας αὐτὸν Φώτιος, τῷ ζωοποιοῦ κοινωνίας

λαῖ αἰσχροτέρως καὶ καδεματίσομεν· ὁ γὰρ μακάριος ἡγούμενος ὑμῶν καὶ διδάσκαλος τὸ πέρας τῆς αὐτοῦ βιοτῆς αἴσιον καὶ σὺν ἡμῖν ὑπάρχων λειτουργήσας, ἔργῳ τοὺς ἰδίους λόγους ἠδέτησεν ἐπεὶ οὐκ ἂν ποτ' ἐγένετο μεθ' ἡμῶν, εἰ τὰ γραφέντα αὐτῷ καθ' ἡμῶν ἔφερον ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ. »

Ἀναγνωσθήτωσαν καὶ ταῦτα ὅσα ὁ αὐτὸς μέγας ἐν πατριαρχίᾳ Μεθόδιος ἐν ἐπιστολαῖς κατὰ τῶν αὐτῶν στουδιωτῶν δικαιοτάτον ἀπέφηνετο, ἵνα γινώτε κ. τ. λ.

« Πρὸς οὖν τοὺς στουδιώτας τούτους ῥητέον ταῦτα· καὶ κἄν μὴ πάρεισιν, ἀκουσάτωσαν· ὅτι εἰ μὴ ἀναδεματίσῃτε τὰ κατὰ Νικηφόρου καὶ Ταρασίου τῶν παναγιωτάτων πατριαρχῶν συγγεγραμμένα τῷ πατρὶ αὐτῶν, οὐ κατ' αὐτὸν ἐκείνον μὴ γένοιτο. Particulam quendam huius epistolae recitavit iam Allatius in dissert. de Methodiis p. 377.

In codicis athenis marginis sic rei historia scribitur. Χρῆ εἰδέναι ὅτι οἱ μαθηταὶ τοῦ Στουδίτου μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου ἐκείνου κοίμησιν μὴ θέλοντες ὑποτάσσεσθαι τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ τῷ οἰκείῳ θελήματι περιάγεσθαι, τὰς πρώτας ἐκείνας κατηγορίας λαβόντες εἰς ἀφορμὴν, διεῖρῶνθησαν πάλιν καὶ ἀπέσχισαν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας· καθ' ὃν καὶ ὁ ἅγιος Μεθόδιος κινήσει, συνοδικῶς τὸ ἀνάθεμα ἐξέφωκῃσεν.

οὐ μεταδίδε αὐτῶ, ἡμαγμένιν ἐτι ἔχοντι τὴν
 χεῖρα τῶ Ἁ Μιχαὴλ φόνῃ· ἀλλὰ Ἁ Ἰγνατίου
 τὸν βίον ἀπολιπόντος, αὐτίς εἰς τὸν θρόνον
 ἀνάχθη Φώτιος παρὰ Ἁ αὐτοῦ βασιλέως· οὗ
 ὁ υἱὸς Λέων, ὁ πολὺς τὴν φιλοσοφίαν, τὸν Φώ-
 τιον αὐτίς Ἁ θρόνον παρακικηκῶς (δύσας ἄς
 φασὶ μὴ εὐκ ἰάση ἀμύνασθαι Σανταβαρνὸν Ἁ
 εἰς τὸν πατέρα καὶ βασιλέα διαβολῆς κατ' αὐ-
 τοῦ ἕνεκα· τοῦτο γὰρ ὁ Λέων αὐτάρχεις ἰδὼν
 ἀναδειχθεὶς καὶ νοῦν ἐστρεφθεὶς) Στέφανον τὸν
 ἰδίον ἀφελθὼν καθιστᾷ πατριάρχην, ἔξουσια-
 στικῶς καὶ τούτων πάντων οὐδεὶς ἀπόβλητος
 γέγονεν, ἀλλ' ὅλοι δικτοὶ καὶ σιλάσμοι τῆ Ἁ
 πιστῶν ἐκκλησία καὶ εἰσὶ καὶ γνωρίζονται· καὶ τοῦτο
 δῆλον ἐκ Ἁ συνοδικοῦ (1)· γέγραπται γὰρ ἐν
 αὐτῶ οὕτω ταῦτα· Ἰγνατίου, Φωτίου, Στεφάνου,
 καὶ Ἀντωνίου Ἁ ἀγιωτάτων πατριαρχῶν, αἰ-
 ωνία ἡμνήμη καὶ πάντων τὰ λαληθέντα καὶ γρα-
 φέντα καὶ Ἰγνατίου καὶ Φωτίου Ἁ ἀγιωτάτων
 πατριαρχῶν, ἀνάθημα.

17. Ἐξὼ δὲ τοῦ συνοδικοῦ ἀρτίως ἐπι-
 μνησθεὶς, καὶ ὡς ἰδὼν ἐπιλέλπισμαι ἰμνηθῆναι·
 φέρεται γὰρ ἐν αὐτῶ ταῦτα. Ταρασίης καὶ Νι-
 κηφόρου Ἁ ἀγιωτάτων πατριαρχῶν, αἰωνία
 μνήμη καὶ αὐτίς· τὰ λαληθέντα καὶ γρα-
 φέντα καὶ Ἁ ἀοιδίμων πατριαρχῶν Ταρασίης
 καὶ Νικηφόρου, ἀνάθημα· ὁρᾶτε τὴν ὁρθότητα καὶ
 τῆ θεῶ εὐαπόδεκτον κρίσιν Ἁ ἀγίας καὶ κα-
 θολικῆς ἐκκλησίας, καὶ Ἁ ἱεροκλήρων ἀγίων
 ἀποστόλων, καὶ Ἁ ἁγίων πατέρων ἡμῶν οἱ
 νῦν ἀντιλέγοντες τῶ κοινῶ Ἁ ἀποδόξων πλη-
 ρώματι· φρίξατε, παρακαλῶ, ἐνοήσαντες Ἁ κα-
 κοῦ φέρεσθε καὶ πρὸς διόρθωσιν ἑαυτῶν ἐπάχ-
 θητε· οἱ γὰρ εἰρημῆνοι μικρὸν ἀνωτέρω πάντες ἄ-
 γιοι, οὗτοι πάντες ἄνθρωποι ὄντες ἑσαβόν τι ἀν-
 θρώπινον καὶ οἶδατε πάντες ῥεῖα καὶ εἶπον καὶ ἔγρα-
 ψαν ἄλλοι κατ' ἄλλων· ἐπιθεὶς εὐλόγοις δῆθεν
 ἐσέπεισον ἀφορμαῖς, καὶ Ἁ ἀκριβείας ἀντιποιεῖσθαι
 ἐνόμισαν· ὅπερ καὶ τινες ἐξ ὑμῶν καὶ τοὺς ἄρτι
 χρόνους παθεῖν ἰδοῦσαν· τὰ γὰρ καὶ πολλῶν ἁ
 καὶ σφάττεισιν καὶ διδάσκουσιν οἱ τὴν ὑμετέραν
 δῆθεν ὑπὲρ Ἁ ἀκριβείας εὐλάβειαν ὑποκρινό-

(1) De synodico legi solito quotannis Constanti-
 nopoli et in cuncta Graecia loquitur Allatius
 contra Creyghtonum p. 533.

Michaëlis caede. Sed enim Ignatio mor-
 tuo, rursus ad Photium dignitas ab eo-
 dem imperatore defertur: cuius filius Leo
 philosophi nomine clarus, Photium denuo
 sede removit; timens, ut aiunt, ne San-
 tabarenum defenderet in causa calum-
 niae, quam ille olim contra se apud
 patrem imperatorem struxerat. Hoc enim
 obvertebatur Leonis menti nuper regnum
 adepti. Ergo Stephanum fratrem suum vi
 regia patriarcham creavit. Atqui nemo
 ex his patriarchis repudiatus fuit; sed
 admissi omnes atque in honore habiti
 apud fidelium ecclesiam fuerunt et adhuc
 sunt atque existimantur. Idque fit palam
 ex libro synodico, ubi haec habentur:
*Ignatii, Photii, Stephani, atque An-
 tonii sanctissimorum patriarcharum ae-
 terna memoria sit.* Et rursus. *Anathe-
 ma iis, quae dicta scriptave fuerunt ad-
 versus sanctissimos patriarchas Ignatium
 atque Photium.*

13. Ego vero cum synodici mentionem
 fecerim, addam et alia verba, quorum
 paene oblitus eram. Sic enim ibidem
 praeterea legitur: *Tarasii et Nicephori
 sanctissimorum patrum aeterna memo-
 ria sit.* Rursusque, *iis quae dicta scrip-
 tave fuerunt adversus laudabiles patri-
 archas Tarasium atque Nicephorum, a-
 nathema.* Videte rectum Deoque gratum
 sanctae et catholicae ecclesiae iudicium,
 sanctorum evangelii praeconum apostolo-
 rum, sanctorumque patrum nostrorum;
 vos, inquam, qui generali orthodoxorum
 coetui resistitis. Exhorrescite, oro, in
 quantum malorum barathrum per dis-
 cordiam vestram ruatis, emendationi-
 que curam impendite. Nam praedicti om-
 nes, quibus sacer honor habetur, quo-
 niam homines erant, humani aliquid pas-
 si sunt: nostis enim quibus invicem ver-
 bis atque scriptis adversati sint: quia vi-
 delicet probabiles in speciem causas con-
 troversiarum nacti erant, et suum quis-

que persequi ius credebant: quod ipsum vestri quoque nonnulli homines nuperis temporibus egisse videntur. Etenim quae multi faciunt, ex iis qui vestrum summae rectitudinis studium simulant, silentio magis commendare oportet quam scriptis. Nam quae in occulto, inquit divus apostolus, a nonnullis fiunt, ea dictu quoque turpia sunt. Sed enim haec vestrarum partium homines maxime norunt; qui deinde a vestro errore resipiscentes, nobis patefecerunt, non sine multo dolore ac lacrimis rem confitentem. Age vero, quod iam dixi, venerabiles illi viri lingua et scriptis intemperanter sane usi sunt: divinum autem ecclesiae iudicium, quidquid inimicitiarum tempore et aestu dictum scriptumve fuit, anathemate synodali percussit: verborum vero scriptorumque auctores peramanter omnes recepit; aeternaeque memoriae honorem cunctis aequae per sacrum ritum acclamat.

14. Quid autem hinc docemur? nempe rectius fieri si consensus et pax inter orthodoxos christianos firmiter concorditerque cum Dei timore et charitate servetur, quam si, dum ius suramum videmur persequi, formosum ecclesiae christianae corpus discerpamus. *In hoc enim, inquit Dominus, cognoscet mundus quod discipuli mei estis;* (non si summo iuri mordicus adhaeseritis, verum) *si invicem dilexeritis.* Qui igitur ob alicuius tutelam canonis turbas ciet seditionesque commovet, atque ecclesiae corpus discindit, (si modo ea fidei puritatem retineat) hic, inquam, quantumvis se religione permotum autumet, nescit tamen (fremat quisque licet, dicam quod sentio) nescit inquam, se lupum esse ovis pelle contactum, rapinaeque et dolo concretum. Neque vero mihi quisquam succenseat; non enim meus hic sermo est, sed duorum qui terram universam verbo ac moribus illustrare virorum, Ignatii inquam theophori et Io-

μνος, σιωπῇ μᾶλλον προσήκει δοῦναι ἢ λαφῆ· τὰ γὰρ κρυφῶς, φησὶν ὁ Θεὸς ἀπόστολος, γινώμενα ὑπὸ τινῶν, αἰσχυρὸν ἔστι καὶ λέγειν· ἀλλὰ τὰ ἡμῶν τοιούτων, οἱ καὶ ἡμῖν ὑποστρέψαντες ἀπὸ τοῦ καθ' ὑμᾶς πλάνης ἐκδιηγούμεται· κατανύξει πολλῇ καὶ δάκρυσι ποιοῦμενοι τὴν ἐξομολόγησιν· ἐγὼ δὲ ὅσπερ ἔλεγον, ἀνθρώπων τινῶν παθόντες οἱ εἰρημῆνοι ἄγιοι, εἶπον καὶ ἔγραψαν ἡ ἔγραψαν· ἡ δὲ τῆς ἐκκλησίας ἐν Θεῷ κρίσις τὰ μὲν εἰρημῆνα καὶ γεγραμμένα ἐν τῷ τῆς φιλονικίας καιρῷ καὶ πάθει, τῷ ἀναθέματι συνοδικῶς καθυστάθαι· τοὺς δ' εἰπόντας καὶ γράψαντας πάντας ἀσπασίως ἐδέξατο· καὶ τὸ αἰώνια ἡ μνήμη, περὶ πάντων ἐπίσης ἀναφανῆ.

ιδ. Τί ἐντυθῶν ἡμᾶς ἐκπαιδεύουσα; ὅτι τοὶ κρείσσον ἔστιν ἡ ὁμόνοια καὶ εἰρήνη ἡμῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ἀσπασίως καὶ ὁμοσποντικῶς τρυφερῆναι μὴ φόβῳ Θεοῦ καὶ ἀγάπῃς, ἢ τῷ τὴν ἀκριβείαν δοκεῖν διώκειν, καὶ τὸ καλὸν σχιζῆν σώμα τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ· ἐν τούτῳ γὰρ, φησὶ καὶ ὁ κύριος, γινώσκονται, ὅτι μαθηταὶ μὲν ἴσθι, οὐχὶ τὰ τῆς ἀκριβείας δοκεῖν ἐξίχεσθαι, ἀλλ' ἵαν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους· ὁ γοῦν δὲ ἀκριβείαν δῆθεν κανόνος τινὸς παραχᾶς ποιεῖν, στάσις κινῶν, καὶ τὸ σώμα σχιζῶν τῆς ἐκκλησίας, ὀρθοδόξια τῆς εὐσεβείας συντηρεῖν, ὁ τοιοῦτος εἰ καὶ ἀπὸ εὐλαθείας κινήσῃ οἴεται, λήληθον ἑαυτὸν· εἰρήσεται γὰρ, εἰ καὶ ἐπαχθὴς, λύκος ὢν ἔξωθεν μὲν ἐκ δόρα προβάτων ἐρχόμενος, ἴσθῃ δὲ γέμων δόλις καὶ ἀρπαγῆς· καὶ μὴ καθ' ἡμῶν ἀνανακτήσης ἀκούων· οὐδὲ γὰρ ἡμέτερος οὗτος ὁ λόγος, ἀλλὰ τῆς πάντων τὴν ὑψηλίον αὐγαζούσης καὶ λόγῳ καὶ βίῳ σιπτῆς ξυνορείδος, Ἰγνατίου τῆς Θεοφόρου φημὶ καὶ Ἰωάννου τῆς χριστοφόρου· ὁ μὲν γὰρ, ὁ τοιοῦτος, φησὶ, λύκος σοὶ ἀρπαξ ἴσθῃ, προβάτῃς φθορὰν ἐν προβάτῃς δόρα καταγαζόμενος· ὃν μὴ δὲ μαρτυρὶς αἷμα πλῆναι ἰσχύσει τρανῶς ἀποφαινεταί· ὁ δὲ τὴν γλῶτταν χριστοῦ καὶ τῆς αἰρετικῆς φρονούντων δόγματι, χεῖρονα τὸν τὴν ἐκκλησίαν σχιζόντα εἶναι διαμαρτύρεται· καὶ οὐχ ἀπλῶς χεῖρονα, ἀλλὰ καὶ μὴ πλείστῃ ὅσπερ τῆ

ἐπιτασως πολλῶ μᾶλλον χειρόν φησιν(1)· ἄλλως δὲ τις τῶ ἀγίων· ὁ σχίζων τὴν ἐκκλησίαν φησὶ, δαλονότι ὀρθοδοξίας οὐσίας, ταυτὸν ποιεῖ τοῖς λόγῃ διατρήσασιν ἐν τῷ παύσει τὸ τῷ κυρίου πῶμα· ὀπνικά δὲ τις ἐπικρατεῖ αἵρεσις, πνικαῦτα ὁ ἀντιλέγων, οὐ σχίσμα παριστάζει τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἀπὸ σχισμάτων αὐτὴν λυτροῦται· ὡς περ τοῖς ἱεροῖς καὶ θείοις κανόνων εὐστόχως εἴρηται. ἀλλ' ἐπαντιόν ὄθεν ἐξέλειπεν, καὶ τα ὅμοια τοῖς ἡδὴ ῥηθεῖσι προσθετέων τῶ λόγῳ.

15. Λέων ὁ σοφὸς οὐ καὶ πρότερον ἐμνήσθη, Νικόλαον τὸν μυστικὸν τῷ θρόνῳ ἀδίκως ἐξώσας ὅτι μὴ παραχωρῶν ἦν αὐτῷ τὴν τετραγαμίαν, Εὐθύμιον τὸν σύγκειλον πατριάρχῃ ἀνέδειξεν· ἀλλ' ὅτε μὲν ὁ Λέων οὗτος ἀπεβίω, Ἀλέξανδρος δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν βασιλίαν ἀρχὴν ἐκείνωσεν αὐτῷ, τὸν μὲν Εὐθύμιον τῷ θρόνῳ καθύπευθε, Νικόλαον δὲ αὐθις τῷ οἰκίῳ θρόνῳ ἀποκατίστησεν· οὗτοι δὲ καὶ ἀμφοτέρω, δίκτοι πάντως τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσὶν, ὡς ὀρθόδοξοι ὄντες, καὶ ὑπὲρ τῶν θείων νόμων ἠγωνισμένοι· καὶ γὰρ καὶ τὸν Εὐθύμιον πολλὰ φασὶν ἀγωνισαδὲ καλύσαι τὸν βασιλέα Λέοντα μὴ νόμον τὴν τετραγαμίαν γράψαι καὶ καταλείψαι, καὶ δὴ καὶ ἐκώλυσεν. ἔλθωμεν δὲ ἐπὶ τῷ νεώτερον ὁ ἐκ Κομνηνῶν βασιλεὺς Μανυῆλ τὸν ἄγιον ἐν πατριάρχαις Κοσμάῳ τὸν ἄττικόν ἀδίκως τῷ θρόνῳ καταγαζών, ἕτερον ἀνῆξεν· ὅπερ τοῖς κανόσι τοῖς ἱεροῖς οὐ δοκεῖ· ἀλλ' ὅμως ἐκκλησία καὶ τοῦτον ἐδέξατο· καὶ τοῦς δι' αὐτοῦ χειροτονηθέντας οὐκ ἀπεβάλετο· ὅτι δὲ πολλὴν τὴν παρρησίαν τὴν πρὸς τὸν θεὸν ἐπλούτει ὁ εἰρημίνος κοσμάς ὁ πατριάρχης, ἐντιῦθεν δὴ ἄλλοι φασὶ γὰρ ὅτι ὑπεραγήςσας τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς κατ' αὐτῆς δυναστείας τῶν οὐκ εὐαγῶς τῇ βασιλείᾳ χρωμένων, μέλλων ἡδὴ ἐξέρχασθαι τὴν αὐγουστὴν κατὰ γαστρὸς σφραγίσας, ἐπιτίμωσι μικροῖς τιμῶν παῖδα ἄρρην· ὁ δὲ Κονταστίφανος τῷ καιρῷ χαριζόμενος, ἐπει

(1) Utrumque dictum tam Ignatii quam Chrysostomi extat in huius postremi homilia XI. in epist. ad Ephes. Porro Ignatii dictum citat etiam Iohannes antiochenus apud Cotelerium monum. eccl. gr. T. I. p. 176., ut iam observavit Grabinus.

hannis Chrysostomi. Ait enim disertis verbis Ignatius: *hic tibi lupi instar rapacis sit, quia gregi exitium sub ovis pelle molitur. Hunc ne martyrii quidem sanguis mundabit.* Chrysostomus autem hominem qui schisma in ecclesia facit, peiorem haeretico esse testatur; neque tantummodo peiorem dicit, verum cum summa emphasi multo peiorem esse pronunciat. Alius vero sanctus vir quidam; *qui ecclesiam, inquit (dummodo sit orthodoxa) scindit, eodem se obstringit scelere, atque illi olim qui dominicum corpus lancea transfoderunt.* Verumtamen siqua haeresis forte inciderit, tunc demum is qui adversatur, haud schisma in ecclesiam invehit, sed hanc a schismate prohibet; veluti in sacris divinisque canonibus sapienter adversum est. Sed illuc, unde discessimus, redeundum est, et susceptae materiae tenor continuandus.

15. Leo sapiens, quem iam antea commemoravi, Nicolao mystico per vim iniustam depulso, quia nuptias ei quartas non annuebat, Euthymium syncellum patriarcham fecit. Sed enim mortuo Leone, Alexander frater eius imperio ad se translato, Euthymium deposuit, propriaeque sedi restituit Nicolaum. Iam hos ambos ecclesia recepit, quia scilicet orthodoxi erant, et quia sacras leges protegebant: nam et Euthymius plurimum laborasse dicitur ne quartas nuptias Leo imperator lata lege sanciret: quod reapse impetravit. Sed ad recentiores iam accedamus. Mannel imperator comnenus sanctum patriarcham Cosmam cognomento atticum iniuste sede detrahit, alio substituto; quam rem sacri canones vetant. Sed tamen ecclesia hunc quoque recepit, neque ordinatos ab eo repudiavit. Quod vero praedictus Cosmas patriarcha multa erga Deum fiducia polleret, hinc innotuit: maerens enim ecclesiae malis, quam regnantium tyrannide oppressam videbat, iam sedo

decessurus, Augustae uterum imprecatione conclusit, ne masculam prolem umquam pareret. Tum Contostephanus tempori velificans, cum dominae adstaret, manum intendit ut patriarcham alapa percuteret; prohibitus tamen a praesentibus est. Tum patriarcha conversus, sinite hunc inquit; paulo post enim Petream suam excipiet; id quod reapse accidit. Brevi enim elapso tempore bello corcyraeo Contostephanus periit, lapide ictus a nescio quo de superiore urbis muro; quo ictu vitam foede misereque amisit, prout patriarcha praedixerat. Augustae quoque uteris masculino fructu expers fuit, post patriarchae quam diximus imprecationem. Etsi enim natus est Manueli filius Alexius, haud ex illa tamen, sed ex Maria latina, susceptus fuit.

16. Quid vero Isaacius Angelus? nonne praeter omnem iustam causam titulumve canonicum, Camatero deposito, Nicetam sacellarium obtrusit? Nonne hunc, ut imbecillum, anno uno exacto, removens, Leontium patriarcham fecit, quem etiam marianum vocitavit; testans, hunc sibi a Deipara ostensum, cum mandato, ut deiecto Niceta Leontium in sede poneret? Nonne postea Leontium exauctoravit, adfirmans pariter, id sibi a Deipara imperatum; et Dositheum hierosolymitanum Constantinopolim transtulit patriarcham? Obloquente autem magnopere ob hanc rem populo, nonne etiam Dositheus sede excidit, alio substituto? Quinque igitur patriarchas byzantina in urbe intra novennium constituit Isaacius, quanto scilicet tempore ipse regnavit; rationem quidem vel canonicas causas nullas secutus, sed propria tantum voluntate et arbitrio illum efficiens, hunc oggerens. Et tamen horum neminem, vel eos qui ab his sunt ordinati, ecclesia exclusit: quodque festivius fuit, vel potius turpius, omnes hi regnante Isaacio vivebant, prop-

παριστώς ἦν τῇ δεισποίῃ, ἐξίτησε τὴν χεῖρα ραπίσαι τὸν πατριάρχην· ἀλλ' ἐκωλύθη πρὸς τῆς συμπαραστάτων ὁ γοῦν πατριάρχης ἐπιστραφεὶς, ἔφειτε αὐτὸν ἔφη μετ' οὐ πολὺ τὴν οἰκίαν πετρέαν ληψόμενον ὁ καὶ γέγονεν (1). ὀλίγη γὰρ διελεύθετος καιροῦ, πίπτει ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὸν κατὰ Κέρκυραν πόλεμον, λίθῳ ἑληθεὶς πρὸς τινος τῆς τ' ἄστεος ἀνωθεν ὑφ' οὗ λίθου καὶ τὴν ψυχὴν αἰσχροῦς ἀπέβαλε καὶ ἑλευνῶς κατὰ τὴν τ' πατριάρχης πρόβησιν· ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς αὐγούστης γαστήρ ἄκαρπος ἐξ ἀρρένικῆς γονῆς ἔμεινε, τὴν παρ' αὐτοῦ ἐπιτίμησιν ὡς εἴρηται διεξαμένη· εἰ γὰρ καὶ γέγονε τῷ Μανυῆλ υἱὸς Ἀλέξιος, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῆς εἰρημένης αὐτὸν ἐγένετο, ἀλλ' ἀπὸ Μαρίας τῆς ἐκ λατίνων.

15. Τί δὲ καὶ Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος (2); οὐ χωρὶς πάσης αἰτίας εὐλόγη καὶ κανονικῆς αἰτίας τὸν Καματηρὸν τ' θρόνον παρακινήσας, Νικήταν τὸν σακιλλάριον ἔθετο; οὐχὶ τοῦτον αὖθις ὡς ἀφελῆ μετ' ἐνιαυτὸν ἕνα καταγαγὼν, τὸν θεοτοκίτην Λεόντιον πατριάρχην πεποίηκεν; ὃν καὶ θεοτοκίτην ἐκάλεσε, διαβεβαιούμενος τὴν θεοτόκον ἐμφανισθῆναι οἱ, καὶ προστάξαι Νικήταν μὲν καθελεῖν, Λεόντιον δὲ ἀντ' αὐτοῦ τῷ θρόνῳ ἐγκαταστήσαι; οὐχὶ αὖθις τὸν μὲν Λεόντιον τ' θρόνον ἐξέτισε, τῆς θεοτόκης αὐτῷ καὶ πάλιν τοῦτο ποιῆται διαταξαμένη ἰσχυριζόμενος, τὸν Ἱεροσολύμων δὲ Δοσίθειον τῆς Κωνσταντίνης ἱεράρχην ἀπέδειξε; ἐπεὶ δὲ ὁ γογγυσμὸς πολλὸς περὶ τούτου γένηται, οὐχὶ καὶ Δοσίθεος τούτου ἕνεκα τ' θρόνον ἀπαπισῶν, ἔτερος προεβλήθη; πάντε γοῦν οὕτω πατριάρχης τῆς Κωνσταντίνης ὁ Ἰσαάκιος κατήστησεν ἐν χρόνοις ἑνεία, οὓς καὶ ἦν βασιλεύσας αὐτὸς· λόγῳ μὲν καὶ κανονικοῖς ἐγκλήμασιν οὐδαμῶς, ἀπλῶς δὲ οἰκίῳ φιλήματι καὶ

(1) Haec erant apud Ephraemium v. 10165. sqq. absque notitia tamen quod Contostephanus perierit bello corcyraeo.

(2) Hunc locum de Isaacii Angeli promotionibus seu potius perturbationibus ecclesiasticis profert ex Methodio nostro Allatius contra Creygh. exerc. XVII. p. 330. Rem narrat etiam Ephraemius v. 6010. sqq.

ὀρέξει, τὸν μὲν κατάγων, τὸν δ' ἀνάγων·
 καὶ ὅμοις οὐδεὶς τούτων, ἢ τῶν δὲ αὐτῶν χει-
 ροτονθήντων ἀδικτος τῇ ἐκκλησίᾳ γένηται·
 τὸ δὲ δὴ ἀστυώτερον, μᾶλλον δὲ ἀτιμώτερον,
 ὅτι πάντες ἔζων ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰσαακίᾳ,
 διὰ τὸ ὀλιγοχρόνιον τάχα ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτὸν
 γένησθαι· καὶ περὶ μὴ τούτων ἐπὶ τοσοῦτον.
 ἔδε δὲ καὶ ταῦτα προστίθῃμι.

ιζ. Μάξιμος ὁ τῆς Ἱεροσολύμων ἱερός πρέσβυρος καὶ
 ὁμολογητὴς ἐπειδὴ σὺν ὁδὸν συνήθρυσεν τοιαύτην,
 καὶ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον εἰς κοινωνίαν ἐδέξατο
 ἐξ Ἀντιοχείας ἐρχόμενον, καὶ τὴν ἑαυτοῦ πόλιν
 καταλαβὼν σπεύδοντα, δεξάμενόν ἔδην ἐν
 Ἀντιοχείᾳ πρὸς τὸ βασιλικὸν Κωνσταντίνου τὴν τῆς
 οἰκίας θρόνον ἐκχώρησεν, διαβολαῖς τῆς Καισα-
 ρίας Παλαιστίνης Εὐσεβίου (1), τῆς οἰκίας θρόνου
 ἐκπεπρωμένως, ἀνάγεται εἰς αὐτὸν σπεύδῃ τῆς
 αὐτοῦ Καισαρείας, Κύριλλος ὁ Φαυμασίος, ὃς
 καὶ τῆς Ἀρείου αἰρέσεως τὸ πρότερον διάπυρος
 ἐραστὴς ἦν καὶ τοῦτο δᾶλον καὶ ἐξ ἄλλων μὲν
 πολλῶν, οὐχ ἥττον δὲ καὶ τῆς Μάξιμον μὲν
 τὸ ὁμοούσιον πρεσβεύοντα τῆς θρόνου ἐκπεσόντων,
 Κύριλλον δὲ πρὸς ἀρειανῶν ἀντὶ Μάξιμου κα-
 ταστῆναι πρεσβύτον τῆς ἑλίας Σιών λέγει
 δὲ ὁ Νύσσης θεὸς Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς τὴν
 ἀνακομιδὴν Στεφάνου τῆς πρώτομάρτυρος λόγῳ (2)
 οὕτως· ἦν δὲ ὁ Κύριλλος ἐκ μεταμελείας τῷ
 ὁμοούσιῳ προσθήμενος· οὗτος καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ
 συνόδῳ παρῶν ἵπὲρ τῆς ὀρθῆς ἀγωνιζόμενος δόγ-
 ματος, καὶ συγγράμματα δὲ πλείστα καὶ πά-
 ρσις ἀφελείας γάμοντα τῇ τῆς ὀρθοδόξου κα-
 ταλίκοις ἐκκλησίᾳ· οὗτος οὐ μόνον οὐκ ἀπέθ-
 λπτος ἔβλεπε τῷ ἐπιβῆναι τῆς θρόνου, ἐπὶ ζῶν-
 τος τῆς ἱεροῦ Μάξιμου καὶ ἐν ἐξορίᾳ ἵπὲρ τῆς
 ὀρθοῦ διάγοντος λόγῳ, ἀλλὰ καὶ ἐπαινετὸς πᾶ-
 νι καὶ ἀπόδεικτος· ἕνα γὰρ τῶν ἐκ τῆς ἐκ-
 κλησίας καὶ τούτων πλετοῦσα σεμνύνεται.

(1) Immo *Acacii*. Anonymus vero baroccianus
 episcopi caesariensis nomen reticet.

(2) In sanctum Stephonum duae extant lauda-
 tiones Nysseni, una in priscis editionibus, altera
 ex codice vaticano a cl. Zacagnio edita. Neutra
 tamen loquitur de translatione reliquiarum eius:
 quare nec verba a Methodio citata in iis leguntur.
 Superest ergo ut tertia Nysseni oratio de s. Ste-
 phano detegatur.

ter brevem imperii eius periodum. Sed
 de his hactenus. Nunc alia subtexere
 placet.

17. Hierosolymorum patriarcha et con-
 fessor Maximus, postquam, congregata pa-
 laestina synodo, magnum Athanasium An-
 tiochia profectum atque ad suam urbem ac-
 cedentem in communionem accepit, qui
 iam decretum Constantii imperatoris nac-
 tus erat Antiochiae, quo sede sua depo-
 nebatur; propter Eusebii caesariensis in
 Palaestina episcopi calumnias, ipse quo-
 que Maximus sede sua detrahitur; ha-
 betque successorem, adnitente eodem Cae-
 sariensi, Cyrillum illum mirificum, qui
 antea fervidus Arii adsecla fuerat: quae
 res cum aliunde constat, tum inde et-
 iam, quod Maximus homousianus hono-
 re excidit, Cyrillus autem ab Arianis
 ad sanctae urbis pontificatum promotus
 est pro Maximo. Porro divus Gregorius
 nyssenus in oratione de reliquiarum Ste-
 phani protomartyris translatione sic ait:
Cyrillus post resipiscentiam, vocabulum
HOMOUSION admittebat. Hic secundae
 etiam praesens synodo pro recto dogmate
 depugnavit; et plurima atque utilissima
 scripta orthodoxae ecclesiae reliquit. Iam
 vero hic Cyrillus non solum ecclesia
 eiectus non est, propterea quod sedem oc-
 cupavisset, vivente adhuc Maximo et
 recti dogmatis causa exulante, verum et-
 iam laudatissimus fuit atque pergratus:
 namque et hunc in sanctorum numero
 ecclesia recensere gloriatur.

18. Quid porro magnus inter confes-
 sores Meletius? Nonne Sebastiae, et mox
 Berrhoeae syrae, postremo Antiochiae
 magnae sacras infulas ab Arianis accepit?
 nonne his ipse favebat navabatque ope-
 ram? nonne horum placita firmare sate-
 gebat, quorum favore pontificatus apicem
 adeptus erat? Verumtamen quidam ves-
 trae sectae homines mecum colloquentes
 summa cum stultitia adfirmabant; se

quidem Meletium Antiochiae episcopum, Germanum confessorem, Proclum Cyzico translatum Constantinopolim, simulque Gregorium theologum, exceptione quadam et quasi gratiose, episcopos agnoscere, non tamen ut genuinos praesules. Ita ne vos cuncti reapse iudicatis? an potius eos qui sic irreligiose loquuntur, vos quoque quotquot pii estis, pari nobiscum contemptu aversamini? sanctos autem hos homines veneratione prosequimini, non exceptione quadam et quasi gratiose, sed ut veros reapse veritatis patronos, legitimosque ecclesiae ministros? Verumtamen quid hac in re agere velitis, ipsi demum constituite. Dei quidem ecclesia praedictos viros ceu genuinos antistites, rectae nostrae fidei magistros ac defensores ubique praedicat eisque gloriatur. Atque ita vincit omnem haeresin; et horum freta magisterio atque exemplis malitiam illorum aversatur ac procul abiicit, qui sub religionis obtentu fidelium corpus nituntur discindere.

19. Divus certe Chrysostomus de Meletii antiocheni episcopi sacris manibus primo quidem regenerationis sacrum lavacrum, postea diaconatus quoque accepit ordinem: quamquam probe sciebat, magnum Eustathium in exilio inter plurimas miseras versari, rectae fidei causa. Is etiam utrumque laudationibus exornavit, Meletium inquam atque Eustathium; rixarum indecentium stultarumque contentionum amatores praeclare contemnens; nec non excogitatas ad hominibus appellationes contra decorum atque officium. Quippe illi Meletianos appellabant adversarios suos; hi rursus Eustathianos illos vocitabant. Quae flagitia doctissimus quoque sacrae rei Basilius iampridem detestans, flagitiosos miserabatur. Quare et ad magnum Athanasium sic scribebat. *Antiochiae morbus magno medico indiget: eius enim ecclesiae etsi vitalia sana sunt,*

18. Τί δὲ καὶ Μελέτιος ὁ μέγας ἐν ὁμολογηταῖς, οὐ Σιβαστίας καὶ Βεῤῥοίας ἢ καὶ Συρίαν, καὶ τελευταῖον Ἀντιοχείας ἢ μετέλλης τὸν θρόνον πιστεύεται πρὸς ἀριανῶν; οὐ συμπαράτωρ αὐτοῖς καὶ συναγωνιστὴς ἦν, καὶ τὰ δοκούντα αὐτοῖς κρατύνειν ἠπείχετο; οἷς καὶ τὸν ὑψηλὸν τοῦτον θρόνον δίκαιος ἐκρίθη λαβεῖν; καὶ γὰρ τινὲς ἔ' ὑμετέρη φρονήματος ποτὲ εἰς λόγους ἐλθόντες ἡμοῖς, διαβεβαιούμενοι ἔφασκον μετ' ὅσων ἂν τις εἴποι ἢ ἀπονοίας, ὅτι Μελέτιον τὸν Ἀντιοχείας, Γερμανὸν τὸν ὁμολογητῶν, καὶ Πρόκλον τὸν ἐκ Κυζίκου μετατεθέντα εἰς πόλιν τὴν βασιλεύσαν, καὶ σὺν τούτοις Γρηγόριον τὸν θεολόγον φωνῆν, μετ' διακρίσεως καὶ χάριν δεχόμεθα, ἀλλ' οὐχ ὡς γνησίως ἀρχιερατεύσαντας· ἄρ' οὖν τοῦτο δοκεῖ καὶ πᾶσιν ὑμῶν; ἢ τοὺς εἰπόντας δυσσεβῶς ταῦτα, καὶ ὑμῶν ὁπόσοι τὰ θεῖα ἔστε εὐλαβήστεροι, κατασπύετε ὡς ἡμεῖς, τὸ σέβας τοῖς ἀγίοις προνέμοντες, οὐ κατ' οἰκίαν χάριν οὐδὲ διάκρισιν, ἀλλ' ὡς γνησίως τῆς ἀληθείας προστάταις, καὶ νομίμως τὴν ἐκκλησίαν ἱερατεύσαν· ἀλλ' ὅτι μὲν πρὸς τοῦθ' ὑμεῖς ἔχετε βούλησθε, αὐτοὶ ἂν εἰδῆτε· ἢ γὰρ ἔ' θεοῦ ἐκκλησία (1) γνησίως προστάταις καὶ διδασκάλως καὶ προμάχως ἔ' ὀρθοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως λόγους, πανταχοῦ τούτοις προβαλλομένη σιμνύεται, καὶ νικᾷ πᾶσαν αἴρεσιν καὶ πᾶσαν κακόνοιαν ἧβ' ἐν προσχήματι εὐλαβείας κατατέμνειν τὸ ἧβ' πιστῶν σέβμα σπευδὴν τιθεμένων, ταῖς τούτων διδασκαλίαις τε καὶ πράξεσιν ἀποτρεπομένη καὶ πόρρω βάλλουσα.

19. Ὁ μὲν τοι γε θεῖος Χρυσόστομος ταῖς Μελετίου τοῦ Ἀντιοχείας χερσὶν ἱεραῖς, πρότερον μὲν τὸ τῆς παλιγγενεσίας βῆεν λειτρὸν, ὕστερον δὲ τὴν τῆς διακονίας χειροτονίαν, ἱερῶς δέχεται· καὶ ταῦτα εἰδὼς τὸν μέγαν Εὐστάθιον ἐν ἐξορίᾳ πλεισταῖς ὅτι κακῶσι προσπαλαίοντα, τῆς ὀρθῆς ἕνεκα πίστεως, ὅς καὶ ἀμφοτέρως ἐγκωμίοις ἐτίμησι, Μελέτιον δηλαδὴ καὶ Εὐστάτιον, τοὺς ἱεροχέλαις ἀσέμνοισι καὶ ματαλαῖς ἰνοτάσειν χαίρειν ἐθέλοντας, θεοφρόνως ἀνορρώψαμενος, σὺν ταῖς ἐξ ἀνθρώπων

(1) Deest ἐκκλησία in codice.

ἰτανυμίας, ἃς σφίσην ἔθεντο ὡς μὴ ὄφελον οἱ
 μὲν γὰρ μελιτιανούς τοὺς ἀντιδιαθεμένους
 ὀνόμαζον· τούτους δ' αὖθις ἐκείνοι εὐσταθια-
 νούς ἐκάλεσαν· ταῦτα δὲ καὶ ὁ πολὺς τὰ θεῖα
 βασιλεὺς πρότερον μυσαιτόμενος, τοὺς πάσ-
 χοντας καταλείπει· διὸ καὶ πρὸς τὸν μετὰν ἔγρα-
 ψεν Ἀθανάσιον οὕτως· τὰ γὰρ τῆς Ἀντιο-
 χίας ἀρρώστιατα, μεγάλα τινὸς ἰατροῦ δέον-
 ται· ἥτις περὶ τὰ καίρια ὑγιαίνουσα, περὶ τὰ
 πρόσωπα σχίζονται· ὁ αὐτὸς καὶ ἐν ἄλλῃ φησὶ
 ἡβ. ἐπιστολῶν· ἐγὼ δὲ Μελέτιον οὐκ ἀγνοῶ,
 ἀλλ' ἔσχην αὐτὸν ἢ ἐμὴ ἐκκλησία, καὶ ἔχει κοι-
 νωνικόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἔξει, χάριτι ἔ
 κυρίως· καὶ ἐν ἄλλῃ· εἰ τὸ φιλόνηκον ἀφίμενοι
 πάντες, προστιθεῖεν τῷ ἀνθρώπῳ ἔ Θεοῦ
 Μελετίου· καὶ ἐν ἄλλῃ· μέρος ἐκκλησίας ἐκείνο
 κρηνοῦν, τὸ προσκειμενον τῷ ἀνθρώπῳ ἔ Θεοῦ
 Μελετίου· ἐγκαλούμενος δὲ πρὸς τινος, ἀπολο-
 γῶνται καὶ φησὶν· οὐκ οἶδα ἐπίσκοπον Ἀντιοχί-
 ας ἕτερον εἰ μὴ Μελέτιον (1)· καὶ τάντως οὐκ ἀπο-
 βαλλόμενος τὸν εὐστάθιον τοῦτο εἶρηκεν, ἀλ-
 λά προστεπόμενος καὶ ἐντρέπων τοὺς μὴ πα-
 ραδοχομένους Μελέτιον· ἀμα δὲ καὶ ὡς τούτοις
 τὴν ἐκκλησίαν τίως κατέχοντος καὶ ἰδύοντος,
 εὐσταθίς ἀργοῦντος ἐν ἐξορίᾳ· ἔτι δὲ ἄρχων
 τοὺς ἐξ Ἀρείς τῷ ῥήματι.

κ. Ὅ δὲ καὶ εἰ μὴ τι ἄλλο, ἀλλὰ καὶ τούτο
 ἴδιον σκοπεῖν καὶ ὑμᾶς· καὶ μὴ ἀποπέμπεισθε οὕτως
 ἀκρίτως τὸν ἔ ἡμετέρας καλῶς προϋστάμενον εὐ-
 σθίας, ἀγνώστου Ἰωσήφ, τὸν ἱερόν ἡμῶν πα-
 τριάρχην· καὶ ἄλλῃ δὲ τινι παλαιῶν δι' ἐπιστο-
 λῆς ὁ μέγας βασιλεὺς, ἀφίμενον τὴν ἔ σχισ-
 μάτων ἔριν προστιθεῖναι Μελετίου παρακλιέ-
 ται· καὶ τί δὲ πλειόνων ἡμῖν; οὐχὶ αὐτὸς οὗτος
 ὁ μέγας βασιλεὺς παρὰ ἔ Μελετίου τὴν ἔ πρὸς βυ-
 τέρων (2) χειροτονίαν ἐδέξατο; ἀνάγκη τὴν ἔ
 Σαυράτης ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, καὶ Ἀμφιλοχίς
 ἔ Ἰκονίς εἰς τὸν βίον ἔ μεγάλας βασιλεῖς καὶ γνῶ-
 τι· γράφει καὶ εἰς τὸν βίον ἔ ἁγίε Ἀντωνίς·
 τῆ πλοῦτι δὲ θαυμαστὸς ἦν ὁ Ἀντώνιος καὶ

vultus tamen laceratur. Idem in alia c-
 pistula ait: *ego Meletium non ignoro:*
usa est enim communionem eius ecclesia
mea, et adhuc utitur, et cum Domini
gratia deinceps utetur. Et in alia: *si om-*
nes, omissis contentionibus, homini Dei
Meletio adhaerent. Adhuc in alia: *il-*
la ecclesiae membra esse iudicamus,
quae cum homine Dei Meletio cohae-
rent. Et rursus: *oportet omnes ad ho-*
minem Dei Meletium se adiungere. Re-
 prehensus autem a nescio quo, ita se de-
 fendit: *ego Antiochiae episcopum novi*
neminem nisi Meletium. Neque omnino
 sic dixit, quod Eustathium reiiceret,
 sed ut eos refelleret confunderetque qui
 Meletium non recipiebant: simul etiam,
 quia is interim ecclesiam tenebat rege-
 batque, dum Eustathius in exilio otari
 cogebatur. Fortasse etiam his verbis dolo-
 rem Arianis inurere voluit.

20. Hoc, inquam, saltem exemplum
 spectare vos oporteret; neque tanta in-
 considerantia repudiare sanctissimum Io-
 sephum, praeclarum religionis nostrae du-
 cem, sacrumque nostrum patriarcham.
 Et alium quemdam per epistolam admo-
 nens magnus Basilius, hortatur ut, omi-
 sa schismatum discordia, Meletium se-
 quatur. Sed cur plura dicam? Nonne hic
 magnus Basilius presbyteratus ordinem a
 Meletio suscepit? Legite Socratis eccle-
 siasticam historiam, itemque magni Ba-
 silii vitam ab Amphilochio iconiensi scrip-
 tam, ut rem cognoscatis. In vita quo-
 que sancti Antonii scribitur: *fide au-*
tem admirabilis erat Antonius et pro-
sus orthodoxus: nam neque cum me-
letianis schismaticis communicavit um-
quam, quorum noverat improbitatem
et apostasiam, neque cum Manichaeis,

rectumque ius aegre dignoscatur, nec nisi fere
 tempore inclarescat, quod idcirco Pindarus ait om-
 nium rerum sapientissimum.

(2) Immo diaconum factum a Meletio Basi-
 lium dicit Socrates lib. IV. 26, ut certe in edi-
 tionibus legitur.

(1) Aliter mox divus Antonius, cui Hierony-
 mus noster consonat in epistula ad Damasum *non*
novi Vitalem, Meletium respuo, ignoro Pouli-
num. Consule catalogum episcoporum antiochenorum
 in collect. vat. T. I. part. II. p. 15. Haec est nimi-
 rum episcopatum schismatum natura ut veritas

neque cum aliis quibusvis haereticis partium amore versabatur, nisi forte aliquando commonendi causa. Et paulo infra ait biographus. Cum suprema monita discipulis daret, mandabat ipsis ne cum Meletianis schismaticis versarentur; nostis enim, inquit, illorum improbitatem profanamque haeresim: item ne cum Arianis communicarent. Rursumque paulo post. Mementote, inquit, quas audistis a me, admonitio-num: nullaque vobis cum Meletianis schismaticis communio sit, neque omnino cum Arianis haereticis: scitis enim quomodo et ego eiusmodi consortia vitaverim. A sancto ergo Antonio cognoscite, extra ecclesiam vos esse, o schismatici; neque vos oportere a nobis recipi, nisi sincera paenitentia tangamini, fiatque ecclesiae filii per conversionem, velut sacri quoque decernunt canones. Illud etiam animadvertite, quod nempe Meletianos Antonius haereticos appellavit dicens, nostis enim illorum improbam profanamque haeresim. Sic etiam apostolus haereseos nomine schismata indigitat in epistula ad Corinthios etc.

(1) Idcirco cum Arianis Meletiani coniunguntur quia Meletius ab Arianis promotus fuerat, ut ait, praeter Methodium etiam Hieronymus in chronico. Ceteroquin si magnus Athanasius (praeter Basilium) cum Meletio communicare optabat, ut ex Basilii epistulis noscimus, id prorsus Meletium ab arianismo liberare videtur. Et quidem delusos

εὐσεβής· οὐτε γὰρ τοῖς μελετιανοῖς τοῖς σχισματικοῖς ποτὲ κοινωνήσεν εἰδώς αὐτῶν τὴν πονηρίαν καὶ τὴν ἀποστασίαν, οὐτε μανιχαῖος, ἢ ἄλλοις τισὶν αἰρετικοῖς ὁμίλει φιλονεικῶς, ἢ μόνον ἄλλῃ νουθεσίᾳ· καὶ μετὰ τινὰ νουθετῶν τοῖς μαθηταῖς τὰ τελευταῖα ἦδ' ἡ, ἐπετίλλετο αὐτοῖς μὴ ἐγγίξεν μελετιανοῖς σχισματικοῖς· οἴδατε γὰρ φησὶν αὐτῶν τὴν πονηρίαν καὶ βίβηλον αἵρεσιν· μήτε κοινωνίαν ἔχειν πρὸς τοὺς ἀρειανούς· καὶ μετὰ τινὰ μνημονεύετέ φησὶν ἑν ἡκούσατε παρ' ἐμοῦ παρανήσιον καὶ μηδεμίαν κοινωνίαν ἔστω ὑμῖν πρὸς τοὺς σχισματικούς μελετιανούς, μήθ' ὅλως πρὸς τοὺς αἰρετικούς ἀρειανούς (1)· οἴδατε γὰρ φησὶ πῶς κατὰ τοῦτους ἐξιστησόμεθα· διδάξασθε καὶ παρὰ τῆς ἁγίας Ἀντανίας, ὅτι ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἐστὶ ὑμεῖς οἱ σχισματικοί· καὶ οὐκ ἐστὶ δίκαιον διέχασθαι παρ' ἡμῶν εἰς κοινωνίαν ὑμᾶς, ἂν μὴ γνησίως μετανοήσῃτε, καὶ τέκνα τῆς ἐκκλησίας γένησθε διὰ μετανοίας· καθὼς καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσι δοκεῖ· ἅμα δὲ σημειώσασθε, καὶ ὅτι τοὺς μελετιανούς σχισματικούς ὄντας, αἰρετικούς ἐκάλισσεν· οἴδατε γὰρ φησὶν αὐτῶν τὴν πονηρίαν καὶ βίβηλον αἵρεσιν· οὕτω καὶ ὁ ἀπόστολος αἵρεσεις τὰ σχίσματα, ἐν τῇ πρὸς κορινθίους καλεῖ· κ. τ. λ. (2).

fuisse Arianos, qui Meletium consentire secum putabant, ait auctor catalogi episcoporum retro citatus.

(2) Haecenus Methodius visus mihi est utilis propter ea quae ex ecclesiastica sedium orientalium historia defloravit. Reliqua erant in codice usque ad opusculi finem perpauca.

VICTORINI PHILOSOPHI

IN EPISTULAM PAULI AD GALATAS

LIBER PRIMUS INCIPIT.

EPISTULA ad Galatas missa dicitur ab apostolo ab Epheso civitate : et idcirco quidam illam praemittunt epistolam , hanc ordinant consequentem. Summa autem huius epistolae haec est : errare Galatas quod ad evangelium fidei , quod est in Christo , adiungant iudaismum , corporali intellectu observantes sabbatum , et circumcisionem , item cetera opera quae ex lege perceperant. His rebus motus Paulus scribit hanc epistolam , eos volens corrigere et a iudaismo revocare , ut fidem tantum in Christum servent , et a Christo spem habeant salutis et promissionum eius : scilicet quod ex operibus legis nemo salvetur. Ut refutet ergo ista quae adiungunt , confirmare vult evangelium suum. Ut autem det auctoritatem evangelio suo , adhibet principia dicens , se esse apostolum non ab hominibus neque per hominem. His divisionibus , quod evangelium revelatione susceperit iudaeus , et acriter iudaeus ; quod post triennium Hierosolymam ad Petrum venerit ; quod quindecim diebus cum eo fuerit ; quod Hierosolymam post quatuordecim annos redierit : quibus omnibus hoc ostendit , nihil se ab his didicisse vel propter exiguam praesentiam , vel propter longam absentiam. Confirmata igitur auctoritate quod a Deo susceperit evangelium(a) domino nostro Iesu Christo , subiungit ipsa praecepta , id est non esse iungendum corporalem intellectum iudaismi : et id se dicit olim ostendisse et egisse , cum ageret etiam contra Petrum. Deinde exsequitur hoc ipsum , asserens unum esse evangelium quod ipse docuit , et longe errare eos qui iudaismi praecepta iungunt et observationem. Haec igitur quemadmodum tractet , suo loco dividemus : interim ad principium epistolae revertamur.

“ **P**aulus apostolus non ab hominibus , neque per hominem , sed per Iesum CAP. I.
„ Christum et Deum patrem , qui suscitavit illum a mortuis , et qui mecum V. 1.
„ sunt omnes fratres ecclesiae Galatiae „. Ordo in principio sententiae hic est ,
Paulus apostolus , et qui mecum sunt omnes fratres , ecclesiae Galatiae. Et hic se
laudat apostolus , non ab hominibus missum neque per hominem , sed per do-
minum Christum et Deum Patrem qui suscitavit illum a mortuis ; ostendens
quis , cum quibus , et quibus scribat : et cum soleat de se tantum profiteri
Paulus apostolus Romanis , Corinthiis ; ut oneraret Galatas , et in errore gravi no-
taret , coniunxit secum etiam omnes fratres qui cum eo erant , quod et ipsi illis

(a) Ita codices sine copula *et* ; quamquam Paulus in textu dicit *per Iesum Christum et Deum patrem*.

scribant, faciens eis pudorem quod contra omnes sentiunt. "Non ab hominibus neque per hominem, quo maiorem vim faciat praeceptorum suorum et evangelii quod adnunciat. Quippe correcturus Galatas dicit se non apostolum esse aut ab hominibus aut per hominem, sed esse per Iesum Christum et Deum patrem. Ergo credendum mihi, et habenda fides: et verum evangelium est quod profero; quippe per Iesum Christum et Deum patrem. Apostolus ergo inquit non ab hominibus neque per homines; quoniam non per apostolos, de quibus dicit quia et paucos dies cum ipsis fuit, et quia dexteras sibi dederunt: nihil ergo ab ipsis didicit. Neque per hominem vel per prophetam aliquem, ut ambigue (a); neque per Christum hominem, sed per Christum qui in homine: Christus enim et Deus et homo. "Non ab hominibus neque per hominem,, Cum dicit ab hominibus, significare videtur Matthiam, qui ab hominibus didicit: hic enim suppositus est in locum proditoris; ergo ab hominibus didicit. Quod autem dixit neque per hominem, intelligit quod non missus aut doctus est ab homine, sed per Iesum Christum, scilicet Deum. Ergo in eo quod dixit non ab hominibus, apostolos innuit; quoniam apostolus Paulus, sicuti probavit, a nullo apostolo, qui cum Christo fuit, aliquid didicit. Item ne, cum per Christum didicerit, negare videatur, ut quidam haereticus blasphemus, quod fuerit homo Christus; adiiciens non per hominem, quid illud sit subiungit, dicendo sed per Iesum Christum et Deum patrem. Cum negavit utique per hominem, et subiunxit per Christum, intelligi licet per Deum Christum. Sed quoniam subiunxit per Deum patrem, idcirco quidam vix a Paulo nominatum Deum dicunt Christum. Verum in multis locis probavimus Deum dictum etiam a Paulo. Etiam hic quoque intelligi licet: etenim si dictum est non per hominem, et subiunctum sed per Christum, intelligendum est quod et Christus Deus est. Quoniam tamen Deus quae facit, per Christum facit, sicuti multis ostendimus, idcirco dictum per Christum, et Deum patrem qui excitavit illum a mortuis. Utique ne diceretur, quo modo per Christum didicisti qui Christum non sequutus es, et Christus mortuus est? addidit, quod resuscitaverit Deus Christum a mortuis. Ergo Christus me docuit, qui resuscitatus est a mortuis; resuscitatus autem Dei patris virtute. Quod sit hoc mysterium resuscitati filii a mortuis saepe exposuimus; saepe, cum occasio erit, dicemus. Et qui mecum sunt omnes fratres. Ordinem iam supra huius sensus ostendit Paulus apostolus "et qui mecum sunt omnes fratres,, Quid subiungitur? ecclesiae Galatiae.

- v. 3. Servata consuetudine qua addimus aut salutem aut aliquid tale "gratia vobis et pax a Deo patre, et domino nostro Iesu Christo, qui se dedit pro peccatis nostris ut liberaret nos de praesenti saeculo malo secundum voluntatem Dei et patris nostri, cui est gloria in saecula saeculorum

(a) Ita se habent codices.

„ rum „ Memores simus quid in epistula agat hac apostolus; quoniam Galatas reprehendit, et corrigere cupit, ut in Christum fidem habeant, et ab ipso solo spem salutis, spem aeternitatis expectent, remissionem peccatorum; et omnino ne sibi credant prodesse vel opera legis vel sabbata vel circumcisionem. Ergo in principio pacem illis precatur et gratiam a Deo: et deinde adiunxit a Christo, quia in Christo sunt omnia nostra bona: et probat in Christo esse omnia, et per Christum omnia, cum dicit „ qui se dedit pro peccatis nostris, ut liberaret nos de praesenti saeculo malo „ Ergo ipsius beneficio, ipsius gratia, a Deo quidem patre, sed passione eius, nos de praesenti saeculo maligno liberamur; et liberamur per Christum, sed virtute Dei, Dei scilicet cui est gloria per omnem aeternitatem. Si igitur Deus aeternus, et gloria eius in aeternum. Et ex Dei voluntate Christus mysterio functus, pro peccatis nostris se dedit, ut nos liberaret omnes, liberatio ex Dei voluntate per Christum est. Quod si per Christum est, ultra nihil quaerendum, et vana sunt illa, quae Galatae adiungunt, idest iudaismus, opera legis, et sabbati observatio, et circumcisio.

v. 4.

„ Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui vos vocavit in gratiam in aliud evangelium „. Cum evangelium certum sit quod adnunciat apostolus Paulus, id est Christum Dei filium virtutem Dei in salutem (a) omnibus credentibus sive graecis sive iudaeis; nihilque praeterea, sed omnem spem salutis, et gratiae Dei circa nos in fide esse circa Christum, ut eum credamus Dei filium esse, pro nobis passum esse, resurrexisse, exinde nos quoque resurgere, cum remissione peccatorum; quod est verum evangelium, quod adnunciat Paulus; si quis aliud adiungit, idest iudaismum et circumcisionem et sabbati observationem et cetera, peccat huiusmodi, atque alienus a veritate est. Cum igitur Galatae adiungendum putaverint iudaismum ad evangelium apostoli; ideo, ait, „ miror quod sic tam cito transferimini „. Primum enim peccatum est cito transferri: non enim habet rationem cum cito aliquid transfertur: et deinde quod transfertur, quoniam ab aliquo transfertur. Videamus ergo a quo „ ab eo, inquit, qui vos vocavit in gratiam „. Etenim Christus qui pro nobis omnibus passus est, in gratiam nos vocavit, si in ipsum credamus; non enim magnum est gratiam eius consequi, si modo eum sequamur credentes mysterio suo ista praestitisse; et id gratis, et sine labore, et sine magnis operibus. Hoc cum sit nobis ab eo praestitum, cito ab eo transferri, magnum est mirandi argumentum, ut transferri maluerint in aliud evangelium, sociantes iudaismi disciplinam. Unum autem est evangelium, solumque unum, Christum credere Dei filium esse, Christum cum passione sua et adventu in carne et resurrectione ac passione solvisse omnia peccata, vicisse mortem, corruptionem omnem exterminasse: hoc est solum evangelium. Ideo adiungit

v. 6.

(a) Ita codd. sine verbo.

“ quod non est aliud „: solum enim illud est , quod supra diximus : aliud enim non est , neque ex operibus mereri salutem , neque ex sabbati observatione , neque ex circumcisione evangelium est , id est salus nostra.

- v. 7. “ Nisi si aliqui sunt qui vos conturbant , et volunt convertere evangelium Christi „. Dicit ergo quorumdam opera fieri non ex veritate , ut cum volunt vos conturbare , et quasi minus docti sitis , vos docere. Convertunt evangelium Christi , cum evangelium non sit nisi Christi. Illud vero quod ex operibus est aut ex circumcisione , Christi non est : etenim ista carnaliter intellecta Christi non sunt ; si autem spiritaliter intelleguntur (a) ut circumcisio sit cordis , et omnia quae in carne sunt , spiritaliter intellegantur , haec inquam Christi evangelium sunt. Porro autem qui ad opera , et ad ea quae sunt carnalia descendunt , Christi evangelium non habent. Ergo qui vos observare vel sabbatum vel neomenias vel circumcisionem vel cetera quae operibus fiunt , volunt et iubent , isti Christi evangelium non habent : unde volunt vos convertere a Christi evangelio. Porro autem cum in Christum credideritis , et in Christo omnia speranda , volunt vos conturbare dum aliud suadent.
- v. 8. “ Sed et si nos vel angelus de caelo vobis evangelizaverit praeter quam quod evangelizavimus vobis , anathema sit „. Acrius ac vehementius coactum sensum coniunxit , errare omnes , si praeter evangelium Christi quid adnuntiaverint ; siquid nos ipsi , quibus iam credidistis , vel amplius angelus , licet angelus de caelo , aliter evangelizaverit vobis , aliter scilicet , praeter evangelium Christi , quod quidem nos evangelizavimus , anathema sit ; hoc enim dixit praeter quam quod evangelizavimus vobis. Et mihi ergo , si aliter evangelizavero , et angelo qui de caelo sit , si inquit aliter enunciaverit quam nos semel enunciamus vobis , sit anathema ; idest , quod supra exposuimus , repudietur : et sit ille sine praemio , immo magis cum poena malefacti sui.
- v. 9. “ Sicuti praediximus „. Potest videri quia et in superioribus tale aliquid praedixerit , ut anathema sit illis qui aliter praedicant evangelium : sed ideo dixit , sicuti praediximus ut adiiceret “ et nunc iterum dico „ ut de hoc ipso quod nuper dixit intellegatur sicuti praediximus , et nunc iterum admonet. Quid ? illud , quod supra dictum est , si quis vobis evangelizaverit , praeter quam quod accepistis , anathema sit : idest sive ego aliter praedixero et enunciavero evangelium , sive angelus , sive quilibet alius , anathema sit. Adicit autem fortiorem rationem quia non hoc quod agit , ideo agit , ut hominibus suadeat , sed ut mysterium compleat , quod ei mandatum est. Sic enim
- v. 10. adiungit : “ modo enim hominibus suadeo an Deo „ ? non enim inquit hoc quod ago , ago propterea ut hominibus suadeam , sed suadeo ante dominum Deum , cui velim placere , ut id quod mandatum est exsequar. Graecus aliter habet , modo enim *ἀνθρώπους πείθω ἢ τὸν θεόν* (1) ? Hoc est non evangelizo ho-

(a) Ita antiquior codex non per *i* sed per *e* , quae reapse est genuina palaeographia.

(1) Graecum textum (ut certe est in codice) a latino differre mihi non persuadet Victorinus.

mines , neque quae hominum sunt , sed Deum . Persuaderè enim non homines volo , sed Deum Christum . Ergo et sic habeo necessitatem et metum vera dicendi , et non alia et alia dicendi . “ Aut quaero hominibus placere ? „ Non enim ea ago quae pro hominum commoditate sint , ut hominibus placeam , sed ut placeam Deo in eo quod obsequium praesto , et mandata compleo . Fortius autem adiungit illud quod dicit “ si adhuc hominibus placerem , Christi servus non essem „ . Etenim placere hominibus , sicuti multis rebus ostenditur , non est gratiam Dei mereri . Si quis ex operibus putat agendam vitam , hominibus placet , adhuc gratiam non meretur . “ Quod si hominibus placerem . „ Ergo si vellem , inquit , hominibus placere , “ Christi servus non essem „ , idest non a Christo redemptus essem . Hoc est enim servum esse Christi , ut redemptus per eius passionem , a mundo atque a dominis mundi et carnis liberatus , iam Christum dominum habeam , et eius servus sim . Itaque qui hominibus placere vult , a Christo redemptus non est , et servit mundi dominis , cum hominibus placet : servus autem Christi fit qui est redemptus a servitute in libertatem : hoc est enim servum Christi esse , liberum esse a servitio mundano : is servus Christi est , qui redemptus , ut diximus , nescit illam servitutem ; quae plena libertas est .

“ Notum enim facio vobis evangelium , quod evangelizatum a me , quia V. 11. „ non est secundum hominem . „ Sive , ut supra dixit , quod non ab hominibus neque per hominem apostolus sit , et nunc hoc dixit quia non secundum hominem . Etenim apostolus nunciat , id est evangelizat , quod est Dei filium praedicat Christum salvatorem omnium , per quem omnia facta sunt : et hoc ego non secundum hominem dico , idest non ab homine acceptum . Sive quia ipse ille salvator non homo est , ita ut quidam putant (1) ; neque quia in hominem missus , idcirco homo ; sed Deus mysterio carnem sumens ad carnem vincendam , sicut multis dictum atque tractatum , homo factus est (2) . Non ergo , inquit , secundum hominem evangelizavi vobis . “ Notum ergo facio fratres „ , qui erratis , et ad hominem deferimini et deportamini carnaliter sentiendo , observando sabbata , circumcisionem , et cetera ; evangelium meum non secundum hominem est , idest ut de homine agatur , idest de carne , sed secundum virtutem animae . Omne enim mysterium ideo actum est , ut non eo modo sentiamus , quomodo secundum hominem sentiunt quidam , omnia carnaliter accipiendo : sed ipse subiunxit quid intelligi velit , quia non secundum hominem : “ neque enim ego ab homine excepi illud , neque V. 12. „ doctus sum , sed per revelationem Iesu Christi „ . Non ergo secundum hominem evangelizavi , quia non ab homine accepi . Ergo si aliud est accipere ab homine , aliud erit secundum hominem : et item si aliud est non ab

(1) Scilicet non homo tantummodo est , ut quidam haeretici existimant .

(2) Verba *homo factus est* addita fuerunt in margine ; postea vero deleta .

homine accipi, aliud erit non secundum hominem: unde intelligi licet secundum hominem, ut corporaliter sentias; quippe cum hoc accipiat argumentum, quia non ab homine accipi. Si enim mihi homo ista tradidisset, secundum hominem acciperem, ut omnia secundum carnem intelligerem; nunc vero quod evangelizo, non secundum hominem accipiendum est; idest non carnaliter sed spiritaliter: quippe cum hoc sit argumentum, quod non accipi (a). Si enim a spiritu accipi, et a spiritu doctus sum, spiritaliter debeo intelligere: et hoc erit non secundum hominem. Denique quid subiungit? "sed revelatum est mihi, inquit, a Christo Iesu," Plus autem fidei habet quod revelatum dixit, quam si doceatur. Etenim homines docent, et quasi rationibus asserunt aliquid; revelatio autem, ipsarum rerum visio est; quod utique plus est. Quis autem revelavit? Iesus Christus. Non enim ita accipere debent illi, qui iam Christum sequuntur, ut ab homine intellegant acceptum, cum dictum esset, revelavit Iesus Christus, et Galatae iam acceperunt et Deum et Dei filium. Reliqua quae adiungunt, ab homine sunt, vel ab his qui illis suaserunt, vel ab ipso Moyse, qui legem dedit. Ipse quidem a Deo accipit, verum illi parum intelligentes, omnia carnaliter sentiunt. Ita tantum est mali! Etenim Moyses accepit legem hanc, et credidit: at vero apostolus revelatum sibi esse dixit, et hoc exponit.

- v. 13. "Audistis enim conversationem meam aliquando in iudaismo, quia supra ,, modum persequabar ecclesiam Dei et expugnabam, et proficiebam in iudaismo supra multos coetaneos meos in genere meo abundantius zelator (b) existens paternarum traditionum," Summa huius de se narrandi haec est, uti doceat non se ab hominibus neque per hominem didicisse, sed a Deo atque a Iesu Christo: quae quidem res ad illud proficit, ut aliter Galatae non sentiant, neque adiungendum aliquid putent ad id evangelium quod eis adnunciavit Paulus; in Christum fidem suscipiendam, et credendum quod ipse salutem dat, et alius nullus: neque ex operibus salutem dari neque ex circumcisione vel sabbati observatione hoc esse evangelium, neque aliud accipi praeterea debere, quod Galatae acceperunt. Hoc ut facile probet, adiungit, uti dixi, de se narrationem, quid fuerit, quemadmodum conversus sit; postea quam conversus a iudaismo in Christum coepit credere, quae egerit: et quod omnia haec non ab hominibus didicerit; si quidem neque Petrum vidi nisi iam paratus et doctus, neque aliquem apostolorum. Nam primo, inquit, iudaeus fui; ergo contrarius: neque ab ipsis didici, quippe cum contra eos sit, quod in evangelio de Christo dicitur. Ergo fui iudaeus multa faciens contra ecclesiam; nihil ergo a iudaeis didici. Postea quam autem conversus sum, et per gratiam suam Deus revelare filium suum in me coepit; coepi, inquit, evangelizare inter gentes.

(a) Supplendum videtur ab homine. (b) Cod. 1. dum lator; 2. eum lator, sed deletur ibidem eum; 3. lator.

Deinde se ostendit non sibi pepercisse nec venisse se Hierosolymam, ne forte ibi didicerit ab apostolis. Sed "recessi, inquit, in Aram, biam: inde Damascus redii: deinde post tres annos Hierosolymam veni, ni, Ecce iam evangelizat, et Christum docet. Non ergo ab hominibus haec didicit: post triennium enim venit Hierosolymam. Deinde ergo vidit Petrum, et XV diebus cum eo fuit. Quando ergo didicit a Petro aut discere potuit? Deinde neminem, inquit, vidi apostolorum nisi Iacobum fratrem Domini. In quo illud utique ostendit, a nullo se didicisse, cum et cum Petro paucis diebus fuerit: et Iacobum videns fratrem Domini, magis confirmavit a Iacobo se non potuisse discere; si quidem ea in evangelio habet Paulus; contra Iacobus non haec, ut post docebimus. Deinde isse se ad partes Syriae dicit et Ciliciae; omnibus tamen iam se ecclesiis et iudaeis notum fuisse, quod cum iudaeus fuisset, etiam evangelium sequeretur et evangelizaret.

Post haec narrat, post quatuordecim annos venisse se Hierosolymam. Unde ergo didicit haec quae evangelizat? non ab hominibus, neque per hominem, sed per revelationem. Exposui, inquit, illis omnibus evangelium, quod praedico inter gentes. Deinde etiam apostolis ego magis narraui evangelium, non illi me docuerunt. Ubi et quantum per dissimulationem fecerit, docet, ut evangelium obtineret: si quidem iudaismi particulam acceperit ex necessitate, ut veritas evangelii permaneret, quod loco suo quid sit docebimus. Inde evangelium unum, et Petrum et se habere dicit; sed Petrum ut evangelizet iudaeis, se ut gentibus; et hoc sibi per revelationem datum; et haec officia divisa esse a Deo et domino nostro Iesu Christo: ipse enim in ambobus operatus est: quod confirmaverunt sententiam suam eandem esse Petrus et Iohannes cum apostolo Paulo et cum Barnaba; et consenserunt ut isti gentibus evangelizarent, illi iudaeis. Maximum autem illud et fiduciae suae et scientiae et revelationis et evangelii sui adiungit et memorat, quod integre Petrum dicit egisse ante quam a Iacobo quidam venerunt: deinde postea quam venerunt, mutatus est: et hoc ipsum quod reprehenderit Paulus, et eum revicerit. Mutatus autem fuerat ut non ederet cum gentibus, et iudaeis cibus uteretur. Hoc a se dicit reprehensum quippe cum ante quam venissent a Iacobo, cum gentibus vivebat: postea timens veluti Iacobi legatos, cum iudaeis vixerit; etenim Iacobus admixto iudaismo Christum evangelizabat, quod negat hic faciendum. Si ergo iam hoc et reprehensum est, et in Petro cum ita ageret convictum atque superatum (a) et confirmatum; utique etiam isti Galatae, cum hoc facere coeperint, corrigendi et commutandi sunt: scilicet ut hi per fidem in Iesum Christum credentes iustificentur ex fide non ex operibus legis.

(a) Ita codex antiquior; at duo reliqui *separatum*.

Huc usque ratio de se: deinde admonitio et enarratio est satis utilis et commoda ad id quod agere cupit, ut Galatas corrigat, ne sequentes iudaismum, evangelium non sequantur; quod unum est, et in Christum veram fidem habere, et ab eo iustificari, non ex operibus legis. Post haec dat alia argumenta, quia ex Christo iustificatio fit non ex lege neque ex operibus; et est ista omnis lectio, quam supra dixi, usque ad illum locum, qui incipit ita, "si autem quaerentes iustificari in Christo, inveniemur et ipsi, peccatores; ergo Christus peccati minister est? et reliqua. Sed nunc ad narrationem (quae quare suscepta sit diximus) de sua persona redeamus. "Audistis, inquit, conversationem meam aliquando in iudaismo, Ne novam rem de se narrare videatur, audistis inquit vitam meam: hoc enim dixit conversationem: actum scitis vivendi, quem actum habebam aliquando cum in iudaismo eram, et quemadmodum agebam, quia supra modum persequabar ecclesiam Dei. Non solum, inquit, iudaeus eram, et legem sequebar, sed contra persequabar ecclesiam et impugnabam. Ergo qui talis eram ut persequerer ecclesiam, non possum hodie qui conversus sum a iudaismo ecclesiam persequi, quam persequabar; non possum, inquam, probare ut et iudaismum sequar, et ecclesiam persequar: simulque, et quod supra dixi, in iudaismo nihil intellexi neque accepi quod ad ecclesiam pertinebat. Non ergo ab hominibus doctus sum: expugnabam ergo ecclesiam: parum est expugnabam: quid adiecit? et proficiebam in iudaismo supra multos coetaneos meos in genere meo abundantius: et cum haberem collegas, aequae omnes vincerem cupiditate, et professione in iudaismo: et abundantius agerem, idest fortior ac vehementior ad iudaismum adserendum essem: aemulator existens paternarum traditionum ut eodem modo traditiones paternas, idest lectiones iudaismi et legis, exponerem et traderem. Aemulus, idest imitator, et quasi concertatione quadam; qui et idem esse vellem quales fuerunt vel patres mei vel ipsae traditiones.

v. 15. Haec igitur cum fuerit vita, unde conversio tanta? Subiungit "sed cum placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meae, et vocavit per gratiam suam ut revelaret filium suum in me, ut evangelizarem illum in gentibus, Ordo est, "sed cum placuit Deo revelare filium suum in me, Quid est autem placuit Deo revelare filium suum in me? idest ut ego cognoscerem Christum: prius enim est ut cognoscat, deinde ut evangelizet. Sic "qui me, inquit, separavit de utero matris meae, idest nasci me fecit. Item "et vocavit me per gratiam suam, id est ut ad gratiam suam venirem Deumque cognoscerem, evocavit: nemo enim cognoscit Deum, nisi qui vocatus est. Vocavit ergo me, et placuit ei ut revelaret filium suum in me; ut ego, inquit, cognoscerem, et sic deinde ut eum evangelizarem inter gentes. Hoc postea quam placuit, quid sequutum est? "continuo non adquievi carni et sanguini. Ergo re-

(*) Cod. *pergere*.

velatum, inquit, mihi est quod evangelizo. Et omnino laboravi carnaliter. Hic enim labor non est. Nam si divina nunciat, et ea quae gratiam Dei habent animo labor non est, sed labor carnis et sanguinis, idest discurrere, ferre itineris laborem, provincias et gentes peragraré. "Non autem acquievi inquit carni, et sanguini,," Caro enim et sanguis homo exterior totus est. "Neque veni Hierosolymam ad praecessores meos apostolos,," Hinc enim vidéri potuit ab hominibus vel per homines didicisse si Hierosolymam pregeret, et cum maioribus et praecessoribus diu viveret. Non, inquit, ivi ad apostolos praecessores meos, non ab ipsis didici; sed abii in Arabiam, et iterum reversus sum Damascum. Hoc est quod accepit per revelationem a Deo, ut evangelizaret inter gentes. Abii, inquit, in Arabiam. Quam longum iter! et cum redit Damascum, quam diversum? Deinde post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum. Ergo iam tribus annis evangelizaverat inter gentes. Quid utique, nisi quod a Deo acceperat, ut Christum revelatum sibi gentibus evangelizaret? Post tres, inquit, annos Hierosolymam veni. Deinde subiungit causam, videre Petrum. Etenim si in Petro fundamentum ecclesiae positum est, ut in évangelio dictum; cui revelata erant omnia Paulus scivit videre se debere Petrum; quasi eum, cui tanta auctoritas a Christo data esset, non ut ab eo aliquid disceret (1). Denique quid subiungit? "et mansi apud eum diebus quindecim,," Ergo mansi tantum. Numquid paucis diebus tantam istam de Deo scientiam tam parvo tempore a Petro potui discere? "Alium autem apostolorum neminem vidi, nisi Iacobum fratrem Domini,," Magna doctrina etiam hoc adiunxit magnoque ingenio: primo quod ita dixit, apostolorum neminem alium vidi: nam Iacobum apostolum Symmachiani faciunt quasi duodecimum (2): et hunc sequuntur qui ad dominum nostrum Iesum Christum adiungunt iudaismi observantiam (3): quamquam etiam Iesum Christum fatentur: dicunt enim eum ipsum Adam esse, et esse animam generalem, et alia huiusmodi blasphema. Ergo hic Paulus negavit Iacobum apostolum (4), dicendo "alium autem apostolorum neminem vi-

(1) Locus insignis pro Petri auctoritate, quam etiam sapientissimi in Ecclesia doctores revereri apprime debent.

(2) Notabilis admodum est hic Victorini locus de haereticis symmachianis; adiungendusque paucis illis veterum auctoritatibus, quas ob huius haereseos tradendam notitiam, collegit Fabricius in scholiis ad Philastrum cap. LXIII.

(3) Iacobum indulsisse conversis ex iudaismo christianis, ut mosaicos ritus partim saltem sectarentur, constat ex actibus apost. XXI. 20, ubi Paulus ad Iacobum senioresque Hierosolymis versantes introductus, audivit eos sibi dicentes: *vides, frater, quot millia sunt in Iudaeis, qui crediderunt, et omnes aemulatores sunt legis.* Idem tamen Iacobus in concilio apostolico (act.

XV. 13.) secutus erat Petri sententiam, ne videlicet ii saltem qui ex ethnicis accedebant ad Christum, iugo legis mosaicae subiicerentur.

(4) Quaestio inter viros ecclesiasticos diu ventilata num Iacobus, qui primus Hierosolymorum episcopus fuit, fraterque Domini dictus, e collegio duodecim apostolorum sit, nec ne. Quae rursus quaestio ex alia controversia pendet, utrum tres Iacobi fuerint an tantum duo; qua super re docte disputavit inter ceteros Florentinius ad martyrolog. hieronym. dissertatione illa qua tres Iacobos fuisse contendit. Victorinus certe noster Iacobum episcopum hierosolymitanum e numero apostolorum eximit: consequenterque tres Iacobos admittit: nam Iacobi duo recensentur diserte inter apostolos act. I. 13.

di „ quod neminem apostolorum alium vidisse se dixit , nisi Iacobum. Et causa , quare Iacobum , adiecta est “ fratrem Domini „ qui frater est habitus secundum carnem. Cum autem fratrem dixit , apostolum negavit. Videndus autem hic fuerat honorifice. Sed neque a Iacobo aliquid discere potuit , quippe cum alia sentiat. At neque a Petro , vel quod paucis diebus cum Petro moratus est ; vel quod Iacobus apostolus non est , et in haeresi sit (1). Adiecit autem “ et Iacobum „ Vidi ergo nominatim quid Iacobus tractet et evangelizet : et tamen quoniam cognita mihi est ista blasphemia (2) , repudiata a me est , sicut et a vobis , o Galatae , repudianda. Non enim potestis dicere , negas Iacobum , et inde ea quae nos sequimur repudias , quia non vidisti Iacobum. Adiecit ergo “ vidi et Iacobum „ Nec error est : quem Iacobum fratrem inquit Domini , id est auctorem sententiae vestrae. Ita nihil apud me valuit. Et cum non secutus sim , et novi eius sententiam. Quia ergo nihil mihi incognitum est , nec ille valuit persuadere , frustra vos eum sequimini (3).

V. 20. “ Quae autem scribo vobis , ecce coram Deo , quia non mentior „ Deferenda fides erat etiam iure iurando. His enim , qui iam erraverunt a fide , ea inquit quae scribo vobis non mentior , ecce coram Deo omnia profiteor

V. 21. me narrare , quemadmodum gesta sunt. “ Deinde veni in partes Syriae et Ci-

(1) Nemo heic scandalum inconsulte patitur. Non enim Victorinus infami sensu heic haeresim dicit , sed grammatico et naturali. Ecce enim in concilio apostolico (act. XV. 5) surrexerunt quidam de haeresi Pharisaeorum , qui crederant , dicentes quia oportet circumcidi , praecipere quoque servare legem Moysi.

(2) Damnatam fuisse a Petro in concilio apostolico sententiam de retinendis in christiana professione mosaicis ritibus , eique decreto primum omnium adsensisse Iacobum , tradunt actus apostolici cap. XV. Ob id blasphema sententia evasit ; videlicet si quis ethnicos ad baptismum accedentes Mosi obtemperare cogeret. Porro a blasphemia longissime aberat Iacobus , qui nonnisi iudaeos conversos passus est oeconomia quadam retinere ritus patrios. Nonne etiam Alexandriae iudaizantem in primordiis ecclesiam narrat Hieronymus de vir. ill. cap. VIII? Quid quod ipse Paulus aliquando necessitati cessit v. gr. cum Timotheum circumcidit?

(3) Ita se habet hic locus in antiquiore codice otthoboniano , a quo duo reliqui Victorini codices derivati fuerunt. Sed enim vetustior is codex manum emendatoris interdum expertus est ; quae modo in marginibus scripsit *lege caute* ; modo etiam , quamquam raro , textui vim intulit , deletis nempe antiquis particulis (quae tamen omnes sub litura adhuc leguntur) diversis autem in ora libri suppositis. Has autem emendationes re-

ceperunt in textum reliqui duo codices ; ita ut genuinum et sine interpolatione textum codex unus aliquando suppeditet , quem ego semper exprimeendum curavi. Cave tamen putes factam esse in vaticana bibliotheca interpolationem : namque hic codex otthobonianus nonnisi anno MDCCXLIX , beneficio Benedicti XIV , in pontificiam bibliothecam est illatus ; manus autem interpolantis adeo vetustior hac aetate est , ut mihi ad saeculi XV. initium referenda videatur. Igitur qui codicem interpolavit , ita scripsit hoc loco in codicis ora : *non ergo hic Paulus asserit Iacobum apostolum , dicendo alium autem apostolum vidi neminem , nisi Iacobum. Cur autem adiecit fratrem Domini ? quia frater est illius habitus : videndus autem hic fuerat honorifice. Sed neque a Iacobo aliquid discere potuit , quippe cum alia sentiat. At neque a Petro , vel quod paucis diebus cum Petro moratus est ; vel quod Iacobus apostolus in ea sententia est , ut servet legalia ; quae quidem a me repudiata est , sicut a vobis , o Galatae , repudianda est. Non enim potestis dicere , ea quae nos sequimur , repudias , quia Iacobum non vidisti. Adiecit ergo , vidi et Iacobum fratrem Domini auctorem sententiae vestrae. Scilicet ita nihil apud me valuit , ut eum non sim sequutus , licet eius noverim sententiam. Quia ergo nihil mihi incognitum est , nec ille valuit persuadere , frustra vos eum sequimini.*

liciae „ hoc est evangelizare per gentes. “ Eram autem ignotus facie ecclesiis v. 22. Iudaeae , quae sunt in Christo „ Idest iam notum erat evangelium paene omnibus ecclesiis Iudaeae , quod ego adnunciabam (quae tamen Iudaea est in Christo , non in iudaismo Iudaeorum.) Multae autem ecclesiae sunt in Christo , quibus omnibus erat notum evangelium , quod de Christo habet. “ Eram tamen ipse ignotus facie „ His ergo omnibus , quid ostendit ? iam se evangelium suum omnibus persuasisse , etiam cum absens esset. “ Tantummodo audiebant quod is , v. 23. „ qui persequeretur nos aliquando , nunc evangelizat fidem „ Hoc et miraculo dicit fuisse omnibus , quod utique et esse debet ad miraculum : audiebant , inquit , omnes quod ego qui iudaeus fuisset , qui persequeretur christianos et ecclesias aliquando , nunc evangelizarem fidem , idest ut omnes haberent fidem in Christum : quam fidem antea denegabat , quam aliquando expugnabat. Miraculum ergo erat ut hodie evangelizaret fidem , qui aliquando expugnauerat ; quod ipse fecerat. “ Et in me , inquit , magnificabant Dominum v. 24. „ Quia omnes iam capiebant virtutem Dei , et magnificum Deum dicebant , quod ego conversus essem ; et expugnator qui fueram , nunc essem praedicator. Sic fiebat ut magnificarent Deum in me ; idest magnum dicerent , qui conversa subito mente praedicarem dominum Christum , scilicet quem ego antea expugnabam. Quid enim tam magnificum , quam vincti mentem , et accipere contrariam et praedicare eam quam ante expugnaras fidem ? Quod si ita est , ergo et vos nihil aliud sequi debetis , nisi quod vobis evangelizat fidem Christi.

“ **D**einde post annos quatuordecim iterum ascendi Hierosolymam cum CAP. II. „ Barnaba , assumpto et Tito „ Semel enim ante , post triennium ; nunc post v. 1. annos quatuordecim iterum , inquit , ascendi. Ergo evangelium a me gentibus enunciatum , per revelationem accepi , non ab hominibus neque per hominem didici. “ Cum Barnaba et assumpto Tito „ Hos utique ut testes habet , per quos probat evangelium suum per revelationem sibi datum ; si quidem Barnabas mecum , inquit , ascendit ; assumpsit etiam Titum ; quorum fides probata omnibus et evangelium. “ Ascendi autem secundum revelationem v. 2. „ nem , et exposui illis evangelium quod praedico inter gentes „ Magnis argumentis probare nititur evangelium ex revelatione sibi datum , quod inter gentes praedicaret a Deo esse : nam ascendi , inquit , Hierosolymam secundum revelationem ; ut etiam docerem omnes ; etiam ipsos Iudaeos : exposui , inquit , omnibus evangelium quod praedico inter gentes. In quo intelligitur , ex eo quod nemo contradixit , nemo restitit , hoc verum esse evangelium et unum : siquidem hoc quod praedico , inquit , inter gentes exposui in Hierosolyma . Sed potuit ignorare populus . Quid adiecit ? “ seorsum autem his „ qui firmamenta videbantur esse „ Idest per quos mandata Dei trade-

bantur et evangelium , ut apostolis ceterisque ; his inquit seorsum exposui evangelium quod praedico inter gentes , ut si quid esset quod aliter traderent , corrigerent , vel quod ipse aliter traderem , emendarent. Haec igitur causa fuit cur ascenderem Hierosolymam : et propterea mihi revelatum est ut ascenderem , quo facilius cognosceretur bonum evangelium , et meum inter gentes , et illorum inter Iudaeos. Quod autem seorsum illis ostendit , est , ut Iudaeos de medio tollerent , et inter se mysteria communicarent ipsi , qui noverant. Quibus omnibus cum fuisset una sententia atque unum evangelium , quid persuadere nititur ? nihil novi addere debere , nihilque coniungere. Unde peccant hodie Galatae sequendo iudaismum et disciplinam vel circumcisionis vel sabbati vel rerum ceterarum , “ Ne forte in vacuum currem aut cucurrissem ,,, Idest ne non integre evangelizarem : si enim minus aliquid evangelizavi , in vacuum cucurri , aut in vacuum nunc etiam curro. Si enim prodest circumcisio , sabbati observatio , rerumque ceterarum , non erit ex gratia Christi salus , et in vacuum curritur.

- v. 3. “ Sed neque Titus qui mecum erat graecus compulsus est circumcidi ,,, Illud explicat , nihil omnino actum esse ab his qui pseudo-apostoli sunt , idest ab his qui evangelio Pauli , hoc est nuntio de filio Dei Christo , per quem est fides et certa salus , huic inquam evangelio adiungendum putant esse , circumcidi , observare sabbatum , et cetera ; haec , inquam , non valuisse ait ; neque persuasum esse Tito , qui utique , inquit , graecus erat , id est paganus , ut compelleretur circumcidi , ac propterea non tamen illi persuasum est , neque ipsi quidem ausi sunt illum compellere. Ita consensus apostolo factus est de evangelio omnium , qui apud Hierosolymam fuerunt. Unde peccant Galatae , qui novum istud adiungendum putant. “ Sed propter subinductos falsos fratres , , qui subintraverunt auscultare libertatem nostram , quam habemus in Christo , , ut nos in servitutem redigerent , ad horam cessimus subiectioni ,,, Quidam haec sic legunt “ nec ad horam cessimus subiectioni (1) , , et est sensus integer cum superiori , ut neque graecus Titus compulsus sit circumcidi , nec tamen nos cessimus vel ad horam subiectioni ; idest ut in aliquibus cederemus. Quoniam
- v. 4. tamen in plurimis codicibus et latinis et graecis (2) ista sententia est , “ ad horam cessimus subiectioni , idest ferimus quae illis facienda videbantur , sed non ut semper sequeremur ; multis modis probatur legendum ita esse , ad horam cessimus subiectioni ; primum quia vere cessit ; nam et Timotheum circumcidit propter Iudaeos , ut ait in actibus apostolorum (3). Ergo mentiri non debuit apostolus. Deinde nec ad horam quis diceret , si negare opus fuerat omnino factum. Et certe si Petro restitit , quid est hic nec ad horam cessimus ? Item

(1) Sic est in editione Pauli vulgata.

(2) Huiusmodi varietatem ex patribus collectam exhibet Wetstenius in scholiis criticis ad

hunc locum. Consule etiam Sabatierium.

(3) Cap. XVI. 3.

si supradictum neque Titus, qui mecum erat graecus, compulsus est circumcidi; non ergo in omnibus nec semper aut multum; postremo propter inductos fratres, qui erant miscentes iudaismum christianismo. Et hinc propter Iudaeos declaravit certe semper consilium suum, ut aliquando cederet, etiam his rebus quae verae sunt. Nam hinc ille sensus est, qui iudaeus ut Iudaeos lucrifacerem, et cetera huiusmodi. Ergo nunc propter subinductos falsos fratres (quoniam multi pseudo-apostoli, quos falsos fratres dicit) quidam coeperunt addere, subintrare persuasionibus suis, atque auscultare libertatem verborum apostolicorum; idest intrare cupiebant nos. An veri apostoli tamen Christi? an temptabant libertatem nostram quam habemus in Christo? Cum ergo illorum consilium videremus, ut nos inducerent in servitutem, ad horam quidem cessimus subiectioni, idest ad breve tempus ut aliqua faceremus. Non hoc cuiquamque, sed perfecto et in fide corroborato permissum intelligere debemus, ut propter Christum aliqua faciat que extra regulam sunt; dummodo ea, quae facit, prosint legi, idest ut animae liberentur. Et id multis in locis probatum, et a Paulo gestum ostendemus, uti cedat non verae regulae; exinde corrigit, atque inducat ad veram regulam multos. Hinc et illud est quod concedit et secundas nuptias, et quod ipsas nuptias (1), et quod etiam cibos et omnes cibos: et idolothytos cibos quamquam prohibeat, fiducia tamen et certae fidei concedit. Cum enim Christus in animo sit, et Christus nutriatur per fidem in nobis, cedere ad tempus regulae non verae periculum non est; si modo tamen hoc ideo faciamus, ut eos adducere ad veram regulam ipsa prima societate possimus. Denique sic subiungit "cessimus subiectioni, sed ad ,, horam, ut veritas evangelii permaneat apud vos ,,; vos qui a nobis instructi. O Galatae, non cessimus, ut et vos faciatis, sed ut illis satisfaceret atque inducerentur ad veram regulam, et apud vos veritas evangelii ut permaneret.

"Ab his autem qui videntur esse aliquid (quales aliquando fuerint, nihil v. 6. ,, mea interest, Deus hominis faciem non accipit.) ,, Ita positum "ab his ,, quasi ex his qui videntur esse aliquid, vel ab his qui ab ipsis provenerunt pseudo-apostoli (a), tamen aliquid essent, idest mutarentur, sequerentur iam evangelium. Quicumque igitur nunc videntur esse aliquid, et ab his orti sunt, ut ante tales fuerint, nunc vero integri, (hoc est enim esse aliquid): quales ante fuerint, idest aliquando, nihil inquit mea interest: sufficit enim mihi qualis sit, neque curo qualis ante fuerit. Et adiungit causam "Deus ,, enim hominis faciem non accipit ,, sed mentem, sed fidem: utrum graecus, utrum iudaeus, utrum aliquid fuerit, non hoc Deus accipit, sed quid

(a) Codd. *pseudo-apostolis*; sed tamen postrema *s* videtur expuncta in antiquiore codice.

(1) In ora codicis antiquioris adnotatur *caute lege*.

v. 7. sit; et an fidem susceperit et evangelium: non enim in praeiudicio veritatis
 8. 9. acceptat Deus personam: neque ego illos accepi, qui dicebantur columnae
 esse. Hoc est ergo quod ait: mihi enim qui aliquid existimantur esse, nihil
 contulerunt, hoc est nihil me docuerunt, nihil addiderunt, sed evangelium
 meum probaverunt. Ergo, et vobis nihil debuit addi ad evangelium, quod
 vobis pronunciavi. “ Sed magis contra cum vidissent quoniam creditum est
 „ mihi evangelium praeputii sicut Petro circumcisionis; qui operatus est Pe-
 „ tro in apostolatam circumcisionis operatus est mihi in gentibus: et co-
 „ gnita gratia quae data est mihi „ Petrus et Iohannes (1), qui videbantur
 columnae esse, dexteram dederunt. Ordo: mihi illi praecipui viri Petrus
 et Iohannes et Iacobus, qui columnae esse videbantur, dexteram dederunt;
 idest consensum commodarunt, cum viderent mihi creditum esse evange-
 lium praeputii, idest per gentes eodem modo creditum, ut Petro evangelium
 creditum est circumcisionis ut evangelizaret per Iudaeos. Quare autem credi-
 tum mihi sicut illis, subiunctum est “ qui enim operatus est Petro in aposto-
 „ latum circumcisionis, operatus est et mihi in gentibus „: idest unus Deus at-
 que idem Deus ipse operatus est ut Petrus evangelizaret Iudaeis, et mihi
 ut ego evangelizarem gentibus: qua gratia cognita, quae data est mihi, quod
 et ego pari modo per gentes apostolus factus sum Dei gratia; coactus Pe-
 trus et Iacobus et Iohannes, qui videbantur columnae esse, idest qui sus-
 tentabant ecclesiam, ut columnae sustentant culmina et cetera; isti, inquam,
 tales vel tanti dexteram mihi dederunt, idest copulaverunt amicitiam et pa-
 cem et firmitatem, et unum evangelium se habere pronunciaverunt. Vos ergo,
 Galatae, peccatis; et neque meum sequimini evangelium, neque Petri, Iaco-
 bi, Iohannis, qui columnae sunt ecclesiae, dum additis ea quae a nullo adpro-
 bata. Hoc enim agit in hac omni narratione, peccare Galatas, addendo ad
 fidem in Christum, observationem legis iudaicae et sabbati et circumci-
 sionis.

v. 10. “ Et Barnabae societatis. „ Non mihi tantum dexteram dederunt societatis,
 sed etiam Barnabae, qui mecum fuit socius. Plus autem adiecit, ne videretur
 sibi tantum creditum. Verum autem probatum est evangelium Pauli, si
 probatum est et Barnabae, qui comes fuit Pauli; cui data est societas per
 dexteram ab his qui in Hierosolymis apostolatam gerebant, et evangelium
 nuntiabant Iudaeis. Unum verum probat esse evangelium apud omnes, et Ga-
 latas errare. “ Ut nos in gentibus, ipsi autem in circumcisione praedicarent „
 Ad hoc dexteram dederunt, consensum commodantes in evangelium et mihi et
 Barnabae, ut nos praedicarem in gentibus, ipsi autem Iudaeis, hoc est in
 circumcisione, evangelium praedicarent. “ Tantummodo ut pauperum memores
 essemus „ Ita si quid corrigendum esset, corrigerent et monerent: si quidem

(1) Addendus est Iacobus.

quod addendum putavissent, adiecissent. Quid tamen illud "ut pauperum memores essemus?", In omni epistula sua Paulus ita agit. Cum igitur ista tractarent Paulus et Barnabas cum Iohanne et Petro et Iacobo, admissum evangelium est eodem modo, ut tradit Paulus, et confirmatum est. De hac tantummodo disputatione non admitti opera ad salutem, non libenter audierunt: monuerunt tamen ut memores tantum pauperum essemus(a). Ita et ipsum consentiant, non ibi esse spem salutis, si in pauperes opera(b) efficiamus(1); sed tantummodo quid admonent ut memores essemus pauperum; non uti consumamus omnem actionem nostram, sed non habentibus id quod possumus habere commodemus. "Memores tantum ut simus pauperum", Non in hoc curam et sollicitudinem ponamus, totamque virtutem salutis nostrae retinendae. Ita paene correctus in hoc est et admonitus, tamen non fateatur: ut memores essemus, inquit, non ut hoc ageremus, sed ut in memoria haberemus; quod est minus quam in hoc operam ponere, et hoc solum complere. "Quod etiam sollicitus fui etiam hoc ipsum facere", Plus adiecit ut etiam de hoc praeter evangelium, quod praedicabat, habuerit sollicitudinem, ut circa pauperes memor esset, et quodcumque posset praestaret. Etiam si revera pauper nullus est, si modo fidem servans, et in Deum credens divitias expectat salvationis suae. Nam victus praesens, et parvus est et sufficiens, et qui non magnopere constet vel praestanti vel accipienti.

"Cum autem venisset Petrus in Antiochiam, in faciem illi restiti, quoniam v. 11. reprehensus(c) erat", Non solum, inquit, evangelium meum probatum est ab his apostolis, qui erant in Hierusalem, neque solum admonitus sum, ut pauperum memor essem, quod bene officium est, necessarium tamen; quod ipsum implevimus, et sollicitus fui hoc ipsum ut facerem; verum etiam, inquit, peccatum Petri non tacui; in quo libertatem suam ostendit, et fiduciam de evangelio suo, si quidem quod aliter fiebat a Petro, reprehendit. Rursusque etiam illud quod utique Petrus reprehensus magis erumperet reprehendere, si quid in me vitii esset; neque si non recte agerem in evangelio, proderet; et laesus non parceret. Cum in Antiochiam, inquit, venisset Petrus, non per ecclesiam loquutus sum et apud plebem, sed in faciem illi restiti, idest aperte con- v. 12. tradixi. Et unde fiducia fuit? non ipse eum reprehendit, sed reprehensum ab omnibus arguit et accusat, quoniam reprehensus erat. Ergo et ille populi iudicio peccavit, et accusatus est; et populus siquid in me peccati esset, pari modo reprehenderet, sicut illum reprehendit. "Prius enim quam venirent qui- dam ab Iacobo, cum gentibus edebat: cum autem venissent, subtrahebat se ti-

(a) Codd. *essent*. (b) Codd. *operas*. (c) Ita codd.

(1) Videlicet sine recta fide vel sine gratia quaestionem plenissime et acutissime tractat de Dei. Legendus autem Bellarminus est, qui hanc iustif. lib. I. cap. XLX. sqq.

„ mens eos qui erant ex circumcissione. Et consenserunt cum illo et ceteri „ Iudaei , ita ut Barnabas consentiret simulationi eorum „ Aperte ipsum peccatum explicat , quid fecisset. Quod quidem peccatum se reprehendisse dicit in Petro , fortasse nunc tacuisset : suffecerat enim correctum esse Petrum reprehensione populi , et aperta huius accusatione : sed quoniam prodest , et ad epistulam maxime necessarium , idcirco narratur. Ubi duo agit ; primum quoniam evangelium suum privatum non esset reprehensum , et ipse cum reprehenderet Petrum nihil a Petro reprehensionis audierit ; tunc deinde illud quod dixi maxime necessarium est , uti quoniam Galatae , omisso evangelio primo , regulae evangelii adiiciendum aliquid (a) putabant , ut et sabbatum observarent , et circumcissionem , et eodem modo viverent ut Iudaei ; hoc quoniam Galatae faciunt , idcirco haec epistula ad illos scribitur : unde optime narratur , quia id ipsum a Paulo reprehensum est in Petro , et populus reprehendit : unde colligitur et hos quoque peccare. Quomodo autem vel quid admiserit Petrus , sic subiungit per narrationem : prius enim , inquit , ante quam venirent quidam a Iacobo , cum gentibus edebat tenens evangelium integrum , et regulam eius , ut aequaliter de Christo annuntiaretur et Iudaeis et gentibus , et non observetur cibus Iudaeorum , sed vivatur simpliciter more gentium. Hoc prius , inquit , faciebat Petrus ante quam ab Iacobo venirent quidam. Iacobus enim frater Domini , qui (b) auctor est ad Symmachianos (c) , primus apud Hierosolimam sibi hoc adsumendum putavit , uti et Christum praedicaret , et viveret ut Iudaei , omnia faciens quae Iudaeorum lex praecipit , idest quae sibi Iudaei observanda intellexerunt. Ab Iacobo ergo quidam cum venissent ad Petrum ; veritus , inquit , et timens subtraxit se ne cum gentibus ederet. Sed hoc reprehendit quod antea cum gentibus edebat , et nunc subtraxit se , timens eos qui erant ex circumcissione , idest homines ab Iacobo venientes.

Atque id parum est quod ipse faciebat ; inde (d) magnum peccatum , quod alii illi consentiebant. “ Et consenserunt cum illo et ceteri Iudaei „. Sic accipiamus hic Iudaeos qui iam tamen Christum acceperant , ut consentirent illi , et Christum accipientes , et iudaicam disciplinam et observantiam ; nisi enim hoc accipiamus , quid erit “ consenserunt illi „ si illi suo more viventes secundum iudaicam disciplinam agerent ? Sed qui iam evangelium perceperant Christo credendo , quemadmodum et ipse prius cum gentibus edebat , postea illo subtrahente se , et timente eos qui venerant ab Iacobo (quos timebat scilicet ex circumcissione viros) ita ceteri consenserunt , ut non cum gentibus viverent , sed cum circumcissione , idest cum Iudaeis et ipsi qui Iudaei erant antea. “ Ita ut et Barnabas consentiret simulationi eorum „. Ita inquit male simulaverant cum Iudaeis

(a) Codd. pro *aliquid* habet *ad vitam*. (b) Codd. *quia*. (c) Ita codd. Ego vero malim *auctor est Symmachianis*. Porro non Iacobus haeresim symmachianam peperit , sed eum sibi Symmachiani auctorem calumniose assumpserunt. Recole p. 9 (d) Codg. *unde*.

vivere, d' missis gentibus, ut Barnabas consentiret illis: de quo supra dictum quod socius sit Pauli, et evangelium integre tenet: consensit tamen illis, et illorum simulationi. Quid igitur intellegimus simulationem? Nam etiam Petrus, et Barnabas et ceteri Iudaei vere transierant in hoc ut et iudaica disciplina vitam agerent, sed ad tempus propter praesentes, et simularent: et idcirco, inquit, et Barnabas consensit eorum simulationi. Ita accipiendum: nam neque Petrus neque ceteri transierant ad iudaicam disciplinam, sed ad tempus consenserant; quod quidem aliquotiens fit simulata consensione: verumtamen unde peccabat Petrus? quia non ille (a) ad inducendos Iudaeos ista finxerat, ut consentiret illis; quod fecit ipse Paulus, et fecisse se gloriatur, ut consentiret Iudaeis, sed ut illos lucrifaceret: sed quod Petrus (b) simulavit quidem, in eo tamen peccavit, quod subtrahebat se timens eos qui erant ex circumcissione. Propter timorem igitur cum simularet seque abstineret a gentibus, ipsi simulationi et Barnabas consentiret, idcirco inquit ego aperte restiti, et eum accusavi, non recte propter timorem illum ita simulasse.

Deinde sic subsequitur. "Sed cum vidissem quoniam non recte ingrediuntur v. 14. ad veritatem evangelii,, Tenebant quidem evangelium et integre tenebant, et intellegebant non ita vivendum quemadmodum vivunt ex circumcissione; sed quoniam simulabant, idcirco male evangelium interpretabantur, et male ad veritatem evangelii non recta via pergebant. Hoc ergo cum viderem, dixi Petro coram omnibus: id est quod supra dixit in faciem restiti; et aperte dixi, et coram omnibus dixi: si tu cum sis iudaeus gentiliter vivis, quomodo gentes cogis iudaizare? Utique intellexit etiam Paulus Petrum simulasse propter metum, ut non cum gentibus viveret. Itaque non hoc illi obiicit; quia dicere poterat ille, simulavi. Quid igitur obiecit illi? vixisti cum gentibus, et vivis cum gentibus: si enim ad tempus consensionem habes, sine dubio gentiliter vivis: quoniam simulatio decipit multos, peccas: cogis enim gentes iudaizare. Ita et intellexisse ostendit consensisse Petrum Iudaeis, sed simulatione; et tamen illum peccare, primo quia timuit eos qui venerant; deinde quia ceteri falliebantur et cogebantur iudaizare, non intellegentes illum simulare. Hoc ergo colligit, et dixisse memorat: si (c) tu, Petre, cum sis iudaeus gentiliter vivis, id est cum gentibus vivis, quomodo ipsas gentes cogis iudaizare? id est iudaicam disciplinam agere et in cibis et in observationibus?

"Nos natura Iudaei, et non ex gentibus, peccatores; scientes quia non iusti- v. 15. ficatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Christi Iesu: et nos in Christo,, Iesu credimus, ut iustificemur ex fide, et non ex operibus legis: quoniam ex operibus non iustificatur omnis caro,, Adhuc pars orationis est ipsius Pauli accusantis Petrum et ad eum loquentis quod non recte iudaismo consentiret, et sic induceret gentes iudaizare. Nos, inquit, Iudaei, id est ego et tu Petre, et cete-

(a) Codd. unde aliquid non ad inducendos illos, pro quia non ille. (b) Cod. in Petro. (c) Codd. quare pro si.

ri qui peccatores sumus (1) non tamen ex gentibus, sed Iudaei sumus, nempe in Christum fidem sumimus, qua utique ratione cum Iudaei essemus; scilicet quia scimus non iustificari hominem ex operibus legis sed iustificari per fidem, et fidem Iesu Christi; cum hoc igitur sciremus, nos inquit in Christo Iesu credidimus, et credimus, ut iustificemur ex fide non ex operibus legis; quia ex operibus legis, non iustificatur omnis caro, idest homo qui in carne est. Ergo si hoc scientes credidimus per fidem iustificationem fieri, utique erramus, si nunc ad iudaismum redimus, ex quo transivimus, ut non ex operibus iustificemur sed ex fide, et fide in Christum: ipsa enim fides sola (2) iustificationem dat et sanctificationem. Ita quaelibet caro sive iudaei sive ex gentibus non ex operibus neque observatione legis Iudaeorum, sed iustificatur ex fide.

- v. 17. " Si autem quaerentes iustificari in Christo, inveniemur et ipsi peccatores, ,, ergo et Christus peccati minister est ,,? Etenim peccatores cum sint Iudaei, et peccatores non ex gentibus, et cum accepta fide in Christo agimus quod Iudaei agunt, qui ideo in Christum fidem sumimus, quia non ex operibus legis iustificari intelleximus hominem, in qua (3) volumus iustificari in Christo; observantes legis opera, peccatores efficimur: iam fit ut Christus peccati minister sit; quem ideo accepimus, ne peccaremus; nunc accepto ipso, cum ad peccata redeamus, idest iudaizemus, factus est Christus peccati minister? Sed hoc inquit absit: idest non ita oportet sentire, non ita agere, ut Christus peccati minister sit, qui ideo passus est ut peccatum interiret. " Si enim ,, quae destruxi, iterum haec aedifico, praevaricatore me constituo ,, Cum enim credidi iudaeus in Christo, destruxi legem et legis opera: nunc autem post credulitatem in Christum si revertor atque ago legis opera, aedifico quae destruxi, et sum iam praevaricator, qui contra facio quam utilitas et virtus et causa postulat. Cuius autem praevaricator sum? non legis, sed Christi: mandata enim Christi in praevaricationem traho, si ad iudaismum revertor, et ea observare incipio quae condempnavi observanda; quia intellexi non ex ipsis iustificari hominem, sed ex Christo.
- v. 18. " Ego enim per legem legi mortuus sum, ut Deo vivam ,, Potest videri duas leges dixisse Paulus, unam Christi alteram Moysi, ut ipsi legi mortuum se dicat, quae fuit Iudaeis data, per legem quae a Christo data sit: ut hoc sit, per legem legi mortuus sum; idest per legem Christi mortuus sum legi Iudaeorum ante datae. Potest autem videri, quod fre-
- v. 19.

(1) Notabile dictum, quod demonstrat Victorinum posuisse comma ante *peccatores* in textu suprascripto Pauli, secus ac est in vulgata editione, ubi *peccatores* respicit *gentes*.

(2) Ita loquutos alios quoque patres aliquot scimus, quos recenset explicatque Bellarminus lib. cit. cap. XXV. Ego vero nolo nunc ingredi pelagus

controversiae de iustificatione. Ecce tamen sacer Iacobus ep. cap. II. *Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est offrens filium suum super altare? vides quoniam fides cooperabatur operibus eius, et ex operibus fides consummata est? - Ex operibus iustificatur homo et non ex fide tantum,*

(3) Subintellige *fide*.

quenter ait Paulus , sed et ipse Salvator , ut idcirco duas leges hinc nominaverit , quoniam eadem ipsa velut duplex est , una cum carnaliter , altera cum spiritaliter , intellegitur. Ante autem carnaliter intellegebatur ; et ex operibus et ex circumcissione et ceteris observationibus carnaliter intellectis legi serviebatur : at postea quam Salvator verum et spiritale lumen apparuit , intellegi lex coepit spiritaliter ; facta velut alia , cum eadem ipsa lex sit. Ergo erit sensus : ego enim per legem quae nunc spiritaliter intellegitur , legi mortuus sum ; illi scilicet legi , quae carnaliter intellegebatur. Et cum ita sit , quia tamen spiritaliter intellego legem , mortuus sum legi carnali , ut Deo vivam. Sic enim Deo quis vivit cum praecepta illa in lege posita non carnaliter intellegit , sed spiritaliter ; idest quid sit vere circumcidi , quid sit verum sabbatum , quid cetera , quae multis locis et tractata sunt et tractabuntur.

“ Cum Christo crucifixus sum ,, Hoc est iam aliam legem accepisse , ut iam homo vetus fixus sit cruci , idest tota caro , idest omnis homo vetus , et desideria carnis. Hoc enim Christus mysterio suo , et mihi egit. Confixi ergo cum Christo sumus cruci. “ Vivo autem iam non ego , sed vivit in me Christus ,, v. 20. Idest iam spiritus factus sum , spiritaliter intellegendo mandata Dei. Ante totum circa carnem me exhibebam , et eius desideriis vel serviebam vel imperabam , nihil spiritaliter intellegens. Nunc ergo quoniam ipse spiritaliter vivo , vivit in me Christus. Quod autem nunc vivo in carne , in fide vivo filii Dei et Christi. Hoc est vere spiritaliter vivere , ut cum in carne quis vivat , non propter carnem vivat , neque ex carne , sed vivat Deo et Christo in fide eorum : quod est vivere spiritaliter , de ipso cogitare , ipsum loqui , ipsum credere , ad ipsum desiderio tendere , fugere mundum , exponere omnia quae in mundo sunt ex animo : hoc est fide vivere , a nullo aliud boni sperare quam a Christo et a Deo : hoc est in fide vivere et Dei et Christi , qui me dilexit et tradidit tantum beneficium , ut se pro nobis daret morti et cruci , ac sic nos de peccatis liberaret.

Denique sic subsequitur : “ non sum ingratus gratiae Dei ,, ut cum ipse v. 21. me heredem fecerit per Christum , et Christus se tradiderit pro me , ego dimissa omni spe quam habeo in Christo , redeam ad spem legis ut credam ex operibus legis me iustificari. Hoc est ingratum esse ei qui mihi tantum praestitit , ut pro me se obiiceret , et me a peccatis liberaret per peccata in se punita. “ Nam si per legem iustitia est , ergo Christus gratis mor- ,, tuus est ,, Plena conclusio circa errores Galatarum et eorum qui ad christianismum iudaismum addunt : etenim , inquit , si iustitia est per legem , frustra mortuus est Christus. Si enim ideo mortuus est Christus , quoniam iustificatio non contingebat ex lege , debeo Christum tamen sequi : sin autem etiam post adventum Christi per legem iustificari me credo , non est mortuus Christus propter me , et gratis mortuus est , idest sine causa mor-

tuus est. Pugnat et adversum sibi est, credere in Christum, et legis opera sequi; cum enim lex ex operibus suis non iustificaret hominem, idcirco Christus venit, ut morte sua iustificatio homini fieret: nunc cum ad legem reditus fit post fidem in Christum, gratis videbitur Christus mortuus esse, ut nihil nobis praestiterit; quippe cum iam praestabat hoc lex. Porro autem non praestabat hoc lex; et ideo Christus venit, ut ipse praestaret: ergo non gratis mortuus est Christus; sed per ipsum nobis iustificatio provenit: quod si ita est, ex operibus legis non est iustitia.

- CAP. III. “**O** stulti Galatae quis vos fascinavit, ante quorum oculos Christus
 V. 1. „ Iesus proscriptus est (1), et in vobis crucifixus „? Non patiuntur fascium, nisi qui in bono aliquo pollent, et patiuntur a malignis et invidis: et cum bonum ex evangelio vero accepissent, et in Christum crederent, et eius promissa sperarent, nunc cum adiungere coeperint etiam iudaismi disciplinam, quis, inquit, vos fascinavit, ut a bono vestro recederetis? Estis igitur stulti, idest non intellegentes. Quid autem admiserunt, unde stulti sunt? quod illis persuasum est colere iudaismum. Ergo proscriptus Christus est, idest bona eius distracta et vendita sunt, quae utique in vobis erant, et iudaismi persuasione proscripta sunt, vendita et perdita. Ergo stulti, quorum ante oculos Iesus Christus proscriptus est, ut ea bona in vobis praesentibus perirent, ut pereunt illa quae proscribuntur: quod non restitistis, non repugnastis, et idcirco stulti. Denique et in hac sententia etiam illud est quod in vobis crucifixus est Christus; hoc enim fecerunt et in vobis illi Iudaei, qui vobis persuaserunt ut iudaismum sequeremini, quod fecerunt Christo ut in crucem tollerent: sic et persuadendo vobis iudaismi disciplinam, et vobis Christum crucifixerunt. Stulti ergo vos, Galatae, perdidistis ex vestris animis Christum et eius bona. Nescio quis igitur vos in bonis vestris fascinavit. “ Hoc solum volo discere a vobis „. Nihil movebo nihil reprehendam; hoc solum, inquit, volo discere, et a vobis discere; “ ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei „, quo meliores ad Dei cognitionem esse coepistis? Unde, inquit, provenit vobis accipere spiritum, ex operibus legis, an ex auditu fidei? Cum ergo vobis evangelizavi, ex auditu fidei spiritum accepistis: non ergo ex operibus legis. Aut si non ex operibus legis, quare nunc adiungitis iudaicam disciplinam, ut ex operibus legis spiritum accipere vos credatis, et de Deo sentire, et Deum sperare, cum iam accepistis spiritum ex auditu fidei? idest quod audistis fidem in Christum sequendam? Quod si ex auditu, contra fidem fit cum ex ope-
- V. 2.

(1) Notemus lectionem *proscriptus* (pro *praescriptus*) quam alii quoque prisci patres repraesentant.

ribus legis spiritum vos accipere creditis, cum hac sola fide in Christum spiritus detur et datus vobis est.

“ Sic stulti estis, ut cum spiritu coeperitis, nunc carne consumemini „? v. 3.
Expressit quid sit ex operibus legis, et quid sit ex auditu fidei: etenim opera legis nihil aliud agunt, nisi ut carni satisfaciant, ex carne adfectum patiantur, carni subveniant. Secundum carnem igitur sapit, qui ex operibus legis iustificari se credit. Vos igitur, inquit, sic estis stulti, sic non intellegentes, dum adiungitis opera ad iustificationem vestram; quod est secundum carnem sapere; ut cum spiritu coeperitis per evangelium a me datum, ut ex auditu fidei in Christum acceperitis spiritum, nunc exitum actus vestri et vitae carne consumetis; id est operibus ad carnem et secundum carnem susceptis? “Tanta passi estis sine causa „? Facile adducit ad patientiam talis oratio, v. 4.
quae reprehendit et monet, et tamen ipsam reprehensionem rursus reprehendit; namque reprehendit quod dixit, tanta passi estis sine causa, subdens “si tamen sine causa „. Monet autem cum dicit, tanta passi estis; ut cum toleraverint multa fortiter cum acciperent fidem, etiam spiritualiter viverent: necessario enim qui spiritualiter incipit vivere, dum abiicit mundana, dum sustinet cum novello suo homine invidiam graecorum et gentium imperitarum, multa necesse est patiatur, quae utique passos dicit Galatas. Verum cum tanta passi sitis, hoc magis dolendum quod sine causa passi non pervenistis ad praemium ex fide, propter quam tanta passi sitis. Ne desperare tamen videretur, quod dixit sine causa, correxit reprehensionem suam dicendo, si tamen sine causa: possunt enim corrigi; ut non sit sine causa quod passi sunt, sed habeant causam perseverationis in fide praemium et confirmationem promissorum ex Christi fide.

“ Qui ergo tribuit vobis spiritum, et operatur virtutes in vobis ex v. 5.
„ operibus legis operatus est, an ex auditu fidei „? Quoniam supra dixit, tanta passi estis, et exposuit quae passi viderentur, vel talia atque eiusmodi, in eo tamen quod toleraverunt, utique virtutes habuerunt circa tolerantiam: coniungit igitur “ qui tribuit vobis spiritum, operatur virtutes in vobis „, quibus virtutibus tanta passi estis et tolerastis. Iam ex hoc utique intellegere illos facit, quod operatus sit in his Deus virtutes plurimas: et si operatus est virtutes, tribuit illis spiritum. Ergo confirmato eo quod datus sit illis spiritus, recte procedit interrogatio, utrum ex operibus legis operatus sit Deus in illis virtutes an ex auditu fidei. Utique autem non ex operibus; non enim ulla opera a vobis progressa sunt, sed audistis fidem, et obaudistis fidei; et propterea operatus est in vobis Deus virtutes: et si operatus est, tribuit vobis spiritum: operatus est autem, et tribuit spiritum, si quidem multa et tanta passi estis. Hoc autem sine quare (1)? sine causa?

(1) Nota *quare* substantivum, quod postea barbari, a plebeia latinitate acceptum, passim in scriptis suis frequentaverunt.

Quod tamen correxit, quod non sine causa: nam sperat illos corrigi posse. Redit igitur ad confirmationem quod ex auditu fidei ista omnia eis provenerint: et id approbat, ut numquam mirabile aliquid eveniat et incredibile, nisi obaudiatur fidei evangelii.

- v. 6. Dat igitur similitudinem ex lectione quae continet admirabilia passionum, quae passi sunt Galatae, et toleraverunt per fidem, ac propterea per spiritum datum et virtutem sibi a Deo operatam "sicut Abraham credidit Deo et reputatum est ei ad iustitiam. In genesi (1) hoc positum quod Abraham credidit Deo, et reputatum est ei ad iustitiam,,: ita Deus operatur virtutes cum fides provenerit in hominum animis, et fides ut in Deum credant. "Reputatum est, inquit, Abrahae ad iustitiam, quia credidit Deo,, Ergo et vos tanta perpessi estis et tolerastis atque vicistis: et virtutes in vobis operatus est Deus atque operatur, quia per auditum fidei credidistis Deo. Intellegitur ergo quoniam qui ex fide, hii filii sunt Abrahae. Semini enim Abrahae promissa sunt multa; ipse autem ex fide acceptus est ad iustitiam. Ergo quicumque sunt ex fide, hii sunt filii Abrahae, ut saepe admonuimus. Omne mysterium, quod a Domino nostro Iesu Christo actum est, fidem solam quaerit: fuit enim pro nobis actum, et in nostram resurrectionem actum et liberationem, si fidem in mysterium Christi et in Christum habeamus. Hoc enim praelusit divinitas et praemisit, ut ex fide homo iustificaretur. Ut reputatum est igitur Abrahae ad iustitiam, quia fidem habuit; sic et nos, si fidem habemus in Christum eiusque mysterium, erimus filii Abrahae, idest reputabitur nobis omnis vita (2) ad iustitiam. Denique sic adiungit: et mysterium circa Abraham idcirco gestum est, ut ex fide iustificarentur homines, ex fide scilicet in Christum.
- v. 7.
- v. 8. "Providens autem scriptura quia ex fide iustificat gentes Deus, praedixit Abrahae, hoc est prophetae, ut id quod gerebatur circa unum, circa alios pronuntiaretur ad futura saecula. Providens, inquit, scriptura, idest quae futura sunt videns; scriptura, idest prophetia quae scripta est. Quid providens? "quia iustificare habet Deus gentes ex fide,, idcirco eadem scriptura praedixit Abrahae. Quid autem praedixit? ex fide iustificari gentes. Denique subiungit exemplum scripturae, quod benedicentur; idest in quo Abraham ad iustitiam reputatus (a) est, scilicet ex fide. Hoc exemplum de genesi est. Ergo qui ex fide sunt, benedicentur, quod est ad iustitiam illis reputabitur; et a Deo benedicentur; benedicentur autem a Deo iustificati: iustificari autem est liberari a lege servitutis. Ergo hii qui ex fide benedicentur, quia ex fide benedictus est Abraham, benedicentur. Totum igitur fides est. Hoc ad Galatas quemadmodum revocatur? scilicet quoniam tantum ex fide non ex operibus benedictio pro-

(a) Ita codd.

(1) Cap. XV. 6.

(2) En Victorinus agnoscit ad iustitiam nobis reputari vitam bene actam post fidem susceptam.

venit et iustificatio. Illi igitur erraverunt, qui praeter fidem quam acceperunt in Iesum Christum dominum nostrum, adiungendam etiam legem putaverunt et praecepta legis, idest ut ex operibus iustificationem crederent. Denique ita adiungit, ut et contrarium doceat, ex operibus quid proveniat; ne veluti hoc aestiment Galatae, et fidem retinere credant in Christum, et nihilominus prodesse sibi amplius posse, si agant aliquid et ex operibus.

At contra apostolus negat ex operibus benedictionem provenire: sed quod est etiam gravius, et contrarium benedictioni, sub maledictione esse eos, qui ex operibus agunt. "Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledictione sunt," V. 10. Vehementer igitur adiunxit non modo non benedici eos qui ex operibus sunt, sed etiam eos esse sub maledictione qui ex operibus legis sunt. Quod autem dixit ex operibus legis, intellegamus esse etiam opera christianitatis (1), maxime illa quae saepe apostolus mandat, sicut sibi mandatum ait "pauperum memores simus," et cetera quae in hoc apostolo (a) ad vivendum praecepta retinentur, quaeque opera ab apostolo omni christiano implenda mandantur (2). Alia igitur opera legis, scilicet observationes, immolationes agni cum iam pascha completum sit per Christum, ceteraque opera quae faciunt etiam circa circumcisionem et cibos vel habendos vel praestandos intellegamus. Igitur opera legis cum nescimus, Christus qui in caelis est et ad carnem usque descendit, utramque ecclesiam copulat et iungit. Est ergo mediator; et mysterio suo per angelos disposito, quasi mediator liberat istam ecclesiam, idest membra ecclesiae, et revocat ad superiorem ecclesiam. Ergo mediator cum sit Christus "non est autem unius mediator qui mediator est: Deus autem unus V. 20. est," Christus est qui revocat et iungit ecclesiae membra sua. Num igitur lex hoc facit? numquid lex mediator est? Si ergo lex mediator non est; neque enim cum lex sit factorum, iungit aliqua quae sunt separata; de factis enim tantummodo iudicat: quae idcirco interposita, inquit, quousque veniret Christus, idest semen cui promissa est hereditas, in cuius manu dispositum est, quod dispositum est per angelos, qui mediator est, et mediator

(a) Ita eodd.

(1) Hieronymus in hunc ipsum apostoli locum sic commentatur: *exemplum quo probatur iustus ex fide vivere, et non ex operibus, de Abacuc tulit etc. Considerandum itaque quia non dixerit, homo aut vir ex fide vivit, ne occasionem tribueret ad virtutum opera contemnenda, sed "iustus ex fide vivit": ut quicumque fidelis esset per fidem victurus, non aliter posset ad fidem venire, vel in ea vivere, nisi prius iustus fuisset, et puritate vitae quasi quibusdam ad fidem gradibus ascendisset. Potest ergo fieri ut sit aliquis iustus, et tamen non vivat absque fide Christi etc. Faciamus et nos*

aliquid simile huic quod dicitur "iustus ex fide vivit," et dicamus: castus ex fide vivit, sapiens ex fide vivit, fortis ex fide vivit etc. Certe quod sola fides iustificet, id theologica doctrina, si severe loquamur, non patitur. Nonne enim spes quoque necessaria est, praecipueque charitas ad iustificationem?

(2) Si mandantur ab apostolo bona opera, sequitur ut ad consequendam salutem necessaria sint. Quid quod Christus ex operibus, praesertim misericordiae, patris vel omissis iudicium humani generis peracturus est?

utique inter duo. Dixique duo; Deus autem unus est: ergo mediator Dei tantum esse non potest, quia unus Deus. Ita nullo modo lex iustificat, nullo modo lex factorum hereditatem consequitur: quia heredes illi sunt qui inde originem ducunt, et inde spiritum accipiunt, unde hereditas veniet; scilicet iungente Christo ea quae sunt separata, et liberante partem ecclesiae quae hic per errores mundi tenetur, et revocante ad ecclesiam caelestem: ipse est enim solus mediator. Mediator autem, ut docuimus, non unius: reliqui enim post Deum, unum non sunt: solus autem Deus unus est: ergo quidquid extra Deum est, multa sunt, quae adiungi possunt, quia inde sunt, aut separata sunt, quia ita mysterium fuit, et ita est etiam nunc, ut iungantur; quia longe alia sunt et divisa et hostilia et peritura. Solus ergo Deus cum sit, praeter Deum mediator est, qui tamen non est unius mediator. Ipse autem mediator, alia quae inter se mysterio quodam discreta sunt, quodam rursus mysterio reconciliat atque coniungit. Sumus autem nos, et qui separati sumus per maiores nostros, et iuncti rursus per maiores quidem, sed secundum Christum, idest secundum fidem: unde apparet siue mediatore nos non posse liberari. Quod si ita est, vana spes est de factorum lege credere iustificationem et salvationem; quae, ut diximus, non mediator est: solus enim Christus mediator, qui iungit illa inter quae mediator est. Ergo per Christum iustificatio et liberatio, non per legem factorum.

VICTORINI IN EPISTULAM PAULI AD GALATAS
LIBER PRIMUS EXPLICIT.

VICTORINI PHILOSOPHI

IN EPISTULAM PAULI AD GALATAS

LIBER SECUNDUS.

Omnis, ut diximus, ista epistula ad Galatas illud operatur, illud expugnat, quod sibi adsumendum putaverunt Galatae uti cum iudaica disciplina atque observatione, Christi fidem servarent et evangelium tuerentur. Hoc neque ita esse neque se ita mandasse apostolus docet, atque omnino frustra illud esse quod ex lege iustificatio et salus speratur. Omnia enim ex fide proveniunt: promissio quippe liberationis et iustificationis et hereditatis in caelo et supra caelum Abrahae data ex fide est, ita et eius semini. Quod si ita est, docet omnino ex lege atque ex operibus eius secundum praecepta completis nullam iustificationem, nullam liberationem, hereditatem nullam provenire: ob quam causam cum impugnare legem videatur, merito quaestio proponitur. “Quid ergo, inquit, lex adversum promissa,?” Etenim si lex nihil agit ex operibus suis, et est haec posterior; promissa enim priora facta sunt Abrahae (quia lex per Moysen data factorum iustitiam tenet); quodammodo videtur aut frustra data aut esse contraria promissioni lex. Nam si nihil operantur opera ex lege, et nihil praestant, contra promissa lex est: promissa enim cum hereditatem polliceantur et iustificationem; haec lex quae ex operibus est, dum avocat a fide, dum in alio occupatas animas tenet, ut promissa non ex fide expectentur, sed ex alio, idest ex operibus, adversum promissa lex est. Non autem verisimile est, ut cum legem Deus dederit, eadem rursus lex adversum promissa data esse videatur: quae utique adversum promissa est, si in alio occupat nos, scilicet ut opera compleamus ex lege praecepta, et non expectemus ex fide, quod promissum est, ut hereditatem caelorum fide consequamur in Deum.

V. 21.

Verum adversum hoc quid respondeat, sic accipiemus: ait enim primum generaliter: absit; idest non convenit ut id a Deo factum esse videatur, et adversum promissa sit, quod dedit legem, quae occupatum hominem in aliis rebus cum tenet, evacuat promissionem, facitque meritum esse, non fidem; idest ut operibus omnibus factis iustificationem merito consequamur, non fide sola. Ergo absit, inquit: deinde supponit rationem. Si enim data esset lex, quae posset vivificare, vere ex lege esset iustitia. Diximus quod lex a Moysen data, nihil aliud quam peccata docet quae peracta sint, et quemadmodum vitanda sint monet, nihilque aliud scriptura conclusit, nisi ut sub

- peccato omnia praecepta poneret et de peccato(a). Haec, inquit, non ideo data lex est, quae posset vivificare: nam si ita data esset, vere ex lege esset iustitia; nunc autem non ita data est, ut (b) vita inde quaeratur, sed data est, ut scriptura sua (c) omnia peccata et doceat et vitanda demonstret. Non ergo ex lege iustitia est, idest non est inde iustificatio, neque salus sed ex fide, sicuti promissum est. Denique sic subiungit: "sed conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus., Hoc, inquit, actum est per Moysen, ut ipse quidem de peccato legem constitueret, et omnis scriptura de peccato et quae sunt sub peccato concluderetur; ut quod promissum erat, ex fide fieret, et hereditas ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Ergo his omnibus quid agit vel egit? ut fides sola Iesu Christi sufficiat ad iustificationem liberationemque nostram.
- v. 22.
- v. 23. "Prius autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in, eam fidem quae futura erat, ut revelaretur, ne vacua lex fieret, vel adversa promissis. Quomodo dicit necessariam? quoniam expectatio de fide futura erat, et promissio per fidem. Prius, inquit, ante quam veniret fides, custodiebamur, idest quodammodo duce lege atque custode vitam colebamus integram ex vitato peccato et ex cognito; ut cum Christus veniret, nos veluti conclusi in illam fidem, quae futura erat, expectaremus adventum: in cuius fidem credentes, praeparati per legem, cum peccata vitaremus atque opera legis efficeremus, facile promissum ex adventu, fidem scilicet in Christum, habere possemus. Non ergo fidem in legem habere debemus sed in adventum: nam conclusi, inquit, eramus per fidem; in eam, inquit, fidem quae futura erat, idest Christi; ut revelaretur eadem fides, cum ille venisset.
- v. 24. "Itaque lex paedagogus noster fuit in Christo., Quomodo enim qui pueros docent, monent viam, quantum possunt, vivendi et ostendunt, non tamen ipsi magistri sunt plenae vitae: sic et lex quasi paedagogus fuit, sed non sibi profuturus neque plenus paedagogus ad vitam docendam: sed in Christo, inquit, idest usque ad Christum: et sic custodiebat lex nos circa peccata monendo, ut in Christo omnem spem salutis ac vitae habere possemus" et ex fide iustificemur., Non ex lege, sed ex fide, inquit, ut liberemur, hoc est ut iustificemur, et hereditatem promissionemque capiamus. Veniente autem fide, idest Christo ipso (tunc enim orta fides est, idest tempus habere coepit, ut fides esset, atque in eum crederemus ubi tota salus est; et Iudaeis contra, qui non crediderunt) iam non sub paedagogo sumus, idest iam non sub lege vivimus, quia custodivimus praecepta legis quae ad ipsam fidem spectant, cui parabamur paedagogo legis. Veniente ipso Christo, idest ipsa fide, iam non sub paedagogo vivimus, sed ex fide vivimus vel vivemus. "Omnes
- v. 25.

(a) Ita codd. Dubitabam autem num forte verba *et de peccato* ad sequentem periodum devolvenda essent.
 (b) Codd. *non ut*. (c) Ita codd. *sua id est legis*. Vel pro *sua* legendum est *sacra*.

„ enim estis filii Dei , fide in Christo Iesu „. Haec est enim hereditas ut consequamur vitam aeternam: tunc enim sumus filii Dei. Sed unde istud? fide in Christo Iesu. Tunc fidem in Iesum Christum habemus, idest dum in illum credimus, quod filius Dei sit, et quod ipse nos salvet, et quod illud mysterium pro nobis egerit, et illa omnia que in evangelio diximus. Verum illud hic animadvertendum, quod cum de rebus loqueretur, ad personam se vertit, ubi blandimentum ostendit quo facilius persuaderet. “ Omnes, inquit, filii v. 26. estis „. Supra “ sub pedagogo sumus „, nunc velut apostrofat (1) ad ipsos: filii estis, inquit, Dei; sed filii ex fide in Iesu Christo.

“ Nam quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis „: hoc v. 27. est in Christo filii Dei estis. Quid est illud in Christo? quoniam quicumque baptizatur in Christo, iam filius Dei est: quicumque enim baptizatur, in Christum (a) baptizatur: baptizatus autem in Christo, induit Christum. Habet enim Christum quicumque baptizatur; et iam est in Christo, dum habet Christum: dum habet Christum, filius Dei est, quia Christus filius Dei est. “ In Christo enim non est iudaeus neque graecus, non v. 28. „ servus, neque liber, non est masculus, neque femina: omnes enim vos „ unum estis in Christo Iesu „. Tollit ergo reliquas personas hominum, quae possunt accedere vel ex conditione vel ex natura humana vel ex gente. His enim rebus separati inter nos esse possumus, ut alius iudaeus sit, alius graecus, servus alius, liber alius. Haec, conditione vel iure; at illa, natura. Non est, inquit, masculus neque femina. Quid ergo? his sublatis omnibus, unum inquit, vos estis omnes in Christo Iesu: quod estis unum accepto spiritu a Christo, Christus estis. Ergo filii Dei estis in Christo: “ ergo Abrahae semen v. 29. estis secundum promissionem heredes. Quod si ita est, completum est illud, quod Abrahae semini promissum est; unde et vos estis semen Abrahae, secundum fidem; et vos in Christo estis, ac propterea semen estis Abrahae: secundum promissionem heredes estis, quia Abrahae semini promissa est hereditas. Vos autem baptizati in Christo Iesu Christum accepistis, et Christus estis; semen ergo estis Abrahae. Si semini promissa hereditas, vobis quoque hereditas dabitur, et heredes estis secundum promissionem.

“ **D**ico autem quamdiu heres parvulus est, nihil differt a servo, cum do- CAP. IV. „ minus sit omnium „. Per adiunctam similitudinem perseverat, ut quid fuerimus v. 1. ante adventum Christi sub lege, doceat; quid, postea quam venerit. Solvens enim quaestionem illam, an adversum promissa lex fuerit, dicit ad tempus legem datam, quae nos sub custodia contineret; ac praecepta tradens custodiret a

(*) Ita codd.; quamquam supra et infra in Christo.

(1) Ita codd. Est autem afer Victorinus vel novator vel parum bonus latinitatis auctor, ut ex editis abunde constat.

peccatis , quousque tempus veniret in adventum Christi , ut heredes promissionum esse possemus. Ergo , inquit , heredes cum parvuli sunt , quod est tempus sub lege ante adventum Christi , cum inquam parvuli sunt heredes , nihil differunt a servis : licet enim domini futuri sint omnium , quod heredes futuri , tamen dum non venit tempus , quo tempore exserant plenum domini nomen , quasi quodam officio servitutis tenentur ; sed non in perpetuum , quousque suae sint aetatis et libertatis , et heredis possint implere et nomen et potestatem. Hoc est quod subiungit : “ sed sub curatoribus est , et actoribus usque in praefinitum tempus a patre ,. Omnis , inquit , heres , dum est parvulus , est sub curatoribus. Lex illa Moysi velut sub curatore et actore custodiebat futuros heredes , vel iam qui essent , sed pleni non erant propter aetatem ; quoniam ipsi per se agere non possunt , nec capere effectum vel plenum nomen heredis. Nec tamen illo tempore sic servi sunt , uti vere serviant , sed sub custodia agunt : ut servi sint in tempus praefinitum a patre. Sic enim vel actor vel curator vel tutor valet patris instituto , ut cum ille in pubertatem suam venerit , agat iure suo , libera voluntate , atque acceptam hereditatem gubernet. Haec , ut dixi , similitudo refertur ad eos , quibus lex data est.

v. 3. “ Ita et nos cum essemus parvuli sub elementis huius mundi eramus , servientes . Cum autem venit plenitudo temporis , misit Deus filium , suum ,. De alio quaestio fuit ; et in reditione ad similitudinem , aliud subiungit , idest amplius aliud quam fuerat ante positum. Nam cum ageretur de lege , quae data fuerat , velut interposita post promissa , et ante adventum Christi diceretur interiectam esse legem , quoniam adhuc parvuli fueramus , et sub legis custodia positi ; et sicut ipse dixit sub lege custodiebamur , et erat nobis lex paedagogus ; quamquam , inquit , lex paedagogus erat , sed in Christo tamen (omnis dictio superior de lege fuerat , quousque veniret tempus , ut secundum promissionem heredes esse possemus) haec , ut dixi , cum de lege loqueretur , et similitudinem adiungeret , integro sensu persequebatur. At nunc in conclusione non ad legem sed ad elementa retraxit : “ et nos , inquit , cum essemus parvuli ,. Quid subsequi debuerat ? sub lege vivebamus. At non hoc adiunctum est ; sed “ sub elementis huius mundi eramus servientes ,. Hoc aut alterum est a superioribus , aut ad superiora (a) pendet. Quaerendum est quomodo non sit alienum. Sine dubio illud est supra dictum , quod quicumque in Christo baptizati sumus , Christum induimus. Qui autem induimus Christum , neque iudaei neque graeci sumus. Si autem neque graeci neque iudaei sumus qui induimus Christum , iam non mundi sumus : etenim mundus hominem ante adventum Christi aut iudaeum habebat aut graecum. Vel iudaeus vel graecus , dum legibus suis ageret , sub elementis

(*) Ita codd.

mundi vita gerebatur. Namque est (1) apud Iudaeos puniri sacrilegum, furem, falsum testem, et cetera. Eodem modo et apud Graecos, idest apud paganos (2), ista legibus vindicabantur et vindicantur. Elementa vero mundi simul habent secum, et motus suos, et quasi quasdam ex motibus necessitates; ut in sideribus, quorum conversione hominum vita vel in necessitatem ducitur: et sic serviunt elementis homines, ut astra iusserint, ut mundi cursus imperaverit (3): quibus omnibus solvitur, quisquis in Christum fidem habens dominum vitae suae a Christo, spiritum acceperit, ut omnem mundi necessitatem, elementique vim fugiat et vitet, neque mundo serviat, sed domino Christo serviens, habeat spiritu regente in suis actibus libertatem. Amplius igitur quam sperabatur illatum est, ut intellexerent omnimodo relinquendam Galatae legem iudaicam, atque eius praecepta et observationes et opera: cum videant etiam mundi ipsius atque elementorum legem esse subversam, nec valere sub Christo, et conversionis mundanae vim penitus everti.

“ Cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum edi- v. 4.
,, tum ex femina ,, Ut in rebus est plenitudo, ita et in temporibus: est

(1) Ita codd. Verbum autem est regit τὸ puniri. Sic Victorinus etiam in opusculo edito contra Manich. cap. II: inde enim est Christo habere carnem.

(2) Sic Victorinus de ὁμοουσιῳ recip. cap. I: Graeci quos paganos vocant.

(3) Cum dicit ethnicos ab astris regi, christianos nequaquam, nondum omnem superstitionem exuisse videtur Victorinus: nec mirum; nam contra genethliacos scribebat adhuc Nicetas aquileiensis (centum post Victorinum annis) teste Gennadio cap. XXII, quod Nicetae opusculum amissum dolemus, Ego vero memini me in ambrosiana bibliotheca olim legere pervetustum codicem (M. 77. pl. sup.) cui tres membranae, integumentis interioris causa, additae erant. In his autem membranis scriptura antiquissima maiorisque moduli inerat; sed passim palimpsesti faciendi gratia scalpro erasa, ita ut pauci versus nec sine lacunis a me potuerint describi. Est autem in his invectio contra genethliacos atque eius generis hariolos; quae invectio utrum ex cognitis an ex incognitis Patrum scriptis sit, vestigare non est otium, praesertim quia fragmentum perexiguum hiansque est. Sic autem olim legebam: . . . “ qui ,, cuique e nascentibus, vel quomodo divinae ,, providentiae administratio. Multi multa huma- ,, nis suspitionibus tribuendum censuerunt. Ergo ,, coniectata litteris . . . simul fulmine ali- ,, quid percutiatur: quae communia tantum va-

,, lent, quantum praesumptione animorum, qua- ,, si quadam communi lingua cum (devinationi- ,, bus) federata sunt. Quae tamen plena sunt ,, omnia pestiferae curiositatis, cruciantis solli- ,, citudinis, mortiferae servitutis. Non enim quia ,, (certa, ideo) animadversa; sed animadverten- ,, do atque signando factum est ut valerent. Et ,, ideo diversis diversa proveniunt, secundum co- ,, gitationes et praesumptiones suas. Illi enim ,, ipsi qui decipere volunt, talia praecurant cui- ,, que, qualibus cum inretitum per suspiciones et ,, consensiones eius vident. Sicut enim verbi gra- ,, tia una figura X, quae decusatim notatur, aliut ,, aput Graecos, aliut aput Latinos (denotet) ,, non natura, sed placito significandi . . . . ,, Linguam quoque noverit qui augurium pro- ,, dit, si homini graeco velit aliquid significa- ,, re . . . . Non in eam enim significationem ,, ponit, cum hominis . . . . uno eodem so- ,, no aput Graecos littera, aput Latinos . . . . ,, In his duabus syllabis aliut Graecus aliut La- ,, tinus intellegit. Sicut ergo hae omnes signifi- ,, cationes, pro suae cuiusque societatis consen- ,, sione animos movente, diverse movent; nec ,, ideo consenserunt in eas homines, quia iam ,, valebant ad significationem, sed ideo valent ,, quia . . . . quaedam . . . . daemomibus ,, partim inventa referenda cupidis malorum . . . ,, secundum pulcherrimum ordinem providentiae ,, ... generi humano . . . . quibus impie- ,, tatis, curiositatis . . . .

enim plenitudo sua cuiusque. Omnibus abundans et plena et copiosa perfectio rerum plenitudoque Christus est : temporum plenitudo consummatio est liberationis. Quemadmodum autem Christus , ut plenitudo tota sit et perfecta , colligit membra quae dispersa sunt , et efficitur plenitudo ; ita eodem modo et temporum plenitudo tunc effecta , cum maturatis ad fidem omnibus , et peccatis usque ad summa surgentibus , medicina necessario ad rerum omnium mortem quaerebatur : unde subvenit Christus , temporum plenitudine perfecta. Diciturque quod misit Christum suum : suum inquam ante quam mitteret , intellegamus , post autem editum ex femina. Sed misit filium suum , idest qui sibi fuerit filius ; misit autem. Quomodo misit ? editum ex femina. Sic enim mysterio suo Christus Dei filius subvenit mundo , nobisque omnibus : nos enim mundus sumus. Cum et ipse induens carnem , idest editus ex femina , omnia quae in mysterio agenda fuerant compleret , idest ut videretur , et audiretur , et pateretur , et moreretur , et resurgeret : ideo misit editum ex femina ; eum , qui suus filius fuisset , editum ex femina. Quidam ita dicunt , editum ex muliere : et habent ipsi , propter positum a se verbum , quaestionem ; cum virgo Maria sit vel fuerit (1) , quare dixerit editum ex muliere ? In usu loquendi feminam dicimus , quod Graeci $\gamma\omega\mu\eta$ dicunt. Deinde ex eo quod ediderit Christum , cur non mulierem diceret ? Omnis enim femina quae edit aliquid , mulier dicitur : virtus autem mysterii quamquam et occulta et sancta sit , tamen ut interim in transitu agnosci possit , sic attendenda est , quod omnia quae perfecta sunt , vir dicuntur ; omnia quae imperfecta , femina. Denique cum perfectis omnibus sanctificatisque et iustificatis concurrere in virum reperimus (2). Sic enim dictum esse (a) intellegi licet : cum mundus , vel nos in ipso mundo positi , non perfectissimus , feminarum modo et mulierum exigimus vitam.

Ut igitur Christus salutem nobis praestans vel praestaturus (b) ad nos veniret , natus est ex femina , idest accepit et illam partem , quae imperfectum eum redderet , et nobiscum se parem faceret , idest vel carnem vel mundum ; in quo mundo vel in qua carne cum esset editus , utique ex femina , idest ex non perfectis mysterio completo , sanctificatus etiam post passionem et post resurrectionem vir effectus , idest perfectum spiritum habens atque recipiens , similitudinem nobis daret , ut et nos in virum consurgeremus ex femina , idest ex hac vita , quae cum corrupta est , merito vel femina vel mulier nominatur. Hinc enim malum ex femina : nam et in primo homine non peccatum nisi ex femina.

(a) Codd. est. (b) Ita codd.

(1) *Vel pro et non est insolitum* ; v. gr. p. 26. vers. ult. Ceteroquin quod Deipara non solum ante editum Iesum , verum etiam postea , perpetua virgo fuerit absoluta ecclesiae catholicae auc-

toritas est. Virginitatem Deiparae memoravit Victorinus etiam in comm. ad rhet. Cic. I. 40.

(2) Ad Eph. IV. 13.

“ Factum „ Sub hoc verbo error plurimus nascitur ut exinde intelligent non natum filium , sed factum , quia dixit “ misit Deus filium suum „ editum ex femina , factum sub lege „. Sed multum interest , utrum filium factum diceret , an factum sub lege. Aliud est enim filium missum esse , qui iam fuit filius , et utique cum filius natus , nunc autem cum ex femina editus est , potest dici factus ab hoc ut sub lege esset. Quid est autem dixit “ factum sub lege „ ? ut non inter gentes nasceretur , sed apud Iudaeos , et in disciplina ac lege Moysi. Omnis enim illic poterat esse correctio ; etenim in Israhel populus Dei dictus est , cui legem Moyses a Deo accepit , et dedit ipsi utique male intellegenti legem ; et idcirco peccanti debuerat subvenire , et peccata ei auferret ; si modo idem ipse populus cognosceret Dei filium. Poterat enim si alibi nasceretur , idest inter gentes , Israhel idcirco non cognoscere , quod non in sua gente natus videretur. Hinc autem maiora peccata iste populus admisit , quod in sua gente , idest in lege Moysi , inter Israhel natus , non est cognitus , cum ipsi genti , idest et David , dictum sit , quod semini eius daretur hereditas et aeternitas. Ergo cum David sit pater Israhel , ibi natus est , ut illum agnoscerent. Unde maius peccatum est , quod non agnoverunt factum sub lege.

Multa dici possunt , quare factum sub lege ; vel quod ibi iam Deus unus colebatur , vel quod iam acceperant a Deo oracula atque praecepta , vel quod Moyses imago et typus fuit Christi ; vel cum ipse , cum hoc esset quod hii qui sub lege sunt , et alio modo praeciperet atque a lege pro salute discederet (a) , non observando sabbato ceteraque ; exinde scirent , non in operibus legis neque ex lege salutem sperare. Unde etiam Galatae intellegerent (b) se in errorem esse delapsos , siquidem etiam Salvator ipse , in quem crediderunt , sub lege factus , non tamen servivit legi. Verum haec et alia multa , quare factus sit sub lege , non colligenda , quoniam (c) ipse causam subiecit , quare factus sit sub lege , “ ut eos qui sub lege erant , redimeret ; „ ut filiorum adoptionem reciperemus „. Haec , inquit , causa est cur Deus misit filium suum ; et misit utique iam filium , sed nunc editum ex femina ; et misit factum sub lege. Quae causa est cur sub lege ? ut eos redimeret qui sub lege erant. Ergo si ut redimeret missus est , magis obligati sumus si a lege redimimur. Sed et ipse sic et alio in loco (1) cum de femina loquitur : quoniam cum vir eius vivit , obligata est viro ; at si perierit , liberata est a viro. Ergo quoniam lex praeceptis velut tenebat viuctos , ad vitae tantum integritatem , non et ad spem liberationis et aeternitatis , misit filium suum Deus , et sub lege misit , idest in Israhel , ut eos qui ibi fue-

(a) Codd. *descenderet*. (b) Codd. *intellegere*. (c) Codd. *quoniam non*.

(1) I. Cor. VII. 39.

rant , ac sub lege vivebant , redimeret. Magnum autem hoc , ut non illis viam vivendi praestaret neque praeceptis tantummodo (1) excitaret ad aeternitatem , sed ut redimeret , inquit. Hoc enim actum est mysterio ut redimeret omnes in illum credentes , ut fiant omnes in illum credentes filii adoptionis.

Cum ergo tantum beneficium totumque beneficium ex Christo sit , nihil adiungendum praeterea , neque legi serviendum : redempti enim sumus , et redempti a lege , et redempti ab hoc (a) mundo , ut filii Dei simus , sed et filii adoptione. Non enim filii , ut ipse filius , sed per filium filii. Haec est igitur adoptio ; quam ut reciperemus , inquit , Deus filium suum misit. “ Sed quoniam filii estis Dei , misit Deus spiritum filii sui in corda vestra „. Ecce totus ordo trium istarum potentiarum (2) per unam virtutem unamque deitatem. Nam , inquit , qui pater est , misit filium suum , qui Christus est. Rursusque Christus ipse , qui est Dei virtus , et ipse Deus est , misit Deus , inquit ; iam enim trinitas est. Et Christus et maxime post mysterium sanctificatus misit , inquit , spiritum filii sui , qui est spiritus sanctus , qui in corda nostra descendens facile cognoscit patrem. Est ergo a Deo missus filius Iesus Christus , in quem credunt , qui credunt , atque efficiuntur filii Dei : mittiturque in eos a Deo spiritus filii , idest spiritus sanctus , ut iam properent , ad patrem festinent , clament quodammodo interiore sanctificatione et interiore voce. Quid clament , ipse subiungit ; “ clamant abba pater. Habent spiritus verba et magis habent cum cognoscentiam (3) patris capiunt . Ipsa autem cognoscentia patris , idest cum cognoscimus patrem , ipsa vox est spiritus nostri ad Deum quem spiritum nobis dedit Deus : cognitio consonans cum eo quem cognoscit , quasi quaedam vox est in eum quem cognoscit. Ergo quoniam et per Deum et per Christum cognoscimus Deum , efficimur filii et ipsi Dei , et ipsa cognitione vocem habemus ad patrem. Quomodo enim solus est , qui cognoscat Deum Christus , et ex eo quod cognoscit , cognitionem habet , ita eum vocat (b) atque illum appellat , quia eum cognoscit. Idcirco Christus Dei verbum est : dixi enim quod cognitiones quaeque cum nos intellegere faciant et designare et capere et concipere id quod intellegimus , quasi illud , quale sit cognitione appellamus ; accipimus enim in illum quem cognoscimus , de eo quem cognoscimus , verbum (c) cum quid sit appellamus , quia cognoscimus ea : quae est omnis cognitio eius rei , quam cognoscimus (4).

(a) Codd. *hominem* pro *hoc*. (b) Codd. *in eum vocem*. (c) Ita codd.

(1) *Tantummodo* pertinet etiam ad praecedentem sententiam.

(2) *Potentiam* dicit Victorinus pro *persona*. Sic ergo est intelligendus apud Nicetam nuper a me editum titulus opusculi *de spiritus sancti potentia* , nempe *persona*.

(3) *Cognoscentia* vocabulum in Victorini

scriptis etiam editis non insolitum.

(4) Obscura sane impeditaque legentibus videtur hoc loco et alibi , Victorini elocutio : verum hoc vitio eum laborare in aliis quoque scriptis exploratissimum est ; ita ut a Petavia appelletur , velut alter Heraclitus , *σχεσιμός*.

Ergo Christus quia cognoscit Deum, Dei verbum est; et spiritus quia Christus nobis datur, dat nobis cognitionem Dei per ipsum se: inde fit ut et nos verbum simus, et in Christum, et in Deum; et idcirco clamemus cognitores. Cognitor autem cum est ipsius cogniti, fit ut cognitum pater sit, cognitor filius. Quod si ita est, merito cum cognoscimus per Iesum patrem, ex cognitione verbum ipsius efficitur (a): ac propterea filii inde clamamus abba pater. "Itaque iam non es (b) servus, sed filius,, Is enim qui dicit abba pater, Deum utique patrem nominat. Si patrem nominat, filius est: iam non ergo servus. Quod si ita est, in Christo neque servus, neque liber, neque masculus, neque femina: omnes enim unum sumus. Sed quo cogit hoc totum? "si autem filius, et heres per Deum,, Ergo si filius appellatur, (c) erit et heres: heres autem non factis, non operibus suis, sed Dei miseratione et Dei gratia. Hoc est quod dixit "sed per Deum,, Sicuti multis probatum est, quia non currentis sed miserantis; et omnia per Dei gratiam. "Sed ante (d) quidem ignorantes Deum, his qui non sunt dii,, servistis,, Saepe dixi et admonui, ignorare Deum est Christum nescire; per Christum enim cognoscitur. Nunc autem cum apparuerit Christus qui me docuit, et per se Deum ostendit, et se Deum et per se patrem, ignorare non licet Deum. Ante autem cum ignoraretis, inquit, Deum, o Galatae, "servistis his, qui non,, sunt dii,, Dicit deos et numero plurali, et in lege dicit, saepe admonui: verum unus Deus; reliqui hoc nomine honorantur angeli, ceteraque virtutes; ut dictum "Deus deorum,, Atque utinam illis servivissent! Porro autem his servistis qui non sunt dii, omnibus scilicet mundanis ceterisque falsis virtutibus imaginariis et a diabolo fictis atque simulatis.

v. 7.

v. 8.

"Nunc autem ut cognovistis Deum, imo cogniti estis a Deo, quomodo,, de convertimini iterum ad infirma et egena huius mundi elementa?,, Veluti aliud adiungit Galatis, quod etiam in gentilem transierint disciplinam: aut in eadem accusatione perseverat, quae prima fuit, quod adiungerent etiam christianismo legem iudaicam, de circumcisione, de sabbato, de victu; et hinc accusat, ut dicat, postquam cognovistis Deum per evangelium a me datum, quomodo convertimini iterum ad infirma, quae sunt utique. Vel intellego, si ad iudaicam, vel ad paganos, qui et ipsi infirmi sunt. Sed cum adiunxit: "Egena elementa huius mundi,, magis quasi paganos tangit, qui etiam de elementis huius mundi operantur sibi deos, vel ipsa illa elementa ut ignem colant, aquam colant, terram colant, aerem colant. Nulla enim dubitatio quin singula haec deos dicant, de quibus longa est disputatio, dummodo certum sit, et ex elementis singula quaeque paganos deos dicere, vel ipsorum elementorum repertores deos dicere, vel ex elementis deos sibi facere, ut et de terra deos faciant; sed (e) per ignem deos faciant: deinde etiam quosdam

v. 9.

(a) Codd. efficitur. (b) Ita codd., non est. (c) Codd. appellatur nam superiora erit. Sed expungitur in antiq. quo codice dum superiora erit. Ergo vero erit retineo. (d) Codd. nunc. (e) Ita codd.

daemones aërios vocent, rursus alii empirios, alii enydros, alii genios, idest terrenos, aquaticos, aërios, ignitos. Si ergo haec pagani faciunt, quasi et hoc quoque reprehendit, illos etiam ad paganismum esse conversos, maxime cum dixerit ante quam Deum cognosceretis et ignoraretis Deum, serviebatis his qui non sunt dii. Quod utique de paganis et in superioribus intellegendum. Verumtamen cum et omnis ordo et omnis iste tractatus propterea sumptus sit, ut reprehendat illos Galatas, quod ad iudaismum conversi sint, et de Iudaeis ista omnia intellegenda sint, quomodo convertimini iterum ad infirma, intellegimus. Igitur cum dixit egena elementa huius mundi, intellegamus, quod illi carnaliter intellegentes legem, ad elementa videantur esse conversi quae egena (a) sunt; eget enim semper caro et desiderat sustentari cibus et poculis et cupiditatibus, quae tamen omnia infirma sunt. Ergo cum inquit convertimini ad infirma et egena elementa, id est quae semper egeant, anima enim et spiritus nullus eget, neque aliquid desiderat, nisi illa quae sua sunt. Quod autem dixit cognovistis Deum, immo cogniti estis a Deo, servat virtutem praecepti sui, ut hii (b) veniant ad Christum, quos Deus mittit, et quos Deus vocat, et hii cognoscant Dominum, quos cognovit Deus: de quo tractatu supra multa diximus (1). Cogniti enim a Deo accipiunt spiritum, quo Deum cognoscant. Sed utique ut cognoscantur a Deo cognitique Deo sint, aguntur iam principali illo spiritu, qui datus est ut subdita (c) sit anima divinis illis patris sui praeceptis; quae cum se excitat, cognoscit eandem Deum, et sic anima cognoscit Deum. Quod autem dixit elementa huius mundi egena, non quo sint elementa alia, idcirco egena huius mundi, et elementa quae egena sunt: quamquam possumus etiam in superioribus elementa dicere: sed longe semotum hoc ab usitatione (2). "Quibus rursus servire vultis", scilicet, ut supra dixit, antequam Deum noratis, serviebatis hiis, qui dii non sunt; nunc ergo his rursus servire vultis: vultis inquit; ut eorum voluntatis sit, non necessitatis.

- v. 10. Ut autem ad Iudaeos ista et de Iudaeis videatur dicere, idest ad Galatas, qui Iudaeorum sibi disciplinam iungunt, sic adiungit "dies observatis, et menses, et tempora, et annos". Cum "tempora, genus sit ad omnia, cur (d) et dies, et menses, et anni interpositum? Quasi alterum quod quidem fieri potest; nam aliud est observare dies, ut est ut sabbato requiescat: aliud est observare menses, ut est ut neomenia observet, cum finit luna vel incipit: aliud est observare annos: aliud vero tempora (3), ut ieiunium, pascha, azyma, et cetera huiusmodi quae apud Iudaeos multa sunt. Non enim aut (e) anni sunt aut menses aut dies, sed tempora.
- v. 11. "Timeo vos ne forte sine causa laboraverim in vobis". Idest multum metuere ne labor omnis meus in evangelio quo instruxi vos, ut in Christum fi-

(a) Codd. agenda. (b) Ita codd. haec et alibi. (c) Codd. scripta. (d) Codd. ut. (e) Codd. ut.

(1) Victorinus morem suum ad scripta propria saepe provocandi servat etiam in operibus editis.

(2) Notemus vocabulum.

(3) Sic adhuc dicimus in sermone ecclesiastico.

dem habeatis ; ne hic , inquit , labor in irritum veniat. Frustra enim erit quod vos docui , cum Iudaeorum servare disciplinam et observationes coeperitis. “ Esto- V. 12.
 „ te sicut ego , quoniam et ego sicut vos „. Quomodo enim , inquit , transivi a Iudaeorum disciplina , et credidi in Christum , et illi servio , et aliud ago , et hoc vos docui , factusque sum talis quales vos feci. Vivite ergo , ut ego vivo : et si vos vivitis , vivo.

“ Fratres obsecro vos , nihil me laesistis ; scitis quia per infirmitatem v. 13.
 „ carnis evangelizavi vobis iam pridem „. Istud , quod interpositum , ad persuasionem pertinet , ut in omnibus sequamur Christum. Quo facilius autem hoc suadeat , repetit principia evangelii sui. Primum commendat labores suos , ut iam infirmus carne cum fuisset et laboraret , tamen imposuerit sibi laborem , et evangelizaverit Galatis : addidit etiam “ iam pridem „ idest olim ; unde firmari apud vos debuerat charitas erga me , fides erga Christum : si quidem longum tempus est. Non peperci , inquit , carni meae ; sed per infirmitatem carnis evangelizavi vobis , et iam pridem evangelizavi : quare ergo adiungitis alia , quae ego vobis non evangelizavi ? Cum autem dixit “ nihil me laesistis „ illud adiecit , non aliquid vobis subtraxi , non aliquid minus dixi , quod facit ille qui laeditur : ac ne crederent se veluti oneri fuisse , cum infirmus (a) carne evangelizavit , idcirco ait nihil me laesistis , et ego propter vos infirmus carne cum fuisset , evangelizavi vobis iam pridem ; et hoc utique scitis. “ Et temptationem vestram in carne mea non sprevis- v. 14.
 „ , spuistis (1) „. Quid accipiamus temptationem vestram , ambiguum mihi est : quod vos me temptatis , an quod ego vos ? Quod vos me temptatis , nullus est sensus ; non enim temptaverunt illum ipsi. Sed rursus numquid Paulus ipse temptavit illos , qui verum dicebat , et evangelizabat Christum ? evangelizare enim non est temptare. Quid igitur , cum tertium nihil sit ? An intellegimus , quod cum ad Galatas venisset Paulus , quod illi eum temptare voluerant , idest interrogare , et de Christo aliquid inquirere , an sciret : quod quidem videri poterat temptatio ; cum infirmum hominem , et in carne infirmum viderent Galatae Paulum : scilicet ut cum Deo serviat , Deum praedicet , infirmus carne sit , fueritque ista cogitatio Galatis , interrogemus eum , videamus quid respondeat de Christo iste qui infirmus in carne est. Hoc , inquit , vos in carne mea non sprevis-
 „ , et me temptastis neque contempsistis temptationem vestram in carne mea : contempnerent autem , idest non interrogarent , falsamque putarent se audire posse , quod quaerebant , idest quod interrogabant , quod est temptabant : falsum , inquam , responderi sibi credentes ab eo qui esset infirmus in carne. Verum perseverastis , nec contemp-

(a) Codd. *infirmis*.

(1) Notemus diversam a vulgata periodi divisionem.

sistis temptationem vestram in carne mea; sed accessistis ad me, an in fide mea essem atque in evangelio perseverarem. Igitur in carne infirmum temptastis, interrogantes, si ea mihi evangelizandi esset perseverans sententia, cum in carne infirmus essem, hoc est *non* respuistis quasi infirmum in carne, minus idoneum ad respondendum, vel qui posset mutare sententiam, qui in carne esset infirmus: in quo et rationem reddidit, cur fieri non posset vel non factum sit, ut sententia evangelizandi alia esset: carne enim infirmus fui, non animo, non spiritu: ita et illos quasi considerasse dixit quod in carne essem ego infirmus, non etiam in spiritu: et idcirco perseverent, ut temptarent illum, neque respuerent, neque non temptarent: hoc est non contempsistis, non sprevistis temptationem vestram. Deuique et ipsos intellexisse Paulum in carne infirmum esse, non in spiritu, ex subiunctis docet: "sed ut angelum, excepistis me, ut Christum Iesum". Adeo non vobis impedimento fuit, quod in carne infirmus eram, sed accepistis me ut angelum Dei, idest nuntium, praedicatorem a Deo missum; hic est enim angelus Dei; et me suscepistis ut Christum Iesum, quem vobis praedicabam: ita vere Christum Iesum suscepistis, si me recepistis angelum Dei, quomodo recepistis Christum Iesum.

v. 15.

"Quae ergo erat beatitudo vestra,?" Iam ostendit illos nunc miseros, siquidem antea beatitudo illis fuerat, quia receperant Iesum Christum, quia Paulum ut angelum Dei. Magna, inquit, fuit vestra beatitudo: erat, inquit: nunc igitur utique contra, dum adiungitis ea quae non docui, non insinuavi, quae extra evangelium sunt, illa scilicet quae supra dixi. "Testimonium vobis, perhibeo, quoniam si fieri posset, oculos vestros eruissetis et dedissetis mihi, hi". Sic me suscepistis, et talem erga me animum habuistis, talem voluntatem, ut iam quoniam nihil est carius homini oculis, ipsos quoque oculos eruere vobis velletis (a), et mihi dare. Ergo cum sic me amaveritis, et amaveritis propter evangelium, unde vobis ista sententia est, ut adiciatis ea ad disciplinam, quae a me evangelizata non sunt? idest ut praeter Christum aliquid de lege faciatis, et non ut simpliciter tradidi, in Christo habentes spem, fidem, credulitatem, omnia speretis, omnia consequi vos posse credatis, et remissionem peccatorum, et sanctificationem, et Dei gloriam? "Ergo inimicus, vester factus sum, verum praedicans vobis,?" Si enim alia facere coepistis, inimicus vobis factus sum. Sed cum praedixerim vobis et predicaverim Christum et evangelium, quod est vere unum Dei filium esse Christum, per ipsum omnia, et in Christo omnia, ipsum ante omnia; hoc cum sit verum, et ipsa sit veritas; quare vobis inimicus factus sum? Is enim inimicus esse debet, qui cum interrogetur quid verum sit, docet falsum: at ego cum verum dixerim (verum enim dicit qui praedicat Christum) non est conveniens ut inimicus vobis factus sim.

v. 16.

(a) Codd. *velletis*, mox factum *velletis*. Malui *velletis*.

“ Aemulantur vos non bene ; et excludere vos volunt , ut illos ae- v. 17.
 ,, mulemini : aemulamini autem meliora dona ,, Ut saepe ab insidiis caveant 18.
 monet , quod illi qui persuadent Galatis uti etiam iudaicam legem se-
 quantur , aemulantur , inquit , vos ; idest invident vobis ; nam aemulari dum
 duas res significet ; unam , cum aliquis aemulatur , quia placet , quia bonum est :
 aliam , qua quidem ideo aemulantur , quia invident. Hii , inquit , aemulantur vos non
 bene ; quo ostenderet de invidia illos aemulos esse. Deinde adiunxit “ ex-
 ,, cludere vos volunt ,, idest ab ista felicitate et beatitudine ; quia Christum
 cognoscendo , salutis habetis spem et gloriam caelestem : sed ab hac vos ex-
 cludere cupiunt. Quod autem adiunxit “ ut illos aemulemini ,, ut et vos sequa-
 mini illos , ita duplicem istam aemulandi significantiam diversis locis posuit ,
 cum aemulatio sit imitatio , maxime cum et in bonum est. Hoc est quod
 hic ait ut illos aemulemini , idest ut quasi bonum illorum sequamini. Por-
 ro autem quod dixit aemulantur vos , ut ostenderet ad invidiam aemulationem
 positam , adiungit “ non bene ,, Aemulamini autem meliora dona , non illa quae
 Iudaei habent , quae bona non sunt , ac meliora non sunt ; vos autem ae-
 mulemini ea quae bona sunt , et meliora dona , idest uti quicquid in fide
 et charitate est , circa Christum aemulemini , et hoc sequamini. Bonum est
 aemulari meliora semper. Non , aemulari bonum est ; sed meliora aemulari et sem-
 per , bonum est. “ Et non solum cum praesens sum apud vos , filii mei , quos ite- v. 19.
 ,, rum parturio , donec Christus formetur in vobis ,, Non solum , inquit , me
 praesente aemulari debetis , sed semper. Ad id igitur quod posuit “ semper ,, ad-
 iunxit “ et non solum cum praesens sum apud vos ,, Porro autem quod adiun-
 xit “ filii mei ,, quoniam multis modis dicuntur , nunc charitate , nunc natu-
 ra , nunc sanguine , nunc etiam religione , qua hodie dicit Paulus filii mei :
 sive quia per baptismum , cum regeneratio fit , ille qui baptizatum perficit ,
 vel perfectum suscepit , pater dicitur (1) : sive quia cum renovat illos in Christum ,
 facit filios suos ; idcirco adiecit “ quos ego parturio ,, idest in lucem proferre
 cupio , magnisque doloribus animae meae nasci ad vitam cupio et ad salu-
 tem : hoc est enim quod ait “ donec formetur Christus in vobis ,, Omnis enim
 anima Christum recipere potest : anima , inquam , hominis si ratione utatur ,
 si cognoscat mundum ut non suum , si omnia in mundo discernat , si
 creatorem suum recognoscat , recipere Christum potest ; imo in ipsa illa anima
 Christus formatur , idest spiritus ; quo insito et crescente per credulitatem
 liberatur , et ad caelestia regna pervenit , et salutem consequitur lucis aeter-
 nae. Magna autem vis et potentia est , quod ait donec Christus formetur
 in vobis. Atque iste sermo , qui nunc noster est , expositionem verborum
 simplicem tenet ; unde quantum satis esse credimus , supra diximus. Quid sit

(1) Notemus morem veterem suscipiendi baptizatos , eosque patres appellandi habendique qui
 baptizaverant et qui susceperant ; quae est spiritalis in ecclesiastico iure cognitio.

autem Christus, quidve formari Christum, et in homine formari, altior veriorque expositio alibi a nobis panditur ac explicatur.

- v. 20. " Vellem autem nunc adesse apud vos, et mutare vocem meam, quoniam „ confundor in vobis „. Per epistulam haec praecepta, ut cernimus, dantur. Magna autem indignatione hoc sumptum ut diceret, utinam apud vos nunc essem et mutarem vocem meam! non quo evangelium aliter pronunciarem, sed in iracundia exprimerem. Nunc monet, per epistulam, quam mittit: adiecit autem causam iustae iracundiae, quia dixit "confundor in vobis," idest pudore crucior, quod cito conversi estis, qui fidem tantam perditis, qui laborem et evangelium et insinuatam veritatem non tenetis. Hinc enim mihi de vobis efficitur magna confusio. Denique si iracunde quidem cum temptatione, tamen subiungit:
- v. 21. " dicite mihi qui sub lege vultis esse, legem non legistis „? Ex ipsa lege cupit illis persuadere, ad quam transitum fecerunt: si modo enim ipsam legem legant, ex ipsa, inquam, lege persuadere nititur, ut intellegant quia scriptum ita est, ut in Christum credatur (a), et credulitas sumpta in Christum, sit tota liberatio, et tota salus, et omnis beatitudo. Qua ergo indignatione, ait, dicite mihi? Non vos ego moneo, sed vos ipsi respondete mihi, nempe in legem transistis, et sub lege esse vultis, et tamen legem non legistis, in qua scriptum ita est. Et subiungit, unde probet quid sit lex Iudaeorum et disciplina, et quae spes, et quae fides, et quid sit in Christum fides, et quae spes et beatitudo.
- v. 22. " Scriptum est enim, quod Abraham duos filios habuit, unum de „ ancilla, unum de libera „. Hoc exemplum de genesi est: hoc probatum cupit quod lex, quae Iudaeorum est, et omnis populus veluti de ancilla filius sit: porro autem ecclesia et christiani, filius de libera est. Hoc enim scriptum est, quod Abraham, qui pater est fidei, habet unum filium de ancilla; idest de Agar; et alium de libera, idest de Sarra Isaac: significans utique duos populos, sed istum meliorem, qui de libera est: in figura enim
- v. 23. Christi Isaac. Denique sic subiungit: " sed is quidem qui de ancilla, secun- „ dum carnem natus est; qui autem de libera, per repromissionem „. Etenim qui de ancilla natus est, carnalis est filius; qui autem de libera spiritalis est, propterea quia a Deo promissus est. Deus enim ei promisit credenti, qui cum iam paene annos centum et ipse et uxor nati essent, filium habituri essent. Ergo cum vel emortuo semine, vel emortua etiam vulva, ambo iungerentur, non iam de carne, sed de spiritu, procreaverunt filium, quem procrearunt: et haec fuit repromissio, illos enim habituros. Sed nos duos istos filios comparabimus, simulque et matres populi, ecclesiis Iudaeorum et Christianorum. Paulus vero aliter interpretatus subiungit ita: " quae sunt per allegoriam „ dicta „. Sic utique nos interpretati sumus, quasi per allegoriam. Cum aliud dicitur aliud significatur, haec allegoria est, ipsam tamen allegoriam interpre-

(a) Codd. conferatur.

tatur Paulus , ut ipse subiungit. “ Nam haec sunt duo testamenta , unum quidem
 „ ex monte Sina in servitutem generans , quod est Agar. Sina enim mons est in v. 25.
 „ Arabia , qui coniunctus est ei qui nunc est iuxta Hierusalem „ Populus Iudaeorum ,
 inquit , vel testamentum vetus significat filium ex ancilla : ancilla autem quae ex monte
 fuit Sina. Quod autem in servitute erat ancilla , ideo et hic populus in
 servitute est. Quod autem fuit Sina mons coniunctus ei civitati , quae Hieru-
 salem est , ex ipso monte intellegi civitatem voluit , et per civitatem Iudaeos :
 per montem autem illa , quae erat ex eodem monte Sina , ancilla fuit , et
 in servitute generavit ; idcirco etiam Hierusalem , idest populus eiusdem civi-
 tatis , et testamentum quod scriptum est de eadem civitate , in servitute est
 cum filiis suis.

“ Quae autem sursum est Hierusalem , libera est , mater omnium v. 26.
 „ nostrorum „ Ad illum populum redit , idest ad filios Abraham , qui
 sunt de libera , dicitque et istam Hierusalem , quam liberam nominat , es-
 se in caelis. Hoc est quod ait “ quae autem sursum Hierusalem „ et quae su-
 pra caelos est , utique quia non in mundo est , non servit. Haec igitur cum
 populis suis libera est Hierusalem ; et hanc dicit esse matrem omnium nostrum
 idest Christianorum ; illam vero Iudeorum. Quid sit istud , Hierusalem esse
 supra caelos , et esse et in terra Hierusalem ? Unde intellegi licet , et hic ter-
 ram et ibi terram supra caelos (1) : neque enim Hierusalem , quae civitas est ,
 sine terra est. Ergo quid sit istud inquam esse , et hic et ibi terram esse , et
 hic et ibi civitatem , sed illam liberam , hanc servam , alius tractatus est longus :
 modo , illud teneamus , illam esse nostram , ad illam esse festinandum. Moneo enim v. 27.
 nunc interim illam esse spiritalem , quae superior est ; hanc esse carnalem , quae sit
 inferior. “ Scriptum est enim laetare sterilis , quae non parit ; erumpe et clama , quae
 „ non parturis ; quoniam multi filii desertae magis quae eius quae habet virum „
 Hoc exemplum de Esaia est , ad excludendum id quod maxime persuadere cupiebant ,
 idest ut disciplinam quam sibi Galatae adsumpserant cum Christi veneratione
 et fide in Christum , observarent tamen etiam iudaicam disciplinam. Ad hoc ,
 inquam , excludendum , ut illam reicerent , et solum evangelium de Christo
 haberent , adsumpserat superius exemplum , quo doceret Abraham duos filios
 habuisse , unum de ancilla , alterum de libera. Illa autem libera , quae vere
 uxor fuit , sterilis erat , neque enim edidisset partum , si non Deus repro-
 missione sua ei filium praestaret. Unde intellegitur , non ex admixtione (a) inter
 se corporum , sed ex promissione Dei Abraham filium habuisse ; siquidem
 hic filius liberae , qui Isaac fuit , de sterili natus est , spiritu quodam potius
 conceptus quam copulatione. Haec igitur sterilis , quae filium fecit Isaac , qui
 ad imaginem et typum Christi natus est , ipse est qui liberavit populum.

(*) Codd. *adsumptione*.

(1) Curiosa sine dubio quaestio , supra caelos aliam terram compertum iri. Num innuit millena-
 riorum aliquam opinionem Victorinus ?

Cum igitur dicit lactare sterilis quae non parit, quia tibi Deus filios facit; item cum dicit, erumpe quae non parturit; sine dolore etenim tibi filii creantur; parturire enim, in dolore esse est, cum partus effunditur (a): quod utique non eodem modo est, cum ecclesia, quae imaginem tenet, vel cuius imago fuit uxor illa Abrahae libera; ecclesia inquam est, quae filios multos habet, quos Dei filios, et spiritus filios cum laetitia magis habet, non cum dolore. Hos igitur dicit esse multos filios desertae. Etenim illa ancilla; et si habuit filium, habuit ex dolore, habuit ex viro. Ergo cum dixit, multi filii desertae, ad ecclesiam retulit, cuius imaginem et typum praestitit supra. Deinde cum dixit, multi filii desertae, magis quam eius quae habet virum, ostendit quod supra, sine viro sed spiritualiter filium habuit. Numquam enim huic virum daret, nisi illa virum non viri coniunctione sensisset, sed spirituali promissione suscepisset. Et certe multi, inquit, filii desertae. Utique cum Sarra filium habuerit, non referendum ad Sarram, sed ad ecclesiam quae multos filios habet: ut sit illa, quae virum habet, lex et ecclesia Iudaeorum, quae corporaliter consentit, corporaliter cum sibi iungitur, filium spiritualiter habere non potest.

- v. 28. “ Vos autem fratres secundum Isaac, promissionis filii estis „ Satis aperte comparatione ista separat, ut Iudaei filii videantur ancillae, at vero Christiani filii liberae. Ut enim promissus Sarrae filius spiritualis est; sic etiam vos qui fidei filii estis, filii liberae secundum Isaac: hoc est secundum fidem filium habuerit Isaac. Fit ergo omnis filius, qui secundum fidem est: secundum fidem enim spiritualiter accipit filium, et spiritalem filium Isaac. “ Sed si „ cuti tunc, qui secundum spiritum erat, sic et nunc „. Plena expositione ostendit, quod qui secundum carnem natus est, idest ex ancilla, persequabatur eum, scilicet Isaac, qui secundum spiritum erat, sicuti in genesi lectum est: et nunc isti persequuntur, qui secundum carnem intellectum habent, eos qui secundum spiritum vivunt, idest Christianos. Denique ut totius argumentationis vim, quam concepit, ostendat subiungit ista. “ Sed quid „ dicit scriptura? eiciat ancillam, et filium eius; non enim heres erit filius ancillae cum filio meo Isaac „. Satis aperte declarat ex hoc exemplo, quod est in genesi, quoniam quicumque sentit, et legem Iudaeorum sic accipit, ut carnaliter accipiat, secundum carnem est filius, de quo etiam lex pronuntiavit deditque sententiam, eiciatur ancilla et filius eius, propterea quia heres esse non poterit ancillae filius cum filio qui est ex libera, qui est Isaac. Ergo vos quoque quia adiunxistis observantiam legis secundum carnem, ut facilius heredes esse possitis, estote filii liberae, idest christianismum solum legemque Christi adque (b) evangelium in Christum suscipite, nihilque quasi ex ancillae filio habitote, idest sequimini iudaicae disciplinae. “ Ergo fratres „ tres non simus ancillae filii, sed liberae „. Ipse aptius hoc subiungendo decla-

(a) Codd. et funditur. (b) Ita codex antiquior pro atque. Est autem prisca orthographia, ut alibi demonstravi.

rat, quod iam qui Christum accepistis et meam fidem, ancillae filii non estis, idest non carnaliter sentitis, quoniam ancillae *filius* carnalis est; sed estis filii liberae, idest fidei filii. Hoc enim Isaac fuit secundum fidem et promissionem, filius spiritualis. "Qua libertate Christus nos liberavit, illa scilicet libertate, qua mater est nostra libera, quae libera est, fide scilicet: haec enim vera libertas est, fidem servare in Deum, et Deum et Dei promissa omnia credere. Ergo secundum fidem nos Christus ad libertatem reduxit, et libertate fidei liberavit.

"State ergo, et nolite iterum iugo servitutis contineri." Subiungenda hortatio fuit, ut in iisdem, quae per evangelium a se acceperant, perseverent, ne revertantur rursus ad legis (a) servitium. State, inquit; quod non permittitur ei qui sub iugo est; etenim ille deponit cervicem summisam (b): non ergo stat. Vos, inquit, ergo state; quod est liberis membris erectum habere corpus: nolite, inquit, iterum iugo servitutis contineri, quia antea vel legi serviebatis (c) vel gentilitati. Ideo iterum ait, ne (d) ad eandem revertamur. "Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis, nihil proderit." Aperte ostendit, non prodesse Christum, si aliqui (e) in circumcissione spem ponat, et in circumcissione carnali. Ergo cum vos iungitis Iudaeorum morem et praecepta et disciplinam, si in his ponitis salvationem et liberationem; dico, inquit, vobis; et dico Paulus scilicet, qui vobis ante promisit cum in evangelium Dei vocavit, Paulus, inquit, ego nego vobis prodesse et in nullo auxilium ferre Christum, si circumcidamini, si omnem spem in circumcissione ponatis. Quamquam Galatae videntur et accepisse Christum, et iungere iudaicam disciplinam, tamen adfirmavit et personam suam veluti obligavit, id quod loquitur dicendo, nihil proderit vobis Christus, si circumcidamini. Videri ergo potest, nescio quid occultum: quippe cum Christum sequantur Galatae, et Christum sequentes spem salvationis in eo ponant, quomodo hoc confirmaverit Paulus, quod Christus nihil proderit si circumcidantur Galatae? Servato autem animo et fide circa Christum, aliquid amplius faciunt, non tamen Christum derelinquunt, aut non in Christo fidem ponunt. Sed redeamus ad animum et propositum et voluntatem. Cum Christum a Paulo acceperint, et fidem in Christum sumpserint, et hoc sit verum evangelium, utique a Christo minus accepturos se putaverunt, quod est iam blasphemiae, et fidem non habentium, ex eo quod post acceptum Christum circumcidi voluerunt, et servire legi et operationibus. Quod si ita est, fides nulla in Christum: ex eo quod et aliud quod prodesse possit adiungitur, merito nihil vobis proderit Christus.

(a) Codd. *intellegis* pro *ad legis*. (b) Codd. *ulla deponit cervicem summissa*. (c) Codd. *servitutis*. (d) Codd. *si pro ne*. (e) *Aliqui pro aliquis*; ut est in Cicerone observatum.

- v. 3. “ Testificor autem omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universae legis faciendae. Ne putarent Galatae tantum sibi ex lege, quae Iudaeorum, certa adsumenda esse, ut circumcisionem; cetera vero contemnerent, vel in cibis, vel in observantia dierum, vel in coniunctione, quae qualis, et quarum rerum sit, in lege retinetur, in quibus omnibus quaedam supervacua, quaedam quasi nefanda, sic relinquuntur a vero Christiano atque castissimo. Unum tantum memorabo, cum excitandi seminis causa fratri iungitur uxor fratris: et cetera huiusmodi aut fiunt aut leguntur acta: item cetera quae dixi de cibis, deinde de observationibus, multisque etiam aliis rebus: quae etiam adsumenda sunt, inquit, ei qui se circumcidit. Quod si non facitis alia, frustra circumcisionem adhibuistis. Testificor enim quia omni homini circumcidenti se, fit necessitas, ut sit debitor ad universa, quae legis sunt, facienda. Facit igitur illos et in lege illa, quam adsumserunt, peccatores esse, ex eo quod non omnia faciunt, et eligunt quae facienda: et rursus circa legem, quae Christi est, et circa evangelium omnino aberrant, et magis aberrabunt, si omnia, quae legis sunt, faciant. Denique subiungit ex hac parte iam, qua agunt quaedam quae Iudaei, ex hac inquam parte quod a Christo videantur alieni. “ Evacuati estis a Christo, qui in lege iustificamini, a gratia excidistis. ”
- v. 4. Omnis enim virtus in Christum credentis, in gratia est Dei. Gratia autem non ex meritis, sed ex Dei pietate est: ergo iam a gratia excidistis, si in lege iustificationem vestram ponitis; ut quia operibus servitis, quia sabbatum observatis, quoniam circumcisi estis, excidistis a gratia, et evacuati estis a Christo. Iam enim non a Christo spem habetis, neque secundum eius passionem et resurrectionem speratis gratiam vobis, si a lege iustificationem creditis advenire. “ Nos enim in spiritu et fide spem iustitiae expectamus, ”
- v. 5. Christiani inquit, et qui Christum sequuntur, et in spiritu et in fide spem habemus, et in Dei iustificatione non ex operibus. Omnis enim virtus mysterii hoc operata est, ut nobis per gratiam et Dei pietatem relaxatio fieret peccatorum, et vita aeterna praestaretur, ut saepe docuimus, ex Dei gratia, non ex operibus aut meritis. Hoc autem per spiritum contingit. Cum vero ex operibus iustificatio speratur, non ex spiritu spes est. Hoc nos expectamus, et hoc est evangelium Christi sequi.
- v. 6. “ Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium; sed fides quae per charitatem operatur. ” Ubique ponit circa fidem in evangelium Christi, neque circumcisionem (a) valere, neque facta circa corpus, aut facta de corpore, aut propter corpus, ut circumcisio, ut opera, ut cetera huiusmodi: nihil horum, inquit, in Christo valet: frustra circumcisio est. Neque ex eo quod praeputium est, valemus in Christo; sed quia fidem in eum suscepimus, et quia promissa eius credimus, et quia ex resurrectione eius nos quoque resurgimus, et omnia cum eo perpessi sumus, et cum eo ad vitam, per eum tamen, resurgimus;

(a) Codd. conditionem.

certa nobis fides est , per quam fides operatio fit ad salutem , et per charitatem accipere nos oportere , quam habemus in Christum et in Deum , et exinde circa omnem hominem. Duo enim haec maxime omnem vitam corrigunt et omnem vim legis implent , et omnia illa , quae praecepta sunt in decalogo , continent (a). Si fidem qui (b) servet , sequitur ut servet charitatem , quae duo implent omnia , quae lex Christi praecepit. De his rebus saepissime tractavi , quod fides liberet , et charitas aedificet. “ Currebatis bene ; quis vobis impedivit „? Idest bonam fidem circa evangelium habebatis ; quare mutati estis ? quare , quasi fascino quodam , ab integro cursu revocati ? Illud enim quod vos per evangelium docui , integrum verum fuit ; hoc et falsum et contrarium , et nihil profuturum. Hoc est quod adiungit. “ veritati non obedire „. Quis vos inquit , impediit , veritati non obedire ? Etenim in nobis veritas est : huic obtemperare debuistis , ne quid aliud observaretis. Ergo primum veluti miratur cum dixit , quis vos impedivit. Postea iam monet , quid faciendum , nemini consenseritis. Omni genere pugnat , ne mutant sententiam , et adiciant aliquid extra quam quod illis praeceptum est per evangelium a Paulo. Nolite , inquit , consensum aliis accommodare. “ Suasio vestra ex Deo est , qui nos vocavit „. Idest quod vobis vel suasum a me est , vel quod ipsi iam suasum habetis a Deo , qui vos vocavit , sicuti supra dictum est , quos vocavit et praedestinavit : cetera quaeque per ordinem dicta sunt.

V. 7.

V. 8.

“ Nescitis quia modicum fermentum universam massam corrumpit „? Omne fermentum corruptio est panis , et corruptus panis farina , et massa farinae dum dimittitur coacescit , et hinc fermentum efficitur. Modicum autem fermenti , cum in massam mittitur , corrumpitur massa. Oportet , inquit , vos azymos esse. Ergo illud quod putatis modicum vos adiecisse , id est ut observetis circumcisionem , istud modicum quia corruptum est , corrumpit massam evangelii nostri , ut non plenam spem in Christo habeatis , neve vos Christus , ut suos ac de se spem habentes respiciat : fides enim liberat : et , ut diximus , fidem non habet , qui praeter Christum aliquo modo auxilium , licet cum Christo , sperat. “ Ego confido de vobis in Domino , quod nihil aliud sapietis „. Bene iam de futuro confido , inquit , quia nihil aliud habebitis in corde et sapientia , nisi ut fidem tantum habeatis in Christum secundum evangelium meum. “ Qui autem conturbat vos , portabit iudicium , quicumque fuerit „. Et illos terruit , qui seducebant , et istos per minas iudicii futuri : qui vos inquit perturbat , portabit iudicium. Sufficit autem iudicium nominasse , in quo utique non dici debuit quod poenam patientur , sed vero iudicium (c). Deinde praemisit , quod iudicium futurum ab ipso est. Expressit autem iam metum paene , cum dixit portabit. “ Ego autem , fratres , si circumcisionem prae-

V. 9.

V. 10.

V. 11.

(a) Codd. continentur, (b) Qui pro quis, ut aliqui pro aliquis. (c) Codd. iudicio.

„ dico , quid adhuc persecutionem patior ? „ Alienum se a praecepto , quod illi iungendum putaverunt , omni genere probat. Patitur persecutionem a Iudaeis. Qua causa? nisi quia circumcisionem non praedico. Ergo non vobis in evangelio circumcisionem praedicavi : ex eo quod Iudaei me persequuntur. Adiungit et aliud argumentum , ut ostendat quod circumcisionem non praedicat. “ Ergo evacuatum est scandalum crucis? Frustra est , quod poenam merentur , qui in crucem Christum sustulerunt , et evacuatum est illud , quod male factum est. Hoc est enim *scandalum* crucis , unde et conturbabantur (a) Iudaei. Iam hoc non ad praedicationem suam tantum revocavit , sed et ad rei virtutem. Ideo enim non praedico , quia scandalum crucis manet , nec evacuatum est. Debent ergo poenas. Quod si debent Iudaei , qui scandalum crucis effecerunt , superest ut et ego non praedicem , et vos circumcisionem non sequi debeatis.

- v. 12. “ Utinam abscidantur , qui vos conturbant! „ Maledicto persequutus est eos qui his iniiciunt novas persuasiones , et conturbant. A veritate evangelii abscidantur , inquit , vel a se separentur , vel poenis lacerentur. Magna autem fiducia maledictum in eos ingressit , ut ostendat illos non timeri a se , a quibus supra dixit , persecutionem patiatur. Ita nec persecutionem timeo , quia vera praedico , et circumcisionem non praedico , nec pati persecutionem timeo. Utinam abscidantur qui vos conturbant! non solum circumsecentur , sed abscidantur etiam : ut hoc quoque verbum ita sit positum quod ad circumcisionem pertinet , ut sit et abscisio (b). “ Vos enim in libertatem vocati estis , „ fratres : tantum ne libertate in occasionem carnis abutamini. „ Etenim lex Christi , quae spiritalis est , libertatem dat , qua exeamus a mundo , et ad patrem et ad originem revertamur. Sed quoniam adhuc in mundo sumus , id est in carne , non debemus istam , quam accepimus , libertatem ita exercere , uti secundum carnem ambulemus ; et quasi occasio nobis sit etiam faciendi in carne , quoniam liberos nos esse confirmat fide circa Christum. “ Per „ charitatem spiritus servite invicem „. Libertatem datam accepimus , tamen servire nobis invicem debemus per charitatem , et spiritus charitatem , non carnis.
- v. 13.
- v. 14. “ Universa enim lex in vobis uno sermone impletur „. Frequenter hunc sensum et posuit , et nos tractavimus ; quia tota lex , et omnis operatio legis , hoc sermone impletur , id est charitatis : qui enim diligit alterum , neque moechatur , neque furatur : et hoc est , et Christum diligere : et ea quae ostendit decalogus , quodammodo in hoc solo praecepto implentur , sicuti in superioribus diximus. Subiungit autem ipse exemplum de exodo “ diliges proximum tuum sicut te ipsum „. Omnem autem hominem , proximum accipere debemus ; et tunc etiam proximum Christum habebimus. Ergo et vos quoque diligite vos , sed in spiritu. Hinc iam videtur , quasi omissa superiore quaestione

(a) Codd. conturbabuntur. (b) Codd. abscisio.

atque tractatu, praeceptum ad exhortationem dare ut discordiam non ament, sed se invicem diligant. Hoc autem fieri potest, si vos invicem diligatis, et in spiritu diligatis non in carne, neque in carnis opera, neque in observatione carnis. Nihil enim fraudat, nihil alteri eripit, neque nocet, neque contemnit, neque obiurgat is qui alterum diligit.

“ Quod si mordetis et accusatis invicem, videte ne consumamini ab v. 15.
 „ invicem „ Exhortatio ad concordiam (a) ex hoc fit, dum docetur quid mali discordia faciat: si enim vos invicem accusatis atque mordetis, id est nocere vultis vel nocetis, invicem vos consumetis. Ergo amate vos et diligite invicem., et implebitis legem sola charitate (1): non, sicut vos putatis, vel circumcissione vel operibus ceterisque rebus pertinenter. Ergo adpositum hoc de charitate, iuxta tractatum superiorem, quo docebat illos extra evangelium, quod ab ipso Paulo illis fuerat pronunciatum, quod observare illi se legem putarent in circumcissione et operibus; cum solo hoc plena lex sit, si se invicem diligant. “ Dico autem vobis spiritu ambulate, et desiderium car- v. 16.
 „ nis non perficietis „ Tota virtus evangelii haec est, secundum spiritum vivere, secundum spiritum credere, nihil carnis in animo habere et in actu et in vita; id est neque spem de carne suscipere. Ambulate ergo, inquit, in spiritu, id est vitam agite: quod si facitis, carnis desiderium non perficietis; id est nullum peccatum admittetis, quod nascitur ex carne: alia enim cupiditas nulla nisi de carne. Ideo subiungit. “ Nam caro concupiscit adversus spiritum, v. 17.
 „ spiritus autem adversus carnem (b) „ Ut omnino isti intellegant, nihil se de carne cogitare debere, quod est in circumcissione et ceteris ex iudaicae disciplinae observationibus, cum inter se doceat ista adversa: non solum concupiscit caro, sed etiam adversus spiritum concupiscit. Habet enim motus suos caro, habetque sensus, neque tantum ab anima suscitantur: quod intellegi licet etiam in his quae animam non habent; ut in aqua, quae impetus suos habet et virtutes suas, vel in sapore, vel in motu, vel in qualitate vel quantitate: item ignis pariterque terra et cetera elementa, ex quibus quasi quaedam consparsio (c) est et caro facta est ex humidis (2).

* * *

(a) Codd. *exhortatio concordia*. (b) Codd. *pro adversus carnem habent ad subiunctum*. (c) Ita codd.

(1) Eleganter Hieronymus ad v. 13: *per caritatem nobis invicem serviamus, ut lacinosae legis praecepta uno dilectionis capitulo concludantur*.

(2) Ab hoc versiculo 17. usque ad primum capituli VI. nihil commentarii est in codicibus. Prorsus autem incredibile est Victorinum decem

propemodum commata inexplicata reliquisse; quare folium aliquod ex antiquo exemplari excidisse arbitror, unde vaticani chartacei derivati fuerunt; quam lacunam vel non agnoverunt vel certe non commemorarunt recentiores amanuenses. Et quidem in aliam mox lacunam initio epistolae ad Philippenses incurremus.

CAP. VI.
V. 1.

“ **H**ii qui spiritales sunt „ Quasi ad unum ex ipsis , qui spiritales sunt , hoc ita protulit ut consideret unusquisque eorum , ne et ipse temptetur : et idcirco debeat succurrere et instruere eiusmodi hominem ; et spiritu dato per tractatum ad modestiam aequalitatemque revocare .

v. 2.

“ Alter alterius onera portate „ Rediit ad pluralem numerum , ut omnis homo mala portet aliena ; et quod alter patitur , ferat , sustineat , corrigat , in quantum potest : hoc est enim portare onera , patienter ferre alterius vitium et corrigere . “ Et ita implebitis legem Christi „ Sic enim et ipse patiens et mala nostra portavit , et pro malis nostris ipse sustinuit . Legem , inquit , Christi implebitis , non simpliciter legem . “ Nam si aliquis extimat se esse ali-

v. 3.

„ quid , cum nihil sit , ipse se seducit „ Ratione nunc probat , ideo illum , qui se iactat gloriae cupiditate , et corrigendum esse et instruendum in spiritu , quoniam miser ille est , qui se ipse inducit , fallit , decipit , qui se aliquid esse existimat , cum nihil sit . Etenim si haec summa legis est , ut quicumque humilis sit , deiectus , infimus (1) ; ita enim ex infimis eligit Deus quos sublevet atque altos faciat ; omnis homo , qui sibi aliquid vindicat , et se extimat aliquid esse , sine dubio nihil est . Quid enim est in mundo aliquid , cum nihil sit in mundo ? Et ita agere ceu (a) nihil sit in mundo , hoc est apud Deum aliquid esse . Porro si qui (b) in mundo aliquid se esse putat , vel sapientem , vel intellegentem , vel dominum , vel regem , vel divitem , vel aliquid horum ; aut in divitiis , aut in animo , aut in arte , aut in virtute ; is , quoniam sapientia mundi stultitia est apud Deum , is inquam nihil est ; et cum nihil sit , ipse se fallit ac decipit .

v. 4.

“ Opus autem suum probet unusquisque , et tunc in semet ipso tantum habebit gloriam , et non in altero „ Magnae exhortationes , magna etiam disciplina ! nemo , inquit , sibi aliquid vindicet , neque opinionem habeat quod aliquid sit : tantummodo opus suum probet ; verum ipse iudicio suo probet unusquisque opus suum , ne malo iudice usus , probet se bene fecisse , cum fortasse non bene fecerit . Ergo probet , et probatum faciat opus suum : quo probato opere , tunc in semet ipso tantum habebit gloriam non in altero . Etenim qui existimat aliquid se esse , iactat se et ab altero gloriam petit : qui autem opus suum vel ipse probat , vel aliis probat , de se ipso habet gloriam , et apud se ipsum , et non ab altero expectat . Non enim , inquit , ab homine laudari volo , neque hominibus probari , sed Deo . “ Nam unusquis-

v. 5.

(a) Codd. cum. (b) Siqui pro siquis.

(1) Praeclara enimvero doctrina , quod in christiana humilitate cardo religionis et summa versetur ! Atque haec doctrina mirabilior in homine est , qui tantis honoribus inclaruerat , ethnicusque ad

senectutem usque vixerat . Consonat autem Hieronymus epist. CVIII. 15 : *primus Christianorum virtus humilitas* .

„ que proprium onus portabit „ Onus in medio ponitur sive bonum sive malum. Ergo proprium , inquit , portabunt onus omnes , unusquisque proprium. “ Com-
 -, munibet autem qui catechizatur verbum , ei qui catechizat in omnibus bo-
 -, nis „ Sensus iste : *καταρχίζω* est circumsonare vel iuxta adsonare , quod
 contingit cum aliqui initio christianus incipit esse , et illi Deus et Chri-
 stus adsonantur , et dicitur in aures eius , atque in animum immittitur : hoc
 est qui catechizatur verbum : idest per verbum si qui catechizatur , ut
 ei adsonetur , per invocationem. Is igitur qui catechizatur verbum , in om-
 nibus bonis communicet ei qui catechizat ; idest in nulla re non ei com-
 munis sit ; in omnibus tamen communis sit illi , qui catechizat verbum , ut
 omnia in communione cum eo habeat , sed omnia quae bona sunt. Cum enim
 supra dictum sit , instruite huiusmodi hominem in spiritu modestiae , utique
 bonum est quod catechizat ; et is qui catechizat verbum hoc tam bonum ,
 in bonis catechizat. Igitur qui catechizatur verbum , communicet ei qui
 catechizat.

v. 6.

“ Nolite errare ; Deus non deridetur „ Subiungit praeceptum aliud quod
 quidem generale ad omnia , pertinet tamen ad id quod supra actum est ,
 ne illi aliud praeter evangelium sequantur ; idest ne adiungant etiam Iu-
 daeorum disciplinam et opera. Nolite , inquit , errare ; nam ista omnia extra
 evangelium quae adsumuntur , errata sunt. Et adiunxit vim necessitatis ad
 praeceptum ; Deus , inquit , non deridetur. Non dixit , Deus enim omnia scit ;
 ne sperent quasi vel veniam erroris sui , vel quod absconditum esse pos-
 sit : non , inquit , deridetur . Et subiungit , quid futurum sit his qui in terra
 vitam tenent. “ Quae enim seminaverit homo , haec et metet „ Idest qui triticum
 seminat , messem habebit de tritico ; si autem seminat zizaniam , hoc et metet :
 malum seminat quicumque messor est mali. Bonum seminat ? fructum de bo-
 no accipiet : ita et messis ut semen est. “ Quia qui seminat in carne sua , de
 ,, carne et metet corruptionem ; qui autem seminat in spiritu , de spiritu et
 ,, metet vitam aeternam „ Galatae qui Iudaeorum disciplinam adsumendam sibi
 putaverunt , ut observarent sabbata et circumcisionem susciperent , et alia hu-
 iusmodi carnaliter scientes agerent , spem in carne haberent et de carne. Qui-
 cumque ergo in carne spem habet , et seminat spem suam circa carnem , ha-
 bebunt messem de carne ; quem tamen fructum , corruptionem inquit. Etenim
 caro corrumpitur , et hic est eius exitus ut corrumpatur , putrescat , pereat ,
 intereat. Omnia ergo enim quae de carne sunt putrescunt , corruptionem ha-
 bent : nemo enim de carne sperare debet ; nec seminare in carne , idest spem
 ponere in (a) carne. Nam si ibi posuerit spem , habebit fructum de carne.
 Quem fructum ? Interitum , corruptionem. Hic enim fructus est carnis. Ergo me-
 lius est spem ponere (b) in spiritu , ut possimus spem habere de spiritu :

v. 7.

v. 8.

(a) Codd. de. (b) Codd. habere.

quae spes est de spiritu, et qui fructus de spiritu; hoc est seminare in spiritu, idest vitam aeternam. Etenim haec vita est, non aeterna vita. Qui autem in spiritu, hic vivit, et secundum spiritum agit, nihil operatur carnaliter, seminat sibi vitam aeternam: et haec erit messis ei, ut hinc recedens accipiat vitam aeternam.

- V. 9. "Bonum autem facientes non deficiamus,,. Parum est bonum faciamus, neque enim continuo meritum nostrum Deo probabile est, si bonum faciamus, sed si facientes non deficiamus. Multi enim incipiunt, multi quasi perseverant, postea tamen desinunt vel fatigati vel seducti: merito monuit non deficiamus quolibet modo, ne deficientes quod coepimus relinquamus, cum bonum facere coeperimus. "Nam tempore suo metemus, non deficientes,,. Pulchre adiectum. Multi enim in hoc vitae genere quod (a) bonum dicitur, si aliquid mali patiantur, putant se sine causa facere cum bonum faciant, et defatigati desistunt bonum facere. Quid ergo adiunxit? Non deficiamus, quia licet hodie non consequamur (b) fructum bene faciendi; postea, inquit, metemus; idest messem habebimus boni facti nostri, si non defecerimus in bene faciendo.
- V. 10. "Ergo dum tempus habemus, operemur,,. Maximam necessitatem dedit ad bene faciendum: imminet tempus, cito finitur vita, iam finis est mundo. Dum, inquit, tempus habemus vel vitae nostrae, vel istius vitae in mundo, operemur bonum, et ad omnes operemur, ut nulla sit exceptio personarum, nulla alia actio; sed bonum operemur, et ad omnes bonum operemur. Etenim si charitas aedificat, omnem autem hominem charum habere debemus, omne bonum quod operamur, ad omnes operamur. "Maxime autem ad domesticos fidei,,. Dixit ad omnes bonum operemur: facit tamen gradum ut bonum quod operamur ad omnes, maxime bonum operemur ad eos qui domestici fidei sunt, idest qui fidem in Christum et in Deum susceperunt. Magna conclusionem id in exhortando posuit, quod ad Galatas maxime pertinebat: etenim illi adiungentes etiam quaedam de iudaismo, non ex fide agebant, sed quasi ex operibus credebant et ex observatione carnali habituros se fructum: idcirco adiunxit, maxime bonum operemur ad domesticos fidei, quod solam fidem in evangelium susceperunt, idest in Christum et Deum.
- V. 11. "Ecce quantis (1) litteris scripsi vobis mea manu,,! Ut ostenderet familiaritatem, et ne pudori illis sit quod alii sciunt illos vel peccare, vel corrigi, manu mea inquit scripsi vobis, et ex charitate signum dedit. Et vobis facilis est mutatio vitae cum a me corrigitur, cum mihi tantum conscientiam debeatis. "Qui,, cumque volunt placere in carne, hii compellunt vos circumcidi,,. Aperte
- V. 12.

(a) Codd. cum. (b) Codd. consequitur.

(1) Notabilis lectio *quantis pro qualibus*. Et quidem legendus est hoc loco Hieronymus, qui a Chrysostomi interpretatione dissentit.

ipsum illud quod arguebat in Galatis quod transirent mandatum evangelii, per speciem conlocat quod se circumcidere voluerunt. Omnes, inquit, qui volunt placere in carne, hii vobis persuadent ut circumcidamini, quod tantum est in ipso solo opere ut circumcidamini, non in auxilio aliquo ad salutem. "Tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur", Aestimantes, inquit, poenas se non duros, quod in crucem Christum sustulerunt et persecuti sunt, si ad evangelium, idest ad confessionem de Christo, adiungatis vel ipsi adiungant etiam circumcisionem. Sed et in eo peccant, ut cum spes tota de Christo sit et de eius magis cruce, putemus etiam de circumcisione, vel putent illi; et idcirco persuadeant quasi non pati habeant persecutionem crucis Christi, idest quod Christum in crucem sustulerunt. "Neque enim qui circum- v. 13.
cisi sunt, legem custodiunt", In Christo enim neque praeputium neque circumcisio valet. Quam igitur legem dixit? Vel illam quae spiritaliter intellegenda est, vel istam quam Christus dedit, quae sine dubio et spiritalis est et spiritalia docet et spiritaliter agenda est. "Sed volunt vos circumcidi, ut in vestra carne glorientur", Ostendit astutiam eorum, qui persuadent ut videantur vobis persuasisse, ut in vestra carne glorientur, cum tamen nihil prosit circumcisio; sed sola illis gloria quaeritur, ut in vestra carne facta (a), se aestiment obtinere quod sine hac spes nulla sit; ut iam vicisse videantur, ne de solo Christo spes sit, nisi adiuncta etiam iudaicae legis in circumcisione fuerit disciplina.

"Mihi autem absit gloriari in nullo", Ante gloriam illorum reprehendit: namque illorum gloria est in carne gloriari: at ego inquit in nullo glorior neque in carne, neque in homine, neque in aliquo horum, neque in me ipso. Et iam dictum et saepe admonitum, ut omnis qui gloriatur, in Deo gloriatur, de quo supra tractavimus. "Nisi in cruce domini nostri Iesu Christi", Idest ut ibi spes tota ponatur, et inde sit gloria et gaudium: quod ibi in cruce domini nostri Iesu Christi salus nostra est et aeternitas quaesita. "Per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo", Ipsa est gloria, crux scilicet domini nostri Iesu Christi, quia (b) mysterio illo, dum carnem suspendit cruci, et in ea potentiam huius mundi triumphavit, omnis mundus per illum crucifixus est. Sed quoniam catholicum ille corpus ad omnem hominem habuit, omne quod passus est catholicum fecit; idest ut omnis caro in illo crucifixa sit. Ergo et ego crucifixus sum, et mundo fixus sum. Ego, inquit, carnalis ille et de carne qui sentiebam, mundo fixus sum, idest cum mundo adfectus ad poenam. "In Christo enim Iesu v. 15.
neque circumcisio aliquid est, neque praeputium, sed nova creatura", Quod

(a) Ita codd.; intelligitur autem vel circumcisio vel gloria. (b) Codd. qui.

supra tetigimus: quamquam ubique iste sensus sit, monet quid egerit mysterium, quod in Christo Iesu nulla persona sit, nulla discretio: omnes aequaliter, qui Christum sequuntur, aeternam vitam merentur: non enim quia circumcisio, idcirco aliquid est in Christo: neque quia praeputium est, ideo aliquid est in Christo: sed in quolibet horum, quicumque sit, si modo renascatur et mysterio novus fiat homo, valebunt omnes in Christo.

- v. 16. “ Et quicumque hanc regulam sectatur, pax super illos, et super Israhel Domini „ Conclisit ut haec sola sit regula, in Christo sperare, neque discernere Christi virtutem praeputio a circumcisio, sed nova creatura, quaecumque fuerit; per Christum et in Christo plena spes et salutis et aeternitatis et gloriae. Hanc, inquit, regulam (non ut vos Galatae tenere voluistis) hanc gloriam qui sectantur, pax super illos sit. Et adiunxit super Israhel Domini; non supra Israhel quemcumque Iudaeum sed Israhel Domini. Etenim Israhel vere Domini si Dominum sequatur, ut salvationem suam aliunde non speret. “ De cetero nemo mihi molestias praestet „ Idest ultra nemo peccatis suis faciat me anxium tristem molestias sustinere „ Ita enim in principio diximus quod peccasse aegre tulerit et doluerit. Monet igitur in postrema epistula, ut hii non ad peccata aliqua convertantur, ne molestias praestent. “ Ego enim stigmata domini nostri Iesu Christi in corpore meo porto „ Idest omnem passionem, et illa quae in cruce toleravit, clavis figentibus, corpus vel vulnere lanceae per latus, et cetera inquit stigmata Iesu Christi domini nostri in corpore meo porto: idest et ego passus sum; et in mysterio conservio Christo, mysterium Christi patior: unde et vos adversa multa, omnia, tolerare debetis: quoniam cum Christo erit, qui cum Christo patitur, et ea quae Christus passus est, et ipse actu suo adversantibus adversariis coeperit pati: ex quo ostendit, et quid ipse patiatur, quantum mereatur a Christo, et quid etiam nos pati debeamus, si volumus esse cum Christo. “ Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro fratres „ Conclusio fit epistulae: precatio est et benedictio ut gratia sit; sed cum spiritu, inquit, vestro gratia domini nostri Iesu Christi; ut quia in Christo vivitis, Christi gratia cum spiritu vestro sit.
- v. 18.

VICTORINI PHILOSOPHI IN EPISTULAM PAULI AD GALATAS
COMMENTARIUM EXPLICIT.

VICTORINI PHILOSOPHI

IN EPISTULAM PAULI AD PHILIPPENSES

LIBER UNICUS.

* * * (1) *Posuit vel quatuor causas*, vel quatuor personas, quae CAP. I.
 adnunciant Christum. Ex his duae, prima et novissima, ex malignita- v. 15.
 te: duae mediae, ex bono animo et voluntate. Quod (a) inter se distent,
 prima et postrema: quod inter se, secunda et tertia, dicendum. Prima
 est de malignitate, propter invidiam et contemptionem: invidiam enim di-
 xit quod sentiant (b) cum aemuli nobis sint. Postrema etiam est et ipsa de v. 17.
 malo, ut "quidam per contumaciam Christum pronunciant,, Idest ut nobis no-
 ceant. Cum enim aperte Christum negent, finxerunt se adnuntiare; ut nos, qui
 eos adversarios putamus et credimus, doceamus ab his eadem pronuncitari quae
 nos pronunciamus: per contumaciam enim, inquit, non sancte neque caste,
 pronunciant Christum; sed ut nobis incutiant tribulationem et gemitum et dolorem;
 ut poenis et vinculis nostris se gaudere ostendant: quomodo dictum est ipsi
 Christo in cruce posito, si filius Dei es libera te, ita et Paulo dicatur,
 Deus tuus a vinculis te liberet; ille Christus Deus, Deus est; sed tu tamen in
 poenis es. Hoc igitur modo distat haec praedicatio malignorum ab illa su-
 periore: illa non ut poenas inserat vinculis apostoli, sed ut ipsi adfec-
 tent gloriam praedicationis, cum per invidiam hoc faciant, non per in-
 tellegentiam et propriam voluntatem. At vero vel duplex causa, vel du-
 plex persona, de bono sic se habet, quod quidam per bonam volunta-
 tem Christum pronunciant, quidam ex charitate. Hae duae causae de bo-
 no adversae sunt singulis de malo: namque ad primam respondit haec
 quae secunda est. Si enim primi, quia invident et quia contendunt, ideo
 praedicant Christum; contra quidam de bonis per bonam voluntatem Chri-
 stum adnunciant, vere hoc sentientes, non invidentes nobis (c), sed quia bonum
 est quod sentiunt, et habent bonam voluntatem circa evangelium. Tertia au-
 tem quae de bonis causa est, contraria est illi, quae postrema est de malis.
 Nam si illa quae de malis est postrema, talis est, ut quidam in nostram poe-
 nam et tribulationem per contumaciam Christum pronuncient; haec de bo-
 nis contraria est, quia quidam ex charitate pronunciant: hoc est me sequen-
 tes et cari mihi, non mihi insultantes: scilicet, inquit, quod in defensione ev-
 angelii positus sum. Sciunt enim quia in defensione evangelii sum, et id-

(a) Malim quid haec et infra. (b) Codd. sed cum. (c) Codd. vobis.

(1) Desiderari partem commentarii usque ad v. 15. capituli I, res ipsa clamat: et tamen in co-
 dicibus nullum lacunae indicium est.

circo poenās has meas pro evangelio me sustinere: unde et ipsi ex charitate Christum pronunciant, vel charitate in Christum vel charitate in me, non mihi insultantes, ut illi qui per contumaciam Christum praedicant; non caste, sed existimantes tribulationem se suscitare vinculis meis.

v. 18.

„ Quid enim? dum omni modo sive sub obtentu sive veritate Christus „ adnuncietur „. Cum quatuor supra vel personas vel causas posuerit, ut Christus adnuncietur, non se omnino (a) motum a malignis quia Christum praedicant, declarat et ostendit. Frustra enim illi existimant tribulationem se suscitare vinculis meis. Quid enim, aut quare moveor? aut quare in tribulationem mittor? cum enim gaudeam laetusque sim quod per omnem modum adnunciatur Christus: sive dum illi aliquo (b), suo obtentu, vel aliqua sua occasione vel nocendi vel invidendi praedicant Christum, dummodo praedicent; sive veritate pronuncient. Eventus enim mihi plurimum placet, quod de Christo pronunciant; et Christum et nominant, et Deum, sub alio licet animo, fatentur et Dei filium. Hoc enim cum celebratur, exercetur, agitur, sic adnunciatur Christus ab omnibus, et nos ad id pervenimus quod volumus ut Christus adnuncietur. Quod si ita est, frustra existimantur me in tribulationem mitti. Denique sic subiungit „ et in hoc gratulor, „ sed et gratulabor „. Et gratulor inquit etiam in hoc ipso, quod adnunciatur Christus. Non enim negant etiam illi qui nocendi modo (c), ut mihi noceant, Christum adnuntiant: neque illi qui per invidiam Christum adnuntiant, animi causa, et latenter, et *per* maligna verba, tamen Christum confitentur, et Christum adnuntiant: in hoc, inquit, gratulor et gratulabor. „ Scio enim quoniam

v. 19.

„ hoc mihi proveniet in salutem per orationem vestram, et subministrationem „ spiritus Christi Iesu „. Paene audaciter ac temere libenter accepisse et in gaudium accepisse, quod quoque modo Christus adnunciaretur etiam ab improbis, etiam per contumaciam, etiam per invidiam: sed hoc ex fiducia Dei, et benivolentia, et, ut ipse ait, ex subministratione Christi et spiritus eius confirmo futurum; et scio futurum, quoniam istud quoque modo (d), quod pronunciat, erit verum, eritque etiam ita ut ipse ille Paulus vult, qui vere adnuntiat: et idcirco ait, scio enim quod hoc mihi proveniat in salutem: ut hoc quod illi, vel in perniciem meam pronunciant, qui per contumaciam Christum pronunciant, vel illi qui per invidiam et contentionem Christum pronunciant; omnia tamen ita scio, quoniam mihi proveniant in salutem, subministrante scilicet Christo et spiritu eius: secundum inquit quod expecto, et spem habeo, ita mihi fiducia est, ut numquam mihi ipsi noceant, etiamsi alia causa pronunciant Christum, ut ego poenas patiar et cru-

(a) Codd. *sed omni modo*; et quidem a prima manu *sed omnino modo*. (b) Codd. *aliquo et aliquo*. (c) Ita codd. (d) Codd. *quomodo*.

cier: tamen quoniam spes mea et expectatio est de Christo, proveniet id mihi in salutem.

“ Quoniam in nullo erubescam; sed in omni fiducia, quemadmodum semper, et nunc magnificabitur “Christus in corpore meo „ Sequebatur uti non continuo in salutem provenire posset istud ipsum, quod maligni praedicant, quod per invidiam praedicant, quod per contumaciam praedicant, uti posset illi et perniciem adferre et poenas, ut in catenis semper esset, verum etiam et in morte, sed utrumque. Nam apostolus prospiciens (a) dicit futurum esse ut Christus praedicetur quolibet in eventu: numquam enim, inquit, erubescam, sed ex utroque et gaudio laetabor et gratulabor, et sicut semper et nunc magnificabitur, inquit, Christus: in corpore, inquit, meo; idest cum meum corpus poenis subiectum omnibus tolerat universa, et Christum praedicat, nec desistit, nec poenis terretur, et omnibus poenis non cedit. Quid est autem omnibus poenis, ipse exponit subiungendo “ sive per „ vitam sive per mortem „. Sive (b) enim tolerando poenas vixero, praedicabitur Christus: sive sub poenis mortuus fuero, magis ac magis praedicabitur; cum videant omnes me nec poenis deterritum, nec morte revocatum, sed in evangelio aut vitam cum poenis exegisse, aut usque ad mortem poenas tolerasse, et tamen in evangelio praedicando perseverasse. “ Mihi enim vita Christus est, „ et mori lucrum „. Non igitur mortem timeo, quia mori mihi lucrum est: non ipsa mors lucrum, sed mori: vita autem Christus est, quia qui in illo sperat, semper vivit, et nunc et postea. Etenim cum dixerit, in corpore meo magnificabitur Christus, sive per vitam sive per mortem, ad vitam istam referens; si vincit eos, qui sibi parant insidias, et perseverat in evangelio, gloriabitur vita eius, quia in Christo gloriatur, non in catenis, non in salute, non si nihil patiat. Si autem occisus fuerit, lucrum est mori, cum illi vita sit Christus. Sic (c) igitur singulis singula reddidit; ut ad mortem responderit, non timeo mortem, cum mihi vita sit Christus: sive in vita, sive in catenis licet me alligent, tamen mihi vita Christus est, et ipsum mori lucrum est, cum pervenio ad Christum. Sive utrumque hoc singulis superioribus datur, non timeo mortem, quia vita mihi Christus est, et mori lucrum est: sive cum vita mihi in poena erit, non timeo vitam, quia vita mihi Christus est. Ergo illi nihil agunt, sive me morti tradant, sive in vita cruciatibus dedant: mihi enim utrumque non nocet, quia non est apud me in tormentis vita cum poena, propterea quia vita (d) mihi Christus est: sive interficiant, non est mihi et ista poena, quia vita mihi Christus est, et mori lucrum.

“ Quod si vivere in carne, hic mihi fructus operis est „. Quoniam supra dixit, vita mihi Christus est; et incertum quam vitam dixerit, utrum istam quae in carne, an illam quae postea; adiecit de ista vita, quae

(a) Codd. *per species*, (b) Codd. *si*, (c) Codd. *sive*, (d) Codd. *in vita*.

- hic in carne est , et dixit nihilominus etiam in ista vita , cum hic in carne vivimus , fructus est mihi inquit operis. Qui iste operis fructus? ut labore meo et evangelio adnuntiem Christum , et multis spem vitae et salvationis efficiam , cum sperare in Christum coeperint , et fidem evangelio dare. Hic est inquit mihi fructus operis , etiam in carne vivere. “ Et quid eligam „ ignoro „. Sive enim moriar , quia mors lucrum est , ac mihi vita Christus est , et ad illum utique pervenio , cum morior (a) hic in carne : sive rursus hic in carne vivam , quia mihi fructus est operis adnuntiare Christum et evangelizare ; quid eligam , inquit , nescio ; utrum mortem appetam , an adhuc in vita maneam. “ Coartor autem ex duobus , concupiscentiam habens dissolvi et es-
- v. 23. „ se eum Christo , quanto (b) magis optimum est. Ut vero autem in carne perma-
24. „ neam , necessarium propter vos „. Duplex , inquit , me necessitas et cupiditas in divisa (c) deducit: nam et habeo concupiscentiam dissolvi , idest discedere a corpore , et esse cum Christo ; etiam illam (d) , lucrum consequi ; quod est quidem optimum et eligendum. Sed rursus est mihi in carne necessitas ut maneam et perseverem propter vos. Ita superiori parti concupiscentiam dedit dissolvi velle et esse cum Christo , quia summum est et praecipuum et optimum; hic autem ut in carne adhuc maneat necessitatem *magis* dixit , quam illam; ut propter hoc vivam , ut vos instruam , ut vos in evangelio confirmem. Cum igitur duas veluti concupiscentias habeat , confirmat unam quod hic in carne adhuc manebit ; et hoc confidenter scio , quoniam manebo , et permanebo vobis , ad vestrum profectum et gratiam fidei. Vere ut pater , vere ut famulus Dei , de duabus cupiditatibus suis illam quasi reliquit , quae ipsi tantum fuerat profutura , ut iam abiret iam dissolveretur essetque cum Christo.
- v. 25. “ Confido inquit , et confidenter scio , quoniam Deus me hic adhuc esse „ faciet , ut permaneam ; et permanebo , ut vobis omnibus prosim , et profectum „ habeatis ad gloriam fidei „. Manebo , inquit ; et adiecit amplius “ et permanebo „ idest usque ad perfectionem manebo ; perfectionem autem profectus vestri , ut proficiatis , et gratiam consequamini , fidei scilicet ; idest cum fidem
- v. 26. praestatis , a Deo gratiam mercamini. “ Ut gloria et exultatio vestra abundet „ in Christo Iesu penes me , per praesentiam meam denuo apud vos „. Ut cum apud vos esse iterum coepero , hoc est per praesentiam meam denuo ad vos , exultet gloria vestra , et abundet ipsa exultatio in Christo Iesu penes me , per praesentiam meam denuo apud vos: idest ut ego praesens sentiam quemadmodum gloria vestra exultet et abundet in Christo , quod Christum diligitis , quod Christi
- v. 27. sto servitis quod Christo vos servire gaudetis. “ Tantummodo digne in evangelio Christi conversamini „. Tota vitae summa christianae ista est , in evange-

(a) Codd. *metior*. (b) Ita codd. (c) Ita codd. pro *diversa*. (d) Ita codd. Intelligo autem *concupiscentiam*. (e) Ita codd.

lio Christi conversari, ipsum sibi adnunciare et ceteris, in ipso spem habere, omne quod agat ex mandatis eius agere: hoc est digne in evangelio Christi conversari. Sed et hoc parum est: ergo iungendum ut in evangelio Christi conversemur ante omnia, et digne conversemur. Est digne conversari, secundum eius praecepta vivere, et ea facere, quae Christus praecipit. “ Ut si-
 ,, ve cum venero, et videro vos; sive per absentiam, audiam de vobis quo-
 ,, niam statis in uno spiritu, una anima concertantes cum fide evangelii „. Ipse
 exponit, quid sit digne in evangelio Christi conversari, uno spiritu stantes
 una anima concertantes cum fide evangelii: “ spiritu autem, inquit, stantes uno „:
 quia unus est spiritus cum iam sapimus, et evangelium sentimus, et ita vi-
 vivimus. Animae autem opus hoc est, ut adversa corporis expellamus: ideo
 una, inquit, concertantes cum fide; quam fidem vobis evangelium dedit. Ergo
 state, inquit, in uno spiritu, et concludamini una anima cum fide evange-
 lii.

Verum haec expositio illud continet quod supra dixit, digne in evange-
 lio Christi conversamini. Quomodo autem se habeant verba ut integra sibi
 et iuncta sint, sic attendemus: conversamini, inquit, digne in evangelio, ut
 digne vobis audiam quoniam statis in uno spiritu et una anima concertan-
 tes cum fide evangelii. Audiam autem vel per absentiam; fides autem erit,
 ut cum audiam, credam, cum venero ad vos, et videro vos. Sive per ab- v. 28.
 sentiam audiam de vobis, iam ad utrumque videro vos, quoniam statis in uno
 spiritu, et nec in quocumque territi sitis ab adversariis: et hoc opus per-
 tinet ad expositionem quod est digne in evangelio Christi conversari, num-
 quam terreri ab adversariis, nec in aliquo terreri: quandoquidem est illis
 declaratio interitus, nobis autem salutis. Hoc, inquit, non terreri (a) evangelio
 servientes. Idest omnis actus christiani ad salutem est, non conturbari ab ad-
 versis, fidem evangelii credere in Christo, pati pro Christo, simulque etiam
 ut sciamus ex Dei gratia provenire. Ergo haec, inquit, res non terreri in
 aliquo ab adversariis, et nobis ad salutem est, et nostris adversariis cau-
 sa est ad interitum: et hoc tamen donum est Dei. “ Et hoc a Deo „
 ne operae nostrae putemus esse, quod non terreri causa nobis est ad salu-
 tem: nam et hoc a Deo est, sicuti frequenter monui, ut Dei nutu et miseri-
 cordia et gratia fiant omnia. “ Quoniam vobis donatum est a Christo „. v. 29.
 Omni exhortatione praecepta haec iungit: pertinet enim, digne in evangelio Chri-
 sti conversari quid sit, sic ostendere secundum superiora praecepta: et nunc
 cum exhortatio adiungitur ut credant in Christo; neque tantum credant, sed ut
 etiam patiantur pro illo. Quae autem patiantur, subiungit: vel quae in me *vidis-
 tis*, vel quae de me (b) audistis: hoc est enim digne in evangelio Christi conver-

(a) Codd. *terrere*, et quidem sine non. (b) Codd. *vel quae de me, vel quae audistis*.

v. 30. sari , et hoc dono datum est nobis pro Christo , quoniam ille mysterium complavit , et ad liberationem nostram passus est omnia. Pro ipso igitur donum nobis dedit , ut credamus in eum. Magnum autem donum , si sola in eum fide tantam gratiam meremur. Sed ita credamus , ut etiam patiamur pro illo ; hoc enim subiungit: “ id ipsum certamen et agonem habentes , quem et vi-
 ,, distis in me , et audistis de me ,, Ut vos quoque credentes in Christo , patiamini omnia pro illo , idest propter ipsum. Facere enim omnia , neque in alium converti , et pro illo pati omnia , hoc est certamen : et hunc agonem habemus scilicet et contentionem et intentionem , quae educit ad palmam et ad coronam. Hunc igitur agonem ne ignoretis , ipse est quem in me vidistis , scilicet de catenis , de carcere , de cunctis malis , quae perpesus est Paulus : quae utraque apud vos habent fidem me passum esse , cum aut audistis aut vidistis.

CAP. II. “ Si qua igitur advocatio (1) in Christo , si qua consolatio dilectionis , si qua
 v. 1. 2. ,, societas spiritus , si qua viscera et miserationes ; implete gaudium meum , ut
 ,, idem sentiat omnes ,, Petiturus beneficium , ut gaudium suum impleatur quod gaudium circa hoc mandatum est , ut idem sentiat omnes , ut nullus discrepet (tunc enim et charitas et concordia est , idem sentientibus cunctis ; et si concordia est , hoc habebit apostolus gaudium): ut ergo hoc impetret quod suum gaudium vult esse , per illorum unanimitatem , concordiam , eandemque sententiam , et cetera similia , quasi rationem meritorum praemittit , quod ab ipsis meretur , ut impleatur gaudium suum circa hoc , ut idem omnes sentiant ; et cetera. Meritorum autem rationes istae sunt , quia advocati simul in Christo sunt : advocat enim Deus in Christo nos ; eos enim sanctificat , quos vocavit et elegit et quos ordinavit. Advocatio ergo prima est ; si est , inquit , advocatio in Christo aliqua in nobis , quod simul vocati sumus , et vocati in Christo , et meritum meum erga vos ; ergo implete gaudium meum. Prima igitur haec ratio meritorum inter se , ut se invicem audiant , quod advocati sunt in Christo. Ex hoc autem quod advocati sunt in Christo ,, est etiam dilectio. Item adiungit “ si qua consolatio dilectionis ,, Cum enim in malis simus , et mundi malis laboremus , si nos invicem diligamus , Deus erit nobis consolatio dilectionis. Haec , inquit , igitur si est consolatio dilectionis , ut quia vos diligo , vos me consolemini in malis in quibus sum ; implete ergo gaudium meum. Singulis ergo hoc adiungendum. Deinde adiecit “ si qua societas spiritus ,, Bono ordine et hoc tertium : nam primum est advocari in Christo , deinde dilectionem habere : cum autem utrumque fuerit , ut iam et advocati in Christo sint , et consolationem

(1) Graecum vocabulum *παράκλησις* ambiguitatem creat , sit ne *advocatio* an *consolatio*. Recte

autem Victorinus primum retinet sensum , quia secundum mox e graeco *παραμύθιον* habemus.

habeant inter se dilectus (a) et dilectionis, sine dubio est societas spiritus. Si qua, inquit, est societas spiritus. Audiamus illud "implete gaudium meum", Ad iungit deinde "si qua viscera et miserationes", Unum enim corpus efficitur ecclesiae, cum sibi vocati in Christo charitate iunguntur, iunguntur etiam spiritu, et fiunt eadem viscera et eadem miserationes. Si qua igitur viscera, si quae miserationis sint viscera, ad hoc ut vocatio sit in Christo, et societas in spiritu. Miserationes autem sunt ad hoc, si qua consolatio est dilectionis, ut omnis alterum consoletur, quod in malis semper in mundo sumus: quoniam viscera eadem sumus, miserationes invicem nobis praestare debemus. Sic ergo si qua viscera miserationis, implete gaudium meum. Quod autem gaudium, subiunxit "ut idem sentiatis, omnes id ipsum. Quid est idem sentiatis? supponit per subiecta, aut in quibus idem sentiant, aut quemadmodum idem sentiant: eandem dilectionem exerceatis unanimes, unum sentientes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate sensus invicem vos ab alteris praecedi arbitantes. Non sua propria tantum unusquisque vestrum perspiciat, sed aliorum singuli.

"Hoc enim sentite in vobis quod et in Iesu Christo", Ut dixi, exhortatio ista est quam nunc exsequitur, praeceptis plenioribus: implete, inquit, v. 5. gaudium meum, quibus in rebus effici potest: quae praecepta, ut semper docui, tenent quae facienda sunt, et item quae non facienda. Quae facienda sunt, sic subiungit "ut idem sentiatis omnes", eandem dilectionem exerceatis omnes, unanimes, unum sentientes. Interponit quae non facienda "nihil", per contentionem neque per inanem gloriam, Et subiungit quae facienda rursus "sed per humilitatem sensus invicem vos ab alteris praecedi arbitantes", Item subiungit quae non facienda "non sua propria unusquisque", perspiciat. Deinde id quod faciendum "sed aliorum singuli". Sic deinde subiungit, quod ad exhortationem plurimum valet, et certam exhortationem de praeceptis, in qua conclusio praecepti haec est, ut de aliorum recreatione (b) singuli cogitent. Hoc, inquit, facere debetis et constituere et sentire in vobis, quod Christus fecit: quod de aliis cogitans, de se et de sua gloria nihil cogitavit: vel de eo quod potentiam suam, ut docebit, ipse deposuit, ut aliis ceteris subveniret. Ergo hoc tenetur in exhortatione, ut gaudium possit impleri ipsius Pauli.

Videamus igitur singula quae praecepta sint. Primo ait ut idem, omnis christianitatis potestatis, et ius et operatio illa est non dissentire, sed unum atque idem in animo habere. Etenim si unus Deus, si unus eius filius, si unus spiritus sanctus est, si omnia ista tria unum, ita debemus et nos unum habere quod sentimus, ut idem sentiamus omnes.

(a) Videtur positum pro *delectus*, ut apud Cic. de rep. I. 34. (b) Cod. unus *reatu quae ratione*, alii *ratumque ratione*.

Deinde sequitur , ut eandem dilectionem exerceamus. Hoc iam ad moralem disciplinam , idest ad vitam pertinet ; illud ad scientiam. Nam cum duo genera dixissem esse in Paulo , et in omni tractatu , ut alia discerentur (a) ad scientiam , alia discerentur ad actus et ad vitam ; ita et hic ad scientiam , ita positum ut idem sentiatis : deinde ad vitam , eandem dilectionem exerceatis. Eandem quid est ? quam alter circa vos , eandem vos circa alterum ; neque divisam (b) dilectionem , sed in Christo dilectionem. Ipsa est eadem dilectio. Deinde adiecit : “ unanimes , unum scientes „. Eadem repetisse mihi videtur verso ordine. , quae supra sunt dicta. Namque unum est unanimes quod ad eandem dilectionem : aliud est unum scientes , quod supra ut dixi , ut unum sentiatis omnes. Verum et amplius aliud in his duobus est , quod in superioribus. Namque aliud est idem sentiatis omnes , aliud unum scientes , in ipso quidem : quippe cum ad scientiam utrumque pertineat. Verum illud superius idem sentire , ad hoc est , ut adhuc scientia nondum confirmata , par tamen videatur sciendi potestas , nondum confecta , iam perfecta scientia (1). Secundo igitur praecepto cum uno in sensu utrumque sit , fortius tamen positum ; unum , inquit , scientes : iam praeceptio est ipsa , cum scientes dixit. At vero superius idem sentientes dixit , idest sensus eodum intellegentiae habentes : illud ergo adhuc in actu est , hoc in perfectione videri potest. Idem sentientes et ad vitam pari modo , etiam in actu est , circa vitam eandem dilectionem exerceatis. Porro autem in perfectione hoc est “ unanimes „ et utrumque de moribus , et de vitae genere : unde tamen cum eadem videantur singula in singulis , posteriora potiora sunt. Deinde adiunxit “ nihil per contentio- „ nem neque per gloriam inanem „. Potuit enim , et idem sentiendi , et idem sciendi esse tamen contentio. Modus igitur subiunctus est , qui esse debeat , vel potius qui non esse “ nihil , inquit , per contentionem „. Multi enim contendendi vel necessitatem habent vel voluntatem. Utramque igitur contentionem tulit , ut necessitas non sit contendendi nec voluntas. Quippe cum utrumque vitiosum sit. Alii curiositate in ipsam contentionem inruunt : alii natura tales sunt , ut contentiosi sint : ideo adiectum “ nihil per contentionem „. Deinde rursus alii ad iactantiam hoc proferunt , ut contendant , et pares esse videantur , aut potiores resistendi pertinacia et superiores aut gloriandi. Hoc ergo auferri vult , dicitque “ neque per gloriam inanem „. Etenim gloria inanis est placere velle sermonibus , placere ingenti calliditate , et contentione disserendi. Raro enim apud christianum debet esse contentio , non in sermone iactantia.

Huic ita posito posteriori praecepto ne quid per gloriam inanem facere videamur , necessario subiunctum “ sed per humilitatem sensus „. Sic enim

(a) Ita codd. (b) Num pro *diversam* , ut p. 54?

(1) Ita prorsus est in codd.; nequis forte lector obscuritatem auctoris editori imputet, tum haec tum in seq. pagina et alibi. Legesis p. 64. n. 1.

inanis gloria poterit auferri, si humilitas sit in sensibus, idest intellectibus. Hos enim sensus posuit. Quaerendi modo, proferat quaecumque tractat, non auctoritate suscepta. "Invicem vos ab alteris praecedi arbitantes,, Vere enim haec humilitas, si omnem alterum putas esse potio-rem: hoc est enim invicem praecedi ut vos arbitremini; ne quisquam alterum non ita putet, ut non potio-rem aestimet, et praecedere et esse meliorem. Quod si ita est, haec est humilitas sensus. Deinde subiungit: "non sua propria unusquisque vestrum per,, spiciat, sed aliorum,, Ex hoc sensu nequitur id quod postea subiungitur. Interea referendum hoc ad superiora, tunc enim implebitis meum gaudium, si et hoc quoque faciatis ut unusquisque non tantum sua propria perspiciat sed aliorum, et ita singuli de aliis atque aliorum curas habeant. Hoc enim nos putamus. Quod si de nobis tantum cogitemus, nobis prodesse poterimus, et de nostris tantum rebus agere, de spe, de liberatione nostra: sed hoc parum est. Tunc enim vere de nobis agimus, si et alios curemus, et aliis prodesse properemus. Cum enim omnes unum corpus simus, aliis si prospiciamus, nobis prospicimus: si de aliis cogitemus, de nobis magis cogitamus. Hinc subiungit, quantum sit istud quod monet, quod praecipuum, quod vehemens, cum dicit: "hoc idem nos in nostris sensibus habeamus, quod et in Christo v. 5. ,, Iesu. Quid istud est "hoc sentite in vobis quod sentitis in Christo Iesu,, ipse exponit et explicat. Etenim si hoc sentimus in Christo Iesu, quia ipse magis de aliis, idest de nobis curam gessit, non de se; neque de eo quod ipse posset aut poterat, aut potest, sed de nobis potius cogitavit. Hoc est quod supra dixit, sed aliorum singuli curam geramus: etenim dominus noster Christus salvator, utique cum salvator esset, aliis salutem attulit: et quemadmodum non modo benignitate tantum usus, neque fulgens sua benevolentia sua luce vestit et texit, atque ad se benignitate infusa et maiestate revocavit. Ut ergo magis beneficium eius, et maximum nosse possemus, exinanivit, inquit, se atque omni exiit maiestate, ut in carnem descendens, ut omnem illam patientiam humilitatis suscipiens, nobis ut prodesset carne, iniurias in carne, deinde crucem mortemque sustinuit. Quae omnia docent et hortantur nos, ut (a) similiter imitantes Dominum, non de aliis potius cogitemus quam de nobis ipsis. Hoc est enim vere de nobis agere, aliorum curam pro eorum salute suscipere. Hoc est ergo ut hoc sentiatis in vobis, quod et in in Christo sentitis. Illum profuisse aliis sentitis: ergo et in vobis hoc sentite, ut pro aliis cogitetis, et sollicitudinem pro aliis suscipiatis, ut aliis prodesse possitis.

" Qui cum in forma Dei constitutus esset, non rapinam arbitratus est, ut v. 6. ,, esset aequalis Deo; sed et semet ipsum exinanivit, et servi sumpsit formam in 7. ,, similitudine hominum factus, et habitu inventus tamquam homo. Humiliavit se

(a) Codd. autem.

„ ipsum , subditus factus usque ad mortem , mortem autem crucis „. Duas res , idest duo praecepta , supra dederat , unum ut diligerent humilitatem , aliud non sua tantum curarent , sed et aliorum. Et ait : “ hoc sapite in vobis , quod et in Christo Iesu „. Quid igitur de duobis istis accipimus in Christo Iesu ? utrum unum ? et quod unum ? an ambo potius ? Namque unum de humilitate manifestum , quod semet ipsum humiliavit Christus , et servi sumpsit personam. Potest tamen esse hic etiam secundum praeceptum : propter alios enim ita sustinuit , et de aliis potius quam de se cogitavit. Breviter autem hic expositum , quod Christus sit , et ante quam in carne descenderet , et in qua sit virtute atque substantia. Dictum est enim quod forma (a) Dei Christus esset. Quid autem sit Dei forma ? non figura , non vultus , sed imago et potentia. Plene de hoc et hic tetigi ad Ephesios (1) , et plenius uberiusque in aliis tractavi libris , Deum esse in eo quod est ipsum principale esse ; esse autem ipsum , est principale habere , vivere et intellegere. Sed intellegere atque vivere , forma quaedam est et imago ipsius existentiae. Cum igitur existentia Deus sit , ut multis probatur , atque id magis quod supra existentiam est ; forma autem existentiae , moveri , intellegere , vivere ; circumformatur enim et definitur quodammodo , idest in considerationem et cognoscentiam devocatur , quod sit illud esse , quod invisibile est et incomprehensibile , vivere intellegitur et intellegere. Ita esse , pater est : vivere autem et intellegere , quae ista ipsa in eo sunt , quod est esse , quasi forma. Christus ergo Dei forma est : vita est enim Christus , et cognoscentia et intellectus. Haec igitur forma et imago Dei. Quanta potentia , et quanta deitas , vel virtus sit , alibi expressum. Ergo nunc Paulus non , inquit , Christus rapinam credidit , idest hoc sibi vindicavit , tantum habere voluit , ut forma Dei esset ; sed etiam se ipsum exinanivit potentia , ut ad mundum et ad carnem descenderet , et formam hominis sumeret , idest parvi et humilis imaginem.

Illud autem diligenter et acute adtendendum puto , quod cum et ipse se missum a Deo dicat , et voluntatem patris implere , hoc ita positum mysterium est , ut ipsius sit voluntatis , quod venerit , et quod formam vel imaginem servi sumpserit. Sic enim ait “ qui cum in forma „ Dei constitutus esset , non rapinam arbitratus est , ut esset aequalis Deo ; „ sed semetipsum exinanivit , et servi sumpsit formam „. Sed cum ita iungamus semper , et hoc intellectus necessitate capiamus , et in eo quod est esse , intelligentiam inesse et vitam , ut et Deo , cui est potentia haec ut esse

(a) Ita eodd. , non *in forma*.

(1) Notemus Victorini testimonium de suo commentario in epistolam ad Ephesios. Quod autem addit *et in aliis libris* ; sine dubio provocat ad suum quartum adversus Arium librum cap. XXX,

ut conferenti cuilibet palam fiet. Ergo idem est auctor Victorinus et librorum iamdiu editorum adversus Arium , et horum , qui nunc a me vulgantur , commentariorum.

sit, et esse omnibus praebeat, sit tamen intellegens illud, ut vivens vel supra intellegentiam et supra vitam, et supra existentiam Christus, qui vita est, etiam progressa a Deo vita insit, et in eo quod vita est ipsa existentia, et ipsa intellegentia aequalis Deo est: unde et in filio pater est, et in patre est filius. Sed haec, ut dixi, plenius alibi. Ergo et cum pater voluit, filius voluit: et cum filius voluit, pater voluit. Unde utrumque recte, et quod missus a patre est, et quod hic positum ut ipse se exinaniverit. Intellegamus autem ipsum se exinanisse, non in eo esse quod potentiam suam alibi dimiserit, aut se privaverit; sed ad sordida quaeque se humiliarit, ad postrema officia descendens. Cum haec implevit, se et potentiam suam exinanivit. Nam carnem sumens et formam hominis et similitudinem, omnia quae hominis erant peressus est, egit, implevit. Hoc est enim quod ait "in similitudine hominis factus, et habitu inventus tamquam homo". Non enim audiendi sunt illi qui phantasma dicunt fuisse, quia dictum hic est in similitudine hominis: sed ad Deum refertur, et λόγον ipsum formatum per carnis adsumptionem in similitudine hominum. Etenim cum caro in terris diversas formas habeat, accepisse autem carnem Christum manifestum sit; sed in qua similitudine dictum, in similitudine hominum, idest cetera animalia (a): non quo hic (b) similitudo hominum in Christo fuerit, non ipse homo susceptus.

Denique adiectum post similitudinem et habitum, ut ita se haberet tamquam homo. Sic adiunxit "inventus tamquam homo". Graecus quidem σχῆμα dixit, latinus habitum nominavit. Ita cum duo posita sunt apud graecum, in similitudine et habitu; accipiamus igitur habitu figuram, et ut se homo habeat. Etenim omnis hominis qualitas his duobus exprimitur, similitudine et figura. Potuit enim in inmenso similitudo hominis, ut in gigantibus, ut in vultibus et in membris, quae finguntur: ideo ergo adiecit "et figura hominis", ut certus habitus et modus, praeter similitudinem hominis, videatur adsumptus. Porro autem quod dixit "inventus tamquam homo", non hic cum dubitatione dictum, tamquam homo quasi non homo fuerit, sed phantasia hominis; sed dictum, inventus tamquam homo. Haec scilicet media pronuntiatione, qua vere non homo fuit, sed Deus (1), et carne et figura accepta quasi homo. Quod autem dixit "servi formam sumpsit", quoniam ipse forma Dei fuit, Dei autem servus homo est; idcirco dictum, servi formam sumpsit. Ex qua re se humiliavit, et se exinanivit factus, inquit, ut subditus usque ad mortem scilicet crucis. Ecce in hoc ipso cum dixit "subditus factus", graece autem aperte et plene, cum dictum δὲ πῆκος γενόμενος, quod est subauditor effectus, in quo ut dixit, in

(a) Ita codd. (b) Ita codd.

(1) Scilicet Deus et homo (in persona unica) ut supra manifeste ait Victorinus.

hoc ipso expressum, quod paulo ante diximus, quoniam a patre missus est. Si enim subauditor, verum est illud et integre dictum, qui me huc misit et subditus factus; certe potest utrumque non solum per illam rationem accipi atque intellegi quia et in Christo Deus est, et est in filio pater, et in patre filius, sed quod etiam in multis locis simile reperimus, ut et mittentis sit auctoritas, et voluntas obtemperantis. Etenim ut apud poetas, si cum pater Mercurium mittens imperio suo misit; Mercurius autem patris cum pareret imperio, se ipsum composuit, et se exinanivit ut volaret, et iter tenderet, si fas est divinis talia comparare; intellegi licet, et patris imperio Dei omnipotentis missum Christum: et Christus filius, eo ipso quod imperio obtemperabat, se exinanivit, ut hominis formam sumeret, et in carne veniret, et servi imaginem sustineret, se humilians et obauditor factus, obauditor autem usque ad mortem. Quam illam mortem? multa enim genera mortis sunt: nam primum esse in carne, mortis(a) est: deinde accipere omnia peccata carnis, et ipsa mors est: ideo adiectum usque ad mortem. Quam mortem? crucis, inquit. Etenim nos salvator morte non liberavit, sed morte crucis liberavit: omne enim mysterium non in morte tantum, sed Christi, sed et in morte crucis: unde dixit Paulus, fidem se habere in Christum, et in Christum ipsum crucifixum.

- v. 8. Quibus omnibus quid colligitur? ergo Christus et aliis consuluit, et se humilem fecit. " Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen, „ ut in nomine Iesu omnes genua flectant, caelestium, terrestrium, et infer- „ norum; et omnis lingua confiteatur quoniam dominus Iesus Christus in gloria „ Dei patris „. Quid istud sit, quod nunc dictum est, quia ideo Deus filium suum exaltavit, et ei donavit nomen quod supra omnia nomina est, et quod sit hoc ipsum nomen, et quare nunc haec donaverit atque concesserit, etsi magni tractatus est magnaque doctrinae, tamen nos id quale sit, breviter admonemus. Christus idest λόγος qui cum Deo est, et apud Deum, iuxta Deum, et idcirco etiam ipse Deus, cui λόγος hic (b) ex operatione eius provenit, ut et Christus esset Iesus, et exaltaretur, et supra omnia nomina nomen acciperet; λόγος, inquam, iste in eo quod λόγος est, forma Dei est, vere iungitur, copulatur, unumque est; et idcirco et λόγος Deus est, per quem creata sunt omnia, et in quo quod effectum est, vita est, et hoc fuit a principio, et sine logo factum est nihil, qui iungitur. Simpliciter hoc aures accipiant, num ipso tempore filius, non dicebatur? Intellegi quidem potest, quoniam virtute Dei, ut Deus ipse, et forma Dei, ipse Deus, nomen hoc et hoc vocabulum postea acceperit, postea quam in mundum descendens, idest ὕλη, ipsam ὕλην praecidit, et vicit, et mortem superavit, ut iam mors non dominaretur. Quod si tanta haec eius opera, et tanta misericordia Dei, per hoc ab illo munus

(a) Ita codd., non mors. (b) Codd. longan hoc.

impletum est, in reditu atque reversione hoc nomen accepit, et hinc exaltatus est, et hanc gratiam consequutus est, ut filii nomen acciperet, quod nomen supra omne nomen est.

Sed catholica disciplina dicit, et semper fuisse patrem, et semper filium: et ita et dicendum est, et intellegendum. Verumtamen, quoniam apud nos hic error est natus (1), quod constet ante in carne descendum, numquam filium dictum esse *λόγον*, nec nunc ita expositio ista currit, et sententiam suam tenet, ut cum dictum sit quod se ipsum exinaniverit, et cum Dei esset forma, formam servi acceperit et figuram, in similitudine inventus hominis et factus; et usque ad mortem se humiliaverit, et mortem crucis, et adiunctum ita sit "propter quod Deus illum exaltavit", videtur propter ipsam passionem exaltatus esse, et accepisse se hanc gratiam, ut hoc nomen acciperet quod supra omne nomen est, propter istam, inquam, causam. Sic enim dicit Paulus. Quod si ita est, quasi intellegi vult, ante hoc non fuisse nomen, ut fuerit virtus Dei, *λόγος* fuerit, etiam forma fuerit in eo quod *λόγος*, et Deus, et fuerit apud Deum: ac propterea quasi non conveniat, ut tunc filii nomen acceperit, sed postea quam missus. In quo intellegimus iam, ex eo quod missus est, illum esse patrem, et hunc filium: deinde propter opera, propter mysterium, propter passionem, qua vita mors est, morte ipsa Christi; propter hanc, inquam, gratiam accepit nomen quod supra omne nomen est; ut tantum nomen accesserit, res eadem fuerit: et ante, id est *λόγος*, atque ipsa virtus; non ut nunc primum res fuerit, quando in carnem venit. Sed cum res venit, idest virtus, et sapientia, et actus, et operatio, *λόγος* tamen dictus fuerit, et *λόγος* fuerit. Nunc autem ipse *λόγος* cum induit carnem, ut dictum est, ipse inquam *λόγος* post passionem, et post mortem crucis, qua vicit omnem mortem et omnia peccata, vocabulum acceperit filii, quod vocabulum supra omne nomen est. Quid enim est quod possit accipi aequale, quod comparari possit cum filii nomine? Etenim amicitia, sanguinis coniunctio, germanitas, et cetera, inferiora sunt omnia: sive ministrorum, sive angelorum, sive quaecumque alia dixerimus. Est igitur filius supra omne nomen: quod nomen dedit Deus Christo post passionem, post crucem.

Videri tamen potest, prope non ita esse ut verum sit, quod filius supra omne nomen sit. Etenim si filius non dicitur nisi cum pater sit, et pater cum filius sit, numquid etiam hoc nomen filius supra illud nomen est, quod pater est? Utique non. Quomodo ergo filius nomen cum acciperet, supra omne nomen accepit? Utique circa alia sine dubio nomina accipienda sunt, supraque omnia alia hoc nomen filii (a) sit. Nam pater cum filio iunctus

(a) Ita eodd. pro *filii*. Et quidem unicam *l* in casu patrio saepe exhibent antiqui codices.

(1) Loquitur de Arianis, quos etiam subtiliter in sequentibus coarguit.

v. 9.

est, et aequalia nomina ista sunt, quantum ad nomina; etsi non sit filius nomen supra patris nomen, nec pater nomen supra filii nomen. Virtus illa quae dicitur pater, supra est, supra illam virtutem, quae dicitur filius (1); nomen tamen vel filius vel pater, aequalia inter se sunt. Quod si ita est filius supra omne nomen est, quia pater cum filio simul supra omne nomen

v. 10. est; cui nomini, et in quo nomine, Iesu Christi, omnis homo genua curvat, et orat: neque homo tantum, sed omnia caelestia et omnia terrena, et omnia sub terris quae inferius esse dicuntur. Et item "omnis vox confitetur,

v. 11. „ quod Iesus Christus dominus noster, in gloria patris est „, et fuit semper. Haec ergo gloria ei data est, ut gloria sit ipse patris, quoniam et pater cum genuit; et ab eo creatus mundus est et salvatus, et vita mors est; et salus aeternitasque, quae quaesita est his omnibus. Qui in ipsum credunt mortem in Christi morte vicerunt.

v. 12. " Quapropter, mihi carissimi, quemadmodum semper obauditis, non „, tamquam in praesentiam tantum, sed multo magis nunc in absentia, „, cum metu et tremore salutem vestram operamini. Deus est enim qui

v. 13. „ operatur in vobis, et voluntate et efficacia, pro bona voluntate „. Post mysterium totius administrationis editum, quod ita positum fuerat, uti praeceptum confirmaretur, quo monebat ut omnis homo non de se cogitaret, neque curam gereret, ut et dominus noster Iesus suo mysterio egit; subiungitur, ut dixi, exhortatio ut se invicem diligant, primo cum dixit illos carissimos sibi, et dilectissimos: deinde sicuti, inquit, mihi obaudientes fuistis, ita semper obaudistis, non in praesentia tantum, sed magis ac magis in absentia, et obaudistis cum timore et tremore. Quare autem magis ac magis? vel quia dies praecedunt, vel quia in absentia plus timendus est ille, qui monet. Quid autem istud quod hortatur et monet ut agant atque operentur salutem suam, et agant observantes atque obedientes, cum timore, inquit, et tremore? ut timor ad animum, tremor vero ad corpus referatur. Magnum autem mysterium quod intente audire debemus, quod consulentes et curam aliis (a) gerentes, nobis magis salutem operamur. Deinde quod in nobis praestans (b) sit nobis salutem operari. Sic enim dixit "salutem vestram operamini „. Sed rursus ne unusquisque parum gratiam Deo referat, si ipse sibi salutem operari videatur, adiectum est illud "Deus est enim qui operatur in vobis, et voluntate et efficacia, pro bona voluntate „. Ergo salutem vestram, inquit, operamini: sed

(a) Ita codd. (b) Sic videtur in codd.

(1) Legendi sunt hac super re theologi; praecipue Petavius de trinitate lib. II. 2, ubi is aliorum quoque ecclesiae doctorum similes locutiones sapienter expendit. Et quidem locum etiam Victorini nostri ex libris contra Arium ventilat, cuius

verba passim esse obscurissima ait. Tum de illo Victorini loco sic definit Petavius: *sed haec minus ad catholicam regulam expensa, ut et alia pleraque, scriptor ille ferreus.*

ipsa operatio tamen a Deo est: Deus enim operatur in vobis, et operatur ut velit ita. Et velle quasi nostrum est, unde nos operamur nobis salutem. Et tamen quia ipsum velle, a Deo nobis operatur, fit ut ex Deo et operationem et voluntatem habeamus. Ita utrumque mixtum est, ut et nos habeamus voluntatem, et Dei sit ipsa voluntas; et quia habemus voluntatem, adsit efficacia pro bona voluntate. Magis autem hominis alligat timorem, cum dicit "Deus est enim qui operatur in vobis,,. Etenim si in ipsis Deus est qui operatur; sine dubio in timore esse debemus, ne faciamus contra Dei voluntatem, aut minus agendo, aut non cum timore et tremore. Operatur autem Deus in nobis, et velle et agere, pro bona voluntate. Ita qui non ex Deo operatur, primum non habet velle: deinde etiam si habuerit velle, efficaciam non habet, quia non habet bonam voluntatem.

"Omnia facite sine murmurationibus et haesitationibus vel retractationibus,,. v. 14.
Ista duo sunt monita, ut cum agimus aliquid iam fidentes, iam in Deum credentes, et mandata divina exequimur vel apostolica vel prophetica vel evangelica, non habeamus murmurationem, idest querelas obtemperandi cum obtemperamus: nequid, inquit, agamus vel cum dubitatione aliqua vel cum ratiocinatione ac retractatione, faciendum enim vel non esse faciendum. Vel quia ex necessitate facias, si conqueraris, non est obtemperantis bona voluntas. "Ut sitis sine querela,,. Graecus ait "ut sitis sine culpatione,,: idest ut querela de vobis non sit: et hoc dixerit latinus, sine querela et inculpabiles. Denique hoc sequitur: "et sinceri filii Dei immaculati, in medio pravae generationis et perversae,,. Si enim hoc modo vivatis et hoc modo obediatis, non eritis maculati, inquit latinus. Graecus tamen ita posuit ἀμαρτανία, idest filii sine vituperatione. Hoc est, et supra dictum, sinceri autem sitis nunc, ubi in medio pravae generationis et perversae. Quid hoc significet? si salvata anima hoc modo filius Dei fit, si ita vivat quemadmodum nunc, cum in mundo est, in medio est, in prava generatione et perversa, idest in hac vita. Ergo cum in hac vita sumus, laborandum nobis est, ut perversitatem istam fugientes et pravitatem generationis istius idest creaturae, in qua sumus, immaculati sine vituperatione, sinceri Dei filii, vivamus; facientes omnia sine vituperatione et sine retractatione. Non ergo facere tantum sufficit, sed et hoc modo facere, ut nulla sit apud nos vel retractatio vel admurmuratio et querela faciendi. Quae si in vita ista faciamus, mens enim devota iam Deo tunc efficitur inter filios Dei, si faciat praecepta Dei volens, cupida, sine querela; et faciat nunc cum in medio sit pravae generationis atque perversae. "In quibus lucetis ita ut luminaria in mundo,,. Magna exhortatio, cum iam in hoc ipso, in quo in hoc mundo sumus, emineamus iam in hac prava generatione et perversa: emineamus autem ita, ut mundi luminaria si-

v. 15.

mus, quae in ipso mundo; ut sol atque luna et ut ceterae stellae lucentes. Fide enim et cognitione Dei secundum divina praecepta viventes excellunt Christiani, et ut lux et splendor in hoc mundo existunt. Etenim si praeter ceteros homines omnia, quaeque mala sunt, vincunt, et occultos daemones opprimunt, et iniquitates produnt, vincentes tenebras et opera tenebrarum; agunt in hoc mundo ut luminaria, et lumen omnibus praestant.

- v. 16. " Verbum vitae obtinentes ad gloriam mihi in die Christi „ Et vobis praemium est, quod ita vivitis, si quidem luminaria in mundo estis; et mihi ad gloriam eritis in die Christi, idest cum iudicaturus venerit Christus. Ego per vos habeo gloriam, quia vitae verbum obtinetis, idest quia Christum cognovistis, quod est verbum vitae: quia in Christo quod factum est, vita est. Ergo Christus verbum vitae est. Unde cognoscitur quantum sit beneficium et quanta gloria eorum, qui animas aliorum corrigit. " Quoniam non in vacuum cucurri „ Haec erit mihi inquit gloria per diem Christi, quod vos liberavi, et labor meus non in vacuum laboravit neque in vacuum cucurrit. Labor genus est, species laboris est currere. Ergo cum genus proposuisset, non in vacuum laboravi, quod esse poterat vel corpore vel lingua vel monitione vel instantia; adiecit speciem certam, non in vacuum cucurri. Hic vel labor est itineris, vel labor affectus, ut hoc persuaderet, et cito persuade-
- v. 17. ret: hoc est non in vacuum cucurri. " Sed si laboro in victima et obsequio
18. „ fidei vestrae, laetor et gratulor omnibus vobis. Hoc idem etiam vos laetor, tamini mihi „ Quod supra per praeceptum datum est, heic (a) in exhortatione ponitur: uti non nostri tantum curam habeamus, sed etiam unusquisque et aliorum. Quod si ita est, et (b) gratulatio et ex nobis nascitur. De nobis et de aliis hoc ait. Sed si laboro, inquit, in victima et obsequio fidei vestrae, hoc est ut pro vobis etiam mori paratus sim, dummodo obsequar vobis, et fidem vestram confirmem, laetor et gratulor omnibus vobis. Sic ergo et vos laetamini mihi, ut pariter et curam nostri omnes geramus, et de nobis invicem laetemur.
- v. 19. " Spero autem in domino Iesu Christo Timotheum celeriter mittere vobis, „ ut et ego bono animo possim esse, cognoscens quae penes vos sunt „. Hoc autem de mandatis est. Vere autem curam illorum gerit, siquidem et mittere alterum, qui eadem praestet illis, pollicetur, et a quo cognoscat (c) quae agant Philippenses. Timotheum suum carissimum promittit brevi se esse missurum. Et quoniam omnis actus noster Deo est adsignandus, ut a Deo compleatur; spero, inquit, in domino Iesu Christo, quod vobis mittam Timotheum, et celeriter mittam. Causa cur mittat subiungitur " ut et ego bono animo sim, cognoscens „ quae vos agatis, aut quemadmodum circa vos res sit „. Quod autem dixit, ut

(a) Codd. *hec*. (b) Ita codd. nisi quis forte mavult *haec pro et*. (c) Codd. *cognoscant*.

et ego bono animo possim esse; spero enim vos bono esse animo, quod omnia praecepta servatis, et fidem in Iesu Christo, unde bono animo estis; ideo autem ego mittere Timotheum celeriter volo, ut et ego bono animo possim esse, cum cognosco quae sunt penes vos, vel ex moribus vestris vel ex aliorum. “ Neminem enim habeo, qui mecum sit unanimis „. Quare Ti- v. 20.
motheum polliceatur ostendit, et dat causas, quia neminem unanimem habet, idest qui eandem mentem gerat. Habes unam causam. Subiunxit alteram: “ qui fideliter sollicitus est de vobis „. Vere iste mittendus, qui et mihi sit carissimus, et vestri curam gerat, et sollicitudinem pro vobis habeat. “ Omnes enim sua quaerunt, non quae sunt Iesu Christi „. Quoniam di- v. 21.
xit, solus est, et neminem inquit habeo, qui mihi sit unanimis. De ceteris quas causas ponit? Scilicet quae secunda est pietas. Nam si Timotheus datur (a), qui fideliter sollicitus sit pro vobis; et hanc causam subiunxit, vitium atque peccatum “ omnes sua quaerunt „, idest solliciti sunt, sua defendunt, sua custodiunt: et ad hoc (b) christiani non est. Quid enim est christiani quaerere potius in quocumque socio fratre, *quam* quae Christi sunt, idest fidem in Christum, societatem, amorem, scientiam? Potest tamen illud intellegi “ quae sunt „, idest de Christo evangelizare. “ Sed experimentum eius optime scitis „. Idest proba- v. 22.
tionem de eo habetis: graecus ita posuit. Scire debetis, percipite atque cognoscite qualem probationem eius habeam. Denique iuste conecitur, quod sequitur “ quoniam sicuti patri filius mecum servivit in evangelio „. Apparet ergo quid sit “ non quae sunt Iesu Christi quaerunt „. Servivit, inquit, mecum „, Timotheus in evangelio sicuti patri filius. Breviter quemadmodum servierit ostendit, quamquam dixerit mecum servivit (c) in evangelio. Sed quomodo servivit? ut servit filius patri, in charitate et obsequio maiore servivit mecum Timotheus in evangelio: mecum enim, inquit, servivit; non mihi servivit. “ Hunc igitur spero me mittere mox „. Postea quam commendavit personam et v. 23.
affectum et diligentiam, subiunxit quod talem virum missurus sit. “ Spero, inquit, me mittere „. Hoc et supra “ spero in Domino „. Quod autem dixit “ mox „, hoc est quod supra “ celeriter „. Ut videro quae circa me sint, mittam Timotheum; sed cum videro quae circa me sint. “ Confido autem in Domino quod v. 24.
„, et ipse cito veniam „. Magno affectu, et magna monitione hoc adiunxit, quod cum mittat Timotheum, tamen se promittat esse venturum.

Confido enim, inquit, in Domino, quia circa me omnia recte erunt; “ ne- v. 25.
„ cessarium tamen existimavi Epaphroditum fratrem, et commilitonem meum, vestrum autem apostolum, et ministrum desiderii mei, mittere ad vos „. Licet promiserit Timotheum celeriter se missurum, tamen quia (d) habet adhuc quamdam moram, cum missurum se dixit, nunc mittit Epaphroditum: necessarium,

(a) Codd. *Timotheo datum*; quae fortasse scriptura retineti potest. (b) Ita codd. (c) Codd. *servierit*. (d) Codd. *qui*.

- inquit, mittere ad vos Epaphroditum. Commendat personam: postea subiunxit causam. Commendatio personae est, fratrem in lege, commilitonem in castris et in labore evangelii, vestrum autem apostolum. Ecce Epaphroditum apostolum nominat. Omnis enim qui mittitur, et qui propter evangelium mittitur, apostolus dici potest. Denique hinc illi apostoli dicti XII vel XI a ministerio, quo mittebantur praedicare. Ita quicumque ad hoc mittitur, apostolus dici potest. Quod autem dixit vestrum apostolum, vel quia (a) ad vos mittitur; alii enim ad alia loca: vel quem vos de vestris elegistis apostolum; ministrum, inquit, tamen desiderii mei. Quod est autem desiderium meum? ut vos audiatis, ut
- v. 26. vos verbum obtineatis. " Quia desiderans et concupiscens erat omnium vestrum ,, Nunc subiungit causam, quare ipsum mittat: etenim Timotheum celeriter se missurum dixit, ut bono animo possit esse cognoscens, quae penes vos sunt. Nunc hunc mittit, quia desiderat vos, et concupiscit vos omnes, et aegre est se esse absentem. Probat autem quod aegre ferat sic: et taediabatur; propter quod audiebatis esse (b) infirmum. Hoc, inquit, taedio laborabat, et audiebatis illum infirmum esse corpore, idest aegrotare. An hoc significat taediabatur, ut sibi sua causa sit, quod in aegrotatione fuit? et ex ipsa causa taediabatur, et propterea aeger fuit, quia desideravit vos et concupivit? Inde ergo iam mitto illum vobis.
- v. 27. " Nam et infirmus fuit usque ad mortem: sed Dominus misertus est ,, eius; nec illius tantum, sed etiam *mei*, ut non tristitiam habeam ,, Ostendit cur vel desiderabat Philippenses vel taediabatur; qui usque ad mortem, inquit, fuit infirmus. In tali aegrotatione magna sunt desideria et vehementia: ad mortem, inquit, aegrotabat; Dominus autem misertus est eius. Ecce quoniam beneficium a Domino et hic in vita sentimus. Deinde quia et festinare ad mortem non debemus. Licet enim peccati ministerium mundus sit, et idcirco fugiendus; tamen et desiderare vitam in mundo, peccatum non est. Et si debet desiderari, recte dictum, sed Dominus misertus est eius. Deinde quoniam omne quod ad (c) vitam hic agimus, si et iusti simus, et nobis proximus et aliis, merito nostri miseretur Deus, et reservat in vita. Sic denique adiungit " non illius tantum Deus misertus est, sed etiam *mei*, ut ,, non tristitiam habeam ,, Etenim si supra dictum ministrum desiderii mei, de ipso Epaphrodito; si enim perderem ministrum desiderii mei, contristarer et tristitiam haberem. Ergo multi servantur: et Deus eorum miseretur, per quos aliquid agitur quod ad ministerium salvationis pertineat. Simul et nos pro huiusmodi hominibus rogare debemus, ne tristitiam habeamus si illos amiserimus, quorum au-
- v. 28. xilio utimur in divinis rebus agendis, insinuandis, enunciandis. " Festinantius ,, itaque misi eum ,, Discrevit missiones suas. Nam de Epaphrodito " misi ,,

(a) Codd. qui. (b) Codd. per pro esse. (c) Ita codd.

inquit. De Timotheo “ celeriter , inquit ; spero me mittere vobis ,, Et tamen supra “ necessarium existimavi mittere ad vos ,, non de eo est quod missurus est , sed quod iam missus. Unde hic conclusit “ nisi ad vos , ut cum videritis illum , ,, denuo gratulemini , et ego sine tristitia sim ,, Iunxit et hanc causam , cur illum miserit. Supra ideo nisi , quia desiderabat vos et concupiscebat: nunc ad ipsos Philippenses , ut vos gaudeatis , et denuo gratulemini , cum illum videritis. Quid est denuo gratulemini? ut cum in tristitia fueritis; sic enim supra dictum audieratis illum esse (a) infirmum , nunc rursus gaudeatis , cum eum videtis. An denuo , quia post gravem valetudinem audierunt illum sanum factum , et gratulati sunt , nunc autem si eum videant , denuo gratulabuntur? Quod autem adiunxit “ et ego sine tristitia sim ,, quia si supra dixit ministrum (b) sui desiderii esse Epaphroditum , utique cum illum mittit , quasi videri potest tristis (c) : sed quoniam et ille desiderabat illos , et gratulabuntur si illum viderint , poterit Paulus esse sine tristitia.

“ Excipite ergo illum in Domino cum omni gratulatione; et eos qui huius- v. 29.
 ,, modi sunt , in honoribus habetote. Quoniam propter opus Christi usque ad 30.
 ,, mortem accessit , exponens in incertum animam suam , ut suppleret id quod
 ,, defuit vobis circa meum obsequium ,, Commendatio est haec , ut Epaphroditum suscipiant. Dat autem gratiam causamque commendationi; in Domino , inquit , excipite; idest ut eum , qui minister sit Domini : vos qui iam in Domino estis , amate Domini ministrum , et amate cum omni gratulatione. Atque id vult generaliter omnibus exhiberi , qui tales sunt. Eos , inquit , excipite qui eiusmodi sunt. Quid est autem ipsum excipite? in honoribus habete. Dat etiam causas , cur ista praeberi hominibus velit , quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit. Hoc utique de Epaphrodito ; quia dum vult labore et animi et corporis satisfacere evangelio , hoc est verbum Domini praedicare , multum laboravit , et aegrotatione gravi ad mortem accessit. Simul et quid Epaphrodito contigerit , et quid nos agere debeamus ostendit. At (d) quantum laboravit? ad mortem , inquit , accessit ; et ponens in incertum animam suam. Non in incertum quod circa vos agebat , sed in incertum quod usque periculum laboravit (e) : ut iam in incerto esset , an viveret per laborem. Quid autem egit circa vos? Ut suppleret id quod defuit vobis circa meum obsequium : ut quod ego occupatus fui , ille compleret quod mecum defuit obsequium. Etenim revera quoniam una praedicatio est , et una doctrina est , labor tantum diversus potest esse in singulis apostolis et evangelistis ; unum tamen est , quod docent. Denique et ipse Epaphroditus apostolus quid implevit (f)? Hoc , inquit , obsequium , quod vobis defuit , ille complevit.

(a) Codd. per. (b) Codd. ministerium. (c) Codd. tristius. (d) Codd. aut. (e) Codd. laboratis. (f) Codd. denique ad ipsum Epaphroditum quod apostolus implevit.

CAP. III.

V. 1.

V. 2.
3.

V. 4.

“ De cetero fratres gratulamini in Domino: eadem scribere ad vos, „ mihi quidem non pigrum, vobis autem manifestum (a) „. Gaudete, inquit, in Domino, o fratres, quod mihi non pigrum est eadem ad vos non scribere, vobis autem plurimum prodest. Firmum atque tutum est, quod scribo. Graecus sic posuit, ut firmum diceret et tutum: latinus, manifestum ait. “ Cavete (b) a canibus, attendite operarios malos, intuemini praecisionem. Nam circumcisio nos „ sumus, qui per spiritum Deo servimus, et exultamus in Christo Iesu, non „ in carne fidentes „. Haec admonitio non quid faciendum, sed quid vitandum sit, docet. Monet autem ut a Iudaeis se temperent: cavete (c), inquit a canibus. De canibus est tractatus (d): nam et ponit scriptura divina esse canes, qui prosint et defensores sint ecclesiae, sicut David docet in psalmo LXVIII (1), quos dicit satiari e sanguine inimicorum in templo Dei. Et hic adversus canes dicit, a quibus dicit cavendum esse; Iudaei scilicet, qui sint, quod operarii sint et mali: operarii enim in operibus exercent vitam, Deum non cognoscentes, et salutem sibi ex operibus sperant: de quibus supra iam dictum quod opera nihil valeant. “ Intuemini, inquit, praecisionem „. Ut apud illos praecisio sit, quod foedam partem corporis praecidunt. “ Nos autem circumcisio „ sumus, inquit „. Circumcidimus enim omnem malitiam ex cordibus nostris: et id facimus, quia (e) per spiritum Deo servimus, illi autem per carnem; ergo praecisi sunt, non circumcisi. “ Exultemus „, inquit; imo potius exultamus. Ubi autem exultamus? Non in carne, ut illi, fiduciam habentes, sed in Christo Iesu. Ergo avocate omnem scientiam vestram a iudaica disciplina, ab operibus Iudaeorum, a circumcissione iudaica; et circumcisionem cordis habetote; ut per spiritum Deo serviamus et exultemus in Christo. Illi autem in carne exultent; inde fiduciam habentes, quia in carne circumcisi sunt, se posse servari, et aeternam vitam mereri.

“ Quamquam ego habeam etiam in carne fiduciam „. Multis modis probatur Iudaeos omnem fiduciam in carne habere et in circumcissione: siquidem etiam sic interpretati sunt Iudaei, cum salus proveniret circumcissione Moyse (f): unde intellegi licet Iudaeos etiam de carne, et magis in carne, fiduciam gerere. Sed hoc Paulus docet, si in carne, inquit, est fiducia, idest in circumcissione; magis mihi est: ego enim in carne, inquit, fiduciam habeo. Denique ita supponitur, si quis alter putat se in carne confidere, magis ego. Et docet, quare in carne fiduciam si aliquis habeat, ma-

(a) Ita codd., non necessarium. (b) Codices duo *caute*, tertius recentior *caveto*. (c) Codices *caute* et *caveto*, ut supra. (d) Ita codd. (e) Codd. *qui*. (f) Ita codd.

(1) Scilicet LXVIII. secundum Hebraeos; at LXVII. secundum Graecos et latinam vulgatam. Sequitur ergo, more suo, Victorinus antiquiorem recensionem.

gis ipse habeat. Et sic (a) ostendit personam suam totam omni modo iudaicam, circumcissione, genere, tribu, gente (b), lege, administratione in lege, studio etiam vitae. Et tamen omnia haec cum circa iudaicam compleverit disciplinam; ista, inquam, cuncta dampno sibi esse dixerit propter Christum, et propter eminentiam carnis eius. Haec igitur omnia in propositione sic probantur. Circumciscus sum octava die; haec circumcisio est. Genere inquit, ex genere Israhel. Item tribu Benjamin. Item gente hebraeus (c) ex hebraeis. Item lege, secundum legem pharisaeus. Item studio, secundum aemulationem persequens ecclesiam. Item vita, secundum iustitiam, quae est in lege, cum essem sine reprehensione. His ergo omnibus se probavit magis fiduciam habere in carne et in circumcissione; quae omnia iudaicae disciplinae habuerit, et in sanguine, et in gente, et in animo, et in vita. Quod autem dixit secundum aemulationem persequens ecclesiam; ut magnum studium pro synagoga habens, ecclesiam persequeretur. Item quod ait secundum iustitiam, hoc est per mores et vitam, unde homo iustificatur; in lege tamen Iudaeorum ait. Cum essem sine reprehensione, ut nullum crimen admiserim, fecerimque omnia quae lex iussit. Ipsa est enim iustitia apud Iudaeos ex lege. Verum cum iustitia nunc nobis Christianis a Christo sit, et propter ipsum iustificemur; „ illa, inquit, „ quae erant mihi in lucro, haec pro dampno esse duxi „: hoc est dampnum mihi facere intellexi, habens omnia illa vilia propter Christum.

v. 5.

v. 6.

v. 7.

Verum (d) et hoc adiecit „ propter eminentiam Christi Iesu domini nostri „ Graecus autem habet „ propter eminentiam cognitionis domini nostri Iesu Christi „: ut illa ostendat et parva esse et minima et magis contraria, si sola sint; quia dampno sunt, inquit: et ista Christi eminentia est quae excellat (e) et vincat omnia. „ Propter quem universis detrimentis adfectus sum, et ut stercora existimo „. Concludit sensum, omnia se illa contempnere, et detrimenta omnia pati propter Christum, ut lucri Christum faciat. Quid autem est detrimentis adfectus sum? Omnia illa, quae gloriosa mihi fuerant, et de sanguine, et de tribu, et de gente, et quod in lege fueram pharisaeus, et quod iustitiam sic servassem, ut sine reprehensione essem; his omnibus proiectis, detrimenta omnium rerum sustinui; et illa omnia ut stercora existimavi vel existimo. Melius enim sic legimus, quam existimor: nam et graecus ita posuit ἡγούμενος (f), non ut ipse ab aliis existimetur, sed ut existimet illa omnia superiora, ut stercora; atque illa abiiciat, et iusta sententia Christum lucrifaciat. Ipse subiungit: „ et inveniar in eo „. Hoc est enim Christum lucrifacere, iam in eo esse, et fide illi iungi, et ipsum sentire, ipsum habere.

v. 8.

v. 9.

„ Non meam iustitiam habens, quae ex lege est „. Illam scilicet quam supra exposui, cum sine reprehensione viverem: tunc enim quasi

(a) Codd. si. (b) Codd. tribuente. (c) Codd. hebraei. (d) Codd. parum. (e) Codd. excellat. (f) Codd. ἡγούμενος.

- mea iustitia est, vel nostra, cum moribus nostris iustitiam Dei mereri nos putamus perfectam per mores. At non, inquit, hanc habens iustitiam. Sed quam? Illam subiungit: "sed eam, quae est ex fide Christi, quam praedixit; ex Deo iustitiam (a), ex fide. Hanc ergo iustitiam, inquit, habet; non illam, quae ex lege est, quae in operibus est, ut dixi, et carnali disciplina; sed hanc quae ex Deo procedit. Quae illa est? iustitia ex fide, quae est fides ex fide Christi, idest ex nobis (b) in Christum. Et plenissime subiicit, quae sit fides nobis in Christum, unde nobis iustitia est. " Ad cognoscendum eum, et virtutem resurrectionis eius, et societatem passionum eius: particeps oneris mortis eius; si quo modo obuius fiam in resurrectione, quae est ex mortuis. „ Exponit fidem quam habemus in Christo, quam persuadere se dixit et annunciare Philippensibus, quae procedit ex Deo, iustitia ex fide, ex fide (c) quam subiungit ad eum cognoscendum, quid sit, qui ipse sit, unde sit. Utique de Christo haec deinde adiunxit, " et virtutem resurrectionis eius. „ Vel in eo quod resurrexit virtute; magna enim virtus resurgere a mortuis: vel in eo quod ad nostram salvationem resurrexit; haec enim est virtus resurrectionis eius. Atque idem sequentibus probavit: etenim, inquit, si societatem passionum eius habemus, sicut ipse dixit, quia mortis participes fuimus vel sumus, idcirco et participes eius erimus. Haec virtus est resurrectionis, quia est societas nobis passionum eius. Quae autem est ista societas? quia qui Christum credimus, passiones toleramus, et omnes passiones, utique ad crucem atque ad mortem: quibus his omnibus ex cognitione et ex passionum societate resurrectio provenit; et inde cum participes mortis onerisque eius sumus, aliquo modo obuii efficiamur, ut in resurrectione obuii veniamus, quae resurrectio est a mortuis. Ecce quae fides in Christum est; et hanc docere se dicit, docens quid in vita agendum sit; scilicet ut socii passionis Christi, et hoc credamus, et haec nobis fides sit, quia veniemus in virtute resurrectionis eius; participes scilicet effecti oneris mortis eius: ut ob hoc aliquo modo obuii fiamus in resurrectione, quae est ex mortuis. Hoc praemium est, labor ille; illa vita, hoc meritum et gloria.
- v. 12. " Non propterea, quod iam acceperim aut iam consummatus sim. „ Fortius hoc adiecit de se quidem memorans; sed nostrum est ad nos revocare quod de se Paulus dicit. Quid autem istud est? ut illis laboribus, et illa tolerantia societatis in morte atque passionibus, obuiam ire possimus, simulque consurgere in resurrectione mortuorum. Sed non propterea, inquit, haec ego ago, quod iam ista acceperim aut consummatus iam sim: quamdiu enim quisque vivit, nondum haec accipit aut consummatur: adhuc enim in societate passionum eius versatur: quippe cum usque ad mortem sit societas

(a) Codd. *iustitia*. (b) Ita codd. (c) Ita repetitur, facta in margine emendatione apud antiquiorem codicem.

passionum. Nondum ergo accipit neque consummatur, sed perseverat usque vitae exitum, in iisdem istis laboribus et vera societate passionum eius manens, tunc poterit in resurrectione eius ex mortuis obvius ire. In quo tamen etiam dubitationem posuit dicendo " si quo modo obvius fiam „. Quod adhuc enim vivit, ideo dixit " siquo modo „. Nam cum perseverat in societate passionum, qui etiam ipsa morte consimilis extiterit, nulla dubitatio est quin obvius fiat in resurrectione. Quid est autem obvium fieri in resurrectione mortuorum? Perfecta atque plena vita uniuscuiusque et exacta ex societate passionum Christi omnibus modis eo tempore cum resurrectio fit a mortuis, idest cum resuscitantur mortui. Ille, ut Paulus de se loquens dicit, ille inquam, qui plena societate passionum eius egit vitam, obvius Christo fit: non resuscitatur, sed obvius Christo fit. Alii resuscitantur tantummodo; at vero perfecti, et omni genere passi quemadmodum Christo obvii erunt, et obvii ibunt venienti Christo; sicut et ipse alibi dixit. Merito igitur siquo modo ait, quod adhuc in vita sit. Et merito adiunxit " non propterea quod iam acceperim, aut iam consummatus sim: sector autem ut aliquando comprehendar, „ in quo et comprehensus a Christo sum „. Vides quod adhuc in vita se esse dicat, et idcirco supra dubitaverit. Sectatur (a) enim adhuc per passiones omnes Christum, ut comprehendat Christum, idest ut perveniat ad Christum omnibus passionibus eius particeps factus. Christus enim omnibus passionibus suis liberavit omnes sequentes; et quodammodo comprehendit universos, sed qui sequerentur. Is qui sequi et comprehendere Christum vult, in omnibus passionibus sequi Christum debet, ut comprehendat Christum in eo in quo et comprehensus a Christo est. Nam si passionibus suis Christus liberavit omnes, comprehendit omnes passionibus suis; in his igitur sumus. Idest particeps Christo factus per eius passiones, in eo comprehendit Christum, in quo comprehensus a Christo est.

" Fratres ego me non arbitror comprehendisse „. Adhuc perseverat in eo quod dixi quod adhuc vivit, et idcirco non iam acceperit nec consummatus sit, nec iam comprehenderit. Hoc enim dixit, sector autem ut aliquo modo comprehendam. Ergo arbitror nondum me comprehendisse ut exinde intellegant Philippenses quam longe a beneficiis liberationis sint, cum ipse ille Paulus in tot passionibus Christi saepe versatus, caesus, inclusus, feris obiectus, et ceteris malis oneratus, nondum tamen se arbitretur comprehendisse Christum; quippe cum adhuc vivat et supersit. Magna illa participatio passionis per quam vere iungimur, si Christum etiam in passione imitemur. " Unum adhuc tamen quae sunt retro transmittens in oblivionem; „ in ea vero quae in primo sunt extendens me secundum regulam, sector ad

v. 13.

(a) Codd. *sectantur*.

„ bravium supernae vocationis in Christo Iesu „. Quoniam, ut diximus, ita supra loquutus siquo modo obvius fiam in resurrectione mortuorum, et docuimus cur sit posita ista dubitatio quod adhuc vivat, et multa possent accidere, maximeque ipsa illa mors; idcirco adiunxit non se arbitrari comprehendisse adhuc Christum. Sed quiddam (a) habere etiam nunc iam sententia se ostendit; unum, inquit. Quid illud est? ut omnia quae praeterita sunt in oblivionem mittantur; sequatur tantum quae futura sunt in primo; idest in his quae ante nos prima sunt, et sequenda secundum regulam disciplinamque praeceptorum a Christo, ut ad bravium supernae vocationis, in Christo tamen Iesu, venire possimus. Duo igitur praecepta sunt ad reliquam vitam christiano ordine viventi, et qui ex regula adhuc vivat, ut ea omnia quae egit, bene licet recteque agat, non sibi tamen in memoria teneat, tamquam inde mereatur quae consequi habet; sed mittat in oblivionem, semper deinde quasi nova sequatur, quae restant, secundum regulam tamen vivens, ac se in ea semper extendens, atque usque ad exitum mortis custodiens regulam christiani, ut possit ad bravium venire. Nam meminisse praeteritorum, etiam recte factorum primum, merito suo attribuentis et vindicantis est; cum haec nec nostra sint, et non operibus nostris gratiam consequamur. Deinde nescio quomodo in ea quae in primo sunt, idest quae consequuntur, negligentes sumus, fiducia quia multa facimus. Unde praecepit apostolus, retro quae sunt, transmittenda esse omnia in oblivionem. Potest accipi etiam illa quae diximus, sed diversa vita qua viximus: ut ipse Paulus, quod iudaeus fuit, quod insectator legis, et cetera: ut haec dixerit retro esse, et in oblivionem mittenda; ac si nostrum unusquisque vitam praeteritam in oblivionem debeat mittere. Verum fortior ille sensus, etiam bene gestam, et recte secundum regulam actam vitam praeteritam, in oblivionem mittere debeamus, et in ea quae in primo sunt nos extendere secundum regulam, ut sequi Christum possimus ad bravium supernae, inquit, vocationis. Ex eo enim iam Christiani sumus, vocati a Deo sumus. Haec superna vocatio est: nemo enim ad Deum vel a Deo vocatur nisi in Iesu Christo. Ipse enim est ianua, ipse propitiator, conciliator ipse: et hoc multis partibus docuimus: et sic vita nobis est, atque esse debet; ut duce Christo praeunte, idest fide (b) nostra in Christo, ad bravium venire possimus.

v. 15. „ Quicumque itaque perfecti sumus, hoc sentiamus: et si quid aliter sapitis, „ et hoc Deus vobis revelavit „. Hinc intellegi licet, vere nos (c) exposuisse de his quae supra diximus, ut retro transmittamus in oblivionem ea quae sunt gesta a nobis in recta regula. Siquidem iungit: quicumque itaque perfecti, retro mittant in oblivionem omnia quae gesta sunt. Non enim meritis nostris, sed Dei gratia, consequimur bravium. Sic igitur hortatur: hoc sentiamus, inquit. Qui illi hoc

(a) Codd. *quidam*. (b) Codd. *fides*. (c) Codd. *vos*.

sentiant? Quicumque perfecti sumus. Quid autem sentiamus? Ut quae sunt retro, transmittamus in oblivionem, et praesens enim tempus, idest quod nunc gerimus, in oblivionem transmittendum est. Utique si praesens, et praeteritum scilicet, et quae in vita habuimus: et ad ea quae in primo sunt, extendamus nosmet ipsos secundum regulam. Hoc, inquit, sentiamus omnes, et omnes perfecti. Quod vero adiungit "et si quid aliter sapitis, et hoc vobis,, Deus revelavit,, si plenus est sensus, et se tenens non ad posteriora coniunctus, sic intellegendus est: et si est aliquid de hoc ipso, quod nos diximus, quod vos aliter accipiatis, et intellegatis, sapiatis concedo vobis: quoniam enim de perfectis loquitur, sic enim dixit, quicumque itaque perfecti sumus. Ergo qui perfecti, etiamsi aliter sapitis: quae conclusit ad concessionem, et hoc Deus vobis revelavit, bonum est, quoniam hoc et hoc, quod vos sapitis, et id quod ego dixi. Si autem non est istud, concedentes, pende-
 bit sensus, ut ita dictum sit, si quid aliter sapitis, et tamen hoc vobis Deus revelavit: adiungit quod subiunctum est: "tamen id sapiamus ad quod v. 16.
 ,, pervenimus,, idest quod nos docuimus, et ad quod instituti sumus. Sic enim subiungit, verumtamen in id quod (a) pervenimus, in id ipsum sapiamus, in eodem ambulemus. Hoc est, ex quo evangelium vobis pronuntiavi, et ad hoc usque pervenimus genere vivendi et intellegendi; id ipsum, inquit, sapiamus, et in eodem ambulemus; in id scilicet quod pervenimus: etenim dicendo "tamen,, quasi repudiat. Quod supra est non admittimus, et sensus talis: est quidem istud tolerabile et faciendum; verumtamen illud maxime. Ergo et si aliter sapitis, et si hoc Deus vobis revelavit, quo (b) aliter sapitis; verumtamen in id quod pervenimus, in (c) id ipsum sapiamus. Quid autem illud est, in id quod pervenimus? Quod olim ex meis monitis accepistis, et quod nunc a me praeceptum est: in id enim pervenimus, ex omni admonitione et praeceptis: inquit autem, pervenimus; praeceptis nostris scilicet; ut quae retro sunt transmittentes in oblivionem, in ea quae in primo sunt, extendamus nos secundum regulam, ut ad bravium supernae vocationis veniamus in Iesu Christo. In eo ergo, inquit, ambulemus. Adeo de vita illa et de praecepto ad vitam superior ratio est. Siquidem supra dictum, quae sunt retro transmittentes in oblivionem, in primo quae sunt extendamus nos. Hoc est enim in eo ambulemus.

"Imitatores mei estote, fratres,, Opportune ad sententiam, quam loquebamur; ut nihil ipsi novi faciant, etsi aliter sapiunt, etsi aliquid a Deo revelatum habent. Imitatores mei, inquit, estote, fratres; ut quae ego ago, quae praecipio, quae in vita exerceo, quod sequor (d), hoc quoque vos imitemini, et sequamini. "Et contemplamini eos qui ita incedunt, quemadmodum exem-

(a) Ita codd. (b) Ita codd. (c) Codd. in ipsum. (d) Codd. se quod.

- „plum habetis nos „ Praeceptum dederat quid agendum perfectis viris esset, et postea adiecerat ne aliter saperent, et quasi concesserat; concludens tamen ut se potius sequerentur, atque ita ambularent quemadmodum ipse. Nunc plena hortatione cum diceret, imitatores mei estote, adiecit exemplum, quo facilius persuaderet; ideo facere oportere; scilicet quod alii facerent: contemplamini, inquit, eos qui ita incedunt, quemadmodum exemplum habetis nos. Duo conclusit, qui ita incedunt quemadmodum nos, et in eo ipso ut et ipse his esset exemplum breviter collocavit, et qui aliis esset, et qui his esse deberet. Scilicet
- v. 18. quemadmodum illi me imitantur, etiam vos habeatis et exemplum. “ Multi enim, nim incedunt, de quibus vobis saepe dixi „ Plus adiecit, ut pauci essent qui illum viderentur imitari: “ multi, inquit, ita incedunt „ Et adiecit aliud argumentum, ne hodie vobis exemplum proferam ad exhortationem, multi, inquit, sunt qui incedunt sicuti nos, de quibus saepe dixi. Ergo non ad tempus protulit eos qui ita incederent; siquidem de ipsis quod ita incederent, saepe iam dixerit.
- v. 19. “ Nunc autem etiam lacrimabundus dico, inimicos crucis Christi; quorum „ Deus venter, et gloria in turpitudine eorum qui terrena sapiunt „ Maior hortatio est, cum ex metu sit. Supra enim ex commodis et utilitatibus: Nam est (a) exhortatio quemadmodum vivant, ad hoc ipsum quod supra praecepit, cum ipse ad eandem vitam compellat et adigat Philippenses, et dederit rursus aliud argumentum quod iam multi eodem modo vivunt, et multi quos iam ita vivere ipse Philippensibus Paulus saepe dixerit. Haec utilitas exhortationis maiore ratione firmatur, quid mali pati habeant si aliter vixerint, et ut dixi maior est persuasio ex timore. Adiecit etiam adfectum, dicturus mala quae patientur illi, qui aliter vivunt dicendo: lacrimabundus dico. Dolco enim et lacrimo, quia qui inimici crucis sunt, idest qui non credunt in hoc evangelium, quod scilicet credant in Christum hominem, idest qui in homine fuerit, qui natus ex Maria sit, crucifixus sit. Omnes igitur haeretici, qui neque crucifixum, neque in homine Christum accipiunt, qui multi et varii sint; hii, inquam, finem habebunt interitum. Alii enim dixerunt hominem fuisse, non in homine fuisse (1). Alii negant omnino natum in carne, alii negant crucifixum. Omnes hii haeretici, ut dixi, atque horum (b) similes interituri sunt. Hoc enim dixit, quorum finis est interitus: quae utique consequentur huiusmodi homines. Et quid patientur, et quid sint, ita numerat: quid patientur; quorum finis est interitus: quid sint; quorum Deus venter: quid consequentur; et gloria, inquit, in turpitudine eorum. Quemadmodum sapiant, adiunxit; qui terrena sapiunt.

(a) Codd. cum pro est. (b) Codd. huiusmodi.

(1) Sensus loci est, quosdam haeticos dixisse Iesum merum hominem, non Deum cum adsumpta sibi hypostaticae humanitate.

De interitu ; quod finis eorum sit interitus , qui haec non credunt , idest qui inimici crucis sunt. Hoc enim dixit , inimicos crucis Christi esse , crucem Christi non credere. Hii , inquam , perituri ; et finis his est interitus.

At vero istud qui non credunt , idest qui inimici crucis Christi sunt , quomodo Deum habent ventrem , de quibus dixit quorum Deus venter est? Duo quodammodo sunt , idest unum de duobus , qui inimici crucis Christi sunt : aut enim carnaliter sentientes crucem Christi rident , cum hominem Christum putant in crucem sublatum ; non mysterio secundum evangelium Christum in homine crucifixum , per quod peccatum vicit et triumphavit potestates , et triumphavit per carnem crucifixam : hanc inquam crucem in mysterio habemus. Alii , ut dixi , ut secundum hominem , vere tantum hominem accipiunt crucem : et idcirco inimici sunt cruci : et hii quia carnaliter sentiunt , contemnunt mysterium crucis : et hii , ut dixi , de carne sentiunt , et nihil aliud quam de carne extimant , et illis Deus venter est , et gloria in turpitudine eorum est : et hii sunt , qui terrena sapiunt , quorum tamen finis est interitus. Aut rursus illi qui spiritalem sentiunt Christum ; et non intellegunt illum in carne , neque crucifixum ; et idcirco inimici sunt crucis Christi ; et ipsi finem habebunt interitum. Et haec pars conclusa de illis est : quamquam ista pars pertineat et ad illos qui de Christo carnaliter sentiunt : at vero haec tria , quae sequuntur , ad eos pertineat qui de Christo carnaliter sentiunt ; ut Deus eorum venter sit , et gloria in turpitudine eorum , et terrena sapiunt.

“ Nostra enim conversatio in caelis est „. Utique hoc contrarium superiori V. 20. est ; ad istam partem tamen quod dixit terrena sapiunt , aestimando Christum hominem esse , et hominem fuisse , et non in carne fuisse , sed cum carne venisse , sicuti Iudaei venturum dicunt , et ceteri haeretici. At (a) nos contra , omnem vitam , et conversationem vivendi in caelis habemus ; sentientes de caelo venisse Christum , induisse carnem , in cruce sublatum. Denique sic adiungit : “ unde „ etiam salutarem expectamus dominum nostrum Iesum Christum „. Ut et inde venerit , et inde venturus sit. Etenim si inde venturus est , et ante inde venit. Qui enim ascendit , ipse est et qui descendit. Ergo nos in caelis habemus conversationem , quia inde et salutarem expectamus dominum nostrum Iesum Christum , qui venturus est ad iudicium postremis temporibus ; et erit nobis salutaris , quia in ipsum credimus , et Christum expectamus. “ Qui trans- V. 21. „ figuravit (b) corpus humilitatis nostrae , ut sit aequiforme eum corpore „ gloriae ipsius , secundum operationem potentiae suae , ut possit etiam uni- „ versa illi subdere „. Et iste locus tenet de resurrectione mysterium. Etenim quod Christus in carne positus implevit ut salvaret animas , ut et carni etiam per resurrectionem immortalitas daretur , virtutes suae crucis operatus est. Et

(a) Codd. ad. (b) Ita codd. haec et infra , non *transfigurabit*.

haec omnia expectamus, et ipsum dominum nostrum Iesum Christum; qui, inquit, illo mysterio quo descendit et crucifixus est et resurrexit, humilitatem nostri corporis vel figuram, aut magis corpus humilitatis nostrae transfiguravit. Quomodo istud est? Quia corpus nostrum humile cum resurgit et immutatur, in melius transfiguravit Iesus Christus humilitatem corporis nostri: vel corpus nostrum humile transfiguravit in magnificum. Dat (a) illi scilicet aeternitatem, faciens ipsi indumentum celeste; ut sit, inquit, aequiforme cum corpore gloriae ipsius. Namque Christus spiritus est, ex quo illi corpus species (b), et virtus, ipsa species quae virtus est, species gloriae corpus est divinae et aeternae (1). Cum autem nos resurgentes immutabimur, et spiritales effecti fuerimus et anima et corpore et spiritu; ita enim ista in unum virum concurrunt, atque unus spiritus erunt; sit et corpus humilitatis nostrae aequiforme, hoc est eiusdem atque aequalis formae cum corpore gloriae ipsius Christi, ut et nos spiritus simus, ut et ipse spiritus est. Fiet autem hoc secundum operationem potentiae eius. Omne enim mysterium atque omnis actio Christi hoc operatur hoc complet secundum potentiam suam, ut nos in unum conveniamus; cum et anima et corpus et spiritus erunt, ut (c) ipse spiritus est.

Item, quia Deus cum spiritus sit, subiicientur universa Deo cum ad unam virtutem redigentur: et sic, inquit, poterit universa illi subdere, scilicet Deo. Videri potest in continuum et non coniunctum in oratione, cum ita posuit "ut", possit etiam universa illi subdere, neque praemisit quo referamus "illi", Etenim si "illi", ad Deum revocamus, Deus supra nominatus non est, sit obscurum et non rectum, sed ab interprete magis positum quam a Paulo. Quo igitur referimus "illi",? Constat quidem quoniam ob hoc operatur Christus, uti universa Deo subiiciat: sed hic Dei significatio nulla est. Quo igitur referimus? Intellegendum quomodo breviter, et aperte tamen posuerit Deum. Nam cum dixit quod Christus, quem expectamus, transfiguravit corpus humilitatis nostrae, ut ipsum corpus humilitatis nostrae sit aequiforme cum corpore gloriae ipsius; hic est ubi Dei intellegentia accipitur, et ipse Deus, cum dixit secundum operationem potentiae suae. Omnia enim fecit Christus ut consuleret animis, aeternitatem carni etiam daret, et aequiforme corpus nostrum faceret corpori (d) gloriae suae, sed hoc fecit secundum operationem potentiae suae. Operatus est enim, sed potentia eius per quam operatus est: Deus autem est; per patrem enim operatur. Christus quidem operatur: scilicet pater in eo est, et per ipsum operatur. Ergo ubi dixit "po-

(a) Codd. *da*. (b) Codd. *aps.* igitur vel *species* vel *spiritus*. At in sequentibus idem cod. *species*. (c) Codd. *et*.

(d) Codd. *corpus*.

(1) Ita se habet locus in codd. Atque haud scio an satis theologice loquatur Victorinus; sed

certe obscuritate sua se involvit. Recole Petavii dictum p. 64. n. 1.

„tentiae suae „ illic intellegitur Deus, cui scilicet subdit universa: et propter hoc operatur, ut possit etiam universa illi subdere. Quod autem dixit etiam universa, refertur ad id quod ipse illi subditus. Nam verbum utique quod Christus (a), subditum est Deo, est enim Deus potentior (b). Et id multis probatum rebus est (1). Ille est qui mittit, hic qui mittitur: ille pater, hic filius: hic per quem operatio est, ille operator. Ergo ista (c) si sic habent, Christus ad Deum ut ipse ei subditus sit. Sic enim dictum in epistula ad Corinthios prima: cum vero subiecta fuerint illi omnia, tunc ipse subditus erit ei, qui sibi subdidit omnia: ut Deus sit omnia in omnibus. An ille sensus est, quod dixit ut possit etiam, ut non solum aequiforme corpus humilitatis nostrae faciat, sed etiam possit illi omnia subdere? Superatis enim omnibus, quae aut carnalia sunt aut creaturae, et mutatis, subdita universa redduntur potentiae Dei, per quam Christus operatur.

“ Quapropter, fratres dilectissimi, gaudium et corona mea, consistite „ in Domino „. Omnis virtus in Christianis charitas est et dilectio, quae fieri non potest si non unam essentiam habeant et in uno consistant, unum sentientes; quod est nunc in Domino, inquit, consistite, o fratres dilectissimi. Ex quo intellegi licet unum illos velle sapere, quando fratres inquit dilectissimi. Hoc enim provenit, ut se invicem diligant qui unum sentiunt, et in uno consistunt. In quo illo? in Christo scilicet. Cum enim fidem omnes aequaliter in Christo habeant, in illo consistunt. Quod si vos, o Philippenses, id feceritis, eritis gaudium meum et corona mea, “ Euchodiam (d) rogo, „ et Syntychen rogo, id ipsum sapere in Domino „. Ut et ipsae feminae unum sapiant in Domino, id est ut Christum credentes, ea quae de evangelio sunt circa Christum sentiant et intellegant. Sed rogo, inquit, exprimens profuturum illis. Non enim mando, non impero, sed rogo. “ Ita obsecro et te, germane „ uniuige, adiuva illas quae laboraverunt simul mecum in evangelio, cum Cle- „ mente et ceteris adiutoribus meis, quorum nomina in libro vitae „. Supra diximus, Epaphroditum promississe venturum ad Philippenses: postea ostendit

CAP. IV.

v. 1.

v. 2.

v. 3.

(a) Sequitur in codd. *εἰ λόγος quod est Christus*, quae vana repetitio est. (b) Codd. *potentius*. (c) Codd. *ita*.
 (d) Ita codd.

(1) Quod adinet ad hanc Victorini doctrinam subsequentemque Pauli textum, audiamus Augustinum quaest. 69. ex 83: *regula catholicae fidei sic se habet, ut cum aliqua in scripturis dicuntur de filio, quod sit minor patre, secundum susceptionem hominis intelligantur: cum vero ea dicuntur, quibus demonstratur aequalis, secundum id quod Deus est accipiantur*. Idemque Augustinus contra Maximinum I. 18: *scimus dictum*

esse patrem filio maiorem, quia in forma servi erat filius, et adhuc in forma est humana filius quam levavit in caelum. Denique Hieronymus dialog. I. 18. contra Pelag. *Deus cui docet apostolus iuxta dispensationem carnis assumptae subiiciendum filium*. Et quidem haec valent aliorum quoque persimiles patrum auctoritates adversus Arianos olim prolatae, qui Pauli verbis abutebantur.

quod cum miserit, cum dixit "festinantius itaque misi eum,, Ergo quasi hoc adicitur, ut et ipsum in epistula mandatum habeat, rogetque eum atque obsecret, ut illas scilicet feminas Euchodiam et Syntychen moneat id ipsum sapere in Domino. Adiuva, inquit, illas quae laborant simul mecum in evangelio. Quomodo laborant in evangelio? ut et ipsae vel ipsum evangelium quod ego adnuncio agnoscant, custodiant, servent; vel ipsae adnuncient, adserant, evangelizent: pro modo enim loquentes de evangelio, idest de Christo et de mysterio toto evangelizant etiam feminae.

Denique sic adiungit "cum Clemente et ceteris adiutoribus meis, quorum, inquit, nomina in libro vitae,, Ita enim mysterium memorat quod omnes, qui de Christo fidem habent, et in eo fidem habent, et loquuntur atque insinuant fidem ipsam in Christum hominibus, velut adiutores sunt evangelistis: et cum ita hoc sit, iam in libro sunt nomina eorum apud Deum, quod in vita aeterna futuri sint. Istum autem esse Epaphroditum, cui ista mandat ut adiuvet feminas superiores ut unum sentiant. Hinc intellegi licet quia dixit, obsecro te quoque, germane uniuige; quippe de ipso supra sic loquutus est: "necessarium tamen existimavi Epaphroditum fratrem meum commilitonem, nem meum,, Ita ibi fratrem, hic dixit "germane,, supra dixit commilitonem,, hic dixit "uniuige. Gaudete; modestia vestra nota sit omnibus hominibus,,

v. 4.
5. Hoc est quod consequens sit, ut qui unum sentiunt, et in uno fidem habent, de Domino gaudeant, et semper cari sibi invicem sint. Gaudete, inquit, in Domino. Parum istud est; "denuo dico gaudete,, Cum enim iuncti estis corde, in Domino gaudetis: et cum gaudetis in Domino, iuncti corde estis, et consistitis in Domino. Modestia, inquit, vestra nota sit omnibus hominibus. Valde enim ad meritum vitae futurae pertinet et ad regnum in caelis, si modeste vivamus. Modestia enim cognitio est uniuscuiusque modum tenens, nec ultra se tendens et extendens. Etenim cum nos hic sumus, humilitatem nostram (quippe cum in alienis sumus) recognoscamus, et modum teneamus humilitatis nostrae, Deus sublevabit nos. Ergo nota sit, inquit, omnibus hominibus modestia vestra. Quare hoc monet? ut hic placeamus? non; sed ut cognoverit Christus humilitatem nostram, erigat, et modestiam suscipiat.

Quid enim adiungit? "Dominus prope est,, Magna exhortatio magnumque praecceptum et ex vero et ex vi persuasionis. Cum enim iam immineat iudicium, et finis istius vitae omnibus adventet, esse nobis properatio debet, ut et bonis moribus magnaue modestia vivamus: prope enim est iudicium atque adventus Domini. "Nihil ad sollicitudinem redigatis,, Idest nec curam vestri habeatis, neve de mundo mundanisque rebus cogitetis aut solliciti sitis: omnia enim necessaria vobis, et nunc in hoc vitae genere procurat Deus, et meliora in illa vita quae aeterna est. "Sed in omni precatione et oratione cum bona

v. 6.

„ gratia petitiones vestrae innotescant apud Deum „. Ut omnis actio iam Christiani fidelis et boni et perfecti, omissis omnibus sollicitudinibus (ipsa est enim renunciatio) precibus vacet et orationi. Preces sunt, rogare Dominum: oratio est et loqui cum rogas: ipsa est enim oratio, preces cum oratione. Sed quae illa erit oratio? aliquid petens, an nihil? Quid est quod petat ille, qui iam fidelis effectus Deum rogat? Quam igitur habebit orationem aut petitionem, quippe cum renunciaverit omnibus mundanis? Ipse monuit ut oremus et precemur cum bona gratia; ut omnibus nobis oratio in precibus gratiarum actio sit, ut gratias agamus; quod consequuti tantum donum, Dei pietate, simus. Hoc enim ait „ cum bona gratia „. Bona autem adiecit, ne inviti faciamus, sed vere gratias agamus, et bonas gratias deinde adiunxit. Quoniam oratio est in precibus, quae potest esse de bona gratia, potest de petitione. Supra cum dixisset „ cum bona gratia „, adiunxit „ petitiones, inquit, nostrae innotescant penes Deum „. Cuius (a) autem non est honesta? Et caelestia ipsa illa quae promittuntur petat ut impleantur. Qui petit, utique talia petit quae iam fidelem petere iustum est. Ipsa enim cum cogitamus petenda, quae volumus innotescere penes Deum, necessario talia sunt quae conveniant fideli etiam caelestia speranti et divina omnia. Haec, inquit, idest petitiones vestrae innotescant penes Deum.

„ Et pax Dei, quae habet (b) omnem intellectum, custodiat corda vestra „. v. 7.
 Hoc praemium erit si ita precemur, ita oremus ut cum bona gratia oremus; et ita petitiones habeamus, ut innotescant penes Deum. Hoc ita est, erit, inquit, pax Dei quae custodiat corda vestra: quae pax Dei habet omnem intellectum. Vehementer et acute hoc positum: etenim cum pax Dei venerit in nos, Deum intellegemus: nihil dissonum, nihil discrepans, nihil per argumenta litigiosum, nihil quod recipiat quaestionem, ut nobis contingit in mundanis: sed ita aperta omnia sunt, cum pacem Dei habeamus uti omnium intellectus nobiscum sit: pacis enim est iam quiescere, iam securitatem habere. Quum (c) Deus pacem committit cordibus nostris, iam omnis intellectus nobiscum est. Qui enim Deum intellegit, omnia intellegit: cum Deum intellegit, custodiuntur corda eius qui intellegit. „ Item corpora vestra in Iesu Christo „, sto „. Ecce et hic significatio est de resurrectione: et hoc quoque praemium positum vel adnunciatum his qui ita rogant, et ita precantur cum bona gratia, ut habeant Dei pacem, et corpora in Iesu Christo. Dixit enim de corde, de intellectu, quod custodientur cum pax data est: nunc de ipsis illis, idest de corpore de anima; corpora, inquit, vestra in Iesu Christo: in ipsius enim maiestate et virtute corpora nostra sunt, quae cum eius adventu resurgent, reviviscent, merita accipient: quae omnia erunt nobis inte-

(a) Codd. vetustior *cuius* vel *quis*; alii *quid*. (b) Ita codd. (c) Codd. *quam*.

gra, si illa praecepta servemus, in Christo unum sentientes, gaudentes, modesti, nihil sollicitudinis habentes; in omni precatone et oratione, cum bona gratia, petitiones nostras penes Deum notas facientes.

V. 8.

V. 9.

“ De cetero, fratres, quaecumque iusta, quaecumque sancta, quaecumque amabilia, quaecumque bonae famae, si qua virtus, si qua laus, haec cogitate, te; quae et didicistis, et accepistis, et audistis etiam in me; haec agite, et Deus pacis erit vobiscum (a). Docuit preces quales habeamus, idest cum bona gratia, item quemadmodum petitiones: deinde quae pax, idest quod beneficium a Deo nobis detur; sic agendum, et rogandum ut custodiatur intellectus noster et corda nostra, et sint omnia corpora nostra in Christo Iesu. Haec cum ita sint, de cetero, inquit, fratres, haec cogitate. Quid est de cetero? postquam correcti estis, sublata iam omni discordia et errato, quoniam unum sentitis; de cetero sic sentite: quaecumque sint vera, haec accipiatis et cogitetis. Quae autem illa vera sunt? quae in evangelio ponuntur, Christus Iesus Dei filius, et cetera quae saepe diximus. Cum autem vera cogitatis, sequuntur ut casta sint: non enim corrumpitur quod verum est: hoc enim castum est: quod non corrumpitur, verum est. Deinde quae vere casta sunt, haec et iusta sunt: iustificantur enim sanctificatione a Deo. Omnia quae iusta, quae casta, quae vera sunt, quae sancta sunt, iam et amabilia, iam et bonae famae. Quis enim sanctum non amet? quis non bene de eo loquatur ac sentiat? Haec ergo, inquit, cogitate quae ad bonam pertineant famam: utique amabilia sint, et habeant charitatem, neque habeant discordiam. Omne enim amabile, concordiam habet: item quae bonae famae sunt, non habent invidiam et in concordia sunt. Ex quibus omnibus superiora ad ipsam veram virtutem pertinent, posteriora ad fructum virtutis. Nam virtutis est amare vera, casta, iusta, sancta. Fructus virtutis amabilia et bonae famae. Idcirco duo ista posuit quae subiunxit: si qua virtus, si qua laus. Vim rerum diligenter attendit. Etenim cum gratia Dei fiant omnia; ipse enim per spiritum suum missum in nos et gubernat (b) et regit, ut nihil in nobis sit; ita ait, si qua virtus. Et rursus si virtus, quae in nobis est, non ex nobis est, sed ex Deo, ne laus quidem nostra: et idcirco “ si qua laus, Verumtamen quoniam videtur vel virtus nostra vel laus; unde dixit ibi (c), haec inquit omnia cogitate. Utique quae illa sunt? quae didicistis, me scilicet docente, et accepistis, et audistis, et vidistis in me. Perfectum primo posuit “ didicistis, Unde autem didicistis? Causae subiunctae, accepistis. Rursusque ipsum accipere unde audistis et vidistis? ex me vidistis in me: ut non monitor solum Paulus sit, sed etiam praebeat exemplum quemadmodum vera sequantur, quemadmodum casta, quemadmodum reliqua. Haec, inquit, agite. Supra dixit, haec cogitate; nunc adicit, haec agite; ut non so-

(a) Codd. *nobiscum*; sed iidem infra recte *vobiscum*. (b) Codd. *gubernabat*. (c) Codd. *sibi*.

lum ex cogitatione sint ista bona, sed etiam in actu. Deinde adiunxit praemium sicuti supra " et Deus pacis erit vobiscum „: quod maxime necessarium Philippensibus praemium, ut nulla sit discordia, unum sentiant omnes, sit pax in eorum ecclesia: et Deus pacis qui est pater, et eius filius Iesus dominus noster, omni animae in Deum conversae pacem praestans: hoc est quod ait " pax vobiscum „

" Gratulatus sum autem vehementer in Domino quod tandem aliquan- v. 10.
do refloruistis, ut et pro me sapiatis in quo et ante sapiebatis „. Ut in errorem lapsi Philippenses fuerant docti in evangelio ab apostolo Paulo; sed nunc admoniti, reversi sunt in pristinam intelligentiam ut credant in evangelio quemadmodum adnunciatur. Et refloruistis, inquit; idest ad florem reversi estis: ideo in Domino gratulatus sum, et vehementer gratulatus: et hoc est quod ait, ut pro me sapiatis: idest ut ego quemadmodum vos docui, sapiatis: coeperant enim aliter sapere. Quod autem ait " ut pro me sapiatis „, quia intelligentia vestra et sapientia quae fuerat una pro me non erat: nunc autem cum sapitis quemadmodum docui, et evangelium tradidi, pro me sapitis; idest prodesse mihi potest, quoniam vos docui. Et quid illud est, in quo et ante sapiebatis, nunc refloruistis et idem sapientes pro me iam sapitis? " Oc- v. 11.
cupati eratis autem. Non propter penuriam dico „. Si hic sensus superiori iungitur, quia dictum supra est, etiam pro me sapiatis, idest ut de me cogitetis, erit intellectus ut ea quae mihi sunt necessaria, mittatis; sed etiam misistis; et ideo dictum sit, gratulatus sum autem in Domino quod tandem aliquando refloruistis, et abundare coepit fructus ex operatione vestra. Sic enim postea dicit, et coepistis pro me sapere: in quo est et illud, in quo et ante sapiebatis, ut mihi necessaria mitteretis: et hoc est quod sequitur. Quo modo sapiebant? Ante occupati erant, ante in his operibus. Quod quidem Paulus " non „, ideo, inquit, dico propter penuriam „. Non enim quod volo (a) pro me sapiatis aut in quo et ante sapiebatis, et in quo occupati eratis ut mihi mitteretis, aut quod nunc volo ut mittatis, propter penuriam dico. Sic enim et postea ait " non quia exquiro abundantiam in oratione „. Non ergo propter inopiam istud quaero, sed ut fructus sit abundans in oratione vestra, cum haec omnia pro me curatis et sapitis: ita est enim curam gerere; non quia egeo. Nam, et abundo, inquit; quippe sufficiens mihi sum: sic enim subiungit: " et ego enim „, didici, in quibus sum, sufficiens esse „. Novi sensus (b) hic est: novi, inquit, sufficiens esse, in quibus sum: didici enim ego ut contentus sim quae habeo; et in quibus sim mihi ipsi sufficiens: non enim ad sumptus tantum hoc referendum, sed curam et cogitationem et orationem exhibere debent pro Paulo: ut hoc sit ad omnia referendum; ut et pro me sapiatis, in quo et sapuistis.

(a) Codd. *voco*. (b) Codd. *pro sensus habent se risus*.

- Generaliter ergo ut vel necessaria, vel ut oratio et cura Philippensibus pro Paulo habeatur. Denique non ad fortunas tantum vel ad necessaria quaeque
- v. 12. posuit etiam hoc " et humiliari novi et abundare: et de virtutibus, et humiliari novi et abundare in omnia, in eodem modo: idest praebere omnes virtutes. " Et in omnibus institutus sum „ Idest ad omnia adsuefactus, et ferre sitim, famem, frigus; et rursus in abundantia lactari. Sic et de virtutibus, et de laboribus, in omnibus, inquit, institutus sum; et satiari, et famem sustinere institutus sum, inquit, et copia satiari, et rursus famem sustinere. Item ipsa duo repetit, et abundare, et egere in omnibus possum. Dicendo in omnibus, non ad necessaria victus nostri diximus, sed ad omnia quae in actu sunt, labores virtutesque, referenda sunt ista. Ita se institutum dixit, ut possit et abundare et egere in omnibus. Novum est quod ait in omnibus egere possum: idest tolero cum in omnibus egeo, idest egens fuero.
- v. 13. Atque ut verum, et nihilominus ex disciplina dicat evangelica, adiungit: " per „ eum qui me confortat „. Quod genus vitae semper et habendum et tenendum, ut et nos laboremus, et nostri instituti sit omnia ista gerere, complere, ferre, tolerare: ita tamen ut hoc credamus, quia nos ad omnia ista fortes Deus fecit. Cum enim dixerit, in omnibus egere possum, et famem sustinere, revocavit virtutem suam ad Deum " per eum qui me confortat „. Ita et vos, et omnes qui in Deum fidem habent, credant certe quae sint, se posse fortes fieri, et in egestate, et in ceteris laboribus. Deus enim numquam deest his, qui eum diligunt, qui
- v. 14. in eum fidem habent et spem. " Sane bene fecistis quod tribulationi meae „ communicastis „. Idest participes fuistis vel subvenistis mihi in tribulatione ut est communicatio, pari modo iungi mysterio: qui autem compatitur cum
- v. 15. altero, et subvenit alteri. " Scitis autem etiam vos, Philippenses, quoniam „ per initia evangelii cum a Macedonia profectus sum, nulla mihi ecclesia „ communicavit in ratione dati et accepti, nisi vos tantummodo „. Hic aperte exposuit, ut supra dictum est; tribulationi meae communicastis, idest auxilium et praesidium dedistis, dando mihi necessaria. Denique hoc adiungit: scitis, inquit, Philippenses; et vos quoque scitis, quoniam in principio evangelii, quando profectus sum in Macedoniam, per omnes ecclesias evangelizavi; sed nulla mihi, inquit, communicavit. Ubi autem communicavit? in ratione, inquit, dati et accepti: idest in sumptibus, quod est datum et acceptum: nam qui dat (a), habet rationem cum eo qui accipit: et qui accipit, habet rationem cum eo qui dat, quantum dedit, quantumque accepit ille qui accipit. Non quo et ipse dederit aliquid, qui accipit; sed cum minus dat, ratio dati est et accepti. Quid enim est in quo Paulus de pecunia daret? Sed quoniam ratio dati et accepti est in pecunia inter eos qui

(a) Codd. *quidam pro qui dat.*

dant, et eos qui accipiunt, ideo sic iunctum. Non enim pecunia accipitur pro evangelio, ut ratio dati sit in pecunia; at longe aliter.

Vos, inquit, tantummodo communicastis. Denique subiungit illos dedisse “ propterea quod in Thessalonicam semel et bis misistis ea quae mihi ne-

v. 16.

cessaria fuerant „ Apertissime declaravit quid sit quod communicavistis (a), et quomodo ratio sit dati et accepti. Vos, inquit, tantummodo in Thessalonicam semel et bis misistis ea quae mihi necessaria fuerunt. “ Non quia re-

v. 17.

quiro datum; sed exquiro fructum abundantem in oratione vestra „ Non ego, inquit, neque ista necessaria exquiro, sed tantum benivolentiae vos usum habere debetis, ut mihi fructus vestrae benivolentiae sit, quod in benivolentia abundatis; idest ut cum orationem de vobis habeo, sit mihi fructus benivolentiae vestrae. Cum vel Deum pro vobis rogo, vel Deo pro vobis gratias ago, est mihi fructus circa orationem, quae pro vobis est, dum abundare vos intellego et esse benivolos. “ Habeo enim omnia et abundo „

v. 18.

Ideo, inquit, non requiro datum; nam omnia habeo: et multi habent omnia, sed non abundant: vere enim possumus adhuc velle si non abundemus, sed habeamus. Qui abundat, et habet et plusquam necesse est habet. Supra enim dixit, quae mihi necessaria fuerunt misistis; nunc haec, inquit, ego habeo et abundo. Denique persequitur ut ostendat abundantiam “ repletus „ sum cum accepi quae per Epaphroditum misistis „ Ne illud quod abundat alienum sit, dicit et ipsorum esse quia miserunt “ repletus sum, inquit, cum „ accepi ea quae per Epaphroditum misistis, odorem suavitatis, sacrificium acce- ptum, sanctum, gratum Deo „ Si supra nihil aliud de eo quod datur expectere se dixit nisi fructum abundantem, ita et hic cum repletum se dicit, et accepisse quae missa sunt; non in his, quae missa sunt, gaudeo et repletus sum; sed in eo quod habuistis voluntatem curamque mittendi; quae est benivolentia, et fructus abundantiae; unde ordo mihi suavitatis est, vos tales esse; et sacrificium sanctum gratum Deo, libenter facere quae facias; curam gerere, praestare quod praestandum est alteri ad necessitates: hoc est ipsum sacrificium et sanctum et acceptum et gratum Deo, ipsa benivolentia.

“ Deus autem meus impleat omne desiderium secundum divitias suas in gloria in Christo Iesu. Deo autem et patri nostro gloria in saecula saeculorum „

v. 19.

20.

Quoniam et rectos opera ipsa, et bonos ex voluntate quod libenter mittant et curam gerant sacrificium esse hoc optimum Deo. dixit et odorem suavitatis. Iam ad referendam gratiam optat, votum facit, ut Deus (sed apostoli sit Deus) Deus, inquit, meus; ne commune sit cum ceteris; impleat omne, inquit, desiderium vestrum, et impleat secundum divitias suas. Idest cum vos non expetieritis quae mundi sunt, sed ea quae Deus de divitiis suis largitur et

(a) Codd. *communicavi istis.*

dat, idest quae caelestia sunt, quae divina; ipsae sunt enim divitiae Dei. Denique adiunxit " gloria in Christo Iesu ,, ut hae sint divitiae, quae sunt in Christo Iesu, idest vita; aeterna, sanctificatio. Adiunxit autem, quod cum religione semper adiungitur, et devotione et obsequio: Deo, inquit, gloria, Deo patri; et Deo, inquit, nostro, scilicet Iesu Christo (1) patri nostro: sit illi gloria aeterna, quod est in saecula saeculorum.

- Finit epistula. Inde monitis praeceptis quae ad recte vivendum, sequuntur salutationes. Primo salutat ipse, vel salutari suo nomine alteros mandat.
- v. 21. Quos tamen alteros? " Salutate omnes sanctos in Christo Iesu ,, Sanctos in Christo Iesu, an in Christo Iesu salutate? " Salutant vos qui mecum sunt fratres. Non, inquit, solus saluto vel mando ut salutetis, sed salutant vos et fratres. Adiecit " qui mecum sunt ,, Hoc de plebe et de omni christiano, qui secum sit, accipi voluit. Denique aliud: " salutant vos universi sancti ,, quos utique accepta fide sanctificavit: " praecipue autem qui sunt ex Caesaris domo ,, : ipsi vos praecipue salutant, qui sunt de domo Caesaris. Et virtutem evangelii ostendit, quod de domo Caesaris crediderunt multi: qui utique erecti esse debuerant, et nihil aliud quam de Caesare cogitare: et rursus humilitatem ipsorum, qui et humiles sint et hospitales, et omnes fratres salutent alibi positos. Quod autem dixit " praecipue ,, intellegi licet illos operam dare ut placeant
- v. 23. in obsequio, et idcirco extra ceteros dixerit quod ipsi salutant. " Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro ,, Qui ita sensit de Philippensibus ut illos non quomodo in ceteris epistulis rectum sentire, neque a pseudoapostolis seductos esse accepit, sed tantum exhortativa epistula scripta et in prece. " Gratia, inquit, domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro ,, Si enim spiritus inest, recte sentiunt. Quid ergo preces agunt apostoli? Ut gratia domini Iesu Christi sit cum spiritu illorum in Christo Iesu. Amen.

VICTORINI COMMENTARIUM

IN EPISTULAM PAULI APOSTOLI AD PHILIPPENSES

EXPLICIT.

(1) Nota testimonium de Iesu Christi divinitate; et recale comment. ad Galat. p. 2.

VICTORINI PHILOSOPHI

IN EPISTULAM PAULI AD EPHESIOS

LIBER PRIMUS INCIPIT.

EPISTULA ad Ephesios summam illam tenet, quae totius disciplinae semper esse debet, scilicet ut habeant cognitionem theologiae, idest Dei Christi, mysterii ipsius et adventus, et ceterorum quae ad eam cognitionem pertinent. Item praecepta vivendi Christianis vel omnibus vel singulis convenientia continet; quid dominum apud servum, apud patrem quid filium, quid maritum apud uxorem, oporteat facere. Haec igitur cum duo sint, principio de theologia disponemus universa: deinde de vitae genere et praeceptis ad vivendum. Sane materia illa est similiter, quae in omnibus custoditur; quod etiam Ephesii a pseudoapostolis depravati videbantur iudaismum iungere christianae disciplinae. Monendi igitur modo et corrigendi, epistula ista conscripta est; ut illa quae sunt illis male insinuata, corrigant emendent; et quod ante illis traditum est, custodiant, atque in eodem perseverent. Summa igitur in principio ista est: Christum Dei filium, et ante mundum fuisse; et semper esse, et ipsum venisse, et in eo spem positam esse; et eius promissa, Dei promissa esse. Quod si ita est, iudaica disciplina longe discreta est, aliter accepta, aliter insinuata, aliter intellecta, sicuti frequenter diximus, et nunc exponimus. Non ergo adiungenda est vel scientiae divinae vel vivendi operibus et actibus.

Sumit ergo initium Christum, ut insinuet et eum se evangelizare profiteatur, et quod in ipso uno sit spes. In quo principio secundum consuetudinem suam apostolum se Iesu Christi dicit, ut ad Romanos: "Paulus servus, Christi Iesu.," Secundo adiunxit "vocatus apostolus," utique vocatus a Christo; et cum praedestinatus in evangelium Dei, a Christo praedestinatus; olim praedestinatus; et si olim, ergo olim Christus; hoc enim Iudaei negant. Eodem modo ad Corinthios "Paulus vocatus apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, quae est Christus: voluntas enim Dei, Christus est; quia ea facit quae Deus vult. Ergo Christi apostolus et vocatus a Christo: haec est enim voluntas Dei. Eodem modo et in secunda: "Paulus apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei," Nunc quoque iisdem verbis: "Paulus apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei," Sed haec cum dicit "sanctis qui sunt fidelibus Ephesi," quid adiungitur? "in Christo Iesu," Ita omnibus modis confirmat omnem virtutem et ev-

CAP. I.
V. 1.

angelii et intelligentiae in Christo Iesu consistere, et inde liberationem et promissa et aeternam vitam. Eodem modo et in ceteris, ut post dicemus.

“ Paulus apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei „. Christus enim Iesus in corpore, ipse autem in spiritu voluntas Dei est. Cum ergo elegit Iesus Christus et apostolum Paulum fecit, per spiritum elegit, qui est voluntas Dei, vel potentia agendi quae velit: vult autem Christus quae Deus vult. Intellegamus igitur, ut saepe diximus, Deum esse ipsam potentiam, magnitudinem, substantiam plenitudinis totius; Christum vero idest *λογον* eum, qui in Christo fuit, Dei voluntatem. Et hoc si penitus aliqui (a) ac diligenter attendat, inveniet inseparabilia esse Deum et eius voluntatem, et tamen quasi separabilia. Aliud enim Deus, aliud voluntas, iuncta tamen et cohaerentia, et numquam discreta inter se sunt, et Deus et Dei voluntas. Sic fit ut sola voluntas sciat, quid Deus velit et cogitet. Significat ergo paternam potentiam voluntas Dei, et in patre posita; et rursus ipsa patria potentia in filio; quia filius voluntatem Dei facit. Simul et hoc advertentius videndum, quomodo filius sit, et quomodo pater. Non enim generatione mota, sed (si similitudo capienda est) quasi quodam partu mentis, cogitatione prorumpit velle conceptum et effunditur. Etenim cogitationes animae, quasi filii sunt animae. Porro cum Deus universali cogitatione unam voluntatem habeat, idcirco unus est filius et unicus. Non enim cogitavit prius aliquid, et postea aliud vel diversum, non modo contrarium. Unde unus Deus, unus Christus; idest unus pater, unus filius. Sed ut diximus, haec semper voluntas a Deo, et in Deo est potentia, et ipsa Dei, et patris virtute plena et ipsa existens, et ipsa quae huc venerit in mundum saepe alio atque alio modo; et nunc in carne, quam sibi potentia sua formavit; et mysterium propter mundum et animas, quae in mundo trahebantur, implevit. Scribit igitur Paulus “ sanctis, inquit, qui sunt Ephesi, et fidelibus in Christo Iesu „. Constrinxit illos et ligavit ad religionem ceteramque vivendi legem, quod et sanctos illos appellavit et fideles in Christo, inquit, Iesu. In aliis epistulis cum ad ecclesiam et ad populum scribit, non adponit “ sanctis et fidelibus „; at vero nunc, quia illos ad legem nominis tenere cupiebat, ne novum aliud quod extra nomen esset adiungerent, quoniam sanctificati iam sunt hoc nomine, et fideles in Christo sunt; idcirco eo ipso quod illos in Christo sanctos et fideles nominavit, ostendit illos nihil aliud sentire debere, nisi Iesum Christum, cuius nomine sancti sunt et fideles.

v. 2. “ Gratia vobis et pax a Deo patre nostro et domino Iesu Christo „. Duo sunt quae maxime et contentiones tollunt et praeceptionem Dei tradunt, gratia et pax. Quoniam igitur isti errore tenebantur (b), idcirco optata est illis gratia, idest ut Deum noverint, et plene Deum et Christum se-

(a) Ita codd. pro *aliquis*. (b) Codd. *tenebant*.

quantur, et in Christo omnia collocent, nihilque aliud admittant: si quidem iudaismus non eodem modo est, ut non Christum laceret: non enim legem, sed intellegentiam vivendi acceptam a Iudaeis repudiat, sicut post docebimus. Ergo gratia vobis, inquit, ut intellegatis Deum, et secundum Dei praecepta vivatis. Adiunxit “ et pax a Deo „: quia qui dissentit, utique discordat: ergo et pax a Deo vobis, cum Deo patre, inquit, nostro. Vide quantum gratiae datur a Deo, quae optata est Ephesiis: siquidem Deus pater est noster. Deinde adiunxit (unum est enim sicut supra diximus) “ et domino nostro Iesu Christo „. Ille enim Deus est, hic enim Dei potentia est; ille pater, hic filius. Maxime omnis Dei gratia et potentia in Christo Iesu est. Per illum enim cum impletum sit mysterium salvationis, in ipso est omnis salvatio. Nam et ante Christum idem Dei filius, idest *λογος*, idest Christus, et fuit, et semper est, et erit, et per ipsum condita sunt omnia. Sed idem ipse in Christo fuit, idest (a) Iesu; et tum subvenit saluti omnium hominum Deum cognoscentium et praecepta sua servantium.

“ Benedictus est (b) pater domini nostri Iesu Christi „. Magnificum argumentum sumit, ut exponat per Christum omnia facta, et potentiam mysterii. Id ergo iunxit ut quantum nobis praestiterit Christus, idest Deus per Christum, cognoscerent homines, et magis Ephesii: quo cognito, a Christi nomine non recederent. Etenim supra dixit “ gratia vobis et pax a Deo patre nostro „. Et cum dixisset “ et domino Iesu Christo „, quid subiungit? benedictus est pater domini nostri Iesu Christi. Iam ergo si Deus et pater noster est, quanti sumus, et quanti gratiam accepimus? siquidem Christo cogniti sumus, et fratres Christi facti: siquidem unum Deum patrem habemus. Sed haec omnia non nisi per Christum. Denique sic subiungit, quia per Christum et nos Deum patrem habemus. “ Qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in caelestibus in Christo Iesu. “ Ergo nos filii efficimur sed in Christo filii; idest si Christum facteamur, si illum sequamur, si ipsum concipiamus animo, si eius administrationem, qua complevit universa, et intellegamus et veneremur: et ipsum sequentes genere vivendi per praecepta data, filii efficimur. Ergo benedictus est pater. Quoniam et noster et Christi, adiunxit “ pater domini nostri Iesu Christi „.

“ Deinde subiunxit causam, quomodo benedictus “ qui nos, inquit, benedixit in omni benedictione spiritali in caelestibus „. Hic hominum miserandus error adtendat: benedictos nos dixit et in omni benedictione benedictos: ergo nihil mali pati debet qui benedictus est. Sed quid (c) adiunxit? idest in omni benedictione spiritali, non carnali. Quod siquid hic in mundo patimur malorum, si quid etiam extra, non adscribamus Deo, sed nobis magis. Tunc

(a) Codd. *id.* (b) Ita codd. est, non *Deus*. (c) Codd. *cum pro quid.*

enim benedictionem consequimur si spiritales simus, et spiritualiter sapiamus, et spiritualia bona quaeramus. Et potest quidem fieri ut haec omnia sentiamus; nec obsit, si haec et alia sentientes, patiamur tamen aliquid adversi in mundo. Namque multi spiritualiter agentes, spiritualiter viventes, multa substinent adversa, ut Paulus, ut Petrus, ut ceteri. Verum ubi est illa benedictio, quae nos benedictos facit? Dei benedictio: non spiritali tantum benedictione, sed in caelestibus, idest cum ex hoc mundo exierimus. Ergo ferenda sunt omnia, quia quae nobis promittuntur ex Dei benedictione, et spiritualia sunt et in caelestibus sunt, idest extra mundum, supra caelos. Et haec tamen omnia, sicuti dicit, in Iesu Christo: ipse est enim spiritus. Et spiritualia cum promittuntur, in Christo promittuntur: et nos tunc consequemur spiritualia, si Christum sequemur.

v. 4. "Ita ut elegit nos in ipso ante constitutionem mundi, ut essemus sancti,, De divinitate tractatus est, et mysterii totius brevis explicatio, in quo ponuntur haec; quod ante mundum Christus, et quod mundus factus, et quod ante mundum animae (1), et quod Dei dispositione mundus, et quod Dei dispositione animae vel in mundum venerint, vel de mundo liberentur: sitque voluntas Dei omne quod geritur, et quod praemium sit secundum Christum viventibus, ut et peccata donentur, et participatio sit nobis gloriae Dei; de qua et in aliis epistulis tractavimus. Simulque hic tangitur quae summa quae causa sit totius mysterii; vel mundum factum esse, vel in Christo mundum, aut a Christo mundum factum: vel animas in mundum missas, vel ante mundum animas, et rursus de mundo animas liberatas: quae quidem occulta, vera tamen et plena sunt. Quare summa concluditur, quod Christo operante, et per Christum, et in Christo, omnia reconciliantur Deo quae et in caelis sunt et in terra, in Christo tamen: ut omnibus ad plenitudinem redactis, omnia in omnibus unum essent: et id tamen fieret per plenitudinem temporis; nihil enim immaturum, nihil non ordinatum, sed plenitudine temporum gestum est, ut suo loco docebimus. Ad quam plenitudinem specialiter descendens apostolus, iungit etiam Ephesios evocatos esse, ut et ipsi in plenitudine sint; ut ex hoc eos hortetur ac moneat debere servari fidem, et in Christum, et in Deum fidem, uti nihil aliud sentiant, nisi omne mysterium, et per Christum et in Christo a Deo perfectum. Quod si ita est, nihil adiungant, nihilque existiment esse faciendum: corrigantque illud, quod iudaismum associaverant disciplinae purae simplici de fide in Christum et salvatione et liberatione per Christum et ex Dei voluntate.

Primum igitur consideremus quod ita locutus est "elegit Deus nos,, u-

(1) Opinio per se falsa, quamquam ab aliis quoque nonnullis recitata. Verumtamen Victorinus p. 94. subtilitate quadam philosophica declarat,

quam ratione animae videantur multo ante corpora extitisse.

tique iam cum essemus (1) elegit; et elegit in Christo: ergo et nos, et Christus ante. Et quid est ante? utique ex aeterno. Hoc enim dixit ante constitutionem mundi: elegit, inquit, ante constitutionem mundi: non elegit nisi de his qui erant: et deinde tum dixit in Christo, idest in ipso: ergo et Christus fuerat, et nos in Christo. Neque enim fieri potest ut Christus fuerit, et nos non fuimus. Si elegit nos in ipso Christo, ergo spiritales fuimus, si in Christo fuimus: et si fuimus in Christo et spiritales fuimus; fuimus autem, ut postea subiungit, ante constitutionem mundi; quid est causae ut huc veniremus, et cur constitueretur mundus? si Christus omnia, quae et in aeternis sunt et in mundo, ipse per Dei voluntatem fecit omnia, et omnia in ipso fuerunt; et fuerunt utique substantialiter, iam non vi nec potentia qua futura erant, sed qua iam fuerant. Ergo erant omnia in Christo. An cur constitutus, an cur in mundum plurima huc venerunt, animis et ceteris huiusmodi potentiis in Christo ut dixi positis, perfectio quaedam minor est? nisi omnia, quae esse possunt, experiantur, cognoscant: et sic quid sequendum, quid eligendum sit, videant, et sequantur in spiritu utique, qui Christus est: sicut vi et sua potentia animae non hoc ipsum sunt quod spiritus, sed sunt ut recipere spiritum possint: non tamen in eo (a) quod animae sunt, iam spiritus sunt (2).

Quoniam igitur talis natura animarum est, uti si integre et perfectis omnibus se agat; idest si et se noverit, et Deum sciat, et ea quae sunt aliena ita discat, ut repudiet ut excludat, merito fit perfecta; et perfecta cum fuerit, repudiatis alienis, cognito Deo, scientiam plenam cum receperit universitatis, continuo efficitur spiritalis. Sic etiam et homo, et omne quod homo est. Cum autem secundum intellectum potens anima sit, falli autem intellectus potest; nisi sciat etiam id quod imitatur intellectum; non tamen est intellectus si in (b) hoc quod fallit, quod mentitur, ac decipit, animadvertat anima, cognoscat, et repudiet, et fugiat quasi hostem et deceptorem, facile se et virtutem suam tenebit, et cognoscet, et erit plena et perfecta in Christo, idest spiritalis. Quid est autem quod faciat similitudinem intellegentiae, et decipiat tamen sensum, qui non est nisi in mundanis et in materie (c) quam ἕλθον Graeci vocant? carnalibus enim, et foraminibus (d), et sentiendi virtutibus, quasi quidam intellectus nascitur fallax et multiplici fuco decipiens integram intellegentiam et laedens quodam modo per imagines veritatem. Cum sit igitur animae naturale (e), ut intellegendi quidem potens sit, intellegentia tamen facile labi et cadere in vicinam virtutem possit, atque imaginem intellegendi, idest sensum, qui in mundo ex natura totus est, ut hoc caperet, neque aliquando

(a) Codd. quo. (b) Codd. in qua. (c) Ita codd.; at infra materia. (d) Ita codd. (e) Codd. anima naturali.

(1) Nempe in cogitatione Dei, ut dicit inferiorius loc. cit. Victorinus.

(2) Distinctio haec declarabitur mox.

caperetur ; opera Dei et voluntate mundus factus est , et omnia composita sunt in materia : quibus anima detenta cognosceret , et qui sunt sensus , et quantum valeant : dataque lex a Deo est et monitiones , ut cognosceretur Deus , et cognosceretur quod Dei non est ; sed tantum victae animae sensualibus potentiis , nihil nisi mundum , materiam , et carnem , et corpus in sensu haberent ; et haec vera sola crederent ; neque idoneae essent ad vincenda et rumpenda vincula quae animam continerent Dei potentia et voluntate ; ut eas liberaret a sensibus et a fallaci mundo misit filium suum dominum nostrum salvatorem Christum spiritum sanctum , uti mysterio patefacto doceret primum quid pater esset ; deinde quid esset spiritus , et quid spiritualiter vivere , et quid anima sequeretur , et quid esset alienum , sicuti docui. Haec est enim virtus Christiani , discernere ista et separare , quae sunt aeterna , quae mortalia , quae ad perniciem ducant , quae ad salutem.

Ergo mysterio quod hic implevit , et carne , et cruce , et morte , et resurrectione , subventum est animis : etsi in Christo fides sumatur , ille suscipit huiusmodi animas et adiuvat et liberat. Christum enim credere , et in Christum fidem sumere , iam spiritualiter sentire , et iam tolli a desideriis carnalibus et materialibus : et ex hoc veluti cognatio intellegendi nos iungit et sociat Christo : et dum Christo sociaverit , inquit , et Deo. Per Christum enim Deo iungimur , neque spes ulla salutis nostrae nisi Christum credere. Hoc est spiritualiter iam sentire , et capere sensum , et mundi et materiae motibus non exagitari : quibus omnibus homo totus in spiritu vero est , et ex hoc iam in Christo est vita : cum autem in Christo vita est , iam mysterio acto a Christo recipimur , et per Christum in numerum filiorum suscipimur a Deo , spirituales facti , ut nos quoque de mundo resurgamus et de morte per Dei voluntatem , sed in Christo tamen. Hoc enim et nunc , et saepe et ubique praecipitur , ut in Christo tota sit vita nostra , tota spes , totus intellegendi labor. Omnis enim ratio aeternitatis nostrae et gloriae et salvationis , et Christus est , et in Christo est , si proicientes omnia spiritualiterque sentientes , separemus a nobis mundanas cogitationes , mundanos adfectus , carnalia quodammodo desideria , carnales dignitates , carnales potestates , et mundi etiam velle potentias vel dignitates. Omne enim quidquid mundanum est , licet caeleste sit in mundo etiam vel aetherium vel quodlibet aliud divinum nominatur secundum mundum et aeternum , sed secundum mundum tamen , neque divinum est neque aeternum est ; etenim materiale : et quicquid materiale est , et temporale est et caducum et corruptibile.

Ergo si omissis omnibus mundanis , sicuti dixi , in Christo tota intelligentia sit , et de Christo tota intelligentia nostra sit , et propterea per Christum de Deo. Unde spirituales , ut dixi , facti resurgimus , et Deo per Christum iungimur ,

fitque per omnia plenitudo ; quae plenitudo nihil aliud est , quam quod omne quod eius est , ipsius sit : unde cum animae gradu progressionis ex ipso , cum ipsius essent , tamen quia quadam longinquitate ab ipso minore luce fulgebant et minore lumine non ita perfectae fuerant , idest quia labi ab intellegentia veri poterant in ea quae verisimilia erant , et a verisimilibus in falsa , idest in ea quae sensus sunt ; sunt autem ea , quae dixi , vel mundus vel materia vel omnia in mundo. Haec nesciendo anima minus perfecta esset , et tali natura permaneret , si ista veniens cognosceret et contemneret : et ut perfecta ab eo quo capi poterat , adque integra redderetur , fecit Deus mundum ad cognitionem sensuum , uti quia magnis illecebris sensuum captae animae iam illam virtutem luminis sui perdiderant. Quippe caro factae et carnalia sentientes , mysterium per salvatorem completum est , uti et discerent homines parentem suum , et ad virtutem intellegendi , contemptis sensibus et calcatis et contritis omnibus , pervenirent : et sic perfectione per omnia completa , et in omnibus secundum Christum et per Christum et in Christo unum fierent universa : et sic plenitudo illa , sicuti supra dixi , perfecta ex omnibus redderetur.

Haec in his sermonibus ita tractantur uti doceantur universa facta , et per Christum facta , et Dei per Christum in voluntate completa : ita ut elegit nos , benedixit nos in ipso. Unde id probas ? quia benedixit nos ita ut , inquit , elegit. Quando autem elegit ? ante constitutionem mundi. Quando autem benedixit nos ? quando ad fidem accessimus cognovimusque mysterium : ita ut elegit nos in ipso ante constitutionem ut essemus sancti. Admoneo , ut saepe admonui , salutem nostram atque omnem aeternitatem in Christo esse et per Christum ; animasque nostras et ante mundi constitutionem fuisse , quippe cum sua substantia in aeternis semper extiterint (1). Has igitur Deus ante mundi constitutionem praedestinavit et elegit ut santificarentur : idest acceptio spirituum confirmaretur , depositis omnibus vitiis , quae in eas incidere possent , spiritus fierent. Cum enim natura sint aliud , in sensum , qui mundi et mundanorum totus est , labi possint et rursus excitata virtute naturali , et Deum noverint , et Deo vicinae sint , et Deo veluti filii existant. ; ante constitutionem mundi Deus constituit illas atque elegit ut sanctae fierent , et sanctificarentur ; mundusque propter eas est constitutus ; ut intellectum verum susciperent mundanis omnibus per sensum , qui deceptor verae intellegentiae et integritatis ac veritatis. In adversis enim probatur iustus , et in tenebris lumen , et in falso veritas : unde in mundo facile Deum cognoscerent , et per Christum idest per spiritum spiritualiter intellegendo spiritus fierent : hoc est enim santificari. Praedestinavit igitur Deus

(1) Adhuc inculcat Victorinus praexistentiam aeternam animarum ; quem errorem vix aut ne vix quidem purgat mox , cum animas extitisse ait in Dei cogitatione. Aliud enim est praevidere rem

futuram , aliud illam existere. Est autem doctrina christiana creari a Deo singulas animas , cum in genitorum nuper hominum corpora immittuntur. *Legesis collect. vat. T. I. p. 81. sqq.*

ut essemus sancti. Praedestinavit ergo non est nisi eorum quae sunt, ut quasi ordo quidam sit effectus. Videris enim quomodo quis accipiat. Iam enim substantialiter fuerant, sicuti et ego iudico et credo: sive non fuerant eo modo, quemadmodum credo, in sua substantia vel existentia. Etenim cum in Dei cogitatione fuerant, cogitatio Dei quoniam non nihil est, sed est certa existentia, necessario concedendum est ut animae fuerint in vera rectaque existentia. Etenim nostra cogitatio quasi inanis est; *non* (a) ita et Dei: quamquam sapientium ratione etiam nostrae cogitationes, non nisi existentiae sunt substantialiter rerum. Sed de his ac de eodem tractatu alias et pluribus explicavimus.

- v. 4. “ Et immaculati „ Vides igitur quantum adiiciatur et quid habeat immaculatio non ut essemus inquit (b), sed ut essemus sancti; neque ut essemus; sed ut essemus immaculati. Ergo macula res adiecta est substantiae. Fuit ergo substantia, sed potuit macula contingere. Hoc praedestinavit Deus ut essemus immaculati. Licet enim nondum maculasset nos mundus, tamen quoniam natura tali fuimus, ut in maculam cadere possemus, idcirco praedestinavit nos Deus, ut cum in maculam incidissemus, essemus immaculati per eius gratiam, idest per Christum. Cognoscendo enim Christum, et cognoscendo in mundo, et cognoscendo in sensibus, et cognoscendo in eo quod adversum est, et cognoscendo in tenebris, tunc verum lumen accipimus, tunc Christum, idest spiritum, sumimus: et tunc reiectis corporeis maculis, idest sensibus carnalibus, existimus immaculati et sumus sancti. “
- v. 5. „ praedestinans nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum, in ipsum se-
6. „ cundum propositum voluntatis suae, in laudem gloriae gratiae suae „. Et quid, et quibus, et quare, et per quem, quid etiam praestat, ut filiorum adoptionem habere videatur de nobis, quod magnum, et praecipuum et vix votis nostris optabile est ut adoptati filii videamur. Quibus autem praestat? animis scilicet longe a virtute Dei positis, quippe qui cadere in vitia possint; quippe cum maculas recipiant. Per quem autem praestat? per Iesum Christum atque in ipsum. Quare autem vel propter quid? in laudem, inquit, gloriae suae. Gratiae, idest ut cum magnum beneficium dat, praecipuam gloriam Deus ex hoc potentiae suae ostendat, quando nos tales et in vitiis (c) positos et peccatis carnalibus, et obligatos, non solum liberat, et donatis peccatis vacuos a criminibus reddit, sed etiam adoptat ut filios. Haec igitur est laus gloriae, et gratiae eius: gloriae, quod tantum potest: gratiae, quod haec nobis praestat.
- Quod autem dixit “ in adoptionem filiorum „, plene, certe, proprie: namque filius Christus, et vere filius Christus, et vere filius, sicuti saepe docui, cum imago Dei est. Cum autem longe a Dei imagine sint animae;

(a) Videbatur mihi proorsus addendum *non*. (b) Ita codd. antiquo more pro *inquit*. (c) Codd. *innotus*.

et rursum accipiant animae longe positae spiritum; spiritus autem filius; fiunt loco filii animae; et cum loco filii efficiuntur animae, in adoptionem filiorum animae iure susceptae esse dicuntur, per Deum tamen Christum, idest per spiritum, qui est vere filius, et solus filius. Si ergo verus et solus, cum recipimus Christum, idest spiritum, adoptati filii sumus, non filii; per virtutem enim Filii, nos efficiuntur filii: et haec est adoptatio, "in qua gratificavit nos in dilecto filio suo", idest gratiam nobis praestitit: hoc enim est gratificavit. Sed ubique firmat, et quae sit gratia, et per quem gratia: nam et per quem gratia est subiungit, in dilecto filio suo. Aequè gratiam subiungit "in quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius remissionem peccatorum". Haec enim gratia est ut in Christo per eius sanguinem habeamus redemptionem, et remissionem peccatorum, ut et remittantur nobis peccata nostra per id quod lege crucifixus est. Hoc est enim per sanguinem ipsius et ipse nos redemit a morte, idest a carnalibus cogitationibus et cupiditatibus, et suos fecit servos, idest sibi servire, quod est spiritaliter iam vivere: item (a) nihil carnaliter agere, nihilque sensu sentire, sed totos verti ad Deum et mundana omnia calcare, et originem nostram repetere: hoc est enim redimi, a captivitate liberari. Porro captivitas non est nisi ab origine libertatis in captivitatem duci. Ergo fuimus liberi, idest ante mundum: sed mundus nos captivos fecit; natura enim tali fuimus ut caderemus et capi possemus: sed haec captivitas ad utilitatem nostram provenit: nam cognitis omnibus servitutis malis et captivitatis, redempti a Christo sumus: idest ad naturam illam pristinam quae nobis a Deo erat, reducti, spiritaliter iam vivimus: et ex hoc spiritus sumus, et propterea Dei filii, sed per adoptionem, remissis scilicet omnibus peccatis nostris: non enim virtute nostra ad spiritum reversi sumus, et per sanguinem Christi spiritum accepimus. Ergo remittuntur nobis peccata et donantur per Dei gratiam; non nostra virtute ea deponimus; solumque hoc virtutis nostrae, Christum credere, ac propter Christum spiritaliter vivere: ipse vero remittit peccata, ipse redimit nos, et gratiam Dei commendat, ut aeternitatem et sanctitatem immaculati iam habere possimus.

v. 6.

v. 7.

"Secundum divitias gratiae eius, qua abundavit in nobis in omni sapientia et prudentia", Deus pater est ab ipso enim veluti fonte orta sunt omnia. Quomodo orta, magnus intellectus et magna doctrina est: est tamen certa confessio, a Deo omnia. Porro autem omnia, et ea quae summa sunt, et ea quae infirma, et ea quae non aeterna, et cetera huiusmodi. Cum enim omnia dico, intellegenda et diversa, et contraria, et repugnantia; et omnia denique utique sunt quae, vel quomodo, vel qualiacumque sunt; quae cum ista sunt, manent tamen, et in suo modo, et in substantia, et in sua re, et sua qualitate.

v. 8.

(a) Codd. *idem*.

Igitur et cum angeli, et daemones, et materia, et elementa, et animae ceteraque huiusmodi omnia quaeque sunt, habeant naturam suam, communem procreationis habent vim virtutemque et conditione sua manentia, animae tamen quae utique et ipsae inter omnia vi sua valent, non in eo perseverant, ut extiterunt atque substantiam sortitae sunt, sed Dei potentia in meliorem substantiam provehuntur: et ex animis cum animae sint, spiritus fiunt (a). Ergo istae Dei divitiae in nos collatae ut amplius efficiamur quam esse coepimus atque extitimus, ceteris conditione sua manentibus, ut suam substantiam suamque qualitatem, ut sunt orta, custodiant. Gratia magna Dei, Dei magnae divitiae cum animis praestat hoc munus ut ad adoptionem veniant filiorum Dei, per Iesum tamen Christum, idest per spiritum spiritalia sentientes, ut spiritus sint. Istae sunt divitiae eius, et eius gratiae, qua abundavit in nos. Merito ergo abundavit in nos: nam angelus in eo quod est angelus, manebit; itemque cetera, sive in materia, sive in luminaribus, sive in ceteris huiusmodi rebus; quae omnia sunt a Deo parata atque conservata. Anima tamen inter omnia plus a Deo meruit, et maximum munus, et magnas divitias, cum cognoscendo Deum, Dei tamen voluntate infusa sibi per Christum Iesum, meretur ut inter filios accepta Deo vicina sit; et filio, idest Iesu Christo, per ipsum Christum tamen, veluti coheres aeternitatis et maiestatis et potentiae effecta, meretur filii nomen et potestatem. Abundavit ergo, inquit, in nos. Quomodo autem abundavit? omni sapientia et prudentia. Vere enim omnis haec sapientia est et prudentia, Christum cognoscere; per Christum, Deum et intellegere et videre: reliqua enim vel mundana sapientia licet: alia huiusmodi, extra mundum licet. Sine Christo tamen, vana et misera sapientia est, et omnis prudentia; illa scilicet ratione, quia qui Christum cognoscit, qui Christum accipit, spiritus fit: spiritalia omnia agendo, inter filios adoptionis suscipitur, et quodammodo et ipse existit. Hac igitur in nos abundavit Deus gratia, et omni sapientia, et omni prudentia; ut genus, sapientia; ut species, prudentia.

- v. 9. "Ut nobis notum faceret mysterium voluptatis suae, „Nobis utrum hominibus? anne nobis christianis qui legem accepimus? Nos enim intellegimus mysterium voluntatis Dei, quo superabundavit gratia eius in nos, ut divitias eius cognosceremus per sanguinem Christi, et per remissionem peccatorum. Quam quidem voluntatem, sicut dicit, mysterium prudentiae, vel mysterium voluntatis in Christo Iesu. Sic enim subiicit "secundum voluntatem quam proposuit in illo, „Non enim solum voluntatem licet, sed in illo licet propositam voluntatem. Omnia enim per illum, et nihil omnia, nihilque et in mysterio quod factum sit non per Iesum Christum: et mundus, et in mundo, et liberatio nostra, et causa omnium, in Christo sunt, et Christus sunt. "Et haec est voluntas Dei quam propositum, in illo in dispensatione plenitudinis temporum, „Ostendit ordine cuncta disposita, ut dispensatio fieret. Item omnia veluti erogarentur; quidquid

(a) Codd. *sint.*

enim fiet, ordinatum est: ut fiat, sine dubio dispensandum est: mundus autem et omnia in mundo disposita sunt, et sic fiunt et quae sit summa dispensationis, utique apparet per singula quae fiunt. Haec est autem plenitudo temporum, cum suis quibusque temporibus pervenitur ad summam, quae conficitur ex omnibus, scilicet liberatio nostra et animarum omnium, caelestium scilicet: sed id ut (1) plenitudine temporum, cum implentur tempora, dum fiunt ista quae de Deo disposita sunt in Christo. “ Et per Christum restaura- V. 10.
 „ re omnia in Christo et quae in caelis sunt, et quae super terram sunt in „ ipso „. Non enim omnia restaurantur quae in Christo sunt, et ea ipsa quae in caelis sunt, et ea quae supra terras sunt; sed in Christo quae sunt: sunt enim et alia atque aliena. Quaecumque ergo in Christo sunt, haec restaurantur et resurgunt, quae in caelis sunt, sive in terra. Ipse enim salus, ipse renovatio, ipse aeternitas: in quo et sortem consecuti sumus. Quod oportebat, adiunxit. Non enim omnes simul, sicubi et alio loco dictum: Christus primum; deinde nos; deinde ceteri. Hoc est ergo quod ait “ sortem consecuti sumus, V. 11.
 „ praedestinati utique secundum propositum eius „: id est quis quo tempore, et ut supra diximus; et ad perfectionem utique praedestinati iam essemus. Nihil enim est, quod fit, quod non a Deo praedestinatum sit, et ante quodammodo factum. Nunc sensibiliter fiunt quae spiritaliter a Deo sunt constituta.

“ Qui universa operatur secundum consilium voluntatis suae „. Qui utique universa Deus, inquit, operatur: etenim Christus Dei virtute operatur; et cum operator ipse sit, tamen Deus per ipsum operatur: ergo Deus operatur, et operatur universa. Omnis motus, et omnium rerum motus, non nisi a Deo, et per Deum. Itaque operatio cum motus sit, a Deo operatio est, quia est motus operatio. Reliqua etenim torpent, ignava sunt, vitiosa, pigra. Denique ut in motum veniant, Dei operatio est, per Iesum scilicet Christum. Ergo Deus est qui universa operatur, et operatur secundum consilium voluntatis suae. Hoc interest ergo, quod cum Deus operatur, et Christus operatur, Christus operatur ex Dei voluntate; Deus operatur secundum consilium voluntatis suae: etenim Christus voluntas Dei est. Aliis libris quid sit voluntas Dei, et quid Deus sit, idem ne an aliud sit; unum, an et aliud, et cetera huiusmodi, et explicasse nos puto et satisfacisse. Hic enim contenti esse simplici expositione debemus, metu hoc et religione retinentes, quod Dei voluntas est Christus, quod Dei voluntas est motus, quod Deus omnia operatur, quia Deus motus, et Dei voluntas est motus, et Deus sit.

“ Ut simus in laudem gloriae ipsius „. Si enim in ipsum credimus, atque V. 12.
 spiritaliter efficimur sequendo Christum, erimus in laudem gloriae ipsius Dei “ qui

(1) Ita codd. Et quidem obscurissimi ferreique Victorini iamdiu me taedet.

- „ ante speravimus in Christo „. Ordinem dedit. Tunc erimus in laudem gloriae ipsius, cum speraverimus in Christo: vel illi erimus in laudem gloriae ipsius qui ante speravimus in Christo. Prius est ergo sperare in Christo, idest Christum sequi, et credere omnia compleri posse a Christo promissa; et sic erit consequens, ut simus in laudem gloriae Dei: quia, ut saepe dixi, per Christum aeternitas pariter, quae nobis salus est, et Dei gloria est; unde laus
- v. 13. erit gloriae eius. “ In quo et nos, audito verbo veritatis evangelii salutis „ vestrae „. Descendit, ne generaliter illud atque non commode vel utiliter tractasse videretur, et aliorum istud esset beneficium, non et eorum ad quos loquitur. Adiunxit speciale, scilicet quod ad Ephesios epistolam mittit: hoc, inquit, etiam vestrum est; nam et vos in hoc estis. Quid est autem “ in „, quo et vos „? in Christo scilicet. Quid autem in Christo? quod audito verbo veritatis evangelii salutis vestrae, fidem sequuti estis iam in Christo. “ In quo „, credentes signati estis spiritu promissionis sancto „. Ipsa ratio exhortationis, plerumque mysterium; credere in Christum, credere evangelio, hoc est verbo veritatis, inquit: in hoc, et vos credentes signati estis spiritu promissionis sancto: ut iam et vos spiritum receperitis sanctum promissionis Christi. Sed quoniam velut aliud est spiritus sanctus, aliud Christus, tamen consummatio et perfectio et plena liberatio, spiritus sanctus est. Signati estis, inquit, in spiritu sancto promissionis circa ea quae promissa sunt: quoniam
- v. 14. nobis spiritus sanctus promissus est et datus: et de eo sic subiungit: “ qui „ est pignus hereditatis nostrae, in redemptionem adoptionis, in laudem gloriae „ ipsius „. Qui spiritus, inquit, pignus est hereditatis nostrae: ipsum enim nobis misit quasi pignus, hereditatem nos adepturos esse caelestium et aeternitatis et gloriae Dei. Hoc enim dictum in redemptionem adoptionis, ut nos redimamur ab istis mundanis terrenisque et corporalibus et carnalibus malis; et redimamur in adoptionem, et filii existamus, quaerentes magis gloriam Dei. Et gratia est quae meritum nostrum: ultra enim meritum munus magnum, quod accipitur: gloria eius est qui praestitit, non eius qui accepit.
- v. 15. “ Ideo et ego audita fide vestra in domino Iesu Christo „. Specialiter descendit (a) ad exhortationem Ephesiorum, simulque cum illa admonitione, ne aliter sentiant. Urbano dicendi genere “ audita, inquit, vestra fide in domino Iesu Christo „. Haec enim summa rerum est, haec virtus, hoc mysterium, ut fides in Christum Iesum sit. Quae res etiam illud necessario habet ut diligantur omnes sancti qui fidem in Christum sumpserunt et sanctificati sunt. Ita is, qui fidelis in Christum est, diligit sanctos, idest sanctificatos ex fide Christi et mysterio baptismi. Ergo et ego audita fide Christi et myste-

(a) Codd. *descendi*.

rio baptismi; ergo et ego (a) audita fide vestra, vos diligo: audita etiam dilectione vestra, dilectione in sanctos, operam dabo, ut gratias agam Deo pro vobis. " Non cessabo gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in v. 16. orationibus meis „ Omnis oratio quam agimus ad Deum, aut de eo agimus quod accepimus, aut de eo ut accipiamus aliquid. Et quoniam omnis, qui orationem facit, primo pro se facit, deinde (b) pro his, quos amat, sic ait Paulus " in oratione memoriam, inquit, vestri facio. Ergo est principalis oratio, primo pro me, deinde etiam pro vobis. Et illam duplicem causam supponit, gratias agens pro vobis. Hoc de praeterito est. Sed adiunxit " Deus do- v. 17. „ mini nostri Iesu Christi, pater gloriae det vobis spiritum sapientiae „ Hoc igitur de futuro est, orationem facere cum aliqua petitione, ut quum in Christum creditis, agam pro vobis gratias Deo: rursusque orem et memoriam vestri faciam in orationibus meis, ut Deus (qui Deus? ne aberrent, ne suspicentur alia, vel gentilia, vel Iudaeorum) Deus, inquit, domini nostri Iesu Christi pater, qui est pater gloriae. Potest ergo separatum videri, ut Deus domini nostri Iesu Christi: ipse est enim Deus Christi: ergo et dominus noster est; quia dominus noster, est Christus; et is Deus noster, qui est Deus domini nostri Iesu Christi, qui longe separatus est a Deo Iudaeorum; is ipse, qui et pater est gloriae. Ergo facio orationem, ut Deus det vobis spiritum sapientiae, ut sapiatis, et quod verum est intellegatis. Et hic et plurimis in locis satis confirmatum satisque certum et demonstratur et ostenditur, quod ut sapiamus atque intellegamus et verum intellegamus, spiritus nobis a Deo datur, sed spiritus sapientiae.

Denique adiungit, non nostrum probans esse quod intellegimus, vel intellegere nitimur. Quid enim ait? " et revelationis in agnitione eius, inluminatos o- v. 18. „ culos cordis vestri, ut det vobis spiritum sapientiae et revelationis „ Spiritus sapientiae est ut ipse nos spiritus faciat sapere, et in nobis sit, et quasi nos ipsi per nosmet ipsos sapiamus, cum spiritus nos faciat sapere. Porro spiritus revelationis, ut reveletur nobis quasi extra nos, quod intellegamus, et quod accipiamus et sequamur. Ita aliquo modo aliud spiritus est sapientiae, aliud spiritus revelationis. Sciamus igitur quasi duobus modis nos ad veritatem et ad mysterium plenissimum pervenire, vel dum ipsi intellegimus Deum, et scientiam de divinis comprehendimus, vel dum revelatio quaedam est, id est quasi extrinsecus admonitio, quae nobis ostendit Deum et omnia divina. Est quidem apud quosdam praecipuum et magnum, et quasi vero vicinum, revelatione aliquid percipere; sed aut simile, aut paravit (c) simile magis et certum. Cum autem nos sapientiam accipimus, ut nostro ingenio, et ut vere dicam, et quemadmodum etiam hic positum est spiritu divino, quae sunt di-

(-) Ita repetitur in codd. (b) Codd. de his pro deinde. (c) Ita codd.

vina capiamus, inter nos scilicet et nobiscum tractatum iam habentes, et ut fas est dicere, iam quasi spiritu existente. Oro igitur, ut det nobis spiritum sapientiae et revelationis. Circa quam rem, subiunxit; scilicet in agnitione eius, ut haec sit sapientia, et per haec revelatio, id est ut Deum cognoscamus, habeamusque illuminatos oculos cordis circa Dei cognitionem. Hoc, inquit, precor vobis, ut sciatis quae sit spes vocationis eius, quae divitiae gloriae hereditatis eius in sanctis. Deum cognoscere, magnum quidem praemium; verumtamen nescio quod parvum homini praemium, nisi ipse aliquid consequatur, atque aliquo modo se melior fiat. Ergo peto, inquit, ut spiritus vobis detur sapientiae et revelationis in agnitione eius, et oculos habeatis cordis vestri illuminatos.

Sed quoniam, ut dixi, agnitio Dei magna quidem, parva tamen apud nos, nisi exinde aliquid capiamus, adiunxit, in ipsa Dei agnitione quid magis intellegatis; ut "sciatis, inquit, quae sit spes vocationis eius," Primum quam spem habeamus vocati: deinde quas divitias consequamur, et divitias gloriae; quae sunt divitiae gloriae hereditatis eius; ut et gloriam eius consequamur et hereditatem, ut inter filios numeremur. Cum enim in adoptionem nos recipiat pietas Dei, in adoptionem filiorum suorum, heredesque simus; heredes autem, non ut in mundanis est, eo pereunte cuius quis heres est, quod nefas intellectu et dictu est; sed ut in his, de bonis, ut qui heredes sunt habeamur; ut quibus bonis Deus utitur, iisdem et nos bonis utamur, simus in gloria, simus aeterni. Haec est hereditas. Nam et cum Christo coheredes sumus, et Christus Deus est: ergo cum Deo heredes divitiarum gloriae eius sumus. Sed haec omnia sunt in sanctis, idest in his qui sanctificati sunt mysterio, Christi nomine. Probatissimum hoc ergo peto ut illuminemini, et sciatis hoc magnum beneficium, ut impleret et roget, ut vobis adventet spiritus, qui nos hoc doceat. Et nos quidem pro nobis frequenter hoc petimus: verum non parvum beneficium praestat ille qui iam emeritus Domini et sanctificatus est. Idem ipsum rogat nobis provenire quod nos cupimus et rogamus. Hoc ergo Ephesiis se (a) praestare Paulus commemorat. "Et
 V. 19. „ quae sit sublimitas magnitudinis virtutis eius in vos qui credidistis secun-
 20. „ dum operationem potestatis virtutis eius, quam operatus est in Christo „ Hoc, inquit, in orationibus meis peto, ut det vobis spiritum sapientiae et revelationis: item peto ut sciatis quae sit spes vocationis, quae divitiae; et item ut sciatis quae sit sublimitas. Exponit ipsam sublimitatem: "magnitudinis „ inquit. Sed quae est ista magnitudo? virtutis adiecit. Item quae est ista virtus? quae est in vobis, aut in vos, quod vobis illam praestat. Quae est autem ipsa virtus quam vobis praestat? ut credatis in eum et credatis secundum operationem

(a) Codd. Ephessi ipsa.

potestatis virtutis eius. Multa autem operatio est virtutis Dei : etenim quidquid per Christum factum est , quasi operatio Christi est , ut mundus et omnia quae et per eum facta sunt. Tamen operatio Dei vera certa simulque magna , quam operatus est in Christo.

Subiungit autem quae sit illa operatio Dei quam operatus in Christo est v. 21.
 “ suscitans illum a mortuis , et constituens illum in dextera in caelis , supra
 „ omnem principatum et potestatem et virtutem et dominationem , et omne v. 22.
 „ nomen quod nominatur non solum in hoc saeculo sed etiam in futuro : et 23.
 „ omnia subiecit sub pedibus eius , et ipsum dedit caput super omnem ec-
 „ clesiam , quae est corpus illius plenitudo eius (a) , qui omnia in omnibus
 „ adimpletur „. Secundum , inquit , operationem potestatis virtutis Dei vos cre-
 didistis. Est autem operatio virtutis Dei. Quamquam in principio illa sit misisse
 Christum , vel illa propter animas subiectum mundum fecisse ; quoniam hoc et al-
 tum et reconditum ab his rebus quae aperte manifestae sunt ; quippe quae ge-
 stae (b) sunt , et gestae nuper , et ante oculos adhuc versantur. Inde sumit ex-
 positionem virtutis Dei , quam operatus est in Christo. Quae illa est ? ex resusci-
 tatione a mortuis. Cum enim resuscitavit a mortuis Christum , quam utique
 vidimus , magna utique operatio est potestatis virtutis Dei. Deinde haec quae
 consecuta sunt postea quam suscitavit a mortuis , constituit illum in dex-
 tera sua in caelis. Magnum utique hoc , tantum honorem dedisse , tantam
 maiestatem , ut et in caelis eum constitueret , et in dextera sua constitue-
 ret. Parum hoc est : supra omnem , inquit , principatum ; ut nullus alius prin-
 ceptus , sive mundanus sive supra mundum , non nisi inferior Christo sit. Et
 supra omnem , inquit , potestatem , et supra omnem virtutem , supra omnem
 dominationem , et supra omne nomen. Quod nomen ? vel in terra , id est in
 saeculo , nominatum ; vel in hoc mundo , vel etiam in futuro. Item quid est
 quod praestitit ? quod omnia subiecit pedibus eius , et quod ipsum dedit ca-
 put esse supra omnem ecclesiam : quam quidem definit , ut intellegamus quid
 sit ecclesia quae corpus est illius ; id est quae membra omnia sunt Christi ,
 ecclesia est ; quia ipsa plenitudo eius , qui omnia in omnibus adimpletur.

Haec ergo cum praestiterit Deus tanta et tam magna Christo , et impleverit circa Christum quem resuscitavit , magna utique operatio potesta-
 tis virtutis eius est , quam (c) est operatus in Christo. Quoniam sensus apparet ,
 et summa dictionis , nunc singula retractemus. “ Suscitans illum a mortuis „ quod
 palam gestum , quodque omnibus testimoniis clarum est , Deus Christum Ie-
 sum , qui fuit in carne , mortuum et in cruce sublatum resuscitavit tertio
 die a mortuis. Licet simplici intellectu mysterii ratio sit magna , tamen sus-
 citatum esse a mortuis , nihil egisse mortem illam , quam homines sustinent ,

(a) Codd. ei. (b) Codd. egestae. (c) Codd. quae.

vel per violentiam, vel per corporis necessitatem, Deum hoc sustulisse, ut mors non valeret, magna utique virtus Dei, magna potestas, magna operatio. Sed quoniam saepe vel quid sit Christus, vel quid sit in carne illum esse, vel quid sit in crucem illum sublatum esse, vel quid sit resuscitatum esse, saepius diximus, hoc breviter admonemus: nam mysterii plenioris ratio, et a nobis in his libris saepe tractata est, et alibi plenius explicata. Per Christum, idest per spiritum recreatas animas et liberatas esse, ut in suam originem reverterentur, et peccata tollerentur, in quae lapsae animae fuerant. Quoniam autem homines vivere non poterant per carnis imbecillitatem, missus est Christus, idest spiritus, et intellegentia, et revelationum, omnium divinarum rerum, et vitae aeternae spiritus, ut per eius mysterium, et per corporalem mortem resuscitatae animae ad virtutem caelestem redirent: simulque passus mortem crucis Christus, et resuscitationem a patre suscipiens, imaginem per mysterium praeberet animis omnibus ad resuscitationem. Verum haec, ut dixit, et aliquo tempore.

“ Et constituens illum in dextera sua in caelis „ Quoniam Christus Dei motus est; motus autem in operatione est; operatio vero motus semper in dextera est; idcirco Christus in dextera Dei est constitutus (1) supra omnem principatum et potestatem. Primus enim motus omnium, motus est Christi. Principatus vero et potestates et virtutes et dominationes motus sunt rerum agendarum, sive in divinis sive in saecularibus. Sed cum fons sit et origo et principale omne quod movetur, idcirco supra omnem principatum positus est Christus, ut supra omnem potestatem. Aliud autem principatus est, aliud potestas: principatus in actu est, potestas in virtute qua esse potest, non qua iam est, sed qua aliquid esse potest. Cum autem Christus ipsa origo est omnium, et in eo est quod potentia est, supra omnem est potestatem. Itemque cum fons sit omnium actuum; actus autem est principatus; supra omnem principatum est. Item quoniam sive cum est, et potest esse aliud ad ipsum, potentia est, et potest ante quam actio est, esse supra omnem actionem; in his omnibus vel in principatu, vel in potestate virtus est; idest et ante actum; ut possit esse et ipse principatus. Idcirco quoniam supra haec omnia est Christus, et est supra omnem virtutem, inde quoniam omnes illae potestates vel mundanae vel caelestes vel ultra in aeternis, vel omnes principatus, vel omnes virtutes quae dominationem tenent circa unam quaeque (2) enim dominantur. Fons autem Christus est omnium: exinde enim omnia, quippe qui pater totius motus est; et haec omnia motus sunt; etiam supra dominationem omnem Christus est.

(1) Adnotemus ingeniosam Victorini interpretationem.

(2) Ita prorsus legitur in codd.

“ Et omne nomen „ Omnia quidem nomina a posterioribus inventa sunt , et maxime ab his qui in mundo sunt , vel hominibus , vel angelis , vel potestatibus. Etenim aeterna illa omnia , res ipsae sunt , et potentiae viventes , aeternae , intellegentes , quae substantialiter cognoscuntur (a). Nullum igitur ibi nomen est , sed nomina illis addita nostro vocabulo sunt , vel nostra lingua , vel ut dixi angelorum , eorum tamen qui in mundo sunt. Porro autem cum ille Christus spiritus divinus et sanctus et Dei filius haec nomina a nobis accipiat , ultra est tamen quam haec omnia vocabula viderentur imposita. Et quidem quodam loco tetigimus quod nomen omne post genitum est , et est in ipsis nominibus nomen principale , quod vere supra omnia nomina est , et unde omnia nomina sunt , quod graece $\acute{\omega}\nu$ dicitur (1). At vero Christus et supra ipsum $\acute{\omega}\nu$ est : ergo et supra omnia nomina. Sed illud $\acute{\omega}\nu$ in aeternis est ; et si in aeternis est , et Christus supra $\acute{\omega}\nu$ est , merito dictum supra omne nomen , quod nominatur non solum in hoc saeculo , sed etiam in futuro. Acrius et acutius : nomina enim iam facta omnia sunt , quae per intellectum fingi potuerunt ad expressionem earum rerum quas (b) intellegentes cepimus. Sed quoniam multa futura sunt nova , et in illo saeculo magis nova , quod saeculum futurum est , cum indicabuntur omnia ; quibus utique rebus nondum cognitis , nomina nondum a nobis imposita sunt ; neque enim possunt ; quippe cum nota non sint ; supra ipsa quoque nomina quae futura sunt praepositus est Christus : ita et in rebus primus ac summus , quando supra omnes potestates , principatus , et reliqua. Est supra omnia nomina , quando et in hoc saeculo nullum nomen ei merito applicari possit , et omnia quae futura sunt nomina , intra eius sunt vel appellationem vel substantiam , vel quamlibet de eo pronuntiationem , et effationem (c).

“ Et omnia subiecit pedibus eius „ Multis et variis modis una virtus intellegitur , quae Christus est , sive motus , sive verbum , sive Christus primus universalis , per quem omnia fiunt , facta sunt , futura sunt. Merito ergo omnia subiecit Deus sub pedibus eius. Etenim progressio a Deo Christus , et per cuncta progressio Christus est , et omnia quae provenerunt , et quae redeunt in Deum , ipsius potentia redeunt. Item (d) ergo omnia actione subiecta sunt sub pedes eius. “ Et ipsum dedit caput super omnem ecclesiam. Multi ecclesiam , omnes animas dicunt. Ergo Christus , qui spiritus est , per quem animae Deum cognoscunt et spirituales efficiuntur , et liberantur a qualitate animae , ut iam non temptentur , neque ut labantur , quippe spirituales factae per spiritum Christum , in quem credentes , spiritualiter sentiunt , et sic in Dei

(a) Codd. *cognoscentes*. (b) Codd. *quae*. Nisi mavis referre ad nomina. (c) Ita codd. (d) Codd. *idem* , ut alibi.

(1) Exod. III. 14.

cognitionem veniunt. Hoc modo Christus caput est super omnem ecclesiam, quae est corpus illius. Ecclesia omnis, item omnis anima, sed salvanda, et inde substantiam habens de aeternis, per quam vigent omnia; et sic omnes animae per Christum sicuti frequenter diximus. Ergo omne corpus Christi anima est omnis quam ecclesiam nominavit. “ Plenitudo eius „ idest ipsa ecclesia, quae corpus est illius. Plenitudo est eius, qui omnia in omnibus adimpletur. Christus plenitudo est, qui omnis plenitudo adimpletur. Omne autem quod adimpletur, exinanitur: Christus autem et exinanitus est, vel ipse se exinanivit, et rursus recuperatis omnibus per mysterium salvatisque animis universis, adimpletur in omnibus. Ideo ergo plenitudo est. Sed sic locutus est Paulus, ut diceret ecclesiam corpus eius esse; cuius (a) plenitudo est, inquit: et plenitudo eius est, qui omnia in omnibus adimpletur. De duobus his verbis, plenitudine et capacitate, in aliis libris a me distinctius et plenius explicatum est. Quemadmodum Deus plenitudo tantum (b), quemadmodum Christus, et capacitas et plenitudo. Haec omnia ad magnificentiam Christi et ad potentiam dicta hoc agunt, hoc probant, nihil ultra accipiendum, nihil extra sentiendum; ac propterea errare Ephesios, si quid praeterea adiungant, et ex doctrina vel Iudaeorum vel mundana adsociant: unde ad eosdem nunc redit, atque admonet, iam in Christum receptos, et Christum recipientes, nihil aliud quam plenitudinem Christi (c) accipere debere.

CAP. II. “ **E**t vos cum essetis mortui delictis et peccatis vestris, in quibus aliquan-
 V. 1. „ do ambulastis secundum saeculum huius mundi, secundum principem potestatis
 2. „ aëris, spiritus qui operatur in filiis dissidentiae „. Totus hic sensus iungendus est, et de Ephesiis quod in peccatis fuerint; et de se ipso quod Paulus in desideriis carnis et in consiliis carnalibus fuerit. His, inquam, omnibus, iungendum est illud quod Deus, qui dives est in misericordia, salvos omnes fecerit, et ipsum Paulum, et Ephesios. Sic enim concludit, cuius gratia estis salvi facti, cum ambularetis mortui delictis; et vos cum ambulaveritis mortui delictis et peccatis vestris. Frequenter monui, mortem duplici modo accipi, illam unam notam, cum fine vivendi in mundo anima separatur a corpore; aliam, cum in ipso corpore constituta, desideria carnis agit atque in peccatis vivit. Vos, inquit, cum essetis mortui: et designavit mortis genus, delictis et peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis secundum saeculum huius mundi. Ostendit quae sunt peccata, scilicet desideria in mundo, de mundo, divitiarum, vel voluntatis vel scientiae mundanae, vel religionis de mundo, et cetera huius mundi quae animam perdunt errantem a scientia veritatis. Quod autem dixit saeculum huius mundi, sunt enim et superiora, et illa saecula aeterna, quae quomodo intellegantur, et quam sig-

(a) Codd. *cuiusque*. (b) In codd. repetitur *plenitudo*. (c) Codd. *plenitudine Christum*.

nificantiam habeant, aliis a me libris est replicatum. Saeculum huius mundi autem omnis regio mundana, vel omnis mundus, in mundo motus rerum tempus faciens et involvens. Non eodem modo saeculum in aeternis est: esse autem aeternorum saecula, etiam Paulus declaravit, et omnes prophetae: siquidem dicitur et frequenter dicitur "benedictus Deus in saecula saeculorum,,. Etenim saeculum finitur; saecula autem saeculorum, et de aeternis et in aeternum sunt.

"Secundum principem potestatis aëris, spiritus qui nunc operatur in filiis diffidentiae (a),,, Qui ambulat secundum saeculum huius mundi, ambulat secundum principem potestatis aëris, qui est spiritus filiorum diffidentiae (b). Cum duo sint lux et tenebrae, veritas et falsitas, bonum et malitia, non ita ut ex aequo sint; neque enim fas est aliquid Deo vel per contrarium comparari. Sic accipiamus et spiritus, unum fidei, alterum diffidentiae. Spiritus satanas et eius diabolus hic substantiam de aëre habet, idest de hyle atque materia, et potestatem in ipsa materia, vel in eos qui materialiter sentiunt. Est ergo ille princeps eius potestatis quae in aëre est, idest in materia: qui princeps spiritus est, sed ut dixi materiae; et in materiis nunc operatur, in filiis diffidentiae: idest eorum animos tenet, et ibi dominatur. Ergo qui vivit secundum saeculum huius mundi, vivit secundum principem potestatis aëris spiritus, qui nunc operatur in filiis diffidentiae. Est autem lectio duplex, spiritus operantis, et spiritus qui nunc operatur. Aëris autem vel principem vel spiritum materiae nos quidem diximus: ratio tamen vehemens illa est quod ipse est inter elementa princeps, aër scilicet. Nam et ignis aër agitated est, et aqua aër humectus est, terra aër siccus et solidus: qui si omnia secum habeat, ipse est chaos, idest tenebrae, et materia tenebrarum. Ignis autem purior aër et caelum est, qui est aër agitatione succussus (c). Nam cum poeta (1) ventorum describeret potestatem, qua possent omnia confundere nisi regerentur, in aërem dixit cuncta converti, si venti habeant liberam potestatem.

Ni faciat, maria ac terras caelumque profundum

Quippe ferant rapidi secum, verrantque per auras.

Horum separatio singulorum, mundi dispositio: sicut Moyses docuit, qui separavit aquas in principio per Dei verbum; separavit et terram, separavit et spiritum. Ergo merito materiae spiritus, aëris spiritus dicitur.

"In quibus et nos omnes aliquando conversati sumus,, Ne iniuriam Ephesiis faceret, quia dixerat "cum essetis mortui delictis ac peccatis", v. 3.

(a) Codd. *differentiae*. (b) Rursus codd. *differentiae*. Sed tamen ante et post scribitur *diffidentiae*. (c) Codd. *succussus*.

(1) Virgil. aen. I. 58.

secundum spiritum aëris ambulantes ; adiunxit etiam se et ceteros ; ut aliquando conversati omnes sint secundum hanc vitam , quam subiungit “ in desideris ,, carnis nostrae , facientes voluntatem carnis nostrae et consiliorum ,, Haec sunt circa quae habet princeps potestatis aëris operationem , sed in filios diffidentes , ut desideria carnis habeant , faciant carnis voluntatem , et consilia carnis : quae qui abiecerit , iam Deum et cognoscit , et sequitur ; nihil de carnis operibus cogitans. “ Et eramus naturales filii irae , sicut et ceteri ,, Quoniam et consiliis carnis et ex desideris viventes (a) ; eramus , inquit , filii irae naturales ; idest secundum naturam carnis geniti et materiae : ipsa enim natura est. Non enim divinam naturam dicimus , sed eam quae mundana est : et ubicumque nasci est , ibi natura dicitur. Ergo in superioribus , quia ingenta sunt omnia , cum dicuntur quaedam genita , quodam mysterio intelleguntur genita , non eo modo quemadmodum in mundo : ubi enim est natura , ibi (b) generatio : generatio autem est , cum ab eo quod non fuit , aliquid esse incipit ; aut ab eo quod aliter fuit , aliud esse incipit ; sicut de semine homo , vel virgulta alia de semine , ceteraque alia animalia. At vero in aeternis , quoniam quaecumque illa divina sunt , quasi quadam discretione apparere incipiunt , ideo veluti generata dicuntur : quum tamen eadem virtute sint , et eadem substantia qua fuerunt , idcirco ut generata non sunt. Neque enim cum Deus omnia fecerit natura , non ea quae aeterna fecit ex aeternis , ut habuit ; sed tantummodo veluti separavit , et singula constituit : quae quanta et qualia sint , aliis libris intellegimus. Nunc vel Christum vel angelos vel animas ceteraque omnia , quae aeterna sunt , in aeternis quasi genita accipimus , cum longe aliter generatio sit , quae in mundo est. Ergo eramus , inquit , naturales filii ; idest per naturam facti. Sed filii cuius ? non Dei , sed irae : ipse enim adversarius , qui est ira , nos ex materia sibi vindicaverat. Sic , inquit , eramus nos filii irae , sicut ceteri. Sunt enim proprie filii irae , qui ex hoc mundo : sicut de quibus dixit “ sicut ceteri ,, ut nos qui ex illo mundo sumus male viventes ; idest secundum carnem viveremus , quasi filii irae ; quemadmodum vivunt filii irae ; hoc est sicut ceteri.

- v. 4. “ Deus autem , qui dives est et in misericordia , propter multam charitatem suam miseratus est nos ,, Vere enim divitiae magnae sunt Dei circa misericordiam. Cum enim nos peccatis nostris alienos fecissemus (c) a Deo , cum essemus ex superiori mundo , ille gratia sua donans peccata , indulgens etiam delictis , nos sibi redemit per filium suum ; cui cum non pepercit ut nos liberaret , magnae sine dubio sunt eius divitiae , magna etiam charitas. Quantum enim est amoris eius in nos , cum filium suum propter nos exinanivit
- v. 5. ut nos redimeret passione sua ? Haec igitur charitas. “ Et cum mortui esse-

(a) Codd. *viventibus*, (b) Codd. *ubi*, (c) Codd. *fecisset*.

„mus peccatis, convivificavit nos in Christo „. Quia charitas Dei, inquit, manet. Haec, inquit, est charitas; hae sunt divitiae; ut cum substantia ex aeternis nobis esset, et cum mortui essemus peccatis, redimeret nos per passionem Christi, et salvos faceret. Quoniam autem passio Christi, mortificatio est peccatorum; resurrectio autem Christi, resurrectio est nostra; ait “con-
 „, vivificavit nos in Christo „, idest ad vitam aeternam restituit; sed per Christum “cuius gratia estis salvi facti „. Concluserit quod maxime necessarium et ad omnes et ad Ephesios fuit, ut nihil extra Christum accipiamus; siquidem eius gratia salvi sumus. Ergo et vos, Ephesii, gratia Christi salvi facti, nihil extra accipere, nihil *externum* in religione et fide habere debetis.

“Et simul suscitavit, et simul collocavit in caelis „. Hoc sanctum plenumque v. 6.
 mysterium est, ut fidem habeamus in Christo, non nos nunc mereri suscitationem vel regna caelestia; sed cum Christus suscitatus, tunc nos suscitatos. Hoc enim ait “simul suscitavit „. Item “et simul collocavit in caelestibus „. Cum enim collocavit Christum, simul collocavit etiam eos, qui in Christo sunt et erunt. “In v. 7.
 „, caelestibus, ut ostenderet in saeculis supervenientibus superabundantes divi-
 „, tias gloriae suae, in bonitate super nos, in Christo „. Non enim nobis reddidit meritum: quippe cum non hoc meritis nos accipimus, sed Dei gratia et bonitate. Suscitavit ergo nos simul in Christo causa bonitatis suae, et gratia quae est in Christo, ut ostenderet futuris saeculis et supervenientibus divitias suas. Quas divitias? gratiam bonitatis super nos. Sed omnia haec, ut saepe monet et ego insinuo, in Christo. Ibi (a) est enim omne mysterium resurrectionis et nostrae et omnium. Per Christum enim reconciliantur omnia: ipse enim ianua est, ipse resurrectio, ipse vita, et ad patrem via. “Nam gratia v. 8.
 salvati estis per fidem „. Explicavit aperte, quod a nobis fides debeatur: tantum autem debetur, ut credamus in Christo. Quod si ita, solum hoc nostrum est; non merito nostro salvi sumus; sed Dei gratia. Denique sic adiungit “et hoc non ex vobis; Dei donum est: non ex operibus, nequis forte glo- v. 9.
 „, rietur „. Quod salvi sumus, gratia, inquit, Dei est: ita et vos, Ephesii, quod salvi estis, non ex vobis; Dei donum est: neque ex operibus vestris, sed Dei gratia est, et Dei donum est, non meritum nostrum (b). Aliud esse opera, aliud meritum nostrum: unde separavit “non ex vobis „, dicendo “non ex operibus „: praeter opera etenim, quae quotidie praebenda sunt in officiis in pauperes, et cetera benefacta. Sed etiam cum esse possit meritum ex officio et religione, ex castitate et abstinentia; non enim neque operibus vestris potest (c). Opera ista sunt. Ideo utrumque conclusit “non ex vobis, neque ex operibus „, et adiecit “nequis gloriatur „. Nescio quomodo enim qui operibus suis redditum meritum putat, suum vult esse, non praestantis: et haec iactatio est.

(a) Codd. ubi. (b) Codd. merito nostro. (c) Ita codd.

- v. 10. “ Ipsi enim figmentum sumus creati in Christo „ Ipse mysterio quodam nos finxit et formavit in Christo, ut cum illo resurgeremus, cum illo heredes esse possemus, credentes in Christo. “ In opera bona quae paravit „ Deus „ Paravit, creavit, formavit in Christo Deus opera (a), inquit, bona: scilicet quae futura sunt, an haec quae nunc hic agimus? Sed et sive quae futura sunt intellegamus, sive quae nunc sunt, bona utique sunt, testes in Christo sunt. Et videri potest de praesentibus dixisse operibus: quippe cum ita subiungit “ ut in illis ambulemus: memores in ipsis, inquit, operibus „: ut iam eodem modo vivamus, et eadem opera faciamus, quae bona sunt. Quippe iam figmento suo Deus nos creavit in Christo, ut simus memores: ac propterea fidem servantes, in ipsis iam operibus ambulemus. “ Et vos qui aliquando eratis gentes in carne „ Utique quia dixit “ ambulemus „ adiecit “ et vos utique ambuletis in bonis operibus quae paravit Deus „. Vos, inquit, qui aliquando eratis gentes in carne, idest gentiliter sentiebatis; et propterea carnaliter, idest carnis desideria facientes. Cui contrarium illud est, esse in Christo, idest spiritualiter vivere, et omnia secundum spiritum cogitare. Hoc frequenter exposui. Utique illud est, de Deo cogitare, in Deo sperare, habere ad Deum animum, tendere ad patrem, cognoscere viam aeternitatis nostrae Christum, credere per eius resurrectionem nos resurrexisse.

- “ Qui dicimini praepotium ab ea quae dicitur circumcisio in carne manu facta „. Vos, inquit, eratis gentes in carne dicti (b) ab his qui circumcisi sunt, idest Iudaeis, quae circumcisio manu facta est. Ab hac igitur circumcisione, idest a Iudaeis, vos dicimini praepotium; idest qui circumcisi non estis. Cum autem dixit, quod circumcisio quae manu facta est, vos praepotium nominat; intellegi voluit, non esse a Deo datam circumcisionem (1), quae manu facta est; sed esse alteram circumcisionem quae mentis est, et desideriorum omnium, et peccatorum omnium, ut vere mundum a se circumcidat, et separet desideria carnis universa. Quid enim prodest carnem circumcidere, cum magis vitium omne per animos crescat ex carne? Illa igitur, quae ex carne peccata sunt, circumcidenda sunt: et haec circumcisio non manu facta erit, sed anima et spiritu. Hoc autem ideo dictum, ne pudeat illos quod praepotium dicuntur: non enim aut hoc (c) extra religionem Dei est, aut vere dicitur; quippe cum a Iudaeis, cum dicatur idem ab ea circumcisione, quae manu facta est: cum melior sit et verior circumcisio, quam fecerit anima et spiritus, circumcidens carnis omnia peccata. “ Quoniam eratis illo tempore sine Christo „. Cum enim gentes eratis, utique sine Christo eratis: itaque semper Christus: sed quicumque receperit Christum, in eum sumpserit fidem; tunc quasi circumciscus
- v. 12.

(a) Codd. *in opera*. (b) Codd. *qui pro dicti*. (c) Codd. *ex hoc*.

(1) Nempe sermonem non esse de illa veteri circumcisione.

est, et tunc erit in circumcissione, sed non manu facta. Ergo ideo praeputium eratis, quoniam non eratis cum Christo. Et hoc adiungit, non eratis veri Iudaei “ alienati a conversatione Israel „. Vera enim eius conversatio, si secundum spiritum sentiamus, et secundum spiritum vivamus, et Christo circumcidamur a carnalibus desideriis.

“ Et hospites testamentorum, promissionis eorum spem non habentes, „ et sine Deo in hoc mundo „. Hoc est, gentes eratis; et quia nihil agebatis cum Christo, et eratis sine Christo; idcirco, inquit, non eratis in conversatione Israel; idcirco hospites eratis testamentorum, idest alienati testamento. Quid est testamentum? a promissione testamentorum; hoc est promissionis eorum quae Deus promiserat per testamenta sua, idest per prophetas, spem non habentes: scilicet promissionis eorum spem non habentes. Cum enim essetis sine Christo non vobis promittebatis spem promissionis eorum testamentorum: quippe cum ab his hospites essetis et alieni; et essetis sine Deo, idest sine Christo. Sic enim dixit “ cum essetis sine Christo „. Ecce et hic Deum Christum appellavit (1). Deinde potest intellegi sine Deo, quia ex Christo Deus est. Eratis autem in hoc mundo sine Deo. Sine Deo vivit, et hospes est a promissis testamentorum, et alius a vero Israel, cui caelum et regna caelorum promissa sunt in aeterna vita et Dei (a) gloria. “ Nunc autem in Christo vos, qui aliquando longe eratis, facti estis prope in sanguine Christi „. Omnis oratio, quae exhortationem tenet, post generalem disputationem revocat sententiam ad eos ad quos epistulam scribit, ad Ephesios scilicet. Ergo, inquit, vos quoque qui aliquando longe eratis, idest gentiles, nunc autem in Christo facti estis quemadmodum prope in sanguine Christi: quoniam non opera nostra, neque Ephesii sua prope sint, et in Christo sint; sed sanguine, inquit, Christi.

Et exponit quid illud est quia per sanguinem Christi in Christo sumus, per fidem tamen. “ Ipse est enim pax nostra „. Per mysterium etenim eius reconciliati Deo sumus etiam non alieni neque adversarii. Cum enim alios colebamus, et idolis serviebamus, quasi bellum habebamus cum patre, idest cum Deo. At medius Christus mysterio suo et passione reconciliavit nos in se. Ergo pax nostra, qui fecit utraque unum; et medium parietem materiae solvens, inimicitias in carne sua. “ Legem mandatorum, in decretis evacuans „. Pax, inquit, nostra Christus est: quem et alibi mediatorem appellat. Ipse enim se interposuit inter divisa regna, cum animae a Dei fonte natae, in hoc mundo teneantur vel tearentur: ut intercederet medius paries, quasi saeps ac materia, per inlecebras carnis et mundanas cupiditates. Christus mysterio suo et carne et passione et disciplina medium istum parietem solvit, idest vincens

(a) Codd. Deo.

(1) Nota rursus praeclarum Victorini de Christo Deo testimonium; et recale p. 2.

carnem et vincendam docens , et mundi cupiditates solvens ac solvendas docens , medium parietem sustulit : in carne tamen , inquit , sua inimicitias utique solvens. Ergo non nostri laboris est , quod saepe moneo , ut nos solvamus ; sed sola fides in Christum nobis salus est. Ille enim solvit omnes inimicitias in carne sua. Item solvit et legem mandatorum , in decretis evacuans eam , ut non per opera neque per sabbata. Ipsa enim decreta sunt in lege ipsaque mandata : nunc (a) , inquam , huiusmodi praecepta observationum , quae carnaliter intellecta sunt , evacuavit Christus. Quibus evacuatis , medium quod intercesserat , sublatum est : nec animae iam impediuntur quasi obiecto mundo , idest cupiditatibus mundanis , et intellectibus , et desideriis scilicet carnalibus , ne videant Deum , cognoscant , sequantur , etiam cum eo iuncta sint. Hoc enim docet “ ut duo conderet in semetipso , in uno novo homine faciens pacem „ Dixi quos duo ; animas , et superiora illa , aeterna scilicet et spiritalia. Quum (b) ipse salvator , qui spiritus est et sanctus spiritus , in animas descendit , iunxit duo superiora spiritalia , et animas spiritales esse fecit , et condidit in semetipso in uno , inquit , novo homine. Novus autem qui est homo ? spiritalis : vetus enim animalis est , et exinde carnalis.

“ Faciens , inquit , pacem „: idest discissis et separatis et pugnantibus , idest animis ad terrena dilapsis et terrena sequentibus , et idcirco repugnantibus his quae caelestia sunt et spiritalia ; pacem , inquit , fecit ; dum reconciliavit spiritalia et Deum ; ut iam unum animo sentiant , unum colant , v. 16. unum sint , scilicet spiritales. “ Et ut exhiberet et reconciliaret ambos in uno „ corpore. Deo „ Iungens , inquit , ut diximus et animas et spiritum , pacem fecit : ut exhiberet coniunctos duos illos quondam separatos , et reconciliaret Deo. “ In uno , inquit , corpore idest ; ut ipsa anima iam spiritus cum esset , et ipse spiritus cum iam animam sibi vindicaret , esset unum corpus , quod fuerat antea separatum. Sed hic corpus accipiamus item copulationem , ut substantiam unam ; quod est caeleste corpus et in aeternis. Corpus quomodo dictum est ? de domino nostro Iesu Christo ; quod corporalis substantia est Christus corporalisque maiestas. “ Per carnem interficiens inimicitias in semetipso „. Hoc autem est mysterium crucis , ut in poenam tollerentur omnia , quae inimica sunt animis et spiritui nostro ; idest desideria mundana , carnis cupiditates , ipsaque caro quodammodo corrupta atque vitiosa. Per carnem ergo Christus interfecit inimicitias , idest omnia adversa animis. Et ubi interfecit ? in semetipso. Ideo enim adsumpsit carnem , ut in semetipso vinceret carnem ; et sic per carnem carni prodesset , interficiendo corruptionem carnis ; et per resurrectionem , adsumendo puram atque aeternam carnem atque omne corpus deitatis ; cum omnia spiritus fiant , sicut multis locis et Paulus

(a) Codd. non , inquam , per huiusmodi etc. (b) Codd. quo.

docet ; et res ipsa manifestata est. In quo etiam illud , quod ubique ostendamus velim , quia dominus noster Iesus Christus istam ipsam quodammodo carnis et mundi pugnam vicit , superavit. Nostrum paene iam nihil est , nisi solum credere qui superavit omnia. Haec est enim plena salvatio , Christum haec vicisse , Christum ideo in cruce sublatum esse , Christum ideo resurrexisse , ut nobis in eum credentibus salus , aeternitas , et caelorum gloria pararetur.

“ Et veniens evangelizavit pacem nobis qui longe , et pacem his qui iuxta. ,, v. 17. Omnem actum et adventum domini Salvatoris per ea quae geruntur et gerenda sunt , exprimit. Adventus enim Domini evangelizavit pacem , idest ut reconciliarentur homines , totusque mundus per animas in Deum respiciens , nihil adversi (a) sentiret , haberet pacem. Quod autem dixit quod Deus , idest Salvator , veniens evangelizavit ; omne quicquid bene est et bonum pronunciat , evangelium dicitur. Deum enim nuntiare , et Deum ut cognoscatur docere , et in Deum conversionem nuntiare , evangelizare est : et hoc est evangelizare pacem , ut non discordantibus animis et errore depravatis , dum servimus vel hylicis potestatibus , bellum quodammodo geramus in Deum. Hoc est , inquam , pacem evangelizare. Rursus quod dixit “ et qui longe , et his qui iuxta ,, ad id referendum quod est Iudaeis et gentibus. Namque iuxta sunt Iudaei scilicet , longe autem gentes. At vero quoniam ipse Salvator accepit evangelium ut in gentes pronuntiaret Deum , primo illud posuit ; ut vere etiam Christus adveniens his pronuntiaret pacem , qui longe sunt , idest gentibus sicut multis rebus ostenditur. Nam et meliores filii dicuntur qui ex gentibus ad credulitatem veniunt quam ex Iudaeis. Verumtamen ne et illis negaretur , adiunctum “ et his qui iuxta sunt ,,

“ Quoniam per ipsum accessum habemus , utrique in uno spiritu ad v. 18. patrem ,, Utrique , ut dixi , et Iudaei et gentes per ipsum Christum habemus accessum ad patrem. Sed quomodo ? in uno spiritu enim , qui Christus est : dum in ipsum credimus , in nos inlabitur , et Deum sentimus , et Deum cognoscimus , et Deum colimus. Ergo in ipso spiritu ad patrem ut venire possimus , per Christum utrique venire poterimus. Itaque Iudaei nisi per Christum ad patrem venire possunt ; quemadmodum et gentes nullo alio extrinsecus vel idolo , vel potentia , vel qualibet , ut ipsi nominant , maiestate. “ Ergo iam non v. 19. ,, estis hospites et incolae , sed estis cives sanctorum et domestici Dei ,, Concludit ad speciem , Ephesiorum scilicet , quod non sint etiam alieni neque incolae neque hospites. Qui enim peregrinantur a Deo , quoniam in Dei operibus manent , idest in mundo , hospites et incolae sunt ut possint esse domestici , Etenim si et daemonibus immolabunt (b) , postea credentes et sequentes Deum , sunt domestici , sed in mundo. Nunc autem qui non credunt , ii hospites sunt et incolae. Porro quod concludit ad Ephesios , si qui Deum crediderit , et per

(a) Codd. *adversis*. (b) Codd. *inlucabunt*.

Christum se ad Deum pertinere cognoverit, neque hospes neque incola est; estis ergo, inquit, Ephesii, cives sanctorum et domestici Dei. In unam enim civitatem, idest aeternam illam superiorum divitiarum, quam Hierusalem vocant, conveniunt omnes, et sunt cives sanctorum et Dei domestici: quoniam in eadem civitate Deus veluti rector et dominus, et princeps est. Iidem ergo domestici Dei.

Quid autem intellegamus cives sanctorum? quasi aliud erunt isti qui cives dicuntur, et aliud sunt sancti. Quod si ita est, qui sunt sancti, et qui cives? intellegendum puto sanctos posuisse apostolos et prophetas et ceteros, qui Deum aut passi sunt aut viderunt; hoc est qui inhabitante in se spiritu, divina locuti sunt, aut praesentem aliquo modo viderunt: aliquo modo dixi, vel per carnem, vel per spiritum, ut Abraham, ut apostolus, ut ceteri hii per carnem et per spiritum, ut omnes apostoli: hi ergo sancti sunt. Qui autem credunt in Christum sine horum aliquo, cives V. 20. sunt sanctorum et domestici Dei. "Superaedificati supra fundamentum apostolorum,, Satis ipse declaravit, aliud esse sanctos, aliud cives: siquidem superaedificatos dixit istos supra fundamentum apostolorum. Item ut praecepta vel observare debeant, vel ad Dei cognitionem, vel ad cultum ac religionem. Iesus Christus, et praecepta eius, fundamenta sunt apostolorum: quae fundamenta superaedificationem habent iam ex vita et ex moribus et ex genere vivendi et disciplina. Primum tamen fundamentum est ad vitam: cetera, ad exornandum et exaedificandum. Primum, inquit, fundamentum est Christum credere, et in eo spem habere, et in Deum fidem mittere. Hoc autem docent apostoli; et hoc est fundamentum etiam prophetarum: bono ordine, secundum illud quod supra divisi, ut sanctos dicerem et eos qui viderunt et eos qui spiritum toleraverunt(a). Viderunt enim apostoli, spiritum habuerunt prophetae. Secundum igitur praecepta apostolorum et prophetarum (quae praecepta Christi) est adnunciatio, et est fundamentum totius aeternitatis, et spei.

"Superaedificati estis, inquit, in ipso angulari lapide Iesu Christo,, Omnis medietas inter duo semper posita. Haec, duo aut iungit aut separat. Sed ubi separatio est animis, ibi (b) mundus *φραγμὸς* dicitur, id est maceria. Ubi autem iunctio animis, Christus est, et lapis dicitur angularis, quoniam vere angularis lapis: et is est qui in primo collocatus est: vere angulo fundamentum positum, duobus lateribus iungit. Hunc lapidem *ἀποζωοποιῶν* appellavit: non enim tantum angularis, sed qui primus et summus est, unde incipit fundamentum anguli, qui duo iungit et copulat et unum reddit. Etenim duo, sicuti diximus, vel superiores animas, quae etiam cum Christo fuerunt; et istas quae hic sunt sanctae, et mysteriis Christum habentes;

(a) Ita codd. (b) Codd. ut pro *ibi*.

vel ipsas illas omnes Christi animas, etiam gentium animas, quae iunguntur illo angulari lapide Iesu Christo. “ In quo structura compacta in templum sanctum in Domino „ Omnes enim animae collectae, omnesque homines spirituales (a) redditi per Christum struantur, ubi Deus inhabitet, quasi templum sanctum; ut cum in omnibus inest Christus, et cum est in Christo Deus, omnes templum sint per Christum Dei. “ In quo et vos coaedificamini in habitaculum Dei in „ spiritu „. Ut saepe docui, ad speciem, idest ad Ephesios, rem vocat, ut et ipsi aedificati in eodem angulo sint, idest in spiritu Christi, ut et ipsi habitaculum sint Dei. Magna autem moderatione, ut exhortatio fieret: non enim iam factos dicit, sed adhuc aedificari: deest enim illis; et idcirco admonet et hortatur. Et cum illos habitaculum Dei in spiritu dicat, utique quid agit aliud, nisi ut aliud quodlibet excludat ex animis, solumque Christum ibi animas coaedificare adhuc dicat, ut templum fiant Dei?

“ **H**uius rei gratia ego Paulus vincus Christi pro vobis gentibus: si „ tamen audistis dispositionem Dei gratiae „ Supererat ut cum de rebus locutus esset, quod spes omnis in Christo, sic et spiritu coaedificentur omnes, ut sint habitaculum Dei; supererat, inquam, ut id doceret quis ipse esset; an ipse impletet coaedificationem per evangelium, daretque rationem auctoritatis suae ut ei crederetur. Hoc igitur adiungit “ huius inquit (b) gratia „ idest ut habitaculum Dei in spiritu aedificemini. Non enim tantum Ephesiis istud, sed omnibus dictum audiatis. Denique pro vobis, inquit, gentibus vincus Christi Paulus; vincus, aut associatus ad evangelium Christi, aut qui multos labores et poenas toleravi, et pro vobis tolerem, adnuntians Christum: et sicut vincus Christi; qui adnuntiando Christum, vinciar; sed propter vos. Id ut probare videretur, se pro gentibus vincum esse Christi, adiecit mysterii erga se habiti (c) fidem. “ Si tamen, inquit, audistis dispensationem Dei gratiae „. Idest si est cognitum vobis quae gratia disposita sit, idest quomodo per me evangelium ordinatum sit, ut adnuncietur Deus per Christum, et Christi virtus, quae virtus Dei est. “ Quae „ data est mihi in vos secundum revelationem „. Etenim, sicut ipse Paulus multis locis memorat, non ab hominibus, neque per homines mysterium accepit aut didicit, sed revelata illi cuncta sunt. Hoc enim dixit, gratiam sibi datam „ sed per revelationem. Quo in loco intellegi licet christianum ex revelatione fieri posse, et maxime fieri. Electus quidem est, et vas electionis dictus est Paulus; verumtamen quia Dei potentia omnibus modis gratiam suam ministrat, intellegamus esse istam legitimam mandatorum Salvatoris disciplinam, uti renascatur homo per spiri-

(a) Codd. *spiritaliter*. (b) Ita cod. prisco scribendi more. (c) Codd. *habenti*.

tum et aquam, et sic Christi spiritum recipiat. Sed id et ab hominibus et per homines. Istud vero quod Paulo provenit (quamquam hoc, ut aestimatio nostra est, meruit solus) tamen, ut dixi, revelatio Dei eiusmodi aut alio simili modo per Dei gratiam fieri potest. Unde non est abnegandus a Christi gratia, cui revelatio per Christi gratiam data sit, ut spiritu compleretur; et Christi cognitione per revelationem habita, deserviret.

- v. 4. "Notum mihi factum est mysterium, sicut ante scripsi in modico; prout „ potuistis legentes (a) intellegere prudentiam meam in mysterio Christi „ Et hic quoque admonco revelationibus posse cognitum esse mysterium Christi: et licet circa Paulum ex electione Domini videatur impletum, tamen quoniam electio Domini libera est, etiam circa alios potest ut non ab hominibus neque per homines fiat cognitio verae plenaeque deitatis. Magna quidem et unica dignatio, et fortassis ex parte quod fiat hodie, concedatur. Etenim cum ipse dixerit, si propheta aliquis et de eodem alius sibi revelatum dixerit, sedeat et cognoscat qui prophetat, ut audiatur is qui sibi revelatum dicit; ergo et revelari potest; et quod parte, eodem modo etiam in toto. Etenim mysterium Domini et Dei voluntas in omni potentiam suam extendit: et illum posse omnia, et velle quae potest, accipere debemus; et haec alterius quaestionis sint. Nunc revelatum sibi mysterium ostendit (b); cum dixit Paulus id se scripsisse Ephesiis, idest ipsum mysterium; non revelationem, sed quod revelatum est, hoc est mysterium. Scripsi, inquit, sed immo dico; et ut potuistis, inquit, legentes intellegere, in quantum potuistis prudentiam meam; in mysterio Christi prudentiam. Scientiam posuit non illam quae praevidet sua potentia quae sunt, quae futura sunt ratiocinando invenit et comprehendit: at hic scientiam, prudentiam nominavit. Non enim per prudentiam consecutus; sed postea quam consecutus est, habere coepit prudentiam. Denique prudentiam, inquit, in mysterio Christi; idest in eo quod percepi, quod mihi revelatum est, quod mihi notum factum est; id est in eo (c), quod doctus sit prudentia, in eo quod sibi revelatum est vel memoria, vel scientia, vel intellegentia. Hae enim sunt partes prudentiae: ita et locus prudentiae est, et tamen non per prudentiam mysterium consequi possumus; sed per revelationem.

- v. 5. "Quod aliis generationibus non fuit notum filiis hominum „ Potest hoc ad prudentiam argumentum esse, uti Deo revelatum illi sit, quia prudens erat et percipere poterat revelationem, mysterium; et solus meruit propter prudentiam mysterium nosse, quod aliis generationibus notum non fuit filiis hominum. Quid est aliis generationibus? idest ante mea tempora (d). Generationes enim, sicuti in evangelio lectum est, quasi per homines tempora. Nulli, inquit, eorum qui ante me in generatione fuerunt filii hominum; nulli, inquit, notum fuit de myste-

(*) Codd. *intellegentes*; sed recte *infra legentes*. (b) Codd. *et nos pro ostendit*. (c) Codd. *factum quae est autem in eo*. (d) Codd. *ante meis temporibus*.

rio. Quod sit mysterium, quod revelatum sibi et notum factum Paulus dicit, saepe locuti sumus. Adiciendo autem " filiis hominum,, ostendit fortasse mysterium illud ante quam Paulo revelatum est, fieri potuisse ut revelatum sit angelis; idest non filiis hominum, sicut nunc revelatum est sanctis eius apostolis. Plene mysterii concordiam quod unum sit atque idem, quod sibi revelatum est et apostolis, docet. Ne discordet et non idem videatur esse per praesentiam Christi traditum apostolis, quod ipse sibi per revelationem traditum dixit; coniungit id sibi revelatum quod sanctis apostolis. Parum est: adiicit " et prophetis in spiritu,,. Acute et vehementer: etenim propheta qui mysterium locutus est, in spiritu illi revelatum est; mysterium ipse non scivit. Quia dixit filiis hominum revelatum non fuisse neque notum mysterium; fuit autem notum et prophetis, qui filii hominum sunt; adiunxit notum, sed in spiritu; idest cum afflato spiritu mysterium loquerentur.

Ipsis tamen non notum fuit esse " gentes coheredes et concorporales v. 6. ,, et participes promissionis eius in Christo per evangelium,,. Hoc est quod sibi mysterium notum factum esse dixit, simulque etiam sanctis apostolis et prophetis in spiritu, quod et gentes coheredes sunt in Christo et concorporales, idest eiusdem quasi corporis: quod saepe ita memorat ut omnes animae sanctae et liberatae (a), et Christi spiritu iunctae, unum corpus esse dicantur. Exinde ergo participes promissionis eius in Christo sunt etiam gentes. Non enim solus Israël, sed et gentes, quae in Christo per evangelium concorporatae fuerunt, participes promissionis; quod aeternam gloriam merebuntur, quod vitam, quod remissionem peccatorum, et cetera, quae et Deus et Salvator promisit se sequentibus. Ergo omnes per evangelium promissionis participes in Christo sunt. " Cuius factus sum ego minister secundum donum operationis Dei, quae da- v. 7. ,, ta mihi est secundum operationes virtutis eius,,. Minister, inquit, sum evangelii factus ipsius, per quod in Christo participes promissionis et gentes et Israël sumus: cuius evangelii ego minister; factus autem dono gratiae Dei. Ubi- que enim non nos meritis nostris hoc accipere, sed gratia Dei, memorat Paulus; ut dantis sit, non accipientis, quidquid gratiae datur. Quod autem adiunxit " secundum operationem virtutis eius,, et hoc quoque Deo tribuit; ut siquid ego operer, virtus Dei sit. Non enim in me mea virtus operatur, sed Dei. Quomodo autem utrumque iungat et quid sequatur, perspicendum diligenter est. Adiungit enim: " mihi minimo omnium sanctorum data est haec gratia,,. Si v. 8. operatio iam agentis est, et secundum operationem data est gratia, meritum est prius operantis, et sic gratia. Sed supra dixit, secundum donum gratiae Dei datam esse hanc gratiam, ut minister esset evangelii: soli vero posteriori data est, qua nunc operatur, et operatur virtute Dei, et dicitur " propter operationem virtutis Dei data est gratia,,. Quid igitur? operatio ante gratiam

(a) Codd. *libertas*.

data est? an postea gratia data? Sed cum dicitur operationem virtutis Dei esse, iam data est gratia. Rursusque cum dicitur, secundum Dei gratiam factum ministrum esse Paulum, ante operationem intellegimus datum donum, ut minister esset; et donum Dei (a) esse gratiam quod minister est. Iam ex accepta gratia ministri cum operetur; et illa gratia est, ut operatio eius ex virtute Dei sit. Ita ut minister esset, donum Dei fuit; ut esset operatio Dei virtus in eo, gratia Dei fuit. Mihi igitur omnium sanctorum minimo haec data est, inquit, gratia. Quae illa gratia? secundum operationem virtutis eius inter gentes evangelizare.

Quid autem evangelizare; subicit: non apostolorum minimo, sed sanctorum, inquit. Sancti enim, et fide et spiritu sancti, sunt apostoli, quibus mandatum est evangelium. "Incomprehensibiles divitias Christi,, Quae enim aut divitiae tales esse possunt, aut quemadmodum comprehendi divitiae, quae sunt Christi, quae nos faciant Dei filios, aeternam vitam tribuant, corruptionem omnem auferant, mortem ipsam interficiant, in caelis esse faciant, peccata donent omnia? Ergo magnae divitiae, et in tollendis malis indulgentia peccatorum, et in dandis bonis, et tantis bonis, quae supra dixi, et alia talia.

v. 9. "Et illuminare omnes quae sit dispositio mysterii,, Ordo: data est mihi gratia inter gentes evangelizare et illuminare omnes. In qua re illuminare? quid sit dispositio mysterii; ut non solum mysterium evangelizent sed et illuminent, id est aperiant quae sit dispositio mysterii. Quod autem dixit "illuminare omnes,, tenuit et Israël et gentes. Accepit enim sine dubio in gentes evangelium; sed et Iudaei illuminari possunt, si sequantur, si obediant. Quid autem sit dispositio mysterii, exponendum est; quoniam illuminare se dixit Paulus. Sed id in sequentibus declaravit "absconditi a saeculis in Deo,, Data mihi, inquit, inter gentes est gratia, omnes illuminare quae sit dispositio mysterii. Cuius mysterii? quod absconditum est, inquit, a saeculis in Deo.

Quid est a saeculis, et quid in Deo; quid est absconditum, et quomodo absconditum; breviter explicemus. A Deo, qui pater est primus, genitus est Christus qui est lumen ex lumine, et Deus ex Deo (1), qui Iesus est, qui Deus ex Deo est (2). Nemo me velut alterum Deum dicere existimet; sed ita ordo loquendi flagitat. In hoc, inquam, Christo, qui Deus ex Deo est, omnia perfecta sunt, et per ipsum omnia; sed quod nunc necessarium est, in ipso omnia, quamquam per ipsum omnia, sed Deus in ipso omnia (3); etiam hoc mysterium est, et in ipso absconditum. Absconditum autem quibus? a

(a) Codd. *Deus*.

(1) Respicit Victorinus ad symboli niceeni verba. Et quidem, puero vel adulescentulo Victorino, celebrabatur magnum illud Nicaeae pro

Christi divinitate concilium.

(2) Atqui hoc iam dixerat, Victorine mi.

(3) Ita prorsus est in codd.

saeculis. Christus enim unigenitus Dei filius, et ab ipso reliqua creata sunt: id est per ipsum Dei opera in ipso operante per ipsum. Omnia saecula igitur posteriora Christo; quippe a Christo facta. Nihil igitur ante Christum, nec superiora ante Christum. Nullo temporis exordio Christus natus ex Deo. His igitur saeculis, item ab his in Deo mysterium absconditum est, ut suis temporibus reveletur, Dei filium Christum venire, carnem induere, succurrere, liberare hominem, donare peccata, in aeterna et caelestia tollere, iustificare, et glorificare, et cetera quae subiungit. In quo igitur mysterium hoc absconditum est? in Deo. In quo Deo? qui universa creavit. Si enim per ipsum revelatum est mysterium in ipso absconditum; fuit autem absconditum ante quam veniret, revelatum est postea quam venit. Quis iste est? qui universa, inquit, creavit. Ergo creator licet Deus accipiatur, sed per Christum tamen creator Deus. Creator enim non convenit Deo (1), sed convenit Christo, et sic per Christum Deo. Ille enim genuit Christum: Christus creavit omnia ipso Deo operante et per se create. Ita unum est quod creata sunt omnia, et ab uno creata sunt. Si quidem Dei patris opera per Christum creata sunt omnia.

“ Ut innotesceret principibus et potestatibus in caelestibus per ecclesiam V. 10. „ multiformis sapientia Dei „ Hoc est mysterium quod absconditum in Deo, id est in Christo, quod postea revelatum est non animis (a) sed hominibus, neque tantum hominibus sed omnibus principibus et potestatibus in caelestibus, et revelatum est per ecclesiam, quod scilicet per mysterium sapientia Dei est. Cum autem dixit “ principibus et potestatibus in caelestibus „ intellegi licet illis revelatum non esse, quae adversae sunt: in caelestibus enim, inquit. Et quod dixit per ecclesiam, id est per membra Dei omnia, per membra Christi, et per omnem animam mysteriis eius indutam (b), et in ipsum spem habentem. Ita quantum homini datum sit, intellegi licet. Siquidem non principes et potestates in caelestibus, ipsi sapientiam Dei hominibus declarant; sed per ecclesiam, id est per eos qui membra sunt Christi, sanctificatione in fide, potestates et principes in caelestibus sapientiam Dei cognoscunt editam esse per hominem. Discere et noscere (c) etiam principibus mundi et potestatibus sapientiam Dei, facilis erit agnitio, si ubi homo sit, et ubi habeat principium didicerint, cognoverint, per prophetam Ezechielem cum loquitur de cherubin; in quo visio est, quemadmodum locus ipse certam expositionem desiderat. Breviter ergo mysterii omnes partes, quas nos supra diximus, tetigit dicendo “ multiformis sapientia Dei „: vel quod filium misit, vel quod

(a) Ita codd. Num pro *angelis*? (b) *Malim imbutam*. (c) Codd. *notescere*.

(1) Quis sic loquitur, ut heic Victorinus? Deo certe convenit creatoris appellatio. Ceteroquin cur creatio de filio Deo saepius quam de patre Deo praedicetur; seu potius cur pater per filium

creare dicatur, subtiliter disputat Photius a me nuper editus amphiloeh. 188. Coll. vat. T. I. p. 328. sqq.

tanta maiestas servi formam suscepit, vel quod tanta signa facta sunt, vel quod promissa tanta sunt, indulgentia peccatis, et promissio caelorum. Item aeterna vita et glorificatio et hereditas simul cum eodem Christo, et eiusdem post mortem resurrectio, et ipsa mors, et cetera huiusmodi, multiformis est sapientia Dei.

- v. 11. "Secundum praefinitionem saeculorum, quam fecit in Christo Iesu domino nostro," Ex hoc apparet quid sit in Deo absconditum esse mysterium, siquidem adiunxit "secundum praefinitionem saeculorum," Certis enim saeculis determinatis atque conclusis apparere mysterium per praesentiam Domini, in quo absconditum mysterium fuit. Per ipsum enim revelari debuerit in quo absconditum fuit. Hoc enim adiunxit "quam definitionem saeculorum fecit in Christo Iesu domino nostro," Quo tempore appareret, quo tempore revelaretur mysterium, quo salus et liberatio ostenderetur. In quo habemus libertatem et aditum in confidentia per fidem ipsius, "Licet in mysterio praesentiae domini nostri Iesu Christi et redemptio facta sit et salus data, summa tamen, et vere (si attendamus) haec summa sola est, certe maxima, quod libertas nobis data est. Etenim pressi captivitate non valebamus per legem resistere, sicut ipse dicit quod nostra infirmitas corpore resistere non valeret. Venit igitur ut vinceret carnem, et mortem per mortem: qua victa, fecit possibile nobis esse, quod impossibile credebamus. Data ergo libertas est, et datus ad confidentiam aditus per fidem ipsius, hoc est cum fidem in ipsum habemus. Monui, et saepe monui, eam esse ianuam liberationis nostrae, si in Christum credamus: mysterium enim eius liberavit nos, si eum sequamur. Tunc enim proderit nobis eius mors et eius resurrectio, si fidem in eum habeamus; quod omnia propter nos et fecit et passus est. Confidamus ergo, sicuti subiungit.
- v. 13. "Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis; quae est gloria vestra," Exhortationem quam debet omnibus, ut eos confirmatos redderet, in se revocavit. Propter hanc, inquit, causam scilicet quia mihi minimo omnium sanctorum data est haec gratia inter gentes evangelizare, et cetera; propter quod, id est propter istam causam, peto ne deficiatis in tribulationibus meis. Multum enim qui Paulum sequuntur fatigari possent in fide, cum audirent eundem Paulum tribulationes sustinere. Si enim ille qui praedicat, qui evangelizat, qui a Deo electus est, multa tolerat, fatigatur periculis, laboribus multisque aliis tribulationibus; multum, inquam, deterrentur illi qui eum sequuntur, et fidem paene non integram incipiunt habere, quod quasi et ipsi periclitari possint et graviter laborare; si quidem ille qui evangelizat et praedicat, est tantae gratiae (a) in tribulationibus. Sit ergo peto, inquit, propter id quod

(1) Ita codd.

mihi revelatum est, ut non vos deficiatis in tribulationibus meis: quas tamen tribulationes non meo merito patior, neque mea causa; sed quoniam vos vel infirmi in fide estis, vel adhuc trepidatis, et nescio quomodo alia adiungitis. Idcirco ego tribulationes sustineo, volens vos ad disciplinam veram observationemque revocare, ut a Christo ne recedatis, nihil ad Christum adiungatis, solam spem de Christo habeatis. Haec non est gloria vestra; mea, inquit. Ergo tribulationes quoniam pro vobis sunt; gloria, inquit, vestra est, ut ad gloriam me laborante, operante, per tribulationes exercitato, ad gloriam vestram venire possitis.

“ Huius rei gratia flecto genua ad patrem domini nostri Iesu Christi „ v. 14.
 Cuius rei gratia scilicet tribulationes pro vobis sustineo. Huius rei gratia flecto genua; id est plene rogo, et rogo patrem domini, patrem domini(a) nostri Iesu Christi. Omnis quidem operatio per Christum et omnis actio; sed quoniam, ut saepe monuimus, ministeriorum spiritus Christi est; quippe ipse ministerium Dei est, et omnia Deus per ipsum; idcirco ad patrem, inquit, flecto genua. Ipse enim rogandus, uti misereatur, et subveniat, fidem nostram dirigat, operetur in Christo nobis, ut ipsum Christum sequamur; atque in eum fidem habentes ad promissa pervenire possimus. Precum autem et rogationis plenus habitus, genua flectere. Non solum enim animo flectere nos debemus in preces, sed etiam corpore nulla parte altiore simus, vel imagine altitudinis, vel quod superbiam (b) habere videamur (1). Denique alio loco: servavit sibi Deus tot milia hominum qui non flexere genua ante Baal (2). “ Ex quo omnis paternitas in caelis et in terra nominatur „ v. 15.
 Scilicet ex patre Deo, et patre domini nostri Iesu Christi: ipse enim pater, ipse primus pater, et ab ipso quicumque pater est, pater est nominatus. Et tamen hoc vocabulum vel potestas a primo Deo patre, velut a fonte, defluxit. Nam et Christus pater omnium, quae creata sunt: per Christum enim creata sunt omnia. Item et in mysteriis pater (3). Et Paulus quodammodo pater: siquidem dixit filii mei estis: ego, inquit, in Christo Iesu per evangelium vos genui. Denique paternitas in caelis Christus est: in terra paternitas, vel apostoli, vel quicumque evangelizat, vel qui tradit mysterium. His enim modis atque aliis multis filii dicuntur qui fidem accipiunt, et illi patres qui tradunt. Paternitas igitur omnis a Deo patre proficiscitur.

“ Ut det vobis secundum divitias gloriae suae virtute confortari per v. 16.

17.

(a) Ita repetit more suo Victorinus. (b) Codd. *superbiae*.

(1) Notemus Victorini doctrinam de orantium corporali habitu.

(2) III. Reg. XIX. 18; ad Rom. XI. 4.

(3) Nempe qui initiat, pater dicitur initiati. Recole nostrum p. 37.

„ spiritum suum , in interiore homine habitare Christum per fidem in cordibus vestris „. Quas preces habeat pro Ephesiis , expressit ; ut det vobis , inquit , divitias gloriae : easque divitias ostendit gloriam Dei , virtute confortari per spiritum suum , uti fortes adversum carnem et carnis desideria sint , et adversum potestates huius mundi iniquissimas ; quod fit et quod provenit per spiritum Dei. Quemadmodum autem per spiritum Dei confortantur , idest fortes redduntur ? in interiore homine , inquit , habitare Christum. Christus enim in homine interiore , idest in anima , cum habitare coeperit , fortes virtute per spiritum redduntur homines : expelluntur enim omnia quae adversa sunt. Quomodo autem habitet Christus in interiore homine , subiecit “ per fidem , inquit , in cordibus vestris „. Ergo facilis et magna res est : facilis in eo quod fides sola implet tantum munus et tantum beneficium , ut in cordibus nostris Christus habitet. Quo habitante quid consequimur ? ut fortiores simus per spiritum , et sic habeamus divitias gloriae Dei , et fortes redditi nihil periculi sustineamus , contemnamus mundum , vincamus omnes iniquissimas potestates. Hae sunt divitiae Dei. Speremus etiam gloriam et repromissionem “ in veritate radicati et fundati „. Maximum praeceptum hoc , et ubique a Paulo positum , et a me in admonitione saepius constitutum : quia firmitas et firmamentum , et totus animae ad aeternitatem status , in veritate est , de qua saepe dixi : quae et in Deum et in Christum est charitas , et circa homines. Haec radicam efficit fidem nostram et fundatam.

- v. 18. “ Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis , quae sit latitudo et
 19. „ longitudo et altitudo et profundum. Scire etiam supereminentem scientiae charitatem Iesu Christi „. Precum suarum , ut dixi , summam exposuit ; quod roget Deum ut Ephesii consequantur . In quo non Ephesiis tantum hoc accipiendum est precari Paulum , quam omnibus qui in Christum credunt. Praeter igitur ista , quae supra diximus ; precatur et rogat , ut Ephesiis tribuat Deus , illud quoque quod est maximum uti scientiam consequantur , altitudinem , profunditatem. Precatur etiam ut consequantur Ephesii charitatem Christi ; quae charitas supra scientiam praevalet et supereminet , plusque ad salutem proficit , et ad aeternitatem (1) animis , si aliqui (a) charitatem in Christum suscipiat. Ita cum docuerit (b) tria perfectionem christianitatis implere , fidem , scientiam , charitatem ; omnia breviter hic complexus est ; atque in precibus se habere declaravit , ut Ephesiis haec Deus praestet. Nam de fide sic locutus est : ut habeatis , inquit , in interiore homine Christum habitantem per fidem in cordibus vestris. Item de scientia sic locutus est : ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis latitudinem ,

(a) Ita codd. pro aliquis , antiquo more. (b) Codd. docuerim.

(1) Scilicet beatam.

longitudinem, altitudinem, profunditatem. Item de charitate sic adiungit: scire etiam supereminentem scientiae charitatem. Et tria posuit: et ordinem, et quid magis valeret ostendit. Tria sunt, fides, scientia, charitas. Ordo est, ut prior fides sit: qui enim credit, is ad scientiam venit. Sic enim dictum est: si credideritis, tunc intellegetis. Post scientiam praepositur omnibus charitas Christi: sola enim charitas in Christum et (a) desiderium, et amor, et adfectus et cupiditas, elevat et liberat animas. Ergo supereminet charitas scientiam.

Quod autem quattuor posuit, quae scientia debeat comprehendere; naturaliter quidem tria sunt: nam mensura corporis habet tria, longum, latum, altum. Altum autem tam in superius quam in inferius est. Longum est quod producit quasi contra nos. Latum quod iuxta nos per utraque latera tenditur. Altum, ut dixi, quod ad superiora pertinet et ad inferiora. Hic igitur composuit altitudinem et profunditatem. Ipsum quod nos altum diximus, in duo divisit; ut altum diceret quod in superioribus, et profundum quod in inferioribus. Ita altum dividens, duo collocavit, et facta sunt quattuor, quae tria sunt per naturam. Ergo haec veluti mensura corporeae intellegentiae homini interiori insinuanda et perspicienda est, ut circa Deum haec animadvertantur. Cum enim Deus per omnia et in omnibus sit, et sit omnia, et ex quo sunt omnia, et per quem sunt omnia, et super omnia, illic est scientiae labor animadvertere et scire quae sit longitudo, quae latitudo, quae profunditas. Quae omnia quemadmodum sint vel intellegi possint secundum partitionem istam, et intellegi in Deo, altior aliusque tractatus est. Denique precatur, ut Ephesii haec intellegant: et ne desperatio sit quod ista intellegi minime possint, adiunxit: ut comprehendere possitis, inquit, cum sanctis. Ergo sancti comprehendunt, et expani haec possunt. Sed hoc (b) ut dixi alterius est operis, et magnae atque arduae expositionis, scire supereminentem scientiae charitatem Christi. Adtendendum vehementer et acute, quod in precibus hoc orat Paulus, ut Ephesii hoc quoque sciant, quod charitas Christi superemineat omni scientiae. Hoc orat, inquam, sciant. Qui enim scit, quod superemineat omni scientiae charitas, plene implet charitatem in Christum. Non igitur orat ut faciant, quia consequitur; sed orat, ut sciant. "Ut impleamini omni plenitudine Dei,". Omnia haec, quae pro Ephesiis orat Paulus, confortari in spiritu, confortari in interiore homine, et habitare Christum per fidem, et charitate radicari, comprehendere cum sanctis latitudinem, longitudinem, altitudinem, profundum; scire etiam quod superemineat scientiae Christi charitas; haec est plenitudo Dei, quod Graeci *πλήρωμα* dicunt, idest perfectionem, cui nihil desit: quam plenitudinem Christus mysterio suo operatur, implet, et implevit; ut faciat illud "Deus in omnia et per omnia. Haec enim est plenitudo.

(a) Codd. in pro et. (b) Codd. nunc.

V. 20. “Ei autem qui potest super omnia facere abundantius quam petimus
 ,, aut intellegimus, secundum virtutem quae operatur in me; ipsi gloria in
 ,, Christo Iesu, et in ecclesia, et in omnes generationes saeculi saeculorum,,
 Ordo sensus istius: ei autem gloria in Christo Iesu, et gloria in ecclesia, et
 in omnes generationes in saecula saeculorum. Cui autem gloria? ei, inquit, qui
 potest super omnia facere abundantius quam petimus aut intellegimus. Nos
 enim pro vobis haec oramus, ut ista faciatis, et ista intellegatis. Si quis autem
 plus poterit et abundantius poterit et supra haec omnia poterit, supra scilicet
 quam petimus aut intellegimus, illi gloria. Is autem qui supra et ab-
 undantius supra poterit, utique poterit secundum virtutem quae operatur in
 nobis, secundum virtutem scilicet Dei et Christi domini nostri: secundum eam
 enim operor. Et ille igitur secundum eam virtutem operatur, quae est in no-
 bis. Igitur ei, qui supra omnia haec potest facere abundantius quam petimus
 aut intellegimus, gloria sit in Christo Iesu et in omnia saecula, et in omni ec-
 clesia. Potest tamen hoc totum ad Deum referri. Ipse enim potest super-
 abundantius ista facere. Et ipsi gloria.

CAP. IV. “**O**bsacro vos ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis voca-
 V. 1. ,, tione qua vocati estis, cum omni humilitate et mansuetudine et patien-
 tia,,. Hic locus exhortationis est et admonitionis, simul cum precibus humi-
 liter et commendatione, ut et ipsi tolerant, cum et ipsum videant patien-
 ter multa tolerare. Ego, inquit, vos obsacro vinctus in Domino, ut cum mul-
 ta tolerem (nam et vincula et varia toleravit et passus est); cum ergo,
 inquit, vinctus in Domino sim, idest propter Dominum, ego ipse qui mo-
 neo in multis patiens, monco ut digne ambuletis ea scilicet vocatione qua
 estis vocati. Saepe enim diximus vocari homines Dei gratia. Hac vocati iam
 vos vocatione, quia iam Deum cognoscitis et Christum dominum, hac vocatione
 v. 2. digne ambulate. Subiungit quemadmodum: “cum omni humilitate et man-
 suetudine et patientia,,. Et (a) tolerantiam multam ponit, ne efferantur, ne superbi
 sint. Primo posita humilitas, deinde mansuetudo. Humilitas, animi deiectio est.
 Frenum superbiae et immanitatis (b), mansuetudo est. At vero quae sequitur pa-
 tientia, in eo quod tolerant, siquid adversi evenerit. In prioribus, ne verean-
 tur (c) pati, duo posita, humilitas et mansuetudo. In his quae sequuntur, si pas-
 si fuerint, quales sint patientia, inquit. Deinde quod subiungit “cum omni
 magnanimitate,,. Haec enim magnanimitas in hoc est, ut non solum patienter
 feras (d), sed erecto animo semper sis. Denique hoc subiungit, ut si passus
 fueris patienter, et magnanimiter feras“ sufferentes omnia quaecumque accide-

(a) Codd. ad. (b) Codd. illa humilitas animi deiectio est fera superbia et immanitate. (c) Codd. mereantur.
 (d) Codd. efferas.

„rint , portantes invicem in charitate „. Potest et ad „ sufferentes invicem in charitate „, referri. Potest tamen integer esse sensus qui sequitur „ solliciti servandae unitatis spiritus in vinculo pacis „. Ut spiritus unitatem servetis , aut unum spiritum servetis servandae pacis et in vinculo pacis , hortor vos ut solliciti sitis. Dat tamen rationes quare unitatis spiritus in vinculo solliciti esse debent : „ unum corpus inquit et unus spiritus „. Quia unum corpus est tota ecclesia et unus spiritus. „ Ita ut et vocati estis in una spe vocationis vestrae „. Et hoc argumentum est ad unitatem spiritus servandam in vinculo pacis , quod ita et isti vocati in una spe : non enim diversam spem habent , sed unam omnes , qui vocati sunt , promissorum Dei. Quae autem promissa sunt , notum est omnibus.

„ Unus Dominus , una fides , unum baptisma , unus Deus , et pater omnium , qui supra omnia , et per omnes in omnibus nobis „. Late patet , et simplex tamen est iste tractatus ; unus Dominus , id est Christus ; una fides , utique in Christum , et in Deum ; unum baptisma ; non enim aliter ab aliis ; neque si aliter ab aliis , baptisma ; sed illud baptisma , quod in Deum patrem et in dominum nostrum Iesum Christum filium et spiritum sanctum datur. Aliter ergo datum baptisma non est. Ergo unum baptisma , unus Deus : quoniam etsi et filius Deus tamen , quia in filio Deus , et pater Deus , unus Deus. Item quia in Deo filius , unus ergo Deus. Qui Deus ? pater , inquit , Deus ; quia ipse est per omnia , et ipse est in omnibus , et supra omnes : ergo unus Deus , qui pater est omnium , qui supra omnes , et per omnes , et in omnibus nobis. Adtendamus autem ordinem diligenter connexum. Unus Dominus : ab ipso coepit , per quem incipit omnis christianitas , et ingressus ad liberationem. Cum enim Christum quis cognoverit , tunc sequitur ut in eum fides sit , et reliqua. Una in Christum fides ; deinde consecratio eius. Unum baptisma ; deinde coniunctio. Unus Deus , pater omnium , super omnia , per omnia , in omnibus. Quatuor posuit : est enim Deus , quia causa : pater omnium , quia ultra ipsum nihil : supra omnia , quia actio : per omnia , quia unitio et connexio in omnibus.

„ Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi „. Hoc adiecit : hinc enim potest impatientia nasci vel iniuria fieri. Et cum moneat humilitatem et patientiam et cetera , rationem dat ut unusquisque patiens esse debeat et magnanimus , quia secundum mensuram donationis Christi unicuique nostrum data est gratia. Cum igitur alia aliis data sit , neque invidendum est , neque negandum est ; nec quod alius habet , dolendum ; nec quod quisque habet , non dandum. Si donatio ergo Christi est secundum mensuram gratiae unicuique datae (a) , omnes invicem nos chari-

(*) Codd. gratia unicuique data.

- v. 8. tate accipere debemus, et sufferre magnanimiter et patienter omnia cum mansuetudine cum humilitate. "Propter quod dicit ascendens in altitudinem, ,, captivam duxit captivitatem, et dedit dona hominibus,,. Exemplum ad hoc datum est quia dixit secundum mensuram donationis Christi. Probat autem donationes esse Christi, dato exemplo de psalmo LXVII, in quo docet Christum Dominum nostrum Iesum in altitudinem ascendisse, et captivam duxisse captivitatem: idest illam, quae nos captivos fecit, captivitatem captivam fecisse, et illam oppressisse, et sic nobis dona dedisse. Ergo si data nobis dona sunt a Domino nostro, qui mysterio suo captivam captivitatem duxit, ascendit in altitudinem, liberatis nobis, et captiva facta captivitate, dedit dona hominibus: per quem gratiam eius consecuti, diversa ageremus, deifica omnia; sicut postea dicit, ut alii essent apostoli, alii evangelistae, alii prophetae, et reliqua. Haec ergo dona sunt. Cum autem a Christo haec gratia unicuique data sit secundum mensuram donationis eius, nemo alterius debet aut invidere gratiae aut suae; sed omnia paria (a) invicem dare et credere, et universa humiliter et cum mansuetudine et cum patientia et magnanimitate sufferre, conservandae causa unitatis in spiritu unitatis, in vinculo pacis; ut et concordiam habeamus, et pacem servemus, nulla discordia perturbante animos nostros.

EXPLICIT VICTORINI COMMENTARIUM

IN EPISTULAM PAULI APOSTOLI AD EPHESIOS

LIB. I.

INCIPIT LIBER II.

(a) Codd. patria.

VICTORINI PHILOSOPHI

IN EPISTULAM PAULI AD EPHESIOS

LIBER SECUNDUS.

Oportet nunc interpretationem, qua nunc utimur, exequi atque complere in his verbis quae Paulus adiungit, et necessario adiungit, quia supra per exemplum docuit, quod ascendens in altitudinem, captivam duxit captivitatem, et dedit dona hominibus. Propter hoc, inquam, exemplum tractat, quoniam qui ascendit utique descendit; quod quidem mysterium late patet, habetque alios in ista explicatione tractatus. Quid sit ascendere, et quemadmodum descenderit in inferiora terrae, et quemadmodum ascenderit super omnes caelos, (quod est vehementius) omni cura atque omni diligentia perspiciendum. Ascendit, inquit, ut impleret omnia. Quid est adventus, et quid est reditus? ut dixi, magnus iste tractatus est; magnusque etiam ille, quomodo implevit omnia, et magis rediens implevit omnia. Ac si complecti velim et enarrare, non sinit operis magnitudo ut in ista parte, qua commentationem simplicem facimus, pars ista ponatur. Arbitror de isto sensu istoque tractatu librum aliquem esse complendum, quem permissu Dei iam aggrediar (1), ut omnia necessaria ad istiusmodi intelligentiam liberi a necessitate interpretationis valeamus implere. Nunc igitur simpliciter admonendi modo ista breviterque dicemus.

Quod autem ascendit, quid est nisi qui et descendit in inferiora terrae? Positum est in psalmo "ascendens altitudinem", ex quo verbo capiamus intelligentiam quia is ascendit, qui descendit. Natura etenim rei sic se habet, ut ascendere in caelum non possit nisi qui inde descendit. Hoc circa caelestia: nam circa alia huiusmodi terrena potest aliquis ascendere, qui non descendit: sed in caelum atque in caelos nemo ascendit, nisi qui inde descendit. Sic enim Salvator in evangelio dixit: nisi quis renatus fuerit, non potest regnum Dei tenere. Deinde subiunxit; quoniam quod ex carne nascitur, caro est; quod autem ex spiritu nascitur, spiritus est. Spiritus autem de supernis est; ergo spiritus ad superna redit. Nam et cum resurrectio fuerit, omnia spiritus erunt; et totus homo spiritus factus, in caelum ascendet, scilicet per spiritum. Ergo necessarium factum est ut qui ascendit

CAP. IV.
V. 9.

(1) Adnotemus promissum a Victorino opus, quod in editis non comparat.

in caelum, ipse sit qui descendit. Christus ergo, de quo dictum est, quia ascendit in caelum, intellegitur quod descenderit: et si descendit, utique in terrae inferiora descendit; non solum in terram, sed in inferiora terrae. Lectum est enim, quia in infernum descendit Salvator passione illa crucis, ut omnem animam liberaret, et ex omnibus locis redimeret membra sua.

- V. 10. " Qui descendit, ipse est qui ascendit „. Repetit ipsum sensum quia se invicem ligat, ut ille qui ascendit, descenderit: et rursus qui descendit, ascenderit. Sed ut superior sensus ostendit, quia cum descendit Dominus noster, in inferiora terrae descendit, rursus adiunxit, quia ipse est, qui ascendit sed ascendit super omnes caelos. Ita nihil vacuum Christo est: siquidem et descendit in inferiora terrae, et ascendit super caelos. Quos caelos? multi tres dicunt; alii plures; verum mihi sententia est, tres esse. Siquidem et ipse Paulus raptum se dicit super tertium caelum. Et sic etiam quidam docent supra terram esse aquas quasi primum caelum: deinde firmamentum ipsum, quod appellatur caelum: deinde rursus alias aquas, tertium caelum (1): de quo tractatu iam multa diximus in praeterito. Verum quid interest? Christus qui ascendit, super omnes caelos ascendit. Illic enim iam aeternitas est, et vita illa incorruptibilis, et omnia ex spiritu viventia, Haec autem alio modo se habebant usque in descensionem Christi: quae omnia, mysterio gesto, post passionem Christi in ascensionem salutem acceperunt, et perfecta sunt. Hoc est enim quod subiungit " ut impleret omnia „ idest perfecta redderet et plena, ut nihil minus esset. Ergo passio illa Christi et resurrectio et ascensio, perfectio est omnium tam in mundo quae salvari possent, quam in aeternis, et super omnes caelos. Quod mysterium plenissime unius libri explicatione tractavimus. Aut numquid (a) hoc intellegimus, ut impleret omnia quae ei mandata sunt ut nihil ibi correxerit, nihil ibi perfectum reddiderit? sed ascendit supra caelos, ut omne mysterium impleret; et descendit, sed ut impleret maiestate scilicet et perfectione et Dei lumine et charitate. Descensus enim eius et ascensus illuminavit universa. Magis autem illuminavit, cum ascendit perfectus et sanctificatus a patre. Omnia sancta facit per reditum suum, et unde redit, et quousque redit.

- V. 11. " Et ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas „. Hinc incipit dona varia enumerare, de quibus supra dixit, quod

(a) Cod. unum quid.

(1) Notabilis haec Victorini doctrina. Quod epistolam II. ad Corinthios, in qua Paulus dicitur autem ait se aibi de hac re scripsisse, intellegitur raptus fuisse in tertium caelum. ge commentarium ab eo, ut puto, confectum in

dedit Deus dona hominibus, ut omnes habeant dona Dei, quod supra tractabat; et nullus alteri invidet. Sunt autem dona haec, apostoli, prophetae, evangelistae, pastores, magistri, ministri; quos omnes enumerat. In primo tamen apostolos posuit, deinde prophetas. Mirum autem videtur quod cum dictum sit usque ad Christum prophetas esse, ipse Christus scilicet fecerit et prophetas. Post apostolos posuit prophetas et evangelistas. Quid igitur intellegimus? prophetas non solos illos dici, qui spiritu Dei accepto, de Christo dixerunt et de eius adventu, de quibus recte dictum "usque ad Christum prophetae," quia cum venit ille, de quo prophetae erant, sine dubio iam quare prophetae sint, causa nulla est. Quos igitur prophetas intellegimus? quos Christi dono prophetas esse dicit; illos scilicet, qui de Deo tractant, et spiritu pleni divinam exponunt disciplinam. Hoc etiam in superioribus diximus. "Alios vero evangelistas, alios autem pastores et magistros, ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi." Loquendi de lege gratiae genera quinque sunt; loqui linguis, loqui revelatione, loqui scientia, loqui prophetia, loqui doctrina. Haec plene ad Corinthios in prima. Verum praeter haec, aliud est evangelistam esse, idest quae Christus fecerit narrare, et de Christo adnunciare ipsum colendum esse; hoc est enim evangelistam esse. Ergo fecit Christus dono suo evangelistas; fecit etiam et pastores et magistros, qui regunt ecclesiae populum. Qui administrant, pastores dixit; magistros vero, qui docent. Non enim pastores hic a pascendo, neque ad cibos referendum, sed ad gubernandum, ut pastores appellant episcopos; et ipse Christus pastor, quod oves aestimatae sunt animae. Magistros vero, ut diximus (quamquam etiam ipsi pastores, magistri pecoris dicantur, quasi praepositi) tamen doctores intellegamus magistros dictos.

Haec tamen omnia dixit, ideo dono Dei constituta ut consummatio sit sanctorum, idest perfectio. Sanctos saepe quid significet, docui, idest qui fidem acceperint et sanctificati spiritu sint. Hii ergo ut consummentur id est perficiantur, dono Christi instituta sunt huiusmodi et mysteria et ministeria, quibus perfectio et consummatio omnium sanctorum. Nam quia apostoli possunt agere et docere et evangelizare, verumtamen possunt et alii haec facere, et apostoli tamen non sunt; ergo separatum est quod apostoli alii sunt, alii prophetae, alii evangelistae, alii duces, atque doctores. Verum his omnibus perfectio fit consummatioque sanctorum, per ea quae ipsi agunt, et per ea quae alii agunt. Nam mysterium, id est quod nos facimus; aedificatio autem corporis Christi, id est quod circa alios facimus. Ergo illa omnia duabus de causis et duobus effectibus (a) instituta sunt per donum Christi,

(a) Codd. et duo effectus.

v. 13. ut praesint mysteriis, ut ipsi agant, ut ministri sint; quod supra; et aedificent corpus Christi, idest ecclesiam, et omnes animas ad fidem confirment: hoc est enim corpus Christi. "Donec occurramus omnes in unitatem fidei, et agnitionem Christi, in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi,, Pleno mysterio; quod factum sit, et propter quid factum sit, et quid futurum sit (a), exposuit. Quid factum sit, quod descendit et ascendit Christus, et quod ipse dedit apostolos et prophetas et ceteros. Deinde adiunxit propter quam causam "ad consummationem, inquit, sanctorum,,. Quid illa consummatio est? quod subiecit, ut perfectis sanctis omnibus in unitatem fidei, et una fides apud omnes sit, et in agnitionem Christi, ut omnes agnoscamus Christum: ibi enim omnis est salus. Deinde quod futurum sit, ut occurramus et concurramus in virum perfectum: perfecta enim anima per fidem et per Christum cognitum, vir perfectus efficitur (b). Sic et propheta David de eadem anima perfecta in primo psalmo posuit: beatus vir qui non abiit in consilio impiorum. Et beatum inquit (c), et virum nominavit: Et haec est mensura aetatis et plenitudinis Christi; collectis omnibus membris, et viro pleno reddito, in singulis omnis plenitudo redditur Christi.

v. 14. "Ut ultra non simus parvuli fluctuantes,,. Cum enim non sumus perfecti, parvuli sumus: et cum parvuli eramus, fluctuabamus: cum autem fide confirmamur, non fluctuamus. Cum cognoscimus Christum, viri efficitur. "Et,, iam non parvuli circumferamur omni vento doctrinae, in nequitia hominum, in astutia, ad remedium (1) erroris,,. Cum enim perfecti non sumus, et in fide labimur et vacillamus et multa nos perturbant; cum per doctrinas plurimas discurrentes, vento intellegendi vario agitamus. Quae doctrina, nequitia est hominum et calliditas et astutia, et quasi quaedam remedia erroris: ut quod sentis, quasi quorundam sapientium sensu et intelligentia sentire credas; et sit erroris tui remedium intellectus alienus. Quae omnia dimittenda sunt, ut his duabus rebus relecti simus, et virum compleamus, fide scilicet et agnitione Christi. Denique haec veluti duo scilicet fides Christi, idest in Christum, et agnitio Christi, beatum faciunt: qui vir beatus non fluctuat, non circumfertur doctrina, in nequitia hominum. Haec ita tetigit beatus propheta David in eodem primo psalmo: nam beatus, inquit, vir: quem nos dicimus fieri fide et Christi cognitione; qui nescit doctrinas, nescit nequitiam et errores: quos errores doctrinasque sic enumerat David dicendo: qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiae non sedit. In cathedra pestilentiae sedere, est docere haereticas di-

(a) Codd. est, (b) Codd. efficitur, (c) Ita codd. Inquit, prisca scripturae more.

(1) Notabilis Victorini lectio; quum in graeco sit ἐν τῇ κυβείᾳ vel κυβείᾳ; in vulgato autem latino ad circumventionem; quod vocabulum iam

sic explicandum videtur ex Victorini magisterio, ut circumventio erroris, sit remedium adversus errorem.

sciplinas : abire in consilium impiorum , est in nequitia hominum versari : stare in via peccatorum , est in astutia versari ad remedium erroris.

“ Veritatem autem facientes in charitate , augeamus in ipsum omnia , v. 15.
 „ qui est caput Christus „. Exhortatio est , quia vult Ephesios in charitate esse , et omnia secundum veritatem agere , et magis cumulare quae agunt. Hoc est augeamus omnia , sed augeamus omnia in ipsum Christum , ut nihil extra agatur , nisi de confirmanda fide in Christum : qui Christus est , inquit , caput. Cum enim ex capite omnia membra regantur ; et omnis ecclesia a Christo regitur ; id est omnis anima sancta et fidelis. Ergo caput est Christus ,
 “ ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem iuncturam subminis- v. 16.
 „ trationis , in mensura uniuscuiusque partis , incrementum corporis in aedificationem sui in charitate „. Diximus quod caput est , ex quo connexum est omne corpus et compactum. Ergo si Christus caput est et principium et fons et unde omnia reguntur membra , quae sunt in corpore per omnem iuncturam ; acute hic accipiendum , ut quomodo membra singula iunctura cohaerentia diversis in administrationibus totius corporis mensuram faciunt ; sic et in ecclesia , singula quaeque membra ministeriorum circa sanctificationem mysterii , et circa fidem Christi , iuncturas praestant , et corpus suum in charitate constringunt atque aedificant : ita et membra nostra , veluti naturaliter nexa , atque amore genuino sibi cohaerentia , incrementum corpori praestant suis partibus : sic et omnia ministeria , quae sunt in ecclesia , corpus est (a) Christi , si se invicem in charitate diligant servientia capiti , idest Christo.

“ Hoc ergo dico et testificor in Domino , ut non amplius ambuletis , v. 17.
 „ sicut et gentes ambulant „. Sicuti semper docui , exhortatio duplex est : et quid non faciendum , supra dixit ; quid faciendum , nunc subiungit. Quid non faciendum ; ne , inquit , ambuletis ut gentes. Hoc , inquit , dico et hoc testor , et testor in Domino , idest adhibeo testimonium Domini , quod moneo. Hic et terror est : exhortationi enim mixtus terror , persuasionem facilem facit. Cum autem dixit , ut non amplius ambuletis , ostendit illos diu ambulasse , et ita ut gentes vixisse. Quo autem modo ut gentes , ipse supponit :
 “ in vanitate mentis suae ; obscurati intellectu , alienati a vita Dei , propter igno-
 „ rantiam quae est in ipsis , per caecitatem cordis eorum „. Expressit quae sit vita v. 18.
 gentium ; ut vani sint , inquit , et mente non sapiant , et intellectum suum obscurant (b) : *quod est* intellectu suo de Deo nihil cogitare , sensu duci et rebus in mundo. Namque si mundus tenebrae sunt , et de mundo quidquid intellegitur. Denique subiunctum “ alienati a vita Dei „ , quae vita est Christianis cum Deum et colunt et intellegunt. Hoc dicit “ a vita Dei „ , quae Deo debetur a nobis. Et subiungit propter intellegentiam : hinc enim alieni a vita Dei sumus , cum Deum igno-

(a) Ita codd. pro *sunt*. (b) Cod. *obscurum*.

ramus : cum autem cognoscimus , vitam Dei agimus , et vitam a Deo mere-
mur illam , quae vere Dei vita est , quam nobis Christus pollicitus est. Haec
autem , inquit , in ipsis per caecitatem cordis eorum : cum eorum cor caecatum
est tenebris , cogitat et versatur in tenebris , et istam mundanam sapientiam
quae tenebrarum sapientia est , aestimat esse sapientiam.

- v. 19. Denique huiusmodi intellectum quae res consequatur , ostendit : “ qui despe-
,, rantes semetipsos tradiderunt impudicitiae , in operationem omnis immunditiae
,, et avaritiae ,, De gentibus loquitur , quibus caecatum cor est , et nihil sperant ,
idest mortales se et fatentur et probant ; neque de aeternitate sua aliquid credunt :
ac propterea vitam mundi , quasi ea frui volentes , et rapiunt , et libidinese vi-
vunt , et cum impudicitia exercentes , ut credunt , voluptatem (a) habendi cupidi ,
v. 20. et in usu vivendi ducti omnibus turpissimis voluptatibus. “ Vos autem non ita
21. ,, didicistis Christum ; si tamen audistis illum et in illo credidistis ,, Con-
tra Ephesios docet non ita vivere ut gentes : quippe qui didicerint Christum :
quia Christus ut immortales nos faceret , egit mysterium , praesto in carne fuit ,
docuit ut cognosceremus patrem , et in ipsum fidem haberemus , et est ae-
ternitas nobis viventibus secundum eius mandata. Vos igitur non ita didi-
cistis , ut gentes : quippe quia vos Christum audistis (si tamen audistis illum)
idest intellexistis et credidistis. Hoc est enim quod adiunxit , qui in illum
credidistis : quia , ut diximus et dicimus semper , credere in Christum , im-
mortalitatem consequi est , et vitam aeternam mereri : ipse enim est vita ,
ipse lux , ipse aeternitas , ipse qui mortem vincit et vicit , et nobis vicit ,
per mysterium quod implevit.
- v. 22. “ Sicuti est veritas in Iesu ; deponite vos secundum priorem conversa-
,, tionem veterem hominem , qui corrumpitur secundum desideria erroris ,,
Ante Christi adventum error omnis et vana sapientia fuit , mundana haec ,
aeterna aestimare ; secundum carnem vivere ; hunc mundi regem , Deum cre-
dere . Hic vetus homo est. Hunc , inquit , deponite , sicut est veritas in
Iesu ; quoniam in aliis veritas non est . In Iesu autem veritas : quae Iesus
docuit , ea vera sunt : et hic novus homo , secundum quem vivere debemus.
Vetus ergo ille (b) , et prior conversatio deponatur : etenim ille corrumpitur se-
cundum desideria erroris. Totus enim ad corpus conversus corporea aestima-
bat omnia et carnalia. Hinc errores et quasi sapientia mundana , cum omnia
quae in mundo sunt , non secundum spiritum fiant : ante Christi tamen ad-
ventum ; nunc autem postea quam nos docuit illa aeterna , sapimus quae spi-
v. 23. ritualia sunt. Hic est , ut dixi , homo novus , qui sic vivit et sic sapit. “ Re-
24. ,, novamini autem spiritu mentis vestrae , et induite novum hominem , qui se-
,, cundum spiritum creatus est in iustitia et sanctitate veritatis ,, Ut dixi , novus
homo est , qui secundum spiritum sapit. Hoc ait : “ renovamini spiritu mentis ve-

(a) Codd. *voluptate*. (b) *Homo scilicet*.

strae „. Ita anima melior , pura , integra ; mens vero fortior spiritus est (1). Renovamini ergo , inquit , spiritu mentis vestrae ; et induite novum hominem , ut iam secundum ipsum vivatis ; qui spiritalis est , cum ex spiritu sapit ; qui ipse ille homo spiritalis secundum Deum creatus est , idest iuxta Deum : quomodo dictum est , faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Non autem vultum Deus habet aut faciem (2) : sed quemadmodum Deus spiritus est , ita et nos secundum Deum creati sumus , ut secundum spiritum sapiamus ; idest nihil carnaliter , nihil in mundo. Denique quid est secundum Domini creatum esse hominem , ipse dixit “ in sanctitate et iustitia et veritate „ : id est ut sit iustus , ut sit sanctus , sit et verus : etenim qui mundanum (a) sapit , secundum carnem sapit : qui secundum carnem sapit , verum non sapit , neque iustum , neque sanctum. Ergo quoniam spiritus sanctificat , spiritus vivificat et iustificat , spiritus qui vere est , et semper est , et magis solus est , ipse est veritas. Haec igitur omnia sic intellegentes , novum hominem induunt , renovati in spiritu mentis suae.

“ Propter quod deponentes mendacium , loquimini veritatem unusquisque v. 25. „ cum proximo suo , quoniam sumus alter alterius membra „. Concludit exhortationem ad omnia superiora , quibus et divisas gratias docebat , et omnem hominem tolerare debere alterum socium , et patientem esse cum omni magnanimitate , et sufferentes invicem in charitate. Ergo hic mendacium , inquit , deponite : nemo alterum fallat : loquimini veritatem ; et unusquisque cum proximo suo quod verum est agat , faciat , loquatur : nihil per fraudem , nihil per fallaciam. Et qui dixit cum proximo suo , adiunxit quoniam sumus alter alterius membra. Sic et supra unum corpus , et unus spiritus , et item reliqua. Ecclesia enim cum unum corpus sit , et omnes in ecclesia unum corpus faciant , singuli partes sunt ecclesiae. Ergo alterius membrum est , et sic unum corpus efficitur (b) , ut ipse dicit , ecclesiae : cuius ecclesiae , idest omnium animarum fidem habentium in Deum , huius inquam caput est Christus. Ergo nos corpus sumus ; et corporis singuli membra ; ergo alter alterius membra sumus.

“ Irascimini autem , et nolite peccare „. Subiungit monita quae multa sunt ; v. 26. sumens tamen ad exemplum (c) , quod positum est in psalmo quarto , sumens initium praeceptorum. Verum haec dividit , ut primum moneat ecclesiae hominem idest christianum , quae agenda et quae non agenda : deinde moneat , quae viris agenda et uxoribus invicem ; deinde quae patribus et filiis invicem ; deinde quae servis et dominis : postque exhortatio est , quae facienda generaliter omnibus. Verum ut se ordo contexerit , ita et nos locis singulis , et monita enume-

(a) Malim mundum. (b) Codd. efficiatur. (c) Codd. ab exemplo.

(1) Iam retro distinxit Victorinus animam a spiritu , secundum suam quandam subtilitatem.

(2) Huuc locum suum commemoravit Victorinus in comm. ad Philip. p. 60.

rabimus, et rationes singulis proprias intellectusque reddemus. Ac primo ecclesiastico viro christiano dat monita haec, ne irascatur; aut si iratus fuerit, ne peccet per iram. Deinde ne diu iram teneat, sed intra diem iram suam finiat. Deinde neque furto vivat et furtis operam det, sed magis manibus operetur ad victum, et inde etiam aliis in necessitate succurrat. Deinde ne malos sermones aliquos proferat, sed magis bonos; et aedificet alterum, et non alterum contristet: ut nulla in animo amaritudo sit: ut nulla ira, nulla indignatio, nullus clamor, nulla blasphemia: ut se invicem benigne ament; sint misericordes; peccata sibi invicem donent, sicuti Deus in Christo donavit nobis peccata; ut diligant se; ut pudici sint; ut ab omnibus mundi, et ab avaritia, et a turpitudine, a turpiloquio, a scurrilitate alieni sint; magis gratias agant: etenim tales mores, idest in vitiis et peccatis positi, regnum Christi non habebunt, neque hereditatem in regno Christi. Deinde monet ne ab aliis per sermones seducantur, idest vel ab haereticis; vel ab inreligiosis, vel ab his quos filios appellat temptationis et diffidentiae; quos terret, quod in illos ventura sit ira Dei. Deinde ne communicemus operibus malis infructuosis: magisque illos obiurgent, qui peccant et malis moribus vivunt, et manifestent eorum peccata; et vivant ut sapientes non ut imprudentes, vino abstineant, multo magis loquantur in spiritu, in psalmis, in hymnis canticis, et magis in corde ista fiant: Domino gratias agant, et agant pro omnibus in nomine Dei et domini nostri Iesu Christi: subiecti sibi sint invicem in timore Christi. Haec sunt omnia praecepta ecclesiastico viro data. Post subiungit quae sint observanda mulieribus, idest viris et uxoribus.

Nunc ad singula revertamur. Irascimini autem, et nolite peccare. Si Deus irascitur, sicuti dictum (1); revelatur enim ira Dei, ira de caelo, in omnem impietatem. Et item in multis locis. Recte ergo et homini datur ira (2), idest ut irascatur: sed peccat in ira, qui non ut corrigat, irascitur; sed ut puniat. Ergo "irascimini, et nolite peccare; sol non occidat supra, per iracundiam vestram". Et modum irae, et tempus ostendit, intra diem conceptam iram debere deponi. Hoc imitantur multi praeceptum, et ponunt inter praecepta sua. Etenim si omnis dies habet curam suam et malitiam, sufficit sibi; de praeterito die nihil addi debet ad alterum (a) diem. Ergo "non occidat supra iracundiam vestram sol; neque locum detis diabolo": si enim manserit ira, invenit ille occasionem ut nos in peccata ducat, et faciamus aliquid non faciendum; quod est diaboli voluntate peccare. Ita os-

(*) Codd. *aeternum*.

(1) Ad Rom. I. 18.

(2) *Legesis opusculum Lactantii de ira Dei.*

tenditur ex hoc praecepto in nostra potestate esse, et irasci, et non irasci; et diabolo iracundiam immittere, sed occasionem habere ut cum nos irascimur aliquid nos faciat (1). Hoc in omnibus affectibus animae cogitandum, et in omni actu diaboli, nihil illum posse circa nos, nisi cum ipsi per nos ei occasionem damus. Ita et domini sumus nostrae voluntatis, et merita de bonis bona habemus, et poenas de malis actibus, quia nostro vitio fit diabolo occasio (2).

“ Qui furabatur iam non furetur „. Non omnino peccare, peccatum v. 28. est (3), sed in peccato perseverare: datur enim paenitentiae locus, datur correctioni. Ergo qui furabatur, iam non furetur. Non autem hoc ad hoc solum peccatum accipere debemus, sed ad omnia; ut qui in quocumque peccabat, iam non peccet. Omne enim peccatum cum committitur occulte, furtum est: sed cum sciat Deus omne quod geritur, non est peccandum, ut furari nos credamus peccata nostra; quippe cum omnia manifesta sint. “ Magis autem laboret operando manibus suis „. Ex hoc intellegi licet, vere de simplici supra dixisse, ut nemo iam furetur, quando adiunxit “ magis autem laboret operando manibus suis „. Qui enim laborat operando manibus, habet unde vivat: non ergo furetur. Animadvertamus praeterea quia simplex dictum est, cum manibus operantis laboramus; reliqua ex arte, ex ingenio, vel oratione, vel quolibet alio modo. Ubi non opera est manuum, magis furta sint, quam victus labore quaesitus; quod bonum est, ut habeat communicare necessitatem habenti; ut ex operibus per manus suas consequatur quod ipse habeat, et communicet ei qui habeat necessitatem; atque de suis operibus quod commodi consecutus fuerit, largiatur.

“ Omnis sermo malus de ore vestro non procedat „. Et hoc praeceptum de eo v. 29. est, quod non faciendum est. Monui autem, duo esse genera praeceptorum quid faciendum: nemo, inquit, proferat verbum ex malitia. Hinc enim magnum peccatum; sicuti dictum (4), non quod in os intrat, sed quod de ore exit, plurimum nocet. “ Sed si quis bonus ad aedificationem fidei, ut det gratiam audientibus „. Ut ille sermo exeat, qui est bonus. Qui est autem bonus sermo? ad aedificationem fidei. Tunc enim audienti gratiam dabit, cum id quod loquitur, aedificat fidem. “ Et nolite contristare spiritum sanctum Dei „: vel vestrum, qui est in vobis, vel qui est in altero; qui contristabitur malo sermone vestro. “ Nolite, inquit, contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis „: in quo spiritu vos utique consignati estis signatione per spiritum sanctum: et ipsum nolite contristare, vel in vobis, cum malum sermonem dicitis, vel in audientibus. “ In die redemptionis „. Ordo: consignati estis in die re-

(1) Ita legitur in codd.

(2) Insignis Victorini doctrina de humana libertate in diaboli tentationibus.

(3) Idest peccatum sine venia, peccatum quod reum perpetuum constituit hominem.

(4) Matth. XV. 11.

demptionis : per ipsum enim redemptio vestra facta est ; quae redemptio certum diem habet , scilicet Dei iudicii. Signati enim sumus in spiritu sancto , in die quo redimimur ac liberamur.

- v. 31. “Omnis enim amaritudo et indignatio et clamor et blasphemia auferatur a ,, vobis cum omni malitia ,, Concluserit breviter quinque ; amaritudinem , iram , indignationem , clamorem , blasphemiam. Quamquam et subiunxerit genus “ cum omni malitia ,, Etenim amaritudo est et in invidendo , et in male loquendo , et in ceteris actionibus. Et item ira , animi motus est cum ulciscendi libidine atque puniendi. Indignatio est motus animi fervens et elatus ultra meritum. Clamor autem vox aliquo furore prolata. Blasphemiam iam Deum laedens est in Deum emissa vel vox vel scelerata cogitatio. Haec , inquit , omnia auferantur a vobis : pro eo quod est , a vobis auferite : sed ita est et ipse sensus , auferatur a vobis : quod vere dixit “ cum omni malitia ,, : quia fieri potest , quod quaedam sine malitia fiant , ut ignorantes in blasphemia simus , ignorantes clamemus , indignemur sine malitia. Haec omnia auferantur “ cum omni malitia ,, Sic enim , ut supra locuti sumus , irascimini , sed nolite peccare. “ Estote ,, autem invicem benigni ,, Illa superiora , ut dixi , non facienda ; haec quae facienda : ut invicem benigni sitis ; non unus in alterum , sed singuli in singulos , ita omnes in omnes. “ Et misericordes , donantes vobis invicem ,, Et in superioribus invicem posuit , estote invicem benigni. Dixit etiam donantes vobis invicem ; unde et misericordes invicem audire debemus ; donantes autem scilicet peccata. Denique de peccatis hoc dictum esse ex eo declarat , quod subiunctum est “ sicut et Deus in Christo donavit vobis ,, ; utique peccata : in Christo autem , ut frequenter diximus , quia pro nobis Christus mortuus est : ergo in Christo donata sunt peccata nobis. Mysterium enim illud , ut frequenter diximus , pro peccatis nostris est : quia nos peccata vincere non poteramus , venit Dominus noster , qui peccatum vinceret , et sic peccata nostra nobis donaret , cum in ipsum credentes a peccatis liberamur.
- v. 32.

- CAP. V. I.
- v. 1. “ **E**stote ergo imitatores Dei , sicut filii Dei charissimi ,, In hoc utique imitatores Dei , cum et vos peccata vestra invicem vobis donatis , ut Deus donavit in Christo nobis nostra peccata. Vivite ergo imitatores Dei , et sic vivite , ut filii Dei et filii charissimi. Etenim siquidem pro vobis filio suo non pepercit , et pro peccatis vestris cum peccato dedit , ut peccatum vinceret ; sicuti mysterium intellegitur. “ Et ambulate in dilectione ,, Magnum praeceptum et utique retinendum , omnia enim concludit ; et sufficit charitas , in qua lex tota est ; et totum mysterium christianitatis , dilectio et charitas. “ Sicut et Christus dilexit vos ,, Hoc est quod supra dictum “ imitatores Dei ,, ut et vos invicem diligatis vos , sicut et Christus dile-
- v. 2.

xit vos. Quid est autem " dilexit et tradidit semetipsum pro vobis " ? Eadem substantia , unum (a) et voluntate. Et item ego et pater unum sumus. Hic tradidit semetipsum pro vobis ; idest pro alio , filio suo non pepercit ; ut hoc modo etiam nos invicem pro vobis nostra demus ; et usque ad hoc , idest iuxta passionem pro altero , invicem diligamus. " Et semetipsum tra- ,, didit pro vobis oblationem et hostiam Deo in odore flagrantiae ,, Obtulit se Deo , ut spiritus et hostia per hoc mysterium fierent omnia. Hic est enim odor bonae flagrantiae ; cuius substantiam spiritus , odorem bonae flagrantiae esse dixit : de qua re est liber certus hoc exponens quid spiritus sit , et quam intellegentiam habeat , ut substantia eius possit intelligi (1).

" Impudicitia autem et omnis immunditia et avaritia nec nominetur inter vos sicut decet sanctos ,, Haec quoque praecepta sunt de his quae non sunt facienda , ut absit impudicitia , immunditia , avaritia ; quae tria in tantum excludenda ab animis sunt , ut nec vocabulum aut mentionem inter se habeant , maxime qui sancti sunt. Etenim ista et nominare peccatum est ; quanto magis vel habere vel admittere ? Hoc enim sanctorum exigit nomen et mens et conscientia , ut et lingua pura sit. Nam si moribus qui (b) purus nominat vitia , habet tamen peccatum , cum in eo quod loquitur , ostendit ipsa vitia se nosse. " Aut turpitude , aut stultiloquium , ,, aut scurrilitas ,, Subiungit etiam alia tria , quae a superioribus distant. Namque impudicitia longe aliud quam immunditia. Ubi pudor nullus , est impudicitia ; non continuo turpitude : turpitude enim est facinus atque peccatum ; impudicitia vero , cum pudor deest. Item immunditia , quae potest esse et in voce , et in vita , et in moribus. Iamvero avaritia cupiditas est habendi. Longe igitur *distant* haec tria , quae sequuntur , turpitude , stultiloquium , etiam vane loqui. Licet cum non ob- sit , loqueris ; tamen si stultum sit , nec sapiat nec prosit , sanctis alienum est. Itaque scurrilitas iocosa oratio , et alterum laedens ioci causa , ac propterea contumeliosa. " Quae ad rem non pertinet ,, Potest enim et scurrilitas increpationis poni modo ex stultiloquio. Sed si ad rem pertineant , admittenda sunt ista. Illa peccata sunt si fiant , cum ad rem non pertineant. Nam si vel moneant vel corrigant , ad rem cum pertinent , complenda sunt. " Sed magis gratiarum actio ,, Dictis quae esse debeant , subiungit , quid magis esse debeat , idest istud " gratias agamus ,, : non dubium quin Deo ; quamquam et hominibus ; et ideo pure positum.

" Hoc enim scitote quod omnis impudicus aut immundus aut avarus quod ,, est idolorum servitus , non habet hereditatem in regno Christi et Dei ,, Cum tria supradicta posuisset , tria subiunxisset , praeceptum hoc ita constrin-

(a) Codd. *utrum*. (b) Ita codd. cum tmesi pro *siquit* , vel *siquits*.

(1) Notemus opus a Victorino heic nominatum , vel suum vel alienum , de substantia spiritus.

git, ut doceat tria superiora gravissima esse. Quippe et cum ita sit locutus, ut illa tria nec nominentur inter sanctos. Ergo gravia. Quam (a) gravia? scitote, inquit, quod haec, nempe impudicitia, immunditia, avaritia, non habent hereditatem in regno Christi et Dei. Avaritiam autem idololatriam dixit, si-ve quia qui avarus est, servit idolis; credens sibi ab ipsis praestari quae in mundo sunt, in quo (b) avarus est. Etenim Deus, cum ea praestet quae in futuro sunt; qui avarus est, utique de praesenti vita avarus est; et propterea servit idolis. An ideo dictum, quod avaritia idolorum est servitus? quia cum unus sit Deus, avaritiae est multos colere, et alios adorare, et aliis servire velle. Hic igitur non habet hereditatem in regno Christi et Dei. Christus enim regnum habet in caelis: et qui sequitur Christum, habebit hereditatem in regno Christi. Regnum Christi, Dei regnum est. Nec in Dei ergo regno habet hereditatem, qui idolis servit.

- v. 6. " Nemo vos seducat vanis sermonibus. Propter haec enim venit ira „ Dei in filios diffidentiae „. Et hoc quoque inter praecepta est, de quibus dixi vobis, quae non sint facienda. Multi enim sermonibus suis et mundi utilitatem suadent, et idolorum culturam, idest habendi cupiditatem. Verum hii vani sermones sunt. Quod autem dixit „ propter haec „ enim venit ira Dei „, propter illud scilicet quod huiusmodi homines in regno Christi et Dei hereditatem non habent. Propter haec, inquit, habent etiam poenam, ut et bonis aeternae vitae careant, et in ipsos ira veniat. Quos illos (c) filios dixit diffidentiae? Multi enim vanum putantes esse (d), quod promittuntur regna in caelo; ut dicant, quis hominum ascendit in caelum? Diffidunt ergo et non credunt. Ergo in filios diffidentiae venit ira Dei. Diffidentia autem est ille diabolus, cui serviunt illi qui diffidunt, et idcirco filii eius sunt.
- v. 7. " Nolite ergo effici participes eorum „. Cum generaliter supra tractaret, redit ad praeceptum, et ad Ephesios, ut omni genere ab huiusmodi hominibus alieni sint, neque participant cum his.
- v. 8. " Eratis enim aliquando tenebrae, nunc autem „ lux in Domino „. Ergo ut omni genere se separent a filiis diffidentiae, dicit quid fuerint antea cum gentiliter viverent. " Tenebrae, inquit, eratis „. Qui autem sequitur Christum, lux est: lucem enim accipit quicumque in Christo baptizatus fuerit. " Sicut filii lucis ambulate „. Ergo quoniam lux estis in Domino (non enim lux estis, sed in Domino lux estis); filii ergo et vos lucis cum estis, ita vivite, sicut vivere debent qui filii sunt lucis. Quid autem est vivere quasi filium lucis,
- v. 9. ipse supponit: " nam fructus lucis in omni bonitate et iustitia et veritate est „. Hoc est enim, et lucem esse, et filium lucis esse, bonitate praestare, praestare iustitia, praestare etiam veritate. Haec tria ipsa sunt lux: nam contra sunt tenebrae malitia, iniustitia, falsitas: quae omnia diabolo conve-

(a) Codd. quod pro quam, (b) Codd. quae immundos in quae avarus etc. (c) Ita codd. (d) Codd. se.

niunt: at vero haec lucis sunt, quia lux est Christus. Ergo et bonitas et iustitia et veritas. His ergo moribus vivite.

“ Probate autem quid sit quod placeat Deo; et nolite communicare ope- v. 10.
 ,, ribus infructuosis tenebrarum „. Dixi quod per eadem praecepta se conver- 11.
 tit, quae sequenda, et quae non sequenda; ut in bonitate vivatur et in iustitia et in veritate. Item et hoc; ea, inquit, probate quae Deo placeant. Deinde subiunxit, quae non sequenda: nolite, inquit, communicare operibus infructuosis tenebrarum; quae sunt avaritia, impudicitia, et cetera huiusmodi, et idololatria: quae opera fructus non revocant: nihil enim consequitur, qui haec adpetit; et idcirco fructus non habent; et ideo tenebrae sunt; quia nihil lucis, nihil fructus, ostendunt. “ Magis autem et obiurgate „. Ut non solum nos a malis moribus separemus, nec communicemus operibus tenebrarum infructuosis; sed etiam et obiurgemus et accusemus easdem operas, hoc est eos homines qui ita vivunt. “ Nam quae in occulto fiunt ab his, v. 12.
 ,, turpe est etiam dicere „. Prope manifeste dixit quae ab his fiunt, quando ostendit turpe esse illa dicere. Ergo nolite participare: ergo magis obiurgate. “ Omnia autem quae obiurgantur, a lumine manifestantur „. Quia praecceptum v. 13.
 dedit ut et obiurgent male facientes, adiecit quantum sit munus obiurgatio: quoniam peccata illa in occulto, quasi lumine manifestantur cum obiurgantur. Is enim qui obiurgat, ostendit quantum malum sit illud quod obiurgat: et dum ostendit, quasi illuminat malum: quod cum intellexerit ille qui admittit, discutit tenebras et ad lumen accedit. “ Omne enim quod manifestatur, lumen est „. Ostendit ipse, quod exposuimus. Intellectum enim quodcumque est, et manifestatur, et lux est, et videtur, et apertum est. “ Propter quod dicit: surge a mortuis, v. 14.
 ,, et continges Christum „. Dedit exemplum quemadmodum qui obiurgatur in peccatis suis, lumen accipiat et intellegat se peccare: et cum intellegit se peccare, illuminatur, idest a mortuis resurgit; idest tenebras dimittit, et contingit Christum; idest lumen accipit, et incipit iam et peccata vitare, et spem habere aeternae vitae.

“ Videte (a) ergo quomodo caute ambuletis, non ut insipientes, sed ut sapien- v. 15.
 tes „. Uno praeccepto utrumque conclusit; monens quemadmodum ambulent: non, ut insipientes, sed ut sapientes; sapientia scilicet illa quae de Deo est, non inquit, illa quae mundi est. “ Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt „. Om- v. 16.
 nes isti, qui in mundo dies sunt, mali sunt: mali enim, quod in ipsis est, nobis operantur: et omne quod bonum est, de futuro est. Hoc, inquit, tempus redimamus; idest nostra virtute, patientia, obsequio, tempus nostrum faciamus esse, et velut emamus illud laboribus atque patientia nostra. Tempus hoc, quod adversus nos est, nostrum sit. Hoc est redimentes tempus. Ideo nolite effici im- v. 17.

(a) Codd. *vide*.

prudentes, sed intellegentes „ Eadem rursus admonitione monemur ad intellegentiam mundi et mundanam. In quo eramus (a) imprudentes; sed simus (b) inquit, intellegentes. Quid autem sit intellegentiam esse, sic subiunxit: “ quae sit „ voluntas Domini „. Ut hoc intellegamus quid Dominus voluerit, quid velit; idest nos cum integritate et iustitia et fide vivere, et in eo spem collocatam habere, nihilque aliud nisi de Deo cogitare. Haec, inquit, voluntas est Domini.

- v. 18. “ Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria „. Et hoc est de non faciendis, ut plurimo vino utamur, quod inde multa vitia. Deinde subiungit quid agendum: “ sed implemini spiritu, loquentes vobis invicem „. Magnum hoc praeceptum: etenim illa omnia in nostra sunt voluntate et in nostro labore, non inebriari vino, non ambulare insipienter, tum quae supra dicta sunt. Hoc vero ex Dei voluntate tantum intellegeretur, nisi hic admoneret nostrae voluntatis esse impleri spiritu. Sic enim ab omnibus vitiis peccatisque purgamus animam, si spiritu impleamur, ut nos nobis spiritum faciamus,
- v. 19. et impleamur spiritu (c). “ Loquentes vobis invicem in psalmis et hymnis et „ canticis spiritalibus „. Ut sibi invicem loquantur nihil aliud quam psalmos, quam hymnos, quam cantica (d). Quae sit istorum differentia, certo loco dicemus: omnia tamen Dei laude sonant, et in Deum spem homini habendam esse pronunciant. Haec enim vere, si ita sint, spiritalia erunt. Haec igitur cantemus, et cantemus in cordibus; ut ipse subiungit, cantantes et
- v. 20. psallentes. “ Gratias agentes semper pro omnibus, in nomine domini nostri Iesu „ Christi, patri et Deo „. Cantantes (e), quae voce proferuntur: psallentes, idest percutientes et moventes vel citharam vel cetera organa: quae et propheta David ponit, in chordis et in cymbalis. Sed haec, inquit, in cordibus vestris agentes gratias, et semper agentes, et agentes pro omnibus: non enim tantum pro nobis, sed etiam pro aliis, quos correctos videmus. Et agamus gratias cui? patri et Deo, sed patri et Deo in nomine Domini agamus gratias. Tunc enim gratias recte agimus, si non nostro nomine, sed in nomine Christi Deo gratias agimus. Necesse est enim, et de hoc ipso quod nos liberati sumus, et de eo quod spiritum recipimus, agamus gratias Deo: sed tunc recte, si in nomine Christi agimus Deo gratias.
- v. 21. “ Subiecti invicem in timore Christi „. Invicem, idest alter pro altero: “ in timore Christi „, in eo quod timemus Christum: ut dictum timor Domini
- v. 22. initium sensus (1). “ Mulieres viris suis subditae sint sicut Domino „. Etiam praecepta dantur mulieribus, quid eas oporteat facere et quomodo. Nam quid eas oportet

(a) Codd. *erimus*. (b) Codd. *sumus*. (c) Codd. *in spiritu*; sed paulo ante *spiritu*. (d) Codd. *canticos*. (e) Ante *cantantes* est in codd. *ut haec omnia*.

(1) Psal. CX. 10.

teat facere, dixit " viris suis subditae sint,, Quomodo " sicut Domino ,, vel sicut Christo : ut ita sint illis viri, quasi carum Dominus. Denique ita esse, rationem reddit " quoniam vir caput est uxoris, sicut et Christus caput est v. 23. ,, ecclesiae : ipse salvator corporis ,, Sic etiam vir caput est uxoris. " Et ut v. 24. ,, ecclesia subdita est Christo; ita et mulieres subditae in omnibus ,, modestae ac moderatae in omnibus. " Viri diligite uxores vestras, sicut et Chri- v. 25. ,, stus dilexit ecclesiam, et semet ipsum tradidit pro illa, ut eam sanctifica- 26. ,, ret mundans in lavacro aquae in verbo (1) ,, Transiit ad viros, ut pari modo praeciperet viris quid agendum cum uxoribus. Diligite, inquit, uxores vestras. Reddit rationem de eodem exemplo; sicut, inquit, Christus dilexit ecclesiam. Etenim caput est mulieris vir, et caput est ecclesiae Christus : et sicut Christus tradidit semetipsum pro ecclesia ut eam sanctificaret, sic et hic vir pro illa omnia patenter sustinere debet, ut eam sanctificet. Perseverat tamen quid praestiterit Christus ostendere, quod semetipsum tradidit, ut mundaret in lavacro aquae et in verbo ecclesiam. Utique accipiamus ecclesiam, omnem fidelem, et omnem qui baptismum accepit : in fide adsumitur scilicet et lavacro aquae et invocatione verbi. Haec ad virum circa uxorem quemadmodum revocanda sint, parum clarum est : potuit tamen videri id quod ad similitudinem dabat in parte superiore convenire, hac parte circa mysterii narrationem esse completum. Verumtamen etiam hoc quoque si revocemus ad viri patientiam, ut se tradat pro muliere, et omnia eius ferat patiaturque etiam passiones tolerans, illa mundabitur lavacro et verbo; idest habebit apud Dominum purificationem; cum illam puram reddit, et patientia idoneam facit ut lavacro et verbo sanctificetur.

" Ut praeberet ipse sibi gloriosam ecclesiam ,, Pro ecclesia, inquit, se dedit Christus, ut gloriosam sibi faceret ecclesiam suam; etiam puram, et sine macula et sine ruga : haec enim afferunt deformitatem et maculam et rugam; quibus cum caret corpus, viget, floret, decorum est. Sed praeter haec adiecit " aut aliquid eiusmodi ,, idest siquid tale etiam est ut nomen habeat; " sed ut sit sancta et immaculata ,, Hoc egit Christus ut sit ecclesia et sancta et immaculata. Ita sancta in eo, idest quod lavacro aquae et verbo mundatur : immaculata, quod sine macula est et sine ruga. " Ita et viri debent diligere v. 28. ,, uxores suas sicut suum corpus ,, Paria praecepta etiam viro dantur, ut uxores suas diligant; ut suum, inquit, corpus. Sic enim et historia generationis ostendit, quod de viri costa femina effecta. Ergo sic uxorem diligit, quasi suum corpus. " Qui uxorem suam diligit, se ipsum diligit ,, Eadem repetit : si enim ex corpore nostro uxor est, qui uxorem suam diligit, se ipsum diligit. Et sic postea subiungit exemplum : et erunt duo in carne una. " Nemo enim v. 29.

(1) Deest *vitalis* apud Victorinum haec et infra.

umquam suam carnem odit, sed nutrit et fovet illam „ Confirmat, quod secundum naturam est hic amor, ut carnem nostram diligamus. Si autem caro nostra femina est, et prima femina de carne viri, et sic femina ut eadem uxor ipsius fuerit, cum nemo suam carnem oderit, sed magis nutriat et foveat; debet ergo et uxorem sic diligere, ut suam carnem, sicut et Christus ecclesiam. Et circa virum eadem praecepta sunt, quae circa uxorem. Sic enim data religio est atque formido, ut uxor virō serviat, quoniam vir uxoris caput est, ut ecclesiae Christus: ita nunc et viro hoc praeceptum datur, ut uxorem suam diligat, quemadmodum Christus ecclesiam.

- v. 30. “ Quoniam membra sumus corporis eius „ Et supra ita dictum quod ecclesia omnes sunt sancti fideles, quae membra sunt Christi, et fit unum corpus Christi ecclesia, cui caput est Christus. “ De carne ipsius, et de ossibus eius „ Membra sumus, inquit, omnes de ipsius carne et de eius ossibus. Non ita hic accipiendum tamquam huius carnis, quam induit et in qua apparuit, nos partem habeamus (a), et de eius ossibus, quae ossa fuerunt carnis eius, in qua Christus apparuit: sed accipiamus deitatem totam eiusdem, quae est in spiritu, ubi in omnibus supra caelum et in caelestibus potentiam deitatis suae habet, circa spiritum, circa mentem, quam *νοῦν* Graeci dicunt, et circa animam. Hic igitur quoniam et nos haec eadem habemus, accipiendum ita est, quod membra sumus Christi, idest in substantia spiritali; et de carne eius, idest de anima; et de ossibus, idest dico quod *νοῦς* dicitur grace. Omnia enim ista virtute Dei in superioribus spiritus sunt; sicut et idem Paulus dicit in epistula ad Thesalonicenses prima (1): ipse enim Deus pacis sanctificet vos per omnia; ut (b) integer spiritus vester et anima et corpus servetur.
- v. 31. “ Propter hoc relinquet (c) homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori „ suae, et erunt duo in carne una „ Hoc exemplum de genesi est, quo probatur tantam esse debere charitatem, vel esse hominem ita charam habentem (2) uxorem ut et patrem et matrem derelinquat, et haereat uxori, et sint duo in una carne. Multis modis docet coniunctum virum uxori; et ponit ita esse debere, ut et vir uxorem diligeret (d) et uxor virum. Hoc ita, ut res est simpliciter, sic et a nobis dictum et a Paulo: verumtamen in quo (e) subiunctum est, ostendit altius patere istam sententiam: adiungit enim “ mysterium hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in ecclesia „ Ultra quam simplicitas ipsa indicabat (f), esse aliquid Paulus ostendit, quando ait “ mysterium hoc magnum est „ et tamen non apparuit quid intellegi vellet: tantummodo aliam interpretationem ipse subiecit, ut vir et uxor, hic (g) accipiatur interim Christus et ecclesia. Sed quoniam magnum
- v. 32.

(a) Codd. *habere*. (b) Codd. *et*. (c) Codd. *relinquit*. (d) Codd. *liberet*. (e) Ita pro *in eo quod*. (f) Codd. *indicabit*. (g) Codd. *hoc pro haec*.

(1) Cap. V. 23.

(2) Notemus hellenismum ab *εἷρας ἕχουρα*.

mysterium dixit, altius intelligendum. Quid igitur nos suspicamur? Ego arbitrator accipi istud, ut vir et uxor sint sibi invicem iuncti spiritus et anima. Hoc enim Adam et Eva; ut spiritus sit Christus, ecclesia sit anima. Sed hoc interpretatus est Paulus de ecclesia et de Christo intellegi debere, dummodo id ipsum spiritus sit et anima. Sed hoc facilius et quod ad populum bene perveniret. Ego, inquit, dico in Christo et in ecclesia: non autem dixit, Christus et ecclesia, sed in Christo et in ecclesia. Nam et Christus in membris suis ecclesiam habet, et ecclesia: in suis membris caput habet Christum. Ergo in Christo ecclesia; in qualibet una carne duo sint. " Verum- v. 33.
,, tamen et vos singuli unusquisque uxorem suam diligat ut se ,, Licet generaliter supra viris praecepta dederit de uxoribus, et mulieribus de viris; nunc specialiter ad Ephesios eadem praecepta convertit " et vos, inquit ,, Hoc ideo quia per figuram exposuerat dictum esse mysterium magnum; quod in una carne ambo essent et uxor et vir. Et hoc intellegi voluit de ecclesia et de Christo. Ideo addidit " verumtamen,, ut, licet illud in veritate, hoc intellegi voluerit Christum et ecclesiam, ut in uno sint corpore; tamen, et vos hoc ipsum observate et imitamini, ut unusquisque uxorem suam diligat. Et item subiungit de uxoribus " mulier autem ut timeat virum ,, Hic et amor est in timore, et servatus affectus est cum honore, ut viri uxores diligant, mulieres viros timeant.

Item transit ad personas alias filiorum et parentum. Postea adiunctu- CAP. VI.
rus servorum * * * (1) et doleant quantum praestent quemadmodum tamen v. 1.
magis implicent animum quam resolvant et intra mundum alligent, plenis rationibus exposui tradidi docui illic (2), ostendens usque ad caelum (a) nequitiam spiritalem mundanae potentiae maxime operari, cum miseris animis quod fiant
quasi quaedam nomina pollicetur (b). " Propter hoc accipite arma fidei ut possi- v. 11.
,, tis resistere in die malo ,, His omnibus supra dictis cum insint magnae difficultates, et adversus rectores huius mundi et tenebrarum harum; et, quod est maius, adversum spiritualia nequitiae in caelis; his, inquam, omnibus resistere quoniam magnae est virtutis, subiiciendum fuit, quo id fieri posset " accipite, inquit, arma fidei ,, Sola enim fides in Christo munit nos, uti non valeat circa nos istarum potestatum mundi ulla temptatio. Ita illud quod difficile videbatur resistere, facile factum est, si in potestate est unde resistamus: est autem in potestate; quippe fidem in Christum habere, et plenam fidem habere, nullus labor est, nulla est difficultas, animi tantum voluntas est commo-

(a) Ita codd. (b) Ita codd. Videtur autem oratio abrupta aut pessumdata.

(1) Hoc in loco lacunam esse, nullus dubito; ctiam alibi observavimus.
quamquam in codice nullum sit indicium; id quod (2) Divinandus locus est.

data (a) et credula. Ergo fit facile resistere his tot malis , si fidem habeamus. Sola sufficit , sola obsistit , sola munit ; sed fides plena. Quamquam etiam ipse dixit : si ut granum sinapi , habeamus fidei granum , possumus et montibus imperare. Ergo fides sincera et pura , fides inquam in Christum , et fides in Deum , adversum tot illas potestates nobis arma praestabit. Sumite nunc , inquit , arma fidei , ut possitis resistere. Quando resistere ? cum temptatio advenerit , cum aliquid vos temptare coeperit. Hoc est quod ait “ in die malo „. Malus autem dies est cum temptamur.

- v. 14. “ Et omnibus effectis (b) stare ; succincti lumbos vestros in veritate „. Scit se supra multa monuisse facienda ; vel per singulas personas , ut dominis et servis , maritis et uxoribus , patribus et filiis ; vel per ipsa quae agenda sunt , vel quae non agenda , ut nolite inebriari , et agite omnia in nomine Domini , et cetera supra dicta. Idcirco ait “ et omnibus effectis „, quae supra mandavi et praecepi ; state , inquit , succincti lumbos vestros , idest parati et instructi. Omnis enim conatus aut ad lumbos , si labor fuerit , cadit ; aut ut labor sit et conatus , ex lumbis nostris (c) est. Inde enim omnis virtus , et omnis materia ad sanguinem ; hinc enerves , elumbes dicimus. Ergo ut fortitudo se praeparet et corporis et animi , “ succincti lumbos , ait. State , inquit , in veritate : hoc enim , quod vos monemus , veritas est : reliqua autem in mundo , falsa sunt , quae de mundi sapientia docentur ac disputantur. “ Et induti lorica iustitiae „. Adiungit aliud praeceptum , praeter fidem , ut iustitiam servemus. Quamquam illud , quod supra dictum est , idest fides in Christum (d) caput est omnium : etenim iustitia non tantum valet quantum fides ; etenim iustus ex fide vivit ; tamen quia est et hic affectus implendus ut iustissimus ; tunc enim fides nobis proderit , et tunc vera erit fides , si iustissimus ; et iustitia proderit , si accedat fides. Ergo adiunxit post fidem “ induite lorica iustitiae „. Supra arma , dixit , fidei induite lorica iustitiae : quoniam in armis tam illud intellegitur quod munit , quam etiam quod resistit et adversarium superat : in lorica autem nihil aliud sit quam ut muniamur ; fides autem et resistit : et ideo dixit arma fidei. Quomodo autem resistit fides ? scilicet si cum temptare hostis coeperit , non sequamur , et fide custodita in Deum atque in dominum Christum , a sententia non moveamur. Resistite ergo , ut resistit qui habet tela , gladios. Ergo arma , inquit , induite fidei , ut resistatis. At contra , iustitia tantummodo in factis est ; non adversario resistit , sed ipsa se praestat bonam clementem. Ergo lorica , inquit , iustitiae ; qua bonum sectatus , et bonam mentem
- v. 15. et bonum cor ostendit.

“ Et calciati pedes in praeparatione evangelii pacis „, quoniam evan-

(a) Ita codd. (b) Ita codd. (c) Codd. *vestris*. (d) Codd. *ipsum* , pro *in Christum*.

gelium fertur, et per gentes praedicatur. Ubi-
 quumque ergo praedicatur, au-
 diendum est. Ut autem audiamus, eundem properandum festinandum. Ergo
 “ calciati, inquit, pedes in praeparatione evangelii „ Cuius evangelii?
 pacis, inquit: quoniam evangelium qui audit et qui in evangelio paratus
 est, Domini fit, Christum credit, promissa accipit, fiduciam gerit, cum nullo
 hostis est. Ergo pacis evangelium; idest pacis, quae(a) est animis. Hoc ergo ut ca-
 piamus, calciati pedes esse debemus, idest parati excurrere circumvolare audire.
 His ergo omnibus quid efficitur? facile resistemus potestatibus rectoribus spiritali-
 bus nequitiae. “ In omnibus, accepto scuto fidei „ Redit ad illam summam, quae
 concludit omnia, quae implet universa: aliter enim fortiter repugnare resistere
 tot illis potestatibus non valemus, nisi muniti scuto, ut omnes ictus atque
 impetus universarum potestatum munimento fidei repellamus. v. 16.

Denique sic subiunxit: “ in quo possitis omnes sagittas nequissimi igneas restin-
 guere „ Sagittas frequentissime et in evangelio, et in Paulo, et in prophetis, et in
 David positas legimus; quas intellegimus disputationes et verba et tractatus esse;
 sed nequissimi sagittas, idest male suadentes male vulnerantes intellegentiam animam
 spiritusque nostros: ideo igneas dixit perurentes, quas omnes extinguit fidei scu-
 tum, idest ipsa fides, ut apud se nihil valeant. Cum enim adest fides animis,
 ille ignis, qui per linguam mittitur, persuadens maligna omnia mundana, ex-
 tinguetur et intepescet. Nam omnis illa persuasio maligni, quoniam carnaliter
 loquitur et carnaliter insinuat, per sanguinem valet: idcirco excitat ipsum san-
 guinem per novas intellegentias: excitatus autem sanguis igneus fit. Fiunt er-
 go illae sagittae igneae, quas fides comprimit et extinguit, quia spiritaliter
 omnia accipit fides. Spiritus autem lumen est, non ignis. Hinc neque spiritus,
 dum lumen imitatur, ignis est: ignis autem omnis nocet. Ergo neque spiri-
 tus nocet: verum dum in Christum est fides, a lumine in Christo accipit
 lumen: sic lumen fidei ignem vincit, quia ignis circa carnem valet et ope-
 ratur, et ipse mundanus est, et de materie materia est. Non valet autem
 circa lumen aeternum Dei Iesu Christi. Sic lumine illo hic ignis extinguitur: quem
 ignem dixi maxime concitari sermonibus; qui sermones, quia excurrunt et
 volant, sagittae sunt nominatae. “ Et galeam salutis, et gladium spiritus, quod
 „ est verbum Dei „ Quia supra dixit induiti lorica iustitiae, et hic audiendum
 induite galeam salutarem et gladium spiritus. Utrum gladius spiritus per
 se accipiendum, et galea salutaris per se adiungendum, salutaris spiritus
 et galea est, gladium induite (1). Sed si gladius vere certeque revocatur,
 quod est verbum Dei, separatum est, induite gladium spiritus. Quid er-
 go erit “ galeam salutis induite „? Christus quidem in eo quod huc descen- v. 17.

(a) Codd. *pacem quod.*

(1) Ita est in codd.

dit , et mysterio suo nos redemit , salutaris est ; ipse caput nostrum : custodit etenim caput ecclesiae ; unde galea salutaris est. Porro autem verbum , quo adversae potentiae vincuntur opprimuntur ; sicuti dictum (1) : “ diabolum perdet spiritu oris sui „. Ergo Christus , quod est verbum Dei , ideo missus est ut omnem corruptionem et omnem malignitatem atque ipsam mortem vincat. Idcirco dictum est : gladius est spiritus verbum Dei.

- v. 18. “ Per omnem rationem , et observationem orantes , in omni omni tempore , in spiritu . Ad expellenda illa , quae supra dicta sunt , idest potentias mundi vincendas , rectores tenebrarum et spiritalia nequitiae , hoc quoque adiungit ut oremus quotidie et obsecremus , et per omnem obsecrationem oremus in omni tempore spiritu. Quanta hic et quam occulta praecepta sunt de eo quod rogamus ! Primum quod dixit per omnem orationem ; quae multa sunt , nunc pro nobis , nunc pro aliis , nunc ad ea quae sunt praesentis vitae , nunc ad ea quae futurae , nunc ad ea quae animae sunt , nunc ad ea quae corporis , ut aliqua optemus. Omni , inquit , oratione oremus in spiritu et omni tempore : oremus in spiritu , idest non quaedam verba dicamus vel proferamus , vel recitemus , orantes quasi meditata , quasi scripta ; sed in spiritu , inquit , omni tempore oremus : idest ut et adhibeamus affectum ; et interior spiritus , idest homo interior , orationem pleno desiderio debeat et habeat omni tempore : ut etiam cum non orat , in spiritu oret. Quid deinde illud quod ait , per omnem orationem et obsecrationem ? Distantiam puto istam esse , ut oratio sit , et cum laudes Dei dicimus , et cum enarramus magnalia eius , et cum gratias agimus , et cum alia huiusmodi : obsecratio vero est , quando Deum oramus vel propter veniam et peccata nostra ; vel propter gratiam , ut nobis praestet. Haec , inquam , est obsecratio : et dummodo isti duo modi sint cum Deum oramus , ut et orationem habeamus et obsecrationem. Per omnem igitur , inquit , orationem et per omnem obsecrationem. Non contenti simus quasi quaedam verba ex consuetudine proferre , sed ex animo interiore atque ex mente ; atque , aperte ut dicam , ex ipso spiritu atque in ipso spiritu ; ut etiam cum deest oratio vel obsecratio in verbis , oremus in spiritu.

“ Et in ipso vigilantes semper in omni oratione „. Adiecit etiam certum tempus : nam cum dixit in omni tempore , potuit accipi quod tempus homini datur , idest dies. Sed in omni tempore ut plenius adieceret quid adiunxit ? “ vigilantes semper „. Potest tamen ad intentionem mentis hoc accipi “ vigilantes semper „ , ut in omni oratione non veluti dormientes ; quod patiuntur illi qui ea quae nota sunt recitant , vel legunt , vel memoria pronuntiant ; quid dicant et quemadmodum dicant paene non sentiunt. Idcirco ait “ vigilantes semper in oratione pro om-

- v. 19. „ nibus sanctis et pro me „. Magnum etiam hoc monitum et frequenter quoque tetigimus , et notandum diximus : non enim pro nobis tantum , sed etiam pro aliis

(1) II. Thess. II. 8.

rogare debemus. In quo et multis locis et hic admoneo, quoniam istud praeceptum duplex est, ut et ipsi illi sancti, et episcopi, et apostoli, et maiores, pro fidelibus et catechumenis et pro omnibus aliis inferioribus rogare debeant: sicuti frequenter idem hic enumerat quod in omni oratione sua mentionem facit etiam omnium suorum. Ita et hic rursus et ipsi qui inferiores sunt rogant in omni oratione sua et pro sanctis, et pro episcopis, et pro me, inquit: quod attendendum et pro miraculo habendum, uti ab his, quos ipse monet, quos instituit, quibus evangelium pronunciat, velut auxilium petat, ut oratione consequatur aliquid. Quid autem illud sit quod petendum pro se dicit, ipse subiungit "ut detur mihi in adaptione oris mei sermo in confidentia notum facere mysterium". Monuit Ephesios ut et pro sanctis roga-
rent et maxime pro se. Quid autem rogarent pro se, idest pro ipso Paulo, subiecit, non salutem, non aliquas cupiditates, sed ut posset idem Paulus habere sermonem et apertam orationem, idest confidentiam in expositione evangelii atque mysterii. Vere enim etiam eorum oratione postulandum est, quibus prodesse hoc potest; ut quoniam mysterium et evangelium Paulus pronunciat, illi qui percepturi hoc sunt, hoc orent ut sermo abundet, et os apertius proloquatur, et confidentia sine aliqua trepidatione exponens mysterium. "Pro quo legatione
„ fungor in catena". Idest ego legatus a Christo, licet in catena positus, tamen mysterium pando et evangelium: in quo quid patiatum ostendit, et quemadmodum perseveret, ut non deterreatur adversis, neque dolore vincatur, sed impleat munus apostolatus iniunctum. "Ut in ipso fiducialiter agam". Bene et hic fiducialiter, inquit, et in confidentia. Quid enim aliud adversum terrores adversum poenas impositas aut precari aut polliceri debuerat, nisi ut fiducia sibi esset in exponendo? ut mihi, inquit, sermo in adaptione oris detur in confidentia; idest (a) in agendo, ut in ipso fiducialiter agam; in ipso, idest in evangelio atque mysterio. "Ita ut oportet me loqui": idest enim ipsum agere evangelistam, loqui, et loqui ut oportet, hoc est fiducialiter; ne minus impleam, aut aliquid in animo meo egerint catenae, et non impleam ut oportet exponens mysterium.

V. 20.

"Ut autem vos et sciatis, quae circa me sunt; quid agam, notum vo-
„ bis faciet Tychicus charissimus frater et fidelis minister in Domino". Bene de his quae patitur nihil epistolae dare voluit, sed tantummodo per nuntium, ut cognoscant Ephesii, quid mandavit, vel quid agat, vel quae circa ipsum sint. Duo sunt enim: nam et circa ipsum catenae sunt et ceterae iniuriae: quid autem agat; quod perseverat, quod mysterium pandit, quod evangelizat et aperit. Commendat autem personam: Tychicus cha-

V. 21.

(a) Codd. *hic*, pro *idest*.

- rissimus, inquit, frater, et fidelis minister in Domino: non enim minister mihi, sed in Domino minister circa evangelium et circa mysterium. " Quem
- v. 22. „ misi ad vos in hoc ipsum „. Non enim ipse cum pergeret, ego mandavi; sed propter hoc misi. Ita et de vobis curam gero, et omnia vos scire volo. In hoc ipsum ergo, ut sciretis, misi; ut cognoscatis quae circa nos agantur. " Et consoletur corda vestra „. Hic iam amplius, quoniam de duobus unum hic coniunxit, quae circa nos agantur, idest quas poenas toleremus, quas catenas: idcirco adiecit, et consoletur corda vestra: ne de me cura et sollicitudine laboretis, vobis consolationi sit ipse cum exposue-
- v. 23. rit quali animo sim et quali fiducia. " Pax fratribus, et charitas cum fi-
24. „ de. Gratia cum his qui diligunt dominum nostrum Iesum Christum in „ aeternitate. Amen „. Postrema pars epistolae precatio est, et precatur, et optat pacem fratribus: item charitatem, deinde fidem. Supra enim ita dixerat, quod esset inter illos discordia. Deinde adiunxit " gratiam his qui prae-
- „ stant fidem, et diligunt dominum nostrum Iesum Christum „. Ita omnia conclusa sunt; pax ad discordiam, Charitas ad concordiam, fides ad Deum: et ex fide gratia praestatur, gratia Domini his qui charitatem inter se et pacem habent, et fidem in ipsum. In aeternitatem autem quod subiunxit, ne praesentis vitae tantum vota sint, sed et futurae, quae est in spe et promissione Christianis. Amen.

VICTORINI COMMENTARIUM

IN EPISTULAM PAULI APOSTOLI AD EPHESIOS

LIB. II.

EXPLICIT FELICITER.

EDITORIS MONITUM.

*T*res ad hanc commentariorum curandam editionem adhibui vaticanae bibliothecae codices; nempe otthobonianum 3288. A. saeculi XIV, a quo exscriptus est otthobonianus 3288. B. saec. XVI; postremo vaticanum 3546. saeculi item XVI, ab alterutro otthoboniano ferme desumptum: quare lectionum varietas in his ineditis commentariis nulla propemodum est; eadem autem in cunctis codicibus lacunae, eadem plurimorum locorum corruptio vel ambiguitas atque obscuritas: ceteroquin orthographia paulo vetustior est in illo priore 3288. A, quam videlicet recentiores amanuenses in aliis exemplaribus idemidem immutaverunt. Porro et codicum continentia eadem cunctorum est, nempe editorum pariter ineditorumque Victorini scriptorum. Primus occurrit Victorini in apocalypsim commentarius (seu commentarium, ut saepius in his codicibus scribitur,) cum praevia Hieronymi epistula; quod opusculum sub controverso Victorini petavionensis nomine extat in magna lugdunensi Patrum bibliotheca tom. III. p. 414. sqq. Sequuntur Victorini commentarii hactenus inediti in epistulas ad Galatas et ad Philippenses. Deinde Victorini scribuntur opuscula duo, nempe de illis verbis geneleos factum est vespere et mane dies unus; et contra duo principia Manichaeorum; quorum utrumque primus extulit in lucem Sirmondus, ex herivallensis monasterii codice sumptum; in quo codice commentarii quoque latebant Victorini ad aliquot Pauli epistulas; quos Sirmondus laudavit quidem, et consueto Victorini stilo planiores atque apertiores dixit (op. T. I. p. 345. ff. V); non tamen edidit: sive diversis occupationibus, sive alicuius hominis voluntate, sive alio quovis casu, prohibitus. Attamen in vaticanis codicibus opusculum contra Manichaeos caret priore capitulo; quod habet textus editus: vicissim vero editus textus caret clausula, quam nunc ego proferam. Cessat enim editio cui est honor et gloria. At codices vaticani habent cui est honor et gloria ab omnibus creaturis, et ante principia atque post fines. Ita ergo ex vero, quod est, provenit et falso esse; ut umbrae de solidis: si enim solidum non sit, neque umbra fit. Sequitur in codd. commentarius hactenus ineditus in epistulam ad Ephesios. Extremum est in codicibus opusculum inscriptum de physicis; quod quidem sub Victorini certe nomine non est editum; utrum vero alio sub nomine forte extet, ignoro. Mihi certe Victorini prorsus videtur, tum ob stili similitudinem, tum quia in tribus his vaticanis codicibus, nullum inest scriptum nisi Victorini. Quod si huic scripto Victorini nomen non praeponitur, aio id ipsum nomen ne duobus quidem opusculis in his codd. praeponi, quae a Sirmondo edita dixi, quaeque Victorini sine dubio sunt. Ergo Victorini scriptum de physicis in hoc meo volumine desiderari non sum passus.

VICTORINI PHILOSOPHI

DE PHYSICIS.

I. **R**ERUM omnium conditorem Deum (a) sensus hominum iudicio naturali motuque cognoscit. Sed (b) physici res ipsas admirantes, immo. stupidi, vi miraculi (c) caecati, totius creaturae conditorem ipsum obliti sunt. Quidam enim non esse Deum, sed naturam a se generari omnia sine Deo, motu audacissimo contendunt. Alii et Deum et naturam confitentes, aequalem rerum naturam Deo constituunt: quem quidem vim aiunt (d) fecisse naturae, eo quod ab ipsa usurpando fabricasse docetur: rursus autem violentiam pati, ex eo quod ea quae ipse instituit, natura resolvit. His duobus generibus adversantibus sibi, utrisque autem blasphemantibus, respondendum est: et primis his, puto, qui magis sunt audaciores, quosque diximus negare Deum, qui ex omni creatura sua manifestatur. Quis enim ambigit ordinem, qui in rerum natura est, ab aliquo esse positum, non a se? cum tempora mensuras et cessionem sibi invicem tribuant: et sol quidem, licet clarior et efficacior sit, et virtutem maximam habens, minoribus sibi lunae choroque stellarum concedat noctu, nec diem ipsam in eodem spatio possit semper conservare: sidera et luna idipsum quod habuerunt spatium potestatis admittant: ver, autumnus, hyems, et aestas praefinito spatio ordinati sperentur et veniant. Et ipsis tamen temporibus aliquotiens vis inferitur, ut non id agant semper quod speratur; sed prohibente aliquo, modum excedant. Quid oportet de mari, de fluviis, de terra, montibus, ceterisque elementis, aut quae ex his nascuntur frugibus, sermonem protrahere? Accedamus nunc ad ea quae promissa sunt.

II. Ipsa creatura aliquem fabricatorem sui enuntiat: nec enim ipsa, sibi generando, se rursus absomit; cum aliud sit propositum faciendi, aliud absumendi: et si rerum natura a se totum semper proferebat, totum quoque conservasset; maxime cum aeternam naturam dantes et sine initio, aeternam quoque illi virtutem dare cogantur: quae virtus cum in his quae generat invenitur, et ea quae generantur aeterna, et sine initio esse necesse est: quod quotidiana rerum natio falsum esse comprobatur. Et si dicatur semper esse res ipsas, ideo quia sibi invicem succedunt; tamen in singulis definitio nationis et resolutionis ostendit, singulis quoque in hoc vitio coartatis, per ipsam singularitatem omnibus vitium coaptari (e). Ita omnia nec sine definitione esse possunt, quae facta sunt: incipiunt enim et consummantur, crescunt et decrescunt. Ex quibus

(a) Codd. *dominum*, ob male intellectum olim vocabuli compendium. (b) Codd. *scilicet*. (c) Codd. *sui miraculo*. (d) Codd. *ei*. (e) Codd. *coaptatur*.

omnibus invenitur aliquis, qui vim infert naturae, ut semper id ipsum vitium patiatur.

III. Cognito itaque de rationibus ipsis physicis, quibus etiam sensus humanus semper confitebatur; nunc ad eos respondendum est, qui talem conditorem ponunt ita indigentem, ut non de suo fabricaret, sed alienum usurpando; ut non tantum indigens, sed etiam iniustus inveniatur. Quid enim illi cum aliena materie, si suam potuit habere? Ita coacti videntur confiteri Deum; non tamen intellegere Dei virtutem, neque mirari eum, qui tamquam homo ex materie proposita fabricaret. In tantum dignitatem eius, ut putant, deponunt, ut ipsi materiam aequalem Deo per nativitatem efficiant eam, quae vim patiatur ab eo et faciat. Patitur enim, quando generat; facit, quando dissolvit; et uterque in irritum ducuntur. Deinde ab his postulandum est, si nativitatis suae uterque proprietatem conservant? Nam (a) si vincitur Deus, suam propriam in nativitate virtutem perdidit. Rursus materia si a Deo reformatur, nativitatis formam amisit. Postea cum coepto opere id egit quod numquam (b), ita ut coacta a fabricatore generet; ad tempus virtutem aliquam accepit ab eo in proferendo. Quod si accepit quod non habuit, iam aeternitatis potentia excluditur per virtutem quam accepit. Propter quod rogo unde probatur innata, quae in forma nativitatis suae non permansit? Nec in virtute nec in eadem potest esse substantia, quae mutatur virtute, colore, forma, qualitate, viribus omnibus: innata esse non potest, quae tot vitiis et necessitatibus succumbit. Quae cum est et probatur non innata, reliquum est ut, id quod est, nata factaque cognoscatur.

IV. Quam quidem nec plurimi dii, sed unus fecisse dinoscitur. Non enim propter diversitatem rerum aut virtutum plurimos esse ratio permittit deos; cum in una terra diversa genera herbarum, frugum, arborum, gignuntur diversis corporibus procreata, diversis coloribus ornata, diversis virtutibus roborata. Nempe et anima nostra cum una sit, diversas artium machinationes, disciplinarum doctrinas, formas institutorum, numerum mensurarum, sonorum elationes, rerum effectus, cogitationes, iudicia rationum, constituit. Quod si in tam minimis rebus uni substantiae (c) tot rerum effectus conceditur; quanto magis illa divinitas harum ipsarum rerum genetrix (d) una esse cognoscitur, quando tantae maiestati diversitas rerum neque vim inferre, nec auferre potestatem potuerit? Deinde interrogandum quibus generibus plurimos inducunt deos utrum ne omnium omnes creatores, an (e) singularum rerum? Conditores omnium esse non possunt, quia sufficit unus, ut dictum est. Quod si plurimi dii hoc agere existimantur, omnis (f) inferre necesse est singulis rebus quod donant. Unde imperfectum

(a) Codd. *iam*. (b) Subintellige *egerat vel agisset*. (c) Codd. *una substantia*. (d) Ita codd. (e) Codd. *aut*. (f) Ita codd. pro *omnes*.

est quod ab uno infertur ; deestque materiae ceterorum inlatio, quia non sufficit id quod accepit ab uno. Et iam materia melior, quae omnium virtutes sola in se susceperit.

V. Deinde non singulae res ab omnibus constitutae probantur : non ex iisdem subsistit lapis, quibus et arbor ; neque arbor, ex quibus pecus ; nec piscis genus, ex quibus ferae ; nec serpentes, aut beluae, ex quibus homo : sed necesse est minus et amplius habere confiteri. Unde non singulorum omnes conditores esse noscuntur, neque in omnibus regnare. Cum non omnibus contulerint ; nec non diversis generibus inlatis, neque omnibus aequalibus (alterum enim ab alio differt), necesse est eos minus et amplius inferre, cognosci. Ex qua illatione maior minorque per potestatem suam invenitur : quae distantia divinitatis nativitate unam constitutam omnibus esse non concedit : ex quo ad unum iterum innativitas pertinet, ceteris exclusis ab innativitate : unde natos esse necesse est. Iam quoque nati, non a se, id quod sunt, habentes ; nec a se virtutem habere, sed datam, comprobatur. Quod si a se non sunt, data quoque potestate utuntur ; quemadmodum omnia fecisse dicentur, ipsi creaturae esse manifestati (1) ? Et haec quidem omnia attingunt, si in singulis omnes conferant. Quod si non omnes, sed singuli singula regant, neque utatur alter alterius creatura, sed concidatur totum saeculum, singulis singula opera sua ad se tarhentibus ac defendentibus, nec nos ipsi alterius creatura uti permittamus, et quemadmodum animantia vivere possunt discreta singula a ceteris ? Quod si ob concordiam bonitatis suae permittunt ipsi quidem imbecillos, qui nisi per alterius creaturam stare suum (2) facere non potuerint ; nec ipsi suum (3) regunt, sed usus. Quod si usus delinet, ille non regit ; ex quo non esse cognoscitur.

VI. Ac mundus ipse horum hominum insaniam comprimit, creatorem, rectorem, gubernatorem, dispensatorem suum ostendens. Quis enim pluvias alienis immittens, suae operationis aliena enutrit ? Quis temporum nocivas contrarietates, temperie interposita, ad utilitatem omnes sociavit ? ventorum flatus, animationis causa, nascentium creationibus subministrat ? Deus (a) quidem ex omni creatura dinoscitur, sicut scriptum est : caeli enarrant gloriam Dei, et opera manuum eius adnuntiat firmamentum. Hic rerum omnium conditor, rector, gubernator, dispensatorque reperitur : quo cognito, prava contentione quidam, infirmitate animi sui ordinem rerum non comprehendentes, nec hoc ipsum intellegentes, quod nesciunt, calliditate animi causas ingerunt Deo ; aut non ita fieri debuisse dicentes, ut caderent ; aut

(a) Codd. *quis*, pro *Deus*.

(1) Hellenismus.

(2) Sic loquitur ferreus Victorinus, a ceteris scriptis suis minime dissonans. Intellige autem *es-*

sentiam suam efficere non possent.

(3) Subintellige *stare*, id est *essentiam*.

ex eo quod cadunt, ignorantiam ei vel malitiam adscribendam. Fecit enim ut sint: quod si evenit, ut non sint; aut ignoravit faciendo quod evenit; aut sciendo, volens liberare non potuit; aut cum possit, tradidit per malitiam. Quorum neutrum ad divinitatem admittitur: nec enim fas est nescisse futura divinitatem, nec volentem liberare non potuisse, nec malitiam adscribi: qui voluit et fecit, ex eo quia voluntas faciendi, excludit malitiam neglegendi. Quibus sublatis, tertium crimen iniciunt impossibilitatis Deo. Quae omnia explicanda sunt. Nec enim malus est, qui voluit et fecit, et quia volens fecit. Qui potest omnia, aut potest quae vult, non erit imbecillus. Ita nec ignorantiae subiectus: qui cum semper sit, sine eo futura fieri non possunt.

VII. Iam ergo causam rerum requiramus, ne diu protrahendo sermonem, locum erroris seductoribus permittamus. Fecit omnia ut sint: sine dubio profiteamur. Evenit ut non sint: nec hoc negare possumus. Sed in eodem contraria esse non possunt, ut simul esse et non esse voluntati eius contingat. Quia si fecit ut sint, semper vult ut sint: et si vult ut non sint, desinit id velle, quod volebat: quod quidem vitium in Deum cadere non potest. Duabus vero personis in causa constitutis, conditore et condito, cum conditor est alienus a crimine, superest ut id, quod conditum est, suae laesionis ipse sit causa, nec potuisse sine aliqua culpa ad id cecidisse ut non sit. Rursus si culpa conditi voluntatem Dei evacuavit, fortior ipsa culpa quam conditor: ideoque renasci necesse est, ut ad ipsum venientes quod fuimus, id quod evenit per culpam, evacuemus; et vincat Dei voluntas, quae fuit ut simus. Inde ob culpam damnati revocamur, iustitia Dei permanente eadem et virtute: iustitia, in quo iudicat; virtute, in quo revocat: non prohibitus salvare, qui potens est ut ex eo quod cecidit, possit revocare id quod ipse fecerat ex nihilo: et qui fecit ex nihilo, multo magis revocabit ex aliquo: et cum iudicio iusto damnatum dicto Dei caderet, item misericordiae eius dicto resurgat: nec excluditur revocare, qui semper est; et potentia eius obtemperans voluntati, iustitia potentiae: at potentia perficiente, id agit quod velit, tempore quo vult, immo tempore competentis. Nec oberit eius potentiae mors damnationis; nec damnatio vincit propositum voluntatis; sed misericordia eius non inanis; nec sine ratione gratia renovandi; his enim datur qui petunt, sicut damnati sunt non petentes.

VIII. Ea causa fuit non indulgendi primis peccantibus, quos cum interrogatione sua ad paenitentiam provocans, suam salutem vidit repellentes, damnavit. Eos autem, qui ex his nati sunt, quique ad ipsum confugerunt, miseratus est. Etenim iustum est volentes et paenitentes, ad eum qui potest praestare, confugientes impetrare: ingratos, renitentes, facti sui culpam ingerebant Deo, damnationis causam sibi constitutos, dimittere. Ea iustitia dari gratiam istam protoplastis non permisit: non ipse noluit praestare qui damnat.

Ipsè fuit et ante, qui modo est, et erit: qui nunc bonus, et ante bonus: qui nunc misericors, et ante misericors: in eo semper permanens, qui est immutabilis: quem cum damnavit ob culpam, culpam ipsam dinoscere (a) necesse est, quam de physicis rationibus iterum inquiramus. Homo factus non ut aliquid conditori suo praestaret (1), sed ut ipse saeculo potiatur, ex melioribus constitutus, merito rationabilis est effectus: et hoc ipsum creaturae ratio expetebat, ita ut diversis in saeculo conditis, et ex omnium elementorum conversione constructis, hic qui melior est omnibus (b), ceterorum habeat potestatem: non tum immemor sui creatoris; sed subiectus dominio per mandatum, cetera subiecta sibi teneat. Subiectio autem istius, qui rationabilis est, legem requirit, ne sit ipse omnium deus liber a lege: quam legem postulante ratione, in quibus danda esset, oportet pervidere. In his dandam esse legem ratio edocet, quibus positus (c) fructatur. Quod cum cibus tunc datus maxime inveniatur, in hunc datam esse legem ratio poposcit, in hunc peccasse declaratur.

VIII. Nunc nobis investigantibus causam, huc usque ratio deduxit. Cetera (d) cuius cibi, cui usui, in quem modum lex data sit, nobis requirentibus, historia necessaria est quae conveniat his physicis rationibus iam a nobis investigatis: quae cum nulla sit alia praeter quam didicimus in divinis scripturis, ipsis physicis rationibus in eadem nos ipsam inducentibus, inquiramus si consonat legem positam esse homini abstinere se ab una arbore, ceteris largiter fruente. Edocet scriptura hunc, transgresso mandato, morte esse multatum: quod quidem graviter quidam accusant, legem dicentes datam quae non potuit custodiri; ipsum praescium futurorum hoc dedisse mandatum, quod sciret eos non conservaturos; huius abstinendam cibi mandasse, cuius desiderium superaret mandatum. Multa quoque alia causae esse contraria: aut enim debuit non dedisse, aiunt, hoc mandatum, quod dedit sciens non observaturos: aut hanc arborem non interposuisset, tamquam offensionem mandati. Licet enim in ceteris iubere, in quibus desiderium non cadebat; aut hoc dare praeceptum, quod posset homo conservare. Quod si non poterat auxilio suo tueri ne peccaret, invalidus: vel non permetteret temptantem accedere, cuius persuasionem incidit in culpam. Nunc vero simul omnia contraria: et faciendo talem, operatus est eum vincendum; et arborem plantavit nocivam; et in hac dedit mandatum, quod non observaturos esse sciebat; et sua praescientia providens peccaturum, dimisit; et advesarium accedentem ad evertendum hominem non prohibuit; et iracundia motus, quem ad vitam posuit, ipse damnavit ad mortem. Nunc vero liberaturum dicitis venisse, passurum pro eo, qui tunc tempo-

(a) Codd. *miscere*, pro *dinoscere*. (b) codd. *ab omnibus*. (c) Ita codd. (d) Ita codd. pro *ceterum*.

(1) Idest non factus ut Deo utilis esset, qui nullius eget.

ris noluit indulgere. Huiusmodi verba inania suae mentis inertia proponunt ; quibus omnibus respondendum est.

X. Et legem quidem dari oportuisse iam probavimus recte : illum Deo per legem esse subiectum , cui fuerant tanta subiecta. Hanc legem non gravem , ut aiunt , immo levem et facile custodiendam docemus. Cum enim omnibus fueretur , ab uno iussus est abstinere. Quod si uno tantum uti , ceteris interdictis , iussus fuisset , nonne iustum vobis videretur , custodire mandatum eius , qui dedit licentiam fruendi ? Hoc tamen non fecit ipse qui dedit : quod etiam ipsum esse possibile declaratur. An non (a) etiam in hoc mundo , propter laesionem mortis aut morbi , a plurimis abstinemus ? Ita possibile mandatum ostenditur. Quod si hoc possibile , quanto possibilis fruendum omnibus , ab uno se custodire ? Et quomodo lex dari potuisset , si non vel in uno conceditur imperare ? Quia ergo debuit lex dari , debuit autem in his quibus fruebatur dari , in his ipsis data esse recte dinoscitur. Non tamen offensio fuit arbor , nec in alteram magis quam in istam debuit mandatum transire : quoniam in quacumque fuisset positum mandatum , etiam in eadem ipsa desiderium sequebatur. Et non arbor occasio (b) fuit desiderii , sed ipse sibi auctor , qui voluit desiderare. Nec querela nunc existat cur voluit , cum habuerit sui potestatem rationabilis constitutus. Ipsa quoque lex expetit hanc potestatem sui habere , cui ponitur : non habenti enim agendi potestatem , lex vacat illi : et si ab aliquo naturaliter conclusus , ab eodem ipso lege posita videatur arceri , non prohibito magis lex datur quam sibi qui regit conclusum. Ergo competenter data est sui potestas : qua competenter data usus homo in quo non habuit potestatem , merito damnatur.

XI. Iam praedicta a Domino sententia transgressionis , etiam auxilium illi fuerat datum (1) ut sciret et quid deberet cavere , et quid passurus esset ex negligentia , si non cavisset. Nec invalidum fuisse natura. Serpente enim ad persuasionem mulieris aggrediente , ubi voluit vicit mulier ; et in exordio verborum mendacem eum intellexit et repulit , sicut ait scriptura : „ et „ dixit serpens mulieri : quid utique dixit Deus ab omni ligno non edetis , quod „ est in paradiso „ ? mendacio fallere credens ; etiam oblitam divini mandati existimans. Cui statim respondens expulit ita. Et dixit mulier serpenti : „ ab omni „ ni ligno , quod est in paradiso , edemus ; de fructu autem ligni , quod est in „ medio paradisi , dixit Deus non edetis ex eo neque attingetis eum , ne moriamini „ ni „ Iudicio maximo (c) divinam iussionem praeferebat : quo convictus , ad aliam machinam se transtulit , „ non morte moriemini , dicens : sciebat enim Deus , quo

(a) Codd. aut non. (b) In margine corrigitur *causa*. (c) In margine glossa *sapientissime*.

(1) Notemus de gratia Dei auxiliante doctrinam antiquissimi auctoris Victorini.

„ die manducaveritis de eo , adaperientur vobis oculi , et eritis tamquam dii , sci-
 „ entes bonum et malum „. Unde cupiditate deitatis habita (1), id quod ante pro-
 videbat, iactavit (2); iam aliud videns ex concupiscentia , quam quod videbat. Tunc
 enim , ait mulier , quia bonum est lignum [in esca , et quia placet oculis ; ex
 desiderio videns , non iudicio mentis ; ita ut ante quam manducaret , bonum in esca
 esse pronunciaret : et non naturalis aspectus arboris nec usus adtraxit , quam
 prius videndo , abstinebat ; sed desiderium deitatis illexit.

XII. Nec requirendum est quare permisit temptari , quem (3) futuri sci-
 entiâ praedictâ auxilio suo tutatus erat ne falleretur. At ille oblitus salutis
 suae , atque immemor dictorum Dei , mulieris persuasiones praeponendo ,
 deceptus est. Haec participem utique peccati virum suum effecit. Ad haec
 vir suus sine interrogatione accepit et sumpsit (4). Et ipsa enim comedit ,
 ait scriptura , et dedit viro suo , et manducaverunt. Inde damnatio iustior ,
 et iudicium mortis accessit ; ut admonitus , non observaverit ; et vocatus ad
 paenitentiam , non solum reppulit , sed etiam facti sui culpam Deo imputavit , dicens :
 mulier quam dedisti mihi , haec mihi dedit , et manducavi ; reum esse Domi-
 num peccati , quod dedit mulierem , adscribendo : cum maxime portionem exi-
 guam corporis sui sciens , cui et nomen dederat , non debuisset subiacere , un-
 dique sibi subiectam sciens ; se quoque auctorem corporis , ortus , procreationis ,
 etiam nominis ipsius , agnoscens : quam cum sibi praeferre non deberet , multo
 minus (a) domino Deo qui mandavit. Tot criminibus una sententia data est. Non
 tamen motus iracundia iudicavit , ut dicunt : nec enim hoc vitium in Deum ca-
 dere potest (5) , ut passibilis videatur , ut excitatus iracundia conditionem mortis
 inferret. Is enim iracundia provocatur , qui ex peccato motus sententiam dicit : at
 qui ante delictum facti iudicium promulgavit , non potest dici iratus fuisse ,
 qui monuit ; cum admonitio non iracundia sit , sed defensio.

XIII. Deinde in ipso eventu qualem sententiam dederit videamus .
 Eum qui manducavit , ut sit aeternus , ut Deus , id ipsum iudicavit dam-
 nando ; ne fieret , quod quidem homo futurum existimavit : et cum omnis
 esca ad roborandam substantiam pertinet , hoc utique alimentum ad dis-
 solvendam substantiam profuit . Ita nec tunc infensus praedixit , qui mo-
 nuit ; nec postea damnavit iratus , quod homo praesumpserat , dissolven-
 do . Nec tamen invidia prohibuit manducare , nec invidia abstulit deitatem ,
 vetando quidem cibum , qui laedebat : nec enim oportuit scire malitiam ,

(a) Codd. *magis*.

(1) Nempe *victa* Eva. Est autem hellenismus
 ab *ἔχουμένην*.

(2) Nempe *abiecit*.

(3) Sermo iam est de Adamo.

(4) Id est *manducavit*.

(5) Scilicet quatenus vitium est. Ceteroquin
 legis Lactantii hac super re doctrinam in opus-
 culo de ira Dei.

qui se ab ea non posset observare. Mali autem cognitio ex praevaricatione mandati; in quod non ceciderat, si non manducare voluisset. Sequendo enim Dominum sine discretione, bonum ipsum reperiebat: praetereundo mandatum, sibi conscius, malum cognoscebat. Igitur mandatum sequi simpliciter, bonum est: amplius desiderando praeterire, malum ostenditur. Diffidendo enim dominicis dictis, praeceptum praeteribat. Iam quoque boni et mali notitia esse coepit, cogitando quod fecerat. Hac (a) implicitatione eum liberabat mandatum. Igitur rationibus indicantibus, sui mali conscius fugit; et a summa sapientia in tantam stultitiam redactus est, ut putaret se celando sub arbore Deum omnium conditorem posse latere, cui et arborum omnium frondes et herbarum comae numeratae sunt; quique de nobis dixit etiam capillos nostros esse numeratos. In tantum malum incurrit is qui coepit habere scientiam mali et boni! Tanto malo Deus liberabat eo tempore quo prohibebat!

XIII. Nunc patefacto quod non invidia prohibuit manducare, superest ostendere quod non invidia abstulit deitatem: quod tamen facile comprobatur eo quod redditam demonstramus. Nam ab initio creationis usque ad damnationem mortis, recte omnia Deum fecisse cognovimus. Videtur tamen Dei propositum factum hominis exclusisse; cum ipse fecit ut sint; evenit autem non ut sint, ob culpam. Quod si in tantum res steterit ut non sint, victum est eius propositum qui fecit. Adquin (b) si revertitur, convincitur peccatum ex revocatione, et in id ipsum restituitur res, ad quod facta est; ut vincat Dominus facta hominis, et non vincatur. Et possibilitas eius etiam hoc requirit ut omnipotens ostenderetur. Si enim est aliquid quod non potuit, possibilitas eius diminuta excludit omnipotentiam: omnipotentia autem omnia praevallet: et cum omnia praevallet, etiam in hoc ipso praevalere necesse est, ut qui fecit ex nihilo, revocet ex morte.

XV. Oportebat itaque reverti nos ad id quod fuimus. Sed quemadmodum, requiramus. Damnatus est ille primus ingratus, qui vocatus ad paenitentiam, non obaudivit. Vixit tamen postea tempus aliquod post sententiam, eo quod praesentia sua Deus providebat ex his ipsis iustos esse procreandos: neque iustum erat mox solvi, quod spem iustos habuit generandi: et qui iusti generantur, non naturam peccasse, sed voluntatem, ostendunt; cum isdem (c) parentibus constituti servant ipsi mandata: nec naturalis substantiae pars voluntas, sed motus; motus tamen tamquam index (d) cogitationum aliquo sociando (e). Hii vero iusti, de quibus diximus, isdem parentibus in natura; moribus eis dissimiles, paenitendo. Ac iustitia deponit non paenitentem, praeterire; donare paenitenti. Paenitentiae ordo ita procedit, ut habeat effectum, per quem placendo Deo, de possibilitate eius sperando, gratiam petat. Petitio in absolutionem (f) suum creatorem vocat; nec alium sequitur donare revocando, nisi eum

(a) Codd. haec. (b) *Adquin* pro *atqui*. (c) Ita codex antiquior pro *iisdem*. (d) In codd. videtur *iudex*. (e) Ita prorsus codd. (f) Codd. *absolutione*.

qui fecit. Si enim ipse fecit ut sint, evenit autem ut non sint, melior erit qui reparat in aeternitatem, quam ille qui fecit quod cecidit. Ergo ipsum renovare, expetit (a) Deo creatori; quique fecit ex nihilo revocat etiam ex mortuo. Hic invocatur ut praestet docturus, quemadmodum gratia praestanda conservetur, ne tam magnum donum amittatur: iterum sic ut sentiens homo se liberatum sententia praesentis, sicut ante damnatum, distet conversatione, qua usus, imitando Deum, veniat ad deitatem; et quam ante sibi usurpatam per arborem esse putavit deitatem sine Deo, hanc ipsam accipere possit a Deo. Quia et "ego dixi, dii estis et filii excelsi omnes; vos autem sicut homines mori, ricimini, et sicut unus de principibus cadetis", Hic qui queritur amisisse eos, quod dixit; nec ante livore abstulisse deitatem comprobatur: et qui questus est, id ipsum donare venit, quod amisimus, rogatus; ostendendo se, adloquendo, donando, revocando.

XVI. Offendit tamen aliquos, quod in corpore: cum non aliter visus esset hominibus, nisi corpore; neque sui conservationem videre possent, nisi corpore: immo nec aliter a damnatione mortis liberare debuit, quam corpore; ut istud ipsum (b) liberatum ostenderet, quod perierat. Sed quemadmodum, videamus. Mulier prima peccavit: peccavit autem cum esset virgo. Haec causa fecit postea natos omnes esse mortales. Virgo enim excepit sententiam, qua cum mortalis esset effecta, mortales ceteros procreavit. Per hanc virginem mors dominata est. Propter quod per virginem debuit venire qui vitam donaret. Mortis occasio ingressa per lignum: sed mulier ex latere viri. Ideo ligno latus Domini percutitur, ut et pro muliere patiatur. Et non totum latus mulier, sed portio lateris: una enim ex costis sumpta, aedificata est. Ideo non omne latus aperitur, sed locus ipse lateris stimulator, unde accepta est. Spinis et tribulos sententiam damnationis terra produxit: ideo spinis et tribulis coronatur: spinarum substantia, maledictum. Erat corona forma victoriae: itaque per quae coepit esse peccatum, per haec transeundo Dominus triumphavit.

XVII. Humana inspicientibus impossibile videtur esse quod dicitur, ut qui nasci debuit, contra naturam nasci praedicetur ex virgine; cum hoc in humanam rationem non cadat, ut praeter ceteros ita nasceretur, et sit ex matre filius sine patre: cum tamen maxime hoc ei conveniat, ne terrenum patrem habeat qui habet patrem caelestem. Nec negare patrem suum venerat, ut ex alio nasceretur; sed quod deerat in natura gignentis (c), mater ei sit virgo. Nec sub ista conditione nostrae generationis teneri debebat omnium procreator; cum etiam primi auctores non ex coitu sint generati. Multa quoque genera sunt in saeculo gignentium quae sine coniugio clam multis modis generantur. Conceptus vero ratio, caste inspicienti, possibilis. Ex spiritu sancto praedicatur natus esse qui sanc-

(a) *Idest compott.* (b) *Codd. ipsud.* (c) *Codd. gignentis heic et infra.*

tus est ; nihil incredibile. Sed inquinari sanctitas eius videtur ex permixtione ; cum non sit permixtio. Interroganti enim virgini et causas conceptionis requiranti, angelus Gabriel ait : “ spiritus sanctus superveniet super te , et virtus altissimi obumbrabit te , : nec in utroque commixtionem nominans ; sed superventu spiritus , virtute altissimi , coagulatur natura ; ut quod in aliis semen efficit , adiungendo sanctius , ut decet Deo , per incontaminatum corpus virginis nasceretur.

XVIII. Nec incredibile hoc cognoscitur , cum in ipso saeculo sic constringi plurima cognoscimus ; cum mare transeuntibus Iudaeis virga percussum , violenter quidem mare dividitur ; undas vero ventus , spiritus mundialis , constrinxit , ut scriptura demonstrat , quae sic dicit : “ extendit Moyses , manum super mare : et induxit Dominus mare in vento austro valido tota nocte : et fecit mare siccum ; non utique evacuatum aqua sed constrictum. Dicit enim : “ et divisa est aqua ; et intraverunt filii Israhel per medium mare , per siccum ; et aqua illi murus erat dextra atque sinistra ,. Ita constrictum docetur , quod per austrum effectum est. Nec non et propheta psalmographus David de hoc ipso signo interpretando ait : “ dirupit mare , et traiecit eos ; stavit , tuit aquas sicut utrem ,. Ac si quis per infirmitatem animi sui , duritiam cordis sibi parando , probamentis istis non credit , vim ventorum inspiciat , et auras mundiales hoc ipsum operantes intellegat , quae pluvias decurrentes in stilicidiis ita constringunt , ut in ipsis lapsibus glaciuntur. Quid oportet enumerare cetera quae ex uvido constituta , supradicta vi adsolidantur ? Nec diu morari necesse est , cum plus adsertionibus nostris rerum clament effecta , quae cum Deo instituyente eveniunt in natura , quanto magis in adventu suo tam necessario , in conformationem adsumendi corporis per spiritum sanctum stringi potuit corpus virginis , de quo fluere sperabatur ?

XVIII. Quod quidem (a) aliquibus immundum esse videtur , recte autem inspicientibus ita mundum probatur. Ante corporis fluxum pars adhuc corporis constituta , totoque commixta atque concreta , nomen immundi non recipit cum vivit. At cum (b) defluerit , et ex illo mortuum effectum fuerit , tunc immundum et mortuum ; quod iam alienum est a natura , neque vivificari potest : quod dum in natura est , concretum et coagulatum generat , non immundum. Ita nec immundum illud fuisse , veritas invenit. Quod si et immundum dicentes patiamur , nec sic tamen contaminari sanctitatem ab immundo potuisse declaratur ; cum solem , quem creaturam eius negare non possumus , sic immunda sordium , sentinas paludium , putredines caeni , astringere videamus , ut cum vim suam per radios super haec emittat , non tamen polluitur. Quod si in his sordibus non polluitur creatura , multo minus (c) in vivo (d) sancto , quia (e) corpore divinitas ipsa non polluitur.

(a) Codd. quoddam idem. (b) Cod. adquin. (c) Codd. magis. (d) Ita cod. l. (e) Codd. que.

XX. Nunc manifestata necessario (a) sancta et incontaminata nativitate per corporis formam, in qua adesse salutis nostrae *ratio* poscebat, superest ut probeatur cur ad similitudinem nostram parvulus natus creverit, esurierit, manducaverit, sitierit, ceteraque officia corporis susceperit, ita ut et mortem, et tam turpem mortem, pateretur: postquam mortem (quod incredibile est repugnantibus) sepultus, resurrexisse dicatur. Et quidem qui in carne veniebat salvator carnis, quod nostram debuit suscipere non alienam, manifestum est: alienam enim susceptam, salus ad nos non pertinebat. Nostra quoque suscepta carne nasci parvulus debuit ex virgine: nec enim virum consummatum per virginem nasci oportebat, quod sic docetur. Dicebatur natus, natus tamen non probabatur: quomodo enim vir consummatus nasci per virginem poterat? ut quem parvulum non creditis natum, multo magis virum editum non crederetis.

XXI. Parvitas tamen eius quam divina sit, agnoscamus. Conceptus est homo, sed sine origine humani seminis. Natus est sicut homo, sed ex virgine, quod est sanctum. Ignobilis et deformis, sed gloriosus: in natura infans positus in cunis, sed rex ab angelis, et filius Dei nunciatus: salvator humani generis, caeli terraeque sociator gloriae, et pacis effector. Hoc apertissime pastores edocentur. Scriptum est enim ita: „ factum est autem cum es- „ sent illic (dicit autem in Bethelhem) impleti sunt illi dies ut pareret (idest „ Mariae); et peperit filium suum primogenitum, et obvolverunt eum et col- „ locaverunt illum in praesepio, quoniam non erat locus in stabulo. Pastores „ autem erant in regione illa pernoctantes et custodientes nocturnas vigili- „ super greges suos. Angelus autem Domini stetit, et claritas circumfulsit illos, „ et timuerunt timore magno: et dixit illis angelus, ne timueritis; ecce enim „ adnuntio vobis gaudium magnum, quod est omni populo; quoniam natus est „ vobis hodie salvator, qui est Christus Iesus in civitate David. Et hoc vo- „ bis signum: invenientis infantem involutum pannis et positum in praesepio. „ Et subito facta est autem cum angelo multitudo exercitus caelestium lau- „ dantium Deum et dicentium, gloria in excelsis Deo, et pax in terra homi- „ nibus boni decreti „. Unus angelus enunciat nativitatem, quod hic, qui par- „ vulus erat ante saeculum natus est nobis hodie, quia hominibus esse tunc coepit. Ac ne eorum rex tantum adnuntiatus videatur, quibus dictum est „ natus est vobis hodie „ angelorum exercitus concurrat, et dicit „ gloria in ex- „ celsis Deo, et pax in terra hominibus boni decreti „. Apparuit haec eius gloria in caelo, et pax in terra hominibus boni decreti ab angelis nuntia- tur. Utrum nostrae infantiae similis videatur, advertitis an (b) non?

XXII. An mirum est angelos regem enunciasse, quem sciunt magi quoque in terra longinqua positi? Cum signum illis apparuisset e caelo, et intellexerunt natum, et diu quaesitum adinvenerunt, inventum adoraverunt. Cuius stellae signum

(a) Codd. *necessaria*. (b) Codd. *aut*.

cetera stellarum praeibat insignia: stella enim quae nativitatis dominicae index fuit, non ut ceterae lucebat in tenebris, sed per diem refulgebat in sole; et sole et die in splendore superato; non quasi quae fixa esset in caelo, sed praecedens specie mira magis ad inquisitionem Domini pergentibus viam in itinere demonstrabat. Denique ibi supra domum constitit, ubi esse quem adnunciabat, ostendit. Quod scriptura testatur: "nato autem Iesu in ,, Bethlem Iudae in diebus Herodis regis, ecce magi venerunt ab oriente ,, Hierusalem dicentes, ubi est qui natus est rex Iudaeorum? Vidimus enim stel- ,, lam eius ad orientem, et venimus adorare eum ,, Quem parvulum magi cum vidissent adoraverunt ut regem, ut hominem, ut Deum; et munera obtulerunt, e quibus muneribus etiam passurus denuntiabatur. Tus enim obtulerunt ut Deo, aurum ut regi, myrrham passuro. Talis infantia divina cognoscitur, nutritur, et educatur! Sed sine doctore omnia sciens. Mirantur hoc Iudaei cum viderent litteras scientem sine doctrina; dicentes: " quomodo iste ,, litteras scit, qui non didicit,,? Quod sciret, confitentes; et quod non didicerit, non negantes: unde tamen hoc haberet, non comprehendentes. Iudaeorum doctoribus cum loquitur, doctor doctorum invenitur. Qui cum adhuc parvulus fere annorum XII sederet in medio magistrorum, doctrinam eius cum stupore mirabantur doctores. Ita enim scriptura dicit: " et omnes, qui audiebant ,, eum, admirabantur prudentiam eius et responsa. Haec scripturis probantur, physicis vero rationibus amplius invenitur: Deus enim in homine natus, talia insignia infantiae suae debuit demonstrare.

XXIII. At vero causam adventus eius si requiras, hominem iterum apparere oportebat. Latere debuit tanta divinitas non eos qui credebant (a), sed principem mundi, in cuius oppressionem (b) descenderat, sed nostrae causa liberationis. Is enim non ex auctoritate sua, sed ex sententia dominica tenebat, quia iusserat peccatorem, qui non paenituit, mori. At vero paenitentem liberare debuit misericors. Hoc iustitia, hoc possibilitas divina poscebat, ut qui ex sententia tenebat reum, si non reum caperet, praetereundo sententiam, amitteret potestatem. Nemo autem non reus, cum et origine et natione sint ex mortalibus. At is qui natus est, ipse dedisse sententiam probatus est; qua sententia ipse reus non tenetur; qui cum suscepit carnem, sine peccato inter homines conversatus est. Sicut scriptum est: " hic Deus noster, et non deputabitur alius absque eo. Invenit omnem viam ,, prudentiae, et dedit eam Jacob puero suo. Post haec in terris visus est, et ,, cum hominibus conversatus est (1),, Hic est, qui conversatus est sine peccato; ut iterum scriptum est: " qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in

(a) Codd. *credant*. (b) Codd. *oppressione*.

(1) Baruch. III. 36. sqq. Et notemus antiquissimam Victorini nostri auctoritatem pro divina Baruchi prophetia.

„ ore eius (1), „ Hanc carnem sine peccato produxit : quam mundi huius princeps adversantem sibi praevidens , neque suis voluntatibus inclinatum , hominem tantum aestimans , invadere ausus est permittentem. Permisit autem Dominus , ut ipse sibi princeps causa sit amittendi ; qui cum reos ex sententia sibi vindicasset , usurpando hunc qui reus non erat , contra sententiam veniens quam (a) tenebat , amitteret (b) potestatem. Ita rationis fuit officia corporis agere , ut ipse quidem eandem esse carnem ostenderet , quam susceperat , eam quae ante damnata est : ille vero carnis officia videndo , non intellexeret deitatem , ac sic contra sententiam Dei veniens , perderet potestatem ; quia adpetere ausus est , quem sine crimine pervidebat.

XXIII. Hac ergo causa factum est , officia quidem carnis ostendere , non tamen ipsis officiis esse subiectum. Ut carnem veram probaret , esuriit ; non ut victus ieiunio manducaret . Denique cum ad probationem nostrae carnis ultra possibilitatem naturae XL. dierum et noctium spatio ieiunasset , invenitur quidem esurisse , non etiam manducasse ; ita scriptura dicente : “ et consummatis XL. diebus et XL. noctibus , postea esurivit „ Non tamen manducavit ; esurivit autem. Quod ob (c) hanc causam manifesto factum est , ut quia XL. diebus , quibus continuis in eremo adversum Dominum temptationibus suis diabolus pugnans superatus fuerat , non esset (2) ; et ut ne , intelligendo Deum , diffugeret ; ne perirent tam necessaria beneficia passionis suae , esurivit. Quem mox infirmum putans , iterum ut hominem aggressus est , dicendo ei , ut vel propter necessitatem sui corporis lapides in panes converteret : quique (d) nec fecit nec manducavit. Ita esurivit ob causam ; non tamen subiectus est causae. Et non tantum in hoc loco , sed etiam discipulis offerentibus esurienti panes , ac dicentibus , Rabi manduca ; respondit : “ ego cibum habeo manducare quem vos nescitis. Meus cibus est ut faciam voluntatem eius , qui me misit , ut perficiam opus eius „

XXV. Sitivit , ut per sitim naturam corporis demonstraret ; non quod poculis indigeret , cum ipse sit fons aquae vivae. Denique Samaritanam , ubi sitisse invenitur , cum aquam postulasset , atque illa iudaeum aestimans non dedisset , obtulit mulieri aquam per quam sitim perpetuo satiaret , sicut scriptum est : “ Iesus sedebat super puteum ; et fuit hora quasi sexta ; et venit quaedam mulier samaritana haurire aquam. Et Iesus sedebat ; et Iesus dixit ad eam : da mihi bibere. Abierant enim discipuli eius in civitatem ut emerent escas. Mulier tamen respondit ad Iesum dicens : tu , cum sis iudaeus , quomodo petis a me bibere , cum sim mulier samaritana ? Et Iesus respondit illi : si scires donum Dei , et quis est qui tibi dixit da mihi bibere ;

(a) Codd. *per quam*. (b) Codd. *admitteret*. (c) Codd. *ad*. (d) *Mallem qui quidem*.

(1) I. Petr. II. 22.

(2) *Id est cibum non cepisset*.

„ tu magis petisses eum , et dedisset tibi aquam vivam. Et dixit illi mulier : Domine neque urceum habes , et puteus altus est ; unde habes aquam vivam mihi dare ? ne tu maior sis patre nostro Iacob , quoniam ipse dedit nobis puteum , de quo bibat cum filiis suis et cum pecoribus suis. Et Iesus respondit ad illam : omnis qui ex aqua ista biberit , sitiet iterum : qui autem biberit ex aqua , quam ego dederam illi , non sitiet in aeternum ; sed erit fons aquae salientis in vitam aeternam „. Ergo non sitierat accipere , sed dare , qui divinam (a) promittendo dedit. Ita ut relicta hydria sua mulier , oblita sitis veteris , Samariae ceteris Samaritanis adventum ipsius praedicaret. Hoc sitiebat Dominus docere mulierem , quam iam sciebat esse paratam : non aquam terrenam petens , sed ex petitione dans aquam vivam , quae fontem fecit salientem in vitam aeternam.

XXVI. Sitivit iterum in cruce Iesus , et exclamavit “ sitio „. Sed causa sitis eius haec fuit. Crucifixerant eum , nec tamen sic erant satiati : adhuc habebant peccare : et cum in poena positus etiam malis hominibus communis naturae affectus misericordia debeatur ; huic , cuius in curandis infirmitatibus beneficia senserant , quemque sine crimine adpetissent , contra naturalem misericordiae motum etiam post crucem insultabant ; in tantum impleti spiritu furoris , ut sitientem potarent aceto. Et qui prompto animo passionem suscepit , nec hoc invitatus accepit : et quantum illi audaciores ad inferenda supplicia , tantum ille ad suscipiendam iniuriam mitis : quorum malitiae opera aspiciens necdum esse completa , exclamavit “ sitio „. Qui ad cumulationem iniuriae , acetum dederunt : non tamen ipse ut acetum ingererent , provocavit ; sed quod illi ei dederunt , sponte suscepit. Talis Domini sitis. Denique accepto exclamavit “ consummatum est. „ Et continuo reddidit spiritum „. Dormivit etiam Iesus , non somno victus ut videretur , sed ut esset ordo virtutis faciendae. Dormivit enim ut incitaretur mare , ut discipuli timentes postularent auxilium , ut impleretur prophetia David quae in centesimo et sexto psalmo pronuntiabat dicens : “ adnuntientur opera eius „ in exultatione. Qui descendunt mare in navibus , qui faciunt questum in aquis „ multis , ipsi viderunt opera Domini et mirabilia eius in profundo. Dixit et „ stetit spiritus potestatis , et exaltati sunt fluctus eius „. Quod autem is dispensationem omnem , ita gerendo , compleverit per mortem , ascensurusque esset ad caelos , ilico (b) subiunxit dicens : “ ascendit usque ad caelos , et descendit usque ad abyssos „.

XXVII. Et hoc tamen licet a divino spiritu dictum credendum est ; tamen , ut cetera , etiam hoc physicis rationibus paucis comprobemus (c). Liberatos a morte passione dominica nos iterum ad immortalitatis statum perduxit ; ac nos prius caelesti impares , nunc caelestibus sociavit. Quibusdam tamen hoc videtur iniustum ; non quia non potest Deus , sed quia iustitiae suae non con-

(a) Vel intellige aquam ; vel scribe divina. (b) Codd. loco. (c) Codd. comprobamus.

venire videatur, cum protoplastum culpa adhuc vacuum et a crimine alienum, paradisi tantum dominum praestitisset, hoc donum Dei competens iudicando; nunc post peccatum offensionemque revocato, cum non esset parum ad id redisse quod fuerat, et caelestia regna concesserit. Quod tamen iustissimum comprobatur. Si enim prius gratia sua, nullis devotionis officiis promerenti, paradisi sedem homini concesserat; utique nunc contra impatientiam carnis ac desideria iniquitatis iam mota, contra mundi principem et potestates eius repugnantem, saeculo calcato; caeleste praemium oportuit repensare; ut et is qui, imitando Deum, vitam divinam in terris habuit constitutus in corpore, cum eodem corpore iam immortalis facto caelos habitaret, iam terrenis sublatis. Deinde ad huius muneris causam illud accedit, quod dignum est carnem hominis caelis inferre, cuius habitator Deus esse dignatus est: nec potest videri hominem contra meritum factum esse incolam caeli, cuius vaginam non dedignatus sit spiritus ipse Deus: iustumque fuit corpus, in quo Deus habitando, terram visitare dignatus est, per quod particeps nostri ad immortalitatem genus nostrum perduxit, etiam in caelestibus collocare. Ubi namque Dei habitatio esse debet, nisi in regno Dei? Ubi autem regnum eius nisi in caelis?

EXPLICIT DE PHYSICIS

LIBER.

DE FERRANDI EPISTULA
ET DE CODICIBUS VARIIS
NOTITIA.

Ramus dominus Octavius Frangipanius, casinensis monachus, atque in celeberrimo Casini montis monasterio diplomatici archii praeses et antiquarius, misit ad me Ferrandi diaconi carthaginensis, qui ruspensis Fulgentii discipulus familiarisque fuit, peramplam tractatus instar nobilemque epistolam adversus Arrianos aliosque ex his propagatos haereticos, cuius nonnisi breve interpolatumque fragmentum in Ferrandi editionibus extare cognoverat, ipse vero textum integrum prolixum ac genuinum in casinensi codice, longobardicis litteris circa saeculum XI. exarato, ante hos annos invenerat. Causa mittendi fuit, quod ego propediem fragmenta quaedam arriana editurus ac refutaturus, rogavi per litteras doctissimum praedictum monachum, an forte mihi ex ea epistula (de qua mecum olim collocutus fuerat) argumenta aliquot impertiri vellet, quae ad confirmandam veritatem catholicam vel nova vel certe idonea viderentur. Is autem pro sua erga me benivolentia, studio erga doctrinas sacras, ferventique religionis amore, epistolam ipsam ultro obtulit ac largitus est; meque magnopere, datis litteris, impulit, ut eam typis sine mora committerem. Atque huius praestantis muneris non a me solum, sed ab eruditis cunctis lectoribus, gratiam illi haberi necesse est, qui hunc meritis suis cumulum addidit, postquam novos s. Augustini sermones X, in casinensi codice a se item repertos, doctisque curis expolitos, Romae vulgavit. En igitur ut codices casinenses nova sacris studiis subsidia, novas ecclesiae horreo fruges suppeditant. Sane ex eo copiosissimo atque omnium prope antiquissimo archio (ne quid dieam de inscriptionum nummorumque veterum casinensi sylloge) quis non optimos fructus expectet? Mihi certe ipsi qui in casinensi hospicio, cum suavissimo itineris comite et eruditarum investigationum socio, v. cl. Iosepho de Matthaeiis, quatrduo commoratus sum, et RR. monachorum humanitatem summam expertus, non pauci insignes codices ab archii praeside demonstrati fuerunt, quorum nonnullos commemorabo.

Cod. 29. saec. X. Auxilii presbyteri lexicon ingens latinitatis. Lexica item antiqua sunt in codd. priscis 218. 439.

30. saec. XI. Auxilii presbyteri quaestiones in vetus Testam. ined.

124. saec. XI. Iosephi historia cum testimonio de Christo in contextus corpore.

204. saec. X. S. Cypriani opera, praesertim epistulae.

299. saec. IX. Hilderici monachi casinensis ampla grammatica latina ined.

316. saec. VIII. vel IX. Synonyma Ciceronis. Ea differunt quidem ab editis, sed Ciceronem auctorem prorsus non habent. Extat apud me apographum, benignitate praesidis concessum.

318. saec. X. Iohannes presbyter de musica.

v *

346. p. 123. b. sqq. *Commentarius in Pauli apostoli epistulas, editus inter spuria Ambrosii scripta, in hoc autem codice Origeni auctori inscriptus, non sine segmentis ineditis permultisque varietatibus. Scriptura similis symmachianae a me in aere cusae, id est saeculi VI. Immo vero inest memorabilis haec subscriptio. Donatus gratia Dei .PR. proprium codicem Iustino augusto, tertio post consulatum eius in aedibus beati Petri in castello lucullano infirmus legi, legi, legi.*

349. saec. IX. *Pauli diaconi, casinensis monachi, commentarius ineditus ad Pauli apostoli epistulas. Alia quoque Petri huius inedita opera in archio casinensi latent.*

391. saec. IX. *Solini historia. Haud porro memini notam numeralem codicis virgiliani, in quo cl. praeses archii expletos legit plerosque illos versus qui in aeneide hiant, v. gr. hunc: DISCE OMMES QUAM SINT ANIMIS VERBISQUE DOLOSI.*

455. *Statius perantiquus.*

503. *Bibliorum hebraicorum exemplar decorum vetus.*

552. p. 103. b. *Fragmentum vulgari Italorum lingua scriptum in codice, ut videtur, saeculi XI.*

554. saec. VIII. *Collectio canonum partim ineditorum.*

548. p. 38. seq. *Praeceptum Caroli magni, qui confirmavit ecclesiae rom. omnia infrascripta. Incipit. "Adrianus papa obtinuit a Carolo rege Francorum, et patritio Romanorum, ut promissionem illam quam eius genitor Pipinus quondam rex, et ipse praecellentissimus Carolus etc. Urbes donatae numerantur hae. "Ravenna, Ariminum, Pensaurum, Conca, Fanum, Cesena, Senagallia, Esis, Forum populi, Castrum Subsubium, Monsferetri, Acerancio, Monsrogati, Serra, Castellum s. Martini (s. Marini?) Bobium, Orbinum, Callis, Luciolis, Eugubium, Cobiacrum, civitas Narnia, Faventia, Castrum Tiberiacum, Gabellum, et omnis ducatus Ferrariae.—Extat in regesto Petri diaconi et monachi casinensis.*

737. *Historia urbis Caietae. Item in alio volumine codex magnus diplomaticus Caietae. Item in aliis codd. historiae duae oppidi Ponte Corvo.*

Palimpsestorum codicum in archio casinensi mediocrem vidi numerum, nec plurimi ut arbitror faciendorum. In his animadverti codd. 53. 197. 271. 295. 394. 468. 446. 506. 560. Iam ut de uno vel altero pauca dicam; codex palimpsestus 271. continet in antiquiore sepulta scriptura sacri argumenti fragmenta varia non uno litterarum genere scripta. Pag. 19. b. legebam Ezechielis cap. XVIII. In diebus illis factus est sermo Domini ad me dicens, quid est quod inter vos parabolas. Pag. 23. b. notae sunt aliquot tyronianae. Pag. 24. a. Pax vobis, ego sum, nolite timere. Pag. 32. a. Est canon missae litteris saec. VI, qualem nunc habemus. Legebam per omnia saecula saeculorum . . . sursum corda . . . gratias agamus domino Deo nostro . . . aequum et salutare nos tibi (semper) et ubique gratias agere etc. Pag. 41. b. litteris aequae antiquis legebam precationem, adhuc in nostra liturgia ad verbum superstitem: Deus qui nos annua apostolorum tuorum sollemnitate laetificas, praesta quaesumus, ut quorum gaudemus meritis, instruamur exemplis.

Per etc. *Item pag. 46. a. Praesta quaesumus, omnipotens Deus, ut qui beati illius martyris tui natalitia colimus etc. Pag. 79. fin. dominica V. Pag. 1 — 8. 10 — 11. — 14. 17. 21 — 33. 38. 50. 53. 56. 58. 61. 63. 73. 74. etc. legebam commentarium in psalmos litteris pervetustis, quem esse Augustini admonuit me deinceps per litteras v. cl. archii praeses.*

Cod. 295. habet in antiquiore sepulta scriptura Cassiani collationes, litteris saeculi VII.

Casinenses codices septingenti nunc ferme remanent, plerique omnes latini, cum olim multo plures extiterint. Sed enim membranarum diplomaticarum longe maximus numerus est, nempe triginta circiter mille; eaeque in pluteis scite decenterque sunt ordinatae. In his numerantur romanorum pontificum bullae ineditae quadringentae, a Zacharia I. usque ad nostram aetatem.

Extat in bibliotheca vaticana index codicum casinensium ad Clementem VII qui hunc expetiverat, ab Abbate casinensi eius temporis non sine aliquot, ut puto, codicibus missus: quem cum legerem, magnopere me commovit p. g. mentio hilariorum librorum de mysteriis, et in epistulas septem canonicas, ineditorum. Verumtamen haec exoptabilia Hilarii opera in casinensi archio superesse iam non videntur; neque enim studiosissimis illis monachis incognita essent. In eodem vaticano casinensium codicum indice p. 14. b. recensetur Cresconii Corippi opus de bellis libycis, ut olim observavit etiam Fogginius praef. ad Corip. paneg. p. 395. Atque hoc poema, multis tamen partibus mutilum, nuper primus e trivultiano codice edidit vir cl. Petrus Mazzuchellus, sodalis meus, et ambrosianae bibliothecae Mediolani praefectus. Equidem quaesivi sedulo hunc poetam in casinensi archio, sed frustra fui; quamquam Montfauconii aetate adhuc forte supererat, quoniam ipse bibl. mss. in casinensi codice 533. ait extare *poetam aliquem sibi ignotum*. Nunc certe cresconianus codex intercidit. Iam quod ait Montfauconius cod. cas. 489. contineri librum characterem sibi ignoto, videlicet is turcicus quidam codex est.

Post archium casinense, menti meae occurrit Cavensis monasterii prope Salernum perinsigne item archium, ubi horae ferme spatio mihi commoranti venerabilis aetate et doctrina casinensis ordinis monachus archii praeses narrabat de quadraginta, si bene memini, membranarum diplomaticarum millibus, quarum etiam nonnullas oculis subiiciebat; in his chartam cavensium antiquissimam anno quinto Grimoaldi ducis nucerini exaratam; diploma item cavensium nobilissimum Guaimarii III. ducis salernitani anno MXXV datum, quo donatur fundus ubi nunc monasterium est. Codicum in cavensi bibliotheca perpusillus numerus est. In his vidi s. Ambrosii in Lucam commentarium, saec. XI: s. Isidori origines, saec. ferme VIII: s. Gregorii pastorale, non sine deletitiis, id est palimpsestis, foliis, in quibus tamen nihil praestans latitare arbitrabar; sed quominus rem studiosius cognoscerem, angustiis temporis sum prohibitus: commentarium in psalmos litteris longobardicis saec. XI. Sed enim, ut alias res, ita etiam mss. codices non numero, sed qualitate ac merito, aestimare debemus. Ecce enim in cavensibus pluteis codex pretiosissimus ostensus mihi fuit latinorum veteris novique Testamenti bibliorum, cui parem aegre invenies. Is codex saeculo cir-

citer VII. exaratus, a genesi usque ad apocalypsim sine ulla imperfectione pertingit. Quin adeo Hieronymi quoque psalorum ex hebraeo interpretatio in codicis calce subtexitur; verum haec una imperfecta est, quia in psalmo CXXVII. abrumpitur. Singulis libris prologi praeponuntur Hieronymi maioribus litteris scripti. Hunc codicem dum festinatim evolverem, haec observabam 1. Inest psalmus CLI. 2. Item insunt sub asteriscis hymnus trium puerorum, historia Susannae atque draconis babilonici. 3. Baruchus cum Hieremiae epistula in calce minorum prophetarum ponitur. 4. Estheris aliquot loci sub asteriscis scribuntur: iudicia etiam de quibusdam libri huius partibus manu vetere interponuntur. 5. Actus apostolorum post epistulas apostolicas collocantur, hique soli scholiis brevibus interdum illustrantur. 6. Esdrae et Maccabaeorum nonnisi duo priores authenticique libri in codice occurrunt.

De visis a me codicibus in Cryptae ferratae monasterio, demonstrantibus benigne basilianis graeci ritus linguaeque monachis, et de palimpsestis multis ibidem conservatis, alio fortasse tempore locuturus sum.

Sed gratum apprime lectoribus me facturum existimo, si catalogum operum ineditorum celeberrimi et summi inter Assemanios Iosephi Simonii de scheda evulgavero ex heredibus eius, ut audio, excepta.

Opera omnia Iosephi Simonii Assemanii, quae mss. extabant ante incendium fortuitum eius et Stephani Evodii archiepiscopi Apameae supellectilis et bibliothecarum (1), quod incendium in cubiculis vaticanae [bibliothecae adnexis] die trigesima augusti MDCCLXVIII. contigit. Opera omnia incepta vel absoluta.

BIBLIOTHECA ORIENTALIS (2).

Tom. V. De syriacis et arabicis sacrarum scripturarum versionibus.

Tom. VI. De libris ecclesiasticis Syrorum.

Tom. VII. De conciliorum collectionibus syriacis.

Tom. VIII. De collectionibus arabicis.

Tom. IX. De scriptoribus graecis in syriacum et arabicum conversis.

Tom. X. De scriptoribus arabicis christianis.

Tom. XI. et XII. De scriptoribus arabicis mahometanis.

KALENDARIA ECCLESIAE UNIVERSAE (3).

Tom. VII. Kalendaria vetusta Graecorum.

Tom. VIII. Eadem Syrorum Maronitarum, Iacobitarum, et Nestorianorum.

Tom. IX. Eadem Armenorum.

Tom. X. Eadem Aegyptiorum et Aethiopum.

Tom. XI. et XII. Eadem Latinorum.

ITALICAE HISTORIAE SCRIPTORES (4).

Tom. V. et VI. De antiquis rerum neapolitanarum et sicularum scriptoribus.

Tom. VII. et VIII. Anecdota rerum neapolitanarum et sicularum monumenta.

(1) Hoc incendio acervus etiam exemplarium absumptus est catalogi impressi codicum hebr. et syr. vatt., nec non tomorum quatuor priorum bibliothecae orientalis; quo fit, ut rara iam exemplaria horum operum praestantissimorum sint, ac-

greque a studiosis reperiantur.

(2) Volumina priora quatuor extant edita.

(3) Tomi sex priores extant item editi.

(4) Extant editi tomi quatuor priores.

Subiiciuntur alia huiusmodi ad res italicas spectantia, nimirum ad regnum longobardicum, Ducatus romanum, spoletinum, foroiuliensem, Tusciae etc.

DE SACRIS IMAGINIBUS ET RELIQUIIS.

- Tom. I. De sacris imaginibus musivis, pictis, et anaglyptis, quae in vetustis orientis et occidentis ecclesiis servantur.
- Tom. II. De sacris imaginibus, quae in antiquis mss. codicibus latinis, graecis, et orientalibus adservantur.
- Tom. III. De sacris imaginibus D. N. Iesu Christi.
- Tom. IV. De sacris deiparae Virginis imaginibus in oriente et occidente cultis.
- Tom. V. De sacris Palaestinae locis et venerandis reliquiis, quae ad Christum dominum et ad Virginem deiparam referuntur.

Excerpta ex huius operis tomo I. vulgavit Io. Bottarius in dissertatione de lateranensibus parietinis Nicolai Alemanni recusa Romae anno MDCCLVI: haud exigua pars ex incendio erepta.

Synodus antiochena Maronitarum a Iosepho Petro Gazeno patriarcha, eiusque archiepiscopis episcopisque celebrata in monte Libano anno MDCCXXXVI, praeside Iosepho Simonio Assemano Clementis XII. a legato apostolico, qui eandem synodum arabice composuit, et latine reddidit. Latinum exemplar a Benedicto XIV. approbatum et confirmatum extat in archio s. congregationis de propaganda fide: arabicum vero ad archetypum collatum, quocum concordare testantur eiusdem synodi patres, quorum subscriptiones et sigilla in calce occurrunt, servatum est ex incendio.

EUCHOLOGIA ECCLESIAE ORIENTALIS

complectentia ritus et ordines divinae liturgiae, officiorum, sacramentorum, consecrationum et benedictionum, additis doctorum utriusque ecclesiae opusculis nondum editis, in septem libros distributa.

- Liber I. Euchologium ecclesiae syriacae Maronitarum.
- II. Ecclesiae syriacae Iacobitarum.
- III. Ecclesiae syriacae Nestorianorum.
- IV. Ecclesiae graecae Melchitarum.
- V. Ecclesiae Armenorum.
- VI. Ecclesiae aegyptiacae Coptorum.
- VII. Ecclesiae aethiopicae Abyssinorum.

CONCILIA ECCLESIAE ORIENTALIS

sex in tomos digesta, quorum plurima vel integra, vel magna ex parte in lucem exeunt ex mss. codicibus orientalibus.

- Tom. I. Concilia ecclesiae syriacae Maronitarum.
- Tom. II. Chaldaeorum, seu Nestorianorum.
- Tom. III. Syrorum Iacobitarum.
- Tom. IV. Coptorum.
- Tom. V. Armenorum.
- Tom. VI. Graecorum, Albanorum, Ruthenorum.

SYRIA VETUS ET NOVA LIBRI IX.

Tom. I. Summaria totius Syriae descriptio.

Tom. II. De Palaestina.

Tom. III. De Phoenice.

Tom. IV. De Syria coele et euphratesia.

Tom. V. De Mesopotamia.

Tom. VI. De Assyria.

Tom. VII. De Cilicia.

Tom. VIII. De Arabia.

Tom. IX. De Aegypto.

Liber I. et IX. cum variis fragmentis ceterorum librorum ex incendio erepti fuere.

HISTORIA ORIENTALIS LIB. IX.

Tom. I. De Syris Maronitis.

Tom. II. De Graecis Melchitis.

Tom. III. De Drusis et Nazaraeis.

Tom. IV. De Mahometanis.

Tom. V. De Coptis.

Tom. VI. De Syris Iacobitis.

Tom. VII. De Aethiopibus sive Abyssinis.

Tom. VIII. De Syris Nestorianis.

Tom. IX. De Armenis.

Dissertatio theologica de validitate ordinis ab episcopis aegyptiis collato: nec non dissertationes aliae, relationes et vota in variis causis et dubiis Christianorum, praesertim orientalium, Iosepho Simonio Assemanio a ss. congregationibus de propaganda fide et s. inquisitionis commendari solitis: quae scripta extant in archiis earundem congregationum. Ea autem omnia in unum congesta, centum magna volumina minimum conficiunt.

Grammatica syriaca absolutissima arabice exposita, notis et vocalibus animata, ex incendio erepta.

Nunc ut e longiore diverticulo ad Ferrandi epistulam redeam, nihil eam opus est a me commendari, cuius praestantia et utilitas indubia est. Neque porro scholiis nisi paucissimis illustrandam putavi, quum per se ipsa sit illustrissima: neque demum ob aliquot lectiones, quae mihi omnino corruptae videbantur, novam codicis collationem postulavi, ne cuipiam molestus fierem; sed quatenus quidem menda scripturae erant, necessaria libertate emendavi. Scribitur epistula ad Engippium lucullani monasterii apud Neapolim abbatem, et augustiniani thesauri auctorem, ad quem sancti quoque Fulgentii extat epistula.

FERRANDI
DIACONI ECCLESIAE CARTHAGINIENSIS
EPISTULA DOGMATICA
ADVERSUS ARRIANOS ALIOSQUE HAERETICOS
 EX CODICE CASINENSI NUNC PRIMUM EDITA.

Domino beatissimo et debita caritate peculiariter honorando
 sancto fratri Eugippio presbytero Ferrandus exiguus
 in Domino salutem.

Usolatium consecutus novo sancti spiritus munere prius in-
 lectus esse, quam notus? quis indigno tale beneficium praesti-
 tit? quis in templo Dei mei, corde scilicet tuo, mansionem mihi
 desiderabilem praeparavit? Exultet animus, refloreat corpus, et
 dicant omnia ossa mea, vere gratia gratis datur. Haec prima vox
 mutuae salutationis ornet consacretque primitias. In hac gratula-
 tione iacienda sunt epistularis fundamenta sermonis. Nihil brevius
 aut suavius dicitur, quando vestrae circa me Beatitudinis dilectio
 consideratur, nisi hoc quod fideliter dico, vere gratia gratis datur.
 Obsecro tamen per ipsam gratiam, quae gratis eligens inspirat
 tibi, quos diligas gratis, ne plus votis indulgeas, et maiora de mi-
 noribus ita credas, ut egregii pontificis admirabilisque doctoris
 Fulgentii, cuius aliquando me recolis fuisse sectatorem, putes nunc
 existere successorem (1). Mihi enim crede, veritatem fatenti simplici-
 ter, licet soleant boni discipuli magistris optimis iudicari frequen-
 ter aequales, perhibente etiam Domino testimonium: "sufficit disci-
 pulo, ut sit sicut magister eius,,; inter me tamen et illum, cuius

(1) Obiit sanctus Fulgentius ineunte
 Christi anno DXXXIII, electus est autem
 Felicianus successor eodem anno desinen-
 te. Hoc intervallo tum ruspensibus civi-
 bus qui deliberabant de successore, tum et-
 iam longinquis, dignus honore illo videba-

Collect. vat. T. VIII.

tur Ferrandus diaconus, qui certe post Ful-
 gentium princeps doctrina erat, et vir-
 tutibus etiam florentissimus. Praeter hanc
 epistulam, legis vitam. s. Fulgentii cap.
 ult., et Morcellium Afr. ch. T. III. ad
 praedictum an., et T. I. p. 265.

volui discipulus nuncupari per omnia sapientiae studia, difficile potest esse similis gloriae dignitas. Ille namque inter universos africani concilii sacerdotes scientiae specialis (a) amictus luce fulgebatur, quia Christum Iesum verbis et operibus praedicabat: ego inter magnos et nobiles carthaginensis ecclesiae ministros, parvus et ignobilis lateo; vix idoneus implere lectionis officium, quanto magis, dissolvendo aliquas quaestiones, praedicationis arripere ministerium! Ille, numquam bono deficiente proposito, ieiuniis continuis et orationibus vacabat, carnem suam quotidie crucifigens cum vitiiis et concupiscentiis; ego miser infirmus a labore pronus ad vitia, multis adhuc variisque tentationibus iaceo subditus. Quomodo igitur me tanti viri suspicer imitari posse virtutes? Utinam, domine beatissime Frater, extrema saltem sequar vestigia praecedentis! utinam libros eius mellifluos vacet legere, contingat intellegere! Potius ibi veritatem disco, quam doceo. ~~ne vestra Beatitudo, si~~ ~~interrogationi tuae respondere desideras, in-~~ ~~terroga tamquam magister discipulum, tamquam senior iuniorem,~~ ~~tamquam doctus indoctum: interroga frequenter, interroga libenter,~~ ~~affectu docendi, non studio consulendi. Si sic interrogaveris,~~ ~~ego disco, tu doces: et nec mihi oberit in responsione ver-~~ ~~ecundia, nec tibi deerit in responsionis examinatione iustitia.~~ Sed sapiens interrogatio sapientis, magna fiet eruditio proficere cupientis. Ecce offero peritiae tuae discutiendam clementer ignorantiam et scientiam meam. Require sapienter interrogando, quid iam noverim, quid adhuc nesciam, quid emendare fortiter debeam. Nunc interim dignare considerare, quales habeat vires ab arriano Gothorum comite nuper proposita quaestio.

Deut. VI. 4. II. Sed prius, quid inter se sententiis vel dogmatibus differant Arriani et Catholici, deliberemus. Arriani volunt individuum Trinitatem praedicare, sicut scripturae praedicant unum Deum. Catholici verum praeceptum legis salubriter audientes: "audi, Israel; dominus Deus tuus, Deus unus est,"; ne videantur sub unius Dei religione fidem trinitatis excludere, tres personas unius substantiae praedicantes, ipsam trinitatem unum Deum simpliciter confitentur. Et de omni S. Trinitate dictum sapienter intellegunt "au-

(a) In apographo superadditur *spiritualis*, sive ea dubia lectio sit, sive varietas.

„ di, Israel; dominus Deus tuus, Deus unus est „. Arriani denuo patris et filii et spiritus sancti tres substantias praedicant; et ideo eorum potestatem dividunt, unitatem vitant, immensitatem minuunt, et per impios gradus ad errores pessimi praecipitii devoluti, maiori patri minorem filium subiciunt: minori autem filio inferiorem spiritum sanctum credunt. Catholici e contrario Deum patrem, Deum filium, Deum spiritum sanctum, ne tres deos gentiliter inducere videantur, unius esse honoris, gloriae, magnitudinis, aeternitatis, divinitatis, aequalitatis, essentiae profitentur: et nemini alterum praeponere cupientes, de patre tamen filium natum, de patre et filio spiritum sanctum procedere sentiunt⁽¹⁾. Arrianos si interrogare volueris, unde filius sit, timent dicere de patris essentia, ne gignentis et geniti probetur una divinitas, et confirmetur aequalitas. Timent rursus ex nihilo natum filium profiteri, ne creator accipiens originem similem creaturis, unigeniti privilegio spoliatus perdat gloriam creatoris. Aliunde vero filium natum, idest ex aliqua subiacente materia, multo amplius timent adstruere, ne videatur quaelibet res ante eum fuisse, per quem facta sunt omnia. Sic deficiente malitia, quaerunt ignorantiae patrocinium; voce Iudaeorum Catholicis renuntiantes „ nescimus unde sit „. Quibus ilico vera respondent, si nescitis unde sit, credite, quia de patris est natus essentia: sed si negatis quod de patre sit, vos dicite unde. Arriani minorem filium dicunt, quia conantur negare aequalem: Catholici vero prius eum Deo patri confitentur aequalem, quam postea rite valeant confiteri secundum carnem factum minorem. Non ideo sunt Arriani culpabiles, quia Deum Dei filium Deo patri confitentur minorem, sed quia in divinitate, non in carne, confitentur minorem; et quia omnino negare conantur aequalem. Dicimus proinde nos Deum Dei filium secundum carnem minoratum, non tamen minorem ante saecula credimus natum. Dicimus minorem, secundum quod factus est homo; et non dicimus minorem, secundum quod permanet Deus, et cum patre et s. spiritu naturaliter unus Deus.

Ioh. IX. 29.

(1) Photius in opusculo inedito de spiritu s. tres tantum latinos patres adversantes sibi commemorat circa dogma de spiritus sancti a filio processione, Ambrosium, Augustinum, et Hieronymum. Sed

en quoque Ferrandum heic, et epist. ad Severum; itemque Fulgentium de trin. I. 2. et alibi. Consonat etiam Leo magnus serm. LXXV. 3. qui spiritum sanctum ait esse patris filiique spiritum.

III. Itaque proponentibus hanc sententiam, quam Beatitudinis vestrae breviter expressit epistula; si propter veram humanitatem, minorem patre dicitis filium, erit profecto propter veritatem corporis in sempiternum minor, si unus atque idem est filius; nullatenus expavescimus, immo potius affirmamus, et dicimus utique: quia propter veram humanitatem, minorem patre filium dicimus, erit profecto propter veritatem corporis in sempiternum minor: sed ipse, qui propter veritatem corporis erit in sempiternum minor, idem ipse secundum veritatem divinitatis fuit, est, erit aequalis: quia unus atque idem est filius ab aeterno in aeternum Deo patri semper aequalis, a certo tempore in aeternum Deo patri semper minor. Aequalitas quippe eius secundum divinitatem non habet initium, minoratio secundum carnem accepit initium: verumtamen nec aequalitas competens divinitati, nec minoratio congruens carni, habet finem. Sive ergo secundum carnem minor, sive secundum divinitatem dicatur aequalis, idem atque unus est Christus, vere filius Dei, et vere filius hominis. Semper minor, ex quo esse coepit, quia voluit, minor: semper aequalis, quia nunquam non fuit, nec umquam non erit aequalis: aequalis enim perseverans factus est minor, minor factus permansit aequalis: totus minor, et totus aequalis. Sed ideo totus minor, et totus aequalis, quia non in eo dividitur vel subdividitur una persona (1). Ideo simul et minor et aequalis, quia servatur in eo utraque natura, et quam habuit ex patre, et quam suscepit ex matre.

III. Alioquin si una in Christo et persona existeret et natura (2), non posset unus Christus uni patri et minor et aequalis rectissime praedicari. Et fortasse tunc invenirent quod obicerent Arriani dicentes: si minor creditur, negatur aequalis; si aequalis creditur, negatur minor. Cuius propositionis violentia illos posset maxime conturbare, qui nunc a communione multarum se gentium dirimentes, ante adunationem somniantur duas Christi fuisse naturas sive substantias: et post adunationem mentiuntur unam factam de duabus(3): ridicule omnino; ut tunc duae putentur extitisse in Christo substantiae, quando nec dum fuerant adunatae; et tunc duae magis esse destiterint, quando sunt adunatae. Quis absurditatem talia suspi-

(1) Sic loquitur Ferrandus etiam in epistula ad Anatol. ff. 10. *unus est Christus propter unius personae singularitatem, quae in eo nec dividi nec subdividi potest.*

(2) *Nempe si una in Christo non solum persona existeret, sed etiam natura.*

(3) *Intellige Eutychianos.*

cantium toleret? Hoc tamen sibi timere videntur ne quasi crescente numero substantiarum, personarum quoque numerus crescat (1): et per imperitam nestoriani erroris declinationem, tradentur in manus Arrianorum penitus confutandi. Quandocumque enim voluerint unam Christi praedicare naturam, sicut unam certum est praedicari debere personam, rite eis dicitur: ergo si unius Christi una natura et persona dixit "pater maior me est",; quare minor negatur, qui non habet aliam substantiam sive personam, propter quam dicatur aequalis? Si enim Christi una natura et persona subiicitur passionibus, impassibili patri nunquam meretur vel comparari, quanto magis aequari, non habens aliam substantiam sive personam, in qua possit sicut pater impassibilis praedicari? Postremo quomodo est unius substantiae cum patre, qui in una sua substantia et persona passionibus subiicitur, quibus non subiicitur pater? Nisi forte propter unitatem substantiae cum filio, passionibus filii sui subiicitur etiam pater; unde Patripassianorum perversitas gloriatur (2).

Ioh. XIV.
28.

V. Talia proponentibus Arrianis(3), si voluerint illi dispensationem carnis et verae humanitatis tempus opponere, non immerito tunc fortasse dicitur, quod sine causa nunc veris Catholicis dicitur, si secundum veram humanitatem minor est filius, erit profecto propter veritatem corporis in sempiternum minor; si unus atque idem est filius: vimque propositionis huius quo fugiant, non habebunt: quia duos quidem Christos omnino nec stulte poterunt praedicare singularis personae et substantiae praedicatores. Praedicabunt autem, quamvis inconsequenter, naturam corporis in incorpoream transisse naturam: post adunationem quippe duarum substantiarum, de duabus unam factam fuisse substantiam suspicantes, errore tali facilius implicantur. Ipsis proinde duarum in Christo substantiarum negatoribus, ipsis erit obiectio modo proposita terribilis et insolubilis: ad nos tamen Catholicos orthodoxos laxa pervenit, immo nec pervenit, quia nihil quod iuste nobis obici debeat invenit. Continuo quippe nobis responsionis veritas cooperante gratia Dei subvenit, ut respondeamus eis, vere unus est Christus. Sapientibus tamen mentibus,

(1) Ferrandus ep. ad Anatol. ff. 10. *Crevit per nativitatem carnis in Christo numerus substantiarum, singularitas vero personae perseveravit.*

(2) Legatur par Ferrandi doctrina at-

que dictio ep. cit. ff. 8.

(3) Eadem utitur locutione. Ferrandus loc. cit. *proponentibus hoc Arrianis* etc.

quoties audiunt unus est Christus, cogitare convenit quomodo sit unus, utrum unam habendo personam, an unam habendo naturam. Sed non potest dici unam habere naturam, quem suscepisse alteram dicimus. Potest tamen dici unam habere personam, quoniam persona illa semper manens naturae semper manentis, ita mutabilem^(a) postea naturam, sine persona, voluntaria pietate suscepit, ut humanam substantiam, non habentem subsistentem manentemque personam, in unitatem suscipiens, ad se faceret pertinere: fieretque deinceps humanitas illa divina, quoniam Dei coepisset, ex quo esse coepisset, habere personam: divinitas illa humana, quoniam sibi in unitatem personae veraciter humanam voluit adunare naturam.

VI. Dicimus ergo cum fiducia, dicimus nihil timentes, unus est Christus, unus est Deus hominisque filius: idest una est Christi hominisque persona: non tamen dicimus una est Christi Dei hominisque natura: concordantes apostolicis vocibus, ubi volens gentium doctor unius personae veritatem probare, nam et ego, inquit Corinthiis, II. 2. 10. "quod donavi, si quod donavi, propter vos in persona Christi,,. Numquid non melius personis diceret, si vellet in Christo duas praedicare personas? Sicut volens in Christo duas significare substantias, evidentem simul adhibet differentiam substantiarum, dicens alio loco: I. Cor. XIII. 4. "et si crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei,,. Numquid non ipse crucifixus est, qui vivit? et tamen ex infirmitate crucifixus est, ex virtute Dei vivit. Unde ad maiorem commendationem personae unius, sic unus Christus praedicatur, ut aliquando una eius vel humana vel divina natura commemoretur: et utraque tamen intellegatur, quoniam tanta est unitas, ut qui unam nominaverit, ambas significaverit. Praeter quod idem B. Apostolus nunc humanitatem solam specialiter signans ad Timotheum loquitur: I. 2. 5. "unus est Deus, unus et mediator Dei et hominis,, num homo Christus Iesus,,. Nunc de divinitate sola praedicationem verissimam faciens memoratis Corinthiis ait: I. 8. 5. "nam et si sunt,, qui dicantur dii, si quidem sunt dii multi, et domini multi;,, nobis tamen unus Deus pater, ex quo omnia; et unus dominus Iesus Christus, per quem omnia,,. Quis, rogo, audiens utraque haec testimonia sic omnino desipiat, ut aut ubi audit unus est mediator Dei et hominum homo Christus Iesus, neget Deum quem

(a) In fragm. ed. *mirabilem* pro *mutabilem*.

videt hominem praedicari? aut ubi audit unus est dominus Iesus Christus per quem omnia, neget eum factum hominem inter omnia?

VII. Profecto nullus, invenitur cui talia sentire persuadeat inimicus: nisi forte Manichaeus, qui veram humanitatem phantasiam putat: et Photinus, qui totus occupatur circa opera carnis, evidenter in Christo divinam substantiam negat. Utrique sine dubio alterius apostolici sermonis omnino immemores, ubi simul utramque substantiam in una Christi Dei hominisque persona commemorans, Romanos hoc sermone bonus doctor aedificat: “optarem ego ipse
 „ anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei
 „ secundum carnem: quorum est adoptio filiorum, et gloria, et le-
 „ gislatio, et obsequium, et promissa; quorum patres, ex quibus Chri-
 „ stus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in
 „ saecula „. Ecce quomodo unus est Christus, et ex patribus secundum
 carnem, et Deus super omnia benedictus in saecula. Qui cum saepius se filium hominis in evangelio nuncupet, iudaicae saevitiae crudelitatem tali exprobratione compescens “quid me quaeritis in-
 „ terficere hominem, qui veritatem locutus sum vobis „ testatur tamen evangelista dicens: “propterea eum magis Iudaei volebant
 „ interficere, quia non solum solvebat sabbatum, sed et patrem
 „ suum dicebat Deum, aequalem se faciens Deo „. Numquid opinabitur aliquis duos Christos sacra evangelia praedicare, unum qui se filium hominis et hominem nuncupet, alterum qui patrem suum dicat Deum, aequalem se faciens Deo? Numquid quia dicens discipulis “quem me dicunt homines esse filium hominis „ audivit Petrum confitentem “tu es filius Dei vivi „ duos Christos intellegi voluit, unum filium hominis, de quo ipse interrogavit; alterum filium Dei vivi, quem confessus est Petrus? Numquid quia modo dicit “ego et pater unum sumus „; modo dicit “pater maior me est „⁽¹⁾; duos Christos duplex ista professio pollicetur, ut alter sit cum patre unus, alter cui maior sit pater? Non sunt plane verba ista significantia duos Christos, sed unius tamen Christi duas nobis omnino videntur insinuare naturas. Si enim duos Christos credere debemus, unum filium Dei, alterum filium hominis; aut mendaciter, quod absit, aut ignoranter locutus est Christus ubi dixit: “nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit, Ioh. III. 13.

Cap. IX. 3.

Ioh. VIII.
40.
Ioh. V. 18.Matth.
XVI. 13.Ioh. X. 30.
XIV. 28.

(1) Confer Ferrand. ep. ad Anatol. ff. 13.

filius hominis qui est in caelo. „ Loquens enim filius hominis in saeculo, quomodo esse posset in caelo? Quis non ei rectissime responderet, quid loqueris, Christe? si tu es filius hominis, nobiscum es, non in caelo. Quare ergo dicis, filius hominis qui est in caelo?

VIII. Sed quia nec veritas fallere, nec sapientia potest aliquid ignorare, continuo dignaretur respondere veraciter et prudenter: nolite scandalum pati: ego sum filius hominis, ego sum filius Dei; ego qui vobiscum loquor, ego qui cum patre cuncta dispono: propterea dico filium hominis, qui est in caelo. Non sunt sibi verba mea contraria. Si non ego filius hominis, ego essem filius Dei, numquam debui dicere, filius hominis qui est in caelo. Substantia mea ergo, per quam sum filius hominis, non est adhuc in caelo: substantia vero mea, per quam sum filius Dei, semper et in terra est et in caelo. Sed quoniam semper in his duabus substantiis meis una est persona mea, propterea nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit filius hominis, qui est in caelo. Nonne cuivis incredulo satisfaceret in his sermonibus veritas, et sic appareret personae unius singularitas, et duarum substantiarum maneret salva proprietas? Sine causa igitur duos Christos obicit haereticorum falsitas, ut fidelium terreatur sancta simplicitas. Nam si praetermissa saniore differentia^(a) naturarum duarum in unitate personae Christi manentium, velimus calumnias adversus haereticos fabricare; dicent ipsi, qui nobis haec de duobus Christis proponere incipiunt, Arriani: quando dicit B. Paulus „ tradidi enim vo-

I. Cor. XV. 3. „ his in primis, quod et accepistis, quia Christus mortuus est secundum scripturas, et quia resurrexit tertia die secundum scripturas „ quomodo poterit mori Christus secundum divinitatem, quomodo sepeliri, et tertia die resurgere? Nonne haec ad corpus pertinere manifestans ipse Dominus „ solvite templum istud, ait Iudaeis, et in

Ioh. II. 19. „ tribus diebus excitabo illud „? Ubi protinus evangelista subiunxit: „ hoc autem dicebat de templo corporis sui „(1). Si ergo secundum carnem mortuus est, non secundum divinitatem, ecce invenitur mortuus, et non mortuus Christus; et sepultus, et non sepultus; et resurgens, et non resurgens: mortuus scilicet secundum carnem, non mortuus secundum divinitatem; sepultus secundum carnem quae tumulo tenebatur inclusa, non sepultus secundum divinitatem

(a) Num pro *sententia*?

(1) Paria sequentibus dicit Leo magnus papa serm. LXVIII. 1.

quae ubique tota cum patre regnabat et regnat; resurgens secundum carnem quae anima deserente ceciderat, non resurgens secundum divinitatem quae propterea minime capax est resurrectionis quia nescit occasum.

VIII. Nunc ergo aut permittere compellantur in uno Christo duarum manere naturarum proprietates; aut certe ipsi potius Arriani, ne videantur facere duos Christos, absolute negent ex toto hominem Christum: quamvis ex magna parte negaverint; animam quippe rationalem de sacramento incarnationis auferre nitentes (1), meliorem partem hominis Christo domino negaverunt. Auferant ergo ei sine pudore totam hominis naturam, cui iam dimidiam negaverunt. Evacuent illud magnum pietatis et mirabile sacramentum, et tunc apud eos sit unus Christus, cuius omnes temporales actus et passiones ad iniuriam divinitatis libere transferunt. Una quippe pereunte natura, idest hominis, omnino eis erroris sui perversitas constare putabitur: ut cum Christus dixerit "pater maior me est", non ait nisi vox divinitatis; quia iam minime potest intellegi vox humanitatis, unde semel natura ablata fuerit hominis. Ipsos ergo ad hanc necessitatem negandae unius substantiae ducat magna perversitas, quibus placet adscribere divinitati quidquid ex infirmitate assumpti corporis dignata est loqui divinitas. Si tamen vel sic inveniunt, quomodo vim veritatis eludere valeant, quando patris et filii significatur aequalitas, dicente Christo "ego et pater unum sumus". Et alibi "ego in patre, et pater in me". Et alibi "omnia quae habet pater, mea sunt".

Ioh. XIV.
II. XVI. 15.

X. Multa alia sunt Beatitudini tuae notissima testimonia, quibus Deus, et cum patre unus Deus, evidenter ostenditur Christus. Ita ut omnino, nisi recte distinguendo naturas, in tanta diversitate sermonis et operis, nemo capiat quomodo sit unus Christus, nisi qui voluerit hoc tenere, hoc credere, hoc docere, quod olim catholica ecclesia credidit, tenuit, docuit, intellexit, unum Christum esse, idest unam Christi esse personam; verumtamen ipsius unius Christi duas esse naturas: meritoque hanc esse regulam verae fidei, ut quidquid in omnibus scripturis divinitus inspiratis invenitur, ubi Christus minor patre debeat aut possit intellegi; ad incarnationis referatur dispensationem (2). Conticescat omnis hae-

(1) Lege fragm. XIII. serm. arr.

de trin. I. 22, et de divers. quaest. LXIX.

(2) Traditur haec regula ab Augustino

1. Confer dicta ad Victorinum p. 79.

reticorum perfidia : secundum veritatem corporis minor est filius : nec timemus ne sit in aeternum minor , quem propter nos scimus factum minorem . Non ex necessitate mutatus est ut esset minor , sed voluntarie verbum caro factum est , et habitavit in nobis . Quoties igitur eum minorem fatemur , quid nobis praestitit , non quid sibi voluit , indicamus ; et quantum nos dilexerit , commemoramus . Nullatenus ergo debemus inrogare contumelias creatori , sed agere potius gratias redemptori . Nihil ille de suo perdidit , quando fieri voluit minor : sed nos multum adquisivimus , propter quos factus est minor . Benedictus est in omnia saecula , qui visitavit in novissimis saeculis uterum virginis , et sine opere maritalis seminis , sine transgressione praevariatricis originis , Deus verus et homo perfectus apparuit , et matri consubstantialis et patri : invisibilis ex natura patris , visibilis ex natura matris : incomprehensibilis ex natura patris , passibilis ex natura matris : immortalis ex natura patris , mortalis ex natura matris : qui peracto crucis negotio , triumphator regressus ad caelum , per immortalitatem quidem patris absorbit mortalitatem matris . Verumtamen quia naturam matris non perdidit , sed melioravit sedens ad dexteram patris , immortaliter beatus (“ quoniam Christus surgens a mortuis iam non moritur , mors ultra non dominabitur ;) accepit , secundum apostolum , stolum , nomen quod est super omne nomen ” .

Rom. VI. 9

Philip. II. 9

XI. Verumtamen adorantibus angelis , sedens ad dexteram patris , adhuc tamen talis est rediturus ad vivos et mortuos iudicandos , qualis hinc ascendit , deducentibus angelis , videntibus discipulis , habens scilicet animam rationalem , nostrique generis veram carnem , sine peccato , semper immaculatam , cuiusque adeo commendare voluit veritatem , ut resurgens ex mortuis praerberet eam credentium visibus aspiciendam , dubitantium manibus sine dubitatione palpandam , servatis etiam vulnerum cicatricibus : ne parum firma fieret fides resurrectionis , si virtute resurrectionis omnis auferretur memoria passionis . Rediturus ergo qualis ascendit , sine dubio Deus homo rediturus est , quoniam Deus homo perfectus est : deserens nos corporaliter , manens nobiscum spiritaliter , venturus ad nos etiam corporaliter : ut videat Iudaeus Deum manifestum , quem latentem sub carnis velamine crucifixit : intellegat Arrianus ex potestate iudicii Deo patri semper aequalem , quem pronuntiare ausus est minorem , quando iudicare et blasphemare suum non ti-

muit creatorem: recognoscat Manichaeus non fuisse corpus Christi domini simulatum, cum viderit eum super angelos exaltatum: Photinus quoque miser, et iam frustra miserabilis, non fuisse purum hominem sentiat, in quo omnem plenitudinem divinitatis habitare corporaliter discet. Erit etiam tunc Nestorio sera et sterilis paenitentia, cum permanente in Christo utraque substantia, personae unius apparuerit evidentia: nec permittetur amplius duos Christos dicere, videns se unius iudicis Christi iudicio condemnatum ad exteriores tenebras ambulare. Sequetur hunc Eutyches dissimiliter perfidus, sed similiter condemnandus, in una Christi persona duas manifeste substantias permanere cognoscens, unam quam videbit, ut confundatur; aliam quam non videbit, ut puniatur: auditurus, sicut omnes impij, tollatur impius ut non videat claritatem Dei: nec audebit amplius suspicari, nihil Christum de Mariae genitricis carne sumpsisse: sed velit nolit, aspiciet Dominum ipsum esse filium David, quia natus est ex semine David. Quomodo autem ex semine David nasci potuit, sine semine viri conceptus et natus, nisi quia de semine David caro extitit B. Mariae, quae materiam carnis nascituro ex se Domino ministravit?

XII. Turbabuntur illic stultae mentis homines, qui Iohanne in evangelio clamante: "verbum caro factum est, et habitavit in nobis", putaverunt ipsum verbum in carnem mutatum: nescientes neque intellegentes ita dictum simpliciter "verbum caro factum est", ac si diceretur, verbum homo natus est. Saepe enim totus homo, carnis nomine nuncupatur, sicut psalmus loquitur: "ad te omnis caro veniet",. Et apostolus: "quoniam ex operibus legis non iustificabitur omnis caro",. Si enim verbum mutaretur aut mutari posset in carnem, semel dicens evangelista "verbum caro factum est",: nullatenus sequeretur "et habitavit in nobis",. Si enim mutaretur, non habitaret in nobis., Verbum caro factum habitavit in nobis, idest accepit quod non erat, nec amisit quod erat: vere dominus Iesus Christus "qui cum in forma Dei esset, non rapinam", arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semet ipsum exinanivit", formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo,,. Formam enim suscipiens, et forma suscepta, unus est Christus. Sed tamen alia sunt verba scripturae, quibus significatur membra suscipiens; alia sunt, quibus significatur membra suscepta. Si aequalem praedicas Christum, susceptae

Ps. LXIV.
3.
Rom. III.
20.

Philipp. II.
6.

Philipp. II. 8. formae testimonium perhibuisti : si minorem praedicas Christum , susceptae formae testimonium perhibuisti ^(a) ; ab uno tamen Christo non recessisti , “ qui humiliavit se , factus obediens usque „ ad mortem , mortem autem crucis : propter quod et Deus „ exaltavit , et donavit ei nomen quod est super omne nomen ; „ ut in nomine Iesu omne genu flectatur caelestium terrestrium „ et infernorum : et omnis lingua confiteatur quia Dominus Iesus in gloria est Dei patris „ . Qui tamen quamvis iam positus in gloria Dei patris , minor erit patre , quamdiu habeat substantiam matris . Creata quippe substantia creatrici substantiae semper est minor , nec potest aliquando creatura fieri divinitas , licet dignata sit divinitas suscipere creaturam . Sic enim etiam divinitas mutabilem creaturam suscepit , ut non mutaretur in creaturam , sed propter unum Christum , propter unius personae in Christo singularitatem , incolumi substantia creatoris , creatura coeperit cum divinitate unam haberet personam . Si ergo divinitas mutari non potuit in creaturam , quomodo creatura mutabitur in divinitatem ?

XIII. Longe istud sit a fidelium mentibus vel dicere vel defendere . Christus unus est , nemo denegat , sed in uno Christo nec creator sic diminutus est , ut per immutationem paternae substantiae fieret creatura ; nec homo sic exaltatus est , ut per abolitionem substantiae nostrae , divinitas secundum proprietatem essentiae incommutabilis fieret , et creatura non esset . In tantum quippe minor erit filius etiam post iudicium factum , ut beatissimus Paulus constantissime praedicet : “ cum autem ei omnia subiecta fuerint , tunc et ipse subiectus erit ei , qui sibi subiecit omnia „ . Numquid tunc secundum divinitatem subiectus erit ? non utique : nam si divinitati competeret ista subiectio , futuri temporis verbum nullo modo poneret : et non tunc subiectus erit , sed nunc subiectus est , dixisset apostolus : neque enim tunc incipiet habere divinitatem . Ut rectissime dicatur , quia tunc subiectus erit : subiectus erit utique in carne , quam suscepit ex nobis , in qua etiam modo subiectus est . Verumtamen ideo vas electionis , tunc subiectus erit voluit dicere , tamquam diceret , etiam tunc homo erit : contra eos videlicet vigilans , qui naturam corporis in naturam incorpoream transferre conantes , suspicantur quia tunc homo non erit .

I. Cor. XV.
28.

(a) Sic repetitur in apographo. Est autem mihi locus subobscurus , et de mendo suspectus.

Et si homo non erit, sine dubio nec subiectus erit. Cui suspicioni vigilanter occurrens ait “ tunc et ipse subiectus erit „: hoc est, tunc etiam ipse homo erit, per subiectionis officium perhibens testimonium, per subiectionis humilitatem naturae inferioris ostendens aeternitatem. Christus autem, qui tunc subiectus erit, quia homo erit, sine dubio etiam minor erit. Audi, beatissime Frater, S. Augustini fidelissima verba, quibus adversum propositiones Absentii (1) loci huius sic aperit intellectum. “ Quod vero dicit apostolus, etiam in futuro „ saeculo patri filium subiectum futurum, ubi ait, tunc et ipse subiectus erit ei, qui illi subiecit omnia; quid mirum, quando quidem „ illa in filio forma humana mansura est, qua semper maior est pater? Quamvis non defuerint, qui illam tunc filii subiectionem, ipsius „ humanae formae in divinam substantiam commutationem intelligendam putaverint: tamquam hoc cuique rei subiiciatur, quod in „ eam vertitur et mutatur. Sed nos quid hinc sentiamus ostendimus, magis ideo dixisse apostolum, etiam tunc patri filium subiectum futurum, ne quis in eo putaret spiritum et corpus humanum „ aliqua conversione periturum„. Manebit ergo, secundum sensum B. Augustini pontificis, etiam tunc forma hominis, in qua Christus subiectus erit: et per ipsam subiectionem minor erit.

XIII. Quod omnino sine aliqua dubitatione valebimus intelligere, si requirere adhuc velimus ex qua natura sit Deus, ex qua natura factus fuerit sacerdos. Nempe clara vox est apostoli dicentis: “ omnis summus sacerdos ex hominibus acceptus, pro „ hominibus assistit apud Deum „. Si ergo summus sacerdos ex hominibus assumitur, Christus factus summus sacerdos ex hominibus assumptus est. In tantum summus sacerdos, in quantum homo. Si autem vera humanitas in incorpoream transierit aliquando naturam, erit tempus quando non sit summus sacerdos. Quando enim desierit homo esse assumptus ex nobis, desinet summus sacerdos esse pro nobis. Apostolus autem differentiam

Hebr. V. 1.

(1) Egregius est hic Ferrandi locus, ex quo nunc primum cognoscimus, *Absentium* misisse ad Augustinum propositiones ex Arrianorum sermone excerptas, quas cum ampla refutatione (petente atque instante qui miserat Retract. II. 12.) nobis exhibet idem Augustinus ed. Maur. T. VIII. p. 622. sqq. Iam *Ab-*

sentii semel tantum, quod ego sciam, meminerat Augustinus, nempe contra litt. Petiliani lib. I. 1., cui nomini nequicquam suspicabantur Maurini editores substituendum *Alypium*. Augustini vero sequentia verba extant fideliter extremo in capite praedicti opusculi contra sermonem Arrianorum.

certissimam inter sacerdotes temporales ipsumque demonstrans ait :
 Hebr. VII. 20. „ illi enim sine iuratione constituti sunt sacerdotes : hic autem cum
 Ps. CIX. 4. „ iuratione , per eum qui dicit ad eum : iuravit Dominus et non
 Hebr. VII. 25. „ paenitebit eum : tu es sacerdos in aeternum. Tanto melioris te-
 „ stamenti factus est sponsor Iesus ! Et illi quidem plures sunt fac-
 „ ti sacerdotes , quia morte prohibebantur perseverare : hic autem
 „ quia manet in aeternum , intransgredibile (a) habet sacerdotium :
 „ unde et salvos perficere potest eos , qui adveniunt per ipsum ad
 „ Deum ; semper vivens ad interpellandum pro ipsis „. In quantum
 ergo intrasgredibile habet sacerdotium , in tantum sacerdos permanet in aeternum : in quantum sacerdos permanet , in tantum homo permanet : in quantum homo permanet , in tantum minor apparet. Aut igitur sacerdotium aliquando finiet , aut minor numquam esse desinet . Sacerdos enim semper est minor Deo , cui est sacerdos .

XV. Duo tamen agit sacerdos ; aut interpellat exaudiendus , aut agit gratias exauditus : interpellans , offert sacrificium deprecationis : agens gratias , offert sacrificium laudis : interpellans , allegat necessitates delinquentium : agens gratias , beneficia enumerat satisfacientibus concessa misericorditer : interpellans , petit veniam reis : agens gratias , congaudere desiderat absolutis . Sic et Christus habens sempiternum sacerdotium , quem perseverare non prohibet mors , sicut ceteros sacerdotes , interpellavit pro nobis , in cruce sacrificium proprii corporis offerens : interpellat etiam modo pro omnibus , nos ipsos Deo mundum sacrificium fieri cupiens . Sed cum fuerit in nobis misericordia divina perfecta , cum absorpta fuerit mors in victoria ; cum transierint omnia mala nostra , quando satiati omnibus bonis , nec peccabimus , nec dolebimus , nec inimicum diabolum patiemur , sed in summa pace ac felicitate regnabimus ; desinet quidem tunc interpellare pro nobis non habentibus iam quid petere debeamus ; nunquam tamen desinet gratias agere pro nobis . Sicut enim modo per sacerdotem nostrum petimus misericordiam , sic in illa tunc beatitudine constituti , per sacerdotem nostrum offeremus sacrificium laudis . Cuius rei testis apostolus ait : “ per ipsum offerimus
 Hebr. XIII. 15. „ sacrificium laudis semper Deo „. Quando autem sacerdos esse desinet , per quem sacrificium laudis semper offerimus ? an forte sine laude Dei in aeternum vivemus ? Sed psalmista dicit “ beati qui ha-

(a) In apographo bis *intransgressibile* , semel *intransgredibile* . Postremam lectionem praetali.

„bitant in domo tua: in saecula saeculorum laudabunt te,,. Si ergo in saecula laudabimus, semper offeremus sacrificium laudis: ut dicit nobis apostolus „per ipsum offerimus sacrificium laudis semper Deo,,. Semper ergo erit sacerdos Christus, per quem possumus offerre sacrificium laudis: semper minor, quia sacerdos. Verumtamen quia unus est semper Christus, ipse est sacerdos, ipse est Deus, qui cum patre et spiritu sancto a fidelibus adoratur, benedicatur, glorificatur: ipse interpellat, ipse miseretur, ipse gratias agit, ipse gratiam donat: et sicut ecclesiam suam docuit in quotidianis sacrificiis (1) hanc custodire regulam, ut pro peccatoribus sive adhuc in terra laborantibus sive iam de saeculo recedentibus orationem faciat; pro martyribus vero gratiarum deferat actionem; sic ipse nunc pro nobis, quamdiu miseri sumus, interpellat; cum beatos nos fecerit, gratias aget: et sic in utroque officio sacerdotis intransgredibile sacerdotium sempiternus sacerdos obtinet. Vera quippe est illa sententia quae ponitur ad Hebraeos: „Iesus Christus heri et hodie, idem ipse et in saecula. Ipsum proinde, beatissime Frater, supplicatione votisque continuis obsecrare non cesses ut mihi familiari iam tuo peccata dimittat, scientiam tribuat, et mutuae caritatis inter nos semel inchoatam perficiat gratiam.

Cap. XIII.
8.

XVI. Dominus pater noster, scilicet Fulgentius (2) die kalendarum ianuariarum temporalem carnis suae vitam beatis actibus gloriosam pretiosa morte mutavit: et raptus de medio iniquitatis, quoniam placita erat Deo anima eius, ad aeternae laetitiae quietisque parata gaudia feliciter ambulavit. Verumtamen ipso die sepeliri minime potuit: inclinata quippe fuit in vesperum dies: mane ergo cum magna frequentia et honore sepultus est: ideo dies depositionis eius quarto nonas ianuaras debet ab omnibus fidelibus celebrari. Vita vero eius si descripta fideliter fuerit, satis magna praebebit imitari cupientibus exempla virtutum. Sed hoc ora, domine Frater, ut Deus a cuius facie scientia et intellectus procedit hoc fieri sinat: et cum factum fuerit, mei erit officii exem-

(1) Animadvertamus missae quotidianae usum aetate Ferrandi, id est VI. saeculo, pro vivis, pro defunctis, et ob martyrum quoque memoriam.

(2) Quae sequitur narratio de s. Fulgentii obitu et depositione, conspirat cum

fulgentianae vitae capitulo ultimo. Scripta est ergo haec epistula initio anni DXXXIII, vita autem intra eundem annum concinnata; quoniam ad Felicianum nuper electum successorem missa fuit.

plaria veriora dirigere⁽¹⁾. Monasterii eius sanctissima congregatio⁽²⁾, si vicina bella non metuat⁽³⁾, magistri optimi virtutibus aemula bonorum operum pietate respondet, et per angustam viam caritatis ambulans gressibus, magna adhuc solatia praebet omnibus miseris. Multi quippe ibi sunt, in quibus possit beatus semper et sanctus Fulgentius inveniri.

EIUSDEM EPISTULAE FRAGMENTUM

prout extabat apud Gallandium biblioth. PP. T. XI. p. 355.

Domino beatissimo fratri Eugippio presbytero Ferrandus exiguus, in Domino salutem. Carissime, considera quales habeat vires ab arriano comite nuper proposita quaestio. Sed prius quibus inter se sententiis vel dogmatibus Arriani et Catholici differant, deliberemus. Arriani volunt individuum Trinitatem praedicare, sicut scripturae praedicant unum Deum: catholici vero praecepta legis salubriter audientes: "audi Israel; Deus tuus, Deus unus", est,,; ne videantur sub unius Dei religione fidem Trinitatis excludere, tres personas unius substantiae praedicantes, ipsam Trinitatem unum Deum simpliciter confitentur: et de omni sancta Trinitate sapienter dictum intelligunt: "audi Israel; Deus tuus, Deus unus est,,". Arriani, patris et filii et spiritus sancti tres substantias praedicant, et ideo eorum potestatem dividunt, unitatem vitant, immensitatem minuunt, et per errores maiori patri minorem filium subiciunt; minorem autem filio spiritum sanctum dicunt. Catholici e contrario Deum patrem, Deum filium, Deum spiritum sanctum, ne tres deos gentibus inducere videantur, unius esse honoris, gloriae, magnitudinis, aeternitatis, divinitatis, aequalitatis, essentiae confitentur: et nemini alterum praepone cupientes; de patre tamen filium natum, de patre et filio spiritum sanctum procedere sentiunt. Arrianos si interrogare volueris, unde sit filius, timent dicere, de patris essentia: ne gignentis et geniti probetur una divinitas, et confirmetur aequalitas. Timent rursus ex nihilo natum filium profiteri, ne creator accipiens originem similem creaturis, unigeniti privilegio spoliatus, perdat gloriam creatoris. Aliunde vero filium natum, id est, ex aliqua subiacente materia, multo amplius timent adstruere, ne videatur quaelibet res ante eum fuisse, per quem facta sunt omnia. Talibus respondent Catholici: credite quia natus est de patris essentia: si negatis, dicite unde sit. Dicunt etiam mino-

(1) Hinc haud scio an satis cognoscamus auctorem vitae fulgentianae editae Ferrandum ipsum fuisse, quam sententiam Chifflettius olim propugnavit.

(2) Huius fulgentiani monasterii men-

tio est in extremo vitae capitulo.

(3) Biographus loc. cit. sic: *post non plurimos dies accersitionis (obitus) eius, inimica gens Maurorum ruspense territorium repente vexavit etc.*

rem filium , quia negant esse aequalem . Catholici vero dicunt eum secundum divinitatem aequalem , secundum humanitatem autem minorem . Aequalitas eius secundum divinitatem non habet initium : verumtamen nec aequalitas competens divinitati , nec minoratio congrua carni habet finem . Sive ergo secundum carnem minor , secundum divinitatem dicatur aequalis , idem atque unus est Christus , vere filius Dei , et vere filius hominis . Aequalis enim perseverans , factus est minor : minor factus , permansit aequalis . Et ideo totus minor , totus aequalis : quia servatur in eo utraque natura , et quam habuit , et quam assumpsit ex matre . Alioqui si una in Christo et persona existeret et natura , non posset unus Christus uni patri et minor et aequalis dici . Dicimus etiam de Christo , quod vere unus est Christus . Sapientibus tamen mentibus , quoties audiunt , unus est Christus , cogitare convenit quomodo sit unus ; utrum unam habendo personam , an unam naturam . Si non potest dici unam habere naturam , quem suscepisse alteram dicimus , potest tamen dici unam habere personam ; quoniam persona illa semper manens naturae semper manentis , ita mirabilem postea naturam sine persona voluntarie suscepit , ut humanam substantiam non habentem subsistentem manentemque personam , in unitatem suam suscipiens , ad se faceret pertinere : fieretque deinceps humanitas illa divina , quae Dei coepisset , ex quo esse coepisset , habere personam : divinitas illa humana , quoniam sibi in unitatem personae veraciter humanam voluit adunare naturam . Dicimus ergo , unus est Christus , unus est Deus , hominisque filius ; id est , una est Christi Dei hominisque persona : non tamen dicimus , unam esse Christi Dei hominisque naturam . Concordantes cum apostolo volente probare unitatem personae : “ nam in quo , inquit Corinthiis , quod donavi , si quid ,, donavi , propter vos in persona Christi ,, . Numquid non melius personas diceret , si vellet in Christo duas significare substantias ? Evidentem similiter adhibens differentiam substantiarum dicit alio loco . “ Et si crucifixus est , ex in ,, firmitate crucifixus est , sed vivit ex virtute Dei ,, . Numquid non ipse crucifixus est qui vivit ? et tamen qui ex infirmitate crucifixus est , ex virtute Dei vivit . Unde ad amorem commendationemque personae unius , sic unus Christus praedicatur , ut aliquando una eius vel humana natura vel divina commemoretur , et utraque tamen intelligatur : quoniam inest unitas , ut qui unam nominet , ambas significet . Propter quod apostolus solam humanitatem tangit , ad Timotheum , dicens : “ unus est Deus , unus mediator Dei et hominum , homo Christus Iesus ,, . De divinitate dicit ad Corinthios : “ nam ,, et si sunt qui dicantur dii , siquidem sunt multi , nobis tamen unus Deus , ,, ex quo omnia , et unus dominus Iesus Christus per quem omnia ,, .

Deerant reliqua.

Collect. vat. Tom. VIII.

z

DE SEQUENTIBUS FRAGMENTIS

EDITORIS PROLOGUS.

*A*nte quam Mediolano olim discederem exscripsi mihi latinos aliquot christiani argumenti palimpsestos, quos prae ceteris insignis antiquitas nobilitasque et granditas litterarum commendabat. Primus est bobiensis codex (C. 73. part. inf.) cuius posterior scriptura saeculi ferme VII. habet Eugippii ex operibus Augustini collectanea; prior autem, saeculi IV. aut V., longe melior atque speciosior (prorsus ut illa tulliani interpretis a me aere excusa) habet ampla fragmenta tractatus in Lucam, auctore anonymo, qui secta arrianum aliquando se prodit. Alter bobiensis codex a me, ut iam dixi, exscriptus, est ille inclytus item bobiensis (G. 147. part. sup.) qui mihi in rescriptis membranis suis Frontonem cum M. Aurelio, Symmachum, tullianum Interpretem, fragmenta homiliae moesogothicae, suppeditavit. Sed praeter haec dicta, partes quoque tractatum aliquot dogmaticorum inerant, arriano viru longe gravius infectae, litteris pulchris quinto circiter saeculo scriptae. Bobiensem hunc palimpsestum duobus constare voluminibus a me evidenter in praefatione ad Frontonem romana demonstratum est; quorum prius in vaticana bibliotheca nunc est, posterius in ambrosiana mediolanensi. Utriusque voluminis scriptura secunda, saeculi ferme VIII, synodum I. tenet chalcedonensem latine loquentem; verum illa antiquior, quae sub apicibus synodi latet, varii ut dixi generis argumentique est. Porro nunc mihi ex eo codice edenda supersunt, quae dixi, fragmentorum arrianorum folia, quorum pars aliquanta in ambrosiano volumine est, multo vero maior in vaticano. Itaque schedas meas mediolanenses romanis foliis adiungens, coepi rem diligentius considerare; materiam disiectam in palimpsesto et perturbatissimam, quatenus fieri poterat, ordinare; de editione denique cogitare.

Cur enim propter inclusam in his foliis haeresim, typorum lux formidanda erat? Nonne enim patrum bibliotheca catholicis in urbibus saepe recusa, satis multa haereticorum veterum scripta impune continet? Et impiorum quidem sermones ab ecclesiasticis ipsis auctoribus recitantur v. gr. Celsi ab Origene; Porphyrii item ethnici a diversis patribus; Iuliani apostatae a Cyrillo et Theodoro mopsuesteno; arrianorum Candidi, Palladii, Fastidiosi, a Victorino, Ambrosio, atque Fulgentio; multorum haereticorum a Leontio, Anastasio presbytero, Euthymio, Nicetachoniata, atque in actibus synodorum; Elipanti ab Alcuino; Gothescalchi ab Hincmaro. Augustinus denique tum Arrianorum quemdam sermonem, tum Maximini aequae arriani disputationem amplissimam et his nostris frag-

mentis ferme uberiores nobis conservavit; in qua permulta arrianae haereseos sanies expromitur. Eunomii quoque haeretici expositio fidei, et apologia, quamquam arrianis blasphemis haud hercle tolerabilior, cum Nysseni Basiliique contrariis scriptis aetatem tulit. Quid vero editores catholici post inventam artem typographicam? Ut certe unum vel alterum e sexcentis exemplis proferam, nonne Tilius episcopus carolinus libros apprime acatholicos divulgavit? Nonne Montfauconius monachus Eusebii caesariensis ad psalterium atque ad Isaiam commentarios arriana labe non carentes typis commisit? Olim vero Hieronymus Origenis scripta περί ἀρχῶν, errorum licet plenissima, ad latinam linguam transferebat, romanisque oculis (praefatus tamen bona verba) legenda tradebat. „ Ac ne quis, inquit praedictus doctor (1), me putaret his consentire quae verteram, interpretationis necessitatem praefatione munivi, et docui quibus lector non deberet credere. „ Coactus vero ad interpretandum Hieronymus fuit, quia idem opus latine Rufinus mutilatum, ob auferendam haeresim, commutatamque ediderat; quod consilium divus noster adeo improbavit, ut integritati suae libros statim Origenis reddendos curaverit. Praefatio autem, qua suam interpretationem munivit Hieronymus, est illa ingens ad Avitum epistula (2), qua blasphemias Origenis sapientissime revelat et arguit, sic Avitum initio alloquens. „ Accipe igitur quod petisti; sed ita ut scias detestanda tibi in eis esse quam plurima, et iuxta sermonem Domini, inter scorpiones et colubros incedendum. „ Tum refutatione peracta concludit. „ Adversum omnia scribere, nec huius est temporis, et omnes qui adversus Arrium et Eunomium Manichaeumque et diversas scripserunt haereses, his quoque impietatibus respondisse credendi sunt. Quisquis igitur hos voluerit legere libros, et calciatis pedibus ad terram repromissionis pergere; necubi a serpentibus mordeatur, et arcuato scorpii vulnere verberetur, legat prius hunc librum, et ante quam ingrediatur viam, quae sibi cavenda sint, noverit. „ Denique in alia epistula (3) scribit. „ Ego Origenem propter eruditionem sic interdum legendum arbitror, quomodo Tertullianum, Novatum, Arnobium, Apollinarium, et nonnullos ecclesiasticos scriptores graecos pariter et latinos; ut bona eorum eligamus, vitemusque contraria. „

Ut autem haec fragmenta, quamvis haeretica, ederem impellebat me cupiditas patefaciendi clarius, atque ipsismet arriani hominis verbis ac testimonio, sectae taeterrimae impia dogmata, quibus orbis christianus tamdiu tamque graviter laboravit. Tum scelestae doctrinae veneno non tam

(1) Contra Ruf. I. 7.
(2) CXXXIV. ed. Vallars.

(5) LXII.

meis verbis, quam opponendis perpetuo orthodoxorum patrum auctoritatibus, medendum putavi. Sed ecce subito infinitum in pelagus coniectus sum. Quos enim potissime, in tanto numero, ecclesiasticos patres arriano homini opponerem? quos praetermitterem? Sic enim catholicum dogma a fortissimis plurimisque propugnatoribus adsertum videbam, ut contra unam sententiam blasphemam centum mihi veritatis praedicamenta suppeterent. Nihil enim arriano errore exagitatus, nihil magis refutatum profligatumque fuit. Et amissis quidem plurimis orthodoxorum defensorum voluminibus, quorum tantummodo memoria superest, magnus tamen aetatem tulit scriptorum adversus Arrianos numerus, ad praecipui dogmatis demonstrationem atque tutelam: quae si quis attente scripta legerit, prostratum revera arrianum monstrum a catholicis patribus atque exanimatum, tamquam davidicis iactibus gladioque, cognoscet. Et in graecis quidem eminet Athanasius ὁ μέγας, cuius omnia propemodum scripta Arrium feriunt. Item Cyrillus alexandrinus multis tractatibus eundem hostem persequitur: idemque agunt Gregorius nazianzenus, Iohannes chrysostomus, Marcus diadochus nonnullis orationibus contra Arrianos: item Gregorius nyssenus dogmaticis suis tractatibus. Accedit locuples magni Basilii de spiritu sancto tractatus. Tum etiam Theodoretus variis scriptis ingeniosissimis; itemque Epiphanius in haeresibus et in ancorato. Didymus de trinitate tres implevit sane grandes libros, quos superiore saeculo inventos impressosque legimus (1); itemque unum de spiritu sancto, Hieronymo interprete. Latinorum autem contra Arrianos propugnatorum princeps sine dubio Hilarius pictaviensis est, cuius duodecim de trinitate volumina, totidem revera θάμματα sunt. Nam et eloquentiae splendorem, et dialecticae acumen, et theologiae altitudinem, et scripturarum divinarum peritiam summam, et ecclesiastici zeli fervorem, et quidquid opis in humano ingenio est, ad hoc opus conscribendum affluenter Hilarius contulit. Quare hos libros merito Hieronymus totidem illis quintilianeis aequiperavit; ipse autem Hilarius dignum se laudibus praebuit quas praedictus Hieronymus de Gallia sui temporis praedicavit: „ studia Gallorum florentis- „ sima sunt — ut ubertatem gallici nitoremque sermonis gravitas romana „ condiret (2) „. Aliis quoque libris Arrianos Hilarius perculit, nempe ad Constantium, rursusque adversus eundem Constantium, et contra Auxentium, et de synodis. Atque horum dogmaticorum Hilarii operum codex nobilis-

(1) Edidit cl. Mingarellius Bononiae anno MDCCLXIX, testatus se unicum invenisse ms. exemplar in bibliotheca angelica romana passioneianum, lacunis multis laborans. Nunc ego quidem in otthobonianis vaticanae bibliothecae codicibus

alterum deprehendi exemplar, quod nemini innotuerat, quia caret Didymi nomine: sed ad lacunas quod adinet, otthobonianus hic seu vaticanus imperfectior passioneiano est.

(2) Epist. CXXV.

simus saeculo sexto ineunte scriptus (1), in archio basilicae vaticanae tamquam gemma servatur. Sequitur gradu proximo meritorum Ambrosius libris suis de fide, et de incarnatione, et de sancto spiritu, et aquileiensi disputatione. Ambrosio suppar Phoebadius cum Arrianis haud minore vi proeliatur. Quare miror Arriani mei impudentiam, pertinaciam atque improbitatem, qui lectis, ut ipse ait, trium praedictorum, Hilarii scilicet Phoebadii Ambrosiique, uberrimis scriptis atque nervosissimis, suum nihilominus errorem non retinuit solum, verum etiam putredulis adhuc latratibus defendere ausus est. Zenonis veronensis antiquissimi hominis oratiunculas contra Arrianos cum fructu legimus. Lucifer quoque calaritanus, christianorum scriptorum facile confidentissimus, numquam cum Arrianis non pugnat. At afri Victorini adversus Arrium scripta utinam minoribus tenebris circumsepta essent, nec tanta sermonis duritia inhorrescerent! Sed ecce decus Africae et theologiae sol Augustinus libris suis de trinitate, et luculento eximio opere adversus Maximinum, et contra sermonem Arrianorum, et diversis homiliis (2), magnum causae catholicae patrocinium gessit. Leo magnus papa sermonibus suis et epistulis profundum incarnationis mysterium, tamquam radiis, illustrat. Duo quoque Fulgentii adversus hanc haeresim decertaverunt; sanctus ille ruspensis pluribus libris; alius deinde Ferrandus Fulgentius nonnullis epistulis: et quidem quartam, cuius nonnisi tenue fragmentum extabat, nunc primum e casinensi codice edidimus; eamque (velut olim Hieronymus libello suo, ut iam dixi, ad Avitum origenianis scriptis respondit) praeter ceteras auctoritates arrianis deliramentis, absurdis ceteroquin et vietis, opposuimus. Vigili quoque tapsensis opera instar cuiusdam armamentarii sunt, ad depromenda tela adversus Arrianos. Accedit Damasi papae nobilissima epistula ad Paulinum; Rufinus palaestinus de fide; Arnobius de Deo trino et uno; Caerealis de fide ss. trinitatis; Nicetas aquileiensis de ratione fidei, et de spiritus sancti potentia; Eugenii carthaginensis libellus fidei; Faustinus de fide ad Flaccillam augustam; Anonymi breviarium fidei contra Arrianos; Boethius de trinitate; Paulinus aquileiensis contra Felicem; Isaaci liber fidei; Hincmarus de non trina deitate; Alcuini fidei confessio, et contra Felicem, et contra Elipantum; Agnellus ravennas de ratione fidei; Gerhous de Christi divinitate; ne iam plures cumulando scriptores tempore meo lectorumque patientia abutar. Sed illud non reticebo, fore scilicet ut ego graecae ecclesiae concilium quoddam ineditum integrum atque perutile in hac mea collectione evulgem, in quo contra Arrianos aliosque cacodoxos explicatur

(1) Huius ego codicis specimen aere cusum edidi, deque eo locutus sum in praefatione romana ad Symmachum p. 62.

(2) Nempe CXVII. CXXVI. CXXXV. CXXXIX. CXL. CLXXXIII. CCXLIV. CCCXLI. CCCLXXX. CCCLXXXIV.

propugnaturque sensus genuinus atque catholicus verborum Christi domini pater maior me est.

His communita orthodoxorum patrum validissimis propugnaculis curiam catholica veritas arrianum mendacium metuat? Ego vero dedi operam ut singulis Arriani mei blasphemis orthodoxas auctoritates substernerem, e praecipuis aliquot ecclesiae patribus pro re nata depromptas. Quis autem hic Arrianus fuerit, qua gente ortus, quo nomine qua dignitate praeditus, divinare nequeo; quamquam episcopum fuisse valde arbitror. Aetas autem eius in extremo saeculo quarto vel certe in quinto collocanda est: nam et ipsa codicis scriptura eius fere temporis esse videtur. Rursus utrum auctor tractatus in Lucam idem sit qui fragmentorum dogmaticorum, aequae mihi incertum est: ceteroquin stilus utriusque operis perinde humilis ac subrusticus est; id quod nemo mirabitur, qui saltem Victorinum medio saeculo quarto scribentem legerit; vel ea noverit quae de Ioviniani elocutione dicit Hieronymus initio operis, quod adversus hunc infantissimum coetaneum suum conscripsit. Arriana fragmenta e tribus ferme tractatibus superesse videntur, nempe I. de filio Dei; II. de spiritu sancto; III. de quaestionibus ecclesiasticis. Occurrunt etiam in quatuor paginis ἀποσπασμάτων duo, quae videntur ex apocrypho nescio quo, veteris vetuli testamenti, libro superesse. Et reliquiarum quidem tractatus in Lucam ordinandarum (nam palimpsesti omnes perturbatissimi sunt) rationem mihi statim expedivit evangelicae historiae cursus. Verumtamen in ordinandis sermonum arrianorum fragmentis summam expertus sum difficultatem, tum propter hiatus tot, tum quia quaternionum nulla nota numeralis erat, tum denique quia pars foliorum Mediolani est, neque a me Romae degente iam inspici retractarique poterat: itaque in schedis meis festinanter olim confectis conquiescere debui. Saepe tamen foliorum nexus a me observatus favorable indicium praebuit, ut si non certum, (quod fieri omnino non potest) at probabilem, ut spero, ordinem restituerem.

Tertium mihi christianum palimpsestum (O. 136. part. sup.) in ambrosiana bibliotheca descripsi, homilias quasdam sub Horatii carminibus continentem. Harum tamen non nisi tenue specimen nunc certe edam, quia festinatam sub ipso discedendi articulo scriptionem meam permultis lacunis incertisque lectionibus deformem video. Scriptura videbatur mihi quinti vel sexti saeculi: sententiae erroribus liberae, sed non magnae saepe faciendae: stilus vulgaris et interdum soloecizans vel rusticus. Denique in eadem mediolanensi bibliotheca sub Bedae opere de temporibus (M. 14. part. sup.) litteris tyronianis conscripto, latentem nactus sum liturgiam antiquissimam maximis litteris scriptam, cuius item perbreve specimen cum lectoribus meis communicabo.

IN LUCAE EVANGELIUM

RELIQUIAE TRACTATUS ANTIQUISSIMI

EX CODICE RESCRIPTO BIBLIOTHECAE AMBROSIANAE.

CAP. I.

- V. 1. . . . A plenitudine Christi, ut repleti dicamus cum apostolico choro; de plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiam ex gratia: et repleti fructu (a) iustitiae per Christum in gloriam et laudem Dei „ Pulchre (b) autem evangelium ordinationem et narrationem rerum describit, quia disciplina ornata est, et res spiritualis (c) non corpus est, pietas et iustitia, sanctitas et veritas, frugalitas et temperantia, et siqua de virtutibus dicitur virtus (d), quae oculis non videtur, et corde puro consideratur, aspectu non tenetur, et mente complectitur (e): „ beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt „. Quomodo, evangelista, in nobis (f) completæ sunt narrationes rerum, edicito. Sicut tradiderunt nobis priores et praecessores apostoli, gubernatores (g) fidei et rectores, vetusti antistites et pontifices nova credulitate refecti: quique (h) ab initio electi et vocati, sanctificati et honorati, apostoli ordinati, et supra homines Dei effecti sunt. Ipsi non audierunt, sed viderunt, non corporeis sed spiritalibus oculis in corpore Deum, miracula et virtutes, beneficia et eximia commoda; quae visum superaverunt praestantia, aspectum largitate, praeconium donis, relationem muneribus. „ Et ministri fuerunt verbi „. Sequentes et imitantes, videntes et contemplantes, obsequentes et honorantes: aut ministri fuerunt verbi unigeniti Dei, qui non locis vel circumscriptionibus continetur, sed ubique pietate est praesens, maiestate diffusus; accepta potestate torquentes spiritus immundos, non argumento sed divina potentia; curantes infirmos et aegrotos (i), non figmento sed caelesti virtute; operantes super naturam miracula; similes facti gratia, non substantia, ministraverunt; ita ut gloriatur Iohannes cum apostolico choro „ quod „ vidimus, et audivimus, et oculis nostris prospeximus, et manus nostrae palpaverunt de verbo vitae „. Tali et tanto auctore et talibus traditoribus tradentibus veritatem, quia illorum conamen || . . .
- . . . inbolutus est ut absolbat commissa: in praesepe angusto est positus, qui latus in regno est: stellae lumine (k) significatus: ab angelis infans, ut imperator est

Cod. P. 20.
inv.

P. 19.
inv.

P. 30.
inv.

(a) Cod. *fructum*. (b) Cod. *pulchro*. (c) Ita cod. at infra *spiritalis*. (d) Ita cod. (e) Passiva significatio. (f) Cod. *vobis*. (g) Ita cod. ut in vulgari Italorum lingua. Mox contra *vocati*: et sic deinceps per frequens litterarum *v* et *b* perturbatio; quam quidem confusionem nonnullae adhuc gentes passim faciunt. (h) Cod. *quique*. (i) Cod. *egrotos*; sed infra cum diphth. (k) Cod. *lumen*.

- conlaudatus: a magis devote (a) est veneratus (b): a pastoribus Deus in corpore religiose est adoratus: quomodo Zacharias benedixit; Elisabeth conlaudavit; Simeon depraecatus (c) est; Anna praedicavit; Iohannes vociferatus est; vox verbum, pater filium depraedificavit (d); quomodo daemones non argumento sed potentia torsit, et in multis aegrotorum dispendiis plura sanitatum commoda intulit; quae omne ingenium stupore constringunt, miraculo vincunt: quomodo parabolarius caelestis doctrinae extendit parabolas; in obe (e) nos requisivit; in drachma invenit; in filio perduto, affectu suscepit; in vilico paenitenti indulgentiam dedit; in agricola et pastore remuneravit; in iudice et vidua exaudivit; in merchatoribus (f) servis divitias contulit; in vinea | frugiferos fecit; in lapide probatos aedificavit: quomodo publicanos, evangelistas; peccatores, iustos; avaros, misericordes; meretrices, virgines castas; latrones, confessores perfecit; inter supplicia paradisum (g) praemium intulit; per passionem perfugia; per mortem vitam; per resurrectionem gloriam; per ascensionem honorem: quomodo angeli ascendenti testificantur; pater honorat victorem; filius ut rex petit; pater ut imperator spiritum donat. "Haec omnia ex ordine tibi scribere, optime Theophile, placuit", V. 3. Et discedente (h) persona, scriptura loquatur; et cessante ingenio, virtutum series personet. Et placuit, non ut audias tantum aut legas, sed ut cognoscas credas et intellegas; et intellectu operis fructum (i) ostendas eorum verborum, non saecularium, aut legalium aut prophetarum tantummodo, sed evangeliorum spiritualium et piorum, in quibus salutaris confessio generat praemium praetiosum (k). "De quibus non (l) edoctus est vel instructus || . . .
- P. 29. inv. . . . non ut ne vituperentur et blasphementur; sed ante Deum, qui V. 6. omnia videt, examinat et scrutatur, ventilat et denudat velata, et abscondita perficit manifesta; cui latere nihil patitur, quia discussor est secretae mentis et luminis. Dicit evangelista iustitiae fructus et moralia officia: incedentes non ambulantes, sed dignitatem sacerdotii pudicitia adornantes; non in paucis mandatis aut decem legis verbis, non adulteravis et occides; sed in omnibus mandatis testimonia legis, teste Domino, adimplentes: dicentes "concupibi mandata tua et testimonia tua. "Et viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Et a mandatis, tuis, Domine, non erravi". Conversationis infert vitam immaculatam, quam pulcerrime (m) lectio coronabat. "Et iustificationibus Dei, ut mundi victores, desiderii carnis sedatores gloriarentur ex actibus: "lex Domini inreprehensibilis, convertens animas: testimonium Domini fidele, sapientiam praestans (n) parvulis: praeceptum Domini lucidum | inluminans oculos: timor Domini sanctus, permanens in saeculum saeculi: iudicia Domini vera, iustificata in se, met ipsa: et iustificationes tuas non sum oblitus". Quomodo incedentes erant sine quaerella (o)? id est sine macula et crimine, sine denotatione et accusatione mortalium; a foris bonum testimonium, ab intus praeclearam laudem habebant;
- P. 39. inv.

(a) Cod. *devotae* et mox *religiosae*. (b) *Passive*. (c) Ita cod. cum diphth. constanter, ut in aliis praeis codd. (d) Cod. *depraedicavit*. (e) Ita cod. pro *ove*. (f) Ita cod. (g) Ita cod. (h) Cod. *descendente*. (i) Cod. *fructuum*. (k) Ita cod. (l) Ita cod. *non*, et mox *est*. (m) Ita cod. (n) Cod. *praestans*. (o) Ita cod.

qui probatorem evidentissimum Dominum possidebant. Huius exemplo talem episcopum esse inreprehensibilem Paulus praecepit, qui meritis clarus sumat cum Deo (a) loquendi fiduciam. O miranda evangelica sapientia! laudat parentes, ut filium generosum nasci significet: praedicat originem uberrimam, ut (b) uberiorem orire (c) commendet progeniem. Condemnationis sententiam, "et non erat illi (d) filius", Ingrata sine fecunditate possessio, sine fructu ager, sine floribus ortus (e), sine ornamento paradissus, sine muneribus iustitia, sine successore hereditas, sine filio paterna || . . .

V. 17. . . . ille quinquagenarium igni exussit, iste Phariseos (f) corripuit: ille Iordannen (g) melote scidit, iste aquas Iordannis sanctitate replevit: ille curru igneo raptus ductus ad caelum est, ne terra noceret malitia, iste deposito corpore incorruptus victor regnum petivit. Helias dicitur Dei et Domini; tesbites, conversor (1). Et iste gratia (a) Dei et conversor, ut hoc faceret "praecessit ante illum, lum convertere corda patrum in filios," ut patres diligant filios, filii affectu suo honorent parentes, ut non immolent eos daemoniis (h), sed victimas religiosas in sacerdotii cultu praecones constituent Deo, ut Abraham Isaac, Iacob Leuvi, Leuvi Aaron, Manoe Samson, Anna Samuelem, Iesse David, David Salomonem. "Et incredibiles (i) ad prudentiam iustorum," ut (k) insipientes, prudentes; peccatores, iusti; incredibiles, credibiles fierent. "Parare viam Domino," qui in forma servi venturus est post Iohannem: plebem perfectam | in auditorio ad doctrinam, ut audientes perfecti perfectam doctrinam, perfectam consequantur salutem. "Ipse salvum faciet populum suum a peccatis eorum," (1) — Peregrina (m)

P. 42.
inv.

V. 18. ac stupenda narras. "Unde hoc sciam (n)?", Nulla me exempla admonent scripturarum, quod talis ac tantus filius nascitur; praesertim (o) cum natura fraudata (p) deficienti aetate generandi denegat fructum (q), — amisit iuvenalem calorem, fervore cessante: incurvus et deflexus vicinus sum sepulturae, et nulla spes mihi procreandi munimen transmittit: et uxor mea processit in diebus suis, tota defecta et extincta, mortis imaginem possidens; ut (r) pallore utrisque deceptis nulla seminalis ad filium messis adsurgat (s). Homo Dei, Israhelis (t) instructor et invitator caelestis, qui adsto ante Deum ut famulus || . . .

P. 41.
inv.

. . . ut in deficiente aetate crescens germen ascenderet: ex sterili (u) fecunda progenies, ex mortua viva; et incredibilibus motibus (v) Dei credibilis potentia

Q. II. *
P. 17.
recta.

(a) Cod. do; atque ita scribitur alibi Deo. Alioquin legissem docet. (b) Cod. et. (c) Ita cod. (d) Ita cod. (e) Ita cod. sine adspiratione; quod quidem licere observat cum grammaticis Forellinus. (f) Ita cod. sine diphth. (g) Ita cod. (h) Cod. demoniis; sed superius cum diphth. (i) Ita cod. (k) In cod. interseritur iterum prudentiam iustorum. (l) Sequitur spatium vacuum unius versus. (m) Cod. peregrinam. (n) Cod. suam. (o) Cod. praesertim. (p) Cod. fraudatam. (q) Sequitur spatium duorum prope versus. Nimirum sacri textus quaedam partes litteris coloratis vel aureis scribebantur, quod genus scripturae non tulit aetatem in palimpsesto. Res infra clarius patescet in codicis pagina 279, ed. 185. (r) Cod. et. (s) Spatium unius versus. (t) Cod. israhelis. (u) Cod. exterili, ut in codice Ciceronis de rep. II. 21 exerva pro ex serva. (v) Cod. montibus; tum r imposita fuit supra o.

(1) Sic etiam s. Hieronymus de nom. hebr. ad III. Reg. Thesbi, captivans sive convertens.

(2) Respicit auctor ad significationem nominis Iohannes.

* Nimirum ante paginam 17. explicit quater-

Collect. vat. T. VIII.

nio II. Hiuc autem cognoscimus desiderari hactenus huius operis paginas XXIII (si certe tractatus incepit quaternione primo.) Nam duorum quaternionum (quae sunt paginae XXXII.) paginae tantum octo supersunt.

- monstraretur. (a) — *mensibus* quatuor, in quibus infans carne formaretur, liniam-
mentisque membrorum depingeretur; aut uteri pondere et magnitudinis honore
(b) accusaretur: sed occultabat se mensibus quinque donec descenderet in puero (c)
anima, et spiritu sancto confirmaretur. (d) — agro virgineus campus eius e-
xemplo concipiendi roboraretur flore salutis. Occultabat se et erubescibat, us-
quequo puer velut miles (e) devotus saltaret ante caelestem imperatorem, et V. 24.
matrem suam matris (f) Domini faceret laudatricem. Usque tunc abscondebatur se.
Postquam autem salutis progenies coepit virginis pubescere utero, et ad visitan-
dum saeculum propinquare, gloriabantur dicens “quid mihi sic fecit Dominus?,”
P. 18. non Zacharias, sed Dominus, quia a nullo | humano adiutorio, sed divino bene- V. 25.
recta ficio gaudeo. Euva (g) semel castigata didicit disciplinam dicens, adquisivi ho-
minem per Deum; et ego marito et sacerdote taciturnitate damnato emendata non
debeo loqui? Quid sic fecit mihi Dominus? novam Sarram et Rachel ostendens
in mundo, Manoe coniugem, et Annam sanctissimam in diebus in quibus re-
spexit auferre obprobrium meum inter homines. Homines enim vicii et paren-
tes maledictam (h) me et opprobrio (i) habitam, despectam et contemptam ha-
bebant: ut vicini David et amici Iob sine regno et divitiis videntes in stercore
foetidum considentem, qui iustitiae fraglabat (k) odoribus; ita et me contem-
plantes arbitrabantur eiusmodi. (l) Respexit iustus oculus, iudex arbiter secre-
torum, et maledictam me benedictam perfecit, abstulit obprobrium et dedit ho-
norem; tulit respectum et reverentiam intulit; amovit contumeliam et praestitit
gloriam; super naturam naturae beneficium || . . .
- P. 7. . . . pater meus es tu, Deus meus, et ego primogenitum ponam illum.
recta Ecce concipio et pario filium. Sine nomine? non. “Et vocabis nomen eius Ie-
sum.” Vocabis, non impones, quia qui ante saecula genuit, ille donans nomen V. 31.
inposuit, et donavit illi nomen quod est super omne nomen: et invo-
cantibus multa nascuntur remedia, aegrotis sanitas, debilibus incolumitas, in-
firmantibus (m) fortitudo, adversis tormentum (n), subiectis defensio, extinctis vivifi-
catio. Ut dicat Petrus, non est aliud sub caelo datum nomen hominibus, in
quo oportet nos salvos fieri. Ecce voco nomen eius Iesum. Forsitam (o) na-
tus filius dedecus procedit aut dignius (p)? aut parvus sicut Zacheus natura
fraudatus? non. Erit enim magnus; non ut Moyses aut Iohannes sanctissi-
mus, quia ambo magni et prophetae inventi sunt. (q) — factum est cum V. 32.
magnus fuisset Moyses. Et erit magnus, non ut Iohannes; et vinum et si-
ceram non gustavit (r); sed magnus | ut unigenitus Dei. Magnus Dominus et
laudabilis nimis. Expectantes beatam spem et adventum gloriae magni Dei et
salvatoris nostri Iesu Christi. Hic magnus non tuus filius, non Ioseph, non Da-
- P. 8. . . .
recta

(a) Sequitur spatium unius versus. (b) Ita cod. cum adspir. ut in fragmentis iuris vaticanis. (c) Ita cod., non in *puerum*. (d) Sequitur spatium unius versus. (e) Ita cod., ut alibi *divex*. (f) Cod. *matrem*. (g) Ita cod. ut supra *Leuvi*. (h) Cod. *maledicta*, ob sequens *m*. (i) Ita haec cod., quamvis ante et post *obp*. (k) Ita cod. *l* pro *r* cum metathesi, ut apud Frontonem. Est autem *fragrare odoribus* locutio s. Ambrosii de off. (l) Fortasse inters pungendum est ante *eiusmodi*. (m) Neutrali sensu. (n) Ita codex, vel certe schedae meae. (o) Ita cod. *m* pro *n*, ut haud raro in aliis antiquis codd. (p) Ita cod. Fortasse pro *aut*, dicendum *haud*. Id enim mendum frequens est in codd. (q) Sequitur spatium dimidii prope versus. (r) Ita cod. *v* pro *b*.

vid et Abraham , sed filius altissimi vocatur : non altissimus (1), sed altissimi ; non paracletus , non pater , sed filius : non unus et solus , sed alter alterius , de quo scriptum est “ altissimum posuisti refugium tuum ; et tu solus altissimus super omnem terram ; et tu autem altissimus in aeternum Domine ; et » ipse fundavit eam altissimus ». Et multa alia. Qui habitat in adiutorium (a) altissimi ; non ut adiubet patrem , sed ut adiubet mundum . Et , Iesu fili Dei altissimi . Erubescat Paulus , Fotinus , et Ebion , quia quem Maria concepit et peperit , non Mariae est , et homo hominis filius ; sed filius altissimi vocatur . Ecce vocatur (b) altissimi filius . Ne unam dignitatem habet cum patre ? ne unam sedem (c) et honorem ? non (2) . Et dicit illi Deus , qui a nemine accipit et omnibus || praestat (d) , sedem patris sui , sicut ante saecula sedem dedit ; non sibi comparem , sed subiectam ; rex regalem constituens ; pater filio affectualem non aequalem ; de qua sancti clamant : “ cum iustitia paratur sedes principatus , et sedes tua Deus » in saeculum saeculi . Et , parata sedis (e) tua ex tunc , a saeculo tu es » . Ita et in saeculum dedit sedem rex regalem , ut rege sedente vitia conculcentur , virtutes salventur . “ Et regnavit (f) in domo Iacob : super omnem ecclesiam (g) , super fidelium et credentium animas aeternus ; non in tempore sed in aeternum : de quo scriptum est : “ Iacob puer meus , suscipiam eum ; Israhel dilectus meus , ad-
V. 33. » sumit eum anima mea . Et regni eius non erit finis » . Habet principium , nescit finem ; quia te perfectus pater perfectum filium genuit ; ut in genitura praestaret initium (3) , et in regno nulla invidia successionem perficeret . De principio haec est vera significatio . “ In principio erat verbum (4) . | Ego principium , qui et loquor vo-

P. 9.
rectaP. 10.
recta

(a) Ita cod. (b) Ita cod., quamquam prius *vocatur*. (c) In cod. repetitur *sedem*. (d) Cod. *prostat*, ut et infra *praestaret*. (e) Ita cod. (f) Ita *v* pro *b*. (g) Cod. *aecclesiam*.

(1) Incipit iam se prodere arrianum noster Anonymus. Porro ecclesia adversus hanc blasphemiam canit in trisagio: *tu solus sanctus, tu solus dominus, tu solus ALTISSIMUS, Iesu Christe*. Diserte autem titulum *altissimi* vindicat Christo Fulgentius contra Fab. fragm. I.

(2) Putus hic est arrianismus. Satis autem mihi est ponere haec verba in concilio aquilensi a magno Ambrosio prolata post diu confutatum Palladium arrianum. *Ambrosius episcopus dixit: anathema illi qui negat filium secundum divinitatem aequalem patri. Omnes episcopi dixerunt, anathema*. Et paulo infra Ambrosius: *subiectus est filius Deo (patri) secundum carnem, non secundum divinitatem*. (ed. Chiff. p. 497. sqq.)

(3) Iterum error mortiferus Arrianorum, quem inter ceteros acute refutat Vigilius taps. dialog. contra Felicianum ed. Chiff. p. 335. sqq. probans filium patri esse coaeternum. Certe si filius non est aeternus, ne pater quidem, pater est aeternus. Ergo pater Deus, numquam fuit sine filio Deo. Leges Augustinum contra sermonem Arrianorum ff. 2. et 32. Leo quidem magnus serm. XLVI. 3. aiebat Romanis: *credite consempiternum patri filium*

Dei. Idem adfirmatur serm. LXXXVI. 2; Et serm. I. in append.

(4) Interpretatio arriana, quam orthodoxi patres plerique omnes graeci et latini refutaverunt. Instar omnium graecorum haberi potest Cyrillus comm. in Iohan. quem legere operae pretium erit. Sed en certe verba magni Chrysostomi homil. II. in Ioh. τὸ ΕΝΑΡΧΗ ΗΝ, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἡ τοῦ εἶναι αἰδηλωτικὸν καὶ ἀπαίρωσιν εἶναι: *illud IN PRINCIPIO nihil aliud significat, quam quod semper fuerit et aeternus sit*. Ambrosius de fide I. 8: *omnes haereses hoc capitulo brevi piscator noster exclusit. Quod enim erat in principio, non includitur tempore, non principio praevenitur. Ergo Arrius conticescat. - Indefinite tenditur ERAT; quidquid excogitaveris, ERAT filius*. Fulgentius ad Trasim. I. 6. recitatis Iohannis verbis ait: *quibus tribus evangelistae sententiis, et sempiterna verbi nativitas, et personalis inconfusa proprietates, et indiscreta substantialis unitas patris filiique monstratur*. Legit eundem contra Fab. fragm. XIX. XXIV. Extant de hoc textu sermones quatuor Augustini a CXVII ad CXX. Mihi tamen haec plures patrum auctoritates congerere, supervacaneum videbatur.

„ bis. Tecum principium in die virtutis tuae. Haec dicit Dominus, principium vi-
 „ arum eius. Dominus creavit me principium⁽¹⁾. Ego alfa et ego Ω (a) „ id est princi-
 „ pium et finis. Et multa alia quae dicenda sunt ad finem (b). Haec est con-
 „ firmatio “ regnum tuum regnum omnium saeculorum, et dominatio tua in omni
 „ generatione et generatione. Regnavit Dominus super omnes gentes; Deus sedet su-
 „ per sedem sanctam suam. Et rex magnus super omnem terram, quoniam rex
 „ omni (c) terrae Deus. Psallite sapienter. Et videbitis regem cum gloria venien- V. 34.
 „ tem. Dominus regnavit, decorem induit. Dominus regnavit, exultet terra „. Et
 „ similia plurima, quae describenda sunt. LEGE (2). “ Dixit autem Maria ad an-
 „ gelum, quomodo fiet istud, quod virum non novi? „ Super naturam et substan-
 „ tiam extendis sermonem. Dictum tuum non solum me, sed totum mundum stu- V. 43.
 „ pescere facit | | . . .

- P. 36. . . . mater; vivorum Deus pater. Non debet esse ante filium pater qui
 inv. vitam filio dedit, et nihil accepit a filio (3)? sicut de illo filius gloriatur:
 sicut pater habet vitam in se, sic et ego vivo propter patrem, non pater
 propter me; et vos vivitis propter me. Et ne diceret sancta Maria, et un- V. 44.
 de hoc manifestum et notum est tibi quod mater sum Domini? infert Elisabeth
 iustissima lege (d) — “ *Ecce enim ut facta est vox salutationis tuae in auribus*
meis „. Devotionem honoris et reverentiae mihi obsequium portans, salutem mun-
 do, de lucro iustorum, de aumento (e) sanctorum, de fidelium incolumitate et
 gaudio, quod et angelis est futurum in caelo, et confessoribus victoribus praepa-
 randum (f) — ante regem, ut servus ante dominum, ut praeco ante imperatorem
 caelestem, ille exultavit in utero, et me matrem fecit, tuam (g) et Domini lau- V. 45.
 P. 35. datricem (h) | — perseverasti incredulus, ut vocis dispendium acciperes cum linguae
 inv. iactura (i). Sed beata suscipiens a beato beatum, augeas vocem cum lingua verbo
 nascente. Nec times (k) de praeterito peccatorum, nec in praesenti damnationem,
 sed excludes timore ut credulitate iudicium. Quapropter “ quoniam perfici-
 untur ea, „; non inchoantur sed perficiuntur ea, de perfecto perfecta. “ Quae dicta
 sunt „ non ab angelo sed Domino. Per singula crevit mulieris fides, ut virginitatem
 credulitate (l) confirmet anicula, et in angelo loquentem Dominum (m), et in Do-
 mino cognoscas Deum (n). LEGE. (o) — *Quia de me talia beneficia et praeconia praedi-*

(a) Cod. Θ. (b) Cod. ad fine. (c) Ita cod. (d) Spatium unius versus, quantum scilicet occupant verba a me suppleta, quae olim suco aliquo, qui iam evanuit, scripta fuerunt. (e) Ita cod. quae scripturam in aliis quoque codd. vidi; et sic loquimur vulgo Itali. (f) Sequitur spatium unius versus cum dimidio. (g) Ita cod. (h) Spatium dimidii versus. (i) Cod. iacturam. (k) Ita cod. (l) Cod. credulitatem. (m) Cod. Domino. (n) Cod. Dominum. (o) Spatium unius versus.

(1) Sollemne Arrianorum argumentum ex pro-
 verb. VIII. 22, quod refutat in primis Hilarius de
 trin. I. 35. et XII. 35. sqq., nec non Ambrosius
 de fide III. 7.

(2) Hinc cognoscimus recitatum fuisse hunc
 tractatum, atque oratori adfuisse anagnosten, qui
 sacri voluminis verba legeret, super quibus ille
 disserebat. Sic fit in antiquis graecorum et latino-
 rum orationibus.

(3) Refert hoc ipsum Arrianorum argumentum
 Augustinus serm. CXVII. 6, et sic detestatur: hoc

respuat fides, respuunt aures catholicae, ana-
 thematur, extra est qui hoc sapit, non pertinet
 ad participationem societatemque sanctorum. Tum
 pergit explicare per ingeniosas similitudines quo-
 modo filius coaeternus sit patri. *O arriane, si inven-
 nero genitorem non praecedere tempore illud quod
 genuit; si genitum non esse minorem tempore, illo
 a quo generatus est, iustum est ut concedas mihi
 posse ista coaeterna inveniri in creatore. Et cetera,
 quae a me recitari ob prolixitatem non de-
 bent.*

V. 46. caverunt, non me extollo, sed Deo gratias ago. "Magnificat anima mea Dominum": quia parvam me, magnam fecit; exiguam, eximiam; despectam, visitatione respectam. Non enim omnis anima magnificat Dominum; peccatoris et iniusti non magnificat || . . .

. . . non iustificantem se, sed potius criminantem; qui dum alterum percutiebat, se extollebat. Vide publicanum inclinatum oculis in terram, erectum mente in caelo, qui multitudinem peccatorum brebi (a) lacrimarum mutavit commercio, et in plancto (b) comparavit iustitiae gaudium; et intelleges

P. 46.
inv.

V. 52. "deposuit potentes de sede et exaltavit humiles". Et quia pater panem caelestem, panem vivum, transmisit in terram "esurientes implevit bonis, ut repleti, clament "replevimur (c) in bonis domus tuae, ". Quos autem esurientes replevit?

V. 53. de quibus dixit "beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam, ". Et gentes legis (d) evangelii, prophetarum et apostolorum pascens sermone, replevit bonis; et divites iudaeos populos. (e), qui ad nuptias et cenam (f) rogati noluerunt venire, dimisit inanes. "Dico enim vobis quod nemo virorum illorum, qui rogati sunt, gustabunt caenam meam, ". Pro his quos suscepit | in caena (g) et nuptias. Suscepit Israel, mente Deum videntem, fide laudantem, sine dolo et macula conversantem, simplicitate et innocentia concordantem. "Israel puer meus, suscipiam eum, ". Ut quid? memorare misericordiae suae. Ut quos iustitia inclinabat, ampla misericordia erigeret. "Sicut locutus est ad patres nostros, ad Abraham, "Erit semen tuum advena (h); et extendam misericordiam meam, et educam eos de malignitate Aegyptiorum. Et semini eius in saeculum, ". Sicut miseretur pater filiis, ita misertus est Dominus timentibus eum. Et quoniam confirmata est super nos misericordia eius (i) — *Mansit Maria cum illa quasi mensibus tribus*. Ut castitatem suam et pudicitiam stabiliret, et virginitatem et continentiam confirmaret: ut exemplo sterilis, gratum virgo pondus sufferret in utero: ut diligeret Christum, ut virum sponsum, ut custodem: ut ante Pauli dicta, quae sunt Pauli servaret; "anus ut adulescentulas || . . .

V. 54. . . . condonavit: ut oculus stupeat miraculum, mens intendat repentinum mysterium. Credo enim Elisabeth, dum opprobrio haberetur, cum propheta orabat: "miserere nobis, Domine, miserere nobis, quia multum repleti sumus contemtionem; multum repleta est anima nostra obprobrium (k) abundantium, et despectione supervis (l), ". Quia taliter sincere oravit, iustitia remunerationem suscepit ad laudem (m). — *Elisabeth autem impletum est tempus pariendi*. Non omnium tempus pariendi impletur: quidam deformata carne iactantur; quidam mortui proiciuntur ex utero: plerique ut peccatores et impij necantur in partu (1). Sicut scriptum est "alienati sunt peccatores ab ute-

P. 45.
inv.

V. 55. eum. Et quoniam confirmata est super nos misericordia eius (i) — *Mansit Maria cum illa quasi mensibus tribus*. Ut castitatem suam et pudicitiam stabiliret, et virginitatem et continentiam confirmaret: ut exemplo sterilis, gratum virgo pondus sufferret in utero: ut diligeret Christum, ut virum sponsum, ut custodem: ut ante Pauli dicta, quae sunt Pauli servaret; "anus ut adulescentulas || . . .

V. 56. . . . condonavit: ut oculus stupeat miraculum, mens intendat repentinum mysterium. Credo enim Elisabeth, dum opprobrio haberetur, cum propheta orabat: "miserere nobis, Domine, miserere nobis, quia multum repleti sumus contemtionem; multum repleta est anima nostra obprobrium (k) abundantium, et despectione supervis (l), ". Quia taliter sincere oravit, iustitia remunerationem suscepit ad laudem (m). — *Elisabeth autem impletum est tempus pariendi*. Non omnium tempus pariendi impletur: quidam deformata carne iactantur; quidam mortui proiciuntur ex utero: plerique ut peccatores et impij necantur in partu (1). Sicut scriptum est "alienati sunt peccatores ab ute-

P. 3r.
recta

V. 57. . . . condonavit: ut oculus stupeat miraculum, mens intendat repentinum mysterium. Credo enim Elisabeth, dum opprobrio haberetur, cum propheta orabat: "miserere nobis, Domine, miserere nobis, quia multum repleti sumus contemtionem; multum repleta est anima nostra obprobrium (k) abundantium, et despectione supervis (l), ". Quia taliter sincere oravit, iustitia remunerationem suscepit ad laudem (m). — *Elisabeth autem impletum est tempus pariendi*. Non omnium tempus pariendi impletur: quidam deformata carne iactantur; quidam mortui proiciuntur ex utero: plerique ut peccatores et impij necantur in partu (1). Sicut scriptum est "alienati sunt peccatores ab ute-

(a) Ita cod. pro *brevis*. (b) Ita cod. (c) Ita cod. (d) Ita cod. (e) Cod. *populo*. (f) Ita cod. At *locus cae*. Utraque scriptura occurrit in aliis praeis codd. (g) Vel dic *nuptiis*, vel antea scribe *in caenam*. (h) Cod. *advenam*. (i) Spatium unius versus, quantum ferme occupabant verba a me suppleta. (k) Ita cod. etsi superius *obprobr*. (l) Ita cod. (m) Spatium unius versus, in quo obliterata verba reposui.

(1) Intelligitne auctor originale peccatum, an potius futura actuum peccata a Deo praevisa?

P. 32. recta „ ro , erraverunt a ventre , locuti sunt falsa „ . Et Iob “ quare autem a bulva (a) non „ sum proiectus , et ex utero procedens statim obii ? „ Haec autem quia iusta erat , et filium iustum parturiebat , impletum est tempus ut praeconem plenitudinis pareret . Non implebit (b) tempus | Iohannes , sed impletum est ab illo qui omnia implet , caelum gloria , terram misericordia . (c) — heredem substantiae , restauratorem sacerdotii . Peperit filium non sibi sed Deo , non terrae sed caelo , non saeculo sed paradisso , non mundo sed regno , non hominibus sed sacro martyrio . Sicut enim mater filiorum Macchabeorum peperit martyres , qui septimanam felici passione (d) ornarunt ; ita et haec peperit filium qui mundum salvavit praeconio , regnum ornavit victoria . (e) - *Et audierunt vicini et cognati eius quia magnificavit Dominus . Alii* qui proximi domui erant , alii qui familiaritate commixti originis , qui primum esse opprobrium iudicabant . Et audierunt novam gloriam factam . Et auditus factus est , parvam (f) faciens magnam ; deiectam , erectam ; humilem , gratia (g) exaltatam ; sterilem , fecundam ; fraudatam beneficiis , visitatam || . . .

CAP. IIII.

P. 22. inv. . . . et iactura ; et ipse altus crudelitate , altiozem ruinam perficeret . Super hunc montem dies Domini sabaoth est , ut temptator magnus maiore poena iudicis condemnatur . (h) *Et duxit illum diabolus in montem excelsum* . - quia est invisibilis et acrius (i) angelus , et volucer spiritus , circuit mundum ut cito subvertat , lustrat in ictu oculi ut subversis citius parturiat mortem . Ostendit autem regna cuncta scienti , ut quae ipse dederat , sua deceptione perficeret . “ Per me reges regnant , et potestates „ scribunt iustitiam , et tyranni obtinebunt terram (i) - *Et ait tibi dabo* . O temeritas , cuius fiducia citius Dei damnatur potentia ! (k) - *potestatem hanc universam et gloriam illorum* , quia mihi tradita sunt . „ Ambitione et contemtu (l) hominum erumpente pro imperio et sublimitate , pro coronis et divitiis concertantibus . A Satana (m) mihi tradita sunt meo auctore (n) - *Tu ergo si adoraveris coram me* . Tantum meis inescatus insidiis , me ministeriis placet , honoret obsequiis . (o) - non me sed ante me Satanam , et idolorum (p) eius culturam , in quibus inlicentes veneratur Hore (q) - quae deceptione mea propria facta sunt . Infelix , ultro confiteris , quae (r) te victo futura . . . (s) mtate spondes , quae (t) pietate sunt corrigenda . Ut omnes gentes mutatis moribus , si non natura , pro diis (u) veneratores Dei exultent (v) in caelo . Non habes spatium in terra , locum in mare , perfugium in deserto , diserte (x) omnia mihi dare promittis ? In porcos non

(a) Ita cod. (b) Ita cod. *inp.* cum alibi sit *imp.* (c) Spatium duorum ferme versuum. (d) Cod. *passionem*. (e) Spatium versus unius cum dimidio , ad quod suppleta verba quaeque . (f) Cod. *parum*. (g) Cod. *grattam*. (h) Spatium prope duorum versuum , quod ita explevi. (i) Rursus spatium dimidii versus , quod sic explevi. (k) Spatium prope duorum versuum. (l) Cod. *ambitionem et contemtum*. (m) Cod. *a Satanam*. (n) Spatium unius versus ita explevi. (o) Spatium unius versus. (p) Cod. *dolorum*. (q) Ita cod. Sequitur autem spatium dimidii versus. (r) Cod. *qua*. (s) Spatium quatuor circiter litterarum. (t) Cod. *qua*. (u) Cod. *idis*. (v) Cod. *exaltant*. (x) Cod. *deserte*.

(r) Loquitur ex illorum falsa sententia , qui angelos aeream substantiam existimabant.

habes potestatem, porcorum possessor; et regna regi, gloriam glorioso, polliceris?
(a) - Non "retro me", ut imiteris et sequaris, sed "vade retro", temerarie, condemna-
te, audax, calcate, inferno digne, morte et interitu deputate, ut ultra gentibus non
praecedas, sed quicumque revertitur . . .

- V. 17. . . . constantiam non deposuit, sed poena (b) ingentem, et felicem P. 28.
confessionis requiem consecutus est (c). *Ut revolvit librum*. Qui caelum in-
volvitur, ut librum conplicit; cameram construxit ut tabernaculum, exten-
dit ut pellem, scripsit sine atramento stellarum fulgorem (d). *Invenit lo-*
cum ubi scriptum erat. Non eventu, sed scientia sua. Nihil enim in-
ventu, sed cognitione divina scit unigenitus Deus (e); quod scripsit invenit; et
quod dictavit, magno opere conpraehendit, ut disposita rebus, dicta factis impleret
V. 18. (f). *Spiritus Domini super me*. Quidam male accipiunt, quod sicut sub lege, ita
sub spiritu factus est. Sed spiritus Domini, non Dominus super illum est, ut eum domi-
nico spiritu (g) signaret, et patris voluntatem (h) beneplacitam declararet dicentis (i).
— Ubi sunt qui alterum legis structorem, alterum evangelii adserunt (i)? Erubescant |
et cognoscant, quia utrorumque ordinator ipse est. Et ideo spiritus super illum P. 27.
extensor est. Propterea unxit me, propter praeterita, praesentia, et futura (k)
omnia beneficia, quae primum Galilaeis et post haec toto (l) intulit mundo.
Deus ante saecula unxit me Deum. "Propterea unxit te Deus tuus". In saccula
unxit me sancto spiritu et virtute, iuxta Petrum; ut unctus athleta de malig-
nitate diaboli reportet victoriam. Vel unctus unguam credentes misericordiae oleo.
„Evangelizare pauperibus unxit me“, ut unguento evangelistam suum perficeret. Et
nuntians caelestes eius provisiones. Pauperes qui facultates suas honesto spiritu
erogaverunt; aut pauperes qui ignorantia et perfidia erant, ad divitias pa-
ternas et thesauros perducere sapientiae: ut in divitiis divitem praedicarent; et
cuius beneficiis corde gaudebant, ore proferrent: divex (m) in omnibus qui invo-
cant eum || . . .
- V. 43. . . . (2) quod et aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei; ad hoc P. 12.
enim missus sum „. Ut missus mittentem, regnator regnatorem designaret (n), ut pro-
missis (o) a rebus dicta factis determinaret. (p) — *Et erat praedicans in synagogis*
V. 44. *Galilaeae* „ Praeco patris, minister altissimi, nuntius (q) celsitudinis, sacerdos Dei
summi, doctor beatitudinis. "Et erat praedicans", quid praedicavit, ante retulit di-
cens (r) - *captivis remissionem, caecis visum, praedicare annum Domini acceptum*

(a) Spatium unius versus et fere dimidii. (b) Ita cod. Mallet *praemium ingens*. (c) Spatium dimidii versus.
(d) Cod. *fulgore*. Sequitur autem spatium versiculi cum dimidio. (e) Ita cod., non *Dei*. (f) Spatium unius versus. (g) Co-
dex videbatur habere *suum*. (h) Ita cod. et sic in aliis antiquis mss. (i) Spatium prope unius versus. (k) Cod. *factura*. (l) Ita
cod. (m) Ita cod. ut alibi *milex*. (n) Peyr. *dissignaret*. (o) Peyr. *promissie*. (p) Spatium versus fere cum dimidio
sic explevi. (q) Lacuna apud Peyr. (r) Rursum tantundem fere spatii explevi.

(1) Manichaei videlicet et Marcionitae, de
quibus leges Photium amphiloch. CLXXII. coll.
vat. T. I. p. 331.

(2) Ab hoc loco usque ad pag. seq. voc. *pro-*

phetas, et deinde a voc. *Gennesareth est civitas*
usque ad *ministros adsumeret*, edidit breve frag-
mentum ex eodem codice ambrosiano cl. Peyronius in
comm. ad catalogum bibliothecae bob. p. 131—133.

misit me. „ Et erat praedicans „ rex constitutus a rege(a), filius a patre, unigenitus a genitore, qui pro Iudaeis et istas gentes in hereditate et possessione suscepit. „Erat praedicans praeceptum Domini „ non ut vanus sed ut sapiens (b)“ in sinagoga (c) Galilaeae, ut sinagogas „ Galilaeae pietatis gratia enutrit, cognitione inlustraret, veritate inluminaret, vita aeterna firmaret.

CAP. V.

Cum turbae irruerent in eum ut audirent verbum Dei. O praedicatio scientiae cognitionis, salus, profectus! Ita enim suaviter praedicabat, ita (d) dulcius mellifluo (e) sermone | decurrens, ut (f) non solum convenirent, sed irruerent turbae (g) in eum ut audirent verbum Dei. Velut apes (h) ad tymum aut (i) flosculos catervatim, ita ad rosam salutariferam virginis et lilium odoriferum patris; non ut speciosam personam viderent aut pulcherrimam tantum faciem (k) mirarentur; sed ut audirent verbum Dei; non mosaycum aut propheticum solum, sed evangelicum verbum: in quo creata sunt omnia et firmata, salvata et reparata. O auditus credulitatis principium! intellectus sacramentum, operis virtus, virtutis fecundissimus fructus! Et nos taliter audiamus, ut auditum in opere, intellectum in facti magnitudine ostendamus: ut dicatur de nobis, non enim auditores legis iustificabuntur; et qui fecerit et docuerit, hic magnus vocatur in regno caelorum (l) — Conpellet nos evangelicus sermo honorare auctorem, glorificare omnium conditorem. „ Et ipse „ iuxta ceteros prophetas. || „ Et ipse „ quia et Moyses stans ad ripam caelum rupit clamoribus; et Iesu Nave meritis Iordanen discidit: Helias et Heliseus mortua pelle: et praece (m) Ionas de profundo pelagi et utero (n) coeti superna caeli regia penetravit. Iuxta illos (o) et ipse stabat secus stagnum Genesareth. Gennesareth (p) est civitas Palaestinae. Ab hac lemnisci (1) palus habet inductum, quae argenteo stagnantem (q) colore possidet aquam; periculosa navigio, piscibus copiosa, naufragio perfida, multitudine fructuum fida. Iuxta (r) stabat piscator, fons caelestis, portus salutis. Gensareth (s) ipse. Namque (2) lacus velut quodam maris ambitu (t), sinus amplissimus in longitudine centum

(a) Lacuna apud Peyr. (b) *Sapiens* non potuit legi a Peyr. (c) Ita cod. *i* pro *γ*. Sed Peyr. habet *syn*. (d) Vocab. *ita* non legit Peyr. (e) Peyr. *mellifluo*. (f) *Ut* deest in cod. (g) Spatium unius versus explevi. (h) Vocabula *velut apes* non legit Peyr. (i) Cod. *ut*. (k) Cod. *facie*. (l) Spatium unius vocabuli. (m) Cod. *praeces*. (n) Cod. *uter*. (o) Spatium unius fere versus cum dimidio sic explevi. (p) Peyr. *Genesareth*. (q) Cod. *stagnatum*. (r) Cod. *iusta*, quod vocabulum non legebat Peyr. (s) Ita cod. (t) Cod. *ambitus*.

(1) Sic ego mihi legere videbar. At Peyr. *abhaelemnis et palus*. Videant ergo qui codicem prae manibus habent. Certe si *lemnisci* lectio vera est, iam hinc habere videmur novam etymologiam palaestini vocabuli *Gennesareth*, addendam illis quas profert Vallarsius in adnotationibus ad nomina hebr. et ad comm. in Math. cap. XIV. s. Hieronymi. Nam graeca etymologia Hegesippi, sive Ambrosii, criticis non placet.

(2) Ex hoc vocabulo usque ad *habilis*, verba

sunt Hegesippi, sive potius Ambrosii, de excid. hierosol. lib. III. 26. (non 18, ut ait Peyr.); idque in codice ambrosiano adnotatum manu sua cl. Bugatus, qui hunc palimpsestum hac illac carptim exscribere coeperat, neque tamen quicquam ediderat; immo satis pauca et brevia fragmenta, illinc desumpserat. Idem in scholio conferendos monuit Isidorum orig. XIII. 19; et Bedam de loc. sanctis cap. XI. XII, et homil. V. post trinit.

quadraginta extenditur stadia, latitudine centum quadraginta diffunditur, crispantibus aquis auram de se ipso excitans: unde Gennesar dicitur graeco (a) vocabulo, quasi generans sibi auram: aqua dulcis | et ad potandum habilis. Ut pro piscibus susciperet hominis (b), et ex hominibus electos ministros adsumeret: O status Christi, meritorum probatio, electionis privilegium, vocationis honor, honoris gloriosa sanctificatio! (c) P. 13.
inv.

V. 2. *Et vidit duas naves secus stagnum.* Quos ante praevidit divinitatis oculo, maiestatis praescio (d) lumine, in quibus nautae (e) remigantes et piscatores superfluum navigium vacuumque digesserant artificium. (f) — Non duas synagogas legiferam et profeticam, sed per omnem orbem terrarum multiplices fide recta ecclesias (g) stare iuxta fontem vitae, laudis muneribus plenas; et gratias agere patri, quoniam aput te fons vitae, et in lumine tuo videvimus lumen. (h) *Piscatores autem descenderant.* Ut confessione beata ascenderent ad ecclesiam (i), et pro piscibus, ad vitam conprehenderent homines sine iactura tractatu (k) salutis. (l) *Et lavabant retia.* Futurae || praedae (m) se praeparantes. Tunc retia lavabant, nunc animas fidelium baptismate sancto; tunc sordes deponebant a lino, nunc peccata de mentibus auferunt mala; ut servi baptizati, filii recipiant bona. Quod Esaias praecepit eloquiis (n), hii adimplebant muneribus: lava- P. 4.
inv.

V. 3. *mini, mundi estote, auferte malum, et discite facere bonum.* (o) — *Ascendens autem in unam navim, quae erat Simonis.* Illis descendentibus ipse ascendit, ut (p) hii post ipsum et per ipsum credulitate ascenderent unam navem, unicam sibi domum perficerent illi spirituale suum mansorium (q), quam propheta orabat: unam petii (r) a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini. Hanc ascendens sibi habitaculum, credentibus templum perficit: festinat per ligni genus, crucis deformare victoriam. Non enim in alia nave (s) ascendit, nisi quae erat Simonis disciplinosa, obedientis et subiecti: in quo manebat alacer animus, mens calida, voluntas (t) et propositum ardens. Ut subiecto sermone | erectum fide discipulum faceret, rogavit eum. O humilitas! Dominus servum rogat, creator creaturam, gubernator caeli et terrae piscium piscatorem: quia novit plus subiecta praece quam imperio elicere, potius obsecratione quam terrore perficere. Quae causa? ut induceret a terra aliquantulum, et proxime constitutus (u) provisionem terrae perficeret? Audis ut a terra induceret aliquantulum: intellege a terrenis operibus, a saeculi cura; ut paulatim *terram* relinquendo, bonis credulitatis operibus caelum sibi patriam facerent. Et te hodie Dominus rogat, qui imperat ut naviculam corporis tui aliquantulum a terra inducas, et terrena vita (v) derelicta, caeli virtutibus splendeas. Cur autem ascendit, et cur rogavit? Audi profectum. P. 3.
inv.

(a) Cod. *græco*. (b) Ita cod. (c) Spatium unius versus explevi. (d) Cod. *praescio*. (e) Cod. *nautæ*. (f) Sequitur spatium versus unius et plus dimidio. (g) Cod. *ecclesias*. (h) Spatium unius versus sic explevi. (i) Cod. *acclestam*. (k) Ita cod. (l) Spatium trium sere verborum explevi. (m) Cod. *praede*. (n) Cod. *aeloquis*. (o) Spatium unius versus cum dimidio sic explevi. (p) Cod. *in pro ut*. (q) Cod. *summansorium*. Certe *mansitorium* est apud Forcell. in *expulsis*. (r) Cod. *peti*. (s) Ita cod., quae est graecae syntaxeos licentia, vel potius latina rusticitas. (t) Ita cod., ut in cod. Cic. de rep. (u) Cod. *proximo constitutos*. (v) Cod. *vitia*. Nimis immutandum erat ut scriberem *terrenis vitiis derelictis*.

- Et sedens docebat de navicula turbas* (a). Primum navi sedens, thronos doctorum et doctrinae composuit, et in litore basilicam urbis, ut docendo legem in evangelio (b) commutaret: et quidquid vetus || possidet instrumentum, nova gratia reformaret; vindictam in indulgentiam copiosam (c) transferret, mores componeret, celsitudinem et eminentiam (d) patris narraret, maiestatem suam et magnitudinem praedicaret. O doctrina paterna, traditio immensa, ipsius auctoritas meditanda, et officiositas filii, fidei status, veritatis columna, credulitatis (e) salus! (f) — qui numquam tacet, sed (g) iugiter loquitur, quia verbum et praeco est natus (h) — Aspicias desiderium. Probo religiosum propositum, et ideo festino simpliciter credulitate et actu firmare. (i) *Duc in altum*, ubi multiplex maris est et aqua, ubi copiosae undae et (k) fecundissimi fluctus inmensurabiles (l). Tibi non mihi perficit, pelagus, ut ex multitudine aquae ad meliorem crescas profectum. Duc in altum, ubi abyssus. Legis abyssum evangelii invocat in voce cataractarum divinae praestantiae (m), ubi est mysteriorum profunditas. | Dic cum Iona, velut sponsus, coeti talamo (n) clausus, erumpe et clama: de profundis clamavi ad te, Domine. Duc in altum, ubi altitudo divitiarum, ubi sapientiae et scientiae pendet thesaurus. Praedica cum Paulo oratore Christi, philosopho (o) fidei, et gratiae instructore: o altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! Et radicati et fundati: ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis quae sit altitudo, longitudo, latitudo, et profundum, scire supereminentem scientiam caritatis Christi, ut nulla possit vos altitudo daemonis et profundum ab amore meo et martyrio separare. (p) *Laxate retia vestra in capturam*. Quae lauta a vobis (q) sunt et implicita, ea laxate in captura (r) piscium; postea in comprehensione fidelium hominum. Requirendum quia non potuit eos Dominus rebus aliis et miraculis ad credulitatem perducere, nisi ex piscium praeda? sed intellegi || . . . .
- . . . incrementum. Cum rogasti inducere a terra, cocnovi (s) in V. 8.
 P. 26. inv. provisione provisorem, in doctrina doctorem, in humilitate altum, in piscibus omnium conditorem, (t) — etsi in nave es (u), Dominus es; caelum tibi famulatur, terra obsequitur, mare piscibus cunctis deservit: noviscum (v) es ut servus qui ubique es dominus, et sedes dominus ad dexteram patris (x) — Supervia (y) te expello, ut Amissias sacerdos Amos expulit extra templum, et Iuda (z) sicuti [a retibus (z)] ceteros expulerunt in prophetas. Sed ego cum Gerasenis humilitatis et paenitentiae causam rogante me rogo (aa) — *Exi a me*. Donec

(a) Sic explevi spatium versus unius. (b) Ita cod. pro *in evangelium*. (c) Cod. *vindicta in indulgentia copiosa*. (d) Cod. *eminentia*. (e) Cod. *credulitans*. (f) Spatium unius prope versus. (g) Tres circiter litterae obscuratae. Reliquae sunt litterae *diciter*. (h) Spatium unius versus. (i) Tantum erat spatii in codice. (k) Cod. *unde et et*. (l) Cod. *inmensurabile*. (m) Cod. *prestantiae*. (n) Ita cod. siue adspir. (o) Ita cod. (p) Spatium unius versus sic explevi. (q) Cod. *bobis*. (r) Ita cod. (s) Ita cod. pro *g*. (t) Spatium duorum verborum. (u) Cod. *est*. (v) Ita cod. (x) Spatium unius versus. (y) Ita cod. (z) Locus oblitteratus. (aa) Interpunguntur haec in codice, ne legamus *rogantem erogo*. Sequitur autem spatium sesquiversum et paulo amplius.

(1) Amos cap. VII. 12.

- paenitentia et ieiunio digni effecti dignum mererentur suscipere; instar eorum et ego, donec emendes me, peto. (a) -. *Quia homo peccator sum*, ne iniustitia mea te iustum offendat, ne iniquitas tibi sancto displiceat. Nubilo delictorum plenus, non fero solem coruscum iustitiae | sustinere; tenebris coopertus, diem cum lumine contemplare; pauper divitias patris videre; egenus sapientiae, prudentiae thensaurum. (b) - Filii Zebedei. Non Petrus solus, nec socii navis, sed Iohannes et Iacobus filii Zebedei, socii artificii, quia non poterant ex multitudine piscium praestatorem digne (c) laudare. Miraculo tenebantur: visus perfecit (d) stuporem; aspectus mentis excessum. Credo dicebant, quod hic est, qui aquae molem separabit (e) a terra, et pelagus piscibus fecundabit (f) -
- V. 10. *Ait ad Simonem Iesus, noli timere*. Non enim veni peccatores perdere, sed peccatores requirere; non iniquos punire, sed sanctos perficere; non damnare interitu, sed misericordia reparare; non mortificare, sed vitam donare. Me time, et neminem times (g). "Ex hoc iam eris",. Tempore evangelico acceptabili, die (h) salutis non (i) . . . vos quo lumine . . . lin . . . || et marmoreis pelagi undis, orbibus retium maculosos, tristis contextu, insidiosa arte, piscium greges ducas ad mortem. Sed homines captos duo milia et quinque milia retibus evangelicis conpraehensos per aquam et spiritum deducas ad vitam. Ut impleatur quod per Hieremiam est dictum: et mittam piscatores, et piscabunt eos; et venatores, et venabuntur. (k) *Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus, secuti sunt salvatorem et salutaria dicta*. Credo dicebant: suscipiat terra naviculas nostras, quasi mater (l) progeniem suam: relinquamus parentes et omnia, ut meliorem parentem et cuncta praeparata inveniamus: discamus cum navibus corpora derelinquere, et imitantes dominum animas victrices martyrio consecrare, ut sectantes pro terra caelum, pro saeculo paradissum, pro mundo regnum mercemur: et gloriemur triumphatores cum Paulo (m) *sequor autem* ut conpraehendam, in quo | conpraehensus sum a Christo: et sequor ad brabium (n) supernae vocationis, quae est in Christo Iesu domino nostro. Et quia iustum erat ut credentes apostoli credibilioribus miraculis fierent (o). *Et factum est cum esset in una civitatum*. Sine dubio docens, amore et dilectione, concordia et unanimitate, pace sancta et caritate invicta civitates componens, cives sanctorum et domesticos perficiens fide. (p) *Ecce vir plenus lepra*. Nisi esset amator virtutum, numquam virum sed hominem intulisset: plenus erat lepra, sed intus plenus erat religione; corpore sordidus, animo mundus; carne contaminatus, mente purgatus; membris horridus, conscientia pulcher; ignominiam portans in facie, gloriam (q) corde: ut ostria (r) lapidosus manebat, et intrinsecus margaritam intelligentiae lucentem tenebat: loricae modo chartemanus (s) erat vulneribus, et contra diabolium pio pugnans proposito. Deo || . . .
- P. 25. inv.
- P. 37. recta
- P. 38. recta

(a) Spatium unius prope versus. (b) Spatium sesquiversus. (c) Cod. *praestatorem dignae*. (d) Cod. *profecit*. (e) *Pro separavit*. (f) Spatium prope sesquiversus. (g) Ita cod. (h) Cod. *dies*. (i) Versus obscuratus in codice. (k) Tantum fere spatii est in cod. (l) Cod. *matrem*. (m) Spatium sesquiversus. (n) Ita cod. (o) Spatium sesquiversus. (p) Spatium dimidii circiter versus. (q) Cod. *ignominia portat in faciem gloria*. (r) Ita cod. pro *ostrea*. (s) Ita cod. Num pro *carteromachus*?

- . . . salvo. Tertio quia scribitum in lege est, qui tetigerit leprosum, im- V. 13.
mundus erit usque ad vesperum: tetigi, et non inquinatus sum, sed inquina-
tum mundabi (a): tactus non solum cutem purificabit (b) sed animam. Sol iu-
P. 43. stitiae siccabit cruorem (c) vulnerum, et hominem super solem sanitate (d) splen-
recta descere fecit (e). Erubescat Marchio (f), qui de hoc loco fantasmatis et putatibi (g) cor-
poris adsumit defensionem: quia fantasmatis habuit corpus, ideo inquinari non
potuit: sed felix (h), quia hos mundat, ipse non inquinatur (i) - Ante tactus of-
cium beneficia praecesserunt; et ante dictum, factum salutare ostensum est. Ve-
lut hie et tempestate celeriter discedente, vernum tempus cum salute flo-
res (k) adgressit: fugit velut servus obnoxius passio, et dominans (l) sanitas intro-
ducta est. Totus homo velut infans mollis | et tener corpore factus est, mente
P. 44. perfectus (m) - *Et ipse praecepit illi*. Qui curabit et visitabit, salvabit et repa- V. 14.
recta. bit, praecepit ut magister discipulo et ministro (n) - *Ut nemini diceret*. Ne con-
fitendo, furorem iudaicum igni accenderet, iracundia (o) flammam ad crescere face-
ret invidiae, pro laude (p) mortem pararet (q); dispensatio medici pro mercede
quaerit silentium, pro praemio taciturnitatem sermonis. Quid praecipis, Domine,
ut nemini dicam? cum omnes me viderunt innominosa (r) facie et lepra reple-
tum, et modo vident me gloriose mundatum, super solem medici gratia resplen-
dentem. Si interrogaverint me, quis te curabit (s)? quomodo curabit? et non pu-
blicavero nomen curantis (t), *metuo* ne forte consequar mortem, quia non potest qui
gaudet silere, nec (u) qui beneficium possidet. Et quomodo dicis ut nemini di-
cam? taceat os, et facies adloquatur: sileat lingua || virtus et opus declament. Quid
P. 24. agam, si nemini dicam? (v).
inv.

Vade, ostende te sacerdoti. Sacerdoti (x) me ostendo, qui me exu-
lem et captivum extra templum et civitatem perfecit. Vadens (y) mundus,
ut legem evangelica gratia impleam, profetarum dicta evidentibus factis; ut
sciat Iudaeorum (z) sacerdos quid fecit patris sacerdos. Quomodo eo? (aa) *Offer*
pro emundatione tua sicut praecepit Moyses in testimonium hoc vobis. Tu cu-
ras, Domine, et aliis praecipis ut mercedem persolvam? Tu operaris, et aliis offe-
ro munus? Tu laboras, et illi suscipiunt fructum? Offer; ne cures: in testimonium
hoc vobis est, ut testificemini quod Moysi praeceptum beneficiis consummabi, vete-
ra instrumenta novis cum modis adimplevi: aut cum me Pilato tradiderint (bb), et
suasorem plebis et dissolutorem accusaverint legis; occursum (cc) tu facie mundus,
P. 23. mente inlustris, et Iudaeos redarguas testificans | quod et sacerdotes honorabi mira-
inv. culis meis, et legem cumulabi operibus. Praecepto autem Moysi de curatione le-
prae insistit, hysopum et aciam (dd) tortam inferre: hysopum pro corporis et men-

(a) Ita cod. b pro v. (b) Ita rursus cod. b pro v. Et sic infra. (c) Cod. *verborum*. Nisi quis mavult *verberum* vulnera. (d) Cod. *sanitatom*. (e) Cod. *fecit*. (f) Ita cod. pro *Marcio*. (g) Ita cod. pro *putativi*. (h) Num pro *felix*? (i) Sequitur spatium versus unius et ferme dimidii. (k) Cod. *florens*. (l) Cod. *dominantis*. (m) Spatium dimidii versus. (n) Spatium priore aliquanto maius. (o) Cod. *iracundia*. (p) Cod. *invidiam pro laudem*. (q) Cod. *parare*. (r) Ita cod. pro *ignominiosa*, quia illo modo fortasse pronunciabatur. (s) Ita cod. b pro v. (t) Cod. *cum ante*. Tum deest verbum *metuo*. (u) Cod. *nec silere*. Deest autem, ut reor, aliud verbum. (v) Spatium unius ferme versus. (x) Cod. *sacerdotem*, (y) Cod. *his vadens*. (z) Cod. sine diphth., at recte infra. (aa) Spatium unius versus (bb) Cod. *tradiderunt*. (cc) Ita cod. pro *occurrentis*. (dd) Ita cod.

- tis munditia (a); arpages (b) me hysopo et mundabor: aciam tortam, fidem spem et caritatem. Tria haec immaculatam Deo hostiam faciunt. Fides est quae credit; spes est quae (c) credita tenet futura; caritas quae victrix odiorum honorat Deum amore martyrii. Est et aliud pro emundatione praeceptum, par turturum et duos pullos columbinos (d): castitatem et pudicitiam, simplicitatem et innocentiam; quas et pro purgatione sua offeret Christus. Talibus victimis Dominus delectatur, qui
- V. 15. non expensis sed religione laetatur. (e) *Perambulabat autem magis sermo de illo*. Et virtus quasi ad spectaculum trahet auditores. Loquebantur, quia talis ac tantus medicus venit, qui aspectu ||. . . .
- V. 18. . . . generalis medicus cunctis peculiare (f) remedium inferebat. Hoc salutifero commodo invitati, misericordia faciente profectus (g) — *ecce viri quattuor* (h) portantes in lectulo hominem qui erat paralyticus. Velut tibus (i) dissolutus; velut organum fistulis fractis, nullum modum suavitatis eruptuans (k); velut domus lapsa iacens in solo, totus mortuus, praeter vocem et oculos (l), habebat lectulum pro sepulcro, passionem infelicissimam ad interitum. Et refero infirmi calamitatem, ut (m) laudes medici bonitatem. Hunc quattuor viri plus fide fortes quam corpore, devotione quam manibus, misericordia (n) flexi, affectu inclinati, simili genere (o) condolentes portabant, non ad tumultum sed ad salutis perfugium. | Tunc eo tempore (p) a quatuor (q) est viris portatus; et nunc a quattuor evangelistis portatur dum legitur. (r) *Et quaerebant eum inferre*. Summo studio et diligentia unica. *Et ponere ante eum*. Ut visus ad misericordiam commoveret, aspectus ad curam. *Et non inveniunt*. Sic totam domum circumcinsunt (s) populus, ut esset velut ecclesia (t) plena, velut civitas circumdata hostibus. Dum non inveniunt locum, faciunt fidei locum, dum non spatium sumunt, faciunt religionis officium; dum non possunt inpetrare (u) viribus, inpetrant actum. (v) devotionis consilio, sine scalis credulitate. *Qua parte eum inferrent prae turba*. Et ut adversarii contrarii proelia pia exercent, vella (x) felicia committunt pro salutari compendio. *Per tegulas submiserunt eum*. Melius hominis reparationem, quam domui (y) ornamenta deiudicantes. Index ||. . . .
- V. 19. . . . est audax; moritur corpore et malis desideriis vivit. Volucres aera (z) tenent, pisces in sinu (aa) fluctuum habitant, vestiae abitaculis (bb) contentae (cc) sunt: in die dormiunt, in nocte escam requirunt: sola semper avaritia esurit: dracones ipsi et reguli in desertis et abditis capiunt (dd): solum avarum et publicanum mundus non capit. Vidit talem, et visu avaros trans-
- P. 16. inv.
- P. 15. inv.
- P. 2. inv.

(a) Cod. *munditiam*. (b) Ita cod. (c) Cod. *qui*. (d) Subintelligitur *offerendi*. (e) Spatium unius versus et fere dimidii. (f) Cod. *specularia*. (g) In codice spatium sesquiversus. (h) Legebat ergo *quattuor* etiam apud Lucam Anonymus; quod vocabulum vulgata editio non habet nisi apud Marcum II. 3. (i) Ita cod. Et notemus vocabulum pro *tibia*. Nisi quis mavult *tibus*. (k) Ita cod. (l) Cod. *oculis*. (m) Cod. *et*. (n) Cod. *misericordiae*. (o) Ita cod., non *generi*. (p) Pleonasmus. (q) Cum unica *t*, etsi alibi *prae* cum duabus, (r) Tantum spatii est in cod. heic et in reliqua pagina. (s) Ita cod. (t) Cod. *aeclesia*. (u) Cod. *inpraetare* et mox *inpraetant*. (v) Ita cod. (x) Pro *bella*. (y) Ita cod. (z) In codice sic *a-e-ra*; ut intellegamus esse ab *aer* non ab *aes*. Est autem ab orthographis notanda haec dubiae syllabae a diphthongo distinctio. Quare nec licebit deinceps eos reprehendere qui scribunt *aera*, superpositis duobus punctis, ut distinguant ab *aera*. (aa) Cod. *sinus*. (bb) Ita cod. (cc) Cod. *contenti*. (dd) Ita cod. Et hac syntaxi utimur Itali in vulgari lingua.

tulit; cogitatos (a) vocabit (b), et malos mores in melius commutabit. O visus emendatio rerum! o vox virtutem parturiens! clamor salutis profectum (c)! *Sequere me*. Dimitte avaritiam, et sequere caelestem misericordiam; dimitte rapinam, et sequere eleemosynam spiritalem; dimitte arcam telonei, et sequere in arca virginis patris thesaurum. Clama et dicito, tu et arca (d) sanctificationis tuae. Contemne grafium, et suscipe calamum evangelicum. Scribe et praedica. (e) — Sperne mundum, | et sequere regnatorem cum regno (f). *Relictis omnibus*. Quasi inpedimenta et honera peccatorum, quasi qui nihil habuit, et omnia meliora invenit. (g) — et avaritia, misericordia et fide desiderata (h); quasi claudus ad statum, aegrotus ad sanitatem; ut cervus ex laqueo liberatus; ut capriola ex conpedibus; ut columba ex retibus, plaudentibus pinnis; ut ignis modicus ad magnam fidei flammam. Expectans salutaria dicta, imitans et complens praecepta vitalia. Acuta vox Dominus, sed acutius Matthei propositum; illa celer (i) imperio, iste celerior ministerio; illa habilis praeceptio, hic agilior devotionis officio: qui sequendo et servando mandatum, statum perfectum fecit religionis (k). *Et fecit convivium magnum Levi in domo sua*. Iuxta expensas et crudelitates, obsequium; ut magnis magnum honoribus honoraret, pascendo corporaliter, se spiritaliter || . . .

CAP. VI.

P. 34. . . . corporaliter paleas, qui spiritaliter impios repellunt, et separant V. 1.
inv. frumenta purgata. Pro molare lapide dente (l) confringebant, ut non satietatem naturae sed substentationem perficerent. (m) *Quidam Pharisaeorum dicebant illis*. V. 2.
Invidia compellentes, malignitate (n) compellentes. *Quid facitis quod non licet in sabbatis?* Vobes (o) et cetera iumenta a messibus detinentur; et vos ut oves (p) et barbari inimici et contrarii nostri spicas evellitis, agris et messibus facitis lesionem (q)? Nec solliciti sumus quod scinditis disciplinam, nec curamus de damno, sed procuramus de sabbato, quod expedita (r) contemnitis et illicita agitis: et si ex piscatoribus sine lectionibus rustici estis, vel non audistis in synagoga quod quidam avarus sabbato colligens manna, lapidibus vitam finibit (s)? Sabbatum ad requiem datum est, non ad poenam; | ad libertatem, non ad opus servile (t); ad animae salutem, non corporis. Et vos requie et libertate (u) contemta, servile opus perficitis? (v) — *Et respondens Iesus etc.* Ut calumniam ratione (x) placaret, invidiam bonitate (y). — Qui universa neglegendo contempsistis; ut scientia, vestra inscientia demonstratur; cognitio, ignorantia. De nativitate (z) mea legistis, descendit

(z) Ita cod. (h) Ita b pro v, ut etiam in seq. (c) Ita cod. Tum sequitur tantum spatii, quantum supplemento occupavi. (d) Cod. *archa*, sed recte *superius*. (e) Spatium unius prope versus. (f) Spatium dimidii versus. (g) Tantundem spatii. (h) Ita cod. (i) Ita cod. (k) Spatium versuum duorum. (l) Cod. *dentes*. (m) Spatium unius versus et paulo amplius. (n) Cod. *malignitates*. Sequitur autem spatium unius versus. (o) Pro *boves*. (p) Sine adspir. (q) Sine diphth. (r) Ita cod. (s) Ita cod. (t) Cod. *servilem*. (u) Cod. *requiem et libertatem*. (v) Spatium dimidii versus et amplius. (x) Cod. *rationem*. (y) Spatium dimidii versus et amplius. (z) Ita cod.

sicut pluvia in bellus (a), et sicut stillicidia stillantia super terram. Et ecce virgo concipiet et pariet filium. Et hic Deus noster. Post haec in terris visus est, et cum hominibus conversatus est (1). Et nec legistis, in flumine pertransibit pede? Et vox Domini super aquas? De salute et miraculis legistis: ipse Dominus veniet, et salvos faciet nos. Et salvabo eos in domino Deo ipsorum. Et salbatorem et medicum contempsistis. Nec hoc legistis, quia legere, intellegere est? intellegere, || facere? Diem defenditis, et hominis (b) aegritudinem condemnatis. Iesus (c) Nave Hierico muros deposuit sabbato, et sabbatum inviolabile mansit. Helisseus sabbato puerum suscitabit. Et diem, inquam, (d) sabbatum inlustrem miraculis inlustriorem (e) perficio. (f)

V. 7. *Observabant autem eum scribae.* Aspero et torto aspectu in circuitu contemplatis. O ira, quae si (g) lumine pietatis emendat, et magis patientia praeferenda aspectu facit correptionem (h)! — Propter tuam (i) misericordiam in synagogam (k) ingressus sum, ut miseria flexus tollam tuum dolorem; quia in meo adventu (l), Esaiæ praeconium adimplevi. Consolamini manus remissae. (m) — *manus* tua culpa contracta, tuo officio, meo beneficio extendatur: consumma ministerio (n) creatoris imperium | — (o) — ante vocem praebens devotionem, ante praeceptum religionem (p) — Ut ex una manu (q) omnium membrorum artifex cognoscatur; ut qui percussit, iterum salutem restituat. Ego percutiam et ego sanabo. Puto sanatus dicebat: dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltabit me. Castigans castigabit me Dominus, et morti non tradidit me. Videte ne aliquis in ecclesia (r) avaritia (s) aridam habeat manum, aut rapina (t): aut si habet, festinet misericordia et elemosynis magnis extendere, ut piis actibus mercetur salutem. Ipsi (u) autem, capita malignantium, culmina perversorum, vertices iracundiae, qui debuerant Christo docente et operante sanctitatem replere (v), repleti sunt iniquitate, (x) cuius extra legem est opus. (y) — acervo (z) conventu (aa) acerviolem aspirantes crudelitatem . . .

* * *

RELIQUA DESIDERANTUR.

(a) Contra alibi *vella* pro *bella*. (b) Cod. *hominem*. (c) Cod. *Iesum*. (d) Cod. *iniqui*. (e) Cod. *industriore*. (f) Spatium unius versus. (g) Ita cod. (h) Cod. *correptione*. Tum spatium duorum prope verborum. (i) *Corrige tui*. (k) Cod. *in synagoga*. (l) Cod. *adventum*. (m) Spatium dimidii versus. (n) Cod. *minissuo*. (o) Spatium unius versus. Tum haec pagina habet tantum versus 20 (in schedis certe meis) quum ceterae habeant 23. (p) Spatium unius versus. (q) Cod. *manum*. (r) Cod. *aeclesia*. (s) Cod. *avaritiam*. (t) Cod. *rapinam*. (u) Cod. *ipse*. (v) Num pro *sanctitate repleri*? (x) Cod. *iniquitatem*. (y) Spatium unius prope versus. (z) Ita cod. *v* pro *b*. (aa) Cod. *conventum*.

(1) Notemus Baruchi auctoritatem ab antiquissimo auctore laudatam.

SERMONUM ARRIANORUM

FRAGMENTA ANTIQUISSIMA

IN RESCRIPTIS MEMBRANIS REPERTA

ET NUNC PRIMUM CUM IDONEIS REFUTATIONIBUS EDITA (1).

FRAGMENTUM I.

P. 279. *NUPER me, carissime frater, de calumniatoribus admonendum censuisti* (2) adversus fidem nostram, quae est vera, dicentibus, quomodo vos unum Deum dicitis esse, et iterum, filium habere Christum adseritis? Necesse, si filium habet Deus, et uxorem habet (a), aut certe femininus est, et aliunde concepit et genuit filium. Ecce vos dicitis iam plures deos; quomodo nos insultatis, quod deos dicimus esse (3)?

Haec nobis (b) opponere sacrilegos, a vobis didicimus. Quapropter necessarium arbitravimus (c) et illorum occurrere errori, et tuam instruere sanctitatem de spe nostra, quam gerimus. Nec enim potuimus amplius contradicere, desiderante (d) sanctitate tua verae fidei conscriptam accipere instructionem: non tamen ex nobis, sed secundum divinarum scripturarum traditionem, per gratiam Dei omnipotentis, auxiliante domino nostro Iesu Christo, subministratione spiritus sancti, qui dividet (e) gratias sine haesitatione credentibus Deo per Christum (f). Praesumpsimus ita-

(a) Ita cod. (b) Cod. *vobis*. (c) Sic activa forma etiam in iuris fragmentis vat. (d) Cod. *desiderantes*. (e) Ita cod. pro *dividet*, ut infra loquetur pro loquitur. Nimirum *e* pro *i* saepe occurrit in quarti saeculi scriptis. (f) Haec reliquitur breve spatium.

(1) Fragmenta haec partim ex ambrosiano codice rescripto, partim e vaticano item rescripto proferuntur, ut dixi in prologo. Ambrosianae quidem sunt codicis paginae 17. 18. 19. 20. 23. 24. 25. 26. 29. 30. 31. 32. 115. 116. Reliquae vaticanae. Superfuisse haec arriana fragmenta, saltem in palimpsestis, nemo mirabitur, dicente Hilario lib. adv. Const. ff. 7: *impiissimis Arrianorum blasphemis plenae omnes ecclesiarum chartae, pleneque iam libri sunt*.

(2) Spatium est vacuum in codice trium brevis laterculi versiculorum, quem ego hiatum coniecturaliter explevi, habita spatii ratione. Causa lacunae est, quia solebant veteres auro vel suco aliquo scripta exordiri, quae materia in conficiendo deinde palimpsesto evanuit.

(3) Hanc esse obiectionem ethnicorum constat. Ceteroquin eadem aliquando processit etiam ab hac-

reticis anomoeis, quorum putida vel potius *αισχη* verba recitat s. Hilarius lib. contra Const. ff. 13. Porro ineffabilem esse filii Dei aeternam divinitatem neque humanae similem, late dicit idem Hilarius de trin. III. 17. sqq. In breviario fidei adversus Arrianos sic. *Si ecclesiam interrogas de patre quid sit, dicit Deum: sed et filium et spiritum sanctum dicit Deum; et tamen non dicit tres deos, ne gentibus comparetur, qui plures deos coniungunt. Credamus scripturae dicenti, quia Deus unus est: et si unus maior, alter minor est, ut Arriani dicunt, unus dici non potest; inaequalitas unitatem excludit. Unitatem facit aequalitas virtutum; trinitatem proprietates personarum*. Videsis etiam Arnobium de Deo trino et uno, Ferrandum epist. Casin. ff. 2, et Fulgentium de trin. cap. 2.

que orationibus tuis confidentes, bonum esse quoque desiderium sanctitatis tuae probantes |; cui, adnuente Domino, satisfacere festinavimus, carissime frater: quoniam P. 280. saepius suggerente adque frequentius inportuno, iam amplius dissimulare non potuimus: non sublimitate sermonis, vel compositae orationis verbo confidentes, quorum omnino studium non habuimus (1); sed ad misericordiam Domini confugientes, ad cuius gloriam loqui proposuimus, credentes ei qui dixit „ dilata os tuum, et ego adimplebo eum (a) „ Et iterum dicente propheta „ dominus davit (b) verbum „ evangelizantibus virtute multa „. Et iterum „ non vos estis qui loquimini, sed „ spiritus patris vestri „. Loqui itaque et nos sacrilegorum (c) permovet insultatio: tuae quoque caritatis compulsi inportunitas. Qui autem dedit os ad loquendum, potens est et nobis orationibus tuis subministrare verbum, ut gratia ipsius confoti oportune (d) ad communem loquamur utilitatem, et gloriam eiusdem factoris naturae nostrae. Nam sanctae ac divinae scripturae profundos adque infinitos habentes in se thesaurus, lucentes || non requirunt; dicente Domino: „ scruta- P. 281. „ mini scripturas, quoniam in ipsis vitam aeternam putatis habere. Et hae sunt „ quae (e) testimonium perhibent de me. Et non vultis venire ad me, ut vitam „ aeternam habeatis? „. Et iterum: „ qui credit in me, sicut dixit scriptura, flu- „ mina (f) de ventre eius fluent aquae vivae „. Ait autem et hoc dominus noster Iesus Christus: „ ego sum lux huius mundi: qui sequitur me, in tenebris „ non manet, sed habebit lumen vitae „. Hunc sancti prophetae solem iustitiae pronuntiaverunt. Hic est itaque sol iustitiae Christus filius Dei. Hic (g) est lumen verum, quod illuminat omnem hominem, veniens in hunc mundum, quod tenebrae non conprehenderunt. Hic in mundis cordibus lucet, limpido autem videtur oculo animi in unigeniti singulare adque incorruptibile (h) propria natura, qui omnibus cupientibus evidentissime (i) ostendit unius veri Dei scientiam dicens ad Iudaeos: „ quomodo potestis credere, gloriam | ab invicem accipientes? Et gloriam ab uno Deo P. 282. „ non quaeritis „. Et iterum ad patrem ait: „ venit hora; honorifica filium tuum, „ ut et filius honorificet te; sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne quod „ dedisti ei, det illis vitam aeternam. Haec est autem vita aeterna, ut cognoscant

(a) Ita cod. eum. (b) Ita cod. ut alibi. (c) Cod. sacrilegum. (d) Ita cod. cum unica p, ut in aliis antiquis codd. (e) Cod. qui. (f) Ita haec cod.; at idem alibi fluenta. (g) Ita cod. (h) Ita cod. (i) Cod. aevidentissime.

(1) Indisertum et ineruditum se dicit hic Arrianus, qui sine dubio episcopus credendus est. De hac quidem adfirmatione lectores fragmentorum, prout videbitur, iudicabunt. Ceteroquin de veterum episcoporum doctrina insignis est Hieronymi locus de arrianis nominatim loquentis episcopis in dialogo adv. Lucif. ff. 11. *Revera de Platonis et Aristophanis sinu in episcopatum adleguntur. Quotus enim quisque est, qui non ap- prime in his eruditus sit? Denique ex littera-*

tis quicumque hodie ordinantur, id habent curae non quomodo scripturarum medullas ebibant, sed quomodo aures populi declamatorum flosculis mulceant. Accedit ad hoc quod arriana haeresis magis cum sapientia saeculi facit, et argumentationum rivos de Aristotelis fontibus mutuatur. Confer Ambrosium de fide I. 5. et 13, qui Arrianos ex philosophia omnem impietatis suae traxisse colorem, vimque sui veneni in dialectica constituere solitos dicit.

Collect. vat. T. VIII.

cc

„ te solum et verum Deum , et quem misisti Iesum Christum (1) „ . Cognoscere itaque necessarium est eos , qui volunt esse christiani , unum verum Deum , qui est sine initio ingenitus solus ; et unigenitum filium eius in sua propria ac singulare genita natura verum Deum oboedientem (a) adque subditum (2) voluntate adque natura ingenuo Deo patrique suo . Quia igitur diximus secundum scribaturarum traditionem unum verum Deum , sicuti et est secundum veram rationem unus Deus verus (3) , unus rex , unus dominus , unus creator et opifex universitatis . Quia solus igitur sine initio eminentem (b) possidens potestatem , solus non eget aliquid (c) , solus non est sub lege alterius , neque expectat mandatum ; solus non habens superiorem (d) , si se nec aequalem nullius || fecit ; qui est totus non natus Deus , totum natum filium fecit ; per quem omnia creavit , sicut scribuntur : „ omnia per illum facta sunt , et sine illo factum est nihil „ : creator creatorem , Deus Deum totius creaturae subiacentem et obtemperantem in omnibus mandatis suis . Hunc non proficientem in posterum , sed statim perfectum , sicut diximus : qualem potuit totam virtutem et totam sapientiam in substitutione filii

(a) Ita cod. (b) Cod. *aeminentem*. (c) Ita cod. (d) Ita cod.

(1) Hunc locum evangelicum pervenuste interpretatur Augustinus contra serm. Arrian. ff. 1. *Illud quod in evangelio scriptum est , ut cognoscant te unum verum Deum et quem misisti Iesum Christum ; hoc eum dixisse accipiendum est , ut te et quem misisti Iesum Christum cognoscant unum verum Deum . Quia et de Christo dictum est a Iohanne , ipse est verus Deus et vita aeterna . Sed contra Arrianos , quorum caput erroris erat , unum esse Deum verum patrem , prodest in primis recitare Tertulliani antiquissimi hominis , qui multo ante nicaenum concilium , atque adeo ante natum Arrium , scripsit , locum palmarem et classicum de filii vera divinitate atque homousia cum patre Deo . Sic ergo apolog. cap. XXI. Hunc (λόγον) ex Deo prolatus didicimus , et prolatione generatum , et idcirco filium Dei et Deum dictum EX UNITATE SUBSTANTIAE . Nam et Deus spiritus : et cum radius ex sole porrigitur , portio ex summa ; sed sol erit in radio , quia solis est radius ; nec separatur substantia , sed extenditur . Ita de spiritu spiritus , et de Deo Deus , ut lumen de lumine accensum . Manet integra , et indefecta materiae matrix , etsi plures inde traduces qualitatum mutueris . Ita et quod de Deo profectum est , Deus est et Dei filius , et unus ambo . Ita et de spiritu spiritus , et de Deo Deus : modulo alterum , non numero ; gradu , non statu fecit ; et a matrice non recessit , sed excessit . Iste igitur Dei radius , ut retro semper praedicabatur , delapsus in virginem quamdam , et in utero eius caro figuratus , nascitur homo Deo mistus ; caro spiritu instructa nutri-*

tur , adolescit , affatur , docet , operatur , et Christus est . Alium Tertulliani classicum aequale locum habemus in libro ad Praxeam cap. II , quem librum theologiae studiosis familiarem esse oportet .

(2) Quomodo filius subiectus dicatur Deo patri , catholice explicat Hilarius de trin. XI. 30-43 . Lege etiam Cyrill. thesaur. assert. XXIX . Tum eandem doctrinam exponit Ambrosius de fide lib. V. 13-15 , evidenter ostendens Christum patri non nisi secundum carnem dici subiectum . Et quidem cap. 14 . ait : *non igitur praeiudicat , quia subiectus dicitur : non praeiudicat quia servus legitur , quia crucifixus adseritur , mortuus praedicatur : quia cum moreretur , vivebat ; cum subiceretur , regnabat ; cum sepeliretur , resuscitabat .* S. Zeno tract. VI. ff. 4 . contra Arrianos : *non deminutiva sed religiosa subiectione est filius patri subiectus , cum quo coaeternitatis omnipotentiaeque una substantia , una aequalitas etc .* Denique praedictus Hilarius lib. XI. 1. ff. 6 . queritur de Arrianis qui scripturarum locutionibus de Christi humanitate ad infirmandam eius divinitatem abutebantur et dispensationem assumpti corporis rapiunt ad contumeliam divinitatis , et impietatis causas arripiunt de salutis nostrae sacramento . Quod si apostolicae fidei tenaces essent , intelligerent eum qui in forma Dei esset , adsumpsisse formam servi etc .

(3) Sequentes blasphemias , quarum summa est , filium diversum esse a patris substantia , solumque patrem esse verum Deum , prolixè castigat coarguitque Hilarius toto libro quinto de trinitate . Confer etiam Alcuin. conf. fid. part. III. 2 .

consignans, sicuti scriptum est, quem pater consignavit Deus. Inde etiam imaginem Dei invisibilis hunc apostolus praedicat, invisibilem suam virtutem sive sapientiam ostendentem Deum in substantia filii. Ergo quantum potuit Deus virtute et sapientia ostendit in filio: unde apostolus Dei virtutem et Dei sapientiam docet esse filium: non illam (a) igitur, quae in invisibile Deo est, sine initio virtutem sive sapientiam (1); sed sedentem in dextris Dei, ut esset a patre accipientem, filium dilectionis Dei, quem diligit Deus. Nihil illum fraudavit, cui omnia tradidit, sicuti evangelium praedicat "pater diligit filium, et omnia tradidit in manu | eius",. Filius etiam omnia suscipiens a patre, super omnes, ante omnia, cum omnibus patrem adorat. Hunc igitur suscipimus per scripturas Deum esse totius creaturae: natum subditum Deo non nato (2): dominum totius creaturae natum, ministrum vero domini non (b) nati: regem totius creaturae natum sub potestate regis (c) non nati: lumen verum natum, subiacens lumini non nato inaccessibili: sapientiam natam obtemperantem in omnibus solo (d) sapienti non nato: creatorem natum sub creatore non nato: pastorem bonum totius creaturae, natum agnum Dei non nati: vitam natam vivificantem totam creaturam volente patre, subiacentem (e) solo vivo sine initio Deo, sicuti dicit filius "sicuti pater habet vitam",; in semet ipso habet et non accipit; ita et filio dedit vitam (f) habere in semet ipsum (g) incomparabilem in sua inpropria nata substantia; sicuti pater in sua non nata substantia, incomparabilis esse dinoscitur. Unum ergo et unum (h) confitemur Deum non duos deos (3): non enim dicimus duos non natos, aut duos patres || . . . .

(a) Cod. illa - virtute - sapientia. (b) Deest in cod. non. (c) Cod. regi. (d) Ita cod. heic et infra pro soli. (e) Cod. subiacente. (f) Cod. vita. (g) Ita cod. (h) Ita cod., et sic etiam in fragm. IIII.

(1) Doctrina arriana huic similis est apud Hilarium contra Auxentium ff. 6., multisque in locis innuitur etiam apud Eusebium caesariensem. Sed age opponamus impio Arriano orthodoxum nostrum Augustinum de trin. VII. 12. sic loquentem. *Credat in patrem et filium et spiritum sanctum, unum Deum, solum, magnum, omnipotentem, bonum, iustum, misericordem, omnium visibilium et invisibilium conditorem. Neque cum audierit patrem solum Deum, separet inde filium aut spiritum sanctum: cum eo quippe solus Deus, cum quo et unus Deus est: quia et filium cum audimus solum Deum, sine ulla separatione patris aut spiritus sancti oportet accipere. Atque ita dicat unam essentiam, ut non existimet aliud alio vel maius vel melius vel aliqua ex parte diversum.* Confer Alcuin. conf. fid. part. I. 15.

(2) Augustinus coll. cum Maximino arriano ff. 14: *profiteor, sicut dicis, patrem innatum; sed non ideo sunt diversae naturae atque sub-*

stantiae, quia ille non natus est, ille natus est.

(3) Respondet Arrianus iustae catholicorum accusationi, quam apud Ambrosium de fide I. 1. cognoscimus. *Unum ergo Deum non duos aut tres deos dicimus; ut impia Arrianorum haeresis, dum criminatur, incurrit. Tres enim deos dicit qui divinitatem separat trinitatis. Cum Dominus dicendo "ite baptizate gentes in nomine patris et filii et spiritus sancti", unius esse trinitatem potestatis ostenderit. Nos patrem et filium et spiritum sanctum confitemur; ita ut in trinitate perfecta et plenitudo sit divinitatis et unitas potestatis. Eandem criminatorem urget Ambrosius I. 13. *Nunc videamus quo distant a gentilibus Arriani. Illi deos appellant dispares sexu, dissimiles potestate; isti trinitatem adserunt differentis divinitatis et dissimilis potestatis etc.* Denique lib. V. 3. *Arriani dicendo patris et filii discretam esse substantiam differentemque, duos utique deos ad-**

FRAGMENTUM II.

- P. 207. . . beneficia Christi adiuvantem orationem credentium, et interpellantem pro hisdem gemitibus inenarrabilibus, et adducentem sanctos (a) ad filium, perducendos per filium ad patrem. Sicuti dicit sanctus apostolus Paulus: „ nullus potest di-
 „ cere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Et filius designat: „ nullus potest
 „ venire ad patrem, nisi per me „. Necesse est ergo nos hanc trinitatem confiteri. Spiritus sanctus filium magnificat, sicut filius dicit: „ ille me honorificavit,
 „ quia de meo accipiet, et adnuntiabit vobis „. Et filius patrem honorificat, sicuti dicit: „ ego te honorificavi super terram; manifestavi nomen tuum hominibus
 „ quos mihi dedisti. „ Hic ergo spiritus manet in universis sanctis, sicuti dixit filius: „ ego rogabo patrem meum, et alium advocatum dabit vobis, ut vobiscum
 „ sit in aeternum, spiritum veritatis, quem mundus accipere non potest; quoniam
 „ non videt eum, neque novit illum: vos autem agnoscitis eum, quia apud vos
 „ manet, et in vobis est „. Manet ergo, sicuti diximus, in universis sanctis non
- P. 208. divisus | sed integer: nec enim dividi potest illa natura: qui enim compositus non est ex membris, nec dividi potest, sed integer in omnibus perseverat. Nam spiritum sanctum Deum non dicimus (1), quia nec scriptura dicit; sed subditum Deo filio (2), et mandatis illius filii in omnibus obtemperantem, sicuti filius patri. Et quemadmodum pater totam virtutem et totam sapientiam et bonitatem in substitutio-

(a) Cod. *sanctum*.

serunt. Obiectionem catholicorum pessimo effugio vitabat Eusebius contra Marcel. lib. II. p. 109, definiens duas substantias honore dispares; quasi vero sic non duos faceret deos, maiorem unum, minorem alterum.

(1) Respondet Arriano huic Nicetas aquileiensis, quinti saeculi homo, a me nuper e vaticano codice evulgatus, in opusculo suo de spiritu sancti potentia (idest persona, ut loquitur Victorinus commin. ep. ad Galat. IV. 6. et contra Arrium lib. III. 17). In eo quippe eccellente aureoloque scripto Nicetas, postquam e sacris scripturis adtributa divina spiritus sancti recitavit, sic vincenter concludit p. 26. *Faciám itaque recapitulationem dicturus: si de patre procedit spiritus sanctus; si liberat; si sanctificat; si dominus est, ut dixit apostolus; si creat cum patre et filio; si vivificat; si praescientiam habet, sicut habet pater et filius; si revelat; si ubique est; si adimplet orbem terrarum; si habitat in electis; si arguet mundum; si iudicat; si bonus est; si rectus est; si de eo clamatur, haec dicit spiritus sanctus; si prophetas constituit, si consolator est; si abluit et iustificat; si temptatores suos interficit; si is qui in eum blasphemaverit, non habet remissionem*

neque in hoc saeculo neque in futuro, quod utique Deo proprium est; si haec ita sint, immo quia vera sunt, quid a me quaeritur ut dicam quid sit spiritus sanctus, cum per operum magnitudinem, quod est ipse se manifestat? Non utique alienus est a patris et filii sanctitate, qui non est ab operum virtute alienus: frustra illi nomen divinitatis negatur, cuius potestas non potest abnegari: frustra prohibeor eum cum patre et filio venerari, quem confiteri cum patre et filio ipsa veritate compellor. Legesis aliam recapitulationem de spiritu sancto apud Fulgentium ad Trasim. III. 35. Confer Didymum de trin. II. 6; Augustinum de trin. I. 13; Ambrosium de spiritu s. III. 18. 19; Hilarium de trin. I. 29. XII. 55. sqq.; Leonem magnum serm. LXXV. et LXXVI. Et quidem baptismi formula a Christo praescripta demonstrat apprimè spiritum sanctum Deum, ut passim patres observant, quos inter magnus Basilius de sp. s. cap. X.

(2) Negat hoc refutatque docte Augustinus contra serm. Arr. cap. XX. sqq., quem locum tum propter prolixitatem recitare supersedeo, tum quia Arrianus nullam effati sui confirmationem heic ponit.

nem filii consignavit, ita et filius totam virtutem et totam sapientiam in spiritu sancto, patre iubente, monstravit. In illo itaque spiritu sancto arcangeli (a) et angeli, et omnes virtutes spirituales, et omnes sancti adorant filium, et per filium patrem. Ita enim et filius post resurrectionem mysterium tradens salubre trinitatis discipulis suis dicit: "data est mihi omnis potestas in caelo et in terra. Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris et filii et spiritus sancti; docentes eos servare omnia quae mandavi vobis: et ecce ego vobiscum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi (1). ||

FRAGMENTUM III.

. . . . pater singularis, simplex spiritus, solus bonus, solus habens immortalem (2) et lumen habitat inaccessibile (b); ita et filius in sua unigenita natura, quam a patre accepit, singularis est. Omnia quae post illum et per ipsum providentia Dei facta sunt, incomparabile (c) eminentia melior est; ita ut nihil eorum quae per ipsum facta sunt comparari possit ad eum; quia Deus est omnium, vivificans omnia voluntate patris. Hic ad patrem suum non comparatur (3), a quo ut sit vita omnium consecutus est: neque ad illum, sicut diximus, aliud quicquam comparari posset, quae ut essent et ut vivant, per ipsam voluntate Dei consecuta sunt: quorum prior est spiritus sanctus paraclitus (4), providentia Dei per Christum factus (5), melior et maior ceteris omnibus, in tertio loco post patrem et post filium in sanctis scripturis pronuntiatur. Hic spiritus in tertio loco singularis atque solus in sua singularitate dinoscitur. Tales (d) neque ad Christum filium Dei factorem naturae suae comparari posset (6): neque ad [illum] de ceteris, qui per illum providentia Dei ut essent acciperunt (e), comparatur aliquid: singularis est P. 66.

(a) Ita cod. sine adspir. (b) Cod. *inaccessibilem*. (c) Ita cod. (d) Ita cod. pro *talibus*. (e) Ita cod.

(1) Explicit opusculum. In codice enim relinquuntur spatium vacuum ante paginam expletam, cum asteriscis, quae sunt duo finis indicia.

(2) Sic Arrianus quidam loquitur apud Hilarium de trin. VI. 4: *novimus unum Deum solum infectum, solum sempiternum, solum sine initio, solum verum, solum immortalitatem habentem, solum optimum, solum potentem*. Ipsismet verbis loquitur Arrianus apud Ambrosium epist. X. clas. I. Atque hoc erat arrianæ hæreseos fundamentum, quae ab his adtributis filium excludebat.

(3) Solita Arrianorum blasphemiam hæc est, a qua ne Eusebius quidem abest, heu nimis Arrianis deditus, comm. in ps. LXXXVIII. p. 560. Sed enim nos audiamus papam nostrum Leonem magnum serm. LXXV dicentem: *detestamur Arrianos, qui inter patrem et filium aliquam volunt esse distantiam*.

(4) Immo Didymus de trin. II. 6. ff. 1. cum Iobio demonstrat, non spiritum sanctum esse primam creaturam, sed satanam.

(5) Spiritum sanctum non esse creaturam, late demonstrat Didymus de trin. II. 6. Lege etiam Fulgent. contra Fab. fragm. XXXIV. Breviter Hilarius de trin. XII. 55. *Spiritum sanctum nunquam dicam creatum*. Didymus de sp. s., Hieronymo interprete, ff. 4. *Ipsa vox spiritus sancti subiacentis essentiae demonstratrix est; patri filioque socia, et a creaturis penitus aliena*. Tum ff. 8. *Si spiritus sanctus alterius est naturae, a creaturis, et in propria subsistit essentia, increatus et ineffectus ostenditur*. Denique ff. 13. *His ita edissertis, alterius substantiae a visibilibus et invisibilibus creaturis spiritus sanctus ostenditur. Si autem hoc verum est, impiissime quidam inter omnia connumerant spiritum sanctum; dicentes in eo quod omnia per Verbum facta sunt, significari etiam spiritus sancti facturam*. Lege etiam ff. 14.

(6) Pergunt blasphemiam arrianæ contra spiritum sanctum; ob quas refutandas sufficit etiam Nicetas aquileiensis a me, ut dixi, nuper editus.

enim sanctificans virtus. Hic spiritus non est Deus (1) nec dominus, quoniam nec creator: nec enim eorum quae non erant, ut essent, aliquid fecit, nec facere potest; quoniam non est Deus sed minister Christi filii Dei sui (2): in hoc ministrans, ut ea quae per Christum voluntate Dei facta sunt rationabilia sanctificet, et inluminet, et doceat, et mandata Christi retinere commoneat, et omnibus credentibus gratiam dividat: adiuvat infirmitatem orationis nostrae, et pro nobis postulat gemitibus (3) innarrabilibus (a), et nutu Christi remittit (b) peccata paenitentibus, et adducit ad veram et certam scientiam Christi. Hic a se non loquitur, sed (c) quaecumque audierit, loquetur (d), et docet, et futura adnuntiat credentibus. Hic Christum dominum et Deum suum profitetur esse dicens: „ dixit Dominus Domino meo (4), sede ad „ dextram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. „ Et iterum ad Christum Deum suum dicit idem spiritus: „ sedis (e) tua Deus in saeculum „ saeculi; virga aequitatis virga regni tui; di||lexisti iustitiam . . .

FRAGMENTUM III.

P. 71. . . . ut cognoscat mundus quod diligo patrem (f); et quomodo mandatum mihi dedit pater, sic facio „. Illud itaque quod saepius dictum est, ego in patre et pater in me, non unam substantiam sed duo significat, patris ingentam et filii unigenitam (5): et ideo intellegitur filius in sinu patris quod sentitur in caritate (6)

(a) Ita cod. (b) Cod. *remit.* (c) Cod. *saed.* (d) Ita cod. pro *loquitur*; ut *talit* pro *tales*. (e) Ita cod. (f) Cod. *patre*.

(1) Sic negant spiritum sanctum esse Deum Arriani apud Augustinum contra Maximin. II. 12. Porro idem Augustinus de trin. I. 13. ait. *De spiritu sancto collecta sunt testimonia, quibus ante nos qui haec disputaverunt abundantius usi sunt, quia et ipse Deus et non creatura. Quod si non creatura, non tantum Deus, sed etiam verus Deus. Ergo patri et filio prorsus aequalis, et in trinitatis unitate consubstantialis et coaeternus.* Spiritum sanctum dictum esse dominum in scripturis demonstrat Ambrosius de sp. s. II. 1. III. 14. 15. De spiritu autem sancti divinitate pressius concludit cit. lib. cap. XVIII. XIX. Tum legendus est Didymus ff. 18. sqq. et Fulgentius contra Fab. fragm. XXXIX.

(2) Arrianorum haec doctrina summatim scribitur in Hieronymi dialogo contra Lucif. ff. 9. *Arrianus aliud nihil credit (claudite quae aures qui audituri estis, ne tantae impietatis vocibus polluamini) nisi in patre solo vero Deo, et in Iesu Christo salvatore creatura, et in spiritu sancto utriusque servo.* Fulgentius ad Trasim. III. 34: *Deus illos tormentis est interminabilibus traditurus, qui sancti spiritus naturam a substantia patris filiique discernunt; ut vel omnino eum personaliter esse non putent; vel tamquam ministrum, meriti prorsus inferioris existiment.* Lege eundem Fulgen-

tium contra Fab. frag. III, ubi *subministrationem* distinguit a *ministerio*.

(3) Idest *gemere et postulare nos facit*, ut adversus Arrianos interpretatur Augustinus op. contra Maximin I. 9. II. 19; nec non Fulgentius contra Fab. fragm. V.

(4) Perversa haec arriani hominis interpretatio est. Non enim spiritus sanctus sic in persona propria loquitur de Christo, sed loquentem potius facit Davidem: propheta autem patrem loquentem cum filio introducit; ut haec psalmi CIX. verba vulgo intelligunt ecclesiastici patres.

(5) Hem subtilitatem ridiculam arriani hominis! Rursus tamen hinc patet quam necessarium sit ex ecclesiae patrumque consensu divinas scripturas interpretari. Sed audiamus Hilarium de trin. III. 23. *Audis, ego et pater unum sumus. Quid discindis et distrahis filium a patre? Unum sunt: scilicet is qui est, nihil habens quod non sit etiam in eo a quo est. Cum audis filium dicentem, ego et pater unum sumus; personis rem accommoda, gignenti et genito professionis suae permitte sententiam: sint unum, ut sunt qui genuit, et qui genitus est. Cur naturam excludis, cur veritatem interemis? etc.* Lege eundem lib. III. 1. VII. 40. IX. 52.

(6) Hoc pertinet ad eandem haeresim arrianam, quod filius non natura sed adoptione et caritate sit;

adque in potestate illius qui omnia tenet: ipse autem est infinitus: hic et illam circumtenet. Ille (a) vero omnium, quae post illum et per ipsum facta sunt, a patre accipiens potestatem (b), circumtenet universa. Non est igitur unus et ipse pater et filius; qui circumtenet, et qui circumtenetur (1); ingenitus, et unigenitus; genitor, et qui genitus est; qui mandat, et qui mandatum accipit et obtemperat; qui dat, et qui datum suscipit; qui iubet, et qui iussionem (c) obtemperat; qui mittit, et qui mittitur; qui visus est, et quem nemo vidit hominum nec videre potest; qui impassibilis est, et qui pro nobis passus est; qui resurrexit a mortuis, et qui eum resuscitavit pater; qui ascendit super caelos filius, et qui numquam descendit pater; qui sedet in dextera Dei, et qui ius|sit eum in dextera sua P. 72. sedere pater; filius qui negavit se scire diem illam (2), et pater qui in sua posuit potestate; qui iudicaturus est filius, et qui neminem iudicat pater, sed omne (d) iudicium dedit filio (3). Noli ergo errare; non est unus et ipse pater et filius, neque duo aequales secundum alii (e) erroris adsertionem, sed unus et unus (f) pater. Est enim ingenitus solus et sine initio (g), et non sunt duo sine initio dii, aut duo aequales, aut duo patres, aut duo fratres, aut duo filii; sed unus ingenitus Deus, omnipotens Deus, qui solus est et dicitur verus, et solus bonus, et solus habens

(a) Cod. *illius*. (b) Cod. *potestate*. (c) Ita cod. (d) Cod. *omnem*. (e) Ita cod. (f) Ita cod., ut in suo fragmenti I. (g) Cod. *initium*.

quam passim refutant patres; et quidem Hilarius contra Const. ff. 9. Faustinus autem in libro fidei cap. II. 5: *haec vestra, Arriani, doctrina est, haec vestra interpretatio singularis, hoc secretum, hoc fidei vestrae mysterium: adoptione, inquit, Christus est filius, et non verus filius*. Pergit deinde ad refutationem Faustini, atque inter cetera notabilia dicit: *et ne forte unum de adoptivis credentes, amputavit (Iohannes ev.) sensus impii occasionem, cum eum dixit non solum filium, sed etiam unigenitum filium. Hoc nomen non habet socios: et licet dicantur alii filii, adoptione tamen, non natura, sunt filii. Sed Christus solus unigenitus filius est, quia solus filius est non adoptione sed natura, non nuncupatione tantum sed et genere*.

(1) Hanc fere obiectionem haeretici cuiusdam anomoei refert Hilarius contra Const. 13: *quantum enim filius se extendit cognoscere patrem, tantum pater superextendit se, ne cognitus filio sit. Quibus recitatis, tumultus exortus est. Vigilius autem tapsensis de trin. lib. VI. ed. Chiff. p. 284. sic: Arriani dicunt, non totum patrem posse capi a filio, vel conspici. Ego credo quod sicut filius in patre est, et a patre totus videtur, ita et pater a filio totus videtur, et totus est in filio. Eandem obiectionem Arrianorum copiose*

dissolvit salseque irridet Augustinus contra Maximin. II. 9. Denique Isaacus in libro fidei ait de filio: *quomodo creditur minor, qui inaestimabilis, immensus, et infinitus est?*

(2) Arrianorum celebre argumentum, quod late optimeque dissolvit Hilarius de trin. IX. 56. sqq. qui ff. 71. sic concludit. *Scientia apud Deum, non cognoscendi id quod nescierit intelligentia est, sed loquendi. Et per id quod solus pater scit, filius non intelligitur nescire; cum filius idcirco nescire se dicat, ne et alii sciant: et patrem ob id solum dicat scire, ne et ipse non nesciat. Si enim tunc cognovisse Deus dicitur a mari se ab Abraham, cum hoc non celavit Abrahamae; necesse est, ut et pater diem ob id scire dicatur, quia non celaverit filium; Deo scientiam non de repentina cognitione sumente, sed in tempore protestante. Si itaque et diem filius secundum sacramentum nescit, ut taceat; e contrario necesse est, ideo diem pater solus ostendatur scire, quia non tacet. Lege etiam Ambrosium de fide lib. V. 16.*

(3) Nempe non agnoscit hic haereticus adtributa distinctionesque personarum divinarum. Praeterea quae de Christo homine praedicantur, ea confundit cum divinis eiusdem praedicatis. De his autem praeclare Augustinus contr. serm. Ar. ff. 4.

P. 197. immortalitatem (1), et lumen habitans inaccessible (a). Solus igitur in sua singularitate tales (b) est, et alter non est tales sine initio (c) Deus (2), et omnitenens, et solus auctor omnium. Deus etiam est et filius Dei unigenitus natura, voluntate Dei et patris sui verus invertibilis, sed unigenitus creatus et factus et genitus (3) ab ingenito Deo, Deus omnium quae post illum et per Iesum facta sunt providentia Dei et patris eius. Pater autem et filio Deus est, cuius et auctor est, et omnium; et ideo solus verus Deus (4), quia Dei Deus est (5), et tenet filium in sua potestate, et omnia subiecit sub pedibus eius secundum apostolum, et dedit illi nomen quod est super omne nomen. Et ideo pater unus Deus, qui neque potestatem, neque ut esset ab alio accepit, sed est quod erat sine initio ingenitus (6), omnitenens Deus. Hunc igitur sanctae scripturae pronuntiant unum Deum et dominum, et unum bonum (7),

(a) Cod. *inaccessibilem*. (b) Ita cod. pro *talis*. (c) Cod. *initium*, ut *supra*.

(1) Recole p. 213. n. 2. Augustinus contra Maximinum arr. I. 3: *tu de patre solo vis intelligi quod scriptum est "solus habet immortalitatem", tamen et pater et filius habent immortalitatem. Alioquin si eam non habet filius, pater eam non dedit filio etc.*

(2) Augustinus contra serm. Arr. ff. 1. *Arriani cum dominum nostrum Iesum Christum fatentur quidem Deum, sed Deum verum et cum patre unum Deum nolunt fateri, duos nobis inducunt deos diversae disparisque naturae; unum verum, alterum non verum. Eadem dicit Fulgentius contr. Fab. frag. XI. et XXXIII, et praedicatus Augustinus [contra] [Maximinum] I. 1. II. 13; denique Boethius de trinitate sub initio.*

(3) Ambrosius de fide I. 16. *Nunc ipsos Arrianos interrogo, utrum idem putent esse genitum quod creatum? Si enim idem dicunt, nihil utique distat inter generare et creare. Ergo quoniam et nos creati sumus, inter nos et Christum et elementa, nulla distantia est. — Si autem distat inter creatum et genitum, ut ego arbitror, cum legerimus genitum, non utique idem et genitum intelligimus et creatum. Idem demonstrat Ambrosius op. cit. I. 13. ff. 85. et V. 3. Lege etiam Cyrillum thesaur. assert. XXVIII.*

(4) Contra hanc blasphemiam legimus in niceno symbolo de filio *Deum de Deo, Deum verum de Deo vero.*

(5) Pessimum et retro iam memoratum Arrianorum dogma qui patrem solum proprie Deum (nam filium aliter quodammodo deum dicebant) late refutat invicteque Hilarius de trin. lib. V. Tum contra Auxentium ff. 6. *Volunt enim hunc suum Christum non eius divinitatis esse cuius et pater est etc.* (quae ibi legenda sunt ob erroris perspicuam intelligentiam) *ut id quod unum esse filius et pater in evange-*

*liis praedicantur, in voluntatis tantum sit et caritatis societate, non in divinitatis veritate etc. Si Deum verum Arriani praedicant Christum, Deum sine fraude confessi sunt: quod si Deum dicunt, et negant verum; tribuunt nomen, et adimunt veritatem. Quamquam igitur impiissimis eorum blasphemias etc. Rursus Hilarius lib. VI. 4. 5. profert Arrianorum fidem blasphemam, cuius fundamentum erat unum patrem esse verum Deum. Denique Ambrosius de fide III. 4. *Satis claret et solum Deum non esse patrem sine filio; et solum Deum non intelligi filium sine patre.**

(6) Audi, Arriane, Fulgentium de incarn. ff. 4: *sine initio est aeterna generatio patris, sine initio aeterna nativitas filii, sine initio aeterna processio spiritus sancti. De dei enim patris aeternitate, quae sine initio manet, talis est utique nativitas filii, et processio spiritus sancti, ut et illa nativitas et illa processio coaeterna sit illi origini, in qua initium nullatenus potuit inveniri. Et de fide ad Petrum ff. 10: *pater de sua natura sine initio genuit filium. Legesis etiam Victorinum comm. ad Philipp. p. 63.**

(7) Argumentum arrianum dissolvit Ambrosius de fide II. 1. sqq. *Scriptum est, inquit (Arriani) nemo bonus nisi unus Deus. Scriptum agnosco, sed littera errorem non habet: utinam arriana interpretatio non haberet! Apices sine crimine sunt, sensus in crimine. Summa vero responsionis ambrosianae est, quod Christus ita scribae dixerit, a quo non Deus sed homo credebatur. Tum pergit dicere: *non igitur a Domino bonitas negatur, sed talis discipulus refutatur. Nam cum scriba dixisset, magister bone; respondit Dominus, quid me dicis bonum? id est quem Deum non credis, non est satis ut bonum dicas. Sic etiam Cyrillus thesaur. assert. X; Paulinus**

et solum habentem immortalitatem (1), et lumen habitantem inaccessible (a). Non quia filius non sit Deus nec dominus, sed quia pater et filio (b) Deus est (2), et omnium; filius autem Deus est unigenitus et dominus omnium quae per ipsum facta sunt, et bonus, et benignus, immortalis etiam et immutabilis natura. Sed haec omnia a patre consecutus est, et in omnibus oboediens invenitur Deo patrique (c) suo. Non itaque dicuntur pater et filius unus Deus (3), sed pater solus dicitur unus Deus, qui et filio Deus est, sicut dictum est, et omnibus: filius autem patri non est Deus, sed omni creaturae dominus et Deus est filius: patrem autem adorat, et petet (d) et colet (e), et gratias agit, et debitor est, quia propter ipsum et vivere se declarat, et omnem accepisse potestatem ab eo gloriatur in caelo et in terra, secundum evangelicam traditionem, ubi refertur Iesus ad samaritanam mulierem dicens: "nos adoramus quod scimus, vos autem adoratis quod nescitis (4)". Et orantem Christum patrem suum frequenter ostendit evangelica traditio; et gratias agentem patri suo, et dicentem manifestat: "gratias tibi ago, pater, quoniam exaudisti me, et ego scio quia semper me exaudis". Ergo semper adorat, quia semper sibi exaudientem patrem proficitur. Adverte itaque evangelicum sensum, quoniam gratias aget (f) manifeste Iesus propter eos qui adstabant; sicut ipse declarat dicens ad patrem suum: "etenim ego scio quia semper me exaudis; set propter eos, qui adstant dico, ut sentiant quia tu me misisti". Attende itaque studio, et vide (g) salubrem traditionem, quod Christus cognosci vult quod est, non ut dicatur quod non est: qui enim dicit Christum quod non est, praevaricat notitiam eius qui est. Noli itaque errare: non enim illi qui unum et ipsum pronuntiant patrem || Iesu Christo maiorem, cognoscunt patrem ipsius, secundum domini P. 198. et salvatoris nostri Iesu Christi sententiam dicentis: "si diligeretis me, gaudebitis, et retis utique, quia vado ad patrem, quoniam pater meus maior me est (5)". Cum

(a) Cod. *inaccessibilem*. (b) Cod. *filius*; sed infra corrigitur. (c) Cod. *patrique*. (d) *Petet* pro *petit*; ut retro *tales* pro *talibus*. (e) Ita cod. (f) Ita cod. nemp̄ *e* pro *i*. (g) Cod. *vides*.

aquil. contra Fel. III. 10. 11. Argumentum arrianum prolixius adhuc dissolvit Augustinus contra Maximin. II. 23, qui locus utiliter sane legetur.

(1) In breviario fidei sic. *Dicunt Arriani, ideo maior est pater, quia est immortalis. Interrogandi sunt, utrum filium in substantia deitatis suae mortalem esse fateantur. Quod si dixerint, quam contra rationem dicant, omnis homo agnoscere potest, qui etiam humanam animam immortalem esse non ambigit.*

(2) Hoc utique fatetur Hilarius de trin. V. 37: *Deo, ex quo sunt omnia, Deus nullus est; filio autem Deus pater est; ex eo enim Deus natus est.* Idem Hilarius lib. IX. 56. ait: *maior itaque pater est, dum pater est: sed filius, dum*

filius est, minor non est. Nativitas filii patrem constituit maiorem: minorem vero filium esse, nativitatis natura non patitur.

(3) Atqui, o Arriane, catholica omnis ecclesia id adfirmat, ut ait Ferrandus epist. casin. ff. 2.

(4) Totam hanc objectionem ex adoratione, quam Christus patri exhibuit, atque ex colloquio cum Samaritana petitam dissolvit Ambrosius de fide V. 4. Ait enim Christum ibi ut hominem loqui; haud secus quam, ut homo, fatigatus fuerat ex itinere, sitim extinguere poscebat, iudaeum religiosum se agebat.

(5) De hoc famigerato dicto locuturus sum ad fragm. XVI.

- hac igitur scientia patris et filii et spiritus sancti hanc, quae in praesente psalmo (1) promittitur, habitationem in tabernaculo Domini et in monte sancto eius requiem oportet nos studio requirere: quoniam quae sine macula anima est, illam quae in excelsis (a) ducit potest ambulare viam, de quo superius tradidimus, et limpidum et simplice oculo et illud potest iter celebrare, et ea quae praeparata sunt semper intueri (b) bona, secundum quod dictum est: "ubi est thesaurus tuus, ibi erit", et cor tuum. Videt (c) etiam semper largitorem bonorum Deum, sicut dictum est: "beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt". Hoc est itaque quod dictum est "qui ingreditur sine macula et operatur iustitiam". Instruit quales (d) debet esse qui ad eorum, quae in caelis praeparata sunt, bonorum possessionem festinet: deinde velut gradus (e) tradet (f) mandata, | quoniam qui in altum ascendunt, per gradus ascendere videntur; et primum super proximiorum ascendens gradum, in sequentem accedit: deinde tertiarium et quartum, quousque ad destinatum perveniat, quod sine labore facere non potest. Itaque qui in excelsis habitationem adprehendere desiderant, labores pietatis adque sudores cum omni (g) studio instare debent, ut ad destinatum pervenire possint. Post immaculata igitur scientia pietatis facta anima (h) in operibus bonis adornare atque instruere eam debent qui cum, qui (i) in excelsis ducit, celebrare cupiunt iter; secundum quod dictum est: "sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant vestra bona", opera et glorificent patrem vestrum, qui in caelis est. Secundum hanc sequentiam respondens Dominus, exponet (k) et qui desiderat in excelsis habitare, qualis debeat esse, vel quid operari (l), dicens: "qui ingreditur sine macula et operatur iustitiam, loquens veritatem in corde suo". Adhuc et in hoc sequenter docet per ordinem || ut primum in se et in corde suo confirmet veritatem, et quasi radicem mittens conprobaret, ut iustus secundum apostolicam doctrinam inveniatur dicentem sic: "corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem". Et ideo ait "loquens veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua". Nec enim oportet eum, qui caelestia desiderat bona, dolum loqui; neque quacunque sibi libet narrare, sed veritatem scrutinatam adque probatam in corde per labia emittere ad salutem et sibi et audientibus. Hoc enim et apostolus docens ait: "nullum verbum malum de ore vestro procedat, sed siquid bonum sit ad aedificationem fidei, ut det gratiam audientibus". Provenit enim, ex quibus neglegenter sine sollicitudine qui (m) loquitur, nocere animam proximi: et ideo servare atque mensurare debet sermones suos qui vult in caelis habitare; si-

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Num pro *videte*? (d) Ita cod. pro *qualis*. (e) Ita cod. heic et infra. (f) Ita cod. (g) Ita cod. (h) Ita se habet locus in cod. (i) Ita cod. etsi sequitur *iter*. (k) Ita cod. e pro *i*. (l) Ita cod. (m) Malim *quis*.

(1) Existimassem fieri heic commentarium vel recitari homiliam in psalmos, nisi foliorum nexus plane mihi demonstravisset, hanc quoque partem

ad arrianum tractatum, ut ceteras, pertinere. Et sic Tertullianus loquitur de alio psalmo lib. ad Prax. cap. XXVII.

cut dictum est in centesimo et undecimo psalmo : “ iucundus homo qui miseretur et commodat , disponet sermones suos in iudicio . Et dominus Iesus docens in | evangelium (a) ait : “ ex verbo tuo manifestum quia iusto (b) sine dolo et P. 70.
 „ hypocrisi iustificaveris (c) ; et ex verbo tuo manifestum , quod doloso et pravo
 „ damnaveris „ . Hac (d) de causa servare et mensurare sermones nostros docemur ,
 ut nos doceamus proximi[mum] . In tabernaculum Domini cupientes ingredi non faciemus
 nec in verbo nec in ficto proximo malum , secundum quod dictum est “ et non
 fecit proximo suo malum „ . Oportet autem illum , qui illam beatam vitam consequi
 desiderat , eos quos circum se habet instructos in disciplina dominica habere , ne
 ab aliquo super eos inproperium accipiat . Consueverunt (e) enim homines , quando
 aliquos vident ineruditos et indisciplinosos esse , inproperare eis qui circa se vel
 sub se eos habent . Est enim secundum veritatem inproperium eis , qui instruere
 debent , si lascivi vel indisciplinosi , qui sub manu eorum sunt , inveniuntur ; eo
 quod minus constringantur ad disciplinam , sicuti dictum est “ inproperium patri
 filius non eruditus „ Docet itaque hoc verbum cupientes || . . .

FRAGMENTUM V.

lege . . . rum deitatis non viderunt sed . . . carnalibus (f) oculis vi- P. 75.
 derunt et in . . . et ipse . . . ima hoc verbo adserente qui vidit me , vidit et eum
 qui me misit patrem , secundum ill . igitur erra . . . siquis vidit filium in cor-
 pore humano , talem aestimat et patrem corporalem ; quod est horribilis impietas .
 Nam secundum verum sensum si voluerint suscipere hoc , qui vidit filium missum
 a patre et operantem patris mandata , hic vidit patrem , hoc est cognovit . . sunt
 lumen . . . non . . . Nam siquis filium Dei , hoc est Iesum , in sua
 propria singulare natura et dignitate quam a (g) patre genitus accepit , ac n . . .
 Iudaeis . . adseren . . nominibus nominatum patrem et filium , ex his quae su-
 perius dicta sunt , hic vero in lumine Dei . . . saepius dictis Iudaeis secun-
 dum . . . profetam . . . ecce ponam in Sion lapidem effusionis et petram
 (h) scandali , et qui credit in eum | non confundetur „ . Et iterum “ qui cadit super P. 76.
 lapidem hunc , confrangitur ; super quem autem ceciderit , conquassabit eum „ . Et
 iterum “ ecce hic positus est ad ruinam et resurrectionem multorum „ . Manife-
 stum est igitur , quia ad resurrectionem credentium qui non confundentur ; ad rui-
 nam autem eorum qui non credent , qui scandalizantur ex ipsius doctrina cum
 Iudaeis , non recte tractantes , ipsi conminutabuntur (i) . Dominum Iesum igitur
 Christum filium Dei qui viderunt , dupliciter viderunt ; carnalibus (k) oculis corpus
 viderunt humanum , oculo autem animi per opera Deum cognoverunt , Dei filium .
 Cum igitur dicit , qui me vidit , vidit et eum qui me misit patrem , quod est

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Ita cod. v pro b heic et infra. (d) Cod. ac. (e) Cod. conseverans. (f) Cod. carnalis.
 (g) Praep. a a me additur. (h) Cod. patram. (i) Ita cod. (k) Cod. carnalls.

tale; quod qui vidit opera filii et per opera dealitatis cognovit virtutem, ipse vidit, hoc est cognovit qui me misit et mandavit mihi haec opera magis, aut qui operatur (a) per me (1). Qui ergo viderunt [fiunt] videntes, cognoverunt et viderunt inluminati a filio et instructi eum, qui illum misit, patrem; secundum ipsius filii adsertionem dicentis || . . .

FRAGMENTUM VI.

- P. 193. . . . vel votum faciendi habuerint, promoveri (b) a Deo non possunt. Sed alias (c) fere quinquaginta quaestiones vanissimas et inutilissimas sibi adauerunt (d); quae non eos ad regnum Dei et Christi eius perducunt, sed in ima gehennae demergunt. Sed nos unde egressi sumus, illuc redeamus. Causa nobis (e) maxime est adversus eos qui se dicunt orthodoxos, qui ecclesias nostras invaserunt, et more tyrannico obtinent (2), dicentes aequalem esse filium per omnia et in omnibus Deo patri, et spiritum sanctum aequalem esse per omnia et in omnibus Deo patri et Deo filio: et haec ipsa adsertio eorum una est de fere triginta sectis (3) eorum. Et quia non se filius aequalem patri dixit, sed consentientem se patri confirmavit (4), ipse filius nobis adaperuit dicens qui *filium* (f) non honorificat, non honorificat patrem (5) qui misit illum. Sicut enim pater habet vitam in semet ipsum (g), ita dedit filio vitam habere in semet ipso: et potestatem dedit illi iudicium faciendi: ac si dixisset, Deus non genitus genitor meus, qui est et fuit Deus sine initio,
- P. 194. vivus, potens, bonus, sapiens, perfectus, sempiternus, qui est sine initio | et sine fi-

(a) Cod. *operantem*. (b) Cod. videtur habere *promovi*, vel *pro me ut*. (c) Cod. *alia*. (d) Cod. 1. manu *adnugunt*; mox videtur factum *adaugerunt*. (e) Cod. *nobis esse*. Sed *esse* videtur expunctum. (f) Deest hoc vocabulum (g) Ita cod.

(1) Sic explicat haereticus, ob excludendum sensum catholicum verborum *ego et pater unum sumus*; quae quidem ad indifferentiam naturae non ad voluntatis unitatem esse referenda, demonstrat valide contra Arrianos Faustinus de fide cap. I. ff. 12. sqq. ubi notabilia sunt verba haec: *nolo impie haeretice, ut indifferentiam substantiae patris et filii adimas, et importune unitatem voluntatis interseras*. Item Tertullianus contra Praeam cap. XXV: *dictum est, ego et pater unum sumus, ad substantiae unitatem, non ad numeri singularitatem*.

(2) De hac re consulendae sunt christianorum Caesarum leges in cod. theod. lib. XVI. tit. de haereticis. Leges imperiales contra Arrianos commemorantur etiam apud Augustinum coll. cum Max. ff. 4. Arrianae haereseos prostratas vires dicit aetate sua Augustinus tract. XL. 7. in Ioh.

(3) Secta hoc loco dicitur pro *dogmate*. Et quidem ita loquitur Didymus de trinitate, Hiero-

nymo interprete, ff. 5. 21. 37. Legesis ibidem adnotationes ad ff. 5, et confer ff. 32. Quin adeo sic loqui videtur etiam Iulius Paris a me nuper editus, lib. II. 2. 2. Num ergo arriani a catholicis triginta fere dogmatibus dissidebant?

(4) Spuriam hanc Arrianorum interpretationem novit refutavitque Hilarius de trin. VIII. 5. sqq. At non ita intellexerunt Iudaei ipsi Christum loquentem: quin immo auditis his verbis *ego et pater unum sumus*, sustulerunt lapides ut Iesum occiderent, quia se Deum faciebat; qua super re legesis eundem Hilarium VII. 23. sqq.

(5) Immo Nicetas a me editus de rat. fid. p. 6. ait: *cum pater dicat, hic est filius, hunc audite; filius dicat, ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem; quae caecitas mentium est, intermissa honorificentia, contumelias concinnare? quae oblivio spei est, infirmum et minorem et contemptibilem aestimare Christum? etc.*

ne, me ante omnia voluit esse vivum, potentem, bonum, sapientem, perfectum, sempiternum. (Sempiternum autem sic dicimus filium, quia cum initium habeat filius, finem tamen *non* (a) habiturum, sed mansurum in sempiternum (1), et ceteris omnibus bonis sempiternitatem daturum.) Et talem possibilitatem tribuit in me, in quo voluit me esse, ut possem omnes voluntates et dispositiones et imperia eius implere: et sic complevi et compleo semper: nam volente et iubente patre ego innumerabilis spiritus vivos, virtutes et dominationes sempiternas (b) creavi: sed et ipsum spiritum sanctum qui est ante omnia et maior omnibus creationibus, et cetera caelestia et terrestria visibilia et invisibilia tempora et saecula, volente patre et iubente, ego creavi (2): et nulla fuit discrepantia inter patrem iubentem et me perficientem (c): sed quemadmodum pater voluit, definiuit (d), iussit mihi; sic et ego volens et potens sine ullo impedimento || et discrepantia omnia perfecit: sed P. 203. et cetera omnia quae postmodum facta sunt sive diluvium, sive incendium Sodomae et Gomorrae, et cetera omnia quae semper fiunt et reguntur, iubente patre " quia filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia veniet hora in qua „ omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei: et procedent qui „ bona fecerunt in resurrectionem iudicii „. Ac si dixisset (e), nolite increduli esse, quia videtis me carnem esse, et putatis me hominem tantummodo esse: videbitis enim vos omnes, qui putatis me hominem tantummodo esse, non solum Deum vivum esse, sed etiam omnes mortuos vivificantem: et in gloriam aeternam ingredientes iustos bonos et fideles, malos autem et impios, fures et latrones, et eos qui diffiderunt (f) veritati, crediderunt autem iniquitati, qui doctrinam meam abiecerunt, et suam statuerunt, iusso (g) patris mei per me ab angelis meis mittentur in metallum ignis (h) aeterni. Luce clarius nobis patefecit dominus noster et Deus Iesus | Christus filius Dei patris omnipotentis illud quod dixerat superius " amen amen P. 204. „ dico vobis non potest filius a se facere quicquam, nisi ante viderit patrem facientem (3): quaecumque enim pater facit, haec eadem facit filius „. Similiter nihil

(a) Deest non. (b) Cod. sempiternos. (c) Cod. inter patre iubente me perficiente. (d) Ita cod. (e) Cod. dixisse. (f) Cod. diffiderunt; sed prior u fortasse deleta. (g) Cod. iusso. (h) Cod. in ignis; sed in fortasse deleta.

(1) En ut Arriani negabant nativitatem aeternam, quam orthodoxi patres praeclarissime comprobant Tertullianus contra Prax. cap. V. Nilar. de trin. I. 24. II. 20. III. 3. IV. 6. XII. 21. sqq. 51; Ambros. de fid. I. 8; Cyril. de trin. dialog. II; Fulgent. ad Trasim. II. 7. et contra Fab. frag. XIX. XX, alique passim.

(2) Non esse creaturam spiritum sanctum demonstrat (praeter iam dicta p. 213. n. 5) Ambrosius de sp. s. lib. I. 5. 7. Praeterea legis locus Nicetae aquileiensis iam a me relatum p. 212, et Didymum de sp. s. cap. XIV. sqq. et de trin. II. 6. Tum vero sic Basilii de sp. s. cap. XXIV. 56. τίς οὕτως ἐλαττωρ αἰώνιον ἀμοιβός, ὡς τῆ

χρίστου συντάξαι τὸ πνεῦμα, τῆς θεότητος ἀποστήσας; quis adeo spei aeternae expertus est, ut spiritum a deitate distractum, creaturae copulet?

(3) Aliter loquitur orthodoxus Hilarius de trin. XI. 12. qui recitato evangelico textu, perguit dicere: dum non ab se facit, ad id quod agit secundum nativitatem sibi pater auctor est: et tamen cum quaecumque facit pater, eadem et filius facit similiter, non in aliquid quam in Deum subsistit, ad facienda omnia quae Deus pater faciat, paternae omnipotentiae in se subsistente natura etc. Eandem obiectionem prolixo admodum dissolvit Ambrosius de fide IV. 4. sqq. sic fere concludens: quod dixit scriptura quia non

filius sibi praesumere, sed omnia imperata patris facere (1).

Iterum dicamus pauca adversus Macedonianos (2), qui dicunt filium similem per omnia et in omnibus patri, et nullam esse differentiam inter patrem et filium (3): et adversus eos qui se dicunt orthodoxos esse, qui filium aequalem Deo patri per omnia et in omnibus mortifere defendunt: quia de patre et filio convenit illis, et de spiritu sancto dissentiunt; quia isti et spiritum sanctum per omnia et in omnibus coequant patri et filio; Macedoniani autem spiritum sanctum iussu patris per filium creatum defendunt, et nuntium et ministrum patris (4) eum esse praedicant, sicut et nos. (5) || (*)

FRAGMENTUM VII.

- P. 73. . . . manupositionibus suis praepouunt patrem filio, dum dicunt: Deus maxime, mundi conditor et effector, Deus et pater domini nostri Iesu Christi. Item, Deus clarioribus clarior, celsis celsior, potentium virtus praepotentior, Deus in praecipuis, in summis summus, in singulis singularis. Item nullo modo praepouunt in scribtis suis patrem filio; insuper et damnant, qui praepouunt patrem: et tam (a) ipsi praepouunt patrem filio in symbolo, dum dicunt: "credis in Deum patrem omnium, potentem, creatorem caeli et terrae? credis et in Iesu Christo filio eius (b)?" . Item nullo modo praepouunt filio patrem in scribtis suis: insuper damnant omnes, qui praepouunt patrem filio: et tamen ipsi in benedictionibus suis praepouunt patrem filio, dum dicunt: "Deus et pater domini nostri Iesu Christi, qui te rege, neravit ex aqua, ipse te linet spiritu sancto, et cetera. Nullo modo praepouunt patrem filio in scribtis suis; insuper omnes, qui praepouunt patrem filio (6), condemnant; et tamen ipsi praepouunt | patrem filio in oblationibus suis dicentes (7): "dig-
- P. 74.

(x) Ita cod. pro *tamen*, ut recte scribitur infra. Nihilominus ita fit etiam apud Frontonem p. 175. v. 5. a. fine.

(b) Sic mutatur casus in cod.

potest a se facere quidquam, ad inseparabilis et individuae caritatis retulit unitatem.

(1) Obiectioni Arrianorum quam ex obedientia Christi petebant, respondet Ambrosius de fide II. 10, qui sic concludit: *in forma hominis constitutus, subditus era Ioseph et Mariae. Numquid ergo minor et hominibus, quia subditus? Aliud pietatis, aliud potestatis est: sed non praeiudicat pietas potestati. In quo ergo legis subditum patri? in corpore scilicet, in quo erat subditus matri.*

(2) Dammati sunt Macedoniani in concilio I. epolitano anno Christi CCCLXXXI. Neque fere ab hac ipsa aetate distare videtur noster hic auctor arrianus.

(3) Macedonianos consensisse cum catholicis de patre filioque; ac de spiritu sancto tantummodo dissensisse; dicit etiam Augustinus contra Maximin. II. 25.

(4) Didymus orthodoxus de sp. s. ff. 30: *missus a patre spiritus sanctus, non servus, non alius, nec disiunctus a filio, intelligatur.*

(5) Immo exploratum est macedonianam haeresim ex arriana fuisse progenitam, ut ait Damasus epist. ad Paulin. Praeterea narrat Didymus de trin. II. 10, Macedonium ab arrianis episcopum fuisse ordinatum; ab hoc autem factum episcopum Marathonium homoensiac coryphaeum.

(*) Explicit tractatus, ut paginac vacuum spatium demonstrat.

(6) Quare in ecclesiasticis scriptis praepouatur pater filio, rationem reddit Photius in edita a me quaestione amphilochiana CXG. Et quidem a s. Paulo priorem patre aliquando nominari filium observat Cerealis contr. Max. cap. XIX.

(7) Notemus sequentia ex praefatione antiquissima et canone missae fragmenta.

„ num et iustum est nos tibi hic et ubique gratias agere , domine sancte omni-
 „ potens Deus: neque est alius , per quem ad te aditum habere , precem (a) face-
 „ re , sacrificacionem (b) tibi offerre possimus , nisi per quem tu nobis misisti „
 et cetera . Item : “ dignum et iustum est , aequum et iustum est , nos tibi super
 „ omnia gratias agere , domine sancte pater omnipotens aeterne Deus , qui incon-
 „ parabili tuae bonitatis honestate lucem (c) in tenebris fulgere dignatus es , mit-
 „ tens nobis Iesum Christum suspiratorem (d) animarum nostrarum , qui nostrae sa-
 „ lutis causa humiliando se ad mortem (e) usque subiecit , ut nos ei quam (f)
 „ Adam amiserat immortalitati (g) restitutos , efficeret (h) sibi heredes et filios : cu-
 „ ius benignitati (i) agere gratias , tuae tantae magnanimitati (k) quibusque (l) lau-
 „ dibus nec sufficere possumus , petentes de tua magna et flexibili pietate accepto
 „ ferre sacrificium istud , quod tibi offerimus stantes (m) ante conspectum tuae di-
 „ vinae pietatis , per Iesum Christum dominum et Deum nostrum , per quem petimus
 „ et rogamus „ . Nullo modo praepo||nunt.

FRAGMENTUM VIII.

. . . patrem et filium, hoc est inter lumen natum et inter lumen non natum. Nos vero P. 277.
 christiani , quibus inpositum est falsum nomen Arrianos (1) , sic credimus et honorifica-
 mus , ut supra scribuntur : quia Deus pater omnipotens ipsum filium ante omnia (2)
 voluit esse , et est et permanet : et quia Deus pater omnia et nos creavit per filium , quia
 pater iussit filio , et statim filius fecit : regimur a patre per filium , quia pater iussit filio ,
 et filius regit nos . Pater dedit legem Moysi per filium , profetas instruxit per filium ,
 quia pater iussit filio , et legem dedit et profetas instruxit : redemit nos pater , et remisit
 nobis peccata per filium , quia filius iussu patris et redemit nos et remisit nobis
 peccata : dedit nobis pater spiritum sanctum per filium , quia pater iussit filio , et

(a) Cod. *pr. precem*. (b) Cod. *sacrificatio*. (c) Cod. *luc.*. (d) Ita cod. (e) Cod. *a morte*. (f) Cod. *que*. (g) Cod. *immortalitate*. (h) Cod. *efficere*. (i) Cod. *benignitates*. (k) Cod. *magnanimitate*. (l) Ita cod. (m) Cod. *stante*.

(1) Dic *arriani* vel *arrianis* . Sic au-
 tem loquitur Palladius arrianus apud Vigil. t ap-
 concil. aquil. lib. I. p. 488 : *diximus probatu-
 ros nos christianos in concilio pleno* . Sed
 multo iustius dicitur ab orthodoxo apud Hila-
 rium ad Const. aug. I. 2 : *catholicus sum , nolo
 esse haereticus ; christianus sum , non arrianus* .
 Et ff. 6. *Cogunt non ut christiani omnes sint ,
 sed ut arriani* . Sic loquitur saepe Lucifer . Tum
 nominatim contra Const. ed. Coleti 47. et 223 : *cum
 sis arrianus te fingis christianum* . Et p. 97 : *cum
 sitis arriani , quomodo dici christiani poteritis ?
 cum negetis Christum unicum Dei filium etc* . Item
 Ambrosius de incarn. cap. II. de arrianis ait :

*sub optione nominis christiani , et quadam nun-
 cupativa fidei germanitate , parricidalibus gla-
 diis nos cupiunt vulnerare* .

(2) Nempe ante omnia creata , vel ante omnia
 coeptarum rerum saecula . Hic enim erat arrianus
 sensus ; ita ut filius non nisi excellentissima et an-
 tiquissima esset creatura . Contra hunc errorem ,
 ab aliis patribus passim refutatum , Claudius Pi-
 ceni episcopus apud Hier. dial. adv. Lucif. ff. 18.
 aiebat in ariminensi concilio : *siquis dixerit filium
 Dei esse quidem ante omnia saecula , sed non
 ante omne omnino tempus , ut ei aliquid antefe-
 rat (puta patrem) anathema sit . Dixerunt cunc-
 ti , anathema sit* .

P. 278. statim filius dedit nobis spiritum sanctum: exaudivit (a) nos pater et miseretur per filium, quia genua et cervicem flectimus patri per filium: suscitavit pater templum filii sui per filium, quia pater iussit filio ut susciperet corpus, deponeret, iterum reciperet tertia die et rediret ad patrem. Suscitaturus est pater omnes mortuos per filium, quia pater iussurus est filio ut suscitaret omnes mortuos: iudicaturus est pater omnes vivos et mortuos per filium, hoc est bonos et malos, iustos et iniustos, quia pater iussurus est filio ut suscitaret omnes mortuos, et iudicet (b) vivos et mortuos, hoc est bonos et malos, iustos et iniustos: daturus est Deus pater iustis vitam aeternam, iniustis poenam perpetuam per filium, quia filius iussu patris dabit vitam aeternam iustis, poenam perpetuam iniustis. Et ideo nos ecclesia Dei sancta et Christi eius omnes primitias patri damus, sequentias vero filio; sicut etiam Paulus apostolus haec omnia breviter definiuit dicens: „ etsi sunt dii aut domini sive in „ caelo sive in terra, nobis unus est Deus pater, ex quo omnia, et nos ex ipso: „ et dominus Iesus, per quem omnia, et nos per ipsum (1), „. Nam de his, qui se dicunt orthodoxos esse, qui filium per omnia et in omnibus coaequant (c) Deo patri, et spiritum sanctum per || . . .

FRAGMENTUM VIII.

P. 283. . . . ria nos infamant. Sed Macedoniani post haec omnia corrigunt se, et dicunt: filium similem per omnia et in omnibus Deo patri esse dicimus (2): his, autem qui dicunt esse differentiam inter lumen natum et inter lumen non natum, non communicamus, quia nullam differentiam esse inter Deum natum et inter Deum non natum dicimus: aequalis (d) honore, aequales virtute Sozifanes (3) princeps eorum scripsit. Ob hoc etiam coguntur a nobis, ut ostendant nobis si scribta sunt de patre ea quae scribta sunt de filio (4): dicant et ostendant de scribturis si pater a filio ante saecula natus sit, et omnia iussu (a) filii pater fecerit, omnia et regat: aut si Deus pater omnipotens minister nuntius et sacerdos sit filii sui: aut si iussu filii pater corpus ex virgine accepit, deposuit, et recepit: aut si Deus pater rogavit filium, et accepit spiritum san-

(a) *Did. exaudi.* (b) *Cod. iudic.it.* (c) *Cod. coaequant.* (d) *Ita cod. pro aequales.* (e) *Ita cod. At infra iussu.*

(1) Rectam huius loci intelligentiam docet nos Ferrandus epist. casin. ff. 6. p. 174 — 175.

(2) Neque idcirco Macedoniani rectam de filio fidem habebant, quem dicebant *homoeusion*, *similis substantiae*; non *homoousion*, *consubstantialem*. Ita Didymus de trin. I. 34. *Kai Maxedonion de paides ws tou agiou pneumatou, outw kai tou monogeneous tēn doxan ou sōzousin, omoiousion tō patri kai ouχ omoiousion legontes autōn, ws voeisthai oti allos omoias ousias estin.*

(3) Soziphauis Macedonianorum praecipui nulum extat scriptum, ac ne memoria quidem, ut reor.

(4) Abutitur in sequentibus arrianus auctor scripturis divinis, quae modo personas distinguunt, modo de Christo Deo, modo de homine loquuntur, modo adtributa diversa narrant. Ad Photium a me editum amphiloch. CLXXXVIII. Breviter Nicetas p. 6. *Haec omnia non infirmant filium, neque depretiant, sed a patre distinguunt.* De his Arrianorum fraudibus loquitur etiam Hilarius de trin. XI. 6. Obiectiones autem haereticorum adversus filii divinitatem ex biblicis locutionibus petitas, prolixè refutat Didymus toto libro tertio de trinitate.

ctum, et dedit, donavit, misit spiritum sanctum apostolis: aut si iubente filio susci-
taturus est pater omnes mortuos, et iudicaturus est vivos et mortuos, | hoc est bonos P. 284.
et malos, iustos et iniustos. Scribitum est in evangelio: „ sic enim dilexit Deus
„ hunc mundum, ut filium suum unicum mitteret, ut det animam suam pro sae-
„ culi vita (a); ut omnis qui crediderit in eum, non pereat, sed habeat vitam
„ aeternam. Nec enim misit Deus filium suum in hunc mundum ut iudicet mun-
„ dum, sed ut salvetur mundus per eum. Item in evangelio: „ pater diligit fi-
„ lium, et omnia dedit in manus eius „ Item in evangelio: „ sicut enim pater ha-
„ bet vitam in semet ipso, sic dedit et filio vitam habere in semet ipsum, et po-
„ testatem dedit ei iudicium faciendi „. Item in evangelio: „ quia discendi (b) de cae-
„ lo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui me misit, patris (1).
„ Haec est autem voluntas eius, ut omne quod dedit mihi pater, non perdam ni-
„ hil ex eo, sed resuscitem (c) novissima die „. Item in evangelio: „ haec est
„ enim voluntas patris mei, qui me misit, ut omnis qui videt filium, et credit in
„ eum, habeat vitam aeternam: et resuscitabo ego eum || . . .

FRAGMENTUM X.

. . . Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et P. 67.
de peccato damnavit peccatum. Item Paulus apostolus: „ ad (d) ubi venit ple-
„ nitudo temporis, misit Deus filium suum factum per mulierem „. Et alia mi-
lia talia scriptura divina nobis tradidit. Ostendant nobis (2) ergo Macedoniani, di-
cunt filium per omnia et in omnibus aequalem esse Deo patri, et hi etiam
qui se dicunt esse orthodoxos, qui non solum filium coequant (e) patri, sed et-
iam spiritum sanctum per omnia et in omnibus coequant patri et filio, si alicubi
scribitum est: sic enim dilexit Deus hunc mundum, ut patrem suum mitteret
(3), ut det animam suam pro saeculi vita (f) ut omnis (g), qui cre-
diderit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam: non enim mi-
sit filius patrem suum, ut iudicet mundum, sed ut salvetur mundus per

(a) Cod. vitam. (b) Ita cod. di pro de, ut infra. (c) Cod. resuscitet. (d) Ita cod. pro at. (e) Cod. coequant.
(f) Cod. vitam, sed m videtur deleta. (g) Cod. omnes.

(1) Augustinus contra Maximin. II. 20, relatis his verbis ait: *potest accipi secundum id quod est unigenitum verbum; ut ideo voluntatem non suam dixerit esse, sed patris, quoniam de patre est quidquid est filius; non autem est de filio quidquid est pater etc. Non absurdum est tamen, ut etiam hoc secundum id quod homo factus est, dixisse accipiatur.* Cum priore Augustini sententia conspirat Paulinus aquileiensis contra Felicem III. 7; sed dissentit a posteriore.

(2) Morem hunc Arrianorum exagitandi adver-

sarios variis interrogationibus exhibet nobis prolixè etiam Rufinus de fid. cap. 52. sq. qui et eorum peracuta sophismata multa coarguit.

(3) Iam demonstravit Augustinus contr. serm. Arrian. cap. III, itemque de trin. IV. 27. non idcirco esse filium minorem aut diversum natura patris, quia ab hoc missus est. Adde Nicetam de rat. fid. ubi eleganter demonstrat, sicque concludit: *haec ideo sunt posita, ut vera eius divinitas non negetur.*

- eum. Ostendant nobis scribturn esse: confiteor tibi, fili domine caeli et terrae, quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus et revelasti ea parvulis. Ita fili,
- P. 68. quia sic placuit bona voluntas tua ante te. Legant si | nobis scribturn est: filius diligit patrem, et omnia dedit in manus eius. Probent nobis, scribturn est: sicut enim filius habet vitam in semet ipsum, sic dedit patri suo habere vitam in semet ipsam: et potestatem dedit ei iudicium faciendi. Aut si poterint ostendere scribturn, quia discendi (a) de caelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui me misit fili mei: haec est enim voluntas eius, [ut omne (b) quod dedit mihi filius, non perdam nihil ex eo, sed resuscitem eum in novissima die. Item legant nobis: omnis (c) qui audit filium et didicit, venit ad me; non quia filium vidit quisquam, nisi qui est ex ipso, hic vidit filium. Ostendant nobis, scribturn est: mea doctrina non est mea, sed eius, qui me misit, fili mei. Aut probent nobis scribturn esse: propterea filius meus diligit me, quia pono animam meam, et iterum sumam illam. Nemo tollit illam a me, sed ego ponam eam a memet ipso: potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo sumendi eam; hoc enim praecceptum a filio || . . . .

FRAGMENTUM XI.

- P. 23. . . . . Item in psalmo: " beati qui habitant in domum tuam (d)! in ,, saecula saeculorum laudabunt te ,, . Item in evangelio: " ut (e) omnis qui credi- ,, derit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. Sic enim dilexit Deus ,, hunc mundum, ut filium suum unicum mitteret; ut omnis qui crediderit in ,, eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam ,, . Item in evangelio: " qui u- ,, nico credit filio, habet vitam aeternam: qui non credit filio, non videbit vi- ,, tam, sed ira Dei manebit super eum ,, . Item in evangelio: " respondit Iesus et ,, dixit ei; omnis qui bibit de aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit de aqua, ,, quam (f) ego dabo ei, non sitiet in (h) aeterno; sed erit et fons aquae salientis ,, in vitam aeternam ,, . Item in evangelio: " qui metet, mercedem accipit; et qui ,, congeret, fructum in vitam aeternam ,, . Item in evangelio: " amen amen dico vobis, ,, quoniam qui verbum meum audit, et credit ei qui me misit, habet vitam aeter- ,, nam; et iudicium (h) non veniet, sed transiet de morte in vitam ,, . Item in evan- ,, gelio: " dicit ergo Iesus, amen amen dico vobis, non Moyses dedit vobis panem de ,, caelo; sed pater meus dat vobis panem de caelo illum verum. Ille est enim pa- ,, nis qui descendit (i) de caelo, et vitam dat huic mundo. Dixerunt ergo ad eum: ,, Domine, da nobis hunc panem. Et dixit eis Iesus: ego sum panis vitae; qui ve- ,, nit ad me, non esuriet; et qui credit in me, non sitiet umquam ,, .

(a) Ita cod. (b) Cod. *omnem*. (c) Cod. *omnes*. (d) Ita schedae, quas ideo appello, quia pars haec e codice mediolanensi est, a quo nunc absum. (e) Sch. *aut*. (f) Sch. *quem*. (g) Sch. *item pro in*. (h) Corrige *in iudicium*. (i) Ita sch.

Item in evangelio: "haec est autem voluntas patris mei qui me misit, ut
 ,, omnis qui vidit filium et credit in eum, habeat vitam aeternam; et ego resusci-
 ,, tabo eum in novissima die ,, Item in evangelio: "amen amen dico vobis, qui
 credit in me, habet vitam aeternam ,, Item in evangelio: "ego sum panis vivus,
 ,, qui discendi(a) de caelo, ut si quis manducaverit ex hoc pane, vivat in aeternum ,,
 Item in evangelio: "qui manducat hunc panem, vivit in aeternum ,, Item in evan-
 gelio: "qui manducat meam carnem et bibet (b) meum sanguinem, habet vitam
 ,, aeternam ,, Item in evangelio qui sunt ex obibus (c) meis || . . .

FRAGMENTUM XII.

. . . "Tollite portas, principes vestri; et elevamini portae aeternales, et introivit (d) rex P. 25.
 ,, gloriae. Quis est iste rex gloriae? dominus fortis et potens, dominus potens in proelio. Tol-
 ,, lite portas principes vestri, et elevamini portae aeternales, et introivit rex gloriae. Quis
 ,, est iste rex gloriae? dominus virtutum, ipse est rex gloriae,, Item Paulus apostolus:
 "imitatores mei estote, fratres, et conspiciate eos qui ita ambulant: quos saepe dice-
 ,, bam vobis, et nunc *etiam flens* dico, inimicos crucis Christi: quorum finis erit in-
 ,, teritus; quorum Deus venter, et gloria in confusionem ipsorum: qui terrena sa-
 ,, piunt: nostra vero conversatio in caelis est; unde et salutarem expectamus dominum
 ,, nostrum Iesum Christum, qui transfiguravit (e) corpus humilitatis nostrae (f) con-
 ,, formatum corpori (g) gloriae suae, secundum operationem, ita ut possit illi subicere
 ,, omnia ,, Item in evangelio: "cum venerit filius hominis in maiestate sua, et om-
 ,, nes angeli cum eo, tunc congregabuntur omnes gentes ante eum; et segregavit eos,
 ,, quemadmodum pastor segregat oves ab (h) hedis (i); et statuet eos ad dexteram
 ,, suam, hedos autem ad sinistram. | Tunc dicit rex eis qui ad dexteram sunt, venite P. 26.
 ,, benedicti patris mei; percipite regnum paratum vobis ab origine mundi. Esurivi
 ,, enim, et cibastis (k) me; sitibi (l), et potum dedistis mihi; nudus fui, et coope-
 ,, ruistis (m) me; infirmus fui, et visitastis me; in carcere fui, et venistis ad me. Tunc
 ,, respondebunt dicentis (n): Domine, quando te vidimus esurientem, et civavimus?
 ,, vel sitientem, et potum dedimus? aut quando te vidimus hospitem, et collegimus te?
 ,, aut nudum et cooperuimus te? aut quando te vidimus infirmum, et visitavimus te?
 ,, aut in carcere, et venimus ad te? Quibus respondit rex dicit (o): amen dico
 ,, vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus minimis, mihi fecistis. Tunc dicit his
 ,, qui ad sinistram (p) sunt: recedite a me maledicti in ignem aeternum, quem pa-
 ,, ravit pater meus diabolo et angelis eius. Esurivi enim, et non dedistis mihi
 ,, manducare; sitibi, et non dedistis mihi potum; hospes eram, et non recepistis; nu-

(a) Ita sched. di pro de, ut supra. (b) Ita sch. (c) Ita sch. b pro v. (d) Ita sch. heic et infra. (e) Ita sch. Sic
 infra segregavit. (f) Sch. nostre. (g) Sch. conformam corporis. (h) Cod. ad. (i) Ita sch. sine diphthi. (k) Sch. cibasti.
 (l) Ita sch. heic et infra. (m) Sch. cooperuisti. (n) Ita sch. pro dicentes. (o) Corrige dicens. (p) Schedae sinistra.

„ dus fui , et non vestistis me ; infirmus fui , et non me visitastis ; in carcere fui ,
 „ et non venistis ad me . Tunc respondebunt || . . .

FRAGMENTUM XIII.

- P. 17. . . . admodum qui in principio evangelii verbum Deus esse praedicatur apud Deum. Propter haec quae superius antedicta sunt ; et quando piis piis sensum propter eum tradidit ; tunc procedens modicum , dicit : “ et verbum caro factum (a) est , et habitavit in no-
 „ bis , et vidimus gloriam eius , gloriam tamquam unici a patre , plenum gloriae et ve-
 „ ritatis „ . Ipsum igitur verbum Deum , ut non aestimes hunc innatum filium unigenitum Dei , certissime et manifestissime ostendit spiritus sanctus per beatissimum Ioannem ; simul et modum humanitatis manifestissime adnuntians , obstruit os eorum qui dicunt eum animam cum corpore adsumpsisse (1). Ait : “ et verbum caro factum
 „ est , et habitavit in novis (b) : „ hoc est carnem induit , non quia inmutavit ipse verbum Deus in naturam (c) carnis , sed carnem suscepit et habitavit in nobis , hoc est in carne nostra , et in ipsa passus est impassibilis verbum Deus ; et corruptelam sustinuit incorruptibilis Deus , ut nos ad incorruptibilitatem commutet . Non autem dea-
 P. 18. litas ipsius verbi mortua , | aut corruptionem sustinuit ; sed separatio paulisper a corpore dealitatis , corruptio eius corporis cognoscitur . Verbum autem Deus nihil passus est , nisi iniuriam tantummodo propter nos . Si enim morientibus nobis nostrae animae non moriantur , sed recessio animi a corpore corruptela hominis (d) nostri fit ; multo magis dealitas unigeniti Dei non moritur ; sed quando voluit , nutu patris ultro mortuus est ; hoc est a corpore recessit , et separatio eius mors eius dicitur (2) (e) . Post tertiam autem diem resumpsit iterum paterna voluntate corpus ; et resuscitavit eum (f) ad incorruptionem ; et ascendit cum eo super caelos ; et habet eum gloriosum templum sanctum vivum ; et in ipso corpore , in quo salvavit genus humanum , in ipso in dextra virtutis Dei adoratur ab (g) omnibus . Eorum igitur cer-

(a) Schedae factus ; sed infra factum . (b) Ita cod . (c) Cod. in natura . (d) Sch. homini . (e) In schedis oblitteratae sunt quatuor circiter litterae . Nulla tamen videtur esse lacuna . (f) Ita sch. pro id . (g) Sch. ad .

(1) Hunc ipsum Arriomanitarum errorem refutat Augustinus contr. serm. Arrian. ff. 7. *Ecce in quibus verbis suis omnino manifestant negare se quod ad unitatem personae Christi etiam humana anima pertineat ; sed in Christo carnem et divinitatem tantummodo confiteri . Quandoquidem cum penderet in ligno , illud ubi ait “ pater , in manus tuas commendo spiritum meum „ divinitatem ipsam volunt eum intelligi commendasse patri , non humanum spiritum quod est anima etc . Fateantur Christum non tantum carnem , sed animam quoque humanam unigenitum coaptasse etc .* Lege etiam Ambrosium de incarn. cap. VII ; Fulgentium ad Trasim. I. 18. III. 18. 19.

21. 24 , et contra Fastid. cap. 22 ; item Ferrandus epist. casin. ff. 9. In eodem hoc errore Macedonios quoque versatos fuisse , docet nos Theodoretus in dialogo contra illos ; quo quidem errore nihil absurdius esse potuit . Nam quum Iesus tristitiae et pavori in passione obnoxius fuerit ; hae autem adfectiones in corpus non cadant ; consequeretur ut divinitas tristis metuens dolensque fuerit ; siquidem Iesus anima carebat , eiusque vices occupabat divinitas .

(2) Immo vero christiana doctrina est , divinitatem in Christi morte neque corpus eius exanime , neque divisam ab eo animam , deseruisse . Lege etiam Fulgentium ad Trasim. III. 25. 31.

tam notitiam disce a beatissimo et primo martyre dealitatis Christi Stefano (a) dicente: " video, inquit (b), caelos apertos, et filium hominis stantem ad dextram virtutis Dei „. Filium hominis corpus quod || . . . .

FRAGMENTUM XIII.

. . . ministerii ad aedificationem corporis Christi, videntibus discipulis ascendit. Ascendit P. 31. autem cum corpore ad suum patrem, ubi erat antea; et munus acceptabile obtulit patri nostrum corpus; et recipiens ad dexteram sedem suam; venturus inde iterum cum gloria et virtute iudicare vivos et mortuos, et reddere unicuique secundum opera eius. Misit nutu patris spiritum sanctum discipulis suis, sicuti promisit dicens: " si ascendo ad patrem, mitto vobis spiritum veritatis. Set (c) hunc spiritum oportet nos necessarie (d) confiteri, qui sumus veritatis defensores, tertium post patrem et filium natura (1) et ordine, et eundem in natura et dignitatem (e) possidentem. Hic est primum et maius patris per filium opus (2), creatum per filium (3), natura sanctum, sanctificantem possidens (f) virtutem, ut sanctificet simpliciter credentes in patrem per filium dominum et Deum nostrum Iesum Christum: et ut doceat et commoneat et inluminet animas eorum, et dividat gratias, et ad scientiam veritatis omnes ducat et adducat ad filium. | Hic spi. P. 32. ritus sanctus non Deus (4) neque dominus (5), non creator neque factor (6), non colendus

(a) Ita sch. f pro ph. (b) Ita sch. (c) Ita sch. (d) Sch. *necessariae*. (e) Ita cod. (f) Sch. *possidentem*.

(1) Longe aliter Augustinus orthodoxus de trin. VI. 7. *Etiam spiritus sanctus in eadem unitate substantiae et aequalitate consistit. — Ita sunt illa tria, Deus unus, solus, magnus, sapiens, sanctus, beatus.* Et Didymus ff. 24: *indivisa est substantia trinitatis.* Quam rem demonstrat praecipue ex baptismatis formula; monetque ff. 27. *ne velimus ex filii et spiritus sancti operatione diversa, varias aestimare naturas.*

(2) Paschasius de sp. s. lib. II. 3. refutat Macedonium, qui spiritum sanctum dicebat excellentiorem creaturam. Praestat autem audire antiquissimum patrem Tertullianum de tota trinitate loquentem contra Praxeam cap. II. *Unus et omnia, dum ex uno omnia, per substantiae scilicet unitatem; et nihilominus custoditur oeconomiae sacramentum, quae unitatem in trinitate disponit; tres dirigens, patrem, filium, et spiritum sanctum. Tres autem non statu, sed gradu, nec substantia sed forma, nec potestate sed specie: unius autem substantiae et unius status et unius potestatis; quia unus Deus, ex quo et gradus isti et formae et species, in nomine patris et filii et spiritus sancti deputantur.*

(3) Damasus quidem in epist. ad Paulinum dicit hanc *sacrilegam adfirmationem*, eamque anathemate ferit. Hanc autem et sequentes blasphemias omnes singillatim refutant Ambrosius, Didymus, Basilius, Theodoretus, Nicetas, Paschasius de sp. s. Item Augustinus de trin.

(4) Contradicit aquileiense Nicetas p. 12. sic: *Quid faciat fides ecclesiae? contra omnium opinionem scripturarum tam veteris quam novi testamenti credat esse creatum spiritum Dei sanctum, quem nusquam creaturam legere potuit? Absit. — Dominus dicit in evangelio " hic de patre procedit „, Quid nunc oportet fratres? Christum audire, an homines? Christus neque factum dixit spiritum sanctum, sed hoc solum, quia de patre procedit. Contrarii dicunt, quia factus est et creatus. Puto melius esset ita credere ut Christus revelavit, quam ut humana praesumptio concinnavit.*

(5) Atqui in symbolo constantinopolitano definivit ecclesia *credimus et in spiritum sanctum DOMINUM*. Lege Basilium de sp. s. cap. XXI.

(6) Contrarium demonstrant vulgo patres. In his Didymus de sp. s. ff. 32. sic concludit: *ex qui-*

neque adorandus (1), per divinas adnuntiatus agnoscitur scripturas; sed spiritus sanctus, qui quae (a) facta sint, per filium sanctificat et inluminat et consolatur et interpellat gemitibus inenarrabilibus pro nobis; et adjuvat infirmitatem orationis nostrae, et adducit ad filium Dei perducendos ad patrem. In isto spiritu et angeli adorant filium, et arcangeli (b) et omnes invisibilium et caelestium naturae (c) in isto adorant filium, et per filium, patrem: et in ipso spiritu (d) sanctificatae (e) omnes rationabiles creaturae accedent (f) ad filium Dei, et per ipsum glorificant patrem: et ipse spiritus sanctus ante omnia et pro omnibus et super omnia et cum omnibus filium adorat ipse solus (2) sine mediatore, per quem factus est ante omnia: sicuti et filius ante omnia et pro omnibus, et cum omnibus, et super omnia patrem adorat, et gratias agit sine mediatore, solus condigne (g), qui genuit illum ante omnia. Et sicuti filius a semet ipso facit nihil, sed || . . .

FRAGMENTUM XV.

- P. 285. . . et regantur, non vivet in aeternum, sed potius damnabitur in metallum ignis aeterni. Hoc etiam tenore credimus solum Deum patrem (3) omnipotentem omnia creasse et regere universa: legem tradidit, spiritum sanctum dedit et dat semper sanctis, profetas instruxit: templum, quod filius sumpsit de Maria virgine et in cruce dimisit, pater suscitavit: mundum sibi reconciliavit, peccata dimisit et dimittit (h) cottidie, omnes mortuos resuscitaturus, et omnes vivos et mortuos iudicaturus, bonis et fidelibus requiem et gloriam aeternam daturus, malos et perfidos in gehennam (i) missurus: primum quia ipsum filium sciens potens volens ante omnia creavit, fundavit, genuit, fecit (4), secundum quod ipse Deus pater omnipotens voluit, definivit, iussit filio, ut per ipsum omnia creata, facta, fundata, nata, substiterunt et reguntur iussu patris: per filium legem tradidit: filius spiritum sanctum dedit et dat semper sanctis: profetas instruxit: templum suum, quod sumpsit ex Maria virgine et in cruce dimisit, ipse filius suscitavit: mundum patri suo et sibi reconciliavit: peccata dimisit et dimittit cotidie, omnes mortuos suscitaturus, et iudicaturus omnes vivos et mortuos: bonis et fi-

(a) Sch. *que ei*. (b) Ita sch. sine adspir. (c) Sch. *natura*. (d) Sch. *spirito*. (e) Sch. *sanctificati*. (f) Ita sch. quamquam sequitur *glorificant*. (g) Sch. *condignae*. (h) Cod. *demisit et dimittit*. Sed infra recte. (i) Cod. *in gehenna*; sed infra recte cum *m*.

bus ostenditur esse spiritum sanctum creatorem, ut iam in dogmatum volumine breviter ostendimus.

(1) Contra hunc errorem catholica ecclesia in symbolo constantinopolitano adfirmat: *qui cum patre et filio simul adoratur*. Tum Damasus papa ad Paulinum: *siquis non dixerit spiritum sanctum adorandum ab omni creatura, sicut filium et patrem, anathema sit*. Adde laudem illam antiquissimam *gloria patri et filio et spiritui sancto*, super qua lege Basilium de sp. s. cap. XXVII.

68. XXIX. 73.

(2) Quomodo adorat filium spiritus sanctus, si ut ait Augustinus contra Maximin. I. 19. *ne patrem quidem dicitur unquam in scripturis adorare spiritus? Insuper spiritum sanctum nemini servire demonstrat Ambrosius de sp. s. I. 1, nec non Didymus de trin. II. 6. ff. 10. 11.*

(3) Haereticum horum verborum apud Arrianos sensum alibi patefeci.

(4) Has item locutiones, quatenus erant haereticae, in superioribus refutavi.

delibus requiem et gloriam aeternam daturus: malos et perfidos in gehennam misurus. Unum autem imperium et unam potestatem sic dicimus esse, quia secundum patris imperium filius omnia perficit: sed et spiritui sancto angelis et hominibus ea imperat filius facere secundum quod pater vult et iubet filio, ut filius imperet ceteris omnibus. Eos autem, qui dicunt, quotiens scriptura divina (a) Iesum Christum commemorat, hominem tantummodo significat, corpus et animam non Deum, et ex eo esse Iesum Christum ex eo quod de Maria natus est, antea non fuisse, sicut Fotinus et antecessores eius adseruerunt, a communione nostra alienos habemus. Unum autem Deum et patrem omnium sic dicimus et credimus, ut istum spiritum sanctum, quem tertio loco a patre post filium in symbolo et in baptismo tradimus, non esse Deum creatorem (1) dicimus, quia nihil ab illo et per illum creatum est; quia omnia a patre per filium creata sunt; neque ipsum regere || . . . .

FRAGMENTUM XVI.

. . . provisor omnium, iudex et dispensator (b), Deus qui omnia creavit et construxit: qui fecit omnia ex nihilo. Iterum idem ipse Athanasius antiquorum profert memoriam ac Dionisi (c) episcopi, ut ostendat ante esse patrem, quam filius generaretur (2), dicens: "ita pater quidem, pater et non filius; non quia, factus est, sed quia est; non ex aliquo sed in se permanens: filius autem et, non pater, non quia erat, sed quia factus est; non de se, sed ex eo, qui eum, fecit, filii dignitatem sortitus est (3)". Deinde ipse Athanasius: "non enim se erigit filius contra patrem, neque putat paria esse cum Deo (4): cedit autem patri suo, et fatetur; docens omnes quia pater maior (5): maior (d) autem non vastitate neque

P. 275.

(a) Cod. *scripturas divinas*. (b) Ita cod. (c) Ita cod. *i pro y*. (d) *Maior* a me repetitur.

(1) Creatorem demonstrat spiritum sanctum magnus Basilius cap. XVI. Item Augustinus contra Maximin. II. 17. alique PP., quos inter Ambrosius de. sp. s. II. 5. *Quis vero dubitare potest quia vivificet omnia spiritus sanctus, quando et ipse sicut pater et filius, creator est omnium; nec quicquam nisi cum spiritu sancto Deus omnipotens pater intelligatur operatus; quandoquidem et in principio creaturae spiritus superferebatur super aquam?* Cetera quae copiose addit Ambrosius, ex ipso fonte a curiosis petantur. Tum Didymus de trin. I. 36. *ἰσάστης ὑποστάσεως δυναμίης δημιουργῆσαι, καὶ πάντα ποιῆσαι, εὐδόκησεν ὁ θεὸς καὶ πατὴρ διὰ μὲν τοῦ υἱοῦ καὶ θεοῦ ὑποστῆναι πάντα διὰ δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἁγιασθῆναι*. Quin adeo spiritum sanctum creatorem declarant Platonis comici versus ab eodem Didymo recitati op. cit. II. 27. Vide etiam Faustinum contra Arr. cap. VII.

(2) Capitem hunc errorem quod filius ante tempora quidem (id est ante res creatas) sit genitus, sed non ab aeterno, late invicteque refellit Hilarius de trin. I. 34. II. 20. III. 3. IV. 6. XII. 21. sqq. 51; et de synod. ff. 25. Item Ambrosius de fide I. 8. sqq. III. 4.

(3) In Athanasii certe epistula de sententia Dionysii vix hae sententiae invenientur.

(4) Filium non nisi secundum carnem subiectum patri demonstrat Ambrosius de fide V. 14. Alioquin dicit apostolus, *non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo*. Legesis praeterea Hilarium de trin. XI. 30. 43. sqq., et Leonem magnum serm. XXV. 2. Immo patres id passim concorditer adfirmant.

(5) Famosissimus in theologia locus, super quo videndi saltem Hilarius de trin. IX. 56; Augustinus de trin. I. 15. 22. 23, et serm. CCCXLI. 6; Ambrosius de fide II. 8, et epist. X. class. I; Theodoretus dialog. de sp. s. cap. XIX; Faus-

magnitudine (1) (a), quae quidem corporum propria sunt, sed perpetuitate (2) et inenarrabili eius paterna ac generandi virtute (b): ut quia ipse quidem sempiternus est, et in se plenitudinem habens, et a nullo vitam habens. Similiter etiam Bithenus episcopus (3) et cognitus (c) ad Papam (4) "Ergo filium genitum dicimus: filius autem ingenitus num-
 P. 276. „ quam fieri potest. Solum | autem patrem scientes ingenitum de sanctis scripturis:
 „ veneramur autem filium, quia (d) apud nos certum est hanc eius gloriam ad pa-
 „ trem ascendere „. Et post pauca idem: „ Cum ergo maiorem se pater (e) osten-
 „ dat, certum esse quia non solum operationem (f) creaturae, sed quia ingenitus
 „ est „. Similiter idem ipse in alia epistula: " De patre autem et filii diceris si-
 „ cut scis superna baculum est ambulare (g). Ergo vere primum deprecamur do-
 „ minum, ut veniam mihi tribuat propter necessitatem; et ita de is (h) incipiam, non
 de plurimis quaestionibus, neque per circuitum, sed per compendium. ||

FRAGMENTUM XVII.

P. 201. „ . . . (5) significatione ignis, in se ignem habens, et in igni ignis manens. Nam cum
 „ sit in eo splendor lumine (i) naturae, calor virtus urendi, mobilitas aestuandi, to-
 „ tum (k) tamen ignis est, et haec universa una natura est. Item Hilari " omnium
 „ ergo suorum quis (l) pater esto „ Item Hilari (6) " quaero utrum alterius generis Deus
 „ sit, qui in forma Dei Deus maneat, et secundum consignatas consignantesque species
 „ in signaculis cernimus cum inpresso plumbo ferrum et gemma, cerae specie vel
 „ concavae (m) in se imago signata „. Item Hilari (7) " quaero itaque nunc, utrum di-
 „ visio ac separatio sit, cum ignis ex igne est; numquid absceditur natura? aut non
 „ sequitur natura, ne sit cum accenso lumine ex lumine? „ Utile existimavimus haec
 „ pro patre exerere comparationis exempla: nec mentiri (n) de professione sua existima-
 „ retur, cum divinae professionis intellegentiam et (o) aliqua naturalia creaturarum

(a) Cod. *magnitudinem*. (b) Cod. *virtutem*. (c) Ita cod. (d) Cod. *qui*. (e) Cod. *patre*. (f) Num corrigendum *ob rationem*? (g) Ita omnino se habet in codice hic locus, qui Oedipum expectat. Num *tabernaculum eius ambulare*?
 (h) Ita cod. *pro his*. (i) Cod. *luminis*. (k) Ita cod. (l) Ita cod. (m) Cod. *concave*. (n) Ita cod. (o) Cod. *ex*.

tinus lib. de fide cap. IV; Didymus de trin. I. 36, et III. 18; Anonymi breviarium fidei; Ferrandus epist. III. 13, et epist. casin. ff. 2. 7; Fulgentius de trin. I. 4; Ephraemius chronicus a me nuper editus v. 4768; Nicetas Choniates hist. VII. 5.

(1) Par sententia est in Athanasii oratione I. adv. Arianos ff. 58.

(2) Hoc refutavimus in superioribus, ubi de filii aeternitate testimonia doctorum ecclesiae laudavimus. Neque item maior pater est generandi virtute, quia tam bonum est filio, quod filius est; quam patri, quod pater est.

(3) Iguotus mihi hic *Bithenus* episcopus. *Bi-*

tinicus episcopus arrianus occurrit in subscriptionibus concilii sardicensis apud Hilar. op. hist. fragm. III. *Bithynicus* haereticus sub Constantio imp. occurrit apud s. Athanas. opp. T. I. p. 377.

(4) Fortasse intelligendus Iulius papa ad quem fuit sardicensis epistula scripta. Hilar. op. hist. fragm. II.

(5) Sequentia verba s. Hilarii sunt ex opere de trinitate lib. VII. 29.

(6) Lib. VIII. 46.

(7) Lib. VII. 29. et 30. Quamquam in editionibus alius materiae ordo est.

„ exempla praestarent (a): sed quia simpliciorum fidem (b) furor haereticus turbaret ,
 „ ut id de Deo credi non oporteret (c), quod difficile, nisi per corpoream compara-
 „ tionem (d), possit intellegi; idcirco secundum (e) illud Domini | dictum, quod P. 202.
 „ de carne nascitur, caro est; quod autem de spiritu, spiritus est; quia Deus spi-
 „ ritus est (1), et de Deo natus est. „ Vanissimus Hilarius circumvenit mentes in-
 „ nocentium; et quod Dominus de baptizatis et de his qui spiritaliter nascuntur di-
 „ xerat, ille de nativitate filii Dei adseruit scriptum esse (2). Sed ipsa lectio necat Hila-
 „ rium, dicente scriptura divina: “ noli mirari, quia dixi tibi, oportet vos nasci denuo.,,
 Videant ergo et intellegant .

PRIMUS CAPITULUS (f) FIDEI CATHOLICAE (3).

Confitemur, credimus, tenemus, Deum patrem omnipotentem sine initio (g) esse (4),
 innascibilem, inpartibilem, invertibilem, et [inmutabilem esse, summum, altissimum,
 incomparabilem et omnium Deum; et quod sciens, potens, volens, ante omnia
 saecula et tempora, et ante omnia omnino filium sibi creavit (5), fundavit (6), genuit,
 fecit: et manet ipse filius inpartibilis, immutabilis, cum Deo patre in sempiternis
 saeculis sine fine (h). Et quia volente et definiente, iubente Deo patre omnipoten-
 te, per filium unigenitum Deum spiritum sanctum, cetera omnia caelestia et terre-

(a) Cod. *praestarent*. Immo et in praeced. dic *ne mentiri*, et *ex aliquo*. (b) *Deest fidem* in cod. Item mox *credi*.
 (c) Cod. *oportere*. (d) Cod. *corporea comparatione*. (e) Cod. *sensum*. (f) *Notemus capitulus pro capitulum*. (g) Cod.
sine initium. (h) Cod. *sine finem*.

(1) Hoc loco utitur Ambrosius de sp. s. III. 10. ad demonstrandam spiritus sancti divinitatem: quae verba adeo Arrianos intellexisse ait de spiritu, ut ea de suis codicibus fraudulenter abstulerint.

(2) Locus Iohannis III. 6. citatur quidem ab Hilario VII. 30; sed tamen de filii divina nativitate non usurpatur nisi VII. 14. Et revera apud Iohannem Christus dominus loquitur de renatis e baptisate; idque agnoscit etiam Ambrosius de sp. s. III. 10. ff. 63; tamen Hilarius satis apte utitur his verbis ut filium demonstret substantiam habere paternam, nempe esse Deum quia genitus ex Deo; non autem creatum fuisse ut alias res mundanas. Sane si renati baptisate, spiritus sunt, quoniam spiritu renati; multo magis filius ex Deo spiritu naturaliter natus, spiritus erit: idque consequens fortasse spectavit Hilarius, cum Tertulliano loc. cit. apud nos p. 210. n. 1, et Phoebadio cap. XI.

(3) Mirari licet impudentem arrianum, qui suam ecclesiam dicit catholicam; nempe, ut suspicor, post ariminense concilium, de quo gloriatur Maximinus arrianus apud s. Augustinum coll. cum Max. ff. 2; queriturque cum nimia verborum emphasi Hieronymus adv. Lucif. ff. 19: *ingemuit totus orbis, et arrianum se esse miratus est*.

(Non quia scilicet defecerit tunc recta fides; sed quia, ut ait ibidem Hieronymus, decepti sunt orthodoxi episcopi ab Arrianis subdola fidei formula aliisque artificiis.) Et quidem etiam s. Hilarius initio libri VI. deplorat infausti arrianismi morbum in omnibus ferme romani imperii provinciis inficientem ecclesias; ita ut haeresis ex ingenti adsecularum numero auctoritatem sibi praesumeret. Porro ab hac diversae sunt arrianae fidei formulae, quas recitat s. Hilarius de trin. IV. 12. et VI. 5. et contra Auxent. ff. 13; et de synod. cap. 11. 28. 35. 38. De harum autem formularum multitudine conqueritur idem s. Hilarius lib. II. ad Const. et contra Const.

(4) Atqui Didymus de trin. I. 33. filium quoque dicit *ἀληθινὸν θεὸν καὶ οὐκ ἔχοντα πρὸ αὐτοῦ θεόν*. Immo I. 7. et III. 2. ff. 14. demonstrat cum Paulo *atheos* fuisse qui filium Deum non agnoverint.

(5) En summam arriani erroris, quod filius nempe sit creatura. Porro s. Hilarius de syn. capp. 17. 18. sapienter docet vocem *condidit* (seu *creavit*) intelligendam esse ex sequente *genuit*.

(6) Etiam apud Hilarium VI. 4. haeresis arriana dicit filium *creatum et fundatum*.

- P. 195. stria visibilia et invisibilia, creata, facta, nata, fundata, constituta, finc-
ta (a), condita, substiterunt. Et quod filius in principio, et ante quam discen-
deret in Maria virgine (b) semper oboediens fuit Deo et patri suo (1). Et quia di-
sponente et definiente Deo patre (c) omnipotente per filium omnes profetae (d) di-
xerunt adspirati, quod ipse filius venturus esset mittendus a Deo patre inluminator et
salvator generis humani: et quod ex virgine esset sumpturum templum, id est car-
nem, ut filius Dei omnipotentis (e) propter carnis adsumptionem filius hominis et ho-
mo pronuntiandus esset, id est filius David, quia ex semine eius carnem accepit.
Et quia mittente Deo patre filius in hoc mundo (f) venit, ut per suam doctrinam
et passionem (g) et mortem crucis, et tertia die resurrectionem (h), et ascensionem
in caelis (i) cum carne (k) illuc, unde (l) sine carne descenderat (m): ut per bo-
num (n) baptismi omne (o) genus hominum in se integra fide credentium salvaret,
quos etiam ecclesia (p) cognominavit. Et hoc docuisse dominum et Deum nostrum Iesum
Christum in terris, secundum quod illi (q) Deus pater iussit in caelis. Et summum sa-
cerdotem esse filium Deo patri (2), et mediatorem esse inter Deum patrem omnipotentem
et omnem creaturam: et ipsum esse, per quem reconciliati sumus Deo patri. Cre-
dimus etiam quod filius postulat a patre suo: petit etiam et rogat pro omnibus sanctis
et paenitentibus: et quod gratias agit agit (r) filius Deo et patri suo: et quod
omnium orationes sive gratiarum actiones Deo et patri per filium offeruntur: et quod
iubente Deo patre, filius eius ad dexteram suam sedeat (3), et interpellat patrem suum
pro nobis: et omnia omnino Deum patrem filio subiecisse credimus. Et si omnia Deus
pater filio subiecit, et spiritum sanctum subiecit (4). Si autem spiritus sanctus filio non
est subiectus, non omnia Deus pater omnipotens filio suo subiecit. Sed et illud quod
scriptum est "pater filio subiecit; diligit filium, et omnia dedit in manus eius, et
,, omnia mihi tradita sunt a patre meo ,, sic credimus esse: in quo pater genuit filium,

(a) Ita cod. (b) Ita col. (c) Cod. patri. (d) Ita cod. etsi alibi cum ph. (e) Cod. omnipotentes. (f) Ita cod.
(g) Cod. passione. (h) Cod. resurrectionis. (i) Ita cod. (k) Cod. cum carne. (l) Cod. inde. (m) Ita haec cod. etsi alibi
illi. (n) Malim donum. (o) Cod. omnem. (p) Malim ecclesiam. (q) Cod. illis. (r) Ita cod. agit agit.

(1) Recole dictum s. Ambrosii p. 222. n. 1. Praeterea de missione filii, volente patre, in hunc mundum, repete sisp. 225. n. 3. Iusuper sic Ambrosius de fide V. 7. Si minorem putas eum qui mittitur, eo a quo mittitur; discite quod et minor maiorem misit. Nam et Tobias Raphaelem archangelum misit etc. Num et Pilato minor Christus, quoniam Pilatus misit eum ad Herodem? Sermo non praedicitur potestati: scriptura quem missum dicit a patre, missum dicit a praeside. Pergit deinde Ambrosius explicare quid in vocabulo missionis intelligendum sit. Eidem obiectioni Arrianorum naviter occurrit idem Ambrosius op. cit. lib. II. 9.

(2) Sacerdos est Christus secundum humanita-

tem, ut pulchre disserit Ferrandus epist. casin. ff. 14. 15.

(3) Ambrosius de fide II. 12. Sedet ad dexteram patris filius: num tibi videatur inferior, qui ad dexteram sedet? num iniuria patris, qui ad sinistram sedet? Pater honorat, et tu iniuriam putas? Pater mavult id esse pietatis exemplum, et tu putas praeceptionis imperium?

(4) Immo creaturas, non Deum spiritum sanctum, pater filio subiecit. Lege Augustinum de trin. VI. 7. 12. Errorem Arrianorum qui sub vocabulo omnia (cum de creatis sermo erat) comprehendebant etiam spiritum sanctum, castigat Didymus a me iam laudatus pag. 213. n. 5. Item Fulgentius contra Fab. fragm. XXXIV.

dixit ei, scito te creaturum omnia, rectorum, et omnibus dominaturum, ut ego vo-
luerō, definivero, iussero tibi. Sed et filius libentissime hoc ipsut (a) || quod a se ne-
que est neque aliquid facit (1), sed Dei opificium in sua natura claritatis sine dubio P. 116.
inv.
ostendit, ministerium suum cum ceteris creatis exhibens, Dei providentia hominibus
deserviens; velut gigans exultans currens viam ab oriente usque ad occidentem (b) na-
turae suae claritatis omnibus portans lumen; ut respiciens ad eum omnis homo ra-
tionabilem habens intellectum, gratias agat Deo, qui praeparavit huius claritatem
ad lucem vitae humanae. Etenim cum hominem aliquem videris praeparantem lu-
men nocte sera, numquid illo (c) lumini gratias agis secundum rationem iustitiae?
Non, sed ei qui praeparavit lumen (2). Secundum hanc (d) itaque iustitiae rationem,
vel naturalem utens intellectum (c), solum opificem huius et largitorem mag-
nificare debes; et ei, qui tibi condonavit huius luminis visum, gratias agere de-
bebis; ut et tu quemadmodum sol exhibet tibi deservitionis ministerium, secundum
Dei providentiam, quorum (f) debitor es, gratiarum actiones largitori tuo reddas,
qui solem propter tuum constituens beneficium posuit in caelo, ita ut luceat super P. 115.
inv.
terra. Ita est itaque quod dictum est "sole (g) posuit tabernaculum suum; et
,, ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo, exultavit ut gigans ad curren-
,, dam viam: a summo caelo egressio eius; et occursus eius usque (h) ad summum
,, eius; et non est qui se abscondat a calore eius,,. Tu itaque si permanens in er-
roris tui (i) ignorantia, negas unius Dei esse opificium, hanc quae videtur creatu-
ram (k), et secundum insipientiae tuae impietatem plurimum (l) deorum (3), qui non sunt,
esse adfirmas opus; evidentissime ipsa creatura, aspectu (m) naturae suae, erroris ar-
guit insipientiam; cum invicem ordinem custodiens, et temporum propria observans,
et se (n) invicem succedens (o), et tamquam ex unanimitate, secundum unius Dei pro-
videntiam (p), usum ministerii sui hominibus exhibens. Manifestum est itaque quia
qui creavit caelum, ipse creavit et luminaria in caelo; ipse quoque et terram crea-
vit, et universa quae sunt super terram. Huius autem indicium evidentissimum hoc
est, quod ea quae || . . .

(a) Ita cod. Et quidem in aliis quoque codicibus sic interdum scriptum vidi. (b) Sch. *ad occidente*. (c) Ita sch. Sic alibi auctor noster in dativo casu *toto*. (d) Sch. *hac*. (e) *Utor* cum quarto casu, id quod ipse Cicero facit de rep. (f) Ita sch. pro *quarum rerum*. Vel scribe *quarum* referens ad *grattiarum*. (g) Ita sch., non *in solo*. Si scribes *soli*, cum hebraica lectione consenties. (Ps. hebr. XIX. lat. XVIII. 5.) (h) Sch. *adquē*. (i) Sch. *tuae*. (k) Sch. *haec creatura*. (l) Sch. *plurimum*. (m) Sch. *evidentissimae ipse creatura aspectu*. (n) Ita cod. (o) Sch. *succedens*. (p) Sch. *providentiae*.

(1) Huius loci evangelici elegantissima est Didymi de sp. s. ff. 37. interpretatio, dum probat unam esse trinitatis operationem. *Filius non potest a semet ipso quicquam facere, quia a patre non potest separari*. Item Hilarius de trin. IX. 47. 48, et XI. 12. eadem utitur qua Didymus argumentatione, sed pluribus verbis dilatata. Tum idem Didymus de

trin. I. 36. in huiusmodi locutionibus nihil aliud agnoscit nisi divinarum personarum concordiam.

(2) Papae! non est tamquam lucerna quaedam filius Dei. Porro Christus dixit honorificari patrem ab eo qui filium honorificat.

(3) Ex initio certe opusculi primi constat, loqui auctorem nostrum etiam contra idololatrias.

ff *

FRAGMENTUM XVIII.

„ . . . *Nativitas eius ante aeterna tempora est. Si aliquid in rebus est, quod ante-
venit aeternitatem, erit aliquid profecto quod sensum aeternitatis excedat. Tua enim res
est, et unigenitus tuus est: non portio, non protensio, non secundum efficientiarum opi-
nionem nomen aliquod inane; sed filius, filius ex te Deo patre, Deus verus, et a te in na-
turae tuae unitate genitus; post te ita confitendus, ut tecum: quia aeternae originis
suae auctor aeternus es. Nam dum ex te est, secundus a te est; dum vero tuus est, non*

- P. 19. (1) es separandus ab eo: quia nec sine tuo (a) confitendus es aliquando; ne aut in-
„ perfectus sine generatione, aut superfluous post generationem (b) arguaris „. Item Foebadi aquitane socio (c) Hilari. “ (2) Qui ergo probaverit sine verbo, sine ratione,
„ sine sapientia, sine virtute, sine spiritu, aliquando patrem fuisse, is (d) probabit (e)
„ filium cum patre et in patre ante omne principium non fuisse. Et tamen nes-
„ cio, si his virtutibus carens, possit Deus dici. Non modo enim Deus, qui in
„ sua sempiternitate perfectus est, sed ne creatura quidem illa secundum genus
„ suum inconsummata constavit (f). Non potest quid esse, si non sit; non autem erit,
„ si illi defuerit quod esse debet. Totum igitur defuit patri, si aliquid defuit.
„ Totum defuit autem, si filius suus, hoc est virtutum suarum plenitudo, initium
„ non caret (g). Et necesse est hanc opinionem in alterutram blasphemiae partem
„ profane (h) sacrilega definitione transire. Aut enim pater credendus est cum
„ filio suo initium fuisse sortitum, quia sine filio suo, hoc est sine virtutibus fuisse
P. 20. „ non potuit; etenim (i) huic illorum initio [nescio quis tertius Deus: aut si solus pa-
„ ter sine initio dicitur, utique (k) ad filii generationem imperfectus fuisse dicendus
„ est. Imperfectus enim, si coeperit habere quod ante non habebat, et habere tamen
„ debuit. Denique habere voluit (l) semper, qui semper debuit esse perfectus; quia non
„ accipit augmentum quidquid occupavit totum „. Item Ambrosius (3) quemadmodum con-
firmavit suprascribita Hilari et Foebadi. “ Dicit aliquis, quomodo generatus est filius?
„ quasi sempiternus, quasi verbum, quasi sapientia, quasi splendor lucis aeternae (4): quia
„ splendor operatur, ut nascitur. Apostoli istud exemplum est, non (m) meum. No-
„ li ergo credere quod iverit vel momentum aliquod quod fuerit sine sapientia Deus,
„ aut sine splendore lux „. Item Ambrosius (5). “ Accipe aliud quod clareat; filium sempi-
„ ternum apostolus dixit, quod sempiterna eius virtus sit adque divinitas „. Item
„ Foebadius (6): “hic blasphemiae aestus, hic (n) totus (o) sacrilegus dolor, quod in pa-
„ tre et filio recipitur Deus unus „. Item Foebadius “ Pater Deus et filius Deus, *spiritus*
„ sanctus Deus, et haec omnia unus Deus. ||

(a) Nempe filio. (b) Schedae generatione. (c) Ita sch. (d) Sch. his. (e) Ita sch. h pro v. (f) Ita sch. pro constabit. (g) Careo cum quarto casu est etiam apud Frontonem. (h) Ed. profana. (i) Ed. pro etenim habet et erit auctor. (k) Sch. dicturoque pro utique. (l) Ed. melius debuit. (m) Sch. nomen pro non. (n) Sch. hunc. (o) Male in cod. dictus pro totus.

(1) Hactenus lacunam codicis supplevi ex Hilario de trin. XII. 54.

(2) Ex Phoebadio contra Arrianos op. I. cap. XVI.

(3) De fide I. 13.

(4) Confer Fulgentium contra Fab. fragm. XXII. XXIII.

(5) De fide I. 10.

(6) Op. I. contr. Arrianos cap. XXII.

FRAGMENTUM XVIII.

... tre et exterminabitur malum a vobis. Item in deuteronomium (a). " Describet sibi P. 29. deuteronomium istum (b) in libro leuitis (c) et sacerdotibus, ut sit cum eo: et leget eum omnes dies vitae suae, ut discat metuere dominum Deum suum, et observare omnia praecepta eius, et iustitias has facere, ut non exaltetur cor eius a fratribus suis; sed non trasgredietur a praeceptis dextra vel sinistra, ut sit longaevus in principatu suo ipse et filius (d). Item in deuteronomium. " Et non solis vobis ego dispono testamentum „ hoc et maledicta, sed et his qui comitantur vobiscum hodie in conspectu domi- „ ni Dei vestri, ut his qui non vobiscum hodie. Item in deuteronomium: " Et „ dicent omnes gentes terrae, quare fecit Dominus sic terrae huic? quae est haec „ ira furoris ingens? Et dicent, propter quod dereliquerunt testamentum domini Dei „ patrum suorum, quod disposuit patribus ipsorum, cum eduxit illos de terra Aegy- „ ptū. Et euntes servierunt diis alienis, et adoraverunt eos quos non noverant, „ et non permanserunt ad dominum Deum suum. Et iratus furorem (e) Dominus „ super terram | illam, induxit super eam secundum omnia maledicta testamenti, P. 30. „ quae scribta sunt in loc libro. Et abstulit eos Dominus a terra eorum in fu- „ rore et ira et exacerbatione magna nimis: et proiecit eos in terram aliam, et ce- „ tera. Hoc ius divinum, has scripturas sanctas defendit Constantinus senior di- „ cens (1): " licet me sublimissimum adque omnium dominum me sentiam, mortalem me „ esse cognosco, et quandoque huius regni gloriam relicturum (f) intellego „. Quae- „ renda igitur fama aeterna, ac (g) sublimia illa quae ab aeterno domino et a su- „ blimi Deo discendunt (h); quae divinae legis (i) promittunt; quod sacra filii Dei „ pollicentur; quae post huius vitae decursum ab ipso filio Dei sponsore exhibentur. „ Brebis (k) igitur huius temporis gloria deponatur, ut per fidem sine fide possi- „ deatur, quo (l) ipse secundum sacram Dei legem post vinculi mortem daturam (m) „ immortalitatem post brevissimam vitam sine fine polliceri (n); et cetera. Hoc ius di- „ vinum has scripturas sanctas defendit Constantius scribens ad sanc||. (2) . . .

(a) Ita sch. (b) Ita sch. (c) Ita sch. (d) Sch. *filii*. Sequitur autem mendose in cod. *sinistra vel*. (e) Ita sch. (f) Sch. *relectum*. (g) Sch. *ad*. (h) Ita sch. ut supra. (i) Ita sch. pro *leges*. (k) Ita sch. (l) Ita sch. (m) Ita sch. (n) Ita sch.

(1) Quonam in scripto?

(2) Codicis hiatus prohibet nos quominus de his litteris Constantii accuratius cognoscamus. Ceteroquin compertum est hunc Caesarem ab arrianis episcopis et haeresi circumventum multa perperam sanxisse, orthodoxos episcopos edictis damnavisse. (Vetuisse eum edicto vocabulum quoque *homousion* notissimum est.) Litterarum huiusmodi meminuit s. Hilarius lib. II. 2. ad Const., et Lucifer calaritanus ed. Colet. p. 17. Quin adeo Sulpicius Sev. hist.

lib. II. diserte narrat haeticam epistulam ab arrianis episcopis Mediolani fuisse sub Constantii nomine compositam et divulgatam. Fidei formulas a Constantio arriano conditas memorat s. Hilarius in libro adversus hunc Caesarem ff. 7. et de synodis ff. 78. Denique Liberius papa (in opp. s. Hilarii frag. V.) conqueritur de sermone Constantii caesaris ad populum misso, quo ipse Liberius lacera- batur.

FRAGMENTUM XX.

- P. 191. . . . (1) *profetas Dei*. Et cum audissent pseudopofetas qui erant cum Ochusia (a) filium Achab, qui fuerat doctor eorum Gamarias (b) de monte Efrem, et ipse fuit frater Sedeciae, suavit Ochodiam regem Gomorrae et occidit Michaeam. Et cognovit Bechira, et vidit locum Eseciae et profetarum qui cum illo erant; ipse enim habitabat in Bechem; et abiit Hierosolymam, et coniuncti sunt et ipsi Asamar. Et factum est cum venisset Salmanassar rex Assyriorum, et accepisset Samariam, et abduxisset nomen . . . dixit . . . bus in carcerem, et perduxisset eos in montem Medor . . . ad flumen Gozan, Bechira fuit iuvenior, et fugit et pervenit Hierosolymam in diebus Ezeeciae regis Iudae: non ambulabat in . . . Samariae patris sui, quoniam timebat Ezeeciam. Et inventus est in tempore Ezeeciae loquens verba iniustitiae in Hierusalem, et s . . . a pueris . . . in regione Bechem. Et contempsit Bechira Eseciam et profetas qui cum eo erant dicens, quoniam Esecias et profetae, qui cum illo sunt, profetabant in Hierusalem . . . a civitatis Iudaeae, quoniam deseruntur, et in filios Iudaeae et bon . . . | quoniam captivi ducuntur. Et inde, domine rex quoniam galea grec . . . per ferrum deduceres ipsi profetaverunt in Israhel et in Iuda et in Hierusalem: et ipse Esecias dixit se plus quam Moysen profetare. Dixit enim Moyses quoniam homo non potest videre Deum; dixit autem Esecias vidi Deum, et ecce vivo. Tu, rex, intellege quoniam mendax est: et ecce Hierusalem Sodomam dixit, et principes eius et Iudaeae et Hierusalem populum Gomorrae nominabit (e). Et cum in multis detraxit Eseciae et profetis, et supersedit Beliac in corde Manasse, et corda principum Iudaeae et Beniamin et spadonum et consiliariorum (d) regis. Et placuerunt eis sermones Bechire, et mandavit rex, et apprehenderunt Eseciam. Fuit enim Beliac bilem habens in Eseciam propter quod in se ostenderit Samael, et quoniam ipse nuntiavit adventum dilectissimi de septimo caelo et transfigurati; quem eius et discensum et formam in qua transfigureretur esse hominis, et persecutionem quam passurus est, et contumeliam quam || . . .
- P. 192. . . .

FRAGMENTUM XXI.

- P. 205. . . . filios voci Micheae et reliquis profetis, dicens in eo, in quo profetiam meam audistis: " vidi angelum gloriosum non secundum gloriam angelorum, quos ego semper videbam, sed claritatem magnam et sanctam habentem, quam ego claritatem exponere non possum. Et accessit et tenuit manum meam, et dixit: et quis es tu, et quod tibi nomen est, et quo me tolles? accipi enim vires loquendi cum eo. Et dixit mihi: cum te imposuero et ostendero tibi visionem, propter quod (e) ad te missus sum, tunc intelleges qui sim,

(a) Cod. *Ochusiam*. (b) Cod. videtur *Camarias*. Sed recte infra. (c) Ita cod. (d) Cod. *consiltario*. (e) Ita cod.

(1) Quae sequuntur, fragmenta duo, nempe XVIII. et XX, petita videntur ex apocryphis veteris quodammodo testamenti libris.

nomen autem meum non dicam tibi, eo quod revertaris in carnem. Cum enim sustuleris te, tunc videbis. Propter hoc enim missus sum ut veniam. Simpliciter mihi respondet et ait mihi: et maius me videbis. Hilariter et simpliciter loquitur tu . . . [et eminent]iorum ipsius maiorum videbis. Propter hoc enim missus sum a septimo caelo, ut (a) omnia tibi ostendam. Et sustulit me, et ascendi ego ipse in primum solidamentum, et ibi vidi Samael et fortitudinem eius: et fuit in eo bellum grande, et angeli Satanae simul] invidentes; sicut enim susus (b) sic et in terra. Et dixi angelo, qui fuit mecum, quid est bellum hoc, et quae invidia haec? et dixit mihi: sic est ex qua (c) oculum factum (d) est, usque nunc est, sic erit bellum quoad usque veniat quem visurus est, et emundabit eum. Et postea posuit me super solidamentum; et fuit caelum, et vidi ibi sedem in medio, et ad dexteram eius et ad sinistram angeli erant; angeli ad sinistram (e), qualis (f) ad dextram (g): ad dextram enim claritatem magnam (h) habuerunt: et laudabant omnes una voce: et sedes erat in medio, et a sinistra postea benedicebant. Fuit autem vox a sinistro non sicut nec minus erat illis similis: et rogavi angelum qui me ducebat, et dixi ei: cui mittunt angeli hymnos (i)? et dixit mihi gloriae sedentis septimi caeli, qui est perpetui saeculi, et dilecto eius a quo missus sum ad te. Et imposui me secundum caelum, et fuit altitudo caeli qualis a caelo usque ad terram et ad firmamentum: Et vidi ibi quomodo videram in primo caelo angelos dextros et sinistros et sedes medias || . . . .

P. 206.

(a) Cod. et. (b) Ita cod. antiqua orthographia ut *rusus* apud Frontonem. (c) Ita cod. (d) Ita cod. (e) Cod. *ad sinistram*. (f) Ita cod. (g) Cod. *ad dextra*. (h) Cod. *magna*. (i) Cod. *hymnus*.

Quoniam in meis ad arriana fragmenta scholiis Hilario pictaviensi plurimum usus sum, venit mihi in mentem Hilarii alterius arelatensis, cuius deperditos de fonte ardente versus memorat biographus eius antiquus (apud Quesnel. op. s. Leon. T. I. p. 367), ego autem nuper legebam in vaticano codice satis vetere, ubi opusculum quoddam scribitur de mundi miraculis. Immo ante Hilarii versus, fragmentum legitur ex deperdita item Iulii Titiani (qui sub Commodo vixit) chorographia, quam Servius ad aen. IV. 43. laudat. In eodem opusculo phoenix quoque Lactantii citatur, et Berosus in babilonicis. Verum his omissis, tractum illum recitabo, qui I. Titiani Hilarii quoque fragmenta nobis exhibet. Quartum miraculum Aethna, cuius montis meminit et ille Iulius Titianus his verbis dicens. "Montes maximi in Sicilia IIII, Erycus, Nebrodes, Neptunus, et Aethna: quem videns saepius flammam e vertice volvere, sentire orbis prope fide credentium (1): quamquam id cum primo Romae nuntiatum est arsisse, et hoc iam in monstris procuratum est. Quintum est de fonte gratianopolitano, de quo simul et latex manat et ignis. Nam vides e nymphis flammam supervolare, hauris aquam de medio fonte; curris, bibis, nec incenderis; portas, nec ab igne comprehenderis. Quod si cereum vel taedas admoveas, protinus ut flammam attigerunt, comprehenduntur. Manum quoque si mittas, non crematur. Hinc Hilarius quidem ait.

- „ Si vere exurunt ignes, cur vivitis undae?
 „ Si vero extinguunt undae, cur vivitis ignes?
 „ Lympharum in gremiis inimicus conditur ignis:
 „ Communesque ortus imperat alta manus. Et reliqua (2)

(1) *Locus corruptus.*

quod in eo memoratur Sigeberti (I) regis obitus veluti eius temporis eventus.

(2) *Non retulit reliquos versus auctor opusculi, cuius aetas (saec. VI.) inde argui potest,*

SERMONUM ANTIQUORUM RELIQUIAE

EX ALIO PALIMPSESTO BIBLIOTHECAE AMBROSIANAE.

FRAGMENTUM I.

INCIPIIT SERMO III (1).

Cod.
P. 26.

Dominus noster Iesus Christus ipse est fundamentum, ipse perfectio, ipse angularis. A terra est et a caelo: de caelo enim descendit (a) Deus, et hominem adsumpsit de terra, et sociatus est homini. Ecce de caelo, ecce fundamentum, ecce angularem. Hic bene conplacuit in hominibus: et his, qui de terra sunt, dedit spiritum sanctum de caelo; ut et superiores et inferiores unam faceret ecclesiam; hoc est divinitati humanitatem, divinitatem humanitati permiscens (2). Cum autem fundamentum audieris, Dominum intellege: ipsum (b) enim fundamentum demensus est. Lapidem qui super aedificantur, parum fundamento debent habere mensuram, ut aedificandi (c) usibus conveniens fiat || . . .

* * *

FRAGMENTUM II.

EX SERMONE V.

P. 27. . . . quam per speculum intuemur, in eandem imaginem reformati de gloria in gloriam. Sicut enim aliquis regalia vestimenta, purpuram et diadema et cetera similia inspicit, et varietatem miratur, subtilitatem, gratiam, pulchritudinem pretiosarum (d) lapidum, et insatiabiliter aspiciens delectatur; vel quemammodum (e) . . . (f) aspicit . . . no (g) remota et caelestem imaginem Christi ferventem habentem (h) in nobis et intellegentes pulchritudinem ineffabilis luminis intuentur: quemammodum reformantur de gloria in gloriam, varietatem et pulchritudines diversas, quae lingua carnali narrari non possunt, immo nec intellectu conpraehenduntur, quanta sint quae fiunt in hoc mundo cum sanctis. Ipsae enim parabolae imagines quaedam sunt: divina enim | ab his qui experti sunt agnoscuntur, et ab his in quibus oportuit veritate aspiciuntur. Ita igitur debes intellegere aut audire, id est ultra tuam scientiam, ultra sensum; quamdiu res ipsa mysterii gratiam (i) in mentem tuam infundat. Etenim (k) purpura et regalia vestimenta lucrum nullum

P. 28.

(a) Cod. *dicendit*. Certe *descendit* pro *descendit*, scribitur etiam in arriano palimpsesto. (b) Malim *ipse*, ut referatur ad *demensus est*. (c) Cod. *aedificant*. (d) Ita cod. (e) Ita cod. Alibi vero interdum *quemadmodum*. Immo et *quemamm*; prorsus ut in cod. Verrinarum Ciceronis. (f) Spatium vocabuli. (g) Spatium aliquot litterarum. (h) Num pro *habitantem*? (i) Cod. *gratiae*. (k) Cod. *haec enim*.

(1) Ita legebam in codice; nisi forte ante III de verbo *substantiali*.
erat C, ita ut sermo sit CIII, quod vix crederim. Porro ante hunc sermonem explicit in eadem pagina alter his verbis: *ipsa est enim vera Dei agnitio, operatio spiritus sancti. Amen. Explicit*

(2) Liberiore et vulgari veluti sensu loquitur auctor. (Sic etiam Tertullianus apud nos p. 210. n. 1. v. ult. col. 1.) Ceterum Christus unus est, non confusione substantiae, sed unitate personae.

nec vitam tribuunt videntibus, praeter id solum quod delectantur aspectu: divina autem gloria et caelesti imaginis pulchritudo vitam praestat aeternam, caritatem veram, cordis puritatem, cibum caelestem. Qui igitur hoc intuentur lumen divinum, in sua corda splendificans, nullis rebus occupantur terrenis; sed prorsus conexi sunt illi pulchritudini. Sicut enim parvulus matrem suam aspiciens in manibus se gestantem, gaudet et laetatur, quoniam vitam lactis sumit ex ea, et in eam aspicit; ita et verum lumen || habentes in se, attendentes ad hoc, requiescunt et gaudent gaudio quod non potest enarrari: ex ipso enim indiscunt (a) immortalem escam, et in ipso vivunt vitam veram in saeculo. Explicit sermo V. P. 29.

FRAGMENTUM III.

INCIPIT SERMO VI.

Quam dispensationem habet Christi adventus? Primum ut mundam redderet naturam Adam, et hereditatem caelestem donaret spiritus sancti. Magnum igitur beneficium generi dedit humano, redimendo nos de carcere tenebrarum, et demonstrando viam vitae, et ianuam docendo (b) qua de vinculis exiretur, cum dicit "petite et dabitur vobis, pulsate et aperietur vobis". Per hanc enim ianuam liberantur volentes quaerere et pulsare, et in ipsa duplicem gratiam consequentur, quod et anima liberetur gravissimis vinculis mortis adque (c) peccati, et quod semet ipsa recipiet, et cogitationes suas, et caelestem regem Christum tamquam sponsum secum habitantem (1) | . . .

FRAGMENTUM IV.

INCIPIT OMILIA (d) xxIII.

P. 1.

Interrogatio seniorum quorundam, si vere in resurrectione omnia membra resurgunt. Responsio. | Deo omnia suntabilia, et ita promisit: hominis autem infirmitas et cogitatio, quasi impossibile huic apparet (e). Quemammodum enim de limo terrae accipiens, et quasi quandam aliam construxit naturam, dissilem a terra; et plurima faciens genera ut . . . capillos et pellem et ossa et nervos; quemammodum autem acus in ignem mittitur, mutat colorem et transfiguratur . . . quamvis solvatur, tamen stabilis est; ita in resurrectione omnia membra resurgunt, et capilli non disperient, iuxta quod scriptum est, et omnia efficiuntur lucida, et omnia in igne et in lumine tinguntur et transfigurantur: sed non, sicut quidam dicunt quod solvantur et ignis efficiantur etiam, et non stabit natura. Petrus enim, Petrus est; et Filippus, Filippus: et unusquisque in propria natura et substantia permanet, sicut et in plenitudine spiritus. Si autem || . . .

P. 2.

(a) Ita cod. (b) Cod. *dicendo*. (c) Ita cod. (d) Ita cod. sine adspir. Et quidem p. 29. codicis dicitur *sermo non omilia*. (e) Ita se habet anacoluthon.

(1) Paginam 30, paginasque duas reliquas palimpsesti, nempe 31. et 32. praetermisi, quia discedenti mihi Mediolano tempus exscribendo defuit.

FRAGMENTUM V.

EX OMILIA xxxIii

- P. 3. . . . quemammodum si sit civitas deserta aut diruta, et voluerit quis restaurare eam; prius ea quae remanserant (a) vel conruerant, destruet ad purum; et sic incipit ponere fundamenta, et erigere fabricam; et tamen domus necdum est perfecta. Similiter et qui paradisum voluerit fabricare in locis desertis et abditis, primum incipit mundare, et saepem circumdare, et aquales distinguere; deinde plantare, ut post multum tempus afferat fructus paradisi. Ita et voluntas hominum praevagatione exasperata et deserta et spinosa facta est. Dixit enim ei Deus " spinas et tribulos proferet tibi terra „ Oportet igitur, ut quis laboret et opere multo requirat, et ponat fundamentum, | donec veniat in cor eius ignis caelestis, et mundet omnes spinas. Tunc demum incipiet sanctificari. Explicit omilia xxxIii.
- P. 4.

FRAGMENTUM VI.

INCIPIIT OMILIA xxxIiii.

Omnes rationabiles creaturae (dico autem angelos, animas, et daemones) integrae et simplices a creatore creatae sunt: quae quidam (b) ex eis in mala conversae sunt per liberi arbitrii voluntates; et erunt haec (c). Voluntate enim propria aversi (d) sunt a sancto et integro cogitatu. Hoc enim intellegimus, quia a fabricatore malum nihil constat esse creatum. Iudicem itaque dicimus Deum mittentem satanam in ignem. Sunt enim quidam haereticorum dicentium (e) esse materias sine initio (f), et materiae radicem, et virtutem radicis unius esse virtutis. Adversus haec habes rationabilem responsum . . . || . . .

EX OMILIIS INCERTIS.

FRAGMENTUM VII.

- P. 5. . . . oleum laetitiae prae consortibus tuis, et multam ac variam escam spiritalem et caelestem, incorruptam, glorificam, et vestem caelestis luminis . . . in his enim vita, non in corpore. Qui autem remanserit in propria natura . . . corrumpetur et morietur . . . Anima quando in sola propria natura remanserit, et non participaverit divinae naturae, id est gratiae, morte aeterna morietur in poenis, quia digna non est effecta aeternae vitae particeps esse. Sicut enim infirmantis corpus cum escam non poterit accipere vel potum, disperantes (g) de eo plangent eum omnes proximi vel carissimi amici vel dilecti eius . . . | ascendet enim super te caelestis agitator, et fiet anima tua tota oculus, et tota lumen. Et si cibum sumsit spiritalem, si vitae potum (h) potata es, et si indumentum ineffabilis luminis induta es, ut possis adversus machinamenta resistere diaboli: si inte-
- P. 6.

(a) Cod. *remanserunt*. (b) Sic se habet soloecismus in cod. (c) Sic legebam. (d) Ita cod. (e) Cod. *discentium*. (f) Cod. *sine initium*. (g) Ita cod. et sic Itali nunc loquimur *di pro de*. (h) Ita cod.

rior homo his omnibus per probationem confirmatus est; aut si vita vivet aeterna, in Domino requiescens. Si autem haec omnia non recepisti nec possides, non in veritate contristari debes (a), quod tantarum non sis particeps divitiarum, et tantam necdum acceperis vitam? Itaque dolorem paupertatis tuae habeto et inopiae, eo quod in propria peccatorum tuorum adhuc remanseris inopia. Si ergo quis habens dolorem propter inopiam propriam, et nondum satiatus, in securitate ambulat; qui autem dolorem habet, depraeatur petens Dominum, velocius percipiet redemptionem et caelestes divitias; secundum quod Dominus dicebat de iudice (b) iniquitatis. De vidua sermo narrans edocuit || . . .

FRAGMENTUM VIII.

. . . fissam enim habentes unguam et rumigantia (c) animalia [comedenda] esse P. 7.
 lex praecepit (1). Hoc est enim necessarium, duplicem se intellegere hominem, contradicentem et non concordantem coinhabitanti peccato. Oportet autem animam separari cum cogitationibus suis, et diiudicare per verbum et segretari (d) a communicatione peccati: et tunc Deus inversa (e) te discernit, et separat animam a malis spiritibus, qui sunt cogitationum radices. Sicut enim agricola utiliter terrae agens curam, primum renovat eam et mundat spinis et tribulis; et tunc semina mittit, ut opportune fructus restituat; ita oportet placere Deo volentem, et semen gratiae sperantem recipere, mundare et renovare et omni virtute ornare ex se, ipsam terram cordis sui, ut semen spiritus cadens in corde bonae terrae, fructum sancti spiritus reddat multiplicem. Vel quemammodum artifex qui diligentius operatur (f) pelles animalium, quae dicuntur pergamena, nisi primo auferat ab eis pilum, et superfluam pinguedinem carnis, vel nigrorem sanguinis, | et reliquam immunditiam, P. 8.
 ut diligenter munda et limpida ea perficiat; non potest in eis lex Domini scribi: sicut ergo artifex sapiens, quemammodum oporteat, omnia superflua auferet, mundans et nitorem praestans; et tunc ibi scribuntur Dei leges: et tunc erunt scripturae spirituales: eadem igitur similitudine et ii qui volunt, et qui sperant leges spiritus sancti in suo sensu vel anima scribi, et caelestem vitae imaginem Christi induere, omni sollicitudine et diligentia cor suum sicut artifices mundum exhibeant, emundantes se ab omni agrestis istius saeculi pinguedine, et a sollicitudine carnis et sanguinis; et ab omni terreno vinculo separati, et a terrenarum rerum distensione, quae est veluti nigror sanguinis, hoc (g) emudent; ut sic emundantes et praeparantes sensum proprium et cor, scribat ibi Deus sanctus proprias leges; secundum suam promissionem “ dans leges in corde et in sensibus eorum scribens, „ et erunt populus eius „ Sicuti et apostolus dicit: “ has habentes promissiones, „ mundemus nos ab omni carnis || . . .

(a) Cod. *deflens*. (b) Cod. *de iudicem*. (c) Ita cod. Confirmatur autem vocabulum unica hactenus Apuleii auctoritate nixum. (d) Ita cod. pro *segregari*. (e) Ita *legebam*. (f) Cod. *operatus*. (g) Cod. *hunc*. Scripsi *hoc*, referens ad *cor*.

(1) Levit. XI.

FRAGMENTUM VIII.

- P. 9. . . . Iam nunc ergo sermonem exigat unusquisque ab anima sua, diudicans cogitationes proprias per praecepta divina; et probet in quibus sit deditus, et a quibus detineatur; et videat si legibus Dei concordet cor eius vel cogitationes eius. Sin vero; festinans convertatur unusquisque in omni virtute animae vel corporis; ut quemadmodum corpus exterius (a) a fornicatione conservat et a malitia et corruptione, veluti Dei templum; sic in interioribus animam et cogitationes custodiat a corruptione spirituum malignorum; ut non communicet cogitationibus eorum, nec coinquinet se, quia est sponsa Christi. Sicuti enim corpus fornicatur, ita et anima occulte communicans malignis virtutibus in cogitationibus, in peccatis invisibilibus: corrumpitur enim et fornicatur . . . desideriiis . . .
- P. 10. in vana gloria, | in invidia, in rapina. Ubi enim communicat anima, illic et ministrat et servit: si autem divino spiritu communicat, ipsi et ministrat; si vero tenebrosis et malignis spiritibus, illis similiter ministrat et servit. Sicut ait: hominum enim corrupta mens. Et iterum: coinquinata est mens eorum et conscientia. Et iterum: timeo enim ne sicut serpens Evam fefellit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri. Est igitur fornicatio visibilis. Est et invisibilis fornicatio per cogitationes iniquas. In lege enim mysterium aliquod sanctus spiritus demonstrans animae, quadrupedia immunda separabat a mundis; munda enim mundos necesse est pariant fructus. Ita debent animae cogitationes naturae propriae esse munda, per scientiam verbi, a cohabitante peccato et ab immundis cogitationibus: ut anima naturae propriae cogitationes, verbi notitia, mundas pariat; non consentiens nec communicans malitiae fructus immundi, scientia ea quam natural . . . ignorantiam pariet || neque audit aut loquitur aut immergitur in peccati tenebras, quoniam a vitiiis est eruta. Etenim mens, quae vixit in tenebris, et non est morti nata . . . haec de Christi corpore non est, non est de corpore luminis, sed socia est tenebrarum et portio. Et iterum, quorum animae caeleste (b) lumine inluminatae sunt; et effecti (c) sunt portio luminis. Sed dicet aliquis; quemadmodum corpus tenebrarum est diaboli anima, quae non est creatura eius? Hic respiciens itaque recte intellege. Sicut enim indumentum, quod (d) uteris, alter confecit vel texuit, et eum (e) indueris; similiter domum alter fabricavit et constituit, ut habitares in ea: ipsa ergo similitudine (f) et Adam praeceptum praevaricans, et malignum serpentem obaudiens, et Dei praecepta sancta contemnens, distractus est; vendens se virtutibus (g) nequitiae, et subdidit inimico (h) animam, quam Deus bonam fecerat,
- P. 12. suae imaginis proprium habitaculum. | Propterea enim anima corpus efficitur tenebrarum nequitiae, quamdiu in peccatis est etc.

FRAGMENTUM X.

- P. 14. . . . neque enim de Gabriel et Michael dixit faciamus secundum imaginem et similitudinem nostram, nisi tantum de homine. Vide igitur honorem tuum, quem-

(a) Cod. *exteriorem*. (b) Ita cod. (c) Ita cod. (d) Ita cod. (e) Ita cod. (f) Cod. *ipsam similitudinem*. (g) Scilicet *potentatibus*. (h) Cod. *sibi nicos*.

ammოდum sis praetiosus ab (a) angelis, quomodo Deus per se ipsum pro tua legatione vel redemptione in terram venerit. Deus ergo et angeli pro tua redemptione et salute venerunt. Rex, filius regis, fecit confilium (b), et veniens in crucem posuit animam suam. Tanta enim est caritas Dei ad hominem, ut immortalis pro te cruci affigeretur: sicut scribuntur est " sic enim Deus dilexit mundum, ut filium „ suum unicum daret pro eo. Quomodo ergo non omnia cum ipso nobis donavit? „ Et alibi: „ amen dico vobis, quoniam super omnia sua constituet eum „. Dicit enim alibi minister sanctorum: cum Elisseus esset in monte, et venissent ad eum allophyli, dicebat puer multi sunt || . . . .

FRAGMENTUM XI.

. . . . *vocati* ad imperatorem (c) praefecti vel comites sub magno timore et tremore sunt, quemammოდum ad interrogata respondeant, aut ne in aliquo offendant verbo (1), et incidant in periculum (d); rustici autem et ignavi, qui numquam iudicem paenitus viderunt, in securitate transigunt: et in hoc saeculo ab imperatore usque ad pauperem securitatem videntur sub caelo habere. Qui autem *ingrediuntur* ante tribunal Christi . . . . semper sub timore et tremore sunt positi. Nam et divites terrae quando copiosum fructum in horreis recondiderint (e), rursus operantur per singulos dies ut adquirant. Sin vero in reconditis sint praesumentes, et ea quae in horreis sunt reposita neglexerint, statim in inopiam et in infelicitatem ruunt. Idcirco laborare fortiter debent, et recondere potius. Et christianitas ita est, ut unusquisque gratiam Dei gustet. Est enim gustate et videte quoniam suavis est Dominus. | Est igitur gustus operationis in plenitudine virtutis, spiritus sancti gratia ministrante in corde. Quotquot enim luminis et regni sunt filii, vel ministri novi testamenti in spiritu, isti ab hominibus non docentur, sed a Deo sunt edocti: ipse autem scribens legem in cordibus eorum. Non enim in scripturis tantummodo debent instrui, quae atramento sunt scribtae (2); sed in latitudine cordis gratia Dei, et legis spiritus, et caelestia mysteria scribantur etc.

FRAGMENTUM XII.

. . . . || Dico autem tibi quoniam et apostolos habentes paracletum securos in omnibus non fuisse (3). Aderat enim in eis gaudium et laetitia, timor et tremor ex ipsa gratia; non enim de parte malitiae; | sed gratia ipsa custodiebat eos ne vel in modico averterentur. Quemammოდum si sit aliquis iactans lapidem in murum (f), quid laesus aut commotus est murus? aut veluti sagitta in hominem (g) tectum clibano (4) mittatur, quid aut corpus aut ferrum nocuit impingens et cadens? Ita pars aliqua malitiae etiamsi adproximavit eis in aliquo, in nullo tamen nocuit eos (h),

(a) Ita cod. loco *prae*. (b) Ita *schodae conf.*, non *cons.* nisi mendum meum est. (c) *Cod. ad imperatore*. (d) *Sch. in periculo*. (e) Ita *sch.* pro *recondiderint*. (f) *Sch. muro*. (g) *Sch. homine*. (h) Ita *sch.*

(1) Hinc cognoscimus, auctorem scripti huius vixisse manente adhuc romano imperio.

(2) En sententiam adversus illos heterodoxos, qui nihil pensi habent praeter scriptum verbum Dei.

(3) Notent theologi hunc locum de apostolorum gratia.

(4) Noti sunt *clibanarii* milites, id est *cataphracti*.

quoniam induti erant perfectam Christi virtutem: et ipsi perfecti cum essent, habebant libertatem operandi iustitiam. Quoniam dicunt quidem, quod cum gratia sit animae securitas . . . . ||

FRAGMENTUM XIII.

- P. 19. . . . animas multorum quasi immundis spiritibus impleverunt. | Sicut psalmus ait,
 P. 20. quoniam repleti sunt obscurati domibus iniquitatum. Et posuit testamentum contra regem verum, legem peccati, et imagines nebulosas et doloribus plenas, et nummum reprobum spernendum signavit, et malitiae mores edocuit, legiones induxit, spiritus pravitatis qui obtinent animam in compedibus solidatis et serris ferreis ad observandam eam ne exeat: et coegit eam facere opera eorum, secundum illorum arbitrium; et corruerunt eam et fornicati sunt cum ea; et cooperuerunt tenebris oculos eius, ne videret dominum suum; et in mola tenebrarum commolere coegerunt, ut cogitaret carnalia et mundana, sentiret terrena et limosa: et excitavit in ea fontem caenosum, iniquitate scatentem; et consilia malignitatis spirituum sparserunt in ea, et in captivitatem duxerunt populum eius, id est multitudinem consiliorum; spoliaverunt et gloriae vestimentis, *inieceruntque* pannos || ignominiae et immunditiae, plenos amaritudine et felle; et impleverunt eam omni immunditia. Deinde postquam multa tempora transierunt, et ipsi consuetudine tenebrarum potestate decenti, nullam memoriam sui regis habebant, nec propriae libertatis, sed ita habebant ut si tales ab initio essent creati; misit ergo Christus rex caelestis et verus, primum per sanctos profetas hominem commonens, et in memoriam nobilitatis propriae revocans dignitatis; id etiam memorans quam acervo (a) quam subdolo teneretur errore, annuntians se ipsum venturum, et liberaturum eum per se ab his qui eum in captivitate *detinebant* . . .
- P. 22. . . . adulterii | nummum deleret, et omnes inimicos a quibus tenetur extingueret: et renovare eum promisit secundum arbitrium suum et legem pacificam dare spiritus et divinam, ut simul mores antiquos qui erant in eo malitiae commutaret: tantum ut memor sui anima ad proprium confugiat Dominum, ei se tradens, et suam commodans voluntatem: et ut crederet, quod facturus sit omnia quae promisit; et eum obsecret dies noctesque vociferans ut a mala captivitate et acerva eruat servitute. Quando autem inlustravit (b) bonitas salutaris nostri Iesu Christi, et promissionis consummata sunt tempora, et venit rex Christus ad redimendum et recipiendum hominem suum, quem multis temporibus dira servitus tenebat; et quotquot in eum crediderunt, et ad eum confugerunt, redempti sunt. Et rogavit, suam captivitatem confitens, quod non per semet posset liberari et de servitute erui, ||
- P. 23. — (1) id est ad superiorem mundum, et ab hoc saeculo ad beatum et perenne saeculum facilius volat cum multa requie. Iam enim filii Dei et celsiores fiunt et superiores sine ullo metu spirituum immundorum, et feritatis eorum; sicut enim volatilia iam non timent ferarum insidias. Ut autem nullus est hominum qui pecorum loquellam (c) intellegat, ita et linguam spiritus sancti nemo hominum plenus spirituum mundanorum agnoscit; sed soli filii gratiae verba matris agnoscunt: secundum quod dictum

(a) Ita cod. pro *acerbo*, heic et infra. (b) Ita cod. pro *inlucit*. (c) Ita cod.

(1) Videtur interiecta lacuna.

est, spiritibus spiritualia comparantes; animalis autem homo non recipit quae sunt spiritualia: stultitia enim est ei. Sicut enim hominibus incognita est hirundinum vox, ita et carnales spiritualibus pro barbaris sunt. Haec autem quadam similitudine umbratili eorum, quae vera sunt, dicimus volatilium et huiusmodi rerum; sumentes ab his quae videntur exempla et materiam colligentes; quoniam | spiritualia nullam interpretationem recipiunt: sicut et Dominus locutus est in parabolis: ait enim, aperiam os meum in parabolis. Spiritualia enim invisibilia sunt, et nec sermone humano possunt exponi, nisi spiritus ipse obsecretur ut doceat. Spiritalem enim regenerationem incrementum et perfectionem noscere non possumus, sed solummodo credere quod ita in hominibus operetur qui ei conversatione sui placere potuerunt. Ita et spiritualium loquella barbara est mundanis hominibus. Sicut enim pisces maris omnes, quae sunt in eo, norunt semitas et profunditates, et homines vel feras vel pecora non possunt agnoscere . . .

P. 24.

* * *

LITURGICA FRAGMENTA

LITTERIS MAXIMIS IN AMBROSIANO PALIMPSESTO SCRIPTA.

. . . *quis* non diligit, cuius filium scit pro sui redemptione suspensum? Quis non metuat, quem scit in iudicii maiestate venturum? Debemus *interim* timere, quod dominus est; et amare, quod pater est: utriusque satisfactione subnexi (a), filiorum affectu, et servitute famulorum. Per Dominum nostrum. P. 1.

Invitemos (b), fratres karissimi, redemptoris nostri serenus (c) oculos, et benignus auditos.

CONTESTATIO. Dignum et iustum est, vere aequum et iustu (d) est, nos ingentiae bonitatis tuae profunda laudare, domine sancte pater omnipotens aeternae Deus, qui deteris tenebris . . . P. 3.

. . . et in praesenti requiem, et in prima resurrectione participes. Per Dominum nostrum. P. 6.

Praesta nobis, Domine, in domo tua sancta unanimitate viventibus pacem habere quam tradimus, pacem servare quam sumimus (1). Maneat in nobis et sine osculis pax, dummodo oscula sine pace non maneant. Per D.

Sancte Domine, semper tuis exorabilis, *qui* numquam pias tuorum praecis fidelium asperaliter (e) intueris famulorum, orationem familiae tuae per . . . sanctae ecclesiae membra dispersae tutius soliditatis prospiritate (f) concorpora; et quod praecantium sollicitudine fuit varium, fiat donante tuae misericordiae liberalitate . . .

. . . Sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine situ praesentem, sine ambitu omnia continentem (g), sine loco ubique totum, sine tempore sempeternum (h)

(a) Ita cod. e pro i. (b) Ita cod. Et ita in seqq. (c) Ita cod. (d) Ita cod. quia videlicet m liquescebat ante vocalem. (e) Ita videbatur in cod. (f) Ita cod. (g) Cod. *habitu omnia continens*. (h) Ita cod.

(1) En antiquissimum morem, adhuc apud nos vigentem, pacem invicem in missa impertiendi; quamquam pax nunc per amplexum, non per oscula, datur.

sine ulla sui mutatione mutabilia facientem, nihili patientem. In hac ergo natura tibi patri spirituque tuo suoque conformis et consubstantialis unigenitus, abiectionem pulveris nostri, celsitudinem tuae maiestatis . . .

- P. 11. Debitas tibi omnipotens sancte pater referemus gratias, quia sive vivemus, sive morimur, tui sumus. Tu enim perditionis legem supra humanum genus, peccato vastante et dominante, per unigenitum tuum reconciliatus co . . . as; et hominem qua potestate ex humili materia figurasti, eadem de sinu terrae suscitabis . . .
- P. 14. sanguine filii tui hereditas acquisita, et alumna (a) paradisi, candedata (b) caeli turba concluditur: ubi secuturus agnum dextri ordinis (c) numerus adgregatur: ubi illa primitivorum ecclesia, de qua fugiet dolor et gemitus, tuis in aeternum laudibus militaret (d), adscribitur. Pacem tuam da nobis, sancte pater omnipotens Deus; pacem tuam relinque nobis; omnia enim dedisti nobis. Per Dominum nostrum: . . . sacerdotis; quem adnumerandum apostulis (e), martyribus adgregandum. Quicumque gratulamur meritis, suffragiis eragamor (f): ferat plebiculae, praesenti sacrificio indefessae orationis effectum, patrocinii perennis auxilium (1); eamque inserat gratiam mentibus sensibusque cunctorum, ut cuius apostolica veneratione perfecta suscepimus . . . a te mereamur eius saltem (g) consequi fidei aemulatione virtutem. Per D. N.

- P. 19. Post nomina, auditis nominibus offerentum (h). Omnipotentis Domini misericordiam depraecemur, ut acceptum referat divina dignatio quidquid altaribus suis infert humana sedulitas. Ratas faciat praeces et vota cunctorum: et quod devotio inpendit ad gratiam, poscentibus proficiat (i) ad salutem.

- . . . ad quem redi (k) reviviscere: quem nemo amittit, nisi errore deceptus; nemo quaerit, nisi ratione commonitus; nemo invenit, nisi corde compunctus. Intentis, fratres karissimi, praecibus exoremus ut mentibus nostris studium requirendi . . . .
- P. 22. Per D. N.

- P. 23. . . . relaxatas cultui suo tanto liceat adstringi; et solo negotio (l) quod et hic et in aeternum proderit occupari.

Post nomina. Nominibus recensitis . . . consecrandis in . . . libaminibus imploremos (m), ut omnium sanctorum suorum intercessione nos protegat, et reatum delinquentiae nostrae, eorum depraeca . . . .

- . . . sacramenta . . . calicem bere (n) quem tradebat . . . o ingens dominicae caedis desiderium caritatis!
- P. 48.

- . . . occidi velle post Dominum; occisi amorem inter homicidas fateri noverram . . . .
- P. 49.

* * *

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Cod. *ordinas*. (d) Ita cod. (e) Ita cod. (f) Ita cod. (g) Ita cod. (h) Ita cod. (i) Ita cod. (k) Ita cod. (l) Cod. *solum negotium*. (m) Ita cod. (n) Ita cod.

(1) En sanctorum invocationem heic et infra.

CONTRA ARRIANOS FRAGMENTUM.

In miscello codice vaticano-regio DLVII. p. 6. et 7. duae extant membranae saeculo ferme XI. scriptae, in quarum priore contineri partem cognovi sermonis de symbolo adversus paganos et Arrianos, quem inter spurios augustinianos collocant maurini editores in tomi VIII. appendice p. 11. sqq. In posteriore autem membrana, quae manu eadem perscripta est, fragmentum item legam contra Arrianos, quod ego quum considerarem, pertinere suspicabar ad tractatus illos Augustini contra praedictam haeresim quos deperditos esse scimus. Equidem sentio me periculose admodum de hac re pronunciare; fieri enim potest, ut vel Augustini cognitum fragmentum sit (de qua re vestigare altius per angustias temporis nequeo) vel cuiuslibet alterius Patris, quorum permulta contra Arrianos scripta extant, et a me pleraque sunt lectitata, quin tamen hanc particulam in iis me legisse nunc recorder, quamquam aliquid haud scio an simile me vidisse alicubi paene commemini. Verum quid prohibet, quominus praedictam membranam hoc loco lectoribus meis post arriana fragmenta exhibeam; quae sive alibi edita est, sive secus, catholicam veritatem belle propugnat? Certe hanc ipsam Arrianorum obiectionem de genito et ingenito proponunt sibi dissolvuntque sapienter Basilius orat. contra Arr. ed. Garn. T. II. p. 194; et Ambrosius de incarn. sacramento capp. VIII. et IX; itemque Augustinus de trin. V. 4, qui et de illa sic prohoemiatur: "inter multa quae Arriani adversus catholicam fidem, solent disputare, hoc sibi maxime callidissimum machinamentum proponere videtur cum dicunt etc. In membranae calce scribitur nota quaternionis septimi; unde cognoscimus reliquum esse fragmentum ex aliquo maiore codice.

* * * non edocti humanae sapientiae verbis, sed docti spiritu. Redde ergo, haeretice, quod docuit spiritus; redde ut fides non sit in sapientia hominum, et haeresis non erit. Et ne diutius immoremur, veniamus ad ea, quae nobis tamquam murum ferreum opponere consuerunt dicentes: ingenitus et genitus idem est, necne? ut per id quod dissimilis sonus in nomine est, non videatur patris et filii et spiritus sancti eadem esse substantia. Secundum quam formam et ego interrogo: si differentia est geniti nomen ab ingenito, ne eadem videatur substantia; ergo quodcumque ingenitum dicitur, eiusdem erit substantiae, si geniti ab ingenito discrepat nomen. Dicitur ergo ingenitus pater atque infectus: dicitur et filius genitus atque infectus. Si igitur in eo quod ingenitus et genitus, sibi differunt; ergo in eo quod infectus et infectus dicuntur, eiusdem erunt substantiae. Spiritus etiam sanctus, de quo scribitur, quod neque pater sit, neque filius, neque quod factus; quid erit dicendum? ingenitus erit: sed si ingenitus, eiusdem erit substantiae, cuius et mundus est, vel ea quae ex nihilo sunt. Sed mundus etsi factus est, ingenitus est: non enim filius est, quia factus est; erit ergo quod et pater est, qui est ingenitus: quo genere si et spiritus sanctus factus est, erit

Collect. vat. Tom. VIII.

hh

et ipse ut mundus ingenitus. Sed diximus filium infectum, non enim factus est: ergo quicquid factum non fuerit eiusdem erit substantiae. Pater factus non est; spiritus sanctus *factus* non est; filius factus non est; ergo eiusdem erit substantiae spiritus sanctus, vel filius, cuius et pater est. Ingenitus pater, ingenitus et spiritus sanctus, ingenitus et mundus (non enim nati sunt) eiusdem erunt substantiae, cuius et pater est: sed mundus factus est, pater autem non est factus, sed neque filius neque spiritus sanctus; ergo solus mundus non erit eiusdem substantiae, cuius pater, vel filius, vel spiritus sanctus. Quid ergo in nominibus et hominum sapientibus immeramur, et non in his quae scriptura signavit dicendo, patrem et filium et spiritum sanctum esse credendum? Quod si nominibus *fides* adhibenda est, ut quicquid vel ingenitum sonat vel infectum, necesse est ut quicquid fuerit ingenitum vel infectum, eiusdem sit (a) substantiae: et hac ratione quicquid illud fuerit, quod immortale dicatur, vel incorruptum, vel incorporeum, vel infectum, ut eiusdem videatur esse substantiae. Mundus factus est, vel ea quae in mundo sunt: numquid quae facta sunt, eiusdem erunt substantiae, id est caelum, terra, aer, aqua? Si igitur quae facta sunt, non sunt eiusdem substantiae, quia nata non sunt; ergo ingenitus et genitus, qui facti non sunt, eiusdem erunt substantiae, quia aliud sit natum et aliud factum: ea enim quae fiunt voluntate facientis, substantiae diversitate consistunt: ea vero quae nascuntur, etiam ex factis eiusdem naturae semper obtinent veritatem. Respice arborum, seminum, pecudum, ferarum, volucrum, hominumque naturas; respice et earum opera, aut hominum habitacula, aut cubilia ferarum, aut nidos avium, aut apium cellas, aut promptuaria formicarum, aut antra aranearum, vel omnium generum secreta, atque in his, quae dixi, earum opera considera. Numquid similis (b) substantiae sunt? quorum quae vel generant, vel generantur, ita procul opera (c) omnium sunt a natura generantium. Sola nativitas substantiae se generantis indicium est. Factae sunt etiam dominationes, virtutes, potestates, throni, principatus: numquid quia factae sunt, et genitae dicuntur? Sed si genitae non dicuntur, quia factae sunt, erunt utique ingenitae: si ingenitae sunt, eiusdem erunt substantiae, cuius et pater est qui est ingenitus? Dicuntur ergo throni, potestates, principatus, dominationes, virtutes: numquid eiusdem erunt substantiae, licet nominum videatur esse diversitas? quia nominum diversitas honoris significatio est, et non earum substantiae. Nam *quod* dicuntur virtutes, dominationes, sedes, potestates, honorum expressio est, non substantiae demonstratio, quae vel quales intellegi debeant. Et utique haec omnia et incorporea et incorrupta et immortalia et ingenita dicuntur; non enim filii sunt, quia unicus filius est, qui sinum patris exposuit (d). Denique de angelis quid ait apostolus? "Cui

(a) *Qail. esse.* (b) *Cod. similis.* (c) *Ita cod.* (d) *Ita cod.*

„ enim angelorum aliquando dixit, dominus filius meus es tu „? Negando ergo filios, negavit in eis nativitatem, non negavit creationem. Sic apostolus ait: „ sive dominationes, sive principatus, sive virtutes, sive potestates, omnia per „ ipsum facta sunt,,. Facta autem dixit omnia, non tamen nata. Numquid ergo ex eo quod dicuntur vel incorporea vel incorrupta vel immortalia, substantiae eorum confessio est, quae vel quales sint, et non magis negatio passionum? Nam cum dicimus incorporeum aliquid, negamus corpus, non vero substantiam confitemur. Vel cum dicimus incorruptum atque immortale, non quid sit, sed quid non patitur edicimus: non enim patitur vel mortem, vel corruptionem quod immortale dicitur vel incorruptum; unde nequis nominibus tot, tantisque, tam multis, aut eiusdem dicat omnia esse substantiae, aut iterum conpo * * *

Ad. Hebr.
I. 5.
Ad. Coloss.
I. 16.

Q . VII.

DE FLORI EPISTULA

NOTITIA.

Flori ecclesiae lugdunensis medio saeculo IX. diaconi satis celebre nomen est; deque eius scriptis ac laudibus disseruit praecipue Mabillonius in analectis, ex eoque Oudinus tom. II. p. 138. sqq., ne iam historicos alios appellem. Poëmata eius ediderunt praedictus Mabillonius, itemque alia Martenius tom. V. anecd., et prosaici generis scripta T. IX. veter. script. Postremus autem cl. Muratorius in monum. med. aevi tomo III. p. 856. quosdam Flori versus evulgavit, de sua emendatione psalterii loquentes, quos in calce ambrosiani codicis nactus est, ubi pseudo-Hieronymi commentarius in psalmos continetur. Idem vero Muratorius sententiae illi minime adhaesit, quam Usserius Cavaeusque dixerant, nempe quod Florus commentarium in psalmos scripserit; recteque prorsus suspicatus est, a Floro psalterium non tam scholiis illustratum, quam criticis curis ad hieronymianae interpretationis nitorem fuisse revocatum. Nunc ecce mihi in vaticano maximo sacrorum bibliorum codice, saeculi ferme XII, inter ceteros prologos quibus singuli libri instruuntur, Flori quoque deprehensa est praeclara et inedita epistula, in qua universam emendati a se psalterii rationem exponit, mentionemque facit illorum quoque versuum, quos a Muratorio typis impressos narravi. Scribitur epistula ad Hyldradum abbatem; versus autem illi in ambrosiano codice ad Eloradum abbatem mittuntur; de qua mendosa scriptura obscuroque homine, sic aiebat Muratorius: quis fuerit Eloradus abbas (ita enim legitur, nescio an vitiose, in msto.) ad quem Florus hos versus mittit, nondum rescire potui. Mihi de homine non magis liquet; verum eius nomen a vaticano codice recte iam capitalibus litteris Hyldradus patet. Nec vero moram ullam nectendam putavi, quominus doctissimi Flori, arte critica et hebraicae graecaeque linguae peritia fulgentis, scriptum plane egregium et perutile typis committerem.

hh *

EPISTULA FLORI AD HYLDRADUM ABBATEM

DE PSALTERII EMENDATIONE.

Diu est quod paternitas vestra humilitati meae iniungere voluit, ut psalterium vobis iuxta regulam veritatis corrigerem: quod ego studui pro viribus adimplere. Sed veraciter dilectioni vestrae fateor, valde mihi molesta et gravis extitit multorum codicum perplexa ac mendosa varietas, quae dormitantium librariorum exorta vitio, imperitorum cotidie ignavia alitur ac propagatur. Ego itaque, ut iniunctum negotium diligentius exequerer, dedi operam et hebraicam sacri interpretis translationem et septuaginta ad invicem conferre, ut ex utrisque quid in nostris minus, quidve maius haberetur codicibus, curiosius investigarem; et quid in septuaginta ex hebraeo sub asterisco * additum, quid prae-notatum obelo ÷ plus in his quam in Hebraeorum voluminibus haberetur, solerti indigatione colligerem. Et quia inerat suspicio, ne forte et ipsa hebraica translatio scriptorum esset vitio depravata, etiam hebraicum ipsum volumen ad lectionem (a) adhibui: nec non et illam notissimam interpretis epistulam adsumam ad Suniam et Fretelam getas conscriptam, in qua per plurimos codicum nostrum errores confutat, adiunxi: et his omnibus psalterium vestrum, prout potui, correxi: asteriscos * et obelos ÷ suis locis restitui: erasi vitia: recta quaeque et probata subieci. Unde et tanto iusto tempore ingenti labore decurso, remissurus librum, hanc in eius parte (b) conscripsi epistulam, per quam et illud vestrae significarem (c) prudentiae, esse aliqua tam in titulis quam in corpore psalmodum, quae dupliciter etiam dici possunt, vel ob (d) septuaginta interpretum auctoritatem, vel propter veterem prolixi aevi consuetudinem: et tamen quid in his hebraica sibi vindicet veritas adnotavi.

In titulo XXVIII. Psalmi in quibusdam codicibus legitur: psalmus in dedicatione; in hebraeo psalmus cantici, habetur.

In XXXIII. Coram Abimelech; in hebraeo Achimelech.

In L. Bethsabee; in hebraeo Bersabee.

In LX. in finem dedicationis; in hebraeo in finem hymnus dedicationis.

In LXIII. psalmus dedicationis; in hebraeo psalmus dedicationis cantici.

In LXV. Canticum psalmus; in hebraeo non habetur canticum.

In CVII. Psalmus dedicationis; in hebraeo Asaph.

In XXXVIII. In quibusdam exemplaribus versus incipit: et nunc quae est expectatio mea; in quibusdam cum superiore versiculo nexum est; in hebraeo duo sunt.

(a) Cod. ipsum et volumen electorem. (b) Cod. partem. (c) Cod. significare. (d) Cod. ad.

In XLI. Spera in Deo quoniam adhuc, versiculi caput est; in hebraeo non est.

In LII. Ut videret si est intellegens; in aliis videat. Utrumque dici potest.

In LIII. Averte mala; in aliis avertes; et sic in hebraeo.

In LXVII. Manda Deus vitutem tuam; in aliis virtuti tuae. Utrumque dici potest.

In LXXVI. Nocte contra eum; in aliis coram eo. Utrumque recte dicitur; sed hebraicum superiori concordat. Denique sic dicitur: manus mea nocte extenditur; et nocte quiescit.

In LXXVII. Conversi sunt in arcum pravum, versiculi caput est; in aliis sic finitur; ita et in hebraeo.

In LXXVIII. Ultio sanguinis servorum, principium versiculi est; in aliis superiori conecitur; sic et in hebraeo.

In LXXX. Et iudicium Deo Iacob; in aliis Dei Iacob; sic et in hebraeo.

In LXXXIII. Benedixisti, Domine, terram tuam; in aliis terrae tuae; et sic secundum artis regulam rectius dicitur. Sed et hebraicum consonat: placatus es, Domine, terrae tuae.

In LXXXVIII. In generatione annuntiabo; in aliis versiculis caput est; in aliis pars; sic et in hebraeo. In eodem: usquequo, Domine, avertes, in aliis averteris. Utrumque dici potest. Sic, avertisti; et aversus es ab ira indignationis tuae.

In LXXXVIII. Domine, refugium factus es nobis; in aliis, tu factus es nobis; sic et in hebraeo; et in nostris codicibus sub asterisco additum est.

In XC. Et refugium meum, Deus meus; in aliis, Deus meus sperabo in eo, versiculi finis est; sic et in hebraeo.

In XCV. Tunc exultabunt omnia ligna silvarum ante faciem Domini; in aliis a facie Domini; et sic in hebraeo.

In XCVII. Iubilate Domino omnis terra, versiculi caput est; in aliis superiori coniungitur; hebraicum priori concordat.

In XCVIII. Scitote quoniam ipse est Deus, initium versus est; in aliis pars prioris; in hebraeo superiori consonat.

In CVI. Effusa est contentio; in aliis contemptio; sic et in hebraeo. Verum nos, ut septuaginta explanant, ita reliquimus.

In CXVIII. Et cor meum turbatum est intra me; in aliis conturbatum est; utroque modo dici potest.

In CXVIII. Quot sunt dies servo tuo; in aliis servi tui. Utrumque recte dicitur. Sic est illud: eruntque dies illius centum viginti annorum. In eodem laetabor ego super eloquia tua; in aliis super eloquio tuo; sic et in hebraeo; et sic secundum artis regulam rectius dicitur. Sed et in LXXII. quia zelavi

super iniquos: et in CXLVI. Beneplacitum est Domino super timentes eum; rectius diceretur super iniquis, et super timentibus eum. Sed aliut (a) usus obtinuit.

In CXXII. Sicut oculi servorum in manibus, et sicut oculi ancillae in manibus. In aliis utroque loco, ad manum; sic et in hebraeo; sic et in septuaginta interpretum explanatione.

In CXXIII. Laqueus contritus est, initium versiculi est; in aliis superiori coniungitur; sic et in hebraeo.

In CXXXIII. Ecce audivimus eam in Eufrata; in aliis audivimus eum. Sed ista diversitas hoc modo distinguitur. Supra dixerat, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Et tabernaculum tam apud Hebraeos, quam apud Graecos feminini est generis; et ideo "audivimus eam", recte dicitur apud utrosque. Apud nos vero neutri (b) generis est, et idcirco nec eam, nec eum de tabernaculo dicimus, sed eum ad locum referimus.

In CXXXVIII. Quia dicitis in cogitatione, versiculi principium est; in aliis superiori coniungitur.

In CXLIII. Beatum dixerunt populi cui haec sunt; in aliis cuius: bene utrumque.

In CXLV. Nolite confidere in principibus, nec in filiis hominum, cui non est salus. In aliis in filiis hominum, quibus non est salus. Hebraicum superioribus congruit, et similiter ratio recti sermonis.

In CII. Tres versiculi desunt in psalterio, quod sacer ex hebraeo in latinum vertit interpres; et memores sunt; Dominus in caelo; benedicite Domino angeli eius; quod nos in hebraeis voluminibus minime reperimus.

In XXXVI, et in CX, et in CXI, et in CXVIII, et in CXLIII. litterarum nomina, a quibus versiculi incipiunt apud Hebraeos, a capite versuum singulorum a nobis impressa sunt, quae non parum intellectum legentis aedificant, si eorum interpretationes sagaci mente discutiatur. Unde etiam epistolam patris Hieronymi, quam super hac re ad Paulam conscripsit, in psalterii vestri parte conexui, ne cui illa elementorum nomina otiose a nobis inserta videantur, quae sancto auctore Spiritu praefatis psalmis immixtae, spiritali cibum pectus alunt.

Sciendum sane, in XXXVI. psalmo unam litteram duos tenere versiculos; in CXVIII. octonos continuatis cursibus explicare; in CX, et XI. unumquemque versiculum in duos dividere (c), et duabus litteris saepe exordiri, sicut et a nobis usque signatum est.

Et quoniam scio velle sanctitatem vestram novum psalmodum codicem scribere, hortor ac moneo, ut haec omnia ingenti cura et studio conservetis: diapsalmata, ubicumque a nobis sunt relicta aut addita, inseratis; ubi rasimus,

(a) Ita Cod. (b) Ita cod. (c) Cod. dividit.

relinquatis. Numeros psalmorum propriis titulis praeponite, et alios ante alleluia, aliosque post, aliquos inter duos alleluia conscriptos (a), sicuti a nobis correctum est: est enim in singulis vera et utilis ratio, quae studiosis quibusque lectoribus maximum profectum gignit. Asteriscos ✱ et obelos ÷ ante omnia observate. In volumine, quod scripturi estis, ita spatiose imprimantur lineae, ita clara ac prolata liminaria relinquuntur, ut et litterarum nomina, quae extrinsecus addenda sunt, distincte et per intervalla consistant, et adnotationum sermunculi locis suis diligentius adsignentur, ut liber ille novitius honestate ac decore et utilitate sui et librarium exerceat, et lectorem erudiat, et pascat animos, et oblectet aspectus. Psalmis vero sola cantica copulentur. Hymnis, symbolum, oratio dominica. Fides, conpunctum, et orationes, et si quae sunt alia, libello altero conscribantur. Quamquam a nobis ex his omnibus solum symbolum, oratio evangelica, fides catholica, atque hymni correcti sint; reliqua vel superstitiosa, vel falsa, vel parum necessaria iudicantibus; unde, et si vultis, poteritis psalmis CL, canticis propheticis, evangelicis duobus, ea, quae supra nos correxisse diximus, eo, quo a nobis commemorata sunt, ordine, copulare. Alia abicite, ac velut quasdam vestri sordes psalterii fullonis vecte (b) decutite; ut libelli illius corpus, omni labe detera, purum et nitidum resplendeat. In primis igitur scribatur illa homeliola de laude psalmorum (1) propter aedificationem religiosorum. Secundo haec epistula propter instructionem lectorum. Tertio mei versiculi (2) ob mei commemorationem. Quarto, patris Hieronymi praefatiuncula, cuius initium est PSALTERIUM ROMAE. Quinto psalmi ex ordine. Tunc ex ordine et cetera. Post autem omnia, epistula ad Paulam de alphabeto Hebraeorum.

Conscriptus porro libellus mihi, si vita comes fuerit, ostendatur, ut vestra in omnibus diligentia approbetur. Multa, Pater, loquor fiducia, quia nihil de tua ambigo benivolentia. Oro itaque et te, Pater, et omnes, qui libello usuri sunt, pro peccatis meis apud Iesum preces fundere, ut qui illis omnibus, quantum potui laboravi, omnium merear votis atque obsecrationibus adiuvari. Obto (c) vos in Christo semper bene valere.

(a) Cod. conscripsi. (b) Cod. vecta. (c) Ita cod.

(1) Puta Athanasii, vel Basilii, vel Ioh. Chrysostomi, vel Nicetae, vel cuiuslibet ex tot Patri-

bus quorum extant psalmorum laudationes.

(2) Hos apud Muratorium legere licet.

In maximae molis vaticano praedicto codice biblia universa continente, legēbam p. 260. hunc quoque prologum, quem quia in cl. Arevali editione operum Isidori non reperiēbam, edendum iudicavi.

ISIDORUS LECTORI SALUTEM.

Origenes quondam ille, qui apud Graecos in opere divinarum non parvo elaboravit studio; ut ostenderet nostris qualis per singulas editiones scripturarum lectio teneretur; in propriis paginis vel columnis editiones singularum translationum descripsit, ut ea quae in unaquaque deerant, vel superflua habebantur, ceteris quibusque signis distinguerentur. Huiusmodi igitur ego ipse studio delectatus psalorum librum, duarum translationum conpingere malui, sive ut septuaginta interpretes, vel ceteri transtulerunt; sive ut in hebraeo legitur, et sanctissimo Hieronymo in latinum sermonem interpretatum agnoscitur. Utramque igitur editionem e regione componentes adiunximus, ut quaeque in singulis vel desunt vel potius abundant, signis ad capita versiculorum praefixis, manifestentur. Quapropter ubi in septuaginta translatione aliquid superfluum est, virgulae ÷ signo notatum est; ubi vero aliquid deest, ut clareat, asterisci * figura signatum est. Verum ubi per dissonantiam utraque invicem discrepant, antigraphus √ (1) in utrisque columnis adpositus est. Nam procul dubio in plerisque locis multo alium sensum suggerunt: in plerisque vero ita pari sensu incedunt, ut aequae sibi pro expositione adhibeantur. Plurimum enim valet lectori geminae huius interpretationis conlatio: nam obscurae sententiae ambiguitas, quae per unius intellectum difficilis est, alterius inspectione aperitur. Sane sciendum, nequaquam esse in eadem editione scriptum, ubi versiculi vacantes claruerunt: neque enim antiquorum vitio omissa, vel dempta sunt, sed in propria translatione deesse perhibentur. In titulis autem, ubi septuaginta dixerunt: in finem, psalmus; in hebraeo habetur, victori. Nec satis inter se discrepant; siquidem perseverare in finem, ipsa est perfecta victoria, sicut scriptum est: qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Primus autem et secundus psalmus in septuaginta sine inscriptione habentur: in hebraeo autem ii sunt, qui superscripti non sunt, I. II. XXXII. XL. XLII. XLIII. XLIII. XLV. XLVI. XLVII. XLVIII. LXX. CXV. CXVI. CXVII. CXXXVI. CXLVI. CXLVII. Ceteri autem praeter hos, aut nominibus propriis titulantur, aut sine nomine prescriptionibus suis notantur.

(1) Consonat sibi Isidorus in horum significato signorum orig. I. 21; quae ibidem Arevalus aenea in tabula excudenda curavit.

EVANGELIUM

SECUNDUM MATTHAEUM

VERSIONIS ANTEHIERONYMIANAE

EX PERANTIQUO CODICE VATICANO.

---

* * *

Cap. III.

15. * * * Respondens autem Iesus dixit ei : sine modo ; sic enim oportet nos Fol. 1. a
 16. adimplere omnem iustitiam. Tunc dimisit eum. Et cum baptizatus esset Iesus ,
 ascendit confestim de aqua : et ecce aperti sunt ei caeli , et vidit spiritum Dei
 descendentem de caelo sicut columbam venientem in ipsum.

Cap. IV.

17. V. Et ecce vox de caelo audita est dicens ad eum : hic est filius meus di-
 1. lectus , in quo bene complacui. Tunc Iesus ductus est in deserto ab spiritu ,
 2. ut temptaretur a diabolo. Et cum ieiunasset XL. diebus et XL. noctibus , postea
 3. esuriit. Et accessit ad eum diabolus , et dixit ei : si filius Dei es , dic ut lapides
 4. isti panes fiant. Cui respondens Iesus dixit : scriptum est , non in pane solo vivet Fol. 1. b
 5. homo , sed in omni verbo procedenti ex ore Dei. Tunc adsumpsit eum | diabolus
 6. in sanctam civitatem , et statuit eum supra pinnam templi. Et dixit ei : si filius
 Dei es , mitte te deorsum : scriptum est enim quod angelis suis mandavit de te ,
 7. ut in manibus tollant te , ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi
 8. iterum Iesus : scriptum est , non temptabis dominum Deum tuum. Iterum ad-
 sumpsit eum diabolus in montem altum nimis , et ostendit ei omnia regna mundi
 9. huius et gloriam illorum. Et dixit illi : haec omnia tibi dabo , si procidens ado-
 10. raveris me. Tunc dixit illi Iesus : vade post me satanas : scriptum est , domi-
 11. num Deum tuum adorabis , et illi soli servies. Tunc recessit ab eo diabolus.
 Et ecce angeli accesserunt , et ministrabant ei.

12. VI. Cum audisset autem Iesus quod Iohannes traditus esset , secessit in Ga- Fol. 2. a
 13. lileam. | Et relicta civitate Nazareth , venit et habitavit in Cafarnaum , quae est in
 14. maritima , posita in finibus Zabulon et Neftholim. Ut impleretur quod dictum
 15. est per Eseiā profetam : terra Zabulon et terra Neftholim , viam (a) maris trans
 16. Iordanen Galilelae gentium : populus , qui sedebat in tenebris lucem viderunt
 17. magnam ; qui sedebant in regionem (b) umbrae mortis , lux orta est illis. Exinde
 Iesus coepit praedicare et dicere : paenitentiam agite , quoniam adpropinquavit
 regnum caelorum.

18. VII. Cum transiret autem Iesus secus mare Galileae , vidit duos fratres ,
 Simonem qui dicitur Petrus , et Andreā fratrem eius mittentes retiam (c) in mari :

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Ita cod.

Collect. vat. T. VIII.

ii

- Fol. 2. a erant enim piscatores. Et dixit illis Iesus: venite post me, et faciam vos pisca- 19.
tores hominum. Ad (a) illi | continuo, relictis retibus suis, secuti sunt eum. Et 20.
procedens inde paululum, vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedei et Iohan- 21.
nem fratrem eius in navicula cum Zebedeo patre ipsorum reficientes retias suas et
vocavit eos. Illi autem relictis retiis (b) et patre suo, secuti sunt eum. 22.
- VIII. Et circumibat Iesus universam Galileam, docens in synagogis eorum, 23.
et praedicans evangelium regni, et sanans omnem valitudinem et omnem infirmi-
tatem in plebe. Et abiit opinio eius in universam Syriam: et obtulerunt ei om- 24.
nes male habentes variis languoribus, et tormentis conpraehensos, et qui daemo-
nia habebant, et lunaticos et paralyticos: et omnes curavit. Et sequebantur 25.
- Fol. 3. a eum turbae multae a Galilea, et Decapoli, et ab Hiero|solymis, et Iudaea, et
trans Iordanen. Videns autem turbam Iesus, ascendit in montem; et cum se- Cap.V.1.
disset, accesserunt ad eum discipuli eius. Et aperiens os suum docebat eos di- 2.
cens. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Beati 3.
mansueti, quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugunt (c), quoniam ipsi 4.
consolabuntur. Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabun- 5.
tur. Beati misericordes, quia ipsis miserebitur Deus. Beati qui mundo sunt 6.
corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabun- 7.
tur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum 8.
est regnum caelorum. Beati estis cum vos persequentur, et exprobra|bunt, et 9.
dicent adversus vos omne malum propter me. Gaudete et exultate, quoniam 10.
merces vestra multa est in caelo. Sic enim persecuti sunt et profetas, qui fuerunt 11.
ante vos. Vos estis sal terrae: si autem sal infatuatum fuerit, in quo salietur? ad 12.
nihilum valet, nisi ut proiciatur foris, et conculcetur ab hominibus. Vos estis 13.
lux huius mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita; neque ac- 14.
cendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candilabrum (d); ut luceat 15.
omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant 16.
opera vestra bona, et magnificent patrem vestrum qui in caelis est.
- Fol. 4. a VIII. Nolite existimare quoniam veni solvere legem aut profetas: non veni 17.
sol|vere legem, sed adimplere. Amen dico vobis, donec transeat caelum et ter- 18.
ra, iota una (e) vel unus apex non praeteribit a lege donec omnia fiant. Quicumque 19.
ergo solverit unum ex mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus
vocabitur in regno caelorum. Quicumque autem fecerit et docuerit sic, hic mag- 20.
nus vocabitur in regno caelorum. Dico autem vobis quia nisi abundaverit iusti- 21.
tia vestra plus quam scribarum et Farisaeorum, non intrabitis in regnum caelorum.
Audistis quia dictum est antiquis, non occidis (f): quicumque autem occiderit, 21.
reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quod omnis qui irascitur fratri suo sine 22.
causa (g), reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo racha, reus erit concilio. |

(a) Ita cod. (b) Ita cod.; quamvis paulo ante *retibus*. (c) Ita cod. (d) Ita cod. (e) Ita cod.
(f) Ita cod. (g) Deest *sine causa* in ed. vulg.

23. Qui autem dixerit fatue (a), reus erit gehennae ignis. Si ergo offeres munus tuum Fol. 4. b
ad altare, et ibi memoratus fueris quia frater tuus habet aliquid adversus te,
24. relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliare fratri tuo, et tunc
25. veniens offeres munus tuum. Esto consentiens adversario tuo cito, cum es cum
illo in via, ne forte tradat te adversarius iudici, et iudex tradat te ministro, et
26. in carcere mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum
quadrantem.
27. X. Audistis quia dictum est antiquis, non moechaveris (b). Ego autem dico
28. vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus
29. est eam in corde suo. | Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum Fol. 5. a
et proice abs te: expedit enim tibi ut pereat una pars membrorum tuorum, quam
30. totum corpus tuum eat in gehenna (c). Et si dextera manus tua scandalizat te,
abscide eam, et proice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum membrorum
31. tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam. Audistis quia dictum est,
32. quicumque dimiserit uxorem suam, det ei repudium. Ego autem dico vobis: qui-
cumque dimiserit uxorem, excepta causa adulterii, facit eam moechari: et si quis
33. dimissam nupserit, moechatur. Iterum dictum est antiquis: non periurabis, sed
34. reddes domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, ne omnino iuretis, ne- Fol. 5. b
35. que per caelum | quia sedis (d) Dei est; neque per terram, quia scamillum (e) est
36. pedum eius; neque per Hierosolimam, quia civitas est magni regis; neque per
caput tuum iuraveris, quia non potes unum capillum facere album aut nigrum.
37. Sic (f) autem sermo vester, est est; et, non non: quod autem amplius est, a malo
38. est. Audistis quia dictum est, oculum pro oculo et dentem pro dente. Ego
39. autem dico vobis, non resistere malo; sed si quis te in dextra maxilla percusse-
40. rit, praebe illi et alteram. Et qui voluerit tecum iudicio contendere, et tuni-
41. cam tuam tollere, dimitte illi et palleum (g). Et si quis te angariaverit mille
42. passus, vade cum eo et alia duo. Omni petenti tribue; et qui mutuari a te vo-
luerit, ne averteris te ab eo.
43. XI. Audistis quia | dictum est: diligis (h) proximum tuum, et odio habebis ini- Fol. 6. a
44. micum tuum. Ego autem dico vobis: diligite inimicos vestros, et benedicite
qui vos maledicent, et benefacite his qui vos odiunt (i), et orate pro calumnianti-
45. bus et persequentibus vos; ut sitis filii patris vestri, qui est in caelis, qui solem
46. suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super iustos et iniustos. Si e-
nim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne et publi-
47. cani ita faciunt? Et si salutatis amicos vestros tantum, quid amplius facitis?
48. nonne et publicani (k) ita faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut pater vester,

(a) Cod. *fatuae*. (b) Ita cod. *v* pro *b*. (c) Ita cod.; quamquam paulo post *in gehennam*. (d) Ita cod. (e) Ita cod. (f) Ita cod. (g) Ita cod. (h) Ita cod. (i) Ita cod. Et quidem *odire* pro *odisse* non semel vidi in antiquis mss. (k) Ita cod.

qui est in caelis , perfectus est. Adtendite ne iustitiam vestram faciatis coram **Cap. vi.**
 Fol. 6. b hominibus ut ab eis videamini: alioquin mercedem non habebitis apud patrem ves- 1.
 trum qui est in caelis.

XII. Cum ergo facies elemosynam (a), noli tuba canere ante te sicut hypocritae 2.
 faciunt in synagogis et in plateis , ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vo- 3.
 bis , quia perceperunt mercedem suam. Te autem faciente elemosynam , nesciat 4.
 manus tua sinistra quid faciat dextera tua : ut sit elemosyna tua in abscondi- 5.
 to: et pater tuus , qui videt in occulto , ipse reddet tibi in palam. Et cum
 oratis , nolite esse sicut hypocritae , qui amant stare in synagogis et in angulis
 platearum stantes et orantes , ut videantur ab hominibus. Amen dico vobis , per- 6.
 ceperunt mercedem suam. Tu autem cum oras , intra in cubiculum tuum , et
 Fol. 7. a cluso osteo (b) ora | patrem tuum in occulto : et pater tuus , qui videt in occulto ,
 ipse reddet tibi in palam. Orantes autem nolite multum loqui , sicut ethnici 7.
 faciunt: aestimantes enim quia in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo si- 8.
 milis (c) esse illis. Scit enim pater vester , quid vobis opus sit , prius quam os a-
 periat. Sic ergo orabitur eum. Pater noster , qui in caelis es , sanctificetur 9.
 nomen tuum , adveniat regnum tuum , fiat voluntas tua , sicut in caelo et in 10.
 terra. Panem nostrum cottidianum (d) da nobis hodie , et remitte nobis debita 11.
 et peccata nostra , sicut et nos remittimus debitoribus nostris : et ne inducas 12.
 nos in temptationem , sed libera nos a malo. Si enim dimiseritis hominibus delicta 13.
 eorum , demittet (e) vobis | et pater vester qui est in caelis. Sin vero non di- 14.
 miseritis hominibus , nec pater vester vobis remittet delicta vestra. 15.

XIII. Cum autem ieiunatis , nolite esse sicut hypocritae tristes , qui exter- 16.
 minant facies suas , ut pareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis , percepe- 17.
 runt mercedem suam. Vos autem cum ieiunatis , unguete (f) caput vestrum et fa- 18.
 ciem vestram lavate , ne pareatis hominibus ieiunantes , sed patri vestro qui 19.
 est in absconso : et pater vester , qui videt in absconso , reddet vobis in pa-
 lam. Nolite thensaurizare (g) vobis thensuros super terram , ubi tinea et erugo 20.
 disperdit , et ubi fures effodiunt et furantur. Thensaurizate autem vobis then-
 Fol. 8. a sauros in caelo , ubi neque tinea neque erugo exterminat , et ubi fures non effo-
 diunt et furantur. Ubi enim fuerit thensaurus tuus , ibi erit et cor tuum. Lu- 21.
 cerna corporis tui est oculus (h) tuus. Si ergo oculus tuus simplex fuerit , totum 22.
 corpus tuum lucidum erit : si vero oculus tuus nequa (i) fuerit , totum cor- 23.
 pus tuum tenebrosus est. Si ergo lumen quod in te est , tenebrae sunt , ipsae te-
 nebrae quantae sunt?

XIII. Nemo potest duobus dominis servire: aut enim unum odiet , et al- 24.
 terum amabit; aut unum patietur , et alterum contemnet. Non potestis Deo
 servire et mammonae. Ideo dico vobis: nolite cogitare in corde vestro , quid 25.

(a) Ita cod. *elem.* non *elem.* (b) Ita cod. (c) Ita cod. (d) Ita cod. (e) Ita cod. (f) Ita cod.
 (g) Ita cod. (h) Ita cod. (i) Ita cod. cum archaismo; quamquam mox *oculus*.

- manducetis , aut quid bibatis , neque in corpore vestro quid induatis. Non-
 26. ne anima plus est quam esca , et corpus quam vestimentum ? | Respiciat Fol. 8. b
 volatilia caeli , quoniam non serunt neque metunt neque congregant in hor-
 rea , et pater vester caelestis pascit illa. Nonne vos magis plus (a) estis illis ?
 27. Quis autem vestrum potest adicere staturae suae cubitum unum ? Et de vesti-
 28. mento (b) solliciti estis ? Considerate lilia agri quemadmodum crescunt : non labo-
 29. rant neque neunt (c). Dico autem vobis , quoniam nec Solomon in omni gloria sua
 30. vestitus est , quomodo unus ex istis. Quod si fenum agri , quod hodie est et cras
 31. in clibanum mittitur , Deus sic vestit ; quanto magis vos , pusillae fidei ? Nolite
 ergo solliciti esse dicentes quid edemus , aut quid bibemus , aut quid vestie-
 32. mur ? Omnia enim haec gentes inquirunt. Scit enim pater vester caelestis quod Fol. 9. a
 33. horum omnium indigetis. Quaerite ergo primum regnum Dei et iustitiam eius ,
 34. et haec omnia adponentur vobis. Nolite ergo cogitare de crastino : crastinus e-
 Cap. VII. nim dies ipse sibi cogitavit (d). Sufficit enim diei malitia sua. Nolite iudicare ut
 I. 2. non iudicemini : in quo enim iudicio iudicaveritis , in eo iudicio iudicabitur
 de vobis : et in qua mensura mensi fueritis , eadem remittetur (e) vobis.
 3. XV. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui , et trabem in oculo tuo
 4. non vides ? Aut quomodo dicis fratri tuo , sine eiciam festucam de oculo tuo ;
 5. et ecce trabis (f) in oculo tuo est. Hypocrita , eice primum trabem de oculo tuo ,
 6. et tunc videbis eicere festucam de oculo fratris tui. Nolite dare sanctum ca- Fol. 9. b
 nibus , neque miseritis margaritas vestras ante porcos , ne forte conculcent eas pe-
 7. dibus suis , et conversi disrumpant vos. Petite , et dabitur vobis : quaerite ,
 8. et invenietis : pulsate , et aperietur vobis. Omni enim petenti dabitur ; et qui quae-
 9. ret (g) , invenit ; et pulsanti , aperietur. Aut quis ex vobis homo , a quo petit filius
 10. suus panem , numquid lapidem porrigit ei ? Aut si piscem petit , numquid ser-
 11. pentem porrigit ei ? Si ergo vos , cum sitis mali , nostis bona data dare filiis ves-
 tris ; quanto magis pater vester , qui in caelis est , dabit bona petentibus se ?
 12. Omnia ergo quaecumque volueritis bona vobis fieri ab hominibus , similiter et vos
 illis facite. Haec est enim lex et prophetarum.
 13. XVI. Intrate per angustam portam. Quam lata et spatiosa est via quae du- Fol. 10. a
 14. cit ad interitum ! et multi sunt qui per illam intrant. Quam angusta est via et
 15. difficilis quae ducit ad vitam ! et pauci sunt qui inveniunt eam. Attendite vobis
 a pseudoprophetis , qui veniunt ad vos in vestitu ovium , ab intus autem sunt lu-
 16. pi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis u-
 17. vas ? aut de tribulis ficus ? Sic omnis arbor bona bonos fructos (h) facit , mala au-
 18. tem arbor malos fructos facit. Non potest arbor bona malos fructos facere , neque
 19. arbor mala bonos fructos facere. Omnis ergo arbor quae non facit fructum bo-
 20. num , excidetur et in ignem mittetur. Itaque ex fructibus eorum cognoscetis eos.

(a) Ita cod. (b) Deest quid in cod. (c) Ita cod. (d) Ita cod. v pro b. (e) Ita cod. (f) Ita
 cod. (g) Ita cod. (h) Ita cod. ; quamquam postea fructibus.

Fol.10.b XVII. Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cae- 21.
 lorum : sed qui facit voluntatem patris mei , qui in | caelis est. Multi mihi di- 22.
 cent in illa die: domine domine , nonne in tuo nomine profitavimus(a), in tuo nomi-
 ne daemonia eiecimus? et in tuo nomine virtutes multas fecimus? Et tunc di- 23.
 cam illis , quia non novi vos : discedite a me , operarii iniquitatis. Omnis ergo 24.
 qui audit verba mea haec , et facit ea , similem aestimabo eum viro prudenti , qui
 aedificavit domum suam supra petram : descendit pluvia , venerunt flumina , 25.
 flaverunt venti , et offenderunt in domum illam , et non cecidit: fundata enim erat
 supra petram. Et omnis qui audit verba mea haec , et non facit ea , similis est 26.
 viro stulto , qui aedificavit domum suam supra harenam : descendit pluvia , 27.
 Fol.11.a venerunt flumina , flaverunt venti , et offenderunt in domum illam , et cecidit , |
 et facta est ruina eius magna. Et factum est , cum consummasset Iesus verba 28.
 haec , admirabantur turbae supra doctrinam eius. Erat enim docens eos sicut po- 29.
 testatem habens , et non sicut scribae eorum et Pharisei.

XVIII. Et cum descendisset de monte , secuta est illum turba multa. Et ec- Cap.viii.
 ce leprosus quidam veniens adorabat eum dicens : domine , si vis , potes me mun- 1. 2.
 dare. Et extendens manum tetigit eum Iesus dicens , volo , mundare : et statim 3.
 mundata est lepra eius. Et ait illi Iesus : vide ne cui dixeris : sed vade , et de- 4.
 monstra te sacerdotibus , et offers (b) munus quod praecipit Moyses in testimonium
 illis.

XVIII. Post haec autem cum introisset Cafarnaum , accessit ad eum quidam 5.
 Fol.11.b centurio depraecans (c) eum ; et dicens : domine , puer meus iacet in domo | pa- 6.
 ralyticus , et gravissime torquetur. Ait illi Iesus ; ego veniens curabo eum. Et 7.
 respondens centurio dixit illi : domine , non sum dignus ut sub tecto meo intres ; 8.
 sed dic tantum verbo , et sanabitur puer meus. Nam et ego homo sum sub potes- 9.
 tate constitutus , habens sub me milites : et dico huic , vade , et vadit ; et alio (d) ,
 veni , et venit (e) ; et servo meo dico , fac hoc , et facit. Audiens autem Iesus mi- 10.
 ratus est , et sequentibus se dixit : amen dico vobis , non inveni tantam fidem in Is-
 trahel. Dico autem vobis , quod multi ab oriente et occidente venient , et re- 11.
 cumbent cum Abraham Isaac et Iacob in regno caelorum : filii autem regni huius 12.
 ibunt in tenebras exteriores : ibi erit fletus et stridor dentium. Et dixit Iesus 13.
 Fol.12.a centurioni : vade , sicut | credidisti , fiat tibi. Et sanatus est puer ex illa hora.

XX. Et cum venisset Iesus in domum Petri , vidit socrum eius iacentem et 14.
 febricitantem. Et tetigit manum eius , et remisit eam febris , et surrexit confes- 15.
 tim , et ministrabat eis. Vespere autem facto , obtulerunt illi multos daemonia 16.
 habentes : et eiciebat spiritos (f) immundos verbo ; et omnes male habentes curavit.
 Ut adimpleretur quod dictum est per Eiseiam profetam dicentem : quoniam ipse 17.
 infirmitates nostras suscepit , et valitudines (g) nostras portavit. Videns autem 18.
 Iesus turbas multas circa se , praecepit discipulis suis ut irent trans fretum.

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Ita cod. cum diphth. (d) Ita cod. (e) Ita cod. (f) Ita cod. (g) Ita cod.

19. XXI. Et accessit ad eum quidam scriba, et dixit ei: magister, sequar te quo-
 20. cumque icris. Ait illi Iesus: vulpes foveas habent, | et volucres caeli nidus ubi Fol.12.b
 21. requiescant; filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Alius au-
 tem discipulus ait illi: domine, permittite mihi primum ire et sepelire patrem
 22. meum. Cui respondit Iesus: sequere me, et demitte(a) mortuos sepeliant mortuos
 23. suos. Et ascendente eo in navicula (b), secuti sunt eum discipuli eius. Et ecce
 24. tempestas magna facta est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus: Iesus ve-
 25. ro dormiebat. Et accesserunt discipuli et suscitaverunt eum dicentes: domine,
 26. libera nos, perimus. Et dixit illis Iesus: quid timidi estis modicae(c) fidei? Tunc
 27. surgens Iesus imperavit vento et mari et facta est tranquillitas magna. Illi au-
 tem homines admirati sunt dicentes: qualis est hic, quod venti et mare obaudi-
 unt ei?

28. XXII. Et cum venisset Iesus trans fretum in regionem Gerasenorum, occur- Fol.13.a
 rerunt ei duo homines daemonia habentes de monumentis exeuntes, periculosi ni-
 29. mis, ita ut nemo possit (d) transire per viam illam. Et clamaverunt dicentes: quid
 30. nobis et tibi, Iesu fili Dei? venisti ante tempus torquere nos. Erat autem non
 31. longe ab illis grex porcorum multorum pascentium. Daemones vero rogabant
 32. eum dicentes: si eicis nos, iube nos ire in gregem porcorum. Et ait illis Iesus,
 ite. Ad(e) illi exeuntes abierunt in gregem porcorum: et ecce impetu abiit totus
 33. grex per praeceps(f) in mari, et mortui sunt in aquis. Illi autem, qui eos pasce-
 bant, fugerunt: et venientes in civitatem, nuntiaverunt omnia, et de his qui dae-
 34. monia habebant. Et ecce tota civitas exiit obviam Iesu, et cum vidissent eum, Fol.13.b
 Cap.ix.1 rogabant eum ut transiret a finibus eorum. Et ascendens in navem transfreta-

2. vit, et venit in civitatem suam. Et ecce obtulerunt ei paralyticum iacentem in
 lecto. Et videns Iesus fidem illorum dixit paralytico: constans esto fili: remissa
 3. sunt tibi peccata tua. Quidam autem de scribis dixerunt intra se: hic blasphemat.
 Quis potest dimittere peccata nisi unus Deus?

4. XXIII. Videns autem Iesus cogitationes eorum dixit eis: ut quid cogitatis
 5. mala in cordibus vestris? Quid est enim facilius dicere, remissa sunt tibi pec-
 6. cata tua; aut dicere, surge et ambula? Ut sciatis autem quoniam filius hominis
 habet potestatem in terra dimittendi peccata; tunc ait paralytico, surge et tolle
 7. gra|battum (g) tuum, et vade in domum tuam. Et surgens abiit in domum Fol.14.a
 8. suam. Videntes autem turbae timuerunt, et honorificaverunt Deum qui dedit
 9. tantam potestatem hominibus. Et cum transiret inde Iesus, vidit hominem se-
 dentem in teloneum, nomine Mattheum: et ait illi, sequere me. Et surgens se-
 cutus est eum.

10. XXIII. Et factum est recumbente eo in domo, et ecce multi publicani et
 11. peccatores venerunt, et recumbebant cum Iesu et cum discipulis eius. Quod cum

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Cod. *modice*. (d) Ita cod. (e) Cod. *preceps*. (f) Ita cod. (g) Ita cod.

vidissent Farisei (a), dicebant discipulis eius: quare magister vester cum publicanis et peccatoribus manducat? Quod cum audisset Iesus, ait illis: non egent (b) sani medicum (c), sed male habentes. Euntes autem discite quid est misericordiam volo et non sacrificium: non enim veni vocare iustos, sed peccatores.

Fol. 14. b XXV. Tunc accesserunt ad eum discipuli Iohannis (d) dicentes: quare nos et Farisei ieiunamus frequenter, et discipuli tui non ieiunant? Et ait illis Iesus: numquid possunt filii sponsi ieiunare, quamdiu cum eis est sponsus? Venient autem dies cum auferetur ab ipsis sponsus, et tunc ieiunabunt in illis diebus. Nemo autem committit commissuram panni rudis in vestimento veteri: tollit enim fortitudinem eius a vestimento, et peior fit scissura. Neque mittunt vinum novum in utres vetres; alioquin rumpentur utres, et vinum effundetur, et utres peribunt: sed vinum novum in utres novos mittunt, et utraque servantur.

Fol. 15. a XXVI. Haec eo loquente ad eos, ecce quidam princeps nomine Iairus veniens adorabat eum dicens: domine, filia mea modo defuncta est; sed veni, inpone (e) super illam manum tuam, et vivet. Exurgens autem Iesus sequebatur eum cum discipulis suis. Et ecce mulier, quae profluvio sanguinis vexabatur XII. annis, accessit retro et tetigit fimbriam vestimenti eius. Dicebat enim intra se: si tetigero vestimentum eius, salva ero. Iesus autem conversus, et videns eam, dixit: constans esto filia, fides tua te salvam fecit: et salva facta est mulier ex illa hora. Et cum venisset Iesus in domum principis, videns tubicinis (f) et turbam tumultuantem, et (g) dixit: recedite, non est enim mortua puella, sed dormit: et deridebant eum. Cum autem eiecta esset turba | foris, accedens tenuit manum eius, et dixit: puella exsurge: et surrexit confestim puella. Et exivit fama haec in universam terram illam.

Fol. 15. b XXVII. Et transeunte inde Iesu, sequebantur illum duo caeci clamantes et dicentes: miserere nobis, fili David. Et mox venit in domum, accesserunt ad eum duo caeci rogantes. Quibus ait Iesus: creditis quod possum hoc facere vobis? dicunt ei, utique domine. Tunc tetigit oculos eorum, et ait: secundum fidem vestram fiat vobis. Et confestim aperti sunt oculi ipsorum. Et comminatus est eis Iesus dicens: videte, ne quis sciat. Ad (h) illi egressi diffamaverunt cum in totam terram illam. Exeuntibus autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum et surdum, daemonium habentem. | Et eiecto daemonio, locutus est mutus: et miratae sunt turbae dicentes: numquam sic paruit in Istrahel. Farisei autem dicebant: in Belzebul principem (i) daemoniorum hic eicit daemonia.

Fol. 16. a XXVIII. Et circumibat Iesus universas civitates et castella, docens in synagis eorum, et praedicans evangelium regni, et sanans omnem valitudinem et omnem infirmitatem, et multi seculi sunt eum. Videns autem turbas, misertus est

(a) Ita cod. sine diphth. At infra aliter. Sic modo cum *f*, modo cum *ph*. (b) Cod. *aegent*. (c) Ita cod. (d) Cod. *Iohannes*. (e) Cod. *impune*. (f) Ita cod. (g) Ita cod. (h) Ita cod. (i) Ita cod.

37. eis, quia erant vexati et iacentes sicut oves non habentes pastorem. Tunc ait
 38. discipulis suis: messis quidem multa, operarii autem pauci: rogate ergo do-
 Cap.x.1. minum messis, ut mittat operarios in messem suam. Et convocatis Iesus XII.
 discipulis suis, dedit eis potestatem spirituum immundorum, ut eicerent eos, et
 curarent omnem languorem et omnem infirmitatem. Fol.16.b

2. XXVIII. Duodecim autem apostolorum nomina sunt haec. Primus Simon
 3. qui dicitur Petrus, et Andreas frater eius, Iacobus Zebedei, et Iohannes fra-
 4. ter eius, Filippus, et Bartolomeus, Thomas, et Mattheus publicanus, Iacobus
 5. Alfei, et Iudas Zelotes, et Simon cananeus, et Iudas Scarioth qui tradidit eum.
 6. Hos XII. misit Iesus, praecipiens eis et dicens: in viam gentium ne abieritis,
 7. et in civitates Samaritanorum ne introieritis: sed ite potius ad oves perditas do-
 8. mus Istrahel: euntes autem praedicate dicentes, quoniam adpropinquavit reg-
 9. num caelorum: infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, daemo-
 10. nia eicite, gratis accepistis, gratis date. Nolite possidere aurum neque argen-
 11. tum neque pecuniam in zonis vestris: non peram in viam, neque duas tunicas (a), Fol.17.a
 neque calciamenta, neque virgam in manibus vestris: dignus enim operarius
 12. mercedem suam (b). In quacumque autem civitate introieritis, interrogate quis in
 13. ea dignus est; et ibi manete, donec exeatis. Intrans autem domum, salu-
 14. tate eam dicentes, pax huic domui: et si fuerit domus illa digna, veniet pax
 vestra super eam: si autem non fuerit digna, pax vestra ad vos revertetur.
 15. Et quicumque non receperint vos, neque audierint sermones vestros, exeuntes
 foris de domo vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris in testimonium
 16. illis. Amen dico vobis, tolerabilius erit terrae Sodomorum et Gomorrae in die
 17. iudicii, quam illi civitati. | Ecce ego mitto vos, sicut oves in medio luporum: Fol.17.b
 18. estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae. Adtendite
 autem vobis ab hominibus: tradent enim vos, in conciliis et in synagogis suis
 19. flagellabunt vos, et ante reges et praesides stabitis propter me in testimonium
 20. illis et gentibus. Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid lo-
 21. quamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis,
 22. qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Tradet autem
 frater fratrem in mortem, et pater filium; et insurgent filii in parentes, et mor-
 te eos adficient: et eritis odio omnibus hominibus, propter nomen meum: qui
 autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. |

23. XXX. Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam. Si au- Fol.18.a
 tem et in illam persequentur vos, fugite et in aliam. Amen dico vobis, non con-
 24. summabitis civitates Istrahel, donec veniat filius hominis. Non est discipulus su-
 25. per magistrum, neque servus super dominum suum: satis est enim discipulo
 ut sit sicut magister eius; et servus (c) sicut dominus ipsius. Si patremfamilias Bel-

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Ita cod.

- zebul vocaverunt , quanto magis domesticos eius? Ne ergo timueritis eos : nihil 26.
 est enim opertum , quod non revelabitur ; et occultum , quod non sciatur. Quod 27.
 dico vobis in tenebris , dicite in lumine : et quod in aure auditis , praedicate super 28.
 tecta. Et nolite timere eos qui occidunt corpus , animam autem non possunt oc-
 cidere : sed potius cum time|te qui potest animam et corpus perdere in gehennam. Fol.18.b
 Nonne duo passerres asse veniunt (a), et unus ex illis non cadet in terram sine volun- 29.
 tate patris vestri qui est in caelis? Sed et capilli capitis vestri numerati sunt 30.
 omnes. Nolite ergo timere : multo vos meliores estis passeribus. Omnis er- 31.
 go qui confitetur me coram hominibus , et ego confitebor eum coram patre meo 32.
 qui est in caelis. Quicumque autem me negaverit coram hominibus , negabo et 33.
 ego illum coram patre meo qui est in caelis. Nolite putare quia pacem veni 34.
 mittere in terram : non veni pacem mittere sed gladium. Veni enim separare 35.
 filium adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam , et nurum contra
 socrum suam; et inimici hominis | domestici eius. Fol.19.a 36.
 XXXI. Qui amat patrem aut matrem super me , non est me dignus : et qui 37.
 diligit filium aut filiam plus quam me , non est me dignus : et qui non acce- 38.
 perit crucem suam et secutus me fuerit , non est mihi (b) dignus. Qui invenit 39.
 animam suam , perdet illam : et qui perdiderit animam suam propter me , in-
 veniet eam in vitam aeternam. Qui recipit vos , me recipit : et qui me recipit , 40.
 recipit eum qui me misit. Qui recipit prophetam in nomine prophetae , mer- 41.
 cedem prophetae accipiet : et qui recipit iustum in nomine iusti , mercedem iusti
 accipiet. Et quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquae frigi- 42.
 dae , tantum in nomine discipuli , amen dico vobis quoniam non peribit mercis
 (c) eius. | Et factum est cum consummasset Iesus praecepens (d) XII. discipu- Cap. xi.
 lis suis , transiit inde ut doceret et praedicaret in civitatibus eorum. 1.
 XXXII. Iohannes autem cum audisset in carcere opera Christi , mittens (e) 2.
 discipulos suos ad eum dicens : tu es qui venturus es , an alium expectamus? 3.
 Respondens autem Iesus ait illis : euntes renuntiate Iohanni quae audistis et vi- 4.
 distis : caeci vident , claudi ambulant , leprosi mundantur , surdi audiunt , 5.
 mortui resurgunt , et pauperes evangelizantur : et beatus erit qui in me non 6.
 fuerit scandalizatus. Abeuntibus autem illis coepit Iesus dicere ad turbas de 7.
 Iohanne baptista. Quid existis in desertum videre? harundinem a vento move-
 ri? Sed quid existis videre? hominem mollibus | vestimentis indutum? Ecce 8.
 qui mollibus vestiuntur , in domibus regum sunt. Sed quid existis videre? pro- 9.
 phetam? dico autem vobis , etiam plusquam prophetam. Hic est enim , de quo 10.
 scriptum est : ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam , qui praeparabit
 viam tuam ante te. Amen dico vobis , non surrexit inter natos mulierum pro- 11.
 pheta maior Iohanne baptista. Qui minor est autem in regno caelorum , maior
 est illo. A diebus autem Iohannis baptistae usque nunc , regnum caelorum cogi- 12.
 (a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Ita cod. (d) Ita cod. (e) Ita cod.

tur : et qui vim faciunt, diripiunt illud. Omnis ergo lex et prophetae usque ad 13.
Iohannem profetaverunt. Et si vultis scire, ipse est Helias qui venturus est. 14.
Fol.20.b Qui habet aures audiendi, audiat. Cui autem simili|lem aestimabo generatio- 15.
nem istam? similis est pueris sedentibus in foro, et clamantibus ad invicem di- 16.
centes: cantavimus vobis, et non saltastis: lamentavimus vobis, et non plan- 17.
xistis. Venit enim Iohannes neque manducans neque bibens, et dicunt daemo- 18.
nium habet. Venit filius hominis manducans et bibens, et dicunt ecce homo vo- 19.
rax et vini potator, amicus publicanorum et peccatorum. Et iustificata est sa-
pientia a filiis suis.

XXXIII. Tunc coepit Iesus inproperare civitatibus, in quibus factae sunt 20.
plurimae virtutes eius, quod paenitentiam non egerint. Vae tibi Chorozain et 21.
Bethsaida! quia si in Tyro et Sidone factae fuissent virtutes quae factae sunt in 22.
Fol.21.a vobis, olim in cilicio et in cinere pae|nitentiam egissent. Verumtamen dico vo- 23.
bis, Tyro et Sidoni tolerabilius erit in die iudicii, quam vobis. Et tu Cafar-
naum quae usque ad caelum exaltata es, usque ad infernum descendes: quia si in
Sodomis factae fuissent virtutes, quae factae sunt in te, forte mansissent usque
in hodiernum diem. Verumtamen dico vobis, quia terrae Sodomorum tolerabi- 24.
lius erit in die iudicii, quam vobis.

XXXIII. In illo tempore respondit Iesus dicens: confiteor tibi, pater do- 25.
mine caeli et terrae, qui abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et reve-
lasti ea parvulis (a). Ita, pater, quoniam sic fuit beneplacitum ante te. Omnia 26.
mihi tradita sunt a patre meo, et nemo agnoscit filium nisi pater, neque patrem 27.
Fol.21.b agnoscit quis nisi filius, et cui | voluerit filius revelare. Venite ad me omnes 28.
qui laboratis et qui onerati estis, et ego vos reficiam. Tollite iugum meum su- 29.
per vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem
animis vestris: quia iugum meum suave est et, onus meum leve est. 30.

XXXV. In illo tempore transiebat (b) Iesus sabbatis per segetes: discipuli au- Cap. XII.
tem eius esurientes coeperunt vellere spicas et manducare. Pharisei autem vi- 1.
dentes illos dixerunt ei: ecce discipuli tui faciunt quod non licet eis facere sab- 2.
batis. Iesus autem respondens dixit illis: non legistis quid fecerit David cum e- 3.
surisset ipse et qui cum illo erant? quomodo intravit in domum Dei, et panes 4.
Fol.22.a propositionis manducavit, quos non licebat ei manducare, neque his | qui cum
illo erant, nisi solis sacerdotibus? Nec hoc legistis in lege, quia sabbatis sacer- 5.
dotes in templo sabbatum violant, et sine crimine sunt? Dico autem vobis, 6.
quia sabbato maior est hic. Si enim sciretis quid est misericordiam volo quam 7.
sacrificium, numquam condemnassetis innocentes: dominus est enim sabbati fi- 8.
lius hominis. Et transiens inde Iesus venit in synagogam eorum. Et ecce e- 9.
rat homo ibi manum habens aridam, et interrogabant eum dicentes, si licet sab- 10.
batis curare, ut accusarent eum. Ipse autem dixit illis: quis ex vobis homo ha- 11.

(a) Ita cod. (b) Ita cod.

bens ovem unam , et si ceciderit sabbato in foveam , nonne adpraehendens levavit (a) 12.
 eam? quanto magis melior est homo ab (b) ove ! Itaque licet sabbatis benefacere. |
 Fol.22.b Tunc ait homini , extende manum tuam : et extendit manum suam , et restituta 13.
 est ei sicut et alia. Et exeuntes inde Pharisei consilium fecerunt adversus eum , 14.
 ut eum perderent. Iesus autem sciens , secessit inde. Et secutae sunt eum tur- 15.
 bae multae , et sanavit illos ; et comminatus est omnibus quoscumque curavit , 16.
 ne eum manifestarent. Ut impleretur quod dictum est per Eseciam profetam di- 17.
 centem : ecce puer meus , quem elegi ; dilectus meus , in quo bene complacuit 18.
 anima mea. Ponam spiritum meum super eum , et iudicium gentibus nuntiavit. (c)
 Fol.23.a Non contendit (d) , neque clamabit , neque audiet quisquam vocem eius in plateis : 19.
 arundinem (e) quassatam non confringet , et linum fulmigantem (f) non extinguet : 20.
 donec eiciat victoriam ad iudicium : et in nomine eius sperabunt gentes. Tunc 21.
 oblatus est ei quidam homo daemonium habens caecus et surdus (g) et mutus , et cu- 22.
 ravit eum , ita ut loqueretur , et audiret et videret. Et mirabantur omnes turbae 23.
 dicentes : numquid hic est filius Dei? Pharisei autem hoc audientes dixerunt : 24.
 hic non eicit daemonia nisi in Belzebul principe daemoniorum. Iesus autem sciens 25.
 cogitationes eorum , dixit eis : omne regnum divisum contra se , desolabitur : et 26.
 omnis civitas vel domus divisa adversum se , non stabit. Si ergo satanas sata- 26.
 nan eicit , adversum se divisus est : quomodo ergo stabit regnum eius? Quod 27.
 Fol.23.b si ego in Belzebul eicio daemonia , filii vestri in quo eiciunt? Ideo ipsi iudices
 erunt vestri. Si autem in spiritu Dei ego eicio daemonia , utique adpropiavit 28.
 in vos regnum Dei. Aut quis potest intrare in domum fortis , et vasa eius diri- 29.
 pere , nisi prius alligaverit fortem , et tunc domum eius diripiet? Qui non est 30.
 mecum , contra me est ; et qui mecum non congregat , spargit. Ideo dico vobis 31.
 quoniam omne peccatum et blasphemiae remittentur hominibus : qui autem in spi- 32.
 ritu sancto blasphemaverit , non remittetur illi. Et quicumque dixerit verbum 32.
 contra filium hominis , remittetur illi : qui autem dixerit adversus spiritum sanc- 33.
 tum , non remittetur ei neque in hoc saeculo neque in futuro. Aut facite arbo- 33.
 rem bonam , et fructum eius bonum ; aut facite arborem malam et fructum eius * |
 Fol.24.a malum : nam ex fructu arbor cognoscitur. Progenies viperarum , quomodo po- 34.
 testis bona loqui , cum sitis mali? ex abundantia enim cordis os loquitur. Bonus 35.
 homo , de bono thensauro bona profert : et malus homo , de malo thensauro mala
 profert. Dico autem vobis , quoniam omne verbum otiosum , quodcumque locuti 36.
 fuerint homines , reddent de eo rationem in die iudicii : ex verbis enim tuis ius- 37.
 tificaveris (h) et ex verbis tuis condemnaberis.

XXXVII. Tunc responderunt ei quidam ex scribis et Phariseis dicentes : 38.
 magister volumus a te aliquod signum videre. Iesus autem respondens ait illis : 39.

(a) Ita cod. v pro b. (b) Hebraismus ex praepositione **ב** , quae comparativum format. Sci-
 mus autem Matthaei evangelium hebraica lingua fuisse primitus conscriptum. (c) Ita cod. v pro b.
 (d) Ita cod. (e) Ita cod. sine adspir. At retro cum adspir. (f) Ita cod. (g) Deest in vulg. et surdus
 (h) Ita cod. v pro b.

40. generatio mala et adultera signum quaerit , et signum non dabitur ei nisi signum
 41. Ionae profetae. Sicut enim Ionas fuit in ventre coeti tribus | diebus et tribus noctibus ; sic erit et filius hominis in corde terrae tribus diebus et tribus noc-
 42. tibus. Viri ninevitarum resurgent in iudicio cum generatione ista , et condemna-
 43. bunt eam ; quia paenitentiam egerunt in praedicatione Ionae : et ecce plus hic ,
 44. quam Ionas. Regina austri surget in iudicio cum generatione ista , et condem-
 45. nabit eam ; quia venit a finibus terrae audire sapientiam Solomonis : et ecce plus
 hic quam Solomon. Cum autem spiritus inmundus exierit ab homine , vadit per
 loca arida quaerens requiem et non inveniet. Tunc dicit : revertar in domum
 meam , unde exivi : et veniens , si invenerit eam vacantem et scopis mundatam
 et ornatam , tunc vadit et adsumit secum septem alios spiritos (a) nequiores quam
 se : et | intrantes habitant in eum (b) : et fiunt novissima hominis illius peiora ma-
 gis quam priora : sic enim erit generationi huic pessimae (c).

XXXVIII. Haec eo loquente ad turbas , ecce mater eius et fratres stabant
 foras quaerentes loqui cum eo. Dixit autem ei quidam : ecce mater tua et fra-
 tres tui foris stant quaerentes loqui tecum. Ipse autem respondens dicenti sibi
 ait : quae est mater mea , aut qui sunt fratres mei ? Et extendens manum suam
 ad discipulos suos , dixit : ecce mater mea et fratres mei : quicumque enim fece-
 rit voluntatem patris mei qui in caelis est , ipse meus et frater et soror et ma-
 ter est.

Cap. XIII.

XXXVIII. In illa autem die egressus est Iesus de domo , et sedit iuxta ma-
 re : et congregata est ad illum turba multa , ita | ut naviculam ascenderet et se-
 deret : et omnes turbae stabant in litore. Et locutus est ad eos multa in pa-
 rabolis dicens. Ecce exiit seminator seminans semen suum : et dum seminat ,
 quaedam ceciderunt secus viam , et venerunt volucres caeli et comederunt ea :
 quaedam autem ceciderunt in petrosa , ubi non habebat terram multam , et con-
 tinuo exorta sunt ; et quia non habebant altitudinem terrae , sole orto aestua-
 verunt ; et quia radicem non habebant , aruerunt. Alia autem ceciderunt in
 spinis ; et creverunt spinae , et suffocaverunt ea. Alia vero ceciderunt in ter-
 ram bonam , et dabant fructum aliud centesimum , aliud sexagesimum aliud tri-
 cesimum. Qui habet aures audiendi , audiat. Et accedentes | discipuli eius di-
 xerunt ei : quare in parabolis loqueris ad eos ? Quibus respondens dixit illis :
 quoniam vobis datum est nosse arcana regni caelorum , illis autem non est da-
 tum. Quicumque enim habet , dabitur ei et abundabit : qui autem non ha-
 bet , etiam quod habet auferetur ab eo. Ideo in parabolis loquor illis , ut au-
 dientes non audiant , et videntes non videant , et non intellegant , ne quando con-
 vertantur et sanem illos. Et tunc implebitur in illis prophetia Eiseiae dicentis :
 vade et dic populo huic : aure audietis , et non intellegetis : et videntes videbitis ,
 et non aspicietis : incrassatum est enim cor populi huius , et auribus suis gra-

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Cod. pessime.

- Fol.26.b viter audierunt , et oculos suos concluserunt , nequando videant oculis et auribus 16.
 au|diant , et corde intellegant , et convertantur , et sanem illos. Vestri autem 17.
 beati oculi qui vident , et aures vestrae quae audiunt. Amen dico vobis , quod 18.
 multi prophetae(a) et iusti desideraverunt videre quae videtis , et non viderunt ; et 19.
 audire quae vos audistis , et non audierunt. Vos ergo audite parabolam semi- 20.
 nantis. Omnis qui audit verbum regni et non intellegit , venit malignus et rapit 21.
 quod seminatum est in corde illius : hic est qui secus viam seminatus est. Qui 22.
 autem supra petrosa loca seminatus est , hic est qui audit verbum , et confestim 23.
 cum gaudio excepit illum(b); et non habet radicem in se , sed est temporalis. 24.
- Fol.27.a Facta autem tribulatione vel persecutione propter verbum , continuo scandali|za- 25.
 tur. Qui autem in spinis seminatus est , hic est qui verbum audit , et a sollicitudi- 26.
 ne saeculi , et voluptas (c) divitiarum suffocat verbum ; et sine fructu efficitur. Qui 27.
 autem in terram bonam seminatus est , hic est qui audit verbum et intellegit : 28.
 tunc fructum adferet , et facit aliud quidem centesimum , aliud autem sexagesi- 29.
 mum , aliud vero tricesimum. 30.
- XL. Aliam parabolam proposuit illis dicens. Simile est regnum caelorum ho- 31.
 mini seminanti bonum semen in agro suo. Et dormientibus hominibus venit i- 32.
 nimicus , et superseminavit zizania in triticum , et abiit. Sed cum crevisset her- 33.
 ba et fructum fecisset , tunc apparuit zizania. Accesserunt autem servi ad pa- 34.
 trem familias et dixerunt ei : domine , nonne bonum | semen seminasti in agro tuo ? 35.
 unde ergo habet zizania ? Qui ait illis : inimicus homo hoc fecit . Dixerunt 36.
 ergo ei : euntes colligimus ea. Ait illis : nolite , ne forte colligentes zizania , e- 37.
 radicetis simul et triticum. Sed sinite utraque crescere usque ad messem , et in 38.
 tempore messis dicam messoribus meis , colligite primum zizania , et alligate fasci- 39.
 culos ad comburendum ; triticum autem congregate in horreum meum. Aliam pa- 40.
 rabolam locutus est ad eos dicens : simile est regnum caelorum grano sinapis , quod 41.
 accipiens homo seminavit in agro suo , quod minimum quidem est omnibus se- 42.
 minibus ; cum autem creverit , maior est omnibus holeribus ; et fit arbor talis , ita 43.
 ut veniant volucres caeli et inhabitent in ramis eius. | Aliam parabolam locutus 44.
 est eis dicens : simile (d) est regnum caelorum fermento , quod accepto (e) mulier 45.
 abscondit in farinam mensuris tribus , donec fermentatum est totum. Haec omnia 46.
 locutus est Iesus in parabolis ad turbam ; et sine parabolis non loquebatur il- 47.
 lis : ut impleretur quod dictum est per prophetam dicentem : aperiā in para- 48.
 bolis os meum ; eructuabor absconsa ab initio saeculi. Tunc relictis turbis abiit 49.
 in domum Iesus. Et accesserunt ad eum discipuli eius dicentes : enarra nobis pa- 50.
 rabolam tritici et zizaniorum et agri. Iesus respondens ait eis : qui seminat 51.
 bonum semen , filius est hominis : ager autem , est hic mundus : bonum vero 52.
 semen , hii sunt filii regni : zizania autem , sunt filii maligni : inimicus au|tem qui 53.
- Fol.28.b

(a) Ita cod. cum *ph* ; at alibi saepe cum *f*. (b) Ita cod. (c) Ita cod. (d) Cod. *similem*. At retro *simile*. (e) Ita cod.

seminavit ea, diabolus est: messis vero, consummatio est saeculi: messorum autem,
 40. angeli sunt. Sicut ergo colliguntur zizania, et igni conburuntur, sic erit in
 41. consummatione saeculi huius. Mittit (a) filius hominis angelos suos, et congrega-
 42. bunt de regno eius omnia scandala, et eos qui faciunt iniquitatem, et mittent
 43. eos in camino ignis: ibi erit fletus et stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt
 sicut sol in regno patris sui. Qui habet aures audiendi, audiat.

44. **XLII.** Iterum simile est regnum caelorum thesauro abscondito in agro, quem
 inveniens homo abscondit, et prae gaudio eius vadet, et vendet universa quae
 45. habet, et emit agrum illum. Iterum simile est regnum caelorum homini nego-
 46. tianti, quaerenti bonam margaritam: inveniens autem bonam margaritam, a- Fol.29. a
 47. biit et vendidit quaecumque habuit, et emit eam. Iterum simile est regnum
 48. caelorum retiae missae in mare, quae ex omni genere piscium colliget. Cum au-
 tem esset plena, eduxerunt eam ad litus, et sedentes eligerunt (b) optimos pisces

49. in vasis suis, malos autem proiciunt foras. Sic erit in consummatione saeculi;
 50. erunt angeli et separabunt malos de medio iustorum; et mittent eos in ca-
 51. minum ignis: ibi erit fletus et stridor dentium. Et ait illis Iesus: intellexistis
 52. haec omnia? Dicunt ei, utique domine. Et ait illis: ideo omnis scriba doctus
 in regno caelorum similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo
 53. nova | et vetera. Et factum est cum consummasset Iesus parabolas istas, tran- Fol.29. b
 54. siit inde. Et cum venisset in patriam suam, docebat eos in synagogis eorum: ita
 55. ut mirarentur et dicerent: unde huic tanta sapientia et virtutes? Nonne hic est
 fabri filius Ioseph? nonne mater illius dicitur Maria? et fratres eius Iacobus et

56. Ioseph et Simon et Iudas? et sorores eius omnes nobiscum sunt? Unde ergo
 57. huic omnia ista? Et scandalizabantur in eo. Iesus autem dixit eis: non est
 58. propheta sine honore, nisi in patria sua et in domo sua. Et ideo non fecit ibi
 virtutes multas propter incredulitatem illorum. In illo tempore audivit Herodes
 1. tetrarcha (c) famam Iesu: et dixit pueris suis: numquid hic est Iohannes baptista,
 2. quem ego decollavi, | et ipse resurrexit a mortuis, et ideo virtutes operantur in Fol.30. a
 eo?

3. **XLII.** Herodes enim adpraehensum Iohannem ligavit, et in carcerem misit
 4. propter Herodiam uxorem Philippi fratris sui. Dicebat enim illi Iohannes: non
 5. licet tibi habere eam. Et volens occidere illum, timuit populum, quia sicut
 6. prophetam habebant eum. Die autem natalis Herodes, saltavit filia Herodias
 7. in medio triclinio, et placuit Herodiadi (d). Unde cum iuramento pollicitus est ei
 8. dare quodcumque postulasset ab eo. Ad illa praemonita a matre sua dixit: da
 9. mihi in disco caput Iohannis (e) baptistae. Et contristatus est Herodes rex prop-
 10. ter iuramentum; et propter simul recumbentes iussit dari. Misitque et decol-
 11. lavit Iohannem in carcere: et adlatum est in disco caput eius, et datum est Fol.30. b
 12. puellae: puella autem attulit matri suae. Et accesserunt discipuli eius, et tu-

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Cod. *tetrarcha*. (d) Ita cod. (e) Cod. *Iohannes*.

lerunt corpus eius, et sepelierunt illud; et venerunt, et nuntiaverunt Iesu.

Quo audito, Iesus secessit inde in navicula in locum desertum seorsum. Quo 13.
 Fol.31.a audito, turbae secutae sunt eum pedestrae (a) de civitatibus. Et exiens Iesus vidit 14.
 turbam multam, et misertus est illis; et curavit infirmos eorum. Vespere au- 15.
 tem facto, accesserunt ad eum discipuli eius dicentes: desertus locus est, et hora 16.
 iam praeteriit: dimitte turbas, et cuntes in castella emant sibi escas. Iesus au- 17.
 tem dixit eis: non habent necesse ire: date illis vos manducare. Responderunt 18.
 ei: non habemus hic nisi quinque panes, et duos pisces. | Et ait illis Iesus ad- 19.
 ferte eos ad me. Et cum iussisset turbam discumbere super faenum, et accep- 20.
 tis quinque panibus et duobus piscibus aspiciens in caelum, benedixit fregit et 21.
 dedit discipulis suis, discipuli autem turbis: et manducaverunt omnes, et sa- 22.
 turati sunt, et reliquias colligerunt (b) XII. cofinos plenos fragmentorum: man- 23.
 ducantium autem fuit numerus quinque milia virorum, exceptis pueris et mulie- 24.
 ribus.

XLIII. Et statim Iesus iussit discipulis suis ascendere in navicula, et prae- 25.
 cedere trans fretum, donec ipse dimitteret turbas. Et dimissa turba, ascendit 26.
 in montem solus orare. Vespere autem facto, solus erat ibi. Navicula autem 27.
 iam in medio mari iactabatur a fluctibus: erat enim illis contrarius ventus. 28.

Fol.31.b Quar-|ta autem vigilia noctis venit ad eos Iesus ambulans supra mare. Videntes 29.
 autem illum supra mare ambulantem, turbati sunt dicentes, quia fantasma est: 30.
 et prae timore exclamaverunt. Statimque Iesus locutus est eis dicens: constan- 31.
 tes estote, nolite timere, ego sum. Respondens autem ei Petrus, dixit: domi- 32.
 ne, si tu es, iube me venire ad te super aquam. Ad ipse dixit, veni. Et des- 33.
 cendens Petrus de navicula ambulabat super aquam ut veniret ad Iesum. Vi- 34.
 dens vero ventum validum timuit: et cum coepisset mergi, clamavit dicens: 35.
 domine, salvum me fac. Et continuo Iesus extendens manum, adprachendit 36.
 eum, et ait illi: modicae (c) fidei, quare dubitasti? Et cum ascendisset in navi- 37.
 * Q. V. culam, cessavit ventus. Qui autem in navicula erant, vene * * * 38.

* * *

Fol.32.a in montibus, et vadet quaerere eam quae erravit. Et si contegerit (d) ut 39.
 inveniatur eam, amen dico vobis, quod gaudebit in eam magis quam in nonagin- 40.
 ta novem quae non erraverunt. Sic non est voluntas ante patrem vestrum qui 41.
 in caelis est, ut pereat unus ex pusillis istis.

LIII. Quod si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et 42.
 ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Si autem te non audie- 43.
 rit, adhibe tecum adhuc unum vel duos ut in ore duorum vel trium testium, 44.
 stet omne verbum. Quod si non audierit eos, referes ecclesiae. Si autem et ec- 45.
 clesiam non audierit, sit tibi quasi ethnicus et publicanus. Amen dico vobis 46.
 Fol.32.b quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et | in caelo: et quaecum-

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Cod. *modice*. (d) Ita cod.

Cap.
XVIII.
12. 13.

19. que solveritis super terram , erunt soluta et in caelo. Iterum amen dico vobis ,
 20. quia si duobus ex vobis convenerit super terram de omni re quaecumque(a) petierint,
 21. fiet illis a patre meo qui est in caelis. Ubi enim sunt duo vel tres congregati
 22. in nomine meo , ibi et ego sum in medio eorum. Tunc accedens ad eum Petrus
 dixit ei : domine , si peccaverit in me frater meus , quotiens dimittam ei ? usque
 23. septies ? Dicit illi Iesus , non dico tibi usque septies , sed septuagies septies.
 24. **LIII.** Ideo dico vobis : simile habitum est regnum caelorum homini regi , qui
 25. voluit rationem discutere cum servis suis. Et cum coepisset discutere , oblatus
 26. est ei unus , qui debebat decem milia talenta. Cum autem non haberet unde Fol.33.a
 redderet , iussit eum dominus eius venundari , et uxorem et filios eius et omnia
 27. quaecumque habebat , et reddi debitum. Procidens autem servus ille ad pedes
 domini sui , orabat eum dicens : patientiam habe in me , domine , et omnia red-
 28. dam tibi. Misertus est autem dominus servo illi ; dimisit eum , et debitum re-
 29. misit ei. Egressus autem servus ille invenit unum ex conservis suis qui debe-
 30. bat ei centum denarios , et tenens suffocabat eum dicens redde quod debes. Et
 31. procidens conservus eius , rogabat eum dicens : patientiam habe in me , et red-
 dam tibi. Ille autem noluit , sed abiit et misit in carcerem , donec redderet ei
 32. debitum. Videntes autem conservi eius quae fiebant , contristati sunt valde , et Fol.33.b
 venerunt et narraverunt domino suo omnia | quae facta erant. Tunc vocavit il-
 lum dominus suus , et ait illi : serve nequa , omne debitum remisi tibi quoniam
 33. rogasti me ; non ergo oportuit et te quoque miseriri (b) conservo tuo , sicut et ego
 34. tui misertus sum ? Et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus , quod ad
 35. usque redderet universum debitum. Sic et vobis faciet pater meus qui est in
 caelis , si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris delecta (c) eo-
 rum. Et factum est cum consummasset Iesus sermones istos , transiit de Gali-
 lea , et venit in finibus Iudaeae et trans Iordanen : et secutae sunt eum turbae
 multae , et curabit (d) eos.

Cap.

XVIII.

1.
 2.
 3. **LV.** Et accesserunt ad eum Farisaei temptantes eum , et dicentes ei , si licet
 4. homini dimittere uxorem suam quacumque ex causa ? Et respondens Iesus | di- Fol.34.a
 xit : non legistis , quia qui fecit ab initio , masculum et feminam fecit eos , et di-
 5. xit : propter hoc relinquit (e) homo patrem et matrem , et adhaerebit uxori suae ,
 6. et erunt duo in carne una. Itaque iam non sunt duo , sed una caro. Quod er-
 7. go Deus coniunxit in unum , homo non separet. Dicunt illi : quid ergo Moy-
 8. ses mandavit dare librum repudii et dimittere ? Ait illis : quoniam ad duritiam
 cordis vestri permisit vobis Moyses dimittere uxores vestras : ab initio autem non
 9. fuit sic. Dico autem vobis : quicumque dimiserit uxorem suam , nisi ob causam
 10. fornicationis , et aliam duxerit , moechatur. Dicunt ei discipuli eius : si ita
 11. est causa viri cum uxore , non expedit nubere. Dixit autem illis : non omnes
 12. capiunt verbum istud , sed quibus datum est. Sunt enim spadones , qui cas- Fol.34.b
 trati sunt ab hominibus ; et sunt spadones , qui se ipsos castraverunt propter

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Ita cod. e pro i. (d) Ita cod. b pro v. (e) Ita cod.

Collect. vat. T. VIII.

II

regnum caelorum. Qui potest capere, capiat. Tunc oblatis sunt ei infantes, 13.
ut manus eis inponeret et oraret. Discipuli autem eius prohibebant eos. Quibus 14.
Iesus ait: simite infantes, et nolite prohibere eos ad me venire; talium enim est
regnum caelorum: et inposita illis manu (a), abiit inde.

LVI. Et ecce unus accessit ad eum, et ait illi: magister bone, quid boni 15.
faciam ut habeam vitam aeternam? Iesus vero dixit ei: quid me interrogas 16.
de bono? nemo est bonus, nisi unus Deus. Sed si vis in vitam aeternam venire,
Fol.35. a conserva man[ua] data. Dicit illi, quae? Iesus autem dixit ei: non occidis (b), non moeca- 17.
veris (c), non furtum facies, non falsum testimonium dicis: honora patrem tuum 18.
et matrem, et diligis proximum tuum sicut te ipsum. Dicit illi adulescens: om- 19.
nia haec custodivi a iuventute mea; quid adhuc mihi restat? Ait illi Iesus: si 20.
vis perfectus esse, vade vende bona tua, et da pauperibus, et habebis thesau-
rum in caelo; et veni, sequere me. Hoc audito iuvenis, abiit tristis: erat enim 21.
habens multas possessiones. Iesus autem dixit discipulis suis: amen dico vobis, 22.
quia difficile dives intrabit in regnum caelorum. Et iterum dico vobis: facilius 23.
est camellum (d) per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cae-
Fol.35. b lorum. Audientes autem | discipuli mirabantur valde dicentes: quis ergo poterit 24.
salvus esse? Aspiciens autem Iesus dixit illis: aput homines quidem hoc impos- 25.
sibile est; aput Deum autem omniaabilia sunt. Tunc respondens Petrus 26.
dixit ei: ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te; quid ergo erit nobis?
Iesus autem dixit illis: amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in rege- 27.
neratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis et vos super
duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Istrahel. Et omnes (e) quicumque 28.
reliquerit domum vel fratres aut sorores aut patrem aut matrem aut uxorem aut
filios aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam aeternam
Fol.36. a possidebit. | Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi. 29.

LVII. Simile est autem regnum caelorum homini patrifamilias, qui exiit pri-
mo mane conducere operarios in vineam suam. Conventionem autem facta cum
operariis ex denario diurno, misit eos operari in vineam suam. Et egressus circa
horam tertiam invenit alios stantes in foro otiosos. Et dixit illis: ite et vos in
vineam meam, et quod iustum fuerit, dabo vobis. Illi autem abierunt. Iterum
exiit circa sextam et nonam horam, et fecit similiter. Circa undecimam autem
exiit, et invenit alios stantes otiosos, et dixit illis: quid hic statis otiosi tota
die? Dicunt ei, quia nemo nos conduxit. Ait illis: ite et vos, operamini in
Fol.36. b vineam meam, et quod | fuerit iustum, accipietis. Cum sero autem factum
esset, dicit dominus vineae procuratori suo: voca operarios, et redde illis mercedem
suam, incipiens a novissimis usque ad primos. Cum venissent ergo qui cir-
ca undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios. Venientes autem 10.
et primi arbitrati sunt quod plus essent accepturi; acceperunt autem et ipsi sin-

(a) Cod. manum. (b) Ita cod. (c) Ita cod. (d) Ita cod. (e) Ita cod.

11. gulos denarios. Et accipientes murmuraverunt adversus patremfamilias di-
 12. centes: hi novissimi una hora fecerunt, et aequales illos nobis fecisti qui porta-
 13. vimus pondus diei et aestum. Ad ille respondens uni eorum dixit: amice, non ti-
 14. bi facio iniuriam: nonne ex denario convenisti mecum? tolle quod tuum est,
 15. et vade. Volo autem et huic novissimo | dare sicut et tibi. Aut non licet mi- Fol.37. a
 hi quod volo facere in meis? aut oculus tuus nequa (a) est, quia ego bonus sum?
 16. Sic ergo erunt novissimi primi, et primi novissimi: multi enim sunt vocati,
 pauci autem electi.
17. LVIII. Et ascendens Iesus Hierosolymis (b) adsumpsit XII. discipulos seorsim
 18. in via, et ait illis: ecce ascendimus Hierosolyma, et filius hominis tradetur
 19. principibus sacerdotum et scribis, et condemnabunt eum morte. Et tradent
 eum gentibus ad deludendum eum et flagellandum et crucifigendum, et tertia
 20. die resurget. Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedei cum filiis suis adorans
 21. et petens aliquid ab eo. Ipse autem dixit ei, quid vis? Ait illa: dic ut sedeant Fol.37. b
 hii (c) duo filii mei unus ad dexteram tuam et unus ad sinistram tuam in regno tuo.
 22. Respondens autem Iesus dixit: nescitis quid petatis: potestis bibere calicem quem
 ego bibiturus sum? aut baptismum quod (d) ego baptizor baptizari? dicunt ei, pos-
 23. sumus. Et ait illis Iesus: calicem quidem meum bibetis, et baptismum quod ego
 baptizor baptizari (e): sedere autem ad dextram meam vel ad sinistram, meum non
 24. est dare vobis, sed quibus paratum est a patre meo. Et audientes decem con-
 25. tristati sunt de duobus fratribus. Iesus autem vocavit eos ad se, et ait: scitis
 quia principes gentium dominantur eorum, et qui maiores sunt, potestatem ex-
 26. ercent in eis. Non ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos maior esse,
 27. erit vester minister: et quicumque voluerit | inter vos primus esse, erit vester Fol.38. a
 28. servus. Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam
 suam redemptionem pro multis (1). Vos autem quaeritis (f) de pusillo crescere,
 et de maiore minores esse. Intranses autem et rogati ad cenam, nolite discumbere
 in locis eminentioribus, ne forte clarior te superveniat, et accedens qui ad cenam
 vocavit te, dicat tibi: adhuc deorsum accede; et confundaris. Si autem in loco in-
 feriori discubueris, et supervenerit humilior te, dicet tibi qui ad cenam vocavit,
 adcede (g) adhuc susum (h): et erit tibi hoc utilis.
29. LVIII. Et egredientibus illis ab Ierico, secuta est illum turba multa.
 30. Et ecce duo caeci sedentes secus viam audierunt quod Iesus transit, et clamave-
 31. runt dicentes: miserere nostri, Iesu | fili David. Turba autem increpabat eos Fol.38. b
 ut tacerent. Ad (i) illi magis clamabant dicentes: domine, miserere nobis, fili Da-
 32. vid. Et stetit Iesus, et vocavit eos ad se, et ait illis: quid vultis ut faciam
 33. vobis? Dicunt ei, domine, ut aperiantur oculi nostri. Misertus est autem il-
 34. lis Iesus, et tetigit oculos eorum: et confestim viderunt, et secuti sunt eum.

(a) Ita cod. ut retro. (b) Ita cod. (c) Ita cod. (d) Ita cod. (e) Ita cod. (f) Ita cod. pro *quaere-
 tis*. (g) Ita cod. (h) Archaismus pro *susum*. (i) Ita cod.

(1) Exin omnia desunt apud vulgatum interpretem usque ad v. 29.

	Cap.
	xxi. 1.
	2.
	3.
	4.
Fol.39. a	5.
	6.
	7.
	8.
	9.
	10.
Fol.39. b	11.
	12.
	13.
	14.
	15.
	16.
* Q.VII.	
	17.
	18.
	19.
	20.
	21.
	22.
	23.
Fol.40. b	24.
	25.
	26.
	27.

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Cod. cedebant. (d) Ita cod.; ut apud Romanos *Clodius pro Claudio*. (e) Ita cod. (f) Ita cod.

28. mus. Ait illis Iesus: nec ego vobis dico in qua potestate haec facio. Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios: et accedens ad primum
 29. dixit illi, fili vade hodie operari in vineam. Ille autem respondens ait: non eo. Fol.41. a
 30. Postea paenitentia motus abiit in vineam. Et accedens ad alterum dixit simili-
 31. liter. Ad (a) ille respondens ait: eo, domine; et non abiit. Quis ergo ex duobus fecit patris voluntatem? Dicunt ei, novissimus. Dicit illis Iesus: amen dico
 32. vobis quod publicani et meretrices praecedent vos in regnum Dei. Venit enim ad vos Iohannes in viam iustitiae et non credidistis ei: publicani autem et meretrices crediderunt ei: vos autem videntes, nec paenitentiam egistis postea, quod (b) non credidistis ei.

33. LXII. Aliam parabolam audite. Homo quidam erat paterfamilias, qui plantavit vineam, et sepem circumdedit ei, et fodit in ea lacum, et aedificavit in eam (c)
 34. turrem, et locavit eam colonis, et peregre profectus est. Cum autem adpropinquasset fructuum tempus, misit servos suos ad colonos ut acciperent de Fol.41. b
 35. fructibus suis. Et coloni, adpraehensis servis, unum caeciderunt (d), alium autem
 36. lapidaverunt, alium vero occiderunt. Iterum misit alios servos plures prioribus;
 37. et fecerunt illis similiter. Novissime autem misit illis filium suum unicum di-
 38. cens, forte verebuntur filium meum. Coloni autem videntes filium, dixerunt intra se: hic est heres; venite occidamus eum, et habebimus hereditatem eius.
 39. Et adpraehensum eum occiderunt, et eiecerunt (e) extra vineam. Cum ergo venerit
 40. dominus vineae, quid faciet colonis illis? Et dixerunt illi: malos male perdet,
 41. et vineam suam locavit (f) aliis colonis, qui reddant ei fructos (g) temporibus suis. Fol.42. a

42. Dicit illis Iesus: numquam legistis in scripturis "lapidem quem reprobaverunt
 „aedificantes, hic factus est in caput anguli? a domino factus est iste, et est
 43. „mirabilis in oculis nostris „? Ideo dico vobis, quia tolletur a vobis regnum
 44. Dei, et dabitur genti facienti fructum eius. Et qui ceciderit super lapidem hunc, confringetur: super quem ceciderit (h) autem, sicut pulverem comminuet
 45. eum. Et cum audissent principes sacerdotum et Farisei parabulas (i) eius, cog-
 46. noverunt quod de ipsis diceret. Et quaerentes eum tenere, timuerunt turbas,
 Cap. quoniam sicut prophetam eum habebant. Et respondens Iesus dixit illis iterum
 XII. 1. in parabolis. Simile est regnum caelorum homini regi, qui fecit nuptias fi- Fol.42. b
 2. lio suo: et misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, et noluerunt ve-
 3. nire. Iterum misit alios servos dicens: dicite invitatis, ecce prandium meum
 4. paravi; tauri mei, et saginata mea occisa sunt, et omnia parata sunt: venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, et abierunt alii in villas suas, alii vero ad
 5. negotiationem suam: ceteri autem adpraehensos servos illius contumeliis adfec-
 6. tos occiderunt. Rex autem cum audisset, iratus est, et misit exercitum suum,
 7. et disperdidit homicidas illos, et civitatem eorum succendit. Tunc dixit servis
 8. suis: nuptiae quidem paratae sunt, sed qui vocati sunt, non fuerunt digni:

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Ita cod. (d) Cod. *cecciderunt*. (e) Ita cod. (f) Ita cod. (g) Ita cod. ut retro. (h) Cod. *caeciderit*. (i) Ita cod.

Fol.43. a ite ergo ad exitus viarum , et quoscumque | inveneritis , vocate ad nuptias. Et 9.
egressi servi eius in vias , congregaverunt omnes quoscumque invenerunt bonos 10.
et malos , et inpletae sunt nuptiae discumbentium. Intravit autem rex ut vi- 11.
deret discumbentes. Et vidit ibi hominem non vestitum vestem nuptialem ; 12.
et ait illi : amice , quomodo huc introisti non habens vestem nuptialem ? Ad il-
le ommutuit. Tunc dixit rex ministris : tollite eum manibus et pedibus , et 13.
mittite eum in tenebras exteriores ; ibi erit fletus et stridor dentium : multi 14.
autem sunt vocati , pauci vero electi.

LXIII. Tunc abierunt Farisei , et consilium fecerunt ut caperent eum in 15.
verbo. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis dicentes : magister , sci- 16.
Fol.43. b mus quia verax es , | et viam Dei in veritate doces , et non est tibi cura de ali-
quo ; non enim respicis in personas hominum. Dic ergo nobis quid tibi vi- 17.
detur ; licet census dare Caesari , aut non ? Cognita autem Iesus nequitia eo- 18.
rum , dixit : quid me temptatis , hypocritae ? ostendite mihi nomisma (a) census. 19.
Ad illi optulerunt ei denarium. Ait illis Iesus : cuius est imago haec et super- 20.
scriptio ? Dicunt ei , Caesaris. Tunc dixit illis Iesus : reddite ergo quae sunt 21.
Caesaris Caesari , et quae sunt Dei Deo. His autem auditis , mirati sunt ; et 22.
relicto eo , recesserunt.

LXIII. In illa die accesserunt ad eum Sadducei , qui dicunt non esse re- 23.
surrectionem. Et interrogaverunt eum dicentes : magister , Moyses dixit , si quis 24.
Fol.44. a mortuus fuerit non habens filios , ut ducat frater eius uxorem illius , | et susci-
tet semen fratris sui. Erant ergo apud nos septem fratres : et primus uxorem 25.
duxit , et mortuus est , et non habens semen , et reliquit (b) uxorem suam fratri suo.
Similiter et secundus et tertius usque ad septimum. Novissime autem omnium et 26.
mulier defuncta est. In resurrectione ergo cuius erit de septem uxor ? omnes enim 27.
eam habuerunt. Respondens Iesus dixit illis : erratis nescientes scripturas , 28.
neque virtutem Dei. In resurrectione enim neque nubunt neque nubuntur (c) , 29.
sed sunt sicut angeli in caelo. De resurrectione autem mortuorum non legis- 30.
tis quod dictum est vobis a Deo dicente : ego sum Deus Abraham et Deus 31.
32.
Fol.44. b Isac et Deus Iacob ? Non est Deus mortuorum sed vivorum. Et cum | audis-
sent turbae , mirabantur in doctrina eius. Farisei autem audientes quod si- 33.
lentium inposuit Sadduceis , congregati sunt adversus eum. Et interrogavit 34.
35.
unus ex his legis doctor temptans eum et dicens : magister quod mandatum maxi- 36.
mum est in lege ? Ait illis Iesus diliges dominum Deum tuum in toto corde tuo 37.
et in tota anima tua et in tota mente tua : hoc est magnum et primum man- 38.
datum. Secundum vero simile huic , diliges proximum tuum sicut te ipsum. 39.
In his duobus mandatis tota lex pendet et prophetae. Congregatis autem Fa- 40.
riseis , interrogavit eos Iesus dicens : quid vobis videtur de Christo ? cuius fi- 41.
lius est ? Dicunt ei David. Ait illis : quomodo ergo David in spiritu vocat eum 42.
43.
Fol.45. a dominum | dicens : dixit dominus domino meo , sede ad dextris meis ; donec po-

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Ita cod.

44. nam inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo David in spiritu vocat eum dominum, quomodo ergo filius eius est? Et nemo poterat respondere illi verbum, neque ausus est quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

Cap. LXV. Tunc Iesus locutus est ad turbas et ad discipulos suos dicens: super xxiii. 1. per cathedram Moysis sederunt scribae et Farisei: omnia ergo quaecumque dixerint vobis, servate et facite; secundum facta vero eorum nolite facere: dicunt enim, et ipsi non faciunt: allegant (a) enim onera gravia et inponent (b) super umeros (c) hominum, digito autem suo nolunt ea movere. Omnia vero opera sua faciunt ut videantur ab hominibus: dilatant enim fyllacteria sua, et magnificant 6. fimbrias vestimentorum suorum: amant autem primos discubitos (d) in conviviis, et primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro, et vocari ab hominibus rabbi. Vos vero ne vocemini rabbi: unus est magister vester: nam vos omnes fratres estis. Et patrem nolite vocare vobis super terram: unus est enim pater vester, qui in caelis est. Nec vocemini magistri, quoniam magister vester unus est Christus. Qui vult maior in vobis esse, erit vester minister. 12. Quicumque autem exaltaverit se, humiliabitur: et qui se humiliaverit, exaltabitur.

13. LXVI. Vae vobis, scribae et Farisei hypocritae, quoniam cluditis (e) regnum caelorum ante homines! vos enim non introitis, nec introeuntes sinitis introire. 14. Vae vobis, scribae et Farisei hypocritae, qui devoratis domos viduarum occasione prolixae orationis! Pro hoc accipietis maius iudicium. 15. Vae vobis scribae et Farisei hypocritae, qui circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum (f)! et cum factus fuerit, facitis eum filium gehennae, duplo quam vos. 16. Vae vobis, duces caeci! qui dicitis, quicumque iuraverit in templum, nihil est; qui autem iuraverit in auro (g) templi, debitor est. Stulti et caeci, quid enim maius est aurum, aut templum quod sanctificat aurum? Et quicumque iuraverit in altario (h), nihil est: sed quicumque iuraverit in dono quod est super illud, debitor est. Caeci! quid enim maius est donum, aut altare quod sanctificat donum? 19. Qui ergo iuraverit per altare, iurat et per omnia quae super illud sunt: et qui iuraverit per templum, iurat in illo, et in eo qui habitat in ipso: et qui iuraverit per caelum, iurat per thronum Dei et per eum qui sedet super ipsum. 23. Vae vobis, scribae et Pharisei hypocritae, qui decimatis mentam et anetum et cuminum, et reliquistis quae graviora sunt legis, iudicium et misericordiam et fidem! Haec autem oportuerat facere, et illa non omittere. Duces caeci liquantes culicem, camellum autem glutientes (i)! Vae vobis, scribae et Pharisei hypocritae, quia mundatis quod deforis est calicis et parabsidis, intus autem plena sunt rapina et intemperantia! Pharisaei caece, munda prius quod intus est calicis et parabsidis (k), ut fiat id quod deforis est, mundum. Vae vobis, scribae et Pharisei hypocritae, quoniam similes estis monumentis dealbatis, quae a

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Ita cod. sine adspir., ut apud Frontonem. (d) Ita cod. (e) Ita cod. (f) Cod. *proelytum*. (g) Ita cod. (h) Ita cod., quamquam paulo post scribitur *altare*. (i) Ita cod. cum duplici t, ut apud Frontonem. (k) Ita cod.

foris apparent hominibus speciosa ; intus vero plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia. Sic et vos a foris quidem videmini hominibus iusti , intus autem 28.
 pleni estis fincta (a) simulatione et iniquitate. Vae vobis , scribae et Pharisei hy- 29.
 pocritae , quia aedificatis sepulchra prophetarum , et ornatis monumenta iusto- 30.
 rum , et dicitis quia si fuissetis in diebus patrum nostrorum , non essemus so- 31.
 cii eorum in sanguine prophetarum. Itaque testimonium perhibetis vobis , quia 32.
 Fol.47.b filii estis eorum | qui occiderunt prophetas. Et vos inplete mensuram patrum 33.
 vestrorum. Serpentes generatio viperarum , quomodo fugietis a iudicio gehen- 34.
 nae? Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas et sapientes et scribas , et ex illis 35.
 occiditis et crucifigitis (b) et flagellabitis in synagogis vestris , et persequemini eos 36.
 de civitatem (c) : ut veniat super vos omnes sanguis iustus , qui effusus est super 37.
 terram , a sanguine Abel iusti usque ad sanguinem Zachariae filii Barachiae , quem 38.
 occidistis inter templum et altarem (d). Amen dico vobis , haec omnia venient super 39.
 istam generationem.

LXVII. Hierusalem Hierusalem , quae occidis prophetas et lapidas missos 37.
 * Q. VIII. ad te , quotiens volui congregare filios tuos , sicut gallina congregat * | pullos suos 38.
 Fol.48.a sub alas suas , et noluisti ! Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Di- 39.
 co autem vobis , quia non me videbitis a modo , donec dicatis benedictus qui ve-
 nit in nomine Domini.

LXVIII. Et egressus Iesus de templo ibat : et accesserunt discipuli eius , Cap. 1.
 ut ostenderent ei structuram templi. Ipse autem respondens dixit illis : videtis 2.
 haec omnia ? amen dico vobis , non relinquetur hic lapis super lapidem qui non 3.
 destruetur. Sedente autem illo in montem (e) oliveti , accesserunt ad eum discipu- 4.
 li eius secreto dicentes : domine , dic nobis quando haec erunt , et quod signum 5.
 adventus tui et consummationis saeculi ? Quibus respondens Iesus dixit : vi- 6.
 dete ne quis vos seducat ullo modo ; multi enim venient in nomine meo dicen- 7.
 tes , ego sum Christus ; et multos se|ducent. Audietis enim pugnas et opinio- 8.
 nes procliorum : sed videte ne turbemini : oportet enim haec fieri ; sed nondum 9.
 Fol.48.b est finis. Surget enim gens contra gentem , et regnum super regnum : et erunt 10.
 fames et pestes et terrae motus (f) per loca singula. Omnia autem haec initia 11.
 sunt dolorum. Tunc tradent vos in tribulatione , et occident vos , et eri- 12.
 tis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Et scandalizabuntur multi , 13.
 et invicem se tradent , et odient (g) invicem. Et multi pseudoprophetae insurgent , 14.
 et multos seducent ; et quia abundabit iniquitas , refrigescit (h) caritas mul- 15.
 torum. Qui autem perseveraverit usque in finem , hic salvus erit. Et prae- 16.
 Fol.49.a dicabitur hoc evangelium regni per totum orbem in testi|monium omnibus gen- 17.
 tibus : et tunc veniet fines (i). Cum ergo videritis abominationem desolationis , 18.
 quod dictum est per Danielum (k) prophetam , stans (l) in loco sancto , qui legit in-
 tellegat ; tunc qui in Iudaea sunt , fugiant in montibus (m) : et qui in tecto , non
 descendat tollere aliquid de domo sua : et qui in agro , non revertatur tolle-

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Ita cod. (d) Ita cod. (e) Ita cod. (f) Cod. *terremotus*. (g) Ita cod. (h) Ita cod. (i) Ita cod. (k) Ita cod. (l) Cod. *sans*. (m) Ita cod.

19. re(a) tonicam suam. Vae praegnantibus (b) et nutrientibus in illis diebus ! Orate
 20. autem ut non fiat fuga vestra hieme vel sabbato: erit autem tunc tribulatio mag-
 21. na, qualis non fuit ab initio saeculi usque modo, neque fiet. Et nisi breviati
 22. fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro: sed propter electos meos brevia-
 23. buntur dies illi. Tunc si quis vobis dixerit, ecce hic est Christus, aut ecce | il- Fol.49.b
 24. lic; nolite credere. Multi enim exsurgent pseudoprophetae, et dabunt signa
 magna et prodigia, ita ut in errorem inducant, si fieri possit, etiam electos
 25. meos. Ecce praedixi vobis. Si autem dixerint vobis, ecce in deserto est, no-
 26. nolite exire; ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim in fulgor exit
 27. ab oriente et paret usque ad occidentem, ita erit adventus filii hominis. Ubi-
 28. cumque fuerit corpus, illic congregabuntur aquilae. Statim autem post tribula-
 29. tionem dierum illorum sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et
 30. stillae(c) cadent de caelo, et virtutes caelorum commovebuntur. Et tunc parebit
 signum filii hominis in caelo. Et tunc lamentabunt se omnes tribus terrae, et vi-
 debunt filium ho|minis venientem in nubibus caeli cum virtute multa et maiesta- Fol.50.a
 31. te. Et mittit (d) angelos suos cum tuba et voce magna: et congregabunt electos
 eius a quattuor ventis a summis caelorum usque ad extremis(e) illorum. Cum coe-
 perint autem haec fieri, respicite et adlevate capita vestra, quoniam adpropinqua-
 32. bit redemptio vestra. A fici autem arbore discite parabolam. Cum iam ra-
 33. mus illius fuerit tener et folia nata fuerint, cognoscitis prope esse aestatem: sic
 34. et vos cum videritis haec omnia fieri, scitote quoniam prope est in ianuis. Amen
 35. dico vobis, quia non praeteribit haec generatio, donec haec omnia fiant. Cae-
 36. lum et terra transibunt, verba autem mea non praeteribunt. De die autem illo
 37. et hora nemo scit, neque angeli in caelis, neque filius, nisi pater solus. Sicut Fol.50.b
 38. autem in diebus Noe, ita erit adventus filii hominis. Sicut enim erat in diebus il-
 lis ante dilluvium (f), manducabant et bibebant et nubebant et nuptui tradebant,
 39. usque in eum diem quo introivit Noe in arcam, et non senserunt donec venit
 40. dilluvium et tulit omnes; ita erit adventus filii hominis. Tunc erunt duo in agro;
 41. unus adsumetur, et alter relinquetur. Duo molentes ad mola (g); una adsumetur,
 42. et una relinquetur. Duo in lecto; unus adsumetur, et alius relinquetur. Vi-
 43. gilare ergo, quia nescitis qua hora dominus vester venturus est. Illud autem
 scitote, quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur venit, vigilaret utique et
 44. non sineret perfodiri (h) domum suam. Ideo et vos estote parati, quia | nescitis qua Fol.51.a
 45. hora filius hominis venturus est. Quisnam est fidelis servus et prudens, quem
 constituit dominus super familiam suam, ut det illis cibum et (i) in tempore? Beatus
 46. ille servus, quem veniens dominus eius inveniet sic facientem. Amen dico vobis,
 47. quoniam super omnia bona sua constituet eum. Si autem dixerit malus ille ser-
 48. vus in corde suo, moratur dominus meus venire; et incipiet percutere conservos
 49. suos; manducet autem et bibat cum ebriosis; veniet autem dominus servi illius
 50. suos; manducet autem et bibat cum ebriosis; veniet autem dominus servi illius

(a) Ita cod. (b) Cod. *pregn.* (c) Ita cod. (d) Ita cod. (e) Ita cod. (f) Ita cod. (g) Ita cod.
 (h) Ita cod. (i) Ita cod.

in die qua non sperat, et hora qua (a)ignorat, et dividet eum, partemque eius 51.
ponit (b) cum hypocritis: illic erit fletus et stridor dentium.

LXVIII. Tunc semilabitur (c) regnum caelorum decem virginibus, quae ac- Cap.
Fol.51.b ceperunt lampades suas, et exierunt obviam sponso et spon|sae. Quinque autem xxv. 1.
ex eis erant fatuae, et quinque prudentes. Sed fatuae acceptis lampadibus suis, 2.
non sumpserunt oleum secum: prudentes vero acceperunt oleum in vasis cum 3.
lampadibus suis. Mora (d) autem sponso faciente, dormitabant omnes et dormie- 4.
runt. Media autem nocte clamor factus est, ecce sponsus venit (e), exite obviam 5.
ei. Tunc surrexerunt omnes illae virgines, et acceperunt lampades suas. Fa- 6.
tuae autem sapientibus dixerunt, date nobis de oleo vestro, quia lampades nos- 7.
trae extinguuntur. Et responderunt prudentes (f) dicentes, ne forte non sufficiat 8.
nobis et vobis; ite potius ad eos qui vendunt, et emite vobis. Et dum eunt e- 9.
Fol.52.a mere, venit sponsus; et quae paratae erant intrave|runt cum eo in nuptias; et clau- 10.
sa est ianua. Postea veniunt reliquae virgines dicentes, domine domine, aperi 11.
nobis. Ad (g) ille respondens dixit, amen dico vobis, quia nescio vos. Vigilate 12.
itaque quia nescitis diem neque horam. Sicut enim homo peregre afuturus vo- 13.
cavit servos suos, et tradidit illis substantiam suam; et uni quidem dedit quin- 14.
que talenta, alii autem duo, alii vero unum, unicuique secundum propriam vir- 15.
tutem, et profectus est. Continuo autem abiit ille qui quinquem (h) talenta accepe- 16.
rat, et operatus est in eis, et lucratus est alia quinque. Similiter autem et 17.
qui duo accepit, lucratus est et ipse alia duo. Qui autem unum accepit ta- 18.
lentum, abiit effodit in terram, et abscondit pecuniam domini sui. Post multum 19.
Fol.52.b vero temporis venit dominus servorum illorum, et posuit rationem cum eis. Et 20.
accessit qui quinque talenta acceperat, et obtulit alia quinque dicens: domine,
quinque talenta mihi tradidisti, ecce alia quinque superlucratus sum. Ait illi 21.
dominus suus: euge bone serve et fidelis, quia super pauca fidelis fuisti, super
multa constituam te, intra in gaudium domini tui. Accessit autem et qui duo 22.
talenta acceperat, et ait: domine, duo talenta mihi tradidisti, ecce alia duo lu-
cratus sum. Et ait illi dominus suus: euge bene serve et fidelis, quia super 23.
pauca fidelis fuisti, super multa constituam te, intra in gaudium domini tui. Ac- 24.
cedens autem et qui unum talentum acceperat ait: domine, sciebam te quia ho-
mo durus es, et metis ubi non seminasti, et colligis ubi non sparsisti: timens 25.
Fol.53.a erigo abii et abscondi talentum tuum in terra: ecce habes quod tuum est. Res- 26.
pondens autem dominus eius dixit ei: serve nequa (i) et piger, sciebas quia meto
ubi non seminavi, et colligo ubi non sparsi: oportuit ergo te dare pecuniam 27.
meam nummulariis; et ego veniens cum usuris recepissem quod meum est. Tol- 28.
lite itaque ab eo talentum, et date ei qui habet decem talenta. Omni enim ha- 29.
benti, dabitur et abundabit: ei qui autem (k) non habet, etiam quod habet aufe-
retur ab eo. Et nequam (l) servum proicite foris in tenebras exteriores: illic erit 30.
fletus et stridor dentium.

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Ita cod. (d) Cod. prod. (e) Ita cod. (f) Ita cod. (g) Ita cod.
(h) Ita cod. (i) Ita cod. (k) Ita cod. pro autem qui. (l) Ita cod.; quamquam alibi constanter nequa.

31. LXX. Cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, et omnes angeli
 32. cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suae: et congregabun|tur ante Fol.53.b
 eum omnes gentes, et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hedis,
 33. et statuit oves ad (a) dextris suis, hedos autem a sinistris. Tunc dicit rex his qui
 34. ad (b) dextris eius sunt: venite benedicti patris (c) mei, possidete paratum vobis
 35. regnum a constitutione mundi. Esurivi enim, et dedistis (d) mihi manducare; siti-
 36. vi, et dedistis mihi bibere; hospis (e) eram, et suscepistis me; nudus, et coope-
 37. ruistis me; infirmus, et visitastis me; in carcerem (f) fui, et venistis ad me. Tunc
 respondebunt ei iusti dicentes: domine, quando te vidimus esurientem, et pa-
 38. vimus? aut sitientem, et potavimus? Quando autem te vidimus hospitem, et sus-
 39. cepimus? aut nudum, et operuimus? vel quando te vidimus infirmum, et in
 40. carcerem, et ve|nimus ad te? Et respondens rex dicit illis: amen dico vobis, Fol.54. a
 41. quando fecistis uni ex fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet et his
 qui a sinistris eius sunt: discedite a me, maledicti, in ignem aeternum, quem
 42. paravit pater meus diabolo et angelis eius. Esurivi enim, et non dedistis mihi
 43. manducare; sitivi, et non dedistis mihi bibere; hospis (g) eram, et non suscep-
 istis me; nudus eram, et non cooperuistis me; infirmus et in carcerem, et non
 44. visitastis me. Tunc respondebunt ei et ipsi dicentes: domine, quando te vi-
 dimus esurientem aut sitientem aut hospitem aut nudum aut infirmum vel in car-
 45. cerem, et non ministravimus tibi? Tunc respondebit eis dicens: amen dico
 46. vobis, quamdiu non fecistis | uni de minimis his, nec mihi fecistis. Et tunc Fol.54.b
 ibunt isti in ignem aeternum; iusti autem in vitam aeternam. Et factum est cum
 consummasset Iesus omnia verba haec, dixit ad discipulos suos: scitis quoniam
 post biduum pascha fiet, et filius hominis tradetur ut crucifigatur. Tunc con-
 gregati sunt principes sacerdotum et scribae et seniores populi in atrium prin-
 cipis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas, et consilium fecerunt ut Iesum dolo
 tenerent et occiderent: dicebant autem, non in die festo, ne tumultus in po-
 pulo fieret.
6. LXXI. Cum autem esset Iesus in Betania in domo Simonis leprosi, acces-
 7. sit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, et effudit super caput eius,
 8. recumbente | ipso. Quod cum vidissent discipuli, indignati sunt dicentes, ut Fol.55. a
 9. quid perditio haec? potuit enim hoc veniri (h) pretio, et dari pauperibus. Quod
 10. ut cognovit Iesus, ait illis: quid molesti estis mulieri? opus enim bonum opera-
 ta est in me: semper enim pauperes habetis vobiscum, me autem non semper
 11. habetis vobiscum. Haec enim mittens unguentum hoc in corpus meum, ad se-
 12. peliendum me fecit. Amen dico vobis, ubicumque praedicatum fuerit hoc evan-
 13. gelium in toto orbe, narrabitur et quod fecit, in memoriam ipsius. Tunc abiit
 14. unus de duodecim, qui dicitur Iudas Scarioth (i), ad principes sacerdotum, et ait
 15. illis: quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam? Ad illi constituerunt ei trigin-

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Cod. patres. (d) Cod. dedisti. (e) Ita cod. (f) Ita cod. (g) Ita cod. (h) Ita etiam in fragmentis iuris vaticanis a me editis p. 2, et in inscriptione vetere apud basilicam s. Mariae transtiberinam legitur *veto veniri*. (i) Cod. heic *Carioth*; sed retro *Scarioth*.

- Fol.55.b ta state|res argenteos. Et exinde quaerebat oportunitatem (a) ut eum traderet eis. 16.
 Prima autem die azimorum accesserunt (b) discipuli ad Iesum dicentes ,ubi vis pa- 17.
 remus tibi pascha manducare? Ad ille dixit , ite in civitatem ad dinan (c) , et dici- 18.
 te ei : magister dicit , tempus meum prope est , aput te facio pascha cum discipu-
 lis meis. Et fecerunt discipuli sicut praecepit illis Iesus , et paraverunt pascha. 19.
- LXXII. Vespere autem facto , discubuit cum duodecim discipulis suis. Et 20.
 manducantibus illis , dixit : amen dico vobis , quia unus vestrum tradet me. Et 21.
 contristati nimis coeperunt singuli dicere , numquid ego sum , domine? Quibus 22.
 respondens dixit : qui intinget mecum manum in parabsidem (d) , hic me tradet. Fi- 23.
 lius | quidem hominis vadit , sicut scribturn est de illo : vae autem homini illi , per 24.
 quem filius hominis tradetur ! bonum erat homini illi , si non fuisset natus. Re- 25.
 spondens autem Iudas , qui traditurus eum erat , dixit : numquid ego sum , rabbi? 26.
 ait illi Iesus , tu dixisti. Iphis autem cenantibus , Iesus accepit panem , et bene-
 dixit , et fregit , dedit discipulis suis dicens : accipite manducate ; hoc enim est 27.
 corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit , et dedit illis dicens : accipite 28.
 et bibite ex hoc omnes ; hic est enim sanguis meus novi testamenti , qui pro mul-
 tis effundetur in remissionem peccatorum. Dico autem vobis , amodo non bibam 29.
 de hac creatura vitis usque in illum diem , cum illud bibam vobiscum novum in
 Fol.56.b regno patris | mei. Et hymno dicto , exierunt in montem oliveti. 30.
- LXXIII. Tunc dicet (e) illis Iesus : omnes vos scandalum patiemini in me in is- 31.
 ta nocte : scribturn est enim “ percutiam pastorem et dispargentur oves gregis ,”
 Sed postquam resurrexero , praecedam vos in Galileam. Respondens autem Petrus 32.
 dixit illi : etsi omnes scandalizabuntur in te , ego autem numquam scandalizabor. 33.
 Dicet (f) illi Iesus : amen dico tibi , quod hac nocte , ante quam gallus cantet , ter 34.
 me negabis. Dicit illi Petrus : etiamsi oportuerit me mori tecum , non te negabo. 35.
 Similiter et omnes discipuli dixerunt. Tunc venit cum illis Iesus in agro , qui 36.
 dicitur Gessamani , et dixit discipulis suis : sedete hic , donec eam illuc orare. Et 37.
 Fol.57.a adsumpto Petro et duobus filiis Zebedei , coepit contristari et mestus (g) esse. Tunc 38.
 dicit illis Iesus : tristis est anima mea usque ad mortem ; sustinete hic et vigilate ,
 mecum. Et progressus pusillum procidit in faciem orans et dicens : pater meus , 39.
 si fieri potest , transeat a me calix iste : sed tamen non sicut ego volo , sed sicut tu
 vis. Et venit ad discipulos suos , et invenit eos dormientes : et dicit Petro , sic 40.
 non potuistis una hora vigilare mecum ? vigilate et orate ne intretis in temptatio- 41.
 nem. Spiritus quidem promptus , caro autem infirma. Iterum secundo abiit et o- 42.
 ravit dicens : pater , non potest hoc poculum transire donec illum (h) bibam ?
 fiat voluntas tua. Et venit iterum , et invenit eos dormientes : erant enim oculi il- 43.
 Fol.57.b lorum gravati. Et relictis illis , iterum abiit , et ora|vit tertio , eundem sermo- 44.
 nem dicens. Tunc venit ad discipulos suos , et ait illis : dormite iam et requiesci- 45.
 te ; ecce adpropiauit hora , et filius hominis traditur in manus peccatorum : sur- 46.
 gite , eamus ; ecce adpropiauit qui me tradet. Adhuc ipso loquente , ecce Iudas 47.

(a) Ita cum unica p etiam in aliis mss. a me observatis. (b) Ita cod. pro *azym*. (c) *Hellenis-*
mus ex *diva*. (d) Ita cod. (e) Ita cod. (f) Ita cod. (g) Ita cod. (h) Ita cod.

unus de duodecim venit , et cum eo plurima turba cum gladiis et fustibus missi a
 48. principibus sacerdotum et senioribus populi. Qui autem eum tradidit illis, sig-
 49. num dedit dicens , quem ego osculatus fuero , ipse est , tenete eum. Et confestim
 50. accedens ad Iesum dixit , habe (a) rabbi ; et osculatus est eum. Cui dixit Iesus ,
 amice , ad quod venisti? Tunc accesserunt , et manus iniecerunt in Iesum , et te-
 51. nuerunt eum. Et ecce unus ex his , qui erant cum Iesu , extendens | manum, et Fol.58. a
 exemit gladium suum , et percussit servum principis sacerdotum , et abscidit au-
 52. ricularum eius. Tunc ait illi Iesus : converte gladium tuum in locum suum : om-
 53. nes enim , qui gladium utuntur (b) , in gladio peribunt. Aut putas non posse me mo-
 do rogare patrem meum , et exhibebit mihi plus quam duodecim milia legiones an-
 54. gelorum? Quomodo ergo implebuntur scriburae , quia sic oportet fieri? In illa
 55. hora dixit Iesus ad turbas : quasi ad latronem venistis cum gladiis et fustibus con-
 prehendere me : cottidie aput vos sedebam in templo docens , et non me tenuistis.
 56. Hoc autem totum factum est ut implerentur scriburae prophetarum. Tunc dis-
 57. cipuli eius omnes , relicto eo , fugerunt. Illi autem tene[n]tes Iesum duxerunt ad Fol.58. b
 58. Caifam principem sacerdotum , ubi scribae et seniores convenerant. Petrus autem
 sequebatur eum a longe usque in atrium principis sacerdotum , et ingressus intus
 59. sedebat cum ministris , ut videret exitum rei. Principes autem sacerdotum et u-
 niversum concilium quaerebant falsum testimonium adversum Iesum , ut eum mor-
 60. ti traderent ; et non invenerunt exitum rei. Et cum multi falsi testes venissent ,
 non invenerunt in eum quicquam. Novissime autem venerunt duo falsi testes ,
 61. et dixerunt : audivimus hunc dixisse , possum destruere templum hoc Dei et post
 62. triduum illud reaedificare. Et exurgens princeps sacerdotum dixit illi : nihil re-
 63. spondes ad ea quae isti adversus te testificantur? | Iesus autem tacebat. Et re- Fol.59. a
 spondens princeps sacerdotum dixit illi : adiuro te per Deum vivum , dicas nobis
 64. si tu es Christus filius Dei. Et dixit illi Iesus , tu dixisti : amen dico vobis , amo-
 do vedebitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis et venientem in nubi-
 65. bus caeli. Tunc princeps sacerdotum conscindit vestimenta sua dicens , blasphe-
 66. mavit ; quid adhuc indigemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam : quid
 67. vobis videtur? Et illi responderunt omnes et dixerunt , reus est mortis. Tunc ex-
 puerunt in faciem eius , et colafis eum caeciderunt (c) : alii autem palmas in faciem
 68. eius dederunt dicentes , profeta nobis , Christe , qui est qui te percussit. Petrus
 69. autem sedebat foris in atrio. Et accessit ad eum | una ex ancillis , et dixit : Fol.59. b
 70. et tu cum Iesu galileo eras. Ad ille negavit coram omnibus dicens , nescio
 71. quid dicis. Exeunte autem illo ianuam , vidit eum alia ancilla , et ait his qui erant
 72. ibi : et hic erat cum Iesu nazareno. Et iterum negavit cum iuramento dicens ,
 73. quia nescio hominem. Et post pusillum accesserunt qui ibi stabant , et dixerunt
 74. Petro , vere ex illis es tu ; nam et loquela tua similis est illi. Tunc coepit devota-
 75. re et iurare , quia non novi hominem. Et statim gallus cantavit. Et rememoratus

(a) Ita cod. pro *ave*. Et sic scribit etiam M. Aurelius caesar in codice romano Fronton. ed. rom. p. 20. n. c. (b) Ita cod. Et quidem alia exempla sunt huius syntaxeos. (c) Cod. *cecid*.

	est Petrus verbi Iesu , quod dixerat , prius quam gallus cantet , ter me negabis : et egressus foras , amarissime ploravit. Mane autem cum factum esset , consilium	Cap. xxvii.
Fol.60. a	acceperunt omnes principes sacerdotum et seniores plebis adversum Iesum ut mor- ti traderent eum. Et vinctum eum adduxerunt , et tradiderunt Pontio Pilato prae- sidi. Tunc videns Iudas , qui eum tradidit , quia iudicatus est , paenitentia duc- tus retulit triginta stateres principibus sacerdotum et senioribus dicens : peccavi , quod tradiderim sanguinem iustum. Ad illi dixerunt ei , quid ad nos ? tu videris. Et proiectis argenteis in templo , secessit , et laqueo se suspendit. Tunc princi- pes sacerdotum , acceptis argenteis , dixerunt , non licet eos mittere in corbam quia pretium sanguinis est. Consilio autem accepto iuter se , emerunt agrum figuli in sepultura peregrinorum. Propter hoc cognominatus est ager ille acheldemach ,	1. 2. 3. 4. 5. 6.
Fol.60. b	quod est ager sanguinis , usque in hodiernum diem. Tunc adimpletum est quod dictum est per Hieremiam prophetam dicentem : “ acceperunt triginta stateres pre- tium adpretiati , quod adpretiaverant fili Istrahel , et dederunt eos in agrum fi- guli , sicut constituit mihi Dominus ,” Iesus autem stetit ante praesidem. Et in- terrogavit eum praeses dicens , tu es rex Iudaeorum ? Dixit ei Iesus , tu dicis. Et cum accusaretur a principibus sacerdotum et senioribus , nihil respondebat. Tunc dicit ei Pilatus , non audis quanta adversus te testificantur ? Et non respondit ei ullum verbum , ita ut miraretur Pilatus vehementer. Per diem autem sollem-	9. 10. 11. 12. 13. 14. 15.
Fol.61. a	nem consueverat praesis (a) dimittere populo unum vinctum quem voluissent. Ha- bebant autem vinctum insignem , qui vocabatur Barabbas. Congregatis autem il- lis , dixit Pilatus ad eos : quem vultis vobis dimittam ? Barabbam , aut Iesum qui dicitur Christus ? Sciebat enim quod per invidiam tradiderunt eum. Sedente au- tem illo pro tribunali , misit ad illum uxor eius dicens : nihil sit tibi et illi iusto : multa enim passa sum hodie propter eum per visum. Princeps autem sacerdotum et seniores persuaserunt populo ut peterent Barabbam , Iesum vero perderent. Respondens autem praesis , ait illis : quem vultis de duobus vobis dimittam ? Ad il- li dixerunt , Barabbam. Dicit illis : Pilatus : quid ergo faciemus Iesum (b) qui dicitur	16. 17. 18. 19. 20. 21. 22.
Fol.61. b	Christus ? Dicunt omnes , crucifigatur. Ait illis praesis : quid enim mali fecit ? Ad illi magis clamabant dicentes , crucifigatur. Videns autem Pilatus quia nihil profecit , sed magis tumultum fieri ; accepta aqua , lavit manus suas coram omni populo dicens : innocens ego sum a sanguine huius iusti ; vos videritis. Respon- dens omnis turba dixit : sanguis eius super nos et super filios nostros. Tunc di- misit illis Barabbam ; Iesum autem flagellis caesum tradidit eis ut eum crucifige- rent. Tunc milites praesidis suscipientes Iesum in praetorio , congregaverunt ad eum universam cohortem. Et exuentes (c) illum , induerunt eum tunicam purpuream , et chlamydem coccineam circumdederunt ei : et coronam de spinis inposuerunt super	23. 24. 25. 26. 27. 28.
Fol.62. a	caput eius : et arundinem in dexteram eius : et genu posito ante eum , deludebant eum dicentes : habe (d) rex Iudaeorum. Et expuebant in eum. Et acceperunt arundi- nem , et percutiebant capud (e) eius. Et postquam inluserunt eum , spoliaverunt eum	29. 30. 31.

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Cod. *exuentes*. (d) Ita cod. ut supra. (e) Ita cod. , ut *inquit*
in aliis mss.

chlamydem et vestem purpuream , et induerunt eum vestimenta sua , et duxerunt
 32. eum ut crucifigerent. Exeuntes autem invenerunt hominem quirineum venientem
 33. obviam sibi , nomine Simonem. Hunc angariaverunt ut tolleret crucem eius. Et ve-
 34. nerunt in locum qui dicitur Golgotha , quod est Calvariae locus. Et dederunt ei
 35. acetum bibere cum felle mixtum ; et cum gustasset , noluit bibere. Post quam au-
 tem crucifixerunt eum , diviserunt sibi vestimenta eius , sortem mittentes : ut inple- Fol.62.b
 36. retur quod dictum est per prophetam : diviserunt sibi vestimenta mea , et super ves-
 37. timentum meum miserunt sortem. Et sedentes servabant eum. Et posuerunt su-
 38. per caput eius causam eius scribtam haebreice (a) graece et latine : hic est Iesus rex
 39. Iudaeorum. Tunc crucifixerunt cum eo duo latrones , unum a dextris et unum
 40. ad (b) sinistris. Transeuntes autem , blasphemabant eum , moventes capita sua ,
 41. et dicentes : va qui destruebas templum et in triduo illud reaedificabas ; salvum te
 42. fac , si filius Dei es , et descende de cruce. Similiter et principes sacerdotum
 43. deludentes eum cum scribis et Fariseis , dicebant : alios salvos fecit , se ipsum Fol.63.a
 44. ei. Si confidet (c) in Deo , liberet nunc eum , si vult eum ; dixit enim quia filius
 45. Dei sum. Id ipsud (d) autem et latrones , qui crucifixi erant cum eo , inproperabant ei.
 46. Ab hora autem sexta tenebrae factae sunt super universam terram usque in hora
 47. nona (e). Circa autem horam nonam exclamavit Iesus voce magna dicens : Eli Eli la-
 mazaphani : hoc est , Deus Deus meus , ut quid me dereliquisti ? Quidam au-
 48. tem illic stantes et audientes dicebant : Heliam vocat iste. Et continuo currens
 49. unus ex eis , accepta spungia (f) , inplevit aceto , et inposuit in arundine , et dabat
 50. ei bibere. Ceteri vero dicebant : sine videamus , si veniet Helias , et salvabit Fol.63.b
 51. eum. Iesus autem | exclamans voce magna , emisit spiritum. Et ecce velum
 52. templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum , et terrae motus (g) factus
 53. est magnus , et petrae scissae sunt , et monumenta aperta sunt , et multa corpora
 54. sanctorum dormientium surrexerunt : et exeuntes de monumentis post resurrec-
 tionem eius venerunt in sanctam civitatem , et multis apparuerunt. Centurio au-
 55. tem et qui cum eo erant custodientes Iesum , viso terrae motu et his quae fiebant ,
 56. timuerunt valde dicentes : vere filius Dei erat iste. Erant autem ibi mulieres Fol.64.a
 57. inter quas erat Maria Magdalенаe (h) et Maria Iacobi et Ioseph mater , et mater |
 58. filiorum Zebidei (i). Cum autem sero factum esset , venit quidam homo dives ab
 59. Arimatia nomine Ioseph , qui et ipse discipulus erat Iesu. Illic accessit ad Pila-
 60. tum , et petit corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit dari corpus. Et cum accepisset
 61. Ioseph corpus Iesu , involvit illud in sindone munda , et posuit eum (k) in monu-
 62. mento suo novo quod exciderat in petra : et advolvit saxum magnum ad ostium mo-
 numenti , et discessit. Erant autem ibi Maria Magdalенаe , et alia Maria seden-
 tes contra sepulchrum. Altera autem die , quae est post parasceven , convenerunt

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Ita cod. (d) Ita cod. (e) Ita cod. (f) Ita cod. (g) Ita cod. supra et infra. Aliter tamen p. 287. (h) Ita cod. (i) Ita cod. (k) Ita cod.

- principes sacerdotum et Pharisei ad Pilatum dicentes : rememorati sumus quod 63.
 Fol.64.b seductor ille dixit , cum adhuc viveret , post tertium diem resurgam . | Iube 64.
 ergo custodiri sepulchrum usque in diem tertium , ne forte veniant discipuli eius ,
 et furentur eum , et dicant plebi , surrexit a mortuis : et erit novissimus error pe- 65.
 ior priori (a) . Ait illis Pilatus : habetis milites ; ite , custodite sicut scitis . Illi 66.
 autem exeuntes cum custodibus munierunt sepulchrum et signaverunt lapidem .
 Vespere autem sabbati , quae lucescit in prima sabbati , venit Maria Magdalenae et
 altera Maria videre sepulchrum .
 LXXIII. Et ecce terrae motus factus est magnus : angelus enim Domini des-
 cendit de caelo , et accedens revolvit lapidem ab osteo (b) , et sedebat super eum .
 Et erat aspectus eius sicut fulgor (c) , et vestimenta eius candida sicut nix . A timo- 3.
 re autem eius exterriti sunt custodes , et facti sunt | velut mortui . Respondens 4.
 Fol.65.a autem angelus dixit mulieribus : nolite timere vos : scio enim quia Iesum , qui cru- 5.
 cifixus est , quaeritis : non est hic : surrexit enim sicut dixerat : venite et vide- 6.
 te locum , ubi positus erat Dominus . Sed cito ite , et dicite discipulis eius quia 7.
 surrexit , et praecedet vos in Galileam : ibi eum videbitis . Ecce dixi vobis . Et 8.
 exierunt cito de monumento cum timore et gaudio magno occurrentes nuntiare
 discipulis eius . Et ecce Iesus occurrit illis dicens , habete (d) . Illae autem accesse- 9.
 runt , et amplexaverunt pedes eius , et adoraverunt eum . Tunc ait illis Iesus : 10.
 nolite timere ; ite et nuntiate fratribus meis quia praecedo vos in Galileam , et ibi 11.
 me videbitis . Quae cum abissent , ecce quidam de custodibus venerunt in civita-
 te (e) , et nuntiaverunt principibus sacerdotum omnia quae facta sunt . Et congregati 12.
 Fol.65.b cum senioribus consilium acceperunt , et pecuniam magnam dederunt militibus ,
 et dixerunt illis : dicite quia discipuli eius nocte venerunt , et furati sunt eum no- 13.
 bis dormientibus . Et si hoc audierit praesis , nos persuademus (f) ei , et securos 14.
 vos faciemus . Ad (g) illi accepta pecunia , fecerunt sicut erant instructi . Et divul- 15.
 gatam est verbum hoc apud Iudaeos usque in hodiernum diem . Undecim autem 16.
 discipuli abierunt in Galileam in montem ubi constituerat illis Iesus . Et cum vi- 17.
 dissent eum , adoraverunt : quidam autem dubitaverunt . Et accedens Iesus lo- 18.
 Fol.66.a cutus est eis dicens : data est mihi omnis potestas in caelo et in terra . Eun- 19.
 tes nunc docete omnes gentes , baptizantes eos in nomine patris et filii et spiritus
 sancti : docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis . Et ecce ego 20.
 vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi .

EVANGELIUM SECUNDUM MATTHEUM (h) EXPLICIT.

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Ita cod. (d) Ita cod. pro *avete*. (e) Ita cod. (f) Ita cod. (g) Ita cod.
 (h) Ita cod. sine diphthongo.

IULIUS PARIS

LICINIO CYRIACO SUO SALUTEM.

Exemplorum conquisitionem cum scirem esse non minus disputantibus quam declamantibus necessariam, decem Valerii Maximi libros dictorum et factorum memorabilium ad unum volumen epitomae coegi; quod tibi misi, ut et facilius invenires si quando quid quaereres, et apta semper materiis exempla subiungeres.

FINIT EPISTULA.

HAEC CONTINENTUR LIBRO PRIMO.

De religione servata, aut neglecta, aut simulata. Qui simulata religione auctoritatem habuerunt (1).

De religione simulata.
De auguriis et auspiciis.
De omnibus.
De prodigiis.
De somniis.
De miraculis.

HAEC LIBRO SECUNDO.

De institutis antiquis.
De disciplina militari.
De iure triumphis.
De censoria nota.
De maiestate.

HAEC LIBRO TERTIO.

De indole.
De fortitudine.

(1) Capitulum hic index a subsequente opere non semel discrepat.

De patientia.

Qui ex humili clari fuerunt.

Qui sibi licentius (2) indulserunt.

De fiducia sui.

De constantia.

HAEC LIBRO QUARTO.

De moderatione.

Qui ex inimicis amici fuerunt.

De abstinentia et continentia.

De paupertate.

De verecundia.

De amore coniugali.

De amicitia.

De liberalitate.

HAEC LIBRO QUINTO.

De humanitate et clementia.

De gratis.

De ingratis.

De pietate erga parentes, fratres, patriam.

(2) Cod. *diligentius*; sed infra recte suo loco *licentius*.

De parentum in liberos.
 De parentum severitate.
 De parentum moderatione qui ob-
 itum liberorum tulerunt.

HAEC LIBRO SEXTO.

De pudicitia.
 Libere dicta aut facta.
 De severitate.
 Graviter dicta aut facta.
 De iustitia.
 De fide publica.
 De fide uxorum.
 De fide servorum.
 De mutatione fortunae.

HAEC LIBRO SEPTIMO.

De felicitate.
 Sapienter dicta aut facta.
 Strategemata.
 De repulsis.
 De necessitate.
 De testamentis rescissis, quae
 rata manserunt.
 Qui contra opinionem heredes.

HAEC LIBRO OCTAVO.

Infames rei quibus de causis dam-
 nati aut absoluti sunt.
 De iudiciis insignibus.
 Quae mulieres causas egerunt.
 De quaestionibus.
 De testibus.
 Qui quae vindicaverant, ipsi co-
 miserunt.
 De studio et industria.
 De otio.

Quanta vis eloquentiae.
 Quantum ex pronuntiatione.
 Qui effectus artium.
 Quae nulla arte fieri possunt.
 Suae quemque artis optimum au-
 ctorem et iudicem.

De senectute.
 De cupiditate gloriae.
 Quae cui magna contigerint.

HAEC LIBRO NONO.

De luxuria et libidine.
 De crudelitate.
 De ira aut odio.
 De avaritia.
 De superbia et impotentia.
 De perfidia.
 De vi et seditione.
 De temeritate.
 De errore.
 De ultione.
 Dicta aut facta scelerata.
 De mortibus non vulgaribus.
 De cupiditate vitae.
 De custodia sui.
 De similitudine.
 De his qui alieni melioribus se
 inseruerunt.

HAEC LIBRO DECIMO.

De praenominibus.
 De nominibus.
 De cognominibus.
 De agnominibus
 De appellationibus.
 De verbis.

EXPLICITA CAPITULA.

IULII PARIDIS

EPITOMA DECEM LIBRORUM

VALERII MAXIMI.

LIBER PRIMUS

CAP. I.

DE RELIGIONE SERVATA (a).

1. **D**ecem principum filii senatus auctoritate singulis Etruriae populis percipiendae sacrorum disciplinae gratia traditi sunt.

2. Cereri, quam more graeco venerari instituerant, sacerdotem Calliphanam .P.C. a Velia (b) oppido petierunt, quod nondum in civitatem romanam receperant.

3. Tumultu gracchano ex libris sibyllinis Hennam (c) decem viri missi Cererem propitiaverunt.

4. Metellus pontifex maximus Postumium cos. eundemque flaminem martialem ad bellum gerendum proficiscentem, urbe egredi passus non est, ne caerimoniis Martis desertis, inauspicato bellum committeretur.

5. Figulus et Scipio Nasica consulatu se abdicaverunt, quod Ti. Gracchus animadvertisse se dixerat, comitiis consularibus vitio tabernaculum captum.

6. P. Coelius Siculus, .M. Cornelius Cethegus, .C. Claudius, propter exta parum curiose aris admota, flaminio (d) abierunt.

7. Q. Sulpicius inter sacrificandum, e capite sibi apice delabso (e), sacerdotium deposuit.

8. Fabius Maximus dictaturam, .C. Flaminius (f) magisterium equitum, omiserunt (g), occentu soricis audito (h).

9. P. Licinius P. M. virginem vestalem per lictorem flagro admonuit, quod quadam nocte parum diligens ignis aeterni custos fuisset.

10. Aemiliae virginis vestalis discipula, extincto igne, cum adorasset Vestam, carbasum foco superiecit, ex quo subitus ignis emicuit.

11. Honoris ac Virtutis simulacra (i) .M. Marcellus separatis aedibus statuit;

(a) Perperam in cod. additur aut neglecta. (b) Cod. *Vela*. (c) Cod. *Bennam*. (d) Cod. *flaminio*. (e) Ita cod. 1. manu; at 2. *delapso*. Sic et alibi. (f) Cod. *Flamonius*. (g) Ita cod. 2. manu; at 1. *dimiserunt*. (h) Cod. addit *per lictorem*. Sed verba *per lictorem* sine dubio tralaticia sunt ex sequentibus. Et quidem Valerius iis caret hoc loco: (i) Cod. *simul causa*.

a collegio pontificum impeditus, quominus unam cellam duobus deis dicaret: futurum enim, si quid prodigii in ea accidisset, ne dinosceretur, utri rem divinam fieri oporteret.

12. L. Furius Bibaculus cum esset praetor, sex lictoribus praecedentibus ancilia tulit, quamvis vacationem huius officii, honoris beneficio, haberet.

13. Urbe a Gallis capta, cum flamen quirinalis, virginesque vestales sacra, onere partito, ferrent; L. Albanus plastro domesticos vehens, conspecto flamine, descendere suos iussit, receptisque sacris, virgines Caere pervexit: et quia summam venerationem Caeretani sacris praestiterant, cautum ut sacra, caerimoniae dicerentur.

14. C. Fabius Dorsuo Capitolium obsidentibus Gallis, ne statum fabiae gentis sacrificium interrumperet, gabino cinctus per medias hostium stationes in quirinalem collem pervenit: atque inde, sacrificio peracto, in Capitolium rediit, admirantibus Gallis.

15. Post cannensem cladem decrevit senatus, ne matronae ultra tricesimum diem luctus extenderent, ut ab his sacra Cereris peragi possent.

CAP. II.

DE CONTEMPTA RELIGIONE.

1. **V**arro cos. apud Cannas cum Carthaginensibus infeliciter conflictit ob iram Iunonis, quia cum ludos circenses adilis ederet, in Iovis tensa eximiae formae puerum histrionem ad exuvias (a) tenendas imposuerat.

2. Ambivium histrionem Potitiorum familiarem (b) Hercules intra annum interemit (c), quod impulsu Appii Claudii morem sacrorum servos publicos edocuisset. Appius luminibus captus est.

3. Apollo Carthagine a Romanis oppressa, veste aurea nudatus id egit, ut sacrilegae manus inter fragmenta eius abscisae invenirentur.

4. Brennus Gallorum dux Delphis Apollinis templum ingressus, dei voluntate in se manus vertit.

5. Aesculapius cum templum (d) in consecrato sibi luco haberet, effecit ut Carvilius praefectus M. Antonii in luco ipsius a Caesaris militibus occideretur; quod is ad naves M. Antonio faciendas, lucum succiderat.

6. Q. Fulvius Flaccus cum in censura (e) tegulas marmoreas ex templo laciniae

(a) Ita optime codex. Iamquo mendum in Valerio *exubias* ita corrigitur, ut olim *suspensus* videtur Perizonius.

(b) Ita cod. 1. manu; at 2. *familiae*. Dissidet autem a Valerio Paris. (c) Cod. *interit*. (d) Cod. *contemptum pro templum*. (e) Cod. *in censum*.

Iunonis sublatas Romam in aedem Fortunae equestris transtulisset, mentis factus est dubiae; cuius casu motus senatus tegulas Locris (a) reponendas curavit.

7. Pleminius legatus Scipionis cum thesaurum Proserpinae spoliasset, iussus ab ea Romam pertrahi, in carcere taeterrimo morbi genere consumptus est, pecunia senatus consulto remissa.

8. Pyrrhus, coactis Locrensibus ex thesauro Proserpinae pecuniam sibi dare: cum onustus navigaret subita tempestate tota cum classe vicinis deae litoribus inlatus est, et ita pecunia recepta est.

9. Amsinus (b) Masinissa rex cum a praefecto classis suae dentes eborcos eximiae magnitudinis accepisset sublato e templo Iunonis ex insula Melita, cogito sacrilegio, deae remisit.

10. Dionysius Siciliae tyrannus, fano Proserpinae Locris (c) spoliato, cum secundo vento navigaret, videtis ne, inquit, amici, quam bona navigatio sacrilegis detur?

11. Idem detracto Iovi olympio amiculo aureo, quo eum Hiero tyrannus ornaverat, impositoque laneo pallio, dixit: aestate, aurum grave; hieme frigidum esse; lanam ad utrumque tempus aptiorem.

12. Idem Epidauri Aesculapio barbam auream demi iussit, dicens: turpe id ei, cum pater eius levis conspiciatur.

13. Idem mensas argenteas et aureas e fanis tollens, quod erat more Graecorum inscriptum (d) BONORUM DEORUM, uti se bonitate eorum praedicabat.

14. Idem victorias aureas et pateras et coronas, quae simulacrorum porrectis manibus sustinebantur tollens; accipere se, non auferre, dicebat.

15. Timasitheus liparensis crateram (e), quam Romani Pythio Apollini miserant interceptam a piratis curavit Delphos perferendam.

16. Milesia (1) Ceres, Mileto ab Alexandro capta, milites qui templum spoliaturi inruperant, flamma obiecta privavit oculis.

17. Persae (f) mille navium numero Delum compulsi (g), templo Apollinis religiosas potius manus quam rapaces adhibuerunt.

18. Athenienses Protagoram philosophum pepulerunt, quia scribere ausus fuerat, primum ignorare se an di essent; deinde si sint, quales.

19. Idem Socratem damnaverunt, quod novam religionem introducere videbatur.

(a) Cod. *locris*. (b) Ita cod. Sed videtur mendum pro *at non similiter*, ut est in Valerio. (c) Cod. *Locri*, elisa s ob seq. (d) Ita cod. I. manu; at 2. *inscrip.* Id ipsum alibi saepe factum. (e) Cod. *creterram*. (f) Cod. *praensae*. (g) In cod. post *compulsi* autem additur mendose *complexi*.

(1) Ab hoc loco usque ad capitis IV. finem, Valerius Maximus quum lacuna laboraret, ope

fragmenti epitomae huius ab Aldo utcumque reparatus olim fuit.

20. Idem Phidiam tulerunt quamdiu marmore potius quam ebore Minervam fieri debere dicebat, quod diutius nitorem mansurum (a): sed ut adiecit, et vi-
lius, tacere iusserunt.

21. Diomedon unus e decem ducibus, quibus Argennusae eadem pugna et victoriam et damnationem pepererunt, cum ad iam meritum supplicium duceretur, nihil aliud locutus est, quam ut vota pro incolumitate exercitus ab ipso nuncupata solverentur.

CAP. III.

DE SIMULATA RELIGIONE.

1. **N**uma Pompilius, ut populum romanum sacris obligaret, volebat videri sibi cum dea Aegeria congressus esse nocturnos, eiusque monitu se quae acceptissima deis immortalibus sacra forent, instituere.

2. Scipio Africanus non ante ad negotia privata vel publica ibat, quam in cella Iovis capitolini moratus fuisset: et ideo Iove genitus credebatur.

3. L. Sylla quotiens proelium committere destinabat, parvum Apollinis signum Delphis sublatum in conspectu militum complexus orabat uti promissa maturaret.

4. Q. Sertorius per asperos Lusitaniae colles cervam albam trahebat; ab ea se quaenam aut agenda aut vitanda essent, praedicans admoneri.

5. Minos Cretensium rex novo anno in quemdam praealtum et vetusta religione consecratum specum secedere solebat, et in eo moratus, tamquam ab Iove (1), quo se ortum ferebat, traditas leges perrogabat.

6. Pisistratus in recipienda tyrannide, quam amiserat, simulatione reducentis se in arcem Minervae est usus; cum per ostentationem ignotae mulieris, quae Phye (b) vocabatur, formatae ad habitum deae Athenienses deciperet.

7. Lycurgus consilio Apollinis gravissimae civitati Lacedaemoniorum (c) leges compositas ferre se persuasit.

8. Zaleucus sub nomine Minervae apud Locrenses prudentissimus habitus est.

9. Bacchanalium sacrorum mos novus institutus, cum ad perniciosam vaesaniam (d) iret (e), sublatus est.

(a) Fragm. ed. *nitor esset mansurus*. (b) Cod. *Fye*. (c) Cod. *Lacedem*, ut apud Cic. de rep. Alibi tamen idem codex Paridis *Laceduem*. (d) Ita cod. cum dipt. (e) Male fragm. ed. *iretur*

(1) Graece *ὡς παρὰ Διός*, quod Hieronymus in chronico eusebiano ut *Paradius* interpretabatur, memorando sphalmate a criticis iamdiu coarguto.

10. Lutatius Cereo (a), qui primum punicum bellum confecit a senatu prohibitus est sortis Fortunae praenestinae adire. Auspiciis enim patriis, non alienigenis, rem publicam administrari iudicabant oportere.

11. Cn. Cornelius Hispalus praetor peregrinus, M. Pompilio Laenate. L. Calpurnio cos., edicto Chaldaeos circa (b) decimum diem abire ex urbe atque Italia iussit, levibus et ineptis ingeniis, fallaci siderum interpretatione, quaestuosam mendaciis suis caliginem iniciens.

12. Idem Iudaeos (1), qui Sabazi (c) Iovis cultu romanos inficere mores conati erant, repetere domos suas coegit.

13. L. Aemilius Paulus cos. cum senatus Isidis et Serapis fana diruenda censuisset, eaque nemo opificum adtingere auderet, posita praetexta, securem arripuit, templique eius foribus infixit.

CAP. III.

DE AUSPICIO.

1. **L.** Tarquinius rex centuriis equitum, quas Romulus auspicato conscripserat, alias adicere cupiens; cum ab Atto Navio augure prohiberetur, offensus interrogavit; an id fieri possit quod animo cogitaret? Eo, augurio capto, posse fieri dicente; iussit novacula cotem discindi: qua Attus adlata, administrato incredibili facto, effectum suae professionis (d) oculis regiis subiecit.

2. Ti. Gracchus cum ad res novas moliendas pararetur, auspicia domi prima luce petiit; quae illi perquam tristia responderunt: et ianua egressus ita pedem offendit, ut digitus ei decuteretur. Tres deinde corvi in eum adversum occinentes, partem tegulae decussam ante ipsum propulerunt. Quibus omnibus contemptis, a Scipione Nasica pontif. max. decussus Capitolio fragmento subsellii victus (e) procubuit.

3. P. Claudius bello punico primo, cum proelium navale committere vellet, auspiciaque more maiorum petisset, et pullarius non exire cavea pullos nuntiasset, abici eos in mare iussit; dicens, quia esse nolunt, bibant.

4. L. Iunius P. Claudii collega, neglectis auspiciis, classem tempestate amissit; damnationisque ignominiam voluntaria morte praevenit.

5. Cum Metellus P.M. Tusculanum petens iret, corvi duo in os eius

(a) Deest Cereo in fragm. ed. (b) Fragm. ed. intra. (c) Ita cod. 1. manu; at 2. Sabasi. (d) Cod. perfectionis. (e) Ed. fragm. ictus.

(1) De Iudaeis tacebat mendose codex ille, ex quo Aldus supplementa sua petebat. (Nisi forte Aldus ipse typographus peccavit.) Nunc codex vaticanus quum Iudaeis hanc religionem tribuat,

multo magis apparet Sabazium dici pro Sabaoth, veri Dei apud Iudaeos nomine. Notemus praeterea tempus primae apud Romanos adversus verum Dei cultum persecutionis.

adversum, veluti iter inpedientes, advolaverunt; vixque extuderunt, ut domum rediret. In sequenti nocte aedis Vestae arsit; quo incendio Metellus inter ipsos ignis raptum palladium incolome servavit.

6. M. Ciceroni mors imminens auspicio praedicta est. Cum enim in villa caletana (a) esset, corvus in conspectu eius horologii ferrum loco motum excussit, et protinus ad ipsum tetendit, ac laciniam togae eo usque morsu tenuit, donec servus milites ad eum occidendum venisse nuntiaret.

7. M. Brutus, cum reliquias exercitus sui adversus Caesarem et Antonium eduxisset, duae aquilae ex diversis castris advolaverunt, et edita inter se pugna, ea quae a parte Bruti fuerat, male fugit mulcata.

8. Cum rex Alexander urbem in Aegypto constituere vellet, architectus Dinocrates (b) cum cretam non haberet, polentaque futurae urbis liniamenta deduxisset, ingens avium multitudo proximo (c) lacu emersa, polentam depasta est: quod sacerdotes Aegyptiorum interpretati sunt, convenarum frequentiae alimentis suffecturam urbem.

9. Deiotarus, aquila conspecta, abstinuit se eius tecti usu, quod in sequenti nocte corrui. (1)

CAP. V.

DE OMINE:

1. Urbe a Gallis disiecta, cum Veios P.C. deliberarent transire, forte centurio, cohortibus redeuntibus, in comitio exclamavit, signifer statue signa, hic optime manebimus. Accepto omine, senatus omisit consilium Veios trans-eundi.

2. Camillus cum esset precatus, ut sicui (d) deorum nimia felicitas P.R. videretur, in ipsius incommodum caderet, subito procidit lapsu (e).

3. L. Paulus cos. cum ei sorte obvenisset ut bellum cum rege Perse gereret, domum regressus, filiam Tertiam osculans, tristem animadvertit. Interrogavit, quid ita eo vultu esset? Quae respondit, Persam perisse: decesserat autem catellus hoc nomine, quem puella in deliciis habuerat.

4. Caecilia Metelli dum sororis filiae adultae aetatis nuptiale petit omen, ipsa fecit. Namque puella mora standi fessa, rogavit materteram ut sibi

(a) Ita cod. vat. et alii; non caletana. (b) Cod. Dimocr. (c) Cod. primo. (d) Cod. signi. (e) Ita cod. I. manu: at 2. lapsu.

(1) Perperam in codice hoc est primum exemplum de omine. Id ipsum mendum in plerisque

omnibus Valerii exemplaribus videbat Aldus.

loco cederet. Cui illa, ego vero, inquit, libenter tibi mea sede secedo: quod accidit; non multo enim post, defuncta Caecilia, Metellus puellam duxit.

5. Marius a senatu hostis iudicatus animadvertit asellum, cum ei pabulum adponeretur, neglecto eo, ad aquam procurrentem. Quo spectaculo motus, accepta a Minturnensibus nave, Africam petit.

6. Pompeius magnus victus a Caesare, et in insulam Cyprum transvectus, animadvertit in litore speciosum aedificium, gubernatoremque interrogavit, quod ei nomen esset? qui respondit *κατωβασιλία* (a) quae vox spem eius quantalacunque minuit.

7. M. Brutus post parricidium in Caesarem admissum, natalem suum celebrans, cum graecum versum vellet exponere, hunc potissimum dixit: *ἀλλὰ με μοῖρ' ὀλοή και ἄποῦς ἔπταων υἱός*. Eo autem die quo perit in castris, Caesaris militibus signum Apollinis est datum.

8. Petilius cos. in Liguria bellum gerens, cum montem nomine Letum (b) obpugnaret (c), inter adhortationem militum dixit, hodie ego Letum capiam. Nec longius processit omen; inconsideratius enim proeliando, fortuitum vocis prolatum leto suo confirmavit.

9. Samii Priensibus auxilium adversus Cares petentibus, in derisu sibyllam (d) miserunt, hanc pro exercitu ac classe (e) offerentes: qua duce usi Prienses bellum consummaverunt.

10. Apolloniatae bello illyrico pressi Epidamnios ut sibi opem ferrent oraverunt, qui fluvium Aeanta se eis in adiutorium missuros dixerunt. Omine accepto Apolloniatae, Deo veluti duce, praesentius vicerunt (1).

CAP. VI.

DE PRODIGIIS.

1. **C**um Ser. Tullio dormienti caput ardere visum esset, Tanaquil admirata, et ut filium educavit, et ad regium fastigium evexit.

2. L. Marcii ducis cum in Hispania capite ignis concionantis eluxisset (f) post mortem duorum Scipionum Publici et Cnaei, resumptis animis miles ita prospere pugnavit, ut victor existeret.

(a) Recte fortasse. Significat enim veluti *detractum solio regem*. At Valerius probabilius *κατωβασιλία malum* (vel *infelicem*) *regem*. Quamquam lectio apud Valerium quoque variat. (b) Codex *Letum*; sed recte idem mox *Letum*. (c) Sic 1. mauu; at 2, *opp.* (d) Ita cod., ut etiam pars codicum editionumque Valerii. Editur tamen vulgo *cymbula*; quae videtur longe rector lectio. Verum si retines *sibyllam*, intellige fatidicam quandam feminam. (e) Cod. *ad classe*. Nu ergo *ad classem*? (f) Cod. *fluxisset*.

(1) Legesis par exemplum apud Diodorum siculum in excerptis vat. p. 13.

Collect. vat. T. VIII.

3. Obsidentibus Romanis Veientes, lacus albanus subito solitum stagni modum excessit: datumque responsum, fore ut is vinceret, qui aquam emissam per agros diffudisset: quod quia idem Veientium haruspex a milite romano captus praedixerat, congruente sorte vaticinio, emissus a Romanis lacus causa (a) veientanae captivitatis fuit.

4. L. Sylla inter sacra, visa serpente, Postumii haruspiciis monitu, exercitu educto, Samnites fudit fugavitque secundo punico bello.

5. CN. Domitii (1) bos locutus fertur: cave tibi, romane.

6. C. Flaminius inauspicato cos. creatus, cum apud lacum Thrasimenum cum Hannibale conflicturus esset, convelli signa iussit. Et labso equo super caput eius, ipse prostratus est. Itaque pugnae eius exitus saevissimus fuit.

7. C. Mancino cos. in Hispaniam ituro, pulli e cavea pullari avolaverunt. Item vox audita ab Herculis portu talis: MANCINE, MANE. Qua territus, cum itinere Genuam petisset, et ibi scapham esset ingressus, in ea anguis eximia magnitudine visa (b), e conspectu abiit. Itaque numerum prodigiorum, calamitatum (c) numero aequavit, infelici pugna, turpi foedere, deditioe funesta.

8. Ti. Gracchus cos. cum in Lucania sacrificaret, duae angues prolabsae, adeso hostiae iocinere (d), abierunt. Quod cum perfecissent, tamen Gracchus non cavet, ne perfidi hospitis Flavi insidiis in eum locum deduceretur, in quo Poenorum dux Mago cum armata manu delituerat.

9. M. Marcellus Syracusarum captivitate, et Hannibalis ab urbe Nola fuga clarus, cum in hostia prima iecur sine capite invenisset, in secunda biceps, tamen sibi non cavet: nam cum paucis egredi ausus speculator (e), circumventus perit.

10. Octavius cos. dirum omen quemadmodum timuit, ita vitare non potuit. E simulacro enim Apollinis per se abrupto capite, et ita infixio humo ut avelli nequiret, armis cum collega suo dissidens Cinna, praesumpsit animo ea re significari exitium suum.

11. M. Crasso ducturo a Charris adversus Parthos exercitum, paludamentum pullum traditum est pro albo aut purpureo: milites taciti ad principia conveniunt: aquilarum altera vix convelli a primipilo potuit, altera aegerrime extracta, in contrariam ac ferebatur partem se ipsa convertit.

12. CN. Pompeio ultimam belli civilis fortunam experiri proponenti adversa agmini eius fulmina ceciderunt: apud examinibus signa obscurata: ab ipsis altaribus, hostiarum fuga facta.

13. Belli civilis die, quod inter C. Cesarem ac Pompeium fuit, in delu-

(a) Cod. *casus*. (b) Val. *visus*. Sic idem infra *masc. gen.* (c) Ita *cod.*, ut *civitatium*. (d) Ita *cod.* (e) *Malletm speculatum*.

(1) Silet hunc hominem Valerius.

bris deorum sua sponte signa conversa sunt : militaris clamor , strepitusque armorum magnus Antiochiae et Ptolemaide (a) auditus : sonus tympanorum Pergami editus : palma viridis Trallibus (b) in aede Victoriae sub Caesaris statua inter coagmenta lapidum enata.

14. In exercitu Xerxis equae partu leporem editum constat, ut dissimilis exitus initiis portenderetur.

15. Xerxes montem Athon transgressus inter convivia infusum patera vinum, in sanguinem versum imaginatus est.

16. Midae dormienti adhuc puero formicae in os tritici grana congesserunt. Itaque augures feruntur respondisse, omnium illum mortalium futurum divitisimum.

17. Platonis dormientis adhuc parvuli os apes melle impleverunt (c) : qua re audita, prodigiorum interpretes singularem eloquii suavitatem ore eius manuturam dixerunt.

CAP. VII.

DE SOMNIIS.

1. **D**ivi Augusti medicus Artorius vidit in somnis uti Augustus quamvis aeger in bellum abiret : fuisse autem eam quae iusserit, Minervam. Itaque lectica delatus in bellum, periculum, quod passurus fuerat, effugit. Illo enim bello castra eius a Bruto capta sunt.

2. P. Decius et T. Manlius Torquatus cos. idem somnium viderunt, ut cuius exercitus laboraret in bello, sese pro eo devoveret. Itaque accidit, ut Decii Muris cornu pulsum ab hostibus cederet. Tum somniis satis facturus dux pro exercitu se devovit: et cum ipse perisset, exercitui causa victoriae fuit.

3. T. Latinius e plebe iussus in somnis a Iove senatui nunciare, ut coss. ludos instaurarent, quod non rite essent peracti (ante pompae enim inductionem, per circum a domino servum in crucem actum); dubitans, subita filii morte oppressus, deinde corporis sui totius valetudine, cotidie paene monitu Iovis perseverante; tandem delatus in lectica, senatui somnium rettulit; et protinus pedibus suis curiam egressus est.

4. Cicero invidia inimicorum in exilium pulsus, in somnis C. Marium obvium sibi factum putavit ducentem se arrepta manu in suum monumentum, dicentemque ibi esse spem status laetioris. Nec aliter evenit: nam in aede Iovis mariana SC. factum est de revocando eo.

(a) Cod. *Ptole.* non *Ptole.* (b) Cod. *Trallis.* (c) Cod. *impleverant.*

5. C. Graccho imminentis casus atrocitas palam per quietem denunciata est. Somno enim pressus, Tiberii fratris effigiem vidit dicentem nullo modo posse eum vitare, ne eo fato periret, quo ipse propulsus a Capitolio occidisset.

6. Cassius parmensis apud Actium Antonii fractis opibus, cum esset partium eius, Athenas confugit. Ibi somno pressus, existimavit ad se venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, squalidum: interrogatum quisnam esset, respondisse κακὸν δαίμονα. Hoc eadem nocte cum ter somniasset, praesens habuit: nam inter hanc noctem, et supplicium capitis, quo eum Caesar adfecit, parum temporis interfuit.

7. Cum gladiatorum munus Syracusis ederetur, Haturius (a) Rufus in quiete retiari (b) se manu confodi vidit; quod et accidit. Spectatum enim cum abisset, a retiario in podium deiecto myrmillone, spectans adtentius, gladio ferientis iacentem percussus interiit.

8. Hannibal existimatur in somnis vidisse iuvenem a Iove missum ad se, auctoremque factum ac duce[m] invadundae Italiae. Post paulo inmensum conspexisse serpentem concitato impetu omne quicquid obvium fuerat proterentem. Attonitum deinde quidnam id esset monstri interrogasse iuvenem, eumque respondere, Italiae vides vastitatem: proinde sile, et cetera tacitis permitte fatis.

9. Alexander dux Macedoniae per quietem visa imagine praemonitus est, ut vitae suae custos esset. Nam Cassandri pestiferam sibi dextram somnio prius cognovit. Erat autem Antipatri filius Cassander, ignotus adhuc Alexandro.

10. Simonides cum ad litus navigans appulisset, inhumatumque corpus iacens sepulturae dedisset, admonitus est ab eo ne proximo die navigaret; futuram enim tempestatem, quod et accidit.

11. Croesus cum duos filios haberet, *cernere* visus est in somnis Atyn filium ferro sibi ereptum. Itaque cum adservaret iuvenem, accidit ut ingentis magnitudinis aper Olympi montis culta, crebra cum agrestium strage, vastaret. Impetravit ergo a Croeso filius, ut ad eum opprimendum mitteretur: et cum acri studio interficiendi suem omnes essent intenti, pertinax casus imminentis violentiae lanceam, petendae ferae gratia emissam, in eum detorsit.

12. Intra privatum se habitum adhuc Dionysio continente, Himerae (c) quaedam non obscuri generis mulier ascendisse sibi caelum visa est, et ibi conspexisse praevalentem virum flavi coloris, lentiginosi oris, ferreis catenis vinctum, Iovis solio pedibusque subiectum. Eadem cum interrogasset, quisnam esset, cognovisse Siciliae atque (d) Italiae dirum fatum. Itaque postmodum

(a) Ita cod. (b) Ita cod. pro *retiarii*. (c) Cod. *Himera*, ut etiam Valerii antiquae editiones. (d) Ita cod. 2. manu; at 1. *adque*. Eadem semper correctio infra occurrit.

Dionysius pulsus Syracusis cum Himeram petisset, muliere clamante hac eadem ne reciperetur, quae viderat somnium; receptus, tyrannidem exercuit.

13. Mater Dionysii cum eum adhuc utero conceptum haberet, parere visa est satyricum: consultoque prodigiorum interprete, clarissimum eum fore cognovit.

14. Hamilcar dux Carthaginiensium cum Syracusas obsideret, per somnium exaudisse visus est nunciantem, cras Syracusas caenabis. Itaque laetus spe victoriae, inruptione facta Syracusanorum, expugnatis castris, Syracusas vinctus perductus est.

15. Alcibiades miserabilem exitum suum dicitur nocturna imagine praevidisse: quo enim pallio amicae suae dormiens opertum se viderat, eodem interfectus et insepultus iacens contactus est.

16. Duo familiares arcades iter una facientes, Megara venerunt; quorum alter se ad hospitem contulit, alter in tabernam meritoriam devertit. Is qui in hospitio erat, vidit in somnis comitem suum orantem, ut sibi, coponis (a) insidiis circumvento subveniret. Quo visu excitatus prosiluit, et iit ad tabernam. Cum omnia circa eum (b) quietam vidisset, lectum ac somnum repetiit. Tunc idem saucius oborsus petiit saltem mortis suae ultor existeret, corpus enim suum a copone trucidatum plastro tum (c) maxime ferri extra portam stercore adoportum. Motus his iuvenis, protinus ad portam cucurrit: et scelere deprehenso, coponem ad capitale supplicium duxit.

CAP. VIII.

DE VISIS.

1. **C**um apud lacum Regillum A. Postumius dictator, et dux Tusculanorum Manilius Octavius magnis viribus inter se concurrerent, Castor ac Pollux romanarum partium propugnatores visi sunt hostiles copias fudisse.

2. P. Vatinius bello macedonico reatinae praefecturae vir, urbem noctu petens, existimavit duos iuvenes cum equis albis obvios sibi factos nuntiare, die qui praeterierit, Persen a Paulo captum: quod cum senatui nuntiasset, in custodia habitus est, donec a Paulo indices eventus litterae mitterentur.

3. Ob pestilentiam continuam ab Epidauro Aesculapius accersitus, cum immensae magnitudinis serpens legatorum navem intrasset, Romam pro deo ad-

(a) Ita codex heic et infra *cop.* pro *caup.* Nimirum ut *Clodius* pro *Claudius*. Immo in verriarum orati. fragmentis antiquissimis *vat.* lego etiam *codam* (ut nunc Itali loquimur) pro *caudam*. (b) Ita cod., non *eim.*

(c) Cod. *cum.*

vectus, in ripam Tiberis egressus est, et in insula continenti dicatus, illic numen suum posuit.

4. Captis a Furio Camillo Veis (a), Iunonis Monetae simulacrum conpertum, cum a milite interrogatum esset, an Romam vellet transferri; velle se, respondit.

5. Fortunae simulacrum, quod est via latina ad quartum miliarium constitutum a matre Coriolani, locutum fertur: rite me matronae dedistis riteque dicastis.

6. Bello, quo Valerius Poplicola cos. adversus reges Tarquinius dimicavit, Silvani vox audita est talis: uno plus Etrusci cadent (b); romanus exercitus victor abibit. Quod et accidit.

7. Cum Brutii atque Lucani odio incitatissimo thurinae urbis peterent excidium, et C. Fabricius Luscinus cos. defenderet; Mars visus est per mediam hostium aciem ad contraria castra evasisse: inde voce ingenti clamitans, factum victoriae gradum. Quod eo fuit manifestius: nam cum cos. inter honorandos milites vallarem coronam proponeret, nemo fuit qui sibi vindicaret: cognitumque est, Martem cum populo suo adfuisse (c).

8. C. Cassius cum in acie philippensi ardentissimo animo perstaret adversus Octavianum, vidit humano habitu augustiorem C. Caesarem purpureo paludamento amictum, concitato equo in se euntem. Itaque territus statim terga vertit, illa voce edita: quid amplius agam, si occidisse parum est?

9. L. Lentulus ignarus casus Pompei, ac praetervehens litus aegyptium, visa flamma qua Pompeius fuerat crematus; qui scimus, inquit, commilitones, an hac flamma CN. Pompeius cremetur?

10. Appius bello civili cum se subducere quaereret scelere, consulto Apolline, tale accepit responsum: nihil hoc ad te, romane, bellum: Euboeae coela (1) obtinebis. Qui cum regnum Euboeae sibi proposuisset (2), profectus illo, morte occubuit.

CAP. VIII.

DE MIRANDIS.

1. **D**eusto sacrario Saliorum, nihil in eo praeter lituum repertum est incolume.

2. Ser. Tullii statua, cum aedes Fortunae conflagrasset, inviolata mansit.

(a) Ita cod. pro *Veis*. (b) Cod. *cadet*. (c) Ita cod. 1. manu; at 2. *adfuisse*.

(1) Pars Euboeae, ut Coelesyria pars Syriae.

(2) Aliter Valerius.

3. Quintae Claudiae statua in vestibulo templi deum matris posita , bis caede incendio consumpta , in flammis stetit .

4. Acilius Aviola mortuus creditus , postquam rogo superpositus est , vivere se proclamavit : sed iam circumdatus flamma , fato subtrahi non potuit .

5. Plato scribit Phereta (a) pamphylum (b) inter eos , qui in acie ceciderant decem diebus iacuisse , biduoque postquam inde sublatus est inpositum rogo revixisse , ac mira quaedam tempore mortis (c) visa narrasse .

6. Quidam vir atheniensis eruditus , cum ictum lapidis capite excepisset , cetera omnia memoria retinuit , eruditionis totius oblitus est .

7. Nausimenes atheniensis uxor cum filiae ac filii stupro intervenisset , inopinato spectaculo percussa ommutuit (d) .

8. Echeclus samius athleta mutus , cum ei victoriae titulus eriperetur , indignatione accensus , vocalis evasit .

9. Gorgiae fortis atque nobilis , origo admirabilis fuit , qui in funere matris suae utero elapsus , inopinato vagitu lectum ferentis consistere coegit .

10. Pheraeo (e) Iasoni quidam inimicus cum eum conaretur occidere , vomitum quae a nullo medicorum sanari poterat gladio percussit , et hominem malo pestifero liberavit .

11. Simonides apud Scopam in urbe Thessaliae Cranone (f) coenans , evocatus a Castore et Polluce , ruina liberatus est ea , qua triclinium convivas oppressit .

12. Daphnites quidam sophistes Apollinem inridendi causa consuluit , an equum invenire posset , cum omnino nullum habuisset . Reddita vox est , inventurum eum equum , futurumque , ut eo proturbatus periret . Itaque accidit ut obvius regi Attalo factus , in quem multa saepe dixerat , e scopulo , cui nomen erat equi , deiceretur .

13. Philippus rex Macedonum monitus ut quadrigam metueret , denunciatum periculi genus non effugit . Nam Pausanias in capulo gladii , quo eum occidit , quadrigam habuit caelatam .

14. Callanus indus sua sponte se ardenti rogo superiecturus , fertur interpellante Alexandro dixisse , brevi te videbo . Nec vox fuit vana ; namque statim rapida mors eum Alexandri consecuta est .

15. Prusiae regis filius Prusias pro superiore ordine dentium unum os aequaliter extensum habuit .

16. Antipater sidonius poeta uno tantummodo die , quo genitus erat , febri implicabatur , in quo et decessit .

17. Polystratus et Hippoclidus philosophi , eodem tempore Epicurum audierunt , et habendae scholae communionem iuncti , eodem die decesserunt .

(a) Ita cod. Sed dic *Era* . (b) Ita cod. *pamphylum* . Lege Cic. de rep. ed. secund. rom. p. 344. n. 3. (c) *Mortis* deest in cod. (d) Ita cod. *omm.* pro *obm.* , quam scripturam alibi quoque vidi. (e) Cod. *phereo* . (f) Cod. *Crannonae* .

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

DE INSTITUTIS ANTIQUIS.

1. **A**pud antiquos non solum publice, sed etiam privatim nihil gerebatur sine auspicio; quo more nuptiis etiam nunc auspices interponuntur.
2. Feminae cum viris cubantibus sedentes caenitabant: quae consuetudo ex hominum convictu ad culturam divinam penetravit: nam Iovis epulo, ipse in lectum, Iuno et Minerva in sellas, ad caenam invitabantur.
3. Quae uno contentae matrimonio fuerant, corona pudicitiae honorabantur.
4. Repudium inter uxorem et virum ab urbe condita usque ad centesimum, et quinquagesimum annum (1), nullum intercessit. Primus Sp. Carvilius uxorem sterilitatis causa dimisit.
5. Vini usus olim romanis feminis ignotus fuit, ne per id in aliquod dedecus prolaberentur.
6. Quotiens inter virum, et uxorem aliquid iurgii intercesserat, in sacellum deae Viriplacae in Palatium veniebant; et ibi invicem locuti quae voluerant, concordēs revertebantur. Dea nomen hoc a placandis viris adsecuta est.
7. Aliquamdiu nec pater cum filio pubere, nec socer cum genero lavabatur.
8. Convivium sollemne maiores instituerunt, idque caristia appellaverunt, cui praeter cognatos et affines, nemo interponebatur, ut si quae querellae essent ortae, (a) inter necessarias personas solverentur.
9. Senectuti iuventa ita cumulatum et circumspectum honorem habuit, ut propinquum suum vel paternum amicum ad curiam deduceret, et exspectaret donec reduceret.
10. Invitati ad caenam diligenter quaerebant quoniam ei convivio essent interfuturi, ne seniorum adventum praecurrerent: sublataque mensa, priores eos surgere patiebantur.
11. Maiores natu in conviviis ad tibus egregia superiorum opera cantabant, ut ad ea imitanda iuventus incitaretur.
12. Arcana consilia senatus multis saeculis nullus senator enunciabat.
13. Q. Fabius Maximus, quod per imprudentiam de tertio bello punico dixerat P. Crasso, memor eum triennio ante quaestorem factum, ignarusque

(a) Ita interpungitur in codice post *ortae*.

(1) Valerius cum ceteris historicis conspirans habet *vigesimum et quingentesimum annum*.

nondum eum a censoribus in ordinem senatorium adlectum, a consulibus obiurgatus est.

14. Cum Asiae rex Eumenes bellum a Perse adversus P. R. comparari senatui nuntiasset, non ante scire potuit P. R., quid actum in senatu fuisset, quam Perse vinceretur.

15. Retinendae gratia gravitatis, antiqui nec Graecis unquam nisi latine respondebant; nec ipsos aliter, quam per interpretes, loquentis audiebant.

16. Molon rhetor, qui studia Ciceronis acuit, primus in senatu sine interprete auditus est.

17. Maiores hunc morem maxime servabant, ne quis inter consulem, et lictorem se interponeret. Itaque Q. Fabius Maximus vir consularis a filio cos. invitatus, ut inter se et lictorem procederet, ne hostili Samnitium turba ad quorum conloquium descenderat elideretur, facere noluit.

18. Idem (a) ab senatu ad filium cos. legatus missus Suessam Pometiam, indignatus est quod nemo se ex lictoribus equo descendere iussisset; quod cum filius sensisset, proximo lictori ut sibi appareret imperavit: cuius voci continuo Fabius obsecutus, non ego, inquit, fili summum imperium tuum contempsi, sed experiri volui, an scires consulem agere.

19. Legati a senatu Tarentum missi cum gravissimas iniurias non sine contumelia accepissent, introducti in senatum, de his quae passi erant questi non sunt, ne quid ultra ac mandatum erat, eloquerentur.

20. Antea senatus adsiduam stationem eo loci peragebat, qui hodieque senaculum adpellatur: nec expectabat ut edicto contraheretur, sed inde citatus protinus in curiam veniebat: ambiguae laudis civem existumans, qui debitis rei p. officiis iussus fungeretur.

21. Tribunis pl. intrare curiam non licebat; sed ante valvas positae subselliis, decreta patrum examinabant. Itaque veteribus senatus consultis C. (b) littera subscribi solebat; eaque nota significabatur, illa tribunos quoque censuisse.

22. Immolarum a magistratibus hostiarum exta ad quaestores aerarios (c) delata veniebant. Itaque abstinentia artissime constringebantur.

23. Multorum aes alienum, quia provincias sincere administraverant, a senatu persolutum est.

24. Equestris ordinis iuventus bis urbem spectaculo sui celebrabant, die lupercalium, et equitum probatione.

25. Fabius censor cum Decio seditionis finiendae gratia, quam comitia accendebant in humillimi cuiusque potestatem redacta, forensem turbam in quattuor tribus descripsit, easque urbanas appellavit: quo tam salubri facto Maximus cognominatus est.

(a) Cod. cum pro idem. (b) Ita cod. At. Val. T. (c) Val. aerarii; sed in mss. etiam aerarios.

26. Armorum tractandorum meditatio a .P. Rutilio cos. Cn. Manlio collega (a) militibus est tradita. Is enim ex ludo .C. Aurelii Scauri doctoribus gladiatorum arcessitis, vitandi atque inferendi ictus (b) rationem legibus instituit.

27. Velitum usus eo bello primum repertus, quo Capuam Fulvius Flaccus obsedit. Nam cum equitatu campano crebris excursionibus resistere nostri non possent, .Q. Navius centurio ex peditibus lectos expediti corporis, brevibus et incurvis septenis armatos hastis, parvo tegmine munitos, veloci saltu iungere se equitantibus, et rursus delabi celeriter, edocuit.

28. Theatrum inchoatum a Messala et Cassio censoribus, auctore .P. Nasica sub hasta venit, ne spectaculis populus effeminaretur.

29. SC. cautum fuit, ne quis in urbe propiusve (c) mille passus subsellia poneret, sedensve ludos spectaret; ut scilicet remissioni animorum standi virilitas coniungeretur.

30. Per DLVIII (d) annos senatus populo mixtus spectavit: sed hunc morem Atilius Serranus et .L. Scribonius aediles, ludos matri deum facientes, posterioris Africani sententiam secuti, discretis senatus et populi locis, solverunt.

31. Ludorum prima origo .C. Sulpicio Betico (e) .L. Licinio Stolone cos. instituta est, cum gravi pestilentia civitas laboraret.

32. Saecularium ludorum initium tale est. Cum pestilentia urbs agrisque vastarentur, Valesius vir locuples rusticae vitae, duobus filiis et filia laborantibus, aquam eis calidam a foco petens, genibus nixus, ut puerorum periculum in ipsius caput transferretur, oravit. Orta deinde vox est, habiturum eum salvos filios, si continuo Tiberi flumine devectos, Tarentum portasset, ibique ex Ditis patris et Proserpinae ara petita aqua eos recreasset. Quo praedicto, pueros ad ripam Tiberis detulit, lymtre Ostiam petens: et sitiens aegris succurrere cupiens, ex gubernatore cognovit, haud procul apparere fumum in loco, qui Tarentus vocabatur. Itaque calefactam ibi aquam pueris dedit, qua pota, salutari quiete sopiti, morte liberati sunt; patrique indicavere praeceptum sibi in somnis, ut ad Ditis patris et Proserpinae aram, a qua potio ipsis erat adlata, purae hostiae immolarentur; sellisternia ac ludi nocturni fierent. Itaque cum urbem arae gratia emendae Valesius petisset, fodientibus servis eius terram fundamentorum constituendorum causa, reperta est ara Diti patri Proserpinaeque inscripta, ad quam Valesius ludos et sellisternia tribus noctibus, quia totidem filii (f) periculo liberati erant, fecit. Cuius exemplum Valerius Poplicola Bruti collega studio (g) succurrendi civibus sequutus, apud eandem aram sacrum fecit.

33. Gladiatorum munus primum Romae datum est in foro boario Ap. Clau-

(a) Ita 2. manu; at 1. collega. (b) Cod. iactus. (c) Cod. propius. (d) Ita cod., non DLVIII. ut Val. (e) Cod. Petico. (f) Deest in cod. filii. (g) Cod. studium.

dio .Q. Fulvio cos. Dederunt .M. et Decimus filii Bruti, funebri memoria patris cineres honorando.

34. Athletarum certamen a .M. Scauri munificentia tractum est.

35. Statuam inauratam nec in urbe nec in ulla parte Italiae quisquam primus vidit, quam a Manlio Acilio Glabrone equestris patri poneretur in aede Pietatis, quam aedem ipse dedicaverat.

36. CN. Flavius scriba, qui fastus vulgavit, cum ad visendum aegrum collegam suum venisset, neque a nobilibus, quorum frequentia cubiculum erat completum, reciperetur, sellam curulem iussit adferri, et in ea consedit.

37. Tibicinum collegium solet in foro inter publicas privatasque serias (a) actiones, personis capite tecto, concentus edere hac de causa. Vetiti in aede Iovis, quod prisco more factitaverant, vesci, Tibur irati se contulerunt; quorum ministerio senatus deserta sacra non aequo animo ferens, a Tiburtibus petit, ut eos romanis templis restituerent; quos illi interposita festae epulationis simulatione mero somnoque sopitos, plaustris in urbem devexerunt: quibus et pristinus honor restitutus, et huiusce lusus ius est datum (b). Personarum usus, pudorem circumventae temulentiae causam habet (c).

38. Lacedaemonii ad dissimulandum vulnerum suorum cruorem, puniceis in proelio tunicis utebantur.

39. Corona bonum civem decorandi consuetudinem Athenienses induxerunt, duobus oleae conexis ramulis.

40. Apud eosdem Athenienses convictus a patrono libertus ingratus, iure libertatis exiit.

41. Massilienses tres in eodem manumissiones rescindere permittunt, si ter ab eo deceptum dominum cognoverunt. Quarto errori subveniendum non putant.

42. Idem nullum aditum in scenam mimis dant, quod argumenta eorum maiore ex parte stuprosos continent actus.

43. Apud Massilienses a condita urbe gladius est, quo noxii iugulantur, robigine iam exesus, sed index in minimis quoque rebus omnia antiquae consuetudinis monumenta servantium.

44. Apud eosdem duae ante portas arcae iacent; una, qua servorum ad sepulturae locum corpora plaustro devehuntur; altera, qua liberorum sine plancu, adhibito necessariorum convivio.

45. Apud eosdem e cicuta temperatum publice custoditur venenum, quod datur ei, qui causas sescentis (d) (id enim senatus nomen est) exhibuit propter quas mors sit illi expetenda.

(a) Val. mendose *serias*. (b) Cod. *is est datus*; non tamen sine litura. (c) Cod. *habent*. (d) Ita cod. prisca orthographia.

46. Eorundem intrare oppidum cum telo nulli permittitur; praestoque est, qui id custodiae gratia acceptum, exituro reddat.

47. Celtiberi nefas esse ducebant proelio superesse, cum is occidisset, pro cuius salute devoverant spiritum.

48. Thraciae natio natales hominum flebiliter, exsequias vero cum hilaritate, celebrat.

49. Lycii, cum eis incidit luctus, muliebrem vestem induunt, ut deformitate cultus commoti, maturius maerorem proiciant.

50. Indorum feminae, mortuo marito, cum uni more patrio plures nubtae sint, in iudicium veniunt, quam ex eis maxime dilexerit. Victrix gaudens coniugis se flammis superiacit.

51. In Africa Cirtae (a) fanum est Veneris, in quod se matronae conferebant; atque inde procedentes ad (b) quaestum, dotem iniuria corporis contrahebant.

52. Persae liberos suos non prius aspiciebant, quam septimum annum conplessent, quo parvolorum amissionem aequiore animo ferrent.

53. Numidae reges more gentis suae nulli mortalium osculum ferebant, ut dignitas consentiret imperio.

CAP. II.

DE DISCIPLINA MILITARI.

1. **P.** Cornelius Scipio cos. in Hispaniam adversus Numantinos missus, die quo castra intravit edixit, ut omnia ex his quae voluptatis causa comparata erant, submoverentur. Itaque constat maximum inde institorum numerum cum duobus milibus scortorum abisse.

2. Metellus cos. cum exercitum in Africa iugurthino bello nimia .Sp. Albini indulgentia corruptum accepisset, Scipionis sectam (1) secutus est.

3. P. Rutilius cos. eo bello, quod in Sicilia cum fugitivis gessit, .Q. Fabium generum suum, quia neglegentia taumenitanam arcem amiserat, provincia iussit decedere.

4. C. Cotta .P. Aurelium Pecuniolam sanguine sibi iunctum, quem obsidioni liparitanae praefecerat, virgis caesum militiae munere inter pedites fungi coegit, quod eius culpa agger incensus, et paene castra capta erant.

(a) Val. Siccae. Sed Cirtae etiam in Valerii codice medico. (b) Deest ad in cod.; sed habet Val.

(1) Nempe disciplinam. Ceteroquin secta est etiam dogma seu sententia non semel apud Didymum in opere de spiritu sancto, Hieronymo

interprete; itemque in arrianis fragmentis vaticanis.

5. Q. Fulvius Flaccus censor Fulvium fratrem consortem , legionem (a) in qua tr. mil. erat dimittere iniussu cos. ausum suis tamen mensibus , senatu movit.

6. Postumius dictator .A. Postumium filium quod iniussu suo hostes fuderat , victorem securi percussit.

7. Torquatus latino bello consul filium quod provocatus a Geminio Maecio duce Tusculanorum ad dimicandum se ignaro descenderat , victorem securi percussit.

8. L. Quintius Cincinnatus dictator devictis Aequis .L. Minucium consulum deponere coegit , quod castra eius idem hostes obsederant.

9. Papirius dictator cum adversus imperium eius .Q. Fabius Rullianus (b) magister equitum exercitum in aciem eduxisset , quamvis victorem , virgas tamen expediri , eumque nudari iussit.

10. L. Calpurnius Piso cos. cum in Sicilia bellum adversus fugitivos gereret , et .C. Titius praefectus sociorum , multitudine hostium circumventus sub iugum se mitti passus esset , iussit eum toga laciniis abscisis amictum discinctaque tunica indutum in principiis stare : turmasque equitum quibus praefuerat , adeptis equis in funditorum numeros transcripsit.

11. Q. Metellus cum apud Contrebiam res gereretur , collocatas a se in quadam statione quinque cohortes , atque ex ea depulsas , repetere eundem locum iussit ; edixitque , ut si quis ex eis fugiens castra repetisset , pro hoste interficeretur.

12. Q. Fabius Maximus omnium , qui ex praesidiis Romanorum ad hostem transfugerant captique erant , manus abscidit , ut trunca prae se brachia gerentes metum reliquis defectionis inponerent.

13. Scipio Africanus , victa Carthagine , gravius in romanos , quam latinos transfugas animadvertit : hos enim tamquam patriae fugitivos crucibus adfixit , illos tamquam perfidos socios securi percussit.

14. L. Paulus , Perse rege superato , eiusdem culpae homines elephantis obterendos substravit.

15. L. Marcius trib. mil. cum reliquias duorum exercituum .P. et Cn. Scipionum dispersas mira virtute collegisset , de rebus actis a se scribens , in hunc modum usus est : L. Marcius pro praetore. Cuius honoris usurpatione uti eum .PC. non placuit , quia duces a populo non a militibus creari solerent.

16. Cum magnum numerum captivorum .PC. a Pyrrho ultro missum recepissent , decreverunt , ut ex his , qui equo meruerant , peditum numero militarent ; qui pedites fuerant , in funditorum numerum transcriberentur.

(a) Ita codex confirmans egregiam Perizonii emendationem corrupti Valerii , qui habet *cohortem legionis*. (b) Ita cod. recte 1. manu ; at 2. *Rutilianus* , quod est mendum nonnullorum quoque Valerii codicum.

17. Parem iram senatus adversus illos destrinxit, qui cannensi pugna superfuera, mortuorum loco habiti. Itaque cum petisset .M. Marcellus, ut eorum opera ad expugnationem Syracusarum uteretur, rescripsit indignos esse, qui in castra reciperentur: ceterum se ei permittere, ut faceret quod expedire reip. iudicasset, dum ne quis ex his dono militari donaretur.

18. Idem senatus cum graviter tulisset .Q. Petilii cos. mortem occisi a Liguribus, legioni stipendium eius anni dari vetuit.

19. Idem senatus (a) milites, qui Regium (b) iniusto bello occupaverant, mortuoque duce Iubellio .M. Caesium scribam eius imperatorem delegerant, carcere inclusit, et .M. Furio Flacco trib. pl. denunciante ne in cives romanos animadverteretur, nihilominus quinquagenos per singulos dies virgis caesos securi perculti iussit.

20. Clearchus Lacedaemoniorum dux militibus saepe dicebat, imperatorem potius quam hostem metui debere: futurum enim, ut spiritum poenae inpendent, quem pugnae nolissent.

CAP. III.

DE IURE TRIUMPHANDI.

1. **O**b levia proelia quidam imperatoris triumphos sibi decerni postulabant. Itaque lege cautum est ne quis triumpharet, nisi qui quinque milia una acie fudisset. Postea .P. Marcius et .M. Cato trib. pl. tulerunt (c), poenam imperatoribus statui debere, qui aut hostium occisorum aut amissorum militum falsum numerum indicassent.

2. C. Lutatius cos. et .Q. Valerius praetor cum insignem Poenorum classem delessent, post triumphum Lutatii, et Valerio sibi ius triumphi postulante, Lutatio petitioni resistente, iudex electus Atilius Calatinus cum interrogasset, cuius auspiciis illo die pugnatum esset; dicente Valerio, consulis; secundum Lutatium, inquit, litem do.

3. CN. Fulvius Flaccus triumphi honorem decretum sibi a senatu sprevit. Itaque continuo quaestione publica afflictus, exilio multatus est.

4. P. Scipioni ob reciperatas Hispanias, .M. Marcello ob captas Syracusas, triumphus non est decretus, quod ad eas res gerendas sine ullo erant missi magistratu.

5. Moris est ab imperatore ducturo triumphum consules invitari ad caenam;

(a) Perperam in cod. additur *cum*. (b) Ita est sine adsp. etiam in verrinarum cod. antiquiss. vat. (c) Subintellige vel supple *legem*.

ac deinde rogari, ut venire supersedeant; nequis eo die, quo ille triumphavit (a), maioris in eodem convivio sit imperii.

CAP. III.

DE CENSORIA NOTA.

1. **C**amillus et Postumius censores aera poenae nomine, eos qui ad senectutem caelibes pervenerunt, in aerarium deferre iusserunt.

2. **M.** Valerius Maximus **.C.** Iunius Bubulcus censores **.L.** Annum senatu moverunt, quod quam virginem duxerat repudiasset, nullo amicorum consilio adhibito.

3. Porcius Cato **.L.** Flaminium senatu movit, quod ad arbitrium mulieris in (b) convivio damnatum securi percussit.

4. Fabricius Luscinus Cornelium Rufinum senatu movit, quod decem pondo argenti haberet.

5. **M.** Antonius et **.L.** Flaccus censores Duronium senatu moverunt, quod legem, quae coercendis conviviorum sumptibus lata erat, tribunus **.pl.** abrogaverat.

6. **M.** Valerius, et **.L.** Sempronius censores quadringentos iuvenes equestris ordinis aerarios fecerunt, quia in Siciliam ad munitionum opus explicandum ire iussi, non ierunt.

7. **M.** Atilius Regulus et **.L.** Furius Pilus **.M.** Metellum quaestorem compluresque equites romanos, qui post cannensem pugnam abituros se Italia iuraverant, aerarios fecerunt.

8. Idem censores, et eos gravi nota adfecerunt, qui cum in potestatem Hannibalis venissent, legati ab eo missi ad senatum de permutandis captivis, neque inpetrassent, in urbe remanserunt.

9. **C.** Geta cum a Lucio Metello et **CN.** Domitio censoribus senatu motus esset, postea censor est factus.

10. **M.** Valerius Messala censoria nota perstrictus censoriam postmodum potestatem inpetravit.

CAP. V.

DE MAIESTATE.

1. **Q.** Metellus cum causam repetundarum diceret, et tabulae eius ab accusatore ad nomen inspiciendum circa iudices ferrentur, totum consilium ab

(a) Cod. triumphabit. (b) Al. est in a cod.

earum contemplatione avertit oculos. Indignum enim credebatur integritatem tanti viri exigua cera et paucis litteris perpendi.

2. Rex Antiochus bello, quod cum Romanis gerebat, filium Africani Scipionis a militibus suis interceptum, ultro patri remisit.

3. Ad eundem Africanum in Literni (a) villa se continentem complures praedonum duces videndi eius causa forte confluerunt: quos cum ad vim faciendam venire existimasset Scipio, praesidiumque domesticorum in tecto collocasset; dicentibus officii gratia ipsos venisse, aperiri fores iussit, et se spectaculo mirantibus praebuit.

4. Cum Aemilii Pauli exsequiae celebrarentur, ac forte tunc principes Macedonum Romae morarentur, funebri lecto sua sponte sese subiecerunt.

5. P. Rutilio in exilium abeunti omnes civitates totius Asiae legatos obviam miserunt, sibi quaeque tanti viri praeripientes discessum.

6. C. Marium in privata domo Minturnis clausum, servus publicus natione cimber missus ut occideret, strictum gladium tenens adgredi non sustinuit.

7. M. Porcius Cato, invito C. Caesare cos., adversus publicanos in curia dicendo cum diem traxisset, et iussu Caesaris a lictore in carcerem duceretur, comitem sibi populum (b) habuit.

8. Eodem Catone ludos florales spectante, quos Messius aedilis edebat, populus ut mimae nudarentur postulare erubuit: quod cum a Favonio amicissimo sibi una sedente cognovisset Cato, discessit e theatro.

9. Harmonii (c) et Aristogitonis, qui Aethenas tyrannide liberaverunt, effigies aeneas Xerxes ea urbe devicta in regnum transtulit; postea Seleucus in pristinam sedem reportavit. Rhodii quoque eas urbi suae adpulsas, cum in hospitium publice invitassent, sacris etiam in pulvinaribus collocaverunt.

10. Xenocrates atheniensis testimonium dicere coactus, cum ad aram accessisset, ut more eius civitatis iuraret, omnia se vere rettulisse; vetitus est iurare, sinceritati eius concedendum existimantibus.

(a) Ita cod. pro *Lint.* (b) In margine recentior manus scripsit *immo senatum*; quae est recta emendatio, cum Valerio consentiens. (c) Ita etiam Val. *Harmon.* non *Harmod.*

LIBERTERTIUS.

CAP. I.

DE INDOLE.

1. **A**emilius Lepidus puer etiamnum progressus in aciem hostem interemit, civem servavit, ideoque ei statua in Capitolio incincta praetexta ex .SC. posita est.

2. Porcius Cato puer adhuc cum in domo avunculi sui educaretur, et ad eum (1) tribunum pl. Latini de civitate inpetranda venissent, rogatus ut socios apud avunculum adiuvaret, non facturum se respondit. Postremo Poppedius eum in excelsam aedium partem latum abiecturum inde, nisi precibus obtemperaret, minatus est; nec hac re incepto moveri potuit.

3. Idem Cato cum salutandi gratia praetextatus ad Syllam venisset, et capita proscriptorum in atrium adlata vidisset, paedagogum suum nomine Sarpedonem interrogavit, quapropter nemo inveniretur, qui tam crudelem tyrannum occideret. Et cum ille custodiri a militibus diceret; eum ut sibi ferrum daret, obsecravit: perfacile se adfirmans interempturum, quod in lecto illius considerare soleret.

4. C. Cassius Syllae filium Faustum condiscipulum suum in schola proscriptionem patris laudantem, ipsumque cum primum potuisset idem facturum minantem, colapho percussit.

5. Alcibiades atheniensis cum puer ad Periclem avunculum suum venisset, eumque tristem invenisset, dicentem se mandatu (a) civitatis propylaea Minervae, quae sunt ianuae arcis, magna cum impensa aedificasse, nec posse reddere rationem; ergo, inquit, quare potius quemadmodum rationem non reddas.

CAP. II.

DE FORTITUDINE.

1. **E**truscis in urbem ponte sublicio inrumpentibus, Horatius Cocles donec post tergum suum abrumperetur, hostium agmen infatigabili pugna sustinuit, atque ita armatus se in Tiberim misit, tutumque nandi eventum habuit.

(a) Ita cod. u non o. Et sic habuit exemplar quoddam Valerii, testante Colerio.

(1) Nempe ad Catonis avunculum.
Collect. vat. T. VIII.

2. Cloelia inter ceteras virgines obses Porsenae data , nocturno tempore custodia egressa , Tiberi traiecto , patriam turpitudine liberavit.

3. Romulus ab Acrone Caeninensium rege ad dimicandum provocatus , occiso co fuisque , hostibus spolia opima Iovi Feretrio rettulit , quae dux duci detraxerat.

4. Cornelius Cossus eidem deo spolia consecravit a Romulo proximus , cum ducem Fidenatium in acie congressus interemisset.

5. M. Marcellus apud Padum Gallorum regem ingenti exercitu stipatum adgressus , obruncatum armis exiit , quae opima tertia haberentur.

6. Scipio Aemilianus cum in Hispania sub Lucullo duce militaret , atque Intercatia praevaleidum oppidum circumsideretur , primus moenia eius conscendit.

7. Urbe a Gallis capta , cum senes in plana parte urbis relictis essent , quia omni numero non sufficiebat arx ; qui erant honoribus functi , apertis ianuis in curulibus sellis cum insignibus magistratuum quos gesserant con-sederunt : et primum mirantibus Gallis , deinde in risum versis , M. Atilius barbam suam permulcenti Gallo scipionem capiti infixit , eique ad se occidendum venienti iugulum obtulit.

8. C. Sempronio Atratino cos. cum Volscis apud Verruginem parum prospere dimicante , equites delapsi equis se ipsi centuriaverunt , et ita acies restituta est.

9. Fabius Maximus Rullianus (a) vetitus a Papirio Romam gratia auspiorum redeunte bellum committere adversus Samnites , commisit : et equitum virtute proelii crimine levatus est.

10. Miles romanus cannensi proelio , cum ad retinenda arma inutiles vulneribus manus haberet , spoliare se conantis numidae cervicem amplexus , naribus et auribus adrosis reddidit deformem.

11. P. Crassus cum Aristonico bellum gerens a Thracibus inter Eleam et Zmyrnam (b) exceptus ; ne caperetur , virgam qua ad regendum equum usus fuerat , in unius barbari oculum direxit , qui vi doloris accensus sica latus Crassi confodit.

12. Scipio Metellus , infeliciter CN. Pompeio generi sui defensis partibus , navi qua vehebatur a caesarianis capta , gladio se traiecit. Imperator se bene habet quaerentibus caesarianis , respondit.

13. Cato , victis a Caesare partibus suis , gladio se transfodit.

14. Porcia filia Catonis uxor Bruti , cum viri sui consilium de interficiendo Caesare cognovisset , cultellum tonsorium quasi unguium resecandorum causa poscit ; eoque velut forte labso se vulneravit. Clamore deinde ancillarum in cu-

(a) Cod. *Rutilianus*. Sed quia superius I. manu erat rectius *Rullianus* , hanc lectionem heic quoque ponendam putavi. (b) De hac scriptura dixi in scholiis meis ad Cic. de rep. I. 8. ed. sec. p. 26. n. c.

biculum revocatus Brutus, obiurgare eam coepit, quod tonsoris praeripuisset officium. Cui illa, experiri, inquit, volui, si tibi propositum parum ex sententia cessisset, quam aequo animo me essem interemptura.

15. Cato censorius cum ei in bello vagina gladius excidisset, subiectum proeliantium globo intrepidus sustulit.

16. Cum Ti. Gracchus palam senatui minaretur, consulentibus patribus de statu reip. ac de interemendo (a) Graccho cogitantibus, Scaevola negavit se quicquam (b) vi esse acturum. Quo incusato, Scipio Nasica se ducem pollicitus, ac laevam manum parte togae circumdedit, sublataque dextra proclamavit: qui rem publicam salvam esse vult, me sequatur.

17. Cum tribuni plebis Saturninus et Equitius et praetor Glaucia maximos in civitate seditionum motus excitarent, M. Aemilius Scaurus iam senex exhortatus Marium sextum consulatum gerentem, ut rem p. vindicaret, iussit sibi arma adferri; armatusque ante fores curiae stetit, ictuque saxi vulneratus est.

18. C. Iulius Caesar (c) cum multitudine Nerviorum (d) inclinari aciem suam videret, militi timidius pugnanti scutum rapuit, et fortiter proeliatu aciem restituit.

19. Idem alio proelio legionis martiae aquiferum, ineundae fugae gratia iam conversum, faucibus comprehensum in contrariam partem retorsit.

20. Cum Hannibal Capuam, quam Romanus exercitus obsederat, defenderet, Vibius Accaus (e) paelignae (f) cohortis praefectus vexillum trans punicum vallum (g) proiecit, se ipsum commilitonesque, si potiti essent hostes signo, execratus. Quod ut Valerius Flaccus tertiae legionis tribunus vidit, imitatus exemplum est. Idem Pedanius centurio fecit. Protinus igitur castra Poenorum capta sunt.

21. Q. Occius, qui propter fortitudinem Achilles cognominatus est, sub Q. Metello cos. legatus in Hispania militans, cum cognovisset se a quodam celtibero provocatum, relicta mensa (forte enim prandebat) clam Metello obsequitantem (h) celtiberum consecutus occidit. Iterum a quodam provocatus, cum eum genibus suis subiecisset, coegit sagulum et gladium sibi, utroque exercitu spectante, tradere.

22. Acilius decimae legionis miles pro C. Caesaris partibus pugnans maritimo proelio, abscisa dextera, quam Massiliensium navi iniecerat, laeva puppim apprehendit, nec ante dimicare destitit quam captam profundo mersit.

23. Caesius Scaeva eiusdem imperatoris centurio, cum pro eo castello cui praepositus erat dimicaret, et CN. Pompei praefectus iussu eius (i) summo

(a) Ita cod. (b) Ita cod. 2. manu; at 1. *quidquam*. Videsis pro emendatiore scriptura *quicquam* Frontonis indicem meum latinitatis. (c) In cod. non est nisi praenomine littera C. (d) Cod. *servorum*. (e) Ita cod. Variat autem etiam apud Val. scriptura huius nominis. (f) Ita cod. cum diphth. (g) Cod. *bellum*. (h) Ita cod. non *obseq.* sed *obseq.*: quae lectio, ut notabilis, in margine repetitur. (i) Cod. *instuletus*.

studio ad eum capiendum niteretur, omnibus qui prope accesserant interemptis, conruit. Scutum eius CXX. ictibus perfossum apparuit, ipse interventu commilitonum servatus.

24. Idem cum, C. Caesare Britanniam oppugnante (a), rate in proximum scopulum transvectus esset, supervenientibus hostibus, ceteris ad litus regressis, solus stationis gradum retinens, magno edito proelio, femore traiecto, clipeo crebris foraminibus absumpto, profundo se commisit, et evectus ad litus, petiit a Caesare ut sibi ignosceret quod sine scuto redisset.

25. L. Sentius (b) Dentatus centies XX. in aciem descendit: XXVI spolia rettulit; ex his octo eorum qui se provocaverant: XIII cives servavit: ex proelio XLV vulnera pectore exceperit, tergo cicatricibus vacuo: VIII triumphales currus secutus: donatus aureis coronis civicis VIII, muralibus III, obsidionali una: torques accepit LXXXIII, armillas CLX, hastas XVIII, phalaras (c) XXXV (d).

26. Darius (e) cum sordida, et crudeli magorum tyrannide Persas liberaret, unum ex eis abiectum corporis sui pondere urgens, vidit commilitonem plagam ei inferre dubitantem ne per errorem Darium vulneraret. Tu vero, inquit, vel per utrumque nostrum gladium age, dummodo hic quam celerrime pereat.

27. Leonidas spartanus cum trecentis civibus ad Thermopylas toti Asiae obiectus, perfidia et scelere incolarum opportunitate loci spoliatus, occidit dimicans. Cuius haec vox fertur, sic prandete commilitones tamquam apud inferos caenaturi. Lacedaemonii perinde ac victoria esset promissa, dicto paruerunt intrepidi.

28. Othryades spartanus speciosus pugna ac morte (f), sanguine suo *inscriptis* tropaeis, directam hostibus victoriam suis restituit.

29. Epaminondas thebanus traiectus hasta, sanguine et spiritu deficiens, recreare se conantes, primum an clipeus suus salvus esset, deinde an penitus fusi hostes, interrogavit. Quibus ita se habere cognitis, mirificas, inquit, filias vobis relinquo Leuctram et Mantineam.

30. Theramenes atheniensis triginta tyrannorum iussu porrectam potionem veneni non dubitanter exhausit: quodque ex ea superfuerat iocabundus inlisum humo sono edito, renidens servo publico, Critiae, inquit, propino. Erat autem hic ex triginta tyrannis crudelissimus.

31. Rhoetogenes (g) numantinus afflictis rebus Numantinorum, vicum suum, qui in ea urbe speciosissimus erat, incendit: strictum gladium in medio posuit, ac binos dimicare iussit, ut victus occideretur. Ipse novissime se flammis inmisit.

(a) Cod. *Caesar oppugnans*. (b) Ita cod. ut etiam codices Valerii aliquot. (c) Col. I, manu *pateris*, 2. *pharetras*. Neutra lectio vera. (d) Val. XXV. (e) Cod. *Dareus* heic et alibi. (f) Cod. pro *ac morte* habet *Othryade*. (g) Val. *Theogenes*.

32. Capta Carthagine , uxor Hasdrubalis , dextra laevaue filios trahens , incendio se superiecit ; accusato viro quod vitam a Scipione petere sustinuit .

33. Cum pestifera seditione Syracusarum tota Gelonis stirps consumpta esset , et unica superesset Harmonia , cum ad eam ab inimicis impetus fieret , nutrix subornatam aequalem puellam hostilibus gladiis subiecit , quae ne cum ferro quidem trucidaretur , cuius esset condicionis proclamavit . Admirata puellae constantiam Harmonia , se esse quam quaerere , illis professa est ; et ita utraque perierunt .

CAP. III.

DE PATIENTIA.

1. **C**um a Porsena rege Etruscorum urbem nostram gravi ac diuturno bello urgeri aegre Mucius ferret , castra eius intravit , immolantemque conatus occidere , oppressus est . Perosus itaque dexteram suam , quod eius ministerio uti nequisset , iniectam foculo exuri passus est .

2. Pompeius dum legationis officio fungitur , a rege Gentio interceptus , cum consilia prodere iuberetur , ardenti lucernae admotum digitum cremandum praebuit ; et ea patientia regi desperationem quicquam ex se cognoscendi iniicit .

3. Alexandro regi nobilissimi pueri praesto erant sacrificanti : ex quibus unus turibulo accepto ante ipsum constitit , et in brachium eius carbo ardens delapsus est : qui ne sacrificium Alexandri impediret , dolorem silentio pressit . Alexander pueri delectatus patientia , diutius consulto sacrificavit ; nec hac re eum proposito depulit .

4. Zeno eleates philosophus cum Agrigentum venisset , tyranno Phalaride adhuc vivo , hortatus populum ad (a) libertatem , et ob id ipsum iussus a tyranno in medio foro torqueri , non destitit a cohortatione ; et in tantum populum commovit , ut lapidibus statim Phalaris obrueretur .

5. Eiusdem nominis philosophus cum a Nearcha tyranno , cuius necem ini-erat (b) , torqueretur , dixit se quod secreto in aurem ei diceret , habere ; laxatusque eculeo , aurem eius morsu arripuit ; nec ante dimisit , quam et ipsa vita , et ille parte corporis privaretur .

6. Anaxarchus philosophus cum a Nicocreonte tyranno Cypriorum in pilam coniectus tunderetur ; follem , inquit , Anaxarchi feris .

7. Theodotus ab Hieronymo tyranno innocens punitus , fidelissimum eius satellitem mentitus est consiliorum suorum participem fuisse : et ita Hieronymus dum inimicum cupide lacerat , temere perdidit amicum .

(a) Cod. ob. (b) Ita codex. Sed Valerius de cuius nece consilium iniicit.

8. Apud Indos esse creduntur , qui omne vitae tempus nudi exigant , et se flammis sine gemitu obiciant , qui Gymnosophistae vocentur.

9. Servus barbarus Hasdrubalem , quod dominum suum occiderat , adgressus interemit : et cum puniretur , laetitiam vindictae risu testatus est.

CAP. III.

QUI EX HUMILI LOCO EVASERINT.

1. **T**ullii Hostilii incunabula agreste tugurium cepit : idem adolevit in pecore pascendo.

2. Varro Pauli collega macellaria patris taberna ad consulatum pervenit.

3. M. Perpenna , qui regem Aristonicum cepit , crassianae cladis exitit vindex , consul fuit ante quam civis : namque pater eius sabellus genere , nihil ad civitatem romanam *pertinere* papia (a) lege convictus est.

4. Socrates Phaenaretem matrem obstetricem habuit , patrem Sophoniscum marmorarium.

Euripidis mater holera (b) vendebat.

Demosthenis pater cultellos venditabat.

CAP. V.

QUI SIBI LICENTIOUS QUAM MOS PATRIUS

PERMISERAT INDULSERUNT.

1. **S**cipio filius Africani , is qui ab Antiocho captus est , cum esset praeturae petitor , candidam togam adeo turpibus maculis obsoletam in campum detulit , ut nisi gratia Cicerei , qui patris eius scriba fuerat , adiutus esset , honorem a populo impetraturus non fuerit.

2. Q. Fabii Maximi Allobrogis filius .Q. Fabius adeo fuit luxuriosus , ut ei praetor urbanus .Q. Pompeius bonis paternis interdixerit.

3. Q. Hortensii oratoris nepos Hortensius corporis etiam dicitur infamia male audisse.

4. P. Scipio cum in Sicilia exercitum augendo moraretur , operam etiam gymnasio dedit.

(a) Dicit in cod. *pertinere* ; et pro *papia* scribitur *parta*. (b) Ita cod. cum adsp. ut apud Frontonem.

5. L. Scipionis statua chlamydata et crepidata in Capitolio posita est; quo habitu usus aliquando, ita se conformari voluit.

6. L. Sylla cum imperator esset, Neapoli crepidatus et chlamydatu ambulavit.

7. C. Duellius qui primus navalem triumphum ex Poenis rettulit, quotiens publice epulatus erat, ad funalem cereum praecinente tibicine et fidicine deducebatur.

8. M. Papirius re bene gesta, cum triumphum a senatu non impetrasset, primus in monte albano triumphavit.

9. C. Marius post omnes triumphos in cantharo semper potavit; quod Liber pater superatis Indis hoc genere poculi usus esset.

10. M. Cato praetor M. Scauri ceterorumque iudicia, sine tunica, praetexta amictus, egit.

CAP. VI.

DE FIDUCIA SUI.

1. **P**ost .P. et CN. Scipionum in Hispania mortem, nullo auso exercitum traicere, .P. Scipio XXIII. agens annum ire pollicitus est. Idem cum in Hispania oppidum Badiam obsideret, et iudicia esset auditurus; cras, inquit, in urbe audiam; quod ei contigit.

2. Idem Hannibalis speculatores intra castra Romanorum deprehensos circumduxit, et ostendit manu sua copias, et prandio dato ipsis et equis eorum, dimisit incolumes.

3. Annonae caritate increscente, cum trib. pleb. .C. Curiatius (a) iuberet coemi frumentum; Nasica contrariam actionem orsus, obstrepente populo; tacete, inquit: melius enim ego quam vos, quid rei publicae expediat, intellego.

4. Antigenidas tibicen discipulo suo magni profectus, sed parum feliciter se populo adprobanti, multis audientibus dixit: mihi cane et musis.

5. Zeuxis cum Helenam pinxisset, quid de eo opere homines sensuri essent, non expectavit, sed protinus adiecit:

οὐ νέμεσις τρῶας καὶ εὐκνήμιδας ἀχαιοὺς
τοιγῆδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν.

6. Phidias interrogatus, quonam mentem suam dirigens vultum Iovis esset amplexus, hos rettulit versus.

ἦ καὶ κυανέησιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων (b).

(a) Cod. *Curatius*. (b) Cod. *Κρονηων*.

ἀμβρόσια δ' ἄρα χαῖται ἐπεῖρσαντο ἀνακτος
 κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν (a) ὄλυμπον.

7. Hannibal cum apud regem Prusiam exolaret (b), auctorque ei committendi proelii esset, atque is non idem sibi extis portendi diceret; ita tu, inquit, vili carnunculae (c), quam imperatori mavis credere?

CAP. VII.

DE CONSTANTIA.

1. **F**ulvius Flaccus cum Capuam recepisset ab Hannibalis possessione, senatu prohibente animadverti in omnes principes civitatis, ipse perstitit. Et cum ad palum iussisset eos adligari, aliae supervenerunt epistulae, in quibus erat scriptum ut omnes punirentur (1). Non lectis epistulis, Fulvius peracta animadversione, tunc senatus mandata iussit legi.

2. Q. Fabius pecunia, quam pro captivis Hannibali numeraverat, fraudatus a senatu, tacuit.

3. Idem post cannense damnum missus adversus Hannibalem cum per diversas (d) moras traheret bellum, id egit ne Roma opprimi posset.

4. C. Piso, cum Palicanus (e) homo seditiosus pestiferis blanditiis populum praeripuisset ita ut consul crearetur (f), solus restitit.

5. Metellus Numidicus cum animadverteret quo tenderet Saturnini trib. pl. conatus, solus in exilium eius leges (g) profugit.

6. Q. Scaevola augur, L. Sylla de adversis partibus cogitante, rogatus sententiam dicere noluit.

7. Sempronia Gracchorum soror, uxor Scipionis Aemiliani, cum se quidam Equitius semproniae familiae (h) falso adscriberet, iubente populo, ut eum oscularetur tamquam filium fratris, reppulit.

8. Cum Alexander macedo aeger iaceret, et ei Philippus medicus potionem esset daturus, supervenerunt ab Antipatro epistulae ut caveret sibi a Philippo monente: hunc enim corruptum a rege Dario potionem temperasse. Lectis epistulis Alexander, ut primum petit potionem, legendas ipsas Philippo tradidit.

(a) Cod. ἐλέλιξεν. (b) Ita cod. 1. manu, qui est archaismus; at 2. exularet. (c) Val. carnunculae. (d) Cod. adversus. (e) Cod. Pallucinus. (f) Pro consul crearetur codex habet conculcatur. (g) Ita cod. (h) Cod. aemiliae.

(1) Contrarium dicit Valerius.

LIBER QUARTUS

CAP. I.

DE MODERATIONE.

1. **P.** Valerius Publicola cos. cum omnia in se invidiosa conspiceret, moderatione ad humiliorem habitum deductus est, fasces securibus vacuefaciendo, et in contione populo summittens, numerum quoque eorum dimidia ex parte minuens, ultro collega Sp. Lucretio sibi adlecto, aedes etiam suas diruens, quae excelsiore parte positae instar arcis habebantur.

2. Camillus urbe capta a Gallis revocatus, non prius ad accipiendum exercitum ire voluit, quam de dictatura sua omnia sollemni iure acta conperisset.

3. M. Rutilius Censorinus iterum censor creatus, populum obiurgavit, quod eam potestatem bis sibi detulisset.

4. L. Quintius Cincinnatus cum honorem (1) eius .PC. continuare vellent, quod et populus tribunos eosdem in proximum annum creare destinabat, peregit exemplo suo, ut tribunos sequi se cogeret.

5. Fabius Maximus cum et ipse quinques consul esset, et a patre (a), avo, maioribusque suis consulatum saepenumero gestum videret, comitiis quibus filius eius cos. creabatur, egit cum populo, ut aliquando vacationem eius honoris fabiae genti daret.

6. Scipio Africanus imagines, statuas, perpetuos (b) consulatus, censuram, sibi deferente populo, decerni passus non est.

7. M. Marcellus cum in consulatu Siculi de eo questum venissent; et de intromittendis iis primus rettulit; et querentes patienter sustinuit: ac postea ipse causa perorata victor legatos clementer excepit.

8. Ti. Gracchus trib. pleb. cum esset inimicus Africano et Gnaeo (c) Scipionibus, et Asiaticus iudicatae pecuniae satisfacere non posset, atque ideo a consule in carcerem duceretur, intercessit.

9. C. Claudius Nero, quamvis Livii Salinatoris in Hasdrubale opprimendo gloriae particeps fuisset, triumphantem equo sequi maluit, cum senatus ei triumphum decrevisset.

10. Scipio Africanus posterior, cum censor conderet lustrum, et scriba in sacrificio ex publicis tabulis precationis carmen praeiret, quo dii immortales ut populi romani res meliores amplioresque facerent rogabantur; satis, inquit,

(a) Deest a patre in cod. (b) Cod. *perpetuas*, quod referreretur inepte ad statuas. (c) Ita cod. pro *Lucio*.

(1) Scilicet consulatum.

et bonae et magnae sunt: itaque precor ut eas perpetuo incolumis servent: ac protinus ad hunc modum carmen emendari iussit.

11. Idem in censura centurias equitum recognoscens, postquam C. Licinium Sacerdotem citatum processisse animadvertit; dixit, se scire eum verbis conceptis peierasse: proinde si quis eum accusare vellet, usurum testimonio suo. Sed nullo ad id negotium accedente; traduc, inquit, equum Sacerdos, ac lucrifac censoriam notam, ne ego in tua persona sim et testis et iudex et accusator et censor.

12. M. Scaevola testis in reum productus, adiecit, ita sibi credi oportere, si alii idem adseverassent.

13. Metellus Macedonicus cum inimicus esset Scipioni Africano ex aemulatione, ut primum eum audit interemptum, lugubri habitu in publicum desiluit; et concurrere, inquit, cives, concurrere; moenia nostra urbis eversa sunt: filiosque suos iussit lecto eius umeros (a) subicere; adiecto hoc, non fore ut postea id officium ab his maiori viro praestari possit.

14. Metellus Numidicus patria pulsus, cum ei forte ludos Trallibus spectanti epistulae essent a senatu missae, in quibus revocabatur, non prius theatro exiit, quam spectaculum perageretur. Eundem constat pari vultu et exulem fuisse et restitutum.

15. Porcius Cato ob adsignatam pecuniam cypriacam, cum eius senatus extra ordinem rationem haberi vellet, non est passus.

16. M. Bibulus, cum in Syria provincia moraretur, filiis duobus in Aegypto occisis a gabinianis militibus, deditis sibi eis a Cleopatra, dolori suo imperavit, dicens potestatem huius vindictae senatus esse.

17. Archytas tarentinus, dum Pythagorae praeceptis Metaponti penitus (b) intendit, reversus in patriam cum omnia negligentia vilici corrupta vidisset, punissem, inquit, male meritum, nisi irascerer.

18. Plato cum adversus servum vehementius exarsisset, Pleusippo amico castigationem eius mandavit.

19. Dio nobilis syracusanus pulsus patria a Dionysio tyranno (c), cum principem urbis, in quam confugerat, domi convenire vellet, neque admitteretur; patienter hoc ferendum est, ait: fortasse enim et nos, cum in gradu dignitatis nostrae essemus, aliquid tale fecimus.

20. Thrasybulus atheniensis cum expulsis XXX. tyrannis, cives in patriam reduxisset, plebiscitum proposuit, nequa praeteritarum rerum mentio fieret.

21. Stasippus tegeates hortantibus amicis ut gravem sibi in administratione rei publicae aemulum tolleret, negavit se facturum; ne, quem optimus civis locum obtineret (d), cum malus occuparet.

(a) Ita sine adspir. ut apud Frontonem. (b) Ita cod. 2. manu; at 1. *paenitus*. (c) Sic est in margine; at in textu *pulsus a contis pro patria*. (d) Ita cod. 1. manu at 2. *optinoret*.

22. Pittacus Mitylenaeorum tyrannus Alcaeum poetam, cum esset adeptus tyrannidem, quid in eo opprimendo posset, admonuit.

23. Piscatores mitylenaei in everriculo ductam auream mensam, consulto Apolline, cum iussi essent dare eam sapienti Thaleti, ille cessit eam Bianti, hic Pittaco; donec ad Solonem veniretur, qui eam Apollini dedicavit.

24. Antiochus a L. Scipione ultra Taurum montem imperii finibus submotus, gratias agere Romanis coepit, quod se nimis magna procuratione liberatum, modicis regni terminis coegissent.

CAP. II.

QUI EX INIMICITIIS IUNCTI SINT.

1. **M.** Aemilius bis cos. et P. M. vehementes inimicitias cum Fulvio Flacco eiusdem ordinis viro gessit; quas, ut simul censores renunciati sunt, in campo deposuit.

2. Livius Salinator Neronis odio ardens, propter quem exulaverat, pariter cos. creatus deposuit simultates.

3. Scipio, ut diximus, post intercessionem Ti. Gracchi, depositis inimicitias, protinus filiam ei suam Corneliam despondit.

4. M. Cicero A. Gabinium repetundarum reum summo studio defendit, qui cum in cos. suo urbe expulerat.

5. Idem P. Vatinius dignitati suae semper infestum duobus publicis iudiciis tutatus est.

6. Caninius Gallus C. Antonii, quem reum fecerat, filiam duxit. Idem Valerium Maximum, a quo damnatus fuerat, procuratorem rerum suarum habuit.

CAP. III.

DE ABSTINENTIA.

1. **S**cipio XXIII. annum agens cum in Hispania Carthaginem cepisset, eximiae inter captivas pulchritudinis puellam nobilem cognovit Indeveli (a) cuidam celtibero desponsam. Itaque arcessitis parentibus et sponso, inviolatam tradidit.

2. CN. Marcius Anci regis progenies, editis in bello conspicuae fortitudinis operibus, cum a Postumio Cominio cos. laudatus, donis militaribus, captivis,

(a) Val. et alii *Indibili*. Certe quod adinet ad *v* pro *b*, nostra quoque aetate Hispani ambiguae pronuntiationis sunt.

argento, donaretur; nihil ex his, praeter unius hospitis captivi salutem, equumque, quo in acie uteretur, accepit.

3. M. Curius, cum ad eum Samnites aurum adtulissent donaturi; malo, inquit, locupletibus imperare, quam ipse fieri locuples.

4. Idem post fugam Pyrrhi, cum sibi dari videret iugera quinquaginta, ceteris septena; parum, inquit, idoneus civis est, qui eo quod reliquis tribuitur, contentus non est.

5. Fabricius Luscinus missum sibi aurum a Samnitibus, et decem servos ad ministerium, cum muneribus reverti iussit.

6. Idem missus ad Pyrrhum legatus, cum audisset Cyneam thessalum narrantem, esse quemdam Athenis sapientem, qui diceret summum bonum voluptatem; pro monstro vocem eius accepit.

7. Q. Tubero cos. cum ei gens Aetolorum omnis usus vasa argentea misset, quod se legati rettulerant fictilia in eius mensa vidisse, exemplo Fabricii remisit.

8. Paulus cos., Perse devicto, cum macedonicis opibus urbem repletset, nulla ex eis penates suos locupletavit.

9. Q. Fabius Gurges, CN. Fabius Pictor, Q. Uguinius, dona quae privatim a Ptolemaeo acceperant, in aerarium prius quam ad senatum legationem referrent detulerunt: quae ipsa rursus senatus consulto sunt divisa legatis.

10. Cato censorius missus in Hispaniam, haedinis pellibus pro stragulis usus est: et quingentorum assium sumptu contentus (a) fuit, tribus servis se comitantibus: eodem vino, quo nautae, usus est.

11. Porcius Cato posterior, bello civili filium secum ducens, duodecim servos habuit: numero plures quam superior, temporum diversis moribus pauciores.

12. Scipio Aemilianus post duos cos. ac totidem triumphos, septem servis sequentibus officio legationis functus est.

13. Pyrrhus, viribus fractis, cum ad opes suas confugisset, misit per legatos tam virorum quam feminarum apta usibus munera: nulla tamen domus legatis aditu patuit.

14. Pericles atheniensis, cum haberet in praetura collegam (b) Sophoclea traegediarum scribtozem; atque is publico officio districtus, pueri ingenui praetereuntis formam laudaret; Pericles intemperantiam eius increpans, dixit: praetoris non solum a pecuniae lucro manus, sed etiam oculos a libidinoso aspectu, continentes esse debere.

15. Xenocrates in pervigilio gravis vino, cum iuxta eum data opera scortum quod erat Athenis speciosissimum accubisset, nec tactu nec sermone aspernatus, propositi inritum (c) dimisit.

(a) Cod. *contemptus*. (b) Vocab. collegam deest in cod. (c) Ita cod. 1. manu; at 2. *irritam*.

16. Alexander cum ad Diogenem cynicum in sole sedentem accessisset, hortareturque, ut si qua sibi praestari vellet, indicaret; velim, inquit, mihi a sole non obstes.

17. Diogenes cynicus Syracusis cum holere vesceretur; Aristippus dixit, si adulareris, ista non esses. Immo, inquit (a), si tu haec esses, Dionysio non adulareris.

CAP. III.

DE PAUPERTATE.

1. **V**alerius Poplicola cos. tam exiguae fuit facultatis, ut ne quidem exsequiis relictus sumptus sufficeret.

2. Menenius Agrippa sextantibus a populo conlatis funeratus est.

3. C. Fabricius cum haberet patellam argenteam, eam tamen corneo pediculo sustineri voluit.

4. Atilius ad consulatum ab aratro arcessitus est.

5. Atilius Regulus cum prorogatum sibi ob bene gestas res cognovisset imperium, scripsit consulibus, vilicum, quem in agello septem iugerum in pupinia (b) habebat, mortuum esse; ideoque petere, ut sibi successor mitteretur, ne deserto agro, non esset unde uxor ac liberi alerentur. Quae ut cognovit senatus, publice agrum eius coli (c) iussit.

6. Cincinnatus cum septem iugerum agrum araret, tria iugera ex his pro amico ad aerarium subsignanda misit.

7. Aelii sedecim eodem tempore fuerunt contenti una domuncula, exiguo fundo minus multos cultores desiderante quam dominos habebat.

8. Eadem gens nullum ante scripulum auri habuit, quam Paulus, Perse victo, Q. Aelio Tuberoni quinque libras auri dimitteret.

9. CN. Scipio secundo punico bello misit ex Hispania litteras, petens successorem, quod cum haberet iam filiam adultam, sine se ei expedire dos non posset: itaque senatus in utraque re (1) statim egit patris partes, summa dotis ex aerario erogata.

10. Tuccia (d) Caesonis filia maximam dotem credita est ad virum X. aeris tulisse, et Megullia (e) quinquaginta milia aeris.

11. M. Scauro a patre hereditas sex servorum reversa est, et XXX. (f) numerorum.

(a) Inquit addo ex Val. (b) Cod. *papinia*. (c) Cod. *publica rerum cum magis*. (d) Variat hoc nomen in mss. *Valerii Tuscia, Tuccia, Tacea, Tacia, Tussia, Tucia* etc. (e) Cod. *Negullia*. (f) In cod. superducitur linea ut intelligatur *millium*.

(1) Nempè consulendo reip., bono duce retento; expediendaque filiae dote.

CAP. V.

DE VERECUNDIA.

1. **A** condita urbe ad Ti. Longum cos. promiscuus senatui et populo spectandorum ludorum locus erat. Numquam tamen quisquam ex plebe ante patres conscriptos in theatro spectare substinuit.

2. L. Flaminius motus a M. Catone et L. Flacco senatu, in extrema parte theatri constitit; coactusque est a populo transire in locum dignitatis suae debitum.

3. Terentius Varro post cannensem fugam, deferente sibi censuram populo, ob verecundiam male administratae rei publicae, se excusavit.

4. C. Cicereus, ut vidit se contrariorum suffragio praeferrari Scipioni, abiecta candida toga, suffragatorem eius agere coepit.

5. L. Crassus consulatum petens oravit socerum suum Scaevolam ut a se, dum consulatus petitioni deserviret, discederet: eo enim praesente, more candidatorum circa forum supplicem non iturum.

6. Pompeius magnus pale (a) Pharsali victus cum intraret Larissam, obviam sibi populo exeunte; ite, inquit, et hoc officium praestate victori.

7. C. Caesar cum tribus et viginti plagis confoderetur, utraque manu togam remisit, ut inferior pars tecta collaberetur.

8. Spurrinna etruscus, cum forma sua capi feminas videret, oris decorem vulneribus confodit.

9. Athenis quidam ultimae senectutis vir, cum ludos spectatum venisset, iam pleno theatro non receptus a suis, ad Lacedaemoniorum legatos forte pervenit; a quibus receptus cum esset, populus rem plausu prosecutus est. Ferunt tunc unum ex Lacedaemoniis dixisse: ergo Athenienses quid sit rectum sciunt, sed id facere neglegunt.

CAP. VI.

DE AMORE CONIUGALI.

1. **T**i Gracchus domui (b) suae anguibus mari ac femina deprehensis, cum haruspex respondisset fore, ut si occidisset marem, ipse moretur; si feminam, uxor eius; marem occidit.

2. C. Plautius Numida uxoris suae morte audita, gladio se percussit. Interventu deinde servorum prohibitus, curatusque a medicis, rescidit vulnus.

(a) Ita col., qui hellenismus πάλῃ (nisi potius mendam est) emulatur in margine scribendo *acie*. (b) Ita eod. recte *domui*.

3. M. Plautius imperio senatus cum classem in Asiam (a) reduceret, Tarenti amissa uxore Orestilla inter officium ploratus se occidit. Quem amici, sicut erat togatum pariter cremaverunt: et locus modo Tarenti δύο φιλοῦντων dicitur.

4. Iulia .C. Caesaris filia, Pompei uxor, cum aediliciis comitiis coniugis sui vestem cruore aspersam accepisset, territa metu, alienata animo, partum, quem utero conceptum habebat, eiecit; atque ita expiravit.

5. Porcia Catonis filia, Bruti uxor, cum eum victum cognovisset, quia ferrum non dabatur, ardentem ore carbonem hausit.

6. Artemisia Cariae regina, amisso viro Mausolo, monumentum tam egregium fecit operis, ut inter septem mirabilia ponatur. Ipsa (b) vero se cum Mausolo (1) viva ac spirans componi iussit.

7. Hypsicratis in tantum coniugem Mithridatem amavit, ut tonsis capillis equo se et armis adsuefecerit, nec in bello virum reliquerit (c). Itaque fugientem Pompei vires per omnia secuta est.

8. Myniae, quorum origo ex Argonautis venit, Lemno inhabitata pulsae a Pelasgis, confugerunt ad Lacedaemonios; a quibus recepti, cum regnum arte temptarent, consilio patefacto, in custodiam missi sunt: quorum coniuges introitu ad viros petito, commutata veste, ipsae in custodia remanserunt.

CAP. VII.

DE AMICITIA.

1. Blossius cum carus amicus esset Ti. Graccho, damnato eo, cum apud Rutilium (d) et Laenatem cos. excusaret, ut innocentem amicumque se tantum Gracchi diceret fuisse; dicente consule, ergo si te Gracchus iussisset faces Capitolio subdere, fecisses? Numquam hoc, inquit, Gracchus imperasset. Deinde suae salutis oblitus, coepit damnatos eius mores apud senatum defendere.

2. Eundem hunc Gracchum omnium auxilio privatum, duo tantum amici *texerunt*. Pomponius donec evaderet Gracchus, in porta Trigemina usque ad mortem pugnavit; Laetorius in ponte sublicio et ipse pugnans occisus est.

3. L. Reginus tr. pl. Caepionem in carcerem coniectum, quod illius

(a) Cod. *aciem*. (b) Cod. *ipsam*. (c) Cod. *relictum*. (d) Val. *Rupilius*.

(1) Cod. *se Mausoli*. Atqui Artemisia potius ipsa se vivum ac spirans Mausoli sepulchrum fieri voluit, cineribus eius haustis.

culpa Cimbri et Teutones victores extiterant, amicitiae memor custodiae eripuit: deinde comes fugae eius accessit.

4. Volumnius equestri loco natus, cum M. Lucillum familiariter coluisset, occisum ab Antonio, quod partes Bruti et Cassii fuerat sequutus, flebiliter lugere coepit. Et ob hoc perductus ad Antonium; iube me, inquit, ad Luculli corpus ductum occidi; neque enim debeo, illo absumpto, superesse.

5. Ti. Coelius ab Octavio cos. Placentiae praepositus, captus a cassianis (a) militibus, petit a L. Petronio, ut se occideret. Qui frustra rogatum (b) ut viveret, mox cum interemisset, suam ei mortem iunxit.

6. Servius Terentius Bruti amicus, cum ad eum occidendum. Furius ab Antonio missus esset, Brutum se esse simulavit (c), et corpus suum trucidandum equitibus obiecit: cognitusque a Furio, vixit invitus.

7. Damon et Pinthias pythagorici, tam fideles amici fuerunt, ut cum alterum ex his Dionysius tyrannus interficere vellet, atque is tempus ab eo prius quam periret, ut domum profectus res suas ordinaret, impetrasset; alterum vadem pro se de reditu eius dare non dubitaret. Appropinquante die, cum ille moraretur, Pinthias ad poenam duci iussus est: cum subito ille reversus, in admirationem compulit Dionysium. Supplicium itaque eis remisit.

8. Alexander victor Darii, cum matrem eius cepisset, ad visendam eam cum Hephaestione venit: quae ignorans, uter Alexander esset, Hephaestionis se pedibus subiecit. Admonita deinde alium esse regem, Alexandro se excusare coepit. Tum ille: et hic, inquit, Alexander est.

CAP. VIII.

DE LIBERALITATE.

1. Fabius Maximus captivos ab Hannibale redempturus, cum senatum de mittenda pecunia dubitare videret, fundum quem unicum habebat vendidit, eiusque pretium Hannibali numeravit.

2. Q. Considius post Catilinae furorem cum centies et quinquagies sestertium in faenore (d) haberet, exigi id a debitoribus vetuit.

3. P. Romanus Asiam bello captam Attalo regi muneris loco possidendam dedit.

4. Philippo Macedonum rege superato, cum ad id tam mirum spectaculum tota Graecia convenisset; Quintus Flaminius imperator per praeconem silentio facto, haec verba recitari iussit: S. P. Q. R. et T. Quintus Flami-

(a) Immo cinnanis. (b) Cod. quin frustra rogare. (c) Cod. simulatum. (d) Ita cod. ut alibi in mss. maeror pro moeror, paenitet pro poenitet, caena pro coena.

nus imperator omnes Graeciae urbes , quae sub imperio Philippi erant , esse immunes iubet. Post haec tantus est clamor factus , ut aves , quae forte supervolabant , paventes decidisse dicantur.

5. Hiero syracusanus audita clade , qua Romani apud Thrasymenum erant adflicti , CCC milia tritici misit , et ducenta hordei , victoriam auream ex pondō (a) CCL. factam.

6. Callias agrigentinus tam liberalis fuit , ut populum domi suae frequenter pasceret , multa donaret , volentes in regiam suam admitteret : ita ut quod Callias possideret , omnium commune patrimonium esset.

L I B E R Q U I N T U S .

CAP. I.

DE HUMANITATE ET CLEMENTIA.

1. **S**enatus cum Carthaginiensium legati ad redimendos captivos in urbem venissent , protinus eis nulla pecunia accepta reddidit numerum ∞ ∞ DCCXLV. explentis.

2. Idem senatus Syphacem Numidiae regem captivum , in custodia mortuum Tiburi , publico funere censuit eferendum.

3. Idem cum Perses rex captus Albae in custodia decēssisset , praetorem misit , qui publicum ei funus pararet.

4. Confecto macedonico bello Musophanes filius Masinissae cum equitibus , quos in praesidium duxerat Romanorum , revertens a Paulo ad patrem , Brundisium aeger delatus est : quod ut senatus cognovit , continuo quaestorem illo iussit ire , cuius cura et hospitium iuveni expedirent , et medicorum copia adesset. Praeterea equitibus singulas libras argenti et quingenos sestertios dedit .

5. Idem senatus cum ad gratulandum sibi Prusiam Bithyniae regem , Perse devicto , venire audisset ; obvium illi P. Cornelium Scipionem quaestorem ire iussit ; censuitque ut ei domus Romae quam optima conductoreretur.

6. Rex Aegypti Ptolemaeus a minore fratre regno pulsus cum paucis servis Romam venit , ac se in hospitium cuiusdam alexandrini pictoris contulit : quod ut senatui relatum est , accersito iuvene , quam potuit accurata excusatione usus est , quod nec quaestor illi obviam venisset , nec publico eum hospicio excepisset .

7. L. Cornelius cos. cum primo punico bello Olviam (b) oppidum petisset (c) ,

(a) Cod. ex. p. (b) Val. Olbiam. (c) Val. cepisset.

pro quo fortissime dimicans Hanno dux Carthaginensium occiderat, corpus eius e tabernaculo suo amplo funere extulit.

8. Quintius Crispinus cum haberet Badium campanum amicum, et domi suae eum recepit, valetudine oppressum curavit. Postea defectione a Campanis facta, provocatus ab eo, monere ingratum magis, quam vincere maluit.

9. Marcus Marcellus, captis Syracusis, cum arcem urbis intrasset, casum eius lugubrem intuens, fletum cohibere non potuit.

10. Q. Metellus celtibericum in Hispania gerens bellum, cum urbem Centobrigam obsideret, et muris admovent machinas, visis in adversa parte filiis duobus Rhoethogenis, qui ad se transfugerat, ne forte in conspectu patris iuvenes perirent, ab obsidione discessit: qua clementia omne illi nomen celtiberum subiectum.

11. Scipio Africanus posterior, expugnata Carthagine, circa civitates Siciliae litteras misit, ut ornamenta templorum suorum a Poenis rapta, per legatos reciperarent.

12. L. Paulus cum Persen pauci temporis momento captum ad se adduci audivisset, occurrit ei, conatumque ad genua procumbere, dextera manu adlevavit, et honore mensae dignum putavit, et lateri suo proximum in consilio sedere iussit.

13. CN. Pompeius Tigranem regem in conspectu suo diutius iacere supplicem non est passus, et diadema quod abiecerat, capiti reposuit.

14. C. Caesar Catonis morte audita, et se illius gloriae invidere, et illum suae invidisse dixit. Patrimonium eius liberis incolume servavit.

15. M. Antonius M. Bruti corpus liberto suo sepeliendum dedit: quoque honoratius cremaretur, paludamentum suum inici rogo iussit: cumque interceptum paludamentum a liberto conperisset, animadvertit in eum.

16. Alexander macedo in Asia quodam loco nivali tempestate oppressus, senio iam gravem macedonem militem nimio frigore stupentem, in propinqua igni sede residens aspexit, et protinus in suam sedem collocavit.

17. Pisistratus Atheniensium tyrannus, cum filiam suam adulescens amore correptus in publico osculatus esset, hortante uxore ut in iuvenem animadverteret, respondit: si eos qui nos amant interfecerimus, quid eis faciemus, quibus odio sumus?

18. Idem a Thrasippo amico inter caenam (a) convicio lacessitus, tacuit: exentem convivio, cum familiariter retineret, ille temulentiae impetu evictus, os eius sputo respersit. Postero die Thrasippum supplicium voluntaria morte exigere volentem, ab incepto revocavit.

(a) Cod. cenam.

19. Pyrrhus cum audisset in convivio a Tarentinis se laceratum, arcessit eorum quosdam, qui interfuerant convivio; an ita se res haberet, interrogavit. Tum ex his unus: nisi, inquit, vinum nos defecisset, ista quae tibi relata sunt, prae eis quae de te locuturi eramus, lusus fuissent: et ita iram regis convertit in risum.

20. Idem legatis Romanorum ad redimendos captivos castra sua petentibus, quo tutius venirent, Lyconem molossum obviam misit; ipse cum ornatu regio extra portam occurrit.

21. Campani exercitum nostrum cum consulibus apud caudinas furcas sub iugum a Samnitibus missum, urbem suam intrantem venerabiliter excipere, consulibus insignia honoris, militibus vestem arma equos praestiterunt.

22. Hannibal Aemilii Pauli apud Cannas quaesitum corpus inhumatum iacere passus non est.

23. Idem Ti. Gracchum insidiis Lucanorum circumventum sepeliit, et ossa eius militibus nostris Romam dedit portanda.

24. Idem M. Marcellum in agro bruttio occisum, legitimo funere extulit, punico sagulo et corona aurea donatum.

CAP. II.

DE GRATIS.

1. **V**eturiae matri Coriolani et Volumniae uxori ob beneficium, quod ab oppugnatione patriae removerant Coriolanum, senatus censuit ut semita viri cederent: permisit quoque eis purpurea veste et aureis uti segmentis: super haec aram Fortunae muliebri eo loco, quo Coriolanus fuerat, faciendam curavit.

2. Cum a Fulvio Capua obsideretur, ac duae campanae mulieres in fide Romanorum mansissent Vescia Oppia materfamilias, et Cluvia Facula (a) meretrix; quarum altera pro salute romani exercitus cotidie sacrificavit, altera captis militibus Romanorum alimenta subministrare non defuit; urbe illa oppressa, senatus eis et libertatem et bona restituit.

3. Nautius et Minucius cos., cum paucos ante menses populum romanum defendissent Tusculani, bello quo *hi*(b) ab Aequis oppugnabantur, ad sacramentum provocantes, omnem sibi iuventutem facilem et voluntariam experti sunt.

4. Cum Q. Fabius quinque consulatibus salutariter rep. administrata decessisset, P.R. certatim aes contulit(1).

(a) Ita in margine codicis; at in contextu *Oppia*. (b) *Cod. defendissent bello quo Tusculani*; quae verborum collocatio sensum historicum perturbat.

(1) Nempē ad funus.

5. Quintius Terentius Culleo praetoria familia natus, captus a Poenis, a Scipione Africano superiore restitutus, currum eius pileatus secutus est.
6. Flaminium de Philippo rege triumphantem duo milia civium romanorum pileata secuta sunt.
7. Metellus Pius cum esset cos., a .Q. Calidio praetore, patre suo revocato qui fuerat in exilio, non dubitavit quin ei supplicaret⁽¹⁾.
8. C. Marius duas Camertium cohortes, mira virtute vim Cimbrorum sustinentes, in ipsa acie civitate donavit.
9. L. Sylla in censura venienti Pompeio adsurrexit et equo descendit.
10. M. Cornuto praetore funus Hirtio et Pansae locante, qui tunc libitinam praestabat, gratuitam operam promisit, quia consules pro .P.R. dimicaverant.
11. Mithridates pro Leonico, acerrimo salutis suae defensore a Rhodiis navali pugna excepto, omnes hostium captivos permutavit.
12. Altalus acceptam a .P.R. Asiam, aequitate testamenti gratus, eandem .P.R. reliquit.
13. Masinissa memor Scipionis beneficiorum, omni vita domum corneliam coluit. Itaque moriens, haec uxori liberisque praecepit, unum in terris populum romanum, unam Scipionis domum nossent.

CAP. III.

DE INGRATIS.

1. **R**omulum senatus immemor beneficiorum in curia discerpit.
2. Camillus ab Apuleio tr. pl. accusatus, in ea urbe incolumitatem consequi non potuit, quam auxerat.
3. Africano superiori post triumphos dies dicta est, et a populo damnatus.
4. Africanus minor raptorem spiritus domi invenit, mortis punitorem in urbe non repperit.
5. Scipio Nasica sub titulo legationis Pergamum relegatus est.
6. P. Lentulus amantissimus reip. civis post gracchanam seditionem, quam ipse sepelierat, die dicta petit a dis, ne umquam ad ingratum .P.R. reverteretur, et Siciliam profectus conpos voti fuit.
7. Ahala post Sp. Maelii mortem, quem ipse occiderat regnum adfectantem, custodita libertate civium, exilio suo poenas pendit.
8. Cicero .C. Popilium Laenatem picentis regionis in iudicio defendit. Hic

(1) Nempe eius candidati gratia populum supplicavit.

Popilius postea , nec re nec verbo a Cicerone laesus , ultro M. Antonium rogavit , ut ad illum proscriptum persequendum mitteretur. Impetratisque detestabilis ministerii partibus , Caietam petit , et ibi iugulum sibi praebere iussum Ciceronem , gestiente mucrone confodit .

9. CN. Pompeius Carbonem , a quo de paternis bonis in foro dimicans protectus fuerat , iussus occidit .

10. Carthaginienses Hannibalem a conspectu suo submovere in animum induxerunt .

11. Lycurgus legumlator , lapidibus a civibus petitus , pulsus foro ita ut oculum amitteret , novissime exulavit .

12. Athenienses Thesea post tot beneficia patria expulerunt , cuius ossa Scyrus insula mortui texit .

13. Solon senectutem Cypri profugus exegit , neque ei in patria , de (a) qua optime meruerat , contigit humari .

14. Miltiades post CCC. milia Persarum Marathone devicta , in carcere ac vinculis decessit . Corpus eius non prius sepeliri passi sunt , quam Cimo filius eius iisdem se vinculis constringendum daret .

15. Aristides , quo totius Graeciae (b) iustitia censetur , patria iussus excedere est .

16. Themistocles post magnos titulos patria pulsus confugere ad Xerxem coactus est .

17. Phocion vero tantum non in eculeum ab Atheniensibus impositus est : certe post obitum iussus est extra fines proici .

CAP. III.

DE PIETATE ERGA PARENTES , FRATRES , PATRIAM.

1. **C**oriolanus pulsus patria cum bellum adversus P.R. parasset , nullis precibus motus , matris et uxoris victus est lacrimis .

2. Scipio Africanus cum adhuc praetextatus esset , patrem suum consullem apud Ticinium fluvium adversis auspiciis cum Hannibale pugnantem graviter saucium protexit .

3. L. Manlio Torquato diem ad populum Pomponius trib. pleb. dixerat , quod filium militiae aptum rustico opere gravaret . Id postquam Manlius adolescens cognovit , cum ferro ad Pomponium venit , et intromissus secretum petit , ac protinus dextrico gladio tribunum minis terrere coepit , et coegit iurare eum a patris accusatione decessurum ; eoque effectum est ne Torquatus diceret causam .

(a) Cod. de patria in qua. (b) Cod. sub quo totiens Graecia.

4. M. Cotta eo ipso die, quo togam virilem sumpsit, ut e Capitolio descendit, .GN. Carbonem a quo pater eius damnatus fuerat, postulavit, peractumque reum adflixit.

5. Claudia virgo vestalis cum patrem suum triumphantem e curru violenta tribuni pl. manu detrahi animadvertisset, se interposuit, ac tribunum depulit.

6. Perus (1) fratrem maiorem in carcerem coniectum ultimae senectutis, velut infantem lacte suo aluit.

7. Amphinomus et Anapius patrem et matrem umeris(a) per medios ignis Aetnae portaverunt.

8. Cleobis et Bito ad sacra Iunonis peragenda matrem collo vexere.

9. Darius rex Persarum cum Scythas oppugnaret interrogavit eos quousque fugerent. Qui responderunt: se nec urbes ullas nec agros cultos pro quibus dimicarent habere: ceterum cum ad parentum suorum monimenta venisset, sciturum quemadmodum Scythae proeliari solerent.

10. Croesi filius cum esset mutus, bello quo Cyrus Croesum superaverat, capto eo, cum miles ignoraret hunc esse Croesum, ac pro gregario milite occidere conaretur, proclamavit, parce Croeso.

11. Scipio Africanus, tametsi rarissima familiaritate Laelio iunctus erat, tamen senatum supplex oravit, ne provinciae sors fratri suo eriperetur(2), legatumque se .L. Scipioni in Asiam iturum repromisit.

12. Miles romanus bello sertoriano cum in castris GN. Pompei militaret, fratrem suum acrius pugnans ex adversa parte occidit. Cognito scelere, cadaver sublatum, rogo superposuit, et face subdita, gladio se transfodit.

13. Cum in media fori parte, vasta virtute terra subsedisset, et responsum esset ea re illam tantummodo compleri posse, qua .P.R. plurimum valeret; Curtius nobilis iuvenis interpretatus urbem nostram virtute et armis excellere, tumque se in illud profundum egit.

14. P. Decius Mus latino bello, cum aciem suam inclinatam videret, pro exercitu se devovit.

15. Scipio Africanus post cannensem cladem, Metello consilium agitante de relinquenda Italia, ipse tribunus militum iuvenis admodum stricto gladio, mortem unicuique minitans, iurare omnes coegit numquam se patriam relicturos.

16. Rex Atheniensium Codrus, obsessa patria a Lacedaemoniis, cum sua morte scisset posse fieri victorem populum, famularem induit cultum, atque ita

(a) Ita siue adpir. ut apud Frontonem.

(1) Cod. Nero, mox 2. manu Pero. Apud Valerium Perus dicitur haec femina, neque tamen fratrem natu maiorem, sed patrem senem

lacte sustentavisse.

(2) Nempe ne Laelio potius quam fratri suo daretur.

pabulantium hostium globo se obiecit, et unum ex his falce percussum in caedem suam conpulit.

17. Thrasibulus cum de XXX. tyrannorum morte consilium iniret, dicente sibi amico, quantum tibi gratiae debebunt Athenienses! respondit, Di faciant, ut quantas ipse illis debeo, videar rettulisse!

18. Themistocles patria pulsus, ne *adversus illam* exercitum duceret, tauri sanguinem hausit.

19. Cum inter Carthaginem et Cyrenas de agri modo pertinacissima contentio esset, placuit utrimque eodem tempore iuvenes ad locum mitti. Hoc pacto, duo fratres Carthaginensium Phileni perfidia praecurrerunt. Maturato enim adventu, ulterius adhuc terminos posuerunt. Cyrenenses diu de fallacia eorum questi, dixerunt, sic eum finem ratum fore si se Phileni vivos obrui passi essent. Non fugerunt conditionem iuvenes, atque ita patriae longiores terminos, quam vitae suae, esse maluerunt.

CAP. V.

DE PARENTUM AMORE IN LIBEROS.

1. **F**abius Rullianus quinque consulatibus peractis legatus ire Fabio filio ad bellum difficile et periculosum gravatus non est: idemque eum triumphantem equo insidens secutus est.

2. Caesetius eques romanus cum cogeretur a Caesare filium abdicare, quod is tribunus pl. invidiam ei tamquam adfectanti regnum fecisset, respondit: celerius tu mihi, Caesar, omnes filios (a) *eripies, quam ex his ego unum nota pellant mea.*

3. Octavius (b) Balbus a triumviris proscriptus, fugae expeditum (c) initium habens; postquam filium intus trucidari falso clamore vicinia accepit, neci se quam evaserat, optulit.

4. Seleuci regis filius Antiochus novercae Strationices amore correptus, iacebat in lecto morienti similis. Igitur Leptines mathematicus adsidens aegro cum sibi notasset introitu Strationices iuvenem rubore offundi, ea egrediente pallescere; cuius morbi aeger esset, intellexit; atque id Seleuco indicavit, qui protinus filio coniuge sibi carissima cessit.

5. Ariobarzanes in conspectu CN. Pompei filio suo regnum cessit, humiliorem illum se videre non sustinens.

(a) Sequentia novem verba supplevi ex Valerio, quia praetermittuntur in Paridis codice. (b) Cod. *Olius*. (c) Cod. *inpeditum*.

CAP. VI.

DE PARENTUM SEVERITATE.

1. **L**ucius Brutus filios suos, quod de prodicione cogitabant, securi percussit.

2. Cassius (a) filium suum Sp. Cassium, quod is tribuus pl. agrariam legem tulerat, et aliis multis beneficiis devinctum populum tenuerat; postquam illam potestatem deposuit, adfectati regui crimine damnavit.

3. T. Manlius Torquatus Dec. Silanum filium suum a Macedonibus accusatum, cum a senatu iudicem se petissent, damnavit.

4. M. Scaurus, cum apud Athesim flumen impetu Cimbrorum equites Romam pulsi, deserto cos. Catulo fugerent, misit nuncium filio fugae eiusdem participi, libentius se in acie eius interfecti ossibus occurrurum fuisse, quam modo vivo tam infami. Quo nuncio accepto, iuvenis animadvertit in se.

5. L. Gellius omnibus honoribus ad censuram defunctus, cum gravissima crimina de filio, in noverca commissum stuprum, parricidium cogitatum cognovisset; senatui coacto, exposita causa criminum, defendere se iuvenem iussit, et ipse primus filium absolvit.

6. Q. Hortensius orator cum haberet filium male famae, tamen decedens eum potissimum fecit heredem.

7. Q. Fulvius cum parricidium filii in se conpositum deprehendisset, tamen eundem reliquit heredem.

8. Quidam pater cum insidias sibi a filio necti comperisset, uxorem se ductam iureiurando obstrixit ut confiteretur, utrum illum iuvenem subiecisset, an ex alio peperisset. Deinde illa nihil tale factum, iurante; persuasus, in locum desertum filio perducto, gladium, quem adtulerat secum, tradidit, ac iugulum ferendum praebuit. Monuit haec res iuvenem, et paenituit quod paene tam pium patrem occidisset.

CAP. VII.

QUI OBITUM FILIORUM FORTI ANIMO TULERUNT.

1. **H**oratius Pulvillus cum in Capitolio Iovi optimo maximo aedem pontifex dedicaret, interque nuncupationem sollemnem verborum, mortuum filium suum audiret; tolle, inquit, cadaver.

2. Aemilius Paulus, cum duos filios in adoptionem dedisset, ipse duos

(a) Col. *Ennius*.

haberet ; unum ante diem quartum triumphi amisit, alterum ipso die triumphi : quam orbitatem apud populum consolatus est ; ita ut quis crederet alium esse qui filium perdidisset , alium qui consolaretur.

3. Quintius Marcius Rex superioris Catonis in consulatu collega , cum filium perdidisset , protinus a rogo curiam petit ; et senatum , qui eo die haberi debuerat , convocavit .

4. Pericles atheniensis intra quatrimum(a) duobus filiis privatus , nihil ex vultu mutavit .

5. Xenophon socraticus cum sollemne sacrificium perageret , e(b) duobus filiis maiorem natu nomine Gryllum (c) apud Mantineam (d) in proelio cecidisse cognovit : nec ideo institutum cultum deorum mutavit ; solum tamen coronam deposuit ; quam et ipsam , cum audisset fortiter pugnantem cecidisse , statim resumpsit.

6. Anaxagoras cum filii mortem audisset , nihil mihi , inquit , inexpectatum aut novum nuntias : ego enim ex me natum sciebam esse mortalem.

LIBER SEXTUS.

CAP. I.

DE PUDICITIA.

1. **L**ucretia cum a Sex. Tarquinio regis filio per vim stuprum pati coacta , gravissimis verbis iniuriam suam in concilio docuisset necessario- rum , ferro se , quod veste tectum adtulerat , interemit .

2. Cum Appius Claudius decemvir filiae Virginii (e) stuprum pertinacius ex- peteret , deductam in foro pater puellam occidit .

3. Pontius Aufidianus eques romanus , postquam conperit filiae suae vir- ginitatem a paedagogo proditam Fannio Saturnino , punito servo , puellam quo- que occidit .

4. P. Maenius libertum suum , quod filiae suae iam nubili osculum de- disset , punit .

5. Q. Fabius Maximus poenas a filio exegit dubiae castitatis , et ipse pa- triae cessit .

6. P. Atilius Philiscus cum in pueritia corpore quaestum a domino fa- cere coactus esset ; filiam suam , quod stupri se crimine coinquinaverat , in- teremit .

7. Metellus stuprosae mentis acer poenitor (f) CN. Sergio Silio promissorum matri familiae nummorum gratia diem ad populum dixit .

(a) Cod. *quadr.* (b) Cod. *cum loco e.* (c) Cod. *Gryllum.* (d) Cod. *Mantineam.* (e) Cod. *virginis.* (f) Ita cod. antiqua orthographia.

8. T. Veturius filius, qui in consulatu suo Samnitibus ob turpiter ictum foedus deditus fuerat, cum propter aes alienum .P. Plotio nexum (a) se dare adulescentulus admodum coactus esset; servilibus ab eo verberibus, quia stuprum pati noluerat, adfectus, querellam (b) ad consules detulit; a quibus Plotius in carcerem deduci iussus est.

9. C. Fescennius triumvir capitalis .C. Cornelium fortissimae militiae stipendia emeritum, cum ingenuum adulescentulum stupri causa adpellasset, publicis vinculis oneravit.

10. M. Laetorius Mergus tribunus militum accusatus a Cominio tribuno plebis, quod cornicularium suum stupri causa adpellasset, primum fuga deinde morte se punivit.

11. C. Marius imperator cum .C. Lusium sororis suae filium tribunum militum a .C. Plotio manipulare caesum audisset, quia cum compellere ausus fuerat, iure caesum pronuntiavit.

12. Sempronius Musa (c) .C. Gellium deprehensum in adulterio, flagellis caecidit.

13. C. Memmius .L. Octavium similiter deprehensum pernisi (d) contudit.

14. Carbo Attienus a Vivieno, item Pontius a .P. Cerennio deprehensi, castrati sunt.

15. CN. Furium Broccum, qui (e) deprehenderat, familiae stuprandum dedit.

16. Graeca femina nomine Hippo, cum hostium classe esset excepta, in mare se, ut morte pudicitiam tueretur, abiecit.

17. Exercitu et copiis Gallograecorum a .CN. Manlio cos. in Olympo monte captis ex parte, Orgiacontis reguli uxor a centurione, cui custodienda tradita erat, stuprum pati coacta; postquam iussu consulis a centurione necessariis suis redimentibus reddebatur, uni ex Gallograecis lingua gentis suae imperavit, ut eum occideret: interfecti deinde caput abscisum manibus retinens, coniugi suo ostendit.

18. Teutonum coniuges Marium victorem oraverunt, ut ab eo virginibus Vestalibus dono mitterentur: caeque re non inpetrata, nocte proxima spiritum sibi laqueis eripuerunt.

CAP. II.

LIBERE DICTA AUT FACTA.

1. **P**riverno capto, interfectisque qui id oppidum ad rebellandum concitaverant, senatus consilia agitabat quidnam de reliquis Privernatibus fa-

(a) Cod. *nixum*. (b) Ita cod. 1. manu. (c) Val. *Musca*. (d) Val. *navis*. Sed optima lectio *pernis* occurrit etiam in *ms.* Val. (e) Cod. *quem*, ut in var. leet. Valerius, cuius scholia videto.

ceret. Principem legationis interrogaverunt (a) consules quam poenam cives eius pati mererentur. Tum ille, quam merentur, inquit, qui se dignos iudicant libertate. Idem interrogatus a Plautio cos., impunitate data, qualem pacem esset habiturus; respondit: si bonam dederitis, perpetuam; si malam, non diuturnam.

2. L. Philippus cos. adversus collegam usus nimia libertate, alio sibi senatu opus esse dixit. Quod cum L. Crassus dictum graviter ferret, manum ei inici consul iussit. Ille, reiecto lictore, non es, inquit, mihi Philippe consul, quia nec ego quidem tibi senator sum.

3. CN. Carbo trib. pl. Scipionem Numantinum, quid de Tib. Gracchi morte, cuius sororem in matrimonio habebat, sentiret interrogavit. Is iure cum caesum respondit. Cui dicto cum contio violenter subclamasset; taceant, inquit, quibus Italia noverca est. Orto deinde murmure; non efficietis, ait, ut solutos verear, quos adligatos adduxi.

4. Cato cum in senatorem nocentem reum iudex sedisset, tabellaeque CN. Pompei laudationem senatoris continentes prolatae essent; illa, inquit, lege iudex sum, qua cautum est, ne senatoribus tali auxilio uti liceat.

5. CN. Lentulus Marcellinus cos. cum in contione de magni Pompei potentia quereretur; adsentante populo, acclamate, inquit, Quirites, acclamate dum licet.

6. Favonius Pompeio candida fascia cruce adligatum habenti, non refert, inquit, qua in parte corporis diadema sit: exigui panni cavillatione regias ei vires exprobrans.

7. Helvius Mancina formianus libertini filius, ultimae senectutis, Libonem apud censorem accusabat. In quo certamine cum ei CN. Pompeius humilitatem exprobrans, ab inferis illum ad accusandum remissum dixisset; non mentiris, inquit, Pompei: venio enim ab inferis accusator: sed dum illic moror vidi, CN. Pompei, Domitium Ahenobarbum, M. Brutum, CN. Carbonem, Perpernam praetorem, viros clarissimos sceleris tui indicia (b) circumferentis, quos admodum adulescentulus carnifex occidisti.

8. Diphilus tragoedus cum apollinaribus ludis inter actum ad eum versum venisset, quo haec sententia contineretur: miseria nostra magnus est; directis in Pompeium manibus pronunciavit. In illa quoque parte eadem petulantia usus est: et iam (c) veniet tempus dum (d) graviter gemes.

9. M. Castricius, cum Placentiae magistratum gereret, CN. Carbone cos. obsides a Placentinis (e) postulante, imperio non obtemperavit. Itaque dicente Carbone, multos se gladios habere; respondit, et se annos.

10. Sergius Galba Caesarem in foro sedentem ita interpellavit: C. Iuli

(a) Cod. interrogaverant. (b) Cod. iudicia? (c) Val. pro et iam vel etiam, habet virtutem istam. (d) Val. cum, (e) Cod. Cn. Carbonem obsidens Placentinis.

Caesar, pro .CN. Pompeio quondam tuo genero in tertio eius consulatu pecuniam spocondi, quo nomine nunc appellor. Quid agam? dependam? Quod ut audivit Caesar, ex fisco suo aes alienum Pompei solvi iussit.

11. Castellius (a) iuris studiosus, cum multa de temporibus Caesaris liberius loqueretur, amicis ne id faceret monentibus; duae me res, inquit, non timere iubent, orbitas et aetas.

12. Idem nulla gratia compelli potuit, ut de eis rebus quas triumviri dederant (b), componeret formulam; omnia eorum beneficia extra legum ordinem ponens.

13. Mulier quaedam a Philippo rege temulento damnata, provocare se iudicium vociferata est: eoque interrogante, ad quem provocaret; ad Philippum, inquit, sed sobrium. Excussit crapulam rex, et inspecta causa, mulierem absolvit.

14. Senectutis ultimae quaedam Syracusis sola cotidie mane deos orabat, ut sibi superstes esset Dionysius. Ob quam rem perducta in arcem, causam tyranno interrogante; cum, inquit, puella essem, et tyrannum haberemus, carere eo cupiebamus: quo interfecto, alter aliquanto taetrior arcem occupavit. Eius quoque finiri dominationem magni aestimabamus; tertium te importunioribus superioribus habere coepimus. Itaque ne quartus crudelior superveniat, caput meum pro te devoveo. Tam saevam (c) audaciam tyrannus punire erubuit.

15. Theodorum cyrenaeum rex Lysimachus cum crucifigi iussisset; mea, inquit, nihil interest humi ne an sublime putescam (d).

CAP. III.

DE SEVERITATE.

1. **M.** Manlius unde Gallos depulerat, inde ipse praecipitatus est, regnum adfectans.

2. C. Cassius, tamquam regni adfectator, supplicio Capitolii punitus est: domus eius diruta, Tellurisque ibi templum factum.

3. Sp. Maelius et ipse tamquam regni adfectator occisus: area vero eius Maelii appellationem traxit.

4. M. Flacco et L. Saturnino occisus, domus super diruta. Flacciana area cum diis penatibus vacua remansisset, a Q. Catulo cimbricis spoliis adornata est.

5. Duorum Gracchorum insepulta cadavera iacuerunt: filiis eorum humationis ius ablatum est.

(a) Val. Cassellius. (b) In margine varia lectio *donaverant*. (c) Val. *facotam*. (d) Val. *putrescam*.

6. P. Mucius trib. pl. collegas suos, qui cum Sp. Cassio ad opprimendam libertatem consenserant, vivos cremavit (1).

7. Curius cos. cum ad delectum (a) nemo nomina daret, coniectis in sortem nominibus; tribus Polliae, quae prima exierat, virum citari iussit. Eo non respondente, bona adulescentis hastae subiecit; deinde ipsum, collegium tribunorum adpellantem, cum bonis vendidit.

8. L. Domitius cum Siciliam praetor regeret, adlato sibi eximiae magnitudinis apro, adduci ad se pastorem, cuius manu occisus erat, iussit; interrogatumque, qui (b) eam bestiam occidisset; postquam conperit usum venabulo, crucifixit. Nam propter frequentiam latrocinii edixerat, ne quis telum haberet.

9. Senatus Sp. Postumio Albino .Q. Marcio Philippo consulibus mandavit de his, qui sacris bacchanalibus inceste usi fuerant, inquirerent. Magna pars .P.R. punita est.

10. Publia, quae Postumium Albinum consulem; item Licinia, quae Claudium Asellum (c), viros suos veneno necaverant, propinquorum decreto strangulatae sunt.

11. Egnatius Metenius uxorem suam; quod vinum bibisset fuste percussit.

12. C. Sulpitius uxorem dimisit, quod eam capite operto foris versatam cognoverat.

13. Q. Antistius Vetus uxorem repudiavit, quod illam in publico cum quadam libertina vulgari secreto loquentem viderat.

14. P. Sempronius Sophus coniugem suam repudii nota adfecit, quod se ignorante ludos spectatum ierat.

15. Lacedaemonii libros Archilochi civitate sua exportari iusserunt, quod eorum parum pudicam cognoverant lectionem.

16. Athenienses Timagoram inter officium salutationis Darium regem more gentis illius adulatum, capitali supplicio puniverunt.

17. Cambyses mali cuiusdam iudicis e corpore pellem detractam sellae intendit, in eaque filium iudicaturum sedere iussit.

(a) Ita cod. 2. manu; at 1. *dilectum*, quae est antiquior orthographia. (b) *Qui pro quomodo*. (c) Cod. *Nollum*.

(1) En hi novem tribuni sunt flammae supplicio interfecti, de quibus loquitur etiam Dio in vaticanis excerptis p. 152; quo super casu in

scholiis tunc ego ambigebam. Lege vero sis Pighium de hac re sapienter more suo disputantem ad an. urbis CCLXVIII.

CAP. III.

GRAVITER DICTA AUT FACTA.

1. **P**ost cannensem cladem suspensa rep. senatus decrevit uti Latinorum principes in ordinem subligerentur. Sed cum Annius campanus consulem quoque unum Capua (a) creari debere diceret, Manlius Torquatus filius eius qui Latinos apud Vesperim incluta fuderat pugna, quam potuit clara voce denunciavit: si quis sociorum inter patres conscriptos sententiam dicere ausus esset, continuo se eum interempturum.

2. Manlius Torquatus cum omnium consensu consulatum sibi deferri videret; post excusationem instanti populo, alium, inquit, quaerite Quirites, ad quem hunc honorem deferatis: nam si me gerere coegeritis, nec ego mores vestros ferre, nec vos meum imperium tolerare poteritis.

3. Scipio Aemilianus cum haberet consortem censurae Mummius enervis virum vitae, pro rostris dixit se ex maiestate reip. omnia gesturum, si sibi cives vel non dedissent collegam vel dedissent.

4. Idem, cum Ser. Sulpicius Galba et Aurelius consul in senatu contenderent, uter adversus Viriatum in Hispaniam mitteretur: neutrum, inquit, mihi placet mitti; quia alter nihil habet, alteri nihil satis est.

5. C. Popilius a senatu legatus ad Antiochum missus, ut bello se, quo Ptolemaeum lacescebat, abstinere; cum ad eum venisset, atque is prompto animo dexteram ei porrexisset, invicem illi suam dare noluit, et tabellas senatus consultum continentes tradidit: quas ut legit Antiochus, dixit se cum amicis conlocuturum. Indignatus Popilius virga solum, quo instabat, denotavit; et prius, inquit, quam hoc circulo excedas, da responsum, quod senatui referam. Continuo rex affirmavit, fore (b) ne amplius de se Ptolemaeus quereretur.

6. P. Rutilius cum amici cuiusdam iniustae rogationi resisteret, atque is dixisset, quid ergo mihi opus est amicitia tua, si quod rogo non facis? respondit, immo quid mihi tua opus est, si propter te aliquid inhoneste facturus sum?

7. M. Brutus ultimum proelium initurus, negantibus quibusdam id committi oportere; fidenter, inquit, in aciem descendo: hodie enim aut recte ero, aut nihil curabo.

8. Brutus cum totam paene Lusitaniam vicisset, sola gentis eius urbs Cinginnia arma retineret, fertur (1) legatis respondisse, sibi ferrum a maioribus, quo se tueretur datum, non aurum quo redimeretur.

(a) Ita cod. (b) Fore leest in cod.

(1) Ipsa scilicet urbs (non Brutus). Sic est tam urbem a Bruto fuisse ut se a Romanis pretio redimeret.

9. Socrates cum apud Athenienses causam dicturus esset, defensionemque ei Lysias a se compositam recitasset, qua in iudicio uteretur, supplicem ac (a) demissam; aufer, inquit, istam quaeso: nam ego si adduci possem, ut ea (b) in ultima Scythia perorarem, tum me ipsum morte multandum concederem.

10. Alexander bis fugato Dario, cum is ei filiam suam polliceretur uxorem et decies centum milia talentum; Parmenione dicente, si Alexander essem, accepissem; respondit, et ego si Parmenion.

CAP. V.

DE IUSTITIA.

1. Camillus Falerios oppugnans, cum ludimagister plurimos et nobilissimos inde pueros ad se perduxisset, vinctum eum puerisque traditum, in patriam iussit reduci. Admirati iustitiam ducis Falisci, vinci se a magno viro gloriati sunt.

2. Senatus cum .P. Claudius Amerinos sub hasta vendidisset, suspectum cum habens, maxima cura conquisitos redemit, eisque habitandi gratia locum in Aventino adsignavit.

3. Fabricius, cum Timocrates ambraciensis medicus repromisisset Pyrrhum se veneno necaturum, monuit regem ut sibi ab huiusmodi insidiis caveret: et quod iustitiae locum tenuit, medici nomen non indicavit.

4. L. Atratinus dux eius pugnae, quae apud Ferruginem (c) a Volscis cum eventu fuerat acta, traditis fugae nostris (d), deinde quattuor tribunorum virtute restitutae, a .L. Hortensio ob id accusatus eius collega (e); quattuor iuvenes pro rostris iuraverunt in squalore esse (f) futuros, si imperator eorum reus esset futurus.

5. Cum Ti. Gracchus et .L. Claudius ob nimis severe gestam Romae censuram, die dicto a Popilio trib. pl. accusarentur; omnibus centuriis damnantibus Claudium, absolventibus Gracchum; Gracchus clara voce iuravit, si de collega suo gravius esset iudicatum, se paribus in factis eandem cum illo poenam exilii subiturum.

6. Cum .L. Cotta trib. pl. fiducia sacrosanctae potestatis creditori suo satisfacere nollet, collegium tribunorum decrevit, creditori adversus collegam auxilium ferre.

7. CN. Domitius trib. pl. cum diem Scauro dixisset, servus Scauri noctu ad eum venit, instructurum se eius accusationem multis domini criminibus promittens. Motus his Domitius servum Scauro remisit puniendum.

(a) Cod. aut. (b) Val. eam. (c) Ita *Fer.* pro *Ver.* etiam Valerii aliquot codd. (d) Cod. *partis fugae nostris.* (e) Cod. *cuius collegae.* (f) Suspicio malam metathesim pro *sese*; cuiusmodi alibi vidi.

8. L. Crassus die dicta .CN. Carboni, cum servus eius ad se scrinium domini adtulisset complura continens, quibus Carbo facile opprimi posset, ut erat signatum, cum servo catenato ad dominum remisit.

9. L. Sylla cum Sulpicium Rufum trib. pl. proscripsisset, atque cum a servo proditum conperisset; manumissum parricidam, ut fides edicti sui extaret, praecipitari protinus tarpeio (a) saxo pileatum iussit.

10. Pittacus mitylenaeus ipsis civibus tyrannidem deferentibus, ut adversus Athenienses dux esset, pace facta, continuo reclamantibus deposuit.

11. Zaleucus urbe Locrensiom utilissimis legibus munita, cum filius eius adulterii crimine damnatus, secundum ius ab ipso constitutum, utroque oculo carere deberet; precante filio et populo ut parceret, medius inter patrem et legumlatorem fuit: suo enim prius, deinde filii oculo eruto, usum utriusque videndi reliquit.

12. Charondas Thuriorum legumlator, cum tulisset leges, nequi contiones cum ferro intraret; fore enim ut interficeretur (b); forte ex longinquo itinere veniens, ut erat gladio cinctus curiam intravit. Admonitus igitur solvi a se leges, dstricto ferro incubuit.

CAP. VI.

DE FIDE PUBLICA.

1. **C**um Ptolemaeus rex tutorem populum romanum filio suo reliquisset, senatus .M. Aemilium Lepidum pontificem maximum bis cos. ad pueri tutelam gerendam Alexandriam misit.

2. Ingenti circa Siciliam Poenorum classe devicta, duces eius fractis animis de petenda pace consilia inibant; et cum Hamilcar iturum se negaret ad consules, quod (c) timeret ne eodem more detineretur quo ipsi Cornelium Asinam cos. detinuerant; Hanno certior romanorum morum aestimator, venit ad consules; apud quos cum de fine belli ageret, et tribunus militum ei dixisset, posse illi merito evenire quod Cornelio accidisset, uterque consul tribunum iussit tacere.

3. M. Aemilio Lepido .L. Flaminio cos., senatus .L. Minucium et .L. Manlium Carthaginiensium legatis, quia manus intulerant, per fetiales a .M. Claudio praetore (d) dedendos curavit.

4. Scipio Africanus onustam navem Poenorum captam, quod se dicebant legatos venire, dimisit.

5. Legatos ab urbe Apollonia Romam missos, .Q. Fabius et .CN. Apro-

(a) Cod. tarpeo. (b) Cod. inveniretur. (c) Cod. quo. (d) Cod. praetores. Tum deest dedendos.

nus aedilicii, orta contentione, pulsaverunt. Quod ubi conperit senatus, continuo eos per fetiales legatis dedit.

6. Saguntini, ne destituerent romanam societatem, usque ad ruinas patriae fideles fuerunt.

7. Petelini ab Hannibale obsessi, auxilium a Romanis orantes petierunt; quibus quia mitti non potuit subsidium propter cannensem cladem, datum responsum uti facerent quod utile incolumitati eorum videretur.

CAP. VII.

DE FIDE UXORUM.

1. **Q.** Lucretium proscriptum a triumviris uxor Tyria (a) inter cameram et tectum cubiculi cum una conscia ancilla abscondit.

2. Sulpicia cum a matre Iulia custodiretur, ne Lentulum Cruscilionem proscriptum a triumviris, et in Siciliam transeuntem sequeretur, famulari veste iniecta, comes eius fugae facta est.

CAP. VIII.

DE FIDE SERVORUM.

1. **M.** Antonius cum reus incesti ageretur, accusatoribus eius servum in quaestionem perseveranter postulantibus, quod ab eo cum ad stuprum iretur laterna (b) esset praelata; ipso promittente fidem servo, tormentis et iudicio eum commisit; nec deceptus est.

2. C. Marium praenestinae obsidionis miserabilem exitum cuniculi latebris evadere conatum, levi vulnere a Telesino, cum quo mori destinaverat strictum, servus occisum syllanae crudelitatis fecit expertem.

3. C. Gracchus ne in potestatem inimicorum veniret Philocrati servo, vel ut alii dicunt, Euporo (c) cervices incidendas praebuit: quas cum celeri ictu abscidisset, in se gladium convertit.

4. Pindarus C. Cassium philippensi proelio victum, nuper ab eo manumissus, iussu ipsius obtruncatum insultationi subtraxit; deinde se occidit.

5. Plancus Munatius Planci Munatii frater a triumviris proscriptus, cum in regione salonitana lateret, persequentibus se militibus, cum servi eius negarent se scire ubi dominus esset, non sustinuit tam fideles servos cruciari, sed se militibus obiecit.

(a) Val. *Thuria*. (b) Ita cod. 2. manu; at 1. *lanterna*. (c) Cod. *Euporo*.

6. Urbinius (a) Panapionis servus cum audisset dominum suum proscriptum a triumviris, veste cum eo permutata, postico clam emisit, et se pro Panapione occidi passus est.

7. Antius Restio proscriptus a triumviris comitem fugae suae unum servum vinctum inexpiabilique litterarum nota inustum habuit. Qui cum supervenientes milites cognovisset, amoto domino rogam extruxit, eique ardenti comprehensum et occisum senem superiecit. Interrogantibus deinde militibus ubi esset Antius, manum rogo intentans, ibi illum datis sibi crudelitatis piaculis uri respondit. Quia veri similia loquebatur, habita est fides.

CAP. VIII.

DE MUTATIONE MORUM. (1)

1. **M**anlius Torquatus adeo hebetis atque obtusi cordis existimatus est, ut a patre L. Manlio rus relegatus agresti opere fatigaretur. Postmodum reum iudiciali periculo liberavit.

2. Scipio Africanus superior solutioris vitae primos adolescentiae annos egisse fertur.

3. C. Valerius pontifex luxu perditam adolescentiam inchoavit, sed receptus a P. Licinio pontifice maximo flamen, liberatus est.

4. Q. Fabius Maximus adolescentiam infamem habuit.

5. Q. Catulus, superiores eius anni si revolvantur, delicatissimus atque effusissimus invenietur.

CAP. X.

DE MUTATIONE FORTUNAE.

1. **L.** Sylla usque ad quaesturae suae comitia vitam libidine, vino, ludicrae rei amore inquinatam perduxit.

2. P. Aufidius cum asiatici publici exiguam admodum particulam habuisset, postea totam Asiam proconsul obtinuit.

3. Ventidius, qui de Parthis triumphavit, aetatis admodum puberis, Asculo capto, a CN. Pompeio patre captus, in triumpho est ductus.

4. L. Lentulus consularis lege caecilia repetundarum crimine oppressus, postea censor cum L. Censorino creatus est.

5. CN. Cornelius Scipio Asina cos. a Poenis apud Liparas captus cum bel-

(a) Cod. *Urvon.*

(1) Deest hic titulus in capitulo indiculo.

li iure omnia perdidisset, cuncta recuperavit: consul etiam postea creatus est.

6. Crassus, qui locuples cognominatus est ob nimias divitias, postea inops factus pro risu dives ab occurrentibus salutabatur.

7. C. Marius arpinatibus honoribus iudicatus inferior, Romae usque ad septem consulatus processit.

8. C. Caesar inter prima iuventae initia privatus Asiam petens, et maritimis praedonibus circa insulam Pharmacusam exceptus, quinquaginta se talentis redemit. Deinde postea captos praedones crucibus adfixit.

9. Perditae luxuriae Athenis adulescens Polemo cum Xenocratis philosophi temulentus scholam intrasset, motus sermonis eius gravitate, paulatim resipiscens, ex infami ganeone maximus philosophus evasit.

10. Themistocles tam infamis in pueritia vitae fuit, ut a patre abdicaretur, matrem ob turpitudinem suam suspendio vitam finire coegerit (a).

11. Cimonis incunabula opinionis stultae fuerunt.

12. Polycraten Samiorum tyrannum omnium hominum felicissimum Orontes Darii regis praefectus in excelsissimo Mycales montis vertice cruci adfixit.

13. Dionysius tyrannus post opes tantas, post dignitatem, deiectus a fastigio, magister ludi fuit.

14. Syphax rex nobilis timendusque Romanis a Laelio legato ad Scipionem vinctus perductus est.

LIBER SEPTIMUS.

CAP. I.

DE FORTUNA CONSTANTER PROPITIA.

1. **Q.** Metellus a primo die originis ad ultimum usque fati tempus ad summum beatae vitae columnam perductus consularis et triumphalis, quatuor filiorum pater, trium consularium, uno (b) etiam censorio et triumphali; quarto praetore. Item trium filiarum pater, quibus nuptum datis, prolem earum sinu suo exceperat: nullum funus, nullum gemitum passus, inter oscula iam senex amplexusque charissimorum (c) pignorum extinctus, filiorum et generorum umeris per urbem latus, rogo inpositus est.

2. Cum Gyges regno Lydiae armis et divitiis abundanti inflatus Apollinem Pythium sciscitatum venisset, an aliquis mortalium se esset felicior; Aglaum (d) pisophidium illi praetulit. Is erat Arcadum pauperrimus, aetate iam senior, terminos agelli sui numquam excesserat, parvi ruris fructibus contentus; verum bonae vitae finem non adumbratum complexus.

(a) Vel cogeret. Codex quidem habet coegit. (b) Sic mutatur casus. (c) Cod. clarissimorum. (d) Cod. Agravum.

CAP. II.

SAPIENTER DICTA AUT FACTA.

1. **A**ppius Claudius crebro dicere solebat, negotium populo romano melius quam otium dari. Videbat enim imperia agitatione rerum ad virtutem capebendam excitari, nimia quiete in desidiam resolvi.

2. Scipio Africanus turpe esse dicebat in re militari dicere, non putavi. Videlicet, quia explorato et excusso consilio, quae ferro aguntur, debeant administrari.

3. Idem negabat aliter cum hoste conflagere (a) debere, quam si aut occasio obvenisset aut necessitas incidisset.

4. Q. Metellus devicta Carthagine, nescire se ait illa victoria boni ne plus an mali rei publicae adtulisset.

5. L. Fimbria consularis a (b) M. Lutatio Pinthia splendido equite romano iudex (c) aditus de sponsione, quam is cum adversario, ni vir bonus esset, fecerat; nunquam id iudicium pronuntiatione sua finire voluit; ne aut probatum virum, si contra eum iudicasset, fama spoliaret; aut iuraret virum bonum esse, cum ea res innumerabilibus laudibus contineretur.

6. Papirius Cursor consul cum Aquiloniam oppugnans proelium vellet committere, pullariusque non prosperantibus avibus ementitus esset auspicia; de fallacia factus illius certior, sibi quidem et exercitui bonum omen datum credidit, ad pugnam iit: ceterum mendacem in prima acie constituit, ut haberent dii, cuius capite, si quid conceperant irae, expiarent. Itaque accidit ut quod primum ex adversa parte missum erat telum, in pectus pullarii veniret.

7. Cum adversus Hannibalem CL. Neronem et Livium Salinatorem senatus consules mitteret inimicitias acerrime inter se dissidentes, summo studio in gratiam eos prius reduxit.

8. Eisdem senatus cum ob nimis aspere actam censuram a CN. Baebio trib. pl. reos peragi videret, decreto suo liberavit.

9. Tiberium Gracchum trib. pl. senatus, agrariam legem promulgare ausum, morte multavit.

10. Idem, ut secundum legem per triumviros ager populo viritim divideretur, censuit.

11. Socrates philosophus, nihil ultra petendum a diis immortalibus arbitrabatur quam, ut bona tribuerent; quia idem (d) scirent, quid unicuique esset utile.

(a) *Conflagere*, non *confligi*, habent etiam Valerii codices veteresque editiones. (b) *Deest a* in cod. (c) *Cod. additus*, ut etiam in libris Valerii aliquot. (d) Ita cod. pro *idem*.

12. Idem compendiaria via iuvenes ad gloriam pervenire dicebat, qui ita agerent, ut quales videri vellent, tales etiam essent.

13. Idem ab adulescentulo quodam consultus, utrum uxorem duceret, an se omni matrimonio abstineret; respondit, utrum eorum fecerit, acturum paenitentiam: hinc te inquit (a), solitudo, hinc orbitas; hinc generis interitus, hinc heres alienus excipiet.

14. Idem cum damnatus a civibus potionem veneni a carnifice accepisset, uxore Xantippe inter fletum vociferante, innocentem eum periturum; quid ergo, inquit, nocenti mihi mori satius duxisti?

15. Solo legumlator neminem, dum adhuc viveret, beatum dici debere arbitrabatur.

16. Idem cum ex amicis quendam graviter maerentem vidisset, in arcem perductum hortatus est, ut per omnes subiectorum aedificiorum partes oculos circumferret: quod ut factum animadvertit, cogita nunc tecum, inquit, quam multi luctus sub his et olim fuerint, et hodie vertantur (b), et in sequentibus saeculis sint futuri.

17. Bias Priene capta, omnibus onustis fugientibus, interrogatus quid ita nihil ex bonis suis secum ferret; ego vero, inquit, bona mecum omnia fero.

18. Plato demum beatum orbem futurum praedicabat, cum aut sapientes regnare, aut reges sapere, coepissent.

19. Rex quidam fertur traditum sibi diadema, prius quam capiti inponeret, retentum diu considerasse; ac dixisse, o nobilem magis quam felicem pannum!

20. Xenocrates cum maledicorum quorundam sermonibus summo silentio interesset, uni ex his quaerenti, cur solus taceret; dixisse me, inquit, aliquando paenituit, tacuisse nunquam.

21. Thales interrogatus, an facta hominum deos fallerent; ne cogitata quidem, inquit.

22. Unicae filiae pater Themistoclea consulebat, utrum eam pauperi, sed ornato; an locupleti parum probato conlocaret. Tum is malo, inquit, virum pecunia, quam pecuniam viro, indigentem.

23. Aristoteles Callisthenen auditorem suum ad Alexandrum dimittens, monuit ut cum eo rarissime aut dulcissime loqueretur; cum utraque res apud regem accepta sit.

24. Idem de semet ipso (c) in neutram partem loqui debere praedicabat; quoniam laudare se, vani; vituperare, stulti sit.

25. Idem praedicabat ut voluptates abeuntes consideraremus.

26. Anaxagoras interrogatus a quodam, quisnam esset beatus? nemo, inquit, ex his quos tu felices putas.

(a) Cod. 1. manu inquit, vetero scripturae ritu. (b) Cod. revertantur. (c) Cod. semet ipsos.

27. Demades nolentibus Atheniensibus divinos honores Alexandro decernere; videte, inquit, ne dum caelum custoditis, terram amittatis.

28. Anacharsis leges aranearum telis comparabat: nam ut illae infirmiora animalia detinent, valentiora transmittunt; ita legibus pauperes constringi, divites non adligari.

29. Agesilaus cum adversus rem (a) Lacedaemoniorum conspirationem ortam noctu conperisset, leges Lycurgi continuo abrogavit, qui de indemnatis supplicium sumi vetabat. Comprensis et interfectis sontibus, easdem leges restituit.

30. Mago cannensis pugnae exitum senatui Poenorum nuntians, interrogatus ab Hannone, an aliquis sociorum post tantam cladem a Romanis defecisset, negavit. Tum ille protinus suasit, ut legati Romam, per quos de pace ageretur, mitterentur.

31. Herennius Pontius ab exercitu Samnitium ac duce eius filio suo consultus, quidnam fieri de legionibus romanis apud furculas caudinas inclusis deberet, inviolatas dimittendas respondit. Et postera die eadem de re interrogatus, deleri eas oportere, dixit: ut aut maximo beneficio gratia hostium emeretur, aut vires confringerentur.

32. Cretes cum acerbissima execratione adversus eos, quos oderunt, uti volunt, ut mala consuetudine delectentur, optant.

33. Servio Tullio regnante cuidam patri familiae in agro sabino praecipuae magnitudinis vacca nata est, quam oraculorum certissimi auctores in hoc editam responderunt, ut quisquis eam aventinensi Dianae immolasset, eius patria orbis imperium obtineret. Laetus bovem cum summa festinatione Romam actam, in Aventino ante aras Dianae constituit. De qua re antistes certior factus, religionem hospiti intulit, ne prius victimam caederet, quam se proximi amnis aqua abluisset: eoque alveum Tiberis petente, vaccam ipse immolavit.

34. Scipio superior ex Sicilia petens Africam, cum e fortissimis peditibus romanis trecentorum equitum numerum complere vellet, ex his iuvenibus quos secum tota ex Sicilia nobilissimos et divitissimos sed inermis habebat, trecentos speciosa arma et electos equos expedire (b) iussit, velut eos continuo secum ad oppugnandam Carthaginem aVecturus. Qui cum imperio paruisent, remittere se eis Scipio eam expeditionem dixit, si arma et equos militibus suis dare voluissent. Rapuit conditionem inbellis iuventus, instrumentoque suo nostris libens cessit.

35. Q. Fabius Labeo arbiter a senatu finium constituendorum inter Nolanos et Neapolitanos datus, separatim monuit (c), ut omnia cupiditate, regredi

(a) Ita cod. pro *remp.* non sine aliis exemplis. (b) Cod. *expediri.* (c) Deest in cod. *monuit.*

magis quam progredi mallent. Idque cum utraque pars fecisset, constitutis finibus, quod in medio reliqui soli fuerat, populo romano adiudicavit.

36. M. Antonius idcirco aiebat nullam orationem se scribisse, ut siquid (a) superiore iudicio factum ei, quem postea defensurus esset, nociturum foret, non dictum a se adfirmare posset.

37. Sertorius cum Lusitanis persuadere vellet, ne cum Romanis universa configerent acie, duos equos in conspectu eorum constituit, validissimum alterum, infirmissimum alterum: ac deinde validi caudam ab inbecillo sene paulatim carpi; infirmi ab iuvene eximiarum virium universam convelli iussit. Obtemperatum imperio est. Sed dum adulescentis dextera irrita se fatigabat labore, senior ministerium exsecutus est. Tum barbarae contioni quorsum ea res pertineret cognoscere cupienti; subiecit, equi caudae similem nostrum exercitum, cuius partes aliquis adgressus carpere posset, universum opprimere non possit (b).

38. Fabius Maximus cum praecipuae fortitudinis nolanum peditem dubia fide suspectum haberet, plene pro tribunali laudando, omnisque generis honore prosequendo, animum eius a Poenis ad Romanos revocavit.

39. Idem strenuae operae lucanum equitem amore scorti depereuntem, clam meretricem redimere passus est.

CAP. III.

DE ASTUTIA (1).

1. **M.** Volsius (c) aedilis pl. proscriptus, adsumpto isiaci habitu, per vias publicas stipem petens, eo fallaciae genere in M. Bruti castra pervenit.

2. Sentius Saturninus Vetulo a triumviris proscriptus, praeturam ementitus, praecedentibus servis in modum lictorum adparitorumque (d), vehicula comprehendit, hospitia occupavit. Idem ut Puteolos venit, perinde ac publicum ministerium agens, correptis navigiis in Siciliam traiecit.

3. Amantissimus quidam filii, cum eum ab amore vellet revocare, petit ut prius quam ad eam quam diligebat iret, pervulgari et permissa (2) venire uteretur. Obsecutus adulescens animi impetum iam satietate tardiozem ad id quod non licebat adferens, paulatim amorem deposuit.

4. Cum Alexander Macedonum rex sorte monitus esset, eum qui sibi porta egresso primus occurrisset, interfici iuberet; asinarium sibi obvium ad mortem deduci iussit. Cumque ille inmerentem se supplicio adfici diceret, Alexander ad excusandum factum suum, oraculi praeceptum retulit. Tunc asinarius,

(a) Cod. *stuit*. (b) Ita cod., quamquam antea est *posset*. (c) Val. *Volsius*. (d) Cod. *adparitorque*.

(1) Deest hic titulus in capitulum indiculo.

(2) Inhonesta scilicet vulgari ethnicorum con-

suetudine, non autem probi alicuius iuris constituto.

si ita est, inquit, rex, asellus prior tibi occurrit. Delectatus astutia, asinum iussit occidi.

5. Cum ad excidium Lampsaci summo studio Alexander ferretur, progressumque extra moenia Anaximenen praeceptorem suum vidisset, quia manifestum erat, futurum ut preces suas irae eius opponeret, non facturum se quod petisset iuravit. Tunc Anaximenes, peto, inquit, ut Lampsacum deleas diruasque.

6. Anicula quaedam Athenis pecuniam depositi nomine a duobus hospitibus accepit, ea conditione ut simul utrique redderet. Quorum alter interposito tempore, tamquam mortuo socio, squalore obsitus, omnes nummos accepit. Supervenit deinde alter, ac depositum expetere coepit. Aniculae haerenti, atque penuria defensionis territae, opportune Demosthenes patronus adfuit, qui ut in advocationem venit; mulier, inquit, parata est depositi fidem exhibere; sed nisi socium adduxeris, non potest.

7. Quidam Athenis universo populo invisus, causam apud eum capitalis criminis dicturus, honorem petere coepit, non quod sperabat consequi se illum posse, sed ut haberent homines ubi procursum irae effunderent. Neque eum haec ratio fefellit; comitiis enim clamore infesto et crebris contionis sibilis actus, eiusdem plebis paulo post in discrimine vitae clementissima suffragia expertus est.

8. Hannibal a Duilio (a) cos. navali proelio victus, timens ne classis amissae poenas daret, offensionem astutia mire vertit. Itaque ex amicis quendam subornatum Carthaginem misit: qui cum venisset in curiam; consulit, inquit, vos Hannibal, an cum duce romano conflagrare debeat. Ibi autem (b) clamante senatu, non esse dubium, quin oporteret; conflixit inquit, et superatus est.

9. Hannibal Fabium Maximum cunctationibus pugnae se ludificantem, ut aliqua suspicione trahendi belli notaret, totius Italiae agros vastandos, unius Fabii fundum immunem ab hoc iniuriae genere praestitit.

10. Cum crebris Tusculani rebellionibus meruissent, ut funditus everterentur; adque ad id exsequendum Furius Camillus missus esset, universi togati obviam venerunt, commeatusque et cetera pacis munia praestiterunt: qua constantia ad communionem civitatis usque penetrarunt.

11. Tullius dux Volscorum, cum aliquot adversis proeliis contusos animos suorum animadverteret, insidiosa ratione eos compulit, quo volebat. Nam cum spectandorum ludorum gratia, magna Volscorum multitudo Romam venisset, consules monuit, ut essent cautiores. Re cognita senatus edixit, ut ante noctem Volsci abirent: qua contumelia irritati, facile impulsus sunt ad rebelandum.

(a) Ita haec cod.; et superius p. 31. *Duilius*; de qua varietate dixi ad Cic. de rep. I. 1. (b) Cod. *eodem*, pro *ibi autem*.

CAP. III.

STRATEGEMATA.

1. **O**mnibus militaribus copiis Tullius Hostilius Fidenas adgressus, cum Metium (a) Fufetium ipsam aciem deserentem videret; veritus ne trepidatio militum nostrorum animos debilitaret, concitato equo, omnes percucurrit, suo iussu dicens recessisse eum, ut cum ipse signum dedisset, terga Fidenatium invaderet.

2. Sex Tarquinius Tarquini filius cum se subito ad Gabinos contulisset, tamquam parentis saevitiam fugeret, familiarem suum ad patrem misit dicturum, quemadmodum cuncta in sua manu haberet, et quaesiturum quidnam fieri vellet. Iuveni calliditati senilis astutia respondit. Fidei enim nuntii parum credens, nihil respondit, sed seducto eo (b) in hortum, altissima papaverum capita baculo decussit. Cognito adulescens silentio patris, non ignoravit praecipere sibi, ut excellentissimum quemque Gabinorum aut exilio submoveret, aut morte consumeret.

3. Cum, urbe capta, Galli Capitolium obsiderent, solamque potiendi eius spem in fame eorum repositam animadverterent, perquam callido genere consilii Romani usi, panes iacere quam plurimis locis coeperunt. Quo spectaculo obstupefacti, ad pactionem se converterunt, ommissa obsidione.

4. Cum alterum latus Italiae Hannibal laceraret, alterum Hasdrubal, Nero compresso a se in Lucanis Hannibale, praesentiam suam mentitus hosti, ad opem collegae ferendam tetendit: receptusque in Umbria a Salinatore collega, iunctis exercitibus, ignorante Hasdrubale de adventu suo, victoriam reportavit.

5. M. Metellus cum pro cos. bellum in Hispania adversus Celtiberos gereret, urbemque Trebiam viribus expugnare non posset, itinera varia ingrediebatur, alias atque alias regiones petebat. Itaque cum alio cursum direxisset, subito Trebiam inopinatam oppressit.

6. Agathocles Syracusarum rex, cum urbem eius ex parte Carthaginienses occupassent, exercitum suum in Africam traiecit, ut vim vi discuteret.

7. Hannibal cannensem aciem speculatus, ante omnia providit ut Romani et solem et pulverem adversum haberent. Deinde partem copiarum suarum inter ipsum proelii tempus de industria fugere iussit, ut sequente legione, terga eius ab his, quos in insidiis collocaverat, trucidarentur. Postremo CCC. equites subornavit, qui cum ad consules venissent inermes, pro transfugis in ultimam pugnae partem secesserunt, destrictisque gladiis, quos inter tunicas et loricas habebant, poplites pugnantium Romanorum caeciderunt.

(a) Cod. *Metum*. (b) Cod. *ultra pro seducto eo*.

CAP. V.

DE AMBITU.

1. **Q**uintus Aelius Tubero a .Q. Fabio Maximo , epulum populo nomine .P. Africani patrum (a) sui dante , rogatus ut triclinium sterneret , lectos punicanos pellibus haedinis stravit , et pro argenteis vasis samia exposuit ; cuius rei deformitas sic omnes offendit , ut cum comitiis praetoriis candidatus in forum descendisset , repulsa notatus discederet.

2. P. Nasica , is qui consul Iugurthae bellum indixit , qui matrem idaeam sanctissimis manibus excepit , cum aedilitatem curulem peteret , manumque cuiusdam rustico opere duratam adprendisset , ioci gratia interrogavit eum , an manibus solitus esset ambulare : quod dictum cum ad populum manassèt , causa repulsae Scipioni fuit.

3. L. Aemilius Paulus , cum aliquotiens frustra petisset consulatum , tandem bis consul censorque factus est.

4. Q. Metellum pauci et maesti amici consulatus repulsa afflictum , tristitia ac maerore plenum , domum reduxerunt.

5. L. Sylla repulsa praeturae sugillatus est.

6. M. Porcius Cato praeturam petens , consequi illam a populo non potuit.

CAP. VI.

DE LEGIBUS ET IMPERIIS TRUCULENTIS (1).

1. **A**liquot adversis proeliis secundo punico bello exhausta iuventute romana , Tib. Gracchus cos. censuit , uti publice servi ad usum propulsandorum hostium emerentur ; eaque de re patribus per tribunos pl. ad populum lata rogatione , tres creati sunt viri qui .XXIII. milia servorum conparaverunt. Ex Apulia etiam et (b) Paediculis .CCLXX. ad supplementum equitatus sunt empti.

2. Cannensi clade territa urbe , Iuni opera dictatoris spolia hostilia templis adfixa , instrumentum militiae futura , convulsa sunt : praetextati pueri arma induerunt. Item .VI. (c) milia capitali crimine damnatorum conscripta sunt.

CAP. VII.

DE NECESSITATE.

1. **O**tacilio qui Siciliam , Cornelio Mammulae qui Sardiniam , pro

(a) Cod. patr. (b) Cod. e. (c) Ita in textu , at in margine XVI , quae varietas occurrit etiam in libris Valerii.

(1) Deest hic titulus in capitulo indiculo.

praetoribus obtinebant senatus scripsit, aëriarium longinquis sumptibus non sufficere: quo pacto tantae inopiae succurrendum esset, ipsi viderent.

2. Eadem necessitas Casilinales ab Hannibale obsessos et alimentorum facilitate defectos, lora coegit et pelles scutis detractas ferventi soluta aqua mandere. In illa obsidione cum .CCC. Praenestini essent, evenit ut ex eis quidam murem captum .CC. denariis venderet, cum et ipse eadem egestate premeretur. Itaque hic quidem inopia decessit; qui emerat, vixit.

3. C. Mario .CN. Carboe cum Sylla dissidentibus, senatus consulto aurea et argentea temporum ornamenta in stipendia militum conflata sunt.

4. Divi Iulii exercitus cum armis Mundam clusisset, aggerique struendo materia defecisset, congerie hostilium cadaverum altitudinem explevit.

5. Cretenses obsidione Metelli ad ultimam penuriam compulsi, sua iumentorumque urina sitim toleraverunt.

6. Numantini a Scipione vallo et aggere circumdati, ad ultimum humorum corporum cibus usi sunt.

CAP. VIII.

DE TESTAMENTIS.

1. **M**ilitantis cuiusdam pater, cum falsam filii mortem audisset, aliis relictis heredibus, decessit. Filius reversus, cognito patris errore, de paternis bonis apud centumviros (a) contendit, omnibusque sententiis victor recessit.

2. M. Anni carseolani splendidi equitis romani filius a Sufenate avunculo adoptatus, testamentum veri patris, quo praeteritus erat apud centumviros rescidit, quamvis in eo Tullianus Pompei magni familiaris ipso Pompeio signatore heres scribitus esset.

3. C. Tettium infantem a patre exheredatum, Caetronia (b) natum, divus Augustus in bona paterna ire decrevit.

4. Septicia mater Thracalorum ariminensium filiis irata, in contumeliam eorum, cum iam parere non posset, Publicio (c) admodum seni nupsit, testamento etiam utrumque praeteriit. Quibus auditis divus Augustus et nuptias mulieris et suprema iudicia improbavit.

5. Calpurnius Piso praefectus urbis cum ad eundem Terentius ex octo filiis, quos in adulescentiam perduxerat, ab uno in adoptionem dato exheredatum se, querellam detulisset, bonorum adulescentis possessionem dedit.

6. Genucius quidam Matris magnae gallus a Naevio Annio (d) in testamento nominatus, inpetravit a .CN. Oreste praetore urbano, ut in bona Naevii veniret. Sed Aemilius Mamercus eos interpellatus a Surdino patrono Naevii de

(a) In codice litterae *CV*. (b) Var. lect. Val. C. *Petronia*. (c) *Cod. Publico*. (d) *Cod. Anio. Val. Naeviam*.

hereditate, praetoriam iuris dictionem abrogavit; quod diceret, Genucium neque virorum partibus interponi posse neque mulierum.

7. Q. Metellus praetor urbanus Vecillo lenoni bonorum Vibieni possessionem secundum tabulas testamenti petenti non dedit.

8. Maenius (a) Agrippa insanus habitus, utpote qui populo nummos sparserat, togamque velut tragicam vestem in foro traxerat, testamento Ofilium (b) instituit heredem; quod T. Longus sanguine ei proximus rescindere conatus, non potuit.

9. Q. Metellus cum Claudiorum familiae iunctus esset, Carrinatem solum reliquit heredem.

10. Pompeius Reginus vir transalpinae regionis, cum testamento fratris praeteritus esset, ad coarguendam iniquitatem eius, testamentum suum rescidit, in quo fratrem suum ex maxima parte linquebat heredem.

11. Q. Caecilius L. Luculli amicus, cuius et beneficio ad maiorem gradum processerat, cum eum palam suum dictaret (c) heredem, Pomponium Atticum in testamento adoptavit. Itaque populus romanus cadaver per vias reti circumdatum traxit.

12. C. Marius Virinas beneficio Augusti ad summos honores castrenses perductus, ne nomen quidem eius tabulis testamenti inseruit.

13. L. Valerius Heptachordus Cornelium Balbum accusatorem et inimicum suum reliquit heredem.

14. T. Barrus Lentulo Spintheri decedens anulos suos perinde atque unico heredi tradidit, quem nulla ex parte relinquebat heredem.

15. M. Popilius senator Orium (d) Gallum moriens pro vetusto iure amicitiae vultu benigniore conspexit, unum etiam ex adsistentibus sibi osculatus, anulos quoque suos ei tradidit, cum alium reliquisset heredem.

LIBER OCTAVUS.

CAP. I.

DE IUDICIIS PUBLICIS (1).

1. **M.** Horatius interfectae sororis crimine a Tullo rege damnatus, ad populum provocato iudicio absolutus est.

2. Cum a Libone trib. pl. Sergius Galba pro rostris increparetur, quod

(a) Ita cod. At sine dubio scribendum *Tuditanus*, non *Maenonius Agrippa*, quod postremum nomen in sequente potius apud Valerium exemplo legitur. (b) Cod. *filium*. (c) Malim *dictitaret*. (d) Ita cod.; quae lectio variat etiam apud Val.

(1) Dissident non semel huius libri tituli ab iis qui in indiculo scribuntur.

Lusitanorum magnam manum interposita fide praetor in Hispania interemis-
set, actionique tribuniciae M. Cato ultimae senectutis subscriberet (a), reus ni-
hil pro se recusans, filios suos populo commendare coepit; eoque facto miti-
gata contione, absolutus est.

3. A. Gabinius a C. Memmio accusatus, cum iam damnaretur, servatus
est. Nam cum se filius eius Sisenna genibus accusatoris subiecisset petens
veniam, repulsus ab eo, excusso etiam anulo, spectantes movit; et ita dimitti
Gabinium placuit.

4. App. Claudius ob amissam classem infesto populo obiectus, cum
effugere poenam nullo modo posset, beneficio subito certi imbris, dilato iu-
dicio, postea non est accusatus.

5. L. Piso a Pulchro accusatus, effuso subito imbri cum humi prostra-
tus pedes iudicum oscularetur, os suum coeno replevit; quod conspectum to-
tam quaestionem ad clementiam transtulit.

6. Q. Flavius a C. Valerio aedili reus actus, cum XIII. tribuum suffragiis
damnatus esset, proclamavit se opprimi innocentem. Cui cum Valerius respon-
disset, nihil sua interesse nocens an innocens periret, dummodo periret; ce-
terae tribus motae insolentia hominis (b), Flavium absolverunt.

7. C. Cosconium reum, servilia lege accusatum a Valerio Valente, et iam
damnationi propiorem, res una servavit, quod poema accusatoris sui recitavit,
in quo puerum ingenuum et virginem ingenuam corruptos a se significabat:
quae res, ut innocenti Cosconio, peperit excusationem.

8. M. Atilium Calatinum Soranorum oppidi proditione infamem, serva-
vit Q. Maximus socer, qui se adseveravit si in eo crimine sontem illum de-
prendisset, dirempturum fuisse adfinitatem.

9. M. Aemilius Scaurus repetundarum reus, propter vetustissimam nobilita-
tem et recentem memoriam patris, absolutus est.

10. Cotta a P. Scipione Aemiliano apud iudices ad populum accusatus,
septies dilato iudicio, octavo absolutus est; ne videretur populus, damnato
Cotta, non iudicium secutus sed accusantis auctoritatem.

11. Calidius bononiensis in cubiculo mariti noctu deprensus, cum ob id
adulterii diceret causam, adfirmavit se ob amorem pueri eius eo esse perduc-
tum. Confessio quamvis falsa, profuit iuveni; nam absolutus est.

12. Cum parricidii causam duo Caelii dicerent, splendido Tarracinae loco
nati, quod pater eorum Caelius in cubiculo quiescens, filiis in altero cubanti-
bus lecto, erat occisus; postquam cognitum est, illos aperto ostio inventos es-
se dormientes, absoluti sunt.

13. L. Scipio post speciosissimum triumphum de rege Antiocho ductum, pe-
rinde ac pecuniam ab eo accepisset, damnatus est.

(a) Ita cod. 1. manu; at 2. *susc.* quae est vulgaris Italorum pronuntiatio. (b) Cod. *hominum*.

14. C. Decianus cum .P. Furium pro rostris accusaret, ausus de morte Saturnini queri, punitus est.

15. Sex. Titius vir populo gratus, quod Saturnini imaginem domi suae habuerat, oppressus est.

16. Claudia Appii soror a ludis revertens domum, optavit ut frater suus revivisceret, saepiusque consul factus, magnam urbis frequentiam minueret. Ob id accusata damnataque est.

17. M. Mundius, CN. Lollius, .L. Sextilius (a) triumviri, quod ad incendium in sacra via ortum extinguendum tardius venerant, a tribunis pl. damnati sunt.

18. P. Avilius triumvir a .P. Acilio tribuno pl. damnatus est, quod vigiliis tardius circumierat.

19. M. Aemilius Porcina a .L. Cassio multa adfectus, quod nimis sublimem villam suam extruxerat.

20. Quidam pueri sui nimio amore correptus, rogatus ab eo rure ut omasum in caena fieri iuberet, bubula venali non reperta, domito bove occiso, desiderium eius explicavit; et ob id publica quaestione adflictus est.

21. Apud .M. Popilium Laenatem praetorem quaedam quod matrem interemerat dicta causa, absoluta est; quia constabat eam veneno necatorum liberorum dolore commotam, quos avia filiae infensa sustulerat.

22. Mater familiae zmyrnaea (b) virum et filium interemit, cum ab his iuvenem, quem ex priore viro enixa fuerat, occisum conperisset. Quam rem Dolabella imperio Asiam obtinens ad areopagitarum cognitionem remisit; qui inspecta causa, et accusatorem et ream post centum annos ad se reverti iusserunt.

CAP. II.

DE PRIVATIS IUDICIIS.

1. **C**laudius Centumalus ab auguribus iussus altitudinem domus suae, quam in Caelio monte habebat, summittere, quia eis ex arce augurium facientibus officiebat; vendidit eam Calpurnio, non indicata re. Sed iussus Calpurnius domum demoliri, .M. Porcium Catonem patrem inclyti Catonis arbitrum cum Claudio sumpsit, et eum damnavit.

2. C. Visellius Varro gravi morbo correptus .CCC. milia nummorum ab Otacilia Laterensi expensa sibi ferri passus est, eo consilio, ut si decessisset, ab heredibus eam summam peteret, quam legati genus esse voluit. Liberatus deinde ex illa valetudine, petenti noluit reddere: cuius rei iudex sumptus .C. Aquilius, secundum Visellium iudicavit.

(a) Ita in marg. At in contextu *Sextilius*. (b) Ita cod. 1. mon; at 2. *zmyrn.* de qua scriptura disputavi ad Cic. de rep. 1. 8.

3. C. Titinius minturnensis Fannia uxore repudiata, quod eam diceret impudicam, a C. Mario coactus est ei dotem reddere. Mulierem autem idemmet crimine (a) impudicitiae sestertio nummo damnavit. Haec est Fannia, quae Marius minturnensi palude mersum, deductum domum suam adiuvit.

4. Quidam furti damnatus est, qui equo cuius usus illi usque Ariciam commodatus fuerat, ulteriore eius municipii clivo vectus esset.

CAP. III.

QUAE FEMINAE PER SE CAUSAS DIXERINT.

1. **M**aesta sentinas (b) rea causam suam Tito Titio praetore iudicium cogente, maximo populi concursu egit: et quia sub specie feminae virilem animum gerebat, Androgyne adpellata est.

2. C. Afrania Licini Bucconis senatoris uxor prompta ad lites contrahendas, pro se semper egit: et ob id improbae feminae, vulgo C. Afraniae dicuntur.

3. Hortensia Q. Hortensi filia cum ordo matronarum gravi tributo a triumviris esset oneratus, causam feminarum apud triumviros et constanter et feliciter egit.

CAP. IIII.

DE IUDICIIS (c) SERVILIBUS.

1. **M**. Agrii argentarii servus Alexander A. (d) Fannii servum insimulatus occidisse, eoque nomine tortus; occidisse se confessus, punitus est. Brevi deinde post tempore interiecto, is qui creditus fuerat occisus, domum rediit.

2. P. Atinii servus Alexander, cum in suspicionem C. Flavii equitis romani occisi venisset, sexies est tortus.

3. Fulvio Flacco causam dicente, Philippus servus eius, in quo tota quaestio nitebatur, octies tortus, nullum omnino verbum, quo dominus perstringeretur, emisit.

CAP. V.

QUIBUS TESTIBUS CREDITUM NON SIT.

1. **I**n Quintum Pompeium filium repetundarum reum, CN. et Quinto Servillii Caepionibus, item Q. et L. Metellis testimonium dicentibus, non obsecundatum.

(a) Cod. idem et crimen. (b) Val. Amaesia Sentia. (c) Deest iudiciis in cod. (d) Val. C.

2. M. Aemilius Scaurus in C. Memmium, in C. Flavium, in C. Norbanum testimoniis dictis, neminem eorum potuit adfligere.

3. L. Crassus cum testimonium in M. Marcellum dixisset, impetu gravis, exitu vanus apparuit.

4. Q. Metellus Pius, L. et M. Lepidus in C. Cornelium maiestatis reum testes, civitatis (a) fidem non habuerunt.

5. M. Cicero cum iuraret P. Clodium Romae apud se fuisse, cum ille flagitium incesti, quod Bonae deae templum esset ingressus ut stupro pollueret, absentia tueretur (b), ab senatu non est creditum.

6. P. Servilius Isauricus forum praeteriens, cum testes in reum dari vidisset, constitit: deinde sic orsus est: ego hunc iudices, qui causam dicit, cujas sit, aut quam vitam egerit, quamque merito accusetur, ignoro: illud scio; cum occurrisset mihi laurentina via admodum angusto loco, equo descendere noluit (c). Iudices reum, vix auditis ceteris testibus, damnare.

CAP. VI.

QUI QUAE IN ALIIS VINDICABANT IPSI COMMISERINT.

1. C. Licinius cognomine Hoplomachus a praetore postulavit, uti patri suo bonis, tamquam ea dissipanti, interdiceretur. Equidem quod petierat, inpetravit (d). Ipse pauco post tempore, mortuo sene, amplam ab eo pecuniam relictam consumpsit.

2. C. Marius cum L. Saturninum oppressisset, quod servitia ad pileum vocaverat, ipse postea, L. Sylla urbem irrumpente, ad auxilium servorum pileo sublato confugit.

3. C. Licinius Stolo, cum lege sanxisset nequis amplius D. agri iugera possideret, ipse mille paravit: dissimulandique gratia, dimidiam partem filio mancipavit: et ob id a M. Popilio Laenate accusatus damnatusque est.

CAP. VII.

DE STUDIO ET INDUSTRIA.

1. Cato sextum et octogesimum agens annum, accusatus causam dixit, neque memoria tardatus, neque lateris quassatus aegritudine, neque oris haesitatione.

2. Idem iam senex et graecas litteras didicit, et iuris studio adtendit.

3. Porcius Cato ita doctrinae cupiditate flagavit, ut ne in curia qui-

(a) Cod. civitatis. (b) Cod. corruptissime est ingressus vastet stupro populus tueretur. (c) Val. noluisse. (d) Cod. quae inpetravit.

dem, dum senatus cogitur temperaret sibi, quominus graecos libros lectitaret.

4. Livius Drusus et aetatis viribus et acie oculorum defectus, ius civile populo benignissime interpretatus est.

5. Publilius senator et Lupus Pontus .E.Q.R. celebres causarum actores, luminibus capti, eadem industria forensia stipendia exsecuti sunt.

6. C. Crassus cum in Asia ad Aristonicum regem debellandum cos. venisset, tanta cura notitiam graecae linguae comprehendit, ut eam in quinque genera divisam per omnes partes ac numeros penitus cognosceret; quaque lingua fuerat appellatus apud tribunal, eadem decreta reddebat.

7. Roscius nullum unquam populo spectante gestum, nisi quem domi meditatus fuerat, ponere ausus est.

8. Demosthenes cum inter initia iuventae artis suae primam litteram dicere non posset, oris sui vitium tanto studio expugnavit, ut ea a nullo expressius referretur. Deinde propter nimiam exercitationem continuandi, ad maturum et gratum sonum auribus perduxit. Lateris etiam firmitate defectus, vires a labore mutuatus est. Multos enim versus uno spiritu complectebatur, eosque adversa loca celeri gradu scandens pronunciabat; ac vadosis locis insistens, declamationes fluctuum fragoribus oblectantibus edebat. Fertur quoque ore insertis calculis multum ac diu loqui solitus.

9. Pythagoras petita Aegypto litteris gentis eius adsuefactus; inde ad Persas profectus magorum prudentia formatus; Cretam et Lacedemoniam navigavit: quarum moribus et legibus inspectis, ad olympicum certamen descendit. Cumque multiplicis scientiae specimen exhibuisset philosophus vocatus primus, quia iam septem sapientes dicebantur, Italiam petit; cuius ardentem rogum plenis veneratione oculis Metapontus aspexit.

10. Plato patriam Athenas, praeceptorem Socraten sortitus, Aegyptum peragravit. A sacerdotibus eius geometriae multiplices numeros et caelestium observationum rationem percepit. Deinde in Italiam transgressus, ut ab Archyta tarentino a Timaeo et Arione et Echecrate Locris Pythagorae praecepta acciperet. Altero etiam et octogensimo anno decedens, sub capite Sophronis mimos habuisse fertur.

11. Democritus cum divitiis censi posset, quae tantae fuerunt, ut pater eius Xerxi et exercitui epulum daret, quo magis vacuo animo studeret, parva summa retenta, patrimonium suum patriae donavit, et ipse Athenas secessit.

12. Carneades, qui .LXXXX. annis philosophatus est, cum cibi capiendi causa recubisset, cogitationibus inhaerens manum ad mensam porrigere oblitus est; donec eum Melissa, quam uxoris loco habebat, admoneret.

13. Idem cum Chrysippo disputaturus helleboro se ante purgabat ad expromendum ingenium suum.

14. Anaxagoras studiorum causa peregrinatus, tandem patria repetita, possessiones suas desertas vidit: et non essem ego, inquit, salvus si haec non perissent.

15. Marcellus captis Syracusis cum vitam Archimedi cessisset (a), ille inter tumultum formas quasdam describens, cum esset adtentior investigandi cupiditate quod requirebat, domum eius intrantibus ut bona diriperent, interrogatus ab uno quinam esset; proiecto manibus pulvere, noli, inquit, hoc disturbare: ac perinde quasi neglegens imperium victoris interrogantis, obtruncatus est.

16. Socraten constat aetate provectum fidibus tractandis operam dedisse, satius esse dicentem eius artis usum vel sero quam numquam percipere.

17. Isocrates nobilissimum librum, qui panathenaikos (b) inscribitur, quartum et nonagesimum (c) agens annum, ita ut ipse significat, scripsit.

18. Chrysippus octogesimo anno inceptum opus reliquit (d) undequadragesimum logicon.

19. Sophocles centesimum (e) agens annum Oedipoda fabulam scripsit admirabilem.

20. Simonides poeta octogesimo se anno et docuisse carmina et in eorum certamen descendisse gloriatur.

21. Solo cotidie se aliquid discentem senescere aiebat. Itaque cum iam (f) supremo die premeretur, adsidentibus amicis et quadam de re sermonem habentibus, caput erexit: interrogatusque quapropter id fecisset; respondit, ut cum istud quidquid disputatis percepero, moriar.

22. Themistocles maximarum rerum cura destructus, omnium tamen civium suorum *nomina memoria comprehendit* (g).

23. Cyrus omnium militum nomina tenebat.

24. Mithridates viginti duarum linguarum notitiam habuit.

CAP. VIII.

DE OTIO.

1. Scipio et Laelius animis remissioribus cum communiter adquiescerent, constat eos Caietae litoribus conchyliam et umbilicos lectitasse.

2. Scaevola optime pila lusisse traditur: alveo quoque et calculis vacasse dicitur.

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Cod. *relinquit* 1. manu. (d) Cod. 1. manu heic et infra numeralibus interserit n; quam vetustam scripturam posterior minus delevit. (e) Ita cod. sine n. (f) Cod. *is*. (g) Ita suppleo ex Valerio.

3. Socrates interposita harundine cruribus suis cum parvulis filiis ludens, ab Alcibiade visus (a) est.

CAP. VIII.

QUANTA VIS IN ELOQUENTIA ET PRONUNTIATIONE.

1. **R**egibus exactis, plebs dissidens a patribus cum secessisset, a Maenio Agrippa ad meliora consilia revocata est.

2. Missi a Cinna et Mario milites ad M. Antonium occidendum, sermone eius obstupefacti, dstrictos iam gladios continuerunt: quibus degressis P. Annius expers antonianae eloquentiae ministerium peregit.

3. Pisistratus tantum in eloquentia praestitit, ut ei Solone contradicente Athenienses regium imperium oratione capti permitterent.

4. Pericles Anaxagorae auditor in tantum enituit eloquentia, ut cum adhuc iuvenis a quodam sene in contione auditus esset; non dissimilis hic diceret, Athenienses, Pisistrati. Et cavere ergo hunc vos civem oportet.

5. Hegesias cyrenaicus philosophus tam manifeste mala vitae repraesentabat, ut multos cupidos mortis faceret. Itaque a Ptolemaeo rege ulterius haec disserere prohibitus est.

6. C. Gracchus adulescens flagrantis ingenii quotiens contionaretur, servum prope se musicae artis peritum statuebat, qui occulte eborea fistula pronuntiationis eius modos formabat.

7. Q. Hortensius plurimum in corporis decoro motu repositum credens, paene plus studii in eo laborando, quam in ipsa eloquentia inpendit. Itaque constat Aesopum et Roscium ludicrae artis peritissimos, illo causam agente, frequenter adstitisse.

8. M. Cicero utriusque rei curam egit: ideoque obicit in ea oratione, quam pro Gallio habuit, M. Calidio accusatori, quod praeparatum sibi a reo venenum adfirmans, rem ipsam remisso vultu egerit. Itaque sic ait: tu istud M. Calidi, nisi fingeres, sic ageres?

9. Demosthenes pronuntiationis curam maximam egit: ideoque interrogatus, quidnam esset in dicendo efficacissimum, hypocrisim respondit. Itaque Aeschines cum propter iudicalem ignominiam relictis Athenis Rhodum petisset, atque ibi rogatu civitatis suam (b) prius in Thesiphontem (c) deinde Demosthenis pro eodem orationem recitasset; admirantibus cunctis, quid si, inquit, ipsum audissetis?

(a) Ita optime 1. manu; sed 2. deterius *visus*; quae lectio apud Valerium quoque sollicitata fuit. (b) Cod. *mae*. (c) Ita cod.

CAP. X.

DE EFFECTU ARTIUM.

1. **S**ulpicius Gallus homo eruditus cum .L. Pauli bellum adversus Per-
sen regem gerentis legatus esset, ac sera nocte subito luna defecisset, ter-
ritus velut monstro cum stupeficeret exercitus, de caeli ratione et siderum na-
tura disputando, alacrem in aciem dimisit.

2. Spurinna haruspex praedixerat .C. Cesari ut proximos .XXX. dies fa-
tales caveret, quorum ultimus erat idus martiae. Eo die cum forte uterque
mane in domum Domitii Calvini ad officium convenisset; Caesar Spurinnae, et
quid (a) scis, inquit, iam idus martias venisse? At is, et quid scis illas non-
dum praeterisse?

3. Cum obscurato repente sole Athenienses angerentur, Pericles processit
in medium; et quae ab Anaxagora praeceptore acceperat, id eis disseruit;
nec ulterius trepidare cives suos passus est.

4. Alexander pingi se ab uno Apelle, et fingi a Lysippo tantummodo vo-
luit.

5. Gratiam, Praxiteles quam fecit ac posuit in templo Cnidiorum, qui-
dam iuvenis adamavit.

6. Canis pictum canem adlatravit.

7. Taurus ad amorem aeneae vaccae Syracusis compulsus est.

CAP. XI.

QUAE NULLA ARTE FIERI POSSUNT.

1. **E**uphranor cum Athenis duodecim deos pingeret, Neptuni iam ima-
gine quam poterat excellenter facta, Iovem aliquanto augustiorem praesen-
tare non potuit.

2. Quidam pictor immolatae Iphigeniae tabulam pingens, cum Ulixem, Me-
nelaum, ceteros circa tristes fecisset, in Agamemnone vultum patris exprimere
non potuit: itaque caput eius veste texit.

3. Praecipuae artis pictor cum equum ab exercitatione venientem vidisset;
pingere adgressus naribus spumas adicere cupiens, cum frustra moraretur,
ira accensus spongiam (b) omnibus inbutam coloribus adprendit, et veluti cor-
rupturus opus suum, tabulae inmisit. Fortuna ad ipsas equi nares directam, de-
siderium pictoris coegit explere.

(a) Ita cod. hanc et infra 1. manu; 2. *scquid*. Primam lectionem retinui, quia non semel eandem vidi in an-
tiquis, imo verrinarum oratt. palimpsesto vat. (b) Cod. *sphongeam*.

4. Q. Scaevola legum certissimus lator quotienscumque de iure praetorio consulabatur, ad Furium et ad Cascellium (a), quia huic scientia dediti erant, consultores reiciebat; ab eis id negotium aptius explicari posse confitendo.

5. Plato conductores viae sacrae de modo et forma eius secum sermonem conferre conatos, ad Euclidem geometram ire iussit, scientiae eius cedens.

6. Philo architectus cum Athenis armamentarium fecisset, ita facunde rationem reddidit, ut disertissimus populus non minorem laudem eloquentiae eius quam arti tribueret.

7. Quidam, sutore de sura disputare incipiente, supra plantas ascendere vetuit.

CAP. XII.

DE SENECTUTE.

1. **M**arcus Valerius Corvinus centesimum annum complevit, cuius inter primum et sextum consulatum .XLVI. anni intercesserunt, cum tamen ille viribus sufficeret.

2. Metellus et ipse .C. annos explevit: et iam senex pontifex creatus, numquam in sacrificio tremulam manum gessit.

3. Q. Fabius Maximus duo et sexaginta annos (b) auguratus sacerdotium sustinuit.

4. M. Perperna ex omnibus, quos in senatum consul vocaverat, septem tantummodo quos censor legerat, relictis, defunctus est.

5. Silvia Rutili septimum et .XC. annum habuit.

6. Terentia Ciceronis tertium et centesimum; Clodia Auli filia, quindecim filiis amissis, quintum decimum centesimum annum explevit.

7. Hiero ad nonagensimum annum pervenit.

8. Masinissa .LX. annis imperavit; qui, ut ait Cicero, iam senex numquam aut frigore aut imbre caput operuit. Idem post sextum et .XC. (c) annum filium generavit.

9. Gorgias Leontinus cum esset centum et septem annorum, interrogatus, quapropter tamdiu vivere vellet; quia nihil, inquit, habeo quod querar de senectute.

10. Xenos philosophus chalcidiensis (d) pythagoricus centum quinque annos habuit.

11. Arganthonius gaditanus .XC. regnavit; vixit annis, ut ait Pollio, .CXXX.

12. Aethiops tradit Herodotus .CXXX. annos transgredi.

13. Epimenides cnosius, ut ait Theopompus, vixit annis .CLXVIII.

14. Hellanicus ait quosdam ex gente Heliorum .CCC. annis vixisse.

(a) Hinc corrige p. 52. ff. 11. (b) Cod. *annis*, quod dissidet a *duo*. (c) Val. *LXXXVI*. (d) Cod. *calchidiensis*.

15. Alexander in volumine, quod de Illyrico tractu composuit, adfirmat Dandonem quendam annis ·D· vixisse.
16. Xenophon, cuius periplus legitur, insulae Lamiorum (a) regem ·DCCC· annis vixisse dicit; patrem eius ·DC·

CAP. XIII.

DE GLORIAE CUPIDITATE.

1. Superior Africanus Ennii poetae effigiem in monumentis corneliae gentis conlocavit, quod ingenio eius opera sua inlustrata erant.
2. D. Brutus a poeta Accio laudatus versus eius in foribus templorum posuit.
3. Pompeius Theophanem mitylenaeum rerum suarum scriptorem laudatum pro contione civitate donavit.
4. Cum Scipio dona militaria equitibus daret, admonitus a Labieno ut forti equiti aureas armillas daret, non dedit. Et cum Labienus ei dedisset; Scipio ad equitem: habebis, inquit, donum viri divitis. Quod ubi ille accepit, proiecto ante pedes auro, vultum dimisit (b). Tunc Scipio: imperator te argenteis armillis donat. Alacer miles gaudio (c), excepit.
5. C. Fabius nobilissimus civis cum aedem Salutis pinxisset, nomen suum scripsit. Unde Fabii pictores nominati.
6. Themistocles stimulis virtutis agitatus, et ob id noctes inquietas agens, quaerentibus quid ita eo tempore in publico versaretur; respondit, quia me tropaea Miltiadis exagitant.
7. Idem theatrum petens, cum interrogaretur, cuius vox audita illi futura esset gratissima; dixit, eius a quo virtutes suae optime referrentur.
8. Alexander cum audisset Anaxarchum comitem suum dicentem innumerales mundos esse; heu me, inquit, miserum quod ne uno quidem adhuc potitus sum!
9. Aristoteles cum Theodecti discipulo oratoriae libros, quos pro suis ederet donasset; moleste postea ferens, titulum eorum alii cecidisse; proprio volumine quibusdam rebus insistens, planius de his sibi in Theodectis libris dictum esse adiecit.

CAP. XIII.

QUAE CUI MAGNIFICA CONTIGERINT.

1. Superiori Africano consulatus ceterior legitimo tempore datus est; quod fieri oportere exercitus senatum literis monuit.

(a) Var. ed. Latmiorum; sed non sine varietate in mss. (b) Ita eod. heic et infra, pro *dimisit*. (c) Cod. *gaudium*. Sed *gaudio* consonat cum Val.

2. Scipio Nasica Matris magnae simulacrum manibus suis excepit, cum Apollo monuisset, ut hoc ministerium ab optimo viro praestaretur.

3. Scipionem Aemilianum populus ex candidato aedilicio consulem fecit.

4. Eidem senatus bis sine sorte provinciam, prius Africam, deinde Hispaniam dedit.

5. M. Valerius Corvinus cum esset .XXIII. annorum, consul creatus est.

6. L. Crassus .Q. Scaevolam in consulatu collegam habuit, quod Asiam sancte obtinuerat.

7. Cum inter caenam quidam Scipionem Numantinum interrogasset, quem res publica aequae magnam habitura esset, Marium ostendit.

8. CN. Pompeius nondum ullum honorem curulem auspicatus, bis triumphavit.

9. Idem tertium consulatum solus decreto senatus gessit.

10. Q. Catulus cum pro rostris populum interrogaret, si uni Pompeio omnia committeret; absumpto illo, in quo spem esset habiturus; adclamavit, in te.

11. M. Catoni ex Cypro cum regia pecunia revertenti, senatus et populus praesto fuit.

12. Sulpicia Ser. Paterculi filia, quae Fulvii uxor, ex omnibus matronis (centum autem et decem in sortem venerant) castitate praelata est ut Veneris verticordae (a) simulacrum consecraret.

13. Pythagorae tanta veneratio ab auditoribus tributa est, ut quae ab eo acceperant, in disputationem non adducerent. Quin etiam interpellati ad reddendas causas, hoc solum respondebant: ipsum dixisse.

14. Gorgiae leontino ob studium litterarum in templo delphici Apollinis statuam solido ex auro *Graecia* (b) posuit; cum ceterorum ad id tempus auratas constituisset.

15. Eadem gens summo consensu ad Amphiarum decorandum incubuit; locum, quo humatus est, in religionem templi redigendo.

16. Berenices quoque non vulgaris honor fuit, cui soli omnium feminarum gymnico spectaculo interesse permissum est, cum Olympiae filium Euclea certamen ingressurum adduxisset.

(a) Val. *verticordiae*. (b) Deest hoc vocab. in cod.

LIBER NONUS.

CAP. I.

DE LUXURIA , ET LIBIDINE.

1. **C.** Sergius Orata pensilia balinea primus facere instituit : deinde calidas aquas pensiles fecit. Idem aestuariis intercipiendo fluctus , piscium greges separatim molibus inclusit : aedificiis etiam spatiosis deserta ad id tempus ora Lucrini lacus pressit , ut recentiore usu conchyliorum frueretur.

2. Aesopi tragoedi filius cantu commendabiles aviculas ingentibus emptas pretiis pro ficedulis ponebat ; acetoque liquatos magnae summae uniones exsorbebat.

3. CN. Domitius .L. Crasso , altercatione orta , obiecit quod columnas hymetias in porticu domus haberet. Quem continuo Crassus , quanti ipse domum suam aestimaret , interrogavit. Atque ut respondit , HS. LX. Quo (a) ergo , inquit , eam minoris fore existimas , si decem arbusculas inde succidero ! Ipso , inquit , Domitius HS. XXX. (b) Tunc Crassus , uter igitur luxuriosior est ; ego ne , qui decem columnas centum milibus nummorum emi ; an tu , qui decem arbuscularum umbram HS. XXX. aestimas ?

4. Metellus Pius cum in Hispaniam venisset , ab hospitibus ture se et aris excipi patiebatur ; aulaeis contactos parietes laeto animo intuebatur ; ingentibus epulis ludos inponebat ; cum palmata veste convivia celebrabat ; dimissas lacunaribus aureas coronas velut caelesti capite recipiebat.

5. Domus Curionum ita degeneravit , ut HS. DC. aeris alieni haberet , contractum famosa iniuria (1).

6. P. Clodii iudicium quanta luxuria , et libidine abundavit ! in quo , ut nocens reus absolveretur , noctes matronarum magna summa emptae , iudicibus erogatae sunt.

7. Gemellus tribunicius viator flagitiosum convivium Metello et Scipioni consulibus ac tribunis pl. comparavit. Lupanari enim domui suae instituto , Muniam et Flaviam matronas et nobilem puerum Saturninum in eo prostituit.

8. Catilina amore Aureliae Orestillae , correptus cum unum impedimentum , quominus nuptiis iungeretur videret filium suum , veneno sustulit ; protinusque eam duxit uxorem.

9. Campana luxuria tanta fuit , ut invictum Hannibalem ad somnum deliciarum resolveret.

(a) Val. quanto. (b) Lege sestertio tricies , ut consonet cum praec. ipso.

(1) In hoc sequentibusque capitibus manus quaedam posterior additamenta passim appinxit in marginibus aut inter versus , ex ipso Valerio

sumpta ; quae ego omnia praetermisi , ne Paridis compendium interpolarem.

10. Volsiniensium urbs caput Etruriae in tantum luxuria deperit, ut servorum se inpotentissimae dominationi subiecerit.

11. Antiochum Syriae regem imitatus in luxuria exercitus, magna ex parte aureos clavos crepidis subiecit, et argentea vasa textilibus sigillis adornavit.

12. Ptolemaeus Physcon sororem natu maiorem communi fratri nuptam sibi nubere cogit: postea deinde, filia stuprata, ipsam dimisit, ac puellam duxit.

13. Aegyptii ductu Archelai adversus A. Gabinium moenibus urbis egressi, cum castra vallo atque fossa cingere iuberentur, subclamaverunt ut id opus publica pecunia faciendum locaretur.

14. Cyprii reginas suas mulierum corporibus, velut gradibus instructis, quo mollius vestigia pedum ponerent, currus conscendere patiebantur.

CAP. II.

DE CRUDELITATE.

1. **L.** Sylla quattuor legiones contrariae partis in publica villa, quae iuncta campo martio erat, iussit occidi. Item quinque milia Praenestorum evocata per P. Cethegum obruncavit; IIII·DCC. proscripsit.

2. Idem M. Marium praetorem per ora vulgi ad sepulchrum Iutatiae gentis tractum per singulos artus puniens mori coegit.

3. Idem M. Praetorium, quod ad Marii supplicium exanimis ceciderat, continuo ibi mactavit.

4. Idem caput M. Antonii abscisum inter epulas laetus tenuit; atque etiam P. Annum, qui id attulerat, in sinum suum recepit.

5. Idem C. Caesarem consularem apud seditiosissimi hominis Varii bustum occidit.

6. Damasippi iussu praetoris, principum civitatis capita hostiarum capitibus permixta sunt.

7. Eiusdem imperio Carbonis Arvinae (a) truncum corpus patibulo gestatum est.

8. Munatius Flaccus nominis pompeiani defensor, cum a Caesare in Hispania inclusus moenibus Ateguensibus obsideretur, omnes eius oppidi cives, quos studiosiores Caesaris senserat, iugulatos e muris praecipitavit.

9. Carthaginienses Atilium Regulum, palpebris resectis machina inclusum, in qua undique praeacuti stimuli eminebant, necaverunt.

10. Eadem usu crudelitate milites nostros captos navibus subtraverunt obterendos.

(a) Cod. Arvinae.

11. Hanuibal in flumine Igillo corporibus romanis ponte facto , exercitum traduxit.

12. Idem captivos nostros oneribus et itinere fessos iam , pedum parte succisa relinquebat. Quos vero in castra perduxerat , paria fere fratrum et propinquorum iungens ferro dimicare cogebat.

13. Mithridates una epistola .LXXX. milia civium romanorum in Asia per urbes dispersa iussit occidi.

14. Zisemis Diogyrridis Thraciae regis filius vivos homines medios secare consuerat , et parentes liberorum vesci corporibus cogebat.

15. Ptolemaeus Physcon filium suum nomine Memphitem (a) , quem ex Cleopatra eadem sorore et uxore (b) sustulerat , in conspectu suo occidi iussit , et protinus caput eius ac pedes praecisos in cista chlamyde opertos pro munere natalicio matri misit.

16. Idem cum videret quanto sui odio patria teneretur , timori remedium scelere quaesivit. Frequens enim iuventute gymnasium incendit.

17. Ochus , qui postea Darius appellatus est , obstrictus iureiurando ne quem ex coniuratione ea quae septem magos cum eo oppresserat aut veneno aut inopia necaret , crudeliorem mortis rationem excogitavit . Septem enim altis parietibus locum cinere conplevit , superpositoque tigno prominente , benigne cibo et potione exceptos in eo conlocavit , e quo somno sopiti decidebant in illam congeriem.

18. Ochus Artaxerxes sororem atque eandem socrum suam vivam capite defodit : patruum cum centum filiis ac nepotibus iaculis confixit.

19. Athenienses Aeginensium iuventutis pollices absciderunt , ne secum classe contenderent.

20. Saevus et ille aenei tauri inventor , quo inclusi subditis ignibus longo cruciatu mugitus edere cogebantur : quod opus primus artifex inclusus merito dedicavit.

21. Quosdam barbaros ferunt , mactatarum pecudum intestinis et visceribus egestis homines inserere ita ut capitibus tantummodo emineant .

CAP. III.

DE IRA AUT ODIO.

1. **C**um adversus Hasdrubalem Livius Salinator missus esset , Fabio mone[n]te , ne temere committeret aciem ; respondit , primam se occasionem pugnae non omissurum. Interrogatusque , quid ita tam festinanter manum conserere vellet ; ut quam celerrime , inquit , aut gloriam ex hostibus victis , aut ex

(a) Val. *Memphitem*. (b) *Deest et uxore in cod.*

civibus prostratis gaudium capiam. Miscuit tunc ira virtutem, repetentis (a) et iniustam damnationem, et triumpho gloriam quaerentis.

2. C. Figulus consulatum non adeptus, cum ad eum postero die consulendi causa multi venissent, omnes dimisit sic praefatus: an vos consulere scitis, consulem facere nescitis?

3. Cum quidam .CN. Flavius humillimae sortis praetor factus esset, pluri- mi e nobilibus anulos proiecerunt, phalcras equis detraxerunt, tamquam indi- gnis darentur magistratus.

4. Manlio Torquato ex Latinis et Campanis referenti victoriam nemo iu- venum occurrit, quod is filius suum securi percusserat.

5. Equitatus romanus Fabi cos. ad hostium copias persequendas memor agrariae legis ab eo inpeditae non ei obsecutus est.

6. Appii exercitus voluntaria fuga terga hosti dedit, ne triumphum quae- reret imperatori; memor patrem eius infensum populo fuisse.

7. Metellus tota paene Hispania subacta .Q. Pompeium consulem inimi- cum suum successorem sibi mitti cum audisset, omnes qui militia vacare vo- lebant dimisit; horrea custodibus remotis rapinae praebuit; arcus et sagittas Cretensium frangi iussit; elephantis cibaria dari vetuit.

8. Alexander iratus Lysimacho, leoni eum obiecit. Idem Critum hasta tra- iecit: et Callisthenes ab eodem mori iussus est.

9. Hamilcar quattuor filios inpubes, catulos leoninos se in perniciem populi romani alere dicebat.

10. Hannibal significare cupiens, quantum inter se Carthago et Roma dissiderent; inflicto in terram pede, suscitatoque pulvere, tum finem belli in- ter eas fore dixit, cum alterutra urbs in pulverem esset redacta.

CAP. III.

DE AVARITIA.

1. **C**um admodum locupleti .L. Minucio Basilio falsum testamentum qui- dam subiecisset, eiusque confirmandi gratia Crassum et .Q. Hortensium, qui- bus Minucius ignotus erat, heredes inseruisset, quamquam evidens fraus erat, tamen uterque pecuniae cupidus, facinoris alieni munus non repudiavit.

2. Quintius Cassius in Hispania Silium et Calpurnium occidendi sui gra- tia cum pugionibus deprehensos, quinquagies ab hoc sestertium, sexagies ab illo pactus, dimisit.

3. L. Septimuleius .C. Gracchi familiaris caput pilo fixum tulit; quia Opi- mius consul auro id se repensurum edixerat.

(a) Cod. *repetentis*. Correximus autem *repetentis*, nempe *recordantis*.

4. Ptolemaeus rex Cypriorum cum se periturum ob nimias divitias videret, quod eas anxiiis sordibus conquisierat, inposita omni pecunia navibus, in altum processit, ut in mare abiceret. Deinde detractus avaritia insita, non substituit propositum exsequi.

CAP. V.

DE SUPERBIA ET IMPOTENTIA.

1. **M.** Fulvius Flaccus cos. M. Plautii Hypsaei collega cum perniciosissimas reip. leges introduceret, senatu monente ut incepto desisteret, responsum non dedit.

2. M. Brutus trib. pl. cum a Lucio Philippo cos. interpellatus, cum concionaretur, fuisset; obtorta cervice, eum equidem per clientem suum in carcerem praecipitem egit.

3. Idem cum senatus ad eum misisset ut in curiam veniret; quare non potius, inquit, *in* hostilium curiam propinquam rostris, id est ad me, venit?

4. CN. Pompeius balineo egressus, cum ante pedes suos prostratum Hypsaeum ambitus reum vidisset iacentem, reliquit; nihil aliud illum agere dicens, quam ut convivium suum moraretur.

5. Idem P. Scipionem socerum suum legibus obnoxium, quas ipse tulerat, muneris loco ab iudicibus deposcit.

6. Cum ad M. Antonium triumvirum caenantem Caesetii Rufi senatoris caput esset adlatum, diu diligenterque considerato; ego hunc, inquit, notum non habui.

7. Alexander macedo fastidio Philippi Iovem sibi Hammonem patrem adscivit.

8. Idem instituta Persarum adsumpsit: spreto enim mortali habitu, divinum imitatus est.

9. Xerses Graeciae bellum indicturus, adhibitis Asiae principibus; ne viderer, inquit, tantum meo usus consilio, vos contraxi: ceterum memento te parendum magis vobis esse quam suadendum.

CAP. VI.

DE PERFIDIA.

1. **Ser.** Galba Lusitaniae convocato populo, tamquam de commodis eius acturus, CVIII. milia (a) iuventutis exuta armis partim occidit, partim vendidit.

2. CN. Domitius iratus Bituito regi Arvernorum, per colloqui simulatio-

(a) Sic etiam cod. Leid. Valerii.

nem arcessitum hospitioque exceptum, vinxit ac Romam nave deportandum curavit.

3. Carthaginienses Xantippum Lacedaemoniorum ducem, domum se reverere simulantes, in alto miserunt.

4. Hannibal Nucerinus hortatu suo cum binis vestimentis urbe egressos, vapore et fumo balineorum strangulavit.

5. Idem senatum Acerranorum extra moenia evocatum, in profundum puteum abiecit.

CAP. VII.

DE VI ET SEDITIONE.

1. **L.** Equitium, qui se trib. Gracchi filium simulabat, tribunatumque cum .L. Saturnino petebat, a .C. Mario in custodiam coniectum populus eripuit: et .Q. Metellum censorem lapidibus prosternere conatus est, quod is ab eo censum, tamquam a Tib. Gracchi filio, nolebat accipere; affirmans Gracchum tres filios habuisse, e quibus unum in Sardinia stipendia merentem, alterum infantem Praeneste, tertium post patris mortem natum, Romae decessisse.

2. Populus romanus competitorum Saturnini Nunnium civem integrum occidit, ut adipiscendae potestatis facultas taetro homini daretur.

3. Sempronium Asellionem praetorem urbanum a .L. Cassio concitati creditores, quod is causam debitorum susceperat, pro aede Concordiae sacrificantem, ab ipsis aris fugere coactum, in tabernula quam petierat latitantem discerpserunt.

4. Cum .C. Mario lege sulpicia ut adversus Mithridatem bellum gereret decretum esset, Gratidius ad Syllam missus accipiendarum legionum causa a militibus occisus est.

5. Q. Pompeium cos. Syllae collegam iussu senatus ad exercitum CN. Pompei missum, quem ille invita civitate obtinebat, contendere ausum, ambitiosi ducis illecebris (a) corrupti milites sacrificare incipientem mactaverunt.

6. C. Carbo, frater Carbonis ter consulis, dissolutam disciplinam militarem rigidius adstringere conatus, ab exercitu occisus est.

CAP. VIII.

DE TEMERITATE.

1. **A**ffricanus superior ex Hispania duabus quinquaginta ad Syphacem traiecit.

(a) Cod. 1. manu precibus; mox emendatum illecebris.

2. C. Caesar impatiens legionis tardioris a Brundisio Apolloniam traiectus, servili veste se occultato, naviculam conscendit; et tempestate vexatus, tandem necessitati cessit.

3. A. Albinum civem eximium miles temere propter falsas et inanes suspiciones lapidibus obruit.

4. Hannibal Africam petens, freto adpulsus, dum tam parvo spatio Italiam Siciliamque inter se divisam non credit, velut insidiosum cursus rectorem interemit: postea cognita veritate innocentiam gubernatoris absolvit.

5. Athenienses decem imperatores, et quidem victores, quod militum corpora sepulturae non dedissent, necaverunt.

CAP. VIII.

DE ERRORE.

1. **H**elvius Cinna trib. pleb. ex funere C. Caesaris domum petens a populo discerptus est pro Cornelio Cinna, cui erat infestus; quod cum adfinis Caesaris esset, inpiam (a) de eo pro rostris orationem habuisset.

2. C. Cassius, Tineio centurione misso, ut specularetur quis status M. Bruti esset; tardiusque eo redeunte, interceptum credens, et omnia plena victorum, se occidit.

3. Tolumnius rex Veientium cum tesserarum prospero iactu per iocum colusori dixisset, occidi; et forte Romanorum legati intervenissent, satellites errore vocis impulsus, legatos occiderunt.

CAP. X.

DE ULTIONE.

1. **M**. Flavius trib. pleb. ad populum de Tusculanis rettulit, quod eorum consilio Veliterni et Privernates rebellassent. Deprecantibus Tusculanis, adtigit (b) ut ceterae tribus salutarem sententiam ferrent; [sola pollia tribus iudicavit oportere eos publice verberatos securi percuti, imbellem multitudinem sub corona venire. Quam ob causam, postea Tusculani in urbem recepti neminem umquam (1)] polliae tribus fecerunt magistratum.

2. Cum Hadrianus cives romanos Uticae morantes sordido vexaret imperio, et ob id vivus ab eis esset exustus, nulla quaestio de ea re habita est.

(a) Ita cod. (b) Ita cod. pro *accidit*.

(1) Haec verba a Paridis codice mendose absunt, quae ego restitui ex Valerio, ne sententia hiaret.

3. *Thomyris* (a) caput *Cyri* abscisum in utrém humano sanguine repletum dimitti (b) iussit.

4. *Iaso thessalus* *Taxippo* gymnasiarcho a quibusdam iuvenibus pulsatum se questo, permisit ut aut tricenas ab his drachmas exigeret, aut denas plagas singulis daret. Quo posteriore vindicta uso, qui vapulaverant dolore commoti, *Iasonem* occiderunt.

CAP. XI.

DICTA IMPROBA AUT FACTA SCELERATA.

1. **T**ullia cum carpento veheretur, et is qui iumenta agebat restitisset ne super *Ser. Tullii* corpus induceret, ipsa supra id duci vehiculum iussit.

2. *C. Fimbria* cum id egisset ut *Scaevola* in funere *C. Mari* iugularetur; postquam eum ex vulnere recreatum conperit, accusare apud populum instituit; interrogatusque, quod illi crimen obiecturus esset innocenti, cui pro securitate morum digna satis laudatio reddi non posset; hoc ipsum, inquit, quod parcius corpore telum recepit.

3. *L. Catilina* *M. Cicerone* incendium ab ipso excitatum, dicente; sentio, inquit, et si illud aqua non potuero, ruina restinguam.

4. *Magius Chilo* *M. Marcello* amico suo a *C. Caesare* datum spiritum, sua manu eripuit; indignatus sibi ab eo quemquam amicorum praeferri.

5. *C. Toranius* triumvirorum partes secutus proscripti patris sui praetorii viri latebras centurionibus edidit.

6. *L. Iulius Annalis*, cum in campum ad quaestoria comitia filii descendens, proscriptum se cognovisset, scelere nefarii iuvenis effectum est ut occideretur.

7. *Vettium Salassum* proscriptum et latentem uxor interficiendum tradidit.

8. *Scipione Africano* patris et patris memoriam gladiatorio munere *Carthagine* nova celebrante; duo regis filii, nuper patre mortuo, in harenam processerunt de regno pugnaturi. Nec eos *Scipio* a proposito movere potuit.

9. *Mithridates* cum ipso patre bellum de dominatione gessit.

CAP. XII.

DE MORTIBUS NON VULGARIBUS.

1. **T**ullus *Hostilius* fulmine ictus cum domo conflagravit.

2. Nunciata clade, quae apud lacum *Thrasimenum* acciderat, mater sospiti filio facta obvia in complexu eius expiravit.

(a) Cod. 1. manu *Thomeris*; 2. *Thomyris*. (b) Ita cod. pro *demittit*.

3. Altera mater cum falso filii nuntio maesta domi sederet, ad primum conspectum redeuntis exanimata est.

4. Iuventius cos. Tib. Gracchi collega cum in Corsica quam nuper subegerat sacrificaret, decretas a senatu supplicationes, ob res ab eo bene gestas, nuntiantes (a) epistulas intento animo legens, caligine oborta conlapsus ante focum mortuus iacuit.

5. Q. Catulus a Mario mori iussus, recenti calce inlito cubiculo multoque igne percalefacto se inclusum peremit.

6. Herennius Siculo harnspex Gracchi amicus, cum eo nomine in carcerem duceretur, postquam eius inflicto capite, concidit.

7. C. Licinius Macer, Calvi pater, repetundarum reus, dum sententiae dicerentur, maenianum conscendit, et misit ad Ciceronem, qui id iudicium cogebat, ut diceret sua bona non posse hastae subici; se enim reum perisse non damnatum. Et ita sudario ore et faucibus coartatis, incluso spiritu, morte poenam praecessit.

8. Cornelius Gallus praetorius et T. Etherius E. Q. R. inter usum venenis absumpti sunt.

9. Coma Cleonis frater dux latronum perductus ad P. Rutilium cos., cum de viribus et conatibus fugitivorum interrogaretur, sumpto tempore ad se colligendum, caput operuit, innixusque compresso spiritu interiit.

10. Aeschylus poeta in Sicilia moenibus urbis in qua morabatur egressus, aprico in loco resedit: super quem aquila testudinem ferens, delusa splendore capitis (erat enim calvus), perinde atque lapidi testudinem illisit: quo ictu Aeschylus peremptus est.

11. Euripides ab Archelai regis caena repetens domum, a canibus discerptus est.

12. Sophocles cum in certamen tragoediam dimisisset, ancipiti sententiarum eventu sollicitatus, tandem victor, causam mortis gaudium habuit.

13. Pindarus cum in gymnasio super gremium pueri, quo unice delectabatur, capite posito quieti se dedisset, obiit.

14. Milo crotoniates cum iter faciens quercum in agro cuneis adactam vidisset, divellere conatus, excussit cuneos. Manibus oppressis, a feris lacertus est.

CAP. XIII.

DE VITAE CUPIDITATE.

1. **M**arcus Aquilius cum gloriose extingui posset, Mithridati turpiter servire maluit.

2. C. Carbo cos. iussu Pompei ad supplicium ductus, quo diutius lucis usu frueretur, petit flebiliter ut sibi alvum relevare priusquam expiraret, liceret.

(a) Cod. *nuntiantibus*; et quidem translato vocabulo.

3. D. Brutus a Furio, quem ad eum occidendum Antonius miserat, compressus (a) gladio eius se subtraxit.

CAP. XIII.

QUAM EXQUISITA QUIDAM CUSTODIA USI SINT.

1. **M**asinissa rex parum fidei in pectoribus hominum reponens, custodia se canum vallavit.

2. Dionysius tyrannus metu tonsorum filias suas detondere docuit, quas ipsas postquam adultae aetati adpropinquabant, instituit ut iuglandium nucum putaminibus barbam sibi et capillos adurerent: atque cubicularem lectum lata fossa cinxit, in quem se ligneo ponte recipiebat: satellites barbaros et servos habebat.

CAP. XV.

DE SIMILITUDINE FORMAE.

1. **P**ompeio magno Vibius ingenuae stirpis et Publicius libertinus similes fuerunt.

2. Pater .CN. Pompei Menogenis coqui sui persimilis fuit.

3. Cornelius Scipio victimario cuidam persimilis erat.

4. Lentulus histrioni Spintheri similis fuit; Metellus nepos Pamphilo tertiarum actori.

5. Regi Antiocho unus ex aequalibus nomine Artemo persimilis fuit; quem Laodice uxor Antiochi, interfecto viro, dissimulandi sceleris gratia, in lectulo perinde ac si ipsum regem, conlocavit.

6. Herophilus ocularius medicus tam similis Mario fuit, ut sibi eum avum vindicaret (1).

7. Repertus (b) est qui se diceret Sertorii filium.

8. Extitit qui se Octaviae sororis Augusti diceret filium.

9. Quidam Cornelio Sylla rerum potente, domum .CN. Asiani Bionis irupit, filiumque eius expulit, vociferando se filium illius esse.

10. Caesar Augustus barbarum quendam ob eximiam similitudinem Capadociae regnum adfectantem, tamquam Ariarathes (c) esset, punivit; cum ille Ariarathes a .M. Antonio occisus esset.

(a) Val. *comprehensus*. (b) Ita 2. manu; at 1. *repp.* (c) Cod. *Ariathes* heic et postea.

(1) Hoc et sequentia exempla pertinent ad titulum *de his qui alieni melioribus se inseruerunt*; si indiculum sequi vis.

LIBER DECIMUS.

PRAEFATIO (1).

Decimus atque ultimus huius operis liber seu studiosorum inertia, seu scriptorum segnitia, seu alio quovis casu aetati nostrae perditus est. Verum Iulius Paris abbreviator Valerii post novem libros explicitos, hunc decimum sub infra scripto compendio complexus est; per quod de nominibus, praenominibus, cognominibus, atque agnominibus fuisse eundem a Valerio compositum coniectari licet. Verba quidem Iulii Paridis haec sunt: liber decimus de praenominibus, et similibus.

DE PRAENOMINIBUS.

1. **V**arro simplicia in Italia nomina fuisse ait, existimationisque suae argumentum refert, quod Romulus et Remus et Faustulus neque praenomen ullum neque cognomen habuerint. Qui ab eo dissentiant, aiunt matrem eorum, Rheam Silviam vocatam; avum, Silvium Numitorem; fratrem eius, Amulium Silvium, ac superiores Albanorum reges Capetum Silvium, Agrippam Silvium: posterioresque duces Metium Fufetium, et Tutorem Cloelium vocatos. Nec contenti his ad Sabinos transgrediuntur, Titum Tatium, Numam Pompilium, et patrem eius Pompium Pompilium. Eiusdemque regionis principes enumerant, Pustulanum Laurantum, Volesum Valensium, Mettum Curtium, Alium Fumusilleaticum. Ab Etruscis recitant Lartem Porsennam; ab Aequeiculis Septimum Modium primum regem eorum, et Fertorem Resium, qui ius fetiale constituit. In hunc modum Varronis sententia subruitur.

2. Romanos autem arbitrandum est maxime ab Albanis et Sabinis multiplicandorum nominum consuetudinem traxisse, quoniam ab illis orti sunt. Omnia autem, quae ad unumquemque nostrum definiendum excogitata sunt, eandem vim significandi hominis obtinent. Quod per proprietates dicitur, hoc distat, quia eo gens cognoscitur, ideoque dicitur gentilitium. Cetera ordine

(1) Abest a codice vaticano haec praefatio; sed eam editam ex mss. a Stephano Pighio, haec

ponendam putavi, tum quia tempestiva est tum quia vetus.

variantur. Nam quod praeponitur, praenomen; quod post fertur, cognomen; quod ad ultimum dicitur, agnomen. Quorum series non ita ut exposui, semper servata est. Animadverto enim in consulum fastis perplexum usum praenominum et cognominum fuisse. Dictum Postumum Cominium Auruncum; et Postumum Ebutium Helvam (a); et Vopiscum Iulium; et Opitrem Verginium Tricostum; et Paulum Fabium Maximum. Quin etiam quaedam cognomina in nomen versa sunt, ut Caepio: namque hoc in Bruto nominis locum obtinuit. Gentilicia nomina Varro putat fuisse numero ∞ (b): praenomina circa .XXX. Pueris non prius quam togam virilem sumerent; puellis non ante quam nubarent, praenomina imponi moris fuisse, Quintus Scaevola auctor est. Quae olim praenomina fuerunt, nunc cognomina sunt, ut Postumius, Agrippa, Proculus, Caesar.

3. Opiter, qui patre mortuo, avo vivo, gignebatur. Vopiscus, qui in utero matris geminus conceptus, altero abortu eiectione, incolumis editus erat. Hospes praenomen fuit in eo, qui peregre apud hospitem natus erat: idque habuit Lucretius Tricipitinus collega .L. Sergii. Volero in praenomen abiit, quod volentibus nasci liberi parentibus videbantur (c), quo usus est Publius Philo. Lartis (d) pronomen sumptum est a laribus: tuscum autem esse creditum; fuitque consul Lar (e) Herminius cum .T. Verginio Costo. Stadius a stabilitate; Faustus a favore praenomina ceperunt. Tullus praenominatus est ominis gratia, quasi tollendus, o littera in u conversa. Sertor qui per sationem natus erat, adpellatus est. Ancum praenomen Varro e Sabinis translatum putat: Valerius antias (f) scribit, quod cubitum vitiosum habuerit, qui graece ἀγκύνη vocatur. Lucii coeperunt adpellari, qui ipso initio lucis orti erant; aut ut quidam arbitrantur, a Lucumonibus etruscis. Manii, qui mane editi erant; vel ominis causa, quasi boni: manum enim antiqui, bonum dicebant. Cnaeus ob insigne naevi adpellatus est, quod unum praenomen varia scriptura notatur: alii enim Naeum, alii Gnaeum, alii Cnaeum scribunt. Qui .C. littera in hoc praenomine utuntur, antiquitatem sequi videntur, quae multum ea usa littera est. Olim enim dicebatur frumentum (g), nunc frumentum eferitur; et fortis, non fortis; et natura (h), non natura. Ergo etiam qui in corporibus gigni solet, Cnaeus appellabatur. Qui .GN. ponunt, corruptione (i) syllabae delectari videntur; qui Naeus levitate. Gaii iudicantur dicti a gaudio parentum. Auli quod dis alentibus nascuntur. Marcii, martio mense geniti. Publii qui prius pupilli facti erant, quam praenomina haberent: alii ominis causa e pube. Tiberii vocitari coeperunt, qui ad Tiberim nascebantur. Titus e sa-

(a) Ita cod. (b) Male in edd. *innumera*, pro mille. (c) Locus hic corruptus est in editionibus. (d) Cod. *Laertis*. (e) Cod. *consularis*. (f) Cod. *antea*. Editiones et mss. variant. Scripsi *antias* cum duobus codd. a Pighio laudatis. (g) Cod. *fragmentum*. Sed error est heic et in edd. Nam C respice non G familiaris littera fuit antiquis, ut monumenta testantur v. gr. *uxor*, *vixit anxius*, *quinctus*, *quinctillis*, *sacxa*, *devincervit*. Videsis iadicem meum Fronton. (h) Cod. *vat. correptione* cum aliis mss. (i) Cod. *gnatura*.

bino nomine(a) Tito fluxit. Appius ab Atto eiusdem regionis praenomine. Caesones adpellati sunt, qui e mortuis matribus exsecti erant. Servius, quod mortua matre in utero servatus est. Spurii patre incerto geniti, quasi *σπορέδισοι*. Numerii sola tantummodo patricia familia usa est Fabia; idcirco quod trecentis sex apud Cremeram flumen caesis, qui unus ex ea stirpe extiterat, ducta in matrimonium uxore filia Numerii Iotacilii maleventani, sub eo pacto ut quem primum filium sustulisset, ei materni avi praenomen inponeret, obtemperavit.

4. Antiquarum mulierum frequenti in usu praenomina fuerunt Rutilia, Caesellia, Rodacilla, Murrula, Burra, a colore ducta. Illa praenomina a virilibus tracta sunt Gaia, Lucia, Publia, Numeria. Ceterum Gaia usu super omnes celebrata est. Ferunt enim Gaiam Caeciliam, Tarquinii Prisci regis uxorem, optimam lanificam fuisse: et ideo institutum ut novae nubtae ante ianuam mariti interrogatae, quaenam vocarentur, Gaias esse se dicerent.

(a) Num pro homine?

Desiderantur in codice vaticano reliqua capita, quae indiculi auctor (p. 2.) promiserat, nempe de nominibus, cognominibus, agnominibus, appellationibus, verbis. Tum in calce superstitis capituli de praenominibus subtextitur Probi titulus, quem mox recitabo; eius autem rei causas in prohoemio meo vestigavi. En titulum Probi, prout est in codice vaticano.

C. TITI PROBI FINIT EPITOMA

HISTORIARUM DIVERSARUM EXEMPLORUMQUE ROMANORUM.

FELICITER EMENDA VI DESCRIPTUM RABENNAE

RUSTICIUS HELPIDIUS DOMNULUS ·V̄C̄.

Huic autem titulo consonat praefatiuncula quaedam quam ex mss. edidit Pighius, quae est huiusmodi.

C. TITI PROBI

IN EPITOMAM SUAM PRAEFATIO.

Decimus huius operis liber, qui et ultimus est, vel ex neglegentia aut maliuolentia librariorum periit. Abbreuiator titulos eius habebat integre fortassis; tamen de uno tantum, hoc est, de praenomine, epitoma repraesentabat.

IANUARIII NEPOTIANI

EPITOMA LIBRORUM VALERII MAXIMI.

IANUARIUS NEPOTIANUS

VICTORI SUO SALUTEM (1).

Impensius quam ceteri adulescentes literis studes, quo tantum proficis, ut exigas scripta veterum coerceri, mi Victor: quod iudicium etiam in senibus rarum est, quia recte dicendi scientia in paucis (a). Igitur de Valerio Maximo mecum sentis, opera eius utilia esse, si sint brevia. Digna enim cognitione componit, sed colligenda producit, dum se ostentat sententiis, locis iactat, fundit excessibus; et eo fortasse sit (b) paucioribus notus, quod legentium aviditati mora ipsa fastidio est. Recidam itaque, ut vis, eius redundantia, et pleraque transgrediar, nonnulla praetermissa conectam (c). Sed hoc meum, nec vim antiquorum habebit nec fucum novorum. Et cum integra fere in occulto sint, praeter nos (d) duo, profecto nemo epitomata cognoscat. Hoc

(a) Sex verba haec quia recte dicendi scientia in paucis, omisit imprudens Labbaeus. (b) Labb. *fit.* (c) Ita cod. vat. cum unica *n*; quae est prisca orthogr. (d) Sic bene cod. vat. Male Labbaeus *vos*.

(1) Praefationem hanc edidit Labbaeus biblioth. mss. T. I. p. 669. Et quidem arbitror ex hoc eodem vaticano codice, a quo nunc ego ineditum ipsum opus depromo: namque Labbaeus in praecedentibus ibi paginis utitur aliis codicibus vaticanis ad edenda antiqua fragmenta. Quod autem codex

a me nunc inspectus non solum emendationes aliquot suppeditavit huius praefatiunculae, verum etiam eiusdem particulas novas duas; has, inquam, omissiones Labbaei potius incogitantiae errorique tribuam, quam de alio Nepotiani exemplari, quod nusquam hactenus comparuit, cogitem.

tutius abutor otio. Heus censor, de cetero^(a) cave hic aliud quam brevitatem requiras, quam solam poposcisti. Cura, mi Victor, ut valeas.

CAP. I.

DE RELIGIONE.

1. **R**omani aequae armis ac sacris studentes ex senatus consulto decem optimatum liberos ob noscendas haruspicum disciplinas in Etruriam miserunt; qui ut ceteras quoque caerimonias Graecorum, calliphanas (1) petierunt.

2. Metellus pontifex maximus Postonium consulem in Africam profecturum sub denuntiatione multae continuit; eo quod esset consul idem flamenque martialis: ut videlicet priore haberetur loco sacerdos quam consul, res sacra quam victoria.

3. Gaius Flaminius adverso omine magister equitum esse noluit.

4. Syracusis cum Clastidio captis M. Marcellus quinques consul, cum ex voto aedem Honori et Virtuti construeret, a collegio pontificum prohibitus est duobus numinibus unum delubrum dicare: ne, uno contumelia praetermisso, alteri sacrificaretur: aut siquod accidisset prodigium, de placando esset incertus. Marcellus duplo sumptu duo templa constituit.

5. L. Furius Bibaculus praetor a patre magistro Saliorum iussus ancilia tulit: cum id praetori necesse non esset. Sed tamen Bibaculus patri et sacris paruit.

6. M. Atilius (b) duumvir iussu Tarquinii regis culeo insutus est, quod librum occultioris sacri describendum subtractum e regis secretis prodidisset.

7. Gracchis remp. vexantibus, repertum in sibyllinis libris antiquissimam Cererem placandam. Tunc quindecim viri Hennam profecti sunt. Is enim locus a virgine cultus putatur. Et Dea sacrificiis propitiata Gracchorum exitu putatur.

8. Tiberius Gracchus ad augurum collegium e provincia scripsit comperisse se consules non auspiciato creatos. Recitata in senatu epistula, revoca-

(a) In cod. *piveteras*, ex quo mendo *per veteres* facere pronum erat, sed parum commodo sensu. Malui de cetero. Labbaeus omissis mediis transiit ab *otio* ad *cave*. (b) Lectio *Atilius* pro *Tullius*, consonat cum Dionysio halic.

(1) Ita cod., quam lectionem immutare nolui; quamquam Nepotiani codex mendose admodum ab inerudito librario scriptus est; ita ut multas passim lectiones a me emendari necesse fuerit; ne

adscriptis quidem plerumque, ut alias soleo, mendis in scholiis, propter multitudinem et intolerabilem absurditatem.

ti sunt consules, Figulus e Gallia, Scipio Nasica ex Corsica. Tanta vis religionis inerat, ut de ea crederetur etiam absenti.

9. Cum Sulpicio sacrificanti apex cecidit, significatum est instare iacturam sacerdotii.

10. Fabius Maximus cum crearetur dictator, sorex sonuit. Ille ob omen dictaturam deposuit.

11. P. Licinius pontifex maximus virginem Vestae quod quadam nocte ignem perpetuum indiliger servasset, flagris coercuit. Verum severitas ad pellendam negligentiam adeo parum profecit, ut postea ignis extinctus sit. Sacerdos vero vel pontifex pro peccato amplius poenae metuens, ornamentum ex suis pretiosissimum cineri superposuit; moxque flamma surrexit (1).

12. Albanus insignis vir religione, qui cum capta urbe a Gallis fugeret, plastroque eveheret familiam suam, virginesque Vestales cum sacris pone vidisset, deiecit uxorem ac filios, et sacerdotes cum piis honeribus suscepit: iussusque iter mutare, Cere pervenit: ex cuius oppidi obsequio in publicas religiones, caerimonias appellaverunt.

13. C. Fabius Dorsuo flamen quirinalis, cum idem Galli obsiderent Capitolium, sollempni die gabinatus (2) sacra praeferens per hostium tentoria, sacrificio *peracto* rediit.

14. Sub Ianiculo arca inventa est, P. Cornelio et M. Baebio Tamphilo (a) cons., plena libris nostra lingua atque attica: qua in arca latini pontificum disciplinas, at graeci philosophorum habebant. Servatis igitur nostris, graecos igni dedere; quia non probaverint contra religiones sapientiam (3): quos libros iussu senatus P. Petilius praetor urbanus exussit.

15. M. Atilius Regulus missus a Carthaginiensibus Romam inter legatos punicos sub sacramento, ut si captivorum commutatio facta non fuisset, ad supplicium rediret; de captivis permutandis populo romano ipse dissuasit; et ad Poenos rediit, ne peieraret.

16. Post cannensem cladem cum satis iuste tota civitas in maerore esset, senatus censuit ut dies XXX. tantum luctibus darentur: instabant enim sacra Cereris, quae oportebat a laetis celebrari.

17. Varro in Cannis male adversus Poenos rem gessisse fuere qui crederent, eo quod puerum speciosissimum in Iovis tensa imposuisset. Ob *id* laesam saevisse Iunonem. Vix denique post aliquos annos sacrificiis culpa expiata est.

18. Hercules Italiae hospes sacra fertur Potitis tradidisse, quae per familias servata sunt. Sed postea Appius censor servis publicis ea tradidit: ob

(a) Cod. Pamphilio.

(1) Differunt haec a Valerii narratione.

(2) Notemus vocabulum.

(3) Dictum notabile! Confer ff. 2.

quod piaculum Potiti omnes puberes fere .XXX. eodem occubuerunt anno : dehinc Appius eiusdem vir generis excaecatus est.

19. Carthagine a Romanis capta , spoliatus Apollo veste aurea , inventae sunt , cum frustis tunicae , manus eorum qui abstulerant (a).

20. Brennus rex Gallorum victoriis Delphos usque pervenerat. Cumque iam humanae vires resistere ei omnino non possent , cultoresque loci ad Apollinem confugissent , respondit deos secum et candidas puellas Gallis pugnaturas. Tum nivibus cum omni exercitu Brennus oppressus est (1).

21. Lucum Aesculapii Turulus Antonii praefectus in usum navium succidit : postea victus a Caesare , in eodem luco Turulus interemptus est.

22. Fulvius Flaccus censor (b) cum aedem Fortunae equestris Romae faceret , tegulas et marmora de templo Iunonis lacinae transtulit : moxque mente caruit , filiumque militantem in Illyrico amisit. Tum referri senatus usurpata iussit.

23. Pleminius Scipionis legatus Proserpinae thesaurum vacuavit : quem Scipio catenatum Romam direxit , ubi in carcere taetro languore periit. Senatus vero duplam pecuniam reddendam censuit.

24. Eiusdem deae opes rex Pyrrhus Locris populatus est : cumque navigaret , subitis tempestatibus cum classe illisus est : rapta autem in litore inventa ac reddita sunt.

25. Ad Masinissam regem immensae magnitudinis elephantis dentes praefectus classis detulit ; quos cum cognovisset e templo Iunonis melitensis ablatos , remisit. Inscrispsit quoque gentilibus litteris : accepisse regem ignorantem , supplicem remisisse.

CAP. II.

QUI RELIGIONEM DISSIMULAVERINT , VEL DE CONTEMPTU OBSERVANTIAE.

1. **D**ionysius Syracusanorum tyrannus Locris fanum Proserpinae spoliavit , et navigans suis flatibus , dixit : sic sacrilegi navigant. Idem Dionysius Iovem olympium pallio aureo nudavit , quod Gelo de spoliis Carthaginiis dederat ; et apposuit laneum dicens , hoc potius convenire , quod hieme apricaret , non quod gravaret aestate.

2. Aesculapio quoque Dionysius barbam auream dempsit et ait , patre levi filium incongrue esse barbaturum. Hic quidem impunitus fuit ; sed eius filius heres dominationis poenas dare delectus , exilio solvit.

(a) Cod. *abstulerint.* (b) Cod. *censor senatus.*

(1) Deest hoc exemplum apud Valerium. Est ergo ex iis praetermissis , quae in epistula Nepotianae conexurum se promittit.

3. Alexander (1) magnus Miletum cepit. Cum milites etiam Cereris templum introissent, excaecati sunt, ne inspicerent secreta tantum feminis cognita.

4. Persae mille naves appulere Delum (a): et cum divitiae in praedas possent allicere victores, omnibus spoliis temperatum est in Dei honorem.

5. Pythagoras (b) philosophus ab Atheniensibus pulsus est, librique eius exusti; quia scripserat ignorare se an dii essent; ac si essent, quales essent posse sciri.

6. Socrates in eadem urbe dampnatus est, quod contra religiones nonnumquam disputaret.

7. Phidias ibidem eboris sculptor ait, sumptu minore, marmore incipere (c) diis simulacra fieri; quod ipsi irati ex ebore Athenienses iusserunt.

8. Apud eosdem Diomedon, unus de decem ducibus, cum post victoriam ad supplicium pergeret, rogavit ut nuncupata vota pro exercitu solverentur.

CAP. III.

QUI RELIGIONEM SIMULAVERUNT.

1. **N**uma Pompilius cum efferatos assiduis bellis Romanos animadverteret, docuit eos cultum deorum. Atque idem ut facilius mansuescerent, Aegeriam nympham in consuetudine se habere praeceptricem sibi confinxit, quo maior apud feroces esset auctoritas.

2. Scipio Africanus neque publica neque privata prius umquam attigit quam in cella Iovis capitolini diutissime moraretur, ante quam videretur a quoquam.

3. Sylla proeliaturus simulacrum Apollinis Delphis ablatum suppliciter orabat in conspectu militum, ut promissa praestaret, videbaturque mire illo (d) fretus.

4. Syram mulierem Marius in castris habuit sacricolam, ex cuius se auctoritate asserebat omnia aggredi (2).

5. Sertorius in exercitu hispano albam cervam habuit, quam persuasit barbaris monitricem sibi esse.

(a) Cod. *Persae mille navibus implere Delum.* (b) Ita nonnulli etiam Valerii codices, pro *Protagoras.*
(c) Ita cod. (d) *Col. bellum, pro illo.*

(1) Ab hoc loco usque ad exemplum Deiotari nihil aliud habebamus in Valerii editionibus quam Paridis epitomae fragmentum. Nunc Nepotianus integrum pariter Valerium compilans, plura

quandoque nobis exhibet, et a Paridis compendio diversa. Quare haec pars Nepotiani pretiosior ceteris est.

(2) Abest hoc exemplum a Valerii editionibus.

CAP. III.

DE SUPERSTITIONIBUS.

1. **B**acchanalium mysteria fuere Romae : sed cum temporibus nocturnis viri ac feminae pariter essent, furerentque multo colentium sanguine, peregrina sacra abolita sunt.

2. Chaldaeos Cornelius Hippalus urbe expulit, et intra decem dies Italia abire iussit, ne peregrinam scientiam venditarent.

3. Iudaeos quoque qui Romanis tradere sacra sua conati erant (1), idem Hippalus urbe exterminavit; arasque privatas e publicis locis abiecit.

4. Lutatium Circonem (a) confectorem primi punici belli fama extitit velle ad praenestinae fortunae sortes mittere sive colligere. Hoc cognito, senatus inhibuit extraria responsa consultorum disquiri. Iussum legatis est aedilibusque in haec missis, ut si consulisset, ad supplicium Romam reduceretur. Denique adeo profuit factum, ut pro incertis ei romana auspicia fuerint: nam ab altaribus patriis profectus, Aegadas opulentissimas insulas in conspectu Carthaginis populatus est (2).

CAP. V.

DE AUSPICIIIS.

1. **U**rbem Romam auspiciis conditam, certum est. Itaque Remus prior sex vultures auspicatus; postea Romulus duodecim, potior Remo fuit; quod Remus prioribus auspiciis niteretur, Romulus pluribus (3).

2. L. Tarquinius rex cum centuriis a Romulo constitutis alias adicere disponderet, Attius Navius augur dixit, prius deos consuli oportere. Rex iussit sciscitari, num quod in animo haberet fieri posset. Post consultationem, posse respondit. Novacula, inquit Tarquinius, cotem scindere volo. Nil concitatus augur scidit. Exin magna fides et auctoritas Romae augurum mansit. Navio cum cote et novacula constituta est statua.

3. Tiberius (b) Gracchus tribunatum adepturus, pullarium domi consuluit; ab eoque ire in campum prohibitus est. Sed cum pertinaciter pergeret, sic illisit mox extra ianuam pedem, ut eius excideretur articulus. Deinde tres corvi prodeunti ei cum vocibus adversis involaverunt, et compugnantes tegulam ante pedes eius deiecerunt. Cumque in Capitolio consuleret,

(a) Paris *Cereo*. (b) Cod. heic et aliquoties alibi *Titus*; quia scilicet librarius recentior male legit *Titus antiquum* compendium *Ti.* quo significatur *Tiberius*.

(1) Confirmat Nepotianus quae dixi ad Paridem p. 7. Valerii editionibus.

(2) Multo contractius hoc est exemplum in Valerii editionibus.

(3) Non extat hoc exemplum in Valerii editionibus.

similia auspicia habuit. Male igitur tribunatu gesto, occisus est: a Scipione Nasica primo ictus fragmento subsellii, postea clava, expiravit (1). Corpus eius cum his qui pariter occisi erant, Lucretius aedilis plebi inhumatum in Tiberim abici iussit.

4. P. Claudius praeceps animi primo bello punico pullarium consuluit: qui cum dixisset non vesci pullos, quod malum omen est; bibant, inquit; et in mare proici iussit. Mox classem apud Aegadas insulas cum multo reip. damno et suo exitio amisit.

5. Metello pontifici maximo proficiscenti in agrum tusculanum corvi duo evidenter obstiterunt. Sed neglecto augurio, ire contendit. Inter se aves unguibus laniare coeperunt et rostris dare ictus. Mirans Metellus Romam rediit. Sequenti nocte ex incendio palladium rapuit.

6. M. Tullius Cicero cum in agro caletano (a) proscripius lateret insectante Antonio, corvus virgulam ferream, qua distinguebantur horae, sic residit rostro, ut ea excuteretur: togamque Tullii apprehendit et traxit. Sub momento ad eum percussores irruerunt.

7. M. Brutus collega Cassii de exitu belli est civilis ammonitus (b). Nam duae aquilae advolantes supra eum campum in quo pugnavit, ex diversis castris convenientes conflixerunt. Victrix profecta ad Caesarem est: fugit illa quae ex Bruti advenerat parte.

8. Deiotaro regi tetrarchae in iter necessarium intento, saevum augurium aquila cecinit. Rex territus rediit. Ea nocte hospitium corrui, quod regi fuerat praeparatum.

CAP. VI.

DE OMINIBUS.

1. **P**ostquam ceperant Galli de urbe viatoriam, patres conscripti deliberabant migrare Veios: cum centurio cohortibus signa referentibus exclamat, signifer hic fige signa; optime manebimus. Paritum omni est.

2. Camillus precatus deos est, populi romani florente fortuna, ut si quis deorum felicitati reip. invideret, per Camillum sibi satisfaceret: et sub verbo decidit. Probavit omen exilium quod insecutum est.

3. L. Paulo consuli sorte evenit provincia Macedonia adversus Persen regem. Reversus domum, invenit parvam filiam flentem. Quaerenti causas, illa respondit; mi pater Macedonis (c) est mortuus (hoc nomine catellus fuerat.) Ille in triumpho spem omen accepit.

(a) Cod. *saletano*. Confer *Paridem* p. 8. (b) Ita cod. *heie* et alibi; ut nunc scilicet Itali scribunt. (c) Ita cod.

(1) Subsequens exempli pars abest a Val. *edd.*

4. G. Marius a senatu iudicatus hostis, Minturnis custodiebatur in domo Fanniac. In conspectu eius asellus pabulum forte oblatum est; quo contempto animal ad aquam contendit. Obtinuit Marius a multitudine auxiliatrice ut ad litus deduceretur. Tunc parva navi Africam evectus, evasit arma syllana.

5. Pompeius victus a Caesare Cyprum tendens, Paphum venit; ammiratusque aedificium in litore, interrogavit quid esset. Gubernator ait *καρὰν βασιλῆα* (a) dici. Scaevum omen statim tristi vultu prodidit; et effugit locum.

6. L. Cassium Rhodum spoliante incolae rogabant, ut deorum simulacris abstineret. Ille ait, solem se relinquere. Nec mora; in Macedonia victus periit.

7. A Pecilio consule obpugnabitur in Liguria civitas (b) Letum nomine. Adhortans militem ait consul: Letum hodie capiam. Moxque occisus est.

CAP. VII.

DE PRODIGIIS.

1. Servio Tullio in Tarquini Prisci regia dormienti caput ardere visum est: quod prodigium cum Tanaquil uxor regis audisset, puerum inter liberos educavit. Denique idem Romae rex fuit gradu sexto.

2. L. Marcius post interitum Pub. et Gnaei Scipionum, perturbatum exercitum ducis alloquebatur officio, cuius capite apex flammae summus emicuit. Postea caecidit hostium milia XXXVII., plurimosque cepit: dehinc punice castris potitus est.

3. Scipio ut in africanam terram descendit, cecidit. Hoc factum pavente exercitu, exclamavit: teneo te, terra Africa; et vicit (1).

4. Sylla contra Samnites gerens bellum, inter sacrificandum ad sinistram serpentem vidit. Mox adhortante Postumio haruspice, produxit exercitum et vicit.

5. Bos locuta Romae est, L. Volumnio et Servio Sulpicio cons. s.

6. Carnes etiam caelo lapsae sunt; quarum pars ab avibus intercepta est, pars incorrupta diu iacuit. Quo anno gravia fuere bella.

7. Item in sequenti tumultu, infans sex mensium in boario foro triumphum clamavit quievitque. Tum infans alter natus est capite elephantino. Imbre saxatili picena regio verberata. In Gallia eisdem temporibus lupus e vagina gladium sustulit vigili. Tunc et sanguinem duo scuta in Sardinia sudarunt. Apud Antium quoque messorum sanguinolentis spicis implevere corbes, et pluviae deciderunt cruentae. CN. Domitii (2) bos bello punico secundo sonuit: cave tibi, Roma.

(*) Cod. *caubasilca*. (b) Val. *mons*.

(1) Desideratur in Valerii serie hoc exemplum.

(2) Aliud agens dixi ad Parid. p. 10. *silere* Valerium de hoc homine.

8. G. Flaminius consul sine auspiciis creatus, conflicturusque cum Hannibale ad lacum Trasimenum, cum equo suo cecidit. Et cum post hoc omen rapi signa iussisset, convelli nequaquam potuerunt. Denique effodere ea imperavit. Eo proelio caesa (a) sunt Romanorum milia XV; capta sex; reliqui fugerunt, milia X: ipse consul occisus est; quem cum Hannibal humari iussisset, non reppererunt.

9. Mancinus consul ad Hispaniam directus est, bellum contra Numantinos acturus. Cum Lavinii sacrificaturus esset, emisit cavea pullarius pullos, qui in silvam evolaverunt, nec reperti sunt diu multumque quaesiti. Navigaturus idem e portu Herculis, sine auctore vocis audivit: Mancine mane. Cumque scapham conscendisset, immensum anguem illic exhorruit. Tribus prodigiis nunciata sunt infelicia tria; pugna, foedus, deditio.

10. Tiberius Gracchus civis optimus cum consul rem divinam in Lucanis faceret, bello punico, gemini serpentes allapsi sunt, caesaeque hostiae iecur comederunt. Refugit turba territa sacrificium. Quod cum rursus repetitum esset, idem accidit. Tertio quoque cum diligentissime hostia servaretur et serpentum prohiberetur incursus, arceri non potuerunt, quin idem facerent. Postea consul quamvis vir cautissimus a Flavio hospite inductus in insidias est: atque ita praeventus dolo ut inermis ad eum locum veniret, in quo latebat poenus Mago, et ab eo occisus est.

11. Marcellus Syracusarum victor et fugator Hannibalis, cum sollemne sacrum faceret, primae hostiae iecur sine capite habuit; secundae duplici capite. Haruspici displicuit post prima tristitia, sequentia nimis laeta esse. Itaque Marcellus cum exploratum noctu processisset, in Brutiis a Poenis interceptus est.

12. Octavius collega Cinnae vidit Apollinis caput e statua cecidisse, quod caput evelli terra omnino non potuit. Nec longum: cum Cinna dissidens collega periit. Caput statuae post Octavii poenam levatum est.

13. Crassus triumvir dimicaturus Charris cum gente Persarum, pullum accepit paludamentum, cum moris fuerit candidum offerri sive purpureum. Una etiam aquilarum vix potuit evelli. In proelium prodeuntibus altera aquila cum ferretur, retrorsum versa est. Mox innumerae Romanorum cecidere legiones. In conspectu patris filius periit. Crassus ipse iacuit inhumatus, et ludibriis patuit.

14. CN. Pompeio moventi signa Dyrrhachio fulmina adversa occurrerunt: apes quoque obsedere vexilla. Quo viso subitus maeror confudit exercitum, fugerunt hostiae; in templis simulacra conversa sunt, alia fleverunt, alia sudaverunt. Tantis vero in aere armorum strepitus fuit, ut Antiochiae quasi ad adventum hostium in muros concurreretur.

(a) Cod. *fusa*.

15. Sub statua Caesaris eisdem temporibus Trallibus in aede Victoriae procera palma nata est; ac mox pharsalica est nunciata victoria.

16. Ante quam Caesar occideretur, in curia, ante dies paucos bove ex more mactata cor in extis non est repertum. Quod cum Spuriina pronunciasset ad vitae periculum pertinere, ait Caesar constantiae memor: miraris si cor bos non habet! Sed mox ei vitae finis fuit.

17. Xerxi regi Persarum equa leporem peperit in castris: quo prodigio praenunciatum est milites eius pavore fugituros. Omen secutum est; nam diu victor, miser recessit.

18. Idem Xerxes cum Lacedaemonem vellet invadere, inter convivandum accipiens vinum patera excepit sanguinem. Hoc iterum ac tertio. Tunc magi monuerunt ut ab incepta intentione desisteret.

19. Midae regi futuro, cum parvus esset, formicae grana frumenti in os ingesserunt. Ditissimus omnium fuit.

CAP. VIII.

DE SOMNIIS.

1. **O**ctavianus Augustus aeger in castris pharsalicis erat. Cumque apud Philippos luce ventura certaturae civile inter bellum romanae manus essent, Minerva in somniis visa medico eius Artorio iussit, ne eo bello Augusto opus esset. Ad quod proelium cum lectica latus est: sed intento eo in adventum victoriae, Brutus castra eius cepit.

2. Calphurnia uxor Iulii Caesaris vidit in somnis maritum suum confossum vulneribus in sinu suo iacere. Oravit Caesarem ne eo mane abiret in senatum. Sed ille auspicio saepe neglegens, contempsit somnium, sed exitu probavit.

3. P. Decius Mus et Mallius Torquatus consules bello latino somniarunt diis manibus terraeque matri alterius exercitum deberi. Cum consulum somnia convenirent, consulti dii sunt. Idem ex auspicio responsum est, inter eosdem duces, ut is se morti offerret, cuius cornu et acies prius cedere coepisset in proelio. Decium gloriosa facta rapuerunt, quamvis et Torquatus mori pro patria praeoptasset.

4. Ciceroni exuli, cum quiesceret in villa campi atinatis (a), in somniis occurrit imago G. Marii cum insignibus consulatus, visusque eum lictori tradere qui in monumentum marianum deduceret; praemissa voce, illic spem ei meliorem fore. Deinceps in templo Iovis a Mario exstructo de reditu Ciceronis senatus decrevit.

(a) Cod. *altinatis*.

5. Cassius parmensis , percusso Antonio , vidit in somno hominem perae-
grandem concretum coma et barba. Rogavit quis esset : respondit se esse Or-
cum. Inclamavit pueros , quaesivitque eequem talem vidissent. Negantibus ,
indormivit. Occurrit iterum species. Accenso dehinc lumine vigilatum est.
Paucis post diebus iussu Caesaris capite punitus est.

6. Hannibal somniavit iuvenem humana forma augustiorem , qui se horta-
retur in excidium Italiae auctore Iove secuturum. Deinde post tergum respi-
ciens , intueri sibi visus est serpentem vastum cuncta populantem : audire et-
iam caeli fragorem , nec non et nimbos cum maligna luce visere. Interrogavit
iuvenem praeuntem , quid subsequatur. Ille ad haec ; vides , inquit , vides
excidium Italiae : tace , et cetera permitte fati.

7. Alexander magnus quiescentem se interfici Cassandri dextera vidit. Eo-
dem ipso postea insidias ordinante , bibit venenum.

8. Simouides poeta graecus ad litus appulit , et naufragum illic cadaver
reperit sepelivit. Dehinc quiescens ammonitus est ab umbra sepulti , ne
die postero navigaret. Quicumque solverunt , in conspectu eius summersi sunt.
Simonides somnium versibus cum laude celebravit.

9. Croeso regi (a) visum est per quietem quod Aty filius suus pul-
cherrimus fortissimusque ferro interficeretur. Iuvenem bellis abstinuit , arma-
mentarium adire non sivit , removit armigeros. Sed circa Olympum aper ni-
mius coepit cuncta vastare et rusticos sternere. Oravit filius ut ad interfi-
ciendam beluam mitteretur : optinuit ; sed lancea qua petitus aper fuerat ,
ab eo adulescens , cui commissus fuerat , occisus est.

10. Hamilcar dux Carthaginiensium audisse sibi in somno visus est , quod
Syraculis , quas obsidebat , alio die caenaturus esset. Pugnavit spe victoriae ,
et in urbem harpagonibus (b) raptus est.

11. Alcibiades somniavit pallio se opertum ; et amicae suae tecto interea
opertus est (c).

CAP. VIII.

DE MIRACULIS.

1. **A**ulus Posthumus dictator contra Mamilium ducem Tusculanorum
cum diu pugnaret ad lacum Regillum , Castor et Pollux inter Romanos visi
sunt dimicantes.

2. P. Vacienus ad urbem Romam nocte vadens vidit iuvenes albis equis
sedentes , qui iusserunt ut die sequenti senatui nunciaret Persen regem Ma-
cedonum a Paulo esse captum. Vacienus quidem libens laeta executus est ;
sed iussu senatus missus in carcerem est tamquam incertorum locutor. Mox

(a) Cod. cum Persarum regi. (b) Cod. arpaconibus. Scribe a Syracusanis , vel ab hostibus. (c) Ita cod.

litteris Pauli de die victoriaeque, certa res patuit. Vacienus solutus custodia agrum dono accepit. Et Vacieno idem gemini visi ad lacum Iuturnae sudorem suum equorumque abluentes.

3. Roma laborans pestilentia per triennium, libros consuluit sibyllinos, quibus iubebatur ut ab Epidauro Aesculapius exhiberetur. Missi legati sunt ad graecam urbem, quos libenter Epidaurii atque humaniter susceperunt. Ibidem se legatis serpens ostendit raro ab incolis nisi feliciter visus. Cumque per triduum familiariter apparisset, cunctis inspectantibus subiit in triremem romanam, et in tabernaculo legati Quinti Burgoni (a) collectus quieuit. Urbe profecti Romam sunt: anguis in navi semper apparuit. Antium ventum est: descendit serpens ad limen templi Aesculapii, et triduo inter myrtos latuit. Dehinc rediit ad navem: cumque ventum esset ad Tiberim, enatavit in insulam, in qua illi templum est constitutum. Et mox sanitas Romanis data.

4. Furius Camillus Veios cepit, iussitque statuam Iunonis Monetae transferri. Unus e militibus per iocum interrogavit simulacrum, num vellet ire Romam. Respondit, volo.

5. Tum cum Coriolanum mater ab urbis Romae revocavit excidio, ad quartum lapidem via latina Fortunae effigies bis locuta est his verbis: rite, matronae, dedistis: rite dicarunt (b).

6. Valerius Publicola consul primus cum expulso urbe Tarquinio contra Etruscos Veientesque pugnaret, e proximo luco audita vox est: uno plus Etrusci cadent; Romanus victor abibit. Utrumque verum fuit.

7. Gaius Fabricius Luscinius consul praecipuus imperator Thurinis auxilio erat contra Brutios Lucanosque. Id cum militibus romanis arduum videretur, ut contra duas gentes validas congregarentur, apparuit subito iuvenis ignotus, ad virtutem romanos exercitus acuens, et cum tardiores forte sentiret, scalas gerens per adversas acies hostium: accenditque Romanos pulchrae virtutis hortatu. Denique eo proelio a Romanis caesa sunt milia .XX., capta milia V, cum signis tribus (c), et duce Tato Tellio (d). Mane alio consul Fabricius pronuntiavit ei se vallarem coronam daturum qui in castrum primus irruerat. Cum petere praemium nullus audiretur (e), honos et manubiae Marti a cunctis militibus cum devota supplicatione delatae.

8. Deos penates Aeneae Ascanius Lavinio transtulerat. Simulacra Lavinium sponte rediere. Rursus traducta Albam, repetivere antiquiora delubra.

9. L. Cassium percussorem avunculi sui G. Iulii Caesaris Octavianus Augustus bello est persecutus. Itaque cum ad Philippos pugnaretur, Cassio visum est quod purpuratum Iulium Caesarem equo incitato in se irruentem videret; et gemitus exclamavit: cedamus, quando nec occidisse prodest.

(a) Sic etiam cod. ultraieci. Val. (b) Ita cod. Al Val. et Par. *dicastis*. (c) Val. *XXIII*. (d) Val. *Statio Statili*. (e) Cod. *audiret*, fortasse pro *auderet*.

10. L. Lentulus in aegypto litore forte conspexit fragmentis scaphae humanum corpus exuri; et militibus ait: quid scimus an Pompei rogos sit? Ignorans rem locutus est.

11. Cum sacrarium Saliorum crematum esset, solus Romuli lituus integer repertus est.

12. Exusta similiter aede Fortunae, Servi Tulli statua illaesa inventa est, aliis concrematis.

13. Statua Quintae Claudiae virginis Vestae in area deum Matris geminum evasit incendium; eius videlicet quae inhaerentem vado Tiberis navem vitta dumtaxat *movit*. Nam cum rea haberetur incesti, ligavit proram zonula, et ait: si virgo sum, sequere: moxque navis mota, ingressaque Romam est, cum simulacro Matris deum, quod a Pessinunte motum navi advehebatur.

14. L. Lammia vir praetorius mortuus rogoque impositus exclamavit; sed accensa extingui flamma non potuit.

15. Pheretem pamphilum virum Plato scribit in acie cecidisse; et post decem dies collectum biduo iacuisse. Dehinc in rogo recepisse vitam, plurimaeque locutum quae vidisset in morte.

16. Athenis quidam vir longe doctissimus ictus lapide, omnes sensus reliquit, oblitus est litterarum: durum homini, praesertim atheniensi, damnum.

17. Nausimenis atheniensis uxor in iuestu deprehendit filiam filiumque permixtos. Muta exin perpetuo fuit.

18. E contrario Echeclus sanius athleta cum vicisset, nec praemium ei daretur, antea mutus, indignatione locutus est.

19. Gorgias apud Epirotas longe primus in feretro matris natus est. Nam dum mulieris cadaver effertur, subito vagitus auditus est.

20. Pheraeo Iasoni vomica vitae periculum saepe faciebat. Hunc quidam gladio ex insidiis percussit, et vulnere rupit vomicam, sanavitque occisuri voluntate.

21. Simonides caenabat apud Scopam in Thessaliae oppido Cranone. Duo iuvenes ingressi specie decora exegere Simonidem ut prodiret. Egresso eo, triclinium cecidit convivasque obruit. Cumque discerni ad sepulturam corpora confusa non possent, Simonides ordinem quo quis accubuerat dixit; laudesque Pollucis et Castoris salutis suae gratia carminibus celebravit.

22. Consulenti Philippo Apollo respondit, ut a quadriga caveret. Rex iussit equos numquam ingari. Vitavit etiam locum in Boeotia cui *Ζεφυρα* nomen est. Sed princeps vel rex Bithyniae Pausanias (1), qui eum vicit (1), in vagina

(1) Cod. *Pausanias*.

(1) Longe recedit a veritate Nepotianus; neque enim Pausanias, fuit Bithyniae princeps, sed nobilis quidam macedo; neque is vicit Philippum;

Collect. vat. T. VIII.

sed prodicione interemit. Erroris autem causa fuerunt Nepotiano exempla 24, et 25, in quibus legebat falsum vocabulum *Pausanias* pro *Prusias*.

gladii, cum quo Philippus occisus est, caelatum quadrigam habuit.

23. Calanus indus victus (1) ab Alexandro macedone cum rogo se imposuisset, irridenter ab hoste victore interrogatus est, ecquid vellet aut mandasset. Respondit ei indus: cito te videbo. Nec diu Alexander superstes fuit.

24. Prusias (a) filius Prusiae bithyni regis pro superioribus dentibus unum os continuum pertinens habuit: nec loquenti obstitit novitas.

25. Pyrrhi regis Epirotarum pollex e dextro pede, remedio erat sicui renes tumentes eo tetigisset. Idem Pyrrhus cum ab Antigono victore iussus esset exuri, sic arsit, ut idem pollex igni inveniretur intactus. Qui digitus aureo loculo inclusus, et in antiquissimo templo dodonaei Iovis conditus. Praedictus Pyrrhus et Prusias (b) unum os habuerunt pro dentibus, sed distinctum ad dentium similitudinem.

26. Mithridatis et Laodiciae filia Tricipitina (c) geminatis dentium ordinibus turpis fuit; quae patrem a Pompeio victum secuta est.

27. A Lilybaeo, egredientes naves Clipea Africae civitate (d) Strabo (e) quidam specularans (f) numerabat.

28. Aristomenes messenius callidissimus adversus Athenienses fuit: quem tandem captum aperuerunt, corque pilosum repererunt.

29. Polystratus et Hippoclidus et uno die nati sunt, et ambo epicurei fuerunt, communibus usi discipulis sunt et patrimoniis, eodemque momento sunt mortui.

30. Cretenses caprae, cum confixae sunt, herbam dictamnium (g) comedunt, et tela visceribus eieciunt.

31. Caprae in Cephalenia (h) non semper aquas potant, sed per maiorem anni partem aperto ore sunt, cadentesque aquas excipiunt.

32. In templo Iunonis lacinae numquam extra cinis vento depellitur.

33. In Assyria et apud Medos ea vis interdum vento est, ut correpti equites, peditesque in ducenta stadia per aerem leventur.

34. Non est incognitum, tantae magnitudinis serpentem exercitui Atilii Reguli iuxta Bagradam Africae annem infestum fuisse, ut pugna contra eum esset in unda: cumque configi iaculis pro corii vastitate non posset, balistis et saxis esse interemptum: eiusque tergum centum et viginti pedibus extentum in ostentationem miraculi Romam missum.

35. Bura et Helice urbes in achaico litore fluctibus obrutae sunt, terraeque motu esse destiterunt.

(a) Cod. Pausianus. (b) Cod. Pausianus. (c) Ita cod. (d) Cod. Clipea Africae civitas. (e) Cod. Ferabe. (f) Cod. specularum. (g) Cod. diptamnium. (h) Cod. Cephalia.

(1) Rursus errat Nepotianus; nam philosophus erat, non bellator, Calanus, qui semet sponte in rogam coniecit.

CAP. X.

DE INSTITUTIS ANTIQUIS.

1. **I**nituri matrimonium veteres, sicut in rebus cunctis, auspicia colligebant: qua consuetudine taedae auspices dicuntur, quae nuptiis adhibentur.

2. Olim accumbentes viri cibum capiebant, uxoribus ad mensam sedentibus. Hinc illa pictura, discumbens Iupiter, sedentes Iuno et Minerva.

3. Pudicitiae in tantum fautum Romae est, ut mulier post primum maritum vidua permanens publice coronaretur. Sed bello civili Caesaris atque Pompei in tantum est populus romanus attritus, ut poena orbis et caelibibus diceretur (a). Tam sancta fides matrimoniorum fuit, ut per annos MCL. (1) ab urbe condita, nulli Romae divorterint. Primus igitur Spurius Carvillus sterilem repudiavit, notatusque est.

4. Matrona si in ius vocata est, pro pudicitiae reverentia ab apparitore publico tacta non est.

5. Matronis Romae aliquamdiu vino uti non licuit, in custodiam pudoris.

6. Securi pudicitiae Romani, auro et gemmis et purpura uti matronas siverunt. Neque culta enim concupiscenda sedebat, aut quisquam alienum matrimonium impudice videbat.

7. Nulla vel certe rara iurgia inter coniuges erant. Verum siquid, ibatur in templum deae Viriplacae ad Palatinum montem. Illic dictis, quae inter ipsos erant, concordēs revertebantur.

8. Apud priscos nec gener cum socero, nec puber cum patre filius, lavit: nec in conspectu simulacrorum turpia corporis nudabantur.

9. Sollemni convivio tantum cognati conveniebant, quod charistia vocabatur. Tum diis arbitris et consanguinibus mediis, siqua erant iurgia, proferebantur; et dicta atque aestimata deponerentur.

10. Senes olim etiam alienos iuvenes pro suis habebant: invicem adulescentes grandioribus quasi patribus deferebant: obvios prosequerentur ad curiam, manebantque in observatione donec redirent.

11. Adulescentes ad convivium rogati, quaerebant de convivis; ne forte ob reverentiam senum habituri locos non essent. Ammissi (b) ad mensam, paratissime loquebantur, primique surgebant.

12. Senes in conviviis maiorum laudes carminibus celebratas tibiis canebant, ad incendendam exemplis iuventutem.

13. Multis saeculis duravit ut dicta in curia in vulgus non exirent. Se-

(a) Cod. dicaretur. (b) Ita cod., ut supra amponitur, ammiratus.

(1) Immo vero per annos DXX.

natus autem secreto decreverat bellum punicum tertium. Hoc Quintus Fabius Maximus .P. Crasso quaestorio viro in itinere narravit. Ob quod factum Maximus a consulibus tamquam proditor secreti obiurgatus est.

14. Eumenes rex Asiae senatui prodidit Persen bellum parare. Quid tum rex locutus est, quid senatus decreverit, ante Persen captum scivit nemo.

15. Inter consulem proximumque nullus amittebatur. Deuique Quintus Fabius Maximus vir ultimae senectutis post quintum consulatum suum rogatus a filio a nixu (1) iret ad colloquium Samnitium; noluit, memor moris.

16. Item Fabius ad consulem legatus Suessam missus, cum in conspectu consulis nec equo desiluerit nec caput deoperuerit, rectius per lictorem mandante filio utrumque fecit. Quod probavit pater; scilicet reputans, consuli publice obsequendum fuisse, privatim patri; Fabius ad explorandam filii constantiam non obsequebatur.

17. Nequa mora consilii publicis esset, certo loco extra curiam senatus sedebat: qui locus hodie senaculum dicitur: inde citabatur in curiam; non ut nunc cogebatur edictis.

18. Remus et Romulus sub monte Palatino permissu Numitoris avi Romae fundamenta iecerunt, eoque loco sacris operati sunt. Tum largiore vino uti, indutique caprarum pellibus quas immolaverant, iocantes cum pastoribus in obvios irruerunt. Sacrorum morem diu equites romani exercuere.

19. Quintus Fabius instituit ut equites idibus iuliis trabeati incederent.

20. Cum .P. Decius comitia in vulgi potestate posuisset, censor Fabius forensem turbam (a) in quatuor ordines descripsit, urbanasque tribus appellavit. Hoc Maximi cognomentum meruit; quamvis bello clarus esset.

21. Sponte se iuventus olim militiae offerebat; ne censi capite militarent, ac iis periculose committerentur arma qui tributa penderent. Primus G. Marius capite censos in sacramentum rogavit.

22. Confisi virtute Romani sine artificio dimicabant. Itaque .P. Rutilio et CN. Mallio cons. e ludo gladiatorio doctores accersiti sunt, ut inferre ictus ac declinare monstrarent; adintaque est artificio fortitudo.

CAP. XI.

DE SPECTACULIS.

1. **M**essala censor primus theatrum Romae fecit. Senatus decrevit ne sedentes ludos spectarent, sive urbani sive qui a foris mille passibus absissent; ne fortitudo mollesceret.

(a) Cod. fore sequentes.

(1) Nempe an vellet filio inniti propter senectutem.

2. Indiscretus a senatu populus per annos DLVIII. in spectaculis fuit. Atilius itaque Serranus et L. Scribonius aediles cum megalensia ederent, senatui locum dederunt: quod prius facere conatus Scipio est; sed populum laesit, novitatem praecepit.

3. Praeter circenses, spectacula Romae aliquamdiu nulla erant. Sed populo pestilentia laborante, in laudes deorum carmina incompta conscripta sunt: adiectae etruscae saltationes, eque Etruria accersitus ludius, idest princeps scenicorum, qui Histrio vocabatur: isque et motu corporis et sono vocis rudem populum delectavit. In cuius honorem istiusmodi artifices histriones dicti sunt. A ludio tracta editio ludorum.

4. Atellana scena vel comica fabula ab Oscis accita est, ceteris severior et digni gravitate romana. Et cum alii scenici infames sint, hi nec tribu arcebantur nec a stipendiis militaribus repellebantur.

5. Citulus primus exemplo campanae luxuriae velis in theatro spectantes ab aestu defendit.

6. CN. Pompeius aquas induxit per quasdam semitas fistularum, ut fervorem leniret aestatis.

7. Saeculares ludi, qui post annum centesimum veniunt, a Valerio Publicola imperatore primum instituti, et in honorem Ditis patris Proserpinaeque celebrati sunt apud eam aram quam ipsorum numinum titulo inscriptam Valerius locuples rusticanus, pro trium filiorum sibi reddita sospitate, iuenerat: ad quam nigris hostiis immolabatur, et lectisternia excitabantur, et nocturnis ludis festa agebantur, votis publice nuncupatis pro salute romana.

8. Q. Claudius primus scenam pictis tabulis adornavit; G. Antonius auro; Petreius ebore; P. Lentulus Spinther exquisitum cultum vestis induxit. Piget longius prosequi, tibicinum cultum ac multitudinem loqui, aut canentium enervatos modos, ut etiam minorum turpitudines: quae omnia prius in dissimulationem laboris parabantur, nunc dantur in incendium libidinis.

9. Munus gladiatorium datum Romae est primum in honorem defunctorum: scilicet filii Bruti Marco et Decio Brutis cons.: tum Appii Claudii et Quinti Fulvii. Athletas Marcus Scaurus aedilis primus induxit.

CAP. XII.

DE STATUA AURATA.

1. **M**arcus Acilius Glabrio ex voto aedem dedicaverat, ob id quod regem Antiochum apud Thermopylas felici vicisset eventu. In aede statuam auratam patri posuit. Nec in Italia nec Romae cuiquam prius inaurata statua fuit.

CAP. XIII.

DE IURE RELIGIONIS PUBLICATO.

1. **S**olis pontificibus ius sacrorum et civile notum ante fuit: verum **GN. Flavius** scriba, natus a patre libertino, formulas sacras verbis aptioribus expedit, et in notitiam populi publicavit. Ob hoc a populo creatus est aedilis curulis. Idem cum venisset ad collegam aegrum, refertum nobilibus cubiculum forte deprehendit: cui cum locus non daretur, sellam curulem exhiberi sibi iussit, atque in ea quae erat potestatis sella consedit.

CAP. XIII.

DE USU PERSONARUM CAPITI INDUCENDARUM.

1. **T**ibicines in templo Iovis quaedam ex ritu antiquitatis ludicra et liberiora faciebant: quae exercere prohibiti per senatus consultum, irati deinde se Tibur sponte propria transtulerunt. Cumque sacris usuique deessent, repetiti sunt per legatos. Noluernnt reverti. Quodam tempore Tiburtini ferias simulaverunt, ebriosque eos plaustis Romam revexerunt. Tum secutum est ut personas sumerent velarentque vultus, pudore quod temulenti fuerant. Exinde usu personarum est consuetudo servata.

2. Nobili cuique quaestum facere, turpe erat Romae. Apud Poenos vero vel turpiter lucrum facere, honestum putabatur.

CAP. XV.

DE RITU DIVERSARUM GENTIUM.

1. **V**eteres Romani ad frugalitatem probandam pro foribus vescebantur, et crebrius pulte quam pane.

2. Spartana civitas aliquamdiu cives suos adire Asiam vetuit, ex metu ne luxuriam imitatione cognoscerent. Acceperat enim districtissimorum hominum disciplinam: supra satietatem illic epulas in usu esse, vestem delicatam, unguenti odorem; quae etiam severos emolliunt mores.

3. Iones primi incouciniius unguenta coronasque sumpserunt, et induxerunt secundae mensae delicatiora convivia, et vini haustum vetustioris.

4. Pausanias rex Lacedaemoniorum ut primum in Asiam venit, in eius luxuriam ac lasciviam solutus est, exercitumque praedurum indulgentius habendo corrupit.

5. Spartani dimicaturi tibiae modulo impellebantur in bellum anapaestico metro.

6. Idem rursus et coccineis tunicis utebantur in proelio, ne sanguinem eorum hostis videret, alacrioresque fierent cum se vulnus intulisse cognoscerent. — Capillum rutilum sibi ceromate (a) faciebant (1).

7. Apud eosdem Spartanos pueri confectis (b) cocco flagris tenuissimis caedebantur, hortantibus ad patientiam verberum parentibus: quorum puerorum si quis vel corpus subtraxisset, vel gestu aliquo doloris sensum significasset, removebatur ut victus. Plerumque autem usque in periculum vitae et largam sanguinis effusionem plagas perferentes, quales futuri essent, a prima aetate pollicebantur (2).

8. Ut Lacedaemonii militaribus disciplinis, ita Athenienses cunctis officiis impense studebant. Illic erat pulcrum adulescentem fortiter facere, hic bene in foro dicere sive ingeniosius eminere.

9. Principes Atheniensium vitas omnium requirebant, et eas in conciliis publicabant, ut laus vel poena meritis apteque decerneretur. Bonos cives ramis duobus olivae innexis coronabant; qui honos primum Pericli delatus est. Apud eosdem cives atticos ingratus libertus in servitutem revocabatur.

10. Massilienses tres pariter manumitti vetabant (3). Ingratis libertis tres culpas remittebant; post quartam in servitutis iura revocabant.

11. Idem Massilienses scenicis ludis abstinebant, ne assiduitas spectaculi veniret in morum corruptelam.

12. Idem mendicis cibum non dabant, quasi petris (4).

13. Apud eosdem gladius publice erat, quo noxii iugulabantur.

14. Funera idem sine lacrimis prosequabantur: et sacro die suos quisque efferebat, epulis celebratis. Mortem quippe in bonis aestimabant.

15. Venenum apud eosdem Massilienses confectum ex cicuta servatum publice habebatur; ac licito reddenti in senatu causas mortis voluntariae haurire permittebatur. Quae consuetudo de Graecia in Galliam cum gente translata est. Nam illic dolore aut aliquo genere acerbitalis accepto, ad mortem confugiebatur. Multi etiam senes et anus vitae ultimum non expectaverunt, avidi melioris per mortem conditionis.

16. Cum telo portas hospes non ingrediebatur, ne esset formidini.

17. Spartani docebant etiam filios furari (5).

18. Elei (6) Thebanique permisere passim ut ingenui pueri amarentur, nec inhonestum putavere eosdem corrumpi.

(a) Cod. cotta. (b) Cod. esmitti, pro confectis.

(1) Haec verba a capillum usque ad faciebant tralaticia extant in codice post n. 16; absunt vero, ut puto, a Valerio.

(2) Desideratur hoc exemplum in Valerii serie.

(3) Aliter Valerius.

(4) Ne hoc quidem est in Valerii serie.

(5) Ex Cicer. de rep. IV. 3 in fragmento quod Nonius grammaticus conservavit.

(6) Cod. Heraclei. Sed mendum corrigitur a Cicerone de rep. IV. 4. Apud Eleos et Thebanos in amore ingenuorum libido etiam permissam habet et solutam licentiam.

19. Lacedaemonii osculorum licentiam dedere et concubitus, verum palliis interiectis (1).

20. Apud Romanos triennio puberes (a) inducebantur in castra ante militiam (2).

21. Cimbri et Celtiberi laeti in bello peribant, in morbo cum lamentis.

22. Amisso duce, vivere Celtiberis illicitum videbatur.

23. Thraces natales hominum deflent; at funera canticis celebrant. Siquis vero contra morem gentis luget, feminea veste utitur, quoniam in sexu videtur esse mollitus.

24. Apud Indos plurimae singulis uxores sunt. Defuncto viro, in iudicium venit a feminis ut clareat quam impensissime amaverit. Victrix rogum laeta conscendit, ceteris invidentibus.

25. Apud Cirtenses corporis quaestu dotem parabant, auctumque (b) turpiter matrimonium pecuniae foeditate faciebant.

26. Persae ante septennium liberos non vident, orbitatem de immaturis timentes.

27. Numidarum reges humile putaverunt cuiquam privato osculum dare. Et in castris mos idem (3).

CAP. XVI.

DE MILITARI DISCIPLINA.

1. Scipio Africanus Numantiam missus, omnia quae voluptatis causa haberentur in castris, severo mox summoveri iussit edicto: denique scortorum duo milia cum laxis e procinctu loci eius eiecta sunt: tantumque subito sub districto duce profecit exercitus, ut Numantiam diu perniciosissimam nobis brevi solo aequaret.

2. P. Rupilius consul in Sicilia dimicans contra fugitivos, Q. Fabium generum conviciis publice lacescitum provincia expulit, quia taurominitanam (c) arcem in cursu belli fugitivorum prodidisset.

(a) *Cod. pubes, et quidem bis.* (b) *Ita cod.* (c) *Cod. tauromitanam.*

(1) Commodissimus mihi obvenit hic Nepotiani locus ad persanandam in editione mea principe Ciceronis de rep. IV. 4. insignem corruptelam. Lege scholium editionis rom. secundae. Sic auctores et codices invicem illuminant. Desideratur quidem in Valerio hoc exemplum, sed id supplavit Nepotianus; quod idemtidem se facturum,

in praefatione promisit. Ex Cicerone autem sump- tum esse exemplum, nemo dubitabit.

(2) Deest hoc exemplum in Valerii serie. Nepotianus autem sumere videtur ex Cicerone de rep. IV. 3.

(3) Castrensem hunc morem addit Nepotianus.

3. Censor Fulvius Flaccus fratrem Fulvium quod quosdam iniussu consulis sub commeatu dimisisset, senatu depulit.

4. Posthumius dictator Aulum Posthumium filium quod iniussu in hostem processerat, quamvis victorem, iussit securi percuti.

5. Torquatus quoque consul bello gallico ad comitia romana discedens (a) filio castra commisit sub praecepto tali, ne eo absente pugnaret. Adulescens tamen provocatus erupit, et vicit. Mallius reversus pro victoria filium in concione laudavit; sed morte eius militarem tenuit disciplinam: securi enim est percussus adulescens.

6. L. Minucius consul missus est contra Aequos et Faliscos: cumque eius castra coepissent ab hostibus obsideri, L. Quintus Cincinnatus in auxilium missus hostes subiugavit, et consulem magistratu depulit, quod castris se, non armis, defendisset.

7. Africanus Scipio, devicta Carthagine, romanos transfugas crucibus adfixit, latinos securi percussit.

8. Posterior Africanus desertores de auxiliis sociorum in spectaculo bestiarum obiecit.

9. L. Paulus eos qui pugnantem se contra Persen deseruerant, subdidit elephantis, ut eorum pedibus tererentur.

10. Rex Pyrrhus cum plurimos ex Romanis sub Tarento cepisset, ultro remisit. Senatus decrevit, ut qui equites fuerant, pedites militarent; qui pedites, funditores fierent. Insuper adiectum ne intra castra essent, neve vallo uterentur, ne pellibus tentoria haberent; isque miles ad tentoria rediret, qui ex hoste duo spolia retulisset. Haec eos poena fortissimos fecit.

11. Eos qui cannensi clade deseruerant socios omni ignominia senatus adfici iussit.

12. Q. Petilius consul adversus Ligures pugnans, cessante exercitu, interemptus est. Decrevit senatus ut legio quae se pro imperatore morti non obiecisset, annonae stipendio careret; aes solitum non acciperet: ut ignominia adfectos servatae inhoneste vitae pigeret.

13. Apud Carthaginienses imperator si male usus consilio fuisset in bello, quamvis victor, crucifigebatur.

14. Clearchus dux Lacedaemoniorum dicebat, a milite plus imperatorem timeri quam hostem debere.

15. Lacedaemoniorum matres procedentibus ad bellum filiis dicebant, ut aut victores redirent, aut occisi scutis referrentur (1).

(a) Cod. *descendens*.

(1) Deest hoc exemplum in Valerii serie.

CAP. XVII.

DE IURE TRIUMPHANDI.

1. **L**ege cautum fuit nequis triumpharet, nisi hostium milia V. una acie stravisset.
2. G. Fulvius Flaccus, cum rem bene gessisset, delatum a senatu triumphum sprexit.
3. Q. Fulvius et L. Opimius, unus Capua recepta, alter victis Fregellanis, contra petitem triumphum, triumphandi ius non tenuerunt: non quod strenui non fuerint; sed pronunciatum est his triumphum deberi qui imperium populi romani auxissent, non qui recuperassent quae fuissent rei publicae.
4. Belli civilis victor neque imperatoris nomen meruit, neque triumphavit, neque diis gratias egit. Quamvis enim imperatoribus, civium tamen victoribus, minus faverunt.

CAP. XVIII.

DE CENSORIA NOTA.

1. **P**ost cannensem cladem M. Metellus quaestor multique equites romani dignitate deleti in acrios relati sunt a M. Atilio Regulo et L. Furio Pilo censoribus, ob id quod iuraverant se Italia abituros.

CAP. XVIII.

DE VENERATIONE.

1. **S**uperioris Africani filium captum rex Antiochus et liberaliter habuit et maturissime ad patrem remisit, a quo finibus pellebatur.
2. Idem Africanus privatus in liternino rure agebat. Subito advertit ad villam venientium multitudinem piratarum: tecta per domesticos iussit armari. Quod cum duces piratarum advertissent, remotis sociis abiectisque armis, orare coeperunt nequid in eos asperere facerent, aut ne ab his timerent: venisse, uti liceret his frui conspectu tanti viri. Quod cum Scipio audisset, patefieri ianuam, intro vocarique eos iubet. Tum piratae, tamquam templi postibus adoratis, ingressi sunt; et amplexi dexteram Scipionis, osculis coluerunt; ac reliquere dona tamquam Deo dicata. Laeti ac beati tum denique suam classem conscenderunt.

CAP. XX.

DE INDOLE PUERILI.

1. **C**ato cum proscriptorum civium capita in atrio Syllae videret, interrogavit Sarpedonem suum paedagogum, cur tam cruentum tyrannum nullus occideret. Respondit, deesse volentibus facultatem. Dari sibi Cato ferrum a proprio pedissequo poposcit, eo quod timeri ad haec audenda non posset. Postea paedagogus numquam intromisit Catonem, quin prius sinum eius scrutaretur.

2. Faustus filius Syllae in schola degens patrem proscribentem aperta saepe voce laudabat, dicens idem se facturum, cum potitus rerum fuisset. Audit G. Cassius condiscipulum, et colapho ferit. O manum iam tyrannicidam!

3. Aemilius Lepidus vix pubes in acie hostem stravit, tum cum res militaris sola laudi erat, et civem protexit. Ob quae merita, ex senatus consulto statua eius posita est in Capitolio cum bulla atque praetexta.

CAP. XXI.

DE FORTITUDINE.

1. **H**oratius Cocles cum Etrusci in urbem Romam insistenter irruerent per pontem sublicium Tiberis, in pontis fronte hosti obstitit solus, donec quod post tergum erat dirueretur. Denique soluta compage per cives, ubi accepit fragorem, cum armis se in Tiberim dedit, ac pariter et hostium victor et fluminis superiactis Etruscorum telis meavit.

2. Cloelia virgo haud dissimilis facti et virtutis. Haec post exiguum temporis intervallum, per eundem alveum ruptis vinculis innatavit. Obses quippe Porsennae data, vigiles fefellit, et conscenso equo per Tiberim Romam rediit. Statua ei equestris ex senatus consulto data.

3. Sertorius loricated hastam nixam oculo gerens Rhodanum transnavavit (1).

4. Gallis victoribus, duce Brenno cum sola arx et Capitolium ad tutiorem populi romani esse coepisset, neque his collibus omni recipi turba vel nobilium civium posset, ex consilio senes planis recepti sunt, et electi missi iuvenes ad tutiora ut valerent tuenda. Tum senatores cum insignibus honorum, quos gesserant, et sacerdotiorum, apertis ubique *ianuis* . . .

*Reliqua desiderantur, nempe a lib. III. cap. 2. ff. 8.
usque ad operis finem.*

(1) Non occurrit hoc exemplum in Valerii serie.

(*) P. 111. ff. 17. Exemplum *capillum rutilum sibi cotta faciebant* videtur mihi transferendum

ad ff. 6, dicendumque *Spartani capillum rutilum sibi (ceromate?) faciebant*. Nepotiani exemplar mendis esse inquinatissimum iam dixi.

PRAECEPTA ARTIS MUSICAE

COLLECTA EX LIBRIS SEX

AURELII AUGUSTINI DE MUSICA (1).

CAP. I.

MUSICAE DEFINITIO.

Musica est scientia bene modulandi. Igitur modulatio a modo est nominata. Modus ergo non erit, nisi in rebus quae motu aliquo fiunt: et ideo modulatio non incongrue dicitur movendi quaedam peritia: ergo scientia modulandi, scientia est bene movendi. Bene moveri dicitur quicquid numero, servatis temporum atque intervallorum dimensionibus, movetur: qui motus non nisi animi rationalis scientia congrue fieri possunt: quod solo tribuitur animo, et sedula comparatur meditatione sive imitatione. Qui vero ea carent nonne tales aestimandi sunt, qualis est luscinia et ceterae aves? Qui sensu quodam ducti bene canunt, hoc est numerose ac suaviter id faciunt, quamvis interrogati de ipsis numeris, vel de intervallis acutarum graviumque vocum, respondere non possint. Sed et hi, qui illos sine ista scientia libenter audiunt (cum videamus elephantos, ursos, aliaque nonnulla genera bestiarum ad cantus moveri, avesque ipsas delectari suis vocibus; non enim nullo extra proposito commodo, tam impense id agerent sine quadam libidine) nonne pecoribus comparandi sunt? Nisi quia in hominibus ars quaedam est, sive a se ipsis inventa, aut ab aliis accepta, in avibus vero sola natura.

CAP. II.

QUOD MUSICA AD ALIQUID REFERENDA EST.

Recipit ergo musica id quod diu vel non diu dicimus: in quo sunt dimensiones, et numeri, qui fiunt huiusmodi. Alius motus ad alium, tamquam duo ad unum sint, id est ut bis tantum habeat spatii, quantum habet ille, qui una hora fit. Alius item ad alium, tamquam III. ad II; id est ut tantas tres partes temporis habeat, quantas alius duas. Atque ita per ce-

(1) Ex eodem pervetusto codice, unde Paridem hausi, haec artis musicae praecepta, quae pari scripturae antiquitate se commendant, de-

promo. Tam priscum scriptum, ex Augustino quidem desloratum, sed elocutione variatum miraque brevitate contractum, nolui praetermittere.

teros numeros licet currere; ut non spatia sint indefinita et interminata, sed habeant ad se duo motus aliquem numerum aut eundem: ut quantum temporis unus, tantum teneat alter. Aut non eundem, velut I. ad II; II. ad III; III. ad IIII. Aut I. ad III; II. ad VI; et quicquid potest omnino aliquid ad sese dimensionis obtinere. His enim cognitis, est potestatis persequi cetera; sive VII. ad X; sive V. ad VIII; et quicquid omnino est in duobus motibus, ita partes dimensas ad invicem habentibus, ut possint dici tot ad tot: sive aequalis numeri sint, sive alius maior, alius minor (1).

CAP. III.

PER QUOS NUMEROS MOTUS ILLI METIANTUR.

Illud etiam intellegendum est, omnem mensuram et modum immoderationi atque informitati recte anteponi: et ideo duo illi motus, qui ad sese habent aliquam numerosam dimensionem, his qui eam non habent, anteponendi sunt. Illos enim certus quidam modus atque mensura, quae in numeris est sibimet copulat: qua qui carent, non utique aliqua sibi ratione iunguntur. Appellatur ergo illi, qui inter se dimensi sunt, rationabiles; illi autem, qui ea dimensione carent, inrationabiles. Sed et maior concordia in motibus rationabilibus eorum, qui aequales sunt inter se, ut I. ad I, II. ad II, quam eorum, qui sunt inaequales, aestimanda est. Porro inaequalium alii sunt, in quibus possumus dicere quota parte sua maior aut aequetur minori aut eam excedat: ut II. ad IIII; vel VI. et VIII: qui vocantur connumerati. Alii autem, in quibus non idem dici potest, quales sunt III. ad X, vel IIII. ad XI. Videmus quidem nullam convenientiam ad sese habere hos numeros, de quibus dici possit tot ad tot: et hi nominantur dinumerati. Connumeratorem quoque duo esse genera perspicuum est. Unum est, in quo minor numerus metitur maiorem: idest aliquotiens habet minorem maior; sicut II. ad IIII. bis haberi videmus: qui ter haberentur, si VI. ad II. poneremus; quater autem si VIII; quinquies, si X: et illi complicati vocantur. Aliud genus est, in quo ea, qua pars excedit maior minorem, ambos metitur; id est aliquotiens habent eam et maior et minor; quod in illis numeris iam perspeximus VI et VIII. Nam pars illa, qua exceditur minor, II sunt: quos vides esse in octonario numero quater, in senario ter: et hi dicti sesquati.

(1) Hoc loco continentur in codice verba sequentia, quae quomodo huc irreperint nescio; et certe a me contextu expulsa sunt. En verba *Proprie aves congerere dicuntur quando nidos faciunt. Virg. congessere palumbae. In tragoe-*

diis chori vocantur carmina; in comoediis vero scaenae; in saturis saturae; in lyricis odae; in bucolicis eglogae dicuntur. Adorea genus frumenti. Adorea laus bellica.

Nam sesque appellatur , ubi duo numeri ea ratione ad se affecti sunt , ut tot partes habeat ad minorem maior , quota parte sua et praecedat . Nam si est III. ad II , tertia parte sui praecedat maior minorem ; si IIII. ad III , quarta ; si V. ad IIII , quinta . Atque ita deinceps . Eadem ratio est et in VI. ad IIII ; VIII. ad VI ; X. ad VIII . Et deinde licet hanc rationem et in consequentibus et in maioribus numeris animadvertere atque explorare . Sesque vero dicitur , quasi se absque se : quia si V. est ad IIII. absque quinta parte sua , maior hoc est quod minor .

CAP. III.

DE LONGITUDINE SONORUM.

Porro si quispiam numerose plaudat , ita ut unus sonitus simplum , alter duplum temporis teneat (quos iambos pedes vocant) eosque continet atque contextat ; alius autem ad eundem sonum saltet , secundum ea scilicet tempora movens membra ; nonne et illi , qui hos numeros norunt , sentiunt eos in plausu atque saltatione , quique sint facile dicunt ? Et eos qui non norunt , nec dicere possunt , non negant tamen ex his voluptate aliqua se perfrui . Cum igitur ad ipsam rationem huius disciplinae (si quidem scientia est bene modulandi) non possit negari omnes pertinere motus , qui bene modulati sunt , et eos potissimum qui non referuntur ad aliud , sed in se ipsis finem decoris delectationisve conservant ; hi tamen motus si longo spatio temporis fiant , inque ipsa dimensione , quae decora est , horam vel etiam maius tempus obtineant , non possunt congruere nostris sensibus : licet aliquanto idem pes in canendo , servata conlationis ratione , alias longioribus , alias brevioribus possit fieri sonis . Quamobrem omittamus illas extra capacitatem sensus nostri porrectas temporum metas , et de his brevibus intervallo- rum spatiis , quae in cantando saltandoque nos mulcent , quantum ratio nos adiuverit , iudicemus .

CAP. V.

DE SYLLABIS ET EARUM CONLATIONE.

Nemo fere est ita surdus , qui non animadvertat in locutione nostra alias syllabas raptim et minime diu , alias autem productius et diutius enuntiare . Itaque verbi gratia , cum dixeris cano , vel in versu posueris , ita ut vel tu pronuntians producas huius verbi syllabam primam , vel in versu eo loco ponas , ubi esse productam oportebat , reprehendet grammaticus , custos ille vi-

delicet historiae , nil aliud asserens cur hanc corripere oporteat , nisi quia qui ante nos fuere , et quorum libri extant tractanturque a grammaticis , ea pro correpta , non producta , usi fuerint. Quare hic quicquid valet , auctoritas valet. At vero musicae ratio , ad quam dimensio ipsa vocum rationabilis et numerositas pertinet , non curat nisi ut producat vel corripatur syllaba , quae illo vel illo loco est secundum rationem mensurarum suarum. Nam si eo loco ubi duas longas syllabas poni decet , hoc verbum posueris ; et primam , quae brevis est , pronuntiatione longam feceris , nil musica omnino offenditur. Quoniam in numeris ab I. ad II. prima est progressio , ita in syllabis , qua scilicet a brevi ad longam progredimur , longam duplum temporis habere debere. Ac per hoc , si spatium quam brevis occupat , recte unum tempus vocatur ; spatium item , quam longa occupat , recte II. tempora nominari. Non ergo potest una syllaba comparari , quia omnem comparationem singularitas fugit. Ac ideo II. sive plures sunt comparandae. Cum igitur inter se syllabae conferuntur ; motus quidem inter se conferuntur. In motu est etiam omne quod sonat. Syllabae utique sonant ; et talem sonorum conlationem , veteres pedem nuncupare voluerunt. Ergo cum pedes syllabis constant , idest distinctis et quasi articulatis motibus , qui sunt in sonis , syllabae autem temporibus tenduntur , oportere omnem pedem propter illam numerorum conlationem , duas habere partes , quae sibimet aliqua ratione conferantur , necesse est.

CAP. VI.

DE DIVISIONE PEDUM.

Sed nunc conlationes ipsas numerorum videamus , id est quid una uni syllaba , aut una duabus , vel duae tribus , et deinceps in pluribus , quomodo possint sibimet conferri , vel hi motus inter se quid vocentur. Et ab uno brevi semper ordinemus pedes , quia unitas ubique in numeris obtinet principatum. Nam unam brevem syllabam ad unam brevem aequali partitione secari necesse est , quia levatio tantum temporis occupat quantum et positio. In plaudendo enim , quia levatur et ponitur manus , partem pedis sibi levatio vindicat , partem positio : ita et in sonorum modulatione et syllabarum pronuntiatione. Quo circa breviter partium mensuras in omnibus pedibus videamus. Video primum , pyrrhichium tantum habere in levatione quantum in positione. Spondeus , dactylus , anapaestus , proceleumaticus , choriambus , diambus , dichorius , antispastus , dispondeus , eadem ratione dividuntur : nam tantundem temporis in his ponit plausus , quantum levat. Video secundum , iambum simpli et dupli habere rationem ; quam rationem cerno et in chorio et in tribracho ,

et molosso, et in utroque ionico. Nam amphibrachi levatio et positio, simpli et tripli ratione constat; qui solus ab omni copulatione pedum secluditur. Nam bachium, creticum, et palimbachium, et paeones IIII., sesquialteri numeri ratione levationem ac positionem habere video. Reliqui sunt IIII. epitriti, quorum levationem ac positionem sesquitercius continet numerus.

CAP. VII.

QUID IUNCTIS PEDIBUS EFFICIATUR,
VEL QUI SIBI METRICE IUNGENDI SINT.

Nonne ut contextis syllabis pedes facti sunt, ita etiam contextis pedibus aliquid esse aestimandum est? Sed hoc quicquid est, aliqua certa ratione coercendum est, ne per infinitam longitudinem, vel quoslibet vel quibuslibet conectere liceat pedes. Utique hanc pedum copulationem rhythmum, sive metrum, sive versum veteres nuncupari sanxerunt. Sed videamus, qui pedes sibimet copulandi sint. Est enim summa aequalitas, cum eius generis et nominis sese consequuntur. Sed et alios pedes aliis, aequalitate servata, non abnegandum est esse miscendos. Quid enim auribus potest esse iucundius, quam cum et veritate mulcentur, nec aequalitate fraudantur? Num alii aequales habendi sunt pedes, nisi qui eiusdem mensurae sunt? Qui eiusdem mensurae sunt putandi, nisi qui temporis tantundem occupant? quos ergo inveneris pedes, totidem temporum, si plausu quoque concordent, sine aurium offensione contexes; ut est dactylus, spondeus, anapaestus, proceleumaticus; qui non solum aequalium sunt temporum, sed etiam percutiuntur aequaliter. In omnibus enim tantum levatio quantum positio sibi vindicat. Nam VI. temporum pedes mira sibi concordant aequalitate. Tametsi III. ex illis ad simplum et duplum percutiantur, molossus scilicet, et uterque ionicus; tamen quia in III. aequalia dividi possunt, idest in II. II. et II; et binalter a medio respondent, ut ceteri III, dichorius, diambus, antispastus, choriambus, aequis partibus feriuntur. Ergo tribachus sive iambo sive chorio iungitur. Bachio creticum, et paeones primum, et II. et IIII; palimbachio eundem creticum; et paeones primum, III. et IIII; et temporibus et plausu concordare manifestum est. Ergo cretico et paeonibus primo, et IIII; quoniam a II. et a III. temporibus eorum incipere divisio potest. Ceteri omnes, quinum temporum pedes possunt sine ulla claudicatione copulari. Porro septenum temporum pedes cum sint IIII., qui epitriti nominantur, primum et secundum invenio posse copulari: amborum enim divisio incipit a III. temporibus: idcirco nec temporis spatio, nec plausu dissident. Rursus libenter sibi iunguntur tertius et quartus, quia uterque in dividendo incipit a

III. temporibus: quare et metiuntur et plauduntur aequaliter. Restat VIII. temporum pes, qui dispondeus vocatur, cui sicut pyrrhichio par nullus: nec etiam amphibracho in plausu nullus concordat, quem triplo ferire necesse est.

CAP. VIII.

QUID SIT INTER RHYTHMUM METRUM ET VERSUM.

Quoniam de pedum amicitia quadam concordiaque dictum est, videamus utrum possint copulati sibi pedes, quos copulari oportet, perpetuum quendam numerum creare, ubi nullus finis certus appareat: velut cum symphoniaci scabella et cymbala pedibus feriunt certis quidem numeris, et his qui sibi cum aurium voluptate iunguntur, sed tamen tenore perpetuo. Sive si velit quislibet centum vel amplius, quousque libitum est pyrrhichios vel alios, qui inter se amici sunt, pedes continua conexione decurrere. Sed et quandam quoque pedum esse conexionem video, in qua certum est, usque ad quot pedes progrediendum sit, atque inde redeundum. Et illud superius genus copulationis rhythmum a graecis, hoc alterum metrum vocari. Latine autem dici possunt, illud numerus, hoc mensio sive mensura. Nam illud quoniam pedibus certis provolvitur, peccaturque in eo si pedes dissoni misceantur, recte appellatus est rhythmus, hoc est numerus: sed propter nullam mensuram continuationis, non debuit metrum vocari. Hoc utrumque habet; nam et certis pedibus currit, et certo terminatur modo. Itaque non solum metrum propter insignem finem, sed etiam rhythmus est propter rationabilem conexionem. Quocirca omne metrum rhythmus, non omnis rhythmus etiam metrum est. Rhythmi enim nomen in musica usque adeo late patet, ut haec tota pars eius, quae ad diu et non diu pertinet, rhythmus nominata sit. Sed et tertium copulationis genus exoritur: et hoc versus dicitur, quia non solum certo ut metrum clauditur fine, sed etiam ante finem certo quodam loco quaedam eius partitio eminet, et quasi membris conficitur duobus. Ergo haec III. sic distinguuntur, ut omne metrum etiam rhythmus sit, non omnis rhythmus etiam metrum. Item omnis versus etiam metrum sit, non omne metrum etiam versus. Ergo omnis versus est rhythmus et metrum. Nam hoc esse consequens arbitror.

CAP. VIII.

QUOT PEDES VOCE PLAUSU ET IMPULSU ALIQUO
ATQUE, UT SYLLABAE, FIERI POSSUNT.

Prius igitur de rhythmico, in quo nullum metrum est; dein de metro,
Collect. vat. T. VIII.

ubi versus non est ; postremo de ipso versu , quantum possumus , disseramus. Sed in primis sciendum est , quia hi quinque numeri copulationis , quos propter faciliorem intellegentiam exempli gratia in syllabis posituri sumus , possunt simili ratione et in voce fieri , et in pulsu aliquo sive plausu , qui plausus manibus confici solet . Ac ideo ergo sicuti aurem in sonum , ita in plausum oculos intendere necesse est. Non enim audire , sed videre plaudentem opus est manum , et animadverti acriter quanta temporis mora in levatione , quanta in positione sit. Ergo rhythmus , metrum , et versus , sicut syllabis ut diximus solet fieri , ita eodem modo et voce canentis et pede scabella et cymbala ferientis , et manu plaudentis legitima pedum conexione servata fiunt. Sed et illi , qui cognitionem syllabarum longarum sive brevium , quae a grammaticis proprie traditur , non habent , possunt tamen naturale habere iudicium aurium ad temporum momenta moderanda. Et hoc a grammatica maxime discernitur musica , quia res omnium mentibus communiter sunt insitae , nomina vero iuxta placitum quorumlibet imponuntur. Horum sunt auctoritatem atque consuetudinem posteriores secuti : unde etiam esse linguarum diversitas potest , rerum autem in ipsa veritate constitutarum profecto non potest.

CAP. X.

DE RHYTHMO , VEL QUI PEDES COPULATI RHYTHMUM FACIANT.

Sumamus ergo ab ipso capite pedes pyrrhichios , et eis rhythmum contexamus. Exempli enim gratia id faciemus usque ad VI. pedes : nam usque ad hunc pedum numerum non progreditur gressus. “ Ego celeriter agile , quod ago tibi , quod anima velit ,” . Hoc ergo quotiens libet repetendo efficiemus rhythmum longitudinem quantum volumus , quanquam hi VI. pedes ad exemplum sufficiant. Sed ne hic proceleumaticus , rhythmus putetur , iudicium ad plausum est revocandum , et cum tale incertum evenit , plausu discernitur , quo pede currat. Ut si pyrrhichio velis currere , unum tibi tempus levandum , unum ponendum sit. Si proceleumatico , II. et II. Et ita pedes apparebunt , et nullus erit a rhythmum continuatione seclusus. Et qui aequalem habent plausum , possunt sibimet adiungi , ut spondeus , proceleumaticus : nam in utroque bina levamus tempora ac ponimus. Sed necesse est ut ille regnet in nomine , qui in ordine pedum prior sit. Nunc ex ordine videamus , qui pedes in hac numerorum continuatione copulari possint. Iambus enim suum rhythmum obtinet cui tribrachus iungitur , sicut et chorio. Spondeo vero dactylus , anapaestus , proceleumaticus , quia nulla imparilitate , nulla claudicatione plausus discordant. Tribracho etiam nullus post se miscebitur. Dactylo anapaestus , utrique proceleumaticus , bacchior creticus , et de paeonibus primus et secundus et IIII. Porro ipsi cretico , om-

nes, qui post illum sunt, V. temporum pedes iure miscentur; sed non omnes eadem divisione: alii namque ad II. et III., ad III. et II. tempora dividuntur. Iste autem creticus utroque modo dividi potest, quia media brevis cuilibet parti tribuitur. Palimbacchius autem, quia eius divisio a duobus temporibus incipiens in III. desinit, congruos et copulabiles habet paeones omnes praeter secundum. Molossus de trisyllabis restat, a quo primo incipiunt VI. temporum pedes, qui omnes eidem coniungi possunt, partim propter dupli simplicisque rationem, partim propter illam, quam nobis plausus ostendit, partitionem longae syllabae, quae singula tempora parti utrique concedit; quia in senario numero par lateribus medium est. Ob quam causam et molossus, et ambo ionici non solum in simplum et duplum, sed etiam in aequas partes per terna tempora feriuntur. Hinc efficitur, ut deinceps omnibus VI. temporum pedibus, omnes itidem temporum posteriores copulari queant, solusque antispastus, qui nullum sibi velit misceri, remaneat. Hos consequuntur IIII. epitriti, quorum primus admittit secundum; secundus nullum; quartum tertius; nullum quartus. Restat dispondeus, rhythmum solus etiam ipse facturus, quia nec posteriorem quemquam invenit nec aequalem. Itaque pedum omnium VIII. sunt, qui nullo alio mixti rhythmum faciunt, pyrrhichius, tribrachus, proceleumaticus, paeon IIII, antispastus, epitritus secundus et quartus, et dispondeus. Reliqui omnes, qui se posteriores sunt, copulari sibi patiuntur; ita ut rhythmum nomen obtineant priores, etiamsi pauciores sint numero.

CAP. XI.

QUOD PRO UNA LONGA SYLLABA DUAE BREVES

PONI POSSUNT.

Illud etiam considerandum est, utrum aliqua dimensio pedis quamvis VIII. tempora non excedat, quae dispondeus obtinet, excedat tamen numerum IIII. syllabarum; ita ut sine ulla fraude vel offensione aurium, sive quae ad plausum ac divisionem pedum, sive quae ad spatium temporis pertinet, pro una longa syllaba duae possint poni breves. Hinc est ergo, ut reor, quod pro iambo vel chorio, tribrachum ponimus, et pro spondeo dactylum vel anapaestum vel proceleumaticum: vel pro secunda eius vel pro prima duas breves, vel quatuor pro utraque: nec quicquam mensurae deperit, vel plausui resistit. Ita etiam et in pedibus quadrisyllabis licet facere usque ad dispondeum, qui in VIII. tenditur breves. Hi tamen omnes legitimi pedes usque ad quaternariam progressionem multiplicati, principatum in rhythmum tenent, eumque vi sua et nomine efficiunt. Illi vero, qui plures quam quatuor

syllabas habent, pro aliis poni possunt; sed ipsi per se rhythmum facere ac rhythmum nomen obtinere non possunt: et ideo ne pedes quidem istos appellandos putarunt. Oportebat enim esse pedi constitutum aliquem modum progressionis in syllabis. Is modus constitui optimus potuit, qui de ipsa numerorum ratione translatus, in quaternario constitit; atque longarum syllabarum quatuor pes esse potuit. Cum autem pro eo breves VIII. constituimus, quia tantum spatii habent in tempore, pro altero poni possunt. Quia vero legitimam progressionem, idest quaternarium numerum excedunt, pro se ipsis poni ac rhythmum gignere, non sensu aurium sed disciplinae lege prohibentur.

CAP. XII.

DE METRO.

Metrum est pedum quaedam rationabilis conexio, certo quodam fine currentium. Ergo unus pes metrum non est, nec unus et semipes, quia metrum pedibus conficitur. Nec itaque pedes possunt dici, ubi nusquam duo sunt. Igitur metrum plus est, quam pes, certumque finem habet, sensusque aurium suavi numerositate demulcet; est enim huiusmodi.

Ite igitur Camoenae
Fonticolae puellae,
Quae canitis sub antris
Mellifluos sonores.

Sed illud, quod aliqua numerositate auditum demulcet, dum dicitur " quae canitis sub antris,, tamen quasi claudum quid offendit auditum, si ita repetitur, ut post finem nihil sileatur, nisi ultima syllaba plus quam ceterae producat, aut brevis superaddatur, ut sit " quae canitis sub antrisve,,. Sed hoc quicquid est, necesse est in tempore aliquid habere spatii; metire (a) tamen difficile est, nisi hic brevis illa metiatur syllaba: quam cum adiciamus, neque longae ultimae ultra solitum productionem, neque illud silentium in eius metri repetitionem sensus] desiderabit. Teneamus igitur oportet haec silentiorum spatia certa in metris esse. Quare cum invenitur aliquid deesse pedi legitimo, considerari oportebit, utrum in menso atque adnumerato silentio compensetur. Ex quo colligi datur, metrum a duobus incipere pedibus, sive ipso sono plenis, sive ad implendum quod deest adnumerato silentio. Sed duplicata illa quaternaria progressionem in VIII. pedes eum tendi debuisse, ratio docet.

(a) Ita cod. Et quidem mox *metiatur* sensu passivo.

CAP. XIII.

USQUE AD QUOT TEMPORA MODUS SILENTII
POSSIT PROCEDERE.

Itaque in hoc metro, ubi post choriambum bacchium comperimus, quia unum tempus deest, ut VI. temporum esset sicut choriambus facillime id aures senserunt, et in repetitione tantum spatii silentium interponere coegerunt, quantum syllaba occuparet brevis. At si post choriambum locetur spondeus, duo nobis tempora silentio peragenda sunt, ne plus claudicet, ad caput redeuntibus. Veluti hoc est, "quae canitis fontes,," At si post choriambum locetur, ut est "quae canitis locos,," tria tempora silere cogimur. Potest quoque post choriambum una syllaba longa constitui, ut IIII. tempora sileantur, sicuti est "quae canitis res,," Sed ut experire (a) queas quanta silentii huius mensura sit, adde tot syllabas breves, sive unam longam pro duabus brevibus, quot tempora silere cogaris, atque hoc cum plausu repete; videbis tantum occupare temporis plausum, quantum occupabat silentium. Veluti est, ubi duo tempora silere diximus "quae canitis locos nemore,," Ubi vero IIII. "quae canitis res modo bene,," Quibus cognitis, credo satis apparere, nec minus uno tempore silere posse, nec plus quattuor temporibus silere oportere. Nam et ipsa est illa, de qua iam multa dicta sunt, moderata progressio, et in omnibus pedibus nulla levatio aut positio amplius, quam IIII, occupat tempora. Itaque cum aliquid canitur sive pronuntiatur, quod habeat certum finem, et plus habeat quam unum pedem, et naturali motu ante considerationem numerorum sensum quadam aequalitate demulceat; iam metrum est. Quamquam enim minus habeat, quam II. pedes; tamen quia excedit unum, et silere cogit, non sine mensura, et quantum implendis temporibus satis est, quae alteri debentur pedi, pro duobus pedibus auditus accepit, quod duorum pedum occupat tempora; donec ad caput redeatur, dum annumeratur sono etiam certum atque dimensum intervalli silentium est.

CAP. XIII.

QUOT NUMERI TEMPORUM METRO ET VERSUI
COMMUNES SINT.

Iam manifestum est, versum a doctis esse appellatum, qui duobus membris certa ratione dimensis copulatisque constaret. Cum ergo non sit dic-

(a) Ita cod. ut retro *metire*.

tum duobus pedibus, sed duobus membris constare versum; cumque manifestum sit, versum non unum pedem habere, sed plures, nonne ipse indicat longius membrum esse, quam pedem? At si aequalia sunt in versu, nonne praeposterari poterit, ut prima pars sine discrimine ultima, et ultima prima fiat? Ergo ut hoc non accidat, satisque appareat discernaturque in versu, aliud esse membrum quo incipit, aliud quo desinit, non possumus recusare inaequalia membra esse oportere. Id ergo in pyrrhichio consideremus, si placet, in quo iam credo videri minus III. temporibus membrum esse non posse, quoniam id primum est plus quam pes. Ergo VII. tempora minimus habet versus, quod sunt tres semis pyrrhichii, dum unum membrum habet II. tempora, aliud III. Debetur etiam unius temporis silentium, dum ad principium reditur, ut spatium pedis impleri possit. Hoc annumerato, VIII. sunt tempora. Ut ergo minimus, qui etiam primus est pes, minus quam II; ita minimus, qui primus est versus, minus habere quam VIII. tempora non potest. Quid maximus versus, quo ampliolem esse non oporteat? quot tandem temporum esse debet? Nonne statim videbitur, octonario quater multiplicato ampliolem quam XXX. duum temporum esse non posse? Cum ergo metrum incipiat a duobus pedibus, versus a III; aut illud a spatio duum pedum, hoc a III; annumerato silentio; metrum autem VIII. pedes non excedat; nonne cum versus metrum sit, necesse erit eum totidem non excedere? Rursus cum versus non sit longior, quam XXX. duum temporum, et metrum sit etiam longitudo versus; si coniunctionem duorum membrorum talem non habeat, qualis in versu praecipitur, sed tamen certo fine claudatur, neque debeat longius esse quam versus, nonne manifestum est, ut versum pedes VIII, ita metrum XXXII. tempora excedere non oportere? Erit ergo idem spatium temporis, et idem numerus pedum; et quidam terminus metro et versui communis, ultra quem progredi utrumque non debeat; quamvis metrum quadruplicatis pedibus, a quibus esse incipit; versus autem quadruplicatis temporibus, a quibus et ipse esse incipit, finiatur: ut crescendi scilicet modum, quaternaria illa ratione servata, metrum cum versu communicaverit in pedibus, versus cum metro in temporibus.

CAP. XV.

DE GENERIBUS METRORUM QUOD RATIONABILITER

ULTIMA SYLLABA IN METRIS INDIFFERENS SIT.

Non enim absurde poetae, atque horum iudices grammatici, ultimam syllabam, quae metrum terminat, seu longa seu brevis sit, nihil ad

rem pertinere voluere. Ubi enim finis est, silentium sequitur, quantum ad ipsum metrum adinet quod finitur. Sed si haec licentia propter silentium fit, quoniam ita consideratus est finis, quasi deinceps nihil qui finierit, sonaturus sit, et ob hoc spatium temporis in ipsa quiete largissimum; nihil distat, quae ibi syllaba locetur; nonne illud est consequens, ut ipsa indifferentia quae propter largum spatium conceditur, ad id proficiat ut sive ibi brevis syllaba, sive longa sit, eam sibi aures pro longa vindicent? Ergo minimum metrum est pyrrhichium III. syllabis brevibus, ut unius brevis spatium sileatur, dum ad initium revertimur; quod aequa voce fit plausa percussione, ut syllabis, dum ea temporum dimensio canitur in sonis, qua pronuntiat in syllabis. Cuius exemplum: " Si aliquid bene vis, bene dic, bene fac, animus, : in quo unum semper levatio in utroque pede, et unum positio sibi vindicat tempus. Possunt eo modo usque ad VIII. pedes, unius semper adiectione syllabae, ex pyrrhichiiis metra componi. Horum exempla sunt: " Si aliquid es, age bene. Quid erit homo? qui amat hominem. Bonus erit amor. Anima bona sit. ,, Tres semispedes videamus: " Animus hominis est, mala bonave agitans ,, Quattuor pyrrhichii: " Animus hominis ait ut habeat ea bona ,, . Quinque semis: " Homo malus amat et eget ,, . Quinque pleni: " levicula fragilia bona ,, VI. semis: " vaga levia fragilia bona ,, VII. semis: " fluida (a) levicula, fragilia bona ,, VII. pleni: " levicula gracilia fragilia bona ,, VIII. semis: " vaga, fluida (b) levicula fragilia bona ,, Metrum autem, quod restat huius generis, sententia feliciori componamus: " Solida bona bonus amat, et ea quae amat, habet ,, . Est etiam potestatis persequi cetera, quae ex iambo chorio, spondeo, fieri possint; quorum quisque per VI. IIII. creat metra. Sed et trisyllabi et tetrasyllabi pedes metra sua a duobus incipientes pedibus, et in VIII. producentes, multa genera ex se procreare possunt metrorum, quae .D. XLVII. sine ulla admixtione aliorum pedum fieri queunt. Copulatis vero pedibus, qui sibi concinenti plausu copulari queunt, tantus erit numerus metrorum, ut fortasse nomen eorum non inveniatur.

CAP. XVI.

DE VERSU ET DE PARTITIONE MEMBRORUM EIUS.

Fortasse a contrario versus dicitur; quemadmodum grammatici deponens verbum appellaverunt, quoniam .R. litteram non deponit, sicuti est " luctor ,, Ita quoniam duobus membris conficitur, quorum neutrum in alterius loco, salva lege numerorum, constituitur, quia verti non potest, versus vocetur. Sed de nominibus placet minime laborare, in quibus concessio inter se lo-

(a) Cod. *frugida*. (b) Cod. *frugida*.

quentium, et vetustatis auctoritas totum valet. Cetera vero, sensu nuntio, indice ratione, investiganda sunt; ut etiam veteres auctores non instituisse ista quasi ea, quae in natura rerum integra, et perfecta non fuerint, sed ratiocinando invenisse, et appellando notasse, cognoscamus. Quare primum nobis intellegendum est, quod non ob aliud pes aurem mulcet, nisi quod in eo duae illae partes, quarum prima in levatione, altera in positione est, numerosa sibi concinnitate respondent. Manifestum est, versum pedum conlatione confici, et quod ex dividuis pedibus constat, absurdissime individuum putatur. At omnia, quae recipiunt divisionem, nonne pulchriora sunt, si eorum partes aliqua parilitate concordent, quam si discordes ac dissonae sint? Cuius parilis divisionis dualis numerus auctor est. Ut ergo in duas partes concinnes dividi pedem, et eo ipso aurem delectare conperimus, si etiam metrum tale inveniamus, nonne ceteris non talibus iure anteponeatur? At tunc aliquid inter partem praecedentem atque incipientem, et illam quae subsequitur ac terminat, interesse oportet; ne saepius repetendo, incertum efficiatur, quae pars prior sit, quae posterior. Sicuti est versus ille: "Cornua velatarum vertimus antemnarum,,. Neque enim minus stat versus, si ita pronuntietur: "Vertimus antemnarum cornua velatarum,,. Quod summo opere vitandum est. Cuius una pars est: "Arma virumque cano,,. Altera subsequens: "Troiae, qui primus ab oris,,. Quae usque adeo differunt, ut si ordinem vertas, et hoc modo pronunties. "Troiae qui primus ab oris, arma virumque cano,, alios pedes metri esse necesse est. Et ne multa; proseguere cetera quantum voles, et invenies priores partes versus, V. semipede articulas, et VII. terminatas. Quinque igitur et VII semipedes versus heroicum in duo metra partiuntur, quem VI. pedibus quaternorum temporum constare aequissimum est. *Et sine concinnitate quidem duorum membrorum, sive ista sive alia aliqua, versus nullus est. Teneamus igitur has leges inconcussas, ut neque membrorum duorum tendens ad aequalitatem partitio versui desit; neque cum ista vitatur conversio, nimis a se membra discedant; sed quae possint, proximis numeris prope aequentur: ut versus heroicus in V. et VII; aut in VII. et V, hoc est XII. semipedes dividendus est. Nam hi numeri ambo sunt impares, et sibi proximi. Nec membrum posterius paris numeri semipedes habeat, ne pleno pede versus finitus non habeat terminum breviorum notandum.*

CAP. XVII.

QUO SIT FINE VERSUS CLAUDENDUS.

Sequitur ut de versus termino requiramus. Nam et hunc aliqua differentia notatum atque insignitum esse videmus, ut finis, quo provolutio numeri coercetur, non perturbata temporum aequalitate tunc (a) emineat, quam si

(a) Ed. Aug. tamen.

cum ceteris partibus, quae finem non faciunt, confundatur. Sed hanc quaerimus termini notam, quam a temporis brevitate ducendam esse veteres sanxerunt; et nullum versum pleno pede finiri, sed semper semipede. Sed videndum est quomodo heroicus versus sit metiendus, ut et membrorum lex ista servetur, et haec termini nota, in quo XII. esse semipedes video; et quia propter illam conversionem vitandam, senos pedes (a) habere membra non possunt. Neque a se longe oportet discedere, ut sint III et VI, aut VIII. et III. Neque paris numeri semipedes posteriori membro dandi sunt, ut sint VIII. et III, aut III. et VIII, ne pleno pede versus finiatur: in V. et VII, aut VII. et V. divisio est facienda. Nam hi numeri ambo sunt impares proximi. Sed videndum est, quot pedes metiantur in eo, uti nihil superiorum legum iam inconcusse constitutarum violetur. Quamquam hic ratio appareat, forte tamen aliquos conturbat: non enim solemus in hoc genere, nisi spondeum pedem et dactylum scandere: quod nemo est tam indoctus, qui non audierit, etiamsi minus id facere possit. Hanc ergo pervulgatissimam consuetudinem si nunc sequimur, lex illa terminata (b) est abroganda: praecedens enim licet membrum semipede claudetur, posterius autem pleno pede, quod contra esse debuit. Sed quia illam legem iniquissimum est tollere, et in numeris iam didicimus fieri posse, ut a non pleno pede ordiamur; restat, ut non hic dactylum cum spondeo, sed anapaestum locari iudicemus, ut incipiat versus a longa una syllaba. Deinde duo pedes vel spondei vel anapaesti vel alterni membrum superius terminent: dum tres rursus vel anapaesti, vel quolibet loco spondeus, sive omnibus, et in fine una syllaba, qua versus legitime terminatur; quod licet rectissimum iudicetur, non tamen populo persuadetur. Tanta enim est vis consuetudinis, ut ea inveterata, si falsa opinione genita est, nihil sit inimicus veritati. Namque ad faciendum versum, nihil interest, utrum in hoc genere anapaestus cum spondeo, an dactylus collocetur. Ad metiendum tamen rationaliter, quod non aurium sed mentis est proprium, nimium haec ratio ab illa opinione discernitur. Neque nunc a nobis primum inventa est, sed multo haec est inveterata consuetudine antiquis animadversa. Quare si eos legant, qui vel in graeca vel in latina lingua disciplinae huius doctissimi fuere, non mirabuntur nimis, qui forte hoc audierunt: quamquam pudet imbecillitatis, cum rationi roborandae hominum auctoritas quaeritur; cum ipsius rationis atque veritatis auctoritate (quae profecto est omni homine melior) nihil deberet esse praestantius. Non enim ut in producenda corripiendave syllaba non nisi auctoritatem veterum hominum quaerimus, ut quemadmodum sunt usi verbis, quibus nos quoque loquimur, ita et nos utamur; ita in metiendo versu non inveterata hominum volun-

(a) Aug. *semipedes*. (b) Aug. *termini*.

tas, sed aeterna rerum ratio cogitanda est: cum et moderatam eius longitudinem prius naturaliter aure sentiamus, deinde adprobemus rationabili consideratione numerorum, tum brevioris temporis nota longitudinem indiscretam coercemus, et quodammodo frenamus, quatenus insigni claudatur fine. Eodemque modo versus iambicus senarius fit trochaicus, ut est " phaselus ille quem videtis hospites, ". Quia semipede incipiat necesse est, ut semipede quoque terminari possit, cuius membra in V. et VII semipedes dividi ratio probat.

CAP. XVIII.

DE AEQUALITATE MEMBRORUM.

Nunc instat considerandum, quonam modo imparitas semipedum ad quandam parilitatem referatur, obscuriore aliquantum sed tamen subtilissima ratione numerorum. Igitur cum II. et III. dicimus, quot numeros dicimus? nonne duo? ergo et duo et unus et III, unus est numerus: et idcirco perspicuum est, unum cum quolibet numero non absurde posse conferri. Siquidem III. (a) II. esse non possumus dicere: II. autem, unum esse quodammodo. Et item III. vel IIII, unum esse, non falso dici potest. Et ne diutius immorer, figenda est regula: a duobus et deinceps quoslibet constitueris, minor per maiorem multiplicatus eum excedat necesse est. Quid enim tam parvum in plurali numero, quam duo? quem (b) tamen numerum si milies duxero, ita excedit mille ut duplum fiat. Sed constitue unum et quemlibet deinde maiorem numerum; et quemadmodum in illis faciebamus, minorem per maiorem multiplica; et iam maiori minor aequabitur. Nam unum bis, duo; et unum decies, X; et unum millies, mille: et ita in ceteris. Habet ergo unum cum aliis numeris ius quoddam aequalitatis non modo, quod cuiuscumque numerus est, sed etiam quod totiens ductus tantumdem facit. Age nunc referamus animum ad semipedes, quibus in versu fiunt membra inaequalia; miram quandam aequalitatem ista quam tractavimus ratione repperies. Nam versus minimus inaequali semipedum numero membris est IIII. et III: ut in hoc "hospes ille, " secari aequaliter potest in duas partes binorum semipedum. Secunda autem quod est "quem vides, " ita dividitur, ut una pars duos semipedes habeat, alia unum; quod ita est quasi duo et duo sint, iure illo aequalitatis, quod habet unum cum omnibus numeris. Quo fit ut ista divisione tantum sit quodammodo superius membrum, quantum posterius. Itaque si fuerint IIII. et V. semipedes, sicuti est hoc "Roma Roma cerne quanta sit, " non ita probatur; et propterea metrum erit potius,

(a) Aug. ed. *unum*, non *III*. (b) Cod. *quodque*.

quam versus; quia ita sunt membra inaequalia, ut ad nullam aequalitatis legem aliqua sectione possint referri. Cernis quippe, ut opinor, superioris membri IIII. semipedes. “Roma Roma,, in binos posse discindere. V autem posteros in II. et III “cerne quanta sit,, ubi nullo iure apparet aequalitas. Neque enim possunt aliquo modo tantum valere V. semipedes propter II. et III, quantum IIII. valent; quomodo invenimus superius in breviori versu tantum valere III. semipedes, quantum IIII, propter I. et II. Etiam nunc V. et III. semipedes videamus, qualis est iste versiculus “phaselus ille, quem vides,,. Itaque cum primum membrum in semipedes II. et III. secueris, et secundum in II. et I, coniungens (a) particulas quas ab utraque parte (b) inveneris, quia et in primo membro habemus II., et in secundo *restant* II. particulae, una in tribus semipedibus de priore membro, altera in uno (c) de posteriore. Has ergo et socialiter iungemus, quia I. cum omnibus habet consocietatem (d), et in summa I. et III, IIII. fiunt: quod est tantundem quantum II. et II. Per hanc igitur sectionem etiam V. et III. semipedes ad concordiam rediguntur. Sequitur ut de V. et VII. semipedibus disseramus, quales sunt senarii versus illi nobilissimi, heroicus et quem vulgo iambicum vocant. Sed quia ipsa tractatio aliquanto est longior, quamvis omnino iucundior, restare nobis debet extrema, ut iam omni cura liberati ad horum scrutanda penetralia veniamus. In duobus etiam membris, quorum primum sex habeat semipedes, alterum VII, non reperitur ea aequalitas, ut rite esse versus queat; ut est “Roma Roma cerne quanta sit deum benignitas,,. Primum membrum potest in ternos semipedes dividi, quia sunt VI. semipedes. Secundum in III. et IIII, quod sunt VII. Quae duae partes dividuntur, idest IIII. in II.; et et II. III. in II. et I. Et ista tamquam sint IIII. accipiamus, propter unius cum ceteris numeris concordiam, VIII. simul fiunt, magisque excedunt summam senariam, quam cum VII. fuissent. In illis vero, quorum primum habet VIII. semipedes, VII. secundum, cuius exemplum est “Roma cerne quanta sit deum benignitas,,. Nam praecedentis membri partem dimidiam cum parte subsequenter maiore, quae dimidia proxima est, iunges. Quoniam quaterni semipedes sunt, octonarius ad crescit. Restant quattuor semipedes de priore, de posteriore tres. Duo inde et duo hinc copulati, IIII. fiunt. Duo rursus inde residui et unus hinc, ad legem illius convenientiae copulati, quia I. reliquis par est, quodammodo sumuntur pro IIII. Ita iam octonarius superiori convenit octonario. In ea quoque conexione, quae VIII. et VII. semipedibus dividitur, ut est “vir optimus, beatus ille, qui procul negotio,, facilis est cognitu ista congruentia. Superius enim membrum in IIII. et V, posterius in III. et IIII. semipedes divi-

(*) Aug. ed. *coniungas*. (b) Aug. ed. *quas in utroque pares*. (c) Cod. *alteram unam*. (d) Notemus vocabulum. Aug. ed. *societatem*.

ditur. Pars ergo superioris minor cum parte posterioris maiore coniuncta , octonarium numerum creat : et maior superioris cum minore posterioris , item octonarium. Nam illa coniunctio est IIII. et IIII ; ista V. et III. Sed nisi fallor longius membrorum copulatio non procedit , quia ad VIII. perventum est pedes ; quem numerum versui , sicut satis cognoscimus , non fas est excedere.

CAP. XVIII.

CUR VERSUS HEROICUS ET IAMBICUS CETERIS
OMNIBUS SINT NOBILIORES.

Disputemus iam de senariorum versuum excellentia , et probemus si poterimus decentissimos senarios , nisi duorum istorum generum esse non posse , quae omnium etiam celeberrima sunt ; quorum unum est heroicum “ ut arma virumque cano , Troiae qui primus ab oris „ quod usus metitur spondeo et dactylo ; suptilior ratio spondeo et anapaesto. Alterum quod iambicum dicitur , et eadem ratione invenitur trochaicum , cuius exemplum “ phaselus ille quem videtis hospites „ Scire debemus illos pedes , quorum partes ad sesque convenient , sive in duobus et tribus , ut est creticus et paeones , sive in III. et IIII , exclusos a poetis propter minoris venustatis sonum , solutae orationis severitatem decorare congruentius , cum his clausulae conligantur oportet. Huiusmodi pedibus a poetarum tractatione seiunctis , non remanere nisi eos , qui ad tantundem , ut spondeus est : aut eos , quibus ad utrumque partes convenient , ut choriambus. Manifestumque est , longis syllabis , nisi breves interponantur , obtundi quodammodo spatia sonorum. Item nisi brevibus longae , nimis concisa et quasi tremula fieri , neutra esse temperata , quamvis temporum aequalitate aures impleantur. Quamobrem nec illi versus , qui longarum syllabarum pedibus componuntur ; nec illi qui brevium , quamvis VI. pedum possunt fieri , adspirant ad heroici vel trochaici dignitatem. Huc accedit , quia in istis quos ceteris ipsa ratio psaeponit , si membra praeposteres , totum ita commutat , ut alios etiam pedes necessario metiamur . Itaque inconvertibiliores , ut ita dicamus , quam illi qui aut omnibus brevibus , aut longis omnibus constant. Et ideo sive V. et IIII. et V. membra in his temperationibus ordinentur , nihil interest : neutro enim converti versus potest sine tanta commutatione , ut non aliis pedibus currere videatur. At illis tunc si carmen coeptum erit , quorum priorum membra , quinos semipedes habeant , non oportet eos miscere , in quibus VII. priores sunt.

CAP. XX.

CUR INTER IPSOS SENARIOS HI SINT EXCELLENTIORES.

Quari potest cur meliores versus iudicati sint senarii , in quibus ana-

paestum subtilis illa ratio metitur; et hi in quibus trochaicum quam si dactylum ibi, et hic iambum metiretur. Sine praeiudicio enim sententiae, quoniam hic de numeris agimus, si versus ita fiat "Troiae qui primus ab oris arma virumque cano,,; vel illo genere "qui procul malo pius, beatus ille,,; uterque eorum nec minus senarius esset, nec minus brevium longarum syllabarum temperatione moderatus, nec magis converti poterat, et in utroque membra ita ordinata sunt, ut et in quinto et in septimo semipede pars orationis terminetur. Cur ergo meliores istis putentur, si potius ita sint? "Arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris. Beatus ille, qui procul pius malo,,. In qua quaestione facilius et proclivius dixerim, forte invenisse ut isti prius animadverterentur et frequentarentur: aut si id non est fortuitum, melius credo visum fuisse ut heroicus duabus longis, quam duabus brevibus et longa clauderetur, quia in longis aures commodius adquiescunt: ille autem alter in finali semipede longam syllabam potius haberet, quam brevem. Res quidem se sic habet, ut quicumque horum priores eligerentur, necessario aliis auferrent locum qui membris isdem praeposteratis fieri possent. Quocirca si melior iudicatus est, cuius exemplum est "arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris,,; inepte iam fieret ista conversio. Aliud genus, sicuti est "Troiae, qui primus ab oris, arma virumque cano,,. Quod etiam de trochaico genere intellegendum est. Nam si est honestior "beatus ille, qui procul negotio,,: quod genus isto praeposterato fieret, ut est "qui procul negotio beatus ille,,; fieri profecto non oportet. Tamen si quis audeat, et faciat tales versus, manifestum est eum alia genera senariorum esse facturum, quibus sunt meliora. Hi ergo senariorum omnium pulcherrimi sunt.

CAP. XXI.

DE MIRA HEROICI SIVE TROCHAICI VERSUS
AEQUALITATE MEMBRORUM.

Sed nunc illa senariorum versuum heroici et iambici, quo intentionem nostram distulimus, ipsa ratio, quae omnibus communis est, nobis aperiat secreta. Nec dubitare quemquam posse arbitror, quin omnis longitudo, quae linea dicitur, habeat dimensam sui partem; ac per hoc in duas lineas decussatim secari queat. Et quia et ipsae duae lineae, quae ipsa sectione (a) fiunt, procul dubio lineae *sunt*, etiam in ipsis hoc fieri posse manifestum est. Ita quantulacunque longitudo in quotlibet partes secari potest. Sed omnis longitudo ad latitudinem porrigendam, quae ab ipsa oritur, tantum va-

(a) Ita cod. Et notemus vocabulum *secatio* pro *sectio*.

let, quantum latitudinis quadratum occupat. Si enim minus aut amplius in latum spatium proceditur, quam longa est linea unde proceditur, quadratum non fit. Sin tantum, nihil aliud quam quadratum fit. Illud ergo, ut opinor, consequens est, ut si pro linea in longum ordinati calculi pares ponantur, non perveniat illa longitudo ad quadratam formam nisi per eundem numerum multiplicati calculi fuerint, ut si verbi gratia, duos calculos ponas, quadratum non facias, nisi aliis duobus ad latitudinem adiunctis. Sin III, VI. adiungendi sunt, sed terni distributi ad duos ordines similiter ad latitudinem. Si autem ad longitudinem additi fuerint, nulla figura fit. Longitudo enim sine latitudine, figuratio non est. Atque ita proportione licet considerare alios numeros. Ut enim bis bina, et tres terna quadratas figuras in numeris faciunt, ita quater quaterna, quinquies quina, sexies sena, atque ita per infinita in ceteris etiam ista rata et manifesta sunt. Nunc etiam adtendendum est, utrum sit temporis aliqua longitudo. Sed quis dubitaverit nullum esse tempus sine aliqua longitudo? At si tempus sine aliqua longitudo fieri non potest, non necesse est uti versus aliquam temporis obtineat longitudinem? Quid in ista longitudo diversis pro calculis melius conlocamus? pedesne, qui in duas partes, idest levationem et positionem distribuuntur; an semipedes potius, qui singulas levationes positionesque obtinent? Quis non videat semipedes congruentius pro illis calculis poni? Nonne membrum versus heroici brevius V. habet semipedes "Arma virumque cano?" Num igitur aliud desideramus, nisi, ut alii VII. semipedes cum istis V. aliqua aequalitate convenient? Iam diximus, quia semipedes primum et minimum, adnumerato in fine silentio, faciunt versum, qui in duo membra III. et IIII. semipedum dividitur. Ducamus ergo in legem quadratorum has partes singulas, et videamus quid faciunt. Quattuor quater, XVI. faciunt, et III. ter VIII, et totum simul XXV. Septem semipedes, quoniam possunt habere membra II, singulis membris suis ad quadratorum rationem relatis, XXV. numerum in summa faciunt, et est una pars versus heroici. Altera igitur, quae habet V. semipedes, quoniam non potest in duo membra dividi, et debet aliqua aequalitate concinere, nonne tota in quadratum ducenda est? Quinque enim quinquies ducta, eadem XXV. consummant. Ergo agnoscenda est duorum membrorum versus heroici mirabilis aequalitas. Nec immerito senarii versus ceteris celebratiores nobilioresque facti sunt: dici enim vix potest quantum inter istorum aequalitatem in membris imparibus, et aliorum omnium, intersit.

INSTITUTIONES MUSICAE ARTIS

SUMPTAE EX LIBRIS AURELII AUGUSTINI EXPLICITAE

FELICITER.

SERMONES DOMINICALES IV (*).

SERMO I. IN SEPTUAGESIMA.

1. **A**D CURSUM spiritualis stadii hodierna lectione provocati, qualiter currendum, et a quibus abstinendum sit, fratres dilectissimi, mente persollicita considerare debemus. Stadium namque iuxta litteram quarta pars dicitur miliarii, quod primum Hercules uno anhelitu cucurrisse fertur, in cuius fine ponebatur antiquitus palus, superposita corona de floribus texta: ibique propter hanc capiendam expedita iuvenum cohors currere solebat, ut aliquis horum primus si posset velocius currens, bravium, quod nos coronam vocamus, raperet: ac per hoc regis et intuentium laudem, deinde multa donorum munera specialiter haberet. Multi enim ad hoc communi animo tendebant, sed ab uno cuncti superati erant; qui quod erat cursu velocior, rerum collectione ceteris videbatur dignior; et quanto gaudebat victor regis muneribus ditatus, tanto victi dolebant, non solum donis privati, sed etiam tarditatis suae verecundia dehonestati. Abstinebant quidem se a cibis, qui cursui nocent, sed non aequaliter; quia illius abstinentia fuerat maior, qui in cursu erat ceteris velocior. Non miremini, fratres, quod ex paganica superstitione pro tuendis animabus apostolus imitabile dedit exemplum, ut putet aliquis vestrum in nullo gentilium cultus esse sequendos, a quibus christiana religio Christo cogente nos fecit extraneos. Primum deinde cognoscat caritas vestra, quoniam ex eorum ritu quaedam sibi sancta usurpavit ecclesia, quae non carnaliter sed spiritaliter sunt sequenda; ex quibus istud est exemplum, quod hodierna lectio nobis protulit utilissimum. Stadii siquidem finis, qui illis ad currendum metitus erat, praesentis vitae terminum significat, qui ad cursum salvationis nostrae nobis datus est, dicente et monente Domino: curre miser, curre; festina, dum tempus habes, ne incidas in mortem. Currebant etenim illi pro temporali et corruptibili bravio capiendo, ut a rege mortali terrena munera caperent; curramus nos melius pro spiritali et incorruptibili bravio post carnis finem capiendo, ut a rege regum, qui aeternus et immortalis est, aeterna et indeficientia munera capiamus; audientes exoptabilem vocem illius dicentis: venite qui laboratis etc. Illi quidem abstinebant se a pinguibus cibis, ut expeditiores in cursu redderentur; abstineamus et nos melius non tantum a cibis, quantum a vitiis, ut ad currendum veloces existamus. Quod autem ex magna

(*) Ex eodem perantiquo codice, unde Paridis Augustinique epitomas sumpsi.

iuvenum frequentia unus bravium capiebat, ceteris incassum currentibus; quantum ad nos pertinet, fratres carissimi, valde timendum est; scilicet ne ab uno omnes superemur, qui pro corona currere disposuimus. Unde monet apostolus: sic currite, ut comprehendatis. Et quomodo illam comprehendere poterimus, quoniam currere nolumus; et si aliquando currere inchoamus, heu crassitudine vitiorum fatigati, turpiter in cursu deficimus? Nam cum omnis ecclesia in clericali et laicali sit ordine divisa, nemo eorum est, qui pro corona gloriae currat; sed quidam insaturata cupiditate persolliciti, quidam ineffrenata voluptate polluti, quidam elatione saecularis pompae tumidi, non solum currere nolunt, sed etiam ipsos oculos ad capiendam coronam aperire nesciunt. Unde psalmista: omnes declinaverunt simul inutiles facti. Et propheta: sicut populus, sic sacerdos. Adeo enim caecati, et in quodam oblivionis puteo detrusi sumus, ut nihil de futuro cogitantes, praeter hanc vitam, in qua voluptates nostras exsequimur, aliam non putemus. Et ut amplius dicam, multi insanientes, dum cupidos animos voluptuosis desideriis pascunt, et in sibi subiectis more luporum saeviunt, aliam gloriam sonumque habere velle dicunt. Hi enim tales, naturam hominis perdunt, et naturam quadrupedum sortiuntur, qui inrationabiliter et inverecunde ventri et libidini semper insistunt. Hominem namque ita conditor rerum terrenis praeposuit creaturis, ut bene utens temporalibus, post mortem frueretur aeternis. Quid ex hoc agendum est, fratres carissimi? Omnes enim sumus perditii, nisi cito fuerimus divina misericordia sublevati. Ipsa namque ad currendum nos provocat dicens: ambulate ne tenebrae vos comprehendant. Qua vocante, si cursum iterum voluerimus repetere, non uni tantum sed plurimis fas erit coronam contingere. Et sicut non semper in omni cursu vincebat, sed qui modo victus erat, modo renovatis viribus victor existebat; ita nos, si hucusque victi fuimus, amodo victores esse curemus. Via enim currendi nobis ante oculos posita est, in qua quanto fuimus tardiores, tanto possumus esse, si volumus, velociores.

2. Quomodo enim torpentes et pigri a cursu cessare possumus, qui non solum apostolum ad coronam, sed etiam ipsum Salvatorem nostrum ad denarium capiendum monitorem habemus? Ipse namque summus paterfamilias, qui plantavit vineam, idest sanctam ecclesiam, nobis qui sero, idest in fine mundi, in vineam laboraturi intravimus, caelestis remunerationis denarium se daturum promittit: assimilans nos primis colonis, qui a mane usque ad vesperam portavere pondus diei et aestus. Audistis siquidem illum proposita vera et congruenti similitudine evangelii, mane, hora tertia, sexta, nona, et undecima, ad vineae suae culturam operarios invitantem, et aequalem denarium cunctis finito opere reddentem. Et si horarum, quas audistis, significationes cupitis; discite, quia mane fuit ab Adam usque ad Noe; hora tertia a Noe us-

que ad Abraham; sexta vero ab Abraham usque ad Moysen; nona siquidem a Moyse usque ad Domini et Salvatoris nostri adventum; undecima fuit, ab adventu Domini usque ad finem mundi; in qua nos ultimi operarii in vineam intravimus. Sed quia desides et tardi in opere sumus, certi de denario esse non possumus. Studeamus igitur velocius operari, ut de denario possimus esse securi: et quia hodie a summo patrefamilias vocamur, vocationem eius non despicientes, in vineam laboraturi intrare studeamus. Ipse namque praesens ieiunium ad hoc instituit, ut peccata innumera, quae carnis delectatione ceteris anni diebus commisimus, in hoc tempore per paenitentiam et carnis mortificationem tergere studeamus.

3. Insuper etiam dies ista, quae veluti ianua ieiuniorum existit, et canticum laetitiae, idest alleluia, nobis subtrahit, per omnem continuationem sui officii vocem paenitentis plangentis exprimit: docens nos ab immoderata laetitia debere cessare, et in fletu et lacrimis paenitentiae manere. Hac igitur nocte, saepius repetito nomine, ipsum alleluia affati sumus; quodammodo illud quasi hospitem retinere cupientes, dicendo illi: mane apud nos hodie, et cetera. Cui etiam ultimum vale fecimus dicentes: angelus bonus comitetur tecum, ut iterum cum gaudio revertaris ad nos, ut sciamus non antea nos perfecte gavisuros, quousque corpore et sanguine Redemptoris nostri renovati ipsum canticum gaudento recipiamus. Antiphona siquidem missae, quae vulgo introitus dicitur, cum paenitentibus plangit dicens: circumdederunt me dolores mortis et in tribulatione mea. Collecta siquidem cum responso afflictionem paenitentiae sonant. Ille denique cantus, quem pro alleluia conmutavimus (qui tractus ideo dicitur quod longos cantus habeat) paenitentes profundo gemitu ad Deum clamare docet. Et sic cetera verba officii ordinatim digesta, non laetitiam gaudentium, sed luctum et maerorem videntur exprimere peccatorum.

4. De nomine nempe diei, quae septuagesima vocatur, si quaeritis, sciatis quia non a numero dierum, ut aestimant, qui ab ea usque ad paschalem festivitatem tot dies putant, sed a numeri perfectione nomen accepit, a qua idem numerus initium sumpsit. Constat autem idem numerus ex denario septies ducto: quorum septenarium ad septem Spiritus sancti dona, denarius vero pertinet ad decem legis praecepta: quae ita invicem iunguntur, ut neque dona Spiritus sancti sine legis praecepto; neque praecepta legis sine sancti Spiritus dono custodiri ab aliquo possint: et qui alterum servaverit, alterum sine dubio habebit. Qui numerus recte paenitentibus congruit, ut gratiam Spiritus sancti, quam peccando perdidere, decem legis praecepta maxime in hoc tempore custodiendo, recuperare valeant. Aliter secundum quosdam ad litteram septuagesima dicitur, eo quod israeliticus populus in Babylonia tot annis fuerit captivatus, a qua longo post tempore rediens, eodem numero in commemoratione eiusdem liberationis ieiunium Deo consecraverit. Sed quia et secundum historiam et secundum allegoriam pae-

nitentibus congruit, studeamus nos hoc in tempore peccata nostra deflere, ut animae nostrae post hanc vitam, quae septem diebus volvitur, a Babylonia, idest infernali captivitate, liberatae et donis sancti Spiritus ditatae, et coronam inmarcessibilem pro cursu, et denarium pro diurno labore vineae, a rege regum possint gaudentes recipere. Amen.

SERMO II. IN QUADRAGESIMA.

1. **S**TUDETE, karissimi, qui vestras animas a peccato mundare cupitis, ne ab hac via ieiuniorum et emendationis, quam tenendam sumpsistis, aliquo turpitudinis diverticulo recedatis. Est enim quibusdam vestrum ex deceptionibus antiqui hostis in hac die quaedam iniecta consuetudo, non tantum sequenda quantum despicienda; quod pro solo carnis cibo, qui nobis hodie non tollitur, putatis vos omnem corporis delectationem et quaeque turpia posse licenter operari, hac inventa in vobis occasione, ut quia licitum est vobis carnibus vesci, licitum sit etiam carnis voluptatibus uti. Haec enim opera non christianorum sunt, sed paganorum. Pagani enim, qui et gentiles vocantur, deorum suorum, idest Iovis, Saturni, Minervae et Veneris festivitatem colentes, post immensam cibi et potus voracitatem turpesque commessiones, ad theatrum, quod et lupanar vocatur, foras civitatem conveniebant: ibique primum iocis diversi generis, ad ultimum cum meretricibus, quae in cavernis eiusdem theatri latebant, luxuriando corpora fatigabant. Ad hanc igitur turpitudinis immunditiam, ut Orosius Paulus narrat, idem diabolus, quem colebant, illos provocabat; ut cui solvebant sacrificium de victimis animalium, solverent etiam sacrificium de viribus propriorum corporum. Diabolus enim pollutus et immundus est, pollutum et immundum sacrificium sibi requirit: unde pelliceus, idest pellis gratia interpretatur, quia multum luxuria delectatur, quae pellis pulchritudine excitatur. Sed quantum distat inter servitutem Dei et diaboli, tantum inter vitam illorum qui a Christo christiani dicuntur, et illorum qui diabolo subditi in omnibus famulantur. Propter hoc cessandum est, fratres, ab hac et ab omni mala consuetudine praesenti die, quoniam haec dies non solum caput est ieiuniorum, sed etiam saeculorum. Est itaque magno cultu et religione veneranda, et non libidinis voluptatibus polluenda, quia nomine et mysterio praeter ceteris videtur esse sacrata. Vocatur autem a Domino dies dominica, quod eam in ordine dierum primam posuit, et quod superata morte, quam pro nobis indignis suscepit, victoque inimico, de cuius nos potestate rapuit, in ea potenter a mortuis resurrexit, et in honore suae resurrectionis nobis illam colendam constituit. Quomodo igitur cupimus a morte animae resurgere, si diem resurrectionis dominicae nolumus honorare? Et qua ratione putamus mentes nostras per ieiunia purgare, si per portam ieiuniorum polluti volumus intrare?

2. Fortasse mihi talia castiganti, et mea peccata cum aliorum iniquitatibus reprehendenti, respondebit aliquis effrenatus, plus voluptatibus corporis quam legi-

bus Dei obediens ; tu , qui naturalem masculi et feminae coniunctionem et amoris vinculum a principio constitutum disiungendum praedicat, omni modo impossibilia et inutilia rogas , ut aliquo ieiunio ita a muliere , quae mea caro est , tamquam a cibus , abstineam. Cui ego , quamvis peccator facili dictu respondebo : quia Deus bona saeculi non dedit ut abutamur , sed ut iuste utamur. Coniugium etenim , sicut et ceterae divitiae mundi , dum iuste tenetur , bonum est ; dum iniuste , vertitur in peccatum. Unde Gregorius : quicquid ad usum vitae accipimus , ad usum vitiorum reflectimus. Nec ego praedico tam sacratae societatis separationem , sed ad breve tempus XXXVI. dierum indico abstinentiam (1). Nam quid prodest abstinere a carnibus , et carnalia opera non deponere ? Qui enim toto anno in his et aliis deliciis positus vixisti , saltem in hoc parvo spatio pro Deo cessare debes. Cur enim vir a virtute corporis vocaris , si hanc virtutem in animo non habueris , ut pro Deo , qui tibi cuncta dedit , et a quo cotidie maiora petis , decima parte anni ieiunare non possis ?

3. Nam quisquis subtiliter intuetur , non amplius quam XXXVI. dies , qui sunt decimae anni , in eadem abstinentia repperiuntur. Cum enim annus integer CCCLXVI. diebus constet , si subtrahuntur CCCXXX , totidem quot dixi dies , ieiunio consecrant. Horum ergo sex dierum , qui etiam cum suis noctibus CL. horis constant , decima pars XV. horae sunt. Sed quia ex ipsis integram diem cum sequenti nocte colligere non valemus , quam praefato numero addentes ieiunio mancipemus , usus ecclesiasticus statuit , ut quod in illa non redditur , in dominicis diebus eiusdem temporis , a carne et a carnalibus voluptatibus ieiunando , adimpleatur. In his etenim , quia in ipso Dei nomine sacrati sunt , refrigerium cibi impenditur et licentia peccandi subtrahitur. Datur nobis , quod vitam adfert et melius est ; subtrahitur nobis , quod mortem adfert et peius est. Quod si hos vitiis et carnali inquinamento non polluerimus , profecto ex his plenas integri anni decimas restauramus Sed quoniam nobis sacro fonte regeneratis , et non iam figurativi sed veri agni carnes degustantibus , dictum ab ipso Domino , nisi abundaverit iustitia vestra plusquam scribarum et pharisaeorum , non intrabitis in regnum caelorum ; statuit christiana religio , ut non solum hos triginta sex propter anni decimas , sed etiam cum his , quattuor qui a capite ieiunii inchoant , propter tanti mysterii perfectionem , XL. dies in ieiunium mutaret. Hoc etenim quadragesimale ieiunium magnam auctoritatem habet et a lege et a prophetis et ab evangelio. Nam legislator Moyses , ut legem acciperet , XL. diebus ieiunavit. Similiter Helias maximus prophetarum , qui curru igneo rapi meruit in caelum , cum persequeretur a Iezabel , angelico primum cibo pastus , postea totidem ab omni esca abstinuit (2).

(1) Notissimum est , coniugalem quadragesimali tempore abstinentiam in diversorum patrum hominibus et episcoporum veterum sacramentariis aliquot magnopere esse commendatam ; quamvis eam num-

quam universalis imperavit districte ecclesia.

(2) Desideratur aliquid ad sermonis clausulam ; et certe exemplum Christi domini XL. diebus ieiunantis.

SERMO III. IN DOMINICA PASSIONIS.

I. **D**ECEDENTE iam quadragesimae tempore, et adpropinquantibus sacratissimae resurrectionis gaudiis, mentio dominicae passionis nobis, dilectissimi fratres, annuatim occurrit, quae universalem ecclesiam hodie lacrimoso relatu percellit. Et quamvis plurimi dies supersint ab hac usque ad illam, quae auctorem suum crucifixum specialiter videre meruit; tamen a sanctis patribus per hos dies, qui secuntur, recitanda nobis eadem passio committitur, maxime a beato Gregorio, qui in omnibus ecclesiasticis officiis, diurnis scilicet et nocturnalibus; hinc usque ad paschale festum, verba et luctum passionis inducit: insinuans nos pro illo debere flere, sine quo nullam laetitiam perfecte possumus habere. Quicumque ergo Redemptoris nostri membra fore confidimus, dolorem et iniuriam tanti capitis sentiamus. Unde propheta: omne caput languidum, et omne cor maerens; a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas. Et apostolus: si patitur unum membrum, conpatiuntur omnia membra. Quia vero altius et honorabilius membrum, Christum videlicet, qui caput et vertex noster est, passum fuisse cognoscimus, nos membra inferiora cum eo patiamur: maxime cum non pro qualibet sui commissi culpa, sed pro redemptione nostra pati voluerit, ut nos ab antiqua diaboli servitute redimeret, et patriae caelestis, a qua captivi excludebamus, perpetuos incolas faceret. Ipse namque ineffabiliter misericors, non auro seu cuiuslibet genere metalli, vel pulchrae varietatis pallii, nec etiam ceterorum animalium victimis, sed proprio corpore in ara crucis Deo patri inmolato, et pretiosissimo sanguine fuso, peccata nostra atque antiquas iniquitates nostras purgare voluit. Unde propheta: vere languores ipse tulit, infirmitates nostras ipse portavit. Et ipse mediator noster ad patrem dixit: holocaustum et pro peccato non postulasti: tunc dixi, ecce venio. Et est sensus: oh Deus pater, quia pro humani generis redemptione non vidi te holocaustum animalium captare, statim dixi, ecce venio ut inmoler pro populi mei salute. Ecce, fratres karissimi, Christum pro nobis inmolatum audivimus: unde admodum gaudere et tristari possumus: gaudere, quia felix culpa quae talem ac tantum habuit Redemptorem: tristari, quia nullum videmus tantae passionis imitorem. Ipse namque corporaliter mortuus, non solum de corporis nostri morte, si necesse est, sed de vitae emendatione et spiritus humiliatione sacrificium requirit. Scilicet ut spiritus noster ex tam magna et ineffabili sui conditoris humilitate admirans contremescat, et carnis illecebras superans, cum ipso passo quamdam compassionem habeat. Unde est: sacrificium Deo spiritus contribulatus. Et licet impossibile sit corpoream fragilitatem nostram sequi illius immensam deitatem, bene tamen eum pro modulo humanitatis sequimur, si vitia corporis per ieiunium et orationes atque vi-

galias mactamus; si mundi et nitidi coram eius oculis manere gaudemus. Unde propheta: lavamini, mundi estote, et reliqua.

2. Sed quomodo imminente rabie persecutoris, vitam pro eo posituri sumus, qui pro eius amore, saltem pauco tempore a vitiis, et a quibuslibet cibis ieiunare non possumus? In quo igitur passionem illius imitamur, qui a nullis spurcitiis corpora prohibemus? Insuper etenim, quod peius est, praeceptis illius fortiter repugnantes, quasi inimico contrarii sumus. Nam clamante eo in veteri testamento; non occides, non furtum facies, et cetera legis praecepta; veluti iram illius contra nos provocantes, insani et amentes et moechamur, et occidimus, et furtum facimus: insuper omnia vitia, quo amplius nobis prohibita sunt, eo magis sequi et amare curamus. Similiter minante eo in novo evangelii testamento: omnis, qui dixerit fratri suo racha, et qui dixerit fatue, reus erit gehennae ignis; nos e contra zelo invidiae tacti, omnia inproperiorum convicia fratribus nostris superbe et contumaciter ingerimus. Unde a talibus et ab his similibus mentem cohibere debemus, si redemptionis illius participes esse speramus. Ipse est enim verus sacerdos et pontifex futurorum honorum, qui Deo patri suo non sanguinem hircorum et taurorum, sed semet ipsum, agnum videlicet immaculatum, obtulit mundans conscientiam nostram ab operibus mortuis, idest a peccatis: ac per hoc semel introivit in sancta, ut appareat nunc vultui Dei patris pro nobis. Alii namque sacerdotes mactatis animalium carnis iuxta morem veteris legis, singulis annis semel introibant in sancta: iste sacerdos in aeternum, qui non venit legem solvere sed adimplere, non singulis sed ultimo vitae suae anno, mactato se ipso in ara crucis, semel introivit in sancta, idest in caelum, ut famulis se per fidem sequentibus, arcana patris reseret, quae post finem ipsis possidenda conferat. Alii sacerdotes expleto sacrificii tempore, ad templum sequenti anno reversuri, ad propria reverti curabant: ille peracto passionis et resurrectionis suae mysterio, ad propria caeli palatia reversus est; non sequenti anno, sed in fine saeculi venturus, ut honorum et malorum merita recto examine discutiat, et bonis praemia, malis supplicia reddat. Quid in illa die acturi sumus, fratres, in qua non solum de operibus malis, sed insuper etiam de otiosis locutionibus rationem reddituri sumus? Et si omnes linguae culpas, quae a nobis pro nihilo ducuntur, senserimus; quid de ceteris membris timendum est, manibus scilicet et pedibus aliisque, quae sine dubio multa illicita fecisse cognoscimus? Nam si ex omnibus culpis, quae fecimus, poenas solverimus, aeternaliter dampnati et perditii sumus. Ergo unusquisque nostrum quanto animam suam diligit, tanto peccata praeterita per paenitentiam deleat, et caveat ne ipsa reiteret, et quod semel per gratiam Dei extinxit, amplius ne accendat. Qui enim peccatum quod iam ingemuit reiterat, Deum sibi ad iram provocat, ut eum vocatus non audiat. Unde per Salomonem dicit: vocavi, et renuistis, despexistis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis: ego quoque in interitu vestro ridebo, et sub-

sannabo cum vobis quod timebatis advenerit. Quam formidanda vox, fratres dilectissimi, qua Redemptor noster de nostro interitu se risurum minatur! Quamobrem aures nostrae mentis praeceptis illius assidue pandamus, ut eum in iudicio non terribilem sed blandum videamus. Et quomodo illum terribilem et iratum contra nos sufferre poterimus, qui in praesenti vita coruscationem aut tonitruum illius vix prae pavore tolerare possumus? Et si motu creaturae unius ad tempus terremur, qua fortitudine creatorem cum igne ad iudicandum venientem, et non solum terras sed etiam caelos concutientem, expectare poterimus? Nam ut psalmista dicit: ignis in conspectu eius ardebit, et in circuitu eius tempestas valida. Et ipse iudex per prophetam dicit: adhuc semel, et ego movebo non solum terram, sed etiam caelum. Pertimescite, fratres, adventum illius iudicis, in cuius determinato iudicio non erit spatium redemptionis. A pravis moribus et a mala consuetudine turpis vitae cessate, et conpati cum Redemptore vestro studete, ut et cum illo de tumulis vitiorum possitis resurgere, et ad caelestia regna post iudicium feliciter ascendere. Amen.

SERMO IV. IN DOMINICA PALMARUM.

I. **D**ELECTATIONE praesentis diei, fratres karissimi, laetati mysteria quibus fulget debetis agnoscere solliciti, ut laetitiae gaudia quae celebramus exterius, unde oriuntur docta mens, discutiatur interius. Sed ne superfluitas verborum animis vestris gignat taedium; maxime cum huius diei officium in longissimis protrahatur cantibus et gratissimis de Deo nostro iubilationibus; de eiusdem nomine, quod diversis vocabulis distinguitur, pauca vobis primum praelibare studebo. Dicitur enim dies palmarum, sive florum, atque ramorum, nec non et osanna, pascha petitem etiam seu competentium, et capita lavantium. Quae licet vulgari more ita nominentur, omnia tamen certam et convenientem retinent significationem. Dies igitur palmarum ideo vocatur, quia in eo Dominus noster asello sedens pro salute generis humani passurus Hierosolimam perrexit; cui occurrit plurima turba gaudentis populi cum ramis palmarum et diversarum arborum clamando: osanna, benedictus qui venit in nomine Domini. Dies etiam florum idcirco dicitur, eo quod sancta mater ecclesia in commemoratione tanti gaudii hac die prae ceteris annua revolutione flores benedictos et consecratos cantando portare voluerit, ut Redemptori suo gaudens occurrere possit. Nec non etiam dies ramorum dicitur, quia ob eandem causam non solum palmae sed etiam virentes rami ab ecclesiae filiis hodie portantur. Osanna siquidem ideo vocatur, quia plebs Hebraeorum Dominum praecedentium et sequentium osanna, quod latine interpretatur salvifica, eidem Domino cantare videbatur. Pascha petitem sive competentium dicitur, quia hoc die symbolum, idest fidei sanctae credulitas competentibus neophytis tradebatur, ut qui ad Dei gratiam percipiendam in paschali sollempnitate festinabant, fidem quam confiteri deberent agnoscerent. Competentes enim dicuntur, quasi

simul petentes, idest gratiam Dei petentes. Capita lavantium hunc diem appellat vulgus, quia eo die mos erat lavandi capita infantium, qui ungenti erant sancto sabbato, ne forte quadragesimae observatione sordidati accederent ad unctionem. Haec autem hebdomada ideo maior dicitur, vel quia maior sobrietas in ea servatur, vel quia maius quam in ceteris hebdomadibus officium in ea celebratur.

2. Haec de nominibus huiusce diei breviter dicta sufficiant: quorum quaedam ut ad litteram intellecta sunt, ita permanent; quaedam aliud allegorice significant. In omni enim scriptura veteris et novi testamenti, palma semper victoriam significat. Per ramos igitur palmarum illa victoria designatur, qua Dominus noster per mortem suam, mortem nostram destruxit, et per trophaeum crucis principem mortis diabolus superavit. Per flores odor virtutis exprimitur, quo captae fideles animae regem suum ad Hierusalem idest ad sanctam ecclesiam tendentem comitantur; ut cum eo pascha, idest transitum celebrantes, cum eo ad caelestia resurgere mereantur. Per arborum ramos dicta significantur veterum prophetarum, quos ille collectos in via sternit qui simplicia corda fratrum et minus erudita exemplis instruit, ne in via veritatis oberrent. Illud autem osanna totiens a plebe repetitum et ingeminatum unitatem fidei nostrae qua vivere debemus significat; quia licet sit in plebe fidelium tam ordinis quam sexus et aetatis diversitas, uno tamen ore et una confessionis laude Salvatorem nostrum clamare debemus dicendo: osanna, idest salvifica sive salvum fac: est enim hebraeum verbum, quod latine expressum sonat, salvifica sive salvum fac populum tuum, sive totum mundum.

3. Quia vero huic diei talia nomina ex convenientibus mysteriorum significationibus, aptantur, quolibet breviloquio demonstrandum, karissimi, vobis est, quibus operibus nostri Salvatoris illustratur. Etenim sicut sanctus evangelista refert, ante sex dies veteris paschae qui ab hesterna die computantur, venit Iesus Bethaniam in domo Simonis leprosi, ubi Lazarum suscitaverat, et fecerunt ei caenam ibi: quo etiam Maria accipiens libram unguenti unxit pedes Domini, et capillis suis tersit: pro qua re indignante Iuda proditore, Iesus in laude mulieris respondit: opus bonum operata est in me, et cetera quae in passione de huiusmodi causa prosecuntur. Quam boni operis consuetudinem sequens vir sanctus Gregorius hac ipsa die, hesterna videlicet, se totum dandis eleemosynis pedibusque pauperum lavandis occupabat, ut quod devotissima mulier capiti fecit idest Christo, iste membris eius idest pauperibus faceret. Unde dies eadem absque officio proprio manens, ita praetitulatur in sacramentario: sabbato vacat a statione publica, quando dominus Papa eleemosynam dat. De quo facto, si florem allegoricum carpere vultis, scitote, quia unguentum significat iustitiam; ideoque libra fuisse perhibetur. Qui enim iustitiam perfecte servat, pedes Domini sine dubio lavat: et qui bene vivendo misericordiam diligit, pedes illius unguento perungit. Et qui abundanter pauperibus tribuit, capillis suis pedes Domini tergit. Domus ergo repleta ex odore unguenti, id-

est omnis mundus, et fama tam devotissimae mulieris, et virtute fidelium illam in talibus imitantium. Nam quod ante sex dies paschae passurus Dei filius Bethaniam adiit, significat quod hominem, quem sexta seria conditum, serpentina fraude perdiderat, per Bethaniam idest per domum obedientiae transiens, eadem sexta feria proprio sanguine redimere properabat. A qua praedicta civitate Bethania crastina die exiens, quinto videlicet die ante pascha, quod est hodie, misit duos discipulos suos in Hierusalem dicens eis: ite in castellum, quod contra vos est, et invenietis asinam et pullum: solvite et adducite mihi. Qui solventes adduxerunt ad Iesum, et imposuerunt super eos vestimenta sua, et eum desuper sedere fecerunt. Cum audisset turba, quae venerat ad diem festum, quod Iesus pergeret ad Hierusalem, acceperunt ramos palmarum, veneruntque ei obviam, et clamabant: osanna, benedictus qui venit in nomine Domini.

4. Sed quia haec facta Domini verbis evangelistae commemorata ad litteram satis patent, quoniam ita fuere ut sonant; mysticus sensus nobis pro brevitate pandendus est, qui cunctis nisi sapientibus occultatur. Duo namque discipuli duos ordines praedicatorum, unum in circumcissione, alterum in gentibus, significant; vel Petrum et Philippum, quos misit Christus ad Hierusalem, idest sanctam ecclesiam; quorum alter, idest Philippus, Samariam quasi asinam; alter, idest Petrus, Cornelium ex gentibus quasi pullum ad fidem Christi perduxit. Item per duo animalia duo populi, iudaicus scilicet et gentilis figurantur; quae in adventu discipulorum ligata erant, quia uterque populus vinculis peccatorum suorum constrictus erat. Vestimenta apostolorum vel doctrinae sunt virtutum, vel opera iustitiae. Unde psalmista: sacerdotes tui induantur iustitiam. Turba autem plurima, quae vestimenta sua in via stravit, innumerabilem multitudinem martyrum significat, qui se proprio exuentes indumento, simplicioribus viam faciunt, qua ad visionem pacis pervenire valeant. Per asellum enim, in quo sedebat, simplicia gentilitatis corda figurantur; quae velut indomita nullis disciplinae retinaculis ligata manebat; ad simulacra muta, prout ducebatur, incedens: quam Dominus praesidendo et regendo perducebat ad visionem pacis aeternae. Denique non absque magni causa sacramenti factum esse creditur, quod Dominus hac die specialiter Hierosolymam tendens ministeria iumentorum sibi adhibuerit; Palmarum quoque et ramorum seu florum varia ornamenta circa se portari, regemque et Dominum se appellari voluerit: quae omnia saepe Hierusalem veniens antea fieri recusabat. Ideo namque cum tanta gloria est ingressus, ut quia tempus passionis suae iam instare sciebat, Iudaeorum animos excitari cogeret contra se ut per mortem corporis sui, mortem animarum nostrarum destrueret. Ergo, ter beatissimi, qui passionem illius recolimus, etsi pro illo omnes mori non possumus, et pacificatis ecclesiae calumniatoribus, bellum cum eis non habemus, vitia tamen membrorum nostrorum mortificare curemus, ut post luctum passionis, gaudia resurrectionis capientes, cum eo de vitiis ad virtutum celsitudinem resurgere queamus. Amen.

SAPIENTISSIMI ET ERUDITISSIMI DOMINI
 THEODULI SIVE THOMAE MAGISTRI
 O R A T I O
 D E R E G I S O F F I C I I S
 A D A N D R O N I C U M I I . P A L A E O L O G U M .

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΟΥ

ΘΕΟΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΜΑΓΙΣΤΡΟΥ

Λ Ο Γ Ο Σ

Π Ε Ρ Ι Β Α Σ Ι Λ Ε Ι Α Σ (1).

α. **Ο**ὗτ' αὐτός μοι δοκεῖς, κράτιστε βασιλεῦ, ὡς γέ εἶώ σε μάλα
 ξυνεῖς μάλ' ἔχω λογίζεσθαι, ὅτι οὖν ποτ' ἄλλο ἤβ' πάντων, ὅτι μὴ τὸ
 κάλλιστα καὶ λυσιτελέστατα καὶ σαυτῶ καὶ τοῖς ἀρχομένοις κρατεῖν οἶός τ'
 εἶναι, καὶ θαυμασὴν τινα δια' πάντων ἢ παρὰ πάντων φέρεσθαι ψῆφον ἐν
 εὐχαῖς ἂν πεποιθῆς τοῦτο ἢ καὶ πολὺ μᾶλλον, ἢ τ' ἀπάντων πάντως (α)
 ἀνευ τούτου κρατεῖν· ἵπαι ἢ τόθ' ὡς ἀληθῶς ἀρχεῖ τις, ὅταν αὐτὸς οὐ-
 τὸς καὶ πάντες ὁμοῦ τοῖς καλοῖς χειρ' ἐπιβάλλῃ· ἐγὼ τε οὐκ ἂν εἰκότα
 ποιοίην, εἰ οὕτω γ' ἔχοντος σοῦ καὶ πεφυκότος πρὸς ἀρετὴν, ἔπειτ' αὐτὸς
 ἂ σε ἤβ' πᾶν τοι ζηλωτῶν οὐκ ἐν τῷ παρόντι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς
 ἔπειτα δείξει, ταῦτα μὲν λέγειν ἔχων ἰάσω· εἰ δ' ὦν δέ σοι εἴδ' ἐπαίνους
 συνάγουσιν ἕτεροι, τούτοις ἀξιώσω κεχρησθῆσθαι· πρὸς γὰρ τῷ μηδὲν τ' γιγνο-
 μένων καὶ ὦν μάλιστ' ἀρχεῖσι δεῖ συμβεβῆεν εἰλέσθαι, οὐδὲ καινόν σοι γ'

Rex non
 tam lau-
 dandus est
 quam de
 officio ad-
 monendus.

(a) Cod. πάντων.

(1) Imitatio est Isocratis. Sicut enim hic in
 priore nicoclea oratione de regis munere agit, in
 posteriore de populi vicissim erga regem officiis;

ita Theodulus sive Thomas noster in hac priore
 oratione de rege optimo disserit, in posteriore de
 optimo populi statu seu officiis.

Collect. vat. T. VIII.

T

αὐτῶ τοπαράπαν δόξω ποιεῖν, ταυτὰ τοῖς ἄλλοις κὶ ᾧ τῷ αὐτῶν ὑπέρ σε διιών· καί τοι τί λέγω; εἰ μὲν γὰρ ἀμείνω σε τοῖς ἐπαίνοις ἐργασόμενός ἦδεν, κὶ τοῖς καλοῖς οἷς ἔχεις μάλα προσθήσω, οὐκ ἂν ποτ' εὖ ἴσθι ταυτησί τ' εἰσφορᾶς ἀπεσχόμενῳ· νῦν δ' εἰ μοι δίδως εἰπεῖν, οὕτως ἄγαν ὑμεῖς ὑπὸ τῷ πλήθει κὶ μεγέθει ἤβ' ἐπαίνων διέφθαρθε, ὡς κὶ τὸ πᾶν ἐντεῦθεν κατωρθωκέναι δοκοῦντες, ὑμῶν αὐτῶν ἀμελῶς ἴσχην κὶ ῥασι- νεύεσθαι, μήτε τῷ καλοῦ μηδένα μηκέθ' αἰρούμενοι λόγον ποιεῖσθαι, μήθ' ἂν ἤβ' φαύλων πρόσσεθ' ὑμῖν, τούτων ὑμᾶς αὐτοῦ ἀφιστάναι, κὶ μεθιστάναι πρὸς ἂν δεῖ· εἰ δ' ἂν ᾧ πλείους ποιεῖσθε, ταῦθ' ὑμῖν εἰς ἐλάβλω καθίσταται, πῶς οὐκ ἄξιον ἑτέροις ἀνιέναι, δι' ἧς εὐδαιμονέσαστο πάντων ὑμεῖς ἔσεσθε; ἦν γάρ σε, δι' ὧν ἂν ἐγὼ μὲν ὑποθέμην, σὺ δὲ ταῦτ' ἀκούσας εἰς ἔργον ἐξευγκεῖν ἐθελήσῃς, τ' ἅπαντ' αἰῶνα θαυμαστὴν ᾧσθε- σκευάσω γενέσθαι τῷ ἀρχὴν τοῖς ἐπαίνοις ἀθάνατον, χαριῶμαι σοι πο- λὺ μᾶλλον, ἢ εἰ πάντα τὸν ὑπὸ γῆν κὶ ὑπὲρ γῆν χρυσὸν, εἴπερ οἶόν τ' ἦν, συναλοχῶς παρεσχόμενῳ χρῆματα μὲν γὰρ ἄλλοτε ἄλλως ἴσχει, ἀρετὴ ἢ οὕτω κῆ' παντὸς ἴσταται χρόνος, ὥς οὐκ ἔστιν ὅτ' οὐκέτι λόγῳ αὐτῷ ἧς ἐγὼγ' εὖ οἶδα δημαγωγὸν ὡς τάχιστα ἀποφανῶ, ὁποῖόν τιν' εἶναι δεῖ τ' κρατοῦντα διεξιῶν, καί σοι δοῦς ἀφορμὰς, δι' ὧν αὐτός τε ἔση καλὸς κἀγαθὸς, τῷ οἶῳ οὐ τῷ προσρήματῳ μόνον, ἀλλὰ κὶ τῷ τετιμηκότῳ ἀξιοχρεῶς εἶναι θεοῦ· τοὺς τε ἀρχομένους τοιούτους δὴ τινὰς ἔχεις, ὡς σοὶ μὲν τούτους δεῖ πάντων ξυμβαίνειν πειρᾶσθαι, κὶ κῆ' πόδας ὡς οἶόν τε χω- ρεῖν, τούτοις δ' αὖ σὲ καλοῦ παντὸς εἶναι παράδειγμα, ὡς ἂν εἴη τε σώ- μα πολλοῦ τινῶς ἄξιον ἐκ κεφαλῆς εἰς πόδας σώζον τὸ κάλλῳ· ὅτε τοίνυν αὐτὸς μὲν ἄριστῳ γεγονὼς, ᾧσθεωλησίαις διέσθ' ἄλλας πάντας ἔπειτ' ἐργάσῃ· τούτων δὲ οὕτως ἐσχηκότων σοὶ κατ' ἀμφω ταῦτα ᾧεῖσαι θαυμάζεσθαι, κὶ ἧς αὐτὸς ἔχῃς χρῆσότητῳ, κὶ ἧς τοῖς ἄλλοις αἰτιώτα- τῳ εἶ, πῶς οὐκ ἀρετῆς ἐντεῦθεν ἀντιληπτέον ἔς' ἐξ ἀνάγκης, εἰ σοὶ τῷ θαυμάζεσθαι ἔροπον ὃν ἔφλω μέλαι; μέλαι δὲ εὖ οἶδα παντὸς μᾶλλον, εἴ- περ τῷ κάλλισα κὶ ὡς ἀληθῶς ἄρχειν μάλιστα μέλαι.

Regis gloria
est non
sceptrum
sed virtus.

β. Πρῶτον μὲν οὖν ἀπάντων ἐκείνο δευροεῖσθαι σε χρῆ, ὅτι εἰ κὶ τῷ γῆς ἔλαχες ἄρχην κὶ μέγεθῳ πραγμάτων ᾧκεισθαι τοσόνδε, ἀλλ' ἄρα κὶ μοίρας θνητῆς ἔλαχες εἶναι, κὶ τῷ καθ' ἡμᾶς πράγματῳ· ὡς μὴ μεῖ- ζον τῷ εἶναι φρονεῖν ἔχῃν, μηδ' ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα τῷ φύσεως βαίνειν· τί γὰρ μᾶλλον ἀμείνων εἶ παντὸς ἰδιώτερ δεῖ τὸ σχῆμα, μὴ κὶ μᾶλλον χρῆ- σὸς ὧν; ἀλλ' ἐπέεπερ οὐκ ὧν ἐγεγόνης, κὶ τῷ ἀρχὴν τῷ γένεσι εἰς χροῦν τε

ἂν τῷ μὲν ἐκπλήττης, τῷ δ' εἰς εὐνοίαν ἔλκης, καὶ δι' ἀμφοτέρων οὕτω σεαυτῷ πάντας συνδήσας, ὡς καὶ Θανεῖν ἂν ὑπὲρ σε προθύμως ἐλίσσῃ, ἀνώτερον πάσης ἡσιννοσοῦν ἐπιβελῆς εἴης καὶ φθόνου φιλανθρωπία δ' οὕτω τι νέμων, ὡς καὶ ὁδὸν τὰ ἔσχατα καὶ σοῦ μεμελετηκότας, οὐχ ὅπως ἐπεξίεναι τὸ καὶ κολάζειν καὶ ὁδὸν νόμους, οὐδ' αἰτίας ἀπλῶς ἀφιέναι, ἀλλὰ καὶ ποιεῖν εὖ ὁμοῦ μὲν ἀμείνεις ἐντεῦθεν αὐτοῦ καθίστας, ὁμοῦ δὲ καὶ πλείω ὅσῳ εὐνοίαν ἐκ τούτων ᾤδασκευάζων σαυτῷ· οἱ (α) γὰρ οὐχ ἂ προσεδόκησαν πεπονθόντες, οἱ ἢ καὶ ὧν οὐ προσεδόκησαν ἔτυχον, σοὶ τὲ σφοδρ' εὐνοίαι ἢ ἀπαντ' ἔσονται χρόνον, καὶ ὡς εἰκὸς εὐεργέτη χάριν ἔχουσιν ἰσαεῖ· αὐτοὶ τε πρὸς τὸ χρησιότερον ἐν τάχει μεταβαλοῦσι, τὴν τε σὴν εἰς αὐτοῦ αἰδούμενοι γνώμην, καὶ προσέτι ἐνοοῦντες, ὡς εἰ ἢ πονηροτάτης κόμματῳ ὄντες, οὕτως εὐμεροῦς ἔτυχον ἢ σῆς δεξιᾶς, τί ποτ' ἂν πάθοιεν, καλλίστη καὶ θεοφιλοῦς γεγονότες; ἔχει γὰρ οὕτως· εἰ μὲν τοῖς ἀμαρτάνουσιν ἀπλῶς, ξυγγινώσκεις, εὐγνώμοντῳ ἀνδρὸς ἔργον ἐργάζη, καὶ κοινωνοῦς οὐκ ὀλίγες ταυτησί ἢ προαιρέσεως ἰσχυρῶς ὅταν ἢ ὁδὸν κρείττω πλημμελοῦντας συγγνώμης, ἔπειτ' αὐτὸς συγγνώμης οἷα δεῖν ἀξιοῦν, πρὸς τῷ τοσοῦτων καὶ τηλικούτων ὧν ἔφω σαυτῷ τε κακείνοις αἰτίῳ γεγονέναι, ἔσ' ἀπασῶν μεγίστης προσωπορίας τυγχάνεις, θεοεἰκελὸς τις καὶ ὧν καὶ βοώμεντῳ· καὶ τί μεῖζον ἂν εἰς εὐδαιμονίαν ζητήσῃς, ἢ θεὸν δι' ὧν οὕτω φιλανθρωπῶς ἰσχυρῶς ἀκούῃς, θνητὸς πεφυκῶς; καὶ ἢ καθ' ἡμᾶς φύσεως γεγονῶς, εἴτα ὀφεισία χρησιότητῳ δόξης ἀθανάτης κληρονομῶν;

Rex sit abstinens et liberalis.

ε. Καὶ μάλιστα εἰ σοὶ τοσοῦτον μεγαλοψυχίας περίεστιν, ὡς μηδὲν μηδ' ὀτιοῦν ᾤδασ' μηδενὸς ἀξιοῦν τοπαράπαν λαμβάνειν, μὴ ἢ δωροφορεῖσθαι δασ' τὸ σχῆμα, καθάπερ οἱ πρόσθεν, ἀλλ' ὅπως δι' αὐτὸ τοῦτο μᾶλλον ἀπαντας εὐποιεῖς· εἴπερ τὸ μὲν, βασιλικόν τε καὶ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἢ ἐπαινεμένης ὡς ἀληθῶς μάλιστα μοίρας· ἀγεννοῦς ἢ καὶ φαύλης καὶ μικρᾶς δεινότητος καὶ οἷον πλεονεκτικῆς πως ἐχούσης, τὸ μηδενὸς λαμβάνειν ζηζόντα· ὁ μὲν γὰρ ὧν ἐν χρείᾳ καθίσταται, ταῦτα λαμβάνων, εἰκότως δήπευ λαμβάνει· ὁ δ' ὧν εὐπόρως ἔχει, ταῦτα δεχόμεντῳ, οὐκ ἂν δυναίμην εἰπεῖν, ὡς οὐκ ἀκρασία γνώμης ἐπὶ ταῦτα προῆκται· ἔτι τοίνυν μὲν ἀπλῶς εὐποιεῖν, καθαρῶς ὅστιν εὐποιεῖν· τὸ ἢ μὴ ἢ δωροφορεῖσθαι τοῦτο ποιεῖν, οὐκ εὐποιεῖν μᾶλλον ἐστὶν ἢ ἀποδιδόναι· καὶ προσέτ' εὐεργετούμενον, ἴν' οὕτως εἴπω, ἢ εὐεργετοῦντα ᾤδασκευάζει νομίζων, ὃ μὴ δ' ἂν εἰς ἐτέγκοι ῥαδίως μὴ ὅτι γε ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' οὐδὲ ἢ ἄλλων γε ὀσισοῦν· χωρὶς ἢ τοῦ

(a) Cod. οἷς.

των, τὸ μὲν εὐποιεῖν μόνως πάντως ἔστι Θεοῦ, παρ' οὗ πᾶσιν ἔ' ἅπαντα χρόνον πάντ' ἐπὶρεῖ τάγαθά· τὸ δ' εὐ ποιεῖν τε καὶ πᾶσχαν, ἀνθρώπων· τὸ μὲν καὶ φύσιν, τὸ ἧ καὶ μίμησιν· ὅσον οὖν ἀνθρώπου Θεὸς ὑπερέχει τάγε τοιαῦτα, τοσοῦτο πάντων αὐτοκρατόρων βασιλεύτατ' ἂν εἴη ὁ μόνον τὸ εὐ ποιεῖν ἡσκηκῶς· οὗτ' αὖ τοίνυν αὐτὸς γενοῦ, λαμβάνων μὲν οὐδ' ἀμόθεν μὴ δὲ ἂν ἀνάγκη τίς ἦ, οἴκοθεν ἧ καὶ πᾶσα' σαυτοῦ πᾶσι πάντα διδούς, καὶ πλέον ὢν ἕκαστ' δεῖται· ἂν ἧ καὶ αὐτὸς ὅτιοῦν πᾶσα' ἔ' ὑπὸ κόνων ἐθειλήσης λαμβάνων, σὺ ἧ καὶ τοῦτο μᾶλλον πολλοῦ ἔ' κρείττον' ἔξῃς, ἀνθ' ὧν οὕτω σφίσι παρέχῃς, εὐνοοῦντας ἅπαντας ἔχων καὶ τὰ σὰ πνεύσας· ὁ μέγιστον πάντων καὶ λυσιτελέστατον καὶ σοὶ καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα, καὶ ὅλως τοῖς ἔ' ἀρχῆς πράγμασιν· ὅπως οὖν, ὦ βασιλεῦ, μὴ ἔ' εὐ ποιεῖν μηδοντιοῦν ὄρον ἡγήσῃ, ἀλλ' ἀεὶ καὶ πρὸς πάντας καὶ καὶ πάντα δὴ τινα ζῶσον, καὶ μᾶλλον πολλοῦ ἔ' φειδύσῃ τὰ τοιαῦτα περαιίνης, καὶ χαίρης μὲν εὐ ποιῶν ἔ' εὐ πασχόντων οὐχ ἦττον· μᾶλλον ἧ οἷς ἅπαντας εὐ ποιεῖς, αὐτὸς εὐ πᾶσχαν νομίζῃς, ἀλγῆς ἧ αὐθις, μὴ ταῦτα ποιεῖν ἔχων, ὥσπερ ἂν εἴ τις βιαίως ἔ' προσόντων ἐκπίπτων, καὶ ἔ' ἡμέραν ἐκείνῳ ιδιώτης οὐ βασιλεὺς εἶναι νομίζῃς· εἰκότως· οἷς γὰρ ἔ' εὐ ποιεῖν δυναμένων ἐγένε, πάντας εὐ ποιεῖν δίκαιος ὢν· οἷς μὲν ἅπαντας εὐ ποιεῖς, ἔ' εὐ ποιεῖν δυναμένων βεβαιοῖς ὡς ἀληθῶς γεγονέναι· οἷς δ' ἂ ἔ' εὐ ποιεῖν δυναμένων ἐπειδήπερ ἐγένε, ποιεῖν δίκαι' εἴ, ταῦτ' οὐ ποιεῖς, οὐδ' ὅτι ἦβ' εὐ ποιεῖν δυναμένων ἐγένε, λέγειν δίκαι' εἴ, δι' ὧν πράττας ἔ' ξελεγχόμην, καὶ τοῖς ἔργοις αἰσχύων ἂ προσκρηῖσθαι νομίζῃς· εἰ οὖν σοὶ μέλα ἔ' καὶ σὲ γιγνομένε, καὶ ὅπως πῶ ἀρχὴν ὡς κάλλιπα καὶ δικαιοτάτα πάντων δοκῆς ἀνηρῆσθαι, περὶ δὲ παντὸς δήπου ἔ' εἶε· οὐ μόνον τὰς ἦβ' εὐ παθεῖν δεομένων ὑπεραίρην ἐλπίδας, τῷ μεγάλῳ διδόναι καὶ βασιλικῶς μᾶλλον ἢ χρῆζαν ἔνεσ' αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τῷ πρὶν αἰτηθῆναι, μεγαλοψυχία πρὸς πάντας κεχρηῖσθαι· ὡς ἂν εὐδοκιμεῖν ἐκατέρωθεν ἔχῃς, ἔκ τε ὧν εὐ ποιεῖς, ἔκ τε ὧν φιλοτίμως τοῦτο ποιεῖς· ἐπεὶ καὶ σαυτὸν εὐ ποιεῖν ἔστιν ἐντεῦθεν· εἰ γὰρ δὴ πάντες μὲν εἰς τὰς σὰς βλέψῃσι χεῖρας, σὺ δ' αὐτὸς εἰς τὰς ἔ' Θεοῦ, εὐδηλον ὡς ὅποῖ' ἂν τις τούτοις φανῆς, τοιοῦτον ἂν σοὶ προσδόκα γεγενηῶς κἀκεῖνον, παρ' οὗ σοὶ τό τε κρατεῖν, τό τε ἔχῃν τὰ τοιαῦτα διδόναι· οὐκοῦν ἀκριβεῖ λόγῳ, οὐδ' ἂ δίδως ἡμῖν, δῶρα σὰ δίδως, οὐδ' οἴκοθεν καὶ πᾶσα' σαυτοῦ χορηγεῖς, ἀλλὰ τὰ ἡμέτερ' αὐτῶν, ἡμῖν ἀποδίδως, καὶ ὧν ἔνεχ' ἡμῶν καὶ ἔ' κοινῆς σωτηρίας δημαγωγὰς αὐτὸς καὶ προσάτης, ὥσπερ ἐν μεγάλῳ δῆμῳ τῷ εἶω ἔ' ἔ' οἰκισμένης πολιτείαν πολιτευόμεν'.

De regis
iustitia
civilis.

5. Ὡς οὖν ἢ μεγάλης κὲ θαυμαστῆς ταυτησὶ δημαγωγίας, ἢ βασιλειῦ, μεγάλας κὲ τὰς γ' εὐθύνας ὑφέξων, κὲ πάντων εἰσπραχθησόμενον λόγον τῷ πάντων περὶ τῆς, σὺ δ' οὕτω τοῖς παροῦσι κερηῆσθαι, κὲ μὴ μόνον φιλανθρώπως, ὡς ἔφλω, πρὸς πάντας ἔχων, κὲ μετὰ πολλοῦ τοῦ φιλότιμου τὰς εὐεργεσίας ποιῆσαι, ἀλλὰ κὲ ὅπως μηδ' ἄποιν ἀδικήσεται ἢ ἀπάντων, περὶ πλείους ποιῆσαι. ὡς γὰρ οὐχ οἶόν τε πόλιν τειχῶν ἄνευ κὲ προβλημάτων σισῶν, ὡς ἢ κὲ βασιλείαν αὐτὴν, μὴ δικαιοσύνης κρατούσης, μᾶλλον ἢ κὲ βασιλείαν κὲ πόλιν, ἢ μὲν οἷς ἔφλω ὠχυρωμένῳ, κὲ προσέτι θαυμαστῶν οικητόρων, κὲ θέσεως ὑπερηφάνου λαχοῦσαν, πῶς ἢ δορυφόροις κὲ σφρατοπέδοις κὲ ὅπλοις κὲ πᾶσι τούτοις κρατυνομένῳ, εἰ μὴ πάρεσιν αὐτῆ, τὰ γ' ἄλλ' ἐπ' ἀσθενεῖς ῥώμης ὀχεῖται ταῦτα κατ' Εὐριπίδῳ συμβαίνει. ὥσπερ αὖ τὸναντίον παρούσης μὲν ταύτης, ἐκείνων δ' ἀπόντων, ἀσφαλεῖς κὲ βεβαίαις παντάπασι εἶναι ἠλίκοι οὖν ἔσαι σοι κράτῳ, εἰ μὴ ἢ σφρατοπέδοις κερηῆσθαι κὲ μηδ' ἐν ὀτιοῦν ἔξω ἢ νόμων πράττειν, σπεδάξας πρῶτον δὲ αὐτὸς δι' ὧν λέγεις κὲ πράττεις τετυσὶ βεβαιῶν, παράδειγμα δικαιοσύνης κὲ ἢ τί, δεῖ ποιεῖν ἅπαντι εἶναι. οὐ γάρ ἐστιν οὐκ ἔστιν, ἢ βασιλεῦ, σοῦ ταύτη διακείμενε, κὲ περὶ ὅτων νόμους τὰ γινόμενα σώζοντο, μὴ οὐχὶ κὲ πάντας ἂν τοὺς γ' ὑπὸ χεῖρα ταῦτα φρονεῖν προελείθῃ. ὅτων μὲν εὐγνώμονας, δι' αὐτὸ τοῦτο τοῖς ἢ πονηροτάτοις, πρὸς τὸ τὰ δέοντα ποιεῖν, ὁ φόβῳ ἀρκέσει. κοινῇ ἢ πάντες εὐ οἶδα κὲ ἐκόντες κὲ ἄκοντες ὅπως ἔσονται σοι κερηισμένοι, πάντι φροντιοῦσιν. οὐκοῦν κἀκείνους ἂν εἰργασμένῳ, χρῆσθαι βασιλείως ὡς ἀληθῶς ἐργάση, κὲ οἶον ὁ λόγῳ βούλεται, ἢ μὴ μόνον πᾶσιν ἀδικημένοις αὐτὸς κὲ ἢ πάντα χρόνον ἐκκεῖσθαι, κὲ οὕτω τάχιστα αὐτοῖς χεῖρα ὀρέγειν, ὡς τὸ λεγόμενον δὴ τοῦτο, ἂμ' ἐπῶ ἂμ' ἔργον εἶναι, ἀλλὰ κὲ τοῖς ἐκάστων πᾶσι κηρύξαι θαρρῆν, ὡς οὐδεὶς τοπαράπαν ἀδικούμενον ἔσαι, ἔως ἂν βασιλεύων αὐτὸς ἢ. ἀλλὰ κἂν ἢ σφόδρα σοι γινόμενων καθ' αἶμα τυγχάνῃ τίς ἀδικῶν, κὲ οὕτω πάντως δόσεται δίκῳ, κὲ οὐδ' ἐν τὸ γένῳ προσήσεται. οὕτω γὰρ οὐτ' ἂν οὐδεὶς ἔτ' ἀδικούμενον εἶη, σὺ τὲ περὶ πλείονῳ σαυτοῦ ὅτων νόμους δόξης ποιῆσαι. τοὺς τε ἀδικοῦντας αὐτοῦ εὐ ποιήσεις, δικαίως εἶναι ὀφθαλμοσφύρας, κὲ μὴ πῶ σφῶν αὐτῶν μισοῦντας ψυχὴν τῷ ἢ ἀδικίαν ὡς λόγῳ φιλεῖν. τοῦτο σοι τὸ ψήφισμα ἢ ὑφ' ἠλίω πάντων κάλλιστον κὲ λυσιτελέστατον ἔσαι, μήτι γε οὐς περὶ ἢ δικαίως Πλάτων ἔθηκε λόγους.

ζ. Καὶ μὴν οὐκ ἐν εἰρήνῃ μόνον, οὐδὲ πρὸ πραγμάτων εὖ καθε-
 σάτων, δικαιοσύνης σοι δεῖ, ἀλλὰ καὶ πρὸ μάχαις μάλις' αὐταῖς τοιοῦτον
 αὐτὸν εἶναι σε δεῖ· ἐπιπέτερ αὐταὶ μὴ μὴ πρὸ δίκαις πολλάκις γιγνόμεναι
 μείζω φθασκευάζεσαι βλάβῃ, ἢ τοῦτ' ἰδεῖν ἔστιν ἐν εἰρήνῃ· ἄς κάλλισ'
 ἂν οὕτω καὶ λυσιτελῶς διενέγκῃς, ἐὰν μήθ' ὑπὸ πρὸ πλεονεκτεῖν ἐθέλειν αὐ-
 τὸς, ἀδίκῃ μάχῃς ὑπάρχῃς, ἀλλ' ὡς πρόσθεν ἠδίκημένῳ, ἔπειτ' ἐξ ἀναγ-
 κῆς τοῖς πράγμασιν ἀπαντᾷς, καὶ οὐδ' ὑπάρξαντας ἀμυνόμενῳ ἢς καὶ τὸ
 πρὸ νόμῳ παρέχον· μήθ' ὁ τούτῃ κρείττον τὰς πρὸς οὐσίνας οὖν ζυμβαίνου-
 σαι διαφορὰς, λύφῃ λόγοις ἐξόν, σὺ ἢ φρασύτητι γνώμῃς εὐθύς εἰς ὄπλα
 χωρήσῃς, ἢ μήποτ' ὄφελος κατ' ἀνθρώπων τό γ' ἐξ ἀρχῆς γεγενηῆς, μὴ
 ἢ παρελθεῖν μηδ' ὀπωσιῶν εἰς πρὸ βίον, ἢ γεγενηῶν αὐτίκα πεπαυῆσθαι, ὡς
 ὄργανα πλεονεξίας, καὶ πρὸ κακῶς ἐξείναι ποιεῖν· φύσιν μὲν τὸ πρὸς ἀλλή-
 λους κηδεμονικὸν κεκτημένοις καὶ πεφυκόσιν ἐν εἶναι, καὶ ταυτὰ δια' πάντων
 φρονεῖν, ὑπὸ ἢ πρὸ πλεονόντων ὀπιθυμεῖν καὶ χαίρειν ἐθέλῃν, οἷς ἡκιστα πάν-
 των χαίρειν ἐχρῆν, οὕτως ἡμᾶς αὐτοῦ ἀγνοοῦσιν, ὡς καὶ πολεμεῖν φθᾶ' φύ-
 σιν ἀλλήλοισι ὡς ἀλλοφίλοισι περᾶσαι, καὶ τοῦτο πολλοῦ τινῶν ἀγειν· εἶεν·

Bellum in-
 iustum non
 suscipien-
 dum.

η. Σὺ δ' εἰ μὲν ἀπολαύειν εἰρήνης ὅτι μάλις αὐτοῦ, ἀνάγκη μάλις πάντων
 φιλοπόλεμον εἶναι, καὶ οὕτω σοι ταύτης ἀπολαύειν ἐξέσαι· τό τε γὰρ ἀπραγμον οὐ
 σώζεται φασὶν οἱ σοφοὶ, μὴ μὴ πρὸ δραστηρίως τεταγμένον· εἰρήνης τὴν ἀπολαύφῃ
 οὐχ οἶόν τε, μὴ φιλοπόλεμον ὄντα· ὡσπερ οὐδὲ φιλοπόλεμον ὄντα, ταυ-
 τησὶ μὴ μέτεχαν· εἰκότως πρὸ μάχεσθαι μεμελετηκότα καὶ πολεμεῖν ἠσκη-
 μένον, πᾶς ὁσισοῦν ὑπέπτηχεν οἶμαι· οὐκοῦν εἰ μὲν εἰρήνης ἀντιποιῆ, καὶ
 πολέμων ἀντιποιεῖσθαι δίκαιον εἶ· εἰ ἢ πρὸ μὲν ἐλάττω λόγον ποιῆ, οὐχ
 ὅπως ταύτης οὐδ' ὀπωσιῶν ἀπολαύσει, ἀλλὰ καὶ πολεμίως τοσοῦτως δια' ταύ-
 την προσκτήσει, ὡς ἀναγκασθῆναι καὶ ἄκων φιλοπόλεμον εἶναι, εἴπερ ὡς
 ἀληθῶς εἰρήνης σοι μέλει· εἰ δ' ἐκ μὲν πρὸ εἰρήνης ἔχεσθαι μόνως, πολε-
 μεῖσθαι συμβαίνει, τὸ ἢ πρὸς τὰς μάχας ἔτοιμον εἶναι καὶ φθασκευάζεσαι
 τοῖς ὄπλοις χορηγεῖ πρὸ εἰρήνην, ἢς οὐδὲν τοῖς κρατοῦσι λυσιτελέστερον, ἐλοῦ
 μάλλον ὑπὲρ πρὸ ἐσάπαν εἰρήνης φιλοπόλεμον εἶναι, ἢ ταυτηνὴ μόνην διώ-
 κων, μήτε ταύτης μέτεχειν, καὶ προσέτι πράγματ' ἔχων ἐκ πολεμίων· ἐπεὶ
 ἢ πρὸ οὕτω φθασκευασμένον, ἀνάγκη πᾶσα καὶ ὄν παρεσκευάσσο, τούτων
 πρότερον ὀπισθῆμιν κεκτηῆσθαι, σὲ δὲ εἶναι πολιμικὸν ἡμεῖς ἀξιούμεν, ἵν' εἴης
 εἰρηνικός, πολεμικός ἢ οὐκ ἂν ὅλως εἴη, μὴ μάχεσθαι μεμελετηκῶς, ἀσκη-
 τέον ἂν εἴη σοι μάλις δια' ταῦτα τήν τε ψυχὴν τό τε σῶμα, τὸ μὲν συ-
 νεχέσι πόνοις καὶ γυμνασίοις πολεμικοῖς, νῦν μὲν ὅπῃ θήρας ἐξίοντι καὶ συμ-

Rex ad
 bellum non
 sit imparat-
 us, sive
 terrestre
 sive mari-
 timum.

πλοκάς ἀρκτων τὲ κὶ συῶν κὶ ὧν ἔξει· νῦν ἢ μετ' ἀνδρῶν εὖ εἰδιότων μάχης, κὶ τοιοῦτες δὴ τινὰς κὶ ὅσῃ ἄλλες εὖ μάλα ποιεῖν δυναμένων, τὰ τακτικὰ μελετῶντι· ἀλλὰ μὲν κὶ πῶ ψυχὴν μάλισ' ἀν' ἐργάσαιο καλὴν κὶ γενναίαν, κὶ τοῦτ' αὐτὸ μὲν πνεῖσαν κὶ ὅλως ἠρωϊκὴν, ἐὰν οὐς ἐπ' εὐψυχία κὶ ἔργοις ἀρίστοις τὲ κὶ μεγίστοις θαυμάζην ἔχομεν ἢ ἀρχαίων, πρὸς τούτους σαυτὸν ἀπευθύνης τῇ καθημέραν μελέτῃ, κὶ τῷ τοῖς ὑπὲρ αὐτῶ λόγους ἡδέως συνεῖναι τὲ κὶ συζῆν· Ἀλέξανδρον γοῦν Φιλίππου κὶ συγκαθεύδειν τοῖς ἔπεσιν Ὀμήρου φασίν· οὕτω γὰρ ἂν δὴ πάντων τούτων, ὁμοῦ μὲν ἔρρωμένῳ εἴης κὶ τοῖς ὅλοις εὖ ἔχων, ὁμοῦ ἢ κὶ ἢ πολυμικῶν ἀκρως τεχνίτης, κὶ μηδὲν ἔλαττον ἔχων ἢ γεγηρακότων ἐν μάχαις· σφρατόπεδα ἢ κὶ κῆ θάλατταν πλείστα μὲν σοι κὶ κάλλιστα ἴσω, κὶ πολεμικῆς ὡς εἰπεῖν εὖ ἠκοντα τέχνης κὶ πείρας· ἐν τούτῳ γὰρ ὅτι κὶ τὸ πρὸς εὐψυχίαν ὡς μάλισα δὴ κεῖσθαι· εἰ μὲν γὰρ μόνος γῆς ἢ θαλάττης ἦρχες, μόνος ἂν ταύτης ἐφροντίζεις· ἀρχων ἢ ἐκατέρων, δίκαιῳ ἂν εἴης, ὡς ἂν κὶ ἀρχὴν ἐκατέρων Διοκῆς· εἰ ἢ ἢ μὲν φροντίζεις, ἢ ἢ μὴ, πρῶτα μὲν, ὡς βασιλεῦ, ἴοικας ἰατρῷ ἐνός τινῶ σώματι, τὸ μὲν ὕψος αὐτὸ κάλλιστα ἔξει πάντα ποιοῦντι, θατέρω ἢ μηδοντινοσοῦν τοπαράπαν ἔχοντι λόγον· ἔπειτα κὶ Δόξεις, οὗ μὲν φροντίζεις, τούτε κὶ ἀρχὴν ἐθέλεις· οὗ δὲ μὴ, τούτε μὴ δ' ἀρχὴν· σὺ ἢ ἀμφοτέρων ἀρχὴν ἐθέλεις· ἄτοπον δὲ μοι δοκεῖ κὶ ἀλογίας μετὸν, θατέρω μὲν εἴπερ οὐκ ἦσθα κύριῳ, πᾶσαν ὑπὲρ ἢ γενέσθαι κύριον, οἶδα δὲ εἰς εἰσφέρειν σπαρδὴν, ἀρχοντα ἢ ἀμφοτέρων, θατέρω μόνον κὶ μὴ ἀμφοτέρων τίθεσθαι λόγον, κὶ πῶ ὡς ἢ ὅλων σκέψιν ἐν τούτῳ μόνῳ χολεύειν ἐὰν, κὶ τὰ δὲ προνοίας ἐξημιστίας δοκεῖν γίνεσθαι.

Exercitus
gentilis
sit, non
mercenar-
ius.

Θ. Ἀνάγκη τοίνυν κὶ πεζῆς κὶ ναυτικῆς δυνάμειος πάντα ποιεῖσθαι λόγον· οἰκείας μὲν τοι ταύτης κὶ ἢ καθ' ἡμᾶς καταλόγε, ἢ ὅλως τῷ σῶ κράτ' μάλισα προσηκούσης· ξενικῆς ἢ οὐδησινοσοῦν οὐδ' ἐκ δ' ἀντιπέρας ἠπέιρε· οὐ μόνον ὅτι τὸ δὲ σφρατιᾶς δὴ πεθεῖν χρῆμα κάλλισον κὶ λυσιτελέστατον κὶ κοινωφελές, εἰ δὲ φάσαι συντόμως, ὅν ἡμῖν ἀγαθόν, μεγίστης ὅτι μάλισα κὶ δὲ παρ' ἡμῶν δεῖται προνοίας, ὡς ἐξ ἡμετέρων τὲ κὶ συνήθων ἢ οἷων ὑπὲρ ἢ ἡμῖν συμφερόντων ὅσαι ὦραι φροντίζεῖν ταυτηνὴ καθεστάναι, ἀλλ' ὅτι κὶ οὐς ἐν τοῖς ἡμετέροις σφρατεύμασι προσλαμβάνειν εἰώθαμεν ξένος ὅπ' τῷ μείζω δοκεῖν ἔχειν δύναμιν, οὗτοι πάντες οὐχ ὁ λέγονται δείκνυνται, οὐδὲ τοῖς ἐλομένοις ἀσφαλεῖς εἰσιν εὐνοί, ὡς κὶ ἢ ἐφ' ἐκάτερα μεταβολῶν κοινωνεῖν τούτοις ἐθέλειν, ἀλλὰ κἂν μυριάκις τὰ γ' ἡμέτερα φῶσι πρὸςθεύειν, κἂν τοῖς φρικωδεστάτοις ἢ ὄρκων χρῆσονται, οὐδὲν μᾶλλον ἔς' αὐτοῖς προσεκ-

τέον, πάντα μᾶλλον οὖσιν ἢ τοῦτο· πρὸς γὰρ τὸ σφίσιν αὐτοῖς λυσιτελοῦν καθάπαξ σκοποῦντες, ἕως μὲν ἂν ἡμᾶς εὖ πράττοντας καὶ τῆνδε πολεμίων κρείττους ὀρώσιν, τὴν γιγνομένην καὶ οὗτοι σώζοισι τάξιν· ἐπὶ δὲ ποτε τύχη τινὶ σφαλῶμεν, καὶ τὰ κείνων ὑπέρσχη, εὐθὺς ὡσπέρ τινα κρησάμενοι πρύμναν, αὐτομολοῦσιν ἐκείσε, ἃ πρὸς οὓς μεθ' ἡμῶν παρετάττοντο, μὴ τούτων ἡμῖν ἐπίασιν, ὁμοῦ μὲν θρασυτέρως ἐκείνους ἐντεῦθεν ὠδασκευάζοντες καθ' ἡμῶν, ὁμοῦ δὲ ἃ τοῖς ἡμετέροις δειλίαν ἐνιέντες καὶ φόβον· καὶ ἵνα μὴ λέγω, πολλάκις καὶ κίνδυνον· ἐπίδοξοί τινες ὄντες οὐκ ὀλιγάκις ἂν ταῦτ' εἴργασθαι καὶ τὸ ξυμβαῖνον τῆς τύχης· οὕτως ἀπιστίας καὶ πίστεων ἔχοντες, πῶς τὴν ἡμέτεραν σφρατιὰν ἐκ τούτων, ἀλλ' οὐκ ἔξ ὧν ἔφην εἰκὸς συγκροτεῖσθαι; καὶ μὴν εἰ πολυχειρίαν μὲν εὐψυχίας ἀπουσίας οὐχ ὅπως οὐδαμοῦ πάποτε ὤφελον γενομένην οὐδ' ἂν εἰς εἰπεῖν ἔχοι, ἀλλὰ καὶ πᾶν τούναντίον ἐκασαχοῦ νικωμένην· εὐψυχίας δὲ, καὶ τὴν ἐκείθεν συμμαχίας χωρὶς ὠδασειγμάτων ἅπασιν ὁ βίβω μεσός· οὐδὲ σοὶ γ' αὐτῷ, βασιλεῦ, πρὸς οἷς ἔχης σφρατεύμασι, καὶ ξενικοῦ τινος ἑτέρου προσδεῖ· ἀποχωρῶσιν εὖ οἶδα τούτοις, καὶ πάλῃ τις εἰνεκα καὶ ὠδασκευῆς καὶ τὴν ὠφελ' τὰς μάχας εὐψυχίας καὶ τόλμης ὅσον πολεμίας ἐκπαλήτταν τε καὶ φοβεῖν.

1. Καὶ μάλιστα ὅταν ἐκ φεικσίας τούτους αὐτὸς εὖ ποιῶν ἦς· οὕτω γὰρ ἂν προθυμοτέρως ἐργάσαιτο ὠφελ' μάχας καὶ χρῆσθαι καλλίως· οὓς χρῆν ἐν μὲν εἰρήνῃ μὴ σφᾶς αὐτοῦ ἀγνοεῖν, μὴ δ' ἀμελεῖν τοῦ προσρήματος, ἐφ' ᾧ μὴ προσηκε χωροῦντας· ἀλλ' ὅπερ εἰσιν ἐνοοῦντας, πράττειν ἐθέλειν αὐτοῦ τοιοῦτος εἰκὸς, πολεμικῶς ἀσκευμένους, καὶ μετιόντας τὰ τακτικά· καὶ τὸ σύμπαν εἰπεῖν, δεῖα τὴν συνεχοῦς πρὸς ἀλλήλους ἀμίλλης, τὸ θυμικὸν ἀνάπτοντας σφίσι, καὶ οἰοεὶ πρὸς συμπλοκὰς ἐτοίμως ἔχειν δεξιαντάς· ὅταν δ' αὖ πόλεμος ὀπίσθῃ καὶ μάχεσθαι δεῖη, οὕτω ὠδασκευῆς καὶ γνώμης ἐχόντων, ὡς πρῶτα μὲν μηδ' ἂν εἴ τι καὶ πάθοισιν πῶς τάξιν λιπεῖν ἐθέλησαι, ἀλλὰ καὶ πολλάκις εἰ οἶόν τε καὶ τὴν ψυχῆς αὐτῆς ἐκπεσεῖν μηδ' ἂν ὠδασκευῆσαι· ἔπειτα τὰ μὲν τῆνδε πολεμίων, οἰκεία σφίσι νομίζον, ἃ δὲ πρὸς αὐτοῖς, μηδένα τούτων ποιεῖσθαι λόγον· ὡς ἂν μήτε δεῖα ταῦτα φιλοψυχῶσι, καὶ κείνων ὅπως γένοιτο κύριοι, τοῖς πολεμίοις ὁμόσε χωροῦσιν, οὐ φρονήματι μόνον ἀλλὰ καὶ καταφρονήματι· τοιοῦτος δὲ τις τούτους ἔξῃς καὶ πολλοῦ γε καλλίως, ἐὰν εὖ εἰδῶσιν, ὡς ἂν μὲν ἀποβαλοῦσιν ἐν τῷ πολέμῳ, ταῦτα αὐτὸς ἀπὸ πολλοῦ τὴν κρείττοντα ἀντικαταστήσει αὐτοῖς· εἰ δὲ καὶ τούτοις πεσεῖν ἐνταῦθα ξυμβήσεται, σὺ δὲ

De exercitio, cura, prae-miisque militum.

πρώτα μὲν τούτους ὡς νικητὰς νομιεῖς, οὕτω γνώμης ἔχοντας, καὶ οὕτω πᾶσα-
σκευασμένους, τῇ φύσει ἢ ὡς εἰκὸς εἶξαντας· ἔπειτ' εἰς ὅσων αὐτῶν παιδῶν
ἀπομνημονεύσεις τὴν χάριν, καὶ τούτων ὡς οἰκείων ἀντιποιήσῃ, εὖ ποιῶν τά-
τε ἄλλα καὶ τὴν πατρῶαν τάξιν ἀποδιδούς· καθάπερ Ἀθηναῖς τὴν ἐν τῷ πο-
λέμῳ τετελευτηκότων ὅσων παιδῶν ἐποίησεν, δημοσίᾳ ζήφοντες ἀχρὶς ἤβης,
καὶ τότε οἰκαδὲ ἀποπέμποντες μὲν τῆνδε πανοπωλιῶν καὶ τίς οὐκ ἂν ἀφειδή-
σειε τὴν ψυχῆς μὲν τοιούτων πᾶσα ταττόμεθα μάλιστα λογισμῶν καὶ τὴν πάνυ
πεπεῖδα;

Rex sibi
benivolentiam con-
ciliet, et
legationes
expedite
suas mit-
tat, dimit-
tatque a-
licenas.

1α. Καὶ τοι τί λέγω; καὶ τούτους γὰρ καὶ πάντας ὅσων ἄλλος ἐκοινῆ καὶ
καθ' ἓνα πᾶσα τοσοῦτε ποιῶν δίκαιον ἂν εἴης, ὡς καὶ σαυτοῦ μηδὲν
ἤττον τούτους φιλεῖν, καὶ τὴν γιγνομένης ἕκαστον τιμῆς ἀξιοῦν, καὶ ὅλως οὐχ
ὡς ὑπὸ κούρις μᾶλλον ἢ ὡς γνησιωτάτοις κεχρησῆς, καὶ τὰ εἰκότα συνεῖναι καὶ
δυσχερῆσαι, καὶ πᾶσα πάντων τούτων εὖ ποιεῖν· μᾶλλον ἢ μὲν πάντων τού-
των καὶ ποιεῖν εὖ. καὶ τὸ σεμνὸν τὴν ἀρχῆς διασώζων, δῆμον εἶναι τῇ γνώ-
μῃ καὶ τῷ προσέειπαι, ἵνα καὶ οὗτοι σε σφῶν αὐτῶν μᾶλλον φιλεῖν ἔχωσι,
καὶ σοὶ τὰ βέλτερος αἰεὶ συνεχονται πλέον ἢ σφίσι αὐτοῖς· μᾶλλον δὲ
ἐν τῷ σοὶ ταῦτα συνεχέειπαι, καὶ σφίσι αὐτοῖς οὐδὲν ἤττον ταῦτα συνεχέ-
χωνται· τὴν γὰρ τῆνδε κρατούντων εὐδαιμονίας κοινωνεῖν ἀνάγκη ὅσων ὑπὸ χεῖ-
ρα· οὕτω δὲ ἔχοντες, καὶ σε μὴ μόνον ὡς ἀρχοντα σφῶν τιμῶντες ἀλλὰ
καὶ πατέρα καὶ τὸ ἔπαι ὡς ἡπιοῦν, καὶ θανεῖν ἔλοιοντ' ἂν ὑπὲρ σοῦ μᾶλλον
ἢ ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν· οὕτως οὐκ ἀπόρρητον μόνον εἰρηρικὸν εἶναι, καὶ οἷς ἔφω
σφρατεῦμασι χρῆσθαι, καὶ πρὸς γ' ἐτι πᾶσι τοῖς ἄλλοις κοσμεῖσθαι, ἀλλ'
ὅπως συγκεκροτημένον πάντοθεν ἔση καὶ μηδαμῶδε τοσαυτάπαν ἔλλειοι-
πώς, δεῖ πρὸς τούτῳ καὶ δημοτικὸν παντὸς μᾶλλον καὶ τοῖς πᾶσι κοινώτατον
εἶναι, ἐφ' ᾧ βασιλεύειν ἔχεν ἐν τῇ ἀπάντων ψυχῆς, καὶ πρὸ τῆνδε σωμάτων
τὰς γνώμας χειροῦσθαι, καὶ πᾶσα σκευάζειν ὡς ἀληθῶς μὴ σὲ μᾶλλον ἢ ὑπὲρ
σοῦ δεδιέναι· πρέσβεις μὲν τοι καὶ οὐς αὐτὸς ἕκαστος ἐκπέμπεις καὶ οὐς παρ'
ἄλλων ἤκοντας δέχῃ, μὴ πολὺν τινα χρόνον πᾶσα σαυτῷ κατέχειν, ἀλλ'
ὅπως ἀπίωσιν ἐνθένδε πῶς ταχίστην πᾶσα σκευάζειν· οἱ μὲν πᾶσα ὧν αὐτὸς
ἔγνωσ ἀπαγγελοῦντες, οἱ δὲ ὧν εἶνεχ' ἤκον ταῦτα διαπραξάμενοί τε,
καὶ μὴ ὡς ἔσι δέει μὴ διαφίβῃς ἀμφοῖν γιγνομένης, οἱ μὲν ἡμέτεροι
τὴν δέοντι ὑπερήσωσιν, οἱ δὲ ὅπως ἔχοιεν τὰ ἡμέτερα πᾶσα εργασάμενοι,
καταμάθωσί τε ἂ μὴ θέμις, ἐπὶ προσέειπαι ἂ σφίσι ἴσως λυσιτελεῖς συσκευ-
άσονται· εἰ μὲν γὰρ τὴν (α) ὑφ' ἡλίφ πάσης ἐκράτεις, καὶ οὐδοντινοῦν τὴν ἐναν-

(a) Cod. τοῖς.

τιούμνων εἶχες, οὐτ' ἂν σοι πρεσβειῶν ἴδῃ, οὔτε τ' ὡς ταῦτα ἀσφαλεί-
ας ἔχων ἢ πολεμίας, σὺ ἢ καὶ ὧν ἔφω, ἐξ ἀνάγκης ἴσχεις ἀνάγκην.

ιβ. Καὶ μὴν εἰ χρησοῦ μέν ὅτι βασιλέως καὶ μάλ' ἀπόδειξις ἐναρ-
γῆς, τὸ πάσας πόλεις ὡς κάλλιστα διοικεῖσθαι, τοῦτο ἢ οὐκ ἂν εἴη, μὴ
ἤδη ἀρχεῖν λαχόντων πρὸς ἀρετὴν εὖ ἡρμοσμένων· ὡς ἄλλως γε ἐχόντων,
οὐδὲ ταύτας οὐδοπωσιῶν εὖ ἔχων οἶόν τε, καὶ ὁ βασιλεύων πάντ' ἀριστῶ
ἢ· καὶ τοσαύτης ἀκριβείας τὰς ἀρχαιρεσίας ποιεῖσθαι δεῖ, ἐν αἷς τό τε χεῖ-
ρον, τό τ' ἀμεινον κινδυνεύεται· ὡς μὴ ὅτι οὐκ ἔστι γένεσθαι σοι διαφέρον-
τας, οὐδὲ οὐκ ἀπὸ μεγάλων τιμημάτων καὶ βαθέων οἴκων, ἀλλὰ οὐκ ἐπι-
εικესάτως τὰς φύσεις, καὶ τ' καλοῦ δια' πάσης ἰδέας ἤκοντας ἐξ ἀνάγκης
αἰρεῖσθαι, ἐ τούτους τοῖς πράγμασιν ἐφιστάσθαι, ὡς ἂν καὶ τὸ γιγνόμενον δια'
πάντων σώζηται, σοῦ τὲ ὄντ' ἐβελτίσθαι, καὶ κείνων ὅτι τῶ σώζεσθαι καὶ πό-
λεις καὶ ἔθνη, καὶ τ' ἀγαθῆς ὡς εἰπεῖν τύχης καὶ πολλοῦ τ' ὡς ἐκείν' ἅσιν
μετεῖναι· ὅταν ἢ σὺ μὲν τῶ ὄντι βελτίσθαι ἦς, οἱ ἢ πάντων τούναντίον, νο-
σεῖν μὲν ἀνάγκη τὰς πόλεις καὶ πρὸς τὸ μηδὲν ἤδη χωρεῖν, σὲ ἢ εἰς αἰ-
νιγμα πίπτειν, δια' μὲν σαυτὸν καὶ ὄντα βελτίσθαι καὶ λεγόμενον, δια' ἢ οὐκ
οὐ καλῶς ἤδη πραγμάτων ἐπιστατοῦντας, ἀ μὴ προσῆκε νομιζόμενον καὶ λε-
γόμενον· εἰ μὲν γὰρ οἶόν τ' ἦν ὡσπερ ὑπόπτερον ἑκασαχόσε χωρεῖν, καὶ δια'
γῆς πάσης ἵνα οἷος οὐκ ἔστι Τριπολίμης διαύλης φασὶ ποιηταί, οὐδὲν ἂν ἦν
πρᾶγμα, ἀλλ' ἀπαντ' ἂν ῥᾶσα καὶ καὶ παντὸς τ' γιγνομένης δι' αὐτὸν σαυ-
τὸν κατειργάζεσθαι, καὶ μηδεντινοῦν τῆ κακία χώραν παρεῖχες, ἀλλὰ πρὸς τῶ
πάνθ' ἀ προσῆκε ποιεῖν, καὶ σαυτὸν τοῖς οὐκ εἰδόσιν ἐδείκνυς, ἀπὸ μόνου
νῦν τ' προσρήματ' ἡ γιγνωσκόμενον, τῆνικαῦτα δ' αὐτὸς ὁρώμενον· ὅτε ἢ
τοῦτο οὐκ ἔστι, ἀρχόντων δεῖ σοι χρησῶν, καὶ μὴ ψευδομένων τούνομα,
μὴ δ' οἷος ἀνθρώπων ἀρχαὶν δοκοῦσιν, αὐτῶν ὑπὸ λημμάτων καὶ οὐ καλῶν
ἐπιθυμιῶν ἐλευσίνως ἀρχομένων, ἵνα δι' αὐτῶν ὡσπερ τινῶν ὁμμάτων οἴκοι
καθήμενον, καὶ τὰ πάντων τοι πόρρω πάντα διορώης τὲ, καὶ κοσμοῖς ἐπαί-
νων ἀξίως, καὶ ὡς ἂν τις παρὼν καὶ ἤδη γιγνομένων ἑκασα βλέπων· οὐ μὴν
τούτοις ἐπιτετραφότα τὸ πᾶν, ῥαθυμότερόν πως αὐτὸν χρὴ διακείσθαι, οὐδ'
οὕτως ἐρρασανευμένως δι' αὐτῶν τοῖς πράγμασι χρῆσθαι, ὡς μήτε λόγοις
μήτ' ἔργοις μηδ' οἷος τινος τοπαράσθαι πρὸς ἀρετὴν ἐθέλειν τὰς πόλεις προξέ-
πειν, ἀλλ' ὡσπερ ἂν εἰ μὴ τούτων παρόντων ἀνάγκη ἴσχεις αὐτὸς, ὡσπερ
οὐκ καὶ νῦν ἔχεις, ἅτε κοινῶς ἀπάντων μελεδωνὸς καὶ προσάτης ταύταις εἰσ-
ηγείσθαι τὸ δέον καὶ πάντα ζῶσον χεῖρα σώζεσθαι ὑπερίσχειν· οὕτω παρόν-
των καὶ μάλ' ἀρχεῖν εἰδιότων, καὶ αὐτὸν τὰ ὡς σαυτοῦ συνεισφέρειν καὶ

Magistra-
tus optimi
eligantur a
rege.

συμφροντίζειν ὡσπερ εἰκὸς, νῦν μὲν τῆ πόλεσι δι' ἐπιτολῶν ὁμονοεῖν ὡσαυ-
κελευόμενον, καὶ τοῖς προΐσαμένοις ὡς μάλις ὑπέκειν, καὶ ὅλως ὧν μὲν ἔ-
χεσθαι χρῆ, ὧν δ' ἀπέχεσθαι, νῦν ἢ σπαύδιοντα καὶ αὐτοῦ καὶ τὸ ἔπι-
ὄξυνοτα, καὶ προθυμότερες σφῶν αὐτῶν καθιστάντα· ἐπεὶ ἢ ἑστὶν ἠνιόχους
ὀρώμενον οὐ ταῖς τῆ ἵππων ἀρεταῖς μόνον χρωμένους, ἀλλὰ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ
τὰ παρ' ἐαυτῶν προσιδέντας· καὶ τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον.

Rex ne sit
avarus.

17. Χρημάτων ἢ περὶ πῶς ἂν ἔχειν χρῆναι σε φῶμεν, ἢ δηλονότι βασιλικῶς
τε καὶ μεγαλοπρεπῶς καὶ ὡς εἰκὸς ἀρχόντα ἀγαθὸν καὶ γνώμης ἐφ' οὕτω τοι καὶ
σπαυδῆς ἤκοντα, ὡς πᾶσιν ἀγαθοῖς αὐτὸν τὸ κεκοσμησθαι, τοῖς τε ἄλλοις
καὶ τοῖς παροῦσιν λέγω καὶ τοῖς ἐπιγιγνομένοις καλοῦ παντὸς ἂν γενέσθαι πα-
ράδειγμα; τῆ τέστι μὴ εἰς πλεονεξίας καὶ τρυφᾶς καὶ τὰς οὐκ ἐπαινεμένας ἠδο-
νάς χρήματα διώκειν αἰρεῖσθαι, καὶ εἶον ζῆν ὑγρόν τε καὶ ἀνεκτόν καὶ χαμά-
ζε φέροντα· ἀλλ' ὥστε δι' αὐτῶν ἀπαντας εὔ ποιεῖν ἔχειν θαυμαστῆς ἐλευ-
θερίας καὶ μεγαλοψυχίας ἐφόδιον ποιοῦμενον ταῦτα, καὶ χρώμενον πρὸς ἃ δεῖ-
εἰ μὲν οὖν χρημάτων οὕτω λόγον ποιῆ, οὐ μόνον ἀγαθῶν ἀπάντων ἀντι-
ποίησιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς τῆ δημοσίων εἰσπραξέσι καὶ πόλεων εἰσφοραῖς φιλάν-
θρωπος ἄγαν ἔση, καὶ πολὺ τοῦ δέοντος ὑφείεις· εἰ ἢ δοῦλος εἶ τούτων, καὶ
σκ κατέχεσιν τὴν ψυχὴν, πρῶτον μὲν θαυμάσαιμ' ἂν εἰ ὅλως ἀνθρώπων
κρατεῖν ἀξιώσασιν, χρημάτων γε δοῦλος αὐτὸς ὧν· ἔπειτα δόξεις ἀγαθοῦ
μὲν οὐδ' οὐκ οὐκ τοπαράπαν, μᾶλλον ἢ πάντων ὡς εἰπεῖν τῆ αἰσχίσιον λόγον
ποιεῖσθαι, φορολογήσεις ἢ ἀγνωνῶς καὶ δώρων ἐπιθυμήσεις καὶ ὅθεν οὐ δεῖ μά-
λις ἀλίψῃ· ἢ μὴ ὅτι γε θαυμαστοῦ βασιλέως ἔστι καὶ οἷε πάντων μὲν ἐν
ἅπασιν κρατεῖν ἐθέλειν πάντεσσι δ' ἀνάσειν, ἀλλ' οὐδὲ τῆ ἀρχομένων τινὸς
εὔ φρονεῖν ἀξιοῦντος· μᾶλλον δ' οὕτω ταῦτα βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας ἀλ-
λότρια· ὥσε καὶ ὅταν τις τῆ ὑπὸ χεῖρα ταῦτα πράττων ἀλῶ, τοῦτον ἀποστρέ-
φονται καὶ μισοῦσι, καὶ τῆ ἀρχῆς ὡσπερ ἄγος οὐδ' ὄραν οἶονται δεῖν τοσοῦ-
τον αὐτοῖς φαυλότητος μέτεσιν· εἶτα παρὸν διὰ μὲν τοῦ χρημάτων ὡς ἔφη
ὑπερφρονεῖν, πάντ' ἀειστον εἶναι καὶ τοῖς πᾶσι ζηλοῦσθαι, διὰ ἢ τοῦ ταῦτα
ἄλλ' ἀλλοίονος ἀγειν καὶ τούτοις ἀγαφρόντως ἠτᾶσθαι, κακῶς ἀκούειν καὶ μῆ-
σος ἐν ἅπασιν ἔχειν· σὺ δ' ὁ μὲν κατὰ σοῦ καὶ τῆ σῆς δόξης ἐστὶ, τοῦθ' ἢ
γρησάμενος τῆ σφόδρα λυσιτελῶν, ὁ δὲ σοι μεγίστων καὶ θαυμαστῶν ἐγκω-
μίων ὑπόθεσις ἔσται, τοῦτο τοῦ μηδενὸς ἀξίον χρῆσθαι νομίσεις, τὸ μὲν ἐθε-
λήσεις προέσθαι, τὸ ἢ καθάπαξ ἐλέσθαι, καὶ χρηματιστῆς ἀγεννῆς ἀκούσας
μᾶλλον, ἢ τούτων αὐτῶν ὑπερόπτης, ὁ μὴδ' ἂν εἰς τῆ ἐχθρῶν σοῦ γε κατ-
εύχαιτο; μὴ σὺ γε· ἀλλὰ βούλει μᾶλλον, ὧ βασιλεῦ, κενούς εἰ οἶόν τε τα-

λάντων ἴσχειν ὄντι Φησαυρούς, ἢ παρελθεῖν ἀνελευθέρως παρυσία ἢ Μίδαν· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς οὐκ ἀπέχεσθαί σε καθάπαξ χρημάτων φημί· πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ· οὐ μόνον ὅτι ταῦτα τοῖς ὀρθῶς χρωμένοις οὐδ' οὐτιοῦν λυμαίνεσθαι πέφυκε, μᾶλλον ἢ καὶ πλείστων ἀγαθῶν πολλάκις αἴτια γίνεσθαι, ἀλλ' ὅτι πᾶσι μὲν ὡς εἰπεῖν, πάντων ἢ μάλιστα σοὶ δια' τὴν ἀρχὴν καὶ τὰς ἐντεῦθεν ἀνάγκας, τούτων αὐτῶν δεῖ· ἀλλ' οὕτως ἔχεσθαι τούτων, ὡς μὴ ἐνέχεσθαι, μὴ δ' εἶκιν αἰσχυρῶς, μὴ δὲ σαυτοῦ χάειν, ἀλλὰ τοῦ κοινῆ λυσιτελοῦν-
 τ^α ταῦτα κεκτῆσθαι καθάπερ Ἀεισείδης ὁ Λυσιμάχου, καὶ Πεικλῆς ὁ Ξανθίππου, ὁ μὲν οὕτω χρημάτων διαφανῶς ὡς Θεκυδίδης φησὶν ἀδωρότατ^α γεγονῶς, ὡς καὶ ὄντι ἀγροῦς ἠφίκα τῇ πόλει, οὐ φόβῳ διαβολῆς, ἀλλὰ τῷ μὴ τούτοις ἠττάσθαι· ἐπεὶ βεβλομένῳ κατέχειν, οὐδ' ἂν εἰς οἶμαι προσέστη· Ἀεισείδης ἢ ὑπὸ τοῦ μηδὲν ἔχειν, ἔχων καὶ ταῦθ' ὅτι πλείστοις εἴπερ ἐβούλετο χρήμασι περριεῖσθαι, ὁ δ' οὐδὲ τὰς θυγατέρας οἷός τε τῶν ἀνδράσιν ἐκδοῦναι, ἀλλὰ ταύτας ἢ πόλις ἢ Ἀθηναίων, μετὰ ἢ ἐκείνου τελευτήν, Θαυμασῶν ἠξίωσε γάμων, δια' ἢ ἢ πατρὸς ἀρετήν· οὕτως οὐ τὸ χρήμασιν, ἴν' οὕτως εἶπω, κερχεῖσθαι δ' ἀνὸν· τοῦτο γὰρ καὶ τοῦνομα βούλεται· τὸ ἢ τούτοις ἀνελευθέρως κερχεῖσθαι, ἢ μὴ πρὸς ἀνθρώπων ὄνησιν.

ιδ. Καὶ τί λέγω χρημάτων; πᾶν γὰρ ὅ τι ποτ' ἂν ἔξω τ' κοινῆς ὠφελείας ἐργάσθαι βασιλεὺς, ὡς ἰδιώτης οὐχ ὡς βασιλεὺς ἐργάσεται· εἴπερ ὁ μὲν ἀνάγκην ἴσχει πάντων φροντίζειν, ὁ δὲ γε ἢ καθ' αὐτόν· καὶ ὁ μὲν οὐκ ἂν εἰς εὐθύνην ἦκοι, τῷ δ' ἐπεὶ πάντων προϊστάται, καὶ πάντες εἰς αὐτὸν ἀφορῶσι, πᾶς τις ἂν ἐγκαλέσαι δικαίως, ὅτι τὸ πάντων φροντίζειν ἀφείς, ὁ δὲ ἢ αὐτοῦ λόγον ποιεῖται· καὶ ἢ κοινὴν ἀπάντων πρόνοιαν ἀπορρίψας, οἷς ἀντέχεται ἢ οἰκείων, ἀρνεῖται τοῦνομα· καλεῖσθαι μὲν βασιλεὺς ἀξίων, πράττων ἢ ἂ μὴ ἢ τοιοῦτον εἰκός· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ἢ κυβερνήτῳ μὴ ὄντι οἷακας καὶ τὸ κρῆσθαι τῇ τέχνῃ, τοῦτ' αὐτὸ φήσομεν εἶναι· οὐ μᾶλλον γε ἢ μὴ ζέχοντα ἢ δρομέα· ἀλλ' ἕως μὲν ἂν ἢ ὄντι κἀκεῖν^α ὡσιν, ὁ μὲν ζέχων, ὁ δ' ἐχόμεν^α ἢ οἷακων, καὶ κυβερνήτῳ καὶ δρομέα τριτῶσι προσερούμεν· ἐπὶ ἢ ἢ ταῦτα πράττειν ἐκείνοι, καὶ ἢ ταῦτ' ἔχειν ἀκούειν, προσεξίζονται δὴπε· καὶ βασιλεὺς τοίνυν οὐδὲν ἄλλο τυγχάνει γε τῶν, ἢ πάντων ἀνθρώπων ὧν ἔλαχεν προσάτης ἢ φροντιστῆς ἕσασθαι, καθάπερ οἱ ἢ καθ' ἕνα πόλεων οὗτοι δημαγωγοί· οὗτ' οὖν ὄντι μὴ πάνθ' ὑπὲρ ἢ δήμου ἢ αἰεὶ χρόνον καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν αἰρεμένους, εἰς δημαγωγούς οἶμαι θετέον, οὗτ' ἂν εἴη κεκτῆσθαι, ὅ μὴ ἢ κοινῆ συνοίσοντ^α ἐκάστοτε μέλ^α· καὶ Ὅμηρ^α οὐχ ἀπλῶς ποιμένας λαῶν λέγει ὄντι βασιλέας, ἀλλ' ὡς τὸ ἀγρυπνον καὶ κηλεμονικὸν αὐτῶν

Rex utilitatibus populi consulat.

ἐνδεδείχθαι, καὶ ὅσον ὑπὲρ ὧν προσαποῦσιν ὀφείλωσιν ἔχειν· καὶ τί χρῆν Ὀμήρου τε καὶ εἰκόνων, ὅξον τῆ μεγάλης βασιλείως μεμνήσθαι, ὅς δι' ἐκάστοτε πάντων τῆ αὐτὴν πρόνοιαν ἴσχει· δεικνύμεθα ἐντεῦθεν δημιεργὸς καὶ κηδεμῶν ἅμα καὶ βασιλεὺς, εἶπερ οἷς αἰτίῃσι τῆ εἰς φῶς προόδου κατέστη, τούτων μεθ' ὅσων καὶ ὑπερφυοῦς φροντίζει τῆ κράτους· δεῖ τοῦτο καὶ πάντα οὕτως ἠξίωσεν ἄρχειν, εἰς ζῆλον τῆ αὐτοῦ προνοίας ἐνάγχι· ὅρῳ ὅπως σε τὸ μὲν ἦν ἰδίῳν τε καὶ σαυτοῦ φροντίζειν ἐθέλειν, ἔτι οὐχ ἅπασιν ὡς ἀληθῶς ἐστὶ τῆ ἀρχῆς, ὅξισισι τῆ ἀρχῆς, τὸ δ' ἂν δίδωσιν αὐτῆ, ταῦτ' ἐκ παντὸς ἔσπευ σκοπεῖσθαι, οὐ μόνον σοὶ συνίστησι ταύτῃ, ἀλλὰ καὶ μιμητὴν ἀποφαίνει Θεοῦ;

Rex optimis consilii auctoribus utatur.

ιε. Καὶ μὴν καὶ τοῦθ' ὁ μέλλω λέγειν, οὐ μόνον εἶπερ τι ἦν πάντων, ἀλλὰ καὶ ὡς οὐδέν τι ἦν πάντων, βασιλεῖ σπουδασίον· μάλλον ἢ τῆ τοῦτο μόνον τῆ πάντων ἅπαντα σώζει, σοὶ ἢ μόνῳ ἦν πάντων οἷς ἄρχειν ἔχεις, μέλειν ὅξ ἀνάγκης ἔστιν ἀπάντων· δεῖ καὶ σὲ ὡς πλείονα τοῦτο πάντων ποιεῖσθαι, καὶ ὅπως ἂν σοὶ κάλλιστα καὶ ἀσφαλέςατα καὶ ὡς οὐκ ἂν ἄλλως εἰκὸς ἦν αἰ ὡς τῆ ὅλων ἐκάστοτε γίγνοιτο βελία τε καὶ σκέψεις, καὶ μηδοτιοῦν ἦν ἀπάντων ἄνευ ταυτησὶ τῆ προνοίας εἰς ἔργον ὁξάγοις δεφροφρόντως φροντίζειν, συμβούλοις μὲν χρώμενον τοῖς ἀρίστοις, καὶ οἷς καὶ συνέσεως εἴνεκα λέγω καὶ χρόνος καὶ πείρας ζῆνοισθα τὰ τοιαῦτα τεχνίταις· εἰσφέροντα ἢ καὶ αὐτὸν τὰ ὡς σαυτοῦ· οὐχ ὡς ἐπιτάττοντα δήπως, ἀλλ' ὡς τὸ κοινῆ συνοῖσον, μὴ τῆ ἄλλων σκοποῦντα, καὶ πάντοθεν ἐκλέγοντα τοῦτο, ἐάν τε σύ γ' αὐτὸς, ἐάν θ' ὀξισοῦν ἄλλα ὁξέυρη· οὐ γὰρ τὸ τοῖς ὑπ' ἄλλων γνωσθεῖσι πεπεῖσθαι, τοῦτο γ' αἰσχροῦν, ἀλλὰ

Οὕτω μὲν πανάρισθαι, ὅς αὐτῷ πάντα νοήτειν·

Ἐσθλὸς δ' αὖ κακείνθαι, ὅς εἰς εἰπόντα πίθηται·

Ὅς δὲ αὖ μήθ' αὐτῷ νοεῖ μήτ' ἄλλον ἀκούων,

Ἐν θυμῷ βάλλεται, ὁ δ' αὖτ' ἀχρηῖθαι ἀνήρ.

Χωρὶς ἢ τούτων, ἐν μὲν τῷ κάλλιστα καὶ ὡς ἐχρῆν βεβλεῦσθαι, μεγίστη τις ὅξι τοῖς πράγμασι σωτηρία· ἐν ἢ τῷ ὅξυ λογισμοῦς ἡμαρτησθαι, πάντ' ὅξ ἀνάγκης ἐφθάρθαι· οὕτω καὶ σφραττηγοὶ καὶ κυβερνήται ποιούσι καὶ πᾶς τις ἔτεροθαι· τούτων ἕκασθαι οὐ πρὶν ὀξιοῦσιν εἰργάσθαι πρὶν ἢ καλῶς βεβλεῦσθαι· καὶ τοὶ οἱ μὲν ὑπὲρ σμικρῶν δή τινων καὶ ἦν ἐν μέρει πραγμάτων, σοὶ ἢ εἰς ὑπὲρ ἀπάσης τῆ οἰκωμένης ἔρρυπται κύβθαι· ὡς οὐκ κύριθαι ὧν εἰς τε καὶ ὡς ἑτέρως καὶ πόλεις ἴσχειν καὶ ἔθνη καὶ πάντα χρήματα, πάντα τὰ βέλτιστ' αὐτὸς καὶ βεβλεῦσθαι καὶ πράττει, καὶ μήτε τοῖς ἀγα-

θοῖς ἀνδράσι παύση ξυνῶν, μήτ' οἴκοθεν αὐτὸς ἀνευρίσκων τὸ δέον κ' κατ-
 εργαζόμενον, κ' σαυτὸν ἐν τούτοις ὄσαι ὥραι νικῶν κ' μὴν οὐ τὸ βε-
 λεύεσθαι μόνον ᾧ μὲν μεγίστων ἀπόχρη, ἀλλὰ κ' τὸ τὰ βεβουλευμένα πρὶν
 ἢ πεπραχθῆναι, λανθάνειν ὅσῃ ἄλλες προσεῖναι δεῖ, κ' σκοπεῖν οὐχ ὅπως
 ἐκείνο μᾶλλον ἔσαι, ἢ ὅπως ἐκείνω τοῦτο προσέσαι· κἀντεῦθεν τοῦτο μεί-
 ζοντο ἀξιοῦν τῆς προνοίας· ὡς ἐὰν μὲν τοῦτο προσῆ, κἀκείνο πολλοῦ τι-
 νου ἀξίον ὄν· τούτου δ' ἀπόντου, κἂν μυριάκις ἐκείνο παρῆ, οὐδὲν μᾶλ-
 λον δ' οὐδενὸς ἀξίον ὄν· εἰκότως· πᾶσα γὰρ δήπου βελή, κἂν ὡς ἄριστα
 ἔχη, κἂν ἐκ βαθείας ἤκη φρενὸς, τοῖς μὲν πολλοῖς ἀγνωστοῦσα, τὰ
 μέγιστ' ὀνίνησι ὅσῃ χρωμένους κ' θαυμασῆ τις πρὸς τὸ κατορθοῦν ἐστὶ ῥο-
 πῆ, τὸ μηδένα ἢ πολλῶν ταυτηνὴ ξυνειδέναι· ἐκδηλοῦν ἢ γενομένη, πολ-
 λοῦ γε κ' ἴπαντος δεῖ πρὸς ἔργον ἀφίχθαι, ἢ τὸ γιγνόμενον δέξασθαι
 πέρασ, εἴπερ ἴπαντα μὲν εἴνεκα βεβουλευόμεθα· τοῦτο δ' οὐκ ἂν ἄλλως
 εἴη μὴ ἢ βεβουλευμένων, ὡσπερ ἔφην, προβάτων· ὅθεν ἐπὶ Πέρσας ἐλαύ-
 νων, Αἰθίοπας προῦχ· μάχεσθαι ἢ Μυσοῖς ἐθέλων, σὺ ἢ ὡς κ' Τρυβα-
 λῶν ἐτοιμάζω· οὕτω γὰρ ὁ βούλει, ῥαδίως ἐργάζοιο, κ' κατ' εὐχὴν τοῖς
 πράγμασι χρῶο.

15. Σκόπει ἢ, ὅση σοι δύναμις, ὅπως μὴ φίλος οἰόμενον ἔχειν,
 ἔπειτα λάθης κολακευόμενον, κ' σαυτὸν οἷς οὐκ ἔδει διδούς, ἐν τῷ δο-
 κεῖν ἂ προσῆκεν αἰρεῖσθαι· οὐδὲ γὰρ τοῖς τὰ σὰ δήπου ζέργειν τε κ' φι-
 λειν μάλιστα δεχτεινομένοις, πιστεύειν ἀπλῶς ἅπασιν χρῆ, κ' πῶ αὐτὴν ᾧ
 τούτων δόξαν κεκτηῖσθαι· ἀλλ' οὐς μὲν ἂν ἴδης ἐπὶ μὲν τοῖς σοῖς ἀγαθοῖς
 ἠδομένους, ἐπὶ ἢ τοῖς οὐχ οὕτως ἔχουσιν ἀχθομένους, κ' τὰ μὲν ἐπαινοῦν-
 τας, τοῖς δὲ ἐλευθέρως ἐπιτιμῶντας κ' συμβουλεύοντας τὰ βελτίω, κ' ὅλως
 μὲν τοῦ λελογισμένους κ' σώφροντο πάντα κ' λέγειν κ' ποιεῖν αἰρεμένους,
 τούτους κ' φίλους πάντως ἠγεῖσθαι, κ' ὡς ἐταιροτάτοις τὰ πλείους φησὶν ἀξία
 χρῆσθαι· οὐς δ' αὐτὸ τοῦτο μόνον πάντων ἐπαινίτας ἢ σῶν, κ' μὴ δεξι-
 ροῦντας ἄτ' ἔξεσιν, ἄτε μὴ, ἀλλὰ ὅσῃ αὐσῶν ἐν ἅπασιν ὄντας, κ' πρὸς
 τὸ λαβεῖν παντάπασιν κεχηνότας, τούτους ἀτεχνῶς μὲν ἴπαντα κολάκων ἀποσφί-
 φεσθαι κ' μισεῖν, κ' τῆς ἀρχῆς νομίζειν δεκέλειαν· ἐπεὶ τοι κ' ἄλλως τοσοῦ-
 τον ἐσὶν ἑκατέρων τὸ διάφορον, ὡσθ' οἱ μὲν ἐὰν μὴ καθεκάσῃν, ὡς εἴ-
 πεῖν, εὖ πάσχωσιν, οὐκ' ἀνέχονται· οἱ δ' οὐδ' ἐπηρεασθέντες ἂν, οἶμαι,
 κ' τὰ δεινότατα πεπονθότες, δυσχερανοῦσιν, ἀλλ' οἴσκειν οὐδὲν ἥττον,
 ἢ εἰ εὖ πάσχωσιν ἦσαν ἴπαντα χρόνον τῷ σοὶ κατ' ἄκρας ἠνώσθαι,
 κ' πάνθ' ὑπ' εὐνοίας ὡς λύγω φέρειν ᾧσασκευάσθαι, ἢ τε δυσχερῶν

Rex ab ad-
 sentatori-
 bus caveat.

κοινωνούντες ἐξίσης, οὐχ ὡσπερ οἱ κόλακες μόνης ὄντες ἢ εὐδαιμονίας καὶ
 τῆς καιροῦ δυσχερείας ἢ τύχης καὶ μεταβολᾶς πραγμάτων οὐδ' ἂν ὄναρ ἐν-
 ἔγκοιεν ὡς ἂν ἀναγκαίως ἔχη, ὅτ' μὲν οὕτως ἔχοντας, χαίρειν εἶναι, ἔ-
 σαυτοῦ πάνυ τοι πόρρω ποιεῖν τοῖς δι' ὀπτικῶς μάλα ἢ εὐγνωμοσύνης
 συγχαίρειν, καὶ νομίζειν ὡσπερ τινὰς τούτους αἰσθήσεις τῆς ἄρχῆς σώμα-
 τος, δι' ὧν πάνθ' ὄραν καὶ πάντ' ἀκούειν ἔστι, καὶ πᾶσιν εὖ μάλα κεχερῆ-
 ας, καὶ τοῖς ἔγγιστα καὶ τοῖς πόρρω· εἰς τοῦτο γὰρ οἶμαι φέρει καὶ τὸ φί-
 λος ἄλλος αὐτός· μάλλον ἢ καὶ τούτω πλέον ἐκ τῆς πραγμάτων εἶναι
 συμβαίνει· ἅ γὰρ οὐχ οἷοί τ' ἐσθλῶ δι' ἡμῶν αὐτῶν, δεῖν τούτων ὡς ῥᾶ-
 σα περαίνειν ἔχομεν· ἀμέλει τοι καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου ὅτ' ἔθυσαν
 εἰρωτηθεὶς ὅτ' αὐτοῦ, δείκνυσι ὅτ' ἑταίρους· ὡς τὸ μὲν τούτους κε-
 κτῆσθαι, κάλλιστον καὶ λυσιτελέστατον τυγχάνοντα παλοῦτον· ἄνευ ἢ τούτων καὶ
 πῶς μεγίστην ἐν ἀνθρώποις φεικσίαν πρὸς τὸ πάνθ' ἅ προσῆκεν εἰργάσθαι
 μικρὸν ἢ οὐδὲν δυναμένην· οὕτως οὐδὲν κρείσσον κατ' Εὐρυπίδην ἢ φίλος
 σαφῆς, οὐ πλοῦτος οὐ τυραννίς· ἀλόγιστον δέ τι τὸ πλῆθος ἀντάλλαγμα
 γενναίως φίλος καὶ οἷε μὴ ἢ θανεῖν ἂν ὑπὲρ τῆς παιδικῶν ἀποκνήσαι,
 ἀλλὰ καὶ τῆς φειδύμεναι καὶ ζῆν, τοῦθ' ὡς ἀληθῶς ἡδίων κρίναι, καθάπερ ὁ
 νεανίσκος ἐφ' ὃν καὶ τᾶπη ταυτὶ ζυγετέθη.

Rex cum
amicis ac
cum
adversariis
secundum
leges agit.

17. Ἀλλὰ ἐπεὶ ὅτ' μὲν φίλος εὖ ποιεῖν καθάπαξ οἰόμεθα δεῖν, καὶ καθ' ἡμᾶς
 αὐτῶν ἄγειν, καὶ πάντ' ἀντέχεσθαι ζόπον· τοὺς δ' αὖ ἐχθροὺς, εἴαν μὲν μεγάλου
 χροῖ τινες ὄμεν, οὔτε κακοῦν οὔθ' ὅλως ἔτι νοῦν προσέχειν· εἴαν ἢ μὴ, καὶ πολε-
 μῆν καὶ μάχεσθαι τούτοις καὶ μὴ μείζονος ἀμύνεσθαι ἢ ὀφθαλμοῦ· ὁποῖόν τινα σε
 χρῆσθαι ἐπιταῦτ' εἶναι εἴ ποτε τούτους ἀλλήλοις ἐπὶ σοῦ ἐπιὸν ὄντων δικάζεσθαι
 δεῖοι· ἂν μὲν γὰρ ὡς δυσμένεσι καὶ φίλοις καὶ τότε αὐτοῖς ἀπαντήσης, δόξεις
 ἀπὸ τῆς νόμων εἰργάσθαι· ἂν δὲ τοιοῦτό τι πᾶν ἐκ μέσων πεποιημένον, μόνος τῆς
 καλοῦ καὶ δικαίας φροντίσης, πάντων ἀνδρῶν ἀριστος εἶναι μήτε τοῖς φίλοις,
 ἢ ἀδικῶσιν, συγχωρῶν ἐπ' εὐνοίας τὰ τοιαῦτα καρποῦσθαι, μήτε ὅτ' ἐχ-
 θροὺς ὑπὸ ἀπεχθείας τῆς προσηκόντων δικαίων ἀποσερῶν· ἀλλὰ καὶ τούτοις
 καὶ ὅτ' νόμος συμπράττων, κακείνης μὴ τῆς νόμων ἀνόμους ἐλέγχων· εἰ γὰρ
 δὴ καὶ φίλοι τυγχάνουσιν ὄντες, ἀλλὰ καὶ τούτων ἢ δικαιοσύνη καὶ Νι-
 κομαχοῦ φιλιτέρα· καὶ ἅμα φίλον μάλιστα· ἂν ἔργον δράσασαι, φίλος κακίας
 ἀπηνναχῶς· ὁ παρᾶ τινος οὐχ οἷοί τε ὄντες Νεοκλέους Θεμιστοκλῆς καὶ Κλέων ὁ
 Κλεαινέτης, ὁ (1) μὲν ἠνίκα τῆς δημαγωγείας ἤπαρτο, πρῶτον συναγαγὼν ὅτ' ἐ-

(1) Deest in codice hoc nomen, relicta lacuna. Sed tamen Cleaenetum Cleonis parentem fuisse scimus.

ταίρας, τὸ πρὸς αὐτῶν ἔτ' ἔχειν οἰκείας ἀπειῖπαι καθάπαξ, δέει ᾞ μηδὲν ὦν οὐκ ἔδει δι' αὐτῶν δρᾶσαι προῆχθαι. Θεμισοκλῆς ἢ καὶ τοὶ δμφορόντως ὦν σπυδαρχίδης, ἀπνύχето πᾶσαν ἀρχὴν, ἐν ἧ' μηδὲν πλέον ἔμελλον ἔχειν ᾞ ἄλλων οἱ φίλοι· ὁ ἢ τοῖς ἄλλοις οὕτω δικάζειν ἔχων, σαυτῶ πολὺ πρότερον ὀφείλεις τὰ τοιαῦτα δικάζειν τὲ κὶ νομοθετεῖν, κὶ μὴ τῶ σφόδρα σαυτὸν φιλεῖν καταχαρίζεσθαι σεαυτῶ, κὶ τὰς ἐπιθυμίας ἐκπιμπλάναι τὰς αὐτὸς σαυτοῦ· μὴ δ' ὅτι τὸν εὐθυνοῦντα ὅλως οὐκ ἴσχεις, οὐδ' ἰπόκειςαι ψήφοις, ἀδεῶς κὶ ἠδέως οἷς οὐκ ἐχρῆν ἐνδιδόναι· ἀλλ' ὥσπερ ἂν εἰ πολλῶν τιῶν κὶ δεινῶν τούτων ὑπάρεις, μᾶλλον δ' ἐπίεπερ ἀνθρώπων οὐδὲν κέκτησαι, μόνον ἢ τὸ πάντ' ἐφορῶν ἀκοίμητον ὄμμα θεοῦ, ἀπέχεσθαι μὲν καθάπαξ κακίας, ἔχεσθαι ἢ ἀρετῆς κὶ πάντας εἰς τοῦτο δρᾶ' σαυτοῦ προκαλεῖσθαι.

ιη. Οὐ μὴν ἀλλὰ κὶ ᾞ ἐν ᾞ ὁμιλίαις ἐκάστοτε λόγων, ὅτι πλείστῳ ἔσω σοὶ λόγῳ κὶ τοσοῦτῳ ὡς μὴ μόνον οὐς δεῖ, ἀλλὰ κὶ ὅτε κὶ ὅπως ποιεῖσθαι τετυσὶ δεῖ· μήτε παριόντας τὸ μέτρον, μήτ' αὖ μεξίως ἄγαν κὶ συνεσαλμένους κὶ ᾞ πραγμάτων ἐλάττους, ἢ κὶ ἄλλως ἀπειοκίας, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς ἀποχρῶντας, κὶ τὸ γιγνόμενον σώζοντας, κὶ τὸ ζύμπαν ἀξιοχρεως σοὶ τε εἰρηθεῖαι τοῖς τε ἄλλοις ἀκοῦσαι· οὐ μόνον ὅτι κ' τὸ ἐπῳ γλώσσης θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποις ἄριστῳ, φειδωλῆς πλείεση δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης, ἀλλ' ὅτι καὶ Περικλῆς ὁ Ξανθίππας μέλλων δημηγορεῖν, εὐχῆ πρόσθεν ἐχρῆτο, μηδὲν περὶ τὸν μὴ δ' ἔξω ᾞ ὑποθέσεως φάναι· οὐς γε κὶ πισοτέρως εἶ ἴσθαι ᾞ τοῖς ἄλλοις ὁμωμοσμένων ἐργάση· κὶ νομοιοῦσι πάντες ὥσπερ χρησμοὺς, ἐὰν μὴ μόνον τάλιθοῦς κὶ οἷς πρᾶττεις περὶ πλείοντῳ ἀπάντων φροντίσης· ἀλλὰ κὶ τὰς ἐπαγγελίας ἅς οὐκ ὀλιγάκις ἐπαγγέλλη τοῖς δεομένοις μ' λαμπρᾶς τινῶ φαίνει τελῶν ᾞ πρσοθήκης, κὶ ᾞ ὑπεσχημένων πλείω διδούς· ἐπειδήπερ ἀγαθοῦ βασιλέως οὐ μόνον οὐδὲν παλινάχρετον οὐδ' ἀπατηλὸν οὐδ' ἀτελεύτητον εἶναι δεῖ, ὅ τι κεν κεφαλῆ κατανεύση, ἀλλὰ κὶ τὸ μεγαλοψυχία πρὸς πάντα κεχρῆσθαι.

ιθ. Ἐτι τοίνυν ὥσπερ οἱ ᾞ ἰατρῶν ἀγαθοὶ οὐ τὰ παρόντα μόνον ἀκοῦνται ᾞ νοσημάτων, ἀλλὰ κὶ τῶ ἐνσκήψαντας τῶ σώματι πάλαι διεφθορότας χυμοὺς, μ' πολλοῦ ᾞ περὶ τὸν ἐξελαύνειν οἶονται δεῖν, κὶ δρᾶ' πάντων τούτων πῶ σφῶν ἐπιδείκνυνται τέχνην, ὡς ἢ κὶ αὐτὸς, ὡ βασιλεῦ, εἰ ᾞ δρᾶ' πάντων βελτίεσ λόγον ποιῆ, προθυμοῦ πᾶσιν οἷς ἔξεσι ᾞ ἀρχὴν συνιστάναι τὲ κὶ συναύξειν, τὰ μὲν καλῶς ἔχοντα, βελτίω ποιοῦν,

Rex caute apteque loquatur.

Rex venales dignitates esse non sicut.

τὰ δ' αὖ ὡς ἐτέρως, ἐπανορθοῦμεν τοῖς ᾠδαῖς σουτοῦ· καὶ ὅλως πανταχόθεν τὸ κοινῇ ᾠδασκευάζων ξυνοῖσον· καὶ νῦν τοίνυν τὰς τῆς δημοσίων διαχειρήσεις οὕτως ἀθλίως ἐχούσας, ὡς χρημάτων ὠνίκες τοῖς βελομένοις προκέειται, ὃ πολὺν τινα χρόνον εἰσκωμάζον Ῥωμαίοις, πάντ' ἄνω καὶ κάτω ποιεῖ, μὴ θεοῦ αὐτὸς μηδ' ὀψωσιῶν μὴ δ' ἐλάττων λόγῳ τοῦτο νομίσῃ· ἀλλὰ τοσοῦτε καὶ οὕτω σπευδῆς ἀξιοχρεῶ, ὡς μὴ μόνον ἢ ἄτροπον ταυτηνὴ καπηλίαν ὡσπερ ἄγχο δ' πολιτείας ἐξελάσαι καθάπαξ, ἀλλὰ καὶ νόμον θεῖναι μηδενὶ τῶ λοιποῦ ταῦτ' ἐξείναι παράγειν ἐς μέσον, ἢ πλείστων χρημάτων, ἐὰν μὲν ἰδιώτης ἦ, τούτῳ τιμᾶσαι· εἰ δ' ἄλλως ἔχων καὶ κρείττων ἢ ταῦτα παθεῖν, πάσαις ἀραῖς ὑποκεῖσθαι· δύο γὰρ τὰ πάντα κάκις· ἐντεῦθεν ζυμβαίνει, τό τε πόλεις ἀπάσας καὶ χώρας ἐπιτίβεισθαι καὶ πᾶσχειν κακῶς ὑπὸ τυτῶν τῶ θαυμασῶν ὠνητόρων σφόδρ' ἐπικειμένων τε καὶ ᾠδανομούντων· ἔτι γὰρ οὐ ποιοῦντων, μᾶλλον ἢ πάντων καὶ ποιεῖν καὶ λέγειν ὑπὲρ τῶ πλείω λαβεῖν ὧν ἔδοσαν ἀξιοῦντων, τό τε κρατοῦντα πάντων τούτων ὑπεύθυνον εἶναι, τῷ πεπρακέναι; εἰ γὰρ ταῦτα μὲν οὐκ ἂν ἐγεγόνει μὴ τούτων ἐωνημένων, ἐώνηται ἢ τυτῶν βελομένῃ, ὃ τὸ σπέρμα ᾠδασχῶν, φησὶ Δημοσθένης, ὅδ' καὶ τῶ φύντων αἰτίῳ· βοήθησον τοίνυν καὶ σουτῶ καὶ ἡμῖν, ἡμᾶς μὲν τοσαύτης ἐξαιρούμεν βλάβης, σουτὸν ἢ τῶ τε κακῶς ἀκούειν, τῶ τε οἰκείων δοκεῖν εἶναι προσότην.

Rex inventos a privatis hominibus thesauros sibi non vindicet.

κ. Σὺ ἢ καὶ τοῦτο παντὸς μᾶλλον φύλαξαι, βασιλεῦ, καὶ μὴ τοῖς πρὸ τῶ βασιλεῦσι πάθῃς ταυτὸν, μὴ ἢ τῶ ὁποδήποτε γῆς θησαυρῶν εὑρημένων, ἀξίως αὐτὸς ἀντὶ τῶ εὐρόντων κύριῳ εἶναι· ὅν γε καὶ θησαυρὸν τοῖς ὑπὸ χεῖρα μᾶλλον χεῖρ ἔχειν εἶναι, τό τε πλείστοις ὅσοις χρήμασι θερρέεισθαι, τῶ θ' ἄπαντας εὔ ποιεῖν τῶ ἄπαντα χρόνον ᾠδα δ' ἀρχῆς ἀπαιτεῖσθαι τοσαύτης γὰρ ἔστιν ἀτοπίας, ὡς μόνον τοῦτο τῶ πάντων μηδ' ἠντινοῦν ᾠδαίτησιν ἴσχειν, ἀλλ' εἶναι καθάπαξ θεομισῆς, καὶ τοῖς ἐκείνῳ δοκοῦσι μαχόμενον· εἰ γὰρ οὐχ οἶόν τε θησαυρὸν τὸ παράπαν εὔρεσθαι μὴ χορηγοῦντῶ θεοῦ, δίδωσι ἢ ὅν ἂν αὐτὸς δοκιμάσῃ, ὑμεῖς ἢ καὶ πρὶν, ὡς εἰπεῖν, καταθέσθαι, τούτῃς ἀρπάζετε, πῶς οὐ τῶ θείαις ἀτεχνῶς ἀντιπολιτεύεσθε ψήφοις; ἀ κείνῳ ὁτῶν ἰδίᾳ παρέσχε, ταῦθ' ὑμεῖς βιαίως σφετερίζομενοι· ὡσπερ τῶ τῶ τούτων τῶ θεοῦ διαγνώμην ἐπανορθοῦμενοι, καὶ μόνον οὐ τοῦτο βουῶντες, ὅτι τῶ θησαυρῶν ἡμῖν προσηκόντων, ὃ δ' ἐτέροις παρέσχε· ὃ καὶ θαυμάζω εἰ τοῖς μὲν ὑφ' ὑμῶν εὔ πεπονθόσι ἐὰν τις ἐπερεάζῃ ἔτι δ' ὀθέντων ἀποσερῆ, πολέμιον τοῦτον ἠγεῖσθε, αὐταὶ ἢ τὰ χεῖρω δρῶντες καὶ πρὸς θεὸν ὡσπερ εἰ δια τούτων ἀνταίροντες χεῖρας, οὐ προ-

τιμᾶτε· οὐ γὰρ ὑπὲρ τῆ κοινῆ λυσιτελοῦντων ταῦτ' ἐρεῖτε λαμβάνειν, οὐδὲ σφρατόπεδα κὶ πρεσβείας κὶ πόλεις κὶ ἄτα τοιάδε προσήσεσθε· ἀλλὰ μά-
 λιστα μὲν οὐδέεις ὑμῖν οἶμαι ἤβ' πάντων προσέξει (Ϟ) νοῦν, ἂν ταῦτα γε
 φῆτε, τῆ δημοσίων χρημάτων ἐ φόρων πρὸς τὴ τούτων συντέλειαν ἐ ᾠδα-
 σκευὴν κὶ μάλ' ἀποχρώντων, πάλαι τὲ τεταγμένων τοῦτον (Ϟ) ἔροπον, κὶ
 ὄντων ἀεὶ, κὶ τὴ ἀναγκαίαν μήποτε ταύτην ἐκλελοιπότεων φορᾶν· ἥς ἀδυ-
 νάτως παντάπασιν ἰσχύουσιν, θησαυροὶ, τῶ τε κτ' γῆν πάντ' εἶναι τὴ χρό-
 νον, τῶ τ' ἐμφανεῖς οἰσινοσοῦν γεγονότες πᾶσι, ἐ οὕτως οὐδὲν ἦττον ἀ-
 φανεῖς εἶναι τοῖς ἄλλοις κὶ φανθέντες λανθάνειν· ὀλίγοι δὲ τινες κομιδῆ κὶ
 μόλις ποτὲ ἢ δεῖα πλείους τοῖς πᾶσιν ἐκδηλοὶ κατασῆναι· πῶς οὖν εἶδ' οὕ-
 τως ἔχοντας φῆσαι τις ἂν ὅπως τοῖς κοινοῖς δεῖα φέρειν, κὶ τούτοις εἶναι
 γε πρὸς ἔργα; πολλοῦ γε κὶ δεῖ· ἔπειτ' εἰ κὶ διοίμην τὰ τοιαῦτ' αὐτοῦ
 οἴους τ' εἶναι, πότερον ὅσιον κὶ λυσιτελές, μετ' ἀγαθῶν τῆ ἐλπίδων κὶ τῆ
 καλοῦ κὶ δικαίης πρὸς ταῦτα χωρεῖν, ἢ τῆ τῆ ἀδικιῶν μεγίστη χρωμένους;
 τί ἂν εἴη μείζον κακὸν τῆ θησαυροῖς εὐρημένοις ὑπ' ἄλλων ἐπιπηδᾶν; ὡσ-
 περ γὰρ οἰκίας οἶμαι κὶ πλοῖα, φησὶ Δημοσθένης, κὶ ἤβ' ἄλλων ἤβ' τοι-
 οῦτων, τὰ κάτωθεν ἰσχυρότατα εἶναι δεῖ, οὕτω κὶ ἤβ' πράξεων τὰς ἀρ-
 χὰς κὶ τὰς ὑποθέσεις, ἀληθεῖς κὶ δικαίας εἶναι προσήκει· κὶ μὴν ὁ μὲν
 ἐφ' οἷς ἀδίκου ᾠδαιτούμην, ἦττον ἂν πως οἷς ᾠδαιτεῖται δόξειεν ἀδι-
 κεῖν, δοκῶν μὲν τοι λέγειν, λέγων ἢ οὐδὲν μᾶλλον, λέγων ἢ ὁμως· ὑμᾶς
 δ' ἂν τις ἔρηται ὅτε χάριν ταῦτα ποιεῖτε, οὐδὲν ἂν εἰπεῖν ἔχει· οἶμαι τῆ
 πάντων, πλὴν τὸ τὴ ἀρχῆς συγκεχωρηκός, κὶ τῆ ἐντεῦθεν ἀνάγκη· λήσετε
 ἢ ταῦτ' ἂν εἰπόντες, εἰς τυραννοῦντας ἀλλ' οὐκ εἰς βασιλευόντας ὑμᾶς αὐ-
 τοῦ καθιστάντες, εἴπερ τῆ μὲν ἔστι τὸ τὰ δίκαια πράττειν δεῖ πάντων αἰ-
 ρεῖσθαι, τύραννοι ἢ ἀπὸ τῆ κατ' αὐτοῦ βελομένους τοῖς πράγμασι χρωῖνται· ἤβ'
 ἀτοπωτάτων δ' ἂν εἴη κὶ πρὸς αἰσχύνης ὑμῖν, εἰ τῶ μὲν Νερούα πάλαι δὴ
 τιν' ὅτι περ εὔροι περ θησαυρὸν εἰρηκότ, κὶ δεῖ λαμβάνειν ἐκείνον, ὁ
 μὲν αὐτὸν ἐκέλευσε χρῆσθαι· τῆ δ' ὅτι μείζον ἢ κατ' ἰδιώτην ὁ θησαυρός
 ἔστι προσθέντ, αὐτὸς πάλιν ἔφη κὶ καταχρῆσθαι ἀτοπον οὖν, εἰ ὁ μὲν
 οὕτω δικαιοσύνης ἐ τῆ καλῶς ἔχοντ πεποιήται λόγον, ὡς κὶ τῆ ᾠδιτυ-
 χόντ δόντ οὐκ ἐπεσφάφθαι, ἀνὴρ μάλ' ἔλλην κὶ πόρρω τῆ καθ' ἡμᾶς
 συνεδρεῖ, ὑμεῖς δ' εἰ κὶ μάλισ' εὐσεβεία συζῶντες κὶ νόμοις ἱεροῖς ἐνθα-
 φέντες ἐπὶ τοσοῦτον, ἴν' εὐφίμως εἴπω, μεγαλοφυχίας ἀφῆχθαι, ὡς μὴ
 μόνον τῆ εὐρημένων ὡς ὑμῖν δεῖα φερόντων ἀντιποιεῖσθαι, ἀλλὰ κὶ ὡς πᾶσι μεί-
 ζοντ λυσιτεραίνειν τῆ θησαυροῦ, κὶ τὰ δεινότατα πάντων πρὸς ἀπειλήν

ἐφ' ᾧ τὸ ζύμπαν, ὡς οἴεσθ' ὑμεῖς, ἐμφανές γεγενῆσθαι· οὐκ εἰδότες ὅσοις καὶ ἡλικίαις ἐντεῦθεν ἐγκλήμασι πασιπῶτετε, τοῦτο μὲν ἀδικίας, τοῦτο ἢ συκοφαντίας καὶ πλεονεξίας ἀλισκόμοιοι, καὶ προσέτι προσκρούοντες, ὡς ἔφην, θεῶ· εἶθ' ἂ μὴδ' ἂν εἰς ὑπὸ ἐχθρῶν οἶμαι δέξαιτ' ἀκούειν, ταῦθ' ὑμεῖς ὑμῖν αὐτοῖς ἐπισπᾶσθε· καὶ τί τοσοῦτον ἐσὶν ἐν θησαυροῖς, δι' ὃ τοσαύτης καὶ τηλικαύτης ἀνάγκη τ' αἰτίας κληρονομεῖν; ἐγὼ μὲν γὰρ ὑπὲρ τ' μὴδ' ἐν τι τοιοῦτον ἀκούειν, καὶ ζυμπάντων ἂν θησαυρῶν, εἰ κύριος ἦν, ἐξέστην ἐτοίμως· εἰ τοίνυν τὸ μὲν θησαυροῖς ἐφεδρεύειν, παλείσθην ὅσθην καὶ πρὸς θεοῦ καὶ πρὸς ἀνθρώπων νόμοισιν ἴσχει, τὸ δ' αὖ τούτων τοῖς εὐρηκόσιν ἀφίστασθαι, τῷ ἐπαινεμένων ἐσὶν ὡς ἀληθῶς, ἐλοῦ τὸ δεύτερον, ᾧ βασιλεῦ, ἵνα μὴ περαιτέρω ἐξ ἀνάγκης τῷ παρώτῳ, καὶ θαυμάζεσθαι μᾶλλον ἢ κακίζεσθαι· καὶ μηδειςιστοῦν ἐπι' σοῦ τ' ἀπάντων, ἀνθρακας εὐρησῶ θησαυροῦς, τῷ δευτεροῦς εὐρηκέναι· ἀλλ' οἷς τοῦτο μισήσεις ἅπασιν δείξον, ὡς εἰ καὶ κάκιστον ὄν πρόσθεν ἐλάνθανε, νῦν ὑπὸ σοῦ καλῶς τ' πάντ' ἀρίστη καὶ θαυμαστοῦ βασιλείως ἐξελέγηται, ὡς μὴ δὲ τοῖς ἐπιγιγνομένοις ἐξείναι λανθάναν.

Rex ne temere tributis populis oneret.

κα. Καὶ μὴν καὶ τὸ τοῖς ὑπηκόοις, ἐπεδὸν ἡσινιστοῦν καταλαβούσης ἀνάγκης ἀπορηῖτε χρημάτων, ἔπαυτ' εἰσφορὰς ἐπιτάττειν, καὶ δι' αὐτῶν αἰρεῖσθαι τὰ δέοντα πατάττειν, πῶς οὐκ ἀτεχνῶς βίαιον, ἢ πῶς οὐκ ἔξω τ' παρ' ὑμῶν ὀφειλομένης τε τοῖσι προμηθείας; καὶ ὁ τούτοις μείζον, πρὶν γ' ἂν αὐτοῖς εὖ ποιῆσαι, δι' ὧν ὑπὲρ αὐτῶν ταῦτ' ἀπαιτεῖν δεχτένεσθε, φθάνετε κακῶς τούτοις ποιοῦντες τ' εἰσφοραῖς· εἰ μὲν γὰρ οὐκ ἦν, οὐκ ἐνῆν ὄφειλον τὸ παράπαν χρήματα παπορίσθαι, εἰκότως ἂν εἰσέφερον οὗτοι· εἰ δ' ἐσὶ μὲν πολλὸς ἐν κειμηλίαις χρυσὸς, ἐσὶ ἢ ἄργυρος καὶ λίθων ὑπερφουῆς ἀφθονία πολυτελεῶν, πάντα ἢ ταῦθ' ὑπὲρ τ' κοινῆ λυσιτελοῦντος ἐν τῷ τ' καιροῦ καλοῦντι παρεσκευάσθαι τοεξαρχῆς, ποῦ δίκαιον ταῦθ' ὑπερβάντας, ἂ μὴ προσῆκε διώκειν, καὶ μὴ τ' εὐλόγοις καὶ τεταγμέναις ἀφορμαῖς ἐθέλειεν κεχεῖσθαι, ἀλλ' ἐτέρωθεν ζητεῖν τὸ τ' χρείας ἐσηκὸς παραπαύειν; καὶ μὴν εἰ μὴ τούτοις ἐνταῦθα χρησόμεθα δὴ πῶς, ἐγὼ γε οὐχ ὀρῶ· ὡς δ' ἅπαντα δ' ἐκεῖνο λέγω, ὡς εἰ μὲν τ' εἰς ἐπειθ' εἵνεκα χρείας ταῦτ' πρόσθεν συνείλετο, καὶ πρὸς τοῦτο ἴσχε τὴν ἀναφορὰν, ἀνάγκη πᾶσα ταύτης νυνὶ δευραγενομένης, μηδὲν τὸ παρᾶπαν τούτοις ἐνδοιάζοντας χρεῖσθαι, ἵνα καὶ τὸ γιγνόμενον σώζηται, καὶ μηδειςιστοῦν εἰσφέρων ἀλγῆ· καὶ προσέτι παρελθούσης τ' χρείας καὶ τ' πραγμάτων εὖ καθεσῶτων, μὴ παρᾶφανεςέρας καὶ μείζονος τ' προσθήκης αὐτοῖς τούτων πλησθῶσιν οἱ θησαυροῖ· εἰ δ' οὐδὲν τοιοῦτον ἐσὶν, ὅπερ ἀμήχανον, ἀλλὰ περιττὴ τις ἄλλως ἕλη ἐκ παρᾶφασίας ὅτι παλείσθην εἰς αὐτὴν δέον ζυστᾶσα, καὶ οὕτω

πολύ μᾶλλον χρῆσιον αὐτῇ, ὡς ἂν ἀσυντελής τις οὔσα, συντελής ὡς μά-
λισα γένηται, καὶ τοῖς πωράγμασιν ἐν καιρῷ πανταχόθεν οὖν ἔστι δῆλον,
ὡς ἄρα τούτοις ἀνάγκη, ὅταν ἀνάγκη τις ἐπιῆ, κεχρηῆσται.

κβ. Ὡς δὲ μάλισα πάντων ἀχθόμενος, μάλισα πάντων πεπαυῖσθαι
βούλομαι διὰ σοῦ, τοῦτο ἤδη προσθήσω τοῖς εἰρημένοις· τὸ μὲν αὐτῆς ἐκεί-
νοις δήκου διορθώσεως χρῆζον καὶ τὸ σπυδῆς, ὡς ἔρανομίας δὲ εἵνεκα τοσοῦτ'
ἐκεῖν' ἀπολεῖπον, ὡς καὶ θηρῶν ἀγριωτάτων τοῦτ' εἶναι φῆσαι μᾶλλον ἢ τῷ
καθ' ἡμᾶς πεφυκότος· τὸ γὰρ εἶδ' τὰ σφέτερ' αὐτῶν σκάφη παρ' ἀσυνασοῦν
τῷ ἀκτῶν καταγνύοντας καὶ ναυαγίας πειρωμένους ἀτόπως, ἔπειτ' οὐχ ὅσον προ-
νοίας ὡς ἂν τῷ προσχώρων ἢ γοῦν ὡς ἀμυθίας ἠστινοσοῦν ἀπολαύειν, ἀλ-
λὰ καὶ συνέπιπτεμένους τούτους ἴσχειν, καὶ συγκροτοῦντας πῶς ἂν εἴποις πῶ
τύχλω, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ παρίοντας, εἴπερ ἂ ἐκείνη παρέικε, ταῦθ' οὐ-
τοι ὡς ἂν πάντα διαρπάζουσιν οἴκτον, ὑπερφυῶς δεινόν τε εἰς ἧς οὐκ ἂν εἰ-
πεῖν δυναίμην κακίας (1). τί γὰρ ἂν οἴτοσι πλέον ἐν πελάγει κινδυνεύσας ὑπέ-
στη ὅπως ἔξ ἡμισείας βεβλάφθαι διὰ τῷ τόπων νομίσας, ὁ δὲ καὶ τούτους
δυσχερεστέρας τετύχηκε, εἰ μείζονος ἐπαυῖσθαι διὰ εἶδ' κάκισ' ἀπολεμένους τε-
τρασὶ γύπας ἐπειράθη τῷ σάλω; πλὴν εἰ τοῦτο λέγοιεν, ὅτι περίεσι καὶ τῷ ἥλιον
βλέπειν, καὶ δεῖ τούτοις ἀγαπᾶν διὰ ταῦτα, καὶ μηδὲν περαιτέρω ζητεῖν καὶ
προσέξεσθαι· ἡδέως δ' ἂν τούτων πυθοίμην, πότερα ταύτῳ καὶ περὶ ὑμῶν ἂν
αὐτῶν ἠνέγκατε ἤφρον, εἰ τοιοῦτον ὑμῖν συνήχθη, ἢ πᾶν τούναντίον ὡσε φρον-
τίδος καὶ προμηθείας ἐκ τῷ ἐνότων τυγχάνειν καὶ συνεισφέρειν ἅττ' ἔχουσιν
οἴκοθεν ἕκαστον, καὶ πάντα δεῖν ἐφ' ὧ τῷ συμφορὰν ἔχετε ῥάω· εἴτ' οὖν
πάντων ἀτοπώτατοι ἂ γ' οὐκ ἂν ἐδέξασθ' ὑμεῖς εἰ μὴ μαινόμενοί τινες
ἦτε, ταῦτ' ἀξιοῦντες σωφρονοῦντας εἶδ' ἄλλως οὐ δώσειν οἴεσθε δίκην, καὶ καὶ
τὸ ὑμῶν κεφαλῆς εἶδ' ἔξ οὐρανοῦ κινήσει κηπηταῦς; καὶ μὴν ὅτι τοῖς ἐμπόροις οὐ
μόνον παγχάλεπον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις λυμαίνεται, δῆλον ἐκεῖ-
θεν· εἰ γὰρ αἱ μὲν ἐμπορεῖαι δι' ὧν πορίζουσι ἕκαστοθ' ἡμῖν συνισᾶσι τῷ εἶον,
ταύτας δὲ ἀνάγκη πεπαυῖσθαι, ἐνὸς μηδενὸς ἐτι τῷ ἐμπόρων διὰ τὸ ταῦτα πείσεσθαι
προσδοκᾶν βεληθέντος χρησθῆ τῇ τέχνῃ, πῶς οὐχ ὁ λέγω προβήσεται; πῶς δ'
οὐκ ἂν τὸ ἐντεῦθεν προμηθείας κλεισθείσης, ἀβίωτον βιωσαίμεθα εἶον; ὡς οὖν
μεγίστη μὲν ἐσομένη κακοῦ, εἰ τοῦθ' οὕτω προβήσεται· ἦν δὲ καθάπαξ ἀνε-
λης εἰ ποιήσων τὸν εἶον, εἰ οἶδ' ὅτι σπασθᾶσαις δ' ἂν θ' ἐνὸς εἰργάσθαι, τούτους
τε ἐμπόρους προθυμοτέρας, τῷ μηδενὶ ἤμ' ἀπάντων ὡς ἔρανομεῖν εἰς τούτους

Rex naufragos spoliari vetet.

(1) Scelestum hunc morem ab Andronico I. antiquatum fuisse ait Ephraemius v. 5285. sqq.

Sed hinc apparet latrocinio iterum indulsisse usque ad Andronicum II. Graecos.

ἄξιαι, ἃ πάντων ὧν ἡμῖν δεῖ, μεγίστω κὶ θαυμαστὴν εὐπορίαν.

De instru-
endis com-
meatus pu-
blici hor-
reis.

κγ. Σὺ μὲν τοι πρὸς τοῖς ἄλλοις κἀκείνο σκέψαι, κὶ μάλ' ἀξιοχρεῶν ὃν ἴ' εἰς πάντα προνοίας, τὸ ἴ' πόλεων ἑκασταχοῦ μὴ σίτε μόνον, ἀλλὰ κὶ ἴ' ἀναγκαιοτάτων ἀπάντων ταμεῖα κεκτηῖσθαι· οὐχ ὡς ἐμπορευόμενος δή-
πε, οὐδ' ἀγεννοῦς εἴνεκα κέρδους, ἀλλ' ὡς ἂν κὶ ἴ' πάντα μὲν δήπε ἴ' χρέονον, οὐχ ἦκιστα δὲ ἐν πραγμάτων ἃ καιρῶν δυσκολίαις, πᾶσι μὲν τοῖς ἄλλοις μεγίστη τίς ὄνησις ταῦτ' εἴη, σοὶ δ' εἰς τὰς ὑπὲρ ἴ' κοινῇ λυσίτε-
λοῦντος διαπάνας, θαυμαστὸς πόρος χρημάτων, φιλανθρώπως κὶ κάλλιστα ἔχων, τῷ ἴ' ὑπὲρ σωτηρίας ἀνθρώπων εἶναι, τῷ τε ἴ' γιγνομένης τιμῆς ὑφιέναι· καί τοι εἰ χαρακωμάτων κὶ τάφρων ἃ τειχῶν κὶ προβόλων κὶ πάντων ἴ' τοιούτων εὐδαιμονίζῃν ἔστι τὰς πόλεις, ἴ' ἃ ἴ' τοιούτων προσπολαύειν ἔχεν ἐτοιμῶς, πῶς οὐ μειζόνως; ἄνευ δὲ τούτου, αἱ μὲν ἐκείνως διακείμεναι μόνον, οὐκ ἂν μοι δοκοῦσιν ἐν συνεχεῖ πολιορκία κὶ μήκει πολέμου καθάπαξ διενεγκεῖν· τὰς δὲ κὶ τοῦτον ὠδρασκευασμένας τὸν βόπον, οὐδὲν ὧν ἔφλω αἰρήσει, τὸ μὴ οὐκ εἰς τέλος ἀντισχεῖς δεδυνῆσθαι ὡς ἀναγκαίως ἔχει τὰς πόλεις κὶ τοιούτοις ὄπλοις πεφράχθαι.

Rex subdi-
torum here-
ditates ne
adeat.

κδ. Οὐ μὴν ἀλλὰ κὶ ὁ βούλομαι λέγειν, οὕτω δὴ τι ἴ' ἀναγκαιο-
τάτων εἰρηῖσθαι, ὡς κὶ αὐτίκα μάλα δι' ἄμφω ταῦτα χρῆναι πεπωαῦσθαι, τό τε μὴ κὶ ἴ' ὅσων νόμους εἶναι, τό τε βέλτιστον ὑμῖν ὑπειληφθαι· ὅταν γὰρ ἴ' ἐν τῷ τελευτᾷ μηδεσυνασοῦν διαδόχους ἀμέλει κεκτημένων ἴ' κλήρη, ἔ-
πειθ' ὑμεῖς κληρονομεῖν ἀξίητε, πῶς οὐ ὠδρανομίας ἀλίσκεσθε, ἴ' μὲν ἀλ-
λοξίων ὡς οἰκείων ἀντιποιοῦμενοι, τοῦ δὲ κεκτημένους μηδένα μηδλοπωσιῶν ποιοῦμενοι λόγον, μὴ δ' ἂν τὰ ἔσχατα πεπωλημμεληκῶς ἢ· μᾶλλον δὲ τοῦτον ἀποσεροῦντες ἴ' ὄντων, κὶ ἂ πρὸς τῷ ἐγκλήματι αὐτῷ, εἴ τι δια-
ταῦτα εἴτ' ἄλλως προσβιβέντα, κὶ τούτων αὐτὸν προσαποσερεῖτε δικαίως, εἴπερ ἂ πρὸς ἀπαλλαγὴν τούτων ἀπέχρησεν ἂν ἐνταῦθ' ὑμεῖς ἀφαιρεῖσθε· ἴ' μὲν εὖ ποιοῦντες οἷς ἐγκλημάτων ἀπαλλάττετε δήπε, ὑμᾶς δ' αὐτῶν ἐν ἐγκλήμασι καθισάντες· κὶ οἱ ὅσων ὠδρανομοῦντας κολάζαν κὶ μισεῖν οἰόμενοι δεῖν, πρὸς οἷς ἔφλω κὶ ταύτη ὠδρανομοῦντες οὐκ αἰσθάνεσθε· ἀλλὰ κὶ το-
σοῦτον ἐκείνων διάκεισθε χεῖρον ὅσον οἱ μὲν ὡς ἀδικοῦσιν ὁμολογοῦντες, ἔμῳς δια-
τὰ κὶ τὰ δίκλω ὑπέχειν οὐδ' αὐτῶς ἀξιούσιν· αὐτοὶ δὲ κὶ συνα-
γωνίζεσθε τῷ νοσήματι, κὶ ἴ' καθ' ἑσῶτων νόμων μηδλενὸς ἦττω νόμον ταυτηνὴ πῶ ὠδρανομίαν ἠγεῖσθε· οὐ χεῖρον οὐδὲν οἶμαι ἴ' πάντων· καί τοι οὐδὲ τοῖς ἴ' γένος προσήκουσιν ἐγὼ γ' ἂν φαίλω δικαίως μετεῖναι, πλὴν εἰ πένητες τύχοιεν ὄντες, ἀλλὰ μόνοις δὴ δήπεσθαι τοῖς ἐγγόνις· κὶ οὐδὲ τούτοις

ἀπάντων, ἀλλὰ μέρος γε τὸ τῆς τετελευτηκότος ψυχῆς πολλῶν προτιμωτέρας οὐσης πάντα ταῦτα καρποῦσθαι· καὶ ὡς ἀληθῶς λέγω, δῆλον ἐκείθεν· ἦν γάρ τις αὐτῶν ἔρηται, πότερον σφᾶς αὐτῶν ἢ αὐτῶν προσήκοντας τιμωτέρας ἡγοῦνται, ἐὰν μὲν αὐτῶν προσήκοντας φῶσι, ψεύσσονται πάντως· ἕκαστος γὰρ φησι τιμωτάτος αὐτὸς ἐαυτῶν· σφᾶς δ' ἂν, αὐτῶν εἰρηκότες, ζυνομολογήσασσι δῆψα, καὶ τὸν γε τετελευτηκότα πάντος ὄντων δίκαιότερον εἶναι τῶν αὐτῶν μετέχον εἰσάπαν· εἰ δὲ αὐτῶν προσήκοντας ὁ λόγος ἀπελαύνει τὴν κλήρεα, ποῦ αὐτῶν μὴ προσήκοντας θύσομεν; δυοῖν τοίνυν θάτερον ἐλοῦ, βασιλεῦ, ἢ τὴν αἰσχίσειν ταύτην ἀνομίαν χωρεῖν εἰς τέλος εἶσαι, καὶ μὴ τῆς πρὸς τὴν βασιλείαν καὶ αὐτὸς τοῖς ἀλλοτρίοις κλήροις αἰτίας κληρονομεῖν, ἢ μηκέτ' εἶναι τὸ παράπαν ταυτηνὴν ζυγχορήσας, ἀλλὰ παντάπασιν ἀνελών, οὐ μόνον ἐκείνων φιλανθρωπότερος καὶ δίκαιότερος ὄφθαι, ἀλλὰ καὶ ὅσοι τῶν ἀναδεδεχομένων καθάπαξ ἐνδεῖ, τοιούτοις οὕτως ἡδῶν ἀνασκευάσαι τὴν τελευτην, ὡς μὴ χρῆσθαι τῶν ἐλπίδων ἐνθέντ' ἀπιέναι, εἰ εἰδόμενος ὡς τῶν προσόντων σφίσι ἀπολαύειν ἔξουσιν εἰς αἰεὶ καὶ τὰς ψυχὰς τὰς σὰς καὶ τὸ ταῦθ' ὑπὸ σοῦ κεκυρωῦσθαι· ὁ παῖσαν ἐκ τῆς πάντος αἰῶνος ἀπολείπει δικαιοσύνην καὶ πᾶσιν ὑπέρεκται τοῖς κριταῖς· ἐτι τοίνυν εἰ πρὸς οἷς ἔχεις καὶ ἂ οὐκ ἔχεις κτήσασθαι βούλη, καὶ τῆς ἀπάντων πάντων (α) ἀκονιτὶ γενέσθαι δεσπότης, ἕσο φιλάνθρωπος, καὶ τῆς εὐποίας καὶ τῆς ἐλαΐσι πρὸς οὓς ἔχεις ἐπίσης οἷς ἔχεις, καὶ μηδὲν ἕλαττον ὧν ἔχεις ἐχέτωσαν οὗτοι, ὅταν κατ' ἐμπορίαν ἢ τιν' ἕτερον τρόπον, ἐκ τῶν αὐτῶν δεῦρο χωροῦντες· μάλλον δὲ οὕτως εἰς σεαυτὸν ἀπαντας ἔλξαι, εἰ πρῶτα μὲν καλῶς εἰ καγαθὸς καὶ ἀρετὴν ἀκρως ἀσκῶν, ὡς καὶ πανταχοῦ τὰ σὰ δεβαίναν ἐξείναι· ἔπειτα μὴ μόνον τοῖς ὑπὸ σοῦ ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις οὕτως ἡδῶς ἔχεις καὶ μάλα κεχαρισμένως, ὡς τῆς εἰς αὐτῶν εὐεργεσίας, ἐπιλελήσθαι ἀνασκευάξαι τὸ οἶκος· ἐκφεύγων μὲν ἀνελευθερίαν εἰ οἷόν τε, καὶ τῶν λόγους ἀπατηλοῖς δοκεῖν αὐτῶν ὑπιέναι, καὶ τῶν ἐχόντων ἀφιστάσαι πρὸς σεαυτόν, μόνον δὲ τὸ τῶν ἀρχῆς μεγαλοψυχίαν δεκνύς· εἰ γὰρ μόνον τὸ πρὸς αὐτῶν οἰκείας οἰτωσὶ δεκνέσθαι, ὡς καὶ πᾶσαν ὑπὲρ αὐτῶν εἰσφέρειν σπουδὴν καὶ παντοδραπῆς ἀξιῶν τῆς προνοίας, πολλοῦ τινος ἔστιν ἀξίον πρὸς τὸ αὐτῶν ἀλλοτρίους οἰκείας εἰργάσθαι, καὶ πείσαι ταυτὰ φρονεῖν, ὅταν καὶ αὐτῶν τούτους μὴ τῆς οἰκείων εἰ ποιεῖν οἷα δεῖν, τίς οὐκ ἂν ἔλοιτ' οἶμαι τῶν πάντων πάντων ἀφέμενος ὑπὸ σοὶ μάλλον τετάχθαι, ἢ ἀρχὴν αὐτὸς, εἰ εἰδόμενος οὕτως ἐν εὐδαιμονίᾳ (β) αἰῶνα διάξων;

(a) Ita cod. Quare etiam p. 145. sic vellem me retinuisse.

Rex sit lit-
teris appri-
me erudi-
tus.

κε. Οὐ τοίνυν ἐκ μὲν τούτων ἀπάντων βασιλείαν ἐνὶ θαυμασὴν γεγενῆσθαι καὶ οἶαν ἡμεῖς ὑπεθέμεθα, τὸ ἢ τῶ λόγων κράτος δοκεῖ πως ἐλαττον ἴσχειν ἐν τούτῳ τῷ μέρει· ἀλλ' εἰ χρητὰ λήθηθες εἰπεῖν, καὶ τούτῳ τοσοῦτον ἄρχεσι δεῖ, μᾶλλον δὲ ὅτε τις ἂν εἴποι, τοῦθ' οὕτως ἀξιώτερον χρῆσθαι, ὡς πάντ' ἐκεῖνα κόσμον μὲν ἄλογον εἶναι μὴ προσόντος τῶ λόγου· προσόντος δὲ βέλτιστόν τε τοῖς ὅλοις καὶ πλείονος ἀξίον, τῷ τε χάριν οἰκοθεῖν ἴσχειν, τῷ τε ζυμμαχεῖσθαι τοῖς λόγοις· ὧν οὐδὲν ἡμῖν οἰκειότερον οὔθ' ἡδίων παντάπασιν ἀπολαύειν· τότε γὰρ λόγους μεταχειρίζην ὡς οὐδὲν τι ἢ πάντων ἀνθρώπων· μόνῳ πρὸς ἑσέως· καὶ ἦν ἂν, ὡς βασιλεῦ, φήσης ἢ ἀπάσων ἡδονῆν, μᾶλλον δ' εἰς ἐν ἀπάσας ὁμοῦ συνηχῶς, τοσοῦτον ἐλάττωσιν ἢ ἐντεῦθεν προσγιγνομένης ταύτας εὐρήσεις, ὡς μὴ δὲ ὡδραβάλλην τὸ παράπαν ἐξεῖναι· δεῖ τί; ὅτι κινδυνεύει τῷ ὄντι τὰς μὲν ἄλλας ἀπάσας ἡδονὰς ἐπιβούλους εἶναι καὶ σφαλέραις, καὶ λόχον ἀτεχνῶς τοῖς χρωμένοις, οὐ σώμασι μόνον ἀλλὰ καὶ ψυχαῖς ἐπανισαμένα· τῶ μὲν δεῖ τῶ ἐντεῦθεν ἀναφυομένων ἐχθίστων δὴπε παθῶν, τοῖς ἢ δεῖ πλείων καὶ μεγίστων ἢ νόσων, ἢ οἶων μὴ ἢ φέρειν δύνασθαι· λόγος ἢ πρῶτα μὴν τῶ ψυχὴν ἡδῶ καθάπαξ ὡδρασκευάζει, θαυμασὴν τινα ταύτη διάθεσιν ἐμποιῶν καὶ οἶον τινα θείαν ὡδεῖων καὶ τὸ ἔπος ὁμῆν, ὡς ἀκυμάντε γαλήνης πληροῦσθαι, καὶ ἴλεων εἶναι καὶ μανικῶ δὴ τι καὶ ἀτόπῳ γάνναι χρῆσθαι· ἐπαθ' ὁ μὲν ὅστις αὐτῆς ὑλῶδες καὶ χειρόν καὶ τῶ παθητικοῦ μάλιστα μέρος οὐχ ἢ πέφυκε φέρεισθαι συγχωρῶν, ἀλλὰ συνέχων καὶ ἀγχιων καὶ πάντα ἑσέως πρὸς ἀρετὴν ῥυθμίζων καὶ καθιστὰς, βέλτιστόν τε ὁμοῦ καὶ οἶον λογικὸν ἀντ' ἀλόγου τοῦτ' ἀποφαίνει, τῷ καὶ λόγον κινεῖσθαι ὡδρασκευάζειν, καὶ τῶ ὁρῶν ὁδὸν σώζειν ὡς ἔπος· τῷ δ' αὖ κρείττονι καὶ δευροπικῶ τῶ καὶ φύσιν ἡγεμονίαν, παροῦσαν μὲν παντάπασιν συντηρῶν, ἀποῦσαν δὲ καὶ πολυλοῦ τῶ βελτίονος ἐπανάγων, δὴνὸν αὐτὸν ἑαυτῷ καὶ θαυμασὸν σύμβελον ἀποφαίνει τῶ τί δεῖ ποιοῦντα, καὶ τισὶ μάλιστα χρώμενον τὰ γιγνόμενα σώζειν καὶ καὶ φύσιν χωρεῖν.

Laus eru-
ditionis.

κες. Οὕτω γὰρ ἂν καὶ τὸ τοῦ Πλάτωνος ἄρμα ὅπερ ἐλαύνειν οἶδε ψυχὴ κάλλιστα ἔχει, μὴ μαχομένων τῶ ἴστων καὶ ἀντίπαλοί τινες ὄσιν, ἀλλὰ ζυμβαινόντων ἀλλήλοις, καὶ καὶ τῶ τεταγμένε ποικίμων τῶ δρόμον· ἐγὼ ἢ καὶ τοῦτο λέγω, ὡς ὁ σοφὸς ἢ σοφὸς καὶ γνῶσιν ἴστων, οὐ μόνον τῶ ὄντων ἢ ὄντα εἰσιν, ἀλλὰ καὶ θείων πέρι καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, οὐκ ἀπεικότως καὶ ἀνθρώπος μᾶλλον λέγοιτ' ἂν καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς ὑπερέχων· ὡς γὰρ οἱ ἄλλοι πάντες ἢ ἀλόγων δεῖ τῶ λόγον ὑπέρεκινται, τῶ αὐτὸν τρόπον καὶ οὗτος οἷς ἀπὸ λῶς λόγῳ χρῆται, τελῶν εἰς ἀνθρώπους, οἷς οὕτω χρῆται καὶ σοφίαν

ἀσκέϊ, ἢ ἀνθρώπων ὡς εἰπεῖν ὑπερβαίνει, καὶ μόνος ἢ πάντων ἢ ἢ Κολοφω-
νίων ψῆφον ἐν τῇ κοινῇ ταύτῃ φέρεται φύσει· ἰσόθεός τις φῶς ὢν ὡς εἰπεῖν·
ὁ δὲ καὶ τοῦνομα βούλεται· ὥσθ' ὅσο μᾶλλον ἔστι σοφός, τοσοῦτο μᾶλλον
ταυτησί τ' προσθήκης μετέχων, ὅσο μᾶλλον ταύτης μετέχει, τοσοῦτο μᾶλ-
λον ἀφίσταται μὲν ἢ ἀνθρώπων, μεθίσταται δὲ πρὸς θεόν· καὶ μεθόριον γιγ-
νόμηνος ἑκατέρων, ὥσπερ αἰσχύνησθαι μοι δοκεῖ τῷ σώματος ὅλως μετέ-
χειν, ὡς ἐν ἀσωμάτοις φιλοσοφῶν, καὶ τὸ τ' ψυχῆς ὄμμα ὅσαι ὦραι καὶ οἷς
λέγει καὶ οἷς πράττει παντάπασιν ἐκκαθαίρων, καὶ πρὸς ἐποψίαν ὅπτη-
• δείως ἔχειν ὡρασκουάζων ἢ θεία, ἐ πῶ ἀρχὴν ἐκείνῳ δῶκεν ὅθεν ἐξέ-
πασεν· ἔπειθ' ὁ τούτῃ μείζον, καὶ ἢ παντὸς ὡς εἰπεῖν ἀξίον, ὅτι θνητὸς ὢν,
ἀθάνατος εἶναι δοκεῖ δι' ὃν καταλείπει λόγων, ὥσπερ τις παρὼν τοῖς ὅπι-
γιγνομένοις, τὰ κάλλιστα ξυγῶν καὶ πολιτευόμενος· μᾶλλον δὲ οὐχὶ ἑαυτὸν
μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσῃ ἄλλος ἀντὶ θνητῶν ἀθανάτους ποιεῖ· ἑαυτὸν μὲν, οἷς
ἔφην, ὅσῃ ἢ, οἷς πῶ σφῶν ἀρετὴν τε καὶ δόξαν ἴσασι ὡραμέναν ὡρασκουάζει
τοῖς λόγοις· ἢ ἐὰν μὴ ἢ συστήσονται τοῖς ἔπειτα τύχη, εὐθύς σβέννυται καὶ
ὡρα αὐτὴν καταρρεῖ· οὐδ' ὅτι γέγονεν οὐδενὶ μετὰ βραχὺ διακνυμένη.

κζ. Ὅταν τοίνυν ἢ πάντων ἢ ἢ ἄλλων ἀγαθῶν ὡρασκία καὶ χάρις, τυ-
χοῦσα μὲν λόγων ἀθάνατος ἢ, μὴ τυχοῦσα ἢ νεκρά πως εἶναι δοκῆ τῷ λαν-
θάνειν, καὶ οὐδὲν αὐταῖς πλεον ἢ ἢ ποτὲ γεγενῆσται, πῶς οὐ κάλλιστον ἢ ἢ
ἐν ἀνθρώποις ἀπάντων δεῖ νομίζαν ὅσῃ λόγους; πῶς δ' οὐ πάντ' εἶσω τίω-
τα τοῦ θαυμαστοῦ τοῦδε καὶ δαιμονίως τῷ ὄντι πράγματῳ; καὶ μὴν εἰ κοι-
νοὺς τινὰς εὐεργέτας καὶ σωτῆρας καὶ κηδεμόνας τοῦ βίου καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα
ὅσῃ νόμους ἄπαντες ἴσμεν, τῷ πᾶσαν μὲν κακίαν παντάπασιν ἀγαιρεῖν, ἀρε-
τὴν ἢ συνιστάειν, δι' ὃν πῶ μὲν τιμᾶν οἴονται δεῖν, ὅσῃ ἢ πονηροτάτους κολά-
ζαν, ἢ πε γε πολὺ πρότερον τοῖς λόγοις ὢν εὐρημα νόμοι, ταύτην εἰσόμε-
θα δικαίως πῶ χάριν; καὶ ταῦτα καὶ ἔτι πλείω μετὰ πολλοῦ τοῦ κρείττοντος αὐ-
τοῦς προσερούμεν, ὡς πάσης εὐδαιμονίας ἀνθρώποις δεῖα ἢ ἢ νόμων αἰτίαις;
εἴπερ οὐδὲν μὲν ἢ ἢ χρηστῶν οὐκ ἂν ποτὲ ἐπράχθη μὴ τεθέντων ἢ ἢ νόμων, ἐ-
τέθησαν ἢ τοεξαρχίης ὑπὸ λόγων, καὶ νῦν ὅπτικῶς συγκροτοῦνται· εἰ δ' ἰδιώ-
τατον μὲν καὶ λυσιτελέστατον καὶ τοῦ παντὸς ἀξιώτατον ἀνθρώποις οἱ λόγοι,
τά τ' ἄλλα καὶ ὅτι πολλῶν βελτίους ἢ κατ' ἀνθρώπους καθιστάσιν ἀνθρώπους,
δέονται δ' ἐς αἰεὶ τοιοῦτε σωμαγωνιστοῦ καὶ προσάτε, οἷς αὐτὸς εἶ, μέγα δυνά-
μετος δεῖα ἢ ἀρχὴν, οὐχ ὑπὲρ αὐτῶν μᾶλλον ἢ ὅπως αὐτὸ τοῦθ' ὅπερ εἰσι καὶ

Nihil in
humanis re-
bus melius
eruditione
est.

(1) Colophoniorum suffragium apud Schottum proverb. append. vat. II. 43.

νομίζονται μετὰ μείζονθ' ἐργάζονται δ' ᾠδασκευῆς, κὶ πρὸς κοινὴν ἀνθρώπων ὄνησιν ὧσιν.

Rex tutelam litterarum gerat, litteratisque faveat.

κη. Εἰ ταῦθ' οὕτω κὶ τοῦτον ἔχει τὸ ζῆλον, κὶ πάντες ἂν πάντως τὰ τοιαῦτ' ἀλλήλοις ζυμφαῖεν, δίκαιθ' ἂν εἴησιν κὶ αὐτὸς, ὡς βασιλεῦ, ἅτε κοινὸν ὀφείλων ὄφελθ' εἶναι, οὕτω τούτων ἀντέχεσθαι, κὶ τοσαύτην ὑπὲρ αὐτῶν εἰσφέρειν σπουδὴν, ὡς μὴ μόνον ἑκάστω τῆς οἰκουμενῆς μετὰ πολλοῦ τοῦ ᾠδόντθ' ἀσκειῖσθαι λόγους κελεύειν, κὶ τιμᾶν ᾧ ἔχοντας, ἀλλὰ κὶ σέ γ' αὐτὸν ἀγωνιστὴν τούτων εἶναι κὶ σπουδαστὴν (1). εἰ ἢ τοσοῦτων κὶ τηλικούτων ἐν μεσημβρία πραγμάτων οὐκ οἶόν τε λόγους μεταχαρίζεν κὶ βιβλίους ἐγκύπτειν κὶ τᾶλλα πράττειν ἢ μεγίστης ἐστὶ σπουδῆς κὶ λόγων ἀξίας· οὐδὲ γὰρ τὴν ἰπποσύνην δεδιότα ἄδειν κατὰ τὸ ἔπθ' οἶόν τε (2). σὺ ἢ κὶ οὕτως ἔση σοφὸς, τὰς μὲν πόλεις ἀπάσας, ὡς ἔφην, μεσᾶς εἶναι ᾠδασκευάζων παιδείας, αὐτὸς ἢ τό γε σοφοῖς σμεῖναι κὶ δαχέγεσθαι, πολλοῦ τινηθ' ἄγων· ἐπεὶ κὶ σοφοὶ τύραννοι τῆ σοφῶν στωκσία, φασὶν οἱ σοφοί (3). δι' οὗ δῆτα κὶ μᾶλλον ζηλωτοὺς πῶς οἶα ᾧ λόγους ἐργάσθαι κὶ σπουδῆς ἀπάσης ἀξίους· εἰ γὰρ δὴ πάντες πεισθεῖεν ὅτι τοσοῦτο τε τοῖσι χαίρει, οὕτω σφόδρα τὸ κατ' αὐτοὺς τίθεισθαι, ὡς ᾧ μισῶν ἑταίρους κὶ σαυτοῦ νομίζεν ἑταίρους, κὶ τούτοις ἀπανταχοῦ τῆν πραγμάτων τὰ πλείεστα φασὶν ἀξία χεῖσθαι, πᾶσι τοῖς ἄλλοις εὖ οἶδα χαίρειν εἰπόντες, προσέξουσιν ὡς μάλιστα λόγοις· κὶ πάντα πόνον ὑπὲρ τοῦ κτήσασθαι τούτους, νομιούσι βραδύνην, ὡς ἐντὸς ὀλίγου μισῶν θείαζον, κὶ λόγων ἐσίαν, κὶ ζυμπᾶσης ὡς εἰπεῖν ἀγῶνα σοφίας, κὶ πάντα τὰ τοιαῦτα θεοῦ διδόντθ', τὴ σὴν ἀρχὴν κατασηῆναι· καὶ σε θαυμαστὸν ἐντεύθει μᾶλλον χεῖσθαι, ὅτι τὸ θεοπέσιον τετὶ χεῖμα κὶ ἡδονῆς κόρον οὐκ ἔχον, πολὺν ἤδη χρόνον τῆ τ' κρατούντων ἀμαθία, ἰφ' ὧν ἔδει μᾶλλον ἐκλάμψειν, κατασβεσθῆναι, κὶ πρὸς τὸ μηδὲν ἤδη χωρῆσαν, σὺ μόνθ' πυρσοῦ δίκην δεῖν ὠήθῃς ἀνάψαι, κὶ μετὰ τ' ἄλλων ἀγαθῶν, κὶ τοῦτ' ἀνθρώποις ὡς μάλιστ' ἀνανεώσασθαι· καλῶς γε ποιῶν, ὡς βασιλεῦ, κὶ σαυτῶ προσηκόντως· δῆλον δ' ἐκείθεν· Ἀθηναῖοι γοῦν μέγιστα μὲν ἐκάλλιστα τῆν ἀπάντων πάντων οὐκ ἀπὸ βαρβάρων μόνων, ἀλλὰ κὶ πάντων Ἑλλήνων ἀνέστησαν ζῆλοπα· φοβεροὶ ἢ ἅπασιν ἦσαν, τὴ ἢ Ἑλλήνων κὶ κατὰ γῆν κὶ κατὰ θάλατταν ἦρχον· κὶ οὐδεὶς, ὡς εἰπεῖν, ἀντισχεῖν ἡδύνατ' αὐτοῖς· πάντες ἢ εἰς αὐτοὺς ὡς κοινούς σωτῆρας ἐώρων, κὶ τούτους ἐν τοῖς σκοπέλοις δ' τύχης ἐποιούνητο καταφυγὴν, δὲ τὸ μόνος τ' πάντων μετὰ σοφίας κὶ τοῦ λελογισμένως τοῖς

(1) In margine γρ. φροντιστήν.

(3) Euripides.

(2) Extat proverbium apud Schottum St. 64.

πράγμασι χρῆσθαι πρὸς ὄπλα χωρεῖν, κὶ ὄν' αὐτοὺς ὡς Ὀμηρῶ λέγει

Μύθων τὲ ρητῆρας ἔμμεναι πρηκτῆρας τ' ἔργων.

ταῦτ' ἄρα κὶ τὸ λεγόμενον παρ' αὐτοῖς ἑλεατικὸν ἀμέλει διδασκαλεῖον, λόφων ἅμα κὶ ὄπλων ἀσκήσις ἦν· ἵνα ἢ μετὰ Θεμισοκλῆες κὶ Πεισικλῆες κὶ Μιλτιάδης κὶ Κίμωνῶ κὶ τ' ἄλλων ἀπάντων στρατηγῶν κὶ ρητόρων, οἳ κὶ τ' ἀρετὴν ὑπὲρ ἔπαινον εἶχον, κὶ μόνοι τοῖς ἄλλοις εὐψυχίας ἦσαν παράδειγμα, κὶ ὄν' εὐδαίμονα τ' Ἰταλίαν, τ' κὶ μεγάλην ὀπικεκλημένην Ἑλλάδα, δι' ὧν ἐπολιτεύοντό τε κὶ ἐστρατήγην πολὺν ἤδη χρόνον πεποικηκότας πυθαστορείας παρῶ, τίς οὐκ οἶδε ὄν' ἀπογόνους Αἰνεῖς, τῶ λόγοις κὶ ὄπλοις ὀπικῶς ἐζηρητῆσαι, ἐφ' οὕτω τι δόξης κὶ ῥώμης κὶ τύχης κὶ τοῦ παντάπασι πάντων ἐν πᾶσι κρατεῖν ἤκοντας, ὡς κὶ τ' οἰκυμένης ἀπάσης γεγυῖσθαι κυρίως; εἰ δ' εὐψυχία κὶ λόγοι τοσοῦτο δύνανται, κὶ οὕτω θαυμασοὺς ἀποφαίνουσι ὄν' χρωμένους, ἠλίκον ἂν εἴη χρῆμα αὐτῶν τε τούτων κὶ πάντων ὧν ἐξ ἀρχῆς ἔφην, ὁμοῦ σπειόντων;

κθ. Δεῖ δὴ σοι λόγων μάλιστα πάντων, ὡ βασιλεῦ, μᾶλλον ἢ μετὰ πάντων τ' ἄλλων ἐ λόγων ἐξανάγκης σοι δεῖ· ὡς μόνην ταύτην οὔσαν καλλίστην κὶ τελεωτάτην κὶ δεῖ πασῶν ὡς εἰπεῖν ἀρμονίαν· φθόνον δὲ εἰ μὲν μηδένα ὄν' ἀμεινονὸς ἐπὶ πᾶσι τούτοις, ὡ βασιλεῦ, ἔσεσθαι σοι νομίζεις, πρῶτον μὲν οὐ τὰ προσήκοντα οἶδ', τοσαύτην κὶ τηλικαύτην ἀρχὴν ἀνεπίφθονον εἶναι νομίσας· τ' πάθους τοῖς σμικροτάτοις ἔστιν ὅτε ζυμβαίνοντ'· ἔπειτα ὡς οἶόντε τ' ταύτην ὡς δεῖ διοικοῦντα, ὁποῖ' εὐ οἶδ' αὐτὸς ἔση, μὴ οὐχὶ κὶ βέλτιστον εἶναι; τ' ἢ τοιοῦτον κὶ φθονεῖσθαι πᾶσα ἀνάγκη· πρὸς γὰρ τ' ἔχονθ' ὁ φθόν' ἔρπει, κατὰ τ' παιδα σοφίας, τὰς ἀφορμὰς ἐκ τῆς ἀληθείας λαμβάνων· προσδοκῶν ἢ εἰ μὲν οὐχ ἤξιος εἰς πείραν, θεῶ τε χάριν ἴσχειν, σαυτῶ τε δεῖ ταῦτα ζυγχαίρειν· εἰ δ' οὐδὲν μᾶλλον, ἢ τὸ εἶδος ὡς μάλιστα φέρειν, ἢ δυσχεραίνων, σαυτῶ πάντως ὄφειπεσθαι, ἢ προσεδόκησας ἔσεσθαι, ταῦτα γεγονότα κακίζων· χωρὶς ἢ τούτων, εἰ τὰ μὲν καλῶς ἔχοντα παντάπασι τ' πρᾶμάτων ἀπῆλλακται βασκανίας ἐ φθόνος, πάντοθεν συγκεκροτημένα κὶ μηδηντινοῦν λαβὴν τὸ παράπαν μηδιστόθεν δίδοντα· κατὰ ἢ τ' μὴ ταύτη δεχκείμένων τὰ βέλη φέρεται, εἰ μὲν κὶ αὐτὸς τοῖς ὄλοις βέλτισ' εἶ, οὐκ ἂν μοι δοκεῖς ὄν' ἀμεινονὸς ἀκοῦσαι κακῶς, ἀλλ' ἐπαινέτας πάντας κεκτῆσθαι· εἰ δ' ἀκούσῃ, ἔοικας μὴ ἢ τοῖς ὄλοις βέλτισ' εἶναι, ἀλλὰ τοῦ δεῖ πάντων ἐνδεῖν, κὶ δεῖ τοῦτο κακῶς ἀκούειν· διόρθωσαι τοίνυν ἐν τούτοις σαυτὸν, κὶ ποιήσον δεῖ πάντων βελτίω· ἔως δ' ἂν μὴ τοῦτ' ἦ, κὶ τ' αἰτιωμένων ἀνέχε· μᾶλλον ἢ καὶ μηδιστισσοῦν σε τ' πάντων εἶπη κακῶς, καὶ τούναντίων πάντες φῶσι καλῶς, σὺ ἢ κὶ οὕτω σαυτὸν οἷς οὕτως ἔχεις, οὐκ ἀπαλλάξεις αἰτίας, ἐὰν

Rex invidiam et obtrectationem ne metuat, immo ex his capiatur utilitatem.

σαυτῆ λόγον ποιῆ , κὶ τῷ καθεκάσῃν , ὡς εἰπεῖν , εἶω δικάζεις· οὕτω σαυτὸν , κὶ μὴ σῶν λέγοντας κακῶς, αἰτιᾶσθαι δίκαιον εἶ· αὐτοῖς μὲν οὖν τούτοις μά-
 λιστα κὶ χάειν εἰδέναι , ὅτι σὺ μὲν ὑπὸ τοῦ σαυτὸν σφόδρα φιλεῖν , ἠγνόπσας
 σαυτὸν ἐν τούτῳ δήπως μέρει· οἱ ἧ δὲ ἰὼν εἶπον κακῶς , παρέσχον σοι κὶ ἴνω-
 ναι κὶ διορθώσασθαι· εἰ γὰρ τὸ τῷ κατηγορῶν χρῆμα μισεῖται δεῖ τῷ αἵρεσιν κὶ
 τὸ τῆς γνώμης οὐκ εὔ , ἀλλὰ κὶ τῷ κακῶς ἀκηκοότων ἔσιν οἷς τοῦτ' ἔστι πρὸς
 κέρδους , εἶπερ ἔσιν , ὡς λόγος , κὶ ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελείσθαι· τούς τε γὰρ ἀσέμ-
 νως βιοῦντας , σώφρονας κὶ κοσμίας σῶν παλίεσθαι ἐντεῦθεν ἔσιν ἰδεῖν· τούς τε
 σπαρδαίους , ἀσφαλεστέρας , ὑφορῶμένους τὰ τοιαῦτα στόματα.

Rex per-
 fecta virtu-
 te sit exor-
 natus.

λ. Παρὰ πάντα δὲ ταῦτα ἐκείνο λέγω , ὡς τὸ καλῶς ἢ κακῶς ἀκούειν
 κὶ τυγχάνειν εὐφημιῶν ἢ μὴ , παρ' ἡμῖν μάλιστα κεῖται· κὶ τούτων ἡμεῖς αὐ-
 τοὶ κείοι , ἀντιποιοῦμενοι τὴν ἀρετῆς , κὶ ταύτης αὐτὸν ἀλογοῦντες , ἢν ἀπαιτού-
 μεθα μὲν ἅπαντες ἀνθρώποι δεῖ πᾶσι τῆς εἰκόντος ἀξίωσιν , κὶ τὸ τιμηθῆσθαι·
 κατ' ἢν δὴ κὶ κοινοὶ θεοῦ γεγονότες τοεξαρχῆς , ἀνάγκην ἔχομεν δήπως
 δεῖ εἶναι πάντως ταυτηνὴν μετεῖναι· κὶ πειρᾶσθαι δεῖ πάντων , ὡς οἶόν τε , τὸ ἐν
 ἡμῖν θεῖον ἀνάγκην ἐπιπρῶτον θεῖον· ἴν' ὃν δεῖ ἰαθυμίας ἀπωλέσασθαι
 οἴμοι θεῶν , τοῦτον αὐτὸν δεῖ σπερδῆς εὐρεῖν δυνηθῆσθαι· οὕτως ἀρετῆς ἐξανάγκης
 ἅπασιν δεῖ· βασιλεῖ μέντοι κὶ πολλῶ πλείον· ὅσο γὰρ ἀπάντων κατὰ τὸ σχῆμα
 προέχει , τοσοῦτο κατ' ἀρετὴν αὐτὸν προῦχειν χρεών· κὶ μὴ ὅτι πάντα τὰ
 πάντων αὐτὸν μόνον κερτῆσθαι ἀλλὰ κὶ πάντων ἐν ἅπασιν βέλτιστον εἶναι , ἅτε
 πάντων εἰς αὐτὸν ὡς εἰς ἀρχέτυπον ἀφορῶντων , κἀκεῖθεν τὰ σφέτερον αὐτῶν κα-
 θιστάντων· ὡς οὖν ὁποῖός ποτ' ἂν ἦς αὐτὸς , τοιούτων ἂν σοι κὶ πάντων καθεσ-
 τηκότων , κὶ ὡς οὐκ ὑπὲρ αὐτὸς σαυτοῦ μάλλον , ἢ τῷ ἄλλων ἀπάντων λόγον
 ὑφέξων , ἐβελήσεις εὔ οἶδ' ὅτι κὶ αὐτὸς δεῖ πάντων βέλτιστος εἶναι , κὶ σῶν
 ἄλλος τοιούτους δὴ τινὰς ἴσχειν , ἀλλ' οὐ κακία συζῶν διεφθαρκεῖναι τὰς πόλεις·
 εἰ γὰρ ἀληθές ἐστιν ὅ τῷ Πλάτωντος λόγος , ὡς περ οὖν ἐστι τὸ τὰς πόλεις ἀ-
 γαν εὐδαιμονήσῃν , ὅταν ἢ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν , ἢ βασιλεῖς φιλοσοφήσω-
 σιν , τρεῖσι θαυμαστοῦ τινος ἂν διὰ πάντων προστατοῦντος λαχούσας , ἦπερ
 γε πᾶν τούναντίον ὅταν ὁ βασιλεύων φαῦλος τίς ἦ , κὶ ταύτας ὡς κάκιστα
 ἔχειν πᾶσα ἀνάγκη.

τέλος.

E I U S D E M
 THEODULI SIVE THOMAE MAGISTRI
 O R A T I O
 D E S U B D I T O R U M O F F I C I I S .

Π Ε Ρ Ι Π Ο Λ Ι Τ Ε Ι Α Σ

Λ Ο Γ Ο Σ .

α. **Α** μὲν οὖν ἀρίστῃ πέρη κὶ θαυμαστοῦ βασιλείως φᾶναι προσῆκε, κὶ οἶον εἰκὸς εἶναι τὴν πάντων μὲν ἀνθρώπων κράτος ἀνηρημένον, τῷ δὲ τῷ ὅλων ἡγεμόνος θεοῦ κοινωνὸν ὡς εἰπεῖν καταστάνα, τῷ τε τῷ αὐτὴν ταυτηνὴ λήξιν δημαγωγεῖν ἠξιώσθαι, τῷ τῷ ἀρετὴν πᾶσαν ἐντεῦθεν ἀσκεῖν ἠναγκάσθαι, ὡς ἂν μὴ μόνῳ τῷ κρατεῖν τὴν κοινωνίαν ἐμφαίνων, τοῖς ἔργοις ψεύδεται, ἀλλὰ κὶ δι᾽ ἀμφοτέρων τῷ προελομένῳ ξυμβαίη, ταῦτ᾽ ἔστιν· ἐπεὶ δὲ δεῖ τὴν ταῦτ᾽ εἰρηκότα, κὶ ὡς τῷ ἀρχομένων ἀττ᾽ ἔξεστι διελεῖν, κὶ δεῖξαι σαφῶς ὁποῖοί τινες ἂν ὄντες, κὶ τί δρῶντες ἀξίόχρῳ τετιοῦ δὲ πάντων ὀφθεῖν κὶ σφόδρα προσήκοντες, πειράσομαι κὶ τοῦτον, ὡς ἂν οἶός τε ἔω, δεῖξαι τὴν ἄβλον· κὶ γὰρ ἂν εἴη τῷ ἀτόπων, πόλει μὲν ἡσινθεσοῦν μεμνημένον οὐχ ὅπως ἀκροπόλει ἔχει μόνον, ἀλλὰ κὶ τῷ ἄλλων ἐκάστῃ διεξίνα, κὶ δὲ πάντων ὡς εἰκὸς τῷ λόγῳ κεχρησθᾶ· τῷ δὲ πασῶν μεγίστην κὶ τελειωτάτην ἡγεμονίαν, κὶ τί γὰρ ἢ ξυμπάσης τῆς οἰκουμένης θαυμαστὴν πρυτανείαν ὅποιαν εἶναι χρὴ δεῖξαι προθέμενον, ἔπειτα τὸ μὲν τῷ ἀρχομένων ὡσαυτὸν ποιῆσθαι, κὶ μηδὲν τι πρὸς λόγον τοῦτ᾽ εἶναι νομίζαν, ἀπὸ δὲ μόνου τῷ κρατοῦντος, τὰ τοιαῦτ᾽ ἐθέλειν περαινῆν ἐξημισίας μὲν τῷ ἂν οὕτως εἴη ἀποδοδεχότες· δὲ τὸ τούτους ἀμφοτέρως ὅτι τοσοῦτον ἠνώσθαι, κὶ οὕτως ἔχειν, ὡς κὶ ξυνοείδω κατ᾽ ἀνάγκην ἀλλήλοις, τὰ τε ἄλλα κὶ τὸ τῷ ἀρχὴν ὑπ᾽ αὐτῶν συνεσθᾶναι, δεξιζομένην εἰς τούτους, κὶ τοῦτο γε οὖσαν, ἔπερ αὐτοὶ σιωπῶντες· σχεδὸν μὲν οὖν ἐν τοῖς εἰρημένοις κὶ τοῦτ᾽ εἰργασθῶ, κὶ τοῦτ᾽ ἔστιν εἰπεῖν, ὡς οὐ τοῦ κρατοῦντος ὅπως οἶς ὅτι μάλιστα βέλτιστος ἔσται, κοινὸν ὀφελος ἔσται ποιούμενος λόγον, κὶ τῷ ἀρχομένων οὐδὲν ἥττον ἐν αὐτοῖς τούτοις ὅπως ἔσονται βέλτιστοι, λόγον ποιῆται· εἰ γὰρ ὡς οὐχ οἶόν τε ἀρχὴν ἀρχομένων οὐκ ὄντων, οὕτως

Non regis solum verum etiam subditorum officia tradere opus est.

οὐδέ καλῶς ἄρχεσθαι τούτους μὴ θαυματοῦ τινὸς διὰ πάντων τῶν προσάτε τυχόντας· τοιοῦτον ἢ τοῦτον οἷς αὐτὸς ἔφην εἰργασάμην, εὐδηλον ὡς ἀμφοτέρων πάντως ἐμνήσθην οἷς ἐμνήσθην θατέρου· οὐ μὴν ἀλλ' εἰ μὲν ἦν τοῖς αὐτοῖς ᾧ τε τῶν κρατοῦντων καὶ τῶν ὑπὸ χεῖρα λόγοις κεχρησθαι, καλῶς ἂν εἶχε πρὸς ἐκεῖνον μόνον εἰπόντας μηδὲν προσθεμεργάζεσθαι· εἰ ἢ τοσαύτην τούτων ἰσχυρὰν διαφοράν, ὅσῃν ἐκεῖνα πρὸς ἄλληλα κέκτῃται, ἡμεῖς τε οὐχ ὑπὲρ μόνου τῶν κρατοῦντων, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς λέγειν προὔθεμεθα, ἥτις οὐδὲν ἔστιν ἄλλο ἄρχων τὸ καὶ ἀρχόμενον, πῶς οὐ πᾶσα ἀνάγκη καὶ ἀμφοτέρων μνησθῆναι, καὶ μετὰ τὰς πρότερον εἰσηγήσεις, καὶ τούτων ἐφησθαι;

Subdito-
rum regis-
que mutua
sint officia.

β. Δεῖ δὴ πόλεις ἀπάσας, χώρας ἀπάσας, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἑάνθρωποι τοῦ πράττειν εὖ ἰσχυροῖσι λόγον, εὐσεβείας μὲν καὶ τῆς ᾧ τὸ σέβας ἀσφαλείας, ἅτε κρητῶν καὶ ἀρχῆς οὐσης καὶ ῥίξης εὐδαίμωνος βιοτῆς καὶ τοῦ κατὰ ψυχὴν γιγνομένου, καὶ ὅτι σὺν αὐτῇ τε καὶ μετ' αὐτῆς καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀρετὴν σκεδασέον· ἀνευ ἢ ταύτης τῆς ἀλλῶς θεοῦ διὰ ταῦτα τῆς μὲν πρὸ ἧς ἄλλων ἐρρωμένως μάλισ' ἀντιποιεῖσθαι, καὶ πᾶσιν οἷς ἔξει θεραπεύειν τὸ θεῖον· ἔπειτα τοσαύτη μὲν καὶ τηλικαύτη καὶ αὐτὰς πρὸς ἑαυτὰς καὶ πρὸς ἀλλήλας ὁμοιοῖα κεχρησθαι, ὡς μίαν ἀπάσας εἶναι δοκεῖν τῶν ταῦτα φρονεῖν καὶ χαίρειν τοῖς ἴσοις· οὕτω δ' εὖνεσ τοῖς ἀρχεσθαι εἶναι, ὡς μὴ μόνον πάντ' αὐτοῖς τῶν ἀπάντων χρόνον εἶκον, καὶ μετὰ τῶν νόμων καὶ αὐτοῦ νόμων ἡγεῖσθαι, καὶ σέβειν καθάπαξ καὶ τιμᾶν τὰ γιγνόμενα· ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῆν ἂν ὑπὲρ αὐτῶν, εἰ δέησιν, προέσθαι, ὀφείλοντας μὲν τούτοις ταυτηνὶ πῶς φορὰν, τῆς σμεινοῦς εἶνεκ' αὐτῶν ἀγρυπνίας καὶ τῶν φροντίδων, καὶ τοῦ πάντα πύρον καὶ κίνδυνον ἐκάσσοθ' ὑπὲρ τούτων αἰρεῖσθαι, διὰ τὸ τῆς ἀρχῆς ἠναγκάσθαι χωρὶς ἢ τούτου, τὸ ᾧ τῶν κρατοῦντων οὕτως διακείσθαι καὶ ταύτην παρεσκευάσθαι, οὐχ ὑπὲρ ἐκείνων μᾶλλον ἢ ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν ἔστι παρεσκευάσθαι, εἰ περ ἐκείνων εὖ παρατόντων, καὶ αὐτοῦ εὖ πράττειν ἀνάγκη· Θεόπομπου γοῦν ὁ Λακεδαιμονίων βασιλεὺς πρὸς τῶν εἰπόντων σώζεσθαι πῶς Σπάρτην διὰ τῶν κρατοῦντων ἀρχικοῦς ὄντας, μᾶλλον ἔφη διὰ τῶν πολλοῦς πειθαρχικοῦς ὄντας· κοινῇ μὲν οὖν αἱ πόλεις οὕτως ἐχόντων· ἰδίᾳ ἢ καὶ τῶν πολιτεύεσθαι, πῶς; μήθ' οἱ προὔχον λαχόντες ὑπερφροσείτωσαν ἧς πολλῶν καὶ τῆς ἐλασσεμένης μερίδος, ὡς μὴ μόνον ἐν ἀνδραπόδων μοίρᾳ τούτοις κεχρησθαι καὶ ποιεῖν ὅταν βούλωται κακῶς, ἀλλὰ καὶ σφίσι αὐτοῖς διὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ συγκεχωρηκέναι τῆς τύχης προσήκον ἡγεῖσθαι τὰ τοιαῦτα μάλισθ' ὑβρίζειν ἐμείνεσθαι, ἐκείνοις δ' ὑπεπτηχέναι καὶ ζῆμιν, καὶ μὴ δ' ἂν πάσχοισιν λέγειν ὑπὸ δέικε ἐξείναι· μήτ' αὖ οἱ πολλοὶ πρὸς τῶν ὑ-

ροι κὶ βελεύεσθαι κὶ φρονεῖν κὶ ὑπὲρ ἀλλήλων κὶ ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν διακείσθαι , αὐτοὶ τε ἐν τῷ ᾧ ἔπραγμάτων ἀσφαλεῖ κὶ καλλίσῳ ἢ ἅπαντα βιώσονται χρόνον , τῇ τε πόλει παντοδαπῶν ἀγαθῶν καθάπαξ ἕσαι·φορά· τὰ μὲν , ἀφθονα κὶ ὑπὲρ ἢ χρεῖαν κὶ πᾶσαν παρελαύνοντα προσδοκίαν , δια' ἢ ἢ ἐνοικούντων ὁμόνοιαν κὶ φιλανθρωπίαν ἢ ἢ ὅλων χορηγοῦντο θεοῦ· ἢ δ' ἑκασταχόβεν τῆς οἰκωμένης κὶ κατὰ γῆν κὶ κατὰ θάλατταν εἰσκομιζομένων , ὡς μηδὲν ἐνδεῖν ὡν πόλεσι μάλιστα δεῖ.

De libera-
litate erga
egenos.

δ. Ὡσπερ ἢ ἢ πόλιν πᾶσαν εἰς ὀπιφανεῖς τε κὶ πολλοὺς διαμοῦντες , οὐκ ἀξιοῦμεν ἠντινοῦν βασκανίαν ἢ θράσος ἑκατέρους παρ' ἑκατέρων ὑπάρχειν , ἀλλ' ἐξίστης ἑκατέρους εὐνοεῖν ἑκατέρους κατὰ τὸ ἐξὸν ἑκατέρους , οὕτω ταύτη γε πόλιν πολλοῦ τινος ἀξίον εἶναι φαμέν ἔ πρὸς θεοῦ κὶ πρὸς ἀνθρώπων ἐν τῷ καλλίσῳ μάλιστα κείσθαι , μὴ μόνον ἢ ἢ ξένων ὑποδοχὴν κὶ φιλανθρωπίαν , κὶ τὸ τούτους οἰκείως εὖ μαλα προσίεσθαι κὶ κεχρηῆσθαι , ἀλλὰ κὶ τὸ σδὲν ἀπόρως ἢ πολιτῶν κὶ πιεζομένους ἐνδεία , πλείσσης ὅσης ὑπὸ ἢ εὐπόρων ἀξιοῦσθαι προνοίας· κὶ ὡν αὐτοὺς μὲν τυγχάναν ἐχρῆν ὀξανάγκης , ἐκείνους δ' εὖ μάλιστα χορηγοὺς καβεσάσαι· μάλιστα μὲν δια' τὸ ξυγγενές κὶ οἰκείον· τῆς γδ αὐτῆς ἀμφοτέρου πόλεως· ὡς μὴ ἢ μεγαλοψυχίαν ταύτην εἶναι μᾶλλον εἰκάξεν , ἢ χάειν πρὸς σδὲν οἰκείως ἐκτινομένην· ἔπειτα κὶ δια' τὰς ἢ τύχης ὑφάλους κὶ ἢ πολὺν εὐεῖπον , σφοδρῶς δίκην ἄνω κὶ κάτω ἢ εἶον κυκώσης , ἔ οὕτω παιζούσης τάνθρώπινα , ὡς σδὲν αὐσδὲν νῦν μὲν μακαρίους , νῦν ἢ ξισαβλίους ὠδασκευάζεν , κῆ σδὲν ἢ δικασῶν δωροδόκους ἢ ἐβλονται τὰς ψήφους τιθέντας· εἰ δ' ἀληθῆ ταῦτα , ὡσπερ οὖν ἀληθῆ , κὶ οὐκ εἰσάπαν εὐτυχοῦντες ἢ δυσυχοῦντες ἡμεῖς , ἀσχέτοις ἢ σφοδαῖς κὶ ὠεφοραῖς ἢ π' πραγμάτων , νῦν μὲν τῆδε , νῦν δ' ἐκεῖσε χωροῦμεν , οὐ τοῦτο μᾶλλον ὄντες ἢ κείνο , μᾶλλον ἢ οὐδέτερον τούτων , ἐπείδῃ κὶ πρὸς ἀμφω χωροῦμεν , κὶ οὐδαμοῦ δυνάμεθα εἶναι , δίκαιοι πάντες ἐσμὲν δια' πάντα ταῦτα , οὐς ἂν ἐκάσοθ' ὀρωμεν ἐν σπάνει καβεσῶτας ἢ βίαι κὶ πένια συζῶντας , κὶ οἷς οὐκ ἔδει ταλαιπωροῦντας , τούτοις συμπονεῖν κὶ συναλγεῖν κὶ συναχθεσθαι , κὶ πᾶσιν οἷς ἔξέσιν ὀπικεφίζεν κὶ ὠδασκευάζεισθαι σφίσι τὰ δυσχερῆ , κὶ ὅπως κοινωνοὺς ποιείσθαι ἢ εἴτ' ὄντων βούλα λέγαν εἴτ' οὐκ ὄντων ἡμῖν· εἰ γδ ἂ νῦν ἔχομεν , ταῦτ' οὐκ ἔχοντες ἐκτησάμεθα , εὐδηλον ὡς ἐπειδῆ ἢ ἀρχὴν οὐκ ἔχοντες ἐκτησάμεθα , οὐδὲ κτησάμενοι καθέξομεν ἐσαι , ἀλλ' ἐτι πρὶν ἀπηλλάχθαι ἢ βίαι τούτων ἐκπεσοῦμεθα τύχη τινι , οἷα πολλὰ γίγνεται , ἢ τετελευτηκότες , κὶ οἷς ἔσιν ὅτ' οὐ βελομέθα , ταῦτ' ὀξανάγκης ἐάσομεν κρηῆσθαι· ἐσχάτης οὖν ἂν εἴη ὠδασκευάζεισθαι , μὴ ταῦτ' ἐθέλαν ἐτοίμως προίεσθαι , ἂ κατέχοντες μὲν οὐκ εἰσάπαν καθέξομεν· προίεμενοι

ἢ, οὐκ ἔστιν ὅτε οὐχ ἔχομεν· τὸ γὰρ πρὸς ὅδῳ οὐκ ἔχοντας μεγαλοψυχία κερ-
 ρηῖσθαι, καὶ πάντ' αὐτοῖς ἰσπαρκεῖν, τοσοῦτον ἴσχει ὡραῖα πάντων ἐν τῷ ᾧ
 καλοῦ καὶ δικαίαι λόγῳ τὸ συγκεχωρηκός, ὡς οὐχ ὅσον εἰς αἰῶνας αἰῶνων
 ὡραπέμωψιν τὸ κέρδιον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἧρ' ὅλων θεὸν ὑπόχρεων ἡμῖν καθεσ-
 τάναι μετὰ μείζονα ἢ τις ἂν εἰκάσαι ὡρασκευῆς ἐκτινύντα· εἰ δ' ὦν εἰς
 αὐτῶν εἴνεκα δρῶμεν, ταυτὶ κομιζόμεθα, καὶ δεῖα ᾧ μικρὰ ἄτα διδόναι,
 τὰ πάντων μέγιστ' αὐτοῖ, καὶ ὦν οὐκ ἂν εὐξαιτό τις καλλίω, λανθάνομεν ἡ-
 μᾶς αὐτῶν μᾶλλον εὖ ποιοῦντες ἢ τετρασί· καὶ πλέον ἡμεῖς ἀπέχοντες, ἢ οὗτοι
 νῦν παρ' ἡμῶν ἔχουσι· καὶ οἷς ἐπαγορευοῦσθαι πῶ σφῶν ἀπορίαν οἰόμεθα δεῖν,
 θαυμασούς τινας τούτους ἡμῖν αὐτοῖς εὐεργέτας ὡρασκευάζοντες ᾧ λοιποῦ·
 ὡς μὴ μόνον ἐντεῦθεν, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτό γε ἔ μάλιστα τοῦτο μὴ τοσαύ-
 την ἡμῖν χάειν αὐτῶν ἴσχην, ἢ ἡμᾶς τῷ θεῷ· ὅτι ἂ παρ' ἡμῶν ἔστ' αὐ-
 τοῖς, τούτων ἡμῖν ὄντων ὡραῖα θεοῦ, ἔπειθ' ἡμεῖς τάκεινε διδόντες, μισθοὺς
 ὑπερφυεῖς κομίζεσθαι βεβλόμεθα τούτων· ἄλλως τε καὶ τὰ παρ' ἡμῶν πρὸς
 αὐτῶν οὐ δόσις τις μεγαλόψυχον, ἀλλ' ἀπόδοσις ὅστιν ἐξανάγκης· εἰ γὰρ
 δι' ὦν αὐτῶν εὖ ποιοῦμεν, πάντ' ἔστι ταῦτα θεῖς, ἐπειθὲ κατ' αὐτὸν τῆ-
 τον καὶ ἀδελφοὶ, κοιναὶ ἢ τὰ ἧρ' φίλων ἢ παροιμία νομοθετεῖ, δείκνυται δή-
 πως σαφῶς, ὡς οὐθ' ἡμεῖς ἂ σφίσι διδόμεμεν ἡμέτερον ἔστιν ἀλλ' αὐτῶν, οὐθ'
 ὅταν οὗτοι ταῦτα λαμβάνωσιν, ἡμέτερα λαμβάνουσι δήπως, ἀλλὰ τὰ σφέτερον
 αὐτῶν εἰκότως ἀπολαμβάνουσι ὡραῖα πάντα ἢ ταῦτα, ἐκεῖνο λέγω, ὡς ἢ μὲν
 πεφύκαμεν ἄνθρωποι καὶ πούτω καλούμεθα τῷ προσήματι, ἐν πάντες ἐσμὲν,
 καὶ φύσιν ἔχομεν ταυτὰ πάντες καὶ δευνοῖσθαι καὶ πράσσειν· τῇ τύχῃ ἢ ἔ τῇ δ'
 τύχης φορεῖ, δευφέρειν ἀλλήλων δοκῶμεν, ὡς ὅδῳ μὲν μείζους, ὅδῳ δ' ἐλάσ-
 σους, καὶ ὅδῳ μὲν εὐπόρους, ὅδῳ δ' εἶναι πᾶν τούναντιον· οὐκ ἐν οἷς μὲν ὅδῳ εὖ
 παθεῖν δεομένους, εὖ ποιεῖν οἰόμεθα δεῖν, ἡμᾶς αὐτῶν ὡς εἰπεῖν εὖ ποιῶμεν,
 τῷ κατὰ φύσιν χωρεῖν· οἷς δ' οὐ τῆτο ποιῶμεν, ἡμᾶς αὐτῶν ἀγνοῦμεν, ὅδῳ
 τῆς φύσεως ὡραβαίνοντες νόμους καὶ τύχῃ δευλεύοντες μᾶλλον δευλείαν αἰσχίσι-
 την καὶ οὐκ ἀνθρώποις προσήκουσαν ὡς· εἰ μὴ ὦν εἴνεκα προῦφην, τῆ γὰρ μὴ
 τῆς φύσεως ἀλιτηρίαις εἴνεκα δεῖξαι, εἴπερ τι ᾧ πάντων εὖ ποιεῖν σπευδασέον,
 ἄτε ὃν καὶ φύσιν, καὶ ἀνθρώπων μάλα προστρόπος· εἰ τοίνυν ὅδῳ μὲν δ' γιγ-
 νομένης ἀξιοῦντες προνοίας, καὶ κοινωνοὺς ποιοῦντες ᾧ ὄντων, θαυμασοί τι-
 νες ἔσεσθε καὶ θεοφιλεῖς, ἐὰν δὲ μὴ, πᾶν τούναντιον ὠμοὶ καὶ ἀπηνεῖς καὶ τοῦ
 καὶ φύσιν προδοῦναι δεῖξεται· εἶναι τοῖς πᾶσιν, εὖ φρονούντων ἂν εἴη τὰ βέλτι-
 σα παρὸ τῆ φαυλοτάτων αἰρεῖσθαι, καὶ φιλανθρώπως μᾶλλον καὶ ἀκούειν καὶ εἶ-
 ναι, ἢ τοῖς ἐχθίσις ἐνέχεσθαι πάντων προσήμασιν.

De proprii
animi cura.

ε. Οὐ μὴν ἀλλὰ κακείνο μάλις σκοπεῖσθαι προσήκει, ὅπως μὴ εἶδὼν ἄλλως εὖ ποιοῦντες ὑμῶν αὐτῶν ἀμελήτε, καὶ τὰς ἐτέρων ἰωμῶροι ζυμφορὰς, πονήρως ἐν οἷς οὐκ ἔχρη ἔχητ' αὐτοί· ἀλλὰ μετὰ τούτων καὶ ὑμᾶς αὐτοῦ δι' ἀρετῆς εὖ ποιῆτε καλοκαγαθία συζῶντες καὶ φόποις χρησθεῖς, τὸ μόνον ὡς ἀληθῶς εὐδαιμον καὶ ἡμῖν ζυγνέες· ὁ δὲ ἀρχὴν γεγονότες, καὶ τοῦτ' αὐτὸ πεφυκότες, ἐπεὶ δὴ πῶ εὐκληρίαν ταύτην τῆ φύσεως ὑπὸ τῆ τῆ γνώμης ἀπωλέσασθαι νεωτερισμῶ, καὶ τῆ θαυμαστῆς ἐξέσημα ὑποθέσεως, φρονήσαντες ὑπὲρ ὃ δεῖ φρονεῖν, καὶ τὰς ἐπισολὰς παιδόντες τὰς εἰίας, γεγονάμεν ὃ μὴ γενέσθαι μᾶλλον εἰ-χε λόγον· ἢ γηρομένως, οὕτως ἀβλίως καὶ ταλαιπώρως ζῆν, ὡς μὴ μόνον φορᾶ καὶ πάθεισιν ὑποκεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ταῖς αἰσχίσις ἢ ἐπιθυμιῶν, ἀνδραπόδων δίκην εἴκειν αἰσχρῶς· καὶ μάλισθ' ὅταν τῆ γῆ τε καὶ ταῖς τῆ γῆς ἐπωδαῖς τε καὶ φίλτροις καταγοητῶν καθαπάξ, ὡς μηδ' ἀνανεῖν δύνασθαι, γεγόνότες ἀνωθεν· ἴν' οὖν ὡσπερ ἐπὶ τὸ πᾶσα φύσιν ἐκ τῆ κατὰ φύσιν ἀκρασία προήχημα φύσεως, οὕτως ἀπὸ τῆ πᾶσα φύσιν ἐπὶ τὸ κατὰ φύσιν ἐπανήκομα αὐθις, ἀρετὴν σπουδασίον ἂν εἴη δεῖ εἶναι παντός· οὐ γὰρ νῦν μὲν, νῦν δ' οὐ· ἀλλ' ἀεὶ καὶ πᾶσα πάντα δήπως τῆ χρόνον χρηστούς ἡμᾶς εἶναι δεῖ, καὶ δικαίως καὶ σώφρονας καὶ πᾶσιν ὡς εἰπεῖν τοῖς γιγνομένοις κομῶντας· ἀφ' ὧν οὐκ εὐδοκιμεῖν μόνον καὶ ζηλοῦσθαι περίεσιν· οὐδὲν γὰρ μακαριώτερον ἀρετῆς καὶ τῆ κατ' αὐτὴν πολιτείας, ἀλλὰ καὶ τυγχάνειν ἐσάπαν εὐδαιμονίας τῆ θεῶ· εἰ γὰρ ὁ φαῦλα πρᾶσων ἀπήχθηται παντάπασιν τῶ θεῶ, ὁ φόπιον εὖ ἡκων καὶ μετὰ τῆ γιγνομένης ζῆν ἀξίῶν, ἐταῖροισιν οὕτως καὶ φίλοισιν θεῶ· εἴπερ ὁ μὲν οὐσία πέφυκεν ὑπερούσιον ἀρετῆς καὶ ἀγαθὸν ὑπερπλήρες, καὶ πάνθ' ὁμῶς τὰ βέλτιστα φᾶναι· ὁ δ' οἷς ἀντὶ πάντων ποιεῖται θεῶν, πλείονον πάντων ἐστὶ θεῶ· ταυτὶ μὲν οὖν εἰ κατὰ νῦν σφέφοιτ' ἀεὶ, καὶ προσέτι τὸ μέλλον καὶ τῆ μέλλοντον δόξαν ἀποσκοπεῖντες, προθυμήσεσθ' εὖ εἶδὼ μὲν τῶ πρὸς ἃ δέονται σωμαίρεσθαι σφίσι, ὑμεῖς ἢ τῆ ἐξ ἀρετῆς περικείμενοι κόσμον, καὶ τὸ βέλτιστοι δεῖ πάντων καὶ ἀκούειν καὶ εἶναι.

Cives ad-
discant pro-
fiteantur-
que artes.

ς. Ἐπεὶ δ' οὐχ ὅσον τῆ καθ' ἡμᾶς εἶναι θαυμαστόν τε καὶ μέγιστον πόρον, ἀλλὰ καὶ σύσασιν ἀκρεῖσθαι καὶ οἷον τινα τῆ πολιτείας σοικεῖα τέχνας καὶ ἐπισημάς ἅπαντες ἴσμεν, πολλαὶ ἢ αὐταὶ καὶ παντοῖαι καὶ πρὸς πᾶσαν ἢν τινα δήποτε χρείαν παντάπασιν ἡμῖν ἀποχρῆσαι, τῆ καλλίστων καὶ λυσιτελεστάτων νομίζω μηδοντινῶν ἢ πολιτῶν καὶ ἢ μικρῶν ὑπὲρ εἶδὼ πολλοῦς, τέχνης ἁμοίρον εἶναι, μηδ' ἔξω πίπτειν τῆ καταλόγῃ, μηδ' ἀργῶς ἴσχειν ἐν τούτοις, ἀλλ' ἕκαστον ὡς προσήκει καὶ πάντα ἐν μέρει σωτελεῖς ὡς μάλιστ' εἶναι τὰ γε τοιαῦτα, ὡς ἂν ἐντεῦθεν εὐπορέντες χρημάτων, καὶ πλεῖστον ἀ-

ποφερόμενοι κέρδιον, οὐχ ὅσον σοφίαι αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπαρκεῖν οἴοι τε ὄντι, καὶ ταῖς δημοσίαις εἰσφορῆν, εἰσφέρειν εὖ μάλα καὶ καταβάλλειν ἐτοιμῶς ἢ μὴ πρὸς ἀναβολὰς ἢ σκῆψας χωρεῖν, καὶ τὰλλα πράττειν ὡν ὁδὸν τοιοῦτος εἰκός· οὐ μὴν οἷς γε τεχνῶν ἥκιστα μέλη, τὰ τοιαῦτα δύνανται πράττειν, οὔτε δεῦρ' ἢ ἐν τούτοις νομίσαν, ταῦτ' ἐνδεδεῖσθαι, οὐδ' ἐγγύς· πόθεν; πολλῆ γε δεῖ· ἀλλὰ τοσῶτο δέουσι καλοὶ καγαθοὶ τινες εἶναι, καὶ λυσιτελεῦντες τῇ τε πόλει καὶ σοφίαι αὐτοῖς, ὡς ὑπὸ τῆ ἀγαν ἀπορίας καὶ τῆ μὴ δύνασθαι τὰ πρὸς εἶον σοφίαι αὐτοῖς ὀθενδηποτῶν πεπορίσθαι, ἐφ' ἃ μὴ θέμις προῆχθαι, ἀναισχυντῆντες, ἐμπορκῆντες, πονηρόμενοι· καὶ νῦν μὲν λωποδυτῆντες, τοίχους διορρύττοντες, τὰ τῶν ἄλλων ἀρπάζοντες, νῦν δ' ἱεροσυλῆντες, καὶ ὁ μέγιστον στάσεις ἐγείροντες· ὁ καὶ Περίανδρον ὁ Κυψέλλης Κορινθίων βασιλεὺς δεδιδῶς οὔτε ὁδὸν πολίτας εἶα δούλους δήποτε κτᾶσθαι, οὔτ' ἐπ' ἀγοραῖς ἔλως καθῆσθαι μηδὲν πράττοντας, ἀλλ' ἐκάστοτ' αὐτοῖς ἔργα παρ-εἶχε, ἵνα μὴ σχολὴν ἄγοντες στασιάσῳσιν· οὐ μὴν ἀλλ' ἔστιν ὅθ' οὗτοι καὶ πρὸς ὁδὸν πολεμίας κατὰ τῆς πατρίδος λάθρα λόγους ποιῶνται, ἢ ὅλως ἂ μὴ ἢ λέγειν ἔξεστι δεινοοῦμενοι καὶ κατεργαζόμενοι.

ζ. Εἰ τοίνυν τὸ μὲν τέχνας ὧν πλείους ποιεῖσθαι, κέρδιον οὐ μικρὸν ἴσχει τῇ πόλει, τὸ δ' αὐτῶν ἀλογεῖν, ζημία σαφῆς, ἀνάγκη πᾶσα τὸ μὲν ἀποσφραδεσθαι καὶ μισεῖν καὶ χαίρειν ἔαν, τῆ δ' ὡς κοινωφελῆς, λόγον παντάπασιν ἴσχειν, καὶ μάλιστα γε τῆ σοφίας χρήματ' ἢ τοσῶτον τῆ εὖ ἔχειν περίεστι, καὶ οὕτω μεγίστων ἀξιεῖται τὸ κατ' αὐτὴν, ὡς μὴ μόνον ζυμπάντων τῶν παρ' ἀνθρώποις βελτίστων ταυτηνὴ κεφάλαιον οὔσαν, θαυμάζεσθαι μὲν ὑφ' ἀπάντων, εὐδαίμονας ἢ ὁδὸν ζυνόοντας ποιεῖν, τῇ τε ἄλλῃ καὶ τῶ πρὸς τὰ βελτίω χειραγωγεῖν, καὶ ὡς ἀληθῶς πρόποντ' ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ἀρετῆς ἥς οὐδὲν τιμιώτερον, ὡσπέρ τινα τῶν δεινῶν εἰσηγητῆν καὶ σωεργῶν εἶναι· τὸ γὰρ τὰ τε βελτίστα καὶ μὴ, διορᾶν ἔχειν, καὶ ἂ δεῖ φρονεῖν τε καὶ πράσσειν αἰρεῖσθαι, ἢ μηδὲν ἔξω τοῦ γιγνομένου χωρεῖν, ἀλλὰ τοῖς βελτίστοις πᾶσι καὶ δεῦρ' πάντων εἰσάπαν ἀρέσκειν βούλεσθαι, καὶ ὅλως εἰδέναι κατὰ τῶν Πλάτωνος λόγον, τί τὸ ὄν μὲν αἰεὶ, γένεσιν ἢ οὐκ ἔχον, καὶ τί τὸ γιγνόμενον μὲν, ὄν ἢ οὐδέ ποτε· καὶ τῶ μὲν ὡς οὐδὲν ὄντι φράζειν ἐρρωσθαι, τὸ δ' ὡς ἀληθῶς ὄν, ἐκ παντὸς ζῶπος διώκειν τε καὶ ζητεῖν, καὶ θεὸν εἶναι τοῖς ζῶποις πειραδεσθαι, ἢν ἢ τελεωτάτην φαιμέν ἀρετῆν; ταῦτα πάντα σοφίας ὅστι καὶ λόγους καὶ τοῦ τῆς ψυχῆς γνωστικοῦ· εἰ τοίνυν ἀρετῆν τιμᾶν οἴομεθα δεῖν καὶ ὧν πλείους τίθεναι, ἂ τε τὰ πρὸς θεὸν ἡμῖν εὖ μάλα σωμαρομένην, πῶς οὐκ ἂν εἰκότως πολὺ πρότερον σοφία τιμᾶτο, δι' ἥς αὕτη σωίσταται; ὥστε εἰ λόγους ἡμῖν ἀρετῆς,

Cives sapientiae praesertim studeant.

ἀσκητέον ἂν εἴη καθάπαξ σοφίαν χρήματα εἰσφέρεισι κὶ μισθοὺς κατατιθεμέ-
νοις ἐτοίμως· μάλιστα μὲν δεῖ τὸ μηδὲν τι τῶν ἀγαθῶν ἀμισθον εἶναι, ἀλλὰ
μισθοὺς ἀπάντων ἐξανάγκης ὠρίσασθαι· ἔπειθ' ὅτι κὶ τοῦτε χωρὶς, μισθοὺς ὑπερ' ἢ
λόγων καταβαλεῖν, τιμὴ ἢ λόγων αὐτῶν, κὶ τοσοῦτο μείζων, ὅσο κὶ πλείους
κὶ προσέτι εὐλογῶ· οὐ μὴν ἀλλὰ κὶ ὅτι μάλιστα τοῦτο τοῖς τε δοῦσι τοῖς
τε λαβοῦσι λυσιτελεῖς, κὶ πάνυ τοι πρὸς σφῶν αὐτῶν· ὅταν γὰρ οἱ μὲν ὅτι
παρέζονται, οἱ δ' ὅτι λήφονται κατὰ νοῦν αἰεὶ σφέεωσι, προθυμότερον ἄγαν
ἐκάτεροι τοῖς ἔργοις προσέξουσιν· οἱ μὲν, ὥστε μεταδιδόναι σοφίας ἤνδρα παρ'
αὐτοῖς ἀγαθῶν· οἱ δ' ὥστ' αὐτῶν μετεληφέναι γνησίων· οὐ μείζον οὐδὲν ἐν
ἀνθρώποις, μικροῦ τινος ἀργυρίου τῶν ἐκ ἤνδρα λόγων εὐδαιμονίαν πρίασθαι· ὥστε
κὶ ἂ μισθοὺς ἀποστερῶν ταυτὶ, θαυμάζω εἰ μὴ τις αὐτῶν λάχοι ὠδονομίας
ἐσχάτης· εἰ γὰρ ὅσῳ ὅπῃ τῶν ἄλλων τεχνῶν τε κὶ παραγμάτων ταυτὶ πλημ-
μελοῦντας, ὠδονόμων γραφόμεθα, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν λόγων αὐτῶν ταυτ'
οἶμαι χεῖρην νομίζεν· τοιοῦτον γὰρ ἀγαθὸν εἰς ἀνθρώπους, ἢ φησὶν Πλάτων,
οὐθ' ἦκεν οὐθ' ἤξει ποτὲ δωρηθὲν ἐκ θεοῦ.

Cives arma
tractare
discant, sed
ne inter ar-
ma quidem
artes omit-
tant.

η. Ἴνα ἢ οἱ τὰς τέχνας δήπεθεν μετιόντες, μὴ τοῦτ' αὐτὸ μόνον εὐ-
δοκιμῶσι, μὴ δ' ἔξημισείας ὥσι τῇ πόλει χρηστοί, ἂ μόνης εἰρήνης ἐστὶν
ἔργα πολιτευόμενοι, ἀλλ' ἔχουσι καὶ τῇ γνώμῃ νεανικὸν κὶ παρεσκευασμέ-
νον εἰς μάχας, ἐπειδὴ κὶ τοῦτε μέρος ἡμῖν οὐχ ἡκιστα δεῖ, δεῖ τὸ τῶν εἰόν
εἰς εἰρήνην κὶ πόλεμον διηρῆσθαι, ταῦτ' ἄρα κὶ τὰς γυναῖκας ἀξιοῖ Πλάτων
ὥσπερ τὰς ὄρνιθας ὑπὲρ τῶν νεοσῶν, οὕτως κὶ ταύτας ὑπὲρ τῶν οἰκείων τέκνων ἀμυ-
νομένας δεξιόσθαι κὶ φέρειν ὅπλα κὶ ὠδονομίας, ὃ καὶ πῶς τῶν Σκυθῶν νῦν
ἔστιν ὄραν· τοῦτε χάειν κελεύω τούτων ἕκαστον παντοδραπὰ δήπε κτησάμενον
ὅπλα, τοῖς μὲν ἐξ ἔθους ἔργοις πάντα δήπε τῶν χρόνον ὀπιμελῶς ἄγαν προσ-
κεῖσθαι, κὶ μηδὲν ἀνίεναι σπασθῆς· ἐπὶ τῶν τούτων σχολῆν ἄγασθαι, τότε ἤδη τοῖς
ὀπλοῖς κεχεῖσθαι κὶ μελετᾶν καὶ ταῖς μάχαις· ἐφ' ἧν πολεμίων ποτ' ἂν ὀπι-
όντων, κὶ πολιορκίας ἐνστάσης, οὕτως ἐρρωμένως κὶ μετὰ τοσαύτης ἀνθίστασθαι
τῶν ὠδονομίας, ὡς εἰσάπαν ἀντέχην, κὶ μηδ' ἂν εἴ τι κὶ πάθοιεν τῶν τάξιν
λιπεῖν ἐθελῆσαι, μὴ δ' ὑπέσθαι τῶν τόνου κὶ τῶν προθέσεως· ἀλλὰ πρὸς οἷς ἔχει
στρατοπέδοις ἢ πόλιν, κὶ τούτους εὐδοκιμεῖν, κὶ χεῖρ' αὐτῆς σώζουσαν ὑπερ-
ίσχειν· καὶ τοι κὶ ἤνδρα στρατιωτῆν ὅσῳ μὴ κὶ περὶ σφαιρίων λαμπροὺς, ἀλλ' ἄλ-
λως τῶν τύχης ἔχοντας, ἀξιώσασθαι ἂν ἐγὼ γε κὶ τεχνῶν ὀπιστήμονας εἶναι,
κὶ μὴ ἢ τούτων ἀφεσάναι ἤνδρα ὀπλων, ἴν' εἴαν τ' ἐπὶ στρατείας ὀπιλίπωσι
τάπιτῆδαι σφίσι, μὴ περὶόντες εὐθύς ἄνω κὶ κάτω τούτων εἵνεκα δεξιόσθαι-
το τὰ ὅπλα, εἴαν τε τοῖς πολεμίοις ἀλώσι, ξυνοὺς γὰρ Ἐνυάλιν, ἔχουσιν

ὅθεν εὖ μάλα διατῆσθαι, καὶ διαγῆν ἔχοιεν ἂν, καὶ μὴ πρὸς ταῖς ξυδίδοις ἐπαίτεϊν ἐσηκότες ὄρεσ ὡς καὶ τοῖς στρατευομένοις ἔστιν ὅτε τὸ ἦν τεχνῶν ἐν καιρῷ γένοιτ' ἂν; καὶ μὴν καὶ αὐτὸ στρατεύεσθαι καὶ ὄπλα μεταχειρίζεσθαι εἰδέναι, καὶ πῶς καὶ πότε καὶ ὅπως τοῖς πολεμίοις ὀπθεῖσθαι, καὶ ξυμβαίνειν ἢ μὴ, τέχνη τις ἔστι θαυμασὴ· εἶτα τοῖς μὲν πρὸς αὐταῖς ταύταις καὶ ἐτέρων δι' ἅπερ ἔφην δεῖσθαι δεήσει, τοῖς ἢ ἀργῶς ἔχουσι ἦν πολιῆν, οὐδ' ἠσινοςὲν τὸ παρῶν, καὶ τῆτ' ἀνέχονται τινες εὖ φρονεῖντες; μηδαμῶς· ἀλλὰ δυοῖν θάτερον ἢ ἔοῦτοι ταυτὰ τοῖς ἄλλοις πράττειν ἐλέσθων, ἢ τ' πόλεως ἐκβεβλήσθων· γένοιτο γὰρ ἂν ἴσως οὕτω βελτίους καὶ πρὸς τὸ κάθοδον εὐτυχεῖς· τ' τ' ἀναγκαίων ἐν χρεία καθεσηκότες, τ' τε φυγῆς τ' αἰτίαν κατὰ γένει ἐληφότες.

Θ. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὧν νῦν ἀπὸ τοῦ παρήκοντο ὑπὲρ τοῦ ὤφρα-
καλέσαι δὴ πῶς ἔδ' ἄλλος ἐμνήσθην στρατιωτῆν, ἐγὼ δ' ἐὰν καὶ πρὸς αὐ-
τούς τούτους ἂ ξυμφέρεϊν νομίζω διέλθω, εὖ οἶδα καὶ πέπεισμαι πρὸς τῷ
γ' αὐτοῖς πᾶσι πλείους δὴ τινῶν δεῖσθαι· ἔ μάλισ' ἂν ἐν καιρῷ, ἂ πημ-
μελῆσιν ἐκόντες, τούτων μὲν αὐτῶν ἀπονηχῶς, ἐφ' ἃ διὰ δεῖ μετηχῶς, καὶ
ὤφρασκευάσαι ἂν τοῦ λοιποῦ καὶ πόλεις καὶ ἔθνη καὶ κόμας ἀνευ ἠσι-
νοσοῦν δυσχερείας τῆς τούτων φυλακῆς ἀπολαύειν, καὶ μὴ προσχήματι
βοηθείας πολεμεῖσθαι καὶ σέπειν, ἀλλὰ καθαρῶς τῷ ὄντι φρουρεῖσθαι· ὡς
οἷς γε νῦν πάσχοις καὶ ταλαιπωρεῖνται, οὐδὲ τῆθ' ὄλως ἔνεσι λέγειν· ὅταν
γὰρ αἱ μὲν, ὅπως μὴ παρ' οὐδενὸς ἀδικοῖντο τ' ἔξω, προβάλλωνται τού-
τες, καὶ τῆς αὐτῆν ἀσφαλείας καθιστῶσιν ἀθλητὰς καὶ προμάχους, οἱ ἢ δι'
ὧν ἀρπάξουσιν ἐν εἰρήνῃ καὶ πλεονεκτεῖν οἴονται δεῖν, τὰ πολεμίων εἰς αὐτὰς
διήπουθεν δρωσιν, οὐ μόνον σφᾶς αὐτῶν ἐξελέγχουσι ταῦτα ποιοῦντες,
οὐδὲ τοῖς ἔργοις ἀρνοῦνται τῶν κλησιν ὑπὲρ ὧν ἐτάχθησαν πολεμεῖν, τούτοις
αὐτοῖς δι' ὧν ἔφην ὁμόσει χωρεῖντες, ἀλλὰ καὶ δοκῶσιν εἰκέναι κυνὶ ἐλαύνοντί
τε ἔδ' ἄλλος καὶ προσεπτομένῳ τ' ποιμνῆς· οὐς ἂν τις ἔρηται τοῦ χάειν
στρατεύονται, τ' μὴ τοῖς ἐχθροῖς ἀδικεῖν ἐπιτρέπειν, ἢ καὶ ἠδικηκότες ἀμύ-
νεισθαι, φήσουσι πάντως· εἴθ' ὁ κολάζειν ἀξιοῦσι, τούτο μὲν καὶ οὐκ αἰσ-
χύνονται τούτοις σαφῶς ἐνεχόμενοι, ὧν αὐτοῖς κωλυταὶ καθεστᾶσι· καί
τοι ὅταν οὐδ' ἐν πολέμοις λέγειν τι τ' αἰχρῶν τοῖς ὀρθῶς μαχομένοις κατὰ
τὸ ἔφρα ἔξῃ, ἀλλ' αὐτῷ μόνῳ προσέχειν, ἢ πᾶσι πολλῶν γε καὶ τ' πάντας
τούτοις οἶμαι δεήσει πρὸς ἀδικίαν κινεῖσθαι· ὄλως δὲ εἰ μὲν ἀδικεῖν οἶ-
σθαι δεῖν καὶ ἀδικεῖσθαι ἀνάσχοισθε ἂν· εἰ δὲ ἀδικεῖσθαι οὐκ ἂν ἀνάσ-
χοισθε, μὴ δ' ἀδικεῖν οἶσθε δεῖν· οἷς γὰρ ἀδικεῖσθαι οὐκ ἂν ἀνάσχοισθε,
τὸ δ' ἀδικεῖν διαβάλλετε, καὶ προσέτι γε ὑμᾶς αὐτῶν οὐ ὤφρα τούτων τ' αὐ-

Milites a
maleficiis
abstineant.

τὴν ἰσχυοντας δόξαν· ἐπεὶ ποῦ ποτε ἴσον κὶ σωζον λόγον, νῦν μὲν φαῦλον τοῦτο νομίζειν, τῷ μὴδ' ἂν αὐτοῦ τῆθ' ὑπ' ἄλλης πεπονητότως δεδέχθαι; νῦν ἢ πολλῆ τινος κρίνειν, τῷ γ' ἀρπάζειν ἡδέως τὰ τ' ἄλλων αἰρεῖσθαι; ἀλλ' ἀνάγκη δυοῖν θάτερον· ἢ κὶ τοῖς ὑμᾶς ἀδικοῦσι μὴδὲν ἐγκαλεῖν, μὴ ἢ πονηροτάτως ἠγεῖσθαι, ἐπειδήπερ αὐτοὶ τῆτο δρᾶν ἀξιῶτε αὐτῶ ἄλλως, ἢ εἰ τ' ἀποπρωτάτων ἐσὶν ὡς ἅπαντες ἴσασιν, ὑμᾶς οὕτως ἔχοντας, κακοθυεῖας ἀλίσκεσθαι κὶ μισεῖσθαι· οὐδὲ γὰρ ἐκείνο φήσετε δήποτε, ὡς εἴαν μὲν αὐτῶ ἄλλως ὑμεῖς ἀδικῆτε, πρᾶγμα οὐδὲν, εἴαν δ' ὑμᾶς αὐτὸ τοῦθ' ἕτεροι δρῶσιν, ἀφόρητον δεῖ τοῦτο νομίζειν κὶ οὐδὲν ὑγιές· οὐδ' ἂν εἰς ταῦτα φήσειεν, ἀλλὰ τ' αὐτῆς ἄμφω ψήφου κὶ τ' κακίσεσθαι.

Adhuc de
maleficiis
omittendis.

1. Χωρὶς δὲ τούτων, εἰ μὲν ὧν ὑπὲρ ὑμῶν πονησῶσι ἐκάστοτε, τούτων μισθούς οὐκ ἔχοντες δῆπου· ἢ ἔχοντες μὲν, οὐκ ἀξιόχρεως δὲ· ἢ ἀξιόχρεως μὲν, οὐκ ἀεὶ δὲ· ἀλλ' ἐν μόνοις τοῖς τοῦ πολέμου καιροῖς τε κὶ πράγμασιν, ἔπειτα ταῦτα πράττειν αἰροῦνται, ἢν ἂν τι τοῦτο κὶ οὐκ ἂν ἴσως εἶχον αἰτίαν· εἰ δ' ἰσχυοὶ μὲν ὡς βασιλέως εἴαν τε πολεμῶσι εἴαν τε μὴ, πολλῶ μείζους τ' πόνων, οἱ μὲν σπουδαίας κὶ ἀγροῦς κὶ ἀνδράποδα, οἱ δ' ἐπετείεις ἐπιλόσεις χρημάτων, πόλεμον ἢ εἰρήνην ταυτὸν αὐτοῖς πρὸς τὸ ταῦτ' ἔχειν λαμβάνειν δύνανται, τί ποταμῶν ἂνω, κὶ τ' πρὸς ἡμᾶς αὐτῶν ὑποσχέσεως οὕτω θρασύνονται; οἱ γὰρ κὶ ὅπως ἐν πολέμοις κρατοῖεν κὶ περὶ γίνοιτο τῶν ἐχθρῶν, κὶ αὐτοὶ σφίσι αὐτοῖς, κὶ ἡμεῖς ταῦτ' οὐδὲν ἤττον σπουδαστέον αὐτοῖς, ἄτε κοινῆ τ' ἀγῶν ὄντων· τῷ δ' ἀδικεῖν ἐθέλειν κὶ εἰς κερχῆσθαι, κὶ τοῖς ἰδίοις ὡς ἀλλοξίοις καθάπερ ἐν πολιορκίᾳ πόλεως ἐπιτίθεσθαι, κὶ κακῶς ποιεῖν, λανθάνουσιν οὐ μόνον οὐς ἀδικεῖσιν, κὶ προσέτι αὐτῶ ἄλλως ἅπαντας δι' αὐτοῦ ὡς ἀσχευάζοντες δῆπου τὰ πάντα δεινότητ' αὐτοῖς ἐπαράσθαι τε κὶ κατεύχεσθαι· ἀλλὰ εἰ δὲ οὗτος μείζων, ἑαυτοῖς ἐκπολεμοῦντες τὸ θεῖον· εἰ ἢ οὐς ὑπὲρ αὐτῶν ἔχῃν ἔχειν, τούτους κατ' αὐτῶν οἷς πράττεσιν ἔχουσι, πῶς εἰκὸς χρηστάς γ' ἔχειν ἐλπίδας ἐν μάχαις, κὶ αὐτοῦ ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν, κὶ ἡμᾶς οὐκ ὑπὲρ αὐτῶν μάλλον, ἢ ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλὰ τῆτο κὶ μάλλον, ὅσο κὶ τούτους ὑπὲρ ἡμῶν προβαλλόμεθα; ὥσθ' ὅταν οἷς ποιοῦσι, αὐτῶ οἰκείως λυπῶσιν, εὐχὰς τοῖς πολεμίοις παρηροῦσι, εἰ προδιδόσασιν ἐκόντες σφᾶς αὐτοῦ, τοῦτον τ' ἔσοπον· κἂν γὰρ τ' Ἀχιλλέως ἔχουσι τόλμαν κὶ ῥώμην, κἂν ὅπλοις τοῖς ἐκείνους χρωῖνται κὶ ἵπποις, κἂν πᾶσαν πολεμικὴν ἐμπειρίαν κὶ τέχνην ἐν τῇ ψυχῇ φερέωσιν, οὐδὲν αὐτοῖς εἶσαι πλέον κατασφραττηγμένοις ὑπ' ἑαυτῶν· οὐ γὰρ οἱ γ' οὕτως ἔχοντες, οὐδ' οἱ πλεονεξοῦσι οὐδ' εὐρύνωτοι φῶτες, ἀσφαλέστατοι, ἀλλ' οἱ φρονοῦντες εἶ, νικῶσιν

πανταχοῦ· εὖ ἢ φρονούντας ἅπαντες ἴσμεν ὅτι δικαιοσύνης ἐργάτας, ἃ οἷς μόνοι τῶν πάντων οὗτοι ταῦτ' ἴσασιν δρᾶν, καὶ οἷς ταῦτ' ἐξανάγκης ἐκείθεν περαίνεται· εἰ γὰρ τὸ τὰ δίκαια πράττειν, ἃ δεῖ πράττειν ὅτι, τὸ ἢ πράττειν ἃ δεῖ, φρενῶν εὖ ἔχειν ἐστίν, ὁ τὰ δίκαια πράττων ἃ φρονῶν εὖ, οὐτῶς ἂν εἴη δίκαιος (a). οὐκοῦν οὔτε δικαιοσύνην ἀσκεῖν οἶόν τε φρονήσεως ἄνευ· πῶς γὰρ ἐκείθεν τὰς ἀφορμὰς ἔχουσαν τ' εὖ φρονούντων, οὕτως ἴδιον τὸ ταύτη κεχερηῆσαι, ὥστε ἕως μὲν ἂν χρεῖται, καὶ τοῦ γε φρονεῖν μέτεσ' αὐτῶ· ἐπειδὴν ἢ παλινωδίαν ἄσῃ τοῖς ζόποις, καὶ μὴ τῶν ἀδικούντων γένηται, τῆνικαὐτ' οὐδὲ φρονεῖν ὅλως φήσαιμ' ἂν ἐγὼ γε τοῦτον τοῦτο τὸ μέρος· δεῖ τί; ὅτι οὐχ ἃ δεῖ, ἀλλ' ἃ μὴ δεῖ πράττειν ἕτερο δεῖν· εἰ ἢ τὸ μὴ πανταχοῦ κρατεῖν, ἐκ τοῦ φρονεῖν περὶ γίνεταί, τὸ δ' εὖ φρονεῖν καὶ δίκαια πράττειν εἰς ταυτὸν ἔρχεται, ἀνάγκη πᾶσα ὅτι μὴ ταύτη δεχαιμένους, ἀλλ' ἀδικούντας, ὡς ἀφρονος ἐκασαχοῦ τοῖς ἐχθροῖς νῶτα διδόναι, καὶ κινδυνεύειν ὡς περ εἰκός· καὶ τί δεῖ ταῦτα λέγειν; ἃ ῥώμη δῆπε καὶ σύνεσις καὶ ὅτι ἂν εἴποι τις, πάντ' ἐλάττω· μᾶλλον ἢ τοῦ μηδεὸς ἄξια τῆς θείας ῥοπῆς· ἢς οὐχ ὅπως ἀποσεροῦσιν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ κινουῦσιν εὖ μάλα καθ' ἑαυτῶν οἱ προσέχοντες ἀδικία.

ια. Ἐντεῦθεν Ἀθηναῖοις Ἀχαιμνίδαι μεγίστην τὴν ἐκ τῶν παντὸς αἰῶνων καὶ κατὰ θάλατταν δίκην ὑπέσχεον, ἀπὸ ὧν κακῶς ἐπεθύμησαν τὴν Ἑλλάδα· οἱ μὲν κακοὶ κακῶς ἐνταῦθα πεσόντες· ὁ ἢ πῶς ἄμαχον ταύτην καὶ πλῆθους εἵνεκα λέγω καὶ ῥώμης καὶ θαυμαστῆς δεῖ πάντων ὤψασκευῆς ἐπαγόμην σφρατῆν, καὶ πρὸς τὸ δοκοῦν ἑαυτῶ καὶ γῆν καὶ θάλατταν μεθιστάς, καὶ ταῖς ἀτόποις ὑπερβολαῖς πάντας ἐκπλήττων, καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν νομίζων αὐτοβοεῖ δεσπασίην, οὕτως αἰρετῶς ἀπαλλάξας καὶ ὤψασαν ἠντινοῦν προσδοκίαν ὡς καὶ φυγῆ τὴν σωτηρίαν ἑαυτῶ πεπορίσθη· ἐντεῦθεν ἢ τῶν Ἀθηναίων ἐν Σικελίᾳ συμφορὰ, καὶ τὰ δεινότερα ἐκείνη καὶ ἀφόρητα πάθη, καὶ πᾶσαν ὑπερβαίνοντα ζαγωδίαν, ὧν οὐδ' ἀδακρυτὴ μεμνήσασθαι τοῖς ἔπειτ' ἐξῆν· Λακεδαιμονίους ἢ καὶ Χίους τί τὸ ποιῆσαν, ὅτι μὲν ὑπὸ Σμυρναίων, Λακεδαιμονίους ἢ ὑπὸ Θηβαίων ἐν Λεύκτροις τὴν Βοιωτίας ἐσχάτην πεπεῖν συμφορᾶ; οὐχ' ὅτι τὰ μέγιστα πάντων οἱ μὲν παρηνόμην, καὶ οἷς τὰς κόρας μὴ τὴν βίον ἀνεῖλον, καὶ οἷς ταύτας εἰς φρέαρ ἐνέβαλον; Χῆοι δ' ἐν Διονυσίοις ἠσέβην, βακχεύουσι τοῖς Σμυρναίοις ὀπιόντες μεθ' ὄπλων, καὶ ταῦτ' οὐδὲν τῶν ἀπάντων ἔχοντες ἐγκαλεῖν· ἵνα δ' Εὐρυσθέα τὴν Σθενέλει παρῶ, οὕτως

De poenis
maleficio-
rum.

(a) Cod. δικαίως.

δρα' ἢ εἰς Ἡρακλείδης ἀγνωμοσύνην, κὶ τὸ μηδ' αὐτοῦ ἢ Ἑλλάδ' ὅτι τούτους ἔαν, ἀλλὰ κὶ δεξομένοις τὰ ἔσχατα ἀπειλεῖν, οὕτω δυσκόλῃ πειραθέντα ἢ δαίμονι ὅτι, ὡς μὴ μόνον ἔργον αὐτὸν γεγνηῖσθαι πολέμῳ, κὶ πρὸς τοῖς οὖσι κὶ ἢ οἴκοι ταφῆς ἐκπεσεῖν, ἀλλὰ κὶ ἢ αὐτοῦ παίδων, κὶ ἄκοντα ὅτι Ἡρακλείδης κατασηῖσαι κυρίως, οὓς πρόσθεν ὡς δούλους ἀπήλαυε· τίς οὐκ οἶδε ἢ ἀπάντων ὡς ἢ ἢ Ἰλίου κατασκαφῇ ἢ Ἀλεξάνδρου ὠδύνομιᾶς ἐξῆπται, κἀκεῖν ὅτι αἰτιώτατος ἐγγόνει τοῦ κὶ ταύτην κὶ γέν' ὅτι ἄπαν κὶ τοῦτον αὐτὸν ἐκτετρίφθαι καθάπαξ; ἢ ἢ τούτων μνήμην οὕτως ἀθάνατον κατὰ παντὸς ἐσάναι ἢ χρόνῳ, ὡς κὶ τὰ πλείστα κὶ μέγισθ' ἐκάστοτε ἢ ἐν ἀνθρώποις ἀδικημάτων ἐντεῦθεν ἔχειν ἀκούειν, κὶ ἰλιάδα κακῶν προσειρηῖσθαι· ὡς μόνην ἀποχρῶσαν ταυτηνὶ ἢ εἰκόνα πρὸς ἐνδειξιν ἢ τούτων ὑπερβολῆς.

De iustitiac
praemiis.

ιβ. Οὕτως οὐδ' ἐν ἐξωλέστερον δῆπεθεν ἀδικίας, οὐδ' ὁ μᾶλλον φεύγειν ἐρηθῖν κὶ πάντας μὲν γε ὅτι ἄλλως, τοσοῦτο ἢ πλέον τοὺς γ' ἐν τοῖς ὀπλοῖς, ὅσο κὶ μόνοι ἢ πάντων ἢ ὅτι ψυχῆς ἐκάστοτε θύοντες, κὶ ἢ ἢ βίαι σφίσι πραγμάτων ἐπι' ξυροῦ καθεσώτων, ἀνάγκην ἴσχυσι δρα' ταῦτα μάλιστα πάντων περὶ πλείον' ὅτι ποιεῖσθαι, μηδένα ἐιάζεσθαι μηδ' ἐδρασεῖν ὡς λόγ' ὅτι, ἀλλὰ ἢ κάκις' ἀπολυμένης πλεονεξίας, κὶ ἢ τοῖς ταλαιπώροις ἀγρόταις ἐπιχειρεῖν, ἀπέχεσθαι μὲν παντάπασι κὶ μισεῖν ὅμως ἀτῆο πύλησιν, ἔχεσθαι ἢ δικαιοσύνης κὶ τοῖς οὖσιν ἀρκεῖσθαι· θαυμασθῆναι τινὰ ταύτην τῷ ὄντι πανοπλίαν νομίζοντες, κὶ πάσης ἡσινουσοῦν ἄλλης λυσιτελεστέραν τὴν ὀ καλλίω· εἴπερ αὐταὶ μὲν δικαιοσύνης ἀπουσίας, σφαλερὸν κατὰ Σοφοκλέα ῥῦμα πέλονται· ἢ ἢ κὶ τούτων χωρὶς, ἄτε θεοφιλῆς οὖσα, κὶ τοῦ παντὸς αὐτῷ τιμωμένη, οἷα τ' ὅτι ὅτι χρωμένως, κὶ ἐκ πυρὸς ἂν αἰθομένοιο, κὶ ὅτι τις ἂν φῆ δυσχερῶς, εὐχερῶς ἀφαρπάξειν· ὁποῖος δὴ τινὰς ἄπαντες ἴσμεν, πολλοὺς τε ἄλλους καλοὺς κἀγαθοὺς· κὶ δὴ κὶ ὅτι ἀπογόνους μὲν Ἐζέκιε δρα' ἢ ξόπων δικαιοσύνης εἰσποιηθέντας θεῷ· ἢ μὲν λεόντων, τοὺς δ' ἐξάντειε φλογὸς γεγονότας· κὶ τοσοῦτον ὑπ' Ἀσυρίων κὶ ἢ σφῶν ἄρχοντι ὅτι θαυμασθέντας, ὡς ὅτι μὲν, ἢ αὐτῷ ἄπαταν χώραν δημαγωγεῖν ἠξιώσθαι, κὶ ζηλωτοὺς δρα' πάντων ἄπασι εἶναι· ἢ δ' ἐν ἀπόροις πῶν Δανίηλον ἢ χρῆσθον, κὶ εἰς πατέρα τῷ βασιλεῖ κατασηῖναι· οὕτως οἷς ἐξω φόβῳ ἢ ἢ ὅλων θεὸν δικαίως τιμᾶν ὄντο δεῖν, κὶ τοῖς ἄλλοις κηρύττειν, μισθῆντες ἀδίκως, οἷς ἢ τούτοις προνοίας δικαίως ἀπέλαυσαν, οὐ μόνον δικαίως κὶ τῆς παρ' αὐτῷ ἔτυχον ψήφῳ, μεῖζον ἢ κατ' ἀνθρώπον νομισθέντες κὶ τιμηθέντες εἰκὸς τὰ γινόμενα, ἀλλὰ κὶ τοῦ τὰ δίκαια ποιεῖν, καιροῖς ὁμοίοις ὡσπέρ τις οὐρανομήκη σῆλη κατασάντες τῷ βίῳ· εἶεν· εἰ τοίνυν ἀδικούντες μὲν, ὡς ἄνδρες, δεῖ

ἄλλο καὶ πάλιν πρὸς ὑμᾶς φέβαι τὸν λόγον, τοσοῦτες καὶ τηλικούτες ἐπέξεσθε, ἃ ἢ προσήκη ποιῶντες, ὅτι πλείων ἐπαίνων τεύξεσθε, τὸ κρείττον ἢ γίνεσθε, τὸ πλεονεκτεῖν ἀποσάντες· ἢ μὴ μόνον ἀδικίας πρὸς ὅσους οἰκείας, ἀλλὰ καὶ προσδοσίας αὐτῶν πρὸς ὅσους ἐναντίας ἐτοιμῶς ἀλώσεσθε· δρόξετε γὰρ οἷς τὰ τούτων ἡδέως ἀρωάζετε, μηδὲ ἂν αὐτῶν ἐθελῆσαι φείσασθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἂν ἐτοιμῶς χρημάτων εἴνεκα τούτους προέωθῃ· ὁ γὰρ ἦν μικρῶν καὶ φαύλων οὕτως ἠττώμενος, πολλῶ μᾶλλον ἂν τοῦτ' ἐν τοῖς ὑπερέχεσι πάθοι· ταῦτ' ἄρ' εἰ καθ' ὑμᾶς αὐτῶν λογιεῖσθε, καὶ ὅτι τὸ ὅσον ἄλλως ἀδικεῖν, ἑαυτὸν ἐν τοῖς μεγίστοις ἐκαιριωτάτοις ἐστὶν ἀδικεῖν, ἀφέξεσθε μὲν εὖ οἶδ' ὅτι ταυτησὶ τὴν μανίας καὶ τὴν κακῶς ὑμᾶς αὐτῶν ἐν τῷ ὅσῳ ἄλλως ποιεῖν· ἀσκήσετε ἢ δικαιοσύνην, καὶ τὸ μετρίως καὶ ἐπιεικῶς ἅπασιν χρησάμενοι ἐν τούτῳ γὰρ ἔστι καὶ τὸ τυγχάνειν ἐσάπαν σωμαρομένης θεῶν· οὐτοῖνον ὅσον μὲν ὅτι ἦν ὁπωλὸν οὕτως ἔχον, καὶ ταύτην κελεύω τοῖς πράγμασι χρῆσθαι.

17. Ἀγορανόμοις ἢ καὶ ἀσυνόμοις καὶ τοῖς ἄλλως ἦν πόλεων ἀρμοσαῖς πολλὰ δέω τὰ τοιαῦτ' εἰσηγεῖσθαι· ἀλλὰ καὶ τούτοις οὐδὲν ἦτον φημί δεῖν ἦν τοιούτων καὶ μάλα γ' εἰκότως· ὅταν γὰρ ὡς τοσοῦτων καὶ τηλικούτων τὴν σπουδὴν καθιστῶνται, καὶ παρ' αὐτοῖς τούτοις εὖ τε ἐως ἑτέρως κινδυνεύουσιν ἴσχαν αἱ πόλεις καὶ τὰ ἦν πόλεων πράγματα, χρὴ τούτους πρῶτον μὲν τοιοῦτους δὴ τινὰς καθ' αὐτῶν εἶναι ἐ νόμων εἴνεκα λέγω καὶ πολιτείας, καὶ πράσσειν ἃ δεῖ, ὡς πολλῶ τινι προύχον ἦν ἄλλων, καὶ εἰς σῶφρον ἔσθαι παράδειγμα· ἔπειθ' οὕτω σφόδρα δημοτικούς, καὶ ὅπως ἀδικήσεται μὲν μηδεὶς ἦν τὸ δῆμον· εὖ ἢ πείσονται πάντες ὅλα πάντων σκοποῦντας, καὶ ἦν εἰς τούτα φερόντων μηδεὶος φειδομένους, μηδὲ ἂν αὐτοῖς ἐντεῦθεν συμβαίη βλάπτεσθαι, ὡς κοινὸν ὄφελος πᾶσιν καὶ ἀκούειν καὶ εἶναι· ἦν μὲν ἰδίᾳ καὶ κατὰ σφᾶς βραχύν τινὰ λόγον· ὁ ἢ κοινῇ μέλλει συνοίσθην, πᾶσαν τούτου πείσασθαι ποιημένους, εἰδότες ὡς εἴνεκα προύσθησαν· οὐ γὰρ ἔστι οὐκ ἔστι τὸ αὐτὸν τρόπον ὑπὲρ τε ἦν κοινῶν καὶ ὡς αὐτοῖς τις ἕκαστος ἔχει, φροντίζον, οὐδ' ἐγγύς· ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων ὅπως ἂν αὐτοῖς δόξη φροντίζον, ἴσασιν ἅπαντες· ὑπὲρ ἢ ἦν δημοσίων, οὐχ οὕτως· ἀλλὰ φροντίζουσι μὲν αὐτῶν ὅλα ἀνάγκης ὅταν λάχωσι φροντίζουσι ἢ ὡς ὑπέξοντες λόγον· ὡς ἀνάγκην ἐντεῦθεν ἔχον μὴ παρεργῶς μηδὲ ἑρρασιωνδόμενος, μηδὲ ὡς ἔτυχε τοῖς πράγμασιν ἐγχερεῖν· ἀλλὰ μεθ' ὅσων ἂν τις φῆ τὴν σπουδῆς, τὰ βέλτιστα τῷ δήμῳ καὶ λέγων καὶ πράττειν καὶ μηδὲν προθυμίας ἐλλείπειν ὑπὲρ τὴν κοινῇ γιγνομένη· ὁ καὶ τῷ παλαιῷ Δημοσθένει Κτησιφῶν ὁ Λεωσθένης ἐν τῷ ὡς τὸ σέφανος προσμαρτύρουσι ψήφισματι λέγων ὅτι “ σεφανοῖ δήμῳ Δημοσθένην Δημοσθένης

De cura annonae et propugnaculorum.

„ παιανίεα χρυσῶ σεφάνω ἀρετῆς εἵνεκα κὶ εὐνοίας, ἥς ἔχων δ/σ.τελεῖ εἰς τε
 „ εἶν Ἑλληνας ἅπαντας κὶ ἦν δῆμον ἦν Ἀθηναίων „ τοιούτων ἢ τού-
 των ὄντων κὶ οὕτω δ/σ.καμένων, ὅσα μὲν εἰς ἀγορὰν ἦκα κὶ τὸ πάντων οἷς
 ἐφ' ᾧ περὶ εἶναι κὶ ζῆν, χρῆσθαι πεφύκαμεν ἀνθρωποῖ, μετέχαι ἔχαι ἀφθό-
 νως, κὶ παντοδαπῶς τετοισὶ περὶ εἶναι κὶ μήτε καπηλείας ἀτόπες, κὶ ἄς
 οὐκ ἔξες ἔπινοεῖν, μήθ' ὅθεν τοῖς τάλαιπύροις ἔσαι πολίταις ζῆμία κὶ
 βλάβῃ, τοῖς δ' οὐχ ὅσον καπήλοις οὐδὲ παλιγκαπήλοις· ἀλλὰ τοῦτο πολ-
 λάκις δι' ἕν παράττεσιν οὖσιν, εὐπορία κὶ κέρδῃ, κὶ ξυλλήβδην εἰπεῖν,
 πᾶσαν μὲν ἀθικίαν τούτων ἀπειναι, εὐνομίαν ἢ κὶ δικαιοσύνην μὴ πολλῆ
 περὶ εἶναι δ/σ. πᾶντων προσεῖναι· πᾶντα οὖν ταῦτα ὡς κάλλιστα ἔξεν κὶ πά-
 νυ τοι κατ' εὐχὴν· ἀλλὰ τίς οὐκ οἶδει, ὡς εἰάν τε ὁ δῆμῃ μέξῃ ἢ κὶ
 ἐπιφκῆς κὶ σωφρονεῖν ἔπισάμεν, πολλῶ βελτίων ἐτεῦθεν ἔσαι κὶ δοκιμώτερον
 χρῆσθαι; εἰάν τε τούναντίον, σασιώδης τίς κὶ τολμηρὸς κὶ θρασὺς κὶ νόμοις οὐκ
 εἰκων, παλινοφθίαν ἔσεται κὶ μεταβαλεῖ κὶ θᾶττον ἔσαι χρῆσθαι ἀνγὶ πονηρῆς ἢ
 καθάπερ τίς πῶλῃ ὑβρισης κὶ δυσκάθεκτῃ, θαυμασοῦ τινῃ πωλοδάμνε
 τυχῶν, εἰ μάλ' εἰδῶτῃ ἄρμα ἐλαύνειν, κὶ δαινοῦ τὰ τοιαῦτα· ὡσε κὶ κατ'
 αὐτὸ τῆτο, χρῆσθαι αὐτῶ εἶναι δεῖ κὶ τοῖς ὅλοις βελτίους, κὶ σφῶν εἵνεκ'
 αὐτῶν, κὶ ὡν δῆπερ προῖσανται· τὰ γὰρ ἐκείνων ὁποῖά ποτ' ἂν ἦ, εἰς τού-
 τες μάλισ' ἀνήκα· ἔτι τοίνυν ἐπειδήπερ οὐκ ἐντεῦθεν μόνον εἰ σωῖσανται
 πόλεις, οὐδ' αὐτὰ ταῦτα πρὸς εὐπραγίαν ἀπόχρη, ἀλλ' εἴπερ τε ἦ πᾶν-
 των κὶ ἦ γε τῆχῶν εἰ ἔχεν, κὶ σφόδρα ἀσφαλῶς ἔχαι πόλεσι μάλιστα δεῖ-
 μῆ ἢ παντὸς μᾶλλον ἢ τοιαύτης προνοίας τετοισὶν ὡς πρυσάταις, κὶ τούτ'
 ἂν αὐτοῖς ἄεῖσα κὶ μῆ παντὸς ἦ γινομένη νομίζω πεπερᾶχθαι, εἰάν ἐκάσ-
 τοτε ταῦθ' ὁπως ἔχει περὶ εἶναι σκοπῶσι, κὶ μηδὲν ὑπὲρ τούτων ἀνιῶσι
 περὶ εἶναι, οἰκοδομῆντες, ἔπικλάζοντες, πᾶντ' ἀκούμενοι ἔβωπον, ἐφ' ἔφ
 ταῦθ' ὡς ἐρρωμῆσιςατα κὶ σεγανώτατα κὶ ἀτφαλῆσατα, ἔ πᾶσαν ἂν εὐ-
 χερῶς ἐνεγκόντε πολιορκίαν εἰργάσθαι, κὶ ὅλως ἄμαχα τοῖς πολεμίοις, τῶ
 τε ταύτη περὶ εἶναι, κὶ προσέθ' ὁποῖς ὡς πλείοις πεπερᾶχθαι, τῶ
 τε πολίτας ἴσχειν φρονήματῃ γέμοντας κὶ μελετῶντας τὰ τακτικά· ταύτης
 μὲν ἢ βοηθείας ἀπούσης, μικρὰν οὖσαν ἐκείνῃ, παρούσης μὲντοι κὶ πᾶν
 μεγίστῃ· ὅπερ γδ ἀτειχίσει ἢ Σπάρτης οὖσης, τὸ φρόνημα ἦν ἐνοικούντων κὶ
 μόνον ἴσχυσε, κὶ φοβεροὶ τοῖς ἄπασιν ἦσαν· ὡς πρὸς εἶναι ἐρομένους ὅτε χᾶ-
 ει εἶναι ἀτειχίσει, ταῦτ' εἰ μάλ' ἀποκρίνασθαι, τί χρῆ νομίζειν ἀμφοῖν συν-
 ἄντοι;

ιδ. Καὶ μάλιστα ὅταν οἱ φυλάττειν λαχόντες μὴ βρωβολιμαῖοι καὶ πένητες καὶ ἢ μηδενὸς ἀξιοὶ τυγχάνωσιν ὄντες, ἀλλ' οἶοι καὶ οἰκίας σφῶν καὶ ἀγρῶν ἐν πόλει καὶ τάφους πατρῶες τὴν καὶ παππῶν, καὶ τὸ μέγιστον γνώμης εὐθύτητα καὶ βρώνας χρηστούς τε καὶ σώφρονας, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα δεικνύ-
ναι ἢ γὰρ οὐδ' ἄλλως καὶ αὐτοῦ καὶ τὰ αὐτῶν πάνυ φυλάζοντα, αὐτὸν πρό-
τερον ταῦτ' ἔχειν δεῖ, ὡς ἂν δι' ἅπερ αὐτὸς ἔχει, καὶ ἅπερ ἕτεροι κέκτλῳται
ἐξανάγκης δὴ πᾶσι φυλάξῃ· ἔχει γὰρ οὕτως· εἰ μὲν τὰ ἢ ἄλλων φυλάσσεται,
καὶ τὰ αὐτοῦ πάντως φυλάσσεται· εἰ δ' ἐκείνους προήσεται, καὶ αὐτὸν συμπεροή-
σεται καὶ τί μᾶλλον τοῖς ἄλλοις ἐντεῦθεν ἢ αὐτῶν λυμανεῖται; ὥς· εἰ μὲν
τὰ οἰκεία σώζειν αἰρεῖται, καὶ τὰ ἢ ἄλλων σώζειν ἢ αὐτὸν αἰρήσεται βρώπον·
εἰ ἢ τὰ μὲν ὠφθαλμῶν ποιεῖται, μόνον ἢ τὰ οἰκεία σώζειν οἶεται δεῖν, οὐ-
δέ τοῦθ' ὅλως ἔχει, ἐπειδὴ μὴ ἔτ' τὰ ἢ ἄλλων ὠθήθη· τίς οὖν ἔλοιτ' ἂν εὐ-
φρονῶν, καὶ αὐτὸν καὶ οὐδ' ἄλλως προέδωκε; ἢ τοὺς τε ἄλλως σώσαι, ἔτ' αὐτὸν
μετὰ ἢ ἄλλων σεσῶσαι; εἰ δὲ οὐδ' ἄλλ' ὅλων ὡν ἐφίλω οὕτωςι συγ-
κεκροτημένους ἀσφαλεστάτους νύκτωρ καὶ μεθήμεραν ἢ πόλεων φύλακας
χρῆ νομίζεσθαι, καὶ μόνοις τούτοις οὐχ ὅσον τὰ τοιαῦτα πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ θαρ-
ρεῖν πολὺ πλέον, ἢ μεγίστοις καὶ θαυμαστοῖς τείχεσι καὶ προβέλοις καὶ οἷα τὰ
Σεμιράμιδος, ἢ πᾶσι τοὺς γε τάναντία τούτων ὄντας, καὶ τοῖς ὅλοις ἀπόρως,
οὐκ ἂν φθάνοιμεν οὕτωςι δευτερογενῶν πρὸς τὸ ταῦθ' ὑπηρετεῖν οἷους τ' εἶ-
ναι, ὡς μὴ ἢ χρῆναι τούτων τοπαράπαν ἐν τούτοις μεμνηῶν· πόθεν καὶ γὰρ
ἔχουσιν τὸ πιστεύεσθαι; πότερον ἀφ' ὧν κέκτλῳται; ἀλλ' οὐδὲν τοπαράπαν κέκ-
τλῳται· πλὴν εἰ τὸ μηδὲν κεντῆδης, φήσασθαι, ὑπέρου γυμνότεροι κατὰ ἢ ἀγορὰν
διῶντες, καὶ πρὸς ἀνδραπέδους καὶ φαύλας δευτερογενῶν, βρωβῶν ἢ τεττάρων ὀβολῶν
χάειν, τοῖς βελομένοις ἐκείνοισι· τοιοῦτοι γὰρ τινες νῦν οἱ ἢ πόλεων
φύλακες, ἀλλ' οὐχ ἀλώσονται προδοσίας καὶ μηδὲν ἔχοντες, οὐδέ πῃ ὑπὲρ
ἡμῶν λείψασθαι τάξιν κέρδους εἵνεκα; καὶ τίς ἂν ταῦτ' οἶμαι ἢ πάντων δέξαι-
το; ὅπως γὰρ καὶ ἢ εὐπορούντων ἔσιν οὐδ' ὑπὲρ ἢ τὰ ὄντα πλείω ποιῆσαι,
τοῖς τοιοῦτοις ἐγχειροῦντας ὀρῶμεν· οἱ οὕτως ἀπόρως ἔχοντες, καὶ μὴ δι' ὅ-
θεν ἂν πέσωσιν ἔχοντες, ὑπὲρ ἢ ἢ γαστέρα μόνον ἐμπλήσαι, πᾶντ' ἂν
δραῶσαι καὶ παθεῖν ἔχοντες, τίν' οὐκ ἂν τούτους εἰκὸς τοιαύτῳ τόλμῃ
τολμῆσαι; ἐμοὶ γὰρ δοκοῦσι καὶ μὴ βελομένους ἂν οὐδ' ἐχθροὺς ἐπι' ταῦτα ὠφθα-
καλέσαι· ἴσασι γὰρ καὶ μάλα σαφῶς ἴσασι, οὐκ ἂν ἄλλως ἐξ ἀπόρων γε-
γονότες εὐποροὶ· τούτο μὲν δὴ τούτον ἔσω ἢ βρώπον καὶ φυλασσόντων τὰς
πόλεις, ἵνα καὶ αὐθις ταῦτ' εἴπω, οὐχ οὐδ' ἂν τις εὐθὺς ἰδὼν οἰωνίσαιτο·
οὐδ' οἷσιν οὐδὲ φαρμακοῖσιν ἂν εἴη, τὸ ἢ ἔπος, χρησίον, ἀλλ' οἱ βέλτισ-

Custodien-
dis urbibus
ne praefi-
ciantur ho-
mines sine
censu.

τοι ἤβ' πολιτῶν ἐκ διαδοχῆς· οὐ μόνον ὅτι περ οὔτοι τὸ πᾶν ταῦτα συ-
 κεχωρηκὸς ἀφ' ἑστίας ὡς εἰπεῖν κέκτηνται, ἀλλ' ὅτι καὶ ἤβ' ἀτοπωτάτων ἂν
 εἶη, ἢ μὲν κρατοῦντα τοσαύτην ὅπως εὖ πράττειεν αἱ πόλεις καὶ κρείττους εἶεν
 ἢ πολεμίων ποιεῖσθαι σπουδὴν, ὡς τά τε ἄλλα καὶ ὅτι σφῶν ἄρχοντας ἀειστίν-
 δην πλετίδην αἰρεῖσθαι· ὅτι δ' ἐν αὐταῖς ὅπως ὡς τάχιστα ἄλοισιν ὠφρασκιά-
 ζειν πειρᾶσθαι, τῷ τοιούτους ὡς μὲν αὐτοὶ φαῖεν ἂν, φύλακας τουτωνὶ καθισ-
 τάναι, ὡς ἢ τὸ εἶκὸς ἔχει, προδότης· ὅταν γὰρ οὐκ ἐν ἀγροῖς οὐδ' ἐν οἴκοις,
 οὐδ' ἔτι πολὺ μᾶλλον ἐν θρέμμασι ταυτὶ ζυγχαρῆιν οἴομεθα δεῖν, οὐδὲ
 οὐς ἂν ποτε τύχοι, ἀλλὰ ὅτι ἔξητασμένους καὶ δόξαν ἀγαθὴν ἐσχηκότας, τοῖς
 μὲν, νομέας, τοῖς ἢ, μελεδωνοὺς ἐφιστάναι, κομιδῆ ταῦτ' ἐν πόλεσι ζυγ-
 χαρῆιν οὐδ' ἂν εἰς ἀξιώσαι· εἰ τὸ μικρῶν τε καὶ φαύλων, καὶ ὧν εὖ ἢ κακῶς
 ἔχοντων ἐν ἐλαχίστῳ τὰ ἢ ὠφελείας καὶ βλάβης συμβαίνοι, τοσοῦτον ποιού-
 μεθα λόγον, ἢ που ἢ μεγίστων καὶ κοινοτάτων καὶ ὧν ταῦτ' ἔστι μέρη, καὶ προ-
 σέθ' ὑπὲρ ὧν μόνων πάντα καὶ ποιεῖν καὶ λέγειν ἐχρῆν ὡς ἔξανάγκης διαφερόν-
 των, οὐδ' ἔστιν εἰπεῖν ὅσον εἶκός.

Vigilum
 nocturno-
 rum officium.

ιε. Ταῦτα ἢ ταῦτα λέγω καὶ πᾶν ἢ ἐν ταῖς νυκτὶ πειρᾶσθαι· καὶ γὰρ
 οὐδὲν καὶ τούτους τοιούτους εἶναι μάλιστα δεῖ· τά τε ἄλλα καὶ σίτησιν ἐν πρυτανείῳ
 λαμβάνοντας· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἰδίᾳ τοσοῦτε δή τινα αὐτοῦ ὑπόχρεως
 εἶναι νομίζειν, ὡς καὶ τὰς ἤβ' ἐλομένων, τῷ τῆς σπουδῆς πειρᾶσθαι, παρ-
 ελαύνειν ἐλπίδας, καὶ κρείττους ἢ κείνοι προσεδόκησαν φαίνεσθαι· θείον-
 τας μὲν μεθ' ὅπλων δια' πάσης νυκτὸς ἄνω καὶ κάτω τῆς πόλεως, ὀ-
 τρύνοντας καὶ διακελευομένους ἀλλήλοις τε καὶ τοῖς ἐπὶ τοῦ τείχους ἐρη-
 γορέναι καὶ νήφειν καὶ μηδὲν ἤβ' δεόντων ἐλλείπειν· ὅτι ὧν τοῖς μὲν οἰκείοις
 ἀσφάλεια παντάπασιν ἔσαι, καὶ τὸ θαρρηνότως τε καὶ ἠδύως καθεύδειν, εἰ-
 δότας ὡς ἄλλοι πρὸ αὐτῶν ἐρηγοράσι· κατάπληξις ἢ τοῖς ἐναντίοις καὶ φόβος,
 καὶ τὸ μηδὲν ἢ μὴ δεῖ κατ' αὐτῶν ἐπιχειρεῖν ἐννοεῖν, ἢ διακενῆς ἐννοεῖν· τοῖς
 τοῖς μὲν ὄντες καὶ οὕτως ἔχοντες, ὑπὲρ πάντα τοῖς χρωμένοις ἔσονται πρόβολου·
 ἂν ἢ ἄχρι βαθείας ἐσπέρας ἢ δόλιχον ποιούμενοι τοῦτον, ἔπειτ' οἴκαδ' ἀ-
 ναχωρεῖν οἴονται δεῖν, δέδοικα δήπως δέδοικα, μὴ τοῖς πολεμίοις περὶ πολ-
 λοὶ τινες ὡς μᾶλλον ἢ τοῖς οἰκείοις· ἢ γὰρ μάλιστα κείνοι πειρᾶσθαι σφί-
 σιν αὐτοῖς, καὶ τούτων κατεύξαιτο, ὡς ὅταν βούλωνται ῥαδίως σφᾶς ἔξελειν
 δεδυνῆσθαι καὶ κατασχεῖν, ταῦθ' οὔτοι δι' ὧν οὕτως ῥαδύως σφᾶς ἔξελειν
 γάσσονται· καὶ ὧν κατέστησαν φύλακες, τούτους ἐκόντες ὄντες προήσονται τοῖς
 ἐχθροῖς· εἰ περ ἔξον ἢ χρὴ πράττοντας καὶ νυκτοφυλακοῦντας, ὡς περ ἔφην,
 εἰς τέλος, ἔπειτα τούτων καθάπαξ ὑπερφερονεῖν καὶ χαίρειν τοῖς ὅλοις ἔσονται· οἱ

δ' ὑπὸ τῶ μη πονεῖν ἐθέλειν ἐ βίβειται, ἀλλ' ὑπὸ κὶ τωθεία δουλεύειν, κὶ τῶ αὐτῶ ἡδονὴν προτέρα τῶ κοινῆ ζυμφερόντων κρίνειν, τὰ τοιαῦτα λειποτακτοῦσιν· ἀνδρὶ ἢ τούτων, οὐκ ἂν ἔχοι λόγον, τῶ μὲν φυλακῆς ὄντι μισθοῦς ἐντελεῖς λαμβάνειν ἐθέλειν, αὐτῶ ἢ ταύτην ἀτελεῖ καταλείπειν· εἰ μὲν γὰρ οὐ μέλλουσι δεῖν τέλους φυλάττειν, τί ὡς τὸς μισθοῦς ἀκριβολογοῦνται; εἰ δ' ἐν λόγῳ τοῦτο ποιεῖν οἴονται δεῖν, οἷς ἐν ἐκείνῳ τῶ προσήκοντων ἀλογοῦσιν, οὐδέ τοῦτον ἐν λόγῳ ποιεῖν μαρτυροῦσιν· ἀλλὰ κὶ τῶ πόλιν ἐν οὐ μικροῖς ἀδικεῖν, ὑπὲρ ἧς μισθοφοροῦσιν οὐκ ἐνδεῶς, ταύτην φυλάττοντες ἐνδεῶς, κἀντεῦθεν ὄν ἔφην βῆρον τοῖς ἐχθροῖς προδιδόντες· ὡς οὖν ἐν τούτοις τῶ ὄλων πραγμάτων ὑπαρχόντων τῆ πόλει, κὶ τῆς κοινῆς ἀσφαλείας, εἰ δεῖ σωτόμως εἰπεῖν, ἐντεῦθεν εἶναι κινδυνευούσης κὶ μὴ, κελεύω καὶ τούτους κὶ οὐς ἀρτίως ἐμνήσθην, παντάπασιν ἐξηγορέναι κὶ νήφην εἰς ἅπαν κὶ οὕτω ὡς πῶ φυλακὴν δεξιόσασαι, ὡς μηδὲν ἦττον κυβερνητῶ ἴσχειν τὰ γε τοιαῦτα· κὶ γὰρ ἐκεῖνοι κὶ ὡς πάντα μὲν δῆλα τὸν πλοῦν, οὐκ ἦκιστα ἢ κλύδωνων ὀπίοντων, οὐδέ τῶ μικρὸν ἀφίστανται τῶ οἰάκων, οὐδ' ὡν ἡ τέχνη κὶ τὸ τῶ χρείας ἀναγκάζον παρέχει· ἀλλὰ κὶ νύκτωρ ἔσι δεῖ ὅτε κὶ τῶ ἐπιγιγνομένης ἡμέρας, πάνθ' ὑπὲρ τῶ ἐμπελέωντων σωτηρίας ποιεῖν οἴονται χρῆναι, ὁμοῦ τε πρὸς κύμα ὡς βαλλόμενοι, κὶ πρὸς ἀσέρας σωεχῶς ἀφορῶντες, κἀκεῖθεν λαμβάνοντες τῶ ποιητέες τὸ σύνθημα· εἴτα κυβερνήταις μὲν οὕτως μέλα νεῶν κὶ τῶ κατ' αὐτὰς σωτηρίας· ὄν ἢ τῶ πύλων φύλακας οὐ πολλῶ μᾶλλον ταυτὶ πράττειν φήσομεν χρῆναι; ὅσο γὰρ μαζόνων ἢ κείνοι προΐσανται, τοσοῦτο μείζω κὶ τῶ ὡς ταῦτα φυλακὴν ὀφείλουσιν ἴσχειν, πτηνῶν δίκην δεῖ πάσης νυκτὸς ὡς σκοποῦντες τὰ τείχη κὶ ὡς θέοντες σωάμα τῶ ἀστυνόμῳ τῶ τε τῶ πόλεως ἀρμοστῆ διεγείρῃσι σφᾶς κὶ προθυμοτέρως τῶ σωεῖναι κὶ σωθεῖν καθιστᾶσιν.

15. Ἐπει δ' ὅτι ἀπάντων τούτων σωίστασται μὲν κὶ πράττειν εἰς πόλεις ἐνι, κὶ προσέτ' ἀσφαλέστατα ἴσχειν, ἐπιδιδόναι ἢ τελοιοῦ κὶ αὐξέει τούτοις οὐκέτι· δεῖ ἢ κὶ τούτους τῶ μέρες οὐκ ἦκιστ' αὐταῖς· οὐ γὰρ εἰς πράττειν μόνον ἀπόχρη, ἀλλὰ κὶ πρὸς τὰ κρείττω κὶ μείζω χωρεῖν ἐκάστοτε δεῖ κὶ πρὸς σω βαίνην· κὶ ὄλων μὴ πάντος ἀεὶ τῶ βελτίονων τὸν αἰῶνα διάγειν· δεῖν εἶναι κὶ πάνυ φημὶ ὄν τῶ πολιτωμένων ἀρίστους τὰ τ' ἄλλα κὶ ὄτιον χρῆστον εἰργασμένους δεξιόσαστας ἐπαινεῖν κὶ θαυμάζειν κὶ ὡς πλείονων ποιέεισται τῶ ἄλλων, κὶ πᾶσιν οἷς εἰκὸς τετρεσὶ θεραπείαν· πρὸς γὰρ τῶ πῶ ταῦτα πράσασσαν πόλιν μάλιστα νοῦν ἔχεν δοκεῖν, κὶ δόξαν εὐγνωμοσύνης φέρεσται, κὶ πολλ' αὐτῆ τὰ κάλλιστα ὡς γίγνεται, τῶ τε προσούσης ἀρετῆς

Virorum virtus gloria civitatum est; quae vicissim egregios viros honorant.

τιμωμένης, ἢ τε κακίας καθάπαξ ἀναργομένης, ὡς ἢ μὲν μεταβάλλῃν εὖ μάλα, ἢ δ' εἰς ὅσον ἔξεστι πλείστον ἐπιδιδόναι, καὶ πλείστες ζηλωτὰς καθιστάναι· εἰ γὰρ ἐν τῷδε κατ' Εὐειπίδῳ αἱ πολλαὶ κάμνυσι πόλεις, ὅταν τις ἐσθλὸς καὶ πρόθυμος ὦν ἀνὴρ, μηδὲν φέρεται ἢ κακίωνων πλέον, εὐδηλον ὡς ὅταν οὐτὸς καὶ ὑπὲρ τὰ γινόμενα στέργηται καὶ φιλήται, τοσοῦτον ἔσται τῇ λαχούσῃ πόλει τὸ κέρδιον, ὡς μὴ μόνον εἶναι αὐτῆς πάντας λόγον ἀρετῆς ὡς μάλιστα ἴσχαν, καὶ τὰ μεγάλα τῇ πατρίδι φιλοτιμείῃς βούλεσθαι, ἀλλὰ καὶ εἶναι ὅπως καλοὺς κάγαθους ἐκ δούσῃν ποδοῖν ἐταῦθα χωρεῖν, ἐπιδείξωμαι εἰνεκα καὶ στεφάνων· δῆλον ἦ τῇ τε γὰρ Σπάρτῃ τοσοῦτων καὶ τηλικούτων ἀγαθῶν ἀπολαῦσαι καὶ οὕτω θαυμαστοῖς τισὶν ἄλλαν κεκοσμηῆσαι ἔροισι δὲ Λυκοῦργον καὶ τὰς Λυκοῦργα νομοθεσίας ὑπῆρξεν, ὡς καὶ ἡ οἰκωμένης ἐκασταχόσε ταυτησί τὸ κλέδιον ἐλάσαι, καὶ προσέτι ἀκίνητον καὶ παντὸς ἔσταναι ἢ χρόνον οὐκ ἐστὶν ἴσται ἴσται οὐδεὶς ἄχει ἢ δεῦρο, ὡς Λακεδαιμονίων μνησθεῖς, ἀνὰ ἐγκωμίων ἐμνήσθη, ἀλλ' ἄμα τῷ μεμνήσθαι, καὶ τὸ θαυμάζεσθαι σμειστέρεται· τοὺς τε Θεβαίους ἐταῦθα δόξης Ἐπαμυνώνδας προήγαγεν, ὡς καὶ φοβεροὺς τοῖς πᾶσι μὲν ἢ ἐν Λεύκτροις μάχην γήεσθαι, καὶ μείζον ἢ καθ' αὐτῶν φρόνημα σχεῖν· ἀνθ' ὧν ὡς ἄνω Ἀμφιπολίται Βρασίδα καθάπερ ἦρωϊ καὶ οἰκιστῇ θύειν ἤξεν, ὅτι αὐτῶν Ἀθηναίων ἀπέστησεν· οὕτω Λυκοῦργον μὲν Σπαρτιάται, Θεβαῖοι ἢ Ἐπαμυνώνδαν, δι' ἄνω εἰς αὐτῶν ἔδρασαν, ἴσοθέως νομίσαντες εἶναι καὶ ἡ ἀνθρωπείας φύσεως κρείττες, τὰ μέγιστα πάντων καὶ τιμᾶν αὐτῶν ὄντο χρεῖναι· οὕτως Ὀμηρον μὲν Σμυρναῖοι, Κῶοι ἢ Ἰσποκράτῳ, καὶ Δημόκριτον Ἀθηναῖοι, καὶ Σάμιοι Πυθαγόραν, Αἴαντα ἢ Σαλαμίς, καὶ Τρώες Ἐκτορα, καὶ ἑτέρας ἑτέροι· Ἀθηναῖοι ἢ Ἰξάριω ἢ λόβι· μόνοι γὰρ ἢ ὑπὸ ἡλίω πάντων, εἰ δεῖ σμυτόμως εἰπεῖν, πλείστες τε καὶ βελτίστες καὶ τοῖς ὅλοις κρατίστες καὶ γεγονότας οὐχ Ἑλλησι μόνον ἀλλὰ καὶ πᾶσιν εἰπεῖν ἀνθρώποις ὡς ἀληθῶς ἐν καιρῷ· ἐ αὐτοὶ ὡς σφῶν αὐτῶν εἰς τὰς κοινὰς πράττοντο χρεῖας, καὶ εἶναι ἑτέρωθεν ὡς αὐτῶν ἦκοντας, τοῖσδε δὲ τινὰς ἀποφαίνοντες, καὶ τούτους κάκεις ἢ γινόμενων γερῶν ὡς μάλιστα ἤξεν, εἶναι μὲν ἐν ἱεροῖς τε καὶ τελεταῖς καὶ θυσίαις, εἶναι δ' ἐν ἐπιγράμμασι καὶ εἰκόσι καὶ οἷς ἔξεστιν· ἔστι δ' οὐς καὶ τοῖς μὲν χρυσῆ στεφάνοις ἐκόσμεν· ὁμοῦ μὲν τούτους οἷς ἔφω δωροῦμενοι, ὁμοῦ ἢ καὶ εἶναι ἄλλες ἐπὶ τὰ ἴσα ὡς ἀγαθὰ καλοῦντες· οὐ μᾶλλον ἢ ἡ πόλεως εὐδαιμονίαν, ἢ τὸ καλὸν καὶ ἢ ἀρετὴν ἐκ πάντων τεταυρῶν συγκροτοῦντες· τοσοῦτον ἦν τοῖς τοιοῦτοις τὸ ὡς μάλιστα αὐτῶν συγκροτηθῆναι· δίκαιά τε ποιοῦντων καὶ ἡ σφετέρας αὐτῶν ἀξιοχρεω-δόξης, καὶ ἢ ὡς τὰ καλὰ συγκεκληρωμέναι· καὶ τοι εἰ τὸ εἶναι ἀγαθὸς τιμᾶν, ἢ ἴσ-

χυσιν ἀρετῆς, μισθός ἐστιν, ὡς ἅπαντες ἴσασιν, εὐδηλον ὡς εἴαν μὴ τοῦτο ποιῶμεν, τὰ μέγιστ' αὐσδὺν ἀδικουμένων, τῷ προσηκόντων ἀποσεροῦντες· νῦν δ' οὐδὲν καινὸν οἶμαι δρῶμεν, τὸ εἰκὸς ἐκτινύντες· κὴ ὁ σφίσι αὐτοῖς δι' ὧν τοιοῦτοι δὴ τινες ἔγνωσαν ὄντες, ᾧσδεσκευάκασιν· ὡς οἷς ἀκείβει λόγῳ παρ' ἑαυτῶν οὐ παρ' ἡμῶν ταυτηνὶ κομίζονται τὸ σωτέλειαν, εἰκότως ἂν τούτε σφίσι αὐτοῖς, οὐχ ἡμῖν ἔχοιεν χάριν.

ιζ. Οὐ μὴν ἀλλὰ κὴ σδὺ ἀγαθούς μὲν, οὐκ εἴξ' ἀγαθῶν ἢ γεγονότας, οὐκ ἀποδοκιμαζέον δὲ τὸ γένθ ἐστίν, ἀλλὰ δι' αὐσδὺν αὐσδὺν ἀποδασέον· τοσῆτο καλλίως ὄντας εἰς παρὰδόχον φᾶναι ἤν' κατ' ἄμφω σεμνονομένων, ὅσον οἱ μὲν οὐδὲν καινὸν οἶμαι δρῶσι, ποιοῦντες ἂ δειῖ, κὴ ἂ σδὺ ἐκ τοιούτων εἰκὸς· ἐπεὶ κὴ τοῖς πονηροῖς κᾶκ πονηρῶν πεφυκόσιν, οὐδὲν ἕτερον πρὸς σδὺ ἐγκαλοῦντας ἔνεσι λέγειν, ὅτι μὴ τὸ γένος κὴ τὸ ᾧσδε τὸ γένος οὕτως δὲ κείδαι, ὡς μόνῳ ταύτῳ αὐτοῖς οὐσαν ᾧσδεσκεισιν κὴ καταφυγὴν· οἱ δ' ἐκ φαύλων ὀρμῶμενοι τῷ ᾧσδεσκεισιν, οὐ τὸ αὐτῷ τοῖς πατράσιν, ἀλλὰ ᾧσδεσκεισιν φύσει ἕτερον ἐξάποντο, καλοὶ κᾶγαθοὶ γεγονότες, κὴ τοσοῦτε ζήλῳ κὴ θαύματῳ ἄξιοι, ὅσο ἴδῳ κὴ κατηγορίας οἱ τὴν ὑπόθεσιν ᾧσδεσκεισιν, κὴ σδὺ γεγεννηκότας ἀισχύνατες τοῖς παρ' ἑαυτῶν· τούτες οἶν δέον μᾶλλον ἐκείνων τιμᾶσαι, ἡμεῖς δὲ κὴ ἤν' προσηκόντων ἀποσερεῖν αὐσδὺν οἰσόμεθα δεῖν ἴσδε τῷ ἤν' πατέρων φαυλότητα; κὴ πῶς οὐκ ἂνω ποταμῶν ταῦτα δρᾶσομεν; Περικλέα γοῦν τὸν Ξανθίππε, κὴ Πομπήιον μάγνον, οἷς ὅτι δὲ πάντων ἤν' καλλίστων πάντων ἐκράτην, κὴ τὰ κοινὰ μάλισα πάντων αὐξάν ἐπίσαντο, τὸ μὲν μεγίστης κὴ θαυμαστῆς ἠξίωσαν δόξης Ῥωμαῖοι, κὴ σφῶν αὐτῶν εἶ μάλα προσηήσαντο· τοσοῦτο πρὸς ᾧσδε αὐτοῦ πατέρων ἔφεροντες μῖσος, δι' ἣν εἶχεν ἰσότητα, ὡς μὴ δὲ μῦ τελευταῖον φείσασθαι τούτε, ἀλλὰ κὴ νεκρὸν ἐκβαλόντες, τὰ πάντων αὐτῶ δεινύτατα χησασθαι· ἔξ ἐναγοῦς δὲ τῶ οἰκίας ὧν Περικλῆς οὐδὲν τι μᾶλλον Ἀθηναίοις ἀπηξίωτο δὲ ταῦτα, ἀλλ' ἅπαντ' αὐτοῖς ἦν, κὴ δημαγωγὸς ἐκ κηδεμῶν κὴ προσάτης, κὴ ξυλλήβδην εἰπεῖν, ἀπάσης ἀσφαλείας κὴ σωτηρίας πρόβολῳ· κὴ μὴν ὡσπερ τοῖς φαυλοτάτοις τῶ παιδῶν οὐξ ἀξιοῦμεν εἶναι πρὸς δόξαν πῶ παρῶν ἀρετὴν, οὐδ' ἐπαινεῖσθαι δὲ ταῦτα σφίσι ἐξέσαι, ἀλλὰ κὴ μείζω ταῦτ' αὐτοῖς φέρε τὸ μέμψιν, τὰ τε πονηροῦς εἶναι, τό τε μὴ τῷ γένθ ξυμβαίνειν, οὕτως οἱ σώφρονες κὴ δπικεῖς, εἴαν οὖν ἐπαινεμένους σχῶσι πατέρας, οὐδὲν ἦττον ἔξασιν ἂ σδὺ τοιοῦτε εἰκὸς, τιμᾶσαι λέγω κὴ τυγχάνειν ἐπαινων· εἰκότως· οὐτ' ἀρετὴ γὰρ οὔτε κακία φύσει δὴπεθεν τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ προαιρεῖσθαι κὴ πονεῖν προσγίγνεσθαι πέφυκε· κὴ δὴλον ἐκ τῶ τοῖς

Nemo bonus, ob humilitatem generis, repellendus ab honoribus est.

μὲν γέρεα, τοῖς δὲ κολάσεως ἠρίστα· εἰ δὲ γε φύσει πρὸς ταῦτ' ἐχωροῦμεν, καὶ κτ' γένῳ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ τινες ἦμεν, οὐδὲν ἂν τούτων ἀπῆντα· τὰ γὰρ ᾧδ' ἢ φύσεως ὁποτέρως ἂν ἔχοι, καὶ οἶα ποτ' ἂν ἦ, οὔτ' ἐπαίνων οὔτ' αὖ ψόγων τυγχάνει· νῦν δὲ οἷς ἂν πράττωμεν, τὰ μὲν σεφανόμεθα, τὰ δ' ὑπέχομεν δίκην.

Infirmi corporis hominibus non est illudendum.

ιη. Ὡσπερ δὲ οἷς τὰ κάλλιστα σύνισμεν, τούτοις ἀξιῶμεν ἃ προσήκει κεχρηῆσθαι, καὶ πῶ νομιζομένην τοῖς τοιούτοις ἀποδιδόναι φορὰν, οὕτως ὅταν οὐσινασοῦν ἦν τι τῷ σώματος πεπηρωμένους ὀρώμεν, οὐκ ὀνειδίζειν οὐδ' ἐπιχαιρεῖν αὐτοῖς τῷ συμφορὰν ἐπιβίοντα, ἀλλὰ καὶ συνάχθεα δειῖ, καὶ δεῖ πάντων ἀξιῶν προμηθείας, οὐχ ἡκισθ' ἡμῶν αὐτῶν τούτων φροντίζοντας· μάλις μὲν ὅτι δέος ὄν μὴ τοῖς αὐτοῖς ποτε καὶ αὐτοὶ ᾧδέσωμεν, τῷ ἀναγκαιοτάτων ἔστι χρευσταῖς ἐντεῦθεν τῷ ἐλπίσι συζῆν· ἔπειτ' οὐ μόνον τὸ συγγενὲς καὶ κτ' φύσιν οἰκείον ταῦτ' εἰς αὐτῶν καὶ δευροειδέα καὶ πράττην, ὡς μάλις ἐπαίρη· ἀλλὰ καὶ τούτε χωρὶς, καὶ Τιμῶνα (Ϟ) Ἐχεκράτιδα πρὸς (Ϟ) αὐτῶν οἶκτον ἐπισπάσααδ' ἂν μοι δοκοῦσιν, οὕτως ἀθλίως καὶ τῷ αὐτῶν ἡκρωτηριασμένοι βίον, ὅντες ὡς εἰπεῖν ἡμιθνήτες· ὅτι περ εἰς ζῶντας ἄλλως τελούσας τεθνήσκει τούτῳ τῷ μέρει ᾧ καὶ μάλις ἂν τις εἰκότως ἀλγήσῃ· εἴπερ ὁ μὲν τεθνήσκων καὶν μυρίακις ἀκούη κακῶς, οὐδὲν ἔσ' αὐτῷ πλέον ἀναισθήτως καθάπαξ ἔχοντι· ὅταν δὲ τις ᾧδ' ὀφθαλμοῦς ἢ ὕτα ἢ τιν' ἄλλην αἰσθησιν ἢ βεβλαμμένος, προσθήκην τῷ συμφορᾶς τοῦνειδος δέχεται· καὶ διαποῦν ὑφίσταται βέλος, τόθ' οὕτως ὅ μὴ τοῖς ἄλλοις ἔχῃν κτ' ταυτὰ, τόθ' οὕτως ἔχων, οὐ ᾧδ' μυσθεμένους ἀλλ' ἐπιχαιρόντας ἔχειν· ὡν ἐγὼ γ' ἂν ἡδέως πυθοίμην, πότερ' αὐτοῖς τούτοις τοῖς ταῦτ' ἔχουσι νεμεσῶσιν· εἰ μὲν γὰρ τοῖς ἔχουσι, οὐκ ἔδει δῆπερ ταῦτ' αὐτοῖς προτείνειν εἰς ὀνειδος, ἐξὸν σφᾶς ἄλλως κακίξιν· ἀλλὰ μὴν εἴ γε τοῖς πάθεσι φήσασιν, ἀνάγκη πᾶσα τὰ μὲν ἀποσρέφεται καὶ φαῦλα νομίζειν, τοῖς δὲ συναλγεῖν εἰς ταῦτ' ἐμπεσοῦσιν· οὐκοῦν οἷς μὲν θάτερον ἀναιροῦσιν, οὐδέτερον κτ' λόγον ποιοῦσιν· οἷς ἢ ὅδ' οὕτως ἔχοντας κωμωδεῖν ἀντὶ τῷ συναλγεῖν ἀξιῶσι, ὅδ' μὲν οὐδὲν ὀτιοῦν ἐντεῦθεν ἐργάζονται· σφίσι δ' αὐτοῖς ἀλογίαν καὶ μισανθρωπίαν τὰ πάντων αἰσχίστα μαρτυροῦσι· καὶ τοι εἰ ὅδ' ἀδικοῦντας εὖ ποιεῖν θεῖοι ᾧδ' κελεύονται νόμοι, τὸ ὅδ' οὐχ ὅπως οὐδὲν ἀδικοῦντας, ἀλλὰ καὶ δεῖ πῶ συμφορὰν ἐλέεσθαι ἀξίως μυκτηρίζῃν καὶ δευβάλλειν αἰρεῖσθαι, ἡλίκων θεόθεν οἷσιν τῷ ἄλεθρον; φέρ' ἔαν δ' εἰς ταῦτ' αὐτοῖς ἐμπεσοῦσι, τετονὶ προσερχθῆναι τῷ τῷ ἔσπον, πῶς ἔξουσιν· εἰ μὲν ἐπιφκῶς ὅ μέρως, οὐδὲ τούτως εἰκὸς οἷς ἀμέλῃ πάσχησι δυσχεραίνῃν· εἰ ἢ πολλοῦ γε καὶ τῷ παντός σφίσι δεήσει τὰ

τοιαῦτ' ἀνασχέδαι, πῶς οὐκ ἀτόπως ἔχουσι ταῦτ' εἰς ὄν ἄλλως ποιεῖν ἀξιοῦντες, ὡν ἐάν ποτ' αὐτοὶ πειραθῶσι, συμφορὰν νομιοῦσι; δεῖ δὴ ταῦτα κελεύω, τὸ μὲν τῆσι δὴ πῶς ἔχουσι, οἷς οὐχ ὅπως ἠκίσα πάντων δὴ πῶς ἔχουσι, ἀλλὰ καὶ μάλιθα πάντων, οἷς οὕτως ἔχουσι, συμάχθεδαι καὶ χαίρειν καθάπαξ ἔαν· τὸ δὲ δὴ τούτων ὡς ἀντιποιεῖσθαι, καὶ δεῖ πάντων ὡν ἔξουσι ταυτησὶ λόγον ποιεῖσθαι, ὡς ἀντιποιεῖσθαι, πρῶτον μὲν ἴλεω καὶ οἴκτε μετὴν αὐτοῖς εἰσφέροντας γνώμην, ἔπειτα ταῖς ἡβ' λόγων ἐπωδαῖς, καὶ ῥάκς ἐντεῦθεν τῆσι καθισάντας.

ΙΘ. Ἐχόμενον δ' ἂν εἴη καὶ ὡς ἡβ' δὴ δαλεῦειν εἰληχότων ἂν δεῖ δαλεῦ-
 θεῖν· καὶ γὰρ δὴ τ' αὐτῶν καὶ οὗτοι τοῖς πρὸ αὐτῶν ἀμείλει περιῶνται, καὶ πῶς
 ὡς ἀπλησία χρῶνται τῇ τύχῃ, ὡς περὶ ἐκείνοι τοῦ σώματος, ὡς ἡ καὶ οὗτοι τ'
 σφετέρην αὐτῶν ἐλευθερίαν ὡς ἂν τις εἴπη πεπωρωμένοι, καὶ ὡς τὰς δὴ φύ-
 σεως δαλεῦοντες ψήφους· ἡ μὲν γὰρ ἐλευθερίας πάντας ἀνθρώπους εἴργασο καὶ
 ἀρχὴν, τῷ μὴ τ' μὲν μᾶλλον, τὸν δὴ ἦττον, ἀλλὰ πάντας ὡς ἴσως τ' παρ'
 αὐτῆς ἀξίως καὶ καὶ ταυτὸν ἐκάσθω δὴ δεῖν εἶναι· τῇ τύχῃ ἢ καὶ τ' δὴ τύχης
 σφοδαῖς καὶ τῷ μηδὲ ποτ' ἐν ταυτῷ τὰ πράγματα μένειν, ἀλλ' ἂνω καὶ κάτω
 φέρεσθαι καὶ χωρεῖν, ὁ μὲν δεσπότης ὁ ἢ δούλω κατέστη· ἐπίδοξοί τινες ὄν-
 τες, καὶ αὐτοὶ σφίσι αὐτοῖς ἡβ' ἐναντίων ποτ' ἂν πεπειῶσθαι, καὶ τ' ἀλλήλων
 ἀλλάξασθαι τύχῃ καὶ τὸ τ' πραγμάτων ζυμβαῖνον· μᾶλλον ἢ δεσπότην μὲν ἂν
 αὐτὸ τοῦτο μόνον οὐδοντινοῦν ἡβ' ἀπάντων οὐδ' ἂν εἰς δύναιτο δεῖξαι· δού-
 λους δ' ἂπαντας, πάντες· καὶ γὰρ τ' ἀπασῶν μεγίστω ἀρχῆς λαχῶν, ὅτι οὐ-
 τως οὐδὲν μᾶλλον ἐλευθεροῦν ἂν εἴη, ἀλλ' εἰς δούλους τελεῖς ἀρχῆς δαλεῦων,
 καὶ τῷ κοινῇ πάντων ἐθέλειν προῖσθαι· καὶ σιωπῶ τρυφῆν τε καὶ τὰς οὐκ ἐ-
 παινεμένας ἡδονὰς, καὶ πάνθ' ἕτερα οἷς ἀνάγκη δαλεῦειν ὄν· οὕτως ἔχοντας·
 φησὶ γοῦν Εὐεπίδης καλῶς γε λέγων καὶ δὴ κοινῆς δόξης ἀξίως· “ φεῦ οὐκ
 ἔστι θνητῶν ὅς ἔστι ἐλευθεροῦν· ”, ἡ χρημάτων γὰρ ἔστι δούλω ἢ τύχῃ ἢ ὄντων
 ἂν τις καὶ φῆσαι· εἰ ἢ φόβον ἕτερον ἀρχοντες, ἕτερον τρόπον ἀρχόμεθα, καὶ
 τοῦθ' ὡς ἀληθῶς μᾶλλον ἢ κείνο, δίκαιοι πάντως ἐσμέν ὡς ὡς ἀφύσιν
 κατέστημεν ἀρχοντες, τῷ πάντας ἐλευθερίας, ὡς ἐφύω, ὡς ἀρχῆς γενησῶ·
 τούτων καὶ δὴ καὶ φύσιν λόγον ποιεῖσθαι, καὶ τὰ γιγνώμενα χεῖσθαι, καὶ μὴ
 παντάπασιν αὐτοῖς ὀπιεῖσθαι, μὴ δ' ἐπιτρέβειν ἐθέλειν δεῖν τ' ἡμῶν τε καὶ
 κείνων ἀντίπαλον τύχῃ, ἀλλ' ὅσ' αὐτοῖς ἔξουσι καὶ δίδωσι τὸ εἰκὸς ἐπιτάττον-
 τες, μηδὲν ἔπειτα προσωλεργάζεσθαι, μὴ δ' ἀγνοεῖν ὑπὸ δὴ δεσποτείας τ' φύ-
 σιν, ὡς περὶ οἱ μεθύοντες ὄν αὐτῶν· ἀλλὰ τὸ μὲν ἀφιλανθρώπως αὐτῶν ἴσ-
 χεῖν καὶ ὡς τὸ δέον ἐπιτιμᾶν, καὶ ὑβρετι πλύνειν, καὶ τὰ δειντάτα ἀπει-

Servis be-
 nignitas ex-
 hibenda.

λείν, κὶ μασιγοῦν κὶ δεῖν κὶ σρεβλοῦν κὶ ξαίνειν κατὰ τοῦ νότου πολλὰς, κὶ μὴν κὶ τοῖς ὑπὲρ δύνάμιν ἐγχερεῖν τούτους καταναγκάζειν, εἰ κὶ ἤβ' πάνυ τοι ταῦτα δεινῶν, ἀλλ' οὖν φορητὰ πως ἔστι δὲ πῶ τύχην. « αἱ αἱ γάρ, φησι, τὸ δοῦλον ὡς κακῶς πεφυκέναι· τολμᾷθ' ἂ μὴ χρῆ τῇ βία νικώμενον. »

Merces o-
peri repen-
denda.

κ. Ὅταν ἢ κὶ τ' δεσποτ' ἔσιν οἱ δ' οὖν γινομένους τ' πόνων μισθός, δ' οὖν μὲν εἰς ἡμισείας, δ' οὖν ἢ κὶ καθάπαξ ἀποσερεῖν οἴονται δεῖν, κὶ δούλους λείω κὶ ἄλλως ἐλευθέρους μὲν, ὑπὸ ἢ πενίας κὶ τὸ μηδὲν ἔχον ἀνασκαζόμενος μισθοφορεῖν ἐκάστοτε εἰς ποιεῖν, κὶ πάνθ' ὑπὲρ τ' καθ' ἡμέραν βίαι κὶ βούλευται κὶ ποιεῖν, ὅταν οὖν ᾤσθαι τὰ τοιαῦτα προάγωνται, τοῦτ' ἔστι τὸ μάλιστα πάντων ἀπηχθημένον θεῶ, κὶ ὁ μηδ' ἂν εἰς μοι δοκεῖ μὴ ὅτι παθεῖν ἀνασχέδαι, ἀλλ' οὐδ' εἰς ἀκοὴν ὅπως δεδέχθαι· ποῦ γάρ ἐστι λόγον σῶζον, μᾶλλον ἢ πῶς οὐκ ἄτοπον κὶ ὑπερφυῖς, δ' οὖν μὲν ταλαιπώρους τούτους καταφύχον τοῖς ἔργοις, κὶ μηδὲν ἀνάγκης μηδ' οὐκ ἀνιέναι, ἀλλὰ κὶ κονδυλίζον ἔστιν ὅτε κὶ παίειν ὡν ἢ χάειν ποιοῦσι, μὴ ταῦτ' αὐτοῖς παρέχον αἰρεῖσθαι, ἀλλὰ πρὸ μὲν ἤβ' ἔργων μισθούς μνημονεύειν κὶ καταθήσειν φάσκον ἐτοίμως, ἔπειτα ἢ ὡς ἡδικοκίας κενούς ἀποπέμπων; εὖς ἴε κὶ μηδὲν τι τοιοῦτον τὸ παράπαν ἐργαζόμενος, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο μόνον πένια συζῶντας, εὖ πάσχειν ὑπὸ ἤβ' ἐχόντων ἐχρήν, κὶ μὴ θεωρεῖσθαι μάλιστα μὲν δὲ πῶ οὕτω κελύεσαν ἐντολήν, οὐχ ἦκιστα δὲ κὶ δὲ τὴν ἐπαμφοτερίζουσαν ἐκάστοτε τύχην κὶ δ' οὖν τ' βίαι σφοδύρας· οἱ δὲ, πρὸς τῷ μηδενός τιν' ἀξιοῦσθαι τοιοῦτε, κὶ ὡν σφᾶς ἀξιοῦσιν οἱ νόμοι κὶ τὸ ταλαιπωρεῖσθαι, κὶ τούτων ᾤσθαι πάντας δ' οὖν νόμος ἀποστεροῦνται μισθῶν· ὅσον οὖν τούτοις τὸ κὶ τοῖς ἄλλως ἀδικημένοις συνάχθαι καὶ σκελεγεῖν ἅπαντας δεῖ, τοσοῦτο εἰς ἔτι μᾶλλον τοῖς ἀδικεῖν αἰρημένοις, ἀπεχθάνεσθαι κὶ μισεῖν, κὶ πάνυ τοι κακοδαιμονοῦντας τῷ ὄντι νομίζον, οὐ μόνον οἷς οὕτω ᾤσθαι κενόωντες οὐκ αἰσχύνονται, οὐδ' οἴονται δίκην ὑφέξον, ἢ γὰρ ἂν κακουργοῦντες ἐπαύοντο, ἀλλὰ κὶ οἷς οὐκ ἔχουσι ξυνορᾶν ὡς ἂ μὲν νῦν ἀρπάξαι κὶ πλεονεκτεῖν οἴονται δεῖν, ταῦτα πάντα μικρὰ τέ ἐστι, κὶ οὐκ εἰς ἅπαν μέρουσαν· ὡν δ' ἔπειτα ἀγαθῶν δὲ ταῦτ' ἐκπεσοῦνται, εἰ οἷς εἰς ἀνάγκης θεωρεῖσθαι δεινοῖς, ταῦθ' οὕτω μὲν ὅτι μέγιστα, ὡς μὴ δὲ εἰκάσαι τὸ παράπαν εἰεῖναι, μὴ τι γε φᾶναι· οὕτω ἢ κ' παντὸς ἴσεται χροῖον, ὡς μηδ' ἄλλωτινόν δέχεται λήξιν, ἀλλ' εἰς ἀπέραντον ἦκειν, κὶ πῶ τελειοτὴν ἴσχαν ἀθάνατον· οὐ μὴν ἀλλὰ κὶ τὸ τυχεῖν ἀμφοτέρων, τὸ μὲν ἔστιν ἐσχάτης εὐδαιμονίας κὶ οἷας δ' οὖν δὲ χρῆσιμότητα ἔσθαι μὴ θεοῦ τεταγμένους ἀπολαύειν εἰκός, τὸ δ'

ἀφορήτως ἔχεν κὶ ὑπερφυεῖς τὰς ὀδύνας· κὶ πᾶσι μὲν γε τοῖς κακία συζῶσιν, οὐχ ἦκιστα ἢ κὶ τοῖς ἀδικεῖν αἰρημένοις· εἰ γὰρ τῷ μὴ ἦν οἰκείων μεταδιδόντι, τιμᾶ ἦν ἐσχάτων θεός, τῷ κὶ τὰ ἦν ἄλλων ἀφαιρημένα, κὶ σὺν ἦν πόνων ἀποσεροῦντι μισθοὺς, ὁ μείζονα ἀδικίας ἔστι γνώρισμα, τί κὶ ζησται ;

κε. Ἐγοῦμαι δὲ ἐκάσῳ γ' ὑμῶν ἦν πράτταν ὀτιοῦν ἐγχειροῦντων δύο ταῦτ' ἐξανάγκης ζηῆσαι προσεῖναι· πρῶτον μὲν τὸ βουλευέσθαι καλῶς κὶ αὐτὸν ἐφ' ἑαυτοῦ κὶ σὺν ἄλλοις εἰ τούτῃ δεῖσθαι· τοῦτο δ' ἂν εἴη τὸ μόνον πασαν ἠντινοῦν ὑπὲρ τῆ καλοῦ κὶ δικαίῃ γνώμῃ κινεῖν, ἀλλὰ κὶ τὰς ψήφους τῶ παραγμάτων ἀπὸ τῆ τέλεος ἐθέλειν ποιεῖσθαι· ἔπειτα τὸ τοῖς ὀρθῶς βεβλεμένοις ἔπιμελῶς ἄγαν κὶ σπουδαίως προσκεῖσθαι, κὶ ὅλω γε κὶ παντὶ δρᾶν τῶ θυμῷ, ὡς ἂν κὶ κατορθοῦν ἔχητε ῥᾶστα κὶ τυγχάναν ἐπαίνων· τὸ μὲν δεῖ τὸ τοῖς νόμοις ἐρμέναν βούλεσθαι, τὸ ἢ τῶ πᾶσι τὰ ἔργα χάειν σπουδῆς· ὡς τό γε καθ' ὀπότερον τούτων ἐσδεῖν, κὶ ἀδικίαν προσεῖναι, οὐκ ἀγαθὰς οὐδ' ἐπαινεμένας ταύτην ὀδρασκιδάξαι τὰς πράξεις· μάρτυρες δ' ἀμφοῖν Ἀθηναῖοι ἐν τῷ μηδικῷ πολέμῳ, μὲν δικαιοσύνης κὶ προθυμίας ὑπερφυοῦς κάλλισα ἀνθρώπων πάντων ἠγωνισμένοι, κὶ τὰς μεγίστας κὶ θαυμασὰς ἦν ἀπάντων πασῶν οὐκ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔπειτα χρόνοις· προσθήσω ἢ κὶ τῶ ἅπαντ' αἰῶνα νίκας ἀνηρημένοι· τοῦτο δ' ἐπὶ ἦν σικελικῶν τὰ πάντων αἰσχισα δεῖ τῶ στρατηγούντων νωθεῖαν, κὶ προσέτι σφῶν αὐτῶν πλεονεξίαν ἠτυχηκότας· κὶ ταῦθ' οὕτω πλήθεις κὶ μεγέθεις ὀδρασκιδῆς ἔχοντες, ὡς κὶ τῶ Εὐρώπης ἀπάσης ἐντεῦθεν ἂν ὀδρασκιδῆσαι διοκεῖν· εἰ τοίνυν ἂ πράτταν αἰρεῖσθε, ταῦθ' ὡς κάλλισα ἔχον αἰρεῖσθε, καὶ πρὸς ὑμῶν μᾶλλον ἢ καθ' ὑμῶν, οἷς ἐφῶν οὕτω χρῆσθαι, ὡς ταύτῃ ἐκάστοτε σώζειν πῶ τάξιν· εἰ μὲν γὰρ ἐν ἴσῳ τοῖς ἀλόγοις γεγόταμην, ὡς κὶ φροντίδων ἀπηλλάχθαι καθάπαξ, κὶ μηδενὸς ὀτρυνῶν ἦν ἀπάντων μέλει ἡμῖν, ἀλλ' ἀπλῶς οὕτω καθῆσθαι τοῖς ἐπιτυχοῦσιν χρόνοι, οὐκ ἂν εἴχομεν πράγματα· ἀνθρώποις ἢ οὐσι κὶ λογίζεσθαι πεφυκόσι, κὶ τῶ λυσιτελοῦντων ἐς αἰὲς πρόνοιαν ἴσχαν, τούτων ἡμῖν τῶ φαρμάκων πάντως δεῖ· ὅθεν οὐκ ἂν μοι δοκέετε τῶ ποθεμένῳ δεσμαρτεῖν, ἀλλ' ἔσσεσθε μὲν ἐς αἰὲς κατορθοῦντες· ἦν δ' ἄρα ποτὲ τὰ πράγμαθ' ὑμῖν κὶ ὀδρα τὸ εἶκος ἀπαντήσῃ κὶ τῶ ἐλπίδων ἐκπέσῃτε, ὑμεῖς ἢ κὶ οὕτως οὐδὲν ἔττον ἔσσεσθε κατορθοῦντες, τῶ κάλλισα κὶ ὡς ἐχρῆν ὀδρα αὐτῶν βεβλεῦσθαι, κὶ μηδὲν τι τῶ εἰκότων ἐλλελοῖπέναι δοκεῖν.

κεβ. Ὁ δὲ με πρὸσθεν διέλαθεν, νῦν δ' ἦκεν εἰς μνήμην, ἀναγκαῖον ἢ τοῖς εἰρημένοις προσεῖναι, ἄτε μάλιστα πάντων ἀνθρώποις προσῆκον,

Recte deliberandum, fortiter agendum.

Recta institutio prolis quanti intersit.

τοῦτ' ἤδη δώσω τῷ λόγῳ· ἐμοὶ γὰρ ἔτιοι τῶν πατέρων δοκοῦσιν, οἷς μὲν μᾶλλον αὐτῶν φιλεῖν νομίζουσι ὅδ' υἱεῖς, καὶ εὐργεῖν ὑπὲρ τὰς σφῶν κεφαλὰς, πατέρων ἀγαθῶν ὡς ἀληθῶς ἔργον ποιεῖν· οἷς δὲ τῶν μὲν ἄλλων ἀπάντων, ὧν δ' αὐτοῖς μάλιστα δεῖ, τούτων οὐκ ἀξιοῦν αὐτοῦ οἶονται δεῖν, οὐ μόνον αὐτῶν ὅξ ἡμισείας φροντίζειν, ἀλλὰ μὴ δὲ φιλεῖν ὅπως ὡς δεῖ παῖδας εἰδέναι τῶν πάντων μεγίστη καὶ σπουδαιότατη καὶ κατὰ φύσιν ἀνθρώποις ἔχοντα, τούτους ἀποσεροῦντες· χρημάτων μὲν γὰρ ὄγκον καὶ πληθῶν κτημάτων καὶ πλεθρα γῆς τόσα καὶ τόσα καὶ προσέτι παντοδαπῶν βοσκημάτων ἀγέλας, ταῦτα μὲν ὅπως πωσὶ καταλίποιν, πάντα ποιοῦσιν· ὅπως ἢ καὶ παιδείας καὶ λόγων ἐργάσαιντο κοινωνοὺς, καὶ πρὸς τῆ ἀπασῶν ταύτην καλλίστην καὶ σπουδαιότατην τὰ μέγιστ' αὐτοῖς σιμάραιντο κτήσιν, δι' ἧς πάντα μὲν ταῦτα καὶ σώζαν καὶ σμαύξην ἔξουσιν εἶσαι, αὐτοὶ ἢ καὶ σφῶν αὐτῶν καὶ πατέρων εἶναι βητίως καὶ φίλους μὲν ὠφελεῖν, τὰς ἢ αὐτῶν πατρῷδας ἐν τῷ ὄψασχόντι ποιεῖν εὐπούτων ἐδοκίμοῦν τὸ παράπαν ἴσχυσι λόγον, ὃ μάλιστα πάντων λόγον ἔχον ἐχρῆν· καὶ τοὶ ὁ μὲν λόγος εἰδῶς, κακείνα προσκλήσεται δῆπρ· καὶ μὴ κτησάμεθα μὲν τοὶ, γηναίως εὐ μάλα καὶ κατὰ φρονήματα τῶν ἅπαντα διάξεται χρόνον· ὁ ἢ τούτων ἀφεσηκῶς, καὶ εὐπορῆ τῶν Μύδων χρημάτων, θαυμάσαιμ' ἂν εἰ κατὰ τῶν τεταγμένων καὶ σώφροντα ὄξ' τέλους βίῃ, ἀλλὰ μὴ πρὸς ἀνδραπώδης ἡδονὰς ἀποκλίνας, ὑπέρου γυμνότερα ἐν βραχεῖ κατασαίη, μὴ λόγον ἴσχων σωφρονιστήν.

Proles bonis libris erudienda.

καὶ. Ταῦτ' ἄρα καὶ πένησι καὶ πλεσίσις κειλεύω μὴ πρότερον εἰς τέχνας δὴ τινὰς ὅδ' υἱεῖς ὄψασάμενων, πρὶν ἂν αὐτοῦ ἀρχεῖς ἤβης, ἢ καὶ μικρὸν πρὸ τῆ ἤβης, γραμμασιν ἱεροῖς ἐκπαιδεύων, καὶ οὕτω τῶν σφῶν ψυχὴν καταρτίζοντας καὶ προκαθιστάνας, ἐὰν μὲν εὐ ἔχουσι φύσεως, καὶ θαυμασῆς τινὰς ἐντεῦθεν ὑποτείνωσι τὰς ἐλπίδας, οὐ μόνον αὐτοῦ ἔξ τούτων εἰς τέλος σώζαν τῶν τάξιν, ἀλλὰ καὶ ἔως ἔξουσι ζυμπονεῖν καὶ ζυμπράττειν, καὶ πάντ' αὐτοῖς συναγωνίζεσθαι τρόπον· ὡς μέγ' ἀγαθὸν ἐσομένοισι τῷ βίῳ φύσεως τε βίῃς καὶ σπουδῆς, ὅ ὧν εἰκὸς συνελθόντων· ἐὰν ἢ μὴ, τότε ἤδη καὶ τὸ τῶν τεχνῶν ἐν καιρῷ, ὡς ἂν ἐκατέρωθεν τῶν τε λόγῳ καὶ παιδείᾳ σοικεωθῆναι, τῶν τε τὰ πρὸς δῖαιταν εὐ μάλα σφίσις αὐτοῖς ἐκπορίζειν εἰδέναι, κάλλιστα καὶ ὡς ἐχρῆν χρῶνται τῷ βίῳ· καὶ μάλιστα ὅταν κατὰ τῶν τεχνῶν ἀσχολίαν ἐνασχολῶνται βιβλίοις· καὶ τοὶ εἰ ὅπως κράτιστοὶ τινες εἶεν Ἀθηναῖοι τὰ ναυτικά, πλείν πρὸ τῶν ἄλλων ὅδ' παῖδας ἐδίδασκον, καὶ θάλατταν προοίμιον ποιεῖσθαι τῶν βίῃ· ἢ τῶν γε πολὺ μᾶλλον ἡμεῖς οἱ τῶν Χριστοῦ κοινωνοὶ, καὶ τῶν μεγίστην καὶ θαυμαστὴν ταύτην αὐτοῦ πρόσρησιν ὄψασάμενοι, ὑφείλομεθα ὅ ὡς δίκαι-

οι πάντως ἴσμεν, μὴ μόνον προϋργαίτερα ποιῆσθαι τὰ τούτα, καὶ τοῖς παι-
σὶ πρὸ τῆς ἄλλων ταύτ' εἰσηγεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ πρῶτα τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἢ
μέσα καὶ τελευταῖα ταῦτα ποιῆσθαι· ἐν τούτῳ γὰρ ἔστι καὶ τὸ γινώσκειν ἀκριβῶς
ὅπερ ἴσμεν, καὶ πρὸς ἀρετὴν εὖ διακρίσθαι, καὶ ταύτης μάλις ἀντιποιεῖσθαι καὶ
τὸ κείνῃ κελεύον· ἐπεὶ καὶ τοῖς τὰ τακτικὰ μετιοῦσιν, οἷς μὲν ἀπῆρχθαι τού-
των αὐτῶν ἐντεῦθεν ὑπέσχετο, τούτοις μὲν ἀρίστοις εἶναι περὶ καὶ κρατεῖν
ἐκασαχοῦ· δι' ὧν γὰρ ἐκάστοτε βιβλίους καὶ γραφαῖς ὁμιλοῦσιν, ἴσασι πάν-
καιροὺς καὶ τόπως πολέμους, καὶ τίσι δέῃ μεμαχηθῆναι, καὶ τίσι μὴ, καὶ ὡς τὰ
καὶ τὰ ποιοῦντες, νῦν μὲν φερέσονται, νῦν δ' ἠττήσονται· ὅθεν δὲ μὴ
ταύτη διακρίμενους, καὶ πλεον οὐδὲν ὄπλων εἰδύτας, ἀλλ' ἀμφὶ ταύτ'
ἔχοντας μόνον, ἴδοις ἂν ἀλόγῳ θράσει χρωμένους καὶ φερέσθαι βουλὰς τε
καὶ πράξεις τοῦ δέοντος ὑστεροῦντας· ὅξ ὧν ὡς τὰ πολλὰ σφάλουσιν
καὶ νικᾶσθαι ξυμβαίνει· εἰ δὲ καὶ κατορθοῦν ἔχουσιν ἀλλὰ μείζον ἂν ἦν αὐ-
τοῖς παρεσκευασμένοις ἐκείνους· τὸ δὲ τῆς Εὐρυδίκης καὶ μείζον ἀτεχνῶς, ἢ
ὡς θαυμάζειν ἔχειν ἀξίως, μὴ τι γὰρ καὶ μιμῆσθαι λέγεται γὰρ ὡς ἔφη φι-
λοτεκνίας οὕτως εἶχεν, ὡς καὶ σοφίαν τῶν αὐτῶν ἐνθεῖναι ψυχαῖς φερέσθαι πλεί-
στε ποιῆσθαι, ἐβούλετο μὲν οὐ διδάσασθαι τούτους, ἀλλ' αὐτὴν δὴ πᾶσι τὰ τοι-
αῦτα διδάσσει· ἀμήχανον δὲ παντάπασιν ἦν ἰλλυρίδα καὶ βάρβαρον οὔσαν,
ὅπως τῆς ἡλικίας ἦσθαι παιδείας· καὶ οὕτω τὸ σκεδασθὲν κάλλις ἀνύσαι,
ὡς καὶ τῶν μούσαις ταύτ' ἀναθεῖναι τὰ ἔπη, ὁμοῦ μὲν αὐταῖς χάριν εἰδύσα,
ὁμοῦ δὲ καὶ προξέπυσσα ὅθεν ἄλλως πᾶσαν ὑπὲρ τῶν παιδῶν εἰσφέρειν σκεδῆν.

Εὐρυδικὴ ἱεραπολιῆτις τόνδ' ἀνέθηκε

μούσαις, εὔιστον ψυχῇ ἐλοῦσα πόθον.

γράμματα γὰρ, μνημεῖα λόγων, μήτηρ γεγραυῖα

παιδῶν ἠβώντων, ἐξεπόνθησε μαθεῖν (1).

καδ. Ἐτι τοίνυν φυλακτέον ὑμῖν ἔστι πάντος μάλλον, μὴ λάθητε ὅθεν
παιδῶν οἷς οὐκ ἐχρῆν ἐπιτρέψαντες σοφισαῖς· ἀλλ' εἴ περ αὐτῶν ὑμῖν μέλει
ὅπως τοὺς λόγους τήν τε ψυχὴν ἔσονται βέλτιστοι, καὶ λυσιτελοῦντες σφίσι
τὲ αὐτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις, ἔσωσαν οὗτοι, οὐ παιδεύειν μὲν ἀγαθοὶ, σκαιοὶ
δ' ἄλλως καὶ διεφθορότεροι ὅθεν ἔσονται, οὐ δ' αὖ χρηστοὶ μὲν καὶ ἐπικεῖς, ὑ-
πὸ δὲ φαυλότητος λόγων λυμαινόμενοι δὴ πᾶσι τοῖς νέοις· ἀλλ' οὐς ἅπαντες
ἴσασι καὶ λόγων ἰσχὺν καὶ βίον καταλλήλων κερτημένους τοῖς λόγοις· καὶ οὐκ ἂν
ἄλλως εἶη γενέσθαι, καὶ ὡς οὐχ ὑπὲρ τῶν παιδῶν μάλλον ἢ ὑπὲρ ἰμῶν αὐτῶν
καὶ προσέτ' αὐτῶν διδασκάλων, ἴσθι· ἂν ὡς εἰ γὰρ τὰ μὲν πρῶτα τῶν μαθη-

De magis-
trorum et
paedagogorum
defectu.

(1) Extat hoc epigramma inter adespota in Brunckii analectis T. III. p. 183, sumptum ex Plutarcho de puerorum educatione.

μάτων, δυνάμεις εἰσὶν ἑκατέρω βίῃ, καὶ οἷον ὑποθέσεις δὴ τινες ἑωρασκειαὶ
 ἢ πρὸς ἀρετὴν ἢ κακίαν, ὅπως ἂν τύχοι χωρῆσαι, τὰς δὲ τῶν νέων ψυχὰς
 μάλιστα μὲν καὶ δεῖ τὸ κηροῦ δίκλῳ ἀπαλωτέρας εἶναι τῷ χρόνῳ, οὐχ ἥμισυ
 δὲ καὶ δεῖ τὸ μηδενισασοῦν παρὰ τῶν ἐναντίων χαρακτῆρα δεδιέχθαι, οὕτω
 μὲν βραδύας, οὕτω δ' εἰς ὑποδοχὴν ἐτοίμους εἶναι ζυμβαίνει, ὡς εὐθύς τούτοις
 ἐνίσχεσθαι καὶ ὁραμένους εἰς ἅπαν, εὐδηλον ὡς ἐὰν μὲν αὐτοῖς χρηστὰ προσ-
 αγάγῃς, χρηστοὺς ἔσσεσθαι σοὶ καὶ τοιοῦτους προσδόκα, καὶ σοὶ δόξαν οὐχ
 ἥττον φέροντας· ἐὰν ἢ μὴ, ἢ ὅτι ταῦτα δεσμομαρτίας, αὐτὸς σὺ ταυτὸν
 αἰτιῶ καὶ σὺ μᾶλλον δώσεις πῶς δίκην μὴ θαυμαστοῦς τινος τούτους ἐπιστή-
 σας ὅδ' ἔπλάστας· ἔξον οὖν καὶ παιδὶ καὶ σαυτῷ δι' ὧν ἔφην τὰ βέλτιστα
 χρῆσασθαι καὶ μέγα ὁρασκιδάσαι φρονεῖν, εἴτ' οὐχ αἰρήσῃ; ὅτι καὶ οὐδὲ
 τοῖς τυχοῦσι ἤβ' μύθων πρὸς τὰ παιδία κεχρησάμενος Πλάτων τὰς τίτιδας ἔειπε,
 δεῖ τὸ μὴ τοῖς φαύλοις ἐξαρχῆς ἐνεθίσθαι, ὅς γε οὐδὲ βαρβάρους ἀλλ' ἑλ-
 ληνίδας ταύτας εἶναι κελεύει, ἥτοι καὶ ἤβ' γε παιδῶν ἤβ' τοῖς οὐ καλῶς ἔχουσι
 ὅδ' οὐκ ἐπιβέβηκεν, ἤβ' ἀτοπωτάτων ἂν εἴη· καὶ καὶ τὸ ἔπειτα “παῖδ'
 ἔτ' ἔοντα καλὰ διδάσκειν.”, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῖς διδάσκουσιν αὐτοῖς οὐχ
 ὅσον εἰς ἔπαινον φέροι καὶ κέρδιον “μύθων τὴν ῥητῆρας ἔμμεναι πρηκτῆρας
 τ' ἔργων.”, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἀνάγκη τοιοῦτους δὴ τινος αὐτοῦ εἶναι, ἢ μη-
 δενὸς τὸ παράπαν ἀξίους εἶναι, μὴ δ' ἀκούειν ὅπως ὁ προήρηνται τε καὶ λέγον-
 ται· ὅταν γὰρ τρεῖς δεῖ πάντων κρατήσῃ, ὡς μόνοις δὴ πᾶσι τοῖς ἄμφοι κρη-
 τίστοις δοτέον ἔστι ὅδ' οὐκ ἐπιβέβηκεν, αἰρήσονται καὶ ἀκόντες οὗτοι, ἐὰν περ οὐκ
 ἔωσι, τοιοῦτοι δὴ τινος γενησάμενοι καὶ παῖσαν ὑπὲρ αὐτοῦ τούτου σπουδὴν εἰσ-
 ἐνέγκαι, εἰδότες ὡς οὐδὲν αὐτοῖς ἔσται πλέον μὴ ταύτη δεσκειμένοι· ὥστε
 καὶ ἔξ ὧν βελτίστους οὕτως ἔχετε ὅδ' οὐκ ἐπιβέβηκεν, καὶ ἔξ ὧν αὐτοῖς ὑμεῖς σπουδῆ-
 σασθε, καὶ οἷς τοῖς διδάσκουσιν οὕτως ἔχουσιν ἅπανθ' ἔχει καλῶς, καὶ οἷς εἰ
 μὴ οὕτως ἔχουσιν οὐχ ὅπερ ἔχουσιν ἔχουσι, πάντων εἵνεκα σπουδαστέον ὅτι τῶν
 παιδῶν ὃν εἴρηκα βρόπον· ἐτι πρὸς τούτοις καὶ μὴ ὅδ' οὐκ ἐπιβέβηκεν παιδα-
 γῶγους, οὐδ' ὀνόματι ἀπαλῶς ἀντιποιεμένοις, καὶ τῆτο μόνον δοκῶντας, ἀλλὰ
 καὶ ταῦτα τοῖς διδασκάλοις καὶ σώφρονας καὶ κοσμίας καὶ φρενῶν εὖ ἥκοντας,
 καὶ μηδὲν ἐνδέοντας ἐκείνων τῆ τῶν βρόπων ἀρετῆ, εἰ μὴ καὶ πολλῶν μείζους
 ὄντας, ὡς ἐγὼ γ' ἂν φαίην, καὶ τὸ εἶδος ἀπαιτεῖ· τὸ γὰρ ὅδ' οὐκ ἐπιβέβηκεν ἀρίστα-
 σθαι μὲν τῶν οὐ καλῶν ἡδονῶν, ἀρετῆ ἢ χαίρειν καὶ τοῖς τῆς ἀρετῆς κάλ-
 λεσι, μισεῖν ἢ ἀργίαν, τῶν ἢ λόγων εὖ μάλα λόγον ποιείσθαι, καὶ ὅδ' οὐκ ἐπιβέβηκεν
 ταῦτα πόνους ἡδίας νομίζειν κύβων τὴν καὶ θεάτων, καὶ τὸ ζύμπαν εἰπεῖν,
 δεῖ πάντων εὖ ἔχειν, ἐν τούτοις μάλιστα κεῖται· τοιοῦτοι δ' ἄμφοι ὄντοι,

κὴ οὕτω μάλιστα συγκεκριημένοι, ἀνάγκη πᾶσα κὴ τὰ παρ' ὑμῶν τούτοις προσεῖναι· οὐ γὰρ πρὸς πῶ ἤν' παιδῶν εὐδοκίμησιν ἀπόχρη μόνα τὰ κείνων, ἀλλὰ κὴ τῆς ὑμετέρας σωτελείας προσδεῖ· συνεχῶς αὐτοῖς ἐνορῶντων, καὶ καθ' ἑκάστην ὡς εἰπεῖν ἀπαιτούντων εὐθύνας· ἐπὶ γὰρ κὴ παιδαγωγοὶ κὴ διδάσκαλοι ταῦτα πωλαίσθωνται, σπουδαιότεροι πάντως ὡς αὐτῶν ἴσονται· μᾶλλον ἢ πάντα πόνον νομιοῦσι ῥαστώνην ὑπὲρ τῶν λόγων τούτους ἐμπλήσαι κὴ καταστῆσαι ὡς φανείς, οἴκοθεν κὴ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἴσων ἀφορμῶν ὀρμωμένους.

κε. Ταυτὰ ἢ ταῦτα λέγω κὴ ὡς πασῶν· δὴ πᾶσι τεχνῶν οὐ λόγων μόνων· ὑμεῖς ἢ, ἴν' ἰδῆτε κὴ τοῦτο, μὴ χρημάτων φειρόμενοι κὴ κτημάτων παντοδαπῶν εὐπορεῖν, ἐξ ὁμοῦ μετέχειν, ζηλωτὸν μᾶλλον ἡγεῖσθε, ἢ τῶν ποιοῦν χρηστοῖς κὴ ἔργοις κομᾶν κὴ πάντα διαφέρειν τῶν βίων· τὸ μὲν γὰρ ὅστις εὐφρονούντων ὡς ἀληθῶς, κὴ ὅπως ἴσονται θεοφιλεῖς, κὴ νῦν κὴ εἰς αὐθις ἀποδόντων· τὸ δ' ἡδονὴν μόνον ζητούντων κὴ τρυφᾶν ἔχειν ἐκ τοῦτοῦ ὅτι ὧν ἂ μὴ ἢ λέγειν ἔξεστιν ἀπαντᾶ· εἰ ἢ τοῦτ' ἐκείνους χεῖρον τοσοῦτον, ὅσο ψυχῆ σώματι κρείττων, ἀποστατέον ἂν εἴη τούτους τοσοῦτον, ὅσο ψυχῆς φροντιστέον κὴ πειρατέον καθάπαξ θεοφιλεῖς εἶναι διατὰ τὰ ἔργα· κὴ μὴ κείνους παντάπασιν ἀποστρέφους, τῶν πρὸς ἀτόπως ἡδονᾶς δι' ἀρετῆς ἀπυσίαν χρῆσθαι τῶν πλούτων· ὅς οὐ μόνον τῶν πρὸς πᾶσαν κακίαν τοῖς οὐ καλῶς χρωμένοις ἐφόδιον γίνεσθαι, φάκτεον ἂν εἴη μᾶλλον ἢ σπουδαστέον, ἀλλ' ὅτι κὴ τούτοις χωρὶς, οὐκ ἐν τῶν πλετεῖν ἀπλῶς ὅτι τὸ εὐ πράττειν, ἀλλ' ἐν τῶν εὐ πράττειν, τό γε πλετεῖν· εὐ ἢ πράττειν τί ἂν εἴη μᾶλλον, ἢ κὴ ψυχὴν εὐ πεφυκέναι κὴ πράττειν ἂ δέει; ὡς ὁ γε τοιοῦτον κὴ χρημάτων ἀνδρῶν οὕτως ἔχει, πάντων κάλλιστα ἔχει· κὴ τούτων ἔτι προσόντων, εὐδαιμονίας ἐξ ἑαυτοῦ ἂν εἴη κὴ πολλῶν βελτίων, τῶν κὴ οὐδ' ἄλλως εὐ ποιεῖν δύνασθαι· εἰ μὲν οὖν μὴ τῶν πράττειν ἂ δέει ἐπὶ πλετεῖν οἴσθε δεῖν, κὴ τῶν καλλίως τοῦδε ποιεῖσθε λόγον συνδυασμοῦ, ζηλωτοὶ πάντως ἐς κὴ πλείστον τινῶν ἀξιοί· εὐδαιμονία γὰρ ἔστι ἐνέργεια ψυχῆς κατ' ἀρετὴν ἐν βίῳ τελείῳ· εἰ δ' ἀρετῆς ἀλογοῦντες καθάπαξ ἐκείνο μόνον δῶκετε, ἐπὶ ὅπως ἔξετε χρήματα προύργου ποιεῖσθε, ἀνάγκη πᾶσα τρισαθλῆς τὴν ὑμᾶς εἶναι κὴ κακοδαίμονας, κὴ προσέτι δυοῖν ἐπίσχεσθαι τοῖν κακίστοις, τῶν θ' ἂ μὴ πέφυκεν εἰς ἅπαν μῦθον, ἀλλ' ὅσον ἂν αὐτίκα πεπαῦσθαι, ταῦτα ὡς πλείονον ἄγαν ἤν' εἰς ἅπαν μῦθόντων, τῶν ὅτι ἡμισείας ὡς πρὸς εἰς ἀνθρώπους τελείν νομίζεσθαι, δι' ὧν σώματι μὲν κὴ τοῖς εἰς σῶμα φέρουσι δὴ πᾶσι προσέχετε μόνον, ψυχὴν ἢ ὡς περ ἢ μηκέτ' οὐσαν, ἢ οὐσαν μὲν, τῆν ἄλλως ἢ κὴ οἶον ἐφ-

Morum
praecipua
cura sit.

όλκιον ὡδραφαῦλον πονεῖσθε· ἦν ἐπειδὴ κατὰ ἑστὴν τὴ φύσεως θεσμούς, ἴσ-
 χαι τὸ κράτῳ, δέον κὶ παρ' ἡμῖν μείζονα ἀξιοῦσθαι προνοίας, κὶ τὰ πρεσ-
 βεία τῷ ὄντι φέρεσθαι· οἱ δ' οἷς ποιούμεν, κινδυνεύομεν ἀνατρέπειν τὴ τάξιν,
 τῷ χεῖρονι τὴ ἡγεμονίαν ὡδρα' φύσιν διδόντες, κὶ ποταμῶν ἄνω τὰ πράγ-
 ματα κρίνοντες.

Animi im-
 pensior est
 quam cor-
 poris ha-
 benda cu-
 ra.

κς. Ἐπειτ' εἰ μὲν ἔστι ψυχὴ σώματῳ σύσασις, ὡσπερ οὖν ἔστιν,
 αὐτὴ ἢ οὐδενὸς ἑτέρου δεῖται πρὸς σύσασιν, ἀλλὰ κινεῖ μὲν κὶ ζωοποιεῖ τοῦ-
 το σιωῦσα, ἐξιοῦσα ἢ τὸ μὲν εὐθύς οἴχεται κὶ καταρρεῖ, κὶ πρὸς τὸ μη-
 δὲν ἥδη χωρεῖ, ἢ δ' οὐδὲν ἦττον κὶ οὕτως ἔστι ψυχὴ, ἀνάγκη ἢ τὴ οὕτως
 ἔχουσιν τοσοῦτο μείζω κὶ τιμιωτέραν τετραῖ καθεσάναι, ὅσο τὴ σιωγαμένου
 τὸ σιωσῶν, ἢ τὴ νῦν μὲν ὄντῳ, νῦν δ' οὐκ ὄντῳ, τό γ' ὡσαύτως ἔχον
 αἰεὶ κἀκείνῳ τούτων αἴτιον ὄν, ἐσχάτης ἀνοίας ἂν εἴη ἢ ὡδρανοίας, ἢ οὐκ οἶδ'
 ὅ τι κὶ φῶ, ταύτην θεραπεύειν ἀφέντας, τούτοις φροντίζοντας φαίνεσθαι, κὶ τὴ
 ἀλόγου τε κὶ θνητῆς, τὴ λογικῆν τε κὶ ἀθάνατον ὡδρα' ἐλάττονον μοῖραν
 ποιεῖσθαι· ὁ μὲν οὖν ἔξ Αἰγύπτου Πλωτῖνον μήθ' ὑπὲρ τὴ ὄντῳ ὄντως δόξης
 εἰδὼς ἂν δεῖ, μήθ' ὄν ἡμεῖς μηδὲν προσδοκῶν, τοσοῦτον ἀπειχε τὴ σώμα-
 ματῳ ὄρμαῖς ἢ ὀπινοῦν ἐφίεσθαι, ὅσον τὴ τὴ ψυχῆς κόσμος κὶ κάλλος ἐτίθε-
 το λόγον· οὕτω ἢ ταύτην τὴ μεγίστων ἠξίε κὶ ὄν μάλιστα χρεῖ, ὡσθ' ὅτι
 μὴ μόνη ταυτὴ ὡδραῖν, ὅ δ' ὡσπερ ἑαυτῷ δυσχεραίνειν, κὶ πρὸς αἰσχύνης
 ἡγεῖσθαι τὴ μὴ σώματῳ δῖαιταν· ταυτὰ ταῦτα φιλοσοφῶν τῷ τὴ Ἰεασαί,
 δεσποτικῶν ἀποκαλοῦντι τὸ σῶμα, κὶ δεῖ τούτο τὴ ἔξοδον ὀπιπεύδοντι· ἡ-
 μεῖς ἢ, ὡ κενῶ πάθος, τὴ δεσποτικῶν τὴ νοῦ κατάγοντες εἰς δουλείαν, κὶ τὸ
 θαυμαστὸν ἢ θεσπέσιον τουτὶ χρεῖμα κὶ τῆς ἀνωτάτω ἢ πρώτης αἰτίας μά-
 λιστα ζυγχιυενές, μολύνοντες τοῖς αἰσχίσις οὐδὲν τὸ παράπαν οἰόμεθα δεῖν
 οὐδ' ἡμᾶς αὐτοῦ κατασχύνας οὕτως ἔχοντες, μᾶλλον μὲν οὖν κὶ δεῖ πάν-
 των ὡς οἶόν τε ταυτηνὶ συγκροτούμεν τὴ ἦτταν, ὡσπερ ἢ μηδένα ὡδρα' μηδέ-
 νος δῶσοντες λόγον, ἢ γεῖων οἰόμενοι τεύξεσθαι· κὶ μὴν οἷς μὲν λόγῳ κὶ
 δεῖνοῖα πρὸς ἅπαντα χρεῖμεθα, κὶ μὴ τὴ δεῖνοῖσθαι τε κὶ φρονεῖν τοῖς πράξ-
 μασιν ἐγχερούμεν εἰς ἀνθρώπου τελοῦμεν· ἀμέλει κὶ Πλάτων ὅτι περ οὐκ
 ἄλογον, ἀλλὰ λογικὸς ἐγγόνῳ, μεγαλαυχούμεν ἦν· οἷς δ' οὕτως ἀνοή-
 τως ἀλόγων δῖκην τοῖς πάθεσιν ὑποκείμεθα κὶ τὴ ὑπόθεσιν ὡδραβαίνομεν, τὴ
 φύσιν ἀρνούμεθα· ὅ κὶ θαυμάζω εἰ ἀλόγου μὲν τινῳ ἡμᾶς προσεπιπόντῳ
 οὐκ ἂν ἠνεσχόμεθα, αὐτοὶ ἢ οἷς ποιούμεν ἀλογίαν νοσοῦντες, οὐκ αἰσθα-
 νόμεθα· οὐ μείζον οὐδὲν ἔστιν εἰς αἰσχύνην· μᾶλλον ἢ τὸ εἶκος ἅπαντᾶ· τῷ
 γὰρ τῆς ψυχῆς ἀλόγῳ προσέχοντες, οὐδένα τὴ λογικοῦ ποιούμεθα λόγον-

τὸ ἢ μηδένα τούτε ποιεῖσθαι λόγον, οὐδὲν ἕτερον ἢ σαφὴς ὅτιν ἀφροσύνη, ἢ ἀπὸ τῆ παθῶν ἀναφερομένης ἀχλύθου ἢ λογισμὸν σευθολούσης, καὶ δίκην ἀνδραπόδων ἐφ' ἃ μὴ δεῖ τὸ νοῦν κατασώσης· χρηστέον οὖν ἡμῖν ἐν πᾶσι τῷ λόγῳ, καὶ πάνθ' ἔξει καλῶς.

Conclusio.

κζ. Ἄ μὲν, ὦ ἄνδρες, μέγιστα καὶ κοινότατα καὶ ὡσπερὶ κεφάλαια πολιτικῶν ᾠδαγγελμάτων εἰπεῖν δεῖ, ταῦτ' ὅτιν ὅπι' τοσοῦτον ἀσφαλείας καὶ τῆ καλῶς ἔχοντος ἥκοντα, καὶ οὕτω σαφῶς ἀποδεδειγμένα, ὡς μὴ ἂν ἐνὶ μηδενὶ καὶ ἤρ' εὐσκαίνων εἰδόντων, ἀμφισβητεῖν ἔθ' ὅλως ὀξεῖναι, τὸ μὴ οὐ καλῶς καὶ προσηκόντως εἰρηθεῖν, καὶ ἢ τε κοινῆς ὠφελείας, τῆ γε καθ' ἕκαστον λυσιτελοῦντος ἀξίως· ἀλλὰ τούτε γ' ἔνεκεν, καὶ πάντας ὡσπερ τισὶ χρησιμοῖς ἢ νόμοις τούτοις κεχρηθεῖν· διττὰ ἢ δεῖν οἰόμεθ' εὐχεσθαι, ἃ μὲν νῦν αὐτὸς ἔφην, ταῦθ' ὑμᾶς ἐνδεδείχθαι τοῖς ἔργοις· ἃ δ' ἂν ὑμεῖς θεοῦ διδόντος ἐνδείξασθε, τούτων ζηλωτὰς ὄντες ὀπιγίνομένως χυέσθαι, περιεργον ὡσπερ τὸ δεύτερον κρίνω· εἴαν γὰρ καλοὶ καγαθοὶ γένησθ' ὑμεῖς, καὶ οἷος λόγῳ βούλεται, αὐτοὶ τε ἀεὶ πρᾶξετε, κακείνους ἂν ἐκ τῆ ὑμετέρων ἐνδοσίμων, εὖ οἶδα καὶ πέπασμαι, τοιοῦτες κατασῆναι, τῆ ζήλει δὲ πάντων ἐκάστοτε ᾠδαπλησία χωροῦντος, ὃ καπὶ τῆ νυκτὶ καθεστῶτων νόμων συμβᾶν ἴσμεν τοῦτο ἀρχῆς.

EIUSDEM THEODULI SIVE THOMAE MAGISTRI

tituli orationum alio tempore edendarum.

Εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν βαπτιστῶν ἐγκώμιον.

τα εἰ δυσχεραίνοντα διὰ τὸ μὴ ᾠδα δίκαστῆρ' τουτὶ γεγενηῶς.

Ἐπὶ Ὀλυνθίων.

Ἐπιστολὴ τῷ κυρίῳ Ἰωσήφ.

Εἰς τὸ ἐναντίον.

Ἐπιστολὴ τῷ κυρίῳ Ἰεροθέῳ.

Ἀνάπλες.

Θεσσαλονικεῦσι ᾠδὲ ὁμονοίας.

Πρὸς βασιλέα πρεσβευτικὸς ὑπὲρ Χανδρηνοῦ.

Ἐπὶ Κυναγιέριου. (1)

Ἐπὶ Καλλιμάχου.

Πρὸς τινὰ ἀδικήσαντα καὶ δίκην δόν-

προσφώνημα τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ.

(1) Haec et sequens oratio diversae sunt ab editis Polemonis de eodem argumento.

SIBYLLAE LIBRI XI. XII. XIII. XIII.

EX CODICIBUS VATICANIS EDITI.

ΣΙΒΥΛΛΗΣ ΛΟΓΟΣ ΙΑ.

- Κ**ΟΣΜΕ πολυσπερίων ἀνδρῶν, καὶ τείχεα μακρὰ,
καὶ πόλεις ἀπληστοὶ δ' ἔθνεά τε μυριόεντα
ἀντολίης δύσεώς τε μισημβρίας τε καὶ ἄρκτου,
παντοδαπαῖς φωναῖς μεμερισμένα καὶ βασιλείαις (a).
5. ἀλλ' ἄπερ ὑμῶν μέλλω τὰ κάκιστ' ἀγορεύειν (b)
ἐξ οὗ γὰρ κατακλισμὸς ἐπὶ προτέρους γένετ' ἀνδρας
καὶ γενεὴν πενήνην ἐξώλεσεν ὕδασι πολλοῖς,
αὐτὸς ὁ παντοκράτωρ ἕτερον δὲ γένος πόρην ἄλλο
ἀκαμάτων ἀνδρῶν, οἱ οὐρανὸν ἀντίφροντες
10. πύργων δομήσαντες ἀθέσφατον ὕψος ἀπ' ἄλλων
γλώσσαις δ' αὐτ' ἐλύθησαν ἐπ' αὐτοῦς δ' ἤλυθεν ὄργῃ
ὑψίστου θεοῦ βεβηλημένοι κάππεσε πύργος
ἄσπετος· οἱ δὲ κακὴν γὰρ ἐπ' ἀλλήλους ἔριν ἄρσαν'
δὴ τότε καὶ δεκάτη γενεὴ μερόπων ἀνθρώπων
15. ἐξ οὗ ταῦτ' ἐγένοντο μερίζετο γαῖα δ' ἅπαντα
ἀλλοδαπῶν ἀνδρῶν καὶ παντοδαπῶν διαλέκτων,
ἦν ἀριθμὸς λέξω καὶ ἀκροστιχίαις ὀνομασίῃ (c)
γραμμᾶτος ἀρχομένου, καὶ τοῦνομα δηλώσαιμι
πρώτῃ δ' Αἴγυπτος βασιλίδα δέξειτ' ἀρχὴν
20. ἐξοχον ἠδὲ δίκαιον ἔπειτα δὲ φῶτες ἐν αὐτῇ
πολλοὶ ἐπάρξουσι βουληφόροι· αὐτὰρ ἔπειτα
ἄρξει δεινὸς ἀνὴρ κρατερώτερος ἀγχιμαχητῆς,
οὐνομα δὲ σχήσει τοῦ ἀκροστιχίου τὸ γράμμα,
φάσγανον δ' ἐκτανύσει κατ' εὐσεβῶν ἀνθρώπων
25. σῆμα δ' ἔσται ἐκείνῳ μέγα τούτου κρατέοντος
γαίῃ ἐν Αἰγύπτῳ ἧτις μέγα κυθαίνουσα
ὄλλυμένας ψυχὰς λιμῷ τότε σιτοδοτήσει
ἀντολίῃ θρέψει ἠδ' ἄσσυρίων γένος ἀνδρῶν
αὐτὸς δεσμῆτης ὁ δικασπόλος οὐνομα δ' αὐτῶ
30. ἴσθιν . . . (d) μέτρου δεκάτου ἀριθμοῖο
Ἰωσήφ ὁ
πάγκαλος. ἀλλ' ὅπότεν ὁ δεκάπληγος ἀπ' οὐρανοῦ αἰγληέντος
ἦξει ἐπ' Αἴγυπτον· τότε σοὶ πάλιν ταῦτα βοήσω
αἰ αἰ σύ Μέμφι· αἰ αἰ σύ μεγάλη βασιλεία·
ἐξολέσειε λαὸν σου πολὺν ἐρυθραία θάλασσα
- ἐν δ' ὅπότεν λείψωσι πίδον πολὺκαρπον ὄλεθρον
λαὸς ὁ δωδεκάφυλος ἀπ' ἀθανάτοιο κελευσθεῖς,
καὶ μόνος αὐτὸς ἀναξ δώσει θεὸς ἀνθρώποισιν
ἰβραίοις δ' ἄρ' ἔπειτα μέγας βασιλεὺς μεγαθύμος
Μωυσιῆ. ἄρξει ἐπ' Αἴγυπτον ψαμαδάθεος οὐνομ' ἔχων τι,
ψευδοπατρὶς θηβαῖος ἀνὴρ, Μέμφιν δ' ἀγαπήσει
40. δεινὸς ὄφις καὶ πολλὰ φυλάσσεται ἐν πολέμοισι·
δωδεκάτην δεκάδος δὲ περιτελλομένης βασιλείας
ἔπτ' ἐπὶ καὶ δεκάτης ἐς ἑὼν ἑκατοντάδος, ἄλλων
πάντ' ἐπιλειπομένων, τότε δὴ Περσίδος ἀρχή.
καὶ τότε ἰουδαίους σκότος ἔσσειται· οὐδὲ φυγοῦνται
45. λιμὸν καὶ λοιμὸν δυσανάσχετον ἤματι κείνῳ·
ἀλλ' ὅπότεν ἄρξῃ πέρας καὶ σκηπτρα προλείψῃ
υἱὸς Ἰωνοῖο περιτελλομένων ἑναιαυτῶν
εἰς μούνας πέντε τετραδάς δεκατέσσασι δὲ ταύτας
ἐνεαδάς τελεθεῖς ἑκατὸν καὶ πάντ' ἀποτίσεις·
50. καὶ τότε ἔσῃ Πέρσῃσι Λάτρεις Μῆδοισι δοθεῖσα,
πληγαῖς ὄλλυμένην διὰ τε κρατερᾶς ὕμιναις·
αὐτίκα δὲ Πέρσαισι καὶ Ἀσσυριοῖς κακὸν ἔσται,
πάση τ' Αἰγύπτῳ, Λιβύῃ τῇ δ' Αἰθιοπίεσσι,
καὶ πᾶσι Παμφύλοισιν, ἢ δ' ἄλλοις πᾶσι βροτοῖς·
55. καὶ τότε Ἰωνοῖς δώσει βασιλεῖον ἀρχὴν,
οἱ πάλιν πορθήσουσι γένη, πολλοῖς τε λαφύροις
γαίαν ἀφαρπάζοντες ὅλην μὴ συμπαδέοντες·
αἰλίνα θρηνήσουσι λιγροὶ παρὰ Τίγριδι Πέρσαι,
Αἴγυπτος θακρῦσει, πολλὴν χθόνα δ' ἀρδύσειεν·
60. καὶ τότε σοὶ Μῆδία τετὴ κακὰ πολλὰ ποιήσει·
Ἰνδογενὴς πολυόλβος, ἄχρι πάντ' ἀποτίσεις·
ἔσσα πάρος πεποιήκας, ἀναδέα θυμὸν ἔχουσα·
αἰ αἰ σοὶ μῆδειον ἔθνος· μετέπειτα λατρεύσεις
ἀνδράσιν αἰθιοπίεσσι, ὑπὲρ μεροειδέα χῶρον
65. ἐπτ' ἐπὶ τοῖς πρόσθεσι ἑκατὸν λυκάβαντας ἀπ' ἄρκτου
πληρώσεις δύστηνη, καὶ ὑπὸ ζυγὸν αὐχένα θήσεις·
καὶ τότε κυανόχρους πολιοπλόκαμος μεγαθύμος

(a) Codd. βασιλείας. Sed permulta sunt in his sibyllinis menda scripturae ac metri, quae ego prope omnia intacta transmittō. (b) Alius codex ἀγορεύειν. (c) Al. cod. ὀνομασίῃ. (d) Sic reliquitur spatium in utroque codice.

70. ἰνδὸς ἀναξ μετέπειτα γενήσεται, ὃς κακὰ πολλὰ
 θήσει ἐπ' ἀντολῆς διὰ κρατερὰς ὑσμῖνας·
 καὶ σὲ λωβήσῃ μάλλον παρὰ πάντας ὀλίσοι·
 ἀλλ' ὅταν εἰκοστὸν ἔτος καὶ δέκατον βασιλεύσῃ
 ἐπ' ἐπὶ καὶ δεκάκις· τότε δὲ βασιλείου ἀρχῆς
 πᾶν ἔθνος οἰσθήσῃ καὶ ἑλευθέριον ἀναδείξει,
 75. λείψας δούλειον αἱμ' ἐπὶ τρεῖς μονάδας ἑνιαυτῶν·
 ἀλλὰ πάλιν ἤξει καὶ ὑπὸ ζυγὸν αὐχένα θήσει,
 πᾶν ἔθνος ἀνδρῶπων κρατερῶς πάλιν ἢ παῖρος ἦεν,
 δουλεύων βασιλεῖ καὶ ἑκουσίως ὑποτάξει,
 ἔσσειται εἰρήνη μεγάλη κατὰ κόσμον ἅπαντα·
 80. καὶ τότε δ' Ἀσσυρίοις βασιλεὺς μέγας ἔσσειται ἀνήρ·
 ἄρξει, καὶ πάντας πείσει καταδύμια βάζειν
 ἄσσα θεὸς νομίμως διατάξαι· καὶ τότε τοῦτον
 φριξέουσι πάντες βασιλεῖς κομόωντες ἀκωκαῖς
 δειμαλίσι καὶ ἀναυδοὶ ὑπερμανέες τ' ἐρατωποί,
 85. τούτου δουλεύουσι θεοῦ μεγάλου διὰ βουλάς·
 πείσει γὰρ τὰ πάντα λόγῳ· καὶ βιωὸν ἐρανὸν
 αὐτὸς δομήσει κρατερῶς, εἶδωλα δὲ ῥίψει,
 φύλα δὲ καὶ γενεὴν πατέρων καὶ νήπια τέκνα
 εἰς ἑν συγκομίσας οἰκήτορας ἀμφιβαλεῖται·
 90. οὐνομα δὲ σχήσει διακοσίῳ ἀριθμοῖο,
 ὄκτω καὶ δεκάτης γραμμῆς σημεῖα δείξει·
 ἀλλ' ὅπῃ δεικνύει περιτελλομένησι κρατήσῃ
 τοῖς δύο καὶ πέντε προσελθὼν ἐπὶ τέρας χρόνοις
 ἔσσονται δὲ τοῖς οἱ βασιλεῖς ὅσα φυτὰ τὰ θνητῶν
 95. ὄσσαι δὲ φητραῖος, αἱ δὲ πόλεις ὄσσαι δὲ νῆσοι,
 ἤπειροι μακάρων ἢ δ' ἀγλαόκαρποι ἀρουραὶ·
 εἰς ἔσται δὲ τούτων μέγας βασιλεὺς ἄγος ἀνδρῶν·
 ἄρξουσι δ' αὐτῷ πολλοὶ βασιλεῖς μεγάθυμοι,
 καὶ τούτῳ πασι τε καὶ ὀϊωνοῖς πολυάλοιοις
 100. δώσουσι μοῖρας βασιλίδος εἵνεκεν ἀρχῆς·
 εἰς δεκάδας δεκάδων ὄκτῳ μονάδας ἐπὶ ταύταις
 ἐξ ἑτέων ἄρξει καὶ ἐς ὕστατον ἀντιλοῦσιν·
 ἦνικα θῆρ βρίαρος δ' ἤξει σὺν ἄρῃ κραταιῷ,
 καὶ τότε σοὶ βασιλεῖς ἀγαυοὶ χόλος ἐξαναφύσει·
 105. αἰ αἰ σοὶ Πέρσις γῆ ὅσα ἐκχύματα δέξῃ
 αἵματος ἀνδρομέου, ὅπῃ ἤξει σοὶ ἐκείνος
 ὀμβριμόθυμος ἀνὴρ· τότε σοὶ πάλιν ταῦτα βοήσω,
 ἀλλ' ὅταν Ἰταλίη προφήτῃ μέγα θαῦμα βροτοῖσι,
 νηπίσῃ μινύρισμα ἀκερασίη παρὰ πληγῆ,
 110. ἀντρω ἐπὶ σκιερῷ θηρὸς τέκνα μηλοφάγοιο,
 οἵτινες ἀνδρωδίνας ἐφ' ἐπτά λόφοισι κραταιοῖς
- πολλοὺς πρηνίξουσιν· ἀναΐδια θυμὸν ἔχοντες·
 ἀμφότεροι ἀριθμῶν ἑκατὸν οἷς οὐνομα δείξει
 σῆμα μέγ' ἔσσομένων· καὶ ἐπτά λόφοισι δὲ τείχη
 115. κρατερὰ δομήσουσι· καὶ ἀμφ' αὐτοῖς βαρὺν ἄρῃ
 στήσουσι· τότε δ' αὐτ' ἔστ' ἐπανάστασις ἀνδρῶν
 φουμένη περὶ σὲ μεγάλη καλλίσταχου γαῖα
 Αἴγυπτε· ἀτὰρ πάλιν ταῦτα βοήσω·
 πρὸς σ' ἐπὶ πληγῆν μεγάλην οἴκοις ὑποδέξῃ·
 καὶ πάλιν σοὶ ἰδίῳ ἔσται ἐπανάστασις ἀνδρῶν·
 120. ἄρτι δὲ σε τλήμων φρυγίη κατοδύρομαι οἰκτρῶς·
 ἤξει γὰρ σοὶ ἄλωσις ἀφ' Ἑλλάδος ἰπποδάμοιο·
 καὶ πόλεμος δεῖνός τε διὰ κρατερὰς ὑσμῖνας·
 Ἴλιον οἰκτεῖρω σε· ἀπὸ Σπάρτης γὰρ ἑριννὺς
 125. ἤξει σοὶ μελαίθροισι ὀλοῦ κεκρασμένῳ ἄστρῳ,
 σοὺς δὲ μάλιστα πόνους μόχθους στοναχάς τε γούους τε
 θήσει· ἐπ' ἄρξωσι μάχην εὐ εἰδοτές ἀνδρες
 ἦρως Ἑλλήνων ἀρηϊφίλων ὄχ' ἀριστοῖ·
 τούτων δ' εἰς ἔσται βασιλεὺς κλυτὸς αἰχμαυτῆς·
 130. ἀμφὶ κασιγιήτῳ μετελεύσεται ἔργα κάκιστα·
 αὐτοὶ δ' αὐτ' ὀλίσοισι φρυγῶν κλυτὰ τείχεα Τροίης
 ἦνικα δις πέντε περιτελλομένων ἑνιαυτῶν
 πληρώσει πολέμοιο μαιφόνῳ ἔργα χρόνιοι,
 αἰφνίδιος δὲ βροτοῦς ξύλιν δόλος ἀμφικαλύψει,
 135. καὶ τοῦτον δέξῃ ἐπὶ γούνασιν οὐχὶ νοῦσα
 ἔγκυον Ἑλλήνων χόλον ἔμμεται ἢ βαρὺ πένθη·
 αἰ αἰ ἐν νυκτὶ μία πόσους ὑποδέξεται ἄδης,
 ἠδὲ λάφυρα πόσα πολυδακρύτοιο γέροντος
 ἄξει· ἀγήρατον δ' ἔσται κλῖος ἑσπομείοισι·
 140. τούνομα δὲ σχήσει βασιλεὺς μέγας ἐκ Διὸς ἀνὴρ
 στοιχείου ἀρχομένοιο ἐπὶ νόστοιο στοιχήσει·
 δὴ τότε καὶ πεσῖται δολίης ἐν χερσὶ γυναικός·
 ἄρξει δ' ἐκ γενέτης τε καὶ αἵματος Ἀσσαράκοιο (α)
 παῖς κλυτὸς ἠρώων κρατερός καὶ ἀλκιμος ἀνὴρ·
 145. ἤξει δ' ἐκ ταύτης πυρὶ μεγάλῳ δηωδείσης
 φεύγων ἑκπαρις φοβερὸν διὰ μάλων ἄρνος
 βαστάζων ὄμοισιν ἐὸν πρέσβυν γενετῆρα
 150. υἱὸν δ' ἐν παλάμῃ κατέχων νόμον εὐσεβῆς ἔργον
 ῥήξει παπταίνων ὅστις πυρὸς ἔσχισεν ὄρμην
 αἰδομένης Τροίης καὶ ἐπειγομένης δι' ὀμίλου
 δειμαίνων παῖδας εἰς γαῖαν φοβερὴν τε θάλασσαν·
 οὐνομα δὲ σχήσει τὸ τρισύλλαβον οὐ γὰρ ἄσημον
 στοιχείου ἀρχομένου δηλοῖ τὸν ὑπέρτατον ἀνδρα·
 καὶ τότε δ' ἀναστήσει πάλιν κρατερὴν τε Λατίνων·

(a) Codd. ἀσάροιο.

BB *

155. πεντ' ἐπὶ δεκάτῳ ἔτει ἐπὶ βένθεσιν ἄλμης
 ὕδασιν ὀλλυμένους ἴσχησαι θανάτοιο τελευτήν
 ἀλλὰ μὲν οὐδὲ θανάτον τ' ἐπιλήσεται ἔθνεα φωτῶν
 ἄρξει γὰρ γενεὴ τούτου μετόπισθεν ἀπάντων,
 ἄχρις ἐπ' Εὐφράτου Τίγριος ποταμῶν ἀνά μέσον·
160. χωρὶς Ἀσσυρίων ὄπη μὴκύνετο Πάρδος·
 ἔσσεται ἔσσομένοις ὁπότεν τὰδε πάντα γένηται·
- Ὅμηρος καὶ τις πρέσβυς ἀνὴρ σοφὸς ἔσσεται αὐδὶς αἰοῖδος (1)
 ὃν πάντες καλέουσι σοφώτατ' ἐν μερόπεσσιν·
 οὐ κόσμος πραπίδεςσιν ὅλος παιδεύσεται ἐσθλαῖς·
165. γράψει γὰρ κεφάλαια δύναμιν τ' ἐπίνοιαν·
 καὶ τότε σαφῶς γράψει μάλ' ἀθέσφατα ἄλλοτε κάλλη·
 καὶ τοῖσιν ἑμοῖς λόγους μέτροις ἐπέεσσι κρατήσας·
 αὐτὸς γὰρ πρῶτιστος ἑμᾶς βίβλους ἀναπλώσει
 καὶ κρύψει μετὰ ταῦτα· καὶ ἀνδράσιν οὐκέτι δείξει
170. ἐς τέλος οὐλομένου θανάτου βιότοιο τελευτῆς·
 ἀλλ' ὁπότεν δὴ ταῦτα ἄπερ εἶπον τελειωθῆ
 Ἑλληνες πάλιν αὐτίς ἐπ' ἀλλήλους μαχέονται
 Ἀσσυριοὶ Ἀραβῆς τε φαρετροφόροι τ' ἔτι Μῆδοι·
 Πέρσαι καὶ Σικελιοὶ, Λυδοὶ δ' ἐπαναστήσονται,
 175. Θρηῆκες, Βιθυνοὶ τε, καὶ οἱ παρὰ ρέυμασι Νείλου
 ναίουσι γαίην καλλίσταχυν ἦν δὲ κυδοιμον
 πᾶσιν ὁμοῦ θήσει θεὸς ἄφθιτος· ἀλλὰ μάλ' αἰνῶς
 ἀνὴρ Ἀσσυρίου νόθος αἰθίοψ ἴκεται ἄφνω·
 θυμὸν ἔχων θηρῶς, καὶ πᾶνθ' ἰσμὸν διακόψει
180. παπταίνων ἐπὶ πᾶσιν ἰὸν πῆλαγος διαπλύσει·
 καὶ τότε σοὶ μάλα πολλὰ γενήσεται Ἑλλάς ἄπιστε·
 αἱ αἰ σοὶ τλήμων Ἑλλάς ὅσα δεῖ σ' ἀνομιῶξαι·
 ἔπτ' ἐπὶ ὀγδοήκοντα ἔτων ἐπιτελλομένων
 παμφύλου φοβεροῦ πολέμου σκύβαλον λυγρὸν ἔσση·
185. ἔνθα Μακηδονίων πάλιν ἔσσεται Ἑλλάδι πῆμα·
 καὶ Θρηῆκην ὀλέσει πᾶσαν καὶ μῶλον ἄρηος
 νήσοις ἠπειροῖς τε φιλοπολέμοις τε τοράτρου
 ἔσσειτ' ἐνὶ προμάχοισι, τὸ δ' οὐνομα τοῦτο μεδέξει·
 δεκάκις πετηκόντα ἀριθμῶν στοιχεῖ ἐν ᾧ δηλοῖ·
190. ἀρχὴν ἀκύμορός τε γενήσεται· ἀλλὰ μεγίστην
 καλλεῖψει βασιλείαν ἀπειρασίην τε καὶ αἰᾶν·
 αὐτὸς δ' αὖ πίεται ὑπὸ δουροφόρου κακοβούλου
 ζήσας ἐν Συρίᾳ (a) ἠγούμενος οἷα περ οὐδεὶς·
 ἄρξει δ' οὐ μετέπειτα παῖς τούτου μεγαθύμου
195. στοιχείου ἀρχομένου· γένος διεξοδὸν ἔσται
 οὐ Διὸς οὐκ Ἄμμωνος ἀληθία τοῦτον ἱροῦσιν
 (a) Al. cod. Ἀσσυρία. (b) Ita codd.
- πόντες, ὅμως Κρονίδαο νόθον δ' ὡς ἀντακλάσσονται
 πολλῶν δ' αὖ μερόπων ἀνδρῶν πόλεις ἐξαλαπάξει·
 Εὐρώπη δὲ μέγιστον ἀνασταχύωσεται ἔλκος·
 οὗτος καὶ Βαβυλῶνα πάλιν λωβήσεται λοιμῶ, 200.
 καὶ πᾶσαν ὀπόσην ἐπιδέρεται ἥλιος γῆν
 ἀντολίην κόσμον τε καταπλεύσει μόνον αὐτὸς·
 αἱ αἱ καὶ Βαβυλῶν θριαμβίεσσι λατρεύσεις
 δεσπότης αὐθηθεῖσα, καὶ Ἀσίδος ἔρχεται ἄρης
 ἔρχεται ἀτρεκέως, καὶ σφάξει σου τέκνα πολλὰ· 205.
 καὶ τότε δ' ἐκπέμψεις τὸν σὸν βασιλείον ἄνδρα
 τετραδὸς ἐξαριθμοῦ συνάνυμον ἰγχεσίμωρον
 δεινὸν τοξοβόλον τε μετὰ κρατερῶν πολεμιστῶν·
 καὶ τότε δ' ἡ Κιλίκων καὶ Ἀσσυρίων μέσον ἔξει·
 λιμὸς καὶ πόλεμος· ἀτὰρ βασιλεῖς μεγάθυμοι,
 210. θυμοβόρου ἔριδος δεινὴν στάσιν ἀμφιβολοῦσιν·
 ἀλλὰ σὺ μὲν φύγε περὸν τοῦ (b) βασιλῆα λείπε δ' αὐτὸν
 μὴ δὲ θήλης μενείν, μὴ δὲ δούλειος ὑπάρχειν·
 δεινὸς γὰρ σε λέων ἐκίεξται ὠμοβόρος θῆρ
 ἄγχιος ἀντὶ δίκης λῶβης ἀμφείμενος ὤμοις· 215.
 φεύγε κεραύνιον ἄνδρα· κακὸν δ' Ἀσίη ζυγὸν ἔξει·
 καὶ πᾶσι πᾶσα χθὼν πίεται φόνον ὀμβρήντα·
 ἀλλ' ὁπότεν Αἴγυπτος μεγάλην πόλιν ὀλβοδότειραν
 στηριξεί πελλαῖος ἄρης αὐτῶ δ' ὀνομήση
 μοῖραν καὶ θάνατον προδοθεὶς δολίην ὑφ' ἱταίρων· 220.
 Ἰνδοὺς γὰρ προλιπόντα καὶ εἰς Βαβυλῶνα μολῶντα,
 βάρβαρον ἐξολέσει τοῦτον φόνον ἀμφὶ τραπέζης·
 ἄρξουσι μετέπειτα ἄλλοι κατὰ φύλον ἕκαστον
 δημοβόροι βασιλεῖς καὶ ὑπερφίαλοι καὶ ἄπιστοι
 ἐν ὀλίγοις ἔτεσιν· αὐτὰρ μεγάθυμος ἀγῆνωρ 225.
 ὃς πᾶσιν Εὐρώπην ἐπικαλαμήσεται γυμνήν·
 ἐξότε πᾶσα χθὼν πίεται παμφύλιον αἶμα·
 λείψει ἀτὰρ βιότου μορφήν ἰδίαν ἀναλώσας·
 ἔσονται δ' ἄλλοι βασιλεῖς διστίσσαρες ἄνδρες
 ἐκ γενεῆς τούτου· οἷς οὐνομα πᾶσι τὸ αὐτὸ
 ἔσθη δ' Αἴγυπτος νύμφη τότε κοιρανέουσα· 230.
 καὶ πόλις ἡ μεγάλη τε μακεδονίῳ ἀνακτος·
 πότνια Ἀλεξάνδρεια κλειτὴ θρέπτειρα πόληυν·
 κάλλι τε στίλβουσα, μόνη μετρόπολις ἔσται
 καὶ τότε μεμφίσθω Μέμφις τοῖς κοιρανέουσιν· 235.
 εἰρήνη δ' ἔσται βαθεῖα κατὰ κόσμον ἅπαντα·
 γῆ δὲ μελαμβολος καρπούς τότε πλείονας ἔξει·
 καὶ τότε Ἰουδαίους κακὸν ἔσσεται οὐδὲ φυγοῦνται

(1) Confer quae de Homero scribit Sibylla lib. III. 357. sqq.

- λιμόν και λοιμόν δυσανασχέτω ἤματι κείνω
 240. ἀλλὰ μελζύμβολος καλλίσταχος ἢ νεόκοσμος
 ἀλωμένους πολλούς ὑποδέξεται ἀμβροσίη χθών'
 ἀλλ' ὀκτὼ βασιλεῖς ὕλωδες Αἰγύπτου
 πληρώσουσιν ἀριθμούς τρεῖς καὶ τριάκοντα
 πρὸς τε διακοσίους· αὐτὰρ γένος ἐξαπολεῖται
 245. αὐτῶν οὐ πάντων, ῥίζη δὲ γ' ἐξαναφύσει
 θηλυτέρη βροτολογὸς ἐῆς προδότις βασιλείης·
 ἀλλ' αὐτοὶ κακότητα καὶ αὐτῶν ἔργα πονηρὰ
 ῥίξουσι μετέπειτα καὶ ἄλλος ἄλλον ὀλέσσει·
 κόψει πορφύρεος γενέτης γενέτηρα μαχητήν·
 250. κᾶντὸς ὑφ' οὐρανῶν πρὶν δὴ φυτὸν ἄλλο φυτεύσει
 ἐκλείψει ῥίζα δ' ἀναθλήσει μετέπειτα
 αὐτοφυῆς· τοῦ δὴ παραφυσόμενον γένος ἐστίν·
 ἔσται γὰρ χώρης βασιλὶς παρὰ χεύμασι Νείλου
 ἑπταπόροις στομάτεσσιν ἐπερχομένοις θαλάσσης·
 255. εἰχοστοῦ δ' ἀριθμοῦ πολυήρατον οὐνομα ταύτη'
 περὶ Κλεο-
 πατρας. μυρία δ' αἰτήσει καὶ χρήματα πάντα συναΐξει
 χρυσοῦ τ' ἀργυρίου τε, δόλος δὴ ἔσεται αὐτῇ
 ἐξ ἰδίων ἀνδρῶν· τότε σοὶ πάλιν γαῖα μακρὰ
 ἔσονται πόλεμοι τε μάχαι τ' ἀνδροκτασίαι τε.
 260. ἀλλ' ὅταν ἄρξωνται πολλοὶ Ῥώμης ἐριθλήου·
 οὔτι γε μὴν μακάρων προδεδειγμένοι, ἀλλὰ τυράννοι
 χιλιῶδων δ' ἀρχοὶ καὶ μυριάδων γεγαῶτες·
 καὶ νομίμων ἀγορῶν οἱ ἐπίσκοποι· ἠδὲ μέγιστοι
 καίσαρες ἄρξουσι διζήμενοι ἤματα πάντα·
 265. τούτων δ' ὑστάτιος ἄρξει δεκάτου ἀριθμοῦ
 ὑστάτιος καίσαρος ἐπιχθονία γυῖα κτείνων
 ἄρη δεινῷ βεβλημένος ἀνδρὸς ὑπ' ἐχθροῦ·
 ὃν Ῥώμης παῖδες τε μιῆς παλάμησι φέροντες
 εὐσεβέως θάψουσι· περὶ δ' αὐτῷ σῆμα χέουσι
 270. ἧς φιλίας ἔκατι μνήμη χάριν μετέχοντες·
 ἀλλ' ὅπταν λυκάβαντος ἐπέλθῃ τέρμα χρόνιοι·
 δις δὲ διηκοσίων καὶ δις δέκα πληρώσασα,
 ἐξότα σου κτίστης θηρὸς παῖς ἠγεμόνευσεν,
 οὐκέτι δικτάτωρ ἔσται μεμετρημένος ἀρχων,
 275. ἀλλ' ἀναξ βασιλεὺς τε γενήσεται ἀντίθεος φῶς·
 εἰς δὲ τότε Αἰγύπτω ἐπερχόμενον βασιλῆα,
 ἧξει δ' ἀτρεκέως φοβερός κορυθαίολος ἄρης·
 καὶ τότε σοὶ χειρὶ ἔσεται μετόπισθεν ἄλωσις·
 280. δεινοὶ γὰρ μαλαλοὶ τε βίη περὶ τείχεα γαίης
 ἔσονται πόλεμοι κακοεργές· ἐν πολέμοις δὲ
 αὐτῇ λυγρὰ παθοῦσα νεοτρώτων καθύπερθεν
- φεύξει δειλαίω· μετέπειτα δὲ εἰς λέχος ἦξει
 αὐτῷ τῷ φοβερῷ· ὁ γάμος τέλος ἐστί· σύνευνος·
 αἰ αἰ σὺ δύστυμφῃ κόρη βασιλείου ἀρχὴν
 285. δώσεις ῥωμαίων βασιλεῖ· καὶ πάντ' ἀποτίσεις
 ὅσσα πάρος πολέμοισιν ἀνδρείησιν ἐπράξας·
 ὡς εἰς ἐν προκίων ὄλην γῆν ἀνδρὶ κραταίῳ
 ἄχρης ἔσω Λικβύης καὶ ἀνδρῶν κυανοχρώτων
 290. ἔση δ' οὐκέτι χήρα, συνοικήσεις δὲ λέοντι
 ἀνδροκόρῳ φοβερῷ τε ἐνυαλίῳ πολεμιστῇ·
 καὶ τότε δειλαία ἐν ἀνδρώποισιν ἄφαντος
 πᾶσιν· λείψει γὰρ ἀναιδέα θυμὸν ἔχουσα·
 καὶ λαβεται σεμνὴν ὁπότε περιδρομος οἴχεται τύμβος
 ζῶσα ἔσω ὑ σπλην (a) ἐφάρμοστος κορυφαῖος
 295. δαιδάλεος· πούλυς δὲ σε κλαύσεται λαός·
 καὶ βασιλεὺς ἐπὶ σοὶ δεινὸν στοναχῆσεται οἰκτρόν·
 καὶ τότε δ' αἰγυπτολάτρις ἔσεται ἢ πολύμοχος,
 ἢ πολλοῖς ἔτεσι τροπαιοφορέουσα κατ' Ἰνδῶν·
 δουλεύσει δ' αἰσχρῶς ποταμῷ δ' ἐπὶ δάκρυα μίξει
 300. καρποφόρῳ Νείλῳ ὅτι δὴ κεκτημένη ὄλβον,
 καὶ πᾶν μὲν μεγέθους ἀγαθῶν θρεπτήρα πόλῳν,
 θρέψει μηλοφάγων γενεὴν φοβερῶν ἀνδρῶπων·
 αἰ ὅποσοι· θήρεσι λάτρις καὶ κύρμα γενήσῃ
 Αἰγυπτὸς πολυόλβε θεμιστεύουσα ἰδέ λαοῖς·
 305. ἢ πρὶν βασιλεῦσιν ἀγαλλομένη μεγαλοῖσιν,
 λαοῖς δουλεύσεις τλήμων διὰ λαὸν ἐκείνον,
 ὃν πάρος εὐσεβέοντα μετήγαγεν εἰς πολὺ πῆμα
 μόχθων καὶ κοπετῶν, ἐπὶ δ' αὐχένα θῆκες ἄροτρον
 αὐτοῦ καὶ δάκρυσι βροτέοις ἤρδευσας ἀρούρας·
 310. τούνεκεν αὐτὸς ἀναξ θεὸς ἀφθιτος αἰθέρι καιῶν
 ἐξαλαπάξει ὄλην καὶ εἰς κοπετὸν προϊάψει·
 καὶ τίσεις ἀνδ' ὦν σὺ πάρος ποίησας ἀδίσμω·
 ὕστατα δὲ γνώση ὅτι σοὶ θεοῦ ἤλυθεν ὄργη·
 αὐτὰρ ἐγὼ πιδῶνα καὶ εὐπυργον πανοπήα
 315. βήσομαι· ἔνθα με πάντες ἀληθῆα φημίζουσα
 μάντιν χρῆσμά· αὐτὰρ μεμανότι θυμῷ
 ἄγγελον . . . (b) ἐπὶν βίβλοις δὲ προσέλθῃ,
 μὴ τρέσῃ· καὶ πάντα τὰ τ' ἐσόμενα πρὸ τ' ἰόντα
 γνώσει· ἀφ' ἡμετέρων ἐπέων· τότε τὴν θεόληπτον
 320. οὐκέτι τίς μάντιν καλέσει χρῆσμάδων ἀνάγκης·
 ἀλλ' ἀναξ νῦν παῦσον ἐμὴν πολυήρατον αἰοδὴν,
 οἶστρον ἀπωσάμενος ἐτήτυμον ἔνθεον ὀμφῆν
 καὶ μανίην φοβερῶν δὸς δ' ἰμερόεσσαν αἰοδὴν·

(a) Ita codd. (b) Sic est lacuna in utroque codice.

ΣΙΒΥΛΛΗΣ ΛΟΓΟΣ ΙΒ. (1)

- Α**λλ' ἄγε μοι στενόνετα χρόνον κλυαλατινιδῶν
 ἢ ὅτι μὲν πρώτιστα μετ' ὀλλυμένους βασιλῆας
 Αἰγύπτου τοὺς πάντας (a) ἢ κατὰ γαίαν φερέσκον,
 καὶ μετὰ τὸν Πέλλης πελιήτορα ᾧ ὑπὸ πᾶσα
 5. ἀντολή βεβόλητο καὶ ἔσπερή πολυούλβος
 ὃν Βαβυλῶν ἤλεξεν νέκυν δ' ὤρεξε Φιλίππῳ
 οὐ Διὸς οὐκ Ἄμμωνος ἀληθία φημιχθίντα
 καὶ μετὰ τὸν γενεῆς τε καὶ αἵματος Ἀσσάρακοιο (b)
 10. ὃς μόλεν ἐκ Τροίης, ὅστις πυρὸς ἔσχισεν ὄρμην
 πολλοὺς δ' αὐτὸ μετ' ἀνακτας ἀρηιφίλους μετὰ φῶτας,
 καὶ μετὰ νηπιάρχους θηρὸς τέκνα μηλοφάγοιο,
 καὶ μετὰ τὰς ἐτάρων ἑκατοντάδας εἴξ διαβήναι
 καὶ δύο τὰς δεκάδας Ῥώμης δικτάτωρος οὐσης,
 15. ἔσσειτ' ἀναξ πρώτιστος ἀφ' ἔσπεριοιο θαλάσσης,
 Ῥώμην κοιρανίων μεγάλ' ἀλκιμος ἠδὲ μαχητής,
 Αὔγουστος. ἀρχὴν στοιχείων ὅστις λάχε· καὶ σε πεδήσας
 ἄριστος ἀνδροφόνιοι παγήσεται ἀγλαοκαρπεῖ
 λύβην ἐκτίσεισι ἦνπερ προέηκας ἰκοῦσα
 αὐτὸς γὰρ μεγαθύμος ἀριστεύουσι πολέμοισι
 20. ἢ Θρηκὴ πτήξει, καὶ Σικελίῃ μετὰ Μέμφισι,
 Μέμφισι πρηνιχθεῖσα δι' ἠγεμόνων κακότητος,
 ἠδὲ γυναικὸς ἀδουλεύτου ὑπὸ δουρι πεσοῦσης
 καὶ δεσμοῦς θήσει λαοῖς καὶ πάνθ' ὑποτάξει
 κῦδος ἔχων κρατερόν σκήπτρων ἐπὶ πολὺ κρατήσει
 25. οὐ γὰρ ὑπερθήσει ὀλίγον χρόνον· οὐδ' ὀπίτ' ἄλλοις
 σκηπτούχοις βασιλεὺς τούτου πλέον οὐ μίαν ὥραν
 Ῥωμαίων ὅτι πάντα θεὸς κάτευσ' ἐπὶ τούτῳ
 καὶ δὴ καὶ καιροὺς ἐπεδείξατο ἐν χθονὶ δίῃ
 θεσπεσίους μεγάλους· ἐπὶ δ' αὐτοῖς σήματ' εἰδείξεν
 30. ἀλλ' ὅπταν ἀστήρ πανεῖκελος ἠελίοιο
 λαμπρὸς ἀπ' οὐρανόθεν προφανῆ ἐνὶ ἡματι μέσσοις,
 καὶ τότε δὴ κρύφιος ἦξει λόγος ὑψίστοιο
 σαρκοφάγων θνητοῖσιν ὁμοῖον ἀλλὰ σὺν αὐτῷ
 αὐξήσει τὸ κράτος Ῥώμης κλεινῶν τε Λατινῶν
 35. αὐτὸς δ' αὐτ' ὁ μέγας βασιλεὺς ἰδίης ὑπὸ μοίρης
 κατθάνεται παραδοὺς ἐτέρῳ βασιλίῳ ἀρχὴν
 καὶ τις δ' αὐτὸ μετὰ τούτου ἀνήρ κρατερός τ' αἰχμητής
 αὖξει πορφυρήν δὲ λαβῶν ἀμφείμενος ὤμοισι
 (a) Al. πάντες. (b) Codd. ἀσσάρακοιο.

(a) Al. πάντες. (b) Codd. ἀσσάρακοιο.

(1) Huius libri initium congruit (exceptis aliquot varietatibus) cum libri quinti editi initio. Ceteroquin vaticanus post aliquot versus totus dissidet atque in alia prorsus abit.

ὥστε τρηκοσίων ἀριθμῶν κεραὴν ἐπὶ πρώτην
 ἐξολέσει Μήδους καὶ ἰοβόλους ἄμα Πάρθους·
 αὐτὸς δ' ὑψίπυλον καθελεῖ πόλιν ἐν κράτει ᾧ
 καὶ πόλι Αἰγύπτῳ κακὸν ἔσσειται Ἀσσυρίοις τε
 Κόλχοις Ἠνιόχοις καὶ τοῖς παρὰ χεῖμασι Νείλου
 Γερμανοὺς ἀγούσιν ὑπὲρ ψαμμαδαΐδας ἀκτάς·
 αὐτὸς πορθήσει καὶ ὑψίπυλον μετόπισθεν
 45. ἐγγύθεν Ἡριδάνοιο πόλιν κακὰ μετιώσαν
 καὶ τότε δὲ πίσειται πληγῆσι αἰθῶνι σιδήρῳ
 ἄρξει δ' αὐτὸ μετέπειτ' ἄλλοις δολιόπλοκος ἀνῆρ,
 τῶν τρισσῶν ἀριθμῶν ὅς τις λάχεν, οὐνομα δ' αὐτοῦ
 δηλώσει κεραὴν χρυσὸν δὲ πολὺν συναδρῶσει
 50. κοῦκ ἔσται πλοῦτου πολυὺς κόρος· ἀλλὰ τ' ἀνακιδῶς
 πλείονα συλλήσας θήσει κατὰ γαίαν ἔπικτα
 εἰρήνη δ' ἔσται πολέμων δ' ἀναπαύσεται ἄρης·
 πολλὰ δὲ δηλώσει ἐπὶ μαντοσύνησι μεγίστων
 55. πειθόμενος βίετου ζεῆ· χεῖρ' αὐτὰρ ἐπ' αὐτῷ
 ἔσται σῆμα μέγιστον, ἀπ' οὐρανοῦ αἱματόεσσαί
 ρεύσουσι ψακάδες, καὶ ἀπολλυμέναι βασιλῆος
 πολλὰ δὲ ποιήσει ἄνομα· περὶ δ' αὐχένα θήσει
 ἄλγεια Ῥωμαίοις, ἐν μαντοσύνασι πεποιδῶς,
 60. συγγλήται δ' ὀλέσει κεφαλὰς· λοιμὸς δὲ καδέξει
 Καππανοὺς Θράκας τε Μακεδόνας Ἰταλίτας·
 μούνη δ' Αἴγυπτος θρήψει πολυπληθία φύλα·
 παρθηνικὴ δὲ κέρην μυστηρίων ἐξαπατήσας
 αὐτὸς ἀναξ ὀλέσει δολίως· τὴν δ' αὐτὸ πολιῆται
 65. αἰχνύμενοι θάψουσι· χόλον δὲ πανάκτορι πάντες
 κατθήμενοι δολίως τούτου διαλωβήσονται·
 ἀνδρῶση κρατερῇ Ῥώμῃ κρατεροῖς ὀλεῖται·
 δισδεκάτου δ' ἀριθμοῦ ἄρξει πολυκοίρανος ἄλλος·
 καὶ τότε Σαυρομάταις πόλεμοι καὶ κήδεα λυγρὰ
 70. ἦξει καὶ Θραξί· καὶ ἀκοντιστὰς Τριβαλλοὺς,
 καὶ πάντας Ῥωμαίους ἄρης διαδηλήσεται·
 σημείον δ' ἔσται φοβερόν τούτου κρατερόντος
 Ἰταλικῶν γαίης καὶ Πανονίων· περὶ δ' αὐτὰς
 νῦν ἔσται σκοτιόεσσα μέση ἐνὶ ἡματος ἄρη·
 75. κελανὸς ὑπὸς κέπουρανοῦ· αὐτὰρ ἔπειτα
 κοίρανος ἰφθιμὸς τε δικασπῶλος Ἰταλιῶν

Τιβέριος·

40.

45.

Γαῖος·

50.

55.

60.

65.

Κλαύδιος·

70.

75.

βήσεται εἰν αἶδα δόμοισι δίης ὑπό μοίρης
 Νέρων. πιντήκοντ' ἀριθμῶν πάλιν ἄλλος ἰλεύσεται ἀνὴρ
 δεινός καὶ φοβερὸς πολλούς δ' αὐτοὺς ἀπολείσει
 80. ἐκ πασῶν πολέων ὄλβη γεγαῖτας ἀρίστους
 δεινὸς ὄφρι φύσει, ὁ βραχὺς λόγος, ὁπότε χεῖρας
 ἠγυμόνας ταυσεῖ, καὶ ὄλεϊ καὶ πολλὰ τελείσει
 ἀθλιῶν ἰλῶν κτεινῶν καὶ μυρία τολμῶν
 καὶ τμησεῖ τὸ δίκυμον ὄρος λυθρῶν δὲ παλάξει
 85. ἀλλ' ἔσται καὶ δισσοῦ ὀλοῖος Ἴταλίδεσσιν
 ἰσαζῶν θεῶν αὐτὸν ἐλέγξει δῆμον ἐκόντα
 εἰρήνην δ' ἔσται βαθεῖα τούτου κρατέοντος
 καὶ τρώμοι ἀνδρῶπων ὑπὸ αὐξονίοισι δ' αἶξας
 εἶξεν ὕδωρ ἄτοπον ἀπ' ὠκεανοῦ ῥοάων,
 90. ἀμφὶ δὲ παπταίνων, θήσει δ' ἀθλιώματα λαοῖς
 πολλὰ μάλ', ἢ δ' αὐτὸς ἐνάγων ἀθλιούσει
 φωνῇ καὶ κιδάσῃ νεύρη μάλων ἀμ' αἰοιδήν
 ὕστερον αὖ φύγεται λειψας βασιλεῖον ἀρχὴν,
 ὀλλύμενος δὲ κακῶς ἀποτίσεται ὅσα ἔοργεν
 95. τὸν δὲ μετὰ τρεῖς ἄρξουσιν ἐπανυμῆσι λαχόντες
 Γαλβας Ὀθων ἐβδομήκοντ' ἀριθμῶν δύο κοίρανοι· εἰς δ' ἐπὶ τούτοις
 Οὐιτέλλιος στοιχείου τριτάτου καὶ ἐκάλυθις ἄλλος ὀλεῖται
 ἄρη κρατεροῦ ὑπὸ στρατιῆς παλαμῶν
 εἶτα τὸ εὐσεβέων ἤξει ὀλέτης μέγας ἀνδρῶν
 100. κοίρανος ὀμβριμόθυμος ἀνὴρ, ἀγχίπαλος ἀνὴρ
 Ουῖσπασιανός. ἑπτάκι τῆ δεκάδος κέραϊ δειξοῖσι προδήλον
 Φοινίκην ὀλέσει, καὶ Λυθῶν ἐξολοθρεύσει
 ἤξει καὶ ῥομφαία ἐπ' ἱεροσολυμηθῶν γαῖαν
 ἀχρὶς ἐπισχατῆς καμπῆς Τιβεριδος ἄλλης
 105. αἶ αἶ Φοινίκη ὅσα τλήσεται ἢ βαρυπένης
 σφικτῆσι τροπαιοῖσι, καὶ πᾶν ἔθνος σε πατήσει
 αἰν' ἐπ' Ἀσσυρίοις ἤξει, καὶ νήπια τέκνα
 ὄψει δουλεύοντα παρ' ἀνδρῶν δυσμενέεσσιν
 σὺν τ' ἀλόχοις καὶ παντὶ βίῃ πλούτος δ' ἀπολείται
 110. ὄργη γὰρ τε θεοῦ ἐπελεύσεται ἢ βαρυπένης
 ὅτι μιν οὐκ ἐφύλαξαν νέον νόμον· ἀλλ' ἐπὶ πᾶσαν
 εἰδῶλοις ἐλάτρευσαν ἀεικελῆς τέχνησι
 πολλοὶ δ' αὖ πόλεμοι τε μάχαι τ' ἀνδροκτασίαι τε
 λιμοὶ καὶ λοιμοὶ ἀκαταστασίαι τε πόλων
 115. εἰς δὲ τὸ τέρμα βίου γεραρὸς βασιλεὺς μεγάλθυμος
 αὐτὸς ἀριστευῶν πέσεται στρατιῆς ὑπ' ἀνάγκης
 ἀρξοῖσι μετέπειτα δύο φῶτες ἀνακτες
 στέργοντες μνήμην πατέρος μεγάλου βασιλῆος
 πολλὰ δὲ κιδίοντες ἐν ἀγχίπαλοισι μαχηταῖς
 120. ἔσται δ' ἐκ τούτων ἑσθλὸς καὶ κοίρανος ἀνὴρ,

τούνομα δὲ σχήσει τριακοσίων· αὐτὰρ οὗτος
 καππέσεται δολίως κελαινῇ στρατιῆσι ταυσεθῆς,
 βληθεῖς δ' ἐν δαπέδῳ Ῥώμης ἀμφικεῖ χαλκῶ
 καὶ τις δ' αὖ μετὰ τούτον ἀνὴρ κρατερός ἀίχμητῆς
 125. τετραδὸς ἐκ κερίας ἄρξει μεγάλης βασιλείης
 Τίτος. Δομετιανός·
 ὃν πάντες στέρξουσι βροτοὶ κατ' ἀπειρονα γαῖαν
 καὶ τότε γαμπεύσεις πολέμου κατὰ κόσμον ἅπαντα
 ἔσται· αὐτὰρ τούτο κεν ἀπ' ἐσπερίης μέχρις ἡοῦς
 πάντες δουλεύουσιν ἐκούσιοι οὐδ' ὑπ' ἀνάγκης
 130. καὶ πόλις αὐτόματοι, ὑποχείριοι δ' ἢ ὑπόδουλοι
 ἔσονται· μάλ' αὖ γὰρ μιν ἐπ' αὐτῷ κύδος ἐποιεῖ
 οὐράνιος σαβαῶθ θεὸς ἀφθιτος αἰθῆρι ναίων
 καὶ τότε Παννονίην καὶ Κελτίδα γαῖαν ἅπασαν
 μειώσει λιμὸς καὶ ἐπ' ἀλλήλοισιν ὀλέσει
 135. ἔσεται Ἀσσυρίοις ὥσπερ παρ' ἐκλύζειτ' Ὀρῶντης
 κτίσμασι καὶ κόσμος· καὶ εἴπου τι μείζον ὀράται
 καὶ τούτους βασιλεὺς στέρξει μέγας ἢ δ' ἀγκυπῆσι
 ἔξοχα τῶν ἄλλων πολλοὶ τινές· ἀλλὰ μὴν αὐτό·
 δέξεται ὀτειλὴν μεγάλην ἐν στηθεσι μέσσω
 140. εἰς τὸ τέλος βιότου τε δολίως ληφθεῖς ὑφ' ἑταίρου
 εἶσω ἐνὶ ξαθῶν μεγάλῳ βασιληίδος οἴκῳ
 καππέσεται τρωθεῖς· μετὰ δ' αὐτὸν κοίρανος ἔσται
 Νέρουας.
 πεντήκοντα ἀριθμῶν γεραρὸς βροτός· ὃς περὶ πάντα
 πολλούς ἐξολέσει Ῥώμης ἀστούς τε πολίτας
 145. ἀλλ' ὀλιγαρχήσει· διὰ γὰρ πρότερον βασιλῆα
 βήσεται εἰν αἶδα δόμοις τρωθεῖς μετόπισθεν
 αὐτίκ' ἔπειτ' ἄλλος βασιλεὺς ἔστ' ἀίχμητῆς
 ὅστε τρηκοσίων ἀριθμῶν λάχεν ἔντοπον ἀρχὴν
 150. ἄρξει, καὶ Θρακῶν γαῖαν πολυποικίλον οὖσαν
 ἐκπέσει καὶ τοὺς ἐπὶ ἔσχατα βάββαφα Ῥήνω.
 Γερμανοὺς ναίοντας, οἰστροβόλους δ' Ἰβήρας.
 αὐτίκα καὶ Ἰουδαίους κακὸν ἔσεται ἄλλο μέγιστον
 Φοινίκη δ' ἐπὶ τοῖς πίεται φόνον ὀμβρηέντα
 155. τεῖχη δ' Ἀσσυρίων πέσεται πολλοῖς πολυμισταῖς
 καὶ πάλιν ἐξολέσει τούτους θυμοφθόρους ἀνὴρ.
 ἔσονται δ' ἔπειτα θεοῦ κρατέοντος ἀπειλαί,
 σεισμοὶ καὶ λοιμοὶ μεγάλοι κατὰ γαῖαν ἅπασαν,
 καὶ νιφετοὶ παρὰ καιρὸν, αὐτὰρ μαλεροὶ τε κεραυνοί.
 καὶ τότε δὴ βασιλεὺς ὁ μέγας διὰ μύλων ἄρηος
 160. κίλτος ἀρειοβάτης σπεύδων ἐπὶ διεῖν ἀγῶνος
 μοῖραν ἀεικελίην οὐ φεύξεται ἀλλὰ φανείται
 ἀλλότριον κρύψει νέκυν· οὐνομα δ' εἶη
 ἀνθεος οὐνομ' ἔχουσα μετ' αὐτὸν δ' ἄλλος ἀνάξει
 165. ἀργεὺς κείνο; ἀνὴρ τοῦ δ' ἔσεται οὐνομα πόντου
 Ἀδριανός·

165. ἀρχὴν στοιχείου προφέρων τετρασύλλαβος ἄρης·
 Σύτους· καὶ ναοὺς πόλεσι πάσας ἀναθήσει,
 κόσμον ἐποπτεύων ἰδίῳ ποδί, δῶρα κομίζων
 χρυσόν τ' ἤλεκτρον πολὺν πολλοῖς παρέξει.
 οὗτος καὶ μαγικῶν μυστήρια πάντα καθεξεί
 170. ἐξ αὐτῶν καὶ μὴν πολὺ φέρτερον ἀνθρώποισιν
 θήσει κοιρανέοντα . . . (a) . . . κεραυνός·
 εἰρήνην δὲ μακρὰ γενήσεται ὁππότεν ἔσται
 οὗτος δ' ἀναξ ἔσται δὲ καὶ ἀγλαόφωτος αἰδός.
 καὶ νομίμων μέτοχος, δεμιστοπόλος τε δίκαιος·
 175. αὐτὸς δ' αὖ πέσεται μοίρῃ δὴ καταλύσας.
 Τίτος Ἀντωνίνος ὁ
 ἐπικληθείς
 εὐσεβίος
 σὺν τῶν
 παισὶν
 Λύρηλιῶ
 καὶ Λακίῶν.
 180. Βρεττανούς, Μαύρους μεγάλους, Δάκας, Ἀραβίας τε.
 ἀλλ' ὁπότεν τούτων ὁ νεώτατος ἐξαπολείται,
 δὴ τότε Παρθία πάλιν ἐπελεύσεται ἄρης
 δεῖνός δ' ἐπὶν τρώσας· καὶ εἰς τέλος ἐξαλαπάξει.
 185. καὶ τότε δ' αὐτὸς ἀναξ πέσεται δολίου ὑπὸ θηρός·
 γυμνάζων παλάμας· πρόφασις δ' αὐτῆ θανάτοιο.
 Μαρκος Ἀντωνίνος·
 τὸν μετὰ γ' ἄλλος ἀνὴρ ἄρξει σοφὰ πολλά τε εἰδώς
 τοῦνομ' ἔχων πρώτου κρατεροῦ βασιλῆος,
 ἐκ μονάδος πρώτης ἔσται δ' ἀγαθός τε μέγας τε.
 190. πολλὰ δ' ἂν ἐκτελέσῃ κρατερός· μεγάροισι Λατινοῖς
 μνήμης εἵνεκα πατρός· ἐς αὐτίκα τείχεα Ῥώμης,
 κοσμηθεὶς χρυσῶν τε καὶ ἀργύρων ἠδ' ἐλέφαντι,
 ἐν τ' ἀγοραῖς καὶ οἷς τε μολῶν σὺν φωτὶ κραταιῶν.
 καὶ ποτε Ῥωμαίοισιν ἀνασταχυσέσεται ἔλκος
 195. δεινότατον πολέμοις· χάρην δὲ μιν ἐξαλαπάξει
 πᾶσαν Γερμανῶν ὁπότεν μέγα σῆμα θεοῖο
 οὐρανῶθεν προφανῆ· καὶ τότε ἄνδρας χαλκοκουρστάς
 τρυχομένους σώσειε δι' εὐσεβίην βασιλῆος.
 αὐτῶ γὰρ θεὸς οὐράνιος μάλα πάνθ' ὑπακούσει
 200. εὐζήμενος βροῖξει παρὰ καιρὸν ὄμβριον ὕδαρ.
 ἀλλ' ὁπότεν δὴ ταῦτα τελειωθῆ ἄπερ εἶπον,
 καὶ τότε δὴ κλυτὴ βασιλεία μεγαλοῖο ἀνακτος
 εὐσεβέος λείψει περιτελλομένοις ἐνιαυτοῖς·
 εἰς δὲ τὸ τέρμα βίου τὸν νέον γόνον ἀμφαναδείξας
 205. εἰς βασιλεῖον ναίοντα θανάτῳ ἰδίῳ ὑπὸ μοίρης,
 ξανθῶ κοιρανέοντι λιπῶν βασιλεῖον ἀρχὴν·

(a) Sic est lacuna in utroque codice.

- ὡς δεκάδων ἐκ δύο τοῦνομα πατρός· εἶο
 ἐκ γενετῆς βασιλεὺς γεγαώς διαδέξεται ἄρης·
 οὗτος ἀνὴρ ἔξει περισσοτέρῳ τε λαρισμῶ
 πάντα· ἀτὰρ μεγάθυμον ὑπέρβριον Ἡρακλῆα
 210. ζηλώσει, καὶ ὄπλοισιν ἀριστεύσει κρατέροισιν,
 ἐν τε κυνηγίαισι καὶ ἱππίασι μέγιστον
 κῦδος ἔχων· σφαλερῶς δὲ βιώσεται οἷοθεν οἷος·
 σῆμα δὲ οἱ ἔσται φοβερὸν τούτου κρατέοντος
 215. ἐν δαπέδῳ Ῥώμης ἔσται μεγάλη ὁμίχλη τε·
 ὡς ἕτερον μὴ ὄρων μερόπων τὸν πλησίον αὐτοῦ
 καὶ τότε δὴ πόλεμόν τε ἰμοῦ καὶ κήδεα λυγρὰ
 ὁππότεν αὐτὸς ἀναξ ἐρωτομανῆς ὁ μεμνηνός
 ἦξει ἐπαισχύνων τὸ νέον γένος ἐν λέχεσσι,
 220. αἰσχροῖς ἀβουλεύτοις ἐπ' οὐχ' ὁσίοις ὑμναίοις·
 δὴ τότε χηροσύνη κρυφθεὶς μέγας οὐλαμος ἀνὴρ
 μῆνιν ὑποσχόμενος κακὰ χύσεται ἐν βαλανεῖν
 ἀνὴρ ἀνδροφόνος, δολίαις μοίραισι πεθῶνδεις,
 ἴσθι τότε Ῥώμης ὄλοον θρόνον ἐγγύς ἐόντα
 225. ζήλου κοιρανῆς· ἔνεκεν πολλοὶ δ' ἀπολοῦνται·
 παλλαδίοισι δόμοισιν ὑπ' ἄρης παλαμίων.
 καὶ τότε χηρεύσει Ῥώμη καὶ πάντ' ἀποτίσει.
 ὄσσα πάρος μόνη πολέμοις πολλοῖσιν ἔδρασει·
 κλαίει μοι κραδίη, κλαίει δὲ μοι ἔνδοθεν ἦτορ·
 230. ἐξότε γὰρ πρώτος βασιλεὺς ὑψαυχέου Ῥώμης
 οἷς νόμον ἐσθλὸν ἔθηκεν ἐπὶ χθονίοις ἀνδράμοις,
 καὶ λόγος ἀθανάτου μεγάλου θεοῦ ἦλθεν εἰς γῆν.
 ἐνεακαιδεκάτης βασιληίδος ἄχρι τελευτῆς
 δις ἑκατὸν, δις εἴκοσι, καὶ δις δὺς πληρώσειεν
 235. πρὸς τοῖς ἐξ μηνῶν ἕτερον χρόνον· εἶτα γενέθλην
 χῆρην εἰκοστός βασιλεὺς ὅτε σοῖσι μαλαδροῖς
 φασγάνῳ αἶμα χεῖρι βεβλημένος ὄξει χαλκῶ
 ὀγδοήκοντ' ἀριθμὸν ἔτεος στοιχείον· ὁ δὲ λαοὶ
 οὐνομα, καὶ βαρὺ γῆρας ἔχων, χῆρην δὲ ποιήσει·
 εἰν ὀλίγῳ καιρῶ, ὁπότεν πολλοὶ πολεμισταὶ
 240. πολλοὶ πρητισμοὶ τε φόνου τ' ἀνδροκτασίαι τε
 οὐλομένοι τε ἐριδεις, καὶ οὐζύος εἵνεκα νίκης
 κοιρανῆς· πολλοὶ τ' ἐπιμῆξ' ἱπποὶ τε καὶ ἄνδρες
 ἐν δαπέδῳ πολέμοισιν ἀεζόμενοι πεσόνται·
 καὶ τότε δ' ἄλλος ἀνὴρ ἔξει δεκάτου ἀριθμοῖο·
 245. οὐνοματος σημείον ἔχων, καὶ πολλὰ ποιήσει·
 ἄλγεα καὶ στοναχάς, πολλοὺς δὲ τοὶ ἐξαλαπάξει·
 ὠκύμορος δ' αὐτὸς πάλιν ἔσεται ἠδὲ πεσείται

Κόμοδος·

210.

215.

220.

225.

230.

235.

Περτίναξ.

240.

245.
 Ἰαλιανός
 Δίδιος.

ἀρη κρατερῶ βληθεῖς αἰθῶνι σιδήρῳ·
 250. ἄλλος πεντήκοντ' ἀριθμὸν ἤξα πολεμιστῆς,
 Νίγρος. κοιρανίης ἔνεκεν ἀπ' ἀντολίης ἐπεγερωθεῖς·
 μέχρι δὲ καὶ Θρηάκης ἤξει πολέμιος ἄρης·
 καὶ φύγεται μετέπειτα καὶ εἰς Βιθυνῶν πέδον ἤξει,
 καὶ Κιλικίων δάπεδον ταχὺ δ' αὐτὸν χάλκεος ἄρης·
 255. ἄσσυριοῖς πεδίοις θυμοφθόρος ἐξαλαπαξεί·
 καὶ τότε κρατήσῃ δολίως ἐπιτήδεια εἰδῶς,
 ἀνήρ ποιικλόμητις ἀφ' ἐσπερίης ἐπεγερωθεῖς·
 Σαβῆρος. οὐνομα δὲ σχήσει διακοσίων ἀριθμοίων (α·)
 σημίον πολὺ μᾶλλον ὑπὲρ βασιληίδος ἀρχῆς·
 260. συστήσει πολέμων κατ' ἄσσυριῶν ἀνδρώπων·
 συλλέξας πᾶσαν στρατιήν, καὶ πᾶνθ' ὑποτάξει·
 Ῥωμαίοις δ' ἄρξει μέγα κράτος· ἐν φρεσὶ δ' αὐτοῦ
 πολλή μηχανὴ ὀλοόφρονος ἄρεος ὄργῃ,
 δεινός ὄφρι πόλεμός τε βαρὺς ὃς πᾶντας ὀλίσει·
 265. ὑψηλοῦς γεγαῶτας ἐπιχθονίους ἀνδρώπους,
 ἐσθλοῦς καὶ τινας πλοῦτος χάριν οἷά τε ἀστήρ,
 συλλήσας χθόνα πᾶσαν ἀπολλυμένων ἀνδρώπων
 θήσει ἐπ' ἀντολίην· καὶ πᾶς δόλος ἔσσειται αὐτοῖς·
 Ἄλέξανδρος. ἦν δ' ὅτε νηπίαχος καίσαρ σὺν τῷ βασιλευσθ
 270. στοῦνομ' ἔχων βριαύριο μακεδονίῳ ἀνακτος·
 ἐτοιχείου ἀρχομένου· περὶ δ' αὐτοῦ μῶλος ἀπάξας
 ἐκφύγεται δόλον αἰῶν ἐπεχομένου βασιλῆος
 ἐν κόλποις στρατιῆς· ὃ δὲ βαρβαρικοῖσιν ἐθισμοῖς

ἄρχων ἐξαπίνης ὁ νεωκόρος ἐξαπολεῖται
 275. ἀρη κρατερῶ τμηθεῖς αἰθῶνι σιδήρῳ·
 τὸν καὶ τεθνηῶτα λαὸς διαδηλήσεται·
 καὶ τότε δὴ βασιλεῖς Περσῶν ἐπαναστήσονται·
 κ . . . (b) Ῥωμαῖος ἄρης Ῥωμαίων ἀνακτα,
 καὶ Φρυγίη σεισμοῖσι πολυμήλης στοναχήσει·
 αἰ αἰ Λαοδίκεια· αἰ αἰ ἱερά πόλις τλήμων·
 280. ὑμᾶς γὰρ πρῶτάς ποτ' ἐδέξατο γαῖα χανοῦσα
 Ῥώμης πελώρια αὖσ . . . πᾶνθ' ὅσα οἰμῶξει
 . . . ἀπολλυμένων ἀνδρώπων
 ἄρεος ἐν καλάμησι· κακὴ δὲ σοι ἔσσειται αἴσα·
 ἀνδρῶν αὐτὰρ . . . τὰ καὶ ἀντολίης δι' ὄδοιο·
 285. σπευδῶν Ἰταλίην κατιδεῖν αἰθῶνι σιδήρῳ·
 γυμνωθεῖς πέσε . . . διὰ μητέρα μίσος ἀγα . . . ασ . . .
 ὦραι γὰρ πάντα . . . τάρτη δ' ἄλλο καδέξει
 αἰδομένου· τὸδ' οὐκ ἄμα πάντες ἴσασιν.
 οὐ γὰρ πάντων πάντα· μόνου δ' ἐπιτέρψιν ἔσονται
 290. οἱ θεὸν ἀσκήσουσι καὶ εἰδῶλων ἐλάθοντο,
 νῦν δ' ἀναξ κόσμου, βασιλεὺς πάσης βασιλείας,
 ἄψευστ' ἀθάνατε· σὺ γὰρ εἰς ἐμὸν ἦτορ ἔδηκας,
 αἰοιθὴν ἀμβροσίην, παῦσον λόγου· οὐδὲ γὰρ οἶδα
 οἷα λέγω· σὺ γὰρ εἶεν ἐμοὶ ὃ τὰ πᾶντ' ἀγορεύων·
 295. βαιὸν δ' ἂν παῦσόν με· καὶ ἱμερόεσσαν αἰοιθὴν
 κάτθες ἐμῆς κραδίης· κέμηκε γὰρ ἔνδοθεν ἦτορ
 θεσπεσιῶν ἐπέων προλήγων βασιληίδος ἀρχῆς.

ΣΙΒΥΛΛΗΣ ΛΟΓΟΣ ΙΓ.

Θεὸν αἰδεῖν με λόγον κέλεται μέγαν·
 ἅγιος ἀθάνατος θεὸς ἀφδίτος, ὃς βασιλευσιν
 δῶκε κράτος καὶ ἀφείλατο, δὴ χρόνον ἔρισην αὐτοῖς
 ἀμφοτέρων ζωῆς τε καὶ οὐλομένου θανάτοιο·
 5. καὶ τὰ μὲν οὐράνιός τε θεὸς ἐκούσαν ἐπάγει·
 ἀγγελίην βασιλευσιν ὑπὲρ βασιληίδος ἀρχῆς (c)·
 καὶ δόρυ Δοῦρος ἄρης, ὑπὸ δ' αὐτοῦ πάντες ἐλοῦνται·
 νηπίαχος γεγαῶς τε θεμιστεύει ἀγοραῖσιν·
 πολλοὶ γὰρ πόλεμοί τε μάχαι τ' ἀνδροκτασίαι τε,
 10. λιμοὶ καὶ λοιμοί, σεισμοὶ μαλεροὶ τε κεραυνοὶ
 ἄσσυριῶν τε πόροι πολλοὶ κατὰ κόσμον ἅπαντες,
 ἠδὲ λεηλασίη τε καὶ ἱεροσυλία ναῶν·
 καὶ τότε δὲ Περσῶν ἐπαναστάσιν ἀλφιστήρων
 Ἰνδῶν, Ἀρμενίων, Ἀράβων θ' ἄμα· καὶ περὶ τούτοις

Ῥωμαῖος πελάσει βασιλεὺς πολέμου ἀκόρητος
 15. αἰχμητῆς ἐπάγων καὶ ἐπ' Ἀσσυρίους νέος ἄρης·
 ἄχρις ἐπ' Εὐφράτην τε βαδύρροον ἀργυροδίην
 ἐκτανύσει πέμψας ὀλίγην πολέμιος ἄρης·
 ἰδατεως (d) ἔνεκα· καὶ γὰρ προδοθεῖς ὑφ' ἑταίρου
 20. κάππασε τ' ἐν τάξει τυφθεῖς αἰθῶνι σιδήρῳ.
 αὐτίκα δ' αὐτ' ἄρξει φιλοπόρφυρος αἰχμητῆς τε
 ἐκ Συρίας προφανεῖς ἄρεος φόβος ἐν τε καὶ υἱῷ
 καίσαρι καὶ πείσει πᾶσαν χθόνα· τούνομα δ' αὐτοῖς
 ἐκπέλετ' ἀμφοτέροισιν ἐπὶ πρῶτου κείκοστού
 πέντ' ἑκατοντάδες εἰσὶ τεθειμέναι· ἠνίκα δ' οὔτοι
 25. ἐν πολέμοις ἄρξουσιν· θεμιστόνομοι δὲ γένωνται
 ἀνάπαισις πολέμου βαιὸν ἔσσειται οὐκ ἐπὶ θηρόν·
 ἀλλ' ὅπταν ποίμνη λύκος ὄρκια πιστώσεται

(a) Post hunc versum deest pars reliqua libri huius in altero ex codicibus vaticanis. Fortasse autem interpolatio est; praesertim quia desunt heic res Antonini Caracallae. (b) Haec et sequentes lacunae in codice sunt. (c) Post hunc versum rursus prosequitur alter quoque codex vaticanus. (d) Ita antiquior codex; at recentior ἴδετε ὧς.

- πρὸς κύνας ἀργειοδόνας, ἔπειτα δὲ δηλήσεται
 50. βλάψας εἰρκόχους· οἷς περὶ ἕρκια ῥίψει·
 καὶ τότε δῆρις ἀδέσμων ὑπερφιάλων βασιλῆων
 ἔσεται ἐν πολέμοισι, Σύροι δ' ἐκπάγλ' ἀπολούνται·
 Ἰνδοὶ τ' Ἀρμενίοις τ' Ἀρβες Πέρσαι Βαβυλῶνες
 ἀλλήλους ὀλέσουσι διὰ κρατεράς ὕσμινας·
 55. ἀλλ' ὅπότεν ῥωμαῖος ἄρης γερμανὸν ὀλέσση
 ἄρεα νικήσας θυμοφθόρον ὠκεανοῖο,
 δὴ τότε καὶ Πέρσησιν ὑπερφιάλους ἀνδρώποισ
 πολυετῆς πόλεμος· νίκη δ' οὐκ ἔσεται αὐτοῖς·
 ὡς γὰρ ἐφ' ὑψηλῆς πολυδείραδος ἠνεμοέσσης
 40. ἠλιβάτου πέτρης ἰχθύς οὐ νήχεται ἐπ' ἄκρης,
 οὐδὲ χέλυς πέταται, αἰετός δ' οὐ νήχετ' ἐς ὕδωρ,
 οὕτω καὶ Πέρσαι μακρόθεν νίκης γεγαῶσιν
 ἤματι τῷ ἐφ' ὅσον τε φίλη τροφός Ἰταλιῶν
 κειμένη ἐν πεδίῳ Νείλου παρὰ θέσφατον ὕδωρ
 45. ἐπταλόφῳ Ῥώμῃ μοίρην ἀπόμοιραν ἰάλλοι·
 ταῦτα δὲ τε πέταται ὅσον δὲ τοι οὖνομα Ῥώμῃ
 εἰναρίθμοις ἔσχην ψηφίζομένοι χρόνιοι,
 τοσοῦτους λυκάβαντας ἐκούσα τε σιτομετρήσει
 διὰ πόλις μεγάλη μακεδονίῳ ἀνακτος·
 50. ἄλλο ἄλλος πολύμοχθον Ἀλεξανδρεῦσιν αἰείσω
 ὀλλυμένοις διὰ θῆριν ἀεικελίαν ἀνδρώπων
 ἄρσενες οἱ πρότερον δεινοὶ καὶ ἀνάκτιδες ὄντες
 εἰρήνην στέρξουσι δι' ἠγεμόνων κακότητα·
 καὶ χόλος ἀσσυρίου ἔξει μεγάλοιο θεοῦ·
 55. αὐτοῦς τ' ἐξολέσει ποταμοῖο χεῖμαρρος ὡς ἐλθῶν
 καίσαρος ἐμπτολίεδρα σαταναίου ἀδικήσει·
 Πύραμος ἀρδεύσει Μόψου πόλιν ἔνθα πεσοῦνται
 αἶγιοι διὰ θῆριν ὑπερμενέων ἀνδρώπων·
 τλήμων Ἀντιόχεια σέ δ' οὐ λείψει βαρὺς ἄρης
 60. ἀσσυρίου πολέμοιο ἐπειγομένου περὶ σείτο·
 σοῖς γὰρ ἐνὶ μελάθροισι κατοικήσει πρόμος ἀνδρῶν
 ὅς πέρσας μὲν ἄπαντας οἰστροβόλους πολεμήσει·
 αὐτὸς δ' Ῥωμαίων γεγαῶς βασιληίδος ἀρχῆς·
 νῦν κοσμεῖσθε πόλεις Ἀραβῶν, νοοὶς τε διοίσει
 65. ἢδ' ἀγοραῖς πλατείας τε καὶ ἀγλαοφεγγεῖ πλούτῳ
 καὶ ξοάνοις χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ ἢδ' ἐλέφαντι·
 ἐκ πάντων δὲ μάλιστα μαθηματικῆ περ' εἰούσα
 Βόστρα (a) φιλιπόπολιν ἴν' ἐλθῆς εἰς μέγα πένθος·
 οὐ γὰρ σ' ὀνήσει σφαιρώματα καγαχάλογα
 70. ζῶδιακὸν κύκλου, κριός, ταῦρος, δίουμοί τε,
 ἢδ' ὅποσοι σὺν τοῖσιν ἐν οὐρανῷ ἰνδάλλονται

(a) Codd. Βόστρα. (b) Al. cod. περιφουξανασέλγειν.

ἀστέρες ἄρονόμοι· τλήμων πολλοῖσι πέποιθας
 ὀππὸτ' ἀνὴρ ἄρ' ἐκείνο τὸ σὸν μετόπισθεν πάλασση·
 νῦν δὲ φιλοπτολέμοισιν Ἀλεξανδρεῦσιν αἰείσω
 75. δεινοτάτους πολέμους· πούλυς δ' ἄρα λαὸς ὀλείται
 ἀστῶν ὀλλυμένων ὑπ' ἀντιπάλων τε πόλῃων
 μαρναμένων στυγερῆς ἔδους χάριν· ἀμφὶ δὲ τούτοις
 αἴξας φοβερώπως ἄρης στήσει πολέμοιο·
 καὶ τότε δ' αὐτὸν μεγαθύμος ἐφ' οὐκ οὐκ κραιπνῶ
 80. καππίσεται δολίως διὰ πρεσβύτερον βασιλείαν·
 τὸν μετὰ ταῦτ' ἄρειε κρατεράς Ῥώμης ἐριθῆλου
 ἄλλος ἀναξ μεγαθύμος ἐπιστάμενος πολεμίζειν
 Δακῶν ἐξαναδύς τριακοσίῳ ἀριθμοῖο
 85. ἔσεται ἐκ τετραδὸς γενεῆς· πολλοὺς τε φίλους τε
 ἐξολέσει βασιλεὺς καὶ ἀποφθιμένον βασιλεῖα
 αὐτίκα δ' αὐτὸν πίπτων τε ληλασίη τε φόνιοι τε
 ἔσονται τ' ἐξαπίνης γε διὰ πρότερον βασιλεῖα·
 ἦν δ' ὅποιον δολιόμητις ἀνὴρ ἐπὶ κλίνης ἔλθῃ
 90. ληστής ἐκ Συρίας προφανεῖς ῥωμαῖος ἀθῆλος·
 καὶ πελάσει δολίως ἐκ Καππαδοκῶν γένος ἀνδρῶν,
 καὶ πολιορκήσας πίσεται πολέμοιο ἀκόρητος·
 δὴ τότε σου Τύανα καὶ Μαζάκα ἔσσει ἄλωσις·
 λατρεύσεις τούτῳ δὲ πολυζύγον αὐχένα θῆσει·
 καὶ Συρίη κλαύσειεν ἀπολλυμένων ἀνδρώπων
 95. οὐδὲ Σεληναῖη τότε ῥύσεται ἱερὸν ἄστυ·
 ἠνίκα ἂν ἐκ Συρίας φθάμενος περιφουξανασέλγειν (b)
 Ῥωμαῖους προφυγῶν διὰ δ' Εὐφράτατο ροάων
 οὐκέτι Ῥωμαῖοις ἐναλίγκιος, ἀλλ' ἀγέρωχος
 100. ἰοβόλοις Πέρσαις· τότε κοίρανος Ἰταλίη χθῶν
 καππίσεται πατάξει τυφθεῖς αἰθῶνι σιδήρῳ,
 οὐ κόσμον εἴσας ἐπὶ δ' αὐτῷ παιδὲς ὀλοῦνται·
 ἀλλ' ὅπότεν Γάλλος βασιλεὺς Ῥώμης βασιλεύσῃ,
 καὶ τότε ῥωμαῖοις ἀκατάστατα ἔθνεα ἔλθῃ,
 105. οὐλος ἄρης σὺν παιδί νόθῳ ἐπὶ τείχεα Ῥώμης·
 καὶ τότε δὲ λιμοὶ λοιμοὶ μαλεροὶ τε κερανοὶ,
 καὶ πόλεμοι δεινοὶ, ἀπαταστασίαι τε πόλῃων
 ἔσονται ἐξαπίνης· Σύροι δ' ἐκπάγλ' ἀπολούνται·
 ἦξει γὰρ τούτοις μέγας χόλος ὑψίστοιο·
 αὐτίκα δὲ Περσῶν ἐπανάστασις ἀμφίστησιν·
 110. Ῥωμαῖοις δ' ὀλέσουσι Σύροι Πέρσησι μινύεντες·
 ἀλλ' οὐ νικήσουσι νόμους θεοκράτορι βουλῆ·
 αἶ ὅποσοι φεύζονται ἀπ' ἀντολῆς γεγαῶτες
 σὺν κτεάτεσσιν ἰοῖσιν ἐς ἄλλοθροῦς ἀνδρώπους·
 αἶ ὅποσων ἀνδρῶν πίεται χθῶν αἶμα κελαινόν·

115. ἔσται γὰρ χρόνος οὗτος ἐν ᾧ ποτε τοῖς τεθνεώσιν
οἱ ζῶντες μακαρισμὸν ἀπὸ στομάτων ἐνέποντες
φθέγγονται καλὸν τὸ θανεῖν, καὶ φεύξετ' ἀπ' αὐτῶν
ἄρτι δέ σε τλήμων Συρίη κατοδύρομαι οἰκτρῶς
ἤξει γὰρ πληγὴ σοι ἀμφιοβόλων ἀνθρώπων
120. δεινὴ ἦντοι οὐποτ' ἐπήλιπας ἤξουσάν σοι
ἤξει καὶ Ῥώμησ' ὁ φυγᾶς, μέγα ἔγχος αἰείρας,
Εὐφράτην διαβὰς πολλαῖς ἄμα μυριάδεσσιν,
ὅς σε καταφλέξει καὶ πάντα κακῶς διαθήσει
τλήμον Ἀντιόχεια σέ δ' ἐς πόλιν οὐποτ' ἐροῦσιν
125. ὀππότεν ἀρροσύνησι τεῆς ὑπὸ δούρασι πίπτῃς
πάντα δὲ συλλήσας καὶ γυμνώσας σε προλήψει
ἄστειρον ἀοικητον ἄφρων δέ σε κλαύσειτ' ὄρων τις
καὶ σὺ θρίαμβος ἔση ἱερά πόλις, καὶ σὺ Βέροια,
Χαλκίδι συγκαλαύσεται νεοτρώτοις ἐπὶ τέχνοις
130. αἱ αἱ ὀπόσοι ναῖουσι Κάσιον ὄρος αἰπύ,
ἠδ' ὀπόσοι Ἄμανον, ὅσους δὲ καὶ Λύκος παρακλύζει,
Μαρσύας δὲ ὄσους καὶ Πύραμος ἀργυροδίνης
ἄχρι τε γὰρ ἀσίησι τεράτων θήσουσι λάφυρα
ἄστεα γυμνώσαντες, ὅλα εἰδῶλ' ἀφελοῦνται,
135. καὶ ναοὺς ῥίψουσιν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
καὶ ποτε Γαλλίη καὶ Πανονίη μέγα πῆμα
Μυσοῖς Βιδυνοῖς δ' ὀπότεν ἤξει πολεμιστῆς
ᾧ Λύκιοι Λύκιοι λύκος ἔρχεται αἶμα λιχμηῆσαι
Σάννοι ὅταν ἔλθωσιν σὺν ἄρῃ πολυκάρδῳ,
140. καὶ Καρποὶ πελάσασιν ἐπ' Αὐσονίοισι μάχεσθαι
καὶ τότε δὴ νόθος υἱὸς εἴη ὑπ' ἀναιδῆ τὸλμη
ἐξολέσει βασιλῆα παραυτίκα δ' αὐτὸς ὀλεῖται,
δυσσεβίης ἔνεκεν μετὰ δ' αὐτ' ἄρξει καὶ πάλιν ἄλλος
- ἀρχὴν οὐνόματος φέρων ταχὺ δ' αὐτε πεσιταί
ἄρη καὶ κρατερῶ βληθεῖς αἰθῶνι σιδήρῳ
καὶ πάλιν κόσμος ἀπολλυμένων ἀνθρώπων
λοιμῶ καὶ πολέμῳ Πέρσαι δ' ἐπὶ μῶλον ἄρης
αὔθεις ἐσορμήσουσι μεμνηότες Αὐσονίοισιν
καὶ τότε Ῥωμαίων φυγὴ ἔσσειται αὐτὰρ ἔπειτα
ἀρητήρ ἤξει ὁ πανύστατος ἠλιόπεμπος
ἐκ Συρίης προφανείς, καὶ πάντα δόλῳ διαπράξει
καὶ τότε δ' ἡλείου πόλις ἔσσειται ἀμφὶ δ' ἄρ' αὐτῇ
πᾶσαι Φοινίκων φοβεράς τλήσονται ἀπειλάς
ἠνίκα δ' αὐτ' ἄρξουσιν ὑπερμενέων Ῥωμαίων
ἄνδρες ἀρητίθοιο δύο κοίρανοι ὅς μὲν ἐφέξει
ἐβδομήκοντ' ἀριθμόν, ὁ δὲ τριτάτου ἀριθμοῖο
καὶ τότε δ' ὑψαύχην ταῦρος σκάπτων ὀνύχεσσιν
γαίαν καὶ κέρασι κόνιν δίσσοισιν ἐγείρων
ἐρπυστήν κυανόχρῳον, καὶ δράσει κακὰ πολλὰ
ὄλκον σύροντα φολήσιν ἐπεὶ δ' αὐτὸς ὀλεῖται
εὐκέρως δ' ἔλαφος μετὰ τὸν δ' ἤξει πάλιν ἄλλος
πεινῶν κατ' ὄρη μεμαῶς ἐν γαστρὶ πάσασθαι
ιοβόλους θήρας τότε ἐλεύσεται ἠλιόπεμπος
δεινὸς καὶ φοβερός τε λέων πνεῖον φλόγα πολλήν
δὴ τότε αὐτ' ὀλέσει πολλῇ καὶ ἀναιδεῖ τολμῇ
εὐκεραῶτ' ἔλαφόν τε θῶν καὶ θήρα μέγιστον
ιοβόλον φοβερόν ἀφιέντα συρίγματα πολλὰ,
τοξοβάτην τετράγων' ἐπὶ δ' αὐτῷ κῦδος ὀπηδεῖ
αὐτὸς δὴ ὀλόκληρος ἀλώβητος καὶ ἀπληστος
ἄρξει Ῥωμαίων Πέρσαι δ' ἔσονται ἀλαπαδνοὶ
ἀλλ' ἀναξ βασιλεῦ κόσμου θεῖ παῦσον αἰοιδῆν
ἡμετέρων ἐπέων, δὸς δ' ἡμέραν πᾶσιν αἰοιδῆν.

ΣΙΒΥΛΛΗΣ ΛΟΓΟΣ ΙΔ. (1)

5. Ἄνθρωποι τί μάτην ὡς ἀθάνατοὶ περ εἶοντες
καὶ βραχὺ κοιρανέοντες ἄγαν ὑψηλά φρονεῖτε,
λαὶ βασιλεύειν πάντες ὑπὲρ θνητοῦς ἐθέλοντες;
οὐχὶ νοοῦντες ὅτι φιλοκοιρανίην θεὸς αὐτὸς
ἐχθαίρει τὰ μάλιστα δ' ἀπληστοκόρους βασιλῆας
δύσους δυσσεβίας, σκότιον δ' ἐπὶ τοῖσιν ἐγείρει
οὐνεκεν ἀντ' ἀγαθῶν ἔργων δικαίων τε λογισμῶν
- φάρφα πορφύρεα χλαίνας προῦκρίνατε πάντες
τοὺς πολέμους ποθέοντας οἰζύας τε φόνους τε
ἄκυμῶρους θῆσει θεὸς ἀφθιτος αἰθίρη γαίαν,
τούτους ἐκπέρας, καὶ ἐπ' ἄλλυδις ἄλλον ὀλέσει
ἀλλ' ὅποτεν ταῦρων ὀλετήρ ἢ ἀλκὴ πεπειδῶς
ἠύχομος βλοσυρὸς ἤξει καὶ πάντας ὀλέσει,
καὶ νομείας θρωύσει, βίη δ' οὐκ ἔσσειται αὐτοῖς

(1) Hic liber XIV. editus a me primo fuit ex codice mediolanensi; nunc idem in vaticanis etiam mss. occurrit. Et olim quidem persanare multas lectiones parenthesibus apposis conatus sum; nunc easdem video plerasque imperfectiones in cod.

vatt. Quamobrem nihil iam propemodum in scriptura immuto. Meam autem heroico carmine latinam libri huius interpretationem nunc praetermitto, quoniam reliquos quoque libros graece tantummodo edo.

15. εἰ μὴ ἄρ' ἀκύντη ποδῶν σκυλακες διὰ βήσσας (α)
εἰς ἔριν ἀντίσσοσι διωκέμεναι μεμαῶτες·
τὸν δὲ λέοντ' ἐδίωξε κύων ὀλέκοντα νομῆας·
καὶ τότε ἔσσειτ' ἄναξ τετρασύλλαβος ἀλκι πεποιθώς
ἐκ μονάδος προφανείς· ταχὺ δ' αὐτὸν χάλκεος ἄρης
20. ἐξολέσει διὰ δῆριν ἀπληστοκόρων ἀνδρώπων.
ἄρξουσι μετέπειτ' ἄλλοι δύο φῶτες ἀνακτες,
ἄμφω τεσσαράκοντ' ἀριθμῶν· μεγάλη δ' ἐπὶ τούτοις
ἔσσειται εἰρήνη κόσμοιο παντί τε δήμῳ,
καὶ θέμις ἠδὲ δίκη· τοὺς δ' αὖ κορυθαίολοι ἄνδρες
25. χρυσοῦ δευόμενοι καὶ ἀργύρου οὐνεκα τούτου·
δυσσεβέως κτεινοῦσιν ἐνὶ παλάμησι λαβόντες.
καὶ τότε δ' ἐξάρξει δεινὸς νεὸς ἀγχιμαχητῆς
κοίρανος ἐβδόμηκοντ' ἀριθμῶν θυμοφθόρος αἰδῶν,
ὃς λαὸν Ῥώμης ἀσεβῶς στρατιῇ παραδώσει
30. κτεινόμενον κακότητι διὰ μῆνιν βασιλῆων,
πρηνίξας πᾶσαν τε πόλιν κλίνην τε Λατίνων.
Ῥώμη δ' οὐκέτι ἔστιν, ἔτι οὐδ' ἔστ' ἀκούσαι
οἶαν περ πρῶν ἐίδεν τοίαν παροδίτης·
πάντα γὰρ ἐν σποδίῃ τάδε κείσεται, οὐ κέ τις ἔργων
35. ἔσται φειδωλή· ὅλος γὰρ ἔλευσται αὐτὸς
οὐρανόθεν πρηστήρας ἀπ' αἰθέρος ἠδὲ κεραυνὸς
ἀνθρώποις πέμψει θεὸς ἄμβροτος· οὐς μὲν ὀλέσει
σκήπτων αἰδομένους· οὐς δ' αὖ κρυεροῖσι κερανοῖς·
καὶ τότε δὴ κτανέουσι ἀναιδέα κοίρανον αἰνὸν
40. νηπίαχοι Ῥώμης κρατερᾶς· Ῥώμης τε Λατίνου·
οὔτι θεῖνῳτί κόνις περικείσσειτ' ἔλαφρῃ,
ἀλλὰ κυσὶ μέλπηθρα καὶ οἰωνοῖς τε λύκοις τε
ἔσσειται· οὐνεκα δῆμον ἀρήϊον ἐξεναρίζεν·
τὸν μετὰ τεσσαράκοντ' ἀριθμῶν ἄρξει κλυτὸς ἄλλος
45. παρδολέτης γερμανολέτης θῆρας καταλύσας
δεινὸς ἀνδροφόνους, οἱ ἐπ' ὠκεανοῖο ῥοῆσιν
ἠδὲ καὶ Εὐφράταο διηνεκέως ἐφέπουσιν·
καὶ τότε δὴ πάλιν Ῥώμη ἔσσειται ὡς τὸ πρὶν ἦεν.
αὐτὰρ ἐπεξέληθ' ἐν μέγας λύκος ἐν δαπέδοις σοῖς
50. κοίρανος ἐκ δυσμῶν ἐπιβιάς· μετέπειτα θανεῖται
ἄρει καὶ κρατερῷ δεδέγμενος ὀξεί· χαλκῷ
καὶ τότε δ' αὐτ' ἄρξει καὶ ὑπερμενέων Ῥωμαίων
ἄλλος ἄρης μεγάλθυμος ἀπ' Ἀσσυρίης ἀναδειχθεὶς
γεράμματος ἀρχομένου, πολέμοισί τε πάνθ' ὑποταξεί·
55. αὐτὸς καὶ στρατήσιν ὁμοῦ ἀρχῆς ἐπιδείξει,
καὶ θεσμούς θῆσει· ταχὺ δ' αὐτὸν χάλκεος ἄρης
ἐξολέσει δολίοισι ἐνὶ στρατήσιν πεσόντα.
τὸν μετὰ τρεῖς ἄρξουσι ὑπέρβιον ἦτορ ἔχοντες,

(a) Ita duo codices. At tertius διαβίσσας.

- ὃς μὲν ἔχων ἀριθμὸν μονάδος, δεκάδων δὲ τε τρισσῶν
εἰς, ἕτερος δὲ ἄναξ τε τριηκοσίους μεδέξει,
60. σκέτιλιον χρυσόν τε καὶ ἀργυρον ἐν πυρὶ πολλῷ
χωνέουσι ναῶν ἰδρύματα χειροποιήτων,
καὶ στρατιαῖς δώσουσιν ὀπλιζόμενοι περὶ νίκης
χρήματα δασσόμενοι κειμήλια πολλὰ καὶ ἐσθλά,
65. αἰσχεὰ τε μεμαῶτες· ἴσως διαδηλήσονται
ιοβόλους Πάρθους τε βαθυρῆόου Εὐφράταο,
καὶ Μήδους ἐχθρούς τε καὶ ἀβροκόμους πολεμιστὰς
Μασσαγέτας, Πέρσας τε φαρετροφόρους ἀνδραπόους·
ἀλλ' ὅποταν βασιλεὺς ἰδίῃ μοίρῃ καταλύσει
70. λείψας ὀπλοτέροις σκήπτρον βασιλῆϊον υἱοῖς
καὶ θέμιν ἀντιβόλων· οἱ δ' αὐτίκα πατρός ἐφετμῶν
λησάμενοι, καὶ χεῖρας ἐφοπλίσαντες ἀρήϊ
εἰς ἔριν ὀρμήσουσιν ὑπὲρ βασιληίδος ἀρχῆς.
καὶ τότε μούνος ἄναξ ἀπὸ τριτάτων πολὺ ἄλλῳ
ἄρξει, καὶ ταχὺ μοῖραν ἐφόψεται δουρὶ βοληθείς·
75. τὸν μετὰ πολλοὶ ἔπειτα ἐπ' ἀλλήλοισιν ὀλοῦνται
ἴφθιμοι μέροπές τε ὑπὲρ βασιληίδος ἀρχῆς·
εἷς δ' ἄρξει μεγάλθυμος ὑπερμενέων Ἰωμαίων
πρέσβυς ἄναξ τέτραδος καὶ πάντα καλῶς διαθήσει·
καὶ τότε Φοινίκη πόλεμος καὶ δῆρις ἔσειται,
80. ἠνίκ' ἂν ἰοβόλων ἔλθῃ πέλας ἔθνεα Περσῶν,
καὶ πόσα προσπέσεται ὑπὸ τ' ἀνδρῶν βαρβαροφάνων·
Σιδῶν καὶ Τρίπολις Βηρυτὸς τ' ἡ μεγαλάχως
ἀλλήλας ὄψονται ἐν αἵματι καὶ νεκύεσσι.
85. τλήμων Λαοδίχεια, σὺ δ' ἀμφ' αὐτῇ μέγαν αἶρη
ἄπρηκτον πόλεμον διὰ δυσσεβείας ἀνδρώπων·
αἱ μέλειοι Τύριοι δὲ κακὸν θέρους ἀμήσασθε
ὅπποταν ἠέλιος φασειμβροτος ἤματι λείψῃ,
δίσκος δ' οὐ φαινή, ψεκᾶδες δ' ἤξουσ' ἐπὶ γαίαν
90. πυκναὶ καὶ θάμειαι ἐξ οὐρανοῦ αἰματοέσσαι·
καὶ τότε δὴ θάνεται βασιλεὺς προδοθεὶς ὑφ' ἐταίρων.
πολλοὶ δ' αὖ μετὰ τοῦτον ἀναιδέες ἠγεμονῆς
ἀλλήλους κτεινοῦσι κακῆν ἔριδα προφέροντες·
καὶ τότε δ' αὖ ἔσται γεραρὸς πολύμητις ἀνάκτωρ
οὐνομα πέντ' ἀριθμῶν μεγάλας στρατίεσσι πεποιθώς,
95. ὃν μέροπες στέρξουσι χάριν βασιληίδος ἀρχῆς,
τοῦνομα δ' ἐσθλὸν ἔχων ἐσθλοῖς ἔργοις προΐσψει·
σῆμα δὲ τοῖ ἔσται μέγα τοῦ κρατερόντος ἀνακτος
μησσηγὺς Ταυροῦ τε νιοβλητόιο τ' Ἀμάνου
ἐκ Κιλικίων γαίης νέα τις πόλις ἐξαπολεῖται
100. καλῇ τε βριαρῇ τε βαρυσθενέος ποταμοῖο·
πολλοὶ δ' αὖ σεισμοὶ τε Προποντίδι καὶ Φρυγίεσσι

- ἴσονται βασιλεύς κλειτός τ' ἰδίης ὑπὸ μοίρης
 105. θηλεδανῶ θανάτοιο νόσφ' ψυχὴν δ' ἀπολύσει·
 ἄρξουσι μετὰ τόνδε δῦο βασιλῆες ἀνακτες,
 ὃς μὲν τριηκοσίων ἀριθμὸν προφέρων, ὁ δὲ τρισσῶν
 τούτεκα καὶ πολλούς ὑπὲρ ἄστος ἐξολοθρεύσει
 'Ρώμης ἐπταλόφου δὲ διὰ κρατερὴν βασιλείαν·
 110. καὶ τότε συγκλήτῳ κακὸν ἴσεται, οὐδὲ φυγείται
 χωομένου βασιλῆος ἐπ' αὐτῇ θυμὸν ἔχοντος·
 σῆμ' ἴσται ἄρα πᾶσαν ἐπιχθονίους ἀνθρώποις
 πλειότεροι θ' ὑετοί, νιφάδες ἴσονται, χαλαῖα
 ἐξολέσει λητῶν καρπούς ἐπ' ἀπειρονα γαῖαν·
 115. αὐτοὶ δ' αὐτε πεσοῦνται ἐνὶ πολεμοῖσι θαμέντες
 ἄρηι κρατερῶ πολέμου χάριν Ἰταλιῶν·
 καὶ τότε δ' αὐτ' ἄρξει βασιλεύς πολυμήχανος ἄλλος
 συλλέξας πᾶσαν στρατιὴν καὶ χρημάτα νείμας
 χαλκοδωρήξιν πολέμου χάριν· αὐτὰρ ἔπειτα
 120. Νεῖλος ὑπὲρ Λιβύης πολυύσταχος ἠπειροιο
 ἀρξέουσι δὴ ἔτη τὸ μέλαν πέδον Αἰγύπτιοιο
 χώραν τ' ἀροσίμην· λιμὸς δὲ τὰ πάντα καθέξει,
 καὶ πόλεμος λησταί τε, φόνοι τ' ἀνδροκτασίαι τε
 πολλαὶ δ' αὐτε πόλεις ὑπὸ ἀνθρώπων πολεμιστῶν
 125. πρηρισμοῖο ὀλοῦνται· ὑπὸ στρατιῆς παλαμῶν
 αὐτὸς δ' αὐ πέσεται προδοθεὶς αἰθῶνι σιδήρῳ·
 τὸν μετὰ τριηκοσίων ἀριθμῶν οἷς ἔλλαχεν ἄρχειν
 'Ρωμαίων ἄρξει καὶ ὑπερμένειον ἀνθρώπων,
 ἔκτανύσει λόγῃην θυμοφθόρον Ἀρμενίοισι,
 130. Πάρθους, Ἀσσυριοῖσι, μενεπτολέμοις δὲ τε Πέρσαις·
 καὶ τότε δ' αὐτ' ἄρξει κτίσις ἴσεται ἀγλαοτεύκτου
 χερσῶ ἠλέκτρω τε καὶ ἀργύρῳ ἠδ' ἐλέφαντι,
 κόσμῳ ἐπαιρομένη, πουλὺς δὲ τε λαὸς ἐν αὐτῇ
 ἀντολίης πάσης ἠδ' ἑσπερίας πολυὸν ἄλβου
 135. οἰκήσει· βασιλεύς τε νόμους ἐτέρους ἐπὶ ταύτῃ
 θήσει· τὸν μετὰ δ' αὐτὶς ἀπειροσίῃ ἐνὶ νήσῳ
 δέξεται οὐλόμνος θάνατος καὶ μοῖρα κραταιή·
 ἄρξει δ' ἄλλος ἀνὴρ τριάδων δέκα θηρὶ εἰοικώς
 ἐν χαίτῃ βλοσυρωτός ἀφ' Ἑλλήνων γενέσεται·
 140. καὶ τότε δὴ Φθίης πουλυτρόφου ἄστου Μολοσσῶν,
 καὶ Λάρισσα κλυτὴ καὶ ἐπ' ὄρρυσι Πηνίοιο,
 καὶ τότε δ' ἰπποδότου Σκυθίης ἐπανάστασις ἴσται,
 καὶ πόλεμος δεινὸς Μαιώτιδος ὕδασι λίμνης
 ἴσται ἐπὶ προχοαίσι παρ' ὑσάτιον πόμα πηγῆς
 θῆσιδος ὑγροκόμοιο κατ' ἀσφοδελὸν λειμῶνα·
- πολλοὶ δὲ πεισσοῦνται ὑπὸ κρατερῶν πολεμιστῶν 145.
 αἱ μαλεροῦ χάλκοιο πόσους παραλήψεται ἄρης (a)
 καὶ τότε δὴ βασιλεύς σκυθικὸν γένος ἐξαλαπάξει,
 θηθήσεται εἰν ἰδίῃ μοίρῃ βίοντον ἀναλύσας·
 ἄλλος δ' αὐτ' ἄρξει τετραῶδος μετέπειτ' ἀναδειχθεὶς
 δεινὸς ἀνὴρ, ὃν πάντες ὄσοι πίνουσι πάνιστον 150.
 Ἀρμενίοιο κρύσταλλον ἄγαν ρείοντος Ἀράξω
 δέισουσι, πολέμοις αὐτὰρ Πέρσαις μεγαθύμοιο·
 μεσσηγὺς Κόλχων τε πολυσθενέων τε Πελασγῶν
 ἴσονται πόλεμοι δεινοὶ ἀνδροκτασίαι τε,
 155. καὶ Φρυγίῃ γαίῃ τε Προποντίδος ἄστυ γαίης·
 φάσγανά τ' ἐκ κολεῶν ἀμφήκεα γυμνώσαντες
 ἀλλήλους κόψουσι διὰ δυσσεβείας ἀλγεινάς·
 καὶ τότε δὴ μέγα σῆμα θεὸς μερόπεσσι βροτοῖσιν
 οὐρανόθεν δείξει περιτελλομένοις ἑνιαυτοῖς
 φαλκῆν ἴσσομένην δὲ τίρας πολέμοιο κακοῖο 160.
 καὶ τότε δὴ βασιλεύς στρατιῆς οὐ φεύξεται χεῖρας
 ὃν καὶ τεθνηῶτα νέην διαδηλήσονται (b)
 ἀλλὰ θανεῖθ' ὑπὸ χειρὶ ταμῆς αἰθῶνι σιδήρῳ
 τὸν μετὰ πεντήκοντ' ἀριθμῶν ἄρξει πάλιν ἄλλος
 165. ἐξ Ἀσίας προφανεὶς, δεινὸς φόβος, ἀντιμαχητῆς,
 καὶ θήσει πόλεμον καὶ ἐπ' ἀγλαα τείχεα Ῥώμης,
 Κόλχοις θ' Ἠνιόχοις τε γαλακτοπόταις Ἀγαθύρσοις,
 εὐξείνῳ πόντῳ, Θρηῆκης ψαμμῶδι κόλπῳ
 καὶ τότε δὲ βασιλῆος ὀλωλὸτος ἴσσει ἑρήμη
 170. Ῥώμη κυδιάνειρα, πολὺς δὲ τε λαὸς ὀλεῖται·
 καὶ τότε δ' αὐτ' ἄρξει ἀπ' Αἰγύπτιοιο μεγίστης
 δεινὸς καὶ φοβερός, Πάρθους δ' ὀλέσει μεγαθύμους,
 Μήδους, Γερμανοὺς τε, βοοσπορίδας τ' Αγαθύρσοις,
 Βρεττανούς, Περνοὺς τε, φαετροφόρους τε Ἴβηρας,
 175. Μασσαγετὰς σκολιούς, Πέρσας δ' ὑπερηγορέοντας·
 καὶ τότε Ἑλλάδα πᾶσαν ἐσόψεται ἀγλαὸς ἀνὴρ
 ἐχθαίρων Σκυθίῃ καὶ Καυκάσῳ ἠνεμοέντι·
 σῆμα δὲ τοι ἴσται κρατερὸν τούτου κρατέοντος·
 οὐρανόθεν στεφάνοιο μεσημβρίας τε καὶ ἄρκτου
 ἀστράσι φαινομένοις πανομοῖο ἀντίλαντος·
 180. καὶ τότε παιδί ἐφ' εἰλίψει βασιλῆϊον ἀρχὴν,
 στοιχείου ἀρχομένου γὰρ ἐπεὶ ἰδίῃ ἐνὶ μοίρῃ
 βήσεται εἰν αἰδαο δομοῖς βασιλεύς ἀγαπήνωρ·
 ἀλλ' ὁπότεν ἄχρι τούτου παῖς ἐν χθονὶ Ῥώμης
 185. ἐκ μονάδος προφανεὶς ἴσται κατὰ γαίαν ἅπασαν
 εἰρήνη μεγάλη πολυήρατος· ὃν τε Λατῖνοι

(a) Exin in uno e codicibus vaticanis desunt versus aliquot. (b) Deest hic versus in duobus codd.

- στέρξουσι βασιλείς καὶ εὐὸ πατρός εἵνεκα τιμῆς
ὄν σπευδόντα μολεῖν καὶ ἐπ' ἀντολίην δύσιν τε
Ῥωμαῖοι σχήσουσι καὶ οὐκ ἐθέλοντα πρὸς οἴκου;
190. Ῥώμης κοιράνεον θ' ὅτι δὴ φίλος ἔπλετο πᾶσιν
δυμὸς ὑπὲρ βασιλῆος ἀγακλυτοῦ ἀνακτος
ἀλλὰ μινυθαδιὸν μιν ἀφαρπάξει βιότιοιο
οὐλόμενος θάνατος, προδοθεὶς ἰδίῃ ἐνὶ μοίρῃ
ἄλλοι δ' αὐ μετέπειτα πάλιν κρατεροὶ πολεμισταὶ
195. ἀλλήλους κόψουσι κακὴν ἔριδα προφέροντες
οὐ βασιλεία ἔχοντες ἀνάκτορος ἀλλὰ τυράνων
πολλὰ δὲ δὴ τελέσουσι κακὰ κόσμῳ ἐνὶ παντί,
Ῥωμαῖοις δὲ μάλιστα μέχρι τριτάτου Διονύσου
ἄχρις ἀπ' Αἰγύπτου κεκορυθμένος ἤξειται ἀρης,
200. ὄν Διόνυσον ἀνακτα μετωνυμίαν καλίουσιν
ἀλλ' ὅπῃ φόνιός τε λῆων φονίῃ τε λείαινα
πορφύρεον ῥύξουσι κλυτὸν βασιλῆϊον εἶμα,
πνεύμονι συμμάρφουσι ἐπειγομένης βασιλείης,
καὶ τότε δ' ἀγνός ἀναξ ὅς τ' ἔλλαβε τραύματος ἀρχὴν
205. ἐχθροῦς ἡγεμονῆας ἀμειψόμενος περὶ νίκης
φέεφθεσθαι σκυλάκεσσι καὶ οἰωνοῖσι μεθήσει
αἰ αἰ σὺ πυρκαυστε πόλις μεγαλόσθενε Ῥώμη,
ὅπῃσά δεῖ σε παθεῖν ὅπῃσά τ' ἀεὶ πάντα γένηται
ἀλλὰ μέγας βασιλεὺς ὁ περικλυτός ἀμφὶς ἔπειτ' ἀ
210. χρυσῶ θ' ἠλέκτρῳ τε καὶ ἀργύρῳ ἠδ' ἔλεφαντι
ἐξεγερεῖ πᾶσαν σε καὶ ἐν κόσμῳ προτερήσει
κτῆμασι καὶ ναοῖς, ἀγοραῖς, πλούτοις, σταδίοις τε
καὶ τότε δ' αὐτὴ ἔση πᾶσι φῶς ὡς τὸ πρὶν ἦσθαι
αὶ μέλειο Κέκροπος καὶ Δαυλίου ἠδὲ Λάκωνες,
215. οἱ περὶ Πηνιὸν τε βαθυσχοινὸν τε Μολοσσὸν
Τρίκην Δωδώνην τε καὶ ὑψίτητον Ἰθώμην,
αὐχένα τε περικοῦ τε μέγαν περὶ ῥίον Ὀλύμπου,
Ὅσσαν Λάρισσάν τε καὶ ὑψίπυλον Καλυδῶνα
ἀλλ' ὅπῃσά τ' ἀεὶ σῆμα θεὸς μεροπέσσι ποιήσῃ
220. ἡμερῆν σκοτόεσσαν ἀμολγαῖν περὶ κόσμου,
καὶ τότε σοι, βασιλεῦ, τέλος ἔσσειται, οὐδὲ φύγοις ἄν
ὄζυ κασιγνήτοιο βίον βεβλημένον εἰς σέ
καὶ τότε δ' αὐτ' ἄρξει θυμοφθόρος ἀσπετος αἰθῶν
ἐκ γενετῆς βασιλῆος ὅς Αἰγύπτου γένος ἤξει,
225. ὀπλοτέρους μὲν, πολλῶ ἀριστέρους δὲ συναίμου,
ὄγδοῦσθαι ἀριθμῶν, ὅς ἔλλαχεν ἔντυπον ἀρχὴν
καὶ τότε δ' ἀθανάτοιο θεοῦ θυμάλγεα μῆνιν
κόσμος ἅπας κόσμοις ὑποδέξεται εἵνεκα τιμῆς.
ἔσται γὰρ μεροπέσσι ἐφημερίους ἀνθρώποις
- λιμοὶ καὶ λοιμοὶ, πόλεμοι τ' ἀνδροκτασίαι τε,
καὶ σκότος ἀκάματος καὶ ἐπὶ χθόνα μήτερα λαῶν,
ἠδ' ἀκαταστασίη καιρῶν καὶ ἀμειλιχος ὄργη,
οὐρανόθεν σεισμοὶ τε κεραυνοὶ φλεγέδοντες
κελαινοὶ θ' ὑετοὶ καὶ αὐχμηραὶ ψεκᾶδες
σειέτο δ' αὐ Φρυγίης γαίης αἰπεινὰ κάρηνα,
σειόντο σκυδικῶν ὀρίων πόδες, ἔτρεμεν ἄστυ,
ἔτρεμε δὲ χθῶν πᾶσα μετὰ σφισιν Ἑλλάδος ἀρης.
πολλοὶ δ' αὐτε πόλεις τε θεοῦ μέγα θυμῆσαντος
πρηνισμοῖς πέσσονται ὑπ' αἰθαλόεσσι κεραυνοῖς,
καὶ κοπετοῖς, οὐκ ἔστι φυγεῖν χόλον οὐδ' ὑπαλύξαι
καὶ τότε δ' αὐ πέσεται βασιλεὺς στρατιῆς ἀπὸ χειρὸς
βληθείς οἰάπερ οὔτις ὑπὸ σφετέρων ἀνθρώπων
τόν μετὰ Λατίνων πολλοὶ πάλιν ἐξεγεροῦνται
ἄνδρες πορφυρίην λώβην ἀμφίμενοι ὤμοις,
οἱ κλήρω στέρξουσι λαβεῖν βασιλῆϊον ἀρχήν.
καὶ τότε τρεῖς βασιλεῖς ἐπ' ἀγλαὰ τεῖχεα Ῥώμης
ἔσσονται, δύο μὲν πρῶτον ἀριθμὸν κατέχοντες,
εἷς δὲ φέρων νεῖκος τὸ μετάνυμον οἰάπερ οὐδεὶς
στέρξουσι Ῥώμην αὐτοὶ καὶ κοσμὸν ἅπαντα
κηδόμενοι μερόπων, ἀνεσις δ' οὐκ ἔσσειται αὐτοῖς.
οὐ γὰρ ἔφθ κόσμῳ θεὸς Ἴλαος οὐδὲ μιν ἔσται
ἡμέρος ἀνθρώποις ὅτι δὴ κακὰ πολλὰ ἔοργαν
τοῦνεκεν αὐ βασιλεύουσιν αἰεὶ καὶ θυμὸν ἐπόισι
παρδαλίῳ τε λύκῳ πολὺ χεῖρον· τοὺς γὰρ ἀφειδῶς
χαλκεοδῶρηκες παλάμαις ἰδίαισι λαβόντες
ἀπρήκτως τμηθέντας ἀνάκτιδας οἶα γυναῖκας
ἐξολέσουσιν ἀνακτας ἐπὶ σκηπτροῖσιν ἰοῖσιν.
αἰ μέλεια Ῥώμης ἐρυκυδέος ἔξοχοι ἄνδρες
ψευδαπάταις ὄροισι πεπεισμένοι ἐξαπόλησθε
καὶ τότε δὴ πολλοὶ δορυκοίρανοι οἱ κατὰ κόσμον
φῶτες ἐφορμηθέντες ἀφαιρήσουσι γενέσθαι
αἵματι πρωτογόνων ἀνδρῶν . . . (a)
- δὶς τοῖν δ' οὐ πρῶτον ἄγειν οἰκτρὴν τότε δαίμων
πάντας δ' ἀνθρώπους ἰδίους ἔργοισιν ὀλέσσει
ἀλλὰ πάλιν θεὸς αὔξει ἀναιδέα θυμὸν ἔχοντα
εἰς κρίσιν ἐλθέμεναι ὅσοι κατατεκμήραντο.
αὐτοὶ ἐπιφράσσονται ἐν ἀλλήλοισι βαλόντες
αὐτὴν ἰσοκρίσιν ἐφίεμενοι κακότητος
πολλὰ μὲν ἐξῆς ἄστρο καὶ ἀκτινίοντα κομήτην
πολλοῦ ἐπερχομένου πολέμου καὶ θησιότητος.
ἦνικα δ' αὐ χρησμούς συνάγει πολλοὺς περὶ νήσων
φραζόμενον ξείνοισι μάχην καὶ θησιότητα

(a) Sic est lacuna in codd.

270. ἀργαλέην τε ἄτην ἱερὸν λήξει δὲ τάχιστα
 πυρούς καὶ κριδάς συνάγειν ἐν δώμασι Ῥώμης
 εἰς ἄφρον σπευδόντι ἐπὶ δυοκαίδεκα μῆνας·
 καὶ τε ταλαίπωρος πόλις ἔσσειται ἡμασι κείνοις,
 εὐθύς δ' εὐδαίμων πάλιν ἔσσειται οὐ κατὰ μικρὸν·
275. ἡσυχή δ' ἔσται, ὁπότεν τὸ κρατοῦν ἀπολήται.
 καὶ τότε Λατίνων γενεὴ πύματος βασιλεύων
 ἔσται, καὶ βασιλεία μετ' αὐτὴν ἐξαναφύσει
 παῖδες καὶ παιδῶν γενεὴ ἀσάλευτος ὑπάρχει·
 ἔσται γὰρ γνωστὴ οἱ ἐπὶ θεός αὐτὸς ἀνάσει·
280. ἔστι δὲ τις γαίῃ φίλη τροφὸς ἀνδράποισι
 κειμένη ἐν πεδίῳ, περὶ δ' αὐτὴν Νεῖλος ὀρίζει
 πᾶσαν ἐπουρίζων Λιβύην ἢδ' Αἰθιοπίαν·
 καὶ Σύροι ἀπάρξουσιν ἐφήμεροι ἄλλοθεν ἄλλος
 πᾶσαν ἀμαρτίαν τῆς δεκτῆς· σοὶ μέγας ἔσται
285. κενὸς ἀναξ βασιλεὺς παιδῶν, καὶ φώτεσι πέμπτων,
 καὶ δεινὸν φρόνεον περὶ δεινοτάτοις ἐπὶ πᾶσιν
 Ἰταλίας πάσης μεγαλόφρονος οἷσιν ἀρωγός
 καρτερός· ἦνικα δ' Ἀσσυρίας ἐπὶ οἶνοπα πόντον
 ἔλθῃ, καὶ Φοίνικας εἰς οἴκοις δ' ἀλαπάξει
290. δησόμενος πόλεμόν τε κακὸν καὶ φίλοπιν αἰνήν·
 τῶν δύο κοιρανῶν γαίης εἰς κοίρανος ἔσται.
 νῦν δὲ τέλος πολύμοχθον Ἀλεξανδρεῦσιν αἰείσω,
 οἱ δ' ἱερὴν Αἴγυπτον ἀπήμονα τὴν ἀσάλευτον
 βάρβαρον οἰκήσουσιν, ὅταν φθόνος ἔκποδεν ἔλθῃ,
295. χεῖμα θέρους ποιῶι, τότε θέρφατα πάντα τελεῖται·
 ἀλλ' ὅποτεν τρεῖς παῖδες ὀλύμπια νικήσωσι,
 κἄν μὲν δὴ φράζωσι, θεόκλυτα θέρφατα λέξῃ·
 αἵματι τετράποδος γαλαθηνοῦ πρῶτα καθήρη·
 τρεῖς τοῖνον ὕψιστος ἄγει δειρὴν τότε δεινήν,
300. οὐ γ' ἂν πενθαλέον δόρυ μακρὸν πᾶσι τανύσῃ,
 αἷμα πολὺ ῥέουσι τότε βάρβαρον ἐν κοινήσι
 κenoῖς ἀξένοισιν ὅταν πόλις ἐξαλαπαχθῇ·
 ἄλβιος ὃς τέθνηκε, καὶ ἄλβιος ὅστις ἄτεκνος·
 τὸν γὰρ δὴ δουλείον ὑπὸ ζυγὸν αὐχένα θήσει
310. ὃς πρὶν ἔλευθερίσιν ἐπώνυμος ἠγεμόνησας,
 βουλαῖς ἔμπροσθεν μὲν αἰοιδίμος οὕτω ἐλίσσων·
 τοῖν δουλοσύνην θήσει πολυέθρον ἀνάκτων·
 καὶ τότε δὲ Σικελῶν στρατός· αὐτίκα δύσμορος ἦξει
 δαίμα φέρων ὁπότεν πάλιν βάρβαρος ἐπέλθῃσι,
315. καρπὸν ἐπὶ φύσσει διατηρήσουσιν ἀρούρας
 τοῖς κακὸν ἄντ' ἀγαθοῦ δώσει θῆς ὑψικραυτός.
 ξεῖνος ξεῖνον αἰεὶ προνομήσας χρυσὸν ἀπεχθῆ.
 αὐτὰρ ἐπὶ δὴ πάντες ἐπόψοντ' αἷμα λέοντος
- θυμοβόρου φονία τ' ἐπὶ σώματι ἦξει λείαινα
 αὐτοῦ κακὴ κεφαλῆς σκῆπτρον δ' ἀπορίψει ἀπ' αὐτοῦ· 320.
 ὡς δ' ὁπότεν ἐν δαιτὶ φίλη γεύσονται ἅπαντες
 λαοὶ ἐν Αἰγύπτῳ τελέουσι δὲ κάρτερα ἔργα
 ἄλλος δ' ἄλλον εὖρυκε, πολὺς δ' ἀλαλητός ἐν αὐτοῖς,
 ὡσαύτως ἐπεὶ τάρβος ἐπέσσειται ἀνδράποισι
 μαινομένης ἔριδος, πολλοὶ δ' ἀπόλοιτο καὶ ἄλλοι 325.
 ἀλλήλους κτείνοντες ὑπὸ κρατερῆς ὕμνης.
 καὶ τότε κυανέαις φοδίσι πεπυκασμένοι ἦξει·
 ἦξουσιν δύο ἄλλοι μωρόδοι ἀλλήλοισιν·
 καὶ τρίτατος αὐτοῖσι κριὸς μέγας ἐκ Κυρῆνης,
 ὃν πρὶν ἔλεξα φυγόντα μάχης παρὰ χεῦμασι Νεῖλου· 330.
 ἀλλ' οὐδ' ὡς ἄπρηκτον ὁδὸν τελέουσιν ἅπαντες·
 καὶ τότε μὲν μεγάλων περιτελλομένων ἐνιαυτῶν
 ἔσσονται μήκη πολυήσυχ' αὐτὰρ ἔπειτα
 θήσει· ἐν Αἰγύπτῳ πόλεμος πάλιν δεύτερος αὐτοῖς·
 καυχίη δ' ἔσται, νίκος δ' αὐτοῖσιν οὐκ ἔσται· 335.
 ὦ μέλειο χεῖρων ἔσται πόλεως ἐπισήμου·
 καὶ πολέμοις σκυλευμα γενήσεται οὐκ ἐπὶ δηρῶν.
 καὶ τότε δὲ χῶρης πολλῆς ὁμοτέρμονες ἄνδρες
 φεύγονται δειλοὶ, δολίου δ' ἄξουσιν τοκῆας·
 καὶ πάλιν ἐγκύρσουσι ποδὶ μέγα νίκος ἔχοντες 340.
 Ἰουδαίους ὀλέσουσι μανεπτολέμους ἀνδράπων,
 ἄχρῃς ἀλὸς πολιῆς κεραῖζοντες πολέμοισι
 ποιμένες ἀμφοτέροι περὶ πατρίδος ἠδὲ τοκῆων·
 θήσει δὲ φθιμένοισι τροπαιοφόρων γένος ἀνδρῶν·
 αἱ ὅποσοι φῶτες περὶ κύματα νηγήσονται· 345.
 πολλοὶ γὰρ κείσονται ἐπὶ ψαμαθῶδεας ἀκτάς·
 ξανθὰ κάρηνα πέσονται ὑπ' Αἰγυπτίων πετεήνων·
 ὅη τοτε τῶν Ἀραβίων μετελεύσεται αἷμα βρότειον·
 ἀλλ' ὅταν αὐτὲ λυκοὶ κυσὶν ὄρκια πιστώσονται,
 νῆσῳ ἀμφιρυτῇ τότε πύργου ἀνάστασις ἔσται· 350.
 ἄνδρες οἰκήσουσι πόλιν τὴν πολλὰ παθοῦσαν.
 οὐκετι γὰρ δόλιος χρυσός οὐδ' ἄργυρος ἔσται,
 οὐ κτήσις γαίης οὐ δουλείη πολύμοχθος,
 ἀλλὰ μὴ φιλότης τε καὶ εἰς τρόπος εὐφρονὶ δῆμῳ·
 κοιὰ δὲ πάντ' ἔσται καὶ φῶς ἴσον ἐν βίοτοιο· 355.
 ἐκ γαίης κακίη καταδύσεται εἰς ἀλά διαν·
 καὶ τότε δ' ἐγγύς ἦεν τὸ θέρους μερόπων ἀνδράπων·
 ταῦτα τελεσθῆναι κρατερῇ ἐπικείσεται ἀνάγκη.
 οὐ λέξει τότε τις μεμνήμενος ἀλὸς ὀδίτης
 ὡς βῶ ποτ' ἀμπαύσει μερόπων γένος ὀλλυμένον περ· 360.
 καὶ τότε δ' ἀγνὸν ἔθνος ἀπάσης γῆς σκῆπτρα κρατήσει
 εἰς αἰῶνας ἅπαντας ἄμ' ἰφθίμοισι τοκεῦσιν.

Vacuam paginam occupare placet catalogo scriptorum hactenus a me observatorum in Procli inedito ad decimum Platonis de rep. librum commentario.

Alcinus.
Amelius.
Anatomici.
Aristeas proconnesius.
Aristoteles.
Arrhidaeus in epistula.
Calippus.
Clearchus Aristotelis discipulus. Idem in libris de somno.
Colotes.
Cronius.
Demetrius geometra Porphyrii magister.
Democritus physicus in libris de infetis.
Dercyllides.
Empedocles.
Epicurus.
Epimenides cres.
Euclides libro sexto.
Euclides platonius.
Gaius.
Harpocraton atticus.
Heraclides ponticus.
Heraclitus.
Hermodorus clazomenius.
Herophilus medicus.
Hesiodus.
Hiero ephesius historicus.
Hipparchus in epistula.
Historici de reviviscentibus.
Historici sub Antigono.
Homerus.
Iatrologi.
Ibycus.
Lex Atheniensium de mortuis comburendis nonnisi tertio post obitum die.

Liber sacer, *ισρός λόγος*. Liber secundus elementorum. Libri *ισρατικοί*. Libri initiationum, seu *τελεταί*.
Magnus geometra Nicolai paraphrastes.
Maximus nicaenus.
Naumachius epirota qui scripsit de reviviscentibus.
Nestorius, avus Plutarchi, Procli et aliorum magister.
Nicolaus.
Numenius.
Onetor de analogia arithmetica.
Oraculum.
Orpheus theologus. Hymnus orphicus *εις τον εριθμόν*.
Paterius.
Petosiris.
Philostratus.
Plato. Platonis epinomis *νοθείας* suspecta.
Plotinus.
Porphyrius. Idem *εν ταίς περι της αδανασίας των ψυχων αποδείξεσιν*.
Proclus. Idem de symbolis mythicis. Idem in commentariis ad Gorgiam Platonis. Ad Phaedrum, et in commentario ad palinodiam.
Ptolemaeus. Idem in libris *υποθέσεως*.
Pythagoras.
Pythagorii.
Pythagoricus sermo seu liber.
Scriptores rerum aegyptiacarum.
Οι θεων ανωγνωστα γραφοντες.
Strattis de fluminibus.
Theodorus asinaeus.
Theogoniae graccae.
Theurgi. Idem sub Marco imp. Idem chaldaei.
Timaeus auctor.
Xenocrates.
Xenus atheniensis.
Zoroaster. Eiusdem *τετραβιβλος φυσική*.

ADDITAMENTA ET EMENDATIONES.

PART. I.

- P. 67. n. 2. adde: *sic in chronico paschali olymp. CCLXXIII. coniunctim legitur σεβαστὸς ἀγούστος.*
 P. 69. v. 2709. *designavit Caesares* corr. *coronavit reges.*
 P. 93. Scribendum est *Iohannes II*; praecessit enim Iohannes I. Zimisches. Sic ergo deinceps numerus promovendus est.
 P. 112. v. 4573. *quidem* corr. *quidam.*
 P. 117. v. 4776. *στιχῶ* corr. *στοιχῶ.*
 P. 157. v. 6540. Malim scribere: *dicebant, illic ne vestigium quidem — sacrae ac beatae inesse resurrectionis.* Item p. 161. v. 6720. pro *Pleae* malim dicere *Blesii.*
 P. 211. v. 8944. *omnium* corr. *quatuor.* Item v. 8946. *litteras* corr. *rhetoricam.*
 P. 236. v. 10037. *ix* corr. *δι τῆς.*
 P. 246. p. 11. *Ioh. III.* corr. *Ioh. III.*

PART. II.

- P. 9. v. 7. *pregeret* — corr. *pergeret.*
 P. 13. n. 1. Adde: *nempe respicit Victorinus ad epistulam L. Pauli ad Cor. cap. VII, ubi cupere se ait ut perfecti christiani virginitatem servant; ita tamen ut aliter volentibus, nuptias concedat; neque primas solum, verum etiam subsequentes, dummodo alter coniux obierit.*
 P. 52. v. 26. *quoque* corr. *quoquo.*
 P. 58. v. 29. *currios.* corr. *curios.* Item n. 1. *imputetum* corr. *imputet tum.*
 P. 72. v. 3. a fin. *dele enim.*
 P. 91. v. 6. a fin. num pro *foraminibus* scribendum est *materialibus?*
 P. 123. v. 26. Locus sic distinguendus est: *et reliqua; una in Christum fides. Deinde conse-*

cratio eius; unum baptisma. Deinde coniunctio; unus Deus. etc.

- P. 125. in marg. *cap. V.* corr. *cap. IV.* Et p. 134. *cap. V.*
 P. 150 v. 20. *trahentibus* corr. *trahentibus.*
 P. 152. v. 4. *necesre* corr. *necesse.*
 v. 3. a fin. *advesarium* corr. *adversarium.*
 P. 164. v. 12. *ommes* corr. *omnes.*
 P. 189. Scriptoribus contra Arrianos adde Bracharium de ecclesiasticis dogmatibus inter Isidori opera T. VII. p. 320. Item pseudo — Isidorum homil. contra Arrianos tom. cit. p. 311. Ibidem n. 2. Adde verba: *item illa Augustini scripta quae Maurini editores indicant T. VIII. p. 743. in calce.*
 P. 203, not. v. ult. pro *carteromachus* malim *cataphractus.*
 P. 206. v. 1. interpungendum est *tulit cogitatos; vocabit.*
 P. 225. v. 8. a fin. *dicunt,* corr. *qui dicunt.*
 P. 230. v. 7. a fin. *psum* corr. *ipsum.*
 P. 257. v. 6. a fin. *Galileae* corr. *Galileae.*

PART. III.

- P. 10. omite notam 1.
 P. 84. v. 14. interpungendum est *vidisset, iacentem reliquit.*
 p. 115. nota (*) omittenda est, quia error, de quo ibi sermo fit, iam fuit emendatus.
 P. 120. v. 21. *veritate* corr. *varietate.*
 P. 144. v. 15. *ocult.* corr. *occult.*
 P. 206. v. 31. *ἡματι* corr. *ἡμασι.*
 v. 33. *σαρκοφάγων,* ita cod. Sed corrige *σαρκοφῶρος.*
 P. 209. v. 270. *στοῦνομ'* corr. *τοῦνομ'.*
 v. 271. *ἐτοιχίου* corr. *σταχίου.*

NIHIL OBSTAT

P. Michaël Dom. Zecchinelli S. I. censor theologus.

Ioseph Ant. Guattani censor philologus.

IMPRIMATUR

Ioseph Dellaporta Patriarcha Cpol. Vicesgerens.

Fr. Ioseph M^a. Velzi S. P. A. Magister.

PRIVILEGIUM

Nequis ea, quae primum eduntur in huius Collectionis voluminibus, typis repetat, extat privilegium Pontificis Maximi ad decennium, Aug. Imperatoris Austriae, et omnium serenissimorum Italiae Principum ad quinquennium: serenissimi Regis utriusque Siciliae ad septennium.

A

